

**SUTTAPITAKE
KHUDDAKANIKĀYE
THAI**

**15TH INTERNATIONAL TIPITAKA
CHANTING CEREMONY
BODHGAYA, INDIA**

Dhammagiri Pāli
Ganthamālā

Khuddakanikāye

Thai

Sections:

Mahāniddesapāḷi

Cūḷaniddesapāḷi

Paṭisambhidāmaggapāḷi

**Syāmaratthassa Tepitakam Thai
Suttanatapitake Khuddakanikāye
Mahamakut Rajavidyalaya Foundation
under Royal Patronage**

Text copyright (c) 2019 Mahamakut Rajavidyalaya Foundation
Artwork & Design (c) Light of Buddhadharma Foundation
International

In collaboration with the Mahamakut Rajavidyalaya Foundation, Dharma Publishing is printing the Pali text in Thai Script. Any reproductions of these volumes must be preceded by prior permission from both Dharma Publishing and Mahamakut Rajavidyalaya Foundation.

Editor & Co-publisher
Mahamakut Rajavidyalaya Foundation

Printed for free distribution by
The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation
11F, No. 55, Sec. 1, Hang Chow South Road, Taipei, Taiwan, R.O.C.
Tel: 886-2-23951198 , Fax: 886-2-23913415
Email: overseas@budaedu.org
Website: <http://www.budaedu.org>
Mobile Web: m.budaedu.org

This book is strictly for free distribution, it is not to be sold.

แจกฟรีเป็นธรรมทาน ห้ามจำหน่าย!

Printed in Taiwan

Word of Appreciation

A word of the Buddha appears in the *Book of the Fives of Anguttara Nikaya* proposed that 'there is a dhamma that leads to the continuation, non-decline, and non-disappearance of the good Dhamma. What is that? The Bhikkhu who recites the Dhamma in detail as they have heard it and learned it.'

This word of the Buddha applies to all Buddhists. It implies that the recitation of the Dhamma as well as the Tipitaka has a great benefit in studying, memorizing and passing on the Buddhist teachings. It is indeed a foundation of Buddhist studies as well as an endless continuation of Buddhism.

The Mahamakut Rajavidyalaya Foundation under Royal Patronage realizes the wholesome intentions of the Light of Buddhism Foundation International and the International Tipitaka Chanting Council, the organizers of the International Tipitaka Chanting Ceremonies. Accordingly, the Mahamakut Rajavidyalaya Foundation under Royal Patronage grants permission to reprint 500 set of the Siamrath Tipitaka (Pali version) which will be properly used for the International Tipitaka Chanting Ceremonies.

The permission is granted in the light of the benefit of unceasing and firm development of Buddhism, as well as an everlasting happiness of all mankind.

Mahamakut Rajavidyalaya Foundation

August 2014

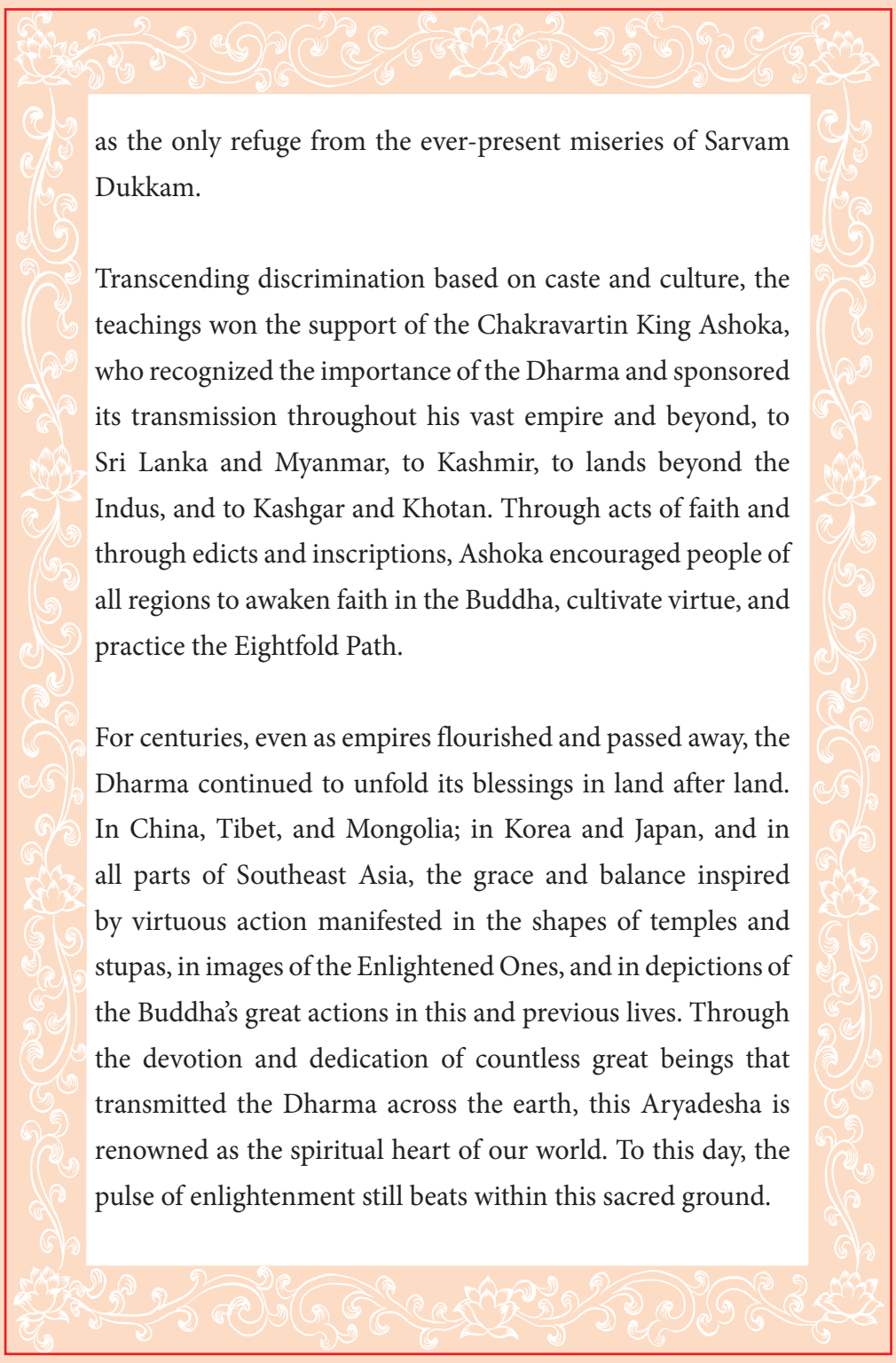
DEDICATION

Homage to the Buddha, Dharma, and Sangha!

Here under the sacred Bodhi Tree, where Bhagavan Buddha Shakyamuni brought the blessings of Enlightenment into our world, the Mahasangha from eleven countries has assembled once again to recite the Tipitaka. The teachings we commemorate here were spoken to the Sangha at various places in India. They were affirmed by five hundred Arhats who assembled at the Satipattana cave in Rajgir a year after the Blessed One passed into Parinirvana. Led by Mahakassapa, Ananda, and Upali, the noble Arhats, empowered with full recall of all they had heard, recited the teachings and confirmed them as the true words of the Tathagata.

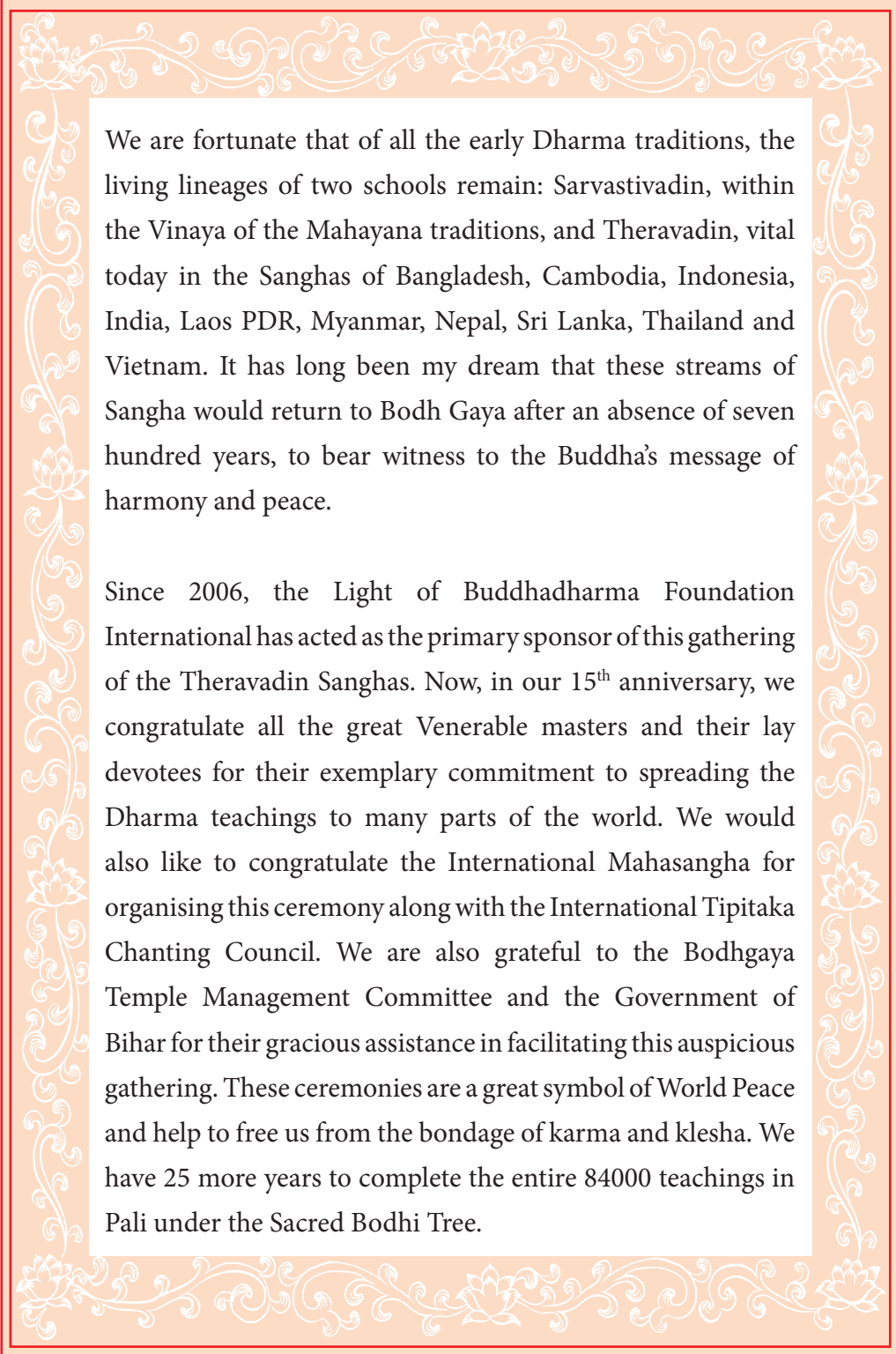
Since this first great council, the Sangha has kept alive the memory of the Buddha's presence and faithfully transmitted the Four Noble Truths and the Eightfold Path in all directions. From their dedication, four major traditions took form and gave rise to eighteen schools. While they emphasized different aspects of the teachings, all relied on the Three Jewels

A decorative border with a repeating floral and scrollwork pattern in a light beige color, framing the text. The pattern includes stylized lotus flowers and swirling vines.

as the only refuge from the ever-present miseries of Sarvam Dukkam.

Transcending discrimination based on caste and culture, the teachings won the support of the Chakravartin King Ashoka, who recognized the importance of the Dharma and sponsored its transmission throughout his vast empire and beyond, to Sri Lanka and Myanmar, to Kashmir, to lands beyond the Indus, and to Kashgar and Khotan. Through acts of faith and through edicts and inscriptions, Ashoka encouraged people of all regions to awaken faith in the Buddha, cultivate virtue, and practice the Eightfold Path.

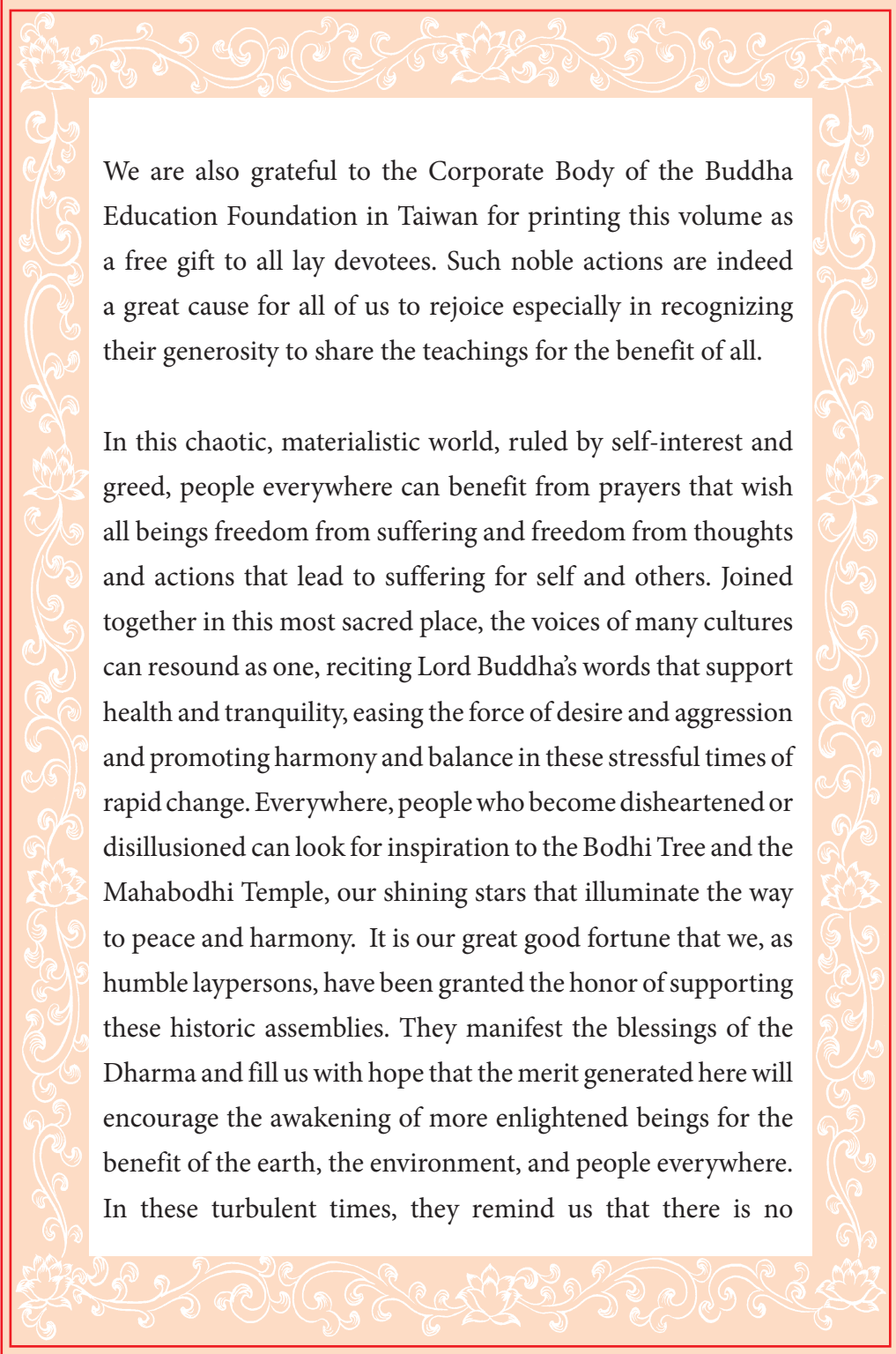
For centuries, even as empires flourished and passed away, the Dharma continued to unfold its blessings in land after land. In China, Tibet, and Mongolia; in Korea and Japan, and in all parts of Southeast Asia, the grace and balance inspired by virtuous action manifested in the shapes of temples and stupas, in images of the Enlightened Ones, and in depictions of the Buddha's great actions in this and previous lives. Through the devotion and dedication of countless great beings that transmitted the Dharma across the earth, this Aryadesha is renowned as the spiritual heart of our world. To this day, the pulse of enlightenment still beats within this sacred ground.

We are fortunate that of all the early Dharma traditions, the living lineages of two schools remain: Sarvastivadin, within the Vinaya of the Mahayana traditions, and Theravadin, vital today in the Sanghas of Bangladesh, Cambodia, Indonesia, India, Laos PDR, Myanmar, Nepal, Sri Lanka, Thailand and Vietnam. It has long been my dream that these streams of Sangha would return to Bodh Gaya after an absence of seven hundred years, to bear witness to the Buddha's message of harmony and peace.

Since 2006, the Light of Buddhadharma Foundation International has acted as the primary sponsor of this gathering of the Theravadin Sanghas. Now, in our 15th anniversary, we congratulate all the great Venerable masters and their lay devotees for their exemplary commitment to spreading the Dharma teachings to many parts of the world. We would also like to congratulate the International Mahasangha for organising this ceremony along with the International Tipitaka Chanting Council. We are also grateful to the Bodhgaya Temple Management Committee and the Government of Bihar for their gracious assistance in facilitating this auspicious gathering. These ceremonies are a great symbol of World Peace and help to free us from the bondage of karma and klesha. We have 25 more years to complete the entire 84000 teachings in Pali under the Sacred Bodhi Tree.

We are also grateful to the Corporate Body of the Buddha Education Foundation in Taiwan for printing this volume as a free gift to all lay devotees. Such noble actions are indeed a great cause for all of us to rejoice especially in recognizing their generosity to share the teachings for the benefit of all.

In this chaotic, materialistic world, ruled by self-interest and greed, people everywhere can benefit from prayers that wish all beings freedom from suffering and freedom from thoughts and actions that lead to suffering for self and others. Joined together in this most sacred place, the voices of many cultures can resound as one, reciting Lord Buddha's words that support health and tranquility, easing the force of desire and aggression and promoting harmony and balance in these stressful times of rapid change. Everywhere, people who become disheartened or disillusioned can look for inspiration to the Bodhi Tree and the Mahabodhi Temple, our shining stars that illuminate the way to peace and harmony. It is our great good fortune that we, as humble laypersons, have been granted the honor of supporting these historic assemblies. They manifest the blessings of the Dharma and fill us with hope that the merit generated here will encourage the awakening of more enlightened beings for the benefit of the earth, the environment, and people everywhere. In these turbulent times, they remind us that there is no

need to continue wandering, lost in this samsaric realm. Help is close at hand; the teachings that can awaken us are still here, and we who understand their value must not let them pass away. It is our duty to support the Sangha and keep these teachings alive through our practice and devotion. We pray that we may continue to support these ceremonies as they carry significant blessings for the world.

I am grateful to the leaders of the Sangha for allowing me this opportunity to commemorate the Lord Buddha and honor the beauty of his heritage. I thank my daughter Kunzang Wangmo Dixey and her team, who has coordinated these assemblies over the last fourteen years. May the offering of this year's printed volume of the Khuddakanikāya be received with the great wish that these precious teachings continue to be recited by the Mahasangha for the benefit of all beings. May the sound of the Buddavaccana be loud and heard throughout all realms!

Sarvam Mangalam

Tarhang-pa Kunga Gellek Yeshe Dorje

Tarhang Rinpoche

Founder of the Bodh Gaya Monlam Chenmo,

World Peace Ceremony

Founder, Light of Buddhadharma Foundation International

June 2019

www.lbdfi.org

Note on Pronunciation of Pāli

Pāli was a spoken language of northern India in the time of Gotama the Buddha. It was written in the Brāhmi script in India in the time of Emperor Asoka and has been preserved in the scripts of the various countries where the language has been maintained. In Roman script, the following set of diacritical marks is used to indicate the proper pronunciation.

The alphabet consists of forty-one characters: eight vowels, thirty-two consonants and one nasal sound (niggahita).

Vowels: a, ā, i, ī, u, ū, e, o

Consonants:

Velar: k, kh, g, gh, ṅ

Palatal: c, ch, j, jh, ñ

Retroflex: ṭ, ṭh, ḍ, ḍh, ṇ

Dental: t, th, d, dh, n

Labial: p, ph, b, bh, m

Miscellaneous: y, r, l, v, s, h, ḷ

Nasal sound (niggahita): ṃ

The vowels a, i, u are short; ā, ī, ū are long; e and o are pronounced short before double consonants: mettā, khetta, koṭṭha, sotthi; and long before single consonants: deva, senā, loka, odana.

a is pronounced like 'a' in 'about';
ā like 'a' in 'father';
i is pronounced like 'i' in 'mint';
ī like 'ee' in 'see';
u is pronounced like 'u' in 'put';
ū like 'oo' in 'cool'

Consonants are pronounced mostly as in English. The consonant c is pronounced as 'ch' in 'church'. All the aspirated consonants are pronounced with an audible expulsion of breath following the normal unaspirated sound. Therefore th is not as in 'three' but more like the sound in 'Thailand', and ph is not as in 'photo' but rather is pronounced 'p' accompanied by an expulsion of breath.

The retroflex consonants, ṭ, ṭh, ḍ, ḍh, ṇ are pronounced with the tip of the tongue turned back; whereas in the dental consonants, t, th, d, dh, n it touches the upper front teeth.

The palatal nasal, ñ, is the same as the Spanish 'ñ', as in 'señor'. The velar nasal, ṅ, is pronounced like 'ng' in 'singer' but occurs only with the other consonants in its group: ṅk, ṅkh, ṅg, ṅgh. The pronunciation of ṁ is similar to ṅ but occurs most commonly as a terminal nasalization: 'evaṁ me sutam'. The Pāli v is a soft 'v' or 'w' and ḷ produced with the tongue retroflexed, is almost a combined 'rl' sound.

Double consonants are very frequent in Pāli and must be strictly pronounced as long consonants, thus nn is like the English 'nn' in 'unnecessary'.

สำเนาจาก
ราชกิจจานุเบกษา

เล่ม ๔๔ ตอนที่ ๓ วันที่ ๑๗ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๐

ประกาศพระราชทานกรรมสิทธิหนังสือพระไตรปิฎก
ฉบับสยามรัฐแก่มหามกุฏราชวิทยาลัย

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
ประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ว่า พระเจ้าพี่ยา
เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ผู้จัดการพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ
ได้ทำหนังสือขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้มหามกุฏราชวิทยาลัย
มีกรรมสิทธิในหนังสือพระไตรปิฎกที่กล่าวนามมาแล้ว

ทรงพระราชดำริเห็นว่า มหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสำนักกลาง
แห่งการศึกษาพระปริยัติธรรม และเป็นผู้รักษาฉบับพระบาลีมิให้วิปลาส
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้
มหามกุฏราชวิทยาลัยมีกรรมสิทธิในหนังสือพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ
และได้สิทธิต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติกรรมสิทธิหนังสือจงทุกประการ.

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๐ เป็น
ปีที่ ๓ ในรัชกาลปัจจุบัน.

ขุทฺตทกนิกาย

สุยามรฎุจสุส เตปิฎกั

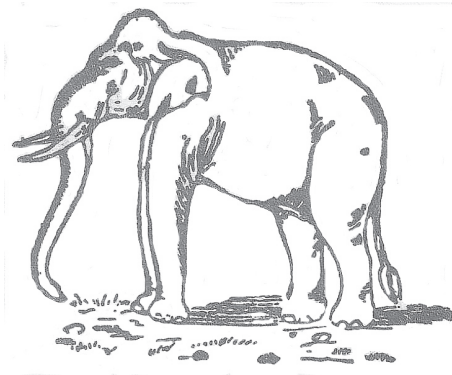
สุตตนตปิฎกเก ชุททกนิกายสุส
มหานิทเทโส

อุทยตเถเรณ เทวโมลлина อาโท โสธิตโต
กิตติโสภนตเถเรณ เทวมุณินา ปุณ โสธิตโต
มหามกุฏราชวิทยาลัยเย คนุถาธิการตเถเรหิ ปุณปิ โสธิตโต

ราชปุมุเขน สุยามรฎุจวาสิณา มหาชเนน มุททาปีตา

สุยามรฎุจสุส ราชธานี
มหามกุฏราชวิทยาลัยเยน ปกาลีโต
พุทฺธปรินิพพานา ๒๕๕...
สตุตเม วาเร

มฤตุนวาทกรุกโม

วาระ	ไปตุลกา	พุทธปรินิพพานา
ปจฺเจ	๑,๐๐๐	๒๔๗๐
ทุติเย	๕๐๐	๒๔๗๙
ตติเย	๑,๐๐๐	๒๕๑๒
จตุตฺเถ	๑,๐๐๐	๒๕๓๘
ปญฺจเม	๑,๐๐๐	๒๕๕๓
ชฺฎเ	๕๐๐	๒๕๕๓
สตุตฺเต	.....	๒๕....

หมายเหตุในการพิมพ์ครั้งที่ ๗

ในการพิมพ์ครั้งนี้ มีการเปลี่ยนแปลงจากฉบับเดิม (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๕๓) ดังต่อไปนี้

๑. เปลี่ยนอักษรพิมพ์จากตัวตะกั่วเป็นตัวคอมพิวเตอร์ ขนาดอักษรจึงไม่เท่ากัน ดังนั้นเลขหน้าไม่คงที่ แต่หมายเลขข้อคงเดิม

๒. ตรวจสอบเชิงอรรถกับพระไตรปิฎกที่พิมพ์ด้วยอักษรภาษาอื่นเพิ่มเติม บางแห่งมีการตัดออก บางแห่งมีการเปลี่ยนแปลง ส่วนใหญ่เป็นไปตามฉบับเดิม

๓. ดรรชนีค้นคำ คำใดที่มีอยู่เดิมก็ได้ลงไว้ตามนั้น และได้เพิ่มคำที่ควรเพิ่มขึ้นอีก

นอกนั้นคงไว้ตามเดิมทุกประการ.

สุยามรภูจสุส เตปิฏการมภกตา

เตปิฏกั พุทฺทวจนั นาม พุทฺทสุส ภควโต ฅมฺมวินยสุส
สโมธานั โหติ ฯ ตถจ ยาว ทพฺพัหิ ติฏฺฐติ ตาว พุทฺทปริสาย
สมฺมาปฐฺมิปตฺติ โสภติ ฯ เตน พุทฺทสาลโนปตฺถมภกตา ขตฺติยราชาโน
พุทฺทสาวกานั พลั อนุปฺปเทหฺตา ภควโต ฅมฺมวินยั สงฺคีตี
อาโรปาเปตฺวา โปตฺถเกสุ ลีขาเปสุ ฯ เอตเทว เตสั จริยวตฺตํ ฯ

อปรภาเค พุทฺทสุส ภควโต ปรีนิพฺพานา ฉตฺตีสํวจฺจรุตฺตเรสุ
จตฺตุสฺสตาธิเกสุ ทวีสุ สํวจฺจรสฺสเสสุ อตฺติกนฺเตสุ จุฬาลงฺกกรโณ นาม
สุยามานั ปิยมหาราชตา ตินฺณํ ปิฏฺฎกานั ภิชฺโยโส ปตฺถภูฏาวุ ปตฺถยนฺโต
ตทา ติปิฏกชเร เถรานฺตุเถเร พุทฺทสุส ภควโต เตปิฏกั พุทฺทวจนั
โสธาเปตฺวา สุยามรภูจสุสึ ปจฺมํ มุทฺทาเปสิ ฯ ตมฺปน ตตฺถ ตตฺถ
วิสุสฺซขาปิตตาย อิทานิ อนวลฺลิฏฺฐัง โหติ อตฺติลุลภํ ฯ ตสฺมายั ปฺน
มุทฺทาเปตุํ สมฺปตฺตกาโลเยว ฯ

อปีจ โข อิมสฺมึ สํวจฺจเร กาลกโต มหาราชฺวารุโธ นาม
มหาราชตา มรณาสนฺนกาเล มม กาลกตฺตสุส อนุสฺสรณตฺถาย โย โภจ
พุทฺทสาลนฺูปกรโณ คนฺโถ มุทฺทาปีโต โหตฺตุติ อาณฺาเปสิ ฯ อถ ปรีมิโนโ
มหาปชาธิปโก นาม มหาราชตา อิมสฺมึ กाले รชฺชั กาวเรนฺโต มยฺหิ
เชฏฺฐภาตฺตรณโธ มโนเรตฺตสุส สมิชฺฌนตฺถาย เตปิฏกั พุทฺทวจนฺเมว
มุทฺทาเปตฺพพฺยตฺตกนฺติ วิจฺินิตฺวา ชินวรสฺงมฺราชปฺมุเช เตปิฏเก
เถรานฺตุเถเร อาราเชตฺวา ปฺพเพ มุทฺทิตํ ปฺน โสธาเปตฺวา ตสุส
มุทฺทาปเน อตฺตโน ฅนั ปรีจฺจชิตฺตุํ สุยามรภูจวาลี มหาฅนั สมฺมาทเปสิ ฯ

เอวมิทํ ตินฺนํ ปิฎกานํ สมฺมทฺตํ สยามรกฎจตุส เตปิฎกํ
ราชปฺมุเขน สยามรกฎจวาลินา มหาชเนน พุทฺธสฺส ภควโต ปรีนิพฺพานา
จตุสฺสตาธิกานํ ทฺวินฺนํ สหสฺसानมฺปรี อฏฺฐสฏฺฐิจยา วสฺसानมจฺจเยน
มฺมทฺทาเปตฺตํ อารทฺธํ ฯ

ยํ อิมสฺส เตปิฎกสฺส มฺมทฺทาปิตตตฺตา ปุณฺณํ ปสฺสุตํ ตสฺส
ปตฺตติ มหาชฺชิวารุชฺชมหาราชสฺส จานโส อุกฺกปฺปตฺตํ ฯ

อปัจ

เขมี อนีมา สุรตา จ สนฺโต
อนาตุราเถ สฺชิตา อเวรี
เทวา มนุสฺสา จ ปชา จ เสรี
ภทฺธานุปสฺสี จ สทา ภวฺนตฺมํ ฯ

คำแปลอาร์มภกตาพระไตรปิฎก

พระพุทธรูทวณะอันเปนนวมดแห่งพระไตรปิฎก ย่อมเปนนประมวลแห่งพระธัมมวินัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า ๑ พระเตปิฎกพุทธรูทวณะตั้งมั่นอยู่ตราบไค ลัมมาปฏิบัติของพุทธรบริษัทกัังามรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น ๑ เพราะฉะนั้น พระเจ้าแผ่นดินผู้พุทธรศาสนาปัตถัมภก จึงได้พระราชทานกำลังแก่พระสงฆ์พุทธรสาวก ให้ทำสังคีติชำระพระเตปิฎกพุทธรูทวณะจารีกลงในสมุด ๑ อันนี้เปนนจริยาวัตต์ของพระเจ้าแผ่นดินเหล่านั้น ๑

ภายหลังมาในพระพุทธรคักราช ๒๔๓๖ พระบาทสมเด็จพะพรหมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระปิยมหาราช มีพระราชประสงค์จะให้พระไตรปิฎกแพร่หลายมากขึ้น เมื่อโปรดเกล้าฯ ให้พระสงฆ์ผู้ทรงพระไตรปิฎกในครั้งนั้น ชำระพระเตปิฎกพุทธรูทวณะแล้ว จึงทรงสร้างพระไตรปิฎกขึ้นเปนนตัวพิมพ์ เป็นครั้งแรกในประเทศสยาม ๑ พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น บัดนี้ก็ได้จำหน่ายหมดสิ้นไป เปนนองหาได้ด้วยยาก จึงเปนนเวลาสมควรที่จะพิมพ์พระไตรปิฎกขึ้นใหม่แล้ว ๑

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพะรามาธิบติ ศรีสินทรมหาวิชารูท ซึ่งเสด็จสวรรคตแล้วในปีนั้น ในกาลใกล้จะสวรรคต ได้มีพระราชดำรัสสั่งไว้ว่า ให้มีหนังสือเปนนศาสนาปัตถัมภก อันได้สร้างขึ้นเปนนที่ระภุกถึงพระองค์สักเรื่องหนึ่ง ๑ พระบาทสมเด็จพะพรหมินทรมหาประชาธิปก อันได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติในปัจจุบันนี้ ทรงพระราชดำริห์ว่า พระไตรปิฎกพุทธรูทวณะนั้นแล เปนนหนังสือที่ควรพิมพ์ขึ้น เพื่อยังพระราชประสงค์ของสมเด็จพะบรมเชษฐาธิราชเจ้าให้สำเร็จ จึงได้ทรงอาราธนา

พระเถรานุเถระผู้ทรงไว้ซึ่งพระไตรปิฎก มีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ เป็นประธาน ให้ชำระพระไตรปิฎกอีกครั้งหนึ่ง แลทรงชักชวนมหาชนผู้มีอันอยู่ในสยามรัฐภูมิจน ให้บริจาครูปเป็นทุนที่จะพิมพ์ขึ้น ๑

พระไตรปิฎก มีนามว่า **สุยามรฎกสูตร เตปิฎกัม** อันเป็นประชุมแห่งปิฎกทั้งหลายสามนี้ เป็นอันมหาชนผู้มีอันอยู่ในสยามรัฐภูมิจน มีพระราชอาเปนประมุข ให้เริ่มพิมพ์แล้ว โดยกาลเป็นที่ล่วงไปแห่งปี ๒๔๖๘ นับแต่ปรินิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้า ๑

บุญโดยอ้อมเกิดแต่การที่ได้ให้พิมพ์ประชุมแห่งปิฎกสามนี้ ขอส่วนแห่งบุญนั้น จงเป็นผลสำเร็จแก่พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ โดยพลัน ๑

อนึ่ง โสด

ขอฝูงเทพเจ้า เหล่ามนุษย์ แลหมู่มสัตว์ทั้งหลาย จงเป็นผู้เกษมไร้ทุกข์ เสี่ยงมสงบ ไม้มีความอาดูร มีสุข ไม้มีเวร มีอิสระ แลเห็นแต่สิ่งเจริญ ในกาลทุกเมื่อเทอญ ๑

กิตฺตฺนปฺตฺตํ

อภฺจกาวคฺคิโก

อํกุเก

ปจโม กามสฺตฺตนิทฺเทโส	๑
ทฺติโย คหฺนุจกสฺตฺตนิทฺเทโส	๒๒
ตฺติโย ทฺนุจกสฺตฺตนิทฺเทโส	๖๐
จตฺตํ สฺทฺนุจกสฺตฺตนิทฺเทโส	๘๒
ปญจม ปรมฺนุจกสฺตฺตนิทฺเทโส	๑๐๑
ฉฺฉโ จราสฺตฺตนิทฺเทโส	๑๑๗
สตฺตโม ติสฺสเมตฺเตยฺยสฺตฺตนิทฺเทโส	๑๔๐
อภฺจโม ปสฺรฺรสฺตฺตนิทฺเทโส	๑๖๒
นวม มาคฺนุทฺยสฺตฺตนิทฺเทโส	๑๘๒
ทสโม ปุราภทสฺตฺตนิทฺเทโส	๒๐๘
เอกกาทสโม กลหฺวิวาทสฺตฺตนิทฺเทโส	๒๕๓
ทฺวาทสโม จฺหวิชฺฐสฺตฺตนิทฺเทโส	๒๘๔
เตรสโม มหาวิชฺฐสฺตฺตนิทฺเทโส	๓๐๔
จฺทฺทสโม ตฺวณฺณสฺตฺตนิทฺเทโส	๓๓๗
ปณฺณรสโม อตฺตทณฺณสฺตฺตนิทฺเทโส	๔๐๕
โสฬสโม สารีปฺตฺตสฺตฺตนิทฺเทโส	๔๕๒
ปทานุกกโม	๕๒๕
คาถานํ ปจฺมปาทา	๕๔๕

สุดตนต์ปิฎกเก ชุททกนิกายสุส มหานิทเทโส

นมโ ม ตสส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส ฯ

อฏฺฐการคฺคิโก

ปจฺจโม กามสุตฺตนิทฺเทโส

[๑] กามํ กามยมานสฺส ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฌติ
อหฺธา ปิตมโน โหติ ลหฺธา มจฺใจ ยทิจฺฉติ ฯ

[๒] กามํ กามยมานสฺสชาติ กามาติ อุกฺทานโต เทว กามา
วตฺถุกามา จ กิเลสกามา จ ฯ

กตเม วตฺถุกามา ฯ มนาปิกา รุปา มนาปิกา สหฺทา มนาปิกา
คนฺธา มนาปิกา รสา มนาปิกา โผฏฺฐพฺพา อตฺถรณฺา ปาปุรณฺา^๑
ทาสีทาสา อเซฟฺกา กุกฺกุฏฺสูกรฺา หตฺถิควาสฺสวพฺวา เขตฺตํ วตฺถุ
หิรณฺฉํ สุวณฺฉํ คามนิคมราชธานีโย รณฺุจฺฉจฺจ ชนปฺโท จ โกลี^๒ จ
โกฏฺฐาคารณฺจ ยงฺกิณฺฉิจิ รชฺนียวตฺถุ วตฺถุกามา ฯ อปฺิจ อตีตา กามา
อนาคตา กามา ปจฺจบุปฺปนา กามา อชฺฉตฺตา กามา พหิทฺธา กามา
อชฺฉตฺตพหิทฺธา กามา หีนา กามา มชฺฉณิมา กามา ปณีตา กามา

๑ ม. ปาวรณฺา ฯ

๒ ม. โกลฺโลจฺจ ฯ

อาปายิกา กามา มาหุสิกา กามา ทิพพา กามา ปจจุปฏิจิตา กามา
 นิรมิตา กามา ปรมิณิตา กามา ปริคคหิตา กามา อปริคคหิตา
 กามา มมายิตา กามา อมมายิตา กามา สพเพปิ กามาวจรา ฐมา
 สพเพปิ รุปาวจรา ฐมา สพเพปิ อรูปาวจรา ฐมา ตณฺหาวตฺตูกา
 ตณฺหารมฺมณา กามนียฺภูเจณ รชนียฺภูเจณ มทนียฺภูเจณ กามา อิเม
 วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ฯ

กตเม กิเลสกามา ฯ จนฺโท กาโม ราโค กาโม จนฺทราโค
 กาโม สงฺกปโป กาโม ราโค กาโม สงฺกปปราโค กาโม โย กามesu
 กามจฺจนฺโท กามราโค กามนฺนฺหิ กามตณฺหา กามเสฺนฺโท กาม-
 ปรีฟ้าโห กามมุจฺฉา กามชฺโฆสฺสานํ กาโมโฆ กามโยโค กามุปาหานํ
 กามจฺจนฺทนีวรณํ

อหฺทลํ กาม เต มฺลํ สงฺกปฺปา กาม ชายสิ

น ตํ สงฺกปฺปยิสฺสามิ เอวํ กาม น เทหิสฺสี^๑ ฯ

อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา ฯ กามํ กามยฺมานสุสฺสาติ กามํ^๒
 กามยฺมานสุส อิจฺฉมฺานสุส สาทิยฺมานสุส ปตฺถยฺมานสุส ปิหยฺมานสุส
 อภิชฺปฺมานสุสฺสาติ กามํ กามยฺมานสุส ฯ

[๓] ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฌตฺตีติ ตสฺส เจติ ตสฺส ชตฺตยิสฺส วา
 พฺราหฺมณฺสฺส วา เวสฺสฺสฺส วา สุทฺทสฺส วา คหฺภูจฺสฺส วา ปพฺพชิตฺส
 วา เทวสฺส วา มนุสฺสฺสฺส วา ฯ ตนฺติ วตฺตูกามา วุจฺจนฺติ มนาปิกา
 รุปา มนาปิกา สทฺทา มนาปิกา คนฺธา มนาปิกา รสา มนาปิกา
 โฝฏฺจพฺพา ฯ สมิชฺฌตฺตีติ อิชฺฌติ สมิชฺฌติ ลภติ ปฏฺฐิภติ อธิคจฺฉติ
 วินฺหตฺตีติ ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฌติ ฯ

[๔] อหฺธา ปิติมโน โหตฺตีติ อหฺธาติ เอกํสวจนํ นิสุสฺสยวจนํ
 นิกฺกขวจนํ อเทวชฺฉวจนํ อเทวพฺุทฺทวจนํ นีโยควจนํ อปณฺณกวจนํ

๑ ม. ย. น โหหิสฺสีติ ฯ ๒ ม. อยํ ปาโธ นตฺถิ ฯ

อวตถาปนวจนเมตํ อหุชาติ ฯ ปิตีติ ยา ปณจกามคุณปฏิสณฺณตฺตา
 ปิตี ปามุชฺชํ อาโมทนา ปโมทนา หาโส ปหาโส วิตฺติ ตฺถุจฺจि โอทคฺยํ
 อตฺตมฺนตา [๑] อภิปฺุรณตา^๒ จิตฺตสฺส ฯ มโนติ ยํ จิตฺตํ มโน
 มานสํ ททยํ ปณฺุทริ มโน มนายตฺนํ มนินฺุทริยํ วิญญานํ วิญญานก-
 ขนฺุโร ตชฺชา มโนวิญญานชาตฺถุ อยํ วุจฺจติ มโน ฯ อยํ มโน อิมาย
 ปิตียา สหคโต โหติ สหชาโต สํสฺสุจฺจิ สมฺปยุตฺโต เอกุปฺปาโท
 เอกนิโรธฺ อเอวตฺถุโก อเอการมฺมโน ฯ ปิติมโน โหตีติ^๓ ตฺถุจฺจิมโน
 หุจฺจิมโน ปหุจฺจิมโน อตฺตมโน อุกคฺคมโน สมฺมุทิตมโน^๔ โหตีติ อหุชา
 ปิติมโน โหติ ฯ

[๕] ลหฺฐา มจฺจโ จ ยทิจฺจตีติ ลหฺฐาติ ลหฺฐา^๕ ลภิตฺวา
 ปฏิลภิตฺวา อธิคฺนตฺวา วินฺุทิตฺวา ฯ มจฺจโ จติ สตฺโต นโร มานโว
 โปโส ปุคฺคโล สีโว ชาตฺุ^๖ ชนฺุตุ อินฺุทคฺุ^๗ มนฺุโซ ฯ ยทิจฺจตีติ ยํ
 อิจฺจติ ยํ สาทียติ ยํ ปตฺถติ ยํ ปิเหติ ยํ อภิชฺปฺปติ รุปฺ วา สหฺห
 วา คนฺุธฺ วา รสํ วา โผฏฺจพฺพํ วาติ ลหฺฐา มจฺจโ จ ยทิจฺจติ ฯ
 เตนาห ภควา

กามํ กามยฺมานสฺส ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฌติ
 อหุชา ปิติมโน โหติ ลหฺฐา มจฺจโ จ ยทิจฺจตีติ ฯ

[๖] ตสฺส เจ กามยฺมานสฺส^๘ ฉนฺุทชาตสฺส ชนฺุตุโน
 เต กามา ปริหายนฺุติ สลฺลวิทฺุทฺว รุปฺปติ ฯ

[๗] ตสฺส เจ กามยฺมานสฺสชาติ ตสฺส เจติ ตสฺส ชตฺติยสฺส
 วา พฺุราหฺมณสฺส วา เวสฺสสฺส วา สฺุทสฺส วา คหฺุจฺจสฺส วา ปพฺพชิตสฺส

๑ ย. เอตถนฺุตเร จิตฺตสฺสชาติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. อภิพฺรณตา ฯ

๓ ม. ย. อิตฺตทฺุโท น ทิสฺสติ ฯ ๔ ม. ย. มุทิตมโน ปโมทิตมโน ฯ

๕ ม. ย. อยํ ปาโ จ นตฺถิ ฯ ๖ ม. ชาตฺุ, ย. ชคฺุ ฯ ๗ หินฺุทคฺุติปิ ปาโ จ ฯ

๘ ย. กามยฺมานสฺส ฯ

วา เทวสุส วา มนุสฺสสุส วา ๑ กามยมานสุสชาติ กามยมานสุส
 อิจฺจมานสุส สาทิยมานสุส ปตฺถยมานสุส ปิหยมานสุส อภิขปฺปมานสุส ๑
 อถวา กามตณฺหหาย ยายติ นียฺยติ วุญฺหติ สํหริยติ ๑ ยถา
 หตฺถิยาเนน วา อสุสยาเนน วา โคยาเนน วา อชยาเนน วา
 เมถฺชกยาเนน วา โยจฺจยาเนน วา ชรยาเนน วา ยายติ นียฺยติ
 วุญฺหติ สํหริยติ เอวเมว กามตณฺหหาย ยายติ นียฺยติ วุญฺหติ
 สํหริยตีติ ตสฺส เจ กามยมานสุส ๑

[๘] ฉนฺทชาตสุส ชนฺตฺโนติ ฉนฺโทติ โย กามेषุ กามจฺฉนฺโท
 กามราโค กามนฺนฺทิ กามตณฺหา กามเสฺนฺโท กามปริฬาโ ท กามมุจฺฉา
 กามชฺฉิเมสํ กามโฆ กามโยโค กามุปาหํ กามจฺฉนฺทนีวฺรณํ
 ตสฺส โส กามจฺฉนฺโท ชาโต โหติ สยฺชาโต นิพฺพตฺโต อภินิพฺพตฺโต
 ปาตุญฺโตะ ๑ ชนฺตฺโนติ สตฺตสฺส นรสุส มานวสุส โปสสุส ปุคฺคลสุส
 ชีวสุส ชาตฺสุส ชนฺตฺสุส อินฺทคฺสุส มนุชฺสสุสชาติ ฉนฺทชาตสุส ชนฺตฺโน ๑

[๙] เต กามา ปริหายนฺตีติ เต วา กามา ปริหายนฺติ โส
 วา กามेหิ ปริหายติ ๑

กถํ เต กามา ปริหายนฺติ ๑ ตสฺส ติฏฺฐนฺตสฺเสว เต โภเค
 ราชาเน วา หรฺนฺติ โจรา วา หรฺนฺติ อคฺคิ วา ๗หติ อุทกํ วา วหติ
 อปฺปิยา วา ทายาทา หรฺนฺติ นิหิตํ วา นาธิคจฺฉติ^๑ ทุปฺปยุตฺตา วา
 กมฺมนฺตา ภิขฺชนฺตี^๒ กุเล วา กุลชฺฉมาปโก^๓ อฺปฺปชฺชติ โย เต โภเค
 วิกรติ วิธเมติ^๔ วิทฺธเสติ อนิจฺจตาเยว อญฺจมี เหวํ เต กามา หายนฺติ
 ปริหายนฺติ ปริทฺธเสนฺติ ปริจฺจชนฺตี^๕ อนฺตรชานนฺติ วิปฺปลุชฺชนฺติ ๑

กถํ โส กามेหิ ปริหายติ ๑ ติฏฺฐนฺตเวว เต โภคา โส
 จวติ มรติ อนฺตรชานตี^๖ วิปฺปลุชฺชติ เหวํ โส กามेหิ หายติ

๑ ย. นิหิตฺตฺจนา วา วิคจฺฉติ ๑ ๒ ย. ภณฺชนฺตี ๑ ๓ กุลจฺจโรตีปิ ปาโล ๑

๔ ม. วิธเมติ ๑ ๕ ม. ย. ปริปตฺนฺติ ๑ ๖ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑

ปรีหายติ ปรีทฺเสติ ปรีจจชติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ

โจรา หรฺนติ ราชาโน อคฺคิ ทฺหติ นฺสฺสติ

อโถ อนฺเตน ชฺหติ สรฺรํ สปริคฺคหํ

เอตทญฺญาย เมธวี ภูญฺเชถ จ ทฺเทถ จ

ทตฺวา จ ภูตฺวา จ ยถานฺนํ

อนินฺทิตฺโต สคฺคฺมเปติ จานฺนติ ฯ

เต กามา ปรีหายนฺติ ฯ

[๑๐] สลฺลวิทฺโธว รุปรตฺตีติ ยถา อโยมเยน วา สลฺลเณ
 วิทฺโธ อญฺจิมเยน วา สลฺลเณ ทนฺตมเยน วา สลฺลเณ วิสาณมเยน วา
 สลฺลเณ กญฺจมเยน วา สลฺลเณ วิทฺโธ รุปรตฺติ กุปรตฺติ ฆญฺญียติ
 ปิฬียติ พฺยาธิโต โทมนสฺสิโต โหติ เอวเมว วตฺตูกาแมน
 วิปริณามญฺญถาภาวา อูปรชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺกชฺโทมนสฺสุปายาสา
 โส กามสลฺลเณ^๑ วิทฺโธ รุปรตฺติ กุปรตฺติ ฆญฺญียติ ปิฬียติ พฺยาธิโต
 โทมนสฺสิโต โหตีติ สลฺลวิทฺโธว รุปรตฺติ ฯ เตนานท ภคฺวา

ตสฺส เจ กามยมานสฺส ฉนฺทชาตสฺส ชนฺตฺโน

เต กามา ปรีหายนฺติ สลฺลวิทฺโธว รุปรตฺตีติ ฯ

[๑๑] โย กามे ปรีวชฺเชติ สปรสฺเสว ปทา ลีโร

โสมนํ วิสฺตติกํ โลกํ สโต สมติวตฺตติ ฯ

[๑๒] โย กามे ปรีวชฺเชตีติ โยติ โย ยาทีโส ยถายุตฺโต
 ยถาวีหิตฺโต ยถापกาโร ยถจฺจานปรตฺโต ยํมมสมนฺนาคโต ชตฺตีโย วา
 พฺรหฺมโณ วา เวสฺโส วา ลุทฺโท วา คหฺนุโจ วา ปพฺพชิตฺโต วา เทโว
 วา มนุสฺโส วา ฯ กามे ปรีวชฺเชตีติ กามาติ อุกฺกานโต เทว กามา
 วตฺตูกามา จ กิลฺลกาма จ ฯเปฯ อิมํ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ฯเปฯ

๑ ม. ย. กามสลฺลเณ จ โสภสลฺลเณ จ ฯ

อิเม วุจจนฺติ กิเลสกามา ฯ กามะ ปริวชเชตีติ ทวีหิ การณเหิ กามะ
ปริวชเชตี วิขมฺภนโต वा समुज्जेतो वा ฯ

กถํ วิขมฺภนโต กามะ ปริวชเชตี ฯ อฏฺฐิกงฺกุปฺมา กามา
อปฺปสฺสาทญฺเฐนาตี ปสฺสนโต วิขมฺภนโต กามะ ปริวชเชตี มํสเปสฺสุปฺมา
กามา พหุสาธารณญฺเฐนาตี ปสฺสนโต วิขมฺภนโต กามะ ปริวชเชตี
ติณฺฑกฺกุปฺมา กามา อนฺุทหนญฺเฐนาตี ปสฺสนโต วิขมฺภนโต กามะ
ปริวชเชตี องฺคารกาสุปฺมา กามา มหาปริฟ้าทญฺเฐนาตี ปสฺสนโต
วิขมฺภนโต กามะ ปริวชเชตี สฺปิณฺกุปฺมา กามา อิตฺตฺรปจฺจุปฺญฺจानญฺเฐนาตี
ปสฺสนโต วิขมฺภนโต กามะ ปริวชเชตี ยาจิตฺกุปฺมา กามา
ตาวกาลิกญฺเฐนาตี ปสฺสนโต วิขมฺภนโต กามะ ปริวชเชตี รุกฺขผลฺกุปฺมา
กามา สมฺภวชนฺปริมาณชนญฺเฐนาตี ปสฺสนโต วิขมฺภนโต กามะ ปริวชเชตี
อลิสฺสูปฺมา กามา อธิกนฺตณญฺเฐนาตี^๑ ปสฺสนโต วิขมฺภนโต กามะ
ปริวชเชตี สฺตติสฺสูปฺมา กามา วินิวิชฺฌนญฺเฐนาตี ปสฺสนโต วิขมฺภนโต
กามะ ปริวชเชตี สฺปปฺลิสฺรูปฺมา กามา สฺปปฺฏิกายญฺเฐนาตี ปสฺสนโต
วิขมฺภนโต กามะ ปริวชเชตี อคฺคิกฺขนฺรฺูปฺมา กามา มหคฺคิตาปนญฺเฐนาตี^๒
ปสฺสนโต วิขมฺภนโต กามะ ปริวชเชตี ฯ พุทฺธานุสฺสตี ภาเวนฺโตปิ
วิขมฺภนโต กามะ ปริวชเชตี ฐมฺมานุสฺสตี ภาเวนฺโตปิ สงฺฆานุสฺสตี
ภาเวนฺโตปิ สีสานุสฺสตี ภาเวนฺโตปิ จาคานุสฺสตี ภาเวนฺโตปิ เทวตานุสฺสตี
ภาเวนฺโตปิ อานาปานุสฺสตี ภาเวนฺโตปิ มรณานุสฺสตี ภาเวนฺโตปิ
กายคตาสตี ภาเวนฺโตปิ อุปฺสมานุสฺสตี ภาเวนฺโตปิ วิขมฺภนโต กามะ
ปริวชเชตี ฯ ปจฺมํ ฌานํ ภาเวนฺโตปิ วิขมฺภนโต กามะ ปริวชเชตี
หุติยํ ฌานํ ภาเวนฺโตปิ ตติยํ ฌานํ ภาเวนฺโตปิ จตฺตตฺถํ ฌานํ
ภาเวนฺโตปิ อากาสานญฺจายตฺนสมฺปาตตี ภาเวนฺโตปิ วิณฺญาณญฺจายตฺน-

๑ ม. ย. ป. อธิกญฺเฐนาตี ฯ

๒ ม. ย. มหาภิตาปนญฺเฐนาตี ฯ

สมาปตฺตี ภาเวนฺโตปิ อากิณฺณณฺณายตฺนสมาปตฺตี ภาเวนฺโตปิ เวนฺสณฺณณานาสนฺณณายตฺนสมาปตฺตี ภาเวนฺโตปิ วิกฺขมฺภนฺโต กามे ปรีวฺชเชตฺติ ฯ
 เอวํ วิกฺขมฺภนฺโต กามे ปรีวฺชเชตฺติ ฯ

กถํ สมฺมุจฺเจทฺโต กามे ปรีวฺชเชตฺติ ฯ โสตาปตฺติมคฺคํ
 ภาเวนฺโตปิ อปายคฺมณฺเญ กามे สมฺมุจฺเจทฺโต ปรีวฺชเชตฺติ สกทาคามิมคฺคํ
 ภาเวนฺโตปิ โอฟาริเก กามे สมฺมุจฺเจทฺโต ปรีวฺชเชตฺติ อนาคามิมคฺคํ
 ภาเวนฺโตปิ อณฺุสทคฺเต กามे สมฺมุจฺเจทฺโต ปรีวฺชเชตฺติ อรทตฺตมคฺคํ
 ภาเวนฺโตปิ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ สมฺมุจฺเจทฺโต
 กามे ปรีวฺชเชตฺติ ฯ เอวํ สมฺมุจฺเจทฺโต กามे ปรีวฺชเชตฺตีติ โย กามे
 ปรีวฺชเชตฺติ ฯ

[๑๓] สปปสฺเสว ปทา ลีโรติ สปปโป วุจฺจติ อหิ ฯ เกนตฺเถน
 สปปโป ฯ สํสปปนฺโต คจฺจตฺตีติ สปปโป ฯ ภูชฺนฺโต คจฺจตฺตีติ ภูชฺโค ฯ
 อุเรน คจฺจตฺตีติ อุโรโค ฯ ปนฺนลฺโร คจฺจตฺตีติ ปนฺนโค ฯ ลีเรน สฺฐตฺตีติ
 ลีโรติ ฯ วิลล สยตฺตีติ วิลลสโย^๑ ฯ กุหายํ เสตฺตีติ กุหาสโย ฯ ทาธมา^๒
 ตสฺส อาวุโรติ ทาธมาวุโร ฯ วิสํ ตสฺส โฆรณฺติ โฆรวิสโย ฯ ชิวฺหา
 ตสฺส ทฺวิธาติ ทฺวิชฺวหา ฯ ทฺวิหิ ชิวฺหาหิ รสํ สายตฺตีติ ทิรสนฺณ^๓ ฯ
 ยถา บุริโส ชิวฺตฺกาโม อมริตฺกาโม สุขฺกาโม ทฺกฺชปฏฺฐิโกล ปาเทน
 สปปสิริ วฺชเชยฺย วิวฺชเชยฺย ปรีวฺชเชยฺย อภินิวฺชเชยฺย เอวเมว
 สุขฺกาโม ทฺกฺชปฏฺฐิโกล กามे วฺชเชยฺย วิวฺชเชยฺย ปรีวฺชเชยฺย
 อภินิวฺชเชยฺยยาติ สปปสฺเสว ปทา ลีโร ฯ

[๑๔] โสมนํ วิสตฺตติกาํ โลกํ สโต สมตฺติวตฺตตฺตีติ โสติ โย กามे
 ปรีวฺชเชตฺติ ฯ วิสตฺตติกา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค อนฺุณโย
 อนฺุโรโร นนฺหิ นนฺหิราโค จิตฺตสฺส สาราโค อิจฺฉา มุจฺฉา อชฺฌเณสฺสานํ

๑ วิลลโยติปิ ปาโจ ฯ ๒ ม. ย. ทาจา ฯ ๓ ม. ย. โป. ทฺวิรสนฺณ ฯ

เคโธ ปลิเคโธ สงโค^๑ ปงโก เอชา มายา ชนิกา สยชนนี สิพพิณี
 ชาลินี สริตา วิสตุติกา สุตตัม วิสฐา อายุหนิ^๒ ทุตติยา ปณิธิ
 ภาวเนตติ วนํ วนโถ สนุโถ^๓ เสนโห อเปกฺขา ปฏฺวิพฺพธา อาสา
 อาสีสนา^๔ อาสีลิตตตัม รุปาสา สทฺทาสา คนฺธาสา รสาสา โฝฏฺฐพฺพาสา
 ลามาสา ฌนาสา ปุตฺตาสา ซีวิตาสา ชปฺปา ปชปฺปา อภิชปฺปา
 ชปฺปา^๕ ชปฺปนา ชปฺปิตตตัม โลลุปฺปา^๖ โลลุปฺปายนา โลลุปฺปายิตตตัม
 ปุจฺจนฺนจิกฺกา^๗ สาธุกมฺยตา อธมฺมราโค วิสมโลโฆ นิกฺกนฺติ นิกามนา
 ปตฺตนา ปิหนฺนา สมฺปตฺตนา กามตฺตนา ภาวตฺตนา วิภาวตฺตนา รุป-
 ตฺตนา อรูปตฺตนา นิโรธตฺตนา รุปตฺตนา สทฺทตฺตนา คนฺธตฺตนา
 รสตฺตนา โฝฏฺฐพฺพตฺตนา ฌมฺมตฺตนา โอโฆ โยโค คนฺโถ อุปาทานํ
 อวารณํ นีวรณํ จหนํ พนฺธนํ อุปกฺกิลโส อนุสโย ปริยฺยจฺานํ ลตา
 เววิจฺฉํ ทุกฺขมฺมูลํ ทุกฺขนิทานํ^๘ ทุกฺขปฺปภโว มาราปโส มารพพิสํ
 มารวิสโย ตตฺตนาหนํ ตตฺตนาหาลํ ตตฺตนาหคทฺทลํ^๙ ตตฺตนาสมฺพุทฺโ
 อภิชฺฌมา โลโฆ อกฺกุสลมฺมูลํ ฯ

วิสตุติกาติ เกนตฺเถเนน วิสตุติกา ฯ วิสตาติ วิสตุติกา ฯ
 วิสาลาติ วิสตุติกา ฯ วิสฐาติ วิสตุติกา ฯ วิสทฺกตฺตีติ วิสตุติกา ฯ
 วิสํหเรตฺตีติ วิสตุติกา ฯ วิสํวาทิกาทิ วิสตุติกา ฯ วิสมุลาติ วิสตุติกา ฯ
 วิสผลาติ วิสตุติกา ฯ วิสปริโฆคาติ วิสตุติกา ฯ วิสาลา วา ปนฺ ส
 รุเป ตตฺตนา สทฺทเต คนฺธเต รเส โฝฏฺฐพฺพเต กฺุเล คณฺเ อาวาเส
 ลาภเ ยเส ปสํสาเย สุখে จีวเร ปิณฺฑพฺปาเต เสนาสเน คิลาณ-
 ปจฺจยภาสชฺชปฺริกฺขารเ กามธาตฺตยา รุปธาตฺตยา อรูปธาตฺตยา กามภเว
 รุปภเว อรูปภเว สยณฺณภเว อสยณฺณภเว เหนวสยณฺณนาสยณฺณภเว

๑ สตุตตีปิ ปาโล ฯ ๒ ม. อายุหนิ ฯ ๓ ม. สนุโเว ฯ ๔ ม. อาสีสนา ฯ

๕ ม. ย. อยํ ปาโล นตฺติ ฯ ๖ ม. โลลุปฺปิ ฯ ๗ ม. ย. มุจฺจนฺนจิกฺกา ฯ

๘ ทุกฺขนิทานนฺตฺติปิ ปาโล ฯ ๙ ม. ย. ตตฺตนาหคทฺทลํ ฯ

เอกโวการภเว จตุโวการภเว ปณจโวการภเว อตีเต อนาคเต ปจจุป-
 ปนฺเน ทิฏฺฐสุตมุตตวิญญาตพฺเพสุ ฌมฺเมสุ วิสฺฐา วิตถตาทิ วิสตฺตติกา ฯ

โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺดโลเก ชาติโลเก
 อายตนโลเก ฯ

สโตติ จตฺตฺหิ การณฺหิ สโต กายे กายานุสฺสนาสติปญฺจานํ
 ภาเวนฺโต สโต เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุสฺสนาสติปญฺจานํ
 ภาเวนฺโต สโต ฯ อปเรหิปี จตฺตฺหิ การณฺหิ สโต อสติปรีวชฺชนาย
 สโต สติกรณฺยานํ^๑ ฌมฺมานํ กตตฺตฺตา สโต สติปฏฺฐิกฺขานํ^๒ ฌมฺมานํ
 หตตฺตฺตา สโต สตินิมีตฺตฺตานํ ฌมฺมานํ อปฺปมฺภูจฺจตฺตา^๓ สโต ฯ อปเรหิปี
 จตฺตฺหิ การณฺหิ สโต สติยา สมฺนฺนาคตตฺตฺตา สโต สติยา วสิตตฺตฺตา
 สโต สติยา ปาคุญฺญตฺตาย สโต สติยา อปฺจโจโรหณตฺตาย สโต ฯ
 อปเรหิปี จตฺตฺหิ การณฺหิ สโต สตตตฺตฺตา สโต สนฺตตตฺตา สโต
 สมิตตตฺตา สโต สนฺตฌมฺมสมฺนฺนาคตตตฺตฺตา สโต ฯ พุทฺธานุสฺสติยา
 สโต ฌมฺมานุสฺสติยา สโต สงฺฆานุสฺสติยา สโต สีสฺยานุสฺสติยา สโต
 จาคานุสฺสติยา สโต เทวตานุสฺสติยา สโต อานาปานุสฺสติยา สโต
 มรณานุสฺสติยา สโต กายคตาสติยา สโต อุปสมานุสฺสติยา สโต ฯ
 ยา สติ อนุสฺสติ ปฏฺฐิสฺสติ สติ สรณฺตา ธารณฺตา อปิลานฺตา
 อสฺสมุสฺสนตา สติ สตินฺทริยํ สติพลํ สมฺมาสติ สติสมฺโพชฺฌมฺจโค
 เอกายนฺมคฺโค อยํ วุจฺจติ สติ ฯ อิมาย สติยา อุเปโต โหติ สมุเปโต
 อุปคโต สมุคโต อุปปนฺโน สมุปนฺโน สมฺนฺนาคโต โส วุจฺจติ
 สโต ฯ

โสมี วิสตฺตติกํ โลเก สโต สมติวตฺตตฺตฺติติ ยา โลเก วิสตฺตติกา
 อิมํ โลเก วิสตฺตติกํ^๔ สโต ทรติ อุตฺตรติ ปตรติ สมติกฺกมฺติ

๑ ยฺ. ป. สติกรณฺยานนฺจ ฯ ๒ ม. สติปรีพฺพชานํ ฯ ๓ ม. อสฺสมุภฺจจตฺตา ฯ
 ๔-๔ ม. โลเก วา สฺยา วิสตฺตติกา วา ตํ วิสตฺตติกํ ฯ

วีติวตตตีติ โสม วิสตุติกั โลเก สโต สมติวตตตี ๑ เตนนาท ภควา

โย กามะ ปริวชฺเชติ สปปสเสว ปทา ลีโร

โสมน วิสตุติกั โลเก สโต สมติวตตตีติ ๑

[๑๕] เขตตัม วตถุํ หิรณณํ วา ความสํ ทาสปริสํ

ถียะ พนฺธุ ปุญฺญ กามะ โย นโร อนุคฺชิตฺติ ๑

[๑๖] เขตตัม วตถุํ หิรณณํ วาติ เขตตุนฺติ สาลิกฺเขตตัม

วีทิกฺเขตตัม มุคฺคกฺเขตตัม มาสกฺเขตตัม ยวกฺเขตตัม โคธฺมกฺเขตตัม

ติลกฺเขตตัม ๑ วตถุนฺติ ฆรวตถุ โภจฺจวตถุ ปุเรวตถุ ปจฺจวตถุ

อารามวตถุ วิหารวตถุ ๑ หิรณณนฺติ หิรณณํ วุจฺจติ กหาปเณติ

เขตตัม วตถุํ หิรณณํ วา ๑

[๑๗] ความสํ ทาสปริสนฺติ ความฺติ คาโว^๑ วุจฺจนฺติ ๑

อสฺสาติ ปสฺสกาทโย วุจฺจนฺติ ๑ ทาสาติ จตฺตารโ ทาสา อนุโตชาตโก

ทาสเ ชนกฺกิตโก ทาสเ สามํ วา ทาสวีย^๒ อุเปติ อกามโก^๓ วา

ทาสวีย^๔ อุเปติ ๑

อามาย ทาสาปี ภวนฺติ เหน

ชเนน กิตาปี ภวนฺติ ทาสา

สามณจ เอเก อุปยนฺติ ทาส^๕

ภยาปนฺนุณฺนาปี ภวนฺติ ทาสา^๖ ๑

ปริสนฺติ^๗ ตโย บุริสา ภชกา กมฺมกรา อุปชีวินฺติ ความสํ

ทาสปริสํ ๑

[๑๘] ถียะ พนฺธุ ปุญฺญ กามะติ ถียะติ อิตฺถิปริคฺคโห วุจฺจติ ๑

พนฺธุติ จตฺตารโ พนฺธุ ฌาติพนฺทวาปี พนฺธุ โคตฺตพนฺทวาปี พนฺธุ

มนฺตพนฺทวาปี พนฺธุ ลิปฺปนฺทวาปี พนฺธุ ๑ ปุญฺญ กามะติ พนฺธุ กามะ ๑

๑ ม. ควา ๑ ๒ ม. ทาสพฺย ๑ ๓ ไป. กรมโก ๑ ๔ ม. ยู. ทาสวิสยํ ๑
๕ ม. ทาสยํ ๑ ๖ ม. ทาสาติ ๑ ๗ ม. ปฺริสาติ ๑

เอเต ปุณฺณ กามา มนาปิกา รุปา ฯเปฯ มนาปิกา โฆฏฐพพาติ ถิโย
พนฺธุ ปุณฺณ กามะ ฯ

[๑๙] โย นโร อนุคิซุมตตีติ โยติ โย ยาทีโส ยถายุตโต
ยถาวีหิตโต ยถาปการโธ ยถุจฺจานปฺปตฺโต ยํชมฺมสมนฺนาคโต ชตฺตีโย วา
พฺราหฺมโณ วา เวสฺโส วา สุทฺโท วา คหฺนุจโ จ วา ปพฺพชิตโต วา เทโว
วา มนุสฺโส วา ฯ นโรติ สตฺโต นโร มานโว โปโส ปุคฺคโล ชิวो
ชาตุ ชนฺตุ อินฺทคุ มนุสฺโซ ฯ อนุคิซุมตตีติ กิเลสกาเมน วตฺตุกามาเสสุ
คิซุมตติ อนุคิซุมตติ ปลิคิซุมตติ ปลิพฺซุมตตีติ โย นโร อนุคิซุมตติ ฯ
เตนาห ภควา

เขตตํ วตฺตุํ หิรณฺณํ วา ควาสลํ ทาสปริสํ

ถิโย พนฺธุ ปุณฺณ กามะ โย นโร อนุคิซุมตตีติ ฯ

[๒๐] อพลา นํ พลียนฺติ มทฺทนฺเต นํ ปริสฺสยา

ตโต นํ ทุกฺขมเนวติ นาวํ ภินฺนมิโวทกํ ฯ

[๒๑] อพลา นํ พลียนฺตีติ อพลาติ อพลา กิเลสา ทุพฺพลา
อปฺปพลา อปฺปถามกา หีนา นิหีนา ปริหีนา^๑ โอมกา ลามกา ชตฺตุกา
ปริตฺตา ฯ เต กิเลสา ตํ ปุคฺคลํ สหนฺติ ปริสหนฺติ อภิวานฺติ
อชฺฌตฺตฺถรณฺติ ปรียาทียนฺติ มทฺทนฺตีติ เอวมฺปิ อพลา นํ พลียนฺติ ฯ
อถวา อพลํ ปุคฺคลํ ทุพฺพลํ อปฺปพลํ อปฺปถามกํ หีนํ นิหีนํ ปริหีนํ
โอมกํ ลามกํ ชตฺตุกํ ปริตฺตํ ยสฺส นตฺถิ สทฺธาพลํ วัริยพลํ สติพลํ
สมาธิพลํ ปญฺญาพลํ หีรโพลํ โอตฺตปฺปพลํ เต กิเลสา ตํ ปุคฺคลํ
สหนฺติ ปริสหนฺติ อภิวานฺติ อชฺฌตฺตฺถรณฺติ ปรียาทียนฺติ มทฺทนฺตีติ
เอวมฺปิ อพลา นํ พลียนฺติ ฯ

๑ ม. ญ. อยู่ ปาโจ นตฺถิ ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

[๒๒] มทฺทนฺเต นํ ปริสฺสยาติ ปริสฺสยาติ^๑ เทว ปริสฺสยา
 ปากฺกุปริสฺสยา จ ปฏฺิจฺจนฺนปริสฺสยา จ ฯ

กตเม ปากฺกุปริสฺสยา ฯ สีหา พุยคฺฆมา ทีปํ อจฺจตฺรจฺฉา
 โกกา โคมหีสา^๒ หตฺถิ อหิ วิจฺฉิกา สตปที โจรา วา อสฺสุ มานวา
 กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา จกฺขุโรโค โสตโรโค ฆานโรโค
 ชิวหาโรโค กายโรโค สีสโรโค กณฺณโรโค มุขโรโค ทนฺตโรโค กาโส
 สาสโรโค ปินาโส ทาโห^๓ ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา ปกฺขนฺทิกา สุลา วิสฺสุจิกา
 กุฏฺจํ คณฺโฑท กิลาสโรโค โสโส อปมาโร ททฺท กณฺฑุ กจฺฉุ รชสา
 วิตฺตจฺฉิกา โลหิตํ ปิตตํ มธฺเมเห อํสา ปิฬกา ภคฺนทฺลา ปิตตสมฺมุฏฺจานา
 อาพาธา เสมฺหสมฺมุฏฺจานา อาพาธา วาตสมฺมุฏฺจานา อาพาธา สนนฺิปาติกา
 อาพาธา อุตฺตฺปริณามชา อาพาธา วิสมปฺริหารชา อาพาธา โอปกฺกมิกา
 อาพาธา กมฺมวิปากฺชา อาพาธา สีตํ อุณฺ्हํ ชิฆจฺฉา ปิปาสา อุจฺจาโร
 ปสฺสาโว ทํสมกสฺวาตาทปสิริสฺปสมฺผลฺสา อิติ วา อิเม วุจฺจนฺติ ปากฺกุ-
 ปริสฺสยา ฯ

กตเม ปฏฺิจฺจนฺนปริสฺสยา ฯ กายทฺวจฺจริตํ วจฺจิทฺตฺจฺจริตํ มโน-
 ทฺวจฺจริตํ กามจฺจนฺนทฺนึวฺรณํ พุยาปาทฺนึวฺรณํ ถีนมิทฺทฺนึวฺรณํ อุทฺทจฺจ-
 กุกฺกจฺจจฺจนึวฺรณํ วิจิกิจฺฉานึวฺรณํ ราโค โทโส โมโห โกโธ อุปนาโห
 มกฺโข ปฬาสโรโค อีสสา มจฺฉริยํ มายา สาเจยฺย ฌมฺโฆ สारมฺโฆ มาโน
 อติมานो มโห ปมาโห สพุเพ กิลสา สพุเพ ทฺวจฺจริตา สพุเพ ทรธา
 สพุเพ ปรีฬาทา สพุเพ สนนฺตาปา สพุพากุสลาภิสฺสขารา อิเม วุจฺจนฺติ
 ปฏฺิจฺจนฺนปริสฺสยา ฯ

ปริสฺสยาติ เกนตฺเถน ปริสฺสยา ฯ ปริสฺสหนฺตฺตีติ ปริสฺสยา ฯ
 ปรีฬานาย สํวตฺตนฺตฺตีติ ปริสฺสยา ฯ ตตฺตราสยาติ ปริสฺสยา ฯ

๑ ม. ย. โป. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. โคมหีสา ฯ ๓ ม. สพุพตฺถิ ทาโหติ ทิสฺสติ ฯ

กถั ปริสหนตตีติ ปริสสยา ฯ เต ปริสสยา ตั ปุคฺคัล สหนตติ
 ปริสหนตติ อภิภวนตติ อชฺฌิเมตฺถรณตติ ปริยาทियนตติ มทฺทหนตติ ฯ เอว
 ปริสหนตตีติ ปริสสยา ฯ

กถั ปริหานาย สํวตฺตนตตีติ ปริสสยา ฯ เต ปริสสยา กุสลานํ
 ฌมฺมานํ ปริหานาย อนฺตรายาย สํวตฺตนตติ ฯ กตเมสํ กุสลานํ ฌมฺมานํ ฯ
 สมฺมาปฏิปทาย อนุโลมปฏิปทาย อปจฺจนิกปฏิปทาย อนฺวตฺถปฏิปทาย
 ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปทาย สีเลสุ ปริปุริการิตาย อิณฑุริเยสุ คฺคตฺทวารตายน
 โภชเน มตฺตตณฺณตายน ชาครियานุโยคสฺส สติสมฺปชฌณฺณสฺส จตฺตุนนํ
 สติปฏิจฺฉานานํ ภาวานานุโยคสฺส จตฺตุนนํ สมฺมปฺปชานานํ ภาวานานุโยคสฺส
 จตฺตุนนํ อิทธิปฺปาทานํ ภาวานานุโยคสฺส ปณฺจจฺจนนํ อิณฑุริยานํ ภาวานา-
 นุโยคสฺส ปณฺจจฺจนนํ พลาณํ ภาวานานุโยคสฺส สตฺตุนนํ โพชฺฌณฺคานํ
 ภาวานานุโยคสฺส อริยสฺส อฏฺฐจฺจนฺคิกสฺส มคฺคสฺส ภาวานานุโยคสฺส อิมเอสํ
 กุสลานํ ฌมฺมานํ ปริหานาย อนฺตรายาย สํวตฺตนตติ ฯ เอว ปริหานาย
 สํวตฺตนตตีติ ปริสสยา ฯ

กถั ตตฺตราสยาติ ปริสสยา ฯ ตตฺถเตเต ปาปกกา อกุสลา ฌมฺมา
 อุปฺปชฺชุนตติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยา ฯ ยถา พิเล พิลาสยา ปาณา สยนตติ
 ทเก ทกาสยา ปาณา สยนตติ วเน วนาสยา ปาณา สยนตติ รุกฺเข
 รุกฺขาสยา ปาณา สยนตติ เอวเมว ตตฺถเตเต ปาปกกา อกุสลา ฌมฺมา
 อุปฺปชฺชุนตติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยาติ^๑ เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปริสสยา ฯ

วุตฺตํ เหนํ ภควตา สานฺตเววาลีโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาจฺริยโก
 ทุกฺขํ น ผาสฺสุ วิหฺรติ กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺตเววาลีโก สาจฺริยโก
 ทุกฺขํ น ผาสฺสุ วิหฺรติ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุณา รุปี ทิสฺวา
 อุปฺปชฺชุนตติ [๒] ปาปกกา อกุสลา ฌมฺมา สรสงฺกปฺปา สณฺโณชฺชนียา

๑ ม. อิติสทฺทเท นตฺติ ฯ

๒ ม. เอตฺถนตฺเตร เยติ ทิสฺสตี ฯ

ตยสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสฺสวฺนฺติ ปาปกฺกา อกฺุสลา ฌมฺมาติ ตสฺมา
 สานฺเตวาลีโกติ วุจฺจติ เต นํ สมฺมุทาจฺรฺนฺติ^๑ ปาปกฺกา อกฺุสลา ฌมฺมาติ
 ตสฺมา สาจฺริยโกติ วุจฺจติ ปุณฺ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โสเตน
 สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ชิฺวหาเย รลํ สายิตฺวา กาเยน
 โฝฏฺจพฺพํ ฝุสฺสิตฺวา มนฺสา ฌมฺมํ วิณฺณาย อฺุปฺปชฺชนฺติ ปาปกฺกา อกฺุสลา
 ฌมฺมา สรฺสงฺกปฺปา สณฺโฆเชนียา ตยสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสฺสวฺนฺติ
 ปาปกฺกา อกฺุสลา ฌมฺมาติ ตสฺมา สานฺเตวาลีโกติ วุจฺจติ เต นํ
 สมฺมุทาจฺรฺนฺติ ปาปกฺกา อกฺุสลา ฌมฺมาติ ตสฺมา สาจฺริยโกติ วุจฺจติ เอวํ
 โช ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺเตวาลีโก สาจฺริยโก ทุกฺขํ น ฝาสฺสุ วิหฺรตีติ ฯ
 เอวมฺปิ ตตฺตราสยาติ ปริสฺสยา ฯ

วฺุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา ตโยเม ภิกฺขเว อนฺตรามลา อนฺตราอมิตฺตา
 อนฺตราสปฺตฺตา อนฺตราวชฺกา อนฺตราปจฺจตฺติกา กตฺเม ตโย โลโก
 ภิกฺขเว อนฺตรามโล^๒ อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปฺตฺโต อนฺตราวชฺโก
 อนฺตราปจฺจตฺติโก โทโส ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต
 อนฺตราสปฺตฺโต อนฺตราวชฺโก อนฺตราปจฺจตฺติโก โมโห ภิกฺขเว อนฺตรามโล
 อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปฺตฺโต อนฺตราวชฺโก อนฺตราปจฺจตฺติโก อิม
 โช ภิกฺขเว ตโย อนฺตรามลา อนฺตราอมิตฺตา อนฺตราสปฺตฺตา
 อนฺตราวชฺกา อนฺตราปจฺจตฺติกาติ^๓ ฯ

อนตฺถชนโน	โลโก	โลโก	จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต	ชาตํ	ตํ	ชโน นาวพฺุชฺฌติ
ลฺุทฺโธ	อตฺถํ น	ชานาติ	ลฺุทฺโธ ฌมฺมํ น ปสฺสตี
อนฺธตมํ ^๔	ตทา	โหติ	ยํ โลโก สหเต นรํ
อนตฺถชนโน	โทโส	โทโส	จิตฺตปฺปโกปโน

๑ ม. สมฺมุทาจฺรฺนฺติ นํ ฯ   ๒ ม. ยฺุ. อนฺตรามลํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ
 ๓ ม. อิตฺติสทฺโเท นตฺถิ ฯ   ๔ ม. อนฺธนฺตมํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

ภยมนตรโต	ชาติ	ตัม	ชโน	นาวพุชฌติ
กุทุโธ	อตุถัม	น	ชานาติ	กุทุโธ
อณฺธตมัม	ตทา	โหติ	ยัม	โกโธ ^๑
อณฺธตมัม	ตทา	โหติ	ยัม	โกโธ ^๑
อณฺธตมัม	ตทา	โหติ	ยัม	โกโธ ^๑
อณฺธตมัม	ตทา	โหติ	ยัม	โกโธ ^๑
อณฺธตมัม	ตทา	โหติ	ยัม	โกโธ ^๑
อณฺธตมัม	ตทา	โหติ	ยัม	โกโธ ^๑
อณฺธตมัม	ตทา	โหติ	ยัม	โกโธ ^๑
อณฺธตมัม	ตทา	โหติ	ยัม	โกโธ ^๑

เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปริสฺสยา ฯ

วฺตุตฺตัม เหน็ด ภาควตา ตโย โช มหาราช ปริสฺสส ฐมฺมา
 อชฺฌตฺตัม อฺบุปฺปชฺชมาโน อฺบุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทฺกฺกฺขาย อผาลุวิหาราย
 กตเม ตโย โลโก โช มหาราช ปริสฺสส ฐมฺโม อชฺฌตฺตัม
 อฺบุปฺปชฺชมาโน อฺบุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทฺกฺกฺขาย อผาลุวิหาราย โทโส
 โช มหาราช ปริสฺสส ฐมฺโม อชฺฌตฺตัม อฺบุปฺปชฺชมาโน อฺบุปฺปชฺชนฺติ
 อหิตาย ทฺกฺกฺขาย อผาลุวิหาราย โมโห โช มหาราช ปริสฺสส
 ฐมฺโม อชฺฌตฺตัม อฺบุปฺปชฺชมาโน อฺบุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทฺกฺกฺขาย
 อผาลุวิหาราย อิม โช มหาราช ตโย ปริสฺสส ฐมฺมา อชฺฌตฺตัม
 อฺบุปฺปชฺชมาโน อฺบุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทฺกฺกฺขาย อผาลุวิหารายาติ ฯ

โลโก โทโส จ โมโห จ ปริสฺส ปาปเจตสํ
 หีสนฺติ อตฺตสมฺภูตา ตจสาร์วํ สมฺผลนฺติ ฯ

เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปริสฺสยา ฯ

วฺตุตฺตัม เหน็ด^๒ ภาควตา

ราโค จ โทโส จ อิตฺตนิทานา
 อรตี รติ โลมฺหฺโส อิตฺต ชาโต^๓

๑ ม. โทโส ฯ

๒ ม. วฺตุตฺตมฺปิ เจตํ ฯ

๓ ม. อิตฺตชา ฯ

อิโต สมุฏจาย มโนวิตกกา
 กุมารกา ชงกมิเวสสชชุนตีติ ฯ

เอวมปิ ตตตราสยาติ ปริสสยา ฯ

มททหนเต น ปริสสยาติ เต ปริสสยา ตํ ปุคคํ สหนติ
 ปริสหนติ อภิภวนติ อชฺโฆตถรณติ ปรียาทียนติ มททหนตีติ
 มททหนเต น ปริสสยา ฯ

[๒๓] ตโต นํ ทุกขมเหเวตีติ [๑] ตโต ตโต ปริสสยโต ตํ
 ปุคคํ ทุกข์ อเนวติ อนุคจจติ อนวายิกํ โหติ ชาติทุกข์ อเนวติ
 อนุคจจติ อนวายิกํ โหติ ชราทุกข์ อเนวติ อนุคจจติ อนวายิกํ
 โหติ พยาธิทุกข์ อเนวติ อนุคจจติ อนวายิกํ โหติ มรณทุกข์
 อเนวติ อนุคจจติ อนวายิกํ โหติ โสภปริเทวทุกข์โทมนสสุปปายาสทุกข์
 อเนวติ อนุคจจติ อนวายิกํ โหติ เนรยิกทุกข์ ตีรจฉานโยนิกทุกข์
 ปิตติวิสยิกทุกข์^๑ อเนวติ อนุคจจติ อนวายิกํ โหติ มานุสสทุกข์^๒
 คพฺโภกนตีมูลกทุกข์ คพฺเภ จิตติมุลกทุกข์ คพฺภาวภูจฉานมูลกทุกข์
 ชาตสสุปปนิพนธิกทุกข์^๓ ชาตสสุปปราเชย.ยกทุกข์ อตตูปกกมทุกข์
 ปรรูปกกมทุกข์ อเนวติ อนุคจจติ อนวายิกํ โหติ ทุกข์ทุกข์ อเนวติ
 อนุคจจติ อนวายิกํ โหติ สงฆารทุกข์ วิปริณามทุกข์ จกฺขุโรโค โสต-
 โรโค ฆานโรโค ชิวหาโรโค กายโรโค สีสโรโค กณฺณโรโค มุขโรโค
 ทนฺตโรโค กาโส สาส ปินาส อโห ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา
 ปกขนฺทิกา สุลา^๔ วิสฺสุจิกา กุญฺจ คณฺโฑ กิลาโส โสโส อปมาโร
 ททฺท กณฺฑ กจฺฉุ รชสา วิตจฺฉิกา โลหิตํ ปิตตํ มธฺเมโ
 อํสา ปิฬกา ภคนฺทลา ปิตตสมุฏจานา อาพาธา เสมฺหสมุฏจานา

๑ ม. ย. เอตถนตเร ตโตติ ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. เปตติ ... ฯ

๓ ม. มานสิกํ ทุกข์ ฯ ๔ ม. ชาตสสุปปนิพนธกํ ทุกข์ ฯ ๕ ม. ย. สุลา ฯ

อาพาธา วาตสมุฏฺฐาณา อาพาธา สนฺนิปาติกา อาพาธา อุตุปริณามชา
 อาพาธา วิสมปรีหารชา อาพาธา โอปกุกมิกา อาพาธา กมฺมวิปากชา
 อาพาธา สีสํ อุณฺหํ ชิฆจฺจมา ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโว ทํสมกสวา-
 ตาตปรีรีสปสมผลสฺสทฺกฺขํ มาตุมรณทฺกฺขํ ปีตุมรณทฺกฺขํ ภาตุมรณทฺกฺขํ
 ภคินีมรณทฺกฺขํ ปฺตฺตมรณทฺกฺขํ ธีตุมรณทฺกฺขํ ฌาติพฺยสนทฺกฺขํ
 โภคพฺยสนทฺกฺขํ โรคพฺยสนทฺกฺขํ ลีลพฺยสนทฺกฺขํ ทิฏฺฐิพฺยสนทฺกฺขํ
 อเนวติ อนฺนคจฺจติ อนฺนวายิกํ โหตีติ ตโต นํ ทฺกฺขมเนวติ ฯ

[๒๔] นาวํ ภินฺนมิโวทกนฺติ ยถา ภินฺนํ นาวํ อุทกํ^๑
 อนฺนวายิกํ^๒ ตโต ตโต อุทกํ อเนวติ อนฺนคจฺจติ อนฺนวายิกํ โหติ
 ปฺรโตปิ อุทกํ อเนวติ อนฺนคจฺจติ อนฺนวายิกํ โหติ ปจฺจโตปิ เหมจฺจโตปิ
 ปสฺสโตปิ อุทกํ อเนวติ อนฺนคจฺจติ อนฺนวายิกํ โหติ เอวเมว ตโต ตโต
 ปรีสฺสยโต ตํ ปุคฺคํ ทฺกฺขํ อเนวติ อนฺนคจฺจติ อนฺนวายิกํ
 โหติ ชาติทฺกฺขํ อเนวติ อนฺนคจฺจติ อนฺนวายิกํ โหติ ฯเปฯ ทิฏฺฐิพฺย-
 สนทฺกฺขํ อเนวติ อนฺนคจฺจติ อนฺนวายิกํ โหตีติ นาวํ ภินฺนมิโวทกํ ฯ
 เตนาห ภควา

อพลา นํ พลีสฺนฺติ มทฺทนฺเต นํ ปรีสฺสยา
 ตโต นํ ทฺกฺขมเนวติ นาวํ ภินฺนมิโวทกนฺติ ฯ

[๒๕] ตสฺมา ชนฺตุ สทา สโต กามาณี ปรีวชฺชเย
 เต ปหาย ตเร โธมํ นาวํ ลิตฺตาวา ปารคฺคู ฯ

[๒๖] ตสฺมา ชนฺตุ สทา สโตติ ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา
 ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา^๓ เอตํ อาทีนํ สมฺปสฺสมาโน กามาเสฺฐติ
 ตสฺมา ฯ ชนฺตุติ สโตโต นโร มานโว โปโส ปุคฺคโล ซีโว ชาตุ
 ชนฺตุ อินฺทฺคู มนุไซ ฯ สทาติ สทา สพฺพทา สพฺพกาลํ นิจฺจกาลํ

๑ ม. ทกเมสี ตโต ตโต ... ฯ ๒ ย. อนฺนวายิกนฺติ ปาจฺจทํ นฺติ ฯ

๓ ตํนิทานนฺติปิ ปาโล ฯ

ฐวกาลं สตตํ สมิตํ อพโพภิกณฺณํ โปชานุโปช^๑ อุกุมมิกชาต^๒
 อวีจि สนฺตติ สหิตํ ผลิต^๓ ปุเรमतตํ ปจฺจมาตตํ ปุริมยามํ มชฺฌิมยามํ
 ปจฺฉิมยามํ กาเพ ชฺเชนฺท วสุเส เหมนฺเต คิเมห ปุริเม วโยชนฺเช
 มชฺฌิเม วโยชนฺเช ปจฺฉิเม วโยชนฺเช ฯ สโตติ จตฺตฺหิ การณฺเห
 สโต กาเย กายานุปฺสสนาสติปฺญฺจानํ ภาเวนฺโต สโต เวทนาสุ จิตฺเต
 ธมฺเมสุ ธมฺมานุปฺสสนาสติปฺญฺจानํ ภาเวนฺโต สโต ฯ อปเรหิปี^๔ จตฺตฺหิ
 การณฺเห สโต ฯ เป ฯ โส วุจฺจติ สโตติ ตสฺมา ชนฺตุ สทา สโต ฯ

[๒๗] กามานิ ปริวชฺชเยติ กามานีติ อุทฺทานโต เทว กามา
 วตฺตฺกามา จ กิเลสกามา จ ฯ เป ฯ อิมे วุจฺจนฺติ วตฺตฺกามา ฯ เป ฯ
 อิมे วุจฺจนฺติ กิเลสกามา ฯ กามานิ ปริวชฺชเยติ ทวีหิ การณฺเห
 กามे ปริวชฺชเยย วิภฺขมฺภนโต วา สมฺจุเจทโต วา ฯ กถํ
 วิภฺขมฺภนโต กามे ปริวชฺชเยย ฯ อภฺจิกงฺกฺลุปฺมา กามา อปฺปสฺสา-
 ทญฺเจนาติ ปฺสสนโต วิภฺขมฺภนโต กามे ปริวชฺชเยย มํสเปสฺสฺปฺมา
 กามา พฺหุสาธารณฺญฺเจนาติ ปฺสสนโต วิภฺขมฺภนโต กามे ปริวชฺชเยย
 ตินฺนุภฺกฺกฺปฺมา กามา อนฺนุทฺทหนฺญฺเจนาติ ปฺสสนโต วิภฺขมฺภนโต กามे
 ปริวชฺชเยย ฯ เป ฯ เหนวสณฺณานาสณฺณายตฺนสมฺปาตฺตํ ภาเวนฺโตปี^๕
 วิภฺขมฺภนโต กามे ปริวชฺชเยย ฯ เอวํ วิภฺขมฺภนโต กามे ปริวชฺชเยย
 ฯ เป ฯ เอวํ สมฺจุเจทโต กามे ปริวชฺชเยยฺยาติ กามานิ ปริวชฺชเยย ฯ

[๒๘] เต ปหาย ตเร โอมฺนฺติ เตติ วตฺตฺกामे ปริชานิตฺวา
 กิเลสกामे ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนทิตฺวา^๖ พฺยนฺตํกริตฺวา อนภาวํคฺมิตฺวา
 กามจฺจนฺทนีวรณํ ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตํกริตฺวา
 อนภาวํคฺมิตฺวา พฺยาปาทนีวรณํ ถินมิทฺตนีวรณํ อุทฺตจฺจกฺกฺกฺจฺจนีวรณํ

๑ ม. ย. โปชานุโปชํ ฯ ๒ ม. อุทุมมิกชาตํ ฯ ๓ ม. ผลลิตํ, ย. โป. ผลลิตํ ฯ
 อิตฺ ปรี เอวํ ฌาตพฺพํ ฯ ๔ ม. ปิสทโท นตฺติ ฯ ๕ ม. ปิสทโท นตฺติ ฯ
 ๖ ม. วิโนทิตฺวา พฺยนฺตํ กริตฺวา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

วิจิกิจฉานีวรรณํ ปหาย ปชหิตวา วิโนทิตวา พุยนตีกริตวา
อนภาวํคมิตวา กาโมหํ ภาโวหํ ทิฏฐโหหํ อวิชฺชโหหํ ตเรยย อุตฺตเรยย
ปตเรยย สมตฺทิกกเมยย วีตฺตวตฺเตยฺยาติ เต ปหาย ตเร โหหํ ฯ

[๒๙] นาวํ สิตฺตวาว ปารคฺคฺติ ยถา ครุภํ นาวํ ภาริกํ อุภํ
สิณฺณจิตฺตวา^๑ โอสินฺณจิตฺตวา ฉทฺทเตตฺตวา ลหุภาย นาวาย ชิปฺปํ ลหุ
อปฺปกสิเรเนว ปารํ คจฺเจยฺย เอวเมว วตฺตุกามे परिชานิตฺตวา กิเลส-
กามे ปหาย ปชหิตวา วิโนทิตวา พุยนตีกริตวา อนภาวํคมิตวา
กามจฺฉนฺทนีวรรณํ พฺยาปาทนีวรรณํ ถินมิทฺธนีวรรณํ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจนีวรรณํ
วิจิกิจฉานีวรรณํ ปหาย ปชหิตวา วิโนทิตวา พุยนตีกริตวา อนภาวํคมิตวา
ชิปปํ ลหุ อปฺปกสิเรเนว ปารํ คจฺเจยฺย ฯ ปารํ วุจฺจติ อมตํ
นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพปฺริปฺฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย
วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ ปารํ คจฺเจยฺย ปารํ อธิคจฺเจยฺย ปารํ
มุเสยฺย ปารํ สจฺฉิกิริยเยยฺย ฯ ปารคฺคฺติ โยปิ ปารํ คนฺตฺตกาโม
โสปิ ปารคฺคฺติ โยปิ ปารํ คจฺฉติ โสปิ ปารคฺคฺติ โยปิ ปารํ คโต โสปิ
ปารคฺคฺติ ฯ วุตฺตํ เหตุ^๒ ภควตา ตินฺนโณ ปารคฺคฺโต^๓ ธเล ตินฺนจฺติ
พฺรหฺมโณติ ฯ พฺรหฺมโณติ โข ภิกฺขเว อรหโต เอตํ อธิวณฺโณ โส
อภินฺญาปารคฺคฺติ ปริณฺญาปารคฺคฺติ ปหานปารคฺคฺติ ภาวนาปารคฺคฺติ สจฺฉิกิริยา-
ปารคฺคฺติ สฺมาปตฺติปารคฺคฺติ อภินฺญาปารคฺคฺติ สพฺพมฺมมานํ ปริณฺญาปารคฺคฺติ
สพฺพทฺทุกฺขานํ ปหานปารคฺคฺติ สพฺพกิเลสานํ ภาวนาปารคฺคฺติ จตฺตุนฺหํ
อริยมคฺคฺคานํ สจฺฉิกิริยาปารคฺคฺติ นิโรธสฺส สฺมาปตฺติปารคฺคฺติ สพฺพ-
สฺมาปตฺตินฺหํ โส วสิปฺปตฺโต ปารมिปปตฺโต อริยสฺมี สีสฺสมี วสิปฺปตฺโต
ปารมิปปตฺโต อริยสฺมี สฺมาธิสฺมี วสิปฺปตฺโต ปารมิปปตฺโต อริยา-
ปณฺณาย วสิปฺปตฺโต ปารมิปปตฺโต อริยา ย วิมุตฺตติยา โส ปารคฺคฺโต

๑ ม. ย. สิตฺตวา ฯ ๒ ม. วุตฺตมฺปิ ฯ ๓ ม. ปารจฺคฺโต ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ

ปารปตโต อนตคโต อนตปตโต โกฏิตโต โกฏิปตโต ปริยนตคโต
 ปริยนตปตโต โวसानคโต โวसानปตโต ตาณคโต ตาณปตโต
 เลณคโต เลณปตโต สรณคโต สรณปตโต อภยคโต อภยปตโต
 อจจุตคโต อจจุตปตโต อมตคโต อมตปตโต นิพพานคโต
 นิพพานปตโต โส วุฏฐวาโส จินณจรรณ คตทโธ คตทิส
 คตโกฏิกโก ปาลิตพรมหจริโย อุตตมทิมุจิปตโต ภาวิตมคโค ปหีน-
 กิเลโส ปฏิวิธาคุโป สจจิกตนิโรโธ ทุกข์ ตสฺส ปริณญาตํ สมุทโย
 ปหีนो มคโค ภาวิต นิโรโธ สจจิกโต อภิญญะยํ อภิญญาตํ
 ปริณญะยํ ปริณญาตํ ปหาตพพํ ปหีนํ ภาเวตพพํ ภาวิตํ สจจิกกา-
 ตพพํ สจจิกตํ โส อุกขิตตปลิโฆ สงกิณณปริกโข อพพุเพหสิโก
 นีรคคโไฟ อริโย ปนฺนทฺธโร ปนฺนภาโร วิสณฺณุตโต ปณฺจจวิปปหีนो
 จงฺกคสมนฺนาคโต เอกการโก จตุราปสเสโน ปนฺณณปจเจกสจโจ
 สมวยสญฺเจสโน อนาวิลสงกโป ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร สุวิมุตตจิตโต
 สุวิมุตตปณฺโณ เกวลี วุสิตวา อุตตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปตฺติป-
 ตโต โส เหนว อัจฉินาติ^๑ น อปฉินาติ อปฉินิตฺวา จิตโต เหนว
 ปชหติ น อูปาทิยติ ปชหิตฺวา จิตโต เหนว วิสิเนติ^๒ น อุสฺสิเนติ
 วิสิเนตฺวา^๓ จิตโต เหนว วิรุเปติ น สนฺธฺเปติ วิรุเปตฺวา จิตโต อเสกฺเขน
 สีสกฺขนฺธเณ สมนฺนาคตตฺตา จิตโต อเสกฺเขน สฺมาธิกฺขนฺธเณ อเสกฺเขน
 ปณฺญากฺขนฺธเณ อเสกฺเขน วิมุตฺติกฺขนฺธเณ อเสกฺเขน วิมุตฺติวิฆาณ-
 ทสสนกฺขนฺธเณ สมนฺนาคตตฺตา จิตโต สจจํ ปฏฺฐิปาทิตฺวา^๔ จิตโต เอว^๕
 สมตฺติกฺกมิตฺวา จิตโต กิเลสคฺคิ ปริยาทิตฺวา จิตโต อปริคฺมณตฺตาย จิตโต
 กุณฺ^๖ สฺมาทฺาย จิตโต มุตฺติปฏฺฐิสฺวณตฺตาย จิตโต เมตฺตฺตาย ปาริสฺสุทฺธิยา

๑ ม. เหนวฉินติ, โป. เหนว อัจฉินาติ น อปฉินติ อปวิทิตฺวา ๑ ๒ ม. เหนว สีสัพพติ ๑

๓ ม. วิสิเนตฺวา ๑ ๔ ม. สมปฏฺฐิปาทิตฺวา ๑ ๕ ม. ยุ. เอว ๑

๖ ม. ยุ. กุณฺ ๑

จิตฺ กรุณาย มุทิตาย อุเปกขาย ปาริสุทฺธิยา จิตฺ อัจจนตปาริสุทฺธิยา
 จิตฺ อกมมณฺณตยา^๑ ปาริสุทฺธิยา จิตฺ วิมุตตตตฺตา จิตฺ สนฺตฺสูตตตฺตา
 จิตฺ ขนฺธปริยนฺเต จิตฺ ธาตุปริยนฺเต จิตฺ อายตนปริยนฺเต จิตฺ
 คตฺติปริยนฺเต จิตฺ อุปฺปตฺติปริยนฺเต จิตฺ ปฏฺิสนฺธิปริยนฺเต จิตฺ
 ภวปริยนฺเต จิตฺ สํสาร์ปริยนฺเต จิตฺ วมฺมฏฺฐปริยนฺเต จิตฺ อนฺติมภเว^๒
 จิตฺ อนฺติมสมฺมุสฺสเย^๓ จิตฺ อนฺติมเทหฺธโร อรหา ฯ

ตสฺสายํ ปจฺฉิมโก ภาโว จริโมยํ สมฺมุสฺสโย

ชาติมรณสํสาร์โร นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพภโวติ ฯ

นาวํ ลิตฺวา ว ปารคฺุติ^๔ ฯ เตนานห ภควา

ตสฺมา ชนฺตฺสู สทา สโต กามา นิ ปรีวชฺชเย

เต ปหาย ตเร โหสมิ นาวํ ลิตฺวา ว ปารคฺุติ ฯ

ปัจฉิม กามสูตรตนิหุเทโส นิฏฺฐจิตฺ ฯ

๑ ม. อกมยตยา ฯ

๒ ม. อนฺติเม ภเว ฯ

๓ ม. อนฺติเม สมฺมุสฺสเย ฯ

๔ ม. ปารคฺุติ ฯ

ทุติโย คุหฏฐากสุตตนิทเทโส

[๓๐] สตุโต คุหายํ พหุณาภิฉนฺโน
ติฏฺฐจํ นโร โมहनสมิ ปคาโพห
ทฺูเร วิเวกา หิ ตถาวโร โส
กามา หิ โลเก น หิ สุปปายา ฯ

[๓๑] สตุโต คุหายํ พหุณาภิฉนฺโนติ สตุโตติ หิ โข วุตฺตํ ฯ
อปีจ คุหา ตาว วตฺตพพา ฯ คุหา วุจฺจติ กาโย ฯ กาโยติ वा คุหาติ
वा เทเหติ वा สนฺเทเหติ वा นาวาติ वा รโถติ वा ชฺไชติ वा
วมมิโกติ वा นิทฺนฺติ वा นครนฺติ वा กุฎฺฐิติ वा คณฺโฑติ वा
กุมภोติ^๑ वा [๒] กายสฺเสตํ อธิวจฺนํ ฯ สตุโต คุหายนฺติ คุหายํ
สตุโต วิสตุโต อาสตุโต ลคฺโค ลคฺคิโต ปลิพฺพุโร ฯ ยถา ภิตฺติชฺเเล
วา นาคทฺนฺเต वा ฆนฺทํ สตุตํ วิสตุตํ อาสตุตํ ลคฺคํ ลคฺคิตํ
ปลิพฺพุรํ เอวเมว คุหายํ สตุโต วิสตุโต อาสตุโต ลคฺโค ลคฺคิโต
ปลิพฺพุโร ฯ วุตฺตํ เหนํ ภควตา รุเป โข [๓] โย ฉนฺโท โย
ราโค ยา นนฺทิ ยา ตณฺหา ये อุปายุปาทานา เจตฺโส อธิฏฺฐา-
นาภินิเวसानุสยา ตตฺตราสตุโต^๒ ตสฺมา สตุโตติ วุจฺจตีติ^๕ ฯ สตุโตติ
ลคฺคณาธิวจฺนนฺติ สตุโต คุหายํ ฯ พหุณาภิฉนฺโนติ พหุเกหิ กิเลเสหิ
ฉนฺโน ราเคน ฉนฺโน โทเสน ฉนฺโน โมहन ฉนฺโน โกเชน ฉนฺโน
อุปนาเหน ฉนฺโน มกฺเชน ฉนฺโน ปฟาเสน ฉนฺโน อีสฺสาย ฉนฺโน
มจฺฉริเยน ฉนฺโน มายาย ฉนฺโน สาเจยเยน ฉนฺโน ฅมฺภาน ฉนฺโน
สํารมฺภาน ฉนฺโน มาเนน ฉนฺโน อติมานेन ฉนฺโน มเทน ฉนฺโน
ปมาเทน ฉนฺโน สพฺพกิเลเสหิ สพฺพทฺุจฺจริเตหิ สพฺพทรเถหิ

๑ ย. กุมิเม ฯ ๒ ม. ย. โป. เอตฺถนฺตเร นาโคติ วาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๓ ม. ย. เอตฺถนฺตเร ราชฺาติ อตฺถิ ฯ ๔ ม. ย. ตตฺร สตุโต ตตฺร วิสตุโต ฯ

๕ ม. ย. วุจฺจติ ฯ

วุตต^๑ เหน้ ภาควตา กวฬิงการเ เจ ภิกขเว อหหารเ อตถึ
 ราวโค อตถึ นนหึ อตถึ ตณหา ปตัญจึตัง ตตถ วิณณานัง วิรุฬหัง
 ยตถ ปตัญจึตัง วิณณานัง วิรุฬหัง อตถึ ตตถ นามรูปสสาวกุกนตึ
 ยตถ อตถึ นามรูปสสาวกุกนตึ อตถึ ตตถ สงขารานัง วุฑฒึ ยตถ
 อตถึ สงขารานัง วุฑฒึ อตถึ ตตถ อายตึ ปุนพภาวภินิพพตติ ยตถ
 อตถึ อายตึ ปุนพภาวภินิพพตติ อตถึ ตตถ อายตึ ชาตึชรามรณัง
 ยตถ อตถึ อายตึ ชาตึชรามรณัง สโสกนตัง ภิกขเว สรชัง สอุปายาสนตึ
 วทามึ^๒ ๑ ผสเส เจ ภิกขเว อหหารเ มโนสญเจตนาย เจ ภิกขเว
 อหหารเ วิณณานเ เจ ภิกขเว อหหารเ อตถึ ราวโค อตถึ นนหึ อตถึ
 ตณหา ปตัญจึตัง ตตถ วิณณานัง วิรุฬหัง ยตถ ปตัญจึตัง วิณณานัง
 วิรุฬหัง อตถึ ตตถ นามรูปสสาวกุกนตึ ยตถ อตถึ นามรูปสสาวกุกนตึ
 อตถึ ตตถ สงขารานัง วุฑฒึ ยตถ อตถึ สงขารานัง วุฑฒึ
 อตถึ ตตถ อายตึ ปุนพภาวภินิพพตติ ยตถ อตถึ อายตึ
 ปุนพภาวภินิพพตติ อตถึ ตตถ อายตึ ชาตึชรามรณัง ยตถ อตถึ
 อายตึ ชาตึชรามรณัง สโสกนตัง ภิกขเว สรชัง สอุปายาสนตึ วทามึติ ๑
 เอมปิ ตัญจัน นโร ๑

โมहनสมึ ปคาโพหตติ โมหนา วุจจนตึ ปณจ กามคณา
 จกขุวิณเณยยา รุปา อัญญา กนตา มนาปา ปียรุปา กามุปสณหิตา
 รชนึยา สอตวิณเณยยา สททา ฆานวิณเณยยา คนธา ชิวหาวิณเณยยา
 รสา กายวิณเณยยา โผฏจพพา อัญญา กนตา มนาปา ปียรุปา
 กามุปสณหิตา รชนึยา ๑ กึการณา โมหนา วุจจนตึ ปณจ กามคณา ๑
 เยภยเยน เทวมนุสสา ปณจสุ กามคณเณสุ มุขหนตึ สมมุขหนตึ
 สมปมุขหนตึ มุฬุหา สมมุฬุหา สมปมุฬุหา อวิชชาย อนนตึกตา

๑ ม. ย. วุตตมปิ เหน้ ๑ ๒ ม. ป. วทามึติ เอมปิ ตัญจัน นโร ๑ สพพตถ อึทิสเมว ๑

อาวุฏา นิวุฏา โอมุฏา ปิหิตา ปฏิจจนฺหา ปฏิกุชฺชิตา ตํการณา
 โมหนา วุจฺจนฺติ ปณฺจ กามคฺคณา ฯ โมหนสฺมึ ปคาไฟุหติ โมหนสฺมึ
 ปคาไฟุห โอคาไฟุห อชฺโฆคาไฟุห นิมฺมุคฺโคติ ติฏฺฐจํ นโร โมหนสฺมึ
 ปคาไฟุห ฯ

[๓๓] ทูเร วิเวกา หิ ตถาวิโร โสติ วิเวกาติ ตโย วิเวกา
 ภายวิเวโก จิตฺตวิเวโก อุปฺธิวิเวโก ฯ

กตโม ภายวิเวโก ฯ อธิ ภิกฺขุ วิวิตฺตํ เสนาสนํ ฆตฺติ อรณฺณํ
 รุกฺขมฺมูลํ ปพฺพตํ กนฺทหํ คิริคฺุหํ สฺสูสานํ วนปตฺถํ อพฺโฆกาสํ
 ปลาลปฺปฺมุชฺชํ กาเยน จ วิวิตฺโต วิหฺรติ โส เอโก คจฺจนฺติ เอโก ติฏฺฐจฺติ
 เอโก นิสฺสีทติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสฺติ
 เอโก ปฏิกฺกมฺติ เอโก รโห นิสฺสีทติ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐจฺติ เอโก
 จรฺติ วิหฺรติ อิริยฺติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ อัย ภายวิเวโก ฯ

กตโม จิตฺตวิเวโก ฯ ปจฺมํ ฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส นีวรณฺเหหิ จิตฺตํ
 วิวิตฺตํ โหติ ทุติยํ ฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส วิตกฺกวิจฺจาเรหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ
 โหติ ตติยํ ฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส ปิตฺติยา จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ จตฺตํ
 ฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส สฺขทุกฺเขหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อากาसानญฺจายตฺนํ
 สฺมาปฺนฺนสฺส รฺูปสฺถญฺจาย ปฏฺธิสฺถญฺจาย นานตฺตสฺถญฺจาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ
 โหติ วิญฺญาณญฺจายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส อากาसानญฺจายตฺนสฺถญฺจาย
 จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อากิณฺจญฺจายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจาย-
 ตฺนสฺถญฺจาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ เวนสฺถญฺยานาสฺถญฺจายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส
 อากิณฺจญฺจายตฺนสฺถญฺจาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ โสตาปฺนฺนสฺส สกฺกาย-
 ทิฏฺฐิจฺยา วิจิกิจฺฉาย สีสฺลพฺพตฺตปฺรามาสา ทิฏฺฐจฺานุสฺยา วิจิกิจฺฉานุสฺยา
 ตเทกฺกุเจหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ สกฺทาคามิสฺส โอฟาริกา
 กามราคสฺสโฆชนา ปฏฺธิสฺสโฆชนา โอฟาริกา กามราคานุสฺยา

ปฏิฆานุสยา ตเทกฏเจหิ จ กิเลสฺหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อนาคามิสฺส
 อณฺุสหคตา กามราคสณฺโฆชนา ปฏิฆสณฺโฆชนา อณฺุสหคตา
 กามราคานุสยา ปฏิฆานุสยา ตเทกฏเจหิ จ กิเลสฺหิ จิตฺตํ
 วิวิตฺตํ โหติ อรหโต รุปราคา^๑ อรูปราคา มานา อุทฺทจจา อวิชฺชาย
 มานานุสยา ภวราคานุสยา อวิชฺชานุสยา ตเทกฏเจหิ จ กิเลสฺหิ
 พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อยํ จิตฺตวิเวโก ฯ

กตโม อุปฺธิวิเวโก ฯ อุปฺธิ วุจฺจนฺติ กิเลสํ จ ขนฺธา
 จ อภิสงฺขารา จ ฯ อุปฺธิวิเวโก วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส^๒
 สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพูปฺธิปฏิฆิสฺสคฺโค ตณฺหฺกฺขโย วิราโค นิโรธ
 นิพฺพานํ อयํ อุปฺธิวิเวโก ฯ

กายวิเวโก จ วุปกฏฺจกายานํ^๓ เนกฺขมฺมาภิริตานํ จิตฺตวิเวโก จ
 ปริสุทฺทจิตฺตานํ ปรมเวทานปฺปตฺตานํ อุปฺธิวิเวโก จ นิรูปฺชึนํ ปุคฺคลานํ
 วิสงฺขารคตानํ ฯ

ทฺูเร วิเวกา หีติ โย โส เอวํ คฺุหายํ สจฺโตะ เอวํ พหุเกหิ
 กิเลสฺหิ ฉนฺุโน เอวํ โมหนสฺมึ ปคาไฟฺหฺโส กายวิเวกาปิ ทฺูเร
 จิตฺตวิเวกาปิ ทฺูเร อุปฺธิวิเวกาปิ ทฺูเร วิทฺูเร สุวิทฺูเร น สนฺุติเก น
 สามนฺุตา อนาสนฺุเน อนุปกฏฺเจ^๔ ฯ ตถาวโรตฺติ ตถาวโร^๕ ตาหิโส
 ตสฺสณฺุจฺจิตฺโต ตปฺปการโ ตปฺปปฏิภาโค โย โส โมหนสฺมึ ปคาไฟฺหฺสติ ทฺูเร
 วิเวกา หิ ตถาวโร โส ฯ

[๓๔] กามา หิ โลเก น หิ สฺุปปหยาติ กามาติ อุทฺุทานโต
 เทว กามา วตฺุฏฺกามา จ กิเลสฺกามา จ ฯ

กตเม วตฺุฏฺกามา ฯ มนาปิกา รฺูปา มนาปิกา สทฺุทา มนาปิกา
 คนฺุธา มนาปิกา รสา มนาปิกา โฝฏฺจพฺพวา อตฺุถรรณา ปาปฺรณา

๑ ม. รฺูปารฺูปราคา ฯ ๒ ม. โย. อยํ ปาโล นตฺุติ ฯ ๓ ม. วิเวกฏฺจกายานํ ฯ
 ๔ ม. วิเวกฏฺเจ, โย. นวกฏฺเจ ฯ ๕ ม. โย. อยํ ปาโล นตฺุติ ฯ

ทาสีทาสา อเชฟกา กุกุกุญฐุกรา หตถิควาสสวา เขตต์ วัตถุ
 หิรวณํ สุวณณํ คามนิคมราชธานีโย รัญจณจ ชนปโท จ โภโส จ
 โภจจาการณจ ยงกิมจิ ราชนียวตถุ วัตถุกามา ฯ อปีจ อตีตา กามา
 อนาคตา กามา ปจจุปปนหา กามา อชฌตถา กามา พหิทฐา กามา
 อชฌตตพหิทฐา กามา หินา กามา มชฌมิมา กามา ปณีตา กามา
 อาปายิกา กามา มาณูสิกา กามา ทิพพา กามา ปจจุปฏุจिता กามา
 นิम्मิตา กามา ปรรนิम्मิตา กามา ปรีคคหิตา กามา อปรีคคหิตา
 กามา มมายิตา กามา อมมายิตา กามา สพเพปี กามา วจรา ฌมมา
 สพเพปี รูปาวจรา ฌมมา สพเพปี อรูปาวจรา ฌมมา ตณฺหาวตถุกา
 ตณฺหารมฺมณฺหา กามนียญฺเจน ราชนียญฺเจน มทนียญฺเจน กามา อิม
 วุจฺจนฺติ วัตถุกามา ฯ

กตเม กิลสกามา ฯ ฉนฺโท กาโม ราชโค กาโม ฉนฺทราชโค
 กาโม สงกปโป กาโม ราชโค กาโม สงกปปราโค กาโม โย กามेषุ
 กามจฺฉนฺโท กามราชโค กามนฺนุหิ กามตณฺหา กามเสนฺโท กามปริฟ้าโห
 กามมุจฺฉา กามชฺโฆसानํ กาโมโฆ กามโยโค กามุปาทานํ
 กามจฺฉนฺทนีวรณํ

อททลํ กาม เต มฺลํ สงกปปา กาม ชายสิ

น ตํ สงกปฺปยิสฺสามิ เอวํ กาม น เหหิสิ^๑ ฯ

อิม วุจฺจนฺติ กิลสกามา ฯ โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก
 ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตฺนโลเก ฯ กามา หิ โลเก น หิ
 สุปฺปหายาติ กามา หิ โลเก ทุปฺปหายา^๒ ทุจฺจชา ทุปฺปริจฺจชา^๓
 ทุนฺนิมฺมทยา [๓] ทุพฺพินิเวชยา ทุตฺตรา ทุปฺปตรา ทุสฺสมติกกมา
 ทุพฺพีตีวตฺตาติ^๔ กามา หิ โลเก น หิ สุปฺปหายา ฯ เตนาห ภควา

๑ ม. อิติสฺสทฺเท อตฺถิ ฯ ๒-๒ ม. ทุจฺจชา ทุปฺปริจฺจชา ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตเร ทุนฺนิเวชยาติ ปาโล อตฺถิ, ย. ทุนฺนิเวชยาติ อตฺถิ ฯ

๔ ม. ทุพฺพินิวตฺตาติ ฯ

สตุโต คุหายํ พุทฺธานิฉนฺโน
 ติฏฺฐจํ นโร โมหนสฺมี ปคาโพห
 ทูเร วิเวกา ทิ ตถาวโร โส
 กามา ทิ โลเก น ทิ สุปฺปายาติ ฯ

[๓๕] อิจฺฉานิทานา ภาวสาตพฺพธา^๑
 เต ทุปรฺมญฺจา น ทิ อญฺญโมกฺขา
 ปจฺฉา ปุเร วาปี อเปกฺขมานา
 อิมเว กาเม ปุริเมว ชปฺป ฯ

[๓๖] อิจฺฉานิทานา ภาวสาตพฺพธาติ อิจฺฉาติ วุจฺจติ ตณฺหา
 โย ราโค สาราโค อนฺนโย อนฺนโรโร นนฺทิ นนฺทิวาโค จิตฺตสฺส
 สาราโค อิจฺฉา มุจฺฉา อชฺฌเณสฺสานํ เคโร ปลิเคโร สงฺโค ปงฺโก
 เอชา มายา ชนิกา สยฺชนนี ลีพฺพินี ชาลินี สริตา วิสตฺติกา สุตฺตํ
 วิสฺฐา आयฺหนี ทฺตฺติยา ปณฺธิริ ภาวเนตฺติ วนํ วนโถ สนฺถโว เสฺนโห
 อเปกฺขา ปฏฺวิพฺพธา^๒ อาสา อาสีสนา^๓ อาสีลิตฺตํ ฐปาสา สทฺทสา
 คนฺธาสา รสาสา โฝฏฺจพฺพสา ลามาสา ธนาสา ปุตฺตาสา ชีวิตาสา
 ชปฺปา ปชปฺปา อภิชปฺปา ชปฺปา^๔ ชปฺปนา ชปฺปิตตฺตํ โลลฺลปฺปา
 โลลฺลปฺปายนา โลลฺลปฺปายิตตฺตํ ปุจฺฉณฺจิกตา^๕ สาธุกมฺยตา อธมฺมาราโค
 วิสมโลโภา นิกฺขติ นิกามนา ปตฺถนา ปินฺหา สมฺปตฺถนา กามตณฺหา
 ภาวตณฺหา วิภาวตณฺหา ฐปฺตณฺหา อฐปฺตณฺหา นิโรธตณฺหา ฐปฺตณฺหา
 สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โฝฏฺจพฺพตณฺหา ธมฺมตณฺหา
 โอโสม โยโค คนฺโถ อุปาทานํ อวารณํ นีวารณํ จหนํ พนฺธนํ
 อุปกฺกิลโส อนฺุสโย ปริยฺญฺจานํ ลตา เววิจฺฉํ ทุกฺขมฺมูลํ ทุกฺขนิทานํ

๑ กตฺถจฺจิ ปโตถเก ภาวสาตพฺพธาติ ปาโจ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. โป. ปฏฺวิพฺพธฺ, ยฺ. ปฏฺวิพฺพธฺ ๓
 ๓ ม. อาสีสนา ฯ ๔ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ
 ๕ ม. ปุจฺฉณฺจิกตา, ยฺ. มุจฺฉณฺจิกตา, โป. มุญฺจิกตา ฯ

ทุกขปฺปภาโว มารปาโส มารพพิลโล มารวิสโย ตณฺหณทึ ตณฺหาชาลลํ
 ตณฺหาคทฺทูลํ ตณฺหาสมุทฺโท อภิชฺฌมา โลโภ อกฺุสลมฺมูลํ ๑
 อิจฺฉานิทานาติ อิจฺฉานิทานา^๑ อิจฺฉาเหตุกา อิจฺฉาปจฺจยา อิจฺฉากาธนา
 อิจฺฉापภาวติ อิจฺฉานิทานา ๑

ภวสาตพทฺธาติ เอกํ ภวสาตํ สุขา เวทนา ๑ เทว ภวสาตานิ
 สุขา จ เวทนา อิกฺกุจฺฉจ วตฺถุ ๑ ตีณิ ภวสาตานิ โยพพณฺณํ อารุคฺยํ
 ซีวิตํ ๑ จตฺตาริ ภวสาตานิ ลาโภ ยโส ปสฺสา สุขํ ๑ ปณฺจ ภวสาตานิ
 มนาปิกา รุปา มนาปิกา สทฺทา มนาปิกา คนฺธา มนาปิกา รสา
 มนาปิกา โผฏฺฐพฺพา ๑ ฉ ภวสาตานิ จกฺขุสมฺปทา สิตสมฺปทา
 ฆานสมฺปทา ชิวฺหาสมฺปทา กายสมฺปทา มโนสมฺปทา ๑ ภวสาตพทฺธาติ^๒
 สุขาย เวทนาย พทฺธา^๓ อิกฺกุจฺฉมฺมี วตฺถุสมฺมี พทฺธา โยพพณฺณเย
 พทฺธา อารุคฺเย พทฺธา ซีวิตเ พทฺธา ลาภเ พทฺธา ยสเ พทฺธา
 ปสฺสาย พทฺธา สุขเ พทฺธา มนาปิเกสุ รุเปสุ พทฺธา สทฺเทสุ
 คนฺธेषุ รสेषุ มนาปิเกสุ โผฏฺฐพฺเพสุ พทฺธา จกฺขุสมฺปทาย
 พทฺธา สิตสมฺปทาย ฆานสมฺปทาย ชิวฺหาสมฺปทาย กายสมฺปทาย
 มโนสมฺปทาย พทฺธา วินิพทฺธา อาพทฺธา ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพทฺธาติ^๔
 อิจฺฉานิทานา ภวสาตพทฺธา ๑

[๓๗] เต ทุขปฺปมฺมุจฺจา น ทิ อณฺณโมกฺขาติ เต วา
 ภวสาตวตฺถุ ทุขปฺปมฺมุจฺจา สตฺตา วา เอตฺโต ทุมฺโมจฺยา ๑

กถิ เต ภวสาตวตฺถุ ทุขปฺปมฺมุจฺจา ๑ สุขา เวทนา ทุมฺมุจฺจา^๕
 อิกฺกุจฺจํ วตฺถุ ทุมฺมุจฺจํ โยพพณฺณํ ทุมฺมุจฺจํ อารุคฺยํ ทุมฺมุจฺจํ
 ซีวิตํ ทุมฺมุจฺจํ ลาโภ ทุมฺมุจฺจํ ยโส ทุมฺมุจฺจํ ปสฺสา ทุมฺมุจฺจา

๑ ม. อิจฺฉานิทานกา ๑ ๒ ม. ภวสาตพทฺธา ๑ ๓ ม. สาตพทฺธา ๑

๔ ม. ปลิพทฺธาติ ๑ ๕ ม. ทุขปฺปมฺมุจฺจา ๑

สุขี ทุมมุญจํ มนาปิกา รฐา ทุมมุญจา มนาปิกา สททา คนฺธา
 รธา โยภูจพฺพา ทุมมุญจา จกฺขุสมฺปทา ทุมมุญจา โสตสมฺปทา
 ฆานสมฺปทา ชิวฺหาสมฺปทา กายสมฺปทา มโนสมฺปทา ทุมมุญจา
 ทุปรมุญจา ทุมโฆจยา ทุปรโฆจยา ทุนฺนิมฺมทยา ทุพฺพิณฺเวรยา
 ทุตฺตรา ทุปรตรา ทุสฺสมตฺติกฺกมา ทุพฺพีตฺติวตฺตา ฯ เอวฺนเต ภวสฺสวตฺตฺถ
 ทุปรมุญจา ฯ

กถํ สตฺตา เอตฺโต ทุมโฆจยา ฯ สุขาย เวทนาย สตฺตา
 ทุมโฆจยา อิกฺกุจฺสุมา วตฺตฺสุมา ทุมโฆจยา โยพฺพญฺญา ทุมโฆจยา
 อาโรคฺยา ทุมโฆจยา ชิวฺตา ทุมโฆจยา ลภฺยา ทุมโฆจยา ยสฺสา
 ทุมโฆจยา ปลฺลสฺยา ทุมโฆจยา สุขฺยา ทุมโฆจยา มนาปิกฺเกหิ รฐฺเปหิ
 ทุมโฆจยา มนาปิกฺเกหิ สทฺเทหิ คนฺธฺเหหิ รเสหิ โยภูจพฺเพหิ ทุมโฆจยา
 จกฺขุสมฺปทาย ทุมโฆจยา โสตสมฺปทาย ฆานสมฺปทาย ชิวฺหาสมฺปทาย
 กายสมฺปทาย มโนสมฺปทาย ทุมโฆจยา^๑ ทุปรโฆจยา ทุรุทฺตรา
 ทุสฺสมุทฺตรา ทุพฺพุกฺกาปนา^๒ ทุสฺสมุกฺกาปนา ฯ เอวํ สตฺตา เอตฺโต
 ทุมโฆจยาติ เต ทุปรมุญจา ฯ

น หิ อญฺญโฆกฺขาติ เต อตฺตนา ปลิปลิปนฺนา น
 สกฺโกนฺติ ปรํ ปลิปลิปนฺนํ อุทฺธริตฺตํ ฯ วุตฺตํ เหนํ ภควตา โส วต
 จฺนฺท อตฺตนา ปลิปลิปนฺนํ ปรํ ปลิปลิปนฺนํ อุทฺธริสฺสตีติ เนตํ
 จานํ วิชฺชตี โส วต จฺนฺท อตฺตนา อทฺนฺโต อวิเนโต อปรินิพฺพุโต ปรํ
 ทเมสฺสตี วิเนสฺสตี ปรีนิพฺพาเปสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ฯ เอวํ^๓ น
 หิ อญฺญโฆกฺขา ฯ อถวา นตฺถญฺโฆ โกจฺจิ โฆเจตฺตํ^๔ เต ยหิ มุจฺเจยฺยํ
 สเกน ธาเมน สเกน พเลน สเกน วิริเยน สเกน ปรกฺกเมน สเกน

๑ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ฯ
 ๒ ม. ทุพฺพุกฺกาปยา ทุสฺสมุกฺกาปยา ทุนฺนิเวจฺยา ทุพฺพิณฺเวจฺยา ทุตฺตรา ทุปรตรา
 ทุสฺสมตฺติกฺกมา ทุพฺพิณฺวตฺตา ฯ ๓ ม. เอวฺมปิ ฯ ๔ ม. โย. โฆเจตา ฯ

ปฐิสถาเมน สเกน ปฐิสพเลน สเกน ปฐิสวีริเยน สเกน
 ปฐิสปรกุกเมน อตตนา สมมาปฏิปทํ อนุลอมปฏิปทํ อปจจนีกปฏิปทํ
 อนวตถปฏิปทํ ฐมมานุฐมมปฏิปทํ ปฏิปชชมานา มุจเจยยุหนฺติ ฯ
 เอมปิ น หิ อญญโมกฺขา ฯ วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา

นาหํ สมิสฺสามิ ปโมจนาถ
 กถํกถี โธตก กญฺจि โลเก
 ฐมมณฺจ เสฏฺฐจํ อภิธานมาโน
 เอมํ ตูวํ โอมมิมํ ตเรสีติ ฯ

เอมปิ น หิ อญญโมกฺขา ฯ วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา

อตตนา ปกตํ ปาปํ อตตนา สงฺกิลิสฺสตี
 อตตนา อกตํ ปาปํ อตตนาวิ สฺสุชฺฌตี
 สฺสุหฺติ อสุหฺติ ปจฺจตฺตํ นาถโย อญฺญํ วิโสธเยตี ฯ

เอมปิ น หิ อญญโมกฺขา ฯ วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา เอมเมว โข
 พุราหฺมณ ติฏฺฐเตว นิพฺพานํ ติฏฺฐตี นิพฺพานคามิมคฺโค ติฏฺฐามหํ
 สมหาเปตา อถ จ ปน มม สาวกา มยา เอมํ โอวทียมานา เอมํ
 อนุสาลียมานา อปฺเปกฺจเจ อจฺจนฺตนิฏฺฐจํ นิพฺพานํ อาราเชนฺตี
 เอกฺจเจ นาราเชนฺตี เอตถ กฺยาหํ พุราหฺมณ กโรมิ มคฺคกฺขายี
 พุราหฺมณ ตถาคโต มคฺคํ พุทฺโธ อาจิกฺขตี อตตนา ปฏิปชชมานา
 มุจเจยยุหนฺติ ฯ เอมปิ น หิ อญญโมกฺขาติ เต พุปฺปมฺญจา น หิ
 อญญโมกฺขา ฯ

[๓๘] ปจฺฉา ปุเร วาปี อเปกฺขมานาติ ปจฺฉา วุจฺจตี อนาคตํ
 ปุเร วุจฺจตี อตีตํ ฯ อปิจ อตีตํ อุปาทาย อนาคตณฺจ ปจฺจุปปนฺนณฺจ
 ปจฺฉา อนาคตํ อุปาทาย อตีตณฺจ ปจฺจุปปนฺนณฺจ ปุเร ฯ

กถํ ปุเร อเปกขํ กโรติ ฯ เอรูโป อโหสิ อตีตมทธานนุติ
 ตตถ นนฺทึ สมนฺวาคเมติ^๑ เอรเวทโน อโหสิ เอรสญโธ อโหสิ
 เอรสงฺขารอ อโหสิ เอรวิญญาโณ อโหสิ อตีตมทธานนุติ ตตถ นนฺทึ
 สมนฺวาคเมติ ฯ เอวมปิ ปุเร อเปกขํ กโรติ ฯ อถวา อิติ เม จกฺขุ
 อโหสิ อตีตมทธานํ อิติ รุปาติ ตตถ จนฺทรากปฏฺวิพทฺธํ โหติ
 วิญญาณํ จนฺทรากปฏฺวิพทฺธตฺตา วิญญาณสฺส ตทภินนฺทติ ตทภิ-
 นนฺทโนโต เอวมปิ ปุเร อเปกขํ กโรติ ฯ อิติ เม โสถํ อโหสิ
 อตีตมทธานํ อิติ สทฺทาติ ฯ อิติ เม ฆานํ อโหสิ อตีตมทธานํ อิติ
 คนฺธาติ ฯ อิติ เม ชิวฺหา อโหสิ อตีตมทธานํ อิติ รสาติ ฯ อิติ
 เม กาโย อโหสิ อตีตมทธานํ อิติ โผฏฺฐพฺพาติ ฯ อิติ เม
 มโน อโหสิ อตีตมทธานํ อิติ ธมฺมาติ ตตถ จนฺทรากปฏฺวิพทฺธํ
 โหติ วิญญาณํ จนฺทรากปฏฺวิพทฺธตฺตา วิญญาณสฺส ตทภินนฺทติ
 ตทภินนฺทโนโต เอวมปิ ปุเร อเปกขํ กโรติ ฯ อถวา ยานิสฺส^๒ ตานิ
 ปุพฺเพ มาตุคาเมน สทฺธี หลิตฺลปิตกีฬิตานิ ตทสฺสาเทติ ตํ นิกาเมติ
 เตน จ วิตฺตี อาปชฺชติ ฯ เอวมปิ ปุเร อเปกขํ กโรติ ฯ

กถํ ปจฺจมา อเปกขํ กโรติ ฯ เอรูโป ลियํ อนาคตมทธานนุติ
 ตตถ นนฺทึ สมนฺวาคเมติ เอรเวทโน ลियํ เอรสญโธ ลियํ เอรสงฺขารอ
 ลियํ เอรวิญญาโณ ลियํ อนาคตมทธานนุติ ตตถ นนฺทึ สมนฺวาคเมติ ฯ
 เอวมปิ ปจฺจมา อเปกขํ กโรติ ฯ อถวา อิติ เม จกฺขุ ลียา อนาคต-
 มทธานํ อิติ รุปาติ อปฺปฏิสทฺธสฺส ปฏฺฐิลายา จิตฺตํ ปณฺนิทฺติ
 เจตโส ปณฺนิธานปจฺจยา ตทภินนฺทติ ตทภินนฺทโนโต เอวมปิ ปจฺจมา
 อเปกขํ กโรติ ฯ อิติ เม โสถํ ลียา อนาคตมทธานํ อิติ สทฺทาติ ฯ
 อิติ เม ฆานํ ลียา อนาคตมทธานํ อิติ คนฺธาติ ฯ อิติ เม ชิวฺหา

๑ ม. โป. สมนฺนาเนติ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ

๒ ย. ยานสฺส ฯ

ลียา อนาคตมทุธานัน อิติ รสาติ ฯ อิติ เม กาโย ลียา อนาคต-
 มทุธานัน อิติ โผฏฐพพาทิ ฯ อิติ เม มโน ลียา อนาคตมทุธานัน
 อิติ ฐมมาติ อปปฏิลทุทธส ปฏิลากาย จิตตัม ปณิหหติ เจตโส
 ปณิธานปัจจยา ตทภินนุหติ ตทภินนุหโต เอวมปิ ปจฉา อเปกขัม
 กโรติ ฯ อถวา อิมินาหํ สีเลน วา วตฺเตน^๑ วา ตเปน วา
 พุรหมจริเยน วา เทโว วา ภวิสสามิ เทวญตโร วาติ อปปฏิลทุทธส
 ปฏิลากาย จิตตัม ปณิหหติ เจตโส ปณิธานปัจจยา ตทภินนุหติ
 ตทภินนุหโต เอวมปิ ปจฉา อเปกขัม กโรตีติ ปจฉา ปุเร วาปี
 อเปกขมานา ฯ

[๓๙] อิเมว กามเม ปุริเมว ชปฺปนฺติ อิเมว กามเตติ
 ปจฺจุปปนฺเน ปญฺจ กามคฺเณ อิจฺจนฺตา สาทิยนฺตา ปตฺถยนฺตา
 ปิหยนฺตา อภิชปฺปนฺตา ฯ ปุริเมว ชปฺปนฺติ อตีเต ปญฺจ กามคฺเณ
 ชปฺปนฺตา ปชปฺปนฺตา อภิชปฺปนฺตาติ อิเมว กามเม ปุริเมว ชปฺปํ ฯ
 เตนนาห ภควา

อิจฺฉานิทานา ภวสาตพฺพธา
 เต หุปฺปมฺฤจฺจา น หิ อญฺญมฺเภกา
 ปจฺฉา ปุเร วาปี อเปกขมานา
 อิเมว กามเม ปุริเมว ชปฺปนฺติ ฯ

[๔๐] กามेषฺสุ คิทฺธา ปสฺสุตา ปมฺพฺหา
 อวทานิยา เต วิสเม นิวิฏฺฐา
 หุกฺขุปฺนีตา ปริเทวยนฺติ
 กีสฺส ภวิสสาม อิตฺโต จฺตาสเ ๑

๑ ม. วตฺเตน ฯ

[๔๑] กาเมสุ คิทฐา ปสุตา ปมุฬุหาติ กามาติ อุททานโต
 เทว กามา วตถุกามา จ กิเลสกามา จ ๑เป๑ อิเม วุจจนฺติ
 วตถุกามา ๑เป๑ อิเม วุจจนฺติ กิเลสกามา ๑ เคโธ วุจจติ
 ตณฺหา โย ราโค สาราโค ๑เป๑ อภิซฺฉมา โลโภ อกฺุสลมฺมูล ๑
 กิเลสกาเมน วตถุกาเมสุ รตฺตา คิทฐา คชิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา^๑
 ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพฺพฐาติ กาเมสุ คิทฐา ๑ ปสุตาติ เยปิ กาเม
 เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ ตจฺจวิตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา
 ตปฺโปณฺนา ตปฺปพฺภารธา ตทหิมฺมุตฺตา ตทาธิปเตยฺยา^๒ เตปิ กามปฺปสุตา^๓ ๑
 เยปิ ตณฺหาเวสเนน รุเป เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ สทฺเท คนฺเช
 รเส โผฏฺฐพฺเพ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ ตจฺจวิตา ตพฺพหุลา
 ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณฺนา ตปฺปพฺภารธา ตทหิมฺมุตฺตา ตทาธิปเตยฺยา
 เตปิ กามปฺปสุตา ๑ เยปิ ตณฺหาเวสเนน รุเป ปฏฺฐิณฺนฺติ สทฺเท คนฺเช
 รเส โผฏฺฐพฺเพ ปฏฺฐิณฺนฺติ ตจฺจวิตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา
 ตปฺโปณฺนา ตปฺปพฺภารธา ตทหิมฺมุตฺตา ตทาธิปเตยฺยา เตปิ กามปฺปสุตา ๑
 เยปิ ตณฺหาเวสเนน รุเป ปริภุญฺชนฺติ สทฺเท คนฺเช รเส โผฏฺฐพฺเพ
 ปริภุญฺชนฺติ ตจฺจวิตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณฺนา
 ตปฺปพฺภารธา ตทหิมฺมุตฺตา ตทาธิปเตยฺยา เตปิ กามปฺปสุตา ๑ ยถา
 กลหการโก กลหปฺปสุโต กมฺมการโก กมฺมปฺปสุโต โคจเร จรฺนโต
 โคจรปฺปสุโต ฉายี ฉานปฺปสุโต เอวเมว เยปิ กาเม เอสนฺติ
 คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ ตจฺจวิตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา
 ตปฺโปณฺนา ตปฺปพฺภารธา ตทหิมฺมุตฺตา ตทาธิปเตยฺยา เตปิ กามปฺปสุตา ๑
 เยปิ ตณฺหาเวสเนน รุเป เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ สทฺเท คนฺเช
 รเส โผฏฺฐพฺเพ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ ตจฺจวิตา ตพฺพหุลา

๑ อชฺโฌสนฺนาติปิ ปาโล ๑ ๒ ม. ตทาธิปเตยฺยา ๑ เอวมฺุปริปิ ๑

๓ ม. กามปฺปสุตา

ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺไปณฺนา ตปฺปพฺภารฺรา ตททิมฺมุตฺตา ตทาทิปฺเตยฺยา
 เตปี กามปฺปสฺสุตา ๑ เยปี ตณฺหวาเสน รฺรูเป ปฏฺฐิณฺนตฺติ สทฺเท คณฺเ
 รเส โฝฏฺฐพฺพะ ปฏฺฐิณฺนตฺติ ตจฺจริตา ตพฺพหฺุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา
 ตปฺไปณฺนา ตปฺปพฺภารฺรา ตททิมฺมุตฺตา ตทาทิปฺเตยฺยา เตปี กามปฺปสฺสุตา ๑
 เยปี ตณฺหวาเสน รฺรูเป ปรีภุณฺชนฺตฺติ สทฺเท คณฺเ รเส โฝฏฺฐพฺพะ
 ปรีภุณฺชนฺตฺติ ตจฺจริตา ตพฺพหฺุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺไปณฺนา
 ตปฺปพฺภารฺรา ตททิมฺมุตฺตา ตทาทิปฺเตยฺยา เตปี กามปฺปสฺสุตา ๑
 ปมฺพหฺุทฺติ เยภุยฺเยน เทวมนฺนุสฺสา ปณฺจสฺสุ กามคฺุณฺเณสฺสุ มฺมุยฺหนฺตฺติ
 สมนฺมุยฺหนฺตฺติ^๑ สมนฺมุยฺหนฺตฺติ มฺพหฺุทา สมนฺมุพฺพหฺุทา สมนฺปมฺพหฺุทา อวิชฺชาย
 อนฺธิกตา^๒ อวฺภูฏา นินฺนุฏา โฝผุฏา ปิหิตา ปฏฺฐิณฺนตฺติ ปฏฺฐิณฺนตฺติ
 กามสฺสุ คิทฺธา ปสฺสุตา ปมฺพหฺุทา ๑

[๔๒] อวทานิยา เต วิสเม นินฺนุจฺจติ อวทานิยาติ อวํคจ-
 ฉนฺตฺติตีปี^๓ อวทานิยา ๑ มจฺจริโนปี วุจฺจนฺตฺติ อวทานิยา ๑ พุทฺธานํ
 พุทฺธสวากานํ^๔ วจนํ พยฺยปฺปถํ เทสนํ อนฺนุสฺสิฏฺฐิ นาทิยนฺตฺติ
 อวทานิยา ๑

กถํ อวํคจฉนฺตฺติ อวทานิยา ๑ อวํคจฉนฺตฺติ นิริยํ
 คจฺฉนฺตฺติ ตีรจฺฉานโยนี คจฺฉนฺตฺติ ปิตฺติวิสยํ^๕ คจฺฉนฺตฺติ เอวํ
 อวํคจฉนฺตฺติ อวทานิยา ๑

กถํ มจฺจริโน วุจฺจนฺตฺติ อวทานิยา ๑ ปณฺจ มจฺจริยานิ
 อวาทมจฺจริยํ กุลมจฺจริยํ ลามมจฺจริยํ วณฺณมจฺจริยํ ธมฺมมจฺจริยํ
 ยํ เอวรฺูปี มจฺจริยํ มจฺจรายนา มจฺจรายิตตฺตํ เววิจฺจํ กหฺริยํ
 กฏฺฏกณฺจกตา^๖ อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ มจฺจริยํ ๑ อปิ
 ขนฺธมจฺจริยมฺปิ มจฺจริยํ ธาตุมจฺจริยมฺปิ มจฺจริยํ อายตณมจฺจริยมฺปิ

---

๑ ไป. ปมฺมุยฺหนฺตฺติ ๑   ๒ อนฺธิกตาตีปี ปาโล ๑   ๓ ม. อวํคจฉนฺตฺติตีปี ๑
 ๔ ม. ไป. สวากานํ ๑   ๕ ม. เปตฺติวิสยํ ๑   ๖ ม. กตฺตกณฺจกตา ๑

[๔๔] กิสุ ภวิสสาม อิโต จุตาเสติ อิโต จุตา กิสุ^๑ ภวิสสาม
 เนรยิกา ภวิสสาม ติรจฺจานโยนิกา ภวิสสาม ปิตฺตวิริยิกา ภวิสสาม
 มนุสฺสา ภวิสสาม เทวา^๒ ภวิสสาม รุปี ภวิสสาม อรูปี ภวิสสาม
 สญฺญี ภวิสสาม อสญฺญี ภวิสสาม เหวสญฺญีนาสญฺญี ภวิสสาม
 ภวิสสาม นุ โข มยฺ อนาคตมทฺชานํ น นุ โข ภวิสสาม อนาคต-
 มทฺชานํ ก็ นุ โข ภวิสสาม อนาคตมทฺชานํ กถํ นุ โข ภวิสสาม
 อนาคตมทฺชานํ ก็ หุตฺวา ก็ ภวิสสาม นุ โข มยฺ อนาคตมทฺชานนฺติ
 สํสยปกฺขนฺนา^๓ วิมตฺติปกฺขนฺนา^๔ เทวพฺพหฺกชาตา ลปนฺติ ลาลปนฺติ โสจฺนฺติ
 กิลมฺนฺติ ปริเทวนฺติ อจฺรตฺตาหิ กนฺทนฺติ สมฺโมหํ อาปชฺชนฺตฺติ
 กิสุ ภวิสสาม อิโต จุตาเส ๑ เตนนาท ภควา

กาเมสฺส คิทฺธา ปสฺสตา ปมฺพฺพหา
 อวทานิยา เต วิสเม นิวิญฺจา
 ทุกฺขุปฺนิตา ปริเทวนฺติ
 กิสุ ภวิสสาม อิโต จุตาเสติ ๑

[๔๕] ตสฺมา หิ ลิกฺเขถ อิเชว ชนฺตฺตุ
 ยงฺกิลฺลจฺจิ ชญฺญา วิสมนฺตฺติ โลเก
 น ตสฺส เหตุ^๕ วิสมํ จเรยฺย
 อปฺปณฺหิหํ ชีวิตฺมาหุ ธีรา ๑

[๔๖] ตสฺมา หิ ลิกฺเขถ อิเชว ชนฺตฺตุติ ตสฺมาติ ตสฺมา^๖
 ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา เอตํ อาทีนํว สมฺปสฺสมาโน
 กาเมสฺส
 ตสฺมา ๑ ลิกฺเขถาติ ติสฺโส ลิกฺขา อธิสึลลิกฺขา อธิจิตฺตลิกฺขา
 อธิปณฺณาลิกฺขา ๑

๑ ม. ก็ ๑

๒ โป. ยฺ. เทวา ก็ ... ๑

๓ ม. สํสยปกฺขนฺนา ๑

๔ ม. วิมตฺติปกฺขนฺนา ๑

๕ ยฺ. เหตุ ๑

๖ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ๑

กตมา อธิสึลสิกขา ฯ อธิ ภิกขุ สึลวา โหติ ปาฏิโมกขสัวรสูโต
 วิหริติ อาจารย์โคจรสมุปนุโน อณุมตเตสสุ วชเชสสุ ภายทสสาวิ สมายาย
 สิกขติ สิกขาปเทสสุ ขุททโก สึลกขนุโธ มหนุโต สึลกขนุโธ สึล
 ปติฏฐา อาที จรณํ สัยโม สัโร มุขิ^๑ ปมุขิ กุสลาณํ ฌมมาณํ
 สมายตติยา อัย อธิสึลสิกขา ฯ

กตมา อธิจิตตสิกขา ฯ อธิ ภิกขุ วิวิจเจว กามะที วิวิจ
 อกุสเลที ฌมเมที สวิตกุกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปิติสุขํ ปจมํ ฌานํ
 อุปสมปชช วิหริติ ฯ วิตกกวิจารานํ รูปสมา อชฌตตํ สมปสาหนํ
 เจตโส เอโกทีการวํ อวิตกุกํ อวิจาร์ สมาริขํ ปิติสุขํ ทุตติยํ ฌานํ
 อุปสมปชช วิหริติ ฯ ปิติยา จ วิราคา อุกเพกขโก จ วิหริติ สโต จ
 สมปชาโน สุขญจ กายะน ปฏิสัเวเทตี ยนตํ อริยา อาจิกขนุติ
 อุกเพกขโก สติมา สุขวิหาริตี ตติยํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ฯ
 สุขสส จ ปหานา ทุกขสส จ ปหานา ปุพเพว โสมนสสุโทมนสสุสาณํ
 อตถงคมา อทุกขมสุขํ อุกเพกขาสติปาริสุหิธี จตตถํ ฌานํ อุปสมปชช
 วิหริติ อัย อธิจิตตสิกขา ฯ

กตมา อธิปณณาสิกขา ฯ อธิ ภิกขุ ปณณวา โหติ
 อุกยตถคามินิยา ปณณาย สมณนาคโต อริยาย นิพเพธิกาย
 สมมาทุกขกุกขคามินิยา โส อิทํ ทุกขนุติ ยถากุตํ ปชานาติ อัย
 ทุกขสมุกโยติ ยถากุตํ ปชานาติ อัย ทุกขนิโรชติ ยถากุตํ ปชานาติ
 อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถากุตํ ปชานาติ อิมะ อาสวาติ
 ยถากุตํ ปชานาติ อัย อาสวสมุกโยติ ยถากุตํ ปชานาติ อัย
 อาสวนิโรชติ ยถากุตํ ปชานาติ อัย อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ
 ยถากุตํ ปชานาติ อัย อธิปณณาสิกขา ฯ

๑ ม. โมกขํ ปโมกขํ ฯ

อิมมา ทิสโส สิกขา^๑ อาวชฺเชนโต สิกฺขะเยย ชานนโต สิกฺขะเยย
 ปสฺสนโต สิกฺขะเยย ปจฺจเวกฺขนโต สิกฺขะเยย จิตฺตํ อธิฏฺฐนโต
 สิกฺขะเยย สทฺธา ย อธิมฺจุจฺนโต สิกฺขะเยย วิริยํ ปคฺคณฺนโต สิกฺขะเยย
 สตี อฺปฏฺฐนโต สิกฺขะเยย จิตฺตํ สมากฺขนโต สิกฺขะเยย ปณฺณาย
 ปชานนโต สิกฺขะเยย อภิญญะเยย อภิชานนโต สิกฺขะเยย ปริณฺณะเยย
 ปริชานนโต สิกฺขะเยย ปหาตพฺพํ ปชนโต สิกฺขะเยย ภาเวตพฺพํ
 ภาเวนโต สิกฺขะเยย สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนโต สิกฺขะเยย อาจเรย
 สมากเรย สมากาย วตเตย ๑ อิธาคิ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิจิยา อิมิสฺสา
 ขนฺติยา อิมิสฺสา รุจฺจิยา อิมิสฺมี อาทาเย อิมิสฺมี ฌมฺเม อิมิสฺมี
 วินเย อิมิสฺมี ฌมฺมวินเย อิมิสฺมี ปาวจเน อิมิสฺมี พฺรหฺมจฺริเย อิมิสฺมี
 สตฺถุสฺสเน อิมิสฺมี อตฺตภาเว อิมิสฺมี มนุสฺสโลเก [๒] ๑ ชนฺตฺตติ
 สตฺโต นโร ๑เป๑ มนุสฺสติ ตสฺมา หิ สิกฺเขถ อิธเว ชนฺตฺ ๑

[๔๗] ยงฺกิญฺจิ ชณฺณา วิสมนฺติ โลเกติ ยงฺกิญฺจิติ สพฺเพน
 สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทายวจนเมตํ^๓ ยงฺกิญฺจิติ ๑
 ชณฺณา วิสมนฺตฺติ^๔ วิสมํ กายกมฺมํ วิสมนฺติ ชานะเยย วิสมํ วจฺจิกมฺมํ
 วิสมนฺติ ชานะเยย วิสมํ มโนกมฺมํ วิสมนฺติ ชานะเยย วิสมํ ปาณาติปาตํ
 วิสโมติ ชานะเยย วิสมํ อทินฺนาทานํ วิสมนฺติ ชานะเยย วิสมํ กามะสุ
 มิจฺฉาจารย์ วิสโมติ ชานะเยย วิสมํ มุสฺสาทํ วิสโมติ ชานะเยย วิสมํ
 ปิสฺสุนํ วาจํ วิสมาติ ชานะเยย วิสมํ ผรุสํ วาจํ วิสมาติ ชานะเยย วิสมํ
 สมฺพปฺปลาปี วิสโมติ ชานะเยย วิสมํ อภิชฺฉมํ วิสมาติ ชานะเยย วิสมํ
 พุยาปาทํ วิสโมติ ชานะเยย วิสมํ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ วิสมาติ ชานะเยย วิสม
 สงฺขาระ วิสมาติ ชานะเยย วิสมะ ปณฺจ กามคฺุณะ วิสมาติ ชานะเยย

๑ ม. สิกขาโย ๑

๒ ม. ย. ไป. เอตถนฺตเร เตน วุจฺจติ อิธาคิ ทิสฺสนฺติ ๑

๓ ม. ปริยาทียนวจนเมตํ ๑

๔ ม. วิสมนฺติ ชณฺณาติ ๑

วิสมะ ปณฺจ นีวรณ วิสมาติ ชาเนยฺย ๑วิสมํ เจตนํ วิสมาติ
 ชาเนยฺย วิสมํ ปตฺถนํ วิสมาติ ชาเนยฺย วิสมํ ปณฺธิ วิสมาติ
 ชาเนยฺย^๑ อาชาเนยฺย วิชาเนยฺย ปฏฺวิชาเนยฺย ปฏฺวิชฺฌเมยฺย ฯ โลกเถติ
 อปายโลก ๑เป๑ อายตนโลกเถติ ยงฺกิญฺจ ชญฺญา วิสมนฺตฺติ โลก ๑

[๔๘] น ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรยฺยาติ วิสมสฺส กายกมฺมสฺส
 เหตุ วิสมํ น จเรยฺย วิสมสฺส วจฺจิกมฺมสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย
 วิสมสฺส มโนกมฺมสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย วิสมสฺส ปาณาติปาตสฺส
 เหตุ วิสมํ น จเรยฺย วิสมสฺส อทินฺนาทานสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย
 วิสมสฺส กาเมสุ มิจฺจจาจรสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย วิสมสฺส
 มุสาบาทสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย วิสมาย ปิสุณาย วาจาย เหตุ
 วิสมํ น จเรยฺย วิสมาย ผรุสฺสาย วาจาย เหตุ วิสมํ น จเรยฺย
 วิสมสฺส สมฺพปฺปลาปสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย วิสมาย อภิชฺฌาย
 เหตุ วิสมํ น จเรยฺย วิสมสฺส พยาปาทสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย
 วิสมาย มิจฺจชาติฎฺฐิยา เหตุ วิสมํ น จเรยฺย วิสมานํ สงฺขารานํ เหตุ
 วิสม^๒ น จเรยฺย วิสมานํ ปณฺจนฺนํ กามคฺุณานํ เหตุ วิสม^๒ น
 จเรยฺย วิสมานํ ปณฺจนฺนํ นีวรณานํ เหตุ วิสม น จเรยฺย วิสมาย
 เจตนาย เหตุ วิสมาย ปตฺถนาย เหตุ วิสมาย ปณฺธิยา เหตุ วิสมํ
 น จเรยฺย น อาจเรยฺย น สมฺมาจเรยฺย น สมฺมาทาย วตฺเตยฺยาติ น
 ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรยฺย ๑

[๔๙] อปฺปณฺหิทํ ชีวิตฺมาหุ ธีราติ ชีวิตนฺตฺติ อายุ จิตฺติ ยปนา
 ยาปนา อิริยนา วตฺตนา ปาลนา ชีวิตํ ชีวิตินฺทริยํ ๑ อปฺจ ทฺวีหิ
 การณฺหิ อปฺปกํ ชีวิตํ จิตฺตฺปริตฺตตฺตาย วา อปฺปกํ ชีวิตํ สรสฺปริตฺตตฺตาย
 วา อปฺปกํ ชีวิตํ ๑

๑-๑ ม. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺตฺติ ๑ ๒ ม. วิสมํ ๑

กถั จิตฺติปริตฺตตตทาย อปฺปรกั ชีวิตํ ๑ อตีเต จิตฺตทกฺขณเณ
 ชีวิตถ น ชีวติ น ชีวิสฺสติ ๑ อนาคเต จิตฺตทกฺขณเณ ชีวิสฺสติ น ชีวติ
 น ชีวิตถ ๑ ปจฺจุปปนฺเนน จิตฺตทกฺขณเณ ชีวติ น ชีวิตถ น ชีวิสฺสติ ๑

ชีวิตํ อตฺตมาไว จ	สุขทุกฺขา จ เกวลา
เอกจิตฺตสฺมายฺตุตฺตา	ลหุโส วตฺตติทกฺขณเณ ^๑
จุฬาสีตีสหสฺसानิ ^๒	กปฺปา ติฏฺฐจฺนฺติ เย มรฺฐ
น เตวว เตปิ ชีวฺนฺติ	ทฺวิหิ จิตฺเตหิ สฺมาหิตา ^๓
เย นิริทฺธา มรฺนฺตสฺส	ติฏฺฐจฺมานสฺส วา อิท
สพฺเพว สทิสฺสา ขนฺธา	คตฺตา อปฺปรกฺขิสฺนฺติกา
อนนฺตฺรา จ เย ภงฺกา ^๔	เย จ ภงฺกา อนาคตฺตา
ตทฺนฺตเร นิริทฺธานํ	เวสम्मํ นตฺถิ ทกฺขณเณ
อนิพฺพตฺเตน น ชาโต	ปจฺจุปปนฺเน ^๕ น ชีวติ
จิตฺตภงฺกมโต ^๖ โลโก	ปญฺญตฺติ ปรมตฺถิยา
ยถา นินฺนา ปวตฺตนฺติ	จฺนฺเทน ปริณามิตา
อจฺฉินฺนวารว วตฺตนฺติ	สพฺพายตฺนปจฺจยา
อนิธานคตฺตา ภงฺกา	ปุญฺไซ นตฺถิ อนาคเต
นิพฺพตฺตาเยว ^๗ ติฏฺฐจฺนฺติ	อารคฺเค สาสปุปฺมา
นิพฺพตฺตานนฺนจ ฐมฺมานํ	ภงฺโก เนสํ ปุเรกฺขโต ^๘
ปโลกฐมฺมา ติฏฺฐจฺนฺติ	ปุราณฺเหหิ อมิสฺสิตา
อหสฺสนโต อายนฺติ	ภงฺกา คจฺฉนฺติ ทสฺสนํ
วิขุชฺฐปฺปาโทว อากาเส	อุปปชฺชนฺติ วยนฺติ จาติ ๑

เอวํ จิตฺติปริตฺตตตทาย อปฺปรกั ชีวิตํ ๑

๑ ม. วตฺตเต ชโน ๑ ๒ ม. จุลลาตีตีสหสฺसानิ ๑ ๓ ม. ลัญจตฺตา ๑

๔ ม. โป. ภคฺคา ๑ เอวมุปริปี ๑ ๕ ม. ปจฺจุปปนฺเนน ๑ ๖ ม. จิตฺตภคฺคามโต ๑

๗ ม. นิพฺพตฺตาเย จ ๑ ๘ ปุเรกฺขโตตีปี ปาโล ๑

กถั ธรสปริตตตาย อปฺปกั ชีวิตัง ๑ อสสาสุปนินพทฺธ^๑ ชีวิตัง
 ปสสาสุปนินพทฺธั ชีวิตัง อสสาสปปสสาสุปนินพทฺธั ชีวิตัง มหาภูตฺตฺปนินพทฺธั
 ชีวิตัง อสฺมฺปนินพทฺธั ชีวิตัง กวมหิงการาหารูปนินพทฺธั ชีวิตัง วิญญาณฺฐปนินพทฺธั
 ชีวิตัง ๑ มฺลูมฺปิ อิมํสํ ทฺพฺพลํ ๑ ปุพฺพเหตฺุตฺปิ อิมํสํ ทฺพฺพลา ๑
 เยปิ^๒ ปจฺจยา เตปิ ทฺพฺพลา ๑ เยปิ ปภาวิกา^๓ เตปิ ทฺพฺพลา ๑
 สหฺภูมิ^๔ อิมํสํ ทฺพฺพลา ๑ สมฺปโยคาปิ อิมํสํ ทฺพฺพลา ๑ สหฺชาปิ
 อิมํสํ ทฺพฺพลา ๑ ยานิ ปโยชิกา สานิ ทฺพฺพลา ๑ อณฺณมณฺณํ
 นิจฺจทฺพฺพลา อิม ๑ อณฺณมณฺณํ อนนตฺติตา อิม ๑ อณฺณมณฺณํ
 ปริปาตยนฺติ อิม ๑ อณฺณมณฺณสฺส ทิ นตฺติ ตายิตา ๑ น จาปิ
 จปนฺติ อณฺณมณฺณิเม^๕ ๑ โยปิ นิพพตฺตโก โส น วิชฺชติ ๑ น จ
 เกนจิ โกจิ หายติ ๑ ภงฺคพฺยา^๖ จ อิม ทิ สพฺพโส ๑ ปฺริเมหิ
 ปภาวิตา อิม ๑ เยปิ ปภาวิตา เต ปฺเร มตา ๑ ปฺริมาปิจ ปจฺฉิมาปิจ
 อณฺณมณฺณํ น กทาจิ อทฺทลํสฺสูติ ๑ เอวํ ธรสปริตตตาย อปฺปกั ชีวิตัง ๑

อปฺิจ จาตุมฺหาราชิกานํ เทวานํ ชีวิตัง อฺปาทาย มนุสฺसानํ
 อปฺปกั ชีวิตัง ปริตตกั ชีวิตัง โถกั ชีวิตัง ขณิกั ชีวิตัง ลหุกั ชีวิตัง
 อิตฺตารั ชีวิตัง อนทฺธนียั ชีวิตัง น จิรฺภูจิติกั ชีวิตัง ๑ ตาวตีสานํ
 เทวานํ ๑ ยามานํ เทวานํ ๑ ตฺลิตานํ เทวานํ ๑ นิมฺมานรตฺินํ
 เทวานํ ๑ ปฺรนิมฺमितวสวตฺตินํ เทวานํ ๑ พฺรหฺมกายิกานํ เทวานํ
 ชีวิตัง อฺปาทาย มนุสฺसानํ อปฺปกั ชีวิตัง ปริตตกั ชีวิตัง โถกั ชีวิตัง
 ขณิกั ชีวิตัง ลหุกั ชีวิตัง อิตฺตารั ชีวิตัง อนทฺธนียั ชีวิตัง น จิรฺภูจิติกั
 ชีวิตัง ๑ วุตฺตํ เหนํ ภควตา อปฺปมิทํ ภิกฺขเว มนุสฺसानํ อายุ คมนีโย
 สมฺปราโย มนฺตตาย โฝฏฺจพฺพํ กตฺตพฺพํ กุสฺลํ จริตพฺพํ พฺรหฺมจริยั

๑ ม. ... พนฺธั ๑ เอวมฺฺปริปิ ๑

๒ ม. ปิสทฺโท นตฺติ ๑

๓ ม. ปภาวิกา ๑

๔ ม. โป. สหฺภูมิ ๑

๕ ม. อณฺณมณฺณํ อิม ๑

๖ ม. คนฺธพฺพา ๑

นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํ โย [๑] ภิกฺขเว จิรํ ชีวติ โส วสฺสสํ อปฺป
วา ภียโย ฯ

อปฺปมายุ มนุสฺसानํ   หิเพยฺย นํ สุปรีโส
จเรยฺยาทิตฺตสีโสว   นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม
อจฺจยนฺติ อโหระตฺตา   ชีวิตํ อฺปรุชฺชมติ
อายุ ชียติ มจฺจानํ   กุณฺหนทีนํ อฺทกนฺติ^๒ ฯ

อปฺปณฺหิทํ ชีวิตมาหุ ธีราติ   ธีราติ ธิติมาติ ธีรา ฯ

ธิติสมฺปนฺนาติ ธีรา ฯ ธิกฺกตปาปาติ ธีรา ฯ ธิ วุจฺจติ ปณฺญา ยา
ปณฺญา ปชานฺนา วิจโย ปวิจโย ฌมฺมวิจโย สลฺลกฺขณา อฺปลกฺขณา
ปจฺจุปลกฺขณา ปณฺทิจฺจํ โกสฺลลํ เนปฺพณฺณํ เวทฺตยา จินฺตา อฺปปริกฺขา
ภฺวรี เมธา ปริณายิกา วิปฺสฺสนา สมฺปชฌณฺณํ ปโตโท ปณฺญา
ปณฺณินฺทฺริยํ ปณฺญาพลํ ปณฺญาสตุถํ ปณฺญาปาสาโท ปณฺญาอาโลเก
ปณฺญาโอภาโส ปณฺญาปชฺชิตฺ ปณฺญารตนํ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิกฺก
ตาย ปณฺญาย สมฺนฺนาตตตฺตา ธีรา ฯ อปฺปิจ ชนฺธธีรา ฐาตุธีรา
อายุตฺนธีรา ปฏฺิจฺจสมฺปปาทธีรา สติปฏฺุจฺจานธีรา สมฺมปฺปชานธีรา
อิทฺธิปฺปาทธีรา อินฺทฺริยธีรา พลธีรา โปชฺฌมฺกธีรา มคฺคธีรา ผลธีรา
นิพฺพานธีรา ฯ เต ธีรา เอวมาหํสุ มนุสฺसानํ อปฺปกํ ชีวิตํ ปริตฺตํ
ชีวิตํ โถกํ ชีวิตํ ชนฺธิกํ ชีวิตํ ลหุํ ชีวิตํ อิตฺตฺรํ ชีวิตํ อนทฺธนียํ
ชีวิตํ นจิริภฺวจฺจิติกํ ชีวิตนฺติ เอวมาหํสุ เอวํ กถฺนฺติ เอวํ ภณฺนฺติ เอวํ
ทฺปิยนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตฺติติ อปฺปณฺหิทํ ชีวิตมาหุ ธีรา ฯ เตนาท ภควา

ตสฺมา หิ ลิกฺเขถ อีเชว ชนฺตุ
ยงฺกิณฺจิจิ ชณฺณา วิสมนฺติ โลเก
น ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรยฺย
อปฺปณฺหิทํ ชีวิตมาหุ ธีราติ ฯ

๑ ย. เอตถนฺตเร หิสทฺโท อตฺถิ ฯ   ๒ ม. โอทกนฺติ ฯ

[๕๐] ปัสสามิ โลเก परिณฺทมาณํ
 ปชํ อิมํ ตณฺหคตํ ภาเวสุ
 ทินฺหา นรา มจฺจมุขเ ลปนฺติ
 อวิตตณฺหาเส ภาวภาเวสุ ฯ

[๕๑] ปัสสามิ โลเก परिณฺทมานนฺติ ปัสสามีติ มंसจกฺขุณาปี
 ปัสสามิ ทิพฺพจกฺขุณาปี ปัสสามิ ปณฺณจกฺขุณาปี ปัสสามิ พุทฺธจกฺขุณาปี
 ปัสสามิ สมฺนตจกฺขุณาปี ปัสสามิ ทกฺขามิ โอลิเมมิ นิชฺฌายามิ
 อุปฺปริกฺขามิ ฯ โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺธโลเก
 ธาตุโลเก อายตฺนโลเก ฯ परिณฺทมานนฺติ ตณฺหาพฺนฺทนาย พฺนฺทมาณํ
 ทิฏฺฐิพฺนฺทนาย พฺนฺทมาณํ กิเลสพฺนฺทนาย พฺนฺทมาณํ ปโยคพฺนฺทนาย
 พฺนฺทมาณํ วิปากพฺนฺทนาย พฺนฺทมาณํ ทุจฺจริตพฺนฺทนาย พฺนฺทมาณํ
 รตฺตฺราเคน^๑ พฺนฺทมาณํ ทุฏฺฐโทเสน^๑ พฺนฺทมาณํ มุพฺพิ์โม่เหน^๑ พฺนฺทมาณํ
 วินิพฺนฺธมาเนน^๒ พฺนฺทมาณํ ปฺรามภูจฺทิฏฺฐิจยา^๒ พฺนฺทมาณํ วิกฺเขป-
 คตอฺทฺทจฺเจน พฺนฺทมาณํ อนิฏฺฐจฺจคตฺวิจิจฺจฉาย^๒ พฺนฺทมาณํ ฅามคตฺอนุส-
 เยหิ^๒ พฺนฺทมาณํ ลาเภณ พฺนฺทมาณํ อลาเภณ พฺนฺทมาณํ ยเสน
 พฺนฺทมาณํ อยเสน พฺนฺทมาณํ ปสฺสาย พฺนฺทมาณํ นิหฺทนาย พฺนฺทมาณํ
 สฺุเชน พฺนฺทมาณํ ทุกฺเชน พฺนฺทมาณํ ชาตฺยา พฺนฺทมาณํ ชฺราย
 พฺนฺทมาณํ พฺยาธินา พฺนฺทมาณํ มฺรเณน พฺนฺทมาณํ โสภปริเทวทุกฺข-
 โทมนสฺสุปฺยาเสหิ พฺนฺทมาณํ เนรยิเกน ทุกฺเชน พฺนฺทมาณํ
 ตฺิรจฺฉานโยนิเกน ทุกฺเชน พฺนฺทมาณํ ปิตฺติวิสยิเกน ทุกฺเชน พฺนฺทมาณํ
 มาณฺุสิเกน ทุกฺเชน พฺนฺทมาณํ คพฺโฆกฺกนฺุติมฺูลเกน ทุกฺเชน พฺนฺทมาณํ
 คพฺเภา จิตฺติมฺูลเกน ทุกฺเชน พฺนฺทมาณํ คพฺภาวฺภูจฺฉานมฺูลเกน ทุกฺเชน
 พฺนฺทมาณํ ชาตฺสฺสุปฺนิพฺทฺธิเกน ทุกฺเชน พฺนฺทมาณํ ชาตฺสฺสฺปฺราเชยฺยเกน

๑ ม. ยฺ. รตฺตํ ... ทุฏฺฐํ ... มุพฺพิ์ โม่เหน ฯ ๒ ม. ยฺ. โป. วินิพฺนฺธํ ... ปฺรามภูจฺ ...
 วิเขปคตํ ... อนิฏฺฐจฺจคตํ ... ฅามคตํ ... ฯ

ทุกุเขน ฆนุทมานัน อตตตุปกกเมน ทุกุเขน ฆนุทมานัน ปรุฏปกกเมน
 ทุกุเขน ฆนุทมานัน ทุกุขทุกุเขน ฆนุทมานัน สงฺขารทุกุเขน ฆนุทมานัน
 วิปริณามทุกุเขน ฆนุทมานัน จกฺขุโรเคน ทุกุเขน ฆนุทมานัน โสตรโรเคน
 ทุกุเขน ฆนุทมานัน ฆานโรเคน ทุกุเขน ชิฏฺหาโรเคน ทุกุเขน กาย-
 โรเคน ทุกุเขน สีสโรเคน ทุกุเขน กณฺณโรเคน มุขโรเคน ทนฺตโรเคน
 กาสฺเนน สาเสน ปินาสฺเนน ทาเหฺน^๑ ชเรน กุจฺฉิโรเคน มุจฺฉาย ปกฺขนุท-
 ติกาย สฺลายน^๒ วิสฺฐิกาย กุฏฺเฐน คณฺเฑน กิลาสฺเนน โสเสน อปฺมาเรณ
 ททฺทฺยา กณฺทฺยา กจฺจฺยา รชสฺยา วิตจฺฉิกาย โลหิตฺเตน ปิตฺเตน
 มธฺเมเหฺน อํสายน ปิฬิกาย ภคฺนทฺลายน^๓ ปิตตสมฺมุฏฺจาเนน อาพาธฺเนน
 เสฺมฺหสมฺมุฏฺจาเนน อาพาธฺเนน วาตสมฺมุฏฺจาเนน อาพาธฺเนน สนฺนิปาตฺติเกน
 อาพาธฺเนน อุตฺตฺปริณามเชน อาพาธฺเนน วิสมฺปฺริหารเชน อาพาธฺเนน
 โอปกฺกมิเกน อาพาธฺเนน กมฺมวิปากฺเชน อาพาธฺเนน สีสฺเตน อุณฺเฬน
 ชิฆฺจฺฉาย ปิปาสายน อุจฺจาเรณ ปสฺสาเวณ ทํสมฺกสฺวาตาตปฺปรีสิสฺปสมฺผลฺเสน
 ทุกุเขน มาตฺตฺมรณฺเนน ทุกุเขน ปิตฺตฺมรณฺเนน ทุกุเขน ภาตฺตฺมรณฺเนน ทุกุเขน
 ภคฺนิมฺรณฺเนน ทุกุเขน ปุตฺตฺมรณฺเนน ทุกุเขน ธีตฺตฺมรณฺเนน ทุกุเขน
 ฌาตฺติพฺยสฺเนน โภคฺพฺยสฺเนน โรคฺพฺยสฺเนน สีสฺพฺยสฺเนน ทิฏฺฐิพฺยสฺเนน
 ทุกุเขน ฆนุทมานัน สมฺฆนุทมานัน วิปฺฆนุทมานัน เวธฺมานัน ปเวธฺมานัน
 สมฺปเวธฺมานัน ปสฺสามิ ทกฺขามิ โอลฺโลกมิ นิชฺฌายามิ อุปฺปริกฺขามิ ติ
 ปสฺสามิ โลกฺเก ปริฆนุทมานัน ฯ

[๕๒] ปชฺัง อิมํ ตณฺหคตํ ภาเวสฺสูติ ปชาตฺติ สตฺตฺตฺตาธิวจฺนํ ฯ
 ตณฺหาตฺติ รุฏฺปะตณฺหา สทฺทตณฺหา คณฺฐตณฺหา รสตณฺหา ใฝฏฺฐพฺพตณฺหา
 ฌมฺมตณฺหา ฯ ตณฺหคตฺตฺนฺติ ตณฺหาคตํ ตณฺหานุคตํ ตณฺหานุสฺมฺมํ
 ตณฺหาปฺนุณํ ตณฺหาปฺนุณํ ปาตฺติ^๔ อภิกฺกุตํ ปรียาทินฺนจิตฺตํ ฯ ภาเวสฺสูติ

๑ ม. ทาเหฺน ฯ

๒ ม. ยฺ. สฺลายน ฯ

๓ ม. ยฺ. โป. ภคฺนทฺลเลน ฯ

อภิกฺกุตฺตฺนฺติ สทฺทตณฺหา เหวํ ฌาตฺติพฺพ ฯ

๔ ปรียาทินฺนจิตฺตํ ปาโล ฯ

กามภเว รูปภเว อรูปภเวติ ปชั อิมं ตณฺหคตํ ภเวสุ ฯ

[๕๓] ทีนานร มจฺจุมฺเข ลปนฺตํตีติ ทีนานรชาติ [๑]
 ทีนเนน กายกมฺเมน สมฺนฺนาคตาทิ ทีนาน [๒] ฯ ทีนเนน วจฺจิกมฺเมน
 สมฺนฺนาคตาทิ ทีนาน [๒] ฯ ทีนเนน มโนกมฺเมน สมฺนฺนาคตาทิ
 ทีนาน [๒] ฯ ทีนเนน ปาณาติปาเตน สมฺนฺนาคตาทิ ทีนาน ฯ [๓]
 ทีนเนน อทินฺนาทานเนน ฯ ทีนเนน กาเมสุมิจฺจจาเรน ฯ ทีนเนน มุสา-
 วาเทน ฯ ทีนาย ปิสฺสุณาย วาจาย ฯ ทีนาย ผรุสฺสาย วาจาย ฯ ทีนเนน
 สมฺผปฺปลาเปเน ฯ ทีนาย อภิชฺฌมาย ฯ ทีนเนน พยาปาเทน ฯ ทีนาย
 มิจฺจาทิฎฺฐิยา ฯ ทีนเนติ สงฺขารเอหิ ฯ ทีนเนติ ปญฺจหิ กามคฺเณหิ ฯ
 ทีนเนติ ปญฺจหิ นีวรเณหิ ฯ ทีนาย เจตฺตนาเยน ฯ ทีนาย ปตฺตนาเยน ฯ
 ทีนาย ปณฺธิยา สมฺนฺนาคตาทิ ทีนาน [๔] นิทีนาน โอมกา ลามกา
 ชตฺตุกกา^๕ ปริตฺตาทิ ทีนาน นราน ฯ มจฺจุมฺเข ลปนฺตํตีติ มจฺจุมฺเข มาร-
 มฺเข มรณฺมฺเข มจฺจูปฺตฺตนา มจฺจุสมฺปตฺตนา มจฺจูปาคตนา มารูปฺตฺตนา
 มารสมฺปตฺตนา มารูปาคตนา มรณฺปฺตฺตนา มรณฺสมฺปตฺตนา มรณฺูปาคตนา
 ลปนฺติ ลาลปนฺติ โสจฺนฺติ กิลมฺนฺติ ปริเทวนฺติ อฺรตฺตนาทึ กนฺทฺนฺติ
 สมฺไมหํ อापชฺชนฺตํตีติ ทีนาน นราน มจฺจุมฺเข ลปนฺติ ฯ

[๕๔] อวิตตตณฺหาเส ภวาภเวสุติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา ฯ เป ฯ
 ธมฺมตณฺหา ฯ ภวาภเวสุติ ภวาภเว กมฺมภเว ปุณฺพภเว กามภเว
 กมฺมภเว กามภเว ปุณฺพภเว รูปภเว กมฺมภเว รูปภเว ปุณฺพภเว
 อรูปภเว กมฺมภเว อรูปภเว ปุณฺพภเว ปุณฺปปุณฺ ภเว^๖ ปุณฺปปุณฺ คติยา
 ปุณฺปปุณฺ อุปฺปตฺติยา ปุณฺปปุณฺ ปฏฺฐิสฺนฺธิยา ปุณฺปปุณฺ อตฺตภาวา-
 ภินิพฺพตฺติยา ฯ อวิตตตณฺหาเสตี^๗ อวิตตตณฺหา อวิคตตณฺหา อจฺจตตตณฺหา

๑ ม. โป. เอตฺถนฺตเร ทีนาน นรชาติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒,๓ ม. โป. เอตฺถนฺตเร นรชาติ ทิสฺสตี ฯ

๔ ม. โป. เอตฺถนฺตเร นรชาติ ทีนาน นิทีนาน ... โอตีนานติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๕ ม. ชตฺตุกกา ฯ

๖ ม. ปุณฺปปุณฺญภเว ฯ ๗ ม. อโย ปาโจ นตฺถิ ฯ

อวนตตณฺหา อมุตตตณฺหา อปฺปหีนตณฺหา อปฺปฏฺฐินิสฺสฏฺฐตณฺหาติ
อวีตตณฺหาเส ภวาทเวสุ ๑ เตนาท ภควา

ปสฺสามิ โลเก ปรีณฺทมานํ

ปชฺชํ อิมํ ตณฺหคตํ ภเวสุ

หีนํ นรา มจฺจุมฺเช ลปฺนฺติ

อวีตตณฺหาเส ภวาทเวสุติ ๑

[๕๕] มมายิตเต ปสฺสธ ผนฺทมานเ

มจฺเฉว อปฺโปทกขีณฺโสเต^๑

เอตมฺปิ ทิสฺวา อมโม จเรยฺย

ภเวสุ อาสตฺติมกฺกพฺพมานเ ๑

[๕๖] มมายิตเต ปสฺสธ ผนฺทมานเติ มมตฺตาติ เทว มมตฺตา
ตณฺหามมตฺตญฺจ ทิฏฺฐิมมตฺตญฺจ ๑

กตมํ ตณฺหามมตฺตํ ๑ ยาวตา ตณฺหาสฺงฺขาเตน สีมกตํ มริยาทิกตํ
โอริทิกตํ ปรีณฺทติกตํ^๒ ปรีคฺคหิตํ มมายิตํ อิทํ มมํ เอตํ มมํ เอตฺตํ
มมํ เอตฺตาวตา มมํ มม รุปา สทฺทา คณฺธา รสา โฝฏฺฐพฺพา
อตฺถรณฺนา ปาปฺรณฺนา ทาสีทาสา อเชพฺฟิกา กุกฺกฏฺฐฺกฺรา หตฺถิควาสฺส-
วพฺวา เขตฺตํ วตฺถุ หิรณฺณํ สุวณฺณํ คามนิคมราชธานีโย รฏฺฐญฺจ
ชนปโท จ โกโส จ โภจฺจคารณฺจ เกวลมฺปิ มหาปจฺวี ตณฺหาวเสน
มมายิตติ ยาวตา อฏฺฐสฺสตตณฺหาวิปรีตํ^๓ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ ๑

กตมํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ ๑ วิสตีวตฺถุกา สกฺกายทิฏฺฐิจิ ทสฺวตฺถุกา
มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ ทสฺวตฺถุกา อนฺตคฺคาทิกา ทิฏฺฐิจิ ยา เอวรฺรฺปา ทิฏฺฐิจิ
ทิฏฺฐิจิตํ ทิฏฺฐิจิหนํ ทิฏฺฐิจิหนฺตาโร ทิฏฺฐิจิวิสุกกายิกํ ทิฏฺฐิจิวิปฺพนฺทิตํ^๔
ทิฏฺฐิจิสญฺโฆชนํ คาทิ โปฏฺฐิคาทิ อภินเวโส ปรามาสฺโส กุมฺมคฺโค

๑ ม. ย. โป. อปฺโปทก ... ๑

๒ ม. ปรีณฺทตํ ๑

๓ ม. อฏฺฐสฺสตํ ตณฺหาวิปรีตํ ๑

๔ ม. ... วิพฺนฺทิกํ ๑

มิจฉาปโถ มิจฉตตัม ติตถายตณัม วิปริเยสคคาโห วิปริตคคาโห
วิปลาสคคาโห มิจฉาคาโห อยาถาวกสมี ยถาวกนุติ คาโห ยาวตา
ทฺวาสนฺนุจึ ทิฏฺฐิจิตตานิ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ

มมายิตเต ปสฺสถ ผนฺทมานเติ มมายิตวตฺตฤจฺเจทสงฺกิโนปิ^๑
ผนฺทนฺติ อจฺฉิซฺชนฺเตปิ^๒ ผนฺทนฺติ อจฺฉินฺเนปิ ผนฺทนฺติ มมายิตวตฺตฤ-
วิปริณามสงฺกิโนปิ ผนฺทนฺติ^๓ วิปริณามนฺเตปิ ผนฺทนฺติ วิปริณเตปิ
ผนฺทนฺติ สมฺผนฺทนฺติ วิปฺผนฺทนฺติ เวเชนฺติ ปเวเชนฺติ สมฺปเวเชนฺติ
เอวํ ผนฺทมานเ^๔ สมฺผนฺทมานเ วิปฺผนฺทมานเ เวชฺมานเ ปเวชฺมานเ
สมฺปเวชฺมานเ ปสฺสถ ทกฺขถ โอลฺลเกถ นิซฺฉายถ อุปฺปริกฺขถาติ
มมายิตเต ปสฺสถ ผนฺทมานเ ฯ

[๕๗] มจฺฉเว อปฺโปทกฺชีณฺโสเตติ ยถา มจฺฉา อปฺโปทเก
ปริตฺโตทเก อุทกฺปริยาทาเน กาเกหิ วา กุลฺเลหิ วา พลาเกหิ วา
ปริปาตฺติยมาณา อุทฺธิปิยมาณา ชฺชชฺมาณา ผนฺทนฺติ [๕] สมฺผนฺทนฺติ
วิปฺผนฺทนฺติ เวเชนฺติ ปเวเชนฺติ สมฺปเวเชนฺติ เอวเมว ปชา มมายิต-
วตฺตฤจฺเจทสงฺกิโนปิ ผนฺทนฺติ อจฺฉิซฺชนฺเตปิ ผนฺทนฺติ อจฺฉินฺเนปิ
ผนฺทนฺติ มมายิตวตฺตฤวิปริณามสงฺกิโนปิ ผนฺทนฺติ วิปริณามนฺเตปิ ผนฺทนฺติ
วิปริณเตปิ ผนฺทนฺติ [๖] สมฺผนฺทนฺติ วิปฺผนฺทนฺติ เวเชนฺติ
ปเวเชนฺติ สมฺปเวเชนฺตฺติติ มจฺฉเว อปฺโปทกฺชีณฺโสเต ฯ

[๕๘] เอตมฺปิ ทิสฺวา อมโหม จเรยฺยาติ เอตํ อาทึนํ ทิสฺวา
ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา มมตฺเตสฺสูติ
เอตมฺปิ ทิสฺวา ฯ อมโหม จเรยฺยาติ มมตฺตาติ เทว มมตฺตา
ตณฺหามมตฺตตณฺจ ทิฏฺฐิมมตฺตตณฺจ ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ ฯเปฯ อิทํ

๑ ย. มมายิตํ วตฺตฤ อจฺเจทสงฺกิโนปิ ฯ ๒ ม. อจฺฉินฺนฺเตปิ ฯ เอวมุปริปี ฯ
๓ ม. ปผนฺทนฺติ ฯ ๔ ม. ย. โป. ปผนฺทมานเ ฯ
๕,๖ ม. ย. เอตถนฺตเร ปผนฺทนฺตฺติติ ทิสฺสูติ ฯ

ทิวฺจิมมตตํ ๑ ตณฺหามมตตํ ปหาย ทิวฺจิมมตตํ ปฏฺินิสฺสชฺชิตฺวา จกฺขุ
 อมฺมายนฺโต โสตํ อมฺมายนฺโต ฆานํ อมฺมายนฺโต ชิวฺหํ
 อมฺมายนฺโต กายํ อมฺมายนฺโต มนํ อมฺมายนฺโต รุเป สทฺเท
 คนฺธเ รเส โผฏฺฐพฺเพ กุลํ คณํ อาวาสํ ลภํ ยสํ ปสฺสํ สฺขํ จิวฺรํ
 ปิณฑฺพปาทํ เสนาสนํ คิลาณปจฺจยเภสชฺชปรีกฺขารํ กามชฺาตุํ รูปชฺาตุํ
 อรูปชฺาตุํ กามภวํ รูปภวํ อรูปภวํ สณฺณภวํ อสณฺณภวํ เหนวสณฺณภว-
 นาสณฺณภวํ เอกโวการภวํ จตฺตโวการภวํ ปณฺจโวการภวํ อตฺตํ อนาคตํ
 ปจฺจุปปนฺนํ ทิวฺจิสฺสุตฺตมุตฺตวิณฺญาตพฺเพ ฐมฺเม อมฺมายนฺโต อคฺคณฺหนฺโต
 อปรามสฺนฺโต อนภินิวิสฺนฺโต จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย
 ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยยาติ เอตมฺปิ ทิสฺวา อมฺไม จเรยฺย ๑

[๕๙] ภเวสุ อาสตฺตติมฺกฺุพฺพมาโนติ ภเวสุติ กามภเว รูปภเว
 อรูปภเว ๑ อาสตฺตติ วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราคิ ๑เป ๑ อภิชฺฌา
 โลภิ อกฺุสลมฺมูลํ ๑ ภเวสุ อาสตฺตติมฺกฺุพฺพมาโนติ ภเวสุ อาสตฺตติ
 อกฺุพฺพมาโน จนฺทํ เปมํ ราคํ ขนฺทึ อกฺุพฺพมาโน อชนฺยมาโน
 อสณฺยชนฺยมาโน อนิพฺพตฺตยมาโน อนภินิพฺพตฺตยมาโนติ ภเวสุ
 อาสตฺตติมฺกฺุพฺพมาโน ๑ เตนาท ภาควา

มฺมายิตฺเต ปสฺสเถ ผนฺทมาเน
 มจฺเจว อปฺปิทกฺกชฺเณโสเต
 เอตมฺปิ ทิสฺวา อมฺไม จเรยฺย
 ภเวสุ อาสตฺตติมฺกฺุพฺพมาโนติ ๑

[๖๐] อุกฺุสฺส อนฺเตสฺส วิเนยฺย จนฺทํ
 ผสฺสํ ปริณฺณาย อนานฺคิทฺโธ
 ยทตฺตครทึ ตทกฺุพฺพมาโน
 น ลิมฺปตฺตี^๑ ทิวฺจิสฺสุตฺเตสฺส ธีโร ๑

๑ ส. ม. น ลิมฺปตฺตีปิ ปาโล ๑

[๖๑] อุโภสุ อนฺเตสุ วิเนยฺย จนฺทนฺติ อนฺตาติ ผลฺโส
 เอโก อนฺโต ผลฺสสมุทโย ทฺติโย อนฺโต ฯ อตีโต เอโก อนฺโต
 อนาคโต ทฺติโย อนฺโต ฯ สุขา เวทนา เอโก อนฺโต ทฺกฺขา เวทนา
 ทฺติโย อนฺโต ฯ นามํ เอโก อนฺโต รูปํ ทฺติโย อนฺโต ฯ จ
 อชฺฌตฺติกาณิ อายตนาณิ เอโก อนฺโต จ พาหิราณิ อายตนาณิ ทฺติโย
 อนฺโต ฯ สกฺกาโย เอโก อนฺโต สกฺกายสมุทโย ทฺติโย อนฺโตติ ฯ
 จนฺโทติ โย กามेषุ กามจฺจนฺโท กามราโค กามนฺนฺทิ กามตณฺหา
 กามเสนฺโท กามปริฟ้าโท กามมฺจุจฺจา กามชฺโฌสาณํ กามโฆ
 กามฺปาทานํ กามจฺจนฺทนีวฺรณํ ฯ อุโภสุ อนฺเตสุ วิเนยฺย จนฺทนฺติ
 อุโภสุ อนฺเตสุ จนฺทํ วิเนยฺย ปฏฺวิเนยฺย ปชฺเทยฺย วิเนทฺยฺย
 พฺยนฺตฺตีกรฺเวยฺ^๑ อนฺภาวฺจเมยฺยาติ อุโภสุ อนฺเตสุ วิเนยฺย จนฺทํ ฯ

[๖๒] ผลฺลํ ปริณฺวาย อนฺนาคฺทิทฺโรติ ผลฺลํติ จกฺขุสมฺผลฺโส
 โสตสมฺผลฺโส ฆานสมฺผลฺโส ชิวฺหาสมฺผลฺโส กายสมฺผลฺโส มโนสมฺผลฺโส
 อธิวจฺนสมฺผลฺโส ปฏฺวิสมฺผลฺโส สุขเวทนีโย สมฺผลฺโส ทฺกฺขเวทนีโย
 สมฺผลฺโส อทฺกฺขมฺสุขเวทนีโย สมฺผลฺโส กุสโล ผลฺโส อกุสโล ผลฺโส
 อพฺยาโกติ ผลฺโส กามาวจโร ผลฺโส รูปาวจโร ผลฺโส อรูปาวจโร
 ผลฺโส สฺสณฺณโต ผลฺโส อนิมิตฺโตติ ผลฺโส อปฺปณฺหิตโต ผลฺโส โลกฺโย
 ผลฺโส โลกฺตฺตโร ผลฺโส อตีโต ผลฺโส อนาคโต ผลฺโส ปจฺจุปฺปนฺโน
 ผลฺโส โย เอวฺรุโป ผลฺโส ผุสฺนา สมฺผุสฺนา สมฺผุสฺสิตฺตํ อยํ
 วุจฺจติ ผลฺโส ฯ ผลฺลํ ปริณฺวายาติ ผลฺลํ ตีหิ ปริณฺวายิ ปริชานิตฺวา
 ฅาตฺปริณฺวาย ตีรณฺปริณฺวาย ปทานฺปริณฺวาย ฯ

กตมา ฅาตฺปริณฺวายา ฯ ผลฺลํ ชานาติ อยํ จกฺขุสมฺผลฺโส อยํ
 โสตสมฺผลฺโส อยํ ฆานสมฺผลฺโส อยํ ชิวฺหาสมฺผลฺโส อยํ กายสมฺผลฺโส

๑ ม. พฺยนฺตฺตี ... ฯ

อัย มโนสมผลโส อัย อธิวจนสมผลโส อัย ปฏิฆสมผลโส อัย
 สุขเวทนีโย ผลโส อัย ทุกุขเวทนีโย ผลโส อัย อทุกุขมสุขเวทนีโย
 ผลโส อัย กุสลโผลโส อัย อกุสลโผลโส อัย อพยากโต ผลโส
 อัย กามาวจโร ผลโส อัย รูปาวจโร ผลโส อัย อรูปาวจโร ผลโส
 อัย สุณณโต ผลโส อัย อนิมิตโต ผลโส อัย อปปณินิโต ผลโส
 อัย โลกีโย ผลโส อัย โลกุตตโร ผลโส อัย อตีโต ผลโส อัย
 อนาคตโต ผลโส อัย ปัจจุปปนโน ผลโสติ ชานาติ ปสสติ อัย
 ฆาตปริณญา ฯ

กตมา ตีรณปริณญา ฯ เอวัง ฆาตัง กตวา ผลสั ตีเรติ
 อนิจจโต ทุกุขโต โรคโต คณฺหโต สลลโต อฆโต อาพาธโต พรโต
 ปโลกโต อีติโต อุกุทฺทโต ภัยโต อุกุสคฺคโต จลโต ปภังคฺคโต
 อทฺฐโต อตาณโต อเลณโต อสรณโต วิตฺตโต ตฺวจฺจโต สุณณโต
 อนตฺตโต อาทึนฺวโต วิปริณามธมฺมโต อสารกโต อฆมฺมโต วัชกโต
 วิฆาโต สาสวโต สงฺขตโต มารามิสโต ชาตฺตมฺมโต^๑ ชราธมฺมโต
 พฺยาธธมฺมโต มรณธมฺมโต โสภปริเทวทุกุขโทมนสฺสุปายาธธมฺมโต
 สงฺกิลลธมฺมโต^๒ สมุทฺยโต อตฺถงฺคมโต อสฺสาทโต อาทึนฺวโต
 นิสฺสรณโต ตีเรติ อัย ตีรณปริณญา ฯ

กตมา ปหานปริณญา ฯ เอวัง ตีรยิตฺวา ผลเส จนฺทราคํ
 ปชฺหติ วิเนเทติ พฺยนฺตีกโรติ^๓ อนภาวงฺคเมติ ฯ วุตฺตํ เหน้ ภาควตา
 โย ภิกฺขเว ผลเสสุ จนฺทราโค ตํ ปชฺहत เอวัง โส ผลโส ปทีโน
 ภวิสฺสติ อุกฺคินฺนฺมฺโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺคโต आयตี อนฺุปฺปาท-
 ธมฺไมติ ฯ อัย ปหานปริณญา ฯ

ผลสั ปริณญาयाติ ผลสั อิมาทิ ตีหิ ปริณญาหิ ปริชานิตฺวา ฯ
 อนานุกฺคิทฺโรติ เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราคो ฯเปฯ อภิชฺฌา

๑ ม. ชาตฺตชราพฺยาธธมฺมโต ฯ ๒ ม. สงฺกิลลธมฺมโต ฯ ๓ ม. พฺยนฺตึ กโรติ ฯ

โลภ อกุศลมูล ๑ ยสเสโส เคโธ ปหีนो สมุจฉินฺโน วุสหนโต
 ปฏิปฺปสฺสทฺโธ อภพฺพปฺปตฺติโก ฌาณคฺคินา ททฺโธ โส วุจฺจติ
 อคิฺทฺโธ ๑ โส รูเป อคิฺทฺโธ สทฺเท อคิฺทฺโธ คนฺธ อคิฺทฺโธ รเส
 อคิฺทฺโธ ไผฏฺจพฺเพ อคิฺทฺโธ กุเล คณฺเ อาวาเส ลาภเ ยเส ปสฺสาย
 สุเข จีวเร ปิณฺฑปาเต เสนาสเน คิลานปจฺจยภาสชฺชปริกฺขารเ
 กามธาทฺตยา รุปรธาทฺตยา อรุปรธาทฺตยา กามภเว รุปรภเว อรุปรภเว สณฺณภเว
 อสณฺณภเว เหวสณฺณภเว-สณฺณภเว เอกโวการภเว จตุโวการภเว
 ปญฺจโวการภเว อตีเต อนาคเต ปจฺจุปฺปนฺเน ทิฏฺฐสุตฺตมุตฺติวิธมฺมาตพฺเพสุ
 ธมฺเมสุ อคิฺทฺโธ อคฺธิโต อมุจฺฉิตฺโต อนชฺฉปนฺโน^๑ วิตเคโธ วิคตเคโธ
 จตฺตเคโธ วนฺตเคโธ มุตฺตเคโธ ปหีนเคโธ ปฏฺินิสฺสภูจเคโธ วิตฺตราโค
 วิคตฺตราโค จตฺตฺตราโค วนฺตฺตราโค มุตฺตฺตราโค ปหีนฺตราโค ปฏฺินิสฺสภูจฺตราโค
 นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีตฺติภูโต สุขปฏฺิสฺสเวทึ พุรฺหมภูเตน อตฺตนา วิหฺรตีติ
 ผสฺสํ ปริณฺณาย อนานุกิฺทฺโธ ๑

[๖๓] ยทตฺตครฺหึ ททฺกฺพพฺมาโนติ ยทฺนติ ยํ อตฺตนา^๒
 ครฺหติ ๑ ทฺวีหิ การณฺหิ อตฺตนาํ ครฺหติ กตฺตฺตา จ อกตฺตฺตา จ ๑

กถํ กตฺตฺตา จ อกตฺตฺตา จ อตฺตนาํ ครฺหติ ๑ กถํ เม
 กายทฺุจฺจริตํ อกถํ เม กายสุจฺจริตฺนฺติ อตฺตนาํ ครฺหติ ๑ กถํ เม
 วจฺิทฺุจฺจริตํ อกถํ เม วจฺิสุจฺจริตฺนฺติ อตฺตนาํ ครฺหติ ๑ กถํ เม มโน-
 ทฺุจฺจริตํ อกถํ เม มโนสุจฺจริตฺนฺติ อตฺตนาํ ครฺหติ ๑ กโต เม
 ปาณาติปาโต อกตา เม ปาณาติปาตา เวรมณฺีติ อตฺตนาํ ครฺหติ ๑
 กถํ เม อทินฺนาทานํ อกตา เม อทินฺนาทานา เวรมณฺีติ อตฺตนาํ
 ครฺหติ ๑ กโต เม กามेषฺ มิจฺฉาจาโร อกตา เม กามेषฺ มิจฺฉาจาโร
 เวรมณฺีติ อตฺตนาํ ครฺหติ ๑ กโต เม มุสาวาโ ท อกตา เม มุสาวาทา

๑ ม. อนชฺฉปนฺโนติปิ อนชฺฉมนฺโนติปิ ปาโล ๑

๒ ม. ย. อตฺตนา ครฺหิตึ, โป. อตฺตนาํ ครฺหติ ๑

เวมณีนีติ อตตทานัน ครหติ ฯ กตา เม ปิสฺสุณา วาจา อกตา เม
 ปิสฺสุณาย วาจา เวมณีนีติ อตตทานัน ครหติ ฯ กตา เม ผรุสา วาจา
 อกตา เม ผรุสาย วาจา เวมณีนีติ อตตทานัน ครหติ ฯ กโต เม
 สมฺพปฺปลาโป อกตา เม สมฺพปฺปลาปา เวมณีนีติ อตตทานัน ครหติ ฯ
 กตา เม อภิชฺฌา อกตา เม อนภิชฺฌาติ อตตทานัน ครหติ ฯ กโต
 เม พยาปาโท อกโต เม อพยาปาโทติ อตตทานัน ครหติ ฯ กตา เม
 มิจฺฉาทิฏฺฐิ อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐีติ อตตทานัน ครหติ ฯ เหวํ กตตฺตา
 จ อกตตฺตา จ อตตทานัน ครหติ ฯ อถวา สีเลสุํหิ น ปริปุริการีติ
 อตตทานัน ครหติ ฯ อิหฺหริเยสุํหิ อคฺคตฺทวาโรติ อตตทานัน ครหติ ฯ
 โภชเน^๑ อมตตตณฺณมฺหีติ อตตทานัน ครหติ ฯ ชาครियํ อนนฺนุยฺตุโตมฺหีติ^๒
 อตตทานัน ครหติ ฯ น สติสมฺปชฌณฺเณน สมฺนฺนาคโตมฺหีติ อตตทานัน
 ครหติ ฯ อภาวิตา เม จตฺตารो สติปฺญฺจानาติ อตตทานัน ครหติ ฯ
 อภาวิตา เม จตฺตารो สมฺมปฺปชานาติ อตตทานัน ครหติ ฯ อภาวิตา เม
 จตฺตารो อิทธิปฺปาหาติ อตตทานัน ครหติ ฯ อภาวิตานิ เม ปณฺจอินฺทริยานีติ
 อตตทานัน ครหติ ฯ อภาวิตานิ เม ปณฺจ พลาณีติ อตตทานัน ครหติ ฯ
 อภาวิตา เม สตฺต โพชฺฌมฺงคาติ อตตทานัน ครหติ ฯ อภาวิทอ เม
 อริโย อฏฺฐจฺงคิโก มคฺโคติ อตตทานัน ครหติ ฯ ทุกฺขํ เม อปริณฺวาทนฺติ
 อตตทานัน ครหติ ฯ สมฺทโย เม อปฺปหีนฺติ อตตทานัน ครหติ ฯ มคฺโค
 เม อภาวิทอติ อตตทานัน ครหติ ฯ นิโรธो เม อสจฺฉิกโกติ อตตทานัน
 ครหติ ฯ เหวํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อตตทานัน ครหติ ฯ เหวํ
 อตฺตตฺครหิยํ^๓ กมฺมํ อกฺุพฺพมาโน อชนฺยมาโน อสณฺชนฺยมาโน
 อนิพฺพตฺตยมาโน อนภินิพฺพตฺตยมาโนติ ยทตฺตตฺครหิ ตทกฺุพฺพมาโน ฯ

๑ ม. โภชเนสุํหิ ฯ

๒ ม. โป. อนนฺนุยฺตุโตติ ฯ

๓ ม. ย. อตฺตตฺครหิตํ ฯ

[๖๔] น ลิมปตี ทิฏฐสุเตสุ ธีโรติ เลปาติ เทว เลปา
 ตณฺหาเลโป จ ทิฏฐิเลโป จ ฯเปฯ อัยฺ ตณฺหาเลโป ฯเปฯ อัยฺ
 ทิฏฐิเลโป ฯ ธีโรติ ธีโร ปณฺหิตโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณึ วิภาวี
 เมธาวี ฯ ธีโร ตณฺหาเลปํ ปหาย ทิฏฐิเลปํ ปฏฺินิสฺสชฺชิตฺวา ทิฏฺฐเจ น
 ลิมปติ สุเต น ลิมปติ มุเต น ลิมปติ วิญญาเต น ลิมปติ น^๑
 ลํลิมปติ น อุปลิมปติ อลิตฺโต อลํลิตฺโต^๒ อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต
 นิสฺสญฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺรียาทิกเตน เจตสา วิหฺรตีติ น
 ลิมปตี ทิฏฐสุเตสุ ธีโร ฯ เตนาห ภควา

อุภาสุ อนฺเตสุ วินฺดยย ฉนฺทํ
 ผสฺสํ ปริณฺณาย อนานุกฺติโร
 ยทตฺตครหึ ตทกฺุพฺพมานโ
 น ลิมปตี ทิฏฐสุเตสุ ธีโรติ ฯ

[๖๕] สณฺณํ ปริณฺณวา วิตเรยฺย โอฆํ
 ปริคฺคเหสุ^๓ มุณี โนปลิตฺโต
 อพฺพพฺุหสฺสโล จรมปฺมตฺโต
 นาสึสตี โลกมิมํ ปรณฺจ ฯ

[๖๖] สณฺณํ ปริณฺณวา วิตเรยฺย โอฆนฺติ สณฺณวาติ กาม-
 สณฺณวา พฺยาปาทสณฺณวา วิหึสาสณฺณวา เนกฺขมฺมสณฺณวา อพฺยาปาท-
 สณฺณวา อวิหึสาสณฺณวา รุปสณฺณวา สทฺทสณฺณวา คณฺธสณฺณวา รสสณฺณวา
 โผฏฺฐพฺพสณฺณวา ฌมฺมสณฺณวา ยา เอรูปา สณฺณวา สณฺชานนา
 สณฺชานิตตฺตํ อัยฺ วุจฺจติ สณฺณวา ฯ สณฺณํ ปริณฺณวาติ สณฺณํ ตึหิ
 ปริณฺณวาหิ ปริชานิตฺวา ฌาตปริณฺณาย ตึรณฺปริณฺณาย ปหานปริณฺณาย ฯ

กตมา ฌาตปริณฺณวา ฯ สณฺณํ ชานาติ อัยฺ กามสณฺณวา อัยฺ
 พฺยาปาทสณฺณวา อัยฺ วิหึสาสณฺณวา อัยฺ เนกฺขมฺมสณฺณวา อัยฺ

๑ ม. น ปลิมปติ ฯ

๒ ม. อปลิตฺโต ฯ

๓ ม. ย. โป. ปริคฺคเหสุ ฯ

อพฺยาปาทสณฺณมา อยํ อวิหีสาสณฺณมา อยํ รูปสณฺณมา อยํ สทฺทสณฺณมา
 อยํ คนฺธสณฺณมา อยํ รสสณฺณมา อยํ โฝฏฺฐจพฺพสณฺณมา อยํ
 ฌมฺมสณฺณมาติ ชานาติ ปสฺสติ อยํ ฌาตปริณฺณมา ฯ

กตมา ตีรณฺปริณฺณมา ฯ เหวํ ฌาตํ กตฺวา สณฺณํ ตีเรติ
 อนิจฺจโต ทฺกฺขโต โรคฺโต คณฺทโต สลฺลโต อฆฺโต อาพาธโต ปฺรโต
 ปโลโกโต อีติโต อุปทฺทวโต ภยโต อุปสคฺคโต จลโต ปภงฺคฺคโต
 ฯเปฯ สมุทฺยโต อตฺถงฺคฺมโต อสฺสาทโต อาทึนฺวโต นิสฺสรณฺโต ตีเรติ
 อยํ ตีรณฺปริณฺณมา ฯ

กตมา ปหฺนปริณฺณมา ฯ เหวํ ตีเรตฺวา^๑ สณฺณาย ฌนฺทฺราคํ
 ปชฺหติ วิโนเทติ พฺยนฺตึกโรติ อนภาวงฺคเมติ ฯ วุตฺตํ^๒ เหนฺตํ ภควตา
 โย ภิกฺขเว สณฺณาย ฌนฺทฺราโค ตํ ปชฺหถ เหวํ สา สณฺณ
 ปทีนา ภวิสฺสติ อุจฺฉินฺนฺมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา आयตี
 อนฺุปฺปาทฌมฺมาติ ฯ อยํ ปหฺนปริณฺณมา ฯ

สณฺณํ ปริณฺณมาติ สณฺณํ อิมํหิ ตีหิ ปริณฺณมาหิ ปฺริชา-
 นิตฺวา ฯ วิตเรยฺย โອฆนฺติ กาโมฆํ ภโวฆํ ทิฏฺฐโฆฆํ อวิชฺไชฆํ วิตเรยฺย
 อุตฺตเรยฺย ปตเรยฺย สมตฺติกฺกเมยฺย วีตฺวิตฺเตยฺยาติ สณฺณํ ปริณฺณ
 วิตเรยฺย โອฆํ ฯ

[๖๗] ปฺริคคฺเหสฺสุ มฺุณี โนปฺลิตฺโตติ ปฺริคคฺหาติ เทว ปฺริคคฺหา
 ตณฺหาปฺริคคฺโห จ ทิฏฺฐิปฺริคคฺโห จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปฺริคคฺโห ฯเปฯ
 อยํ ทิฏฺฐิปฺริคคฺโห ฯ มฺุณีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา ปณฺณวา ปชานฺนา
 ฯเปฯ อโม่โห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ เตน ฌาณฺน สมนฺุหาคโต
 มฺุณี โมนปฺปตฺโตติ ฯ ตีณฺิ โม่เนยฺยานิ กายโม่เนยฺยํ วจีโม่เนยฺยํ
 มโนโม่เนยฺยํ ฯ

๑ ม. โป. ตีรยิตฺวา ฯ

๒ ม. โป. วุตฺตมฺปิ ฯ

กตมํ กายโมเนยฺยํ ๑ ติวิธานํ กายทุจฺจริตานํ ปหานํ
 กายโมเนยฺยํ ๑ ติวิธํ กายสุจฺจริตํ กายโมเนยฺยํ ๑ กายารมฺมณํ^๑ ฅาณํ
 กายโมเนยฺยํ ๑ กายปริณฺญา กายโมเนยฺยํ ๑ ปริณฺญาสทฺคโต มคฺโค
 กายโมเนยฺยํ ๑ กายเ ฉนฺทราคสุส ปหานํ กายโมเนยฺยํ ๑
 กายสงฺขารนโรโร ๑ จตฺตฤชฺฌมานสมาปตฺติ กายโมเนยฺยํ ๑ อิทํ
 กายโมเนยฺยํ ๑

กตมํ วจฺจิมอเนยฺยํ ๑ จตฺตพฺพิชานํ วจฺจิทุจฺจริตานํ ปหานํ
 วจฺจิมอเนยฺยํ ๑ จตฺตพฺพิธํ วจฺจิสุจฺจริตํ วจฺจิมอเนยฺยํ ๑ วาจารมฺมณํ^๒ ฅาณํ
 วจฺจิมอเนยฺยํ ๑ วาจาปริณฺญา วจฺจิมอเนยฺยํ ๑ ปริณฺญาสทฺคโต มคฺโค
 วจฺจิมอเนยฺยํ ๑ วาจา ฉนฺทราคสุส ปหานํ วจฺจิมอเนยฺยํ ๑ วจฺจิสงฺขาร-
 นโรโร ๑ ทฺตฤชฺฌมานสมาปตฺติ วจฺจิมอเนยฺยํ ๑ อิทํ วจฺจิมอเนยฺยํ ๑

กตมํ มโนมอเนยฺยํ ๑ ติวิธานํ มโนทุจฺจริตานํ ปหานํ มโน-
 มอเนยฺยํ ๑ ติวิธํ มโนสุจฺจริตํ มโนมอเนยฺยํ ๑ จิตฺตารมฺมณํ^๓ ฅาณํ
 มโนมอเนยฺยํ ๑ จิตฺตปริณฺญา มโนมอเนยฺยํ ๑ ปริณฺญาสทฺคโต มคฺโค
 มโนมอเนยฺยํ ๑ จิตฺเต ฉนฺทราคสุส ปหานํ มโนมอเนยฺยํ ๑ จิตฺตสงฺขาร-
 นโรโร ๑ สญฺญาเวทยิตนโรโรสมาปตฺติ มโนมอเนยฺยํ ๑ อิทํ มโนมอเนยฺยํ ๑

กายมฺุนี้	วามฺุนี้	มโนมฺุณินฺนาสวํ
มฺุนี้	มอเนยฺยสมฺปนฺนํ	อาหุ สพฺพปฺปทายินํ ๑
กายมฺุนี้	วามฺุนี้	มโนมฺุณินฺนาสวํ
มฺุนี้	มอเนยฺยสมฺปนฺนํ	อาหุ นินฺหาตปาปกนฺฺติ ๑

อิมฺเหติ ตีหิ มอเนยฺเยหิ ๑ ฐมฺเมหิ ๑ สมนฺนาคตา ๑ ฉ มฺุณโย
 อาคารมฺุณโย ๑ อนาคตมฺุณโย ๑ เสขมฺุณโย ๑ อเสขมฺุณโย ๑ ปจฺเจกมฺุณโย ๑ มฺุณิ-
 มฺุณโย ๑ กตเม อาคารมฺุณโย ๑ เย เต อาคาริกา ๑ ทิฏฺฐปทา

๑ ม. ไป. กายารมฺมณ ๑ ๒ ม. ไป. วาจารมฺมณ ๑ ๓ ม. ไป. จิตฺตารมฺมณ ๑

วิญญาตสาสนา อิเม อาคารมฺนโย ฯ กตเม อนาคารมฺนโย ฯ เย เต
ปพฺพชิตา ทิฏฺฐปทา วิญญาตสาสนา อิเม อนาคารมฺนโย ฯ สตุตฺต เสขา
เสขมฺนโย ฯ อรหฺนฺโต อเสขมฺนโย ฯ ปจฺเจกพฺพุตา ปจฺเจกมฺนโย ฯ
มฺนิมฺนโย วุจฺจนฺติ ตถาคตา อรหฺนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา ฯ

น โมนเนน มฺนิ โหติ มฺพฺพรุโป อวิทฺทสุ
โย จ ตฺลํว ปคฺคยฺห วรมาทาย ปณฺทิตฺโต
ปาปานิ ปรีวชฺเชติ ส มฺนิ เตน โส มฺนิ
โย มฺนาติ อุภฺโถ โลเก มฺนิ เตน ปวฺจฺจติ ฯ

อสตถจ สตถจ ฅตฺวา ฅมฺมํ
อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
เทวมนุสฺเสหิ ปฺมุชฺสิตฺโย
โส สงฺคชาลมตฺติจฺจ โส มฺนิ ฯ

เลปาทิ เทว เลปา ตณฺหาเลโป จ ทิฏฺฐิเลโป จ ฯเปฯ อยํ
ตณฺหาเลโป ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิเลโป ฯ มฺนิ ตณฺหาเลปํ ปหาย ทิฏฺฐิเลปํ
ปฏฺินิสฺสชฺชิตฺวา ปรีคคฺเหสุ น ลิมฺปติ น สลิมฺปติ น อุปลิมฺปติ
อลิตฺโต อสลิตฺโต อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจะ วิปฺปมฺตฺโต
วิสณฺณตฺโต วิมฺรียาทิกเตน เจตสา วิหฺรตฺตีติ ปรีคคฺเหสุ มฺนิ โนปลิตฺโต ฯ

[๖๘] อพฺพพฺุหสลฺโล จรมฺปฺมตฺโตติ สลฺลนฺติ สตุตฺต สลฺลานิ
ราคสลฺลํ โทสสลฺลํ โมหสลฺลํ มาณสลฺลํ ทิฏฺฐิสลฺลํ โสกสลฺลํ
กถํกถาสลฺลํ ฯ ยสฺเสตานิ สลฺลานิ^๑ ปหีนานิ สมฺจฺฉินฺนानิ วุปลนฺตานิ
ปฏฺิปปสฺสทฺธานิ อภพฺพปฺปตฺติกาณิ ฅาณคฺคินา ททฺฒานิ โส วุจฺจติ
อพฺพพฺุหสลฺโล อพฺพพฺุหิตสลฺโล^๒ [๓] อุทฺทฆฺฏสลฺโล สมฺทฺทฆฺฏสลฺโล
อุปฺปาฏฺิตสลฺโล สมฺปฺปาฏฺิตสลฺโล จตฺตสลฺโล วนฺตสลฺโล มุตฺตสลฺโล

๑ ม. อยํ ปาโจะ ปุ่ลฺิงโค ทิสฺสติ ฯ อิตฺโต ปรี อีทิสฺเมว ฯ ๒ ย. อพฺพพฺุหิตสลฺโล ฯ
๓ เอตฺถนฺตเร ย. ปหตฺตสลฺโลติ ทิสฺสติ, โป. อปฺพิตสลฺโลติ ทิสฺสติ ฯ

ปหีนสลโล ปฏินิสสฏจสลโล นิจฉาโต นิพพุโต สัตติญฺโตะ สุขปฏิสัมเวทึ
 พุรหมญฺเตน อตตนา วิหรตฺติ อพพุฬสลโล ฯ จรณฺติ จรณฺโต
 วิหรณฺโต อิริยณฺโต วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปณฺโต ยาเปณฺโต ฯ
 อปฺปมตฺโตติ สกฺกจฺจการี สาตจฺจการี อญฺจิตการี อโนลีนวตฺติโก
 อนิกฺขิตตจฺจนฺโท อนิกฺขิตตจฺจโร กุสเลสุ ฌมฺเมสุ ฯ กถาหํ อปริปฺรู วา
 สึลกฺขณฺธํ ปริปฺรูเรยฺยํ ปริปฺรู วา สึลกฺขณฺธํ ตตฺถ ตตฺถ ปณฺณาย
 อนุคฺคณฺเหยยณฺติ โย ตตฺถ จนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโท จ
 อุสฺโสฬสํที จ อปฺปฏฺวิวานี จ สติสมฺปชฌณฺณจ อาตปฺปํ ปชานํ
 อธิญฺจานํ อนุโยโค อปฺปมาโท กุสเลสุ ฌมฺเมสุ ฯ กถาหํ อปริปฺรู วา
 สมาธิกฺขณฺธํ ปริปฺรูเรยฺยํ ปริปฺรู วา สมาธิกฺขณฺธํ ตตฺถ ตตฺถ ปณฺณาย
 อนุคฺคณฺเหยยณฺติ ฯเปฯ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ ฯ กถาหํ อปริปฺรู วา
 ปณฺณากฺขณฺธํ [๑] วิมฺุตฺติกฺขณฺธํ วิมฺุตฺติฌาณทสฺสนกฺขณฺธํ ปริปฺรูเรยฺยํ
 ปริปฺรู วา วิมฺุตฺติฌาณทสฺสนกฺขณฺธํ ตตฺถ ตตฺถ ปณฺณาย
 อนุคฺคณฺเหยยณฺติ โย ตตฺถ จนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโท จ
 อุสฺโสฬสํที จ อปฺปฏฺวิวานี จ สติสมฺปชฌณฺณจ อาตปฺปํ ปชานํ
 อธิญฺจานํ อนุโยโค อปฺปมาโท กุสเลสุ ฌมฺเมสุ ฯ กถาหํ อปริณฺวาทํ
 วา ทุกฺขํ ปริชาเนยฺยํ อปฺปหีนเ วา กิเลสํ ปชฺเหยยฺยํ อภาวิทํ วา
 มคฺคํ ภาเวยฺยํ อสจฺจิกิตํ วา นิโรธํ สจฺจิกิเรยฺยณฺติ โย ตตฺถ
 จนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโท จ อุสฺโสฬสํที จ อปฺปฏฺวิวานี จ
 สติสมฺปชฌณฺณจ อาตปฺปํ ปชานํ อธิญฺจานํ อนุโยโค อปฺปมาโท
 กุสเลสุ ฌมฺเมสุติ อพพุฬสลโล จรมฺปมตฺโตติ ฯ

[๖๔] นาสีสตี โลกมิมํ ปรณฺจาติ อิมํ โลกํ นาสีสตี
 สกตฺตภาวํ ปรโลกํ นาสีสตี ปรตฺตภาวํ ฯ อิมํ โลกํ นาสีสตี

---

๑ ม. โป. เอตถนฺตเร ปริปฺรูเรยฺยณฺติ ทิสฺสตี ฯ

สกรุปเวทนาสณฺญาสงฺขารวิญญาณํ ปรโลกํ นาสีสตี ปรรूपเวทนาสณฺญา-
 สงฺขารวิญญาณํ ฯ อิมํ โลกํ นาสีสตี ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตนาณิ
 ปรโลกํ นาสีสตี ฉ พาหิราณิ อายตนาณิ ฯ อิมํ โลกํ นาสีสตี
 มนุสฺสโลกํ ปรโลกํ นาสีสตี เทวโลกํ ฯ อิมํ โลกํ นาสีสตี กามชาตํ
 ปรโลกํ นาสีสตี รูปชาตํ อรูปชาตํ ฯ อิมํ โลกํ นาสีสตี กามชาตํ
 รูปชาตํ ปรโลกํ นาสีสตี อรูปชาตํ ฯ ปุณ คตฺตี วา อุปปตฺตฺตี วา
 ปฏฺฐิสนฺธิ วา ภวํ วา สํสารํ วา วฏฺฏํ วา นาสีสตี น อิจฺฉตี น
 สาทิยตี น ปตฺถเถตี น ปิเหตี นาทิขปฺปตฺตีติ^๑ นาสีสตี โลกมิมํ
 ปรณฺจ ฯ เตนาห ภควา

สณฺณํ ปริณฺญา วิตเรยฺย โธมํ
 ปริคฺคเหสฺสุ มฺหิ โนปฺลิตฺโต
 อพฺพุพฺพฺหสฺสโล จรมปฺมตฺโต
 นาสีสตี โลกมิมํ ปรณฺจจตี ฯ

ทุติโย คุณุจกสุตตนิทเทโส นิฏฺฐิจิตฺโต ฯ

๑ ม. โป. นาทิขปฺปตฺตีติ ฯ

ตติโย ทุฏฐจกสฺสตฺตนิทฺทโส

[๗๐] วทฺหติ เว ทุฏฐมฺหาปิ เอเก
อณฺเณปิ^๑ เว สจฺจมฺหา วทฺหติ
วาทญฺจ ชาตํ มฺหิ โน อุเปติ
ตสฺมา มฺหิ นตฺถิ ขิโล กฺหิณฺจจิ ฯ

[๗๑] วทฺหติ เว ทุฏฐมฺหาปิ เอเกติ เต ติตฺถิยา ทุฏฐมฺหา
ปทุฏฐมฺหา วิรุทฺธมฺหา ปฏฺฐิวิรุทฺธมฺหา อาหตมฺหา ปจฺจาหตมฺหา
อาฆาภิตมฺหา ปจฺจาฆาภิตมฺหา วทฺหติ อุปวทฺหติ ภาควนฺตญฺจ
ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อญฺเณนาติ วทฺหติ เว ทุฏฐมฺหาปิ เอเก ฯ

[๗๒] อณฺเณปิ^๑ เว สจฺจมฺหา วทฺหติติ เย เตสํ ติตฺถิยานํ
สทฺททฺหตา โอกปฺเพนฺตา อธิมฺุจฺจนฺตา สจฺจมฺหา สจฺจสฺสณฺณิโน ภูตมฺหา
ภูตสฺสณฺณิโน ตถมฺหา ตถสฺสณฺณิโน ยถาวมฺหา ยถาสฺสณฺณิโน
อวิปริตมฺหา อวิปริตสฺสณฺณิโน วทฺหติ อุปวทฺหติ ภาควนฺตญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ
อญฺเณนาติ อณฺเณปิ^๑ เว สจฺจมฺหา วทฺหติ ฯ

[๗๓] วาทญฺจ ชาตํ มฺหิ โน อุเปตีติ โส วาทิ ชาโต
โหติ สณฺชาโต นิพฺพตฺโต อภินิพฺพตฺโต ปาตุญฺโต ปรโต โสโส
อกโกโส อุปวาทิ ภาควโต จ ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ อญฺเณนาติ วาทญฺจ
ชาตํ ฯ มฺหิ โน อุเปตีติ มฺหิติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา ปณฺญา
ปชานนา ฯเปฯ อโหมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ เตน ฌาเณน
สมนฺนาคโต มฺหิ โมนปฺปตฺโต ฯเปฯ สงฺคชาลมฺติจฺจ โส มฺหิติ ฯ โย
วาทํ อุเปติ โส ทฺวีหิ การเณหิ วาทํ อุเปติ ฯ การโก การกตาย วาทํ
อุเปติ ฯ อถวา วุจฺจมาโน อุปวทฺธิมาโน กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติฏฺฐิยติ
โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ อการโกมฺหิติ ฯ โย วาทํ

๑ ม. อโตปิ ฯ

อุเปติ โส อิมะหิ ทวีหิ การณะหิ วาหํ อุเปติ ฯ มุณี ทวีหิ การณะหิ
 วาหํ น อุเปติ ฯ อการโก อการกตาย วาหํ น อุเปติ ฯ อถวา
 วุจฺจมาโน อุปวทียมาโน น กุปฺปติ น พยาปชฺชติ น ปตฺติญฺจยติ^๑ น
 โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ อการโกมฺหีติ ฯ มุณี อิมะหิ
 ทวีหิ การณะหิ วาหํ น อุเปติ น อุปคจฺจติ น คณฺหาติ น
 ปรามสฺติ น อภินิวิสฺสตีติ วาทญฺจ ชาตํ มุณี โน อุเปติ ฯ

[๗๔] ตสฺมา มุณี นตฺถิ ขีโล กุหิณฺจตีติ ตสฺมาติ ตสฺมา
 ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา มุณีโน อาหตฺติตฺตตา
 ขีลชาตตปิ นตฺถิ ฯ ปญฺจปิ เจโตขีลา นตฺถิ ตโยปิ ขีลา นตฺถิ
 รากขีโล โทสขีโล โมหขีโล นตฺถิ น สนฺติ น สฺวิชฺชติ นฺุปลพฺภติ
 ปหีนो สมุจฺจินฺโน วุปลนฺโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺโธ อภพฺพปฺปตฺติโก
 ฅาณคฺคินา ททฺโธมฺ ฯ กุหิณฺจตีติ กุหิณฺจิ กิมฺหิจิ กตฺถจิจิ อชฺฌมตฺตํ
 วา พหิทฺธา วา อชฺฌมตฺตพหิทฺธา วาติ ตสฺมา มุณี นตฺถิ ขีโล
 กุหิณฺจิ^๒ ฯ เตนาห ภควา

วทฺนติ เว พุฏฺจมนาปิ เอเก
 อญฺเฌปิ เว สจฺจมนา วทฺนติ
 วาทญฺจ ชาตํ มุณี โน อุเปติ
 ตสฺมา มุณี นตฺถิ ขีโล กุหิณฺจตีติ ฯ

[๗๕] สกณฺหิ ทิฏฺฐิจี กถมจฺจเยยฺย
 ฉนฺนทานุณีโต รุจฺจยา นิวิฏฺฐโโจ
 สยํ สมตฺตานิ ปกฺกพฺพมาโน
 ยถา หิ ชานะยฺย ตถา วเทยฺย ฯ

[๗๖] สกณฺหิ ทิฏฺฐิจี กถมจฺจเยยฺยยาติ เย^๓ เต ติตฺถิยา
 สฺนุทฺธี ปริพฺพาซิกํ หนตฺวา สมณานํ สกฺยปฺปตฺติยานํ อวณฺณํ ปกา-

๑ ม. ปตฺติญฺจยติ ฯ ๒ ม. อิตฺติสฺสทฺโธ อตฺถิ ฯ ๓ ม. โป. ยํ เต ฯ

สยิตวา เอวํ เอตํ ลามํ ยลํ สกการสมมานํ ปจจาหริสสามาติ
 เอวํทิกฺขจิกกา เอวํขนฺตีกกา เอวํรฺจีกกา เอวํลหฺตีกกา เอวํอชฺฌมาสยา
 เอวํอธิปฺปายา เต นาสกฺขีสุ สกํ ทิกฺขจี้ สกํ ขนฺตී สกํ รฺจี้ สกํ ลหฺตี
 สกํ อชฺฌมาสยํ สกํ อธิปฺปายํ อติกฺกเมยฺยํ ๑ อถโฆ เสรว อยโส เต
 ปจจาคโตติ เอวมฺปิ สกณฺทิ ทิกฺขจี้ กถมจฺจเยยฺย ๑ อถวา สสฺสโต
 โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ โย โส เอวํวาโท โส สกํ ทิกฺขจี้
 สกํ ขนฺตī สกํ รฺจี้ สกํ ลหฺตี สกํ อชฺฌมาสยํ สกํ อธิปฺปายํ กถํ
 อจฺจเยยฺย อติกฺกเมยฺย สมตฺติกฺกเมยฺย วีตฺติวตฺเตยฺย ๑ ตํ กิสุส เหตุ ๑
 ตสฺส सा ทิกฺขจि ตถา สมตฺตทา สมากินฺนา คหิตา ปรามญฺจา
 อภินิวิญฺจา อชฺโฌลิตา อธิมฺตฺตาทิ เอวมฺปิ สกณฺทิ ทิกฺขจี้ กถมจฺจเยยฺย ๑
 อสสฺสโต โลโก อนฺตวา โลโก อนนฺตวา โลโก ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ อณฺณํ
 ชีวํ อณฺณํ สรีรํ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา น โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺนา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา เหว โหติ น
 น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ โย โส
 เอวํวาโท โส สกํ ทิกฺขจี้ สกํ ขนฺตī สกํ รฺจี้ สกํ ลหฺตี สกํ อชฺฌมาสยํ
 สกํ อธิปฺปายํ กถํ อจฺจเยยฺย อติกฺกเมยฺย สมตฺติกฺกเมยฺย วีตฺติวตฺเตยฺย ๑
 ตํ กิสุส เหตุ ๑ ตสฺส सा ทิกฺขจि ตถา สมตฺตทา สมากินฺนา คหิตา
 ปรามญฺจา อภินิวิญฺจา อชฺโฌลิตา อธิมฺตฺตาทิ เอวมฺปิ สกณฺทิ ทิกฺขจี้
 กถมจฺจเยยฺย ๑

[๗๗] จนนฺทานุณีโต รฺจียา นิวิญฺโจติ จนนฺทานุณีโตติ สกาย
 ทิกฺขจียา สกาย ขนฺตียา สกาย รฺจียา สกาย ลหฺตียา ยายติ นียฺยติ
 วุญฺหติ สํหริยติ ๑ ยถา หตฺถิยาเนน วา รถยาเนน วา อสฺสยาเนน
 วา โคยาเนน วา อชฺยาเนน วา เมณฺฑกฺกยาเนน วา โอบุจฺยาเนน วา
 ขรยาเนน วา ยายติ นียฺยติ วุญฺหติ สํหริยติ เอวเมว สกาย
 ทิกฺขจียา สกาย ขนฺตียา สกาย รฺจียา สกาย ลหฺตียา ยายติ นียฺยติ

วฺยหติ สํหริยตีติ ฉนฺทานฺุณีโต ๑ รุจฺยิยา นิวิฏฺฐโจติ สกาย ทิฏฺฐิจฺยิยา
 สกาย ขนฺตฺยิยา^๑ สกาย รุจฺยิยา สกาย ลหฺตฺยิยา นิวิฏฺฐโจติ ปตฺติฏฺฐิจฺยิโต
 อลฺลิสฺสโน อฺปาคโต^๒ อชฺุฉเณสิโต อธิมฺตฺโตติ ฉนฺทานฺุณีโต รุจฺยิยา นิวิฏฺฐโจ ๑

[๗๘] สยํ สมตฺตทานิ ปกฺกพฺพมาโนติ สยํ สมตฺตํ กโรติ
 ปริปฺพุณฺณํ กโรติ อโนมํ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ
 ปวฺรํ กโรติ อยํ สตฺถา สพฺพณฺณตฺติ สยํ สมตฺตํ กโรติ ปริปฺพุณฺณํ
 กโรติ อโนมํ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรํ
 กโรติ อยํ ฌมฺโม สฺวากฺขาโต อยํ คโณ สฺุปฏิปฺนโน อยํ ทิฏฺฐิจิ
 ภาหฺทิกา อยํ ปฏิปทา สฺุปลฺภตฺตตา อยํ มคฺโค นฺิยฺยานิโกติ สยํ
 สมตฺตํ กโรติ ปริปฺพุณฺณํ กโรติ อโนมํ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ
 ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรํ กโรติ ชเนติ สณฺชเนติ นิพฺพตฺเตติ
 อภินิพฺพตฺเตตีติ สยํ สมตฺตทานิ ปกฺกพฺพมาโน ๑

[๗๙] ยถา หิ ชาเนยฺย ตถา วเทยฺยาติ ยถา ชาเนยฺย
 ตถา วเทยฺย กเถยฺย ภณฺเยย ทึเปยฺย โวหเรยฺย ๑ สสฺสโต โลโก
 อิทฺเมว สจฺจํ โมฆมณฺณตฺติ ยถา ชาเนยฺย ตถา วเทยฺย กเถยฺย
 ภณฺเยย ทึเปยฺย โวหเรยฺย ๑ อสฺสโต โลโก ๑เป๑ เหนว โหติ น
 น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทฺเมว สจฺจํ โมฆมณฺณตฺติ ยถา
 ชาเนยฺย ตถา วเทยฺย กเถยฺย ภณฺเยย ทึเปยฺย โวหเรยฺยาติ ยถา
 หิ ชาเนยฺย ตถา วเทยฺย ๑ เตนหา ภควา

สกณฺหิ ทิฏฺฐิจึ กถมจฺจเยยฺย

ฉนฺทานฺุณีโต รุจฺยิยา นิวิฏฺฐโจ

สยํ สมตฺตทานิ ปกฺกพฺพมาโน

ยถา หิ ชาเนยฺย ตถา วเทยฺยาติ ๑

๑ ม. สกฺกาย ขนฺตฺยิยาติ ปาจทวฺรํ น ทิสฺสติ ๑

๒ ม. อฺปาคโต ๑

[๘๐] โย อตตโน สีลวทานิ ชนตุ
 อนานุปฏิโจ จ^๑ ปเรส ปาวา^๒
 อนริยธมมํ กุสลา ตมาหุ
 โย อาตุมานํ สยเมว ปาวา ฯ

[๘๑] โย อตตโน สีลวทานิ ชนตุติ โยติ โย ยาทีโส
 ยถายุตโต ยถาวิหิตโต ยถาปกาวโร ยถาจนปฺปตโต ยถมมสมนฺนาคโต
 ขตฺติโย วา พฺราหฺมเณ วา เวสฺโส วา สุทฺโท วา คหฺภูโจ วา
 ปพฺพชิตโต วา เทโว วา มนุสฺสโต วา ฯ สีลวทานีติ อตฺถิ สีลญฺเจว
 วตฺตญฺจ^๓ อตฺถิ วตฺตํ^๔ น สีลํ ฯ

กตมํ สีลญฺเจว วตฺตญฺจ ฯ อิธ ภิกฺขุ สีลวา โหติ
 ปาฏิโมกฺขสํวรลํวโต วิหริติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสฺสุ วชฺเชสฺสุ
 ภยทสฺสาวิ สฺมาทาย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเทสฺสุ โย ตตฺถ สยฺโม ลํวโร
 อวิติกฺกโม อิหํ สีลํ ฯ ยํ สฺมาทานํ ตํ วตฺตํ ฯ ลํวรญฺเจน สีลํ
 สฺมาทานญฺเจน วตฺตํ อิหํ วุจฺจติ สีลญฺเจว วตฺตญฺจ ฯ

กตมํ วตฺตํ น สีลํ ฯ อญฺจ ชฺุตฺตํคานิ อารณฺญิกงฺคํ
 ปิณฑปาทิกงฺคํ ปัสสูกิกงฺคํ เตจีวริกงฺคํ สฺปทานจาริกงฺคํ ขลุปจฺจา-
 ภตฺติกงฺคํ เนสชฺชิกงฺคํ ยถาสนฺถติกงฺคํ อิหํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ ฯ
 วิริยสฺมาทานมฺปิ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ ฯ กามํ ตโจ จ นหารุ^๕ จ
 อญฺจิจิ จ อวสุสฺสตุ^๖ สรีเร อฺปสุสฺสตุ มํสโลหิตํ ยนฺตํ ปุริสธาเมน
 ปุริสพเลน ปุริสวิริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพพฺพิ น ตํ อปาปฺณิตฺวา
 วิริยสฺส สนฺดูจันํ ภวิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวรฺฐมฺปิ
 วิริยสฺมาทานํ [๗] วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ ฯ น ตาวาหํ อิมํ ปลฺลงฺกํ

๑ ม. ว ฯ   ๒ ม. โป. ปาว ฯ อิโต ปรั อีทิสเมว ฯ
 ๓.๔ ม. โป. วตญจ ฯ สพพตถ อีทิสเมว ฯ   ๕ ม. ย. โป. นหารู ฯ
 ๖ ม. อวลิสฺสตุ ฯ   ๗ ม. โป. เอตฺถนฺตเร อิทฺนติ ทิสฺสตี ฯ

ภินุสิสสามิ ยาว เม น อนุปาทาย อาสเวหิ จิตตํ วิมุจฺจิสฺสตีติ จิตตํ
 ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวฺรุปมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สึลฺ ๑
 นาสิสฺสํ น ปิวิสสามิ วิหารโต น นิภขมึ
 นปิ ปสฺสํ นิปาเตสฺสํ ตณฺหาสฺสเล อนุหเตติ
 จิตตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวฺรุปมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น
 สึลฺ ๑ น ตาวาหํ อิมฺมหา อาสนา วุจฺจสิสสามิ จงฺกมา โอรุสิสสามิ
 วิหารา นิภขมิสสามิ อพฺุฒโยคา นิภขมิสสามิ ปาสาหา นิภขมิสสามิ
 หมฺมิยา นิภขมิสสามิ คุหาย นิภขมิสสามิ เลณา นิภขมิสสามิ กุฎฺฐิยา
 นิภขมิสสามิ กุฎฺฐาคารา นิภขมิสสามิ อฏฺฐา นิภขมิสสามิ มาฟ้า
 นิภขมิสสามิ อุทฺทณฺหา^๑ นิภขมิสสามิ อุปฺภูจฺจานสาลาเย นิภขมิสสามิ
 มณฺุชปา นิภขมิสสามิ รุกฺขมฺมูลา นิภขมิสสามิ ยาว เม น อนุปาทาย
 อาสเวหิ จิตตํ วิมุจฺจิสฺสตีติ จิตตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวฺรุปมฺปิ
 วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สึลฺ ๑ อิมฺสมิณฺเวยเว ปุพฺพณฺุสมยํ
 อริยธมฺมํ อหริสสามิ สมหาริสสามิ อธิคจฺจิสสามิ ผุสยิสสามิ^๒
 สจฺฉนิกริสสามิตีติ จิตตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวฺรุปมฺปิ วิริยสมาทานํ
 วุจฺจติ วตฺตํ น สึลฺ ๑ อิมฺสมิณฺเวยเว มชฺฉนฺุติกสมยํ^๓ สายณฺุสมยํ
 ปุเรภตฺตํ ปจฺฉาภตฺตํ ปุริมยามํ มชฺฉิมยามํ ปจฺฉิมยามํ กาเพ ชุณฺุห
 วสฺเส เหมนฺุเต คิเมห ปุริเม วโยชนฺุเช มชฺฉิเม วโยชนฺุเช
 ปจฺฉิเม วโยชนฺุเช อริยธมฺมํ อหริสสามิ สมหาริสสามิ อธิคจฺจิสสามิ
 ผุสยิสสามิ สจฺฉนิกริสสามิตีติ จิตตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวฺรุปมฺปิ
 วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สึลฺ ๑ ชนฺุตฺตติ สฺสโต นโร มานโว
 โปโส ปุคฺคโล ชิโว ชาตฺุ ชนฺุตฺุ อินฺุทฺุ มนฺุชฺชติ โย อตฺตโน สึลวตานิ
 ชนฺุตฺุ ๑

๑ ย. โป. อุทฺทณฺุหา ๑

๒ ม. ผุสยิสสามิ ๑

๓ ม. มชฺฉนฺุติกสมยํ ๑

[๘๒] อนานุปุญฺโຈ จ ปเรส ปาวาติ ปเรสนฺติ ปเรสํ
 ขตฺติยานํ พุราหมณานํ เวสฺสานํ สุทฺธานํ คหฺภูจฺานํ ปพฺพชิตานํ
 เทวานํ มนุสฺसानํ ฯ อนานุปุญฺโຈติ อปุญฺโຈ อปุจฺฉิตฺ อนาયાจิตฺ^๑
 อนชฺเชสฺสิตฺ อปฺปสาทิตฺ ฯ ปาวาติ อตฺตโน สีสํ วา วตฺตํ วา
 สีสวตฺตํ^๒ วา ปาวทติ ฯ อหฺมสฺมิ สีสฺสมปฺนฺโนติ วา วตฺตสฺมปฺนฺโนติ
 วา สีสวตฺตสฺมปฺนฺโนติ วา ชาตฺยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเกน^๓
 วา วณฺณเปกฺขรตฺยา วา ฐเนน วา อชฺเชเนน วา กมฺมายตฺเนน วา
 สิปปายตฺเนน วา วิชฺชจฺ्ञาเนน วา สุเตน วา ปฏฺิภาเนน วา
 อณฺณตฺรณฺณตฺเรน วา วตฺถุณา อุจฺจากุลา ปพฺพชิตฺติ วา มหากุลา
 ปพฺพชิตฺติ วา มหาโภคกุลา ปพฺพชิตฺติ วา อุกฺฟารโภคกุลา
 ปพฺพชิตฺติ วา ฉาโต ยสฺสสี คหฺภูจฺานํ ปพฺพชิตานฺนฺติ^๔ วา ลากฺมิหิ
 จีวรปฺิณฺทปาตเสนาสนคฺิลานปฺจฺยเมสฺชชฺปริกฺขารานฺนฺติ วา สุตฺตฺนฺติโกติ
 วา วินยธโรติ วา ฐมฺมกฺธิโกติ วา อารณฺณิโกติ วา ปฺิณฺทปาติโกติ
 วา ปฺิสฺกุลฺโกติ วา เตจฺีวรฺโกติ วา สฺปทานจาริโกติ วา ชลฺุปฺจฺฉาภตฺติโกติ
 วา เนสฺชชฺิโกติ วา ยถาสฺนฺถติโกติ วา ปจฺมสฺส ฉานสฺส ลากฺิติ วา
 หุติยสฺส ฉานสฺส ลากฺิติ วา ตติยสฺส ฉานสฺส ลากฺิติ วา จตฺตฺยสฺส
 ฉานสฺส ลากฺิติ วา อากาสานณฺจายตฺนสฺมาปฺตฺติยา ลากฺิติ วา
 วิณฺณานณฺจายตฺนสฺมาปฺตฺติยา ลากฺิติ วา อากิณฺณณฺจายตฺนสฺมาปฺตฺติยา
 ลากฺิติ วา เนวสณฺณานาสณฺจายตฺนสฺมาปฺตฺติยา ลากฺิติ วา ปาวทติ
 กเถติ ภณฺติ ทิปฺยติ โวรหฺตฺติ อนานุปุญฺโຈ จ ปเรส ปาวา ฯ

[๘๓] อนริยธมฺมํ กุสลา ตมาหุติ กุสลาติ เย เต ขนฺธกุสลา
 ธาตุกุสลา อายตฺนกุสลา ปฏฺิจจสฺมฺปฺปาทกุสลา สติปฏฺจานกุสลา
 สมฺมปฺปชานกุสลา อิหฺธิปฺปาทกุสลา อิหฺทฺริยกุสลา พลกุสลา

๑ ม. อยาจิตฺ ฯ ๒ ม. สีสพฺพตํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๓ ม. โกลปฺตฺติเยน ฯ

๔ ม. สคหฺภูจฺปพฺพชิตานนฺติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

โพชฌนังคกุสลา มคคกุสลา ผลกุสลา นิพพานกุสลา เต กุสลา
 เอวมาหุสุ อนริยานัน เอโส ฌมโม เนโส ฌมโม อริยานัน พาลานัน
 เอโส ฌมโม เนโส ฌมโม ปณฺธิทานัน อสปปุริสานัน เอโส ฌมโม เนโส
 ฌมโม สปปุริสานนฺติ เอวมาหุสุ เอวํ กถนฺติ เอวํ ภณฺนฺติ เอวํ
 ทิปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ อนริยฌมมํ กุสลา ตมาหุ ฯ

[๙๔] โย อาตุมานัน สยเมว ปาวาติ อาตุมา วุจฺจติ อตฺตา ฯ
 สยเมว ปาวาติ สยเมว อตฺตานัน ปาวทติ อหฺมสฺมิ สีสฺสมฺปนฺโนติ วา
 วตฺตสฺมฺปนฺโนติ วา สีสฺวตฺตสฺมฺปนฺโนติ วา ชาติยา วา โคตฺเตน วา
 โกลปฺตฺติเกน วา วณฺณนฺโปกฺขรตฺยา วา ฌเนน วา อชฺฌเนน วา
 กมฺมายตเนน วา ลิปฺปายตเนน วา วิชฺชจฺ्ञาเนน วา สุตฺเตน วา
 ปฏฺฐิกานเนน วา อณฺณตฺรณฺณตฺเรน วา วตฺถุณา อุจฺจจากุลา ปพฺพชฺิตติ
 วา มหากุลา ปพฺพชฺิตติ วา มหาโภคกุลา ปพฺพชฺิตติ วา
 อุพฺพารโภคกุลา ปพฺพชฺิตติ วา ฌาโต ยสฺสสี คหฺภูจฺฉานัน ปพฺพชฺิตานนฺติ
 วา ลามิหิ จีวรปิณฺฑปาทเสนาสนคิลานปจฺจยภาสชฺชฺปริกฺขารานนฺติ วา
 สุตฺตนฺติโกติ วา วินยชฺโรติ วา ฌมฺมกถิโกติ วา อารณฺณิโกติ วา
 ปิณฺฑปาทิโกติ วา ปัสฺสูลิโกติ วา เตจฺฉิวิโกติ วา สปทานจาริโกติ
 ขลฺุปจฺฉาภตฺติโกติ วา เนสชฺชฺิโกติ วา ยถาสนฺนฺติโกติ วา ปจฺมสฺส
 ฌานสฺส ลามิหิ วา หุติยสฺส ฌานสฺส ลามิหิ วา ตติยสฺส ฌานสฺส
 ลามิหิ วา จตฺตสฺส ฌานสฺส ลามิหิ วา อากาสานณฺจายตฺนสฺมาปฺตฺติยา
 ลามิหิ วา วิญฺญาณณฺจายตฺนสฺมาปฺตฺติยา ลามิหิ วา อากิณฺณณฺจาย
 ตฺนสฺมาปฺตฺติยา ลามิหิ วา เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนสฺมาปฺตฺติยา
 ลามิหิ วา ปาวทติ กถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปยติ โวหรนฺตีติ โย อาตุมานัน
 สยเมว ปาวา^๑ ฯ เตนานฺท ภควา

๑ ม. ปาวาติ ฯ

โย อตตโน ลีลวทานิ ชนฺตุ
 อนานุปุญฺโวจิ จ ปเรส ปาวา
 อนริยธมฺมํ กุสลา ตมาหุ
 โย อาตุมานํ สยเมว ปาวาติ ฯ

[๘๕] สนฺโต จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตฺโต
 อิติหนฺติ ลีเลสฺ อกตฺถมาโน
 ตมริยธมฺมํ กุสลา วหนฺติ
 ยสฺสสุสฺสา นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเก ฯ

[๘๖] สนฺโต จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตฺโตติ สนฺโตติ ราคสุส
 สนฺตตฺตา สนฺโต โทสสุส สนฺตตฺตา สนฺโต โมหสุส สนฺตตฺตา^๑
 สนฺโต โภชสุส อุปนาหสุส มกฺขสุส ปฟาสุส อีสฺสาย มจฺจริยสุส
 มายาย สาเจยฺยสุส ฌมฺภสุส สารมฺภสุส มานสุส อติมานสุส มทสุส
 ปมาทสุส สพฺพกิเลสํ สพฺพหุจฺจริตํ สพฺพทรณํ สพฺพปริฬาณํ
 สพฺพสนฺตาปํ สพฺพากุสลาภิสฺงฺขารํ สนฺตตฺตา สมิตตฺตา วุป-
 สมิตตฺตา วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺตตฺตา สนฺโต
 วุปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺตฺโตติ สนฺโต ฯ ภิกฺขุติ สตตฺตํ ฌมฺมานํ
 ภินฺนตฺตา ภิกฺขุ ฯ สกฺกายทิฏฺฐิ ภินฺนา โหติ วิจิกิจฺจ ภินฺนา โหติ
 ลีลพฺตปฺรามาโส ภินฺโน โหติ ราโค ภินฺโน โหติ โทโส ภินฺโน โหติ
 โมหโ ภินฺโน โหติ มาโน ภินฺโน โหติ ฯ ภินฺนสุส โหนฺติ ปาปก
 อกุสลา ฌมฺมา สงฺกิลสิกา โปโนภฺวิกา^๒ สทฺธา ทุกฺขวิปากา อายตี
 ชาตฺชรามรณฺเีย ฯ

ปชฺเชน กเตน อตฺตนา (สภียาติ ภควา)
 ปรีนิพฺพานคฺโต วิตฺถนฺทงฺโข

๑ ม. ป. สมิตตฺตา ฯ

๒ ม. โปโนภฺวิกา ฯ

วิภวญจ ภวญจ วิปฺปหาย

วุสิตวา ชีณฺปนฺนพฺภโวติ^๑ ฯ

สนฺโต จ ภิกฺขุ ฯ อภินิพฺพุตฺตโตติ ราคสฺส นิพฺพาปิตตฺตา โทสสฺส
 นิพฺพาปิตตฺตา โมหสฺส นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตฺตโตติ โภจสฺส
 อุปฺนาหสฺส มกฺขสฺส ปฟาสสฺส อีสฺสาย มจฺฉริยสฺส มายาย
 สาเจยฺยสฺส ธมฺภสฺส สารมฺภสฺส มานสฺส อติมานสฺส มหสฺส ปมาทสฺส
 สพฺพกิเลสานํ สพฺพหุจฺจริตฺตานํ สพฺพพฺรธาณํ สพฺพปริพฺพาหานํ สพฺพ-
 สนฺดาปานํ สพฺพากุสลลาภิสงฺขารานํ นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตฺตโตติ สนฺโต
 จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตฺตโตติ ฯ

[๘๗] อิติหนฺติ สีลฺลสุ อกตฺถมาโนติ อิติหนฺติ ปทสนฺหิ
 ปทสฺสคฺโค ปทปาริปุริ อกฺขรสมวาโย พฺยณฺชนลิลิฏฺฐจฺตา ปทานุปฺพุพ-
 ตาเมตฺ^๒ อิติหนฺติ ฯ สีลฺลสุ อกตฺถมาโนติ อิทฺเทกฺจฺโจ กตฺถิ โหติ
 วิกตฺถิ ฯ โส กตฺถติ วิกตฺถติ อหฺมสฺมิ สีลสมฺปนฺโนติ วา
 วตฺตสมฺปนฺโนติ วา สีลวตฺตสมฺปนฺโนติ วา ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา
 โกลปฺตฺติเกน วา วณฺณเปกฺขรตฺตาย วา ฯเปฯ เหนวสฺนญฺยานาสฺนญฺยาตฺน-
 สมาปตฺติยา ลากีติ วา กตฺถติ วิกตฺถติ ฯ เอวํ น กตฺถติ น
 วิกตฺถติ กตฺถนา อารโต วัริโต ปฏฺวิโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจ
 วิปฺปมฺุตโต วิสณฺณมฺุตโต วัมิริยาทิกเตน เจตฺสา วัหฺรตีติ อิติหนฺติ
 สีลฺลสุ อกตฺถมาโน ฯ

[๘๘] ตมฺริยธฺมมํ กุสลลา วทฺหนฺตีติ กุสลลาติ เย เต ชนฺธกุสลลา
 ธาตุกุสลลา อายตฺนกุสลลา ปฏฺวิจฺจสมฺบุปฺปาทกุสลลา สติปฏฺฐจฺานกุสลลา
 สมฺมปฺปชานกุสลลา อิทฺธิปฺปาทกุสลลา อินฺทฺริยกุสลลา พลกุสลลา
 โพชฺฌนฺคกุสลลา มคฺคกุสลลา ผลกุสลลา นิพฺพานกุสลลา เต กุสลลา เอวํ

๑ ม. โป. วุสิตวา ชีณฺปนฺนพฺภโว ส ภิกฺขุติ ฯ

๒ ม. ปทานุปฺพุพฺตาเมตฺ ฯ

วทนต์ อริยาน์ เอโส ฌโม เนโส ฌโม อนริยาน์ ปณฺทิตาน์
เอโส ฌโม เนโส ฌโม พาลาน์ สปริสทาน์ เอโส ฌโม เนโส
ฌโม อสปริสทานนต์ เอวํ วทนต์ [๑] เอวํ กถนต์ เอวํ ภณนต์
เอวํ ทิปยนต์ เอวํ โวหรนต์ตีติ ตมริยฌมํ กุสลา วทนต์ ฯ

[๘๙] ยสฺสสุสทา นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเกติ ยสฺสชาติ อรหโต
ซีณาสวสฺส ฯ อุตฺสทาติ สตฺตฺสทา รากุสฺสโท โทสฺสสฺสโท โมหุสฺสโท
มานุสฺสโท ทิฏฺฐุสฺสโท กิเลสฺสสฺสโท กมฺมุสฺสโท ฯ ยสฺสิเม อุตฺสทา
นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนติ นุปฺลพฺภนติ ปหีนา สมฺมุจฺฉินฺนา
วฺฐปฺสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺตฺติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมา ฯ
กุหิณฺจิติ กุหิณฺจิ กิมฺหิจิ กตฺถจฺจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา
อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา ฯ โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก
ชนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตฺนโลเกติ ยสฺสสุสทา นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเก ฯ
เตนาห ภควา

สนฺโต จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตฺตโต
อิติหนฺติ สีเลสุ อกตฺถมาโน
ตมริยฌมํ กุสลา วทนต์
ยสฺสสุสทา นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเกติ ฯ

[๙๐] ปกปฺปิตา สงฺขตา ยสฺส ฌมฺมา
ปฺรฺกฺขตา สนฺติ อวิวาทา^๑
ยทตฺตนิ ปสฺสติ อานิสฺสํ
ตฺนฺนิสฺสลิโต กุปฺปปฏฺิจฺจสนฺตี^๒ ฯ

[๙๑] ปกปฺปิตา สงฺขตา ยสฺส ฌมฺมาติ ปกปฺปนาติ เทว
ปกปฺปนา ตถฺหาปกปฺปนา จ ทิฏฺฐิปกปฺปนา จ ฯเปฯ อัย
ตถฺหาปกปฺปนา ฯเปฯ อัย ทิฏฺฐิปกปฺปนา ฯ สงฺขตาติ สงฺขตา

๑ ม. เอตฺถนฺตเร อริยานนต์ ทิสฺสติ ฯ ๒ กตฺถจฺจิ สนฺติเมวาทาปา ฯ

วิสงขตา^๑ อภิสงขตา สณฺหปิตาติปิ สงขตา ฯ อถวา อนิจฺจา สงขตา
 ปฏิจฺจสมฺบุตฺตนา ขยตฺตมา วยตฺตมา วิราตตฺตมา นิโรธตฺตมาติปิ
 สงขตา ฯ ยสฺสชาติ ทิฏฺฐิจิตฺติกสฺส ฯ ตฺตมา วุจฺจนฺติ ทฺวาสมฺมจฺฉิ
 ทิฏฺฐิจิตฺตานิติ ปกปฺปิตา สงขตา ยสฺส ตฺตมา ฯ

[๙๒] ปุรฺกขตา สนฺติ อวิวาทาตาติ^๒ ปุเรกฺขาราติ เทว ปุเรกฺขารา
 ตณฺหาปุเรกฺขาริ จ ทิฏฺฐิปุเรกฺขาริ จ ฯเปฯ อยฺม ตณฺหาปุเรกฺขาริ
 ฯเปฯ อยฺม ทิฏฺฐิปุเรกฺขาริ ฯ ตสฺส ตณฺหาปุเรกฺขาริ อปฺปหิโน
 ทิฏฺฐิปุเรกฺขาริ อปฺปฏฺนิสฺสภูจฺจ ตสฺส ตณฺหาปุเรกฺขารสฺส อปฺปหิโนตฺตา
 ตสฺส ทิฏฺฐิปุเรกฺขารสฺส อปฺปฏฺนิสฺสภูจฺจตฺตา โส ตณฺหํ วา ทิฏฺฐิ วา
 ปุรฺโต กตฺวา จรฺติ ตณฺหาธฺชฺ ตณฺหาเกตุ ตณฺหาธิปเตยฺโย ทิฏฺฐิทฺช
 ทิฏฺฐิเกตุ ทิฏฺฐาธิปเตยฺโย ตณฺหาถ วา ทิฏฺฐิยา วา ปริวาริโต จรฺตีติ
 ปุรฺกขตา ฯ สนฺตีติ สนฺติ สํวชฺชนฺติ [๓] อุปลพฺพนฺติ ฯ อวิวาทาติ
 อวิวาทา^๓ อวิวาทา อปริสุทฺธา สงฺกิลิฏฺฐา สงฺกิลิฏฺฐาติ ปุรฺกขตา
 สนฺติ อวิวาทา ฯ

[๙๓] ยทตฺตนิ ปสฺสติ อานิสฺสนฺติ ยทตฺตนิติ ยํ อตฺตนิ ฯ
 อตฺตา วุจฺจติ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ฯ อตฺตโน ทิฏฺฐิยา เทว อานิสฺสํ ปสฺสติ
 ทิฏฺฐจฺจมฺมิกญฺจ อานิสฺสํ สมฺปรายิกญฺจ อานิสฺสํ ฯ

กตฺโม ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐจฺจมฺมิโก อานิสฺโส ฯ ยํทิฏฺฐิโก สตฺถา
 โหติ ตํทิฏฺฐิกา สาวกา โหนฺติ ฯ ตํทิฏฺฐิกํ สตฺถารํ สาวกา สกฺกโรนฺติ
 ครุกโรนฺติ^๔ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ อปฺจิติ กโรนฺติ ลมานฺติ^๕ จ ตโตนิทานํ
 จีวรฺปิณฺทปาตเสนาสนคิลานปฺจยเมสชฺชปฺริกฺขารํ อยฺม ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐ-
 จฺจมฺมิโก อานิสฺโส ฯ

๑ ม. อยฺ ปาโฉ น ทิสฺสติ ฯ

๒ ไป. อเววาทา ฯ

๓ ม. ไป. เอตฺถนฺตเร อตฺถิติ อตฺถิ ฯ

๔ ม. ไป. อเววาทา ฯ

๕ ม. ครุํ กโรนฺติ ฯ

๖ ม. ลมฺติ ฯ

กตโม ทิฏฐิชา สมุปรายโก อานิสโส ฯ อัย ทิฏฐิ อลัน
 นาคตตตาย วา สุปณณตตตาย วา ยกขตตตาย วา อสุรตตตาย วา
 คนธพพตตตาย วา มหาราชตตตาย วา อินทตตตาย วา พุรหมตตตาย วา
 เทวตตตาย วา อัย ทิฏฐิ อลัน สุทธิยา วิสุทธิยา ปริสุทธิยา มุตติยา
 วิมุตติยา ปริมุตติยา อิมาย ทิฏฐิชา สุขุฉนตติ วิสุฉนตติ ปริสุฉนตติ
 มุจจนตติ วิมุจจนตติ ปริมุจจนตติ อิมาย ทิฏฐิชา สุขุฉิสสามิ
 วิสุฉิสสามิ ปริสุฉิสสามิ มุจจิสสามิ วิมุจจิสสามิ ปริมุจจิสสามีมติ
 อายตี ผลปาฏิกขชี โหติ อัย ทิฏฐิชา สมุปรายโก อานิสโส ฯ

อตตโน ทิฏฐิชา อิเม เทว อานิสเส ปสฺสติ ทกขติ โอลเกติ
 นิชฺฌายติ อุปปริกขตีติ ยทตตนิ ปสฺสติ อานิสฺสํ ฯ

[๔๔] ตนนิสฺสิตโต กุปฺปปฏิจจนตตินตติ ติสฺโส สนฺติโย
 อจจนตสนฺติ ตทงคสนฺติ สมฺมติสนฺติ ฯ

กตมา อจจนตสนฺติ ฯ อจจนตสนฺติ วุจฺจติ อมตํ นิพพานํ โย
 โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพุปฺพิปฺภินิสฺสคโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธ
 นิพพานํ อัย อจจนตสนฺติ ฯ

กตมา ตทงคสนฺติ ฯ ปจฺมํ ฉานํ สฺมาปฺนฺนสฺส นีวรณา
 สนฺตา โหนฺติ ฯ ทุตฺติยํ ฉานํ สฺมาปฺนฺนสฺส วิตกฺกวิจฺจธา สนฺตา
 โหนฺติ ฯ ตตฺติยํ ฉานํ สฺมาปฺนฺนสฺส ปีติ สนฺตา โหติ ฯ จตฺตถํ ฉานํ
 สฺมาปฺนฺนสฺส สุขทฺกฺขา สนฺตา โหนฺติ ฯ อากาสาณญฺจายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส
 รูปสณฺณวา ปฏฺฐิสณฺณวา นานตฺตสณฺณวา สนฺตา โหนฺติ ฯ วิญฺญาณญ-
 จายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส อากาสาณญฺจายตฺนสณฺณวา สนฺตา โหติ ฯ
 อากิณฺจณฺญายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตฺนสณฺณวา สนฺตา
 โหติ ฯ เหนวสณฺณวานาสณฺณายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส อากิณฺจณฺญายตฺน-
 สณฺณวา สนฺตา โหติ ฯ อัย ตทงคสนฺติ ฯ

กตมา สมฺมตฺตีสนฺตึ^๑ ฯ สมฺมตฺตีสนฺตึ วุจฺจนฺตึ ทฺวาสนฺนฺตึ ทิฏฺฐิ-
คตานิ ทิฏฺฐิสนฺตึโย ฯ อปฺปิจ สมฺมตฺตีสนฺตึ อิมฺสฺมึ [๒] อธิปฺเปตา
สนฺตึตีติ ฯ

ตฺนฺนฺส
เอริตฺตสนฺตึ สเมริตฺตสนฺตึ จลิตฺตสนฺตึ ฆมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
ปฺกปฺปิตฺตสนฺตึ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฏฺฐิจฺจสมฺมุปฺปนฺนํ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ
วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมํ สนฺตึ นิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
[๓] อลฺล
อชฺช
ตฺนฺนฺส

ปฺกปฺปิตฺตา สงฺขตฺตา ยสฺส ธมฺมา
ปฺรฺก
ยทตฺตนิ ปสฺสตี อานิสฺสํ
ตฺนฺนฺส

[๙๕]

ทิฏฺฐิฉินฺเวสฺสา น หิ สุวาทิวตฺตฺตา
ธมฺเมสฺสุ นิจฺเฉยฺย สมฺมุคฺคหิตํ
ตสฺมา นโร เตสฺсу นิเวสฺเนสฺสุ
นिरสฺสตี อาทียตีจฺจ^๕ ธมฺมํ ฯ

[๙๖]

ทิฏฺฐิฉินฺเวสฺสา น หิ สุวาทิวตฺตฺตาตี ทิฏฺฐิฉินฺเวสฺสาตี สสฺสฺสฺส
โลโก อิทฺตเมว สจฺจํ โมฆมฺมณฺณนฺตึ อภินิเวสฺปฺปฺรามาสฺโส ทิฏฺฐิฉินฺเวสฺสนํ
อสฺส
โลโก อนนฺตฺวา โลโก อนนฺตฺวา โลโก ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ อณฺณํ
ชีวํ อณฺณํ สรีรํ โหตี ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา น โหตี ตถาคโต
ปรมฺมรณฺนา โหตี จ น จ โหตี ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา เหนว โหตี น
น โหตี ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทฺตเมว สจฺจํ โมฆมฺมณฺณนฺตึ
อภินิเวสฺปฺปฺรามาสฺโส ทิฏฺฐิฉินฺเวสฺสนนฺตึ ทิฏฺฐิฉินฺเวสฺสา ฯ น หิ สุวาทิวตฺตฺตาตี

๑ ม. โป. สมฺมตฺตีสนฺตึ ฯ สทฺพตฺตถ อีทิสฺสเมว ฯ ๒ ม. ยฺ. เอตฺถณฺนฺตเร อตฺถเถตี ทิสฺสตี ฯ
๓ เอตฺถณฺนฺตเร ม. อลฺล
๔ ม. อฺปฺกโต ฯ
๕ ม. อาทียตี จ ฯ

[๑] ทุรตีวตฺตา ทุตฺตรา ทุปฺตรา ทุสฺสมติกกฺมา ทุพฺพีตีวตฺตาตี^๑
ทิวฺจฺฉินฺเวสา น หิ สุวาตีวตฺตา ฯ

[๔๗] ฐมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สมฺมุคฺคหิตนฺติ ฐมฺเมสุตี ทฺวาสมฺมุจฺฉิ-
ทิวฺจฺฉิคฺเตสุ ฯ นิจฺเจยฺยาตี นิจฺฉินฺตฺวา วินิจฺฉินฺตฺวา วิจฺฉินฺตฺวา ปวิจฺฉินฺตฺวา
ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวา [๓] โอชฺคคาโห
วิลคคาโห วรคคาโห โภจฺจาสคคาโห อจฺจยคคาโห สมฺจฺจยคคาโห
อิหํ สจฺจํ ตจฺจํ ตถํ ภูตํ ยาถาวํ อวิปฺรีตฺนฺติ คหิตํ ปรามฺมจฺฉํ
อภินิวิมฺุจฺฉํ อชฺฉิเมสฺสิตํ อธิมฺุตตฺนฺติ ฐมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สมฺมุคฺคหิตํ ฯ

[๔๘] ตสฺมา นโร เตสุ นีเวสเนสุตี ตสฺมาตี ตสฺมา ตํการณฺหา
ตํเหตุ ตํปจฺจยา ตํนิทานา ฯ นโรตี สตฺโต นโร มานโว โปโล
ปุกฺคโล ซีโว ชาตุ ชนฺตุ อินฺทฺว มนุสฺสํ ฯ เตสุ นีเวสเนสุตี เตสุ
ทิวฺจฺฉินฺเวสเนสุตี ตสฺมา นโร เตสุ นีเวสเนสุ ฯ

[๔๙] นีรฺสฺสตี อาทิปตฺตจฺจ ฐมฺมนฺติ นีรฺสฺสตีตี ทฺวีหิ การณฺหิ
นีรฺสฺสตี ปรวิจฺฉินฺทนาย วา นีรฺสฺสตี อนนฺทิสมฺมณฺนโต วา นีรฺสฺสตี ฯ

กถํ ปรวิจฺฉินฺทนาย นีรฺสฺสตี ฯ ปโร วิจฺฉินฺทตี โส สตฺถา น
สพฺพญญฺ ฐมฺโม น สุวาทฺตาโต คโณ น สุปฺปฏิปนฺโน ทิวฺจฺฉิ น
ภทฺทิกา ปฏฺฐิปา น สุปฺปณฺนตฺตา มคฺโค น นียฺยานิโก นตฺถตฺถ
สุทฺธิ วา วิสุทฺธิ วา ปรีสุทฺธิ วา มุตฺติ วา วิมุตฺติ วา ปรีมุตฺติ วา
น ตตฺถ สฺชฺฉนฺติ วา วิสฺชฺฉนฺติ วา ปรีสฺชฺฉนฺติ วา มจฺจนฺติ วา
วิมจฺจนฺติ วา ปรีมจฺจนฺติ วา หีนา นีหีนา โอมกา ลามกา ชตฺตุกา^๔
ปรีตฺตาตี ฯ เอวํ ปโร วิจฺฉินฺทตี ฯ เอวํ วิจฺฉินฺทียมานो สตฺถารํ
นีรฺสฺสตี ฐมฺมกฺขานํ นีรฺสฺสตี คณํ นีรฺสฺสตี ทิวฺจฺฉิ นีรฺสฺสตี ปฏฺฐิปา

๑ ม. ไป. เอตฺถนฺตเร ทิวฺจฺฉินฺเวสา น หิ สุวาตีวตฺตาตี ทิสฺสนฺติ ฯ
๒ ม. ทุพฺพีตีวตฺตาตี ฯ ๓ ม. ย. เอตฺถนฺตเร สมฺมุคฺคหิตนฺติ นีเวสเนสุตี ทิสฺสนฺติ ฯ
๔ ม. ฉตฺตุกา ฯ

นิริสฺสติ มคฺคํ นิริสฺสติ ฯ เอวํ ปรวิจฺฉินฺทนาย นิริสฺสติ ฯ

กถํ อณภิสมฺภุณฺโตนฺโต นิริสฺสติ ฯ สึลํ อณภิสมฺภุณฺโตนฺโต
สึลํ นิริสฺสติ วตฺตํ อณภิสมฺภุณฺโตนฺโต วตฺตํ นิริสฺสติ สึลวตฺตํ^๑
อณภิสมฺภุณฺโตนฺโต สึลวตฺตํ นิริสฺสติ ฯ เอวํ อณภิสมฺภุณฺโตนฺโต นิริสฺสติ ฯ

อาทียติจฺจ ฐมฺมนฺติ สตถารํ คณฺหาติ ฐมฺมกฺขานํ คณฺหาติ
คณํ คณฺหาติ ทิฏฺฐี คณฺหาติ ปฏฺฐิพทํ คณฺหาติ มคฺคํ คณฺหาติ
ปฺรามสฺติ อภินิวิสตีติ นิริสฺสตี อาทียติจฺจ ฐมฺมํ ฯ เตนาห ภควา

ทิฏฺฐีนิเวสา น หิ สุวาตีวตฺตา
ฐมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สฺมคฺคหิตํ
ตสฺมา นโร เตสุ นิเวสเนสุ
นิริสฺสตี อาทียติจฺจ ฐมฺมนฺติ ฯ

[๑๐๐] โชนสฺส หิ นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเก
ปกปฺปีตา ทิฏฺฐิ ภาวภเวสุ
มายณฺจ มานณฺจ ปหาย โชน
ส เกน คจฺเฉยฺย อหฺมฺปโย โส ฯ

[๑๐๑] โชนสฺส หิ นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเก ปกปฺปีตา ทิฏฺฐิ
ภวภเวสุติ โชนฺเตติ โชนา วุจฺจติ ปณฺณวา ยา ปณฺณวา ปชานนา
วิจโย ปวิจโย ฐมฺมวิจโย สลฺลกฺขณา อฺปฺลกฺขณา ปจฺจุปฺลกฺขณา
ปณฺฑติจฺจํ โกสฺสลํ เนปฺพณฺฉํ เวภฺพยา จินฺตฺตา อฺปฺปริกฺษา ฐฺวรี เมธา
ปรีณายิกา วิปฺสฺสนา สฺมปฺชณฺฉํ ปโตโท ปณฺณวา ปณฺณวินฺทริยํ
ปณฺณวาพลํ ปณฺณวาสตฺถํ ปณฺณวาปาสาทิ ปณฺณวาอาโลโก ปณฺณวาโอภาโส
ปณฺณวาปชฺไชโต ปณฺณวารตฺนํ อโมโท ฐมฺมวิจโย สฺมมาทิฏฺฐิ ฯ
กึการณา โชนา วุจฺจติ ปณฺณวา ฯ ตาย ปณฺณวาย กายทฺวจฺจริตํ ชุตฺตณฺจ
โรตฺตณฺจ สนฺโรตฺตณฺจ นิหฺโรตฺตณฺจ ฯ วจีทฺวจฺจริตํ ชุตฺตณฺจ โรตฺตณฺจ

๑ ม. สึลพพตํ ฯ สพพตถ อีทิสเมว ฯ

สมนุชิตตมฺจ นินุชิตตมฺจ ฯ มโนทฺจจฺริตํ ชุตตมฺจ โชตตมฺจ สมนุชิตตมฺจ
 นินุชิตตมฺจ ฯ ราโค ชุตโต จ โชโต จ สมนุชิตโต จ นินุชิตโต จ ฯ
 ไทโส โมโห โโกโช อุปนาโห มกฺโข ปฟาโส อิสฺสา มจฺจฺริยํ มายา
 สาเจยฺยํ ฌมฺโห สารมฺโห มาโน อติมาโน มโห ปมาโห สพฺเพ กิเลสฺสา
 สพฺเพ ทฺจจฺริตา สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริฟ้าหา สพฺเพ สนฺตปา
 สพฺพากุสลลาภิสงฺขารา ชุตฺตา จ โชตา จ สมนุชิตฺตา จ นินุชิตฺตา จ ฯ
 ตํการณา โชนา วุจฺจติ ปญฺญา ฯ อถวา สมฺมาทิฏฺฐิยา มิจฺจาทิฏฺฐิ
 ชุตฺตา จ โชตา จ สมนุชิตฺตา จ นินุชิตฺตา จ ฯ สมฺมาสงฺกปฺเปน
 มิจฺจา สงฺกปฺโป ชุตโต จ โชโต จ สมนุชิตโต จ นินุชิตโต จ ฯ
 สมฺมาวาจา มิจฺจาวาจา ชุตฺตา จ ฯ สมฺมากมฺมฺนฺเตน มิจฺจากมฺมฺนฺโต
 ชุตโต จ ฯ สมฺมาอาชีเวณ มิจฺจาอาชีโว ชุตโต จ ฯ สมฺมาวายาเมณ
 มิจฺจาวายาโม ชุตโต จ ฯ สมฺมาสติยา มิจฺจาสติ ชุตฺตา จ ฯ สมฺมา-
 สมาธิยา มิจฺจาสมาธิ ชุตโต จ ฯ สมฺมาญาณेณ มิจฺจาญาณํ ชุตตมฺจ ฯ
 สมฺมาวิมุตฺติยา มิจฺจาวิมุตฺติ ชุตฺตา จ โชตา จ สมนุชิตฺตา จ นินุชิตฺตา
 จ ฯ อถวา อริเยณ อฏฺฐจฺงฺคิเกณ มคฺเคณ สพฺเพ กิเลสฺสา สพฺเพ
 ทฺจจฺริตา สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริฟ้าหา สพฺเพ สนฺตปา สพฺพากุ-
 สลลาภิสงฺขารา ชุตฺตา จ โชตา จ สมนุชิตฺตา จ นินุชิตฺตา จ ฯ อรหา
 อิมฺเหติ โธเนยฺเยติ ฌมฺเมติ อุเปโต สมุเปโต อุปกโต สมุปกโต
 อุปนฺโน สมุปนฺโน สมฺนฺนาคโต ตสฺมา อรหา โชนฺ ฯ โส ชุตฺตราโค
 ชุตฺปาโป ชุตฺกิลโส ชุตฺตปริฟ้าหิตฺติ โชนฺ ฯ กุหิณฺจฺติ กุหิณฺจฺติ กิมฺหิจิ
 กตฺถจฺจิ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺชตฺตพหิทฺธา วา ฯ โลเกติ
 อปายโลเก ฯเปฯ อายตนโลเก ฯ ปกปฺปนาติ^๑ เทว ปกปฺปนา
 ตณฺหาปกปฺปนา จ ทิฏฺฐิปกปฺปนา จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปกปฺปนา

๑ ม. ปกปฺปิตาติ ฯ

มานัง ชเนติ ลาภิมฺหิ มนาปิกานัง สหฺทานัง คนฺธานัง รสานัง โฝฏฺจพฺพ-
 พานนฺติ มานัง ชเนติ ฯ จพฺพิเชน มาโน จกฺขุสฺมปฺทาย มานัง ชเนติ
 โสตสฺมปฺทาย มานัง ชเนติ ฆานสฺมปฺทาย ชิวฺหาสฺมปฺทาย กายสฺมปฺทาย
 มโนสฺมปฺทาย มานัง ชเนติ ฯ สตฺตฺวิเชน มาโน มาโน อติมาโน
 มานาติมาโน โอมานโน อธิมาโน อสฺมิมาโน มิจฺจามาโน ฯ อฏฺฐฺวิเชน
 มาโน ลาเภณ มานัง ชเนติ อลาเภณ โอมานัง ชเนติ ยเสณ มานัง
 ชเนติ อยเสณ โอมานัง ชเนติ ปสฺสํสํ มานัง ชเนติ นิหฺนทาย โอมานัง
 ชเนติ สฺสุเชน มานัง ชเนติ ทุกฺเชน โอมานัง ชเนติ ฯ นวฺวิเชน มาโน
 เสยฺยสฺส เสยฺโยหฺมสฺมฺมิตฺติ มาโน เสยฺยสฺส สฺทิสฺโสหฺมสฺมฺมิตฺติ มาโน
 เสยฺยสฺส ทินฺนหฺมสฺมฺมิตฺติ มาโน สฺทิสฺสฺส เสยฺโยหฺมสฺมฺมิตฺติ มาโน สฺทิสฺสฺส
 สฺทิสฺโสหฺมสฺมฺมิตฺติ มาโน สฺทิสฺสฺส ทินฺนหฺมสฺมฺมิตฺติ มาโน ทินฺนสฺส เสยฺโย-
 หฺมสฺมฺมิตฺติ มาโน ทินฺนสฺส สฺทิสฺโสหฺมสฺมฺมิตฺติ มาโน ทินฺนสฺส ทินฺนหฺมสฺมฺมิตฺติ
 มาโน ฯ ทลฺวิเชน มาโน อิทฺเทจฺจโจ มานัง ชเนติ ชาตฺติยา วา โคตฺตฺเตน
 วา โกลปฺตฺติเกน^๑ วา วณฺณนฺโปกฺขรตฺตาย วา ฐเนน วา อชฺชฺเฉมเนน วา
 กมฺมมายตเนน วา ลิปฺปายตเนน วา วิชฺชฺชฺญฺจาเนน^๒ วา สฺสุเตน วา
 ปฏฺฐิภาเนน วา อญฺญตฺรญฺญตฺเรน วา วตฺตฺตฺนา ฯ โย เอวฺรุโป มาโน
 มญฺญนา มญฺญิตฺตตฺตํ อฺอุณฺณตฺติ อฺอุณฺณมฺ^๓ ฐชฺช สฺมฺปคฺคาโห
 เกตฺตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส อยํ วุจฺจติ มาโน ฯ

มายญจ มานญจ ปหาย โธไนติ [๔] มายญจ มานญจ
 ปหาย ปชฺหิตฺวา วินฺทิตฺวา พฺยนฺตฺตฺกิริตฺวา อนภาวํคเมตฺตฺวาติ มายญจ
 มานญจ ปหาย โธไน ฯ

[๑๐๓] ส เกณ คจฺเฉยฺย อญฺุปโย โสติ อฺุปโยติ^๕ เทว
 อฺุปยา ตณฺหฺุปโย จ ทิฏฺฐฺุปโย จ ฯ เป ฯ อยํ ตณฺหฺฺุปโย ฯ เป ฯ อยํ

๑ ม. โกลปฺตฺติเยน ฯ ๒ ม. วิชฺชฺชฺญฺจาเนน ฯ เอวฺมฺปฺริปิ ฯ ๓ ม. อฺุณฺนาโม ฯ
 ๔ ม. เอตฺตฺตฺนตฺเร โธไนติ ทิสฺสฺติ ฯ ๕ ม. อฺุปยาติ ฯ สพฺพตฺต อธิสฺสเมว ฯ

ทิฏฐุปโย ๑ ตสส ตณหุปโย ปหีนโน ทิฏฐุปโย ปฏินิสสภูโจ ตณหุ-
 ปยสส ปหีนตตา ทิฏฐูปยสส ปฏินิสสภูจตตตา อหุปโย ๑ โส^๑ เกน
 ราเคน คจเฉยย เกน โทเสน คจเฉยย เกน โมเทน คจเฉยย เกน
 มาเนน คจเฉยย กาย ทิฏฐิจยา คจเฉยย เกน อุททจเจน คจเฉยย
 กาย วิจิกิจฉาย คจเฉยย เกหิ อหุสเยหิ คจเฉยย รัตไตติ วา
 พุฏฐุจติ วา มุโพหติ วา วินิพนโธติ^๒ วา ปรามภูจติ วา
 วิกเขปคไตติ วา อนิฏฐุงคไตติ วา งามคไตติ วา ๑ เต อภิสงขารา
 ปหีนา อภิสงขารานํ ปหีนตตา คติโย เกน คจเฉยย เหรยโกติ วา
 ติรจฉานโยนิโกติ วา ปิตติวิสัยโกติ วา มนุสโสติ วา เทโวติ วา
 รุปีติ วา อรุปีติ วา สณณตีติ วา อสณณตีติ วา เหวสณณีนาสณณตีติ
 วา ๑ โส เหตุ นตถิ ปจโย นตถิ การณํ นตถิ เยน คจเฉยยาติ
 ส เกน คจเฉยย อหุปโย โส ๑ เตนาห ภาควา

โชนสส หิ นตถิ กุหิณจิ โลก

ปกปปีตา ทิฏฐิ ภาวภเวสุ

มายณจ มาณณจ ปหาย โชน

ส เกน คจเฉยย อหุปโย โสติ ๑

[๑๐๔]

อุปโย หิ ฆมเมสุ อุเปติ วาหํ

อหุปยํ เกน กถํ วเทยย

อตต^๓ นีรตตํ น หิ ตสส อตถิ

อโธสิ โส ทิฏฐิมิเชว สพพํ ๑

[๑๐๕]

อุปโย หิ ฆมเมสุ อุเปติ วาหนติ อุปโยติ เทว

อุปยา ตณหุปโย จ ทิฏฐุปโย จ ๑เป๑ อยํ ตณหุปโย ๑เป๑ อยํ

ทิฏฐุปโย ๑ ตสส ตณหุปโย อปปหีนโน ทิฏฐุปโย อปปฏินิสสภูโจ

ตณหุปยสส อปปหีนตตา ทิฏฐูปยสส อปปฏินิสสภูจตตตา ฆมเมสุ

๑ ม. โป. ปุคคโล ๑

๒ ม. โป. วินิพนโธติ ๑

๓ ม. อตตนา นีรตตนา ๑

วาทํ อุเปติ รตโตติ वा तुम्हाजेति वा मुप्फेहेति वा विनिพนุचेति वा
 प्रामग्गुजेति वा विगुखेपकोत्तेति वा अनिग्गुज्जकोत्तेति वा तामकोत्तेति वा ५
 ते अगिसंखारा अप्पहिना अगिसंखारानं अप्पहिनुत्ता कटिया वार्त्त
 उप्पेति नेरयीगेति वा तिच्चानायोनिगेति वा पित्तविस्सयीगेति वा
 मनुस्सोत्ति वा तेवोत्ति वा रुप्पेति वा अरुप्पेति वा सव्वेत्ति वा असव्वेत्ति
 वा नेवसव्वेत्तिनासव्वेत्ति वा वार्त्त उप्पेति उप्पक्कज्जति कण्हाति प्रामसत्ति
 अग्निविस्सत्ति उप्पये हि चम्ममेस्स उप्पेति वार्त्त ५

[๑๐๖] अनुप्यं เกण กถံ วเทยยาติ อุปฺโยติ เทว อุปฺยา
 ตถฺหฺอุปฺโย จ ทิฏฺฐูปฺโย จ ๫เป๫ อຍံ တထ္တူပိယ ๫ပေ๫ အຍံ
 ทิฏฺฐูปฺโย ๫ ตสฺส တထ္တူပိယ ပହିໂນ တိฏ္ฐူပိယ ပဂ္ဂိໂນສဂ္ဂူໂຈ တထ္တူ-
 ပຍສສ ပହିໂນຕုတ တိฏ္ฐူပိယສສ ပဂ္ဂိໂນສဂ္ဂူຈတုတ အນုပຍံ [๑] เกณ
 ราเคน วเทยย เกณ โทเสณ วเทยย เกณ โມເເນ वเทยย เกณ
 มาเนน วเทยย กาย ทิฏฺฐิจิยา วเทยย เกณ อุกุจฺจเจเน วเทยย กาย
 วิจิจฺจฉาย วเทยย เกหิ ออนุสเยหิ วเทยย รตโตติ वा तुम्हाजेति वा
 मुप्फेहेति वा विनिพนุचेति वा प्रामग्गुजेति वा विगुखेपकोत्तेति वा
 अनिग्गुज्जकोत्तेति वा तामकोत्तेति वा ५ ते अगिसंखारा पहिना
 अगिसंखारानं पहिनुत्ता कटियो เกण वเทยย नेरयीगेति वा ५पे
 नेवसव्वेत्तिनासव्वेत्ति वा ๫ โส เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ การณं นตฺถิ
 येเนน वเทยย กถेयฺย ภาเณยฺย ทิปฺเยยฺย โวหเรยฺยาติ अनुप्यं เกण
 กถံ वเทยย ๫

[๑๐๗] อตฺตํ นีรตฺตํ น หิ ตสฺส อตฺถีติ อตฺตาทิ สสฺสตฺติฏฺฐิ^๒
 นตฺถิ นีรตฺตาทิ อจฺเจหฺทิตฺติ นตฺถิ อตฺตาทิ คหิตํ นตฺถิ นีรตฺตาทิ
 มุจฺจิตฺตพพํ นตฺถิ ๫ ยสฺสตฺถิ คหิตํ ตสฺสตฺถิ มุจฺจิตฺตพพํ ยสฺสตฺถิ

๑ ม. เหตุณตฺเร ปุคฺคณนฺติ ทิสฺสตี ๫ ๒ ม. อตฺตานุทิตฺติ ๫

มฺุญฺจิตฺตพฺพํ ตสฺสตฺถิ คหิตํ ๑ คหณมฺุญฺจน^๑ สมตฺติกฺกนฺโต อรหา
 วุฑฺฒิปริหานี วิตีวตฺโต ๑ โส วุฏฺฐจวาโส จิณฺณจฺรณฺ ๑เป๑ นตฺถิ
 ตสฺส ปฺนพฺภาโวติ อตฺตํ นีรตฺตํ น หิ ตสฺส อตฺถิ ๑

[๑๐๘] อโรลฺลี โส ทิฏฺฐจิมิเชว สพฺพนฺตฺติ ตสฺส ทฺวาสนฺนฺจฺฉิ
 ทิฏฺฐจิคตฺตานิ ปหีนานิ สมฺุจฺฉินฺนนานิ วุปลนฺตฺตานิ ปฏฺฐิปปสฺสทฺธานิ
 อภพฺพปฺปตฺตติกาณิ ฅาณคฺคินา ททฺธมานิ ๑ โส สพฺพํ ทิฏฺฐจิคตํ
 อีเชว อโรลฺลี ชฺฉุณิ สนฺชฺฉุณิ นินฺทฺชฺฉุณิ ปชฺชหิ วิโนเทลฺลี พฺยนฺตฺตีอกาลิ
 อนภาวงฺคเมลลิตฺติ อโรลฺลี โส ทิฏฺฐจิมิเชว สพฺพํ ๑ เตนาห ภควา

อุปโย หิ ฅมฺเมสฺสุ อุเปติ วาหํ

อนฺุปรยํ เกน กถํ วเทยฺย

อตฺตํ นีรตฺตํ น หิ ตสฺส อตฺถิ

อโรลฺลี โส ทิฏฺฐจิมิเชว สพฺพนฺตฺติ ๑

ตติโย พุฏฺฐจกฺกสฺสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐจิตฺโต ๑

๑ ม. คหณํ มฺุญฺจนา ๑

จตุตถไถ สุตฺตญฺจกสุตฺตนิทฺเทโส

[๑๐๙] ปสฺสามิ สุตฺตํ ปรมํ อโรคํ
ทิกฺขเจน สํสุทฺธิ นรฺสฺส โหติ
เอวาทิชาเน^๑ ปรมนฺติ ฅตฺวา
สุทฺธานุปสฺสึตี ปจฺเจติ ฅาณํ ๑

[๑๑๐] ปสฺสามิ สุตฺตํ ปรมํ อโรคนฺติ ปสฺสามิ สุตฺตนฺติ
ปสฺสามิ สุตฺตํ ทกฺขามิ สุตฺตํ โอโลเกมิ สุตฺตํ นิชฺฌายามิ สุตฺตํ
อุปปริกฺขามิ สุตฺตํ ๑ ปรมํ อโรคนฺติ ปรมํ อโรคฺยปฺปตฺตํ เขมปฺปตฺตํ^๒
ตาทนปฺปตฺตํ เลณปฺปตฺตํ สรณปฺปตฺตํ ปรายนปฺปตฺตํ^๓ อภยปฺปตฺตํ
อจฺจุตปฺปตฺตํ อมตปฺปตฺตํ นิพฺพานปฺปตฺตนฺติ ปสฺสามิ สุตฺตํ ปรมํ
อโรคํ ๑

[๑๑๑] ทิกฺขเจน สํสุทฺธิ นรฺสฺส โหตีตี จกฺขุวิญฺญาเณน^๔
รูปทสฺสเนน นรฺสฺส สุตฺติ วิสุทฺติ ปริสุทฺติ มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺติ โหติ
นโร สฺซุฌติ วิสฺซุฌติ ปริสฺซุฌติ มุจฺจติ วิมุจฺจติ ปริมุจฺจตีตี ทิกฺขเจน
สํสุทฺธิ นรฺสฺส โหติ ๑

[๑๑๒] เอวาทิชาเน ปรมนฺติ ฅตฺวาติ เอวํ อภิชานนฺโต
อาชานนฺโต วิชานนฺโต ปฏฺวิชานนฺโต ปฏฺวิชฺฌนฺโต อิทํ ปรมํ อคฺคํ
เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ^๕ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปรมนฺติ ฅตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
ตีรยิตฺวา วิภายิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอวาทิชาเน ปรมนฺติ ฅตฺวา ๑

[๑๑๓] สุตฺธานุปสฺสึตี ปจฺเจติ ฅาณนฺติ โย สุตฺตํ ปสฺสตี โส
สุทฺธานุปสฺสึ ๑ ปจฺเจติ ฅาณนฺติ จกฺขุวิญฺญาเณน^๖ รูปทสฺสนํ

๑ ยฺ. เอตาทิชาเน ๑ ๒,๓ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑ ๔ ม. ไป. จกฺขุวิญฺญาณํ ๑

๕ ม. วิสิฏฺฐํ ๑ ๖ ม. ไป. จกฺขุวิญฺญาณํ รูปทสฺสเนน ฅาณนฺติ ๑ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ๑

ฌานนฺติ ปจฺเจติ มคฺโคติ ปจฺเจติ ปิเถติ ปจฺเจติ นียฺยานนฺติ
 ปจฺเจตฺติ สุตฺตานุปสฺสฺตีติ ปจฺเจติ ฌานํ ๑ เตนนาห ภควา

ปสฺสามิ สุตฺตํ ปรมํ อโรคํ
 ทิฏฺฐเณ สุตฺตํ นรฺสส โหติ
 เอวามิชาํ ปรมนฺติ ฌตฺวา

สุตฺตานุปสฺสฺตีติ ปจฺเจติ ฌานนฺติ ๑

[๑๑๔] ทิฏฺฐเณ เจ สุตฺตํ นรฺสส โหติ
 ฌาเณน วา โส ปชฺหาติ ทุกฺขํ
 อณฺเณน โส สุตฺตมฺติ โสปฺธิโก
 ทิฏฺฐี หิ นํ ปาว ตถา วทานํ ๑

[๑๑๕] ทิฏฺฐเณ เจ สุตฺตํ นรฺสส โหตีติ จกฺขุวิญฺญาเณน
 รูปทสฺสเนน เจ นรฺสส สุตฺตํ วิสฺสุทฺติ ปริสฺสุทฺติ มุตฺตติ วิมุตฺตติ ปริมุตฺตติ
 โหติ นโร สุตฺตมฺติ วิสฺสุทฺตมฺติ ปริสฺสุทฺตมฺติ มุจฺจติ วิมุจฺจติ ปริมุจฺจตีติ
 ทิฏฺฐเณ เจ สุตฺตํ นรฺสส โหติ ๑

[๑๑๖] ฌาเณน วา โส ปชฺหาติ ทุกฺขนฺติ จกฺขุวิญฺญาเณน
 รูปทสฺสเนน เจ นโร ชาติทุกฺขํ ปชฺหาติ ชราทุกฺขํ ปชฺหาติ พยาธิทุกฺขํ
 ปชฺหาติ มรณทุกฺขํ ปชฺหาติ โสภปริเทวทุกฺขโหมนสฺสุปายาสทุกฺขํ ปชฺหาตีติ
 ฌาเณน วา โส ปชฺหาติ ทุกฺขํ ๑

[๑๑๗] อณฺเณน โส สุตฺตมฺติ โสปฺธิโกติ อณฺเณน อสุตฺต-
 มคฺเคน มิจฺจปาปฺพิทาย อนียฺยานปเณ^๑ อณฺเณตฺร สติปฺภฺจาเนหิ
 อณฺเณตฺร สมฺมปฺปชาเนหิ อณฺเณตฺร อิทธิปฺปาเทหิ อณฺเณตฺร อินฺทฺริเยหิ
 อณฺเณตฺร พลฺเลหิ อณฺเณตฺร โพชฺฌนฺเคหิ อณฺเณตฺร อริยา อมฺมจฺงคฺกิกา
 มคฺคา นโร สุตฺตมฺติ วิสฺสุทฺตมฺติ ปริสฺสุทฺตมฺติ มุจฺจติ วิมุจฺจติ ปริมุจฺจตีติ ๑

๑ ม. อนียฺยานิกปเณ ๑

กตเมสํ รูปานํ ทสฺสนํ อมฺงคฺลํ ปจฺเจนฺติ ฯ ปลาลปฺมุขํ
 ปสฺสนฺติ ตกฺกขมฺภูํ ปสฺสนฺติ วิตฺตขมฺภูํ ปสฺสนฺติ ญฺฐํ ปสฺสนฺติ นคฺคสมณํ
 ปสฺสนฺติ ขรํ ปสฺสนฺติ ขรยานํ ปสฺสนฺติ เอกยฺตุตฺตยานํ ปสฺสนฺติ
 กานํ ปสฺสนฺติ กุณฺธี ปสฺสนฺติ ขณฺขํ ปสฺสนฺติ ปกฺขหตํ ปสฺสนฺติ
 ชินฺณกํ ปสฺสนฺติ พุยาธิกํ ปสฺสนฺติ มตํ ปสฺสนฺติ เอวฺรฺรูปานํ รูปานํ
 ทสฺสนํ อมฺงคฺลํ ปจฺเจนฺติ ฯ อิมเ ตเ สมณพฺรหฺมณา ทิฏฺฐสฺสุทฺธิกา
 เตะ ทิฏฺฐเณ สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปริสฺสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ ปจฺเจนฺติ ฯ

สนฺเตเก สมณพฺรหฺมณา สุตฺตฺสุทฺธิกา เตะ เอกจฺจานํ สทฺทานํ
 สวณํ มงฺคลํ ปจฺเจนฺติ เอกจฺจานํ สทฺทานํ สวณํ อมฺงคฺลํ ปจฺเจนฺติ ฯ

กตเมสํ สทฺทานํ สวณํ มงฺคลํ ปจฺเจนฺติ ฯ เตะ กาลโต
 วุฏฺฐหิตฺวา อภิมงฺคลคตฺตานิ สทฺทานิ สฺสุนฺติ วทฺฐมาติ वा วทฺฐมมานาติ
 वा ปฺนุณฺณาติ वा ปฺสุสาติ^๑ वा อสฺสเภาติ वा สฺสมฺนาติ वा
 สฺสนกฺขตฺตาติ वा สฺสมงฺคลาติ वा ลีริติ वा ลีริวทฺฐมาติ वा เอวฺรฺรูปานํ
 สทฺทานํ สวณํ มงฺคลํ ปจฺเจนฺติ ฯ

กตเมสํ สทฺทานํ สวณํ อมฺงคฺลํ ปจฺเจนฺติ ฯ กาโณติ वा กุณฺธีติ
 वा ขณฺไซติ वा ปกฺขหโตติ वा ชินฺณโกติ वा พุยาธิโกติ वा มโตติ
 वा ฉินฺนฺนฺติ वा ภินฺนฺนฺติ वा ททฺฐนฺติ वा นญฺจนฺติ वा นตฺถิติ वा
 เอวฺรฺรูปานํ สทฺทานํ สวณํ อมฺงคฺลํ ปจฺเจนฺติ ฯ อิมเ ตเ สมณ-
 พฺรหฺมณา สุตฺตฺสุทฺธิกา เตะ สฺสุเตน สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปริสฺสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
 ปริมุตฺตํ ปจฺเจนฺติ ฯ

สนฺเตเก สมณพฺรหฺมณา ลีลฺลฺสุทฺธิกา เตะ ลีลฺลฺมตฺเตน
 สฺสยฺมมตฺเตน ลํวรมตฺเตน อวิติกฺกมมตฺเตน สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปริสฺสุทฺธิ
 มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ ปจฺเจนฺติ ฯ สมณมฺมุณฺทิกาปฺตุโต^๒ เอวมาห

๑ ม. ผุสฺสาติ ฯ ๒ ม. ยฺ. สมโณ มฺมุณฺทิกาปฺตุโต ฯ

จตุตถโย โห อหํ ธิปติ^๑ ฐมเมหิ สมนนาคตํ ปุริสปุคฺคํ ปณฺญาเปมิ
 สมฺปนฺนกุสฺลํ ปรมกุสฺลํ อุตฺตมปฺปตฺติปฺปตฺตํ สมณํ อโยชฺฌํ กตเมหิ
 จตุตถโย อธิ ธิปติ น กายเณ ปาปกมฺมํ กโรติ น ปาปิกํ วาจํ
 ภาสติ น ปาปกํ สงฺกปฺปํ สงฺกปฺเปติ น ปาปกํ อาชีวํ อาชีวติ อิเมหิ
 โห อหํ ธิปติ จตุตถโย ฐมเมหิ สมนนาคตํ ปุริสปุคฺคํ ปณฺญาเปมิ
 สมฺปนฺนกุสฺลํ ปรมกุสฺลํ อุตฺตมปฺปตฺติปฺปตฺตํ สมณํ อโยชฺฌํ ฯ เอวเมว
 สนฺเตเก สมนพฺรหฺมณา ลีลสุทฺธิกา เต ลีลมตฺเตน สณฺณมมตฺเตน
 สํวรมตฺเตน อวิตฺติกมมตฺเตน สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี
 ปริมุตฺตี ปจฺเจนฺติ ฯ

สนฺเตเก สมนพฺรหฺมณา วตฺตสุทฺธิกา เต หตฺถิวตฺติกา^๒ वा
 โหนฺติ อสฺสวตฺติกา वा โหนฺติ โควตฺติกา वा โหนฺติ กุกฺกุรวตฺติกา
 वा โหนฺติ กากวตฺติกา वा โหนฺติ วาสฺสเววตฺติกา वा โหนฺติ พลเวว-
 วตฺติกา वा โหนฺติ ปุณฺณภทฺตวตฺติกา वा โหนฺติ มณฺเฑภทฺตวตฺติกา
 वा โหนฺติ อคฺคิยวตฺติกา वा โหนฺติ นาควตฺติกา वा โหนฺติ
 สุปฺปณฺณวตฺติกา वा โหนฺติ ยกฺขวตฺติกา वा โหนฺติ อสุรวตฺติกา वा
 โหนฺติ คณฺฐพฺพวตฺติกา वा โหนฺติ มหाराชวตฺติกา वा โหนฺติ
 จนฺทวตฺติกา वा โหนฺติ สุริยวตฺติกา वा โหนฺติ อินฺทวตฺติกา वा
 โหนฺติ พฺรหฺมวตฺติกา वा โหนฺติ เทวตฺติกา वा โหนฺติ ทิสวตฺติกา^๓
 वा โหนฺติ ฯ อิเม เต สมนพฺรหฺมณา วตฺตสุทฺธิกา^๔ เต วตฺเตน
 สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี ปจฺเจนฺติ ฯ

สนฺเตเก สมนพฺรหฺมณา มุตฺตสุทฺธิกา ฯ เต กาลโต วุญฺจหิตฺวา
 ปจฺวี อามสนฺติ หริตํ อามสนฺติ โคมยํ อามสนฺติ กจฺฉปํ อามสนฺติ

๑ ม. คหปติ ฯ เอวมุปรึปิ ฯ   ๒ ม. โป. ... วติกา ฯ อิตโต ปริ อีทิสเมว ฯ
 ๓ ม. ทิสวตติกา ฯ   ๔ ม. วตสุทฺธิกา ฯ

ชาล^๑ อุกกมนฺติ ติลวาหํ อามสนฺติ ปุสฺสติลํ ชาทนฺติ ปุสฺสเตลํ
 มกฺขนฺติ ^๒ปุสฺสทนต์กมฺมจํ ชาทนฺติ ปุสฺสสมตฺติกา ^๓นหายนฺติ
 ปุสฺสสาฎกํ นิวาเสนฺติ ปุสฺสเวฎฺฐนํ เวฎฺฐนฺติ ฯ อิมเ เต สมณพฺรหฺมณฺหา
 มุตฺตสุทฺธิกา เต มุเตน สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ
 ปจฺเจนฺติ ฯ

น พฺรหฺมโณ อญฺโตะ สุทฺธิมาท ทิฎฺฐเจ สุเต ลีลวเต มุเต
 วาติ พฺรหฺมโณ ทิฎฺฐสุทฺธิยาปิ สุทฺธิ นาท สุตฺตสุทฺธิยาปิ สุทฺธิ นาท
 ลีลสุทฺธิยาปิ สุทฺธิ นาท วตฺตสุทฺธิยาปิ สุทฺธิ นาท มุตฺตสุทฺธิยาปิ สุทฺธิ
 นาท น กเถติ น ภณฺติ น ทิปยติ น โวหฺรตีติ น พฺรหฺมโณ
 อญฺโตะ สุทฺธิมาท ทิฎฺฐเจ สุเต ลีลวเต มุเต วา ฯ

[๑๒๑] ปุณฺณเ จ ปาเป จ อญฺฺปฺลิตฺโตติ ปุณฺณํ วุจฺจติ
 ยงฺกิลฺลิจิ เตธาตฺกํ กุสลาภิสงฺขารํ ฯ อปุณฺณํ วุจฺจติ สพฺพํ อกุสฺลํ ฯ
 ยโต ปุณฺณภาภิสงฺขารो จ อปุณฺณภาภิสงฺขารो จ อาเนญฺชาภิสงฺขารो จ
 ปหีนฺหา โหณฺติ อุจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา आयตี
 อนุปฺปาทรมฺมา เอตฺตาวตา จ ปุณฺณเ จ ปาเป จ น ลิมฺปติ น
 ลํลิมฺปติ น อุลิมฺปติ อลิตฺโต อลํลิตฺโต อญฺฺปฺลิตฺโต นิทฺทนฺโต
 นิสฺสภูจฺ วิปฺปมุตฺโต วิสณฺณมุตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ
 ปุณฺณเ จ ปาเป จ อญฺฺปฺลิตฺโต ฯ

[๑๒๒] อตฺตตณฺชโห นยิธ ปกฺกพฺพมาโนติ อตฺตตณฺชโหติ
 อตฺตทิกฺกฉิโห ฯ อตฺตตณฺชโหติ คาหชโห^๓ ฯ อตฺตตณฺชโหติ ตณฺหาเวสฺน
 ทิกฺกฉิเวสฺน คหิตํ ปฺรามมฺมจํ อภินิวิมฺมจํ อชฺโฆสฺสิตํ อธิมุตฺตํ สพฺพํ ตํ
 จตฺตํ โหติ วนฺตํ มุตฺตํ ปหีนํ ปฏฺฐินิสฺสภูจํ ฯ นยิธ ปกฺกพฺพมาโนติ
 ปุณฺณภาภิสงฺขารํ วา อปุณฺณภาภิสงฺขารํ วา อาเนญฺชาภิสงฺขารํ วา

๑ ม. ชาล^๑ ๒-๒ ม. ผุสฺส ... ผุสฺสสมตฺติกา ๓ ม. ไป. คาห ชโห ๓

อกุพพมานโน อชนยมานโน อสณชนยมานโน อนิพพตตยมานโน
อนภินิพพตตยมานโนติ อตตตณชโห นยิธ ปกุพพมานโน ฯ เตนนาห ภควา

น พุราหุมนเณ อณณโต สุกุทธิมาห
ทิกฺขุเจ สุกเต สीलวเต มุเต วา
ปุกฺกณเณ จ ปาเป จ อญฺชลิตโต
อตตตณชโห นยิธ ปกุพพมานโนติ ฯ

[๑๒๓] ปุริมํ ปหาย อปรํ ลิตาเส
เอชานุกา เต น ตรณฺติ สงฺคํ
เต อุกคฺคหายนฺติ นิสฺสชฺชนฺติ
กปิว สาขํ ปมฺขํ^๑ คหาย ฯ

[๑๒๔] ปุริมํ ปหาย อปรํ ลิตาเสติ ปุริมํ สตถารํ ปหาย
อปรํ^๒ สตถารํ นิสฺสลิทา ปุริมํ ฌมฺมกฺขานํ ปหาย อปรํ ฌมฺมกฺขานํ
นิสฺสลิทา ปุริมํ คณํ ปหาย อปรํ คณํ นิสฺสลิทา ปุริมํ ทิกฺขุจฺจํ ปหาย
อปรํ ทิกฺขุจฺจํ นิสฺสลิทา ปุริมํ ปฏฺวิปทํ ปหาย อปรํ ปฏฺวิปทํ นิสฺสลิทา ปุริมํ
มคฺคํ ปหาย อปรํ มคฺคํ นิสฺสลิทา สนฺนนิสฺสลิทา อลฺลีนํ อุกคฺคตา
อชฺฌเณลิตา อธิมฺุตตาทิ ปุริมํ ปหาย อปรํ ลิตาเส ฯ

[๑๒๕] เอชานุกา เต น ตรณฺติ สงฺคนฺติ เอชา วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สาราคโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลโภ อุกุสลมฺมูลํ ฯ
เอชานุกาติ เอชานุกา เอชานุกตา เอชานุกสฺสา เอชายาปนนา^๓ ปติตฺตา
อภิกฺขุตา ปริยาทินฺนจิตฺตา ฯ เต น ตรณฺติ สงฺคนฺติ รากสงฺคํ โทสสงฺคํ
โมหสงฺคํ มานสงฺคํ ทิกฺขุจฺจิสงฺคํ กิเลสสงฺคํ ทุจฺจจริตสงฺคํ น ตรณฺติ น
อุตฺตรณฺติ น ปตฺตรณฺติ น สมตฺติกฺกมณฺติ น วิตฺติวตฺตณฺตีติ เอชานุกา เต
น ตรณฺติ สงฺคํ ฯ

๑ ม. โป. ปมฺขจํ ฯ

๒ ม. ปรํ ฯ

๓ สพฺพตฺถ โปตฺถเก เอชายาปนนา ฯ

[๑๒๖] เต อุคฺคหายนฺติ นีรสฺสชฺชนฺตීติ สตฺถาโร คณฺหฺนฺติ
 ตํ มุญฺจิตฺวา อณฺเฏ สตฺถาโร คณฺหฺนฺติ ฐมฺมกฺขานํ คณฺหฺนฺติ ตํ
 มุญฺจิตฺวา อณฺเฏ ฐมฺมกฺขานํ คณฺหฺนฺติ คณฺ คณฺหฺนฺติ ตํ มุญฺจิตฺวา
 อณฺเฏ คณฺ คณฺหฺนฺติ ทิฏฺฐิจิ คณฺหฺนฺติ ตํ มุญฺจิตฺวา อณฺเฏ ทิฏฺฐิจิ
 คณฺหฺนฺติ ปฏฺฐิปทํ คณฺหฺนฺติ ตํ มุญฺจิตฺวา อณฺเฏ ปฏฺฐิปทํ คณฺหฺนฺติ
 มคฺคํ คณฺหฺนฺติ ตํ มุญฺจิตฺวา อณฺเฏ มคฺคํ คณฺหฺนฺติ คณฺหฺนฺติ จ
 มุญฺจนฺติ จ อาทียนฺติ จ นีรสฺสชฺชนฺติ จาติ เต อุคฺคหายนฺติ
 นีรสฺสชฺชนฺติ ฯ

[๑๒๗] กปีว สาขํ ปมฺขํ คหาชาติ ยถา มกฺกโกฏฺฐ อรณฺเณ
 ปวเน จรมาโน สาขํ คณฺหาติ ตํ มุญฺจิตฺวา อณฺเฏ สาขํ คณฺหาติ
 ตํ มุญฺจิตฺวา อณฺเฏ สาขํ คณฺหาติ เอวเมว ปุณฺณ สมณพฺรหฺมณา
 ปุณฺณ ทิฏฺฐิจิตตานิ คณฺหฺนฺติ จ มุญฺจนฺติ จ อาทียนฺติ จ นีรสฺสชฺชนฺติ
 จาติ กปีว สาขํ ปมฺขํ คหาชาติ ฯ

ปุริมํ ปหาย อปรํ ลีตาสเส
 เอชานุกา เต น ตรณฺติ สงฺคํ
 เต อุคฺคหายนฺติ นีรสฺสชฺชนฺติ
 กปีว สาขํ ปมฺขํ คหาชาติ ฯ

[๑๒๘] สยํ สมาทาย วตานิ ชนฺตฺตุ
 อุจฺจาวจํ คจฺจนฺติ สณฺณสฺสโต
 วิหฺวา จ เวเทหิ สเมจฺจ ฐมฺมํ
 น อุจฺจาวจํ คจฺจนฺติ ฐฺริปณฺโณ ฯ

[๑๒๙] สยํ สมาทาย วตานิ ชนฺตฺตุติ สยํ สมาทายาติ สามํ
 สมาทาย ฯ วตานิตี หตฺถิวตฺตํ^๑ วา อสฺสวตฺตํ วา โควตฺตํ วา
 กุกฺกุรวตฺตํ วา กากวตฺตํ วา วาสฺสเววตฺตํ วา พลเววตฺตํ วา

๑ ม. ไป. ... วตํ ฯ อีโต ปรี อีทิสเมว ฯ

อนตคโตติ เวทคุ ๑ สุตตณน [๑] ฌมมาน วิทิตตตตา เวทคุ สกกาย-
 ทิฏฐิจิ วิทิตา โหติ วิจิจจณา วิทิตา โหติ สीलพพตปรามาสเ วิทิต
 โหติ ราโค วิทิต โหติ โทโส วิทิต โหติ โมโห วิทิต โหติ มาโน
 วิทิต โหติ ๑ วิทิตสุส โหนติ ปาปกกา อกฺขลลา ฌมมา สงฺกิลลิกา
 โปเนพฺภวิกา สหรา ทุกฺขวิปากา อายตี ชาติชรามรณเีย ๑

เวทานิ วิเจยย เกวลานิ (สภียาติ ภควา)

สมณานํ ยานิปตฺถิ^๒ พฺราหฺมณานํ

สพฺพเวทนาสุ วิตราคเ

สพฺพํ เวทมตฺติจฺจ เวทคุ โส [๓] ๑

วิทวา จ เวเทหิ สเมจฺจ ฌมฺมนฺติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ๑
 สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ๑ สพฺเพ สงฺขารา
 ทุกฺขาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ๑ สพฺเพ ฌมฺมา อนตฺตาติ สเมจฺจ
 อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ๑ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ
 ฌมฺมํ ๑ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ๑
 วิญฺญาณปจฺจยา นามรूपนฺติ ๑ นามรूपปจฺจยา สพฺพายตฺนนฺติ ๑
 สพฺพายตฺนปจฺจยา ผลฺโสติ ๑ ผลฺสปจฺจยา เวทนาติ ๑ เวทนาปจฺจยา
 ตณฺหาติ ๑ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานนฺติ ๑ อุปาทานปจฺจยา ภโวติ ๑
 ภวปจฺจยา ชาตีติ ๑ ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ
 ฌมฺมํ ๑ อวิชฺชานโรธา สงฺขารนโรธติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ๑
 สงฺขารนโรธา วิญฺญาณนโรธติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ๑ วิญฺญาณนโรธา
 นามรूपนโรธติ ๑ นามรूपนโรธา สพฺพายตฺนโรธติ ๑ สพฺพายตฺนโรธา
 ผลฺสนโรธติ ๑ ผลฺสนโรธา เวทนานโรธติ ๑ เวทนานโรธา ตณฺหา-
 นโรธติ ๑ ตณฺหานโรธา อุปาทานนโรธติ ๑ อุปาทานนโรธา

๑ ม. เอตถนฺตเร วาสทโท อตฺถิ ๑

๒ ม. ยานโรตฺถิ ๑

๓ ม. ย. เอตถนฺตเร อิตฺติสทโท ทิสฺสตี ๑

ภวนิโรชติ ๑ ภวนิโรชา ชาตินิโรชติ ๑ ชาตินิโรชา ชรามรณนิโรชติ
 สเมจจ อภิสเมจจ ฌมม ๑ อิทํ ทุกฺขนฺตติ สเมจจ อภิสเมจจ ฌมม ๑
 อยํ ทุกฺขสมุทฺทยติ ๑ อยํ ทุกฺขนิโรชติ ๑ อยํ ทุกฺขนิโรชคามินี
 ปฏิปทาติ สเมจจ อภิสเมจจ ฌมม ๑ อิมเ อาสวาทิ สเมจจ
 อภิสเมจจ ฌมม ๑ อยํ อาสวสมุทฺทยติ ๑ อยํ อาสวนิโรชติ ๑ อยํ
 อาสวนิโรชคามินี ปฏิปทาติ สเมจจ อภิสเมจจ ฌมม ๑ อิมเ ฌมฺมา
 อภิญญเยยยาติ ๑ อิมเ ฌมฺมา ปริญญเยยยาติ ๑ อิมเ ฌมฺมา
 ปหตฺตพฺพาติ ๑ อิมเ ฌมฺมา ภาเวตฺตพฺพาติ ๑ อิมเ ฌมฺมา สจฺจิกิ-
 ตพฺพาติ สเมจจ อภิสเมจจ ฌมม ๑ ฉนฺนํ ฝสฺสสายตนาณํ สมุทฺทยญจ
 อตฺตงฺคฺมญจ อสฺสาทญจ อาทึนฺวญจ นิสฺสรณญจ สเมจจ อภิสเมจจ
 ฌมม ๑ ปญจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ สมุทฺทยญจ อตฺตงฺคฺมญจ
 อสฺสาทญจ อาทึนฺวญจ นิสฺสรณญจ สเมจจ อภิสเมจจ ฌมม ๑
 จตฺตฺนํ มหาภูตानํ สมุทฺทยญจ อตฺตงฺคฺมญจ อสฺสาทญจ อาทึนฺวญจ
 นิสฺสรณญจ สเมจจ อภิสเมจจ ฌมม ๑ ยงฺกิญฺจิ สมุทฺทยฌมม
 สพฺพนฺตํ นิโรชฌมฺมนฺตติ สเมจจ อภิสเมจจ ฌมฺมนฺตติ วิทฺธา^๑ จ เวเทหิ
 สเมจจ ฌมม ๑

[๑๓๒] น อุจฺจาวจํ คจฺจติ ภูริปญฺเอยติ น สตฺถารโต
 สตฺถารํ คจฺจติ น ฌมฺมกฺขานโต ฌมฺมกฺขานํ คจฺจติ น คณฺโต คณํ
 คจฺจติ น ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐี คจฺจติ น ปฏิปทาย ปฏิปทํ คจฺจติ น
 มคฺคโต มคฺคํ คจฺจติ ๑ ภูริปญฺเอยติ [๒] มหาปญฺเอย ปุถุปญฺเอย
 หาสปญฺเอย ชวนปญฺเอย ติกฺขปญฺเอย นิพฺเพธิกปญฺเอย ๑ ภูรี วุจฺจติ
 ปจฺวี ๑ ตาย ปจฺวีสมาย ปญฺญาย วิปฺลายน วิตฺถตายน สมฺนฺนาคโตติ
 น อุจฺจาวจํ คจฺจติ ภูริปญฺเอย ๑ เตนานฺน ภาควา

๑ ม. วิทฺธา ๑

๒ ม. เอตฺตฺนฺตเร ภูริปญฺเอยติ ทิสฺสติ ๑

วิเสณีญฺโตะ วิญญาเต วิเสณีญฺโตะติ ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสณีญฺโตะ ยงฺกิญฺจิ
ทิกฺขจํว สฺตํ มุตํ วา ฯ

[๑๓๕] ตเมว ทสฺสี วิวญฺํ จรฺนฺตฺนฺติ ตเมว สุตฺตฺทสฺสี
วิสุตฺตฺทสฺสี ปริสุตฺตฺทสฺสี โวทานทสฺสี ปริโยทานทสฺสี ฯ อถวา
สุตฺตฺทสฺสนํ วิสุตฺตฺทสฺสนํ ปริสุตฺตฺทสฺสนํ โวทานทสฺสนํ ปริโยทานทสฺสนํ ฯ
วิวญฺฺนฺติ ตณฺหาจฺหนํ [๑] กิเลสจฺหนํ [๒] อวิชฺชาจฺหนํ ฯ ตานิ
จฺหนานิ วิวญฺฺนํ โหฺนฺติ วิทฺธํลิตานิ อุปฺขมาติตานิ^๑ สมฺมุขมาติตานิ
ปหีนานิ สมฺมุจฺฉินฺนํ นานิ วุปฺสนตฺตานิ ปฏฺฐิปปสฺสทฺธานิ อภัพฺพปฺปตฺตติกา
ณฺณคฺคินา ททฺธมานิ ฯ จรฺนฺตฺนฺติ จรฺนฺตํ วิจรฺนฺตํ [๔] อิริยฺนฺตํ
วตฺตฺนฺตํ ปาเลนฺตํ ยเปฺนฺตํ ยาเปฺนฺตฺนฺติ ตเมว ทสฺสี วิวญฺํ จรฺนฺตํ ฯ

[๑๓๖] เกณีธ โลกสฺมิ วิกปฺเปยฺเยยฺยาติ กปฺปาติ เทว กปฺปา
ตณฺหากปฺโป จ ทิกฺขจิกปฺโป จ ฯ เปฯ อยํ ตณฺหากปฺโป ฯ เปฯ อยํ
ทิกฺขจิกปฺโป ฯ ตสฺส ตณฺหากปฺโป ปหีนํ ทิกฺขจิกปฺโป ปฏฺฐินิสฺสจฺจ
ตณฺหากปฺปสฺส ปหีนตฺตา ทิกฺขจิกปฺปสฺส ปฏฺฐินิสฺสจฺจตฺตา เกน ราเคน
กปฺเปยฺย เกน โทเสน กปฺเปยฺย เกน โมเหฺน กปฺเปยฺย เกน มาเนน
กปฺเปยฺย กาย ทิกฺขจียา กปฺเปยฺย เกน อุทฺทจฺเจน กปฺเปยฺย กาย
วิจิกิจฺจาย กปฺเปยฺย เกหิ อนฺุสเยหิ กปฺเปยฺย รตฺโตติ วา ทุญฺโจะติ วา
มฺุไฟฺหติ วา วินิพนฺโธติ วา ปรามฺญฺโจะติ วา วิกฺเขปคฺโจะติ วา
อนิฏฺฐจฺจคฺโจะติ วา ฅามคฺโจะติ วา ฯ เต อภิสงฺขารา ปหีนา
อภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติโย เกน กปฺเปยฺย เหนฺริโกติ วา
ติรจฺจณฺโยนิโกติ วา ปิตฺติวิสยิโกติ วา มนฺุสฺสเสติ วา เทโวติ วา
รूपิํติ วา อรูปิํติ วา สณฺณิํติ วา อสณฺณิํติ วา เหนฺวสณฺณิํนาสณฺณิํติ
วา ฯ โส เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ การณํ นตฺถิ เยน กปฺเปยฺย

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ทิกฺขจิจฺจทณฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ทุจฺจริตฺตจฺจทณฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ
๓ ม. อุคฺขมาติตานิ ฯ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร วิทฺธนฺตฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ

วิกปเปยย วิกปปี อปชชชย ๑ โลกสมินฺติ อปายโลก มนุสฺสโลก
เทวโลก ขนฺธโลก ธาตุโลก อายตนโลกติ เกณีธ โลกสมิ
วิกปเปยย ๑ เตนาห ภควา

ส สพพมเมสุ วิเสณฺญโต
ยงฺกิลฺลิจิ ทิฏฺฐจํว สุตํ มุตํ วา
ตเมว ทสฺสี วิวญฺํ จรณฺตํ
เกณีธ โลกสมิ วิกปเปยยยาติ ๑

[๑๓๗] น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ
อจฺจนฺตสฺสทฺตีติ น เต วทนฺติ
อาทานคณฺถํ คถิตํ วิสชช
อาสํ น กุพฺพนฺติ กุหิลฺลิจิ โลเก ๑

[๑๓๘] น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺตีติ กปฺปาติ เทว กปฺปา
ตณฺหากปฺโป จ ทิฏฺฐิกปฺโป จ ๑เป๑ อยํ ตณฺหากปฺโป ๑เป๑ อยํ
ทิฏฺฐิกปฺโป ๑ เตสํ ตณฺหากปฺโป ปหีนฺ ทิฏฺฐิกปฺโป ปฏฺนิสฺสณฺโจ
ตณฺหากปฺปสฺส ปหีนฺตตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปฏฺนิสฺสณฺจตฺตา ตณฺหากปฺป
วา ทิฏฺฐิกปฺป วา น กปฺปยนฺติ น ชนฺนฺติ น สณฺชชนฺนฺติ น
นิพฺพตฺเตนฺติ นานิพฺพตฺเตนฺตีติ น กปฺปยนฺติ ๑ น ปุเรกฺขโรนฺตีติ
เทว ปุเรกฺขารว ตณฺหาปุเรกฺขารว จ ทิฏฺฐิปุเรกฺขารว จ ๑เป๑ อยํ
ตณฺหาปุเรกฺขารว ๑เป๑ อยํ ทิฏฺฐิปุเรกฺขารว ๑ เตสํ ตณฺหาปุเรกฺขารว
ปหีนฺ ทิฏฺฐิปุเรกฺขารว ปฏฺนิสฺสณฺโจ ตณฺหาปุเรกฺขารสฺส ปหีนฺตตา
ทิฏฺฐิปุเรกฺขารสฺส ปฏฺนิสฺสณฺจตฺตา น ตณฺหํ วา ทิฏฺฐี วา ปุโรโต
กตฺวา จรณฺติ น ตณฺหาธชา น ตณฺหาเกตุ น ตณฺหาธิปเตยฺยา น
ทิฏฺฐิทฺธา น ทิฏฺฐิเกตุ น ทิฏฺฐาธิปเตยฺยา น ตณฺหาห วา ทิฏฺฐิยา
วา ปรีวาริตา จรณฺตีติ น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ ๑

[๑๓๙] อจฺจนตสฺสทฺธิตี น เต วทนฺตีตี อจฺจนตสฺสทฺธิตี^๑
อนจฺจนตสฺสทฺธิตี^๒ สํสาร์สฺสทฺธิ อกิริยสฺสทฺธิ สสฺสตวาทํ น วทนฺตี น
กถนฺตี น ภณนฺตี น ทิปยนฺตี น โวหฺรนฺตีตี อจฺจนตสฺสทฺธิตี น เต
วทนฺตี ฯ

[๑๔๐] อาทานคณฺถํ คถิตํ วิสขฺชาตี คณฺถาตี จตฺตารโ คณฺถา
อภิชฺชมา กายคณฺโถ พยาปาโท กายคณฺโถ สीलพฺพตปรามาโส กาย-
คณฺโถ อิหํสจฺจาภินิเวโส กายคณฺโถ ฯ อตฺตโน ทิฏฺฐิยา ราโค อภิชฺชมา
กายคณฺโถ ฯ ปรวาทेषฺสุ อาฆาโต อปฺปจฺจโย พยาปาโท กายคณฺโถ ฯ
อตฺตโน สीलํ วา วตฺตํ วา สीलพฺพตตํ^๓ วา ปรามสฺสติ^๔ สीलพฺพต-
ปรามาโส กายคณฺโถ ฯ อตฺตโน ทิฏฺฐิ อิหํสจฺจาภินิเวโส กายคณฺโถ ฯ
กัการณา วุจฺจนฺตี^๕ อาทานคณฺโถ ฯ เตหิ คณฺถเอหิ รูปํ อาทियนฺตี
อุปาทियนฺตี คณฺหนฺตี ปรามสนฺตี อภินิวิสฺนฺตี เวทนํ สญฺญํ สงฺขารे
วิญฺญาณํ คตฺตี อุปฺปตฺตี ปฏฺฐิสฺนฺตี ภวํ สํสาร์ วฏฺฏํ อาทियนฺตี
อุปาทियนฺตี คณฺหนฺตี ปรามสนฺตี อภินิวิสฺนฺตี ตํการณา วุจฺจนฺตี
อาทานคณฺโถ ฯ วิสขฺชาตี คณฺถे โวสฺสขฺชิตฺวา วา วิสขฺช ฯ อถวา
คณฺถे คถิตे^๖ คณฺถิตे พนฺเช วิพฺนฺเช อาพฺนฺเช ลคฺเค ลคฺคิตे
ปฺลิตฺพฺนฺเช พนฺชเน โฝฏฺฐิตฺวา^๗ วา วิสขฺช ฯ ยถา วยฺหํ วา รถํ วา
สภฺมํ วา สนฺทมานิกํ วา^๘ สขฺชํ วิสขฺชํ กโรนฺตี วิโกเปนฺตี เอวเมว
คณฺถे โวสฺสขฺชิตฺวา วา วิสขฺช ฯ อถวา คณฺถे คถิตे คณฺถิตे พนฺเช
วิพฺนฺเช อาพฺนฺเช ลคฺเค ลคฺคิตे ปฺลิตฺพฺนฺเช พนฺชเน โฝฏฺฐิตฺวา วา
วิสขฺชาตี อาทานคณฺถํ คถิตํ วิสขฺช ฯ

๑ ม. อัย ปาโล นตฺถิ ฯ

๒ ม. อจฺจนตสฺสทฺธิ ฯ ๓ ม. สीलวตํ ฯ

๔ ม. ปรามสนฺตีตี ฯ

๕ ม. วุจฺจติ ฯ อิโต ปริ เอวํ ฌาตพฺพํ ฯ

๖ ม. คถิตे ฯ อปรมฺปิ อีทิสเมว ฯ

๗ ม. โฝฏฺฐิตฺวา ฯ เอวมุปริปี ฯ

๘ ม. วาสทโท นตฺถิ ฯ

[๑๔๑] อาสํ น กุพฺพนฺติ กุหิณฺจि โลเกติ อาสา วุจฺจติ
 ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุมา โลโก อกุสลมฺมูลํ ฯ
 อาสํ น กุพฺพนฺตีติ อาสํ น กุพฺพนฺติ น ชเนนฺติ น สณฺชเนนฺติ น
 นิพฺพตฺเตนฺติ นานินิพฺพตฺเตนฺติ ฯ กุหิณฺจิติ กุหิณฺจि กิมฺหิจิ กตฺถจि
 อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺชตฺตพหิทฺธา วา ฯ โลเกติ อปายโลเก
 ฯเปฯ อายตนโลเกติ อาสํ น กุพฺพนฺติ กุหิณฺจิ โลเก ฯ เตนาห
 ภควา

น กปฺปยฺนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ
 อจฺจนฺตสุทฺธิติ น เต วทฺนฺติ
 อาทานคณฺถํ คถิตํ วิสซุช
 อาสํ น กุพฺพนฺติ กุหิณฺจิ โลเกติ ฯ

[๑๔๒] สีมฺาติโต^๑ พฺราหฺมเณ ตสฺส นตฺถิ
 ฆตฺวา จ ทิสฺวา จ สฺมคฺคหิตํ
 น ราคฺราคิ น วิราคฺรตฺโต
 ตสฺสี^๒ นตฺถิ ปรมฺคฺคหิตํ ฯ

[๑๔๓] สีมฺาติโต พฺราหฺมเณ ตสฺส นตฺถิ ฆตฺวา จ ทิสฺวา จ
 สฺมคฺคหิตนฺติ สีมฺาติ จตฺสฺโส สีมฺาโย ฯ สกฺกายทิกฺขิจิ วิจิกิจฺจา
 สึลพฺพตฺปฺรามาโส ทิกฺขจฺานุสโย วิจิกิจฺจฺานุสโย ตเทกฺกฺจฺา จ กิเลสา
 อยํ ปจฺมา สีมฺา ฯ โอฟาริกํ กามราคสณฺโณชนํ ปฏฺิฆสณฺโณชนํ
 โอฟาริกํ กามราคานุสโย ปฏฺิฆานุสโย ตเทกฺกฺจฺา จ กิเลสา อยํ
 ทฺุติยา สีมฺา ฯ อณฺุสทคํ กามราคสณฺโณชนํ ปฏฺิฆสณฺโณชนํ
 อณฺุสทคโต กามราคานุสโย ปฏฺิฆานุสโย ตเทกฺกฺจฺา จ กิเลสา อยํ
 ตติยา สีมฺา ฯ รุปราคอ อรุปราคอ มาโน อฺุทฺจจํ อวิชฺชา มานานุสโย

๑ ม. ย. สีมฺาติโค ฯ อิตฺ ปรั อีทิสเมว ฯ ๒ ม. ตสฺสี ฯ อปรมฺปิ อีทิสเมว ฯ

ภวราคานุสโย อวิชฺชานุสโย ตเททกฺกฺจ จ กิเลสฺ อโย จตฺตฺถา สีมฺมา ฯ
 ยโต จตฺตฺถิ อริยมคฺเคหิ อิมฺมา จตฺสโส สีมฺมาโย อตฺติกฺกนฺโต โหติ
 สมตฺติกฺกนฺโต วีตฺติวตฺโต โส วุจฺจติ สีมฺมาติโต ฯ พฺรหฺมโณติ สตฺตฺตฺนํ
 ฐมฺมานํ พาทิตตฺตา พฺรหฺมโณ ฯเปฯ อนิสฺสิโต ตาทิ ปฺวฺจฺจเต
 ส พฺรหฺมา ฯ ตสฺสาติ อรหฺโต ชีณาสวสฺส ฯ ฆตฺวาติ ปฺรจฺจิตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 วา ฆตฺวา ปฺพฺเพนิวาสานุสฺสตีตฺตฺตฺตฺต วา ฆตฺวา ฯ ทิสฺวาติ มํสจฺกฺชฺนา
 วา [๑] ทิพฺพจฺกฺชฺนา วา ทิสฺวาติ สีมฺมาติโต พฺรหฺมโณ ตสฺส นตฺติ
 ฆตฺวา จ ทิสฺวา จ ฯ สมฺมุคฺคหิตฺนติ ตสฺส อิทํ ปฺรํมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ
 วิเสฏฺฐํ^๑ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ คหิตํ ปฺรามฺภูจํ อภินิวิฏฺฐํ
 อชฺโฆปฺนนา อธิมฺตฺตํ นตฺถิติ^๒ นตฺติ น สนฺติ น สวิชฺชติ นฺุปลพฺภติ ฯ
 ปหีนํ สมฺมุจฺฉินฺนํ วุปฺสนฺตํ ปฏฺิปปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺตฺติกํ ฆาณคฺคินา
 ททฺตฺนติ สีมฺมาติโต พฺรหฺมโณ ตสฺส นตฺติ ฆตฺวา จ ทิสฺวา จ
 สมฺมุคฺคหิตํ ฯ

[๑๔๕] น รากฺราคิ น วิราครตฺโตติ รากฺรตฺตา วุจฺจนฺติ
 เย ปญฺจสฺส กามคฺเณสฺส รตฺตา คิทฺธา คิตฺตา มุจฺฉิตฺตา อชฺโฆปฺนนา
 ลคฺคา ลคฺคิตฺตา ปฺลิตฺพุทฺธา ฯ วิราครตฺตา วุจฺจนฺติ ये รุปาवจฺจารุปา-
 วจฺจสฺมาปตฺตีสฺส รตฺตา คิทฺธา คิตฺตา มุจฺฉิตฺตา อชฺโฆปฺนนา ลคฺคา
 ลคฺคิตฺตา ปฺลิตฺพุทฺธา ฯ น รากฺราคิ น วิราครตฺโตติ ยโต กามราโค จ
 รุปราคो จ อรุปราคो จ ปหีนํ โหนฺติ อฺจฺฉินฺนํมฺมุลา ตาลาวตฺถกฺกตา
 อนภาวงคฺตา आयตี อนฺุปฺปาทฐมฺมา เอตฺตฺตฺวตา น รากฺราคิ น
 วิราครตฺโตติ ฯ

[๑๔๕] ตสฺสอิทํ นตฺติ ปฺรํมํมุคฺคหิตฺนติ ตสฺสาติ อรหฺโต
 ชีณาสวสฺส ฯ ตสฺส อิทํ ปฺรํมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ

๑ ม. เขตฺถนฺตเร ทิสฺวาติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. วิสิฏฺฐํ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสฺเมว ฯ
 ๓ ม. อโย ปาโจ นตฺติ ฯ

ปวรนฺติ คหิตํ ปรามณฺญํ อภินิวิณฺณํ อชฺโฆลิตํ อธิมุตฺตํ ฯ นตฺถิติน
 นตฺถิ น สนฺติ น สวิชฺชติ นุปฺลพฺภติ ฯ ปหีนํ สมฺมุจฺจินนํ วูปสนฺตํ
 ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพูปตฺตติกํ ฅาณคฺคินา ททฺธมนฺติ ตสฺสีทํ นตฺถิ
 ปรมุคฺคหิตํ ฯ เตนาห ภควา

สีมาติโต พฺราหฺมณฺเณ ตสฺส นตฺถิ

ถตฺวา จ ทิสฺวา จ สมฺมุคฺคหิตํ

น ราชราตี น วิราครตฺโต

ตสฺสีทํ นตฺถิ ปรมุคฺคหิตนฺติ ฯ

จตุตฺเถ สุทฺธมฺมจกสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิตฺโต ฯ

ปถจโม ปรมญจกสุตตนิหุเทโส

[๑๔๖] ปรมนฺติ ทิฏฐิสฺสุ ปรีพพสาโน
ยหุตฺตริ กุรุเต ชนฺตฺ โลเก
หีนํติ อญฺเฆ ตโต สพฺพมาห
ตสฺมา วิวาทานิ อวิตฺตวโต ฯ

[๑๔๗] ปรมนฺติ ทิฏฐิสฺสุ ปรีพพสาโนติ สนฺเตเก สมณพฺรหฺมณา
ทิฏฐิจิตฺติกา เต ทฺวาสมฺมุจฺจยา ทิฏฐิจิตฺตํ อญฺญตฺตญฺญตฺรํ ทิฏฐิจิตฺตํ
อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ คเหตุวา
อุคฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปฺรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย
ทิฏฐิจฺจา วสนฺติ ลํวสนฺติ อวสนฺติ ปฺริวสนฺติ ฯ ยถา อากาโรกา วา
สมฺเรสุ วสนฺติ สาปตฺติกา วา อปตฺตีสฺสุ วสนฺติ สกิลเสสา วา กิลเสเสสุ
วสนฺติ เอวเมว สนฺเตเก สมณพฺรหฺมณา ทิฏฐิจิตฺติกา เต ทฺวาสมฺมุจฺจยา
ทิฏฐิจิตฺตํ อญฺญตฺตญฺญตฺรํ ทิฏฐิจิตฺตํ อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ
ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ คเหตุวา อุคฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปฺรามลิตฺวา
อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฐิจฺจา วสนฺติ ลํวสนฺติ^๑ อวสนฺติ
ปฺริวสนฺตฺติ ปรมนฺติ ทิฏฐิสฺสุ ปรีพพสาโน ฯ

[๑๔๘] ยหุตฺตริ กุรุเต ชนฺตฺ โลเกติ ยหฺนฺติ ยํ ฯ อุตฺตริ
กุรุเตติ อุตฺตริ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺร
กโรติ ฯ อยํ สตฺถา สพฺพญฺญติ อุตฺตริ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ
ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺร กโรติ อยํ ฌมฺโม สุวากฺขาโต อยํ คโณ
สุปฺปฏิปนฺโน อยํ ทิฏฺฐิ ภาทิกกา อยํ ปฏฺิปปา สุปฺญญตฺตา อยํ
มคฺโค นียฺยานิโกติ อุตฺตริ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ
อุตฺตมํ ปวฺร กโรติ นิพฺพตฺเตติ อภินิพฺพตฺเตติ ฯ ชนฺตฺติ สโต นโร

๑ ม. ปวสนฺติ ฯ

ฯเปฯ มนุไซ ๑ โลกติ อปายโลก ๑เปฯ อายตนโลกติ ยหุตตริ
 ګุรุต ๑นตุ โลก ๑

[๑๔๙] หีนาคิ อญเณ ๓โต สพพมหาหิต อตตโน สตถาร
 ๓มมกขาน ๓ณ ๓ทิจิ ๓ปท ๓คค ๓เปตวา สพเพ ๓ร๓ปวาเท
 ๓ข๓ติ ๓กข๓ติ ๓ปร๓ข๓ติ โส สตถา ๓น สพพญญ ๓มโม ๓น
 ๓สุวากขาโต ๓คณ ๓น ๓สุ๓ป๓น๓โน ๓ทิจิ ๓น ๓ภ๓ท๓กา ๓ป๓ท๓ทา ๓น
 ๓สุ๓ป๓ญ๓ต๓ตา ๓ค๓โค ๓น ๓น๓ย๓น๓โก ๓น๓ต๓ถ๓ต๓ถ ๓สุ๓ท๓ติ ๓วา ๓วิ๓สุ๓ท๓ติ ๓วา
 ๓ปร๓สุ๓ท๓ติ ๓วา ๓ม๓ต๓ติ ๓วา ๓วิ๓ม๓ต๓ติ ๓วา ๓ปร๓ม๓ต๓ติ ๓วา ๓น ๓ต๓ถ^๑ ๓สุ๓ช๓ณ๓ติ
 ๓วา ๓วิ๓สุ๓ช๓ณ๓ติ ๓วา ๓ปร๓วิ๓สุ๓ช๓ณ๓ติ ๓วา ๓ม๓จ๓น๓ติ ๓วา ๓วิ๓ม๓จ๓น๓ติ ๓วา
 ๓ปร๓ม๓จ๓น๓ติ ๓วา ๓ห๓นา ๓น๓ห๓นา ๓โอม๓กา ๓ลาม๓กา ๓ช๓ต๓ก๓กา ๓ปร๓ิต๓ต๓ติ
 ๓เอว๓มาห ๓เอว ๓ก๓ถ๓ติ ๓เอว ๓ภ๓ณ๓ติ ๓เอว ๓ท๓ป๓ย๓ติ ๓เอว ๓โหว๓ร๓ตี๓ติ หีนาคิ
 อญเณ ๓โต สพพมหา ๑

[๑๕๐] ๓ส๓มา ๓วิ๓วา๓ทา๓นิ ๓อ๓วี๓ตี๓ว๓ต๓โต๓ติ ๓ส๓มา^๒ ๓ต๓การ๓ณา ๓ต๓เห๓ตุ
 ๓ต๓ป๓จ๓จ๓ยา ๓ต๓น๓ทา๓นา ๓ท๓จ๓ก๓ล๓ทา๓นิ ๓ท๓จ๓ก๓ภ๓ณ๓ต๓ทา๓นิ ๓ท๓จ๓ก๓วิ๓ค๓ค๓ทา๓นิ
 ๓ท๓จ๓ก๓วิ๓วา๓ทา๓นิ ๓ท๓จ๓ก๓เม๓ธ๓ค๓า๓นิ ๓อ๓วี๓ตี๓ว๓ต๓โต^๓ ๓อน๓ติ๓ก๓ก๓น๓โต ๓อส๓ม๓ติ๓ก๓ก๓น๓โต๓ติ
 ๓ส๓มา ๓วิ๓วา๓ทา๓นิ ๓อ๓วี๓ตี๓ว๓ต๓โต ๑ ๓เต๓นา๓ห ๓ภ๓ควา

๓ปร๓ม๓น๓ติ ๓ท๓จ๓ก๓สิ๓สุ ๓ปร๓ิ๓พ๓สา๓โน

๓ย๓ห๓ต๓ต๓ริ ๓ګุ๓ร๓ุต ๓๑น๓ตุ ๓โล๓ก

๓ห๓นา๓ติ ๓อ๓ญ๓เณ ๓๓โต ๓สพ๓พ๓มา๓ห

๓ส๓มา ๓วิ๓วา๓ทา๓นิ ๓อ๓วี๓ตี๓ว๓ต๓โต๓ติ ๑

[๑๕๑] ๓ย๓ห๓ต๓ต๓น๓ ๓ป๓ส๓ติ ๓อา๓น๓สิ๓ง

๓ท๓จ๓ก๓เจ ๓สุ๓เต ๓สี๓ล๓ว๓เต ๓ม๓เต ๓วา

๓ต๓เท๓ว ๓โส ๓ต๓ถ๓ถ ๓สม๓ค๓ค๓หา๓ย

๓น๓ห๓น๓โต ๓ป๓ส๓ติ ๓สพ๓พ๓ม๓ญ๓ณ ๑

๑ ม. นตถตถ ๑

๒ ม. สสมาติ ๑

๓ ม. อวีตีวตโตติ ๑

[๑๕๒] ยทตฺตนี ปสฺสติ อานิสฺสํ ทิฏฺฐเจ สฺสฺเต สีสฺวเต มฺเต
 วาติ ยทตฺตนีติ ยํ อตฺตนิ ฯ อตฺตา วุจฺจติ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ฯ อตฺตโน
 ทิฏฺฐิยา เทว อานิสฺเส ปสฺสติ ทิฏฺฐจรมฺมิกณฺจ อานิสฺสํ สมฺปฺรายิกณฺจ
 อานิสฺสํ ฯ

กตโม ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐจรมฺมิโก อานิสฺโส ฯ ยํทิฏฺฐิโก สฺตถา
 โหติ ตํทิฏฺฐิกา สวกา โหนฺติ ตํทิฏฺฐิกํ สฺตถารํ สวกา สกฺกโรนฺติ
 ครุกโรนฺติ^๑ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ อปฺจิตฺติ กโรนฺติ^๒ ลภนฺติ จ ตโตนิทานํ
 จีวรปิณฑฺวปาทเสนาสนคฺลานปจฺจยภสฺสชฺชปฺริกฺขารํ อยํ ทิฏฺฐิยา
 ทิฏฺฐจรมฺมิโก อานิสฺโส ฯ

กตโม ทิฏฺฐิยา สมฺปฺรายิกอ อานิสฺโส ฯ อยํ ทิฏฺฐิ อลํ
 นาคตฺตาย วา สฺสปณฺณตฺตาย วา ยกฺขตฺตาย วา อสุรตฺตาย วา
 คนฺธพฺพตฺตาย วา มหाराชตฺตาย วา อินฺทตฺตาย วา พุรหฺมตฺตาย วา
 เทวตฺตาย วา อยํ ทิฏฺฐิ อลํ สฺสุทฺธิยา วิสฺสุทฺธิยา ปฺริสฺสุทฺธิยา มฺตฺตฺติยา
 วิมฺตฺตฺติยา ปฺริมฺตฺตฺติยา อิมาย ทิฏฺฐิยา สฺสุชฺฌนฺติ วิสฺสุชฺฌนฺติ ปฺริสฺสุชฺฌนฺติ
 มุจฺจนฺติ วิมุจฺจนฺติ ปฺริมุจฺจนฺติ อิมาย ทิฏฺฐิยา สฺสุชฺฌิสฺสํ
 วิสฺสุชฺฌิสฺสํ ปฺริสฺสุชฺฌิสฺสํ มุจฺจิสฺสํ วิมุจฺจิสฺสํ ปฺริมุจฺจิสฺสํ^๓
 อายตฺติ ผลปภาฏิกงฺขี โหติ ฯ อยํ ทิฏฺฐิยา สมฺปฺรายิกอ อานิสฺโส ฯ
 อตฺตโน ทิฏฺฐิยา อิมเ เทว อานิสฺเส ปสฺสติ ฯ

ทิฏฺฐสฺสุทฺธิยาปิ เทว อานิสฺเส ปสฺสติ สฺสฺตฺสฺสุทฺธิยาปิ เทว
 อานิสฺเส ปสฺสติ สีสฺสฺสุทฺธิยาปิ เทว อานิสฺเส ปสฺสติ วตฺตสฺสุทฺธิยาปิ
 เทว อานิสฺเส ปสฺสติ มฺตฺตฺสฺสุทฺธิยาปิ เทว อานิสฺเส ปสฺสติ
 ทิฏฺฐจรมฺมิกณฺจ อานิสฺสํ สมฺปฺรายิกณฺจ อานิสฺสํ ฯ

กตโม มฺตฺตฺสฺสุทฺธิยา ทิฏฺฐจรมฺมิโก อานิสฺโส ฯ ยํทิฏฺฐิโก สฺตถา

๑ ม. ครุกฺ กโรนฺติ ฯ

๒ ม. ปฺ. อปฺจิตฺติ กโรนฺติ นตฺถิ ฯ

๓ ม. ปฺ. อิตฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

โหติ ตัมภิจิกา สาวกา โหนติ ฯเปฯ อัย มุตสุทฺธิยา ทิฏฺฐจรมมิโก
อานิสฺโส ฯ

กตโม มุตสุทฺธิยา สมฺปรายิโก อานิสฺโส ฯ อัย ทิฏฺฐิ อลัน
นาคตฺตาย วา ฯเปฯ อัย มุตสุทฺธิยา สมฺปรายิโก อานิสฺโส ฯ
มุตสุทฺธิยาปิ อิมเ ทเว อานิสฺเส ปสฺสติ ทกฺขติ โอลเกติ นิชฺฌายติ
อุปปริกฺขตีติ ยทตฺตนี ปสฺสติ อานิสฺสํ ทิฏฺฐเจ สุเต ลีลวเต มุตเต วา ฯ

[๑๕๓] ตเทว โส ตตฺถ สมฺคฺคหยาติ ตเทวาติ ตัมภิจิกตัม ฯ
ตตฺถาติ สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺจิยา สกาย
ลทฺธิยา ฯ สมฺคฺคหยาติ อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ
อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ คเหตุวา อุคฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปรามลิตฺวา
อภินิวิสิตฺวาติ ตเทว โส ตตฺถ สมฺคฺคหาย ฯ

[๑๕๔] นิหีนโต ปสฺสติ สพฺพมณฺณนฺติ อณฺณํ สตฺถารํ
ธมฺมกฺขานํ คณฺณํ ทิฏฺฐิจิ ปฏฺฐิพํ มคฺคํ หีนโต นิหีนโต โอมกโต
ลามกโต ชตฺถกโต^๑ ปรีตฺตโต [๒] ปสฺสติ ทกฺขติ โอลเกติ
นิชฺฌายติ อุปปริกฺขตีติ นิหีนโต ปสฺสติ สพฺพมณฺณํ ฯ เตนานห ภาควา

ยทตฺตนี ปสฺสติ อานิสฺสํ

ทิฏฺฐเจ สุเต ลีลวเต มุตเต วา

ตเทว โส ตตฺถ สมฺคฺคหาย

นิหีนโต ปสฺสติ สพฺพมณฺณนฺติ ฯ

[๑๕๕]

ตัม วาปิ คนฺถํ กุสลา วทนฺติ

ยํ นิสฺสิตโต ปสฺสติ หีนมณฺณํ

ตลฺลมา หิ ทิฏฺฐจํ สุตัม มุตํ วา

ลีลพฺพตัม วิกฺขุ น นิสฺสเยยฺย ฯ

๑ ม. ฉตฺถกโต ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
อีทิสเมว ฯ

๒ ม. เอตฺถนฺตฺเร ทิสฺสตีติ อตฺถิ ฯ สพฺพตฺถ

[๑๕๙] ทิฏฐีปิ โลกสมิ^๑ น กปฺปเยยย
 ฌาเณน วา สीलวเตน วาปี
 สโมติ อตฺตทานมฺหุปฺเนยย
 ทิโน น มณฺเฑถ วิเสสิ วาปี ฯ

[๑๖๐] ทิฏฐีปิ โลกสมิ น กปฺปเยยย ฌาเณน วา สीलวเตน
 วาปีติ อฏฺฐสฺมาปตฺติฌาเณน วา ปญฺจาภิญฺญาฌาเณน วา มิจฺฉาฌาเณน
 วา สीलน วา วตฺเตน วา สीलวตฺเตน วา ทิฏฐี น กปฺปเยยย น
 ชเนยย น สยชเนยย น นิพฺพตฺเตยย นาภินิพฺพตฺเตยย ฯ
 โลกสมินฺหิติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก
 อายตฺนโลเกติ ทิฏฐีปิ โลกสมิ น กปฺปเยยย ฌาเณน วา สीलวเตน
 วาปี ฯ

[๑๖๑] สโมติ อตฺตทานมฺหุปฺเนยยาติ สทิสฺสอสมฺมิมฺหิติ อตฺตทานํ น
 อฺปนฺเนยย ชาตียา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเกน วา วนฺณนโปกฺขรตฺตาย
 วา ฐเนน วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตฺเนน วา ลิปฺปายตฺเนน วา
 วิชฺชฏฺฐาเนน วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเณน วา อณฺเวยตรณฺเวยตฺเรน วา
 วตฺตฺถนาติ สโมติ อตฺตทานมฺหุปฺเนยย ฯ

[๑๖๒] ทิโน น มณฺเฑถ วิเสสิ วาปีติ ทิโนหฺมสมฺมิมฺหิติ อตฺตทานํ
 น อฺปนฺเนยย ชาตียา วา โคตฺเตน วา ฯเปฯ อณฺเวยตรณฺเวยตฺเรน วา
 วตฺตฺถนา เสยฺโยหฺมสมฺมิมฺหิติ อตฺตทานํ น อฺปนฺเนยย ชาตียา วา โคตฺเตน วา
 ฯเปฯ อณฺเวยตรณฺเวยตฺเรน วา วตฺตฺถนาติ ทิโน น มณฺเฑถ วิเสสิ
 วาปี ฯ เตนาห ภคฺวา

ทิฏฐีปิ โลกสมิ น กปฺปเยยย
 ฌาเณน วา สीलวเตน วาปี
 สโมติ อตฺตทานมฺหุปฺเนยย

๑ ม. ย. ไป. โลกสมิ ฯ

ทีโน น มณฺเฑถ วิเสสิ วาปีติ ๑

[๑๖๓] อตฺตํ ปหาย อนุปาธิยาโน
 ฅาณณปี^๑ โส นิสฺสย^๒ โน กโรติ
 ส เว วียตฺเตสฺส น วคฺคสารี
 ทิฏฺฐิจีปี โส น ปจฺเจติ กิณฺจิ ๑

[๑๖๔] อตฺตํ ปหาย อนุปาธิยาโนติ อตฺตํ ปหายาติ อตฺตติฏฺฐิจี
 ปหาย ๑ อตฺตํ ปหายาติ คาหิ^๓ ปหาย ๑ อตฺตํ ปหายาติ ตณฺหาเวสเน
 ทิฏฺฐิวเสเน คหิตํ ปรามฺภูจํ อภินิวิฏฺฐจํ อชฺโฆลิตํ อธิมุตฺตํ ปหาย
 ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา พฺยนฺตีกตฺวา^๔ อนภาวจฺคมิตฺวา^๕ ๑ อตฺตํ ปหาย
 อนุปาธิยาโนติ จตฺตฺติ อฺปาทาเนหิ อนุปาธิยาโน อคฺคณฺหมาโน
 อปฺรามสฺมาโน อนภินิวิสฺมาโนติ อตฺตํ ปหาย อนุปาธิยาโน ๑

[๑๖๕] ฅาณณปี โส นิสฺสย โน กโรตีติ อฏฺฐจสฺมาปตฺติฅาณณ^๖
 วา ปณฺจาทิณฺณฅาณณ วา มิจฺจฅาณณ วา ตณฺหานิสฺสยํ วา
 ทิฏฺฐินิสฺสยํ วา น กโรติ น ชเนติ น สณฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ
 นาภินิพฺพตฺเตตีติ ฅาณณปี โส นิสฺสย โน กโรติ ๑

[๑๖๖] ส เว วียตฺเตสฺส น วคฺคสารีติ ส เว ววตฺติเตสฺส^๗
 ภินฺเนสฺส เทวชฺชฅาปนฺเนสฺส เทวพฺุทฺทชาเตสฺส นานาทิฏฺฐิจเกสฺส นานาชนฺตฺติเกสฺส
 นานารุจิจเกสฺส นานาลทฺธิเกสฺส นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสลิเตสฺส ฉนฺทาคตี
 คจฺจนฺเตสฺส โทสาคตี คจฺจนฺเตสฺส โม่หาคตี คจฺจนฺเตสฺส ภายาคตี
 คจฺจนฺเตสฺส น ฉนฺทาคตี คจฺจติ น โทสาคตี คจฺจติ น โม่หาคตี
 คจฺจติ น ภายาคตี คจฺจติ น ราวเสน คจฺจติ น โทสวเสน
 คจฺจติ น โม่หวเสน คจฺจติ น มานวเสน คจฺจติ น ทิฏฺฐิวเสเน

๑ ม. ไป. ฅาณณปี ๑

๒ ม. นิสฺสย ๑

๓ ย. อตฺตคหํ ๑

๔ ม. ไป. พฺยนฺตีกตฺวา ๑

๕ ม. อนภาวจฺคมิตฺวา ๑

๖ ม. อฏฺฐจสฺมาปตฺติฅาณณ ๑

๗ ม. วียตฺเตสฺส ๑

คจฺจติ น อุทฺทจฺจวเสณ คจฺจติ น วิจิจฺจวเสณ คจฺจติ น
อนุสยวเสณ คจฺจติ น วคฺเคหิ ฐมฺเมหิ ยายติ นียยายตี^๑ วุยฺหติ
สํหริยตีติ ส เว วียตฺเตสฺส น วคฺคสारी ๑

[๑๖๗] ทิฏฺฐิปี โส น ปจฺเจติ กิณฺจิติ ตสฺส ทฺวาสนฺนุจฺฉิทิฏฺฐิจิตฺตานิ
ปหีนานิ สมฺมุจฺฉินฺนानิ วุปฺสนฺตานิ ปฏฺวิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพปฺปตฺติกาณิ
ธฺมาณคฺคินา ททฺธมานิ โส กิณฺจิ ทิฏฺฐิจิตฺตํ น ปจฺเจติ น
ปจฺจาคจฺจตีติ ทิฏฺฐิปี โส น ปจฺเจติ กิณฺจิ ๑ เตนาท ภาควา

อตฺตํ ปหาย อนฺุปาทียาโน

ธฺมาณฺปิ โส นิสฺสย โน กโรติ

ส เว วียตฺเตสฺส น วคฺคสारी

ทิฏฺฐิปี โส น ปจฺเจติ กิณฺจิติ ๑

[๑๖๘] ยสฺสฺสุภยฺนฺเต ปณฺธิธฺต นตฺถิ

ภวาทาย อิทฺ วา หุรํ วา

นิเวสนา ตสฺส น สนฺติ เกจิ

ฐมฺเมสฺส นิจฺเฉยฺย สมฺมุคฺคหิตํ ๑

[๑๖๙] ยสฺสฺสุภยฺนฺเต ปณฺธิธฺต นตฺถิ ภวาทาย อิทฺ วา หุรํ
วาทิ ยสฺสาติ อรฺหโต ชีณาสวสฺส ๑ อนฺุตาตี^๒ ผลฺโส เอโก อนฺุโต
ผลฺสสสมฺมุทโย ทฺุติโย อนฺุโต ๑ อตีตํ เอโก อนฺุโต อนาคตํ^๓ ทฺุติโย
อนฺุโต ๑ สุขา เวทนา เอโก อนฺุโต ทฺุทฺุขา เวทนา ทฺุติโย อนฺุโต ๑
นามํ เอโก อนฺุโต รูปํ ทฺุติโย อนฺุโต ๑ ฉ อชฺฉตฺติกาณิ อายตฺนानิ
เอโก อนฺุโต ฉ พาหิรานิ อายตฺนानิ ทฺุติโย อนฺุโต ๑ สกฺกาโย
เอโก อนฺุโต สกฺกายสมฺมุทโย ทฺุติโย อนฺุโต ๑ ปณฺธิ วิจฺจติ ตณฺหา โย
ราโค สาราโค ๑เป๑ อภิชฺฉมา โลภो อกฺุสลมฺมุลํ ๑ ภวาทายาติ
ภวาทาย กมฺมภวาทาย ปฺนพฺภวาทาย กามภวาทาย กมฺมภวาทาย กามภวาทาย

๑ ม. นียยติ ๑

๒ ม. อนฺุเตติ ๑

๓ ม. อนาคโต ๑

ปุณฺพภวาย รุปรภวาย กมฺมภวาย รุปรภวาย ปุณฺพภวาย อรุปรภวาย
 กมฺมภวาย อรุปรภวาย ปุณฺพภวาย ปุณฺปปุณฺํ ภวาย ปุณฺปปุณฺํ คตฺติยา
 ปุณฺปปุณฺํ ออุปฺตตฺติยา ปุณฺปปุณฺํ ปฏฺฐิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ภาณิพฺพตฺติยา ฯ อิธาคฺติ สกตฺตภาวโ ๑ หุราคฺติ ปรตฺตภาวโ ๑ อิธาคฺติ
 สกฺรฺรูปเวทฺนาสณฺณาสงฺขารวิญฺญาณํ ๑ หุราคฺติ ปรรฺรูปเวทฺนาสณฺณาสงฺขาร-
 วิญฺญาณํ ๑ อิธาคฺติ ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตฺนานิ ๑ หุราคฺติ ฉ พาหิรานิ
 อายตฺนานิ ๑ อิธาคฺติ มนุสฺสโลโก ๑ หุราคฺติ เทวโลโก ๑ อิธาคฺติ กามธาคฺ ๑
 หุราคฺติ รุปรธาคฺ อรุปรธาคฺ ๑ อิธาคฺติ กามธาคฺ รุปรธาคฺ ๑ หุราคฺติ
 อรุปรธาคฺ ๑

ยสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ปณฺธิชฺช นตฺถิ ภวภวาย อิธ วา หุรํ วาติ ยสฺส
 อุโภ อนนฺเต ภวภวาย อิธ วา หุรํ วา ปณฺธิชฺช นตฺถิ น สํวิชฺชตฺติ
 นุปลพฺภตฺติ ปหีนฺนา สมฺมุจฺฉินฺนา รุปรสนฺหฺตา ปฏฺฐิปรสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 อภพฺพอุปฺตตฺติกา ภาณคฺคินฺนา ททฺตฺตภาติ ยสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ปณฺธิชฺช นตฺถิ ภวภวาย อิธ วา
 หุรํ วา ๑

[๑๗๐] นิเวสนา ตสฺส น สนฺติ เกจฺติ นิเวสนาติ เทว
 นิเวสนา ตณฺหฺนนิเวสนา จ ทิฏฺฐินิเวสนา จ ๑เป๑ อยํ ตณฺหฺนนิเวสนา
 ๑เป๑ อยํ ทิฏฺฐินิเวสนา ๑ ตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 อรหฺโต ชีณาสวสฺส ๑ นิเวสนา
 ตสฺส น สนฺตีติ^๑ น สนฺติ น สํวิชฺชนตฺติ นุปลพฺภนตฺติ ปหีนฺนา
 สมฺมุจฺฉินฺนา รุปรสนฺหฺตา ปฏฺฐิปรสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส อภพฺพอุปฺตตฺติกา ภาณคฺคินฺนา
 ททฺตฺตภาติ นิเวสนา ตสฺส น สนฺติ เกจฺ ๑

[๑๗๑] ธมฺเมสฺสุ นิจฺเจยฺย สมฺมุคฺคหิตนฺตฺติ ธมฺเมสฺสุติ ทฺวาสนฺนฺจฺย
 ทิฏฺฐิจฺเจเตสฺ ๑ นิจฺเจยฺยยาติ นิจฺฉินฺนิตฺวา วินิจฺฉินฺนิตฺวา วิจฺฉินฺนิตฺวา ปวิจฺฉินฺนิตฺวา
 ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวา [๒] โธคฺคฺคาโ

๑ ม. น สนฺติ เกจฺ นตฺถิ ๑   ๒ ม. เอตฺถนฺตเร สมฺมุคฺคหิตนฺตฺติ อตฺถิ ๑

วิลดคาโห วรคคาโห โภจจาสคคาโห อัจฉยคคาโห สมุจฉยคคาโห
 อิหิ สจจัน ตจจัน ตถัน ภูตัง ยาถาวัง อวิปริตฺตุนฺติ คหิตัง ปรามภูจัน
 อภินิวิภูจัน อชฺโฆสิตัง อธิมุตตัง นตฺถิ [๑] น สํวิชฺชติ นุปฺลพภตฺติ
 ปหีนัง สมุจฉินฺนัง ฐปฺสนนฺตัง ปฏฺธิปฺปสฺสทฺทัง อภพฺพปฺปตฺตติกา ฌาณคฺคินา
 ททฺธมฺมตฺติ ฐมฺเมสฺสุ นิจฺเจยฺย สมุคฺคหิตัง ฯ เตนนาท ภควา

ยสฺสุภฺยาณนฺเต ปณฺธิธิตฺ นตฺถิ
 ภวาภวาย อิธ วา หุรัง วา
 นิเวสนา ตสฺส น สนฺติ เกจि
 ฐมฺเมสฺสุ นิจฺเจยฺย สมุคฺคหิตนฺติ ฯ

[๑๗๒] ตสฺสึธ ทิฏฺฐเจว สฺสุเต มุเต วา
 ปกปฺปิตา นตฺถิ อณฺฐปิ สณฺณวา
 ตัง พฺราหฺมณํ ทิฏฺฐิจิมนาทิยานํ
 เกนึธ โลกสฺมี^๒ วิกปฺเปยฺย ฯ

[๑๗๓] ตสฺสึธ ทิฏฺฐเจว สฺสุเต มุเต วา ปกปฺปิตา นตฺถิ อณฺฐปิ
 สณฺณวาติ ตสฺส^๓ อรหโต ชีณาสวสฺส [๔] ทิฏฺฐเจ วา ทิฏฺฐจฺสุทฺธิยา วา
 สฺสุเต วา สฺสุตฺสุทฺธิยา วา มุเต วา มุตฺสุทฺธิยา วา สณฺณวา-
 ปุพฺพวงฺคมตาธิปเตยฺยตา^๕ สณฺณวาวิคฺคเหน สณฺณวาย อุทฺธิปิตา^๖ กปฺปิตา
 [๗] อภิสงฺขตา สณฺณจฺปิตา ทิฏฺฐิจิ นตฺถิ น สํวิชฺชติ นุปฺลพภตฺติ ปหีนา
 สมุจฉินฺนนา ฐปฺสนนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺตติกา ฌาณคฺคินา
 ททฺธมฺมาติ ตสฺสึธ ทิฏฺฐเจว สฺสุเต มุเต วา ปกปฺปิตา นตฺถิ อณฺฐปิ
 สณฺณวา ฯ

๑ ม. โป. เอตถนฺตเร น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปฺลพภนฺตฺติติ ทิสฺสนฺติ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสฺเมว ฯ
 ๒ ม. โลกสฺมี ฯ ๓ ม. ตสฺสาติ ฯ ๔ ม. ย. เอตถนฺตเร ตสฺสาติ อตฺถิ ฯ
 ๕ ม. สณฺณวาปุพฺพวงฺคมตา สณฺณวาวิคฺคเปยฺยตา ... ฯ ๖ ม. อุฏฺฐจฺปิตา สฺมฺภูจฺปิตา ฯ
 ๗ ม. เอตถนฺตเร ปกปฺปิตา สงฺขตาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

[๑๗๔] ตัม พุราหฺมณํ ทิฏฺฐิมนาทียานนฺติ พุราหฺมโณติ สตตฺตณฺนํ
 ฐมฺมานํ พาหิตตฺตตา พุราหฺมโณ ๑เป๑ อนิสฺสึโต^๑ ตาทิ ปวฺจฺจเต
 ส พุราหฺมา ๑ ตัม พุราหฺมณํ ทิฏฺฐิมนาทียานนฺติ ตัม พุราหฺมณํ ทิฏฺฐี
 อนาทียนฺตํ อคฺคณฺนฺตํ อปฺรามสฺนฺตํ อนภินวิสฺนฺตฺนฺติ^๒ ตัม พุราหฺมณํ
 ทิฏฺฐิมนาทียานํ ๑

[๑๗๕] เกนฺธิ โลกสฺมิ วิกปฺเปยฺยยาติ กปฺปาติ เทว กปฺปา
 ตณฺหากปฺโป จ ทิฏฺฐิกปฺโป จ ๑เป๑ อยํ ตณฺหากปฺโป ๑เป๑ อยํ
 ทิฏฺฐิกปฺโป ๑ ตสฺส ตณฺหากปฺโป ปหฺิน ทิฏฺฐิกปฺโป ปฏฺินิสฺสฺฐจฺ
 ตณฺหากปฺปสฺส ปหฺินตฺตตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปฏฺินิสฺสฺฐจฺตฺตตา เกน ราชเณ
 กปฺเปยฺย เกน โทเสณ กปฺเปยฺย เกน โมนเณ กปฺเปยฺย เกน มาเนน
 กปฺเปยฺย กาย ทิฏฺฐิยา กปฺเปยฺย เกน อหฺุชฺจเณ กปฺเปยฺย กาย
 วิจิจฺจาย กปฺเปยฺย เกหิ อนฺุสเยหิ กปฺเปยฺย รตฺโตติ วา ทฺุจฺจติ วา
 มฺุพฺพิหฺติ วา วินิพนฺุโรติ วา ปฺรามภฺุจฺจติ วา วิกฺุชฺเชปคฺโตติ วา
 อนภฺุจฺจคฺโตติ วา ฑามคฺโตติ วา ๑ เต อภิสงฺขารานํ ปหฺินา
 อภิสงฺขารานํ ปหฺินตฺตตา คติโย เกน กปฺเปยฺย เณรยิโกติ วา
 ติรจฺจณฺโยนิโกติ วา ปิตฺติวิสยิโกติ วา มนฺุสฺสโลติ วา เทโวติ วา
 รุปีติ วา อรุปีติ วา สณฺุณฺิติ วา อสณฺุณฺิติ วา เณวสณฺุณฺินาสณฺุณฺิ
 วา ๑ โส เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ การณํ นตฺถิ เยน กปฺเปยฺย
 วิกปฺเปยฺย วิกปฺโป อปฺชฺเชยฺย ๑ โลกสฺมินฺุติ อปายโลเก มนฺุสฺสโลเก
 เทวโลเก ชนฺุชโลเก ธาตุโลเก อายตฺนโลเกติ เกนฺธิ โลกสฺมิ
 วิกปฺเปยฺย ๑ เตนหาท ภาควา

ตสฺสึช ทิฏฺฐิเจว สฺุเต มฺุเต วา

ปกปฺปิตา นตฺถิ อณฺุปี สณฺุณา

๑ ม. โป. อลิต ๑

๒ ม. โป. อนภินเวสนฺุตฺนฺติ ๑

ตํ พุราหมณํ ทิฏฐิมนาทียานํ
 เกนัธ โลกสุมิ วิกขปเปยยะยติ ฯ

[๑๗๖] น กขปยนฺติ น ปุเรกขโรนฺติ
 ธมฺมาปิ เตสํ น ปฏิจฺจิตาเส
 น พุราหมโณ สीलวเตน เนยโย
 ปารุงคโต น ปจฺเจติ ตาทิ^๑ ฯ

[๑๗๗] น กขปยนฺติ น ปุเรกขโรนฺตีติ กขปาติ เทว กขปา
 ตณฺหาภโป จ ทิฏฐิกภโป จ ฯเปฯ อयํ ตณฺหาภโป ฯเปฯ อयํ
 ทิฏฐิกภโป ฯ

กตโม ตณฺหาภโป ฯ ยาวตา ตณฺหาสงฺขาเตน สีมกตํ มริยา-
 ทิกตํ โอธิกตํ ปริยนฺตีกตํ^๒ ปริคฺคหิตํ มมายิตํ อิหํ มมฺ เอตํ มมฺ
 เอตตํ มมฺ เอตตาวตา มมฺ มม รุปา สหฺทา คนฺธา รสา โผฏฺฐพฺพา
 อตฺถรณฺา ปาปุรณฺา ทาสีทาสา อเชพฺกา กุกฺกณฺุสฺสุกรฺวา หตฺถิควาสฺสวพฺวา
 เขตฺตํ วตฺถุ ทิรณฺณํ สุวณฺณํ คามนิกมราชธานีโย รณฺุจณฺจ ชนฺปโท
 จ โกโส จ โภจฺจาการณฺจ เกวลมฺปิ มหาปจฺวี ตณฺหาเวสฺน มมายติ
 ยาวตา อณฺุจสฺสตณฺหาวิปริตํ^๓ อยํ ตณฺหาภโป ฯ

กตโม ทิฏฐิกภโป ฯ วิสตีวตฺถุกา สกฺกายทิฏฐิ ทสวตฺถุกา
 มิจฺฉาทิฏฐิ ทสวตฺถุกา อนฺตคฺคาทิกา ทิฏฐิ ยา เอวรฺูปา ทิฏฐิ
 ทิฏฐิคตํ ทิฏฐิคหนํ ทิฏฐิกนฺตาโร^๔ ทิฏฐิวิสุกฺกายิกํ ทิฏฐิวิปฺพนฺทิตํ
 ทิฏฐิสณฺโณชนํ คาโห ปฏฺิคฺคาโห อภินิเวโส ปรามาสฺ โภจฺมคฺโค
 มิจฺฉาปฺโต มิจฺฉตฺตํ ติตฺถายตฺนํ วิปริเยสคฺคาโห^๕ วิปริตคฺคาโห
 วิปลลาสคฺคาโห มิจฺฉาคาโห อยาถาวกสฺมี ยาถาวกนฺติ คาโห ยาวตา
 ทฺวาสณฺุจฺสี ทิฏฐิคตานิ อยํ ทิฏฐิกภโป ฯ

๑ ม. ตาทิ ฯ

๒ ม. ปริยนฺตีกตํ ฯ

๓ ม. ยฺ. ... วิจฺริตํ ฯ

๔ ม. ยฺ. ... กนฺตารํ ฯ

๕ ม. วิปริยาสคฺคาโห ฯ

เตลั ตณฺหาทปโป ปทีโน ทิฏฺฐิกปโป ปฏินิสสฏฺโฆ ตณฺหา-
ทปปลุส ปทีนตฺตา ทิฏฺฐิกปปลุส ปฏินิสสฏฺจตฺตา ตณฺหาทปโป วั
ทิฏฺฐิกปโป วั น ทปฺเปนฺติ น ชนฺเณติ น สญฺชนฺเณติ น
นิพฺพตฺเตนฺติ นานินิพฺพตฺเตนฺตึติ น ทปฺปยนฺติ ฯ

น ปุเรกฺขโรนฺตึติ ปุเรกฺขาราทิ เทว ปุเรกฺขาราทิ ตณฺหาปุเรกฺขโร
จ ทิฏฺฐิปุเรกฺขโร จ ฯเปฯ อัย ตณฺหาปุเรกฺขโร ฯเปฯ อัย
ทิฏฺฐิปุเรกฺขโร ฯ เตลั ตณฺหาปุเรกฺขโร ปทีโน ทิฏฺฐิปุเรกฺขโร
ปฏินิสสฏฺโฆ ตณฺหาปุเรกฺขารสฺส ปทีนตฺตา ทิฏฺฐิปุเรกฺขารสฺส
ปฏินิสสฏฺจตฺตา น ตณฺหํ วั น ทิฏฺฐึ วั ปุโรโต ทตฺวา จรณฺติ น
ตณฺหาธฺชา น ตณฺหาเกตุ น ตณฺหาธิปเตยฺยา น ทิฏฺฐิทฺฐา น
ทิฏฺฐิเกตุ น ทิฏฺฐาธิปเตยฺยา น ตณฺหาย วั น ทิฏฺฐิยา วั
ปริวาริตา^๑ จรณฺตึติ น ทปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ ฯ

[๑๗๘] ฐมฺมาปิ เตลั น ปฏิจฺฉิตฺตาเสติ ฐมฺมา วุจฺจนฺติ
ทฺวาสนฺนํ ทิฏฺฐิกตฺตานิ ฯ เตสนฺติ เตลั อรหนฺตฺตานํ ชีณาสฺวานํ ฯ
ปฏิจฺฉิตฺตาเสติ^๒ สสฺสโต โลโก อิทฺเมว สจฺจํ โมฆมฺมณฺณนฺติ น
ปฏิจฺฉิตฺตาเส อสฺสโต โลโก ฯเปฯ เหนว โทติ น น โทติ ตถาคโต
ปรมฺมรณฺนา อิทฺเมว สจฺจํ โมฆมฺมณฺณนฺติ น ปฏิจฺฉิตฺตาเสติ ฐมฺมาปิ
เตลั น ปฏิจฺฉิตฺตาเส ฯ

[๑๗๙] น พฺราหฺมโณ สึลวเตน เนยฺโยติ นาติ ปฏิกฺเขโป ฯ
พฺราหฺมโณติ สตุตฺตฺนํ ฐมฺมานํ พาทิตตฺตา พฺราหฺมโณ ฯเปฯ
อนิสฺสิโต ตาทิ ปวฺจฺจเต ส พฺรหฺมา ฯ น พฺราหฺมโณ สึลวเตน
เนยฺโยติ พฺราหฺมโณ สึเลน วั วตฺเตน วั สึลวตฺเตน วั น
ยายติ น นียฺยายติ^๓ น วุยฺหติ น สํหริยตีติ น พฺราหฺมโณ สึลวเตน

๑ ย. โป. ปริวารตฺวา ฯ

๒ ม. น ปฏิจฺฉิตฺตาเสติ ฯ

๓ ม. นียฺยติ ฯ

เนยโย ฯ

[๑๘๐] ปารุคโต น ปจฺเจติ ตาทิตี ปารุ วุจฺเจติ อมตํ
 นิพพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพูปฺธิสฺสคฺโค ตณฺหทฺขโย
 วิราโค นิโรธो นิพพานํ ฯ โย ปารุคโต ปารุปรตฺโต อนตฺคโต
 อนตฺปรตฺโต โภจฺจิตฺโต โภจฺจิปฺตฺโต ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพภวฺติ
 ปารุคโต ฯ น ปจฺเจตฺติ โสตาปรตฺติมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต
 กิเลสํ น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺเจติ สกทาคามิมคฺเคน เย
 กิเลสา ปหีนา เต กิเลสํ น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺเจติ
 อนาคามิมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลสํ น ปุเนติ น ปจฺเจติ
 น ปจฺจาคจฺเจติ อรหตฺตมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลสํ น
 ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺเจตฺติ ปารุคโต น ปจฺเจติ ฯ ตาทิตี
 อรหา ปญฺจหากาเรหิ ตาหิ อิกฺขจฺฉานิกฺขเจ ตาหิ จตฺตาวีติ ตาหิ
 ตินฺนณวীติ ตาหิ มุตฺตาวีติ ตาหิ ตํนิหฺเทศา ตาหิ ฯ

กถํ อรหา อิกฺขจฺฉานิกฺขเจ ตาหิ ฯ อรหา ลาภะปิ ตาหิ อลาภะปิ
 ตาหิ ยเสปิ ตาหิ อยเสปิ ตาหิ ปลํส่ายปิ ตาหิ นิหฺนทายปิ ตาหิ
 สฺุเขปิ ตาหิ ทฺุเขปิ ตาหิ ฯ เอกญฺเจ พาทํ คนฺธเณ ลิมฺเปยฺยํ
 เอกญฺเจ พาทํ วาสิยา ตจฺฉเยยฺยํ อมฺุสมิ นตฺถิ ราโค อมฺุสมิ นตฺถิ
 ปฏฺิฆํ อนฺุณยปฏฺิฆวิปฺปหีโน อุกฺขมาตินิกฺขมาติวีตฺตวตฺโต อนฺุโรธวีโรธ-
 สมตฺติกฺกนฺุโต เอวํ อรหา อิกฺขจฺฉานิกฺขเจ ตาหิ ฯ

กถํ อรหา จตฺตาวีติ ตาหิ ฯ อรหโต ราโค จตฺโต วนฺุโต
 มุตฺโต ปหีโน ปฏฺิณิสฺสญฺุโจ ฯ โทโส โมโห โภโธ อฺุปนาโห มกฺุโข
 ปฬาสฺ โยสฺสา มจฺฉริยํ มายา สาเจยฺยํ ธมฺุโห สารมฺุโห มาโน
 อติมานो มโห ปมาโห สพฺุเพ กิเลสา สพฺุเพ ทฺุจฺจริตา สพฺุเพ ทรธา
 สพฺุเพ ปริฬ้าหา สพฺุเพ สนฺุตาปา สพฺุพากุสลาภิสฺสงฺขารา จตฺตา วนฺุตา

มฺตฺตฺตา ปทึนา ปฏฺนิสฺสฏฺจฺจา เอวํ อรฺหา จตฺตาวีติ ตาทิ ฯ

กถํ อรฺหา ติณฺณาวีติ ตาทิ ฯ อรฺหา กาโมหํ ติณฺโณ ภาโวหํ
ติณฺโณ ทิฏฺฐโหหํ ติณฺโณ อวิชฺชโหหํ ติณฺโณ สพฺพสํสาร์ปถ^๑ ติณฺโณ
อุตฺตฺติณฺโณ นิตฺตฺติณฺโณ อตฺตฺกฺกนฺโต สมตฺตฺกฺกนฺโต วีตฺตฺวตฺโต โส ภูฏฺจฺวา
โส จิณฺณจฺรโณ [๒] นตฺถิ ตสฺส ปฺนพฺภาโวติ เอวํ อรฺหา ติณฺณ
วีติ ตาทิ ฯ

กถํ อรฺหา มฺตฺตฺตาวีติ ตาทิ ฯ อรฺหโต ราคา จิตฺตํ มฺตฺตํ
วิมฺตฺตํ สฺวิมฺตฺตํ ฯ โทสา จิตฺตํ มฺตฺตํ วิมฺตฺตํ สฺวิมฺตฺตํ ฯ โมหา จิตฺตํ
มฺตฺตํ วิมฺตฺตํ สฺวิมฺตฺตํ ฯ โกธา อุปฺนหา มกฺขา ปฟ้าสา อิสฺสา^๒
มจฺจฺริยา มายา^๓ สาเจยฺยา ฅมฺภา สารมฺภา มานา อติมานา มทา
ปมาทา สพฺพกิลฺเสหิ สพฺพทฺุจฺริเตหิ สพฺพทฺฺเรหิ สพฺพปรีฟ้าเหหิ
สพฺพสฺนฺดาเปหิ สพฺพากุสลาภิสฺงฺขาเรหิ จิตฺตํ มฺตฺตํ วิมฺตฺตํ สฺวิมฺตฺตํ
เอวํ อรฺหา มฺตฺตฺตาวีติ ตาทิ ฯ

กถํ อรฺหา ตํนิทฺเทสา ตาทิ ฯ อรฺหา สึเล สติ สึลฺวาติ
ตํนิทฺเทสา ตาทิ ฯ สทฺฺชาย สติ สทฺฺชโรติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ ฯ วิริเย สติ
วิริยฺวาติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ ฯ สติยา สติ สติมาติ ตํนิทฺเทสา
ตาทิ ฯ สฺมาธิสฺมี สติ สฺมาหิโตติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ ฯ ปณฺณาย สติ
ปณฺณฺวาติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ ฯ วิชฺชชย สติ เตวิชฺชโรติ ตํนิทฺเทสา
ตาทิ ฯ อภิณฺณาย สติ ฉพฺภิณฺโณติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ เอวํ อรฺหา
ตํนิทฺเทสา ตาทิ ติ ปารฺงฺคโต น ปจฺเจติ ตาทิ ฯ เตนาห ภาควา

น กปฺปยฺนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ

ธมฺมาปิ เตสํ น ปฏฺิจฺจिताเส

๑ ย. สพฺพสงฺขารปฏฺิปปถํ, โป. สพฺพสํสาร์ปฏฺิปปถํ ฯ

๒ ม. เอตฺถนฺตฺเร ชาติมฺรณสํสาร์โรติ ทิสฺสติ ฯ ๓ ม. อิสฺสา ย ฯ ๔ ม. มายาย ฯ

น พุราหมโณ สีลวเตน เนยโย
 ปารุงคโต น ปจเจติ ตาทิตี ฯ
 ปณจโม ปรมจกสุตตนิทเทโส นิฏฐิตโต ฯ

ฉกฺโฆ ชราสฺสฺสตาปิ มียฺยติ

[๑๘๑] อปฺป วต ชีวฺติ อิทํ
 โอรํ วสฺสสตาปิ มียฺยติ
 โย เจปิ อติจฺจ ชีวฺติ
 อถโฆ โส ชรสาปิ มียฺยติ ฯ

[๑๘๒] อปฺป วต ชีวฺติ อิทนฺติ ชีวฺตฺนฺติ อายุ จิตฺติ ยปฺนา
 ยาปฺนา อิริยฺนา วตฺตนา ปาลนา ชีวฺติ ชีวฺตินฺหฺริยํ ฯ อปฺจ ทฺวิหิ
 การณฺหิ อปฺปกํ ชีวฺติ โถกํ ชีวฺติ จิตฺติปริตฺตตฺตาย วา อปฺปกํ ชีวฺติ
 สรสปริตฺตตฺตาย วา อปฺปกํ ชีวฺติ ฯ

กถํ จิตฺติปริตฺตตฺตาย อปฺปกํ ชีวฺติ ฯ อตีเต จิตฺตกฺขณฺเณ ชีวฺตฺถ
 น ชีวฺติ น ชีวฺสฺสตี ฯ อนาคเต จิตฺตกฺขณฺเณ ชีวฺสฺสตี น ชีวฺติ น
 ชีวฺตฺถ ฯ ปจฺจบุปฺนฺเน จิตฺตกฺขณฺเณ ชีวฺติ น ชีวฺตฺถ น ชีวฺสฺสตี ฯ

ชีวฺติ อตฺตมาโว จ	สุขทฺกฺขา จ เกวลา
เอกจิตฺตสฺมายฺตฺตา	ลหุโส วตฺตติกฺขณฺโณ ^๑
จฺฬาสีตีสหฺสฺสธา ^๒	กปฺปา ติฏฺฐนฺติ เย มรฺฐ
น เตวว เตปิ ชีวฺนฺติ	ทฺวิหิ จิตฺเตหิ สฺมาหิตา ^๓
เย นฺรฺุทฺธา มรฺนฺตสฺส	ติฏฺฐจฺมานสฺส วา อิต
สพฺเพว ^๔ สหิสฺสา ขนฺธา	คตา อปฺปฏฺิสฺนฺธิกา
อนนฺตรา จ เย ภงฺกา ^๕	เย จ ภงฺกา ^๖ อนาคตา
ตทฺนฺตเร นฺรฺุทฺธานํ	เวสฺมมํ ^๗ นตฺถิ ลกฺขณฺเณ
อนิพฺพตฺเตน น ชาโต	ปจฺจบุปฺนฺเน น ชีวฺติ
จิตฺตภงฺกมฺโต ^๘ โลโก	ปญฺณตฺติ ปรมตฺถิยา
ยถา นินฺนา ปวตฺตนฺติ	จฺนฺเทน ปริณามิตา

๑ ม. วตฺตเต ฯ ๒ ม. จุลฺลาสีตีสหฺสฺสธา ฯ ๓ ม. โป. ลํยฺตา ฯ
 ๔ ม. สพฺเพปิ ฯ ๕,๖ ม. ภคฺคา ฯ ๗ ม. โป. เวสฺมํ ฯ ๘ ม. จิตฺตภคฺคา มโต ฯ

อจฉินนวารา^๑ วตตุนติ สฟ้ายตนปลจจยา
 อนิธานคตา ภงคา ปุณฺไซ นตฺถิ อนาคเต
 นิพพตฺตาเยว ติฏฺฐจฺนฺติ อารคฺเค สาสฺนุปฺมา
 นิพพตฺตานญฺจ ฐมฺมานํ ภงฺโก เนลฺลํ ปุเรกฺขโต
 ปโลกฐมฺมา ติฏฺฐจฺนฺติ โปราเนหิ อมิสฺสิตา
 อทสฺสนโต อายนฺติ ภงฺกา คจฺจนฺติ ทสฺสนํ
 วิชฺชุปฺปาโทว อากาเส อุปฺปชฺชนฺติ วยนฺติ จาติ ฯ

เอวํ จิตฺติปริตฺตตตาย อปฺปกํ ชีวิตํ ฯ

กถํ สรสปริตฺตตตาย อปฺปกํ ชีวิตํ ฯ อสฺสาสฺสนิพพทํ ชีวิตํ
 ปลฺลสาสฺสนิพพทํ ชีวิตํ อสฺสาสปลฺลสาสฺสนิพพทํ ชีวิตํ มหาภฺตฺตนิพพทํ
 ชีวิตํ อสฺสมฺปนนิพพทํ ชีวิตํ กวฬิงการาหารูปนิพพทํ ชีวิตํ วิญญาณฺ-
 ปนิพพทํ ชีวิตํ ฯ มฺลสมฺปิ อิเมลฺลํ ทฺพฺพลํ ฯ ปุพฺพเหตุปิ อิเมลฺลํ
 ทฺพฺพลา ฯ เยปิ^๒ ปลจฺจยา เตปิ ทฺพฺพลา ฯ เยปิ ปภาวิกา^๓ เตปิ
 ทฺพฺพลา ฯ สหฺมฺปิ อิเมลฺลํ ทฺพฺพลา ฯ สมฺปโยคาปิ อิเมลฺลํ ทฺพฺพลา ฯ
 สหฺชาปิ อิเมลฺลํ ทฺพฺพลา ฯ ยापิ ปโยชฺิกา สापิ ทฺพฺพลา ฯ อญฺญมญฺญํ
 นิจฺจทฺพฺพลา อิเม ฯ อญฺญมญฺญํ อนวตฺถิตา อิเม ฯ อญฺญมญฺญํ
 ปริปาตยนฺติ อิเม ฯ อญฺญมญฺญสฺส หิ นตฺถิ ตายิตา ฯ น จापิ
 จเปนฺติ อญฺญมญฺญอิมे ฯ โยปิ นิพพตฺตโก โส น วิชฺชติ ฯ น จ
 เกนฺจि โกจิ หายติ ฯ ภงฺคพฺยา^๔ จ อิเม หิ สพฺพโส ฯ ปุริเมหิ
 ปภาวิตา^๕ อิเม ฯ เยปิ ปภาวิตา เต ปุเร มตา ฯ ปุริมาปิจ ปลจฺจิมปิจ
 อญฺญมญฺญํ น กทาจิ อทฺทลฺลํสูติ ฯ เอวํ สรสปริตฺตตตาย อปฺปกํ ชีวิตํ ฯ

อปิจ จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ ชีวิตํ อุปาทาย มนุสฺसानํ

๑ ม. โป. อจฉินนธारा ฯ

๒ ม. ปิสทโท นตฺถิ ฯ

๓ ม. โป. ปภาวิกา ฯ

๔ ม. คนฺธพฺพา ฯ

๕ ม. ปภาวิกา ฯ

อปปกํ ชีวิตํ ปริตตกํ ชีวิตํ โลกํ ชีวิตํ ขณิกํ ชีวิตํ ลหุกํ
 ชีวิตํ อิตตฺรํ ชีวิตํ อนทฺธนีนํ ชีวิตํ น จิรภูตฺติกํ ชีวิตํ ๑ ดาวตีสถานํ
 เทวานํ ๑ ยามานํ เทวานํ ๑ ตฺลิตานํ เทวานํ ๑ นิมฺมานรตฺนํ
 เทวานํ ๑ ปรนนิมิตฺวสวตฺตีนํ เทวานํ ๑ พุทฺทมกายิกานํ เทวานํ ชีวิตํ
 อฺุปาทาย มนุสฺसानํ อปปกํ ชีวิตํ ปริตตกํ ชีวิตํ โลกํ ชีวิตํ ขณิกํ
 ชีวิตํ ลหุกํ ชีวิตํ อิตตฺรํ ชีวิตํ อนทฺธนีนํ ชีวิตํ น จิรภูตฺติกํ
 ชีวิตํ ๑ วุตฺตํ เหน้ ภาควตา อปปมิตํ ภิกฺขเว มนุสฺसानํ อายุ คมนีนโย
 สมฺปราโย มนฺตตาย โฝฏฺจพฺพํ กตฺตพฺพํ กุสลํ จริตพฺพํ พุทฺทมจริยํ
 นตฺถิ ชาตฺสส อมรณํ โย ภิกฺขเว จิรํ ชีวติ โส วสฺสสตํ อปปิ ว
 ภียโย

อปปมาเย มนุสฺसानํ ทิเพยฺย นํ สุปริโส
 จเรยฺยาทิตฺตลีโสว นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม
 อจฺจนฺติ อโหโรตฺตา ชีวิตํ อฺุปรฺชฺสมติ
 อายุ ชียติ มจฺจานํ กุณฺหนีนํ อฺุทกนฺติ ๑

อปปิ วต ชีวิตํ อิทํ ๑

[๑๘๓] โอโร วสฺสสตาปิ มียยตีติ กลลกาเลปิ จวติ มรติ
 อนฺตรธายติ วิปฺปลฺชฺชติ ๑ อมฺพุทฺทกาเลปิ^๑ จวติ มรติ อนฺตรธายติ
 วิปฺปลฺชฺชติ ๑ เปสิกาเลปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลฺชฺชติ ๑
 ฆนกาเลปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลฺชฺชติ ๑ ปญฺจสาขกาเลปิ^๒
 จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลฺชฺชติ ๑ ชาติมตฺโตปิ จวติ มรติ
 อนฺตรธายติ วิปฺปลฺชฺชติ ๑ ปสฺสูติฆเรปิ^๓ จวติ มรติ อนฺตรธายติ
 วิปฺปลฺชฺชติ ๑ อทฺธมมาลีโกปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลฺชฺชติ ๑

๑ ม. ย. อพฺพุทฺทกาเลปิ ๑ ๒ ม. ย. ปสาขกาเลปิ ๑

๓ ม. สฺสูติฆเรปิ, โป. สฺสูติฆมเร ๑

มาลีโกปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ ทฺวิมาลีโกปิ
 ตีมาลีโกปิ จตุมาลีโกปิ ปณฺจมาลีโกปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ
 วิปฺปลุชฺชติ ฯ ฉมาลีโกปิ สตฺตมาลีโกปิ อฏฺฐมาลีโกปิ นวมาลีโกปิ
 ทสมาลีโกปิ สํวฺจฺจริโกปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ
 ทฺวิวสุลีโกปิ ติวสุลีโกปิ จตุวสุลีโกปิ ปณฺจวสุลีโกปิ ฉวสุลีโกปิ
 สตฺตวสุลีโกปิ อฏฺฐวสุลีโกปิ นววสุลีโกปิ ทสวสุลีโกปิ วิสฺติวสุลีโกปิ
 ตีสวสุลีโกปิ จตฺตาทีสวสุลีโกปิ ปณฺณาสวสุลีโกปิ สฏฺฐิวสุลีโกปิ
 สตฺตติวสุลีโกปิ อสฺตีวสุลีโกปิ นวติวสุลีโกปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ
 วิปฺปลุชฺชตีติ โอรํ วสุสสตาปิ มียฺยติ ฯ

[๑๘๔] โย เจปิ อติจฺจ ชีวตีติ โย วสุสสตํ อติกฺกมิตฺวา
 ชีวตี โส เอกํ วา วสุสํ ชีวตี เทว วา วสุสานิ ชีวตี ตีณิ วา
 วสุสานิ ชีวตี จตฺตาริ วา วสุสานิ ชีวตี ปณฺจ วา วสุสานิ ชีวตี
 ทส วา วสุสานิ ชีวตี วิสฺติ วา วสุสานิ ชีวตี ตีสํ วา วสุสานิ ชีวตี
 จตฺตาทีสํ วา วสุสานิ ชีวตีติ โย เจปิ อติจฺจ ชีวตี ฯ

[๑๘๕] อถ โข โส ชรสฺวาปิ มียฺยตีติ ยทา ชินฺนุณฺโณ โหติ
 รุทฺโฆ มหฺลลโก อหุคฺโคโต วโยอนุปฺปโต ชนฺนทฺนโต ปลิตเกโส
 วิณฺนํ ขลิตฺตีโร วลินํ ติลกาหตคฺโคโต วฺงโก ภคฺโค^๑ ทนฺนพฺรายนโน โส
 ชรายนฺปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ

นตฺถิ มรณฺมฺหา โมกฺโข

ผลานมฺิว ปกฺกานํ	ปาโต ปตฺนโต ภายํ
เอวํ ชาตฺวาน มจฺจํ	นิจฺจํ มรณฺโต ภายํ
ยถาปิ กุมฺภการสุส	กตา มตฺตติกาชานา ^๒
สพฺเพ เกทฺพริยฺนตา ^๓	เอวํ มจฺจํ ชีวตี

๑ ม. โภคฺโค ฯ

๒ ม. มตฺตติกาชานํ ฯ

๓ ม. เกทฺพริยฺนตา ฯ

ทหธา จ มหนตฺตา จ เย พาลา เย จ ปณฺทิตฺตา
 สพฺเพ มจฺจุวสํ ยนฺตฺติ สพฺเพ มจฺจุปรายนา
 เตสํ มจฺจุปรตฺตานํ คจฺจตํ ปรโลโกโต
 น ปิตา ตายเต ปุตฺตํ ฅาตี วา ปน ฅาตเก
 เปกฺขตตฺตฺตฺตฺต ฅาตีนํ ปสฺส ลาลปฺปตํ ปุณฺณ^๑
 เอกเมโกว มจฺจานํ โควชฺโฆ วิย นียยติ
 เหวํ อพฺภาหโต โลโก มจฺจุนา จ ชราย จาติ ๑

อถไซ โส ชรสาปิ มียยติ ๑ เตนหา ภควา

อปปี วต ชีวิทํ อิหํ

โอรํ วสฺสสตาปิ มียยติ

โย เจปิ อติจฺจ ชีวติ

อถไซ โส ชรสาปิ มียยตีติ ๑

[๑๘๖]

โสจฺนฺติ ชนา มมายิตฺเต

น หิ สนฺติ นิจฺจา ปรีคฺคหา

วินาภาวสนฺตเมวิทํ

อิติ ทิสฺวา นาการมาวเส ๑

[๑๘๗]

โสจฺนฺติ ชนา มมายิตฺเตติ ชนาติ ขตฺติยา จ

พฺรหฺมณฺหา จ เวสฺสา จ สฺสุทฺทา จ คหฺภูจฺจา จ ปพฺพชิตา จ

เทวา จ มนุสฺสฺสา จ ๑ มมตฺตาติ เทว มมตฺตา ตณฺหามมตฺตตฺตจ

ทิกฺกฺกิมมตฺตตฺตจ ๑เป๑ อิหํ ตณฺหามมตฺตํ ๑เป๑ อิหํ ทิกฺกฺกิมมตฺตํ ๑

มมายิตฺตวตฺตฺตฺตจเจทสงฺกิโนปิ โสจฺนฺติ อจฺฉิชนฺเตปิ โสจฺนฺติ อจฺฉินฺเนปิ

โสจฺนฺติ มมายิตฺตวตฺตฺตฺตวิปริณามสงฺกิโนปิ โสจฺนฺติ วิปริณามนฺเตปิ โสจฺนฺติ

วิปริณเตปิ โสจฺนฺติ กิลมฺนฺติ ปรีเทวนฺติ อฺรตฺตาที กนฺทฺนฺติ สมฺไมหํ

อาปชฺชนฺตีติ โสจฺนฺติ ชนา มมายิตฺเต ๑

๑ ม. ปุณฺ ๑

[๑๘๘] น หิ สนฺติ นิจฺจา ปริคฺคหาติ ปริคฺคหาตี^๑ เทว
 ปริคฺคหา ตณฺหาปริคฺคโห จ ทิฏฺฐิปริคฺคโห จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหา-
 ปริคฺคโห ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปริคฺคโห ฯ ตณฺหาปริคฺคโห อนิจฺโจ
 สงฺขโต ปฏฺิจฺจสมุปฺปนฺโน ขยธมฺโม วยธมฺโม วิราธมฺโม นิโรธธมฺโม
 วิปริณามธมฺโม ฯ ทิฏฺฐิปริคฺคโห^๒ อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏฺิจฺจสมุปฺปนฺโน
 ขยธมฺโม วยธมฺโม วิราธมฺโม นิโรธธมฺโม วิปริณามธมฺโม ฯ วุตฺตํ
 เหตุํ ภควตา ปสฺสธ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว ตํ ปริคฺคหํ ยวายํ ปริคฺคโห
 นิจฺโจ ชฺวโว สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตีตี ฯ
 โน เหตุํ ภนฺเต ฯ สาธุ ภิกฺขเว อหฺมปิ โข เอตํ ภิกฺขเว ปริคฺคหํ
 น สมฺนุสฺสสามิ ยวายํ ปริคฺคโห นิจฺโจ ชฺวโว สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม
 สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตีตี ฯ ปริคฺคหา นิจฺจา ชฺววา สสฺสตา
 อวิปริณามธมฺมา นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺตีตี^๓ น หิ
 สนฺติ นิจฺจา ปริคฺคหา ฯ

[๑๘๙] วินาภาวสนฺตเมวิทฺตฺติ นานาภาเว วินาภาเว อณฺณธฺตา-
 ภาเว สนฺเต สํวิชฺชมาเน อฺปลพฺภิยมาเน ฯ วุตฺตํ เหตุํ ภควตา อลํ
 อานนฺท มา โสจฺจิ มา ปริเทวิ นฺนุ เอตํ อานนฺท มยา ปฏฺิจฺจเจว^๔
 อกฺขาตํ สพฺเพเหว ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว อณฺณธฺตาภาโว
 ตํ กุเตตฺถ อานนฺท ลพฺภา ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลภธมฺมํ ตํ
 วต มา ปลฺลชฺชตี เนตํ จานํ วิชฺชตีตี ฯ ปริมาณํ ปริมาณํ ขนฺธานํ
 ธาตุนํ อายตนาณํ วิปริณามณฺณธฺตาภาวา ปจฺฉิมา ปจฺฉิมา ขนฺธา จ
 ธาตุโย จ อายตนาณิ จ ปวตฺตตฺตตีตี วินาภาวสนฺตเมวิทฺตํ ฯ

[๑๙๐] อิติ ทิสฺวา นาการมาเวเสตี อิติตี ปทสนฺธิ ปทสฺสคฺโค

๑ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ฯ

๒ ม. ปิสฺสโห อตฺถิ ฯ

๓ ม. น ลพฺภนฺตีตี ฯ

๔ ปฏฺิจฺจเจวตีปิ ปาโล ฯ

ปทปาริปุริ อกฺขรสมวโย พุยณฺชนลิลิฏฺจตา ปทานุพุพฺพตาเมตํ
 อิตฺตีติ ๑ อิติ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ
 กตฺวา มมตฺเตสฺสูติ อิติ ทิสฺวา ๑ นาการมาวเสติ สพฺพํ ฆราวาสปฺลิโพธํ
 ฉินฺหิตฺวา ปุตฺตทวารปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวา ฌาติปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวา
 มิตฺตามจฺจบปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวา สนนฺธิปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวา เกสมสฺสํ
 โโอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชิตฺวา อภิณฺจนภาวํ อุปคฺนตฺวา เอโก จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย
 วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยยาติ อิติ ทิสฺวา นาการมาวเส ๑
 เตนาห ภควา

โสจฺนติ ชนา มมายิตฺเต
 น หิ สฺนติ นิจฺจา ปรีคฺคหา
 วินาภาวสฺนตฺเมวิทํ
 อิติ ทิสฺวา นาการมาวเสติ ๑

[๑๙๑] มรณฺณปี ตํ ปหฺียติ
 ยํ ปฺริโส มมยิทฺนฺติ^๑ มณฺณติ
 เอตมฺปิ วิทิตฺวา^๒ ปณฺหฺติโต
 น มมตฺตาย นเมถ มามโก ๑

[๑๙๒] มรณฺณปี ตํ ปหฺียตีติ มรณฺนฺติ ยา เตสํ เตสํ
 สตฺตฺตานํ ตมฺหา ตมฺหา สตฺตฺตนิกาเย จุติ จวนตา เกโท อนฺตรธานํ
 มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา ชนฺธานํ เกโท กเพวรสฺส นิกฺเขโป ชีวิตินฺหฺริ-
 ยสฺสฺสปฺจเฑโท ๑ ตฺนฺติ รุปคตํ เวทนาคตํ สณฺณาคตํ สงฺขารคตํ
 วิญฺญาณคตํ ๑ ปหฺียตีติ ปหฺียติ ชหฺียติ วิชหฺียติ อนฺตรธายติ
 วิปฺปลุชฺชติ ๑ ภาสิตมฺปิ เหน้

๑ ม. มมยิทฺนฺติ ๑

๒ ม. วิทิตฺวาน ๑

ปุพฺพเว มจฺจํ วิชฺชนฺติ โภคา
 มจฺจโฆว เน ปุพฺพตรํ ชหาติ
 อสฺสสตา โภคิโน กามกามี
 ตสฺมา น โสจามหํ โสกกาเล
 อุกฺเทติ อาปุรฺติ เวติ จนฺโท
 อตฺถํ คเมตฺวาน ปเลติ สุริโย
 วิทิตา มยา สตฺตูก^๑ โลกธมฺมา
 ตสฺมา น โสจามหํ โสกกาเลติ ฯ

[๑๙๓] มรณนปี ตํ ปหียติ ยํ ปุริโส มมยิหนฺติ มณฺเฑตีติ
 ยนฺติ รุปคตํ เวหนาคตํ สณฺเฑคตํ สงฺขารคตํ วิญฺเฑาณคตํ ฯ ปุริโสติ
 สงฺขา สมณฺเฑา ปณฺเฑตฺติ โลกโวหาโร^๒ นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ
 นิรุตฺติ พุยฺฉนฺ อภิลำไป ฯ มมยิหนฺติ มณฺเฑตีติ ตณฺหามณฺเฑนาย
 มณฺเฑติ ทิฏฺฐิมณฺเฑนาย มณฺเฑติ มาณมณฺเฑนาย มณฺเฑติ
 กิเลสมณฺเฑนาย มณฺเฑติ ทุจฺจริตมณฺเฑนาย มณฺเฑติ ปโยคมณฺเฑนาย
 มณฺเฑติ วิปากมณฺเฑนาย มณฺเฑตีติ ยํ ปุริโส มมยิหนฺติ มณฺเฑติ ฯ

[๑๙๔] เอตมฺปิ วิทิตฺวา ปณฺหิโตติ เอตํ อาทีนํ ฅตฺวา
 ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา มมตฺเตสุติ
 เอตมฺปิ วิทิตฺวา ฯ ปณฺหิโตติ [๓] พุทฺธิมา ฅาณิ วิภาวี เมธาวิติ
 เอตมฺปิ วิทิตฺวา ปณฺหิโต ฯ

[๑๙๕] น มมตฺตตาย นเมธ มามโกติ มมตฺตาทิ เทว มมตฺตาท
 ตณฺหามมตฺตตฺตจฺจ ทิฏฺฐิมมตฺตตฺตจฺจ ฯเปฯ อิหํ ตณฺหามมตฺตํ ฯเปฯ อิหํ
 ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ มามโกติ พุทฺธมามโก ธมฺมมามโก สงฺฆมามโก โส
 ภควนฺตํ มมายติ ภควา ตํ ปุคฺคํลํ ปรีคฺคณฺหาติ ฯ วุตฺตํ เหน็

๑ ย. สตฺตูก ฯ ๒ ม. โวหาโร ฯ เอวมุปรีปิ ฯ ๓ ม. เอตถนฺตเร ปณฺหิโต ธีโร
 ปณฺหิโต ปณฺเฑวาทิ ทิสฺสนฺติ ฯ

ภควตา เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ กุหา ถทฺธา ลปา สงฺคี^๑ อุณฺหฬ้า
 อสฺมาหิตา น เม เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ มามกา อปคตา จ เต [๒]
 ภิกฺขุ อิมสฺมา ฌมฺมวินยา น จ เต อิมสฺมี ฌมฺมวินเย วุฑฺฒี
 วิรุฬฺหี เวปุลลํ อาปชฺชนฺตีติ เย จ โข เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิกฺกุหา
 นิลลปา ธีรา อถทฺธา สุสฺมาหิตา เต โข เม ภิกฺขเว ภิกฺขุ มามกา
 อนปคตา จ เต ภิกฺขุ อิมสฺมา ฌมฺมวินยา เต จ อิมสฺมี ฌมฺมวินเย
 วุฑฺฒี วิรุฬฺหี เวปุลลํ อาปชฺชนฺตีติ ฯ

กุหา ถทฺธา ลปา สงฺคี อุณฺหฬ้า อสฺมาหิตา
 น เต ฌมฺเม วิรุหนฺตี สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต
 นิกฺกุหา นิลลปา ธีรา อถทฺธา สุสฺมาหิตา
 เต เว ฌมฺเม วิรุหนฺตี สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต ฯ

น มมตฺตตาย นเมถ มามโกติ มามโก ตถฺนหามมตฺตํ ปหาย ทิฏฺฐิมมตฺตํ
 ปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา มมตฺตตาย น นเมยฺย น โอนเมยฺย น ตนฺนินฺโน
 อสฺส น ตปฺโปเณ น ตปฺปพฺภาโร น ตทฺธิมฺตฺโต น ตทาธิปเตยฺโยติ
 น มมตฺตตาย นเมถ มามโก ฯ เตนานฺท ภควา

มรณฺณปิ ตํ ปหียติ
 ยํ ปุริโส มมยิทฺตํ มณฺณติ
 เอตมฺปิ วิทิตฺวา ปณฺทิตฺโต
 น มมตฺตตาย นเมถ มามโกติ ฯ

[๑๙๖] สุปิเนน ยถาปิ สงฺคตํ
 ปฏฺฐิพุทฺโธ ปุริโส น ปสฺสติ
 เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนํ
 เปตํ กาลกตํ น ปสฺสติ ฯ

๑ ม. สิงฺคี ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

๒ ม. เอตถฺนตฺเร ภิกฺขเวติ ทิสฺสติ ฯ

[๑๙๗] สุปิเนน ยถาปิ สงคตนฺติ สงคตํ สมากตํ สมหิตํ
สนฺนิปตฺติตนฺติ สุปิเนน ยถาปิ สงคตํ ฯ

[๑๙๘] ปฏฺวิพฺพุโธ ปุริโส น ปสฺสตีติ ยถา ปุริโส สุปินคโต
จนฺทํ ปสฺสตี สฺริยํ ปสฺสตี มหาสมุทฺทํ ปสฺสตี ลินฺทรูปพพตราชํ
ปสฺสตี หตฺถี ปสฺสตี อสฺสํ ปสฺสตี รณํ ปสฺสตี ปตฺตี ปสฺสตี
เสนาพยุทํ ปสฺสตี อารามรามณฺเวยยํ ปสฺสตี วนรามณฺเวยยํ ปสฺสตี
ภูมिरามณฺเวยยํ ปสฺสตี โปกฺขรณฺเวยยํ ปสฺสตี ปฏฺวิพฺพุโธ น
กิณฺจิ ปสฺสตีติ ปฏฺวิพฺพุโธ ปุริโส น ปสฺสตี ฯ

[๑๙๙] เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนฺนติ เอวนฺติ โอบมฺสมปฏฺวิปาหนา ฯ
ปิยายิตํ ชนฺนติ ปิยายิตํ^๑ มมายิตํ ชนํ มาตฺรํ วา ปิตฺรํ วา
ภาตฺรํ วา ภคินี วา ปุตฺตํ วา อิตฺรํ วา มิตฺตํ วา อมจฺจํ วา
ฉาตฺติสาโลหิตํ^๒ วาติ เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนํ ฯ

[๒๐๐] เปตํ กาลกตํ น ปสฺสตีติ^๓ เปตา วุจฺจนฺติ มตา^๔
กาลกตา^๕ ฯ น ปสฺสตี น ทกฺขติ นาตฺติจจฺจติ น วินฺหติ น
ปฏฺวิลภตีติ เปตํ กาลกตํ น ปสฺสตี ฯ เตนาห ภควา

สุปิเนน ยถาปิ สงคตํ
ปฏฺวิพฺพุโธ ปุริโส น ปสฺสตี
เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนํ
เปตํ กาลกตํ น ปสฺสตีติ ฯ

[๒๐๑] ทิฏฺฐาปิ สุตฺตาปิ เต ชนา
เยสํ นามมิทํ ปวฺจจฺจติ
นามเมวาวลิสฺสตี
อกฺเขยฺยํ เปตสฺส ชนฺตฺตฺโน ฯ

๑ ม. อยู่ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๒ ม. ฉาตี วา สาลอหิตํ ฯ

๓-๓ ม. เปโต วุจฺจติ มโต ฯ

๔ ม. กาลกตํ ฯ เอวมฺปิริปิ ฯ

[๒๐๒] ทิฏฐาปิ สุตตาปิ เต ชนาติ ทิฏฐาติ เย
 จกขุวิญญาณานิสมมฺภุตา ฯ สุตตาติ เย โสตวิญญาณานิสมมฺภุตา ฯ เต
 ชนาติ ขตฺติยา จ พฺราหฺมณา จ เวสฺสา จ สฺสฺสฺสา จ คหฺมฺมฺจา จ
 ปพฺพชิตา จ เทวา จ มนุสฺสา จาติ ทิฏฐาปิ สุตตาปิ เต ชนา ฯ

[๒๐๓] เยสํ นามมิทํ ปวฺจจตีติ เยสนฺติ เยสํ ขตฺติยานํ
 พฺราหฺมณานํ เวสฺसानํ สฺสฺสฺสานํ คหฺมฺมฺจานํ ปพฺพชิตานํ เทวานํ
 มนุสฺसानํ ฯ นามนฺติ สงฺขา สมณฺวา ปณฺณตฺติ โลกโหวาโร นามํ
 นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นิรุตฺติ พุยฺยชนํ อภิลาโป ฯ ปวฺจจตีติ กถิตฺติ
 ภาณิตฺติ ทิปฺยิตฺติ โวหริยตีติ เยสํ นามมิทํ ปวฺจจติ ฯ

[๒๐๔] นามเมวาวลิสฺสตี อกฺเขยฺยนฺติ รูปคตํ เวทนาคตํ
 สณฺณาคตํ สงฺขารคตํ วิญญาณคตํ ปหฺยิตฺติ ชหฺยิตฺติ วิชหฺยิตฺติ อนฺตรธายิตฺติ
 วิปฺปลุชฺชิตฺติ นามเมวาวลิสฺสตี ฯ อกฺเขยฺยนฺติ อกฺขาตุํ กเถตุํ ภาณิตุํ
 ทิปฺยิตุํ โวหริตฺตฺนฺติ นามเมวาวลิสฺสตี อกฺเขยฺยํ ฯ เปตสฺส ชนฺตฺตฺนฺติ
 เปตสฺสชาติ มตสฺส กาลกตสฺส ฯ ชนฺตฺตฺนฺติ สตฺตสฺส นรสฺส มานวสฺส
 โปสฺสส ปุคฺคลสฺส ชิวสฺส ชาตฺสส^๑ ชนฺตฺสส อิทฺทคฺสส มนุชฺสสชาติ
 อกฺเขยฺยํ เปตสฺส ชนฺตฺตฺนฺติ ฯ เตนาห ภาควา

ทิฏฐาปิ สุตตาปิ เต ชนา

เยสํ นามมิทํ ปวฺจจติ

นามเมวาวลิสฺสตี

อกฺเขยฺยํ เปตสฺส ชนฺตฺตฺนฺติ ฯ

[๒๐๕] โสภปริเทวมจฺจรํ

น ชนฺตฺติ^๒ คิทฺธา มมายิตฺเต

ตสฺมา มฺนโย ปริกคทํ

หิตฺวา อจฺวีสุ เขมทสฺสิโน ฯ

๑ ม. ชาคฺสส, ย. ชคฺสส ฯ

๒ ม. ปชนฺตฺติ ฯ เอมฺมุปรีปิ ฯ

[๒๐๖] โสภปริเทวมจฺจรํ น ชนฺหติ ทิทฺธา มมายิตฺติ โสโกติ
 ฅาติพฺยสเนน วา ฅุฏฺจสฺส โภคพฺยสเนน วา ฅุฏฺจสฺส โรคพฺยสเนน
 วา ฅุฏฺจสฺส สึลพฺยสเนน วา ฅุฏฺจสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ฅุฏฺจสฺส
 อฅยตฺรฅยตฺเรน วา พฺยสเนน สมนฺนาคตฺสฺส อฅยตฺรฅยตฺเรน
 วา ทฺกขมฺเมน ฅุฏฺจสฺส โสโก โสจนา โสจิตตฺตํ อนฺโตโสโก
 อนฺโตปริโสโก อนฺโตทาทิ อนฺโตปริทาทิ เจตโส ปริชฺฅายนา
 โทมนสฺส โสกสฺลลํ ๑ ปริเทโวติ ฅาติพฺยสเนน วา ฅุฏฺจสฺส ๑เป๑
 ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ฅุฏฺจสฺส อฅยตฺรฅยตฺเรน วา พฺยสเนน
 สมนฺนาคตฺสฺส อฅยตฺรฅยตฺเรน วา ทฺกขมฺเมน ฅุฏฺจสฺส อาเทโว
 ปริเทโว อาเทวนา ปริเทวนา อาเทวิตตฺตํ ปริเทวิตตฺตํ วาจา ปลาโป
 วิปฺปลาโป ลาลโป ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตฺตํ ๑ มจฺจริยนฺติ ปญจ
 มจฺจริยานิ อาวาสมจฺจริยํ กุลมจฺจริยํ ลามมจฺจริยํ วนฺณมจฺจริยํ
 ฅมฺมมจฺจริยํ ยํ เอวรूपํ มจฺจริยํ มจฺจรายนา มจฺจรายิตตฺตํ เววิจฺจํ
 กทฺริยํ กฏฺฏกณฺจกตา^๑ อคคทิตตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ มจฺจริยํ ๑
 อปิจ ชนฺธมจฺจริยปี มจฺจริยํ ฅาตุมจฺจริยปี มจฺจริยํ อายตฺนมจฺจริยปี
 มจฺจริยํ คาโท อิทํ วุจฺจติ มจฺจริยํ ๑ เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
 สาราโค ๑เป๑ อภิชฺฅมา โลภो อกฺุสฺลมฺมูลํ ๑ มมตฺตาติ เทว มมตฺตา
 ตณฺหามมตฺตฅย ทิฏฺฐิมมตฺตฅย ๑เป๑ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ ๑เป๑ อิทํ
 ทิฏฺฐิมมตฺตํ ๑ มมายิตวตฺตฤจฺเจทสงฺกิโนปิ โสจฺนติ อิจฺฉิขฺชนฺเตปิ
 โสจฺนติ อจฺฉินฺเนปิ โสจฺนติ ๑ มมายิตวตฺตฤวิปริณามสงฺกิโนปิ โสจฺนติ
 วิปริณามนฺเตปิ โสจฺนติ วิปริณเตปิ โสจฺนติ ๑ มมายิตวตฺตฤจฺเจท-
 สงฺกิโนปิ ปริเทวนฺติ อจฺฉิขฺชนฺเตปิ ปริเทวนฺติ อจฺฉินฺเนปิ ปริเทวนฺติ ๑
 มมายิตวตฺตฤวิปริณามสงฺกิโนปิ ปริเทวนฺติ วิปริณามนฺเตปิ ปริเทวนฺติ

๑ ม. กฏฺฏกณฺจกตา ๑ เอวรूपปี ๑

วิปริณเตปิ ปริเทวนฺติ ๑ มมายิตวตฺตํ รกฺขณฺติ โคเปณฺติ ปริคฺคณฺหนฺติ
 มมายิตนฺติ^๑ มจฺจรายณฺติ ๑ มมายิตสฺมึ วตฺตสฺมึ โสจฺนฺติ^๒ โสกัน น
 ชนฺติ ปริเทวํ น ชนฺติ มจฺจริยํ น ชนฺติ เคธํ น ชนฺติ
 นปฺปชนฺติ น วินฺเทนฺติ น พยณฺตีกโรนฺติ น อนภาวงฺคเมนฺตฺติ
 โสกปริเทวมจฺจรํ น ชนฺติ คิทฺธา มมายิตฺเต ๑

[๒๐๗] ตสฺมา มฺนโย ปริคฺคหํ หิตฺวา อจฺริสฺสุ เขมทสฺสิโนติ
 ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณฺา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา เอตํ อาทึนํ
 สมฺปสฺสฺมาโน มมตฺเตสฺสูติ ตสฺมา ๑ มฺนโยติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา
 ปญฺญา ปชานนา ๑เป ๑ อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ เตน ฌาณน
 สมฺนนาคตา มฺนโย โมนปฺปตฺตา ๑ ตฺถิ โมนฺเอยยานิ กายโมเนยฺย
 วลีโมเนยฺย มโนโมเนยฺย ๑เป ๑ สงฺคชาลมตฺติจฺจ โส มฺนึ ๑ ปริคฺคโหติ
 เทว ปริคฺคหา ตณฺหาปริคฺคโห จ ทิฏฺฐิปริคฺคโห จ ๑เป ๑ อยํ
 ตณฺหาปริคฺคโห ๑เป ๑ อยํ ทิฏฺฐิปริคฺคโห ๑ มฺนโย ตณฺหาปริคฺคหํ
 ปหาย^๓ ทิฏฺฐิปริคฺคหํ ปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา อจฺริสฺสุ วิจฺริสฺสุ [๔] อิริยํ
 วตฺตํ ปาลีสฺสุ ยปปีสฺสุ ยาปปีสฺสุ ๑ เขมทสฺสิโนติ เขมํ วุจฺจติ อมตํ
 นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพูปธิปฏฺฐินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺโข
 วิราโค นิโรธํ นิพฺพานํ ๑ เขมทสฺสิโนติ เขมทสฺสิโน ตาณทสฺสิโน
 เลณทสฺสิโน สรณทสฺสิโน อภยทสฺสิโน อจฺจตทสฺสิโน อมตทสฺสิโน
 นิพฺพานทสฺสิโนติ ตสฺมา มฺนโย ปริคฺคหํ หิตฺวา อจฺริสฺสุ เขมทสฺสิโน ๑
 เตนานา ภาควา

โสกปริเทวมจฺจรํ

น ชนฺติ คิทฺธา มมายิตฺเต

ตสฺมา มฺนโย ปริคฺคหํ

หิตฺวา อจฺริสฺสุ เขมทสฺสิโนติ ๑

๑ ม. มมายิตนฺติ ๑

๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑

๓ ม. ไป. ปริจฺจชฺชิตฺวา ๑

๔ ม. เอตฺถนฺตเร วิหฺริสฺสูติ ทิสฺสูติ ๑

[๒๐๘] ปฏิลีนจรสส ภิกขุโน
 ภขมานสฺส วิวิตตมาสนํ
 สามคคฺคิยมาหุ ตสฺส ตํ
 โย อตตทานํ ภวเน น ทสฺสเย ฯ

[๒๐๙] ปฏิลีนจรสส ภิกขุโนติ ปฏิลีนจรา วุจฺจนฺติ สตฺต
 เสขา^๑ อรหา ปฏิลีนโน ฯ กิการณฺหา ปฏิลีนจรา กุจฺจนฺติ สตฺต เสขา ฯ
 เต ตโต ตโต จิตฺตํ ปฏิลีนฺเนนฺตา ปฏิกฺขฺเชนฺตา^๒ ปฏิวฏฺฏนฺตา
 สนนฺิรฺุทฺชนฺตา สนนฺิคคฺคณฺหนฺตา สนนฺิวาเรนฺตา รกฺขนฺตา โคเปนฺตา
 จรฺนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ ฯ
 จกฺขุทฺวาเร จิตฺตํ ปฏิลีนฺเนนฺตา ปฏิกฺขฺเชนฺตา ปฏิวฏฺฏนฺตา สนนฺิรฺุทฺชนฺตา
 สนนฺิคคฺคณฺหนฺตา สนนฺิวาเรนฺตา รกฺขนฺตา โคเปนฺตา จรฺนฺติ วิหรนฺติ
 อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ ฯ โสตฺทฺวาเร จิตฺตํ
 สฺมานทฺวาเร จิตฺตํ ชิวฺหาทฺวาเร จิตฺตํ กายทฺวาเร จิตฺตํ มโนทฺวาเร จิตฺตํ
 ปฏิลีนฺเนนฺตา ปฏิกฺขฺเชนฺตา ปฏิวฏฺฏนฺตา สนนฺิรฺุทฺชนฺตา สนนฺิคคฺคณฺหนฺตา
 สนนฺิวาเรนฺตา รกฺขนฺตา โคเปนฺตา จรฺนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ
 ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ ฯ ยถา กุกฺกฏฺฏปฺตฺตํ วา นนฺหารุทฺทฺทลฺ^๓ วา
 อคคฺคิมฺหิ ปกฺขิตฺตํ โหติ^๔ ปฏิลีนฺยติ ปฏิกฺขฺชติ ปฏิวตฺตติ น
 สมนฺฺปสฺสาริยติ เอวเมว เต ตโต ตโต จิตฺตํ ปฏิลีนฺเนนฺตา ปฏิกฺขฺเชนฺตา
 ปฏิวฏฺฏนฺตา สนนฺิรฺุทฺชนฺตา สนนฺิคคฺคณฺหนฺตา สนนฺิวาเรนฺตา รกฺขนฺตา
 โคเปนฺตา จรฺนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ
 ยาเปนฺติ จกฺขุทฺวาเร จิตฺตํ โสตฺทฺวาเร จิตฺตํ สฺมานทฺวาเร จิตฺตํ
 ชิวฺหาทฺวาเร จิตฺตํ กายทฺวาเร จิตฺตํ มโนทฺวาเร จิตฺตํ ปฏิลีนฺเนนฺตา
 ปฏิกฺขฺเชนฺตา ปฏิวฏฺฏนฺตา สนนฺิรฺุทฺชนฺตา สนนฺิคคฺคณฺหนฺตา สนนฺิวาเรนฺตา

๑ ม. เสกขา ฯ อปรปี เอว ฌาตพพ ฯ

๒ ม. ปฏิกฺกตฺเตนฺตา ฯ เอวมฺฺปรีปี ฯ

๓ ม. นนฺหารุทฺทฺทลฺ, ย. นนฺหารุคฺทฺทลฺ ฯ

๔ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

รกฺขนฺตา โคเปนฺตา จรฺนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ
 ยเปนฺติ ยาเปนฺติ ๑ ตํการณา ปฏฺฐิณฺจรา วุจฺจนฺติ สตฺต เสชา ๑
 ภิกฺขุโนติ กลฺยาณปฺนุชฺชนฺสฺส วา ภิกฺขุโน เสชฺสฺส วา ภิกฺขุโนติ
 ปฏฺฐิณฺจรฺสฺส ภิกฺขุโน ๑

[๒๑๐] ภาชฺมานฺสฺส วิวิตฺตมาสนนฺติ อาสนํ วุจฺจติ ยตฺถ
 นิสฺสีหติ^๑ มณฺโง ปิจํ ภิสฺสิ ตมฺมฏฺฐิกา จมฺมชณฺโฑ ตินฺนสนฺถาโร ปณฺณ-
 สนฺถาโร ปลาสนฺถาโร^๒ ๑ ตํ อาสนํ อสฺปฺปายรूपฺทสฺสเนน วิตฺตํ^๓
 วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ อสฺปฺปายสทฺทสฺสเนน วิตฺตํ วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ
 อสฺปฺปายคณฺธชยเนน อสฺปฺปายรสฺสชยเนน อสฺปฺปายโผฏฺฐพฺพพฺพสฺสเนน
 อสฺปฺปายเยหิ ปณฺจหิ กามคฺคฺเคนหิ วิตฺตํ วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ ๑ ตํ [๔]
 อาสนํ ภาชฺโต สมฺภาชฺโต เสวโต นิสฺเสวโต สํเสวโต ปฏฺฐิสฺเสวโตติ
 ภาชฺมานฺสฺส วิวิตฺตมาสนํ ๑

[๒๑๑] สามคฺคฺคิยมาหุ ตสฺส ตํ โย อตฺตทานํ ภาเว น
 ทสฺสเยติ สามคฺคฺคิยาติ ติสฺโส สามคฺคฺคิโย คณฺสามคฺคฺ คมฺมสามคฺคฺ
 อนภินิพฺพตฺติสามคฺคฺ ๑

กตมา คณฺสามคฺคฺ ๑ พหุ เจปิ ภิกฺขุ สมคฺคา สมโฆทมานา
 อวิวทมานา ขีโรทกัฏฺฐตา อณฺณมณฺณํ ปิยจกฺขุหิ สมปฺสฺสนฺตา วิหรนฺติ
 อยํ คณฺสามคฺคฺ ๑

กตมา ฅมฺมสามคฺคฺ ๑ จตฺตารโ สติปฏฺฐจฺานา จตฺตารโ
 สมฺมปฺปชานา จตฺตารโ อิทฺธิปฺปาทา ปณฺจินฺทริยานิ ปณฺจ พลาณิ
 สตฺต โฟชฺฌงฺคา อริโย อฏฺฐจฺงฺคิโก มคฺโค เต เอกโต ปกฺขนฺทนฺติ
 ปสฺสีนฺติ สมฺปตฺติจฺจนฺติ วิมุจฺจนฺติ น เตสํ ฅมฺมานํ วิวาโท วิปฺปวาโท^๕

๑ ม. นิสฺสีหฺนฺติ ๑

๒ ม. ย. ปลาสนฺถาโร ๑ สพฺพตฺถ อีสฺสเมว ๑

๓ ม. โป. วิตฺตํ ๑ เอวมฺปฺริปิ ๑ ๔ ม. โป. เอตฺถนฺตเร วิวิตฺตนฺติ ทิสฺสฺติ ๑

๕ ม. ปวิวาโท ๑

อตถิ อयं ฐมฺมสามคฺคิ ฯ

กตมา อนภินิพพตฺติสามคฺคิ ฯ พหุ เจปิ ภิกฺขุ อณุปาทิสเสสาย
นิพพานธาตฺยา ปรีนิพพายนฺติ น เตสํ นิพพานธาตฺยา โอนตฺตํ วา
ปฺนุณฺณตฺตํ วา ปณฺณายติ อयं อนภินิพพตฺติสามคฺคิ ฯ

ภวเนติ เนรยิกานํ นิรโย ภวณํ ตีรจฺฉานโยนิกานํ ตีรจฺฉานโยนิ
ภวณํ ปิตฺติวิสลยิกานํ ปิตฺติวิสลโย ภวณํ มนุสฺसानํ มนุสฺสโลเก ภวณํ
เทวานํ เทวโลเก ภวณํ^๑ ฯ สามคฺคियมาหุ ตสฺส ตํ โย อตฺตานํ ภวเน
น ทสฺสเยติ ตสฺเสสา สามคฺคิ เอตํ ฉนฺนํ เอตํ ปฏฺฐิรูปํ เอตํ
อนุจฺฉวิกํ เอตํ อณุโลมํ โย เอวํ ปฏฺฐิปนฺโน^๒ นีรเย อตฺตานํ น
ทสฺสเยย ตีรจฺฉานโยนียา อตฺตานํ น ทสฺสเยย ปิตฺติวิสลเย อตฺตานํ
น ทสฺสเยย มนุสฺสโลเก อตฺตานํ น ทสฺสเยย เทวโลเก อตฺตานํ น
ทสฺสเยยชาติ เอวมาหุ^๓ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณฺนติ เอวํ
ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ สามคฺคियมาหุ ตสฺส ตํ โย อตฺตานํ ภวเน
น ทสฺสเย ฯ เตนาห ภควา

ปฏฺฐิสฺนจฺรสฺส ภิกฺขุโน
ภขมานสฺส วิวิตตฺตมาสนํ
สามคฺคियมาหุ ตสฺส ตํ
โย อตฺตานํ ภวเน น ทสฺสเยติ ฯ

[๒๑๒] สพฺพตฺถ มุณี อนิสฺสีโต
น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยํ
ตสฺมี ปรีเทวมจฺฉรํ
ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปติ ฯ

[๒๑๓] สพฺพตฺถ มุณี อนิสฺสีโตติ สพฺพํ วุจฺจติ ทฺวาทสฺสาย-
ตฺตานานิ จกฺขุ เจว รุปา จ สโตมฺบจ สทฺทา จ ฉานมฺบจ คนฺธา จ

๑ ม. อิตฺติสทฺเท อตฺถิ ฯ ๒ ม. โย. ปฏฺฐิจฺฉนฺเน ฯ ๓ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ

ชิวหา จ รลล จ กโย จ โฝฏจพฺพห จ มโน จ ฐมฺมา จ ฯ มฺนิตฺติ
 โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา ปญฺญา ปชานนห ๑เปฯ สงฺคชาลมตฺติจจ โส
 มฺนึ ๑ อนิสฺสลิโตติ เทว นิสฺสยา ตณฺหานิสฺสโย จ ทิฏฺฐินิสฺสโย จ
 ๑เปฯ อยํ ตณฺหานิสฺสโย ๑เปฯ อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย ๑ มฺนึ ตณฺหานิสฺสยํ
 ปหาย ทิฏฺฐินิสฺสยํ ปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺตวา จกฺขุ อนิสฺสลิโต โสตํ อนิสฺสลิโต
 ฆานํ อนิสฺสลิโต ชิวหํ อนิสฺสลิโต กายํ อนิสฺสลิโต มนํ อนิสฺสลิโต รฺฐเป
 สหุเท คนฺธเร รลล โฝฏจพฺเพ ฐมฺเม กุลํ คณํ อวาลํ ลภํ ยลํ ปลลํ
 ลฺลํ จีวรปฺปนฺนปาทเสนาสนคิลานปจฺจยภลสชฺชปรฺกขารํ^๑ กามชฺาตุํ
 รฺฐปชฺาตุํ อรฺฐปชฺาตุํ กามภวํ รฺฐภวํ อรฺฐภวํ สญฺญาภวํ อสญฺญาภวํ
 เหนวสญฺญานาสญฺญาภวํ เอกโวการภวํ จตุโวการภวํ ปญฺจโวการภวํ
 อตฺตํ อนาคตํ ปจฺจูปฺปนํ ทิฏฺฐสฺสตุตตวิญฺญาตพฺเพ^๒ ฐมฺเม อนิสฺสลิโต
 อสนฺนนิสฺสลิโต อนลฺลโน อนุปคโต อนชฺุฒลฺลิตโต อนธิมฺตฺโต นิกฺขนฺโต
 นิสฺสจกฺโข วิปฺปมฺตฺโต วิสญฺญตฺโต วิมรฺรียาทิกเตน เจตลล วิหรตฺตติ
 สพฺพตฺถ มฺนึ อนิสฺสลิโต ๑

[๒๑๔] น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยนฺติ ปิยาติ เทว ปิยา
 สตฺตตา วา สงฺขารล วา ๑

กตเม สตฺตตา ปิยา อึช ยลล เต โหนฺติ อตฺถกามา ทิตกามา
 ผลลลกามา โยคกฺเขมกามา มาตา วา ปิตล วา ภลลล วา ภคินี วา
 ปุตฺโต วา อึชิตล วา มิตฺตล วา อมจฺจล วา ฌลลิตี วา ลลลลลิตล วา
 อึเม สตฺตตา ปิยา ๑

กตเม สงฺขารล ปิยา ๑ มนลปิกล รฺฐป มนลปิกล สหุเท
 มนลปิกล คนฺธล มนลปิกล รลล มนลปิกล โฝฏจพฺพห อึเม สงฺขารล
 ปิยา ๑

๑ ม. จีวรํ ปิณฺนปาทํ เสนาสนํ คิลานปจฺจยภลสชฺชปรฺกขารํ ๑

๒ ม. ทิฏฺฐํ ลฺลํ มฺตํ วิญฺญาตํ สพฺเพ ฐมฺเม ๑

อปปิยาติ เทว อปปิยา สตตะวา สงฺขารา วา ฯ

กตเม สตตะวา อปปิยา ฯ อิธ ยสุส เต โหนติ อนตถกามา
อหิตกามา อฆาสกามา อโยคกฺขเมกามา ซีวิตา โวโรเปตฺตูกามา
อิเม สตตะวา อปปิยา ฯ

กตเม สงฺขารา อปปิยา ฯ อมณาปิกา รุปา อมณาปิกา
สทฺทา อมณาปิกา คนฺธา อมณาปิกา รสา อมณาปิกา โฝฏฺฐพฺพา อิเม
สงฺขารา อปปิยา ฯ

น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปปิยนฺติ อยํ เม สตฺโต ปิโย อิเม
จ เม สงฺขารา มณาปาติ ราควเสน ปิยํ น กโรติ อยํ เม สตฺโต
อปปิโย อิเม จ เม สงฺขารา อมณาปาติ ปฏฺฐิฆวเสน อปปิยํ น กโรติ
น ชเนติ น สณฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นานินิพฺพตฺเตตีติ น
ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปปิยํ ฯ

[๒๑๕] ตสฺมี ปริเทวมจฺจรํ ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปตีติ
ตสฺมินฺติ [๑] ปุคฺคเล อรหฺนเต ซีณาสเว ฯ ปรีเทโวติ ชาติพฺยสเนน
วา ญฺจสฺส โภคพฺยสเนน วา ญฺจสฺส โรคพฺยสเนน วา ญฺจสฺส
สีลพฺยสเนน วา ญฺจสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ญฺจสฺส อณฺเวยตรณฺเวตเรน
วา^๒ พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส อณฺเวยตรณฺเวตเรน วา^๓ หุคฺขมฺเมน
ญฺจสฺส อาเทโว ปรีเทโว อาเทวนา ปรีเทวนา อาเทวิตตฺตํ ปรีเทวิตตฺตํ
วาจา ปลาโป วิปฺปลาโป ลาลโป ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตฺตํ ฯ
มจฺจริยนฺติ ปญฺจ มจฺจரியานิ อาวาสมจฺจริยํ กุลมจฺจริยํ ลามมจฺจริยํ
วณฺณมจฺจริยํ ฐมฺมมจฺจริยํ ยํ เอวรूपํ มจฺจริยํ มจฺจรายนา มจฺจรายิตตฺตํ
เววิจฺฉํ กทริยํ กฏฺฏกณฺจกตา อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ
มจฺจริยํ อปิจ ขนฺธมจฺจริยํปิ มจฺจริยํ ธาตุมจฺจริยํปิ มจฺจริยํ

๑ ม. ย. เอตถนฺตเร ตสฺมินฺติ อตฺถิ ฯ ๒,๓ ม. วาสทฺเท นตฺถิ ฯ

อายตนมจฺฉริยํปี มจฺฉริยํ คาทโห อิทํ วุจฺจติ มจฺฉริยํ ๑ ปณฺเณ
 วาริ ยถา น ลิมฺปตีติ ปณฺเณ วุจฺจติ ปทุมฺปตฺตํ ๑ วาริ วุจฺจติ
 อุกฺกํ ๑ ยถา วาริ ปทุมฺปตฺเต^๑ น ลิมฺปติ น สํลิมฺปตี^๒ นุปฺลิมฺปติ
 อลิตฺตํ อลํลิตฺตํ^๓ อญฺุปลิตฺตํ เอวเมว ตสฺมี ปุคฺคเล อรหฺนเต
 ซีณาสเว ปริเทโว จ มจฺฉริยญฺจ น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ นุปฺลิมฺปติ
 อลิตฺตา อลํลิตฺตา อญฺุปลิตฺตา โส จ ปุคฺคโล [๔] เตหิ กิเลเสหิ
 น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ นุปฺลิมฺปติ อลิตฺโต อลํลิตฺโต อญฺุปลิตฺโต
 นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโฆ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺรียาทิกเตน เจตสา
 วิหฺรตีติ ตสฺมี ปริเทวมจฺฉรํ ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปติ ๑ เตนหาห
 ภควา

สพฺพตถ มฺนิ อนิสฺสีโต

น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยํ

ตสฺมี ปริเทวมจฺฉรํ

ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปตีติ ๑

[๒๑๖] อุทวินฺหุ^๔ ยถาปิ โปกฺขเร

ปทุมฺเม วาริ ยถา น ลิมฺปติ

เอวํ มฺนิ โนปฺลิมฺปติ

ยทิทํ ทิฏฺฐสฺสตุ มฺเตสฺสุ วา ๑

[๒๑๗] อุทวินฺหุ ยถาปิ โปกฺขเรติ อุทวินฺหุติ วุจฺจติ อุทก-
 เถโว ๑ โปกฺขรํ วุจฺจติ ปทุมฺปตฺตํ ๑ ยถา อุทกวินฺหุ ปทุมฺปตฺเต
 น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ นุปฺลิมฺปติ อลิตฺตํ อลํลิตฺตํ อญฺุปลิตฺตตฺตํ
 อุทวินฺหุ ยถาปิ โปกฺขเร ๑

๑ ม. ปทุมฺปตฺตํ ๑

๒ ม. น ปลิมฺปติ ๑ เอวมฺปริปี ๑

๓ ม. อปลิตฺตํ อญฺุปลิตฺตํ ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๔ ม. เอตถนฺตเร อรหฺนฺโตติ ทิสฺสตี ๑

๕ ม. อุทวินฺหุ ๑ เอวมฺปริปี ๑

[๒๑๘] ปทุมเม วาริ ยถา น ลิมปตีติ ปทุมं วุจจติ
 ปทุมปุပ္ผํ ๑ วาริ วุจจติ อุกกั ๑ ยถา วาริ ปทุมปุပ္ผเ^๑ น ลิมปติ
 น สลิมปติ นุปลิมปติ อลิตตํ อสลิตตํ อหุปลิตตุนติ ปทุมเม
 วาริ ยถา น ลิมปติ ๑

[๒๑๙] เอวံ มุณี โนปลิมปติ ยทิตํ ทิฏฐสุตํ มุเตสุ วาติ
 เอวนุติ โอปมมสมปฐิปาหนา^๒ ๑ มุณีติ โมนํ วุจจติ ฉาณํ ยา
 ปญญา ปชานนา ๑เปฯ สงฺคชาลมติจจ โส มุณี ๑ เลปาติ เทว เลปา
 ตถุหาลเโป จ ทิฏฐิเลโป จ ๑เปฯ อยํ ตถุหาลเโป ๑เปฯ อยํ
 ทิฏฐิเลโป ๑ มุณี ตถุหาลเป ปหาย ทิฏฐิเลป ปฐินิสฺสชฺชิตฺวา ทิฏฐ
 น ลิมปติ สุเต น ลิมปติ มุเต น ลิมปติ วิญญาเต น ลิมปติ
 น สลิมปติ นุปลิมปติ อลิตฺโต อสลิตฺโต อหุปลิตฺโต นิกฺขนโต
 นิสฺสภูโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺรียาทิกเตน เจตสา วิหฺรตีติ
 เอวံ มุณี โนปลิมปติ ยทิตํ ทิฏฐสุตํ มุเตสุ วา ๑ เตนานท ภควา

อุทวิหฺนุ ยถาปิ โปกฺขเร

ปทุมเม วาริ ยถา น ลิมปติ

เอวံ มุณี โนปลิมปติ

ยทิตํ ทิฏฐสุตํ มุเตสุ วาติ ๑

[๒๒๐] โธโน น ทิ เตน มณฺณติ

ยทิตํ ทิฏฐสุตํ มุเตสุ วา

นาณณน วิสุทฺธิมิจฺจติ

น ทิ โส รชฺชติ โน วิรชฺชติ ๑

[๒๒๑] โธโน น ทิ เตน มณฺณติ ยทิตํ ทิฏฐสุตํ มุเตสุ
 วาติ โธโนติ โธนา วุจจติ ปญญา ยา ปญญา ปชานนา ๑เปฯ
 อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฐิ ๑ กิการณา โธนา วุจจติ ปญญา ๑

๑ ม. ย. ปทุมปุပ္ผํ ๑

๒ ม. ... ปฐิปาหนํ ๑

ทิวัจฉ^๑ เมติ น มณฺเฑติ ฯ สุตํ น มณฺเฑติ สุตสฺมี น มณฺเฑติ
 สุตโต น มณฺเฑติ สุตํ เมติ น มณฺเฑติ ฯ มุตํ น มณฺเฑติ
 มุตสฺมี น มณฺเฑติ มุตโต น มณฺเฑติ มุตํ เมติ น มณฺเฑติ ฯ
 วิญญาตํ น มณฺเฑติ วิญญาตสฺมี น มณฺเฑติ วิญญาตโต น มณฺเฑติ
 วิญญาตํ เมติ น มณฺเฑติ ฯ วุตตํ^๒ เหนํ ภาควตา อสฺมีติ ภิภฺชเว
 มณฺเฑิตเมตํ อนสฺมีติ^๓ มณฺเฑิตเมตํ ภาวิสฺสนฺติ มณฺเฑิตเมตํ น
 ภาวิสฺสนฺติ มณฺเฑิตเมตํ ฐปี ภาวิสฺสนฺติ มณฺเฑิตเมตํ อฐปี ภาวิสฺสนฺติ
 มณฺเฑิตเมตํ สณฺณี ภาวิสฺสนฺติ มณฺเฑิตเมตํ อสณฺณี ภาวิสฺสนฺติ
 มณฺเฑิตเมตํ เหนวสณฺณีนาสณฺณี ภาวิสฺสนฺติ มณฺเฑิตเมตํ มณฺเฑิตํ ภิภฺชเว
 โรโค มณฺเฑิตํ คณฺโฑ มณฺเฑิตํ สลลํ มณฺเฑิตํ อูปททโว ตสฺมาติห
 ภิภฺชเว อมณฺเฑมาเนน เจตสา วิหริสฺสามาติ เอวณฺหิ โว ภิภฺชเว
 ลิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ โชนฺ น หิ เตนฺ มณฺเฑติ ยทิทํ ทิวัจฉุตํ มุตฺเตสุ วา ฯ

[๒๒๒] นาถฺยณฺเณ วิสุทฺธิมิจฺจตีติ โชนฺ อถฺยณฺเณ อสุทฺธิ-
 มคฺเคน มิจฺจปาปฺพิทาย อนิยฺยานิภฺเณน อถฺยณฺตร สติปฺภฺจฺจาเนหิ
 อถฺยณฺตร สมนฺปฺปชาเนหิ อถฺยณฺตร อิทฺธิปฺปาเทหิ อถฺยณฺตร อินฺหฺริเยหิ
 อถฺยณฺตร พเลหิ อถฺยณฺตร โปชฺฌนฺเคหิ อถฺยณฺตร อริยา อฏฺฐจฺจฺคิกกา
 มคฺคา สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี น อิจฺจติ น
 สาทิยติ น ปตฺถเถติ น ปิเทติ นาภิขบฺปตีติ นาถฺยณฺเณ วิสุทฺธิมิจฺจติ ฯ

[๒๒๓] น หิ โส รชฺชติ โน วิรชฺชตีติ สพฺเพ พาลปฺถุชฺชนา
 รชฺชนฺติ กลฺยาณปฺถุชฺชนํ อฺปาทาย สตฺต เสชา^๔ วิรชฺชนฺติ อรหา
 เหนว รชฺชติ โน วิรชฺชติ ฯ วิรตฺโต โส ขยา ราคสฺส วีตฺราคตฺตา ขยา
 ไทสฺสส วีตฺไทสฺสตฺตา ขยา โมหสฺส วีตฺโมหตฺตา ฯ โส วุฏฺฐวาโส

๑ ม. ทิวัจฉา ฯ   ๒ ม. วุตตมปี ฯ   ๓ ม. ย. อยมหมสฺมีติ ฯ
 ๔ ม. เสกขา ฯ

จึณณจรโณ ๑เป๑ นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพภวโถติ น หิ โส รชชติ โน
 วัชรชติ ๑ เตนนท ภควา

โธโน น หิ เตน มณฺณติ

ยทึทึ ทึฏฺฐจสุตํ มุเตสุ วา

นทญเณน วิสุทฺธิมิจฺจติ

น หิ โส รชชติ โน วัชรชติติ ๑

ฉกฺโข ชรลสุตฺตนิหุเทโส นิฏฺฐจึโต ๑

สตุตโหม ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตนิทฺเทโส

[๒๒๔] เมถุนมนุยุตฺตสฺส (อิจฺจายสฺมา ติสฺโส เมตฺเตยฺโย)
วิฆาตํ พุรุหิ มาริส
สุตฺวาน ทว สาสนํ
วิเวเก ลิกฺขิสฺสามเส^๑ ฯ

[๒๒๕] เมถุนมนุยุตฺตสฺสชาติ เมถุนธมฺโหม นาม โย โส
อสทฺธมฺโหม คามธมฺโหม วสลธมฺโหม ทุฏฺฐลฺโล โอทกนฺตฺติโก รหสฺโส
ทวยทวยสฺมาปตฺติ^๒ ฯ กิการณํ วุจฺจติ เมถุนธมฺโหม ฯ อุภินฺนํ รตฺตาทนํ
สารตฺตาทนํ อวสฺส
ธมฺโหมติ ตํการณํ วุจฺจติ เมถุนธมฺโหม ฯ ยถา อุโภ กลหการกา
เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ ฆณฺทนการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ
ภสฺสการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ วิวาทการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ
อุโภ อธิกรณการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ วาทีโน เมถุนกาติ
วุจฺจนฺติ อุโภ สลลาปกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ เอวเมว อุภินฺนํ รตฺตาทนํ
สารตฺตาทนํ อวสฺส
ธมฺโหมติ ตํการณํ วุจฺจติ เมถุนธมฺโหม ฯ เมถุนมนุยุตฺตสฺสฺสฺส
เมถุนธมฺเม ยุตฺตสฺส ปยุตฺตสฺส อายุตฺตสฺส สฺมายุตฺตสฺส ตจฺจจิตฺตสฺส
ตพฺพหุลสฺส ตคฺครุกสฺส ตนฺนินฺนสฺส ตปฺโปณสฺส ตปฺปพฺภการสฺส
ตทมิฏฺตสฺส ตทาธิปเตยฺยสฺสชาติ เมถุนมนุยุตฺตสฺส ฯ

[๒๒๖] อิจฺจายสฺมา ติสฺโส เมตฺเตยฺโยติ อิจฺจาติ ปทสฺนุหิ
ปทสฺสคฺโค ปทปาริปุริ อกฺขรสมวาโย พฺยณฺชนลิลิฏฺฐจตา ปทานุပ္พุพ-
ตาเมตํ อิจฺจาติ ฯ आयสฺมาติ ปิยวณฺํ ครุวณฺํ สคารววณฺํ
สปฺปติสฺสวณฺเมตํ आयสฺมาติ ฯ ติสฺโสติ ตสฺส เถรสฺส นามํ สงฺขา

๑ ม. โป. ลิกฺขิสฺสามเส ฯ สพฺพตฺถ อีทิสฺเมว ฯ ๒ ม. ทวยทวยสฺมาปตฺติ ฯ เอวฺมฺปฺริปี ฯ

สมณฺญา ปณฺณตฺติ โวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นินฺรุตฺติ
 พฺยณฺชนํ อภิลโป ๑ เมตฺเตยฺโยติ ตสฺส เณรฺสฺส โคตฺตํ สงฺขา
 สมณฺญา ปณฺณตฺติ โวหาโรติ อิจฺจายสฺมา ติสฺโส เมตฺเตยฺโย ๑

[๒๒๗] วิฆาตํ พุรุหิ มาริสฺสํ วิฆาตํ อุปฆาตํ ปิพฺพนํ ฆมฺมฺนํ
 อุปทฺทวํ อุปสคฺคํ พุรุหิ อัจฺจิกฺข เทเสหิ ปณฺณปาเปหิ ปญฺจเปหิ
 วิวร วิฆา อุตฺตานิกรฺโหติ ปกาเสหิ ๑ มาริสฺสํ ปิยวณฺํ ครุวณฺํ
 สคารววณฺํ สมฺปตฺติสฺสวณฺเมตํ มาริสฺสํ วิฆาตํ พุรุหิ มาริส ๑

[๒๒๘] สุตฺวาน ตว สาสนฺนฺติ ตฺยหํ วณฺํ พฺยปฺปถํ เทสนํ
 [๑] อนุสิมฺมฺจึ สุตฺวา สฺนิตฺวา อุกฺคหิตฺวา อุปฺচারยิตฺวา อุปฺลกฺขยิตฺวาติ
 สุตฺวาน ตว สาสนํ ๑

[๒๒๙] วิเวเก ลิกฺขิสฺสามเสติ วิเวโกติ ตโย วิเวกา กายวิเวโก
 จิตฺตวิเวโก อุปฺธิวิเวโก ๑

กตโม กายวิเวโก ๑ อิธ ภิกฺขุ วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภาชติ อรณฺญํ
 รุกฺขมฺมูลํ ปพฺพตํ กนฺหรั คิริคฺคหํ สฺसानํ วนฺปตฺถํ อพฺโฆกาฬํ
 ปลาลปฺปวฺชํ กาเยน จ^๒ วิวิตฺโต วิหฺรติ โส เอโก คจฺฉติ เอโก
 ติมฺมจฺฉติ เอโก นิสฺสีหติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ ปิณฺฑทฺาย
 ปวิสฺติ เอโก ปฏฺิกฺกมฺติ เอโก รโห นิสฺสีหติ เอโก จงฺกมํ อธิมฺมฺจฺฉติ
 เอโก จรติ วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ อยํ
 กายวิเวโก ๑

กตโม จิตฺตวิเวโก ๑ ปจฺมํ ฌานํ สมฺปาปนฺนสฺส นีวรณฺเหหิ จิตฺตํ
 วิวิตฺตํ โหติ ทฺุติยํ ฌานํ สมฺปาปนฺนสฺส วิตฺกฺกวิจฺจาเรหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ
 โหติ ตฺติยํ ฌานํ สมฺปาปนฺนสฺส ปิตฺติยา จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ จตฺตฺถํ
 ฌานํ สมฺปาปนฺนสฺส สฺขทฺุกฺเขหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อากาสานณฺจายตฺนํ

๑ ม. ย. เอตฺถนฺตเร อนุสฺสาสนฺนฺติ ทิสฺสติ ๑ สพฺพตฺถ อีสฺสเมว ๑ ๒ ม. จสฺสทฺเ นตฺถิ ๑

สมาปนฺนสฺส รุปสญฺญา ย ปฏิมสญฺญา นานตตสญฺญา จิตฺตํ วิวิตฺตํ
 โหติ วิญญาณญฺจา ยตนํ สมาปนฺนสฺส อากาสาณญฺจา ยตนสญฺญา จิตฺตํ
 วิวิตฺตํ โหติ อากิณฺจญฺญา ยตนํ สมาปนฺนสฺส วิญญาณญฺจา ยตนสญฺญา
 จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ เนวสญฺยานาสญฺญา ยตนํ สมาปนฺนสฺส อากิณฺจญฺญา-
 ยตนสญฺญา จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิกฺขุจฺฉิยา
 วิจิกิจฺฉา ย สีสพฺพตฺตปรามาสา ทิกฺขุจฺฉานุสยา วิจิกิจฺฉานุสยา ตเททกฺขุเจหิ
 จ กิเลสฺหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ สกทาคามิสฺส โอฟาริกา กามราคะ-
 สญฺโฆชนา ปฏิมสญฺโฆชนา โอฟาริกา กามราคานุสยา ปฏิมานุสยา
 ตเททกฺขุเจหิ จ กิเลสฺหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อนาคามิสฺส อณฺุสหคตา
 กามราคะสญฺโฆชนา ปฏิมสญฺโฆชนา อณฺุสหคตา กามราคานุสยา
 ปฏิมานุสยา ตเททกฺขุเจหิ จ กิเลสฺหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อรหโต
 รูปราคะ อรูปราคะ มานา อุกฺขจฺจา อวิชฺชาย มานานุสยา ภาวราคะ-
 นุสยา อวิชฺชานุสยา ตเททกฺขุเจหิ จ กิเลสฺหิ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ
 จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อยํ จิตฺตวิเวโก ฯ

กตโม อุปฺธิวิเวโก ฯ อุปฺธิ วุจฺจนฺติ กิเลสฺสา จ ขนฺธา จ
 อภิสงฺขารา จ ฯ อุปฺธิวิเวโก วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพ-
 สงฺขารสมฺโถ สพฺพูปฺธิปฏฺินิสฺสคฺโค ตณฺุหฺกฺขโย วิราโค นิโรธฺ นิพฺพานํ
 อยํ อุปฺธิวิเวโก ฯ

กายวิเวโก จ วุปกฺกฺขกายนํ^๑ เนกฺขมฺมาภิริตานํ จิตฺตวิเวโก จ
 ปริสุทฺทจิตฺตานํ ปรมเวทานปฺปตฺตานํ อุปฺธิวิเวโก จ นิรูปฺฐิณํ ปุคฺคฺลาณํ
 วิสงฺขารคฺตานํ ฯ

วิเวเก ลิกฺขิสามเสติ โส เถโร ปกตฺติยา ลิกฺขิตฺตลิกฺโข อปิจ
 ฌมฺมเทสนํ [๒] ยาจนฺโต เอวมาห วิเวเก ลิกฺขิสามเสติ ฯ เตนนาห

๑ ม. วิเวกฺกฺขกายนํ ฯ
 ๒ ม. ไป. เอตฺถนฺตเร อุปฺทาย ฌมฺมเทสนํ สาเวนฺโตติ ทิสฺสนฺติ ฯ

เถโร ติสฺโส เมตฺเตยฺโย

เมถุนมฺนุยฺยตฺตสฺส (อิจฺจา ยสฺมา ติสฺโส เมตฺเตยฺโย)
วิฆาตํ พฺรหฺมิ มาริส
สุตฺวาน ทว สาสนํ
วิเวเก ลิกฺขิสฺสามเสติ ฯ

[๒๓๐] เมถุนมฺนุยฺยตฺตสฺส (เมตฺเตยฺยาติ ภควา)
มฺุสฺสเต วาปี สาสนํ
มิจฺฉา จ ปฏฺฐิพฺพชฺชติ
เอตํ ตสฺมี อนาริยํ ฯ

[๒๓๑] เมถุนมฺนุยฺยตฺตสฺสาติ เมถุนธฺมโม นาม โย โส
อสทฺธมฺโม คามธฺมโม วสธมฺมโม ทุฏฺฐจฺจุลโล โอทกนฺตฺติโก รหฺสฺโส
ทฺวยทฺวยสฺมาปตฺติ ฯ กิการณฺา วุจฺจติ เมถุนธฺมโม ฯ อุภินฺนํ รตฺตทานํ
สฺารตฺตทานํ อวสฺสุตฺตทานํ ปริยฺภูจฺจิตฺตทานํ ปริยาทินฺนจฺจิตฺตทานํ อุภินฺนํ สทิสฺสานํ
ธฺมโมติ ตํการณฺา วุจฺจติ เมถุนธฺมโม ฯ ยถา อุโภ กลหการกา
เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ ภณฺทนการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ
ภสฺสการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ วิวาทการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ
อุโภ อธิกรณการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ วาทินฺน เมถุนกาติ
วุจฺจนฺติ อุโภ สลลาปกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ เอวเมว อุภินฺนํ รตฺตทานํ
สฺารตฺตทานํ อวสฺสุตฺตทานํ ปริยฺภูจฺจิตฺตทานํ ปริยาทินฺนจฺจิตฺตทานํ อุภินฺนํ สทิสฺสานํ
ธฺมโมติ ตํการณฺา วุจฺจติ เมถุนธฺมโม ฯ เมถุนมฺนุยฺยตฺตสฺสาติ เมถุน-
ธฺมเม ยฺยตฺตสฺส ปยฺยตฺตสฺส आयฺยตฺตสฺส สฺมายฺยตฺตสฺส ตจฺจจฺริตฺตสฺส
ตพฺพหฺลสฺส ตคฺครุกฺสฺส ตนฺนินฺนสฺส ตปฺไปถนสฺส ตปฺปพฺวารสฺส
ตททิมฺมุตฺตสฺส ตทาทิปฺเตยฺยสฺสาติ เมถุนมฺนุยฺยตฺตสฺส ฯ เมตฺเตยฺยาติ
ภควา ตํ เถรํ โคตฺเตน อาลปติ ฯ ภควาติ คารวาทิวจฺฉนํ ฯ อปิจ

ภคฺคราโคติ ภควา ๑ ภคฺคโทโสติ ภควา ๑ ภคฺคโมโหติ ภควา ๑
 ภคฺคมาโนติ ภควา ๑ ภคฺคทิวฺฐิตี ภควา ๑ ภคฺคกณฺฐโกติ^๑ ภควา ๑
 ภคฺคกิลโสติ ภควา ๑ ภฺช วิภฺช ปฏฺวิภฺช^๒ ฐมฺมรตฺตหนฺติ ภควา ๑
 ภวานํ อนุตฺกโรติ ภควา ๑ ภาวิตกาโยติ ภควา ๑ ภาวิตลีสโล
 ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปณฺโฆติ ภควา ๑ ภฺช วา ภควา อรณฺณวนปตฺตณฺนิ
 ปนฺตณฺนิ เสนาสนณฺนิ อปฺปสทฺทณฺนิ อปฺปนิคฺโขสนณฺนิ วิชนวตณฺนิ
 มนุสฺสราหเสยฺยกณฺนิ^๓ ปฏฺฐิสฺลลนสارูปานฺตี ภควา ๑ ภาคี วา ภควา
 จีวรปฺนิทฺทปาตเสนาสนคฺลนปจฺจยฆอสฺสชฺชปฺริกฺขารณฺนติ ภควา ๑ ภาคี
 วา ภควา อตฺถรตฺตสฺส ฐมฺมรตฺตสฺส วิมฺุตฺติริตฺตสฺส อธิสฺสีตฺตสฺส อธิจิตฺตสฺส
 อธิปณฺณายาติ ภควา ๑ ภาคี วา ภควา จตฺตุนํ ฌานนํ จตฺตุนํ
 อปฺปมณฺณนํ จตฺตุนํ อรูปสฺมาปตฺตีนฺนติ ภควา ๑ ภาคี วา ภควา
 อฏฺฐจฺจนํ วิโมกฺขณํ อฏฺฐจฺจนํ อภิกายตณนํ นวณฺนํ อนุปฺพุพฺพวิหาร-
 สฺมาปตฺตีนฺนติ ภควา ๑ ภาคี วา ภควา ทสฺนํ สณฺณวณฺณนํ
 ทสฺนํ กลินฺนสฺมาปตฺตีนํ อานาปานสฺสตฺติสฺมาธิสฺส อสฺสุภสฺมาปตฺตียาติ
 ภควา ๑ ภาคี วา ภควา จตฺตุนํ สติปฏฺฐจฺจนนํ จตฺตุนํ สมนฺนปฺปชานนํ
 จตฺตุนํ อิทฺธิปฺปาหณํ ปณฺจณฺนํ อินฺทฺริยานํ ปณฺจณฺนํ พลนํ สตฺตุนํ
 โโพชฺฌณฺณนํ อริยสฺส อฏฺฐจฺจนฺนิกสฺส มคฺคสฺสชาติ ภควา ๑ ภาคี วา
 ภควา ทสฺนํ ตถาคตฺพลนํ จตฺตุนํ เวสสารชฺชานํ จตฺตุนํ ปฏฺฐิสฺมกฺกิทนํ
 ฌนฺนํ อภิกฺขณนํ ฌนฺนํ พุทฺธชฺชมฺมานนฺติ ภควา ๑ ภควาติ เนตํ นามํ
 มาตรา กตํ น ปิตฺตรา กตํ น ภাত্রา กตํ น ภคินฺนิยา กตํ น
 มิตฺตตามจฺเจหิ กตํ น ฆาติสาลโหติเตหิ กตํ น สมนฺนพฺรหฺมณฺเณหิ กตํ
 น เทวตาทิ กตํ วิโมกฺขนฺนติกเมตํ พุทฺธชานํ ภควนฺตณนํ โพธิยา มุเล
 สห สพฺพพณฺณตฺตณฺณสฺส^๔ ปฏฺฐิลลาภา สจฺจจิกกา ปณฺณตฺตติ ยทิทํ ภควาติ

๑ ม. ภคฺคกณฺฐโกติ ๑ เอวมฺบุปริปี ๑

๒ ม. ปวิภฺช ๑ เอวมฺบุปริปี ๑

๓ ม. มนุสฺสราหเสยฺยกณฺนิ ๑

๔ ม. ย. สพฺพพณฺณตฺตณฺณสฺส ๑

เมตฺเตยฺยยาตี ภควา ฯ

[๒๓๒] มุสฺสเต วาปี สาสนนฺติ ทฺวีหิ การณฺเหติ สาสนํ มุสฺสตี
ปฺริยตฺตีสานนฺมปิ มุสฺสตี ปฏฺฐิปตฺตีสานนฺมปิ มุสฺสตี ฯ

กตมํ ปฺริยตฺตีสานนํ ฯ ยํ ตสฺส ปฺริยาปฺภุํ สุตฺตํ เคยฺย
เวยฺยาकरणํ คาถา อุทธานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภุตฺตมมํ เวทลลํ อิหํ
ปฺริยตฺตีสานนํ ฯ ตมปิ มุสฺสตี [๑] ปฺริมุสฺสตี ปฺริพาหิโร โหตีตี
เอวมปิ มุสฺสเต วาปี สาสนํ ฯ

กตมํ ปฏฺฐิปตฺตีสานนํ ฯ สมมาปฏฺฐิปทา อนฺุโลมปฏฺฐิปทา อปฺจจฺนีก-
ปฏฺฐิปทา อนฺุวตฺตปฏฺฐิปทา ฐมมานฺุชฺชมมปฏฺฐิปทา สีเลสุ ปฺริปฺริการิตา
อินฺุทฺริเยสุ คฺคตฺตทวารตา โภชเน มตฺตตณฺุชฺชตา ชาคริยานฺุโยโค
สตีสมปฺชณฺุณํ จตฺตารโห สตีปฺญฺจานา จตฺตารโห สมมปฺปชานา จตฺตารโห
อิทฺธิปฺปาทา ปณฺุจฺฉินฺุทฺริยานิ ปณฺุจ พลานิ สตฺต โพชฺฌนฺุคา อริโย
อณฺุจจฺจโก มคฺโค อิหํ ปฏฺฐิปตฺตีสานนํ ฯ ตมปิ มุสฺสตี ปฺริมุสฺสตี
ปฺริพาหิโร โหตีตี เอวมปิ มุสฺสเต วาปี สาสนํ ฯ

[๒๓๓] มิจฺฉา จ ปฏฺฐิปชฺชตีตี ปาณมปิ หนตี อทินฺุณมปิ
อาทียตี สนฺุทฺธิมปิ ฉินฺุทฺตี นิลฺโลปมปิ ทรตี เอกาคาริกมปิ กโรตี
ปฺริปฺนฺุถปิ ตฺธิจฺจตี ปฺรทารมปิ คจฺจตี มุสาปี ภณฺุตีตี มิจฺฉา จ
ปฏฺฐิปชฺชตี ฯ

[๒๓๔] เอตํ ตสฺมี อนาริยนฺุติ เอตํ ตสฺมี ปุคฺคเล
อนริยธมฺโม พาลธมฺโม มุพฺุทฺธมฺโม อณฺุณธมฺโม^๒ อมราวิกฺเขปธมฺโม
ยทฺธิ มิจฺฉา ปฏฺฐิปทาตี เอตํ ตสฺมี อนาริยํ ฯ เตนาท ภควา

เมถุนมฺนุชฺชตฺตสฺส (เมตฺเตยฺยยาตี ภควา)

มุสฺสเต วาปี สาสนํ

๑ ม. เอตฺถนฺุตเร สมมุสฺสตี ปมุสฺสตี สมปมุสฺสตี ปฺริพาหิโร ... อิติ ทิสฺสนฺุติ ฯ สทฺพตฺต
อฺธิสเมว ฯ ๒ ม. อณฺุณธมฺโม ฯ

มิจจา จ ปฏิปชชติ
เอตํ ตสฺมี อนาริยนฺติ ฯ

[๒๓๕] เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน
เมถุนํ โย นิเสวติ
ยานํ ฆนตํวํ ตํ โลก
หีนมาหุ ปุถุชฺชนํ ฯ

[๒๓๖] เอโก ปุพฺเพ จริตฺวานาติ ทวีหิ การณฺเหติ เอโก
ปุพฺเพ จริตฺวาน ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน วา คณาวรสฺสคคฺคฺกฺเจเน วา ฯ

กถํ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน ฯ สพฺพํ
ฆราวาสปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวา ปุตฺตทวารปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวา ฆาติปฺลิโพธํ
ฉินฺหิตฺวา มิตฺตามจฺจปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวา สนนฺธิปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวา
เกสมสฺสุํ โอิหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา
อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อากิณฺจนภาวํ อูปคฺนตฺวา เอโก จรติ วิหฺรติ
อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ เอวํ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก
ปุพฺเพ จริตฺวาน ฯ

กถํ คณาวรสฺสคคฺคฺกฺเจเน เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน ฯ โส เอวํ
ปพฺพชิตฺวา สมานิ เอโก อรณฺณวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ
ปฏฺธิเสวติ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิกฺโขมฺสานิ วิชนวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ
ปฏฺธิสฺสลาณสารูปานิ ฯ โส เอโก คจฺจติ เอโก ติฏฺฐติ เอโก นิสฺหติ
เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ เอโก ปฏฺฐิกฺกมฺติ
เอโก รโห นิสฺหติ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ เอโก จรติ วิหฺรติ อิริยติ
วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ เอวํ คณาวรสฺสคคฺคฺกฺเจเน เอโก ปุพฺเพ
จริตฺวาน ฯ

[๒๓๗] เมถุนํ โย นิเสวตีติ เมถุนธฺมโม นาม โย โส
อสทฺธธฺมโม ฯเปฯ ตํการณฺหา วุจฺจติ เมถุนธฺมโม ฯ เมถุนํ โย นิเสวตีติ

โส^๑ อปรน สมเยน พุทฺธํ ฌมฺมํ สงฺฆํ ลิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนา-
ยวตฺตติตฺวา เมถุนฌมฺมํ เสวติ นิเสวติ สํเสวติ ปฏฺฐิสฺเสวตีติ เมถุนํ โย
นิเสวติ ฯ

[๒๓๘] ยานํ ฆนฺตํ ตํ โลกเกติ ยานนฺติ หตฺถิยานํ อสฺสยานํ
โคยานํ อชยานํ เมถุนกฺขยานํ โอฏฺฐยานํ ขรยานํ ฆนฺตํ อหนฺตํ
อการิตํ อวิเนตํ อฺปฺปถํ คณฺหาติ วิสมํ ขาณฺมุเป ปาสาณมุเป อภิรุหติ
ยานมุเป อโรหณมุเป^๒ ภาณฺชติ ปปาเตปิ ปปตติ ฯ ยถา ตํ ฆนฺตํ
ยานํ อหนฺตํ อการิตํ อวิเนตํ อฺปฺปถํ คณฺหาติ เอวเมว โส วิพฺภนฺตโก
ฆนฺตยานปฏฺฐิภาโค อฺปฺปถํ คณฺหาติ มิจฺฉาภิฏฺฐี คณฺหาติ ฯ เปฯ
มิจฺฉาสมาธี คณฺหาติ ฯ ยถา ตํ ฆนฺตํ ยานํ อหนฺตํ อการิตํ อวิเนตํ
วิสมํ ขาณฺมุเป ปาสาณมุเป อภิรุหติ เอวเมว โส วิพฺภนฺตโก
ฆนฺตยานปฏฺฐิภาโค วิสมํ กายกมฺมํ อภิรุหติ วิสมํ วจฺจกมฺมํ อภิรุหติ
วิสมํ มโนกมฺมํ อภิรุหติ วิสมํ ปาณฺดาตฺตํ อภิรุหติ วิสมํ อทินฺนาทานํ
อภิรุหติ วิสมํ กาเมสุมิจฺฉาจารํ อภิรุหติ วิสมํ มุสาวาหํ อภิรุหติ วิสมํ
ปิสุณฺณํ วาจํ อภิรุหติ วิสมํ ผรุสํ วาจํ อภิรุหติ วิสมํ สมฺมปฺปลาปํ
อภิรุหติ วิสมํ อภิซฺฉมฺมํ อภิรุหติ วิสมํ พฺยาปาหํ อภิรุหติ วิสมํ
มิจฺฉาภิฏฺฐี อภิรุหติ วิสเม สงฺขารे อภิรุหติ วิสเม ปญฺจ กามคฺุณฺเ
อภิรุหติ วิสเม นีวรเณ อภิรุหติ ฯ ยถา ตํ ฆนฺตํ ยานํ อหนฺตํ
อการิตํ อวิเนตํ อโรหณมุเป ภาณฺชติ เอวเมว โส วิพฺภนฺตโก
ฆนฺตยานปฏฺฐิภาโค นิรये อตฺตานํ ภาณฺชติ ติรจฺฉานโยนินฺยา^๓ อตฺตานํ
ภาณฺชติ ปิตฺติวิสเย อตฺตานํ ภาณฺชติ มนุสฺสโลเก อตฺตานํ ภาณฺชติ
เทวโลเก อตฺตานํ ภาณฺชติ ฯ ยถา ตํ ฆนฺตํ ยานํ อหนฺตํ อการิตํ
อวิเนตํ ปปาเตปิ^๔ ปปตติ เอวเมว โส วิพฺภนฺตโก ฆนฺตยานปฏฺฐิภาโค

๑ ม. โย ฯ

๒ ส. โปตฺถเก ปิสฺสทเ นตฺถิ, ม. อโรหณมุเป ฯ

๓ ม. ติรจฺฉานโยนินฺยํ ฯ

๔ ม. ปิสฺสทเ นตฺถิ ฯ

ชาติปปาตมฺหิปี^๑ ปปตติ ชราปปาตมฺหิปี ปปตติ พุยาธิปปาตมฺหิปี
 ปปตติ มรณปปาตมฺหิปี ปปตติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาส-
 ปปาตมฺหิปี ปปตติ ฯ โลเกติ อปายโลเก ฯเปฯ มนุสฺสโลเกติ ยานํ
 ฆนฺตํวํ ตํ โลเก ฯ

[๒๓๙] ทินฺมาหุ ปุณฺณชฺชนนฺติ ปุณฺณชฺชนาติ เกนตฺเถน ปุณฺณชฺชนา ฯ
 ปุณฺณ กิเลสฺ ชเนนฺตีติ ปุณฺณชฺชนา ฯ ปุณฺณ อวิหตสฺสกายทิมฺมุจฺจิกาทิ
 ปุณฺณชฺชนา ฯ ปุณฺณ สตุถารานํ มุขฺลโลภิกาทิ ปุณฺณชฺชนา ฯ ปุณฺณ สพุพคตีหิ
 อารุฆฺชาติ^๒ ปุณฺณชฺชนา ฯ ปุณฺณ นานาภิสฺสงฺขาเรหิ^๓ อภิสฺสงฺขโรนฺตีติ ปุณฺณชฺชนา ฯ
 ปุณฺณ นานาโอมฺเหหิ วุญฺหนฺตีติ ปุณฺณชฺชนา ฯ ปุณฺณ นานาสนฺตาเปหิ
 สนฺตปฺปนฺตีติ ปุณฺณชฺชนา ฯ ปุณฺณ นานาปริฬาเหหิ ปริทฺยหนฺตีติ
 ปุณฺณชฺชนา ฯ ปุณฺณ ปณฺจสฺส กามคฺคฺคฺนสฺส รตฺตา คิทฺธา คธิตฺตา มุจฺจนิตา
 อชฺโฆปนฺนา^๔ ลคฺคา ลคฺคิตฺตา ปลิพุทฺธาติ ปุณฺณชฺชนา ฯ ปุณฺณ ปณฺจหิ
 นีวรณฺเหหิ อารุฆฺชาติ^๕ นิรุฆฺตา โอมฺมุฆฺตา^๖ ปิหิตฺตา ปณฺจจฺจนฺนา ปณฺจิกฺขุชฺชิตฺตาติ
 ปุณฺณชฺชนา ฯ ทินฺมาหุ ปุณฺณชฺชนนฺติ ปุณฺณชฺชนํ ทินฺนํ นินฺนํ โอมกํ ลามกํ
 ชตฺตุกํ^๗ ปริตฺตนฺติ เอวมาหุ เอวมาหํสฺส เอวํ กเถนฺติ เอวํ ฆนฺนฺติ
 เอวํ ทิปฺยนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตีติ ทินฺมาหุ ปุณฺณชฺชนํ ฯ เตนาห ฆคฺวา

เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน เมธุนํ โย นิสฺเสวติ

ยานํ ฆนฺตํวํ ตํ โลเก ทินฺมาหุ ปุณฺณชฺชนนฺติ ฯ

[๒๔๐] ยโส กิตฺตี จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปี ตสฺส สฺวา

เอตมฺปิ ทิสฺวา ลิกฺขเถ เมธุนํ วิปฺปหาตเว ฯ

[๒๔๑] ยโส กิตฺตี จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปี ตสฺส สฺวาติ

กตฺโม ยโส ฯ อิธกฺจฺโจ ปุพฺเพ สมณฺภาเว สกฺกโต โหติ ครุกฺโต

๑ ม. ชาติ... ชรา... พุยาธิ... มรณ... โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสปปาตมฺหิปี ฯ

๒ ม. อารุฆฺจฺจิตฺตาติ ฯ ๓ ม. นานาภิสฺสงฺขาเร ฯ ๔ ม. อชฺโฆปนฺนา ฯ

๕ ม. อารุฆฺตา นิรุฆฺตา โอมฺมุฆฺตา ฯ ๖ ม. โอมฺมุฆฺตา ฯ ๗ ม. ชตฺตุกํ ฯ

มานิโต ปุชฺชิตอ อปจฺจิตอ ลากิ จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-
 ฆาสซุขปริกฺขารานํ อยํ ยโส ๑ กตมา กิตฺติ ๑ อิธกจฺจ ปุพฺเพ
 สมณภาเว กิตฺติวณฺณโกโต โหติ ปณฺหิตอ วิยตฺโต เมธาวิ พุทฺธสุโต
 จิตฺตกถิ กลฺยาณปฏฺฐิภาณ สุตฺตตฺนฺติโกติ วา วินยธโรติ วา ฌมฺม-
 กถิโกติ วา อารณฺณโกติ วา ปิณฑปาติโกติ วา ปัสสฺสโกติ วา
 เตจฺจวีโรติ วา สฺปทานจาริโกติ วา ขลฺปจฺจฆาตฺติโกติ วา เนสซุชฺชโกติ
 วา ยถาสนฺนทฺติโกติ วา ปจฺจมสฺส ฌานสฺส ลากิตี วา พุตฺติยสฺส
 ฌานสฺส ลากิตี วา ตตฺติยสฺส ฌานสฺส ลากิตี วา จตฺตตฺถสฺส
 ฌานสฺส ลากิตี วา อากาสาณญฺจายตฺนสฺมาปตฺติยา ลากิตี วา
 วิญฺญาณญฺจายตฺนสฺมาปตฺติยา ลากิตี วา อากิณฺจณฺญายตฺนสฺมาปตฺติยา
 ลากิตี วา เนวสณฺญาณาสณฺญาตฺนสฺมาปตฺติยา ลากิตี วา อยํ
 กิตฺติ^๑ ๑ ยโส กิตฺติ จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปิ ตสฺส สาทิ ตสฺส
 อปเรน สมเยน พุทฺธํ ฌมฺมํ สงฺฆํ ลิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตสฺส
 โส จ ยโส สว จ กิตฺติ หายติ ปริหายติ ปริธฺสติ ปริปตฺติ
 อนฺตรธายติ วิปฺปลฺล
 โส ๑

[๒๔๒] เอตมฺปิ ทิสฺวา ลิกฺเขถ เมถุนํ วิปฺปาทเวติ เอตฺนฺติ
 ปุพฺเพ สมณภาเว ยโส จ^๒ กิตฺติ จ อปรภาเค พุทฺธํ ฌมฺมํ
 สงฺฆํ ลิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตสฺส อยโส จ อกิตฺติ จ เอตํ
 สฺมาปตฺติวิปฺตฺติ ทิสฺวา^๓ ปสฺสิตฺวา ตฺถยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
 วิมฺภูตํ กตฺวาติ เอตมฺปิ ทิสฺวา ๑ ลิกฺเขถาติ ติสฺโส ลิกฺขา อธิสฺสิลลิกฺขา
 อธิจิตฺตลิกฺขา อธิปญฺญาลิกฺขา ๑

กตมา อธิสฺสิลลิกฺขา ๑ อิธ ภิกฺขุ สิวา โหติ ปาณฺธิโมกฺขสํวรสํวุโต
 วิหฺรติ อจารโคจรสมฺปนฺโน อณฺุมตฺเตสฺสุ วชฺเชสฺสุ ฆายทสฺสวี่ สฺมาทาย

๑ ม. กิตฺตตี ๑

๒ ม. จสทฺโท นตฺถิ ๑

๓ ม. อธิสทฺโท อตฺถิ ๑

สิกขติ สิกขาปเทสุ ขุททโก สীগฺกชนฺโต มหนฺโต สীগฺกชนฺโต สीलํ
 ปติฏฺฐา อาที จรณํ สํยโม สํวโร มุขํ ปมุขํ กุสลานํ ฅมฺมานํ
 สสมาปตฺติยา อयํ อธิสীগฺกขา ฯ

กตมา อธิจิตฺตสิกฺขา ฯ อีธ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ
 อกุสเลหิ ฅมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกฺขํ ปีตีสฺสขํ ปจฺมํ ฅมานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ วิตกฺกวิจฺจารานํ วุปสฺมา อชฺฅตฺตํ สมนฺปสาหนํ
 เจตโส เอโกทีการวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาริขํ ปีตีสฺสขํ ทฺตฺติยํ ฅมานํ ตตฺติยํ
 ฅมานํ จตฺตฺตํ ฅมานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อयํ อธิจิตฺตสิกฺขา ฯ

กตมา อธิปญฺญาสิกฺขา ฯ อีธ ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ
 อุทฺยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาโคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย
 สมนฺมาทฺทฺทฺชกฺขยคามินิยา โส อิทํ ทฺทฺกชนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ
 ทฺทฺกชฺสมุทฺโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทฺทฺกชนิโรโรติ ยถาภูตํ ปชานาติ
 อยํ ทฺทฺกชนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อิมฺเ อาสวาติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ อาสวสมุทฺโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ
 อาสวนิโรโรติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ อธิปญฺญาสิกฺขา ฯ

เมถุนนฺตี^๑ เมถุนธมฺโม นาม โย โส อสทฺธมฺโม ฯเปฯ
 ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม ฯ เอตมฺปิ ทิสฺวา สิกฺกเขถ เมถุนํ
 วิปฺปหาตเวติ เมถุนธมฺมสุส ปหานาย วุปสฺมา ย ปฏฺธินิสฺสคฺคาย
 ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิยา อธิสীগฺกปิ สิกฺกเขยฺย อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺกเขยฺย อธิปญฺญมฺปิ
 สิกฺกเขยฺย ฯ อิมฺมา ติสฺโส สิกฺกา^๒ อวชฺเชนฺโต^๓ สิกฺกเขยฺย ชานนฺโต
 สิกฺกเขยฺย ปสฺสนฺโต สิกฺกเขยฺย ปจฺจเวกฺกชนฺโต สิกฺกเขยฺย จิตฺตํ อธิฏฺฐชนฺโต
 สิกฺกเขยฺย สทฺธา ย อธิมฺุจฺจนฺโต สิกฺกเขยฺย วิริยํ ปคฺคณฺนฺโต สิกฺกเขยฺย

๑ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ฯ

๒ ม. สิกฺกาโย ฯ

๓ ม. อวชฺชนฺโต ฯ

สตี อฺปฏฺฐเปนฺโต ลิกฺขะเยย จิตฺตํ สมาทหนฺโต ลิกฺขะเยย ปณณาย
 ปชานนฺโต ลิกฺขะเยย อภิญฺเฌเยย อภิชาณฺโต ลิกฺขะเยย ปริณฺเฌเยย
 ปริชาณฺโต ลิกฺขะเยย ปหาตพฺพํ ปชทนฺโต ลิกฺขะเยย ภาเวตพฺพํ
 ภาเวนฺโต ลิกฺขะเยย สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต ลิกฺขะเยย อาจเรยฺย
 สมาจเรยฺย สมหาย วตฺเตยฺยาคี เอตมฺปิ ทิสฺวา ลิกฺখেถ เมถุนํ
 วิปฺปหาตเว ฯ เตเนาห ภควา

ยโส กิตฺตี จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปิ ตสฺส สา
 เอตมฺปิ ทิสฺวา ลิกฺখেถ เมถุนํ วิปฺปหาตเวติ ฯ

[๒๔๓] สงฺกปฺเปหิ ปเรโต โส กปฺโถน วิย ฉายติ
 สุตฺวา ปเรสํ นิคฺโขสํ มงฺกุ โหติ ตถาวโร ฯ

[๒๔๔] สงฺกปฺเปหิ ปเรโต โส กปฺโถน วิย ฉายตีติ
 กามสงฺกปฺเปน พฺยาปาทสงฺกปฺเปน วิหีสาสงฺกปฺเปน ทิฏฺฐิสงฺกปฺเปน
 ผุฏฺฐโจ ปเรโต สโมหิตโต สมนฺนาคโต [๑] กปฺโถน วิย มนฺโท วิย
 โมมุโห วิย ฉายติ ปชฺฌายติ นิชฺฌายติ อวชฺฌายติ^๒ ฯ ยถา
 อฺลฺลโก รุกฺขสาขายํ มฺลิกํ คมยมาโน^๓ ฉายติ ปชฺฌายติ นิชฺฌายติ
 อวชฺฌายติ ยถา โกตถฺถุ นทีตีเร มจฺเจ คมยมาโน ฉายติ
 ปชฺฌายติ นิชฺฌายติ อวชฺฌายติ ยถา วิลารโ^๔ สนฺธิสมลสฺสงฺกตฺตีเร^๕
 มฺลิกํ คมยมาโน ฉายติ ปชฺฌายติ นิชฺฌายติ อวชฺฌายติ ยถา
 คทฺรโภ วหจฺฉินโน สนฺธิสมลสฺสงฺกตฺตีเร ฉายติ ปชฺฌายติ นิชฺฌายติ
 อวชฺฌายติ เอวเมว โส วิพฺพานฺตโก กามสงฺกปฺเปน พฺยาปาทสงฺกปฺเปน
 วิหีสาสงฺกปฺเปน ทิฏฺฐิสงฺกปฺเปน ผุฏฺฐโจ ปเรโต สโมหิตโต สมนฺนาคโต
 [๖] กปฺโถน วิย มนฺโท วิย โมมุโห วิย ฉายติ ปชฺฌายติ

๑ ม. ย. เอตถนฺตเร ปหิตฺตติ ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. อปชฺฌายติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
 ๓ ม. ย. คมยมาโน ฯ เอวมฺปฺริปี ๔ ม. วิฬารโ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
 ๕ ลี. สนฺธิสมลสฺสงฺกตฺตีเร, ม. สนฺธิสมลสฺสงฺกตฺตีเร ฯ
 ๖ ลี. ม. ย. เอตถนฺตเร ปหิตฺตติ ทิสฺสตี ฯ

นิชฺฌายติ อวชฺฌายตีติ สงฺกบฺเปหิ ปเรโต โส กบฺเณ วีย ฌายติ ฯ
 [๒๔๕] สุตฺวา ปเรลํ นิคฺโขลลํ มงฺกุ โหติ ตถาวีโรติ
 ปเรสนฺติ อุปฺชฌายกา^๑ วา อัจฉริยา วา สมานุပ္ชฌายกา วา
 สมานาฉฉริยา วา มิตฺตทา วา สนฺทิกฺกจา วา สมฺภตฺตทา วา สหยา วา
 โจเทนฺติ ตสฺส เต โข อวฺุโส อลาภา ตสฺส เต ทูลลทฺธํ ยํ ตวํ
 เอวฺรูปํ อุกฺฟารํ สตฺถารํ ลภิตฺวา เอวํ สุวากฺขาทเต ฌมฺมวินเย
 ปพฺพชิตฺวา เอวฺรูปํ อริยคณํ ลภิตฺวา หีนสฺส เมถุนฌมฺมสฺส การณา
 พุทฺธํ ฌมฺมํ สงฺฆํ ลิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺโตลฺลิตฺติ สทฺธาปิ นาม เต
 นาโหสิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ หิริปิ นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ
 โอตฺตปฺปมฺปิ นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ วิริยมฺปิ นาม เต
 นาโหสิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ สติปิ นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ
 ปญฺญาปิ นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุติ เตลลํ วจฺนํ พุยฺยปฺปถํ
 เทสนํ อนฺนลิกฺกจฺฉี สุตฺวา สฺุณฺนิตฺวา อุกฺคเหตฺวา อุปฺচারยิตฺวา อุปฺลภฺกฺขยิตฺวา
 มงฺกุ โหติ ปิพฺพิโต ฌมฺมฺภูโต พุยฺยตฺถิตฺโต^๒ โทมนสฺสลิโต โหติ ฯ ตถาวีโรติ
 ตถาวีโร ตาทิโส ตสฺสณฺนฺนฺจิตฺโต ตปฺปการโ ติปฺปปฏิมาโค โย โส
 วิพฺภนฺตโกติ สุตฺวา ปเรลํ นิคฺโขลลํ มงฺกุ โหติ ตถาวีโร ฯ เตนานห
 ภควา

สงฺกบฺเปหิ ปเรโต โส กบฺเณ วีย ฌายติ
 สุตฺวา ปเรลํ นิคฺโขลลํ มงฺกุ โหติ ตถาวีโรติ ฯ

[๒๔๖] อถ สตฺถานิ กุรุเต ปรวาเทหิ โจทิตโต
 เอส ขวสฺส มหาเคโธ โมสวชฺชํ ปคาหติ ฯ

[๒๔๗] อถ สตฺถานิ กุรุเต ปรวาเทหิ โจทิตฺติ อถาติ
 ปทสนฺติ ปทลลสคฺโค ปทปาริปุริ อกฺขรสมวาโย พุยฺยชนฺนลฺลิกฺกจฺฉตา

๑ ม. อุปชฌายา วา อัจฉริยา วา ฯ   ๒ ม. พยชาติ ฯ

ปทานุပ္พุพตฺตเมตฺ^๑ อถาติ ฯ สตุตฺตานีติ ตีณิ สตุตฺตานิ กายสตุตฺตํ
 วจีสตุตฺตํ มโนสตุตฺตํ ฯ ติวริชํ กายทฺวจฺจริตํ กายสตุตฺตํ จตฺตฺตฺตํ วจีสตุตฺตํ
 วจีสตุตฺตํ ติวริชํ มโนทฺวจฺจริตํ มโนสตุตฺตํ ฯ ปรวาทฺเทหิ โจทิตฺติ
 อฺปชฺชฌายเกหิ วา อจาริยเกหิ วา สฺมานุชฺชฌายเกหิ วา สฺมานา-
 จริยเกหิ วา มิตฺเตหิ วา สนนฺทฺวิญฺญูเจหิ วา สฺมมฺภตฺเตหิ วา สหยาเยหิ วา
 โจทิตฺติ สฺมฺปชานมฺุสา ภาสฺติ อภิรโต อหํ ภนฺเต อโหสิ ปพฺพชฺชชฺชาย
 มาตา เม โปเสตพฺพวา เตนมฺหิ วิพฺพนฺโตตฺติ ภณฺติ ปิตา เม
 โปเสตพฺพโไพ เตนมฺหิ วิพฺพนฺโตตฺติ ภณฺติ ภาตา เม โปเสตพฺพโไพ ภคินี
 เม โปเสตพฺพวา ปุตฺโตตฺติ เม โปเสตพฺพโไพ ธีตา เม โปเสตพฺพวา มิตฺตวา
 เม โปเสตพฺพวา อมจฺจา เม โปเสตพฺพวา ฉาตกา เม โปเสตพฺพวา
 สาลอหิตา เม โปเสตพฺพวา เตนมฺหิ วิพฺพนฺโตตฺติ ภณฺติ วจีสตุตฺตํ กโรตฺติ
 [๒] ชเนติ สญฺชเนติ นิพฺพตฺเตตฺติ อภินิพฺพตฺเตตฺตีติ อถ สตุตฺตานิ
 กุรุเต ปรวาทฺเทหิ โจทิตฺติ ฯ

[๒๔๘] เอส ขวสฺส มหาเคโธติ เอส โข อสฺส มหาเคโธ
 มหาวนํ มหาคหนํ มหากนฺตฺตารุ มหาวิสฺโม มหากุญฺโฆโล มหาลงฺโก
 มหาลิปโป มหาลิปโปโธ มหาวนฺธนํ ยทิทํ สฺมฺปชานมฺุสวาโทติ
 เอส ขวสฺส มหาเคโธ ฯ

[๒๔๙] โมสวชฺชํ ปคาทตีติ โมสวชฺชํ วุจฺจติ มุสวาโท ฯ
 อธิชฺชจฺโจ สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ฉาติมชฺชฌคฺคโต วา
 ปุคฺคมชฺชฌคฺคโต วา ราชกุลฺลมชฺชฌคฺคโต วา อภินีโต สกฺขิปุญฺโฆโล เอหิ^๓ โภ
 ปุริส ยํ ชานาลิ ตํ วเทหีติ ฯ โส อชานํ วา อาห ชานามีติ ชานํ
 วา อาห น ชานามีติ อปฺสฺสํ วา อาห ปสฺสามีติ ปสฺสํ วา
 อาห น ปสฺสามีติ อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสฺสิกฺขญฺจิกฺขเหตุ

๑ ม. ... เปตํ ฯ ๒ ม. ย. เอตฺถนฺตฺเร สงฺกโรตฺตีติ ทิสฺสตี ฯ ๓ ม. โป. เอหฺมโภ ฯ

วา สมฺปชานมฺสา ภาสติ ฯ อิหํ วุจฺจติ โมสวชฺชํ ฯ อปิจ ตีหากาเรหิ
 มฺสาวาโท โหติ ปุพฺพเวสฺส โหติ มฺสา ภณิสฺสนฺติ ภณฺนตฺสฺส โหติ
 มฺสา ภณามีติ ภณิตฺสฺส โหติ มฺสา มยา ภณิตนฺติ อิมฺเหติ ตีหากาเรหิ
 มฺสาวาโท โหติ ฯ อปิจ จตฺตุหากาเรหิ [๑] ปญฺจหากาเรหิ ฯ
 ฉหากาเรหิ ฯ สตฺตตหากาเรหิ ฯ อฏฺฐหากาเรหิ มฺสาวาโท โหติ
 ปุพฺพเวสฺส โหติ มฺสา ภณิสฺสนฺติ ภณฺนตฺสฺส โหติ มฺสา ภณามีติ
 ภณิตฺสฺส โหติ มฺสา มยา ภณิตนฺติ วินิชาย ทิฏฺฐิํ วินิชาย ขนฺตี
 วินิชาย รุจฺสี วินิชาย สณฺณํ วินิชาย ภาวํ อิมฺเหติ อฏฺฐหากาเรหิ
 มฺสาวาโท โหติ ฯ โมสวชฺชํ ปคาหตีติ โมสวชฺชํ ปคาหติ โอคาคหติ
 อชฺฌอคาคหติ ปวิสตีติ โมสวชฺชํ ปคาหติ ฯ เตนาห ภควา

อถ สตฺถานิ กุรุเต ปรวาเทหิ โจทิตฺ

เอส ขวสฺส มหาเคโธ โมสวชฺชํ ปคาหตีติ ฯ

[๒๕๐] ปณฺหิตฺโตติ สมณฺญาโต เอกจริยํ อธิฏฺฐจฺจิตฺ

อถาปี^๒ เมถฺนเน ยุตฺโต มนฺโหว ปริกิสฺสติ ฯ

[๒๕๑] ปณฺหิตฺโตติ สมณฺญาโตติ อิทฺถกจฺโจ ปุพฺพเว สมณฺญาเว
 กิตฺติวณฺณกโต โหติ ปณฺหิตฺโต วยตฺโต เมธาวิ พหุสฺสุโต จิตฺตกถิ
 กลฺยาณปฏฺฏิภาณํ สุตฺตตันฺติโกติ วา วินยฺชโรติ วา ฆมฺมกถิโกติ วา
 ฯเปฯ เหวสณฺณานาสณฺญาตฺนสมฺมาปตฺติยา ลามิตี วา เอวํ ญาโต
 โหติ สณฺญาโต สมณฺญาโตติ ปณฺหิตฺโตติ สมณฺญาโต ฯ

[๒๕๒] เอกจริยํ อธิฏฺฐจฺจิตฺติ ทฺวิหิ การเณหิ เอกจริยํ
 อธิฏฺฐจฺจิตฺ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน วา คณฺวาวสฺสคฺคณฺเจน วา ฯ กถํ
 ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอกจริยํ อธิฏฺฐจฺจิตฺ ฯ สพฺพํ ฆราวาสปฺลิโพธํ

๑ ม. ไป. เอตฺถนฺตเร มฺสาวาโท โหติ ปุพฺพเวสฺส โหติ มฺสา ภณิสฺสนฺติ ภณฺนตฺสฺส โหติ
 มฺสา ภณามีติ ภณิตฺสฺส โหติ มฺสา มยา ภณิตนฺติ วินิชาย ทิฏฺฐิํ อิมฺเหติ จตฺตุหากาเรหิ
 มฺสาวาโท โหติ ฯ อปิจ ... อิติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. ส จาปี ฯ เอวมฺปริปี ฯ

ฉินฺหิตฺวา ๑เป๑ เอวํ ปพฺพชฺชชาสงฺขาเตน เอกจฺริยํ อธิภฺจฺจิตฺ ๑ กถํ
คณาววสุสคฺคภูเจน เอกจฺริยํ อธิภฺจฺจิตฺ ๑ โส เอวํ ปพฺพชฺชิตฺ สมนานํ
เอโก อรณฺณวนปตฺถานิ ปนฺตานิ ๑เป๑ เอวํ คณาววสุสคฺคภูเจน
เอกจฺริยํ อธิภฺจฺจิตฺติ เอกจฺริยํ อธิภฺจฺจิตฺ ๑

[๒๕๓] อถาปิ เมถุเน ยฺตุโตติ เมถุณธมฺโม นาม โย โส
อสทฺธมฺโม ๑เป๑ ตํการณา วุจฺจติ เมถุณธมฺโม ๑ อถาปิ เมถุเน
ยฺตุโตติ โส อปเรน สมเยน พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ ลิกฺขํ ปจฺจกฺขาย
หีนายาวตฺติตฺวา เมถุณธมฺเม ยฺตุโต ปยฺตุโต อายฺตุโต สมายฺตุโตติ
อถาปิ เมถุเน ยฺตุโต ๑

[๒๕๔] มนฺโหว ปริกิสฺสตีติ กปโณ วีย โมมฺุเห วีย กิสฺสตี
ปริกิสฺสตี ปริกิสฺสตี ปาณมฺปิ หนฺติ อทินฺนมฺปิ อาทียตี สนฺธิมฺปิ
ฉินฺหตี นิลโลปมฺปิ หนฺติ เอกาการิกมฺปิ กโรตี ปรีปนฺเถปิ ติมฺภจฺติ
ปรทารมฺปิ คจฺจติ มุสาปิ ภาณตี เอวมฺปิ กิสฺสตี ปริกิสฺสตี ปริกิลิสฺสตี ๑
ตเมณํ ราชานํ คเหตุวา วิวิธา กมฺมการณา กาเรนฺตี กสาหิปี
ตาเพฺนฺตี เวตฺเตหิปี ตาเพฺนฺตี อชฺชตฺตทณฺตเกหิปี ตาเพฺนฺตี หตฺถมฺปิ
ฉินฺหนฺตี ปาทมฺปิ ฉินฺหนฺตี หตฺถปาทมฺปิ ฉินฺหนฺตี กถฺณมฺปิ
ฉินฺหนฺตี นาสมฺปิ ฉินฺหนฺตี กถฺณนฺนํสมฺปิ ฉินฺหนฺตี วิลงฺคถาลิกมฺปิ
กโรนฺตี สงฺฆมฺภนฺตีกมฺปิ กโรนฺตี ราหุขมฺปิ กโรนฺตี โชติมาลิกมฺปิ
กโรนฺตี หตฺถปชฺชชฺชิติกมฺปิ กโรนฺตี เอรกวตฺตติกมฺปิ กโรนฺตี จิรกวาลิ-
กมฺปิ กโรนฺตี เอณฺนยฺยกมฺปิ กโรนฺตี พพิสมฺลิกมฺปิ กโรนฺตี
กหาปณกมฺปิ กโรนฺตี ขาราปตจฺจิกมฺปิ กโรนฺตี ปลิขปรีวตฺตติกมฺปิ
กโรนฺตี ปลาลปีจกมฺปิ กโรนฺตี ตตฺเตนปี เตเลน โอลิณฺจนฺตี สุนฺเขหิปี
ขาทาเพนฺตี ชีวนฺตมฺปิ สฺฐเล อุตฺตาเสนฺตี อสินาปี ลีลํ ฉินฺหนฺตี
เอวมฺปิ กิสฺสตี ปริกิสฺสตี ปริกิลิสฺสตี ๑ อถวา กามตณฺหนาย อภิกฺภูโต

ปณฺทิตฺตํ สมณฺณวาทํ เอกจฺริยํ อธิภฺจิจิตฺตํ
 อถาปิ เมถฺนํ ยุตฺตํ มนุโทว ปฺริกิสฺสตีติ ฯ

[๒๕๕] เอตมาทึนํ ฅตฺวา มุณี ปุพฺพปาปเร อิตฺ
 เอกจฺริยํ ทฬฺหํ กยฺรา น นิสฺสเวถ เมถฺนํ ฯ

[๒๕๖] เอตมาทึนํ ฅตฺวา มุณี ปุพฺพปาปเร อิตฺติ เอตนฺตํ
 ปุพฺเพ สมณฺณาเว ยโส จ กิตฺติ จ อปรภาเค พุทฺธํ ฅมฺมํ
 สงฺฆํ ลิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตสฺส อยโส จ อกิตฺติ จ เอตํ
 สมฺปตฺตตีวิปตฺตี^๑ ฅตฺวา^๒ ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
 วิภฺวตํ กตฺวา ฯ มุณีติ โมนํ วุจฺจติ ฅาณํ ยา ปณฺณวา ปชานนา
 ฯเปฯ สงฺคชาลมตฺติจฺจ โส มุณี ฯ อิตฺติ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิจฺยา อิมิสฺสา
 ขนฺตฺยา อิมิสฺสา รุจฺยา อิมฺสฺมี อาทาเย อิมฺสฺมี ฅมฺเม อิมฺสฺมี
 วินเย อิมฺสฺมี ฅมฺมวินเย อิมฺสฺมี ปาวจเน อิมฺสฺมี พุรหมจฺริเย อิมฺสฺมี
 สตฺถุสฺสาสเน อิมฺสฺมี อตฺตภาเว อิมฺสฺมี มนุสฺสโลเกติ เอตมาทึนํ
 ฅตฺวา มุณี ปุพฺพปาปเร อิตฺ ฯ

[๒๕๗] เอกจฺริยํ ทฬฺหํ กยฺราติ ทวีหิ การเณหิ เอกจฺริยํ
 ทฬฺหํ กเรยฺย ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน วา ฅณฺวาวสฺสคฺคฺกฺกฺเจเน วา ฯ

กถํ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอกจฺริยํ ทฬฺหํ กเรยฺย ฯ สพฺพํ
 ฅรราวสฺปลิโพธํ ฅินฺทิตฺวา ปุตฺตทวารปลิโพธํ ฅินฺทิตฺวา ฅาติปลิโพธํ
 ฅินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺจปลิโพธํ ฅินฺทิตฺวา สนฺนฺธิปลิโพธํ ฅินฺทิตฺวา
 เกสมสฺสํ โอาหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา
 อนคารยํ ปพฺพชฺชิตฺวา อากิณฺจณภาวํ อูปคฺนตฺวา เอโก จเรยฺย วิหเรยฺย
 อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺย เอวํ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน
 เอกจฺริยํ ทฬฺหํ กเรยฺย ฯ

๑ ม. สมฺปตฺตตี วิปตฺตติณฺจ ฯ

๒ ม. อิตฺสทฺเท อตฺติ ฯ

กถา คณาวาสสุคคฺกุเจณ เอกจริยํ ทฬฺหํ กเรยฺย ฯ โส เอวํ
 ปพฺพชิตฺตํ สมนฺโน เอโก อรณฺณวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ
 ปฏฺฐิสเวยฺย อปฺปสทฺททานิ อปฺปนิคฺโขมฺภานิ วิชนฺวาทานิ มนฺุสฺสราหเสยฺยกานิ
 ปฏฺฐิสลฺลานสารูปานิ ฯ โส เอโก คจฺเจยฺย เอโก ติฏฺฐเจยฺย เอโก
 นิสฺสีเทยฺย เอโก เสยฺยํ กปฺเปยฺย เอโก คามํ ปิณฺฑทาย ปวิเสยฺย
 เอโก ปฏฺฐิกกเมยฺย เอโก รโห นิสฺสีเทยฺย เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐเจยฺย เอโก
 จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺย เอวํ
 คณาวาสสุคคฺกุเจณ เอกจริยํ ทฬฺหํ กเรยฺย^๑ ฯ เอกจริยํ ทฬฺหํ กเรยฺย
 ถิรํ กเรยฺย ทฬฺหสฺมาทาโน อสฺส อวฏฺฐิตสฺมาทาโน [๒] กุสฺเสสุ
 ธมฺเมสุตฺติ เอกจริยํ ทฬฺหํ กยิรา ฯ

[๒๕๘] น นิสฺสเวถ เมถุนนฺติ เมถุนธมฺโม นาม โย โส
 อสทฺธมฺโม ฯเปฯ ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม ฯ เมถุนธมฺมํ ^น
 เสเวยฺย น นิสฺสเวยฺย น สํเสเวยฺย น ปฏฺฐิสเวยฺยยาตี^น น นิสฺสเวถ
 เมถุนํ ฯ เตนหาท ภควา

เอตมาทึนํ ฌตฺวา มุณี ปุพฺพปาปเร อิท
 เอกจริยํ ทฬฺหํ กยิรา น นิสฺสเวถ เมถุนนฺติ ฯ

[๒๕๙] วิเวกญฺเฒว ลิกฺขเขตฺต เอตทริยานมฺุตตมํ^๔
 เตน เสฏฺโฐ^๕ น มณฺเฑถ ส เว นิพฺพานสนฺติเก ฯ

[๒๖๐] วิเวกญฺเฒว ลิกฺขเขตฺต วิเวโกติ ตโย วิเวกา
 ภายวิเวโก จิตฺตวิเวโก อูปรวิเวโก ฯ กตโม ภายวิเวโก ฯเปฯ อัย
 อูปรวิเวโก ฯ ภายวิเวโก จ รูปกญฺจกายานํ^๖ เนกขมฺมาริตานํ

---

๑ ม. ย. ไป. กเรยฺยยาตี ฯ ๒ ม. เอตถนฺตเร อสสาตี ทิสฺสตี ฯ
 ๓ ม. น จเรยฺย น สฺมาจเรยฺย น สฺมาทาย วตฺเตยฺย, อิตฺสทฺโท นตฺถิ ฯ
 ๔ ม. เอตํ อริยานมฺุตตมํ ฯ เอวมุปริปี ฯ ๕ ม. เตน เสฏฺโฐ มณฺเฑถ ฯ เอวมุปริปี ฯ
 ๖ ลี. ม. วิเวกญฺจกายานํ ฯ

จิตฺตวิเวโก จ ปริสุทฺทจิตฺตาทนํ ปรมโวทานปฺปตฺตาทนํ อุปฺปทวิเวโก จ
 นิรฺรูปีณํ ปุคฺคทานํ วิสงฺขารคตาทนํ ๑ ลิกฺขชาติ ติสฺโส ลิกฺขา อธิสึลลิกฺขา
 อธิจิตฺตลิกฺขา อธิปญฺญาลิกฺขา ๑เป๑ อัยํ อธิปญฺญาลิกฺขา ๑ วิเวกญฺเฆว
 ลิกฺขชชาติ วิเวกญฺเฆว ลิกฺขชยฺย อจฺจเรยฺย สฺมาจเรยฺย สฺมาทาย
 วตฺเตยฺยชาติ วิเวกญฺเฆว ลิกฺขช ๑

[๒๖๑] เอตฺตริยานมฺมุตฺตมฺมุตฺติ อริยา วุจฺจนฺติ พุทฺธา จ
 พุทฺทสาวกา จ ปจฺเจกพุทฺธา จ อริยานํ เอตํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ
 ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ ยทฺธิํ วิเวกจฺริยาติ เอตฺตริยานมฺมุตฺตมํ ๑

[๒๖๒] เตน เสฏฺฐโ จ น มญฺเฆเถติ ตาย วิเวกจฺริยาย
 อุนฺนตฺตี^๑ น กเรยฺย อุนฺนตฺตํ น กเรยฺย มานํ น กเรยฺย [๒] ฌมฺภํ
 น กเรยฺย น เตน มานํ ชเนยฺย ^๓พนฺธํ น กเรยฺย^๓ น เตน ฌทฺโธ
 อสฺส ปตฺถทฺโธ ปคฺคหิตลโรติ เตน เสฏฺฐโ จ น มญฺเฆถ ๑

[๒๖๓] ส เว นิพฺพานสนฺติเกติ โส นิพฺพานสฺส สนฺติเก
 สามนฺตา อาสนนฺเน อวิทฺเฐ อุปกฺกฺเขติ ส เว นิพฺพานสนฺติเก ๑
 เตนาท ภาควา

วิเวกญฺเฆว ลิกฺขช เอตฺตริยานมฺมุตฺตมํ

เตน เสฏฺฐโ จ น มญฺเฆถ ส เว นิพฺพานสนฺติเกติ ๑

[๒๖๔] วิตฺตสฺส มฺนิโน จรโต กาเมสุ อนเปกฺขิโน

โอมฺขตฺติณฺณสฺส ปิทยนฺติ กาเมสุ คชิตา ปชา ๑

[๒๖๕] วิตฺตสฺส มฺนิโน จรโตติ วิตฺตสฺสาติ วิตฺตสฺส วิวิตฺตสฺส

ปวิวิตฺตสฺส กายทฺุจฺจริเตน วิตฺตสฺส วิวิตฺตสฺส ปวิวิตฺตสฺส วจฺิทฺุจฺจริเตน
 มโนทฺุจฺจริเตน ราเคน โทเสน โมเหน โโกเชน อุปฺนาเหน มกฺเขน

๑ ม. กายวิเวกจฺริยาย อุนฺนตฺตี ๑ ๒ ลี. ม. เอตฺตุนฺนตฺเร ฌามํ น กเรยฺยชาติ ทิสฺสนฺติ ๑
 ๓-๓ ปโตถเกสุ อิมเ ปาชา นตฺติ ๑

ปฟ้าเสน อีสาย มจฺฉริเยน มายาย สาเจยเยน ฌมฺเภณ สารมฺเภณ
 มาเนน อติมานเนน มเทน ปมาเทน สพฺพกิลเสหิ สพฺพทฺวจฺริเตหิ
 สพฺพทรเถหิ สพฺพปริฟ้าเหหิ สพฺพสนฺตฺาเปหิ สพฺพากุสลาภิสฺงฺขาเรหิ
 วิตฺตสฺส วิวิตฺตสฺส ปวิวิตฺตสฺส ๑ มฺุณิโนติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา
 ปญฺญา ปชานนา ๑เป๑ สงฺคชาลมตฺตจฺจ โส มฺุณิ ๑ จรโตติ จรโต
 วิหฺรโต อิริยโต วตฺตโต ปาลยโต ยปยโต ยาปยโตติ วิตฺตสฺส
 มฺุณิโน จรโต ๑

[๒๖๖] กามेषฺสุ อนเปกฺขิโนติ กามาติ อุทฺททานโต เทว กามา
 วตฺตูกามา จ กิลเสกามา จ ๑เป๑ อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ๑เป๑
 อิมะ วุจฺจนฺติ กิลเสกามา ๑ วตฺตูกาเม ปริชานิตฺวา กิลเสกामะ ปหาย
 ปชหิตฺวา วินฺทิตฺวา พฺยนฺตํกิริตฺวา อนภาวงฺคมิตฺวา กามेषฺสุ อนเปกฺขวมา^๑
 จตฺตกาโม วนฺตกาโม มุตฺตกาโม ปหีนกาโม ปฏฺินิสฺสญฺจกาโม วีตฺราโค
 จตฺตฺราโค วนฺตฺราโค มุตฺตฺราโค ปหีนฺราโค ปฏฺินิสฺสญฺจวฺราโค นิจฺจฺาโต
 นิพฺพุโต สීตฺทิฏฺโต สุขปฏฺิสฺสเวหิ พฺรหฺมญฺเฒเณน อตฺตนา วิหฺรตฺตีติ กามेषฺสุ
 อนเปกฺขิโน ๑

[๒๖๗] โอฆตฺติณฺณสฺส ปิหฺยนฺติ กามेषฺสุ คชิตฺตา ปชชาติ ปชชาติ
 สตฺตฺาธิวจฺนํ ๑ ปชา กามेषฺสุ รตฺตฺา คิทฺธา คชิตฺตา มุจฺฉิตฺตา อชฺโฆปนฺนา
 ลคฺคา ลคฺคิตฺตา ปลิพฺพุชฺชา ตา^๒ กาโมฆํ ตฺติณฺณสฺส ภโวฆํ ตฺติณฺณสฺส
 ทิฏฺฐโฆฆํ ตฺติณฺณสฺส อวิชฺโชฆํ ตฺติณฺณสฺส สพฺพสฺสสารปถํ ตฺติณฺณสฺส
 อุตฺตฺติณฺณสฺส นิตฺตฺติณฺณสฺส อตฺติกฺกนฺตสฺส สมตฺติกฺกนฺตสฺส วีตฺวตฺตสฺส
 ปารคตสฺส ปารปฺปตฺตสฺส อนฺตคตสฺส อนฺตปฺปตฺตสฺส โภฏฺิคตสฺส
 โภฏฺิปฺปตฺตสฺส ปฺริยนฺตคตสฺส ปฺริยนฺตปฺปตฺตสฺส โวสฺสานคตสฺส
 โวสฺสานปฺปตฺตสฺส ตาณคตสฺส ตาณปฺปตฺตสฺส เลณคตสฺส เลณปฺปตฺตสฺส

๑ ม. อนเปกขมาโน ๑

๒ ม. โป. เต ๑

ธรณคตฺสฺส ธรณปฺปตฺตสฺส อภยคตฺสฺส อภยปฺปตฺตสฺส อจฺจุตคตฺสฺส
 อจฺจุตปฺปตฺตสฺส อมตคตฺสฺส อมตปฺปตฺตสฺส นิพฺพานคตฺสฺส นิพฺพา-
 นปฺปตฺตสฺส อิจฺฉนฺติ สาทิยนฺติ ปตฺถยนฺติ ปิหยนฺติ อภิชฺปนฺติ ฯ
 ยถา อิธฺมายิกา อานณฺยํ ปตฺถนฺติ ปิหยนฺติ ยถา อาพาธิกา อาโรคฺยํ
 ปตฺถนฺติ ปิหยนฺติ ยถา พนฺธนพฺพธา^๑ พนฺธนโมกฺข์ ปตฺถนฺติ
 ปิหยนฺติ ยถา ทาสา ภูษิสฺสํ ปตฺถนฺติ ปิหยนฺติ ยถา กนฺตารทฺธาน^๒
 ปกฺขนฺนา เขมฺนตฺถุมิ ปตฺถนฺติ ปิหยนฺติ เอวเมว ปชา กาเมสุ
 รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺฌปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพฺพทฺธา
 ตา^๓ กาโมชฺชติณฺณสฺส ภาโวชฺชติณฺณสฺส ฯเปฯ นิพฺพานคตฺสฺส นิพฺพา-
 นปฺปตฺตสฺส อิจฺฉนฺติ สาทิยนฺติ ปตฺถยนฺติ ปิหยนฺติ อภิชฺปนฺตีติ
 โชชฺชติณฺณสฺส ปิหยนฺติ กาเมสุ คธิตา ปชา ฯ เตนาห ภควา
 วิตฺตสฺส มฺหิโน จรโต กาเมสุ อนเปกฺขิโน
 โชชฺชติณฺณสฺส ปิหยนฺติ กาเมสุ คธิตา ปชาตี ฯ
 สตุตโม ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิตो ฯ

๑ ม. พนฺธนพฺพธา ฯ เอวมฺปริปี ฯ

๒ ม. ไป. กนฺตารทฺธานปกฺขนฺนา ฯ

๓ ม. ไป. เต ฯ

อภฺจโม ปฐฺรสุตฺตนิทฺเทโส

[๒๖๘] อิเชว สุทฺธิ อิติ วาทยนฺตฺติ^๑
 นาถฺเยสฺส ฐมฺเมสฺส วิสุทฺธิมาหุ
 ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สุภาวทานา^๒
 ปจฺเจกสจฺเจสฺส ปุณฺณ นิวิฏฺฐา ๕

[๒๖๙] อิเชว สุทฺธิ อิติ วาทยนฺตฺติ^๑ อิเชว สุทฺธิ วิสุทฺธิ
 ปริสุทฺธิ มุตฺตฺติ วิมุตฺตฺติ ปริมุตฺตฺติ วทฺนฺติ กถฺเนนฺติ ภณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ
 โวหฺรณฺติ สสฺสโต โลโก อิทฺเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ สุทฺธิ วิสุทฺธิ
 ปริสุทฺธิ มุตฺตฺติ วิมุตฺตฺติ ปริมุตฺตฺติ วทฺนฺติ กถฺเนนฺติ ภณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ
 โวหฺรณฺติ อสฺสโต โลโก อนฺตฺวา โลโก อนนฺตฺวา โลโก ตํ ชีวํ ตํ
 สรีรํ อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรํ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา เหน
 โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทฺเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ
 สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตฺติ วิมุตฺตฺติ ปริมุตฺตฺติ วทฺนฺติ กถฺเนนฺติ ภณฺนฺติ
 ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺตฺติ อิเชว สุทฺธิ อิติ วาทยนฺตฺติ^๑ ๕

[๒๗๐] นาถฺเยสฺส ฐมฺเมสฺส วิสุทฺธิมาหฺตฺติ อตฺตโน สตฺถารํ
 ฐมฺมกฺขานํ คณฺมํ ทิฏฺฐี ปฏฺฐิพทํ มคฺคํ จเปตฺวา สพฺเพ ปรวาทฺ
 ธิปนฺติ อุกฺธิปนฺติ ปริกฺธิปนฺติ โส สตฺถา น สพฺพณฺณ ฐมฺโม น
 สุวากฺขาโต คณฺเณ น สุปฏฺฐิปนฺโน ทิฏฺฐิ น ภทฺทิกา ปฏฺฐิพทา น
 สุปณฺณตฺตา มคฺโค น นียยานิโก นตฺถตฺถ สุทฺธิ วา วิสุทฺธิ วา
 ปริสุทฺธิ วา มุตฺตฺติ วา วิมุตฺตฺติ วา ปริมุตฺตฺติ วา น ตตฺถ สุชฺฌนฺติ
 วา วิสุชฺฌนฺติ วา ปริสุชฺฌนฺติ วา มุจฺจนฺติ วา วิมุจฺจนฺติ วา
 ปริมุจฺจนฺติ วา ทินฺนา นินฺนา โอมกา ลามกา ชตฺตุกา^๓ ปริตฺตฺตาติ

๑ ย. วาทยนฺติ ๕ ๒ ม. สุภํ ... ๕ ๓ ม. ฉตฺตุกา ๕ เหวมฺปริปี ๕

เอวมาหํสุ เอวํ กถนฺนติ เอวํ ภณฺนติ เอวํ ทิปฺยนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตีติ
 นาณฺเณสุ ฐมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ ๑

[๒๗๑] ยํ นิสฺสิทา ตตฺถ สุภาวทานาติ ยํ นิสฺสิทาติ ยํ
 สตฺถารํ ฐมฺมกฺขานํ คณฺมํ ทิฏฺฐิจิ ปฏฺฐิปทํ มคฺคํ นิสฺสิทา สนฺนิสฺสิทา^๑
 อลลీนา อุปกตา อชฺโฆลิตา อธิมฺตฺตา ๑ ตตฺถาติ สกาย ทิฏฺฐิจิยา
 สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺจิยา สกาย ลหฺธิยา ๑ สุภาวทานาติ สุภาวา
 โสภานวาทา ปณฺตฺติตวาทา ธีรวาทา^๒ ฌายวาทา^๓ เหตุวาทา ลกฺขณวาทา
 การณวาทา จานวาทา สกาย ลหฺธิยาติ ยํ นิสฺสิทา ตตฺถ สุภาวทานา ๑

[๒๗๒] ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุณฺณ นินฺวิฏฺฐาติ ปุณฺณ สมณพฺรหฺมณฺณา
 ปุณฺณปจฺเจกสจฺเจสุ นินฺวิฏฺฐา ปติฏฺฐิจิตา อลลీนา อุปกตา อชฺโฆลิตา
 อธิมฺตฺตา สสฺสโต โลโก อิทฺเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ นินฺวิฏฺฐา
 ปติฏฺฐิจิตา อลลీนา อุปกตา อชฺโฆลิตา อธิมฺตฺตา สสฺสโต โลโก
 ๑เปฯ เหนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺณา อิทฺเมว สจฺจํ
 โมฆมณฺณนฺติ นินฺวิฏฺฐา ปติฏฺฐิจิตา อลลీนา อุปกตา อชฺโฆลิตา
 อธิมฺตฺตาติ ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุณฺณ นินฺวิฏฺฐา ๑ เตนานท ภควา

อิธฺว สุทฺธี อิติ วาทยนฺติ

นาณฺเณสุ ฐมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ

ยํ นิสฺสิทา ตตฺถ สุภาวทานา

ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุณฺณ นินฺวิฏฺฐาติ ๑

[๒๗๓]

เต วาทกามา ปริสํ วิคฺขุห

พาลํ ทนฺนติ มิถุ อณฺณมณฺณ

วทฺนติ เต อณฺณลิตา กโถชฺชํ

ปฺลสฺสกา มา กุสลาวทานา ๑

๑ ม. อานิสฺสิทา ๑

๒ ม. ธีรวาทา ๑

๓ ส. ม. ฌายวาทา ๑

[๒๗๔] เต วาทกามา ปริสํ วิคยฺหาติ เต วาทกามาติ เต วาทกามา วาทตุฏฺฐิกา วาทาธิปายา วาทปุเรกฺขารา วาทปริเยสนํ จรฺนฺตา ฯ ปริสํ วิคยฺหาติ ชตฺตฺยปริสํ พฺรหฺมณฺสปริสํ คหปติปริสํ สมณฺสปริสํ วิคยฺห โอคยฺห อชฺโฆคเหตฺวา ปวิสิตฺวาติ เต วาทกามา ปริสํ วิคยฺห ฯ

[๒๗๕] พาลํ ทหนฺติ มิถุ อณฺณมณฺณนฺติ มิถุติ เทว ชนา เทว กลหการกา เทว ภาณฺทนการกา เทว ภสฺสการกา เทว วิวาทการกา เทว อธิกรณการกา เทว วาทีนฺ เทว สลฺลาปกา เต อณฺณมณฺณํ พาลโต หีนโต นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ชตฺกฺกโต ปรีตฺตโต ทหนฺติ ปสฺสนฺติ ทกฺขนฺติ โอลฺเกนฺติ นิชฺฌายนฺติ อฺุปปริกฺขนฺตีติ พาลํ ทหนฺติ มิถุ อณฺณมณฺณํ ฯ

[๒๗๖] วทฺนฺติ เต อณฺณลิตา กโถชฺชนฺติ อณฺณํ สตถารํ ฆมฺมกฺขานํ คณฺํ ทิฏฺฐี ปฏฺฐิพํ มคฺคํ นิสฺลิตา สนฺนิสฺลิตา อลฺลีนฺา อฺุปกฺตา อชฺโฆลิตา อธิมฺุตฺตา ฯ กโถชฺชํ วุจฺจติ กลโห ภาณฺทนํ วิคฺคโห วิวาโท เมธคฺํ ฯ อถฺวา กโถชฺชนฺติ อโนชฺวนฺตี สา กถา ฯ กโถชฺชํ วทฺนฺติ กลหํ วทฺนฺติ ภาณฺทนํ วทฺนฺติ วิคฺคหํ วทฺนฺติ วิวาทํ วทฺนฺติ เมธคฺํ วทฺนฺติ ภาณฺนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ วทฺนฺติ เต อณฺณลิตา กโถชฺชํ ฯ

[๒๗๗] ปลฺสํกามา กุสลาวทานาติ ปลฺสํกามาติ ปลฺสํกามา ปลฺสํสตุฏฺฐิกา ปลฺสํสาธิปายา ปลฺสํปุเรกฺขารา ปลฺสํปริเยสนํ จรฺนฺตา ฯ กุสลาวทานาติ กุสลาวา ปณฺฑิตฺวาทา ธีรวาทา ฌาณฺวาทา เหตุวาทา ลกฺขณฺวาทา การณฺวาทา จานฺวาทา สกาย ลหฺฐิยาติ ปลฺสํกามา กุสลาวานา ฯ เตนาท ภาควา

เต วาทกามา ปริสํ วิคยห
 พาลํ ทหนฺติ มิถุ อญฺญมญฺญํ
 วทหนฺติ เต อญฺญลิตา กโถชฺชํ
 ปลํสกา มา กุสลา วทนาติ ฯ

[๒๗๘] ยุตฺโต กถายํ ปริสาย มชฺเฌ
 ปลํสมิจฺฉํ วินิฆาติ โหติ
 อปาหตสฺมี ปน มงฺกุ โหติ
 นิหนาย โส กุปฺปติ รนฺธเมลี ฯ

[๒๗๙] ยุตฺโต กถายํ ปริสาย มชฺเฌติ ชตฺตियปริสาย วา
 พุราหุณฺณปริสาย วา คหปติปริสาย วา สมณฺณปริสาย วา มชฺเฌ
 อตฺตโน กถายํ ยุตฺโต ปยุตฺโต आयุตฺโต สมายุตฺโต สมปยุตฺโต
 กเถตฺตุนฺติ ยุตฺโต กถายํ ปริสาย มชฺเฌ ฯ

[๒๘๐] ปลํสมิจฺฉํ วินิฆาติ โหตีติ ปลํสมิจฺฉนฺติ ปลํสํ โถมนํ
 กิตฺตี วณฺณหารियํ อิจฺฉนฺโต สาทियนฺโต ปตฺถยนฺโต ปิหยนฺโต
 อภิชปฺปนฺโต ฯ วินิฆาติ โหตีติ ปุพฺพเว สลฺลาปา กถํถี วินิฆาติ
 โหติ ชโย นุ โข เม ภวิสฺสติ ปราชโย นุ โข เม ภวิสฺสติ กถํ
 นิคคหํ ภวิสฺสามิ กถํ ปฏฺิกกมฺมํ ภวิสฺสามิ กถํ วิเสสํ ภวิสฺสามิ กถํ
 ปฏฺิวิสเสสํ ภวิสฺสามิ กถํ อาเวธิย^๑ ภวิสฺสามิ กถํ นิพฺเพธิย^๒ ภวิสฺสามิ
 กถํ เหนํ ภวิสฺสามิ กถํ มณฺทลํ ภวิสฺสามิตี เอวํ ปุพฺพเว สลฺลาปา
 กถํถี วินิฆาติ โหตีติ ปลํสมิจฺฉํ วินิฆาติ โหติ ฯ

[๒๘๑] อปาหตสฺมี ปน มงฺกุ โหตีติ เย เต ปณฺหวิมฺสกา
 ปริสา ปาริสชฺชา ปาสนิกา^๓ เต อปฺหรนฺติ อตฺถาปคตํ ภณิตนฺติ
 อตฺถโต อปฺหรนฺติ พุยฺยชนาปคตํ ภณิตนฺติ พุยฺยชนโต อปฺหรนฺติ

๑ ม. อาเวธิย ๑

๒ ม. นิพฺเพธิย ๑

๓ ม. ปาสาริกา ๑

เอวํ ทีปยฺนฺตํ เอวํ โวหฺรณฺตํ ยมฺสฺส วาหํ ปรีหีนฺมาหุ ๑

[๒๘๕] อปาหตํ ปณฺหวิมฺสกา เยติ เย เต ปณฺหวิมฺสกา
ปรีสา ปรีสชฺชฯ ปาสนิกา เต อปฺหฺรณฺตํ อตฺถาปคตํ ภาณิตนฺตํ
อตฺถโถ อปฺหฺรณฺตํ พฺยณฺชนาปคตํ ภาณิตนฺตํ พฺยณฺชนโถ อปฺหฺรณฺตํ
อตฺถพฺยณฺชนาปคตํ ภาณิตนฺตํ อตฺถพฺยณฺชนโถ อปฺหฺรณฺตํ อตฺโถ เต
ทฺุณฺนีโถ พฺยณฺชนนฺเต ทฺุโรปิตํ อตฺถพฺยณฺชนนฺเต ทฺุณฺนีตํ ทฺุโรปิตํ
นิกฺคโห เต อกโถ ปฏฺกุกมฺมนฺเต ทฺุกฺกมฺ วิเสโส เต อกโถ ปฏฺกิวีเสโส
เต ทฺุกฺกมฺ อาเวรียา เต อกตา นินฺเพรียา เต ทฺุกฺกมฺ เจโท เต
อกโถ มณฺทลนฺเต ทฺุกฺกมฺ [๑] ทฺุกฺกมฺ ทฺุภฺรณฺตํ ทฺุภฺรณฺตํ ทฺุภฺรณฺตํ
ทฺุภฺรณฺตํ อปฺหฺรณฺตํ อปาหตํ ปณฺหวิมฺสกา เย ๑

[๒๘๖] ปรีเทวตี โสจติ หีนวาโทติ ปรีเทวตีติ อณฺณํ มยา
อวชฺชิตํ อณฺณํ จินฺติตํ อณฺณํ อฺปฺชาริตํ อณฺณํ อฺปฺลกฺขิตํ โส
มฺหาปฺกฺโข มฺหาปรีโส มฺหาปรีวาโร ปรีสา จายํ วคฺคา น สฺมคฺคา
สฺมคฺคาย [๒] โหตุ^๑ กถาสลฺลาไป ปฺน ภาณชฺชิสฺสามีติ โย^๒ เอวรฺุไป
วจาปฺลาไป วิปฺลาไป ลาลไป ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตฺตฺนฺตํ
ปรีเทวตี ๑ โสจตีติ ตสฺส ชโยติ โสจติ มยฺหํ ปฺราชโยติ โสจติ ตสฺส
ลาโหติ โสจติ มยฺหํ อลาโหติ โสจติ ตสฺส ยโสติ โสจติ มยฺหํ
อยโสติ โสจติ ตสฺส ปสฺสาติ โสจติ มยฺหํ นินฺหาติ โสจติ ตสฺส
สฺุชนฺตํ โสจติ มยฺหํ ทฺุกฺกนฺตํ โสจติ โส สกฺกโถ ครุกฺกโถ มานิโถ
ปฺุชฺชิตํ อปฺจิตํ ลากี จีวรปฺนฺทปฺาตเสนาสนคฺลานปฺจยฺเภสชฺช-
ปรีทฺุขารานํ อหฺมสฺมิ อสกฺกโถ อครุกฺกโถ อมานิโถ อปฺุชฺชิตํ อนปฺจิตํ
น ลากี จีวรปฺนฺทปฺาตเสนาสนคฺลานปฺจยฺเภสชฺชปรีทฺุขารานนฺตํ โสจติ
กิลมฺติ ปรีเทวตี อฺุรตฺตาที กนฺทติ สมฺไมหํ อปฺชชฺชตีติ ปรีเทวตี

๑ ม. เอตฺถนฺตเร วิสมกถนฺตํ อตฺถิ ๑   ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ปรีสายาติ อตฺถิ ๑
๓ ลี. ม. เทตุ ๑   ๔ ม. ยา เอวรฺุไป ๑

โสจติ ฯ หีนวาโทติ หีนวาโท นิหีนวาโท ปริหีนวาโท ปริหาปิตวาโท น
 ปริปุริวาโทติ^๑ ปริเทวตี โสจติ หีนวาโท ฯ

[๒๘๗] อัจจคา มนฺติ อนุตฺตฺนาตีติ โส มํ วาเทน วาหํ
 อัจจคา อัจจคา อติกกนฺโต สมตีกกนฺโต วีติวตฺโตติ เอวมฺปิ
 อัจจคา มนฺติ ฯ อถวา มํ วาเทน วาหํ อภิวิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวา
 ปริยาหิตฺวา มหฺหิตฺวา^๒ จรติ วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ
 ยาเปตีติ เอวมฺปิ อัจจคา มนฺติ ฯ อนุตฺตฺนา วุจฺจติ วาจาปฺลาโป
 วิปฺลาโป ลาลปโป ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตฺตฺนฺติ อัจจคา มนฺติ
 อนุตฺตฺนาตีติ ฯ เตนาห ภาควา

ยมสุส วาหํ ปริหีนมาหุ
 อปาหตํ ปญฺหิมํสกา เย
 ปริเทวตี โสจติ หีนวาโท
 อัจจคา มนฺติ อนุตฺตฺนาตีติ ฯ

[๒๘๘] เอเต วิวาทา สมณฺณสุ ชาตา
 เอเตสุ อุกฺขมาตินิฆาติ โหติ
 เอตมฺปิ ทิสฺวา วิรเม กโถชฺหํ
 น หณฺณตฺตฺตฺติ ปัสสลาภา ฯ

[๒๘๙] เอเต วิวาทา สมณฺณสุ ชาตาติ สมณฺนาติ เยเกจิ
 อิตฺโต พหิทฺธา ปริพฺพชฺชูปคตา^๓ ปริพฺพชฺชกสมฺปาปนฺนา^๔ เอเต ทิฏฺฐิจิกลหา
 ทิฏฺฐิจิภณฺนหนา ทิฏฺฐิจิวิคฺคหา ทิฏฺฐิจิวิวาทา ทิฏฺฐิจิเมชฺคา สมณฺณสุ ชาตา
 สณฺชชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตฺตฺกฺตาติ เอเต วิวาทา สมณฺณสุ
 ชาตา ฯ

๑ ม. ปริปุริวาโทติ ฯ ๒ ม. ปริยาหิตฺวา มหฺหิตฺวา ฯ

๓ ลี. ปริพฺพชฺชูปคตา, ม. ปริพฺพชฺชูปคตา ฯ

๔ ลี. ปริพฺพชฺชสมฺปาปนฺนา, ม. ปริพฺพชฺชสมฺปาปนฺนา ฯ

[๒๔๐] เอเตสฺ อุกฺขมาตินิกฺขมาติ โหตีตี ชยปราชโย โหติ
 ลากาลาโม โหติ ยสายโส โหติ นินฺหาปสฺสา โหติ สุขุทฺทกฺโข โหติ
 โสมนสฺสโทมนสฺส โหติ อิกฺขจฺฉานิกฺขจฺฉ โหติ อนฺนุณยปฏฺธิมฺหิ โหติ อุกฺขมาติ-
 นิกฺขมาติ^๑ โหติ อนฺนุโรธวิโรธ โหติ ชเยน จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ โหติ
 ปราชเยน จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ โหติ ลาภาน จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ โหติ
 อลาภาน จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ โหติ ยเสน จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ โหติ อยเสน
 จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ โหติ ปสฺสาย จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ โหติ นินฺหาเยน จิตฺตํ
 นิกฺขมาติตํ โหติ สฺสฺเชน จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ โหติ ทฺกฺเชน จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ
 โหติ โสมนสฺสเสน จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ โหติ โทมนสฺสเสน จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ
 โหติ อฺนฺนุณฺนติยา^๒ จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ โหติ โอนฺนติยา^๓ จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ
 โหตีตี เอเตสฺ อุกฺขมาตินิกฺขมาติ โหติ ฯ

[๒๔๑] เอตมฺปิ ทิสฺวา วิรเม กโถชฺชนฺติ เอตมฺปิ ทิสฺวาตี
 เอตํ อาทินวํ ทิสฺวา ปสฺสทิสฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺภูตํ
 กตฺวา ทิกฺขจฺฉิกฺกเลหฺสฺส ทิกฺขจฺฉิกฺกณฺฑนฺเนหฺสฺส ทิกฺขจฺฉิวิคฺคเลหฺสฺส ทิกฺขจฺฉิวิวาเลหฺสฺส
 ทิกฺขจฺฉิเมชฺเชสฺสติ เอตมฺปิ ทิสฺวา ฯ วิรเม กโถชฺชนฺติ กโถชฺชํ วุจฺจติ
 กลโห ฆณฺฑนํ วิคฺคโห วิวาโห เมชฺคํ ฯ อถวา กโถชฺชนฺติ อโนชฺชนฺตี
 สฺสา กถา ฯ กโถชฺชํ น กเรยฺย กลหํ น กเรยฺย ฆณฺฑนํ น กเรยฺย
 วิคฺคหํ น กเรยฺย วิวาหํ น กเรยฺย เมชฺคํ น กเรยฺย กลหฆณฺฑน-
 นวิคฺคหวิวาหเมชฺคํ ปชฺชเหยฺย วินฺนฺนเทยฺย พฺยณฺตีกเรยฺย อนภาวํคเมยฺย ฯ
 กลหฆณฺฑนวิคฺคหวิวาหเมชฺคา อารโต อสฺส วิโรโต ปฏฺฐิวิโรโต นิกฺขนฺโต
 นิสฺสจฺฉฺจ วิปฺปมฺมุตฺโต^๔ วิสณฺณุตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาตี
 เอตมฺปิ ทิสฺวา วิรเม กโถชฺชํ ฯ

๑ ม. อุกฺขมาติตนิกฺขมาติตํ ฯ ๒ ม. อฺนฺนุณฺนติยา ฯ ๓ ม. โอนฺนติยา ฯ

๔ สพฺพตฺถ ไปตฺถเกสฺส วิปฺปมฺมุตฺโตตี ทิสฺสติ ฯ

[๒๙๒] น หมณพตตตติ ปลัสลามาติ ปลัสลามา อณโธ
 อตฺโถ นตฺติ อตฺตตฺโถ วา ปรตฺโถ วา อุกฺยตฺโถ วา ทิฏฺฐชมฺมิโก วา
 อตฺโถ สมฺปรายิโก วา อตฺโถ อุตฺตทาโน วา อตฺโถ คมฺภีโร วา อตฺโถ
 กุโฬห วา อตฺโถ ปฏฺิจฺจนฺโน วา อตฺโถ เนยโย วา อตฺโถ นีโต วา
 อตฺโถ อนวชฺไซ วา อตฺโถ นิฏฺกิเลโส วา อตฺโถ โวทานโน วา
 อตฺโถ ปรมตฺโถ วา อตฺโถ นตฺติ [๑] น สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภตฺตีติ น
 หมณพตตตติ ปลัสลามา ฯ เตนาห ภควา

เอเต วิวาทา สมณेषฺสุ ชาตา

เอเตสุ อุกฺขมาตินิชฺมาติ โหติ

เอตมฺปิ ทิสฺวา วิรเม กโถชฺชํ

น หมณพตตตติ ปลัสลามาติ ฯ

[๒๙๓] ปลัสสิโต วา ปน ตตฺถ โหติ

อกฺขาย วาหํ ปริสาย มชฺฌเม

โส หสฺสติ อุนฺณมตฺติจฺจ^๒ เตน

ปปฺปยุย ตมตฺถํ ยถามโน อหุ ฯ

[๒๙๔] ปลัสสิโต วา ปน ตตฺถ โหตีติ ตตฺถาติ สกาย
 ทิฏฺฐิจฺยา สกาย ขนฺุติยา สกาย รุจฺจฺยา สกาย ลหฺุติยา ปลัสสิโต โถมิโต
 กิตฺติโต วณฺุณโต โหตีติ ปลัสสิโต วา ปน ตตฺถ โหติ ฯ

[๒๙๕] อกฺขาย วาหํ ปริสาย มชฺฌเมติ ขตฺติยปริสาย วา
 พฺราหฺมณปริสาย วา คหปฺติปริสาย วา สมณปริสาย วา มชฺฌเม
 อตฺตโน วาหํ อกฺขาย อาจิกฺขิตฺวา อนฺุวาหํ อกฺขาย อาจิกฺขิตฺวา
 ฌมฺภยิตฺวา พฺรุหฺยิตฺวา ทิปฺยิตฺวา โชตฺยิตฺวา โวหริตฺวา ปริคฺคณฺุหิตฺวาติ
 อกฺขาย วาหํ ปริสาย มชฺฌเม ฯ

๑ ม. ไป. เอตตฺนตฺเร น สนฺุตีติ ทิสฺสนฺุติ ฯ ๒ ม. อุนฺณมตฺติ จ ฯ

[๒๙๖] โส หสฺสติ อุณฺณมตฺติจฺจ เตนาคฺติ โส เตน ชยตฺเถน
 ตุฏฺโฆ โหติ หฏฺโฆ ปหฏฺโฆ อตฺตมโน ปรีปฺนุณฺสงฺกปโป ๑ อถวา
 ทนฺตวิทฺสํ หสฺมาโนติ โส หสฺสติ ๑ อุณฺณมตฺติจฺจ เตนาคฺติ โส เตน
 ชยตฺเถน อุณฺณโต โหติ อุณฺณโม ฐชฺ สมนฺคคฺคาโห เกตฺตฺกมฺยตา
 จิตฺตสฺสาคฺติ โส หสฺสติ อุณฺณมตฺติจฺจ เตน ๑

[๒๙๗] ปปฺปยุย ตมตฺถํ ยถามโน อหฺหุติ ตํ ชยตฺถํ ปปฺปยุย
 ปาปฺปญฺนิตฺวา อธิคนฺตฺวา วินฺหิตฺวา ปฏฺฐิลภิตฺวา ๑ ยถามโน อหฺหุติ
 ยถามโน อหฺหุ ยถาจิตฺโต อหฺหุ ยถาสงฺกปโป อหฺหุ ยถาวิญฺญาโน อหฺหุติ
 ปปฺปยุย ตมตฺถํ ยถามโน อหฺหุ ๑ เตนาคฺติ ภควา
 ปลฺลิตฺวา วา ปน ตตฺถ โหติ
 อกฺขาย วาหํ ปรีสาย มชฺชเม
 โส หสฺสติ อุณฺณมตฺติจฺจ เตน
 ปปฺปยุย ตมตฺถํ ยถามโน อหฺหุติ ๑

[๒๙๘] ยา อุณฺณตฺติ สาสฺส วิฆาตญฺญมิ
 มานาคฺติมานํ วทเต ปเนโส
 เอตมฺปิ ทิสฺวา น วิวาทเยถ
 น หิ เตน สฺหุทฺธิ กุสลา วทนฺติ ๑

[๒๙๙] ยา อุณฺณตฺติ สาสฺส วิฆาตญฺญมิตฺติ ยา อุณฺณตฺติ อุณฺณโม
 ฐชฺ สมนฺคคฺคาโห เกตฺตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส สาคฺติ สาสฺส วิฆาตญฺญมิ
 อุกฺขมาตญฺญมิ ปิพฺพนญฺญมิ ฆมฺมฏฺฐนญฺญมิ อฺปทฺทวญฺญมิ อฺปสคคฺคญฺญมิตฺติ ยา
 อุณฺณตฺติ สาสฺส วิฆาตญฺญมิ ๑

[๓๐๐] มานาคฺติมานํ วทเต ปเนโสติ โส ปุคฺคโล มานญฺจ
 วทติ อติมานญฺจ วทตฺติติ มานาคฺติมานํ วทเต ปเนโส ๑

[๓๐๑] เอตมฺปิ ทิสฺวา น วิวาทเยถาคฺติ เอตํ อาทินวํ ทิสฺวา
 ปลฺลิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺจํ กตฺวา ทิฏฺฐิจฺจิลฺลเส

ทิวฺจิจฺฉาณฺทเนสฺ ทิวฺจิจฺฉิคุคฺเหสฺ ทิวฺจิจฺฉิวิวาเหสฺ ทิวฺจิจฺฉิเมชฺเคสฺสูติ เอตมฺปิ
 ทิสฺวา ฯ น วิวาทเยถาติ น กลหํ กเรยฺย น ภณฺทนํ กเรยฺย น
 วิคฺคหํ กเรยฺย น วิวาทํ กเรยฺย น เมชคํ กเรยฺย กลหภณฺทน-
 นวิคฺคหวิวาทเมชคํ ปชฺชเหยฺย วิโนทเยยฺย พฺยนฺตํกเรยฺย อนภาวํคเมยฺย ฯ
 กลหภณฺทนวิคฺคหวิวาทเมชคา อารโต อสฺส วิรโต ปฏฺฐิวิรโต นิกฺขนฺโต
 นิสฺสภูจฺจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณมฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ
 เอตมฺปิ ทิสฺวา น วิวาทเยถ ฯ

[๓๐๒] น หิ เตน สฺสุทฺธิํ กุสลา วทนฺตํตีติ กุสลาติ เย เต
 ขนฺธกุสลา ธาตุกุสลา อายตนกุสลา ปฏฺฐิจฺจสมุปฺปาทกุสลา สติปฏฺฐจฺาน-
 กุสลา สมมฺปฺปชานกุสลา อิทธิปฺปาทกุสลา อินฺทริยกุสลา พลกุสลา
 โภชฺฌมฺกกุสลา มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา เต กุสลา
 ทิวฺจิจฺฉิกเลเหเน ทิวฺจิจฺฉิจฺฉาณฺทเนเน ทิวฺจิจฺฉิวิคฺคเหเน ทิวฺจิจฺฉิวิวาเหเน ทิวฺจิจฺฉิเมชฺเคเน
 สฺสุทฺธิํ วิสฺสุทฺธิํ ปริสฺสุทฺธิํ มุตฺตํตี วิมฺุตฺตํตี ปริมฺุตฺตํตี น วทนฺติ น กเลเนติ
 น ภณฺเนติ น ทิปฺยนฺติ น โวหฺรณฺตํตีติ น หิ เตน สฺสุทฺธิํ กุสลา
 วทนฺติ ฯ เตนาห ภควา

ยา อุณฺณตํี สาสฺส วิชฺชาตมฺมุมิ

มานาติมานํ วทเต ปเนโส

เอตมฺปิ ทิสฺวา น วิวาทเยถ

น หิ เตน สฺสุทฺธิํ กุสลา วทนฺตํตีติ ฯ

[๓๐๓] สฺสูโร ยถา ราชชทาย^๑ ปฺภูจฺจ

อภิกชฺชเมติ ปฏฺฐิสฺสูรมิจฺฉํ

เยเนว โส เตน ปเลหิ สฺสูร

ปฺพุพฺเพว นตฺถิ ยทํทำ ยุชฺชาย ฯ

[๓๐๔] สฺสูโร ยถา ราชชทาย ปฺภูจฺจติ สฺสูโรติ สฺสูโร วิโร

๑ ม. ราชชทาย ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

วิกฺกนฺโต อภฺร^๑ อจฺจนมฺภี อนุตฺตราสี อปลาयी ฯ ราชชทาย ปุณฺโณติ
 ราชชานนีเยน ราชโกชนนีเยน ปุณฺโณ โปลีโต อาปาทีโต ปฏฺฐิปาทีโต
 วทฺธมฺมิตฺติ สฺวโร ยถา ราชชทาย ปุณฺโณ ฯ

[๓๐๕] อภฺคชชเมติ ปฏฺฐิสฺวรมิจฺจนฺติ โส คชชนฺโต อุกคชชนฺโต
 อภฺคชชนฺโต เอติ อุกเปติ อุกคจฺจนฺติ ปฏฺฐิสฺวํ ปฏฺฐิปุริสํ ปฏฺฐิสตฺตํ ปฏฺฐิมลลํ
 อิจฺจนฺโต สาทิยนฺโต ปตฺตถยฺนฺโต ปิทยนฺโต อภฺชปฺปนฺโตติ อภฺคชชเมติ
 ปฏฺฐิสฺวรมิจฺจํ ฯ

[๓๐๖] เยเนว โส เตน ปเลหิ สฺวราติ เยเนว โส ทิณฺฐิคติโก
 เตน ปเลหิ เตเนว วช เตน คจฺจ เตน อภฺคกม^๒ โส ตฺยหํ
 ปฏฺฐิสฺวโร ปฏฺฐิปุริโส ปฏฺฐิสตฺตํ ปฏฺฐิมลลฺลิตฺติ เยเนว โส เตน ปเลหิ สฺวโร ฯ

[๓๐๗] ปุพฺพเพว นตฺถี ยทฺธิํ ยฺชายาติ ปุพฺพเพว โปธิยา มฺมุเล
 เย ปฏฺฐิสเนนิกฺรา กิเลสฺสา ปฏฺฐิลอมกฺรา ปฏฺฐิกณฺณกฺกรา ปฏฺฐิปกฺชกฺรา เต
 นตฺถิ น สนฺติ น สฺวิชชนฺติ นฺนุปลพฺภนฺติ ปหีนฺนา สมฺมุจฺจินฺนา วฺฐปฺสนฺตา
 ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธา อภฺพพฺพปฺตฺตติกา ฌาณคฺคินฺนา ทชฺชมา ฯ ยทฺธิํ ยฺชายาติ
 ยทฺธิํ ยฺชทฺตฺถาย กฺลทฺตฺถาย ฆณฺตฺนตฺถาย วิกคฺทฺตฺถาย วิวาทฺตฺถาย
 เมธคฺตฺถายาติ ปุพฺพเพว นตฺถี ยทฺธิํ ยฺชาย ฯ เตนาห ภาควา

สฺวโร ยถา ราชชทาย ปุณฺโณ

อภฺคชชเมติ ปฏฺฐิสฺวรมิจฺจํ

เยเนว โส เตน ปเลหิ สฺวโร

ปุพฺพเพว นตฺถี ยทฺธิํ ยฺชายาติ ฯ

[๓๐๘] เย ทิณฺฐิมฺมุคฺคยฺห วิวาทฺยนฺติ

อิทฺเมว สจฺจนฺติ จ วาทฺยนฺติ

เต ตฺวํ วทฺสสฺสุ น ทิ เตช อตฺถิ

วาทมฺหิ ชาเต ปฏฺฐิสเนนิกตฺตา ฯ

๑ ม. อภฺร^๑ ฯ

๒ ม. อติกกม ฯ

[๓๐๙] เย ทิฏฐิจิมุคคยห วิวาทยนุตีติ เย ทฺวาสฏฐิจิยา
 ทิฏฐิจิตตานํ อณฺณตฺรณฺณตฺรํ ทิฏฐิจิตตํ คเหตุวา อุคคหิตฺวา คณฺหิตฺวา
 ปฺรามลิตฺวา อภินิวิลิตฺวา วิวาทยนุตติ กลหํ กโรนฺตุติ ภาณฺทหนํ กโรนฺตุติ
 วิคคหํ กโรนฺตุติ วิวาทํ กโรนฺตุติ เมธคํ กโรนฺตุติ น ตฺวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ
 อาชานาสิ อหํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานามิ ก็ ตฺวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ
 อาชานิสฺสสิ มิจฺฉาปฏิปนฺโน ตฺวมลิตฺวา อหฺมสฺมิ สฺมมาปฏิปนฺโน สหิตมฺเม
 อสทิตนฺเต ปุเร วจฺนียํ ปจฺฉา อวจ ปจฺฉา วจฺนียํ ปุเร อวจ
 อธิจฺฉินฺนฺเต วิปฺราวตฺตํ อโรปิโต เต วาโท นิคคหิตฺโตสิ^๑ [๒] จร
 วาทปฺปโมกฺขาย นิพฺเพเชหิ^๓ วา สเจ ปโหสิตีติ เย ทิฏฐิจิมุคคยห
 วิวาทยนุตติ ฯ

[๓๑๐] อิทเมว สจฺจนฺตุติ จ วาทยนุตีติ สฺสสฺโต โลโก
 อิทเมว สจฺจํ โฆฆมณฺณนฺตุติ วาทยนุตติ กเถนฺตุติ ภาณฺนฺตุติ ทิปยนฺตุติ
 ไวหรนฺตุติ อสฺสสฺโต โลโก ฯเปฯ เหนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ โฆฆมณฺณนฺตุติ วาทยนุตติ กเถนฺตุติ ภาณฺนฺตุติ
 ทิปยนฺตุติ ไวหรนฺตุตีติ อิทเมว สจฺจนฺตุติ จ วาทยนุตติ ฯ

[๓๑๑] เต ตฺวํ วทสฺสุ น หิ เตช อตฺถิ วาทมฺหิ ชาเต
 ปฏฺฐิสฺสณิกตฺตาติ เต ตฺวํ ทิฏฐิจิตฺติเก วทสฺสุ [๔] นิคคเหน นิคคหํ
 ปฏฺฐิกฺกมฺเมน ปฏฺฐิกฺกมฺมํ วิเสเสน วิเสสํ ปฏฺฐิวิสฺเสน ปฏฺฐิวิสฺสํ
 อาเวธียาย อาเวธียํ นิพฺเพธียาย นิพฺเพธียํ เณเทน เณทํ มณฺุทเลน
 มณฺุทลํ เต ตฺวํ ปฏฺฐิสฺสุวา ปฏฺฐิปฺริสา ปฏฺฐิสตฺตุ ปฏฺฐิมลฺลาติ เต ตฺวํ
 วทสฺสุ ฯ น หิ เตช อตฺถิ วาทมฺหิ ชาเต ปฏฺฐิสฺสณิกตฺตาติ วาเท ชาเต
 สฺสชฺชาเต นิพฺพตฺเต อภินิพฺพตฺเต ปาตุญฺเจเต^๕ เย ปฏฺฐิสฺสณิกตฺตา ปฏฺฐิโลม-

๑ ม. นิคคหิตโต ฯ

๒ ม. เอตถนฺตเร ตฺวมาสิตี ทิสฺสตี ฯ

๓ ม. นิพฺเพชหิ ฯ เอวมฺฺปริปิ ฯ

๔ ม. ย. เอตถนฺตเร วาเทน วาทนฺตุติ ทิสฺสนฺตุติ ฯ

๕ ม. ปาตุญฺเจเตเวว ฯ

กตฺตา ปฏฺิณฺณกฺกตฺตา^๑ ปฏฺิปกฺขกตฺตา กลหํ กเรยฺยํ ฆณฺฑนํ กเรยฺยํ
 วิคฺคหํ กเรยฺยํ วิวาทํ กเรยฺยํ เมตฺถํ กเรยฺยํ เต นตฺถิ น สนฺตฺติ น
 สํวิชฺชนตฺติ นฺนฺปลพฺพนตฺติ ปทึนา สมฺมจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา
 อภพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺตฺมาติ เต ตวํ วทสฺสุ น ทิ เตช
 อตฺถิ วาทมฺหิ ชาเต ปฏฺิเสนิกตฺตา ฯ เตนาห ภควา

เย ทิฏฺฐิฉมฺคฺคยท วิวาทยนฺตฺติ
 อิทเมว สจฺจนตฺติ จ วาทยนฺตฺติ
 เต ตวํ วทสฺสุ น ทิ เตช อตฺถิ
 วาทมฺหิ ชาเต ปฏฺิเสนิกตฺตาติ ฯ

[๓๑๒] วิเสนิกตฺวา ปนฺ เย จรฺนตฺติ
 ทิฏฺฐิสีหิ ทิฏฺฐิ อวิรุชฺฌมฺมานา
 เตสฺสุ ตวํ กิ ลภเถ^๒ ปฐฺร
 เยสีธ นตฺถิ ปรมฺคฺคหิตํ ฯ

[๓๑๓] วิเสนิกตฺวา ปนฺ เย จรฺนตฺตีติ เสนา วุจฺจติ มารเสนา ฯ
 กายทฺวจฺจริตํ มารเสนา วจฺีทฺวจฺจริตํ มารเสนา มโนทฺวจฺจริตํ มารเสนา
 ราโค^๓ มารเสนา โทโส มารเสนา โมโท มารเสนา โกโร อฺปนฺนาโ
 มกฺโข ปฟาโส อิสฺสา มจฺฉริยํ มายา สาเจยฺยํ ฅมฺโภา สารมฺโภา
 มาโน อติมาโน มโท ปมาโท สพฺเพ กิเลสฺสา สพฺเพ ทฺวจฺจริตา
 สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปรีฟ้าหา สพฺเพ สนฺตาปา สพฺพากุสลาภิสงฺขารา
 มารเสนา ฯ วุตฺตํ เหนํ ภควตา กามา เต ปจฺจมา เสนา ทฺฐิตฺยารติ
 วุจฺจติ ฯเปฯ เซตฺวา จ^๔ ลภเต สฺขนฺตฺติ ฯ ยโต จตฺตฺหิ อริยมคฺคเหติ
 สพฺพา จ มารเสนา สพฺเพ จ ปฏฺิเสนิกฺวา กิเลสฺสา ชิตา จ ปราชิตา
 จ ภคฺคา วิปฺปลุตฺตา ปรมฺมฺชา เตนฺ วุจฺจนตฺติ วิเสนิกตฺวา ฯ เยติ
 อรฺหนโต ชีณาสวา ฯ จรฺนตฺตีติ จรฺนตฺติ วิหรนฺตฺติ อิริยนฺตฺติ วตฺเตนตฺติ

๑ ม. ปฏฺิณฺณกตฺตา ฯ ๒ ม. ลภเถ ฯ ๓ ม. โลโภา ฯ ๔ ม. ว ฯ

ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺตีติ วิเสนิกตฺวา ปน เย จรฺนฺติ ฯ

[๓๑๔] ทิฏฺฐีหิ ทิฏฺฐี อวิรุชฺฌมานาติ เตสํ ทฺวาสภูจฺจํ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ ปหีนานิ สมฺมุจฺจินฺนานิ วุปฺสนฺตานิ ปฏิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ฅาณคฺคินา ททฺฒฺมานิ เต ทิฏฺฐีหิ ทิฏฺฐี อวิรุชฺฌมานา อฆฺมฺมฺมฺมฺยมาณา^๑ อปฺปฏิหณฺณมาณา อปฺปฏิหตฺมาณาติ ทิฏฺฐีหิ ทิฏฺฐี อวิรุชฺฌมานา ฯ

[๓๑๕] เตสุ ตฺวํ กิ ลเภโถ ปสุรฺวาติ เตสุ อรฺहनฺเตสุ ชีณาสเวสุ กิ ลเภโถ ปฏฺฐิสฺสุร ปฏฺฐิปฺริส ปฏฺฐิสตฺตฺตุ ปฏฺฐิมลฺลาติ^๒ เตสุ ตฺวํ กิ ลเภโถ ปสุร ฯ

[๓๑๖] เยสีธ นตฺถิ ปรมุคฺคหิตฺนฺติ เยสํ อรฺहनฺตฺวานํ ชีณาสวานํ อิหํ ปรมํ อคคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรฺนฺติ คหิตํ ปรามฺภูจฺจํ อชฺฌเณสิตํ อธิมฺตฺตํ นตฺถิ น สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภติ ปหีนํ สมฺมุจฺจินฺนํ วุปฺสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ฅาณคฺคินา ททฺฒฺนฺติ เยสีธ นตฺถิ ปรมุคฺคหิตํ ฯ เตนหาท ภควา

วิเสนิกตฺวา ปน เย จรฺนฺติ
ทิฏฺฐีหิ ทิฏฺฐี อวิรุชฺฌมานา
เตสุ ตฺวํ กิ ลเภโถ ปสุร
เยสีธ นตฺถิ ปรมุคฺคหิตฺนฺติ ฯ

[๓๑๗] อถ ตฺวํ ปวิตกฺกมาคมา
มนสา ทิฏฺฐิจิตฺตานิ จินฺตยฺนฺโต
โธเนน ยฺยุคํ สมากมา
น หิ ตฺวํ สกฺขลฺลิตฺติ สมฺปยาตเว ฯ

[๓๑๘] อถ ตฺวํ ปวิตกฺกมาคมาติ อถาติ ปทสนฺธิ ปทสํสคฺโค ปทปาริปุริ อกฺขรสมฺวาโย พยฺยชนฺลิลิฏฺฐจฺจตา ปทานุပ္พุพฺพตาเมตฺ^๓ อถาติ ฯ ปวิตกฺกมาคมาติ ตกฺกนฺโโต วิตกฺกนฺโโต สกฺกปฺปนฺโโต ชโย นฺุ

๑ ม. อปฺปฏิหยมาณา ฯ ๒ ม. โป. ปฏฺฐิมลฺลนฺติ ฯ ๓ ม. ... เปตฺ ฯ

โฆ เม ภวิสฺสติ ปฺราชโย นุ โฆ เม ภวิสฺสติ กถํ นิคฺคหํ ภริสฺสามิ
 กถํ ปฏฺฐิกุมมํ ภริสฺสามิ กถํ วิเสสํ ภริสฺสามิ กถํ ปฏฺฐิวิสสํ ภริสฺสามิ
 กถํ อาเวธิยํ ภริสฺสามิ กถํ นิพฺเพธิยํ ภริสฺสามิ กถํ เจหํ ภริสฺสามิ
 กถํ มณฺฑลํ ภริสฺสามีติ เอวํ ตกฺกนฺโต วิตกฺกนฺโต สงฺกปฺนฺโต
 อาคโถสิ อุปาคโถสิ สมฺปตฺโตสิ มยา สทฺธี สฺมาคโถสึติ อถ ตวํ
 ปวิตกฺกมามา ฯ

[๓๑๙] มนฺสา ทิฏฺฐิจิตฺตานิ จินฺตยฺนฺโตติ มโนติ ยํ จิตฺตํ มโน
 มานสํ ททยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตฺนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ
 วิญฺญาณกฺขนฺโต ตชฺชา มโนวิญฺญาณชฺาตุ ฯ จิตฺเตน ทิฏฺฐิจิตฺตานิ
 จินฺเตนฺโต วิจินฺเตนฺโต สสฺสโต โลโกติ วา อสสฺสโต โลโกติ วา
 ฯเปฯ เหนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วาติ มนฺสา
 ทิฏฺฐิจิตฺตานิ จินฺตยฺนฺโต ฯ

[๓๒๐] โธเนน ยฺคํ สฺมาคมา น ทิ ตวํ สกฺขสิ สมฺปยาตเวติ
 โธนา วุจฺจติ ปณฺณวา ยา ปณฺณวา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฐมฺมวิจโย
 สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ กิการณา โธนา วุจฺจติ ปณฺณวา ฯ ตาย ปณฺณาย
 กายทฺวจฺจิตํ ฐตฺตญฺจ โธตฺตญฺจ สนฺโธตฺตญฺจ นิทฺโธตฺตญฺจ ฯเปฯ สทฺพพา-
 กุสลาภิสงฺขารา ฐฺตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ ฯ อถวา
 สมฺมาทิฏฺฐิยา มิจฺฉาทิฏฺฐิ [๑] ฐฺตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา
 จ ฯเปฯ สมฺมาวิมฺุตฺติยา ^๒มิจฺฉาวิมฺุตฺติ ฐฺตา จ โธตา จ สนฺโธตา
 จ นิทฺโธตา จ ^๓ ฯ อถวา อริเยน อฏฺฐจฺงฺคิเกณ มคฺเคเน สทฺพเพ อกุสลา^๓
 สทฺพเพ ทฺวจฺจิตฺตา สทฺพเพ ทฺรธา สทฺพเพ ปรีฟ้าหา สทฺพเพ สนฺตปา
 สทฺพพากุสลาภิสงฺขารา ฐฺตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ ฯ
 ภควา อิมฺเห โธเนยฺเยทิ ฐมฺเมทิ อุเปโต สมฺเปโต อุปคโต

๑ ม. เอตถนฺตเร สมฺมาสงฺกปฺเปเน มิจฺฉาสงฺกปฺโป ฯเปฯ สมฺมาวิมฺุตฺติยา มิจฺฉาวิมฺุตฺตีติ
 ทิสฺสนฺติ ฯ ๒-๒ ม. อิมฺ ปาชา น ทิสฺสนฺติ ฯ ๓ ม. กิเลสํ ฯ

ปุริสาสโก ปุริสสีโท ปุริสนาโค ปุริสาชฌโธ ปุริสโรชโยห อนนตตวาโณ
 อนนตเตโช อนนตยโส อทุโร มหัทธโน ธนวา เนตา วิเนตา อญฺเฐตา
 สญฺญาเปตา นิชฺฌมาเปตา เปกฺขตา^๑ ปสาเรตา^๒ ฯ โส หิ ภควา
 อญฺฺปพนฺสฺส มคฺคสฺส อญฺฺปาเทตา อสญฺชาตสฺส มคฺคสฺส สญฺชเนตา
 อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคญฺญ มคฺควิฑู มคฺคโกวิทฺโห ฯ
 มคฺคานุกา จ ปนฺสฺส เอตฺรหิ สวกา วิหรนฺติ ปจฺจนา สมนฺนาคตา ฯ
 โส หิ ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกฺขุญฺโตะ ฌาณญฺโตะ
 ฌมฺมญฺโตะ พุทฺทมญฺโตะ วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตสฺส
 ทาตา ฌมฺมสामी ตถาคโตะ ฯ นตฺถิ ตสฺส ภควโตะ อฆาตํ อภิฆฺจํ
 อวิทิตํ อสจฺฉิกิตํ อผฺลิตํ^๓ ปณฺณาย ฯ อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปฺพนํ
 อญฺฺปาทาย สพฺเพ ฌมฺมา สพฺพากาเรน พุทฺธสฺส ภควโตะ ฌาณมฺุเข
 อาปาถํ อาคจฺจนฺติ ฯ ยงฺกิณฺจि เนยฺยํ นาม อตฺถิ ชานิตพฺพํ ฯ
 อตฺตตฺถโธ วา ปฺรตฺถโธ วา อญฺฺยตฺถโธ วา ทิฏฺฐจฺมมิกโธ วา อตฺถโธ
 สมฺปฺรಾಯิกโธ วา อตฺถโธ อุตฺตทาโน วา อตฺถโธ คมภีโร วา อตฺถโธ คุโฬิห
 วา อตฺถโธ ปฏฺิจฺจนฺโธ วา อตฺถโธ เนยฺโย วา อตฺถโธ นีโต วา
 อตฺถโธ อนวชฺไซ วา อตฺถโธ นิกฺกิลโส วา อตฺถโธ โวหาโน วา
 อตฺถโธ ปรมตฺถโธ วา สพฺพนฺตํ อนโตะพุทฺธฌาณ ปรีวตฺตติ ฯ สพฺพํ
 กายกมฺมํ พุทฺธสฺส ภควโตะ ฌาณานุปรีวตฺตติ^๔ สพฺพํ วจฺจิกมฺมํ
 ฌาณานุปรีวตฺตติ สพฺพํ มโนกมฺมํ ฌาณานุปรีวตฺตติ ฯ อตีเต พุทฺธสฺส
 ภควโตะ อปฺปฏฺิหตํ ฌาณํ อนาคเต พุทฺธสฺส ภควโตะ อปฺปฏฺิหตํ
 ฌาณํ ปจฺจุปฺปนฺเน พุทฺธสฺส ภควโตะ อปฺปฏฺิหตํ ฌาณํ ฯ ยาวตกํ
 เนยฺยํ ตาวตกํ ฌาณํ ยาวตกํ ฌาณํ ตาวตกํ เนยฺยํ เนยฺยปฺริยนฺตีกํ
 ฌาณํ ฌาณปฺริยนฺตีกํ เนยฺยํ ฯ เนยฺยํ อติกฺกมิตฺวา ฌาณํ

๑ ม. เปกฺขตา ฯ

๒ ม. ปสาเทตา ฯ

๓ ม. อผฺลิตํ ฯ เอวมฺุปฺริปี ฯ

๔ ม. ฌาณานุปรีวตฺตติ ฯ เอวมฺุปฺริปี ฯ

เต ชตฺตียปณฺธิตา พุราหฺมณปณฺธิตา คหปติปณฺธิตา สมณปณฺธิตา
 นิปฺญา กตปรปฺปวาทา วาลเวริฐฺปา โวภินฺหนฺตา มณฺเฆ จรณฺติ
 ปณฺณาคเตน ทิฏฺฐิจิตฺตานิ เต ปณฺหิ^๑ อภิสงฺขริตฺวา อภิสงฺขริตฺวา
 ตถาคตฺ^๒ อฺปสงฺกมิตฺวา ปุจฺจนฺติ [๓]^๓ ฯ กถิตา จ^๔ วิสฺซุชิตา จ^๕ เต
 ปณฺหา ภควตา โหนฺติ นิทฺทิฏฺฐการณฺา อฺปฺกฺขิตฺตกา จ ฯ เต ภควโต
 สมฺปฺชฺชนฺติ ฯ อถ โช ภควา ตตฺถ อตีโรจฺติ ยทิทํ ปณฺณายาติ
 โธเนน ยฺคํ สฺมาคมา น ทิ ตฺวํ สกฺขลฺลิตฺวา สมฺปฺยาตเว ฯ เตนานฺท ภควา

อถ ตฺวํ ปวิตฺกุกฺกมาคมา

มนฺสา ทิฏฺฐิจิตฺตานิ จินฺตยฺนฺโต

โธเนน ยฺคํ สฺมาคมา

น ทิ ตฺวํ สกฺขลฺลิตฺวา สมฺปฺยาตเวติ ฯ

อภฺจโม ปฐฺรสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิตฺวา ฯ

๑ ม. ยฺ. ปณฺเฑท ฯ

๒ ม. ตถาคเต ฯ

๓ ม. ยฺ. โป. เอตฺถนฺตเร คฺวฬฺหานิ จ ปฏฺิจจฺนฺนานิ จาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๔ ม. โปตฺถเกสฺส จสทฺเท นตฺถิ ฯ

๕ ลี. ม. ว ฯ

หนวโม มาคนทียสุตตนิทเทโส

[๓๒๑] ทิสวาน ตณ्हํ อรติญจ รากํ^๑
 นาโหสิ ฉนุโท อปี เมถุนสมิ
 กิเมวิทํ มุตตกรีสปฺนุณ्हํ
 ปาทาปี นํ สมฺมุสิตุํ น อิจฺเฆ ๑

[๓๒๒] ทิสวาน ตณ्हํ อรติญจ รากํ นาโหสิ ฉนุโท อปี
 เมถุนสมินฺหติ ตณ्हญจ อรติญจ รากญจ มารธิตโร ทิสวา ปสฺลิตฺวา
 เมถุนธมฺเม ฉนุโท วา รากโ ค วา เปมํ วา นาโหสิตี ทิสวาน ตณ्हํ
 อรติญจ รากํ นาโหสิ ฉนุโท อปี เมถุนสมิ ๑

[๓๒๓] กิเมวิทํ มุตตกรีสปฺนุณ्हํ ปาทาปี นํ สมฺมุสิตุํ น
 อิจฺเจติ กิเมวิทํ สริวํ มุตตปฺนุณ्हํ กรีสปฺนุณ्हํ เสมหปฺนุณ्हํ รุธิรปฺนุณ्हํ^๒
 อญฺจิสงฺฆาญฺํ นหารุสมฺพนฺธํ รุธิรมํสาวเลปนํ จมฺมาวินทฺธํ^๓ ฉวียา
 ปฏฺิจฺฉนฺนํ ฉิททาฉิททํ อุกฺขริํ ปคฺขริํ^๔ กิมิสงฺฆนิเสวิตํ นานากลิมล-
 ปริปุรํ ปาทน อกฺกมิตฺตุํ น อิจฺเจยยํ กุโธ ปน สฺว่าโส วา
 สมากโม วาติ กิเมวิทํ มุตตกรีสปฺนุณ्हํ ปาทาปี นํ สมฺมุสิตุํ น
 อิจฺเฆ ๑ [๕] เตนาท ภาควา

ทิสวาน ตณ्हํ อรติญจ รากํ
 นาโหสิ ฉนุโท อปี เมถุนสมิ
 กิเมวิทํ มุตตกรีสปฺนุณ्हํ

๑ ม. รคญจ ๑ เอวมุปริปี ๑ ๒ ม. รุธิรปฺนุณ्हํ ๑ ๓ จมฺมาวนทฺธนฺติปี ปาโล ๑

๔ ม. อุกฺขรณฺตํ ปคฺขรณฺตํ ๑

๗ ม. ยฺ. โป. เอตถนฺตเร อนจฺฉริยญฺเจตํ มนุสฺโส ทิพฺเพ กาเม ปตฺถยนฺโต มานุสฺสเก กาเม
 น อิจฺเจยย มานุสฺสเก วา กาเม ปตฺถยนฺโต ทิพฺเพ กาเม น อิจฺเจยย ยํ ตวํ อุกฺโกปี น
 อิจฺฉสิ น สาทียสิ น ปตฺถสิ น ปีหสิ นาทิปฺปสิ กิ เต ทสฺสนํ กตฺมาย ตวํ ทิฏฺฐิยา
 สมนฺนาคโธติ ปุจฺฉตีติ ทิสฺสนฺติ ๑

ปาหาปี นํ สมฺมุสิตุํ น อิจฺเจติ ฯ

[๓๒๔] เอตาทิสญฺเจ รตนํ น อิจฺฉลิ
 นารී นรินฺเทหิ พหุหิ ปตฺถิตํ
 ทิฏฺฐิจิตํ สீลวตานุชิวีตํ^๑
 ภวูปปตฺถิตฺว จ วเทลิ กิทิสํ ฯ

[๓๒๕] อิหํ วหามิตี น ตสฺส โหติ (มาณุฑยชาติ ภควา)
 ฐมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมฺมุคฺคหิตํ
 ปสฺสณฺจ ทิฏฺฐิจิสุ อณุคฺคหาย
 อชฺฉมตฺตสนฺตี ปจัน อทสฺสํ ฯ

[๓๒๖] อิหํ วหามิตี น ตสฺส โหตีติ อิหํ วหามิตี อิหํ วหามิ
 เอตํ วหามิ เอตตํ วหามิ เอตตาวตา วหามิ อิหํ ทิฏฺฐิจิตํ วหามิ
 สสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เหนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺนาติ วาติ ฯ น ตสฺส โหตีติ น มยฺหํ โหตีติ^๒ อิหํ วหามิตี
 น ตสฺส โหติ ฯ มาณุฑยชาติ ภควา ตํ พุราหฺมณํ นามเนน อาลปติ ฯ
 ภควาติ คารวาทิวจัน ฯเปฯ สจฺฉนิกา ปณฺณตฺติ ยทิหํ ภควาติ
 มาณุฑยชาติ ภควา ฯ

[๓๒๗] ฐมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมฺมุคฺคหิตนฺติ ฐมฺเมสุติ ทฺวาสมฺมุจฺฉิยา
 ทิฏฺฐิจิตฺเตสุ ฯ นิจฺเฉยฺยชาติ นิจฺฉินิตฺวา วินิจฺฉินิตฺวา วิจฺฉินิตฺวา ปวิจฺฉินิตฺวา
 ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภุตํ กตฺวา โอชฺฉิคฺคาโห วิลคฺคาโห
 วรคฺคาโห โภจฺฉาสคฺคาโห อจฺฉยคฺคาโห สมฺมุจฺฉยคฺคาโห อิหํ สจฺฉ
 ตจฺฉํ ตถํ ภูตํ ยาถาวํ อวิปริตฺนฺติ คหิตํ ปรามฺมจฺฉํ อภินิวิฏฺฐจฺฉํ
 อชฺฉิเมสิตํ อธิมฺมุตํ นตฺถิ [๓] น สวิชฺชติ นุปลพฺภติ ปหีนํ
 สมฺมุจฺฉินนํ วุปลนฺตํ ปฏฺฐิปลสฺสทฺธํ อภพฺพูปปตฺถิกํ ฌาณคฺคินา

๑ ม. โป. สีลวตํ ฯ ๒ ม. โป. น มยฺหํ โหติ เอตตาวตา วหามิตี น ตสฺส โหตีติ ... ฯ

๓ ม. เอตถนฺตเร น สนฺตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ

ททตฺตมฺหติ ฐมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สมฺคฺคหิตํ ฯ

[๓๒๘] ปสฺสณฺจ ทิฏฺฐิสุ อนุคฺคหายาติ ทิฏฺฐิสุ อาทีนํ
 ปสฺสณฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปรามสฺสามิ น อภินิวิสฺสามิ อถวา
 น คณฺหิตพฺพา น ปรามลิตพฺพา น อภินิวิลิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสณฺจ
 ทิฏฺฐิสุ อนุคฺคหาฯ อถวา สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ
 โมฆมณฺวณฺติ ทิฏฺฐคตเมตํ ทิฏฺฐิคหนํ ทิฏฺฐิกนฺตาโร ทิฏฺฐิวิสฺสุกายิกํ
 ทิฏฺฐิวิปฺพนฺหิตํ ทิฏฺฐิสณฺโঘৈชนํ สทฺกฺขํ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ น
 นิพฺพิทาย น วิราคายน น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺฌาย น
 สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตตีติ ทิฏฺฐิสุ อาทีนํ ปสฺสณฺโต ทิฏฺฐิโย
 น คณฺหามิ น ปรามสฺสามิ น อภินิวิสฺสามิ อถวา น คณฺหิตพฺพา น
 ปรามลิตพฺพา น อภินิวิลิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสณฺจ ทิฏฺฐิสุ
 อนุคฺคหาฯ [๑] อสสฺสโต โลโก อนฺตวา โลโก อนนฺตวา โลโก
 ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรํ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา
 น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺนา เหว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ
 โมฆมณฺวณฺติ ทิฏฺฐคตเมตํ ทิฏฺฐิคหนํ ทิฏฺฐิกนฺตาโร ทิฏฺฐิวิสฺสุกายิกํ
 ทิฏฺฐิวิปฺพนฺหิตํ ทิฏฺฐิสณฺโঘৈชนํ สทฺกฺขํ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ น
 นิพฺพิทาย น วิราคายน น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺฌาย น
 สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตตีติ ทิฏฺฐิสุ อาทีนํ ปสฺสณฺโต ทิฏฺฐิโย
 น คณฺหามิ น ปรามสฺสามิ น อภินิวิสฺสามิ อถวา น คณฺหิตพฺพา น
 ปรามลิตพฺพา น อภินิวิลิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสณฺจ ทิฏฺฐิสุ อนุคฺคหาฯ
 อถวา อีมา ทิฏฺฐิโย เอวํคหิตา เอวंपรามญฺจา เอวํคตিকা ภาวนฺติ^๑ เอวํ
 อภิสมฺปรายาติ ทิฏฺฐิสุ อาทีนํ ปสฺสณฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น

๑ ม. ไป. เขตตฺตมฺหติ อถวาติ ทิสฺสตี ฯ

๒ ม. ภวิสฺสณฺติ ฯ

ปฺรามสํมิ น อภินิวิสํมิ อถวา น คณฺหิตพฺพา น ปฺรามลิตพฺพา น
 อภินิวิลิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสณฺจ ทิฏฺฐิสุ อนุคฺคหาย ฯ อถวา อิมํ
 ทิฏฺฐิโย นริยสํวตฺตนิกา ตีรจฺจนโยนิสํวตฺตนิกา ปิตฺติวิสยสํวตฺตนิกาติ
 ทิฏฺฐิสุ อาทีนํว ปสฺสนฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปฺรามสํมิ
 นาภินิวิสํมิ อถวา น คณฺหิตพฺพา น ปฺรามลิตพฺพา นาภินิวิลิตพฺพาติ
 เอวมฺปิ ปสฺสณฺจ ทิฏฺฐิสุ อนุคฺคหาย ฯ อถวา อิมํ ทิฏฺฐิโย
 อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ชยธมฺมา วยธมฺมา วิราธมฺมา
 นิโรธมฺมาติ ทิฏฺฐิสุ อาทีนํว ปสฺสนฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น
 ปฺรามสํมิ นาภินิวิสํมิ อถวา น คณฺหิตพฺพา น ปฺรามลิตพฺพา
 นาภินิวิลิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสณฺจ ทิฏฺฐิสุ อนุคฺคหาย ฯ

[๓๒๙] อชฺฉตฺตสนฺตี ปจัน อทสฺสนฺติ [๑] อชฺฉตฺตํ ราคสฺส
 สนฺตี โทสสฺส สนฺตี โมหสฺส สนฺตี โภธสฺส อุปฺนาทสฺส มกฺขสฺส
 ปฟัสสฺส อีสฺสาย มจฺฉนริยสฺส มายาย สาเจยยสฺส ฌมฺภสฺส สारมภสฺส
 มาณสฺส อติมานสฺส มทสฺส ปมาทสฺส สพฺพกิลฺลณํ สพฺพทฺวจจริตฺตํ
 สพฺพทรณํ สพฺพปริพฺพาหนํ สพฺพสนฺตปาหนํ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ
 สนฺตี [๒] วุปฺสนฺตี นิพฺพุตี ปฏฺวิปฺปสฺสทฺธิ [๓] ฯ ปจันนฺติ ปจันนฺโต
 วิจันนฺโต ปวิจันนฺโต ตฺลยนฺโต ตีรยนฺโต วิภาวณฺโต วิภูตํ กโรนฺโต
 สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ปจันนฺโต วิจันนฺโต ปวิจันนฺโต ตฺลยนฺโต
 ตีรยนฺโต วิภาวณฺโต วิภูตํ กโรนฺโต สพฺเพ สงฺขารา ทฺกฺขาติ สพฺเพ
 ธมฺมา อนตฺตาติ ฯเปฯ ยงฺกิณฺจ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธมฺมนฺติ
 ปจันนฺโต วิจันนฺโต ปวิจันนฺโต ตฺลยนฺโต ตีรยนฺโต วิภาวณฺโต
 วิภูตํ กโรนฺโต ฯ อทสฺสนฺติ อทสฺสํ อทกฺชี ปสฺสี^๔ ปฏฺวิวิชฺฌนฺติ
 อชฺฉตฺตสนฺตี ปจัน อทสฺสํ ฯ เตนาท ภควา

๑ ม. เอตฺถนฺตเร อชฺฉตฺตสนฺตี, ย. อชฺฉตฺตํ สนฺตินฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ม. โป. เอตฺถนฺตเร อุปฺสนฺตินฺติ ทิสฺสติ ฯ ๓ ม. โป. เอตฺถนฺตเร สนฺตินฺติ ทิสฺสติ ฯ

๔ ม. อปสฺสี ฯ

อิหํ วหามิติ น ตสฺส โหติ (มาคนฺทียาติ ภควา)
 ฐมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหิตํ
 ปสฺสณฺจ ทิฏฺฐิสุ อนุคฺคหาย
 อชฺฉตฺตสฺนฺตํ ปจฺฉินํ อทสฺสนฺติ ฯ

[๓๓๐] วินิจฺฉยา ยานิ ปกปฺปิตานิ (อิติ มาคนฺทียโย)
 เต เว มฺหึ พุริสฺสึ อนุคฺคหาย
 อชฺฉตฺตสฺนฺตํ ยเมตมตฺถํ
 กถํ นุ ชฺเรหิ ปเวทิตนฺตํ ฯ

[๓๓๑] วินิจฺฉยา ยานิ ปกปฺปิตานํติ วินิจฺฉยานิ วุจฺจนฺติ
 ทฺวาสนฺนํ ทิฏฺฐิคตานิ [๑] ฯ ปกปฺปิตานํติ กปฺปิตา อภิสงฺขตา
 สณฺขปิตาติปิ ปกปฺปิตา ฯ อถวา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏฺิจจสมุปฺปนฺหา
 ขยธมฺมา วยธมฺมา วิราธมฺมา นิโรธธมฺมา วิปริณามธมฺมาติปิ
 ปกปฺปิตาติ วินิจฺฉยา ยานิ ปกปฺปิตานิ ฯ อิติ มาคนฺทียโยติ อิตฺติ
 ปทสฺนฺติ ฯ เปฯ ปทานุปฺพุพฺพตาเมตํ^๒ อิตฺติ ฯ มาคนฺทียโยติ ตสฺส
 พฺราหฺมณฺสฺส นามํ สงฺขา สมณฺญา [๓] โวหาโรติ^๓ อิติ มาคนฺทียโย^๔ ฯ

[๓๓๒] เต เว มฺหึ พุริสฺสึ อนุคฺคหาย อชฺฉตฺตสฺนฺตํติ
 ยเมตมตฺถนฺติ เต เวติ ทฺวาสนฺนํ ทิฏฺฐิคตานิ ฯ มฺหึติ โมนํ วุจฺจติ
 ญาณํ ฯ เปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มฺหึติ ฯ อนุคฺคหายาติ ทิฏฺฐิสุ
 อาทีนํ ปสฺสนฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปฺรามสํมิ นานินิวิลาเมติ
 ปคฺคณฺหาสิ^๕ อชฺฉตฺตสฺนฺตํติ จ ภณฺสิ ฯ ยเมตมตฺถนฺติ ยํ ปฺรมตฺถนฺติ
 เต เว มฺหึ พุริสฺสึ อนุคฺคหาย อชฺฉตฺตสฺนฺตํติ ยเมตมตฺถํ ฯ

[๓๓๓] กถํ นุ ชฺเรหิ ปเวทิตนฺตนฺติ กถนฺนฺติ สํสยฺปุจฺฉา

๑ ม. ย. เอตถนฺตเร ทิฏฺฐิวินิจฺฉยาติ ทิสฺสติ ฯ

๒ ม. ... เปตํ ฯ

๓ ม. เอตถนฺตเร ปณฺณตฺตํติ ทิสฺสติ ฯ

๔ ม. อิตฺติสทฺโท นตฺถิ ฯ

๕ ม. อิตฺติสทฺโท อตฺถิ ฯ

๖ ม. จ ภณฺสิ ฯ

ภควา ตัม พุราหมณัม นามเน อลปติ ฯ ภควาติ คารวาทิวงษ์ ฯเป ฯ
 สจจิกา ปณณตติ ยทิทัม ภควาติ มาคณุทียาติ ภควา ฯ

[๓๓๖] สีสัพพเตนาปิ น สุทธิมาหติ สีสเลนปิ สุทธิ วิสุทธิ
 ปริสุทธิ มุตตี วิมุตตี ปริมุตตี นาท น กเถลิ น ภณลิ น
 ทิปยลิ น โวหริ ฯ วตเตนปิ สุทธิ วิสุทธิ ปริสุทธิ มุตตี วิมุตตี
 ปริมุตตี นาท น กเถลิ น ภณลิ น ทิปยลิ น โวหริ ฯ
 สีสัพพเตนปิ สุทธิ วิสุทธิ ปริสุทธิ มุตตี วิมุตตี ปริมุตตี นาท น
 กเถลิ น ภณลิ น ทิปยลิ น โวหริตีติ สีสัพพเตนาปิ น สุทธิมาห ฯ

[๓๓๗] อธิฏฐิยา อสสุติยา อฆาณา อสีลตา อพพตา โนปิ
 เตนาติ ทิฏฐิปี อิจฉิตพพา ทสวตถุกา สมมาทิฏฐิ อตถิ ทินนํ อตถิ
 ยิฏฐํ อตถิ หุตํ อตถิ สุกตทูกกฏานํ กมมานํ ผลํ วิปาโก อตถิ อัย
 โลโก อตถิ ปโร โลโก อตถิ มาตา อตถิ ปิตา อตถิ สตตะ
 โอปปาติกา อตถิ โลเก สมณพราหมณา สมมคคตา สมมาปฏิปนฺนา
 เย อิมญจ โลกํ ปรมญจ โลกํ สยํ อภิญญา สจจิกตฺวา ปเวเทนตีติ ฯ
 สวณมฺปิ อิจฉิตพพํ ปรัต โฆโส สุตตํ เคยยํ เวยยากรณํ คาถา
 อูทานํ อิติวุตตํ ชาตํ อพฺพุตตมมํ เวทลลํ ฯ ฆาณมฺปิ อิจฉิตพพํ
 กมฺมสฺสทตฺตยาณํ สจฺจานุโลมิทตฺตยาณํ อภิญญาณํ สมมาตตติยาณํ ฯ
 สีสมฺปิ อิจฉิตพพํ ปาฏิโมกฺขสํวโร ฯ วตตมฺปิ อิจฉิตพพํ อฏฺฐ
 ชุตฺตงฺคานิ อารณฺณิกงฺคํ ปินฺนทฺตปาทิกงฺคํ ปัสสูกิกงฺคํ เตจฺจิวริกงฺคํ
 สฺปทานจาริกงฺคํ ชลฺลปจฺจมาตฺตติกงฺคํ เนสฺซชฺชิกงฺคํ ยถาสนฺนตฺติกงฺคํ^๑ ฯ
 อธิฏฐิยา อสสุติยา อฆาณา อสีลตา อพพตา โนปิ เตนาติ
 นปี^๒ สมมาทิฏฐิมตฺเตน นปี สวณมตฺเตน นปี ฆาณมตฺเตน นปี
 สีสมตฺเตน นปี วตตมตฺเตน อชฺฉมตฺตสนฺติปฺปตฺโต โหติ นปี วินา

๑ ม. อิติสทโท อตถิ ฯ

๒ ม. นปี ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

เอเตหิ ฌมฺเมหิ อชฺชตฺตสนฺตี ปาปฺณาติ อปิจ สมฺภารา อิมฺ ฌมฺมา
โหนฺติ อชฺชตฺตสนฺตี ปาปฺณิตฺตํ อธิคฺนฺตํ ฝุสฺสิตฺตํ^๑ สจฺฉิกาตฺนฺติ อทฺธิฏฺฐิจฺยา
อสุสฺสุตฺติยา อธฺมาณา อสึลฺลตา อพฺพตา โนปิ เตน ๑

[๓๓๘] เอเต จ นิสฺสชฺช อญฺคฺคหาયાติ เอเตหิ^๒ กณฺหปฏฺฐิกานํ
ฌมฺมานํ สมฺคฺคฆาตโต ปหานํ อิจฺฉิตฺตพฺพํ ๑ เตชฺชาตฺตฺเกสฺสุ กุสฺเสสฺสุ ฌมฺเมสฺสุ
อตฺตมฺมยตา อิจฺฉิตฺตพฺพา ๑ ยโต กณฺหปฏฺฐิกา ฌมฺมา สมฺคฺคฆาตปฺ-
ปหานเนน ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนํมฺมูลา ตาลาวตฺตฺถุกตา อนภาวํคตา
อายุตฺตี อญฺปฺปาทฌมฺมา^๓ เตชฺชาตฺตฺเกสฺสุ จ กุสฺเสสฺสุ ฌมฺเมสฺสุ อตฺตมฺมยตา
โหติ เอตฺตาวตฺตปิ น คณฺหาติ น ปฺรามสฺสติ นาภินิวิสฺสติ อถวา น
คณฺหิตฺตพฺพา น ปฺรามลิตฺตพฺพา นาภินิวิสฺสิตฺตพฺพาทิ เอวมฺปิ เอเต จ
นิสฺสชฺช อญฺคฺคหา ๑ ยโต ตณฺหา จ ทิฏฺฐิจิ จ มาโน จ ปหีนา
โหนฺติ อุจฺฉินฺนํมฺมูลา ตาลาวตฺตฺถุกตา อนภาวํคตา อายุตฺตี อญฺปฺปาท-
ฌมฺมา เอตฺตาวตฺตปิ น คณฺหาติ น ปฺรามสฺสติ นาภินิวิสฺสติติ
เอวมฺปิ เอเต จ นิสฺสชฺช อญฺคฺคหา ๑ ยโต ปุญฺญฌาภิสงฺขารो จ
อฺปฺปญฺญฌาภิสงฺขารो จ อาเนญฺชฌาภิสงฺขารो จ ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนํมฺมูลา
तालาวตฺตฺถุกตา อนภาวํคตา อายุตฺตี อญฺปฺปาทฌมฺมา เอตฺตาวตฺตปิ น
คณฺหาติ น ปฺรามสฺสติ นาภินิวิสฺสติติ เอวมฺปิ เอเต จ นิสฺสชฺช
อญฺคฺคหา ๑

[๓๓๙] สฺนโต อนิสฺสาย ภาวํ น ชฺชปฺเปติ สฺนโตติ ราคสฺส
สฺนตฺตฺตา^๔ สฺนโต โทสฺสสฺส สฺนตฺตฺตา สฺนโต โมหสฺสสฺส สฺนตฺตฺตา สฺนโต
โกธสฺสสฺส อฺปฺนาหสฺสสฺส มกฺขสฺสสฺส ปฺฟาสฺสสฺส อิสฺสสฺส มจฺฉริยสฺสสฺส มายาย
สาเจยฺยสฺสสฺส ฌมฺภาสฺสสฺส สํารมฺภาสฺสสฺส มานสฺสสฺส อติมานสฺสสฺส มหสฺสสฺส ปฺมาทสฺสสฺส

๑ ม. ฝุสฺสิตฺตํ ๑

๒ ม. เอเตหิ ๑

๓ ม. อธิสฺสทฺโธ อตฺถิ ๑

๔ ม. สมิตฺตฺตา ๑ เอวมฺปิ ๑

สพฺพกิลีสานํ สพฺพทฺวจฺจริตฺตานํ สพฺพทฺรณานํ สพฺพทฺรึพฺฟ้าหฺนํ สพฺพ-
 สฺนฺตฺปาปํ สพฺพทฺกฺุสลาภิสฺงฺขารานํ สฺนฺตฺตฺตฺตา สฺมิตฺตฺตฺตา ฐฺปฺสฺมิตฺตฺตฺตา
 วิชฺชฺมาตฺตฺตฺตา นิพฺพุตฺตฺตฺตา วิกิตฺตฺตฺตา ปฏฺิปปฺสฺสทฺทฺตฺตฺตา สฺนฺโต [๑]
 ฐฺปฺสฺนฺโต นิพฺพุตฺโต ปฏฺิปปฺสฺสทฺโตติ สฺนฺโต ฯ อนิสฺสํยาติ เทว นิสฺสํยา
 ตณฺหฺนํนิสฺสํโย จ ทิฏฺฐินิสฺสํโย จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหฺนํนิสฺสํโย ฯเปฯ
 อยํ ทิฏฺฐินิสฺสํโย ฯ ตณฺหฺนํนิสฺสํโย ปทฺยา ทิฏฺฐินิสฺสํโย ปฏฺิปปฺสฺสทฺชฺชิตฺวา
 จกฺขุํ อนิสฺสํยา สฺโตํ อนิสฺสํยา ฆานํ อนิสฺสํยา ชิวํหํ อนิสฺสํยา กายํ
 อนิสฺสํยา มนํ อนิสฺสํยา รฺฐฺเป สทฺเท คณฺเฑ รเส โฝฏฺฐทฺเพ กุลํ คณฺ
 อวาลํ ลากํ ยสํ ปสํสํ สฺขํ จิวํ ปิณฺฑทฺปาตํ เสนาสนํ คิลาน-
 ปจฺจยภฺเสชฺชปฺริกฺขารํ กามชฺาตํ รฺฐฺปาตํ อรฺฐฺปาตํ กามภวํ รฺฐฺภวํ
 อรฺฐฺภวํ สณฺณภวํ อสณฺณภวํ เหนวสณฺณภวํ เหนวสณฺณภวํ เภกโวการภวํ
 จตฺวาโวการภวํ ปณฺจโวการภวํ อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐจฺสุตฺตมฺุต-
 วิญฺญาตฺตฺเพ ฐมฺเม อนิสฺสํยา อคฺคณฺหิตฺวา อปฺรํมฺลิตฺวา อนภิ-
 นิวิสิตฺวาติ สฺนฺโต อนิสฺสํยา ฯ ภวํ น ชปฺเปติ กามภวํ น ชปฺเปยฺย
 รฺฐฺภวํ น ชปฺเปยฺย อรฺฐฺภวํ น ชปฺเปยฺย น ปชปฺเปยฺย น
 อภิชปฺเปยฺยติ สฺนฺโต อนิสฺสํยา ภวํ น ชปฺเป ฯ เตนฺนาท ภควา

น ทิฏฺฐิจฺยา น สฺสุตฺติยา น ฆาณฺน (มาคณฺหิตฺยาติ ภควา)
 สฺลีทฺพฺเตนาปิ น สฺสุทฺติมาท
 อทิฏฺฐิจฺยา อสฺสุตฺติยา อฆาณฺนา
 อสฺลีตฺตา อพฺพตฺตา โนปิ เตน
 เอเต จ นิสฺสํยา อณฺุคฺคทฺยา
 สฺนฺโต อนิสฺสํยา ภวํ น ชปฺเปติ ฯ

[๓๔๐] โน เจ กิร ทิฏฺฐิจฺยา น สฺสุตฺติยา น ฆาณฺน (อิตฺติ

มาคณฺหิตฺโย)

๑ ม. โป. เอตฺถนฺตเร อฺปฺสฺนฺโตติ ทิสฺสติ ฯ

สีลพพเตนาปิ น สุทธิมาห
 อภิภูจिया อสุสุติยา อฆาณา
 อสีลตา อพพตา โนปิ เตน
 มณฆามหํ โมมุหเมว ฐมมํ
 ทิภูจिया เอเก ปจเจนติ สุทธิ ๑

[๓๔๑] โน เจ กิร ทิภูจिया น สุติยา น ฆาณนาติ ทิภูจियाปิ
 สุทธิ วิสุทธิ ปริสุทธิ มุตตี วิมุตตี ปริมุตตี นาท น กเถสิ น ภณสิ
 น ทิปยสิ น โวหริ ๑ สุเตนปิ สุทธิ วิสุทธิ ปริสุทธิ มุตตี
 วิมุตตี ปริมุตตี นาท น กเถสิ น ภณสิ น ทิปยสิ น โวหริ ๑
 ทิภูจสุเตนปิ สุทธิ วิสุทธิ ปริสุทธิ มุตตี วิมุตตี ปริมุตตี นาท น
 กเถสิ น ภณสิ น ทิปยสิ น โวหริ ๑ ฆาณนปิ สุทธิ วิสุทธิ
 ปริสุทธิ มุตตี วิมุตตี ปริมุตตี นาท น กเถสิ น ภณสิ น ทิปยสิ
 น โวหริลิตติ โน เจ กิร ทิภูจिया น สุติยา น ฆาณน ๑ อิติ
 ภาคมุขิตยติ อิตติติ ปทสนธิ ๑เป๑ ปทานุพพพพตาเมตํ อิตติติ ๑
 ภาคมุขิตยติ ตสส พุราหุมนสส นามนติ^๑ [๒] อิติ ภาคมุขิตย ๑

[๓๔๒] สีลพพเตนาปิ น สุทธิมาหติ สีเลนปิ สุทธิ วิสุทธิ
 ปริสุทธิ วตเตนปิ สุทธิ วิสุทธิ ปริสุทธิ สีลพพเตนปิ สุทธิ วิสุทธิ
 ปริสุทธิ มุตตี วิมุตตี ปริมุตตี นาท น กเถสิ น ภณสิ น
 ทิปยสิ น โวหริลิตติ สีลพพเตนาปิ น สุทธิมาห ๑

[๓๔๓] อภิภูจिया อสุสุติยา อฆาณา อสีลตา อพพตา โนปิ
 เตนาติ ทิภูจิปิ อิจฉิตพพพติ เอวํ ภณสิ สวณมุปิ อิจฉิตพพพติ เอวํ
 ภณสิ ฆาณมุปิ อิจฉิตพพพติ เอวํ ภณสิ ^๑สีลมุปิ อิจฉิตพพพติ เอวํ
 ภณสิ^๑ วตตมุปิ อิจฉิตพพพติ เอวํ ภณสิ น สกุกเกสิ เอกเสณ

๑ ม. อิตติสทโท นตติ ๑ ๒ ม. เอตถนตเร เปยยาโล ทิสสติ ๑

๓-๓ ม. อิมะ ปาจา น ทิสสนติ ๑

อีโต จ นาททกฺขิ อณุมฺปิ สณฺณํ
ตสฺมา ตฺวํ โมมุหโต ททาสิ ฯ

[๓๔๗] ทิฏฺฐิสฺสุ นิสฺสาย อนฺุพฺจฺจมาเนติ มาณุทียะ พฺราหฺมณเณ
ทิฏฺฐี นิสฺสาย ทิฏฺฐี พฺจฺจติ ลคฺคณํ นิสฺสาย ลคฺคณํ พฺจฺจติ พนฺธนํ
นิสฺสาย พนฺธนํ พฺจฺจติ ปลีโพธํ นิสฺสาย ปลีโพธํ พฺจฺจติ ฯ
อนฺุพฺจฺจมาเนติ ปฺนฺปฺนํ พฺจฺจตีติ ทิฏฺฐิสฺสุ นิสฺสาย อนฺุพฺจฺจมาเน ฯ
มาณุทียาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณํ นามเณ อาลปฺติ ฯ ภควาติ
การวาทิวจฺนํ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ ยทิํ ภควาติ มาณุทียาติ
ภควา ฯ

[๓๔๘] สมฺคคฺทีเตสฺส ปโมหมาคาติ ยา^๑ ทิฏฺฐิ ตยา คหิตา
ปฺรามญฺจา อภินิวิฏฺฐา อชฺโณลิตา อธิมุตฺตา ตาเยว ตฺวํ ทิฏฺฐิยา
มุโพหสิ ปฺมุโพห^๒ สมฺมุโพห^๒ โมหํ อาคโตสิ ปโมหํ อาคโตสิ
สมฺโมหํ อาคโตสิ อนฺุทการํ ปกฺขนฺุทสีตี^๓ สมฺคคฺทีเตสฺส ปโมหมาคา ฯ

[๓๔๙] อีโต จ นาททกฺขิ อณุมฺปิ สณฺณนฺติ อีโต อชฺชตฺต-
สฺนฺติโต วา ปฏฺิปฺตฺติโต^๔ วา ฐมฺมเทสนโต วา ^๕ยฺตุตฺตสณฺณํ วา
ปฺตฺตสณฺณํ วา ลกฺขณสณฺณํ วา การณสณฺณํ วา จานสณฺณํ^๕ วา น
ปฏฺิลลสิ^๖ กฺุโต ฃาณนฺติ เอวมฺปิ อีโต จ นาททกฺขิ อณุมฺปิ สณฺณํ ฯ
อถวา อนิจจํ วา อนิจจสณฺณานฺุโลมํ วา ทุกฺขํ วา ทุกฺขสณฺณานฺุโลมํ
วา อนตฺตํ วา อนตฺตสณฺณานฺุโลมํ วา สณฺณปฺปาทมตฺตํ วา
สณฺณานิมีตฺตํ วา น ปฏฺิลลสิ กฺุโต ฃาณนฺติ เอวมฺปิ อีโต จ
นาททกฺขิ อณุมฺปิ สณฺณํ ฯ

[๓๕๐] ตสฺมา ตฺวํ โมมุหโต ททาสีติ ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา

๑ ม. ยา สา ฯ   ๒ ม. ปฺมุโพหสิ สมฺมุโพหสิ ฯ   ๓ ม. ปกฺขนฺุทสีตี ฯ
๔ ม. ปฏฺิปทาโต ฯ   ๕-๕ ม. อิมฺสฺส ปาเจสฺส วาสทฺโท นตฺถิ ฯ   ๖ ม. ปฏฺิลลสิติ ฯ
เอวมฺปฺริปี ฯ

ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา โมมฺหฺมโต พาลมฺมโต มฺพฺหฺมโต
 อฏฺณมฺมโต อมฺราวิกฺเขปมฺมโต ทฺหาลิ ปสฺสลิ ทกฺขลิ โอลฺเกสิ
 นิชฺฌายสิ อุปริกฺขสิตี ตสฺมา ตฺวํ โมมฺหฺโต ทฺหาลิ ฯ เตนาห ภาควา

ทิกฺขิสฺสุ นิสฺสา ย นฺนฺจฺจมาโน (มาคฺนฺทียาติ ภาควา)

สมฺมุคฺคฺทิตฺเตสุ ปโมหฺมาคา

อิโต จ นาทฺทกฺขิ อณฺณปิ สณฺณํ

ตสฺมา ตฺวํ โมมฺหฺโต ทฺหาลิตี ฯ

[๓๕๑]

สโม วิเสสิ อุกฺท วา นินฺทิตฺโน

โย มณฺณตี โส วิวเทถ เตน

ตีสุ วิชาสฺ อวิกฺมปฺมาโน

สโม วิเสสิตี น ตสฺส โหติ ฯ

[๓๕๒] สโม วิเสสิ อุกฺท วา นินฺทิตฺโน โย มณฺณตี โส วิวเทถ

เตนาติ สทิสฺสอหฺมสฺมีติ วา เสยฺโยหฺมสฺมีติ วา ทินฺนอหฺมสฺมีติ^๑ วา โย
 มณฺณตี โส เตน มาเนน ตาย ทิกฺขิยา เตน วา ปุคฺคเลน กลหํ

กเรยฺย ภาณฺทํ กเรยฺย วิคฺคหํ กเรยฺย วิวาทํ กเรยฺย เมธคํ กเรยฺย
 น ตฺวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานาสิ อหํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานามิ ก็

ตฺวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานิสฺสลิ มิจฺฉาปฏฺิพนฺโน ตวมฺสิ อหฺมสฺมิ
 สมฺมาปฏฺิพนฺโน สหิตมฺเม อสทิตฺนเต ปุเร วจฺนียํ ปจฺฉา อวจ

ปจฺฉา วจฺนียํ ปุเร อวจ อธิจฺฉนฺนเต วิปฺราวตฺตํ อารีปีเต เต วาโท
 นิคฺคฺทิตฺตี^๒ จร วาทปฺปโมกฺขาย นินฺเพเชหิ วา สจฺจ ปโหสิตี สโม

วิเสสิ อุกฺท วา นินฺทิตฺโน โย มณฺณตี โส วิวเทถ เตน ฯ

[๓๕๓] ตีสุ วิชาสฺ อวิกฺมปฺมาโน สโม วิเสสิตี น ตสฺส

โหตีติ ยสฺเสตา ติสฺโส วิธา ปหิณา สมฺจฺฉินฺนา รูปฺสนฺดา ปฏฺิปป-

๑ ไป. ย. นินฺทิตฺโน ... ฯ

๒ ม. ย. นิคฺคฺทิตฺเต ตวมฺสิ ฯ

ปสฺสทฺธา อภพฺพปตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา โส ตีสุ วิชาสุ น
 กมฺปติ น วิกมฺปติ อวิกมฺปมานสฺส ปุคฺคลสฺส สทิสฺสอหฺมสมฺมิตฺติ วา
 เสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติ วา ทินฺนอหฺมสมฺมิตฺติ วา ๗ น ตสฺส โหตีติ น มยฺหํ
 โหตีติ^๑ ตีสุ วิชาสุ อวิกมฺปมาโน สโม วิเสสฺสีติ น ตสฺส โหติ ๗
 เตนนาท ภคฺวา

สโม วิเสสฺสี อุกฺท วา นิทฺทิน
 โย มณฺณตฺติ โส วิวเทถ เตน
 ตีสุ วิชาสุ อวิกมฺปมาโน
 สโม วิเสสฺสีติ น ตสฺส โหตีติ ๗

[๓๕๔] สจฺจนฺตติ โส พฺราหฺมโณ กิ วเทยฺย
 มุสาติ วา โส วิวเทถ เกน
 ยสฺมึ สมนํ วิสมํ วาปิ นตฺถิ
 ส เกน วาหํ ปฏฺฐิสฺสณฺณเชยฺย ๗

[๓๕๕] สจฺจนฺตติ โส พฺราหฺมโณ กิ วเทยฺยาติ พฺราหฺมโณติ
 สตฺตุนนํ ฅมฺมานํ พาหิตตฺตทา พฺราหฺมโณ ๗เป๗ อนิสฺสฺสิตฺโต ตาหิ
 ปวฺจจฺเต ส พฺรหฺมาติ สจฺจนฺตติ โส พฺราหฺมโณ ๗ กิ วเทยฺยาติ
 สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺตติ พฺราหฺมโณ กิ วเทยฺย กิ
 กเถยฺย กิ ภณฺณยฺย กิ ทิปเยยฺย กิ โวหเรยฺย ๗ อสฺสฺสโต โลโก
 ๗เป๗ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ
 โมฆมณฺณนฺตติ พฺราหฺมโณ กิ วเทยฺย กิ กเถยฺย กิ ภณฺณยฺย กิ
 ทิปเยยฺย กิ โวหเรยฺยาติ สจฺจนฺตติ โส พฺราหฺมโณ กิ วเทยฺย ๗

[๓๕๖] มุสาติ วา โส วิวเทถ เกนาติ พฺราหฺมโณ มยฺหํ
 สจฺจํ ตฺยหํ มุสาติ เกน มาเนน กาย ทิฏฺฐิจฺฉา เกน วา ปุคฺคเลน

๑ ม. อิตฺติสทฺโท นตฺถิ ๗

กลหํ กเรยฺย ภณฺฑนํ กเรยฺย วิคฺคหํ กเรยฺย วิวาทํ กเรยฺย
 เมธคํ กเรยฺย น ตํวํ อิมํ ฆมฺมวินยํ อาชานาสิ ฯเปฯ นิพฺเพเทหิ वा
 สเจ ปโหสีติ มุสาติ वा โส วิวเทถ เกน ฯ

[๓๕๗] ยสฺมี สมนํ วิสมนํ วาปิ นตฺถิติ ยสฺมี^๑ อรหฺนเต
 ซีณาสเว สทิสฺสอหฺมสฺมีติ มาโน นตฺถิ เสยฺโยหฺมสฺมีติ อติมาโน นตฺถิ
 ทินฺนอหฺมสฺมีติ โอมานโน นตฺถิ [๒] น สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภติ ปทินํ
 สมฺมุจฺฉินฺนํ วุปลนฺุตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ฅาณคฺคินา
 ททฺฒนฺติ ยสฺมี สมนํ วิสมนํ วาปิ นตฺถิ ฯ

[๓๕๘] ส เกน วาทํ ปฏิสฺสอหฺมสฺมีติ โส เกน มาเนน
 กาย ทิฏฺฐิจิยา เกน वा ปุคฺคเลน วาทํ ปฏิสฺสอหฺมสฺมีติ^๒ ปฏิปฺปเรยฺย
 กลหํ กเรยฺย ภณฺฑนํ กเรยฺย วิคฺคหํ กเรยฺย วิวาทํ กเรยฺย
 เมธคํ กเรยฺย น ตํวํ อิมํ ฆมฺมวินยํ อาชานาสิ ฯเปฯ นิพฺเพเทหิ वा
 สเจ ปโหสีติ ส เกน วาทํ ปฏิสฺสอหฺมสฺมีติ ฯ เตนาห ภควา

สจฺจนฺติ โส พฺราหฺมโณ กิ วเทยฺย

มุสาติ वा โส วิวเทถ เกน

ยสฺมี สมนํ วิสมนํ วาปิ นตฺถิติ

ส เกน วาทํ ปฏิสฺสอหฺมสฺมีติ ฯ

[๓๕๙] โอกรมฺปทาย อนิเกตฺตารี

กาเม อกฺุพฺพํ มฺุนิ สนฺุถวานิ

กาเมหิ วิตฺโต อปฺุเรกฺุชฺราโน

กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิรา ฯ

[๓๖๐] อถ โข หาลินฺทกานิ^๔ คหฺปติ เยนายสฺมา มหากจฺจาโน
 เตนฺุปลสงฺกมิ อฺุปลสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺุตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา

๑ ม. ไป. ย. ยสฺมินฺุติ ยสฺมี ปุคฺคเล ... ฯ ๒ ม. ไป. เอตฺถนฺุตเร น สนฺุตีติ อตฺถิ ฯ

๓ ม. ปฏิสฺสอหฺมสฺมีติ ฯ ๔ ส. หลิตฺทกานิ ฯ เอวมฺุปริปี, ม. หาลินฺทกานิ ฯ

เอกมนฺตํ นิสีทิ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ทาลินฺทกานิ คหปติ อายสฺมนฺตํ
 มหาภจฺจัน เอตทโวจ วุตฺตมิตํ ฆนฺเต ภจฺจัน ภควตา อฏฺฐกาวคฺคิเก
 มาคณฺหิยปณฺเฑห

โอกมฺปหาย อนิเกตสารี

กาเม^๑ อกฺุพฺพํ มฺุณี สนฺถวานิ

กาเมหิ วิตฺโต อปฺุเรกฺขราโน

กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิราติ ๑

อิมสฺส นฺุ โข ฆนฺเต ภจฺจัน ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส กถํ
 อตฺเถ วิตฺถาเรน ทฏฺฐพฺโพติ ๑ รูปธาตฺุ โข คหปติ วิญฺญาณสฺส โอโก
 รูปธาตฺุราควินิพนฺุชฌ^๒ ปน วิญฺญาณํ โอกสารีติ วุจฺจติ เวทนาธาตฺุ
 โข คหปติ สณฺเฑธาธาตฺุ โข คหปติ สงฺขารธาตฺุ โข คหปติ วิญฺญาณสฺส
 โอโก สงฺขารธาตฺุราควินิพนฺุชฌ ปน วิญฺญาณํ โอกสารีติ วุจฺจติ เอวํ
 โข คหปติ โอกสารี โหติ ๑ กถณฺจ คหปติ อโนกสารี โหติ ๑
 รูปธาตฺุยา โข คหปติ โย ฉนฺุโท โย ราโค ยา นนฺุหิ ยา ตณฺุหา
 เย อุปาယฺุปาทานา เจตฺโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสยา เต ตถาคตฺุส
 ปหีนา อุจฺฉินฺุณฺมุลา ตาลาวตฺุฏฺกตา อนภาวํคตา आयตฺี อนุปฺุปาท-
 ฐมฺมา ตสฺมา ตถาคโต อโนกสารีติ วุจฺจติ ๑ เวทนาธาตฺุยา โข
 คหปติ สณฺเฑธาธาตฺุยา โข คหปติ สงฺขารธาตฺุยา โข คหปติ วิญฺญาณ-
 ธาตฺุยา โข คหปติ โย ฉนฺุโท โย ราโค ยา นนฺุหิ ยา ตณฺุหา เย
 อุปาယฺุปาทานา เจตฺโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสยา เต ตถาคตฺุส ปหีนา
 อุจฺฉินฺุณฺมุลา ตาลาวตฺุฏฺกตา อนภาวํคตา आयตฺี อนุปฺุปาทฐมฺมา
 ตสฺมา ตถาคโต อโนกสารีติ วุจฺจติ เอวํ โข คหปติ อโนกสารี
 โหติ ๑ กถณฺจ คหปติ นิเกตสารี โหติ ๑ รูปนิมิตฺตนิเกตสาร์วินิพนฺุช^๓

๑ ม. กาเม ๑ เอวมฺุปริปี ๑

๒ ม. ...พฺุชฌ ๑ เอวมฺุปริปี ๑

๓ ม. ... วินิพนฺุชา ๑ เอวมฺุปริปี ๑

โฆ คหปติ นิเกตสาร์ตี วุจจติ ฯ สททนิमितตคณฺชนิมิตฺตฺรสนิมิตฺต-
 โฝฏฺจพพนิमितฺตฺรสมฺนิमितฺตนิเกตสาร์วินิพนฺธํ โฆ คหปติ นิเกตสาร์ตี
 วุจจติ เอวํ โฆ คหปติ นิเกตสาร์ตี โหติ ฯ กถญจ คหปติ อนิเกตสาร์ตี
 โหติ ฯ ฐปนิมิตฺตนิเกตสาร์วินิพนฺธา โฆ คหปติ ตถาคตสฺส ปหีนา
 อุจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา आयตี อนุปฺปาทสมฺมา
 ตสฺมา ตถาคโต อนิเกตสาร์ตี วุจจติ ฯ สททนิमितฺตคณฺชนิมิตฺตฺร-
 นิมิตฺตโฝฏฺจพพนิमितฺตฺรสมฺนิमितฺตนิเกตสาร์วินิพนฺธา โฆ คหปติ
 ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา आयตี
 อนุปฺปาทสมฺมา ตสฺมา ตถาคโต อนิเกตสาร์ตี วุจจติ เอวํ โฆ คหปติ
 อนิเกตสาร์ตี โหติ ฯ กถญจ คหปติ กามे สนฺถวชาโต โหติ ฯ อีธ
 คหปติ เอกจฺใจ [๑] คิหิหิ สํสฺสฺสฺส วิหฺรติ สหฺนฺนฺหิ สหฺสฺสฺสกี สฺขิตฺเตสฺ
 สฺขิตฺโต ทฺกฺขิตฺเตสฺ ทฺกฺขิตฺโต อุปฺปนฺเนสฺ กิจฺจกรณฺเเยสฺ อตฺตนา โวโยคํ
 อาปชฺชติ เอวํ โฆ คหปติ กามे สนฺถวชาโต โหติ ฯ กถญจ คหปติ
 กามे น สนฺถวชาโต โหติ ฯ อีธ คหปติ [๒] ภิกฺขุ คิหิหิ อสํสฺสฺส
 วิหฺรติ น สหฺนฺนฺหิ น สหฺสฺสฺสกี น สฺขิตฺเตสฺ สฺขิตฺโต น ทฺกฺขิตฺเตสฺ
 ทฺกฺขิตฺโต อุปฺปนฺเนสฺ กิจฺจกรณฺเเยสฺ น อตฺตนา โวโยคํ อาปชฺชติ เอวํ
 โฆ คหปติ กามे น สนฺถวชาโต โหติ ฯ กถญจ คหปติ กามेหิ
 อริตฺโต โหติ ฯ อีธ คหปติ เอกจฺใจ กามेสฺ อวิตฺราโค^๑ โหติ
 อวิตฺจจฺฉนฺโท อวิตฺเปโม อวิตฺปิปาโส อวิตฺปริฟ้าโห อวิตฺตโณหฺ เอวํ
 โฆ คหปติ กามेหิ อริตฺโต โหติ ฯ กถญจ คหปติ กามेหิ วิตฺโต
 โหติ ฯ อีธ คหปติ ภิกฺขุ กามेสฺ วิตฺราโค โหติ วิตฺจจฺฉนฺโท วิตฺเปโม
 วิตฺปิปาโส วิตฺปริฟ้าโห วิตฺตโณหฺ เอวํ โฆ คหปติ กามेหิ วิตฺโต
 โหติ ฯ กถญจ คหปติ ปุเรกฺขราโน โหติ ฯ อีธ คหปติ เอกจฺจสฺส

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ภิกฺขุติ ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร เอกจฺจติ ทิสฺสตี ฯ

๓ ม. อวิคต ... ฯ

[๑] เอวํ โหติ เอวํรูปํ สियํ อนาคตมฺพฺธานนฺตํ ตตฺถ นนฺทํ
 สมนฺวาคเมติ^๑ เอวํเวทโน สियํ เอวํสญฺญเณ สियํ เอวํสงฺขารो สियํ
 เอวํวิญญาเณ สियํ อนาคตมฺพฺธานนฺตํ ^๒ตตฺถ นนฺทํ สมนฺวาคเมติ^๓
 เอวํ โช คหปติ ปุเรกฺขราโน โหติ ๗ กถญจ คหปติ อปุเรกฺขราโน
 โหติ ๗ อิตฺ คหปติ เอกจฺจสฺส ภิกฺขุโน น เอวํ โหติ เอวํรูปํ สियํ
 อนาคตมฺพฺธานนฺตํ ตตฺถ นนฺทํ น สมนฺวาคเมติ เอวํเวทโน สियํ
 เอวํสญฺญเณ สियํ เอวํสงฺขารो สियํ เอวํวิญญาเณ สियํ อนาคตมฺพฺธานนฺตํ
 ตตฺถ นนฺทํ น สมนฺวาคเมติ เอวํ โช คหปติ อปุเรกฺขราโน โหติ ๗
 กถญจ คหปติ กถํ วิคฺคยฺห ชเนน กตฺตา โหติ ๗ อิตฺ คหปติ
 เอกจฺจโ จ เอวรूपํ กถํ กตฺตา โหติ น ตํ อิมํ ฌมฺมวินยํ อาชานาสี
 ๗เป ๗ นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสีติ เอวํ โช คหปติ กถํ วิคฺคยฺห
 ชเนน กตฺตา โหติ ๗ กถญจ คหปติ กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน
 กตฺตา โหติ ๗ อิตฺ คหปติ [๔] ภิกฺขุ น เอวรूपํ กถํ กตฺตา
 โหติ น ตํ อิมํ ฌมฺมวินยํ อาชานาสี ๗เป ๗ นิพฺเพเชหิ วา สเจ
 ปโหสีติ เอวํ โช คหปติ กถํ^๕ น วิคฺคยฺห ชเนน กตฺตา โหติ ๗ อิติ
 โช คหปติ ยนฺตํ วุตฺตํ ภควตา อภฺจกฺวคฺคิเก มาคณฺหิยปณฺเฑห
 โอกมฺพฺหาย อนิเกตฺตสวํ
 กามे อกฺุพฺพํ มฺุณิ สนฺถวานํ
 กามะหิ วิตฺโต อปุเรกฺขราโน
 กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิราติ
 อิมสฺส โช คหปติ ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน
 อตฺถิเ ทนฺนํ^๖ ๗ เตนหา ภควา

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ภิกฺขุโนติ ทิสฺสติ ๗ ๒ ม. ไป. สมนฺวาคเมติ อปรมฺปิ อีทิสฺสเมว ๗
 ๓-๓ ม. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ๗ เอวมฺุปริปี ๗ ๔ ม. ย. เอตฺถนฺตเร เอกจฺจโ จติ ทิสฺสติ ๗
 ๕ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๗ ๖ ม. อิติสฺสทอ อตฺถิ ๗

โอกมฺปทาย อนิเกตสารี
 กามะ อุกุพฺพิ มฺนิ สนฺถวานี
 กามะหิ วิตฺโต อปุเรกฺขราโน
 กถํ น วิคฺคยห ชเนน กยิราติ ฯ

[๓๖๑] เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลก
 น ตานิ อุกคฺคยห วเทยฺย นาโค
 เอลมฺพุชฺช กณฺฐกาวริชฺช ยถา
 ชเลน ปงฺเกน จ นฺฐปฺลิตฺตํ
 เอวํ มฺนี สนฺติวาทิ^๑ อคฺทิทฺ
 กามะ จ โลกะ จ อญฺฺปฺลิตฺโต ฯ

[๓๖๒] เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลกเกติ เยหีติ [๒] ทิฏฺฐิ-
 คเตหิ ฯ วิวิตฺโตติ กายทฺวจฺจริเตน วิตฺโต^๓ วิวิตฺโต ปวิวิตฺโต วจฺจิทฺตฺตฺตฺตฺต
 มโนทฺวจฺจริเตน ราเคน ฯเปฯ สพฺพาทฺกฺสลาภิสฺงฺขาเรหิ วิตฺโต วิวิตฺโต
 ปวิวิตฺโต ฯ วิจเรยฺยติ จเรยฺย^๔ วิหเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย
 ยเปยฺย ยาเปยฺย ฯ โลกเกติ มนุสฺสโลเกติ เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลก ฯ

[๓๖๓] น ตานิ อุกคฺคยห วเทยฺย นาโคติ นาโคติ อาคํ น
 กโรตีติ นาโค ฯ น คจฺจตฺตีติ นาโค ฯ นาคจฺจตฺตีติ นาโค ฯ

กถํ อาคํ น กโรตีติ นาโค ฯ อาคํ วุจฺจนฺติ ปาปกา อุกฺสลา
 ฐมฺมา สงฺกิลลิกา โปโนพฺภวิกา สหฺรา ทฺกฺขวิปากา อายตี ชาติชฺรา
 มรณียา ฯ

อาคํ น กโรตีติ กิณฺจิ โลก (สฺภียาติ ภควา)
 สพฺพสฺโยเค วิสขฺช พนฺธนา
 สพฺพตฺถ น สขฺชติ วิมฺตฺโต
 นาโค ตาหิ วุจฺจเต ตถตฺตฺตฺต^๕

๑ ม. ไป. สนฺติวาทิ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ ๒ ม. ยฺ. เอตฺถนฺตฺเร เยหีติ ทิสฺสตี ฯ
 ๓ ม. วิตฺโต ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๔ ม. วิจเรยฺย ฯ ๕ ม. อิติสฺสทฺเท นตฺติ ฯ

เอวํ อากุํ น กโรตฺตีติ นาโค ๑

กถํ น คจฺฉตฺตีติ นาโค ๑ น ฉนฺนทา คตฺตี คจฺฉติ น โทสาคตฺตี
คจฺฉติ น โมหาคตฺตี คจฺฉติ น ภายาคตฺตี คจฺฉติ น ราควเสน คจฺฉติ
น โทสวเสน คจฺฉติ น โมหวเสน คจฺฉติ น มานวเสน คจฺฉติ น
ทิกฺขจิวเสน คจฺฉติ น อุทฺตจฺฉวเสน คจฺฉติ น วิจิจฺฉวเสน คจฺฉติ น
อนุสยวเสน คจฺฉติ น วคฺเคหิ ฐมฺเมหิ ยายติ นียยติ วุยฺหติ
สํหริยติ เอวํ น คจฺฉตฺตีติ นาโค ๑

กถํ นาคจฺฉตฺตีติ นาโค ๑ โสตาปตฺตติมคฺเคน เย กิเลสํ ปหีนํ
เต กิเลสํ น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉติ สกทาคามิมคฺเคน
อนาคามิมคฺเคน อรหตฺตมคฺเคน เย กิเลสํ ปหีนํ เต กิเลสํ น
ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉติ เอวํ นาคจฺฉตฺตีติ นาโค ๑

น ตานิ อุกฺคยฺห วเทยฺย นาโคติ นาโค น ตานิ ทิกฺขจิตฺตานิ
คเหตุวํ อุกฺคเหตุวํ คณฺหิตวํ ปรามลิตวํ อภินิวิสิตวํ วเทยฺย
กเถยฺย ภาณฺยฺย ทิปฺเยยฺย โวหเรยฺย สสฺสโต โลโก อสสฺสโต โลโก
๑เป๑ เหนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ อิทเมว สจฺจํ
โหมมมณฺณนฺติ วเทยฺย กเถยฺย ภาณฺยฺย ทิปฺเยยฺย โวหเรยฺยติ น
ตานิ อุกฺคยฺห วเทยฺย นาโค ๑

[๓๖๔] เอลมฺพุชฺฐํ กณฺณุกวารีชฺฐํ ยถา ชเลน จ ปงฺเกน จ
นฺฐปฺลิตฺตตฺนฺติ เอลํ วุจฺจติ อุกํ ๑ ๑อมฺพุ วุจฺจติ อุกํ ๑ ๑อมฺพุชฺฐํ
วุจฺจติ ปทุมํ ๑ กณฺณโก วุจฺจติ ชรทณฺโฑ ๑ วารี วุจฺจติ อุกํ ๑
วาริชฺฐํ วุจฺจติ ปทุมํ วารีชฺฐํ ๑ วาริสมฺภวํ ๑ ชลํ วุจฺจติ อุกํ ๑ ปงฺโก
วุจฺจติ กทฺทโม ๑ ยถา ปทุมํ วารีชฺฐํ ๑ วาริสมฺภวํ ๑ ชเลน จ ปงฺเกน จ
น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ^๑ นฺฐลิมฺปติ อลิตฺตํ อสํลิตฺตํ อนฺฐปฺลิตฺตตฺนฺติ

๑-๑ ม. อิม ปาชา น ทิสฺสนฺติ ๑ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑

๓ ม. โป. น ปลิมฺปติ ๑ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ๑

เอลมพุชฺ์ กณฏกวาริขฺ์ ยถา ชเลน ปงเณน จ อนุปลิตตํ ๑

[๓๖๕] เอวํ มุณี สนฺติวโท อคิฺทฺโร กาเม จ โลเก จ
 อนุปลิตฺโตติ เอวนฺติ โอบมฺมสฺมปฺปฏิปาหนา^๑ ๑ มุณีติ โมนํ วุจฺจติ
 ฌาณํ ๑เป๑ สงฺกขาลมฺติจฺจ โส มุณี ๑ สนฺติวโทติ สนฺติวโท มุณี
 ตาณวาทิ เลณวาทิ สรณวาทิ อภยวาทิ อจฺจุตวาทิ อมตวาทิ
 นิพฺพานวาทิติ เอวํ มุณี สนฺติวโท ๑ อคิฺทฺโรติ เคโร วุจฺจติ ตณฺหา
 โย ราโค สาราโค ๑เป๑ อภิชฺฌา โลภो อกุสลมฺมูลํ ๑ ยสฺเสโส^๒ เคโร
 ปหิโน สมฺมุจฺฉินฺโน ฐปฺสนฺโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺโร อภพฺพปฺตติโก ฌาณคฺคินา
 ททฺโฆ โส วุจฺจติ อคิฺทฺโร ๑ โส รูเป อคิฺทฺโร สทฺเท คนฺธเ รเส
 โฝฏฺจพฺเพ กุเล คณเ อาวาเส ลาภเ ยเส ปสฺสํสาย สฺสุขเ จิวเร
 ปิณฺฑทฺปาเต เสนาสเน คิลานปฺจจยภสชฺชปฺริกฺขารเ กามธาตฺฐยา ฐปฺธาตฺฐยา
 อรูปฺธาตฺฐยา กามภเว ฐปฺภเว อรูปฺภเว สญฺญาภเว อสญฺญาภเว
 เหนวสญฺญานาสญฺญาภเว เอกโวการภเว จตฺตโวการภเว ปญฺจโวการภเว
 อตีเต อนาคเต ปจฺจุปฺปนฺเน ทิฏฺฐสฺสุตฺตมฺตวิณฺณตพฺเพสฺสุ ฐมฺเมสฺสุ อคิฺทฺโร
 อคิฺโต อมุจฺฉิโต อนชฺุโฆปฺนฺโน วิตเคโร^๓ จตฺตเคโร วนฺตเคโร
 มุตฺตเคโร ปหิณเคโร ปฏฺธินิสฺสฏฺฐเคโร วิตฺราโค^๔ จตฺตฺราโค วนฺตฺราโค
 มุตฺตฺราโค ปหิณฺราโค ปฏฺธินิสฺสฏฺฐฺราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สීติภฺภูโต
 สฺสุขปฺภิสฺสเวทึ พฺรหฺมญฺเเทน อตฺตนา วิหฺรตีติ เอวํ มุณี สนฺติวโท
 อคิฺทฺโร ๑ กาเม จ โลเก จ อนุปลิตฺโตติ กามาติ อุทฺทานโต เทว
 กามา วตฺตุกามา จ กิเลสฺกามา จ ๑เป๑ อิมเ วุจฺจนฺติ วตฺตุกามา
 ๑เป๑ อิมเ วุจฺจนฺติ กิเลสฺกามา ๑ โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก
 เทวโลเก ชนฺธโลเก ธาตฺุโลเก อายตนโลเก ๑ เลโปติ^๕ เทว เลปา
 ตณฺหาเลโป จ ทิฏฺฐิเลโป จ ๑เป๑ อัยํ ตณฺหาเลโป ๑เป๑ อัยํ

๑ ม. โอบมมสสัมปฏิปาหน ๑   ๒ ย. โป. ยสฺส โส ๑   ๓ ม. โป. วิคตเคโร ๑
 ๔ ม. วิคตฺราโค ๑   ๕ ม. เลปาติ ๑

ทิฏฐิเลโป ๑ มุณี ตณฺหาเลโป ปหาย ทิฏฐิเลโป ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา กามะ
 จ โลเก จ น ลิมฺปติ น สลิมฺปติ นุปลิมฺปติ อลิตฺโต อสลิตฺโต
 อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโฆ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณมฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน
 เจตสา วิหฺรตีติ เอวํ มุณี สนฺติวโท อคิโฆ กามะ จ โลเก จ
 อนุปลิตฺโต ๑ เตนหาท ภควา

เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลเก
 น ตานิ อุกคฺคยห วเทยฺย นาคो
 เอลมฺพุชฺชํ กณฺณกวาริชฺชํ ยถา
 ชเลน ปงฺเกน จ นุปลิตฺตํ
 เอวํ มุณี สนฺติวโท อคิโฆ
 กามะ จ โลเก จ อนุปลิตฺโตติ ๑

[๓๖๖] น เวทฺตุ ทิฏฐิยา น มฺติยา
 ส มาณเมติ น ทิ ตมฺมโย โส
 น กมฺมฺนา โนปิ สฺเตน เนยฺโย
 อนุปนฺีโต ส นิเวสเนสุ ๑

[๓๖๗] น เวทฺตุ ทิฏฐิยา น มฺติยา ส มาณเมตีติ นาคิ
 ปฏิกฺเขโป ๑ เวทฺตุติ เวโท วุจฺจติ จตุสฺส มคฺเคสฺส ฌาณํ ปณฺญา
 ปณฺณินฺหฺริยํ ปณฺญาพลํ ฌมฺมวิจยสมฺโพชฌมฺงโค วิมฺสา วิปฺสฺสนา
 สมฺมาทิฏฐิ ๑ เตหิ เวเทหิ ชาตฺชฺรามรณสฺส อนฺตคโต อนฺตปฺปตฺโต
 โภกฺคโต โภกฺกปฺปตฺโต ปฺริยฺนฺตคโต ปฺริยฺนฺตปฺปตฺโต โวสฺสานคโต
 โวสฺสานปฺปตฺโต ตาณคโต ตาณปฺปตฺโต เลณคโต เลณปฺปตฺโต
 สรณคโต สรณปฺปตฺโต อภยคโต อภยปฺปตฺโต อจฺจฺตคโต
 อจฺจฺตปฺปตฺโต อมตคโต อมตปฺปตฺโต นิพฺพานคโต นิพฺพานปฺปตฺโต ๑
 เวทานํ วา อนฺตํ คโตติ เวทฺตุ ๑ เวเทหิ วา อนฺตคโตติ เวทฺตุ ๑
 สตฺตฺตฺนํ วา ฌมฺมานํ วิทิตตฺตา เวทฺตุ สกฺกายทิฏฐิ วิทิตา โหติ

วิจิกิจฉา วิชิตา โหติ สีสพพตปรามาส วิชิตโต โหติ ราโค วิชิตโต
 โหติ โทโส วิชิตโต โหติ โมโห วิชิตโต โหติ มาโน วิชิตโต โหติ ฯ
 วิชิตสุส โหนติ ปาปกา อกุสลา ธมมา สงกิลลิกา โปเนพฏริกา
 สหรา ทุกขวิปากา อายตี ชาตีสรามรณีนยา ฯ

เวทานิ วิเจยย เกวลานิ (สภียาติ ภควา)

สมณานัน ยานี^๑ ปตติ พุราหมณานัน

สพพเวทนาสุ วีตราโค

สพพ เวทมติจจ เวทคู โสติ ฯ

น ทิฏฐิยาติ ตสฺส ทฺวาสนฺนิจิ ทิฏฐิจิตตานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ
 วุปลนฺตานิ ปฏฺฐิปปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปตฺตติกาณิ ฌาณคฺคินา ททฺธมานิ โส
 ทิฏฐิยา น ยายติ น นียยติ น วุญฺหติ น สํหริยติ นปี ตํ ทิฏฐิจิตตํ
 สारโต ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉตีติ น เวทคู ทิฏฐิยา ฯ ^๒น มุติยา
 ส มาณเมตีติ^๓ มุตรูเปน วา ปโรโฆเสน^๓ วา มหาชนสมมุติยา วา น
 มานันฺ เอติ น อุเปติ น อุปกจฺฉติ น คณฺหาติ น ปรามสฺติ
 นาภินิวิสตีติ น เวทคู ทิฏฐิยา น มุติยา ส มาณเมติ ฯ น ทิ
 ตมฺมโย โสติ น ตณฺหาเวเสน ทิฏฐิวเสน ตมฺมโย โหติ ตปฺปโร
 ตปฺปรายโน ฯ ยโต ตณฺหา จ ทิฏฐิ จ มาโน จ^๔ ปหีนา โหนติ
 อจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวจฺฉตา^๕ อายตี อญฺุปปาทธมฺมา
 เอตฺตาวตา น ตมฺมโย โหติ น ตปฺปโร น ตปฺปรายเนติ น ทิ
 ตมฺมโย โส ฯ

[๓๖๘] น กมฺมฺนา โนปี สฺเตน เนยโยติ น กมฺมฺนาติ
 ปุณฺณภานิสฺสงฺขาเรณ วา อปุณฺณภานิสฺสงฺขาเรณ วา อานเนชานิสฺสงฺขาเรณ วา
 น ยายติ น นียยติ น วุญฺหติ น สํหริยตีติ น กมฺมฺนา ฯ โนปี

๑ ม. ยานีตตติ ฯ

๒-๒ ม. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ

๓ ม. ปโรโต โฆเสน ฯ

๔ ม. จสฺส ฯ

๕ ม. อนภาวกตา ฯ

สุเตน เนยฺโยติ สุตฺตสุทฺธิยา วา ปฺรโมเสน วา มหาชนสมมุติยา วา
น ยายติ น นียฺยติ น วุฑฺฒติ น สํหฺริยตีติ น กมฺมฺนา โนปิ สุเตน
เนยฺโย ๑

[๓๖๙] อนุปณีโต ส นีเวสเนสุติ อุปโยติ^๑ เทว อุปยา
ตถุหฺบุโย จ ทิฏฺฐุหฺบุโย จ ๑เป๑ อยํ ตถุหฺบุโย ๑เป๑ อยํ
ทิฏฺฐุหฺบุโย ๑ ตสฺส ตถุหฺบุโย ปหีนฺ ทิฏฺฐุหฺบุโย ปฏฺินิสฺสภูจฺ
ตถุหฺบุยสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐุหฺบุยสฺส ปฏฺินิสฺสภูจฺตฺตา โส นีเวสเนสุ
อนุปณีโต อนุปลิตฺโต อนุปกโต อนุชฺโณลิตฺโต อนุชฺมุตฺโต นิกฺขนฺโต
นิสฺสภูจฺ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณมฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ
อนุปณีโต ส นีเวสเนสุ ๑ เตนานฺท ภควา

น เวทฺฐุ ทิฏฺฐิยา น มุติยา
ส มาณเมติ น ทิ ตมฺมโย โส
น กมฺมฺนา โนปิ สุเตน เนยฺโย
อนุปณีโต ส นีเวสเนสุติ ๑

[๓๗๐] สณฺณวาวิตฺตสฺส น สนฺติ คนฺธา
ปณฺณวามุตฺตสฺส น สนฺติ โมหา
สณฺณณจฺ ทิฏฺฐิณจฺ เย อคฺคเหลฺลํ
เต ฆณฺณยฺนฺตา^๒ วิจฺรนฺติ โลเก ๑

[๓๗๑] สณฺณวาวิตฺตสฺส น สนฺติ คนฺธาติ โย สมณฺพฺพุทฺทมฺ
อริยมคฺคํ ภาเวติ ตสฺส อาทิตฺโต อุปาทาย คนฺธา วิกฺขมฺภิตา โหนฺติ ๑
อรหตฺตปฺปตฺเต อรหโต คนฺธา จ โมหา จ นีวรณา จ กามสณฺณ
พฺยาปาทสณฺณ วิหีสาสณฺณ ทิฏฺฐิสณฺณ [๓] ปหีนานฺท โหนฺติ
อุจฺฉินฺนฺมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา आयตี อนุปฺปาทมฺมาติ

๑ ม. อุปฺยติ ๑ ๒ ม. ปิ. ฆณฺณมานา ๑

๓ ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตี ๑

สยมาวิรัตตสุส น สนฺติ คนฺธา ฯ

[๓๗๒] ปณฺณาวิมุตฺตสุส น สนฺติ โมหฺตาติ โย วิปฺสฺสนาปฺพุพฺพคมํ
อริยมคฺคํ ภาเวติ ตสุส อาทิตฺโต อุปาหฺยา โมหฺตา วิกฺขมฺภิตฺตา โทหนฺติ ฯ
อรหฺตฺตปฺปตฺเต อรหฺโต โมหฺตา จ คนฺธา จ นีวรฺณา จ กามสยฺมา
พฺยาปาหฺสยฺมา วิหีสาสยฺมา ทิฏฺฐิสยฺมา ปหีนา โทหนฺติ อฺจฺฉินฺนฺมฺลฺลา
ตฺลาลวตฺตฺกฺตา อนภาวํคฺตา อายตฺตี อนฺุปฺปาทรมฺมาติ ปณฺณาวิมุตฺตสุส
น สนฺติ โมหฺตา ฯ

[๓๗๓] สยฺมยจฺ ทิฏฺฐิจฺฉยจฺ เย อคฺคฺเหสุํ เต ฆฺมฺมฺนฺยฺนฺตา
วิจฺรฺนฺติ โลเกติ เย สยฺมํ คณฺหนฺติ กามสยฺมํ พฺยาปาหฺสยฺมํ
วิหีสาสยฺมํ เต สยฺมวเสน ฆฺมฺมฺนฺติ สงฺฆฺมฺนฺติ ฯ ราชาโนปิ
ราชฺฐิ วิวฺหนฺติ ขตฺติยาปิ ขตฺติเยหิ วิวฺหนฺติ พฺราหฺมณฺยาปิ พฺราหฺมณฺเหหิ
วิวฺหนฺติ คหฺปตีปิ คหฺปตีหิ วิวฺหนฺติ มาตยาปิ ปฺตฺเตน วิวฺหติ ปฺตฺโตปิ
มาตฺรา วิวฺหติ ปิตาปิ ปฺตฺเตน วิวฺหติ ปฺตฺโตปิ ปิตฺรา วิวฺหติ
ภฺตาปิ ภฺตฺรา วิวฺหติ ภคินีปิ ภคินียา วิวฺหติ ภฺตาปิ ภคินียา
วิวฺหติ ภคินีปิ ภฺตฺรา วิวฺหติ สหฺาโยปิ สหฺาเยน วิวฺหติ ฯ เต ตตฺถ
กลฺหวิคฺคฺหวิวฺทาปฺนฺนา อณฺณมยฺมํ ปาณฺีหิปิ อฺปกฺกมฺนฺติ เลชฺฐุหิปิ
อฺปกฺกมฺนฺติ ทณฺฺเหหิปิ อฺปกฺกมฺนฺติ สตฺเถหิปิ อฺปกฺกมฺนฺติ ฯ เต ตตฺถ
มรณฺมฺปิ นิคฺจจฺนฺติ มรณฺมตฺตมฺปิ ทฺกฺขํ ฯ เย ทิฏฺฐิ คณฺหนฺติ
สฺสฺสฺโต โลเกติ วา ฯเปฯ เหนว โหติ น น โหติ ตถาคฺโต
ปรมฺมรณฺนาติ วา เต ทิฏฺฐิวเสน ฆฺมฺมฺนฺติ สงฺฆฺมฺนฺติ สตฺถารฺโต
สตฺถารํ ฆฺมฺมฺนฺติ ฐมฺมกฺขานฺโต ฐมฺมกฺขานํ ฆฺมฺมฺนฺติ คณฺโต คณฺ
ฆฺมฺมฺนฺติ ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐิ ฆฺมฺมฺนฺติ ปฺฏิปฺทาย ปฺฏิปทํ ฆฺมฺมฺนฺติ
มคฺคฺโต มคฺคํ ฆฺมฺมฺนฺติ ฯ อถว เต วิวฺหนฺติ กลฺหํ กโรนฺติ ภณฺทนํ
กโรนฺติ วิคฺคหํ กโรนฺติ วิวาทํ กโรนฺติ เมธคํ กโรนฺติ น ตฺวํ อิมํ

ธมฺมวินยํ อาชานาสี ๑เป๑ นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสีติ ๑ เตลํ
 อภิสงฺขารา อปฺปหีนา อภิสงฺขารานํ อปฺปหีนตฺตา คตฺติยา ฆมฺมณฺเฑติ
 นฺริเย ฆมฺมณฺเฑติ ตฺริจฺจนโยนฺนิยา ฆมฺมณฺเฑติ ปิตฺติวิสเย ฆมฺมณฺเฑติ
 มนุสฺสโลเก ฆมฺมณฺเฑติ เทวโลเก ฆมฺมณฺเฑติ คตฺติยา คตฺตี อฺปฺปตฺติยา
 อฺปฺปตฺตี ปฏฺฐิสนฺธิยา ปฏฺฐิสนฺธี ภาเวน ภาวํ สํสาเรน สํสารํ วมฺมณฺเฑ
 วมฺมํ ฆมฺมณฺเฑติ สงฺฆมฺมณฺเฑติ ๑ฆมฺมณฺเฑตา จรฺนติ๑ วิหฺรณฺติ อิริยนฺติ
 วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ ๑ โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก
 เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตฺนโลเกติ สยฺมยจ ภิญฺจิจฺฉยเย
 อคฺคเหลฺลํ เต ฆมฺมณฺเฑตา วิจฺรณฺติ โลเก ๑ เตนานห ภาควา

สยฺมยวฺริตฺตสฺส น สนฺติ คนฺธา
 ปยฺมยวฺริมฺตฺตสฺส น สนฺติ โมหา
 สยฺมยจ ภิญฺจิจฺฉยเย อคฺคเหลฺลํ
 เต ฆมฺมณฺเฑตา วิจฺรณฺติ โลเกติ ๑

นวโม มาคนุทียสุตตนิหเทโส นิญฺจิจฺฉิต ๑

ทสโม ปุราเภทสุตตนิทเทโส

[๓๗๔] กถํทสสี กถํสีโล อุปสนโตติ วุจจติ
ตมเม โคตม ปพฺรหฺมิ ปุจฺฉิตโต อุตฺตมํ นรํ ฯ

[๓๗๕] กถํทสสี กถํสีโล อุปสนโตติ วุจจตีติ กถํทสสีตี
กัทิสเนน ทสฺสเนน สมฺนุนาคโต กัสนฺนจฺเจเตน กัปกาเรณ กัปฏฺฐิภาเคนาติ
กถํทสสี ฯ กถํสีโลติ กัทิสเนน สึเลน สมฺนุนาคโต กัสนฺนจฺเจเตน กัปกาเรณ
กัปฏฺฐิภาเคนาติ กถํทสสี กถํสีโล ฯ อุปสนโตติ วุจจตีติ สนฺโต [๑]
วฺุปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏฺฐิปปสฺสทฺโรติ วุจจติ ปวฺุจจติ กถียติ ภาณียติ
ทึปฺยติ โวหริยติ ฯ กถํทสสีตี อธิปณฺณํ ปุจฺฉติ ฯ กถํสีโลติ อธิสึลํ
ปุจฺฉติ ฯ อุปสนโตติ อธิจิตฺตํ ปุจฺฉตีติ กถํทสสี กถํสีโล อุปสนโตติ
วุจจติ ฯ

[๓๗๖] ตมเม โคตม ปพฺรหฺมิตี ตนฺติ ยํ ปุจฺฉามิ ยํ ยาจามิ
ยํ อชฺฉเมสํมิ ยํ ปสาเทมิ ฯ โคตมาตี โส นิมฺมิโต พุทฺธํ ภควนฺตํ
โคตฺเตน อาลปตี ฯ ปพฺรหฺมิตี พฺรหฺมิ อาจิกฺข เทเสหิ ปณฺญาเปหิ
ปฏฺฐจฺเปหิ วิวร วิฆช อุตฺตทานึกรโหติ ปกาเสหีตี ตมเม โคตม ปพฺรหฺมิ ฯ

[๓๗๗] ปุจฺฉิตโต อุตฺตมํ นรฺนฺติ ปุจฺฉิตตีติ ปุจฺฉโจ ปุจฺฉิตโต
ยาจิตโต อชฺฉเมสิตโต ปสาทิตโต ฯ อุตฺตมํ นรฺนฺติ อคคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ
ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรํ นรฺนฺติ ปุจฺฉิตโต อุตฺตมํ นรํ ฯ เตนาท โส
นิมฺมิโต

กถํทสสี กถํสีโล   อุปสนโตติ วุจจติ
ตมเม โคตม ปพฺรหฺมิ   ปุจฺฉิตโต อุตฺตมํ นรฺนฺติ ฯ

๑ ม. เขตฺตฺนฺตเร อุปสนโตติ ทิสฺสตี ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ

[๓๗๘] วิตตโณห ปุรา เกทา (อิติ ภควา)
 ปุพพมณฑมนิสฺสิติโต
 เวมชฺเฒ นุปลงฺเขโย
 ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ^๑ ฯ

[๓๗๙] วิตตโณห ปุรา เกทาติ ภควาติ^๒ ปุรา กายสฺส เกทา
 ปุรา อตฺตภาวสฺส เกทา ปุรา กเพฺวรสฺส นิกุเขปา ปุรา ซีวิตินุทริยสฺส
 อุปลฺเจเนทา วิตตโณห วิคตตโณห จตฺตตโณห วนตตโณห มุตฺตตโณห
 ปหีนตโณห ปฏฺนิสฺสฏฺจตโณห วิตราโค วิคตราโค จตฺตราโค
 วนตราโค มุตฺตราโค ปหีนราโค ปฏฺนิสฺสฏฺจราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต
 สฺตีฏฺโถ สฺชปฏฺฐิสฺสเวที พฺรหฺมญฺเฒเนน อตฺตนา วิหฺรติ ฯ ภควาติ
 คารวาทิวจฺฉนํ ฯ อปิจ ภคฺคฺราโคติ ภควา ฯ ภคฺคฺโทโสติ ภควา ฯ
 ภคฺคฺโมโหติ ภควา ฯ ภคฺคฺมานติ ภควา ฯ ภคฺคฺทิกฺขิตฺติ ภควา ฯ
 ภคฺคฺกณฺโณโกติ ภควา ฯ ภคฺคฺกิลโสติ ภควา ฯ ภชฺชิ วิภชฺชิ ปฏฺฐิวิภชฺชิ
 ฌมฺมฺรตฺตนาหฺมฺติ ภควา ฯ ภวานํ อนฺตกโรติ ภควา ฯ ภาวิตกาโยติ
 ภควา ฯ ภาวิตสฺสิโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปณฺโณติ ภควา ฯ ภชฺชิ วา
 ภควา อรณฺณวณฺปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิกฺโข-
 สานิ วิชฺนวาทานิ มนุสฺสฺสราหเสยฺยกานิ^๓ ปฏฺฐิสฺสลาณสํารูปาเนติ ภควา ฯ
 ภาคี วา ภควา จีวรปิณฺฑชปาตเสนาสนคฺลิณปจฺจยภสชฺชชฺชปฺริกฺขารานนฺติ
 ภควา ฯ ภาคี วา ภควา อตฺถรสฺสส ฌมฺมฺรสฺสส วิมุตฺตฺติรสฺสส
 อธิสฺสิลสฺสส อธิจิตฺตสฺสส อธิปณฺณายาติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา
 จตฺตุนํ ฌานานํ จตฺตุนํ อปฺปมณฺณานํ จตฺตุนํ อรูปสฺมาปตฺตีนนฺติ
 ภควา ฯ ภาคี วา ภควา อฏฺฐจฺฉนํ วิโมกฺขานํ อฏฺฐจฺฉนํ อภิกายตฺตนา
 นวณฺนํ อนฺพุพฺพวิหารสฺมาปตฺตีนนฺติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา

๑ ม. ไป. ปุรกษตํ ฯ ๒ ม. อยู่ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓ ม. มนุสฺสฺสราหเสยฺยกานิ ฯ

ทสนนํ สยวณานานํ ทสนนํ กสิณสมาปตฺตีนํ อานาปานสฺสติสสมาธิสฺส
 อสุภสมาปตฺตียาติ ภควา ฯ ภาคิ วา ภควา จตฺตุนนํ สติปิฏฺจानานํ
 จตฺตุนนํ สมมปฺปชานานํ จตฺตุนนํ อิทฺธิปฺปาทานํ ปญฺจนนํ อินฺทริยานํ
 ปญฺจนนํ พลานํ สุตตฺตุนนํ โปชฺฌณฺคานํ อริยสฺส อภฺยจฺงคิกสฺส
 มคฺคสฺสชาติ ภควา ฯ ภาคิ วา ภควา ทสนนํ ตถาคตฺตพฺพานํ จตฺตุนนํ
 เวสารชฺชานํ จตฺตุนนํ ปฏฺฐิสมฺภิทานํ จนฺนํ อภิญฺจมานํ จนฺนํ พุทฺธ-
 ธมฺมานนฺตฺติ ภควา ฯ ภาควาติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ น ปิตฺรา กตํ
 น ภาตฺรา กตํ น ภคินิยา กตํ น มิตฺตามจฺเจหิ กตํ น
 ญาติสาลิเทหิ กตํ น สมณพฺราหฺมณฺเหหิ กตํ น เทวตาหิ กตํ
 วิโมกฺขนฺตฺติกเมตํ พุทฺธานํ ภควนฺตฺตานํ โปชฺชียา มฺมุเล สห สพฺพญญฺต-
 ญาณสฺส ปฏฺฐิสมา สจฺฉนิกา ปญฺญตฺตติ ยทฺธิภํ ภควาติ วีตตโณห ปุรา
 ณาทาติ ภควา ฯ

[๓๘๐] ปุพฺพมฺนตฺตมนิสฺสลิโตติ ปุพฺพนโตะ วุจฺจติ อตีโต อทฺธา
 อตีตํ อทฺธานํ อารพฺภ ตณฺหา ปหีนฺนา โหติ^๑ ทิฏฺฐิ ปฏฺฐินิสฺสภูจฺจา
 ตณฺหา ย ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิยา ปฏฺฐินิสฺสภูจฺจตฺตา เอวมฺปิ ปุพฺพมฺนตฺต-
 มนิสฺสลิโต ฯ อถวา เอวฺรูโป อโหสิ อตีตมทฺธานนฺตฺติ ตตฺถ นนฺทึ น
 สมฺนฺวาคเมติ เอวฺเวทฺโณ อโหสิ เอวฺสยฺโย อโหสิ เอวฺสงฺขาโร อโหสิ
 เอวฺวิญฺญาโณ อโหสิ อตีตมทฺธานนฺตฺติ ตตฺถ นนฺทึ น สมฺนฺวาคเมติ
 เอวมฺปิ ปุพฺพมฺนตฺตมนิสฺสลิโต ฯ อถวา อิติ เม จกฺขุ อโหสิ
 อตีตมทฺธานํ อิติ รุปาติ ตตฺถ น จนฺทฺราคปฏฺฐิพฺพทฺธํ โหติ วิญฺญาณํ
 น จนฺทฺราคปฏฺฐิพฺพทฺธตฺตา วิญฺญาณสฺส น ตทภินนฺตฺติ น ตทภินน-
 ทนโตะ เอวมฺปิ ปุพฺพมฺนตฺตมนิสฺสลิโต ฯ อิติ เม โสตํ อโหสิ อตีตมทฺธานํ
 อิติ สทฺทาติ อิติ เม ฆานํ อโหสิ อตีตมทฺธานํ อิติ คนฺธาติ อิติ

๑ ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ

เม ชิวหา อโหสิ อตีตมทธานัง อิติ รสาติ อิติ เม กาโย อโหสิ
 อตีตมทธานัง อิติ โฆฏฐพุพาทิ อิติ เม มโน อโหสิ อตีตมทธานัง อิติ
 ฐมมาติ ตตถ น จนุทราคปฏีพทฐ โหติ วิญญาณัง น จนุทราค-
 ปฏีพทฐตตธา วิญญาณสส น ตททินนุหติ น ตททินนุหโต เอวมปิ
 ปุพพมณุตมนิสสิโต ฯ อถวา ยานสสุ^๑ ตานิ ปุพเพ มาตุคาเมน สทฐี
 หลิตลปิตกถิตกัฬิตานิ น ตทสสาเทติ น ตัง นิกาเมติ น จ เตน
 ปวิตุตี^๒ อาปชชติ เอวมปิ ปุพพมณุตมนิสสิโต ฯ

[๓๘๑] เวมชฌเม นุปลสงเขยโยติ เวมชฌเม^๓ วุจจติ ปจจุปปนโน
 อทธา ฯ ปจจุปปนนัง อทธานัง อารพภ ตณหา ปหีนา โหติ ทิฏฐิ
 ปฏินิสสภูจจา ตณหาเย ปหีนตตธา ทิฏฐิยา ปฏินิสสภูจตตธา รตโตติ
 นุปลสงเขยโย ทุฏฐิตติ นุปลสงเขยโย มุฬุฬิตติ นุปลสงเขยโย วินิพนุชิตติ
 นุปลสงเขยโย ปรามภูจติ นุปลสงเขยโย วิกุเชปกโตติ นุปลสงเขยโย
 อนิฏฐจจคโตติ นุปลสงเขยโย ฌามคโตติ นุปลสงเขยโย ฯ เต อภิสงขารา
 ปหีนา อภิสงขารานัง ปหีนตตธา คติยา นุปลสงเขยโย เนรยโกติ วา
 ติรจจณานิโยนิโกติ วา ปิตตติวิลยโกติ วา มนุสสโตติ วา เทโวติ วา
 รุปีติ วา อรุปีติ วา สญญีติ วา อสญญีติ วา เนวสญญีนาสญญีติ
 วา ฯ โส เหตุ นตถิ ปจจโย นตถิ การณัง นตถิ เยน สงขัง
 คจเจยยาติ เวมชฌเม นุปลสงเขยโย ฯ

[๓๘๒] ตสส นตถิ ปุเรกชตนติ ตสสาติ อรหโต ชีณาสวสส ฯ
 ปุเรกชาโรติ^๔ เทว ปุเรกขารา ตณหาปุเรกชาโร จ ทิฏฐิปุเรกชาโร จ
 ฯเปฯ อยं ตณหาปุเรกชาโร ฯเปฯ อยं ทิฏฐิปุเรกชาโร ฯ ตสส
 ตณหาปุเรกชาโร ปหีโน ทิฏฐิปุเรกชาโร ปฏินิสสภูจติ ตณหาปุเรกขรสส
 ปหีนตตธา ทิฏฐิปุเรกขารสส ปฏินิสสภูจตตธา น ตณหัง วา ทิฏฐี วา

๑ ม. ยานิ ฯ

๒ ม. วิตุตี ฯ

๓ ม. เวมชฌเม ฯ

๔ ม. ปุเรกขาราติ ฯ

ปุรุโตะ กตวา จรติ น ตณฺหาชโช น ตณฺหาเกตุ น ตณฺหา-
 ธิปเตยโย น ทิฏฺฐิหุชโช น ทิฏฺฐิเกตุ น ทิฏฺฐาธิปเตยโย น ตณฺหาช-
 วา ทิฏฺฐิชา วา ปริวาริโต จรตีติ^๑ เอวมปิ ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ ฯ
 อถวา เอวํรูปํ ลียํ อนาคตมทุชานนฺติ ตตฺถ นนฺทึ น สมนฺวาคเมติ
 เอวํเวทโน ลียํ เอวํสณฺโณ ลียํ เอวํสงฺขารो ลียํ เอวํวิญญาโณ ลียํ
 อนาคตมทุชานนฺติ ตตฺถ นนฺทึ น สมนฺวาคเมติ เอวมปิ ตสฺส นตฺถิ
 ปุเรกฺขตํ ฯ อถวา อิติ เม จกฺขุ ลียา อนาคตมทุชานํ อิติ รูปาติ
 อปฺปฏฺฐิลหุชฺส ปฏฺฐิลาย จิตฺตํ น ปณฺนิหติ เจตโส อปฺปณฺนิชาน-
 ปจฺจยา น ตทฺทินนฺทติ น ตทฺทินนฺทนฺโต เอวมปิ ตสฺส นตฺถิ
 ปุเรกฺขตํ ฯ อิติ เม โสตํ ลียา อนาคตมทุชานํ อิติ สทฺทาติ อิติ
 เม ฆานํ ลียา อนาคตมทุชานํ อิติ คนฺธาติ อิติ เม ชิวฺหา ลียา
 อนาคตมทุชานํ อิติ รสาติ อิติ เม กาโย ลียา อนาคตมทุชานํ อิติ
 โผฏฺฐจฺพฺพาติ อิติ เม มโน ลียา อนาคตมทุชานํ อิติ ฌมฺมาติ
 อปฺปฏฺฐิลหุชฺส ปฏฺฐิลาย จิตฺตํ น ปณฺนิหติ เจตโส อปฺปณฺนิชาน-
 ปจฺจยา น ตทฺทินนฺทติ น ตทฺทินนฺทนฺโต เอวมปิ ตสฺส นตฺถิ
 ปุเรกฺขตํ ฯ อถวา อิมินาหํ สีเลน วา วตฺเตน วา ตเปน วา
 พุรฺหมจฺริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺจตโร วาตี^๑ อปฺปฏฺฐิลหุชฺส
 ปฏฺฐิลาย จิตฺตํ น ปณฺนิหติ เจตโส อปฺปณฺนิชานปจฺจยา น
 ตทฺทินนฺทติ น ตทฺทินนฺทนฺโต เอวมปิ ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ ฯ
 เตนาห ภควา

วีสตโณห ปุรา เกทา (อิติ ภควา)

ปุพฺพมฺนตฺมนิสฺสีโต

เวมฺชฺเฒ นุปลสงฺเขยโย

ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตนฺติ ฯ

๑ ม. อิติสทฺโท นตฺถิ ฯ

[๓๘๓] อุกโกธโน อสนุตาสี อวิกตเถ อุกุกุโจ
 มนุตาภาณี อนุทฺชโต ส เว วาจาโยโต มุณี ฯ

[๓๘๔] อุกโกธโน อสนุตาสีติ อุกโกธโนติ [๑] หิ โช วุตฺตํ ฯ
 อปิจ โโกโร ตาว วตฺตพฺโพ ฯ ทสหากาเรหิ โโกโร ชายติ อนตฺถมฺเม
 อจรีติ โโกโร ชายติ อนตฺถมฺเม จรตีติ โโกโร ชายติ อนตฺถมฺเม
 จริสฺสตีติ โโกโร ชายติ ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจรีติ อนตฺถํ
 จรตีติ อนตฺถํ จริสฺสตีติ [๒] อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจรีติ
 อตฺถํ จรตีติ [๓] อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ จริสฺสตีติ
 โโกโร ชายติ อฏฺฐาเน वा ปน โโกโร ชายติ ฯ โย เอวฺรุโป จิตฺตสฺส
 อาฆาโต ปฏฺฐิฆาโต ปฏฺฐิฆํ ปฏฺฐิวิโรโร โกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส
 ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ มโนปโทโส โโกโร กุชฺฌนา
 กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺลิตตฺตํ พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชนา
 พฺยาปชฺชิตตฺตํ วิโรโร ปฏฺฐิวิโรโร จณฺทิกกํ อสฺสุโรโป อนตฺตมนตา
 จิตฺตสฺส อยํ วุจฺจติ โโกโร ฯ อปิจ โกรสฺส อธิมตฺตปริตฺตตา
 เวทิตพฺพา ฯ อตฺถิ กณฺจि กาลํ โโกโร จิตฺตาวิลกรณมฺตฺโต โหติ น
 จ ตาว มฺขกุลานวิกุลานो โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจि กาลํ โโกโร มฺข-
 กุลานวิกุลานมฺตฺโต โหติ น จ ตาว หนุสฺสญฺโจบโน โหติ ฯ อตฺถิ
 กณฺจि กาลํ โโกโร หนุสฺสญฺโจบนมฺตฺโต โหติ น จ ตาว ฝรฺุส-
 วาจนิจฺฉารโณ^๑ โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจि กาลํ โโกโร ฝรฺุสวาจนิจฺฉารณมฺตฺโต
 โหติ น จ ตาว ทิสาวิทิส^๒ อนุวิโลกโน โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจि กาลํ
 โโกโร ทิสาวิทิส อนุวิโลกนมฺตฺโต โหติ น จ ตาว ทณฺทสฺสตฺถปฺรามสโน
 โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจि กาลํ โโกโร ทณฺทสฺสตฺถปฺรามสนมฺตฺโต โหติ น จ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ยนฺติ ทิสฺสตีติ ฯ ๒ ม. ย. โป. เอตฺถนฺตเร โโกโร ชายตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๓ ม. โป. เอตฺถนฺตเร อนตฺถํ จริสฺสตีติ โโกโร ชายตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๔ ม. ฝรฺุสวาจํ นิจฺฉารโณ ฯ ๕ ม. ทิสาวิทิสานฺวิโลกโน ฯ

ดาว ทณฺหสฺตถอพฺภุกฺกิริณฺโณ โหติ ๑ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ
 ทณฺหสฺตถอพฺภุกฺกิริณฺมตฺโต โหติ น จ ดาว ทณฺหสฺตถอภินิปาตโน
 โหติ ๑ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ ทณฺหสฺตถอภินิปาตนฺมตฺโต โหติ น
 จ ดาว ฉินฺหวิจฺฉินฺหกรฺณฺโณ^๑ โหติ ๑ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ
 ฉินฺหวิจฺฉินฺหกรณฺมตฺโต โหติ น จ ดาว สมฺภวชนฺปริภวชนฺ โหติ ๑
 อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ สมฺภวชนฺปริภวชนนฺมตฺโต โหติ น จ ดาว
 องฺคมงฺคอปกทฺฒโน^๒ โหติ ๑ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โภโธ องฺคมงฺคา-
 ปกทฺฒนฺมตฺโต โหติ น จ ดาว ชีวิตปนฺนาสโน^๓ โหติ ๑ อตฺถิ กณฺจิ
 กาลํ โภโธ ชีวิตปนฺนาสนมตฺโต โหติ น จ ดาว สพฺพจาคปริจฺจาค-
 สณฺฺจิตฺ^๔ โหติ ๑ ยโต โภโธ ปรปฺคคฺลํ ฆาเตตฺวา อตฺตานํ ฆาเตติ
 เอตฺตาวตา โภโธ ปรมฺมุสฺสทคฺโต ปรมเวปฺลุลปฺตโต โหติ ๑ ยสฺเสโส^๕
 โภโธ ปหีนฺโณ สมฺภวชนฺโน วุปรนฺโต ปฏฺฐิปปสฺสทฺโธ อภพฺพุปฺตติโก
 ฃาณคฺคินา ททฺโฆ โส วุจฺจติ อุกฺโกธโน ๑ โภธสฺส ปหีนฺตฺตา
 อุกฺโกธโน โภธวตฺตสฺส ปริณฺณาทตฺตา อุกฺโกธโน โภธเหตฺตสฺส
 อุกฺกนิหฺนตฺตา อุกฺโกธโนติ อุกฺโกธโน ๑

[๓๘๕] อสนฺตาสีติ อิตฺถกจฺโจ ตาสี โหติ อุตฺตาสี ปริตฺตาสี ๑
 โส ตสฺติ อุตฺตสฺติ ปริตฺตสฺติ ภายติ สนฺตาสํ อปชฺชติ กุลํ วา น
 ลมามี คณํ วา น ลมามี อวาลํ วา น ลมามี ลมํ วา น ลมามี
 ยลํ วา น ลมามี ปลํลํ วา น ลมามี สฺขํ วา น ลมามี จีวรํ วา
 น ลมามี ปิณฺฑปาทํ วา น ลมามี เสนาสนํ วา น ลมามี คิลาณ-
 ปจฺจยภาสชฺชปริกฺขารํ วา น ลมามี คิลาณฺปุณฺญจกํ วา น ลมามี
 อปฺปณฺณวาทมฺเหติ ตสฺติ อุตฺตสฺติ ปริตฺตสฺติ ภายติ สนฺตาสํ

๑ ม. ฉินฺหวิจฺฉินฺหกรฺณฺโณ ๑ เอมฺมุปริปี ๑ ๒ ม. องฺคมงฺคอปกทฺฒโน ๑ เอมฺมุปริปี ๑

๓ ม. ชีวิตาโวโรปนฺโน ๑ ๔ ม. สพฺพจาคปริจฺจาคาย สณฺฺจิตฺ ๑ ๕ ม. ยสฺส โส ๑

อาปชฺชติ ฯ อิธ ภิกฺขุ อสนุตาสิ โหติ อนฺนุตฺตาสี อปริตฺตาสี ฯ โส น
 ตสฺสตี น อุตฺตสฺสตี น ปริตฺตสฺสตี น ภายติ น สนุตาสิ อาปชฺชติ กุลํ
 วา น ลภามิ คณํ วา น ลภามิ อาวาสํ วา น ลภามิ ลาภํ วา
 น ลภามิ ยสํ วา น ลภามิ ปลสํ วา น ลภามิ สุขํ วา น ลภามิ
 จีวรํ วา น ลภามิ ปิณฑุปาตํ วา น ลภามิ เสนาสนํ วา น ลภามิ
 คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ วา น ลภามิ คิลานุปฏฺฐากํ วา น ลภามิ
 อปฺปณฺณวาโตมฺหิตี น ตสฺสตี น อุตฺตสฺสตี น ปริตฺตสฺสตี น ภายติ น
 สนุตาสิ อาปชฺชตีติ อุกโกธโน อสนุตาสิ ฯ

[๓๘๖] อวิกตฺถี อุกุกฺกฺจติ อิธกฺจโจ กตฺถี โหติ วิกตฺถี ฯ
 โส กตฺถติ วิกตฺถติ อหฺมสฺมิ สีสสมฺปนฺโนติ วา วตฺตสมฺปนฺโนติ วา
 สีสวตฺตสมฺปนฺโนติ วา ชาตียา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเณ^๑ วา
 วณฺณโปกฺขรตฺตาย วา ธเนน วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา
 สิปปายตเนน วา วิชฺชญฺจानเนน วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเณน วา
 อณฺณตฺรณฺณตฺเรน วา วตฺตฺตฺนา อจฺจจากุลา ปพฺพชฺชิตฺติ วา มหาकुลา
 ปพฺพชฺชิตฺติ วา มหาโกคฺกุลา ปพฺพชฺชิตฺติ วา อุพฺวารโกคฺกุลา
 ปพฺพชฺชิตฺติ วา ฌาโต ยสฺสสี คหฺนฺจปพฺพชฺชิตานนฺติ วา ลภิมฺหิ
 จีวรปิณฑุปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ วา สุตฺตฺนฺติโกติ
 วา วินยฺธโรติ วา ฐมฺมกฺถิโกติ วา อารณฺณโกติ วา ปิณฑุปาตโกติ
 วา ปัสฺสุกฺกุลโกติ วา เตจฺจิวรีโกติ วา สฺปทานจारीโกติ วา
 ขลฺปจฺจมาตฺติโกติ วา เนสชฺชโกติ วา ยถาสนฺนตฺติโกติ วา ปจฺมสฺส
 ฌานสฺส ลภีติ วา พุตฺติยสฺส ฌานสฺส ลภีติ วา ตตฺติยสฺส ฌานสฺส
 ลภีติ วา จตฺตฺตฺส ฌานสฺส ลภีติ วา อากาสานณฺญาตฺนสมฺมา
 ปตฺติยา วิณฺณณณฺญาตฺนสมฺมาปตฺติยา อากิณฺณณฺญาตฺนสมฺมาปตฺติยา

๑ ม. โกลปฺตฺติเณ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

เนวสณฺณมานาสณฺณายตนสมาปตฺติยา ลากิถิ วา กตฺถติ วิกตฺถติ ฯ
เอวํ น กตฺถติ น วิกตฺถติ ฯ กตฺถนา อารโธ วิโรโต ปฏฺวิโรโต
นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโฆ วิปฺปมฺุตโต วิสณฺณุตโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา
วิหฺรตีติ อวิกตฺถิ ฯ

[๓๘๗] อุกฺกุกฺจติ กุกฺกุกฺจนฺติ หตฺถุกฺกุกฺจมฺปิ กุกฺกุกฺจํ
ปาหุกฺกุกฺจมฺปิ กุกฺกุกฺจํ หตฺถปาหุกฺกุกฺจมฺปิ กุกฺกุกฺจํ อกปฺปิเย
กปฺปิยสณฺณิตา กปฺปิเย อกปฺปิยสณฺณิตา [๑] อวฺชเช วชฺชสณฺณิตา
วชฺเช อวชฺชสณฺณิตา ยํ เอวฺรुปํ กุกฺกุกฺจํ กุกฺกุกฺจายนา กุกฺกุกฺจายิตตฺตํ
เจตฺโส วิปฺปฏฺฐิสฺสโร มโนวิเลโข อิทํ วุจฺจติ กุกฺกุกฺจํ ฯ อปฺิจ ทฺวิหิ
การณฺเห อฺุปฺปชฺชติ กุกฺกุกฺจํ เจตฺโส วิปฺปฏฺฐิสฺสโร มโนวิเลโข กตฺตฺตา
จ อกตฺตฺตา จ ฯ

กถํ กตฺตฺตา จ อกตฺตฺตา จ อฺุปฺปชฺชติ กุกฺกุกฺจํ เจตฺโส
วิปฺปฏฺฐิสฺสโร มโนวิเลโข ฯ กถํ เม กายทฺุจฺจริตํ อกถํ เม
กายสฺุจฺจริตฺนฺติ อฺุปฺปชฺชติ กุกฺกุกฺจํ เจตฺโส วิปฺปฏฺฐิสฺสโร มโนวิเลโข ฯ
กถํ เม วจฺิทฺุจฺจริตํ อกถํ เม วจฺิสฺุจฺจริตฺนฺติ อฺุปฺปชฺชติ กุกฺกุกฺจํ
เจตฺโส วิปฺปฏฺฐิสฺสโร มโนวิเลโข ฯ กถํ เม มโนทฺุจฺจริตํ อกถํ เม
มโนสฺุจฺจริตฺนฺติ อฺุปฺปชฺชติ กุกฺกุกฺจํ เจตฺโส วิปฺปฏฺฐิสฺสโร มโนวิเลโข ฯ
กโต เม ปาณตฺปิปาโต อกตา เม ปาณตฺปิปาตา เวรมณฺีติ อฺุปฺปชฺชติ
กุกฺกุกฺจํ เจตฺโส วิปฺปฏฺฐิสฺสโร มโนวิเลโข ฯ กถํ เม อทินฺนาทานํ
อกตา เม อทินฺนาทานา เวรมณฺีติ อฺุปฺปชฺชติ กุกฺกุกฺจํ เจตฺโส
วิปฺปฏฺฐิสฺสโร มโนวิเลโข ฯ กโต เม กามสฺุ มิจฺฉาจาโร อกตา เม
กามสฺุ มิจฺฉาจารา เวรมณฺีติ อฺุปฺปชฺชติ กุกฺกุกฺจํ เจตฺโส วิปฺปฏฺฐิสฺสโร
มโนวิเลโข ฯ กโต เม มุสาวาโท อกตา เม มุสาวาทา เวรมณฺีติ ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร วิกาเล กาลสณฺณิตา กาลे วิกาลสณฺณิตาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

กตา เม ปิสุณา วาจา อกตา เม ปิสุณาย วาจา ย เวรมณีติ ฯ กตา
 เม ฆรุสา วาจา อกตา เม ฆรุสาย วาจา ย เวรมณีติ ฯ กโต เม
 สมผปฺปลาโป อกตา เม สมผปฺปลาปา เวรมณีติ ฯ กตา เม อภิชฺฌา
 อกตา เม อนภิชฺฌาติ ฯ กโต เม พยาปาโท อกโต เม อพฺยา-
 ปาโทติ ฯ กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ
 กุกฺกจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสโร มโนวิเลโข ฯ เหวํ กตตฺตา จ อกตตฺตา
 จ อฺปฺปชฺชติ กุกฺกจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสโร มโนวิเลโข ฯ อถวา
 สีเลสุํหิ น ปริปริการีติ อฺปฺปชฺชติ กุกฺกจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสโร
 มโนวิเลโข ฯ อินฺทริเยสุํหิ อคฺคตฺตทฺวาโรติ ฯ โภชเน อมตฺตตฺตญฺญุมฺหิติ ฯ
 ชาคริยํ อนนฺยุตฺโตมฺหิติ ฯ น สติสมฺปชฺฌณฺเณน สมนฺนาคฺโตมฺหิติ ฯ
 อภาวิตา เม จตฺตารो สติปฺภูจฺานาติ ฯ อภาวิตา เม จตฺตารो
 สมฺมปฺปชฺานาติ ฯ อภาวิตา เม จตฺตารอ อิทฺธิปฺปาหาติ ฯ อภาวิตานิ เม
 ปณฺจินฺทริยานีติ ฯ อภาวิตานิ เม ปณฺจ พลาณีติ ฯ อภาวิตา เม สตฺต
 โโพชฺฌมฺงคาติ ฯ อภาวิทอ เม อริโย อฏฺฐจฺงคิโก มคฺโคติ ฯ ทุกฺขํ เม
 อปริณฺญาตฺนฺติ ฯ สมฺทโย เม อปฺปทีไนติ ฯ มคฺโค เม อภาวิทอติ ฯ
 นิโรธอ เม อสจฺฉิกิโตติ อฺปฺปชฺชติ กุกฺกจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสโร
 มโนวิเลโข ฯ ยสฺเสตํ กุกฺกจฺจํ ปหีนํ สมฺจฺฉินฺนํ ฐปฺสนฺตํ ปฏฺิปปสฺสทฺธํ
 อภพฺพปฺปตฺติกํ ฌาณคฺคินฺนา ททฺธํ โส วุจฺจติ อุกฺกจฺจโจติ อวิกตฺถิ
 อุกฺกจฺจโจ ฯ

[๓๘๘] มนฺตาภาณี อนฺุทฺธโตติ มนฺตา วุจฺจติ ปณฺญา ยา
 ปณฺญา ปชานฺนา ฯเปฯ อโหมโท ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ มนฺตาย
 ปริคฺคเหตฺวา วาจํ ภาสติ พหุํปิ กเถนฺโต พหุํปิ ภาณนฺโต พหุํปิ
 ทิปฺยนฺโต พหุํปิ ไวหรนฺโต [๑] ทุกฺกถิตํ ทุพฺพภาสิตํ ทุพฺพภณิตํ

๑ ย. เอตถนฺตเร ทุกฺกภฺณนฺติ ทิสฺสติ ฯ

ทูลลปิตํ ทุรุตตํ วาจํ น ภาสตีติ มนฺตาภาณี ๑ อนุทฺชโตติ ตตฺถ
 กตมํ อุทฺทจจํ ยํ จิตฺตสฺส อุทฺทจจํ อวฺุปลโม เจตโส วิกุเขโป
 ฆนตฺตตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ อุทฺทจจํ ๑ ยสฺเสตํ อุทฺทจจํ ปหีนํ
 สมฺมุจฺฉินฺนํ วุปลนตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺตติกํ ฅาณคฺคินา ททฺธมฺ
 โส วุจฺจติ อนุทฺชโตติ มนฺตาภาณี อนุทฺชโต ๑

[๓๘๙] สเว วาจาโยโต มฺนีติ อิช ภิกฺขุ มุสาวาทํ ปหาย
 มุสาวาทา ปฏิวิโรโต โหติ สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ เถโต ปจฺจยโก
 อวิสํวาทโก โลกสฺส ๑ ปิสฺสุนํ วาจํ ปหาย ปิสฺสุนาย วาจาโย ปฏิวิโรโต
 โหติ อีโต สุตฺวา น อมฺุตร อกฺขาตา อิมลํ เกทาย อมฺุตร วา
 สุตฺวา น อิมลํ อกฺขาตา อมฺุลํ เกทาย อิติ ภินฺนानํ वा สนฺธาตา
 สหิตานํ वा อนุปฺปทาตา สมคฺคคาราโม สมคฺคครโต สมคฺคคนฺหี
 สมคฺคกรณี วาจํ ภาสิตา โหติ ๑ ฆรฺุสํ วาจํ ปหาย ฆรฺุสาย วาจาโย
 ปฏิวิโรโต โหติ ยา สา วาจา เหนลา กณฺณสุขา เปมฺนียา ททฺงคฺมา
 โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนปา ตถารูปี วาจํ ภาสิตา โหติ ๑
 สมฺพปฺปลาปํ ปหาย สมฺพปฺปลาปา ปฏิวิโรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที
 อตฺถวาที ฐมฺวาที วินยวาที นิชานวตี วาจํ ภาสิตา โหติ กาลเณ
 สาปเทสํ ปริยนฺตวตี อตฺถสณฺพิทํ ๑ จตฺฐหิ วจฺุจฺจริเตหิ สมฺนฺนาคโต
 จตฺฐทฺโสภาปคตํ วาจํ ภาสตี ๑ ทฺวตฺตีสาย^๑ ตีรจฺฉานกถาย อารโต
 วิโรโต ปฏิวิโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสภูจฺเ จ วิปฺมตฺโต วิสณฺณตฺโต
 วมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหฺรติ ๑ ทสวตฺถุณี^๒ กเถติ ๑ เสยฺยถิทํ ๑
 อปฺปจฺฉกถํ กเถติ สนฺตุฏฺฐิกถํ ปวิเวกถํ อสฺสคฺคกถํ วิริยารมฺภกถํ
 สीलกถํ สมฺมาทิกถํ ปณฺณากถํ วมฺุตฺติกถํ วมฺุตฺติฅาณทสฺสนกถํ
 สติปฏฺุจฺฉานกถํ สมฺมปฺปชานกถํ อิทฺธิปฺปาทกถํ อิทฺธิริยกถํ พลกถํ

๑ ม. พาดตีสาย ๑

๒ ม. ทสกถาวตฺถุณี กเถติ ๑

โพชฌมกถกถํ มคคกถํ ผลกถํ นิพพานกถํ กถเอติ ฯ วาจาโยโตติ
 ยตโต ปฏियตโต^๑ คตโต โคปิโต รกชิตโต สํวโต^๒ วุปลนโต ฯ มุณีติ
 โมนํ วุจจติ ฌาณํ ฯเปฯ สงคชาลมติจจ โส มุณีติ สเว วาจาโยโต
 มุณี ฯ เตเนาห ภควา

อกโกธโน อสนตาสี อวิกตถี อกุกุกุโจ

มนตภาณิ อนุทตโต สเว วาจาโยโต มุณีติ ฯ

[๓๙๐] นิราสตติ^๓ อนาคเต อตีตํ นานุโสจติ

วิเวทสสี ผลเสสุ ทิฏฐิสฺสุ จ น นียยติ ฯ

[๓๙๑] นิราสตติ อนาคเตติ อาสตติ วุจจติ ตณฺหา โย
 ราโค สาราคิ ฯเปฯ อภิชฺฐมา โลโม อกฺุสลมฺมูลํ ฯ ยสฺเสสา อาสตติ
 ตณฺหา ปหีนา สมฺมุจฺฉินฺนา วุปลนตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา
 ฌาณคฺคินา ททฺฐมาติ เอวมฺปิ นิราสตติ อนาคเต ฯ อถวา เอวรฺุโป
 สियํ อนาคตมทฺธานนฺติ ตตฺถ นนฺทึ น สมฺนฺวาคเมติ เอวเวทโน สियํ
 เอวสณฺโณ สियํ เอวสงฺขาโร สियํ เอววิญฺญาโณ สियํ อนาคตมทฺธานนฺติ
 ตตฺถ นนฺทึ น สมฺนฺวาคเมติ เอวมฺปิ นิราสตติ อนาคเต ฯ อถวา อิติ
 เม จกฺขุ สียา อนาคตมทฺธานํ อิติ ฐปาติ อปฺปฏิทฺทสฺส ปฏฺฐิลาย
 จิตฺตํ น ปณฺิหติ เจตโส อปฺปณฺิธานปฺจฺจยา น ตทฺทินนฺทติ น
 ตทฺทินนฺทนฺโต เอวมฺปิ นิราสตติ อนาคเต ฯ อิติ เม โสตํ สียา
 อนาคตมทฺธานํ อิติ สทฺทาติ ฯเปฯ อิติ เม มโน สียา อนาคต-
 มทฺธานํ อิติ ฐมฺมาติ อปฺปฏิทฺทสฺส ปฏฺฐิลาย จิตฺตํ น ปณฺิหติ
 เจตโส อปฺปณฺิธานปฺจฺจยา น ตทฺทินนฺทติ น ตทฺทินนฺทนฺโต เอวมฺปิ
 นิราสตติ อนาคเต ฯ อถวา อิมินาหํ สีเลน วา วตฺเตน วา ตเปน
 วา พุรฺหมจฺฉิเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วาติ

๑ ม. ปริยตโต ฯ

๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๓ ม. นิราสตติ ฯ เอวมฺปิปริ ฯ

อปปฏิทตฺตสฺส ปฏฺฐิตาภาย จิตฺตํ น ปณฺหิตฺติ เจตฺโส อปฺปณฺนิชานปจฺจยนา
น ตทภินฺนทฺติ น ตทภินฺนทฺนฺโต เอวมฺปิ นิราสฺสตี อนาคเต ฯ

[๓๙๒] อตีตํ นานุโสจตีติ วิปริณตํ วา วตฺถุํ น โสจติ
วิปริณตมฺหิ วา วตฺถุสฺมี น โสจติ จกฺขุํ เม วิปริณตนฺติ น โสจติ
โสตํ เม ฆานํ เม ชิวฺหา เม กาโย เม รุปา เม สทฺทา เม คนฺธา
เม รสา เม โยจฺจพฺพา เม กุลํ เม คณํ เม อวาโส เม
ลาโภ เม ยโส เม ปสฺสา เม สุขํ เม จิวฺรํ เม ปิณฺฑปาโต เม
เสนาสนํ เม คิลานปจฺจยเภสชฺชชฺชปริกฺขารो เม มาตา เม ปิตา เม
ภاتا เม ภคินี เม ปุตฺโต เม ธิดา เม มิตฺตตามจฺจา เม ฌาตกา
เม สาลอฺหิตา เม วิปริณตาทิ น โสจติ น กิลมฺติ น ปริเทวติ น
อฺรตฺตาทิ กนฺทติ น สมฺเมหํ อापชฺชตีติ อตีตํ นานุโสจติ ฯ

[๓๙๓] วิเวกทสฺสี ผลเสสฺสูติ ผลโสตี^๑ จกฺขุสมฺผลโส สโตสมฺผลโส
ฆานสมฺผลโส ชิวฺหาสมฺผลโส กายสมฺผลโส มโนสมฺผลโส อชิวฺจน-
สมฺผลโส ปฏฺฐิตสมฺผลโส สุขเวทนีโย สมฺผลโส^๒ ทุกฺขเวทนีโย สมฺผลโส
อทุกฺขมสุขเวทนีโย สมฺผลโส กุสโล ผลโส อกุสโล ผลโส อพฺยาโกโต
ผลโส กามาวจโร ผลโส รูปาวจโร ผลโส อรูปาวจโร ผลโส สฺสญฺญโต
ผลโส อนิมิตฺโต ผลโส อปฺปณฺนิหิตฺโต ผลโส โลเกโย ผลโส โลกุตฺตโร
ผลโส อตีโต ผลโส อนาคโต ผลโส ปจฺจุปฺปนฺโน ผลโส โย
เอวฺวโป ผลโส พุสฺนา สมฺพุสฺนา สมฺพุสฺสิตตฺตํ อຍํ วุจฺจติ ผลโส ฯ
วิเวกทสฺสี ผลเสสฺสูติ จกฺขุสมฺผลสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสตี อตฺเตน วา
อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน วา ฐฺเวน วา สสฺสฺเตน วา อวิปริณามธฺมเมน
วา ฯ สโตสมฺผลสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสตี ฯ ฆานสมฺผลสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสตี ฯ
ชิวฺหาสมฺผลสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสตี ฯ กายสมฺผลสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสตี ฯ

๑ ม. โปตฺตเกสฺส อຍํ ปาโจ น ทิสฺสตี ฯ

๒ ม. ผลโส ฯ เอวมฺปิ ฯ

มโนสมุผลส์ วิวิตตํ ปสฺสติ ฯ อธิวจนสมุผลส์ วิวิตตํ ปสฺสติ ฯ
 ปฏิมสมุผลส์ วิวิตตํ ปสฺสติ ฯ สุขเวทนียํ สมุผลส์ ฯ ทุกฺขเวทนียํ
 สมุผลส์ ฯ อทุกฺขมสุขเวทนียํ สมุผลส์ ฯ กุสลํ ผลส์ ฯ อกุสลํ
 ผลส์ ฯ อพฺยาคตํ ผลส์ ฯ กามาวจรํ ผลส์ ฯ รุปราวจรํ ผลส์ ฯ
 อรูปาวจรํ ผลส์ ฯ โลกียํ ผลส์ ฯ ๑ โลกุตฺตรํ ผลส์ ๑ วิวิตตํ ปสฺสติ
 อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน วา ชฺฐเวน วา สฺสฺสฺเตน วา
 อวิปริณามธมฺเมเน วา ฯ อถวา อตีตํ ผลส์ ๒ อนาคตฺเทหิ จ ผลฺเสหิ ๒
 ปจฺจุปฺปนฺเนหิ จ ผลฺเสหิ วิวิตตํ ปสฺสติ ฯ อนาคตํ ผลส์ อตีเตหิ จ
 ผลฺเสหิ ปจฺจุปฺปนฺเนหิ จ ผลฺเสหิ วิวิตตํ ปสฺสติ ฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ ผลส์
 อตีเตหิ จ ผลฺเสหิ อนาคตฺเทหิ จ ผลฺเสหิ วิวิตตํ ปสฺสติ ฯ อถวา
 เย เต ผลฺสา อริยา อนาสวา โลกุตฺตรวา สฺฐมฺยตปฏฺฐิสฺยฺยฺตฺตา เต
 ผลฺเส วิวิตเต ปสฺสติ ราเคน โทเสน โมเหเน โกเชเน อุปนาเหเน
 มกฺเชเน ปฟ้าเสน อีสฺสาย มจฺฉริเยเน มายาย สฺาเจยฺเยเน ธมฺเภาเน
 สฺารมฺเภาเน มาเนเน อติมาเนเน มเหเน ปมาเหเน สฺพพกิลเสหิ
 สฺพพทฺวจฺริเตหิ สฺพพทรเถหิ สฺพพปริฟ้าเหหิ สฺพพสนฺตาเปหิ
 สฺพพากุสลาภิสฺงฺขารเหหิ วิวิตเต ปสฺสตีติ วิเวกทสฺสี ผลฺเสสุ ฯ

[๓๙๔] ทิฏฺฐิสฺสุ จ น นียฺยตีติ ตสฺส ทฺวาสฺมฺฐิสฺสิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ
 ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนानิ วุปฺสนฺตานิ ปฏฺฐิปฺสฺสทฺธานิ อภพฺพปฺปตฺติกา
 ณาณคฺคินา ททฺธมานิ โส ทิฏฺฐิยา น ยายติ น นียฺยติ น วุยฺหติ
 น สํหริยติ นปิ ตํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ สฺารโต ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจตีติ
 ทิฏฺฐิสฺสุ จ น นียฺยติ ฯ เตนาห ภาควา

นिरาสตฺตี อนาคต

อตีตํ นานุโสจติ

วิเวกทสฺสี ผลฺเสสุ

ทิฏฺฐิสฺสุ จ น นียฺยตีติ ฯ

[๓๙๕] ปฏิลีน^๑ อุกุโท อปีหาลุ อมจจรี
 อปคพโก อเชคฺจโฉ เปสุณฺเยเย จ โน ยุโต ฯ

[๓๙๖] ปฏิลีน อุกุโทติ ปฏิลีนฺติ ราคสฺส ปหีนตฺตา
 ปฏิลีน โทสสฺส ปหีนตฺตา ปฏิลีน โมหสฺส ปหีนตฺตา ปฏิลีน
 โทธสฺส อุปนาหสฺส มกฺขสฺส ปฟ้าสสฺส อีสสาเย มจฺจริยสฺส ฯเปฯ
 สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา ปฏิลีน ฯ วุตฺตํ เหตุํ ภควตา
 กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏิลีน โหติ อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อสฺมิมาโน
 ปหีน โหติ อุจฺฉินฺนฺมฺโหล ตาลาวตฺตฺกโต อนภาวํคโต อายตี
 อนุปฺปาทมฺโม เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏิลีน โหตีติ ปฏิลีน ฯ

[๓๙๗] อุกุโทติ ตีณิ กุหนวตฺตฺตฺนินิ ปจฺจยปฏิสฺสเวนสงฺขาตํ
 กุหนวตฺตฺตฺนินิ อิริยาปถสงฺขาตํ กุหนวตฺตฺตฺนินิ สามนฺตชฺชปฺปนสงฺขาตํ กุหนวตฺตฺตฺนินิ ฯ
 กตมํ ปจฺจยปฏิสฺสเวนสงฺขาตํ กุหนวตฺตฺตฺนินิ อิท คหปติกา ภิกฺขุ
 นิมนฺเตนฺติ จีวรปิณฑฺชปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภาสชฺชชฺชปฺริกฺขารเหติ ฯ โส
 ปาปิจฺโฉ อิจฺฉापโกโต อตฺถิโก จีวรปิณฑฺชปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-
 ภาสชฺชชฺชปฺริกฺขารานํ ภียโยกมฺยตํ อุปาทาย จีวรํ ปจฺจกฺขชาติ ปิณฑฺชปาตํ
 ปจฺจกฺขชาติ เสนาสนํ ปจฺจกฺขชาติ คิลานปจฺจยภาสชฺชชฺชปฺริกฺขารํ ปจฺจกฺขชาติ ฯ
 โส เอวมาห กิ สมนฺตสฺส มหคฺเชน จีวเรน เอตํ สารูปํ ยํ สมนฺ
 สฺสํ สฺสํ สงการกฺกฺกฺวา วา ปาปณิกา วา นนฺตกาณิ อจฺฉินฺตฺวา
 สงฺฆาฏี กตฺวา ธาเรยฺย กิ สมนฺตสฺส มหคฺเชน ปิณฑฺชปาเตน เอตํ
 สารูปํ ยํ สมนฺ อญฺฉาจรียาย ปิณฑฺชียาลोเปน ชีวิกํ กปฺเปยฺย กิ
 สมนฺตสฺส มหคฺเชน เสนาสนเนน เอตํ สารูปํ ยํ สมนฺ รุกฺขมฺมูลิโก
 วา อสฺส โสสนนิกิ วา อพฺโหมกาลีโก วา กิ สมนฺตสฺส มหคฺเชน
 คิลานปจฺจยภาสชฺชชฺชปฺริกฺขารเนน เอตํ สารูปํ ยํ สมนฺ ปุตฺติมฺตฺเตน วา

๑ ส. ม. ย. ปติลีน ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

ตรีตกีขณฺฑนฺทว วา โอสถํ กเรยฺยาติ ตทฺฐปาหาย ลฺหุํ จีวรํ ธาเรติ ลฺหุํ
 ปิณฺฑทปาดํ ภูณฺชติ^๑ ลฺหุํ เสนาสนํ ปฏฺฐิเสวติ ลฺหุํ คิลานปจฺจย-
 เภสชฺชปรีกฺขารํ ปฏฺฐิเสวติ ฯ ตเมณํ คหปตฺติกา เอวํ ชานนฺติ อयं
 สมฺมโณ อปฺปิจฺโฉ สนฺตุจฺฉฺโฉ ปวีริตฺโต อสฺสจฺฉฺโฉ อารทฺทวิริโย ชฺฐวาโหติ
 ภฺยโย ภฺยโย นิมนฺเตนฺติ จีวรปิณฺฑทปาดเสนาสนคิลานปจฺจย-
 เภสชฺชปรีกฺขารเทหิ ฯ โส เอวมาห ติณฺณํ สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต
 พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ สทฺธาย สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ
 ปสวติ เทยฺยธมฺมสฺส สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ
 ปสวติ ทกฺขิณฺเอยานํ สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ
 ตุมฺหากณฺเวยายํ สทฺธา อตฺถิ เทยฺยธมฺโม จาย^๒ สํวิชฺชติ อหณฺจ
 ปฏฺฐิคฺคาหโก สจําหนํ ปฏฺฐิคฺคเหสฺสทมิ เอวํ ตุมฺเห พุณฺเณน ปรีหีนา^๓
 ภฺวิสฺสถ น มยฺหํ อิมินา อตฺถโธ อปฺิจ ตุมฺหากณฺเวยว อนฺุกมฺปาย
 ปฏฺฐิคฺคณฺหามิตี ตทฺฐปาหาย พหุํปิ จีวรํ ปฏฺฐิคฺคณฺหาติ พหุํปิ
 ปิณฺฑทปาดํ ปฏฺฐิคฺคณฺหาติ พหุํปิ เสนาสนํ ปฏฺฐิคฺคณฺหาติ พหุํปิ
 คิลานปจฺจยเภสชฺชปรีกฺขารํ ปฏฺฐิคฺคณฺหาติ ฯ ยา เอวรูปา ภากุฏฺฐิกา
 ภากุฏฺฐิยํ กุหนฺนา กุหายนา กุหิตตฺตํ อิหํ วุจฺจติ ปฏฺฐิเสวนสงฺฆาตํ^๔
 กุหนฺนวตฺถุ ฯ

กตมํ อิริยาปถสงฺฆาตํ กุหนฺนวตฺถุ ฯ อิธกจฺโฉ ปาปิจฺโฉ
 อิจฺฉापโกโต สมฺภาวนาธิปฺปาโย เอวํ มํ ชโน สมฺภาเวสฺสตีติ คมนํ
 สนฺุชฺเชติ จานํ สนฺุชฺเชติ นิสชฺชํ สนฺุชฺเชติ สยนํ สนฺุชฺเชติ ปณฺิธาย
 คจฺจติ ปณฺิธาย ติฏฺฐติ ปณฺิธาย นิสีหติ ปณฺิธาย เสยฺยํ กปฺเปติ
 สมหิโต วีย คจฺจติ สมหิโต วีย ติฏฺฐติ สมหิโต วีย นิสีหติ
 สมหิโต วีย เสยฺยํ กปฺเปติ อาปาถกชฺฐณฺายีว โหติ ฯ ยา เอวรูปา

๑ ม. ปรีภุณฺชติ ฯ ๒ ม. อยํ ปาโฉ นตฺถิ ฯ ๓ ม. ปรีพาหิรา ฯ

๔ ม. ปจฺจยปฏฺฐิเสวนสงฺฆาตํ ฯ

อิริยาบถสุส อาจปนา จปนา สณฺหปนา ภากุฎฺฐิกา ภากุฎฺฐิยํ กุหนา
กุหายนา กุหิตตตํ อิหํ วุจฺจติ อิริยาบถสงฺขาตํ กุหนวตฺตํ ๑

กตมํ สามนฺตชปฺปนสงฺขาตํ กุหนวตฺตํ ๑ อิเธกจฺโจ ปาปิจฺโณ
อิจฺฉापกโต สมภาวนาธิปฺปาโย เอวํ มํ ชโน สมภเวสสตีติ
อริยธมฺมสนฺนิสฺสีตํ วาจํ ภาสติ โย เอวรूपํ จีวรํ ชาเรติ โส สมโณ
มhesกฺโขติ ภณฺติ โย เอวรूपํ ปตฺตํ ชาเรติ โลหธาลกํ ชาเรติ
ธมฺมกรกํ ชาเรติ ปริสาวนํ ชาเรติ กุญฺจิกํ ชาเรติ อุปาหนํ ชาเรติ
กายพฺนรณํ ชาเรติ อาโยคํ ชาเรติ โส สมโณ มhesกฺโขติ ภณฺติ ๑
ยสฺส เอวรूपํ อุปชฺฌาโย โส สมโณ มhesกฺโขติ ภณฺติ ๑ ยสฺส
เอวรूपํ อจฺริโย เอวรูปา สมานุชฺฌายกา สมานาจฺริยกา มิตฺตา
สนฺทิกฺกุสา สมภตฺตา สหยา โส สมโณ มhesกฺโขติ ภณฺติ ๑ โย
เอวรूपํ วิหารเว วสฺติ โส สมโณ มhesกฺโขติ ภณฺติ ๑ โย เอวรूपํ
อชฺฌมฺโยเค วสฺติ ปาสาเท วสฺติ หมฺมิเย วสฺติ คุหายํ วสฺติ เลธเน
วสฺติ กุฎฺฐิยา วสฺติ กุฎฺฐาคาเร วสฺติ อฏฺฐวฺว วสฺติ มาเพํ วสฺติ
อุทฺทณฺเต วสฺติ อุปฏฺฐจฺฉานสาลาโย วสฺติ มณฺฑปเป วสฺติ รุกฺขมฺมูลे
วสฺติ โส สมโณ มhesกฺโขติ ภณฺติ ๑ อถวา โกรชฺชิกโรชฺชิกโร ภากุฎฺฐิก-
ภากุฎฺฐิกโร กุหกกุหโก ลปกลปโก มุขสมฺภาวิโต อโย สมโณ อิมาสํ
เอวรूपานํ สนฺตानํ วิหารสมฺปตฺตีนํ ลามิตี ตาทิสํ คมฺภีรํ คุพฺพิหํ
นิปฺยุณํ ปฏฺิจฺฉนฺนํ โลกุตฺตรสฺสวณฺตปฏฺิสวณฺตตํ กถํ กถเอตี^๑ ๑ ยา
เอวรูปา ภากุฎฺฐิกา ภากุฎฺฐิยํ กุหนา กุหายนา กุหายิตตตํ^๒ อิหํ
วุจฺจติ^๓ สามนฺตชปฺปนสงฺขาตํ กุหนวตฺตํ ๑

ยสฺสลิมาณี ตีณิ กุหนวตฺตัญนิ ปหีนานิ สมฺมุจฺฉินฺนนานิ รูปสนฺตานิ
ปฏฺิปปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺตติกาณี ฉาณคฺคิณา ททฺฒานิ โส วุจฺจติ

๑ ม. กถลล ๑

๒ ม. กุหิตตตํ ๑

๓ ม. อโย ปาโจ นตฺถิ ๑

อกุทโกติ ปฏิลีโน อกุทโก ฯ

[๓๔๘] อปีหาลุ อมจจรีติ ปิหา วุจจติ ตณฺหา โย ราโค
 สาราโค ฯเปฯ อมิชฺฐา โลโก อกุสลมุลล์ ฯ ยสเสสา ปิหา ปหีนา
 สมุจฺฉินฺหา วุปฺสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ฌาณคฺคินา
 ททฺธมา โส วุจจติ อปีหาลุ ฯ โส รุเป น ปิเหติ สทฺเท คนฺธเร รเส
 โฝฏฺจพฺเพ กุลํ คณํ อาวาสํ ลามํ ยลํ ปลลํ ลุขํ จีวรํ ปิณฺฑปาทํ
 เสนาสนํ คิลานปจฺจยภเวศฺชฺชปฺริกฺขารํ กามธาทุํ รูปธาทุํ อรูปธาทุํ
 กามภวํ รูปภวํ อรูปภวํ สญฺญาภวํ อสญฺญาภวํ เหวสญฺญานาสญฺญาภวํ
 เอกโวการภวํ จตุโวการภวํ ปณฺจโวการภวํ อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ
 ทิฏฺฐสฺสตุมฺตวิณฺญาตพฺเพ ธมฺเม น ปิเหติ น อิจฺจติ น สาทิยติ น
 ปตฺเตติ นามิขปฺปตีติ อปีหาลุ ฯ อมจจรีติ ปณฺจ มจฺจริยานิ
 อาวาสมจฺจริยํ กุลมจฺจริยํ ลามมจฺจริยํ วณฺณมจฺจริยํ ธมฺมมจฺจริยํ ยํ
 เอวรूपํ มจฺจริยํ^๑ มจฺจรายนา มจฺจรายิตตฺตํ เววิจฺฉํ กทฺริยํ กญฺจกญฺจกตา
 อคคทิตตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจจติ มจฺจริยํ ฯ อปีจ ชนฺธมจฺจริยมฺปิ
 มจฺจริยํ ธาตุมจฺจริยมฺปิ มจฺจริยํ อายตฺนมจฺจริยมฺปิ มจฺจริยํ คาโห
 อิทํ วุจจติ มจฺจริยํ ฯ ยสเสตํ มจฺจริยํ ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วุปฺสนฺตํ
 ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ฌาณคฺคินา ททฺธมฺ โส วุจจติ
 อมจจรีติ ฯ อปีหาลุ อมจจรี ฯ

[๓๔๙] อปฺปคพฺโภา อเชคฺจฺฉนฺติ ปาคพฺภิยฺนฺติ ตีณิ ปาคพฺภิยานิ
 กายิกํ ปาคพฺภิยํ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ เจตสิกํ ปาคพฺภิยํ ฯ

กตมํ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ฯ อีเชกฺจฺฉนฺติ สงฺฆคโตนฺปิ กายิกํ
 ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ คณคโตนฺปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ โภชนสาลาบปิ
 กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ ชนฺตตามเรปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ

๑ ม. มจฺจเร ฯ

อุทกตติตเถปิ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ อนฺตรสมฺรํ ปวิสฺนฺโตปิ กายิกํ
 ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ อนฺตรสมฺรํ ปวิฏฺโฐปิ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ สงฺฆคโตะ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิธกจฺโจ สงฺฆคโตะ
 อจิตฺตติการกโต^๑ เถเร ภิกฺขุ ฆมฺมญฺญนฺโตปิ ติฏฺฐจติ ฆมฺมญฺญนฺโตปิ
 นิสฺสีทติ ปฺรโตปิ ติฏฺฐจติ ปฺรโตปิ นิสฺสีทติ อุจฺเจปิ อาสเน นิสฺสีทติ สฺสีสํ
 ปารุปีตฺวาปิ นิสฺสีทติ จิตฺโกปิ ภณฺติ พาหาวิกฺเขปโกปิ ภณฺติ เอวํ
 สงฺฆคโตะ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ คณคโตะ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิธกจฺโจ คณคโตะ
 อจิตฺตติการกโต เถรานํ ภิกฺขุณํ อนุปาหนานํ จงฺกมนฺตานํ สอุปาหน
 จงฺกมฺติ นีเจ จงฺกเม จงฺกมนฺตานํ อุจฺเจ จงฺกเม จงฺกมฺติ จฺมาย^๒
 จงฺกมนฺตานํ จงฺกเม จงฺกมฺติ ฆมฺมญฺญนฺโตปิ ติฏฺฐจติ ฆมฺมญฺญนฺโตปิ
 นิสฺสีทติ ปฺรโตปิ ติฏฺฐจติ ปฺรโตปิ นิสฺสีทติ อุจฺเจปิ อาสเน นิสฺสีทติ สฺสีสํ
 ปารุปีตฺวาปิ^๓ นิสฺสีทติ จิตฺโกปิ ภณฺติ พาหาวิกฺเขปโกปิ ภณฺติ เอวํ
 คณคโตะ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ โภชนสาลาย กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิธกจฺโจ
 โภชนสาลาย อจิตฺตติการกโต เถเร ภิกฺขุ อนุชฺชช นิสฺสีทติ นเวปิ ภิกฺขุ
 อาสเนน ปฏฺฐิพาหติ ฆมฺมญฺญนฺโตปิ ติฏฺฐจติ ฆมฺมญฺญนฺโตปิ นิสฺสีทติ ปฺรโตปิ
 ติฏฺฐจติ ปฺรโตปิ นิสฺสีทติ อุจฺเจปิ อาสเน นิสฺสีทติ สฺสีสํ ปารุปีตฺวาปิ
 นิสฺสีทติ จิตฺโกปิ ภณฺติ พาหาวิกฺเขปโกปิ ภณฺติ เอวํ โภชนสาลาย
 กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ ชนฺตตามเร กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิธกจฺโจ
 ชนฺตตามเร อจิตฺตติการกโต เถเร ภิกฺขุ ฆมฺมญฺญนฺโตปิ ติฏฺฐจติ ฆมฺมญฺญนฺโตปิ
 นิสฺสีทติ ปฺรโตปิ ติฏฺฐจติ ปฺรโตปิ นิสฺสีทติ อุจฺเจปิ อาสเน นิสฺสีทติ

๑ ม. อจิตตติการกโต ฯ เอวมุปรีปิ ฯ ๒ ม. จมาย ฯ ๓ ม. ปิสทโท นตติ ฯ

อนาปุจฉาปิ^๑ กฏัจํ ปกฺขิปติ อนาปุจฉาปิ^๒ ทวาร^๓ ปิทหติ เอวံ
 ชนฺตาสมเร กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ อุทกตติตฺเถ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิธกจฺโจ
 อุทกตติตฺเถ อจิตฺตติการกโต เถเว ภิกฺขุ ฆมฺมณฺณนฺโตปิ โอตฺตรติ ปุรฺโตปิ
 โอตฺตรติ ฆมฺมณฺณนฺโตปิ นฺหายติ ปุรฺโตปิ นฺหายติ อุปริปี^๔ นฺหายติ
 ฆมฺมณฺณนฺโตปิ อุตฺตรติ ปุรฺโตปิ อุตฺตรติ อุปริปี อุตฺตรติ เอวံ อุทกตติ
 ตฺเถ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ อนฺตรสมรํ ปวิสฺนฺโต กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิธกจฺโจ
 อนฺตรสมรํ ปวิสฺนฺโต อจิตฺตติการกโต เถเว ภิกฺขุ ฆมฺมณฺณนฺโตปิ คจฺจติ
 ปุรฺโตปิ คจฺจติ โวกุภมฺมปิ เถรานํ ภิกฺขุณํ ปุรฺโต คจฺจติ เอวံ
 อนฺตรสมรํ ปวิสฺนฺโต กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ อนฺตรสมรํ ปวิฏฺโฐ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิธกจฺโจ
 อนฺตรสมรํ ปวิฏฺโฐ น ปวิส ฆนฺเตติ วุจฺจมาโน ปวิสติ น ติฏฺฐ
 ฆนฺเตติ วุจฺจมาโน ติฏฺฐติ น นิสฺส ฆนฺเตติ วุจฺจมาโน นิสฺสติ
 อนฺกาสมปิ ปวิสติ อนฺกาเสปิ ติฏฺฐติ อนฺกาเสปิ นิสฺสติ ยานิ ตานิ
 โหนฺติ กุลาณํ ไวรกานิ คฺคฺพฺหานิ จ ปฏฺิจฺจนฺนานิ จ ยตฺถ กุสิตฺถิโย
 กุสิตฺถโร กุสิตฺถนฺหาโย กุสิตฺถมาริโย นิสฺสหนฺติ ตตฺถปิ สหสา ปวิสติ
 กุมารกสฺสปิ สีสํ ปรามสฺติ เอวံ อนฺตรสมรํ ปวิฏฺโฐ กายิกํ ปาคพฺภियํ
 ทสฺเสติ ฯ อิทํ กายิกํ ปาคพฺภियํ ฯ

กถมํ วาจสิกํ ปาคพฺภियํ ฯ อิธกจฺโจ สงฺฆคโตปิ วาจสิกํ
 ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ คณฺคโตปิ วาจสิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ อนฺตรสมรํ
 ปวิฏฺโฐปิ วาจสิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

๑ ม. อนาปุจฉมปิ อนชฺฉิมฺปิ ฯ ๒ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ ๓ ม. ทวารมปิ ฯ
 ๔ ม. ย. อุปริโตปิ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

กถํ สงฺฆคโต วาจลิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิธกจฺโจ
 สงฺฆคโต อจิตฺตติการกโต เถเร ภิกฺขุ อนาปฺจุจฺจา วา อนชฺฌมฺมิจฺโจ วา
 อารามคตानํ ภิกฺขุณฺํ ฌมฺมํ ภณฺติ ปณฺหํ วิสขุเชติ ปาณฺนิโมกฺขํ
 อุทฺทิสฺติ จิตฺโกปิ ภณฺติ พาทาวิกฺเขปโกปิ ภณฺติ เอวํ สงฺฆคโต
 วาจลิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ คณคโต วาจลิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิธกจฺโจ คณคโต
 อจิตฺตติการกโต เถเร ภิกฺขุ อนาปฺจุจฺจา วา อนชฺฌมฺมิจฺโจ วา อารามคตानํ
 ภิกฺขุณฺํ ฌมฺมํ ภณฺติ ปณฺหํ วิสขุเชติ จิตฺโกปิ ภณฺติ พาทาวิกฺเขปโกปิ
 ภณฺติ อารามคตानํ ภิกฺขุณฺํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ ฌมฺมํ ภณฺติ
 ปณฺหํ วิสขุเชติ จิตฺโกปิ ภณฺติ พาทาวิกฺเขปโกปิ ภณฺติ เอวํ คณคโต
 วาจลิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ อนฺตรสมฺรํ ปวิจฺฉฺโจ วาจลิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิธกจฺโจ
 อนฺตรสมฺรํ ปวิจฺฉฺโจ อิตฺถึ วา กุมารึ วา อาห^๑ อิตฺถนฺนาเม
 อิตฺถนฺโคตฺเต กึ อตฺถิ ยาคุ อตฺถิ ฆตฺตํ อตฺถิ ชาทฺนึยํ อตฺถิ กึ
 ปิวิสฺสาม กึ ภุญฺชิสฺสาม กึ ชาทิสฺสาม กึ วา อตฺถิ กึ วา เม
 ทสฺเสตฺติ วิปฺปลปฺติ [๒] เอวํ อนฺตรสมฺรํ ปวิจฺฉฺโจ วาจลิกํ ปาคพฺภियํ
 ทสฺเสติ ฯ อิํ วาจลิกํ ปาคพฺภियํ ฯ

กถมํ เจตลิกํ ปาคพฺภियํ ฯ อิธกจฺโจ น อุจฺจาคุลา ปพฺพชฺชิตโต
 สฺमानो อุจฺจาคุลา ปพฺพชฺชิตฺเตน สทฺธิ สทิสํ อตฺตานํ ทหฺติ จิตฺเตน ฯ
 น มหาคุลา ปพฺพชฺชิตโต สฺमानो มหาคุลา ปพฺพชฺชิตฺเตน สทฺธิ สทิสํ
 อตฺตานํ ทหฺติ จิตฺเตน ฯ น มหาโภคคุลา ปพฺพชฺชิตโต สฺमानो
 มหาโภคคุลา ปพฺพชฺชิตฺเตน สทฺธิ สทิสํ อตฺตานํ ทหฺติ จิตฺเตน ฯ น
 อุพฺพารโภคคุลา ปพฺพชฺชิตโต สฺमानो ฯ น สุตฺตตันฺตปิโก สฺमानो สุตฺตตันฺตปิเกน

๑ ม. เอวมาห ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ยา เอวฺรฺฐปา วาจา ปลาโป วิปฺปลาโป ลาลปฺโป
 ลาลปฺปนา ลาลปฺปิตตฺตํ, ญ. โย เอวฺรฺฐโป วาจา ปลาโป ... อิติ ทิสฺสนฺติ ฯ

สทฺธิ สทิสํ อตฺตทานํ ททติ จิตฺเตน ๑ น วินยธโร สมนโน ๑ น
 ฌมฺมกถิโก สมนโน ๑ น อารณฺณวิโก สมนโน ๑ น ปิณฑุทปาติโก
 สมนโน ๑ น ปัสสูกุสิโก สมนโน ๑ น เตจฺจวีริโก สมนโน ๑ น
 สปรหฺนจาริโก สมนโน ๑ น ขลุปจฺจมาตฺตติโก สมนโน ๑ น เนสซุชฺชิโก
 สมนโน ๑ น ยถาสนฺถติโก สมนโน ๑ น ปจฺจมสฺส ฌมานสฺส ลากิ
 สมนโน ปจฺจมสฺส ฌมานสฺส ลากินา สทฺธิ สทิสํ อตฺตทานํ ททติ จิตฺเตน
 ๑เป๑ น เวนสณฺณมานาสณฺณายตนสมมาปตฺตติยา ลากิ สมนโน เวนสณฺณมา-
 นาสณฺณายตนสมมาปตฺตติยา ลากินา สทฺธิ สทิสํ อตฺตทานํ ททติ
 จิตฺเตน ๑ อิหํ เจตสิกํ ปาคพฺภิกขิ ๑ ยสฺสลิมาณี ตีณิ ปาคพฺภิกขินา
 ปหีนานิ สมฺมุจฺจินฺนนานิ วุปรสฺนทานิ ปฏฺฐิปปสฺสทฺธานิ อภพฺพปฺปตฺตติกา
 นีณาณคฺคินา ททฺธมานิ โส วุจฺจติ อปฺปคพฺพโภติ อปฺปคพฺพโภ ๑

[๔๐๐] อเชคฺคฺจฺโฉติ อตฺถิ ปุคฺคโล เชคฺคฺจฺโฉ อตฺถิ อเชคฺคฺจฺโฉ ๑

กตฺโม จ ปุคฺคโล เชคฺคฺจฺโฉ ๑ อิเชกฺจฺโจ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติ
 ปาปทฺมโม อสฺสจฺจิสฺสกฺสสรสมมาจโร ปฏฺฐิฉนฺนทฺมมฺนโต อสฺสมณ
 สมณปฏฺฐิณฺเอย อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏฺฐิณฺเอย อนฺโตปฺปติ อวสฺสุโต
 กสมฺพฺพชาโต อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล เชคฺคฺจฺโฉ ๑ อถวา โภทฺโณ โหติ
 อุปาياسพฺพุโล อปฺปมฺปิ วุตฺโต สมนโน อภิสซฺชติ กุปฺปติ พฺยาปซฺชติ
 ปตฺติภฺภูจฺฉิตฺติ^๑ โภทฺโณจ โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ ปาตฺกโรติ อยํ วุจฺจติ
 ปุคฺคโล เชคฺคฺจฺโฉ ๑ อถวา โภทฺโณ โหติ^๒ อุปานาหิ โหติ^๒ มกฺขิ โหติ
 ปฟาสิ โหติ^๒ อิสฺสูกิ โหติ มจฺจรี โหติ^๒ สโจ โหติ มายาวิ โหติ^๒
 ฤทฺโธ โหติ อติมานิ โหติ^๒ ปาปิฉฺโฉ โหติ มิฉฺฉาทิภฺภูจฺฉิ โหติ^๒
 สนฺทฺธิภฺภูจฺฉิปรามาสิ โหติ อาชานคฺคาคาหิ^๓ ทฺพฺปฏฺฐินิสฺสคฺคิ โหติ อยํ วุจฺจติ
 ปุคฺคโล เชคฺคฺจฺโฉ ๑

๑ ส. ปตฺตติยติ ๑ เอวมฺปริปิ, ม. ปตฺติภฺภูจฺฉิตฺติ ๑

๒ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑ เอวมฺปริปิ ๑

๓ ม. อาชานคฺคาคาหิ ๑

กตโม จ ปุคฺคโล อเชฺคฺจฺโฉ ๑ อิธ ภิกฺขุ สีลวา โหติ
 ปาฏิโมกฺขสํวรํวฺโต วิหฺรติ อจาโรจฺรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสฺสุ วชฺเชสฺสุ
 ภยทสฺสาวี สมหาทาย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเทสฺсу อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล
 อเชฺคฺจฺโฉ ๑ อถวา อกโกธโน โหติ อญฺญาสาพฺพุโล พหุํปิ วุตฺโต
 สมานํ น อภิสซฺชติ น กุปฺปติ น พยาปชฺชติ น ปติฏฺฐิจฺยติ น
 โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตูกโรติ อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล
 อเชฺคฺจฺโฉ ๑ อถวา อกโกธโน โหติ อญฺุปนาหิ โหติ อมกฺขิ โหติ
 อปฺฟาสิ โหติ อนิสฺสุกิ โหติ อมจฺฉริ โหติ อสโจ โหติ อมายาวิ โหติ
 อถฺทโร โหติ อนติมานิ โหติ น ปาปิจฺโฉ โหติ น มิจฺฉาภิฏฺฐิ
 โหติ อสนฺทิกฺขิปรามาสิ โหติ อนาธาณคฺคาหิ^๑ สฺสฺปิณิสฺสคฺคิ โหติ
 อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล อเชฺคฺจฺโฉ ๑ ^๒สพฺโพ กลฺยาณปฺุชฺชนํ อุปาทาย
 อริยปุคฺคโล อเชฺคฺจฺโฉ^๓ อปฺปคพฺโภา อเชฺคฺจฺโฉ ๑

[๔๐๑] เปสฺสณฺเยเย จ โน ยฺุเตติ เปสฺสณฺณนฺติ อิธกจฺโจ
 ปิสฺสณฺวาโจ โหติ อิตฺ สุตฺวา อมฺตร อกฺขาตา อิมสํ เกทาย อมฺตร
 วา สุตฺวา อิมสํ อกฺขาตา อมฺสํ เกทาย อิติ สมคฺคานํ วา เกตฺตา
 ภินฺหานํ วา อญฺุปฺปทาตา วคฺคاراโม วคฺครโต วคฺคนนฺทิ วคฺคกรณิ
 วาจํ ภาสิตา โหติ อิหํ วุจฺจติ เปสฺสณฺณํ ๑ อปฺิจ ทฺวิหิ การณฺหิ
 เปสฺสณฺณํ อุปสํหฺรติ ปิยกมฺยตาย วา เกทาธิปฺปาโย^๓ วา ๑

กถํ ปิยกมฺยตาย เปสฺสณฺณํ อุปสํหฺรติ ๑ อิมสฺส ปิโย ภวิสฺสามิ
 มนาโป ภวิสฺสามิ วิสฺสาสิโก ภวิสฺสามิ อพฺภานฺตริโก ภวิสฺสามิ สฺสหโย
 ภวิสฺสามิตี เหวํ ปิยกมฺยตาย เปสฺสณฺณํ อุปสํหฺรติ ๑

กถํ เกทาธิปฺปาโย เปสฺสณฺณํ อุปสํหฺรติ ๑ กถํ อิม นานา

๑ ม. อนาธาณคคาหิ ๑   ๒-๒ ลี. ม. สพเพ พาลปฺุชฺชนา เชคฺจฺฉา ปฺุชฺชนกลฺยาณกํ
 อุปาทาย อภฺฐ อริยปุคฺคโล อเชคฺจฺฉาติ ๑
 ๓ ม. เกทาธิปฺปาเยน ๑   เหวมฺปริปิ ๑

อสุสุ วิหา อสุสุ วคคา อสุสุ เทวธา อสุสุ เทวชฌมา อสุสุ เทวปฏกา อสุสุ ภิชุเชยยุํ น สมากจเฉยยุํ ทุทุขํ น ผาสุ วิหเรยยุํติ เอวํ เกหาธิปโปโย เปสุณณํ อุปลํหริติ ฯ

ยสุเสถํ เปสุณณํ ปหีนํ สมุจจินฺหนํ วุปลนฺหตํ ปฏิปปลสฺสทุธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ฌาณคฺคินา ททฺธมํ โส เปสุณณเวย น ยุตฺโต นปฺปยุตฺโต นายุตฺโต^๑ น สมายุตฺโตติ เปสุณณเวยเย จ โน ยุตฺโต ฯ เตนหา ภาควา

ปฏิลีโน อุกุโท อภิหาลุ อมจฺฉริ
อปฺปกพฺโภา อเชคฺคฺจโณ เปสุณณเวยเย จ โน ยุตฺโตติ ฯ
[๔๐๒] สาทิเยสุ อนสฺสาวี อติมานเ จ โน ยุตฺโต
สโณห จ ปฏิภาณวา น สทุโธ น วิรัชชติ ฯ

[๔๐๓] สาทิเยสุ อนสฺสาวีติ สาทิยา วุจฺจนฺติ ปณฺจ กามคฺคณา ฯ กิการณา สาทิยา วุจฺจนฺติ ปณฺจ กามคฺคณา ฯ เยภฺยุเยน เทวมนุสฺสา ปณฺจกามคฺคเณ อิจฺจนฺติ สาทิยนฺติ ปตฺถยฺนฺติ ปิทยนฺติ อภิชปฺปนฺติ ตํการณา สาทิยา วุจฺจนฺติ ปณฺจ กามคฺคณา ฯ เยสํ เอสา สาทิยา ตณฺหา อปฺปหีนา เตสํ จกฺขุโต รูปตณฺหา สวติ ปสวติ สนฺหติ ปวตฺตติ ฯ โสโตโต สทฺทตณฺหา ฯ ฆานโต คณฺฐตณฺหา ฯ ชิวฺหาโต รสตณฺหา ฯ กายโต โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฯ มนฺโต ฐมฺมตณฺหา สวติ ปสวติ^๒ สนฺหติ ปวตฺตติ ฯ เยสํ เอสา สาทิยา ตณฺหา ปหีนา สมุจจินฺหนา วุปลนฺหา ปฏิปปลสฺสทุธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมา เตสํ จกฺขุโต รูปตณฺหา น สวติ น ปสวติ^๓ น สนฺหติ น ปวตฺตติ ฯ โสโตโต สทฺทตณฺหา ฯ เป ฯ มนฺโต ฐมฺมตณฺหา น สวติ น ปสวติ น สนฺหติ น ปวตฺตติ^๓ สาทิเยสุ อนสฺสาวี ฯ

๑ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒ ม. อาสวติ ฯ ๓ ม. นาสวติ ฯ

[๔๐๔] อติมานะ จ โน ยุตโตติ กตโม อติมานโ ๑ อิทธกัจโจ
 ปรี อติมณฺเฑติ ชาตียา วา โคตเตน วา ๑เป๑ อณฺเฑตฺรณฺเฑตฺเรณ
 วา วตฺถุหา ๑ โย เอวรูปฺมาโน มณฺเฑนา มณฺเฑิตตฺตํ อุนฺณตฺติ^๑
 อุนฺณมโ ชฺช สมนฺคคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส อยํ วุจฺจติ อติมานโ ๑
 ยสฺเสโส อติมานโ ปหฺนโน สมนฺจนิหฺนโน รูปสนฺโต ปฏิปฺปสฺสทฺโธ
 อภพฺพปฺปตฺติโก ฌาณคฺคินา ททฺโธโส อติมานะ โน ยุตฺโต
 นปฺปยุตฺโต นายุตฺโต น สมายุตฺโตติ อติมานะ จ โน ยุตฺโต ๑

[๔๐๕] สโณห จ ปฏิภาณวาติ [๒] สณฺเฑน กายกมฺเมน
 สมนฺนาคโตติ สโณห ๑ สณฺเฑน วจฺจิกมฺเมน ๑ สณฺเฑน มโเนกมฺเมน
 สมนฺนาคโตติ สโณห ๑ สณฺเฑหิ สติปฺภูจฺาเนหิ สมนฺนาคโตติ สโณห ๑
 สณฺเฑหิ สมนฺปฺปชฺาเนหิ ๑ สณฺเฑหิ อิทธิปฺปาเทหิ ๑ สณฺเฑหิ
 อินฺทฺริเยหิ ๑ สณฺเฑหิ พลฺเลหิ ๑ สณฺเฑหิ โพชฺฌมฺงเคหิ สมนฺนาคโตติ
 สโณห ๑ สณฺเฑน อริเยน อฏฺจฺงคิเกน มคฺเคน สมนฺนาคโตติ สโณห ๑

[๔๐๖] ปฏิภาณวาติ ตโย ปฏิภาณวฺโตะ ปริยตฺติปฏิภาณวา
 ปริปฺจุจฺาปฏิภาณวา อธิคมปฏิภาณวา ๑

กตโม ปริยตฺติปฏิภาณวา ๑ อิทธกัจจสฺส ปริยาปฺภูํ โหติ สุตฺตํ
 เคยยํ เวยยากรณํ คาถา อูทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภุตฺตมฺมํ
 เวทลฺลํ ๑ ตสฺส ปริยตฺติ นิสฺสาย ปฏิภายติ ๑ อยํ ปริยตฺติปฏิภาณวา ๑

กตโม ปริปฺจุจฺาปฏิภาณวา ๑ อิทธกัจจ โหติ อตฺตตฺถเ
 จ ฌายตฺถเ จ ลกฺขณเ จ การณเ จ จานาจาเน จ ๑ ตสฺส ตํ
 ปริปฺจุจฺํ นิสฺสาย ปฏิภายติ ๑ อยํ ปริปฺจุจฺาปฏิภาณวา ๑

กตโม อธิคมปฏิภาณวา ๑ อิทธกัจจสฺส อธิคตา โหนฺติ
 จตฺตารโ สติปฺภูจฺานา จตฺตารโ สมนฺปฺปชฺานา จตฺตารโ อิทธิปฺปาธา

๑ ม. อุนฺนติ ๑ สพฺพตฺถ อีหิสเมว ๑ ๒ ม. ย. เอตฺถนฺตเร สโณหตฺติ ทิสฺสติ ๑

๓ ม. ปริปฺจุจฺิตา ๑

ปณฺจินุทริยานิ ปณฺจ พลานิ สตฺต โปชฺฌมฺงคา อริโย อฏฺฐจฺงคิโก
 มคฺโค จตฺตาริ สามณฺณผลานิ จตฺสโส ปฏฺฐิสมฺภิทา ฉ อภิญฺญา ๑
 ตสฺส อตฺถิเณ ฌาโต ฌมฺโม ฌาโต นิริจฺจติ ฌาตา ๑ อตฺถิเณ ฌาเต
 อตฺถิเณ ปฏฺฐิภายติ ๑ ฌมฺเม ฌาเต ฌมฺโม ปฏฺฐิภายติ ๑ นิริจฺจติยา
 ฌาตาย นิริจฺจติ ปฏฺฐิภายติ ๑ อิมेषฺสุ ตีสุ ฌาณํ ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิทา ๑
 อิมาย ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิทาย อุเปโต สมุเปโต อุคฺโต สมุคฺโต
 อุปฺปนฺโน สมุปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต โหติ^๑ โส วุจฺจติ ปฏฺฐิภาณวา ๑
 ยสฺส ปริยตฺติ นตฺถิ ปริปฺจฺฉา นตฺถิ อธิคฺโม นตฺถิ กิ ตสฺส
 ปฏฺฐิภายิสฺสตีติ สโณห จ ปฏฺฐิภาณวา ๑

[๔๐๗] น สทฺโธ น วิรชฺชตีติ น สทฺโธติ สามํ สยมภิญฺญาตํ
 อตฺตปจฺจกฺขํ ฌมฺมํ น กสฺสจฺจิ สทฺทฺหตี^๒ อณฺณสฺส สมณฺสฺส วา
 พุราหฺมณฺสฺส วา เทวสฺส วา มารสฺส วา [๓] พุรหฺมุโน วา สพฺเพ
 สงฺขารา อนิจฺจาติ สามํ สยมภิญฺญาตํ อตฺตปจฺจกฺขํ ฌมฺมํ น กสฺสจฺจิ
 สทฺทฺหตี^๒ อณฺณสฺส สมณฺสฺส วา พุราหฺมณฺสฺส วา เทวสฺส วา
 มารสฺส วา [๓] พุรหฺมุโน วา ๑ สพฺเพ สงฺขารา กุขฺชาติ ๑ สพฺเพ
 ฌมฺมา อนตฺตาติ ๑ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ๑เป ๑ ชาติปจฺจยา
 ชรามรณฺนติ ๑ อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรธติ ๑เป ๑ ชาตินิโรธา
 ชรามรณฺนิโรธติ ๑ อิทํ กุขฺชนฺติ ๑เป ๑ อยํ กุขฺชนิโรธคามินิ
 ปฏฺฐิปทาติ ๑ อิเม อาสวาติ ๑เป ๑ อยํ อาสวนิโรธคามินิ ปฏฺฐิปทาติ ๑
 อิเม ฌมฺมา อภิญฺญเยยฺยาติ ๑เป ๑ อิเม ฌมฺมา สจฺจฉิคาตพฺพาติ ๑
 [๔] ฉนฺนํ ฝสฺสายตฺนํ สมุทฺยณฺจ อตฺถงฺคมณฺจ อสฺสาทณฺจ
 อาทึนฺวณฺจ นิสฺสรณฺณจ ปณฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ สมุทฺยณฺจ
 อตฺถงฺคมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทึนฺวณฺจ นิสฺสรณฺณจ จตฺนฺนํ มหาภูตानํ

๑ ม. อยํ ปาโง นตฺถิ ๑ ๒ ย. สทฺทฺหตี ๑ ๓ ย. เอตฺถนฺตเร นรฺสฺส วาติ ทิสฺสนฺติ ๑
 ๔ ม. เอตฺถนฺตเร สามํ สยํ อภิญฺญาตฺนฺติ ทิสฺสนฺติ ๑

สมุทญญจ อตถงคณญจ อสสาทญจ อาทีนณญจ นิสฺสรณญจ^๑ ฯ
 ยงฺกัณฺณจ สฺมฺทญฺจธมฺมํ สพฺพพฺพตํ นโรธธมฺมนฺตํ สามํ สยมภินฺนญจตํ
 อตฺตปจฺจกฺขํ ธมฺมํ น กสฺสจฺจ สพฺพทฺทิตฺติ อณฺณสฺส สมนฺณสฺส วา
 พุราหฺมณฺณสฺส วา เทวสฺส วา มารสฺส วา พุรฺหมุโน วา ฯ วุตฺตํ เหน้
 ภควตา สพฺพทฺทลิตฺติ ตฺวํ สารีปฺตฺต สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุสฺสีกตํ อมโตะคฺชํ
 โหติ อมตฺปฺรายนํ อมตฺปฺริโยสานํ วิริยฺนฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สฺมาธินฺทฺริยํ
 ปณฺณินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุสฺสีกตํ อมโตะคฺชํ โหติ อมตฺปฺรายนํ อมต-
 ปฺริโยสานนฺตํ ฯ น ขวาทํ เอตฺถ ภนฺเต ภควโต สทฺธาย คจฺฉามิ
 สทฺธินฺทฺริยํ วิริยฺนฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สฺมาธินฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยํ ภาวิตํ
 พหุสฺสีกตํ อมโตะคฺชํ โหติ อมตฺปฺรายนํ อมตฺปฺริโยสานํ เยสํ ฐเนตํ
 ภนฺเต อณฺฑํ อสฺส อทฺธิจฺจํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อมุสฺสิตํ ปณฺณาย เต
 ตตฺถ ปเรสํ สทฺธาย คจฺฉเอยฺยํ สทฺธินฺทฺริยํ ฯ เปฯ ปณฺณินฺทฺริยํ ภาวิตํ
 พหุสฺสีกตํ อมโตะคฺชํ โหติ อมตฺปฺรายนํ อมตฺปฺริโยสานนฺตํ^๒ เยสญฺจ โข
 เอตํ ภนฺเต ณาตํ ทิฏฺฐจํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ อมุสฺสิตํ ปณฺณาย นิกฺกขฺชา เต
 ตตฺถ นินฺพิจฺจิกจฺฉา สทฺธินฺทฺริยํ วิริยฺนฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สฺมาธินฺทฺริยํ
 ปณฺณินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุสฺสีกตํ อมโตะคฺชํ โหติ อมตฺปฺรายนํ อมต-
 ปฺริโยสานนฺตํ มยฺหญฺจ โข เอตํ ภนฺเต ณาตํ ทิฏฺฐจํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ
 อมุสฺสิตํ ปณฺณาย นิกฺกขฺไชหํ ตตฺถ นินฺพิจฺจิกจฺฉเ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยฺนฺทฺริยํ
 สตินฺทฺริยํ สฺมาธินฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุสฺสีกตํ อมโตะคฺชํ โหติ
 อมตฺปฺรายนํ อมตฺปฺริโยสานนฺตํ ฯ สาธุ สาธุ สารีปฺตฺต เยสญฺเหน้
 สารีปฺตฺต อณฺฑํ อสฺส อทฺธิจฺจํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อมุสฺสิตํ ปณฺณาย เต
 ตตฺถ ปเรสํ สทฺธาย คจฺฉเอยฺยํ สทฺธินฺทฺริยํ ฯ เปฯ ปณฺณินฺทฺริยํ ภาวิตํ
 พหุสฺสีกตํ อมโตะคฺชํ โหติ อมตฺปฺรายนํ อมตฺปฺริโยสานนฺตํ ฯ

๑ ม. นิสฺสรณญจ สามํ สยํ อภินฺนญจตํ, ย. นิสฺสรณญจจาติ ฯ

๒ ม. อิตฺติสทฺโท นตฺถิ ฯ

อสุสทุโธ อกตณญ จ สนธิจเจเท จ โย นโร
 หตาวกาโส วนตาโส ส เว อุตตมปรีโสติ ฯ

[๑] น วิรุชชตีติ สพุเพ พาลปฺถุชชนา รชชุนฺติ กลยาณปฺถุชชนํ
 อุปาทาย สตฺต เสขา วิรุชชุนฺติ อรหา เนว รชชุนฺติ โน วิรุชชุนฺติ ฯ
 วิโรโต โส ขยา รากสฺส วีตฺรากตฺตทา ขยา โทสสฺส วีตฺโทสตฺตทา ขยา
 โมหสฺส วีตฺโมหตฺตทา ฯ โส ฎฺฐจฺวาโส จิณฺณจฺรณฺเณ ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส
 ปุณฺพภาโวติ น สทฺโธ น วิรุชชุนฺติ ฯ เตนาห ภควา

สาตีเยสุ อนสฺสาวี อติมานเ จ โน ยุโต
 สโณห จ ปฏฺิภาณวา น สทฺโธ น วิรุชชตีติ ฯ

[๔๐๘] ลากมฺยา น ลิกฺขติ อลาเภ จ น กุปฺปติ
 อวิรุทฺโธ จ ตณฺหยา รเส^๑ จ นานุกิซฺมตฺติ ฯ

[๔๐๙] ลากมฺยา น ลิกฺขติ อลาเภ จ น กุปฺปตีติ กถํ
 ลากมฺยา ลิกฺขติ ฯ อิท วิกฺขเว วิกฺขุ วิกฺขุํ ปสฺสตี ลากี
 จีวรปิณฺฑทฺปาตเสนาสนคิลาณปจฺจยเภสชฺชปฺริกฺขารานํ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ
 เกน นุ โข อยมายสฺมา ลากี จีวรปิณฺฑทฺปาตเสนาสนคิลาณ-
 ปจฺจยเภสชฺชปฺริกฺขารานนฺติ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ อยํ โข อายสฺมา
 สุตฺตุนฺตีโก เตน อยมายสฺมา ลากี จีวรปิณฺฑทฺปาตเสนาสนคิลาณ-
 ปจฺจยเภสชฺชปฺริกฺขารานนฺติ ฯ โส ลากเหตุ ลากปจฺจยา ลากการณ
 ลากาภินิพฺพตฺติยา ลากํ ปรีปาเจนฺโต สุตฺตุนฺตํ ปรียาปฺุณาติ ฯ เอวมฺปิ
 ลากมฺยา ลิกฺขติ ฯ อถวา วิกฺขุ วิกฺขุํ ปสฺสตี ลากี จีวรปิณฺฑทฺปาต-
 เสนาสนคิลาณปจฺจยเภสชฺชปฺริกฺขารานํ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ เกน นุ โข
 อยมายสฺมา ลากี จีวรปิณฺฑทฺปาตเสนาสนคิลาณปจฺจยเภสชฺชปฺริกฺขารานนฺติ ฯ
 ตสฺส เอวํ โหติ อยํ โข อายสฺมา วินยฺชโร ฯเปฯ อากิธมฺมิโก เตน

๑ ม. เอตฺถนฺตเร น สทฺโหติ ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. รเสสุ ฯ

อยมายสุมา ลากี จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปัจฉยเภสชฺชปริกขารานนฺติ ฯ
 โส ลากเหตุ ลากปัจฉยา ลากการณา ลากาภินิพพตฺติยา ลากา-
 ภินิพพตฺติยา ลากํ ปริปาเจนฺโต อภิชมฺมํ ปริยาปฺณาติ ฯ เอวมฺปิ
 ลากภมฺยา ลิกฺขติ ฯ อถวา ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ลากี จีวรปิณฑปาต-
 เสนาสนคิลานปัจฉยเภสชฺชปริกขารานํ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ เกณ นุ โข
 อยมายสุมา ลากี จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปัจฉยเภสชฺชปริกขารานนฺติ ฯ
 ตสฺส เอวํ โหติ อัย โข อายสุมา อารณฺณิโก ปิณฑปาติโก ปัสฺสุลฺลิโก
 เตจฺฉีริโก สปานจาริโก ขลุปัจฉมาตฺติโก เนสชฺชิโก ยถาสนฺถติโก
 เตน อยมายสุมา ลากี จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปัจฉยเภสชฺช-
 ปริกขารานนฺติ ฯ โส ลากเหตุ ลากปัจฉยา ลากการณา ลากาภินิพพตฺติยา
 ลากํ ปริปาเจนฺโต อารณฺณิโก โหติ ฯเปฯ ยถาสนฺถติโก โหติ ฯ
 เอวมฺปิ ลากภมฺยา ลิกฺขติ ฯ

กถํ น ลากภมฺยา ลิกฺขติ ฯ อิธ ภิกฺขุ น ลากเหตุ น ลาก-
 ปัจฉยา น ลากการณา น ลากาภินิพพตฺติยา น ลากํ ปริปาเจนฺโต
 ยาวเทว อตฺตทมตฺถาย^๑ อตฺตสมตฺถาย อตฺตปรินิพฺพาปนตฺถาย สุตฺตนฺตํ
 ปริยาปฺณาติ วินยํ ปริยาปฺณาติ อภิชมฺมํ ปริยาปฺณาติ ฯ เอวมฺปิ น
 ลากภมฺยา ลิกฺขติ ฯ อถวา ภิกฺขุ น ลากเหตุ น ลากปัจฉยา น
 ลากการณา น ลากาภินิพพตฺติยา น ลากํ ปริปาเจนฺโต ยาวเทว
 อปฺปิฉณฺณเวย นิสฺสาย สนฺตุฏฺฐจฺฉิณฺเวย นิสฺสาย สลฺเลขณฺเวย นิสฺสาย
 ปวิเวกณฺเวย นิสฺสาย อิทมตฺถิตฺถณฺเวย นิสฺสาย อารณฺณิโก โหติ
 ปิณฑปาติโก โหติ ปัสฺสุลฺลิโก โหติ เตจฺฉีริโก โหติ สปานจาริโก โหติ
 ขลุปัจฉมาตฺติโก โหติ เนสชฺชิโก โหติ ยถาสนฺถติโก โหติ ฯ เอวมฺปิ
 น ลากภมฺยา ลิกฺขติ ฯ ลากภมฺยา น ลิกฺขติ ฯ

๑ ม. อตฺตทมตฺถาย อตฺตสมตฺถาย ฯ

[๔๑๐] อลาเภ จ น กุปฺปตีติ กถํ อลาเภ กุปฺปติ ฯ อิเชกฺโขจ
 กุลํ वा न लामि कन् वा न लामि आवसं वा न लामि लामं
 वा न लामि यसं वा न लामि पसंसं वा न लामि सुखं वा न
 लामि जीवं वा न लामि पिण्डुपातं वा न लामि सेनासनं वा
 न लामि किलान्पञ्जयभेदश्चपरिगृहारं वा न लामि किलान्पञ्ज्याकं वा
 न लामि अप्पन्वणात्तमहीति कुपฺपति पयापचชति पत्तिग्गुच्चियति गोपणज
 โทสणज अप्पञ्जयणज पाตुकโรति ฯ เอवं อลาเภ กุปฺปति ฯ

กถํ อลาเภ น กุปฺปติ ฯ อิธ ภิกฺขุ กุลํ वा न लामि कन्
 वा न लामि आवसं वा न लामि लामं वा न लामि यसं वा
 न लामि पसंसं वा न लामि सुखं वा न लामि जीवं वा न लामि
 पिण्डुपातं वा न लामि सेनासनं वा न लामि किलान्पञ्जय-
 भेदश्चपरिगृहारं वा न लामि किलान्पञ्ज्याकं वा न लामि
 अप्पन्वणात्तमहीति न कुपฺपति न पयापचชति न पत्तिग्गुच्चियति न गोपणज
 โทสणज अप्पञ्जयणज पाตुकโรति ฯ เอवं อลาเภ न กุปฺปตีติ
 ลामกมฺยา न ลิกฺขติ อลาเภ จ न กุปฺปति ฯ

[๔๑๑] อวิรุโธ จ ตณฺหาหยา รเส จ นานุกิच्चมตีติ
 วิรุโธติ โย จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏฺฐิฆาโต อนฺวิโรโธ^๑ โโกโป ปโกโป
 สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พยาปตฺติ มโนปโทโส
 โกโธ กุชฺฌนา กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺสิตตฺตํ พยาปตฺติ
 พยาปชชนา พยาปชชิตตฺตํ วิโรโธ ปฏฺฐิวิโรโธ จณฺทิกุกํ อสฺสุโรโป
 อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส อयํ วุจฺจติ วิโรโธ ฯ ยสเสโส วิโรโธ ปหีนो
 สมฺจจฺฉินฺโน รุปสนฺโธ ปฏฺฐิปปสฺสทฺโธ อภพฺพปฺปตฺติโก ฌาณคฺคิณา
 ททฺโธ โส วุจฺจติ อวิรุโธ ฯ ตณฺหาติ รุปตณฺหา สทฺทตณฺหา

๑ ม. ปฏฺฐิํ ปฏฺฐิวิโรโธ ฯ

คนุชตตณฺหา รสตตณฺหา โยจฺจพฺพตตณฺหา ฐมฺมตตณฺหา ฯ รโสติ มฺหุโรโส
 ขนฺธโรโส ตจฺจโรโส ปตฺตโรโส ปุพฺพรโรโส ผลโรโส อมฺพิลํ มจฺจํ ติตฺตํ^๑
 กญฺจํ โลณิกํ ขาริกํ ลมฺพิลํ^๒ กสาโว สาหุํ อสาหุํ สีสํ อุณฺหํ ฯ
 สนฺเตเก สมนพฺรหฺมณฺมา รสคิทฺธา เต ชิวฺหคฺเคน รสคฺคานิ
 ปฺริเยสนฺตา อาหิณฺหนฺติ ฯ เต อมฺพิลํ ลภิตฺวา อนมฺพิลํ ปฺริเยสนฺติ
 อนมฺพิลํ ลภิตฺวา อมฺพิลํ ปฺริเยสนฺติ ฯ มจฺจํ ลภิตฺวา อมจฺจํ
 ปฺริเยสนฺติ อมจฺจํ ลภิตฺวา มจฺจํ ปฺริเยสนฺติ ฯ ติตฺตํ^๓ ลภิตฺวา
 อตฺติตฺตํ^๓ ปฺริเยสนฺติ อตฺติตฺตํ^๓ ลภิตฺวา ติตฺตํ^๓ ปฺริเยสนฺติ ฯ กญฺจํ
 ลภิตฺวา อกญฺจํ ปฺริเยสนฺติ อกญฺจํ ลภิตฺวา กญฺจํ ปฺริเยสนฺติ ฯ โลณิกํ
 ลภิตฺวา อโลณิกํ ปฺริเยสนฺติ อโลณิกํ ลภิตฺวา โลณิกํ ปฺริเยสนฺติ ฯ
 ขาริกํ ลภิตฺวา อขาริกํ ปฺริเยสนฺติ อขาริกํ ลภิตฺวา ขาริกํ ปฺริเยสนฺติ ฯ
 ลมฺพิลํ ลภิตฺวา กสาवं ปฺริเยสนฺติ กสาवं ลภิตฺวา ลมฺพิลํ ปฺริเยสนฺติ ฯ
 สาหุํ ลภิตฺวา อสาหุํ ปฺริเยสนฺติ อสาหุํ ลภิตฺวา สาหุํ ปฺริเยสนฺติ ฯ
 สีสํ ลภิตฺวา อุณฺหํ ปฺริเยสนฺติ อุณฺหํ ลภิตฺวา สีสํ ปฺริเยสนฺติ ฯ เต
 ยํ ยํ ลภิตฺวา เตนฺ เตนฺ น สนฺตุสฺสนฺติ อปรอปํ ปฺริเยสนฺติ
 มนาปิเกสฺส รเสสฺส รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฆปนฺนา ลคฺคา
 ลคฺคิตา ปลิพฺพฺธา ฯ ยสฺส^๔ รสตตณฺหา ปหิณา สมุจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา
 ปฏฺิปปสฺสฺธา อภพฺพปฺตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา โส ปฏฺิสงฺขา
 โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ เนว ทวาย น มทาย น มณฺหนาย น
 วิญฺสฺนายน ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส จิตฺติยา ยาปนายน วิหีสฺสปฺรติยา
 พุรฺหมจฺริยานุคฺคหายน อิติ ปุราณญจ เวหนํ ปฏฺิหงฺขามิ นวญจ
 เวหนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ ยาดฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ
 ฆาสฺสฺวิหาโร จาติ ฯ ยถา วณฺ อาลิมฺเปยฺย ยาวเทว โรปนฺตฺถาย ยถา

๑ สี. ม. ติตฺตํ ฯ เวมฺพฺริปี ฯ ๒ ม. ลมฺพิกํ ฯ ๓ ม. ติตฺตํ, อตฺติตฺตํ ฯ

๔ สี. ม. ยสฺเสสา ฯ

วา ปน อกฺขํ อพฺภวฺเชยฺย ยาวเทว ภารสฺส นิตฺตฺรณตฺถาย ยถา วา
 ปน ปุตฺตมฺสอาหารํ อหาเรยฺย ยาวเทว กนฺตารสฺส นิตฺตฺรณตฺถาย
 เอวเมว ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารํ อหาเรติ เหนว ทวาย น
 มทาย น มณฺพนาย น วิญฺญนาย ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส จิตฺติยา
 ยาปนาย วิหีสฺสปฺรติยา พฺรหฺมจฺริยานุคฺคทาย อิติ ปุจฺจณญจ เวทฺนํ
 ปฏฺิหฺงขามิ นวญจ เวทฺนํ น อุปฺปาเทสฺสสามิ ยาตุรา จ เม ภวิสฺสติ
 อนวชฺชตา จ ผาสฺสุวิหาโร จาติ รสตณฺหํ ปชหติ วิเนเทติ พฺยนฺตีกโรติ
 อนภาวงฺคเมติ รสตณฺหทาย อารโต วิรโต ปฏฺิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจ
 วิปฺปมฺุตโต วิสณฺณตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ อวิรุทฺโธ จ
 ตณฺหทาย รเส จ นานฺคฺชฺฉมตี ฯ เตนาห ภควา

ลาภกมฺยา น ลิกฺขติ อลาภे จ น กุปฺปติ
 อวิรุทฺโธ จ ตณฺหทาย รเส^๑ จ นานฺคฺชฺฉมตีติ ฯ

[๔๑๒] อุปฺกฺชโก สทา สโต น โลกมณฺณตี^๒ สมํ
 น วิเสสี น นีเจยฺโย ตสฺส โน สนฺติ อุตฺสทา ฯ

[๔๑๓] อุปฺกฺชโก สทา สโตติ อุปฺกฺชโกติ ฉพฺงฺคฺอุปฺกฺชาย
 สมฺนฺนาคโต จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา เหนว สุมฺโน โหติ น ทุมฺมโน
 อุปฺกฺชโก วิหฺรติ สโต สมฺปชานเ^๓ ฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯ ฆาเนน
 คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯ กาเยน โภจฺจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ฯ
 मनฺสา ฐมฺมํ วิญฺญาเยน เหนว สุมฺโน โหติ น ทุมฺมโน อุปฺกฺชโก วิหฺรติ
 สโต สมฺปชานเ^๓ ฯ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา มนาปํ นานฺคฺชฺฉมตี นานฺคฺชฺฉมตี^๔
 น ราคํ ชเนติ ฯ ตสฺส จิตฺวา กายเ^๕ โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺฉมตฺตํ
 สฺสณฺจิจิตํ สฺวิมฺุตตํ ฯ จกฺขุณา โช ปเนว รูปํ ทิสฺวา อมนาปํ น มงฺกุ
 โหติ อปฺปติญฺจฺฉินฺจิจิตโต^๔ อาทินมนฺโส^๕ อพฺยาปนฺนเจตฺโส ฯ ตสฺส จิตฺวา

๑ ม. รเสสุ ฯ   ๒ ม. มณฺณเต ฯ   ๓ ม. ไป. นานฺคฺชฺฉมตี ฯ
 ๔ ม. ไป. อปฺปติญฺจฺฉินฺจิจิตโต ฯ   ๕ ม. อาทินมนฺโส ฯ

กาโย โหติ จิตํ จิตตํ อชฺชตตํ สฺสณฺจิตํ สุวิมฺตตํ ๑ โสเตน สทฺทํ
 สุตฺวา ๑ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ๑ ชิวฺหาย รลํ สಾಯิตฺวา ๑ กาเยน
 โฝฏฺจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ๑ มนสา ฅมฺมํ วิญญาเย มนาปํ นาภิกิซฺชตติ
 นาภิสฺสติ น รากํ ชเนติ ๑ ตสฺส จิตฺวา กาโย โหติ จิตํ จิตตํ
 อชฺชตตํ สฺสณฺจิตํ สุวิมฺตตํ ๑ มนสา โข ปเนว ฅมฺมํ วิญญาเย
 อมนาปํ น มงฺกฺ โหติ อปฺปติฏฺฐิณฺจิตฺโต อาทินมนโส อพฺยาปนฺน-
 เจตโส ๑ ตสฺส จิตฺวา กาโย โหติ จิตํ จิตตํ อชฺชตตํ สฺสณฺจิตํ
 สุวิมฺตตํ ๑ จกฺขุณา รูปรํ ทิสฺวา มนาปามนาเปสฺสุ รูเปสฺสุ ตสฺส จิตฺวา
 กาโย โหติ จิตํ จิตตํ อชฺชตตํ สฺสณฺจิตํ สุวิมฺตตํ ๑ โสเตน สทฺทํ
 สุตฺวา ๑ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ๑ ชิวฺหาย รลํ สಾಯิตฺวา ๑ กาเยน
 โฝฏฺจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ๑ มนสา ฅมฺมํ วิญญาเย มนาปามนาเปสฺสุ ฅมฺเมสฺสุ
 ตสฺส จิตฺวา กาโย โหติ จิตํ จิตตํ อชฺชตตํ สฺสณฺจิตํ สุวิมฺตตํ ๑
 จกฺขุณา รูปรํ ทิสฺวา รชฺชนีเย น รชฺชติ โทสนีเย^๑ น ทุสฺสติ โมหนีเย
 น มฺยฺหติ โภปนีเย น กุปฺปติ กิเลสฺนีเย น กิลิสฺสติ มทนีเย น
 มชฺชติ ๑ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ๑ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ๑ ชิวฺหาย
 รลํ สಾಯิตฺวา ๑ กาเยน โฝฏฺจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ๑ มนสา ฅมฺมํ วิญญาเย
 รชฺชนีเย น รชฺชติ โทสนีเย น ทุสฺสติ โมหนีเย น มฺยฺหติ โภปนีเย
 น กุปฺปติ กิเลสฺนีเย น กิลิสฺสติ มทนีเย น มชฺชติ ๑ ทิฏฺฐเจ
 ทิฏฺฐจฺมตฺโต สฺเต สฺตมตฺโต มฺเต มฺตมตฺโต วิญญาเต วิญญาตมตฺโต
 ทิฏฺฐเจ น ลิมฺปติ สฺเต น ลิมฺปติ มฺเต น ลิมฺปติ วิญญาเต น
 ลิมฺปติ ๑ ทิฏฺฐเจ อญฺปิเย อนิสฺสีโต อปฺปฏฺวิพฺโพ วิปฺปมฺตฺโต
 วิสณฺณตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหฺรติ ๑ สฺเต มฺเต วิญญาเต
 อญฺปิเย อนิสฺสีโต อปฺปฏฺวิพฺโพ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺริยาทิกเตน
 เจตสา วิหฺรติ ๑ สฺวิชฺชติ อรฺหฺโต จกฺขุ ปสฺสติ อรฺหา จกฺขุณา รูปรํ

๑ ม. ทุสฺสนีเย ๑

ฉนฺทราโค อรหโต นตฺถิ สฺวิมุตฺตจิตฺโต อรหา ฯ สํวิชฺชติ อรหโต
 โสโต สฺถนาติ อรหา โสเตน สทฺทํ ฉนฺทราโค อรหโต นตฺถิ
 สฺวิมุตฺตจิตฺโต อรหา ฯ สํวิชฺชติ อรหโต ฆานํ ฆายติ อรหา ฆาเนน
 คนฺธํ ฉนฺทราโค อรหโต นตฺถิ สฺวิมุตฺตจิตฺโต อรหา ฯ สํวิชฺชติ
 อรหโต ชิวหา สายติ อรหา ชิวหาย รสํ ฉนฺทราโค อรหโต นตฺถิ
 สฺวิมุตฺตจิตฺโต อรหา ฯ สํวิชฺชติ อรหโต กาโย ผุสฺสติ อรหา กาเยน
 โฝฏฺจพฺพํ ฉนฺทราโค อรหโต นตฺถิ สฺวิมุตฺตจิตฺโต อรหา ฯ สํวิชฺชติ
 อรหโต มโน วิชานาติ อรหา มนสา ฌมฺมํ ฉนฺทราโค อรหโต นตฺถิ
 สฺวิมุตฺตจิตฺโต อรหา ฯ จกฺขุ รูปารามํ รูปรตํ รูปสมมุทิตํ ตํ อรหโต
 ทนฺตํ คฺคตฺตํ รกฺขิตํ สํวฺตํ ตสฺส จ สํวฺราย ฌมฺมํ เทเสติ ฯ โสโต
 สทฺทการามํ ฯ ฆานํ คนฺธารามํ ฯ ชิวหา รสารามา รสรตา รสสมมุทิตา
 สา อรหโต ทนฺตา คฺคตฺตา รกฺขิตา สํวฺตา ตสฺสา จ สํวฺราย ฌมฺมํ
 เทเสติ ฯ กาโย โฝฏฺจพฺพาราโม ฯ มโน ฌมฺมาราโม ฌมฺมรโต
 ฌมฺมสมมุทิตो โส อรหโต ทนฺโต คฺคโต รกฺขิตो สํวฺโต ตสฺส จ
 สํวฺราย ฌมฺมํ เทเสติ ฯ

ทนฺตํ นยฺนุติ สมิตี	ทนฺตํ ราชาภิริหฺติ
ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสฺสุ	โยติวากุญฺํ ติตฺติกฺขติ ฯ
วรมสฺสตรา ทนฺตา	อาชานียาว ^๑ สินฺชวา
กุณฺชราว มหานาคา	อตฺตทนฺโต ตโต วรํ ฯ
น หิ เอเตหิ ยานะหิ	คจฺเจยฺย อคตํ ทิสํ
ยถาตฺตนา สฺทนฺเตน	ทนฺโต ทนฺเตน คจฺจติ ฯ
วิธาสฺสุ น วิกมฺปนฺติ	วิปฺปมฺุตตา ปุณฺพภาวา
ทนฺตญฺมึ อนฺุปฺปตฺตา	เต โลเก วิชิตาวิโน ฯ

๑ ม. อาชานียา จ ฯ

ยสสินุทริยานิ ภาวิตานิ
 อชฺฌตตํ จ^๑ พหิทฺธา จ สพฺพโลก
 นิพฺพิชฺฌิมํ^๒ ปรณฺจ โลกํ
 กาลํ กงฺขติ ภาวิทฺโต สฺุหนฺโตติ^๓

อุเปกฺขโก ๑ สทาติ [๔] สพฺพทา สพฺพกาลํ นิจฺจกาลํ ชฺุวกาลํ
 ๑เป๑ ปจฺฉิเม วโยชนฺธ ๑ สโตติ จตฺุหิ การณฺเหติ สโต กาย
 กายานุปลสฺสนาสติปิฎฺจานํ ภาเวนฺโต สโต เวทนาสุ จิตฺเต ฐมฺเมสุ
 ฐมฺมานุปลสฺสนาสติปิฎฺจานํ ภาเวนฺโต สโต ๑เป๑ โส วุจฺจติ สโตติ
 อุเปกฺขโก สทา สโต ๑

[๔๑๔] น โลก มณฺณตี สมนฺติ สทิสฺโหมสมฺมิตฺติ มานํ น ชเนติ
 ชาตฺิยา วา โคตฺเตน วา ๑เป๑ อณฺณตรณฺณตเรน วา
 วตฺุณาติ น โลก มณฺณตี สมนํ ๑

[๔๑๕] น วิเสสิ น นีเจยโยติ เสยโยทสมฺมิตฺติ อติมานํ น
 ชเนติ ชาตฺิยา วา โคตฺเตน วา ๑เป๑ อณฺณตรณฺณตเรน วา
 วตฺุณา ๑ ทินฺโหมสมฺมิตฺติ มานํ น ชเนติ ชาตฺิยา วา โคตฺเตน วา
 ๑เป๑ อณฺณตรณฺณตเรน วา วตฺุณาติ น วิเสสิ น นีเจยโย ๑

[๔๑๖] ตสฺส โน สนฺติ อฺุสฺสทาติ ตสฺสาติ อรฺหโต ชีณาสวสฺส ๑
 อฺุสฺสทาติ สตฺุสฺสทา ราชฺุสฺสโท ไทฺุสฺสโท โมหฺุสฺสโท มานฺุสฺสโท
 ทฺิฏฺุสฺสโท กิลฺุสฺสโท กมฺุสฺสโท ๑ ตสฺสิเม อฺุสฺสทา นตฺุติ น สนฺติ น
 สํวิชฺชนฺติ นฺุปลพฺภนฺติ ปทินฺนา สมฺุจฺฉินฺนา วุปลนฺตา ปฏฺิปปสฺสทฺุชา
 อภพฺพุปฺตฺุติกา ฌาณคฺุคินา ททฺุตฺุมาติ ตสฺส โน สนฺติ อฺุสฺสทา ๑
 เตนาท ภคฺวา

๑ ม. จสฺุโท นตฺุติ ๑   ๒ ม. นิพฺพิชฺฌ อิมํ ๑   ๓ ม. สฺุหนฺโตติ ๑
 ๔ ม. ญ. เอตฺุณฺตเร สทาติ ทิสฺสติ ๑

อุเปกขโก สทา สโต น โลเก มถยตี สมัง
 น วิเสสี น นีเจยโย ตสส โน สนฺติ อุตฺสทาติ ฯ

[๔๑๗] ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถิ ถตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสีโต
 ภวาย วิภวาย จ^๑ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ ฯ

[๔๑๘] ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถีติ ยสฺสาติ อรหโต ชีณาสวสฺส ฯ
 นิสฺสยาติ เทว นิสฺสยา ตณฺหานิสฺสโย จ ทิฏฺฐินิสฺสโย จ ฯเปฯ อยํ
 ตณฺหานิสฺสโย ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย ฯ ตสฺส ตณฺหานิสฺสโย ปหีนो
 ทิฏฺฐินิสฺสโย ปฏฺินิสฺสญฺโจะ ตณฺหานิสฺสยสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐินิสฺสยสฺส
 ปฏฺินิสฺสญฺจตฺตา นิสฺสยตา ยสฺส นตฺถิ [๒] น สํวิชฺชติ นุปฺลพฺภติ
 ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา วุปรสนฺตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคินา
 ททฺธมาติ ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถิ ฯ

[๔๑๙] ถตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสีโตติ ถตฺวาติ ถตฺวา ชานิตฺวา
 ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺวํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
 ถตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺวํ กตฺวา สพฺเพ
 สงฺขารา ทฺกฺขาติ สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ฯเปฯ ยงฺกิณฺจि สมฺมทฺธมฺมํ
 สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมมฺหติ ถตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
 วิภาวยิตฺวา วิภฺวํ กตฺวา ฯ อนิสฺสีโตติ เทว นิสฺสยา ตณฺหานิสฺสโย จ
 ทิฏฺฐินิสฺสโย จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหานิสฺสโย ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย ฯ
 ตณฺหานิสฺสยํ ปหาย ทิฏฺฐินิสฺสยํ ปฏฺินิสฺสชฺชิตฺวา จกฺขุํ อนิสฺสีโต โสตํ
 อนิสฺสีโต ฆานํ อนิสฺสีโต ชิวฺหํ อนิสฺสีโต กายํ อนิสฺสีโต มนํ
 อนิสฺสีโต รูปํ สทฺเท คณฺเฑ รเส โผฏฺจพฺเพ กุลํ คณฺโณ อวารสํ
 ฯเปฯ ทิฏฺฐสฺสตฺมตฺตวิธฅาตพฺเพ ธมฺเม อนิสฺสีโต อนลฺลโน อนุปคโต
 อนชฺฌมฺลิตโต อนธฺมตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจะ วิปฺมตฺโต วิสถยตฺโต

๑ สี. ม. วา ฯ เอวมฺปริปี ฯ

๒ ม. ไป. เอตฺถนฺตเร น สนฺตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ อีโต ปรั เหว ฅาตพฺพํ ฯ

วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหระตีติ ฆตฺวา ฌมฺมํ อนิสฺสึโต ฯ

[๔๒๐] ภวาย วิภวาย จ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตีติ ตณฺหาติ
รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โยจฺจพฺพตณฺหา
ฌมฺมตณฺหา ฯ ยสฺสาติ อรหโต ชีณาสวสฺส ฯ ภวายาติ ภวาทิฏฺฐิจฺยา ฯ
วิภวายาติ วิภวาทิฏฺฐิจฺยา ฯ ภวายาติ สสฺสตทิฏฺฐิจฺยา ฯ วิภวายาติ
อุจฺเจททิฏฺฐิจฺยา ฯ ภวายาติ ปุณฺนปฺปุณฺ ภวาย ปุณฺนปฺปุณฺ คตฺติยา ปุณฺนปฺปุณฺ
อุปฺปตฺติยา ปุณฺนปฺปุณฺ ปฏฺฐิสนฺธิยา ปุณฺนปฺปุณฺ อตฺตภาวาทินิพฺพตฺติยา ฯ
ตณฺหา ยสฺส นตฺถิ น ลํวิชฺชติ นฺุปลพฺภติ ปหีนา สมฺมุจฺฉินฺนา
วฺฐปฺสนฺตา ปฏฺฐิปปฺสสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฃาณคฺคินา ททฺธมาติ ภวาย
วิภวาย จ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ ฯ เตนาห ภควา

ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถิ ฆตฺวา ฌมฺมํ อนิสฺสึโต

ภวาย วิภวาย จ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตีติ ฯ

[๔๒๑] ตํ พฺรุมฺมิ อุปฺสนฺโตติ กามेสุ อนเปกฺขินํ

คนฺธา ตสฺส น วิชฺชนฺติ อตาริ^๑ โส วิสตฺตํกํ ฯ

[๔๒๒] ตํ พฺรุมฺมิ อุปฺสนฺโตติ สนฺโต^๒ อุปฺสนฺโต วฺฐปฺสนฺโต
นิพฺพุโต ปฏฺฐิปปฺสสทฺโธติ ตํ พฺรุมฺมิ ตํ กเถมิ ตํ ภณามิ ตํ ทิปฺยามิ
ตํ โวหรามิ^๓ติ ตํ พฺรุมฺมิ อุปฺสนฺโตติ ฯ

[๔๒๓] กามेสุ อนเปกฺขินนฺติ กามาติ อุทฺทานโต เทว กามา
วตฺถุกามา จ กิเลสฺกามา จ ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา
ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสฺกามา ฯ วตฺถุกาเม ปรีชานิตฺวา กิเลสฺกาเม
ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนหิตฺวา^๔ พฺยนฺตীগริตฺวา อนภาวํคฺมิตฺวา กามेสุ
อนเปกฺขี วิตกาโม จตฺตกาโม วนฺตกาโม มุตฺตกาโม ปหีนกาโม
ปฏฺฐินิสฺสฏฺฐกาโม [๔] วิตฺราโค จตฺตฺราโค วนฺตฺราโค มุตฺตฺราโค

๑ ส. ม. อตริ ฯ เอวมุปรีปี ฯ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตถิ ฯ ๓ ม. วิโนเทศฺวา ฯ
๔ ม. เอตถนฺตเร กามेสุติ ทิสฺสตี ฯ

ปหีนราโค ปฏินิสสญฺจราโค นิจฉาโต นิพพุโต สัตติญฺโตะ สุขปฏิสัเวที
 พุรหมญฺเตน อตตนา วิหระตีติ กามะสุ อนนเปกฺขินัน ๑

[๔๒๔] คนฺธา ตสฺส น วิชฺชนุตฺตีติ คนฺธาติ จตฺตารโ คนฺธา
 อภิชฺฌมา กายคนฺโถ พยาปาโท กายคนฺโถ สัลลพฺพตฺตปรามาโส
 กายคนฺโถ อิหังสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ ๑ อตตโน ทิฏฺฐิจิยา ราโค
 อภิชฺฌมา กายคนฺโถ ๑ ปรวาทะสุ อาฆาโต อปฺปจฺจโย พยาปาโท
 กายคนฺโถ ๑ อตตโน สัลล วา วตฺตํ วา สัลลพฺพตฺตํ วา ปรามสตี^๑
 สัลลพฺพตฺตปรามาโส กายคนฺโถ ๑ อตตโน ทิฏฺฐิ อิหังสจฺจาภินิเวโส
 กายคนฺโถ ๑ ตสฺสาติ อรหโต ชีณาสวสฺส ๑ คนฺธา ตสฺส น วิชฺชนุตฺตีติ
 คนฺธา ตสฺส นตฺถิ น สนฺติ น สัวิชฺชนุตฺติ นุปลพฺภนฺติ ปหีนา
 สมุจฺฉินฺนา รูปสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณคฺคินา
 ททฺธมาติ คนฺธา ตสฺส น วิชฺชนุตฺติ ๑

[๔๒๕] อตาริ โส วิสตฺตติกนฺติ วิสตฺตติกา วุจฺจติ ตณฺหา โย
 ราโค สาราโค ๑เป ๑ อภิชฺฌมา โลโม อกฺขลมูลํ ๑ วิสตฺตติกาติ
 เกนตฺเถน วิสตฺตติกา ๑ วิสตาติ วิสตฺตติกา ๑ วิสาลาติ วิสตฺตติกา ๑
 วิสฐาติ วิสตฺตติกา ๑ วิสมาติ วิสตฺตติกา ๑ วิสกกตฺตีติ วิสตฺตติกา ๑
 วิสัหระตีติ วิสตฺตติกา ๑ วิสวาทิกาทิ วิสตฺตติกา ๑ วิสมูลาติ วิสตฺตติกา ๑
 วิสผลาติ วิสตฺตติกา ๑ วิสปริโมคาติ วิสตฺตติกา ๑ วิสาลา วา ปน สา
 ตณฺหา รูปะ สทฺเท คนฺเช รเส โผฏฺฐพฺเพ กุเล คณเ อวาเส
 ๑เป ๑ ทิฏฺฐสฺสตฺมตฺตวิญฺญาตพฺเพสุ ฌมฺเมสุ วิสฐา^๒ วิตฺถตาติ วิสตฺตติกา ๑
 อตาริ โส วิสตฺตติกนฺติ โส อิมํ วิสตฺตติกํ ตณฺหํ อตาริ อุตฺตริ
 ปตฺตริ^๓ สมตฺติกฺกมิ วีตฺตวตฺตตฺตีติ อตาริ โส วิสตฺตติกํ ๑ เตนานห ภคฺวา

ตํ พุริมิ อฺปฺสนฺโตติ กามะสุ อนนเปกฺขินัน

คนฺธา ตสฺส น วิชฺชนุตฺติ อตาริ โส วิสตฺตติกนฺติ ๑

๑ ม. ย. ปรามาโส ๑ ๒ ม. วิสฐํ ๑ ๓ ม. ปตริ ๑

[๔๒๖] น ตสฺส ปุตฺตา ปสฺว เเขตฺตํ วตฺถุญฺจ วิชฺชติ
“อตฺตํ วาปี นีรตฺตํ วา” น ตสฺมี อุปลพฺภติ ฯ

[๔๒๗] น ตสฺส ปุตฺตา ปสฺว เเขตฺตํ วตฺถุญฺจ วิชฺชตีติ
นาติ ปฏิกฺเขโป ฯ ตสฺสาติ อรหโต ชีณาสวสฺส ฯ ปุตฺตาติ จตฺตาริ
ปุตฺตา อตฺตชฺช ปุตฺโต เเขตฺตชฺช ปุตฺโต ทินฺนโก ปุตฺโต อนฺเตวาลีโก
ปุตฺโต ฯ ปสฺวติ อเชฟกา กุกฺกุฏสฺสกรว หตฺถิควาสฺสวพฺวา ฯ เเขตฺตนฺติ
สาลิกฺเขตฺตํ วิหิกฺเขตฺตํ มุคฺคกฺเขตฺตํ มาสกฺเขตฺตํ ยวกฺเขตฺตํ
โคธฺมกฺเขตฺตํ ติลกฺเขตฺตํ ฯ วตฺถุนฺติ อรวตฺถุ โภจกฺวตฺถุ ปุเรวตฺถุ
ปจฺฉวตฺถุ อารามวตฺถุ วิหารวตฺถุ ฯ น ตสฺส ปุตฺตา ปสฺว เเขตฺตํ
วตฺถุญฺจ วิชฺชตีติ ตสฺส ปุตฺตปริคฺคโห วา ปสฺสุปริคฺคโห วา เเขตฺต-
ปริคฺคโห วา วตฺถุปริคฺคโห วา นตฺถิ น สนฺติ น สวิชฺชนฺติ
นุปลพฺภนฺติ ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วุปลนฺตา ปฏฺฐิปลสฺสทฺธา อภพฺพุ-
ปตฺตติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมาติ น ตสฺส ปุตฺตา ปสฺว เเขตฺตํ วตฺถุญฺจ
วิชฺชติ ฯ

[๔๒๘] อตฺตํ วาปี นีรตฺตํ วา น ตสฺมี อุปลพฺภตีติ อตฺตตาติ
สสฺสตทิกฺกุจฺฉิ^๑ นตฺถิ นีรตฺตตาติ อจฺฉเนททิกฺกุจฺฉิ นตฺถิ อตฺตตาติ คหิตํ นตฺถิ
นีรตฺตตาติ มุญฺจิตพฺพํ นตฺถิ ฯ ยสฺส นตฺถิ คหิตํ ตสฺส นตฺถิ
มุญฺจิตพฺพํ ยสฺส นตฺถิ มุญฺจิตพฺพํ ตสฺส นตฺถิ คหิตํ ฯ คทณฺมุญฺจณฺ^๒
สมตฺติกฺกนฺโต อรหา วุฑฺฒิปฺริหานี วิตีวตฺโต ฯ โส วุญฺจวาโส จินฺด-
จฺรโณ ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพวโวลี “อตฺตํ วาปี นีรตฺตํ” วา น
ตสฺมี อุปลพฺภติ ฯ เตนนาห ภคฺวา

๑-๑ ม. อตฺตตา วาปี นีรตฺตตา วา ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ ๒ ม. อตฺตทิกฺกุจฺฉิ ฯ
๓ ส. ค. คาทมฺมุญฺจณฺสมตฺติกฺกนฺโต ฯ ๔-๔ ม. อตฺตตา วาปี นีรตฺตตา ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ
๕ ม. โอวฺฐา ฯ

น ตสส ปุตุตา ปสโว เขตตัม วตถุญจ วิชชติ
อตตัม วาปี นีรตตัม วา น ตลมี อุปลพภตตีติ ๑

[๔๒๙] เยน [๑] วชชัม ปุถุชชนา อโถ สมณพราหมณา
ตัม ตสส อปุรกขตัม^๒ ตสฺมา วาเทสุ เนชติ ๑

[๔๓๐] เยน วชชัม ปุถุชชนา อโถ สมณพราหมณาติ
ปุถุชชนาติ ^๓เกนตเถน ปุถุชชนา^๓ ๑ ปุถุ กิเลสเ ชเนนตีติ ปุถุชชนา ๑
ปุถุ อวิหตสกุกายทิมฺหิจกาติ ปุถุชชนา ๑ ปุถุ สตถารานํ มุขฺลโลกิกาติ
ปุถุชชนา ๑ ปุถุ สพพคตตีหิ อาวุนิตาติ ปุถุชชนา ๑ ปุถุ นานา-
ภิสงฺขารเอหิ อภิสงฺขโรนตีติ ปุถุชชนา ๑ ปุถุ นานาโอเมหิ วุยหนตีติ
ปุถุชชนา ๑ ปุถุ นานาสนตาเปหิ สนตปเปนตีติ ปุถุชชนา ๑
ปุถุ นานาปริฟ้าเหหิ ปริทยหนตีติ ปุถุชชนา ๑ ปุถุ ปณจสุ กามคฺเณสุ
รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพฺพฐาติ
ปุถุชชนา ๑ ปุถุ ปณจหิ นีวรเณหิ อาวุฏฺฐา นิรุฏฺฐา โอบุฏฺฐา^๔ ปิหิตา
ปมฺหิจฺจนฺนา ปมฺหิกฺขชิตาติ ปุถุชชนา ๑ สมณฺนาติ เยเกจि อโโต พหิทฺธา
ปริพฺพชฺชูปคตา ปริพฺพชฺชสมาปนฺนา ๑ พฺราหมณาติ เยเกจि โภวาทิกา ๑
เยน วชชัม ปุถุชชนา อโถ สมณพราหมณาติ ปุถุชชนา เยน [๕]
ราเคน วเทยฺยํ เยน โทเสน วเทยฺยํ เยน โม่เหน วเทยฺยํ เยน
มาเนน วเทยฺยํ ยาย ทิมฺหิจยา วเทยฺยํ เยน อุทฺธจฺเจน วเทยฺยํ ยาย
วิจิจจาย วเทยฺยํ เยหิ อนุสเยหิ วเทยฺยํ รตฺโตติ วา ทฺมุจฺเจติ วา
มุโพหติ วา วินพนฺโรติ วา ปฺรามมฺุจฺเจติ วา วิกฺเขปคฺโตติ วา
อนิมฺุจจคฺโตติ วา ฑามคฺโตติ วา ๑ เต อภิสงฺขารา ปหีนฺนา
อภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติโย^๕ เยน วเทยฺยํ เนรยโกติ วา

๑ ม. ไป. เอตถนุตเร นนติ ทิสฺสตี ๑   ๒ ม. อปุรกขตัม ๑
๓-๓ ม. อิม ปาจา น ทิสฺสนติ ๑   ๔ ม. โอบุฏฺฐา ๑
๕ ม. เอตถนุตเร ตนติ ทิสฺสตี ๑   ๖ ม. คติยา ๑

ติรจฺจนโยนิโกติ วา ปิตฺติวิสยโกติ วา มนุสฺสโสติ วา เทโวติ วา
รूपีติ วา อรูปีติ วา สณฺณตีติ วา อสณฺณตีติ วา เวนสณฺณีนาสณฺณตีติ
วา ฯ โส เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ การณํ นตฺถิ เยน วทฺเขยฺยํ
กเถยฺยํ ภาณยฺยํ ทิปฺเปยฺยํ โวหเรยฺยนฺตฺติ เยน วชฺชํ ปุถุชฺชนา อโถ
สมณพฺรหฺมณา ฯ

[๔๓๑] ตํ ตสฺส อปุเรกขนฺติ ตสฺสาติ อรหโต ชีณาสวสฺส ฯ
ปุเรกขารโสติ^๑ เทว ปุเรกขารว ตณฺหาปุเรกขารอ จ ทิฏฺฐิปุเรกขารอ จ
ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปุเรกขารอ ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปุเรกขารอ ฯ ตสฺส
ตณฺหาปุเรกขารอ ปหีนฺ เทว ทิฏฺฐิปุเรกขารอ ปฏฺินิสฺสภูจฺจ ตณฺหาปุเรกขารสฺส
ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิปุเรกขารสฺส ปฏฺินิสฺสภูจฺจตฺตา น ตณฺหํ วา ทิฏฺฐิ วา
ปุโรโต กตฺวา จรตี น ตณฺหาทฺช น ตณฺหาเกตุ น ตณฺหาธิปเตยฺโย
น ทิฏฺฐิทฺช น ทิฏฺฐิเกตุ น ทิฏฺฐาธิปเตยฺโย น ตณฺหาย วา
[๒] ทิฏฺฐิยา วา ปริวาริตฺวา จรตีติ ตํ ตสฺส อปุเรกขตํ ฯ

[๔๓๒] ตสฺมา วาทฺสุ เนชตีติ ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ
ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา วาทฺสุ อูปวาทฺสุ นิินฺทาย ครหาย
อกิตฺติยา อวณฺณหาริกาย เนชตี น เอชตี^๒ น จลตี น เวชตี
นปฺปเวชตี น สมฺปเวชตีติ ตสฺมา วาทฺสุ เนชตี ฯ เตนาท ภควา
เยน วชฺชํ ปุถุชฺชนา อโถ สมณพฺรหฺมณา
ตํ ตสฺส อปุเรกขตํ ตสฺมา วาทฺสุ เนชตีติ ฯ

[๔๓๓] วิตเคโธ อมจฺจรี น โอสฺเสสุ^๓ วทเต มุณี
น สเมสุ น โอมเมสุ กปฺป เนติ อกปฺปิโย ฯ

[๔๓๔] วิตเคโธ อมจฺจรีติ เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
สाराโค ฯเปฯ อมิชฺฌมา โลโม อกฺสลมฺมูลํ ฯ ยสฺเสโส เคโธ ปหีนฺ

๑ ม. ปุเรกขารวติ ฯ ๒ ม. เอตฺถนตฺเร นสทฺโท ทิสฺสตีติ ฯ ๓ ม. อธิชฺชตีติ ฯ
๔ ม. อฺสฺเสสุ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

สมุจฺฉินฺโน ฐฺปนโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺโร อภพฺพุปฺตติโก ฅาณคฺคินา
 ททฺโฆ โส ฐฺจติ ฐิตเคโร ฯ โส ฐฺเป อคิโท ฯเปฯ ฐฺภูจฺสฺตมฺต-
 วิภฺวาตพฺเพสฺ ฐมฺเมสฺ อคิโท อคิโต อมฺจฺฉิโต อนฐฺโฆปฺนโน^๑
 ฐิตเคโร [๒] จตฺตเคโร วนฺตเคโร มฺตฺตเคโร [๓] ปฏฺธินิสฺสฺฐจฺเคโร
 นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สฺตีฏฺโฆโต สฺชปฏฺฐิสฺสฺเวทึ พฺรหฺมญฺเตน อตฺตนา วิหฺรตฺตีติ
 ฐิตเคโร ฯ อมฺจฺฉริตี มจฺฉริยนฺติ ปภจ มจฺฉริยานิ อาวาสมจฺฉริยํ
 กฺลุมจฺฉริยํ ลามมจฺฉริยํ วนฺณมจฺฉริยํ ฐมฺมมจฺฉริยํ ยํ เอวฐฺปิ
 มจฺฉริยํ ฯเปฯ คาโห อิทํ ฐฺจติ มจฺฉริยํ ฯ ยสฺเสตํ มจฺฉริยํ ปหฺนํ
 สมุจฺฉินฺนํ ฐฺปนตํ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺตติกํ ฅาณคฺคินา ททฺโฆ
 โส ฐฺจติ อมฺจฺฉริตี ฐิตเคโร อมฺจฺฉริ ฯ

[๔๓๕] น โสเสสฺ วนฺเต มฺนิ น สเมสฺ น โอเมสฺติ
 มฺนิตฺติ โมนํ ฐฺจติ ฅาณํ ฯเปฯ สจฺคชาลมตฺตจฺจ โส มฺนิ ฯ มฺนิ^๔
 เสยฺโยหฺมสฺมิตฺติ ฐา สทฺธิโสหฺมสฺมิตฺติ ฐา ทฺธิเนหฺมสฺมิตฺติ ฐา น วนฺติ น
 กเถติ น ภณฺติ น ทฺธิปยฺติ น วนฺทฺตีติ น โสเสสฺ วนฺเต มฺนิ น
 สเมสฺ น โอเมสฺ ฯ

[๔๓๖] กปฺปี เนติ อกปฺปิโยติ กปฺโปติ เทว กปฺปา
 ตณฺหากปฺโป จ ฐฺภูจฺกปฺโป จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหากปฺโป ฯเปฯ อยํ
 ฐฺภูจฺกปฺโป ฯ ตสฺส ตณฺหากปฺโป ปหฺนิน ฐฺภูจฺกปฺโป ปฏฺธินิสฺสฺฐจฺ
 ตณฺหากปฺปสฺส ปหฺนินตฺตา ฐฺภูจฺกปฺปสฺส ปฏฺธินิสฺสฺฐจฺตฺตา ตณฺหากปฺปํ
 ฐา ฐฺภูจฺกปฺปํ ฐา เนติ น อุเปติ น อุคคจฺจติ น คณฺหาติ น
 ปฺรามสฺติ นานินฺวิสฺตีติ กปฺปี เนติ ฯ อกปฺปิโยติ กปฺโปติ^๕ เทว
 กปฺปา ตณฺหากปฺโป จ ฐฺภูจฺกปฺโป จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหากปฺโป
 ฯเปฯ อยํ ฐฺภูจฺกปฺโป ฯ ตสฺส ตณฺหากปฺโป ปหฺนิน ฐฺภูจฺกปฺโป

๑ ม. อนฐฺโฆปฺนโน ฯ ๒ ม. เอตฺตณฺตเร ฐิตเคโรติ อตฺติ ฯ ๓ ม. เอตฺตณฺตเร
 ปหฺนินเคโรติ อตฺติ ฯ ๔ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ฯ ๕ ม. กปฺปาติ ฯ

ปฏินิสสภูโจ ๓สุส ตณฺหาทกปฺปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปฏินิสสภูจฺจตฺตา
ตณฺหาทกปฺป ๖ ทิฏฺฐิกปฺป ๖ น กปฺเปติ น ชเนติ น สณฺชเนติ
น นิพฺพตฺเตติ นานินิพฺพตฺเตตฺตีติ กปฺป เนติ อกปฺปิโย ๖ เตนานท ภคฺวา

วีสเคโธ อมจฺฉรี น โอสเสสุ ๖ ทเต มฺหิ

น สเมสุ น โอมेषุ กปฺป เนติ อกปฺปิโยติ ๖

[๔๓๗] ยสุส โลเก สกํ นตฺถิ อสตา จ น โสจติ

ธมฺเมสุ จ น คจฺฉติ ส เว สนฺโตติ ๖ วุจฺจติ ๖

[๔๓๘] ยสุส โลเก สกํ นตฺถีติ ยสุสฺสํ อรหโต ชีณาสวสุส ๖

[๑] สกํ นตฺถีติ ยสุส^๑ มยฺหํ ๖ อิํ ปเรสํ ๖ อิหนฺติ กิณฺจ
รูปคตํ เวทนาคตํ สณฺณาคตํ สงฺขารคตํ วิณฺณณคตํ คหิตํ ปฺรามญฺจํ
อภินิวิญฺจํ อชฺโฆสิตํ อธิมฺตํ นตฺถิ ๖ เป ๖ ฅานคฺคินา ททฺธมนฺติ
ยสุส โลเก สกํ นตฺถิ ๖

[๔๓๙] อสตา จ น โสจตีติ วิปริณตํ ๖ วตฺถุํ น โสจติ
วิปริณตสฺมี ๖ วตฺถุสฺมี น โสจติ จกฺขุ เม วิปริณตนฺติ น โสจติ โสตํ
เม ฅานํ เม ชิวฺหา เม กาโย เม มโน เม รุปา เม สทฺทา เม
คณฺธา เม รสา เม โฝฏฺจพฺพา เม กุลํ เม คโณ เม อวาโส เม
ลาโห เม ยโส เม ปสฺสา เม สุขํ เม จีวรํ เม ปิณฺทปาโต เม
เสนาสนํ เม คิลานปจฺจยฆอสชฺชปฺริกฺขาริ เม มาตา เม ปิตา เม
ภাতา เม ภคินี เม ปุตุโต เม ฐีตา เม มิตฺตา เม อมจฺจา เม
ฅาตกา เม สาลิหิตา เม วิปริณตตีติ น โสจติ น กิลมตีติ น
ปฺริเทวตีติ น อฺรตฺตตีติ กนฺทตีติ น สมฺมอฺหํ อปฺชชตีติ เอวมฺปิ
อสตา จ น โสจติ ๖ อถฺวา อสตาตฺยา ทกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโง
ปเรโต สโมทิตโต สมฺนฺนาคโต น โสจติ น กิลมตีติ น ปฺริเทวตีติ น

๑ ม. เอตฺถนฺตเร โลเกตี ทิสฺสตีติ ๖ ๒ ม. ๓สุส ๖ ๓ ม. อสนฺตตาย ๖

อุตฺตตาทิ กนฺทติ น สมฺโมหํ อปาชฺชติ ฯ จกฺขุโรเคน ผุฏฺโฐ ปฺเรโต
 สฺโมหิตํ สมฺนฺนาคโต น โสจติ น กิลมฺติ น ปฺริเทวติ น อุตฺตตาทิ
 กนฺทติ น สมฺโมหํ อปาชฺชติ ฯ โสตโรเคน ฆานโรเคน ชิวหาโรเคน
 กายโรเคน สีสโรเคน กณฺณโรเคน มุขโรเคน ทนฺตโรเคน กาเสน
 สาเสน ปินาเสน ทฺเหน^๑ ชเรน กุจฺฉิโรเคน มุจฺฉาย ปกฺขนฺทิกาย
 สฺลายน^๒ วิสฺสุจิกาย กุฏฺเฐน คณฺเฑน กิลาเสน โสเสน อปฺมาเรณ ททฺทุยา^๓
 กณฺฑุยา กจฺฉุยา รชสายน วิตฺตจฺฉิกาย โลหิตฺเตน ปิตฺเตน มจฺฉุเมเห
 น อํสายน ปิพฺพิกาย ภคฺนฺททฺลายน^๔ ปิตฺตสมฺมุฏฺฐาเนหิ^๕ อาพาเชหิ เสมฺหสมฺมุฏฺฐาเนหิ
 อาพาเชหิ วาตสมฺมุฏฺฐาเนหิ อาพาเชหิ สนฺนิปาติเกหิ อาพาเชหิ
 อุตฺตฺปริณามเชหิ อาพาเชหิ วิสมฺปฺริหารเชหิ อาพาเชหิ โอปกฺกมฺมิเกหิ
 อาพาเชหิ กมฺมวิปากเชหิ อาพาเชหิ สีสฺเตน อุณฺเฑน ชิมฺจฺฉายน ปิปาสาย
 ๖ อฺจุจฺจาเรณ ปสฺสาเวณ^๖ ทํสมฺกสฺวาตาทปฺลีสฺริสฺปสมฺผลเสหิ ผุฏฺโฐ ปฺเรโต
 สฺโมหิตํ สมฺนฺนาคโต น โสจติ น กิลมฺติ น ปฺริเทวติ น อุตฺตตาทิ
 กนฺทติ น สมฺโมหํ อปาชฺชติ^๗ อเวมฺปิ อสตา จ น โสจติ ฯ อถวา
 อสนฺเต อสฺวิชฺชมาเน อนฺุปลพฺุภิกฺขมาเน อโห วต เม ตํ ตํ วต เม
 นตฺถิ ลียา วต เม ตํ ตํ วตฺตํ น ลภามิ^๘ติ น โสจติ น กิลมฺติ
 น ปฺริเทวติ น อุตฺตตาทิ กนฺทติ น สมฺโมหํ อปาชฺชติ^๗ อเวมฺปิ
 อสตา จ น โสจติ ฯ

[๔๔๐] อมฺเมสุ จ น คจฺฉตฺตีติ น ฉนฺทาคตฺตี คจฺฉติ น
 โทสาคตฺตี คจฺฉติ น โมหาคตฺตี คจฺฉติ น ภายาคตฺตี คจฺฉติ น ราควเสน
 คจฺฉติ น โทสวเสน คจฺฉติ น โมหวเสน คจฺฉติ น มานวเสน
 คจฺฉติ น ทิฏฺฐิจิวเสน คจฺฉติ น อฺุทฺจจฺจวเสน คจฺฉติ น วิจิกิจฺฉา-

๑ ม. ทาเหณ ฯ อเวมฺปิ^๗ ฯ

๒ ม. สฺลเณ ฯ

๓ ย. ทนฺทุยา ฯ

๔ ม. โป. ภคฺนฺททฺเลน ฯ ๕ ม. โป. ปิตฺตสมฺมุฏฺฐาเนน อาพาเชน ฯ อีโต ปริ เหว ฌาตพฺพ ฯ

๖-๖ ม. อิมฺ ปาจา นตฺถิ ฯ

วเสน คจฉติ น อนุสยวเสน คจฉติ น [๑] วคเคหิ ฌมเมหิ ยายติ
 นิยุยติ วุขหติ สํหริยตีติ ฌมเมสุ จ น คจฉติ ฯ

[๔๔๑] ส เว สนโตติ วุจจตีติ โส สนโต อุปสนโต วุปสนโต
 นิพพุโต ปฏิปปสสทฺโธติ วุจจติ กถียติ ภณียติ ทิปียติ โวหริยตีติ
 ส เว สนโตติ วุจจติ ฯ เตนาห ภควา

ยสฺส โลเก สกํ นตฺถิ อสตา จ น โสจติ

ฌมเมสุ จ น คจฉติ ส เว สนโตติ วุจจตีติ ฯ

ทสโม ปุราเภทสูตรตบฏนิทเทโส นิฏฺฐิตโต ฯ

๑ ม. ไป. เอตถนุตเร จสทฺโเท ทิสฺสติ ฯ

[๔๔๓] ปรีเทวโสกา สหมจจรา จาติ ปรีเทโวติ ชาติพิยสเนน
 วา ญุจสุส โภคพิยสเนน วา ญุจสุส โรคพิยสเนน วา ญุจสุส
 สีสพิยสเนน วา ญุจสุส ทิฏฐิพิยสเนน วา ญุจสุส อณตตรณตเรน
 วา พยสเนน สมนนาคตสุส อณตตรณตเรน วา ทุกุขมเมน
 ญุจสุส อาเทโว ปรีเทโว อาเทวนา ปรีเทวนา อาเทเวตตต
 ปรีเทเวตตต วาจา ปลาโป วิปปลาโป ลาลโป ลาลปายนา
 ลาลปายิตตตต ๑ โสโกติ ชาติพิยสเนน วา ญุจสุส โภคพิยสเนน
 วา ญุจสุส โรคพิยสเนน วา ญุจสุส สีสพิยสเนน วา ญุจสุส
 ทิฏฐิพิยสเนน วา ญุจสุส อณตตรณตเรน วา พยสเนน สมนนาค
 ตสุส อณตตรณตเรน วา ทุกุขมเมน ญุจสุส โสโก โสจนา
 โสจิตตตต อนโตโสโก อนโตปรีโสโก อนโตคาโท อนโตปริทาโท
 เจตโส ปรีชฌายนา โทมนสุส โสกสลุส ๑ มจจริยนุติ ปญจ
 มจจริยานิ อาวาสมจจริย กุลมจจริย ลามมจจริย วรรณมจจริย
 ธรรมมจจริย ยं เวรूपิ มจจริย มจจรายนา มจจรายิตตตต เววิจัน
 กหริย กัญจกตา อคคหิตตตต จิตตสุส อิหิ วุจจติ มจจริย ๑
 อปีจ ขนธมจจริยมปี มจจริย ชาติมจจริยมปี มจจริย आयต
 น-
 มจจริยมปี มจจริย คาโท อิหิ วุจจติ มจจริยนุติ ปรีเทวโสกา
 สหมจจรา จ ๑

[๔๔๔] มานาติมานา สหเปสฺสนา จาติ มาโนติ อิเธกจโจ มานं
 ชเนติ ชาติยา วา โคตเตน วา โกลปุตติเกน วา วรรณโปกฺขรตายน
 วา ฐเนน วา อชฺเชเนน วา กมฺมายตเนน วา ลีปฺพายตเนน วา
 วิชฺชัญฺจาเนน วา สฺสุเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา อณตตรณตเรน วา
 วตฺถุณา ๑ อติมานโนติ อิเธกจโจ อณต^๑ อติมณฺเวติ ชาติยา วา

๑ ม. ปรี ๑

เตนาท โส นิรมิตฺ

กุโตะ ปหฺตุตา กลหา วิวาทา
ปริเทวโสกา สหมจฺจรา จ
มานาติมานา สหเปสฺสุณา จ
กุโตะ ปหฺตุตา เต ตทิงฺฆ พฺรหฺมึตี ๑

[๔๔๖] ปิยปฺปหฺตุตา กลหา วิวาทา
ปริเทวโสกา สหมจฺจรา จ
มานาติมานา สหเปสฺสุณา จ
มจฺเจรยฺยุตฺตา กลหา วิวาทา
วิวาทชาเตสฺสุ จ เปสฺสุณานิ ๑

[๔๔๗] ปิยปฺปหฺตุตา กลหา วิวาทา ปริเทวโสกา สหมจฺจรา
จาตี ปิยาตี เทว ปิยา สตฺตา วา สงฺขารา วา ๑

กตเม สตฺตา ปิยา ๑ อึช ยสฺส เต โหนฺติ อตฺถกามา
หิตกามา ฆาสฺสกามา โยคกฺเขมกามา มาตา วา ปิตา วา ภาตา วา
ภคินี วา ปุตฺโต วา ธีตา วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฌาตี วา
สาโลหิตา วา อึเม สตฺตา ปิยา ๑ กตเม สงฺขารา ปิยา ๑ มนาปิกา
รฺูปา มนาปิกา สทฺทา มนาปิกา คนฺธา มนาปิกา รสา มนาปิกา
โผฏฺจพฺพา อึเม สงฺขารา ปิยา ๑

ปิยวตฺถุจฺเจทสงฺกิโนปิ^๑ กลหํ กโรนฺติ อจฺฉิซฺชนฺเตปิ กลหํ
กโรนฺติ อจฺฉินฺเนปิ กลหํ กโรนฺติ ๑ ปิยวตฺถุวิปริณามสงฺกิโนปิ กลหํ
กโรนฺติ วิปริณามนฺเตปิ กลหํ กโรนฺติ วิปริณเตปิ กลหํ กโรนฺติ ๑
ปิยวตฺถุจฺเจทสงฺกิโนปิ วิวทฺนฺติ อจฺฉิซฺชนฺเตปิ วิวทฺนฺติ อจฺฉินฺเนปิ
วิวทฺนฺติ ๑ ปิยวตฺถุวิปริณามสงฺกิโนปิ วิวทฺนฺติ วิปริณามนฺเตปิ วิวทฺนฺติ
วิปริณเตปิ วิวทฺนฺติ ๑ ปิยวตฺถุจฺเจทสงฺกิโนปิ ปริเทวนฺติ อจฺฉิซฺชนฺเตปิ

๑ ม. ปิยํ วตฺถุ ๑ สพฺพตฺถ เอรํ ฌาตพฺพ ๑

ปริเทวนุติ อัจฉินุเนปี ปริเทวนุติ ๑ ปิยวตถุวิปริณามสงกิโนปี
 ปริเทวนุติ วิปริณามนุเตปี ปริเทวนุติ วิปริณเตปี ปริเทวนุติ ๑
 ปิยวตถุอจเจทสงกิโนปี โสจนุติ อัจฉิซุชุนเตปี โสจนุติ อัจฉินุเนปี
 โสจนุติ ๑ ปิยวตถุวิปริณามสงกิโนปี โสจนุติ วิปริณามนุเตปี โสจนุติ
 วิปริณเตปี โสจนุติ ๑ ปิยวตถุ รกษนุติ โคเปนุติ ปริคคณนุติ
 มยายนุติ มจจรายนุติ ๑

[๔๔๘] มานาติมานา สหเปสุณา จาติ ปิยวตถุ นิสฺสาย มานํ
 ชเนนุติ ปิยวตถุ นิสฺสาย อติมานํ ชเนนุติ ๑

กถํ ปิยวตถุ นิสฺสาย มานํ ชเนนุติ ๑ มยํ ลากิโน มนาปีกานํ
 รุปานํ สหทานํ คนุชานํ รสถานํ โผฏฐพพานนุติ เอวํ ปิยวตถุ นิสฺสาย
 มานํ ชเนนุติ ๑

กถํ ปิยวตถุ นิสฺสาย อติมานํ ชเนนุติ ๑ มยํ ลากิโน
 มนาปีกานํ รุปานํ สหทานํ คนุชานํ รสถานํ โผฏฐพพานํ อิเม ปน น
 ลากิโน มนาปีกานํ รุปานํ สหทานํ คนุชานํ รสถานํ โผฏฐพพานนุติ
 เอวํ ปิยวตถุ นิสฺสาย อติมานํ ชเนนุติ ๑

เปสุณนุติ อึเชกจโจ ปิสฺสนวาโจ โทติ อิตฺ สุตฺวา อมฺตร
 อกฺขตา อิเมสํ เกทาย ๑เป๑ เอวํ เกทาธิปฺปาโย เปสุณนํ
 อุปสํหรัตีติ ๑เป๑ มานาติมานา สหเปสุณา จ ๑

[๔๔๙] มจฺเจรยฺตุตา กลหา วิวาทาติ กลโห จ วิวาโท จ
 ปริเทโว จ โสโก จ มาโน จ อติมาโน จ เปสุณนญจ อิเม สตุต
 กิเลสํ มจฺฉริเย ยฺตุตา ปฺยฺตุตา आयฺตุตา สมายฺตุตาติ มจฺเจรยฺตุตา
 กลหา วิวาทา ๑

[๔๕๐] วิวาทชาเตสุ จ เปสุณานีติ วิวาทे चाते सव्यचाते
 निपपत्ते अग्निपपत्ते पातुग्ते पेसुणं उपसंहरति अित् सुत्वा

อมุตร อกฺขายนฺติ อิมสํ เกทาย อมุตร วา สุตฺวา อิมสํ อกฺขายนฺติ
อมฺสํ เกทาย อิติ สมคฺคานํ วา เกตฺตา^๑ ฆินฺนานํ วา อนุปฺปทาตา
วคฺคารามา วคฺครตา วคฺคณฺหี วคฺคกรณี วาจํ ภาสิตา โหนฺติ อิทํ
วุจฺจติ เปสฺสณฺณํ ฯ อปิจ ทวีหิ การณฺเหหิ เปสฺสณฺณํ อุปลํหฺรณฺติ
ปิยกมฺยตาย วา เกทาธิปฺปายา วา ฯ

กถํ ปิยกมฺยตาย เปสฺสณฺณํ อุปลํหฺรณฺติ ฯ อิมสุส ปิยา
ภวิสฺสาม มนาปา ภวิสฺสาม วิสฺสาสิกา ภวิสฺสาม อพฺภนฺตริกา ภวิสฺสาม
สุทฺทยา ภวิสฺสามาติ เหวํ ปิยกมฺยตาย เปสฺสณฺณํ อุปลํหฺรณฺติ ฯ

กถํ เกทาธิปฺปายา เปสฺสณฺณํ อุปลํหฺรณฺติ ฯ กถํ อิเม นานา
อสุสฺ วินา อสุสฺ วคฺคา อสุสฺ เทวธา อสุสฺ เทวชฺฌมา อสุสฺ
เทวปฺกฺขา อสุสฺ ภิษฺเชยฺยํ น สมากจฺเจยฺยํ ทฺกขํ น ผาสฺ วิหเรยฺยณฺติ
เอวํ เกทาธิปฺปายา เปสฺสณฺณํ อุปลํหฺรณฺตีติ วิวาทฺชาเตสฺ จ เปสฺสณฺณานิ ฯ
เตนาห ภควา

ปิยปฺปหฺรุตฺตา กลหา วิวาทา
ปริเทวโสเกกา สหฺมจฺฉรฺวา จ
มานาติมานา สหฺเปสฺสณฺณา จ
มจฺฉเรยฺยตฺตา กลหา วิวาทา
วิวาทฺชาเตสฺ จ เปสฺสณฺณานิติ ฯ

[๔๕๑] ปิยา สฺ โลกฺสุมิ กุโตนิทานา
เย วาปิ^๒ โลภา วิจฺรณฺติ โลเก
อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโตนิทานา
เย สมฺปรายาย นรสุส โหนฺติ ฯ

[๔๕๒] ปิยา สฺ โลกฺสุมิ กุโตนิทานาติ ปิยา กุโตนิทานา กุโตน
ชาตา กุโตน สภฺชาตา กุโตน นิพฺพตฺตา กุโตน อภินิพฺพตฺตา กุโตน

๑ ม เกตฺตาโร ฯ ๒ ม. เย จาปิ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสฺเมว ฯ

ปาตุภูตา กีนีทานา กีสุมุทยา กีชาติกา กีปรวาติ ปิยานํ มุลํ
 ปุจจติ ๑เป๑ สมุทยํ ปุจจติ ปปุจจติ ยาจติ อชฺฌเมสติ ปสาเทตีติ
 ปิยา สุ โลกสมิ กุโตนิทานา ๑

[๔๕๓] เย วาปี โลภา วิจรฺนติ โลเกติ เย วาปีติ ชตฺติยา จ
 พุราหฺมณฺณา จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ คหฺนฺญา จ ปพฺพชิตา จ เทวา
 จ มนุสฺสา จ ๑ โลภาติ โย โลภํ ลุพฺภณา ลุพฺภิตตฺตํ สาราโค
 สารชฺชณา สารชฺชิตตฺตํ อภิชฺฌมา โลภํ อกฺุสลมฺมูลํ ๑ วิจรฺนตีติ วิจรฺนติ
 วิหรฺนติ อิริยฺนติ วตฺตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ ๑ โลเกติ
 อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตฺนโลเกติ
 เย วาปี โลภา วิจรฺนติ โลเก ๑

[๔๕๔] อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโตนิทานาติ อาสา จ นิฏฺฐา จ
 กุโตนิทานา กุโต ชาทา กุโต สยฺชาทา กุโต นิพฺพตฺตา กุโต
 อภินิพฺพตฺตา กุโต ปาตุภูตา กีนีทานา กีสุมุทยา กีชาติกา กีปรวาติ
 อาสาย จ นิฏฺฐาย จ มุลํ ปุจจติ ๑เป๑ สมุทยํ ปุจจติ ปปุจจติ
 ยาจติ อชฺฌเมสติ ปสาเทตีติ อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโตนิทานา ๑

[๔๕๕] เย สมฺปรายาย นรฺสฺส โหนฺตีติ เย นรฺสฺส ปรายนา
 โหนฺติ ทีปา โหนฺติ ตาณฺนา โหนฺติ เลณฺนา โหนฺติ สรณฺนา โหนฺติ นโร
 นิฏฺฐาปรายโน โหตีติ เย สมฺปรายาย นรฺสฺส โหนฺติ ๑ เตนนาท โส
 นิมฺมีโต

ปิยา สุ โลกสมิ กุโตนิทานา
 เย วาปี โลภา วิจรฺนติ โลเก
 อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโตนิทานา
 เย สมฺปรายาย นรฺสฺส โหนฺตีติ ๑

[๔๕๖] ฉนฺทานิทานานิ ปิยานิ โลเก

เย วาปี โลภา วิจรฺนติ โลเก

อาสา จ นิฏจา จ อิตนินทานา
 เย สมปรายาย นรสส โหนติ ฯ

[๔๕๗] ฉนทานิทานานิ ปิยานิ โลเกติ ฉนโหติ โย กามesu
 กามจฉนโ ห กามราโค กามนหฺนฺติ กามตณฺหา กามเสนโ ห กามปริฟ้าโ ห
 กามมุจฺจา กามชฺฌเณสํ กามโหติ กามโยโค กามุปาทนํ กามจ-
 ฉนฺทนีวรณํ ฯ อปิจ ปณฺจ ฉนฺทา ปริเยสนจฉนโ ห ปฏฺฐิลาภจฉนโ ห
 ปริโภคจฉนโ ห สนนิจจฉนโ ห วิสขุชนจฉนโ ห ฯ

กตโม ปริเยสนจฉนโ ห ฯ อิธกจฺโจ อชฺฌเณสิโตเยว อตฺถิโก
 ฉนฺทชาโต รูปे ปริเยสตี สหฺเท คนฺธเ รเส โผฏฺฐพฺเพ ปริเยสตี อยํ
 ปริเยสนจฉนโ ห ฯ

กตโม ปฏฺฐิลาภจฉนโ ห ฯ อิธกจฺโจ อชฺฌเณสิโตเยว อตฺถิโก
 ฉนฺทชาโต รูปे ปฏฺฐิลาภตี สหฺเท คนฺธเ รเส โผฏฺฐพฺเพ ปฏฺฐิลาภตี อยํ
 ปฏฺฐิลาภจฉนโ ห ฯ

กตโม ปริโภคจฉนโ ห ฯ อิธกจฺโจ อชฺฌเณสิโตเยว อตฺถิโก
 ฉนฺทชาโต รูปे ปริภุชตี สหฺเท คนฺธเ รเส โผฏฺฐพฺเพ ปริภุชตี
 อยํ ปริโภคจฉนโ ห ฯ

กตโม สนนิจจฉนโ ห ฯ อิธกจฺโจ อชฺฌเณสิโตเยว อตฺถิโก
 ฉนฺทชาโต ธนสนฺนิจยํ กโรตี อาปทาสุ ภวิสสตีตี อยํ สนนิจจฉนโ ห ฯ

กตโม วิสขุชนจฉนโ ห ฯ อิธกจฺโจ อชฺฌเณสิโตเยว อตฺถิโก
 ฉนฺทชาโต ธนํ วิสขุชตี หตฺถาโรหณํ อสฺสาโรหณํ รติกาณํ
 ธนุคฺคหณํ ปตฺตติกาณํ อิเม มํ รกฺขิสสนฺตี โคปิสสนฺตี สंपริวาริสสนฺตีตี
 อยํ วิสขุชนจฉนโ ห ฯ

ปิยานีตี เทว ปิยา สตฺตา วา สงฺขารา วา ฯเปฯ อิเม
 สตฺตา ปิยา ฯเปฯ อิเม สงฺขารา ปิยา ฯ ฉนทานิทานานิ ปิยานิ
 โลเกติ ปิยา ฉนทานิทานา ฉนทสมุทฺथा ฉนทชาติกา ฉนทปฺปภาวตี

ฉนุทานิทานานิ ปิยานิ โลเก ฯ

[๔๕๘] เย วาปี โลภา วิจรนติ โลเกติ เย วาปีติ ขตติยา จ
พฺรหฺมณฺหา จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ คหฺนฺจฺจา จ ปพฺพชิตา จ เทวา
จ มนุสฺสา จ ฯ โลภาติ โย โลภ โลภณา โลภณิตตํ สาราโค
สารชฺชนา สารชฺชิตตํ อภิชฺฌา โลภ อกฺขลมูลํ ฯ วิจรนตีติ วิจรนติ
วิหรนติ อิริยนติ วตฺตนติ ปาเลนติ ยเปนติ ยาเปนติ ฯ โลเกติ
อปายโลเก ฯเปฯ อายตนโลเกติ เย วาปี โลภา วิจรนติ โลเก ฯ

[๔๕๙] อาสา จ นิฏฺฐา จ อิตฺตนิทานาติ อาสา วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา โลภ อกฺขลมูลํ ฯ นิฏฺฐาติ
อิธกฺจฺโจ รูปํ ปริเยสนโต รูปํ ปฏฺฐิภฺตติ รูปนิฏฺฐโจ โหติ ฯ สทฺเท
คณฺเฑ รเส โผฏฺฐพฺเพ กุลํ คณฺเฑ อาวาสํ ลามํ ยสํ ปสํสํ สุขํ จีวรํ
ปิณฺฑปาตํ เสนาสนํ คิลานปจฺจยเมสชฺชปริกฺขารํ สุตฺตนตํ วินยํ
อภิธมฺมํ อารณฺณิกงฺคํ ปิณฺฑปาตติงฺคํ ปัสสฺกุติงฺคํ เตจฺจิวริงฺคํ
สพฺพานจาริงฺคํ ขลฺปจฺจมาตฺตติงฺคํ เนสชฺชิกงฺคํ ยถาสนฺถติงฺคํ ปจฺจมํ
ฉานํ ทฺตติยํ ฉานํ ตตฺติยํ ฉานํ จตฺตตํ ฉานํ อากาसानญฺจายตน-
สมาปตฺตี วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺตี อากิณฺจญฺจายตนสมาปตฺตี
เนวสญฺญานาสญฺจายตนสมาปตฺตี ปริเยสนโต เนวสญฺญานาสญฺจาย-
ตนสมาปตฺตี ปฏฺฐิภฺตติ เนวสญฺญานาสญฺจายตนสมาปตฺตินิฏฺฐโจ โหติ ฯ

อาสาย กสฺเต เขตฺตํ วีรํ อาสาย วปฺปติ
อาสาย วาณิชา ยนฺติ สมฺมทฺทํ ธนหารกา
สาย^๑ อาสาย ติฏฺฐจามิ สฺวา เม อาสา สมฺมิชฺชตีติ ฯ

^๒นิฏฺฐา วุจฺจเต อาสาย สมฺมิทฺธิ^๒ ฯ อาสา จ นิฏฺฐา จ อิตฺตนิทานาติ
อาสา จ นิฏฺฐา จ อิตฺตฉนุทานานา ฉนุทสมฺมทฺทยา ฉนุทชาตีกา

๑ ย. ยาย ฯ ๒-๒ ม. ไป. อาสาย สมฺมิทฺธิ วุจฺจเต นิฏฺฐา ฯ

ฉนุทปปรภาวติ อาสา จ นิฏฺฐา จ อิตฺตนิทานา ฯ

[๔๖๐] เย สมฺปรายาย นรสุส โหนฺตฺตีติ เย นรสุส ปรายนา โหนฺติ ทีปา โหนฺติ ตาถนา โหนฺติ เลธนา โหนฺติ สรณนา โหนฺติ นโร ๑นิฏฺฐาปรายเน โหนฺตฺตีติ ๑ เย สมฺปรายาย นรสุส โหนฺติ ฯ เตนาห ภควา

ฉนุทานิทานานิ ปิยานิ โลเก
 เย วาปี โลภา วิจรนฺติ โลเก
 อาสา จ นิฏฺฐา จ อิตฺตนิทานา
 เย สมฺปรายาย นรสุส โหนฺตฺตีติ ฯ

[๔๖๑]

ฉนุโท นุ โลกสุมิ กุโตนิทานโน
 วินิจฺฉยา วาปี กุโต ปหุตา
 โกโธ โมสวชฺชณฺจ กถํถา จ
 เย วาปี ธมฺมา สมณฺเนน วุตฺตา ฯ

[๔๖๒] ฉนุโท นุ โลกสุมิ กุโตนิทานโนติ ฉนุโท กุโตนิทานโน กุโต ชาโต กุโต สณฺชาโต กุโต นิพพตฺโต กุโต อภินิพพตฺโต กุโต ปาตุภูโต กีนิทานโน กีสมฺทโย กีชาติโก กีปรวโติ ฉนุทสุส มฺลํ ปุจฺฉติ ฯเปฯ สมฺทยํ ปุจฺฉติ ปปุจฺฉติ ยาจติ อชฺฌสฺสติ ปสาเทตฺตีติ ฉนุโท นุ โลกสุมิ กุโตนิทานโน ฯ

[๔๖๓] วินิจฺฉยา วาปี กุโต ปหุตาติ วินิจฺฉยา กุโต ปหุตา กุโต ชาตา กุโต สณฺชาตา กุโต นิพพตฺตา กุโต อภินิพพตฺตา กุโต ปาตุภูตา กีนิทานา กีสมฺทยา กีชาติกา กีปรวาทิ วินิจฺฉยานํ มฺลํ ปุจฺฉติ ฯเปฯ สมฺทยํ ปุจฺฉติ ปปุจฺฉติ ยาจติ อชฺฌสฺสติ ปสาเทตฺตีติ วินิจฺฉยา วาปี กุโต ปหุตา ฯ

๑-๑ ม. นิฏฺฐาปรายนา โหนฺติ ฯ

[๔๖๗] สาทํ อสาดนฺติ ยมาหุ โลกเกติ สาดนฺติ สุขา จ เวทนา
 อิฏฺฐจณฺจ วตฺถุ ๑ อสาดนฺติ ทุกฺขา จ เวทนา อนิฏฺฐจณฺจ วตฺถุ ๑
 ยมาหุ โลกเกติ ยํ อหํสุ ยํ กถนฺติ ยํ ภณฺนฺติ ยํ ทิปยนฺติ ยํ
 ไวหรนฺตํ สาทํ อสาดนฺติ ยมาหุ โลกเก ๑

[๔๖๘] ตมฺมุปนฺนํ นิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโทติ สาทาสาทํ นิสฺสาย
 สุขทุกฺขํ นิสฺสาย โสมนสฺสโทมนสฺสํ นิสฺสาย อิฏฺฐจณฺจํ นิสฺสาย
 อนนฺนยปฏิฆํ นิสฺสาย ฉนฺโท^๑ โหติ ปโหติ ชายติ สยฺยชายติ
 นิพฺพตฺตติ อภินิพฺพตฺตํ นิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโท ๑

[๔๖๙] รุเปสฺสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจจติ รุเปสฺสุติ จตฺตารโ จ
 มหาภฺจจติ จตฺตารญฺจ มหาภฺจจติ อฺปาหยาธิ ๑

กตโม รุปานํ ภโว ๑ โย รุปานํ ภโว ชาติ สยฺยชาติ นิพฺพตฺตติ
 อภินิพฺพตฺตติ ปาตุภาโว อโย รุปานํ ภโว ๑

กตโม รุปานํ วิภโว ๑ โย รุปานํ ขโย วโย เกโท ปริเกโท
 อนิจฺจตา อนนฺตรธานํ อโย รุปานํ วิภโว ๑

รุเปสฺสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจจติ รุเปสฺสุ ภวญฺจ วิภวญฺจ ทิสฺวา
 ปสฺสิตฺวา ตฺถลิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภวญฺจจติ วิภวญฺจํ กตฺวาติ รุเปสฺสุ
 ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจ ๑

[๔๗๐] วินิจฺฉยํ กุรุเต ชนฺตฺว โลกเกติ วินิจฺฉยาติ เทว
 วินิจฺฉยา ตณฺหาวินิจฺฉโย จ ทิฏฺฐิวินิจฺฉโย จ ๑

กถํ ตณฺหาวินิจฺฉยํ กโรติ ๑ อธิกจฺจจสฺส อนฺุปฺปนฺนา เจว
 โภคา น อฺุปฺปชฺชนฺติ อฺุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ ๑ ตสฺส
 เอวํ โหติ เกน นุ โข เม อฺุปาเยน อนฺุปฺปนฺนา เจว โภคา น
 อฺุปฺปชฺชนฺติ อฺุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ ๑ ตสฺส ปนฺ เอวํ

๑ ม. ฉนฺโท ปโหติ ปภวติ ... ๑

โหติ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานานุโยคํ อนุยฺยตฺตสฺส เม อนุปฺปนฺนา เจว
 โภคา น อุปฺปชฺชนฺติ อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺจนฺติ วิกาล-
 วิสิทฺทชาจริยานุโยคํ อนุยฺยตฺตสฺส เม อนุปฺปนฺนา เจว โภคา น
 อุปฺปชฺชนฺติ อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺจนฺติ สมชฺชาภิจรณํ
 อนุยฺยตฺตสฺส เม ชฺตปฺปมาทญฺจานานุโยคํ อนุยฺยตฺตสฺส เม ปาปมิตฺตานุโยคํ
 อนุยฺยตฺตสฺส เม อนุปฺปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนฺติ อุปฺปนฺนา จ
 โภคา ปริกฺขยํ คจฺจนฺติ อาลสฺसानุโยคํ^๑ อนุยฺยตฺตสฺส เม อนุปฺปนฺนา
 เจว โภคา น อุปฺปชฺชนฺติ อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺจนฺตีติ ฯ
 เอวํ ฌานํ กตฺวา ฉ โภคานํ อปายมุขานิ น เสวติ [๒] ฯ เอวมฺปิ
 ตณฺหาวินิจฺฉยํ กโรติ ฯ อถวา กลิยา วา วณฺชิชฺชาย วา โครกฺเขน
 วา อีสฺสตฺเถน วา ราชปฺริเสน วา ลิปฺปณฺณตเรณ วา ปฏฺธิปชฺชติ ฯ
 เอวมฺปิ ตณฺหาวินิจฺฉยํ กโรติ ฯ

กถํ ทิฏฺฐิวินิจฺฉยํ กโรติ ฯ จกฺขุสฺมี อุปฺปนฺเน ชานาติ
 อตฺตา เม อุปฺปนฺโนติ ฯ จกฺขุสฺมี อนฺตรหิตฺเต ชานาติ อตฺตา เม
 อนฺตรหิตฺโต วิกิตฺโต เม อตฺตาติ ฯ เอวมฺปิ ทิฏฺฐิวินิจฺฉยํ กโรติ ฯ
 โสฺตสฺมี ฆานสฺมี ชิวกฺหาย กายสฺมี รูปสฺมี สทฺทสฺมี คนฺธสฺมี รสสฺมี
 โผฏฺฐพฺพสฺมี อุปฺปนฺเน ชานาติ อตฺตา เม อุปฺปนฺโนติ ฯ โผฏฺฐพฺพสฺมี
 อนฺตรหิตฺเต ชานาติ อตฺตา เม อนฺตรหิตฺโต วิกิตฺโต เม อตฺตาติ ฯ
 เอวมฺปิ ทิฏฺฐิวินิจฺฉยํ กโรติ ชเนติ สณฺชเนติ นิพฺพตฺเตติ
 อภินิพฺพตฺเตติ ฯ

ชนฺตุติ สฺสโต นโร มานโว ฯเปฯ มนุโชติ^๓ ฯ โลเกติ
 อปายโลเก ฯเปฯ อายตฺนโลเกติ วินิจฺฉยํ กุรุเต ชนฺตุ โลเก ฯ
 เตนาท ภควา

๑ ม. อาลสฺยานุโยคํ ฯ ๒ ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร ฉ โภคานํ อายมุขานิ เสวตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ
 ๓ ม. อิตฺสทฺเท นตฺติ ฯ

สาตํ อสาตุนฺติ ยมาหุ โลก
ตมฺปนฺนํ นิสฺสาย ปโหติ ฌนฺโห
ฐเปสฺสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวญจ
วินิจฺฉยํ ญฺจเต ชนฺตฺว โลกเตติ ฯ

[๔๗๑] โโกโธ โมสวชฺชญจ กถํกถา จ
เอเตปิ ฐมา ทวยเมว สนฺเต
กถํกถี ฌานปถาย ลิกฺข
ถตฺวา ปวฺตฺตา สมณฺเนน ฐมา ฯ

[๔๗๒] โโกโธ โมสวชฺชญจ กถํกถา จาติ โโกโธติ โย [๑]
จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏฺฐิฆาโต ฯเปฯ โมสวชฺชํ วุจฺจติ มุสฺวาโท ฯ
กถํกถา วุจฺจติ วิจิกฺกขฺมา ฯ อิกฺกํ วตฺถุํ นิสฺสายปิ โโกโธ ชายติ ฯ
อนิกฺกํ วตฺถุํ นิสฺสายปิ โโกโธ ชายติ ฯ อิกฺกํ วตฺถุํ นิสฺสายปิ มุสฺวาโท
อุปฺปชฺชติ ฯ อนิกฺกํ วตฺถุํ นิสฺสายปิ มุสฺวาโท อุปฺปชฺชติ ฯ อิกฺกํ วตฺถุํ
นิสฺสายปิ กถํกถา อุปฺปชฺชติ ฯ อนิกฺกํ วตฺถุํ นิสฺสายปิ กถํกถา
อุปฺปชฺชติ ฯ

กถํ อนิกฺกํ วตฺถุํ นิสฺสาย โโกโธ ชายติ ฯ [๒] อนตฺถํ เม
อจฺริตี โโกโธ ชายติ อนตฺถํ เม จรตีตี โโกโธ ชายติ อนตฺถํ เม
จริสฺสตีตี โโกโธ ชายติ ฯ ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจฺริ อนตฺถํ
จฺรติ อนตฺถํ จริสฺสตีตี โโกโธ ชายติ ฯ อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส
อตฺถํ อจฺริ อตฺถํ จฺรติ อตฺถํ จริสฺสตีตี โโกโธ ชายติ ฯ เหวํ อนิกฺกํ
วตฺถุํ นิสฺสาย โโกโธ ชายติ ฯ

กถํ อิกฺกํ วตฺถุํ นิสฺสาย โโกโธ ชายติ ฯ อิกฺกํวตฺถุจฺเจทสงฺกิโนปิ
โกโธ ชายติ อจฺฉิชนฺเตปิ โโกโธ ชายติ อจฺฉินฺเนปิ โโกโธ ชายติ ฯ

๑ ม. เอตถนฺตเร เอวฺวโปติ ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. โป. เอตถนฺตเร ปกตฺติยา อนิกฺกํ วตฺถุํ
นิสฺสาย โโกโธ ชายตีตี ทิสฺสนฺตี ฯ

อิฏฐจวตถุวิปริณามสงกิโนปี โโกโธ ชายติ วิปริณามนุเตปี โโกโธ ชายติ
วิปริณเตปี โโกโธ ชายติ ฯ เอวํ อิฏฐํ วตถุํ นิสฺสาย โโกโธ ชายติ ฯ

กถํ อนิฏฐํ วตถุํ นิสฺสาย มุสฺสาวาทิ อุปฺปชฺชติ ฯ อิเตกจฺโจ
อหฺพุพฺพนฺน^๑ วา พนฺโธ ตสฺส พนฺนสฺส โมกฺขตถาย สมฺปชานมุสฺสา
ภาสติ ฯ รชฺชพฺพนฺน วา พนฺโธ ฯ สงฺขลิกพฺพนฺน วา พนฺโธ ฯ
เวตตพฺพนฺน วา พนฺโธ ฯ ลตาพฺพนฺน วา พนฺโธ ฯ [๒] ปริกฺเขป-
พฺพนฺน วา พนฺโธ ฯ คามนิกมฺนคฺรพฺพนฺน^๓ วา พนฺโธ ฯ ชนปท-
พฺพนฺน วา พนฺโธ ตสฺส พนฺนสฺส โมกฺขตถาย สมฺปชานมุสฺสา
ภาสติ ฯ เอวํ อนิฏฐํ วตถุํ นิสฺสาย มุสฺสาวาทิ อุปฺปชฺชติ ฯ

กถํ อิฏฐํ วตถุํ นิสฺสาย มุสฺสาวาทิ อุปฺปชฺชติ ฯ อิเตกจฺโจ
มฺนาปีกานํ รูปานํ เหตุ สมฺปชานมุสฺสา ภาสติ ฯ มฺนาปีกานํ สทฺททานํ
คณฺธวานํ รसानํ โฝฏฺจพฺพานํ เหตุ จีวรเหตุ ปิณฺฑปาตเหตุ
เสนาสนเหตุ คิลานปจฺจยภาสชฺชปริกฺขารเหตุ สมฺปชานมุสฺสา ภาสติ ฯ
เอวํ อิฏฐํ วตถุํ นิสฺสาย มุสฺสาวาทิ อุปฺปชฺชติ ฯ

กถํ อนิฏฐํ วตถุํ นิสฺสาย กถํกถา อุปฺปชฺชติ ฯ มุจฺจิสฺสามิ
นุ โข จกฺขุโรคฺโต น นุ โข มุจฺจิสฺสามิ จกฺขุโรคฺโต มุจฺจิสฺสามิ
นุ โข สฺโตโรคฺโต ฆานโรคฺโต ชิวฺหาโรคฺโต กายโรคฺโต สีสโรคฺโต
กณฺธโรคฺโต มุขโรคฺโต มุจฺจิสฺสามิ นุ โข ทนฺตโรคฺโต น นุ โข
มุจฺจิสฺสามิ ทนฺตโรคฺโตติ ฯ เอวํ อนิฏฐํ วตถุํ นิสฺสาย กถํกถา
อุปฺปชฺชติ ฯ

กถํ อิฏฐํ วตถุํ นิสฺสาย กถํกถา อุปฺปชฺชติ ฯ ลภิสฺสามิ
นุ โข มฺนาปีเก รูปे น นุ โข ลภิสฺสามิ มฺนาปีเก รูปे ลภิสฺสามิ
นุ โข มฺนาปีเก สทฺเท คณฺธเ รเส โฝฏฺจพฺเพ กุลํ คณฺเ อวารสํ

๑ ม. ไป. อนพุ... พพุโธ ฯ

๒ ม. เอตถนฺตเร ปกฺเขปพฺพนฺนนาติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ม. ย. คามนิกมฺนคฺรภูจพฺพนฺน ฯ

ลามำ ยล่ำ ปล่ำล่ำ สุกข์ จีวรํ ปิณฑปาตํ เสนาสนํ คิลานปลจฺจย-
เภสชฺชบริกฺขารนฺติ ฯ เอวํ อิกฺกัจจํ วตถุํ นิสฺสาย กถํกถา อุปฺปชฺชตีติ
โกโธ โมสวชฺชณฺจ กถํกถา จ ฯ

[๔๗๓] เอเตปิ ฐมฺมา ทวยเมว สนฺเตติ สาตาสาเต สนฺเต
สุขทุกฺเข สนฺเต โสมนสฺสโทมนสฺเส สนฺเต อิกฺกัจจานิฏฺเฐ สนฺเต
อนฺนยปฏฺิเฆ สนฺเต สวีชฺชมาเน [๑] อุปลพฺภิกฺยมาเนติ^๑ เอเตปิ
ฐมฺมา ทวยเมว สนฺเต ฯ

[๔๗๔] กถํกถี ฃาณปถาย ลิกฺขเตติ ฃาณมฺปิ ฃาณปโถ ฃาณสุส
อารมฺมณมฺปิ ฃาณปโถ ฃาณสทฺทฺโนปิ ฐมฺมา ฃาณปโถ ฯ ยถา
อริยมคฺโค อริยปโถ เทวมคฺโค เทวปโถ พฺรหฺมมคฺโค พฺรหฺมปโถ
เอวเมว ฃาณมฺปิ ฃาณปโถ ฃาณสุส อารมฺมณมฺปิ ฃาณปโถ
ฃาณสทฺทฺโนปิ ฐมฺมา ฃาณปโถ ฯ ลิกฺขเตติ ติสฺโส ลิกฺขา อธิสึลลิกฺขา
อธิจิตฺตลิกฺขา อธิปญฺจาลิกฺขา ฯ

กตมา อธิสึลลิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ สึลวา โหติ ปาฏฺิโมกฺข-
ลํวรลํวโธ วิหฺรติ อจาจรโคจรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภายทสฺสาวี
สมาทาย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเทสุ ขุทฺทโก สึลกฺขนฺโธ มหฺนฺโต สึลกฺขนฺโธ
สึลํ ปตฺติฏฺจา อาทิจรณํ ลํยโม ลํวโร มฺขํ ปมฺขํ กุสลาณํ ฐมฺมานํ
สมปาตฺตติยา อยํ อธิสึลลิกฺขา ฯ

กตมา อธิจิตฺตลิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ ฯ เปฯ
จตฺตถํ ฃานํ อุปลสมฺปชฺช วิหฺรติ อยํ อธิจิตฺตลิกฺขา ฯ

กตมา อธิปญฺจาลิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ ปญฺจวา โหติ อุทฺยตฺถ-
คามินิยา ปญฺจาย สมฺนฺนาคโธ อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทฺกฺขกฺขย-
คามินิยา โส อิทํ ทฺกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ เปฯ อยํ ทฺกฺข-
นิโรธคามินิ ปฏฺิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อิเม อาสวาติ ยถาภูตํ

๑ ม. โป. เอตฺถนฺตเร อตฺถีติ ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. อุปลพฺภิกฺยมาเนติ ฯ เอวมฺุปฺริปี ฯ

ปชานาติ ๑เป๑ อยั อาสวนิโรธคามินี ปฏฺิพทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ
 อยั อธิปณณาสิกขา ๑

กถํกถิ ฅาณปถาย สิฏฺเษติ กถํกถิ ปุคฺคโล สกงฺโข สวิเลโข
 สเทวพุทฺโท สวิจิกิจฺโฆ ฅาณนาคิมาย ฅาณนุสนาย ฅาณสจฺฉิกิริยาย
 อธิสีลมปิ สิฏฺเษย อธิจิตตมปิ สิฏฺเษย อธิปณณมปิ สิฏฺเษย ๑
 อิมมา ติสฺโส สิฏฺขา อารชฺชนโต สิฏฺเษย ชานนโต สิฏฺเษย ปสฺสนโต
 สิฏฺเษย ปจฺจเวกฺขนโต สิฏฺเษย จิตฺตํ อธิภฺจฺจนโต สิฏฺเษย สพุทฺธาย
 อธิมฺจฺจนโต สิฏฺเษย วิริยํ ปคฺคณนโต สิฏฺเษย สตี อฺปนฺนฺจฺจนโต
 สิฏฺเษย จิตฺตํ สมหาทนโต สิฏฺเษย ปณณาย ปชานนโต สิฏฺเษย
 อภินฺนเวยยํ อภิชานนโต สิฏฺเษย ปริณฺนเวยยํ ปริชานนโต สิฏฺเษย
 ปหาตพุพํ ปชนนโต สิฏฺเษย ภาเวตพุพํ ภาเวนโต สิฏฺเษย
 สจฺฉิกาทพุพํ สจฺฉิกโรนโต สิฏฺเษย อจเรยย สมาจเรยย สมหาาย
 วตฺเตยยาติ กถํกถิ ฅาณปถาย สิฏฺเษ ๑

[๔๗๕] ฅตฺวา ปวฺตฺตา สมณฺเนน ฅมฺมาติ [๑] ฅตฺวา ชานิตฺวา
 ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวา วฺตฺตา ปวฺตฺตา
 อาจิกฺขิตา เทลิตา ปณณापิตา ปณฺจปีตา วิภฺวา วิภตฺตา อุตฺตทานีกตา
 ปกาลิตา ๑ สพุเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฅตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวา วฺตฺตา ปวฺตฺตา อาจิกฺขิตา เทลิตา
 ปณณापิตา ปณฺจปีตา วิภฺวา วิภตฺตา อุตฺตทานีกตา ปกาลิตา ๑
 สพุเพ สงฺขารา ทุคฺขาติ ๑ สพุเพ ฅมฺมา อนตฺตาติ ๑ อวิชฺชาปจฺจยา
 สงฺขารา^๒ ๑เป๑ ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ ๑ อวิชฺชานโรธา สงฺขารนโรธ^๓
 ๑เป๑ ชาตินโรธา ชรามรณนโรธติ ๑ อิหํ ทุคฺขนฺติ ๑เป๑ อยั ทุคฺข-
 นโรธคามินี ปฏฺิพทาติ ๑ อิม อสวาติ ๑เป๑ อยั อาสวนิโรธคามินี
 ปฏฺิพทาติ ๑ อิม ฅมฺมา อภินฺนเวยยาติ ๑ อิม ฅมฺมา ปริณฺนเวยยาติ ๑

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ฅตฺวาติ อิติ ทิสฺสตี ๑

๒,๓ ม. อิติสฺสทฺโธ อตฺถิ ๑

อิเม ชมฺมา ปหาตพฺพาติ ฯ อิเม ชมฺมา ภาเวตพฺพาติ ฯ อิเม ชมฺมา
 สจฺฉิกาตพฺพาติ ฯ ฉนฺนํ ผสฺสายตนาณํ สมฺมุทยณฺจ อตฺถงฺคณฺจ
 อสฺสาทณฺจ อาทীনวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ปณฺจณฺนํ อุปาทานกฺขนฺธาณํ
 จตฺตณฺนํ มหาภูตนาณํ ยงฺกิบฺจิจิ สมฺมุทยชฺมมํ สพฺพพฺพตํ นิโรธชฺมมนฺติ
 ฅตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา วุตฺตา
 ปวุตฺตา อาจิกฺขิตา เทสิตา ปณฺณวาปีตา ปญฺจปีตา วิวฺฐา วิมตฺตา
 อุตฺตนาทีกตา ปกาลิตา ฯ วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา อภินฺณวยาหํ ภิกฺขเว
 ชมฺมํ เทเสมิ โน อนภินฺณวยา สนิทานาหํ ภิกฺขเว ชมฺมํ เทเสมิ โน
 อนิทานํ สปฺปาภฺมิหารียาหํ ภิกฺขเว ชมฺมํ เทเสมิ โน อปฺปาภฺมิหาริยํ
 ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว อภินฺณวยา ชมฺมํ เทสยโต โน อนภินฺณวยา
 สนิทานํ ชมฺมํ เทสยโต โน อนิทานํ สปฺปาภฺมิหาริยํ ชมฺมํ เทสยโต โน
 อปฺปาภฺมิหาริยํ กรณียเ โอวาโท กรณียา อนุสาสนี อลณฺจ ปน โว
 ภิกฺขเว ตฺถุจฺฉิยา อลํ ปาโมชฺชชย อลํ โสมนสฺสสาย สมฺมาสมฺพฺพุโ
 ภควา สุวากฺขาโต ชมฺโม สุปฺปฏิปนฺโน สงฺโฆติ ฯ อิมสฺมี จ ปน
 เวยยากรณสฺมี ภณฺณมานเ ทสสทสฺสี โลกธาทู อกมฺปิตุถาติ ฅตฺวา
 ปวุตฺตา สมณฺเนน ชมฺมา ฯ เตนาท ภควา

โกโธ โมสวชฺชณฺจ กถํถา จ
 เอเตปิ ชมฺมา ทวยเมว สนฺเต
 กถํถี ฅาณปถาย ลิกฺข
 ฅตฺวา ปวุตฺตา สมณฺเนน ชมฺมาติ ฯ

[๔๗๖] สาทํ อสาทณฺจ กุโตนิทานา
 กิสฺมี อสนฺเต น ภานฺติ เทเต
 วิภวํ ภาวณฺจาปี ยเมตมตฺถํ
 เอตมฺเม ปพฺรุหิ ยโตนิทานํ ฯ

[๔๗๗] สาทํ อสาทณฺจ กุโตนิทานาติ สาทาสาทา กุโตนิทานา

กุโตะ ชาตา กุโตะ สยชาตา กุโตะ นิพพตตะตา กุโตะ อภินิพพตตะตา กุโตะ
 ปาตุภูตะตา กีนินทานา กีสุมุทยา กีสชาติกา กีสภวาติ สาตาสาตาทัน มุล
 ปุจฉติ ๑เป๑ สมุทยัม ปุจฉติ ปปุจฉติ ยาจติ อชฺฌเมสติ ปสาเทตีติ
 สาทัม อสาตญจ กุโตะนินทานา ๑

[๔๗๘] กีสุมิ อสนเต น ภวนติ เหตุติ กีสุมิ อสนเต
 อลวิชฺชมานเ [๑] อนุปลพฺภิมานเ สาตาสาตา น ภวนติ นปฺภวนติ
 น ชายนติ น สยชายนติ น นิพพตฺตุนติ นานินิพพตฺตุนตีติ กีสุมิ
 อสนเต น ภวนติ เหตุ ๑

[๔๗๙] วิภวํ ภวญจาปิ ยเมตมตฺถนติ กตโม สาตาสาตาทัน
 ภโว ๑ โย สาตาสาตาทัน ภโว สมภโว^๒ ชาติ สยชาติ นิพพตฺติ
 อภินิพพตฺติ ปาตุภโว อยํ สาตาสาตาทัน ภโว ๑ กตโม สาตาสาตาทัน
 วิภโว ๑ โย สาตาสาตาทัน ชโย วโย เภโท ปริภโท อนิจฺจตา
 อนตฺตรธานํ อยํ สาตาสาตาทัน วิภโว ๑ ยเมตมตฺถนติ ยํ ปรมตฺถนติ
 วิภวํ ภวญจาปิ ยเมตมตฺถ ๑

[๔๘๐] เอตมฺเม ปพฺรุหิ ยโตนินทานนติ เอตนติ ยํ ปุจฉามิ ยํ
 ยาจามิ ยํ อชฺฌเมสามิ ยํ ปสาเทมิ ๑ ปพฺรุหีติ พฺรุหิ [๓] อาจิกฺข
 เทเสหิ ปญญาเปหิ ปญฺจเปหิ วิวร วิภช อุตฺตทานิกโรหิ ปกาเสหีติ
 เอตมฺเม ปพฺรุหิ ๑ ยโตนินทานนติ ยนินทานํ ยสมุทยัม ยชาติกัม ยภวานติ
 เอตมฺเม ปพฺรุหิ ยโตนินทานํ ๑ เตนาท โส นิम्मิตโต

สาทัม อสาตญจ กุโตะนินทานา

กีสุมิ อสนเต น ภวนติ เหตุ

วิภวํ ภวญจาปิ ยเมตมตฺถ

เอตมฺเม ปพฺรุหิ ยโตนินทานนติ ๑

๑ ม. เอตถนตฺเร นตฺถีติ ทิสฺสติ ๑ อีโต ปร์ เอว ฆาตพพ ๑

๒ ม. ปภโว ๑

๓ ม. ย. เอตถนตฺเร วเทหีติ ทิสฺสติ ๑

[๔๘๑] ผลสนิทานํ สาทํ อสาทํ
 ผลเส อสนเต น ภวนติ เทเต
 วิภवं ภวญจาปี ยเมตมตถํ
 เอตนเต ปพฐมิ อิตฺตนิทานํ ฯ

[๔๘๒] ผลสนิทานํ สาทํ อสาทนติ สุขเวทนียํ ผลสํ ปฏิจจ
 อุปฺปชฺชติ สุขฯ เวทนา ฯ สาทํ ตสเสว สุขเวทนียสฺส ผลสฺส นโรธา
 [๒] ตชฺชํ เวยิตํ สุขเวทนียํ ผลสํ ปฏิจจ อุปฺปนฺนา สุขฯ เวทนา
 สาทํ นโรธมฺติ สาทํ วุปฺสมฺมตฺติ ฯ ทุกฺขเวทนียํ ผลสํ ปฏิจจ อุปฺปชฺชติ
 ทุกฺขา เวทนา ฯ สาทํ ตสเสว ทุกฺขเวทนียสฺส ผลสฺส นโรธา [๓]
 ตชฺชํ เวยิตํ ทุกฺขเวทนียํ ผลสํ ปฏิจจ อุปฺปนฺนา ทุกฺขา เวทนา สาทํ
 นโรธมฺติ สาทํ วุปฺสมฺมตฺติ ฯ อทุกฺขมสุขเวทนียํ ผลสํ ปฏิจจ อุปฺปชฺชติ
 อทุกฺขมสุขฯ เวทนา ฯ สาทํ ตสเสว อทุกฺขมสุขเวทนียสฺส สุขเวทนียสฺส
 ผลสฺส นโรธา [๔] ตชฺชํ เวยิตํ อทุกฺขมสุขเวทนียํ ผลสํ ปฏิจจ
 อุปฺปนฺนา อทุกฺขมสุขฯ เวทนา สาทํ นโรธมฺติ สาทํ วุปฺสมฺมตฺติ ฯ
 ผลสนิทานํ สาทํ อสาทนติ สาทาสาทา ผลสนิทานา ผลสสมุทฺยา
 ผลสชาติกา ผลสฺปฺปภาวติ ผลสนิทานํ สาทํ อสาทํ ฯ

[๔๘๓] ผลเส อสนเต น ภวนติ เทเตติ ผลเส อสนเต
 อลวิชฺชมาเน [๕] อนฺุปลพฺภิมานเ สาทาสาทา น ภวนติ นปฺปภวนติ
 น ชายนติ น สณฺชายนติ น นิพฺพตฺตนติ นานินิพฺพตฺตนติ น
 ปาตฺถภวนตีติ ผลเส อสนเต น ภวนติ เทเต ฯ

[๔๘๔] วิภवं ภวญจาปี ยเมตมตถนติ ภวทิมฺฺลปิ ผลสนิทานา
 วิภวทิมฺฺลปิ ผลสนิทานา ฯ ยเมตมตถนติ ยํ ปรมตถนติ วิภवं
 ภวญจาปี ยเมตมตถํ ฯ

๑ ม. ยา ฯ ๒,๓,๔ ม. เอตถนตเร ยนติ ทิสฺสตี ฯ

๕ ม. เอตถนตเร นตฺถีติ อตฺถิ ฯ

[๔๘๕] เอตนุเต ปพฐุมิ อีโตนิทานนุติ เอตนุติ ยัม ปุจฉลลิ ยัม
 ยาจลลิ ยัม อชฺฌเมสลลิ ยัม ปสาเทลลิ ฯ ปพฐุมิตี พฐุมิ อาจิกุขามิ เทเสมิ
 ปณฺณปาเปมิ ปญฺจเปมิ วิวรามิ วิฆขามิ อุตฺตธานีกรโอมิ ปกาเสมีติ
 เอตนุเต ปพฐุมิ ฯ อีโตนิทานนุติ อีโตผลฺสนิทานํ ผลฺสนสมุหยํ ผลฺสนชาติกํ
 ผลฺสนปฺปภาวนุติ เอตนุเต ปพฐุมิ อีโตนิทานํ ฯ เตนาท ภาควา

ผลฺสนิทานํ สาทํ อสาทํ

ผลฺเส อสนุเต น ภวานุติ เทเต

วิภวํ ภาวญจาปิ ยเมตมตฺถ

เอตนุเต ปพฐุมิ อีโตนิทานํ ฯ

[๔๘๖] ผลฺโส นุ โลกสมิ กุโตนิทานโน

ปริคฺคหา วาปิ กุโต ปหฺตุตา

กิสฺมี อสนุเต น มมตฺตมตฺถิ

กิสฺมี วิญฺญเต น ผุสนุติ ผลฺสา ฯ

[๔๘๗] ผลฺโส นุ โลกสมิ กุโตนิทานโนติ ผลฺโส กุโตนิทานโน
 กุโต ชาโต กุโต สณฺชาโต กุโต นิพฺพตฺโต กุโต อภินิพฺพตฺโต กุโต
 ปาตุภูโต กีนิทาโน กีสฺมุทโย กีสฺชาติโก กีสฺภวโติ ผลฺสนฺสนฺ มฺลํ
 ปุจฉติ [๑] ฯ เปฯ สมุหยํ ปุจฉติ ปปุจฉติ ยาจติ อชฺฌเมสติ
 ปสาเทตีติ ผลฺโส นุ โลกสมิ กุโตนิทานโน ฯ

[๔๘๘] ปริคฺคหา วาปิ กุโต ปหฺตุตาติ ปริคฺคหา กุโต ปหฺตุตา
 กุโต ชาตา กุโต สณฺชาตา กุโต นิพฺพตฺตา กุโต อภินิพฺพตฺตา กุโต
 ปาตุภูตา กีนิทานา กีสฺมุทยา กีสฺชาติกา กีสฺภวาติ ปริคฺคหานํ มฺลํ
 ปุจฉติ ฯ เปฯ สมุหยํ ปุจฉติ ปปุจฉติ ยาจติ อชฺฌเมสติ ปสาเทตีติ
 ปริคฺคหา วาปิ กุโต ปหฺตุตา ฯ

๑ ม. เอตฺถนุเตเร เหตุํ ปุจฉตีติ ทิสฺสนุติ ฯ

[๔๘๙] กิสมิ อสนเต น มมตตมตติ กิสมิ อสนเต
อสิวิชชมานเ อนุปลพภิกขมานเ มมตตนา นตติ น สนฺติ น สวิชชนฺติ
นุปลพภนฺติ ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา วุปสนฺตา ปฏฺฐิปปสฺสทฺธา อภพฺพุ-
ปตฺตติกา ญาณคฺคินา ททฺธมาติ กิสมิ อสนเต น มมตตมตติ ฯ

[๔๙๐] กิสมิ วิญฺเฏ น พุสนฺติ ผลสาติ กิสมิ วิญฺเฏ
วิภาวเต^๑ อติกฺกนฺเต สมตฺติกฺกนฺเต วิตฺตวตฺเต น ผลสา^๒ พุสนฺตีติ
กิสมิ วิญฺเฏ น พุสนฺติ ผลสา ฯ เตนาห โส นิम्मิตฺเต

ผลโส นุ โลกสมิ กุโตนิทาโน
ปริคฺคหา วาปี กุโตะ ปหฺตุตา
กิสมิ อสนเต น มมตตมตติ
กิสมิ วิญฺเฏ น พุสนฺติ ผลสาติ ฯ

[๔๙๑] นามญจ รูปญจ ปฏฺฐิจจ ผลโส
อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหานิ
อิจฺฉายสนฺตฺยา น มมตตมตติ
รูปเ วิญฺเฏ น พุสนฺติ ผลสา ฯ

[๔๙๒] นามญจ รูปญจ ปฏฺฐิจจ ผลโสติ จกฺขุญจ ปฏฺฐิจจ รูปเ
จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญานํ ตินฺนํ สงฺคติ ผลโส จกฺขุญจ^๓ รุปา จ
รูปสมิ จกฺขุสมฺผลสํ จเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ฐมา นามสมิ เอวมฺปิ
นามญจ รูปญจ ปฏฺฐิจจ ผลโส ฯ โสตญจ ปฏฺฐิจจ สทฺเท จ อุปฺปชฺชติ
โสตวิญฺญานํ ตินฺนํ สงฺคติ ผลโส โสตญจ สทฺทา จ รูปสมิ
โสตสมฺผลสํ จเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ฐมา นามสมิ เอวมฺปิ นามญจ
รูปญจ ปฏฺฐิจจ ผลโส ฯ ฆานญจ ปฏฺฐิจจ คนฺธเ จ อุปฺปชฺชติ
ฆานวิญฺญานํ ตินฺนํ สงฺคติ ผลโส ฆานญจ คนฺธา จ รูปสมิ
ฆานสมฺผลสํ จเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ฐมา นามสมิ เอวมฺปิ นามญจ

๑ ลี. ม. วิภาวเต ฯ   ๒ ม. ผลสา น พุสนฺตีติ ฯ   ๓ ม. จกฺขุ จ ฯ

รูปฌจ ปฏิจจ ผลโส ๑ ชิวหฌจ ปฏิจจ รเส จ อุปปชชติ
 ชิวหาวิญญาณํ ตินฺณํ สงฺคติ ผลโส ชิวหา จ รสา จ รูปสฺมี
 ชิวหาสมฺผลสฺ จเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ฌมฺมา นามสฺมี เอวมฺปิ นามฌจ
 รูปฌจ ปฏิจจ ผลโส ๑ กายฌจ ปฏิจจ โผฏฺฐพฺเพ จ อุปปชชติ
 กายวิญญาณํ ตินฺณํ สงฺคติ ผลโส กาโย จ โผฏฺฐพฺพา จ รูปสฺมี
 กายสมฺผลสฺ จเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ฌมฺมา นามสฺมี เอวมฺปิ นามฌจ
 รูปฌจ ปฏิจจ ผลโส ๑ มนฌจ ปฏิจจ ฌมฺเม จ อุปปชชติ
 มโนวิญญาณํ ตินฺณํ สงฺคติ ผลโส วตฺถุรูปํ รูปสฺมี ฌมฺมา รูปิโน
 รูปสฺมี มโนสมฺผลสฺ จเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ฌมฺมา นามสฺมี เอวมฺปิ
 นามฌจ รูปฌจ ปฏิจจ ผลโส ๑

[๔๙๓] อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหณฺตี อิจฺฉา วุจฺจติ ตณฺหา โย
 ราโค สาราคิ ๑เป๑ อภิชฺฉมา โลภิ อกฺุสลมฺมูลํ ๑ ปริคฺคหาติ
 เทว ปริคฺคหา ตณฺหาปริคฺคโห จ ทิฏฺฐิจิปริคฺคโห จ ๑เป๑ อัย
 ตณฺหาปริคฺคโห ๑เป๑ อัย ทิฏฺฐิจิปริคฺคโห ๑ อิจฺฉานิทานานิ
 ปริคฺคหณฺตี ปริคฺคหา อิจฺฉานิทานา อิจฺฉาเหตุกา อิจฺฉาปจฺจยา
 อิจฺฉาการณา อิจฺฉาปภวติ อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหณฺตี ๑

[๔๙๔] อิจฺฉายสนฺตฺยา น มมตฺตมตฺถิตฺติ อิจฺฉา วุจฺจติ
 ตณฺหา โย ราโค สาราคิ ๑เป๑ อภิชฺฉมา โลภิ อกฺุสลมฺมูลํ ๑ มมตฺตาทิ
 เทว มมตฺตาทา ตณฺหามมตฺตตฺตจ ทิฏฺฐิจิมมตฺตตฺตจ ๑เป๑ อิทํ
 ตณฺหามมตฺตํ ๑เป๑ อิทํ ทิฏฺฐิจิมมตฺตํ ๑ อิจฺฉายสนฺตฺยา น มมตฺต-
 มตฺถิตฺติ อิจฺฉาย อสนฺตฺยา อสฺวิชฺชมานาย [๑] นุปลพฺภิมานาย
 มมตฺตาทา นตฺถิ น สนฺติ น สฺวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺติ ปหีนา สมฺจุจฺฉินฺหา
 วุปลนฺตาทา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมาติ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร นตฺถิตฺติ ทิสฺสติ ๑

อิจฉายสนตฺยา น มมตตมตฺถิ ฯ

[๔๙๕] รูป เวท น ผุสนฺติ ผุสฺสาติ รูปติ จตฺตาริ จ มหาภูตา จตฺนฺนญจ มหาภูตานํ อุปาหยาธิ ๑ รูป เวทติ จตฺติ การณฺหิ ๑ รูป วิภูตํ โหติ ภาตวิภูเตน ตีรณวิภูเตน ปหานวิภูเตน สมตฺติกฺกมวิภูเตน ๑

กถํ ภาตวิภูเตน รูป วิภูตํ โหติ ๑ รูป ชานาติ ยงฺกิณฺจิ รูป สพฺพํ รูป จตฺตาริ จ มหาภูตา ๒ จตฺนฺนญจ มหาภูตานํ อุปาหยาธิ ๑ ชานาติ ปสฺสติ เอวํ ภาตวิภูเตน รูป วิภูตํ โหติ ๑

กถํ ตีรณวิภูเตน รูป วิภูตํ โหติ ๑ เอวํ ภาตํ กตฺวา รูป ตีเรติ อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคฺโต คณฺหาโต สลฺลโต อฆฺโต อาพาธโต ปฺรโต ปโลกโต อีติโต อุปทฺทวโต ภยโต อุปสคฺคโต จลโต ปภงฺคโต อทฺฐวโต อตาณโต อเลณโต อสรณโต วิตฺตโต ตฺวจฺฉโต สฺขณฺโต อนตฺตโต อาทึนฺวโต วิปริณามธมฺมโต อสารกโต อฆมฺมโต วจกโต วิภวโต สาสวโต สงฺขตโต มารามิสโต ชาตฺธมฺมโต ชราธมฺมโต พฺยาธธมฺมโต มรณธมฺมโต โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาธมฺมโต สงฺกิลลิตฺธมฺมโต สมฺมุขโต อตฺถงฺคมโต อสฺสาทโต อาทึนฺวโต นิสฺสรณโต ตีเรติ เอวํ ตีรณวิภูเตน รูป วิภูตํ โหติ ๑

กถํ ปหานวิภูเตน รูป วิภูตํ โหติ ๑ เอวํ ตีเรตฺวา ๓ รูป ฉนฺทราคํ ปชฺหติ วินฺนฺเตติ พฺยณฺตฺติกโรติ อนภาวงฺคเมติ ๑ วุตฺตํ เหน้ ภาควตา โย ๔ รูป ภิกฺขเว ๔ ฉนฺทราโค ตํ ปชฺหถ เอวณฺตํ [๕] ปหีนํ ภวิสฺสติ อฺจุฉินฺนฺมุลํ ตาลาวตฺถกตํ อนภาวงฺคตํ อายตี อนุปฺปาทธมฺมํ ๖ เอวํ ปหานวิภูเตน รูป วิภูตํ โหติ ๑

๑ ส. ม. จตฺตาริ ๑

๒ ส. ม. จตฺตาริ จ มหาภูตานํ ๑

๓ ม. ตีเรตฺวา ๑ เอวณฺตํ ๑

๔-๕ ม. โย ภิกฺขเว รูปสฺมี ๑

๕ ม. อตฺถงฺคตฺเร รูปนฺติ ทิสฺสติ ๑

๖ ม. อนุปฺปาทธมฺมนฺติ ๑

กถํ สมตักกมวิญญเตน รูปํ วิญญตํ โหติ ฯ จตสฺส อรูป-
 สสมาปตฺตโย ปฏฺฐิตทตฺตสฺส รุปา วิญญตา โหนติ วิภาวิตา อตักกนฺตา
 สมตักกนฺตา วีติวตฺตา เอวํ สมตักกมวิญญเตน รูปํ วิญญตํ โหติ ฯ อิมเห
 จตฺตฺหิ การณฺเห รูปํ วิญญตํ โหติ ฯ

รูปเ วิญญเต น พุสฺสนฺติ ผลสฺสาติ รูปเ วิญญเต วิภาวिते
 อตักกนฺเต สมตักกนฺเต วีติวตฺเต ปณฺจ ผลสฺสา น พุสฺสนฺติ จกฺขุสมผลสฺโส
 โสตสมผลสฺโส ฆานสมผลสฺโส ชิวหาสมผลสฺโส กายสมผลสฺโสติ รูปเ
 วิญญเต น พุสฺสนฺติ ผลสฺสา ฯ เตนาห ภควา

นามณฺจ รูปณฺจ ปฏฺฐิจฺจ ผลสฺโส

อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหานิ

อิจฺฉายสนฺตฺยา น มมตฺตมตฺถิ

รูปเ วิญญเต น พุสฺสนฺติ ผลสฺสาติ ฯ

[๔๔๖]

กถํสเมตฺตสฺส วิภเวติ รูปํ

สุขํ ทฺกฺขํ^๑ วาปี กถํ วิภเวติ

เอตมฺเม ปพฺรฺุหิ ยถา วิภเวติ

ตํ ชานิยาม^๒ อิติ เม มโน อหุ ฯ

[๔๔๗] กถํสเมตฺตสฺส วิภเวติ รูปนฺติ กถํสเมตฺตสฺส กถํปฏิปนฺนสฺส
 กถํอิริยนฺตสฺส กถํปวตฺเตนฺตสฺส^๓ กถํปาเลนฺตสฺส กถํยเพนฺตสฺส
 กถํยาเพนฺตสฺส รูปํ วิภเวติ วิภาวียติ อตักกมียติ สมตักกมียติ
 วีติวตฺติยติ อตํสเมตฺตสฺส วิภเวติ รูปํ ฯ

[๔๔๘] สุขํ ทฺกฺขํ วาปี กถํ วิภเวตีติ สุขณฺจ ทฺกฺขณฺจ กถํ
 วิภเวติ วิภาวียติ อตักกมียติ สมตักกมียติ วีติวตฺติยติติ สุขํ
 ทฺกฺขํ วาปี กถํ วิภเวติ ฯ

๑ ม. ทฺกฺขณฺจวาปี ฯ ๒ ม. ชานิยามาติ ฯ ๓ ส. วตฺตนฺตสฺส, ม. วตฺเตนฺตสฺส ฯ

[๔๙๔] เอตมฺเม ปพฺรุษิ ยถา วิโมตฺตีติ เอตนฺติ ยํ ปุจฺฉามิ ยํ
 ยาจามิ ยํ อชฺฌเณสามิ ยํ ปสาเทมฺมีติ เอตํ ๑ เม ปพฺรุษีติ เม พฺรุษิ^๑
 อาจิกฺข เทเสหิ ปณฺณาเปหิ ปญฺจเปหิ วิวร วิฆช อุตฺตตานีกรโหหิ ปกาเสหีติ
 เอตมฺเม ปพฺรุษิ ๑ ยถา วิโมตฺตีติ ยถา วิโมติ วิภาวียุยติ อติกกมียุยติ
 สมตีกกมียุยติ วีติวตฺติยยุตฺตีติ เอตมฺเม ปพฺรุษิ ยถา วิโมติ ๑

[๕๐๐] ตํ ชานियาม อิติ เม มโน อหฺตุติ ตํ ชานियามาติ ตํ
 ชานเญยยาม อาชานเญยยาม วิชานเญยยาม ปญฺฉิวิชานเญยยาม ปญฺฉิวิชเญยยามาติ
 ตํ ชานियาม ๑ อิติ เม มโน อหฺตุติ [๒] อิติ เม จิตฺตํ อหฺ อิติ
 เม สงฺกปโป อหฺ อิติ เม วิญฺญาณํ อหฺตุติ ตํ ชานियาม อิติ เม มโน
 อหฺ ๑ เตนหาท โส นิम्मิตฺโต

กถํสเมตฺตส วิโมติ รุปรูป
 สฺขํ หุขํ วาปี กถํ วิโมติ
 เอตมฺเม ปพฺรุษิ ยถา วิโมติ
 ตํ ชานियาม อิติ เม มโน อหฺตุติ ๑

[๕๐๑] น สณฺณสณฺณิ น วิสณฺณสณฺณิ
 โนปิ อสณฺณิ น วิญฺจตฺตสณฺณิ
 เอวํสเมตฺตส วิโมติ รุปรูป
 สณฺณานิทานา หิ ปปณฺจสงฺขา ๑

[๕๐๒] น สณฺณสณฺณิ น วิสณฺณสณฺณิติ สณฺณสณฺณิโน
 วุจฺจนฺติ เย ปกตฺติสณฺณาย จิตฺตา นปิ โส ปกตฺติสณฺณาย จิตฺโต ๑
 วิสณฺณสณฺณิโน วุจฺจนฺติ อุมฺมตฺตกา เย จ อุกฺขิตฺตจิตฺตานิ นปิ โส
 อุมฺมตฺตโก โนปิ ขิตฺตจิตฺโตติ น สณฺณสณฺณิ น วิสณฺณสณฺณิ ๑

[๕๐๓] โนปิ อสณฺณิ น วิญฺจตฺตสณฺณิติ อสณฺณิโน วุจฺจนฺติ
 นิโรธสมาปฺนนา เย จ อสณฺณสตฺตา นปิ โส นิโรธสมาปฺนโน โนปิ

๑ ม. ปพฺรุษิ ๑

๒ ม. เอตถนฺตเร อิติ เม มโน อหฺตุติ ทิสฺสนฺติ ๑

๓ ม. ขิตฺตจิตฺตา ๑

อสณณสโต ๑ วิภูตสณณิน วุจจนฺติ เย จตฺนํ อรูปสมาปตฺตินํ
ลาภินํ นปิ โส จตฺนํ อรูปสมาปตฺตินํ ลาภีติ โนปิ อสณณิน น
วิภูตสณณิน ๑

[๕๐๔] เอวํสเมตฺตสฺส วิภเวติ รุปนฺติ อธิ ภิกฺขุ สุขสฺส จ
ปหานา ๑เป๑ จตฺตถํ ฌานํ อูปสมปชฺช วิหริติ โส เอวํ สมหาหิตะ
จิตฺเต ปริสุทฺเต ปริโยทาเต อนนฺคเณ วิคตฺตูปกฺกิลเส มุทฺตฺตเ กมฺมนีเย
จิตฺเต อาเนชฺชปฺตเต อากาสาณญายตฺนสมาปตฺตติปฏิลาภตฺตาย จิตฺตํ
อภิเนหริติ อภินินฺนาเมติ อรูปมคฺคสมํคีติ เอวํสเมตฺตสฺส^๑ เอวंपฏิปนฺนสฺส
เอวํอิริยนฺตสฺส เอวํวตฺเตนฺตสฺส เอวंपาเลนฺตสฺส เอวंपเนนฺตสฺส
เอวंपยาเนนฺตสฺส รุปํ วิภเวติ วิภาวียฺยติ อติกกมียฺยติ สมตฺติกกมียฺยติ
วิตฺตวตฺตียฺยตีติ เอวํสเมตฺตสฺส วิภเวติ รุปํ ๑

[๕๐๕] สณฺณานิทานา หิ ปปญฺจสงฺขาติ ปปญฺจาเยว
ปปญฺจสงฺขา ตณฺหาปปญฺจสงฺขา ทิฏฺฐิปปปญฺจสงฺขา มานปปญฺจสงฺขา
สณฺณานิทานา สณฺณาสมฺมุทฺยา สณฺณาวาชาตฺติกา สณฺณาปภวาติ
สณฺณานิทานา หิ ปปญฺจสงฺขา ๑ เตนาห ภควา

น สณฺณสณฺณิน น วิสณฺณสณฺณิน

โนปิ อสณฺณิน น วิภูตสณฺณิน

เอวํสเมตฺตสฺส วิภเวติ รุปํ

สณฺณานิทานา หิ ปปญฺจสงฺขาติ ๑

[๕๐๖]

ยฺนตํ อปฺจุจฺฉิมฺห อกิตฺตยํ โน

อณฺณนตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พุทฺธิ

เอตฺตาวตฺตคฺคํ โน^๒ วทฺนฺติ เทเก

ยฺกขสฺส สุทฺธิ อธิ ปณฺทิตาเส

อุทฺทํ อณฺณปิ วทฺนฺติ เอตฺโต ๑

๑ ย. โป. อิตฺติสทฺโธ อตฺถิ ๑

๒ ม. หนุ ๑

[๕๐๗] ยนฺตํ อปฺจุฉิมฺห อกิตฺตยீ โนติ ยนฺตํ อปฺจุฉิมฺห
 อยาจิมฺห อชฺฌลิมฺห ปสาทยิมฺห ฯ อกิตฺตยี่ โนติ กิตฺติตํ ปกิตฺติตํ
 อาจิกฺขิตํ เกลสิํ ปณฺญาปิตํ ปญฺจปีตํ วิวฏฺฏํ วิภตฺตํ อุตฺตทานีกํ
 ปกาสิตฺนฺติ ยนฺตํ อปฺจุฉิมฺห อกิตฺตยี่ โน ฯ

[๕๐๘] อณฺณนฺตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พฺรหฺมีติ อณฺณนฺตํ ปุจฺฉาม
 อณฺณนฺตํ ยาจาม อณฺณนฺตํ อชฺฌลสํ อณฺณนฺตํ ปสาเทม อุตฺตริํ ตํ
 ปุจฺฉาม ฯ ตทิงฺฆ พฺรหฺมีติ อิงฺฆ พฺรหฺมิ อาจิกฺข เกลสิ ปณฺญาเปหิ
 ปญฺจเปหิ วิวร วิภช อุตฺตทานีกรโหติ ปกาเสหิติ อณฺณนฺตํ ปุจฺฉาม
 ตทิงฺฆ พฺรหฺมิ ฯ

[๕๐๙] เอตฺตาวตคฺคํ โน วทฺนฺติ เทเก ยกฺขสฺส สฺสุทฺธิ อិธ
 ปณฺธิตาเสติ เอเก สมณพฺราหมณา เอตฺตาวตา^๑ อรูปสฺมาปตฺติยา อคฺคํ
 เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ^๒ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรํ วทฺนฺติ กถฺนฺติ ภาณฺนฺติ
 ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺติ ฯ ยกฺขสฺสชาติ สตฺตสฺส นรฺสฺส มานวฺสฺส โปสฺส
 ปุคฺคลสฺส ชีวสฺส ชาตฺสฺส ชนฺตฺสฺส อิทฺทคฺคฺสฺส มนุชฺสฺส ฯ สฺสุทฺธินฺติ
 สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปริสฺสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี ฯ อិธ ปณฺธิตาเสติ อิธ
 ปณฺธิตวาทา ธีรวาทา^๓ ฌายวาทา^๔ เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา
 จานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ เอตฺตาวตคฺคํ โน วทฺนฺติ เทเก ยกฺขสฺส
 สฺสุทฺธิ อิธ ปณฺธิตาเส ฯ

[๕๑๐] อุกาหุ อณฺณปี วทฺนฺติ เอตฺโตติ อุกาหุ เอเก
 สมณพฺราหมณา เอตา อรูปสฺมาปตฺติโย อติกกมิตฺวา สมตฺติกกมิตฺวา
 วิตฺตวตฺติตฺวา^๕ เอตฺโต อรูปโต^๖ อณฺณํ อุตฺตริํ ยกฺขสฺส สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ
 ปริสฺสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทฺนฺติ กถฺนฺติ ภาณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ
 โวหฺรณฺตีติ อุกาหุ อณฺณปี วทฺนฺติ เอตฺโต ฯ เตนานฺท โส นิम्मิตฺโต

๑ ม. โป. เอตา อรูปสฺมาปตฺติโย ฯ ๒ ม. วิสฺสุทฺธิ ฯ ๓ ส. ม. ธีรวาทา ฯ เอวมฺปริปี ฯ
 ๔ ม. ฌายวาทา ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๕ ส. ม. อวิตฺตวตฺติตฺวา ฯ ๖ ส. ม. อรูปสฺมาปตฺติโต ฯ

ยนต์ อปุจฉิมห อกิตตยี่ โน
 อณณนต์ ปุจฉาม ททิงฆ พฐุหิ
 เอตตาวตคัค โน วทนต์ิ เทเก
 ยกขสฺส สฺหุธี อิตฺ ปณฺทิตาเส
 อุกาหุ อณณปี วทนต์ิ เอตฺโตตติ ฯ

[๕๑๑] เอตตาวตคัคปี วทนต์ิ เทเก
 ยกขสฺส สฺหุธี อิตฺ ปณฺทิตาเส
 เตลฺล์ ปุเนเก สมยํ วทนต์ิ
 อนฺุปาทิสเสเส กุสลาวทานา ฯ

[๕๑๒] เอตตาวตคัคปี วทนต์ิ เทเก ยกขสฺส สฺหุธี อิตฺ
 ปณฺทิตาเสติ สนนฺเตเก สมณพฺรหฺมณฺนา สสฺสทวาทา เอตตาวตคัค^๑
 อรูปสมาปตฺติยา อคคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวโร วทนต์ิ
 กถณฺติ ฆณฺณติ ทิปยณฺติ โวหฺรณฺติ ฯ ยกขสฺสชาติ สตฺตสฺส นรฺสฺส
 มานวสฺส โปสฺสสฺส ปุคฺคลสฺส ชีวสฺส ชาตฺสฺส ชนฺตฺสฺส อินฺทคฺุสฺส
 มนฺุชฺสฺส ฯ สฺหุธิณฺติ สฺหุธี วิสฺหุธี ปริสฺหุธี มุตฺตตี วิมุตฺตตี ปริมุตฺตตี ฯ
 อิตฺ ปณฺทิตาเสติ อิตฺ ปณฺทิตวาทา ธีรวาทา ฌาณวาทา เหตุวาทา
 ลกฺขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย ลหฺุธิยาติ เอตตาวตคัคปี
 วทนต์ิ เทเก ยกขสฺส สฺหุธี อิตฺ ปณฺทิตาเส ฯ

[๕๑๓] เตลฺล์ ปุเนเก สมยํ วทนต์ิ อนฺุปาทิสเสเส กุสลาวทานาติ
 เตลฺล์เยว สมณพฺรหฺมณฺนานํ เอเก สมณพฺรหฺมณฺนา อฺุจฺเจทวาทา
 ภวตฺทชฺชิตา วิภวํ อภินนฺทนต์ิ เต สตฺตสฺส สมนํ อฺุปสมํ วุปสมํ นิโรธํ
 ปฏฺุิปฺปสฺสทฺธ^๒ วทนต์ิ ยโต กิร^๓ โภ อยํ อตฺตตา กายสฺส ฌา
 อฺุจฺฉินฺทติ วินสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณฺนา เอตตาวตคัค อนฺุปาทิสเสโสติ ฯ
 กุสลาวทานาติ กุสลวาทา ปณฺทิตวาทา ธีรวาทา ฌาณวาทา เหตุวาทา

๑ ม. เอตา ฯ

๒ ม. ปโตตฺถเกสฺสุ อิตฺติสทฺโห อตฺติ ฯ

๓ ส. ม. กิ ฯ

ลกขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย ลหุชียาติ เตสํ ปุเนเก
สมยํ วทนฺติ อนฺุปาทีเสเส กุสลาวทานา ฯ เตนานท ภควา

เอตตาวตคฺคํปี วทนฺติ เหเก
ยกฺขสฺส สฺหุชึ อิจ ปณฺทิตาเส
เตสํ ปุเนเก สมยํ วทนฺติ
อนฺุปาทีเสเส กุสลาวทานาติ ฯ

[๕๑๔] เอเต จ ฅตฺวา อุปนีสฺลิตาติ
ฅตฺวา มฺุเน นิสฺสเย โส วิมฺลึ
ฅตฺวา วิมฺุตโต น วิวาทเมติ
ภวามวาย น สมเมติ ชีโร ฯ

[๕๑๕] เอเต จ ฅตฺวา อุปนีสฺลิตาติ เอเตติ ทิฏฺฐิจิตฺติเก ฯ
อุปนีสฺลิตาติ สฺสสฺสททิฏฺฐินิสฺลิตาติ ฅตฺวา อุจฺเจททิฏฺฐินิสฺลิตาติ
ฅตฺวา สฺสสฺสตุจฺเจททิฏฺฐินิสฺลิตาติ ฅตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
วิภวยิตฺวา วิภฺุตํ กตฺวาติ เอเต จ ฅตฺวา อุปนีสฺลิตาติ ฯ

[๕๑๖] ฅตฺวา มฺุเน นิสฺสเย โส วิมฺลึติ มฺุเนติ โมนํ วุจฺจติ
ฅาณํ ฯเปฯ สงฺกชาลมตฺติจฺจ โส มฺุเน ฯ มฺุเน สฺสสฺสททิฏฺฐินิสฺลิตาติ
ฅตฺวา อุจฺเจททิฏฺฐินิสฺลิตาติ ฅตฺวา สฺสสฺสตุจฺเจททิฏฺฐินิสฺลิตาติ ฅตฺวา
ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภวยิตฺวา วิภฺุตํ กตฺวา ฯ โส วิมฺลึติ
ปณฺทิตโต ปณฺณววา พุทฺธิมา ฅาณึ วิภาวี เมธาวีติ ฅตฺวา มฺุเน
นิสฺสเย โส วิมฺลึ ฯ

[๕๑๗] ฅตฺวา วิมฺุตโต น วิวาทเมตีติ ฅตฺวา ชานิตฺวา
ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภวยิตฺวา วิภฺุตํ กตฺวา ฯ [๑] มฺุตโต วิมฺุตโต
ปริมฺุตโต สฺหุวิมฺุตโต อจฺจนฺตอนฺุปาทาวิมฺุเกเนน สฺพเพ สงฺขารา
อนิจฺจาติ ฅตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภวยิตฺวา วิภฺุตํ

๑ ม. เอตถนฺตเร วิมฺุตโตตีติ ทิสฺสตี ฯ

กตฺวา มุตฺโต วิมุตฺโต ปริมุตฺโต สุวิมุตฺโต อจฺจนตอนุปาทาวิโมกฺเขน
 สพฺเพ สงฺขารา ทฺกฺขาติ สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ฯเปฯ ยงฺกิณฺจ
 สมฺมุทฺตมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมฺนฺติ ฅตฺวา ซานฺติวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺหิตํ กตฺวา มุตฺโต วิมุตฺโต ปริมุตฺโต สุวิมุตฺโต
 อจฺจนตอนุปาทาวิโมกฺเขนาติ ฅตฺวา วิมุตฺโต ฯ น วิบาทเมตีติ น
 กลหํ กโรติ น ภณฺตฺนํ กโรติ น วิคฺคหํ กโรติ น วิบาทํ กโรติ
 น เมตฺถํ กโรติ ฯ วุตฺตํ เหนํ ภควตา เอวํ วิมุตฺตลิตฺโต โข
 อคฺคิเวสฺสน ภิภฺช น เกนฺจि สํวติ น เกนฺจิ วิวติ ยณฺจ โลก
 วุตฺตํ เตน จ โวหฺรติ อปฺรามสฺนฺติ ฯ ฅตฺวา วิมุตฺโต น วิบาทเมตี ฯ

[๕๑๘] ภาวภาย น สเมตี ธีโรติ ภาวภายาติ ภาวภาย^๑

กมฺมภาย ปฺนพฺภาย กามภาย กมฺมภาย กามภาย ปฺนพฺภาย
 รฺฐภาย กมฺมภาย รฺฐภาย ปฺนพฺภาย อรฺฐภาย กมฺมภาย
 อรฺฐภาย ปฺนพฺภาย ^๒ปฺนปฺนํ ภาย ปฺนปฺนํ คติยา ปฺนปฺนํ
 อุปฺตติยา ปฺนปฺนํ ปฺนฺนฺธิยา ปฺนปฺนํ อตฺตภาวภินิพฺพตฺติยา^๓ น
 สเมตี น สมากจฺจติ น คณฺหาติ น ปฺรามสฺติ นภินิวิสฺติ ฯ ธีโรติ
 ธีโร ปณฺทิตฺโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฅาณิ วิภาวี เมธาวิตฺติ ภาวภาย น
 สเมตี ธีโร ฯ เตนหา ภควา

เอเต จ ฅตฺวา อฺปนฺนฺสฺลิตาติ
 ฅตฺวา มฺนํ นิสฺสเย โส วิมฺสึ
 ฅตฺวา วิมุตฺโต น วิบาทเมตี
 ภาวภาย น สเมตี ธีโรติ ฯ

เอกาทศไม กลหวิบาทสุตตนิทเทโส นิญฺจิตฺโต ฯ

๑ ม. ภาย ฯ

๒-๓ ม. ปฺนปฺนพฺภาย ปฺนปฺนคติยา ปฺนปฺนอุปฺตติยา
 ปฺนปฺนปฺนฺนฺธิยา ปฺนปฺนอตฺตภาย ปฺนปฺนภินิพฺพตฺติยา ฯ

ปฏิปทํ มคฺคํ ชานาติ โส ฌมฺมํ เวทิตฺวา อณฺณมาลี อปสฺสึ ปฏิวิจฺเจตฺติ โย
 เอรํ ชานาติ ส เวทิตฺวา ฌมฺมํ ฯ

[๕๒๓] อิทํ ปฏิกฺโกสมเกวลี โสติ โย อิมํ ฌมฺมํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ
 มคฺคํ ปฏิกฺโกสตี อเกวลี โส อสมตฺโต [๑] อปริปฺนฺโณ นีโน
 นีโน โอมโก ลามโก ชตุโก ปริตฺโตติ อิทํ ปฏิกฺโกสมเกวลี โส ฯ
 เตนาห โส นิมฺมีโต

สกํ สกํ ทิฏฺฐิปริพฺพสาธา
 วิคฺคยฺห นานา กุสลา วทฺนฺติ
 โย เอรํ ชานาติ ส เวทิตฺวา ฌมฺมํ
 อิทํ ปฏิกฺโกสมเกวลี โสติ ฯ

[๕๒๔] เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทยนฺตี^๒
 พาโล ปโร อกุสโลติ จาหุ
 สจฺใจ นุ วาทิ กตฺโม อิมํ
 สพฺเพว ทิเม กุสลาวทานา ฯ

[๕๒๕] เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทยนฺตีติ เอรํ คเหตุวา อุกฺค-
 เหตุวา คณฺหิตฺวา ปรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวา วิวาทยนฺติ กลทํ กโรนฺติ
 ภณฺทนํ กโรนฺติ วิคฺคทํ กโรนฺติ วิวาทํ กโรนฺติ เมตฺถํ กโรนฺติ น ตวํ
 อิมํ ฌมฺมวินยํ อาชานาสิ ฯเปฯ นิพฺเพเจहि^๓ วา สเจ ปโหสีติ
 เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทยนฺติ ฯ

[๕๒๖] พาโล ปโร อกุสโลติ จาหุติ ปโร พาโล นีโน นีโน
 โอมโก ลามโก ชตุโก ปริตฺโต อกุสโล อวิทฺธา อวิชฺชาคโต อณฺณ
 อวิภาวี ทฺวปฺนฺโณติ เอวมํหํสุ เอรํ กถนฺติ เอรํ ภณฺนฺติ เอรํ
 ทิปยนฺติ เอรํ โวหฺรณฺตีติ พาโล ปโร อกุสโลติ จาหุ ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร โสติ ทิสฺสตี ฯ

๒ ย. วิวาทยนฺติ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ

๓ ม. นิพฺเพเจहि ฯ เอวมฺปริปี ฯ

[๕๒๗] สจฺใจ นุ วาโท กตโม อิมสฺนฺติ อิมสฺ สมน-
 พุราหฺมณานํ วาโท กตโม สจฺใจ ตจฺใจ ตเถ ภูโต ยาธาโว
 อวิปริโตติ สจฺใจ นุ วาโท กตโม อิมสฺ ๑

[๕๒๘] สพุเพว หิเม กุสลาวทานาติ สพุเพวิเม^๑ สมนพุราหฺมณา
 กุสลาวทา ปณฺติตวาทา ธีรวาทา ฌาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา
 การณวาทา จานวาทา สกาย ลหฺฐิยาติ สพุเพว หิเม กุสลาวทานา ๑
 เตนาห โส นิम्मิตฺโต

เอวมฺปิ วิคคฺยห วิวาทยนฺติ
 พาโล ปโร อกุสลโลติ จาหุ
 สจฺใจ นุ วาโท กตโม อิมสฺ
 สพุเพว หิเม กุสลาวทานาติ ๑

[๕๒๙] ปรสฺส เว^๒ ธมฺมมณานุชานํ
 พาโลมโก โหติ นินฺนปญฺเอย
 สพุเพว พาลา สุนินฺนปญฺเอยา
 สพุเพวิเม ทิฏฺฐิจิปริพฺพสาธา ๑

[๕๓๐] ปรสฺส เว ธมฺมมณานุชานนฺติ ปรสฺส ธมฺมํ ทิฏฺฐิจิ
 ปฏิปทํ มคฺคํ อนานุชานนฺโต อนานุปรสฺสนฺโต [๓] อนานุญญนฺโต
 อนานุโมทนฺโตติ ปรสฺส เว ธมฺมมณานุชานํ ๑

[๕๓๑] พาโลมโก โหติ นินฺนปญฺเอยติ ปโร พาโล โหติ นินฺ
 นินฺ โอมโก ลามโก ชตุกโก ปริตฺโต นินฺปญฺเอย นินฺนปญฺเอย
 โอมกปญฺเอย ลามกปญฺเอย ชตุกกปญฺเอย ปริตฺตปญฺเอยติ พาโลมโก
 โหติ นินฺนปญฺเอย ๑

[๕๓๒] สพุเพว พาลา สุนินฺนปญฺเอยาติ สพุเพวิเม สมน-
 พุราหฺมณา พาลา นินา นินินา โอมกา ลามกา ชตุกกา ปริตฺตา

๑ ส. สพุเพปิ อิม ๑ ๒ ม. ไป. เจ ๑ เอวมฺปิริปิ ๑

๓ ม. เอตถนฺตเร อนานุมนนฺโตติ ทิสฺสตี ๑

สพฺเพว หีนปญฺญา นินฺหปญฺญา โอมกปญฺญา ลามกปญฺญา
ชตฺตุกปญฺญา ปริตฺตปญฺญาตี สพฺเพว พาลา สุนฺหีนปญฺญา ฯ

[๕๓๓] สพฺเพวิเม ทิฏฺฐิจิปริพฺพสาณาตี สพฺเพวิเม สมณ-
พฺราหฺมณา ทิฏฺฐิจิตฺติกา เต ทฺวาสนฺนุจฺฉิยา ทิฏฺฐิจิตฺตานํ อญฺจตรญฺจตรํ
ทิฏฺฐิจิตฺตํ คเหตุวา อุคฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปฺรามลิตฺวา อภินิวิลิตฺวา
สกาย สกาย ทิฏฺฐิจฺฉิยา วสนฺติ ลํวสนฺติ อาวสนฺติ ปฺริวสนฺติ ฯ ยถา
อาคาริกา วา ฆเรสุ วสนฺติ สาปตฺติกา วา อาปตฺตีสุ วสนฺติ สกิลे
สา วา กิลेเสสุ วสนฺติ เอวเมว สพฺเพวิเม สมณพฺราหฺมณา ทิฏฺฐิจิ
คิตฺติกา เต ทฺวาสนฺนุจฺฉิยา ทิฏฺฐิจิตฺตานํ อญฺจตรญฺจตรํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ คเหตุวา
อุคฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปฺรามลิตฺวา อภินิวิลิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฺฐิจฺฉิยา
วสนฺติ ลํวสนฺติ อาวสนฺติ ปฺริวสนฺตีตี สพฺเพวิเม ทิฏฺฐิจิปริพฺพสาณา ฯ
เตนาห ภควา

ปรสฺส เว ฆมฺมมฺหานุชานํ
พาลอฺมโก โหติ นินฺหปญฺโณ
สพฺเพว พาลา สุนฺหีนปญฺญา
สพฺเพวิเม ทิฏฺฐิจิปริพฺพสาณาตี ฯ

[๕๓๔] สนฺทฺทิฏฺฐิจฺฉิยา เจ ปน วิวาทา^๑
ลํสฺสทฺตปญฺญา กุสลา มตีมา^๒
น เตลํ โกจิ ปฺริหีนปญฺโณ
ทิฏฺฐิจิ หิ เตลํปี ตถา สมตฺตทา ฯ

[๕๓๕] สนฺทฺทิฏฺฐิจฺฉิยา เจ ปน วิวาทาตี สกาย ทิฏฺฐิจฺฉิยา สกาย
ชนฺตฺติยา สกาย รุจฺฉิยา สกาย ลทฺธิยา วิวาทา^๓ ปฺริโยหาตา^๔
อสงฺกิลิฏฺฐาตี^๕ สนฺทฺทิฏฺฐิจฺฉิยา เจ ปน วิวาทา ฯ

๑ ม. เจว น วิวาทา ฯ สพฺพตฺถ อีหิสเมว ฯ ๒ ม. มุตติมา ฯ

๓ ม. อนวิวาทา อโวหาตา ฯ ๔ ไป. อปฺริโยหาตา ฯ ๕ ม. ลํกิลิฏฺฐา ลํกิลิฏฺฐาตี ฯ

[๕๓๖] สํสุทฺธปณฺณา กุสลา มตีมาติ สฺสุทฺธปณฺณา วิสฺสุทฺธปณฺณา
 ปริสฺสุทฺธปณฺณา โวหาตปณฺณา ปรีโยหาตปณฺณา ฯ อถวา สฺสุทฺทสฺสนา
 วิสฺสุทฺทสฺสนา ปรีสฺสุทฺทสฺสนา โวหาตทสฺสนา ปรีโยหาตทสฺสนาติ
 สํสุทฺธปณฺณา ฯ กุสลาติ กุสลา ปณฺชิตา ปณฺณวนฺโต พุทฺธิมนฺโต^๑
 ภาณินฺ วิภาวินฺ เมธาวิโนติ สํสุทฺธปณฺณา กุสลา ฯ มตีมาติ
 มตีมา ปณฺชิตา ปณฺณวนฺโต พุทฺธิมนฺโต ภาณินฺ วิภาวินฺ
 เมธาวิโนติ สํสุทฺธปณฺณา กุสลา มตีมา ฯ

[๕๓๗] น เตสํ โภจิ^๒ ปริหีนปณฺโถติ เตสํ สมณพฺรหฺมณานํ
 น โภจิ หีนปณฺโถ นิหีนปณฺโถ โอมกปณฺโถ ลามกปณฺโถ
 ชตฺกุกปณฺโถ ปริตฺตปณฺโถ [๓] ฯ อถวา^๓ สพฺเพว อคฺคปณฺณา
 เสฏฺฐปณฺณา วิเสฏฺฐปณฺณา ปาโมกฺขปณฺณา อุตฺตมปณฺณา ปวฺรปณฺณาติ
 น เตสํ โภจิ ปริหีนปณฺโถ ฯ

[๕๓๘] ทิฏฺฐิจิ^๔ ทิ เตสํปี ตถา สมตฺตาทิ เตสํ สมณ-
 พฺรหฺมณานํ ทิฏฺฐิจิ ตถา สมตฺตาทิ สสมาทินฺนา คหิตา ปรามภฺจฺจา
 อภินิวิฏฺฐา อชฺโฆสิตา อธิมฺตฺตาทิ ทิฏฺฐิจิ ทิ เตสํปี ตถา สมตฺตาทิ ฯ
 เตนาท ภาควา

สนฺททิฏฺฐิจิยา เจ ปน วิวาทา
 สํสุทฺธปณฺณา กุสลา มตีมา
 น เตสํ โภจิ ปริหีนปณฺโถ
 ทิฏฺฐิจิ ทิ เตสํปี ตถา สมตฺตาทิ ฯ

[๕๓๙] น วาหเมตํ ตถิวฺนฺติ^๕ พฺรุมิ
 ยมาหุ พาลา มิถุ อณฺณมณฺณ
 สกํ สกํ ทิฏฺฐิจิมกํสุ สจจํ
 ตสฺมา ทิ พาโลติ ปรั ทหนฺติ ฯ

๑ ม. อิทฺธิมนฺโต ฯ ๒ ม. เตสํ น โภจิ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
 ๓ ม. ไป. เอตฺถนฺตเร อตฺถิตฺติ ทิสฺสตี ฯ ๔ ม. อยํ สทฺโท นตฺถิ ฯ ๕ ม. ตถิวฺนฺติ ฯ

[๕๔๐] น วาหเมตํ ตถิวนฺติ พุรุมีติ นาติ ปฏิกฺเขไป ฯ
 เอตฺนฺติ ทฺวาสนฺนิจิวิญญูจิคตฺนฺติ นานํ เอตํ ตถํ ตจฺจํ ภูตํ ยาทาวิ
 อวิปริตฺนฺติ พุรุมิ อัจจิกฺขามิ เทเสมิ ปณฺณยาเปมิ ปณฺณสเปมิ วิวรามิ
 วิฆนามิ อุตฺตทานิกโรมิ ปกาเสมีติ น วาหเมตํ ตถิวนฺติ พุรุมิ ฯ

[๕๔๑] ยมาหุ พาลา มิถุ อณฺณมณฺณนฺติ มิถุติ เทว ชนา
 เทว กลหการกา เทว ฆณฺชนการกา เทว ฆสฺสการกา เทว
 วิวาทการกา เทว อธิกรณการกา เทว วาทินฺ เทว สลฺลปาภา^๑ ฯ เต
 อณฺณมณฺณํ พาลอ หีนฺ นินฺ หีนฺ โอมโก ลามโก ชตุกโก ปริตฺโตติ
 เอวมาหฺสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ฆณฺนฺติ เอวํ ทิปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ
 ยมาหุ พาลา มิถุ อณฺณมณฺณํ ฯ

[๕๔๒] สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจนฺติ สสฺสโต โลโก อิทฺเมว
 สจฺจํ โฆฆมณฺณนฺติ สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจํ ฯ อสฺสโต โลโก
 อิทฺเมว สจฺจํ โฆฆมณฺณนฺติ ฯเปฯ เหว หิทธิ น น หิทธิ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺนา อิทฺเมว สจฺจํ โฆฆมณฺณนฺติ สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจํ ฯ

[๕๔๓] ตสฺมา หิ พาลอติ ปริ ทนฺนตีติ ตสฺมาติ ตสฺมา
 ตํการณฺนา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา ปริ พาลอ หีนฺ นินฺ
 โอมโก ลามโก ชตุกโก ปริตฺโตติ ทนฺนติ ปสฺสนฺติ ทกฺขนฺติ
 โอลเณนฺติ นิชฺฌายนฺติ อุปฺปริกฺขนฺตีติ ตสฺมา หิ พาลอติ ปริ
 ทนฺนติ ฯ เตนานห ภาควา

น วาหเมตํ ตถิวนฺติ พุรุมิ

ยมาหุ พาลา มิถุ อณฺณมณฺณํ

สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจํ

ตสฺมา หิ พาลอติ ปริ ทนฺนตีติ ฯ

๑ ม. สลฺลปาภา ฯ

[๕๔๔] ยมาหุ สจฺจํ ตถิวนฺติ เอเก
 ตมาหุ อญฺเฌปี ตฺจฺจํ มุสาติ
 เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทยนฺติ
 กสฺมา น เอกํ สมณฺา วทนฺติ ฯ

[๕๔๕] ยมาหุ สจฺจํ ตถิวนฺติ เอเกติ ยํ ฌมฺมํ ทิฏฺฐิํ ปฏฺฐิพํ
 มคฺคํ เอเก สมณพฺราหฺมณฺา อิทํ สจฺจํ ตจฺจํ ภูตํ ยาถาวํ อวิปริตฺตนฺติ
 เอวมานํสุ เอวํ กถนฺติ เอวํ ภณฺนฺติ เอวํ ทิปยนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตีติ
 ยมาหุ สจฺจํ ตถิวนฺติ เอเก ฯ

[๕๔๖] ตมาหุ อญฺเฌปี ตฺจฺจํ มุสาตีติ ตเมว ฌมฺมํ ทิฏฺฐิํ
 ปฏฺฐิพํ มคฺคํ เอเก สมณพฺราหฺมณฺา เอตํ ตฺจฺจํ เอตํ มุสา เอตํ
 อภฺตํ เอตํ อลิกํ เอตํ อยาถาวนฺติ เอวมานํสุ เอวํ กถนฺติ เอวํ
 ภณฺนฺติ เอวํ ทิปยนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตีติ ตมาหุ อญฺเฌปี ตฺจฺจํ
 มุสาติ ฯ

[๕๔๗] เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทยนฺตีติ เอวํ คเหตุวา อุคฺคเหตุวา
 คณฺหิตฺวา ปฺรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวา วิวาทยนฺติ กลหํ กโรนฺติ ภณฺนฺนํ
 กโรนฺติ วิคฺคหํ กโรนฺติ วิวาทํ กโรนฺติ เมธคํ กโรนฺติ น ตวํ อิมํ
 ฌมฺมวินยํ อาชานาสี ฯเปฯ นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสีติ เอวมฺปิ
 วิคฺคยฺห วิวาทยนฺติ ฯ

[๕๔๘] กสฺมา น เอกํ สมณฺา วทนฺตีติ กสฺมาติ กสฺมา
 กิการณฺา กิเหตุ กิปรจฺจยา กินิทานา กิสมฺมุทยา กิชาติกา กิปรภาว
 น เอกํ วทนฺติ นานา วทนฺติ วิวิธํ วทนฺติ อญฺโฆณฺณํ วทนฺติ
 ปุณฺณํ วทนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปยนฺติ โวหฺรณฺตีติ กสฺมา น
 เอกํ สมณฺา วทนฺติ ฯ เตนานห โส นิมฺมิโต

๑-๑ ม. ตฺจฺจํ เอตํ มุสา เอตํ อภฺตํ เอตํ อลิกํ เอตํ อยาถาวํ เอตนฺติ ฯ

ยมาหุ สจจํ ตถิวนฺติ เอเก
 ตมาหุ อญฺเฌปี ตุจจํ มุสาติ
 เอวมปี วิคฺคยฺห วิวาทยนฺติ
 กสฺมา น เอกํ สมณฺา วทนฺตีติ ๑

[๕๕๔] เอกํ หิ สจจํ น ทุตียมตฺถิติ
 ยสฺมี ปชา โน วิวเท ปชานํ
 นานา เต สจฺจานิ สยํ ญฺนนฺติ
 ตสฺมา น เอกํ สมณฺา วทนฺตีติ ๑

[๕๕๕] เอกํ หิ สจจํ น ทุตียมตฺถิติติ เอกํ สจจํ วุจฺจติ
 ทุกฺขนิโรธํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺริปฺภินิสฺสคฺโค
 ตณฺหทฺขโย วิราโค นิโรธํ นิพฺพานํ ๑ อถว เอกํ สจจํ วุจฺจติ
 มคฺคสจจํ นียฺยานสจจํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺิปทา อริโย อฏฺฺงคฺโก
 มคฺโค เสยฺยถิํ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนโต
 สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิติ เอกํ หิ สจจํ น
 ทุตียมตฺถิติ ๑

[๕๕๖] ยสฺมี ปชา โน วิวเท ปชานนฺติ ยสฺมินฺติ ยมฺหิ
 สจฺเจ ๑ ปชาติ สตฺตาทิวจฺจํ ๑ ปชา^๑ ยํ สจจํ ปชานนฺตา อาชานนฺตา
 วิชานนฺตา ปฏฺิวิชานนฺตา ปฏฺิวิชฺฉนฺตา น กลหํ กเรยฺย^๒ น ภณฺทํ
 กเรยฺย น วิคฺคหํ กเรยฺย น วิวาทํ กเรยฺย น เมธคํ กเรยฺย กลหํ
 ภณฺทํ วิคฺคหํ วิวาทํ เมธคํ ปชฺเหยฺย วิโนทฺเหยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย
 อนภาวํคเมยฺยยาติ ยสฺมี ปชา โน วิวเท ปชานํ ๑

[๕๕๗] นานา เต สจฺจานิ สยํ ญฺนนฺตีติ นานา เต สจฺจานิ
 สยํ ญฺนนฺติ วทนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ ทีปยนฺติ โวหฺรณฺติ สฺสสโต โลโก
 อิทเมว สจจํ โมฆมญฺญนฺติ สยํ ญฺนนฺติ วทนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ

๑ ม. ปชานนฺติ ๑

๒ ม. กเรยฺย ... อนภาวํคเมยฺยนฺติ ๑

ที่ปยฺนฺติ โวหรนฺติ อสฺสโต โลโก ฯเปฯ เหว โหติ น น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ สยํ ญฺนฺติ
 วทฺนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ ที่ปยฺนฺติ โวหรนฺตฺติ นานา เต สจฺจานิ
 สยํ ญฺนฺติ ฯ

[๕๕๓] ตสฺมา น เอกํ สมณฺนา วทฺนฺตฺติ ตสฺมาติ ตสฺมา
 ตํการณฺนา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา น เอกํ วทฺนฺติ นานา
 วทฺนฺติ วิวิธํ วทฺนฺติ อณฺโณณณํ วทฺนฺติ ปุณฺณํ วทฺนฺติ กถนฺติ
 ภณฺนฺติ ที่ปยฺนฺติ โวหรนฺตฺติ ตสฺมา น เอกํ สมณฺนา วทฺนฺติ ฯ เตนานห
 กวา

เอกํ ทิ สจฺจํ น ทุติยมตฺถิ
 ยสฺมี ปชา โน วิวเท ปชานํ
 นานา เต สจฺจานิ สยํ ญฺนฺติ
 ตสฺมา น เอกํ สมณฺนา วทฺนฺตฺติ ฯ

[๕๕๔] กสฺมา นุ สจฺจานิ วทฺนฺติ นานา
 ปวาทียาเส กุสลาวทานา
 สจฺจานิ สุตฺตานิ พหฺนฺติ นานา
 อุททฺเต เต ตกฺกมฺนุสฺสรนฺติ ฯ

[๕๕๕] กสฺมา นุ สจฺจานิ วทฺนฺติ นานาติ กสฺมาติ กสฺมา
 กิการณฺนา กิเหตุ กิปจฺจยา กิณิทานา สจฺจานิ นานา วทฺนฺติ วิวิธานิ
 วทฺนฺติ อณฺโณณณานิ วทฺนฺติ ปุณฺณิ วทฺนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ ที่ปยฺนฺติ
 โวหรนฺตฺติ กสฺมา นุ สจฺจานิ วทฺนฺติ นานา ฯ

[๕๕๖] ปวาทียาเส กุสลาวทานาติ ปวาทียาเสติ วิปวทฺนฺตฺติปิ
 ปวาทียาเส ฯ อถวา สกํ สกํ ทิฏฺฐิคตํ ปวทฺนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ
 ที่ปยฺนฺติ โวหรนฺติ สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ
 ปวทฺนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ ที่ปยฺนฺติ โวหรนฺติ อสฺสโต โลโก ฯเปฯ

เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา อิทเมว สจจํ
 โมฆมณฺเณนฺติ ปวทฺนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ที่ปยนฺติ โวหฺรณฺติ ๑
 กุสลาวทานาติ กุสลาวทา ปณฺตฺติตวาทา อีรวาทา ฌาณวาทา เหตุวาทา
 ลกขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย ลหุธิยาติ ปวาธิยาเส
 กุสลาวทานา ๑

[๕๕๗] สจฺจานิ สุตฺตานิ พหฺนฺนิ นานาติ สจฺจานิ สุตฺตานิ พหฺนฺนิ^๑
 นานานิ วิวิทฺยานิ อภฺยโณณฺณานิ ปุณฺณินฺติ สจฺจานิ สุตฺตานิ พหฺนฺนิ นานา ๑

[๕๕๘] อุทาทุ เต ตกฺกมฺนุสฺสรณฺตฺติติ อุทาทุ ตกฺกเกน วิตกฺกเกน^๒
 สงฺกปฺเปน ยายนฺติ นียยนฺติ วุยฺหนฺติ สํหฺริยนฺตฺติติ เอวมฺปิ อุทาทุ
 เต ตกฺกมฺนุสฺสรณฺตฺติ ๑ อถวา ตกฺกปริยาหฺมฺมํ วิมฺสาณฺจฺริตํ สยํ
 ปฏฺฏิภาณํ^๓ วทฺนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ที่ปยนฺติ โวหฺรณฺตฺติติ เอวมฺปิ
 อุทาทุ เต ตกฺกมฺนุสฺสรณฺตฺติ ๑ เตนาท โส นิมฺมิโต

กสฺมา นุ สจฺจานิ วทฺนฺติ นานา

ปวาธิยาเส กุสลาวทานา

สจฺจานิ สุตฺตานิ พหฺนฺนิ นานา

อุทาทุ เต ตกฺกมฺนุสฺสรณฺตฺติติ ๑

[๕๕๙] นเนว สจฺจานิ พหฺนฺนิ นานา
 อณฺณตฺตร สณฺณาย นิจฺจานิ โลเก
 ตกฺกณฺจ ทิฏฺฐีสุ ปกฺปฺปยิตฺวา
 สจฺจํ มุสาตี ทวฺยธมฺมมาหุ ๑

[๕๖๐] นเนว สจฺจานิ พหฺนฺนิ นานาติ นเนว สจฺจานิ พหฺกานิ
 นานานิ วิวิทฺยานิ อภฺยโณณฺณานิ ปุณฺณินฺติ นเนว สจฺจานิ พหฺนฺนิ นานา ๑

[๕๖๑] อณฺณตฺตร สณฺณาย นิจฺจานิ โลเกติ อณฺณตฺตร สณฺณาย
 นิจฺจคฺคาหา เอกณฺณเณว สจฺจํ โลเก กถียติ ภณฺนียติ ที่ปยติ โวหฺริยติ

๑ ม. พหฺกานิ ๑

๒ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑

๓ ม. ปฏฺฏิภาณํ ๑

ทุกฺขนิโรธํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภโว สพฺพปฺปฏินิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธํ นิพฺพานํ ฯ อถวา เอกํ สจฺจํ วุจฺจติ
มคฺคสจฺจํ นียฺยานสจฺจํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺฐิปาธา อริโย อฏฺฐจฺจคิโก
มคฺโค เสยฺยถิํ สมนฺมาทิกฺกุจฺจิ ฯเปฯ สมนฺมาสมาธิติ อณฺณตฺร สณฺณาย
นิจฺจานิ โลเก ฯ

[๕๖๒] ตกฺกณฺจ ทิกฺกุจฺจิสฺสุ ปกปฺปยิตฺวา สจฺจํ มุสาตี ทวยธมฺม-
มาหฺมุติ ตกฺกํ วิตกฺกํ สงฺกปฺปํ ตกฺกยิตฺวา วิตกฺกยิตฺวา สงฺกปฺปยิตฺวา
ทิกฺกุจฺจิตานิ ชเนนฺติ สณฺชเนนฺติ นิพฺพตฺเตนฺติ อภินิพฺพตฺเตนฺติ
ทิกฺกุจฺจิตานิ ชเนตฺวา สณฺชเนตฺวา นิพฺพตฺเตตฺวา อภินิพฺพตฺเตตฺวา
มยฺหํ สจฺจํ ตฺยฺหํ มุสาตี เอวมาหฺมฺสุ เอวํ กถเนนฺติ เอวํ ภาณเนนฺติ เอวํ
ทีปยเนนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตฺติ ตกฺกณฺจ ทิกฺกุจฺจิสฺสุ ปกปฺปยิตฺวา สจฺจํ
มุสาตี ทวยธมฺมมาหฺมุ ฯ เตนนาท ภาควา

นเหว สจฺจานิ พหฺนินิ นานา
อณฺณตฺร สณฺณาย นิจฺจานิ โลเก
ตกฺกณฺจ ทิกฺกุจฺจิสฺสุ ปกปฺปยิตฺวา
สจฺจํ มุสาตี ทวยธมฺมมาหฺมุติ ฯ

[๕๖๓] ทิกฺกุเจ สฺสุเต สีสฺวเต มุเต วา
เอเต จ นิสฺสาย วิมานทสฺสี
วินิจฺฉเย จตฺวา ปหฺสฺสมานิ^๑
พาลิ ปโร อกฺกุสโลติ^๒ จาท ฯ

[๕๖๔] ทิกฺกุเจ สฺสุเต สีสฺวเต มุเต วา เอเต จ นิสฺสาย
วิมาน ทสฺสีติ ทิกฺกุจฺจํ วา ทิกฺกุจฺจิสฺสุทฺธิ^๓ วา สฺสุตํ วา สฺสุตฺตฺสุทฺธิ วา สีสฺลํ
วา สีสฺลฺสุทฺธิ วา วตฺตํ^๔ วา วตฺตฺตฺสุทฺธิ วา มุตํ วา มุตฺตฺสุทฺธิ วา

๑ สี. สหสฺสมานิ ฯ ๒ สี. ม. อกฺกุสโลติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๓ ย. โป. ทิกฺกุจฺจิสฺสุทฺธิ ฯ
๔ ม. วตํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

นิสสัย อุปนิสสัย คณฺหิตฺวา ปรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวาติ ทิฏฺฐเจ สฺสุเต
 สีสฺวเต มฺมุเต วา ๑ เอเต จ นิสสัย วิมานทสฺสีติ น สมฺมาเนตฺตีปิ
 วิมานทสฺสี ๑ อถฺวา โทมนสฺสํ ชเนตฺตีติปิ วิมานทสฺสีติ ทิฏฺฐเจ สฺสุเต
 สีสฺวเต มฺมุเต วา เอเต จ นิสสัย วิมานทสฺสี ๑

[๕๖๕] วินิจฺฉเย จตฺวา ปหสฺสฺมาโนติ วินิจฺฉยา วุจฺจนฺติ
 ทฺวาสนฺนํ ทิฏฺฐจิคตฺตานิ วินิจฺฉิตฺทิจฺฉิยา^๑ จตฺวา ปตฺติฏฺฐจิตฺวา คณฺหิตฺวา
 ปรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวาติ วินิจฺฉเย จตฺวา ๑ ปหสฺสฺมาโนติ ตฺสฺสฺมา
 โหติ ทฺสฺสฺมา ปหฺสฺสฺมา อตฺตมโน ปริปฺปณฺณสงฺกปฺโป ๑ อถฺวา ทนฺตฺวิทฺสํ
 หสฺสฺมาโนติ วินิจฺฉเย จตฺวา ปหสฺสฺมาโน ๑

[๕๖๖] พาลो ปโร อกฺุสโลติ จาหาติ ปโร พาลो ทีนํ นิหีนํ
 โอมโก ลามโก ชตฺกุโก ปฺริตฺโต อกฺุสโล อวิทฺธา อวิชฺชาคฺโต อฆาณํ
 อวิภาวี [๒] ทฺสฺสฺมาเนติ เอวมาห เอวํ กเถติ เอวํ ภาณติ เอวํ
 ทิปยติ เอวํ โวหฺรตฺตีติ พาลो ปโร อกฺุสโลติ จาห ๑ เตนานํ ภาควา

ทิฏฺฐเจ สฺสุเต สีสฺวเต มฺมุเต วา

เอเต จ นิสสัย วิมานทสฺสี

วินิจฺฉเย จตฺวา ปหสฺสฺมาโน

พาลो ปโร อกฺุสโลติ จาหาติ ๑

[๕๖๗] เยเนว พาลิตฺติ ปฺรํ ทหาติ

เตนาตฺตฺมานํ กุสโลติ จาห

สยมตฺตนา โส กุสโลวทานิ^๓

อณฺณํ วิมานเนติ ตเถว^๔ ปาวา^๕ ๑

[๕๖๘] เยเนว พาลิตฺติ ปฺรํ ทหาตฺตีติ เยน^๖ เหตุนา เยน

๑ ม. ทิฏฺฐวินิจฺฉเย วินิจฺฉยฺทิจฺฉิยา ๑ ๒ สී. ม. ยฺ. เอตฺถนฺตฺเร อเมธาวิตฺติ ทิสฺสตี ๑

๓ ม. โป. กุสลาทานิ ๑ อิตฺโต ปฺรํ อิตฺสเมว ๑ ๔ ม. ตเถว ๑ ๕ ม. ปาว ๑

๖ สී. ม. เยเนว ๑

ปัจเจยเนย เยน การณน เยน ปภเวน ปรัง พาลโต หีนโต นิหีนโต
โอมกโต ลามกโต ชตุกกโต ปริตตโต ทหติ ปสฺสติ ทกฺขติ โอลเกติ
นิชฺฌายติ อุปฺปริกฺขติติ เยนเนว พาลติ ปรัง ทหติ ฯ

[๕๖๙] เตนาตุมานัง กุสโลติ จาหติ อาตุมา^๑ วุจฺจติ อตฺตา ฯ
โสปี เตเนว เหตุนา เตน ปจฺเจยเนน เตน การณน เตน ปภเวน
อตฺตาทัง อาห^๒ อหฺมสฺมิ กุสโล ปณฺหิตโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณี
วิภาวี เมธาวิตติ เตนาตุมานัง กุสโลติ จาห ฯ

[๕๗๐] สยมตฺตนา โส กุสโลวทานนติ สย^๓ อตฺตาทัง กุสฺลวาโท
ปณฺหิตวาโท ธีรวาโท ฌาณวาโท เหตุวาโท ลกฺขณวาโท การณวาโท
จानวาโท สกาย ลหฺฐิยาติ สยมตฺตนา โส กุสโลวทานโน ฯ

[๕๗๑] อญฺญัง วิมานนติ ตเถว ปาวาติ น สมนฺนเนตฺติปิ อญฺญัง
วิมานนติ ฯ อถวา โทมนสฺสํ ชนเนตฺติปิ อญฺญัง วิมานนติ ฯ ตเถว
ปาวาติ ตเถว ตํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปาวทติ อติปายํ ปุคฺคโล มิจฺฉาทิฏฺฐิจิโก
วิปริตทสฺสเนนติ อญฺญัง วิมานนติ ตเถว ปาวา ฯ เตนาห ภควา

เยเนว พาลติ ปรัง ทหติ

เตนาตุมานัง กุสโลติ จาห

สยมตฺตนา โส กุสโลวทานโน

อญฺญัง วิมานนติ ตเถว ปาวาติ ฯ

[๕๗๒] อตฺตีสรรทิฏฺฐิจิยา^๔ โส สมนตฺโต

มานน มตฺโต ปริปฺปณฺณมานี

สยเมว สามํ มนสาวิสิตฺโต

ทิฏฺฐิจิ หิ สา ตสฺส ตถา สมนตฺตา ฯ

[๕๗๓] อตฺตีสรรทิฏฺฐิจิยา โส สมนตฺโตติ อตฺตีสรรทิฏฺฐิจิโย วุจฺจนฺติ

๑ ส. ม. อาตุมาโน ฯ

๒ ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๓ ส. ม. สยเมว ฯ

๔ ม. อตฺตีสรรทิฏฺฐิจิยา ฯ

ทวารโสม จูฬวิยหตุตตนิทเทโส ๑ กิการณา อติสารทวิญญิโย วุจจนติ ทวารโสม จูฬวิยหตุตตนิทเทโส ๑ สพพา ตา ทวิญญิโย การณาติกุกนตา ลกขณาติกุกนตา หีนาทิกุกนตา^๑ ตังการณา อติสารทวิญญิโย วุจจนติ ทวารโสม จูฬวิยหตุตตนิทเทโส ๑ สพเพปิ ติตถิยา อติสารทวิญญิยา ๑ กิการณา สพเพปิ ติตถิยา อติสารทวิญญิยา^๒ ๑ เต อณณมณณ อติกุกมิตวา สมตีกุกมิตวา วีตวตเตตวา ทวิญญิยคตานิ ชเนนติ สยชเนนติ นิพพตเตนติ อภินิพพตเตนติ ตังการณา สพเพปิ ติตถิยา อติสารทวิญญิยา^๓ ๑ โส สมตโตติ อติสารทวิญญิยา สมตโต ปริปฺพณฺเณ อโนเมติ อตีสร์ทวิญญิยา โส สมตโต ๑

[๕๗๔] มาเนน มตฺโต ปริปฺพณฺณมานีติ สกาย ทวิญญิยา มาเนน^๔ มตฺโต ปมตฺโต อุมมตฺโต อติมตฺโตติ^๕ มาเนน มตฺโต ๑ ปริปฺพณฺณมานีติ ปริปฺพณฺณมานี สมตฺตมานี อโนมมานีติ มาเนน มตฺโต ปริปฺพณฺณมานี ๑

[๕๗๕] สยเมว สามํ มนสาภิสิตฺโตติ สยเมว อตฺตทานํ จิตฺเตน อภิสิตฺตจติ อหมสมิ กุสโล ปณฺทิตฺโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฉาณิ วิภาวี เมธาวิตติ สยเมว สามํ มนสาภิสิตฺโต ๑

[๕๗๖] ทวิญญิสิ หิ สา ตสฺส ตถา สมตฺตาทิ ตสฺส สา ทวิญญิ ตถา สมตฺตาทิ สสมาทินฺนา คหิตา ปรามญฺจา อภินิวิญฺจา อชฺฌเณลิตา อติมฺตฺตาทิ ทวิญญิสิ หิ สา ตสฺส ตถา สมตฺตาทิ ๑

อตีสร์ทวิญญิยา โส สมตฺโต

มาเนน มตฺโต ปริปฺพณฺณมานี

สยเมว สามํ มนสาภิสิตฺโต

ทวิญญิสิ หิ สา ตสฺส ตถา สมตฺตาทิ ๑

๑ ม. จานาติกุกนตา ๑ ๒ ม. สพพาปิ ทวิญญิโย อติสารทวิญญิโย ๑

๓ ม. สพพาปิ ทวิญญิโย วุจจนติ อติสารทวิญญิโย ๑ ๔ ม. ทวิญญิมาเนน ๑

๕ ลี. ม. อติมตฺโตติ ๑

[๕๗๗] ปรสฺส เจ หิ วจสา นินฺทิตฺตํ
 ตุโม สหา โหติ นินฺทิตฺตํ
 อถวา^๑ สยํ เวทฺตุ โหติ ธีโร
 น โภจิจิ พาลो สมณฺโส อตฺถิ ฯ

[๕๗๘] ปรสฺส เจ หิ วจสา นินฺทิตฺตํ ปรสฺส เจ วาจา
 วจเนน นินฺทิตฺตการณา ครหิตการณา อุปรหิตการณา ปโร พาลो
 โหติ นินฺทิตฺตํ นินฺทิตฺตํ โอมโก ลามโก ชตฺตโก ปริตฺตติ ปรสฺส เจ หิ
 วจสา นินฺทิตฺตํ ฯ

[๕๗๙] ตุโม สหา โหติ นินฺทิตฺตํ โสปี เตเนว สห
 โหติ นินฺทิตฺตํ นินฺทิตฺตํ โอมกปณฺโณ ลามกปณฺโณ ชตฺตกปณฺโณ
 ปริตฺตปณฺโณ ตุโม สหา โหติ นินฺทิตฺตํ ฯ

[๕๘๐] อถวา สยํ เวทฺตุ โหติ ธีโรติ [๒] ธีโร ปณฺทิตฺโต
 ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี เมธาวิติ อถวา สยํ เวทฺตุ โหติ
 ธีโร ฯ

[๕๘๑] น โภจิจิ พาลो สมณฺโส อตฺถิตฺติ สมณฺโส น โภจิจิ พาลो
 นินฺทิตฺตํ นินฺทิตฺตํ โอมโก ลามโก ชตฺตโก ปริตฺตติ อตฺถิ สพฺเพว
 อคฺคปณฺณวา^๓ เสฏฺฐปณฺณวา วิเสฏฺฐปณฺณวา ปาโมกฺขปณฺณวา อุตฺตม-
 ปณฺณวา ปวรปณฺณวาติ น โภจิจิ พาลอ สมณฺโส อตฺถิ ฯ เตนาห ภควา
 ปรสฺส เจ หิ วจสา นินฺทิตฺตํ
 ตุโม สหา โหติ นินฺทิตฺตํ
 อถวา สยํ เวทฺตุ โหติ ธีโร
 น โภจิจิ พาลอ สมณฺโส อตฺถิตฺติ ฯ

๑ ส. ม. อถ เจ ฯ เอวมุปริปี ฯ ๒ ม. เขตถนตเร อถ เจ สยํ เวทฺตุ โหติติ ทิสฺสนฺติ ฯ
 ๓ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ

[๕๘๒] อณฺเฏ อิติ ยาวินทติ ฌมมํ
 อปรทฐา สุทฺธิมเกวลี เต^๑
 เอวมปิ ติตถยา ปุณฺโส วทนติ
 สนฺทิกฺขิราเคน หิ ตฺยาริตฺตตา^๒ ฯ

[๕๘๓] อณฺเฏ อิติ ยาวินทติ ฌมมํ อปรทฐา สุทฺธิมเกวลี
 เตติ อิติ อณฺเฏ ฌมมํ ทิกฺขิ ปฏฺฐิพํ มคคํ เย อวินทติ เต
 สุทฺธิมคคํ วิสุทฺธิมคคํ ปริสุทฺธิมคคํ โวหาตมคคํ ปรีโยหาตมคคํ
 วิรทฐา อปรทฐา ขลิตา คพิตา อณฺเฎาย อปรทฐา^๓ อเกวลี เต
 อสมตฺตา [๔] อปริปฺนุณฺนา เต หีนา นีหีนา โอมกา ลามกา ชตุกฺกา
 ปริตฺตาทิ อณฺเฏ อิติ ยาวินทติ ฌมมํ อปรทฐา สุทฺธิมเกวลี เต ฯ

[๕๘๔] เอวมปิ ติตถยา ปุณฺโส วทนตีติ ติตถํ วุจฺจติ ทิกฺขิ คตํ ฯ
 ติตถยา วุจฺจนฺติ ทิกฺขิ คติกา ฯ ปุณฺทิกฺขิยา ปุณฺทิกฺขิ คตานิ วทนติ
 กถนฺติ ภาณนฺติ ที่ปนฺติ โวหรนฺตีติ เอวมปิ ติตถยา ปุณฺโส
 วทนติ ฯ

[๕๘๕] สนฺทิกฺขิราเคน หิ ตฺยาริตฺตาทิ สกาย ทิกฺขิยา^๔ ราเคน
 รตฺตา อวิทฺตาทิ สนฺทิกฺขิราเคน หิ ตฺยาริตฺตาทิ ฯ เตนาห ภาควา
 อณฺเฏ อิติ ยาวินทติ ฌมมํ
 อปรทฐา สุทฺธิมเกวลี เต
 เอวมปิ ติตถยา ปุณฺโส วทนติ
 สนฺทิกฺขิราเคน หิ ตฺยาริตฺตาทิ ฯ

[๕๘๖] อิเชว สุทฺธิ อิติ วาทนฺติ
 นาณเณสุ ฌมเมสุ วิสุทฺธิมาหุ
 เอวมปิ ติตถยา ปุณฺโส นิวิฏฺฐา
 สกายเน ตตถ ทฬฺหํ วทานา ฯ

๑ ย. สุทฺธิมเกวลีโน ฯ ๒ ม. เตวิทฺตาทิ ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

๓ ฌายาปรทฐาตีปิ ปาโล ฯ ๔ ม. เอตถนฺตเร เตติ ทิสฺสตี ฯ

[๕๘๗] อิธว สุทธิ อิติ วาทยนตีติ อิธ สุทธิ วิสุทธิ ปริสุทธิ
 มุตตี วิมุตตี ปริมุตตี วหนติ กถนติ ภณนติ ที่ปยนติ ไวหรนติ
 สสโต โลโก อิทเมว สจจํ โมฆมณณนติ อิธ สุทธิ วิสุทธิ ปริสุทธิ
 มุตตี วิมุตตี ปริมุตตี วหนติ กถนติ ภณนติ ที่ปยนติ ไวหรนติ
 อสสโต โลโก ฯเปฯ เหว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา
 อิทเมว สจจํ โมฆมณณนติ อิธ สุทธิ วิสุทธิ ปริสุทธิ มุตตี วิมุตตี
 ปริมุตตี วหนติ กถนติ ภณนติ ที่ปยนติ ไวหรนตีติ อิธว สุทธิ
 อิติ วาทยนติ ฯ

[๕๘๘] นาถเวสุ ฐมเมสุ วิสุทธิมาหุติ อตตโน สตถารํ ฐมกขานํ
 คณํ ทิฏฐิ ปฏิปทํ มคคํ จเปตวา สพเพ พรวาเท ชิปนติ อุกชิปนติ
 ปริกชิปนติ โส สตถา น สพพณณ ฐมโม น สุวาษาโต คโณ น
 สุปฏิปนโน ทิฏฐิ น ภททิกา ปฏิปทา น สุปณณตตา มคโค น
 นิยยานโก นตเถตถ สุทธิ วา วิสุทธิ วา ปริสุทธิ วา มุตติ วา
 วิมุตติ วา ปริมุตติ วา น ตตถ^๑ สุชฌนติ วา วิสุชฌนติ วา
 ปริสุชฌนติ วา มุจจนติ วา วิมุจจนติ วา ปริมุจจนติ วา ทินา
 นิหิชา โอมกา ลามกา ชตุกกา ปริตตาทิ เอวมาหุสุ เอวํ กถนติ
 เอวํ ภณนติ เอวํ ที่ปยนติ เอวํ ไวหรนตีติ นาถเวสุ ฐมเมสุ
 วิสุทธิมาหุ ฯ

[๕๘๙] เอวมปิ ติตถยา ปุถุโส นิวิจจาติ ติตถํ วุจจติ
 ทิฏฐิจตํ ฯ ติตถยา วุจจนติ ทิฏฐิจตติกา ฯ ปุถุทิฏฐิชา ปุถุทิฏฐิจเตสุ
 นิวิจจา ปติฏฐิตา อลลีนา อูปคตา อชฌลิตา อธิมุตตาทิ เอวมปิ
 ติตถยา ปุถุโส นิวิจจา^๒ ฯ

[๕๙๐] สกายเน ตตถ ทพฺพํ วทานาติ ฐมโม สกายนํ ทิฏฐิ

๑ ม. ย. โป. นตเถตถ ฯ

๒ ย. นิวิจจาติ ฯ

สกายนํ ปฏิปทา สกายนํ มคฺโค สกายนํ ๑ สกายเน ทฬฺหาวา
 ธิรวา ทฬิกวา ทอวฺภูจิตวาทาติ สกายเน ตตฺถ ทฬฺหํ วทานา ๑
 เตนาท ภคฺวา

อิเชว สุทฺธิ อิติ วาทนฺติ
 นาณฺเณสุ ฐมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ
 เอวมฺปิ ติตฺถยา ปุณฺโส นิวิญฺจา
 สกายเน ตตฺถ ทฬฺหํ วทานาติ ๑

[๕๔๑] สกายเน วาปี ทฬฺหํ วทานิ
 กเมตฺถ พาโลติ ปรั ทเหยย
 สยเมว^๑ โส เมธคํ อวเหยย
 ปรั วทํ พาลมฺสุทฺธิฐมฺมํ ๑

[๕๔๒] สกายเน วาปี ทฬฺหํ วทานิ ฐมฺโม สกายนํ ทิฏฺฐิ
 สกายนํ ปฏิปทา สกายนํ มคฺโค สกายนํ ๑ สกายเน ทฬฺหาวา
 ธิรวา ทฬิกวา ทอวฺภูจิตวาทาติ สกายเน วาปี ทฬฺหํ วทานิ ๑

[๕๔๓] กเมตฺถ พาโลติ ปรั ทเหยยาติ เอตฺถาติ สกาย ทิฏฺฐิยา
 สกาย ฆนฺติยา สกาย รุจฺจยา สกาย ลหฺฐิยา ปรั พาลโต หีนโต
 นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ชตฺกุกโต ปริตฺตโต กํ ทเหยย
 กํ ปสฺเสยย กํ ทกฺเขยย กํ โอโลเกยย กํ นิชฺฌาเยยย กํ
 อุปฺปริกฺเขยยาติ กเมตฺถ พาโลติ ปรั ทเหยย ๑

[๕๔๔] สยเมว โส เมธคํ อวเหยย ปรั วทํ พาลมฺสุทฺธิฐมฺมฺนฺติ
 ปโร พาโล หีนो นิหีนो โอมโก ลามโก ชตฺกุกโก ปริตฺโต อสุทฺธิฐมฺโม
 อวิสุทฺธิฐมฺโม อปริสุทฺธิฐมฺโม อโวทาตฐมฺโมติ เอวํ วทนฺโต เอวํ
 กถนฺโต เอวํ ภณฺนฺโต เอวํ ทิปยนฺโต เอวํ โวหรนฺโต สยเมว กลหํ
 ภณฺนํ วิคฺคหํ วิวาทํ เมธคํ อวเหยย สฺมาเวยย อาหเรยย

๑ ม. สยว ๑

สมาหเรยฺย อากขุแฉยฺย สมากขุแฉยฺย คณฺเหยฺย ปรามเสยฺย
 อภินิวิเสยฺยาติ สยเมว โส เมธคํ อวเหยฺย ปรั วั พาลมสุทฺธิ-
 ธรรมํ ๑ เตนนาท ภควา

สกายเน วาปี ทฬฺหํ วทาโน
 กเมตถ พาโลติ ปรั ทเหยฺย
 สยเมว โส เมธคํ อวเหยฺย
 ปรั วั พาลมสุทฺธิธรรมมนฺติ ๑

[๕๙๕]

วินิจฺฉเย จตฺวา สยํ ปมาย
 อุทฺธํ โส^๑ โลกสฺมี วิวาทเมติ
 หิตฺวาน สพฺพานิ วินิจฺฉยานิ
 น เมธคํ กุรุเต^๒ ชนฺตุ โลกเ ๑

[๕๙๖] วินิจฺฉเย จตฺวา สยํ ปมายาติ วินิจฺฉยา วุจฺจนฺติ
 ทฺวาสนฺนํ ๑ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ วินิจฺฉิตฺทิสฺสึ^๓ จตฺวา ปตฺติฏฺฐิจิตฺวา คณฺหิตฺวา
 ปรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวาติ วินิจฺฉเย จตฺวา ๑ สยํ ปมายาติ สยํ
 ปมาย ปมฺนิตฺวา อยํ สตฺถา สพฺพญฺญูติ สยํ ปมาย ปมฺนิตฺวา อยํ
 ธรรมโม สฺวากุขาโต อยํ คโณ สุปฺปฏิปนฺโน อยํ ทิฏฺฐิจิ ภทฺทิกา อยํ
 ปฏฺฐิปทา สุปฺพนฺตฺตา อยํ มคฺโค นียฺยานิโกติ สยํ ปมาย ปมฺนิตฺวาติ
 วินิจฺฉเย จตฺวา สยํ ปมาย ๑

[๕๙๗] อุทฺธํ โส โลกสฺมี วิวาทเมตีติ อุทฺธํ [๔] วุจฺจติ
 อนาคตํ ๑ อตฺตโน วาหํ อุทฺธํ จเปตฺวา สยเมว กลหํ ภณฺฑนํ วิคคหํ
 วิวาทํ เมธคํ เอติ อุเปติ อุปกจฺจติ คณฺหาติ ปรามสติ อภินิวิสตีติ
 เอวมฺปิ อุทฺธํ โส โลกสฺมี วิวาทเมติ ๑ อถวา อณฺเณน อุทฺธํ วาเทน
 สทฺธี กลหํ กโรติ ภณฺฑนํ กโรติ วิคคหํ กโรติ วิวาทํ กโรติ

๑ สพฺพตฺถ ๒ ฏฺฐิจิตฺวาติ ๓ อติ ทิสฺสตี ๑

๒ ม. กุพฺพติ, ย. กุรุเต ๑

๓ ม. วินิจฺฉยฺทิสฺสึ ๑

๔ ม. เอตฺถนฺตเร โสตี ทิสฺสตี ๑

เมธคํ กโรติ น ตํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานาสิ ฯเปฯ นิพเพเชหิ วา
สเจ ปโหสีติ เอวมปิ อุทฺธํ โส โลกสฺมี วิวาทเมติ ฯ

[๕๙๘] หิตวาน สพฺพานิ วินิจฺจนานีติ วินิจฺจยา วุจฺจนฺติ
ทวารสฺสจฺฉิ ภิญฺจิตตานิ ฯ สพฺพา วินิจฺฉิตภิญฺจโย^๑ หิตฺวา จชิตฺวา
ปริจฺจชิตฺวา ชหิตฺวา ปชหิตฺวา วิโนหิตฺวา พฺยนฺตีกิริตฺวา อนภาวํค-
เมตฺวาติ หิตฺวาน สพฺพานิ วินิจฺจนานิ ฯ

[๕๙๙] น เมธคํ กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ น กลหํ กโรติ น
ภณฺหนํ กโรติ น วิคฺคหํ กโรติ น วิวาทํ กโรติ น เมธคํ กโรติ ฯ
วฺตุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา เอวํ วิมฺุตฺตจิตฺโต โข อคฺคิเวสฺสน ภิกุชฺฐ น เกนจิ
ลํวหติ น เกนจิ วิวหติ ยญฺจ โลเก วฺตุตฺตํ เตน จ โวหฺรติ
อปรามสนฺติ ฯ ชนฺตุตฺติ สจฺโต นโร มานโว โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตฺ^๒
ชนฺตุ อินฺทคุ มนุสฺสํ ฯ โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก
ชนฺธโลเก ธาตฺโลเก อายตฺนโลเกติ น เมธคํ กุรุเต ชนฺตุ โลเก ฯ
เตนาท ภควา

วินิจฺจเย จตฺวา สยํ ปมาย
อุทฺธํ โส โลกสฺมี วิวาทเมติ
หิตฺวาน สพฺพานิ วินิจฺจนานิ
น เมธคํ กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ ฯ

ทวารทสโม จุฬวิญญูหสุตตนิทเทโส นิญฺจิตฺโต ฯ

๑ ม. ภิญฺจิวินิจฺจยา สพฺเพ วินิจฺจเย... ฯ

๒ ม. ชาคฺ, ญฺ, ชคฺ ฯ

เตอระโม่ มหาวิญญูหฺสูตฺตนิทฺเทโส

[๑]

[๖๐๐] เยเกจิเม ทิฏฺฐิจิปริพฺพสาณา
อิทเมว สจฺจนฺติ ปวาทยนฺติ^๒
สพฺเพว เต นินฺทมณฺวานยนฺติ
อโถ ปสฺสมฺปิ ลภานฺติ ตตฺถ ฯ

[๖๐๑] เยเกจิเม ทิฏฺฐิจิปริพฺพสาณาติ เยเกจิติ สพฺเพน สพฺพ
สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทายวจนเมตฺ^๓ เยเกจิติ ฯ
ทิฏฺฐิจิปริพฺพสาณาติ สนฺเตเก สมณพฺรหฺมณา ทิฏฺฐิจิตฺติกา เต ทฺวาสมฺมุจฺฉิยา
ทิฏฺฐิจิตฺตานํ อณฺเวยตรณฺเวยตรํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ คเหตุวา อุกฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา
ปฺรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฺฐิจิยา วสนฺติ สํวสนฺติ
อาวสนฺติ ปริวสนฺติ ฯ ยถา อคาริกา^๔ วา ชฺเรสุ วสนฺติ สาปตฺติกา
วา อาปตฺตีสฺสุ วสนฺติ สกิลเสสา วา กิลเสสุ วสนฺติ เอวเมว สนฺเตเก
สมณพฺรหฺมณา ทิฏฺฐิจิตฺติกา เต ทฺวาสมฺมุจฺฉิยา ทิฏฺฐิจิตฺตานํ อณฺเวยตรณฺเวยตรํ
ทิฏฺฐิจิตฺตํ คเหตุวา อุกฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปฺรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวา
สกาย สกาย ทิฏฺฐิจิยา วสนฺติ สํวสนฺติ อาวสนฺติ ปริวสนฺตฺติ
เยเกจิเม ทิฏฺฐิจิปริพฺพสาณา ฯ

[๖๐๒] อิทเมว สจฺจนฺติ ปวาทยนฺตฺติ สสฺสโต โลโก อิทเมว
สจฺจํ โมฆมณฺเวยนฺติ วทฺนฺติ กถฺนฺติ ภณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺติ
อสสฺสโต โลโก ฯเปฯ เหว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา
อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺเวยนฺติ วทฺนฺติ กถฺนฺติ ภณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ
โวหฺรณฺตฺติ อิทเมว สจฺจนฺติ ปวาทยนฺติ ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร อถ มหาวิญญูหฺสูตฺตนิทฺเทสํ วกฺขตฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. จ วาทยนฺติ ฯ
๓ ม. ปริยาทียนวจนเมตฺ ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ ๔ ม. อคาริกา ฯ

[๖๐๓] สพฺเพว เต นินฺทมณฺวณฺยนฺตฺตีติ สพฺเพว เต สมณ-
 พราหมณา นินฺทเมว อเนวฺนฺติ ครหเมว อเนวฺนฺติ อกิตฺติเมว
 อเนวฺนฺติ สพฺเพ นินฺทิตาเยว โหนฺติ ครหิตาเยว โหนฺติ อกิตฺติตาเยว
 โหนฺตฺตีติ สพฺเพว เต นินฺทมณฺวณฺยนฺติ ฯ

[๖๐๔] อโถ ปสฺสํปิ ลภนฺติ ตตฺถาติ ตตฺถ สกาย ทิฏฺฐิจิยา
 สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺจิยา สกาย ลหฺริยา ปสฺสํ โถมนํ กิตฺตี
 วณฺณหริกํ ลภนฺติ ปฏฺฐิลภนฺติ [๑] อธิคจฺจนฺตี^๑ วิทฺทนฺตฺตีติ อโถ
 ปสฺสํปิ ลภนฺติ ตตฺถ ฯ เตนาท โส นิมฺมิโต

เยเกจิเม ทิฏฺฐิจิปริพฺพสาณา

อิทเมว สจฺจนฺติ ปวาทยนฺติ

สพฺเพว เต นินฺทมณฺวณฺยนฺติ

อโถ ปสฺสํปิ ลภนฺติ ตตฺถาติ ฯ

[๖๐๕] อปฺปํ หิ เอตํ น อลํ สมาย

ทฺเว วิวาทสฺส ผลานิ พุรฺรัมมิ

เอตมฺปิ^๓ ทิสฺวา น วิวาทเยถ^๔

เขมาภิปสฺสํ อวิวาทภุมฺมํ^๕ ฯ

[๖๐๖] อปฺปํ หิ เอตํ น อลํ สมายาติ อปฺปํ หิ เอตนฺติ
 อปฺปกํ เอตํ โอมกํ เอตํ โถกํ เอตํ ลามกํ เอตํ ชตฺตุกํ เอตํ ปริตฺตกํ
 เอตนฺติ อปฺปํ หิ เอตํ ฯ น อลํ สมายาติ นาลํ ราคสฺส สมาย
 โทสสฺส สมาย โมหสฺส สมาย โกธสฺส อุปฺบาทสฺส มกฺขสฺส ปฬาสฺส
 อิตฺถาย มจฺจริยสฺส มายาย สาเจยฺยสฺส ฌมฺภสฺส สารมฺภสฺส มานสฺส
 อติมานสฺส มทสฺส ปมาทสฺส สพฺพกิเลสานํ สพฺพพฺพจฺจริตานํ
 สพฺพพฺพทรานํ สพฺพพฺพริพฺพาทานํ สพฺพพฺพสนฺตปาปานํ สพฺพพฺพากุสลภิสฺสขารานํ

๑ ม. โป. เอตฺถนฺตเร อุปคจฺจนฺตฺตีติ ทิสฺสตีติ ฯ ๒ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตีติ ฯ

๓ ม. เอวํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๔ ย. วิวาทิเยถ ฯ ๕ ม. อวิวาทภุมฺมํ ฯ

สมาย อุปสมาย วุปสมาย นิพพานาย ปฏินิสสัคคาย ปฏิปปลสทฐิยาติ
 อปปี ทิ เอตัง น อลัม สมาย ฯ

[๖๐๗] ทูเว วิวาทสุส ผลานิ พุรุมีติ ทิฏฺฐิจกิลหสุส ทิฏฺฐิจิภณฺฑทหนสุส
 ทิฏฺฐิจิวิคคหสุส ทิฏฺฐิจิวิวาทสุส ทิฏฺฐิจิเมชคคสุส เทว ผลานิ โหนฺตติ
 ชยปราชโย โหติ ลามาลาโม โหติ ยสายโส โหติ นิหฺทาปสฺโส โหติ
 สุขทุกขํ โหติ โสมนสุสโทมนสุสํ โหติ อิกฺขจานิฏฺฐัง โหติ อนฺนยปฏฺธิฆํ
 โหติ อุคฺขมาตินิคฺขมาติ โหติ อญฺจโรวโรจโร โหติ ฯ อถวา ตํ กมฺมํ
 นิริยสํวตฺตนิกํ ตีรจฺฉานโยนิกสํวตฺตนิกํ ปิตฺตติวิสยิกสํวตฺตนิกนฺตติ พุรุมิ
 อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญาเปมิ ปญฺญาเปมิ วิวรามิ วิฆาไม อุตฺตทานิกโรมิ
 ปกาเสมีติ ทูเว วิวาทสุส ผลานิ พุรุมิ ฯ

[๖๐๘] เอตมปิ ทิสฺวา น วิวาทเยถาติ เอตมปิ ทิสฺวาติ เอตํ
 อาทินวํ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺจํ
 กตฺวา ทิฏฺฐิจกิลหเสฺสุ ทิฏฺฐิจิภณฺฑทหนเสฺสุ ทิฏฺฐิจิวิคคหเสฺสุ ทิฏฺฐิจิวิวาทเสฺสุ ทิฏฺฐิจิ-
 เมชคคสุตฺติ เอตมปิ ทิสฺวา ฯ น วิวาทเยถาติ น กลหํ กเรยฺย น
 ภณฺฑทหนํ กเรยฺย น วิคคหํ กเรยฺย น วิวาทํ กเรยฺย น เมชคคํ
 กเรยฺย กลหภณฺฑทหนวิคคหวิวาทเมชคคํ^๑ ปชฺเหยย วิเนทฺเหยย พฺยนฺตํกเรยฺย
 อนภาวจฺจคเมยฺย กลหภณฺฑทหนวิคคหวิวาทเมชคคํ^๒ อารโต อสฺส วิรโต
 ปฏฺฐิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจะ^๓ วิปฺปมฺจฺโต วิสณฺณจฺโต วิมรียาทิกเตน
 เจตสา วิหเรยฺยาติ เอตมปิ ทิสฺวา น วิวาทเยถ ฯ

[๖๐๙] เขมาภิปสฺสํ อวิวาทภุมฺมมฺนฺตติ อวิวาทภุมฺมํ วุจฺจติ อมต-
 นิพพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภเว สพฺพูปฺธิปฏฺฐินิสฺสัคโค ตณฺหทุกฺขโย
 วิราโค นิโรจโร นิพพานํ ฯ เอตํ อวิวาทภุมฺมํ เขมโต ตาณโต

๑ ม. กลหํ ภณฺฑทหนํ วิคคหํ วิวาทํ เมชคคํ ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

๒ ม. กลหา ภณฺฑทหนา วิคคหา วิวาทา เมชคคา ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

๓ ม. นิสฺสญฺโจะ ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

เลณโตะ สรณโตะ อภยโตะ อจฺจุตโตะ อมตโตะ นิพพานโตะ ปสฺสนโตะ
ทกฺขณโตะ โอลเณนโตะ นิชฺฌายนโตะ อุปปริกฺขณโตะติ เขมาภิปสฺสํ
อวิวาทภุมมํ ฯ เตนาห ภควา

อปฺปํ หิ เอตํ น อลํ สมาย

ทฺเว วิวาทสฺส ผลานิ พฺรุมฺมิ

เอตมฺปิ ทิสฺวา น วิวาทเยถ

เขมาภิปสฺสํ อวิวาทภุมฺมนฺติ ฯ

[๖๑๐]

ยากาจิมา^๑ สมฺมตฺติโย^๒ ปุณฺณชฺชา

สพฺพาว เอตา น อุเปติ วิทฺธา^๓

อณฺุปโย โส อุปยํ กิเมยย

ทิกฺกุเจ สฺสุเต ขนฺุติมกฺุพพฺมาโน ฯ

[๖๑๑] ยากาจิมา สมฺมตฺติโย ปุณฺณชฺชาติ ยากาจีติ สพฺพเพน สพฺพํ
สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทายวจนเมตํ ยากาจีติ ฯ
สมฺมตฺติโยติ สมฺมตฺติโย วุจฺจนฺติ ทฺวาสมฺมุจฺจํ ทิกฺกุจฺจิตฺตานิ ฯ ปุณฺณชฺชาติ
ปุณฺณชฺชเนหิ ชนิตา วา ตา^๔ สมฺมตฺติโยติ ปุณฺณชฺชา ฯ ปุณฺณชฺชเนหิ
ชนิตา วา ตา^๕ สมฺมตฺติโยติ ปุณฺณชฺชาติ ยากาจิมา สมฺมตฺติโย ปุณฺณชฺชา ฯ

[๖๑๒] สพฺพาว เอตา น อุเปติ วิทฺธาติ วิทฺธา วิชฺชาโคโต
ธฺยานี วิภาวี เมธาวี สพฺพาว เอตา ทิกฺกุจฺจสมฺมตฺติโย เนติ น อุเปติ น
อุปคจฺจติ น คณฺุหาติ น ปฺรามสฺติ นภินิวิสฺตีติ สพฺพาว เอตา น
อุเปติ วิทฺธา ฯ

[๖๑๓] อณฺุปโย โส อุปยํ กิเมยฺยาติ อุปโยติ เทว อุปยา
ตณฺุหฺรูปโย จ ทิกฺกุจฺจรูปโย จ ฯเปฯ อยํ ตณฺุหฺรูปโย ฯเปฯ อยํ
ทิกฺกุจฺจรูปโย ฯ ตสฺส ตณฺุหฺรูปโย ปหีนฺุ ทิกฺกุจฺจรูปโย ปฏฺฐินิสฺสํมุจฺจํ ตณฺุหฺรูปยสฺส

๑ ม. ยา กาจิมมา ฯ เอวมฺบุปริปี ฯ ๒ ม. สมฺมตฺติโย ฯ ๓ ม. วิทฺธา ฯ เอวมฺบุปริปี ฯ

๔ ม. วา ตาติ ปาจฺทวฺยํ น ทิสฺสตี ฯ ๕ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

ปหีนตตทา ทิฏฐชฺชูปยสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐจตฺตทา อหฺมูปโย ปุคฺคโล ก็ รูปี
 อุเปยฺย อุปคฺจเจยฺย คณฺเหยฺย ปรามเสยฺย อภินิวิเสยฺย อตฺตทา
 เมติ ฯ ก็ เวหนํ ก็ สณฺณํ ก็ สงฺขารे ก็ วิญฺญาณํ ก็ คตฺตี ก็
 อุปฺปตฺตตี ก็ ปฏินิสฺสตี ก็ ภวํ ก็ สํสารํ ก็ วฏฺฐํ อุเปยฺย อุปคฺจเจยฺย
 คณฺเหยฺย ปรามเสยฺย อภินิวิเสยฺยยาติ อหฺมูปโย โส อุปยํ กิเมยฺย ฯ

[๖๑๔] ทิฏฐเจ สุเต ขนฺติมกฺกพฺพมานนฺติ ทิฏฐเจ วา ทิฏฐสฺสุทฺธิยา
 วา สุเต วา สุตฺตสฺสุทฺธิยา วา มุเต วา มุตฺตสฺสุทฺธิยา วา ขนฺตี
 อกฺกพฺพมานโน ฉนฺทํ อกฺกพฺพมานโน เปมํ อกฺกพฺพมานโน รากํ อกฺกพฺพมานโน
 อชนฺยมานโน อสณฺชนฺยมานโน อนิพฺพตฺตยมานโน นานิพฺพตฺตยมานนฺติ
 ทิฏฐเจ สุเต ขนฺติมกฺกพฺพมานโน ฯ เตนานห ภควา

ยากาจิมา สมฺมตฺติโย ปุณฺณชฺชา
 สพฺพาว เอตา น อุปฺปตฺติ วิหฺตทา
 อหฺมูปโย โส อุปยํ กิเมยฺย
 ทิฏฐเจ สุเต ขนฺติมกฺกพฺพมานนฺติ ฯ

[๖๑๕] สึลฺลุตฺตมา สณฺณเมนาหุ สฺสุทฺธิ
 วตฺตํ^๑ สฺมาทาย อุปฺภฺจิตฺตาเส
 อิวฺว ลิกฺกเขมฺม อถสฺส สฺสุทฺธิ
 ภวฺวปฺปนฺตีตา กุสลาวทานา ฯ

[๖๑๖] สึลฺลุตฺตมา สณฺณเมนาหุ สฺสุทฺธินฺติ สนฺนเตเก สมนฺ-
 พฺราราหฺมณฺนา สึลฺลุตฺตมวาทา เต ลีลฺมตฺเตน สณฺณมมตฺเตน สํวรมตฺเตน
 อวิตฺติกมมตฺเตน สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปริสฺสุทฺธิ มุตฺตตี วิมุตฺตตี ปริมุตฺตตี^๒
 อาหุ วทฺนฺตติ กถณฺตติ ภณฺนฺตติ ทิปฺยนฺตติ โวหฺรณฺตติ ฯ สมนฺมฺมุณฺฑทิกากปฺปตฺโต
 เอวมาท จตฺตฺติ โข อหํ ธิปฺปติ ธิมฺเมหิ สมนฺนาคตํ ปุริสฺปุคฺคัลลํ
 ปณฺณปาเปมิ สมนฺปนฺนกุสลํ ปรมฺกุสลํ อุตฺตมปฺปตฺติปฺปตฺตํ สมนฺ

๑ ม. วตํ ฯ เอวฺมฺปริปิ ฯ ๒ ม. ปริวิมุตฺตตี ฯ

อโยชฌัม กตเมหิ จตฺตฺหิ อิธ ธิปติ^๑ น กาเยน ปาปกมมํ กโรติ น
 ปาปิกํ วาจํ ภาสตี น ปาปกํ สงฺกปฺปํ สงฺกปฺปตี น ปาปกํ อาชีวํ
 อาชีวตี อิมะหิ โข อหํ ธิปตี จตฺตฺหิ ฐมฺเมหิ สมฺนุณฺหาคตํ ปุริสฺปุคฺคํ
 ปณฺณาเปมิ สมฺปนฺนกุสฺลํ ปรมฺกุสฺลํ อุตฺตมปฺปตฺตติปฺปตฺตํ สมณํ
 อโยชฌัม ฯ เอวเมว สนฺเตเก สมนฺพฺราหฺมณา สීลุตฺตมวาทา เต
 สीलมตฺเตน สณฺณมมตฺเตน สํวรมตฺเตน อวีติกมมตฺเตน สุหฺริ วิสุหฺริ
 ปริสุหฺริ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี อาหุ^๒ วหนฺติ กเถนฺติ ภณฺนตี
 ที่ปฺยนฺติ โวหฺรณฺตีตี สීลุตฺตมา สณฺณเมนาหุ สุหฺริ ฯ

[๖๑๗] วตฺตํ สมหาย อฺปฺภุจฺจิตาเสตี วตฺตนฺตี หตฺถิวตฺตํ वा
 อสฺสวตฺตํ वा โควตฺตํ वा อชวตฺตํ^๓ वा กุกฺกุรวตฺตํ वा กากวตฺตํ
 वा วาสฺสวตฺตํ वा [๔] ปุณฺณภทฺทวตฺตํ वा มณฺนิภทฺทวตฺตํ वा
 อคฺคิวิวตฺตํ वा นาควตฺตํ वा สฺสฺปนฺณวตฺตํ वा ยกฺขวตฺตํ वा อสุรวตฺตํ
 वा คนฺธพฺพวตฺตํ वा มหाराชวตฺตํ वा จนฺทวตฺตํ वा สุริยวตฺตํ वा
 อิทฺทวตฺตํ वा พุรฺหมวตฺตํ वा เทวตฺตํ वा ทิสวตฺตํ^๕ वा อาหาย
 สมหาย อาหิตฺวา^๖ [๗] คณฺหิตฺวา ปฺรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวา
 อฺปฺภุจฺจิตา ปจฺจฺปฺภุจฺจิตา อลลีนํ อฺปคฺตา อชฺฌิเมสิตา อธิมุตฺตาตี วตฺตํ
 สมหาย อฺปฺภุจฺจิตาเส ฯ

[๖๑๘] อิเชว ลิกฺขेम อถสฺส สุหฺรินฺตี อิธาตี สกาย ทิฏฺฐิยา
 สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺิยา สกาย ลหฺธิยา [๘] ลิกฺขेम อจฺเรม
 สมาจเรม สมหาย วตฺเตมาตี อิเชว ลิกฺขेम ฯ อถสฺส สุหฺรินฺตี
 อถวาสุส^๗ สุหฺริ วิสุหฺริ ปริสุหฺริ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตินฺตี อิเชว
 ลิกฺขेम อถสฺส สุหฺริ ฯ

๑ ม. ไป. คหปติ ฯ ๒ ลี. ม. อาหุสุ ฯ ๓ ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร พลเทวตฺตนฺตี ทิสฺสตี ฯ ๕ ม. ยฺ. ทิสวตฺตํ ฯ

๖ ม. ไป. อาหิตฺวา ฯ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร สมหาทิตฺวาตี ทิสฺสตี ฯ

๘ ม. เอตฺถนฺตเร ลิกฺขEMAตี ทิสฺสตี ฯ ๙ ม. อถสฺส ฯ

[๖๑๙] ภาวปฐิตา กุสลาวทานาติ ภาวปฐิตาติ ภาวปฐิตา ภาวปกคตา
ภาวชฺโฆสิตา ภาวชิมุตฺตาทิ ภาวปฐิตา ฯ กุสลาวทานาติ กุสลาวา
ปณฺหิตวาหา ธีรวาหา ฌาณวาหา เหตุวาหา ลกฺขณวาหา การณวาหา
จानวาหา สกาย ลหฺธิยาติ ภาวปฐิตา กุสลาวทานา ฯ เตเนาห ภาคว

สีลุตตมา สณฺณเมนาหุ สุหฺธิ

วตฺตํ สมากาย อุปฺภุจिताเส

อิเชว ลิกฺกเขม อถสฺส สุหฺธิ

ภาวปฐิตา กุสลาวทานาติ ฯ

[๖๒๐] สเจ จุโธ สีลวตาโต^๑ โหติ

ส เวธตี^๒ กम्म วิวราชยิตวา

ส ชปฺปตี^๓ ปตฺถยตี จ สุหฺธิ

สตุถาวหิโน ปวสํ ฆรมหา ฯ

[๖๒๑] สเจ จุโธ สีลวตาโต โหตีติ ทฺวิหิ การณหิ สีลพพตโต
จวติ ปรวิจฺฉินฺหนาย วา จวติ อนภิสสมฺภุณฺโหนโต วา จวติ ฯ

ถํ ปรวิจฺฉินฺหนาย จวติ ฯ ปโร วิจฺฉินฺหติ โส สตุถา น
สพฺพณฺณ ฆมฺโม น สวากฺขาโต คเณ น สุปฺปฏิปนฺโน ทิฏฺฐิ น
ภทฺธิกา ปฏฺฐิปทา น สุปฺณณตฺตา มคฺโค น นียยานิโก นตฺถตฺถ
สุหฺธิ วา วิสุหฺธิ วา ปริสุหฺธิ วา มุตฺติ วา วิมุตฺติ วา ปริมุตฺติ วา
น ตตฺถ^๔ สฺสุชฺฉนฺติ วา วิสุชฺฉนฺติ วา ปริสฺสุชฺฉนฺติ วา มุจฺจนฺติ วา
วิมุจฺจนฺติ วา ปริมุจฺจนฺติ วา หีนา นีหีนา โอมกา ลามกา ชตุกฺกา
ปริตฺตาทิ เอวํ ปโร วิจฺฉินฺหติ ฯ เอวํ วิจฺฉินฺหิตฺยมาโน สตุถาวา
จวติ ฆมฺมกฺขานา จวติ คณา จวติ ทิฏฺฐิยา จวติ ปฏฺฐิปทาย จวติ
มคฺคโต จวติ เอวํ ปรวิจฺฉินฺหนาย จวติ ฯ

๑ ม. โป. สีลวตโต ฯ   ๒ ปเวธตีติปิ ปาโล ฯ   ๓ ปชปฺปตีติปิ ปาโล ฯ
๔ ม. นตฺถตฺถ ฯ

กถั อนภิสมฺภุณฺโตะ จวติ ฯ สึลั อนภิสมฺภุณฺโตะ สึลโตะ จวติ
 วตฺตํ อนภิสมฺภุณฺโตะ วตฺตโตะ จวติ สึลพฺพตํ อนภิสมฺภุณฺโตะ
 สึลพฺพตโตะ จวติ เอวํ อนภิสมฺภุณฺโตะ จวตีติ สเจ จุโตะ สึลวตาโตะ
 โหติ ฯ

[๖๒๒] ส เวชตี กมฺม วิราชยิตฺวาติ ส เวชตีติ สึลั วา วตฺตํ
 วา สึลพฺพตํ วา วิรหุํ มยา อปรหุํ มยา ขลิตํ มยา คพิตํ^๑
 มยา อญฺญา ย อปรหุโตะ อหนติ เวชติ ปเวชติ สมฺปเวชตีติ ส
 เวชตี ฯ กมฺม วิราชยิตฺวาติ ปุณฺณภิกฺขุสงฺขาโร วา อปุณฺณภิกฺขุสงฺขาโร วา
 อาเนญฺยสงฺขาโร วา วิรหุํ มยา อปรหุํ มยา ขลิตํ มยา คพิตํ
 มยา อญฺญา ย อปรหุโตะ อหนติ เวชติ ปเวชติ สมฺปเวชตีติ ส
 เวชตี กมฺม วิราชยิตฺวา ฯ

[๖๒๓] ส ชปฺปตี ปตฺถยตี จ สุทฺธินฺติ ส ชปฺปตีติ สึลั วา
 ชปฺปตี วตฺตํ วา ชปฺปตี สึลพฺพตํ วา ชปฺปตี ปชปฺปตี อภิชปฺปตีติ
 ส ชปฺปตี ฯ ปตฺถยตี จ สุทฺธินฺติ สึลสุทฺธิ วา ปตฺถยตี วตฺตสุทฺธิ วา
 ปตฺถยตี สึลพฺพตสุทฺธิ วา ปตฺถยตี ปิเหติ อภิชปฺปตีติ ส ชปฺปตี
 ปตฺถยตี จ สุทฺธิ ฯ

[๖๒๔] สตฺถาวาทีนุ ปวสั ฆรฺมฺหาติ ยถา ปุริโส ฆรโตะ
 นิฏฺขนฺโตะ สตฺถาเนน สห วสนฺโตะ สตฺถา โอบีโน ตํ วา สตฺถํ อญฺฺพนฺชติ
 สกํ วา ฆรํ ปจฺจจกฺกจติ เอวเมว โส ทิฏฺฐิคฺคิตฺโก ตํ วา สตฺถาโร
 คณฺหาติ อญฺญํ วา สตฺถาโร คณฺหาติ ตํ วา ฆรฺมฺกฺขานํ คณฺหาติ
 อญฺญํ วา ฆรฺมฺกฺขานํ คณฺหาติ ตํ วา คณํ คณฺหาติ อญฺญํ วา คณํ
 คณฺหาติ ตํ วา ทิฏฺฐิ คณฺหาติ อญฺญํ วา ทิฏฺฐิ คณฺหาติ ตํ วา
 ปฏฺฐิปทํ คณฺหาติ อญฺญํ วา ปฏฺฐิปทํ คณฺหาติ ตํ วา มคฺคํ คณฺหาติ
 อญฺญํ วา มคฺคํ คณฺหาติ ปรามสติ อภินิวิสตีติ สตฺถาวาทีนุ ปวสั

๑ สึ. ม. คลิตํ ฯ เอวฺมฺปริปี ฯ

ฆรมหา ฯ เตนาท ภควา

สเจ จูโต สีลวตาโต โหติ
 ส เวชตี กมม วิราชยิตวา
 ส ชปปตี ปตถยตี จ สุหุธิ
 สตถาวหิโน ปวสं ฆรมหาติ ฯ

[๖๒๕] สีลพพตं วาปิ ปหาย สพพं
 กมมญจ สาวชชนวชชเมตं
 สุหุธิ อสุหุธินติ อปตถยาโน
 วิโรโต จเร สนติมนุคคหาย ฯ

[๖๒๖] สีลพพตं วาปิ ปหาย สพพนติ สพพา สีลสุหุธิโย
 ปหาย ปชหิตวา วินทิตวา พุยนตีกริตวา อนภาวํคมิตวา สพพา
 วตตสุหุธิโย ปหาย ปชหิตวา วินทิตวา พุยนตีกริตวา อนภาวํคมิตวา
 สพพา สีลพพตสุหุธิโย ปหาย ปชหิตวา วินทิตวา พุยนตีกริตวา
 อนภาวํคมิตวาติ สีลพพตं วาปิ ปหาย สพพं ฯ

[๖๒๗] กมมญจ สาวชชนวชชเมตนติ สาวชชกมมं วุจจติ กณ्हं
 กณ्हวิปากं ฯ อนวชชกมมं วุจจติ สุกกं สุกกวิปากं ฯ สาวชชญจ
 กมมं อนวชชญจ กมมं ปหาย ปชหิตวา วินทิตวา พุยนตีกริตวา
 อนภาวํคมิตวาติ กมมญจ สาวชชนวชชเมตं ฯ

[๖๒๘] สุหุธิ อสุหุธินติ อปตถยาโนติ [๑] อสุหุธิ ปตถเณติ
 อกุสเล ฐมเม ปตถเณติ [๒] สุหุธิ ปตถเณติ ปญจ กามคฺเณ
 ปตถเณติ อสุหุธิ ปตถเณติ อกุสเล ฐมเม ปตถเณติ ปญจ กามคฺเณ
 ปตถเณติ สุหุธิ ปตถเณติ ทฺวาสนฺนิจิฏฺฐจิคตานิ ปตถเณติ อสุหุธิ
 ปตถเณติ อกุสเล ฐมเม ปตถเณติ ปญจ กามคฺเณ ปตถเณติ
 ทฺวาสนฺนิจิฏฺฐจิคตานิ ปตถเณติ สุหุธิ ปตถเณติ เตชฺชาตุเก อกุสเล ฐมเม

๑ ม. เอตถนตเร อสุหุธินตีติ ทิสฺสตี ฯ

๒ ม. เอตถนตเร อสุหุธินตีติ ทิสฺสตี ฯ

ปตฺถเนหฺติ อสุทฺธิ ปตฺถเนหฺติ อกุสเล ฌมฺเม ปตฺถเนหฺติ ปญฺจ กามคฺฤณ
 ปตฺถเนหฺติ ทฺวาสนฺนํทิกฺกจิกคตานิ ปตฺถเนหฺติ เตชชตฺถเก กุสเล ฌมฺเม
 ปตฺถเนหฺติ สุทฺธิ ปตฺถเนหฺติ กลฺยาณปฺถุชฺชนา^๑ นิชามาวกฺกนฺตี ปตฺถเนหฺติ
 เสกฺขา อคฺคคฺหมมํ อรหตฺตํ ปตฺถเนหฺติ ๑ อรหตฺตปฺปตฺเต อรหา
 เหนว อกุสเล ฌมฺเม ปตฺถเนหฺติ นปิ ปญฺจ กามคฺฤณ ปตฺถเนหฺติ นปิ
 ทฺวาสนฺนํทิกฺกจิกคตานิ ปตฺถเนหฺติ นปิ เตชชตฺถเก กุสเล ฌมฺเม ปตฺถเนหฺติ นปิ
 นิชามาวกฺกนฺตี ปตฺถเนหฺติ นปิ อคฺคคฺหมมํ อรหตฺตํ ปตฺถเนหฺติ ๑ ปตฺถนํ
 สมตฺติกฺกนฺโต อรหา วุฑฺฒิปฺริหานี วิตฺติวตฺโต ๑ โส วุฑฺฒจฺวาโส จิณฺณ-
 จรโณ ๑เป๑ นตฺถิ ตสฺส ปฺนพฺภโวติ สุทฺธิ อสุทฺธิเนหฺติ อปตฺถยาโน ๑

[๖๒๙] วิรโต จเร สนฺติมนุคฺคหายาติ วิรโตติ สุทฺธิอสุทฺธิยา
 อารโต [๒] วิรโต ปฏฺวิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสภูโจ วิปฺปมฺตฺโต
 วิสณฺณุตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสฺยา วิหรตฺตีติ วิรโต ๑ จเรติ จเรยฺย
 วิจเรยฺย อิริเยยฺย วตเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยาติ วิรโต จเร ๑
 สนฺติมนุคฺคหายาติ สนฺติโย วุจฺจนฺติ ทฺวาสนฺนํทิกฺกจิกคตานิ ทิกฺกจิกคตฺติโย
 อคฺคคณฺหนฺโต อปรามสนฺโต อนภินิวิสนฺโตติ วิรโต จเร สนฺติ-
 มนุคฺคหาย ๑ เตนาห ภควา

สึลพพตํ วาปี ปหาย สพพํ
 กมฺมมฺภจ สาวชฺชนวชฺชเมตํ
 สุทฺธิ อสุทฺธิเนหฺติ อปตฺถยาโน
 วิรโต จเร สนฺติมนุคฺคหายาติ ๑

[๖๓๐] ตมฺปิสนฺสาย^๓ ชิคฺคจฺจิตํ วา
 อถ วาปี ทิกฺกจิว สุตํ มุตํ วา
 อฺพทฺธสฺวา สุทฺธิมนุคฺคนฺตฺติ

๑ ม. ไป. ปุณฺณชฺชนกลฺยาณภา ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร อสฺสาติ ทิสฺสตี ๑

๓ ย. ตมฺปิสนฺสาย ๑

อวิตตตณฺหาเส ภวภเวสุ ๑

[๖๓๑] ตมฺพนิสฺสาย ชิคฺฉจฺฉิตํ วาติ สนฺเตเก สมณพฺรหฺมณฺหา
ตโปชฺฉิคฺฉจฺฉวาหา ตโปชฺฉิคฺฉจฺฉสวหา ตโปชฺฉิคฺฉจฺฉนํ^๑ นิสฺสิตา สนฺนินิสฺสิตา^๒
อลลีนหา อุปคตา อชฺโฆลลิตา อชิมนฺตตาทิ ตมฺพนิสฺสาย ชิคฺฉจฺฉิตํ วา ๑

[๖๓๒] อถวาปิ ทิฏฺฐจฺฉํ สุตํ มุตํ วาติ ทิฏฺฐจฺ ฉ วา ทิฏฺฐจฺฉุทฺธิ^๓ วา
สุตํ วา สุตฺสุทฺธิ^๔ วา มุตํ วา มุตฺสุทฺธิ^๕ วา นิสฺสาย อุปนิสฺสาย
คณฺหิตฺวา ปฺรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวาติ อถวาปิ ทิฏฺฐจฺฉํ สุตํ มุตํ วา ๑

[๖๓๓] อุทฺธํสฺรา สุทฺธิมนฺตตณฺนตฺติ สนฺเตเก สมณพฺรหฺมณฺหา
อุทฺธํสฺราวาหา ๑ กตเม [๒] สมณพฺรหฺมณฺหา อุทฺธํสฺราวาหา ๑ เย เต
สมณพฺรหฺมณฺหา อจฺจนฺตสุทฺธิกา สํสาร์สุทฺธิกา อกริยทิฏฺฐจฺฉิกา สสฺสต-
วาหา อิเม เต สมณพฺรหฺมณฺหา อุทฺธํสฺราวาหา ๑ เต สํสาร์เน^๖ สุทฺธิ^๗
วิสุทฺธิ^๘ ปริสุทฺธิ^๙ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ อนฺตตณฺนตฺติ^{๑๐} วทฺนติ กถณฺนติ
ภณฺนติ ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺตฺติ อุทฺธํสฺรา สุทฺธิมนฺตตณฺนตฺติ ๑

[๖๓๔] อวิตตตณฺหาเส ภวภเวสุติ ตณฺหาติ รุปรตณฺหา สทฺทตณฺหา
คณฺธตณฺหา รสตณฺหา ไผฏฺฐจฺฉพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา ๑ ภวภเวสุติ
ภวภเว กมฺมภเว ปุณฺพภเว กามภเว กมฺมภเว กามภเว ปุณฺพภเว
รุปรภเว กมฺมภเว รุปรภเว ปุณฺพภเว อรุปรภเว กมฺมภเว อรุปรภเว
ปุณฺพภเว ^๑ปุณฺพปุณฺ ๑ ภเว ปุณฺพปุณฺ คติยา ปุณฺพปุณฺ อุปฺปตฺติยา
ปุณฺพปุณฺ ปฏฺฐิสฺสนธิยา ปุณฺพปุณฺ อตฺตทวาวินิพฺพตฺติยา^๒ ๑ อวิตตตณฺหาเสติ^๓
อวิตตตณฺหา อวิกตตตณฺหา อจฺจตตตตณฺหา อวณฺตตตตณฺหา อมุตฺตตตตณฺหา
อฺปฺปทฺนตตตณฺหา อฺปฺปฏฺฐินิสฺสจฺฉจฺฉตตตตณฺหาติ อวิตตตณฺหาเส ภวภเวสุ ๑

๑-๑ ม. ตโปชฺฉิคฺฉจฺฉนิสฺสิตา อานิสฺสิตา ๑ ๒ ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร เตติ ทิสฺสติ ๑
๓ ม. โป. สํสาร์ ๑ ๔ ม. ญฺ. นตฺติ ๑ ๕-๕ ม. ปุณฺพปุณฺพภเว ปุณฺพปุณฺคติยา
ปุณฺพปุณฺอุปฺปตฺติยา ปุณฺพปุณฺปฏฺฐิสฺสนธิยา ปุณฺพปุณฺอตฺตทวาวินิพฺพตฺติยา ๑
๖ ม. อยฺ ปาโล นตฺติ ๑

เตนาท ภควา

ตมฺปนีสาย ชิคฺฉนิตํ วา
อถวาปี ทิฏฺฐจํว สุตํ มุตํ วา
อุทฺธัสนฺวา สฺพุทฺธิมนุตฺถุนนฺติ
อวีตตถฺนหาเส ภวาทเวสฺสูติ ฯ

[๖๓๕] ปตฺถยมานสฺส ทิ ชฺชปิทานิ
ลํเวริตํ^๑ วาปี ปกปฺปิเตสฺสุ
จฺจฺตฺตฺปาโต อิทฺ ยสฺส นตฺถิ
ส เกน เวเชยฺย กุหิ^๒ ชฺชปฺเป^๓ ฯ

[๖๓๖] ปตฺถยมานสฺส ทิ ชฺชปิทานิ^๑ติ ปตฺถนา วุจฺจติ ตถฺนหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺชมา โลโฆ อกฺขลมฺมูลํ ฯ ปตฺถย-
มานสฺสชาติ ปตฺถยมานสฺส อิจฺจมานสฺส สาทิยมานสฺส ปิทยมานสฺส
อภิชฺชปฺปยมานสฺสชาติ ปตฺถยมานสฺส ทิ ฯ ชฺชปิทานิ^๑ติ ชฺชปฺปนา วุจฺจติ
ตถฺนหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺชมา โลโฆ อกฺขลมฺมูลนฺติ
ปตฺถยมานสฺส ทิ ชฺชปิทานิ ฯ

[๖๓๗] ลํเวริตํ วาปี ปกปฺปิเตสฺสูติ ปกปฺปนาติ เทว ปกปฺปนา
ตถฺนหาปกปฺปนา จ ทิฏฺฐิปกปฺปนา จ ฯเปฯ อยํ ตถฺนหาปกปฺปนา
ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปกปฺปนา ฯ [๓] วตฺถุอจฺเจทสงฺกิโนปิ เวเชนฺติ
อจฺฉินฺชุนฺเตปิ เวเชนฺติ อจฺฉินฺเนปิ เวเชนฺติ [๔] วตฺถุวิปริณามสงฺกิโนปิ
เวเชนฺติ วิปริณามนฺเตปิ เวเชนฺติ วิปริณเตปิ เวเชนฺติ ปเวเชนฺติ
สมฺปเวเชนฺตีติ ลํเวริตํ วาปี ปกปฺปิเตสฺสุ ฯ

[๖๓๘] จฺจฺตฺตฺปาโต อิทฺ ยสฺส นตฺถิ^๑ติ ยสฺสชาติ อรหฺโต ชีณาสวสฺส
อาคมํ^๒ คมนํ^๓ คมนาคมนํ กาลํ คติ ภวาทโว จฺจฺติ จ อฺปฺปตฺติ จ

๑ ปเวริตฺตฺนฺติปิ ปาโจ ฯ ๒ ม. ว ชฺชปฺเป ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ
๓ ม. เอตฺถนฺตเร ปเวริตํ วาปี ปกปฺปิเตสฺสูติ ปกปฺปิตฺตฺนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ
๔ ม. เอตฺถนฺตเร ปกปฺปิตฺตฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ ๕ ม. ยสฺส คมน อาคมํ ฯ

นิพพุตติ จ เกโท จ ชาติชรามรณ^๑ นตถิ น สนตติ น สวิชชุนตติ
 นุปลพุภนตติ ปหีนา สมุจฉินนา วุปลนตา ปฏิปปสสทฐา อภัพพุ-
 ปตติกา ฌาณคคินา ททตฺมาติ จุตฺตูปาโต อธิ ยสฺส นตถิ ฯ

[๖๓๙] ส เกน เวชเยย กุหิ ปชปเปติ โส เกน ราเคน
 เวชเยย เกน โทเสน เวชเยย เกน โมเหน เวชเยย เกน มาเนน
 เวชเยย กาย ทิฏฺฐิจยา เวชเยย เกน อุทฺทจฺเจน เวชเยย กาย
 วิจิกิจฺฉาย เวชเยย เกหิ อนฺุสเยหิ เวชเยย รตฺโตตติ वा พุฏฺโงตติ वा
 มุโพหตติ वा วินิพนฺโธตติ वा ปรามภูโงตติ वा วิกฺเขปคโตตติ वा
 อนิฏฺฐจฺจคโตตติ वा ฌามคโตตติ वा ฯ เต อภิสงฺขารา ปหีนา อภิสงฺขารานํ
 ปหีนตฺตา คตฺติยา เกน เวชเยย เนรยิโกตติ वा ติริจฺฉานโยนิโกตติ वा
 ปิตฺติวิสยิโกตติ वा มนุสฺโสตติ वा เทโวตติ वा รุปีตติ वा อรูปีตติ वा
 สณฺณีตติ वा อสณฺณีตติ वा เวนสณฺณีนาสณฺณีตติ वा ฯ โส เหตุ นตถิ
 ปจฺจโย นตถิ การณํ นตถิ เยน เวชเยย ปเวชเยย สมฺปเวชเยยาคิ
 ส เกน เวชเยย ฯ กุหิ ปชปเปติ กิมฺหิ ชปเปเยย ปชปเปเยย
 อภิชปเปเยยาคิ ส เกน เวชเยย กุหิ ปชปเป ฯ เตนานห ภควา

ปตฺถยมานสฺส หิ ชปปีตานิ

ลํเวธิตํ วาปิ ปกปปีเตสฺสุ

จุตฺตูปาโต อธิ ยสฺส นตถิ

ส เกน เวชเยย กุหิ ปชปเปติ ฯ

[๖๔๐]

ยมาหุ ฌมฺมํ ปรมนฺตติ เอเก

ตเมว หีนนฺตติ ปนาหุ อณฺเณ

สจฺโจ นุ วาโท กตฺโม อิเมลํ

สพฺเพว หิเม กุสลาวทานา ฯ

๑ ม. ชาติจ ชรามรณจ ฯ

[๖๔๑] ยมาหุ ฐมมံ ปรมนฺติ เอเกติ ยํ ฐมมံ ทิฏฺฐิํ ปฏิปทํ
มคคํ เอเก สมณพฺรหฺมาหฺมณา อิทํ ปรมํ อคคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ
อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ เอวมาหํสุ เอวํ กถณฺติ เอวํ ภาณฺนฺติ เอวํ ทิปยณฺติ
เอวํ โวหฺรณฺตีติ ยมาหุ ฐมมํ ปรมนฺติ เอเก ฯ

[๖๔๒] ตเมว หีนนฺติ ปนาหุ อณฺเวยติ ตเมว ฐมมํ ทิฏฺฐิํ
ปฏิปทํ มคคํ เอเก สมณพฺรหฺมาหฺมณา หีนํ เอตํ นิหีนํ เอตํ โอมกํ
เอตํ ลามกํ เอตํ ชตฺตุกํ เอตํ ปริตฺตกํ เอตณฺติ เอวมาหํสุ เอวํ
กถณฺติ เอวํ ภาณฺนฺติ เอวํ ทิปยณฺติ เอวํ โวหฺรณฺตีติ ตเมว หีนนฺติ
ปนาหุ อณฺเวย ฯ

[๖๔๓] สจฺใจ นุ วาโท กตโม อิมสนฺติ อิมสํ สมณ-
พฺรหฺมาหฺมณานํ วาโท กตโม สจฺใจ ตจฺใจ ตโถ ภูโต ยาธาโว
อวิปริโตติ สจฺใจ นุ วาโท กตโม อิมสํ ฯ

[๖๔๔] สพฺเพว หิเม กุสลาวทานาติ สพฺเพว หิเม สมณ-
พฺรหฺมาหฺมณา กุสลาวา ปณฺชิตวาทา ชีรวาทา ฌาณวาทา เหตุวาทา
ลกฺขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย ลหฺฐิยาติ สพฺเพว หิเม
กุสลาวานา ฯ เตนานห ภาควา^๑

ยมาหุ ฐมมํ ปรมนฺติ เอเก
ตเมว หีนนฺติ ปนาหุ อณฺเวย
สจฺใจ นุ วาโท กตโม อิมสํ
สพฺเพว หิเม กุสลาวทานาติ ฯ

[๖๔๕] สกํ หิ ฐมมํ ปริปฺนฺนมาหุ
อณฺเวยสฺส ฐมมํ ปน หีนมาหุ
เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทยณฺติ
สกํ สกํ สมฺมตฺติมาหุ^๒ สจฺจํ ฯ

๑ ม. โส นิรมิตโต ฯ

๒ ส. ม. ย. สมฺมตฺติมาหุ ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

[๖๔๖] สกั ทิ ฌมมံ ปริปัญฺณมาหุติ สกั ทิ^๑ ฌมมံ ทิฏฺฐี
 ปฏิปทံ มคคํ เอเก สมณพฺรหฺมณา อิทํ สมตตํ ปริปัญฺณํ อนินฺนุติ
 เอวมาหํสุ เอวํ กถนฺติ เอวํ ภาณนฺติ เอวํ ทิปยนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตีติ
 สกั ทิ ฌมมံ ปริปัญฺณมาหุ ๑

[๖๔๗] อญฺญสฺส ฌมมံ ปน หีนมาหุติ อญฺญสฺส ฌมมံ ทิฏฺฐี
 ปฏิปทံ มคคํ เอเก สมณพฺรหฺมณา หีนํ เอตํ นิหีนํ เอตํ โอมกํ
 เอตํ ลามกํ เอกํ ชตุกกํ เอตํ ปริตฺตกํ เอตนฺติ เอวมาหํสุ เอวํ
 กถนฺติ เอวํ ภาณนฺติ เอวํ ทิปยนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตีติ อญฺญสฺส ฌมมံ
 ปน หีนมาหุ ๑

[๖๔๘] เอวมปิ วิคฺคยฺห วิวาทยนฺตีติ เอวํ คเหตุวา [๒]
 คณฺหิตวา ปรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวา วิวาทยนฺติ กลหํ กโรนฺติ ภาณนฺ
 กโรนฺติ วิคฺคหํ กโรนฺติ วิวาทํ กโรนฺติ เมธคํ กโรนฺติ น ตวํ อิมํ
 ฌมมวินยํ อาชานาสี ๑เป๑ นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสีติ เอวมปิ
 วิคฺคยฺห วิวาทยนฺติ ๑

[๖๔๙] สกั สกั สมฺมตีมาหุ สจฺจนฺติ สสฺสโต โลโก ๑เป๑
 เหว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ
 โมฆมณฺญนฺติ สกั สกั สมฺมตีมาหุ สจฺจํ ๑ เตนหาท ภาควา

สกั ทิ ฌมมံ ปริปัญฺณมาหุ

อญฺญสฺส ฌมมံ ปน หีนมาหุ

เอวมปิ วิคฺคยฺห วิวาทยนฺติ

สกั สกั สมฺมตีมาหุ สจฺจนฺติ ๑

[๖๕๐] ปฺรสุส เจ วมฺภยิตฺเตน หีนเ

น โกจิ ฌมฺเมสุ วิเสสิ อสฺส

ปฺปญฺ หิ อญฺญสฺส วทนฺติ ฌมมံ

นิหีนโต สมฺหิ ทฬฺหํวาทนา ๑

๑ ม. ปโตถเกสุ ทิสทโท นตฺติ ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร อุกคเหตุวาติ ทิสฺสตี ๑

[๖๕๑] ปรสฺส เจ วมฺภยิตฺเตน ทินฺนติ ปรสฺส เจ วมฺภยิตฺตการณ
 นิทุทิตการณ ครหิตการณ อุปรวทิตการณ ปโร พาลो โหติ ทินฺ
 นิทินฺ โอมโก ลามโก ชตุกกโก ปริตฺโตติ ปรสฺส เจ วมฺภยิตฺเตน ทินฺ ๑

[๖๕๒] น โกจิ ฌมฺเมสฺสุ วิเสสิ อสฺสาติ ฌมฺเมสฺสุ น โกจิ
 อคฺโค เสฏฺโฐ วิเสฏฺโฐ ปาโมกฺโข อุตฺตโม ปวโร อสฺสาติ น โกจิ
 ฌมฺเมสฺสุ วิเสสิ อสฺส ๑

[๖๕๓] ปุณฺณํ หิ อญฺญสฺส วทฺนฺติ ฌมฺมํ นิทินฺโตติ พหุกาปิ
 พหุณฺนํ ฌมฺมํ วทฺนฺติ อุปรวทฺนฺติ นิทุทฺนฺติ ครหฺนฺติ ทินฺโต นิทินฺโต
 โอมกโต ลามกโต ชตุกกโต ปริตฺตโต พหุกาปิ เอกสฺส ฌมฺมํ วทฺนฺติ
 อุปรวทฺนฺติ นิทุทฺนฺติ ครหฺนฺติ ทินฺโต นิทินฺโต โอมกโต ลามกโต
 ชตุกกโต ปริตฺตโต เอโกปิ พหุณฺนํ^๑ ฌมฺมํ วทฺติ อุปรวทฺติ นิทุทฺติ
 ครหฺติ ทินฺโต นิทินฺโต โอมกโต ลามกโต ชตุกกโต ปริตฺตโต เอโกปิ
 เอกสฺส ฌมฺมํ วทฺติ อุปรวทฺติ นิทุทฺติ ครหฺติ ทินฺโต นิทินฺโต
 โอมกโต ลามกโต ชตุกกโต ปริตฺตโตติ ปุณฺณํ หิ อญฺญสฺส วทฺนฺติ
 ฌมฺมํ นิทินฺโต^๒ ๑

[๖๕๔] สมฺหิ ทฬฺหฺวทานาติ ฌมฺโม สกายนํ ทิฏฺฐิจิ สกายนํ
 ปฏิปทา สกายนํ มคฺโค สกายนํ ๑ สกายนเน ทฬฺหฺวาทา ธิรวาทา
 พลิกวาทา อวญฺจิตวาทาติ [๓] สมฺหิ ทฬฺหฺวทานา ๑ เตนนาท ภควา

ปรสฺส เจ วมฺภยิตฺเตน ทินฺ

น โกจิ ฌมฺเมสฺสุ วิเสสิ อสฺส

ปุณฺณํ หิ อญฺญสฺส วทฺนฺติ ฌมฺมํ

นิทินฺโต สมฺหิ ทฬฺหฺวทานาติ ๑

๑ ม. พหุณฺ ๑ ๒ ม. อยํ ปาโล น ทิสฺสติ ๑ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร นิทินฺโตติ ทิสฺสติ ๑

[๖๕๕] สหุมมปุชา^๑ จ ปนา ตเถว
 ยถา ปลंसนฺติ สกายนานิ
 สหุเพ^๒ ปวาทา ตถิวา^๓ ภาเวยฺยํ
 สุหุธิ หิ เนลํ ปจฺจตฺตเมว ๑

[๖๕๖] สหุมมปุชา จ ปนา ตเถวาทิ กตมา สหุมมปุชา ๑ สกํ
 สตถารํ สกกรโรวติ ครุกโรรวติ มาเนติ ปุเชติ อยํ สตถา สหุพญญติ อยํ
 สหุมมปุชา ๑ สกํ ฆมฺมกฺขานํ สกํ คณํ สกํ ทิฏฺฐิํ สกํ ปฏฺฐิปทํ สกํ
 มคฺคํ สกฺกโรรวติ ครุกโรรวติ มาเนติ ปุเชติ อยํ มคฺโค นียยานิโกติ อยํ
 สหุมมปุชา ๑ สหุมมปุชา จ ปนา ตเถวาทิ สหุมมปุชา ตถา ตจฺฉา
 ภูตา ยาทาวา อวิปริตฺตาติ สหุมมปุชา จ ปนา ตเถว ๑

[๖๕๗] ยถา ปลंसนฺติ สกายนานิติ ฆมฺโม สกายนํ ทิฏฺฐิ
 สกายนํ ปฏฺฐิปทา สกายนํ มคฺโค สกายนํ ๑ สกายนานิ ปลंसนฺติ
 โถเมเนติ กิตฺเตเนติ วณฺเณเนตฺติติ ยถา ปลंसนฺติ สกายนานิ ๑

[๖๕๘] สหุเพ ปวาทา ตถิวา ภาเวยฺยนฺติ สหุเพ ปวาทา ตถา
 ตจฺฉา ภูตา ยาทาวา อวิปริตฺตา ภาเวยฺยนฺติ สหุเพ ปวาทา ตถิวา
 ภาเวยฺยํ ๑

[๖๕๙] สุหุธิ หิ เนลํ ปจฺจตฺตเมวาทิ ปจฺจตฺตเมว เตลํ สมณ-
 พุราหฺมณานํ สุหุธิ วิสุหุธิ ปริสุหุธิ มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺตฺติติ สุหุธิ หิ
 เนลํ ปจฺจตฺตเมว ๑ เตนานห ภาควา

สหุมมปุชา จ ปนา ตเถว
 ยถา ปลंसนฺติ สกายนานิ
 สหุเพ ปวาทา ตถิวา ภาเวยฺยํ
 สุหุธิ หิ เนลํ ปจฺจตฺตเมวาทิ ๑

๑ ม. สหุมมปุชา ๑ สหุพตถ อีสเมว ๑

๒ ม. ไป. สหุเพว วาธา ๑

๓ ม. ตถียา ๑

[๖๖๐] น พุราหมณสฺส ปฺรเนยฺยมตฺถิ
 ฐมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สฺมคฺคหิตํ
 ตสฺมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโต
 น หิ เสฏฺฐโต ปสฺสติ ฐมฺมมณฺเฑ ๑

[๖๖๑] น พุราหมณสฺส ปฺรเนยฺยมตฺถิตฺติ นาทิ ปฏฺิกุเขไป ๑
 พุราหมณฺเถ สตตฺตุนฺนํ ฐมฺมานํ พาทิตตฺตตา พุราหมณฺ ๑เป๑ อนิสฺสโต^๑
 ตาทิ ปวฺจฺจเต ส พุรฺหฺมา ๑ น พุราหมณสฺส ปฺรเนยฺยมตฺถิตฺติ
 พุราหมณสฺส ปฺรเนยฺยตา นตฺถิ พุราหมณฺ น ปฺรเนยฺโย น ปฺรปตฺตฺติโย
 น ปฺรปจฺจโย น ปฺรปฏฺิพทฺธคฺคฺ ชานาติ ปสฺสติ อสฺมมุไฟฺห สฺมปชาโน
 ปฏฺิสฺสโต ๑ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ พุราหมณสฺส ปฺรเนยฺยตา นตฺถิ
 พุราหมณฺ น ปฺรเนยฺโย น ปฺรปตฺตฺติโย น ปฺรปจฺจโย น ปฺร-
 ปฏฺิพทฺธคฺคฺ ชานาติ ปสฺสติ อสฺมมุไฟฺห สฺมปชาโน ปฏฺิสฺสโต ๑ สพฺเพ
 สงฺขารา ทฺกฺขาทิ ๑เป๑ ยงฺกิลฺลิจิ สฺมฺทยฐมฺมํ สพฺพนตํ นิโรธฐมฺมฺนฺติ
 พุราหมณสฺส ปฺรเนยฺยตา นตฺถิ พุราหมณฺ น ปฺรเนยฺโย น
 ปฺรปตฺตฺติโย น ปฺรปจฺจโย น ปฺรปฏฺิพทฺธคฺคฺ ชานาติ ปสฺสติ อสฺมมุไฟฺห
 สฺมปชาโน ปฏฺิสฺสโตติ น พุราหมณสฺส ปฺรเนยฺยมตฺถิ ๑

[๖๖๒] ฐมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สฺมคฺคหิตนฺตฺติ ฐมฺเมสุติ ทฺวาสนฺนฺจฺยา
 ทิฏฺฐิจิตฺเตสุ ๑ นิจฺเจยฺยยาติ นิจฺฉินฺนิตฺวา วินิจฺฉินฺนิตฺวา วิจฺฉินฺนิตฺวา ปวิจฺฉินฺนิตฺวา
 ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺวตํ กตฺวา โอชิตฺคคาโห วิลคฺคคาโห
 วรคฺคคาโห โภจฺจาสคฺคคาโห อุจฺจยคฺคคาโห สฺมฺจฺจยคฺคคาโห อิทํ สจฺจํ ตถํ
 ตจฺจํ^๒ ภูตํ ยถาวํ อวิปรีตฺนฺตฺติ คหิตํ ปรามฺภฺจํ อภินิวิภฺจํ อชฺฌเณสฺสิตํ
 อธิมฺตฺตํ นตฺถิ [๓] น สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภตฺติ ปหีนํ สฺมฺจฺฉินฺนํ วุปลนฺตํ
 ปฏฺิปปสฺสทฺธํ อภพฺพปตฺตฺติกํ ฌาณคฺคิณา ททฺธนฺตฺติ ฐมฺเมสุ นิจฺเจยฺย
 สฺมคฺคหิตํ ๑

๑ ม. โป. อสฺสโต ๑ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑ ๓ ม. เอตฺถนฺตฺเร น สนฺตฺติติ ทิสฺสนฺตฺติ ๑

[๖๖๓] ตสฺมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโตติ ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา
 ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา ทิฏฺฐิจฺฉลหานิ ทิฏฺฐิจฺฉนฺทหนานิ ทิฏฺฐิจ-
 วิกุคฺคหานิ ทิฏฺฐิจฺฉวิวาทานิ ทิฏฺฐิจฺฉเมธคานิ อุปาติวตฺโตติ อติฏฺกนฺโต
 สมนติฏฺกนฺโต วิตีวตฺโตติ ตสฺมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโตติ ฯ

[๖๖๔] น หิ เสฏฺฐจฺโต ปสฺสติ ฌมฺมมณฺเฑนฺติ อณฺเฏ สตฺถาจารย์
 ฌมฺมกฺขานํ คณํ ทิฏฺฐีํ ปฏฺฐิพํ มคฺคํ อณฺเฑตฺตฺร สติปฏฺฐาเนหิ อณฺเฑตฺตฺร
 สมนฺนปฺปชาเนหิ อณฺเฑตฺตฺร อิหฺธิปฺปาเพหิ อณฺเฑตฺตฺร อิณฺทฺริเยหิ อณฺเฑตฺตฺร
 พลฺเลหิ อณฺเฑตฺตฺร โปชฺฌมฺงฺเคหิ อณฺเฑตฺตฺร อริยา อฏฺฐจฺงฺคิกา มคฺคา อคฺคํ
 เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรํ ฌมฺมํ น ปสฺสติ น ทกฺขติ น
 โอลฺโลเกติ น นิชฺฌายติ น อุปฺปริกฺขตีติ น หิ เสฏฺฐจฺโต ปสฺสติ
 ฌมฺมมณฺเฑนํ ฯ เตนหาท ภาควา

น พฺราหฺมณฺสฺส ปฺรเนยฺยมตฺถิ

ฌมฺเมสฺสุ นิจฺเจยฺย สมนฺนคฺคหิตํ

ตสฺมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโต

น หิ เสฏฺฐจฺโต ปสฺสติ ฌมฺมมณฺเฑนฺติ ฯ

[๖๖๕] ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว เอตํ

ทิฏฺฐิจฺฉิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สฺสุทฺธิ

อหฺทกฺขิ^๑ เจ กิณฺหิ ตฺมสฺส เตน

อติลิตฺวา อณฺเฏน วทฺนฺติ สฺสุทฺธิ ฯ

[๖๖๖] ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว เอตนฺติ ชานามิตฺติ ปฺรจิตฺตฺตฺวาณฺเนน
 วา ชานามิ ปุพฺพเพณิวาसानุสฺสตีวาณฺเนน วา ชานามิ ฯ ปสฺสามิตฺติ
 มํสจฺกฺขุณา วา ปสฺสามิ ทิพฺเพน วา จกฺขุณา ปสฺสามิ ฯ ตเถว
 เอตนฺติ เอตํ ตถํ ตจฺจํ ภูตํ ยาถาวํ อวิปฺรตีตฺนฺติ ชานามิ ปสฺสามิ
 ตเถว เอตํ ฯ

๑ ส. ม. อหฺทกฺขิ ฯ เอมฺมุปฺริปี ฯ

[๖๖๗] ทิฏฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธินฺติ ทิฏฐิยา เอเก
 สมณพฺรหฺมณฺหา สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี
 ปจฺเจนฺติ ฯ สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺเณนฺติ ทิฏฐิยา
 เอเก สมณพฺรหฺมณฺหา สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี
 ปจฺเจนฺติ ฯ อสสฺสโต โลโก ฯเปฯ เหนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺหา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺเณนฺติ ทิฏฐิยา เอเก สมณ-
 พฺรหฺมณฺหา สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี ปจฺเจนฺตีติ
 ทิฏฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธิ ฯ

[๖๖๘] อทฺทกฺขิ เจ กิณฺหิ ตุมฺสฺส เตนาติ อทฺทกฺขีติ
 ปรจิตตยาณฺเณน วา อทฺทกฺขิ ปุพฺเพนิวาसानุสฺสตียาณฺเณน วา อทฺทกฺขิ
 มํสจฺกฺขฺนา วา อทฺทกฺขิ ทิพฺเพน วา จกฺขฺนา อทฺทกฺขีติ อทฺทกฺขิ
 เจ ฯ กิณฺหิ ตุมฺสฺส เตนาติ ตสฺส เตน ทสฺสเนน กิ กถํ [๑]
 ทุกฺขปริณฺณวา อตฺถิ น สมฺภยสฺส ปหฺนํ อตฺถิ น มคฺคภาวฺนา อตฺถิ
 น ผลสจฺจิกิริยา อตฺถิ น รากสฺส สมฺจุเฉทปฺปหฺนํ อตฺถิ น
 โทสสฺส สมฺจุเฉทปฺปหฺนํ อตฺถิ น โมหสฺส สมฺจุเฉทปฺปหฺนํ อตฺถิ น
 กิเลสํ สมฺจุเฉทปฺปหฺนํ อตฺถิ น สํสํราวมฺภูสฺส อฺจุจฺเหน^๒ อตฺถีติ
 อทฺทกฺขิ เจ กิณฺหิ ตุมฺสฺส เตน ฯ

[๖๖๙] อตฺถิสิตฺวา อณฺเณน วทฺนฺติ สุทฺธินฺติ เต ทิฏฐิยา^๓
 สุทฺธิมคฺคํ วิสุทฺธิมคฺคํ ปริสุทฺธิมคฺคํ ไวทาตมคฺคํ ปริโยทาตมคฺคํ^๔
 อตฺถิกมิตฺวา สมตฺถิกมิตฺวา วีตฺถิกมิตฺวา อณฺเณตฺร สติปฺญฺจาเนหิ อณฺเณตฺร
 สมฺมปฺปชฺชาเนหิ อณฺเณตฺร อิทฺธิปฺปาเทหิ อณฺเณตฺร อิทฺธิเยหิ อณฺเณตฺร
 พลฺเลหิ อณฺเณตฺร โพชฺฌมฺงฺเคหิ อณฺเณตฺร อริยา อณฺเณตฺร มคฺคา สุทฺธิ
 วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทฺนฺติ กถฺเนนฺติ ภาณฺนฺติ

๑ ม. เขตฺถนฺตเร นสฺสโต อตฺถิ ฯ ๒ ม. อฺจุจฺเหน ฯ ๓ ม. ยฺ. ติตฺถิยา ฯ
 ๔ ปริไวทาตมคฺคํ อิตฺธิ ปาโล ฯ

วา ทิสฺวา ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติธมาเถเนน วา ทิสฺวา มํสจกฺขุณา วา ทิสฺวา
 ทิพฺเพน วา จกฺขุณา ทิสฺวา นามรูปฅณฺเวย ทิสฺวา ฅสฺสตี นิจฺจโต
 สฺขโต อตฺตโต น เตสํ ฅมฺมานํ สมฺมยํ วา อตฺตณฺคมํ วา อสฺสาทํ
 วา อาทินนํ วา นิสฺสรณํ วา ฅสฺสตีติ ทิสฺวาน วา ฅณฺเวยสฺสตี ตานิเมว ฯ

[๖๗๓] กามํ พหุํ ปสฺสตุ อปฺปกํ วาติ กามํ พหุํ วา
 ปสฺสนโต นามรูปํ อปฺปกํ วา นิจฺจโต สฺขโต อตฺตโตติ กามํ พหุํ
 ปสฺสตุ อปฺปกํ วา ฯ

[๖๗๔] น หิ เตน สฺหุทฺธี กุสลา วทฺนตีติ กุสลาติ เย เต
 ฅนฺธกุสลา ฅาตุกุสลา ฅายตฺนกุสลา ปฏฺิจฺจสมุปฺปาทกุสลา สตีปฏฺิจฺจาน-
 กุสลา สมฺมปฺปฅานกุสลา อิทธิปฺปาทกุสลา อินฺหฺริยกุสลา พลกุสลา
 โปชฺฅณฺคกุสลา มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา เต กุสลา
 ปฺรจิตฺตธมาเถเนน วา ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติธมาเถเนน วา มํสจกฺขุณา วา
 ทิพฺเพน วา จกฺขุณา นามรูปทสฺสเนน สฺหุทฺธี วิสฺหุทฺธี ปฺริสฺหุทฺธี มุตฺตี
 วิมุตฺตี ปฺริมุตฺตี น วทฺนตี น กเถนตี น ภาณนตี น ทิปฺยนตี น
 โวหฺรณตีติ น หิ เตน สฺหุทฺธี กุสลา วทฺนตี ฯ เตนานห ภาควา

ปสฺสํ นโร ทกฺขติ นามรูปํ

ทิสฺวาน วา ฅณฺเวยสฺสตี ตานิเมว

กามํ พหุํ ปสฺสตุ อปฺปกํ วา

น หิ เตน สฺหุทฺธี กุสลา วทฺนตีติ ฯ

[๖๗๕] นิวิสฺสวาที น หิ สฺหุพฺพินาโย

ปกปฺปิตํ^๑ ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขราโน

ยํ นิสฺสีโต ตตฺถ สฺภวฺทาโน

สฺหุทฺธีวโท ตตฺถ ตถทฺทสา โส ฯ

๑ ม. ปกปิตา ฯ

[๖๗๖] นิวิสสวาที น หิ สุพพินาโยติ สสสโต โลโก อิทเมว
 สจจํ โมฆมณฺณนฺติ นิวิสสวาที ๑ อสสสโต โลโก ๑เป๑ เนว โหติ
 น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจจํ โมฆมณฺณนฺติ
 นิวิสสวาที ๑ น หิ สุพพินาโยติ นิวิสสวาที ทุพพินโย ทุณฺณยาปโย^๑
 ทุณฺณชฺฌยาปโย ทุปฺเปกฺขาปโย ทุปฺปสาทโยติ นิวิสสวาที น หิ
 สุพพินาโย ๑

[๖๗๗] ปกปฺปิตํ ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขรานิติ [๒] ปกปฺปิตํ^๓ อภิสงฺขตํ
 สณฺจปิตํ^๓ ทิฏฺฐิ ปุรฺกฺขโต ปุโรโต^๔ กตฺวา จรติ ทิฏฺฐิทุชฺช ทิฏฺฐิเกตุ
 ทิฏฺฐาธิปเตยโย ทิฏฺฐิยา ปริวาริต จรตีติ ปกปฺปิตํ ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขรานิ ๑

[๖๗๘] ยํ นิสฺสึโต ตตฺถ สุภฺวาทานิติ ยํ นิสฺสึโตติ ยํ สตฺถารํ
 ฌมฺมกฺขานํ คณํ ทิฏฺฐิ ปฏฺฐิพทํ มคฺคํ นิสฺสึโต สนฺนินิสฺสึโต^๕ อลฺลีนํ
 อุกฺคโต อชฺฌเนสิโต อธิมฺตฺโตติ ยํ นิสฺสึโต ๑ ตตฺถาติ สกาย ทิฏฺฐิยา
 สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺจิยา สกาย ลหฺฐิยา ๑ สุภฺวาทานิติ สุภฺวาโท
 โสภฺนวาโท ปณฺหิตวาโท ธีรวาโท ฌาณวาโท เหตุวาโท ลกฺขณวาโท
 การณวาโท จานวาโท สกาย ลหฺฐิยาติ ยํ นิสฺสึโต ตตฺถ สุภฺวาทานิ ๑

[๖๗๙] สุทฺธิวโท ตตฺถ ตถทฺทสา โสติ สุทฺธิวโทติ สุทฺธิวโท
 วิสุทฺธิวโท ปริสุทฺธิวโท โวหาตวาโท ปรีโยหาตวาโท^๖ ๑ อถวา
 สุทฺธิทสฺสโน วิสุทฺธิทสฺสโน ปริสุทฺธิทสฺสโน โวหาตทสฺสโน ปรีโย-
 หาตทสฺสโนติ^๗ สุทฺธิวโท^๘ ๑ ตตฺถาติ สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา
 สกาย รุจฺจิยา สกาย ลหฺฐิยา ๑ ^๙ตถทฺทสา โสติ^๙ ตถํ ตจฺจํ ภูตํ
 ยถาวํ อวิปริตฺตนฺติ อทฺทส อทฺทกฺขิ อปฺสฺสิ ปฏฺฐิวิชฺฌีติ สุทฺธิวโท ตตฺถ

---

๑ ม. ทุปฺปณฺณยาปโย ๑   ๒ ม. ทิฏฺฐิปุรฺกฺขรานิติ ๑ เอวมฺปฺริปิ ๑
 ๓ ม. เอตฺถนฺตเร ปกปฺปิตาติ ทิสฺสตี ๑   ๓-๓ ม. ปกปฺปิตา อภิสงฺขตา สณฺจปิตา ๑
 ๔ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑   ๕ ม. อนิสฺสึโต ๑ ๖.๗ ปรีโวหาต ... อิติปิ ปาโจ ๑
 ๘ ม. สุทฺธิวโท ๑   ๙-๙ ม. อิมํ ปาจา น ทิสฺสนฺติ ๑

ตถททสา โส ๑ เตนานา ภควา

นิวิสสวาที น หิ สุพพินาโย
 ปกปปีตัง ทิฏฐิจิ ปุเรกขราโน
 ยัม นิสสิโต ตตถ สุภวทานโน
 สุหุธีวโท ตตถ ตถททสา โสติ ๑

[๖๘๐] น พราหมโณ กปปมูเปติ สงขัม^๑
 น ทิฏฐิจิสารี นปิ ฌาณพนธู
 ฌตวา จ โส สมมตโย ปุถุชชา
 อุเปกขตี อุคคหณนฺติ มณเภา ๑

[๖๘๑] น พราหมโณ กปปมูเปติ สงขนฺติ นาทิ ปฏิกเขโป ๑
 พราหมโณติ สตตนฺนํ ฌมฺมานํ พาทิตตฺตา พราหมโณ ๑เปฯ อนิสสิโต
 ตาที ปวฺจจเต ส พฺรหฺมา ๑ กปปฺปาติ เทว กปปฺปา ตณฺหากปโป จ
 ทิฏฐิกปโป จ ๑เปฯ อยํ ตณฺหากปโป ๑เปฯ อยํ ทิฏฐิกปโป ๑
 สงฺขา วุจฺจติ ฌาณํ ยา ปณฺญา ปชานนา ๑เปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย
 สมฺมาทิฏฐิจิ ๑ น พราหมโณ กปปมูเปติ สงขนฺติ พราหมโณ สงฺขาย
 ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา
 อนิจฺจาติ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ๑เปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมุทฺตมฺ
 สพฺพนฺตํ นิโรธมฺมฺนฺติ สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
 วิมฺุตํ กตฺวา ตณฺหากปโป วา ทิฏฐิกปโป วา [๒] น อุเปติ น
 อุปคจฺจติ น คณฺหาติ น ปฺรามสฺติ นานินฺวิสตีติ น พราหมโณ
 กปปมูเปติ สงขัม ๑

[๖๘๒] น ทิฏฐิจิสารี นปิ ฌาณพนธูติ ตสฺส ทฺวาสมฺมุจฺจิทฺติ ทิฏฐิจิ-
 คตฺตานิ ปหีนานิ สมฺมุจฺจินฺนานิ วุปฺสนฺตานิ ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพุป-

๑ ม. สงฺขา ๑ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร นสฺสทฺโท อตฺถิ ๑

ปตฺตติกาณิ ฅาณคฺคินา ททฺธมาณิ โส ทิฏฺฐิจฺยา น ยายติ น นียยติ
 น วุญฺหติ น สํหริยติ นปิ ตํ ทิฏฺฐิจฺจํ สาทฺโต ปจฺเจติ ปจฺจาจฺจตฺตีติ
 น ทิฏฺฐิสาริ ๑ นปิ ฅาณพฺนฺธฺติ อฏฺฐสฺมาปตฺตติฅาณนฺน วา ปณฺจา-
 ภิณฺณฅาณนฺน วา มิจฺฉาฅาณนฺน^๑ วา^๒ "ตณฺหาพฺนฺธํ วา ทิฏฺฐิพฺนฺธํ"^๓
 วา น กโรติ น ชเนติ น สณฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นานินิพฺพตฺเตตฺตีติ
 น ทิฏฺฐิสาริ นปิ ฅาณพฺนฺธฺ ๑

[๖๘๓] ฅตฺวา จ โส สมฺมตฺติโย ปุณฺณชชาติ ฅตฺวาติ ฅตฺวา
 ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺวตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา
 อนิจฺจาติ สพฺเพ สงฺขารา ทฺกฺชาติ ๑เป๑ ยงฺกิณฺจิ สมฺมุทฺตมฺมํ
 สพฺพพฺนฺธํ นิโรธธมฺมณฺติ ฅตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
 วิภฺวตํ กตฺวาติ ฅตฺวา จ โส ๑ สมฺมตฺติโยติ^๔ วุจฺจนฺติ ทฺวาสมฺมุจฺฉิ
 ทิฏฺฐิจฺจิตานิ [๕] ๑ ปุณฺณชชาติ ปุณฺณชชเนหิ ชนิตา วา ตา สมฺมตฺติโยติ
 ปุณฺณชชา ๑ ปุณฺณชชเนหิ ชนิตา วา ตา^๖ สมฺมตฺติโยติ ปุณฺณชชาติ
 ฅตฺวา จ โส สมฺมตฺติโย ปุณฺณชชา ๑

[๖๘๔] อุเปกฺขตี อุคฺคทณฺหนฺติ มณฺเฑติ อณฺเฑ ตณฺหาเวสฺน
 ทิฏฺฐิวเสน คณฺหนฺติ ปฺรามสฺนฺติ อภินิวิสฺนฺติ อรหา อุเปกฺขตี น
 คณฺหาติ น ปฺรามสฺติ นานินิวิสฺตีติ อุเปกฺขตี อุคฺคทณฺหนฺติ มณฺเฑ ๑
 เตนานา ภาควา

น พฺราหฺมโณ กปฺปมฺุเปติ สงฺขํ
 น ทิฏฺฐิสาริ นปิ ฅาณพฺนฺธฺ
 ฅตฺวา จ โส สมฺมตฺติโย ปุณฺณชชา
 อุเปกฺขตี อุคฺคทณฺหนฺติ มณฺเฑติ ๑

๑,๒ ม. อิทํ ปาฐทฺวํ นตฺถิ ๑ ๓-๓ ม. ตณฺหาพฺนฺธํ วา ทิฏฺฐิพฺนฺธํ ๑
 ๔ ม. อิตฺตสฺสทฺเท นตฺถิ ๑ ๕ ม. โป. ฅตฺถานฺตฺเร ทิฏฺฐิสมฺมุติโยติ ทิสฺสตี ๑
 ๖ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑

[๖๘๕] วิสขุช คนฺถานิ มุเนีธ โลเก
 วิวาทชาเตสฺ น วคฺคสารี
 สนฺโต อสนฺเตสฺ อุเปกฺขโก โส
 อนฺคฺคโท อุคฺคทณฺหติ มณฺเณ ๑

[๖๘๖] วิสขุช คนฺถานิ มุเนีธ โลเกติ คนฺถาติ จตฺตาริ คนฺถา
 อภิชฺฌมา กายคนฺโถ พยาปาโท กายคนฺโถ สีสัพฺพตฺตปรามาโส กาย-
 คนฺโถ อิหํสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ ๑ อตฺตโน ทิฏฺฐิจิยา ราโค อภิชฺฌมา
 กายคนฺโถ ๑ ปรวาทेषฺ อาฆาโต อปฺปจฺจโย พยาปาโท กายคนฺโถ ๑
 อตฺตโน สีสํ วา วตฺตํ วา สีสัพฺพตฺตํ วา ปรามสฺติ สีสัพฺพตฺตปรามาโส
 กายคนฺโถ ๑ อตฺตโน ทิฏฺฐิจิ^๑ อิหํสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ ๑ วิสขุชชาติ
 คนฺเถ โวสฺสชฺชิตฺวา วา^๒ วิสขุช ๑ อถวา คนฺเถ คถิตฺเว คนฺถิตฺเว
 พนฺธฺเว วิพนฺธฺเว อาพนฺธฺเว ลคฺเค ลคฺคิตฺเว ปลิพฺพุทฺธฺเว พนฺธฺเน โฝฏฺฐิตฺวา
 วา วิสขุช ๑ ยถา วยฺหํ วา รถํ วา สกฺกํ วา สนฺทฺมานิกํ วา สขุชํ
 วิสขุชํ กโรนฺติ วิโกเปนฺติ เอวเมว คนฺเถ โวสฺสชฺชิตฺวา วา วิสขุช
 อถวา คนฺเถ คถิตฺเว คนฺถิตฺเว พนฺธฺเว วิพนฺธฺเว อาพนฺธฺเว ลคฺเค ลคฺคิตฺเว
 ปลิพฺพุทฺธฺเว พนฺธฺเน โฝฏฺฐิตฺวา วา วิสขุช ๑ มุเนีติ โมนํ วุจฺจติ
 ฌาณํ ยา ปญฺญา ปชานนา ๑เปฯ สงฺคชาลมตฺติจฺจ โส มุณี ๑ อิธาคี
 อิมิสฺสา ทิฏฺฐิจิยา ๑เปฯ อิมสฺมี มนุสฺสโลเกติ วิสขุช คนฺถานิ มุเนีธ
 โลเก ๑

[๖๘๗] วิวาทชาเตสฺ น วคฺคสารีติ วิวาทชาเตสฺ สณฺชาเตสฺ
 นิพฺพตฺเตสฺ อภินิพฺพตฺเตสฺ ปาตุฏฺฐเตสฺ จนนฺทาคตี คจฺจนฺเตสฺ โทสาคตี
 คจฺจนฺเตสฺ โมนฺทาคตี คจฺจนฺเตสฺ ฌายาคตี คจฺจนฺเตสฺ น จนนฺทาคตี
 คจฺจติ น โทสาคตี คจฺจติ น โมนฺทาคตี คจฺจติ น ฌายาคตี คจฺจติ

๑ ม. ทิฏฺฐิจิ อภินิเวโส กายคนฺโถ ๑ ๒ ม. วาสทฺโท นตฺถิ ๑ เอวมุปริปิ ๑

น ราวเสน คจจติ น โทสวเสน คจจติ น โมหวเสน คจจติ น
มานวเสน คจจติ น ทิฏฐิจิวเสน คจจติ น อุทฺธจจวเสน คจจติ น
วิจิกิจจวเสน คจจติ น อนุสยวเสน คจจติ น วคฺเคหิ ฐมฺเมหิ
ยายติ นียยติ วุยฺหติ สํหริยตีติ วิวาทชาเตสฺสู น วคฺคสํวารี ฯ

[๖๘๘] สนฺโต อสนฺเตสฺสุ อุเปกฺขโก โสติ สนฺโตติ ราวคฺคส
สนฺตตฺตทา สนฺโต โทสสฺส สนฺตตฺตทา สนฺโต โมหสฺส สนฺตตฺตทา สนฺโต
ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตตฺตทา สมิตตฺตทา วุปรสมิตตฺตทา
วิชฺฌาตตฺตทา นิพฺพุตตฺตทา วิคตตฺตทา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธตฺตทา สนฺโต อุปฺสนฺโต
วุปรสนฺโต นิพฺพุโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธติ สนฺโต ฯ อสนฺเตสฺสุติ อสนฺเตสฺ
อนุปฺสนฺเตสฺсу อวุปฺสนฺเตสฺสุ อนิพฺพุเตสฺสุ อปฺปฏฺธิปฺปสฺสทฺธเตสฺสุติ สนฺโต
อสนฺเตสฺสุ ฯ อุเปกฺขโก โสติ อรหา ฉพฺงฺคฺอุเปกฺขาย สมฺนฺนาคโต
จกฺขุณา รูปรํ ทิสฺวา เนว สุมฺโน โหติ น ทุมฺมโน อุเปกฺขโก วิหฺรติ
สโต สมฺปฺชาโน ฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ กาลํ กงฺขติ ภาวโต
สุทฺถนฺโตติ^๑ สนฺโต อสนฺเตสฺสุ อุเปกฺขโก โส ฯ

[๖๘๙] อนุคฺคโห อฺคฺคหณฺนติ มณฺเฑติ อณฺเฎ ตณฺหาวเสน
ทิฏฐิจิวเสน ^๒คณฺหฺนติ ปฺรามสนฺติ อภินิวิสฺนติ^๓ อรหา อุเปกฺขติ น
คณฺหาติ น ปฺรามสฺติ นภินิวิสฺตีติ อนุคฺคโห อฺคฺคหณฺนติ มณฺเฎ ฯ
เตนาห ภควา

วิสฺซชฺช คณฺถานิ มุเนีธฺ โลเก
วิวาทชาเตสฺสู น วคฺคสํวารี
สนฺโต อสนฺเตสฺสุ อุเปกฺขโก โส
อนุคฺคโห อฺคฺคหณฺนติ มณฺเฎติ ฯ

[๖๙๐] ปุพฺพพาสเว ทิตฺวา นเว อกฺุพฺพ
น ฉนฺทคฺคฺ โนปี นิวิสฺสวาที

๑ ม. สนฺโตติ ฯ

๒-๒ ม. โป. คณฺหฺนเต ปฺรามสนฺเต อภินิวิสฺนเต ฯ

ส วิปรมุตโต ติมูจิคเตหิ ธีโร
 น ลิมปตี โลเก อนตตครหิ ฯ

[๖๙๑] ปุพพาสเว หิตวา นเว อกุกพพนฺติ ปุพพาสวา วุจจนฺติ
 อตีตา รุป^๑ เวทนา สณฺเฆมา สงฺขารว วัฒนฺณํ ฯ อตีเต สงฺขาร
 อารพฺภ เย กิเลสว อุกฺกชฺเชยฺยํ เต กิเลสว หิตวา จชิตฺวา
 ปริจจชิตฺวา ปชหิตฺวา วินฺนหิตฺวา^๒ พฺยนฺตีกริตฺวา อนภวํคมิตฺวาติ
 ปุพพาสเว หิตวา ฯ นเว อกุกพพนฺติ นว วุจจนฺติ ปจฺจูปฺปนฺนา รุป
 เวทนา สณฺเฆมา สงฺขารว วัฒนฺณํ ฯ ปจฺจูปฺปนฺเน สงฺขารว อารพฺภ
 จนฺทํ อกุกพพมาโน เปมํ อกุกพพมาโน รากํ อกุกพพมาโน อชนฺยมาโน
 อสณฺชนฺยมาโน อนิพฺพตฺตยมาโน นาภินิพฺพตฺตยมาโนติ ปุพพาสเว
 หิตวา นเว อกุกพพํ ฯ

[๖๙๒] ^๓น จนฺทกฺกุ โนปิ นินฺวิสฺสวาทีติ น จนฺทกฺกุติ^๓ น จนฺทาคตี
 คจฺจติ น โทสาคตี คจฺจติ น โมหาคตี คจฺจติ น ภายาคตี คจฺจติ
 น รากวเสน คจฺจติ น โทสวเสน คจฺจติ น โมหวเสน คจฺจติ น
 มานวเสน คจฺจติ น ติมูจิวเสน คจฺจติ น อุกฺกชฺจวเสน คจฺจติ น
 วิจิกิจฺจวเสน คจฺจติ น อนุสยวเสน คจฺจติ น วคฺเคหิ ฐมฺเมหิ
 ยายติ นียยติ วุชฺหติ สํหริยตีติ น จนฺทกฺกุ ฯ โนปิ นินฺวิสฺสวาทีติ
 สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺเณนฺติ [๔] นินฺวิสฺสวาที อสฺสโต
 โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺเณนฺติ ฯเปฯ เหว โหติ น น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺเณนฺติ นินฺวิสฺสวาทีติ น
 จนฺทกฺกุ โนปิ นินฺวิสฺสวาที ฯ

๑ ม. รุป ... สงฺขารวัฒนฺณํ ฯ

๒ ม. วินฺนเทตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา ฯ

๓ ส. น จนฺทกฺกุติ ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร นสฺสโท อตฺถิ ฯ

สตีสมุชฌณณ^๑ สมณนาโคไตติ อภาวิตา เม จตตารโ สตีปญฺจานาติ
 อภาวิตา เม จตตารโ สมนมปฺปชานาติ อภาวิตา เม จตตารโ
 อิทฺธิปฺปาหาติ อภาวิตานิ เม ปณฺจินฺหุริยานีติ อภาวิตานิ เม ปณฺจ
 พลานีติ อภาวิตา เม สตฺต โปชฺฌมฺงคาติ อภาวิทฺโต เม อริโย
 อญฺจุงฺคิโก มคฺโคติ ทุกฺขํ เม อปริณฺวาทนฺติ ทุกฺขสมุทฺโย เม
 อปฺปหีนฺติ มคฺโค เม อภาวิทฺติ นิโรธ เม อสจฺฉิกิตฺติ
 อตฺตานํ ครอบฺติ ฯ เหวํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อตฺตานํ ครอบฺติ ฯ
 เหวํ ^๒อตฺตครฺหิยํ กมฺมํ อกฺุพฺพมาโน ^๒ อชนฺยมาโน อสญฺชนฺยมาโน
 อนิพฺพตฺตยมาโน นานิพฺพตฺตยมาโน อนตฺตครฺหิตี น ลิมฺปตี โลก
 อนตฺตครฺหี ฯ เตนาห ภควา

ปฺุพฺพาสเว หิตฺวา นเว อกฺุพฺพํ
 น ฉนฺทกฺุ โนปิ นิวิสฺสวาที
 ส วิปฺปมฺุตฺโต ทิฏฺฐิจิตฺเตหิ ธีโร
 น ลิมฺปตี โลก อนตฺตครฺหิตี ฯ

[๖๙๕]

ส สพฺพชฺมเมสุ วิเสนฺนิฏฺโต
 ยงฺกิณฺจิจิ ทิฏฺฐจฺวํ สุตฺมํ มุตฺมํ วา
 ส ปนฺนภาโร มฺุณี วิปฺปมฺุตฺโต
 น กปฺปิโย นฺุปรโต น ปตฺถิโยติ ภควา^๓ ฯ

[๖๙๖] ส สพฺพชฺมเมสุ วิเสนฺนิฏฺโต ยงฺกิณฺจิจิ ทิฏฺฐจฺวํ สุตฺมํ มุตฺมํ
 วาติ เสนา วุจฺจติ มารเสนา ฯ กายทฺุจฺจริตฺมํ มารเสนา วจฺิทฺุจฺจริตฺมํ
 มารเสนา มโนทฺุจฺจริตฺมํ มารเสนา ราโค โทโส โมโห โกธ อฺุปนาโห
 มกฺุโข ปฟาโส อิสฺสา มจฺฉริยํ มายา สาเจยฺยํ ธมฺุโก สारมฺุโก
 มาโน อติมาโน มโห ปมาโห สพฺเพ กิเลสา สพฺเพ ทฺุจฺจริตา
 สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริพฺพาหา สพฺเพ สนฺุตาปา สพฺพากุสลาภิสฺงขารา

๑ ม. สตีสมุชฌณณนามหิ ฯ ๒-๒ ม. อตฺตครฺหี ฯ ตยิทํ กมฺมํ ฯ

๓ ม. น ปตฺถิโย อิติ ภควา ฯ เหวมฺุปริปิ ฯ

มารเสนา ๑ วุตตํ เหน้ ภาควตา

กามา เต ปจมา เสนา	หุติยารตี ^๑ วุจจติ
ตติยา ขุปปิปาสา เต	จตุตถี ตณหา ปวุจจติ
ปณจมํ ถีนมิทชนเต	ฉฐจา ภริฐ ปวุจจติ
สตุตมี วิจิกิจฉา เต	มกไซ ฌมโภา เต อฏฐจโม
ลาโภา ลิลโภา สกกาโร	มิจฉาลทฺธ จ โย ยโส
โย จตุตทานํ สมุกกํเส	ปเร จ อวชานติ
เอสา นมุจิจ เต เสนา	กณหสฺสาภิปพาริณิ
น นํ อสุโร ชินาติ	เชตวา จ ^๒ ลมาเต สฺขนติ ๑

ยโต จตุหิ อริยมคฺเคหิ สพฺพา จ มารเสนา สพฺเพ จ ปฏฺฐิเสนิกรา
 กิเลสา ชิตา จ ปราชิตา จ ภคฺคา วิปฺปลุตฺตา^๓ ปรมมุขา โส
 วุจจติ วิเสนฺญโต ๑ โส ทิฏฺฐเจ วิเสนฺญโต สฺสุเต มุเต วิณฺญาเต
 วิเสนฺญโตติ ส สพฺพชฺชเมสุ วิเสนฺญโต ยงฺกิณฺจิจ ทิฏฺฐจํ สฺสุตํ มุตํ วา ๑

[๖๙๗] ส ปนฺนภาโร มุณี วิปฺปมุตฺโตติ ภาโรติ^๔ ตโย ภารา
 ขนฺธภาโร กิเลสภาโร อภิสงฺขารภาโร ๑ กตโม ขนฺธภาโร ๑ ปฏฺฐิสนฺธิยา
 รุปี เวทนา สณฺญา สงฺขารา วิณฺญาณํ อยํ ขนฺธภาโร ๑ กตโม
 กิเลสภาโร ๑ ราโค โทโส โมโห ๑เป๑ สพฺพากุสลาภิสงฺขารา
 อยํ กิเลสภาโร ๑ กตโม อภิสงฺขารภาโร ๑ ปุณฺณภิสงฺขารो อปุณฺณภิ-
 สงฺขารो อาเนชฺชภิสงฺขารो อยํ อภิสงฺขารภาโร ๑ ยโต ขนฺธภาโร
 จ กิเลสภาโร จ อภิสงฺขารภาโร จ ปหีนา โหนฺติ อฺจุฉินฺนมุลา
 ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา आयตี อนุปฺปาทชฺชมา โส วุจจติ
 ปนฺนภาโร ปตฺติภาโร โอรปิตภาโร สโมโรปิตภาโร นิกฺขิตฺตภาโร
 ปฏิปฺปสฺสทฺธภาโร ๑

๑ ม. หุติยา อรติ ๑   ๒ ม. ว ๑   ๓ ม. วิปฺปลุคฺคา ๑   ๔ ม. ภาราติ ๑

มุนีติ โมนํ วุจจติ ฉาณํ ยา ปณฺญา ปชานนา วิจโย ปวิจโย
 ฌมฺมวิจโย สลฺลภุชฌนา อุปลภุชฌนา ปจฺจุปลภุชฌนา ปณฺทิจฺจุจํ โกสฺลลํ
 เนปฺมุณฺณํ เวทฺตปฺยา จินฺตฺตา อุปปริกฺขา ภูริ เมธา ปริณฺทายิกา วิปสฺสฺสนา
 สมฺปชฌณฺณํ ปโตทโท ปณฺญา ปณฺณินฺทฺริยํ ปณฺญาพลํ ปณฺญาสตุถํ
 ปณฺญาปาสาโท ปณฺญาอาโลโก ปณฺญาโอภาโส ปณฺญาปชฺโชโต
 ปณฺญารตฺนํ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ เตน ฉาเนน สมฺนฺนาโคโต
 มุนิ โมนปฺปโตตฺติ^๑ ฯ ตีณิ โมนฺเนยฺยานิ กายโมเนยฺยํ วจีโมเนยฺยํ
 มโนโมเนยฺยํ ฯ

กตมํ กายโมเนยฺยํ ฯ ติวิชาณํ กายทฺวจฺจริตฺตานํ ปหฺทานํ
 กายโมเนยฺยํ ฯ ติวิธํ กายสุจฺจริตํ กายโมเนยฺยํ ฯ กายารมฺมณฺ^๒ ฉาณํ
 กายโมเนยฺยํ ฯ กายปริณฺญา กายโมเนยฺยํ ฯ ปริณฺญาสทฺคโต มคฺโค
 กายโมเนยฺยํ ฯ กายเ ฉนฺทฺราคสฺส ปหฺทานํ กายโมเนยฺยํ ฯ
 กายสงฺขารนิโรธฺ จตฺตฺตฺถชฺฌมานสมฺปตฺติ กายโมเนยฺยํ ฯ อิหํ
 กายโมเนยฺยํ ฯ

กตมํ วจีโมเนยฺยํ ฯ จตฺตฺตฺพิชานํ วจีทฺวจฺจริตฺตานํ ปหฺทานํ
 วจีโมเนยฺยํ ฯ จตฺตฺตฺพิชํ วจีสุจฺจริตํ วจีโมเนยฺยํ ฯ วาจารมฺมณฺ^๓ ฉาณํ
 วจีโมเนยฺยํ ฯ วาจาปริณฺญา วจีโมเนยฺยํ ฯ ปริณฺญาสทฺคโต สทฺคโต
 มคฺโค วจีโมเนยฺยํ ฯ วาจา ย ฉนฺทฺราคสฺส ปหฺทานํ วจีโมเนยฺยํ ฯ
 วจีสงฺขารนิโรธฺ ทฺตฺถชฺฌมานสมฺปตฺติ วจีโมเนยฺยํ ฯ อิหํ วจีโมเนยฺยํ ฯ

กตมํ มโนโมเนยฺยํ ฯ ติวิชาณํ มโนทฺวจฺจริตฺตานํ ปหฺทานํ
 มโนโมเนยฺยํ ฯ ติวิธํ มโนสุจฺจริตํ มโนโมเนยฺยํ ฯ จิตฺตารมฺมณฺ^๔ ฉาณํ
 มโนโมเนยฺยํ ฯ จิตฺตปริณฺญา มโนโมเนยฺยํ ฯ ปริณฺญาสทฺคโต
 มคฺโค มโนโมเนยฺยํ ฯ จิตฺเต ฉนฺทฺราคสฺส ปหฺทานํ มโนโมเนยฺยํ ฯ

๑ ม. โป. อิตฺติสทฺโท นตฺถิ ฯ

๒ ม. กายารมฺมณฺ

๓ ม. วาจารมฺมณฺ

๔ ม. จิตฺตารมฺมณฺ

จิตตํ มุตตํ วิมุตตํ สุวิมุตตตณฺหิติ ส ปนฺนภาโร มุณี วิปฺปมุตฺโต ๑

[๖๙๘] น กปฺปิโย นฺุปรโต น ปตฺถิโยติ ภควาติ กปฺปเปตี^๑
 เทว กปฺปา ตณฺหากปฺโป จ ทิฏฺฐิกปฺโป จ ๑เป๑ อยํ ตณฺหากปฺโป
 ๑เป๑ อยํ ทิฏฺฐิกปฺโป ๑ ตสฺส ตณฺหากปฺโป ปหิโน ทิฏฺฐิกปฺโป
 ปฏฺินิสฺสग्ฺงโจ ตณฺหากปฺปสฺส ปหิโนตฺตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปฏฺินิสฺสग्ฺงจฺจตฺตา
 ตณฺหากปฺปํ วา ทิฏฺฐิกปฺปํ วา น กปฺเปติ น ชเนติ น สยชเนติ
 น นิพฺพตฺเตติ นานิพฺพตฺเตตีติ น กปฺปิโย ๑ นฺุปรโตติ สพฺเพ
 พาลปฺุชฺชชฺชา รชฺชนฺุติ กลฺยาณปฺุชฺชชฺชนํ อุปาหาย สตฺต เสกฺขา
 อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนนฺธิคตฺสส อธิคมาย อสจฺฉิกตฺสส สจฺฉิกิริยา
 อารมฺหนฺติ วิรมฺหนฺติ ปฏฺิวิรมฺหนฺติ อรฺหา อารโต อสฺส^๒ วิรโต ปฏฺิวิรโต
 นิทฺทนฺุโต นิสฺสग्ฺงโจ วิปฺปมุตฺโต วิสณฺณจฺุโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา
 วิหเรยฺยาตี^๓ น กปฺปิโย นฺุปรโต ๑ น ปตฺถิโยติ ปตฺถนา วุจฺจติ
 ตณฺหา โย ราโค สาราโค ๑เป๑ อภิขุณฺณา โลโภ อกฺุสลมฺมูลํ ๑
 ยสฺเสสา ปตฺถนา [๔] ปหิโน สมฺจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏฺิปฺปสฺสทฺธา
 อภพฺพุปฺปตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา โส วุจฺจติ น ปตฺถิโย ๑
 ภควาติ คารวาทิวงฺง ๑ อปฺิจ ภคฺคฺราโคติ ภควา ๑ ภคฺคฺโทโสติ
 ภควา ๑ ภคฺคฺโมโหติ ภควา ๑ ภคฺคฺมานฺุติ ภควา ๑ ภคฺคฺทิสฺสจฺุติ
 ภควา ๑ ภคฺคฺกณฺุทฺโถติ^๔ ภควา ๑ ภคฺคฺกิลฺโสติ ภควา ๑ ภชฺ
 วิภชฺชิ ปฏฺิวิภชฺชิ^๕ ฅมฺมรตฺนฺุติ ภควา ๑ ภวานํ อนฺุตฺกโรติ ภควา ๑
 ภาวิตฺกาโยติ ภควา ๑ ภาวิตฺสึโลติ ภาวิตฺจิตฺุโตติ ภาวิตฺปณฺุณฺุติ
 ภควา ๑ ภชฺชิ วา ภควา อรณฺณวณฺุปตฺถานิ ปนฺุตฺตานิ เสนาสนานิ
 อปฺปสฺสทฺทานิ อปฺปนิคฺโฆสนานิ วิชฺนวาทานิ มนฺุสฺสรฺหาเสยฺยกานิ

๑ ม. ไป. กปฺปาติ ๑ ๒ ม. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ ๑ ๓ ม. วิหเรตีติ ๑

๔ ม. ไป. เอตฺถนฺุตฺเร ตณฺหาติ ทิสฺสติ ๑ ๕ ม. ภคฺคฺกณฺุทฺโถติ ๑

๖ ม. ปวิภชฺชิ ๑

ปฏิสลฺลาณสารูปานีติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา จีวรปิณฑุชปาตเสนาสน-
 คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา อตฺถรสฺส
 ฌมฺมรสฺส วิมฺุตฺตีสฺส อธิสฺสีสฺส อธิจิตฺตสฺส อธิปญฺญาชาติ ภควา ฯ
 ภาคี วา ภควา จตฺตุนฺหนํ ฌานานํ จตฺตุนฺหนํ อปฺปมณฺณยานํ จตฺตุนฺหนํ
 อรูปสฺมาปตฺตীনนฺติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา อฏฺฐจฺจนฺหนํ วิโมกฺกขานํ
 อฏฺฐจฺจนฺหนํ อภิกายตฺนหานํ นวฺนํ อนุปฺพุพฺพวิหารสฺมาปตฺตীনนฺติ ภควา ฯ
 ภาคี วา ภควา ทสฺนํ สญฺญาภาวานํ ทสฺนํ กสิณสฺมาปตฺตীনํ
 อานาปานสฺสตีสมฺมิทฺส อสุภสฺมาปตฺตียาติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา
 จตฺตุนฺหนํ สติปญฺ्ञานานํ จตฺตุนฺหนํ สมฺมปฺปชานานํ จตฺตุนฺหนํ อิหฺติปฺปาทานํ
 ปญฺจจฺจนฺหนํ อินฺทฺริยานํ ปญฺจจฺจนฺหนํ พฺลานํ สตฺตุนฺหนํ โพชฺฌณฺจกานํ อริยสฺส
 อฏฺฐจฺจนฺทิกสฺส มคฺคสฺสชาติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา ทสฺนํ ตถาคต-
 พฺลานํ จตฺตุนฺหนํ เวสฺสารชฺชานํ จตฺตุนฺหนํ ปฏฺฐิสฺมฺมิกานํ ฌนฺหนํ อภิญฺญานํ
 ฌนฺหนํ พุทฺธชฺชมฺมานนฺติ ภควา ฯ ภควาติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ น
 ปิตฺตรา กตํ น มาตรา กตํ น ภคินิยา กตํ น มิตฺตตามจฺเจหิ กตํ
 น ฌาตีสฺสาลอฺหิตฺเตหิ กตํ น สมณพฺรหฺมณฺเหหิ กตํ น เทวตาหิ กตํ
 วิโมกฺกขนฺตฺกเมตํ พุทฺธานํ ภควนฺตฺนํ โพธิยา มฺุเล สห สพฺพญฺญตฺ-
 ฌาณสฺส ปฏฺฐิลภา สจฺฉนิกา ปญฺญตฺติ ยหิํ ภควาติ น กปฺปิโย
 นูปรโต น ปตฺถิโยติ ภควา ฯ เตนหาท ภควา

ส สพฺพชฺชมฺเมสุ วิเสณฺญโต
 ยงฺกิณฺจจิ ทิณฺญจฺจว สุตํ มุตํ วา
 ส ปนฺนภาโร มฺุณี วิปฺปมฺุตฺโต
 น กปฺปิโย นูปรโต น ปตฺถิโยติ ภควาติ ฯ

เตรสโม มหาวิญฺญุหฺสุตฺตนิทฺเทโส นิณฺฺจโต ฯ

จุกุทลโม ตุวฏุกสุตตนิหุเทโส

[๑]

[๖๙๙] ปุจฉามิ ตํ อาทิจจพฺพนุ^๒
วิเวกํ สนฺตปิพทญจ มเหสี^๓
กถํ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขุ
อนฺปาทียานิ โลกสฺมี กิณฺจิ ๑

[๗๐๐] ปุจฉามิ ตํ อาทิจจพฺพนุตฺติ ปุจฉาติ ติสฺโส ปุจฉา
อทิฏฺฐจฺไซตนา ปุจฉา ทิฏฺฐจฺสํสฺนหฺนา ปุจฉา วิมตฺติจฺเฉทนา ปุจฉา ๑

กตมา อทิฏฺฐจฺไซตนา ปุจฉา ๑ ปกตฺติยา ลกฺขณํ อฆาตํ โหติ
อทิฏฺฐจํ อตฺถลิตํ อตีริตํ อวิภูตํ อวิภาวิทํ ตสฺส ฆาณาย ทสฺสนาย
ตฺถลนาย ตีรณาย วิภาวนาย ปณฺหํ ปุจฺฉติ อयํ อทิฏฺฐจฺไซตนา ปุจฉา ๑

กตมา ทิฏฺฐจฺสํสฺนหฺนา ปุจฉา ๑ ปกตฺติยา ลกฺขณํ ฆาตํ โหติ
ทิฏฺฐจํ ตฺถลิตํ ตีริตํ วิภูตํ วิภาวิทํ อณฺเวยหิ ปณฺจฺหิตฺติ สหฺจึ
สํสฺนทนตฺถาย ปณฺหํ ปุจฺฉติ อयํ ทิฏฺฐจฺสํสฺนหฺนา ปุจฉา ๑

กตมา วิมตฺติจฺเฉทนา ปุจฉา ๑ ปกตฺติยา สํสยปฺกขฺนโน^๔ โหติ
วิมตฺติปฺกขฺนโน เทวพฺพหฺกชาโต เอวํ นุ โข น นุ โข กิณฺนุ โข กถํ
นุ โขติ โส วิมตฺติจฺเฉทนตฺถาย ปณฺหํ ปุจฺฉติ อयํ วิมตฺติจฺเฉทนา
ปุจฉา ๑ อีมา ติสฺโส ปุจฉา ๑

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฉา มนุสฺสปุจฉา อมนุสฺสปุจฉา นิมฺมิตฺตปุจฉา ๑

กตมา มนุสฺสปุจฉา ๑ มนุสฺสสา พุทฺธํ ภควนฺตํ อฺปสํกมิตฺวา
ปณฺหํ ปุจฺฉนฺตฺติ ภิกฺขุ ปุจฺฉนฺตฺติ ภิกฺขุณฺไย ปุจฺฉนฺตฺติ อฺปาสกา
ปุจฺฉนฺตฺติ อฺปาลีกาโย ปุจฺฉนฺตฺติ ราชาโน ปุจฺฉนฺตฺติ ขตฺติยา ปุจฺฉนฺตฺติ

๑ ม. เอตถนฺตเร อถ ตุวฏุกสุตตนิหุเทสํ วกฺขตีติ ทิสฺสนฺตฺติ ๑ ๒ ม. อาทิจจพฺพนุ ๑
๓ ม. มเหสี ๑ ๔ ม. สํสยปฺกขฺนโน, ย. ...ปฺกขฺนโนโต ๑

พราหมณา ปุจฉนฺติ เวสสา ปุจฉนฺติ สุททา ปุจฉนฺติ คหภูจจา
ปุจฉนฺติ ปพพชิตา ปุจฉนฺติ อัย มนุสฺสปุจจา ฯ

กตมา อมนุสฺสปุจจา ฯ อมนุสฺสา พุทฺธ ภาควนฺตํ อุตฺตงฺกมิตฺวา
ปญฺหํ ปุจฉนฺติ นาคา ปุจฉนฺติ สุปณฺณา ปุจฉนฺติ ยกฺขา ปุจฉนฺติ
อสุรา ปุจฉนฺติ คณฺธพฺพา ปุจฉนฺติ มหาราชาโน ปุจฉนฺติ อิณฑา
ปุจฉนฺติ พรหฺมาโน ปุจฉนฺติ เทวตาโย ปุจฉนฺติ อัย อมนุสฺสปุจจา ฯ

กตมา นิมนิตปุจจา ฯ ยํ ภควา รูปรํ อภินิมมิณาติ มโนมยํ
สพฺพวงคปจฺจจํ อหินฺทรียํ [๑] โส นิมนฺโต พุทฺธ ภาควนฺตํ
อุตฺตงฺกมิตฺวา ปญฺหํ ปุจฺจติ ภควา [๒] วิสขฺเชติ อัย นิมนิตปุจจา ฯ
อิมา ติสฺโส ปุจจา ฯ

อปราวปี ติสฺโส ปุจจา อตฺตตฺตปุจจา ปรตฺตปุจจา อฺภายตฺตปุจจา ฯ

อปราวปี ติสฺโส ปุจจา ทิฏฺฐจฺจมฺมิกตฺตปุจจา สมฺปราวีกตฺตปุจจา
ปรมตฺตปุจจา ฯ

อปราวปี ติสฺโส ปุจจา อนวชฺชตฺตปุจจา นิกฺกิลเสตฺตปุจจา
โวทานตฺตปุจจา ฯ

อปราวปี ติสฺโส ปุจจา อตฺติตฺตปุจจา อนาคตฺตปุจจา ปจฺจุปปนฺนปุจจา ฯ

อปราวปี ติสฺโส ปุจจา อชฺฌตฺตปุจจา พหิทฺธาปุจจา อชฺฌตฺต-
พหิทฺธาปุจจา ฯ

อปราวปี ติสฺโส ปุจจา กุสลปุจจา อกุสลปุจจา อพฺยากตฺตปุจจา ฯ

อปราวปี ติสฺโส ปุจจา ขนฺธปุจจา ธาตุปุจจา อายตฺนปุจจา ฯ

อปราวปี ติสฺโส ปุจจา สติปฺญฺจานปุจจา สมฺมปฺปชานปุจจา
อิหฺธิปฺปาหปุจจา ฯ

อปราวปี ติสฺโส ปุจจา อิหฺทรียปุจจา พลปุจจา โพชฺฌงฺคปุจจา ฯ

อปราวปี ติสฺโส ปุจจา มคฺคปุจจา ผลปุจจา นิพฺพานปุจจา ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ตฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ

๒ ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร ตฺสฺสาตี ทิสฺสตี ฯ

ปฐมนามิ ๓๓๓ ตํ^๑ ปฐมนามิ ๓๓๓ ยาจามิ ๓๓๓ อชฺฌเมสามิ ๓๓๓
ปสาเทมิ ๓๓๓ กถยสฺส เมติ ปฐมนามิ ๓๓๓ ๑

อาทิจฺจนุชฺชติ อาทิจฺโจ วุจฺจติ สฺริโย^๒ ๑ สฺริโย โคตโม
โคตฺเตน ภควาปิ โคตโม โคตฺเตน ๑ ภควา สฺริยสฺส โคตฺตวาทโก
โคตฺตพฺนุชฺช ตสฺมา พุทฺโธ อาทิจฺจนุชฺชติ ๑ ปฐมนามิ ๓๓๓ อาทิจฺจนุชฺช ๑

[๗๐๑] วิเวกํ สหฺติปทญฺจ มหฺลสินฺติ วิเวกฺติ^๓ ๓๓๓ วิเวกา
กายวิเวโก จิตฺตวิเวโก อุปฺธิวิเวโก ๑

กตโม กายวิเวโก ๑ อธิ ภิกฺขุ วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชฺติ อรณฺญํ
รุกฺขมฺมูลํ ปพฺพตํ กนฺทํ คิริคฺุหํ สฺฐานํ วนปตฺถํ อพฺโฆกาสํ ปลาลปฺนุชฺช
กาเยน จ^๔ วิวิตฺโต^๕ วิหฺรติ โส เอโก คจฺจติ เอโก ติฏฺฐติ เอโก
นิสฺสีหติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ ปิณฺฑทาย ปวิสฺติ เอโก
ปฏฺิฏกมฺติ เอโก รโห นิสฺสีหติ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ เอโก จรฺติ
วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ อยํ กายวิเวโก ๑

กตโม จิตฺตวิเวโก ๑ ปจฺมํ ฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส นีวรณฺเหติ จิตฺตํ
วิวิตฺตํ โหติ พุติยํ ฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส วิตกฺกวิจาเรหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ
โหติ ตติยํ ฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส ปีติยา จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ จตฺตถฺถํ
ฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส สฺขทุกฺเขหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อากาสาณญฺจายตฺนํ
สฺมาปฺนฺนสฺส รุปสณฺณาย ปฏฺิฆสณฺณาย นานตฺตสณฺณาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ
โหติ วิญฺญาณญฺจายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส อากาสาณญฺจายตฺนสณฺณาย
จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อากิณฺณญฺจายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจาย-
ตฺนสณฺณาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ เวนสณฺณานาสณฺณายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส
อากิณฺณญฺจายตฺนสณฺณาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ โสตาปฺนฺนสฺส สกฺกาย-
ทิกฺกัจฉา วิจิกิฉาย สีลพฺพตฺตปฺรามาสา ทิกฺกานุสฺยา วิจิกิฉานุสฺยา

๑ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ ๑ ๒ ม. สฺริโย ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๓ ม. วิเวกาติ ๑
๔ ม. จสฺสโท นตฺถิ ๑ ๕ ม. วิวิตฺเตน ๑

ตเทกภูเจติ จ กิเลสเหติ จิตตํ วิวิตตํ โหติ สกทาคามิสฺส โอฟาริกา
 กามราคสญโฆชนา ปฏิมสญโฆชนา โอฟาริกา กามราคานุสยา
 ปฏิมานุสยา ตเทกภูเจติ จ กิเลสเหติ จิตตํ วิวิตตํ โหติ อนาคามิสฺส
 อณฺุสหคตา กามราคสญโฆชนา ปฏิมสญโฆชนา อณฺุสหคตา
 กามราคานุสยา ปฏิมานุสยา ตเทกภูเจติ จ กิเลสเหติ จิตตํ วิวิตตํ
 โหติ อรหโต รุปราคา อรุปราคา มาณา อุทฺชจจา อวิชฺชาย มานานุสยา
 ภวราคานุสยา อวิชฺชานุสยา ตเทกภูเจติ จ กิเลสเหติ พหิทฺธา จ
 สพฺพนิमितเตหิ จิตตํ วิวิตตํ โหติ อयํ จิตฺตวิเวโก ฯ

กตโม อุปฺธิวิเวโก ฯ อุปฺธิ วุจฺจนฺติ^๑ กิเลสา จ ชนฺธา จ
 อภิสงฺขารา จ ฯ อุปฺธิวิเวโก วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส
 สพฺพสงฺขารสมฺภเถ สพฺพูปฺธิปฏฺินิสฺสคฺโค ตณฺุหฺกฺขโย วิราโค นิโรธ
 นิพฺพานํ อयํ อุปฺธิวิเวโก ฯ

กายวิเวโก จ ฐูปกฏฺจกายนํ^๒ เนกฺขมฺมาภิตานํ จิตฺตวิเวโก
 จ ปริสุทฺธจิตฺตานํ ปรมฺโวทานปฺปตฺตานํ อุปฺธิวิเวโก จ นิรฺูปชฺินํ
 ปุคฺคฺลานํ วิสงฺขารคฺตานํ ฯ

สนฺตํติ เอเกน อากาเรน สนฺตํปิ สนฺตํปทํปิ ตณฺุแฉว อมตํ
 นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภเถ สพฺพูปฺธิปฏฺินิสฺสคฺโค ตณฺุหฺกฺขโย
 วิราโค นิโรธ นิพฺพานํ ฯ วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา สนฺตเมตํ ปทํ
 ปณฺเฑตเมตํ ปทํ ยทํ สพฺพสงฺขารสมฺภเถ สพฺพูปฺธิปฏฺินิสฺสคฺโค ตณฺุหฺกฺขโย
 วิราโค นิโรธ นิพฺพานนฺติ ฯ อถวา อปเรน อากาเรน เย
 ธมฺมา สนฺตาทิคมา ย สนฺตํมุสฺนาย สนฺตํสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติ เสยฺยถิํ
 จตฺตารโ สติปฏฺจานา จตฺตารโ สมนฺนปฺปชานา จตฺตารโ อิทธิปฺปาทา
 ปณฺจินฺทริยานิ ปณฺจ พลานิ สตฺต โฟชฺณมฺงคา อริโย อฏฺุจฺงคฺโก

๑ ม. วุจฺจติ ฯ

๒ ม. วิเวกฏฺจกายนํ ฯ

มคฺโค อิมะ วุจฺจนฺติ สฺนฺติปทํ ตาณฺปทํ เลณฺปทํ สรณฺปทํ อภยฺปทํ
 อจฺจุตฺปทํ อมตฺปทํ นิพฺพานฺปทํ ฯ

มฺหะสิฺนฺติ มฺหะสี ภาควา ฯ มฺหฺนฺตํ สีลฺกฺขนฺธํ เอลี^๑ คเวลี
 ปริเยสีติ มฺหะสี ฯ มฺหฺนฺตํ สฺมาธิกฺขนฺธํ มฺหฺนฺตํ ปณฺณากฺขนฺธํ มฺหฺนฺตํ
 วิมฺตฺติกฺขนฺธํ มฺหฺนฺตํ วิมฺตฺติธฺมาณฺทสฺสนกฺขนฺธํ เอลี คเวลี ปริเยสีติ
 มฺหะสี ฯ มหฺโต ตโมกายสฺส ปทาลนํ มหฺโต วิปฺปลาสฺส ปภานํ^๒
 มหฺโต ตณฺหาสฺลลสฺส อพฺพุหนํ^๓ มหฺโต ทิฏฺฐิสงฺฆาตสฺส วินิเวรณํ
 มหฺโต มานทฺชสฺส ปวาทนํ^๔ มหฺโต อภิสงฺขารสฺส วุปฺสมนํ^๕ มหฺโต
 โอลฺลสฺส นิตฺถรณํ มหฺโต ภารสฺส นิภฺเชปนํ มหฺโต สํสํวฏฺฏสฺส
 อุปฺจฺเจทํ มหฺโต สฺนฺตาปสฺส นิพฺพาปนํ มหฺโต ปริฟ้าทสฺส
 ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิ มหฺโต ฐมฺมทฺชสฺส อุสฺสาปนํ เอลี คเวลี ปริเยสีติ
 มฺหะสี ฯ มฺหฺนฺเต สฺติปฏฺฐาเน มฺหฺนฺเต สฺมมปฺปชานะ มฺหฺนฺเต
 อิทฺธิปฺปาเท มฺหฺนฺตานิ อินฺทฺริยานิ มฺหฺนฺตานิ พฺลานิ มฺหฺนฺเต
 โโพชฺฌมฺงเค มฺหฺนฺตํ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ มฺหฺนฺตํ ปรมตฺถํ อมตํ
 นิพฺพานํ เอลี คเวลี ปริเยสีติ มฺหะสี ฯ มฺหะสฺกฺเขหิ วา สฺตฺเตหิ
 เอลีโต คเวลีโต ปริเยลีโต กทํ พุทฺโธ กทํ ภาควา กทํ เทวเทโว กทํ
 นรทสฺสโมติ มฺหะสีติ วิเวกํ สฺนฺติปทฺตญจ มฺหะสี ฯ

[๗๐๒] กถํ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขุติ กถํ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา
 ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา อตฺตโน ราคํ นิพฺพาเปติ
 โทสํ นิพฺพาเปติ โมหํ นิพฺพาเปติ โกรธํ อุปฺนาหํ มกฺขํ ปฟ้าสํ อิสฺสํ
 มจฺฉริยํ มายํ สาเจยฺยํ ญมฺมํ สารมฺภํ มานํ อติมานํ มทํ ปมาทํ
 สพฺเพ กิเลสํ สพฺเพ หุจฺจริเต สพฺเพ ทรเณ สพฺเพ ปริฟ้าเห สพฺเพ
 สฺนฺตาเป สพฺพากุสลาภิสงฺขาราเน นิพฺพาเปติ สเมติ อุปฺสเมติ วุปฺสเมติ

๑ ม. เอลี คเวลี ปริเยสี ฯ

๒ ม. ปภานํ ฯ ๓ ม. อพฺพุหนํ ฯ

๔ ม. ปปาตนํ ฯ

๕ ม. ไป. วุปฺสมํ ฯ

ปฏีปัสสมภเวติ ฯ ภิกขุติ กลยาณปฏุชฺชโน वा भिक्षुं सेचि वा
 भिक्षुति गच्छं तिस्रवा निपुपाति भिक्षु ॥

[๗๐๓] อนุปาதியานो โลกสมी กิณจีติ จตุหิ อุปาทาเนหิ
 อนุปาதியานो อคฺคณฺหยาโน อปฺรามสยาโน^๑ [๒] ॥ โลกสมินฺหิติ
 อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตฺนโลเก ॥
 กิณจีติ กิณฺจิ รูปคตํ เวทฺนาคตํ สณฺณวาคตํ สงฺขารคตํ วิณฺณวณ-
 คตฺนฺหิติ อนุปาதியานो โลกสมี กิณฺจิ ॥ เตนาห โส นิम्मิตฺโต

ปฺจฺฉามิ ตํ อาทิจฺจพฺนฺธุํ
 วิเวกํ สนฺตฺติปทญฺจ มเหสี
 กถํ ทิสฺรวา นิพฺพวาติ ภิกฺขุ
 อนุปาதியานो โลกสมี กิณฺจีติ ॥

[๗๐๔] มฺลํ ปปฺพจสงฺขายาติ ภควา^๓
 มนฺตา อสฺมีติ สพฺพมฺปรุทฺเช^๔
 ยากาจิ ตณฺหา อชฺฉตฺตํ
 ตาลํ วินยา สทา สโต ลิกฺเข ॥

[๗๐๕] มฺลํ ปปฺพจสงฺขายาติ ภควา มนฺตา อสฺมีติ สพฺพมฺปรุ-
 ทฺเชติ ปปฺพจายเวว ปปฺพจสงฺขา ตณฺหาปปฺพจสงฺขา ทิฏฺฐิจิปปฺพจสงฺขา ॥

กตมํ ตณฺหาปปฺพจสฺส มฺลํ ॥ อวิชฺชา มฺลํ อโยนิโสมนลิกฺกาโร
 มฺลํ อสฺมีมานิ มฺลํ อหิริกํ มฺลํ อนินฺตตปฺปํ มฺลํ อุทฺทจฺจํ มฺลํ อิหํ
 ตณฺหาปปฺพจสฺส มฺลํ ॥

กตมํ ทิฏฺฐิจิปปฺพจสฺส มฺลํ ॥ อวิชฺชา มฺลํ อโยนิโสมนลิกฺกาโร มฺลํ
 อสฺมีมานิ มฺลํ อหิริกํ มฺลํ อนินฺตตปฺปํ มฺลํ อุทฺทจฺจํ มฺลํ อิหํ
 ทิฏฺฐิจิปปฺพจสฺส มฺลํ ॥

๑ ม. โป. อปฺรามสฺมาโน ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร อนภินิวิสฺมาโนติ ทิสฺสตี ๑

๓ ม. ปปฺพจสงฺขาย อิติ ภควา ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๓ ม. ย. รุณฺเช ๑

ภควาติ คารวาทิวจนํ ๑ อปิจ ภคฺคราโคติ ภควา ๑ ภคฺคโทโสติ
 ภควา ๑ ภคฺคโมโหติ ภควา ๑ ภคฺคมาโนติ ภควา ๑ ภคฺคทิกฺขุจฺฉิ
 ภควา ๑ ภคฺคกณฺฐโกติ ภควา ๑ ภคฺคกิลโสติ ภควา ๑ ภชฺช วิภชฺช
 ปฏฺวิภชฺช^๑ ฐมฺมรตฺตนาหุติ ภควา ๑ ภวานํ อนฺตกโรติ ภควา ๑ ภาวิตฺทกาโยติ
 ภควา ๑ ภาวิตฺทสีโลติ^๒ ภาวิตฺทจิตฺโตติ^๓ ภาวิตฺทปญฺโญติ ภควา ๑
 ภชฺช^๔ วา ภควา อรณฺณวณฺนปตฺตธานี ปตฺตธานี ปนฺตธานี เสนาสนา
 นานิ อปฺปสทฺทธานี อปฺปนิคฺโขไสยานิ วิชฺนวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกา
 นานิ ปฏฺฐิสถฺลสถานสารูปาเนติ ภควา ๑ ภาคี วา ภควา จีวรปิตฺทปาต-
 เสนาสนคิลานปจฺจยฆเณชฺชชฺชปรีกฺขารานาหุติ ภควา ๑ ภาคี วา ภควา
 อตฺตอรสสฺส ฐมฺมรสสฺส วิมฺุตตฺติรสสฺส อธิสฺสีลสฺส อธิจิตฺตสฺส อธิปณฺณายา
 ติ ภควา ๑ ภาคี วา ภควา จตฺตุนฺหนํ ฌานานํ จตฺตุนฺหนํ อปฺปมณฺณ
 ฌานานํ อรูปสฺมาปตฺตตีนาหุติ ภควา ๑ ภาคี วา ภควา อฏฺฐจฺจนฺ
 หนํ วิโมกฺกขานํ อฏฺฐจฺจนฺหนํ อภิกายตนาหนํ นวณฺหนํ อนุပ္พุพฺพวิหารส
 มาปตฺตตีนาหุติ ภควา ๑ ภาคี วา ภควา ทสฺสนํ สณฺณวณฺณ
 ฌานานํ ทสฺสนํ กสิณสฺมาปตฺตตีนาหุติ อานาปานสฺสตีสมานิสฺส อสุภ
 สมาสฺมาปตฺตตีนาหุติ ภควา ๑ ภาคี วา ภควา จตฺตุนฺหนํ สตีปฏฺฐ
 ฌานานํ จตฺตุนฺหนํ สมฺมปฺปชานานํ จตฺตุนฺหนํ อิทฺธิปฺปาทานํ
 ปณฺณจฺจนฺหนํ อินฺทฺริยานํ ปณฺณจฺจนฺหนํ พลาณํ สตฺตตฺตุนฺ
 หนํ โภชฺชณฺณคานํ อริยสฺส อฏฺฐจฺจนฺคิกสฺส มคฺคสฺสชาติ ภควา ๑
 ภาคี วา ภควา ทสฺสนํ ตถาคตฺตพลาณํ จตฺตุนฺหนํ เวสาร์ชฺชานํ
 จตฺตุนฺหนํ ปฏฺฐิสมฺภิทานํ ฌนฺหนํ อภิกฺขณานํ ฌนฺหนํ พุทฺธ
 ฐมฺมานาหุติ ภควา ๑ ภควาติ เหนตํ นามํ มาตรา กตํ น
 ปิตฺตรา กตํ น ภাত্রา กตํ น ภคินฺนิยา กตํ น มิตฺตตาม
 จฺเจหิ กตํ น ฌาติสาโลหิตฺเตหิ กตํ น สมณฺพฺราหฺมณฺเนหิ
 กตํ น เทวตาทิ กตํ วิโมกฺกขนฺติกเมตํ พุทฺธชานํ ภควนฺต
 านํ โภชฺชิตฺยา

๑ ม. โป. ปรีภช ๑

๒,๓ ม. อิตฺติสทฺโท นตฺถิ ๑

๔ ม. ย. โป. ภาคี ๑

มุเล สห สัพพณฺณตฺตยาณสุส ปฏฺฐิลภา สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ ยทิทํ
ภควาติ [๑] ฯ

มฺนฺตา อสฺมีติ สพฺพมฺุปรุทฺเตติ มฺนฺตา วุจฺจติ ปณฺณยา ยา
ปณฺณยา ปชานนา ฯเปฯ โอมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ อสฺมีติ รูเป
อสฺมีติ มาโน อสฺมีติ จฺนฺโท อสฺมีติ อนฺุสโย เวทนาย สณฺณาย
สงฺขารेषฺสุ วิญฺญาเณ อสฺมีติ มาโน อสฺมีติ จฺนฺโท อสฺมีติ อนฺุสโย^๒ ฯ
มฺูลํ ปปฺยจสงฺขายาติ ภควา มฺนฺตา อสฺมีติ สพฺพมฺุปรุทฺเตติ
ปปฺยจสงฺขาย มฺูลณฺจ อสฺมิมานณฺจ มฺนฺตายนฺ สพฺพํ รุทฺเตยฺย
อุปรุทฺเตยฺย นิโรเตยฺย วุปฺสเมยฺย อตฺถงฺคเมยฺย ปฏฺฐิปปฺสสมฺภายาติ
มฺูลํ ปปฺยจสงฺขายาติ ภควา มฺนฺตา อสฺมีติ สพฺพมฺุปรุทฺเต ฯ

[๗๐๖] ยากาจิ ตณฺหา อชฺฉตฺตณฺติ ยากาจิติ สพฺเพน สพฺพํ

สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทายวจนเมตฺตํ^๓ ยากาจิติ ฯ ตณฺหาติ
รูปฺตณฺหา ฯเปฯ ฐมฺมตณฺหา ฯ อชฺฉตฺตณฺติ อชฺฉตฺตํ สมฺภูจฺจาติ^๔ ส
ตณฺหาติ อชฺฉตฺตํ ฯ อถวา อชฺฉตฺตํ วุจฺจติ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสํ หทยํ ปณฺหารํ มโน มนายตฺนํ มนินฺทริยํ วิญฺญาณํ
วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชชา มโนวิญฺญาณธาตฺุ ฯ จิตฺเตน มนสา^๕ ส
ตณฺหา สหคตา สหชาตา สํสฺฐจฺา สมฺปยุตฺตา เอกุปฺปาทา เอกนิโรธา
เอกวตฺตุกา เอการมฺมณฺดาติปิ อชฺฉตฺตณฺติ ยากาจิ ตณฺหา อชฺฉตฺตํ ฯ

[๗๐๗] ตาลํ วินยา สทา สโต ลิกฺขเตติ สทาติ สทา สพฺพทา

สพฺพกาลํ นิจฺจกาลํ ฐวกาลํ สตตํ สมิตํ อพฺโพทิกฺกณฺณํ โปชานฺุโปชํ^๖
อุทกฺกมฺมิกาตํ อวิจิ สนฺตติ สหิตํ พุสฺสิตํ ปุเรภตฺตํ ปจฺฉภตฺตํ
ปุริมยามํ มชฺฉิมยามํ ปจฺฉิมยามํ กาเพ ชฺุณฺเหท วสุเส เหมนฺเต คิเมท

๑ ม. ย. เอตฺถนฺตเร มฺูลํ ปปฺยจสงฺขาย อิติ ภควาติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. อิติสทฺโห อตฺติ ฯ
๓ ม. ปริยาทิววจนเมตฺตํ ฯ ๔ ม. อชฺฉตฺตสมฺภูจฺจนา วา ฯ
๕ ม. อยํ ปาโล น ทิสฺสติ ฯ ๖ ม. โปชานฺุโปชํ ฯ

ปุริเม วโยชนฺเช มชฺฐเมเม วโยชนฺเช ปจฺฉิเม วโยชนฺเช ฯ สโตติ จตฺตฺหิ
 การณฺหิ สโต กายเ กายานุปฺสฺสนาสติปฏฺจฺจํ ภาเวนฺโต สโต เวทฺนาสุ
 [๑] จิตฺเต ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปฺสฺสนาสติปฏฺจฺจํ ภาเวนฺโต สโต ฯ
 อปฺเรหิปี จตฺตฺหิ การณฺหิ สโต อสฺติปฺริวชฺชนาย สโต สติกรณฺยานํ
 ฐมฺมานํ กตฺตตฺตา สโต สติปฏฺฏิปฺกฺขานํ ฐมฺมานํ หตฺตตฺตา สโต
 สตินิมีตฺตํ ฐมฺมานํ อสมฺมุจฺจตฺตา สโต ฯ อปฺเรหิปี จตฺตฺหิ การณฺหิ
 สโต สติยา สมฺนฺนาคตฺตตฺตา สโต สติยา วิสฺสิตตฺตา^๒ สโต สติยา
 ปาคุณฺณตฺตาย สโต สติยา อปฺจฺโจโรหฺนตฺตาย^๓ สโต ฯ อปฺเรหิปี จตฺตฺหิ
 การณฺหิ สโต สตตตฺตา^๔ สโต สนฺตตตฺตา สโต สมิตตตฺตา สโต
 สนฺตฐมฺมสมฺนฺนาคตตตฺตา สโต ฯ พุทฺธานุสฺสติยา สโต ฐมฺมานุสฺสติยา
 สโต สฺงฺฆานุสฺสติยา สโต สีสฺยานุสฺสติยา สโต จาคานุสฺสติยา สโต
 เทวตฺตานุสฺสติยา สโต อานาปานุสฺสติยา สโต มรณฺสฺสติยา สโต
 กายคตาสติยา สโต อุปฺสฺมานุสฺสติยา สโต ฯ ยา สติ อนุสฺสติ
 ปฏฺฐิสฺสติ สติ สรณฺตา ธารณฺตา อปฺลาปนฺตา อสมฺมุสฺสนตา สติ
 สตินฺทฺริยํ สติพลํ สมฺมาสฺติ สติสมฺโพชฺฌนฺโค เอกายนฺมคฺโค อยํ
 วุจฺจติ สติ ฯ อิมาย สติยา อุเปโต โหติ^๕ สมฺเปโต อุปคโต
 สมฺปกโต อุปปนฺโน สมฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต โส วุจฺจติ สโต ฯ

สิกฺขติ ติสฺโส สิกฺขา อธิสฺลสิกฺขา อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปณฺณ-
 สิกฺขา ฯ กตฺมา อธิสฺลสิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ สีสฺวา โหติ ปาฏฺฐิเมกฺข-
 สํวรํวฺโต วิหฺรติ อจฺจโรคฺจรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสฺสุ วชฺเชสฺสุ ภายทฺสสํวํ
 สฺมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสฺสุ ชุทฺทโก สีสฺกฺขนฺโธ มหฺนฺโต สีสฺกฺขนฺโธ
 สีสฺลํ ปตฺติฏฺจา อาทิจฺจณํ ลํโยมํ ลํวโร มุขํ ปมุขํ กุสฺลานํ ฐมฺมานํ
 สฺมาปตฺติยา อยํ อธิสฺลสิกฺขา ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร เปยฺยาโล ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. ยฺ. วิสฺสิตตฺตา ฯ

๓ ม. อปฺจฺโจโรหฺนตฺตาย ฯ

๔ ม. สตตตฺตา ฯ

๕ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ฯ

กตมา อธิจิตตสิกขา ฯ อธิ ภิกขุ วิวิจเจว กามเมหิ วิวิจจ
 อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกุกํ สวิจาร์ วิเวกข์ ปัตติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ วิตกุกวิจารานํ วุปฺสมา อชฺชตฺตํ สมฺปสฺทาณํ
 เจตโส เอโกทิมาวํ อวิตกุกํ อวิจาร์ สมฺมาธิํ ปัตติสฺสํ ทฺติยํ ฌานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปัตติยา จ วิรคฺคา อุกฺเขโก จ วิหฺรติ สโต จ
 สมฺปชฺชาโน สุขณฺจ กายเณ ปฏฺฐิสฺสเวเตติ ยนฺตํ อริยา อัจฺจิกฺขนฺติ
 อุกฺเขโก สติมา สุขวิหารีติ ตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ สุขสฺส
 จ ปหฺนา ทฺกฺขสฺส จ ปหฺนา ปุพฺเพว โสมนสฺสโสมนสฺสาณํ
 อตฺตณฺคมา อทฺกฺขมสฺสํ อุกฺเขยาสติปาริสฺสฺหิ จตฺตณฺตํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติ อโย อธิจิตตสิกขา ฯ

กตมา อธิปญฺญาสิกขา ฯ อธิ ภิกขุ ปญฺญาวา โหติ อุกฺกยตฺถ-
 คามินิยา ปญฺญา ย สมฺนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพทิกาย สมฺมาทฺกฺขกฺขย-
 คามินิยา โส อิทํ ทฺกฺขนฺติ ยถากฺกฺกํ ปชานาติ อโย ทฺกฺขสมฺมุทฺติ
 ยถากฺกฺกํ ปชานาติ อโย ทฺกฺขนิโรธติ ยถากฺกฺกํ ปชานาติ อโย
 ทฺกฺขนิโรธคามินี ปฏฺฐิปทาติ ยถากฺกฺกํ ปชานาติ อิมเ อาสวาติ ยถากฺกฺกํ
 ปชานาติ อโย อาสวสมฺมุทฺติ ยถากฺกฺกํ ปชานาติ อโย อาสวนิโรธติ
 ยถากฺกฺกํ ปชานาติ อโย อาสวนิโรธคามินี ปฏฺฐิปทาติ ยถากฺกฺกํ ปชานาติ
 อโย อธิปญฺญาสิกขา ฯ

ตาสํ วินยา สทา สโต สิกฺเขติ ตาสํ ตณฺหาณํ วินยาย
 ปฏฺฐิวินยาย ปหฺนายน วุปฺสมาย ปฏฺฐินิสฺสคฺคาย ปฏฺฐิปสฺสทฺธิยา
 อธิสึลฺมปิ สิกฺเขยฺย อธิจิตตมฺปิ สิกฺเขยฺย อธิปญฺญมฺปิ สิกฺเขยฺย
 อิมมา ติสฺโส สิกฺขา^๑ อวชฺเชนฺโต^๒ สิกฺเขยฺย ชานนฺโต^๓ สิกฺเขยฺย
 ปสฺสนฺโต สิกฺเขยฺย ปจฺจเวกฺขนฺโต สิกฺเขยฺย จิตฺตํ อธิกฺกฺกนฺโต

๑-๒ ม. สิกฺขาโย อวชฺชนฺโต ฯ

๓ ม. ปชานนฺโต ฯ

สิฏฺเษยฺย สหฺชาย อธิมุจฺจนฺโต สิฏฺเษยฺย วิริยํ ปคฺคณฺหนฺโต สิฏฺเษยฺย
 สตี อฺปฏฺจเปฺนฺโต สิฏฺเษยฺย จิตฺตํ สมหาหนฺโต สิฏฺเษยฺย ปณฺณาย
 ปชานฺนฺโต สิฏฺเษยฺย อภิณฺเณยฺยํ อภิชาณฺนฺโต สิฏฺเษยฺย ปริณฺเณยฺยํ
 ปริชาณฺนฺโต สิฏฺเษยฺย ปหาตพฺพํ ปชหฺนฺโต สิฏฺเษยฺย ภาเวตพฺพํ
 ภาเวณฺโต สิฏฺเษยฺย สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิฏฺเษยฺย อาจเรยฺย
 สฺมาจเรยฺย สฺมาทาย วตฺเตยฺยชาติ ตาสํ วินยา สทา สโต สิฏฺเษ ๑
 เตนาห ภาควา

มุลํ ปปณฺจสงฺขายาติ ภาควา
 มนฺตา อสฺมีติ สพฺพมุปรุทฺธ
 ยากาจิ ตณฺหา อชฺฉตฺตํ
 ตาสํ วินยา สทา สโต สิฏฺเษติ ๑

[๗๐๘]

ยงฺกิณฺจิ ฅมฺมมฺภิชณฺณา
 อชฺฉตฺตํ อถวาปี พหิทฺธา
 น เตน ฅามํ กุพฺเพถ
 น หิ สฺวา นิพฺพุติ สตํ วุตฺตา ๑

[๗๐๙]

ยงฺกิณฺจิ ฅมฺมมฺภิชณฺณา อชฺฉตฺตฺนฺติ ยงฺกิณฺจิ อตฺตโน
 คฺุณฺ ฅาเนยฺย กุสฺเส วา ฅมฺเม อพฺยาคเต วา ฅมฺเม ๑ กตฺเม
 อตฺตโน คฺุณา ๑ อฺจฺจากุลา ปพฺพชฺิโต วา อสฺส^๑ ๒ มหากุลา ปพฺพชฺิโต
 วา อสฺส^๒ มหาโฆคฺกุลา ปพฺพชฺิโต วา อสฺส อฺพฺารโฆคฺกุลา ปพฺพชฺิโต
 วา อสฺส ฅาโต ยสฺสสี คพฺพจฺปพฺพชฺิตานฺนฺติ วา อสฺส ลาภิมฺหิ
 จีวรปิณฺทปาตเสนาสนคฺิลานปจฺจยภเสชฺชปฺริกฺขารานฺนฺติ วา อสฺส
 สฺตฺตฺนฺติโก วา อสฺส วินยธโร วา อสฺส ฅมฺมกถิโก วา อสฺส
 อารณฺณิโก วา อสฺส ปิณฺทปาติโก วา อสฺส ปัสฺสุกฺุลิโก วา อสฺส
 เตจฺีวรีโก วา อสฺส สฺปทานจาริโก วา อสฺส ชลฺุปจฺจฅาตฺติโก วา

๑ ม. อสฺส ๑ อีโต ปรี เอร ฅาตพฺพ ๑ ๒-๒ ม. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ๑

[๗๑๒] เสยโย น เตน มณฺเวยย
 นีเจยโย อถวาปี สริกฺโข
 ปุฏฺโฐ^๑ อเนกรูเปหิ
 นาตุมานํ วิกปฺปยํ ติฏฺฐเจ ฯ

[๗๑๓] เสยโย น เตน มณฺเวยยยาติ เสยโยหฺมสมฺมิตฺติ มานํ^๒ น
 ชเนยฺย ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตฺตาย
 วา ฐเนน วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา ลิปฺปายตเนน วา
 วิชฺชภูจฺจเนน วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาณเนน วา อณฺเวยตรณฺเวยตเรน วา
 วตฺตฺตนาติ เสยโย น เตน มณฺเวยย ฯ

[๗๑๔] นีเจยโย อถวาปี สริกฺโขติ หิเนหฺมสมฺมิตฺติ โอมานํ น
 ชเนยฺย ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา ฯเปฯ อณฺเวยตรณฺเวยตเรน วา
 วตฺตฺตนา สทฺธิสเหหฺมสมฺมิตฺติ มานํ น ชเนยฺย ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา
 โกลปฺตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตฺตาย วา ฐเนน วา อชฺฌเนน วา
 กมฺมายตเนน วา ลิปฺปายตเนน วา วิชฺชภูจฺจเนน วา สุตฺเตน วา
 ปฏฺฐิภาณเนน วา อณฺเวยตรณฺเวยตเรน วา วตฺตฺตนาติ นีเจยโย อถวาปี
 สริกฺโข ฯ

[๗๑๕] ปุฏฺโฐ อเนกรูเปหิตฺติ อเนกวิเวหิ อากาเรหิ ปุฏฺโฐ
 ปเรโต สโมหิตโต สมนฺนาคโตติ ปุฏฺโฐ อเนกรูเปหิ ฯ

[๗๑๖] นาตุมานํ วิกปฺปยํ ติฏฺฐเจติ อาตุมานํ^๓ วุจฺจติ อตฺตทา
 อตฺตทานํ กปฺเปนฺโต วิกปฺเปนฺโต วิกปฺปํ อาปชฺชนฺโต น ติฏฺฐเจยฺยาติ
 นาตุมานํ วิกปฺปยํ ติฏฺฐเจ ฯ เตนาห ภาควา
 เสยโย น เตน มณฺเวยย
 นีเจยโย อถวาปี สริกฺโข

๑ ม. ย. พุฏฺโฐ ฯ

๒ ม. อติมานํ ฯ

๓ ม. อาตุมา ฯ

ปฏฺฐโจ อเนกรูเปหิ
นาตุมานํ วิกปฺปยํ ติฏฺฐเจติ ๑

[๗๑๗] อชฺฉตฺตเมว อุปฺสเม
นาณฺวโต ภิกฺขุ สฺนฺติเมเสยฺย
อชฺฉตฺตํ อุปฺสนฺตสฺส
นตฺถิ อตฺตํ^๑ กุโต นฺรตฺตํ^๒ วา ๑

[๗๑๘] อชฺฉตฺตเมว อุปฺสเมติ อชฺฉตฺตํ ราคํ สเมยฺย โทลํ
สเมยฺย โมหํ สเมยฺย โภจํ อุปฺนาหํ มกฺขํ ปฟาฬํ อีสลํ มจฺฉริยํ มายํ
สาเจยฺยํ ธมฺภํ สารมฺภํ มานํ อติมานํ มทํ ปมาทํ สพฺเพ กิเลส
สพฺเพ ทฺวจริเต สพฺเพ ทฺรเถ สพฺเพ ปริฟ้าเห สพฺเพ สฺนฺตาเป
สพฺพากุสลาภิสฺงฺขารे สเมยฺย อุปฺสเมยฺย วุปฺสเมยฺย นิพฺพาเปยฺย
ปฏฺฐิปฺปสฺสสมฺภยฺยาติ อชฺฉตฺตเมว อุปฺสเม ๑

[๗๑๙] นาณฺวโต ภิกฺขุ สฺนฺติเมเสยฺยาติ อณฺวโต อสุทฺถิมคฺเคน
มิจฺฉาปฏฺฐิปฺทาย อนฺนิยฺยานปฺถเนน อณฺวตฺร สติปฏฺฐาเนหิ อณฺวตฺร
สมฺมปฺปฺธาเนหิ อณฺวตฺร อิทฺธิปฺปาเนหิ อณฺวตฺร อฺนฺทฺริเยหิ อณฺวตฺร
พลฺเลหิ อณฺวตฺร โฟชฺฉมฺงฺเคหิ อณฺวตฺร อริยา อภฺยจฺงฺคิกา มคฺคา สฺนฺตี
อุปฺสนฺตี วุปฺสนฺตี นิพฺพุตี ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธี น เอสยฺย น คเวเสยฺย น
ปฺริเยเสยฺยาติ นาณฺวโต ภิกฺขุ สฺนฺติเมเสยฺย ๑

[๗๒๐] อชฺฉตฺตํ อุปฺสนฺตสฺสาติ อชฺฉตฺตํ ราคํ สฺนฺตสฺส^๓ โทลํ
สฺนฺตสฺส^๓ ๑เป ๑ สพฺพากุสลาภิสฺงฺขารे สฺนฺตสฺส อุปฺสนฺตสฺส วุปฺสนฺตสฺส
นิพฺพุตสฺส ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธสฺสาติ^๔ อชฺฉตฺตํ อุปฺสนฺตสฺส ๑

[๗๒๑] นตฺถิ อตฺตํ กุโต นฺรตฺตํ วาติ นตฺถิตฺติ ปฏฺฐิเกชฺโช ๑
อตฺตนฺตฺติ สฺสสฺตทฺธิฏฺฐิ^๕ นตฺถิ นฺรตฺตนฺตฺติ อุจฺเจทฺทฺธิฏฺฐิ นตฺถิ ๑ อตฺตทาติ

๑ ม. อตฺตทา ๑   ๒ ม. นฺรตฺตทา ๑   ๓ ย. โป. อุปฺสนฺตสฺส ๑
๔ ม. ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธียาติ ๑   ๕ ม. โป. อตฺตทาติ อตฺตทฺธิฏฺฐิ ๑

คหิตํ นตฺถิ นีรตฺตาติ มุญฺจิตพฺพํ นตฺถิ ๑ ยสฺส นตฺถิ^๑ คหิตํ ตสฺส
นตฺถิ มุญฺจิตพฺพํ ๑ ยสฺสตฺถิ มุญฺจิตพฺพํ ตสฺสตฺถิ คหิตํ ๑ คาหมุญฺจนํ
สมตฺติกฺกนฺโต อรหา วุฑฺฒิปฺริหานี วิตฺติวตฺโต ๑ โส วุญฺจวาโส จิณฺณ-
จฺรโณ ๑เป๑ นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพภาโวติ นตฺถิ อตฺตํ กุโต นีรตฺตํ
วา ๑ เตนหาท ภควา

อชฺฉตฺตเมว อุปลเม
นาถวโต ภิกฺขุ สนฺติเมเสยฺย
อชฺฉตฺตํ อุปลนตสฺส
นตฺถิ อตฺตํ กุโต นีรตฺตํ วาติ ๑

[๗๒๒]

มชฺฉเม ยถา สมฺพุทฺทสฺส
อุมิ โน ชายติ จิตฺโต โหติ
เอวํ จิตฺโต อเนชฺสส
อุสฺสทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจิจิ ๑

[๗๒๓] มชฺฉเม ยถา สมฺพุทฺทสฺส อุมิ โน ชายติ จิตฺโต โหติตีติ
สมฺพุทฺโธ จตฺตราสีติโยชนสฺสทฺสฺสานิ อุพฺเพเชน คมภีโร เหฏฺฐจา จตฺตาฬีส-
โยชนสฺสทฺสฺสานิ อุทกํ มจฺจนกจฺจนเปหิ กมฺปติ อุปริ จตฺตาฬีสโยชนสฺสทฺสฺสานิ
อุทกํ วาเตหิ กมฺปติ มชฺฉเม จตฺตาริ โยชนสฺสทฺสฺสานิ อุทกํ น กมฺปติ
น วิกมฺปติ น จลติ น เวตติ น ปเวตติ น สมฺปเวตติ อเนริโต
อฆฺฆุญฺญิตฺโต อจลิตฺโต อรุฬฺหิตฺโต อภานฺโต วุปลนฺโต ตตฺตร อุมิ โน ชายติ
จิตฺโต โหติ สมฺพุทฺโหติ เอวมฺปิ มชฺฉเม ยถา สมฺพุทฺทสฺส อุมิ โน
ชายติ จิตฺโต โหติ ๑ อถวา สตฺตตฺนํ ปพฺพตฺนํ อนฺตริกาสุ สีนฺตฺร-
สมฺพุทฺโธ^๒ ตตฺตร อุทกํ น กมฺปติ น วิกมฺปติ น จลติ น เวตติ น
ปเวตติ น สมฺปเวตติ อเนริโต อฆฺฆุญฺญิตฺโต อจลิตฺโต อรุฬฺหิตฺโต อภานฺโต
วุปลนฺโต ตตฺตร อุมิ โน ชายติ จิตฺโต โหติ สมฺพุทฺโหติ เอวมฺปิ มชฺฉเม

๑ ม. ยสฺสตฺถิ ๑ ๒ ม. สตฺตสสีทฺนตฺตรา มหาสมฺพุทฺทา ๑

[๗๒๖] อภิตตยิ^๑ วิภูจกขุ
 สกขิธมมं ปริสุสยวินย
 ปฏิปทं วเทหิ ภททนุเต
 ปาฐิโมกขं อถวาปี สมารี^๒ ๕

[๗๒๗] อภิตตยิ^๑ วิภูจกขุติ อภิตตยิ^๒ อภิตตยิ^๓ ปริภิตตยิ
 อาจิกขิ เทเสสิ ปณณปาเปสิ ปญจเปสิ วิวริ วิภชิ อุตตทานิมกาลิ
 ปกาเสสิติ อภิตตยิ^๒ ๕ วิภูจกขุติ ภควา ปณจหิ จกขุหิ วิภูจกขุ
 มंसจกขุหาปี วิภูจกขุ ทิพพจกขุหาปี วิภูจกขุ ปณณจาจกขุหาปี
 วิภูจกขุ พุททจกขุหาปี วิภูจกขุ สมนตจกขุหาปี วิภูจกขุ ๕

ภถ ภควา มंसจกขุหาปี วิภูจกขุ ๕ มंसจกขุมหิ^๔ ภควโต
 ปณจ วณณนา สวิชชุนติ นีโล จ วณโณ ปิตโก จ วณโณ
 โลहितโก จ วณโณ กโณห จ วณโณ โอทาโต จ วณโณ [๔] ๕
 ยตถ จ อกขิโลมานิ ปติภูจิจทานิ ตं นีลं โหติ สุนีลं ปาสาทิกं
 ทสฺสเนยยํ อุมมารปฺปผลสมาน^๕ ๕ ตสฺส ปฺรโต ปิตกํ โหติ สุปิตกํ
 สฺวณณวณณํ ปาสาทิกं ทสฺสเนยยํ กณณิการปฺปผลสมาน^๖ ๕ อุกยโต จ
 อกขิกฺุหาปี^๗ ภควโต โลहितกานิ โหนติ สฺวโลहितกานิ ปาสาทิกานิ
 ทสฺสเนยยานิ อินทโคปกสมานานิ ๕ มชฺเฒ กณ्हํ โหติ สุกณ्हํ อลฺหุขํ
 สินฺหุขํ ปาสาทิกं ทสฺสเนยยํ อพาริภูจจกสมาน^๘ ๕ ตสฺส ปฺรโต โอทาตํ
 โหติ สฺวโอทาตํ เสตํ ปณฺฑรํ ปาสาทิกं ทสฺสเนยยํ โอสธิตารกสมาน^๙ ๕
 เตน ภควา ปากติเกน มंसจกขุหา อตตภาวปริยาปนฺเนน ปฺริม-
 สฺวจริตกมมาภินิพฺพตฺเตน สมฺนตฺตา โยชนํ ปสฺสติ ทิวาเจว รตฺติณฺจ ๕

๑ ม. อภิตตยิ ๕ ๒ ม. กิตฺติตํ (ไป. ปริภิตฺติตํ) อาจิกฺขิตํ เทสิตํ ปณณปิตํ ปญฺจปิตํ
 วิภูจํ วิภตฺตํ อุตตทานิกตํ ปกาลิตนฺติ อภิตตยิ ๕ ๓ ม. ปิสทฺโท อตฺถิ ๕
 ๔ ม. เอตถนฺตเร อกขิโลมานิ จ ภควโตติ ทิสฺสนฺติ ๕ ๕ ม. อุมารปฺปผลสมาน^๕ ๕
 ๖ ส. ม. กณณิการปฺปผลสมาน^๖ ๕ ๗ ม. ย. ไป. อกขิกฺุหาปี ๕ ๘ ม. อพาริภูจจกสมาน^๘ ๕

ยทาปี จตฺรํคสมนฺนาคโต อนฺธกาโร โหติ สุริโย จ อตฺถงฺคมิโต^๑ โหติ
 กาทฺปโกไซ จ อุเปสฺสโต โหติ ติพฺโพ จ วนสณฺโฑ โหติ มหา จ
 อกาลเมโฆ^๒ อพฺภุจฺจิตฺโต โหติ เอวฺรฺูปเปปี จตฺรํคสมนฺนาคเต อนฺธกาเร
 สมฺนตา โยชนํ ปสฺสตี^๓ นตฺถิ โส ภูมฺโห^๔ วา กวาภูมฺ วา ปากาโร
 วา ปพฺพโต วา คจฺฉ^๕ วา ลตา วา อวฺรณํ ฐฺปนํ ทสฺสนาย^๖
 เอกญฺเจ ติลผลํ นิमितฺตํ กตฺวา ติลวาเห ปกฺขิเปยฺย ตณฺณเวว ติลผลํ
 อุทฺทเรยฺย^๗ เอวํ ปริสุทฺธํ ภควโต ปากติกมฺสงฺกฺขุ^๘ เอวํ ภควา
 มฺสงฺกฺขนาปี วิวฺจฺจกฺขุ^๙ ๑

กถํ ภควา ทิพฺเพน จกฺขฺนาปี วิวฺจฺจกฺขุ^๑ ๑ ภควา ทิพฺเพน
 จกฺขฺนา วิสุทฺธเณ อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสตี จวมาเน
 อุปฺชฺชมาเน ทิเเน ปณฺีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต
 ยถากมฺมุปเค สตฺเต ปชานาติ อิมเ วต^๑ โภนฺโต สตฺตา กายทฺจฺจริเตน
 สมฺนาคตา วจฺิทฺจฺจริเตน สมฺนาคตา มโนทฺจฺจริเตน สมฺนาคตา
 อริยานํ อุปฺวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกิ มิจฺฉาทิฏฺฐิกิมฺสมาทานา เต กายสุส
 เกทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปนฺนา อิมเ
 วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจฺจริเตน สมฺนาคตา วจฺิสุจฺจริเตน
 สมฺนาคตา มโนสุจฺจริเตน สมฺนาคตา อริยานํ อนฺอุปฺวาทกา
 สมฺมาทิฏฺฐิกิ สมฺมาทิฏฺฐิกิมฺสมาทานา เต กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา
 สุคตี สคฺคํ โลกํ อุปฺปนฺนาติ อิติ ทิพฺเพน จกฺขฺนา วิสุทฺธเณ
 อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสตี จวมาเน อุปฺชฺชมาเน ทิเเน
 ปณฺีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมุปเค สตฺเต
 ปชานาติ^๑ ๑ อากงฺขมาเน จ ภควา เอกมฺปิ โลกชาตฺุ ปสฺเสยฺย เทวปี
 โลกชาตฺุโย ปสฺเสยฺย ติสฺโสปี โลกชาตฺุโย ปสฺเสยฺย จตฺสฺโสปี

๑ ม. อตฺถงฺคโต ๑

๒ ม. กาทฺเมโฆ ๑

๓ ส. กุทฺโฑ, ม. ภูมฺโห ๑

๔ ม. คจฺฉ ๑

๕ ย. เต ๑

โลกธาตฺโย ปสฺเสยฺย ปณฺจปิ โลกธาตฺโย ปสฺเสยฺย ทสฺปิ โลกธาตฺโย
 ปสฺเสยฺย วิสฺมปิ โลกธาตฺโย ปสฺเสยฺย ตีสมฺปิ โลกธาตฺโย ปสฺเสยฺย
 จตฺตาทีสฺมปิ โลกธาตฺโย ปสฺเสยฺย ปณฺณาสฺมปิ โลกธาตฺโย ปสฺเสยฺย
 [๑] สหฺลสิมฺปิ จุฬฺนิกั โลกธาตฺโย ปสฺเสยฺย ทฺวิสฺหฺลสิมฺปิ มชฺฌิมิกั
 โลกธาตฺโย ปสฺเสยฺย ติสฺหฺลสิมฺปิ โลกธาตฺโย ปสฺเสยฺย มหาสฺหฺลสิมฺปิ
 โลกธาตฺโย ปสฺเสยฺย ฯ ยาวตํ ภา ปน อากฺขเขยฺย ตาวตํ ปสฺเสยฺย ฯ
 เอวํ ปริสฺสุทฺธํ ภควโต ทิพฺพจกฺขุ ฯ เอวํ ภควา ทิพฺเพน จกฺขุณาปิ
 วิวฏฺจกฺขุ ฯ

กถํ ภควา ปณฺณาจกฺขุณาปิ วิวฏฺจกฺขุ ฯ ภควา มหาปณฺโณ
 ปุฏฺฐปณฺโณ หาสฺปณฺโณ ชวนปณฺโณ ติกฺขปณฺโณ นิพฺเพธิกปณฺโณ
 ปณฺณปฺปภาทฺกฺสโล ปภินฺนณาโณ อธิตฺตปฏฺฐิสฺมภิโท จตฺตเวสฺสารชฺชปฺปตฺโต
 ทสฺพลธารี ปุริสาสฺสโภ ปุริสสิโห ปุริสนาโค ปุริสาชฺชโณ ปุริสโรเรโยห
 อนนฺตณาโณ อนนฺตเตสฺโซ อนนฺตยโส อทุโร มหฺทฺธโน ธนฺวา เนตา
 วิเนตา อนฺนเนตา สณฺณาเปตา นิชฺฌมาเปตา^๒ เปกฺขเนตา ปสาเทตา ฯ โส
 ทิ ภควา อนฺุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา อสณฺชาตสฺส มคฺคสฺส
 สณฺชเนตา อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคณฺณู มคฺควิฑู
 มคฺคโกวิโท ฯ มคฺคานุกา จ ปน เอตฺรทฺธิ สวากา วิหรนฺติ ปจฺจ
 สมฺนฺนาคตา ฯ โส ทิ ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกฺขุญฺโถ
 ธมฺมญฺโถ ฌาณญฺโถ พุทฺทมญฺโถ วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา
 อมตฺสฺส ทาตา ธมฺมสฺสามิ ตถาคโถ ฯ นตฺถิ ตสฺส ภควโต อวาทํ
 อทฺธิจฺจํ อวิทิตํ อสจฺฉิกิตํ อมุสิตํ ปณฺณาย ฯ อตีตํ นาคตปจฺจุปฺปนฺนํ
 อุปาทาย สพฺเพ ธมฺมา สพฺพากาเรน พุทฺธสฺส ภควโต ฌาณมฺุเข
 อาปาถํ อาคจฺจนฺติ ฯ ยงฺกิณฺจจิ เนยฺยํ นาม อตฺถิ ชานิตพฺพํ อตฺตตฺโต

๑ ม. เอตฺถนฺตเร สตมฺปิ โลกธาตฺโย ปสฺเสยฺยติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ม. ปณฺณเปตา อนิชฺฌมาเปตา ฯ

วา ปรตโถ วา อุภยตโถ วา ทิฏฐจรมมิโก วา อตโถ สมปรายโถ วา
 อตโถ อุตตานิ วา อตโถ คมภีโร วา อตโถ คุโฬ^๑ วา อตโถ
 ปฏิจจนโเน วา อตโถ เนยโย วา อตโถ นีโต วา อตโถ อนวชโซ
 วา อตโถ นิกกิลโส วา อตโถ โวหาโต^๒ วา อตโถ ปรมตโถ วา
 [๓] สัพพนตัง อนโตนุทตตติ ๑ อตีเต พุทฺธสฺส ภควโต
 อปปฏิหตัง ฌาณัง อนาคเต ปจฺจุปปนเน อปปฏิหตัง ฌาณัง ๑ สัพพัง
 กายกมมํ พุทฺธสฺส ภควโต ฌาณานุปริวตติ สัพพัง วจฺจิกมมํ สัพพัง
 มโนกมมํ พุทฺธสฺส ภควโต ฌาณานุปริวตติ ๑ ยาวตกํ เนยยํ ตาวตกํ
 ฌาณัง ยาวตกํ ฌาณัง ตาวตกํ เนยยํ เนยยปริยนฺติกํ ฌาณัง
 ฌาณปริยนฺติกํ เนยยํ เนยยํ อติกกมิตฺวา ฌาณัง นปฺปวตตติ ฌาณัง
 อติกกมิตฺวา เนยยปโถ นตฺถิ อณฺณมณฺณํ ปริยนฺตญฺจายิโน เต
 ธมฺมา ๑ ยถา ทฺวินฺนํ สมฺมุคฺคปญฺจาลานํ สมฺมามุสฺสิตานํ เหฏฺฐจิมํ สมฺมุคฺคปญฺจาลํ
 อุปริมํ ชาติวตตติ อุปริมํ สมฺมุคฺคปญฺจาลํ เหฏฺฐจิมํ ชาติวตตติ
 อณฺณมณฺณปริยนฺตญฺจายิโน เอวเมว พุทฺธสฺส ภควโต เนยยณฺจ
 ฌาณณฺจ อณฺณมณฺณปริยนฺตญฺจายิโน ยาวตกํ เนยยํ ตาวตกํ
 ฌาณัง ยาวตกํ ฌาณัง ตาวตกํ เนยยํ เนยยปริยนฺติกํ ฌาณัง
 ฌาณปริยนฺติกํ เนยยํ เนยยํ อติกกมิตฺวา ฌาณัง นปฺปวตตติ ฌาณัง
 อติกกมิตฺวา เนยยปโถ นตฺถิ อณฺณมณฺณปริยนฺตญฺจายิโน เต
 ธมฺมา ๑ สัพพธมฺเมสุ พุทฺธสฺส ภควโต ฌาณัง ปริวตตติ ๑ สัพเพ
 ธมฺมา พุทฺธสฺส ภควโต อวชฺชนปฏฺิพฺพธา อากงฺขปฏฺิพฺพธา
 มนสิการปฏฺิพฺพธา จิตฺตฺุปปาทปฏฺิพฺพธา ๑ สัพพสฺสเตสุ พุทฺธสฺส ภควโต
 ฌาณัง ปริวตตติ ๑ สัพเพสํ สตฺตานํ ภควา อาสยํ ชานาติ อนุสยํ
 ชานาติ จริตํ ชานาติ อธิมุตฺตี ชานาติ อปฺปรชฺกฺเข มหารชฺกฺเข

๑ ย. คุโฬ^๑ ๒ ม. ย. โวหาโน ๓ ม. ป. เอตฺถนฺตเร อตโถติ ทิสฺสตี ๑

ติกฺขินฺหุริเย มุฑินฺหุริเย สุวากาเร ทวากาเร สุวิณฺญาปเย ทฺวิณฺญาปเย
 ภาพฺพามาพฺเพ สตฺเต ชานาติ ฯ สเทวโก โลโก สมารโก สปุรหฺมโก
 สสฺสมณฺพราหฺมณึ ปชา สเทวมฺนุสฺสา อนฺโตปุทฺฐวณฺเณ ปรีวตฺตติ ฯ
 ยถา เยเกจิ มจฺจกจฺจปา อนฺตมฺโส ติมิติมิงฺคลํ อุปาทาย อนฺโต-
 มหฺสมุฑเท ปรีวตฺตนฺติ เอวเมว สเทวโก โลโก สมารโก สปุรหฺมโก
 สสฺสมณฺพราหฺมณึ ปชา สเทวมฺนุสฺสา อนฺโตปุทฺฐวณฺเณ ปรีวตฺตติ ฯ
 ยถา เยเกจิ ปกฺชี อนฺตมฺโส ครุฬํ เวเนเตยฺยํ อุปาทาย อากาสสฺส
 ปเทเส ปรีวตฺตนฺติ เอวเมว เยปิ เต สารีปฺตฺตสฺมา ปณฺณาย เตปิ
 พุทฺฐวณฺสสฺส ปเทเส ปรีวตฺตนฺติ ฯ พุทฺฐวณฺํ เทวมฺนุสฺสานํ ปณฺหํ
 ผริตฺวา อภิภวิตฺวา ติฏฺฐติ ฯ เยปิ เต ชตฺตียปณฺหิตฺตา พุราหฺมณฺปณฺหิตฺตา
 คหปติปณฺหิตฺตา สมณฺปณฺหิตฺตา นิปฺภูนา กตปรปฺปวาทา พาลเวริฐฺปา
 โวภินฺหนฺตา มณฺเฆ จรฺนฺติ ปณฺณาคเตน ทิฏฺฐิตฺตานิ เต ปณฺหํ
 อภิสงฺขริตฺวา อภิสงฺขริตฺวา ตถาคตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา ปฺจุจฺนฺติ ฯ [๑]
 กถิตฺตา วิสขฺชิตฺตา จ เต ปณฺหา ภควฺตา โหนฺติ นิหฺมฺทิกฺกการณฺนา
 อุปฺกฺชิตฺกา จ ฯ เต ภควฺโต สมฺปชฺชนฺติ ฯ อถเอย ภควา ตตฺถ
 อตีโรจฺติ ยทิทํ ปณฺณายาติ ฯ เอวํ ภควา ปณฺณาจฺจฺขุนาปิ
 วิวฏฺฏจฺจฺขุน ฯ

กถํ ภควา พุทฺฐจฺจฺขุนาปิ วิวฏฺฏจฺจฺขุน ฯ ภควา พุทฺฐจฺจฺขุนา โลกํ
 โวลเณโต อหฺทสฺ สตฺเต อปฺปรชฺกฺเข มหารชฺกฺเข ติกฺขินฺหุริเย
 มุฑินฺหุริเย สุวากาเร ทวากาเร สุวิณฺญาปเย ทฺวิณฺญาปเย อปฺเปกฺจฺเจ
 ปรโลกวชฺชภยทฺสสวีนฺ วิหรนฺเต ฯ [๒] เสยฺยถาปิ นาม อุปฺปลินฺย
 วา ปทฺมินฺย วา ปฺนุฑฺธิกรินฺย วา อปฺเปกฺจฺจาณิ อุปฺปลานิ วา ปทฺมานิ
 วา ปฺนุฑฺธิกรานิ วา อุทฺเถ ชาตานิ อุทฺเถ ลํวทฺธมานิ อุทฺธานุคตานิ

๑ ม. ไป. เอตถนฺตเร คุฬฺหานิ จ ปฏฺฐิจฺจนฺนานิ จาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ม. เอตถนฺตเร อปฺเปกฺจฺเจ น ปรโลกวชฺชภยทฺสสวีนฺ วิหรนฺเตติ ทิสฺสนฺติ ฯ

อนโตนิมฺคคโปสิตานี^๑ อปฺเปกจฺจานิ อฺปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา
 ปุณฺธุรีกานิ วา อุกฺเก ชาตานิ อุกฺเก สํวฏฺฏมานิ สโมทกณฺฐิตานิ
 อปฺเปกจฺจานิ อฺปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺธุรีกานิ วา อุกฺเก
 ชาตานิ อุกฺเก สํวฏฺฏมานิ อุกฺกา อจฺจุคฺคมฺม ติฏฺฐจฺจุตฺติ อญฺุปลิตฺตฺตานิ
 อุกฺเกณ เหวเมว ภควา พุทฺธจกฺขุณา โลกํ โวลฺลเกนฺโต อทฺทส สตฺเต
 อปฺปรชฺชเช มหารชฺชเช ติกฺขินฺหฺริเย มุทฺตินฺหฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร
 สุวิญญาปเย ทฺวิญญาปเย อปฺเปกจฺเจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน
 วิหรนฺเต ฯ [๒] ชานาติ ภควา อยํ ปุคฺคโล รากจริโต อยํ ไทสจริโต
 อยํ โมหจริโต อยํ วิตกฺกจริโต อยํ สทฺธจจริโต อยํ ฌาณจริโตติ ฯ
 รากจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อสุภกถํ กเถติ ฯ ไทสจริตสฺส ภควา
 ปุคฺคลสฺส เมตฺตาทาฆานํ อาจิกฺขติ ฯ โมหจริตํ ภควา ปุคฺคล^๓ อุกฺเทเส
 ปริปุจฺจาย กาลเณ ฌมฺมสุสวเน กาลเณ ฌมฺมสากจฺจาย ครุสํวเส
 นิเวเสติ ฯ วิตกฺกจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อานาปานสฺสตี อาจิกฺขติ ฯ
 สทฺธจจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส ปาสาทนียํ นิमितฺตํ อาจิกฺขติ
 พุทฺธสุโพธิ ฌมฺมสุชฺชมฺมตํ สงฺฆสฺสุปฏิปตฺตี สีลานิ จ อตฺตโน ฯ
 ฌาณจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส วิปสฺสนานิमितฺตํ อาจิกฺขติ อนิจฺจาการํ
 ทุกฺขาการํ อนตฺตการํ ฯ

เสเล ยถา ปพฺพตมฺุทฺธนิฏฺฐิตโต
 ยถาปิ ปสฺเส ชนตํ สมฺนตโต
 ตถฺุปมํ ฌมฺมมยํ สุเมธ
 ปาสาทมารุยฺห สมฺนตจกฺขุ
 โสกาวกิณฺณ^๔ ชนตมเปตโสโก
 อเวกฺขสฺสุ ชาตฺติชราภิฏฺฐนฺติ ฯ

๑ ม. โป. อนโต นิมฺคคโปสีนํ ฯ ๒ ม. เขตฺถนฺตเร อปฺเปกจฺเจ น ปรโลกวชฺชภยทสฺสา-
 วิโน วิหรนฺเตติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๓ ม. โป. โมหจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส ฯ
 ๔ ม. โสกาเวกิณฺณ ฯ

เอวํ ภควา พุทฺธจกฺขุณาปี วิวฏฺจกฺขุ ๑

กถํ ภควา สมฺนตฺตจกฺขุณาปี วิวฏฺจกฺขุ ๑ สมฺนตฺตจกฺขุ วุจฺจติ
สพฺพญฺญตฺตยาณํ ๑ ภควา สพฺพญฺญตฺตยาณเณน อุเปโต สมฺมุเปโต
อุปคโต สมฺมุคโต อุปปนฺโน สมฺมุปนฺโน สมฺนนาคโต ๑

น ตสฺส อทฺธิฏฺฐมิตฺตติ กิณฺฉิ

อโถ อวิณฺญาตมชานิตฺตพฺพํ

สพฺพํ อภินฺฉาสิ ยทตฺติ เนยฺยํ

ตถาคโต เตน สมฺนตฺตจกฺขุติ ๑

เอวํ ภควา สมฺนตฺตจกฺขุณาปี วิวฏฺจกฺขุติ อกิตฺตติ วิวฏฺจกฺขุ ๑

[๗๒๘] สกฺขิธมฺมํ ปริสฺสยวินยฺนติ สกฺขิธมฺมนฺติ น อิติหิตินํ น
อิตฺทิกิราย น ปรมฺปราย น ปิฏฺฐกสมฺปทาย น ตกฺกเหตุ น นยเหตุ
น อาการปริวิตฺตเกน น ทิฏฺฐินิซฺฆมานกฺขุหนฺติยา สามํ สยมภินฺฉาตํ
อตฺตปจฺจกฺขุชมฺมนฺติ สกฺขิธมฺมํ ๑ ปริสฺสยวินยฺนติ ปริสฺสยาติ เทว
ปริสฺสยา ปากฺกปริสฺสยา จ ปฏฺวิจฺจนฺนปริสฺสยา จ ๑

กตเม ปากฺกปริสฺสยา ๑ สีหา พุยฺคฺชา ทีปํ อจฺจตฺตรจฺฉา^๑ โกกา
โคมฺหิสา^๒ หตฺถิ อหิ วิจฺฉิกา สตปฺที โจรา วา อสฺสุ มาณวา
กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา จกฺขุโรโค โสตรโรโค ฆานโรโค
ชีวฺหาโรโค กายโรโค สีสโรโค กณฺณโรโค มุขโรโค ทนฺตโรโค กาโส
สาโส ปินาโส ทาโ^๓ ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา ปกฺขุหนฺติกา สุลา วิสฺฐจิกา
กุฏฺจํ คณฺโฑ กิลาโส โสโส อปมาโร ททฺทุ กณฺฑุ กจฺฉุ รชสา
วิทฺตจฺฉิกา โลหิตํ^๔ ปิตฺตํ^๕ มฐฺเมโห อํสา ปิพฺพกา ภคฺนุทลา
ปิตฺตสฺมฏฺฐจานา อาพาธา เสมฺหสฺมฏฺฐจานา อาพาธา วตฺตสฺมฏฺฐจานา อาพาธา
สนฺนิปาติกา อาพาธา อุตฺตฺตปริณามชา อาพาธา วิสฺมปฺริหารชา อาพาธา

๑ ม. อจฺฉา ตฺรจฺฉา ๑ ๒ ม. มหีสึ ๑ ๓ ม. ทาโ ๑ ๔ ม. โลหิตปิตฺตํ ๑

โอบกมิกา อาพาธา กมฺมิวิปากษา อาพาธา สีสํ อุณ्हํ ชิมฺจฉา
 ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโว ฌํสมกสวาตาตปสฺรีสปสมฺผลสา อิติ วา
 อิเม วุจฺจนฺติ ปากฺกฺขปริสฺสยา ฯ

กตเม ปฏฺิจฺจนฺนปริสฺสยา ฯ กายทฺุจฺจริตํ วจฺิทฺุจฺจริตํ มฺเ็นทฺุจฺจริตํ
 กามจฺจนฺทนีวฺรณํ พฺยาปาทนีวฺรณํ ถีนมิตฺุทนีวฺรณํ อุทฺุจฺจกุกฺุจฺจนีวฺรณํ
 วิจิจฺจฉานีวฺรณํ ราโค โทโส โมโห โกโธ อุปฺนาโห มกฺโข ปฟาโส
 อิสฺสา มจฺจริยํ มายา สาเจยฺยํ ถมฺโภา สารมฺโภา มาโน อติมาโน
 มโห ปมาโห สพฺเพ กิเลสฺสา สพฺเพ ทฺุจฺจริตา สพฺเพ ทรธา สพฺเพ
 ปริฟ้าหา สพฺเพ สนฺดาปา สพฺพากุสลาภิสงฺขารา อิเม วุจฺจนฺติ
 ปฏฺิจฺจนฺนปริสฺสยา ฯ

ปริสฺสยาติ เกนตฺเถน ปริสฺสยา ฯ ปริสฺสหนฺตํติ ปริสฺสยา ฯ
 ปริหานาย สํวตฺตฺนตํติ ปริสฺสยา ฯ ตตฺตราสยาติ ปริสฺสยา ฯ

กถํ ปริสฺสหนฺตํติ ปริสฺสยา ฯ เต ปริสฺสยา ตํ ปุคฺคํ สหนฺติ
 ปริสฺสหนฺติ อภิภวฺนฺติ อชฺโฆตฺถนฺติ ปริยาทियนฺติ มทฺุทนฺติ ฯ เอวํ
 ปริสฺสหนฺตํติ ปริสฺสยา ฯ

กถํ ปริหานาย สํวตฺตฺนตํติ ปริสฺสยา ฯ เต ปริสฺสยา กุสลาณํ
 ธรรมานํ ปริหานาย^๑ อนฺตรายาย สํวตฺตฺนตํติ ฯ กตเมสํ กุสลาณํ
 ธรรมานํ ฯ สมฺมาปฏฺิปปาย อนฺโลมปฏฺิปปาย อปฺจจฺเ็นกปฏฺิปปาย [๒]
 อนฺวตฺตปฏฺิปปาย ธรรมานุธรรมปฏฺิปปาย สีเลสุ ปริปุริการิตาย อินฺทฺริเยสุ
 คุตฺตทวารตาย โภชเน มตฺตตณฺฑตาย ชาครियานฺุโยคสุส สติสมฺปชฅณฺสุส
 จตฺนุณํ สติปฏฺุจฺจานานํ ภาวานานฺุโยคสุส จตฺนุณํ สมฺมปฺปชานานํ จตฺนุณํ
 อิหฺุธิปฺปาทานํ ปณฺจณฺณํ อินฺทฺริยานํ ปณฺจณฺณํ พลาณํ สตฺตณฺณํ
 โพชฺฌณฺคานํ อริยสุส อฏฺุจฺจกิกสุส มคฺคสุส ภาวานานฺุโยคสุส อิเมสํ

๑ ม. ไป. อนฺตรายาย ปริหานาย ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร อวิรุทฺฐปฏฺิปปายาติ ทิสฺสตี ฯ

กุสลานํ ฌมฺมานํ ปรีหานาย อนฺตรายาย ลํวตฺตนฺตฺติ ฯ เอวํ^๑ ปรีหานาย
ลํวตฺตนฺตฺตีติ ปรีสุสยา ฯ

ถถํ ตตฺตราสยาตี ปรีสุสยา ฯ ตตฺถเตเต ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา
อุปฺปชฺชนฺตฺติ อตฺตมาวสฺสนฺนิสุสยา ฯ ยถา พิลเ พิลาสยา ปาณา สยนฺตฺติ
ทเก ทกาสยา ปาณา สยนฺตฺติ วเน วนาสยา ปาณา สยนฺตฺติ รุกฺเข
รุกฺขาสยา ปาณา สยนฺตฺติ เอวเมว ตตฺถเตเต ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา
อุปฺปชฺชนฺตฺติ อตฺตมาวสฺสนฺนิสุสยาตี เอวมฺปิ ตตฺตราสยาตี ปรีสุสยา ฯ

วฺจฺจํ เหนํ ภควตา สานฺตฺเววาลีโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาจฺริยโก ทุกฺขํ
น ผาสฺสุ วิหฺรตี กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺตฺเววาลีโก สาจฺริยโก
ทุกฺขํ น ผาสฺสุ วิหฺรตี อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุณา รฺฐํ ทิสฺวา
อุปฺปชฺชนฺตฺติ ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา สรสงฺกปฺปา สยฺมโฆชนียา ตยฺสฺส
อนฺโต วสฺนฺตฺติ อนฺวาสุสวฺนฺตฺติ ปาปกา อกุสลา ฌมฺมาตี ตสฺมา
सानฺตฺเววาลีโกตี วฺจฺจตี เต นํ สมฺมาจฺรณฺตฺติ [๒] ปาปกา อกุสลา
ฌมฺมาตี ตสฺมา สาจฺริยโกตี วฺจฺจตี ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โสเตน
สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ชิวหาย รลํ สายิตฺวา กาเยน
โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา มนสา ฌมฺมํ วิญฺญาเยย อุปฺปชฺชนฺตฺติ ปาปกา อกุสลา
ฌมฺมา สรสงฺกปฺปา สยฺมโฆชนียา ตยฺสฺส อนฺโต วสฺนฺตฺติ อนฺวาสุสวฺนฺตฺติ
ปาปกา อกุสลา ฌมฺมาตี ตสฺมา สานฺตฺเววาลีโกตี วฺจฺจตี เต นํ
สมฺมาจฺรณฺตฺติ ปาปกา อกุสลา ฌมฺมาตี ตสฺมา สาจฺริยโกตี วฺจฺจตี เอวํ โข
ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺตฺเววาลีโก สาจฺริยโก ทุกฺขํ น ผาสฺสุ วิหฺรตีติ ฯ
เอวมฺปิ ตตฺตราสยาตี ปรีสุสยา ฯ

๑ ม. เอวมฺปิ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตฺเร นนฺตฺติ ทิสฺสตี ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

โลโห โข มหาราช ปุริสสฺส ฐมโฆ อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ
 อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺวิหาราย โทโส โข มหาราช ปุริสสฺส ฐมโฆ
 อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺวิหาราย
 โฆ โข มหาราช ปุริสสฺส ฐมโฆ อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ
 อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺวิหาราย อิมโฆ โข มหาราช ตโย ปุริสสฺส
 ฐมมา อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺ-
 วิหารายาติ^๑ ฯ

โลโห โทโส จ โฆโฆ จ ปุริสํ ปาปเจตสํ
 หีสนฺติ อตฺตสมฺภวตา ตจฺจสารวํ สมฺผลนฺติ ฯ

เอวมฺปิ ตตฺตฺราสยาติ ปุริสฺสยา ฯ วุตฺตํ เหน้ ภาควตา
 ราโค จ โทโส จ อิตฺตนิทานา
 อรตี รติ โลมฺหํโส อิตฺ^๒ ชาโต
 อิตฺ สมฺภุจาย มโนวิตกฺกา
 กุมารกา ชงฺกมิโวสฺสชฺชนฺตฺตีติ ฯ

เอวมฺปิ ตตฺตฺราสยาติ ปุริสฺสยา ฯ

ปุริสฺสยวินยฺนฺติ ปุริสฺสยวินยํ ปุริสฺสยปทานํ ปุริสฺสยวูปสมํ
 ปุริสฺสยปฏฺินิสฺสคํ ปุริสฺสยปฏฺิปปสฺสทฺธี อมตํ นิพฺพพานนฺติ สกฺขิธมฺมํ
 ปุริสฺสยวินยํ ฯ

[๗๒๙] ปฏฺิปปํ วเทหิ ภาทฺทนฺเตติ ปฏฺิปปํ วเทหิ สมฺมาปฏฺิปปํ
 อนฺุโลมปฏฺิปปํ อปฺจจเนกปฏฺิปปํ [๓] อนฺุวตฺตปฏฺิปปํ ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺิปปํ
 สีเลสุ ปุริปุริการิตํ อิทฺทฺริเยสุ คฺคตฺตทวารตํ โภชเน มตฺตตฺตณฺณตํ ชาคริ-
 ยานฺุโยคํ สติสมฺปชฺฌณฺณํ จตฺตารโ สติปฏฺุจानเ จตฺตารโ สมฺมบฺปชานเ
 จตฺตารโ อิทฺธิปฺปาเท ปณฺจอินฺทฺริยานิ ปณฺจ พลานิ สตฺต โฟชฺฌมฺงเค

๑ ม. อิตฺสทฺเท นตฺติ ฯ ๒ ส. ม. อิตฺชา ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร อวิรุทฺทปฏฺิปปนฺติ
 ทิสฺสติ ฯ

อริยํ อฏฺฐจํคิกํ มคฺคํ นิพฺพานญจ นิพฺพานคามินิญจ ปฏฺฐิปทํ วเทหิ
 อาจิกฺข เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวร วิภช อุตฺตทานิโกโรหิ
 ปกาเสหิติ ปฏฺฐิปทํ วเทหิ ฯ ภาทฺทหนฺเตติ โส นิมฺมิโต พุทฺธํ ภควนฺตํ
 อาลปติ ฯ อถวา ยํ ตํวํ ฅมฺมํ อาจิกฺขิ เทเสสิ ปณฺณเปสิ ปฏฺฐเปสิ
 วิวริ วิภชิ อุตฺตทานิอกาลิ ปกาเสสิ สพฺพนฺตํ สุนฺหํ ภาทฺทกํ กลยาณํ
 อนวชฺชํ เสวิตพฺพนฺติ ปฏฺฐิปทํ วเทหิ ภาทฺทหนฺเต ฯ

[๗๓๐] ปาฏิโมกฺขํ อถวาปิ สฺมาธินฺติ ปาฏิโมกฺขนฺติ สีสํ
 ปตฺติฏฺฐา อาทิ จรณํ สํยโม สํวโร มุขํ ปมุขํ กุสลานํ ฅมฺมานํ
 สฺมาปตฺติยา ฯ อถวาปิ สฺมาธินฺติ ยา จิตฺตสฺส จิตฺติ สณฺฺจิติ อวญฺจิติ
 อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฺมฺมานสตา สฺมโถ สฺมาธินฺฺหริยํ สฺมาธิพลํ
 สฺมมาสมาริตฺติ ปาฏิโมกฺขํ อถวาปิ สฺมาธิ ฯ เตนานฺท โส นิมฺมิโต

อภิตตฺยิ วิวญฺจกฺขุ

สฺกฺขิชฺมมํ ปริสฺสยวินยํ

ปฏฺฐิปทํ วเทหิ ภาทฺทหนฺเต

ปาฏิโมกฺขํ อถวาปิ สฺมาธินฺติ ฯ

[๗๓๑] จกฺขุหิ เนว โลลสฺส

คามกถาย อวารเย โสตํ

รเส จ นานุคิซฺฆเมยฺย

น จ มฺมาเยถ กิณฺฺจ โลกสฺมึ ฯ

[๗๓๒] จกฺขุหิ เนว โลลสฺสชาติ กถํ จกฺขุโลโล^๑ โหติ ฯ
 อิทฺทกฺจฺโจ จกฺขุโลโล^๒ จกฺขุโลลฺเลียน^๓ สฺมฺนฺนาคโต โหติ อทฺธิจฺจํ ทกฺขิตพฺพํ
 ทิฏฺฐจฺจํ สฺมตฺติกมิตพฺพนฺติ อาราเมน อารามํ อฺยฺยานเนน อฺยฺยานํ
 คาเมน คามํ นิคเมน นิคมํ นคเรณ นครํ รมฺมฺเจเน รมฺมฺจฺจํ ชนปฺเพน
 ชนปทํ ทิฆจาริกํ อนนฺวตฺติตจาริกํ^๔ อนนฺยุตฺโต วิหฺรติ^๕ รุปรทสฺสณาย

๑ ม. จกฺขุโลโลติ ฯ

๒ ม. อยฺ ปาโง นตฺติ ฯ

๓ ม. จกฺขุโลลฺเลียนสุ ฯ

๔ ม. อนนฺวตฺติตจาริกํ ฯ

๕ ม. จ โหติ ฯ

เอวมปิ จกขุโลโล โหติ ฯ อถวา [๑] อนตรมรํ ปวิฏฺโจะ วีถึ ปฏฺฐิปนโน
 อสฺสํโต คจฺจติ หตฺถึ โอลฺเภนฺโต อสฺสํ โอลฺเภนฺโต รถํ โอลฺเภนฺโต
 ปตฺตึ โอลฺเภนฺโต อิตฺถึโย โอลฺเภนฺโต ปุริเส โอลฺเภนฺโต กุมารเก
 โอลฺเภนฺโต กุมาริกาย โอลฺเภนฺโต อนฺตราปณํ โอลฺเภนฺโต ชรมฺขานิ
 โอลฺเภนฺโต อุทฺธํ โอลฺเภนฺโต อโธ โอลฺเภนฺโต ทิสาวีทิสํ เปกฺขมาโน
 คจฺจติ เอวมปิ จกขุโลโล โหติ ฯ อถวา จกฺขุนา รุปี ทิสฺวา
 นิमितฺตคฺคาคาหึ โหติ อนฺนุพฺยณฺชนคฺคาคาหึ ยตฺวาธิกรณเมณํ จกฺขุนฺทริยํ
 อสฺสํตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺกุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺส-
 เวยฺยํ ตสฺส สํวราย น ปฏฺฐิปชฺชติ น รกฺขติ จกฺขุนฺทริยํ จกฺขุนฺทริเย
 น สํวํ อาปชฺชติ เอวมปิ จกขุโลโล โหติ ฯ ยถา วา ปเนเก โภณฺโต
 สมณพฺราหมณา สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภูยชฺชิตฺวา เต เอวรूपํ
 วิสฺฐกทสฺสนํ อนฺนุยฺตุตฺตา วิหรนฺติ เสยฺยถึทํ นจฺจํ คีตํ วาทิตํ เปกฺขํ
 อกฺขานํ ปาณิสฺสรํ เวตาทํ กุมฺภณฺนํ โสภนฺครกํ^๑ จณฺฑาลํ
 วสํ ไชวนํ หตฺถึยฺทฺธํ อสฺสยฺทฺธํ มหิสฺยฺทฺธํ^๒ อสฺสยฺทฺธํ อชฺยฺทฺธํ^๓
 เมณฺฑยฺทฺธํ กุกฺกุณฺณยฺทฺธํ วมฺมกฺกยฺทฺธํ ทณฺฑยฺทฺธํ มฺมจฺฉิยฺทฺธํ นิพฺพยฺทฺธํ
 อฺยุโยธิกํ พลคฺคํ เสนาพฺยฺทฺธํ อถนิกทสฺสนํ อิติ วา เอวมปิ จกขุโลโล
 โหติ ฯ

กถํ น จกขุโลโล โหติ ฯ อิท ภิกฺขุ อนตรมรํ ปวิฏฺโจะ
 วีถึ ปฏฺฐิปนโน สฺสํโต คจฺจติ น หตฺถึ โอลฺเภนฺโต น อสฺสํ
 โอลฺเภนฺโต น รถํ โอลฺเภนฺโต น ปตฺตึ โอลฺเภนฺโต น อิตฺถึโย
 โอลฺเภนฺโต น ปุริเส โอลฺเภนฺโต น กุมารเก โอลฺเภนฺโต น กุมาริกาย
 โอลฺเภนฺโต น อนฺตราปณํ โอลฺเภนฺโต น ชรมฺขานิ โอลฺเภนฺโต น
 อุทฺธํ โอลฺเภนฺโต น อโธ โอลฺเภนฺโต น ทิสาวีทิสํ เปกฺขมาโน^๔

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ภิกฺขุติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. โสภนํ ฯ ๓ ม. มหีสฺยฺทฺธํ ฯ เอวมฺปิปริ ๑
 ๔ โป. ย. โคยฺทฺธํ ฯ ๕ ม. ทิสาวีทิสาวีเปกฺขมาโน ฯ

คจฺฉติ เอวมปิ น จกฺขุโลโล โหติ ฯ อถวา ภิกฺขุ จกฺขุณา รูป
 ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหิ โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคาหิ ยตฺวาธิกรณเมเน
 จกฺขุณฺหริยํ อสํวตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกกา อกฺุสลา ธมฺมา
 อนฺวาสุสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย ปฏฺิปปชฺชติ รกฺขติ จกฺขุณฺหริยํ จกฺขุณฺหริเย
 สํวรํ อापชฺชติ เอวมปิ น จกฺขุโลโล โหติ ฯ ยถา วา ปนฺนเก
 โภโกโต สมณพฺราหฺมณา สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภูณฺชิตฺวา เต เอวรूपิ
 วิสฺสุทฺทสฺสนํ อนนฺยุตฺตา วิหรนฺติ เสยฺยถิํ นจฺจํ คีตํ วาทิตํ เปกฺขํ
 อกฺุขานํ ฯ เปฯ อนฺนิทฺทสฺสนํ อิติ วา เอวรูปา วิสฺสุทฺทสฺสนานุโยคา^๑
 ปฏฺิวิโรโต โหติ เอวมปิ น จกฺขุโลโล โหติ ฯ

จกฺขุหิ เนว โลลสฺสาติ จกฺขุโลลียํ ปชฺชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยณฺตี-
 กเรยฺย อนภาวํคเมยฺย จกฺขุโลลียา อารโต อสฺส วิโรโต ปฏฺิวิโรโต
 นิทฺทสฺสนํ วิปฺปมฺุตโต วิสณฺณมฺุตโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา
 วิหเรยฺยาติ จกฺขุหิ เนว โลลสฺส ฯ

[๗๓๓] คามกถาย อวารเย โสตฺนฺติ คามกถา วุจฺฉนฺติ พตฺตีส
 ติริจฺฉานกถา ฯ เสยฺยถิํ ฯ ราชกถา โจรกถา มหามตฺตกถา เสนากถา
 ภยกถา ยฺุทฺชกถา อนฺนกถา ปานกถา วตฺถกถา ยานกถา สยฺนกถา
 มาลากถา คณฺชกถา ฆาติกกถา คามกถา นิคมกถา นครกถา
 ชนฺปทกถา อิตฺถิกกถา ปุริสสกถา^๒ สฺฐรกถา วิสิทฺทกถา กุมฺภฏฺจฺฉานกถา
 ปุพฺพเปตกถา นานตฺตกถา โลกกฺุชายิกา สมฺุทฺทกฺุชายิกา อิติภวาวกถา
 อิติ วาตี^๓ คามกถาย ฯ อวารเย โสตฺนฺติ คามกถาย โสตํ อวารเยย
 นิวาเรยฺย สฺนฺนิวาเรยฺย^๔ รกฺเขยฺย โคเปยฺย ปิทเหยฺย ปจฺฉินฺนเทยฺยาติ
 คามกถาย อวารเย โสตํ ฯ

๑ ม. โป. วิสฺสุทฺทสฺสนา ฯ

๒ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ฯ

๓ ม. อิตฺติสทฺโท นตฺถิ ฯ

๔ ม. สํวเรยฺย ฯ

[๗๓๕] รเส จ นานุคิซฺฆเมยฺยาติ รโสติ^๑ มฺุรโส ชนฺธโรโส
 ตจโรโส ปตฺตรโรโส ปุพฺพรโรโส ผลโรโส อมฺพิลล์ มฺุรํ ติตฺตํ กฏฺกํ โลณิกํ
 ขาริกํ ลมฺพิลล์^๒ กสาโว สาหุ^๓ อสาหุ^๓ สีสํ อุณฺ्हํ ฯ สนฺเตเก
 สมณพฺราหฺมณา รสคิฑฺธา เต ชิวฺหคฺเคน รสคฺคานิ ปฺริเยสนฺตา
 อาหิณฺชนฺติ ฯ เต อมฺพิลล์ ลมิตฺวา อนมฺพิลล์ ปฺริเยสนฺติ อนมฺพิลล์
 ลมิตฺวา อมฺพิลล์ ปฺริเยสนฺติ ฯเปฯ สีสํ ลมิตฺวา อุณฺ्हํ ปฺริเยสนฺติ
 อุณฺ्हํ ลมิตฺวา สีสํ ปฺริเยสนฺติ ฯ เต ยํ ยํ ลมิตฺวา เตน เตน น
 ตฺลฺสฺสนฺติ อปฺราปรํ ปฺริเยสนฺติ มนาปิเกสุ รเสสุ รตฺตา คิฑฺธา คธิตา
 มุจฺฉิตา อชฺโฆปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา ปฺลิวุฑฺธา ฯ ยสฺเสสา รสตณฺหา
 ปหิณา สมุจฺฉินฺนา ฯเปฯ ฌาณคฺคินา ททฺธมา โส ปฏฺิสงฺขา โยนิโส
 อาหารํ อาหาเรติ เนว ทวาย น มทาย น มณฺุหนาย น วิภูสฺนายน
 ยาวเทว อิมฺสฺส กายสฺส จิตฺติยา ยาปนายน วิหีสฺุปรตฺติยา พฺรหฺมจฺริยา
 นุคฺคหาย ฯเปฯ ฆาสฺุวิหาโร จาติ ฯ ยถา วณฺํ อาลิมฺฺเปยฺย ยาวเทว
 อารุหฺณตฺถาย ยถา วา ปน อกฺขํ อพฺภณฺเชยฺย ยาวเทว ภารสฺส
 นิตฺถรณฺตฺถาย ยถา วา ปน^๔ ปุตฺตมฺลํ อาหาเรยฺย ยาวเทว กนฺตารสฺส
 นิตฺถรณฺตฺถาย เอวเมว ภิกฺขุ ปฏฺิสงฺขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ
 เนว ทวาย ฯเปฯ อนวชฺชตา จ ฆาสฺุวิหาโร จาติ รสตณฺ्हํ ปชฺเหยฺย
 วิโนฺทเยยฺย พฺยนฺตฺิกเรยฺย อนภาวงฺคเมยฺย รสตณฺ्हาย อารโต อสฺส
 วิรโต ปฏฺิวิรโต นิทฺชนฺโต นิสฺสภูจฺโจะ วิปฺปมฺุตโต วิสณฺณตฺโต
 วมิริยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยาติ รเส จ นานุคิซฺฆเมยฺย ฯ

[๗๓๕] น จ มยาเยถ กิณฺจิ โลกสฺมินฺติ มมตฺตาติ เทว
 มมตฺตา ตณฺ्हามมตฺตณฺจ ทิฏฺฐิมมตฺตณฺจ ฯเปฯ อิทํ ตณฺ्हามมตฺตํ
 ฯเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ ตณฺ्हามมตฺตํ ปหาย ทิฏฺฐิมมตฺตํ

๑ ม. รเส จาติ ฯ

๒ ม. ลมฺพิกํ, ย. อมฺพิลล์ ฯ

๓ ม. สาหุ อสาหุ ฯ

๔ ม. ปนสทฺโท นตฺติ ฯ

ปฏินิสสชชิตวา จกขุ น มมาเยยย น คณฺหะยย น ปรามเสยย
 นาภินิวิสยย โสตํ ฆานํ ชิวหํ กายํ รุเป สทเท คนฺธ รเส โผฏฺฐพฺเพ
 กุลํ คณฺ อาวาสํ ลามํ ยสํ ปสฺสํ สุขํ จิวรํ ปิณฑปาตํ เสนาสนํ
 คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ กามธาตुํ รูปธาตुํ อรูปธาตुํ กามภวํ รูปภวํ
 อรูปภวํ สญฺญาภวํ อสญฺญาภวํ เหนวสญฺญานาสญฺญาภวํ เอกโวการภวํ
 จตุโวการภวํ ปณฺจโวการภวํ อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐสฺสตมฺต-
 วิญฺญาตพฺเพ ฐมฺเม น มมาเยยย น คณฺหะยย น ปรามเสยย
 นาภินิวิสยย ฯ กิณฺจิตฺติ กิณฺจิจิ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ
 วิญฺญาณคตํ ฯ โลกสฺมินฺหิตฺติ อปายโลเก ฯ เปฯ อายตนโลเกติ น จ
 มมาเยถ กิณฺจิจิ โลกสฺมี ฯ เตนาห ภควา

จกขุหิ เหนว โลลสฺส
 คามกถาย อวารเย โสตํ
 รเส จ นานุคิซฺฆเมยย
 น จ มมาเยถ กิณฺจิจิ โลกสฺมินฺหิตฺติ ฯ

[๗๓๖] ผสฺเสน ยทา ผุฏฺฐสฺส
 ปริเทวํ ภิกฺขุ น กระยย กุหิณฺจิจิ
 ภาวณฺจ นาภิซฺปะยย
 เภรเวสุ จ น สมฺปะเวธะยย ฯ

[๗๓๗] ผสฺเสน ยทา ผุฏฺฐสฺสธาติ^๑ โรคผสฺเสน ผุฏฺฐโจ ปเรโต
 สโมหิตโต สมฺนฺนาคโต อสฺส จกขุโรเคน ผุฏฺฐโจ ปเรโต สโมหิตโต
 สมฺนฺนาคโต อสฺส โสตรโรเคน ฆานโรเคน ชิวหาโรเคน กายโรเคน
 สีสโรเคน กณฺณโรเคน มุขโรเคน ทนฺตโรเคน กาเสน สาเสน
 ปินาเสน ทฺเทน ชเรน กุจฺฉิโรเคน มุจฺฉาย ปกฺขนฺทิกาย สฺลายน
 วิสฺฐิจิกาย กุฏฺฐเจน คณฺฑเทน กิลาเสน โสเสน อปฺมาเรณ ททฺทุยา

๑ ม. ผสฺโสติ โรคผสฺโส, ย. ผสฺโสติ ฯ

กณฺฑชฺยา กจฺจชฺยา รชสฺยา วิตจฺฉิกาย โลหิตฺเตน ปิตฺเตน มธฺเมเหน
 อํสํยา ปิฬิกาย ภคณฺทลยา ปิตฺตสมฺภูจฺจาเนหิ^๑ อาพาเชหิ^๒ เสมฺหสมฺภูจฺจาเนหิ
 อาพาเชหิ วาตสมฺภูจฺจาเนหิ อาพาเชหิ สนฺนิปาติเกหิ อาพาเชหิ
 อุตฺตฺปริณามเชหิ อาพาเชหิ วิสมฺปฺริหารเชหิ อาพาเชหิ โอบกุกมิเกหิ
 อาพาเชหิ กมฺมวิปากเชหิ อาพาเชหิ ลีเตน อุณฺเฬน ชีฆจฺฉาย
 ปิปลาเย อจฺจาเรณ ปสฺสาเวณ ทํสฺมกสฺวาตาทปสิริสฺปสฺมผลฺเสหิ ฝุฏฺโจ
 ปเรโต สโมหิตโต สมนฺนาคโต อสฺสาติ ผสฺเสน ยทา ฝุฏฺจสฺส ๑

[๗๓๘] ปฺริเทวํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจิจฺฉิ อาเทวํ ปฺริเทวํ
 อาเทวณํ ปฺริเทวณํ อาเทเวตฺตตํ ปฺริเทเวตฺตตํ วาจาปฺลาปํ วิปฺปฺลาปํ
 ลาลปํ ลาลปฺยาณํ ลาลปฺยาณิตฺตตํ น กเรยฺย น ชเนยฺย น
 สญฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นานิพฺพตฺเตยฺย ๑ กุหิณฺจิจฺฉิ กุหิณฺจि
 กิมฺหิจฺฉิ กตฺถจฺฉิ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฉตฺตพหิทฺธา
 วาติ ปฺริเทวํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจิจฺฉิ ๑

[๗๓๙] ภาวณฺจ นานิชฺชปฺเปยฺยาติ กามภวํ น ชฺชปฺเปยฺย รุปรภวํ
 น ชฺชปฺเปยฺย อรูปภวํ น ชฺชปฺเปยฺย น ปชฺชปฺเปยฺย นานิชฺชปฺเปยฺยาติ
 ภาวณฺจ นานิชฺชปฺเปยฺย ๑

[๗๔๐] เภรวสฺสุ จ น สมฺปเวเชยฺยาติ เภรวาติ เอเกน
 อากาเรณ ภยมฺปิ เภรวมฺปิ ตถฺยเมว ๑ วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา เหนฺตํ ฐน
 ตํ ภยํ เภรวํ [๓] อากจฺฉตฺตีติ ๑ พหิทฺธารมฺมณํ วุตฺตํ ลีหา พฺยคฺฆมา
 ทีปํ อจฺฉา ตรจฺฉา โภกา โคมฺหิสฺสา [๔] หตฺถี อหิ วิจฺฉิกา สตปฺที
 โจรา วา อสฺสุ มาณวา^๕ กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา ๑ อถาปเรณ
 อากาเรณ ภยํ วุจฺจติ อชฺฉตฺติกํ จิตฺตสมฺภูจฺจานํ ภยํ ภยานกํ

๑-๒ ลี. ม. ปิตตสมฺภูจฺจาเนน อาพาเชน ๑ อิตฺ ปริ เหว ฆาตพฺพํ ๑
 ๓ ม. เอตฺถนฺตเร น ชฺเชติ ทิสฺสติ ๑ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร อสฺสาติ ทิสฺสติ ๑
 ๕ ม. มานวา ๑

จมนฺนิตตตํ โลมฺหฺโส เจตฺโส อุพฺเพโค อุตุราโส ชาติภยํ ชรามภยํ
 พฺยาธิภยํ มรณภยํ ราชภยํ โจรภยํ อคฺคิภยํ อุทกภยํ อตฺตานุวาทภยํ
 ปราณูวาทภยํ ทนฺตภยํ ทุคฺคตฺติภยํ อุมิภยํ กุมฺภิลภยํ อวภูฏภยํ
 สฺสํการภยํ^๑ อาชีวกภยํ^๒ อสิโลกภยํ ปริสาย สารชฺชภยํ [๓] ภายานกํ
 จมนฺนิตตตํ โลมฺหฺโส เจตฺโส อุพฺเพโค อุตุราโส ฯ เภรเวสุ จ น
 สมฺปเวเชยยาติ เภรเว ปสฺสิตฺวา วา สฺสฺนิตฺวา วา น เวเชยย น
 ปเวเชยย น สมฺปเวเชยย น ตเสยย น อุตฺตเสยย น ปริตฺตเสยย
 น ภาเยยย น สนฺตาสํ อาปชฺชเยยย อภิวุ^๓ อสฺส อจฺจมนฺนิตฺติ อนฺตุราสี
 อปฺลาयी ปหฺนภยภเวโว วิคตฺโลมฺหฺโส วิหเรยยาติ เภรเวสุ จ น
 สมฺปเวเชยย ฯ เตนนาท ภคฺวา

ผลฺเสน ยทา พฺฏฺจสุส
 ปริเทวํ ภิกฺขุ น กเรยย กุหิณฺจิ
 ภวณฺจ นามิชฺชปฺเปยย
 เภรเวสุ จ น สมฺปเวเชยยาติ ฯ

[๓๔๑] อนฺนนานมฺเถ ปานานํ
 ชาทนียานํ อโถปิ วตฺถานํ
 ลทฺธา น สนฺนิตฺตี กยฺรา
 น จ ปริตฺตเส ตานิ อลพฺภมาโน^๔ ฯ

[๓๔๒] อนฺนนานมฺเถ ปานานํ ชาทนียานํ อโถปิ วตฺถานนฺตฺติ
 อนฺนนานนฺตฺติ โอทโน กุมฺมาโส สตฺตฺ มจฺโจ มํสํ ฯ ปานานนฺตฺติ อฏฺจ
 ปานานิ อมฺพปานํ ชมฺพฺพปานํ โจจปานํ โมจปานํ มชฺชปานํ มุทฺธิกปานํ
 สาลุกปานํ ฬารุสฺสปานํ ฯ อปฺรานิปี อฏฺจ ปานานิ โทสมฺพปานํ
 โกลปานํ พทฺรปานํ ฆฏฺฏปานํ^๕ เตลปานํ ยาคุปานํ ปโยปานํ รสฺปานํ ฯ

๑ ม. สฺสํการภยํ ฯ ๒ ม. อาชีวิกภยํ ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตฺเร มทฺนภยํ ทุคฺคตฺติภยํ
 ภยนฺตฺติ ทิสฺสนฺตฺติ ฯ ๔ ย. อภิวุ ฯ ๕ ม. อลภมาโน ฯ ๖ ม. ฆตฺปานํ ฯ

ชาทนียานนฺติ ปิฏฺฐชฺชกํ ปุวชฺชกํ มฺลชฺชกํ ตจชฺชกํ ปตฺตชฺชกํ
ปุปฺฟชฺชกํ ผลชฺชกํ ฯ วตฺถานนฺติ จ จีวรานิ โขมํ กปฺปาลีกํ
โกเสยฺยํ กมฺพลํ สากฺกํ ฆงฺกนฺติ อนฺนทานมฺเถ ปานานํ ชาทนียานํ
อโถปิ วตฺถานํ ฯ

[๗๔๓] ลหฺฐา น สนฺนิธี กยฺราติ ลหฺฐาติ ลหฺฐา ลมฺิตฺวา
อชฺคินฺตฺวา วินฺหิตฺวา ปฏฺฐิลมฺิตฺวา น กุฬนาย น ลปนาย น เนมิตฺต-
กตฺยา^๑ น นิปฺเปลิกตฺยา น ลาภาน ลากํ นิชฺคีสฺนตฺยา^๒ น
ทารุทานเนน น เวฬุทานเนน น ปตฺตทานเนน น ปุปฺฟทานเนน น
ผลทานเนน น ลินฺทานทานเนน น จุณฺณทานเนน น มตฺตติกาทานเนน^๓ น
ทนฺตกฏฺฐทานเนน น มุโขทกทานเนน น ปาตฺกมฺยตฺยา^๔ น มุคฺคสฺสุปฺตฺยา^๕
น ปาริภฺยตฺยา น ปิจฺจมาทิกตฺยา น วตฺถุวิชฺชาย น ตีรจฺฉานวิชฺชาย
น องฺควิชฺชาย น นกฺขตฺตวิชฺชาย น ทูตคฺมเนน น ปหฺนคฺมเนน น
ชฺงสมฺเปลฺสนิเกน^๖ น เวชฺชกมฺเมน น นวกมฺเมน น ปิณฺศปฏฺฐิปิณฺศเกน
น ทานานุปฺปทานเนน ฐมฺเมน สฺเมน ลหฺฐา ลมฺิตฺวา อชฺคินฺตฺวา
วินฺหิตฺวา ปฏฺฐิลมฺิตฺวาติ ลหฺฐา ฯ น สนฺนิธี กยฺราติ อนฺนสนฺนิธี
ปานสนฺนิธี วตฺถสนฺนิธี ยานสนฺนิธี สยฺนสนฺนิธี คนฺธสนฺนิธี
อามิสฺสนฺนิธี น กเรยฺย น ชเนยฺย น สยฺนชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย
นาภินิพฺพตฺเตยฺยาติ ลหฺฐา น สนฺนิธี กยฺราติ ฯ

[๗๔๔] น จ ปริตฺตเส ตานิ อลฺพภมาไนติ อนฺนํ वा น
ลภามิ ปานํ वा น ลภามิ วตฺถํ वा น ลภามิ กุลํ वा น ลภามิ
คณฺํ वा น ลภามิ อวาสํ वा น ลภามิ ลากํ वा น ลภามิ
ยลํ वा น ลภามิ ปลํปลํ वा น ลภามิ สฺสุขํ वा น ลภามิ จีวรํ
วา น ลภามิ ปิณฺศปาตํ वा น ลภามิ เสนาสนํ वा น ลภามิ

๑ ม. เนมิตฺตติกาตฺยา ฯ   ๒ ม. นิชฺคีสฺนตฺยา ฯ   ๓ ม. มตฺตติกาทานเนน ฯ
๔ ม. จาฏฺกมฺยตฺยา ฯ   ๕ ม. มุคฺคสฺสุปฺตฺยา ฯ   ๖ ม. ชฺงสมฺเปลฺสนิเยน ฯ

คิลานปัจฉยเภสชฺชปริกขารัง วา น ลภามิ คิลานุปฏฺฐจกัม วา น ลภามิ
 อปฺปณฺณวาโตมฺหิตี น ตเสยฺย น อุตฺตเสยฺย น ปริตฺตเสยฺย น
 ภาเยยฺย น สฺนฺตาสํ อापชฺเชยฺย อภิวํ อสฺส อจฺจนมฺภี อนฺนฺตราสี
 อปฺลาयी ปหิณฺนภยภเวโร วิคตฺโลมฺหิโส วิหเรยฺยาตี น จ ปริตฺตเส
 ตานิ อลพฺภมาโน ๑ เตนหาท ภควา

อนฺนํ นมโธ ปานานํ
 ขาทนียานํ อโถปิ วตฺถานํ
 ลทฺธา น สฺนฺนิตฺธี กยิรา
 น จ ปริตฺตเส ตานิ อลพฺภมาโนติ ๑

[๗๔๕] ฌายี น ปาทโลลสฺส
 วิรเม กุกฺกัจจา นปฺปมชฺเชยฺย
 อถาสเนสุ สยเนสุ
 อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺย ๑

[๗๔๖] ฌายี น ปาทโลลสฺสชาติ ฌายีตี ปจฺเมเนปิ ฌาเนน
 ฌายี ทฺตฺติเยเนปิ ฌาเนน ฌายี ตตฺติเยเนปิ ฌาเนน ฌายี จตฺตฺเถเนปิ
 ฌาเนน ฌายี สวิตกฺกสฺวิจาเรเนปิ ฌาเนน ฌายี อวิตกฺกวิจาเร-
 มตฺเตเนปิ ฌาเนน ฌายี อวิตกฺกอวิจาเรเนปิ ฌาเนน ฌายี สปฺปิตฺติ-
 เกเนปิ ฌาเนน ฌายี นิปฺปิตฺติเกเนปิ ฌาเนน ฌายี ปิตฺติสทฺคเตเนปิ
 ฌาเนน ฌายี สาทสทฺคเตเนปิ ฌาเนน ฌายี สฺขสทฺคเตเนปิ ฌาเนน
 ฌายี อฺเปกฺกขาสทฺคเตเนปิ ฌาเนน ฌายี สฺขณฺณเตเนปิ ฌาเนน ฌายี
 อนิมนฺตเตเนปิ ฌาเนน ฌายี อปฺปณฺนิตฺเตเนปิ ฌาเนน ฌายี โลเกเนเนปิ
 ฌาเนน ฌายี โลกุตฺตเรเนปิ ฌาเนน ฌายี ฌานรโต เอกตฺตมฺนุชฺชุตโต
 สทฺตถฺจจฺจโกตี^๑ ฌายี ๑ น ปาทโลลสฺสชาติ กถํ ปาทโลโล โหตี ๑
 อิธกจฺโจ ปาทโลโล^๒ ปาทโลลิเยน สมฺนฺนาคโต โหตี อาราเมเน

๑ ม. ปรมตฺถจฺจโกตี ๑

๒ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑

อารามํ อุตฺตยาเนน อุตฺตยานํ คาเมน คามํ นิคเมน นิคมํ นคเรณ
 นครํ รัมฺมเจณ รัมฺมจํ ชนปฺเพน ชนปทํ ทีฆจาริกํ อนนตฺติตจาริกํ
 อนนฺตฺตโต วิหริติ เอวมฺปิ ปาทโลโล โหติ ๑ อถวา ภิกฺขุ อนนฺต-
 สงฺฆารามे ปาทโลลียเณ สมนฺนาคโต โหติ น อตฺถเหตุ น กรณเหตุ
 อุตฺตโต อวฺอุปสนฺตจิตฺโต ปริเวณโต ปริเวณํ คจฺจติ วิหารโต วิหารํ
 คจฺจติ อพฺพมฺโยคโต อพฺพมฺโยคํ คจฺจติ ปาสาทโต ปาสาทํ คจฺจติ
 มหฺมิมฺยโต มหฺมิมํ คจฺจติ คุหฺโต^๑ คุหํ คจฺจติ เลณโต เลณํ คจฺจติ
 กุฎฺฐิตโต กุฎฺฐี คจฺจติ กุฎฺฐาคารโต กุฎฺฐาคารํ คจฺจติ อฏฺฐิตโต อฏฺฐํ
 คจฺจติ มาฬฺโต มาฬํ คจฺจติ อุตฺตทณฺฑโต อุตฺตทณฺฑํ คจฺจติ อุตฺต-
^๒ชฺชิตโต อุตฺตชฺชิตํ คจฺจติ^๒ อุตฺตทณฺฑานศาลโต อุตฺตทณฺฑานศาลํ คจฺจติ
 มณฺฑลมาฬฺโต มณฺฑลมาฬํ คจฺจติ รุกฺขมฺมูลโต รุกฺขมฺมูลํ คจฺจติ ยตฺถ
 วา ปน ภิกฺขุ นิสฺสีทฺนติ ตทฺหิ คจฺจติ ๑ ตตฺถ เอกสฺส วา ทฺตติโย โหติ
 ทฺตวิหนํ วา ตตฺติโย โหติ ตินฺนณํ วา จตฺตโต โหติ ตตฺถ พหุ
 สมฺพปฺปลาปํ ลปติ เสยฺยถิทํ ราชกถํ โจรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ
 ฆยกถํ ยุตฺตกถํ อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺตกถํ ยานกถํ สยนกถํ มาลากถํ
 คนฺธกถํ ฌาติกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถิกถํ
 ปุริสกถํ^๓ สฺตฺรกถํ วิสิทฺทกถํ กุมฺภฏฺฐานกถํ ปุพฺพเปตกถํ นานตฺตกถํ
 โลกทฺทชายิกํ สมฺมทฺทชายิกํ อิตฺถิวาภวกถํ อิติ วา เอวมฺปิ ปาทโลโล
 โหติ ๑ น ปาทโลลสฺสชาติ ปาทโลลียํ ปชฺชเหยฺย วิเนทฺทเยย พฺยนฺตฺติกเรยฺย
 อนภาวงฺคเมยฺย ปาทโลลียา อารโต อสฺส วิรโต ปฏฺฐิวีรโต นิกฺขนฺโต
 นิสฺสฏฺฐโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺรียาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺย
 จเรยฺย สฺมาจเรยฺย^๔ อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺย ๑
 ปฏฺฐิสลฺลานารามํ อสฺส ปฏฺฐิสลฺลานรโต โส^๕ อชฺชตฺตํ เจโตสมมฺมณฺตฺตโต

๑ ม. คุทาย ๑

๒-๒ ม. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ๑

๓ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑

๔ ม. วิจเรยฺย ๑

๕ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑

[๗๔๘] อถาสเนสุ สยเนสุ อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺยาติ
 อถาติ ปทสนฺธิ ๑เป๑ อาสนํ วุจฺจติ ยตถ นิสีหติ มจฺจโจ ปิจฺ
 ภิสึ ตมฺมฏิกกา จมฺมชณฺโฑ ทิณฺสนุถาโร ปถณฺสนุถาโร ปลาสนุถาโร ๑
 สยนํ วุจฺจติ เสนาสนํ วิหาโร อพฺพมโยโค ปาสาโท หมฺมิมิ คฺุหาติ
 อถาสเนสุ สยเนสุ ๑ อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺยาติ อปฺปสทฺเทสุ
 อปฺปนิกฺโขเสสุ วิชนวาเตสุ มนุสฺสราหเสยฺยเกสุ ปฏฺฐิสถฺธานสาธูเปสุ
 เสนาสนเนสุ จเรยฺย [๑] วิหเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย
 ยเปยฺย ยาเปยฺยาติ อถาสเนสุ สยเนสุ อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺย ๑
 เตนานาห ภควา

ฌายี น ปาทโลลลส

วิรเม กุกุกุจจา นปฺปมชฺเชยฺย

อถาสเนสุ สยเนสุ

อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺยาติ ๑

[๗๔๙]

นิทฺทํ น พหุสฺสีกเรยฺย

ชาครियํ ภาเชยฺย อาตาศี

ตฺนุที มายํ หลฺ^๒ ชิกฺขุ

เมถุนํ วิปฺปชฺเห สวิภูสํ ๑

[๗๕๐] นิทฺทํ น พหุสฺสีกเรยฺยาติ รตฺตินฺทิวํ จโกฏฺฐาสาํ กริตฺวา^๓
 ปญฺจโกฏฺฐาสาํ ชาครเยยฺย^๔ เอกโกฏฺฐาสาํ นิปฺปชฺเชยฺยาติ นิทฺทํ น
 พหุสฺสีกเรยฺย ๑

[๗๕๑] ชาครियํ ภาเชยฺย อาตาศีติ อิทฺ ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมน
 นิสชฺชชาย อวารณฺเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปรีโสธเยยฺย รตฺตติยา ปจฺมํ ยามํ
 จงฺกเมน นิสชฺชชาย อวารณฺเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปรีโสธเยยฺย รตฺตติยา

๑ ม. เอตถนฺตเร วิจเรยฺยาติ ทิสฺสติ ๑ ๒ สี. ม. หลฺ^๒ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

๓ ม. กาทฺตวา ๑ ๔ ม. ปฏฺฐิปชฺเชยฺย ๑

มชฺฌิมํ ยามํ ทกฺขิณฺเณ ปสฺสเนน สึหเสยฺมํ กปฺเปยฺย ปาเท^๑ ปาหิ^๑
 อจฺจาชาย สโต สมนฺปะชาโน อฏฺฏจฺานสณฺณํ มนสิกริตฺวา รตฺตติยา ปจฺฉิมํ
 ยามํ ปจฺจกฺฏจาย จงฺกเมน นิสชฺชชย อวารณฺเียหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ
 ปรีโสธเยย ๑ ชาครियํ ภาชเยยชาติ ชาครियํ ภาชเยย สมนฺภาชเยย
 [๒] ปฏฺฐิสเวยฺยชาติ ชาครियํ ภาชเยย ๑ อาตานิปีติ อาตานิปํ วุจฺจติ วิริยํ
 โย เจตสิโก วิริยารมฺโห นิกฺกโม ปรกกฺกโม อุกฺกยาโม วายาโม
 อุกฺกสาโห อุกฺกโสฬฺหิ ฌาโม ธิติ^๓ อสิถิลปรกกฺกมตา อนิกฺกชิตฺตจฺจนฺหตา
 อนิกฺกชิตฺตจฺรุตตา จฺรุตสมฺปะคฺคาโห^๔ วิริยํ วิริยนิหฺหริยํ วิริยพลํ สมนฺมาวายาโม
 อิมินา อาตานิเปเน อุกฺกเปโต สมนฺเปโต อุกฺกคฺโต สมนฺปะคฺโต อุกฺกปนฺโน
 สมนฺปะปนฺโน สมนฺนาคฺโต โส วุจฺจติ อาตานิปีติ ชาครियํ ภาชเยย อาตานิปี ๑

[๗๕๒] ตนฺหิ^๕ มายํ หลํ ชิตฺกํ เมถุนํ วิปฺปะชเห สวิฏฺฐสนฺหิตฺติ
 ตนฺหิ^๕ติ ยา^๕ ตนฺหิ ตนฺหิยนา ตนฺหิยิตฺตตฺตํ ตนฺหิมินฺตตฺตํ^๖ อาลสิยํ
 อาลสายนา อาลสายิตฺตตฺตํ^๗ อัยํ วุจฺจติ ตนฺหิ ๑ มายาติ^๘ มายา
 วุจฺจติ วณฺณนิกกา จริยา ๑ อิธกฺกจฺใจ กายเนน ทฺวจฺจริตํ จริตฺวา วาจาย
 ทฺวจฺจริตํ จริตฺวา มนสา ทฺวจฺจริตํ จริตฺวา ๓ สส ปฏฺฐิจฺฉาหนเหตุ ปาปิកံ
 อิจฺฉํ ปหฺหติ^๙ มา มํ ชณฺณชาติ อิจฺฉติ มา มํ ชณฺณชาติ สงฺกปฺเปติ
 มา มํ ชณฺณชาติ วาจํ ภาสติ มา มํ ชณฺณชาติ กายเนน ปรกกฺกมติ ๑
 ยา เอวรฺฐปา มายา^๙ มายาวิตา อจฺจสฺรา วณฺณนา นิกฺกติ นิกิรณนา
 นิหฺรณนา^{๑๐} ปริหฺรณนา คฺุหนา ปริคฺุหนา ฉาหนา ปริจฺฉาหนา
 อนฺนุตฺตานิกมมํ อนาวิกมมํ โวจฺฉาหนา ปาปิกิริยา อัยํ วุจฺจติ มายา ๑
 หลสนฺหิตฺติ อิธกฺกจฺใจ อติเวลํ ทนฺตวิทฺสํ หลสติ ๑ วุตฺตํ เหตุํ ภาควตา

๑ ม. ปาเทปาหิ ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺนฺตเร เสเวยฺย นิสเวยฺย สฺสเวยฺยชาติ ทิสฺสนฺหิตฺติ ๑

๓ ม. จิตฺติ ๑ เอวมฺปิปริปี ๑ ๔ ม. จฺรุตสมฺปะคฺคาโห ๑ ๕ ม. อัยํ ปาโล นตฺถิ ๑

๖ ม. ตนฺหิมินฺนทฺตา ๑ ๗-๗ ม. อิมิ ปาจา น ทิสฺสนฺหิตฺติ ๑ ๘ ม. ย. ปนฺทหติ ๑

๙ ม. อัยํ ปาโล นตฺถิ ๑ ๑๐ ม. อัยํ ปาโล นตฺถิ ๑

กุมารกัมภ์ ภิกขเว อริยสส วินเย ยทิทํ อติเวลํ ทนฺตวิทํสํ
หฺลิตนฺตํ ฯ

ขิฑฺฑาติ เทว ขิฑฺฑา กายิกา จ ขิฑฺฑา วาจลิกา จ ขิฑฺฑา ฯ
กตมา กายิกา ขิฑฺฑา ฯ หตฺถิหิปี กิฬฺนฺติ อสฺเสหิปี
กิฬฺนฺติ รเถหิปี กิฬฺนฺติ ธนฺุหิปี กิฬฺนฺติ อฏฺฐปเทหิปี กิฬฺนฺติ
ทสฺปเทหิปี กิฬฺนฺติ อากาเสหิปี กิฬฺนฺติ ปรีหารปเถหิปี^๑ กิฬฺนฺติ
สนฺติกายปี กิฬฺนฺติ ขลิกายปี กิฬฺนฺติ ฆฎฺฎิกายปี กิฬฺนฺติ สลาก-
หตฺถเณปี กิฬฺนฺติ อกฺเขนปี กิฬฺนฺติ ปงฺกจีเรนปี กิฬฺนฺติ วงฺกเณปี
กิฬฺนฺติ โมฺกขลิกายปี กิฬฺนฺติ จิงฺกุลเณปี กิฬฺนฺติ ปตฺตทาฬฺหเณปี
กิฬฺนฺติ รถเณปี กิฬฺนฺติ ธนฺุเณปี กิฬฺนฺติ อกฺขริกายปี กิฬฺนฺติ
มเนลิกายปี กิฬฺนฺติ ยถาวชฺเชนปี กิฬฺนฺติ อยํ กายิกา ขิฑฺฑา ฯ

กตมา วาจลิกา ขิฑฺฑา ฯ ^๒มุขเภาริยํ มุขาฬฺมพทํ มุขเทณฺุทิมกํ^๒
มุขวลิมกํ มุขเภารุฬฺกํ มุขททฺทริกํ นาฎฺฎิกํ ลาสิ^๓ คีตํ ทวกมฺมํ อยํ
วาจลิกา ขิฑฺฑา ฯ

เมณฺุณฺธมฺไม นาม โย โส อสทฺธมฺไม คามธมฺไม วสธมฺไม
ทฺุฏฺฐจฺจุลโ อิทกนฺตโก รหฺสโส ทฺุวยทฺุวยสฺมาปตฺติ ฯ กิการณฺา วุจฺจติ
เมณฺุณฺธมฺไม ฯ อุภินฺนํ รตฺตทานํ สารตฺตทานํ อวสฺสุตฺตานํ ปรียฺภูจฺจิตานํ
ปรียาทินฺนจิตฺตทานํ อุภินฺนํ สทิสานํ ธมฺไมติ ตํการณฺา วุจฺจติ เมณฺุณ-
ธมฺไม ฯ ยถา อุโภ กลหการกา [๔] อุโภ ภาณฺุทนการกา อุโภ
ภสฺสการกา อุโภ วิวาทการกา อุโภ อธิกรณการกา อุโภ วาทินฺโน อุโภ
สลลาปกา เมณฺุณกาติ วุจฺจนฺติ เอวเมว อุภินฺนํ รตฺตทานํ สารตฺตทานํ
อวสฺสุตฺตานํ ปรียฺภูจฺจิตานํ ปรียาทินฺนจิตฺตทานํ อุภินฺนํ สทิสานํ ธมฺไมติ
ตํการณฺา วุจฺจติ เมณฺุณธมฺไม ฯ

๑ ม. ปรีหารปเถปี ฯ

๒-๒ ม. มุขเภาริกํ มุขาลมฺพรํ มุขาทิณฺุทิมกํ ฯ

๓ ม. นาฎฺฎิกํ ลาปี ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร เมณฺุณกาติ วุจฺจนฺตฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

วิภูสาติ เทว วิภูสา อตฺถิ อคาริยสฺส วิภูสา อตฺถิ ปพฺพชิตฺตสฺส
วิภูสา ฯ

กตมา อคาริยสฺส วิภูสา ฯ เกสา จ มสฺสุ จ มาลา จ คนฺธา
จ วิเลปนา จ อามรณา จ ปิลนฺธนา จ วตฺถถจฺจ ปสาชนญจ^๑
เวฏฺจนญจ^๒ อฺจุฉาหนํ ปริมทฺทหนํ นฺหาปนํ สมนฺพาหนํ อาทาสํ อณฺชนํ
มาลาวิเลปนํ มฺขจฺจณฺณกํ มฺขเลปํ หตฺถถพฺนฺธํ วลฺลิกฺขาพฺนฺธํ^๓ ๔ทณฺฑํ
นาฬิยํ^๔ ขคฺคํ ฉตฺตํ จิตฺตรา อฺปาหนา อฺณฺหิสํ มณฺนิ วาลวีชนํ^๕
โอทาทานิ วตฺถถานิ ทิฆมฺรสฺถานิ^๖ อิติ วา อยํ อคาริยสฺส วิภูสา ฯ

กตมา ปพฺพชิตฺตสฺส วิภูสา ฯ จีวรมณฺฑนา ปตฺตมณฺฑนา [๗]
อิมสฺส วา ปฺฐติกายสฺส พาหิรานํ ปริกฺขารานํ มณฺฑนา วิภูสฺนา เกพฺ فنا
ปริเกพฺ فنا เคธิกตา^๗ เคธิตตฺตํ จปลนา^๘ จาปลยํ อยํ ปพฺพชิตฺตสฺส
วิภูสา ฯ

ตณฺฑิ มายํ หลํ ชิฑฺฑํ เมถุนํ วิปฺปชเห สวิภูสฺนฺติ ตณฺฑิถจ
มายถจ หลถจ ชิฑฺฑถถจ เมถุนธมฺมถจ สวิภูสํ สปริวารํ สปริภณฺฑํ
สปริกฺขารํ ปชเหยย วิโนทยย พฺยณฺฑิถกเรยย อนภาวํคเมยยาติ ตณฺฑิ
มายํ หลํ ชิฑฺฑํ เมถุนํ วิปฺปชเห สวิภูสํ ฯ เตนาท ภาควา

นิฑฺฑํ น พหฺลิกเรยย
ชาคริยํ ภาเชยย อาตาปี
ตณฺฑิ มายํ หลํ ชิฑฺฑํ
เมถุนํ วิปฺปชเห สวิภูสฺนฺติ ฯ

[๗๕๓] อาถพฺพณํ สฺปิณํ ลกฺขณํ
โน วิทเห อโถปิ นกฺขตฺตํ

๑ ลี. ม. สยนาสนํ, ย. ปสาทนํ ฯ ๒ ลี. ม. เวจนญจ ฯ ๓ ม. ลีชาพฺนฺธํ ฯ
๔-๔ ม. ทณฺฑนาฬิยํ ฯ ๕ ม. มณฺนิ วาฬวีชนํ ฯ ๖ ม. ทิฆมฺรสฺถานิ ฯ
๗ ม. เอตฺถถนฺตเร เสนาสนมณฺฑนาติ ทิสฺสติ ฯ ๘ ม. เคธิตตา ฯ
๙ ม. จปลตา ฯ

วิรุทญจ^๑ คพภกรณ

ติกิจจัน มามโก น เสเวยย ๑

[๗๕๔] อาถพพณ สุปิน ลกขณ โน วิทเท อโถปี นกขตตตติ
 อาถพพณิกา อาถพพณ ปโยเชนตติ นครเว วา รุทเช สงคามเว วา
 ปจจุปฏฐิตเต ปจจตติเกสุ^๒ ปจจามิตเตสุ อีตี อุปปาเทนตติ อุปททว
 อุปปาเทนตติ โรคัง อุปปาเทนตติ สุล^๓ กโรนตติ วิสูลิจัง กโรนตติ ปชชระก
 กโรนตติ ปกขนทิกัง กโรนตติ เอว อาถพพณิกา อาถพพณ ปโยเชนตติ ๑
 สุปินปจจกา สุปิน อาทิสนตติ โย ปุพพณหสมย สุปิน ปสสติ เอว
 วิปาโก โหติ โย มชฌนตติกสมย^๔ สุปิน ปสสติ เอว วิปาโก โหติ
 โย สายณหสมย สุปิน ปสสติ เอว วิปาโก โหติ โย ปุริเม ยาม
 โย มชฌิเม ยาม โย ปจจิเม ยาม โย ทกขิณน ปสเสน นิปนโน
 โย วาเมน ปสเสน นิปนโน โย อุตตตานนิปนโน โย อวกขชชนิปนโน
 โย จนท ปสสติ โย สूरिय ปสสติ โย มหาสมุทท ปสสติ โย
 สิเนรุพพพตราช ปสสติ โย หตถี ปสสติ โย อสส ปสสติ โย
 รธ ปสสติ โย ปตตี ปสสติ โย เสนาพยุท ปสสติ โย
 อารามรามณเอยก ปสสติ โย วนรามณเอยก ปสสติ โย ภูมिरาม-
 ณเอยก ปสสติ โย โปกขรณิรามณเอยก^๕ ปสสติ เอว วิปาโก โหติ^๖
 เอว สุปินปจจกา สุปิน อาทิสนตติ ๑ ลกขณปจจกา ลกขณ อาทิสนตติ
 มณิลกขณ ทนูลกขณ วตถลกขณ อลิลกขณ อุลลลกขณ ฐนูลกขณ
 อวูลลลกขณ อิตถิลลกขณ ฐริสลลกขณ กุมาริลลกขณ กุมารลลกขณ
 ทาสีลลกขณ ทาสลลกขณ หตถิลลกขณ อสสลลกขณ มหิสลลกขณ
 อุลลลลกขณ [๗] อชลลกขณ เมณูลลลกขณ กุกุกูลลลกขณ ฐฐูลลลกขณ

๑ ม. โป. วิรุทญจ ๑   ๒ ม. ประเสนปจจตติเกสุ ๑   ๓ ม. ย. สุล ๑
 ๔ ม. มชฌนตติกสมย ๑   ๕ ม. โปกขรณี... ๑   ๖ ม. อิตติสทโท อตติ ๑
 ๗ เอตตตตเร ม. โคนลลลกขณตติ ทิสสติ, ย. โคนลลลกขณตติ ทิสสติ ๑

โคธาลกฺขณํ กณฺณิกาฬกฺขณํ กจฺฉปฬกฺขณํ มิฬลกฺขณํ อิธิ วา^๑ เอวํ
 ลกฺขณปาจกา ลกฺขณํ อาทิสนฺติ ฯ นกฺขตฺตปาจกา นกฺขตฺตํ อาทิสนฺติ
 อฏฺฐวีรสฺติ นกฺขตฺตานิ อิมินา นกฺขตฺเตน ฆรปเวโส กตฺตพฺโพ อิมินา
 นกฺขตฺเตน มกฺกมฺํ พนฺธิตพฺพํ อิมินา นกฺขตฺเตน วาเรยฺยํ กาทเรตพฺพํ
 อิมินา นกฺขตฺเตน วิชฺชนิหารโ กตฺตพฺโพ อิมินา นกฺขตฺเตน ฆรวาโส
 กตฺตพฺโพติ^๒ เอวํ นกฺขตฺตปาจกา นกฺขตฺตํ อาทิสนฺติ ฯ อาถพฺพณํ
 สฺสปินํ ลกฺขณํ โน วิทเห อโถปิ นกฺขตฺตนฺติ อาถพฺพณญจ สฺสปินญจ
 ลกฺขณญจ นกฺขตฺตญจ โน วิทเหยฺย น จเรยฺย น สฺมาจเรยฺย น
 สฺมาทาย วตฺเตยฺย อถวา น คณฺเฬยฺย น อุคฺคณฺเฬยฺย น ฐาเรยฺย
 น อุปฐาเรยฺย น อุปลกฺเขยฺย น โยเชยฺยาติ^๓ อาถพฺพณํ สฺสปินํ
 ลกฺขณํ โน วิทเห อโถปิ นกฺขตฺตํ ฯ

[๗๕๕] วิรุทฺถญจ คพฺภการณํ ติกิจฺจํ มามโก น เสเวยฺยาติ
 วิรุทฺถํ วุจฺจติ มิฬจกฺกํ^๔ ฯ มิฬจกฺกปาจกา มิฬจกฺกํ อาทิสนฺติ สกฺุณฺนํ วา
 จตฺตปฺพานํ วา รุทฺถํ วสฺสิตํ ชานนฺติ^๕ เอวํ มิฬจกฺกปาจกา มิฬจกฺกํ
 อาทิสนฺติ ฯ คพฺภการณีนฺยา คพฺภํ สณฺจเปนฺติ^๖ ฯ ทฺวีทฺธิ การณฺเห
 คพฺโภา น สณฺจชาติ ปาณเกทฺธิ วา วตฺกุปฺเปทฺธิ วา ฯ ปาณกานํ วา
 วตฺกุปฺปานํ วา ปฏฺฐิฆาตาย โอสถํ เทนฺติ^๗ เอวํ คพฺภการณีนฺยา
 คพฺภํ สณฺจเปนฺติ ฯ ติกิจฺจชาติ ปญจ ติกิจฺจมา สาลากิยํ สลลกตฺตติยํ
 กายตฺติกิจฺจนิยํ^๘ ภูตฺติยํ โภมารกเวชฺช^๙ ฯ มามโกติ พุทฺธมามโก ฐมฺม-
 มามโก สงฺฆมามโก โส วา ภควนฺตํ มมายติ ภควา วา ตํ ปุคฺคัลลํ
 ปริคฺคณฺหาติ ฯ วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา ยะ เต วิกฺขเว วิกฺขู กุหา

๑ ม. วาติ ฯ   ๒ สฺวาโส คนฺตพฺโพติ ฯ   ๓ ม. นปฺโยเชยฺยาติ ฯ
 ๔ ม. มิฬจกฺกํ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสฺสเมว ฯ   ๕ ม. ชานนฺตฺติ ฯ
 ๖ ม. สณฺจเปนฺติ ฯ เอวมฺุปฺริปี ฯ   ๗ ม. เทนฺตฺติ ฯ   ๘ ม. กายตฺติกิจฺจํ ฯ
 ๙ ม. โภมารกจฺจํ ฯ

ถทฐา ลปา สิงคิ อุนนฬ้า อสมาหิตา น เม เต ภิกขเว ภิกขุ
 मामกา อปคตา จ เต ภิกขุ ภิกขเว^๑ อิมสฺมา ฌมฺมวินยา น จ เต
 อิมสฺมี ฌมฺมวินเย วุฑฺฒิ วิรุฬฺหิ เวปลลํ อาปชฺชนฺติ เต จ โข เต^๒
 ภิกขเว ภิกขุ นิกฺกหา นิลลปา ธีรา อถทฐา^๓ สฺสมาหิตา เต จ โข
 เม ภิกขเว ภิกขุ मामกา อนปคตา^๔ จ เต [๕] ภิกขุ อิมสฺมา
 ฌมฺมวินยา เต จ [๖] อิมสฺมี ฌมฺมวินเย วุฑฺฒิ วิรุฬฺหิ เวปลลํ
 อาปชฺชนฺตีติ ฯ

กฺหา ถทฐา ลปา สิงคิ อุนนฬ้า อสมาหิตา
 น เต ฌมฺเม วิฐฺหนฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต
 นิกฺกหา นิลลปา ธีรา อถทฐา สฺสมาหิตา
 เต เว ฌมฺเม วิฐฺหนฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเตติ ฯ

วิฐฺทญฺจ คพฺภกรณํ ติกิฉฺฉํ मामโก น เสเวยฺยาติ วิฐฺทญฺจ
 คพฺภกรณญฺจ ติกิฉฺฉญฺจ मामโก น เสเวยฺย น นิสฺเสเวยฺย น
 ปฏฺฐิสฺเสเวยฺย น จเรยฺย น สมาจเรยฺย น สมากาย วตฺเตยฺย
 อถวา น คณฺเฬยฺย น อุกคณฺเฬยฺย น ฐาเรยฺย น อุปฐาเรยฺย น
 อุปฺลกฺเขยฺย นปฺปยุชฺเชยฺยาติ วิฐฺทญฺจ คพฺภกรณํ ติกิฉฺฉํ मामโก น
 เสเวยฺย ฯ เตนหา ภควา

อาถพฺพณํ สฺสปีนํ ลกฺขณํ
 โน วิทฺเห อโถปิ นกฺขตฺตํ
 วิฐฺทญฺจ คพฺภกรณํ
 ติกิฉฺฉํ मामโก น เสเวยฺยาติ ฯ

๑ ม. ภิกขเว ภิกขุ ฯ ๒ ม. อัย ปาโจ นตฺติ ฯ ๓ ม. อถถทฐา ฯ เวมฺบุปฺริปี ฯ
 ๔ ม. น จ อปคตา ฯ ๕ ม. ไป. เอตฺถนฺตเร ภิกขเวติ ทิสฺสตี ฯ
 ๖ ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร ภิกฺขุติ ทิสฺสตี ฯ

อวาสมจฺฉริยํ ๑เป๑ คาโห วุจฺจติ มจฺฉริยํ ๑ โภโชติ โย จิตฺตสุส
 อาฆาโต ปฏฺฐิฆาโต ปฏฺฐิฆํ ปฏฺฐิวโรชฺโช โภโป ปโปโป สมฺปโปโป โทโส
 ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสุส พยาปตฺติ มโนปโทโส โภโช กุชฺฌณา
 กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺสิตตฺตํ พยาปตฺติ พยาปชฺชณา
 พยาปชฺชิตตฺตํ วิโรชฺโช ปฏฺฐิวโรชฺโช จณฺทิกุกํ อสฺสุโรโป อนตฺตมฺนตา
 จิตฺตสุส ๑ เปสฺสนิยฺนฺติ^๑ อึเชกจฺโจ ปิสฺสนวาโจ โหติ อีโต สุตฺวา
 อมฺตร อกฺขาตา อึเมสํ เกหาย อมฺตร วา สุตฺวา อึเมสํ อกฺขาตา
 อมฺฐํ เกหาย อิติ สมคฺคานํ วา เกตฺตา ภินฺหานํ วา อญฺุปฺปาตา
 วคฺคารามิ วคฺครโต วคฺคณฺนํทึ วคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ อิทํ
 วุจฺจติ เปสฺสนฺวํ ๑ อปฺปิจ ทฺวิหิ การณฺเหติ เปสฺสนฺวํ อฺุปลํหฺรติ
 ปิยกมฺยตาย วา เกทาธิปฺปาโย^๒ วา ๑ กถํ ปิยกมฺยตาย เปสฺสนฺวํ
 อฺุปลํหฺรติ ๑ อิมสฺส ปิโย ภวิสฺสามิ มฺนาโป ภวิสฺสามิ วิสฺสาสิโก
 ภวิสฺสามิ อพฺภนฺตริโก ภวิสฺสามิ สฺุทฺทโย ภวิสฺสามิตี เหวํ ปิยกมฺยตาย
 เปสฺสนฺวํ อฺุปลํหฺรติ ๑ กถํ เกทาธิปฺปาโย เปสฺสนฺวํ อฺุปลํหฺรติ ๑
 กถํ อึเม นานา อสฺสุ วินา อสฺสุ วคฺคา อสฺสุ ทฺวิธา อสฺสุ เทวชฺฌา
 อสฺสุ เทวปฺกฺขา อสฺสุ ภิชฺเชยฺยํ น สมาคจฺเจยฺยํ ทฺกฺขํ น
 ผาสฺสุ วิหเรยฺยฺนฺติ เหวํ เกทาธิปฺปาโย เปสฺสนฺวํ อฺุปลํหฺรติ ๑ โลภํ สห
 มจฺฉริเยน โภธํ เปสฺสนิยฺนจฺ ปญฺุเทยฺยาติ โลภยจฺ มจฺฉริยฺนจ
 โภธยจฺ เปสฺสนฺยจฺ ปญฺุเทยฺย ปชฺเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยฺนฺตึกรฺยฺย
 อนภาวจฺคเมยฺยาติ โลภํ สห มจฺฉริเยน โภธํ เปสฺสนิยฺนจฺ ปญฺุเทยฺย ๑
 เตนาห ภคฺวา

นินฺทาย นปฺปเวเชยฺย

น อฺุณฺณเมยฺย ปสฺสีโต ภิกฺขุ

๑ ม. เปสฺสนฺวณฺติ ๑

๒ ม. เกทาธิปฺปาเยน ๑ เหวมฺปฺริปี ๑

โลภํ สห มจฺจนฺริเยน

โกธํ เปสฺสณฺนิยตฺตจ ปนฺนุเทยฺยาติ ๑

[๗๖๐]

กยวิกุกเย น ติฏฺฐเจยฺย

อุปวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจฺจิ

คามาเม จ นาภิสฺสชฺเชยฺย

ลาภกมฺยา ชนฺํ น ลาปะยฺเยยฺย^๑ ๑

[๗๖๑] กยวิกุกเย น ติฏฺฐเจยฺยาติ เย กยวิกุกยา วินฺเย
ปฏฺทิกฺขิตฺตทา น เต อิมสฺมี อตฺเถ อธิปฺเปตา ๑ กถํ กยวิกุกเย
ติฏฺฐจฺติ ๑ ปณฺจนฺนํ สหฺฐี ปตฺตํ วา จีวรํ วา อณฺณํ วา กิณฺจ
ปริกฺขารํ วณฺจนิยํ วา กโรนฺโต อุทฺยํ วา ปตฺถยฺนฺโต ปรีวตฺเตติ เอวํ
กยวิกุกเย ติฏฺฐจฺติ ๑ กถํ กยวิกุกเย น ติฏฺฐจฺติ ๑ ปณฺจนฺนํ สหฺฐี
ปตฺตํ วา จีวรํ วา อณฺณํ วา กิณฺจ ปริกฺขารํ น วณฺจนิยํ วา
กโรนฺโต น อุทฺยํ วา ปตฺถยฺนฺโต ปรีวตฺเตติ เอวํ กยวิกุกเย น
ติฏฺฐจฺติ ๑ กยวิกุกเย น ติฏฺฐเจยฺยาติ กยวิกุกเย น ติฏฺฐเจยฺย
น สนฺตติฏฺฐเจยฺย กยวิกุกยํ ปชฺเหยฺย วิเนเทยฺย พุยนฺตีกเรยฺย
อนภาวงฺคเมยฺย กยวิกุกยา อารโธ อสฺส วิโรโต ปฏฺทิวโรโต นิกฺขนฺโต
นิสฺสณฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺรียาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยาติ
กยวิกุกเย น ติฏฺฐเจยฺย ๑

[๗๖๒] อุปวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจฺจิตฺติ กตฺเม อุปวาทฺตรา^๒
กิเลสา ๑ สนฺเตเก สมนฺพฺราหฺมณา อิทฺธิมนฺโต ทิพฺพจกฺชุกา
ปรจิตฺตวิหฺุโน เต ทูโรตฺปิ ปสฺสนฺติ อาสนฺนาปิ น ทิสฺสนฺติ เจตฺสาปิ
จิตฺตํ ปชานนฺติ ๑ เทวตาปิ โข สนฺติ อิทฺธิมนฺตিনিโย ทิพฺพจกฺชุกา
ปรจิตฺตวิหฺุนฺโต ตา ทูโรตฺปิ ปสฺสนฺติ อาสนฺนาปิ น ทิสฺสนฺติ เจตฺสาปิ

๑ ส. ม. ลปะยฺเยย ๑ เอวมฺปริปี ๑

๒ ม. อุปวาทฺตราติ ๑

จิตตัม ปชานนติ ฯ เต โอฟาริเกหิ วา กิเลสเหติ มชฺฌิเมหิ วา
 กิเลสเหติ สุขุเมหิ วา กิเลสเหติ อุปวเทยฺยํ ฯ กตเม โอฟาริกา
 กิเลสา ฯ กายหุจฺจริตํ วจฺจุจฺจริตํ มโนหุจฺจริตํ อิเม วุจฺจนฺติ โอฟาริกา
 กิเลสา ฯ กตเม มชฺฌิเมหิ กิเลสา ฯ กามวิตกฺโก พยาปาทวิตกฺโก
 วิหีสาวิตกฺโก อิเม วุจฺจนฺติ มชฺฌิเมหิ กิเลสา ฯ กตเม สุขุมา
 กิเลสา ฯ ฌาตีวิตกฺโก ชนปทวิตกฺโก อมรวิตกฺโก ปราณุทฺทตยา-
 ปฏฺฐิสถณฺตุโต วิตกฺโก ลามสกุการสีโลกปฏฺฐิสถณฺตุโต วิตกฺโก
 อนวณฺตตติปฏฺฐิสถณฺตุโต วิตกฺโก อิเม วุจฺจนฺติ สุขุมา กิเลสา ฯ เต
 โอฟาริเกหิ วา กิเลสเหติ มชฺฌิเมหิ วา กิเลสเหติ สุขุเมหิ วา กิเลสเหติ
 อุปวเทยฺยํ^๑ ฯ อุปวาทํ น กรเยย อุปวาทกเร กิเลส น กรเยย น
 ชเนยฺย น สณฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นานินิพฺพตฺเตยฺย อุปวาทกเร
 กิเลส ปชเหยฺย วิโนทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํคเมยฺย
 อุปวาทกเรหิ กิเลสเหติ อารโต อสฺส วิรโต ปฏฺฐिवิรโต นิกฺขนฺโต
 นิสฺสจฺจโจ วิปฺปมฺตุโต วิสถณฺตุโต วมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺย ฯ
 กุหิณฺจิติ กุหิณฺจิจิ กิมฺหิจิ กตฺถจิจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา
 อชฺฌตฺตพหิทฺธา วาติ อุปวาทํ ภิกฺขุ น กรเยย กุหิณฺจิจิ ฯ

[๗๖๓] คามเม จ นามิสฺสชฺเชยฺยาติ กถํ คามเม สชฺชติ ฯ อิท
 ภิกฺขุ คามเม คิหิหิ สํสจฺจโจ วิหฺรติ สหฺนนฺที สหฺโสเกี สุขฺชิตฺเตสุ
 สุขฺชิตฺเต ทุกฺขิตฺเตสุ ทุกฺขิตฺเต อุปฺปนฺเนสุ กิจฺจกรณฺเียสุ อตฺตนา โวโยคํ
 อาปชฺชติ เอวมฺปิ คามเม สชฺชติ ฯ อถวา ภิกฺขุ ปุพฺพณฺนสมยํ
 นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑทาย ปาวิสฺติ^๒
 อรกฺขิตฺเตเนว กาเยน อรกฺขิตฺตาย วาจาเยน อรกฺขิตฺเตน จิตฺเตน
 อนฺุปฏฺฐิตฺตาย สติยา อสํวฺเตหิ อินฺทฺริเยหิ โส ตตฺตร ตตฺตร สชฺชติ ตตฺตร

๑ ม. อุปวเทยฺย ฯ ๒ ม. โป. ปวิสฺติ ฯ อิตฺ ปรํ เหวํ ฌาตพฺพํ ฯ

ตตฺร คณฺหาติ ตตฺร ตตฺร พชฺฌติ ตตฺร ตตฺร อนนฺยพฺยสนํ อปชฺชติ
 เอวมฺปิ คาเม สชฺชติ ฯ กถํ คาเม น สชฺชติ ฯ อิธ ภิกฺขุ คาเม
 คิหิหิ อสํสฺมาโจ วิหฺรติ น สหฺนนฺทึ น สหฺโสเกี น สฺขิตฺเตสุ สฺขิตฺเต น
 หุภฺขิตฺเตสุ หุภฺขิตฺเต อุปฺปนฺเนสุ กิจฺจกรณฺเียสุ น อตฺตนา โวโยคํ
 อปชฺชติ เอวมฺปิ คาเม น สชฺชติ ฯ อถวา ภิกฺขุ ปุพฺพพณฺ्हสมยํ
 นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑทาย ปาวิสฺติ
 รกฺขิตฺเตเนว กายเณ รกฺขิตฺตาย วาจาย รกฺขิตฺเตน จิตฺเตน อุปฺภุจิตฺตาย
 สติยา สํวฺเตหิ อินฺทฺริเยหิ โส ตตฺร ตตฺร น สชฺชติ ตตฺร ตตฺร น
 คณฺหาติ ตตฺร ตตฺร น พชฺฌติ ตตฺร ตตฺร น อนนฺยพฺยสนํ อปชฺชติ
 เอวมฺปิ คาเม น สชฺชติ ฯ คาเม จ นามิสฺชเชยฺยาติ คาเม น
 สชฺชเชยฺย น คณฺเหยฺย น พชฺฌเมยฺย น ปฺลิสฺชเมยฺย อคิโห
 อสฺส อคิโห อมุจฺฉิตฺโต อนชฺโฆปนฺโน^๑ วิตฺเคโห วิคตฺเคโห จตฺตเคโห
 ฯเปฯ พฺรหฺมญฺเฐน อตฺตนา วิหฺเรยฺยาติ คาเม จ นามิสฺชเชยฺย ฯ

[๗๖๕] ลามกมฺยา ชนํ น ลาปเยยฺยาติ กตฺมา ลปนา ฯ
 ลามสฺกการสิโลกสนฺนิสฺสิตฺตสฺส ปาปิจฺฉสฺส อิจฺฉาปกตฺตสฺส อามิสฺจกฺขุสฺส
 โลกธมฺมครุสฺส ยา ปเรสํ อาลปนา ลปนา สลฺลปนา อุลฺลปนา
 สมฺมุลฺลปนา อุณฺนหนา สมฺมณฺนหนา อุกฺกาปนา สมฺมุกฺกาปนา^๒ อนฺุปฺปิย-
 ภาณิตา ปาตฺกมฺยตา^๓ มุคฺคสฺตูปฺตา ปาริภฺภูยฺตา ปรีภฺภูจิมฺลิกฺกา ยา
 ตตฺถ สณฺหฺวาจกฺตา^๔ สฺขิลฺวาจกฺตา เมตฺตฺวาจกฺตา^๕ อมฺรฺสฺวาจกฺตา อยํ
 วุจฺจติ ลปนา ฯ อปฺิจ ทฺวีหิ การเณหิ ชนํ ลปฺติ อตฺตานํ วา
 นีจํ จเปนฺโต ปรี อุจฺจํ จเปนฺโต ชนํ ลปฺติ อตฺตานํ วา อุจฺจํ
 จเปนฺโต ปรี นีจํ จเปนฺโต ชนํ ลปฺติ ฯ

๑ ม. อนชฺโฆปนฺโน ฯ ๒ ม. อุกฺกาจนา สมฺมุกฺกาจนา ฯ

๓ ม. จาตฺกมฺยตา จาฏกมฺยตา ฯ ๔ ม. สณฺหฺวาจกฺตา ฯ ๕ ม. สฺขิลฺวาจกฺตา ฯ

กถํ อตตทานํ นีจํ จเปนุโต ปรั อัจจํ จเปนุโต ชนํ ลปติ ๑
 ตุมฺเห เม พหุปรการา อหํ ตุมฺเห นิสฺสาย ลภามิ จีวรปิณฑปาต-
 เสนาสนคิลานปจฺจยฆาสซุขปริกฺขารํ เยปิ เม อณฺเณ ทาตุํ วา กาทุํ
 วา มณฺณนฺตติ ตุมฺเห นิสฺสาย ตุมฺเห สมนฺสฺสนฺตนา ยมฺปิ [๑] ปุราณํ
 มาตาปิตฺติกํ^๑ นามเชยฺยํ ตมฺปิ เม อนฺตรหิตํ ตุมฺเหหิ อหณฺณายามิ
 อสุกฺกสฺส กุลฺลปโก อสุกฺกาย กุลฺลปโกติ เอวํ อตตทานํ นีจํ จเปนุโต
 ปรั อัจจํ จเปนุโต ชนํ ลปติ ๑

กถํ อตตทานํ อัจจํ จเปนุโต ปรั นีจํ จเปนุโต ชนํ ลปติ ๑
 อหํ ตุมฺหากํ พหุปรกาโร ตุมฺเห มํ อาคมฺม พุทฺธํ ธรรมํ คตา ธรรมํ
 ธรรมํ คตา สงฺฆํ ธรรมํ คตา ปาณาติปาตา ปฏฺวิวิตตา อทินฺนาทานา
 ปฏฺวิวิตตา กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏฺวิวิตตา มุสฺสาวาหา ปฏฺวิวิตตา สุราเมรย-
 มชฺชชปมาทญฺจานา ปฏฺวิวิตตา อหํ ตุมฺหากํ อุกฺกเทสํ เหมมิ ปริปฺจุจฺฉ
 เหมมิ อุโปสถํ อัจจิกฺขามิ นวกมฺมํ อธิญฺจามิ อถ จ^๒ ปน ตุมฺเห มํ
 อสุสฺซชฺชิตฺวา^๓ อณฺเณ สกฺกโรธ ครุกฺโรธ มาเนถ ปุชฺเชถาติ เอวมฺปิ
 อตตทานํ อัจจํ จเปนุโต ปรั นีจํ จเปนุโต ชนํ ลปติ ๑

ลามกมฺยา ชนํ น ลาเปยฺยติ ลามเหตุ [๕] ลามการณา
 ลามานินิพฺพตฺติยา ลามํ ปรีปาเจนุโต ชนํ น ลาเปยฺย^๔ ลปนํ
 ปชฺเหยฺย วินฺนฺเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวจฺจเมยฺย อาลปนา^๕ อารโต
 อสุส วิรโต ปฏฺวิวิรโต นิกฺขนุโต นิสฺสภูจฺ วิปฺปมฺตุโต วิสณฺณตฺโต
 วมิริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ ลามกมฺยา ชนํ น ลาเปยฺย ๑
 เตนาห ภควา

๑ ม. เอตถนฺตเร เมติ ทิสฺสติ ๑ ๒ ลี. ม. มาตาเปตฺติกํ ๑ ๓ ม. จสฺสทโท นตฺถิ ๑

๔ ม. โป. อฺชฺฉิตฺวา ๑

๕ ม. เอตถนฺตเร ลามปจฺจยาติ ทิสฺสติ ๑

๖ ม. ลเปยฺย ๑ เอวมฺปิ ๑ ๗ ม. ลปนา ๑

กยวิกุกเย น ติฏฺฐเจยฺย
 อุปวาทํ ภิกฺขุ น กรเยย กุหิมฺหิ
 คาเม จ นามิสฺชเชยฺย
 ลามกมฺยา ชนํ น ลาปเยยฺยาติ ฯ

[๗๖๕] น จ กตฺถิตา^๑ ลียา ภิกฺขุ
 น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺย
 ปาคพฺภิยํ น ลิกฺขเยยฺย
 กถํ วิคคาหิกํ น กถเยยฺย ฯ

[๗๖๖] น จ กตฺถิตา ลียา ภิกฺขุติ อีเชกฺจฺโจ กตฺถี โหติ
 วิกตฺถี โส กตฺถติ [๒] อหฺมสมฺมิ ลีลสมฺปนฺโนติ वा वत्तसम्पन्नोति वा
 ลีลพฺพตฺตสมฺปนฺโนติ वा ชาติยา वा โคตฺเตน वा โกลปฺตฺติเกน वा
 วณฺณไปกฺขรตฺตาย वा ธเนน वा อชฺฌเนน वा กมฺมายตฺเนน वा
 ลิปฺปายตฺเนน वा วิชฺชฏฺฐาเนน वा สุตฺเตน वा ปฏฺฐิภาเนน वा
 อณฺณตฺรณฺณตฺเรเน वा วตฺถุณา อุจฺจจากุลา ปพฺพชฺชิตฺติ वा
 มหาโภคกฺุลา ปพฺพชฺชิตฺติ वा อุพฺฟารโภคกฺุลา ปพฺพชฺชิตฺติ वा
 สุตฺตนฺนฺตีโกติ वा วินยธโรติ वा ธมฺมกถิโกติ वा อารณฺณิโกติ वा
 ฯเปฯ เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนสมฺปาตฺติยา ลามิํติ वा กตฺถติ
 วิกตฺถติ ฯ เอวํ [๓] น วิกตฺถเยยฺย วิกตฺถ^๒ ปชฺเหยฺย วิโนทฺเตยฺย
 พฺยนฺตฺติกรเยย อนภาวํคเมยฺย กตฺถนา อารโต อสฺส วิรโต ปฏฺฐिवิรโต
 นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺโณ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺรียาทิกเตน เจตฺสา
 วิหเรยฺยาติ น จ กตฺถิตา ลียา ภิกฺขุ ฯ

[๗๖๗] น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺยาติ กตฺมา ปยุตฺตวาจา ฯ
 อีเชกฺจฺโจ จีวรปยุตฺตํ วาจํ ภาสติ ปิณฺฑปาตปยุตฺตํ วาจํ ภาสติ

๑ ม. กตฺถิโก ฯ เอวฺมฺปฺริปี ฯ

๒ ม. เอตฺถนฺตฺเร วิกตฺถตฺติติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตฺเร น กตฺถเยยฺยาติ ทิสฺสติ ฯ

๔ ม. กตฺถํ ฯ

เสนาสนปยุตต์ วาจ ภาสติ คิลานปัจฉยเภสชฺชปริกขารปยุตต์ วาจ
 ภาสติ อัย^๑ วุจฺจติ ปยุตฺตวาจา ฯ อถวา จีวรเหตุ ปิณฑุพาทเหตุ
 เสนาสนเหตุ คิลานปัจฉยเภสชฺชปริกขารเหตุ สจฺจมปิ ภาณติ มุสาปิ
 ภาณติ ปิสฺสุนมปิ ภาณติ อปิสฺสุนมปิ ภาณติ ฬรฺสมปิ ภาณติ อฬรฺสมปิ
 ภาณติ สมฺพปฺปลาปมปิ ภาณติ อสมฺพปฺปลาปมปิ ภาณติ มนฺตาปิ วาจ
 ภาสติ อยมปิ วุจฺจติ ปยุตฺตวาจา ฯ อถวา ปสนฺนจิตฺโต ปเรสํ ฐมฺม
 เทเสติ อโห วัต เม ฐมฺม สุณฺเอยฺยํ สุตฺวา จ^๒ ฐมฺม ปสฺสีเทยฺยํ
 ปสนฺนา จ เม ปสนฺนาการํ กรเยฺยฺนติ อัย วุจฺจติ ปยุตฺตวาจา ฯ น
 จ วาจ ปยุตฺตํ ภาเสยฺยาติ อนฺตมโส ฐมฺมเทสนาวาจ^๓ อฺุปาทาย
 ปยุตฺตวาจํ น ภาเสยฺย น กเถยฺย น ภาณฺเอยฺย น ที่ปเยยฺย
 น โวหเรยฺย ปยุตฺตวาจํ ปชเหยฺย วิเนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย
 อนภาวํคเมยฺย ปยุตฺตวาจาย อารโต อสุส วิรโต ปฏฺวิรโต
 นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจะ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา
 วิหเรยฺยาติ น จ วาจ ปยุตฺตํ ภาเสยฺย ฯ

[๗๖๘] ปาคพฺภियํ น ลิกฺเขยฺยาติ ปาคพฺภियนฺติ ตีณิ ปาคพฺภियานิ
 กายิกํ ปาคพฺภियํ วาจลิกํ ปาคพฺภियํ เจตลิกํ ปาคพฺภियํ ฯ

กตมํ กายิกํ ปาคพฺภियํ ฯ อีเชกจฺโจ สงฺฆคโตปิ กายิกํ
 ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ คณฺคโตปิ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ โภชนสาลาปิ
 กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ชนฺตาสมเรปิ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ
 อุกฺกติตฺเถปิ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ อนฺตรสมฺรํ ปวิสฺนฺโตปิ กายิกํ
 ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ อนฺตรสมฺรํ ปวิญฺโจะปิ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ สงฺฆคโต กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อีเชกจฺโจ สงฺฆคโต
 อจิตฺติการกโต เถเร ภิกฺขุ ฆญฺญนฺโตปิ ติฏฺฐติ ฆญฺญนฺโตปิ

๑ ม. อยมปิ ฯ

๒ ม. ว ฯ

๓ ม. ฐมฺมเทสนํ วาจ ฯ

นีสีหติ ปุโรโตปิ ติฏฺฐติ ปุโรโตปิ นีสีหติ อุจฺเจปิ อาสเน นีสีหติ
 สลีสํ ปารุปีตฺวาปิ^๑ นีสีหติ จิตฺโกปิ ภาณติ พาหาวิกฺเขปโกปิ ภาณติ
 เอวํ สงฺฆคโต กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ คณคโต กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิเธกฺจโจ คณคโต
 อจิตฺตติการกโต เถรานํ ภิกฺขุณฺํ อนุปาหนานํ จงฺกมนฺตานํ สอุปาหน
 จงฺกมฺติ นีเจ จงฺกเม จงฺกมนฺตานํ อุจฺเจ จงฺกเม จงฺกมฺติ ฉมาเย^๒
 จงฺกมนฺตานํ จงฺกเม จงฺกมฺติ ฆมฺมฺภฺยนฺโตปิ ติฏฺฐติ ฆมฺมฺภฺยนฺโตปิ
 นีสีหติ ปุโรโตปิ ติฏฺฐติ ปุโรโตปิ นีสีหติ อุจฺเจปิ อาสเน นีสีหติ
 สลีสํ ปารุปีตฺวาปิ นีสีหติ จิตฺโกปิ^๓ ภาณติ พาหาวิกฺเขปโกปิ ภาณติ
 เอวํ คณคโต กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ โภชนสาลาเย กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิเธกฺจโจ
 โภชนสาลาเย อจิตฺตติการกโต เถเร ภิกฺขุ อนุปชช นีสีหติ นเวปิ
 ภิกฺขุ อาสเนน ปฏฺิพาหติ ฆมฺมฺภฺยนฺโตปิ ติฏฺฐติ ฆมฺมฺภฺยนฺโตปิ นีสีหติ
 ปุโรโตปิ ติฏฺฐติ ปุโรโตปิ นีสีหติ อุจฺเจปิ อาสเน นีสีหติ สลีสํ
 ปารุปีตฺวาปิ^๑ นีสีหติ จิตฺโกปิ ภาณติ พาหาวิกฺเขปโกปิ ภาณติ เอวํ
 โภชนสาลาเย กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ ชนฺดาฆเร กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิเธกฺจโจ ชนฺดาฆเร
 อจิตฺตติการกโต เถเร ภิกฺขุ ฆมฺมฺภฺยนฺโตปิ ติฏฺฐติ ฆมฺมฺภฺยนฺโตปิ
 นีสีหติ ปุโรโตปิ ติฏฺฐติ ปุโรโตปิ นีสีหติ อุจฺเจปิ อาสเน นีสีหติ
 อนาปุจฺฉาปิ กมฺมจํ ปกฺขิปติ อนาปุจฺฉาปิ ทฺวารํ ปิพฺพติ เอวํ ชนฺดาฆเร
 กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ อุทกตติเตเถ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิเธกฺจโจ
 อุทกตติเตเถ อจิตฺตติการกโต เถเร ภิกฺขุ ฆมฺมฺภฺยนฺโตปิ โอตฺรติ ปุโรโตปิ

๑ ม. ปิสทโท นตฺถิ ฯ

๒ ม. ฉมาเย ฯ

๓ ม. จิตฺปิ ฯ

โอตฺรติ ฆมฺมฺยนฺโตปิ นฺหายติ ปฺรโตปิ นฺหายติ อุปริปิ นฺหายติ
 ฆมฺมฺยนฺโตปิ อุตฺตรติ ปฺรโตปิ อุตฺตรติ อุปริปิ^๑ อุตฺตรติ เอวံ
 อุทฺทิตฺเถ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ อนุตฺตรสมฺรํ ปวิสฺนฺโต กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิเชกฺจโจ
 อนุตฺตรสมฺรํ ปวิสฺนฺโต อจิตฺติการกโต เถเร ภิกฺขุ ฆมฺมฺยนฺโตปิ คจฺจติ
 ปฺรโตปิ คจฺจติ โวกฺกมฺมปิ เถรานํ ภิกฺขุณํ ปฺรโต คจฺจติ เอวံ
 อนุตฺตรสมฺรํ ปวิสฺนฺโต กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ อนุตฺตรสมฺรํ ปวิญฺโจ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิเชกฺจโจ
 อนุตฺตรสมฺรํ ปวิญฺโจ น ปวิส ฆนฺเตติ วุจฺจมาโน ปวิสติ น ติฏฺฐ
 ฆนฺเตติ วุจฺจมาโน ติฏฺฐติ น นิสีท ฆนฺเตติ วุจฺจมาโน นิสีทติ
 อโนกาสมฺปิ ปวิสติ อโนกาเสปิ ติฏฺฐติ อโนกาเสปิ นิสีทติ ยานิ^๒
 ตานิ โหนฺติ กุลานํ โอรกานิ คฺุพฺหานิ จ ปญฺิจฉนฺนานิ จ ยตฺถ
 กุสิตฺธิโย กุสิตฺทาโย กุสิตฺถหาโย กุสิตฺถมารีโย นิสีทฺติ ตตฺถปิ
 สหสา ปวิสติ กุมารกสฺสปิ สีสํ ปรามสฺติ เอวံ อนุตฺตรสมฺรํ ปวิญฺโจ
 กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิหํ กายิกํ ปาคพฺภियํ ฯ

กตมํ วาจสิกํ ปาคพฺภियํ ฯ อิเชกฺจโจ สงฺฆคโตปิ วาจสิกํ
 ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ คณคโตปิ วาจสิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ อนุตฺตรสมฺรํ
 ปวิญฺโจปิ วาจสิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ สงฺฆคโต วาจสิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ฯ อิเชกฺจโจ สงฺฆคโต
 อจิตฺติการกโต เถเร ภิกฺขุ อนาปุจฺฉา^๓ วา อนชฺฉมฺมฺยโจ วา อารามคตานํ
 ภิกฺขุณํ ฐมฺมํ ภณฺติ ปญฺหํ วิสชฺเชติ ปาฏิโมกฺขํ อุทฺทิสฺติ จิตฺโกปิ
 ภณฺติ พาทาวิกฺเขปโกปิ ภณฺติ เอวံ สงฺฆคโต วาจสิกํ ปาคพฺภियํ
 ทสฺเสติ ฯ

๑ ม. อุปริโตปิ ฯ

๒ ม. ปิสทเท อตฺถิ ฯ

๓ ม. อนาปุจฺฉํ ฯ เอวมฺฺปริปิ ฯ

กถํ คณคโต วาจลิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ๑ อิธกจฺโจ คณคโต
 อจิตฺตติการกโต เถเร ภิกฺขุ อนาปฺจุจฺจา วา อนชฺฌมฺมิจฺโจ วา อารามคตฺตานํ
 ภิกฺขุณฺหํ ฌมฺมํ ภณฺติ ปณฺหํ วิสขุเชติ จิตฺโกปิ ภณฺติ พาทาวิกฺเขปโกปิ
 ภณฺติ อารามคตฺตานํ ภิกฺขุณฺหิณฺนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ ฌมฺมํ ภณฺติ
 ปณฺหํ วิสขุเชติ จิตฺโกปิ ภณฺติ พาทาวิกฺเขปโกปิ ภณฺติ เอวํ
 คณคโต วาจลิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ๑

กถํ อนฺตรสมฺมํ ปวิฏฺโง วาจลิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ๑ อิธกจฺโจ
 อนฺตรสมฺมํ ปวิฏฺโง อิตฺถิ วา กุมาริ วา อาห^๑ อิตฺถณฺนาเม อิตฺถจฺโคตฺเต
 กิ อตฺถิ ยาคุ อตฺถิ ฆตฺตํ อตฺถิ ชาหนิยํ อตฺถิ กิ ปวิสุสฺสาม กิ
 ภูณฺชิสุสฺสาม กิ ชาทิสฺสาม กิ วา อตฺถิ กิ วา เม ทสฺสธฺตาติ
 วิปฺพลปฺติ เอวํ อนฺตรสมฺมํ ปวิฏฺโง วาจลิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ๑ อิหํ
 วาจลิกํ ปาคพฺภियํ ๑

กถมฺ เจตฺลิกํ ปาคพฺภियํ ๑ อิธกจฺโจ น อุจฺจจากุลา^๒ ปพฺพชฺชิตฺโต
 สมฺมานิ อุจฺจจากุลา^๓ ปพฺพชฺชิตฺเตน สหฺธิ สหิสิ อตฺตฺตานํ กโรติ จิตฺเตน
^๔น มหากุลา ปพฺพชฺชิตฺโต สมฺมานิ^๕ น มหาโฆคกุลา ปพฺพชฺชิตฺโต สมฺมานิ
 น อุพฺฟารโฆคกุลา ปพฺพชฺชิตฺโต สมฺมานิ อุพฺฟารโฆคกุลา ปพฺพชฺชิตฺเตน
 สหฺธิ สหิสิ อตฺตฺตานํ กโรติ จิตฺเตน น สุตฺตฺตฺนฺติโก สมฺมานิ
 สุตฺตฺตฺนฺติเกน สหฺธิ สหิสิ อตฺตฺตานํ กโรติ จิตฺเตน น วินยธโร
 สมฺมานิ น ฌมฺมกถิโก สมฺมานิ น อารณฺณวิโก สมฺมานิ น ปิณฺฑทฺปาติโก
 สมฺมานิ น ปัสฺสุกฺลิกโก สมฺมานิ น เตจฺจิวริโก สมฺมานิ น สฺปทานจาริกโก
 สมฺมานิ น ขลฺลฺปจฺจฺจมาตฺตติโก สมฺมานิ น เนสฺสชฺชิกโก สมฺมานิ น
 ยถาสนฺนฺตติโก สมฺมานิ ยถาสนฺนฺตติเกน สหฺธิ สหิสิ อตฺตฺตานํ กโรติ
 จิตฺเตน น ปจฺจมสฺส ฌมานสฺส ลากิ สมฺมานิ ปจฺจมสฺส ฌมานสฺส

๑ ม. เอวมฺมาท ๑

๒,๓ ม. มหาโฆคกุลา ๑

๔-๕ ม. อิเม ปาจา นตฺถิ ๑

ลาภินา สหฺฐี สหฺฐิสํ อตฺตทานํ กโรติ จิตฺเตน น ทุติยสุส ฌานสุส
 ลาภี สมนโน น ตติยสุส ฌานสุส ลาภี สมนโน น จตฺตสุส
 ฌานสุส ลาภี สมนโน น อากาสาณญายตนสมาปตฺติยา ลาภี
 สมนโน น วิญญานญายตนสมาปตฺติยา ลาภี สมนโน น
 อากิณฺจณญายตนสมาปตฺติยา ลาภี สมนโน น เนวสณฺญา-
 นาสณฺญาตนสมาปตฺติยา ลาภี สมนโน เนวสณฺญานาสณฺญาตน-
 สมาปตฺติยา ลาภินา สหฺฐี สหฺฐิสํ อตฺตทานํ กโรติ จิตฺเตน อิหฺมฺ เจตฺติกํ
 ปาคพฺภิยํ ๑ ปาคพฺภิยํ น ลิกฺขเขยยาติ ปาคพฺภิยํ น ลิกฺขเขย [๑]
 น อาจเรยฺย น สฺมาจเรยฺย น สฺมาทาย วตฺเตยฺย ปาคพฺภิยํ
 ปชฺเหยฺย วิโนฺทฺเตยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวงฺคเมยฺย ปาคพฺภิยา อารโต
 อสุส วิโรโต ปฏฺวิโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺฺจ วิปฺปมฺฺตโต วิสณฺฺจตฺโต
 วมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยาติ ปาคพฺภิยํ น ลิกฺขเขย ๑

[๗๖๕] กถํ วิคฺคาทิกํ น กถเยยฺยาติ กตฺมา วิคฺคาทิกกถา^๒ ๑
 อิเชกฺจโจ เอวรूपี กถํ กตฺตา โหติ น ตวํ อิมํ ฌมฺมวินยํ อาชานาสี
 ๑เป๑ นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสีติ๑ วุตฺตํ เหตุํ ภควตา วิคฺคาทิกาย
 โข โมคฺคฺลฺลาน กถาย สติ กถาพาทูลลํ ปาฏิกงฺขํ กถาพาทูลเล
 สติ อุทฺทจจํ อุทฺทตฺตสุส อสงฺวโร อสงฺวตฺตสุส อารา จิตฺตํ สฺมาธมฺฺหาติ ๑
 กถํ วิคฺคาทิกํ น กถเยยฺยาติ วิคฺคาทิกกถํ น กถเยย น ภณฺเยย
 น ทิปเยยฺย น โวหเรยฺย วิคฺคาทิกกถํ ปชฺเหยฺย วิโนฺทฺเตยฺย
 พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวงฺคเมยฺย วิคฺคาทิกกถาย อารโต อสุส วิโรโต
 ปฏฺวิโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺฺจ วิปฺปมฺฺตโต วิสณฺฺจตฺโต วมฺริยาทิกเตน
 เจตฺสา วิหเรยฺยาติ กถํ วิคฺคาทิกํ น กถเยย ๑ เตนาท ภควา

๑ ม. เอตฺถนฺตเร น จเรยฺยาติ ทิสฺสติ ๑

๒ ม. วิคฺคาทิกกถา ๑

น จ กตฺถิตา ลียา ภิกฺขุ
 น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺย
 ปาคพฺภियํ น ลิกฺขะยฺย
 กถํ วิคฺคาหิกํ น กถเยยฺยาติ ๑

[๗๗๐]

โมสวชฺเชน นียเยถ^๑
 สมฺปชาโน สจฺจานิ น กยิรา
 อถ ชีวิตฺเตน ปญฺญา
 ลีลพฺพตฺเตน นาณณมตฺติมณฺเฑ ๑

[๗๗๑] โมสวชฺเชน นียเยถาติ โมสวชฺชํ วุจฺจติ มุสวาทโ ท ๑
 อีเชกจฺโจ สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ๑เป๑ อามิสภิกฺขุจฺจเหตุ วา
 สมฺปชานมุสฺสา ภาลิตา โหติ อิทํ วุจฺจติ โมสวชฺชํ ๑ อปฺปิจ ตีหาคาเรหิ
 มุสวาทโ ทหิติ ปุพฺพเพว ตสฺส โหติ มุสฺสา ภณิสฺสนฺหิติ ภณนฺตสฺส โหติ
 มุสฺสา ภณามิตฺติ ภณิตสฺส โหติ มุสฺสา มยา ภณิตนฺหิติ อิมฺเหหิ ตีหาคาเรหิ
 มุสวาทโ ทหิติ ๑ อปฺปิจ จตุหาคาเรหิ ปญฺจหาคาเรหิ ฉหาคาเรหิ
 สตฺตหาคาเรหิ อฏฺฐหาคาเรหิ มุสวาทโ ทหิติ ปุพฺพเพว ตสฺส โหติ
 มุสฺสา ภณิสฺสนฺหิติ ภณนฺตสฺส โหติ มุสฺสา ภณามิตฺติ ภณิตสฺส โหติ
 มุสฺสา มยา ภณิตนฺหิติ วินิชาเย ทิฏฺฐี วินิชาเย ขนฺหิตี วินิชาเย รุจฺจ
 วินิชาเย สณฺณํ วินิชาเย ภาวํ อิมฺเหหิ อฏฺฐหาคาเรหิ มุสวาทโ ทหิติ ๑
 โมสวชฺเชน นียเยถาติ โมสวชฺเชน นียเยยฺย^๒ โมสวชฺชํ ปชฺเหยฺย
 วิโนทฺเตยฺย พฺยนฺหิตฺกเรยฺย อนภาวจฺกเมยฺย โมสวชฺชา อารโต อสฺส
 วิรโต ปฏฺฐิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสภูจฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต
 วมิริยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยาติ โมสวชฺเชน นียเยถ ๑

[๗๗๒] สมฺปชาโน สจฺจานิ น กยิราติ กตมํ ภาเสยฺย ๑

๑-๑ ม. ยุ. โมสวชฺเชน น นียเยถ ๑

๒ ม. น ยายเยยฺย น นียยายเยยฺย น วเหยฺย น สหฺเรยฺย ๑

อิทธกัจจโ สโหติ ปริสโหติ ยํ ตตถ สจํ สจตา สาเจยยํ กกกรตา^๑
 กกกรียํ ปริกขตตตตา ปริกขตติยํ อิหํ วุจจติ สาเจยยํ ๑ สมปะชาโน
 สจานิ น กยิราติ สมปะชาโน หุตวา สาเจยยํ น กเรยย น ชนเขยย
 น สณชเนยย น นิพพตเตยย นานินิพพตเตยย สาเจยยํ ปชเหยย
 วินนเทยย พยนตีกเรยย อนนภาวณคเมยย สาเจยยา อารโต อสส
 วิโรโต ปฏิวโรโต นิกขนโต นิสสฏโหติ วิปปมุตโต วิสณณตโต
 วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยยาติ สมปะชาโน สจานิ น กยิรา ๑

[๗๗๓] อถ ชีวิตน ปณณาย สีสัพพตเตน นานณมติมณณเถติ
 อถาติ ปทสนธิ ๑เป๑ ปทานุப்புพพตตามेतํ อถาติ ๑ อิทธกัจจโ^๒ ลุชชีวิกํ
 ชีวนโต ปรั ปณิตชีวิก^๓ ชีวนตํ อติมณณเถติ ก็ ปนาย พหุลลาชีโว
 สพพํ สมภกขติ เสยยเถหํ มุลพีซํ ขนธพีซํ ผลูพีซํ อคคพีซํ
 พีซพีชเมว ปณจมํ อสวิจกททตกฏฐสมานปปะชานาติณโณเถติ^๓ ๑ โส
 ตาย ลุชชีวิกาย ปรั ปณิตชีวิกํ ชีวนตํ อติมณณเถติ ๑ อิทธกัจจโ
 ปณิตชีวิกํ ชีวนโต ปรั ลุชชีวิกํ ชีวนตํ อติมณณเถติ ก็ ปนาย
 อปปุณโณ อปเปสกุโข น ลากี จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลาณ-
 ปจยฆาสชชปริขารานนติ ๑ โส ตาย ปณิตชีวิกาย ปรั ลุชชีวิกํ
 ชีวนตํ อติมณณเถติ ๑ อิทธกัจจโ ปณณาสมปะนโน โหติ โส ปุณโหติ
 ปณนํ วิสชเชติ ๑ ตสส เอว โหติ อหมสมิ ปณณาสมปะนโน อิม
 ปนณเถ น ปณณาสมปะนนาติ ๑ โส ตาย ปณณาสมปะนนาย ปรั
 อติมณณเถติ ๑ อิทธกัจจโ สีสสมปะนโน โหติ ปากุโณกขสวรสูโต วิหริติ
 อจารโคจรสมปะนโน อณุมตเตสสุ วชเชสสุ ฆยทสสาวิ สมายาย ลิกขติ
 ลิกขาปเทสสุ ๑ ตสส เอว โหติ อหมสมิ สีสสมปะนโน อิม ปนณเถ

๑ ย. โป. กกกริตา ๑ ๒-๒ ม. โป. ลุชชีวิตํ ... ปณิตชีวิตํ ๑ อิโต ปรั อีทิสเมว ๑
 ๓ ม. โป. อสวินิจกททตกฏฐสมณปปะชานนาติ ๑

ภิกขุ ทุสสีลา ปาปธมฺมาติ ฯ โส ตาย สีสสมฺปทาย ปรั อติมณฺเฑติ ฯ
 อิธกัจฉิ วตฺตสมฺปนฺโน [๑] อารณฺณโก วา ปิณฑปาติโก วา ปัสกุสิโก
 วา เตจฺฉีริโก วา สปรทานจาริโก วา ชลฺุปรจฺฉาภตฺติโก วา เนสชฺชิโก
 วา ยถาสนฺนทิติโก วา ฯ ตสฺส เอวํ โหติ อหฺมสมฺมิ วตฺตสมฺปนฺโน
 อิมเ ปนณฺเฎ น วตฺตสมฺปนฺนาติ ฯ โส ตาย วตฺตสมฺปทาย ปรั
 อติมณฺเฑติ ฯ อถ ชีวิตฺเตน ปณฺณาย สีสพฺพตฺเตน นาณณมตฺติมณฺเฎติ
 ลฺุชชีวิกาย วา ปณฺธิตชีวิกาย วา ปณฺณาสมฺปทาย วา สีสสมฺปทาย วา
 วตฺตสมฺปทาย วา ปรั นาติมณฺเฎเยย นาวชาเนยฺย น เตน มานํ
 ชเนยฺย น เตน ญฺุชฺช อสฺส ปตฺถญฺุชฺช ปคฺคหิตฺติโรติ อถ ชีวิตฺเตน
 ปณฺณาย สีสพฺพตฺเตน นาณณมตฺติมณฺเฎ ฯ เตนาห ภควา

โสมสวชฺเช น นียเยถ

สมฺปชาเน สจฺฉานิ น กยิรา

อถ ชีวิตฺเตน ปณฺณาย

สีสพฺพตฺเตน นาณณมตฺติมณฺเฎติ ฯ

[๗๗๕] สุตฺวา รุสิโต^๑ พหุํ วาจํ

สมณฺหานํ วา ปุณฺณจฺฉานนํ^๒

ผรุเสน เณ น ปฏฺวิชฺชา

น หิ สนฺโต ปฏฺวิเสนิกโรติ^๓ ฯ

[๗๗๕] สุตฺวา รุสิโต พหุํ วาจํ สมณฺหานํ วา^๔ ปุณฺณจฺฉานนฺติ
 รุสิโตติ พุสิโต ชุสิโต ฆมฺภูสิโต วมฺภิโต ครหิโต อุปรวทิตโต ฯ
 สมณฺหานนฺติ เยเกจฺฉิ อิตฺโต พหิทฺธา ปริพฺพชฺชูปคตา^๕ ปริพฺพชฺชสมฺปนฺนา ฯ
 ปุณฺณจฺฉานนฺติ ชตฺติยา จ พุราหฺมณา จ เวสฺสา จ สุทฺธา จ
 คหฺมฺภา จ ปพฺพชิตา จ เทวา จ มนุสฺสา จ ฯ เต พหุภาหิ วาจาหิ

๑ ม. เอตถนฺตเร โหติติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. รุสิโต ฯ ๓ ส. ม. ปุณฺณจฺฉานนํ ฯ

๔ ม. ปฏฺวิเสนํ กโรนฺติ, ย. ปฏฺวิเสนิกโรนฺติ ฯ ๕ ม. วาสทฺโท นตฺติ ฯ

๖ ม. ปริพฺพชฺชูปคตา ฯ

อนิฏจาติ อกนตาติ อมนาปาติ อุกโกเสยฺยํ ปริภาเสยฺยํ โรเสยฺยํ
 วิโรเสยฺยํ [๑] เทเจยฺยํ วิเทเจยฺยํ ฆาเตยฺยํ อุปฆาเตยฺยํ อุปฆาตํ
 กเรยฺยํ ๑ เตสํ พหุํ วาจํ อนิฏฺฐํ อกนฺตํ อมนาปํ สุตฺวา สุณฺติววา
 อุกคฺคหิตฺวา อุปชารยิตฺวา อุปลกฺขิตฺวาติ^๒ สุตฺวา รุสีโต พหุํ วาจํ
 สมณานํ วา ปุถฺวจฺจนานํ ๑

[๗๗๖] ฝรุเสน เน น ปฏฺวีชฺชาติ ฝรุเสนาติ [๓] กกฺขเพน ๑
 น ปฏฺวีชฺชาติ^๔ น ปฏฺวีภณฺเยย อุกโกสนฺตํ น ปจฺจกุกโกเสยฺย โรสนฺตํ
 น ปฏฺวีโรเสยฺย ภณฺทฺนํ น ปฏฺวีภณฺทฺเยย น กลหํ กเรยฺย น ภณฺทฺนํ
 กเรยฺย น วิคฺคหํ กเรยฺย น วิวาทํ กเรยฺย น เมธคํ กเรยฺย
 กลหภณฺทฺนวิคฺคหวิวาทเมธคํ ปชฺเหยฺย วิโนทฺเยย พฺยนฺตํกเรยฺย
 อนภาวจฺคเมยฺย กลหภณฺทฺนวิคฺคหวิวาทเมธคฺวา อารโต อสฺส วิโรโต
 ปฏฺวีวิโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโฆ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมรียาทิกเตน
 เจตสา วิหเรยฺยาติ ฝรุเสน เน น ปฏฺวีชฺชา ๑

[๗๗๗] น หิ สนฺโต ปฏฺวีเสนิกโรตฺตีติ สนฺโตติ ราคสฺส
 สนฺตตฺตา สนฺโต โทสสฺส โมหสฺส โกธสฺส อุปนาหสฺส ๑เป ๑ สพฺพา-
 กุสลามีสงฺขารานํ สนฺตตฺตา สมิตตฺตา วุปสมิตตฺตา วิชฺฆาตตฺตา
 นิพฺพตตฺตา วิคตตฺตา ปฏฺวีปฺปสฺสทฺตตฺตา สนฺโต อุปสนฺโต วุปสนฺโต
 นิพฺพโต ปฏฺวีปฺปสฺสทฺโตติ สนฺโต ๑ น หิ สนฺโต ปฏฺวีเสนิกโรตฺตีติ
 สนฺโต ปฏฺวีเสนี ปฏฺวีมลลํ ปฏฺวีภณฺทฺกํ ปฏฺวีปกฺขํ ^๕น กโรติ น ชเนติ
 น สยฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นามินิพฺพตฺเตตฺตีติ^๕ น หิ สนฺโต
 ปฏฺวีเสนิกโรติ ๑ เตนาห ภควา

---

๑ ม. เอตถนฺตเร ทึเสยฺยํ วิทึเสยฺยุนฺติ ทิสฺสนฺติ ๑   ๒ สී. ม. อุปลกฺขยิตฺวาติ ๑
 ๓ สී. ม. ยฺ. เอตถนฺตเร ฝรุเสนาติ ทิสฺสติ ๑   ๔ ม. อิตฺสทฺโท นตฺติ ๑
 ๕-๕ ม. น กโรนฺติ น ชเนนฺติ น สยฺชเนนฺติ น นิพฺพตฺเตนฺติ นามินิพฺพตฺเตนฺตฺตีติ ๑

สุตฺวา รุสฺสิตฺวา พหุํ วาจํ
 สมณานํ वा पुถฺวจนานํ
 พรุเสน เน น ปฏฺวีชฺชา
 น หิ สนฺโต ปฏฺวีเสนิกโรตฺตีติ ๑

[๗๗๘] เอตถจจ ฐมฺมมถฺวยา
 วิจฺฉินํ ภิกฺขุ สทา สโต ลิกฺเข
 สนฺตฺตีติ นิพฺพุตฺตี ฉตฺวา
 สาสเน โคตมสฺส นปฺปมชฺเชยฺย ๑

[๗๗๙] เอตถจจ ฐมฺมมถฺวยาติ เอตถนฺติ อัจฉิขิตํ เทสิตํ
 ปถวยาปิตํ ปฏฺฐจปีตํ วิวภูํ วิภตฺตํ อุตฺตทานิกตํ ปกาลิตํ ๑ ฐมฺมมถฺวยาติ
 ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กถฺวาติ เอวมฺปิ
 เอตถจจ ฐมฺมมถฺวยา ๑ อถฺวา สมถฺจ วิสมถฺจ ปถถฺจ วิปถถฺจ
 สวชฺชถฺจ อนวชฺชถฺจ หีนถฺจ ปถนฺตถฺจ กถฺนถฺจ สุกฺกถฺจ
 วิญญฺครหิตถฺจ วิญญฺปสฺสถถฺจ ฐมฺมํ อถฺวยา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กถฺวาติ เอวมฺปิ เอตถจจ ฐมฺมมถฺวยา ๑
 อถฺวา สมฺมาปฏฺธิปํ อนฺโลมปฏฺธิปํ อปจฺจนิกปฏฺธิปํ [๑] อนวตฺถ-
 ปฏฺธิปํ ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺธิปํ สีเลสุ ปริปุริการิตํ อินฺหฺริเยสุ คฺคตฺตทวารตํ
 โภชเน มตฺตถถฺจตํ ชาครียานฺุโยคํ สติสมฺปชถฺจจํ จตฺตารโ สติปฏฺฐาเน
 จตฺตารโ สมฺมปฺปชานเ จตฺตารโ อิทฺธิปปาเท ปถจฺฉินฺหฺริยานิ ปถจ
 พลานิ สตฺต โภชณฺจเ อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มคคํ นิพฺพานถฺจ นิพฺพาน-
 คามินิถฺจ ปฏฺธิปํ ฐมฺมํ อถฺวยา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
 วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กถฺวาติ เอวมฺปิ เอตถจจ^๒ ฐมฺมมถฺวยา ๑

๑ ม. เอตถนฺตเร อวิรุทฺธปฏฺธิปนฺตฺติ ทิสฺสตี ๑

๒ ม. ตถจจ ๑

[๗๘๐] วิจัน ภิกขุ สทา สโต ลิกฺเขติ วิจันนฺโต วิจันนฺโต
 ปวิจันนฺโต ตุลยฺนฺโต ตีรยฺนฺโต วิภวณฺโต วิภูตํ กโรนฺโต สพฺเพ
 สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ สมฺมุทฺตมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธมฺมฺนฺติ
 วิจันนฺโต ปวิจันนฺโต ตุลยฺนฺโต ตีรยฺนฺโต วิภวณฺโต วิภูตํ กโรนฺโตติ
 วิจัน ภิกขุ ฯ สทาติ สทา สพฺพทา สพฺพกาลํ ฯเปฯ ปจฺฉิเม
 วโยชนฺธ ฯ สโตติ จตฺตฺหิ การณฺเหติ สโต กายเ กายานุปสฺสนา-
 สติปฏิจฺฉานํ ภาเวนฺโต ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโต ฯ ลิกฺเขติ ติสฺโส
 ลิกฺขา^๑ อธิสฺลลิกฺขา อธิจิตฺตลิกฺขา อธิปณฺณาลิกฺขา ฯเปฯ อัย
 อธิปณฺณาลิกฺขา ฯ อีมา ติสฺโส ลิกฺขา อวชฺชนฺโต ลิกฺเขยฺย ฯเปฯ
 ลิกฺเขยฺย อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺยติ วิจัน ภิกขุ
 สทา สโต ลิกฺเข ฯ

[๗๘๑] สนฺตฺติ นิพฺพุตฺติ ฌตฺวาติ ราคสฺส นิพฺพุตฺติ สนฺตฺติ
 ฌตฺวา โทสสฺส โมหสฺส ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ นิพฺพุตฺติ
 สนฺตฺติ ฌตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ
 สนฺตฺติ นิพฺพุตฺติ ฌตฺวา ฯ

[๗๘๒] สาสเน โคตมสฺส นปฺปมชฺเชยฺยติ โคตมสฺสเน^๒
 พุทฺธสฺสเน ชินสฺสเน ตถาคตสฺสเน เทวสฺสเน อรหฺนตสฺสเน ฯ
 นปฺปมชฺเชยฺยติ สกฺกจฺจการี อสฺส สาทจฺจการี อภฺจิตฺการี อโนลีน-
 วุตฺติโก อนิกฺขิตฺตจฺจนฺโท อนิกฺขิตฺตจฺจโร อปฺปมตฺโต^๓ กุสเลสุ ฐมฺเมสุ
 กทาหํ อปริปุรํ วา สीलฺกฺขนฺธํ ปริปุเรยฺยํ ฯเปฯ อปริปุรํ วา
 สมาริกฺขนฺธํ ปณฺณากฺขนฺธํ วิมุตฺติกฺขนฺธํ วิมุตฺติฌาณทสฺสนกฺขนฺธํ
 กทาหํ อปริณฺณตํ วา ทุกฺขํ ปริชานเยฺยํ อปฺปทีเน วา กิเลเส
 ปชฺเหยฺยํ อภาวิตํ วา มคฺคํ ภาเวยฺยํ อสจฺฉิกตํ วา นิโรธํ

๑ ม. ลิกฺขาโย ฯ เวมุปริปิ ฯ

๒ ม. โคตมสฺส สาสเน ฯ

๓ ม. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ

[๗๘๖] ตสฺมา หิ ตสฺส ภควโต สาสเนติ ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา ฯ ตสฺส ภควโต สาสเนติ ตสฺส ภควโต สาสเน โคตมฺมาสเน พุทฺธสฺสเน ชินสฺสเน ตถาคตสฺสเน เทวสฺสเน อรหฺนตสฺสเนติ ตสฺมาหิ ตสฺส ภควโต สาสเน ฯ

[๗๘๗] อปฺปมตฺโต สทา นมฺสฺสมนุสฺสิเกติ ภควาติ อปฺปมตฺโตติ สกฺกจฺจการี อสฺส ฯเปฯ อปฺปมตฺโต^๑ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ ฯ สทาติ สทา สพฺพทา^๒ ฯเปฯ ปจฺจฉิเม วโยชนฺเช ฯ นมฺสฺสนฺติ กาเยน วา นมฺสฺสมาโน วาจา ย วา นมฺสฺสมาโน จิตฺเตน วา นมฺสฺสมาโน อนฺวตฺตปฺปฏิปตฺติยา [๓] นมฺสฺสมาโน ฌมฺมานุชฺชมฺปฺปฏิปตฺติยา [๔] นมฺสฺสมาโน สกฺกการฺมาโน^๕ ครุการฺมาโน^๖ มานยฺมาโน ปุชฺชยฺมาโน อปฺจายฺมาโน ฯ อนฺุสฺสิเกติ ติสฺโส ลิกฺขา อธิสฺสีลลิกฺขา อธิจิตฺตลิกฺขา อธิปญฺญาลิกฺขา ฯเปฯ อยํ อธิปญฺญาลิกฺขา ฯ อีมา ติสฺโส ลิกฺขา อวชฺชุนฺโต ลิกฺเขยฺย ฯเปฯ สจฺจฉิกาทพฺพํ สจฺจฉิกโรนฺโต ลิกฺเขยฺย [๗] อจฺจเรยฺย สฺมาจฺจเรยฺย สฺมาทาย วตฺเตยฺย ฯ ภควาติ คารวาทิ- วจฺนํ ฯเปฯ สจฺจฉิกา ปญฺญตฺติ ยทฺธิํ ภควาติ อปฺปมตฺโต สทา นมฺสฺสมนุสฺสิเกติ ภควา ฯ เตนาห ภควา

อภิกฺขุ หิ โส อนภิกฺขุโต

สกฺกชฺชมฺมํ อนฺีติหมฺทสฺสี

ตสฺมา หิ ตสฺส ภควโต สาสเน

อปฺปมตฺโต สทา นมฺสฺสมนุสฺสิเกติ ภควาติ ฯ

จฺุทฺทสโม ตฺวภูทสุตฺตนิเทศฺโส นิฏฺฐิตฺโต ฯ

๑ ม. อปฺปมาโท ฯ ๒ ม. สพฺพกาลํ ฯ ๓,๔ ม. เอตฺถนฺตเร วาสทฺโห อตฺถิ ฯ

๕ ม. สกฺกการฺมาโน ฯ ๖ ม. ครุการฺมาโน ฯ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร จเรยฺยาติ ทิสฺสติ ฯ

ปณฺณรสนโม อตฺตทณฺหาสุตฺตนิทฺเทโส

[๗๘๘] อตฺตทณฺหา ภายํ ชาตํ ชนํ ปสฺสถ เมธคํ
สํเวคํ กิตฺตยิสฺสามิ ยถา สํวិขิตํ มยา ฯ

[๗๘๙] อตฺตทณฺหา ภายํ ชาตนฺติ ทณฺหาติ ตโย ทณฺหา
กายทณฺโตะ วจีทณฺโตะ มโนทณฺโตะ ฯ ติวริชํ กายทุจฺจริตํ กายทณฺโตะ
จตุพฺพิชํ วจีทุจฺจริตํ วจีทณฺโตะ ติวริชํ มโนทุจฺจริตํ มโนทณฺโตะ ฯ
ภยนฺติ เทว ภยานิ ทิฏฺฐจรมฺมิภยจ ภายํ สมนฺปรายิกภยจ ภายํ ฯ
กตมํ ทิฏฺฐจรมฺมิภํ ภายํ ฯ อิธกจฺโจ กายเนน ทุจฺจริตํ จรติ วาจา
ทุจฺจริตํ จรติ มนสา ทุจฺจริตํ จรติ ปาณมฺปิ หนฺติ อทินฺนมฺปิ
อาทียติ สนฺธิมฺปิ จินฺหติ นิลฺโลปมฺปิ ทรฺติ เอกาคาริกมฺปิ กโรติ
ปริปนฺถปิ ติฏฺฐจติ ปรรทามฺปิ คจฺจติ มุสาปิ ภณฺติ ฯ ตเมนํ คเหตุวา
รณฺโถ ทสฺเสนฺติ อยํ เทว โจโร อาคฺจारी อิมสฺส ยํ อิจฺฉสิ ตํ
ทณฺหาํ ปณฺเหีติ ฯ ตเมนํ ราชา ปริภาสติ ฯ โส ปริภาสปฺจฺจยาปิ^๑
[๒] ทุกฺขโทมนสฺส^๓ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ฯ เอตํ ภายํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโธ
ตสฺส ฯ อตฺตทณฺหาโต ชาตํ สณฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภฺภูตํ ฯ
เอตฺตเกนปิ ราชานํ ตุสฺสตี ฯ ตเมนํ ราชานํ พนฺธาเปติ อนฺทุพฺพนฺธเนน
วา รชฺชฺพนฺธเนน วา สงฺขลิกพฺพนฺธเนน วา เวตฺตพฺพนฺธเนน วา
ลตาพฺพนฺธเนน วา เปกฺขพฺพนฺธเนน^๔ วา ปริกฺเขปพฺพนฺธเนน วา
คามพฺพนฺธเนน วา [๕] นครพฺพนฺธเนน วา รฏฺฐพฺพนฺธเนน วา
ชนปทพฺพนฺธเนน วา อนฺตมฺโส สวจฺนียมฺปิ กโรติ น เต ลพฺภา อีโต
ปฏกฺกมิตฺตุนฺติ ฯ โส พนฺธนปฺจฺจยาปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ฯ เอตํ

๑ ม. ปิสทโท นตฺติ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ภายมฺปิ อุปฺปาเทตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๓ ม. ทุกฺข โทมนสฺสํ ฯ เอวมฺปริปิ ฯ ๔ ม. เปกฺเขปพฺพนฺธเนน วา ฯ

๕ ม. เอตฺถนฺตเร นิคมพฺพนฺธเนน วาติ ทิสฺสตี ฯ

ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโธ ตสฺส ฯ อตฺตทณฺหาโต ชาตํ สยฺชาตํ
 นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตํ ฯ เอตฺตเกนปิ ราชานํ ตุสฺสตี ฯ
 ตเมเน^๑ ราชานํ ตสฺส ชนํ อหฺราเปตี สตํ วา สหสฺสํ วา สตสฺสหสฺสํ
 วา ฯ โส ชนชานิปจฺจยาปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทตี ฯ เอตํ ภยํ
 ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโธ ตสฺส ฯ อตฺตทณฺหาโต ชาตํ สยฺชาตํ นิพฺพตฺตํ
 อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตํ ฯ เอตฺตเกนปิ ราชานํ ตุสฺสตี ฯ ตเมเน^๑
 ราชานํ วิวิชานํ กมฺมการณานํ การานเปตี กสาหิปปิ ตาเพตี เวตุเตหิปปิ
 ตาเพตี อพฺพทณฺหาเกหิปปิ ตาเพตี หตฺถมฺปิ จินฺหตี ปาหฺมปิ จินฺหตี
 หตฺถปาหฺมปิ จินฺหตี กณฺณมฺปิ จินฺหตี นาสมฺปิ จินฺหตี กณฺณนาสมฺปิ
 จินฺหตี วิลฺงกคาลกมฺปิ กโรตี สงฺขมฺมณฺฑกมฺปิ กโรตี ราหุขมฺปิ
 กโรตี ไชตีมาลิกมฺปิ กโรตี หตฺถปชฺไชตีกมฺปิ กโรตี เอรกฺวตฺติกมฺปิ
 กโรตี จิรกวาสิกมฺปิ กโรตี เอณฺเวยยกมฺปิ กโรตี พลิสฺสมลิกมฺปิ กโรตี
 กหาปณิกมฺปิ กโรตี ขารานตจฺจิกมฺปิ กโรตี ปลิสฺมปริวตฺติกมฺปิ กโรตี
 ปลาลปฺจกมฺปิ กโรตี ตตฺเตนปิ เตเลน โอลิสฺสจตี สุนฺเขหิปปิ ขาหาเปตี
 ชีวนตฺมปิ สฺสฺสฺส อุตฺตทาเสตี อสิเนปิ สีสํ จินฺหตี ฯ โส กมฺมการณ-
 ปจฺจยาปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทตี ฯ เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ
 กุโธ ตสฺส ฯ อตฺตทณฺหาโต ชาตํ สยฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ
 ปาตุภูตํ ฯ ราชานํ อิมํสํ จตฺตุนํ ทณฺหาณํ อิสฺสโร ฯ โส สเกน
 กมฺเมเนน กายสฺส เกทา ปรมฺมรณานํ อปายํ ทุคฺคตี วิเนปาทํ นิรยํ
 อุปฺปชฺชตี ฯ ตเมเน^๑ นิรยปาลา ปญฺจวิธพฺพชฺชํ นาม กมฺมการณํ
 การนฺตี ตตฺตํ อโยชิลํ หตฺถเ คเมนฺตี ตตฺตํ อโยชิลํ ทฺติเย หตฺถเ
 คเมนฺตี ตตฺตํ อโยชิลํ ปาเท คเมนฺตี ตตฺตํ อโยชิลํ ทฺติเย ปาเท

๑ ม. อัย ปาโล นตฺถิ ฯ

คเมนฺติ ตตฺตํ อโยขิลํ มชฺฌเมอรุสฺมึ คเมนฺติ ฯ โส ตตฺถ ทุกฺขา
 ติปฺปา^๑ [๒] กุกฺกา เวหนา เวเทติ น จ ตาว กาลํ กโรติ ยาว น
 ตํ ปาปกมฺมํ พุยนฺตีโหติ ฯ เอตํ ภายํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโตะ ตสฺส ฯ
 อตฺตทณฺทโต ชาตํ สณฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุกฺกุตํ ฯ
 ตเมนํ นิรยปาลา สํเวสิตฺวา^๓ กุจารีหิ^๔ ตจฺจนฺติ ฯ โส ตตฺถ ทุกฺขา
 ติปฺปา กุกฺกา เวหนา เวเทติ น จ ตาว กาลํ กโรติ ยาว น ตํ
 ปาปกมฺมํ พุยนฺตีโหติ ฯ ตเมนํ นิรยปาลา อุทฺธปาหนํ อโหสิริ คเหตุวา
 วาสีหิ ตจฺจนฺติ ฯ ตเมนํ นิรยปาลา รเถ โยเชตฺวา อาทิตฺตาย
 ปจฺฉิยา สมฺปชฺชลิตฺตาย สณฺชิตฺติกฺกตฺตาย^๕ สาเรนฺติปิ^๖ ปจฺจาสาเรนฺติปิ^๗
 ฯเปฯ ตเมนํ นิรยปาลา มหนตํ อังการปพฺพตํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ
 สณฺชิตฺติกฺกตํ อโรเปนฺติปิ อโรเปนฺติปิ ฯเปฯ ตเมนํ นิรยปาลา
 อุทฺธปาหนํ อโหสิริ คเหตุวา ตตฺตตฺตโย โลหกฺกมฺภิยา ปกฺขิปนฺติ อาทิตฺตาย
 สมฺปชฺชลิตฺตาย สณฺชิตฺติกฺกตฺตาย ฯ โส ตตฺถ เผณฺทเทหํ ปจฺจติ ฯ โส
 ตตฺถ เผณฺทเทหํ ปจฺจมาโน สกิมฺปิ อุทฺธํ คจฺฉติ สกิมฺปิ อโห
 คจฺฉติ สกิมฺปิ ติริยํ คจฺฉติ ฯ โส ตตฺถ ทุกฺขา ติปฺปา กุกฺกา
 เวหนา เวเทติ น จ ตาว กาลํ กโรติ ยาว น ตํ ปาปกมฺมํ
 พุยนฺตีโหติ ฯ เอตํ ภายํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโตะ ตสฺส ฯ อตฺตทณฺทโต
 ชาตํ สณฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุกฺกุตํ ฯ ตเมนํ นิรยปาลา
 มหानิรเย ปกฺขิปนฺติ ฯ โส โข ปน มหानิรโย

จตุกฺกณฺโณ จตุทฺวารो วิภตฺโต ภาคโส มิโต
 อโยปการปริยตฺโต^๘ อยสา ปฏิกฺกชฺชิตฺโต ฯ

๑ ม. ติปฺปา ฯ เอวมุปริปี ฯ ๒ โป. เอตถนฺตเร ขราวติ ทิสฺสติ ฯ อีทิสฺสฏฺฏาเน
 สพฺพตฺเต อีทิสฺสเมว ฯ ๓ ม. สํเวเสตฺวา ฯ ๔ ส. ม. กุจารีหิ ฯ
 ๕ สชฺชิตฺติกฺกตฺตายติปิ สชฺชิตฺติกฺกตฺตายติปิ ปาโจ ฯ ๖ ส. หาเรนฺติปิ ฯ
 ๗ ปจฺจาหาเรนฺติปิ ฯ ๘ ม. ...ปริยนฺโต ฯ

ตสฺส อโยมยา ภูมิ	ชลิตา เตชสา ยุตฺตา
สมนฺตา โยชนสฺตํ	ผริตฺวา ติฏฺฐจฺติ สพฺพทา ๑
กทริยา ตปฺนา โฆรา	อจฺฉิมฺนฺโต ทฺวราสทา ^๑
โลมฺหฺสนฺรฺฐปา จ	ภิสฺมา ปฏฺฐิภยา ทฺกฺกฺขา ๑
ปฺรตฺถิมา ย จ ภิตฺติยา	อจฺฉิกฺขนฺโต สฺมฺภฺจฺจฺโต
ทฺหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต	ปจฺฉิมา ย ปฏฺฐิหฺนฺนฺติ ๑
ปจฺฉิมา ย จ ภิตฺติยา	อจฺฉิกฺขนฺโต สฺมฺภฺจฺจฺโต
ทฺหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต	ปฺรตฺถิมา ย ปฏฺฐิหฺนฺนฺติ ๑
อฺตฺตฺราย จ ภิตฺติยา	อจฺฉิกฺขนฺโต สฺมฺภฺจฺจฺโต
ทฺหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต	ทกฺกฺชฺเณ ย ปฏฺฐิหฺนฺนฺติ ๑
ทกฺกฺชฺเณ ย จ ภิตฺติยา	อจฺฉิกฺขนฺโต สฺมฺภฺจฺจฺโต
ทฺหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต	อฺตฺตฺราย ปฏฺฐิหฺนฺนฺติ ๑
เหฏฺฐจฺจฺโต ^๒ จ สฺมฺภฺจฺจฺย	อจฺฉิกฺขนฺโต ภยา นโก
ทฺหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต	ฉทฺนสฺมี ปฏฺฐิหฺนฺนฺติ ๑
ฉทฺนสฺมา สฺมฺภฺจฺจฺย	อจฺฉิกฺขนฺโต ภยา นโก
ทฺหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต	ภฺมิยํ ปฏฺฐิหฺนฺนฺติ ๑
อโยกฺปาลํ อาทิตฺตํ	สนฺตตฺตํ ชลิตํ ยถา
เอวํ อวีจฺฉิโร ย	เหฏฺฐจฺจา อฺปฺริ ปสฺสโต ๑
ตตฺถ สฺตฺตา มหาลุทฺทา	มหากิพฺพิสฺสการิโน
อจฺฉนฺตปาปกมฺมนฺตา	ปจฺฉนฺติ น จ มียฺยเร ๑
ชาตเวทสโม กาย	เตสํ นิรยวาลิณํ
ปสฺส กมฺมานํ ^๓ ทพฺพฺหตฺตํ	น ภสฺมา โหนฺติ ^๔ นปี มลฺลิ ๑
ปฺรตฺถิเมนฺปิ ชาวนฺติ	ตโต ชาวนฺติ ปจฺฉนฺติ ^๕

๑ สี่. ขรา สทา ๑ ๒ สี่. ม. เหฏฺฐจฺจฺโต ๑ ๓ ไป. กมฺมาน ๑ ๔ ม. โหติ ๑
๕ ม. ปจฺฉิมํ ๑

อุตฺตเรนฺปิ ชาวนฺติ ตโต ชาวนฺติ ทกฺขินฺ ๑
 ยํ ยํ ทิสฺมฺปิ ชาวนฺติ^๑ ตํ ตํ ทวารํ ปิถียติ
 อภินิภุขมิตาสา เต สตฺตา โมภุข^๒ คเวสิโน ๑
 น เต ตโต นิภุขมิตุํ ลภานฺติ กมฺมปจฺจยา
 เตสญจ ปาปกมฺมหนฺตํ อวิปกุํ กตํ พหฺนฺติ ๑

เอตํ ภายํ ทฺภุขโทมนสลํ กุโต ตสฺส ๑ อตฺตทณฺหสฺสุตฺตนิหฺเทศ ชาตํ
 สญชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภฺตํ ๑ ยานิ จ เนรียิกานิ ทฺภุขานิ
 ยานิ จ ตिरจฺจณโยนิกานิ ทฺภุขานิ ยานิ จ ปิตฺติวิธียิกานิ ทฺภุขานิ
 ยานิ จ มานุสฺสานิ^๓ ทฺภุขานิ ทานิ กุโต ชาตานิ กุโต สญชาตานิ
 กุโต นิพฺพตฺตานิ กุโต อภินิพฺพตฺตานิ กุโต ปาตุภฺตานิ ๑
 อตฺตทณฺหสฺสุตฺตนิหฺเทศ ชาตานิ สญชาตานิ นิพฺพตฺตานิ อภินิพฺพตฺตานิ
 ปาตุภฺตานิตี อตฺตทณฺหา ภายํ ชาตํ ๑

[๗๙๐] ชนฺ อสฺส มฺชคนฺติ ชนฺนฺติ ชตฺติยา จ พฺราหมณฺ
 จ เวสฺสา จ สฺสุทฺทา จ คหฺนฺจา จ ปพฺพชิตฺตา จ เทวา จ มนุสฺสา
 จ ๑ เมชคนฺติ^๔ เมชคํ ชนํ กลหํ ชนํ วิรุฑฺธํ ชนํ ปฏฺวิวิรุฑฺธํ
 ชนํ อาหตฺชนํ ปจฺจาหตฺชนํ อาฆาตฺตชนํ ปจฺจาฆาตฺตชนํ ปสฺส
 ทภฺชต โอโลเกถ นิชฺจมาเยถ อุปริกฺขถาติ ชนํ ปสฺส เมชคํ ๑

[๗๙๑] สํเวคํ กิตฺตยิสฺสามีติ สํเวคํ อุพฺเพคํ อุตฺตราสํ ภายํ
 ปิพนฺ อญฺญนฺ อุปฺทหวํ อุปฺสคคํ กิตฺตยิสฺสามี^๕ ปกิตฺตยิสฺสามิ
 อาจิกฺขิสฺสามิ เทสิสฺสามิ ปณฺญาปิสฺสามิ ปญฺจปิสฺสามิ วิวรฺิสฺสามิ
 วิกฺขิสฺสามิ อุตฺตฺตานีกรฺิสฺสามิ ปกาสิสฺสามีติ สํเวคํ กิตฺตยิสฺสามิ ๑

[๗๙๒] ยถา สํวิชิตํ มยาติ ยถา มยา อตฺตนาเยว [๖]

---

๑ ม. ทิสฺ ปชาวนฺติ ๑   ๒ ย. ปาโมภุข ๑   ๓ ม. โป. มานุสิกาณิ ๑
 ๔ ม. โป. อยฺ ปาโจ นตฺติ ๑   ๕ ม. กิตฺตยิสฺสามีติ ๑
 ๖ ม. โป. เอตฺถนฺตเร อตฺตทานนฺติ ทิสฺสติ ๑

ลัทธิโต อุพุเพชิตีโต ลัเวคมาปาทีโตติ ยถา ลัทธิโต มया ฯ เตนาท ภควา
 อตตทณฺสา ภายํ ชาตํ ชนํ ปสฺสถ เมธคํ
 ลัเวคํ กิตฺตยิสฺสามิ ยถา ลัทธิโต มयाติ ฯ

[๗๙๓] ผนฺทมานํ ปชํ ทิสฺวา มจฺเจ อปฺโปทเก ยถา
 อญฺญมญฺเณหิ พุยารุทฺเต ทิสฺวา มํ ภายมาวิสิ ฯ

[๗๙๔] ผนฺทมานํ ปชํ ทิสฺวาติ ปชาติ สุตฺตาทิวจฺจํ ฯ ปชํ
 ตณฺหาผนฺทนาย ผนฺทมานํ ทิฏฺฐิผนฺทนาย ผนฺทมานํ กิเลสผนฺทนาย
 ผนฺทมานํ ทุจฺจริตผนฺทนาย ผนฺทมานํ ปโยคผนฺทนาย ผนฺทมานํ
 วิปากผนฺทนาย ผนฺทมานํ รตฺตตราเคน ผนฺทมานํ ทุฏฺฐทฺโธเสน ผนฺทมานํ
 มุฬฺโหมเหน ผนฺทมานํ วินิพนฺธมาเนน ผนฺทมานํ ปรามญฺจทิฏฺฐิจฺยา
 ผนฺทมานํ วิกุเขปคตอุทฺทจฺเจน ผนฺทมานํ อนิฏฺฐจฺจตวิจิกิจฺจาย ผนฺทมานํ
 ถามคตอนุสเยหิ ผนฺทมานํ ลาเภน ผนฺทมานํ อลาเภน ผนฺทมานํ
 ยเสน ผนฺทมานํ อยเสน ผนฺทมานํ ปลฺสํสาย ผนฺทมานํ นินฺทาย
 ผนฺทมานํ สฺุเชน ผนฺทมานํ ทุกฺุเชน ผนฺทมานํ ชาติยา ผนฺทมานํ
 ชราย ผนฺทมานํ พุยาธินา ผนฺทมานํ มรเณน ผนฺทมานํ
 โสภปริเทวทุกฺุขโทมนสฺสฺุปายาเสหิ ผนฺทมานํ เนรยิกเณ ทุกฺุเชน ผนฺทมานํ
 ตีรจฺฉานโยนิกเณ ทุกฺุเชน ผนฺทมานํ ปิตฺติวิสยิกเณ^๑ ทุกฺุเชน ผนฺทมานํ
 มานุสฺเสน ทุกฺุเชน ผนฺทมานํ คพฺโวกุกฺุณฺติมุลเกน ทุกฺุเชน
 คพฺภวฺจฺติมุลเกน ทุกฺุเชน คพฺภวฺจฺจานมุลเกน ทุกฺุเชน ชาตสฺสฺุปนินฺทิกเณ
 ทุกฺุเชน ชาตสฺสฺุ ปราเชยเยน ทุกฺุเชน อตฺตปุกฺุเกน ทุกฺุเชน
 ปรุชฺชปุกฺุเกน ทุกฺุเชน ทุกฺุชฺทุกฺุเชน สงฺขารทุกฺุเชน วิปริณามทุกฺุเชน
 จกฺุชฺโรเคน ทุกฺุเชน สฺุสฺุโรเคน ฆานโรเคน ชิวฺหาโรเคน ภายโรเคน
 สฺุสโรเคน กณฺณโรเคน มุชฺโรเคน ทนฺตโรเคน กาสเณ สาสเณ
 ปินาสเณ^๒ ทเหน ชเรน กุจฺจโรเคน มุจฺจาย ปกฺุชฺชทิกาย สฺุลา

๑ ม. เปตฺติวิสยิกเณ ฯ สพฺพตฺถ เอรฺ ภาตพฺพํ ฯ ๒ ไป. ปิปาสเณ ฯ

วิสุจิกาย กุญฺเจน คณฺเฑน กิลาสฺเนน โสเสน อปฺมาเรณ ททฺหุยา
 กณฺหุยา กจฺจุยา รชสฺยา วิตฺตจฺจิกาย โลหิตฺเตน ปิตฺเตน มจฺเจเหณ
 อํสํยา ปิพฺภิกาย ภคณฺหุลาเย ปิตฺตสฺมกฺกฺกาเนหิ^๑ อาพาธฺหิ^๒ เสฺมหสฺมกฺกฺกาเนหิ
 อาพาธฺหิ วาตสฺมกฺกฺกาเนหิ อาพาธฺหิ สนฺนิปาติเกหิ อาพาธฺหิ
 อุตฺตฺปริณามเซหิ อาพาธฺหิ วิสมปฺริหารเซหิ อาพาธฺหิ โอบกฺกมิเกหิ
 อาพาธฺหิ กมฺมวิปากเซหิ อาพาธฺหิ ลีเตน อุณฺเฬน ชิฆจฺฉาย
 ปิปาสาเย อุจฺจาเรณ ปสฺสาเวณ ทํสมกสฺวาตาตปฺลีสวีรสฺปสมฺผลฺเสน
 [๒] มาตฺตฺมรณฺเนน ทฺกฺเขน ปิตฺตฺมรณฺเนน ทฺกฺเขน ภาตฺตฺมรณฺเนน ทฺกฺเขน
 ภคินิํมรณฺเนน ทฺกฺเขน ปุตฺตฺมรณฺเนน ทฺกฺเขน^๓ ฐิตฺตฺมรณฺเนน ทฺกฺเขน
 ฌาติมฺรณฺเนน ทฺกฺเขน โภคพฺยสฺเนน ทฺกฺเขน โรคพฺยสฺเนน ทฺกฺเขน
 ลีลพฺยสฺเนน ทฺกฺเขน ทิฏฺฐิพฺยสฺเนน ทฺกฺเขน ฃนฺทฺมานํ สมฺฃนฺทฺมานํ
 วิปฺฃนฺทฺมานํ เวธฺมานํ ปเวธฺมานํ สมฺปเวธฺมานํ ๑ ทิสฺวาติ [๔]
 ปสฺลิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺจํ กตฺวาติ ฃนฺทฺมานํ ปชํ
 ทิสฺวา ๑

[๗๙๕] มจฺเจ อปฺไปทเก ยถาติ ยถา มจฺฉา อปฺไปทเก
 ปฺริตฺโตทเก^๕ อุทกปฺริยาทาเน กาเกหิ วา กุลฺเลหิ วา พลาภาหิ วา
 ปฺริปาติยมาณา อุกฺขิปปิยมาณา ขชฺชมาณา ฃนฺทฺหนฺติ สมฺฃนฺทฺหนฺติ
 วิปฺฃนฺทฺหนฺติ เวธฺนฺติ^๖ ปเวธฺนฺติ^๗ สมฺปเวธฺนฺติ^๘ เอวเมว ปชฺชา
 ตณฺหาฃนฺทฺหนฺตยา ฃนฺทฺหนฺติ ๑เป๑ ทิฏฺฐิพฺยสฺเนน ทฺกฺเขน ฃนฺทฺหนฺติ
 สมฺฃนฺทฺหนฺติ วิปฺฃนฺทฺหนฺติ เวธฺนฺติ ปเวธฺนฺติ สมฺปเวธฺนฺตีสฺตีติ มจฺเจ
 อปฺไปทเก ยถา ๑

๑-๑ ม. ปิตตสมฺกฺกฺกาเนน อาพาธฺเนน ๑ สพฺพตฺถ อีทิสฺเสสุปิ เอวํ ฌาตฺตพฺพํ ๑

๒ ม. ไป. เอตฺถนฺตฺเร ทฺกฺเขนาติ ทิสฺลติ ๑ ๓ ย. ไป. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑

๔ ม. เอตฺถนฺตฺเร ทิสฺวาติ ทิสฺลติ ๑ ๕ ม. อยํ ปาโล น ทิสฺลติ ๑

๖,๗,๘ ลี. ม. เวธฺนฺติ ปเวธฺนฺติ สมฺปเวธฺนฺติ ๑ เอวฺมฺปริปี ๑

[๗๙๖] อณวมณเฑหิ พุยารุฑเตติ อณวมณเฑมฺ ๑ สตุตา วิรุฑธา
 ปฐวิรุฑธา อาหตา ปจจาหตา อาฆาตีตา ปจจาฆาตีตา ราชาโนปี
 ราฐหิ วิวหนุติ ขตุตียาปี ขตุตีเยหิ วิวหนุติ พุราหฺมณาปี พุราหฺมเณหิ
 วิวหนุติ คหปตีปี คหปตีหิ วิวหนุติ มาตาปี ปตุเตน วิวหติ ปตุโตปี
 มาตรา วิวหติ ปีตาปี ปตุเตน วิวหติ ปตุโตปี ปีตรา วิวหติ
 ภาตาปี ภาตรา วิวหติ ๑ ภาคินีปี ภาคินียา วิวหติ ๑ ภาตาปี ภาคินียา
 วิวหติ ภาคินีปี ภาตรา วิวหติ สหาโยปี สหาเยน วิวหติ ๑ เต ตตุถ
 กลหวิคคหวิวาทาปนฺนา อณวมณเฑมฺ ปาณีหิปี อุปกกฺกมนฺติ เลชทุหิปี
 อุปกกฺกมนฺติ ทณฺเฑหิปี อุปกกฺกมนฺติ สตุเถหิปี อุปกกฺกมนฺติ ๑ เต ตตุถ
 มรณฺมปี คจฺจนฺติ ๑ มรณฺมตฺตมฺปี ทุกฺชนฺติ อณวมณเฑหิ พุยารุฑเต ๑

[๗๙๗] ทิสฺวา มํ ภายมาวิสีติ ทิสฺวาติ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ภายํ ปีฬนํ ฆฏฺฏนํ อุปฺททฺโว
 อุปสฺสโค อาวิสีติ ๑ ทิสฺวา มํ ภายมาวิสี ๑ เตนหาท ภาควา

พฺนทฺมานํ ปชฺ ทิสฺวา มจฺเณ อปฺไปทเก ยถา
 อณวมณเฑหิ พุยารุฑเต ทิสฺวา มํ ภายมาวิสีติ ๑

[๗๙๘] สมนฺตมสาโร โลโก ทิสฺวา สพฺพา สเมริตา
 อิจฺฉํ ภาวนมตฺตโน นาทฺทสาสี อนฺนีสิตํ ๑

[๗๙๙] สมนฺตมสาโร โลโกติ [๔] นิริยโลโก ตีรจฺฉานโยนิโลโก
 ปิตฺติวิสยโลโก มนุสฺสโลโก เทวโลโก ชนฺธโลโก ธาตุโลโก อายตฺน-
 โลโก อยํ โลโก ปโร โลโก สพฺรหฺมโลโก ๕ สเทวโลโก ๖ อยํ วุจฺจติ
 โลโก ๑ นิริยโลโก อสฺสโร ๗ นิสฺสโร สาราปคโต นิจฺจสารสาเรณ วา
 สฺขสารสาเรณ วา อตฺตสารสาเรณ วา นิจฺเจณ วา ฐฺเวณ วา สฺสสฺเตน

๑-๑ ย. ไป. อิม ปาจา นตฺติ ๑ ๒ ม. นิคจฺจนฺติ ๑ ๓ ม. ไป. อาวิสีติ ๑
 ๔ ส. ม. เอตฺถนฺตรโร โลโกติ ทิสฺสติ ๑ ๕,๖ ม. พฺรหฺมโลโก เทวโลโก ๑
 ๗ ม. อสโร ๑ เอมฺปริปี ๑

วา อวิปริณามชฺมเมณ วา ฯ ตีรจฺฉานโยนิโลกิ ปิตฺติวิสยโลกิ
 มนุสฺสโลกิ เทวโลกิ ชนฺธโลกิ ธาตุโลกิ อายตน์โลกิ อัย โลกิ
 ปโร โลกิ สพฺรหฺมโลกิ สเทวโลกิ อสฺสโร นิสฺสโร สาราปคโต
 นิจฺจสารสาเรณ วา สุขสารสาเรณ วา อตฺตสารสาเรณ วา นิจฺเจณ วา
 ชุเวณ วา สสฺสเตณ วา อวิปริณามชฺมเมณ วา ฯ ยถา [๑] นไฟ
 อสฺสโร นิสฺสโร สาราปคโต ยถา เอรณฺโท อสฺสโร นิสฺสโร
 สาราปคโต ยถา อุทฺทมฺพโร อสฺสโร นิสฺสโร สาราปคโต ยถา เสตคจฺฉ
 อสฺสโร นิสฺสโร สาราปคโต ยถา ปาลิมฺพทโก อสฺสโร นิสฺสโร
 สาราปคโต ยถา เผณฺปิณฺโท^๒ อสฺสโร นิสฺสโร สาราปคโต ยถา
 ปุพฺพพุกิ^๓ อสฺสโร นิสฺสโร สาราปคตํ ยถา มรีจิ อสฺสโร นิสฺสโร
 สาราปคตา ยถา กทฺทลิกฺขนฺโธ อสฺสโร นิสฺสโร สาราปคโต ยถา
 มายา อสฺสโร นิสฺสโร สาราปคตา เวมเมว นิริยโลกิ อสฺสโร
 นิสฺสโร สาราปคโต นิจฺจสารสาเรณ วา สุขสารสาเรณ วา อตฺตสาร-
 สาเรณ วา นิจฺเจณ วา ชุเวณ วา สสฺสเตณ วา อวิปริณามชฺมเมณ วา
 ตีรจฺฉานโยนิโลกิ ปิตฺติวิสยโลกิ มนุสฺสโลกิ ฯเปฯ สเทวโลกิ
 อสฺสโร นิสฺสโร สาราปคโต นิจฺจสารสาเรณ วา สุขสารสาเรณ วา
 อตฺตสารสาเรณ วา นิจฺเจณ วา ชุเวณ วา สสฺสเตณ วา
 อวิปริณามชฺมเมณ วาติ สมฺนตฺมสฺสโร โลกิ ฯ

[๘๐๐] ทิสฺวา สพฺพวา สเมริตาติ เย ปฺรตฺถิมา ย ทิสฺสาย สงฺขารา
 เตปิ เอริตา สเมริตา จลิตา ฆญฺญิตา อนิจฺจตา ย ชาตียา อนุคตา
 ชราย อนุสฺสวา พฺยาธินา อภิกฺขตา มรเณน อพฺภาหตา ทุกฺเช ปตฺติจฺฉิตา
 อตาณา อเลณา อสรณา อสรณฺนิฏฺฐตา ฯ เย ปจฺฉิมา ย ทิสฺสาย สงฺขารา
 ย อุตฺตราย ทิสฺสาย สงฺขารา ย ทกฺขิณาย ทิสฺสาย สงฺขารา

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ปนสฺสทเท อตฺถิ ฯ ๒ ส. ม. เผณฺปิณฺโท ฯ

๓ ม. อุทกฺปุพฺพพุกิ ฯ

เย ปุรตถิมาย อนุทิสาย สงฺขาราย เย ปจฺจิมาย อนุทิสาย สงฺขาราย
 เย อุตฺตราย อนุทิสาย สงฺขาราย เย ทกฺขิณาย อนุทิสาย สงฺขาราย
 เย เหฏฺฐิมาย ทิสาย สงฺขาราย เย อุปริมาย ทิสาย สงฺขาราย
 เย ทสทิสาสฺ^๑ สงฺขาราย เตปิ เอริตา สเมริตา จลิตา ฆฏฺฐิตา
 อนิจฺจตาย ชาตียา อนุคตยา ชราย อนุสฺสวาทินา อภิภูตยา มรณฺเณ
 อพฺภาทตา ทุกฺเข ปตฺติภูตฺตา อตฺถาณฺนา อเลณฺนา อสรณฺนา อสรณฺณฺภูตฺตา ฯ
 ภาสิตมฺปิ เจตํ

กิญฺจาปิ เจตํ ชลตี วิมานํ

โอบาสยํ อุตฺตริยํ ทิสาย

รฺฐเป รณํ ทิสฺวา สทา ปเวธิตํ

ตสฺมา น รฺฐเป รมตี สฺมุเท

มจฺจุณาพฺภาทโต โลโก ชราย ปรีวาริตโต

ตณฺหาสลเลน โอตินฺโณ อิจฺฉาฐฺมายิโก^๒ สทา

สพฺโพ อาทีปิตโต โลโก สพฺโพ โลโก ปชฺชิตโต^๓

สพฺโพ ปชฺชลิโต โลโก สพฺโพ โลโก ปกมฺปิไตติ ฯ

ทิสฺวา สพฺพา สเมริตา ฯ

[๘๐๑] อิจฺฉํ ภาวนมตฺตโนติ อตฺตโน ภาว^๔ ตาณํ เลณํ สรณํ
 คตี ปรายนํ อิจฺฉนฺโต สาทิยนฺโต ปตฺถยนฺโต ปิทยนฺโต อภิขปฺปนฺโตติ
 อิจฺฉํ ภาวนมตฺตโน ฯ

[๘๐๒] นาทฺทสาลี อนนฺติตนฺติ ^๕อนชฺโฆสิตํ น อทฺทสํ
 อชฺโฆสิตตฺถเวว อทฺทส^๕ ฯ สพฺพํ โยพฺพณฺณํ ชราย โอสิตํ สพฺพํ
 อาโรคฺยํ พฺยาธินา โอสิตํ สพฺพํ ชีวิทํ มรณฺเณ โอสิตํ สพฺพํ ลากํ
 อลาภาน โอสิตํ สพฺพํ ยสํ อยเสน โอสิตํ สพฺพํ ปลสํ นินฺทาย

๑ ม. ทสฺส ทิสาสฺ ฯ

๔ ม. ไป. ภาวนํ ฯ

๒ ม. อิจฺฉาฐฺมายิตโต ฯ

๓ ม. ปชฺชิตโต ฯ

๕-๕ ม. อชฺโฆสิตํ เยาว อทฺทสํ อนชฺโฆสิตํ นาทฺทสํ ฯ

โอสิตํ สพฺพํ สุขํ ทุกฺขเชน โอสิตํ ฯ
 ลาโภ อลาโภ ยโส อยโส จ
 นิหฺทา จ^๑ ปลฺลสา จ สุขทุกฺขณฺจ^๒
 เอเต อนิจฺจา มนุเชสฺสุ ฆมฺมา
 อสสฺสตา วิปริณามธมฺมาติ ฯ

นาททสาลี อโนลิตํ ฯ เตนาท ภควา

สมนฺตมสาร์โร โลโก ทิสฺวา สพฺพา สมฺริตา
 อิจฺฉํ ภวณฺมตฺตโน นาททสาลี อโนลิตนฺติ ฯ

[๘๐๓] โอสานเนเตว พุยารุทฺเต ทิสฺวา เม อรตี อหุ
 อเถตฺถ สลฺลํ อททกฺขี ทุกฺทลฺลํ ททยสฺสิตํ ฯ

[๘๐๔] โอสานเนเตว พุยารุทฺเตติ โอสานเนเตววาติ สพฺพํ
 โยพฺพณฺณํ ชรา โอสานเปติ สพฺพํ อารุคฺยํ พุยาธิ โอสานเปติ สพฺพํ
 ซีวิตํ มรณฺณํ โอสานเปติ สพฺพํ ลามํ อลาโภ โอสานเปติ สพฺพํ ยลฺ
 อยโส โอสานเปติ สพฺพํ ปลฺลสํ นิหฺทา โอสานเปติ สพฺพํ สุขํ ทุกฺขํ
 โอสานเปตีติ โอสานเนเตว ฯ พุยารุทฺเตติ โยพฺพณฺณกามา สตฺตา
 ชราย ปฏฺวิวิรุทฺธา อารุคฺยกามา สตฺตา พุยาธินา ปฏฺวิวิรุทฺธา ซีวิตฺกามา
 สตฺตา มรณฺเนน ปฏฺวิวิรุทฺธา ลามกามา สตฺตา อลาภาน ปฏฺวิวิรุทฺธา
 ยลฺกามา สตฺตา อยเสน ปฏฺวิวิรุทฺธา ปลฺลสฺกามา สตฺตา นิหฺทาย
 ปฏฺวิวิรุทฺธา สุขกามา สตฺตา ทุกฺขเชน วิรุทฺธา ปฏฺวิวิรุทฺธา อาหตา
 ปจฺจาทตา อาฆาติตา ปจฺจาฆาติตาติ โอสานเนเตว พุยารุทฺเต ฯ

[๘๐๕] ทิสฺวา เม อรตี อหฺติ ทิสฺวาติ ทิสฺวา ปลฺลิตฺวา
 ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวาติ ทิสฺวา ฯ เม อรตีติ ยา
 อรตีติ ยา อนภฺริติติ ยา อนภฺริมฺนา ยา อุกฺกณฺจฺจิตฺวา^๓ ยา ปริตฺลิตฺวา
 อหฺติ ทิสฺวา เม อรตี อหฺ ฯ

๑ ม. จสฺสทฺเท นตฺติ ฯ

๒ ม. สุขํ ทุกฺขณฺจ ฯ

๓ ม. อุกฺกณฺจฺจิตฺวา ฯ

[๘๐๖] อเถตถ สลลํ อททกชินฺติ อถาติ ปทสนฺติ ฯเปฯ
 ปทานุப்புพตฺตํ^๑ อถาติ ฯ อเถตถาติ สตฺเตสุ ฯ สลลนฺติ สตฺต
 สลลานิ รากสลลํ โทสสลลํ โมหสลลํ มานสลลํ ทิฏฺฐิจิสลลํ โสภสลลํ
 กถํกถาสลลํ ฯ อททกชินฺติ อททลํ อททกฺขี อปฺสฺสี ปฏฺวิวิชฺฌนฺติ
 อเถตถ สลลํ อททกฺขี ฯ

[๘๐๗] ทุททลํ ททยสลฺลิตนฺติ ทุททสนฺติ ทุททลํ ทุททกฺขี
 ทุทฺปปสฺลํ ทุทฺพุชฺฌมํ ทุทฺนุพุชฺฌมํ ทุทฺปปฏฺวิวิชฺฌมํ ฯ ททยสลฺลิตนฺติ ททยํ
 วุจฺจติ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน มานลํ ททยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตฺนํ
 มนินฺทรียํ วิญญาณํ วิญญาณกฺขนฺโต ตชฺชา มโนวิญญาณธาทู ฯ
 ททยสลฺลิตนฺติ ททยนิสลฺลิตํ จิตฺตนิสลฺลิตํ จิตฺตสนฺนิสลฺลิตํ จิตฺเตน สหคตํ
 สหชาตํ ลํสฺสจฺจํ สมฺปยุตฺตํ เอกุปปาท์ เอกนิโรธํ เอกวตฺตุกํ
 เอการมฺมณฺนฺติ ทุททลํ ททยสลฺลิตํ ฯ เตนาห ภควา

โอสานเนตฺวาว พุยารุทฺเต ทิสฺวา เม อรตี อหุ
 อเถตถ สลลํ อททกฺขี ทุททลํ ททยสลฺลิตนฺติ ฯ

[๘๐๘] เยน สลฺเลน โอตินฺโณ ทิสฺวา สพุพา วิชาวติ
 ตเมว สลลํ อพุพฺพห น ชาวติ น ลีหติ ฯ

[๘๐๙] เยน สลฺเลน โอตินฺโณ ทิสฺวา สพุพา วิชาวตีติ
 สลลนฺติ สตฺต สลลานิ รากสลลํ โทสสลลํ โมหสลลํ มานสลลํ
 ทิฏฺฐิจิสลลํ โสภสลลํ กถํกถาสลลํ ฯ

กตมํ รากสลลํ ฯ โย ราโค สาราโค อนฺนโย อนฺุโรโธ นนฺทิ
 นนฺทิวาโค จิตฺตสฺส สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลภो อกฺุสลฺมฺมฺลํ อิทํ
 รากสลลํ ฯ

กตมํ โทสสลลํ ฯ อนตฺถํ เม อจฺริติ อาฆาโต ชายติ อนตฺถํ

๑ ม. ... ฟูพพตตเปตํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

อณฺวตฺรณฺวตฺเรน วา ทุกฺขชฺมเมเนน ฌฺญจฺจสฺส โสโก โสจนา โสจิตตฺตํ
อนฺโตโสโก อนฺโตปริโสโก อนฺโตคาโห อนฺโตปริคาโห เจตโส
ปฺริชฺฌายนา โทมนสฺสํ อิทํ โสกสลฺลํ ฯ

กตมํ กถํกถาสลฺลํ ฯ ทุกฺเข กงฺขา ทุกฺขสมฺมุทฺথে กงฺขา ทุกฺขนิโรช
กงฺขา ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺวิปทาย กงฺขา ปุพฺพนฺเต กงฺขา อปรนฺเต
กงฺขา ปุพฺพนฺตาปรนฺเต กงฺขา อิทปฺปจฺจตาปฏฺวิจฺจสมฺมุปฺนเนสฺสุ ฐมฺเมสฺสุ
กงฺขา ยา เอวรฺฐา กงฺขา กงฺขายนา กงฺขายิตตฺตํ วิมฺติ วิจิกิจฺจา
เทวพฺุหํ เทวธาปฺโถ สํสโย อนนฺกํสคฺคาโห อาสปฺปนา ปฺริสปฺปนา
อปฺริโยคาหนา ฌมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข อิทํ กถํกถาสลฺลํ ฯ

[๘๑๐] เยเน สลฺเลน โอตินฺนเณ ทิสฺสา สพฺพา วิชาวตฺตีติ
ราคสฺสเลน โอตินฺนเณ วิทฺโธ ฌฺญฺโจ ปเรโต สโมหิตฺโต สมนฺนาคโต
กาเยเน ทฺวจฺจริตํ จรฺติ วาจาเย ทฺวจฺจริตํ จรฺติ มนฺสา ทฺวจฺจริตํ
จรฺติ ปาณมฺปิ หนฺติ อทินฺนมฺปิ อาทียติ สนฺธิมฺปิ จินฺหฺติ นิลโลปมฺปิ
หฺรติ เอกาการิกมฺปิ กโรติ ปฺริปนฺเถปิ ติฏฺฐติ ปฺรทารมฺปิ คจฺฉติ
มุสฺสาปิ ภณฺติ ฯ เอวมฺปิ ราคสฺสเลน โอตินฺนเณ วิทฺโธ ฌฺญฺโจ ปเรโต
สโมหิตฺโต สมนฺนาคโต ชาวติ วิชาวติ สนฺชาวติ สํสรฺติ ฯ อถวา
ราคสฺสเลน โอตินฺนเณ วิทฺโธ ฌฺญฺโจ ปเรโต สโมหิตฺโต สมนฺนาคโต
โมเค ปฺริเยสนฺโต นาวาย มหาสมฺมุทํ ปกฺขนฺหฺติ สิตฺสส ปฺรูกฺขโต
อุณฺหสฺส ปฺรูกฺขโต ทํสมกสฺวาตาทปฺสิริสปฺสมฺผลเสหิ รัสฺสมาโน^๑
ชฺุปปิปาสาเย ปิพฺพิตฺตมาโน^๒ คุมฺพ^๓ คจฺฉติ ตกฺโกลํ คจฺฉติ ตกฺกสิลํ
คจฺฉติ กาลมฺขํ คจฺฉติ มรณฺปาริ^๔ คจฺฉติ เวสฺสงฺคํ คจฺฉติ เวราปถํ
คจฺฉติ ชฺวํ คจฺฉติ ตมฺพลิงคํ^๕ คจฺฉติ วงฺกํ คจฺฉติ เอพฺพทฺฐนํ^๖

๑ ม. ปิพฺพิตฺตมาโน ฯ   ๒ ม. ยฺ. โป. มียฺยมาโน ฯ   ๓ ม. ติกุมฺพ ฯ
๔ ม. ปฺรปฺรํ ฯ   ๕ ยฺ. ตมฺลึงคํ ฯ   ๖ ม. โป. เอพฺพทฺฐนํ ฯ

คจฺฉติ สุวณฺณณฺฑํ คจฺฉติ สุวณฺณณฺฑมฺมํ คจฺฉติ ตมพปณฺณํ คจฺฉติ
 สฺสฺสปารํ^๑ คจฺฉติ ภาวํ^๒ คจฺฉติ สฺสรทฺธํ^๓ คจฺฉติ องคณฺเภา^๔ คจฺฉติ
 คจฺฉติ^๕ คจฺฉติ ปรมคจฺฉติ^๖ คจฺฉติ โยนํ คจฺฉติ [๗] ปินกํ^๗
 คจฺฉติ อลลสณฺฑํ^๘ คจฺฉติ มรฺกนุตารํ คจฺฉติ ชณฺณนฺฑํ คจฺฉติ อชฺชปถํ
 คจฺฉติ เมณฺฑนฺฑํ คจฺฉติ สงฺกนฺฑํ คจฺฉติ ฉตฺตปถํ คจฺฉติ วสฺสปถํ
 คจฺฉติ สกฺกนฺฑํ คจฺฉติ มฺมุสิกาปถํ คจฺฉติ ทริปถํ คจฺฉติ เวตฺตาทาธา
 คจฺฉติ ๑ ปรีเยสนฺโต น ลภติ อลามมฺมุลคมฺปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ
 ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ๑ ปรีเยสนฺโต ลภติ ลทฺธา อารกฺขมฺมุลคมฺปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ
 ปฏฺฐิสฺสเวเทติ กิณฺติ เม โภเค เนว ราชาเน หเรยฺยํ น โจรา หเรยฺยํ
 น อคฺคิ ทฺทเหยฺย น อุทกํ วเหยฺย น อปฺปิยา ทายาทา หเรยฺยนฺติ ๑
 ตสฺส เหว อารกฺขโต โคปยโต เต โภคา วิปฺปลุชฺชนฺติ ๑ โส
 วิปฺปโยคมฺมุลคมฺปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ๑ เอวมฺปิ ราคสฺสเลน
 โอตฺติณฺโณ วิทฺโธ ฝุญฺโจ ปเรโต สโมหิตโต สมฺนฺนาคโต ชาวติ
 วิชาวติ สนฺชาวติ สํสรติ ๑ โทสสฺสเลน [๑๐] โมหสฺสเลน [๑๐]
 มานสฺสเลน โอตฺติณฺโณ วิทฺโธ ฝุญฺโจ ปเรโต สโมหิตโต สมฺนฺนาคโต
 กายน ทฺวจฺจริตํ จรติ วาจาย ทฺวจฺจริตํ จรติ มนฺสา ทฺวจฺจริตํ จรติ
 ปาณมฺปิ หนฺติ อทินฺนมฺปิ อาทียติ สนฺธิมฺปิ ฉินฺหติ นิลฺโลปมฺปิ หรติ
 เอกาคาริกมฺปิ กโรติ ปรีปนฺถปิ ติฏฺฐติ ปรรทารมฺปิ คจฺฉติ มุสาปิ
 ภณฺติ ๑ เหว มานสฺสเลน โอตฺติณฺโณ วิทฺโธ ฝุญฺโจ ปเรโต สโมหิตโต
 สมฺนฺนาคโต ชาวติ วิชาวติ สนฺชาวติ สํสรติ ๑

ทิฏฺฐิสฺสเลน โอตฺติณฺโณ วิทฺโธ ฝุญฺโจ ปเรโต สโมหิตโต
 สมฺนฺนาคโต อเจลกโ ทฺหิติ มุตฺตาทาจาโร หตฺถถาวเลขโน^{๑๐} น เอหิภทฺนฺติโก

๑ ม. สฺสฺสปทกํ ๑ ๒ ม. ย. ภาวคจฺฉติ ๑ ๓ ม. สฺสรทฺธํ ๑ ๔ ม. ภาวคโลกํ ๑
 ๕ ม. โป. ภวคณฺ ๑ ๖ ม. ปรมภวคณฺ ๑ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร ปรมโยนํ คจฺฉตฺตติ
 ทิสฺสนฺติ ๑ ๘ ม. วินกํ ๑ ๙ ม. มฺมุสฺสปทํ ๑
 ๑๐ ม. เอตฺถนฺตเร เปยฺยาโล อตฺถิ ๑ ๑๑ ม. หตฺถถาปเลขโน ๑

น ติฏฐภทนต์โก นานิหภูมิ น อุทฺทิสฺส กตํ น นิมนตํ สาขียติ ฯ
 โส น กุมภิมุขา ปฏฺิคคณฺหาติ น กโฬปิมุขา ปฏฺิคคณฺหาติ น
 เอฬกมนฺตรํ น ทณฺฑมนฺตรํ น มุสฺสลมฺตรํ น ทฺวิหนํ ภูชฺชมานานํ
 น คพฺภินิยา น ปายมานาย น ปุริสนฺตรคตฺตาย น สงฺกิตฺตีสฺส น
 ยตฺถ สฺวา อุมฺภิจิโต โหติ น ยตฺถ มกฺขิกา สณฺฑสณฺฑทจฺฉารินิ น
 มจฺฉํ น มํลํ [๑] น เมรยํ น ฤโสทกํ ปิวดิ ฯ โส เอกาคาริกो
 वा โหति เอกालोपिको ท्वाकारिको वा โหति ท्वालोपिको ฯ ๑
 สตฺตาคาริกो वा โหติ สตฺตาลोपिको เอกิสฺสาปิ ทตฺติยา^๒ ยาเปติ
 ทฺวีหิปี ทตฺตีหิ^๓ ยาเปติ ฯ ๑
 สตฺตหิปี ทตฺตีหิ ยาเปติ เอกาหิกมฺปิ
 อาหารํ อหฺหารเตติ ทฺวีหิกมฺปิ อาหารํ อหฺหารเตติ ฯ ๑
 สตฺตาหิกมฺปิ
 อาหารํ อหฺหารเตติ อิติ เอวรूपํ อชฺชุตฺตมมาสิกมฺปิ ปริยายภตฺต-
 โภชฺชานาญโยคมนฺยุตฺโต วิหฺรติ ฯ เอวมฺปิ ทิฏฺฐิจิสฺสเลน โอตฺติณฺโณ วิทฺโธ
 ฌญฺโจ ปเรโต สโมหิตो สมนฺนาคโต ชาวติ วิชฺชาวติ สนฺชาวติ สํสฺรติ ฯ
 อถวา ทิฏฺฐิจิสฺสเลน โอตฺติณฺโณ วิทฺโธ ฌญฺโจ ปเรโต สโมหิตो
 สมนฺนาคโต โส สากภฺกฺโข वा โหติ สามากภฺกฺโข वा โหติ นีวารภฺกฺโข
 वा โหติ ทฺททฺทภฺกฺโข वा โหติ หตฺตภฺกฺโข वा โหติ [๔] อจฺจามภฺกฺโข
 वा โหติ ปิณฺณมภฺกฺโข वा โหติ [๕] ตฺติณภฺกฺโข वा โหติ
 โคมยภฺกฺโข वा โหติ วนมฺมูลผลลาหาโร ยาเปติ ปวตฺตผลโภช^๖ ฯ โส
 สานฺธานิปี ชาเรติ มฺสฺทานิปี ชาเรติ ฉวทฺสฺสานิปี ชาเรติ ตฺริสฺฐานิปี
 ชาเรติ อชฺชินานิปี ชาเรติ ปัสฺสูกฺซานิปี ชาเรติ อชฺชินกฺขิปมฺปิ ชาเรติ
 กุสฺจิร์มฺปิ ชาเรติ วากจิร์มฺปิ ชาเรติ ผลกจิร์มฺปิ ชาเรติ เกสฺสมฺพลมฺปิ
 ชาเรติ อฺลฺลุกปภฺกฺมฺปิ ชาเรติ เกสฺสมฺสฺสฺลฺลวจฺโจปิ โหติ เกสฺสมฺสฺสฺลฺลวจฺฉา-

๑ ม. เอตฺถนฺตเร น สฺรฺรณฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. ภตฺติยา ๓ ม. ภตฺตีหิ
 ๔ ม. เอตฺถนฺตเร กณฺภิกฺโข वा โหตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร ติลภฺกฺโข
 वा โหตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๖ ม. โป. ปวตฺตผลโภชโน ฯ

นุโยคมนุยุตฺโต วิหฺรติ อุพฺภกฺโขโกปิ โหติ อาสนปฏิกฺขิตฺโต อุกฺกุฏฺโถโกปิ
 โหติ อุกฺกุฏฺโถโกปิปฺปชานมนุยุตฺโต กณฺณกาปสฺสยโกปิ โหติ กณฺณกาปสฺสเย
 เสยฺยํ กปฺเปติ ผลกเสยฺยมฺปิ กปฺเปติ ถนฺทิลเสยฺยมฺปิ กปฺเปติ เอก
 ปสฺสยโกปิ โหติ รโฆชฺลลโร อุพฺโภกาลีโกปิ โหติ ยถาสนฺนตฺติโกปิ
 โหติ วิกฺขิโกปิ^๑ โหติ วิกฺขิโกชานานุโยคมนุยุตฺโต อปานโกปิ โหติ
 อปานกตฺตมฺนุยุตฺโต^๒ สายตฺตียกมฺปิ อุทโกโรหณานุโยคมนุยุตฺโต วิหฺรติ
 อิติ เอวรूपํ อเนกวิหิตํ กายสฺส อาตปนปรีตปนาณุโยคมนุยุตฺโต
 วิหฺรติ ฯ เอวมฺปิ ทิฏฺฐิสฺสเลนฺน โอตินฺนเณ วิหฺโร ฌุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิตो
 สมนฺนาคโต ชาวติ วิชวติ สนฺชาวติ สํสรติ ฯ

โสภกสฺสเลนฺน โอตินฺนเณ วิหฺโร ฌุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิตो
 สมนฺนาคโต โสจติ กิลมฺติ ปรีเทวติ อฺรตฺตาทิ กนฺทติ สมนฺนํ
 อาปชฺชติ ฯ วุตฺตํ เหนํ ภควตา ภูตปฺพุพฺพํ พุราหฺมณ อิมิสฺสาเยว
 สวตฺถิยา อณฺณตริสฺสา อิตฺถิยา มาตา กาลมกาลี ฯ สา ตสฺสา
 กาลกิริยาย อุมฺมตฺติกา ชิตฺตจิตฺตา รติยา^๓ รติยํ สิงฆาฏฺเณน สิงฆาฏฺกํ
 อุปฺสงฺกมิตฺวา เอวมฺหา อปิ เม มาตริ อหฺทสถ อปิ เม มาตริ
 อหฺทสธาติ ฯ ภูตปฺพุพฺพํ พุราหฺมณ อิมิสฺสาเยว สวตฺถิยา อณฺณตริสฺสา
 อิตฺถิยา ปิตา กาลมกาลี ภวตา กาลมกาลี ภคินี กาลมกาลี ปฺตุโต
 กาลมกาลี ฐิตา กาลมกาลี สามิโก กาลมกาลี ฯ สา ตสฺส กาลกิริยาย
 อุมฺมตฺติกา ชิตฺตจิตฺตา รติยา รติยํ สิงฆาฏฺเณน สิงฆาฏฺกํ
 อุปฺสงฺกมิตฺวา เอวมฺหา อปิ เม สามิกํ อหฺทสถ อปิ เม สามิกํ
 อหฺทสธาติ ฯ ภูตปฺพุพฺพํ พุราหฺมณ อิมิสฺสาเยว สวตฺถิยา อณฺณตริสฺส
 ปฺริสฺสส มาตา กาลมกาลี ฯ โส ตสฺสา กาลกิริยาย อุมฺมตฺตโก
 ชิตฺตจิตฺโต รติยา รติยํ สิงฆาฏฺเณน สิงฆาฏฺกํ อุปฺสงฺกมิตฺวา เอวมฺหา

๑ ม. เวกฺขิโกปิ ฯ

๒ ม. อปานกตฺตมฺนุยุตฺโต ฯ

๓ ม. รติยาย ฯ

อปี เม มาตรํ อทุสธ อปี เม มาตรํ อทุสธธาติ ฯ ภูตปุพฺพ
 พุราหฺมณ อิมิสฺสาเยว สาวตฺถิยา อณฺเวยตรสุส ปุริสสุส ปีตา
 กาลมกาลี ภาตา กาลมกาลี ภคินี กาลมกาลี ปุตุโต กาลมกาลี ฐีตา
 กาลมกาลี ปชาปตี กาลมกาลี ฯ โส ตสฺสา กาลกิริยาย อุมฺมตฺตโก
 ชิตฺตจิตฺโต รติยา รติยํ สิงฺฆาภูเกน สิงฺฆาภูกํ อฺปสงฺกมิตฺวา เอวมาห
 อปี เม ปชาปตี อทุสธ อปี เม ปชาปตี อทุสธธาติ ฯ ภูตปุพฺพ
 พุราหฺมณ อิมิสฺสาเยว สาวตฺถิยา อณฺเวยตรา อิตฺถี ฆาติกุลํ
 อคมาลี ฯ ตสฺสา เต ฆาตกา สามิกํ อจฺฉินฺหิตฺวา อณฺเวยสุส
 ทาตุกามา ฯ สา จ นํ น อิจฺฉติ ฯ อถไซฺย สา อิตฺถี สามิกํ เอตทโวจ
 อิมเ มํ อยฺยปฺตฺต ฆาตกา ตํ^๑ อจฺฉินฺหิตฺวา อณฺเวยสุส ทาตุกามา
 อฺโภ มยํ มริสฺสามาติ ฯ อถไซฺย โส ปุริสํ ตํ อิตฺถี ทฺวิธา เฉตฺวา
 อตฺตทานํ โอบาเตสิ^๒ อฺโภ เปจฺจ ภวิสฺสามาติ ฯ เอวํ โสภสฺสเลน
 โอตฺติณฺโณ วิทฺโธ ฌุจฺโจ ปเรโต สโมหิตฺโต สมนฺนาทฺโต ชาวติ
 วิธาวติ สนฺชาวติ สํสรติ ฯ

กถํกถาสฺสเลน โอตฺติณฺโณ วิทฺโธ ฌุจฺโจ ปเรโต สโมหิตฺโต
 สมนฺนาทฺโต สํสยปฺกฺชนฺโน โหติ วิมฺติปฺกฺชนฺโน เทวพุทฺทกาโต อโหสิ
 ญฺ โข อหํ อตีตมทฺธานํ น ญฺ โข อโหสิ อตีตมทฺธานํ ก็ ญฺ โข
 อโหสิ อตีตมทฺธานํ กถํ ญฺ โข อโหสิ อตีตมทฺธานํ ก็ หุตฺวา ก็
 อโหสิ ญฺ โข อหํ อตีตมทฺธานํ ภวิสฺสามิ ญฺ โข อหํ อนาคตมทฺธานํ
 น ญฺ โข ภวิสฺสามิ อนาคตมทฺธานํ ก็ ญฺ โข ภวิสฺสามิ อนาคต-
 มทฺธานํ กถํ ญฺ โข ภวิสฺสามิ อนาคตมทฺธานํ ก็ หุตฺวา ก็ ภวิสฺสามิ
 ญฺ โข อหํ อนาคตมทฺธานนฺติ ฯ เอตฺรหิ ปจฺจุปฺปนฺนมทฺธานํ อชฺฉตฺตํ

๑ ม. ตว ฯ   ๒ ม. โอบาเตติ ฯ

กถํกถี โหติ อหํ นุชฺเชสฺมิ โน นุชฺเชสฺมิ ก็ นุชฺเชสฺมึ กถํ นุชฺเชสฺมิ
 [๑] สत्โต กุโต อาคโต โส กุหิ คามิ ภวิสฺสตีติ ฯ เอวํ กถํ
 กถาสลฺเลน โอตินฺณเณ วิทฺโธ พุจฺจโจ ปเรโต สโมหิตโต สมฺนุนาคโต
 ชาวติ วิชาวติ สนฺชาวติ สํสรตี ฯ เต จ สลฺเล อภิสงฺขโรติ เต สลฺเล
 อภิสงฺขโรนฺโต สลฺลาภิสงฺขารวเสน ปุรตฺถิมทิสํ ชาวติ ปจฺฉิมทิสํ
 ชาวติ อุตฺตรทิสํ ชาวติ ทกฺขิณทิสํ ชาวติ ฯ เต สลฺลาภิสงฺขารา
 อปฺปหีนา สลฺลาภิสงฺขารานํ อปฺปหีนตฺตา คติยา ชาวติ นิรเย ชาวติ
 ตिरจฺฉานโยนียา ชาวติ ปิตฺติวิสเย ชาวติ มนุสฺสโลเก ชาวติ เทวโลเก
 ชาวติ คติยา คตี อฺอุปตฺติยา อฺอุปตฺตี ปฏฺฐิสนฺธิยา ปฏฺฐิสนฺธิ
 ภเวน ภवं สํสारेณ สํสาร์ วฏฺฏเณน วฏฺฏํ ชาวติ วิชาวติ สนฺชาวติ
 สํสรตีติ เยน สลฺเลน โอตินฺณเณ ทิสา สพฺพา วิชาวติ ฯ

[๘๑๑] ตเมว สลฺลํ อพฺพุยฺห น ชาวติ น สීหตีติ ตเมว
 วาคสลฺลํ โทสสลฺลํ โมหสลฺลํ มาณสลฺลํ ทิฏฺฐิจิสลฺลํ โสภสลฺลํ กถํกถาสลฺลํ
 อพฺพุยฺห อพฺพุหิตฺวา อฺุหฺชริตฺวา สมฺหฺชริตฺวา อฺุปฺปาทยิตฺวา สมฺปฺปาทยิตฺวา
 ปชฺหิตฺวา วินฺทิตฺวา พฺยนฺตํกิริตฺวา อนภาวงฺคมิตฺวา เเนว ปุรตฺถิมทิสํ
 ชาวติ น ปจฺฉิมทิสํ ชาวติ น อุตฺตรทิสํ ชาวติ น ทกฺขิณทิสํ ชาวติ
 ฯ เต สลฺลาภิสงฺขารา ปหีนา สลฺลาภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติยา น
 ชาวติ นิรเย น ชาวติ ตिरจฺฉานโยนียา น ชาวติ ปิตฺติวิสเย น ชาวติ
 มนุสฺสโลเก น ชาวติ เทวโลเก น ชาวติ น คติยา คตี น
 อฺุอุปตฺติยา อฺุอุปตฺตี น ปฏฺฐิสนฺธิยา ปฏฺฐิสนฺธิ น ภเวน ภवं น สํ
 สारेณ สํสาร์ น วฏฺฏเณน วฏฺฏํ ชาวติ วิชาวติ สนฺชาวติ สํสรตีติ
 ตเมว สลฺลํ อพฺพุยฺห น ชาวติ ฯ น สීหตีติ กาโมเม น สීหติ
 ภโวเม น สීหติ ทิฏฺฐิจิเม น สීหติ อวิชฺไชเม น สීหติ น สํสตีติ

๑ ม. เอกถนฺตเร อยํ นุชฺเชติ ทิสฺสตีติ ฯ

น โอสีหติ น อวสีหติ [๑] น อวคจฺจตีติ ตเมว สลฺลํ อพฺพยุห
น ชาวติ น สีหติ ฯ เตนนาห ภควา

เยน สลฺเลน โอตินฺโณ ทิสสา สพฺพา วิชาวติ
ตเมว สลฺลํ อพฺพยุห น ชาวติ น สีหตีติ ฯ

[๘๑๒] ตตฺถ ลิกฺขานุกียนฺติ ... ..

(ยานิ โลเก คชิตานิ) น เตสุ ปสฺสุโต ลียา
นิพฺพิชฺฌेम สพฺพโส กามे ลิกฺখে นิพฺพานมตฺตโน ฯ

[๘๑๓] ตตฺถ ลิกฺขานุกียนฺติ ยานิ โลเก คชิตานีติ ลิกฺขาทิ
หตฺถิลิกฺขา อสฺสลิกฺขา รตฺถลิกฺขา ฐนฺลิกฺขา สาลาภิยํ สลฺลกตฺตियํ
กายตฺถิกิจฺจํ ภูตฺถियํ โกมารตฺถิกิจฺจํ^๒ ฯ คียนฺตีติ^๓ คียนฺติ กถฺถियฺนฺตี^๔
ภณฺนียนฺติ ทิปฺปียนฺติ โวหฺรียนฺติ ฯ อถวา คียนฺติ คณฺหียนฺติ
อุคฺคคณฺหียนฺติ ฐาเรียนฺติ อุปฐาเรียนฺติ อุปลกฺขียนฺติ คชิตปฏฺฐิลายา ฯ
คชิตา วุจฺจนฺติ ปญฺจกามคฺคณา จกฺขุวิญฺญेยฺยา รุปา อិฏฺฐา กนฺธา
มนาปา ปิยฺรูปา กามฺมปสฺสฺหิตา รชฺชนียา ฯ กี้การณา คชิตา วุจฺจนฺติ
ปญฺจกามคฺคณา ฯ เยภฺยุเยน เทวมนุสฺสา ปญฺจกามคฺคเณ อิจฺจนฺติ
สาทฺธิยนฺติ ปิหยนฺติ อภิชฺปฺปนฺติ ตํการณา คชิตา วุจฺจนฺติ ปญฺจกาม-
คฺคณา ฯ โลเกติ มนุสฺสโลเกติ ตตฺถ ลิกฺขานุกียนฺติ ยานิ โลเก คชิตา
ตานิ ฯ

[๘๑๔] น เตสุ ปสฺสุโต ลียาติ ตาสฺ วา ลิกฺขาสฺ เตสุ วา
ปญฺจกามคฺคเณสุ น ปสฺสุโต ลียา น ตนฺนินฺโน อสฺส น ตปฺโปโณ น
ตปฺปพฺภาโร น ตทริมฺมุตฺโต น ตทาทิปเตยฺโยติ น เตสุ ปสฺสุโต
ลียา ฯ

๑ ม. เอตถนตเร น คจฺจตีติ ทิสฺสตีติ ฯ ๒ ม. โกมารภจฺจํ ฯ ๓ ม. อนุกียนฺตีติ ฯ
๔ ม. นิคฺคียนฺติ กถฺถียนฺติ ... โวหฺรียนฺติ ฯ

[๘๑๕] นิพพิชฺฌ สพฺพโส กามเถติ นิพพิชฺฌมาติ ปฏฺวิวิชฺฌิตฺวา
 สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ปฏฺวิวิชฺฌิตฺวา สพฺเพ สงฺขารา ทฺกฺขาติ
 ๑เป๑ ยงฺกิณฺจิ สมฺมุทฺยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ปฏฺวิวิชฺฌิตฺวา ๑
 สพฺพโสติ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทาย-
 วจนเมตฺ^๑ สพฺพโสติ ๑ กามาติ อุทฺทานโต เทว กามา วตฺตฺกามา จ
 กิเลสกามา จ ๑เป๑ อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺตฺกามา ๑เป๑ อิมะ
 วุจฺจนฺติ กิเลสกามาติ นิพพิชฺฌ สพฺพโส กามะ ๑

[๘๑๖] ลิกฺเข นิพฺพานมตฺตโนติ ลิกฺขาติ ติสฺโส ลิกฺขา
 อธิสฺสีลลิกฺขา อธิจิตฺตลิกฺขา อธิปณฺณาลิกฺขา ๑เป๑ อຍံ อธิปณฺณာ-
 ลิกฺขา ๑ นิพฺพานมตฺตโนติ อตฺตโน ราคสฺส นิพฺพานาย^๒ โทสสฺส
 นิพฺพานาย^๓ โมหสฺส นิพฺพานาย^๔ ๑เป๑ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ
 สมาย อุปสมาย วุပ္สมาย นิพฺพานาย ปฏฺวินิสฺสคฺคาย ปฏฺวิปฺปสฺสทฺธิยา
 อธิสฺสีลมฺปิ ลิกฺเขยฺย อธิจิตฺตมฺปิ ลิกฺเขยฺย อธิปณฺณมฺปิ ลิกฺเขยฺย ๑
 อิมะ ติสฺโส ลิกฺขา อาวชฺเชนโต ลิกฺเขยฺย ชานนโต ลิกฺเขยฺย ๑เป๑
 สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต ลิกฺเขยฺย อจฺจเรยฺย สมาจฺจเรยฺย สมหาทาย
 วตฺเตยฺยาติ ลิกฺเข นิพฺพานมตฺตโน ๑ เตนาท ภาควา

ตตฺถ ลิกฺขานุกฺคียนฺติ ... ..

(ยานิ โลเก คชิตานิ) น เตสฺส ปสฺสุโต ลียา

นิพพิชฺฌ สพฺพโส กามะ ลิกฺเข นิพฺพานมตฺตโนติ ๑

[๘๑๗] สจฺจโ จ ลียา อปฺปคพฺโภา อมาโย วิตฺตเปสฺสุเณ

อกฺโกทฺชน โลกปาปกํ^๕ เววิจฺฉํ วิตฺเต มุณี ๑

[๘๑๘] สจฺจโ จ ลียา อปฺปคพฺโภติ สจฺจโ จ ลียาติ สจฺจวาจาย
 สมฺนฺนาคโต ลียา สมฺมาทิกฺกุจฺฉิยา สมฺนฺนาคโต ลียา อริเยน อฏฺฐจฺจกฺเคณ

๑ ลี. ม. ปริยาทียนวจนเมตฺ ๑ ๒,๓,๔ ม. ป. นิพฺพาปนาย ๑ ๕ ม. โลกปาป ๑

มคเคน สมณาคโต ลียาติ สจฺใจ ลียา ฯ อปฺปกพฺโภติ ตีณิ
 ปาคพฺภิยานิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ เจตสิกํ ปาคพฺภิยํ
 ฯเปฯ อิหํ เจตสิกํ ปาคพฺภิยํ ฯ ยสฺสีมานิ ตีณิ ปาคพฺภิยานิ
 ปหีนานิ สมฺมุจฺฉินฺนानิ รูปสนฺตานิ ปฏิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพปฺปตฺติกา
 ฅาณคฺคินา ททฺธมานิ โส วุจฺจติ อปฺปกพฺโภติ สจฺใจ ลียา อปฺปกพฺโภ ฯ

[๘๑๔] อมาโย วิตฺตเปสฺส
 อิเชกจฺใจ กาเยน ทฺวจฺจริตํ จริตฺวา วาจาเย ทฺวจฺจริตํ จริตฺวา มนสา
 ทฺวจฺจริตํ จริตฺวา ตสฺส ปฏฺิจฺฉาทนเหตุ ปาปิกํ อิจฺฉํ ปณฺิหติ มา มํ
 ชณฺณยาติ อิจฺฉติ มา มํ ชณฺณยาติ สงฺกปฺเปติ มา มํ ชณฺณยาติ วาจํ
 ภาสติ มา มํ ชณฺณยาติ กาเยน ปฺรกฺกมติ ฯ ยา เอวรฺฐปา มายา
 มายาวิตา อจฺจสฺรา วณฺจนา นิกติ นิกิรณนา นิหฺรณนา ปฺริหฺรณนา คฺุหนา
 ปฺริคฺุหนา ฉาหนา ปฺริจฺฉาหนา อนฺุตตานิคมมํ อนาวิกมมํ โวจฺฉาหนา
 ปาปิกิริยา อยํ วุจฺจติ มายา ฯ ยสฺเสสา มายา ปหีนานิ สมฺมุจฺฉินฺนา
 รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา โส
 วุจฺจติ อมาโย ฯ วิตฺตเปสฺส
 อเชกจฺใจ ปิสฺส
 ฯเปฯ เอวํ เกทาธิปฺปาโย เปสฺส
 ปหีนํ สมฺมุจฺฉินฺนํ รูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺปตฺติกํ ฅาณคฺคินา
 ททฺธมํ โส วุจฺจติ วิตฺตเปสฺส
 วิตฺตเปสฺส อมาโย วิตฺตเปสฺสฺสฺส ฯ

[๘๒๐] อกฺโกธโน โลภปาปกํ เววิจฺฉํ วิตฺเต มฺุณีติ อกฺโกธโนติ
 ทิ โย วุตฺตํ ฯ อปิจ โกโธ ตาว วตฺตพฺโพ ฯ ทสฺหากาเรหิ
 โกโธ ชายติ ฯเปฯ ยสฺเสโส โกโธ ปหีนโน สมฺมุจฺฉินฺโน รูปสนฺโต
 ปฏิปฺปสฺสทฺโธ อภพฺพปฺปตฺติโก ฅาณคฺคินา ททฺธมฺโธ โส วุจฺจติ
 อกฺโกธโน ฯ โกธสฺส ปหีนตฺตา อกฺโกธโน โกธวตฺตสฺส ปฺริณฺณวาตตฺตา
 อกฺโกธโน โกธเหตุสฺส อจฺฉินฺนตฺตา อกฺโกธโน ฯ โลภติ โย โลภ

๑ ม. วิวิตตเปสฺส

ฤพภนา ฤพภิตตตํ ๑เป๑ อภิชฺชมา โลโภ อกฺุสลมฺมูลํ ๑ เววิจฺจํ วุจฺจติ
 ปญฺจ มจฺจริยานิ อาวาสมจฺจริยํ ๑เป๑ คาโห วุจฺจติ มจฺจริยํ ๑
 มฺุณีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา ปญฺญา ปชานนา ๑เป๑ สงฺคชาลมตฺติจฺจ
 โส มฺุณีติ ๑ อุกโกธโน โลภปาปกํ เววิจฺจํ วิตเร มฺุณีติ มฺุณี
 โลภปาปกญฺจ เววิจฺจญฺจ อตฺริ อุตฺตริ ปตฺตริ สมตฺติกฺกมิ วีตฺติกฺกมิ
 วีตฺวตฺตยฺยตี อุกโกธโน โลภปาปกํ เววิจฺจํ วิตเร มฺุณี ๑ เตนนาท ภควา
 สจฺใจ สฺเลีย อปฺปคพฺุโภ อมาโย ธิตฺตเปสฺุณ
 อุกโกธโน โลภปาปกํ เววิจฺจํ วิตเร มฺุณีติ ๑

[๘๒๑] นิหุํ ตนฺหึ สเห ถีนํ ปมาเทน น ลํวเส
 อติมาเน น ติฏฺฐเจยฺย นิพฺพานมนโส นโร ๑

[๘๒๒] นิหุํ ตนฺหึ สเห ถีนนฺติ นิหุทาติ ยา กายสฺส
 อกฺุขตา อกมฺมญฺจตา โอนาโห ปรีโยนาโห อนฺโต สโมโรโธ มิหุํ
 โสปฺป^๑ จปฺลาโยกา สฺุปฺนา สฺุปีตตตํ ๑ ตนฺหึติ ยา ตนฺหึ ตนฺหึยนา
 [๓] ตนฺหึมฺนกตา อาลสิยํ อาลสายนา อาลสาโยตตตํ ๑ ถีนนฺติ ยา
 จิตฺตสฺส อกฺุขตา อกมฺมญฺจตา โอลิยนา สลฺลียนา ถีนํ ลียนา
 ลียิตตตํ ถีนํ ถียนา ถียิตตตํ จิตฺตสฺส ๑ นิหุํ ตนฺหึ สเห ถีนนฺติ
 นิหุทญฺจ ตนฺหึญฺจ ถีนญฺจ [๔] สเหยยฺย ปรีสเหยยฺย อภิวเวยฺย
 อชฺุฌตฺตเรยฺย ปรียาทิเหยยฺย มหฺุเทยฺยาติ นิหุํ ตนฺหึ สเห ถีนํ ๑

[๘๒๓] ปมาเทน น ลํวเสติ ปมาโท วตฺตพฺุโพ ๑ กายทฺุจฺจริเตน
 วา วสิทฺุจฺจริเตน วา มโนทฺุจฺจริเตน วา ปญฺจกามคฺุณฺส^๕ จิตฺตสฺส
 โวสฺสคฺุโค โวสฺสคฺุคานฺุปฺปทาน^๖ วา กุสลานํ วา ฌมฺมานํ ภาวนาย
 อสฺกกจฺจกิริยตา อสฺาตจฺจกิริยตา อนฺนฺุจิตกิริยตา โอลีนวฺุตฺติตา

๑ ย. โป. มฺุณีติ ๑   ๒ ม. สฺุปฺป ๑   ๓ ม. เอตฺถนฺตเร ตนฺหึยิตตฺตนฺติ ธิสฺสตี ๑
 ๔ ลี. ม. เอตฺถนฺตเร สเหตี ธิสฺสตี ๑   ๕ ม. ปญฺจสฺุ วา กามคฺุณฺส ๑
 ๖ ม. โวสฺสคฺุคานฺุปฺปทาน ๑

นิกขิตตจจนทตา นิกขิตตตฐรตา อนาสวณา อภาวณา อพหุสีกมัม
 อนธิฏฐาณัน อนนุโยโค ปมาโท โย เอวรूपิ ปมาโท ปมชฺชณา
 ปมชฺชิตตตตํ อยํ วุจฺจติ ปมาโท ๑ ปมาเทน น สํเสติ ปมาเทน
 [๑] น สํเสยฺย น อาวเสยฺย น ปริวเสยฺย ปมาทํ ปชฺชเหยฺย
 วิโนทยฺย พุยนตฺติกเรยฺย อนภาววงฺคเมยฺย ปมาทา อารโต อสฺส วิรโต
 ปฏฺวิรโต นิกขนฺโต นิสฺสภูจฺโจะ วิปฺปมุตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมรียาทิกเตน
 เจตฺสา วิหเรยฺยาติ ปมาเทน น สํเส ๑

[๘๒๔] อติมานเ น ติฏฺฐเจยฺยาติ อติมานฺติ อธิชฺชจฺโจะ ปรั
 อติมณฺณติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา ๑เป๑ อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ วา
 วตฺตฺถนา ๑ โย เอวรूपิ มาโน มณฺณนา มณฺณิตตตตํ อฺกฺกณฺณติ อฺกฺกณฺณโม
 ธฺช สมนฺนคฺคาโห เกตฺตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส อยํ วุจฺจติ อติมานเ ๑
 อติมานเ น ติฏฺฐเจยฺยาติ อติมานเ น ติฏฺฐเจยฺย น สนฺตติฏฺฐเจยฺย
 อติมานํ ปชฺชเหยฺย วิโนทยฺย พุยนตฺติกเรยฺย อนภาววงฺคเมยฺย อติมานา
 อารโต อสฺส วิรโต ปฏฺวิรโต นิกขนฺโต นิสฺสภูจฺโจะ วิปฺปมุตฺโต
 วิสณฺณตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยาติ อติมานเ น ติฏฺฐเจยฺย ๑

[๘๒๕] นิพฺพานมนฺโส นโรติ อธิชฺชจฺโจะ ทานํ เทนฺโต สีสํ
 สฺมาทียนฺโต อฺปฺสสฺสทฺกมฺมํ กโรนฺโต ปาณียํ ปรีโชนียํ อฺปฺภุจฺเจนฺโต
 ปรีเวณฺมํ สมนฺนชฺชนฺโต เจตฺยํ วนฺทนฺโต เจตฺยเ คนฺธมฺลํ อาโรเปนฺโต
 เจตฺยํ ปทกฺกขิณํ กโรนฺโต ยงฺกิกฺกจฺจิ เตชฺชาตฺตํ กุสฺลาภิสฺสงฺขารํ
 อภิสฺสงฺขโรนฺโต น คตฺติเหตุ น อฺปฺปตฺตติเหตุ น ปฏฺฐิสฺสนฺธิเหตุ น ภวเหตุ
 น สํสาร์เหตุ น วฏฺฏฺฐเหตุ สพฺพนฺตํ วิสโยคาคิปปาโย นิพฺพานนินฺโน
 นิพฺพานโปเณ นิพฺพานปพฺภาโร อภิสฺสงฺขโรตฺตีติ เอวมฺปิ นิพฺพานมนฺโส
 นโร ๑ อถวา สพฺพสงฺขารชฺชาตฺตฺยา จิตฺตํ ปฏฺฐิวาเปตฺวา อมตฺตาย ชฺชาตฺตฺยา

๑ ส. ม. เอตฺถนฺตเร น วเสยฺยาติ ทิสฺสตี ๑

จิตฺตํ อุปลํหฺรติ เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณฺเฑิตํ ยทฺธิทํ สพฺพสงฺขารสมฺโณ
 สพฺพูปฺธิปฺปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหทฺขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานนฺติ เอวมฺปิ
 นิพฺพานมนฺโส นโร ๑

น ปณฺทิตา อุปฺธิสฺซสฺส เหตุ
 ททฺนฺติ ทานานิ ปุณฺพภวาย
 กามญฺจ เต อุปฺธิปริกฺขยาย
 ททฺนฺติ ทานํ อปุณฺพภวาย ๑
 น ปณฺทิตา อุปฺธิสฺซสฺส เหตุ
 ภาเวนฺติ ฌานานิ ปุณฺพภวาย
 กามญฺจ เต อุปฺธิปริกฺขยาย
 ภาเวนฺติ ฌานานิ^๑ อปุณฺพภวาย ๑
 เต นิพฺพุตฺตี อภิมฺนา^๒ ททฺนฺติ
 ตณฺนินฺนจิตฺตา ตทาทิมฺตุตฺตา^๓
 นชฺไชยฺย ญถา สาคฺรมชฺฌคฺตา^๔
 ภวณฺติ นิพฺพานปรายนา เตติ ๑

นิพฺพานมนฺโส นโร ๑ เตนหาท ภคฺวา

นิทฺทํ ตนฺทึ สเห ถีนํ ปมาเทน น สํวเส
 อติมาเน น ติฏฺฐเจยฺย นิพฺพานมนฺโส นโรติ ๑

[๙๒๖] โมสวชฺเช น นียเยถ รุเป เสณ्हํ น กุพฺพเย
 มานญฺจ ปริชาเนยฺย สาทฺสา วิโรโต จเร ๑

[๙๒๗] โมสวชฺเช น นียเยถาติ โมสวชฺชํ วุจฺจติ มุสวาทิ ๑
 อิทฺทจฺโจ สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ฌาติมชฺฌคฺโต วา ปุคฺคมชฺฌคฺโต
 วา ราชกฺุลมชฺฌคฺโต วา อภินฺโต สกฺขิปฺปญฺโจ^๕ เอหิ โภ^๕ ปุริส ยํ

๑ ม. ฌานํ ๑

๒ ม. อาสิสฺมานสา ๑

๓ ม. ตทาทิมฺตุตฺตา ๑

๔ ม. สาคฺรมชฺฌเปตา ๑ ๕-๕ ม. เอหฺมโภ ๑

ฉพฺพิเชน มาโน จกฺขุสมฺปทาย มานํ ชเนติ โสตสมฺปทาย ฆาน-
 สมฺปทาย ชิวฺหาสมฺปทาย กายสมฺปทาย มโนสมฺปทาย มานํ ชเนติ ฯ
 สตฺตติเชน มาโน มาโน^๑ อติมานํ มานาติมานํ โอมานํ [๒]
 อธิมานํ อสฺมิมานํ มิจฺฉามาโน ฯ อฏฺฐจิเชน มาโน ลาเภณ มานํ
 ชเนติ อลาเภณ โอมานํ ชเนติ ยเสน มานํ ชเนติ อยเสน โอมานํ
 ชเนติ ปลฺสํสาย มานํ ชเนติ นิหนฺทาย โอมานํ ชเนติ สุเชน มานํ
 ชเนติ ทุกฺเชน โอมานํ ชเนติ ฯ นววิเชน มาโน เสยฺยสฺส เสยฺโยหฺมสฺมึติ
 มาโน เสยฺยสฺส สทฺธิโสหฺมสฺมึติ มาโน เสยฺยสฺส ทฺธิโนหฺมสฺมึติ มาโน
 สทฺธิสฺส เสยฺโยหฺมสฺมึติ มาโน สทฺธิสฺส สทฺธิโสหฺมสฺมึติ มาโน สทฺธิสฺส
 ทฺธิโนหฺมสฺมึติ มาโน ทฺธินฺสฺส เสยฺโยหฺมสฺมึติ มาโน ทฺธินฺสฺส สทฺธิโสหฺมสฺมึติ
 มาโน ทฺธินฺสฺส ทฺธิโนหฺมสฺมึติ มาโน ฯ ทสฺวิเชน มาโน อิเชกฺจโจ มานํ
 ชเนติ ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา ฯเปฯ อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ วา วตฺตฺถนา
 โย เอวฺวโรโป มาโน มณฺณณา มณฺณณิตฺตํ อุนฺณณฺติ อุนฺณณฺโม ฐโช
 สมฺปกฺคคาโท เกตฺตุมฺยตา จิตฺตสฺส อयํ วุจฺจติ มาโน ฯ

มานณฺจ ปรีชาเนยฺยาติ มานํ ตีหิ ปรีณฺณวาหิ ปรีชาเนยฺย
 ณาตปรีณฺณาย ตีรณฺปรีณฺณาย ปหานปรีณฺณาย ฯ กตมา ณาตปรีณฺณา ฯ
 มานํ ชานาติ อยํ เอกวิเชน มาโน จิตฺตสฺส อุนฺณณฺติ อยํ ทฺวิเชน
 มาโน อตฺตทฺกํสนฺมาโน ปรวมฺภณฺมาโน ฯเปฯ อยํ ทสฺวิเชน มาโน
 อิเชกฺจโจ มานํ ชเนติ ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา ฯเปฯ อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ
 วา วตฺตฺถนาติ ชานาติ ปลฺสฺสติ อยํ ณาตปรีณฺณา ฯ กตมา ตีรณ-
 ปรีณฺณา ฯ เอวํ ณาตฺวา^๓ มานํ ตีเรติ อนิจฺจโต ทฺกฺขโต ฯเปฯ
 อนิสฺสรณฺโต ตีเรติ อยํ ตีรณฺปรีณฺณา ฯ กตมา ปหานปรีณฺณา ฯ เอวํ
 ตีเรตฺวา มานํ ปชฺหติ วินฺเทติ พฺยณฺตีกโรติ อนภาวฺงคเมติ อยํ

๑ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ

๒ ม. โป. เอตฺถนฺตเร สทฺธิสมาโนติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ม. เอตํ ณาตฺตํ กตฺวา, โป. เอตํ กตฺวา ฯ

ปหานปริณญา ฯ มานญจ ปริชาเนยยาติ มานํ อิมาทิ ตีติ ปริณญาหิ
ปริชาเนยยาติ มานญจ ปริชาเนยย ฯ

[๘๓๐] สาหสา วิรโต จเรติ กตมา สาหสาจริยา ฯ รัตตสุส
ราคจริยา สาหสาจริยา ทุฏฐสุส โทสจริยา สาหสาจริยา มุพฺพสุส
โมหจริยา สาหสาจริยา วินิพนฺธสุส^๑ มานจริยา สาหสาจริยา ปรามญฺจสุส
ทิกฺขจริยา สาหสาจริยา วิกฺเขปคตสุส อุทฺทจจจริยา สาหสาจริยา
อนิฏฺฐคตสุส วิจิกฺจจาจริยา สาหสาจริยา ฅามคตสุส อนุสยจริยา
สาหสาจริยา อยํ สาหสาจริยา ฯ สาหสา วิรโต จเรติ สาหสาจริยาย
อารโต อสฺส วิรโต ปฏฺวิโรโต นิทฺทโรโต นิสฺสภูโจ วิปฺปมุตฺโต
วิสณฺณมุตฺโต วมิริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺย จเรยฺย วิจเรยฺย อิริเยยฺย
วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยาติ สาหสา วิรโต จเร ฯ เตนนาห
ภควา

โมสวชฺเช น มียเยถ รุเป เสन्हํ น กุพฺพเย
มานญจ ปริชาเนยย สาหสา วิรโต จเรติ ฯ

[๘๓๑] ปุราณํ นาภินนฺทเทยฺย นเว ชนฺตีมกุพฺพเย^๒
หิยมาเน น โสเจยฺย อากสฺส^๓ น ลีโต ลียา ฯ

[๘๓๒] ปุราณํ นาภินนฺทเทยฺยาติ ปุราณา วุจฺจนฺติ อตีตา ๔ ๑
เวทนา สณฺณา สงฺขารา วิณฺณาณ^๔ ฯ [๕] อตีเต สงฺขारे ตณฺหา-
วเสน ทิกฺขิวเสน นาภินนฺทเทยฺย นาภิวเทยฺย น อชฺโฆเสยฺย อภินนฺทหนํ
อภิวหนํ อชฺโฆสํ คาทํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชฺเหยฺย วินฺทเทยฺย
พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํคเมยฺยาติ ปุราณํ นาภินนฺทเทยฺย ฯ

๑ ลี. ม. วินิพนฺธสุส ฯ เอวมุปริปี ฯ ๒ ม. ชนฺตีม น กุพฺพเย ฯ ๓ ม. ยฺ. อากาสํ ฯ
๔ ม. รูปเวทนามาสณฺณาสงฺขารวิณฺณาณา ฯ เอวมุปริปี ฯ ๕ ม. เอตตฺถนฺตเร ปุราณํ
วุจฺจตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ

[๘๓๓] นเว ชนฺติมกฺกพฺพเยติ นวา วุจฺจนฺติ ปจฺจุปฺปนฺนา
 ฐปา เวทนา สณฺณมา สงฺขารา วิญฺญาณํ ๑ ปจฺจุปฺปนฺเน สงฺขारे
 ตณฺหาเวเสน ทิฏฺฐิจิวเสน ชนฺตึ น กรเวยย ฉนฺทํ น กรเวยย เปมํ น
 กรเวยย ราคํ น กรเวยย น ชนฺเนยฺย น สณฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย
 นานินิพฺพตฺเตยฺยาติ นเว ชนฺติมกฺกพฺพเย ๑

[๘๓๔] ทิยฺมาเน น โสเจยฺยาติ ทิยฺมาเน หายฺมาเน ปรีหยาฺมาเน
 เวมาเน วิคจฺจมาเน อนฺตรธายมาเน น โสเจยฺย น กิลเมยฺย น
 ปรามเสยฺย น ปรีเทเวยฺย น อฺรตฺตาฬิ กนฺเทยฺย น สมฺโมหํ
 อาปชฺเชยฺย จกฺขุสฺมี ทิยฺมาเน หายฺมาเน ปรีหยาฺมาเน เวมาเน
 วิคจฺจมาเน อนฺตรธายมาเน โสตฺสฺมี [๑] ฆานสฺมี ชิวฺหาย กายสฺมี
 ฐปสฺมี สทฺทสฺมี คนฺธสฺมี รสสฺมี โฝฏฺจพฺพสฺมี กุลสฺมี คณฺสฺมี
 อาวาสสฺมี ลามสฺมี ยสฺมี ปลํสาย สฺขสฺมี จิวฺรสฺมี ปิณฺทปาทสฺมี
 เสนาสนสฺมี คิลานปจฺจยเกสชฺชปรีกฺขารสฺมี ทิยฺมาเน หายฺมาเน
 ปรีหยาฺมาเน เวมาเน วิคจฺจมาเน อนฺตรธายมาเน น โสเจยฺย น
 กิลเมยฺย น ปรามเสยฺย น ปรีเทเวยฺย น อฺรตฺตาฬิ กนฺเทยฺย น
 สมฺโมหํ อาปชฺเชยฺยาติ ทิยฺมาเน น โสเจยฺย ๑

[๘๓๕] อากฺสํ น ลีโต ลียาติ อากฺสํ วุจฺจติ ตณฺหา โย
 ราโค สาราคโค ๑เป๑ อภิชฺฌา โลโภ อกฺสลมฺมูล ๑ กิการณา อากฺสํ
 วุจฺจติ ตณฺหา ๑ ยาย ตณฺหาญ ฐป อากฺสสฺติ สมากฺสสฺติ คณฺหาติ
 ปรามสฺติ อภินิวิสฺติ เวทนํ สณฺณํ สงฺขारे วิญฺญาณํ คตฺตี อฺปฺปตฺตี
 ปฏฺฐิสนฺธิ ภาวํ สํสารํ วฏฺฐํ อากฺสสฺติ สมากฺสสฺติ คณฺหาติ ปรามสฺติ
 อภินิวิสฺติ ตํการณา อากฺสํ วุจฺจติ ตณฺหา ๑ อากฺสํ น ลีโต ลียาติ
 ตณฺทํ น ลีโต ลียา^๒ ตณฺทํ ปชฺเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตึกรเวยฺย

๑ ม. เอตฺถนฺตเร เปยฺยาโลติ ทิสฺสติ ๑

๒ ม. ตณฺหา นิสฺสีโต น ลียา ๑

อนภาวจุคเมยย ตณฺหา ย อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิทฺชนโต
นิสฺสภูจฺ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณมฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ
อากสฺสํ น ลีโต ลียา ฯ เตนาห ภควา

ปุราณํ นามินนฺทเทยฺย นเว ชนฺติมกฺกพฺพเย
หียมาเน น โสเจยฺย อากสฺสํ น ลีโต ลียาติ ฯ

[๘๓๖] เคธํ พุรฺรัมมิ มโหโฆติ อางมฺ^๑ พุรฺรัมมิ ชปฺปนํ
อารมฺมณํ ปกปฺปนํ^๒ กามปงฺโก พุรฺจฺจโย ฯ

[๘๓๗] เคธํ พุรฺรัมมิ มโหโฆติ^๓ เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
สाराโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลโภ อกฺุสลมฺมูลํ ฯ มโหโฆ วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลโภ อกฺุสลมฺมูลํ ฯ เคธํ พุรฺรัมมิ
มโหโฆติ เคธํ มโหโฆติ พุรฺรัมมิ อัจฺจิกฺขามิ เทเสมิ ปณฺญาเปมิ
ปฏฺฐจฺเปมิ วิวรามี วิวฺชามิ อุตฺตตานีกรมฺมิ ปกาเสมฺมิตฺติ เคธํ พุรฺรัมมิ
มโหโฆติ ฯ

[๘๓๘] อางมฺ พุรฺรัมมิ ชปฺปนนฺตฺติ อางมา วุจฺจติ ตณฺหา โย
ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลโภ อกฺุสลมฺมูลํ ฯ ชปฺปนาปิ วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลโภ อกฺุสลมฺมูลํ ฯ อางมฺ
พุรฺรัมมิ ชปฺปนนฺตฺติ อางมฺ ชปฺปนาติ พุรฺรัมมิ อัจฺจิกฺขามิ เทเสมิ ปณฺญาเปมิ
ปฏฺฐจฺเปมิ วิวรามี วิวฺชามิ อุตฺตตานีกรมฺมิ ปกาเสมฺมิตฺติ อางมฺ พุรฺรัมมิ
ชปฺปนํ ฯ

[๘๓๙] อารมฺมณํ ปกปฺปนนฺตฺติ อารมฺมณ^๔ วุจฺจติ ตณฺหา โย
ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลโภ อกฺุสลมฺมูลํ ฯ ปกปฺปนาปิ วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลโภ อกฺุสลมฺมูลนฺตฺติ
อารมฺมณํ ปกปฺปนํ ฯ

๑ ม. ย. อาขวํ ฯ ๒ ลี. ม. ปกมฺปนํ ฯ เอวมฺปริปิ ฯ ๓ ม. ย. มโหโฆตฺติติ ฯ
๔ ม. อารมฺมณมฺปิ ฯ

[๘๔๐] กามปงฺโก ทุจฺจโยติ กามปงฺโก กามกทฺทโม กาม-
กิเลส กามปฺลิโป กามปฺลิโพโร^๑ ทุจฺจโย ทุจฺจิวตฺโต ทุตฺตโร
ทุปฺปตฺโร ทุสฺสมตฺติกโม ทุพฺพีตฺวตฺโตติ กามปงฺโก ทุจฺจโย ฯ เตนนาท
ภควา

เคธํ พุทฺธิ มโหโสมฺติ อางมํ พุทฺธิ ชปฺปนํ
อารมฺมณํ ปกปฺปนํ กามปงฺโก ทุจฺจโยติ ฯ

[๘๔๑] สจฺจา อโวกฺกมํ มฺุณี ๓เล ติฏฺฐติ พฺราหฺมเณ
สพฺพํ โส ปฏฺินิสฺสชฺช สเว สนฺโตติ วุจฺจติ ฯ

[๘๔๒] สจฺจา อโวกฺกมํ มฺุณีติ สจฺจวาจา ย อโวกฺกมฺนฺโต
สมฺมาทิฏฺฐิยา อโวกฺกมฺนฺโต อริยา อฏฺุจฺจคิกกา มคฺคา อโวกฺกมฺนฺโต ฯ
มฺุณีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ สงฺคชาลมตฺติจฺจ
โส มฺุณีติ สจฺจา อโวกฺกมํ มฺุณี ฯ

[๘๔๓] ๓เล ติฏฺฐติ พฺราหฺมเณติ ๓ลํ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ
โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺพิปฏฺินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค
นิโรธํ นิพฺพานํ ฯ พฺราหฺมเณติ สตฺตณฺนํ ฌมฺมานํ วาหิตตฺตา พฺราหฺมเณ
ฯเปฯ อนิสฺสีโต^๒ ตาทิ ปวุจฺจเต ส พฺรหฺมา ฯ ๓เล ติฏฺฐติ
พฺราหฺมเณติ พฺราหฺมเณ^๓ ๓เล ติฏฺฐติ ทีเป ติฏฺฐติ ตาเณ ติฏฺฐติ
เลเณ ติฏฺฐติ สรเณ ติฏฺฐติ อภายे ติฏฺฐติ อจฺจุเต ติฏฺฐติ อมเต
ติฏฺฐติ นิพฺพานเณ ติฏฺฐตฺตีติ ๓เล ติฏฺฐติ พฺราหฺมเณ ฯ

[๘๔๔] สพฺพํ โส ปฏฺินิสฺสชฺชชาติ สพฺพํ วุจฺจติ ทฺวาทสา ยตฺตานานิ
จกฺขุญฺเจว รุปา จ ฯเปฯ มฺเญว ฌมฺมา จ ฯ ยโต อชฺฌตฺติกพาหิเรสุ
อายตฺเนสุ ฌนฺทราโค ปหฺิน โหติ อฺุจฺฉินฺนฺมฺุโล ตาลาวตฺถกฺโต อนภาวฺจฺโคโต
อายตฺตี อนฺุปฺปาทชฺโม เอตฺตาวตฺตปิ สพฺพํ จตฺตํ โหติ วนฺตํ มฺุตฺตํ

๑ ม. กามปฺลิโรโร ฯ ๒ ม. อสิโต ฯ ๓ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ

ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺวตํ กตฺวา ฯ อนิสฺสึโตติ
 เทว นิสฺสยา ตณฺหานิสฺสโย จ ทิฏฺฐินิสฺสโย จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหานิสฺสโย
 ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย ฯ ตณฺหานิสฺสยํ ปหาย ทิฏฺฐินิสฺสยํ
 ปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา จกฺขุํ อนิสฺสึโต โสตํ อนิสฺสึโต ฆานํ อนิสฺสึโต ฯเปฯ
 ทิฏฺฐจฺสุตมฺมุตฺตวิธฺฆาตพฺเพ ฐมฺเม อนิสฺสึโต อนลฺลึโน อนฺนปคโต
 อนชฺฌเณลฺลิตฺโต อนธิมฺมุตฺโต นิภฺขนฺนํโต นิสฺสภูจฺโจะ วิปฺปมฺมุตฺโต วิสณฺณมฺมุตฺโต
 วมิริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ ฆตฺวา ฐมฺมํ อนิสฺสึโต ฯ

[๘๔๙] สมฺมา โส โลก อิริยาโนติ ยโต อชฺฌตฺตติกาพาหิเรสุ
 อายตเนสุ ฉนฺทราโค ปหีนฺโ โหติ อฺจฺฉินฺนมนฺมุโล ตาลาวตฺตูกโต
 อนภาวํคโต อายตี อนฺนปฺปาทฐมฺโม เอตฺตาวตฺตปิ สมฺมา โส โลก
 จรติ วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ ฯ ยโต ปุณฺณวา-
 ภิสฺสงฺขาโร จ อปฺปณฺณวาภิสฺสงฺขาโร จ อาเนญฺชาภิสฺสงฺขาโร จ ปหีนา โหนฺติ
 อฺจฺฉินฺนมนฺมุลา ตาลาวตฺตูกตา อนภาวํคตา อายตี อนฺนปฺปาทฐมฺมา
 เอตฺตาวตฺตปิ สมฺมา โส โลก จรติ วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ
 ยเปติ ยาเปตีติ สมฺมา โส โลก อิริยาโน ฯ

[๘๕๐] นปฺปิเหตีชฺช กสฺสจฺจิติ ปิหา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
 สาราโค ฯเปฯ อภิชฺชมา โลโภ อฺกฺกุสลมฺมุลํ ฯ ยสฺเสสา ปิหา ตณฺหา
 ปหีนา สมฺจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฆาณคฺคินา
 ททฺธมา โส กสฺสจฺจ นปฺปิเหตี ชตฺตยสฺส วา พฺรหฺมณฺณสฺส วา เวสฺสสฺส
 วา สฺสทฺทสฺส วา คหฺภูจฺจสฺส วา ปพฺพชิตฺสฺส วา เทวสฺส วา มนฺุสฺสสฺส
 วาติ นปฺปิเหตีชฺช กสฺสจฺจิติ ฯ เตนาห ภาควา

ส เว วิทฺธา ส เวทฺฐ ฆตฺวา ฐมฺมํ อนิสฺสึโต
 สมฺมา โส โลก อิริยาโน นปฺปิเหตีชฺช กสฺสจฺจิติ ฯ

[๘๕๑] โย จ^๑ กามะ อจฺจตริ สงฺคํ โลกเก ทุรจฺจยํ
 น โส โสจติ นาชฺฌเมติ จินฺนโสโต อพฺนุชโน ๑

[๘๕๒] โย จ กามะ อจฺจตริ สงฺคํ โลกเก ทุรจฺจยณฺฺติ โยติ โย
 ยาทิโส ยถายตุโต ยถาวีหิตะ ยถาปกาโร ยถุจฺจานปฺปตฺโต ยํมฺม-
 สมฺนฺนาคโต ชตฺติโย วา พุราหฺมโณ วา เวสฺโส วา สุทฺโท วา
 คหฺภูโจ วา ปพฺพชิตฺโต วา เทโว วา มนุสฺสโส วา ๑ กามาติ อุทฺทานโต
 เทว กามา วตฺตูกามา จ กิลเลสกามา จ ๑เป ๑ อิมะ วุจฺจณฺฺติ
 วตฺตูกามา ๑เป ๑ อิมะ วุจฺจณฺฺติ กิลเลสกามา ๑ สงฺคาติ สตฺต สงฺคา
 ราคสงฺโค โทสสงฺโค โมหสงฺโค มานสงฺโค ทิฏฺฐิสงฺโค กิลเลสสงฺโค
 ทุจฺจริตสงฺโค ๑ โลกเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺธโลเก
 ธาตุโลเก อายตฺนโลเก [๒] ๑ ทุรจฺจยณฺฺติ โย กามะ จ สงฺเค จ
 โลกเก ทุรจฺจเย ทุรตีวตฺเต ทุตฺตเร ทุปฺปตฺตเร ทุสฺสมตฺติกฺกเม
 ทุพฺพีตีวตฺเต อตฺตริ อุตฺตริ ปตฺตริ^๓ สมตฺติกฺกมิ วีตีวตฺตยฺตีติ โย จ
 กามะ อจฺจตริ สงฺคํ โลกเก ทุรจฺจยํ ๑

[๘๕๓] น โส โสจติ นาชฺฌเมตีติ วิปริณตํ วา วตฺตํ น โสจติ
 วิปริณตสฺมึ วา วตฺตสฺมึ น โสจติ จกฺขุ เม วิปริณตณฺฺติ น โสจติ
 โสโต เม ฆานํ เม ชิวฺหา เม กาโย เม รุปา เม สทฺทา เม คณฺธา
 เม รสา เม โผฏฺฐพฺพา เม กุลํ เม คโณ เม อวาโส เม ลาโภ
 เม ยโส เม ปสฺสา เม สุขํ เม จิวฺร เม ปิณฺฑปฺปาโต เม เสนาสนํ เม
 คิลานปฺลจฺยเภสชฺชชฺชปริกฺขาราว เม มาตา เม ปิตา เม ภาตา เม ภคินี
 เม ปุตฺโต เม ธีตา เม มิตฺตา เม อมจฺจา เม ญาตีสาลโหิตา เม
 วิปริณตาทิ น โสจติ น กิลมฺติ น ปริเทวติ น อฺรตฺตาทิ กนฺหติ
 น สมฺเมหํ อปชฺชตีติ น โสจติ ๑ นาชฺฌเมตีติ นาชฺฌเมติ น อชฺฌเมติ

๑ ม. โยช ๑

๒ ส. ม. เอตฺถนฺตเร สงฺคํ โลกเกติ ทิสฺสนฺติ ๑

๓ ม. ปตฺริ ๑

[๘๕๗] ปจฉา เต มาหุ กิณจนนฺติ ปจฉา วุจฺจติ อนาคตํ ๑
 อนาคเต สงฺขारे อารพฺภา ยานิ อูปฺปชฺชเชยฺยํ ราคกิณจนํ ไทสฺยกิณจนํ
 โมหกิณจนํ มานกิณจนํ ทิฏฺฐิกิณจนํ กิเลสฺยกิณจนํ ทุจฺจริตฺยกิณจนํ
 อิมานิ กิณจนานิ ตฺยหํ มา อหุ มา ปาตุํมกาลี^๑ มา ชเนลฺลิตฺติ มา
 สณฺชเนลฺลิตฺติ มา นิพฺพตฺเตลฺลิตฺติ มา อภินิพฺพตฺเตลฺลิตฺติ ปชฺเชหิ วิโนเทหิ
 พฺยนฺตํกโรหิ อนภาวํคเมหิตฺติ ปจฉา เต มาหุ กิณจนํ ๑

[๘๕๘] มชฺชเม เจ โน คเหสฺสลฺลิตฺติ ^๒มชฺชํ วุจฺจนฺติ ปจฺจูปฺปนฺนา
 รุปา เวทนา สณฺญา สงฺขารา วิญฺญาณ^๓ ๑ ปจฺจูปฺปนฺเน สงฺขारे
 ตณฺหาเวสฺสน ทิฏฺฐิวสฺสน น คเหสฺสลฺลิตฺติ น อุกฺคเหสฺสลฺลิตฺติ น คณฺทิสฺสลฺลิตฺติ
 น ปรามลิสฺสลฺลิตฺติ นามินฺนทิสฺสลฺลิตฺติ นามิวทิสฺสลฺลิตฺติ^๔ น อชฺโฆลิสฺสลฺลิตฺติ อภินนฺทํ
 อภิวทํ อชฺโฆลสถานํ คาทํ ปรามาสํ อภินเวสํ ปชฺชิสฺสลฺลิตฺติ วิโนทิสฺสลฺลิตฺติ
 พฺยนฺตํกริสฺสลฺลิตฺติ อนภาวํคมิสฺสลฺลิตฺติ มชฺชเม เจ โน คเหสฺสลฺลิตฺติ ๑

[๘๕๙] อฺปฺสนฺโต จริสฺสลฺลิตฺติ ราคสฺส สนฺตตฺตา [๔] สนฺโต^๕
 ไทสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต^๖ ๑เป๑ สพฺพากุสลาภิสฺสงฺขารานํ สนฺตตฺตา
 สมิตตฺตา [๗] วุปลมิตตฺตา วิชฺชมาตตฺตา นิพฺพตตฺตา วิคตตฺตา
 ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺตตฺตา สนฺโต อฺปฺสนฺโต วุปลสนฺโต นิพฺพโต ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺต
 จริสฺสลฺลิตฺติ วิหริสฺสลฺลิตฺติ อิริยิสฺสลฺลิตฺติ วตฺติสฺสลฺลิตฺติ ปาลิสฺสลฺลิตฺติ ยปฺปิสฺสลฺลิตฺติ
 ยาบฺปิสฺสลฺลิตฺติ อฺปฺสนฺโต จริสฺสลฺลิตฺติ ๑ เตนานาห ภควา

ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฉา เต มาหุ กิณจนํ
 มชฺชเม เจ โน คเหสฺสลฺลิตฺติ อฺปฺสนฺโต จริสฺสลฺลิตฺติ ๑

[๘๖๐] สพฺพโส นามรูปสฺมี ยสฺส นตฺถิ มมายิตํ
 อสตา จ น โสจติ ส เว โลเก น ชียยติ^๗ ๑

๑ ม. อกาลิ ๑ ๒-๒ ม. มชฺชํ วุจฺจติ ปจฺจูปฺปนฺนา รูปเวทนา ... วิญฺญาณา ๑
 ๓ ม. นามิจริสฺสลฺลิตฺติ ๑ ๔ ลี. ม. เขตฺถนฺตเร สมิตตฺตา อฺปฺสมิตตฺตาติ ทิสฺสนฺติ ๑
 ๕, ๖ ลี. ม. อิทํ ปาภทฺวํ นตฺถิ ๑ ๗ ม. เขตฺถนฺตเร อฺปฺสมิตตฺตาติ ทิสฺสลฺลิตฺติ ๑
 ๘ ลี. ม. ชียยติ ๑ เอวมฺปฺริวิ ๑

[๙๖๑] สพฺพโส นามรูปสฺมี ยสฺส นตฺถิ มมายิตนฺติ สพฺพโสติ
 สพฺพเพน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปรียาทาวยจฺนเมตํ^๑
 สพฺพโสติ ฯ นามนฺติ จตฺตารโ อรูปิโน ชนฺธา ฯ รูปนฺติ จตฺตารโ จ
 มหาภูตา จตฺนฺนณฺจ มหาภูตานํ อุปาทาयरूपํ ฯ ยสฺสาติ อรหฺโต
 ซีณาสวสฺส ฯ มมตฺตนฺติ^๒ เทว มมตฺตา ตณฺหามมตฺตณฺจ ทิฏฺฐิมมตฺตณฺจ
 ฯเปฯ อิหํ ตณฺหามมตฺตํ ฯเปฯ อิหํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ สพฺพโส
 นามรูปสฺมี ยสฺส นตฺถิ มมายิตนฺติ สพฺพโส นามรูปสฺมี มมตฺตา
 ยสฺส นตฺถิ [๓] น สํวิชฺชนฺติ นฺุปลพฺภนฺติ ปหีนา สมฺมุจฺฉินฺนา
 วุปลนฺตา ปฏฺวิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺตติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมาติ สพฺพโส
 นามรูปสฺมี ยสฺส นตฺถิ มมายิตํ ฯ

[๙๖๒] อสตา จ น โสจตีติ วิปริณตํ วา วตฺถุํ น โสจติ
 วิปริณตสฺมี วา วตฺถุสฺมี น โสจติ จกฺขุ เม วิปริณตนฺติ น โสจติ
 โสตํ เม ฆานํ เม ชิวฺหา เม กาโย เม รุปา เม สทฺทา เม คนฺธา
 เม รสา เม โผฏฺฐพฺพา เม กุลํ เม คเณ เม อาวาโส เม ลาโภ
 เม ฯเปฯ ฌาตีสาลอฺหิตา^๔ เม วิปริณตตีติ น โสจติ น กิลมตีติ น
 ปรีเทวตีติ น อุตฺตตฺตาหี กนฺหตีติ น สมฺโมหํ อापชฺชตีติ เอวมฺปิ อสตา
 จ น โสจติ ฯ อถวา อสตาตาย ทกฺขาย เวหนาย ผุฏฺฐโจ ปเรโต
 สโมหิตโต สมฺนฺนาคโต น โสจติ น กิลมตีติ น ปรีเทวตี
 น อุตฺตตฺตาหี กนฺหตีติ น สมฺโมหํ อापชฺชตีติ เอวมฺปิ อสตา จ น
 โสจติ ฯ อถวา จกฺขุโรเคน ผุฏฺฐโจ ปเรโต ฯเปฯ ทํสมกสฺวาตา-
 ตปสฺสีรสปสมฺผลสฺเสหิ ผุฏฺฐโจ ปเรโต สโมหิตโต สมฺนฺนาคโต น โสจติ น
 กิลมตีติ น ปรีเทวตีติ น อุตฺตตฺตาหี กนฺหตีติ น สมฺโมหํ อापชฺชตีติ
 เอวมฺปิ อสตา จ น โสจติ ฯ อถวา อสนฺเต อสํวิชฺชมาเน

๑ ม. ปรียาทียนจจณเมตํ ฯ เอวมฺปิริปิ ฯ ๒ ม. มมายิตนฺติ ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร
 น สนฺตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๔ ม. สาลอฺหิตา ฯ

อนุปลพภิยามาเน อหุ วต เม ตัม วต เม นตฺถิ ลียา วต เม ตัม
วตาทัม น ลภามตี น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุตฺตทาฬี
กนฺทติ น สมฺโมหัม อปชฺชตีติ เอวมฺปิ อสตา จ น โสจติ ฯ

[๘๖๓] ส เว โลเก น ชียยตีติ ยสุส มยฺห์ วา อิหํ ปเรสํ
วา อิหนฺติ กิณฺจิ รูปคตํ เวหนาคตํ สณฺณาคตํ สงฺขารคตํ วิณฺณณคตํ
คหิตํ ปรามภูจํ อภินิวิภูจํ อชฺฉิเมลิตํ อธิมุตฺตํ อตฺถิ ตสฺส ชานิ
อตฺถิ ฯ ภาสิตมฺปิ เหตุํ

ชินฺโน^๑ รตฺตสฺสมณิกุณฺฑล^๒ จ
ปฺตฺเต จ ทาเร จ ตเถว ชินฺโน
สพฺเพสุ โภเคสุ อเสวิเตสุ
กสฺมา น สนฺตปฺปสิ โสกกালে ฯ
ปฺพเพว มจฺจํ วิชฺหนฺติ โภคา
มจฺโจว^๓ เน^๔ ปฺพพตฺรํ ชหาติ^๕
อสฺสกา^๕ โภคิโน^๖ กามกามิ
ตสฺมา น โสจามหํ โสกกালে ฯ
อุเทติ อาปุรติ เวติ จนฺโท
อตฺถํ คเมตฺวาน ปเลติ สุริโย^๗
วิทิตา มยา อภูจ^๘ โลกธมฺมา
ตสฺมา น โสจามหํ โสกกালেติ ฯ

ยสุส มยฺห์ วา อิหํ ปเรสํ วา อิหนฺติ กิณฺจิ รูปคตํ เวหนาคตํ
สณฺณาคตํ สงฺขารคตํ วิณฺณณคตํ คหิตํ ปรามภูจํ อภินิวิภูจํ อชฺฉิเมลิตํ
อธิมุตฺตํ นตฺถิ ตสฺส ชานิ นตฺถิ ฯ ภาสิตมฺปิ เหตุํ นนฺทสิ สมณฺาติ
กี ลพฺธา อาวุโสติ เตนฺหิ สมณฺ โสจสึติ กี ชียยตฺถ อาวุโสติ เตนฺหิ

๑ ม. ชีโน ฯ เอวมฺปิ ฯ ๒ ม. รตฺตสฺส มณิกุณฺฑล ฯ ๓-๓ ม. มจฺโจว ฐเน ฯ
๔ ม. ชหาสิ ฯ ๕ ม. ยฺ. อสฺสสตา ฯ ๖ ม. ภาวินฺโน ฯ
๗ ม. อนฺธํ ตเปตฺวาน ปเลติ สุริโย ฯ ๘ ม. ยฺ. สตฺตฺก ฯ อิหํ อาลปนฺ ฯ

สุณฺณโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ โมฆฺราชา สทา สโต
 อตฺตานุทิฏฺฐี อฺหจฺจ เอวํ มจฺจุตฺตโร ลียา
 เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสตีติ ฯ

เอวมฺปิ [๑] ยสฺส นตฺถิ อิทํ เม^๒ ปเรสํ วาปิ กิณฺจนํ ฯ

วฺุตตํ^๓ เหนฺตํ ภควตา ยํ ภิกฺขเว น ตฺมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว
 ปหีนํ ทีฆฺรตฺตํ หิตาย สฺุขาย ภวิสฺสตีติ ฯ กิณฺจ ภิกฺขเว น ตฺมฺหากํ
 รูปี ภิกฺขเว น ตฺมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ ทีฆฺรตฺตํ หิตาย
 สฺุขาย ภวิสฺสตี เวทนา สณฺญา สงฺขารา วิณฺญาณํ น ตฺมฺหากํ ตํ
 ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ ทีฆฺรตฺตํ หิตาย สฺุขาย ภวิสฺสตี ตํ กิ มณฺณถ
 ภิกฺขเว ยํ อิมสฺมี เชนฺตเวเน ตินฺนทฺทจฺจสาขาปลาสํ ตํ ชโน หเรยฺย วา
 ทฺเฮยฺย วา ยถาปจฺจยํ วา กเรยฺย อปฺนุ ตฺมฺหากํ เอวมฺสฺส อเมห
 ชโน หรตี วา ทฺหตี วา ยถาปจฺจยํ วา กโรตีติ ฯ โนเหนฺตํ ภนฺเต ฯ
 ตํ กิสฺส เหนฺตํ น หิ โน เหนฺตํ ภนฺเต อตฺตทา วา อตฺตนียํ วา ฯ
 เอวํ^๔ ไช ภิกฺขเว ยํ น ตฺมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ ทีฆฺรตฺตํ
 หิตาย สฺุขาย ภวิสฺสตีติ ฯ กิณฺจ ภิกฺขเว น ตฺมฺหากํ รูปี ภิกฺขเว น
 ตฺมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ ทีฆฺรตฺตํ หิตาย สฺุขาย ภวิสฺสตี
 เวทนา สณฺญา สงฺขารา วิณฺญาณํ น ตฺมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว
 ปหีนํ ทีฆฺรตฺตํ หิตาย สฺุขาย ภวิสฺสตีติ ฯ เอวมฺปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ
 เมตี ปเรสํ วาปิ กิณฺจนํ ฯ ภาสิตฺตมฺปิ เหนฺตํ

สุทฺธชมฺมสมฺปปา^๕ สฺุทฺธสงฺขารสฺนฺตตี
 ปสฺสนฺตสฺส ยถาภูตํ น ภยํ โหตี คามณฺนิ
 ตินฺนทฺทจฺจสมํ โลกํ ยทา ปณฺณาย ปสฺสตี
 นาณณํ ปตฺถยเต กิณฺจิ อณฺณตร อปฺปฏิสฺนฺธิยาตี ฯ

๑ ไป. เอตฺถนฺตเร ภิกฺขเวตี ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. อิตฺสทฺโท อตฺถิ ฯ
 ๓ ม. วฺุตตมฺปิ เหนฺตํ ฯ ๔ ม. ย. เอวมเว ฯ ๕ ม. สฺุทฺธชมฺมสมฺปปา ฯ

[๑] วชิรา ภิกฺขุณี มารํ ปาปิมนฺตํ เอตทโวจ
 กนฺนุ สตฺโตติ ปจฺเจสิ มาร ทิฏฺฐิจิตฺตํ นุ เต
 สุทฺธสงฺขารปฺปญฺไชยํ นยิธ สตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ยถาปิ^๑ อํคสมฺมารา โหติ สทฺโท รโถ อิติ
 เอวํ ขนฺนฺเตสุ สนฺเตสุ โหติ สตฺโตติ สมฺมติ
 ทุกฺขเมว हि สมฺโภาติ ทุกฺขํ ติฏฺฐติ เวติ จ

นาถยตฺร ทุกฺขา สมฺโภาติ นาถยํ ทุกฺขา นิรุชฺฌตีติ ๑
 เอวมฺปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิณฺจนํ ๑

เอวเมว ไช ภิกฺขเว ภิกฺขุ รฺูปํ สมฺนฺเนสฺติ ยาวตา รฺูปสฺส คติ
 เวทนํ สยฺยํ สงฺขारे วิญฺญาณํ สมฺนฺเนสฺติ ยาวตา วิญฺญาณสฺส คติ
 ตสฺส รฺูปํ สมฺนฺเนสฺโต ยาวตา รฺูปสฺส คติ เวทนํ สยฺยํ สงฺขारे
 วิญฺญาณํ สมฺนฺเนสฺโต ยาวตา วิญฺญาณสฺส คติ ยมฺปิ^๒ ยสฺส โหติ
 อหนฺติ वा มมนฺติ वा อสฺมีติ वा ตมฺปิ ตสฺส น โหตีติ ๑
 เอวมฺปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิณฺจนํ ๑

อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ สุญฺเอย โลโก สุญฺเอย
 โลโกติ ภนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตา นุ ไช ภนฺเต สุญฺเอย โลโกติ
 วุจฺจตีติ ๑ ยสฺมา ไช อานนฺท สุญฺยํ อตฺเตน वा อตฺตนิเยน वा
 ตสฺมา สุญฺเอย โลโกติ วุจฺจตีติ^๓ ๑ กิณฺจานนฺท สุญฺยํ อตฺเตน वा
 อตฺตนิเยน वा จกฺขุ ไช อานนฺท สุญฺยํ อตฺเตน वा อตฺตนิเยน वा
 รฺูปา สุญฺญา จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺยํ จกฺขุสมฺผลฺโส สุญฺเอย ยทิตฺ
 จกฺขุสมฺผลฺสฺสปจฺจยา อฺุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ वा ทุกฺขํ वा อทุกฺขมฺสฺขํ
 वा ตมฺปิ สุญฺยํ โสตํ สุญฺยํ^๔ สทฺทํ สุญฺยํ ฆานํ สุญฺยํ คนฺธํ
 สุญฺยํ^๕ ชิวฺหา สุญฺญา รสา สุญฺญา กาโย สุญฺเอย โฝฏฺฐพฺพา

๑ ม. โป. เอตฺถนฺตฺเร เอวมฺปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิณฺจนฺนฺติ ทิสฺสนฺติ ๑
 ๒ ม. ยถาปิ ๑ ๓ ม. ยมฺปิยสฺส ๑ ๔ ม. อิติสทฺโท น ทิสฺสนฺติ ๑
 ๕-๕ ลี. ม. สทฺทา สฺสยฺญา สฺสยฺญา สฺสยฺญา คนฺธา สฺสยฺญา ๑

สุญญา มโน สุญโณ ๑๑ ฌโม โสญโณ ๑๒ มโนวิญญาณํ สุญญํ มโน
 สมฺผลโส สุญโณ ยทิตํ มโนสมฺผลสฺสปลฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ
 วา ทุกขํ วา อทุกขมสฺสขํ วา ตมฺปิ สุญญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน
 วา ยสฺมา ไช อานนฺทํ สุญญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา ตสฺมา
 สุญโณ โสโกติ วุจฺจตีติ ๑ เอมฺปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ
 กิณฺจนํ ๑

[๘๖๖] มมตฺตํ โส อสํวิทนฺตติ มมตฺตาทิ เทว มมตฺตา
 ตณฺหามมตฺตตฺตจ ภิญฺจิมมตฺตตฺตจ ๑เป ๑ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ ๑เป ๑ อิทํ
 ภิญฺจิมมตฺตํ ๑ ตณฺหามมตฺตํ ปหาย ภิญฺจิมมตฺตํ ปฏฺินิสฺสชฺชิตฺวา
 มมตฺตํ อวิทนฺโต อสํวิทนฺโต อนนฺทิจฺจนฺโต อปฺปฏฺิลภานฺโตติ มมตฺตํ
 โส อสํวิทนํ ๑

[๘๖๗] นตฺถิ เมติ น โสจตีติ วิปริณตํ วา วตฺถุํ น โสจติ
 วิปริณตสฺมี วา วตฺถุสฺมี น โสจติ จกฺขุ เม วิปริณตฺนฺตติ น
 โสจติ โสจํ เม ๑เป ๑ สาลอฺทิตา เม วิปริณตาทิ น โสจติ น กิลมฺติ
 น ปริเทวติ น อฺรตฺตาที กนฺทติ น สมฺเมหํ อปฺปชฺชตีติ นตฺถิ เมติ
 น โสจติ ๑ เตนานฺท ภาควา

ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิณฺจนํ
 มมตฺตํ โส อสํวิทนํ นตฺถิ เมติ น โสจตีติ ๑

[๘๖๘] อนฺนิจฺจรี อนานฺคิทฺโต ๒ อเนช สพฺพธิ สโม
 ตมานิสฺสํ ปพฺรุมิ ปุจฺฉิตฺวา อวิกมฺปินํ ๑

[๘๖๙] อนฺนิจฺจรี อนานฺคิทฺโตติ ๓ กตมํ นิจฺจริยํ ๑ อิทฺทจฺโจ
 นิจฺจรี ๔ โทติ ปฺรลาภสฺสการการฺมานนฺวทฺทนฺนปฺชฺชานาสฺ อิสฺสติ อฺสฺสยฺติ ๕
 อิสฺสํ พนฺธติ ยํ เอวรूपํ นิจฺจริยํ นิจฺจริยกมฺมํ อิสฺสา อิสฺสายนา

๑-๑ ส. ม. ฌมา สุญญา ๑ ๒ ส. ม. อนนฺคิทฺโต ๑ เอมฺปริปิ ๑
 ๓ ม. ย. โป. อเนช สพฺพธิ สโม ๑ ๔ ม. นิจฺจริโย ๑ ๕ ม. อฺสฺสยฺติ ๑

อิสฺสายิตตตํ อฺสฺสุยา^๑ อฺสฺสุยนา^๒ อฺสฺสุยิตตตํ^๓ อิหํ วุจฺจติ นิฏฺฐจฺริยํ ๑
 ยสฺเสตํ นิฏฺฐจฺริยํ ปหีนํ สฺมจฺฉินฺนํ วุปฺสนตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพป-
 ปตฺตติกา ฅาณคฺคินา ททฺโฆ สโ วิจฺจติ อนิฏฺฐจฺริยํ อนิฏฺฐจฺริ ๑
 อนานุกฺคิทฺติ เคโ วิจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ๑เป ๑ อภิชฺฅมา
 โลภอ อกฺุสลมฺมูลํ ๑ ยสฺเสสฺส เคโ ปหีนํ สฺมจฺฉินฺนํ วุปฺสนโต
 ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพปตฺตติโก ฅาณคฺคินา ททฺโฆ สโ วิจฺจติ
 อนานุกฺคิทฺติ ๑ สโ รุเป อคฺคิทฺติ ๑เป ๑ ทิฏฺฐสฺสตุตฺตวิธฅาตพฺเพสุ
 ฐมฺเมสุ อคฺคิทฺติ อคฺคิตฺโต อมฺจฺฉิตฺโต อนชฺฅเฅปนฺโน วิตเคโ วิคตเคโ
 จตฺตเคโ วนฺตเคโ มุตฺตเคโ ปหีนเคโ ปฏินิสฺสฏฺฐเคโ วิตฺตราโค
 วิคตฺตราโค จตฺตฺตราโค วนฺตฺตราโค มุตฺตฺตราโค ปหีนฺตราโค ปฏินิสฺสฏฺฐฺตราโค
 นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สตีฏฺฐโต สุขปฏิสฺสเวทึ พฺรหฺมญฺเฒน อตฺตนา วิหฺรตีติ
 อนิฏฺฐจฺริ อนานุกฺคิทฺติ ๑

[๘๗๐] อเนไซ สพฺพตี สโมติ เอชา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
 สาราโค ๑เป ๑ อภิชฺฅมา โลภอ อกฺุสลมฺมูลํ ๑ ยสฺเสสา เอชา ตณฺหา
 ปหีนา สฺมจฺฉินฺนา วุปฺสนตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปตฺตติกา ฅาณคฺคินา
 ททฺโฆ สโ วิจฺจติ อเนไซ ๑ เอชาย ปหีนตฺตา อเนไซ สโ ลาภปิ
 น อិฏฺชติ อลาภปิ น อิฏฺชติ ยเสปิ น อิฏฺชติ อยเสปิ น อิฏฺชติ
 ปสฺสายปิ น อิฏฺชติ นินฺหายปิ น อิฏฺชติ สุขปิ น อิฏฺชติ ทฺกฺชปิ
 น อิฏฺชติ น จลติ น เวชติ นปฺปเวชติ น สฺมปเวชตีติ อเนไซ ๑
 สพฺพตี สโมติ สพฺพํ วุจฺจติ ทฺวาทสายตนาณิ จกฺขุ เจว รุปา จ
 ๑เป ๑ มโน เจว ฐมฺมา จ ๑ ยโต อชฺฅตฺตติกาหิเรสุ อายตเนสุ
 ฅนฺทฺราโค ปหีนํ โหติ อฺจฺฉินฺนมฺุโล ตาลาวตฺตูกโต อนภาวํคโต
 อายตี อนุปฺปาทฐมโม สโ วิจฺจติ สพฺพตฺถ สโม สพฺพตฺถ^๔ ตาหิ

๑,๒,๓ ม. อฺสฺสุยา อฺสฺสุยนา อฺสฺสุยิตตตํ ๑ ๔ ม. สพฺพตี ๑

สพพตถ มชฌตโต สพพตถ อุเปกขโกติ อเนชเ สพพธี สโม ๑

[๘๗๑] ตมานิสส์ ปพฐุมิ ปุจฉิตโต อวิกมฺปินนฺติ อวิกมฺปินํ
ปุคฺคณานํ^๑ ปุญฺโจ ปุจฉิตโต ยาจิตโต อชฺเชลลิตโต ปสาทิตโต อิเม จตตารโ
อานิสส์เส ปพฐุมิ โย โส อนินฺนุจฺฐี อนานุกฺคิโท อเนชเ สพพธี สโมติ
พฐุมิ อากฺกขามิ ๑เป๑ ปกาเสมีติ ตมานิสส์ ปพฐุมิ ปุจฉิตโต
อวิกมฺปินํ ๑ เตนาห ภควา

อนินฺนุจฺฐี อนานุกฺคิโท อเนชเ สพพธี สโม
ตมานิสส์ ปพฐุมิ ปุจฉิตโต อวิกมฺปินนฺติ ๑

[๘๗๒] อนนฺชสฺส วิชานโต นตฺถิ กาจิ นิสฺสงฺขิตฺติ^๒
วิโรโต โส วิยารมฺภา^๓ เขมํ ปสฺสติ สพพธิ ๑

[๘๗๓] อนนฺชสฺส วิชานโตติ เอชา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
สाराโค ๑เป๑ อภิชฺฌมา โลโภ อกฺุสลมฺมูลํ ๑ ยสฺเสสา เอชา ตณฺหา
ปหฺินา สมฺมุจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตติกา ฃาณคฺคินา
ททฺธมา โส วุจฺจติ อเนชเ ๑ เอชาย ปหฺินตฺตา อเนชเ โส ลาภปิ
น อិฏฺขติ อลาภปิ น อิฏฺขติ ยเลปิ น อิฏฺขติ อยเลปิ น อิฏฺขติ
ปสฺสายปิ น อิฏฺขติ นินฺทายปิ น อิฏฺขติ สฺุเขปิ น อิฏฺขติ ทฺุกฺเขปิ
น อิฏฺขติ น จลติ น เวรติ นปฺปเวรติ น สมฺปเวรตีติ อนนฺชสฺส ๑
วิชานโตติ ชานโต อาชานโต วิชานโต ปฏฺิวิชานโต ปฏฺิวิชฺฌโต สพฺเพ
สงฺขารา อนิจฺจาติ ชานโต อาชานโต วิชานโต ปฏฺิวิชานโต ปฏฺิวิชฺฌโต
สพฺเพ สงฺขารา ทฺุกฺขาติ ๑เป๑ ยงฺกิณฺจิ สมฺมุทฺถมฺมํ สพฺพนฺตํ นีโรธ-
ธมฺมฺนฺติ ชานโต อาชานโต วิชานโต ปฏฺิวิชานโต ปฏฺิวิชฺฌโตติ อนนฺชสฺส
วิชานโต ๑

๑ ม. ปุคฺคณํ ๑

๒ ม. นิสฺสงฺขิตฺติ ๑

๓ ม. วิยารพฺภา ๑

[๘๗๔] นตฺถิ กาจิ นิสฺสงฺขิตฺตีติ นิสฺสงฺขิตฺติโย วุจฺจนฺติ ปุณฺณมา-
 ภิสฺสงฺขารो อปุณฺณมาภิสฺสงฺขารो อาเนญฺชาภิสฺสงฺขารो ฯ ยโต ปุณฺณมา-
 ภิสฺสงฺขารो จ อปุณฺณมาภิสฺสงฺขารो จ อาเนญฺชาภิสฺสงฺขารो จ ปหีนา
 โหณฺติ อุจฺฉินฺหนฺมุลา ตาลาวตฺถุกฺตา อนภาวํคฺตา आयตฺตี อฺนุปฺปาท-
 ฌมฺมา เอตฺตาวตฺตา นิสฺสงฺขิตฺติโย นตฺถิ น สํวิชฺชนฺติ นฺุปลพฺภนฺติ ปหีนา
 สมฺมุจฺฉินฺหนา วุปลนฺตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ฃาณคฺคินา
 ททฺธมาติ นตฺถิ กาจิ นิสฺสงฺขิตฺติ ฯ

[๘๗๕] วิรโต โส วิทยารมฺภาติ วิทยารมฺภो วุจฺจติ ปุณฺณมาภิสฺสงฺขารो
 อปุณฺณมาภิสฺสงฺขารो อาเนญฺชาภิสฺสงฺขารอ ฯ ยโต ปุณฺณมาภิสฺสงฺขารอ จ
 อปุณฺณมาภิสฺสงฺขารอ จ อาเนญฺชาภิสฺสงฺขารอ จ ปหีนา โหณฺติ อุจฺฉินฺหน-
 มฺมุลา ตาลาวตฺถุกฺตา อนภาวํคฺตา आयตฺตี อฺนุปฺปาทฌมฺมา เอตฺตาวตฺตา
 [๑] วิทยารมฺภา อารโต อสฺส วิรโต ปฏฺิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสํมฺมฺโจ
 วิปฺปมฺุตโต วิสณฺณมฺุตโต วมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตฺตีติ^๒ วิรโต โส
 วิทยารมฺภา ฯ

[๘๗๖] เขมํ ปสฺสติ สพฺพชฺีติ ภยฺกโร ราโค ภยฺกโร โทโส
 ภยฺกโร โม่โห ฯเปฯ ภยฺกวา กิเลสา ฯ ภยฺกรสฺส รากสฺส ปหีนตฺตฺตา
 ฯเปฯ ภยฺกวานํ กิเลสานํ ปหีนตฺตฺตา สพฺพตฺถุ เขมํ ปสฺสติ สพฺพตฺถุ
 อภยํ ปสฺสติ สพฺพตฺถุ อนีติกํ ปสฺสติ สพฺพตฺถุ อฺนุปฺทฺหวํ ปสฺสติ
 สพฺพตฺถุ อฺนุปลคฺคํ ปสฺสติ สพฺพตฺถุ ปสฺสทฺธ^๓ ปสฺสตีติ เขมํ ปสฺสติ
 สพฺพชฺี ฯ เตนนาห ภควา

อนชฺส วิชานโต นตฺถิ กาจิ นิสฺสงฺขิตฺติ
 วิรโต โส วิทยารมฺภา เขมํ ปสฺสติ สพฺพชฺีติ ฯ

[๘๗๗] น สเมสุ น โอมेषุ น อสุเสสุ วทเต มฺุณี
 สนฺโต โส วิตมฺจฺจโร นาเทติ น นิสฺสตีติ (ภควา) ฯ

๑ ส. ม. เอตฺถนฺตเร อารพฺภาติ ทิสฺสตี ฯ ๒ ย. วิหฺเรยฺยาติ ฯ ๓ ม. อฺนุปลสฺมฺจฺจตฺตํ ฯ

[๘๗๘] น สเมสุ น โอมะสุ น อุสเสสุ วาเท มุณีติ [๑]
 โมนํ วุจจติ ฉาณํ ยา ปณณา ปชานนา ฯเปฯ สงฺคชาลมติจจ โส
 มุณีติ^๒ ฯ มุณี^๓ เสยโยหมสมฺมิตติ วา สทิสหมสมฺมิตติ วา ทินหมสมฺมิตติ วา
 น วทติ น กเถติ น ภณติ น ทิปยติ น โวหระตีติ น สเมสุ น
 โอมะสุ น อุสเสสุ วาเท มุณี ฯ

[๘๗๙] สนฺโต โส วีตมจฺจโรติ สนฺโตติ รากสฺส สนฺตตฺตา^๔
 สนฺโต โทสสฺส โมหสฺส ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตตฺตา
 สมิตตฺตา วุปลสมิตตฺตา วิชฺฐมาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺตตฺตา
 สนฺโต อุปสนฺโต วุปลสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปฺปสฺสทฺตติ สนฺโต โส ฯ
 วีตมจฺจโรติ ปณจ มจฺจริยานิ อาวาสมจฺจริยํ ฯเปฯ คาโห อิทฺ^๕ วุจจติ
 มจฺจริยํ ฯ ยสฺเสตํ มจฺจริยํ ปหีนํ สมุจฺจินนํ วุปลสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺตํ
 อภพฺพปฺปตฺตํ ฉาณคฺคินา ททฺธํ โส วุจจติ วีตมจฺจโร วิคตมจฺจโร
 จตฺตมจฺจโร วนฺตมจฺจโร มุตฺตมจฺจโร ปหีนมจฺจโร ปฏินิสฺสฏฺฐมจฺจโรติ
 สนฺโต โส วีตมจฺจโร ฯ

[๘๘๐] นาเทติ น นิสฺสตีติ ภควาติ นาเทตีติ รูปํ นาเทตี^๖
 นาทียติ น อุปาทียติ น คณฺหาติ น ปรามสฺติ นาภินิวิสติ เวหนํ
 สญฺญํ สงฺขारे วิญฺญาณํ คตี อุปปตฺตี ปฏิสนฺธี ภาวํ สํสํวํ วมฺมํ
 นาเทตี^๗ นาทียติ น อุปาทียติ น คณฺหาติ น ปรามสฺติ นาภินิวิสตีติ
 นาเทตี ฯ น นิสฺสตีติ รูปํ น ปชหติ น วินฺเทติ น พฺยนฺตีกโรติ
 น อนภาวํคเมติ เวหนํ สญฺญํ สงฺขारे วิญฺญาณํ คตี อุปปตฺตี
 ปฏิสนฺธี ภาวํ สํสํวํ วมฺมํ น ปชหติ น วินฺเทติ น พฺยนฺตีกโรติ
 น อนภาวํคเมตีติ^๘ น^๙ นิสฺสตี^{๑๐} ฯ ภควาติ คารวาทิวจฺจนํ ฯเปฯ

๑ ม. เอตถนฺตเร มุณีติ ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. อิตฺสทฺโท นตฺติ ฯ ๓ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ
 ๔ ม. โป. สมิตตฺตา ฯ ๕ ม. ย. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี ฯ
 ๖,๗ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ ๘ ม. อิตฺสทฺโท นตฺติ ฯ
 ๙-๑๐ ม. อิทํ ปาจทฺวํ นตฺติ ฯ

สจฺฉิกา ปณฺณตฺตติ ยทฺธิํ ภคฺวาติ ฯ เตนาห ภคฺวา
 น สเมสุ น โอเมสุ น อฺสุเสสุ วทเต มฺุณี
 สนฺโต โส วิตมจฺจโร นาเทติ น นิสฺสตีติ (ภคฺวา) ฯ
 ปณฺณรสนโม อตฺตทณฺทสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิตो ฯ

โสฬสโม สาริปุตตสุตตนิทเทโส^๑

[๘๘๑] น เม ทิฏฺฐโจ อิตโต ปุพฺพเพ (อิจฺจายสฺมา สาริปุตฺโต)
น สุตโต อุกฺท กสฺสจฺจิ
เอวํ วคฺคฺวโท^๒ สตฺถา
ตฺถลิตฺตา คณฺนิมาคโต ๕

[๘๘๒] น เม ทิฏฺฐโจ อิตโต ปุพฺพเพติ อิตโต ปุพฺพเพ^๓ น มยา
ทิฏฺฐจฺปุพฺโพ โส ภคฺวา อิมินา จกฺขุณา อิมินา อตฺตภาเวน ๕ ยทา
ภคฺวา ตาวตฺตีสฺภาเวน ปาโรจฺจตฺตกฺมฺมฺเล ปณฺฑกฺกมฺพลลิสฺสายํ วสฺสํ วุฏฺฐโจ
เทวคณฺปรีวฺโต มชฺเชน มณฺนิมเยน โสปาณฺเนน สงฺกสฺสทฺนคฺรํ โอติณฺโณ
อิมํ ทสฺสนํ ปุพฺพเพ น ทิฏฺฐโจติ น เม ทิฏฺฐโจ อิตโต ปุพฺพเพ ๕

[๘๘๓] อิจฺจายสฺมา สาริปุตฺโตติ อิจฺจาติ ปทสฺนฺธิ ปทสฺสคฺโค
ปทปาริปุริ อุกฺขรสมวಾಯิ พฺยณฺชนลิสฺสิฏฺฐจฺตา ปทานุปุพฺพตาเมตํ อิจฺจาติ ๕
อายสฺมาติ ปิยวจฺนํ คจฺจวจฺนํ สคฺการวสฺปปฺติสฺสวจฺนเมตํ อายสฺมาติ ๕
สาริปุตฺโตติ ตสฺส เถรสฺส นามํ สงฺขา สมณฺณมา ปณฺณตฺติ โวหาโร
นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นิสฺสุตฺติ พฺยณฺชนํ อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา
สาริปุตฺโตติ ๕

[๘๘๔] น สุตโต อุกฺท กสฺสจฺจิติ นาทิ ปฏฺฐิกฺเขโป ๕ อุกฺทาติ
ปทสฺนฺธิ ปทสฺสคฺโค ปทปาริปุริ อุกฺขรสมวಾಯิ พฺยณฺชนลิสฺสิฏฺฐจฺตา
ปทานุปุพฺพตาเมตํ อุกฺทาติ ๕ กสฺสจฺจิติ กสฺสจฺจ^๔ ๕ ตฺตติยสฺส วา พฺราหฺมณสฺส
วา เวสฺสสฺส วา สฺสทฺทสฺส วา คหฺภูจฺจสฺส วา ปพฺพชิตฺสฺส วา
เทวสฺส วา มนุสฺสสฺส วาติ น สุตโต อุกฺท กสฺสจฺจิ ๕

[๘๘๕] เอวํ วคฺคฺวโท สตฺถาติ เอวํ วคฺคฺวโท มจฺจรวโท เปมฺนียวโท

๑ ม. อถ สาริปุตตสุตตนิทเทโส วกฺขติ ๕

๒ ส. วคฺคฺวโท ๕

๓ ม. ... เม มยา น ทิฏฺฐจฺปุพฺโพ ๕

๔ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๕

ททยงคมาวโท กรวิกฤษมณชุสโร^๑ ฯ อัญจนคสมนุหาคโต โข ปน
 ตสส ภควโต มุขโต โฆโส นิจฉรติ วิสสโต^๒ จ สุวิญญโย^๓ จ
 มณชุ จ สวณียโย จ พินทุ จ อวิสารี จ คมภีโร จ นินฺนาทิจ จ ฯ
 ยทา^๔ ปริสํ โข ปน โส ภควา สเรณ วิญญาเปติ น ตสส^๕ พหิทฺธา
 ปริสาย โฆโส นิจฉรติ ฯ พุทฺทมสฺสโร โข ปน โส ภควา
 กรวิกภาณิตี เอวํ วคฺควโท ฯ สตุถาติ [๖] ภควา สตุถวาโท ฯ ยถา
 สตุถวาโท สตุเถ^๖ กนฺตารํ ตาเรติ โจรกนฺตารํ ตาเรติ วาฬกนฺตารํ
 ตาเรติ ทุฬภิกฺขกนฺตารํ ตาเรติ นิชฺทกนฺตารํ ตาเรติ อุตฺตทาเรติ
 นิตฺตทาเรติ ปตฺตทาเรติ เขมฺนตฺตภูมึ สมฺปาเปติ เอวเมว ภควา สตุถวาโท
 สตุเต กนฺตารํ ตาเรติ ชาติกนฺตารํ ตาเรติ ชฺรากนฺตารํ ตาเรติ
 พุยาธิกนฺตารํ ตาเรติ มรณฺโสภปริเทวทฺทกฺขโทมนสฺสุปายาสกนฺตารํ ตาเรติ
 ราคกนฺตารํ ตาเรติ โทสโมหฺมานทิกฺกุจิกิเลสทฺทจฺริตกนฺตารํ ตาเรติ
 ราคคหฺนํ ตาเรติ โทสโมหฺมานทิกฺกุจิคหฺนํ ตาเรติ กิเลสคหฺนํ ตาเรติ
 อุตฺตทาเรติ นิตฺตทาเรติ ปตฺตทาเรติ เขมฺนตํ อมตํ นินฺพพานํ สมฺปาเปตีติ
 เอวมฺปิ ภควา สตุถวาโท ฯ อถวา ภควา เนตา วินฺเตตา อญฺเณตา
 สญฺญาเปตา^๗ นิชฺชมาเปตา เปกฺขตา ปสาเทตาติ เอวมฺปิ ภควา
 สตุถวาโท ฯ อถวา ภควา อญฺปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อฺปฺปาเทตา
 อสณฺชาตสฺส มคฺคสฺส สณฺชเนตา อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา
 มคฺคณฺณ มคฺควิชฺฐ มคฺคโกวิทฺโท ฯ มคฺคานุกา จ ปน เอตฺรทฺธิ
 สาวกา วิหรนฺติ ปจฺจาสมฺนุหาคตาติ เอวมฺปิ ภควา สตุถวาโทติ เอวํ
 วคฺควโท สตุถา ฯ

๑ ม. กรวิกฤษมณชุโสโร ฯ ๒ ม. วิสฺฐุจโ จ ๓ ม. วิญญโย ฯ ๔ ม. ไป. ยถา ฯ
 ๕ ลี. ม. อสฺส ฯ ๖ ลี. ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร สตุถาติ ทิสฺสติ ฯ ๗ ม. สตุเต ฯ
 ๘ ลี. ม. ปณฺญาเปตา ฯ เอวมฺปิ ฯ

[๘๘๘] สเทวกสฺส โลกสฺสาติ สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส
สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺรหฺมณินฺยา ปชาย สเทวมนุสฺสาयाติ สเทวกสฺส
โลกสฺส ฯ

[๘๘๙] ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมาติ ยถา ภควนฺตํ ดาวตีสฺสวเน
ปารีจฺจนตตกมฺมุเล ปณฺชุกมฺพลลิสฺสายํ นิสินฺนํ ฐมฺมํ เทเสนฺตํ เทวตา
ปสฺสณฺติ ตถา มนุสฺสา ปสฺสณฺติ ฯ ยถา มนุสฺสา ปสฺสณฺติ ตถา
เทวตา ปสฺสณฺติ ฯ ยถา เทวานํ ทิสฺสติ ตถา มนุสฺसानํ ทิสฺสติ ฯ
ยถา มนุสฺसानํ ทิสฺสติ ตถา เทวานํ ทิสฺสตีติ เอวมฺปิ ยถา ทิสฺสติ
จกฺขุมา ฯ ยถา วา ปเนเต^๑ โภโกโต สมณพฺรหฺมณฺณา อทฺนฺตา
ทฺนฺตวณฺณเณน ทิสฺสณฺติ อสฺนฺตา สฺนฺตวณฺณเณน ทิสฺสณฺติ อฺนฺปสฺนฺตา
อฺปสฺนฺตวณฺณเณน ทิสฺสณฺติ อนิพฺพฺตา นิพฺพฺตวณฺณเณน ทิสฺสณฺติ ฯ

ปฏฺฐิรูปโก มตฺตติกา กุณฺฑโลว

โลหมาโสว^๒ สุวณฺณจฺจนโน

จฺรณฺติ โลเก ปรีวารจฺจนฺนา

อนฺโต อสุทฺธา พหิ โสภมานาติ ฯ

น ภควา เอวมฺปิ ทิสฺสติ ฯ ภควา ภูเตน ตจฺเจเน ตเถเน
ยถาเวเน อวิปรีเตเน สภาเวเน ทนฺโต ทนฺตวณฺณเณน ทิสฺสติ สฺนฺโต
สฺนฺตวณฺณเณน ทิสฺสติ อฺปสฺนฺโต อฺปสฺนฺตวณฺณเณน ทิสฺสติ นิพฺพฺโต
นิพฺพฺตวณฺณเณน ทิสฺสติ ฯ อกมฺปิ ตอิริยาปถา^๓ จ พุทฺธา ภควนฺโต
ปณฺธิสฺมปฺนฺนาติ เอวมฺปิ ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา ฯ อถวา ภควา
วิสุทฺทสทฺโท ภฺภูกิตฺติสทฺทลิลโก^๔ นาคภวเน จ สฺปณฺณภวเน จ
ยกฺขภวเน จ อสุรภวเน จ คนฺธพฺพภวเน จ มหाराชภวเน จ
อินฺทภวเน จ พฺรหฺมภวเน จ [๕] เอตาทิสฺโส^๕ จ ตาทิสฺโส จ ตโต

๑ ส. ปเนเก ฯ ๒ ม. โลหตุลลมาโสว ฯ ๓ ม. โป. ออกปิต ... ฯ

๔ ม. คต.. ฯ ๕ ม. เอตถนฺตเร เทวภวเน จาติ ทิสฺสณฺติ ฯ ๖ ม. เอทิสฺโส ฯ

จ ภียโยติ เอวมปิ ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา ฯ อถวา ภควา ทสฺพลเอหิ^๑
สมนฺนาคโตะ จตฺตฺหิ เวสสารชฺเชหิ จตฺตฺหิ ปฏฺฐิสฺมรฺภิทาหิ จหิ อภิญญาหิ
จหิ พุทฺธมฺเมหิ เตเชน จ พฺเลน จ कुเณน จ วิริเยน จ ปญฺญาय
จ ทิสฺสติ ญาตฺติ ปญฺญาตฺติ ฯ

ทฺูเร สนฺโต ปกาเสนฺติ ทิมวณฺโตว ปพฺพโต
อสนฺเตตฺถ น ทิสฺสนฺติ รตฺถี ชิตฺตา ยถา สราติ ฯ

เอวมปิ ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา ฯ

จกฺขุมาติ ภควา ปญฺจหิ จกฺขุหิ จกฺขุมา มํสจกฺขุนาปิ จกฺขุมา
ทิพฺพจกฺขุนาปิ จกฺขุมา ปญฺญาจกฺขุนาปิ จกฺขุมา พุทฺธจกฺขุนาปิ จกฺขุมา
สมนฺตจกฺขุนาปิ จกฺขุมา ฯ

กถํ ภควา มํสจกฺขุนาปิ จกฺขุมา ฯ มํสจกฺขุมาหิ ภควโตะ ปญฺจ
วณฺณา สวฺชฺชนฺติ นีโล จ วณฺเณ ปิตโก จ วณฺเณ โลหิตโก จ
วณฺเณ กโณห จ วณฺเณ โอหาโต จ วณฺเณ ฯ ยตฺถ จ ภควโตะ
อกฺขิลอฺมานิ ปตฺติฏฺฐิตานิ ตํ นีลํ โหติ สฺนํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺย
อุมฺมารปฺปฺพสมานํ^๒ ฯ ตสฺส ปฺรโต ปิตกํ โหติ สฺปิฏกํ สุวณฺณวณฺณํ
ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺย กณฺณการปฺปฺพสมานํ^๓ ฯ อฺภาโต จ อฺกฺขิกฺุปานิ
ภควโตะ โลหิตกานิ โหนฺติ สฺลโลหิตกานิ ปาสาทิกานิ ทสฺสเนยฺยานิ
อินฺทโคปกสมานานิ ฯ มชฺเฌ กณฺหํ โหติ สฺกณฺหํ อลฺลูขํ สินฺหุ^๔
ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺย อพฺริฏฺฐจกฺสมานํ^๕ ฯ ตสฺส ปฺรโต โอหาตํ โหติ
สฺโอหาตํ เสตํ ปณฺหารํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺย โอสธิตารกสมานํ ฯ เตน
ภควา ปากติเกน มํสจกฺขุนา อตฺตภาวปริยาปนฺเนน ปุริมฺสุจฺริตกมฺมา-
ภินิพฺพตฺเตน สมนฺตา โยชนํ ปสฺสติ ทิวาเจว รตฺติณฺจ ฯ ยทาปิ
จตฺรจกฺสมนฺนาคโตะ อนฺธกาโร โหติ สฺริโย จ อตฺถจกฺมิโต โหติ

๑ ม. ทสฺหิ พฺเลหิ ฯ ๒ ม. อุมฺาปฺปฺพสมานํ ฯ ๓ ม. กณฺณการปฺปฺพสมานํ ฯ
๔ ม. โป. สฺหุ^๔ ฯ ๕ ม. อพฺริฏฺฐจกฺสมานํ ฯ

กาฬปักโข^๑ จ อุโปสถโต โหติ ติพโพ จ วนสณฺโฑ โหติ มหา จ
 อกาลเมโฆ^๒ อพฺภุจฺจิตโต โหติ ฯ เอวฺรุเปปิ จตฺตฺรจฺจสฺมนฺนาคเต
 อนฺธกาเร สมนฺตา โยชนํ ปสฺสตี ฯ นตฺถิ โส กุญฺโฆ^๓ วา กวามฺํ วา
 ปากาโร วา ปพฺพโต วา คจฺฉเ วา ลตา วา อวฺรณํ รุปรานํ
 ทสฺสนาย ฯ เอกญฺเจ ติลผลํ นิมิตฺตํ กตฺวา ติลวาเท ปกฺขิเปยฺย
 ตณฺณเวว ติลผลํ อุทฺธเรยฺย ฯ เอวํ ปริสุทฺธํ ภควโต ปากตฺกํ
 มํสจฺกขุ ฯ เอวํ ภควา มํสจฺกขุณาปิ จกฺขุมา ฯ

กถํ ภควา ทิพฺเพน จกฺขุณาปิ จกฺขุมา ฯ ภควา ทิพฺเพน
 จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสตี จวมาเน
 อุปฺปชฺชมาเน ทิเน ปถิเต สฺวณฺณเณ ทุพฺพณฺณเณ สฺคเต ทุคฺคเต
 ยถากมฺมุเปค สตฺเต ปชานาตี อิเม วต โภโกโต สตฺตา กายทฺวจฺจริเตน
 สมนฺนาคตา วจฺจิทฺตฺจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทฺวจฺจริเตน สมนฺนาคตา
 อริยานํ อุปฺวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐจิกกา มิจฺฉาทิฏฺฐจิกกมฺมสฺมาทานา เต กายสฺส
 เกทา ปรมฺมรณฺนา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปนฺนา อิเม วา
 ปน โภโกโต สตฺตา กายสฺจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจฺจิสฺจฺจริเตน สมนฺนาคตา
 มโนสฺจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนฺอุปฺวาทกา สมนฺนาทิฏฺฐจิกกา
 สมนฺนาทิฏฺฐจิกกมฺมสฺมาทานา เต กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺนา สฺคตี สคฺคํ
 โลกํ อุปฺปนฺนาตี อิติ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน
 สตฺเต ปสฺสตี จวมาเน อุปฺปชฺชมาเน ทิเน ปถิเต สฺวณฺณเณ ทุพฺพณฺณเณ
 สฺคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมุเปค สตฺเต ปชานาตี ฯ อากงฺขมาโน จ
 ภควา เอกมฺปิ โลกธาตุมํ ปสฺเสยฺย เทวปิ โลกธาตุมํ ปสฺเสยฺย
 ติสฺโสปี โลกธาตุมํ ปสฺเสยฺย จตฺสฺโสปี โลกธาตุมํ ปสฺเสยฺย ปณฺจปิ
 โลกธาตุมํ ปสฺเสยฺย ทสฺปิ โลกธาตุมํ ปสฺเสยฺย วิสฺมปิ โลกธาตุมํ

๑ โป. กาฬปักโข ฯ

๒ ม. กาฬเมโฆ ฯ

๓ ส. กุญฺโฆ, ม. กุญฺโฆ ฯ

ปสเสยย ตีสมปิ โลกชาตุโย ปสเสยย จตตาสีสมปิ โลกชาตุโย
 ปสเสยย ปณณาสมปิ โลกชาตุโย ปสเสยย [๑] สหสสิมปิ จุฬนิกัง
 โลกชาตุํ ปสเสยย ทวิสหสสิมปิ มชฺฉิมิกัง โลกชาตุํ ปสเสยย
 ติสหสสิมปิ โลกชาตุํ ปสเสยย มหาสหสสิมปิ โลกชาตุํ ปสเสยย ฯ
 ส๒ ยาวตกั [๓] อากงเขยย ตาวตกั ปสเสยย ฯ เอวํ ปริสุทฺธ
 ภควโต ทิพพจกขุ ฯ เอวํ ภควา ทิพเพน จกขุณาปิ จกขุมา ฯ

กถํ ภควา ปณณาจกขุณาปิ จกขุมา ฯ ภควา มหาปณโณ
 ปุณฺณปณโณ หาสปณโณ ชวนปณโณ ติกขปณโณ นิพเพธิกปณโณ
 ปณณปปภาทกฺุสโล^๔ ปภินฺนณาโณ อธิคตปฏฺิสมภิทโ จตุเวสารชฺชปตฺโต
 ทสพลธารี ปุริสาสโภ ปุริสสีโห ปุริสนาโค ปุริสาชจโณ ปุริสธเรโยห
 อนนฺตธมาโณ อนนฺตเตโช อนนฺตยโส อทุโร^๕ มหทฺธโน ธนวา เนตา
 วิเนตา อนฺนเนตา สณฺณวาเปตา^๖ นิชฺฉมาเปตา เปกฺขตา^๗ ปสาเทตา ฯ โส
 ทิ ภควา อนฺนปฺนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา อสณฺชาตสฺส มคฺคสฺส
 สณฺชเนตา อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคณฺณ มคฺควิชู
 มคฺคโกวิทโ ฯ มคฺคานฺนคา จ ปนฺ เอตฺรทฺธิ สาวกา วิหรนฺติ ปจฺฉา
 สมนฺนาคตา ฯ โส ทิ ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกขุญฺจโต
 จาณญฺจโต จมฺมญฺจโต พฺรหฺมญฺจโต วตฺตตา ปวตฺตตา อตฺถสฺส นินฺนเนตา
 อมตสฺส ทาตา จมฺมสามิ ตถาคโต ฯ นตฺถิ ตสฺส ภควโต อฆาตํ
 อทฺธิจฺจํ อวิทฺตํ อสจฺฉิกตํ อมุสฺสิตํ^๘ ปณฺณาย ฯ อตีตานาคตปจฺจุปฺนฺนํ
 อุปาทาย สพฺเพ จมฺมา สพฺพากาเรณ พุทฺธสฺส ภควโต จาณมฺมุเข
 อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ ฯ ยงฺกิณฺนจฺจิ เหนยฺยํ นาม อตฺถิ ชานิตพฺพํ
 อตฺตตฺโต วา ปฺรตฺโต วา อุภยตฺโต วา ทิณฺนจฺฉมฺมิโก วา อตฺโต

๑ ม. เอตถนฺตเร สตมปิ โลกชาตุํ ปสเสยยาติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ
 ๓ ม. เอตถนฺตเร ปนสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๔ ม. ปณณปปภาทกฺุสโล ฯ ๕ ม. อทุโฆ ฯ
 ๖ ม. โป. ปณณวาเปตา ฯ ๗ ม. โป. เปกฺเขตตา ฯ ๘ ส. ม. อผลฺลิตํ ฯ เอวมฺมปริปี ฯ

อนโตนิมฺคฺคโปลิตานิ อปฺเปกฺจจฺจานิ อฺบุปฺปลานิ วา ปทุมฺมานิ วา ปุณฺธุริกาณิ
 วา อุทฺเท ชาตานิ อุทฺเท สํวทฺธฺมานิ สโมทกณฺฐิตานิ อปฺเปกฺจจฺจานิ
 อฺบุปฺปลานิ วา ปทุมฺมานิ วา ปุณฺธุริกาณิ วา อุทฺเท ชาตานิ อุทฺเท
 สํวทฺธฺมานิ อุทฺกา^๑ อจฺจุคฺคมฺม ติฏฺฐจฺจนฺติ อฺบุปฺลิตฺตานิ^๒ อุทฺเณน เหวเมว^๓
 ภควา พุทฺธจกฺขุณา โลกํ โวลเณนโต อทฺทส สตฺเต อปฺปรชฺกฺเข
 มหารชฺกฺเข ติกฺขินฺหฺริเย มฺุทินฺหฺริเย สุวกาเร ทฺวากาเร สุวิณฺญาปเย
 ทฺุวิณฺญาปเย อปฺเปกฺจฺเจ ปฺรโลกฺวชฺชภยทสฺสาวินฺ วิหรนฺเต ฯ [๔]
 ชานาติ ภควา อยํ ปุคฺคโล รากฺจริโต อยํ โทสจริโต อยํ โมหจริโต
 อยํ วิตกฺกจริโต อยํ สทฺธาจริโต อยํ ฅาณจริโตติ ฯ รากฺจริตฺส
 ภควา ปุคฺคลฺสฺส อสุภกถํ กเถติ ฯ โทสจริตฺส ภควา ปุคฺคลฺสฺส
 เมตฺตภาวณํ อาจิกฺขติ ฯ โมหจริตํ^๕ ภควา ปุคฺคลํ อุทฺเทเส ปฺริปฺจุฉาย
 กालเณน ฅมฺมสฺสวเน กาลเณน ฅมฺมสากฺจฉาย ครุสํวเส นินฺเวเสติ ฯ
 วิตกฺกจริตฺส ภควา ปุคฺคลฺสฺส อานาปานสฺสตี อาจิกฺขติ ฯ สทฺธา-
 จริตฺส ภควา ปุคฺคลฺสฺส ปาสาหนียํ นิมิตฺตํ อาจิกฺขติ พุทฺธสุโพธิ
 ฅมฺมสุฅมฺมตํ สงฺฆสฺสปฏิบัติตี ลีลานิ จ อตฺตโน ฯ ฅาณจริตฺส ภควา
 ปุคฺคลฺสฺส วิปฺสฺสนานิมิตฺตํ อาจิกฺขติ อนิจฺจการํ ทฺุขการํ อนตฺตการํ ฯ
 เสเล ยถา ปพฺพตมฺุทฺธนิฏฺฐิตโต
 ยถาปิ ปสฺเส ฅนตํ สมฺนฺตโต
 ตฺุญฺปมํ ฅมฺมมยํ สุเมธ^๖
 ปาสาหนารุยฺห สมฺนฺตจกฺขุ
 โสกาวิกิณฺณ^๗ ฅนตมเปตโสโก
 อเวกฺขสฺสุ ชาติชฺราภิฏฺฐนฺติ ฯ

๑ ม. อุทกํ ฯ   ๒ ม. อบุปฺลิตฺตานิ ฯ   ๓ ม. เหวเมว ฯ
 ๔ ม. เอตฺถนฺตเร อปฺเปกฺจฺเจ น ปฺรโลกฺวชฺชภยทสฺสาวินฺ วิหรนฺเตติ ทิสฺสนฺติ ฯ
 ๕ ม. โป. โมหจริตฺส ภควา ปุคฺคลฺสฺส ... ฯ   ๖ โป. สุเมธโส ฯ
 ๗ ม. ย. โสกาวิกิณฺณ ฯ

เอวํ ภควา พุทฺธจกฺขุณาปี จกฺขุมา ฯ

กถํ ภควา สมฺนุตจกฺขุณาปี จกฺขุมา ฯ สมฺนุตจกฺขุ วุจฺจติ
สพฺพญญตฺตยาณํ ฯ ภควา สพฺพญญตฺตยาณน อฺเปโต สมฺเปโต
อฺปคโต สมฺปคโต อฺปปนฺโน สมฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต ฯ

น ตสฺส อธิฏฺฐมิตฺตํ กิณฺฉิ
อโถ อวิญญาตมชานิตพฺพํ
สพฺพํ อภินฺฉาสี ยทตฺถิ เนยฺยํ
ตถาคโต เตน สมฺนุตจกฺขุติ ฯ

เอวํ ภควา สมฺนุตจกฺขุณาปี จกฺขุมาติ ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา ฯ

[๘๕๐] สพฺพํ ตมํ วิโนทตฺวาติ สพฺพํ ราคตมํ โทสตมํ
โมหตมํ มานตมํ ทิฏฺฐิตมํ กิเลสตมํ ทฺวจริตตมํ อนุชกรณํ อจกฺขุกรณํ
อญาณกรณํ ปญฺญานโรธิกํ วิฆาตปฏฺธิกํ อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ ปนฺนุทิตฺวา^๑
ปชฺชิตฺวา^๒ วิโนทิตฺวา^๓ พฺยนฺตีกิริตฺวา อนภาวํคเมตฺวาติ สพฺพํ ตมํ
วิโนทตฺวา ฯ

[๘๕๑] เอโกว รติมชฺชคาคติ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก
อหฺตฺติยญฺเฐน เอโก ตณฺหยา ปหานญฺเฐน เอโก เอกนฺตวீตฺราโคติ
เอโก เอกนฺตวীตโหโสติ เอโก เอกนฺตวীตโมหฺติ เอโก เอกนฺตนิกฺกิลโสติ
เอโก เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก เอโก อนฺตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ
อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ฯ

กถํ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ฯ ภควา ททฺโรว สมานो
สุสฺสกาพฺเภาโส ภทฺเทน^๔ โยพฺพญฺเฐน สมฺนฺนาคโต ปจฺเมน วยสา
อกามกานํ มาตาปิตฺูนํ อสฺสุมฺขานํ รุทฺนฺตานํ วิลปนฺตานํ ญาติสงฺฆํ
ปหาย สพฺพํ ยสฺปฺลิโพธํ^๕ ฉินฺทิตฺวา ปฺตฺตทวารปฺลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา

๑ ม. ย. นทิตฺวา ปนฺนุทิตฺวา ฯ   ๒ ม. ชทิตฺวา ฯ   ๓ ส. ม. วิโนทตฺวา ฯ
๔ ม. ภทฺเรน โยพฺพญฺเฐน ฯ   ๕ ม. ฆราวาสปฺลิโพธํ ฯ

ผาติป्लीโพธं ฉินฺหิตฺวา มิตฺตามจฺจป्लीโพธं ฉินฺหิตฺวา สนนฺธิป्लीโพธं
 ฉินฺหิตฺวา เกสมสฺสํ อโหเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา
 อคารสฺมา อนคาริยं ปพฺพชิตฺวา อากิณฺจนภาว^๑) อุกฺคนฺตฺวา เอโก
 จรติ วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ เอวํ ภควา
 ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ฯ

กถํ ภควา อหุติยญฺเจน เอโก ฯ โส เอวํ ปพฺพชิตฺ สมานิ
 เอโก อรณฺณวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสฺนานิ ปฏฺฐิสฺเสวติ อปฺปสทฺทฺทานิ
 อปฺปนิกฺโขไสยานิ วิชนฺวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏฺฐิสฺสลาณสสารูปฺพานิ
 โส [๒] เอโก คจฺฉติ เอโก ติฏฺฐติ เอโก นิสฺสีหติ เอโก เสยฺย
 กปฺเปติ เอโก คามํ ปิณฺฑทฺาย ปวิสฺสีติ เอโก ปฏฺฐิกฺกมฺมติ เอโก รโห
 นิสฺสีหติ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐจฺจติ เอโก จรติ [๓] วิหฺรติ อิริยติ
 วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ เอวํ ภควา อหุติยญฺเจน เอโก ฯ

กถํ ภควา ตณฺหทฺาย ปทานญฺเจน เอโก ฯ โส เอวํ เอโก
 อหุติโย อปฺปมตฺโต อาตปิ ปหิตตฺโต วิหฺรนฺโต นชฺชา เนรณฺชราย
 ตีเร โพธิรุกฺขมฺมูลे มหาปชานํ ปทหนฺโต มารํ สเสนํ [๔] นมุจฺฉิ
 ปมตฺตพฺนุํ วิชฺมิตฺวา ตณฺหํ ชาลินี สริตํ [๕] วิสฺตฺตํ ปชฺหติ
 วินฺเทติ พฺยณฺตีกโรติ อนภาวจฺจเมตี^๖ ฯ

ตณฺหาหุติโย ปุริโส ทีฆมทฺธาน สํสรํ
 อิตฺถภาวณฺณธมฺมาภาวํ สํสาร์ นาทิวตฺตติ
 เอตฺมาทีนฺว ฅตฺวา ตณฺหํ ทุกฺขสฺส สฺมภาวํ
 วีตตฺถิณฺห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปรีพฺพเชติ ฯ

เอวํ ภควา ตณฺหทฺาย ปทานญฺเจน เอโก ฯ

๑ ม. อภิณฺจนภาวํ ฯ

๒ ม. เอตฺถนฺตเร เอโก จรตีติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ย. เอตฺถนฺตเร เอโกติ ทิสฺสติ ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร กณฺหนฺติ ทิสฺสติ ฯ

๕ ม. เอตฺถนฺตเร วิสฺริตฺตติ ทิสฺสติ ฯ

๖-๖ ม. ปชฺหติ วินฺเทติ พฺยณฺตีกโรติ อนภาวจฺจเมตี ฯ

กถํ ภควา เอกนตวีตธาโคติ เอโก ๑ ราคสฺส ปหีนตฺตา
เอกนตวีตธาโคติ เอโก ๑ โทสสฺส ปหีนตฺตา เอกนตวีตโทโสติ เอโก ๑
โมหสฺส ปหีนตฺตา เอกนตวีตโมโหติ เอโก ๑ กิเลสานํ ปหีนตฺตา
เอกนตนิกกิเลสโสติ เอโก ๑

กถํ ภควา เอกายนมหคฺคํ คโตติ เอโก ๑ เอกายนมหคฺโค วุจฺจติ
จตฺตารโ สติปฏฺจฺจนา จตฺตารโ สมนมปฺปชานา จตฺตารโ อิทธิยปฺปาทา
ปณฺจนิหฺริยานิ ปณฺจ พฺลานิ สตฺต โฟชฺฌงฺคา อริโย อฏฺฐจฺงฺคิโก
มหคฺโค ๑

เอกายนํ ชาติขยฺนตฺทสฺสี
มหคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปี
เอเตน มคฺเคน อตฺริสฺสุ^๑ ปุพฺเพ
ตฺริสฺสนฺติเยว^๒ ตฺรนฺติ โอมฺนฺติ ๑

เอวํ ภควา เอกายนมหคฺคํ คโตติ เอโก ๑

กถํ ภควา เอโก อนุตฺตรํ สมนฺสสมฺโพธิ อภิสสมฺพุทฺโธติ เอโก ๑
โพธิ วุจฺจติ จตฺตุสฺส มคฺเคสฺส ฌาณํ ปณฺณา^๓ ปณฺณินฺหฺริยํ ปณฺณาพลํ
ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค วิมฺสา วิปฺสฺสนา สมนฺมาทิฏฺฐิ ๑ ภควา เตน
โพธิฌาเณน สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ พุชฺฌมิ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ
พุชฺฌมิ สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ พุชฺฌมิ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ พุชฺฌมิ
๑เป๑ ชาติปจฺจยา ชรามรณฺนฺติ พุชฺฌมิ อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรโธติ
พุชฺฌมิ ๑เป๑ ชาตินิโรธา ชรามรณฺนิโรโธติ พุชฺฌมิ อิํ ทุกฺขนฺติ พุชฺฌมิ
อยํ ทุกฺขสมฺมุทยติ พุชฺฌมิ อยํ ทุกฺขนิโรโธติ พุชฺฌมิ อยํ ทุกฺขนิโรธ-
คามินิ ปฏฺฐิปทาติ พุชฺฌมิ อิเม อาสวาติ พุชฺฌมิ อยํ อาสวสมฺมุทยติ
พุชฺฌมิ อยํ อาสวนิโรโธติ พุชฺฌมิ อยํ อาสวนิโรธคามินิ ปฏฺฐิปทาติ

๑ ม. ตฺริสฺสุ ๑   ๒ ม. ตฺริสฺสนฺติ เย จ ๑   ๓ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ ๑

พฺชุณฺณิ อิมะ ชมฺมา อภิญฺเวยยาติ พฺชุณฺณิ อิมะ ชมฺมา ปริญฺเวยยาติ
 พฺชุณฺณิ อิมะ ชมฺมา ปหาตพฺพาติ พฺชุณฺณิ อิมะ ชมฺมา ภาเวตพฺพาติ
 พฺชุณฺณิ อิมะ ชมฺมา สจฺฉิกาตพฺพาติ พฺชุณฺณิ ฉนฺนํ ผลฺสายตนาณํ
 สมฺภยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ พฺชุณฺณิ
 ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธาณํ สมฺภยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ
 อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ พฺชุณฺณิ จตฺนฺนํ มหาภูตानญฺจ^๒ สมฺภยญฺจ
 อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ พฺชุณฺณิ ยงฺกิณฺจ
 สมฺภยชฺมมํ สพฺพนฺตํ นิโรธชฺมมฺนฺติ พฺชุณฺณิ ฯ อถวา ยงฺกิณฺจ
 พฺชุณฺณิตพฺพํ [๓] ปฏฺฐิพฺชุณฺณิตพฺพํ สมฺพฺชุณฺณิตพฺพํ อธิคฺนตพฺพํ ผลฺลิตพฺพํ^๔
 สจฺฉิกาตพฺพํ สพฺพนฺตํ เตน โปธิฉาณฺเนน พฺชุณฺณิ อญฺพฺชุณฺณิ ปฏฺฐิพฺชุณฺณิ
 สมฺพฺชุณฺณิ สมฺมาพฺชุณฺณิ อธิคจฺฉิ ปฏฺฐิลภี^๕ ผลฺลีสึ^๖ สจฺฉิกาสิ^๗ เอว
 ภควา เอโก อญฺตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ฯ

รติมฺชฺฉคฺคาติ รตินฺติ เนกฺขมฺมรตี ปวิเวกรตี^๘ อุปสมรตี
 สมฺโพธิรตี อชฺฉคฺคา [๙] อธิคจฺฉิ ผลฺลีสึ^๖ สจฺฉิกาสิ^๗ เอโก
 รติมฺชฺฉคฺคา ฯ เตนาห สาริปุตฺตตฺเถโร

สทฺเวกฺสฺส โลกฺสฺส ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา
 สพฺพํ ตมํ วิโนทฺเตตฺวา เอโก^{๑๐} รติมฺชฺฉคฺคาติ ฯ

[๘๙๒] ตํ พุทฺธํ อสิตํ ตาที อกฺขํ คณฺนิมาคตํ

พหุณฺนมิตฺ พหุณฺนํ อตฺถิ ปญฺเฬน อาคมํ ฯ

[๘๙๓] ตํ พุทฺธํ อสิตํ ตาทินฺติ พุทฺโธติ โย โส ภควา
 สยมฺภู อนาจรียโก ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺสุ ชมฺเมสฺสุ สามํ สจฺจานิ

๑-๑ ม. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. จสฺสทฺโท นตฺถิ ฯ
 ๓ ม. เอตฺถนฺตเร อญฺพฺชุณฺณิตพฺพนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๔ ม. ผลฺลิตพฺพํ ฯ
 ๕ ม. อโย ปาโล นตฺถิ ฯ ๖,๖ ม. ผลฺลีสึ ฯ ๗ ส. สจฺฉากาสิ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
 ๘ ม. วิเวกรตี ฯ ๙ ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร สมฺชฺฉคฺคาติ ทิสฺสติ ฯ ๑๐ ยฺ. เอโก จ ฯ

สุเขปี ตาหิ ทุกเขปี ตาหิ ๑ เอกญเจ^๑ พาหิ คนฺเชน ลิมเปยฺยํ
เอกญเจ พาหิ วาสิยา ตจฺเจยฺยํ ๑ อมฺกสฺมึ นตฺถิ ราโค อมฺกสฺมึ
นตฺถิ ปฏฺธิมฺ ๑ อนฺนยปฏฺธิมฺวิปฺพีเน อุกฺขมาตินิกฺขมาติวีตฺวตฺโต อนฺุโรธ-
วีโรธสมตฺติกนฺุโต ๑ เอวํ ภควา อิกฺขจฺานิกฺขเจ ตาหิ ๑

กถํ ภควา จตฺตาวีตฺติ ตาหิ ๑ ภควโต^๒ ราโค จตฺโต วนฺุโต
มฺุตฺโต ปฺพีเน ปฏฺธินิสฺสฏฺโง ๑ โทโส โมเห โกธ อฺุปนาโท มกฺโข
ปฟ้าโส อิสฺสา มจฺฉริยํ มายา สาเจยฺยํ ฌมฺโฆ สารมฺโฆ มาโน
อติมานो มโห ปมาโท สพฺเพ กิเลสฺสา สพฺเพ ทฺุจจริตา สพฺเพ ทรธา
สพฺเพ ปริฟ้าหา สพฺเพ สนฺุตาปา สพฺพากุสลาภิสฺงฺขารา จตฺตา วนฺุตา
มฺุตฺตา ปฺพีนา ปฏฺธินิสฺสฏฺจา ๑ เอวํ ภควา จตฺตาวีตฺติ ตาหิ ๑

กถํ ภควา ตินฺุณฺาวีตฺติ ตาหิ ๑ ภควา กาโมฆํ ตินฺุณฺ ภาโวฆํ
ตินฺุณฺ ทิกฺขโงฆํ ตินฺุณฺ อวิชฺโซฆํ ตินฺุณฺ สพฺพสฺสํสารปถํ ตินฺุณฺ
อฺุตฺตตินฺุณฺ^๓ นิตฺตตินฺุณฺ อตฺติกนฺุโต สมตฺติกนฺุโต วีตฺวตฺโต ๑ โส
วฺุจฺจวาโส จินฺุณฺจโรณฺ คตฺทฺุโร คตฺทฺิโส คตฺโกฏฺทฺิ^๔ ปาลิตพฺรหฺมจริโย
อฺุตฺตมทิกฺขลิปฺตฺโต ภาวิตมคโค ปฺพีนิกิเลโส ปฏฺธิวิทฺทากุโป สจฺฉิกต-
นิโรธ ๑ ทฺุกฺข์ ตสฺส ปริณฺุฆาตํ สมฺุทโย ปฺพีเน มคฺโค ภาวิต
นิโรธ สจฺฉิกโต อภินฺุญเญยฺยํ อภินฺุญฆาตํ ปริณฺุญเญยฺยํ ปริณฺุฆาตํ
ปหาตพฺพํ ปฺพีนํ ภาเวตพฺพํ ภาวิตํ สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกตํ ๑ โส
อฺุกฺขิตตฺตปฺลิโฆ^๕ สฺงฺกิณฺุณฺปริกฺโข อพฺพุเพฺหสิโก นิสฺคคโคไฟ อริโย ปนฺุหนทฺุช
ปนฺุหนภาโร วิสณฺุญฺุตฺโต ปณฺุญจฺุควิปฺพีเน จพฺงฺคสมนฺุหนาคโต เอกการกฺโข
จตฺตราปสฺเสโน ปนฺุณฺุณฺปจฺเจกสจฺจโง^๖ สมวยสฺฏฺเจสโน อนาวิลสฺงฺกโป
ปสฺสทฺุชกายสฺงฺขารो สฺุวิมฺุตฺตจิตฺโต สฺุวิมฺุตฺตปณฺุโณ เกวลี วุสิตฺวา
อฺุตฺตมปฺริโส ปรมฺุปฺริโส ปรมฺุปฺตฺติปฺตฺโต ๑ โส เหนว อัจฉินาติ^๗ น

๑ ม. เอกจเจ ๑ ๒ ม. ภควตา ๑ ๓ ยฺ. อยฺ ปาโง นตฺถิ ๑ ๔ ม. คตฺโกฏฺทฺิโย ๑
๕ ม. ปฏฺธิม ๑ ๖ ส. ม. ปนฺุหนปจฺเจกสจฺจโง ๑ ๗ ม. อัจฉินติ ๑

อปจินาติ^๑ อปจินิตวา จีโต เนว ปชหติ น อุปาทียติ ปชหิตวา จีโต
 เนว วิสิเนติ^๒ น อสุสิเนติ วิสิเนตวา จีโต เนว วิรูปเตติ^๓ น
 สนฺธูปเตติ วิรูปเตตวา จีโต อสฺสเกขเน สีสฺสกขนฺธเน สมนฺนาคตตฺตตา จีโต
 อสฺสเกขเน สสมาทิกขนฺธเน สมนฺนาคตตฺตตา จีโต อสฺสเกขเน ปญฺญาทิกขนฺธเน
 สมนฺนาคตตฺตตา จีโต อสฺสเกขเน วิมุตฺตติกขนฺธเน สมนฺนาคตตฺตตา จีโต
 อสฺสเกขเน วิมุตฺตติธฺมาณทสฺสนกขนฺธเน สมนฺนาคตตฺตตา จีโต สจฺจํ
 ปฏฺฐิปาทียิตวา^๔ จีโต เอวํ สมติกุกมิตฺวา จีโต กิเลสคคฺคิ ปรียาทียิตวา^๕
 จีโต อปรีคมนตาย จีโต กุญฺน์^๖ สสมาทาย จีโต มุตฺตติปฏฺฐิสฺสวณตาย^๗ จีโต
 เมตฺตตายน ปาริสฺสุทฺธิยา จีโต กรุณฺณาย ปาริสฺสุทฺธิยา จีโต มุทิตายน
 ปาริสฺสุทฺธิยา จีโต อุปกฺกขาย ปาริสฺสุทฺธิยา จีโต อจฺจนตปาริสฺสุทฺธิยา จีโต
 อกมฺมณฺณตายน^๘ ปาริสฺสุทฺธิยา จีโต วิมุตฺตตตฺตตา จีโต สนฺตฺตฺติตตฺตตา จีโต
 ขนฺธปรียนฺเต จีโต ธาตฺตฺตปรียนฺเต จีโต อายตนปรียนฺเต จีโต
 คตฺตปรียนฺเต จีโต อุปฺปตฺตติปรียนฺเต จีโต ปฏฺฐิสนฺธิปรียนฺเต จีโต
 ภวปรียนฺเต จีโต สํสาร์ปรียนฺเต จีโต วฏฺฏฺฏปรียนฺเต จีโต อนฺติมภเว
 จีโต อนฺติมสมุสฺสเย จีโต อนฺติมเทหฺชโร ภควา ฯ

ตสฺสายํ ปจฺฉิมโก ภโว จริมฺยํ สมุสฺสโย
 ชาติมรณสํสาร์โ นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพภโวติ ฯ

เอวํ ภควา ตินฺณนาวิติ ตาทิ ฯ

กถํ ภควา มุตฺตตาวีติ ตาทิ ฯ ภควโต รากา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
 สุวิมุตฺตํ ฯ โทสา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯ โมหทา จิตฺตํ มุตฺตํ
 วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯ โกธา อุปนาทา มกฺขา ปฟ้าสา อีสฺสาย มจฺฉริยา
 มายาย ส่าเจยฺยา ธมฺภา สาร์มภา มานา อติมานา มทา ปมาทา

---

๑ ม. อปจินติ ฯ   ๒ ม. สัสสิพหติ ฯ   ๓ ม. วิรูป ฯ   ๔ ม. สมปฏฐิปาทียิตวา ฯ
 ๕ ม. ปรียาทียิตวา ฯ   ๖ ม. กุญฺน์ ฯ   ๗ ม. มุตฺตต ... ฯ
 ๘ ส. ม. อตมฺมยตายน ฯ

สพฺพกิเลสํเหติ สพฺพทุจฺจริเตเหติ สพฺพทรเณเหติ สพฺพปริฟ้าเหติ
 สพฺพสนฺดาเปเหติ สพฺพากุสลาภิสงฺขารเหติ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ ๑
 เอวํ ภควา มุตฺตาวีติ ตาหิ ๑

กถํ ภควา ตํนิทฺเทเสสา ตาหิ ๑ ภควา สีเล สติ สีลวาทิ
 ตํนิทฺเทเสสา ตาหิ ๑ สทฺธาย สติ สทฺธโรติ ตํนิทฺเทเสสา ตาหิ ๑ วิริเย สติ
 วิริยวาทิ ตํนิทฺเทเสสา ตาหิ ๑ สติยา สติ สติมาติ ตํนิทฺเทเสสา ตาหิ ๑
 สมาริสุมี สติ สมาริโตติ ตํนิทฺเทเสสา ตาหิ ๑ ปญฺญาย สติ ปญฺญวาทิ
 ตํนิทฺเทเสสา ตาหิ ๑ วิชฺชาย สติ เตวิชฺไชติ ตํนิทฺเทเสสา ตาหิ ๑
 อภิญฺญาย สติ ฉพฺภิญฺโอบติ ตํนิทฺเทเสสา ตาหิ ๑ พลํ สติ ทสพลโลติ
 ตํนิทฺเทเสสา ตาหิ ๑ เอวํ ภควา ตํนิทฺเทเสสา ตาหิ ๑ ตํ พุทฺธํ อสิตํ
 ตาหิ ๑

[๘๙๖] อकुหํ คณิมาคตฺนุติ อकुโหติ ตีณิ กุหนวตฺถุณิ ปจฺจย-
 ปฏฺฐิสฺสวณฺสงฺขาตํ ปฏฺฐิสฺสวณฺสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ อิริยาปถสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ
 สามนฺตชปฺปนฺสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ ๑

กตมํ ปจฺจยปฏฺฐิสฺสวณฺสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ ๑ อิจฺจ คหปติกา ภิกฺขุ
 นิมนฺเตนฺตุติ จีวรปิณฺฑทฺปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภาสชฺชชฺชปริกฺขารเหติ ๑ โส
 ปาปิจฺฉิ อิจฺฉาปกโต อตฺถิโก จีวรปิณฺฑทฺปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-
 ภาสชฺชชฺชปริกฺขารานํ ภิชฺชโยกมฺยตํ อุปาหาย จีวรํ ปจฺจกฺขชาติ ปิณฺฑทฺปาตํ
 ปจฺจกฺขชาติ เสนาสนํ ปจฺจกฺขชาติ คิลานปจฺจยภาสชฺชชฺชปริกฺขารํ ปจฺจกฺขชาติ ๑
 โส เอวมาห กิ สมนฺตสุส มหคฺเชน จีวเรน เอตํ สารูปํ ยํ สมฺโน
 สุสํมา วา สงฺการกฺกุฎา วา ปาปณิกา วา นนฺตกาณิ อุจฺฉินฺตีวา
 สงฺฆาภูมिํ กริตฺวา ฐาเรยฺย กิ สมนฺตสุส มหคฺเชน ปิณฺฑทฺปาเตน เอตํ
 สารูปํ ยํ สมฺโน อุจฺฉาจรียาย ปิณฺฑทฺธิยาโลเปน ชีวิกํ กปฺเปยฺย กิ

๑ ม. ทสพล ๑

สมณัสส มหคฺเชน เสนาสเนน เอตํ สารูปํ ยํ สมโณ รุกฺขมุลิกो
 वा อสฺส โสธานีโก वा อพฺโภกาสิโก वा ก็ สมณัสส มหคฺเชน
 คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารเณ เอตํ สารูปํ ยํ สมโณ ปฺฐิมุตฺเตน
 หริตกีขณฺเฑน โอสถํ กรเยยาติ ตทฺปาทาย ลฺลฺลํ จีวรํ ธาเรติ ลฺลฺลํ
 ปิณฺฑปาทํ ภูษชฺติ^๑ ลฺลฺลํ เสนาสนํ ปฏฺฐิสเวติ ลฺลฺลํ คิลานปจฺจย-
 เภสชฺชปริกฺขารํ ปฏฺฐิสเวติ ฯ ตเมเนํ คหปติกา เอวํ ชานนฺติ
 อयํ สมโณ อปฺปิจฺโฉ สนฺต
 ฐตฺวาโทติ^๒ ภูษโย ภูษโย นิมนฺเตนฺติ จีวรปิณฺฑปาทเสนาสนคิลาน-
 ปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารเหิ ฯ โส เอวมาห ติณฺณํ สมฺมุขีภาวา สทฺโธ
 กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ สทฺธาย สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต
 พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ เทยฺยธมฺมสฺส สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ
 ปุณฺณํ ปสวติ ทกฺขิณฺเณยฺยานํ สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ
 ปสวติ ตฺมฺหากณฺเจวํ สทฺธา อตฺถิ เทยฺยธมฺโม จ สํวิชฺชติ อหณฺจ
 ปฏฺฐิคคาทโก สจาทํ น ปฏฺฐิคคเสสสามิ เอวํ ตฺมฺเมห ปุณฺณเณน
 ปริพาหิรา ภวิสฺสถ น มยฺหํ อิมินา อตฺถิ อปฺิจ ตฺมฺหากํเยว
 อนฺนํกมฺปาย ปฏฺฐิคคณฺหามิตี ตทฺปาทาย พหุํปิ จีวรํ ปฏฺฐิคคณฺหาติ
 พหุํปิ ปิณฺฑปาทํ ปฏฺฐิคคณฺหาติ พหุํปิ เสนาสนํ ปฏฺฐิคคณฺหาติ
 พหุํปิ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปฏฺฐิคคณฺหาติ ฯ ยา เอวรूपํ
 ภากุฏฺฐิกา ภากุฏฺฐิยํ กุหนา กุหายนา กุหิตตฺตํ อิทํ วุจฺจติ^๓ ปจฺจย-
 ปฏฺฐิสเวณสงฺฆาตํ กุหนวตฺถุ ฯ

กตมํ อิริยาปถสงฺฆาตํ กุหนวตฺถุ ฯ อิทกจฺโจ ปาปิจฺโฉ
 อิจฺฉापโกโต สมฺภาวนาธิปฺปาโย เอวํ มํ ชโน สมฺภาเวสฺสตีติ คมนํ
 สณฺจเปติ จานํ สณฺจเปติ นิสชฺชํ สณฺจเปติ เสยฺย^๔ สณฺจเปติ ปณฺธิชฺาย

๑ ม. ปริภุชชติ ฯ

๒ ม. ฐตฺวาโทติ ฯ

๓ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๔ ม. สยน์ ฯ

กุกหนวตถุ ๑

พุทฺธสฺส ภควโต อิมานิ ตีณิ กุกหนวตถุณิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺหานิ
วูปสนฺทานิ ปฏิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกาณิ ฌาณคฺคิณา ททฺธมา
ตสฺมา พุทฺโธ อุกฺโขติ อุกฺโข ๑

[๘๕๗] คณิมาคตฺนฺติ คณิ์ติ คณิ์ ๑ ภควา คณาจริโยติ
คณิ์ ๑ คณสฺส สตฺถาติ คณิ์ ๑ คณํ ปฺริหฺรตีติ คณิ์ ๑ คณํ โอวทตีติ
คณิ์ ๑ คณํ อนุสาสตีติ คณิ์ ๑ วิสาร์โท คณํ อุปฺสงฺกมตีติ คณิ์ ๑
คณสฺส สฺสฺสฺสฺสตี โสตํ โอททติ อญฺญาจิตฺตํ อุปฺญฺจเปตีติ คณิ์ ๑ คณํ
อกฺสลา วุฏฺฐาเปตฺวา กุสฺเส ปตฺติญฺจเปตีติ คณิ์ ๑ ภิกฺขุคณสฺส คณิ์ ๑
ภิกฺขุณีคณสฺส คณิ์ ๑ อุปาสกคณสฺส คณิ์ ๑ อุปาสิกาคณสฺส คณิ์ ๑
ราชคณสฺส คณิ์ ๑ ขตฺติยคณสฺส คณิ์ ๑ พฺราหฺมณคณสฺส คณิ์ ๑
เวสฺสคณสฺส คณิ์ ๑ สฺสุทฺทคณสฺส คณิ์ ๑ พฺรหฺมคณสฺส คณิ์ ๑
เทวคณสฺส คณิ์ ๑ ๑สงฺฆิ์ คณิ์ คณาจริโย อาคโต อุปาคโต สมฺปาคโต
สมฺปตฺโต ๑ สงฺกสฺสนคฺรณฺติ อุกฺโข คณิมาคตํ ๑

[๘๕๘] พฺหุณฺนมิตฺ พฺทฺธานนฺติ พฺหุณฺนฺติ^๑ พฺหุณฺนํ ขตฺติยานํ
พฺราหฺมณานํ เวสฺसानํ สฺสุทฺทานํ คหฺญฺจานํ ปพฺพชิตานํ เทวานํ
มนุสฺसानํ ๑ พฺทฺธานนฺติ พฺทฺธานํ พฺทฺทจฺจวานํ ปฺริจาริกานํ^๒ ลิสฺसानนฺติ
พฺหุณฺนมิตฺ พฺทฺธานํ ๑

[๘๕๙] อตฺถิ ปญฺเฬน อาคมนฺติ ปญฺเฬน อตฺถิโก อาคโตมฺหิ
ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺตกาโม อาคโตมฺหิ ปญฺหํ โสตฺตกาโม อาคโตมฺหิตี อวมฺปิ
อตฺถิ ปญฺเฬน อาคมํ ๑ อถฺวา ปญฺหตฺถิกานํ ปญฺหปุจฺฉกานํ^๔ ปญฺหํ
โสตฺตกาแมนํ อาคมนํ อภิกฺกมนํ อุปฺสงฺกมนํ ปยฺริฐปาสนา ลียาตี^๕

๑-๑ ม. ไป. สงฆิ์ คณิ์ คณาจริยิ์ อาคตฺนฺติอุปคตํ สมฺปคตํ สมฺปปฺนฺนํ ๑

๒ ม. อยู่ ปาโล นตฺถิ ๑ ๓ ม. ปฺริจาริกานํ ๑

๔ ม. ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺตกาแมนํ ๑ ๕ ม. ปยฺริฐปาสนํ ลียา อตฺถิตี ๑

เอวมปิ อตถิ ปณฺเฬน อาคมฺ ๑ อถว ปณฺหาคโม ตฺยหํ อตถิ
[๑] ตฺวมถิ อลมตฺโต มยา ปุจฺฉิตํ กเถตุํ วิสฺสชฺเชตฺตุํ วตฺตฺสเสตฺ๑
ภารนฺติ เอวมปิ อตถิ ปณฺเฬน อาคมฺ ๑ เตนนาห สารีปฺตฺตฺเถโร

ตํ พุทฺธํ อสิตํ ตาถิ อภุทํ คณฺนิมาคตํ

พหุณฺนมิตฺ พหุชานํ อตถิ ปณฺเฬน อาคมนฺติ ๑

[๔๐๐] ภิกฺขุโน วิชฺฉิคุจฺจโต ภชโต ธิตฺตมาสนํ

รฺกฺขมฺมูลํ สุสานํ วา ปพฺพตฺตานํ คุหาสุ วา ๑

[๔๐๑] ภิกฺขุโน วิชฺฉิคุจฺจโตติ ภิกฺขุโนติ กลฺยาณปุณฺณชฺชนฺสฺส วา
ภิกฺขุโน เสกฺขสฺส วาติ ภิกฺขุโน ๑ วิชฺฉิคุจฺจโตติ ชาติยา วิชฺฉิคุจฺจโต
ชฺราย พฺยาธินา มรณฺเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺกฺเขหิ โทมนฺสฺเสหิ
อุปายาเสหิ วิชฺฉิคุจฺจโต เนรยิเกน ทฺกฺเขน ติรฺจฺจานโยนิเกน ทฺกฺเขน
ปีตฺตฺวิสยิเกน ทฺกฺเขน มานุสฺสเกน ทฺกฺเขน คพฺโปกฺกนฺตฺติมฺมูลเกน ทฺกฺเขน
คพฺเภ จิตฺติมฺมูลเกน ทฺกฺเขน คพฺภวฺจฺจานมฺมูลเกน ทฺกฺเขน ชาตฺสฺสฺฐป-
นิพนฺธเกน ทฺกฺเขน ชาตฺสฺส ปฺราเชยฺยเกน ทฺกฺเขน อตฺตฺตฺปกฺกเมน
ทฺกฺเขน ปฺรฺฐปกฺกเมน ทฺกฺเขน ทฺกฺขทฺกฺเขน สงฺขารทฺกฺเขน วิปริณาม-
ทฺกฺเขน จกฺขุโรเคน ทฺกฺเขน โสตรโรเคน ทฺกฺเขน ฆานโรเคน ทฺกฺเขน
ชิวฺหาโรเคน ทฺกฺเขน กายโรเคน ทฺกฺเขน สีสโรเคน ทฺกฺเขน
กณฺณโรเคน ทฺกฺเขน มฺขโรเคน ทฺกฺเขน ทนฺตโรเคน ทฺกฺเขน กาเสน
สาเสน ปินาเสน ทฺเหน ชฺเรน กุจฺฉิโรเคน มุจฺฉาย ปกฺขนฺทิกาย สฺฐาย
วิสฺฐิกาย กุณฺเจน คณฺเฑน กิลาเสน โสเสน อปฺมาเรน ทฺทฺพฺยา
กณฺฑพฺยา กจฺฉฺพฺยา รชสฺยา วิตฺจฺฉิกาย โลหิตฺเตน ปีตฺเตน มชฺฐเมเห
อํสฺยา ปิพฺพิกาย ภคนฺทฺลายนํ "ปีตฺตฺสมฺมฺจฺจานเหติ อาพาเชหิ" เสมฺพฺสมฺมฺจฺจานเหติ
อาพาเชหิ วาตฺสมฺมฺจฺจานเหติ อาพาเชหิ สนฺนิปาติเกหิ อาพาเชหิ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ตฺวมปิ ปฺหฺตฺติ ติสฺสตี ๑ ๒ ม. โป. วทฺสเสตํ ๑
๓-๓ ม. ปีตฺตฺสมฺมฺจฺจานเณ อาพาเชน ๑ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ๑

อุตุปริณามเซหิ อาพาเซหิ วิสมบริหารเซหิ อาพาเซหิ โอปกุกมิเกหิ
 อาพาเซหิ กมุขวิปากเซหิ อาพาเซหิ สีสเตน อุณฺเฬน ชิมจฉาย ปิปาสาย
 อุจจาเรน ปสุสาเวน ฌัสสมกสวาตาดปสีรีสปสมผลเสหิ ทุกุเซหิ
 มาตุมรณน ทุกุเซน ปิตุมรณน ทุกุเซน ภาตุมรณน ทุกุเซน
 ภคินีมรณน ทุกุเซน ปุตตมรณน ทุกุเซน ธิตุมรณน ทุกุเซน
 ฌาติพยสเนน โภคพยสเนน โรคพยสเนน สีสพยสเนน ทิฏฐิจิพยสเนน
 ทุกุเซน วิชิจุจจโต อญฺญีโต หรายโต ชิจุจจโตติ ภิกขุโน วิชิจุจจโต ฯ

[๙๐๒] ภาชโต รัตตมาสนนฺติ อาสนํ วุจฺจติ ยตถ นิสีหติ
 มนฺโฌ ปิจํ ภิสึ ตญฺญิกกา จมฺมชณฺโฑ ติณฺสนฺธโร^๑ ปณฺณสนฺธโร
 ปลาลสนฺธโร ฯ ตํ อาสนํ อสปปายธูปทสฺสเนน รัตตํ วิวิตตํ ปวิวิตตํ
 อสปปายสททสฺสวเนน รัตตํ วิวิตตํ ปวิวิตตํ ฯ เปฯ อสปปายเอหิ
 ปญฺจหิ กามคฺเณหิ รัตตํ วิวิตตํ ปวิวิตตํ ฯ ตํ อาสนํ ภาชโต
 สมฺภาชโต เสวโต นิสเวโต สํเสวโต ปญฺนิเสวโตติ ภาชโต รัตตมาสนํ ฯ

[๙๐๓] รุกฺขมฺมูลํ สุสานํ วาติ รุกฺขมฺมูลํเยว รุกฺขมฺมูลํ สุสานํเยว
 สุสานนฺติ รุกฺขมฺมูลํ สุสานํ วา ฯ

[๙๐๔] ปพฺพตानํ คฺุหาสุ วาติ ปพฺพตาเยว ปพฺพตา กนฺทราเยว
 กนฺทรา คิริคฺุหาเยว คิริคฺุหา ปพฺพตนฺตริกาโย วุจฺจนฺติ ปพฺพตคพฺพารา^๒
 ปพฺพตानนฺติ ปพฺพตानํ คฺุหาสุ วา ฯ เตนาห สาริปุตฺตตเถโร
 ภิกขุโน วิชิจุจจโต ภาชโต รัตตมาสนํ
 รุกฺขมฺมูลํ สุสานํ วา ปพฺพตानํ คฺุหาสุ วาติ ฯ

[๙๐๕] อุจฺจาวเจสุ สยเนสุ คีวนฺโต ตตถ เภรวา
 เยหิ ภิกขุ น เวชเยย นิคฺุโฆเส สยนาสเน ฯ

[๙๐๖] อุจฺจาวเจสุ สยเนสุติ อุจฺจาวเจสุติ อุจฺจาวเจสุ

๑ ... สนฺธโรติปิ ปาโล ฯ

๒ ม. ปพฺพตปพฺพาราติ ปพฺพตानํ คฺุหาสุ วา ฯ

หีนปถพีเตสุ เณกปาปเกสุ ฯ สยเนสุติ^๑ สยนํ วุจจติ เสนาสนํ วิหาโร
อชฺชโยโค ปาสาโท หมมิมิํ คุหาติ อุจจาเวสุ สยเนสุ ฯ

[๔๐๗] คีวนโต^๒ ตตถ เภรวาติ คีวนโตติ คีวนโต กุชฺชนโต^๓
นหนโต สทฺทํ กโรนโต ฯ อถวา กีวนโต กตี กิตฺตกา กีวตกา
กีวพฺพกา^๔ ฯ เต เภรวาติ สีหา พยคฺฆา ทีปปี อจฺจตรจฺฉา โภกา
โคมหิสา หตฺถี อหิ วิจฺฉิกา สตปที โฉรา วา อสุสุ มาถวา
กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วาติ คีวนโต ตตถ เภรวา ฯ

[๔๐๘] เยหิ ภิกฺขุ น เวชฺชยาติ เยหีติ เยหิ เภรวา^๕ เภรว
ปสฺสิตฺวา วา สฺสณิตฺวา วา น เวชฺชย นปฺปเวชฺชย น สมฺปเวชฺชย
น ตเสชฺชย น อุตฺตเสชฺชย น ปริตฺตเสชฺชย น ภาเยชฺชย น สนฺตาส์
อาปชฺชชฺชย อภี^๖ อสุส อจฺจมฺภี อนุตฺตราสี อปลาयी ปหีนภยภเว
วิคตโลมหังโส วิหเรชฺชยาติ เยหิ ภิกฺขุ น เวชฺชย ฯ

[๔๐๙] นิคฺโขเส สยนาสนเนติ อปฺปสทฺเท อปฺปนิกฺโขเส
วิชนวาเต มนุสฺสราหเสชฺชยเก ปฏฺฐิสลลานสารูปเป เสนาสนเนติ นิคฺโขเส
สยนาสนเน ฯ เตนาห สารีปฺตตตเถโร

อุจฺจาเวสุ สยเนสุ คีวนโต ตตถ เภรวา
เยหิ ภิกฺขุ น เวชฺชย นิคฺโขเส สยนาสนเนติ ฯ

[๔๑๐] กตี ปริสฺสยา โลก คจฺจโต อคตํ ทิสฺ^๗
เย ภิกฺขุ อภิสมฺภเว ปนฺตมฺหิ สยนาสนเน ฯ

[๔๑๑] กตี ปริสฺสยา โลกตี กตีติ กตี กิตฺตกา กีวตกา
กีวพฺพกา ฯ ปริสฺสยาติ เทว ปริสฺสยา ปากฺกปริสฺสยา จ ปฏฺฐิจฺจน-
ปริสฺสยา จ ฯ

๑ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี ฯ

๒ ม. กีวนโต ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ

๓ ลี. ม. กุชฺชนโต ฯ

๔ ม. กีวพฺพกา เต ฯ ๕ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๖ ม. อภี^๖ ฯ

๗ อมตํ ทิสฺสนตีปี ปาโจ ฯ

กตเม ปากฏปริสสุยา ฯ สีหา พุคฺคมา ทีปปี อจฺจตรจฺจมา โภกา
 โคมหิสา หตฺถี อหิ วิจฺฉิกา สตปที โจรา วา อสุสุ มาณวา
 กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา จกฺขุโรโค โสตรโรโค ฆานโรโค
 ชิวหาโรโค กายโรโค สีสโรโค กณฺณโรโค มุขโรโค ทนฺตโรโค กาโส
 ฐาโส ปินาโส ทโห ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺจมา ปกฺขนฺทิกา สฺฐลา วิสฺฐจิกา
 กุญฺจํ คณฺโฑท กิลาส โสโส อปมาโร ททฺท กณฺฑุ กจฺจ รชสา
 วิตฺตจฺฉิกา โลหิตํ ปิตตํ มธฺเมเห อํสา ปิฬกา ภคฺนุทลา ปิตตสมฺมุจฺจนา
 อาพาธา เสฆฺมสมฺมุจฺจนา อาพาธา วาตสมฺมุจฺจนา อาพาธา
 สนนฺธิปาตिका อาพาธา อุตุปริณามชา อาพาธา วิสมปริหารชา อาพาธา
 โอปกุมมิกา อาพาธา กมฺมวิปากชา อาพาธา ลีตํ อุณฺ्हํ ชิฆฺจมา
 ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโว ทํสมกสวาตาทปสิริสฺปสมผลฺโส อิติ วา^๑
 อิเม วุจฺจนฺติ ปากฏปริสสุยา ฯ

กตเม ปฏฺวิจฺจนฺนปริสสุยา ฯ กายทฺวจฺจริตํ วจฺจิตฺตํ มฺเนทฺวจฺจริตํ
 กามจฺจนฺนทนีวรณฺํ พฺยาปาทนีวรณฺํ ถีนมิทฺทนีวรณฺํ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจนีวรณฺํ
 วิจิกิจฺจานีวรณฺํ ราโค โทโส โมโห โกโธ อุปนาโห มกฺโข ปฟาโส
 อิสฺสา มจฺฉริยํ มายา สาเจยฺยํ ธมฺโม สारมฺโม มาโน อติมาโน มโห
 ปมาโห สพฺเพ กิเลสฺสา สพฺเพ ทฺวจฺจริตา สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริฬา
 สพฺเพ สนนฺทาปา สพฺพากุสลาภิสงฺขารา อิเม วุจฺจนฺติ ปฏฺวิจฺจนฺนปริสสุยา ฯ

ปริสสุยาตี เกนตฺเถน ปริสสุยา ฯ ปริสหนฺตตีติ ปริสสุยา ฯ
 ปริหานาย ลํวตฺตนฺตตีติ ปริสสุยา ฯ ตตฺตราสยาตี ปริสสุยา ฯ

กถํ ปริสหนฺตตีติ ปริสสุยา ฯ เต ปริสสุยา ตํ ปุคฺคลํ สหนฺติ
 ปริสหนฺติ อภิภวณฺติ อชฺโฆตฺถนฺติ ปริยาทियณฺติ มทฺทหนฺติ ฯ เอวํ
 ปริสหนฺตตีติ ปริสสุยา ฯ

๑ ม. อิติ วาติ น ทิสฺสตี ฯ

มนสา ฌมมํ วิณณาย อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลลา ฌมฺมา สรสงฺกปฺปา
 สฉฺฌเณชฌเณยา ตฺยสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสฺสวณฺติ ปาปกา อกุสลลา
 ฌมฺมาติ ตสฺมา สานฺเตวาลีโกติ วุจฺจติ เต นํ สมฺมาจรณฺติ [๑]
 ปาปกา อกุสลลา ฌมฺมาติ ตสฺมา สาจริยโกติ วุจฺจติ เอวํ โข ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ สานฺเตวาลีโก สาจริยโก ทฺวํ น ฌาสฺสู วิหฺรตีติ ฯ เอวมฺปิ
 ตตฺตฺราสยาติ ปริสฺสยา ฯ

วฺตุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา ตโยเม ภิกฺขเว อนฺตรามลา อนฺตราอมิตฺตา
 อนฺตราสปฺตฺตา อนฺตราวธกา อนฺตราปจฺจตฺติกา กตฺเม ตโย โลโก
 ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปฺตฺโต อนฺตราวธโก
 อนฺตราปจฺจตฺติโก โทโส ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต
 อนฺตราสปฺตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺติโก โมโห ภิกฺขเว อนฺตรามโล
 อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปฺตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺติโก อิมเ ช
 ภิกฺขเว ตโย อนฺตรามลา อนฺตราอมิตฺตา อนฺตราสปฺตฺตา อนฺตราวธกา
 อนฺตราปจฺจตฺติกา ฯ

อนตฺถชนโน	โลโก	โลโก	จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต	ชาตํ	ตํ	ชโน นาวพฺพชฺฉตฺติ
ภฺทฺโต	อตฺถํ น ชานาติ	ภฺทฺโต	ฌมมํ น ปสฺสติ
อนฺตมํ ^๑	ตทา โหติ	ยํ	โลโก สหเต นรํ
อนตฺถชนโน	โทโส	โทโส	จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต	ชาตํ	ตํ	ชโน นาวพฺพชฺฉตฺติ
ภฺทฺโต	อตฺถํ น ชานาติ	ภฺทฺโต	ฌมมํ น ปสฺสติ
อนฺตมํ	ตทา โหติ	ยํ	โกโร ^๓ สหเต นรํ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร นนฺติ ทิสฺสติ ฯ   ๒ ม. อนฺตมํ ฯ เอวมฺปิ ฯ
 ๓ ม. ยํ โทโส ฯ

อนตถชนโน โมโห	โมโห จิตตปโปปโน
ภยมนุตรโต ชาตํ	ตํ ชโน นาวพุชฺชติ
มุโพฬ อตถํ น ชานาติ	มุโพฬ ฐมมํ น ปสฺสติ
อนธตมํ ตทา โหติ	ยํ โมโห สหเต นรฺนติ ฯ

เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปริสฺสยา ฯ

วุตฺตํ เหน้ กควตา ตโย โข มหาราช ปริสฺสส ฐมา อชฺชตฺตํ
 อฺปฺปชฺชมานา อฺปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทฺกฺขาย อผาสฺสูวหาราย กตเม
 ตโย โลโก โข มหาราช ปริสฺสส ฐโม อชฺชตฺตํ อฺปฺปชฺชมาโน
 อฺปฺปชฺชติ อหิตาย ทฺกฺขาย อผาสฺสูวหาราย โทโส โข มหาราช ปริสฺสส
 ฐโม อชฺชตฺตํ อฺปฺปชฺชมาโน อฺปฺปชฺชติ อหิตาย ทฺกฺขาย อผาสฺ-
 สูวหาราย โมโห โข มหาราช ปริสฺสส ฐโม อชฺชตฺตํ อฺปฺปชฺชมาโน
 อฺปฺปชฺชติ อหิตาย ทฺกฺขาย อผาสฺสูวหาราย อิม โข มหาราช ตโย
 ปริสฺสส ฐมา อชฺชตฺตํ อฺปฺปชฺชมานา อฺปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทฺกฺขาย
 อผาสฺสูวหารายาติ ฯ

โลโก โทโส จ โมโห จ	ปริสํ ปาปเจตสํ
หีสฺนฺติ อตฺตสมฺภูตา	ตจฺจสํว สมนฺผลนฺติ ฯ

เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปริสฺสยา ฯ

วุตฺตํ เหน้ กควตา
 ราโค จ โทโส จ อิตฺตนิทานา
 อรตี รติ^๑ โลมฺหํโส อิตฺตชาโต^๒
 อิตฺต สมนฺภูจาย มโนวิตกฺกา
 กุมารกา ชงฺกมิโวสฺสชฺชนฺตฺติติ ฯ

เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปริสฺสยา ฯ โลเกติ มนุสฺสโลเกติ กตี ปริสฺสยา
 โลเก ฯ

๑ ม. ย. รติ ฯ

๒ ม. อิตฺตชา ฯ

[๙๑๒] คจจโตะ อคตํ ทิสนฺติ อคตทิสา^๑ วุจจติ อมตนิพพานํ
โย โส สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพปฺปชฺฌิณิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค
นิโรธํ นิพฺพานํ ฯ^๒ อคตปฺพพา น ทิสา คตปฺพพา^๓ อิมินา ทีเมณ
อหฺรฺชฺชา ฯ สมตฺตติกํ อนวเสสํ เตลปตฺตํ ยถา ปรีหเรยฺย เอวํ
สจฺจิตตมนุรฺกฺเขยฺย^๔ ปตฺถยมาโน ทิสํ อคตปฺพพํ ฯ อคตปฺพพํ ทิสํ
วชฺโตะ คจจโตะ อภิกฺกมโตะติ คจจโตะ อคตํ ทิสํ ฯ

[๙๑๓] เย ภิกฺขุ อภิสมฺภเวติ เยติ เย ปรีสฺสเย อภิสมฺภเวยฺย
อภิกเวยฺย อชฺฌมฺตถเรยฺย ปรียาทีเยยฺย มทฺเทยฺยติ เย ภิกฺขุ
อภิสมฺภเว ฯ

[๙๑๔] ปนฺตมฺหิ สยนาสเนติ อนฺเต ปนฺเต ปรียนฺเต เสลนฺเต
วา วนฺนเต วา อุทกนฺเต^๕ วา นนฺนเต วา^๕ ยตฺถ น กลียติ น
วปฺยติ ชนฺนตํ อติกฺกมิตฺวา มนุสฺसानํ อณฺุปจारे^๕ เสนาสเนติ ปนฺตมฺหิ
สยนาสเน ฯ เตนานฺท สาริปุตฺตตฺเถโร

กตฺติ ปรีสฺสยา โลกํ คจจโตะ อคตํ ทิสํ
เย ภิกฺขุ อภิสมฺภเว ปนฺตมฺหิ สยนาสเนติ ฯ

[๙๑๕] กฺยาสฺส พฺยปฺปถโย อสฺสุ กฺยาสฺสสฺสุ อិธ โคจฺวา
กานิ สึลพฺพตฺตานสฺสุ^๖ ปหิตตตฺตสฺส ภิกฺขุโน ฯ

[๙๑๖] กฺยาสฺส พฺยปฺปถโย อสฺสุติ กิธีเสน พฺยปฺปถเณ
สมนฺนาคโตะ อสฺส กีสณฺุจฺเจเทน กิปกาเรน กิปฺภิกฺกาเคนาติ วจีปาริสฺสุทฺธิ
ปฺุจฺจติ ฯ

กตฺมา วจีปาริสฺสุทฺธิ ฯ อិธ ภิกฺขุ มุสฺสาวาทํ ปหาย มุสฺสาวาทา
ปฏฺวิโรโต โหติ สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ เถโตะ ปจฺจยโก อวิสฺวาทโก

๑ ม. อคตา ทิส่า ฯ

๒-๒ ม. อคตปฺพพา สา ทิส่า น สา คตปฺพพา ฯ

๓ ม. สจฺจิตตมนุรฺกฺเข ปตฺถยมาโน ฯ

๔-๔ ม. นนฺนเต วา อุทกนฺเต วา ฯ

๕ ม. อณฺุปจारे ฯ เอวมุปริปิ ฯ

๖ ม. สึลพฺพตฺตานาสฺสุ ฯ

โลกสุส ปิสุณัม วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจา ย ปฏิวีโรโต โหติ อิติ
 สุตวา น อมุตฺร อกฺขาตา อิมลํ เกหาย อมุตฺร วา สุตวา น อิมลํ
 อกฺขาตา อมฺลํ เกหาย อิติ กิณฺหานํ วา สนฺชาตา สหิตานํ วา
 อนุปฺปาทา สมคฺคคาราโม สมคฺคครโต สมคฺคคณฺหี สมคฺคครณฺหี วาจํ
 ภาสิตา โหติ ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจา ย ปฏิวีโรโต โหติ ยา
 สวา วาจา เนลา กถฺถนฺสุขา เปมฺนียา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา
 พหุชนมนฺปา ตถารูปี วาจํ ภาสิตา โหติ สมฺพปฺปลาปํ ปหาย
 สมฺพปฺปลาปา ปฏิวีโรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ฌมฺมวาที
 วินยวาที นิชานวตี วาจํ ภาสิตา โหติ กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวตี
 อตฺถสณฺหิตํ จตฺตฺหิ วจีสุจฺริเตหิ สมฺนฺนาโคโต จตฺตฺทฺโสภาปคตํ วาจํ
 ภาสติ พตฺตีสาย ติรจฺจานกถาย อารโต อสุส วิโรโต ปฏิวีโรโต
 นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺโฆ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณมฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา
 วิหฺรตี^๑ ทส กถาวตฺถุณี กเถติ เสยฺยถิํ อปฺปิจฺจกถํ สนฺตฺตฺตฺจิกถํ
 ปวิเวกถํ อสํสคฺคกถํ วิริยารมฺภกถํ สีลกถํ สมฺมาธิกถํ ปณฺณากถํ
 วิมฺตฺตฺติกถํ วิมฺตฺตฺติยฺมาณทสฺสนกถํ สติปฺญฺจานกถํ สมฺมปฺปชานกถํ
 อิหฺติปฺปาทกถํ อินฺทฺริยกถํ พลกถํ โพชฺฌมฺกถํ มคฺคกถํ ผลกถํ
 นิพฺพานกถํ กเถติ วาจา ยโต ยตฺโต ปฏฺยตฺโต คฺคตฺโต โคปิโต
 รกฺขิตฺโต สํวฺโต อยํ วจีปาริสฺสุทฺธิ ๑ เอทิสาย วจีปาริสฺสุทฺธิยา สมฺนฺนาโคโต
 อสุสชาติ กฺยาสุส พยปฺปถโย อสุสุ ๑

[๔๑๗] กฺยาสุสสุส อธิ โคจฺราติ กิธีเสน โคจฺเรน สมฺนฺนาโคโต
 อสุส กิธฺถนฺจฺเตน กิปการเณ กิปฺฏิมาเคนาติ โคจฺรํ ปุจฺจติ ๑ ^๒อตฺถิ
 อโคจโร อตฺถิ โคจโร^๒ ๑

๑ ย. วิหเรยย ๑

๒-๒ ม. อตฺถิ โคจโร อตฺถิ อโคจโร ๑

กตโม อโคจโร ๑ อิธกัจโจ เวลียโคจโร^๑ วา โหติ วิชวาโคจโร^๒
 วา โหติ ญลลุมาริโคจโร^๓ วา โหติ ปณตทกโคจโร วา โหติ
 ภิกขุณีโคจโร วา โหติ ปานาคารโคจโร วา โหติ สัมภูโจ วิหระติ
 ราชฺฐหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ อนนฺนุโลมิเกน
 คิหิสฺสคฺเคน^๔ ยานิ วา ปน ตานิ กุลานิ อสฺสทฺธานิ อปฺปสนฺนทานิ
 อโนปानภูตทานิ อุกโกสกปริภาสกานิ อนตฺถกามานิ อหิตกามานิ
 อผาสูกามานิ อโยคกฺเขมกามานิ ภิกขุณฺํ ภิกขุณฺิณํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ
 ตถารูปานิ กุลานิ เสวติ ภษติ ปยิรฺุปาสติ อยํ วุจฺจติ อโคจโร ๑
 อถวา อนตฺตรสมฺํ ปวิญฺุโจ วิถิํ ปฏฺิปนฺเเน อสํวฺุโต คจฺฉติ หตฺถิํ โอลเณนฺโต
 อสฺสํ โอลเณนฺโต รถํ โอลเณนฺโต ปตฺถิํ โอลเณนฺโต อิตฺถิโย
 โอลเณนฺโต ปุริเส โอลเณนฺโต กุมารเก โอลเณนฺโต กุมาริกาย
 โอลเณนฺโต อนตฺตราปนํ โอลเณนฺโต สมฺมุขานิ โอลเณนฺโต อุทฺธํ
 โอลเณนฺโต อโธ โอลเณนฺโต ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาเน^๕ คจฺฉติ อยมฺปิ
 วุจฺจติ อโคจโร ๑ อถวา จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา นิमितฺตคฺคาคาหิ โหติ
 อนฺุพฺยณฺุชนคฺคาคาหิ ยตฺวาธิกรณเมณํ ๑เป๑ มนินฺุทฺริยํ อสํวฺุตํ วิหฺรณฺุตํ
 อภิชฺุฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฅมฺมา อนฺุวาสฺสเวยฺยุํ ตสฺส น
 สํวฺุราย ปฏฺิปชฺุชฺติ น รกฺขติ มนินฺุทฺริยํ มนินฺุทฺริเย น สํวฺุ อปชฺุชฺติ
 อยมฺปิ วุจฺจติ อโคจโร ๑ ยถา วา ปเนเก โภจนฺโต สมณพฺุราหฺมณหา
 สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภุจฺจติเตวา เต เอวรूपํ วิสฺฐกทสฺสนํ อนฺุยฺุตฺตา
 วิหฺรณฺุติ เสยฺยถิํ นจฺจํ คีตํ วาหิตํ เปกฺขํ อกฺุขานํ ปาณิสฺสรํ
 เวตทาฬํ กุมภานฺุณํ โสภนคฺครกํ^๖ จณฺุทาลํ วสํ ไชวนํ หตฺถิยฺุทฺธํ อสฺสยฺุทฺธํ
 มหิสฺยฺุทฺธํ [๗] อฺุสภยฺุทฺธํ อชฺุยฺุทฺธํ เมณฺุชยฺุทฺธํ กุกฺกุณฺุยฺุทฺธํ วมฺภูณฺุยฺุทฺธํ

๑ ม. เวลียโคจโร ๑ ๒ ม. วิชวาโคจโร ๑ ๓ ส. ม. ญลลุมาริโคจโร ๑

๔ ม. สัมภูโคจโร ๑ ๕ ม. วิเปกฺขมาเน ๑ ๖ ม. โสภนํ ๑

๗ ย. เอตถนตฺเร สํยฺุทฺธนฺุติ ทิสฺสติ ๑

ทณฺทยฺหุทฺ มุฏฺจียฺหุทฺ นิพฺพหุทฺ อฺยโยธิกํ พลคคํ เสนาพฺยฺหุ อณฺเฑกทสฺสนํ
 อิติ วา อิติ เอรุรูปํ วิสุทฺทสฺสนํ อณฺุยฺตฺตา^๑ โหนฺติ อยมฺปิ วุจฺจติ
 อโคจโร ๑ ปณฺจปิ กามคฺคณา อโคจโร^๒ ๑ วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา มา
 ภิกฺขเว อโคจเร จรธ ปรวิสเย อโคจเร ภิกฺขเว จรตํ ปรวิสเย
 ลจฺจติ มาโร โอตารํ ลจฺจติ มาโร อารมฺมณํ โก จ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุโน อโคจโร ปรวิสโย ยทิทํ ปณฺจ กามคฺคณา กตเม ปณฺจ
 จกฺขุวิญญฺเอยยา รุปา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺมุปฺสณฺหิตา
 รชฺนียา โสตฺวิญญฺเอยยา สทฺทา ฆานวิญญฺเอยยา คนฺธา ชิวฺหาวิญญฺเอยยา
 รสา กายวิญญฺเอยยา โฝฏฺจพฺพา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา
 กามฺมุปฺสณฺหิตา รชฺนียา อยมํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคจโร
 ปรวิสโยติ ๑ อยมฺปิ วุจฺจติ อโคจโร ๑

กตโม โคจโร ๑ อธิ ภิกฺขุ น เวสฺยโคจโร โหติ น วิทฺวโคจโร
 โหติ น ฐลฺกมฺวาริโคจโร โหติ น ปณฺทกโคจโร โหติ น ภิกฺขุณีโคจโร
 โหติ น ปานาการโคจโร โหติ อสฺสณฺโจ วิหฺรติ ราชฺฐหิ ราชมฺหามตฺเตหิ
 ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสวาทฺหิ อนนฺุโลมิเกน คิหิสฺสคฺเคน ยานิ วา ปน
 ตานิ กุลานิ สทฺธานิ ปสนฺุณานิ โอปานภฺตฺตานิ กาสวปฺชฺชิตานิ อิลิ-
 วตปฏฺวิวตฺตานิ อตฺถกามานิ หิตกามานิ ฆาสฺกามานิ โยคฺกเขมกามานิ
 ภิกฺขุณฺํ ภิกฺขุณฺิณฺํ อูปาสกาณฺํ อูปาสิกาณฺํ ตถารูปานิ กุลานิ เสวติ
 ภชฺติ ปยฺริวฺปาสติ อยมํ วุจฺจติ โคจโร ๑ อถวา ภิกฺขุ อณฺุตรมฺรํ
 ปวิฏฺโจ วีถิํ ปฏฺวิปฺนฺุโน สํวฺโต คจฺจติ น หตฺถิ อโโลเกนฺุโต น อสฺส
 อโโลเกนฺุโต น รถํ อโโลเกนฺุโต น ปตฺตฺตี อโโลเกนฺุโต ๑เป๑ น
 ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาโน คจฺจติ อยมฺปิ วุจฺจติ โคจโร ๑ อถวา [๓]
 จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา น นิमितฺตคฺคหาหิ โหติ ๑เป๑ มนินฺุทฺริเย สํวฺรํ

๑ ม. อณฺุยฺตฺโต โหติ ๑ ๒ ม. อโคจโร ๑ ๓ ม. เอตฺถนฺุตฺเร ภิกฺขุติ ทิสฺสติ ๑

อาปชฺชติ อยมปิ วุจฺจติ โคจโร ฯ ยถา วา ปเนเก โภจนฺโต
 สมณพราหมณา สทฺธาเทยยานิ โภชนานิ ภูฏชิตฺวา เต เอวรูปิ
 วิสูกทสฺสนํ อนนฺยุตฺตา วิหฺรนฺติ เสยฺยถิทํ นจํ คีตํ วาหิตํ ฯ เปฯ
 อนนิกทสฺสนํ อิติ วา อิติ เอวรูปา วิสูกทสฺสนานฺโยคา^๑ ปฏฺวิโรโต
 โหติ อยมปิ วุจฺจติ โคจโร ฯ จตฺตารปี สติปฏฺจานา โคจโร ฯ วุตฺตํ
 เหตุํ ภควตา โคจเร ภิกฺขเว จรฺถ สเก ปิตฺติเก วิสเย โคจเร ภิกฺขเว
 จรฺตํ สเก ปิตฺติเก วิสเย น ลจฺจติ มารो โอตารํ น ลจฺจติ
 มารो อารมฺมณํ โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โคจโร สโก ปิตฺติโก
 วิสโย ยทิทํ จตฺตารปี สติปฏฺจานา กตเม จตฺตารปี อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 กายे กายานุปลสฺสี วิหฺรติ อาตاپิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํ เวทนาสุ [๒] จิตฺเต [๒] ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปลสฺสี
 วิหฺรติ อาตاپิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ อยํ
 วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โคจโร สโก ปิตฺติโก วิสโยติ^๓ ฯ อยมปิ
 วุจฺจติ โคจโร ฯ อีทิสฺเสน^๔ โคจเรณ สมฺนฺนาคโต อสฺสาติ กฺยาสสสฺสุ
 อิท โคจรา ฯ

[๙๑๘] กานิ สีสัพพตฺตานสฺสูติ กีทิสฺเสน สีสัพพตฺเตน สมฺนฺนาคโต
 อสฺส กีสณฺจิตฺเตน กีปกาเรณ กีปฏฺฐิกาคเณติ สีสัพพตฺตปาริสฺสุทฺธิ
 ปุจฺจติ ฯ

กตมา สีสัพพตฺตปาริสฺสุทฺธิ^๕ ฯ อตฺถิ สีสณฺเจว วตฺตณฺจ^๖ อตฺถิ
 วตฺต^๗ น สีสํ ฯ

กตมํ สีสณฺเจว วตฺตณฺจ ฯ อิท ภิกฺขุ สีสวา โหติ ปาฏฺฐิโมภฺข-
 สํวรลํวฺโต^๘ วิหฺรติ อาจารโคจรสฺมปฺนโน อนฺนตฺเตสฺสุ วชฺเชสฺสุ ภยทสฺสาวี

๑ ม. วิสูกทสฺสนา ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร เปยฺยาโล ทิสฺสติ ฯ ๓ ม. อิติสฺทโท นตฺถิ ฯ
 ๔ ส. ม. ยฺ. เอทิสฺเสน ฯ ๕ ยฺ. ป. ปาริสฺสุทฺธิ ฯ ๖ ม. วตฺตณฺจ ฯ
 ๗ ม. วตฺต ฯ ๘ ม. ปาตีโมภฺข ... ฯ

สมาทาย ลิกขติ ลิกขาปเทศ โย ตตถ ลัมโม^๑ ลัมโร อวิตติกโม อิห
ลีส ๑ ยัม สมทานัน ตัม วตตัม ๑ ลัมวฏฺเฐน ลีส สมทานนฺวฏฺเฐน วตตัม ๑
อิห วุจฺจติ ลีสญฺเจว วตตญฺจ ๑

กตมัม วตตัม น ลีส ๑ อญฺจ ชุตฺตงฺคานิ อารณฺณิกงฺคัม ปิณฺฑพปาติ-
กงฺคัม ปัสสฺสูกฺกิงฺคัม เตจฺจิวริกงฺคัม สปรหณจาริกงฺคัม ขลฺลฺปะจฺฉมาภตฺติกงฺคัม
เนสซฺชีกงฺคัม ยถาสนฺนตฺติกงฺคัม อิห วุจฺจติ วตตัม น ลีส ๑ วิริยสมาทานมฺปิ
วุจฺจติ วตตัม น ลีส ๑ กามมฺ ตโจ จ นฺหารุ จ อญฺจิจิ จ อวสุสฺสตุ^๒
สรีเร อุปสุสฺสตุ มํสโลหิตํ ยนฺตํ ปุริสธามเนน ปุริสพเลน ปุริสวิริเยน
ปุริสปรกฺกเมเนน ปตฺตตพฺพํ น ตัม อปาปฺญนิตฺวา วิริยสฺส สณฺจานัน
ภวิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวรूपมฺปิ วิริยสมาทานัน วุจฺจติ
วตตัม น ลีส ๑

นาสิสฺสํ น ปวิสฺสามิ วิหารโต น นิภฺขมิม^๓

นปิ ปสฺสํ นิปาเตสฺสํ ตณฺหาสฺสเล อนฺนุหเตติ

จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวรूपมฺปิ วิริยสมาทานัน วุจฺจติ วตตัม น
ลีส ๑ น ตาวาหํ อิมํ ปลลฺงกํ ภินฺทิสฺสามิ ยาว เม น อนฺนุปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวรूपมฺปิ
วิริยสมาทานัน วุจฺจติ วตตัม น ลีส ๑ น ตาวาหํ อิมมฺหา อาสนา
วุจฺจทิสฺสามิ [๔] จงฺกมา โอโรทิสฺสามิ วิหารา นิภฺขมิสฺสามิ อทฺธ-
โยคา นิภฺขมิสฺสามิ ปาสาทา นิภฺขมิสฺสามิ หมฺมียา นิภฺขมิสฺสามิ คฺุหาย
นิภฺขมิสฺสามิ เลณา นิภฺขมิสฺสามิ กุญฺชียา นิภฺขมิสฺสามิ กุญฺชาคารา
นิภฺขมิสฺสามิ อญฺญา นิภฺขมิสฺสามิ มาฟ้า นิภฺขมิสฺสามิ อุทฺทณฺหา
นิภฺขมิสฺสามิ อุปฺนฺจฺจานสาลา ย นิภฺขมิสฺสามิ มณฺทปา นิภฺขมิสฺสามิ
รฺกฺขมฺมูลา นิภฺขมิสฺสามิ ยาว เม น อนฺนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ

๑ ม. สณฺณโม ๑ เอวมฺปริปิ ๑ ๒ ม. อวสิสฺสตุ ๑ ๓ ม. ไป. นิภฺขเม ๑
๔ ม. ไป. เอตฺถนฺตเร น ตาวาหํ อิมมฺหาติ ทิสฺสนฺติ ๑

วิมุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวฺรุปฺมปิ วิริยสฺมาหํ วุจฺจติ
 วตฺตํ น สึลํ ๑ อิมสฺมิญฺเฌว ปุพฺพณฺหสมยํ อริยธมฺมํ อหริสฺสามิ
 สฺมาหริสฺสามิ อธิคฺจฺฉิสฺสามิ ผุสยิสฺสามิ^๑ สจฺฉนิกริสฺสามีติ จิตฺตํ
 ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวฺรุปฺมปิ วิริยสฺมาหํ วุจฺจติ วตฺตํ น สึลํ ๑
 อิมสฺมิญฺเฌว มชฺฌนฺตีกสมยํ สายนฺหสมยํ ปุเรภตฺตํ ปจฺฉาภตฺตํ ปุริมํ
 ยามํ มชฺฌิมํ ยามํ ปจฺฉิมํ ยามํ กาเพ ชฺุณฺเห วสุเส เหมนฺเต คิเมห
 ปุริเม วโยชนฺเต มชฺฌิเม วโยชนฺเต ปจฺฉิเม วโยชนฺเต อริยธมฺมํ
 อหริสฺสามิ สฺมาหริสฺสามิ อธิคฺจฺฉิสฺสามิ ผุสยิสฺสามิ สจฺฉนิกริสฺสามีติ
 จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวฺรุปฺมปิ วิริยสฺมาหํ วุจฺจติ วตฺตํ น
 สึลํ ๑ อยํ สึลพฺพตฺตปาริสฺสุทฺธิ ๑ อีทิสาย^๒ สึลพฺพตฺตปาริสฺสุทฺธิยา
 สมฺนฺนาโคโต อสฺสาติ กานิ สึลพฺพตฺตานสฺสุ ๑

[๙๑๙] ปหิตตตฺตสฺส ภิกฺขุโนติ ปหิตตตฺตสฺสาติ อารทฺทวิริยสฺส
 ฅามวโต^๓ ทพฺพรุกฺกมสฺส อนิกฺขิตตจฺจนฺทสฺส อนิกฺขิตตจฺจฺรสฺส กุสฺเสสฺสุ
 ฅมฺเมสฺสุ ๑ อถวา เปลิตตตฺตสฺส ยสฺสตฺตา^๔ เปลิตโต อตฺตตฺเต จ ฅาเย
 จ ลกฺขณฺเ จ การณฺเ จ จานาจาเน จ ๑ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
 เปลิตตตฺตสฺส ๑ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ เปลิตตตฺตสฺส ๑ สพฺเพ ฅมฺมา
 อนตฺตาติ เปลิตตตฺตสฺส ๑ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ เปลิตตตฺตสฺส
 ๑เป ๑ ชาติปจฺจยา ชรามรณฺนติ เปลิตตตฺตสฺส ๑ อวิชฺชานิโรธฺวา
 สงฺขารนิโรธฺติ เปลิตตตฺตสฺส ๑เป ๑ ชาตินิโรธฺวา ชรามรณฺนโรธฺติ
 เปลิตตตฺตสฺส ๑ อิหํ ทุกฺขนฺติ เปลิตตตฺตสฺส ๑เป ๑ อยํ ทุกฺขนิโรธฺคามินี
 ปฏฺฐิปทาติ เปลิตตตฺตสฺส ๑ อิมเ อาสวาทิ เปลิตตตฺตสฺส ๑เป ๑ อยํ
 อาสวนิโรธฺคามินี ปฏฺฐิปทาติ เปลิตตตฺตสฺส ๑ อิมเ ฅมฺมา อภิญฺเฌยฺยาติ
 เปลิตตตฺตสฺส ๑เป ๑ อิมเ ฅมฺมา สจฺฉนิกาตพฺพาติ เปลิตตตฺตสฺส ๑ จนฺนํ

๑ ม. ผุสยิสฺสามิ ๑ เอวฺรุปฺมปิ ๑ ๒ ม. ไป. เอทิสาย ๑ ๓ ม. ฅามคตฺตสฺส ๑
 ๔ ม. ไป. ยสฺสตฺตยา ๑

ชาตรูปสุส โอฟาริกมปิ มลํ ฌมติ สนุฌมติ นินุฌมติ มชฺฌิมกมปิ มลํ
 ฌมติ สนุฌมติ นินุฌมติ สุขุมกมปิ มลํ ฌมติ สนุฌมติ นินุฌมติ
 เอวเมว ภิกขุ อตฺตโน โอฟาริกปิ กิเลส ฌมติ สนุฌมติ นินุฌมติ
 ปชหติ วินนฺเตติ พุยนฺตีกโรติ อนภาวงฺคเมติ มชฺฌิมกปิ กิเลส ฌมติ
 สนุฌมติ นินุฌมติ ปชหติ วินนฺเตติ พุยนฺตีกโรติ อนภาวงฺคเมติ
 สุขุมกปิ กิเลส ฌมติ สนุฌมติ นินุฌมติ ปชหติ วินนฺเตติ
 พุยนฺตีกโรติ อนภาวงฺคเมติ ฯ อถวา ภิกขุ อตฺตโน ราคมลํ โทสมลํ
 โมหมลํ มานมลํ ทิฏฺฐิมลํ กิเลสมลํ ทุจฺจริตมลํ อนุชฺฌกรณํ อจฺจุชฺฌกรณํ
 อญาณกรณํ^๑ ปญฺญาวิโรธิกํ วิชฺชาตปฏฺฐิกํ อนินฺพพานสํวตฺตนิกํ ฌมติ
 สนุฌมติ นินุฌมติ ปชหติ วินนฺเตติ พุยนฺตีกโรติ อนภาวงฺคเมติ ฯ
 อถวา สมฺมาทิฏฺฐิยา มิจฺจาทิฏฺฐี ฌมติ สนุฌมติ นินุฌมติ ปชหติ
 วินนฺเตติ พุยนฺตีกโรติ อนภาวงฺคเมติ สมฺมาสงฺกปิเปเน มิจฺจาสงฺกปิเป
 สมฺมาวาจา มิจฺจาวาจํ สมฺมากมฺมนฺเตเน มิจฺจากมฺมนฺตํ สมฺมาอาชีเวเน
 มิจฺจอาชีวี สมฺมาวายาเมเน มิจฺจาวายามํ สมฺมาสติยา มิจฺจาสตี
 สมฺมาสมาธิเน มิจฺจาสมาธี สมฺมาญาณเน มิจฺจาญาณํ สมฺมาวิมุตฺติยา
 มิจฺจาวิมุตฺตี ฌมติ สนุฌมติ นินุฌมติ ปชหติ วินนฺเตติ พุยนฺตีกโรติ
 อนภาวงฺคเมติ ฯ อถวา อริเยเน อภฺยจฺงฺคิเกเน มคฺเคเน สพฺเพ กิเลส
 สพฺเพ ทุจฺจริเต สพฺเพ ทรเถ สพฺเพ ปริฟ้าเห สพฺเพ สนฺดาเป
 สพฺพาทุสลาภิสฺงฺขารเ ฌมติ สนุฌมติ นินุฌมติ ปชหติ วินนฺเตติ
 พุยนฺตีกโรติ อนภาวงฺคเมตีติ กมฺมาโร รชตสุเสว นินุชฺฌเม มลฺมตฺตโน ฯ
 เตเนหาห สารีปุตฺตตฺเถโร

กํ โส ลิกฺขํ สมาทาย เอโกทิ นิปโก สโต

กมฺมาโร รชตสุเสว นินุชฺฌเม มลฺมตฺตโนติ ฯ

๑ ม. อญาณกรณํ ฯ

[๙๒๓] วิชิตุจจมานสุส ยทิทํ ฆาสู (สาริปุตฺตาทิ ภควา)
 วิตฺตาสนํ สยนํ เสวโต เจ^๑
 สมโพิธิกามสุส ยถานุชฺชมํ
 ตนฺเต ปวฺกขามิ ยถापฺชานํ ฯ

[๙๒๔] วิชิตุจจมานสุส ยทิทํ ฆาสูติ วิชิตุจจมานสุสชาติยา
 วิชิตุจจมานสุส ชราย พยาธินา มรณเณ โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ
 โทมนสุเสหิ อุปายาเสหิ ฯเปฯ ทิฏฺฐิจฺพิยสเนน ทุกฺเขน วิชิตุจจมานสุส
 อฏฺฐิยมานสุส หรายมานสุสชาติ วิชิตุจจมานสุส ฯ ยทิทํ ฆาสูติ ยํ
 ฆาสู ฆาสูวิหารํ ตํ กเถสฺสามิ ฯ กตโม ฆาสูวิหาโร ฯ สมฺมาปฏฺธิปทา
 อนุโลมปฏฺธิปทา อปจฺจนิกปฏฺธิปทา [๒] อนฺหวตฺถปฏฺธิปทา ฌมฺมานุชฺชม-
 ปฏฺธิปทา สีลเสสุ ปริปุริการิตา อินฺหฺริเยสุ คฺคตฺตทวารตา โภชเน^๒
 มตฺตตณฺณตา ชาคริยานุโยโค สติสมฺปชฌณํ จตฺตารो สติปฏฺจจนา
 จตฺตารो สมฺมปฺปชานา จตฺตารो อิทฺธิปปาทา ปณฺจินฺหฺริยานิ ปณฺจ
 พลาณี สตฺต โพชฺฌงฺคา อริโย อฏฺฐจฺงฺคิโก มคฺโค นินฺพพานญจ
 นินฺพพานคามินี จ ปฏฺธิปทา อยํ ฆาสูวิหาโรติ วิชิตุจจมานสุส ยทิทํ
 ฆาสู ฯ

[๙๒๕] สาริปุตฺตาทิ ภควาติ ตํ เถรํ นามเณนาลปติ ฯ ภควาติ
 คารวาทิวจฺจนํ ฯ อปฺิจ ภคฺคฺราโคติ ภควา ฯ ภคฺคฺโหโสติ ภควา ฯ
 ภคฺคฺโมโหติ ภควา ฯ ภคฺคฺมานนฺติ ภควา ฯ ภคฺคฺทิฏฺฐิจฺติ ภควา ฯ
 ภคฺคฺกณฺฐโกติ^๓ ภควา ฯ ภคฺคฺกิลโสติ ภควา ฯ ภชิ วิภชิ ปฏฺฐิวภชิ^๔
 ฌมฺมรตฺนนฺติ ภควา ฯ ภวานํ อนฺตฺกโรติ ภควา ฯ ภาวิตฺกาทโยติ
 ภควา ฯ ภาวิตฺสีโลติ ภาวิตฺจิตฺโตติ ภาวิตฺปณฺโณติ ภควา ฯ ภชิ
 วา ภควา อรณฺณวณฺนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสฺนานิ อปฺปสทฺทานิ

๑ ม. โป. เว ฯ

๒ ม. เขตฺถนฺตเร อวิรุทฺธปฏฺธิปทาติ ทิสฺสตี ฯ

๓ ย. โป. โภชเนสุ ฯ

๔ ม. ภคฺคฺกณฺฐโกติ ฯ

๕ ม. โป. ปวิภชิ ฯ

วิวิตตํ ปวิวิตตํ อสปปายสททสวเนน ฯเปฯ อสปปาเยหิ ปณฺจหิ
กามคุณฺเหหิ วิตตํ วิวิตตํ ปวิวิตตํ ฯ [๑] วิตตํ สยนาสนํ เสวโต
นิเสวโต สํเสวโต ปฏฺิเสวโตติ วิตตาสนํ สยนํ เสวโต เจ ฯ

[๙๒๗] สมฺโพธิกามสุส ยถานุชฺชมนฺตํ สมฺโพธิ วุจฺจติ จตุสสุ
มคฺเคสุ ฌานํ ปณฺญา ปณฺณินฺทริยํ ปณฺญาพลํ ธรรมวิจยสมฺโพชฌนฺโค
วิมฺสา วิปสฺสนา สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ ตํ สมฺโพธิ^๒ พุชฺฌิตุกามสุส
อนุพุชฺฌิตุกามสุส ปฏฺิพุชฺฌิตุกามสุส สมฺพุชฺฌิตุกามสุส อธิคฺนฺตुकามสุส
ผลฺเสตฺตुकามสุส^๓ สจฺฉิกาทุกามสุสํติ สมฺโพธิกามสุส ฯ ยถานุชฺชมนฺตํ
กตเม โภธิยา อนุชฺชมา ฯ สมฺมาปฏฺิปทา อนุโลมปฏฺิปทา อปจฺจนิก-
ปฏฺิปทา [๔] อนุวตฺถปฏฺิปทา ธรรมานุชฺชมนฺตปฏฺิปทา สีลฺลสุ ปริปริการิตา
อินฺทริเยสุ คฺคตฺทวารตา โภชเน มตฺตตณฺณตา ชาคริยานุโยโค
สตีสมฺปชฺชณฺถํ อิมํ วุจฺจนฺติ โภธิยา อนุชฺชมา ฯ อถวา จตฺนุหนํ
มคฺคานํ ปุพฺพภาเค วิปสฺสนา อิมํ วุจฺจนฺติ โภธิยา อนุชฺชมาติ
สมฺโพธิกามสุส ยถานุชฺชมนํ ฯ

[๙๒๘] ตนฺเต ปวฺกขามิ ยถาปชานนฺติ ตนฺติ โภธิยา อนุชฺชมนํ ฯ
ปวฺกขามิ^๔ วกฺขามิ^๕ ปวฺกขามิ อัจฺฉิขิสฺสามิ เทลิสฺสามิ^๖ ปณฺญาเปสฺสามิ
ปฏฺุจฺเปสฺสามิ วิวริสฺสามิ วิภฺิขิสฺสามิ อุตฺตทานิกริสฺสามิ ปกาลิสฺสามิ ฯ
ยถาปชานนฺติ ยถา [๗] ปชานนฺโต อาชานนฺโต วิชานนฺโต ปฏฺิวิชานนฺโต
ปฏฺิวิชฺชณฺโต น อิติหิตฺหํ น อิติกราย น ปรมฺปราย น ปิฏฺกสมฺปทาย
น ตกฺกเหตุ น นยเหตุ น อาการปริวิตกฺเกน น ทิฏฺฐินฺชฺชานก-
ชนฺติยา สํมํ สยมภิญฺญาตํ อตฺตปจฺจกฺขํ ธรรมํ ตํ กถยิสฺสามิ^๗ติ
ตนฺเต ปวฺกขามิ ยถาปชานนํ ฯ เตนาห ภควา

๑ ม. เอตถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสตี ฯ   ๒ ม. โพธิ ฯ   ๓ ส. ม. ผลฺลิตุกามสุส ฯ
๔ ม. เอตถนฺตเร อวิรฺุทฺทปฏฺิปทฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ   ๕ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี ฯ
๖ ม. เทลฺลสฺสามิ ฯ   ๗ ม. ย. เอตถนฺตเร ปชานนฺติ ทิสฺสตี ฯ

วิชิคุจฺจมานสฺส ยทิทํ ฆาสุ (สาริปุตฺตาทิ ภควา)
 วิตฺตาสนํ สยนํ เสวโต เจ
 สมโโพธิกามสฺส ยถานุชฺชมํ
 ตนฺเต ปวกฺขามิ ยถापชานนฺติ ฯ

[๙๒๙] ปญฺจนน^๑ ธีโร ภยานํ น ภาย
 ภิกฺขุ สโต สปรียนฺตจารี
 ทํสาธิปาทาน^๒ ลีรีสปาน^๓
 มนุสฺสผลฺสถาน^๔ จตฺตปฺพานํ ฯ

[๙๓๐] ปญฺจนน ธีโร ภยานํ น ภายติ ธีโรติ ธีโร ปญฺชิตโต
 ปญฺจวา พุทฺธิมา ฅาณิ วิภาวี เมธาวิ ฯ ธีโร ปญฺจนนํ ภยานํ น
 ภายยฺย น ตเสยฺย [๕] น อุตฺตเสยฺย น ปรีตฺตเสยฺย น สนฺตาสํ
 อาปชฺเชยฺย อภีร^๕ อสฺส อจฺจมภี อนุตฺตราสี อปลาयी ปหีนภยภราว
 วิตฺตโลมทํโส วิหเรยฺยาติ ปญฺจนน ธีโร ภยานํ น ภาย ฯ

[๙๓๑] ภิกฺขุ สโต สปรียนฺตจารีติ ภิกฺขุติ กลฺยาณปฺปญฺชชโน
 วา ภิกฺขุ เสกฺโข วา ภิกฺขุ ฯ สโตติ จตฺตฺติ การณฺเหติ สโต กาย
 กายานุสฺสนาสตีปญฺจจานํ ภาวเนโต สโต เวทนาสุ [๗] จิตฺเต [๗]
 ฅมฺเมสุ ฅมฺมานุสฺสนาสตีปญฺจจานํ ภาวเนโต สโต โส วุจฺจติ สโต ฯ
 สปรียนฺตจารีติ จตฺตารโ ปรีนฺตตา ลีลสํวรปรีนฺโต อินฺทฺริยสํวร-
 ปรีนฺโต โภชเน มตฺตตณฺณตปรีนฺโต ชาครียานุโยคปรีนฺโต ฯ

กตโม ลีลสํวรปรีนฺโต ฯ อีธ ภิกฺขุ ลีลวา โหติ ปาฎิโมกฺขสํวรสํวุโต
 วิหฺรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณฺุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวิ สมฺมทาย
 ลิกฺขติ ลิกฺขาปเทสุ อนฺโต ปุติภาวํ ปจฺจเวกฺขมาโน อนฺโต ลีลสํวร-
 ปรีนฺเต จรติ มรียาทํ น ภินฺทติ อยํ ลีลสํวรปรีนฺโต ฯ

๑ ม. ไป. ปญฺจนนํ ฯ

๒ ม. ทํสาธิปาทานํ ฯ

๓ ม. ลีรีสปานํ ฯ

๔ ม. มนุสฺสผลฺสถานํ ฯ

๕ ม. เอตฺถนฺตเร น สนฺตเสยฺยาติ ทิสฺสติ ฯ

๖ ม. ญ. อภีร^๕ ฯ

๗ ม. เอตฺถนฺตเร เปยฺยาโล ทิสฺสติ ฯ

กตโม อินฺทริยสํวรปริยนฺโต ๑ อิท ภิกฺขุ จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา น
 นิมิตฺตคฺคาคี โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคาคี ยตฺวาธิกฺรณเมณํ จกฺขุณฺทริยํ
 อสํวตฺ^๑ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกกา อกฺุสลา ฌมฺมา
 อนฺวาสุสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย ปฏฺฐิพฺชชฺติ รกฺขติ จกฺขุณฺทริยํ จกฺขุณฺทริเย
 สํวรํ อาปชฺชติ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา [๒] ฆาเนน คณฺธํ ฆายิตฺวา
 [๒] ชิวฺหาย รลํ สายิตฺวา [๒] กาเยน โผฏฺฐจพฺพํ พุสฺสิตฺวา [๒]
 มนฺสา ฌมฺมํ วิณฺณาย น นิมิตฺตคฺคาคี โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคาคี
 ยตฺวาธิกฺรณเมณํ มนินฺทริยํ อสํวตฺ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา
 ปาปกกา อกฺุสลา ฌมฺมา อนฺวาสุสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย ปฏฺฐิพฺชชฺติ
 รกฺขติ มนินฺทริยํ มนินฺทริเย สํวรํ อาปชฺชติ อาทิตฺตปริยายํ ปจฺจเวกฺข-
 มาโน อนฺโต อินฺทริยสํวรปริยนฺเต จรติ มรียาํ น ภินฺทติ อयํ
 อินฺทริยสํวรปริยนฺโต ๑

กตโม โภชเน มตฺตตณฺณตฺวาปริยนฺโต ๑ อิท ภิกฺขุ ปฏฺฐิสงฺขา
 โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนนาย น
 วิญฺญนนาย ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส จิตฺติยา ยาปนาย วิหีสฺสปฺรติยา
 พุรฺหมจฺริยานุคฺคหฺวย อิติ ปุราณณฺจ เวหนํ ปฏฺฐิหฺงขามิ นวณฺจ
 เวหนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ ยาตุรา จ เม ภวิสฺสติ อนฺวชฺชตา จ
 ฌาสฺวิหาโร จาติ อกฺขพฺภณฺชนวณฺณปฏฺฐิจฺฉาทนปฺตตมํสฺฐปมํ ปจฺจเวกฺขมาโน
 อนฺโต โภชเน มตฺตตณฺณตฺวาปริยนฺเต จรติ มรียาํ น ภินฺทติ อयํ
 โภชเน มตฺตตณฺณตฺวาปริยนฺโต ๑

กตโม ชาคริยานุโยคปริยนฺโต ๑ อิท ภิกฺขุ ทิวสํ^๓ จงฺกเมน
 นิสฺชชฺชาย อวารณฺเยหิ ฌมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเชติ รตฺตติยา ปจฺมํ ยามํ
 จงฺกเมน นิสฺชชฺชาย อวารณฺเยหิ ฌมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเชติ รตฺตติยา

๑ ม. สุตฺตํ ๑ เอมฺปฺริปี ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร เปยฺยาโล ทิสฺสติ ๑

๓ ย. ไป. ทิว ๑

มชฺฉิมมํ ยามํ ทกฺขิณฺณํ ปสฺสฺเสน สึหเสยฺยํ กปฺเปติ ปาเท ปาหํ
 อจฺจาชาย สโต สมนฺปะชาโน อุกฺกฺขานสณฺณํ มนสิกริตฺวา รัตติยา ปจฺฉิมํ
 ยามํ ปจฺจกฺกฺขาย จงฺกเมน นิสฺชชฺชาย อวารณึเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ
 ปรีโสเชติ ภาทฺเทกรตฺตวิหารํ ปจฺจเวกฺขมาโน อนฺโต ชาคริยานุโยค-
 ปริยนฺเต จรติ มริยาหํ น ภินฺหติ อยํ ชาคริยานุโยคปริยนฺโตติ ภิกฺขุ
 สโต สปปริยนฺตจารึ ฯ

[๙๓๒] ทํสาธิปาตาน ลีรึสปานนฺติ ทํสา วุจฺจนฺติ ปิงฺค-
 มกฺขิกา^๑ ฯ อธิปาติกา^๒ วุจฺจนฺติ สพฺพาปิ มกฺขิกายิ ฯ กิการณ
 อธิปาติกา วุจฺจนฺติ สพฺพาปิ มกฺขิกายิ ฯ ตา อูปฺปติตฺวา อูปฺปติตฺวา
 ขาหฺนฺติ ตํการณ อธิปาติกา วุจฺจนฺติ สพฺพาปิ มกฺขิกายิ ฯ ลีรึสปา
 วุจฺจนฺติ อหึติ ทํสาธิปาตาน ลีรึสปานํ ฯ

[๙๓๓] มนุสฺสผสฺसान จตฺตูปฺพานนฺติ มนุสฺสผสฺสา วุจฺจนฺติ
 โจรา วา อสฺสุ มาณฺวา [๓] กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา ฯ เต
 ภิกฺขุ ปณฺหํ วา ปุจฺเจยฺยํ วาหํ วา อโรเปยฺยํ อโกเสยฺยํ
 ปริภาเสยฺยํ โรเสยฺยํ วิโรเสยฺยํ ทึเสยฺยํ วิทึเสยฺยํ เทเจยฺยํ วิเทเจยฺยํ
 ฆาเตยฺยํ อูปฺฆาเตยฺยํ อูปฺฆาตํ วา กเรยฺยํ ฯ โยโกจิ มนุสฺสโต
 อูปฺฆาโต มนุสฺสผสฺโส ฯ จตฺตูปฺพานนฺติ ลีหา พยฺคฺฆา ทึปี
 อจฺจนฺตรจฺฆา โภกา โคมทิสฺสา หตฺถิ ฯ เต ภิกฺขุ มทฺเทยฺยํ ขาเทยฺยํ
 ทึเสยฺยํ วิทึเสยฺยํ เทเจยฺยํ วิเทเจยฺยํ ฆาเตยฺยํ อูปฺฆาเตยฺยํ อูปฺฆาตํ
 วา กเรยฺยํ ฯ จตฺตูปฺปทโต อูปฺฆาโต ยงฺกิลฺลิจิ จตฺตูปฺปทภยฺนฺติ
 มนุสฺสผสฺसान จตฺตูปฺพานํ ฯ เตนนาห ภควา

ปณฺจนฺนํ ธีโร ภยานํ น ภาเย

ภิกฺขุ สโต สปปริยนฺตจารึ

๑ ม. ปิงคฺลมกฺขิกายิ ฯ ๒ ม. อธิปาติกา ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร วาสทฺเท อตฺถิ ฯ

ทำสาธิปาตาน ลีรียานัน
 มนุสฺสผสฺसान จตฺตปทานนฺติ ฯ

[๙๓๔] ปรธมฺมิกานปี น สนฺตเสยฺย
 ทิสฺวาปี เตลฺลํ พหุภฺรเวรวานี
 อถาปรานี อภิสฺมภเวยฺย^๑
 ปริสฺสยานี กุสลานุเอสี^๒ ฯ

[๙๓๕] ปรธมฺมิกานปี น สนฺตเสยฺย ทิสฺวาปี เตลฺลํ พหุภฺรเวรวานีติ
 ปรธมฺมิกา วุจฺจนฺติ สตฺต สหฺมมฺมิกเก จเปตฺวา ยะเกจฺจ พุทฺเธ อปฺปสฺสนฺหา
 ธมฺเม อปฺปสฺสนฺหา สงฺฆเ อปฺปสฺสนฺหา ฯ เต ภิกฺขุ ปณฺหํ วา ปุจฺเจยฺย
 วาทํ วา อาริเยยฺย [๒] อุกโกเสยฺย ปริภาเสยฺย โรเสยฺย วิโรเสยฺย
 ทิเสยฺย วิทิสฺเสยฺย เทเสยฺย วิเทเสยฺย ฆาเตยฺย อุปฆาเตยฺย อุปฆาตํ
 วา กรเยยฺย เตลฺลํ พหุ ภฺรเว ปรสิตฺตฺวา วา สฺกนฺตฺวา วา น เวชฺชย
 นปฺปเวชฺชย น สมฺปเวชฺชย น ตเสยฺย น สนฺตเสยฺย น อุตฺตเสยฺย
 น ปริตฺตเสยฺย น ภาเยยฺย น สนฺตาสํ อापชฺเชยฺย อภิริ อสฺส
 อจฺฉมฺมํ อนฺตฺราสี อปลายี ปหีนภยภเวโร วิคตโลมทฺโส วิหเรยฺยาติ
 ปรธมฺมิกานปี น สนฺตเสยฺย ทิสฺวาปี เตลฺลํ พหุภฺรเวรวานี ฯ

[๙๓๖] อถาปรานี อภิสฺมภเวยฺย ปริสฺสยานี กุสลานุเอสีติ
 อถาปรานีปี อตฺถิ อภิสฺมภเวยฺย อภิวิตฺตพฺพานี อชฺโฆตฺถริตพฺพานี
 ปรียาทิตพฺพานี มทฺทิตพฺพานี ฯ ปริสฺสยาคี เทว ปริสฺสยา ปากฺก-
 ปริสฺสยา จ ปฏฺิจฺฉนฺนปริสฺสยา จ ฯเปฯ เวมฺปิ ตตฺตราสยาคี
 ปริสฺสยา ฯ กุสลานุเอสีติ สมฺมาปฏฺิพทํ อนฺโลมปฏฺิพทํ อปฺจจฺนีกปฏฺิพทํ
 [๓] อนฺวตฺถปฏฺิพทํ ฯเปฯ อริยํ อฏฺุจฺจกิกํ มคฺคํ นิพฺพานณฺจ
 นิพฺพานคามินิณฺจ ปฏฺิพทํ เอสฺนฺเตน คเวสฺนฺเตน ปริเยสฺนฺเตน

๑ ม. อติสมภเวยฺย ฯ เวมฺปิปริปี ฯ

๒ ย. เอตถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ม. เอตถนฺตเร อวิรุทฺธปฏฺิพทนฺติ ทิสฺสติ ฯ

ปริสฺสยา อภิสฺมโฆตพฺพา อภิวิตพฺพา อชฺโฆตถริตพฺพา ปริยาทิตพฺพา
มทฺทิตพฺพาติ อถาปรานิ อภิสฺมภเวยฺยํ ปริสฺสยานิ กุสลานุเอสี ๑
เตนาห ภควา

ปฺรชฺหมิกานํปี น สนฺตเสยฺย

ทิสฺวาปี เตสํ พหุภเวรวานิ

อถาปรานิ อภิสฺมภเวยฺยํ

ปริสฺสยานิ กุสลานุเอสีติ ๑

[๙๓๗] อาตงฺกผลฺเสน ชุทหาย ผุฏฺโຈ

สีตํ อถุณฺหํ อธิวาสเยยฺย

โส เตหิ ผุฏฺโຈ พหุชา อโนโก

วิริยปรกฺกมํ ทฬฺหํ ภเวยฺย ๑

[๙๓๘] อาตงฺกผลฺเสน ชุทหาย ผุฏฺโຈติ อาตงฺกผลฺโส วุจฺจติ
โรคผลฺโส ๑ โรคผลฺเสน ผุฏฺโຈ ปเรโต สโมหิตโต สมฺนฺนาคโต อสฺส
จกฺขุโรเคน ผุฏฺโຈ ปเรโต สโมหิตโต สมฺนฺนาคโต อสฺส โสตรโรเคน
ฆานโรเคน ชิวฺหาโรเคน กายโรเคน ๑เป๑ ทํสมฺกสฺวาตตปรีสีลปฺสมฺผลฺเสน
ผุฏฺโຈ ปเรโต สโมหิตโต สมฺนฺนาคโต อสฺส ๑ ชุททา วุจฺจติ ฉาตโก ๑
ฉาตเกน ผุฏฺโຈ ปเรโต สโมหิตโต สมฺนฺนาคโต อสฺสาติ อาตงฺกผลฺเสน
ชุทหาย ผุฏฺโຈ ๑

[๙๓๙] สีตํ อถุณฺหํ อธิวาสเยยฺยาติ สีตฺนฺติ ทวีหิ การณฺเห
สีตํ โหติ อพฺภนฺตรธาตฺสุงโกปวเสน^๑ วา สีตํ โหติ พหิทฺธา อุตฺวเสน
วา สีตํ โหติ ๑ อถุณฺหนฺติ ทวีหิ การณฺเห อถุณฺหํ โหติ อพฺภนฺตร-
ธาตฺสุงโกปวเสน^๒ วา อถุณฺหํ โหติ พหิทฺธา อุตฺวเสน วา อถุณฺหํ
โหติ^๓ ๑ สีตํ อถุณฺหํ^๔ อธิวาสเยยฺยาติ ชโม อสฺส สีตฺสฺส อถุณฺหฺสฺส

๑ ม. อพฺภนฺตรธาตฺสุงโกปวเสน ๑

๒ ม. อพฺภนฺตรธาตฺสุงโกปวเสน ๑

๓ ม. อธิสฺสทฺโห อตฺถิ ๑

๔ ม. อถุณฺหํ ๑

ชิมจฉาย ปิปาสาย ทังสมกสวาตาทปสีวีรสปสมผลุสานัน ทุรุตตานัน
 ทุราคตานัน วจนปถานัน อุปปนุหนานัน สารีริกานัน เวหนานัน ทุกุขานัน
 ติปปานัน^๑ ขรานัน กญฺจกานัน อสาดานัน อมณาปานัน ปาณหฺรณัน อธิวาสิก-
 ชาติโก^๒ อสุสาติ สีสํ อถุณฺหํ อธิवासเยยฺย ฯ

[๔๔๐] โส เตหิ ฌุญฺโจ พหุชา อโนโกติ โส เตหิตี อาตงฺก-
 ผลุเสน จ ขุทาย จ สีสฺเตน จ อถุณฺहन จ ฌุญฺโจ ปเรโต สโมหิโต
 สมฺนฺหาคโต อสุสาติ โส เตหิ ฌุญฺโจ ฯ พหุชาติ อเนกวิเชหิ อากาเรหิ
 ฌุญฺโจ ปเรโต สโมหิโต สมฺนฺหาคโต อสุสาติ โส เตหิ ฌุญฺโจ
 พหุชา ฯ อโนโกติ อภิสงฺขารสหคตวิญญาณสุส โอภาสํ น กโรตีตีปิ
 อโนโก ฯ อถวา กายทฺจุจฺจริตสุส วจฺจุจฺจริตสุส มโนทฺจุจฺจริตสุส โอภาสํ
 น กโรตีตีปิ อโนโกติ โส เตหิ ฌุญฺโจ พหุชา อโนโก ฯ

[๔๔๑] วิริยปรกฺกมํ ทฬฺหํ กเรยฺยาติ วิริยปรกฺกโม วุจฺจติ โย
 เจตลีโก วิริยารมฺโห นิกฺกโม ปรกฺกโม อุกฺกยาโม วายาโม อสุสาโห
 อสุโสฬฺหิ อปฺปฏฺวิวานี ธาโม ธิติ อสิถิลปรกฺกมตา อนิกฺขิตตจฺจนฺทตา
 อนิกฺขิตตจฺจฺรตา จฺรสมฺปคฺคาโห วิริยํ วิริยฺนฺหฺริยํ วิริยพลํ สมฺมาวาयाโม ฯ
 วิริยปรกฺกมํ ทฬฺหํ กเรยฺย [๓] ทฬฺหสมาทาโน อสุส อวฺภูจิต-
 สมาทาโนติ วิริยปรกฺกมํ ทฬฺหํ กเรยฺย ฯ เตนาห ภควา

อาตงฺกผลุเสน ขุทาย ฌุญฺโจ

สีสํ อถุณฺหํ อธิवासเยยฺย

โส เตหิ ฌุญฺโจ พหุชา อโนโก

วิริยปรกฺกมํ ทฬฺหํ กเรยฺยาติ ฯ

[๔๔๒] เถยฺยํ น กเรยฺย^๔ น มุสา ภณฺเอยฺย

๑ ม. ติปพานัน ฯ ๒ ม. โป. อธิวาสกชาติโก ฯ

๓ ม. เอตถนฺตเร กเรยฺยาติ วิริยํ ปรกฺกมํ ทฬฺหํ กเรยฺย ธิรํ กเรยฺยาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๔ ม. น กเร ฯ เวมฺบุรฺปิ ฯ

เมตตตาย ผสฺเส ตสถาวรานิ
ยทาวิลตตํ มนฺโส วิชณฺญา
กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺย ฯ

[๙๔๓] เถยฺยํ น กเรยฺย น มุสา ภาณฺยยาติ เถยฺยํ น
กเรยฺยาติ อิท ภิกฺขุ อทินฺนํ^๑ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต อสฺส
ทินฺนาทายี ทินฺนปาฏฺฐิกฺขี อเถเนน สุจฺภิภูเตน อตฺตนา วิหเรยฺยาติ
เถยฺยํ น กเรยฺย ฯ น มุสา ภาณฺยยาติ อิท ภิกฺขุ มุสาวาทํ ปหาย
มุสาวาทา ปฏฺวิโรโต อสฺส สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ เกโต ปจฺจยโก
อวิสฺสวาทโก โลกสฺสาติ เถยฺยํ น กเรยฺย น มุสา ภาณฺยฺย ฯ

[๙๔๔] เมตตตาย ผสฺเส ตสถาวรานีติ เมตตฺตาติ ยา สตฺเตสฺสุ
เมตฺติ เมตตายนา เมตตฺตยิตตตํ^๒ อนุทา อนุทายนา อนุทยิตตตํ^๒
หิตฺลิตฺตา อนุกมฺปา อพฺยาปาโท อพฺยาปชฺโฆมฺ^๓ อโทโส กุสฺลมฺมูลํ ฯ
ตฺสาติ เยสํ ตฺลิตฺตา^๔ ตณฺหา อปฺปทีนา เยสญฺจ ภยภฺรเว อปฺปทีนา ฯ
กึการณา วุจฺจนฺติ ตฺสา ฯ เต ตฺสนฺติ อุตฺตสนฺติ ปริตฺตสนฺติ ภายนฺติ
สนฺตาสํ อापฺชฺชนฺติ ตํการณา วุจฺจนฺติ ตฺสา ฯ ถาวราติ เยสํ ตฺลิตฺตา
ตณฺหา ปทีนา เยสญฺจ ภยภฺรเว ปทีนา ฯ กึการณา วุจฺจนฺติ ถาวรา ฯ
เต น ตฺสนฺติ น อุตฺตสนฺติ น ปริตฺตสนฺติ น ภายนฺติ น สนฺตาสํ
อापฺชฺชนฺติ ตํการณา วุจฺจนฺติ ถาวรา ฯ เมตตตาย ผสฺเส ตสถาวรานีติ
ตฺเส จ ถาวเร จ เมตตตาย ผสฺเสยฺย ผเรยฺย เมตตฺตาสทฺคเตน เจตฺสา
วิปฺปลฺเลน^๕ มหคฺคเตน อปฺปมาเถเนน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌเนน ผริตฺวา
วิหเรยฺยาติ เมตตตาย ผสฺเส ตสถาวรานิ ฯ

[๙๔๕] ยทาวิลตตํ มนฺโส วิชณฺญาติ ยทาติ ยทา ฯ มนฺโสติ
ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑิตํ มโน มนายตนํ มนินฺทริยํ
วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺวํ ฯ กายทฺวจฺจริเตน

๑ ม. โป. อทินฺนาทานํ ฯ ๒-๒ ม. อนุทยา อนุทยนา อนุทยิตตตํ ฯ
๓ ม. อพฺยาปชฺไซ ฯ ๔ ม. ตฺลิตฺตา ฯ ๕ ย. วิปฺปลฺเลน ฯ

จิตตํ อาริลํ โหติ ลุพิตํ เอริตํ อฏฐิตํ จลิตํ ฆนตํ อวฺปสฺนตํ วจฺ-
 ิหฺจฺจริเตน มโนหฺจฺจริเตน ราเคน โทเสน โมเหน โกเชน อุปฺนาเหน
 มกฺเขน ปฟาเสน อิสฺสาย มจฺจริเยน มายาย สาเจยฺเยน ฅมฺเภน
 สารมฺเภน มาเนน อติมาเนน มเทน ปมาเทน สพฺพกิลเสหิ
 สพฺพหฺจฺจริเตหิ สพฺพทรเถหิ สพฺพปริฟ้าเหหิ สพฺพสนฺดาเปหิ สพฺพพา-
 กุสลภิกฺสงฺขาเรหิ จิตตํ อาริลํ โหติ ลุพิตํ เอริตํ อฏฐิตํ จลิตํ ฆนตํ
 อวฺปสฺนตํ ๑ ยทาวิลตตํ มนโส วิชฅณาติ จิตฺตสฺส อาริลภาวํ ชาเนยฺย
 อาชาเนยฺย วิชาเนยฺย ปฏฺวิชาเนยฺย ปฏฺวิชฺฅเมยฺยาติ ยทาวิลตตํ มนโส
 วิชฅณา ๑

[๔๔๖] กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺยาติ กโณหฺติ โย โส
 มารโ กโณห อธิปฺติ อนฺตคฺคฺ^๑ นมุจฺจิ ปมตฺตพฺนธฺ ๑ กณฺหสฺส ปกฺโขติ^๒
 “วิโนทเยยฺยาติ กณฺหปฺกฺโข”^๓ มารปฺกฺโข มารปาโส มารพพิสํ มารามิสํ
 มารวิสโย มารนฺตตโป^๔ มารโคจโร มารพนฺธนฺนติ ปชฺเหยยฺย วิโนทเยย
 พยฺนฺตีกเรยฺย อนภาวงคฺเมยฺยาติ เอวมฺปิ กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺย ๑
 อถวา กณฺหปฺกฺโข^๕ มารปฺกฺโข อกฺสฺลปฺกฺโข ทุกฺขุทโย ทุกฺขุวิปาโก
 นิริยสํวตฺตนิโก ติริจฺจฺฉานโยนิริยสํวตฺตนิโก ปิตฺติวิสยสํวตฺตนิโกติ ปชฺเหยย
 วิโนทเยยฺย พยฺนฺตีกเรยฺย อนภาวงคฺเมยฺยาติ เอวมฺปิ กณฺหสฺส
 ปกฺโขติ วิโนทเยยฺย ๑ เตนาท ภาควา

เถยฺยํ น กเรยฺย น มฺุสา ภาณฺเยย
 เมตฺตตาย ผลฺเส ตสฺสทวารานิ
 ยทาวิลตตํ มนโส วิชฅณา
 กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺยาติ ๑

๑ ม. อนฺตคฺคฺ ๑   ๒ สී. ม. อิตฺสทฺโท นตฺถิ ๑   ๓-๓ ม. อิมฺ ปาจา นตฺถิ ๑
 ๔ มารนิวาโส ๑   ๕ ม. กณฺหสฺส ปกฺโข ๑

[๙๔๗] โกธาติมานัสส วลัน น คจฺเจ
 มุลมปิ เตลลํ ปลฺลิตฺตํ ติฏฺฐเจ
 อถปฺปียํ วา ปน อปฺปียํ วา
 อทฺธา ภวฺนฺโต อภิสมฺภเวยฺย ฯ

[๙๔๘] โกธาติมานัสส วลัน น คจฺเจติ โกธาติ^๑ โย จิตฺตสฺส
 อาฆาโต ปฏฺฐิฆาโต ฯเปฯ จณฺตฺทิกํ อสฺสุโรเป อนตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส ฯ
 อติมานนฺติ อธิเกจฺจ ปรํ อติมณฺณตฺติ ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา
 ฯเปฯ อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ วา วตฺถุณา ฯ โกธาติมานัสส วลัน น
 คจฺเจติ โกธสฺส จ อติมานัสส จ วลัน น คจฺเจยฺย โกธณฺจ
 อติมานณฺจ ปชฺเหยย วิเนทยฺย พฺยนฺตฺกเรยฺย อนภาวํคเมยฺยาติ
 โกธาติมานัสส วลัน น คจฺเจ ฯ

[๙๔๙] มุลมปิ เตลลํ ปลฺลิตฺตํ ติฏฺฐเจติ กตมํ โกธสฺส มุลํ ฯ
 อวิชฺชา มุลํ อโยนิโสมนลิการิ มุลํ อสฺสมิมาโน มุลํ อหิริกํ มุลํ
 อโนตฺตปฺปํ มุลํ อทฺทจฺจํ มุลํ อิทํ โกธสฺส มุลํ ฯ กตมํ อติมานัสส
 มุลํ ฯ อวิชฺชา มุลํ อโยนิโสมนลิการิ มุลํ อสฺสมิมาโน มุลํ อหิริกํ มุลํ
 อโนตฺตปฺปํ มุลํ อทฺทจฺจํ มุลํ อิทํ อติมานัสส มุลํ ฯ มุลมปิ เตลลํ
 ปลฺลิตฺตํ ติฏฺฐเจติ โกธสฺส จ อติมานัสส จ มุลํ ปลฺลิตฺตํ
 อทฺทชฺริตฺวา สมฺภุชฺริตฺวา อฺปฺปาทยิตฺวา^๒ สมฺภุชฺริตฺวา^๓ ปชฺหิตฺวา
 วิเนทิตฺวา พฺยนฺตฺกิตฺวา อนภาวํคเมตฺวา ติฏฺฐเจยฺยาติ^๔ มุลมปิ เตลลํ
 ปลฺลิตฺตํ ติฏฺฐเจ ฯ

[๙๕๐] อถปฺปียํ วา ปน อปฺปียํ วา อทฺธา ภวฺนฺโต
 อภิสมฺภเวยฺยาติ อถาติ ปทสนฺธิ ปทสฺสคฺโค ปทปาริปุริ อกฺขรสมฺวาโย
 พฺยณฺชนลฺลิตฺตจฺตา ปทานุปฺพุพฺพตาเมตํ อถาติ ฯ ปิยาติ เทว ปิยา

๑ ม. โกธติ ฯ

๒ ม. อฺปฺปาทยิตฺวา ฯ

๓ ม. สมฺภุชฺริตฺวา ฯ

๔ ม. อ. ติฏฺฐเจยฺย สนฺตฺติฏฺฐเจยฺยาติ ฯ

สตุตา วา สงฺขารว วา ๑ กตเม สตุตา ปิยา ๑ อิตฺ ยสฺส^๑ เต โหนฺติ
 อตฺตกามา หิตกามา ฬาสุกามา โยคกฺเขมกามา มาตา วา ปิตา วา
 ภาตา วา ภคินี วา ปุตฺโต^๒ วา ธีตา วา มิตฺตา วา อมฺจฺจา วา
 ญาติี วา สาลิหิตา วา อิเม สตุตา ปิยา ๑ กตเม สงฺขารว ปิยา ๑
 มนาปิกา รุปา มนาปิกา สหฺทา มนาปิกา คนฺธา มนาปิกา รสา
 มนาปิกา โผฏฺฐพฺพา อิเม สงฺขารว ปิยา ๑ อปฺปิยาติ เทว อปฺปิยา
 สตุตา วา สงฺขารว วา ๑ กตเม สตุตา อปฺปิยา ๑ อิตฺ ยสฺส เต
 โหนฺติ อนตฺตกามา อหิตกามา อฬาสุกามา อโยคกฺเขมกามา อีวิตา
 ไวโรเปตฺตกามา อิเม สตุตา อปฺปิยา ๑ กตเม สงฺขารว อปฺปิยา ๑
 อมฺนาปิกา รุปา อมฺนาปิกา สหฺทา คนฺธา รสา โผฏฺฐพฺพา อิเม
 สงฺขารว อปฺปิยา ๑ อหฺธาติ เอกํสวจนํ นิสฺสํสยวจนํ นิกฺกขวจนํ
 อเทวชฺฌวจนํ อเทวพฺพหวจนํ นีโยควจนํ^๓ อปฺนฺณกวจนํ อวตฺถา-
 ปนฺวจนเมตํ อหฺธาติ ๑ อถปฺปิยํ วา ปนฺ อปฺปิยํ วา อหฺธา ภวฺนฺโต
 อภิสมฺภเวยฺยาติ ปิยาปิยํ สาทาสาดํ สุขทฺทขํ โสมนสฺสโทมนสฺส อิกฺกจา-
 นิฏฺฐจํ อภิสมฺภวฺนฺโต วา อภิกเวยฺย อภิกวฺนฺโต วา อภิสมฺภเวยฺยาติ
 อถปฺปิยํ วา ปนฺ อปฺปิยํ วา อหฺธา ภวฺนฺโต อภิสมฺภเวยฺย ๑ เตนานห
 ภควา

โกธาติมานสฺส วสํ น คจฺเจ
 มฺลุมฺปิ เตสํ ปลิขณฺณ ติกฺกฺเข
 อถปฺปิยํ วา ปนฺ อปฺปิยํ วา
 อหฺธา ภวฺนฺโต อภิสมฺภเวยฺยาติ ๑

[๔๕๑] ปณฺณํ ปุรฺกขตฺวา กลฺยาณปீติ
 วิกฺขมฺภเย ตานิ ปริสฺสยานิ

๑ ม. ยาสฺส ๑

๒ ม. ยฺ. โป. ปุตฺตา ๑

๓ ม. นียฺยานิกวจนํ ๑

อรที สเหถ สยนมหิ ปนฺเต

จตุโร สเหถ ปรีเทวธมฺเม ฯ

[๙๕๒] ปณฺณํ ปุรุทฺชตฺวา กลฺยาณปீตีติ ปณฺณาติ ยา ปณฺณา
 ปชานนา วิจโย ปวิจโย ธมฺมวิจโย ฯ เปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย^๑
 สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ ปณฺณํ ปุรุทฺชตฺวาติ อิเธกจฺโจ ปณฺณํ ปุโรเต กตฺวา จรติ
 ปณฺณาธโร ปณฺณาเกตุ ปณฺณาธิปเตยฺโย วิจยพฺหุโล ปวิจยพฺหุโล
 โอกฺขายนพฺหุโล^๒ สโมกฺขายนพฺหุโล^๓ วิภูตฺวิหารี ตจฺจจริโก ตพฺพพฺหุโล
 ตคฺคจฺริโก ตนฺนินฺโน ตปโปเณ ตปฺปพฺภาโร ตทฺธิมฺตฺโต ตทฺธิปเตยฺโยติ^๔
 เอวมฺปิ ปณฺณํ ปุรุทฺชตฺวา ฯ อถวา คจฺจนฺโต วา คจฺจามิตี ปชานาติ
 จิตฺโต วา จิตฺตมฺหิตี ปชานาติ นิสินฺโน วา นิสินฺโนมฺหิตี ปชานาติ
 สยาโน วา สยาโนมฺหิตี ปชานาติ ยถา ยถา วา ปนฺสฺส กายो
 ปณฺธิทิตฺโต โหติ ตถา ตถา นํ ปชานาตีติ เอวมฺปิ ปณฺณํ ปุรุทฺชตฺวา ฯ
 อถวา อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ อาโลกิตฺเต วิโลกิตฺเต
 สมฺปชานการี โหติ สมฺมิถฺชิตฺเต^๕ ปสฺสริเต สมฺปชานการี โหติ สงฺฆาภฺภิ-
 ปตฺตจิวรรธานเณ สมฺปชานการี โหติ อสิเต ปีเต ขายิตฺเต สายิตฺเต
 สมฺปชานการี โหติ อจฺจจารปสฺสสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ คเต จิตฺเต
 นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริตฺเต ภาสิเต ตฺถนฺทีภาเว สมฺปชานการี โหตีติ
 เอวมฺปิ ปณฺณํ ปุรุทฺชตฺวา ฯ กลฺยาณปீตีติ พุทฺธานุสฺสตีวเสน
 อฺปปชฺชติ ปีติ ปามุชฺช^๖ กลฺยาณปீติ^๗ ธมฺมานุสฺสตีวเสน สงฺฆานุสฺสตีวเสน
 สีสฺลานุสฺสตีวเสน จาคานุสฺสตีวเสน เทวตฺวานุสฺสตีวเสน อานาปานุสฺสตี-
 วเสน มรณานุสฺสตีวเสน กายคตาสตีวเสน อฺปสมฺมานุสฺสตีวเสน
 อฺปปชฺชติ ปีติ ปามุชฺช กลฺยาณปீตีติ ปณฺณํ ปุรุทฺชตฺวา กลฺยาณปீติ ฯ

๑ ม. อัย ปาโล น ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. เปกฺขายนพฺหุโล ฯ ๓ ม. สมเปกฺขายนพฺหุโล ฯ

๔ ม. ตทฺธิปเตยฺโยติ ฯ ๕ ม. สมมิถฺชิตฺเต ฯ ๖ ม. โป. สพฺพตฺถ ปาโมชฺช ฯ

๗ ม. อิตฺตฺสทฺเท อตฺถิ ฯ

[๙๕๓] วิกขมภเย ตานิ ปริสฺสยานีติ ปริสฺสยาตี เทว
 ปริสฺสยา ปากฺกุปริสฺสยา จ ปฏิจฺจนฺนปฺริสฺสยา จ ฯเปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ
 ปากฺกุปริสฺสยา ฯเปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ ปฏิจฺจนฺนปฺริสฺสยา ฯเปฯ
 เอวมฺปิ ตตฺตฺราสยาตี ปริสฺสยา ฯ วิกขมภเย ตานิ ปริสฺสยานีติ ตานิ
 ปริสฺสยานิ วิกขมภเยย อภิวายเยย อชฺโฌตฺถเรยเย ปริยาทีเยยเย
 มหุทฺเตยยาตี วิกขมภเย ตานิ ปริสฺสยานิ ฯ

[๙๕๔] อรตี สหเถ สยนมฺหิ ปนฺเตติ อรตีติ ยา อรติ
 อรติกา^๑ อนนฺริติ อนนฺริมนา อุกฺกณฺจิกา^๒ ปริตฺตฺลิกา^๒ ฯ สยนมฺหิ
 ปนฺเตติ ปนฺเตสุ วา เสนาสเนสุ อณฺณตฺรณฺณตฺเรสุ วา อธิกฺุสฺเสสุ
 ฐมฺเมสุ อรตี สหเยย อภิวายเยย อชฺโฌตฺถเรยเย ปริยาทีเยยเย
 มหุทฺเตยยาตี อรตี สหเถ สยนมฺหิ ปนฺเต ฯ

[๙๕๕] จตุโร สหเถ ปริเทวฐมฺเมติ จตฺตาริ ปริเทวนีเย ฐมฺเม
 สหเยย [๓] อภิวายเยย อชฺโฌตฺถเรยเย ปริยาทีเยยเย มหุทฺเตยยาตี
 จตุโร สหเถ ปริเทวฐมฺเม ฯ เตนานา ภาควา

ปณฺณํ ปุรฺกฺขตฺวา กลฺยาณปீติ
 วิกขมภเย ตานิ ปริสฺสยานิ
 อรตี สหเถ สยนมฺหิ ปนฺเต
 จตุโร สหเถ ปริเทวฐมฺเมติ ฯ

[๙๕๖] กิสุ อลิสฺสามิ^๔ กุวํ วา อลิสฺสํ
 ทุกฺขํ วต เสตฺถ กุวชฺช เสสฺสํ
 เอเต วิตฺกฺเก ปริเทวเนยเย
 วินเยถ เสกฺโข อนิเกตฺตาริ^๕ ฯ

๑ ม. อรติตา ฯ

๒ ม. อุกกณจिता ปริตตลิตา ฯ

๓ ม. เอตถนฺตเร ปริสฺสเยยยาตี ทิสฺสตี ฯ ๔ ม. สพฺพตฺถ อลิสฺสํ กุว วา ฯ

๕ ม. อนิเกตจาริ ฯ

[๙๕๗] กิสุ อลิสฺสามิ กุวํ วา อลิสฺสนฺติ กิสุ อลิสฺสามีติ กิ
 ภูญฺชิสฺสามิ โอนฺนํ วา กุมฺมาลํ วา สตฺตํ วา มจฺจนํ วา มํลํ วาติ
 กิสุ อลิสฺสามิ ฯ กุวํ วา อลิสฺสนฺติ กตฺถ ภูญฺชิสฺสามิ ชตฺตฺติยฺกฺกุเล วา
 พุราหฺมณฺกฺกุเล วา เวสฺสฺกฺกุเล วา สุทฺทฺกฺกุเล วาติ กิสุ อลิสฺสามิ กุวํ
 วา อลิสฺลํ ฯ

[๙๕๘] ทฺกฺขํ วัตฺเต สฺเสตฺถ กฺวชฺช สฺเสสนฺติ อิมํ รัตฺตี ทฺกฺขํ
 สยฺม^๑ ผลเก^๒ วา ตฺมฺมฺภิกฺกาย วา จมฺมชณฺฑเฑ วา ตินฺสนฺธาเร วา
 ปณฺณสนฺธาเร วา ปลาสนฺธาเร วา อาคณฺมรตฺตี^๓ กตฺถ สฺกฺขํ
 สยฺสฺสามิ มจฺเจ วา ปิเจะ วา ภิลิยา วา พิพฺโพทฺเทน วา วิหารเ วา
 อชฺฌมฺโยเค วา ปาสาเท วา หมฺมิมฺย^๔ วา คฺุหาย วาติ ทฺกฺขํ วัต
 สฺเสตฺถ กฺวชฺช สฺเสสฺลํ ฯ

[๙๕๙] เอเต วิตฺกฺเก ปรีเทวเนยฺเยติ เอเต วิตฺกฺเกติ
 เทว ปิณฺนชปาตปฏฺิสถณฺตฺเต วิตฺกฺเก เทว เสนาสนปฏฺิสถณฺตฺเต
 วิตฺกฺเก ปรีเทวเนยฺเย^๕ อาเทวเนยฺย ปรีเทวเนยฺยาติ เอเต วิตฺกฺเก
 ปรีเทวเนยฺเย ฯ

[๙๖๐] วินยฺเยถ สฺเสกฺโข อนิเกตฺตสารีติ สฺเสกฺโขติ กิการณ
 วุจฺจติ สฺเสกฺโข ฯ ลิกฺขตฺตีติ สฺเสกฺโข ฯ กิณฺจ ลิกฺขติ ฯ อธิสฺสีมฺปิ ลิกฺขติ
 อธิจิตฺตมฺปิ ^๖ลิกฺขติ อธิปณฺณมฺปิ ลิกฺขติ^๖ ฯ กตฺมา อธิสฺสีลลิกฺขา
 ฯเปฯ อยํ อธิปณฺณาลิกฺขา ฯ อิมา ติสฺโส ลิกฺขา อาวชฺเชนฺโต
 ลิกฺขติ ชานนฺโต ลิกฺขติ ปสฺสนฺโต ลิกฺขติ ปจฺจเวกฺขนฺโต ลิกฺขติ จิตฺตํ
 อธิภฺจฺจนฺโต ลิกฺขติ สทฺธาย อธิมฺุจฺจนฺโต ลิกฺขติ วิริยํ ปคฺคณฺนฺโต
 ลิกฺขติ สตี อฺุภฺจฺจนฺโต ลิกฺขติ^๖ จิตฺตํ สฺมาทฺนฺโต ลิกฺขติ ปณฺณาย

๑ ม. สยิตถ ฯ

๒ ย. สผลเก ฯ

๓ ม. อาคามิรตตี ฯ

๔ ม. หมฺมิมเย ฯ

๕ ม. ปรีเทวเนยฺเยติ ฯ

๖-๖ ม. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ

ปชานนุโต ลิกขติ อภิญเษยยํ อภิชานนุโต ลิกขติ ปริณเษยยํ
 ปริชานนุโต ลิกขติ ปหาตพพํ ปชหนุโต ลิกขติ สจฺฉิกาตพพํ
 สจฺฉิกโรนุโต ลิกขติ ภาเวตพพํ ภาเวนุโต ลิกขติ อัจจติ สมาจฺจติ
 สมหาย ลิกขติ ๑ ตํการณา วุจฺจติ เสกฺโข ๑ เสกฺโข วินยาย
 ปฏฺวิวินยาย ปหานาย วุปสมาย ปฏฺวินิสฺสคฺคาย ปฏฺวิปฺปสฺสทฺธิยา
 อธิสึลฺมปิ ลิกฺขเยยฺย อธิจิตฺตมฺปิ ลิกฺขเยยฺย อธิปณฺณมฺปิ ลิกฺขเยยฺย อิม
 ติสฺโส ลิกฺขา อาวชฺชนุโต ลิกฺขเยยฺย ชานนุโต ๑เป๑ สจฺฉิกาตพพํ
 สจฺฉิกโรนุโต ลิกฺขเยยฺย อัจจเรยฺย สมาจฺจเรยฺย สมหาย วตฺเตยฺยยาตี
 วินเยถ เสกฺโข ๑

[๙๖๑] อนิเกตสํวารีตี กถํ นิเกตสํวารี โหตี ๑ อิคฺคจฺโจ
 กุลปฺลิโพเชน สมนฺนาคโต โหตี คณปฺลิโพเชน อวาสปฺลิโพเชน
 จีวรปฺลิโพเชน ปิณฺฑปฺปาทปฺลิโพเชน เสนาสนปฺลิโพเชน คิลานปจฺจยเภสชฺช-
 ปริกฺขารปฺลิโพเชน สมนฺนาคโต โหตี เอวํ นิเกตสํวารี โหตี ๑

กถํ อนิเกตสํวารี โหตี ๑ อิทฺธิ ภิกฺขุ น กุลปฺลิโพเชน สมนฺนาคโต
 โหตี น คณอวาสจิวรปิณฺฑปฺปาทเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาร-
 ปฺลิโพเชน สมนฺนาคโต โหตี เอวํ อนิเกตสํวารี โหตี ๑

มคธํ คตา โกสลํ คตา

เอกจฺจียา [๑] วชฺชสิญฺญมฺมียา

มาคธา^๒ วิสฺสงฺฆจฺจาริโน

อนิเกตตา วิหรนฺติ ภิกฺขโว

สาธุ จริตํ^๓ สาธุ สฺวจริตํ

สาธุ สทา อนิเกตวิหาโร

อตฺถปฺปจฺฉนํ ทกฺขกมมํ^๔

เอตํ สามณฺณํ อากิณฺณจฺนสฺสาตี ๑

๑ ม. ไป. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโห ทิสฺสตี ๑ ๒ ม. มิกา วีย อสฺสงฺฆจฺจาริโน ๑

๓ ม. จริตํ ๑ ๔ ม. ปทกฺขิณฺณํ กมมํ ๑

วินยเอถ เสกฺโข อนิเกตสारी ๑ เตนนาห ภควา
 กิสุ อลิสฺสามิ กุว วา อลิสฺสํ
 ทุกฺขํ วต เสตถ กุวชฺช เสสฺสํ
 เอเต วิตกฺเก ปรีเทวนเญเย
 วินยเอถ เสกฺโข อนิเกตสारीติ ๑

[๙๖๒] อนนฺนญจ ลทฺธา วสนนฺนญจ กाले
 มตฺตํ โส ชณฺณา^๑ อิตฺ โตสนตฺถํ
 โส เตสุ คฺคฺตโต ยตจาริ คามे
 รุสฺสิตฺปิ วาจํ ผรุสํ น วชฺชา ๑

[๙๖๓] อนนฺนญจ ลทฺธา วสนนฺนญจ กालเอติ อนนฺนนฺติ โอทโน
 กุมฺมาโส สตฺตฺ มจฺโฉ มํสํ ๑ วสนนฺนติ ฉ จีวรานิ โขมํ กปฺปาลิกํ
 โกเสยฺยํ กมฺพลํ สานํ ภงฺคํ ๑ อนนฺนญจ ลทฺธา วสนนฺนญจ กาลเอติ จีวรํ
 ลภิตฺวา ปิณฺฑปาทํ ลภิตฺวา น กุหนาย น ลปนาย น เนมิตฺติกตายน
 น นิปฺเปสิกตายน น ลาภาน ลภํ นิชิตฺสีสนตายน^๒ น ทารุทานเนน น
 เวฬุทานเนน น ปตฺตทานเนน น ปุပ္ผทานเนน น ผลทานเนน น
 สินานทานเนน น จุณฺณทานเนน น มตฺติกทานเนน^๓ น ทนฺตกฏฺฐทานเนน
 น มุชฺชกทานเนน น ปาตฺกมฺยตายน^๔ น มุคฺคสุปฺตายน^๕ น ปาริภฺภูตายน
 น ปิจฺจมฺหุทิกตายน น วตฺถุวิชฺชายน น ตีรจฺฉานวิชฺชายน น องฺควิชฺชายน
 น นกฺขตฺตวิชฺชายน น ทฺตคฺมเนน น ปหีนคฺมเนน น ชงฺฆเปสเนน^๖
 น เวชฺชกมฺเมเนน น ปิณฺฑกเณน^๗ น ทานานุปฺปทานเนน ฌมฺเมเนน สเมเนน
 ลทฺธา ลภิตฺวา [๘] อภิวินฺทิตฺวา ปฏฺฐิลภิตฺวาติ อนนฺนญจ ลทฺธา
 วสนนฺนญจ กाले ๑

๑ ม. มตฺตํ ส ชณฺณา ๑ เอวมฺฺปริปิ ๑ ๒ ม. นิชิตฺสีสนตายน ๑ ๓ ม. มตฺติกทานเนน ๑

๔ ม. จาตฺกมฺยตายน ๑ ๕ ลี. มุคฺคสุปฺตายน, ม. มุคฺคสุปฺยตายน ๑

๖ ม. ชงฺฆเปสนิเกเนน ๑ ๗ ม. ปิณฺฑกปฏฺฐิปิณฺฑกเณน ๑

๘ ม. เอตฺถนฺตเร อธิคฺนฺตวา วนฺทิตฺวาติ ทิสฺสนฺติ ๑

อปปฏิรูป อาปชชติ อลททา จ จีวรํ น ปริตสฺสติ ลททา จ จีวรํ
 อคฺชิโต อมฺจุฉิโต อนชฺฌมาปนฺโน อาทึนฺวทสฺสาวิ นิสฺสรณปณฺโณ
 ปริภุญชฺติ ตาย จ ปน อิตฺริตฺตจิวรสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 เหวตฺต
 น ปรํ วมฺเภติ โย หิ ตตฺถ ทกฺโข อนลฺโส สมฺปชานฺโน ปฏฺฐิสฺสโต อยํ
 วุจฺจติ ภิกฺขุ ปฺราเถ อคฺคณฺเณ อริยวํเส จิโต ฯ ปฺนจปรํ ภิกฺขุ
 สนฺต
 โหติ อิตฺริตฺตเรณ ปิณฺหปาเตน อิตฺริตฺตปิณฺหปาตสนฺตฺตฺตฺตฺต
 จ วนฺณวาทึ น จ ปิณฺหปาตเหตุ อนฺเสนํ อปปฏิรูป อาปชชติ อลททา
 จ ปิณฺหปาตํ น ปริตสฺสติ ลททา จ ปิณฺหปาตํ อคฺชิโต อมฺจุฉิโต
 อนชฺฌมาปนฺโน อาทึนฺวทสฺสาวิ นิสฺสรณปณฺโณ ปริภุญชฺติ ตาย จ ปน
 อิตฺริตฺตปิณฺหปาตสนฺต
 เหวตฺต
 น ปรํ วมฺเภติ โย หิ ตตฺถ ทกฺโข อนลฺโส สมฺปชานฺโน ปฏฺฐิสฺสโต อยํ
 วุจฺจติ ภิกฺขุ ปฺราเถ อคฺคณฺเณ อริยวํเส จิโต ฯ ปฺนจปรํ ภิกฺขุ
 สนฺต
 โหติ อิตฺริตฺตเรณ เสนาสนฺเนน อิตฺริตฺตเสนาสนสนฺตฺตฺตฺต
 จ วนฺณวาทึ น จ เสนาสน-
 เหตุ อนฺเสนํ อปปฏิรูป อาปชชติ อลททา จ เสนาสนํ น ปริตสฺสติ
 ลททา จ เสนาสนํ อคฺชิโต อมฺจุฉิโต อนชฺฌมาปนฺโน อาทึนฺวทสฺสาวิ
 นิสฺสรณปณฺโณ ปริภุญชฺติ ตาย จ ปน อิตฺริตฺตเสนาสนสนฺตฺตฺต
 เหวตฺต
 น ปรํ วมฺเภติ โย หิ ตตฺถ ทกฺโข อนลฺโส สมฺปชานฺโน ปฏฺฐิสฺสโต อยํ
 วุจฺจติ ภิกฺขุ ปฺราเถ อคฺคณฺเณ อริยวํเส จิโต ฯ ปฺนจปรํ ภิกฺขุ
 สนฺต
 โหติ อิตฺริตฺตเรณ คิลานปฺจฺจย-
 ฆสชฺชปริกฺขารเณน อิตฺริตฺตคิลานปฺจฺจยฆสชฺชปริกฺขารสนฺตฺต
 จ วนฺณวาทึ น จ คิลานปฺจฺจยฆสชฺชปริกฺขารเหตุ อนฺเสนํ อปปฏิรูป
 อาปชชติ อลททา จ คิลานปฺจฺจยฆสชฺชปริกฺขารํ น ปริตสฺสติ ลททา
 จ คิลานปฺจฺจยฆสชฺชปริกฺขารํ อคฺชิโต อมฺจุฉิโต อนชฺฌมาปนฺโน
 อาทึนฺวทสฺสาวิ นิสฺสรณปณฺโณ ปริภุญชฺติ ตาย จ ปน อิตฺริตฺตคิลาน-

ปาทโลโล โหติ ๑ น จ ปาทโลโลติ ปาทโลลियัม ปชเหยย วิโนเทยย
 พยนตีกเรยย อนภาวณคเมยย ปาทโลลिया อารโต อสส วิโรโต
 ปฏิวโรโต นิทขนโต นิสสญฺโจ วิปปมุตโต วิสณณุตโต วิมรียาทิกเตน
 เจตสา วิหเรยย ปฏิสสลาณารโหม อสส ปฏิสสลาณารโต อชฺฉตตํ
 เจโตสมถมนุยุตโต อนิรากตชฺชมาโน วิปสสนาย สมณฺหาคโต พุชฺชเหตา
 สฺสญฺญาคารํ ฌายี ฌานารโต เอกตตมฺมนุยุตโต สทตฺถครุโกติ โอกฺขิตตจกฺข
 น จ ปาทโลโล ๑

[๙๗๑] ฌานานุยุตโต พหุชาครสฺสาติ ฌานานุยุตโตติ ทวีหิ
 การณฺหิ ฌานานุยุตโต อนุปฺปนฺนสฺส วา ปจฺมสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทย
 ยุตโต ปยุตโต आयุตโต สมายุตโต อนุปฺปนฺนสฺส วา ทุตฺติยสฺส
 ฌานสฺส ตตฺติยสฺส ฌานสฺส จตฺตถสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทย ยุตโต
 ปยุตโต आयุตโต สมายุตโตติ เอวมฺปิ ฌานานุยุตโต ๑ อถวา
 อุปฺปนฺนํ วา ปจฺมํ ฌานํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสึโรติ อุปฺปนฺนํ วา
 ทุตฺติยํ ฌานํ ตตฺติยํ ฌานํ จตฺตถํ ฌานํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสึโรตีติ
 เอวมฺปิ ฌานานุยุตโต ๑ พหุชาครสฺสาติ อิท ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมน
 นิสฺชชาย อวารณฺเเยหิ ฌมฺเมหิ จิตฺตํ ปรีโสเชติ รตฺติยา ปจฺมํ ยามํ
 จงฺกเมน นิสฺชชาย อวารณฺเเยหิ ฌมฺเมหิ จิตฺตํ ปรีโสเชติ รตฺติยา
 มชฺชฌิมํ ยามํ ทกฺขิณฺเนน ปสฺเสน สึหเสยฺยํ กปฺเปติ ปาเท ปาหํ
 อจฺจาชาย สโต สมฺปชาโน อญฺ्ञานสณฺณํ มนสิกริตฺวา^๑ รตฺติยา
 ปจฺฉิมํ ยามํ ปจฺจญฺ्ञาย จงฺกเมน นิสฺชชาย อวารณฺเเยหิ ฌมฺเมหิ จิตฺตํ
 ปรีโสเชตีติ ฌานานุยุตโต พหุชาครสฺส ๑

[๙๗๒] อุเปกฺขมารพฺภ สฺมาหิตตโตติ อุเปกฺขาติ ยา จตฺตถ
 ฌานเณ อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฉมฺเปกฺขนา จิตฺตสมฺมตา จิตฺตปฺปสฺสทฺชตา

๑ ม. มนสิ กตฺวา ๑

มชฺฌตตตตา จิตตสฺส ๑ สมานิตตตโตติ ยา จิตตสฺส จิตฺติ สณฺจิติ
 อวญฺจิติ อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฺมมานสตา สมฺเถ สมานินฺหุริยํ
 สมานิพลํ สมมาสมานีตี^๑ ๑ อุเปกฺขมารพฺภ สมานิตตตโตติ จตฺตเถ
 ฌมานเ อุเปกฺขมารพฺภ เอกคฺคจิตฺโต อวิกฺขิตตจฺจิตฺโต อวิสาหฺมมานโสติ
 อุเปกฺขมารพฺภ สมานิตตตโต ๑

[๔๗๓] ตกฺกาสยํ กุกฺกัจฺฉิยฺปจฺฉินฺเหติ ตกฺกาติ นว วิตกฺกา
 กามวิตกฺโก พฺยาปาวิทกฺโก วิหีสาวิตกฺโก ฌาติวิทกฺโก ชนปวิทกฺโก
 อมรวิตกฺโก ปราณุทฺทตปฏฺฐิสถณฺตโต วิตกฺโก ลภสฺสการสิโลก-
 ปฏฺฐิสถณฺตโต วิตกฺโก อนวณฺตติปฏฺฐิสถณฺตโต วิตกฺโก อิม
 วุจฺจนฺติ นว วิตกฺกา ๑ กามวิตกฺกานํ กามสถณฺทาสโย พฺยาปาท-
 วิตกฺกานํ พฺยาปาทสถณฺทาสโย วิหีสาวิตกฺกานํ วิหีสาสถณฺทาสโย ๑ อถว
 ตกฺกานํ [๒] สงฺกปฺปานํ อวิชฺชาสโย อโยนิโส มนฺสิกาโร อาสโย
 อสฺสมิมาเน อาสโย อโนตตปฺปํ อาสโย อุทฺธจํ อาสโย ๑ กุกฺกัจฺฉนฺติ
 หตฺถกุกฺกัจฺฉมฺปิ กุกฺกัจฺฉํ ปาทกุกฺกัจฺฉมฺปิ กุกฺกัจฺฉํ หตฺถปาทกุกฺกัจฺฉมฺปิ
 กุกฺกัจฺฉํ อกปฺปิเย กปฺปิยสถณฺทิตา กปฺปิเย อกปฺปิยสถณฺทิตา
 อวชฺเช วชฺชสถณฺทิตา วชฺเช อวชฺชสถณฺทิตา ยํ เอวรूपํ กุกฺกัจฺฉํ
 กุกฺกัจฺฉายนา กุกฺกัจฺฉายิตตฺตํ เจตโส วิปฺปฏิสโร มโนวิเลโข อิหํ
 วุจฺจติ กุกฺกัจฺฉํ ๑ อปฺปิจ ทุวิหิ การณฺเหติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจฺฉํ เจตโส
 วิปฺปฏิสโร มโนวิเลโข กตตตตา จ อกตตตตา จ ๑

กถํ กตตตตา จ อกตตตตา จ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจฺฉํ เจตโส
 วิปฺปฏิสโร มโนวิเลโข ๑ กตํ เม กายทุจฺจริตํ อกตํ เม กาย-
 สุจฺจริตนฺติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจฺฉํ เจตโส วิปฺปฏิสโร มโนวิเลโข ๑ กตํ เม
 วสิทุจฺจริตํ ๑ กตํ เม มโนทุจฺจริตํ ๑ กโต เม ปาณาติปาโต อกตา เม

๑ ม. อิตฺติสทฺเท นตฺติ ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร วิตกฺกานนฺติ ทิสฺสตี ๑

ปาณาติปาตา เวรมณีติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสโร
 มโนวิเลโข ฯ กตํ เม อทินฺนาทานํ ฯ กโต เม กามะสุ มิจฺฉาจารो ฯ
 กโต เม มุสาวาโห ฯ กตา เม ปิสุณา วาจา ฯ กตา เม ฆรฺุสา
 วาจา ฯ กโต เม สมนฺวปฺปลาโป ฯ กตา เม อภิชฺฌมา ฯ กโต เม
 พยาปาโห ฯ กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ อกตา เม สมนฺมาทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชติ
 กุกฺกัจจํ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสโร มโนวิเลโข ฯ เหวํ กตตฺตา จ อกตตฺตา
 จ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสโร มโนวิเลโข ฯ อถวา
 สีเลสุํหิ น ปริปริการีติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสโร
 มโนวิเลโข ฯ อินฺทริเยสุํหิ อคฺคตฺตทฺวาโรติ ฯ โภชเน อมตฺตตฺตญฺญุมฺหิติ ฯ
 ชาคริยํ อนนฺยุตฺโตมฺหิติ ฯ น สติสมนฺวชฺฌเมเน สมนฺนาคโตนฺมฺหิติ ฯ
 อภาวิตา เม จตฺตารो สติปฺภฺจนาติ ฯ อภาวิตา เม จตฺตารो
 สมนฺวปฺปชานาติ ฯ อภาวิตา เม จตฺตารอ อธิปฺปาหาติ ฯ อภาวิตานิ
 เม ปญฺจินฺทริยานีติ ฯ อภาวิตานิ เม ปญฺจ พลาณีติ ฯ อภาวิตา เม
 สตฺต โพงฺฆณฺจคาติ ฯ อภาวิทอ เม อริโย อฏฺจจฺโก มคฺโคติ ฯ ทุกฺขํ
 เม อปริณฺวาทนฺติ ฯ ทุกฺขสมฺทโย เม อปฺปทีนฺติ ฯ มคฺโค เม
 อภาวิทติ ฯ นิโรธอ เม อสจฺฉิกโตติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ เจตโส
 วิปฺปฏฺฐิสโร มโนวิเลโข ฯ ตกฺกาสยํ กุกฺกัจจฺยฺยปฺจฺฉินฺทเทติ ตกฺกณฺจ
 ตกฺกาสยณฺจ กุกฺกัจจณฺจ อฺปจฺฉินฺทเทยฺย [๑] สมนฺจฺฉินฺทเทยฺย
 ปชฺชเทยฺย วิเนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวณฺจเมยฺยาติ ตกฺกาสยํ
 กุกฺกัจจฺยฺยปฺจฺฉินฺทเท ฯ เตนาห ภควา

โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาพโลโล

ณฺนาณนฺยุตฺโต พหุชาครสฺส

อฺเปกฺขมารพฺภ สมนฺนิตฺตโต

ตกฺกาสยํ กุกฺกัจจฺยฺยปฺจฺฉินฺทเทติ ฯ

[๙๗๖] สพรหมจารีสุ ขิลัม ปภินฺเทติ สพรหมจารีติ เอกกมมัม
 เอกุทฺเทโส สมลิกฺขตา^๑ ฯ สพรหมจารีสุ ขิลัม ปภินฺเทติ สพรหมจารีสุ
 อาหตจฺจิตฺตํ ขิลชาตตํ ปภินฺเทยฺย ปญฺจปี เจโตขิเล ปภินฺเทยฺย^๒ ตโยปี
 เจโตขิเล ปภินฺเทยฺย รากขิลัม โทสขิลัม โมหขิลัม ภินฺเทยฺย ปภินฺเทยฺย
 สมภินฺเทยฺยาติ สพรหมจารีสุ ขิลัม ปภินฺเท ฯ

[๙๗๗] วาจํ ปมฺุญฺเจ กุสลัม นาติเวลนฺติ ฌาณสมมุจฺจิตํ วาจํ
 มฺุญฺเจยฺย อตฺถุปสํหิตํ ฐมฺมุปสํหิตํ กาลेณ สาปเทสํ ปริยนฺตวตฺตี
 อตฺถุสํหิตํ^๓ วาจํ มฺุญฺเจยฺย ปมฺุญฺเจยฺย สมฺปมฺุญฺเจยฺยาติ^๔ วาจํ
 ปมฺุญฺเจ กุสลัม ฯ นาติเวลนฺติ เวลาติ เทว เวลา กาลเวลา จ ลีลเวลา
 จ ฯ

กตมา กาลเวลา ฯ กาลาติกฺกนฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย เวลา
 ติกฺกนฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย กาลเวลาติกฺกนฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย กาลัม
 อสมฺปตฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย เวลัม อสมฺปตฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย
 กาลเวลัม อสมฺปตฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย ฯ

โย จ^๕ กาลे อสมฺปตฺเต อติเวลัม จ^๖ ภาสติ
 เอวํ โส นินฺโต เสติ โภกิลิยาว อตฺรไซฺหติ ฯ

อโย กาลเวลา ฯ

กตมา ลีลเวลา ฯ รัตโต วาจํ น ภาเสยฺย ทฺุญฺโโจ วาจํ น
 ภาเสยฺย มฺุโพห วาจํ น ภาเสยฺย มฺุสาวาทํ น ภาเสยฺย ปิสฺุณวาจํ
 น ภาเสยฺย ฬรฺุสวาจํ น ภาเสยฺย สมฺพปฺลาปี น ภาเสยฺย น
 กเถยฺย น ภณฺเยย น ทิปฺเยย^๗ น โวหเรยฺย อโย ลีลเวลาติ วาจํ
 ปมฺุญฺเจ กุสลัม นาติเวลัม ฯ

---

๑ ลี. สมลิกฺขกา, ม. สมลิกฺขตา ฯ ๒ ม. ภินฺเทยฺย ฯ ๓ ลี. ม. อโย ปาโจ น ทิสฺุสติ ฯ
 ๔ ลี. ม. ปมฺุญฺเจยฺยาติ ฯ ๕ ม. ยฺ. เว ฯ ๖ ม. โป. ปภาสติ ฯ
 ๗ ม. ทิปฺเยย ฯ

[๔๗๘] ชนวาทธมฺมมาย น เจตเยยฺยาติ ชนชาติ ขตฺติยา จ
 พุราหฺมณา จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ คหฺภูจฺจา จ ปพฺพชิตฺตา จ เทวา
 จ มนุสฺสา จ ฯ ชนสุส วาทาย อุปวาทาย นินฺทาย ครหฺทาย อภิตฺติยา
 อวณฺณหริกาย สีสฺวิปตฺติยา วา อจฺจรวิปตฺติยา วา ทิฏฺฐิจิวิปตฺติยา
 วา อาชีววิปตฺติยา วา น เจตเยยฺย เจตน์ น อุปฺปาเทยฺย
 °จิตฺตสงฺกปฺปี น อุปฺปาเทยฺย° มนสิการํ น อุปฺปาเทยฺยาติ ชนวาท-
 ธมฺมมาย น เจตเยยฺย ฯ เตนนท ภาควา

จุกฺกิตฺโต วจฺจิกิ สติมาภินนฺท

สพฺพรหฺมจาร์สู ขิลํ ปภินฺท

วาจํ ปมฺญฺเจ กุสลํ นาตีเวลํ

ชนวาทธมฺมมาย น เจตเยยฺยาติ ฯ

[๔๗๙] อถาปรํ ปณฺจ รชานิ โลเก

เยสํ สตีมา วินยาย ลิกฺเข

รฺูเปสฺสุ สทฺเทสฺสุ อโถ รเสสฺสุ

คณฺเฐสฺสุ ผลเสสฺสุ สเทถ ราคํ ฯ

[๔๘๐] อถาปรํ ปณฺจ รชานิ โลเกติ อถาติ ปทสนฺธิ ปทสํสคฺโค
 ปทปาริปุริ^๒ อกฺขรสมวಾಯิ พฺยณฺชนสิลฺลิจฺจตา ปทานุปฺพุพฺพตาเมตํ
 อถาติ ฯ ปณฺจ รชานีติ^๓ รฺูปรจาโค สทฺทราโค คณฺธราโค รสรจาโค
 โฝฏฺฐพฺพราโค^๔ ฯ อถวา^๕

ราโค รโช น จ ปน เรณฺุ^๕ วุจฺจติ

ราคสฺเสตํ อธิวจฺนํ รโชติ

เอตํ รชํ วิปฺปชฺหิตฺวา^๖ ปณฺทิตฺตา

วิหรนฺติ เต วิคฺตรชฺสสฺส สาสเน ฯ

๑-๑ ม. จิตตํ น อุปฺปาเทยฺย สงฺกปฺปี น อุปฺปาเทยฺย ฯ

๒ ม. ... ปุริ^๒ ฯ

๓-๓ สี. ม. รฺูปรโช ... โฝฏฺฐพฺพรโช ฯ ๔ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ฯ ๕ ม. เรณฺุ ฯ

๖ สี. ม. ยฺ. วิปฺปชฺหิตฺวา ฯ เอวมฺบริปิ, โป. ปฏฺวิโนทฺยิตฺวา ฯ

โทโส รโห น จ ปน เรณู วุจฺจติ
 โทสสุเสตํ อธิวจนํ รโหติ
 เอตํ รชํ วิปฺปชฺชิตฺวา ปณฺหิตฺวา
 วิหฺรนฺติ เต วิคตฺรชฺชสฺส สาสเน ฯ
 โมโห รโห น จ ปน เรณู วุจฺจติ
 โมหสุเสตํ อธิวจนํ รโหติ
 เอตํ รชํ วิปฺปชฺชิตฺวา ปณฺหิตฺวา
 วิหฺรนฺติ เต วิคตฺรชฺชสฺส สาสเน ฯ

โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺดโลเก ธาตุโลเก อายตฺนโลเกติ
 อถาปรํ ปณฺจ รชานิ โลเก ฯ

[๙๘๑] เยสํ สตีมา วินยาย ลิกฺขเฑติ เยสนฺติ รุปราคสฺส
 สทฺทฺราคสฺส คนฺดฺราคสฺส รสฺราคสฺส โผฏฺฐพฺพราคสฺส ฯ สตีมาตี
 ยา สติ อนุสฺสตี ปฏฺฐิสฺสตี สติ สรณฺตา ชารณฺตา อปีลาปนฺตา
 อสฺสมมุสฺสนตา^๑ สติ^๒ สตินฺทุริยํ สตีพลํ สมฺมาสตี สตีสมฺโพชฺฌมฺโก
 เอกายนฺมคฺโค อยํ วุจฺจติ สติ ฯ อิมาย สตียา อุเปโต สมฺเปโต
 อุปคโต สมฺปคโต อุปปนฺโน สมฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต โส วุจฺจติ
 สตีมา ฯ ลิกฺขเฑติ ติสฺโส ลิกฺขา อธิสึลลิกฺขา อธิจิตฺตลิกฺขา อธิปณฺณมา-
 ลิกฺขา ฯ กตฺมา อธิสึลลิกฺขา ฯเป ฯ อयํ อธิปณฺณมาลิกฺขา ฯ เยสํ
 สตีมา วินยาย ลิกฺขเฑติ สตีมา ปุคฺคโล เยสํ รุปราคสฺส สทฺทฺราคสฺส
 คนฺดฺราคสฺส รสฺราคสฺส โผฏฺฐพฺพราคสฺส วินยาย ปฏฺฐิวินยาย ปหฺนายน
 วุปฺสมาย ปฏฺฐินิสฺสคฺคายน ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิยา อธิสึลลมฺปิ ลิกฺขเฑยฺย อธิจิตฺตมฺปิ
 ลิกฺขเฑยฺย อธิปณฺณมฺปิ ลิกฺขเฑยฺย อีมา ติสฺโส ลิกฺขา อาวชฺเชนฺโต
 ลิกฺขเฑยฺย ชานนฺโต ลิกฺขเฑยฺย ฯเป ฯ สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต

๑ สี. ม. อสมมุสฺสนตา ฯ

๒ สี. ม. อยํ ปาโห น ทิสฺสตี ฯ

สิกฺเขยฺย อัจเจยฺย สมาจเจยฺย สมหาทาย วตเตยฺยยาติ เยสํ สตีมา
วินยาย สิกฺเข ๑

[๔๘๒] รุเปสฺสุ สทฺเทสฺсу อโถ รเสสฺสุ คนฺธเสสฺสุ ผลเสสฺสุ สหเถ
วาคนฺตฺติ รุเปสฺสุ สทฺเทสฺสุ คนฺธเสสฺสุ รเสสฺสุ โฝฏฺฐพฺเพสฺสุ วาคํ สหะเยย
ปริสหะเยย อภิภเวยฺย อชฺโฆตฺถเจยฺย ปริยาทียะเยย มทฺเทยฺยยาติ รุเปสฺสุ
สทฺเทสฺสุ อโถ รเสสฺสุ คนฺธเสสฺสุ ผลเสสฺสุ สหเถ วาคํ ๑ เตนาท ภาควา

อถาปรํ ปณฺจ รชานิ โลเก

เยสํ สตีมา วินยาย สิกฺเข

รุเปสฺสุ สทฺเทสฺสุ อโถ รเสสฺสุ

คนฺธเสสฺสุ ผลเสสฺสุ สหเถ วาคนฺตฺติ ๑

[๔๘๓] เอเตสฺสุ ฐมฺเมสฺสุ วิเนยฺย จนฺทํ

ภิกฺขุ สตีมา^๑ สุวิมฺุตฺตจิตฺโต

กาลเณ โส สมฺมา ฐมฺมํ ปริวีรมฺสมาโน

เอโกทฺธิภูโต วิหเน ตมฺมํ โสติ ภาควา^๒ ๑

[๔๘๔] เอเตสฺสุ ฐมฺเมสฺสุ วิเนยฺย จนฺทนฺตฺติ เอเตสฺสุติ รุเปสฺสุ
สทฺเทสฺสุ คนฺธเสสฺสุ รเสสฺสุ โฝฏฺฐพฺเพสฺสุ ๑ จนฺทเทติ โย กามเสสฺสุ กามจจฺนโท
กามราโค กามนฺนฺทิ กามตฺถนฺทา กามเสฺนโห^๓ กามปริฟ้าโท กามมุจฺจา
กามชฺโฆสถานํ กามโฆ กามโยโค กามฺูปาทานํ [๔] กามจจฺนท-
นึวฺวณํ ๑ เอเตสฺสุ ฐมฺเมสฺสุ วิเนยฺย จนฺทนฺตฺติ เอเตสฺสุ ฐมฺเมสฺสุ จนฺทํ
วิเนยฺย ปฏฺวิเนยฺย ปชฺหะเยย วิโนทะเยย พฺยนฺตฺติกะเรยฺย อนภาวงคเมยฺยยาติ
เอเตสฺสุ ฐมฺเมสฺสุ วิเนยฺย จนฺทํ ๑

[๔๘๕] ภิกฺขุ สตีมา สุวิมฺุตฺตจิตฺโตติ ภิกฺขุติ กลฺยาณปฺุฑฺฑชฺชโน
วา ภิกฺขุ เสกฺโข วา ภิกฺขุ ๑ สตีมาติ ยา สติ อนุสฺสตี ๑เป ๑

๑ สตี. ม. สตีมา ๑ เอวมุปริปิ ๑

๒ ม. อิติ ภาควาติ ปาจา น ทิสฺสนฺตฺติ ๑

๓ ย. ไป. กามสิเนโท ๑

๔ ม. เอตฺถนฺตฺเร เปยฺยาโล ทิสฺสตี ๑

สมมาสติ สติสมโพชฌงโค เอกายนมหโค อยํ วุจจติ สติ ฯ อิมาย
 สติยา อุเปโต ฯเปฯ โส วุจจติ สติมาตี^๑ ภิกขุ สตีมา ฯ สุวิมุตต-
 จิตโตติ ปจฺมํ ฌานํ สમાปนฺนสฺส นีวรณฺเหหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
 สุวิมุตฺตํ ทฺติยํ ฌานํ สમાปนฺนสฺส วิตกฺกวิจฺจาเรหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
 สุวิมุตฺตํ ตฺติยํ ฌานํ สમાปนฺนสฺส ปีติยา [๒] จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
 สุวิมุตฺตํ จตฺตฺถํ ฌานํ สમાปนฺนสฺส สุขทฺกฺเขหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
 สุวิมุตฺตํ อากาสานญฺจายตฺนํ สમાปนฺนสฺส รฺูปสญฺญาย ปฏฺิขฺสญฺญาย
 นานตฺตสญฺญาย จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ วิญฺญาณญฺจายตฺนํ
 สમાปนฺนสฺส อากาสานญฺจายตฺนสญฺญาย จิตฺตํ อากิณฺจญฺญายตฺนํ
 สમાปนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตฺนสญฺญาย จิตฺตํ เนวสญฺญานาสญฺญายตฺนํ
 สમાปนฺนสฺส อากิณฺจญฺญายตฺนสญฺญาย จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ
 โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทฺมิฏฺฐิยา วิจิกิจฺฉาย สีลพฺพตฺตปรามาสา ทฺมิฏฺฐานุสฺยา
 วิจิกิจฺฉานุสฺยา ตเทกฺกฺเจหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ
 สกฺทาคามิสฺส โอฟาริกา กามราคานุสฺยา ปฏฺิฆานุสฺยา ตเทกฺกฺเจหิ จ
 กิเลเสหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ อนาคามิสฺส อนฺนสฺหคตา
 กามราคสญฺโฆชนา ปฏฺิขฺสญฺโฆชนา อนฺนสฺหคตา กามราคานุสฺยา
 ปฏฺิฆานุสฺยา ตเทกฺกฺเจหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ
 อรหฺโต รฺูปราคา อรฺูปราคา มานา อุทฺตจฺจา อวิชฺชขาย มานานุสฺยา
 ภวราคานุสฺยา อวิชฺชชานุสฺยา ตเทกฺกฺเจหิ จ กิเลเสหิ พหิทฺฐา จ
 สพฺพนมิตฺเตหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตตฺนตี ภิกขุ สตีมา สุวิมุตฺต-
 จิตฺโตติ ฯ

[๙๘๖] กาลน โส สมมา ฐมมํ ปริวีมฺสมาโนติ กาลนาคิ
 อุทฺตเต จิตฺเต สมนสฺส กาลิ สมหิตเต จิตฺเต วิปสฺสนาย กาลิ ฯ

๑ ม. อิตฺตฺสทฺเท นตฺติ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตฺเร จสฺสทฺเท ทิสฺสตี ฯ

กิเลสตมํ ทุจฺจวิตตมํ อนุชฺกรณํ อจฺกชฺชฺกรณํ อฆาณกรณํ ปญฺญาณโรชิกํ
 วิฆาตปฏฺชิกํ อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ หนฺเหยย วิทหนฺเหยย ปชฺเหยย วิเนทฺเหยย
 พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํคเมยฺย ฯ ภควาติ คารวาทิวจฺนํ ฯ อปิจ
 ภคฺควาโคติ ภควา ฯ ภคฺคโทโสติ ภควา ฯ ภคฺคโมเหติ ภควา ฯ
 ภคฺคมาโนติ ภควา ฯ ภคฺคทิกฺขุจฺจิติ ภควา ฯ ภคฺคกณฺฐโกติ ภควา ฯ
 ภคฺคกิลฺโสติ ภควา ฯ ภชฺชि วิภชฺชิ ปฏฺฐिवิภชฺชิ^๑ ธรรมรตฺตนฺนฺติ ภควา ฯ
 ภวานํ อนุตฺตโรติ ภควา ฯ ภาวิตฺตกาโยติ^๒ ภควา^๓ ฯ ภาวิตฺตสีโลติ
 ภาวิตฺตจิตฺโตติ ภาวิตฺตปญฺโญติ ภควา ฯ ภชฺชิ วา ภควา อรณฺญณวณ-
 ปตฺตณฺนิ ปนฺตณฺนิ เสนาสนณฺนิ อปฺปสทฺทณฺนิ อปฺปนิคฺโขสณฺนิ วิชนวาทณฺนิ
 มนุสฺสราหเสยฺยกณฺนิ ปฏฺฐิสลฺลณฺนสารถุปณฺนิตฺติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา
 จีวรปิตฺตทปาทเสนาสนคิลานปจฺจยฆาตชฺช
 วา ภควา อตฺตอรสสฺส ธรรมรสสฺส วิมฺมุตฺติริสสฺส อธิสสีสสฺส อธิจิตฺตสฺส
 อธิปญฺญาชาติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา จตฺตุนฺนํ ฌณฺณนํ จตฺตุนฺนํ
 อปฺปมณฺณนํ จตฺตุนฺนํ อรูปสมฺมาปตฺตตีนฺนฺติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา
 อฏฺฐจฺจุนฺนํ วิโมกฺขณํ อฏฺฐจฺจุนฺนํ อภิกายตณฺณนํ นวณฺนํ อนุปฺพุทฺทวิหาร-
 สสมฺมาปตฺตตีนฺนฺติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา ทสฺสนํ สณฺณณณณณณณณ
 ทสฺสนํ กสิณสมฺมาปตฺตตีนํ อานาปานสฺสตีสมฺมาธิสฺส อสุภสมฺมาปตฺตียาติ
 ภควา ฯ ภาคี วา ภควา จตฺตุนฺนํ สติปฏฺฐจฺจณฺณนํ จตฺตุนฺนํ สมฺมปฺปชานนํ
 จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปฺปาทนํ ปญฺจณฺนํ อินฺทฺริยานํ ปญฺจณฺนํ พลาณํ สตฺตจฺจณฺนํ
 โพชฺฌณฺณคณฺณํ อริยสฺส อฏฺฐจฺจกฺกิสฺส มคฺคสฺสชาติ ภควา ฯ ภาคี วา
 ภควา ทสฺสนํ ตถาคตฺตพลาณํ จตฺตุนฺนํ เวสสารชฺชฺชานํ จตฺตุนฺนํ ปฏฺฐิสมฺภิทานํ
 ฌณฺนํ อภิญฺฌณนํ ฌณฺนํ พุทฺทชฺชฺชมฺมานนฺติ ภควา ฯ ภควาติ เนตํ นามํ
 มาตรา กตํ น ปิตฺตรา กตํ น ภาตฺตรา กตํ น ภคินฺนียา กตํ น

๑ ม. ไป. ปวิภชฺชิ ฯ

๒ ม. อิตฺติสทฺโธ นตฺถิ ฯ

๓ ม. อยู่ ปาโจ น ทิสฺสตี ฯ

มิตตามจฺเจหิ กตํ น ฆาติสาโลหิตฺเตหิ กตํ น สมณพฺรหฺมณฺเหหิ กตํ
 น ทเวตาทิ กตํ วิโมกฺขนฺตฺติกเมตํ พุทฺธานํ ภควนฺตํ โพธิยา มฺมุเล
 สห สพฺพญฺตฺตวณฺสส ปฏฺฐิลภา สจฺจจิกา ปญฺจตฺติ ยทฺธิํ ภควาติ
 เอโกทฺธิญฺโต วิหเน ตมํ โสติ ภควา ฯ เตนาห ภควา

เอเตสุ ฆมฺเมสุ วิเนยฺย จนฺหํ

ภิกฺขุ สตีมา สุวิมฺุตฺตจิตฺโต

กาเลน โส สมฺมา ฆมฺมํ ปริวีรมฺสมาโน

เอโกทฺธิญฺโต วิหเน ตมํ โสติ ภควาติ ฯ

โสฬสโม สาริปฺตฺตสุตฺตนิทฺเทโส ฯ

อฏฺฐจาวคฺคิกมฺหิ^๑ โสฬส สุตฺตนิทฺเทสา

สมตฺตา ฯ

[๒]

๑ ม. ไป. อฏฺฐจาวคฺคิกมฺหิ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร มหานิทฺเทสฺปาลิ นฺนิจฺจิตฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

มหานิทฺุเทศ ปทานุฎกโม

	ปพเพ/องุเก		ปพเพ/องุเก
อเกวลี	๕๕๓/๒๙๙	อฎุเขยยั	๒๐๔/๑๒๗
	๕๒๓/๒๘๕	อฎุโกถโน	๓๘๔/๒๑๓
อเชคุจโน	๔๐๐/๒๒๙		๘๒๐/๔๒๖
อเนโช	๘๗๐/๔๔๗	อฎุขาย	๒๙๕/๑๗๐
อเนกรูเปหิ	๗๑๕/๓๕๑	อคตัม ทิสั	๙๑๒/๔๘๑
อเนชสส	๗๒๔/๓๕๔	อคิทุโร	๓๖๕/๒๐๒
	๘๗๓/๔๔๘	อจุนุตสุทฐิ	๑๓๙/๙๗
อเปกขมานา	๓๘/๓๑	อชฺฌตตัม	๗๒๐/๓๕๒
อโนโก	๙๔๐/๔๙๘		๗๐๖/๓๔๖
อโนลิตัม	๘๐๒/๔๑๔	อชฺฌตตสฺนุติ	๓๒๙/๑๘๕
อโวกุณัม	๘๔๒/๔๓๕	อณุมปิ สณณัม	๓๔๙/๑๙๓
อกตถมานโน	๘๗/๖๙	อติมานโน	๘๒๔/๔๒๘
อกปปิโย	๔๓๖/๒๔๙		๔๐๔/๒๓๒
อกิตตยิ	๗๒๗/๓๕๕		๙๔๘/๕๐๑
อกิตตยิ	๕๐๗/๒๘๐	อติมณเณ	๗๗๓/๓๙๘
อฎุโห	๘๙๖/๔๗๐	อติลิตวา	๖๖๙/๓๒๓
อฎุฎุจ	๓๘๖/๒๑๕	อติตัม นานุโสจติ	๓๙๒/๒๒๐
อฎุพพมานโน	๕๙/๔๙	อติสรัทฎุจिया	๕๗๓/๒๙๗
อฎุสโล	๕๖๖/๒๙๕	อตุโถ	๒๙๒/๑๗๐
อฎุทโก	๓๙๗/๒๒๒	อตุตัม	๔๒๘/๒๔๖

	ปพฺุเพ/องฺเก		ปพฺุเพ/องฺเก
อตุตํ	๗๒๑/๓๕๒	อนีติหมทลฺลํ	๗๘๕/๔๐๓
อตุตํ ปหาย	๑๖๔/๑๐๗	อนุกิซุมติ	๑๙/๑๑
อตุตํ นีรตุตํ	๑๐๘/๘๑		๔๑๑/๒๓๗
อตุตททณฺุททา	๗๘๙/๔๐๕	อนุกุคโห	๖๘๙/๓๓๐
อตุตททชโห	๑๒๒/๘๘	อนุกุคพาย	๓๒๘/๑๘๔
อทิฎฺุจฺุชยา อสฺุสฺุชฺุชยา	๓๓๗/๑๘๘		๓๓๘/๑๘๙
อทททชฺุช	๖๖๘/๓๒๓	อนุกุตฺุณฺุ	๖๓๓/๓๑๔
อทททา ปิตฺุมิโน	๕/๓	อนุกุตฺุณฺุชฺุช	๒๘๗/๑๖๘
อนเปกชฺุชโน	๒๖๖/๑๖๐	อนุกุทฺุชโ	๓๘๘/๒๑๗
อนเปกชฺุชนํ	๔๒๓/๒๔๕	อนุกุปาทียาโน	๗๐๓/๓๔๔
อนตุตตุครท	๖๙๔/๓๓๒		๑๖๔/๑๐๗
อนทฺุชโ	๗๘๔/๔๐๓	อนุกุปจฺุชมาโน	๓๔๗/๑๙๓
อนสฺุสฺุช	๔๐๓/๒๓๑	อนุกุยฺุชตุตสฺุช	๒๒๕/๑๔๐
อนานุกุชโ	๖๒/๕๐	อนุกุปโย	๖๑๓/๓๐๗
	๘๖๙/๔๔๖		๑๐๓/๗๙
อนานุกุปฏฺุช	๘๒/๖๖	อนุกุปนฺุชโ	๓๖๙/๒๐๕
อนาริยํ	๒๓๔/๑๔๕	อนุกุปลิตฺุชโ	๓๖๕/๒๐๒
อนิเกตสฺุช	๙๖๑/๕๐๖		๑๒๑/๘๘
	๓๖๐/๑๙๗	อนุกุช	๑๖๙/๑๐๘
อนิฎฺุช	๘๖๙/๔๔๗		๖๑/๕๐
อนิสฺุช	๓๓๙/๑๘๙	อนุกุ	๙๖๓/๕๐๗
อนิสฺุชโ	๔๑๙/๒๔๓	อนุกุชานมโ	๗๔๒/๓๗๒
	๘๔๘/๔๓๖	อปรทฺุช	๕๘๓/๒๙๙
	๒๑๓/๑๓๓	อปาหตํ	๒๘๕/๑๖๗

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
อปาหตสฺมี	๒๙๑/๑๖๕	อมาโย	๙๑๙/๔๒๖
อปีหาลุ	๓๙๙/๒๒๕	อวตฺตี	๙๐๕/๔๑๕
อปุเรกฺขราโน	๓๖๐/๑๙๗		๙๕๔/๕๐๔
อปุจฺฉิมฺห	๕๐๗/๒๙๐	อวริยา	๒๖๑/๑๕๙
อปปิ ชีวิตฺ	๑๙๒/๑๑๗	อวทานิยา	๔๒/๓๕
อปปคพฺโภา	๙๑๙/๔๒๕	อวิกตฺถี	๓๙๖/๒๑๕
	๓๙๙/๒๒๕	อวิกมฺปิโน	๙๗๑/๔๔๙
อปปมตฺโต	๖๙/๕๙	อวิรุชฺฌมฺนา	๓๑๔/๑๗๖
	๗๙๗/๔๐๔	อวิรุทฺโธ	๔๑๑/๒๓๗
อปปสทฺเทสุ	๗๔๙/๓๗๙	อวิวาทกฺมฺมํ	๖๐๙/๓๐๖
อพนฺธโน	๙๕๔/๔๓๙	อวิตตตฺถหาเส	๕๔/๔๖
อพลา	๒๑/๑๑		๖๓๔/๓๑๔
อพฺพยุห	๙๑๑/๔๒๓	อวิวาทา	๙๒/๗๑
อพฺพพฺุฬสฺสโล	๖๙/๕๗	อสตา	๔๓๙/๒๕๐
อภิกชฺช	๓๐๕/๑๗๓		๙๖๒/๔๔๑
อภิชานํ	๑๑๒/๙๒	อสนฺตาสี	๓๙๕/๒๑๔
อภินิพฺพตฺตฺโต	๙๖/๖๙	อสิตํ	๙๙๔/๔๖๖
อภิกฺกุ	๗๙๔/๔๐๓	อสิตฺถามิ	๙๕๗/๕๐๕
อภิสมฺภาเว	๙๑๓/๔๙๑	อสนฺณิ	๕๐๓/๒๗๙
อภิสมฺภาเวยฺย	๙๕๐/๕๐๒	อากสฺสํ	๙๓๕/๔๓๓
อภิสมฺภาเวยฺยํ	๙๓๖/๔๙๖	อาจมํ	๙๓๙/๔๓๔
อมโม	๕๙/๔๙	อาทงฺกผลฺโส	๙๓๙/๔๙๗
อมจฺฉริ	๔๓๓/๒๔๙	อาทาปี	๗๕๑/๓๗๙
	๓๙๙/๒๒๕	อาทูมา	๕๖๙/๒๙๖

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
	๘๔/๖๗	อุณฺณตึ	๒๓๙/๑๗๑
อาตุมานั	๗๑๖/๓๕๑	อุณฺณมตึจฺจ	๒๓๖/๑๗๑
อาถพฺพณั	๗๕๔/๓๘๒	อุตฺตวึ ฎุฎุเต	๑๔๘/๑๐๑
อาทานคณฺถั	๑๔๐/๙๗	อุทฺถั	๕๕๗/๓๐๒
อาทิจฺจพฺพณั	๗๐๐/๓๓๙	อุทฺถัสว	๖๓๓/๓๑๔
อารมฺมณั	๘๓๙/๔๓๔	อุปฺจฺจกา	๒๘๗/๑๖๘
อารรย	๗๓๓/๓๖๘	อุปฺภุจึตา	๖๑๗/๓๐๙
อาสตฺตึ	๕๙/๔๙	อุปนึสสิตา	๕๑๕/๒๘๒
อาสนั	๒๑๐/๑๓๑	อุปฺยั	๖๑๓/๓๐๗
อาสา	๑๔๑/๙๘	อุปรุทฺเทตึ	๗๐๕/๓๔๔
	๔๕๔/๒๕๙	อุปวาทั	๗๖๒/๓๘๗
อิจฺฉานิทานา	๓๖/๒๘	อุปสนนุโถ	๔๒๒/๒๔๔
อิริยาโน	๘๔๙/๔๓๗		๘๕๙/๔๔๐
อุเปกฺขโก	๔๑๓/๒๓๙		๓๗๕/๒๐๘
อุเปกฺขตึ	๖๘๔/๓๒๘	อุสฺเสสุ	๘๗๘/๔๕๐
อุเปกฺขา	๙๗๒/๕๑๓	อุสฺสทา	๗๒๕/๓๕๔
อุคฺคหณั	๖๘๔/๓๒๘	อุสฺสทา	๔๑๖/๒๔๒
อุคฺคหณนุตึ	๖๘๙/๓๓๐	อุมิ	๗๒๓/๓๕๓
อุคฺคหายนุตึ	๑๒๖/๙๐	อณฺณโอมฺกฺขา	๓๗/๒๒๙
อุคฺคฆาตึนิฆา	๒๙๐/๑๖๙	อณฺณลิตา	๒๗๖/๑๖๔
อุจฺจาวเจสุ	๙๐๖/๔๗๕	เอกั สจฺจั	๕๕๐/๒๙๑
อุจฺจาวจั คจฺจตึ	๑๓๐/๙๑	เอกจริยั	๒๕๗/๑๕๗
อุณฺณเมยฺย	๗๕๘/๓๘๕		๒๕๒/๑๕๔

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
เอชานุคฺคา	๑๒๕/๘๙	กปโณ	๒๔๔/๑๕๑
เอตตาวตคฺคํ	๕๐๙/๒๘๑	กปฺป	๔๓๖/๒๔๙
	๕๐๙/๒๘๐		๖๘๑/๓๒๗
	๕๑๒/๒๘๑	กปฺปยํ	๑๗๗/๑๑๒
เอลมฺพุชฺชํ	๓๖๔/๒๐๑		๑๓๘/๙๖
โอมेषุ	๔๓๓/๒๔๘	กปฺปิโย	๖๙๘/๓๓๗
	๘๗๘/๔๕๐	กมฺมาโร	๙๒๒/๔๘๙
โอมกมฺปหาย	๓๕๙/๑๙๖	กยวิฎฺกเย	๗๖๑/๓๘๗
โอมกฺขิตฺตจกฺขุ	๙๖๘/๕๑๑	กยิรา	๓๖๐/๑๙๗
โอมํ	๒๘/๑๙	กฺลหา	๔๔๒/๒๕๓
โอมตฺติณฺณสฺส	๒๖๗/๑๖๐	กฺลฺยาณปீติ	๙๕๒/๕๐๓
โอมตฺติณฺโณ	๘๑๐/๔๑๘	กาเม	๓๖๐/๑๙๗
โอมสฺาเนเตวาว	๘๐๔/๔๑๕		๑๒/๕
โอมสฺเสสุ	๔๓๓/๒๔๘		๓๙/๓๓
กโณชฺชํ	๒๙๑/๑๖๙	กาเมหิ วิตฺโต	๓๖๐/๑๙๗
	๒๗๖/๑๖๔	กามํ กามยมาณสฺส	๑/๑
กณฺฎกวาริชฺชํ	๓๖๔/๒๐๑	กามปงฺโก	๘๔๐/๔๓๕
กณฺหสฺส ปกฺโข	๙๔๖/๕๐๐	กามา ปริหายนฺติ	๖/๓
กตฺถิตา	๗๖๖/๓๙๑	กฺุโต ปฺหุตา	๔๔๒/๒๕๓
กถํกถา	๔๖๔/๒๖๓	กฺุฎฺกจฺจํ	๙๗๓/๕๑๔
กถํกถี	๔๗๔/๒๖๘		๗๔๗/๓๗๖
กถํทสฺสี	๓๗๕/๒๐๘	กฺุปฺปติ	๔๑๐/๒๓๗
กถํสเมตสฺส	๔๙๗/๒๗๗		๒๘๒/๑๖๖
กถํสีโล	๓๗๕/๒๐๘	กฺุวํ	๙๕๗/๕๐๕

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
กุสลา	๘๘/๗๐	คติตา	๒๖๗/๑๖๐
	๑๕๖/๑๐๕	คติทานิ	๘๑๓/๔๒๔
	๘๓/๖๗	ควาสฺสํ	๑๗/๑๐
กุสลาอนุเอสิ	๙๓๖/๔๙๖	คาเม	๗๖๓/๓๘๘
กุสลาวทานา	๕๕๖/๒๙๒	คามกถา	๗๓๓/๓๖๘
	๒๗๗/๑๖๔	คิทฺุธา	๒๐๖/๑๒๘
	๕๑๓/๒๘๑		๔๑/๓๔
ขนฺุดี	๘๓๓/๔๓๓	คินฺุโต	๙๐๗/๔๗๖
	๖๑๔/๓๐๘	คฺุหา	๓๑/๒๒
ขานฺุณยานํ	๗๔๒/๓๗๒	คฺุหาสุ	๙๐๔/๔๗๕
ขิลो	๗๔/๖๑	ฆฺุณฺุยนฺุตา	๓๗๓/๒๐๖
ขิฯุฯุ	๗๕๒/๓๗๙	จเวยฺย	๖๒๙/๓๑๓
ขิลํ	๙๗๖/๕๑๗	จกฺุขฺุโลโล	๗๓๒/๓๖๖
ขุทาย	๙๓๘/๔๙๗	จกฺุขฺุมา	๘๘๙/๔๕๕
เขตฺุตํ	๑๖/๑๐	จตฺุปปทานํ	๙๓๓/๔๙๕
เขมํ	๘๗๖/๔๔๙	จวโร	๒๖๕/๑๕๙
เขมทสฺสิโน	๒๐๗/๑๒๙	จวิตฺุวา	๒๓๖/๑๔๖
เขมาภิปสฺสํ	๖๐๙/๓๐๖	จตฺุปปาโต	๖๓๘/๓๑๕
เคธํ	๘๓๗/๔๓๔	จฺุทฺุโต	๙๗๕/๕๑๖
โคจรา	๙๑๗/๔๘๒	ฉนฺุโท	๓๒๒/๑๘๒
คณิ	๘๙๗/๔๗๓		๘/๔
	๘๘๖/๔๕๔	ฉนฺุทคฺุ	๖๙๒/๓๓๑
คณิตํ วิสขฺุชา	๑๔๐/๙๗	ฉนฺุทานิทานานิ	๔๕๗/๒๖๐

	ปพเพ/องเก		ปพเพ/องเก
จนุทานุนี้โต	๗๗/๖๒	ตกุกาลสยํ	๙๗๓/๕๑๔
จันนุโสโต	๘๕๔/๔๓๙	ตณฺหคตํ	๕๒/๔๕
ชนํ	๗๙๐/๔๐๙	ตณฺหา	๔๑๑/๒๓๗
ชนวาทมฺมาย	๙๗๘/๕๑๘		๔๑๗/๒๔๔
ชนา มมายิเต	๑๘๗/๑๒๑		๔๒๐/๔๑๑
ชนตุ	๒๖/๑๗	ตถทุทสา	๖๗๙/๓๒๖
ชปเปติ	๓๓๙/๑๘๙	ตถาวีโร	๓๓/๒๕
ชปปตี	๖๒๓/๓๑๑		๒๔๕/๑๕๒
ชปปนํ	๘๓๘/๔๓๔	ตถิวนฺติ	๕๕๐/๒๘๙
ชราย	๑๘๕/๑๒๐	ตถิวา	๖๕๘/๓๒๐
ชาครियํ	๗๕๑/๓๗๘	ตทกุกุพฺพมานิ	๖๓/๕๒
ชานามิ	๖๖๖/๓๒๒	ตนฺที	๘๒๒/๔๒๗
ชิจฺจุจฺจิตํ	๖๓๑/๓๑๔		๗๕๒/๓๗๙
ชียยติ	๘๖๓/๔๔๒	ตมํ	๘๙๐/๔๖๒
ฉานานุยุตุโต	๙๗๑/๕๑๓	ตมมโย	๓๖๗/๒๐๔
ฉายติ	๒๔๔/๑๕๑	ตสถาวรานี	๙๔๔/๔๙๙
ฉายี	๗๔๖/๓๗๔	ตาทิ	๘๙๕/๔๖๗
ฉาเณ	๑๖๓/๑๐๗	ตาทิ	๑๘๐/๑๑๔
ฉาณปถาย	๔๗๔/๒๖๘	ติกิจฺจํ	๗๕๕/๓๘๓
ฉาณพฺนฺตุ	๖๘๒/๓๒๗	ติจฺจํ	๓๒/๒๓
จิโต	๗๒๔/๓๕๔	ติจฺจยา	๕๘๔/๒๙๙
จํสาธิปาตาน	๙๓๒/๔๙๕	ตุโม	๕๗๙/๒๙๘
ตกุกํ	๕๖๒/๒๙๔	ตุจฺจํ	๕๕๖/๒๙๐

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
ตุมฺสฺส	๖๖๘/๓๒๓	ทฺุรจฺจโย	๘๔๐/๔๓๕
ตุลิตฺตา	๘๘๖/๔๕๔	ทฺุรจฺจยํ	๘๕๒/๔๓๘
โตสฺนตฺถํ	๙๖๕/๕๐๘	ทฺุลิตฺโต	๗๗๕/๓๙๙
ถล	๘๔๓/๔๓๕	ทฺุมฺมจกฺขุํ	๗๒๗/๓๕๕
ถามํ	๗๑๐/๓๕๐	ทฺุมฺมมฺหานุชานํ	๕๓๐/๒๘๖
ถโย	๑๘/๑๐	ทฺุมฺมมณฺเฑย	๗๗๙/๔๐๑
ถฺุนฺนติ	๕๕๒/๒๙๑	ทฺุมฺมา	๙๑/๗๑
ทกฺขติ	๖๗๑/๓๒๔	ทฺุโร	๓๓๓/๑๘๖
ทหนฺติ	๕๔๓/๒๘๙	ทฺุโร	๖๔/๕๔
ทพฺุหํ	๒๗๕/๑๖๔	ทฺุโร	๔๙/๔๐
ทพฺุหฺวทานา	๕๙๐/๓๐๐	ทฺุโร	๓๒๐/๑๗๗
ทฺุญฺเจน ลํสฺสุทฺุติ	๖๕๔/๓๑๙	ทฺุโร	๒๒๑/๑๓๖
ทฺุญฺจฺสุเตสฺ	๑๑๑/๘๒	ทฺุโร	๑๐๐/๗๕
ทฺุญฺจิปฺริพฺพสํนา	๖๔/๕๔	ทฺุโร	๑๙๕/๑๒๔
	๖๐๑/๓๐๔	ทฺุโร	๖๙๑/๓๓๑
	๕๒๐/๒๘๔	ทฺุโร	๘๓๓/๔๓๓
	๕๓๓/๒๘๗	ทฺุโร	๗๕๔/๓๘๓
ทฺุญฺจิสาริ	๖๘๒/๓๒๗	ทฺุโร	๗๕๗/๓๘๕
ทฺุญฺจินิเวสํ	๙๖/๗๓	ทฺุโร	๗๘๒/๔๐๒
ทฺุฑฺุ	๒๓/๑๖	ทฺุโร	๗๔๗/๓๗๖
ทฺุฑฺุชฺุปฺนีตา	๔๓/๓๖	ทฺุโร	๗๘๗/๔๐๔
ทฺุฑฺุจฺมนา	๗๑/๖๐	ทฺุโร	๘๘๐/๔๕๐
ทฺุฑฺุทฺุสํ	๘๐๗/๔๑๖	ทฺุโร	๓๖๓/๒๐๐
ทฺุฑฺุปฺมุญฺจา	๓๗/๒๙	ทฺุโร	๑๙๐/๑๒๒

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
นาชฺเฌติ	๘๕๑/๔๓๘	นิริสฺสชฺนฺติ	๑๒๖/๙๐
นาหุคฺชิชฺเฌยฺย	๗๓๔/๓๖๙	นิริสฺสติ	๘๘๐/๔๕๐
นาภินนฺทฺย	๘๓๒/๔๓๒	นิริสฺสตี	๙๙/๗๔
นาภิสฺชฺชฺย	๗๖๓/๓๘๘	นิริสฺสตี	๓๙๑/๒๑๙
นามรฺุปลฺมึ	๘๖๑/๔๔๑	นิริสฺสตี	๗๗/๖๒
นิเวสฺนา	๑๗๐/๑๐๙	นิริสฺสตี	๔๒/๓๕
นิกฺโฆเส	๙๐๙/๔๗๖	นิริสฺสตี	๒๗๒/๑๖๓
นิกฺโฆลํ	๒๔๕/๑๕๒	นิริสฺสตี	๖๗๖/๓๒๖
นิจฺเจยฺย	๓๒๗/๑๘๓	นิริสฺสตี	๖๙๒/๓๓๑
	๑๗๑/๑๐๙	นิริสฺสตี	๘๗๔/๔๔๙
นิจฺจา ปริกฺคฺหา	๑๘๘/๑๒๒	นิริสฺสตี	๑๕๘/๑๐๕
นิจฺจา	๔๕๔/๒๕๙	นิริสฺสตี	๙๔/๗๒
นินฺทํ	๘๒๒/๔๒๗	นิริสฺสตี	๒๗๑/๑๖๓
นินฺทํ	๖๐๓/๓๐๕	นิริสฺสตี	๕๓๑/๒๘๖
นินฺทาย	๗๕๗/๓๘๕	นิริสฺสตี	๗๑๔/๓๕๑
	๒๘๒/๑๖๖	นิริสฺสตี	๓๘๑/๒๑๑
นินฺปิโก	๙๒๑/๔๘๘	นิริสฺสตี	๖๙๘/๓๓๘
นินฺพฺพาทิ	๗๐๒/๓๔๓	นิริสฺสตี	๔๓๒/๒๔๘
นินฺพฺพานํ	๘๑๖/๔๒๕	นิริสฺสตี	๑๗๙/๑๑๓
นินฺพฺพานมนฺโส	๘๒๕/๔๒๘	นิริสฺสตี	๖๗/๕๕
นินฺพฺพิชฺฌ	๘๑๕/๔๒๕	นิริสฺสตี	๒๔๔/๑๕๑
นินฺยติ	๓๙๔/๒๒๑	นิริสฺสตี	๓๐๖/๑๗๓
นินฺรตฺตํ	๗๒๑/๓๕๒	นิริสฺสตี	๓๓๓/๑๘๖
	๔๒๘/๒๔๖	นิริสฺสตี	๘๓๙/๔๓๔

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
ปกปปีตา	๑๐๑/๗๕	ปตฺถยมานสุส	๖๓๖/๓๑๕
	๑๗๓/๑๑๐	ปตฺถิโย	๖๙๘/๓๓๗
	๙๑/๗๑	ปญฺุเทยฺย	๗๕๕/๓๘๕
ปกฺกพฺพมาโน	๑๒๒/๘๘	ปนฺตมฺหิ	๙๑๔/๔๘๑
ปกคาโพห	๓๒/๒๓	ปนฺนภาโร	๖๙๗/๓๓๔
ปกาคหติ	๒๔๙/๑๕๓	ปปญฺจสงฺขา	๕๐๕/๒๗๙
ปกฺจเจกสจฺเจสุ	๒๗๒/๑๖๓	ปปญฺจสงฺขายา	๗๐๕/๓๔๔
ปกฺจเจติ	๑๘๐/๑๑๔	ปมาโท	๘๒๓/๔๒๗
ปกฺจเจติ ฌาณํ	๑๑๓/๘๒	ปมาย	๕๙๖/๓๐๒
ปชา	๕๕๑/๒๙๑	ปมฺุพฺหา	๔๑/๓๔
	๕๒/๔๕	ปรโลกํ	๖๙/๕๘
ปชานํ	๕๕๑/๒๙๑	ปรธมฺมิกา	๙๓๕/๔๙๖
ปฏฺิเสนฺิ	๗๗๗/๔๐๐	ปรมํ	๖๔๑/๓๑๗
ปฏฺิเสนฺิกตฺตา	๓๑๑/๑๗๔	ปรมํ อโรคํ	๑๑๒/๘๒
ปฏฺิปรํ	๗๒๙/๓๖๕	ปรมฺุคฺคหิตํ	๓๑๖/๑๗๖
ปฏฺิภาณวา	๔๐๖/๒๓๒		๑๔๕/๙๙
ปฏฺิลิโน	๓๙๖/๒๒๒	ปรวาทฺหิ	๒๔๗/๑๕๒
ปฏฺิลินจฺรสุส	๒๐๙/๑๓๐		๒๔๗/๑๕๓
ปฏฺิวชฺชา	๗๗๖/๔๐๐	ปริเทวํ	๗๓๘/๓๗๑
ปฏฺิสฺุรํ	๓๐๕/๑๗๓	ปริเทวเนยฺเย	๙๕๙/๕๐๕
ปฏฺิสถนฺุชฺชเยยา	๓๕๘/๑๙๖	ปริเทวโสกา	๔๔๓/๒๕๔
ปณฺิธิ	๑๖๙/๑๐๘	ปริเทวตี	๒๘๖/๑๖๗
ปณฺุทฺิโต	๒๕๑/๑๕๔	ปริเทวธมฺเม	๙๕๕/๕๐๔
	๑๙๔/๑๒๔	ปริเทวยนฺุติ	๔๓/๓๖

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
ปริกิสฺสติ	๒๕๔/๑๕๕	ปลฺลิตฺโต	๗๕๘/๓๘๕
ปริคฺคหณิ	๔๙๓/๒๗๕	ปลฺลิตฺโต	๒๙๔/๑๗๐
ปริขานะยฺย	๘๒๙/๔๓๐	ปลฺลิตฺโต	๘๑๔/๔๒๔
ปริตฺตเส	๗๔๔/๓๗๓	ปลฺลิตฺตา	๔๑/๓๔
ปริปฺนุณฺโณ	๖๔๖/๓๑๘	ปลฺลิตฺวา	๓๑๕/๑๗๖
ปริปฺนุณฺณมานิ	๕๗๔/๒๙๗	ปลฺลิตฺถํ	๖๗๑/๓๒๔
ปริพนฺทมานํ	๕๑/๔๔	ปลฺลิตฺถิ	๗๙๐/๔๐๙
ปริพฺพสฺสานิ	๑๔๗/๑๐๑	ปลฺลิตฺถิมิ	๖๖๖/๓๒๒
ปริวิมฺลสฺสานิ	๙๘๖/๕๒๑	ปหฺลสฺสมานิ	๕๖๕/๒๙๕
ปริสาย	๒๗๙/๑๖๕	ปหาย	๒๘/๑๘
ปริสฺสยวินยํ	๗๒๘/๓๖๑	ปหิตฺตตฺตสฺส	๙๑๙/๔๘๗
ปริสฺสยา	๒๒/๑๒	ปหฺยิตฺติ	๑๕๒/๑๒๓
	๙๑๑/๔๗๖	ปาคพฺภิมิ	๗๖๘/๓๙๒
ปริหิณฺ	๒๘๔/๑๖๖	ปาฎิโมกฺขํ	๗๓๐/๓๖๖
ปริณฺญา	๖๖/๕๔	ปาทโลลสฺส	๗๔๖/๓๗๔
ปริณฺญาถ	๖๒/๕๐	ปานานํ	๗๔๒/๓๗๒
ปลิขณฺณ	๙๔๙/๕๐๑	ปารคฺุ	๒๙/๑๙
ปวาทียาเส	๕๕๖/๒๙๒	ปารงฺคิโต	๑๘๐/๑๑๔
ปวิตกฺกํ	๓๑๘/๑๗๖	ปิยปฺปหฺฐตา	๔๔๗/๒๕๖
ปลฺโวิ	๔๒๗/๒๔๖	ปิยา	๔๕๒/๒๕๘
ปลฺลํ	๖๐๔/๓๐๕		๒๑๔/๑๓๓
ปลฺลํสกามา	๒๗๗/๑๖๔	ปิหยนฺติ	๒๖๗/๑๖๐
ปลฺลํสมิฉฺฉํ	๒๘๐/๑๖๕	ปิหา	๘๕๐/๔๓๗

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
ปีติมนิ	๔/๒	ปณฺหิมัสกา	๒๘๕/๑๖๗
ปุเรกฺขโรนฺติ	๑๗๗/๑๑๒	ผนฺทมานิ	๗๙๔/๔๑๐
	๑๓๘/๙๖	ผจฺุเสน	๗๗๖/๔๐๐
ปุเรกฺขตํ	๓๘๒/๒๑๑	ผสฺเสน	๗๓๗/๓๗๐
ปุเรกฺขราโน	๖๗๗/๓๒๖	ผสฺโส	๓๙๓/๒๒๐
ปุจฺฉามิ	๗๐๐/๓๓๙	ผสฺสนิทานํ	๔๘๒/๒๗๒
ปุจฺฉฺุ	๗๑๕/๓๕๑	ผาสฺ	๙๒๔/๔๙๐
ปุตฺตทา	๔๒๗/๒๔๖	พทฺธานํ	๘๙๘/๔๗๓
ปุถฺุชฺชนา	๔๒๙/๒๔๗	พนฺธุ	๑๘/๑๐
ปุถฺุชฺชา	๖๘๓/๓๒๘	พลียฺนฺติ	๒๑/๑๑
	๖๑๑/๓๐๗	พหฺุณาภิจฺฉนฺโน	๓๑/๒๒
ปุถฺุจฺฉานํ	๗๗๕/๓๙๙	พาลี	๕๖๖/๒๙๕
ปุพฺพมนฺตมนิสฺสึโต	๓๘๐/๒๑๐		๕๒๖/๒๘๕
ปุพฺพาสเว หิตฺวา	๖๙๑/๓๓๑		๕๓๑/๒๘๖
ปุรฺกฺขตา	๙๒/๗๑	พฺุโท	๘๙๓/๔๖๕
ปุรา เภทา	๓๗๙/๒๐๙	พฺุยปฺปถิโย	๙๑๖/๔๘๑
ปุราณา	๘๓๒/๔๓๒	พฺุยารฺุเท	๗๙๖/๔๑๒
เปตํ	๒๐๐/๑๒๖		๘๐๔/๔๑๕
เปตสฺส ชนฺตฺุโน	๒๐๔/๑๒๗	พฺุราหฺุมนิ	๘๔๓/๔๓๕
เปสฺุณานิ	๔๕๐/๒๕๗		๑๒๐/๘๔
เปสฺุณิยํ	๗๕๙/๓๘๕	พฺุฐฺุหิ	๒๒๗/๑๔๑
เปสฺุณณิ	๔๐๑/๒๓๐	ภเวสฺุ	๕๒/๔๖
ปณฺณํ ปฺุรฺกฺขตฺวา	๙๕๒/๕๐๓		๕๙/๔๙

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
ภควา	๓๗๙/๒๐๙	มตีมา	๕๓๖/๒๙๘
	๒๓๑/๑๔๓	มทุทำ	๒๒/๑๒
ภชมานสฺส	๒๑๐/๑๓๑	มนโส	๙๔๕/๕๐๐
ภยํ	๗๘๙/๔๐๕	มนสภากิลิตฺุโต	๕๗๕/๒๙๗
ภวํ	๘๐๑/๔๑๔	มนุสฺสผลสฺถาน	๙๓๓/๔๙๕
ภวสํตพฺพฐา	๓๖/๒๘	มนุสฺสเนยฺย	๑๖๑/๑๐๖
ภวภเวสฺสุ	๕๔/๔๖	มนุโ	๒๕๔/๑๕๕
ภวภวาย	๑๖๙/๑๐๘	มนุตา	๗๐๕/๓๔๔
ภวาย วิภวาย	๔๒๐/๒๔๔	มนุตาภานี	๓๘๘/๒๑๗
ภวูปนิตฺา	๖๑๙/๓๑๐	มมตฺุ	๘๖๖/๔๔๖
ภฺุริปญฺโณ	๑๓๒/๙๓	มมายิเต	๒๐๖/๑๒๘
ภรวา	๗๔๐/๓๗๑		๕๖/๔๗
	๙๐๗/๔๗๖	มรณํ	๑๙๒/๑๒๓
มहेถี	๗๐๑/๓๔๑	มหาเคโ	๒๔๘/๑๕๓
มโน	๕๐๐/๒๗๘	มานํ	๘๒๙/๔๓๐
	๓๑๙/๑๗๗		๑๐๒/๗๗
มโ	๘๓๗/๔๓๔	มานาติมานา	๔๔๔/๒๕๔
มงฺกุ	๒๘๑/๑๖๕	มามเก	๗๕๕/๓๘๓
	๒๔๕/๑๕๒	มายํ	๑๐๒/๗๗
มจฺฉเรยฺยุตฺุตา	๔๔๙/๒๕๗		๗๕๒/๓๗๙
มจฺจุมฺเข	๕๓/๔๖	มาริสฺา	๒๒๗/๑๔๑
มจฺฉริยํ	๗๕๙/๓๘๕	มิถุ	๕๕๑/๒๘๙
	๔๔๓/๒๕๖		๒๗๕/๑๖๔

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
มฺุติยา	๓๖๗/๒๐๓	ยทาวิลตฺุตํ	๙๔๕/๕๐๐
มฺุตฺุตทกวีรสฺุณฺุณํ	๓๒๓/๑๘๒	ยานํ ฆานํ	๒๓๘/๑๔๗
มฺุณี	๖๙๗/๓๓๔	ยฺุคํ สฺุมาคมา	๓๒๐/๑๗๗
	๖๗/๕๕	ยฺุจฺุโต	๒๗๙/๑๖๕
มฺุสฺุสฺุเต	๒๓๒/๑๔๕	ยฺุธาย	๓๐๗/๑๗๓
มฺุลํ	๙๔๙/๕๐๑	รฺุโส	๗๓๔/๓๖๙
มฺุลํ ปปญฺุจสงฺุขาย	๗๐๕/๓๔๔		๔๑๑/๒๓๘
เมตฺุตา	๙๔๔/๔๙๙	รฺุชานิ	๙๘๐/๕๑๘
เมถฺุณธมฺุโม	๗๕๒/๓๘๐	รฺุชชฺุติ	๒๒๓/๑๓๘
เมธคํ	๗๙๐/๔๐๙	รฺุติมชฺุณฺุคา	๘๙๑/๔๖๒
โมมฺุหํ	๓๔๔/๑๙๒	รฺุนฺุธเมสิ	๒๘๒/๑๖๖
โมมฺุหโต	๓๕๐/๑๙๓	รฺุคาราคี	๑๔๔/๙๙
โมสวชฺุขํ	๔๖๔/๒๖๓	รฺุราชชฺุทาย	๓๐๔/๑๗๒
	๒๔๙/๑๕๓	รฺุติตฺุเปสฺุณฺุณฺุติ	๘๑๙/๔๒๖
โมहनลฺุมี	๓๒/๒๓	รฺุติตฺุตมาสนํ	๙๐๒/๔๗๕
มณฺุญฺุยฺุย	๗๑๓/๓๕๑	รฺุติตฺุตสฺุส	๒๖๕/๑๕๙
มณฺุญฺุติ	๑๙๓/๑๒๔	รฺุติตฺุตาสนํ	๙๒๖/๔๙๑
ยโส กิตฺุติ	๒๔๑/๑๔๘	รฺุปฺุปฺุติ	๑๐/๕
ยกฺุชสฺุส	๕๑๒/๒๘๑	รฺุสิโตปี	๙๖๗/๕๑๐
ยงฺุกิณฺุจิ ฐมมมฺุภิชณฺุณา	๗๐๙/๓๔๙	รฺุเป วิณฺุญฺุเต	๔๙๕/๒๗๖
ยถานุฐมฺุมํ	๙๒๗/๔๙๒	รฺุเปสฺุ	๔๖๙/๒๖๔
ยถาปชานํ	๙๒๘/๔๙๒	รฺุปี	๘๒๘/๔๓๐
ยทตฺุตคฺุรหิ	๖๓/๕๒	ลฺุกฺุชณฺุณํ	๗๕๔/๓๘๒

	ปพเพ/องเก		ปพเพ/องเก
ลพฐา มจฺใจ	๕/๓	วาจํ ปยุตฺตํ	๗๖๗/๓๙๑
ลปนา	๗๖๔/๓๘๙	วากายโต	๓๘๙/๒๑๘
ลปนฺติ	๕๓/๔๖	วาทกามา	๒๗๔/๑๖๔
ลิมฺปตี	๖๙๔/๓๓๒	วิเวกทสฺสี	๓๙๓/๒๒๐
	๖๔/๕๕	วิเวกา	๗๐๑/๓๔๑
โลเก สโต	๑๔/๗		๒๒๙/๑๔๑
โลโก	๗๙๙/๔๑๒		๓๓/๒๕
โลภา	๔๕๓/๒๕๙	วิเสนิกตฺวา	๓๑๒/๑๗๕
วคฺคสารี	๖๘๗/๓๒๙	วิเสนินฺฎุโต	๖๙๖/๓๓๓
	๑๖๖/๑๐๗		๑๓๔/๙๔
วคฺคฺวโท	๘๘๕/๔๕๒	วิโมติ	๕๐๔/๒๗๙
วตานิ	๑๒๙/๙๐		๔๙๗/๒๗๗
วตฺตํ	๖๑๗/๓๐๙	วิโสเสหิ	๘๕๖/๔๓๙
วตฺถานํ	๗๔๒/๓๗๒	วิกปฺปเยยฺยา	๑๗๕/๑๑๑
วตฺถุํ	๔๒๗/๒๔๖		๑๓๖/๙๕
วตฺถุกามา	๒/๑	วิคฺยหา	๒๗๔/๑๖๔
	๓๔/๒๖	วิคฺคยฺห	๕๕๗/๒๙๐
วทนฺติ	๕๒๑/๒๘๔		๕๒๑/๒๘๔
วทนฺติ	๕๕๕/๒๙๒	วิคฺคาหิกํ	๗๖๙/๓๙๖
วทานา	๕๙๐/๓๐๑	วิฆาตํ	๒๒๗/๑๔๑
วมภฺยิตฺเณ	๖๕๑/๓๑๙	วิฆาตญฺมิ	๒๙๙/๑๗๑
วสนํ	๙๖๓/๕๐๗	วิจฺรนฺติ	๔๕๓/๒๕๙
วาเทสฺ	๔๓๒/๒๔๘	วิจฺนํ	๗๘๐/๔๐๒

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
วิชานโต	๘๗๓/๔๔๘	วิมานทลฺลํ	๕๖๔/๒๙๕
วิชิคฺคฺจฺจโต	๙๐๑/๔๗๔	วิมุตฺโต	๕๑๗/๒๘๒
วิชิคฺคฺจฺจมานสฺส	๙๒๔/๔๙๐	วียตฺเตสฺสุ	๑๖๖/๑๐๗
วิตเร	๘๒๐/๔๒๗	วियารมฺภา	๘๗๕/๔๔๙
วิทเท	๗๕๕/๓๘๒	วิรเม	๗๔๗/๓๗๖
วิทิตฺวา	๑๙๔/๑๒๔		๒๙๑/๑๖๙
วิทฺธา	๘๔๗/๔๓๖	วิโรโต	๘๓๐/๔๓๒
	๖๑๒/๓๐๗		๘๗๕/๔๔๙
วินเยถ	๙๖๐/๕๐๕		๖๒๙/๓๑๓
วินยาย	๙๘๑/๕๑๙	วิรชฺชติ	๔๐๗/๒๓๓
วินาภาวสฺสหนฺตเมวิทํ	๑๘๙/๑๒๒		๒๒๓/๑๓๘
วินิฆาติ	๒๘๐/๑๖๕	วิราครตฺโต	๑๔๔/๙๙
วินิจฺฉยํ	๔๗๐/๒๖๔	วิราชยิตฺวา	๖๒๒/๓๑๑
วินิจฺฉยา	๓๓๑/๑๘๖	วิริยปรกฺกมํ	๙๔๑/๔๙๘
	๕๖๕/๒๙๕	วิรุทํ	๗๕๕/๓๘๓
วิปฺปมฺุตฺโต	๖๙๗/๓๓๔	วิเวถ	๓๕๖/๑๙๕
	๖๙๓/๓๓๒		๓๕๒/๑๙๔
วิปฺปหาตเว	๒๔๒/๑๔๙	วิวภูํ จรฺนฺตํ	๑๓๕/๙๕
วิภวํ ภวํ	๔๖๙/๒๖๔	วิวาทยนฺติ	๖๔๘/๓๑๘
วิญฺฐสญฺญี	๕๐๓/๒๗๘		๕๕๗/๒๙๐
วิญฺฐา	๗๕๒/๓๘๑	วิวาทา	๔๔๒/๒๕๓
วิมฺลํ	๕๑๖/๒๘๒	วิวิตฺตมาสนํ	๒๑๐/๑๓๑
วิมานे	๕๗๑/๒๙๖	วิสเม	๔๒/๓๕

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
วิสขุช	๖๘๖/๓๒๙	สโณห	๔๐๕/๒๓๒
วิสตุตฺติกา	๔๒๕/๒๔๕	สโตะ	๔๑๓/๒๓๙
	๑๔/๗	สโตะ สทา	๗๐๗/๓๔๖
วิสมํ	๔๗/๓๙	สโม่ วิเสลึ	๓๕๒/๑๙๔
วิสุทฺธิมิจฺจติ	๒๒๒/๑๓๘	สกายนํ	๖๕๗/๓๒๐
วิสุทฺธิ	๕๘๗/๓๐๐	สกายนํ	๕๙๐/๓๐๐
วิสณฺณสณฺณึ	๕๐๒/๒๗๘	สํ กั ทิฏฺฐึ	๗๖/๖๑
วิหเน ตมํ	๙๘๗/๕๒๒	สํกฺขิธมมํ	๗๘๕/๔๐๓
วึตตโณห	๓๗๙/๒๐๙		๗๒๘/๓๖๑
วึวาทา	๕๓๕/๒๘๗	สงฺกปฺเปหิ	๒๔๔/๑๕๑
เวเทหิ	๑๓๑/๙๑	สงฺขั	๖๘๑/๓๒๗
เวเชยฺย	๖๓๙/๓๑๖	สงฺขตฺตา	๙๑/๗๐
เวทคฺค	๘๔๗/๔๓๖	สงฺคํ	๘๕๒/๔๓๘
	๓๖๗/๒๐๓	สงฺคตํ	๑๙๗/๑๒๖
เวธตี	๖๒๒/๓๑๑	สงฺจโ	๖๔๓/๓๑๗
เวมชฺเฌ	๓๘๑/๒๑๑		๕๒๗/๒๘๖
เววิจฺจํ	๘๒๐/๔๒๖	สงฺจจมนฺนา	๗๒/๖๐
สเมจฺจ ฐมมํ	๑๓๑/๙๑	สงฺจจา	๘๕๒/๔๓๕
สเมตฺตสฺส	๕๐๔/๒๗๙	สจฺโตะ	๓๑/๒๒
สเมตฺติ	๕๑๘/๒๘๓	สจฺตฺถา	๘๘๕/๔๕๒
สเมวึตฺตา	๘๐๐/๔๑๓	สจฺตฺถานึ	๒๔๗/๑๕๒
สํเวคํ	๗๙๑/๔๐๙	สจฺตฺถาวทึโน	๖๒๔/๓๑๑
สํเวธิตํ	๖๓๗/๓๑๕	สทฺโ	๔๐๗/๒๓๓

	ปพฺุเพ/องฺเก		ปพฺุเพ/องฺเก
สธมฺมปฺุชา	๖๕๖/๓๒๐	สมิชฺุณฺณติ	๓/๒
สนฺุโต	๔๔๑/๒๕๒	สฺุคฺคหิตํ	๑๔๓/๙๘
	๓๓๙/๑๘๙		๙๗/๗๔
สนฺุติมฺนุคฺคหาย	๖๒๙/๓๑๓	สฺุทฺุโท	๗๒๓/๓๕๓
สนฺุติวโ	๓๖๕/๒๐๒	สฺุโพธิกามสฺุส	๙๒๗/๔๙๒
สนฺุถวานี	๓๖๐/๑๙๗	สฺุปเวเชยฺย	๗๔๐/๓๗๑
สนฺุทฺุฎฺุจฺุยา	๕๓๕/๒๘๗	สฺุปชาโน	๗๗๓/๓๙๙
สนฺุทฺุฎฺุจฺุราเคน	๕๘๕/๒๙๙		๗๗๒/๓๙๗
สนฺุณิธี	๗๔๓/๓๗๓	สฺุปฺยาทเว	๓๒๐/๑๗๗
สฺุปโป	๑๓/๗	สฺุปฺรายน	๔๕๕/๒๕๙
สฺุปฺปริยฺนฺุตจารี	๙๓๑/๔๙๓	สฺุมฺมตีโย	๖๘๓/๓๒๘
สฺุพฺุทธิ สฺุโม	๘๗๐/๔๔๗		๖๑๑/๓๐๗
สฺุพฺุรหฺุมจารี	๙๗๖/๕๑๗	สฺุยเนสฺุ	๗๔๘/๓๗๘
สฺุมํ วิสฺุมํ	๓๕๗/๑๙๖	สฺุยเนสฺุ	๙๐๖/๔๗๕
สฺุมเณน	๔๖๕/๒๖๓	สฺุยนํ	๙๒๖/๔๙๑
สฺุมณฺุพฺุรหฺุมณฺุณา	๔๒๙/๒๔๗	สฺุริกฺุโป	๗๑๔/๓๕๑
สฺุมณฺุณานํ	๗๗๔/๓๙๙	สฺุลฺุลํ	๘๐๖/๔๑๖
สฺุมตฺุโต	๕๗๓/๒๙๗	สฺุลฺุลวิทฺุโ	๑๐/๕
สฺุมตฺุตฺุตา	๕๓๘/๒๘๘	สฺุสฺุทฺุทฺุปณฺุณฺุยา	๕๓๖/๒๘๘
สฺุมตฺุตฺุตานิ	๗๘/๖๓	สฺุหเปสฺุณฺุณา	๔๔๔/๒๕๕
สฺุมนฺุตฺุตฺุสวโร	๗๙๙/๔๑๒	สวตํ อสวตํ	๔๖๗/๒๖๔
สฺุมาธี	๗๓๐/๓๖๖	สวตฺุติยา	๔๐๓/๒๓๑
สฺุมาหิตฺุตฺุโต	๙๗๒/๕๑๓	สวจฺุณิ	๗๗๒/๓๙๗

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
สามคฺคิยา	๒๑๑/๑๓๑	สุปฺปินํ	๗๕๕/๓๗๒
สาวชฺชนวชฺชํ	๖๒๗/๓๑๒	สุปฺปาย	๓๔/๒๖
สาสนํ	๒๓๒/๑๔๕	สุพฺพินาโย	๖๗๖/๓๒๖
	๒๒๘/๑๔๑	สุภํวาทาโน	๖๗๘/๓๒๖
สาหสาจริยา	๘๓๐/๔๓๒	สุภาวาทานา	๒๗๑/๑๖๓
สีโต	๘๓๕/๔๓๓	สุวิมฺุตตฺติจฺติโต	๙๘๕/๕๒๐
สิกฺขเมม	๖๑๘/๓๐๙	สุโร	๓๐๔/๑๗๓
สิกฺขา	๔๗๔/๒๖๘	เสกฺโข	๙๖๐/๕๐๕
	๒๔๒/๑๔๙	เสนฺหํ	๘๒๘/๔๓๐
	๔๖/๓๗	โสเจยฺย	๘๓๔/๔๓๓
สิตาเส	๑๒๔/๘๙	โสภปริเทวมจฺฉนฺรํ	๒๐๖/๑๒๘
สิริสฺปานํ	๙๓๒/๔๙๕	โสจติ	๘๕๓/๔๓๘
สีมาติโต	๑๔๓/๙๘	โสภธิโก	๑๑๗/๘๓
สีลพฺพตํ	๑๕๘/๑๐๕	สณฺณเมม	๖๑๖/๓๐๘
	๙๑๘/๔๘๕	สณฺณสฺสฺสโต	๑๓๐/๙๑
สีลวตานิ	๘๑/๖๔	สณฺณสณฺณมฺิ	๕๐๒/๒๗๘
สีลุตฺตมา	๖๑๖/๓๐๘	สณฺณมา	๖๖/๕๕
สุทฺธานุสฺสํ	๑๑๓/๘๒		๑๗๓/๑๑๐
สุทฺธิชฺชมํ	๕๙๔/๓๐๑	สณฺณมานิทานา	๕๐๕/๒๗๙
สุทฺธิ	๖๑๖/๓๐๘	สณฺณมาวิรตฺตสฺส	๓๗๑/๒๐๕
	๕๑๒/๒๘๑	หทยสฺสฺสิตํ	๘๐๗/๔๑๖
สุทฺธิ อสุทฺธิ	๖๒๘/๓๑๒	หสิ	๗๕๒/๓๗๙
สุทฺธิวโ	๖๗๙/๓๒๖	หสฺสฺสตี	๒๙๖/๑๗๑

	ปพฺพฺเพ/องฺเก	ปพฺพฺเพ/องฺเก
หายเต	๒๔๑/๑๔๘	หีนา นรา
หิรณฺณํ	๑๖/๑๐	หีนา
หีนํ	๒๓๙/๑๔๘	หิยมาเน
หีนวาทิ	๒๘๖/๑๖๗	

ปพฺพฺเพ/องฺเก

๕๓/๔๖

๑๔๙/๑๐๒

๘๓๔/๔๓๓

มหานิทฺุเทเส ฐมฺปฺปเกโท

ปพฺเพ/องฺเก

ทุํ

อตุตฺครทณฺการณานิ	๖๓/๕๒,๖๕๔/๓๓๒
อตุตฺโને ทิฏฺฐิจิยา อานิสฺสํสา	๕๓/๗๑,๑๕๒/๑๐๓
อุปฺยา	๑๐๓/๗๘
เอกจฺริยาการณานิ	๒๓๖/๑๔๖,๒๕๒/๑๕๕
	๒๕๗/๑๕๗
กปฺปา	๑๓๖/๓๕,๑๗๗/๑๑๒
กามปฺริวชฺชนการณานิ	๑๒.๕
กามา	๒/๑,๓๔/๒๖
กุกฺกุกฺจฺจสฺส อุปฺปชฺชนการณานิ	๓๘๗/๒๑๖
	๗๔๗/๓๗๖,๔๗๓/๕๑๔
ชฺชิตฺุทา	๗๕๒/๓๗๕
คพฺุภานสฺสนฺุจฺจนการณานิ	๗๕๕/๓๘๓
ชฺวีตปฺริตฺุตฺตาการณานิ	๔๙/๔๐,๑๘๒/๑๑๗
นิทฺุสฺสนการณานิ	๙๙/๗๔
นิเวสฺา	๑๗๐/๑๐๙
นิสฺุสฺยา	๒๑๓/๑๓๓,๓๓๙/๑๘๙,๘๙๔/๔๖๖
ปกปฺปนา	๙๑/๗๑
ปฺริคฺุคฺุทา	๖๗/๕๕,๑๘๘/๑๒๒,๒๐๗/๑๒๙

ปพฺพเพ/องฺเก

ปฺจุฉา	๗๐๐/๓๓๙
ปฺริสา	๑๗/๑๐
ภารา	๖๙๗/๓๓๔
โมเนยฺยานิ	๖๗/๕๕,๖๙๗/๓๓๕
วิเวกา	๓๓/๒๕,๒๒๙/๑๔๑,๗๐๑/๓๔๑
สตุถานิ	๒๔๗/๑๕๒
สนฺติโย	๙๔/๗๒
สามคฺคิโย	๒๑๑/๑๓๑
สิกฺขา	๔๖/๓๗,๒๔๒/๑๔๙,๔๗๔/๒๖๘

จตุกฺกํ

อริยวสฺปฏิปทา	๙๖๕/๕๐๘
โอบา	๒๘/๑๘,๖๖/๕๕
คณฺธา	๑๔๐/๙๗,๔๒๔/๒๔๕,๖๘๖/๓๒๙
ทาสา	๑๗/๑๐
ปริยฺนฺตา	๙๓๑/๔๙๓
ปฺตุตา	๔๒๗/๒๔๖
พฺนฺธุ	๑๘/๑๐
วิภูตการณานิ รุปรุสฺส	๔๙๕/๒๗๖
สโตภาวการณานิ	๑๔/๗,๗๐๗/๓๔๖
สีมา	๑๔๓/๙๘

ปพฺเพ/องฺเก

ปญจกํ

จกฺขุณิ ภควโต	๗๒๗/๓๕๕,๘๘๙/๔๕๕
จนฺทา	๔๕๕๗/๒๖๐
ตาทิภาวากาธา	๑๘๐/๑๑๔,๘๙๕/๔๖๗
ตีกิจฺฉา	๗๕๕๕/๓๘๓
มจฺฉริยานิ	๔๒/๓๕
รชานิ	๙๘๐/๕๑๘

จกฺกํ

มฺนโย	๖๗/๕๕
-------	-------

สตุตฺกํ

อุสุสฺทา	๘๙/๗๐,๔๑๖/๒๔๒,๗๕๒/๓๕๔
กิญฺจนานิ	๘๕๕๗/๔๔๐
สงฺคา	๘๕๒/๔๓๘
สฺลฺลานิ	๖๘/๕๕๗,๘๐๖/๔๑๖,๘๐๙/๔๑๖

นวกํ

วิตกฺกา	๙๗๓/๕๑๔
---------	---------

ปฺกิญฺณกํ

ภวสฺสํ เอกํ ... จ	๓๖/๒๘
มาโน เอกวิเชน ... ทสฺวิเชน	๑๐๒/๗๗,๘๒๙/๔๓๐
มุสฺวาโท ตีหากาเรหิ ... อญฺุชหากาเรหิ	๒๔๙/๑๕๓

มหานิทฺุเทเส คาถานํ ปจฺมปาทา

	ปพฺเพ/องฺเก
อกุโกธโน อสนฺตาลี	๓๘๓/๒๑๓
	๓๘๔/๒๑๔
อกิตฺตยิ วิวญฺจกฺขุ	๓๒๖/๓๕๕
อชฺฉตฺตเมว อฺปสฺเม	๓๑๗/๓๕๒
	๓๒๑/๓๕๓
อณฺณํ อิตฺ ยากิวนฺตฺติ ฐมฺมํ	๕๘๒/๒๙๔
	๕๘๕/๒๙๗
อตฺตทณฺหา ภัยํ ชาตํ	๓๘๘/๔๐๕
	๓๙๒/๔๑๐
อตฺตํ ปหาย อฺนุปาทียานโน	๑๖๓/๑๐๗
	๑๖๗/๑๐๘
อตีสรํทิมฺหิจฺยา โส สฺมตฺโต	๕๗๒/๒๙๖
	๕๗๖/๒๙๗
อถ ตฺวํ ปวิตกฺกมาคฺมา	๓๑๗/๑๗๖
	๓๒๐/๑๘๑
อถ สตฺถานิ กุรุเต	๒๔๖/๑๕๒
	๒๔๙/๑๕๕
อถาปรํ ปณฺจ รชานิ โลกเ	๙๗๙/๕๑๘
อหฺหสํ กาม เต มฺลํ	๒/๒,
	๓๔/๒๗

ปพฺเพ/องฺเก

อนตฺถชนโน โลกโ	๒๒/๑๔, ๗๒๘/๓๖๔
อนนฺนฺจ ลทฺธา วสฺนฺนฺจ กาล	๙๖๒/๕๐๗, ๙๖๗/๕๑๐
อนฺนํมโถ ปานานํ	๗๔๑/๓๗๒ ๗๔๔/๓๗๔
อนฺนิจฺจวี อนานฺคิโท	๘๖๘/๔๔๖ ๘๗๑/๔๔๘
อนฺชสฺส วิชานโต	๘๗๒/๔๔๘ ๘๗๖/๔๔๙
อปฺปํ วต ชีวิทํ อิทํ	๑๘๑/๑๑๗
อปฺปํ ทิ เอตํ น อลํ สมาย	๖๐๕/๓๐๕ ๖๐๙/๓๐๗
อปฺลา นํ หลียนฺติ	๒๐/๑๑, ๒๔/๑๗
อภิกฺขุ ทิ โส อนภิกฺขุโต	๗๘๓/๔๐๓, ๗๘๗/๔๐๔
อสุสฺสทฺโธ อกตญฺญุ จ	๔๐๗/๒๓๔
อาคฺคํ น กโรตฺตีติ กิณฺจิ โลก	๓๖๓/๒๐๐
อาตงฺกผลฺสเสน ชุทาย ผุฏฺโฐ	๙๓๗/๔๙๗, ๙๔๑/๔๙๘
อาถพฺพณํ สฺปิณํ ลกฺขณํ	๗๕๓/๓๘๑
อามาย ทาสาปิ ภวฺนฺติ เหเก	๑๗/๑๐

ปพฺเพ/องฺเก

อาสาย กสฺเต เขตฺตํ	๔๕๕/๒๖๑
อิจฺฉานิทานา ภาวสาตพฺพธา	๓๕/๒๘, ๓๙/๓๓
อิทํ วาทามิตฺติ น ตสฺส โหติ	๓๒๕/๑๘๓, ๓๒๙/๑๘๖
อิธว สฺสุทฺธิ อิตฺติ วาทยนฺติ	๒๗๒/๑๖๓, ๕๘๖/๒๙๙
อุจฺจาวเจสฺสุ สยเนสฺสุ	๙๐๕/๔๗๕
อุทวิฺนฺทุ ยถาปิ โปกฺขเร	๒๑๖/๑๓๕ ๒๑๙/๑๓๖
อุปฺโย หิ ฆมฺเมสฺสุ อุเปติ วาทํ	๑๐๔/๗๙ ๑๐๘/๘๑
อุเปกฺขโก สทา สโต	๔๑๒/๒๓๙ ๔๑๖/๒๔๓
อุโฆสฺสุ อนฺเตสฺสุ วิเนยฺย ฉนฺทํ	๖๐/๔๙, ๖๔/๕๕
เอโก ปฺพเพ จริตฺวาน	๒๓๕/๑๔๖, ๑๓๙/๑๔๘
เอกํ หิ สจฺจํ น ทฺุตียมตฺถิ	๕๕๙/๒๙๑, ๕๕๕/๒๙๒
เอตถฺจ ฆมฺมมณฺเฑาย	๗๗๘/๔๐๑ ๗๘๒/๔๐๓
เอตฺตาวตคฺคํปิ วทฺนฺติ เทเก	๕๑๑/๒๘๑ ๕๑๓/๒๘๒

ปพฺเพ/องฺเก

เอตมาทีนํ ฅตฺวา	๒๕๕/๑๕๗
	๒๕๘/๑๕๘
เอตาทิสฺสญฺเจ รตฺนํ น อิจฺฉลฺลิตฺติ	๓๒๔/๑๘๓
เอเต จ ฅตฺวา อฺปนฺนิตฺติจาทิตฺติ	๕๑๔/๒๘๒
	๕๑๘/๒๘๓
เอเต วิวาทา สมนฺเณสุ ชาตฺตา	๒๘๘/๑๖๘
	๒๙๒/๑๗๐
เอเตสุ ฅมฺเมสุ วินฺนํยฺย ฅนฺหํ	๙๘๓/๕๒๐
เอวมฺปิ วิคฺคยฺหวิวาทยนฺหติ	๕๒๔/๒๘๕
	๕๒๘/๒๘๖
โอชิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโล	๙๖๘/๕๑๑
	๙๗๓/๕๑๕
โอกมฺปทาย อนิกฺเตสําริ	๓๕๕/๑๙๖
	๓๖๐/๑๙๗
โอสาเนเตว พฺยารุทฺเต	๘๐๓/๔๑๕
	๘๐๗/๔๑๖
กตฺติ ปริสุสฺยา โลเก	๙๑๐/๔๗๖
กถํสฺสึ กถํสึโล	๓๗๔/๒๐๘
	๓๗๗/๒๐๘
กถํสเมตฺตสฺส วิภฺกิตฺติ รุปฺป	๔๙๖/๒๗๗
	๕๐๐/๒๗๘
กยวิกฺเข น ตฺิฏฺเฐยฺย	๗๖๐/๓๘๗
	๗๖๔/๓๙๑

ปพฺเพ/องฺเก

กฺยสฺส พฺยปฺปถโย อสฺสุ	๙๑๕/๔๘๑
กสฺมา นฺุ สจฺจจณฺิ วทฺนฺติ นานา	๕๕๔/๒๙๒
	๕๕๘/๒๙๓
กามา เต ปจฺมา เสนา	๑๓๔/๙๔,
	๖๙๖/๓๓๔
กาเมสฺสุ คิฺทฺธา ปสฺสุตา ปมฺภูพฺุหา	๔๐/๓๓,
	๔๔/๓๗
กามํ กามยมาฺนสฺส	๑/๑,๕/๓
กายมฺุนี้ วาจามฺุนี้	๖๗/๕๖,
	๖๙๗/๓๓๖
กาเล ปคฺคณฺุหฺติ จิตฺตํ	๙๘๖/๕๒๒
กิญฺจาปี เจตํ ชลฺตี วิมาํ	๘๐๐/๔๑๔
กฺุโต ปหฺุตา กลหา วิวาทา	๔๔๑/๒๕๓
	๔๔๕/๒๕๖
กฺุหา ฤทฺธา ลปา ลิงฺคิ	๑๙๕/๑๒๕
	๗๕๕/๓๘๔
โกธาติมาฺนสฺส วลํ น คจฺเฉ	๙๔๗/๕๐๑
	๙๕๐/๕๐๒
โกโธ โมสฺวชฺชยฺจ กถํกถา จ	๔๗๑/๒๖๖
	๔๗๕/๒๗๐
กํ โส ลิกฺขํ สมาทาย	๙๒๐/๔๘๘
กิฺสฺสุ อลิสฺสามิ กฺุวํ วา อลิสฺสํ	๙๕๖/๕๐๔
เขตฺตํ วตฺถุํ หิริณฺณํ วา	๑๙/๑๑

ปพฺเพ/องฺเก

เคธํ พุรุมิ มโหโฆติ	๘๔๐/๔๓๕
จกฺขุหิ เหนว โลลสฺส	๗๓๑/๓๖๖
	๗๓๕/๓๗๐
จตุกฺกณฺโณ จตุทฺวาโร	๗๘๙/๔๐๗
จฺุทิตฺ วจฺิภิ สติมาภินนฺเท	๙๗๔/๕๑๖
โจรา หรฺนฺติ ราชาโน	๙/๕
ฉนฺทานุณีโต รุจฺิยา นินฺวิจฺุ	๗๙/๖๓
ฉนฺทานิทานานิ ปิยานิ โลกเก	๔๕๖/๒๕๙
	๔๖๐/๒๖๒
ฉนฺโทนุ โลกสฺมิ กุโตนิทานโน	๔๖๑/๒๖๒
	๔๖๕/๒๖๓
ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว เอตํ	๖๖๕/๓๒๒
	๖๖๙/๓๒๔
ชินฺโน รตฺสสมณฺิณฺุทเล จ	๘๖๓/๔๔๒
ชีวิทํ อตฺตมาโว จ	๔๙/๔๑
	๑๘๒/๑๑๗
ฌายี น ปาทโลลสฺส	๗๔๕/๓๗๔
	๗๔๘/๓๗๘
ตณฺหาทฺุติโย ปุริโส	๘๙๑/๔๖๓
ตตฺถ ลิกฺขานุคฺิยนฺติ	๘๑๒/๔๒๔
	๘๑๖/๔๒๕
ตมฺุปนฺิสฺสาย ชฺิคุจฺุณฺิตํ วา	๖๓๐/๓๑๓
	๖๓๔/๓๑๕

ปพฺพเว/องเก

ตสฺมา ชนฺตฺ สทา สโต	๒๕/๑๗
ตสฺมาหิ ลิกฺเขถ อีธว ชนฺตฺ	๔๕/๓๗
ตสฺส เจ กามยมาสนฺส	๖/๓,
	๑๐/๕
ตสฺสายํ ปจฺฉิมโก ภาโว	๒๙/๒๑
ตสฺสึช ฑิกฺขเจว สฺสฺเต มฺเต วา	๑๗๒/๑๑๐
	๑๗๕/๑๑๑
ตฺถนภฺภูจฺสมํ โลกํ	๙๖๕/๔๔๔
เต วาทกามา ปริสํ วิคฺยห	๒๗๓/๑๖๓
	๒๗๗/๑๖๕
ตํ พุรฺรมิ อฺปสนฺโตติ	๔๒๕/๒๔๕
ตํ พุทฺธํ อลิตํ ตาหิ	๙๙๒/๔๖๕
ตํ วาปี คนฺถํ กุสลา วทนฺติ	๑๕๕/๑๐๔
	๑๕๙/๑๐๕
เถยฺยํ น กเรยฺย น มฺสา ภาณฺยฺย	๙๔๒/๔๙๙
	๙๔๖/๕๐๐
ทนฺตํ นยฺนฺติ สมิตฺติ	๔๑๓/๒๔๑
ฑิกฺขจาปี สฺสตาปี เต ชนา	๒๐๔/๑๒๗
ฑิกฺขจฺฉินฺเวสา นหิ สฺวาติวตฺตา	๙๕/๗๓
	๙๙/๗๕
ฑิกฺขจฺฉิสฺสู นิสฺสาย อนฺนฺปฺจฺจมาโน	๓๔๖/๑๙๒
	๓๕๐/๑๙๔
ฑิกฺขเจน เจ สฺสุทฺธิ นรฺสฺส โหติ	๑๑๔/๙๓
	๑๑๙/๙๔

	ปพฺเพ/องฺเก
ทิกฺขุเจ สฺสุเต สึลวเต มฺมุเต วา	๕๖๓/๒๙๔
	๕๖๖/๒๙๕
ทิกฺขุจึปิ โลกสฺสมิ น กปฺปเยยฺย	๑๕๙/๑๐๖
	๑๖๒/๑๐๖
ทิสฺวาน ตณฺหํ อรติญฺจ วาคํ	๓๒๑/๑๘๒
	๓๒๓/๑๘๒
โรนสฺส หิ นตฺถิ กุหิณฺณจึ โลกเ	๑๐๐/๗๕
	๑๐๓/๗๙
โรโน นหิ เตน มณฺณติ	๒๒๐/๑๓๖
	๒๒๓/๑๓๙
น กปฺปยฺนฺตฺติ น ปุเรกฺขโรนฺตฺติ	๑๓๗/๙๖
	๑๔๑/๙๘
น จ กตฺถิตา ลึยา ภิกฺขุ	๗๖๕/๓๙๑
	๗๖๙/๓๙๗
น ตสฺส ปุตฺติตา ปสฺโว	๔๒๖/๒๔๖
	๔๒๘/๒๔๗
น ทิกฺขุจึยา น สฺสุติยา น ณาณน	๓๔๔/๑๘๗
	๓๓๙/๑๙๐
น ปณฺทิตา อฺปฺปิสฺสุขสฺส เหตุ	๘๒๕/๔๒๙
น พุราหฺมณสฺส ปฺรเนยฺยมตฺติถิ	๖๖๐/๓๒๑
	๖๖๔/๓๒๒
น พุราหฺมณเ อณฺณโต สฺสุทฺธิมาห	๑๑๙/๘๔
	๑๒๒/๘๙

ปพฺพเว/องฺเก

น พุราหฺมณเณ กปฺปมฺุเปติ สงฺขํ	๖๘๐/๓๒๗ ๖๘๔/๓๒๘
น เม ทิฏฺฐโจ อิติ ปฺุพฺพเว	๘๘๑/๔๕๒ ๘๘๖/๔๕๕
น โมนฺเนน มฺุณิ โหติ	๖๗/๕๗ ๖๘๗/๓๓๖
น วาหเมตํ ตถิวนฺุติ พฺุรฺุมิ	๕๓๙/๒๘๘ ๕๔๓/๒๘๙
น เวทคฺุ ทิฏฺฐิจิยา น มฺุติยา	๓๖๖/๒๐๓ ๓๖๙/๒๐๕
น สณฺุณสณฺุณิ น วิสณฺุณสณฺุณิ	๕๐๑/๒๗๘ ๕๐๕/๒๗๙
น สเมสุ น โอมฺุเสสุ	๘๗๗/๔๔๙ ๘๘๐/๔๕๑
นหิ เอเตหิ ยานหิ	๔๑๓/๒๔๑
นหเว สจฺจจานิ พหฺุณิ นานา	๕๕๙/๒๙๓ ๕๖๒/๒๙๔
นามณฺุจ รฺุณณฺุจ ปฏฺุิจฺจ ผลโส	๔๙๑/๒๗๔ ๔๙๕/๒๗๗
นาลิสฺุสํ น ปิวิสฺุสามิ	๘๑/๖๕, ๙๑๘/๔๘๖
นาคํ สมิสฺุสามิ ปโมจนาย	๓๗/๓๑
นินฺุทํ ตนฺุทํ สเห ถินํ	๘๒๑/๔๒๗

	ปพฺเพ/องฺเก
นิทฺทํ น พหุลีกรเยย	๗๔๙/๓๗๘
	๗๕๒/๓๘๑
นิธินฺว ปวตฺตารํ	๙๗๕/๕๑๖
นิทฺทาย นปฺปเวธเยย	๗๕๖/๓๘๕
	๗๕๙/๓๘๖
นินฺราสตุตฺติ อนาคเต	๓๙๐/๒๑๙
	๓๙๔/๒๒๑
นิวิสฺสวาที นหิ สฺสุพฺพินาโย	๖๗๕/๓๒๕
	๖๗๙/๓๒๗
โน เจ กิร ทิฏฺฐิจิยา น สฺสุติยา น ฉาณฺเณน	๓๔๐/๑๙๐,
	๓๔๕/๑๙๒
ปกปฺปิตา สงฺขตา ยสฺส ฐมฺมา	๙๐/๗๐
	๙๔/๗๓
ปชฺเชน กเตน อตฺตนา	๘๖/๖๘
ปณฺจนฺนํ ชีโร ภยานํ น ภาเย	๙๒๙/๔๙๓
ปณฺถํ ปุเรกฺขตฺวา กลฺยาณปฺปิตี	๙๕๑/๕๐๒
	๙๕๕/๕๐๔
ปฏฺฐิรูปโก มตฺตติกาคุณฺทโลว	๘๘๙/๔๕๕
ปฏฺฐิลีนจฺรสฺส ภิกฺขุโน	๒๐๘/๑๓๐
	๒๑๑/๑๓๒
ปฏฺฐิลีนํ อุกฺกุโ	๓๙๕/๒๒๒
	๔๐๑/๒๓๑
ปณฺทิตฺตติ สมนฺวณฺาโต	๒๕๐/๑๕๔
	๒๕๕/๑๕๗

ปพฺเพ/องเก

ปตฺถยมาสนสฺ หิ ชปฺปิตานิ	๖๓๕/๓๑๕
	๖๓๙/๓๑๖
ปฺรณฺมิกานปี น สนฺตเสยฺย	๙๓๔/๔๙๖
	๙๓๖/๔๙๗
ปฺรณฺหติ ทิฏฺฐิสฺสุ ปฺริพฺพสฺสานิ	๑๔๖/๑๐๑
	๑๕๐/๑๐๒
ปฺรสฺส เจ วมฺภยิตฺเตน หิโน	๖๕๐/๓๑๘
	๖๕๔/๓๑๙
ปฺรสฺส เจ หิ วจฺสา นินฺนินิ	๕๗๗/๒๙๘
	๕๘๑/๒๙๘
ปฺรสฺส เว ฐมฺมมณฺานุชานํ	๕๒๙/๒๘๖
	๕๓๓/๒๘๗
ปฺรสฺสามิ โลกเก ปฺริพฺนุทฺมานํ	๕๐/๔๔
	๕๕/๔๗
ปฺรสฺสามิ สฺสุทฺธํ ปฺรณฺมํ อโรคํ	๑๐๙/๘๒
	๑๑๓/๘๓
ปฺรสฺลํ นโร ทกฺขติ นามรूपํ	๖๗๐/๓๒๔
	๖๗๔/๓๒๕
ปฺลลิตฺโต วา ปน ตตฺถ โหติ	๒๙๓/๑๗๐
	๒๙๗/๑๗๑
ปฺยปฺพหฺตุตา กลหา วิวาทา	๔๔๖/๒๕๖
ปฺยาสฺสุ โลกสฺสมิ กุโตนินฺทานา	๔๕๒/๒๕๘
	๔๕๕/๒๕๙

	ปพฺเพ/องฺเก
ปฺจุฉามิ ตํ อาทิจฺจพฺนฺธุํ	๖๙๙/๓๓๙
	๗๐๓/๓๔๔
ปฺพุเพสเว หิตฺวา นเว อฺกุพฺพํ	๖๙๐/๓๓๐
	๖๙๔/๓๓๓
ปฺพุเพเว มจฺจํ วิชฺหนฺติ โภคา	๑๙๒/๑๒๔
	๙๖๓/๔๔๒
ปฺรฺถณํ นาภินนฺเทยฺย	๙๖๓/๔๓๒
	๙๓๕/๔๓๔
ปฺริมํ ปหาย อปรํ ลิตฺตา เส	๑๒๓/๙๙
	๑๒๗/๙๐
ผนฺทมานํ ปชํ ทิสฺวา	๗๙๓/๔๑๐
ผลานมฺิว ปกฺกานํ	๑๙๕/๑๒๐
ผลฺสนิทานํ สาทํ อสฺาตํ	๔๙๑/๒๗๒
ผลฺเสน ยทา ผุจฺจสฺส	๗๓๖/๓๗๐
ผลฺโส นุ โลกสฺมิ กุโตนิทาโน	๔๙๐/๒๗๔
พาเหตุวา สพฺพปาปกาณี	๑๒๐/๙๔
ภิกฺขุโน วิชฺชิจฺจนฺโต	๙๐๐/๔๗๔
มคธํ คตา โกสลํ คตา	๙๖๑/๕๐๖
มชฺฌเม ยถา สฺมฺพุทฺทสฺส	๗๒๒/๓๕๓
	๗๒๕/๓๕๔
มมายิตฺเต ปสฺสถ ผนฺทมานเ	๕๕/๔๗
	๕๕/๔๙
มรณฺนปี ตํ ปหฺียติ	๑๙๑/๑๒๓

ปพฺพเ/องเก

มฺลํ ปปญฺจสงฺขยาติ ภคฺวา	๗๐๔/๓๔๔
	๗๐๗/๓๔๕
เมถุนมนุยุตฺตสฺส	๒๒๔/๑๔๐
	๒๓๐/๑๔๓
โมสวชฺเช น นียเยถ	๗๗๐/๓๙๗
	๗๗๓/๓๙๙
ยงฺกิญฺจิ ฐมฺมภิชฺชณฺวา	๗๐๘/๓๔๕
	๗๑๑/๓๕๐
ยทตฺตนิ ปฺลิสฺติ อานิสฺสํ	๑๕๑/๑๐๒
	๑๕๔/๑๐๔
ยนฺตํ อปฺจุณฺิมฺห อกิตฺตยิ โน	๕๐๖/๒๗๙
	๕๑๐/๒๘๑
ยมสฺส วาหํ ปฺริหิณฺมาหุ	๒๘๓/๑๖๖
	๒๘๗/๑๖๘
ยมาหุ ฐมฺมํ ปฺรมนฺติ เอเก	๖๔๐/๓๑๖
	๖๔๔/๓๑๗
ยมาหุ สจฺจํ ๓ถิวนฺติ เอเก	๕๔๔/๒๙๐
	๕๔๘/๒๙๑
ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ	๘๖๔/๔๔๓
	๘๖๗/๔๔๖
ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถิ	๔๑๗/๒๔๓
	๔๒๐/๒๔๔
ยสฺส โลเก สกํ นตฺถิ	๔๓๗/๒๕๐
	๔๔๑/๒๕๒

	ปพฺเพ/องฺเก
ยสฺสุภยนฺเต ปณฺธิธฺต นตฺถิ	๑๖๘/๑๐๘
	๑๗๑/๑๑๐
ยโส กิตฺตฺตี จ ยา ปุพฺเพ	๒๔๐/๑๔๘
	๒๔๒/๑๕๑
ยา อุณฺณตฺตี สาสฺส วิฆาตภฺมฺมิ	๒๙๘/๑๗๑
	๓๐๒/๑๗๒
ยากากิจิมา สมฺมตฺติโยปฺปฺนุชฺชชา	๖๑๐/๓๐๗
	๖๑๔/๓๐๘
ยฺตุไตฺ กถายํ ปริสาย มชฺฌเณ	๒๗๘/๑๖๕
	๒๘๒/๑๖๖
เยเกจฺจิเม ทิฏฺฐิจิปริพฺพสาณา	๖๐๐/๓๐๔
	๖๐๔/๓๐๕
เย ทิฏฺฐิจิมุคฺคยฺห วิวาทยนฺติ	๓๐๘/๑๗๓
	๓๑๑/๑๗๕
เยน วชฺชํ ปุณฺณชฺชนา	๔๒๙/๒๔๗
เยน สลฺเลน โอบิณฺโณ	๘๐๘/๔๑๖
	๘๑๑/๔๒๔
เยเนว พาโลติ ปรํ ทหาติ	๕๖๗/๒๙๕
	๕๗๑/๒๙๖
เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลเก	๓๖๑/๒๐๐
	๓๖๕/๒๐๓
โย อตฺตโน สึลวตานิ ชนฺตฺ	๘๐/๖๔
	๘๔/๖๘

ปพฺเพ/องเก

โย กาเม ปวิรุชฺเชติ	๑๑/๕
	๑๔/๑๐
โย จ กาเม อจฺจตริ	๘๕๑/๔๓๘
	๘๕๔/๔๓๙
ยํ ปพฺเพ ตํ วิโสเสหิ	๘๕๕/๔๓๙
	๘๕๙/๔๔๐
โย จ กाले อสมฺปตฺเต	๙๗๗/๕๑๗
ราโค โทโส จ อิตฺนินานา	๒๒/๑๕
ราโค ริชฺ น จ ปน เรณฺุ วุจฺจติ	๙๘๐/๕๑๘
ริตฺตสฺส มฺุโน จรโต	๒๖๔/๑๕๙
	๒๖๗/๑๖๑
ลามมฺยา น ลิกฺขติ	๔๐๘/๒๓๕
	๔๑๑/๒๓๙
ลาโ อลาโ ยโส อยโส จ	๘๐๒/๔๑๔
วทฺหติ เว ทฺฏฺจมนปิ อเก	๗๐/๖๐
	๗๔/๖๑
วิชิคฺจฺจมานสฺส ยทิทํ ภาสุ	๙๒๓/๔๙๐
วินิจฺจยา ยานิ ปกปฺปิตานิ	๓๓๐/๑๘๖
	๓๓๓/๑๘๗
วินิจฺจเย จตฺวา สยํ ปมาย	๕๙๕/๓๐๒
	๕๙๙/๓๐๓
วิเวกญฺเวย ลิกฺখেถ	๒๖๐/๑๕๘
	๒๖๓/๑๕๙

	ปพฺเพ/องฺเก
วิสขุช คณฺถานิ มุเนีธ โลเก	๖๘๕/๓๒๙
	๖๘๙/๓๓๐
วิเสนิกตฺวา ปนฺ เย จรฺนฺติ	๓๑๒/๑๗๕
	๓๑๖/๑๗๖
วีสเคโร อมจฺฉริ	๔๓๓/๒๔๘
	๔๓๖/๒๕๐
วีสตโณห ปุรา เภทา	๓๗๘/๒๐๙
	๓๘๒/๒๑๒
เวทานิ วิเจยฺย เภวลาณี	๑๓๑/๙๒,
	๓๖๗/๒๐๔
สกณฺหิ ทิฏฺฐี กถฺมจฺเจยฺย	๗๕/๖๑
สกายเน วาปี ทฬฺหิ วทานิ	๕๙๑/๓๐๑
	๕๙๔/๓๐๒
สํ สํ ทิฏฺฐิปริพฺพสาธา	๕๒๓/๒๘๕
สํ หิ ธมฺมํ ปริปุณฺณมาหุ	๖๔๕/๓๑๗
	๖๔๙/๓๑๘
สงฺกปฺเปหิ ปเรโต โส	๒๔๓/๑๕๑
	๒๔๕/๑๕๒
สจฺจนฺติ โส พุราหฺมโณ กิ วเทยฺย	๓๕๔/๑๙๕
	๓๕๘/๑๙๖
สจฺจา อโวกฺกมํ มุณี	๘๔๑/๔๓๕
	๘๔๕/๔๓๖
สจฺโจ ลียา อปฺปคพฺโภ	๘๑๗/๔๒๕
	๘๒๐/๔๒๗

ปพฺเพ/องฺเก

สเจ จูโต สีลวตาโต โหติ	๖๒๐/๓๑๐
	๖๒๔/๓๑๒
สญฺญาวีรตฺตสฺส น สนฺติ คนฺธา	๓๗๐/๒๐๕
	๓๗๓/๒๐๗
สญฺญํ ปริญฺญา วิตเรยฺย โอยฺมํ	๖๕/๕๔
สตุโต คุหายํ พหฺนนาภินฺนุโน	๓๐/๒๒
สเทวกสฺส โลกสฺส	๘๘๗/๔๕๕
สธมฺมปฺปชา จ ปนา ตเถว	๖๕๕/๓๒๐
	๖๕๙/๓๒๐
สนฺโต จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตฺตโต	๘๕/๖๘
	๘๙/๗๐
สนฺทิมฺหิฉิยา เจ ปน วิวทาตา	๕๓๔/๒๘๗
	๕๓๘/๒๘๘
สพฺพตฺถ มฺุนิ อนิสฺสีโต	๒๑๒/๑๓๒
	๒๑๕/๑๓๕
สพฺพโส นามรฺูปสฺมี	๘๖๐/๔๔๐
สมนฺตมสฺสโร โลโก	๗๙๘/๔๑๒
สโม วิเสสี อุทวา นิหีนุ	๓๕๑/๑๙๔
	๓๕๓/๑๙๕
สยํ สฺมาทย วตานิ ชนฺตุ	๑๒๘/๙๐
	๑๓๒/๙๔
ส เว วิทฺฐา ส เวทฺดู	๘๔๖/๔๓๖
	๘๕๐/๔๓๗

	ปพฺเพ/องเก
ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนฺญูโต	๑๓๓/๙๔, ๑๓๖/๙๖
สชาติเยสุ อนสฺสาวี	๔๐๒/๒๓๑ ๔๐๗/๒๓๕
สาคํ อสาคตญจ กุโตนินทานา	๔๗๖/๒๗๐ ๔๘๐/๒๗๑
สาคํ อสาคตฺนุติ ยมาหุ โลเก	๔๖๖/๒๖๓ ๔๗๐/๒๖๖
สีมาติโต พุราหฺมณเณ ตสฺส นตฺถิ	๑๔๒/๙๘ ๑๔๕/๑๐๐
สีลพฺพตํ วาปี ปหาย สพฺพํ	๖๒๕/๓๑๒ ๖๒๙/๓๑๓
สีลุตฺตมา สณฺณเมนาหุ สุหฺุธิ	๖๑๕/๓๐๘ ๖๑๙/๓๑๐
สุณฺณโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ	๘๖๕/๔๔๔
สุตฺวา หุสิโต พหุ วาจํ	๗๗๔/๓๙๙ ๗๗๗/๔๐๑
สุปิเนน ยถาปี สงฺคตํ	๑๙๖/๑๒๕ ๒๐๐/๑๒๖
สุโร ยถา ราชชทาย ปุณฺโณจ	๓๐๓/๑๗๒ ๓๐๗/๑๗๓
เสเล ยถา ปพฺพตมฺุทฺธิญฺุจฺิโต	๗๒๗/๓๖๐
เสยฺเย น เตน มณฺเวยย	๗๑๒/๓๕๑ ๗๑๖/๓๕๑

ปพฺเพ/องฺเก

โสภปริเทวมจฺจรํ

๒๐๕/๑๒๗

โสจฺนติ ชนา มฺมายิเต

๒๐๗/๑๒๙

๑๙๖/๑๒๑

๑๙๐/๑๒๓

สำเนาจาก
ราชกิจจานุเบกษา

เล่ม ๔๔ ตอนที่ ๓ วันที่ ๑๗ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๐

ประกาศพระราชทานกรรมสิทธิหนังสือพระไตรปิฎก
ฉบับสยามรัฐแก่มหามกุฏราชวิทยาลัย

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
ประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ว่า พระเจ้า
พี่ยาเธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ผู้จัดการพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับ
สยามรัฐ ได้ทำหนังสือขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้มหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย มีกรรมสิทธิในหนังสือพระไตรปิฎกที่กล่าวนามมาแล้ว

ทรงพระราชดำริเห็นว่า มหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสำนักกลาง
แห่งการศึกษาพระปริยัติธรรม และเป็นผู้รักษาฉบับพระบาลีมิให้วิปลาส
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้
มหามกุฏราชวิทยาลัยมีกรรมสิทธิในหนังสือพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ
และได้สิทธิต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติกรรมสิทธิหนังสือจงทุกประการ.

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๐ เป็น
ปีที่ ๓ ในรัชกาลปัตยุบัน.

ขุทฺตทกนิกาย

สยามรัฐจรัส เตปิฎกั

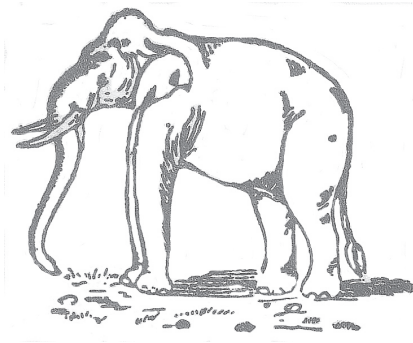
สุดตบตปิฎกเก ขุททกนิกายสสุ
จุฬนิตุเตโส

อุทยตเถเรน เทวโมลินา อาโท โสธิต
กิตติโสภณตเถเรน เทวมุนินา ปุณ โสธิต
มหามกุฏราชวิทยาลัย คนุถาธิการตเถเรหิ ปุณปี โสธิต

ราชปปุมุเขน สยามรัฐจวาลินา มหาชเนน มุททาปีโต

สยามรัฐจรัส ราชธานี
มหามกุฏราชวิทยาลัยเณน ปกาลิต
พุทธรปริญพพานา ๒๕๕...
สตุตเม วาเร

มฤตุนวาทกรุกโม

วาระ	ไปตฤกา	พฤษปรินิพพานา
ปจฺเม	๑,๐๐๐	๒๔๗๐
ทุติเย	๕๐๐	๒๔๗๙
ตติเย	๑,๐๐๐	๒๕๑๒
จตุตฺเถ	๑,๐๐๐	๒๕๓๘
ปญฺจเม	๑,๐๐๐	๒๕๕๓
ฉฺฉฺฉฺ	๕๐๐	๒๕๕๓
สตุตฺเม	.....	๒๕....

หมายเหตุในการพิมพ์ครั้งที่ ๗

ในการพิมพ์ครั้งนี้ มีการเปลี่ยนแปลงจากฉบับเดิม (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๕๓) ดังต่อไปนี้

๑. เปลี่ยนอักษรพิมพ์จากตัวตะกั่วเป็นตัวคอมพิวเตอร์ ขนาดอักษรจึงไม่เท่ากัน ดังนั้นเลขหน้าไม่คงที่ แต่หมายเลขข้อคงเดิม

๒. ตรวจสอบเชิงอรรถกับพระไตรปิฎกที่พิมพ์ด้วยอักษรภาษาอื่นเพิ่มเติม บางแห่งมีการตัดออก บางแห่งมีการเปลี่ยนแปลง ส่วนใหญ่เป็นไปตามฉบับเดิม

๓. ดรรชนีค้นคำ คำใดที่มีอยู่เดิมก็ได้ลงไว้ตามนั้น และได้เพิ่มคำที่ควรเพิ่มขึ้นอีก

นอกนั้นคงไว้ตามเดิมทุกประการ.

สุยามรภูจสุส เตปิฏการมภกธา

เตปิฏกั พุทฺทวจนั นาม พุทฺทสุส ภควโต ฅมฺมวินยสุส
สโมธานั โหติ ฯ ตถจ ยาว ทฬัหิ ติฏฺฐติ ตาว พุทฺทปริสาย
สมฺมาปฐฺปิตติ โสภติ ฯ เตน พุทฺทสาลโนปตฺถมภกธา ขตฺติยราชาโน
พุทฺทสาวกานั พลั อนุปฺปะเทหฺตา ภควโต ฅมฺมวินยั สงฺคีตี
อาโรปาเปตฺวา โปตฺถเกสุ ลีขาเปสุ ฯ เอตเทว เตสั จริยวตฺตํ ฯ

อปรภาเค พุทฺทสุส ภควโต ปรีนิพฺพานา ฉตฺตีสลัวจฺฉรุตฺตเรสุ
จตฺตฺสตาภิเกสุ ทวีสุ ลัวจฺฉรสหเสสุ อตฺติกนฺเตสุ จุฬาลงฺกกรัณเ นาม
สุยามานั ปิยมหาราชฯ ติณฺณั ปิฏกานั ภิชโยโส ปตฺถภูวาวุ ปตฺถยนฺโต
ตทา ติปิฏกชเร เถรานฺตุเถเร พุทฺทสุส ภควโต เตปิฏกั พุทฺทวจนั
โสธาเปตฺวา สุยามรภูจสุสึ ปจฺมั มุทฺทาเปสิ ฯ ตมฺปน ตตฺถ ตตฺถ
วิสุสฺสาปิตตาย อิทานิ อนวลฺสิฏฺจัน โหติ อตฺติลลภั ฯ ตสฺมายั ปฺน
มุทฺทาเปตุ สมนฺตตกาโลเยว ฯ

อปีจ โข อิมสฺมึ ลัวจฺฉเร กาลกโต มหาวชิราวุโธ นาม
มหาราชฯ มรณาสนฺนกาเล มม กาลกตฺสส อนุสฺสรณตฺถาย โย โภจ
พุทฺทสาลนฺูปกรัณเ คนฺโถ มุทฺทาปีโต โหตฺตติ อาณฺาเปสิ ฯ อถ ปรมินฺโท
มหาปชาธิปโก นาม มหาราชฯ อิมสฺมึ กाले รชฺชั กาวเรนฺโต มยฺหิ
เชฏฺฐภาตฺตรณโเย มโนเรตฺสส สมิชฺฌนตฺถาย เตปิฏกั พุทฺทวจนเมว
มุทฺทาเปตฺพพฺยตฺตกนฺติ วิจินิตฺวา ชินวรสฺงฆราชปฺมุเข เตปิฏเก
เถรานฺตุเถเร อาราเชตฺวา ปุพฺเพ มุทฺทิตั ปฺน โสธาเปตฺวา ตสฺส
มุทฺทาปเน อตฺตโน ฅนั ปรีจฺจชิตฺตุ สุยามรภูจวาลี มหาชนั สมหฺทาเปสิ ฯ

เอวมิโท ดิถุณห์ ปิฎกานัง สมุหภูตัง สยามรกฎจตุส เตปิฏกั
 ราชปมฺเขน สยามรกฎจวาลินา มหาชเนน พุทฺธสฺส ภควโต ปรีนิพฺพานา
 จตุสฺสตาธิกานัง ทฺวินัน्हํ สหสฺसानมฺปรี อฏฺฐสฏฺฐิจิยา วสฺसानมฺจฺเจเน
 มุทฺทาเปตฺตุ อารทฺธํ ฯ

ยํ อิมสฺส เตปิฏกสฺส มุทฺทาปีตตฺตา ปุณฺณํ ปสฺสุตํ ตสฺส
 ปตฺตติ มหาวชิราวุฒมหาราชสฺส จานโส อุกฺกปฺปตฺตุ ฯ

อปัจ

เขมี อนีมา สุรตา จ สนฺโต
 อนาตุราโถ สฺชิตา อเวรี
 เทวา มนุสฺสา จ ปชา จ เสรี
 ภทฺรานุปสฺสี จ สทา ภวนฺตํ ฯ

คำแปลอาร์มภกตาพระไตรปิฎก

พระพุทธรูทวณะอันเปนนวมดแห่งพระไตรปิฎก ย่อมเปนนวมดแห่งพระธัมมวินัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า ๑ พระเตปิฎกพุทธรูทวณะตั้งมั่นอยู่ตราบไค ลัมมาปฏิบัติของพุทธรบริษัทกัมรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น ๑ เพราะฉะนั้น พระเจ้าแผ่นดินผู้พุทธรสาสนูปัตถัมภก จึงได้พระราชทานกำลังแก่พระสงฆ์พุทธรสาวก ให้ทำสังคีติชำระพระเตปิฎกพุทธรูทวณะจารีกลงในสมุด ๑ อันนี้เปนนจริยาวัตต์ของพระเจ้าแผ่นดินเหล่านั้น ๑

ภายหลังมาในพระพุทธรคักราช ๒๔๓๖ พระบาทสมเด็จพรบรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระปิยมหาราช มีพระราชประสงค์จะให้พระไตรปิฎกแพร่หลายมากขึ้น เมื่อโปรดเกล้าฯ ให้พระสงฆ์ผู้ทรงพระไตรปิฎกในครั้งนั้น ชำระพระเตปิฎกพุทธรูทวณะแล้ว จึงทรงสร้างพระไตรปิฎกขึ้นเปนนตัวพิมพ์ เป็นครั้งแรกในประเทศสยาม ๑ พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น บัดนี้ก็ได้จำหน่ายหมดสิ้นไป เปนของหาได้ด้วยยาก จึงเปนนเวลาสมควรที่จะพิมพ์พระไตรปิฎกขึ้นใหม่แล้ว ๑

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพรบรมินทรมหาธิบตี ศรีสินทรมหาวชิราวุธ ซึ่งเสด็จสวรรคตแล้วในปีนั้น ในกาลใกล้จะสวรรคต ได้มีพระราชดำรัสสั่งไว้ว่า ให้มีหนังสือเปนนสาสนูปัตถัมภก อันได้สร้างขึ้นเปนนที่ระภุกถึงพระองค์สักเรื่องหนึ่ง ๑ พระบาทสมเด็จพรบรมินทรมหาธิบตีธิบติอันได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติในปัจจุบันนี้ ทรงพระราชดำริห์ว่า พระไตรปิฎกพุทธรูทวณะนั้นแล เปนนหนังสือที่ควรพิมพ์ขึ้น เพื่อยังพระราชประสงค์ของสมเด็จพรบรมินทรมหาธิบตีให้สำเร็จ จึงได้ทรงอาราธนา

พระเถรานุเถระผู้ทรงไว้ซึ่งพระไตรปิฎก มีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ เป็นประธาน ให้ชำระพระไตรปิฎกอีกครั้งหนึ่ง แลทรงชักชวนมหาชนผู้มีอันอยู่ในสยามรัฐภูมิจน ให้บริจาคทรัพย์เป็นทุนที่จะพิมพ์ขึ้น ๆ

พระไตรปิฎก มีนามว่า **สุยามรฎกสูตร เตปิฎกัม** อันเป็นประชุมแห่งปิฎกทั้งหลายสามนี้ เป็นอันมหาชนผู้มีอันอยู่ในสยามรัฐภูมิจน มีพระราชอาญาเป็นประมุข ให้เริ่มพิมพ์แล้ว โดยกาลเป็นที่ล่วงไปแห่งปี ๒๔๖๘ นับแต่ปริณิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ

บุญโดยอ้อมเกิดแต่การที่ได้ให้พิมพ์ประชุมแห่งปิฎกสามนี้ ขอส่วนแห่งบุญนั้น จงเป็นผลสำเร็จแก่พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ โดยพลัน ๆ

อนึ่ง โสດ

ขอผู้งเทพเจ้า เหล่ามนุษย์ แลหมู่มสัตว์ทั้งหลาย จงเป็นผู้เกษมไร้ทุกข์ เสี่ยงมสงบ ไม้มีความอาดูร มีสุข ไม้มีเวร มีอิสระ แลเห็นแต่สิ่งเจริญ ในกาลทุกเมื่อเทอญ ๆ

อํงเก

๓๖๗

ปทานุกุโม

ปทตฺถปฺปะเทโท

อสาธาณนามานิ

คาถานํ ปจฺมปาทา

๓๗๘

๓๘๐

๓๘๑

สุดตนุตปิฎเก ชุททกนิกายสุส

ฉุพนิตุเทโส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สฺมมาสมพุทฺธสฺส ฯ

ปารายนวกุโ

วตฺถุคาถา

[๑] โสลานํ ปุรา รมฺมา	อคฺมา ทกฺขินาปถํ
อากิณฺจณฺณํ ปตฺถยาโน	พฺราหฺมโณ มนฺตปารคฺคู ฯ
[๒] โส อสฺสทสฺส วิสเย	มฺพฺกสฺส ^๑ สฺมาสเน
วสี ^๒ โคธาวรีกุเล	อุณฺเณน จ พลเนน จ ฯ
[๓] ตสฺเสว อุปนิสฺสาย	คาโม จ วิปฺโล อหุ
ตโต ชาเตน อาเยน	มหายณฺณํ อกปฺปยิ ฯ
[๔] มหายนฺณํ ยชิตฺวาน	ปุณ ปาวีสิ อสฺสมํ
ตสฺมี ปฏฺิปปวิฏฺจฺมฺหิ	อณฺโเบ อากณฺณิ พฺราหฺมโณ ฯ
[๕] อุคฺฆมฺภูปาโท ตลิตฺโต	ปงฺกทนฺโต รชฺสสิโร
โส จ นํ อุปสงฺกมฺม	สฺตานิ ปณฺจ ยาจติ ฯ
[๖] ตเมนํ พาวรี ทิสฺวา	อาสเนน นิมนฺตยิ

๑ ม. มพฺกสฺส, ย. อพฺกสฺส ฯ

๒ ม. วสิ ฯ

- สุขยจ กุสลํ ปุจฺฉิ อิทํ วจนมพฺรวิ ฯ
 [๗] ยํ โข มม^๑ เทยฺยธมฺมํ สพฺพํ วิสขุชิตํ มยา
 อนุชานาหิ เม พฺรหฺเม นตฺถิ ปญฺจ สตานิ เม ฯ
 [๘] สเจ เม ยาจมานสุส ภาวํ นานุปฺปทสุสตี^๒
 สตตฺตเม ทิวเส ตฺยหํ มุทฺธา ผลตฺถุ สตตฺตธา ฯ
 [๙] อภิสงฺขริตฺวา กุทโธ ภาวํ โส อภิตตฺตยิ
 ตสุส ตํ วจนํ สุตฺวา พาวรี ทฺวฺชิตฺโต อหุ ฯ
 [๑๐] อุตฺตสุสตี อนาหาโร โสกสฺสลลสมปฺปิโต
 อโถปิ เอวํจิตฺตสุส ชหาเน^๓ น รมตี มโน ฯ
 [๑๑] อุตฺตรสฺสํ ทฺวฺชิตํ ทิสฺวา เทวตา อตฺถกามินี
 พาวรี อฺปฺสงฺกมฺม อิทํ วจนมพฺรวิ ฯ
 [๑๒] น โส มุทฺธํ ปชานาติ กุทโธ โส ธนตฺถิโก
 มุทฺธนิ มุทฺธาธิปาเต^๔ วา ฅาณํ ตสุส น วิสขุชิติ ฯ
 [๑๓] ปโหตี^๕ จรหิ ชานาติ ตมฺเม อกฺขาหิ ปุจฺฉิตา
 มุทฺธํ มุทฺธาธิปาตญฺจ ตํ สุโณม วโจ ตว ฯ
 [๑๔] อหฺมเปตํ น ชานามิ ฅาณมฺเมตฺถ^๖ น วิสขุชิติ
 มุทฺธํ มุทฺธาธิปาโต^๗ จ ชินานํ เหตุ ทสฺสน^๘ ฯ
 [๑๕] อถ โภ จรหิ ชานาติ อสฺมี ปจฺวิมณฺทเล^๙
 มุทฺธํ มุทฺธาธิปาตญฺจ ตมฺเม อกฺขาหิ เทวเต ฯ
 [๑๖] ปุรา กปิลวตฺถุมฺหา นิทฺทฺชนโต โลกนายโภ
 อปฺจโจ โอกฺกาการาชสุส สกฺยปฺตุโต ปภงฺกโร ฯ
 [๑๗] โส หิ พฺรหฺมณฺ สมฺพฺทฺโธ สพฺพธมฺมาน ปารคฺดู

๑ ม. มม ฯ   ๒ ม. ย. นานุปฺปทสุสตี ฯ   ๓ ม. ฅาเน ฯ   ๔ ม. มุทฺธปาเต ฯ
 ๕ ม. ย. โภตี ฯ   ๖ ม. ฅาณํ เมตฺถ ฯ   ๗ ม. มุทฺธาธิปาเต จ ฯ
 ๘ ม. เหตุท ทสฺสน ฯ   ๙ ส. ปจฺวิมณฺทเล, ม. ย. ปถวิมณฺทเล ฯ

- สพฺพภิกขุญญาพลปตฺโต สพฺพชมฺเมสุ จกฺขุมา
 สพฺพชมฺมกฺขยฺ^๑ ปตฺโต วิมฺุตฺโต อุปธิกฺขเย ฯ
- [๑๘] พุทฺโธ โส ภคฺวา โลเก ชมฺมํ เทเสติ จกฺขุมา
 ตํ ตวํ คนฺตฺวาน ปุจฺฉสฺสุ โส เต ตํ พฺยากริสฺสตี ฯ
- [๑๙] สมฺพุทฺโธติ วโจ สุตฺวา อุทฺคโค พาวรี อหุ
 โสภสฺส ตฺนุโก อาสิ ปิตฺตฺยจ วิปฺลํ ลภี ฯ
- [๒๐] โส พาวรี อตฺตมโน อุทฺคโค
 ตํ เทวตํ ปุจฺฉตี เวทฺชาโต
 กตมฺมฺหิ คาเม นิคมฺมฺหิ วา ปน
 กตมฺมฺหิ วา ชนฺปะเท โลกนาถ
 ยตฺถ คนฺตฺวา นมสฺเสมุ^๒
 สมฺพุทฺธํ ทิปฺพุตฺตมํ^๓ ฯ
- [๒๑] สาวตฺถิยํ โสภสมฺนฺทิเร ชิโน
 ปหฺุตฺตปณฺณิเ วรฺภูริเมธโส
 โส สกฺยปฺตฺโต วิชฺฐโร อนาสโว
 มุทฺธาธิปาตฺสส วิหุ นราสโม ฯ
- [๒๒] ตโต อามนฺตฺยํ สิสฺเส พฺราหฺมณฺเ มนฺตฺปารเค^๔
 เอถ มาถฺวา อกฺขิสฺสํ สุโณถ วจฺนํ มม ฯ
- [๒๓] ยสฺเสโส ทฺลลโภ โลเก ปาตฺฐาโว อภินฺทโส
 สุวชฺช โลกมฺหิ อุปฺปนฺโน สมฺพุทฺโธ อิติ วิสฺสุโต
 ชิปปํ คนฺตฺวาน สาวตฺถิ ปสฺสโวห ทิปฺพุตฺตมํ ฯ
- [๒๔] กถํ จรฺหิ ชาเนมุ ทิสฺวา พุทฺโธติ พฺราหฺมณ
 อชานตํ โน ปพฺรุหิ ยถา ชาเนมุ ตํ มยฺ ฯ

๑ ม. สพฺพกมฺมกฺขยฺ ฯ ๒ ม. คนฺตฺวาน ปสฺเสมุ ฯ ๓ ม. สพฺพตฺถ ทิปฺพุตฺตมํ ฯ
 ๔ ม. มนฺตฺปารคฺว ฯ

- [๒๕] อากทานิ หิ มนฺเตสุ มหาปุริสลกขณา
ทวตฺตีสานิ จ พยาขยาตา^๑ สมตฺตา อนุปฺพุทฺโส ๗
- [๒๖] ยสฺเสเต โหนฺติ คตฺเตสุ มหาปุริสลกขณา
ทฺเวว^๒ ตสฺส คติโย ตติยา หิ น วิชฺชติ ๗
- [๒๗] สเจ อคารํ อวสตี วิเชยฺย ปจฺวี อิมํ
อทณฺเฑน อสตุเณน ฌมฺเมนมนุสฺสาสตี^๓ ๗
- [๒๘] สเจ จ โส ปพฺพชฺติ อคารา อนคาริยํ
วิวฺจฺจทฺโ^๔ สมพฺพุทฺโ อรทา ภวตี อนุตฺตโร ๗
- [๒๙] ชาตี โคตฺตณฺจ ลกฺขณํ มนฺเต ลิสฺเส ปฺนาปเร
มฺหุทฺ มฺหุทฺธิปาตณฺจ มนฺสาเยว ปฺจฺจถ ๗
- [๓๐] อนาวรณทสฺสาวี ยที พฺพุทฺโ ภวิสฺสตี
มนฺสา ปฺจฺจจิตฺ ปณฺเฑ วาจา ย วิสฺสชฺชสฺสตี^๕ ๗
- [๓๑] พาวริสฺส วโจ สฺตฺวา ลิสฺสา โสฬฺส พฺราหฺมณา
อชฺชิตฺ ติสฺสเมตฺเตยฺโย ปฺนฺณโก อถ เมตฺตคฺค ๗
- [๓๒] ติตฺโก อุปฺปัสสึโว จ นนฺโท จ อถ เหมโก
ติเตยฺยกปฺปา ทฺภโย ชตฺกณฺณี จ ปณฺทิตฺ ๗
- [๓๓] ภทฺราวุทฺ อฺภโย จ โปสาลิ จาปิ พฺราหฺมโณ
โฆฆรราชา จ เมธาวี ปิงฺคิโย จ มหาอิสิ ๗
- [๓๔] ปจฺเจกคณฺโณ สพฺเพ สพฺพลอกฺสุส วิสฺสุตา
ณายี ฌานรตา ธีรา ปฺพุทฺทวาสนวาสิตา ๗
- [๓๕] พาวรี อภิวาเทตฺวา กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณํ
ชฺฆาชินฺธรา สพฺเพ ปกฺกามุํ อุตฺตรามฺหา ๗

๑ ม. ทวตฺตีสานิ จ พยาขยาตา, ย. พยฺกขาตา ๗ ๒ ม. เทวเยว ๗

๓ ม. ฌมฺเมน อนุสฺสาสตี ๗ ๔ ลี. วิวตฺตจจทฺโ, ม. วิวฺจฺจทฺโ

๕ ม. วิสฺชชฺชสฺสตี ๗

- [๓๖] มุฬิกัสส^๑ ปติฏฺฐาณํ   ปุริมํ มาหิสฺสตี^๒ ตทา
 อุษฺเชนิยจาปิ โคนทุธํ   เวทิสํ วนสวฺหยํ ๑
- [๓๗] โภสฺมพิณฺจาปิ สาเกตํ   สาวตฺถนิยฺจ ปุรุตฺตมํ
 เสตพฺยํ กปิลวตฺถุํ   กุสิินารณฺจ มนฺทิริํ ๑
- [๓๘] ปาวณฺจ โภคนครํ   เวสาลี มาคธํ ปุริ
 ปาสาณกํ เจตฺติยณฺจ   รมณียํ มโนรมํ ๑
- [๓๙] ตลิตฺโต วุทฺทกํ สีสํ   มหาลาภํ วาณิไซ
 ฉายํ สมฺมาภิตตฺโตว   ตฺริตา ปพฺพตมารุหุํ ๑
- [๔๐] ภควา จ^๓ ตมฺหิ สมเย   ภิกฺขุสงฺฆปฺรภวฺชโต
 ภิกฺขุณฺ ฌมฺมํ เทเสติ   สีสิว นทตี วน ๑
- [๔๑] อชิตฺโต อทฺทส สมฺพุทฺธ^๔   วิตรสึ^๕ ภาณฺมํ
 จนฺทํ ยถา ปณฺณรเส   ปาริปฺปรี^๖ อฺปาคตํ ๑
- [๔๒] อถสฺส คตฺเต ทิสฺวาน   ปริปฺรณฺจ พฺยณฺชนํ
 เอกมนฺทํ จิตฺโต หนฺนฺจ   มโนปญฺเฑท อปฺจุจฺฉน ๑
- [๔๓] อาทิสฺส ฌมฺมนํ พฺรหฺมิ   โคตฺตํ พฺรหฺมิ สลกฺขณํ
 มนฺเตสฺส ปารมี พฺรหฺมิ   กติ วาเจติ พุราหฺมโณ ๑
- [๔๔] วิสํ วสฺสสฺสํ आयุ   โส จ โคตฺเตน พาวรี
 ตีณฺสฺส^๗ ลกฺขณฺา คตฺเต   ตินฺณํ เวทาน ปารคฺ ๑
- [๔๕] ลกฺขณฺเ อิติหาเส จ   สนิชฺณนฺุสเกณฺุเก
 ปณฺจสฺทานิ วาเจติ   สธมฺเม ปารมี คโต ๑
- [๔๖] ลกฺขณฺานํ ปวิจยํ   พาวรีสฺส นรุตฺตม
 ตณฺหจฺฉิทฺท ปกาเสติ   มา โน กงฺขาณิถํ อหุ ๑
- [๔๗] มุขํ ชิวฺหาเย ฉาเทติ   อฺณฺณาสฺส ภามฺกนฺตเร

๑ ม. มุฬิกัสส ๑

๒ ม. ปุริมาหิสฺสตี ๑

๓ ม. จสทฺโท นตฺถิ ๑

๔ ม. พุทฺธ ๑

๕ ม. ปิตฺรสิ ๑

๖ ม. ปริปฺปรี ๑

๗ ม. ตีณฺสฺส ๑

- โกโสหิตํ วตถคฺยุหํ   เอวํ ชานาหิ มาถนว ๑
- [๔๘] ปุจฺฉํ หิ กถฺวจि^๑ อสฺสณฺโตะ สุตฺวา ปณฺเฑห วิยาถเต
 วิจฺฉินฺเตติ ชโน สพฺโพ   เวทชาโต กตถฺชลิต^๒ ๑
- [๔๙] โโก นุ เทโวว^๓ พุรหฺมา วา   อินฺโท วาปิ สฺขมฺปติ
 มนสา ปุจฺฉิตฺเต ปณฺเฑห   กเมตํ ปฏฺฐิภาสติ ๑
- [๕๐] มุทฺธํ มุทฺธาธิปาตถจ   พาวรี ปริปุจฺฉติ
 ตํ พุยาถโรหิ ภควา   กงฺขํ วินย โน อิสฺเส ๑
- [๕๑] อวิชฺชา มุทฺธาติ ชานาหิ   วิชฺชา มุทฺธาธิปาตินิ
 สทฺธาสติสมาริหิ   ฉนฺทวิริเยน^๔ สฺยฺตา ๑
- [๕๒] ตโต เวเทน มหตา   สนฺถมฺภิตฺวาน^๕ มาถนโว
 เอกํสํ อชินํ กตฺวา   ปาเทสฺสุ สิริสา ปติ ๑
- [๕๓] พาวรี พุราหฺมเณ โโกโต   สห ลิสฺเสหิ มาริส
 อุกคฺคจิตฺโต สฺมโน   ปาเท วนฺทติ จกฺขุม ๑
- [๕๔] สฺขิตโต พาวรี โหตุ   สห ลิสฺเสหิ พุราหฺมเณ
 ตฺวถฺจาปิ สฺขิตโต โหหิ   จิรํ ชีวาหิ มาถนว ๑
- [๕๕] พาวริสฺส จ ตฺยุหํ วา   สพฺเพสํ สพฺพสํสยํ
 กตฺวาภาสา ปุจฺฉโวจฺห   ยงฺกถฺยจฺจิ มนสิจฺฉถ ๑
- [๕๖] สมฺพุทฺธเณ กโตกาโส   นิสิหิตฺวาน ปณฺชลิต^๖
 อชิตโต ปจฺมํ ปณฺหํ   ตตฺถ ปุจฺฉิ ตถาคตํ ๑

วตถคฺคาถา นิฏฺฐิตา ๑

[๗]

๑ ม. ย. กิณฺจิ ๑   ๒ ม. กตถฺชลิต^๒ ๑   ๓ ม. เทโว วา ๑   ๔ ม. สพฺพตฺถ
 ฉนฺทวิริเยน ๑   ๕ ม. สนฺถมฺภิตฺวาน ๑   ๖ ม. ปณฺชลิต^๖ ๑   เอวมุปริปิ ๑
 ๗ ม. เอตถนฺตร เอชิตมาถนวปุจฺฉาย ปฏฺฐาย ยาว ปฺรายนานนฺคิตฺติคาถาปริเยสาธา สพฺเพสํ
 มาถนวากนถฺเจว พุทฺธสฺสจ ปณฺหาปุจฺฉาวิสฺชชฺชนํ อตฺถิ, สฺยามปฏฺฐจเก ปณฺตํ นตฺถิ ๑

ปจโม อชิตมาณวกปณฺหานิทฺเทโส^๑

[๕๗] เกนสฺส นินฺุต โลก (อิจฺจายสฺมา อชิต) ๑
 เกนสฺส นปฺปกาสติ ๒
 กิสฺสามิเลปนํ พฺรุหิ^๓ ๓
 กิสฺ ตสฺส มหพภยํ ๔

[๕๘] เกนสฺส นินฺุต โลกฺกิตฺติ [๓] นิริยโลกิ ติจฺจจฺฉานโลกิ
 ปิตฺตวิสยโลกิ^๔ มนุสฺสโลกิ เทวโลกิ ขนฺธโลกิ ธาตุโลกิ อายตฺน-
 โลกิ อยํ โลกิ ปโร โลกิ พฺรหฺมโลกิ สเทวโลกิ^๕ อยํ วุจฺจติ
 โลกิ ๖ อยํ โลกิ เกน อวฺุโต นินฺุต โอบุโณ^๖ ปิหิตฺติ ปฏฺิจฺฉนฺโน
 ปฏฺิจฺจชฺชิตฺติ เกนสฺส นินฺุต โลกิ ๗

[๕๙] อิจฺจายสฺมา อชิตฺติ อิจฺจติ ปทสนฺธิ ปทสฺสคฺโค
 ปทปาริปุริ^๗ อกฺขรสมวาโย พฺยณฺชนสิลฺลิจฺจตา ปทานุปฺพุพกเมตฺ^๘
 อิจฺจติ ๙ อายสฺมาติ ปิยวจฺนํ คจฺจวจฺนํ^๙ สคฺการวสฺสปฺปติสฺสทิวจฺนเมตฺ
 อายสฺมาติ ๑ อชิตฺติ ตสฺส พฺรหฺมณฺสฺส นามํ สงฺขา สมณฺญา
 ปณฺณตฺติ โวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นินฺุตติ พฺยณฺชนํ
 อภิลิปฺติ อิจฺจายสฺมา อชิต ๑

[๖๐] เกนสฺส นปฺปกาสตีติ เกน โลกิ นปฺปกาสติ น
 กาสติ น ตปฺติ น วิโรจติ น สณฺณายติ^{๑๐} น ปณฺณายตีติ
 เกนสฺส นปฺปกาสติ ๑

[๖๑] กิสฺสามิเลปนํ พฺรุหิตฺติ กิ อสฺส^{๑๑} โลกสฺส อภิลปนํ^{๑๒}

๑ ม. อชิตมาณวปจจหานิทเทโส ๑ เอวมุปริปิ ๑

๓ ม. เอตฺถนฺตเร โลกิตฺตีติ ทิสฺสตีติ ๑

๕ ม. เทวโลกิ ๑ ๖ ม. โอบุโต ๑

๘ ม. ปทานุปพุพตาเปตํ ๑ ๙ ม. คจฺจวจฺนํ ๑

๑๑ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ๑ ๑๒ ม. เลปนํ ๑

๒ ม. ยฺ. พฺรุหิ ๑ เอวมุปริปิ ๑

๔ ม. สพฺพตฺถ เปตฺตวิสยโลกิ ๑

๗ ม. ปทปาริปุริ ๑ เอวมุปริปิ ๑

๑๐ ม. ฌายติ ๑ เอวมุปริปิ ๑

ลคฺคณํ พนฺธนํ อุปกฺกิลเโส ๑ เกน โลโก ลิตฺโต [๑] ปลิตฺโต^๒
กิลฺกฺโจ สงฺกิลฺกฺโจ มกฺขิตฺโต สํสฺกฺโจ ลคฺโค ลคฺคิตฺโต^๓ ปลิพฺพุโต
พฺรุหิ อัจฺจุขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปณฺณเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ
อุตฺตานิกรโหหิ ปกาเสหิตฺติ กิสฺสาภิลปนํ พฺรุหิ ๑

[๖๒] กิสฺ ๓ สสฺ มหพฺภยนฺติ กิ ๓ สสฺ^๔ โลกสฺส [๕]
มหพฺภยํ ปิพฺนํ ฌณฺณนํ อุปทฺทโว อุปสคฺโคติ กิสฺ ๓ สสฺ มหพฺภยํ ๑
เตนาห โส พฺราหฺมเณ

เกนสฺสุ นิวุโต โลโก (อิจฺจายสฺมา อชิตฺโต)
เกนสฺสุ นปฺปกาสติ
กิสฺสาภิลปนํ พฺรุหิ
กิสฺ ๓ สสฺ มหพฺภยนฺติ ๑

[๖๓] อวิชฺชาย นิวุโต โลโก (อชิตฺตาติ ภคฺวา)
เววิจฺฉา (ปมาทา) นปฺปกาสติ
ชปฺปาภิลปนํ พฺรุมิ
ทฺกฺขมสฺส มหพฺภยํ ๑

[๖๔] อวิชฺชาย นิวุโต โลโกติ อวิชฺชชาติ ทฺกฺกฺเช อฆาณํ
ทฺกฺกฺชสมฺมุเต อฆาณํ ทฺกฺกฺชนิโรเช อฆาณํ ทฺกฺกฺชนิโรธคามินิยา ปฐฺวีปทาย
อฆาณํ ปุพฺพนฺเต อฆาณํ อปรนฺเต อฆาณํ ปุพฺพนฺตาปรนฺเต อฆาณํ
อิทฺตปฺปจฺยตาปฐฺวีจฺจสมฺมุปนฺเนสฺสุ ฌมฺเมสฺสุ อฆาณํ ยํ เอวรूपํ อฆาณํ
อทฺสสนํ อนภิสฺมโย อนนฺุโพโต อสมฺโพโต อปฺปฐฺวีเวโต อสงฺคาหนา
อปฺริโยคาหนา อสมฺเปกฺขนา อปฺจฺจเวกฺขนา อปฺจฺจกฺกฺขมมํ^๖ ทฺกฺกฺเมชฺฉณํ
พาลยํ อสมฺปชฺชณํ [๗] ปโมโห สมฺปโมโห^๗ [๘] อวิชฺชโฆ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร สํลิตฺโตติ ทิสฺสติ ๑ ๒ ม. อุปลิตฺโต ๑ ๓,๔ ม. อยํ ปาโง นตฺถิ ๑
๕ ม. เอตฺถนฺตเร ภยนฺติ ทิสฺสติ ๑ ๖ ม. อปฺจฺจเวกฺขณา อปฺจฺจเวกฺขณกมฺมํ ๑
๗ ม. เอตฺถนฺตเร โมโหติ ทิสฺสติ ๑ ๘ ม. สมฺโมโห ๑
๙ ม. เอตฺถนฺตเร อวิชฺชชาติ ทิสฺสติ ๑

อวิชชาโยโค อวิชชานุสโย อวิชชาปริยฎฺฐานัน อวิชชาซาล^๑ โม่โท
 อกฺุสลมฺลัน อยํ วุจฺจติ อวิชชา ฯ โลโกติ นิรยโลโก ตีรจฺฉานโลโก
 ปิตฺตติวิสยโลโก มนุสฺสโลโก เทวโลโก ชนฺชโลโก ธาตุโลโก อายตน-
 โลโก อยํ โลโก ปโร โลโก พุรหฺมโลโก สเทวโลโก อยํ วุจฺจติ
 โลโก ฯ [๒] อิมาย อวิชชาย อาวูโต นีวูโต โอบุฎฺเฏ^๒ ปิหิตโต
 ปฏฺิจฺฉนฺโน ปฏฺิกุชฺชิตฺติ อวิชชาย นีวูโต โลโก ฯ

[๖๕] อธิตาทิ ภควา ตํ พุราหฺมณํ นามเณ อาลปติ ฯ
 ภควาติ คารวาทิวจฺฉนเมตฺ^๔ ฯ อปิจ ภคฺคฺราโคติ ภควา ฯ ภคฺคฺโทโสติ
 ภควา ฯ ภคฺคฺโมโหติ ภควา ฯ ภคฺคฺมาโนติ ภควา ฯ ภคฺคฺทิกฺฎฺจิตฺติ
 ภควา ฯ ภคฺคฺกณฺณโกติ ภควา ฯ ภคฺคฺกิลเโสติ ภควา ฯ ภชิ
 วิภชิ ปฏฺิวภิ^๕ ฐมฺมรตฺนนฺติ ภควา ฯ ภวานํ อนฺตฺกโรติ ภควา ฯ
 ภาวิตฺกાયติ ภควา ฯ ภาวิตฺสึโลติ ภาวิตฺจิตฺโตติ ภาวิตฺปณฺโณติ^๖
 ภควา ฯ ภชิ วา ภควา อรณฺณวณฺปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสฺนานิ
 อปฺปสทฺทฺทานิ อปฺปนิกฺโขเมสฺนานิ วิชฺนวาทานิ มนุสฺสฺรหฺสเสยฺยกานิ^๗
 ปฏฺิสลฺลานสฺสารูปานีติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา จีวรปณฺฑปาทเสนาสฺน-
 ทิลापจฺจยภาสฺชชฺชปฺริกฺขารานนฺติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา อตฺถรสฺส
 ฐมฺมรสฺส วิมฺตฺตฺติรสฺส อธิสึลฺลสฺส อธิจิตฺตสฺส อธิปณฺณายาติ
 ภควา ฯ ภาคี วา ภควา จตฺตุนฺนํ ฌานานํ จตฺตุนฺนํ อปฺปมณฺณานํ
 จตฺตุนฺนํ อรูปสฺมาปตฺตีนฺติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา อฏฺุจฺฉนฺนํ
 วิโมกฺขานํ อฏฺุจฺฉนฺนํ อภิกายตฺนानํ นวฺนํ อนนฺุพฺพวិหารสฺมาปตฺตีนฺติ^๘
 ภควา ฯ ภาคี วา ภควา ทสฺนํ สณฺณวาทานานํ ทสฺนํ^๙
 กสิณฺสฺมาปตฺตีนํ อานาปานสฺสทิสฺมาธิสฺส อสุภสฺมาปตฺติยาติ ภควา ฯ

๑ ม. อวิชชาลงฺคิ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร อยํ โลโกติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๓ ม. โอบูโต ฯ

๔ ม. คารวาทิวจฺฉน ฯ ๕ ม. ปวิภชิ ฯ ๖ ม. ภาวิตฺกાય, ภาวิตฺสึโล, ภาวิตฺจิตฺโต,
 ภาวิตฺปณฺโณติ ฯ ๗ ม. มนุสฺสฺรหฺสเสยฺยกานิ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

๘ ม. อนนฺุพฺพสฺมาปตฺตีนฺติ ฯ ๙ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ

ภาคี วา ภควา จตฺนุหนํ สติปิฎกานานํ จตฺนุหนํ สมฺมปฺปชานานํ จตฺนุหนํ
 อิทธิปาทานํ ปญฺจนุหนํ อินฺทริยานํ ปญฺจนุหนํ พลาณํ สุตตนุหนํ
 โพชฺฌณฺคานํ อริยสฺส อฏฺฐจฺงคิกสฺส มคฺคสฺสชาติ ภควา ฯ ภาคี วา
 ภควา ทสฺนุหนํ ตถาคตพลาณํ จตฺนุหนํ เวสารชฺชานํ จตฺนุหนํ
 ปฏฺฐิสมฺภิทานํ จนุหนํ อภิญฺญาณํ จนุหนํ พุทฺธธมฺมานนฺติ ภควา ฯ
 ภควาติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ น ปิตฺรา กตํ น ภাত্রา กตํ น
 ภคินิยา กตํ น มิตฺตามจฺเจหิ กตํ น ฉาติสาลอฺหิตฺเตหิ กตํ น
 สมณพฺรหฺมณฺเหหิ กตํ น เทวตาทิ กตํ วิโมกฺขนฺตฺติกเมตํ พุทฺธานํ
 ภควนฺตฺตานํ โพธิยา มุเล สห สพฺพญฺญตฺตวณฺสส ปฏฺฐิลภา สจฺฉนิกา
 ปญฺญตฺตติ ยทฺธิภํ ภควาติ อชิตฺตาติ ภควา ฯ

[๖๖] เวริจฺฉา ปมาทา นปฺปกาสตีติ เวริจฺฉํ วุจฺจติ^๑
 ปญฺจ มจฺฉริยานิ อาวาสมจฺฉริยํ กุลมจฺฉริยํ ลามมจฺฉริยํ วณฺณมจฺฉริยํ
 ธมฺมมจฺฉริยํ ยํ เอวรูปํ มจฺฉริยํ^๒ มจฺฉรายนา มจฺฉรายิตตฺตํ
 เวริจฺฉํ กทฺริยํ กฏฺฏกญฺจกตา^๓ อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส อิหํ วุจฺจติ
 มจฺฉริยํ ฯ อปิจ ขนฺธมจฺฉริยํปิ มจฺฉริยํ ธาตุมจฺฉริยํปิ มจฺฉริยํ
 อายตฺนมจฺฉริยํปิ มจฺฉริยํ คาโห วุจฺจติ มจฺฉริยํ ฯ ปมาโท วตฺตพฺโพ
 กายทฺวจฺจริเต วา วจฺจิทฺตจฺจริเต วา มโนทฺวจฺจริเต วา ปญฺจสฺสุ วา
 กามคฺุณฺสฺสุ จิตฺตสฺส วอสฺสคโค วอสฺสคคานุปฺปทานํ^๔ กุสลาณํ วา
 ธมฺมานํ ภาวนา ย อสฺสกฺกจฺจกิริยตา อสฺสาทจฺจกิริยตา อนญฺจิตฺตา^๕
 โอสฺสินวฺตฺติตฺตา นิภฺขิตฺตจฺจนฺทตา นิภฺขิตฺตจฺจรฺตา อนาเสวนา อภาวนา
 อพฺพสิทฺถิมมํ อนธิญฺจานํ อนนฺนโยโค ปมาโท โย เอวรูโป ปมาโท
 ปมชฺชนา ปมชฺชิตตฺตํ อยํ วุจฺจติ ปมาโท ฯ เวริจฺฉา ปมาทา
 นปฺปกาสตีติ อิมินา [๖] มจฺฉริเยน อิมินา [๖] ปมาเทน โลก

๑ ม. วุจฺจติ ฯ ๒ ม. มจฺฉริยํ ฯ ๓ ม. กฏฺฏกญฺจกตา ฯ ๔ ม. วอสฺสคโค
 วอสฺสคคานุปฺปทานํ ฯ ๕ ม. อนญฺจิตฺตกิริยตา ฯ ๖ ม. เอตฺถนฺตเร จสฺสทฺโห ทิสฺสตี ฯ

นปฺปกาสติ น ภาสติ น ตปติ น วิโรจติ น สมฺภายติ^๑ น
ปณฺภายตีติ เวจฺฉินา ปมาทา นปฺปกาสติ ฯ

[๖๗] ชปฺปาภิลปนํ พุรุมีติ ชปฺปา วุจฺจติ ตณฺหา โย
ธาโค สาราโค อนุโย อนุโรโธ นนฺทิต^๒ นนฺทิตธาโค จิตฺตสฺส สาราโค
อิจฺฉา มุจฺฉา อชฺฉิณฺสนํ เคโธ ปฺลิกฺเคโธ สงฺโค ปงฺโก เอชา มายา
ชนิกา สมฺชนนี สิพฺพินี ชาลินี สริตา วิสฺตติกา โสฺตตํ วิสฺตาทิ^๓
อายุหนิ พุติยา ปณฺธิ ภวเนตฺติ วนํ วนโถ สนฺถโว ลินฺเนโ
อเปกฺขา ปฏฺวิพฺพธา^๔ อาสา อาสีสนา^๕ อาสีสิตฺตตํ ฐปาสา สทฺทสา
คณฺธาสา รสาสา โฝฏฺจพฺพสา ลามาสา ธนาสา ปฺตฺตาสา ซีวิตาสา
ชปฺปา ปชปฺปา อภิชปฺปา ชปฺปนา ชปฺปิตตฺตํ โลกฺปฺปา^๖ โลกฺปฺปายนา
โลกฺปฺปายิตตฺตํ ปุจฺฉณฺชิกฺกาทา^๗ สาธุกมฺยตา อธมฺมราโค วิสมฺโลโก
นิกนฺติ นิกามนา ปตฺถนา ปินฺนา สมฺปตฺถนา กามตณฺหา ภวตณฺหา
วิภวตณฺหา รูปตณฺหา อรูปตณฺหา นิโรธตณฺหา ฐปฺตณฺหา สทฺทตณฺหา
คณฺธตณฺหา รสตณฺหา โฝฏฺจพฺพตณฺหา ธมฺมตณฺหา โอโฆ โยโค
คณฺโถ อุปาทานํ อวารณํ นีวารณํ จหนํ พนฺชนํ อุปกฺกิลฺโส อนุสโย
ปริยฺญานํ ลตา เวจฺฉนํ ทุกฺขมฺมูลํ ทุกฺขนิทานํ ทุกฺขชปฺปโก มารฺปาโส
มารฺพสิ^๘ [๘] มารฺวิสโย [๙] มารฺโคจโร มารฺพนฺชนํ ตณฺหานฺทิต
ตณฺหาชาลํ ตณฺหากทฺทล^{๑๐} ตณฺหาสมฺมุทโ อภิชฺฉมา โลโก อกฺขลฺมฺมูล
อโย วุจฺจติ ชปฺปา ฯ โลกฺสฺส เลปนํ ลคฺคณํ พนฺชนํ อุปกฺกิลฺโส
อิมาย ชปฺปาย โลกฺโก ลิตฺโต [๑๑] ปฺลิตฺโต^{๑๒} กิลฺกฺกฺจ สงฺกิลฺกฺกฺจ
มกฺกฺชิตฺโต สํสฺสฺจ ลคฺคโค ลคฺคคิตฺโต ปฺลิตฺพุทฺโธ^{๑๓} ฯ พุรุมิ อาจิกฺขามิ

๑ ม. ภายติ ฯ

๒ ม. นนฺทิต ฯ เอวมฺปริปี ฯ

๓ ม. สุตตํ วิสฺฐา ฯ

๔ ม. ปฏฺวิพฺพธา ฯ

๕ ม. สพฺพตฺถ อาสีสนา ฯ

๖ ม. โลกฺปฺป ฯ

๗ ม. ปุจฺฉณฺชิกฺกาทา ฯ ๘ ม. เอตฺถนฺตเร มารามิสฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ

๙ ม. เอตฺถนฺตเร

๑๐ ม. ตณฺหากทฺทล ฯ

๑๑ ม. เอตฺถนฺตเร สฺสิตฺโตตี

๑๒ ม. อุปฺลิตฺโต ฯ เอวมฺปริปี ฯ

๑๓ ม. ปฺลิตฺพุทฺธิตี ฯ

อสรณํ อสรณีนฺภูตํ อิหํ วุจฺจติ ทุกฺขํ ฯ [๑] อสฺส^๓ โลกสฺส
 ทุกฺขํ^๓ มหพฺภยํ^๔ ปีฬนํ ฆญฺญนํ อุปฺททวโ อฺปสคฺโคติ ทุกฺขมสฺส
 มหพฺภยํ ฯ เตนาห ภควา

อวิชฺชา ย นินฺวฺโต โลโก (อชิตาติ ภควา)

เววิจฺจา (ปมาทา) นปฺปกาสติ

ชฺขปฺปาทิลปนํ พฺรุมฺมิ

ทุกฺขมสฺส มหพฺภยนฺตํ ฯ

[๖๙] สวณฺติ สพฺพทฺธิ โสตา (อิจฺจายสฺมา อชิตฺ)

โสทานํ กิณฺนิวารณํ^๕

โสทานํ สํวรํ พฺรหฺมิ

เกน โสตา ปิถียเร^๖ ฯ

[๗๐] สวณฺติ สพฺพทฺธิ โสตาติ โสตาติ ตณฺหาโสโต ทิฏฺฐิโสโต
 กิเลสโสโต ทฺวจฺริตโสโต อวิชฺชาโสโต ฯ สพฺพทฺธิติ สพฺพเพสฺสุ อายตเนสฺสุ ฯ
 สวณฺตีติ สวณฺติ อาสวณฺติ สนฺทหนฺติ ปวตฺตนฺติ จกฺขุโต รูเป สวณฺติ
 อาสวณฺติ สนฺทหนฺติ ปวตฺตนฺติ โสโตโต สทฺเท สวณฺติ ฆานโต คนฺธ
 สวณฺติ ชิวหาโต รเส สวณฺติ กายโต โผฏฺฐพฺเพ สวณฺติ มนฺโต ฌมฺเม
 สวณฺติ อาสวณฺติ สนฺทหนฺติ ปวตฺตนฺติ จกฺขุโต รูปตณฺหา สวณฺติ
 อาสวณฺติ สนฺทหนฺติ ปวตฺตนฺติ โสโตโต สทฺทตณฺหา สวณฺติ อาสวณฺติ
 สนฺทหนฺติ ปวตฺตนฺติ ฆานโต คนฺธตณฺหา สวณฺติ ชิวหาโต รสตณฺหา
 สวณฺติ กายโต โผฏฺฐพฺพตณฺหา สวณฺติ มนฺโต ฌมฺมตณฺหา สวณฺติ
 อาสวณฺติ สนฺทหนฺติ ปวตฺตนฺตีติ สวณฺติ สพฺพทฺธิ โสตา ฯ

[๗๑] อิจฺจายสฺมา อชิตฺติ อิจฺจาติ ปทสฺนฺติ ปทสํสคฺโค
 ปทปาริปฺปรี อกฺขรสมวาโย พฺยณฺชนลิลิฏฺฐตา ปทานุปฺพุพฺกเมตํ

๑ ม. เขตถนฺตเร อิหํ ทุกฺขนฺตํ ทิสฺสนฺตํ ฯ

๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๓,๔ ม. ภยํ มหาภยํ ฯ

๕ ม. กิณฺนิวารณํ ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ

๖ ส. ปิถียเร, ม. ปิธีเยเร ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ

อิจฺจาติ ๑ आयस्มาติ ปियวณं ครวฺจนं สคารวสฺสปฏิบัติสฺสาธิวณเมตฺ
 आयस्มาติ ๑ อชิโตติ ตสฺส พฺราหฺมณสฺส นามํ สงฺขา สมณฺณา
 ปณฺณตฺติ โวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นินฺรุตฺติ พฺยณฺชนํ
 อภิลาไปติ อิจฺจายสฺมา อชิโต ๑

[๗๒] โสทานํ กิณฺนิวารณฺนติ โสทานํ ก็ อวารณํ นีวารณํ
 สํวารณํ รกฺขนํ โคปนฺนติ โสทานํ กิณฺนิวารณํ ๑

[๗๓] โสทานํ สํวรํ พฺรุหีติ โสทานํ อวารณํ นีวารณํ สํวารณํ
 รกฺขนํ โคปนํ พฺรุหิ อัจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวราหิ
 วิภฺชาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหีติ โสทานํ สํวรํ พฺรุหิ ๑

[๗๔] เกน โสตา ปิถิยฺยเรติ เกน โสตา ปิถิยฺยนฺติ
 ปจฺฉิซฺชนฺติ น สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทนฺติ นปฺปวตฺตนฺตีติ
 เกน โสตา ปิถิยฺยเร ๑ เตนหา โส พฺราหฺมโณ

สวณฺติ สพฺพธิ โสตา (อิจฺจายสฺมา อชิโต)

โสทานํ กิณฺนิวารณํ

โสทานํ สํวรํ พฺรุหิ

เกน โสตา ปิถิยฺยเรติ ๑

[๗๕] ยานิ โสทานิ โลกสฺมี (อชิตาติ ภควา)

สตี เตสํ นีวารณํ

โสทานํ สํวรํ พฺรุหิ

ปณฺณายเตเต ปิถิยฺยเร ๑

[๗๖] ยานิ โสทานิ โลกสฺมินฺติ ยานิ เอตานิ โสทานิ มยา
 กิตฺติตานิ [๑] อัจฺจิกฺขิตานิ เทลิตานิ ปณฺณปิตานิ ปญฺจปิตานิ
 วิวริตานิ วิภฺชิตานิ อุตฺตานิगतานิ ปกาสิตานิ เสยฺยถิํ ๑ ตณฺหาโสโต
 ทิฏฺฐิโสโต กิเลสโสโต พุจฺจริตโสโต อวิชฺชาโสโต ๑ โลกสฺมินฺติ

๑ ม. เอตถนฺตเร ปกิตฺติตานีติ ทิสฺสตี ๑

อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺดโลเก ชาติโลเก อายตฺนโลเกติ
ยานิ โสทานิ โลกสมฺมึ ฯ อชิตาติ ภาควา ตํ พุราหมณฺ นามเณ
อาลปติ ฯ

[๗๗] สติ เตสํ นีวารณฺหติ สตีติ ยา สติ อนุสฺสตี ปฏิสฺสตี
สตี สรณฺตา ธารณฺตา อปิลปนฺตา อสมฺมุสฺสนฺตา สตี สตินุทฺริยํ
[๑] สติสมฺโพชฺฌนฺโค เอกายนฺมคฺโค อยํ วุจฺจตี สตี ฯ นีวารณฺหติ
อวารณฺ นีวารณฺ สํวารณฺ รกฺขณํ โคปนฺหติ สตี เตสํ นีวารณฺ ฯ

[๗๘] โสทานํ สํวารํ พุทฺธมฺตี โสทานํ อวารณฺ นีวารณฺ สํวารณฺ
รกฺขณํ โคปนํ พุทฺธมฺ อัจฺจิกฺขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปญฺจเปมิ
วิวรามิ วิฆามิ อุตฺตานิกโรมิ ปกาเสมฺตี โสทานํ สํวารํ พุทฺธมฺ ฯ

[๗๙] ปณฺณายเตเต ปิถียยเรตี ปณฺณายตี ยา ปณฺณ
ปชานฺนา ฯเปฯ อโหมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ ปณฺณายเตเต
ปิถียยเรตี^๑ ปณฺณาย เอเต^๒ โสตา ปิถียยฺหติ ปจฺฉิขฺชฺหติ น สวฺนฺติ
น อาสวฺนฺติ น สนฺทฺหฺนฺติ นปฺปวตฺตฺหฺนฺติ ฯ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
ชานฺโต ปสฺสโต ปณฺณาย เอเต โสตา ปิถียยฺหติ ปจฺฉิขฺชฺหติ
น สวฺนฺติ น อาสวฺนฺติ น สนฺทฺหฺนฺติ นปฺปวตฺตฺหฺนฺติ ฯ สพฺเพ
สงฺขารา ทุกฺขาติ ชานฺโต ปสฺสโต ปณฺณาย เอเต โสตา ปิถียยฺหติ
ปจฺฉิขฺชฺหติ น สวฺนฺติ น อาสวฺนฺติ น สนฺทฺหฺนฺติ นปฺปวตฺตฺหฺนฺติ ฯ
สพฺเพ ฐมฺมา อนตฺตาติ ชานฺโต ปสฺสโต ปณฺณาย เอเต โสตา
ปิถียยฺหติ ปจฺฉิขฺชฺหติ น สวฺนฺติ น อาสวฺนฺติ น สนฺทฺหฺนฺติ
นปฺปวตฺตฺหฺนฺติ ฯ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ชานฺโต ปสฺสโต ปณฺณาย
เอเต โสตา ปิถียยฺหติ ปจฺฉิขฺชฺหติ น สวฺนฺติ น อาสวฺนฺติ น
สนฺทฺหฺนฺติ นปฺปวตฺตฺหฺนฺติ ฯ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณฺหติ วิญฺญาณฺปจฺจยา

๑ ม. เอตฺถนฺตเร สตีพฺลํ สมฺมาสตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒-๒ ม. ปณฺณายเตเต ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

นามรูปนฺติ นามรูปปจฺจยา สฬายตนนฺติ สฬายตนปจฺจยา ผลฺโสติ
 ผลฺสปจฺจยา เวทนาติ เวทนาปจฺจยา ตณฺหาติ ตณฺหาปจฺจยา
 อุปาทานนฺติ อุปาทานปจฺจยา ภาวติ ภาวปจฺจยา ชาตีติ ชาตีปจฺจยา
 ชรามรณนฺติ ชานโต ปสฺสโต ปณฺณาย เอเต โสตา ปิถียนฺติ
 ปจฺฉิขฺชนฺติ น สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทนฺติ นปฺปวตฺตนฺติ ฯ
 อวิขฺชานโรธา สงฺขารนโรธติ สงฺขารนโรธา วิญฺญาณนโรธติ
 วิญฺญาณนโรธา นามรูปนโรธติ นามรูปนโรธา สฬายตนนโรธติ
 สฬายตนนโรธา ผลฺสนโรธติ ผลฺสนโรธา เวทนานโรธติ เวทนานโรธา
 ตณฺหานโรธติ ตณฺหานโรธา อุปาทานนโรธติ อุปาทานนโรธา
 ภาวนโรธติ ภาวนโรธา ชาตินโรธติ ชาตินโรธา ชรามรณนโรธติ
 ชานโต ปสฺสโต ปณฺณาย เอเต โสตา ปิถียนฺติ ปจฺฉิขฺชนฺติ น
 สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทนฺติ นปฺปวตฺตนฺติ ฯ อิํ ทุกฺขนฺติ อยํ
 ทุกฺขสมฺมุทยติ อยํ ทุกฺขนิโรธติ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺฐิพทาติ
 ชานโต ปสฺสโต ปณฺณาย เอเต โสตา ปิถียนฺติ ปจฺฉิขฺชนฺติ น
 สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทนฺติ นปฺปวตฺตนฺติ ฯ อิเม [๑] อาสวติ
 อยํ อาสวสมฺมุทยติ อยํ อาสวนิโรธติ อยํ อาสวนิโรธคามินี
 ปฏฺฐิพทาติ ชานโต ปสฺสโต ปณฺณาย เอเต โสตา ปิถียนฺติ
 ปจฺฉิขฺชนฺติ น สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทนฺติ นปฺปวตฺตนฺติ ฯ
 อิเม ฐมฺมา อภิญฺเญยยาติ อิเม ฐมฺมา ปริณฺเญยยาติ อิเม ฐมฺมา
 ปหาตพฺพาติ อิเม ฐมฺมา ภาเวตพฺพาติ อิเม ฐมฺมา สจฺฉิกาทพฺพาติ
 ชานโต ปสฺสโต ปณฺณาย เอเต โสตา ปิถียนฺติ ปจฺฉิขฺชนฺติ น
 สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทนฺติ นปฺปวตฺตนฺติ ฯ ฉนฺนํ ผลฺสายตนาํ
 สมฺมุทยณฺจ อตฺถงฺคณฺณณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ชานโต

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ฐมฺมาติ ทิสฺสติ ฯ

ปสฺสโต ปญญาเยเต โสตา ปิถียนฺติ ปจฺฉิซฺชนฺติ น สวณฺติ น
 อาสวณฺติ น สนฺทนฺติ นปฺปวตฺตนฺติ ฯ ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ
 สมฺมุทฺตญฺจ อตฺถงฺคฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทীনวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ชานโต
 ปสฺสโต จตฺตุนฺนํ มหาภูตानํ สมฺมุทฺตญฺจ อตฺถงฺคฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ
 อาทীনวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ชานโต ปสฺสโต ยงฺกิถฺยจฺจ สมฺมุทฺตญฺจ สพฺพนฺตํ
 นิโรธมฺมฺนฺติ ชานโต ปสฺสโต ปญญาเยเต โสตา ปิถียนฺติ
 ปจฺฉิซฺชนฺติ น สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทนฺติ นปฺปวตฺตนฺตํ
 ปญญาเยเต โสตา ปิถียนฺติ ฯ เตนาห ภควา

ยานิ โสทานิ โลกสฺมี (อชิตาติ ภควา)

สตี เตสํ นิวารณํ

โสทานํ สํวรํ พุรฺรุมิ

ปญญาเยเต ปิถียนฺติ ฯ

[๘๐] ปญญา เจว สตี จาปิ (อิจฺจายสฺมา อชิตโต)

นามรฺูปญฺจ มาริส

เอตมฺเม ปุณฺณโจ ปพฺพุทฺธิ

กตฺถเตถํ อฺุปรฺุชฺฌตฺติ ฯ

[๘๑] ปญญา เจว สตี จาปีติ ปญญาติ ยา ปญญา
 ปชานนา วิจโย ปวิจโย [๑] สลฺลกฺขณา อฺุปลกฺขณา ปจฺจุปลกฺขณา
 ปณฺทิจฺจํ โกสลฺลํ เนปฺปญฺฉํ เวภพฺพยา จินฺตยา อฺุปรฺิกรฺุชา ฐวี เมธา
 ปริณายิกา วิปสฺสสนา สมฺปชฌณฺฉํ ปโตโท ปญญา ปญฺฉินฺทริยํ
 ปญญาพลํ ปญญาสตฺถํ ปญญาปาสาโท ปญญาอาโลโก ปญญาโสภาโส
 ปญญาปชฺุชฺชโต ปญญาารตฺนํ อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ
 สตีติ ยา สตี อนฺุสฺสตี ฯเปฯ สมฺมาสตีติ ปญญา เจว สตี จาปิ
 อิจฺจายสฺมา อชิตโต ฯ

๑ ม. เอตถนฺตเร ฐมฺมวิจโยติ ทิสฺสตี ฯ

[๘๒] นามรูปญจ มาริสาติ นามนฺติ จตฺตารโ อรูปิโน
 ขนฺธา ฯ รูปนฺติ จตฺตารโ จ มหาภูตา จตฺนฺนญจ มหาภูตานํ
 อูปาทายรูปํ ฯ มาริสาติ ปิยวณฺํ ครวณฺํ สคารวสปรตีสสาธวณเมตํ
 มาริสาติ นามรูปญจ มาริส ฯ

[๘๓] เอตมฺเม ปุณฺโณ ปพฺพุทฺติ เอตมฺเมติ ยํ ปุจฺฉามิ ยํ
 ยาจามิ ยํ อชฺฉेमฺสามิ ยํ ปสาเทมิ ฯ ปุณฺโณติ ปุจฺฉิตฺโต ยาจิตฺโต
 อชฺฉेमฺสิตฺโต ปสาทิตฺโต ฯ ปพฺพุทฺติ พฺพุทฺติ อัจจฺจฺหาติ เทเสหิ ปณฺณเปหิ
 ปณฺณจเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตทานิกโรหิ ปกาเสหิตฺติ เอตมฺเม
 ปุณฺโณ ปพฺพุทฺติ ฯ

[๘๔] กตฺเถตํ อุปฺรุชฺฉตฺตีติ กตฺเถตํ นฺรุชฺฉตฺติ วุปรสมฺมตฺติ
 อตฺถํ คจฺจติ ปณฺธิปฺปสฺสมภตฺตีติ กตฺเถตํ อุปฺรุชฺฉตฺติ ฯ เตนาท โส
 พฺราหฺมโณ

ปณฺณญา เจว สติ จาปิ (อิจฺจายสฺมา อชิตฺโต)

นามรูปญจ มาริส

เอตมฺเม ปุณฺโณ ปพฺพุทฺติ

กตฺเถตํ อุปฺรุชฺฉตฺตีติ ฯ

[๘๕] ยเมตํ ปณฺหํ อปุจฺฉิ อชิตฺ ตํ วทามิ เต

ยตฺถ นามญจ รูปญจ อเสถํ อุปฺรุชฺฉตฺติ

วิณฺณวณฺสส นโรเรน เอตฺเถตํ อุปฺรุชฺฉตฺติ ฯ

[๘๖] ยเมตํ ปณฺหํ อปุจฺฉิตฺติ ยเมตนฺติ ปณฺณญจ สติญจ
 นามรูปญจ ฯ อปุจฺฉิตฺติ อปุจฺฉลฺลิตฺติ อายาจลฺลิตฺติ^๑ อชฺฉेमฺสลฺลิตฺติ ปสาเทสฺลิตฺติ
 ยเมตํ ปณฺหํ อปุจฺฉิ ฯ

[๘๗] อชิตฺ ตํ วทามิ เตติ อชิตาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณฺณํ
 นามเนน อาลปฺตี ฯ ตนฺติ ปณฺณญจ สติญจ นามรูปญจ ฯ วทามิตฺติ

๑ ม. อปุจฺฉลฺลิตฺติ ยาจลฺลิตฺติ ฯ

ตํ^๑ วทามิ อัจจิกขามิ เทเสมิ ปณณเปมิ ปฏฺจเปมิ วิวรามิ วิภขามิ
 อุตฺตทานิโกโรมิ ปกาเสมีติ อชิต ตํ วทามิ เต ๑

[๘๘] ยตถ นามญจ รูปญจ อเสสํ อุปฺรฺชฺฆตฺตีติ นามนฺติ
 จตฺตารโ อรูปิโน ฆนฺธา ๑ รูปนฺติ จตฺตารโ จ มหาภฺจตา จตฺนฺนญจ
 มหาภฺจทานํ อุปาทายรูปิ ๑ อเสสนฺติ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ
 อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทายวจนเมตฺ^๒ อเสสนฺติ ๑ อุปฺรฺชฺฆตฺตีติ นิสฺรฺชฺฆตฺติ
 วุปลสมฺมตฺติ อตฺถํ คจฺจนฺติ ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺภตฺตีติ ยตถ นามญจ รูปญจ
 อเสสํ อุปฺรฺชฺฆตฺติ ๑

[๘๙] วิญฺญาถนสฺส นีโรเชน เอตฺถेतํ อุปฺรฺชฺฆตฺตีติ โสตา-
 ปตฺตติมคฺคคาถเนน อภิสงฺขารวิญฺญาถนสฺส นีโรเชน สตฺต ภาเว จเปตฺวา
 อนมตคฺคเค สํสारे เย อุปฺปชฺเชยฺยํ นามญจ รูปญจ เอตฺถเอเต
 นิสฺรฺชฺฆนฺติ วุปลสมฺนฺติ อตฺถํ คจฺจนฺติ ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ๑ สกทาคามิ-
 มคฺคคาถเนน อภิสงฺขารวิญฺญาถนสฺส นีโรเชน เทว ภาเว จเปตฺวา
 ปญจสฺ ภาเวสฺ เย อุปฺปชฺเชยฺยํ นามญจ รูปญจ เอตฺถเอเต นิสฺรฺชฺฆนฺติ
 วุปลสมฺนฺติ อตฺถํ คจฺจนฺติ ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ๑ อนาคามิมคฺคคาถเนน
 อภิสงฺขารวิญฺญาถนสฺส นีโรเชน เอกํ ภवं จเปตฺวา ^๓กามชฺาตฺตฺยา วา^๓
 รุชฺชชฺาตฺตฺยา วา อรูปชฺาตฺตฺยา วา เย อุปฺปชฺเชยฺยํ นามญจ รูปญจ
 เอตฺถเอเต นิสฺรฺชฺฆนฺติ วุปลสมฺนฺติ อตฺถํ คจฺจนฺติ ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ๑
 อรหตฺตมคฺคคาถเนน อภิสงฺขารวิญฺญาถนสฺส นีโรเชน เย อุปฺปชฺเชยฺยํ
 นามญจ รูปญจ เอตฺถเอเต นิสฺรฺชฺฆนฺติ วุปลสมฺนฺติ อตฺถํ คจฺจนฺติ
 ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ๑ อรหโต อนฺนฺปาทิสฺเสสาย ปรีนิพฺพานชฺาตฺตฺยา^๔
 ปรีนิพฺพายนฺตสฺส ปรีมิวิญฺญาถนสฺส^๕ นีโรเชน ปณฺญา จ สติ จ
 นามญจ รูปญจ เอตฺถเอเต นิสฺรฺชฺฆนฺติ วุปลสมฺนฺติ อตฺถํ คจฺจนฺติ

๑ ม. อยู่ ปาโล นตฺถิ ๑

๒ ม. ปริยาทียนวจนเมตฺ ๑ เอวมฺปรีปิ ๑

๓-๓ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑

๔ ม. นิพฺพานชฺาตฺตฺยา ๑ ๕ ม. จริมิวิญฺญาถนสฺส ๑

ปฏิบัติปัสสัสมณุตีติ วิญญาณสส นีโรธเนน เอตถเอตัง อุปัชฌัณตี ฯ เตนานา
ภควา

ยเมตัง ปณหัง อุปัจฉิ อชิต ตัง วทามิ เต
ยตถ นามญจ รูปญจ อเสสัง อุปัชฌัณตี
วิญญาณสส นีโรธเนน เอตถเอตัง อุปัชฌัณตีติ ฯ

[๙๐] เย จ สงฆาตตมมา เส เย จ เสกขา^๑ ปุณฺณ อิต
เตสัง เม นิปโก อิริยํ ปุณฺณโจ ปพฺรุหิ มาริส ฯ

[๙๑] เย จ สงฆาตตมมาเสติ สงฆาตตมมา วุจจนฺติ
อรรหนฺโต ขีณาสวา ฯ กิการณา สงฆาตตมมา วุจจนฺติ อรรหนฺโต
ขีณาสวา ฯ เต สงฆาตตมมา ฌาตตมมา ตฺลิตตมมา ติริตตมมา^๒
วิภูตตมมา วิภาวิตตมมา สพฺเพ สงฆารว อนิจฺจาติ สงฆาตตมมา
ฌาตตมมา ตฺลิตตมมา ติริตตมมา วิภูตตมมา วิภาวิตตมมา สพฺเพ
สงฆารว ทุกฺขาติ สงฆาตตมมา ฯเปฯ สพฺเพ ตมมา อนตฺตาติ
สงฆาตตมมา อวิชฺชาปจฺจยา สงฆารวติ สงฆาตตมมา ฯเปฯ ยงฺกิณฺจ
สมฺภยตมมํ สพฺพนฺตํ นีโรธตมมฺหติ สงฆาตตมมา ฌาตตมมา
ตฺลิตตมมา ติริตตมมา วิภูตตมมา วิภาวิตตมมา ฯ อถว เตสัง ขนฺธา
สงฆาตา ธาตุโย สงฆาตา आयตนาหิ สงฆาตานิ^๓ คติโย สงฆาตา
อุปฺปตฺติโย สงฆาตา ปฏฺฐิสฺนฺธิโย^๔ สงฆาตา ภาว สงฆาตา สํสาร
สงฆาตา วฏฺฐา สงฆาตา ฯ อถว เต ขนฺธปรियนฺเต จิตา
ธาตฺปรियนฺเต จิตา आयตนปรियนฺเต จิตา คติปรियนฺเต จิตา
อุปฺปตฺติปรियนฺเต จิตา ปฏฺฐิสฺนฺธิปรियนฺเต จิตา ภาวปรियนฺเต จิตา
สํสารปรियนฺเต จิตา วฏฺฐปรियนฺเต จิตา อนฺติมภาเว จิตา
อนฺติมสมฺภสฺสเย จิตา อนฺติมเทหฺชว อรรหนฺโต ฯ

๑ ม. เสขา ฯ เอวมิทีเสสุ ปเทสุ ฯ ๒ ม. ติริตตมมา ฯ เอวมุปริปี ฯ
๓ ม. สงฆาตา ฯ ๔ ม. ปฏฺฐิสฺนฺธิ ฯ

เตสํ จายํ ปจฺฉิมโก จริโมยํ สมุสฺสโย
 ชาติมรณสํสํโร นตฺถิ เนลํ ปุณฺพโกวติ ฯ
 ตํการณา สงฺขาตธมฺมา วุจฺจนฺติ อรหฺนฺโต ชีณาสวาติ เย จ
 สงฺขาตธมฺมาเส ฯ

[๙๒] เย จ เสกฺขา ปุณฺณ อิทฺธาติ เสกฺขาติ กิการณา
 วุจฺจนฺติ เสกฺขา ฯ ลิกฺขนฺตํติ เสกฺขา ฯ กิ ลิกฺขนฺติ ฯ อธิสึลฺมปิ
 ลิกฺขนฺติ อธิจิตฺตมฺปิ ลิกฺขนฺติ อธิปณฺณมฺปิ ลิกฺขนฺติ ฯ

กตมา จ^๑ อธิสึลฺลิกฺขา ฯ อิท ภิกฺขุ สึลฺวา โหติ ปาณฺนีมฺกฺข-
 สํวรลํโกโต วิหฺรติ อจารโคจรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสฺสุ วชเชสฺสุ ภยทสฺสาวิ
 สมายาย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเทสฺสุ ชุทฺทโกปิ^๒ สึลฺกฺขนฺโร มหฺนฺโตปิ^๓
 สึลฺกฺขนฺโร สึลํ ปตฺติฏฺฐา อวารณ^๔ ลํโยม ลํโว มุขํ ปมุขํ กุสลาณํ
 ธมฺมานํ สมฺมาปตฺติยา^๕ อยํ อธิสึลฺลิกฺขา ฯ

กตมา จ อธิจิตฺตลิกฺขา ฯ อิท ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ
 อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกฺขํ ปิติสฺสุขํ ปจฺมํ ฌานํ
 ทฺตฺติยํ ฌานํ ตตฺติยํ ฌานํ จตฺตฺตํ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช วิหฺรติ อยํ
 อธิจิตฺตลิกฺขา ฯ

กตมา จ อธิปณฺณาลิกฺขา ฯ อิท ภิกฺขุ ปณฺณวา โหติ
 อุกฺขยตฺถคามินิยา ปณฺณาย สมฺนฺนาโคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย
 สมฺมาทฺทฺกฺขชฺยคามินิยา โส อิทํ ทฺกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ
 ทฺกฺขสมฺมุทฺโยติ อยํ ทฺกฺขนิโรโรติ อยํ ทฺกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺธิปทาติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ อิเม อาสวาติ อยํ อาสวสมฺมุทฺโยติ อยํ
 อาสวนิโรโรติ อยํ อาสวนิโรธคามินิ ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ
 อธิปณฺณาลิกฺขา ฯ

๑ ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ เอวมํทีเสสฺสุ จาเนสฺสุ ฯ ๒,๓ ม. ปิสทฺโท นตฺถิ ฯ

๔ ม. อาทิ จรณํ ฯ ๕ ม. สมฺมาปตฺติยา ฯ

อิมา ทิสโส ลิกฺขา อวชฺชนฺตา^๑ ลิกฺขนฺติ ชานนฺตา ลิกฺขนฺติ
 [๒] จิตฺตํ อธิภฺจฺจนฺตา ลิกฺขนฺติ สหฺชาย อธิมฺจฺจนฺตา ลิกฺขนฺติ
 วัริย^๓ ปคฺคณฺหนฺตา ลิกฺขนฺติ สตี อฺปฺภฺจฺเปนฺตา ลิกฺขนฺติ จิตฺตํ
 สฺมาทฺหนฺตา ลิกฺขนฺติ ปณฺณาย ปชานนฺตา ลิกฺขนฺติ อภิณฺณเวยยํ
 อภิชานนฺตา ลิกฺขนฺติ ปริณฺณเวยยํ ปริชานนฺตา ลิกฺขนฺติ ปหาตพฺพํ
 ปชฺชนฺตา ลิกฺขนฺติ ภาเวตพฺพํ ภาเวนฺตา ลิกฺขนฺติ สจฺฉิกาทพฺพํ
 สจฺฉิกโรนฺตา ลิกฺขนฺติ จรฺนฺติ^๔ อจฺรฺนฺติ สฺมาจฺรฺนฺติ สฺมาทาย วตฺตนฺติ
 ตํการณฺา วุจฺจนฺติ เสกฺขา ๑ ปฺถุติ พหฺกกา เอเต เสกฺขา โสตาปนฺนา
 จ ปฏฺธิปนฺนา จ สกฺทาคามิโน จ ปฏฺธิปนฺนา จ อนาคามิโน จ
 ปฏฺธิปนฺนา จ อรฺหนฺตา จ ปฏฺธิปนฺนา จ ๑ อิธฺาติ อิมิสฺสา ทิภฺจฺจฺยา
 อิมิสฺสา ขนฺติยา อิมิสฺสา รุจฺยา อิมสฺมึ อาทาย อิมสฺมึ วินเย อิมสฺมึ
 ฌมฺเม อิมสฺมึ ฌมฺมวินเย อิมสฺมึ ปาวจเน อิมสฺมึ พุทฺทมจฺริเย อิมสฺมึ
 สตฺถุสฺสเน อิมสฺมึ อตฺตมาเว อิมสฺมึ มนุสฺสโลเกติ ये จ
 เสกฺขา ปฺถุ อิท ๑

[๙๓] เตสํ เม นิปโก อิริยํ ปุณฺโณ ปพฺรุหิ มาริสฺสํ ตวํปิ
 นิปโก ปณฺหิตโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี^๕ เมธาวี เตสํ
 สงฺขาตตฺมมานญจ เสกฺขานญจ อิริยํ จริยํ ๖ วุตฺตี อจฺจาร์^๖ โคจฺรํ วิหารํ
 ปฏฺธิปทํ ๑ ปุณฺโณติ ปุณฺโณ^๗ ปุจฺฉิตโต ยาจิตโต อชฺฉเนลิตโต ปสาทิตโต ๑
 ปพฺรุหิติ พุทฺธิ อจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปภฺจฺเปหิ วิวราหิ
 วิฆาหิ อุตฺตตานิกโรหิ ปกาเสหิ ๑ มาริสฺสํ ปิยวจฺนํ ครุวจฺนํ
 สคารวสฺสปตฺติสฺสาธิวจฺนเมตํ มาริสฺสํ เตสํ เม นิปโก อิริยํ ปุณฺโณ
 ปพฺรุหิ มาริส ๑ เตนฺาห โส พุทฺทมมฺโณ

๑ ม. อวชฺชนฺตา ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ปสฺสนฺตา ลิกฺขนฺตีติ ทิสฺสนฺติ ๑

๓ ม. วัริย ๑ เอวมฺหิเสสุ ปเทสุ ๑ ๔ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ๑

๕ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี ๑ ๖-๖ ม. วุตฺติ ปวตฺติ อจฺจาร์ ๑ ๗ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ๑

เย จ สงฺฆาตธมฺมาเส เย จ เสกฺขา ปุณฺณ อธิ
เตสํ เม นิปโก อิริยํ ปุณฺณโจ ปพฺรุหิ มาริสฺสาติ ฯ

[๙๔] กามะสุ นามิกิซฺฆเมยฺย มนฺสํนาวิโล ลียา
กุสโล สพฺพธมฺมานํ สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช ฯ

[๙๕] กามะสุ นามิกิซฺฆเมยฺยาติ กามาติ อุทฺทหนโต เทว กามา
วตฺตูกามา จ กิลลสกาма จ ฯ

กตเม วตฺตูกามา ฯ มนาปิกา รุปา มนาปิกา สทฺทา มนาปิกา
คณฺธา มนาปิกา รสา มนาปิกา โฝฏฺฐพฺพา อตฺตธรรณา ปาปุรณา^๑
ทาสีทาสา อเชฟฺกา กุกุกุฏฺฐกุรา หตฺถิควาสฺสวพฺวา เขตฺตํ วตฺต
หิรณฺณํ สุวณฺณํ คามนิกมราชธานีโย รณฺจณฺจ ชนฺปโท จ โภโส จ
โกฏฺฐจาการณฺจ ยงฺกิณฺจ ริชฺชนียวตฺตูก วตฺตูกามา ฯ อปีจ อตีตา กามา
อนาคตา กามา ปจฺจุปปนฺนา กามา อชฺฌตฺตา กามา พหิทฺธา กามา
อชฺฌตฺตพหิทฺธา กามา หีนา กามา มชฺฌิมิมา กามา ปณฺธิตา กามา
อาปายิกา กามา มานุสิกา กามา ทิพฺพา กามา ปจฺจุปฺภุจिता กามา
นิมฺมิตา กามา ปรมนิมฺมิตา กามา ปริคฺคหิตา กามา อปริคฺคหิตา
กามา มมายิตา กามา อมมายิตา กามา สพฺเพปิ กามา วจฺรา ธมฺมา
สพฺเพปิ รุปา วจฺรา ธมฺมา สพฺเพปิ อรูปา วจฺรา ธมฺมา ตณฺหา วตฺตูก
ตณฺหารมฺมณฺนา กามนียฺภูเจน ริชฺชนียฺภูเจน มทนียฺภูเจน [๒] กามา
อิเม วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ฯ

กตเม กิลลสกาма ฯ จนฺโท กาโม ราโค กาโม จนฺทราคो
กาโม สงฺกปฺโป กาโม ราโค กาโม สงฺกปฺปราโค กาโม โย กามะสุ
กามจฺจจฺนฺโท กามราโค กามนฺนฺทิตี^๓ กามตณฺหา กามสิเนโท กามปิปาสา
กามปริพฺฟ้าโท กามเคโร กามมฺจุจฺจา กามชฺโฆสํนํ กาโมโฆ กามโยโค

๑ ม. ปาปุรณา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร รณฺจณฺเจนาติ ทิสฺสตี ฯ

๓ ม. สพฺพตฺถ กามนฺนฺทิตี ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

กามุปาทาน์ กามจจนทนีวรณ์ ๑

อทุทลั กาม เต มุลล์ สงกปปา กาม ชายลี
น ตั สงกปปยิสสามิ เอว กาม น เทหีสตี ๑

อิเม วุจจนุตติ กิเลสกามา ๑ เคโธ วุจจติ ตถนุหา โย ราโค สาราโค
๑เป๑ อภิชฌมา โลโภ อกุสลมูล ๑ กามเมสุ นามิกิซุฌเมยยาติ
กิเลสกามะสุ^๑ วตถุกามะสุ นามิกิซุฌเมยย น ปลิพฺพุซุฌเมยย^๒ อคิทุโธ
[๓] อคธิโต อมจฺฉิตโต อนชฺโฆปนโน^๓ วิตเคโธ [๔] จตฺตเคโธ
วณฺตเคโธ มุตฺตเคโธ ปหีนเคโธ ปฏฺินิสฺสจฺจเคโธ วิตฺตราโค [๖]
จตฺตตราโค วณฺตตราโค มุตฺตตราโค ปหีนตราโค ปฏฺินิสฺสจฺจตราโค นิจฺฉาโต
นิพฺพุโต สีสฺตีฏฺโต ลุซฺปฏฺิสฺสเวที พฺรหฺมฏฺเฐน อตฺตนา วิหเรยฺยาติ
กามะสุ นามิกิซุฌเมยย ๑

[๙๖] มนฺसानาวิโล ลียาติ มโนติ ยํ จิตฺตํ มโน มาณสํ
หทยํ ปณฺฑรํ [๗] มนายตนํ มนินฺหุริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ
[๘] มโนวิญฺญาณธาตุ ๑ กายทฺวจฺจริเตน จิตฺตํ อาวิลํ โหติ ลุฬิตํ
เอริตํ อฏฺฐกฺกิตํ จลิตํ ภาณฺตํ อวฺอุปฺสนฺตํ วจฺิทฺทฺวจฺจริเตน มโนทฺวจฺจริเตน
ราเคน โทเสน โม่เหน โโกเชน อฺอุปฺนาเหน มกฺเขน ปฟ้าเสน อิสฺสาย
มจฺฉริเยน มายาย สาเจยฺเยน ฏมฺเภน สารมฺเภน มาเนน อติมาเนน
มเทน ปมาเทน สพฺพกิเลสเสหิ สพฺพทฺวจฺจริเตหิ สพฺพพรเถหิ^๑
สพฺพปริฟ้าเหหิ สพฺพสนฺดาเปหิ สพฺพากุสลามิสฺสงฺขาเรหิ จิตฺตํ อาวิลํ
โหติ ลุฬิตํ เอริตํ อฏฺฐกฺกิตํ จลิตํ ภาณฺตํ อวฺอุปฺสนฺตํ ๑ มนฺसानาวิโล
ลียาติ จิตฺเตน อนาวิโล ลียา อลุฬิตโต อนเรริโต อฏฺฐกฺกิตโต อจลิตโต

๑ ม. กิเลสกามะน ๑ ๒ ม. ปลิพฺพุซุฌเมย ๑ ๓ ม. เอตถนุตเร อสสาติ ทิสฺสตี ๑
๔ ม. อนชฺฉมาปนโน ๑ ๕ ม. เอตถนุตเร วิตเคโธติ ทิสฺสตี ๑ ๖ ม. เอตถนุตเร
วิตตราโคติ ทิสฺสตี ๑ ๗ ม. เอตถนุตเร มโนติ ทิสฺสตี ๑ ๘ ม. เอตถนุตเร
ตชฺชาติ ทิสฺสตี ๑ ๙ ม. สพฺพทาเหหิ ๑

อภนโตะ วุปสนโตะ อาวิลกเร กิเลส ชเหยย ปชเหยย วิโนทยย
 พุยนตฺกเรยย อนภาวคเมยย อาวิลกเรหิ กิเลสหิ จ อารโตะ วิโรตะ
 ปฏิวโรตะ นิภขนโตะ นิสสฺสฺสโตะ^๑ วุปสนโตะ^๒ วิปฺปมฺตฺโตะ วิสณฺณตฺโตะ
 วมฺริยาหิกเตน เจตสา วิหเรยยาติ มนฺสาณาวิโล ลียา ฯ

[๙๗] กุสโล สพฺพธมฺมานนฺติ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
 กุสโล สพฺพธมฺมานํ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขชาติ กุสโล สพฺพธมฺมานํ
 สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ กุสโล สพฺพธมฺมานํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ
 กุสโล สพฺพธมฺมานํ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจि สมฺมุทฺตมฺมํ สพฺพนฺตํ นีโรธ-
 ธมฺมนฺติ กุสโล สพฺพธมฺมานํ เอวมฺปิ กุสโล สพฺพธมฺมานํ ฯ อถวา
 อนิจฺจโตะ กุสโล สพฺพธมฺมานํ ทุกฺขโตะ โรคโตะ คณฺหาโตะ สลลโตะ
 อสมฺโตะ อาพาธโตะ ปรโตะ ปโลกโตะ อีติโตะ อุปฺทวโตะ อสาตโตะ^๓
 ภยโตะ อุปฺสคฺคโตะ จลโตะ ปภงฺคฺคโตะ อทฺฐวโตะ อตาณโตะ อเลณฺโตะ
 อสรณฺโตะ อสรณฺนิฏฺฐโตะ วิตฺตโตะ ตฺจฺจณฺโตะ สฺสณฺณโตะ อนตฺตโตะ อาทึนฺวโตะ
 วิปริณามธมฺมโตะ อสารถโตะ อสมฺมูลโตะ วรรคโตะ วิภวโตะ สาสวโตะ
 สงฺขตโตะ มารามิสฺโตะ ชาตฺธิธมฺมโตะ ชราธมฺมโตะ พยาธิธมฺมโตะ
 มรณธมฺมโตะ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺส
 สงฺกิลสธมฺมโตะ สมฺมุทฺตโตะ อตฺถงฺคฺคโตะ อนสฺสสาทโตะ^๔ อาทึนฺวโตะ อนิสฺสรณฺโตะ^๕ กุสโล
 สพฺพธมฺมานํ เอวมฺปิ กุสโล สพฺพธมฺมานํ ฯ อถวา ขนฺธกุสโล
 ธาตฺตกุสโล อายตฺนกุสโล ปฏฺฐิจฺจสมฺมุปฺปาทกุสโล สติปฏฺฐาณกุสโล
 สมฺมุปฺปธานกุสโล อิทธิปฺปาทกุสโล อินฺทฺริยกุสโล พลกุสโล โพชฺฌมฺงค-
 กุสโล มคฺคกุสโล ผลกุสโล นิพฺพานกุสโล เอวมฺปิ กุสโล สพฺพ-
 ธมฺมานํ ฯ อถวา สพฺพธมฺมา วุจฺจนฺติ ทฺวาทสายตฺนानी จกฺขุ เจว

๑ ม. นิสฺสฺสฺส โตะ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. อยฺ ปาโล นตฺถิ ฯ ๓ ม. อยฺ ปาโล นตฺถิ ฯ

๔ ม. อสฺสสาทโตะ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๕ ม. นิสฺสรณฺโตะ ฯ เอวมฺปฺริปีเสสฺส

สมุขปนโน สมนนาคโต โส วุจจติ สโต ฯ ภิกขุติ สตตตนุณํ ฌมมานํ
 ภินนตตทา ภิกขุ ฯ สกุกายทิฏฐิจิ ภินนา โหติ วิจิจจฉา ภินนา โหติ
 สีสัพพตปรามาโส ภินโน โหติ ราโค ภินโน โหติ โทโส ภินโน
 โหติ โมโห ภินโน โหติ มาโน ภินโน โหติ ภินนสฺส^๑ โหนติ
 ปาปกกา อกฺขลา ฌมมา สงฺกิลลิกา โปโนพภวิกา^๒ สทรา ทุกฺขวิปากา
 อายตฺติชาตฺติชราวมรณียา ฯ

ปชฺเชน กเตน อตตนา (สภียาติ ภควา)

ปรินิพพานคโต วิติถฺนณฺกฺโข

วิภวญจ ภวญจ วิปฺปทาย

วุสิตวา ชีถนฺปนฺนพภโว ส ภิกขุติ ฯ

สโต ภิกขุ ปริพฺพเชติ สโต ภิกขุ ปริพฺพเช สโต คจฺเจยฺย
 สโต ติฏฺฐเจยฺย สโต นิสฺสึเทยฺย สโต เสยฺยํ กปฺเปยฺย สโต อภิกฺกเมยฺย
 สโต ปฏิกฺกเมยฺย สโต อาโลเกยฺย สโต วิโลเกยฺย สโต สมฺมิชฺเชยฺย^๓
 สโต ปสาเรยฺย สโต สงฺฆาภูิปตตจิวโร ฐาเรยฺย สโต จเรยฺย สโต^๔
 วิหเรยฺย วตเตยฺย อิริเยยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยาติ สโต ภิกขุ
 ปริพฺพเช ฯ เตนาห ภควา

กาเมสุ นามิกิซฺฌเมยฺย มนสฺซานาวิโล ลียา

กฺุสโล สพฺพธมฺมานํ สโต ภิกขุ ปริพฺพเชติ ฯ

[๙๙] สห คาถาปริโยสํนา เตน^๕ พฺรหฺมณฺเณน สทฺธิ

เอกจฺจนฺทา เอกปฺปโยคา เอกาธิปฺปายา เอกวาสนวาสิตา เตสํ อเนก-
 ปาณสทฺสสํ วิวชฺ วิตมลํ ฌมฺมจกฺขุ อฺุทปาที ยงฺกิณฺณิ สมฺมุทฺตมฺมํ
 สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมณฺติ ตสฺส จ^๖ พฺรหฺมณฺสฺส อฺุทปาทาย อาสเวหิ
 จิตฺตํ วิมฺุจฺจิ ฯ สห อรหตฺตปฺปตฺตา อชฺินชฆฺวากจฺริทณฺทก-

๑ ม. ภินนา ฯ

๒ ม. โปโนภวิกา ฯ

๓ ม. สมิชฺเชยฺย ฯ

๔ ม. อยํ ปาโธ นตฺถิ ฯ

๕ ม. เย เต ฯ

๖ ม. จสทฺโธ นตฺถิ ฯ

มณฑลลเกสา^๑ จ มสฺส จ อนุตฺรหิตา ฯ ภาณฺทกาสาวยตฺถวสโน^๒
 สงฺฆาภูิปตฺตจิวรรโธ ภิกฺขุ^๓ อนุตฺถปฏฺธิปตฺติยา ปณฺชลิโก ภควนฺตํ
 นมสฺสมานิ นิสินฺโน โหติ สตฺถา เม ภนฺเต ภควา สาวโกหฺมสมฺมิตฺติ ฯ

อชิตมาณวกปญหานิทุเทโส ปจโม ฯ

๑ ม. ... วากจිරติทณฺทกมณฑลลเกสา ฯ เอวมฺฺปริปิ ฯ ๒ ม. ภาณฺท ... ฯ เอวมฺฺปริปิ ฯ
 ๓ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ฯ

หุติโย ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวกปณฺหานิทฺเทโส^๑

[๑๐๐] โภธ สนฺตฺสฺสฺสฺสฺส โลก (อิจฺจายสฺมา ติสฺสเมตฺเตยฺโย)
กสฺส โน สนฺติ อិณฺชิตา
โก อฺภานฺตมภินฺนํ
มชฺเช มนฺตา น ลิมฺปติ^๒
กํ พฺรฺสฺส มหาปรฺสฺส
โก อธิ สัพฺพนิมฺจจคาตี^๓ ฯ

[๑๐๑] โภธ สนฺตฺสฺสฺสฺส โลกเถติ [๔] สนฺตฺสฺสฺสฺส อตฺตมโน
ปริพฺพณฺสงฺกปฺเปติ โภธ สนฺตฺสฺสฺสฺส โลก ฯ อิจฺจายสฺมา ติสฺสเมตฺเตยฺโยติ
อิจฺจาติ ปทสฺสฺสฺส ปทสฺสฺสฺส ปทปาริพฺพริ อกฺขรสมวโย พฺยณฺชน-
สิลฺลิจฺจตา ปทานุพฺพพฺกเมตฺ^๔ อิจฺจาติ ฯ อายสฺมาติ ปิยวณฺ ฅรฺวณฺ
สคารวสฺปฺติสฺสสาธิวณฺเมตฺ อายสฺมาติ ฯ ติสฺสชาติ^๕ ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส
นามํ สงฺขา สมณฺณา ปณฺณตฺติ โวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺย
นิริตฺติ พฺยณฺชนํ อภินฺนํ ฯ เมตฺเตยฺยาตี^๖ ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส โคตฺตํ
สงฺขา สมณฺณา ปณฺณตฺติ โวหาโรติ อิจฺจายสฺมา ติสฺสเมตฺเตยฺโย ฯ

[๑๐๒] กสฺส โน สนฺติ อិณฺชิตาติ ตณฺหิณฺชิตํ ทิณฺนิจฺจิตํ
มานิณฺชิตํ กิเลสิณฺชิตํ กมฺมิณฺชิตํ^๗ กสฺสเม อิณฺชิตา นตฺถิ น
สนฺติ น สวิชฺชนฺติ นฺนุปลพฺพานฺติ ปหีนา สมนฺจจินฺนา วุปฺสนฺตา
ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมาติ กสฺส โน
สนฺติ อิณฺชิตา ฯ

๑ ม. ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวปฺจจานิทฺเทโส ฯ ๒ ม. ลิมฺปติ ฯ

๓ ม. สัพฺพนิมฺจจคา ฯ เอวมฺฺปฺริปี ฯ ๔ ม. เอตฺตณฺตเร โภ โลก ตฺสฺสฺสฺสฺส ติสฺสสนฺติ ฯ

๕ ม. ปทานุพฺพพฺกเมตฺ ฯ เอวมฺฺปฺริปี ฯ ๖ ม. ติสฺสชาติ ฯ

๗ ม. เมตฺเตยฺยาตี ฯ ๘ ม. กามิณฺชิตํ ฯ

[๑๐๓] โภ อุกานตมภิณฺเฒายาติ โภ อุโภ อนฺเต อภิณฺเฒาย
 ฆานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา^๑ วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ โภ
 อุกานตมภิณฺเฒาย ฯ

[๑๐๔] มชฺเฒ มนฺตา น ลิมฺปตีติ [๒] อลิตฺโต อนฺปฺลิตฺโต
 นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจ วิปฺปมฺุตโต วิสฺยฺตฺโต^๓ วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา
 วิหฺรตีติ มชฺเฒ มนฺตา น ลิมฺปตีติ ฯ

[๑๐๕] กํ พฺรุสฺสิ มหาปุริสฺสตี มหาปุริสฺส อคฺคปุริสฺส เสฏฺฐจ-
 ปุริสฺส วิเสฏฺฐจปุริสฺส ปาโมกฺขปุริสฺส อุตฺตมปุริสฺส [๔] ปวฺรปุริสฺสตี
 กํ พฺรุสฺสิ กํ กเถสิ กํ มณฺเฒสิ กํ ภาณฺสิ กํ ปสฺสสิ กํ โวหาเรสฺสีติ^๕
 กํ พฺรุสฺสิ มหาปุริสฺสตี ฯ

[๑๐๖] โภ อึชฺ สิพฺพนิมจฺจคาติ โภ สิพฺพนี^๖ ตณฺหํ อจฺจคา^๗
 อฺปจฺจคา อตฺติกฺกนฺโต สมตฺติกฺกนฺโต วีตฺวตฺโตติ โภ อึชฺ สิพฺพนิมจฺจคา ฯ
 เตนาหฺ สฺโส พฺราหฺมโณ

โกธฺ สนฺตุสฺสีโต โลเก (อิจฺจายสฺมา ติสฺสเมตฺเตยโย)

กสฺส โน สนฺติ อึชฺชิตา

โภ อุกานตมภิณฺเฒาย

มชฺเฒ มนฺตา น ลิมฺปตี

กํ พฺรุสฺสิ มหาปุริสฺสตี

โภ อึชฺ สิพฺพนิมจฺจคาติ ฯ

[๑๐๗] กาเมสฺสุ พฺรหฺมจฺริยฺวา (เมตฺเตยฺยาติ ภาควา)

วีตฺตโณหฺ สทา สฺโต

สงฺขาเย นิพฺพุตฺโต ภิกฺขุ

๑ ม. ตีรยิตฺวา ฯ เอวฺมุปรึปี ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร มชฺเฒ มนฺตาย นลิมฺปตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๓ ม. วิสฺยฺตฺโตติ ฯ เอวฺมุปรึปี ฯ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร ปชานปุริสฺสตี ทิสฺสตี ฯ

๕ ม. โวหฺเรสฺสีติ ฯ ๖ ม. สิพฺพนี ฯ เอวฺมุปรึปี ฯ ๗ ม. อชฺฉคา ฯ

ตสฺส โน สนฺติ อិณฺชิตา
 ๑โส อุภานฺตมภิญญา
 มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปติ
 ตํ พุรุมิ มหาปุริโสติ
 โส อิทฺ สิพฺพนิมจฺจคาตี ๑

[๑๐๘] กาเมสุ พุรุมจริยวาตี กามาตี อุทฺทานโต เทว
 กามา วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ ๑เป๑ อิมะ วุจฺจนฺตี วตฺตูกามา
 ๑เป๑ อิมะ วุจฺจนฺตี กิเลสกามา ๑ พุรุมจริยวาตี^๒ พุรุมจริย
 วุจฺจติ อสฺสทฺธมฺสมาปตฺติยา อารตี วิรตี ปฏฺวิวิรตี เวรณี อภิรียา
 อกรณฺ อณฺชฺฌมาปตฺติ เวลาอนตฺติกโม ๑ อปฺปจ นฺิปฺปรียาเยน พุรุมจริย
 วุจฺจติ อริโย อฏฺฏจฺจคฺโก มคฺโค เสยฺยตีทํ สมฺมาทฺธิจฺจ สมฺมาสงฺกปฺโป
 สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสตี
 สมฺมาสมฺมาธิ ๑ โย อิมินา อริเยน อฏฺฏจฺจคฺเกน มคฺเคน อุเปโต
 สมฺเปโต อุปาโคโต สมฺปาโคโต อุปฺปนฺโน สมฺปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต โส
 วุจฺจติ พุรุมจริยวา ๑ ยถา จ ฐเนน ฐนวาตี วุจฺจติ โภเคน
 โภควาตี วุจฺจติ ยเสน ยสวาตี วุจฺจติ สิปปเนน สิปปวาตี วุจฺจติ
 สีเลน สีลวาตี วุจฺจติ วิริเยน วิริยวาตี วุจฺจติ ปญฺญาย ปญฺญวาตี
 วุจฺจติ วิชฺชาย วิชฺชวาตี วุจฺจติ เอวเมว โย อิมินา อริเยน
 อฏฺฏจฺจคฺเกน มคฺเคน อุเปโต สมฺเปโต อุปาโคโต สมฺปาโคโต อุปฺปนฺโน
 สมฺปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต โส วุจฺจติ พุรุมจริยวาตี กาเมสุ พุรุม-
 จริยวา ๑ เมตเตยฺยยาตี ภควา ตํ พุรุมมณฺโณ โคตฺเตน อาลปตี ๑
 ภควาตี คารวาทิวจฺจนเมตํ ๑เป๑ สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ ยทฺธิทํ ภควาตี
 เมตเตยฺยยาตี ภควา ๑

๑-๑ ม. อิมะ ปาสา น ทิสฺสนฺติ ๑

๒ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ๑

[๑๐๙] วิตตโณห สทา สโตติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
 คณฺชตณฺหา รสตณฺหา ไผฏฺจพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา ฯ ยสฺเสสา
 ตณฺหา ปหีนา สมฺจุฉินฺหา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา
 ฌาณคฺคินา ททฺธมา โส วุจฺจติ วิตตโณห จตฺตตโณห วนฺตตโณห
 มุตฺตตโณห ปหีนตโณห ปฏฺนิสฺสฏฺจตโณห วิตฺตราโค จตฺตฺตราโค
 วนฺตฺตราโค มุตฺตฺตราโค ปหีนฺตราโค ปฏฺนิสฺสฏฺจฺจราโค นิจฺจาทโต นิพฺพุโต
 สීตฺธิภูโต สุขปฏฺธิสฺวเที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหฺรติ ฯ สทาติ สทา
 สทฺทพฺพา สทฺทพฺกาลํ นิจฺจกัลลํ ชฺวกัลลํ สตตํ สมิตํ อพฺโพกิณฺณํ
 ๑ไปฺขานูไปฺขํ อวิจฺจิ สมงฺคิ สหิตํ ผลฺลิตํ ๒ปุเรภตฺตํ ปจฺจมาภตฺตํ
 ปุริมยამํ มชฺฉิมยამํ ปจฺฉิมยามํ กาเฟ ชฺชฺเณห วสฺเส เหมนฺเต คิเมห
 ปุริเม วโยชนฺเช มชฺฉิเม วโยชนฺเช ปจฺฉิเม วโยชนฺเช ฯ สโตติ จตฺตฺหิ
 การณฺหิ สโต กาเย กายานุปฺสฺสนาสติปฏฺจानานํ ภาวิตตฺตา ๓ สโต
 เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสนาสติปฏฺจानานํ ภาวิตตฺตา สโต จิตฺเต
 จิตฺตานุปฺสฺสนาสติปฏฺจानานํ ภาวิตตฺตา สโต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสนา-
 สติปฏฺจानานํ ภาวิตตฺตา สโต ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโตติ วิตตโณห
 สทา สโต ฯ

[๑๑๐] สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุติ สงฺขาติ ๑ ฌาณํ ยา ปณฺญา
 ปชานนา วิจโย ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ สงฺขายาติ
 สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ติริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา สทฺเพ
 สงฺขารา อนิจฺจาติ สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ติริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
 วิภูตํ กตฺวา สทฺเพ สงฺขารา ทฺกฺขาติ สทฺเพ ฌมฺมา อนตฺตาติ
 อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ฯเปฯ ยงฺกิณฺจิ สมฺมทฺยฌมฺมํ สทฺพนฺตํ

๑-๑ ม. ไปฺขานูไปฺขํ อุกฺกมิกชาตํ อวิจฺจิสนฺตติสหิตํ ผลฺลิตํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

๒ ม. ... สติปฏฺจานํ ภาเวนฺโต ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๓ ม. สงฺขา วุจฺจติ ฌาณํ ฯ

นิโรธมฺมนฺติ สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ติริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺญฺตํ
 กตฺวา ๑ อถฺวา อนิจฺจโต สงฺขาย ชานิตฺวา ๑ ตฺลยิตฺวา ติริยิตฺวา
 วิภาวยิตฺวา วิญฺญฺตํ กตฺวา ๑ ทุคฺชโต โรรคโต คณฺหโต สลฺลโต ๑เป๑
 อนิสฺสรณโต ๒ สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ติริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
 วิญฺญฺตํ กตฺวา ๑ นิพฺพุโตติ ราคสฺส นิพฺพาปิตตฺตา นิพฺพุโต โทสสฺส
 นิพฺพาปิตตฺตา นิพฺพุโต โมหสฺส นิพฺพาปิตตฺตา นิพฺพุโต โภจสฺส
 อุปานาสฺส มกฺขสฺส ปฬาสฺส อีสฺสาย มจฺจริยสฺส มายาย
 สาเจยฺยสฺส ฌมฺภสฺส สารมฺภสฺส มานสฺส อติมานสฺส มทสฺส
 ปมาทสฺส สพฺพกิลีสานํ สพฺพหุจฺจริตฺวานํ สพฺพทรณํ สพฺพปริฬฺหายานํ
 สพฺพสนฺดาปานํ สพฺพากุสลํภิสฺสงฺขารานํ นิพฺพาปิตตฺตา นิพฺพุโต ๑
 ภิกฺขุติ สตฺตฺตฺนํ ฌมฺมานํ ภินฺนตฺตา ภิกฺขุ ๑เป๑ วุสิตฺวา
 ชีณฺปนฺนภาโว ส ภิกฺขุติ สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุ ๑

[๑๑๑] ตสฺส โน สนฺติ อិณฺชิตฺตาติ ตสฺสชาติ อวฺรโต
 ชีณาสวสฺส อិณฺชิตา ๑ ตณฺหิณฺชิตํ ทิฏฺฐิณฺชิตํ มานิณฺชิตํ กิเลสิณฺชิตํ
 กมฺมิณฺชิตํ ๑ ตสฺสิเม อิณฺชิตา นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ
 นฺุปลพฺภนฺติ ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา วุปลนฺตา ปฏฺฐิปปสฺสทฺธา อภพฺพุป-
 ปตฺตติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมาติ ตสฺส โน สนฺติ อิณฺชิตา ๑ [๔]

[๑๑๒] โส อุภนฺตมภินฺนํ มชฺชเม มนฺตา น ลิมฺปตีติ
 อนฺโตติ ๕ ผลฺโส เอโก อนฺโต ผลฺสสมฺภโย หุติโย อนฺโต ผลฺสนิโรโธ
 มชฺชเม อตฺตํ เอโก อนฺโต อนาคตํ หุติโย อนฺโต ปจฺจุปปนฺนํ

๑-๑ ม. อิม ปาชา น ทิสฺสนฺติ ๑ ๒ ม. นิสฺสรณโต ๑ ๓ ม. อิณฺชิตาติ ๑

๔ ม. เอตฺถนฺตเร เตนาท ภควา

กาเมสุ พฺรหฺมจฺริยาวา (เมตฺเตยฺยชาติ ภควา)

เวิตฺตโณห สทา สโต

สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุ

ตสฺส โน สนฺติ อิณฺชิตาติ ทิสฺสนฺติ ๑

๕ ม. อนฺตาติ ๑

มชฺฌเม สุขา เวทนา เอโก อนฺโต ทุกฺขา เวทนา ทฺตฺติโย อนฺโต
 อทุกฺขมสุขา เวทนา มชฺฌเม นามํ เอโก อนฺโต รูปํ ทฺตฺติโย อนฺโต
 วิญญานํ มชฺฌเม จ อชฺฌตฺติกานิ อายตฺตานิ เอโก อนฺโต จ
 พาหิรานิ อายตฺตานิ ทฺตฺติโย อนฺโต วิญญานํ มชฺฌเม สกฺกาโย
 เอโก อนฺโต สกฺกายสมฺมุทโย ทฺตฺติโย อนฺโต สกฺกายนิโรธํ มชฺฌเม ฯ
 มนฺตา วุจฺจติ ปณฺณมา ยา ปณฺณมา ปชานฺนา ฯเปฯ อโมโห
 ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ เลปาทิ เทว เลปาทิ ตณฺหาเลโป จ ทิฏฺฐิเลโป
 จ ฯ กตฺโม ตณฺหาเลโป ฯ ยาวตา ตณฺหาสงฺขาเตน สีมกตํ
 มริยาทิกตํ^๑ โธทิกตํ ปริยนฺติกตํ^๒ ปริคฺคหิตํ มมายิตํ อิทํ มมํ เอตํ
 มมํ เอตตํ มมํ เอตตาวตา มมํ มม รุปา สทฺทา คนฺธา รัสสา
 โฝฏฺจพฺพา อตฺถรณฺนา ปาปุรณฺนา ทาสีทาสา อเชพฺกกา กุกฺกุฏฺสูกรฺวา
 หตฺถิควาสฺสวพฺวา เขตฺตํ วตฺถุ ทิรณฺณํ สุวณฺณํ คามนิกมราชธานีโย
 รณฺณจณฺจ ชนฺปโท จ โกลโส จ โภจฺจาการณฺจ เกวลมฺปิ มหาปจฺวี
 ตณฺหาเวสน มมายติ ยาวตา อณฺุจสฺตตณฺหาวิปริตํ^๓ อยํ ตณฺหาเลโป ฯ
 กตฺโม ทิฏฺฐิเลโป ฯ วิสฺตฺวตฺตฺตฺกา สกฺกายทิฏฺฐิ ทสฺวตฺตฺกา มิจฺจาทิฏฺฐิ
 ทสฺวตฺตฺกา อนฺตคฺคาทิกา ทิฏฺฐิ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ทิฏฺฐิคหฺนํ
 ทิฏฺฐิกนฺตาโร ทิฏฺฐิวิสุกฺกายิกํ ทิฏฺฐิวิปฺพนฺทิตํ ทิฏฺฐิสณฺโณชนํ คาโห
 ปฏฺฐิคฺคาโห อภินิเวโส ปรามาสโส กุมฺมคฺโค มิจฺจาบโธ มิจฺจตฺตํ
 ติตฺตฺถายตฺนํ วิปริเยสคฺคาโห^๔ วิปริตคฺคาโห วิปลลาสคฺคาโห มิจฺจาคาโห
 อยาถาวกฺสมี ยาถาวกฺนฺติ คาโห ยาวตา ทฺวาสนฺนํ ทิฏฺฐิคตฺตานิ
 อยํ ทิฏฺฐิเลโป ฯ โส อฺภนฺตมภินฺณาย มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปตีติ
 โส อฺภนฺจ อนฺเต มชฺฌณฺจ มนฺตฺตฺยา อภินฺณาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา

๑ ม. อยํ ปาโห นตฺติ ฯ

๒ ม. ปริยนฺติกตํ ฯ

๓ ม. อณฺุจสฺตตณฺหาวิปริตํ ฯ

๔ ม. วิปริยาสคฺคาโห ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

ติริยิตฺวา วิมาวยิตฺวา วิญฺญํ กตฺวา น ลิมฺปติ^๑ [๒] นฺหฺลิมฺปติ
 อลิตฺโต [๓] อนฺหฺลิตฺโต นิทฺชนฺโต นิสฺสจฺโจ วิปฺปมฺุตฺโต วิสํยฺตฺโต
 วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ โส อฺภนฺตมภินฺนํ มชฺเชม มนฺตา
 น ลิมฺปติ ฯ

[๑๑๓] ตํ พุรฺุมิ มหาปุริโสติ มหาปุริโส อคฺคปุริโส
 เสฏฺฐปุริโส วิเสฏฺฐปุริโส ปาโมกฺขปุริโส อุตฺตมปุริโส ปวรปุริโสติ^๔
 ตํ พุรฺุมิ ตํ กเถมิ^๕ ตํ มณฺณามิ ตํ ภณฺนามิ ตํ ปสฺสามิ^๖ ตํ
 โวหาเรมิ ฯ อายสฺมา สารีปฺุตฺโต ภควนฺตํ เอตทฺโวจ มหาปุริโสติ^๖
 ภนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา นฺุ โข ภนฺเต มหาปุริโส โหตีติ ฯ
 วิมฺุตฺตจิตฺตตฺตฺตา ชฺวาทํ สารีปฺุตฺต มหาปุริโสติ วหามิ อธิมฺุตฺตจิตฺตตฺตฺตา
 โน มหาปุริโสติ วหามิ กถญฺจ สารีปฺุตฺต วิมฺุตฺตจิตฺโต โหติ อธิ
 สารีปฺุตฺต ภิกฺขุ อชฺฉตฺตํ กายเ กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตاپิ สมนฺชานเ
 สติมา วินฺนํ โลก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ตสฺส กายเ กายานุปฺสฺสีโน
 วิหฺรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ วิมฺุจฺจติ อนฺุปาทาย อาสเวหิ เวทนาสุ จิตฺเต
 ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตاپิ สมนฺชานเ สติมา วินฺนํ
 โลก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ตสฺส ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปฺสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ
 วิรชฺชติ วิมฺุจฺจติ อนฺุปาทาย อาสเวหิ เอวํ โข สารีปฺุตฺต ภิกฺขุ
 วิมฺุตฺตจิตฺโต [๗] วิมฺุตฺตจิตฺตตฺตฺตา ชฺวาทํ สารีปฺุตฺต มหาปุริโสติ วหามิ
 อธิมฺุตฺตจิตฺตตฺตฺตา โน มหาปุริโสติ วหามิ ตํ พุรฺุมิ มหาปุริโสติ ฯ

[๑๑๔] โส อธิ สิปฺพนิมจฺจคฺาติ สิปฺพนิ วุจฺจติ ตณฺหา
 โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา โลภเ อกฺุสลมฺูลํ ฯ ยสฺเสสา

๑ ม. น ลิปฺปติ ฯ

๒ ม. เอตฺถนฺตเร น ปลิปฺปตีติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตเร อลฺลิตฺโตติ ทิสฺสติ ฯ เอวมฺฺปิริปิ ฯ

๔ ม. มหาปุริโส มหาปุริโสติ ฯ ๕-๕ ตํ ภณฺนาติ ตํ ทีเปติ ฯ ๖ ม. ปวรปุริโส ฯ

๗ ม. เอตฺถนฺตเร โหตีติ ทิสฺสติ ฯ

สิพฺพณี ตณฺหา ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา
 อภพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา โส สิพฺพณี ตณฺหํ อจฺจคา
 อฺปจฺจคา อตฺติกกฺกนฺโต สมตฺติกกฺกนฺโต วีตฺวตฺตติ โส อิทฺ สิพฺพนิมฺมจฺจคา ฯ
 เตนนาท ภควา

กาเมสุ พฺรหฺมจฺริยา (เมตฺเตยฺยาติ ภควา)
 วีตตโณห สทา สโต
 สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุ
 ตสฺส โน สนฺติ อិณฺชิตา^๑
 โส อฺภานฺตมภินฺนยา
 มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปติ
 ตํ พฺรุมิ มหาบุริสฺสตี
 โส อิทฺ สิพฺพนิมฺมจฺจคาติ ฯ

[๑๑๕] สห คาถาปริเยสํนา เตน^๒ พฺรหฺมณฺน สทฺธี
 เอกจฺจนฺหา เอกปฺปโยคา เอกาธิปฺปายา เอกวาสนวาสิตา เตสํ อนฺก-
 ปาณสทฺสสํ วิรัชํ วีตมลํ ฅมฺมจกฺขุ อฺทปาติ ยงฺกิญฺจि สมฺมทฺชมฺมํ
 สพฺพนฺตํ นิโรธฅมฺมณฺติ ตสฺส จ^๓ พฺรหฺมณฺสฺส อฺนฺปาทาย อาสเวหิ
 จิตฺตํ วิมฺจฺจิ ฯ สห อรหฺตฺตปฺปตฺตา อชินฺชฺฐาวากจฺริทณฺทก-
 มณฺทลฺเกสา จ มสฺสฺสุ จ อฺนฺตรหิตา ฯ ภณฺทกาสาวยตฺถวสโน
 สงฺฆาปฏิปตฺตจฺีวรโร อฺนฺวตฺถปฏิปตฺติยา ปณฺชลิโก ภควนฺตํ นมสฺสมาโน
 นิสินฺโน โหติ สตฺถา เม ภนฺเต ภควา สาวโกหฺมสมฺมิตฺติ ฯ

ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวกปณฺหานิทฺเทโส ทฺติโย ฯ

๑-๑ ม. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ม. เย เต ฯ

๓ ม. จสฺสทฺเท นตฺติ ฯ

ตติโย ปุณณกมาณวกปณหานิทเทโส

[๑๑๖] อเนชํ มุลทสฺสาวี (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)
อตฺถิ ปณฺเฬน อาคมํ
กี นิสฺสิตา อีสโย มนฺชชา
ขตฺติยา พุราหฺมณา เทวตฺตานํ
ยณฺณมกปฺปยฺสํ^๑ ปุณฺณ โลเก
ปฺจจฺฉามิ ตํ ภควา พุริหิ เม ตํ ฯ

[๑๑๗] อเนชํ มุลทสฺสาวิฺนฺติ อेषา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฉมา โลโก อกฺุสลมฺมูลํ ฯ สา อेषา ตณฺหา
พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อุจฺฉินฺนมฺมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา
อายุตี อนุปฺปาทมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ อเนชํ ฯ อेषาย ปหีนตฺตา
อเนชํ ฯ ภควา ลาภปิ น อិณฺชติ อลาภปิ น อิณฺชติ ยเสปิ น
อิณฺชติ อยเสปิ น อิณฺชติ ปลํสายปิ น อิณฺชติ นินฺหายปิ น
อิณฺชติ สฺุเขปิ น อิณฺชติ ทฺุขเขปิ น อิณฺชติ น จลติ น
เวรติ นปฺปเวรตีติ อเนชํ ฯ มุลทสฺสาวิฺนฺติ ภควา มุลทสฺสาวี
เหตุทสฺสาวี นิทานทสฺสาวี สมฺภวทสฺสาวี [๒] สมฺภูจฺฉานทสฺสาวี อาหาร-
ทสฺสาวี อารมฺมณทสฺสาวี ปจฺจยทสฺสาวี สมฺภูทสฺสาวี ฯ ตีณิ อกฺุสล-
มฺมูลานิ โลโก อกฺุสลมฺมูลํ โทโส อกฺุสลมฺมูลํ โมหิ อกฺุสลมฺมูลํ ฯ
วฺุตตฺถเขหตํ ภควตา ตีณิฺณมานิ ภิกฺุขเว นิทานานิ กมฺมานํ สมฺภูทสฺสาวี
[๓] โลโก นิทานํ กมฺมานํ สมฺภูทสฺสาวี โทโส นิทานํ กมฺมานํ
สมฺภูทสฺสาวี โมหิ นิทานํ กมฺมานํ สมฺภูทสฺสาวี น ภิกฺุขเว โลเกเชน
กมฺเมน โทสฺเชน กมฺเมน โมหฺเชน กมฺเมน เทวา ปณฺณายนฺติ

๑ ม. ยณฺณมกปฺปยฺสํ ฯ เอวมุปริปี ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ปภวทสฺสาวีติ ทิสฺสติ ฯ
เอวมุปริปี ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร กตฺมานิ ตีณิฺนตี ทิสฺสนฺติ ฯ

มนุสฺสา ปณฺณายนฺติ ยา วา ปนฺณณวปี กาจิ สุกฺคตียเ อถไซ ภิกฺขเว
 โลภเชน กมฺเมน โทสเชน กมฺเมน โมหเชน กมฺเมน นิริโย ปณฺณายติ
 ติรจฺจนโยนิ ปณฺณายติ ปิตฺติวิสโย ปณฺณายติ ยา วา ปนฺณณวปี
 กาจิ ทฺคคตียเ นิริเย ติรจฺจนโยนินิํ ปิตฺติวิสเย อตฺตภาวาภินิพฺพตฺติยา
 อิมานิ ตีณิ อกุสลมฺมูลานีติ ภควา ชานาติ ปสฺสตี ฯ เอวมฺปิ ภควา
 มฺูลทสฺสาวี ฯเปฯ สมุทฺยทสฺสาวี ฯ ตีณิ กุสลมฺมูลานิ อโลภเ กุสลมฺมูลํ
 อโทโส กุสลมฺมูลํ อโมโห กุสลมฺมูลํ ฯ วุตฺตญฺเฆหตํ ภควตา ตีณิํมานิ
 ฯเปฯ น ภิกฺขเว อโลภเชน กมฺเมน อโทสเชน กมฺเมน อโมหเชน
 กมฺเมน นิริโย ปณฺณายติ ติรจฺจนโยนิ ปณฺณายติ ปิตฺติวิสโย
 ปณฺณายติ ยา วา ปนฺณณวปี กาจิ ทฺคคตียเ อถไซ ภิกฺขเว
 อโลภเชน กมฺเมน อโทสเชน กมฺเมน อโมหเชน กมฺเมน เทวา
 ปณฺณายนฺติ มนุสฺสา ปณฺณายนฺติ ยา วา ปนฺณณวปี กาจิ สุกฺคตียเ
 เทเว จ มนุสฺเส จ อตฺตภาวาภินิพฺพตฺติยา อิมานิ ตีณิ กุสลมฺมูลานีติ
 ภควา ชานาติ ปสฺสตี ฯ เอวมฺปิ ภควา มฺูลทสฺสาวี ฯเปฯ สมุทฺย-
 ทสฺสาวี ฯ วุตฺตญฺเฆหตํ ภควตา เยเกจิ ภิกฺขเว ฌมฺมา อกุสลา
 อกุสลภาคิยา อกุสลปฏฺธิกา ปฏฺธิกา สพฺเพ เต อวิชฺชามฺมูลกา
 อวิชฺชาสโมสฺรณา อวิชฺชาสมุคฺฆาตา สพฺเพ เต สมุคฺฆาตํ คจฺจนตีติ
 ภควา ชานาติ ปสฺสตี ฯ เอวมฺปิ ภควา มฺูลทสฺสาวี ฯเปฯ สมุทฺย-
 ทสฺสาวี ฯ วุตฺตญฺเฆหตํ ภควตา เยเกจิ ภิกฺขเว ฌมฺมา กุสลา
 กุสลภาคิยา กุสลปฏฺธิกา สพฺเพ เต อปฺปมาทมฺมูลกา อปฺปมาท-
 สโมสฺรณา อปฺปมาโท เตสํ ฌมฺมานํ อคฺคตมกฺขายตีติ ภควา ชานาติ
 ปสฺสตี ฯ เอวมฺปิ ภควา มฺูลทสฺสาวี ฯเปฯ สมุทฺยทสฺสาวี ฯ อถวา
 ภควา ชานาติ ปสฺสตี อวิชฺชา มฺูลํ สงฺขารานํ สงฺขารา มฺูลํ
 วิญฺญาณสฺส วิญฺญาณํ มฺูลํ นามรूपสฺส นามรूपิ มฺูลํ สฟายตฺนสฺส

เยเกจิ อิลิปพพชฺชํ ปพพชิตา อาชีวกา นิคคนถา ชฎิลา ตาปสา ฯ
 มนุชาติ มนุสสา วุจจนตํตีติ กีนิสลิตา อิสโย มนุชา ฯ

[๑๒๐] ขตฺติยา พุราหุมนถา เทวตานนฺติ ขตฺติยาติ เยเกจิ
 ขตฺติยชาติกา ฯ พุราหุมนถาติ เยเกจิ โภวาทิกา ฯ เทวตานนฺติ
 อาชีวกสาวกานํ อาชีวกา เทวตา นิคคนถสาวกานํ นิคคนถา เทวตา
 ชฎิลสาวกานํ ชฎิลา เทวตา ปริพพาชกสาวกานํ ปริพพาชกา เทวตา
 อวรุทฺธกสาวกานํ อวรุทฺธกา^๑ เทวตา หตฺถิติกานํ หตฺถี เทวตา
 อสฺสวตฺติกานํ อสฺสา เทวตา โควตฺติกานํ คาโว เทวตา กุกฺกุรวตฺติกานํ
 กุกฺกุรา เทวตา กากวตฺติกานํ กากา เทวตา วาสุเทวตฺติกานํ วาสุเทโว
 เทวตา พลเทวตฺติกานํ พลเทโว เทวตา ปุณฺณภทฺทวตฺติกานํ
 ปุณฺณภทฺโท เทวตา มณฺเฑภทฺทวตฺติกานํ มณฺเฑภทฺโท เทวตา อคฺคิตฺติกานํ
 อคฺคิ เทวตา นาควตฺติกานํ นาคา เทวตา สุปฺปณฺณวตฺติกานํ สุปฺปณฺณา
 เทวตา ยกฺขวตฺติกานํ ยกฺखा เทวตา อสฺสรวตฺติกานํ อสฺสรา เทวตา
 คนฺธพฺพวตฺติกานํ คนฺธพฺพา เทวตา มหาราชวตฺติกานํ มหาราชานํ^๒ เทวตา
 จนฺทวตฺติกานํ จนฺโท เทวตา สूरียวตฺติกานํ สूरियो เทวตา อินฺทวตฺติกานํ
 อินฺโท เทวตา พุรหุมาวตฺติกานํ พุรหุมา เทวตา เทวตฺติกานํ เทวา^๓
 เทวตา ทิสาวตฺติกานํ ทิสา เทวตา เย เยสํ ทกฺขิณฺเฑยฺยา เต เตสํ
 เทวตาติ ขตฺติยา พุราหุมนถา^๔ เทวตานํ ฯ

[๑๒๑] ยถฺณมกปฺปัสสู ปุณฺณ โลเกติ ยถฺณโย^๕ วุจจติ
 เทยฺยธมฺโม จีวรปฺปิตฺทปาตเสนาสนคฺลิตานปฺจจยภาสชฺชปริกฺขารํ อนนฺ
 ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยยาวสถํ ปทีเปยฺยํ ฯ
 ยถฺณมกปฺปัสสูติ เยปิ ยถฺณํ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปรีเยสนฺติ

๑ ม. อวิรุทฺธสาวกานํ ฯ ๒ ม. อวิรุทฺธกา ฯ ๓ ม. มหาราชานํ ฯ

๔ ม. เทโว ฯ ๕ ม. ขตฺติยพุรหุมนถา ฯ ๖ ม. ยถฺณํ ฯ เอวมฺปรีปิ ฯ

จิวรปิตฺตทปาทเสนาสนคิลานปจฺจยภาสชฺชปริกขารํ อนฺหนํ ปานํ วตฺถํ
 ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยวารสํ ปทีเปยฺยํ เตปิ ยถฺฉนํ
 กปฺเปนฺติ ฯ เยปิ ยถฺฉนํ อภิสงฺขโรหิติ จิวรปิตฺตทปาทเสนาสนคิลาน-
 ปจฺจยภาสชฺชปริกขารํ อนฺหนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ
 เสยฺยวารสํ ปทีเปยฺยํ เตปิ ยถฺฉนํ กปฺเปนฺติ ฯ เยปิ ยถฺฉนํ เทนฺติ
 ยชนฺติ ปริจฺจชนฺติ จิวรปิตฺตทปาทเสนาสนคิลานปจฺจยภาสชฺชปริกขารํ
 อนฺหนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยวารสํ ปทีเปยฺยํ
 เตปิ ยถฺฉนํ กปฺเปนฺติ ฯ ปุณฺณติ ยถฺฉนํ วา เอเต ปุณฺณ ยถฺฉนยชกา^๑
 วา เอเต ปุณฺณ ทกฺขิณฺเยยฺยา วา เอเต ปุณฺณ ฯ กถํ ยถฺฉนํ วา
 เอเต ปุณฺณ ฯ ^๒เอเต ยถฺฉนํ ปุณฺณ^๒ จิวรปิตฺตทปาทเสนาสนคิลาน-
 ปจฺจยภาสชฺชปริกขารํ อนฺหนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ
 เสยฺยวารสํ ปทีเปยฺยํ เอวํ ยถฺฉนํ วา เอเต ปุณฺณ ฯ กถํ ยถฺฉนยชกา
 วา เอเต ปุณฺณ ฯ [๓] เอเต ยถฺฉนยชกา ปุณฺณ^๔ ชตฺติยา จ พุราหฺมณา
 จ เวสฺสยา จ สุทฺธา จ คหฺภูจฺจา จ ปพฺพชิตฺตา จ เทวา จ มนุสฺสยา
 จ เอวํ ยถฺฉนยชกา วา เอเต ปุณฺณ ฯ กถํ ทกฺขิณฺเยยฺยา วา เอเต
 ปุณฺณ ฯ เอเต ทกฺขิณฺเยยฺยา ปุณฺณ สมณพุราหฺมณา ยาจกาวณิพฺพกสาวกา^๕
 เอวํ ทกฺขิณฺเยยฺยา วา เอเต ปุณฺณ ฯ อธิ โลเกติ มนุสฺสโลเกติ
 ยถฺฉนํ กปฺเปนฺติ ปุณฺณ โลเก ฯ

[๑๒๒] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺุหิ เม ตนฺติ ปุจฺฉาติ ติสฺโส
 ปุจฺฉา อทฺธิจฺจชฺชตนา ปุจฺฉา ทิฏฺฐจฺจสฺสทนา ปุจฺฉา วิมตฺติจฺเจทนา
 ปุจฺฉา ฯ

กตมา อทฺธิจฺจชฺชตนา ปุจฺฉา ฯ ปกตฺติยา ลกฺขณํ อฉาตํ โหติ

๑ ม. ยถฺฉนยชกา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒-๒ ม. พุทฺธานํ เอเต ยถฺฉนํ ฯ
 ๓ ม. เอตฺถนฺตเร พุทฺกาติ ทิสฺสตี ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๔ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ฯ
 ๕ ม. กปฺปนทฺธิกาวณิพฺพกยาจกา ฯ

อทิฏฺจํ อตุลิตํ อติริตํ อวิภาวิตํ อวิญฺจํ ตสฺส ฅาณาย ทสฺสฅาย
ตุลฅาย ติรฅาย วิภาวนตฺถาย วิญฺจตฺถาย ปณฺหํ ปุจฺฉติ อยํ
อทิฏฺจโชตนา ปุจฺฉา ฯ

กตมา ทิฏฺจลํสนฺทนา ปุจฺฉา ฯ ปกตียา ลกฺขณํ ฅาตํ โหติ
ทิฏฺจํ ตฺลิตํ ติริตํ วิภาวิตํ วิญฺจํ อณฺเฅเทหิ ปณฺจเทหิ สทฺธิ
ลํสนฺทนตฺถาย ปณฺหํ ปุจฺฉติ อยํ ทิฏฺจลํสนฺทนา ปุจฺฉา ฯ

กตมา วิมตฺติจฅเนนา ปุจฺฉา ฯ ปกตียา ลํสยํ ปกฺขนฺโน^๑
โหติ วิมตฺติ ปกฺขนฺโน^๒ เทวพฺพหฺกชาโต เอวํ นุ โช น นุ โช
กินฺนุ โช กถฺนุ โชติ โส วิมตฺติจฅนตฺถาย ปณฺหํ ปุจฺฉติ
อยํ วิมตฺติจฅเนนา ปุจฺฉา ฯ อีมา ติสฺโส ปุจฺฉา ฯ

อปราปี ติสฺโส ปุจฺฉา มนุสฺสปุจฺฉา อมฺนุสฺสปุจฺฉา นิมฺमितปุจฺฉา ฯ

กตมา มนุสฺสปุจฺฉา ฯ มนุสฺสสา พุทฺธํ ภควนฺตํ อฺปสงฺกมิตฺวา
ปณฺหํ^๓ ปุจฺฉนฺติ ภิกฺขุ ปุจฺฉนฺติ ภิกฺขุณฺิโย ปุจฺฉนฺติ อฺปาสกา
ปุจฺฉนฺติ อฺปาลิกายो ปุจฺฉนฺติ ราชานอ ปุจฺฉนฺติ ชตฺตียา ปุจฺฉนฺติ
พฺรหฺมฅนา ปุจฺฉนฺติ เวสฺสา ปุจฺฉนฺติ สฺสทฺทา ปุจฺฉนฺติ คหฺภูจฺา
ปุจฺฉนฺติ ปพฺพชิตา ปุจฺฉนฺติ อยํ มนุสฺสปุจฺฉา ฯ

กตมา อมฺนุสฺสปุจฺฉา ฯ อมฺนุสฺสา พุทฺธํ ภควนฺตํ อฺปสงฺกมิตฺวา
ปณฺหํ ปุจฺฉนฺติ นาคา ปุจฺฉนฺติ สฺสปณฺณนา ปุจฺฉนฺติ ยกฺขา ปุจฺฉนฺติ
อสุรฺวา ปุจฺฉนฺติ คณฺธพฺพา ปุจฺฉนฺติ มหाराชาโน ปุจฺฉนฺติ อิงฺหา
ปุจฺฉนฺติ พฺรหฺมมานอ ปุจฺฉนฺติ เทวตฺาโย ปุจฺฉนฺติ อยํ อมฺนุสฺสปุจฺฉา ฯ

กตมา นิมฺमितปุจฺฉา ฯ ยํ ภควา รฺูปอภินิมฺมิณาติ มโนมยํ
สพฺพฅคปจฺจงฺคํ อหินฺนหฺริยํ โส นิมฺมิโต พุทฺธํ ภควนฺตํ อฺปสงฺกมิตฺวา
ปณฺหํ ปุจฺฉติ ภควา วิสฺขุเชติ อยํ นิมฺमितปุจฺฉา ฯ อีมา ติสฺโส
ปุจฺฉา ฯ

๑ ม. ลํสยปกฺขนฺโนเท ฯ ๒ ม. วิมตฺติปกฺขนฺโนเท ฯ ๓ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺฉา อตฺตตฺถปุจฺฉา ปรตฺถปุจฺฉา อุกฺกยตฺถ-
ปุจฺฉา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺฉา ทิฏฺฐจฺจมฺมิกตฺถปุจฺฉา สฺมปฺรายิกตฺถปุจฺฉา
ปรมตฺถปุจฺฉา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺฉา อนวชฺชตฺถปุจฺฉา นิกกิเลสฺตฺถปุจฺฉา
โวทานตฺถปุจฺฉา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺฉา อตฺตีตฺถปุจฺฉา อนาคตฺถปุจฺฉา ปุจฺจุป-
ปนฺนปุจฺฉา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺฉา อชฺฌตฺถปุจฺฉา พหิทฺธาปุจฺฉา
อชฺฌตฺถพหิทฺธาปุจฺฉา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺฉา กุสฺลปุจฺฉา อกุสฺลปุจฺฉา อพฺยาทตฺถปุจฺฉา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺฉา ขนฺธปุจฺฉา ธาตฺถปุจฺฉา อายตฺถปุจฺฉา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺฉา สฺตีปฺญฺจฺฉานปุจฺฉา สฺมมปฺปชานปุจฺฉา
อิทฺธิปาทปุจฺฉา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺฉา อินฺทฺริยปุจฺฉา พลปุจฺฉา โปชฺฌนฺคปุจฺฉา ฯ

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺฉา มคฺคปุจฺฉา ผลปุจฺฉา นิพฺพานปุจฺฉา ฯ

ปุจฺฉามิ ตฺนฺติ ปุจฺฉามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺฌเณสฺสามิ ตํ
ปฺสทาเทมิ ตํ กถสฺสุ^๑ เมติ ปุจฺฉามิ ตํ ฯ ภควาติ คารวาทิวจฺจนเมตํ
ฯเปฯ สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ ยทฺธิํ ภควาติ ฯ พุทฺธิ เม ตฺนฺติ พุทฺธิ
อาจิกฺขาทิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตทานิกโรหิ
ปกาเสหิตฺติ ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุทฺธิ เม ตํ ฯ เตนาห โส พฺราหฺมเณ

อเนชฺชํ มฺลทสฺสาวี (อิจฺจาวยสฺมา ปุณฺณโก)

อตฺถิ ปณฺเณน อาคมํ

กีนฺสฺสิตา อิสฺโย มนฺุชา

๑ ม. กถยสฺสุ ฯ

ขตติยา พุราหุมนตา เทวตานัน
 ยถมมกปปีสุ ปุณฺฐ โลเก
 ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตนฺติ ฯ

[๑๒๓] เยเกจิเม อีสโย มนุชา (ปุณฺณกาติ ภควา)

ขตติยา พุราหุมนตา เทวตานัน
 ยถมมกปปีสุ ปุณฺฐ โลเก
 อาสีสมานา^๑ ปุณฺณก อิตฺถตฺ^๒
 ชรํ ลิตา ยถมมกปปีสุ ฯ

[๑๒๔] เยเกจิเม อีสโย มนุชาติ เยเกจิเมติ สพุเพน สพุพ
 สพุพธา สพุพ อเสสํ นิสฺเสสํ ปรียาทายวจนเมตํ เยเกจิเมติ ฯ
 อีสโยติ อีสินามกา เยเกจิ อีสิปพุพชฺชํ ปพุพชิตา อาชีวกา นิคฺคณฺธา
 ชฺฉิลลา ตาปสา ฯ มนุชาติ มนุสฺสา วุจฺจนฺตีติ เยเกจิเม อีสโย
 มนุชา ฯ ปุณฺณกาติ ภควา ตํ พุราหุมนํ นามเนน อาลปติ ฯ
 ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ ยทิทํ ภควาติ
 ปุณฺณกาติ ภควา ฯ

[๑๒๕] ขตติยา พุราหุมนตา เทวตานนฺติ ขตติยาติ เยเกจิ
 ขตติยชาติกา ฯ พุราหุมนตาติ เยเกจิ โภวาทิกา ฯ เทวตานนฺติ อาชีวก-
 สวากานํ อาชีวกา เทวตา ฯเปฯ ทิสาวตีกานํ ทิสา เทวตา เย เยสํ
 ทกฺขิณฺณยุยา เต เตสํ เทวตาติ ขตติยา พุราหุมนตา เทวตานัน ฯ

[๑๒๖] ยถมมกปปีสุ ปุณฺฐ โลเกติ ยถโม วุจฺจติ
 เทยฺยธมฺโม จีวรปิณฺฑทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภาสชฺชปริกฺขารํ อนนฺนํ
 ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยวาสถํ ปทีเปยฺยํ ฯ
 ยถมมกปปีสุติ เยปิ ยถมมํ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปรีเยสนฺติ
 จีวรปิณฺฑทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภาสชฺชปริกฺขารํ อนนฺนํ ปานํ วตฺถํ

๑ ม. อาสีสมานา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. อิตฺถตฺตํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ เตปิ ยถฺวํ
 กปฺเปนฺติ ฯ ปุณฺณติ ยถฺวํ วา เอเต ปุณฺณ ยถฺวณฺยชกา วา เอเต
 ปุณฺณ ทกฺขิณฺยยา วา เอเต ปุณฺณ ฯ กถํ ยถฺวํ วา เอเต ปุณฺณ
 ฯเปฯ เอวํ ทกฺขิณฺยยา วา เอเต ปุณฺณ ฯ อธิ โลเกติ มนุสฺสโลเกติ
 ยถฺวณฺมกปฺปํสุ ปุณฺณ โลเก ฯ

[๑๒๗] อาสีสมานา ปุณฺณก อิตฺถตฺนฺติ อาสีสมานาติ
 รุปรปฺภูติลาภํ อาสีสมานา สทฺทปฺภูติลาภํ อาสีสมานา คนฺธปฺภูติลาภํ
 อาสีสมานา รสปฺภูติลาภํ อาสีสมานา โฝภฺภูติลาภํ อาสีสมานา
 ปุตุตฺตปฺภูติลาภํ อาสีสมานา ทารปฺภูติลาภํ อาสีสมานา ฐนปฺภูติลาภํ
 อาสีสมานา ยสฺปฺภูติลาภํ อาสีสมานา อิสฺสรียปฺภูติลาภํ อาสีสมานา
 ชตฺตียมมหาสาลกฺกุลเอ อตฺตภาวปฺภูติลาภํ อาสีสมานา พุราหฺมณฺมหาสาลกฺกุลเอ
 อตฺตภาวปฺภูติลาภํ อาสีสมานา คหปฺติมมหาสาลกฺกุลเอ อตฺตภาวปฺภูติลาภํ
 อาสีสมานา จาตุมฺมหาธาชิกฺกุ เทเวสุ อตฺตภาวปฺภูติลาภํ อาสีสมานา
 ตาวตฺตีเสสุ เทเวสุ ยาเมสุ เทเวสุ ตฺลิตฺเตสุ เทเวสุ นิมฺมานรตฺตีสุ เทเวสุ
 ปรนินฺมิตฺตวสฺวตฺตีสุ เทเวสุ พุราหฺมกฺกายิกฺกุ เทเวสุ อตฺตภาวปฺภูติลาภํ
 อาสีสมานา อิจฺจยมานา^๑ สาทิยมานา ปตฺถยมานา ปิหฺยมานา
 อภิชฺปฺปมานาติ อาสีสมานา ฯ ปุณฺณก อิตฺถตฺนฺติ เอตฺถ อตฺตภาว-
 ภาวณิพฺพตฺตี อาสีสมานา เอตฺถ ชตฺตียมมหาสาลกฺกุลเอ อตฺตภาวภาวณิพฺพตฺตี
 อาสีสมานา เอตฺถ พุราหฺมณฺมหาสาลกฺกุลเอ อตฺตภาวภาวณิพฺพตฺตี
 อาสีสมานา เอตฺถ คหปฺติมมหาสาลกฺกุลเอ อตฺตภาวภาวณิพฺพตฺตี อาสีสมานา
 เอตฺถ จาตุมฺมหาธาชิกฺกุ เทเวสุ อตฺตภาวภาวณิพฺพตฺตี อาสีสมานา
 เอตฺถ ตาวตฺตีเสสุ เทเวสุ เอตฺถ ยาเมสุ เทเวสุ เอตฺถ ตฺลิตฺเตสุ เทเวสุ
 เอตฺถ นิมฺมานรตฺตีสุ เทเวสุ เอตฺถ ปรนินฺมิตฺตวสฺวตฺตีสุ เทเวสุ เอตฺถ

๑ ม. อิจฺจยมานา ฯ

พรมุกายิเกสุ เทเวสุ อตตภาวาวินิพพตตี อาสีสมานา อิจจมานา
 สาทิยมานา ปตถยมานา ปิทยมานา อภิขปฺปมานาติ อาสีสมานา ปุณฺณก
 อิตฺถตํ ๑

[๑๒๘] ชฺรํ ลิตา ยถมกปฺปยีสฺสูติ ชฺรํ ลิตาติ ชฺรานิสุลิตา^๑
 พฺยาธินิสุลิตา มรณนิสุลิตา โสภปริเทวทฺขทฺโหมนฺสฺสุปฺยาสนนิสุลิตา
 เทเวเต^๒ ชาตินิสุลิตาย เทเวเต ชาตินิสุลิตา วา เทเวเต ชฺรานิสุลิตาย
 เทเวเต ชฺรานิสุลิตา^๑ วา เทเวเต พฺยาธินิสุลิตาย เทเวเต พฺยาธินิสุลิตา
 วา เทเวเต มรณนิสุลิตาย เทเวเต มรณนิสุลิตา วา เทเวเต โสภ-
 ปริเทวทฺขทฺโหมนฺสฺสุปฺยาสนนิสุลิตาย เทเวเต โสภปริเทวทฺขทฺโหมนฺสฺสุปฺยา-
 สนิสุลิตา วา เทเวเต คตินิสุลิตาย เทเวเต คตินิสุลิตา วา เทเวเต
 อุปฺปตฺตินิสุลิตาย เทเวเต อุปฺปตฺตินิสุลิตา วา เทเวเต ปฏฺฐินฺชฺรานิสุลิตาย
 เทเวเต ปฏฺฐินฺชฺรานิสุลิตา วา เทเวเต ภาวนิสุลิตาย เทเวเต ภาวนิสุลิตา วา
 เทเวเต ลํสํารนิสุลิตาย เทเวเต ลํสํารนิสุลิตา วา เทเวเต วฏฺฐนิสุลิตาย
 เทเวเต วฏฺฐนิสุลิตา วา อาลิตา^๓ อลลีนํ อุปคฺคา อชฺโฆลิตา
 อธิมฺุตฺตาติ ชฺรํ ลิตา ยถมกปฺปยีสฺสู ๑ เตนํหา ภควา

เยเกจิมะ อิสโย มนุชา (ปุณฺณกาติ ภควา)

ชตฺติยา พฺราหฺมณา เทเวตานํ

ยถมกปฺปยีสฺสู ปุณฺณ โลก

อาสีสมานา ปุณฺณก อิตฺถตํ

ชฺรํ ลิตา ยถมกปฺปยีสฺสูติ ๑

[๑๒๙] เยเกจิมะ อิสโย มนุชา (อิจฺจาเยสฺมา ปุณฺณโก)

ชตฺติยา พฺราหฺมณา เทเวตานํ

๑ ม. ชฺรานิสุลิตา ๑ ๒ ม. ยเทเว เต ชาตินิสุลิตา ๑ ตเทเว เต ชฺรานิสุลิตา ๑
 ยเทเว เต ชฺรานิสุลิตา ๑ ตเทเว เต พฺยาธินิสุลิตา ... ๑ เอวมุปริปี ๑

๓ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑

ยณฺณมกปปีสุ ปุณฺณ โลก
 กจฺจิสฺสุ^๑ เต ภควา ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตา
 อตารุ^๒ ชาตีณฺจ ชรณฺจ มาริส
 ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุทฺธิ เม ตํ ฯ

[๑๓๐] เยเกจิเม อีสโย มนุชาตี เยเกจิเมติ ฯเปฯ กจฺจิสฺสุ
 เต ภควา ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตาตี กจฺจิสฺสุตี สํสยปุจฺฉา วิมตีปุจฺฉา
 เทวพฺพหกปุจฺฉา อเนกํสปุจฺฉา เอวํ นุโข น นุ โข กิณฺนุ โข
 กถํ นุ โขตี กจฺจิสฺสุ ฯ เตตี ยณฺณยชกา [๓] ฯ ภควาตี คารวา-
 ธิวจนเมตํ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปณฺณตฺตี ยทิทํ ภควาตี กจฺจิสฺสุ เต
 ภควา ฯ ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตาตี ยณฺโณเยว วุจฺจติ ยณฺณปเถ ฯ
 ยถา อริยมคฺโค อริยปเถ เทวมคฺโค เทวปเถ พุทฺทมมคฺโค พุทฺทมปเถ
 เอวเมว ยณฺโณเยว วุจฺจติ ยณฺณปเถ ฯ อปฺปมตฺตาตี ยณฺณปเถ
 อปฺปมตฺตา สกฺกจฺจการีโน สาทจฺจการีโน อณฺฺจิตการีโน อนีสีนวตฺตีโน
 อนิกฺขิตตฺตจฺจนฺหา อนิกฺขิตตฺตจฺจรา ตจฺจจริตา ตพฺพพฺพลา ตคฺคจฺจกา
 ตนฺนินฺนา ตปฺโปเณา ตปฺปพฺพการา ตททิมฺมตฺตา ตทาทิปเตยยาตี^๔
 [๕] ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตา ฯ เยปี ยณฺณํ เอสนฺติ คเวสนฺติ
 ปริเยสนฺติ จีวรปิตฺตทปาทเสนาสนคิลานปจฺจยเณสชฺชปริกฺขารํ อนนฺนํ ปานํ
 วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ สกฺกจฺจการีโน
 ฯเปฯ ตทาทิปเตยยา เตปี ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตา ฯ เยปี ยณฺณํ
 อภิสงฺขโรนฺติ จีวรปิตฺตทปาทเสนาสนคิลานปจฺจยเณสชฺชปริกฺขารํ อนนฺนํ
 ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ สกฺกจฺจ-
 การีโน ฯเปฯ ตทาทิปเตยยา เตปี ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตา ฯ เยปี
 ยณฺณํ เทนฺติ ยชนฺติ ปริจฺจชนฺติ จีวรปิตฺตทปาทเสนาสนคิลาน-

๑ ม. กจฺจิสฺสุ ฯ เอวมุปริปี ฯ ๒ ม. อตารุ ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร วุจฺจนฺตีตี ทิสฺสตี ฯ
 ๔ ม. ตททิปเตยยาตี ฯ เอวมุปริปี ฯ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร เตปีตี ทิสฺสตี ฯ

ปัจฉยภสชชปริกขารัง อนนัง ปานัง วตถัง ยานัง มาลาคนธัง วิเลปนัง
เสยยาวสถัง ปทีเปยยัม สกุกจจการีนเ ๗เป๗ ตทาธิปเตยยา เตปิ
ยณณปเถ อปฺปมตฺตาทิ กจฺจิสฺสุ เต ภควา ยณณปเถ อปฺปมตฺตาทา ๗

[๑๓๑] อตารุํ ชาติณฺจ ชรณฺจ มาริสฺสชาติ ชาติชรามรณํ^๑
อตาริํสุ อุตฺตริํสุ ปตฺตริํสุ สมตฺติกฺกมိํสุ วิตีวตฺตึํสุ ๗ มาริสฺสชาติ ปิยวจนํ
ครุวจนํ สคารวสฺสปฺปตฺติสฺสชาติวจนเมตํ มาริสฺสชาติ อตารุํ ชาติณฺจ ชรณฺจ
มาริส ๗

[๑๓๒] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺุหิ เม ตนฺหติ ปุจฺฉามิ ตนฺหติ
ปุจฺฉามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺฌเมสํมิ ตํ ปสาเทมิ ตํ กถสฺสุ^๒ เมติ
ปุจฺฉามิ ตํ ๗ ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ๗เป๗ สจฺจนิกา ปณฺณตฺติ
ยทิทํ ภควาติ ๗ พุรฺุหิ เม ตนฺหติ พุรฺุหิ อัจฺฉิขาทิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ
ปฏฺุจเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตทานิกรโหหิ ปกาเสหิติ ปุจฺฉามิ ตํ ภควา
พุรฺุหิ เม ตํ ๗ เตนาห โส พุราหุมนเ

เยเกจิเม อิสฺโย มนุชฺา (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)

ชตฺติยา พุราหุมนเ เทวตานํ

ยณณมกบปีสุ ปุณฺุช โลกเ

กจฺจิสฺสุ เต ภควา ยณณปเถ อปฺปมตฺตาทา

อตารุํ ชาติณฺจ ชรณฺจ มาริส

ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺุหิ เมตฺนฺหติ ๗

[๑๓๓] อาสีสฺนฺหติ โถมยฺนฺหติ (อภิชฺปฺนฺหติ) ชุหนฺหติ (ปุณฺุณฺกาติ ภควา)

กามาภิชฺปฺนฺหติ ปฏฺุจจ ลภํ

เต ยาชโยคา ภวราครตฺตาทา

นาตฺตริํสุ ชาติชฺรณฺหติ พุรฺุมิ ๗

๑ ม. ชรามรณํ ๗

๒ ม. กถยสฺสุ ๗

ราควินยาย วา ปฏิปนฺนา วิตโสภา โทสวินยาย วา ปฏิปนฺนา วิตโมหา
 โมหวินยาย วา ปฏิปนฺนา สหฺชาสมฺปนฺนา สีสสมฺปนฺนา สมาธิสมฺปนฺนา
 ปญฺญาสมฺปนฺนา วิมุตฺติสมฺปนฺนา วิมุตฺติฅาณทสฺสนสมฺปนฺนาติ โธเมนฺติ
 กิตฺเตนฺติ วณฺเณนฺติ ปลฺสนฺติ เอวํ ทกฺขิณฺเยยํ โธเมนฺตีติ อาสีสนฺติ
 โธมยฺนฺติ ฯ

อภิขปนฺตีติ รูปปฏิลาภํ อภิขปนฺติ สหฺทปฏิลาภํ อภิขปนฺติ
 คณฺฐปฏิลาภํ อภิขปนฺติ รสปฏิลาภํ อภิขปนฺติ โผฏฺฐพฺพชฺปฏิลาภํ
 อภิขปนฺติ ชตฺติยมหาสาละกุเล อตฺตภาวปฏิลาภํ อภิขปนฺติ ฯเปฯ
 พุรหมกกายิเกสุ เทเวสุ อตฺตภาวปฏิลาภํ อภิขปนฺตีติ อาสีสนฺติ
 โธมยฺนฺติ อภิขปนฺติ ฯ

ชฺุหนฺตีติ ชฺุหนฺติ เทนฺติ ยชนฺติ ปริจฺจชนฺติ จีวรปิณฺฑทปาต-
 เสนาสนคิลานปจฺจยฆาตชฺุชฺชปริกฺขารํ อนนฺํ ปานํ วตถํ ยานํ มาลาคนฺธํ
 วิลปนํ เสยฺยวาสถํ ปทีเปยฺยนฺติ อาสีสนฺติ โธมยฺนฺติ อภิขปนฺติ
 ชฺุหนฺติ ฯ ปุณฺณกาติ ภควาติ^๑ ^๒ปุณฺณกาติ ภควา ตํ พุรหมณฺ
 ณาเมน อาลปฺติ ฯ ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ฯเปฯ ยทิทํ ภควาติ
 ปุณฺณกาติ ภควา^๒ ฯ

[๑๓๕] กามอภิขปนฺติ ปฏิจฺจ ลาภนฺติ รูปปฏิลาภํ ปฏิจฺจ
 กามे อภิขปนฺติ สหฺทปฏิลาภํ ปฏิจฺจ กามे อภิขปนฺติ ฯเปฯ
 พุรหมกกายิเกสุ เทเวสุ อตฺตภาวปฏิลาภํ ปฏิจฺจ กามे อภิขปนฺติ
 ชฺุชฺชปนฺตี^๓ ปชฺุชฺชปนฺตีติ กามอภิขปนฺติ ปฏิจฺจ ลาภํ ฯ

[๑๓๖] เต ยาชโยคา ภวราครตฺตา นาตริสฺสุ ชาตฺชิรนฺติ
 พุรฺมีติ เตติ ยถฺยชกา ฯ [๔] ยาชโยคาติ ยาเคสุ^๔ ยุตฺตา [๖]

๑ ม. อิติสฺสโท นตฺติ ฯ ๒-๒ ม. อิเม ปาจา นตฺติ ฯ ๓ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร วุจฺจนฺตีติ ทิสฺสตี ฯ ๕ ม. ยาชโยเคสุ ฯ

๖ ม. เอตฺถนฺตเร ปยุตฺตาติ ทิสฺสตี ฯ

อายุตฺตา สมายุตฺตา ตจฺจจิตฺตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา
 ตปฺปไปณา ตปฺปพุฏาธา ตทตฺถิมุตฺตา ตทาธิปเตยฺยาติ เต ยาชโยคา ฯ
 ภาวราครตฺตาติ ภาวราโค วุจฺจติ ตณฺหา^๑ โย ภาเวสุ ภาวฉนฺโท
 ภาวราโค ภาวนนฺทิตฺ^๒ ภาวตณฺหา ภาวลินฺโท ภาวปฺปาสา^๓ ภาวปริฟ้าโห
 ภาวมุจฺฉา ภาวชฺฌเณสํ ภาวราเคน ภาเวสุ รตฺตา คชิตา^๔ มุจฺฉิตา
 อชฺฌเณปนฺนา^๕ ลคฺคา ลคฺคิตา ปลฺลิพฺพทฺธาติ เต ยาชโยคา ภาวราครตฺตา ฯ
 นาตริสฺสุ ชาตฺติชฺรนฺตฺติ พุรฺรมิตฺติ เต ยาชโยคา ภาวราครตฺตา ชาตฺติชฺรามรณฺ
 น ตริสฺสุ^๖ น อุตฺตริสฺสุ น ปตฺตริสฺสุ น สมตฺติกฺกมิตฺสุ น วิตฺติวตฺติตฺสุ
 ชาตฺติชฺรามรณา อนิกฺกขนฺตา อนิสฺสฏฺฐา^๗ อนตฺติกฺกนฺตา อสมตฺติกฺกนฺตา
 อวิตฺติวตฺตา อนฺโตชาตฺติชฺรามรณฺ ปริวตฺตนฺตฺติ อนฺโตสํสารปฺเถ ปริวตฺตนฺตฺติ
 ชาตฺติยา อนุคฺตา ชฺราย อนุสฺสฎฺฐา พฺยาธินา อภิกฺกตา มรณฺน อพฺภาหตา
 อตาณา อเลณา อสรณา อสรณฺนิฏฺฐาติ พุรฺรมิ อัจจิกฺขามิ เทเสมิ
 ปญฺญเปมิ ปญฺจเปมิ วิวรามิ วิภจฺจามิ อุตฺตทานิกฺกโรมิ ปกาเสมิตฺติ เต
 ยาชโยคา ภาวราครตฺตา นาตริสฺสุ ชาตฺติชฺรนฺตฺติ พุรฺรมิ ฯ

อาลิสฺสนฺตฺติ โถมยฺนฺตฺติ (อภิชฺปฺปนฺตฺติ) ชฺุหนฺตฺติ (ปฺุณฺณกาติ ภาควา)
 กามาภิชฺปฺปนฺตฺติ ปฏฺิจฺจ ลาภํ
 เต ยาชโยคา ภาวราครตฺตา
 นาตริสฺสุ ชาตฺติชฺรนฺตฺติ พุรฺรมิตฺติ ฯ

[๑๓๗] เต เจ นาตริสฺสุ ยาชโยคา (อิจฺจายสฺมา ปฺุณฺณโก)
 ยญฺเณหิ ชาตฺติญฺจ ชฺรณฺจ มาริส
 อถ โโก จรฺหิ เทวมนุสฺสฺโลเก
 อตาริ ชาตฺติญฺจ ชฺรณฺจ มาริส
 ปุจฺฉามิ ตํ ภาควา พุรฺรหิ เม ตํ ฯ

๑ ม. อยฺ ปาโล นตฺถิ ฯ ๒ ม. ภาวนนฺทิตฺ ฯ ๓ ม. อยฺ ปาโล นตฺถิ ฯ
 ๔ ม. คิทฺธา คมิตฺตา ฯ ๕ ม. อชฺฌเณปนฺนา ฯ ๖ ม. นาตริสฺสุ ฯ ๗ ม. อนิสฺสฎฺฐา ฯ

[๑๓๘] เต เจ นาตริสฺส ยาชโยคาติ เต ยถญชกา
 ยาชโยคา ภวราครตฺตา ชาติชรามรณํ นาตริสฺส น อุตฺตริสฺส น
 ปตริสฺส น สมตฺติกมฺมึสฺส น วิตฺตวตฺตึสฺส ชาติชรามรณา อนิกฺขนฺตา
 อนิสฺสญฺจา อนตฺติกนฺตา อสมตฺติกนฺตา อวิตฺตวตฺตา อนโตนฺตชาติชรามรณ
 ปริวตฺตนฺติ อนโตนฺตสํสารปเถ ปริวตฺตนฺติ ชาติยา อนุคฺตา ชราย
 อนุสฺสา พุยาธินา อภิกฺขตา มรณน อพฺภาหตา อตาณา อเลณา
 อสรณา อสรณฺนิฏฺฐาติ เต เจ นาตริสฺส ยาชโยคา ฯ อิจฺจา ยสฺมา
 ปุณฺณโกติ อิจฺจาติ ปทสนฺติ ฯเปฯ आयสฺมา ปุณฺณโกติ ฯ

[๑๓๙] ยถญเหติ ชาติญจ ชรญจ มาริสฺสати [๑] ยถญเหติ
 ปหฺตฺเตหิ^๑ ยถญเหติ วิวิเชหิ ยถญเหติ ปุณฺณหิ ฯ มาริสฺสати ปิยวจนํ
 ครุวจนํ สคารวสฺสปรตฺติสฺสชาติวจนเมตํ มาริสฺสати ยถญเหติ ชาติญจ
 ชรญจ มาริสฺส ฯ

[๑๔๐] อถ โภ จรหิ เทวมนุสฺสโลเก อตาริ ชาติญจ ชรญจ
 มาริสฺสати อถ โภ เอโส สเทวเก โลเก สมารเก สพุรฺหมเก
 สสฺสสมณพุรฺหมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ชาติชรามรณํ อตาริ^๒
 อุตฺตริ ปตริ สมตฺติกมฺมิ วิตฺตวตฺตยิ ฯ มาริสฺสати ปิยวจนํ ครุวจนํ
 สคารวสฺสปรตฺติสฺสชาติวจนเมตํ มาริสฺสати อถ โภ จรหิ เทวมนุสฺสโลเก
 อตาริ ชาติญจ ชรญจ มาริสฺส ฯ

[๑๔๑] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺรหิ เม ตนฺติ ปุจฺฉามิ ตนฺติ
 ปุจฺฉามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺชเมสํมิ ตํ ปสาเทมิ ตํ กถสฺส เมติ^๓
 ปุจฺฉามิ ตํ ฯ ภควาติ สคารวชาติวจนเมตํ^๔ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปญฺณตฺติ
 ยทิทํ ภควาติ ฯ พุรฺรหิ เม ตนฺติ พุรฺรหิ อัจจิกฺขาหิ เทเสหิ ปญฺณเปหิ
 ปญฺณเปหิ วิวราหิ วิมาหิ อุตฺตทานิกโรหิ ปกาเสหิติ ปุจฺฉามิ ตํ ภควา

๑ ม. เขตฺตณฺตเร ยถญเหตีตฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. ปหฺตฺเตหิ ฯ ๓ ม. อตริ ฯ

๔ ม. กถสฺส เมตฺตนฺติ ฯ

๕ ม. คารวชาติวจนํ ฯ

พฺรหฺมิ เม ตํ ๑ เตนาห โส พฺราหฺมณเณ

เต เจ นาทรีสุ ยาชโยคา (อิจฺจายสุมา ปุณฺณโก)

ยณฺณเหหิ ชาตีณฺจ ชรณฺจ มาริส

อถ โโก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก

อตาริ ชาตีณฺจ ชรณฺจ มาริส

ปฺจณามิ ตํ ภควา พฺรหฺมิ เม ตนฺติ ๑

[๑๔๒] สงฺขาย โลกสฺมี^๑ ปโรปรานิ (ปุณฺณกาติ ภควา)

ยสฺสิณฺชิตํ นตฺถิ กุหิณฺจจิ โลเก

สนฺโต วิฐฺโม อนิโฆ นิราโส

อตาริ โส ชาติชรนฺติ พฺรหฺมิ ๑

[๑๔๓] สงฺขาย โลกสฺมี ปโรปรานีติ สงฺขา วุจฺจติ ฌาณํ

ยา ปญฺญา ปชานหา ๑เป๑ อโมเห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ๑

ปโรปรานีติ [๒] โอปาริ^๒ วุจฺจติ มนุสฺสโลโก ปาริ^๓ วุจฺจติ เทวโลโก

โอปาริ วุจฺจติ กามธาตุ ปาริ วุจฺจติ รุปรธาตุ อรุปรธาตุ โอปาริ

วุจฺจติ กามธาตุ รุปรธาตุ ปาริ วุจฺจติ อรุปรธาตุ ๑ สงฺขาย โลกสฺมี

ปโรปรานีติ ปโรปรานิ อนิจฺจโต สงฺขาย ทุกฺขโต โรคโต คณฺหโต

สฺลลโต ๑เป๑ อนิสฺสรณโต สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺถยิตฺวา ตีรยิตฺวา

วิภาวยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวาติ สงฺขาย โลกสฺมี ปโรปรานิ ๑ ปุณฺณกาติ

ภควาติ ปุณฺณกาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณํ นามเนน อาลปฺติ ๑ ภควาติ

การวาทิฉวนเมตํ ๑เป๑ ยทิทํ ภควาติ ปุณฺณกาติ ภควา ๑

[๑๔๔] ยสฺสิณฺชิตํ นตฺถิ กุหิณฺจจิ โลเกติ ยสฺสาติ อรหฺโต

ชีณาสวสฺส ๑ อិณฺชิตนฺติ ตณฺหิณฺชิตํ ทิฏฺฐิณฺชิตํ กิเลสิณฺชิตํ มานิณฺชิตํ

๑ ม. โลกสฺมี ๑ เอวมฺฺปริปี ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร โอรํ วุจฺจติ สกตฺตมาโว ปํ วุจฺจติ
ปรตฺตมาโว โอรํ วุจฺจติ สกรูปรเวหนาสณฺณาสงฺขารวิญฺญาณํ ปํ วุจฺจติ ปรรูปรเวหนาส
ณฺณาสงฺขารวิญฺญาณํ โอรํ วุจฺจติ ๓ อชฺฉตฺติกานิ อายตนาณิ ปํ วุจฺจติ ๔ พาทิรานิ
อายตนาณีติ ทิสฺสนฺติ ๑ ๓ ม. โอรํ ๑ ๔ ม. ปํ ๑ เอวมฺฺปริปี ๑

กมฺมิณฺชิตฺ^๑ ๑ ยสฺสิเม วิณฺชิตา นตฺถิ [๒] น สํวิชฺชนฺติ นฺุปลพฺภนฺติ
 ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วฺุปลสนฺตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตติกา
 ฅาณคฺคินา ททฺธมา ๑ กุหิณฺจิตฺติ กุหิณฺจิ กิเมหิฉิ^๓ กตฺถลฺลิจิ อชฺฉตฺตํ วา
 พหิทฺธา วา อชฺฉตฺตพหิทฺธา วา ๑ โลกฺเกติ อปายโลเก ๑เป ๑
 อายตฺนโลเกติ ยสฺสิณฺชิตํ นตฺถิ กุหิณฺจิ โลก ๑

[๑๔๕] สนฺโต วิฐฺโม อนิเม นิราโส อตาริ โส ชาติชฺรนฺติ
 พฺุรมฺมีติ สนฺโตติ ราคสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต โทสสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต
 โมหสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต โภชสฺส อุปนาหสฺส มกฺขสฺส ปฟาสสฺส
 อิตฺสาย มจฺฉริยสฺส มายาย สาเจยฺยสฺส ธมฺภสฺส สารมฺภสฺส มานสฺส
 อติมานสฺส มทสฺส ปมาทสฺส สพฺพกิลฺลสฺส สพฺพทฺุจฺจริตฺถานํ สพฺพทฺรธานํ
 สพฺพปริฟาหานํ สพฺพสนฺดาปานํ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตตฺตา
 สมิตตฺตา วฺุปลสมิตตฺตา วิชฺฉตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏฺิปปสฺ-
 สทฺตตฺตา สนฺโต อุปสนฺโต วฺุปลสนฺโต นิพฺพุโต ปฏฺิปปสฺสทฺธโรติ สนฺโต ๑
 วิฐฺโมติ กายทฺุจฺจริตํ วิฐฺมิตํ วิธมิตํ [๔] วิโสสิตํ พฺุยนฺตีกตํ
 วจฺุทฺุจฺจริตํ มโนทฺุจฺจริตํ วิฐฺมิตํ วิธมิตํ วิโสสิตํ พฺุยนฺตีกตํ ราวโ
 วิฐฺมิโต วิธมิโต วิโสสิโต พฺุยนฺตีกโต โทโส โมโห โภโช อุปนาโ
 มกฺโข ปฟาโส อิตฺสา มจฺฉริยํ มายา สาเจยฺยํ ธมฺโภ สารมฺโภ
 มาโน อติมาโน มโห ปมาโห วิฐฺมิโต วิธมิโต วิโสสิโต พฺุยนฺตีกโต
 สพฺเพ กิลฺลสา สพฺเพ ทฺุจฺจริตา สพฺเพ ทฺรธา สพฺเพ ปริฟาหา
 สพฺเพ สนฺดาปา สพฺพากุสลาภิสงฺขารา วิฐฺมิตา วิธมิตา วิโสสิตา
 พฺุยนฺตีกตา ๑ อปฺจ^๕ โภโช วุจฺจติ ฐฺโม

๑ ม. กานมิมฺชิตํ ๑   ๒ ม. เอตฺถนฺตเร น สนฺตฺติติ ทิสฺสตี ๑   เอวมฺปริปี ๑
 ๓ ม. กิสฺมิณฺจ ๑   ๔ ม. เอตฺถนฺตเร โสสิตฺถนฺติ ทิสฺสตี ๑
 ๕ ม. อถ วา ๑

มานิ ทิ เต พฺราหฺมณ ชาริภาโร
 โกโธ ฐโม คมฺมนิ^๑ โมสวชฺชํ
 ชิวหา สุชา ตปฺปรสส^๒ โชติญฺจานํ
 อตฺตา สุทฺนโต ปุริสสฺส ชาตี^๓ ฯ

อปัจจ ทสหากาเรหิ โกโธ ชายติ อนตฺถํ เม อจรีติ โกโธ ชายติ
 อนตฺถํ เม จรตีติ โกโธ ชายติ อนตฺถํ เม จริสฺสตีติ โกโธ ชายติ
 ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจรีติ อนตฺถํ จรตีติ อนตฺถํ
 จริสฺสตีติ โกโธ ชายติ อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจรีติ อตฺถํ
 จรตีติ อตฺถํ จริสฺสตีติ โกโธ ชายติ อญฺจานเน วา ปน โกโธ
 ชายติ ฯ โย เอวรูโป จิตฺตสฺส อาฆาโต ปญฺชิตฺวาโต ปญฺชิตฺวาโต ปญฺชิตฺวาโต
 โกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ
 มโนปโทโส โกโธ กุชฺฌนา กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺสิตตฺตํ
 พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชนา พฺยาปชฺชิตตฺตํ วิโรโธ ปญฺชิตฺวาโต จณฺทิกุกํ
 อสฺสุโรโป^๔ อนตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส อยํ วุจฺจติ โกโธ ฯ อปัจจ โกธสฺส
 อธิมตฺตปฺริตตฺตา เวทิตพฺพา ฯ อตฺถิ กณฺจि กาลํ โกโธ จิตฺตา-
 วิลกรณมตฺโต ไหติ น จ ตาว มุขกฺุลาณวิกฺุลาณ ไหติ ฯ อตฺถิ
 กณฺจิ กาลํ โกโธ มุขกฺุลาณวิกฺุลาณมตฺโต ไหติ น จ ตาว
 หนฺุสญฺโจบโน ไหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ หนฺุสญฺโจบโนมตฺโต
 ไหติ น จ ตาว ผฺรฺสวาจนิจฺจารณฺุ^๕ ไหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ
 กาลํ โกโธ ผฺรฺสวาจนิจฺจารณมตฺโต ไหติ น จ ตาว ทิสาวิทิสํ
 อนุวิโลกโน^๖ ไหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ ทิสาวิทิสํ อนุวิโลกน-
 มตฺโต ไหติ น จ ตาว ทณฺุทสฺสตฺถปฺรามสฺสโน ไหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ

๑ ม. ภสฺมนิ ฯ ๒ ม. ททยํ ฯ ๓ ม. โชติ ฯ ๔ ม. ปญฺชิตฺวาโต ฯ

๕ ม. อสฺสุโรโป ฯ เอวมฺฺปฺริปิ ฯ ๖ ม. ผฺรฺสวาจํ นิจฺจารณฺุ ฯ เอวมฺฺปฺริปิ ฯ

๗ ม. ทิสาวิทิสานฺุวิโลกโน ฯ เอวมฺฺปฺริปิ ฯ

กาลัง โภโธ ทณฺหสตุถปรามสนมตฺโต โหติ น จ ตาว ทณฺหสตุถ-
 อพฺภุกฺกิริณ โหติ ๑ อตฺถิ กณฺจิ กาลัง โภโธ ทณฺหสตุถอพฺภุกฺกิริณ-
 มตฺโต โหติ น จ ตาว ทณฺหสตุถอภินิปาตโน โหติ ๑ อตฺถิ
 กณฺจิ กาลัง โภโธ ทณฺหสตุถอภินิปาตนมตฺโต โหติ น จ ตาว
 จินฺหฺวิจฺจินฺหฺกรณ^๑ โหติ ๑ อตฺถิ กณฺจิ กาลัง โภโธ จินฺหฺวิจฺจินฺหฺ-
 กรณมตฺโต โหติ น จ ตาว สมฺภวชนปริภวชน^๒ โหติ ๑ อตฺถิ
 กณฺจิ กาลัง โภโธ สมฺภวชนปริภวชนมตฺโต โหติ น จ ตาว
 องฺคมฺงคฺาปกทฺฒโน โหติ ๑ อตฺถิ กณฺจิ กาลัง โภโธ องฺคมฺงคฺา-
 ปกทฺฒนมตฺโต โหติ น จ ตาว ซีวิตปนาสน^๓ โหติ ๑ อตฺถิ กณฺจิ
 กาลัง โภโธ ซีวิตปนาสนมตฺโต โหติ น จ ตาว สพฺพจาคปริจฺจาค-
 สณฺจิต^๔ โหติ ๑ ยโต โภโธ ปรี ปุคฺคํลฺ ฆาเตตฺวา อตฺตานํ ฆาเตติ
 เอตฺตาวตฺตา โภโธ ปรมุสฺสทคโต ปรมเวปฺพลปฺปตฺโต โหติ ๑ ยสฺเสโส
 โภโธ^๕ ปหีนํ สมฺจฺจินฺนํ วุปฺสนโต ปฏฺิปปสฺสทฺโธ อภพฺพปฺปตฺติโก
 ฃาณคฺคินา ททฺโฆ โส วุจฺจติ วิฐฺโม ๑ โภธสฺส ปหีนตฺตา วิฐฺโม
 โภธวตฺตฺตฺส ปรีฃฃาตตฺตา วิฐฺโม โภธเหตฺตฺส อฺจฺจินฺนตฺตา^๖ วิฐฺเมติ
 วิฐฺโม ๑ อนิโฆติ ราโค นีโฆ โทโส นีโฆ โฆโห นีโฆ โภโธ นีโฆ
 อุปนาโห นีโฆ ๑เป ๑ สพฺพากุสลาภิสฺงขารา นีฆา ๑ ยสฺเสเต นีฆา
 ปหีนา สมฺจฺจินฺนา วุปฺสนตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฃาณคฺคินา
 ททฺธมา โส วุจฺจติ อนีโฆ ๑ นีราโสติ อาสา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
 สาราโค ๑เป ๑ อภิชฺฃา โลโฆ อฺกฺสลฺมฺลํ ๑ ยสฺเสสา อาสา ตณฺหา
 ปหีนา สมฺจฺจินฺนา วุปฺสนตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฃาณคฺคินา

---

๑ ม. จินฺหฺวิจฺจินฺนกรณ ๑ เอวมุปริปิ ๑
 ๒ ม. สมฺภวชนปรีภวชน ๑ เอวมุปริปิ ๑ ๓ ม. ซีวิตาโวรปโน ๑ เอวมุปริปิ ๑
 ๔ ม. สพฺพจาคปริจฺจาคาย สณฺจิต ๑ ๕ ม. ยสฺส โส โหติ โภโธ ๑
 ๖ ม. อุปจฺจินฺนตฺตา ๑

จตุตถโถ เมตตคฺคฺมาณวกปณฺหานิทฺเทโส

[๑๔๖] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺุหิ เม ตํ (อิจฺจายสฺมา เมตตคฺคฺ)
มณฺณามิ ตํ เวทคฺุ^๑ ภาวิตตตํ
กุโธ นุ ทุกฺขา สมนุคฺคตาเม^๒
เยเกจि โลกสฺมี อเนกรูปา ๑

[๑๔๗] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺุหิ เม ตนฺติ ปุจฺฉาติ^๓ ติสฺโส
ปุจฺฉา อทิกฺกุจฺชิตฺตนา ปุจฺฉา ทิกฺกุจฺจสฺสํนฺทนา ปุจฺฉา วิมตฺติจฺเจตฺตนา
ปุจฺฉา ๑

กตมา อทิกฺกุจฺชิตฺตนา ปุจฺฉา ๑ ปกตฺติยา ลกฺขณํ อณฺาตํ^๔
โหติ อทิกฺกุจฺจํ อตฺถลิตํ อตฺติริตํ อวิภาวิตํ อวิญฺจํ ตสฺส ฉาณาย ทสฺสํนฺท
ตฺถลนํ ตฺติรณํ วิภาวนตฺถาย วิญฺจตฺถาย ปณฺหํ ปุจฺฉติ อยํ
อทิกฺกุจฺชิตฺตนา ปุจฺฉา ๑

กตมา ทิกฺกุจฺจสฺสํนฺทนา ปุจฺฉา ๑ ปกตฺติยา ลกฺขณํ ณาตํ โหติ
ทิกฺกุจฺจํ ตฺถลิตํ ตฺติริตํ วิภาวิตํ วิญฺจํ อณฺณเวทิตฺติ ปณฺณเวทิตฺติ สทฺธิ
สฺสํนฺทนตฺถาย ปณฺหํ ปุจฺฉติ อยํ ทิกฺกุจฺจสฺสํนฺทนา ปุจฺฉา ๑

กตมา วิมตฺติจฺเจตฺตนา ปุจฺฉา ๑ ปกตฺติยา สํสยํ ปกฺขนฺโน^๕
โหติ วิมตฺติ ปกฺขนฺโน เทวพฺุทฺทชาโต เอวํ นุชฺเช น นุชฺเช กิณฺนุชฺเช กถํ
นุชฺเชติ โส วิมตฺติจฺเจตฺตนตฺถาย ปณฺหํ ปุจฺฉติ อยํ วิมตฺติจฺเจตฺตนา
ปุจฺฉา ๑ อิมา ติสฺโส ปุจฺฉา ๑

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺฉา มนุสฺสปุจฺฉา อมนุสฺสปุจฺฉา นิมนฺตปุจฺฉา ๑
กตมา มนุสฺสปุจฺฉา ๑ มนุสฺสสา พุทฺธํ ภควนฺตํ อฺปฺสงฺกมิตฺตวา

๑ ม. เวทคฺุ ๑ เอวมุปฺริปี ๑ ๒ ม. สมนุคฺคตา อิม ๑ เอวมุปฺริปี ๑

๓ ม. ปุจฺฉามิตฺติ ๑ ๔ ม. อณฺณณาตํ ๑ เอวมุปฺริปี ๑ ๕ ม. สํสยปกฺขนฺโน ๑

อปราปี ติสฺโส ปุจฺจมา ขนฺธปุจฺจมา ธาตุปุจฺจมา อายตฺนปุจฺจมา ฯ
 อปราปี ติสฺโส ปุจฺจมา สติปิฎฺจมา ปุจฺจมา สมนมปฺปธานปุจฺจมา
 อิทธิปิปาหปุจฺจมา ฯ

อปราปี ติสฺโส ปุจฺจมา อินฺหฺริยปุจฺจมา พลปุจฺจมา โฟชฺฌนฺคปุจฺจมา ฯ
 อปราปี ติสฺโส ปุจฺจมา มคฺคปุจฺจมา ผลปุจฺจมา นิพฺพานปุจฺจมา ฯ
 ปุจฺจมา มี ตนฺตติ ปุจฺจมา มี ตํ ยาจามี ตํ อชฺฌเมตฺตามี ตํ ปสาเทมี
 ตํ กถสฺส^๑ เมตฺติ ปุจฺจมา มี ตํ ฯ ภควาติ คารวาทิ วจนเมตํ ฯเป ฯ
 สจฺฉิกา ปณฺณตฺตติ ยหิํ ภควาติ ฯ พฺรุหิ เม ตนฺตติ พฺรุหิ อาจิกฺขาหิ
 เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวราหิ วิจฺชาหิ อุตฺตทานิโกโรหิ ปกาเสหิติ
 ปุจฺจมา มี ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตํ ฯ อิจฺจายสฺมา เมตฺตตฺตฺตติ อิจฺจาทิ
 ปทสฺนุติ ฯเป ฯ อิจฺจายสฺมา เมตฺตตฺตฺตฺต ฯ

[๑๔๘] มณฺณยามิ ตํ เวทคํ ภาวิตตฺตฺตฺตติ เวทคฺตติ ตํ
 มณฺณยามิ ภาวิตตฺตฺตฺตติ ตํ มณฺณยามิ ^๒เอวํ มณฺณยามิ เอวํ ชานามิ เอวํ
 อาชานามิ เอวํ วิชานามิ เอวํ ปญฺฉิวิชานามิ เอวํ ปญฺฉิวิชฺฌามิ^๓ เวทค
 ภาวิตตฺตฺตฺตติ ฯ

กถญจ ภควา เวทคฺ ฯ เวโท^๓ วุจฺจติ จตฺตฺตฺตฺต มคฺเคสฺส ฌาณํ
 ปณฺณมา ปณฺณอินฺหฺริยํ ปณฺณภาพลํ ธมฺมวิจยสฺมโฝชฺฌนฺคโค วิมฺสา วิปฺสฺสนา
 สมนฺมาทิสฺสจฺฉิ ฯ ภควา เตหิ เวเทหิ ชาตฺติชฺชวามรณสฺส อนฺตคโคโต
 อนฺตปฺปตฺโต โทกฺคโคโต โทกฺคปฺปตฺโต ปฺริยอนฺตคโคโต ปฺริยอนฺตปฺปตฺโต
 โวสฺสานคโคโต โวสฺสานปฺปตฺโต ตาณคโคโต ตาณปฺปตฺโต เลณคโคโต เลณปฺปตฺโต
 สรณคโคโต สรณปฺปตฺโต อภยคโคโต อภยปฺปตฺโต อจฺจตคโคโต อจฺจ-
 ตปฺปตฺโต อมตคโคโต อมตปฺปตฺโต นิพฺพานคโคโต นิพฺพานปฺปตฺโต ฯ
 เวทนาน^๔ วา อนฺตคโคตฺตติ เวทคฺ ฯ เวเทหิ วา อนฺตคโคตฺตติ เวทคฺ ฯ

๑ ม. กถยสฺส ฯ ๒-๒ ม. เอวํ ชานามิ เอวํ อาชานามิ เอวํ ปญฺฉิวิชานามิ เอวํ ปญฺฉิวิชฺฌามิ ฯ
 ๓ ม. เวทา วุจฺจนฺตติ ฯ ๔ ม. เวทานํ ฯ

สตฺตณฺนํ วา ฌมฺมานํ วิทิตตฺตา เวทคฺ ๑ สกฺกายทิกฺขิตฺติ วิทิตา โหติ
 วิทิกิจฺฉา วิทิตา โหติ สีสฺพพตฺตปฺรามาสฺ วิทิตฺ โหติ ราชฺโค
 ไทโส โมหฺ โมาโน วิทิตฺ โหติ ๑ วิทิตฺตสฺ^๑ โหนฺติ ปาปกา
 อกฺุสลา ฌมฺมา สงฺกิลลิกา โปเนพฺภวิกา สหฺรา ทฺกฺขวิปากา อายตฺตี
 ชาตฺติชฺรามรณฺนียา ๑

เวทานิ วิเจยฺย เกวลานิ (สภฺิยาติ ภควา)
 สมณฺนํ ยานิ ปตฺติ^๒ พฺราหฺมณฺนํ
 สพฺพเวทนาสุ วิตฺราโค
 สพฺพํ เวทมตฺติจฺจ เวทคฺ โส^๓ ๑

[๔]

ภถํ ภควา ภาวิตตฺโต ๑ ภควา ภาวิตกาโย ภาวิตสฺสิโล
 ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโย ภาวิตสตฺติปฏฺฐาโน ภาวิตสมฺมปฺปชานฺ
 ภาวิตอฺทฺธิปาโท ภาวิตินฺทฺริโย ภาวิตพลฺโล ภาวิตโพชฺฌมฺงฺโค ภาวิตมคฺโค
 ปหฺินนิกิลฺโส ปฏฺฏิวิทฺธาภฺุโป สจฺฉิกตฺติโรโร ๑ ทฺกฺขํ ตสฺส ปรีณฺณวตฺ
 สมฺทฺโย ปหฺิโน มคฺโค ภาวิตฺ นโรโร สจฺฉิกโต อภฺิณฺณเวยฺยํ อภฺิณฺณวตฺ
 ปรีณฺณเวยฺยํ ปรีณฺณวตฺ ปหาตพฺพํ ปหฺินํ ภเวตพฺพํ ภาวิตํ
 สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกตํ ๑ อปฺริตฺโต มหฺนฺโต คมภฺิโร อปฺปเมยฺโย
 ทฺกฺขปฺริโยคาโพห พฺุรฺตโน สาครูปโม ฉพฺงฺคฺเปกฺขาย สมฺนฺนาคโต
 โหติ ๑ จกฺขฺนา รูปํ ทิสฺวา เนว สฺมฺโน โหติ น ทฺกฺมฺโน อฺุเปกฺขโก
 วิหฺรติ สโต สมฺปชานฺ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฌานฺเนน คนฺธํ ฌายิตฺวา
 ชิวฺหาย รลํ สายิตฺวา กาเยน โฝฏฺฐพฺพํ พฺุสฺสิตฺวา มนฺสา ฌมฺมํ
 วิณฺณาย เนว สฺมฺโน โหติ น ทฺกฺมฺโน อฺุเปกฺขโก วิหฺรติ
 สโต สมฺปชานฺ ๑ จกฺขฺนา รูปํ ทิสฺวา มนาป [๕] นาภฺิคิขฺมตฺติ

๑ ม. วิทิตาสฺ ๑

๒ ม. ยานีตฺติ ๑

๓ ม. โสติ ๑

๔ ม. เอตฺถนฺตเร เอวํ ภควา เวทคฺคฺติ ทิสฺสนฺติ ๑

๕ ม. เอตฺถนฺตเร รูปฺนฺติ ทิสฺสฺติ ๑

นาภิพหยติ^๑ น ราก์ ชเนติ ๑ ตสฺส จิตฺว กาโย โหติ จิตํ จิตฺตํ
 อชฺฌตฺตํ สฺสณฺจิตํ สุวิมฺตฺตํ ๑ จกฺขุณา โข ปเนตํ^๒ รูปํ ทิสฺวา
 อมนาปํ น มงฺกฺ โหติ อปฺปติฏฺฐจฺฉินฺจิตฺโต^๓ อาทินมนฺโส^๔ อพฺยาปนฺน-
 เจตฺโส ๑ ตสฺส จิตฺว กาโย โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สฺสณฺจิตํ
 สุวิมฺตฺตํ ๑ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ชิวฺหาย รลํ
 สายิตฺวา กาเยน โผฏฺฐจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา มนฺสา ฌมฺมํ วิญญาเยย มนาปํ
 นาภิกิซฺชตฺติ นาภิพหยติ น ราก์ ชเนติ ๑ ตสฺส จิตฺว กาโย
 โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สฺสณฺจิตํ สุวิมฺตฺตํ ๑ มนฺสา^๕ โข ปเนตํ^๖
 ฌมฺมํ วิญญาเยย อมนาปํ น มงฺกฺ โหติ อปฺปติฏฺฐจฺฉินฺจิตฺโต อาทินมนฺโส
 อพฺยาปนฺนเจตฺโส ๑ ตสฺส จิตฺว กาโย โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ
 สฺสณฺจิตํ สุวิมฺตฺตํ ๑ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา มนาปามนาเปสฺสุ รุเปสฺสุ จิตฺว
 กาโย โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สฺสณฺจิตํ สุวิมฺตฺตํ ๑ โสเตน สทฺทํ
 สุตฺวา ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ชิวฺหาย รลํ สายิตฺวา กาเยน
 โผฏฺฐจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา มนฺสา ฌมฺมํ วิญญาเยย มนาปามนาเปสฺสุ ฌมฺเมสฺสุ
 จิตฺว กาโย โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สฺสณฺจิตํ สุวิมฺตฺตํ ๑ จกฺขุณา
 รูปํ ทิสฺวา รชฺชนีเย น รชฺชติ โทสฺสนีเย^๗ น ทุสฺสติ โมะหฺনীเย น
 มุยฺหติ โภปนฺนีเย น กุปฺปติ มหฺনীเย น มชฺชติ กิเลสฺনীเย น
 กิลิสุสฺสติ ๑ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ชิวฺหาย รลํ
 สายิตฺวา กาเยน โผฏฺฐจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา มนฺสา ฌมฺมํ วิญญาเยย รชฺชนีเย น
 รชฺชติ โทสฺสนีเย น ทุสฺสติ โมะหฺনীเย น มุยฺหติ โภปนฺนีเย น กุปฺปติ
 มหฺনীเย น มชฺชติ กิเลสฺনীเย น กิลิสุสฺสติ ๑ ทิฏฺฐเจ ทิฏฺฐจฺมตฺโต สฺสฺเต
 สฺสฺตมตฺโต มุเต มุตฺมตฺโต วิญญาเต วิญญาตมตฺโต ทิฏฺฐเจ น ลิมฺปติ

๑ ม. นาภิหฺสติ ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๒ ม. ปเนว ๑ ๓ ม. อปฺปติฏฺฐจฺฉินฺจิตฺโต ๑
 เอวมฺปริปี ๑ ๔ ม. อลีนมนฺโส ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๕ ม. มนฺสาเยว ๑
 ๖ ม. ปน ๑ ๗ ม. ทสฺสนีเย ๑ เอวมฺปริปี ๑

สฺสฺเต น ลิมฺปติ มฺเต น ลิมฺปติ วิญญาเต น ลิมฺปติ ทิฏฺฐเจ
 อนุปโย^๑ [๒] อนิสฺสํโต อปฺปฏฺวิพฺพโร วิปฺปมฺตฺโต วิสํยฺตฺโต
 วมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรติ สฺสฺเต มฺเต วิญญาเต อนุปโย อนิสฺสํโต
 อปฺปฏฺวิพฺพโร วิปฺปมฺตฺโต วิสํยฺตฺโต วมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรติ ฯ
 ลํวิชฺชติ ภควโต จกฺขุ ปสฺสติ ภควา จกฺขุณา รฺรูปํ จนฺทฺราโค ภควโต
 นตฺถิ สฺวิมฺตฺตจฺจิตฺโต ภควา ฯ ลํวิชฺชติ ภควโต โสตํ สฺสุณาติ ภควา
 โสเตน สทฺทํ จนฺทฺราโค ภควโต นตฺถิ สฺวิมฺตฺตจฺจิตฺโต ภควา ฯ
 ลํวิชฺชติ ภควโต ฆานํ ฆายติ ภควา ฆาเนน คนฺธํ จนฺทฺราโค ภควโต
 นตฺถิ สฺวิมฺตฺตจฺจิตฺโต ภควา ฯ ลํวิชฺชติ ภควโต ชิวฺหา สายติ ภควา
 ชิวฺหาย รลํ จนฺทฺราโค ภควโต นตฺถิ สฺวิมฺตฺตจฺจิตฺโต ภควา ฯ ลํวิชฺชติ
 ภควโต กาโย ผุสฺสติ ภควา กาเยน โผฏฺฐพฺพํ จนฺทฺราโค ภควโต
 นตฺถิ สฺวิมฺตฺตจฺจิตฺโต ภควา ฯ ลํวิชฺชติ ภควโต มโน วิชานาติ ภควา
 มนฺสา ฌมฺมํ จนฺทฺราโค ภควโต นตฺถิ สฺวิมฺตฺตจฺจิตฺโต ภควา ฯ จกฺขุ
 รฺรูปารามํ รฺรูปฺรตํ รฺรูปสมฺมุทิตํ ภควตา^๓ ทนฺตํ คฺคฺตํ รกฺขิตํ ลํวํตํ ตสฺส
 จ ลํวฺราย ฌมฺมํ เทเสติ ฯ โสตํ สทฺทารามํ สทฺทฺรตํ ฆานํ คนฺธารามํ
 คนฺธฺรตํ ชิวฺหา รสํารามา รสํรตา รสสมฺมุทิตา [๔] ภควตา ทนฺตา
 คฺคฺตฺตา รกฺขิตา ลํวํตา ตสฺส จ ลํวฺราย ฌมฺมํ เทเสติ ฯ กาโย
 โผฏฺฐพฺพพาราโม [๕] มโน ฌมฺมาราโม ฌมฺมฺรโต ฌมฺมสมฺมุทิตो
 [๖] ภควตา^๓ ทนฺโต คฺคฺโต รกฺขิตो ลํวํโต ตสฺส จ ลํวฺราย ฌมฺมํ
 เทเสติ ฯ

๑ ม. อนุปโย ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

๒ ม. เอตฺถนฺตฺเร อนฺปาโยติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ม. ตํ ภควโต ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตฺเร สํติ ทิสฺสติ ฯ

๕ ม. เอตฺถนฺตฺเร โผฏฺฐพฺพฺรโต โผฏฺฐพฺพสมฺมุทิตฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๖ ม. เอตฺถนฺตฺเร โสติ ทิสฺสติ ฯ

๗ ม. ภควโต ฯ

ทนต์ นยฺนติ สมิตี	ทนต์ ราชานิรฺรหติ
ทนต์ เสนฺนุจ โมนุสฺเสสฺ	โยติวากุญฺ ติตฺติกฺขติ ๑
วรมสฺสตรา ทนต์	อาชานินฺยาว ^๑ สินฺธว
กฺุญฺชราว ^๒ มหฺนาค	อตฺตทนต์ ตโต วรํ ๑
น ทิ เอเตทฺธิ ยานฺเหทฺ	คจฺเจยฺย อคตํ ทิสํ
ยถาทตฺตนา สฺทนต์น	ทนต์ ทนต์น คจฺจติ ๑
วิธาสฺ น วิกมฺปนฺติ	วิปฺปมฺุตตา ปฺนพฺกว
ทนต์มฺมึ อนฺุปฺตฺตา	เต โลเก วิชิตฺวโน ๑

ยสฺสินฺทรินฺยานิ ภาวิทฺตานิ
 อชฺฉมตฺตญจ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
 นินฺพิชฺฉิมํ ปรณฺจ โลกํ
 กาลํ กงฺขติ ภาวิทฺโต สฺทนต์โตติ^๓ ๑

เอวํ ภควา ภาวิทตฺโตติ มณฺณามิ ตํ เวทคฺุ ภาวิทตฺตํ ๑

[๑๔๙] กุโตนฺุ ทุกฺขา สมนฺุปาคตาเมติ กุโตนฺุติ สํสยฺปฺจฺฉา
 วิมฺติปฺจฺฉา เทวพฺทกฺปฺจฺฉา อนนฺกํสฺปฺจฺฉา เอวํ นฺุไซ น นฺุไซ กิ นฺุไซ
 กถํ นฺุไซติ กุโตนฺุ ๑ ทุกฺขาติ ชาติทุกฺข์ ชราทุกฺข์ พยาธิทุกฺข์
 มรณทุกฺข์ โสภปริเทวทุกฺข์โทมนสฺสุปาयाสทุกฺข์ [๔] เนรยิกํ
 ทุกฺข์ ติรจฺฉานโยนิกํ ทุกฺข์ ปิตฺติวิสลิกํ ทุกฺข์ มานุสิกํ ทุกฺข์
 คพฺโฆกฺกนฺุติมฺูลกํ ทุกฺข์ คพฺเภจฺฉิตฺติมฺูลกํ^๕ ทุกฺข์ คพฺภาวฺจฺฉานมฺูลกํ^๖
 ทุกฺข์ ชาตสฺสุปฺนิพนฺุทกํ ทุกฺข์ ชาตสฺส ปฺราเชยฺยกํ ทุกฺข์ อตฺตฺตฺตฺตฺกมํ
 ทุกฺข์ ปฺรฺุทกมํ ทุกฺข์ ทุกฺขทุกฺข์ สํสารทุกฺข์^๗ วิปริณามทุกฺข์ จกฺขุโรโค
 โสตรโรโค ฆานโรโค ชิวฺหาโรโค กายโรโค สีสโรโค กณฺณโรโค

๑ ม. อาชานินฺยา จ ๑   ๒ ม. กฺุญฺชรา จ ๑   ๓ ม. ส ทนต์โตติ ๑
 ๔ ม. เอตฺถนฺุเตเร พยสนฺุ ทุกฺขนฺุติ ทิสฺสนฺุติ ๑   ๕ ม. คพฺภาวฺจฺฉิตฺติมฺูลกํ ๑
 ๖ ม. คพฺภาวฺจฺฉานมฺูลกํ ๑   ๗ ม. สงฺขารทุกฺข์ ๑

มฺขโรโค ทนฺตโรโค กาโส สาสโส ปินาสโส ทโห^๑ ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา
 ปกฺขนฺทิกา สฺลา^๒ วิสฺฐจิกา กุฏฺจํ คณฺโฑ กิลาโส โสโส อปมาโร
 ททฺทุ กณฺฑุ กจฺฉุ รชสา วิตจฺฉิกา โลหิตํ ปิตตํ มธฺเมโห อํสา
 ปิฟฺฟา ภคณฺทลา ปิตตสมฺภูจฺจนา อาพาธา เสมฺหสมฺภูจฺจนา อาพาธา
 วาตสมฺภูจฺจนา อาพาธา สนนฺิปาติกา อาพาธา อุตฺตฺปริณามชา อาพาธา
 วิสมฺปรีหารชา อาพาธา โอปกฺกมิกา อาพาธา กมฺมวิปากชา อาพาธา
 สีสํ อุนฺหํ ชิฆจฺฉา ปิปาสา อุจฺจโร ปสฺสาโว ทํสมกสวาตาท-
 ปลีรีสปสมฺพสฺสทฺกฺข^๓ มาตฺตมรณํ ทฺกฺขํ ปิตฺตมรณํ ทฺกฺขํ ภาตฺตมรณํ ทฺกฺขํ
 ภคินิมรณํ ทฺกฺขํ ปุตฺตมรณํ ทฺกฺขํ ธิตฺตมรณํ ทฺกฺขํ ฌาติพฺยสนํ ทฺกฺขํ
 โภคพฺยสนํ ทฺกฺขํ [๔] สีสพฺยสนํ ทฺกฺขํ ทิฏฺฐิพฺยสนํ ทฺกฺขํ ๑ เยสํ ธรรมานํ
 อาทิตฺโต สมฺทาคมนํ ปญฺญาตฺติ อตฺถงฺคฺมโต นิโรธฺ ปญฺญาตฺติ ๑
 กมฺมสนฺนินฺสฺสิตฺโต วิปาโก วิปากสนฺนินฺสฺสิตํ กมฺมํ นามสนฺนินฺสฺสิตํ รุปี
 รุปสนฺนินฺสฺสิตํ นามํ ชาตฺติยา อนฺนคตํ ชราย อนฺนสฺสํ พฺยาธินา อภิภฺวตํ
 มรณฺเนน อพฺภาทตํ ทฺกฺเข ปตฺติภฺวจิตํ อตาณํ อเลณํ อสรณํ อสรณฺนิภฺวตํ
 อิมํ วุจฺจนฺติ ทฺกฺขา ๑ อิมํ ทฺกฺขา กุโธ สมฺปาคตา กุโธ ชาตา กุโธ
 สยฺชาตา กุโธ นิพฺพตฺตา กุโธ อภินิพฺพตฺตา กุโธ ปาตฺตฺกฺวตา
 กิณฺนิทานา กีสฺมฺทฺยา [๕] กีสฺปาวาติ อิมฺเอสํ ทฺกฺขานํ มฺลํ ปุจฺฉติ
 เหนตุํ ปุจฺฉติ นินฺทานํ ปุจฺฉติ สมฺภวํ ปุจฺฉติ ปภวํ ปุจฺฉติ สมฺภูจฺจนํ
 ปุจฺฉติ อาหารํ ปุจฺฉติ อารมฺมณํ ปุจฺฉติ ปจฺจยํ ปุจฺฉติ สมฺทฺยํ
 ปุจฺฉติ [๖] ยาจติ อชฺฌเอสติ ปสาเทตฺตีติ กุโธนุ ทฺกฺขา สมฺปาคตาเม ๑
 [๑๕๐] เยเกจฺจิ โลกสฺมี อนนฺกรูปาติ เยเกจฺตีติ สพฺเพน

๑ ม. ทโห ๑ ๒ ม. สฺลา ๑ เวมฺปริปี ๑ ๓ ม. ... สฺรีสปสมฺพสฺสํ ทฺกฺขํ ๑

๔ ม. เอตฺถนฺตเร โรคพฺยสนํ ทฺกฺขนฺติ ทิสฺสนฺติ ๑

๕ ม. เอตฺถนฺตเร กิ ชาตฺติกาติ ทิสฺสนฺติ ๑ ๖ ม. เอตฺถนฺตเร ปุจฺฉตฺตีติ ทิสฺสนฺติ ๑

สพพํ สพพธา สพพํ อเสลํ นิสเสลํ ปริยาทายวจนเมตํ^๑ เยเกจีติ ๗
โลกสมินฺหิ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺธโลเก ธาตุโลเก
อายตฺนโลเก ๗ อเนกรูปาติ อเนกวิธา นานปฺปการา ทุกฺขชาติ เยเกจิ
โลกสมी อเนกรูปา ๗ เตนหาท โส พฺราหฺมณฺ

ปฺจณามิ ตํ ภควา พฺรหฺมิ เม ตํ (อิจฺจายสฺมา เมตฺตคฺคฺ)
มณฺณามิ ตํ เวทคฺคฺ ภาวิตตฺตํ
กฺุโตนฺ ทุกฺขา สมนฺฺปาคตาเม
เยเกจิ โลกสมी อเนกรูปาติ

[๑๕๑] ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปฺจณฺสี (เมตฺตคฺคฺติ ภควา)
ตฺนฺเต ปวฺกขามิ ยถา ปฺชานํ
อุปฺธิทฺทานา ปภวนฺติ ทุกฺขา
เยเกจิ โลกสมी อเนกรูปา ๗

[๑๕๒] ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปฺจณฺสีติ ทุกฺขสฺสาติ
ชาติทุกฺขสฺส ชฺราทุกฺขสฺส พฺยาธิทุกฺขสฺส มรณฺทุกฺขสฺส โสภปริเทว-
ทุกฺขโทมนสฺสุปายาสทุกฺขสฺสาติ^๒ ๗ ^๓ทุกฺขสฺส เว มํ^๓ ปภวํ อปฺจณฺสีติ
มํ^๔ ทุกฺขสฺส มฺลํ ปฺจณฺสี เหตุํ ปฺจณฺสี นิทานํ ปฺจณฺสี สมนฺภา
ปฺจณฺสี ปภวํ ปฺจณฺสี สมนฺฺจฺจานํ ปฺจณฺสี อาหารํ ปฺจณฺสี อารมฺมณํ
ปฺจณฺสี ปฺจยํ ปฺจณฺสี สมนฺฺยํ ปฺจณฺสี ยาจฺสี อชฺเชสฺสี ปฺสาเทสีติ
ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปฺจณฺสี ๗ เมตฺตคฺคฺติ ภควา ตํ พฺราหฺมณฺ
นาเมน อาลปฺติ ๗ ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ๗เป ๗ สจฺฉนิกา
ปณฺณตฺติ ยทฺธิภํ ภควาติ เมตฺตคฺคฺติ ภควา ๗

[๑๕๓] ตฺนฺเต ปวฺกขามิ ยถา ปฺชานนฺติ ตฺนฺเต^๕ ปวฺกขามีติ^๖

๑ ม. ปริยาทียนวจนเมตํ ๗ เอวมฺปริปี ๗ ๒ ม. อิตฺสทฺโท นตฺติ ๗
๓-๓ ม. อิทํ ปาจตฺตยํ น ทิสฺสติ ๗ ๔ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ๗
๕ ม. ตนฺติ ๗ ๖ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ๗

อวิชฺชาคโตะ อณฺณานิ อวิภาวี ทฺวปฺปญฺโฆติ ปฺนปฺปญฺนํ ทฺกขมฺมุเปติ มนฺโท ฯ

[๑๕๙] ตสฺมา ปชานํ อุปฺปึ น กยฺราติ ตสฺมาติ ตสฺมา^๑
 ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา เอตํ อาทึนฺวํ สมฺปสฺสฺมาโน
 อุปฺปึสฺสูติ ตสฺมา ฯ ปชานนฺติ ปชานนฺโต อาชานนฺโต วิชานนฺโต
 ปฏฺวิวิชานนฺโต ปฏฺวิวิชณนฺโต สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ปชานนฺโต
 อาชานนฺโต วิชานนฺโต ปฏฺวิวิชานนฺโต ปฏฺวิวิชณนฺโต สพฺเพ สงฺขารา
 ทฺกฺขชาติ สพฺเพ ฐมฺมา อนตฺตาติ ฯเปฯ ยงฺกยฺฉิ สมฺมุทฺตมฺมํ
 สพฺพนฺตํ นิโรธฐมฺมฺนฺติ ปชานนฺโต อาชานนฺโต วิชานนฺโต ปฏฺวิวิชานนฺโต
 ปฏฺวิวิชณนฺโต ฯ อุปฺปึ น กยฺราติ ตณฺหฺอุปฺปึ น กเรยฺย ทิฏฺฐูปฺปึ น
 กเรยฺย กิเลสฺอุปฺปึ น กเรยฺย ^๓กมฺมุอุปฺปึ น กเรยฺย^๓ ทฺวจฺจริตฺตูปฺปึ
 น กเรยฺย อารุอุปฺปึ น กเรยฺย ปฏฺฐูปฺปึ น กเรยฺย จตฺสฺโส
 อุปาทึนฺนธาตฺุโย อุปฺปึ น กเรยฺย ฉ อชฺฉตฺตติกาณิ อายตฺนानิ อุปฺปึ
 น กเรยฺย [๔] น ชเนยฺย น สณฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺยาติ^๕
 ตสฺมา ปชานํ อุปฺปึ น กยฺรา ฯ

[๑๖๐] ทฺกฺขสฺสชาติ ชาติทฺกฺขสฺส ชราทฺกฺขสฺส พฺยาติทฺกฺขสฺส
 มรณทฺกฺขสฺส โสภปริเทวทฺกฺขโทมนสฺสฺสฺปายาสทฺกฺขสฺส ปภวานุปฺปสฺสี^๖
 มฺูลานุปฺปสฺสี เหนฺตานุปฺปสฺสี นิทานานุปฺปสฺสี สมภวานุปฺปสฺสี ปภวานุปฺปสฺสี
 สมภฺจฺจานานุปฺปสฺสี อารานานุปฺปสฺสี อารมฺมณานุปฺปสฺสี ปจฺจยानุปฺปสฺสี
 สมฺมุทฺตานุปฺปสฺสี ฯ อนุปฺปสฺสนา วุจฺจติ ปญฺญา^๗ ยา ปญฺญา ปชานนา
 ฯเปฯ อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ อิมาย อนุปฺปสฺสนาย ปญฺญาย
 อุเปโต โหติ สมฺเปโต อุปาคโตะ สมฺปาคโตะ อุปฺปนฺโน สมฺปนฺนโน

๑ ม. โหมฺโห ฯ ๒ ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓-๓ ม. อิมฺ ปาจา นตฺถิ ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร ฉ วิณฺณณกาเย อุปฺปึ น กเรยฺยาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๕ ม. น นิพฺพตฺเตยฺย นานินิพฺพตฺเตยฺยาติ ฯ ๖ ม. ปภวานุปฺปสฺสีติ ทฺกฺขสฺส ฯ

๗ ม. ฉานํ ฯ

สมนฺนาทโต โส วุจฺจติ อณุปสฺสึติ ทุกฺขสฺส ชาตีปฺปภวานุปสฺสึ ๑
เตนาท ภควา

โย เว อวิทฺวา อุปฐึ กโรติ
ปฺนปฺปนํ ทุกฺขมุเปติ มนฺโท
ตสฺมา ปชานํ อุปฐึ น กยิรา
ทุกฺขสฺส ชาตีปฺปภวานุปสฺสึติ ๑

[๑๖๑] ยนฺตํ อปฺจุฉิมฺห อกิตฺตยึ โน
อณฺณํ ตํ ปฺจุฉาม ตทิงฺฆ พฺรุหิ
กถํ นุ ธีรา วิตรนฺติ โอฆํ
ชาติชฺชรํ^๑ โสภปริทฺทวณฺจ
ตมฺเม มุเนี สาธู วียากโรหิ
ตถา หิ เต วิหิตฺเต เอส ธมฺโม ๑

[๑๖๒] ยนฺตํ อปฺจุฉิมฺห อกิตฺตยึ โนติ ยํ ตํ อปฺจุฉิมฺห
อยาฉิมฺห อชฺฌลิมฺห ปสาทิมฺห ๑ อกิตฺตยึ โนติ โน^๒ อกิตฺติ ตํ
อาจิกฺขิตํ เทเสสิ ตํ ปณฺณปิ ตํ ปฏฺฐปิ ตํ วิวริ ตํ วิภฺชิ
ตํ อุตฺตานิภฺกตํ ปกาสิ ตนฺติ ยนฺตํ^๓ อปฺจุฉิมฺห อกิตฺตยึ โน ๑

[๑๖๓] [๔] อณฺณํ ตํ ปฺจุฉาม ตทิงฺฆ พฺรุหิ กถํ นุ ธีรา
วิตรนฺติ โอฆํ ชาติชฺชรํ โสภปริทฺทวณฺจติ กถํนฺติ สํสยฺปฺจุฉา
วิมฺติปฺจุฉา เทวพฺพฺหกปฺจุฉา อเนกํสฺปฺจุฉา เอวํ นุโข น นุ โข ก็
นุ โข กถํนุ โขติ กถํนุ ๑ ธีราติ ธีรา ปณฺณชิตา ปณฺณวนฺโต

๑ ม. ชาติ ชฺชร ๑ เอวมุปริปิ ๑ ๒ ม. โนสทฺโท นตฺติ ๑ ๓-๓ ม. อกิตฺติตํ ปกิตฺติตํ
อาจิกฺขิตํ ๑ เทสิตํ ปณฺณปิ ตํ วิวริตํ วิภฺชิตํ อุตฺตานิภฺกตํ ปกาสิตฺนฺติ ยํ ตํ ๑
๔ ม. เอตฺถนฺตโร อณฺณํ ตํ ปฺจุฉาม ตทิงฺฆ พฺรุหิ ติ อณฺณํ ตํ ปฺจุฉาม อณฺณํ ตํ ยาจาม
อณฺณํ ตํ อชฺฌลิมฺห อณฺณํ ตํ ปสาเทม อุตฺตริ ตํ ปฺจุฉาม ๑ ตทิงฺฆ พฺรุหิ ติ อิงฺฆ
พฺรุหิ อาจิกฺขาหิ เทเสสิ ปณฺณเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิภฺชาหิ อุตฺตานิภฺกโรหิ ปกาเสหิ ตฺติ
ทิสฺสนฺติ ๑

พทุธิมนฺโต ภาณินฺโน วิภาวีนฺโน เมธาวิโน ๑ โอมฺนฺติ กาโมหํ ภาโวหํ
 ทิฏฺฐโฆหํ อวิชฺโชหํ ๑ ชาตตีติ ยา เตสํ เตสํ สตฺตทานํ ตมฺหิ ตมฺหิ
 สตฺตตฺตนิกาเย ชาตติ สยฺชาตติ โอกฺกนฺตติ นิพฺพตฺตติ อภินิพฺพตฺตติ ขนฺธานํ
 ปาตฺตภาโว อายตฺนานํ ปฏฺฐิลานฺโน ๑ ชฺรชาติ ยา เตสํ เตสํ สตฺตทานํ
 ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตตฺตนิกาเย ชฺรชา ชฺรชนฺตา^๑ ขณฺทิจฺจํ ปาลิจฺจํ วลิตฺตจตฺตา
 อายฺนุโน สํหานิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก ๑ โสโกติ ภาตฺติพฺยสเนน วา
 ฝุฏฺฐสฺส โภคพฺยสเนน วา ฝุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ฝุฏฺฐสฺส
 สึลพฺยสเนน วา ฝุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิจฺพฺยสเนน วา ฝุฏฺฐสฺส อณฺณ-
 ตฺรณฺณตฺเรณ วา พฺยสเนน สมนฺนาคตฺสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ วา
 ทุกฺขมฺเมน ฝุฏฺฐสฺส โสโก โสจฺนา โสจิตฺตตฺตํ อนฺโตโสโก อนฺโต-
 ปริโสโก อนฺโตททาโห อนฺโตปริททาโห เจตฺโส ปริชฺชฺมาเยนา โทมนฺสฺส
 โสกสฺสํ ๑ ปริเทโวติ ภาตฺติพฺยสเนน วา ฝุฏฺฐสฺส โภคพฺยสเนน วา
 ฝุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ฝุฏฺฐสฺส สึลพฺยสเนน วา ฝุฏฺฐสฺส
 ทิฏฺฐิจฺพฺยสเนน วา ฝุฏฺฐสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ วา พฺยสเนน
 สมนฺนาคตฺสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ วา ทุกฺขมฺเมน ฝุฏฺฐสฺส อาเทโว
 ปริเทโว อาเทวฺนา ปริเทวฺนา อาเทวิตฺตตฺตํ ปริเทวิตฺตตฺตํ ลาโป ปลาโป^๒
 วิปฺปลาโป ลาลปโป ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตฺตตฺตํ^๓ ๑ กถํ ญฺ ชีรา
 วิตฺรณฺติ โอมฺหํ ชาตฺติชฺชฺรํ โสกปริทฺทวณฺจจติ กถํ ญฺ ชีรา โอมฺณจ
 ชาตฺติชฺชฺรณฺจ^๔ โสกณฺจ ปริทฺทวณฺจ ตฺรณฺติ อุตฺตฺรณฺติ ปตฺรณฺติ
 สมตฺติกฺกมฺนฺติ วีตฺติวตฺตณฺตฺติติ กถํ ญฺ ชีรา วิตฺรณฺติ โอมฺหํ ชาตฺติชฺชฺร
 โสกปริทฺทวณฺจ ๑

[๑๖๔] ตมฺเม มฺนึ สากฺ วิยากรโหตีติ ตนฺติ ยํ ปุจฺจามิ ยํ
 ยาจามิ ยํ อชฺชฺเมสํมิ ยํ ปสาเทมิ ๑ มฺนึติ โมนํ วุจฺจติ ภาณํ

๑ ม. ชีรณฺตา ๑ ๒ ม. วาจา ปลาโป ๑ ๓ ม. ลาลปฺปนา ลาลปฺปิตฺตตฺตํ ๑

๔ ม. ชาตฺติณฺจ ชฺรณฺจ ๑

ยา ปญญา ปชานหา ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ ภควา
เตน ฉาณน สมนฺนาโคโต มฺหิ โมนปฺปโต ฯ ตีณิ โมเนยฺยานิ
กายโมเนยฺย วฺจิมฺเนยฺย มโนโมเนยฺย ฯ

กตมํ กายโมเนยฺย ฯ ติวิธานํ กายทฺวจฺจิตานํ ปหานํ
กายโมเนยฺย ติวิธํ กายสุจฺจิตํ กายโมเนยฺย กายารมฺมณ^๑ ฉาณํ
กายโมเนยฺย กายปริณฺญา กายโมเนยฺย ปริณฺญาสทฺโคโต มคฺโค
กายโมเนยฺย กายะ จนฺทราคสุส ปหานํ กายโมเนยฺย กายสงฺขารนิโรธ
จตุตฺถชฺฌานสมฺปาตฺติ กายโมเนยฺย อิทํ กายโมเนยฺย ฯ

กตมํ วฺจิมฺเนยฺย ฯ จตุพฺพิธานํ วฺจิทฺวจฺจิตานํ ปหานํ
วฺจิมฺเนยฺย จตุพฺพิธํ วฺจิสฺสุจฺจิตํ วฺจิมฺเนยฺย วาจารมฺมณ^๒ ฉาณํ
วฺจิมฺเนยฺย วาจาปริณฺญา วฺจิมฺเนยฺย ปริณฺญาสทฺโคโต มคฺโค
วฺจิมฺเนยฺย วาจา ยจฺนฺทราคสุส ปหานํ วฺจิมฺเนยฺย วฺจิสฺสงฺขารนิโรธ
ทฺตฺติยชฺฌานสมฺปาตฺติ วฺจิมฺเนยฺย อิทํ วฺจิมฺเนยฺย ฯ

กตมํ มโนโมเนยฺย ฯ ติวิธานํ มโนทฺวจฺจิตานํ ปหานํ มโนโมเนยฺย
ติวิธํ มโนสุจฺจิตํ มโนโมเนยฺย จิตฺตารมฺมณ^๓ ฉาณํ มโนโมเนยฺย
จิตฺตปริณฺญา มโนโมเนยฺย ปริณฺญาสทฺโคโต มคฺโค มโนโมเนยฺย
จิตฺเต จนฺทราคสุส ปหานํ มโนโมเนยฺย จิตฺตสงฺขารนิโรธ
สทฺถวาเวทยิตนิโรธสมฺปาตฺติ มโนโมเนยฺย อิทํ มโนโมเนยฺย ฯ

กายมฺหิ	วามฺหิ ^๔	มโนมฺหิมฺนาสวํ
มฺหิ	โมเนยฺยสมฺปนฺนํ	อาหุ สทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺ
กายมฺหิ	วามฺหิ	มโนมฺหิมฺนาสวํ
มฺหิ	โมเนยฺยสมฺปนฺนํ	อาหุ นินฺทาทปาปกนฺติ ฯ

๑ ม. กายารมฺมณ ฯ

๒ ม. วาจารมฺมณ ฯ

๓ ม. จิตฺตารมฺมณ ฯ

๔ ม. วจิมฺหิ ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

อิเมหิ [๑] โมนฺเอยฺเยหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคตา จ มฺุไนโย^๒ อาคารมฺุไนโย
 อนาคตมฺุไนโย^๓ เสกฺขมฺุไนโย อเสกฺขมฺุไนโย^๔ ปจฺเจกมฺุไนโย มฺุณิมฺุไนโย^๕ ฯ
 กตเม อาคารมฺุไนโย ฯ เย เต อาคาริกา^๖ ทิฏฺฐจฺปะทา วิญฺญาตสาสนา
 อิเม อาคารมฺุไนโย ฯ กตเม อนาคตมฺุไนโย ฯ เย เต ปพฺพชิตา
 ทิฏฺฐจฺปะทา วิญฺญาตสาสนา อิเม อนาคตมฺุไนโย ฯ สตฺต เสกฺขา
 เสกฺขมฺุไนโย ฯ อรหฺนฺโต อเสกฺขมฺุไนโย ฯ ปจฺเจกสมฺุพฺพุธา ปจฺเจกมฺุไนโย ฯ
 ตถาคตา อรหฺนฺโต สมฺมาสมฺุพฺพุธา มฺุณิมฺุไนโย ฯ

น โมนฺเนน มฺุณี^๗ โหติ มฺุพฺุหฺรฺุโป อวิทฺุทฺุ
 โย จ ตฺุลฺว ปคฺคยฺห วรมาทาย ปณฺุติโต
 ปาปานิ ปรีวชฺุเซติ ส มฺุณี^๗ เตน โส มฺุณิ
 โย มฺุนาติ อฺุภ โลก มฺุณิ เตน ปวฺุจฺจติ ฯ

อสฺตถจ สตถจ ญตฺวา ฐมฺํ

อชฺุณฺตถจ พหิทฺุทา จ สพฺุพลโลก

เทวมนฺุสฺเสหิ ปฺุชฺุติโต^๘

^๙โย โส^๙ สงฺคชาลมฺุติจฺจ โส มฺุณฺุติ ฯ

สาธฺุ วียากโรหิตฺุ [๑๐] สาธฺุ อาจิกฺุขาหิ เทเสหิ ปณฺุณเปหิ ปณฺุจเปหิ
 วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺุตานิกโรหิ ปกาเสหิตฺุ ตมฺุเม มฺุณี สาธฺุ วียากโรหิ ฯ

[๑๖๕] ตถา หิ เต วิทฺุโต เอส ฐมฺุเมติ ตถา หิ เต วิทฺุโต
 ญาโต ตฺุลิโต ตีริโต วิภาวิทฺุโต วิญฺุโต เอส ฐมฺุเมติ ตถา หิ เต วิทฺุโต
 เอส ฐมฺุเม ฯ เตนาท โส พฺุราหฺุณเณ

๑ ม. เขตฺถนฺุตเร ตีหิตฺุ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. มฺุณฺุไนโย ฯ เอวมฺุปริปิ ฯ

๓ ม. อคารมฺุณฺุไนโย อนาคตมฺุณฺุไนโย ฯ ๔ ม. เสข ... อเสข ... ฯ ๕ ม. มฺุณิมฺุณฺุไนโยติ ฯ

๖ ม. อคาริกา ฯ ๗ ม. มฺุณี ฯ ๘ ม. ปฺุชฺุณฺุไนโย ฯ

๙-๙ ม. อิเม เทว ปาจา นตฺุติ ฯ ๑๐ ม. เขตฺถนฺุตเร ตนฺุติ ทิสฺสติ ฯ

ยนตํ อปฺจุฉิมฺห อกิตฺตยํ โน
 อณฺณํ ตํ ปฺจุฉาม ตทิงฺฆ พฺรหฺมิ
 กถํ นุ ชีรา วิตรนฺติ โอฆํ
 ชาตฺติชฺชรํ โสภปริทฺทวณฺจ
 ตมฺเม มฺนี สาธุ วิทยากรโหหิ
 ตถา หิ เต วิกิโต เอส ฆมฺเมติ ฯ

[๑๖๖] กิตฺตยิสฺสามิ เต ฆมฺมํ (เมตฺตคฺคฺติ ภาควา)
 ทิฏฺฐเจ ฆมฺเม อนีติหํ
 ยํ วิกิตฺวา สโต จรํ
 ตเร โลเก วิสฺตติกํ ฯ

[๑๖๗] กิตฺตยิสฺสามิ เต ฆมฺมนฺติ [๑] อาทิกฺลฺยาณํ มชฺฌเณ-
 กฺลฺยาณํ ปรีโยสานกฺลฺยาณํ สาตถํ สพฺพณฺชนํ เกวลปฺริปฺนฺณํ ปฺริสฺหุรํ
 พฺรหฺมจฺริยํ จตฺตาโร สติปฺญฺจาเน จตฺตาโร สมนฺปฺปฺชานเ จตฺตาโร
 อิทฺธิปาเท ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺจ พฺลานิ สตฺต โปชฺฌณฺจเ อริยํ
 อฏฺฐจฺจฺจกํ มคคํ นิพฺพานณฺจ นิพฺพานคามินิณฺจ ปฏฺฐิปรํ กิตฺตยิสฺสามิ
 [๒] เทลิสฺสามิ ปณฺณเปสฺสามิ ปญฺจเปสฺสามิ วิวริสฺสามิ วิภฺชิสฺสามิ
 อุตฺตานิกริสฺสามิ ปกาสิสฺสามีติ กิตฺตยิสฺสามิ เต ฆมฺมํ ฯ เมตฺตคฺคฺติ
 ภาควา ตํ พฺรหฺมณฺณํ นามเณ อาลปฺติ ฯ

[๑๖๘] ทิฏฺฐเจ ฆมฺเม อนีติหนฺติ ทิฏฺฐเจ ฆมฺเมติ ทิฏฺฐเจ ฆมฺเม
 ฌาเต ฆมฺเม ตฺถลิตฺเต ฆมฺเม ตีริเต ฆมฺเม วิภาวิทฺเต ฆมฺเม วิภฺฐเต ฆมฺเม
 สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯ เปฯ ยงฺกิณฺจจิ สมนฺทยฆมฺมํ สพฺพนฺตํ
 นิโรธฆมฺมนฺติ ทิฏฺฐเจ ฆมฺเม ฌาเต ฆมฺเม ตฺถลิตฺเต ฆมฺเม ตีริเต ฆมฺเม
 วิภาวิทฺเต ฆมฺเม วิภฺฐเต ฆมฺเมติ เอวมฺปิ ทิฏฺฐเจ ฆมฺเม กถยิสฺสามิ ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ฆมฺมนฺตีติ ทิสฺสตี ฯ

๒ ม. เอตฺถนฺตเร อัจฺจิกฺขิสฺสามีติ ทิสฺสตี ฯ

อถวา ทุกฺเช ทิฏฺฐเจ ทุกฺขํ กถยิสฺสามิ สมฺมุทเย ทิฏฺฐเจ สมฺมุทยํ
 กถยิสฺสามิ มคฺเค ทิฏฺฐเจ มคฺคํ กถยิสฺสามิ นิโรธเ ทิฏฺฐเจ นิโรธํ
 กถยิสฺสามีติ เอวมฺปิ ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม กถยิสฺสามิ ฯ อถวา ทิฏฺฐเจ
 ฐมฺเม สนฺททิฏฺฐจิกํ อกาลิกํ เอหิปสฺสสิกํ โอปนยิกํ^๑ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ
 วิญญูหีติ เอวมฺปิ ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม กถยิสฺสามีติ ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม ฯ
 อนีติหนฺติ น อิติหํ^๒ น อิติกราย น ปรมฺปราย น ปิฏฺฐกสมฺปทาย
 น ตกฺกเหตุ น นยเหตุ น อาการปริวิตกฺเกน น ทิฏฺฐินิซฺฆมานก-
 ขนฺติยา สามํ สยมภินฺนตํ อตฺตปจฺจกฺขํ ฐมฺมํ [๓] กถยิสฺสามีติ
 ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม อนีติหํ ฯ

[๑๖๙] ยํ วิทิตฺวา สโต จรฺนติ ยํ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺจํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ
 ยงฺกิมฺหิ สมฺมุทยฐมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธฐมฺมนฺติ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺจํ กตฺวา ฯ สโตติ จตฺตฺหิ การณฺเห สโต
 กาเย กายานุสฺสนาสตีปญฺจานํ ภาเวนฺโต สโต ฯเปฯ โส วุจฺจติ
 สโต ฯ จรฺนติ จรฺนโต วิจฺรฺนโต^๔ อิริยนฺโต วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต
 ยเปนฺโต ยาเปนฺโตติ ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ฯ

[๑๗๐] ตเร โลกเ วิสฺตฺตติกนฺติ วิสฺตฺตติกา วุจฺจติ ตณฺหา
 โย ราโค สาราคิ ฯเปฯ อภิชฺฐมา โลภเ อกฺุสลมฺมูลํ ฯ วิสฺตฺตติกาติ
 เกนฺตฺเถน วิสฺตฺตติกา ฯ วิสฺตฺตาติ วิสฺตฺตติกา ฯ วิสาลาติ วิสฺตฺตติกา ฯ
 วิสฺฐาติ วิสฺตฺตติกา [๕] ฯ วิสฺกุกตฺตีติ วิสฺตฺตติกา ฯ วิสฺหฺรตฺตีติ
 วิสฺตฺตติกา ฯ วิสฺวาทิกาติ วิสฺตฺตติกา ฯ วิสฺมฺลลาติ วิสฺตฺตติกา ฯ วิสฺผลาติ
 วิสฺตฺตติกา ฯ วิสฺปริโฆคาติ วิสฺตฺตติกา ฯ วิสาลา วา ปนฺ สํ ตณฺหา
 รุเป สทฺเต คนฺเช รเส โฝฏฺฐพฺเพ กุเล คณเ อาวาเส ลาภเ ยเส

๑ ม. โอปนยฺยยิกํ ฯ

๒ ม. อิติหีติหํ ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสตี ฯ

๔ ม. วิหฺรฺนโต ฯ

๕ ม. เอตฺถนฺตเร วิสฺมาติ วิสฺตฺตติกาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

ปลั่งเส^๑ สุเข จิวเร ปิณฑุปาเต เสนาสเน คิลานปัจจยฆาสชชุปริกาเร
 กามธาตุยา รฐปาธาตุยา อฐปาธาตุยา กามภเว รฐภเว อฐภเว สญญามภเว
 อสญญามภเว เหวสญญานาสญญามภเว เอกโวการภเว จตุโวการภเว
 ปญจโวการภเว อตีเต อนาคเต ปัจจุปปนเน ทิฏฐิสุตมุตวิธมวาทพเพสุ
 ฌมเมสุ วิสฐา วิตถตาทิ วิสตุติกา ๑ โลกเกติ อปายโลกे มนุสส์โลก
 เทวโลก ขนุคโลก ธาตุโลก อายตนโลก ๑ ตเร โลก วิสตุติกนุติ
 ยา สา โลก วิสตุติกา^๒ โลก ๓^๓ วิสตุติกา สโต ตเรยย อุตตเรยย
 ปตเรยย สมตีกกเมยย วิติวตเตยยาติ ตเร โลก วิสตุติกา ๑
 เตนานาห ภควา

กิตตุยิสฺสามิ เต ฌมมํ (เมตตคฺคฺติ ภควา)
 ทิฏฐเญ ฌมฺเม อนีติหํ
 ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ
 ตเร โลก วิสตุติกนุติ ๑

[๑๗๑] ตถฺจาหํ อภินนฺทามิ มहेสิ^๔ ฌมฺมมุตฺตมํ
 ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลก วิสตุติกา ๑

[๑๗๒] ตถฺจาหํ อภินนฺทามิตี ตนฺติ ตฺยหํ วจันํ พฺยปถํ^๕
 เทสนํ [๖] อนุสฺนฺธิ^๗ ๑ อภินนฺทามิตี^๘ นนฺทามิ^๙ อภินนฺทามิ โมนฺทามิ
 อนฺุมนฺทามิ อิจฺฉามิ สาขิยามิ ยาจามิ ปตฺถยามิ ปิหยามิ อภิชฺปฺปามิตี
 ตถฺจาหํ อภินนฺทามิ ๑

[๑๗๓] มहेสิ ฌมฺมมุตฺตมฺนฺติ มहेสิตี เกนตฺถเนน มहेสิ^{๑๐} ๑
 ภควา มหฺนฺตํ สีลฺกขณฺธํ เอลิ คเวสิ^{๑๑} ปริเยสิตี มहेสิ ๑ มหฺนฺตํ

๑ ม. ปลั่งสาย ๑ ๒ ม. โลก เวสา วิสตุติกา ๑ ๓ ม. เวต ๑ ๔ ม. มहेสิ ๑
 เอวมฺปริปี ๑ ๕ ม. พฺยปถ ๑ ๖ ม. เมตตคฺคฺตเร อนุสฺนฺสนฺนฺติ ทิสฺสตี ๑
 ๗ ม. อุนุสิฏฺฐจํ ๑ ๘ ม. นนฺทามิตี ๑ ๙ ม. อย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๑๐ ม. กิ มहेสิ ๑
 ๑๑ ม. เอลิ คเวสิ ๑ เอวมฺปริปี ๑

สมาธิกฺขนฺธํ มหฺนตํ ปญฺญาภฺกฺขนฺธํ มหฺนตํ วิมุตฺตติกฺขนฺธํ มหฺนตํ
 วิมุตฺตติยาณทสฺสนกฺขนฺธํ เอลิ คเวลิ ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มหฺโต วา
 ตโมกายสฺส ปทาลนํ เอลิ คเวลิ ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มหฺโต
 วิปฺปลุกลาสฺส ปเภทนํ เอลิ คเวลิ ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มหฺโต
 ตณฺหาสฺลลสฺส อพฺพุหนํ^๑ เอลิ คเวลิ ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มหฺโต
 ทิฏฺฐิสงฺฆาตสฺส วินิพฺเพชนํ^๒ เอลิ คเวลิ ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มหฺโต
 มานทฺชสฺส ปาตนํ เอลิ คเวลิ ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มหฺโต
 อภิสงฺขารสฺส วุปฺสมํ เอลิ คเวลิ ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มหฺโต โอมสฺส
 นิตฺตฺถรณํ เอลิ คเวลิ ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มหฺโต ภาารสฺส นิกฺขิปนํ^๓
 เอลิ คเวลิ ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มหฺโต สํสํราวมฺภูสฺส อุจฺเจหนํ^๔ เอลิ
 คเวลิ ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มหฺโต สนฺตํปาสฺส นิพฺพาปนํ เอลิ คเวลิ
 ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มหฺโต ปฺริฟ้าหสฺส ปฏฺธิปฺปลสฺสทฺธิ^๕ เอลิ คเวลิ
 ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มหฺโต ฐมฺมทฺชสฺส อุสฺสาปนํ เอลิ คเวลิ ปฺริเยสํติ
 มहेสิ ๑ มหฺนเต สติปฺฏฺจาเน มหฺนเต สมฺมปฺปชานํ มหฺนเต
 อิทธิปาเท มหฺนตานิ อินฺทฺริยานิ มหฺนตานิ พลานิ มหฺนเต โพชฺฌมฺงเค
 มหฺนตํ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ มหฺนตํ ปรมตฺถํ อมตํ นิพฺพานํ
 เอลิ คเวลิ ปฺริเยสํติ มहेสิ ๑ มहेสฺสเกหิ วา^๖ สตฺเตหิ เอลิโต
 คเวลิโต ปฺริเยสิโต กหํ พุทฺโธ กหํ ภควา กหํ เทวเทโว กหํ
 นรําสโภติ มहेสิ ๑ ฐมฺมมุตฺตมนฺติ ฐมฺมมุตฺตมํ วุจฺจติ อมตํ
 นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพูปฺธิปฏฺธินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย
 วิราโค นิโรธํ นิพฺพานํ ๑ อุตฺตมนฺติ อคคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ
 อุตฺตมํ ปวริ ฐมฺมนฺติ มहेสิ ฐมฺมมุตฺตมํ ๑

๑ ม. อพฺพุหนํ ๑

๒ ม. วินิเวจฺนํ ๑

๓ ม. นิกฺขิปนํ ๑

๔ ม. อุจฺเจหนํ ๑

๕ ม. ปฏฺธิปฺปลสฺสทฺธิ ๑

๖ ม. วาสทฺโท นตฺติ ๑

[๑๗๔] ยัม วิทิตวา สโต จรณติ วิทิตัม กตวา ตุลยิตวา
 ตีรยิตวา วิภาวยิตวา วิภูตัม กตวา สพุเพ สงฆารา อนิจจาติ ฯเปฯ
 ยงฺกิญฺจि สมุทฺยธมมัม สพุพนฺตัม นิโรธธมฺมนฺติ วิทิตัม กตวา ตุลยิตวา
 ตีรยิตวา วิภาวยิตวา วิภูตัม กตวา ฯ สโตติ จตุหิ การณฺเหติ สโต
 กาเย กายานุสฺสนาสตีปฺภูจัน्हํ ภาเวนฺโต สโต ฯเปฯ โส วุจฺจติ
 สโต ฯ จรณฺติ จรณฺโต วิจรณฺโต^๑ อิริยณฺโต วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต
 ยเปนฺโต ยาเปนฺโตติ ยัม วิทิตวา สโต จรํ ฯ

[๑๗๕] ตเร โลเก วิสฺตฺติกนฺติ วิสฺตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา
 โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฐมา โลโภ อกฺุสลมฺมูลํ ฯ วิสฺตฺติกาติ
 เกนตฺเถน วิสฺตฺติกา ฯเปฯ วิสฺฐา วิตฺถตาติ วิสฺตฺติกา ฯ โลเกติ
 อปายโลเก ฯเปฯ อายตนโลเก ฯ ตเร โลเก วิสฺตฺติกนฺติ ยา सा
 โลเก วิสฺตฺติกา^๒ โลเก ตัม^๓ วิสฺตฺติกัม สโต ตเรยฺย อุตฺตเรยฺย
 ปตฺตเรยฺย สมตฺติกเมยฺย วิตฺตวตฺเตยฺยาติ ตเร โลเก วิสฺตฺติกัม ฯ
 เตนาห โส พุราหฺมณฺเณ

ตถจําหํ อภินฺนุทามิ มहेสี ธมฺมมุตฺตมัม

ยัม วิทิตวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสฺตฺติกนฺติ ฯ

[๑๗๖] ยงฺกิญฺจิ สมฺปชานาสิ (เมตฺตคฺคฺติ ภควา)

อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปิ มชฺฌเณ

เอเตสฺสู นนฺทินฺจ นิเวสนญฺจ

ปนฺนุชฺช วิญฺญาณํ ภเว น ตินฺนุเจ ฯ

[๑๗๗] ยงฺกิญฺจิ สมฺปชานาสิตีติ ยงฺกิญฺจิ ปชานาสิ อาชานาสิ
 วิชานาสิ ปฏฺวิชานาสิ ปฏฺวิชธมฺมสีตีติ ยงฺกิญฺจิ สมฺปชานาสิ ฯ เมตฺตคฺคฺติ
 ภควา ตัม พุราหฺมณฺณํ นามเณ อาลปตี ฯ ภควาติ คารวาทิวจฺจนเมตัม

๑ ม. วิหรณฺโต ฯ เอวมฺปริปี ฯ

๒ ม. โลเก เวสา วิสฺตฺติกา ฯ เอวมฺปริปี ฯ

๓ ม. เอตัม ฯ

๑. เปฯ สจฺจณิกา ปณฺณตฺติ ยทิทํ ภควาติ เมตตคฺคฺติ ภควา ๑

[๑๗๘] อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปิ มชฺฌเมตฺติ อุทฺธนฺติ วุจฺจติ^๑
อนาคตํ ๑ อโธติ อตีตํ ๑ ติริยญฺจาปิ มชฺฌเมตฺติ ปจฺจุปปนฺหนํ ๑
อุทฺธนฺติ วุจฺจติ^๑ เทวโลโก ๑ อโธติ นิริยโลโก ๑ ติริยญฺจาปิ มชฺฌเมตฺติ
มนุสฺสโลโก ๑ [๒] อุทฺธนฺติ กุสลา ฌมฺมา ๑ อโธติ อกุสลา
ฌมฺมา ๑ ติริยญฺจาปิ มชฺฌเมตฺติ อพฺยาจตา ฌมฺมา ๑ อุทฺธนฺติ
อรูปรธาตฺ ๑ อโธติ กามธาตฺ ๑ ติริยญฺจาปิ มชฺฌเมตฺติ รูปรธาตฺ ๑
อุทฺธนฺติ สุขา เวทนา ๑ อโธติ ทุกฺขา เวทนา ๑ ติริยญฺจาปิ
มชฺฌเมตฺติ อทุกฺขมสุขา เวทนา ๑ อุทฺธนฺติ อุทฺธํ ปาทตลา ๑ อโธติ อโธ
เกสมตฺถกา ๑ ติริยญฺจาปิ มชฺฌเมตฺติ เวมชฺฌเมตฺติ อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปิ
มชฺฌเม ๑

[๑๗๙] เอเตสฺ นนฺทินฺจ นินฺเวสนนฺจ ปนฺชฺช วิญฺญาณํ
ภเว น ตินฺนุเจติ เอเตสฺสูติ อจฺจิกฺขิตฺเตสฺ เกลิตฺเตสฺ ปณฺณปิเตสฺ ปญฺจปิเตสฺ
วิวิริเตสฺ วิภชิตฺเตสฺ อุตฺตทานิกิตฺเตสฺ ปกาสิเตสฺ ๑ นนฺทิน^๓ วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ๑. เปฯ อภิชฺฌมา โลโก อกุสลมฺมุลํ ๑ นินฺเวสนนฺติ เทว
นินฺเวสนา ตณฺหานินฺเวสนา จ ทินฺนุจฺจिनินฺเวสนา จ ๑ กตฺมา ตณฺหานินฺเวสนา ๑
ยวตา ตณฺหาสฺงฺขาเตน ๑. เปฯ อยํ ตณฺหานินฺเวสนา ๑ กตฺมา ทินฺนุจฺจิ-
นินฺเวสนา ๑ วิสฺตฺติวตฺถกฺกา สกฺกายทินฺนุจฺจิ ๑. เปฯ อยํ ทินฺนุจฺจिनินฺเวสนา ๑
ปนฺชฺช วิญฺญาณนฺติ ปุณฺณวาทิสฺงฺขารสฺหคตํ วิญฺญาณํ อปฺุณฺณวาทิสฺงฺขาร-
สฺหคตํ วิญฺญาณํ อานนฺณชาภิสฺงฺขารสฺหคตํ วิญฺญาณํ ๑ เอเตสฺ
นนฺทินฺจ นินฺเวสนนฺจ อภิสฺงฺขารสฺหคตญฺจ วิญฺญาณํ นฺชฺช ปนฺชฺช
นฺท ปนฺท ชห ปชห วินฺเทหิ พฺยนฺตีกโรหิ อนภาวงฺคเมหิตฺติ เอเตสฺ
นนฺทินฺจ นินฺเวสนนฺจ ปนฺชฺช วิญฺญาณํ ๑ ภเว น ตินฺนุเจติ ภวาติ

๑ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร อถวาติ ทิสฺสตี ๑ ๓ ม. นนฺทิน ๑

เทว ภวา กมฺมภาโว จ ปฏิสนฺธิโก จ ปุณฺพภาโว ๑ กตโม กมฺมภาโว ๑
 ปุณฺณวาทิสงฺขาโร อปุณฺณวาทิสงฺขาโร อาเนญชาภิสงฺขาโร อโย กมฺมภาโว ๑
 กตโม ปฏิสนฺธิโก ปุณฺพภาโว ๑ ปฏิสนฺธิกา รูปา^๑ เวทนา สณฺญา
 สงฺขารา วิญฺญาณํ อโย ปฏิสนฺธิโก ปุณฺพภาโว ๑ ภเว น ติฏฺฐเจติ
 นนฺทิจฺจ นินฺเวสนนฺจ อภิสงฺขารสทคตณฺจ^๒ วิญฺญาณํ กมฺมภาวนฺจ
 ปฏิสนฺธิกณฺจ ปุณฺพภาवं ปชฺชนฺโต วิโนทณฺโต พยุหนฺตีกโรหนฺโต
 อนภาวณฺคเมหนฺโต กมฺมภาเว น ติฏฺฐเจยฺย ปฏิสนฺธิเก ปุณฺพภาเว น
 ติฏฺฐเจยฺย น สนฺตติฏฺฐเจยฺยตฺติ ปนฺนุชฺช วิญฺญาณํ ภเว น ติฏฺฐเจ ๑
 เตนนาท ภควา

ยงฺกิญฺจิ สมฺปชานาสิ (เมตฺตคฺคฺติ ภควา)

อุทฺธํ อโร ติริยณฺจาปิ มชฺฌเม

เอเตสุ นนฺทิจฺจ นินฺเวสนนฺจ

ปนฺนุชฺช วิญฺญาณํ ภเว น ติฏฺฐเจติ ๑

[๑๘๐]

เอวฺวิหารี สโต อปฺปมตฺโต

ภิกฺขุ จรํ หิตฺวา มมายิตานิ

ชาติชฺชเร สอกปริทฺทวณฺจ

อิเชว วิทฺวา ปชฺเหยยฺย ทฺกฺขํ ๑

[๑๘๑]

เอวฺวิหารี สโต อปฺปมตฺโตติ เอวฺวิหารีติ นนฺทิจฺจ

นินฺเวสนนฺจ อภิสงฺขารสทคตณฺจ วิญฺญาณํ กมฺมภาวนฺจ ปฏิสนฺธิกณฺจ
 ปุณฺพภาवं ปชฺชนฺโต วิโนทณฺโต พยุหนฺตีกโรหนฺโต อนภาวณฺคเมหนฺโตติ
 เอวฺวิหารี ๑ สโตติ จตฺตุหิ การณฺเหสิ สโต กายเ กายานุปลฺสสนาสติปฺภูจฺจัน
 ภาเวหนฺโต ๑เป ๑ สโต วุจฺจติ สโต ๑ อปฺปมตฺโตติ สกฺกจฺจการี
 สาทจฺจการี อภฺจิตการี อนินฺลีนวฺตฺติ อนิกฺขิตตฺตจฺจนฺโท อนิกฺขิตตฺตฺฐโร

๑ ม. รูป ๑ ๒ ม. อภิสงฺขารสทคตํ วิญฺญาณณฺจ ๑ เอวมฺปริปี ๑

๑๘๒] อปฺปมตฺโต กุสฺเสสุ ฐมฺเมสุ กทาหํ^๑ อปริปฺรู วา สึลฺกขนฺธํ
 ปริปฺรูเรยฺยํ ปริปฺรู วา สึลฺกขนฺธํ ตตฺถ^๒ ปญฺญา ย อนุคฺคณฺเหยฺยนฺติ
 โย ตตฺถ ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหึ^๓ จ อปฺปฏฺวิวานึ
 จ สติ จ สมฺปชฺฌณฺณจ อาตปฺป ปชานํ อธิฏฺฐจานํ อนุโยโค
 [๓] อปฺปมาโท กุสฺเสสุ ฐมฺเมสุ กทาหํ อปริปฺรู วา สมฺมาธิกขนฺธํ
 วิมฺุตฺตติกขนฺธํ [๔] วิมฺุตฺตติธฺมาณทสฺสนกขนฺธํ ปริปฺรูเรยฺยํ ปริปฺรู วา
 วิมฺุตฺตติธฺมาณทสฺสนกขนฺธํ ตตฺถ ปญฺญา ย อนุคฺคณฺเหยฺยนฺติ โย
 ตตฺถ ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหึ^๓ จ อปฺปฏฺวิวานึ จ
 สติ จ สมฺปชฺฌณฺณจ อาตปฺป ปชานํ อธิฏฺฐจานํ อนุโยโค อปฺปมาโท
 กุสฺเสสุ ฐมฺเมสุ กทาหํ อปริณฺวาทํ วา ทุกฺขํ ปริชานเยยฺยํ
 อปฺปทีเน วา กิเลสฺเส ชฺเหยฺย^๔ อภาวิทํ วา มคฺคํ ภาเวยฺยํ อสจฺจิกิตํ
 วา นิโรธํ สจฺจิกิเรยฺยนฺติ โย ตตฺถ ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห
 จ อุสฺโสฬฺหึ^๓ จ อปฺปฏฺวิวานึ จ สติ จ สมฺปชฺฌณฺณจ อาตปฺป ปชานํ
 อธิฏฺฐจานํ อนุโยโค อปฺปมาโท กุสฺเสสุ ฐมฺเมสุติ เอววิหารี สโต
 อปฺปมตฺโต ฯ

[๑๘๒] ภิกฺขุ จรํ หิตฺวา มฺมายิตานึติ ภิกฺขุติ กลฺยาณ-
 ปุตุชฺชเน^๕ วา ภิกฺขุ เสโกไซ วา ภิกฺขุ ฯ จรฺนฺติ จรฺนฺโต วิจรฺนฺโต
 อิริยฺนฺโต วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปนฺโต ยาเปนฺโต ฯ มมตฺตาทิ เทว
 มมตฺตาทา ตณฺหามมตฺตํ จ ทิฏฺฐิมมตฺตํ จ ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ
 ฯเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ ตณฺหามมตฺตํ ปหาย ทิฏฺฐิมมตฺตํ
 ปฏฺวินิสฺสชฺชิตฺวา มมตฺเต หิตฺวา ปริจฺจชิตฺวา^๖ วิเนเทตฺวา พฺยนฺตึกตฺวา
 อนภาวํคฺคเมตฺตวาติ ภิกฺขุ จรํ หิตฺวา มฺมายิตานึ ฯ

๑ ม. กทาหํ ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

๒ ม. ตตฺถ ตตฺถ ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตเร อปฺปมตฺโตติ ทิสฺสตี ฯ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร ปญฺญาภกฺขนฺธนฺติ ทิสฺสตี ฯ

๕ ม. ปชฺเหยฺย ฯ ๖ ม. ปุตุชฺชนกฺกลฺยาณโก ฯ ๗ ม. ชฺชิตฺวา จชิตฺวา ปชฺชิตฺวา ฯ

[๑๘๓] ชาติชุขร์ โสภปริททวณจ อิเชว วิทวา ปชเหยย
 ทุกขนติ ชาตตีติ ยา เตลล์ เตลล์ สตตทานं ตมฺหิ ตมฺหิ สตตตนิกาเย
 ชาติ สณชาติ โอภกนติ นิพพตติ อภินิพพตติ ขนฺธานं ปาตุภาโว
 อายตนาณํ ปฏฺฐิลาโฆ ๑ ชรชาติ^๑ ยา เตลล์ เตลล์ สตตทานं ตมฺหิ ตมฺหิ
 สตตตนิกาเย ชรา ชีรณตา ขณฺทิจจํ ปาลิจจํ วลิตตจตา อายฺโน สํหานี
 อินฺทฺริยานํ ปริปาโก ๑ โสโกติ ฌาติพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส
 โภคพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส โรคพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส สीलพฺยสเนน วา
 ฌุจฺจสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ วา พฺยสเนน
 สมนฺนาคตฺสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ วา ทุกฺขมฺเมเนน ฌุจฺจสฺส โสโก
 โสจนา โสจิตตตํ อนฺโตโสโก อนฺโตปฺริโสโก อนฺโตททาโห อนฺโต-
 ปฺริททาโห เจตโส ปฺริชฺฌายนา โทมนสฺสํ โสภสฺสลํ ๑ ปฺริเทโวติ
 ฌาติพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส โภคพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส โรคพฺยสเนน
 วา ฌุจฺจสฺส สीलพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส
 อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ วา พฺยสเนน สมนฺนาคตฺสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ
 วา ทุกฺขมฺเมเนน ฌุจฺจสฺส อาเทโว ปฺริเทโว อาเทวนา ปฺริเทวนา
 อาเทวิตตตํ ปฺริเทวิตตตํ ลาโป ปฺลาโป วิปฺปฺลาโป ลาลปฺโป
 ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตตํ ๑ อิชาติ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิยา ๑เป ๑ อิมสฺมึ
 มนุสฺสโลเก ๑ วิทวาติ วิทวา^๒ วิชฺชาคโต ฌาณึ วิภาวี เมธาวี ๑
 ทุกฺขนติ ชาติทุกฺข์ ๑เป ๑ โสภปริททวณจ อิเชว วิทวา ปชเหยย
 โสภปริททวณจ อิเชว วิทวา ปชเหยย ทุกฺขนติ วิทวา^๓ วิชฺชาคโต
 ฌาณึ วิภาวี เมธาวี อิเชว ชาติชฺรณฺจ โสภปริททวณจ^๓ ปชเหยย
 วินฺทเหยย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวจฺจเมยฺยติ ชาติชุขร์ โสภปริททวณจ
 อิเชว วิทวา ปชเหยย ทุกฺข์ ๑ เตนาห ภควา

๑ ม. ชรนติ ๑ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑ ๓ ม. โสภปริททวณจ ทุกฺขณจ ๑

ชราทุกข์ พยาธิทุกข์ มรณทุกข์ โสภปริเทวทุกข์โทมนสสุปายาสทุกข์
 ปหาลิ ปชหิ วินนเทสิ พุยนตีกโรสิ อนนาวงคเมสิตี อพธา หิ ภควา
 ปหาลิ ทุกข์ ฯ

[๑๘๘] ตถา หิ เต วิทิตโต เอส ธมฺโมติ ตถา หิ เต
 วิทิตโต ฌาโต^๑ ตฺลิตโต ตีริโต วิภาวิทโต วิภูโต เอส ธมฺโมติ ตถา หิ
 เต วิทิตโต เอส ธมฺโม ฯ เตนานน โส พุราหฺมณเณ

เอตานิหนนทานิ วโจ มหฺลีนโน

สุกิตฺติตํ โคตม นฺุปรีกํ

อพธา หิ ภควา ปหาลิ ทุกข์

ตถา หิ เต วิทิตโต เอส ธมฺโมติ ฯ

[๑๘๙] เต จาปิ นฺุณ ปชฺเหยยฺยุ^๒ ทุกข์

เย ตวํ มฺุณี อภฺุจฺจิตํ โอวเพยฺย

ตนตํ นมฺุสฺสามิ สเมจจ นาคํ

อปฺเปว มํ ภควา อภฺุจฺจิตํ โอวเพยฺย ฯ

[๑๙๐] เต จาปิ นฺุณ ปชฺเหยยฺยุ ทุกฺขนฺุติ เต จาปีติ ขตฺติยา
 จ พุราหฺมณนา จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ คหฺภูจฺจา จ ปพฺพชิตา จ เทวา
 จ มนฺุสฺสา จ ปชฺเหยยฺยุ ฯ ทุกฺขนฺุติ ขาติทุกฺข์ ชราทุกฺข์ พยาธิทุกฺข์
 มรณทุกฺข์ โสภปริเทวทุกฺข์โทมนสฺสุปายาสทุกฺข์ ปชฺเหยยฺยุ วินนเทยฺยุ
 พุยนตีกเรยฺยุ อนนาวงคเมยฺยุนฺุติ เต จาปิ นฺุณ ปชฺเหยยฺยุ ทุกฺข์ ฯ

[๑๙๑] เย ตวํ มฺุณี อภฺุจฺจิตํ โอวเพยฺยยาติ เยติ ขตฺติเย จ
 พุราหฺมณเณ จ เวสฺเส จ สุทฺเท จ คหฺภูเจ จ ปพฺพชิตเณ จ เทเว จ
 มนฺุสฺเส จ ฯ ตวฺนฺุติ ภควนฺุติ ภณฺุติ ฯ มฺุณีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ
 ฯเปฯ สงฺคชาลมตฺติจฺจ โส มฺุณี ฯ อภฺุจฺจิตํ โอวเพยฺยยาติ [๓] สกฺกจฺจ

๑ ม. อัย ปาโล นตฺติ ฯ ๒ ม. นฺุณปชฺเหยยฺยุ ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺุตรเ อภฺุจฺจิตํ โอวเพยฺยยาติ ทิสฺสนฺุติ ฯ

โอบุเตยฺย อภินฺหํ โอบุเตยฺย ปุณฺนปฺปุณฺโณ โอบุเตยฺย อนุสาเสยฺยยาตี
เย ตํ มฺหึ อภฺภูจฺจํ โอบุเตยฺย ฯ

[๑๙๒] ตนฺตํ นมสฺสํ สเมจฺจ นาคนฺตฺติ ตนฺตฺติ ภควนฺตํ
ภณฺตฺติ ฯ นมสฺสํ กายเณ วา นมสฺสํ [๑] จิตฺเตน วา
นมสฺสํ อนุวตฺตปฏฺฐิปตฺติยา วา นมสฺสํ ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺฐิปตฺติยา วา
นมสฺสํ สกฺกโรมิ ครุํโรมิ^๒ มาเนมิ ปฺปุเชมิ ฯ สเมจฺจจฺติ สเมจฺจ
อภิสเมจฺจ สมากนฺตฺวา อภิสมากนฺตฺวา สมฺมุขา ตํ นมสฺสํ ฯ
นาคนฺตฺติ นาโค [๓] ฯ ภควา อาคุํ น กโรตฺติ นาโค ฯ น
คจฺจตฺติ นาโค ฯ น อาคจฺจตฺติ นาโค ฯ

ภณฺตํ ภควา อาคุํ น กโรตฺติ นาโค ฯ อาคู วุจฺจนฺตฺติ
ปาปกา อุกฺสลา ฐมฺมา สงฺกิลลิกา โปโนพฺภวิกา^๔ สทฺธา พุกฺขวิปากา
อายตฺตี ชาตฺติชรามรณฺนียา ฯ

อาคุํ น กโรตฺติ กิณฺจฺจ โลก [๕]

สพฺพสํโยเค วิสขุช พนฺธนาณิ

สพฺพตฺถ น สขุชฺชิตฺติ วิมฺุตฺโต

นาโค ตาหิ ปวฺจฺจเต ตถตฺตาตี ฯ

เอวํ ภควา อาคุํ น กโรตฺติ นาโค ฯ

ภณฺตํ ภควา น คจฺจตฺติ นาโค ฯ ภควา น ฉนฺทาคตฺติ
คจฺจตฺติ น โทสาคตฺติ คจฺจตฺติ น โมหาคตฺติ คจฺจตฺติ น ภายาคตฺติ
คจฺจตฺติ น ราควเสน คจฺจตฺติ น โทสวเสน คจฺจตฺติ น โมหวเสน
คจฺจตฺติ น ทิฏฺฐิวเสน คจฺจตฺติ น มานวเสน คจฺจตฺติ น อุกฺกฏวเสน
คจฺจตฺติ น วิจิกิฉวเสน คจฺจตฺติ น อนุสยวเสน คจฺจตฺติ น วคฺเคหิ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร วาจา ย วา นมสฺสํ ทิสฺสนฺตฺติ ฯ

๒ ม. ครุํ กโรมิ ฯ เอวํ ทิสฺสนฺตฺติ ปเทสฺสุ ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร จ ภควาตี ทิสฺสนฺตฺติ ฯ

๔ ม. โปโนภวิกา ฯ เอวํ มฺปริปี ฯ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร สภียาตี ภควาตี ทิสฺสนฺตฺติ ฯ

ธมฺเมหิ ยายติ นียยติ วุยฺหติ สํหริยตี^๑ เอวํ ภควา น คจฺจตีติ
นาโค ๑

กถํ ภควา น อาคจฺจตีติ นาโค ๑ โสตาปตฺติมคฺเคน เย
กิลเสา ปหีนา เต กิลเส น ปุเนติ น ปฺจเจติ น ปจฺจาคจฺจติ
สกาหามิมคฺเคน อนาหามิมคฺเคน [๒] เย กิลเสา ปหีนา เต
กิลเส น ปุเนติ น ปฺจเจติ น ปจฺจาคจฺจติ อรหตฺตมคฺเคน
เย กิลเสา ปหีนา เต กิลเส น ปุเนติ น ปฺจเจติ น ปจฺจาคจฺจติ
เอวํ ภควา น อาคจฺจตีติ นาโคติ ตนตํ นมสฺสามิ สเมจฺจ นาคํ ๑

[๑๙๓] อปฺเปว มํ ภควา อภฺจิจฺจํ โวเวทยยาติ อปฺเปว มํ
ภควา อภฺจิจฺจํ โวเวทยย สกฺกจฺจํ โวเวทยย อภฺนิหํ โวเวทยย
ปฺนปฺนํ โวเวทยย อนุสาเสยยาติ อปฺเปว มํ ภควา อภฺจิจฺจํ
โวเวทยย ๑ เตนหา โส พฺราหฺมณเณ

เต จาปี นฺน ปชฺเหยยฺย ทฺกขํ
เย ตวํ มฺหึ อภฺจิจฺจํ โวเวทยย
ตนตํ นมสฺสามิ สเมจฺจ นาคํ
อปฺเปว มํ ภควา อภฺจิจฺจํ โวเวทยยาติ ๑

[๑๙๔] ยํ พฺราหฺมณํ เวทคฺ^๓ อภฺชณฺณา
อภฺจณฺนํ กามภเว อสฺตตํ
อหฺธา หิ โส โอมมิมํ อตาริ
ติณฺโณ จ ปารํ อชฺโโล อกฺโข ๑

[๑๙๕] ยํ พฺราหฺมณํ เวทคฺ อภฺชณฺณาติ พฺราหฺมณฺนตี^๔
สฺตฺตฺนํ ธมฺมานํ พาหิตตฺตา พฺราหฺมณเณ ๑ สกฺกายทฺธิจฺจิ พาหิตา
โหติ วิจฺจิจฺจนา พาหิตา โหติ สีสฺสพฺตปฺรามาสโส พาหิตโหติ โหติ ราโค

๑ ม. สํหริยตี ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร อรหตฺตมคฺเคนาติ ทิสฺสตี ๑

๓ ม. เวทคฺมาภฺชณฺณา ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๔ ม. พฺราหฺมณฺนตี ๑

พาทิต โหติ โทโส พาทิต โหติ โมโห พาทิต โหติ มาโน
พาทิต โหติ ฯ พาทิตสฺส^๑ โหนฺติ ปาปกกา อกฺุสลา ธมฺมา สงฺกิลลิกา
โปโนพฺภวิกา สหฺรา ทุกฺขวิปากา อายตฺตี ชาตฺติชฺรามรณฺนียา ฯ

พาเหตุวา^๒ สพฺพปาปกานิ (สภฺยชาติ ภาควา)

ภาควา^๓ วิมโล สาธุสมฺมาทิตฺโต จิตฺตฺโต

สํสํรามตฺติจฺจ เกวลี โส

อนิสฺสิโต^๔ ตาทิ ปฺวฺจฺจเต พฺรหฺมา^๕ ฯ

เวทคฺคฺนฺติ^๖ เวโท วุจฺจติ จตุสฺส มคฺเคสฺส ฌาณํ ฯเปฯ
สพฺพเวทมตฺติจฺจ^๗ เวทคฺคฺ โสติ ฯ อภิชญฺญาติ อภิชฺชาเนยฺย อาชฺชาเนยฺย
วิชฺชาเนยฺย ปฏฺวิวิชฺชาเนยฺย ปฏฺวิวิชฺฌเยยฺยาติ ยํ พฺรหฺมณฺณ เวทคฺคํ
อภิชญฺญา ฯ

[๑๙๖] อภิญฺจนํ กามภเว อสฺตตฺนฺติ อภิญฺจนนฺติ ราคภิญฺจนํ
โทสภิญฺจนํ โมหภิญฺจนํ มานภิญฺจนํ ทิฏฺฐิจภิญฺจนํ กิลลสภิญฺจนํ
ทฺวจฺจวิตภิญฺจนํ ฯ ยสฺเสเต กิญฺจนา ปหฺินา สมฺมุจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา
ปฏฺวิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมา โส วุจฺจติ
อภิญฺจโน ฯ กามาติ อุทฺททานโต เทว กามา วตฺถุกามา จ กิลลสฺกามา
จ ฯเปฯ อิม วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา ฯเปฯ อิม วุจฺจนฺติ กิลลสฺกามา ฯ
ภวาติ เทว ภวา กมฺมภโว จ ปฏฺวิสนฺธิโก จ ปฺนพฺภโว ฯเปฯ
อโย กมฺมภโว ฯเปฯ อโย ปฏฺวิสนฺธิโก ปฺนพฺภโว ฯ อภิญฺจนํ กามภเว
อสฺตตฺนฺติ อภิญฺจนํ [๘] กามภเว อสฺตตฺํ อลคฺคํ อลคฺคิตํ
อปฺลิตฺพุทฺทนฺติ [๙] อภิญฺจนํ กามภเว อสฺตตฺํ ฯ

๑ ม. พาทิตาสฺส ฯ ๒ ม. พาทิตวา ฯ ๓ ม. อโย ปาโง น ทิสฺสติ ฯ

๔ ม. อสิโต ฯ ๕ ม. ส พฺรหฺมา ฯ ๖ ม. เวทคฺคฺติ ฯ

๗ ม. สพฺพ เวทมตฺติจฺจ ฯ ๘ ม. เอตฺถนฺตเร ปุคฺคณฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ

๙ ม. เอตฺถนฺตเร นิกฺขนฺตํ นิสฺสํ วิมฺตตํ วิสญฺญตฺตํ วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหรนฺตนฺตฺติ
ทิสฺสนฺติ ฯ

[๑๙๗] อทฺธา หิ โส โธสมิมํ อตารีติ อทฺธาติ เอกํสวจนํ ๑เป๑ อวตฺถานวจนเมตํ^๑ อทฺธาติ ๑ โธสมนฺติ กาโมหํ ภาโวหํ ทิฏฺฐโชนํ อวิชฺโชชนํ ๑ อตารีติ อตาริ^๒ อุตฺตริ ปตฺริ สมตฺติกฺกมิ วีตฺวาตฺตีติ^๓ อทฺธา หิ โส โธสมิมํ อตาริ ๑

[๑๙๘] ตินฺนฺเถ จ ปารํ อชิล อกฺโขติ ตินฺนฺเถติ กาโมหํ ตินฺนฺเถ ภาโวหํ ตินฺนฺเถ ทิฏฺฐโชนํ ตินฺนฺเถ อวิชฺโชชนํ ตินฺนฺเถ [๔] อุตฺตตินฺนฺเถ นิตฺตตินฺนฺเถ^๕ อตฺติกฺกนฺโต [๖] วีตฺวาตฺโต โส วุฏฺฐจฺวาโส จินฺนฺจฺวโรน คตฺทฺโร คตฺทิสฺส คตฺทิกฺกโก ปาลิตฺพฺรหฺมจฺริโย อุตฺตม- ทิฏฺฐจฺปฺตฺโต ภาวิตมคฺโค ปหีนฺกิลโส ปฏฺวิทฺธาภุไป สจฺจนิคฺคณโรโร ๑ ทุกฺขํ ตสฺส ปริณฺญาตํ สมฺภโย ปหีนฺ มคฺโค ภาวิทฺ นิโรโร สจฺจนิคฺโค อภินฺนฺเยยฺยํ อภินฺนฺญาตํ ปริณฺนฺเยยฺยํ ปริณฺนฺญาตํ ปหาตฺพฺพํ ปหีนํ ภาเวตฺพฺพํ ภาวิทํ สจฺจนิคฺคาตฺพฺพํ สจฺจนิคฺคํ ๑ โส อุกฺโขตฺตปฺลิมฺ สงฺกิณฺณปฺริกฺโข อพฺพฺเพหฺลิกฺโก นโรคคฺโพ อริโย ปนฺนทฺธโร ปนฺนภาโร วิสฺยุตฺโต ปณฺจจฺวโรปฺปหีนฺ จพฺงคสมนฺนาคฺโต เอการฺกฺโข จตฺรา- ปสฺสเน ปนฺนุณฺณปจฺเจกสฺสจฺจ สมนฺวสฺสฺสฺสเน อนาวิลสงฺกภุไป ปสฺสทฺธ- กายสงฺขาโร สุวิมฺุตฺตจฺิตฺโต สุวิมฺุตฺตปณฺโณ เกวลี วุสิตฺวา อุตฺตมปฺริโส ปรมปฺริโส ปรมปฺตฺติปฺตฺโต ๑ โส เหนว อจฺินาติ น อปจฺินาติ อปจฺินิตฺวา จิตฺ เหนว ปชฺหติ น อฺุปาหฺยติ ปชฺหิตฺวา จิตฺ เหนว วิสิเนติ น อฺุสฺสิเนติ วิสิเนตฺวา จิตฺ เหนว วิฐฺเปติ น สนฺฐฺเปติ ฐฺเปตฺวา^๗ จิตฺ อเสกฺเขน สีลฺกฺขนฺธเนน สมนฺนาคตฺตฺตา จิตฺ อเสกฺเขน สมฺมาทฺิกฺขนฺธเนน อเสกฺเขน ปณฺญาทฺิกฺขนฺธเนน อเสกฺเขน วิมฺุตฺติทฺิกฺขนฺธเนน อเสกฺเขน วิมฺุตฺติธฺาณทฺสสนฺกฺขนฺธเนน สมนฺนาคตฺตฺตา จิตฺ ^๘สพฺพํ ปฏฺวิปาหฺยิตฺวา^๙ จิตฺ เอว^๙ สมตฺติกฺกมิตฺวา จิตฺ กิลลศคฺคิ

๑ ม. อวตฺถาปนวจนเมตํ ๑ เอวมฺฺปริปี ๑ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑
๓ ม. วีตฺวาตฺตยฺีติ ๑ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร สํสารปถํ ตินฺนฺเถติ ทิสฺสนฺติ ๑
๕ ม. นิตฺตตินฺนฺเถ ๑ ๖ ม. เอตฺถนฺตเร สมตฺติกฺกนฺโตติ ทิสฺสตี ๑ ๗ ม. สมตฺติกฺกนฺโต ๑
๘-๘ ม. สจฺจํ สมปฏฺวิปาหฺยิตฺวา ๑ ๙ ม. เอว ๑

ปริยาทยิตฺวา^๑ จิตฺ อปริคมนตายน จิตฺ กฏ^๒ สฺมาทายน จิตฺ
 วิมุตฺติปฏิเสวณตายน จิตฺ เมตตายน ปาริสฺสุทฺธิยา จิตฺ กรุณาย มุทิตายน
 อุเปกฺขายน ปาริสฺสุทฺธิยา จิตฺ อจฺจนฺตปาริสฺสุทฺธิยา จิตฺ อกมฺมณฺณตายน
 จิตฺ วิมุตฺตตฺตตา จิตฺ สฺนฺตจิตฺตตฺตายน^๓ จิตฺ ขนฺธปริยฺนฺเต จิตฺ
 ธาตุปริยฺนฺเต จิตฺ อายตฺนปริยฺนฺเต จิตฺ คตฺติปริยฺนฺเต จิตฺ
 อุปฺปตฺติปริยฺนฺเต จิตฺ ปฏฺิสฺนฺธิปริยฺนฺเต จิตฺ ภวปริยฺนฺเต จิตฺ
 สํสาร์ปริยฺนฺเต จิตฺ วฏฺฏฺปริยฺนฺเต จิตฺ อนฺติมภเว จิตฺ
 อนฺติมสฺมฺสุสฺสเย^๔ จิตฺ อนฺติมเทหฺรโร อรหา ฯ

ตสฺสายํ ปจฺฉิมโก ภโว จริเมยํ สฺมฺสุสฺสโย

ชาติชฺรามรณสํสาร์โร^๕ นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพภโวติ ฯ

ติณฺโณ จ ปารนฺติ ปาร์ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพ-
 สงฺขารสมฺโถ สพฺพุปฺธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธฺ นิพฺพานํ ฯ
 โส ปารคโต ปารปฺปตฺโต อนฺตคโต อนฺตปฺปตฺโต โภกฺคโต
 โภกฺกปฺปตฺโต ปริยฺนตคโต ปริยฺนตปฺปตฺโต โวसानคโต โวसानปฺปตฺโต
 ตาณคโต ตาณปฺปตฺโต เลณคโต เลณปฺปตฺโต สรณคโต สรณปฺปตฺโต
 อภยคโต อภยปฺปตฺโต อจฺจุตคโต อจฺจุตปฺปตฺโต อมตคโต
 อมตปฺปตฺโต นิพฺพานคโต นิพฺพานปฺปตฺโต โส วฏฺฏฺจวโส จิณฺณจฺรโณ
 ฯเปฯ ชาติชฺรามรณสํสาร์โร นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพภโวติ ติณฺโณ จ
 ปาร์ ฯ อชิลฺลติ ราโค ชิลฺล โทโส ชิลฺล โมโห ชิลฺล โภโธ ชิลฺล
 อุปนาโห ชิลฺล ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารา ชิลลา ฯ ยสฺเสเต
 ชิลลา ปหีนฺหา สฺมฺจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา
 ฌาณคฺคินา ททฺฐมา โส วุจฺจติ อชิลฺล ฯ อกฺโขชฺติ ทุกฺเช กงฺขา
 ทุกฺชสฺมฺมุทฺเต กงฺขา ทุกฺชนิโรเช กงฺขา ทุกฺชนิโรชคามินิยา ปฏฺิปปทายน

๑ ม. ปริยาทยิตฺวา ฯ

๒ ม. กถํ ฯ

๓ ม. สฺนฺตฺสุสฺสิตฺตตฺตา ฯ

๔ ม. อนฺติม สฺมฺสุสฺสเย ฯ

๕ ม. ชาติชฺรามรณสํสาร์โร ฯ เอวมีทิสฺเสสุ ปเทสุ ฯ

กงขา ปุพฺพนฺเต กงขา อปรนฺเต กงขา ปุพฺพนฺตาปรนฺเต กงขา
 อิหปฺจจยตาปฏฺิจฺจสมฺบุพฺนเนสุ ฐมฺเมสุ กงขา ยา เอวฺรฺฐปา กงขา
 กงขายนา กงขายิตตฺตํ วิมฺติ วิจิจฺจมา เทวพฺหํ เทวธาปฺถ สํสโย
 อนฺเกสฺสคฺคาโห อสฺสปรนา ปริสฺสปรนา ปรีโยคานนา ฉมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส
 มโนวิเลไซ ฯ ยสฺเสเต^๑ กงขา ปหีนา สมฺจุจฺฉินฺนา วุพฺสนฺตา
 ปฏฺิจฺจสฺสทฺธา อภพฺพปฺตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา โส วุจฺจติ
 อกงฺโขติ ตินฺนุณฺ จ ปารํ อชฺโโล อกงฺโข ฯ เตนานฺท ภควา

ยํ พฺราหฺมณํ เวทคํ อภิชฺฌณา
 อภิณฺจนํ กามภเว อสฺตตํ
 อทฺธา หิ โส โธมฺมิมํ อตาริ
 ตินฺนุณฺ จ ปารํ อชฺโโล อกงฺโขติ ฯ

[๑๙๙] วิทฺวา จ โย เวทคฺช นโร อิท
 ภวามเว สงฺคมิมํ วิสซฺช
 โส วีตฺตโณหฺ อนิมฺเ นิราโส
 อตฺตาริ^๒ โส ชาติชฺรนฺติ พฺรุมฺมิ ฯ

[๒๐๐] วิทฺวา จ โย เวทคฺช นโร อิทาติ วิทฺวาติ วิชฺชาคโธ
 ฅาณํ วิภาวี เมธาวี ฯ โยติ โย ยาทีโส ฯเปฯ มนุสฺโส วา ฯ
 เวทคฺชติ เวโท วุจฺจติ จตฺตฺส มคฺเคสฺส ฅาณํ ฯเปฯ สพฺพเวทมฺติจฺจ
 เวทคฺช โสติ^๓ ฯ นโรติ สตฺโต นโร มานโว โปโส ปุคฺคโล ชีโว
 ชาตฺ^๔ ชนฺตฺ อินฺทคฺ^๕ มนุสฺโซ ฯ อิทาติ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิจฺยา ฯเปฯ อิมสฺมี
 มนุสฺสโลเกติ วิทฺวา จ โย เวทคฺช นโร อิท ฯ

[๒๐๑] ภวามเว สงฺคมิมํ วิสซฺชาติ ภวามเวติ ภวามเว กมฺมภเว
 ปุณฺพภเว กามภเว กมฺมภเว กามภเว ปุณฺพภเว รุพฺภเว กมฺมภเว

๑ ม. ยสฺเสเต ฯ   ๒ ม. อตาริ ฯ   ๓ ม. อิตฺสทฺโถ นตฺถิ ฯ
 ๔ ม. ชาคฺ ฯ   ๕ ม. อินฺทคฺ ฯ

รูปภเว ปุณฺพภเว อรูปภเว กมฺมภเว อรูปภเว ปุณฺพภเว ปุณฺปปุณฺ
ภเว^๑ ปุณฺปปุณฺ คติยา ปุณฺปปุณฺ อุปฺปตฺติยา ปุณฺปปุณฺ ปฏฺฐิสฺสฺสฺธา
ปุณฺปปุณฺ อตฺตภาวาทินิพฺพตฺติยา ฯ สงฺคนฺตฺติ^๒ สตฺต สงฺคา รากสงฺโค
โทสสงฺโค โมหสงฺโค มานสงฺโค ทิฏฺฐิสงฺโค กิเลสสงฺโค ทฺวจฺจริตสงฺโค ฯ
วิสขฺชาติ สงฺเค โวสฺสขฺชิตฺวา วา วิสขฺช ฯ อถวา สงฺเค พนฺธ
[๓] อาพนฺธ ลคฺเค ลคฺคิเต ปฺลิตฺพุทฺธ พนฺธเน โมจยิตฺวา^๔ วา
วิสขฺช ฯ ยถา จ ยานํ วา วยฺหํ วา รถํ วา สกฺกํ วา สนฺทมานิกํ
วา สขฺชํ วิสขฺชํ กโรนฺติ วิโกเปนฺติ เอวเมว เต สงฺเค โวสฺสขฺชิตฺวา
วิสขฺช อถวา สงฺเค พนฺธ อาพนฺธ ลคฺเค ลคฺคิเต ปฺลิตฺพุทฺธ พนฺธเน
โมจยิตฺวา วา วิสขฺชาติ ภวภเว สงฺคมิมํ วิสขฺช ฯ

[๒๐๒] โส วิตตโณห อนิโฆ นิราโส อตฺตาริ โส ชาติขรฺนฺติ
พฺรุมีติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คณฺธตณฺหา รสตณฺหา
โผฏฺฐจพฺพตณฺหา ธมฺมตณฺหา ฯ ยสฺเสสา ตณฺหา ปหีนา สมฺจุจฺฉินฺนา
วูปสนฺตา ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพูปฺปตฺติกา ฅาณคฺคิณา ททฺธมา โส
วฺจฺจติ วิตตโณห [๕] จตฺตตโณห วนฺตตโณห มุตฺตตโณห ปหีน-
ตโณห ปฏฺฐินิสฺสฏฺฐจตโณห วิตฺตราโค จตฺตราโค ^๖วนฺตราโค มุตฺตราโค^๖
ปหีนฺราโค ปฏฺฐินิสฺสฏฺฐจฺราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สීติญฺโต สุขปฏฺฐิสฺสฺเวทී
พฺรหฺมญฺเตน อตฺตนา วิหฺรตีติ โส วิตตโณห ฯ อนิโฆติ ราโค นิโฆ
โทโส นิโฆ โมหิ นิโฆ โโกโธ นิโฆ อุปฺนาโห นิโฆ ฯเปฯ สพฺพา-
กฺุสลากิสงฺขารา นีฆา ฯ ยสฺเสเต นีฆา ปหีนา สมฺจุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา
ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพูปฺปตฺติกา ฅาณคฺคิณา ททฺธมา โส วฺจฺจติ
อนิโฆ ฯ นิราโสติ อาสา วฺจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาธาโค ฯเปฯ

๑ ม. ปุณฺปปุณฺภเว ฯ เอวฺมฺปริปี ฯ

๒ ม. สงฺคาติ ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตเร วิพฺนฺเชติ ทิสฺสฺติ ฯ

๔ ม. โผฏฺฐยิตฺวา ฯ

๕ ม. เอตฺถนฺตเร วิคตตโณหฺติ ทิสฺสฺติ ฯ ๖-๖ ม. อิหํ ปาจทฺวํ ยํ ทิสฺสฺติ ฯ

อภิษุมา โลโห อกุลลมูล ๑ ยสเสสา อาสา ตณฺหา ปหีนา
 สมฺมุจฺจินฺนา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺตติกา ฌาณคฺคิณา
 ททฺธมา โส วุจฺจติ นิราโส ๑ ชาตีติ ยา เตสํ เตสํ สุตฺตานํ ตมฺหิ
 ตมฺหิ สุตฺตนิกาเย ชาตี สญฺชาตี โอกฺกนฺติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ
 ขนฺธานํ ปาตุภาโว อายตฺนानํ ปฏฺฐิลาโห ๑ ชฺราตี ยา เตสํ เตสํ
 สุตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ สุตฺตนิกาเย ชฺรา ชีรณฺตา ขณฺธุจฺจํ ปาลิจฺจํ
 วลิตฺตจฺจตา อายฺุโน สํหานิ อินฺหฺริยานํ ปรีปาโก [๑] ๑ มรณฺนฺติ ยา
 เตสํ เตสํ สุตฺตานํ ตมฺหา ตมฺหา สุตฺตนิกาเย จุติ จวฺนตา เภโท
 อนฺตรธานํ มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา ขนฺธานํ เภโท กเพฺวรสฺส นิกฺเขโป
 ซีวิตินฺหฺริยสฺส อฺปจฺเจเท ๑ โส วีตตโณห อนฺโฆ นิราโส อตฺตาริ โส
 ชาตีชฺรณฺติ พุรฺรมีติ โย โส วีตตโณห จ อนฺโฆ จ นิราโส จ โส
 [๒] ชาตีชฺรามรณํ [๓] อตฺตาริ ปตฺริ สมตฺติกฺกมิ วีตฺตวตฺตีติ พุรฺรมิ
 อัจฺจิกฺขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปญฺจเปมิ วิวฺวามิ วิภฺขามิ
 อุตฺตานิโรมิ ปกาเสมีติ โส วีตตโณห อนฺโฆ นิราโส อตฺตาริ โส
 ชาตีชฺรณฺติ พุรฺรมิ ๑ เตนานฺท ภควา

วิทฺวา จ โย เวทฺถุ นโร อิทฺ

ภวาภเว สงฺคมิมํ วิสซฺช

โส วีตตโณห อนฺโฆ นิราโส

อตฺตาริ โส ชาตีชฺรณฺติ พุรฺรมีติ ๑

สทฺ คาถาปริโยสานา ๑เป๑ สตุถา เม ภนฺเต ภควา สวาโกหฺมสมฺมีติ ๑

เมตฺตคฺคฺคาณวกฺกปณฺหานิทฺเทโส จตฺตุเถ ๑

๑ ม. เอตฺถนฺตเร อยํ วุจฺจติ ชฺราตี ทิสฺสนฺติ ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร โขสทฺโท ทิสฺสตี ๑

๓ ม. เอตฺถนฺตเร อตฺตาริ อุตฺตวีตี ทิสฺสนฺติ ๑

ปณฺจโม ไชตกมาณวกปณฺหานิทฺเตโส

[๒๐๓] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺุหิ เม ตํ (อิจฺจายสฺมา ไชตโก)
วจาภิกงฺขามิ มฺเหสิ ตฺยหํ
ตว สุตฺวาน นิคฺโขลฺลํ
สิกฺขเช นิพฺพานมตฺตโน ๑

[๒๐๔] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺุหิ เม ตนฺติ ปุจฺฉามิ ติ สฺโส
ปุจฺฉา อธิภฺจฺชชตนา ปุจฺฉา ทิภฺจฺจสฺสสฺสทนา ปุจฺฉา วิมตฺติจฺเจตนา ปุจฺฉา
๑เป๑ อีมา ติสฺโส ปุจฺฉา ๑เป๑ นิพฺพานปุจฺฉา ๑ ปุจฺฉามิ ตนฺติ
ปุจฺฉามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺเชสฺสามิ ตํ ปสาเทมิ ตํ กถสฺสุ เมติ
ปุจฺฉามิ ตํ ๑ ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ๑เป๑ สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ
ยทิทํ ภควาติ ๑ พุรฺุหิ เม ตนฺติ พุรฺุหิ อัจฺจิกฺขาติ เทเสหิ ปณฺณเปหิ
ปฏฺจเปหิ วิวราหิ วิวราหิ อุตฺตทานิกโรหิ ปกาเสหิติ ปุจฺฉามิ ตํ ภควา
พุรฺุหิ เม ตํ ๑ อิจฺจายสฺมา ไชตโกติ อิจฺจาทิ ปทสฺนติ ๑ आयสฺมาติ
ปิยวจนํ ๑ ไชตโกติ ตสฺส พฺราหฺมณสฺส นามํ ๑เป๑ อภิลำไปติ
อิจฺจายสฺมา ไชตโก ๑

[๒๐๕] วจาภิกงฺขามิ มฺเหสิ ตฺยหนฺติ ตฺยหํ วจนํ พฺยปถํ
เทสนํ อนุสฺสนฺตี กงฺขามิ อภิกงฺขามิ อิจฺฉามิ สาทิยามิ ปตฺถยามิ
ปิเหมิ^๑ อภิชฺปปามิ ๑ มฺเหสิติ ^๒เกนตฺเถน มฺเหสิ ๑ ภควา^๒ มหนฺตํ
สิลฺกขนฺธํ เอลิ คเวสิ ปริเยสิติ มฺเหสิ ๑เป๑ กหํ นราสฺสโกติ
มฺเหสิติ วจาภิกงฺขามิ มฺเหสิ ตฺยหํ ๑

[๒๐๖] ตว สุตฺวาน นิคฺโขลฺลสฺนฺติ ตฺยหํ วจนํ พฺยปถํ เทสนํ
อนุสฺสนฺตี สุตฺวาน สฺนฺติตฺวา อุกฺคณฺหิตฺวา^๓ อฺุปฺचारยิตฺวา อฺุปลกฺขยิตฺวาติ
ตว สุตฺวาน นิคฺโขลฺลํ ๑

๑ ม. ปิทยามิ ๑

๒-๒ ม. ก็ มฺเหสิ ภควา ๑

๓ ม. อุกฺคเหตฺวา ๑

[๒๐๗] ลิกฺเข นิพฺพานมตฺตโนติ ลิกฺเขติ^๑ ติสฺโส ลิกฺขา
 อธิสึลลิกฺขา อธิจิตฺตลิกฺขา อธิปณฺณาลิกฺขา ฯเปฯ อัย อธิปณฺณา-
 ลิกฺขา ฯ นิพฺพานมตฺตโนติ [๒] ราคสุส นิพฺพาปนาย โทสสุส
 นิพฺพาปนาย โฆหสุส นิพฺพาปนาย โภธสุส นิพฺพาปนาย อุปนาหสุส
 นิพฺพาปนาย ฯเปฯ สพฺพากุสลภิกฺขุสงฺฆารานํ สมาย อุปสมาย วุปสมาย
 นิพฺพาปนาย ปฏฺินิสฺสคฺคาย ปฏฺิบปฺสสฺสทฺธิยา อธิสึลลมิ ลิกฺเขยฺย
 อธิจิตฺตมิ ลิกฺเขยฺย อธิปณฺณมมิ ลิกฺเขยฺย อิมมา ติสฺโส ลิกฺขา
 อาวชฺเชนฺโต^๒ ลิกฺเขยฺย ชานนฺโต ลิกฺเขยฺย ปสฺสนฺโต ลิกฺเขยฺย ปจฺจ-
 เวกฺขนฺโต ลิกฺเขยฺย จิตฺตํ อธิภฺจฺจนฺโต^๓ ลิกฺเขยฺย สทฺธาย อธิมฺุจฺจนฺโต
 ลิกฺเขยฺย วิริยํ ปคฺคณฺนฺโต ลิกฺเขยฺย สตี อุปภฺจฺเจนฺโต ลิกฺเขยฺย
 จิตฺตํ สมาทนฺโต ลิกฺเขยฺย ปณฺณาย ปชานนฺโต ลิกฺเขยฺย อภิญฺเฌย^๔
 อภิชานนฺโต ลิกฺเขยฺย ปริณฺณาย^๕ ปริชานนฺโต ลิกฺเขยฺย ปหาตพฺพํ
 ปชนฺโต ลิกฺเขยฺย ภาเวตพฺพํ ภาเวนฺโต ลิกฺเขยฺย สจฺฉิกาทพฺพํ
 สจฺฉิกโรนฺโต ลิกฺเขยฺย สมาทาย จเรย^๖ สมาทาย วตฺเตยฺยาคิ ลิกฺเข
 นิพฺพานมตฺตโน ฯ เตนหา โส พฺราหฺมโณ

ปฺุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตํ (อิจฺจายสฺมา ไรตโก)

วจาภิกฺงฺขามิ มเหสิ ตฺยหํ

ตว สุตฺวาน นิคฺโขลฺลํ

ลิกฺเข นิพฺพานมตฺตโนติ ฯ

[๒๐๘] เตนหาตปฺปํ กโรหิ (ไรตกาติ ภควา)

อิธว นิปโก สโต

อิโต สุตฺวาน นิคฺโขลฺลํ

ลิกฺเข นิพฺพานมตฺตโน ฯ

๑ ม. ลิกฺขาติ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร อตฺตโนติ ทิสฺสตี ฯ เอวมฺุปริปิ ฯ

๓ ม. อาวชฺเชนฺโต ฯ ๔ ม. ปทนฺโต ฯ ๕ ม. อภิญฺเฌย ฯ

๖ ม. ปริณฺณาย ฯ ๗ ม. อาจเรยฺย สฺมาจเรยฺย ฯ เอวมฺุปริปิ ฯ

[๒๐๙] เตนหาตปฺป กโรหิตฺติ อาตปฺป กโรหิ อุสฺสาหํ กโรหิ
 อุสฺโสฬหี กโรหิ วายามํ^๑ กโรหิ ฐิตี กโรหิ วัริยํ กโรหิ จนุหํ ชเนหิ
 สญฺชเนหิ [๒] อุปฏฺฐเปหิ นิพฺพตฺเตหิ อภินิพฺพตฺเตหิตฺติ เตนหาตปฺป
 กโรหิ ๑ ไชตกาทิ "ภควาติ ไชตกาทิ"^๒ ภควา ตํ พุราหมณํ นามเนน
 อาลปติ ๑ ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ๑เป๑ สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ ยทิหํ
 ภควาติ ไชตกาทิ ภควา ๑

[๒๑๐] อิเชว นิปโก สโตติ อิชาติ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิยา อิมิสฺสา
 ขนฺติยา อิมิสฺสา รุจฺจยา อิมสฺมี อาทาเย อิมสฺมี ฆมฺเม อิมสฺมี
 วินเย อิมสฺมี ฆมฺมวินเย อิมสฺมี ปาวจเน อิมสฺมี พุรฺหมจฺริเย อิมสฺมี
 สตฺถุสฺสาสเน อิมสฺมี อจฺตภาเว อิมสฺมี มนุสฺสโลเก ๑ นิปโกติ นิปโก
 ปณฺธุโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฉาณิ วิภาวิ เมชาวี ๑ สโตติ จตฺตฺติ
 การณฺเหหิ สโต กายเ กายานุสฺสนาสติปฺญฺจานํ ภาเวนฺโต สโต
 ๑เป๑ โส วุจฺจติ สโตติ อิเชว นิปโก สโต ๑

[๒๑๑] อีโต สุตฺวาน นิคฺโขสนฺติ อีโต มยฺหํ วจนํ พยฺปถํ
 เทสนํ อนุสนฺตี สุตฺวาน สฺถิตฺวา^๔ อุกฺคหิตฺวา อุปฺचारยิตฺวา
 อุปฺลกฺขยิตฺวาติ อีโต สุตฺวาน นิคฺโขสํ ๑

[๒๑๒] ลิกฺขเ นิพฺพานมตฺตโนติ ลิกฺขเขตฺติ^๕ ติสฺโส ลิกฺขา
 อธิสฺीलลิกฺขา อธิจิตฺตลิกฺขา อธิปณฺณาลิกฺขา ๑เป๑ อยํ อธิปณฺณา-
 ลิกฺขา ๑ นิพฺพานมตฺตโนติ ราคฺสฺส นิพฺพาปนาย โทสฺสฺส นิพฺพาปนาย
 โมหฺสฺส นิพฺพาปนาย โกธฺสฺส นิพฺพาปนาย อุปฺนาหฺสฺส นิพฺพาปนาย
 ๑เป๑ สพฺพากุสฺลาภิสงฺขารานํ สมาย อุปฺสมาย วุปฺสมาย นิพฺพาปนาย
 ปฏฺฐินิสฺสคฺคาย ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิยา อธิสฺीलมฺปิ ลิกฺขเขยฺย อธิจิตฺตมฺปิ ลิกฺขเขยฺย
 อธิปณฺณมฺปิ ลิกฺขเขยฺย อีมา ติสฺโส ลิกฺขา อวาชฺเชนฺโต ลิกฺขเขยฺย

๑ ม. ถามํ ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร สมฺภูจฺเปหิตฺติ ทิสฺสติ ๑

๓-๓ ม. อิหํ ปาหฺวयํ น ทิสฺสติ ๑ ๔ ม. สุตฺวา สฺถิตฺวา ๑ ๕ ม. ลิกฺขาติ ๑

ปสฺสามหํ เทว มนุสฺสโลเกติ มนุสฺสโลเก เทวํ ปสฺสามิ อติเทวํ
 ปสฺสามิ เทวาติเทวํ ปสฺสามิ ทกฺขามิ โอลิเกมิ นิชฺฌายามิ
 อุปริกฺขามิตี ปสฺสามหํ เทว มนุสฺสโลเก ฯ

[๒๑๕] อภิณฺจนํ พุราหฺมณํ อิริยมานนฺติ อภิณฺจนนฺติ
 ราคภิณฺจนํ โทสภิณฺจนํ โมหภิณฺจนํ มานภิณฺจนํ ทิฏฺฐิกภิณฺจนํ
 กิเลสภิณฺจนํ ทุจฺจริตภิณฺจนํ เต กิณฺจนา พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา
 อุจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา^๑ आयตฺธีอนุปฺปาทธมฺมา
 ตสฺมา พุทฺโธ อภิณฺจโน ฯ พุราหฺมณนฺติ^๒ ภควา สตฺตทฺนํ ฌมฺมานํ
 พาหิตตฺตา พุราหฺมโณ สกฺกายทิฏฺฐิ พาหิตา โหติ วิจิกิञฺจนา พาหิตา
 โหติ สีสพฺพตฺปรามาสฺส พาหิตโต โหติ ราโค พาหิตโต โหติ โทโส
 พาหิตโต โหติ โมหे พาหิตโต โหติ มาโน พาหิตโต โหติ พาหิตสฺส^๓
 โหนฺติ ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมา สงฺกิลลิกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา
 ทุกฺขวิปากา आयตฺธี ชาตฺธิชฺรามธฺนียา ฯ

พาเหตุวา^๔ สพฺพปาปกานิ (สฺริยาติ ภควา)

ภควา^๕ วิมโล สาธฺฐสมาหิตโต จิตฺตโต

สํสารมตฺติจฺจ เกวลี โส

อนิสฺสิโต^๖ ตาที ปวฺจฺจเต พุทฺธมา^๗ ฯ

อิริยมานนฺติ จรฺนตํ วิจรฺนตํ^๘ อิริยนฺตํ วตฺเตนฺตํ ปาเลนฺตํ ยเปนฺตํ
 ยาเปนฺตนฺติ อภิณฺจนํ พุราหฺมณํ อิริยมานํ ฯ

[๒๑๖] ทนฺตํ นมสฺสามิ สมฺนตฺตจกฺขุติ ทนฺติ ภควนฺตํ
 ภณฺติ ฯ นมสฺสามิตี กาเยน วา นมสฺสามิ วาจา ย วา นมสฺสามิ
 จิตฺเตน วา นมสฺสามิ อนฺวตฺถปฺปฏิปตฺติยา วา นมสฺสามิ ฌมฺมานุฌมฺม-

๑ ม. อนภาวํ กตา ฯ

๒ ม. พุทฺธมโณติ ฯ

๓ ม. พาหิตาสฺส ฯ

๔ ม. พาหิตวา ฯ

๕ ม. อยํ ปาโธ น ทิสฺสตี ฯ

๖ ม. อสิโต ฯ

๗ ม. ส พุทฺธมาตี ฯ

๘ เวมฺปริปี ฯ

๙ ม. วิหรนฺตํ ฯ

ปฏฺฐิตตฺติยา วา นมสฺสามิ สกฺกโรมิ ครุฑโรมิ มาเนมิ ปุชฺเชมิ ฯ
สมนฺตจกฺขุติ สมนฺตจกฺขุ วุจฺจติ สพฺพณฺณตฺตวณฺณํ ฯ ภควา เตนํ^๑
สพฺพณฺณตฺตวณฺเนน อุเปโต สมุเปโต อุปาโคโต สมุปาโคโต อุปนฺโน
สมุปนฺโน สมนฺนาคโต ฯ

น ตสฺส อทฺธิฏฺฐมิชฺชตฺถิ^๒ กิณฺฉิ
อโถ อวิณฺณวาทมชานิตพฺพํ
สพฺพํ อภินฺณวาลี ยทตฺถิ เนยฺยํ
ตถาคโต เตน สมนฺตจกฺขุติ ฯ
ตนฺตํ นมสฺสามิ สมนฺตจกฺขุ ฯ

[๒๑๗] ปมุณฺจ มํ สกฺก กถงฺกถาหิตี สกฺกาติ [๓] ภควา
สกฺยกฺกุลา ปพฺพชฺชิตฺติปิ สกฺโก ฯ อถวา อทฺโธ^๔ มหทฺธโน ฌนฺวาติปิ
สกฺโก ฯ ตสฺสลิมาณี ฌนานิ เสยฺยถิํ สทฺธาณํ ลีลณํ หิริณํ
โอดตฺตปฺปนํ สุตฺตณํ จาคณํ ปณฺณวณฺณํ สติปฺญฺจานณํ สมฺมปฺปชานณํ
อิทฺธิปาทณํ อินฺทฺริยณํ พลณํ โปชฺฌณฺคณํ มคฺคณํ ผลณํ
นิพฺพานณํ ฯ อิเมหิ อเนกวิเชหิ ฌนรตเนหิ อทฺโธ มหทฺธโน ฌนฺวาติปิ
สกฺโก ฯ อถวา สกฺโก ปทฺ วิสวํ อลฺมตฺโต สฺฐโร วิโร วิกฺกนฺโต
อภีรฺุ^๕ อจฺฉมฺภี อนุตฺตราสี อปฺลาयी ปหิณฺนภยภฺราว วิคตฺโลมหํสฺสตีปิ
สกฺโก ฯ กถงฺกถา วุจฺจติ วิจิกิฉฺฉา ทฺกฺเช กงฺขา ทฺกฺชสมฺกฺชเย
กงฺขา ทฺกฺชนิโรเช กงฺขา ทฺกฺชนิโรชคามินิยา ปฏฺฐิตทาย กงฺขา
ปฺพุพฺพนฺเต กงฺขา อปฺรณฺเต กงฺขา ปฺพุพฺพนฺตฺตปฺรณฺเต กงฺขา อิทฺตปฺจฺจย-
ตฺตปฏฺฐิจฺจสมฺมปฺปนฺเนสฺสุ ฌมฺเมสฺสุ กงฺขา ยา เหวรฺฐปา กงฺขา กงฺขายนา
กงฺขายิตตฺตํ วิมตี วิจิกิฉฺฉา เทวพฺพหํ เทวธาปโถ สํสโย อเนกํสคฺคาโห
อาสปฺปนา ปริสปฺปนา อปฺริโยคาพนา ฉมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข ฯ

๑ ม. อยู่ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. อทฺธิฏฺฐมิชฺชตฺถิ ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร สกฺโกติ ทิสฺสตี ฯ
๔ ม. อทฺโธ ฯ เหวมฺพริปิ ฯ ๕ ม. อภีรฺุ ฯ เหวมฺพริปิ ฯ

ปมฺจ มํ สกฺก กถงฺกถาหีติ มฺจ มํ [๑] โมเจหิ มํ ปโมเจหิ
มํ อุทฺธร มํ สมฺมทฺธร มํ วุฏฺฐจาเปหิ มํ กถงฺกถาสลฺลโตติ ปมฺจ มํ
สกฺก กถงฺกถาหิ ฯ เตนาท โส พุราหฺมโณ

ปสฺสามหํ เทว มนุสฺสโลเก
อภิญฺจนํ พุราหฺมณํ อิริยมาณํ
ตนฺตํ นมสฺสามิ สมฺนตจกฺขุ
ปมฺจ มํ สกฺก กถงฺกถาหีติ ฯ

[๒๑๘] นาทํ สมิสฺสามิ^๒ ปโมจนาย
กถงฺกถี โธตก กถฺจิ โลเก
ธมฺมจฺจ สฺสฺสจฺจ อชานมาโน
เอวํ ตฺวํ โอมฺมิ มํ ตเรสิ ฯ

[๒๑๙] นาทํ สมิสฺสามิ ปโมจนายาติ นาทนฺตํ สกฺโกมิ
มฺจจิตฺตํ ปมฺจจิตฺตํ โมเจตฺตํ ปโมเจตฺตํ อุทฺธริตฺตํ "อุทฺธราเปตฺตํ วุฏฺฐจาเปตฺตํ"^๓
กถงฺกถาสลฺลโตติ เอวมฺปิ นาทํ สมิสฺสามิ ปโมจนาย ฯ อถวา
น อีหามิ น สหามิ^๔ น อสฺสสหามิ น วายมามิ น อสฺสสหา กโรมิ
น อสฺสโสฬฺหี กโรมิ น ถามํ กโรมิ น ธิตฺตี กโรมิ น วิริยํ กโรมิ
น จนฺทํ ชเนมิ น สญฺชเนมิ น นิพฺพตฺเตมิ น อภินิพฺพตฺเตมิ อสฺสทฺเต
ปฺคฺคฺเคเล อจฺจนฺทิกเก กุสฺสีเต หีนวิริเย อปฺปฏิปชฺชมาเน ธมฺมเทสนายาติ
เอวมฺปิ นาทํ สมิสฺสามิ ปโมจนาย ฯ อถวา นตฺถญฺโถ โภจิ
โมเจตฺตํ^๕ เต ยทิ มฺจเจยฺยํ สเกน ถาเมน สเกน พเลน สเกน
วิริเยน สเกน ปรกฺกเมน สเกน ปุริสธาเมน สเกน ปุริสพเลน
สเกน ปุริสวิริเยน สเกน ปุริสปรกฺกเมน อตฺตนา สมฺมาปฺปฏิปทํ

๑ ม. เอตถนฺตเร ปมฺจจ มนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. สหิสฺสามิ ฯ เอวมฺปิริปิ ฯ
๓-๓ สมฺมทฺธริตฺตํ วุฏฺฐจาเปตฺตํ สมฺมจฺจาเปตฺตํ ฯ ๔ ม. สหีหามิ ฯ
๕ กตฺถจฺจิ สฺยามโปตฺถเก โมเจตาติปิ ปาโจ ฯ ม. อีทิสเมว ฯ

อนฺุโลมปฏิปทํ [๑] อนฺุวตตปฏิปทํ ฐมฺมานุฐมฺมปฏิปทํ ปฏิปชฺชมานา
มฺุญฺเจยฺยฺนฺุติ^๒ เอวมฺปิ นาทํ สมิสฺสามิ ปโมจนาถ ๑ วุตฺตณฺเฑหฺตํ
ภควตา โส วต จฺุหนฺ อตฺตนา ปฺลিপฺลিপฺนฺุโน ปฺรํ ปฺลিপฺลিপฺนฺุ
อุทฺทริสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตี โส วต จฺุหนฺ อตฺตนา อทฺนฺุโต
อวิเนโต อปฺรินิพฺพุโต ปฺรํ ทเมสฺสตี วิเนสฺสตี ปฺรินิพฺพาเปสฺสตีติ
เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ๑ เอวมฺปิ นาทํ สมิสฺสามิ ปโมจนาถ ๑
วุตฺตณฺเฑหฺตํ ภควตา

อตฺตนา^๓ กตํ ปาปํ อตฺตนา สงฺกิลิสฺสตี

อตฺตนา อกตํ ปาปํ อตฺตนา วิสฺสุตฺตี

สุทฺธิ^๔ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ นาถโม อณฺเฑ วิโสธเยตี^๕ ๑

เอวมฺปิ นาทํ สมิสฺสามิ ปโมจนาถ ๑ วุตฺตณฺเฑหฺตํ ภควตา เอวเมว
โฆ พฺราหฺมณ ติฏฺฐเตว นิพฺพานํ ติฏฺฐตี นิพฺพานมคฺโค ติฏฺฐามหํ
สมาทเปตา อถ จปฺน มม สวากา มยา เอวโฆวทียมานา
เอวอนฺุสาลิยมานา อปฺเปกฺจเจ อจฺจนฺตนิฏฺฐจํ นิพฺพานํ อาชาเรนฺตี^๖
เอกฺจเจ นาราเชนฺตี เอตถ กฺุยาหํ พฺราหฺมณ กโรมิ มคฺคกฺุชายี
พฺราหฺมณ ตถาคโต มคฺคํ ปฺนฺุโจ^๗ อจฺจกฺุชตี อตฺตนา ปฏิปชฺชมานา
มฺุญฺเจยฺยฺนฺุติ^๘ ๑ เอวมฺปิ นาทํ สมิสฺสามิ ปโมจนาถ ๑

[๒๒๐] กถฺงกถี โธตก กณฺจิ โลเกติ กถฺงกถี ปฺุคคํลํ สกฺงขํ
สขิลํ เทวพฺุทํ สวิจิกิจฺจํ ๑ กณฺจีติ กณฺจิ ขตฺติยํ วา พฺราหฺมณํ
วา เวสฺสํ วา สุทฺทํ วา คหณฺจํ วา ปพฺุชิตํ วา เทวํ วา มนฺุสฺสํ
วา ๑ โลเกติ อปายโลเก ๑เป ๑ อายตนโลเกติ กถฺงกถี โธตก
กณฺจิ โลเก ๑

๑ ม. เอตถนฺุตเร อปจฺจนีกปฏิปทนฺุติ ทิสฺสตี ๑

๒ ม. โมเจยฺยฺนฺุติ ๑

๓ ม. อตฺตนา ทิ ๑

๔ ม. สุทฺธิ ๑

๕ วิโมเจยฺยตีปิ ปาโจ ๑

๖ ม. อาราเชนฺตี ๑ เอวมฺปิ ๑

๗ ม. พฺุทฺโธ ๑

๘ ม. มฺุญฺเจยฺยฺนฺุติ ๑

[๒๒๑] ฌมฺมณฺจ เสฏฺฐํ อาชานมาโนติ ฌมฺมํ เสฏฺฐํ วุจฺจติ
อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺปชฺชิณฺสสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ ฯ เสฏฺฐนฺตํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ
ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรํ ฌมฺมํ ฯ อาชานมาโนติ^๑ อาชานมาโน วิชานมาโน
ปฏฺวิวิชานมาโน ปฏฺวิวิชณฺมาโนติ ฌมฺมณฺจ เสฏฺฐํ อาชานมาโน ฯ

[๒๒๒] เอวํ ตํวํ โธสมิมํ ตเรสีติ เอวํ ตํวํ^๒ กาโมฆํ ภาโวฆํ
ทิกฺขุโฆฆํ อวิชฺโชฆํ ตเรยฺยาสี [๓] สมตฺติกฺกเมยฺยาสี วีตฺตวตฺเตยฺยาสีติ
เอวํ ตํวํ โธสมิมํ ตเรสีติ ฯ เตนาท ภาควา

นาทํ สมิสฺสามิ ปโมจนาท
กถฺกถี โธตก กถฺจึ โลเก
ฌมฺมณฺจ เสฏฺฐํ อาชานมาโน
เอวํ ตํวํ โธสมิมํ ตเรสีติ ฯ

[๒๒๓] อนุสาส พฺรเหม กรุณฺยาชานมาโน
วิเวกธมฺมํ ยมทํ วิชณฺณํ
ยถาทํ อากาโส จ อพฺยาปชฺชมาโน^๔
อิเชว สนฺโต อสีโต จเรยฺยํ ฯ

[๒๒๔] อนุสาส พฺรเหม กรุณฺยาชานมาโนติ^๕ อนุสาส พฺรเหมตี^๕
อนุสาส พฺรเหม อนุคฺคณฺห พฺรเหม อนุกมฺป พฺรเหมตี อนุสาส
พฺรเหม ฯ กรุณฺยาชานมาโนติ กรุณฺยาชานมาโน อนุทฺทชานมาโน อนุรฺกชานมาโน
อนุคฺคณฺหมาโน อนุกมฺปมาโนติ อนุสาส พฺรเหม กรุณฺยาชานมาโน ฯ

[๒๒๕] วิเวกธมฺมํ ยมทํ วิชณฺณนฺตํ วิเวกธมฺมํ วุจฺจติ อมตํ
นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺปชฺชิณฺสสคฺโค ตณฺหกฺขโย

๑ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ฯ ๒ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ฯ

๓ ม. เอตถนฺตเร อุตฺตเรยฺยาสี ปตเรยฺยาสีติ ทิสฺสนฺตํ ฯ เอวมฺปฺปชฺชิ ฯ

๔ ม. ... อากาโสว อพฺยาปชฺชมาโน ฯ เอวมฺปฺปชฺชิ ฯ ๕-๕ ม. อิทํ ปาททวฺยํ นตฺติ ฯ

วิราโค นิโรธो นิพพานं ๑ ยมห์ วิชฌณฺหติ ยํ อหํ ชาเนยฺยํ [๑]
วิชาเนยฺยํ ปฏิวิชาเนยฺยํ ปฏิวิชฺฌณฺหณฺติ [๒] วิเวกมมํ ยมห์
วิชฌณฺ ๑

[๒๒๖] ยถาหํ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมาโนติ ยถา อากาโส
นปฺปชฺชติ [๓] น พชฺฌติ น ปลฺลิพชฺฌติ เอวํ อปชฺชมาโน [๔]
อพชฺฌมาโน อปลฺลิพชฺฌมาโนติ เอวํ^๕ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมาโน ๑
ยถา อากาโส น รชฺชติ ลาชาย วา หลฺลิทฺเทน วา นีเลณ^๖ วา
มณฺเชฏฺฐจา ย วา เอวํ อรชฺชมาโน อทุสฺสมาโน อมฺยุหมาโน
อกิลฺลิยมาโนติ^๗ เอวมฺปิ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมาโน ๑ ยถา อากาโส
น กุปฺปติ น พฺยาปชฺฌติ น ปฏฺฐิลียติ^๘ น ปฏฺฐิหณฺณติ เอวํ อกุปฺปมาโน
อพฺยาปชฺฌมาโน อปฺปฏฺฐิลียมาโน อปฺปฏฺฐิหณฺณมาโนติ [๕] เอวมฺปิ
อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมาโน ๑

[๒๒๗] อีเชว สนฺโต อลฺลิตฺโต จเรยฺยณฺติ อีเชว สนฺโตติ
อีเชว สนฺโต [๑๐] สมานो อีเชว นิสฺสินฺโต^{๑๐} สมานอ อิมสฺสมิเยว
อาสเน นิสฺสินฺโณ สมานอ อิมิสฺสาเยว ปรีสา ย นิสฺสินฺโณ สมานนฺติ เอวมฺปิ
อีเชว สนฺโต ๑ อถวา อีเชว สนฺโต อุปสนฺโต วุปสนฺโต นิพฺพุโต
ปฏฺฐิปปสฺสทฺโธติ เอวมฺปิ อีเชว สนฺโต ๑ อลฺลิตฺติ เทว นิสฺสยา
ตณฺหานิสฺสโย จ ทิฏฺฐินิสฺสโย จ ๑เป ๑ อยํ ตณฺหานิสฺสโย ๑เป ๑
อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย ๑ ตณฺหานิสฺสยํ ปหาย ทิฏฺฐินิสฺสยํ ปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา
จกฺขุํ อนิสฺสลิโต โสตํ อนิสฺสลิโต ฆานํ อนิสฺสลิโต ชิวหํ อนิสฺสลิโต

๑ ม. เอตถนฺตเร อาชานเยยณฺติ ทิสฺสติ ๑ ๒ ม. เอตถนฺตเร อธิคจฺเจยฺยํ ผลฺลเสยฺยํ
สจฺฉนฺทเรยฺยณฺตตีติ ทิสฺสนฺติ ๑ ๓ ม. เอตถนฺตเร น คณฺหตีติ ทิสฺสติ ๑
๔ ม. เอตถนฺตเร อคณฺหมาโนติ ทิสฺสติ ๑ ๕ ม. เอวมฺปิ ๑
๖ ม. หลฺลิทฺธิยา วา นีเลีย วา ๑ ๗ ม. อกิลฺลมาโนติ ๑ ๘ ม. ปตฺธิลียติ ๑
๙ ม. เอตถนฺตเร อปฺปฏฺฐิตมาโนตีติ ทิสฺสติ ๑ ๑๐ ม. เอตถนฺตเร อีเชวาติ ทิสฺสติ ๑
๑๑ ม. นิสฺสินฺโณ ๑

กายํ อนิสฺสึโต มนํ อนิสฺสึโต รูเป สหุเท คนฺธเ รเส โฝฏฺฐพฺเพ
 กุลํ คณํ อาวาสํ ลามํ ยสํ ปลสํ สุขํ จิวํ ปิณฑปาตํ เสนาสนํ
 คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ กามธาตุมํ รูปธาตุมํ อรูปธาตุมํ กามภวํ
 รูปภวํ อรูปภวํ สญฺญาภวํ อสญฺญาภวํ เหนวสญฺญานาสญฺญาภวํ
 เอกโวการภวํ จตุโวการภวํ ปณจโวการภวํ อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปฺปนํ
 ทิฏฺฐสฺสุตฺตมุตฺตวิญฺญาตพฺเพ ฐมฺเม [๑] อนิสฺสึโต อนลฺลึโน อนุปคโต
 อนชฺฌเณสึโต อนธิมุตฺโต นิทฺทนฺโต นิสฺสญฺโฆ^๒ วิปฺปมุตฺโต [๓] วิมฺริยา-
 ทิกเตน เจตสา วิหฺรตีตี^๔ อลฺลิตี^๕ ๑ จเรยฺยนฺติ จเรยฺยํ วิจเรยฺยํ^๕
 อิริเยยฺยํ วตฺเตยฺยํ ปาเลยฺยํ^๖ ยเปยฺยํ ยาเปยฺยนฺติ อิวฺ สนฺโต อลฺลิตี
 จเรยฺยํ ๑ เตนหา โส พฺราหฺมณเ

อนุสาส พฺรหฺเม กรุณายมาโน

วิเวกธมฺมํ ยมํ วิชฺฌณํ

ยถาํ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมาโน

อิวฺ สนฺโต อลฺลิตี จเรยฺยนฺติ ๑

[๒๒๘] กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตี (ไตรกาทิ ภควา)

ทิฏฺฐเ ฐมฺเม อนีตีหํ

ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ

ตเร โลเก วิสฺตฺตีกํ ๑

[๒๒๙] กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตินฺติ ราคสฺส สนฺตี โทสฺส
 สนฺตี โมหสฺส สนฺตี โกธสฺส อุปนาหสฺส มกฺขสฺส ปฬาสฺส อีสฺสาย
 มจฺฉริยสฺส มายาย สาเจยฺยสฺส ฌมฺภสฺส สารมฺภสฺส มานสฺส
 อติมานสฺส มหสฺส ปมาทสฺส สพฺพกิลีสานํ สพฺพทุจฺจริตानํ สพฺพทรธานํ
 สพฺพปริฬายานํ สพฺพสนฺตปาณํ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตี อุปสนฺตี

๑ ม. เอตถนฺตเร อลฺลิตี ทิสฺสตี ๑ ๒ ม. นิสฺสญฺโฆ ๑ ๓ ม. เอตถนฺตเร วิสฺตฺตฺตตี ทิสฺสตี ๑

๔ ม. อิม เทว ปาจา นตฺติ ๑ ๕ ม. วิหฺรยฺยํ ๑ ๖ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ๑

วูปสนฺหํ นินฺนํ พุทฺธิํ ปฏิปฺปสฺสทฺธิํ กิตฺตยิสฺสามิ [๑] อาจิกฺขิสฺสามิ
 เทสฺสิสฺสามิ^๒ ปณฺณเปสฺสามิ ปฏฺจเปสฺสามิ วิวริสฺสามิ วิภฺชิสฺสามิ
 อุตฺตนาณิกริสฺสามิ ปกาสิสฺสามิ กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺหํ ๑ โธตกาติ
 ภควาติ โธตกาติ ภควา ตํ พุราหฺมณฺํ นามเนน อาลปฺติ ๑
 ภควาติ คารวาทฺตวณฺเมตํ ๑เป๑ สจฺฉิกา ปณฺณตฺตติ ยทฺธิํ ภควาติ
 โธตกาติ ภควา ๑

[๒๓๐] ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม อนนฺตีหนฺติ ทิฏฺฐเจ ฐมฺเมติ ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม
 ฌาเต ฐมฺเม ตฺถลิเต ฐมฺเม ตีริเต ฐมฺเม วิภาวิทฺเต ฐมฺเม วิภฺชเต ฐมฺเม
 สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ๑เป๑ ยงฺกิณฺจํ สมฺมุทฺตมฺมํ สพฺพนฺหํ
 นิโรธฐมฺมนฺติ ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม ฌาเต ฐมฺเม ตฺถลิเต ฐมฺเม ตีริเต ฐมฺเม
 วิภาวิทฺเต ฐมฺเม วิภฺชเต ฐมฺเมติ เอวมฺปิ ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม ๑ อถวา
 ทุกฺเข ทิฏฺฐเจ ทุกฺขํ กถยิสฺสามิ สมฺมุทฺเต ทิฏฺฐเจ สมฺมุทฺยํ กถยิสฺสามิ
 มคฺเค ทิฏฺฐเจ มคฺคํ กถยิสฺสามิ นิโรธฺเต ทิฏฺฐเจ นิโรธํ กถยิสฺสามิ
 เอวมฺปิ ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม ๑ อถวา "ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม" สนฺนทฺธิจิกฺกํ อกาลิกํ
 เอหิปฺสฺสํ อปฺนยิกํ^๔ ปจฺจตฺตํ เวทิตฺตพฺพํ วิญฺญฺหิตฺติ เอวมฺปิ "ทิฏฺฐเจ
 ฐมฺเมติ"^๕ ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม ๑ อนนฺตีหนฺติ น อิตฺธิ^๕ น อิตฺทิกฺวาย น
 ปรมฺปราย น ปิฏฺฐกสมฺปทาย น ตกฺกเหตุ น นยเหตุ น อากา-
 รปริวิตกฺเกน น ทิฏฺฐจฺฉินฺชฺชานกฺขนฺติยา สามํ สยมฺภินฺนญฺจาตํ อตฺตปจฺจกฺขํ
 ฐมฺมํ [๖] กถยิสฺสามิ ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม อนนฺตีหนฺติ ๑

[๒๓๑] ยํ วิทิตฺวา สโต จรฺนฺติ ยํ วิทิตํ กตฺวา ตฺถลยิตฺวา
 ตีริยิตฺวา วิภฺชยิตฺวา วิภฺชิตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ๑เป๑
 ยงฺกิณฺจํ สมฺมุทฺตมฺมํ สพฺพนฺหํ นิโรธฐมฺมนฺติ วิทิตํ กตฺวา ตฺถลยิตฺวา

๑ ม. เอตถนฺตเร ปกิตฺตยิสฺสามิ ทิสฺสติ ๑

๒ ม. เทสฺสิสฺสามิ ๑ เอวมฺปิริ ๑

๓-๓ ม. อิทํ ปาจฺทวํ นตฺติ ๑

๔ ม. อปฺนยิกํ ๑ เอวมฺปิริ ๑

๕ ม. น อิตฺทิตฺติ ๑

๖ ม. เอตถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสติ ๑

ตีรยิตวา วิภาวยิตวา วิภูตัง กตฺวา ฯ สโตติ จตฺตฺหิ การณฺเหติ สโต
 กายเ กายานุสฺสสนาสติปฏฺจานัง ภาเวนุโต สโต ฯเปฯ โส วุจฺจติ
 สโต ฯ จรฺนฺติ จรฺนฺโต วิจรฺนฺโต^๑ อิริยฺนฺโต วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต
 ยเปนฺโต ยาเปนฺโตติ ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ฯ

[๒๓๒] ตเร โลเก วิสฺตฺตฺติกนฺติ วิสฺตฺตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา โย
 ราโค สาราคิ ฯเปฯ อมิชฺฐมา โลโฆ อกุสลมฺมูลํ ฯ วิสฺตฺตฺติกาติ เกนตฺเถน
 วิสฺตฺตฺติกา ฯเปฯ วิสฺฐา วิตฺถตฺตาติ วิสฺตฺตฺติกา ฯ โลเกติ อปายโลเก
 ฯเปฯ อายตนโลเก ฯ ตเร โลเก วิสฺตฺตฺติกนฺติ ยา สา^๒ โลเก [๓]
 วิสฺตฺตฺติกา โลเก ตัง^๔ วิสฺตฺตฺติกํ สโต ตเรยฺย อุตฺตเรยฺย ปตฺตเรยฺย
 สมตฺติกฺกเมยฺย วิตฺตฺวตฺเตยฺยยาติ ตเร โลเก วิสฺตฺตฺติกํ ฯ เตนหา ภควา
 กิตฺตฺยิสฺสสามิ เต สนฺตึ (ไชตกาติ ภควา)
 ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม อนฺนิตฺทํ
 ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ
 ตเร โลเก วิสฺตฺตฺติกนฺติ ฯ

[๒๓๓] ตถฺจาทํ อภินฺนุทามิ มเหสี สนฺตฺติมฺตฺตมํ
 ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสฺตฺตฺติกํ ฯ

[๒๓๔] ตถฺจาทํ อภินฺนุทามิตฺติ ตนฺติ ตฺยฺหํ วจฺนํ พฺยปถํ
 เทสนํ อนุสนฺตึ^๑ ฯ อภินฺนุทามิตฺติ นนฺทามิ อภินฺนุทามิ โมทามิ
 อนุโมทามิ [๕] สาทियามิ ปตฺตยยามิ ปิทยามิ อภิชฺปฺปามิตฺติ ตถฺจาทํ
 อภินฺนุทามิ ฯ มเหสี สนฺตฺติมฺตฺตมฺนฺติ มเหสีติ [๖] ภควา มหฺนฺตํ
 สึลฺกฺขนฺธํ เอลิ คเวสิ ปริเยสีติ มเหสี ฯ มหฺนฺตํ สมာธิกฺขนฺธํ ฯเปฯ
 กหํ เทวเทโว กหํ นราสฺโมติ มเหสี ฯ สนฺตฺติมฺตฺตมฺนฺติ สนฺติ วุจฺจติ

๑ ม. วิหรนฺโต ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร เวสาติ ทิสฺสติ ฯ

๔ ม. เวตํ ฯ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร อิจฺฉามิตฺติ ทิสฺสติ ฯ

๖ ม. เอตฺถนฺตเร กิ มเหสี ภควาติ ทิสฺสนฺติ ฯ เอวมิตฺติเสสุ จาเนสุ ฯ

อมตํ นิพพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภโธ สพฺพปุพฺปิณีสนฺสคฺโค
 ตณฺหทฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพพานํ ๑ อุตฺตมฺนฺตํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ
 ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรณฺตํ มเหสี สนฺตีมุตฺตมํ ๑

[๒๓๕] ยํ วิทิตฺวา สโต จรณฺตํ ยํ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ๑เป ๑
 ยงฺกัณฺจํ สมฺภุชฺชมฺมํ สพฺพพฺพตํ นิโรธมฺนฺตํ ยํ^๑ วิทิตํ กตฺวา
 ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวา ๑ สโตติ จตฺตฺติ การณฺนิ
 สโต กายํ กายานุสฺสณาสติปิฎฺจํ ภาเวนฺโต สโต ๑เป ๑ โส
 วุจฺจติ สโต ๑ จรณฺตํ จรณฺโต วิจรณฺโต อิริยณฺโต วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต
 ยเพนฺโต ยาเพนฺโตติ ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ๑

[๒๓๖] ตเร โลเก วิสฺตฺติกนฺตํ วิสฺตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา
 โย ราโค สาราคโค ๑เป ๑ อภิชฺฌา โลภो อกฺุสลมฺมูลํ ๑ วิสฺตฺติกาติ
 เกนฺตฺเถน วิสฺตฺติกา ๑เป ๑ วิสฺฐา วิตฺถตาติ วิสฺตฺติกา ๑ โลเกติ
 อปายโลเก ๑เป ๑ อายตฺนโลเก ๑ ตเร โลเก วิสฺตฺติกนฺตํ ยา सा
 โลเก วิสฺตฺติกา โลเก ตํ วิสฺตฺติกํ สโต ตเรยฺย^๒ อุตฺตเรยฺย ปตเรยฺย
 สมตฺติกฺกเมยฺย วีตฺวตฺเตยฺยาติ ตเร โลเก วิสฺตฺติกํ ๑ เตนาห โส
 พฺรหฺมโณ

ตณฺหา อภินฺนทามิ มเหสี สนฺตีมุตฺตมํ

ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสฺตฺติกนฺตํ ๑

[๒๓๗] ยงฺกัณฺจํ สมฺปชานาสิ (โรตฺตกาติ ภาควา)

อุทฺธํ อโร ติริยญฺจาปิ มชฺฌเม

เอตํ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลเก

ภาวาภวาย^๓ มากาสิ ตณฺหํ ๑

๑ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ๑ ๒ ม. ตเรยฺย ๑ เอวมฺมีทิสฺเสสุ จาเนสุ ๑

๓ ม. ภาวาภวาย ๑

[๒๓๘] ยงฺกิณฺจิ สมฺปชานาสีติ ยงฺกิณฺจิ สมฺปชานาสี วิชานาสี^๑
ปฏฺวิชานาสี ปฏฺวิชณฺสีติ ยงฺกิณฺจิ สมฺปชานาสี ฯ ไชตกาคี ภคฺวาคี
ไชตกาคี ภคฺวา ตํ พุราหุมนํ นามเนน อาลปติ ฯ ภคฺวาคี
การวาทฺวิจณฺเมตํ ฯ เป ฯ สจฺฉิกขา ปณฺณตฺติ ยทฺธิ ภคฺวาคี ไชตกาคี
ภคฺวา ฯ

[๒๓๙] อุทฺธํ อโร ติริยณฺจาปิ มชฺฌเมติ อุทฺธนฺติ วุจฺจติ^๒
อนาคตํ อโรติ อตีตํ ติริยณฺจาปิ มชฺฌเมติ ปจฺจุปปนฺนํ ฯ ^๓อถฺวา
อุทฺธนฺติ สุขา เวทนา อโรติ ทุกฺขา เวทนา ติริยณฺจาปิ มชฺฌเมติ
อทฺกขมฺสุขา เวทนา ฯ อุทฺธนฺติ กุสลา ธมฺมา อโรติ อกุสลา
ธมฺมา ติริยณฺจาปิ มชฺฌเมติ อพฺยากตา ธมฺมา ฯ อุทฺธนฺติ เทวโลโก
อโรติ อปายโลโก ติริยณฺจาปิ มชฺฌเมติ มนุสฺสโลโก ฯ อุทฺธนฺติ
อรูปรธาตฺ อโรติ กามธาตฺ ติริยณฺจาปิ มชฺฌเมติ รูปรธาตฺ^๓ ฯ อุทฺธนฺติ
อุทฺธํ ปาหตฺลา อโรติ อโร เกสมตฺถกา ติริยณฺจาปิ มชฺฌเมติ
เวมชฺฌเมติ อุทฺธํ อโร ติริยณฺจาปิ มชฺฌเม ฯ

[๒๔๐] เอตํ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลเกติ สงฺโค เอโส ลคฺคณํ
เอตํ พนฺธนํ เอตํ ปลิโพโร เอโสติ ฌตฺวา ชานิตฺวา ตฺถลยิตฺวา
ตฺริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺวตํ กตฺวาติ เอตํ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลเก ฯ

[๒๔๑] ภวาทฺถาย มากาสิ ตณฺหนฺติ [๔] รูปตณฺหา
สทฺทตณฺหา คณฺธตณฺหา รสตณฺหา โยณฺจพฺพตณฺหา ธมฺมตณฺหา ฯ

---

๑ ม. อาชานาสี ฯ ๒ ม. อยู่ ปาโล นตฺถิ ฯ
๓-๓ ม. อุทฺธนฺติ เทวโลโก ฯ อโรติ อปายโลโก ฯ ติริยณฺจาปิ มชฺฌเมติ มนุสฺสโลโก ฯ
อถฺวา อุทฺธนฺติ กุสลา ธมฺมา อโรติ อกุสลาธมฺมา ฯ ติริยณฺจาปิ มชฺฌเมติ อพฺยากตา
ธมฺมา ฯ อุทฺธนฺติ อรูปธาตฺ ฯ อโรติ กามธาตฺ ฯ ติริยณฺจาปิ มชฺฌเมติ รูปรธาตฺ ฯ
อุทฺธนฺติ สุขา เวทนา ฯ อโรติ ทุกฺขา เวทนา ฯ ติริยณฺจาปิ มชฺฌเมติ อทฺกขมฺสุขา
เวทนา ฯ
๔ ม. เอตฺถนฺตเร ตณฺหาตีติ ทิสฺสตี ฯ

ภวาภวยาติ ภวาภวาย กมฺภววย ปฺนพฺภววย กามภววย กมฺภววย
 กามภววย ปฺนพฺภววย รฺภววย กมฺภววย รฺภววย ปฺนพฺภววย
 อรูปภววย กมฺภววย อรูปภววย ปฺนพฺภววย ปฺนปฺนํ ภววย
 ปฺนปฺนํ คติยา ปฺนปฺนํ อุปฺปตฺติยา ปฺนปฺนํ ปฺนฺนิสฺนฺธิยา ปฺนปฺนํ
 อตฺตภาวณินิพฺพตฺติยา ตณฺหํ มากาลิ มา ชเนลิ มา สณฺชเนลิ
 มา นิพฺพตฺเตลิ มา อภินิพฺพตฺเตลิ^๑ ปชฺหิ^๒ วิเนเทหิ พฺยนฺตีกโรหิ
 อนภาวํคเมหิติ ภวาภวาย มากาลิ ตณฺหํ ฯ เตนาห ภควา

ยงฺกิญฺจิ สมนฺชานาลิ (โธตกาติ ภควา)

อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปิ มชฺเฌ

เอตํ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลก

ภวาภวาย มากาลิ ตณฺหนฺหติ ฯ

สท คาทาปริโยธานา ฯเปฯ สตุธา เม ภนฺเต ภควา สวาโกหมสฺมีติ ฯ

โธตกมาณวกปญฺหานิทุเทโส ปญฺจโม ฯ

๑ ม. มาภินิพฺพตฺเตลิ ฯ

๒ ม. ปชฺห ฯ

ฉกฺโข อุปลีวมาถนวกปญหานิทฺเตโส

[๒๔๒] เอโก อหํ สกฺก มหนตฺโถมฺหํ (อิจฺจายสฺมา อุปลีโว)
อนิสฺลิตฺ โน วิสฺหามิ ตาริตฺตํ
อารมฺมณํ พฺรหฺมิ สมฺนตฺจกฺข
ยํ นิสฺลิตฺ โอมฺมิมํ ตเรยฺยํ ฯ

[๒๔๓] เอโก อหํ สกฺก มหนตฺโถมฺขนฺตฺติ เอโกติ ปุคฺคโล
วา เม ทฺตฺติโย นตฺติ ฆมฺโม วา เม ทฺตฺติโย นตฺติ ยํ วา ปุคฺคลํ
นิสฺสาย ฆมฺมํ วา นิสฺสาย มหนตฺ กามฺหํ ภาวฺหํ ทิฏฺฐโจหํ อวิชฺไชหํ
ตเรยฺยํ อุตฺตเรยฺยํ ปตฺตเรยฺยํ สมตฺติกฺกเมยฺยํ วิตฺตวตฺเตยฺยนฺตฺติ เอโก^๑ ฯ
สกฺกาติ สกฺโก ฯ ภควา สกฺยกุลฺลา ปพฺพชฺชิตฺติปิ สกฺโก ฯ อถวา
อทุโร^๒ มหฺตฺตฺโน ฆนฺวาติปิ สกฺโก ฯ ตสฺสฺมานิ ฆนฺานิ เสยฺยถิํ
สทฺธาฆนํ สีสฺนํ หิริฆนํ โอตฺตปฺปฆนํ สุตฺนํ จาคฆนํ ปญฺญาฆนํ
สตีปฺญฺจानฆนํ ฯเปฯ นิพฺพานฆนํ ฯ อิมฺเหหิ อนฺนกวิเชหิ ฆนฺรตฺเนหิ
อทุโร มหฺตฺตฺโน ฆนฺวาติปิ สกฺโก ฯ อถวา สกฺโก ปทุ วิสฺวี อลฺมตฺโต
สฺสูโร วิโร วิกฺกนฺโต อภฺริ อจฺจมฺภี อนฺนตฺตราสี อปฺลาयी ปหิณฺนภยฺภโร
วิกตฺโลมฺหํสฺสตีปิ สกฺโกติ เอโก อหํ สกฺก มหนตฺโถมฺหํ ฯ อิจฺจายสฺมา
อุปลีโวติ อิจฺจจติ ปทฺสนฺธิ ฯ อายสฺมาติ ปิยวจฺนํ ฯ อุปลีโวติ ตสฺส
พฺราหฺมณฺสฺส นามํ ฯเปฯ อภิลำไปติ อิจฺจายสฺมา อุปลีโว ฯ

[๒๔๔] อนิสฺลิตฺ โน วิสฺหามิ ตาริตฺตฺนฺตฺติ อนิสฺลิตฺติ ปุคฺคลํ
วา อนิสฺลิตฺ ฆมฺมํ วา อนิสฺลิตฺ ฯ โน วิสฺหามิ^๓ น อฺุสฺสทฺหามิ น
สกฺโกมิ น ปฏฺิพฺโล ฯ ตาริตฺตฺนฺตฺติ^๔ มหนตฺ กามฺหํ ภาวฺหํ ทิฏฺฐโจหํ
อวิชฺไชหํ ตาริตฺตฺติ^๕ อุตฺตตฺริตฺตํ ปตฺตตฺริตฺตํ สมตฺติกฺกมิตฺตํ วิตฺตวตฺติตฺตฺนฺตฺติ อนิสฺลิตฺ

๑ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ฯ

๒ ม. สพฺพตฺถ อทุโร ฯ

๓ ม. อิตฺตฺสทฺโท นตฺติ ฯ

๔ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ฯ

๕ ม. ตริตฺตํ ฯ

โน วิสahami ตาริตุํ ฯ

[๒๔๕] อารมมณํ พุทฺธิ สมนตจกฺขุติ ๑ อารมมณํ พุทฺธิ๒ ๒ อารมมณํ อาลมฺพณํ นิสฺสยํ อุปนิสฺสยํ พุทฺธิ อัจฺจิขาทิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตานิกรโหหิ ปกาเสหิติ ๑ อารมมณํ พุทฺธิ๓ ๓ สมนตจกฺขุติ สมนตจกฺขุ วุจฺจติ สพฺพณฺณตฺต-
ณานํ ฯ ภควา เตน สพฺพณฺณตฺตณานเณน อุเปโต สมฺมุเปโต อุปาโคโต
สมฺมุปาโคโต อุปปนฺโน สมฺมุปนฺโน สมฺมุนาโคโต ฯ

น ตสฺส อภิภูจฺมิชฺชติ กิณฺจิ
อโถ อวิณฺณตฺตมาตฺตนิตฺตพฺพํ
สพฺพํ อภิณฺณาสิ ยทตฺติ เหนยฺยํ
ตถาคโต เตน สมนตจกฺขุติ ฯ

อารมมณํ พุทฺธิ สมนตจกฺขุ ฯ

[๒๔๖] ยํ นิสฺสลิโต โอมฺมิมํ ตเรยฺยนฺติ ยํ นิสฺสลิโตติ ยํ วา
ปฺคฺคํ นิสฺสลิโต ฌมฺมํ วา นิสฺสลิโต ฯ โอมฺมิมํ ๑ ตเรยฺยนฺติ๒ ๒ มหนตฺตํ
กาโมฆํ ภโวฆํ ทิฏฺฐโฆฆํ อวิชฺชโฆฆํ ตเรยฺยํ อุตฺตตเรยฺยํ ปตฺตเรยฺยํ
สมตฺติกฺกเมยฺยํ วิตฺติตฺตเตยฺยนฺติ ยํ นิสฺสลิโต โอมฺมิมํ ตเรยฺยํ ฯ เตนาห
โส พุราหฺมเณ

เอโก อหํ สกฺก มหนตฺตโมฆํ (อิจฺจายสฺมา อุปฺปสิโว)
อนิสฺสลิโต โน วิสahami ตาริตุํ
อารมมณํ พุทฺธิ สมนตจกฺขุ
ยํ นิสฺสลิโต โอมฺมิมํ ตเรยฺยนฺติ ฯ

[๒๔๗] อากิณฺณจณฺณํ เปกฺขมาโน สติมา (อุปฺปสิวาติ ภควา)
นตฺตติติ นิสฺสาย ตรสฺสุ โอมํ
กาเม ปหาย วิโรโต กถาหิ

๑,๒ ม. อิม เทว ปาจา นตฺติ ฯ

ตณฺหทฺขยํ รตฺตมทาภิปสฺส^๑ ฯ

[๒๔๘] อากิณฺจณฺณวณํ เปกฺขมาโน สติมาติ โส พฺราหฺมณเณ
 ปกตฺติยา อากิณฺจณฺณวณฺณตณฺสมาปตฺตี ลากิเวย นิสฺสยํ น ชานาติ
 อยํ เม นิสฺสโยติ ฯ ตสฺส ภควา นิสฺสยณฺจ อากิณฺชติ อุตฺตริณฺจ
 นิยฺยานปถํ อากิณฺชติ^๒ เวนสณฺณวนาสณฺณวณฺณตณฺสมาปตฺตี^๓ [๔]
 สมาปชฺชิตฺวา ตโต วุฏฺฐทิตฺวา ตตฺถ ชาเต จิตฺตเจตฺติเก ฐมฺเม อนิจฺจโต
 เปกฺขมาโน ทฺกฺขโต โรคฺโต คณฺทโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต
 [๕] ปโลเกโต อีติโต อุปทฺทวโต อสาตโต^๔ ภัยโต อุปสคฺคโต
 จลโต ปภงฺคโต อทฺฐวโต อตาณโต อเลณโต อสรณโต อสรณินฺญโต
 ธิตฺตโต ตฺวจฺจโต สฺฐณฺนโต อนตฺตโต อาทีนฺวโต วิปริณามฐมฺมโต
 อสารกโต อฆมฺมฺลโต [๗] วิภวโต สาสวโต วรฺกโต สงฺขตโต
 มารามิสฺสโต ชาติฐมฺมโต ชราฐมฺมโต พฺยาธิฐมฺมโต มรณฐมฺมโต
 โสภปริเทวาทฺททฺกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสาฐมฺมโต สมฺภทฺยฐมฺมโต อตฺถณฺจคฺมโต
 อนสฺสทาโต^๕ อาทีนฺวโต อนิสฺสรณโต^๖ เปกฺขมาโน [๑๐] โอลอกฺยมาโน
 นิชฺฌายมาโน อุปปริกฺขมาโน ฯ สติมาติ ยา สติ อนุสฺสติ
 ปฏฺฐิสฺสติ ฯเปฯ สมฺมาสติ อยํ วุจฺจติ สติ ฯ อิมาย สติยา อุเปโต
 [๑๑] สมฺเปโต อุปาคโต สมฺปาคโต อุปนฺนโน สมฺปนฺนโน
 สมฺนฺนาคโต โส วุจฺจติ สติมาติ อากิณฺจณฺณวณํ เปกฺขมาโน สติมา ฯ
 อุปสั้ววติ ภควาติ อุปสั้ววติ ภควา ตํ พฺราหฺมณํ นาเมณ อาลปติ ฯ
 ภควาติ คารวาทฺทวณฺณเมตํ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ ยทฺธิภํ ภควาติ
 อุปสั้ววติ ภควา ฯ

๑ ม. นตฺตมทาภิปสฺส ฯ เอวมุปริปี ฯ

๒,๖ ม. อยํ ปาโฆ นตฺติ ฯ

๓ ม. อากิณฺจณฺณวณฺณตณฺสมาปตฺตี ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร สตีติ ธิสฺสติ ฯ

๕ ม. เอตฺถนฺตเร ปโรตฺติ ธิสฺสติ ฯ

๗ ม. เอตฺถนฺตเร ภาวโตติ ธิสฺสติ ฯ

๘ ม. อสฺสทาโต ฯ

๙ ม. นิสฺสรณโต ฯ

๑๐ ม. เอตฺถนฺตเร ทกฺขมาโนติ ธิสฺสติ ฯ

๑๑ ม. เอตฺถนฺตเร โหตีติ ธิสฺสติ ฯ

ภวภฺชยํ สํสํารภฺชยํ วมฺภฺกฺภฺชยํ ปสฺส อภิปสฺส ทภฺช โอล็อกย นิชฺฌมย
อุปลปริกฺขาทิ ตณฺหภฺชยํ รัตตมมหาภิปสฺส ฯ เตนาห ภควา

อากิณฺจณฺณํ เปกฺขมาโน สติมา (อุปลีสวติ ภควา)
นตฺถิติ นิสฺสาย ตรสฺสุ โอบํ
กาเม ปหาย วิรโต กถาหิ
ตณฺหภฺชยํ รัตตมมหาภิปสฺสชาติ ฯ

[๒๕๒] สพฺเพสุ กาเมสุ โย วิตราคิ (อิจฺจายสฺมา อุปลีสโว)
อากิณฺจณฺณํ นิสฺสิโต หิตวมณฺณํ^๑
สณฺณาวิมอกฺเข ปรมฺเอมิมุตฺโต^๒
ติณฺนฺเจ นุ โส ตตฺถ อนานฺนุยาเย^๓ ฯ

[๒๕๓] สพฺเพสุ กาเมสุ โย วิตราคิติ สพฺเพสฺสุติ สพฺเพน
สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทายวจนเมตํ สพฺเพสฺสุติ ฯ
กาเมสฺสุติ [๓] อุทฺทานโต เทว กามา วตฺถุกามา จ กิเลสฺกามา จ
ฯเปฯ อิมํ วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา ฯเปฯ อิมํ วุจฺจนฺติ กิเลสฺกามา ฯ
สพฺเพสุ กาเมสุ โย วิตราคิติ สพฺเพสุ กาเมสุ โย วิตราคิ [๔]
จตฺตฺราคิ วนฺตฺราคิ มุตฺตฺราคิ ปหิณฺราคิ ปณฺนิสฺสณฺจฺราคิ
วิกฺขมฺภิตฺราคิตี^๔ สพฺเพสุ กาเมสุ โย วิตราคิ ฯ อิจฺจายสฺมา
อุปลีสโวติ อิจฺจาทิ ปทสฺนฺธิ ฯ อายสฺมาติ ปิยวจนํ ฯ อุปลีสโวติ ตสฺส
พฺรหฺมณฺสฺส นามํ ฯเปฯ อภิลโปติ อิจฺจายสฺมา อุปลีสโว ฯ

[๒๕๔] อากิณฺจณฺณํ นิสฺสิโต หิตวมณฺณนฺติ เทณฺนฺจิมํ จ
สฺมาปตฺตีโย หิตฺวา วชฺเชตฺวา^๑ ปริจฺจชิตฺวา อติภฺกมิตฺวา สมตฺติภฺกมิตฺวา
วีสิตฺวตฺติตฺวา อากิณฺจณฺณายตนสฺมาปตฺตี นิสฺสิโต อลฺลโน อุปากโต

๑ ม. หิตฺวา มณฺณํ ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ ๒ ย. วิมุตฺโต ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตเร กามาตฺตี ทิสฺสตี ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร วิตฺราคิติ ทิสฺสตี ฯ ๕ วิกฺขมฺภนฺโตติ ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

๖ ม. จชิตฺวา ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

สมุปากโต อชฺโฌลิตโต อธิมุตฺโตติ อากิณฺจณฺณํ นิสฺลิตโต หิตวมณฺณํ ๑

[๒๕๕] สณฺณาวีโมกฺเช ปรมฺเอธิมุตฺโตติ สณฺณาวีโมกฺขา วุจฺจนฺติ สุตฺต สณฺณาสมาปฺตติโย ๑ ตาสํ สณฺณาสมาปฺตตีหํ ๑ อากิณฺจณฺณายตฺน- สมาสมาปฺตติ วิโมกฺขา อคฺคา จ เสฏฺฐา จ วิเสฏฺฐา จ ปาโมกฺขา จ อุตฺตมา จ ปวรา จ ๑ ๑ ปรมฺเอ อคฺเค เสฏฺฐเ จ วิเสฏฺฐเ จ ปาโมกฺเช อุตฺตเม ปวเร อธิมุตฺตวิโมกฺเชน อธิมุตฺโต ตตฺตราชิมุตฺโต ตทธิมุตฺโต ตจฺจวริโต ตพฺพหุโล ตคฺครุโก ตนฺนินฺโน ตปโปถเน ตปฺปพฺภาโร ตทาธิปเตยโยติ ๒ สณฺณาวีโมกฺเช ปรมฺเอธิมุตฺโต ๑

[๒๕๖] ติฏฺฐเ นุ โส ตตฺถ อนานุยาเยติ ติฏฺฐเ นฺนุติ สํสยปฺจฺฉา [๓] เทวพฺพหฺกปฺจฺฉา อนนฺกํสปฺจฺฉา เอวํ นุ โข น นุ โข ก็ นุ โข กถํ นุ โขติ ติฏฺฐเ นุ ๑ ตตฺถาติ อากิณฺจณฺณายตฺเน ๑ อนานุยาเยติ อนานุยาเย อเวรฺมานโ ๔ อวิคฺจฺฉมาโน อนนฺตรธายมาโน อปฺริหิยมาโน ๕ ๑ อถวา อรชฺชมาโน อทฺถสฺมาโน อมฺยุหฺมาโน อกิลิยมาโนติ ๖ ติฏฺฐเ นุ โส ตตฺถ อนานุยาเย ๑ เตนหาท โส พฺราหฺมโถ

สพฺเพสุ กามेषฺสุ โย วิตฺตราโค (อิจฺจายสฺมา อุปฺสึโว) อากิณฺจณฺณํ นิสฺลิตโต หิตวมณฺณํ สณฺณาวีโมกฺเช ปรมฺเอธิมุตฺโต ติฏฺฐเ นุ โส ตตฺถ อนานุยาเยติ ๑

[๒๕๗] สพฺเพสุ กามेषฺสุ โย วิตฺตราโค (อุปฺสึวาติ ภควา) อากิณฺจณฺณํ นิสฺลิตโต หิตวมณฺณํ สณฺณาวีโมกฺเช ปรมฺเอธิมุตฺโต ติฏฺฐเเจยฺย โส ตตฺถ อนานุยาเยติ ๑

๑-๑ ม. อากิณฺจณฺณายตฺนสมาสมาปฺตติวิโมกฺโข อคฺโค จ เสฏฺฐโ จ วิเสฏฺฐโ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๒ ม. ตทาธิปเตยโยติ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๓ ม. เอตฺถนฺตรเว วิมฺติปฺจฺฉาติ ทิสฺสติ ๑ ๔ ม. อวิคฺจฺฉมาโน ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๕ ม. อปฺริหายมาโน ๑ เอวมฺปฺริปี ๑ ๖ ม. อกิลิสฺสมาโนติ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

[๒๕๘] สพฺเพสุ กามेषุ โย วิตราคติ สพฺเพสุติ สพฺเพน
 สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปรียาทายวจนเมตํ สพฺเพสุติ ฯ
 กามेषุติ อุทฺทาณโต เทว กามา วตฺตูกามา จ กิลฺลสกาма จ
 ฯเปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ฯเปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ กิลฺลสกาма ฯ
 สพฺเพสุ กามेषุ โย วิตราคติ สพฺเพสุ กามेषุ โย วิตราค
 จตฺตราคो วนฺตราคो มุตฺตราคो ปหีนฺราคो ปฏินิสฺสฏฺจฺราคो
 วิกฺขมฺภิตฺราคติ สพฺเพสุ กามेषุ โย วิตราคो ฯ อุปสั้ววติ ภควาติ
 อุปสั้ววติ ภควา ตํ พุราหมณํ นามเณ อาลปติ ฯ ภควาติ คารวาทิ-
 วจนเมตํ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ ยทิทํ ภควาติ อุปสั้ววติ
 ภควา ฯ

[๒๕๙] อากิณฺจณฺณํ นิสฺสิโต หิตฺวมณฺณนฺติ เหฏฺฐจิมะ ฉ
 สฺมาปตฺติโย หิตฺวา วชฺเชตฺวา ปรีจฺจชิตฺวา อตฺติกมิตฺวา สมตฺติกมิตฺวา
 วิตฺติวตฺติตฺวา อากิณฺจณฺณายตนสฺมาปตฺตี นิสฺสิโต อลฺลันโน อุปาคโต
 สฺมฺอุปาคโต อชฺฌเณสิโต อธิมฺุตฺโตติ อากิณฺจณฺณํ นิสฺสิโต หิตฺวมณฺณํ ฯ

[๒๖๐] สณฺณาวีโมกฺเช ปรมะธิมฺุตฺโตติ สณฺณาวีโมกฺชา วุจฺจนฺติ
 สตฺต สณฺณาสมาปตฺติโย ฯ ตาสํ สณฺณาสมาปตฺตีนํ อากิณฺจณฺณายตน-
 สฺมาปตฺติ วิโมกฺชา อคฺคา จ เสฏฺฐจา จ วิเสฏฺฐจา จ ปาโมกฺชา จ
 อุตฺตมา จ ปวรา จ ฯ ปรมะ อคฺเค เสฏฺฐเจ วิเสฏฺฐเจ ปาโมกฺเช
 อุตฺตมา ปวเร อธิมฺุตฺตฺติวิโมกฺเชน อธิมฺุตฺโต ตตฺตราทิมฺุตฺโต ตทฺธิมฺุตฺโต
 ตจฺจวริโต ตพฺพหุโล ตคฺครุโก ตนฺนินฺโน ตปโปณฺ ตปฺปพฺภาโร
 ตทาทิปเตยโยติ สณฺณาวีโมกฺเช ปรมะธิมฺุตฺโต ฯ

[๒๖๑] ติฏฺฐเจยฺย โส ตตฺถ อนานฺุยายีติ ติฏฺฐเจยฺยาติ
 ติฏฺฐเจยฺย สฏฺฐจิกปฺปสทฺสฺสาณิ ฯ ตตฺถาติ อากิณฺจณฺณายตนเณ ฯ
 อนานฺุยายีติ อนานฺุยายี อเวรมาโน อวิคจฺจมาโน อนนฺุตรธายมาโน

อปปริหิยมาโน ๑ อถวา อรชชมาโน อหุสสมาโน อมฺยุหมาโน
 อกิลิยมาโนติ ติฏฺฐเจยฺย โส ตตฺถ อนานุชาเย ๑ เตนาห ภควา
 สฬเพสฺสุ กาเมสฺสุ โย วิตราโค (อุปลีสวาทิ ภควา)
 อากิณฺจณณํ นิสฺสึโต หิตวมณฺณํ
 สณฺณาวิมอกฺเข ปรมฺเธิมุตฺโต
 ติฏฺฐเจยฺย โส ตตฺถ อนานุชาเยติ ๑

[๒๖๒] ติฏฺฐเจ เจ โส ตตฺถ อนานุชาเย
 ปฺมุคฺคปิ วสฺसान^๑ สมฺนตฺตจกฺขุ
 ตตฺถเอว โส สึตฺติลียา วิมุตฺโต
 ภเวถ^๒ วิณฺณณํ ตถาวิชฺสส ๑

[๒๖๓] ติฏฺฐเจ เจ โส ตตฺถ อนานุชาเยติ ติฏฺฐเจ เจ โสติ
 สเจ โส ติฏฺฐเจยฺย สญฺญิกปฺปสทฺสฺสานิ ๑ ตตฺถาติ อากิณฺจณณายตเน ๑
 อนานุชาเยติ อนานุชาเย อเวรมาโน อวิคฺจณฺมาโน อนนฺตรชายมานो
 อปปริหิยมาโน อถวา อรชชมาโน อหุสสมาโน อมฺยุหมาโน
 อกิลิยมาโนติ ติฏฺฐเจ เจ โส ตตฺถ อนานุชาเย ๑

[๒๖๔] ปฺมุคฺคปิ วสฺसानํ สมฺนตฺตจกฺขุติ ปฺมุคฺคปิ วสฺसानนฺติ
 ปฺมุคฺคปิ วสฺसानํ พหุณฺนํ วสฺसान^๓ พหุณฺนํ วสฺสสฺตานํ พหุณฺนํ
 วสฺสสทฺสฺสานํ พหุณฺนํ วสฺสสทฺสทฺสฺสานํ พหุณฺนํ กปฺปสฺตานํ พหุณฺนํ
 กปฺปสทฺสฺสานํ พหุณฺนํ กปฺปสทฺสทฺสฺสานํ ๑ สมฺนตฺตจกฺขุติ สมฺนตฺตจกฺขุ
 วุจฺจติ สฬพณฺณตฺตณฺณํ ๑เป ๑ ตถาคโต เตน สมฺนตฺตจกฺขุติ ปฺมุคฺคปิ
 วสฺसानํ สมฺนตฺตจกฺขุ ๑

[๒๖๕] ตตฺถเอว โส สึตฺติลียา วิมุตฺโต ภเวถ วิณฺณณํ
 ตถาวิชฺสสฺสชาติ ตตฺถเอว โส สึตฺติภาวมนุปรตฺโต [๕] ชฺฐโว สฺสฺสโต

๑ ม. วสฺสานิ ๑ เอมฺมุปริปี ๑ ๒ จเวถาติปี ปาโล ๑ ๓ ม. วสฺสานิ พหุณิ วสฺสานิ ... ๑
 เอมฺมึเทสฺสุ ปเทสฺสุ ๑ ๔ ม. จเวถ ๑ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร นิจฺจติ ทิสฺสตี ๑

วาทา เวรมภวาทา ปกขวาทา สุปณณวาทา ตาลปณณวาทา วิฐุปนวาทา ฯ
 วาทเวเคน ชิตตุนติ วาทเวเคน ๑๑ชิตตํ อุกุชิตตํ นุหนํ ปนุหนํ ชมภิตํ
 วิกขมภิตานติ ๑๒ อจจิ ยถา วาทเวเคน ชิตตํ ฯ อุปสึวาติ ภควาติ
 อุปสึวาติ ภควา ตํ พุราหมณํ นามเนน อาลปติ ฯ ภควาติ คารวา-
 ธิวจนเมตํ ฯเปฯ สจจิกกา ปณณตติ ยทิทํ ภควาติ อุปสึวาติ ภควา ฯ

[๒๖๘] อตถํ ปเลติ น อุปเปติ สงขนุติ อตถํ ปเลตีติ
 อตถํ ปเลติ อตถํ คเมติ อตถํ คจจติ นิสฺซุณติ รูปสมติ
 ปฏิปปลสสมภติ ฯ อุปเปติ ๑๓ สงขนุติ ๑๔ อมุกํ นาม ทิสํ คโตติ ๑๕ สงขํ
 น อุปเปติ อุกุเทสํ น อุปเปติ คณนํ น อุปเปติ ปณณตติ น
 อุปเปตีติ ๑๖ [๕] อตถํ ปเลติ น อุปเปติ สงขํ ฯ

[๒๖๙] เอวํ มุณี นามกายา วิมุตโตติ เอวนุติ โอบมม-
 สมปฏิปาหนํ ฯ มุณีติ โมนํ วุจจติ ญาณํ ฯเปฯ สงคชาลมติจจ โส
 มุณี ฯ นามกายา วิมุตโตติ โส มุณี ปกติยา ๑๗ ปุพเพ นามกายา
 วิมุตโต จ รูปกายา วิมุตโต จ ๑๘ ตทงคสมติกกมวิกขมภานป-
 ปหาเนน ๑๙ ปทีโน ตสส มุณีโน ภวนตํ อากมม จตตารโ อริยมคคา
 ปฏิลทฐา โหนติ จตุนนํ อริยมคคานํ ปฏิลทฐตตาทา นามกาโย จ
 รูปกาโย จ ปริณญาตา โหนติ นามกายสฺส จ รูปกายสฺส จ
 ปริณญาตตตาทา นามกายา จ รูปกายา จ มุตโต วิมุตโต อจจนต-
 วิโมกฺเขนาติ ๒๐ เอวํ มุณี นามกายา วิมุตโต ฯ

๑-๑ ม. ชิตตาทา ... วิกขมภิตาติ ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒ ม. น อุปเปติ ฯ
 ๓-๓ ม. อิม ปาจา นตติ ฯ ๔ ม. อิติสทโท นตติ ฯ
 ๕ ม. เอตถนุตเร ปุรตถิมํ วา ทิสํ คตา ปจจิมํ วา ทิสํ คตา อุตฺตรํ วา ทิสํ คตา ทกฺขินํ วา
 ทิสํ คตา อุกุทฺทํ วา คตา อโธ วา คตา ติริยํ วา คตา วิทิสํ วา คตาติ โส เหตุ นตติ
 ปจจโย นตติ การณ นตติ เยน สงขํ คจจเยยยาตีติ ทิสสนุติ ฯ
 ๖-๖ ม. ปุพเพว รูปกายา วิมุตโต ฯ ๗ ม. ตทงคํ สมติกกมา ฯ
 ๘ ม. อจจนตอนุปาหาวิโมกฺเขนาติ ฯ

[๒๗๐] อตฺถํ ปเลตฺติ น อุเปตฺติ สงฺฆนฺตฺติ อตฺถํ ปเลตฺตีตฺติ
 อนุปาทิสเสสาย นิพฺพานธาทูยา ปรีนินิพฺพายตฺติ ๑อนุปาทิสเสสาย นิพฺพาน-
 ธาทูยา ปรีนินิพฺพโต๑ ๙ น อุเปตฺติ สงฺฆนฺตฺติ [๒] สงฺข์ น อุเปตฺติ
 อุทฺทลํ น อุเปตฺติ คณนํ น อุเปตฺติ ปณฺณตฺตํ น อุเปตฺติ ชตฺตํโยตฺติ
 วา พุราหฺมเณตฺติ วา เวสฺโสตฺติ วา สุทฺโทตฺติ วา คหฺมฺโจตฺติ วา
 ปพฺพชฺชิตฺตํ วา เทโวตฺติ วา มนุสฺสโตตฺติ วา รุปฺปีตฺติ วา อรุปฺปีตฺติ วา
 สณฺณตฺติ วา อสณฺณตฺติ วา เวนสณฺณตฺติวาสณฺณตฺติ วา โส เหตุ นตฺถิ
 ปจฺจโย นตฺถิ การณํ นตฺถิ เยน สงฺข์ คจฺเจยฺยาตฺติ อตฺถํ ปเลตฺติ
 น อุเปตฺติ สงฺข์ ๙ เตนหาท ภาควา

อจฺฉิ ยถา วาตเวเคน ชิตฺตํ (อุปสัฎฐาติ ภาควา)

อตฺถํ ปเลตฺติ น อุเปตฺติ สงฺข์

เอวํ มุํนิ นามกาเย วิมฺุตฺโต

อตฺถํ ปเลตฺติ น อุเปตฺติ สงฺฆนฺตฺติ ๙

[๒๗๑] อตฺถงฺคโต โส อุทฺวา โส นตฺถิ

อุทฺทาหุ เว สสฺสตีเย อโรโค

ตมฺเม มุํนี สาธุ วียากโรหิ

ตถาหิ เต วิทิตฺโต เอส ฌมฺโม่ ๙

[๒๗๒] อตฺถงฺคโต โส อุทฺวา โส นตฺถิตฺติ โส อตฺถงฺคโต
 อุทฺทาหุ โส^๑ นตฺถิ โส นิสฺสุทฺโต อุจฺฉินฺโหน วิณฺญฺโจตฺติ อตฺถงฺคโต โส
 อุทฺวา โส นตฺถิ ๙

[๒๗๓] อุทฺทาหุ เว สสฺสตีเย อโรโคตฺติ อุทฺทาหุ [๔] ชฺโว
 สสฺสโต อวิปริธมมฺโม่ สสฺสตีสมํ ตตฺถเภาว ติณฺเฎยฺยาตฺติ อุทฺทาหุ
 เว สสฺสตีเย อโรโค ๙

๑-๑ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๙

๒ ม. เอตฺถนฺตเร อนุปาทิสเสสาย นิพฺพานธาทูยา ปรีนินิพฺพโตตฺติ ทิสฺสนฺตฺติ ๙

๓ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๙ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร นิจฺจติ ทิสฺสตี ๙

[๒๗๔] ตมฺเม มุณี สาธุ วิทยากรโหตีติ ตนฺติ ยํ ปุจฺฉามิ
 ยํ ยาจามิ ยํ อชฺฉेमสํมิ ยํ ปสาเทมิ ฯ มุณีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ
 ฯเปฯ สงฺคชาลมตฺติจฺจ โส มุณี ฯ สาธุ วิทยากรโหตีติ สาธุ อัจฺฉิชาหิ
 เทเสหิ ปญฺญเปหิ ปญฺญเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตทานิกรโหตีติ ปกาเสหีติ
 ตมฺเม มุณี สาธุ วิทยากรโหตี ฯ

[๒๗๕] ตถาหิ เต วิทิตฺโต เอส ฌมฺโมติ ตถาหิ เต วิทิตฺโต
 ฌาโต^๑ ตฺลิตฺโต ตีริตฺโต วิภาวิทฺโต วิญฺญิตฺโต เอส ฌมฺโมติ ตถาหิ เต วิทิตฺโต
 เอส ฌมฺโม ฯ เตนาห โส พุราหฺมณฺเณ

อตฺถงฺคโต โส อฺทวา โส นตฺถิ
 อฺทวาหุ เว สสฺสตียา อโรโค
 ตมฺเม มุณี สาธุ วิทยากรโหตี
 ตถาหิ เต วิทิตฺโต เอส ฌมฺโมติ ฯ

[๒๗๖] อตฺถงฺคตฺสฺส น ปมาณมตฺถิ (อุปสํวาทิ ภควา)
 เยน นํ วชฺชฺ^๒ ตํ ตสฺส นตฺถิ
 สพฺเพสุ ฌมฺเมสุ สฺมฺหเตสุ
 สฺมฺหตา วาหปถาปี สพฺเพ ฯ

[๒๗๗] อตฺถงฺคตฺสฺส น ปมาณมตฺถีติ อตฺถงฺคตฺสฺส
 อหฺุปาทีเสสาย นิพฺพานธาตฺฐยา ปรินิพฺพุตฺสฺส รุปรูปฺมาณํ นตฺถิ
 เวทนาปรูปฺมาณํ นตฺถิ สญฺญาปรูปฺมาณํ นตฺถิ สงฺขารปรูปฺมาณํ นตฺถิ
 วิญฺญาณปรูปฺมาณํ นตฺถิ [๓] น สํวิชฺชติ น อฺปลพฺภติ ปหีนํ
 สมฺมุจฺฉินฺนํ รูปสนฺตํ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺปตฺติกํ ฌาณคฺคินา ททฺธมฺนฺติ
 อตฺถงฺคตฺสฺส น ปมาณมตฺถิ ฯ อุปสํวาทิ ภควาติ อุปสํวาทิ ภควา
 ตํ พุราหฺมณฺณํ นามเนน อาลปติ ฯ ภควาติ คารวาทิวจฺจนเมตํ ฯเปฯ

๑ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ฯ ๒ ม. วชฺชํ ฯ เอวมฺุปริปี ฯ
 ๓ ม. เอตฺถนฺตเร น สตีติ ทิสฺสตี ฯ เอวมฺีทีเสสุ จาเนสุ ฯ

ททตฺมาติ สมฺมุตตา วาทปถาปิ สพฺเพ ฯ เตนาห ภควา
 อตฺถงคตฺสส น ปมาณมตฺติ (อุปสีวาติ ภควา)
 เยน นํ วชฺชุตฺตํ ตฺสส นตฺติ
 สพฺเพสุ อมฺเมสุ สมฺมุตเตสุ
 สมฺมุตตา วาทปถาปิ สพฺเพติ ฯ
 สห คาถาปริโยสํหา ฯเปฯ สตฺถา เม ภนฺเต ภควา สวโกหสฺมีติ ฯ
 อุปสีวมาณวกปถหานิทฺเทศ จฉฺฉโจะ ฯ

สตะโตโม นนุทมาถนวกปถหานิทุเทโส

[๒๘๑] สนุติ โลเก มุโนโย (อิจจายสุมา นนุโท)
ชนา วทนุติ ตยิทํ กถัสสุ
ถาถนุปปนุณํ มุณี โน วทนุติ
อุทาทุ เว ชีวีกถนุปปนุณํ^๑ ๑

[๒๘๒] สนุติ โลเก มุโนโยติ สนุตีติ สนุติ สัวิชชนุติ [๒]
อุปลพทนุติ ๑ โลเกติ อปายโลเก ๑เป๑ อายตนโลเก ๑ มุโนโยติ
มุณินามกา อาชีวกา นิคคณุถา ชฎิลลา ตาปสชาติ สนุติ โลเก มุโนโย ๑
อิจจายสุมา นนุโทติ อิจจาติ ปทสนุติ ๑ อายสุมาติ ปยวจนํ ๑ นนุโทติ
ตสส พุราหมณสส นามํ ๑เป๑ อภิลาโปติ อิจจายสุมา นนุโท ๑

[๒๘๓] ชนา วทนุติ ตยิทํ กถัสสุติ ชนาติ ชตติยา จ
พุราหมณจ เวสสา จ สุกุทา จ คหจจา จ ปพพชิตา จ เทวา
จ มนุสสา จ ๑ วทนุตีติ กถนุติ ภาณนุติ ทิปยนุติ โวหรนุติ ๑
ตยิทํ กถัสสุติ สัสยปจจา วิมตีปจจา เทวพหุคปจจา อเนกัสปจจา
เอวํ นุชโย น นุชโย ก็ นุชโย กถํ นุชโยติ ชนา วทนุติ ตยิทํ กถัสสุ ๑

[๒๘๔] ถาถนุปปนุณํ มุณี โน วทนุตีติ อจฺจสมาปตฺติถาถนุ
วา ปถจาภินุถาถาถนุ วา อุเปตํ สมุเปตํ อุปาถตํ สมุปาถตํ
อุปปนุณํ สมุปปนุณํ สมนุถาคตํ มุณี วทนุติ กถนุติ ภาณนุติ ทิปยนุติ
โวหรนุตีติ ถาถนุปปนุณํ มุณี โน วทนุติ ๑

[๒๘๕] อุทาทุ เว ชีวีกถนุปปนุณุติ อุทาทุ อเนกวิวิธอติ-
ปรมทุกกรการิกถุชชีวีกานุโยเคน อุเปตํ สมุเปตํ อุปาถตํ สมุปาถตํ
อุปปนุณํ สมุปปนุณํ สมนุถาคตํ มุณี วทนุติ กถนุติ ภาณนุติ ทิปยนุติ
โวหรนุตีติ อุทาทุ เว ชีวีกถนุปปนุณํ ๑ เตนาท โส พุราหมโณ

๑ ม. ชีวีกถนุปปนุณํ ๑ เอวมุปริปี ๑ ๒ ม. เอตถนุตเร อตถีติ ทิสสตี ๑

สนฺติ โลเก มุนโย (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
 ชนา วทนต์ิ ตยิทํ กถํสุ
 ฅาณฺฐปฺปนํ มุนิ โน วทนต์ิ
 อุทาหุ เว ชีวเณฐปฺปนนฺตฺติ ฯ

[๒๘๖] น ทิฏฺฐิจฺยา น สุตฺติยา น ฅาณน
 มุนีธ นนฺท กุสลา วทนต์ิ
 วิเสนิกตฺวา อนิฆา^๑ นีราสา
 จรนต์ิ เย เต มุนโยติ พุรุมิ ฯ

[๒๘๗] น ทิฏฺฐิจฺยา น สุตฺติยา น ฅาณนทติ น ทิฏฺฐิจฺยาติ น
 ทิฏฺฐิสฺสุทฺธิยา ฯ น สุตฺติยาติ น สุตฺตฺสฺสุทฺธิยา ฯ น ฅาณนทติ นปิ
 อฏฺฐสฺมาปตฺติฅาณน [๒] นปิ มิจฺจาฅาณนทติ น ทิฏฺฐิจฺยา น
 สุตฺติยา น ฅาณน ฯ

[๒๘๘] มุนีธ นนฺท กุสลา วทนต์ิ ตติ กุสลาติ เย เต
 ขนฺธกุสลา ฅาตฺกุสลา ฅายตฺนกุสลา ปฏฺิจจสฺมฺปฺปาทกุสลา สติปฏฺิจจาน-
 กุสลา สมฺมปฺปฅานกุสลา อิหฺธิปาทกุสลา อินฺทฺริยกุสลา พลกุสลา
 โพงฺฆณฺจกกุสลา มคคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา เต กุสลา^๓
 ทิฏฺฐิสฺสุทฺธิยา วา สุตฺตฺสฺสุทฺธิยา วา อฏฺฐสฺมาปตฺติฅาณน วา มิจฺจาฅาณน
 วา [๔] อุเปตํ สมฺเปตํ อุปาตํ สมฺปาตํ อุปฺปนํ สมฺปฺปนํ
 สมนฺนาตํ มุนี น วทนต์ิ น กถนฺติ น ภาณนฺติ น ทิปยนฺติ น
 โวหฺรณตฺติ มุนีธ นนฺท กุสลา วทนต์ิ ฯ

[๒๘๙] วิเสนิกตฺวา อนิฆา นีราสา จรนต์ิ เย เต มุนโยติ
 พุรุมีติ เสนา วุจฺจติ มารเสนา ฯ กายฺหุจฺจริตํ มารเสนา วจฺจุจฺจริตํ

๑ ม. อนิฆา ฯ เอวมฺปริปี ฯ
 ทิสฺสนฺติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

๒ ม. เอตฺถนฺตเร นปิ ปญฺจาภิฅฅาณนทติ
 ๓ ม. เต กุสลาติ นตฺถิ ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร ทิฏฺฐเณ วา สฺเตน วาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

มารเสนา มโนหฺจฺจริตํ มารเสนา ราโค มารเสนา โทโส มารเสนา
 โมโห มารเสนา โกโธ อุปฺนาโห มกฺโข ปฟาโส อีสฺสา มจฺฉริยํ มายา
 สาเจยฺยํ ฌมฺโห สารมฺโห มาโน อติมาโน มโห ปมาโห สพฺเพ กิเลสา
 สพฺเพ หฺจฺจริตา สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริฬาหา สพฺเพ สนฺตาปา
 สพฺพากุสลามิสฺสงฺขารา มารเสนา ๑ วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา

กามา เต ปจฺมา เสนา	หฺตฺติยารตี วุจฺจติ
ตติยา ชุปฺปิปาสา เต	จตฺตเถํ ตณฺหา ปวุจฺจติ
ปญฺจมํ ถีนมิทฺชนเต	ฉฺฉฺชา ภีรฺว ปวุจฺจติ
สตฺตมี วิจิกิฉฺชา เต	มกฺโข ฌมฺโห เต อภฺจิม
ลาภो ลีโลโก สกฺกาโร	มิจฺฉาลทฺโธ จ โย ยโส
โย จตฺตานํ สมฺภกํเส	ปเร จ อวชานตี ^๑
เอสา เต นมฺจฺจิ เสนา ^๒	กณฺ्हสฺสภิปฺปหาริณี
น นํ อสฺสุโร ชินาตี	เชตฺวา จ ลภเต สฺขนฺตี ๑

ยโต จตฺตฺติ อริยมคฺเคหิ สพฺพา จ มารเสนา สพฺเพ จ [๓]
 ๑ กิเลสา ชิตา ปราชิตา ปภวชิตา วิปฺปลุตฺตา^๔ ปรมฺมุขา เต^๕ วุจฺจนฺตี
 วิเสนิกตฺวา ๑ อนิฉาตี ราโค นีโฆ โทโส นีโฆ โมโห นีโฆ โกโธ
 นีโฆ อุปฺนาโห นีโฆ ๑เป ๑ สพฺพากุสลามิสฺสงฺขารา นีฆา ๑ เยสํ
 เอเต นีฆา ปหีนา สมฺภจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุป-
 ปตฺตติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมา เต วุจฺจนฺตี อนิฆา ๑ นิราสาตี
 อาสา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ๑เป ๑ อภิชฺชมา โลภो
 อกฺุสลมฺมูลํ ๑ เยสํ เอสา อาสา ตณฺหา ปหีนา สมฺภจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา
 ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺตฺตติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมา เต วุจฺจนฺตี

๑ ม. อวชานตี ๑   ๒ ม. เอสา นมฺจฺจิ เต เสนา ๑
 ๓ ม. เอตฺถนฺตเร ปฏฺธิเสนิกราตี ทิสฺสตี ๑
 ๔-๔ ม. ชิตา จ ปราชิตา จ ภคฺคา วิปฺปลุกฺคา ๑   ๕ ม. เตน ๑

นिरासा ५ [॑] विसेनिकतवा अनिमा निरासा जरुन्ति ये ते मुन्येति
 पुरुमीति ये ते अरुन्तो चीनासावा^१ विसेनिकतवा ज^२ अनिमा ज
 निरासा ज जरुन्ति [५] विरियन्ति वततेन्ति पालेन्ति यपेन्ति यापेन्ति
 ते लोके मुन्येति पुरुमी आचिखामि तेसेमि पण्यपेमि पण्यपेमि
 विव्वरामि विव्वरामि उदुत्तानिकोरोमि पकासेमीति विसेनिकतवा अनिमा निरासा
 जरुन्ति ये ते मुन्येति पुरुमी ५ तेनाह गक्का

न विष्णुजिया न सुतिया न णाणेन
 मुनेच्च ननुत्त गस्सा वत्तन्ति
 विसेनिकतवा अनिमा निरासा
 जरुन्ति ये ते मुन्येति पुरुमीति ५

[๒๙๐] येगेजिमे สมณपुराहुमणा से (อิจจาายสุมา นนุเท)
 ทิฏฐจสุเตนาปี^๕ วत्तन्ติ สุหุตี
 ลีลพพเตนาปี วत्तन्ติ สุหุตี
 อเนกรูเปเน วत्तन्ติ สุหุตี
 กจจิสสุ เต (กक्का) ตตถ ยตา जरุत्ता
 อตารุ ชาตีญจ ชรญจ มาริส
 ปุจจามิ ตं กक्का พุรุหิ เม ตं ๫

[๒๙๑] येगेजिमे สมณपुराहुमणा सेति येगेจिति सपเพण
 सपपं सपपथा सपपं असेलं निसेलं प्रियाथायवज्जनमेत्तं येगेजिति ५
 समणाति येगेजि ओत्त पหิท्ठा पपपच्छुपคता परिपपाชकसमापन्ना ५
 पुराहुमणाति येगेजि गोवातिकाति येगेजिमे समणपुराहुमणा से ५
 इजजायसुमा ननुतेति इजजाति पत्तन्ति ५ आयसुमाति पियवज्जं ५ ननुतेति
 तस्स पुराहुमणस्स नामं ५ पे ५ अगिलापेति इजजायसुमा ननुते ५

๑ ม. เอตถนตเร อรหุโตะ चीनासावाति ทิสฺสนฺติ ๫ ๒ ม. อรหุโตะ चीนาสวโตะ นตฺถิ ๫

๓ ม. ว ๫ ๔ ม. เอตถนตเร วิหรนฺตฺติ ทิสฺสฺติ ๫

๕ ม. ทิฏฐจสุเตนาปี, ย. ทิฏฐเจน สุเตนาปี ๫

ยตา จรนตา ฯ

[๒๙๖] อตารุ ชาตัญจ ชรณจ มารีสาติ ชาติชรามรณ
 อตรีสุ อุตตรีสุ ปตรีสุ สมติกุมี่สุ วิติวตตีสุ ฯ มารีสาติ ปิยวณ
 [๑] สคารวสปปติสสาชิวณเมตัม มารีสาติ อตารุ ชาตัญจ ชรณจ
 มาริส ฯ

[๒๙๗] ปุจฉามิ ตัม ภควา พุริหิ เม ตนุติ ปุจฉามิ ตนุติ
 ปุจฉามิ ตัม ยาจามิ ตัม อชฺฌเมสามิ ตัม ปสาเทมิ ตัม^๒ กถสุสุ เมติ
 ปุจฉามิ ตัม ฯ ภควาติ คารวาชิวณเมตัม ฯเปฯ สัจฉิกา ปณณตติ
 ยทิม ภควาติ ฯ พุริหิ เม ตนุติ พุริหิ อัจจิกขาหิ เทเสหิ ปณณเปหิ
 ปฏฐเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตตานีกโรหิ ปกาเสหิติ ปุจฉามิ ตัม ภควา
 พุริหิ เม ตัม ฯ เตนาห โส พุราหุมนเณ

เยเกจิมะ สมณพุราหุมนเณ เส (อิจฺจายสุมา นนฺโท)

ทิฏฺฐสุเตนาปี วทนฺติ สุหุตี

สีลพฺพเตนาปี วทนฺติ สุหุตี

อนนกรูเปเน วทนฺติ สุหุตี

กจฺจิสสุ เต (ภควา) ตตฺถ ยตา จรนตา

อตารุ ชาตัญจ ชรณจ มาริส

ปุจฉามิ ตัม ภควา พุริหิ เม ตนุติ ฯ

[๒๙๘] เยเกจิมะ สมณพุราหุมนเณ เส (นนฺทาติ ภควา)

ทิฏฺฐสุเตนาปี วทนฺติ สุหุตี

สีลพฺพเตนาปี วทนฺติ สุหุตี

อนนกรูเปเน วทนฺติ สุหุตี

กิญฺจาปี เต ตตฺถ ยตา จรนฺติ

นาตรีสุ ชาติชรณฺติ พุริหิ ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ครวณนฺติ ทิสฺสติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. ปสาเทมิ ตนุติ นฺตฺติ ฯ

เมตํ กิณฺจปิตี ฯ เตติ ทิณฺจคิตฺติกา ฯ ตตฺถตฺติ สกาย ทิณฺจจฺยา สกาย
 ขนฺตฺติยา สกาย รุจฺจฺยา สกาย ลหฺตฺติยา ฯ ยตฺตาติ ยตา ปฏฺยิตฺตา โคปิตา
 รกฺขิตฺตา สํวฺตา ฯ จรฺนฺตฺตีติ จรฺนฺตฺติ วิจรฺนฺตฺติ อิริยฺนฺตฺติ วตฺเตนฺตฺติ ปาเลนฺตฺติ
 ยเปนฺตฺติ ยาเปนฺตฺตีติ กิณฺจปิ เต ตตฺถ ยตา จรฺนฺตฺติ ฯ

[๓๐๔] นาตฺรึสุ ชาตฺติชฺรนฺตฺติ พุรฺรมึตีติ ชาตฺติชฺรามรณํ น ตฺรึสุ
 น อุตฺตฺรึสุ น ปตฺรึสุ น สมตฺติกฺกมึสุ น วิตฺติวตฺตีสุ ชาตฺติชฺรามรณา
 อนิกฺขนฺตา อนิสฺสฏฺฐา อนตฺติกฺกนฺตา [๑] อวิตฺติวตฺตา อนฺโตชาตฺติชฺรา-
 มรณํ ปรีวตฺเตนฺตฺติ อนฺโตสํสารปเถ ปรีวตฺเตนฺตฺติ ชาตฺติยา อนุคฺตา
 ชฺราย อนุสฺฐา พฺยาธินา อภิกฺขฺตา มรณํ อพฺภาหฺตา อตาณา อเลณา
 อสรณา อสรณฺนิฏฺฐาติ พุรฺรมิ อัจจฺจฺขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปฏฺฐเปมิ
 วิวรามิ วิชามิ อุตฺตฺตานิกโรมิ ปกาเสมีติ นาตฺรึสุ ชาตฺติชฺรนฺตฺติ พุรฺรมิ ฯ
 เตนาห ภาควา

เยเกจฺจิเม สมณพฺราหฺมณา เส (นฺนฺทาติ ภาควา)

ทิณฺจสุเตนาปิ วทฺนฺตฺติ สุทฺธี

สีลพฺพเตนาปิ วทฺนฺตฺติ สุทฺธี

อเนกรูเปน วทฺนฺตฺติ สุทฺธี

กิณฺจปิ เต ตตฺถ ยตา จรฺนฺตฺติ

นาตฺรึสุ ชาตฺติชฺรนฺตฺติ พุรฺรมึตีติ ฯ

[๓๐๕] เยเกจฺจิเม สมณพฺราหฺมณา เส (อิจฺจายสุมา นนฺโท)

ทิณฺจสุเตนาปิ วทฺนฺตฺติ สุทฺธี

สีลพฺพเตนาปิ วทฺนฺตฺติ สุทฺธี

อเนกรูเปน วทฺนฺตฺติ สุทฺธี

เต เจ มฺนี พุรฺรูลิ อโนมฺตฺติณฺเณ

อถ โโก จรฺหิ เทวมฺนุสฺสโลเก

๑ ม. เอตฺถนฺตฺเร อสมตฺติกฺกนฺตาติ ทิสฺสตีติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

อตาริ ชาตีณฺจ ชรณฺจ มาริส

ปฺจฉามิ ตํ ภควา พุริหิ เม ตํ ฯ

[๓๐๖] เยเกจิมะ สมณพฺรหฺมณฺหา เสติ เยเกจิติ สพฺเพน
 สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปฺริยาทายวจนฺเมตํ เยเกจิติ ฯ
 สมณฺหาติ เยเกจิ อิตฺโต พหิทฺธา ปพฺพชฺชูปคตา ปฺริพฺพาชกสฺมาปฺนฺนา ฯ
 พฺรหฺมณฺหาติ เยเกจิ โภวาทิกาทิ เยเกจิมะ สมณพฺรหฺมณฺหา เส ฯ
 อิจฺจายสฺมา นนฺโทติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ฯ आयสฺมาติ ปฺยวจนํ ฯ
 นนฺโทติ ตสฺส พฺรหฺมณฺสส นามํ ฯ เปฯ อภิลำปฺติ อิจฺจายสฺมา
 นนฺโท ฯ

[๓๐๗] ทิฏฺฐสฺสฺเตนาปิ วทฺนฺติ สฺสุทฺธินฺติ ทิฏฺฐเจนฺปิ สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ
 ปฺริสฺสุทฺธิ มฺตฺตฺติ วิมฺตฺตฺติ ปฺริมฺตฺตฺติ วทฺนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ
 โวหฺรณฺติ สฺสฺเตนฺปิ สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปฺริสฺสุทฺธิ มฺตฺตฺติ วิมฺตฺตฺติ ปฺริมฺตฺตฺติ
 วทฺนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺติ ทิฏฺฐสฺสฺเตนฺปิ สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ
 ปฺริสฺสุทฺธิ มฺตฺตฺติ วิมฺตฺตฺติ ปฺริมฺตฺตฺติ วทฺนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ
 โวหฺรณฺตีติ ทิฏฺฐสฺสฺเตนาปิ วทฺนฺติ สฺสุทฺธิ ฯ

[๓๐๘] สิลฺพพฺเตนาปิ วทฺนฺติ สฺสุทฺธินฺติ สิลฺเลนฺปิ สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ
 ปฺริสฺสุทฺธิ มฺตฺตฺติ วิมฺตฺตฺติ ปฺริมฺตฺตฺติ วทฺนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ
 โวหฺรณฺติ วตฺเตนฺปิ สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปฺริสฺสุทฺธิ มฺตฺตฺติ วิมฺตฺตฺติ ปฺริมฺตฺตฺติ
 วทฺนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺติ สิลฺพพฺเตนฺปิ สฺสุทฺธิ
 วิสฺสุทฺธิ ปฺริสฺสุทฺธิ มฺตฺตฺติ วิมฺตฺตฺติ ปฺริมฺตฺตฺติ วทฺนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ
 ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺตีติ สิลฺพพฺเตนาปิ วทฺนฺติ สฺสุทฺธิ ฯ

[๓๐๙] อนฺนกรูเปน วทฺนฺติ สฺสุทฺธินฺติ อนฺนกวิชฺวตฺตฺกฺตฺตุหฺล-
 มฺงฺคเลน สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปฺริสฺสุทฺธิ มฺตฺตฺติ วิมฺตฺตฺติ ปฺริมฺตฺตฺติ วทฺนฺติ
 กเถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺตีติ อนฺนกรูเปน วทฺนฺติ สฺสุทฺธิ ฯ

[๓๑๐] เต เจ มุณี พุริส อโนฆติณฺณเถติ เต เจติ ทิฏฺฐิ-
 คติเก ฯ มุณีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ฯ เป ฯ สงฺคชาลมตฺติจฺจ โส มุณี ฯ
 พุริส อโนฆติณฺณเถติ กาโมฆํ ภโวฆํ ทิฏฺฐโฆฆํ อวิชฺโชฆํ อติณฺณ
 ๑อนฺนตฺติณฺณ อนิตฺติณฺณ ๑ อนตฺติกนฺเต อสมตฺติกนฺเต อวีตฺติวตฺเต
 อนฺโตชาติชฺรามรณฺเน ปริวตฺตนฺเต อนฺโตสํสาราปเถ ปริวตฺตนฺเต ชาติยา
 อนฺนคเต ชฺราย อนฺนสฺสฺส พฺยาธินา อภิกฺขเต มรณฺเน อพฺภาหเต
 อตาณฺ อเลณฺ อสรณฺ อสรณฺญเต ฯ พุริสฺสฺสิตฺติ พุริส อัจฺจิสฺสิตฺติ เทเสสฺสิตฺติ
 ปณฺณเปสฺสิตฺติ ปณฺณเปสฺสิตฺติ วิวรสฺสิตฺติ วิภสฺสิตฺติ อุตฺตทานิโกโรสฺสิตฺติ ปกาเสสฺสิตฺติ เต เจ
 มุณี พุริส อโนฆติณฺณ ฯ

[๓๑๑] อถ โภ จรฺหิ เทวมนุสฺสโลเก อตฺตาริ ชาติณฺจ
 ชฺรณฺจ มาริสฺสิตฺติ อถ โภ เอโส สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหมเก
 สสฺสมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สเทวมนุสฺสสย ชาติชฺรามรณฺ อตฺตาริ
 อุตฺตาริ ๒ ปตฺติ สมตฺติกมฺมิ วีตฺติวตฺตยิ ฯ มาริสฺสิตฺติ ปิยวณฺณํ คจฺจวณฺณํ
 สคารวสฺสปฺปติสฺสชาติวณฺณเมตฺตํ มาริสฺสิตฺติ อถ โภ จรฺหิ เทวมนุสฺสโลเก
 อตฺตาริ ชาติณฺจ ชฺรณฺจ มาริส ฯ

[๓๑๒] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุริสฺสิตฺติ เม ตนฺตติ ปุจฺฉามิ ตนฺตติ
 ปุจฺฉามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺเชสฺสามิ ตํ ปสาเทมิ ตํ ๑กถยสฺสฺส เมติ
 ปุจฺฉามิ ตํ ๑ ฯ ภควาติ คารวาทิวณฺณเมตฺตํ ฯ เป ฯ สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ
 ยทฺธิภํ ภควาติ ฯ พุริสฺสิตฺติ เม ตนฺตติ พุริสฺสิตฺติ อัจฺจิสฺสิตฺติ เทเสสฺสิตฺติ ปณฺณเปสฺสิตฺติ
 ปณฺณเปสฺสิตฺติ วิวรสฺสิตฺติ วิภสฺสิตฺติ อุตฺตทานิโกโรสฺสิตฺติ ปกาเสสฺสิตฺติ ปุจฺฉามิ ตํ ภควา
 พุริสฺสิตฺติ เม ตํ ฯ เตนาห โส พฺรหฺมณฺ

เยเกจิมฺเม สมนพฺรหฺมณฺนา เส (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
 ทิฏฺฐจฺจสฺสเตนาปี วทนฺตติ สฺสุทฺธิ

๑-๑ ม. อิม ปาจา นตฺติ ฯ ๒ ม. อตฺติ อุตฺตติ ฯ ๓-๓ ม. อิม ปาจา นตฺติ ฯ

สีสัพพเตนาปิ วทนฺติ สุทฺธิ
 อเนกรูปเณ วทนฺติ สุทฺธิ
 เต เจ มฺหึ พุทฺธิ อโฆตฺติณฺณ
 อถ โภ จรฺหิ เทวมนุสฺสโลก
 อตาริ ชาตฺติยจ ชรณฺจ มาริส
 ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุทฺธิ เม ตนฺติ ฯ

[๓๑๓] นานํ สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา เส (นนุทาทิ ภควา)
 ชาตฺติชราย นินฺวตฺตติ พุทฺธิ
 เยสิธ ทิฏฺฐจํว สุตํ มุตํ วา
 สีสัพพตํ วาปิ ปหาย สพฺพํ
 อเนกรูปมฺปิ ปหาย สพฺพํ
 ตณฺหํ ปริณฺณาย อนาสวา เย^๑
 เต เว นรา โอฆตฺติณฺณตฺติ พุทฺธิ ฯ

[๓๑๔] นานํ สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา เส (นนุทาทิ ภควา)
 ชาตฺติชราย นินฺวตฺตติ พุทฺธิมฺติ นานํ นนุท สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา
 ชาตฺติชราย อารุตา นินฺวตฺตา โอฬุฏา^๒ ปิหิตา ปฏฺวิจฺจนฺนา ปฏฺวิจฺชิตฺตติ
 วทามิ อตฺถิ เต สมณพฺราหฺมณา เยสํ ชาตฺติ จ ชรามรณญจ ปหีนฺา
 อุจฺฉินฺนฺมฺลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตฺตี อนุปฺปาทชฺมมาตฺติ
 พุทฺธิ อัจฺจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺณเปมิ ปญฺจเปมิ วิวรามิ วิภจามิ
 อุตฺตตานิกโรมฺตี^๓ นานํ สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา เส (นนุทาทิ ภควา)
 ชาตฺติชราย นินฺวตฺตติ พุทฺธิ ฯ

[๓๑๕] เยสิธ ทิฏฺฐจํว สุตํ มุตํ วา สีสัพพตํ วาปิ ปหาย
 สพฺพนฺติ เย สพฺพา ทิฏฺฐสุทฺธิโย ปหาย [๔] ปชฺหิตฺวา วินฺนเตตฺวา

๑ ม. เส ฯ เอวมุปริปิ ฯ

๒ ม. โอวฺตฺตา ฯ เอวมุปริปิ ฯ

๓ ม. อุตฺตตานิกโรมิ ปกาเสมฺตี ฯ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร ชฺหิตฺวาติ ทิสฺสตี ฯ เอวมุปริปิ ฯ

พยุหนตีกิริตวา อนภาวงคเมตวา เย สพฺพา สุตฺตสุทฺธิโย เย สพฺพา
 ทิฏฺฐสุตฺตสุทฺธิโย เย สพฺพา มุตฺตสุทฺธิโย เย สพฺพา สีสฺสุทฺธิโย เย
 สพฺพา วตฺตสุทฺธิโย เย สพฺพา สีสฺพพตฺตสุทฺธิโย ปหาย ปชฺหิตฺวา
 วิโนเทตฺวา พยุหนตีกิริตวา อนภาวงคเมตฺวาติ เยสิธ ทิฏฺฐจํว สุตฺมํ มุตฺมํ
 วา สีสฺพพตฺมํ วาปิ ปหาย สพฺพํ ฯ

[๓๑๖] อเนกรูปมปิ ปหาย สพฺพนฺติ อเนกวิธวตฺตกุฑฺดูหล-
 มงฺคเลน สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ ปหาย ปชฺหิตฺวา
 วิโนเทตฺวา พยุหนตีกิริตวา อนภาวงคเมตฺวาติ อเนกรูปมปิ ปหาย สพฺพํ ฯ

[๓๑๗] ตณฺหํ ปริณฺวาย อนาสฺวา เย เต เว นรา
 โอฆตฺติณฺณาติ พฺรุมีติ ตณฺหนฺติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา
 รสตณฺหา ไผฏฺฐพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา ฯ ตณฺหํ ปริณฺวายาติ
 ตณฺหํ ตีหิ ปริณฺวายิ ปริชานิตฺวา ฆาตปริณฺวาย ตีรณฺปริณฺวาย
 ปหานปริณฺวาย ฯ

กตมา ฆาตปริณฺวยา ฯ ตณฺหํ ปชานาติ^๑ อयํ รูปตณฺหา
 อयํ สทฺทตณฺหา อยํ คนฺธตณฺหา อยํ รสตณฺหา อยํ ไผฏฺฐพฺพตณฺหา
 อยํ ฐมฺมตณฺหาติ ปชานาติ ปสฺสตี อยํ ฆาตปริณฺวยา ฯ

กตมา ตีรณฺปริณฺวยา ฯ เอวํ ฆาตํ กตฺวา ตณฺหํ ตีเรติ
 อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคฺโต คณฺฐโต ฯ เปฯ อนิสฺสรณโต ตีเรติ
 อยํ ตีรณฺปริณฺวยา ฯ

กตมา ปหานปริณฺวยา ฯ เอวํ ตีเรตฺวา^๒ ตณฺหํ ปชฺหตี วิโนเทตี
 พยุหนตีกโรตี อนภาวงคเมตี ฯ วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา โย ภิกฺขเว
 ตณฺหาเย ฉนฺทราโค ตํ ปชฺหถ เอวํ สทา ตณฺหา ปหีนา ภวิสฺสตี
 อุจฺฉินฺนฺมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงคตา आयตี อนุปฺปาทฐมฺมาตี^๓ ฯ

๑ ม. ชานาติ ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒ ม. ตีรยิตฺวา ฯ เอวมุปริปิ ฯ

๓ ม. อิติสทฺโท นตฺถิ ฯ

อัยํ ปหานปริณฺญา ๑ ตณฺหํ ปริณฺญาชาติ ตณฺหํ อิมานิ ตีหิ
 ปริณฺญาหิ ปริชานิตฺวาตี^๑ ตณฺหํ ปริณฺญา^๒ ๑

อนาสฺวาตี จตฺตารโ อาสฺวา กามาสฺโว ภฺวาสฺโว ทิฏฺฐจาสฺโว
 อวิชฺชจาสฺโว เยสํ อิมเ อาสฺวา ปหีนา อุจฺฉินฺนมนฺุลา ตาลาวตฺถุกตา
 อนภฺววจฺจตา อายตี อญฺุปฺปาทมฺมา เต วุจฺจนฺุติ อนาสฺวา ๑ เยตี^๓
 อรหฺนฺุโต ชีณาสฺวา ๑

ตณฺหํ ปริณฺญาเย อนาสฺวา เย เต เว นรา โอฆตฺติณฺณาตี
 พฺรุมีตี เย ตณฺหํ ปริณฺญาเย อนาสฺวา เต กาโมฆํ ตฺติณฺณา ภฺโวฆํ
 ตฺติณฺณา ทิฏฺฐโจฆํ ตฺติณฺณา อวิชฺชโจฆํ ตฺติณฺณา สพฺพํ สํสารปถํ ตฺติณฺณา
 อุตฺตติณฺณา นิตฺตติณฺณา^๔ อตฺติกฺกนฺุตา สมตฺติกฺกนฺุตา วีตฺติวตฺตตี พฺรุมี
 อัจฺจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญเปมิ ปญฺญเปมิ วิวรามี วิชฺชามิ อุตฺตตานิกโรมิ
 ปกาเสมีตี ตณฺหํ ปริณฺญาเย อนาสฺวา เย เต เว นรา โอฆตฺติณฺณาตี
 พฺรุมี ๑ เตนานา ภควา

นาคํ สพฺเพ สมณพฺรหฺมณา เส (นนุทาคี ภควา)
 ชาตฺติชฺชราย นินฺุตาคี พฺรุมี
 เยสีช ทิฏฺฐจํ สุตํ มุตํ วา
 สีลพฺพตํ วาปิ ปหาย สพฺพํ
 อเนกรูปมฺปิ ปหาย สพฺพํ
 ตณฺหํ ปริณฺญาเย อนาสฺวา เย
 เต เว นรา โอฆตฺติณฺณาตี พฺรุมีตี ๑

[๓๑๘] เอตานิ นนุทามิ วโจ มหฺลีน
 สุกิตฺติตํ โคตม นฺุปรีกํ
 เยสีช ทิฏฺฐจํ สุตํ มุตํ วา

๑ ม. อิตฺติสฺสทฺเท นตฺติ ๑ ๒ ม. ตณฺหํ ปริณฺญาชาติ นตฺติ ๑ ๓ ม. อัยํ ปาโจ นตฺติ ๑
 ๔ ม. นิตฺตติณฺณา ๑ เวมฺปฺริปี ๑

สีลพพตํ วาปี ปหาย สพพํ
 อเนกรูปมปี ปหาย สพพํ
 ตณ्हํ ปริณมาย อนาสวา เย^๑
 อหมปี เต โอฆติณณชาติ พุรัมมิ ฯ

[๓๑๙] เอตาทินนุทามิ วโจ มहेสิโนติ เอตนุติ ตุยหํ วจนํ
 พยปลํ เทสนํ อนุสนธิ์ นนุทามิ อทินนุทามิ โมทามิ อนุโมทามิ
 อิจจามิ สาதியามิ ปตถายามิ ปิทยามิ อภิชปฺปามิ ฯ มहेสิโนติ [๑]
 มहेสี ภควา ฯ มหนุตํ สีลกฺขนฺธํ เอลิ คเวสิ ปริเยสีติ มहेสี
 ฯเปฯ กหํ เทวเทโว กหํ นราสโภติ มहेสีติ เอตาทินนุทามิ
 วโจ มहेสิโน ฯ

[๓๒๐] สุกิตฺติตํ โคตม นฺุปรীগฺนฺติ สุกิตฺติตนฺติ สฺวาจิกฺขิตํ
 สฺุเทสิตํ สฺุปนฺณปิตํ สฺุปนฺุจปีตํ สฺุวิวิทํ^๒ สฺุวิมตฺตํ สฺุอฺุตตานิเกตํ
 สฺุปกาลิตํ ฯ โคตม นฺุปรীগฺนฺติ อฺุปฺธิ วุจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ
 อภิสงฺขารา จ ฯ อฺุปฺธิปหานํ ^๓อฺุปฺธิวฺุปฺสโม อฺุปฺธิปฺนิสฺสคฺโค
 อฺุปฺธิปฺนิปฺปสฺสทฺธิ^๓ อมตํ นิพฺพานนฺติ สุกิตฺติตํ โคตม นฺุปรীগํ ฯ

[๓๒๑] เยสีธ ทิฏฺฐจํ สุตํ มุตํ วา สีลพพตํ วาปี ปหาย
 สพพนฺติ เย สพฺพา ทิฏฺฐสฺุทฺธิโย ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา
 พฺยนฺตีกฺริตฺวา อนภาวงคเมตฺวา เย สพฺพา สุตฺสฺุทฺธิโย เย สพฺพา
 ทิฏฺฐสฺุทฺธิโย เย สพฺพา มุตฺสฺุทฺธิโย เย สพฺพา สีลสฺุทฺธิโย เย
 สพฺพา วตฺตสฺุทฺธิโย เย สพฺพา สีลพพตฺตสฺุทฺธิโย ปหาย ปชฺหิตฺวา
 วิโนเทตฺวา พฺยนฺตีกฺริตฺวา อนภาวงคเมตฺวาติ เยสีธ ทิฏฺฐจํ สุตํ
 มุตํ วา สีลพพตํ วาปี ปหาย สพพํ ฯ

[๓๒๒] อเนกรูปมปี ปหาย สพพนฺติ อเนกวิธวตฺตกฺุตุล-

๑ ม. เอตถนฺตเร กิณฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. สฺุวิวิทํ ฯ

๓-๓ ม. อฺุปฺธิวฺุปฺสโม อฺุปฺธิปฺนิสฺสคฺโค อฺุปฺธิปฺนิปฺปสฺสทฺธิ ฯ

มฺกฺเลน สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปริสฺสุทฺธิ มฺตฺตํ วิมฺตฺตํ ปริมฺตฺตํ ปฺหาย
 ปชฺหิตฺวา วิโนฺเทศฺวา พฺยฺนฺตํกิริตฺวา อนฺภาวํคเมตฺวาติ อนฺกรูปมฺปิ
 ปฺหาย สฺพฬํ ฯ

[๓๒๓] ตณฺหํ ปริณฺณาย อนาสฺวา เย อหฺมฺปิ เต โธมฺตฺติณฺณาติ
 พฺรุมฺมีติ ตณฺหฺนฺติ รฺูปตณฺหา สฺทฺทตณฺหา คณฺชตณฺหา รสฺตณฺหา
 โฝฏฺจพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา ฯ ตณฺหํ ปริณฺณายาติ ตณฺหํ ตีหิ
 ปริณฺณายิ ปริชานิตฺวา ฆาตฺปริณฺณาย ตีรณฺปริณฺณาย ปฺหฺนฺปริณฺณาย ฯ

กตฺมา ฆาตฺปริณฺณา ฯ ตณฺหํ ปชานาติ อยํ รฺูปตณฺหา อยํ
 สฺทฺทตณฺหา อยํ คณฺชตณฺหา อยํ รสฺตณฺหา อยํ โฝฏฺจพฺพตณฺหา
 อยํ ฌมฺมตณฺหาติ ปชานาติ ปสฺสติ อยํ ฆาตฺปริณฺณา ฯ

กตฺมา ตีรณฺปริณฺณา ฯ เหวํ ฆาตํ กตฺวา ตณฺหํ ตีเรติ
 อนิจฺจโต ทฺกฺชโต โรคฺโต คณฺชโต สลฺลโต อสมฺโต อาพาธโต ปฺรโต
 ปโลกโต อีตฺโต อุปฺทฺทวโต ภยโต อุปฺสคฺคโต จลฺโต ปภงฺคฺโต อทฺฐวโต
 อตฺถาณโต อเลณฺโต อสรณฺโต อสรณฺนิฏฺฏโต วิตฺตโต ตฺจฺจฺนโต สฺสฺสฺนโต
 อนตฺตโต อาทึนฺวโต วิปริณฺณามฌมฺมโต อสารถโต อสมฺมุลกโต วชฺกโต
 [๑] สาสฺวโต สงฺขโต มาราณฺสโต ชาตฺติฌมฺมโต ชฺรารณฺมโต
 พฺยฺยธิฌมฺมโต มรณฺฌมฺมโต โสกปฺริเทหฺทฺกฺชโหมนฺสฺสุปฺยาสาณฺมโต
 [๒] สมฺภยโต อตฺถงฺคฺมโต อนสฺสฺสาทโต^๑ อาทึนฺวโต อนิสฺสรณฺโต
 ตีเรติ อยํ ตีรณฺปริณฺณา ฯ

กตฺมา ปฺหฺนฺปริณฺณา ฯ เหวํ ตีเรตฺวา ตณฺหํ ปชฺหิตฺ วิโนฺเทศิ
 พฺยฺนฺตํกโรติ อนฺภาวํคเมติ อยํ ปฺหฺนฺปริณฺณา ฯ ตณฺหํ ปริณฺณายาติ
 ตํ ตณฺหํ อิมายิ ตีหิ ปริณฺณายิ ปริชานิตฺวาติ ตณฺหํ ปริณฺณาย^๔ ฯ

อนาสฺวาติ จตฺตาริ อาสฺวา กามาสฺโว ภฺวาสฺโว ทิฏฺฐาสฺโว

๑ ม. เอตฺถนฺตเร วิภวโตติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร สงฺกฺเลสณฺมโตติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ม. อสฺสฺสาทโต ฯ เหวมฺปฺริปี ฯ ๔ ม. ตณฺหํ ปริณฺณายาติ นตฺถิ ฯ

อวิชชาสโว ๑ เยสํ อิมเ อาสวา ปหีนา อุจฺฉินฺหนมฺมุลา ตาลาวตฺถุกตา
อนภาวํคตา อายตี อนุปฺปาทมฺมา เต วุจฺจนฺติ อนาสวา ๑ เยตี
อรหนฺโต ชีณาสวา ๑

ตณฺหํ ปริณฺณาย อนาสวา เย อหฺมปิ เต โอฆตฺติณฺณาติ
พฺรุมฺมีติ เย ตณฺหํ ปริณฺณาย อนาสวา อหฺมปิ เต กาโมฆํ ตฺติณฺณา
ภโวฆํ ตฺติณฺณา ทิฏฺฐโจฆํ ตฺติณฺณา อวิชฺโชฆํ ตฺติณฺณา สพฺพํ สํสารปถํ
ตฺติณฺณา อุตฺตตฺติณฺณา นิตฺตตฺติณฺณา อตฺติกฺกนฺตา สมตฺติกฺกนฺตา วีตฺติวตฺตตฺติ
พฺรุมฺมิ วทามฺมีติ ตณฺหํ ปริณฺณาย อนาสวา เย อหฺมปิ เต
โอฆตฺติณฺณาติ พฺรุมฺมิ ๑ เตนานฺท โส พฺรานุมนฺ

เอตานิหนฺทามิ วโจ มฺहेสิโน

สุกิตฺตฺติตํ โคตม ญฺุปฐิกํ

เยสิธฺ ทิฏฺฐจํว สุตํ มุตํ วา

สิลพฺพตํ วาปิ ปหาย สพฺพํ

อนนฺกรูปมฺปิ ปหาย สพฺพํ

ตณฺหํ ปริณฺณาย อนาสวา เย

อหฺมปิ เต โอฆตฺติณฺณาติ พฺรุมฺมีติ ๑

สท คาทาปริโยสํนา ๑เป๑ สตฺถา เม ฆนฺเต ภาวํ สวโกหมสฺมีติ ๑

นฺนุทมาณวกปณฺหานิทฺเตโส สตฺตโม ๑

อฏฺฐโม เหมกมาณวกปณฺหณิทุเทโส

[๓๒๔] เยเม ปุพฺเพ วิทยาํสุ (อิจฺจายสุมา เหมโก)
หุํ โคตมสาสนา
อิจฺจาลิ อิติ ภาวิสุสฺสตี
สพฺพนฺตํ อิติหิติหํ
สพฺพนฺตํ ตกฺกวทฺตมนํ
นาหํ ตตฺถ อภีรมี ฯ

[๓๒๕] เยเม ปุพฺเพ วิทยาํสุติ เยตี^๑ โย จ พาวรี พฺราหฺมณเณ
เย จณฺเณ ตสฺส อาจริยา เต สกํ ทิฏฺฐี สกํ ขนฺตี สกํ รุจี
สกํ ลหฺรี สกํ อชฺฌาสยํ สกํ อธิปฺปายํ พฺยากรีสฺสุ^๒ อาจิกฺขีสฺสุ
เทสยีสฺสุ ปณฺณปีสฺสุ ปฏฺฐปีสฺสุ วิวรีสุ วิภขีสุ อุตฺตานิหมกํสุ ปกาเสสนฺติ
เยเม ปุพฺเพ วิทยาํสุ ฯ อิจฺจายสุมา เหมโกติ อิจฺจาลิ ปทสนฺติ
ฯเปฯ ปทานุปุพฺพกเมตํ อิจฺจาลิ ฯ आयสุมาติ ปิยวจนํ ครุวจนํ
สคารวสปรปฺตีสฺสชาติวจนเมตํ आयสุมาติ ฯ เหมโกติ [๓] นามํ ฯเปฯ
อภีลาไปติ อิจฺจายสุมา เหมโก ฯ

[๓๒๖] หุํ โคตมสาสนาติ หุํ โคตมสาสนา ปรั
โคตมสาสนา ปุเร โคตมสาสนา ปจฺมตฺรํ โคตมสาสนา พุทฺธสาสนา
ชินสาสนา ตถาคตสาสนา อรหฺนฺตสาสนาติ หุํ โคตมสาสนา ฯ

[๓๒๗] อิจฺจาลิ อิติ ภาวิสุสฺสตีติ เอวํ กิร อลี^๔ เอวํ กิร
ภาวิสุสฺสตีติ อิจฺจาลิ อิติ ภาวิสุสฺสตี ฯ

[๓๒๘] สพฺพนฺตํ อิติหิตินฺตํติ สพฺพนฺตํ อิติหิติหํ อิติกราย
ปรมฺปราย ปิฏฺฐกสมฺปราย ตกฺกเหตุ นยเหตุ อากาการปริวิตกฺเกน

๑ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ฯ ๒ ม. พฺยากรีสฺสุ ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตเร ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺสชาติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๔ ม. อลีสฺสุ ฯ

นินฺพพณคณินินฺจ ปฏฺฐิพทํ อกฺขณทฺทิ อณจิกฺขณทฺทิ เทเสทฺทิ ปณฺณเปทฺทิ
ปณฺจเปทฺทิ วิวรณทฺทิ วิกษณทฺทิ อุตฺตณนิกโรทฺทิ ปกณเสทฺทิตฺติ ตฺวณฺจ เม
ธมฺมมกฺขณทฺทิ ฯ

[๓๓๓] ตณฺหณนินฺจณตณฺหํ มุณฺนิตฺติ ตณฺหณทฺทิตฺติ รุพตณฺหณ ทฺทิตฺติตณฺหณ
คณตณฺหณ รสตณฺหณ โฝณฺจกฺกพตณฺหณ ธมฺมตณฺหณ ฯ ตณฺหณ-
นินฺจณตณฺหณนฺตฺติ^๑ ตณฺหณนินฺจณตณฺหณ ตณฺหณทฺทิตฺติ ตณฺหณทฺทิตฺติ
ตณฺหณทฺทิตฺติตณฺหณตณฺหณ ตณฺหณทฺทิตฺติตณฺหณตณฺหณ อมตํ นินฺพพณนํ ฯ มุณฺนิตฺติ โมนํ
วุจฺจติ ญณณํ ฯเปฯ สงฺคชณลมตฺติจฺจ โส มุณฺนิตฺติ ตณฺหณนินฺจณตณฺหณ มุณฺนิตฺติ ฯ

[๓๓๔] ยํ วิทิตฺวา สโต จรณฺตติ ยํ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา
ตฺริยิตฺวา วิภณณยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺชณรณ อนินฺจณตฺติ วิทิตํ
กตฺวา ตฺลยิตฺวา ตฺริยิตฺวา วิภณณยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺชณรณ
ทฺทิตฺติ สพฺเพ ธมฺมณ อนตฺตณตฺติ ฯเปฯ ยงฺกณณจฺจิ สมฺทฺทิตฺติ
สพฺพนฺตํ นินฺจธมฺมณตฺติ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา ตฺริยิตฺวา วิภณณยิตฺวา
วิภฺตํ กตฺวา ฯ สโตตฺติ จตฺตุนทณเรทฺทิตฺติ^๒ สโต กณเย กณณนฺตณสสนณ-
สตฺติปณฺจณนํ กณณนฺตณ สโต ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโต ฯ จรณฺตติ จรณฺตณ
วณจรณฺตณ อณณนฺตณ วตฺเตนฺตณ ปณเลนฺตณ ยเปนฺตณ ยณเปนฺตณตฺติ ยํ
วิทิตฺวา สโต จรํ ฯ

[๓๓๕] ตเร โลก วิสตฺตณทณนฺตติ วิสตฺตณทณกณ วุจฺจติ ตณฺหณ โย
รณคณ สณรณคณ ฯเปฯ อณณชฺชณ โลกณ อณฺสณลณนํ ฯ วิสตฺตณทณทณ
กณนตฺเตน วิสตฺตณทณกณ ฯเปฯ วิสณณณ วิตฺตณตณตณ วิสตฺตณทณกณ โลกณตณ
อปณโยลกณ มณฺสณสณโลกณ เทวโลกณ ชนฺธโลกณ ชณตฺตณโลกณ อณณตณโลกณ ฯ
ตเร โลกณ วิสตฺตณทณนฺตติ ยณ สณ โลกณ วิสตฺตณทณกณ โลกณ ตํ วิสตฺตณทณกณ
สโต^๓ ตเรยย อุตฺตณเรยย ปตเรยย สมตฺติกณเมยย วิทิตฺตณเตยยณตฺติ^๓

๑ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ ๒ ม. จตฺตุน ทณเรณทณ ฯ

๓-๓ ม. ตเรยย ... วิทิตฺตณเตยยณตฺติ ฯ

ตเร โลก วิสตุติกา^๑ เตนานา โส พราหมเณ

ตุวณจ เม ฐมมกขาหิ ตณฺหานิคุฆาตณฺ มุณี
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลก วิสตุติกาณฺติ^๒ ๑

[๓๓๖] อธิ ทิฏฺฐสุตฺตมฺตํ (วิณฺณวาเตสุ) ปิยฺรूपेषุ เหมก
จนฺทราควิโนทนํ นิพฺพานปทฺมจฺจุตํ ๑

[๓๓๗] อธิ ทิฏฺฐสุตฺตมฺตํ วิณฺณวาเตสุตฺติ ทิฏฺฐนฺติ จกฺขุณา
ทิฏฺฐจํ ๑ สุตฺตนฺติ โสเตน สุตํ ๑ มุตฺตนฺติ มุตํ^๓ ฆาเนน ฆายิตํ ชิฺวหา
สํยิตํ กาเยน พุฏฺฐจํ ๑ วิณฺณวาตฺตนฺติ มนสา ฆาตฺตนฺติ^๔ อธิ
ทิฏฺฐสุตฺตมฺตํ วิณฺณวาเตสุ ๑

[๓๓๘] ปิยฺรूपेषุ เหมกาติ กิณฺจ โลก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ ๑
จกฺขุ^๕ โลก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ โสตํ ฆานํ ชิฺวหา กาโย มโน โลก
ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ รุป^๖ โลก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ สทฺทา คนฺธา รสา
โผฏฺฐจพฺพา ฐมฺมา โลก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ จกฺขุวิณฺณวณฺ โลก ปิยฺรूपํ
สาทฺรूपํ โสตวิณฺณวณฺ ฆานวิณฺณวณฺ ชิฺวหาวิณฺณวณฺ กายวิณฺณวณฺ
มโนวิณฺณวณฺ โลก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ จกฺขุสมฺผลฺโส โลก ปิยฺรूपํ
สาทฺรूपํ โสตสมฺผลฺโส ฆานสมฺผลฺโส ชิฺวหาสมฺผลฺโส กายสมฺผลฺโส
มโนสมฺผลฺโส โลก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เวทนา โลก
ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ โสตสมฺผลฺสฺสา เวทนา ฆานสมฺผลฺสฺสา เวทนา
ชิฺวหาสมฺผลฺสฺสา เวทนา กายสมฺผลฺสฺสา เวทนา มโนสมฺผลฺสฺสา เวทนา
โลก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ รุปสณฺญา โลก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ สทฺทสณฺญา
คนฺธสณฺญา รสสณฺญา โผฏฺฐจพฺพสณฺญา ฐมฺมสณฺญา โลก ปิยฺรूपํ
สาทฺรूपํ รุปสณฺเจตนา โลก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ สทฺทสณฺเจตนา
คนฺธสณฺเจตนา รสสณฺเจตนา โผฏฺฐจพฺพสณฺเจตนา ฐมฺมสณฺเจตนา

๑ ม. อยฺ ปาโจ นตฺติ ๑ ๒ ม. วิณฺณวาตฺตนฺติ ๑ ๓ ม. จกฺขุ ๑ ๔ ม. รุปา ๑

โลเก ปิยรูปฺ สาทรูปฺ รูปตณฺหา โลเก ปิยรูปฺ สาทรูปฺ สทฺทตณฺหา
 คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โยจฺจพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา โลเก ปิยรูปฺ
 สาทรูปฺ รูปวิตกฺโก โลเก ปิยรูปฺ สาทรูปฺ สทฺทวิตกฺโก คนฺธวิตกฺโก
 รสวิตกฺโก โยจฺจพฺพวิตกฺโก ฌมฺมวิตกฺโก โลเก ปิยรูปฺ สาทรูปฺ
 รูปวิจฺจาโร โลเก ปิยรูปฺ สาทรูปฺ สทฺทวิจฺจาโร คนฺธวิจฺจาโร รสวิจฺจาโร
 โยจฺจพฺพวิจฺจาโร ฌมฺมวิจฺจาโร โลเก ปิยรูปฺ สาทรูปฺนฺติ ปิยรูปฺเปสฺสุ ๑
 เหมกาทิ ภควา ตํ พุราหฺมณํ นามเณ อาลปติ ๑

[๓๓๙] ฉนฺทราควินฺทนนฺติ ฉนฺทราโคติ โย กามेषฺสุ กามจฺจนฺโท
 กามราโค กามนฺนฺติ กามตณฺหา กามสิเนโท กามปริฟ้าโท กามมุจฺจ
 กามชฺโฆสํ กามโฆสํ กามโยโค กามปาทานํ กามจฺจนฺทนีวฺรณํ ๑
 ฉนฺทราควินฺทนนฺติ ฉนฺทราคปฺปหานํ ฉนฺทราควูปสมํ ฉนฺทราค-
 ปฏฺฐินิสฺสคฺคํ ฉนฺทราคปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ ฉนฺทราควินฺทนนํ ๑

[๓๔๐] นิพฺพานปทฺมจฺจฺตฺนฺติ นิพฺพานปทํ ตาณฺปทํ เลณฺปทํ
 ปฺรายนฺปทํ^๑ อภฺยปทํ ๑ อจฺจฺตฺนฺติ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสตํ อวิปริณาม-
 ฌมฺมฺนฺติ นิพฺพานปทฺมจฺจฺตํ ๑ เตนาท ภควา

อิธ ทิฏฺฐิสฺสฺตมฺตํ (วิญฺญาเตสฺสุ) ปิยรูปฺเปสฺสุ เหมก
 ฉนฺทราควินฺทนนํ นิพฺพานปทฺมจฺจฺตฺนฺติ ๑

[๓๔๑] เอตทณฺเวย ยเ สตา ทิฏฺฐจฺจมฺมาภินิพฺพุตา
 อุปฺสนฺตฺวา จ เต สทา ตินฺดฺนา โลเก วิสฺตฺตํ ๑

[๓๔๒] เอตทณฺเวย ยเ สตาติ เอตฺนฺติ อมตํ นิพฺพานํ
 โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภโธ สพฺพปฺปชฺชิปฏฺฐินิสฺสคฺคโค ตณฺหกฺขโย วิราโค
 นิโรโธ นิพฺพานํ ๑ อณฺเวยยติ อณฺเวย ชานิตฺวา ตฺถลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
 วิภาวยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ อณฺเวย ชานิตฺวา

๑ ม. สรณฺปทํ ๑

ตุลยิตวา ตีรยิตวา วิภาวยิตวา วิภูตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ
 สพฺเพ ฐมฺมา อนตฺตาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมุทฺยฐมฺมํ สพฺพพฺนตํ
 นิโรธฐมฺมนฺติ อญฺญา ย นานิตฺวา ตูลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
 วิภูตํ กตฺวา ฯ เยติ อรหฺนโตะ ชีณาสฺวา ฯ สตาติ จตฺตฺหิ การณฺหิ
 สตา กายเ กายานุสฺสนาสติปญฺจํ ภาเวนฺตา^๑ สตา ฯเปฯ เต
 วุจฺจนฺติ สตาติ เอตฺถญฺญา ยเ สตา ฯ

[๓๔๓] ทิฏฺฐฐมฺมาภินิพฺพุตาติ [๒] ทิฏฺฐฐมฺมา ฆาตฐมฺมา
 ตฺลิตฐมฺมา ตีริตฐมฺมา วิภาวิตฐมฺมา วิภูตฐมฺมา สพฺเพ สงฺขารา
 อนิจฺจาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมุทฺยฐมฺมํ สพฺพพฺนตํ นิโรธฐมฺมนฺติ
 ทิฏฺฐฐมฺมา ฆาตฐมฺมา ตฺลิตฐมฺมา ตีริตฐมฺมา วิภาวิตฐมฺมา วิภูตฐมฺมา ฯ
 อภินิพฺพุตาติ รากสฺส นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตา^๓ โทสสฺส นิพฺพาปิตตฺตา
 อภินิพฺพุตา โมหสฺส นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตา โภธสฺส อุปนาหสฺส
 ฯเปฯ สพฺพากุสลภิสฺสงฺขารานํ นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตาติ^๔ ทิฏฺฐฐมฺมา-
 ภินิพฺพุตา ฯ

[๓๔๔] อุปฺสนฺตา จ เต สทาติ อุปฺสนฺตาติ รากสฺส
 สนฺตตฺตา^๕ อุปฺสนฺตา โทสสฺส สนฺตตฺตา อุปฺสนฺตา โมหสฺส สนฺตตฺตา
 อุปฺสนฺตา โภธสฺส อุปนาหสฺส ฯ เป ฯ สพฺพากุสลภิสฺสงฺขารานํ สนฺตตฺตา
 สมิตตฺตา [๖] วิชฺฌาตตฺตา^๖ นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺตตฺตา
 สนฺตา อุปฺสนฺตา วุปฺสนฺตา นิพฺพุตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺตาติ อุปฺสนฺตา ฯ เตติ
 อรหฺนโตะ ชีณาสฺวา ฯ สทาติ สทา สพฺพทา^๗ สพฺพกาลํ นิจฺจกาลํ
 ชฺฐวกาลํ สตตํ สมิตํ อพฺโพกิณฺณํ^๘ โปขานุโปขํ อุทฺทุมฺมิชาตํ^๙ อวิจิ

๑ ม. ภาวิตตฺตา ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ทิฏฺฐฐมฺมาตีติ ทิสฺสติ ฯ
 ๓ ม. นิพฺพุตตฺตา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๔ ม. สนฺตตฺตา ... ปฏฺธิปฺปสฺสทฺตาติ ฯ
 ๕ ม. อุปฺสมิตตฺตา นิพฺพาปิตตฺตา ฯ ๖ ม. เอตฺถนฺตเร วุปฺสมิตตฺตาติ ทิสฺสติ ฯ
 ๗ ม. นิชฺฌาตตฺตา ฯ ๘ ม. อยํ ปาโง นตฺถิ ฯ
 ๙-๙ ม. โปงฺขานุโปงฺขํ อุทฺทุมฺมิชาตํ ฯ

สนฺตติ สหิตํ^๑ ผลิตํ^๑ ปุเรภตฺตํ ปจฺจภตฺตํ ปุริมยาเม^๒ มชฺฌิมยาเม^๒
 ปจฺจิมยาเม^๒ กาเพ ชฺฌเณห วสุเส เหมนฺเต คิเมห ปุริเม วโยชนฺเต
 มชฺฌิเม วโยชนฺเต ปจฺจิเม วโยชนฺเตติ อุปสนฺตา จ เต สทา ฯ

[๓๔๕] ตินฺนฺนา โลเก วิสฺตฺติกนฺติ วิสฺตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา
 โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลภो อกฺุสลมฺมูลํ ฯ วิสฺตฺติกาทิ
 เกนตฺเถน วิสฺตฺติกา ฯเปฯ วิสฺฐา วิตฺถตฺตติ วิสฺตฺติกา ฯ โลเกติ
 อปายโลเก ฯเปฯ อายตฺนโลเก ฯ^๓ ตินฺนฺนา โลเกติ ยา सा โลเก
 วิสฺตฺติกา โลเก ตํ วิสฺตฺติกํ^๓ ตินฺนฺนา อุตฺตตินฺนฺนา นิตฺตตินฺนฺนา อติกกฺกนฺตา
 สมตฺตีกฺกนฺตา วิตฺตวตฺตตฺตติ ตินฺนฺนา โลเก วิสฺตฺติกํ ฯ เตนาห ภควา
 เอตทญฺญาเย เย สตา ทิฏฺฐจฺจมฺมาภินิพฺพุตา
 อุปสนฺตา จ เต สทา ตินฺนฺนา โลเก วิสฺตฺติกนฺติ ฯ
 สห คาทาปริโยसानา ฯเปฯ สตฺถา เม ภนฺเต ภควา สาวิโกหฺมสมฺมิตฺติ ฯ
 เหมกมาณวกปญหานิทุเทโส อภุจโหม ฯ

๑ ม. อวีจฺสนฺตติสหิตํ ผลลิตํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. ... มํ ฯ

๓-๓ ม. ตินฺนฺนา โลเก วิสฺตฺติกนฺติ โลเก เวสา วิสฺตฺติกา โลเก เวตํ วิสฺตฺติกํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

นวม ไตเทยยามาณวกปณหานิทุเทโส

[๓๔๖] ยสมี่ กามา น วสนฺติ (อิจฺจายสฺมา ไตเทยโย)
ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ
กถงฺกถา จ โย ตินฺนโณ
วิโมกฺโข ตสฺส กิฺทิสฺโส ฯ

[๓๔๗] ยสมี่ กามา น วสนฺตีสฺติ ยสมี่ กามา น วสนฺติ
น สํวสนฺติ น อาสวสนฺติ [๑] ฯ อิจฺจายสฺมา ไตเทยโยติ อิจฺจาทิ
ปทสนฺติ ฯเปฯ ปทานุပ္พุพกเมตํ อิจฺจาทิ ฯ आयสฺมาติ ปิยวจนํ
ครวจนํ สคารวสฺปปตีสฺสาธิวจนเมตํ आयสฺมาติ ฯ ไตเทยโยติ ตสฺส
พฺราหฺมณสฺส นามํ ฯเปฯ อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา ไตเทยโย ฯ

[๓๔๘] ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตีสฺติ ตณฺหา ยสฺส นตฺถิ [๒]
น สํวิชฺชติ นุปลพฺภตฺติ^๑ ปหีนา วุปลนฺตา ปฏฺฐิปลสฺสทฺธา อภพฺพุ-
ปตฺตติกา^๒ ฅาณคฺคินา ททฺธมาติ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ ฯ

[๓๔๙] กถงฺกถา จ โย ตินฺนโณติ กถงฺกถา จ โย ตินฺนโณ
อุตฺตตินฺนโณ นิตฺตตินฺนโณ อตฺติกกนฺโต สมตฺติกกนฺโต วิตฺตวตฺตติ กถงฺกถา
จ โย ตินฺนโณ ฯ

[๓๕๐] วิโมกฺโข ตสฺส กิฺทิสฺสติ วิโมกฺโข ตสฺส กิฺทิสฺ
กีสฺสนฺจิสฺโต กิฺปกาวโร กิฺปฏฺฐิภาโค อิจฺฉิตพฺโพติ วิโมกฺขํ ปุจฺฉตีสฺติ วิโมกฺโข
ตสฺส กิฺทิสฺโส ฯ เตนหา โส พฺราหฺมโณ

ยสมี่ กามา น วสนฺติ (อิจฺจายสฺมา ไตเทยโย)
ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ
กถงฺกถา จ โย ตินฺนโณ
วิโมกฺโข ตสฺส กิฺทิสฺสติ ฯ

๑ ม. เอตถนฺตเร น ปวิวสนฺตีสฺติ ยสมี่ กามา น วสนฺตีสฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ม. เอตถนฺตเร น สตีสฺติ ทิสฺสติ ฯ เอวมุปฺปิปิ ฯ ๓-๓ ม. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ

[๓๕๑] ยสฺมี กามา น วสนฺติ (ไตเทยยาติ ภควา)
 ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ
 กถงฺกถา จ โย ตินฺนฺเณ
 วิโมกฺโข ตสฺส นاپโร ฯ

[๓๕๒] ยสฺมี กามา น วสนฺตฺติติ ยสฺมินฺติ [๑] อรหฺนฺเต
 ขีณาสเว ฯ กามาติ อุกฺกานฺโต เทว กามา วตฺตฺกามา จ กิเลสฺกามา
 จ ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺตฺกามา ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสฺกามา ฯ
 [๒] น วสนฺตฺติติ ยสฺมี กามา น วสนฺติ น สํวสนฺติ น
 อาวสนฺตฺติตี^๑ [๔] ยสฺมี กามา น วสนฺติ ฯ ไตเทยยาติ ภควาติ
 ไตเทยยาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณํ นามเน อาลปฺติ ฯ ภควาติ
 คารวาทฺวิจฺจนเมตํ ฯเปฯ สจฺจิกา ปณฺณตฺติ ยทฺธิ ภควาติ ไตเทยยาติ
 ภควา ฯ

[๓๕๓] ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตฺติติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา
 สทฺตตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โฝฏฺจพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา ฯ
 ยสฺสาติ อรหฺโต ขีณาสวสฺส ฯ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตฺติติ ตณฺหา
 ยสฺส นตฺถิ [๕] น สํวิชฺชติ นุปฺลพฺภาติ ปหีนา [๖] วุปฺสนฺตา
 ปฏฺฐิปปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺตฺติกา ฌาณคฺคิณา ททฺตฺมาติ ตณฺหา ยสฺส
 น วิชฺชติ ฯ

[๓๕๔] กถงฺกถา จ โย ตินฺนฺเณติ กถงฺกถา วุจฺจติ วิจิกิจฺจนา
 ทุกฺเช กงฺขา ฯเปฯ ฉมฺมิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข ฯ โยติ โย โส
 [๗] ขีณาสโว ฯ กถงฺกถา จ โย ตินฺนฺเณติ กถงฺกถา จ โย ตินฺนฺเณ
 อุตฺตฺตินฺนฺเณ นิตฺตฺตินฺนฺเณ อติกฺกนฺโต สมตฺกนฺโต วีตฺวตฺโตติ กถงฺกถา

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ยสฺมี ปุคฺคเลติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ยสฺมี กามาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๓ ม. อิตฺตฺทโท นตฺถิ ฯ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร น ปริวสนฺตฺติติ ปาจฺทวํ ทิสฺสติ ฯ
 เอวฺมฺปริปี ฯ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร น สตฺติติ ทิสฺสติ ฯ

๖ ม. เอตฺถนฺตเร สมฺจฺจินฺนาติ ทิสฺสติ ฯ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร อรหฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ

จ โย ตินฺนุโณ ฯ

[๓๕๕] วิโมกฺโข ตสฺส นاپโรติ นตฺถิ ตสฺส อปโร วิโมกฺโข
 เยน วิโมกฺเชน วิมุจฺเจยฺย [๑] กถํ ตสฺส วิโมกฺเชน กรณียนฺตฺติ
 วิโมกฺโข ตสฺส นاپโร ฯ เตนาห ภควา

ยสฺมี กามา น วสนฺติ (โตเทยฺยาติ ภควา)

ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ

กถงฺกถา จ โย ตินฺนุโณ

วิโมกฺโข ตสฺส นاپโรติ ฯ

[๓๕๖] นิราสโส โส อุท อาสสาโน

ปณฺณานฺวา โส อุท ปณฺณกปฺปี

มฺนี อหํ สกฺก ยถา วิชฺฌณํ

ตมฺเม วิทยาจิกฺข สมฺนตฺตจกฺขุ ฯ

[๓๕๗] นิราสโส โส อุท อาสสาโนติ นิตฺตโนหฺโส โส อุทาหุ
 สตโนหฺโส รูปํ อาสีสฺสตี สหฺเท คนฺธเ รเส โณฏฺจพฺเพ กุลํ คณฺม อวาสา
 ลากํ ยลํ ปลสํ สฺขํ จีวรปฺณทฺปาตเสนาสนคิลาณปจฺจยภเสชฺชปฺริกฺขารํ
 กามธาตุํ รูปธาตุํ อรูปธาตุํ กามภวํ รูปภวํ อรูปภวํ สณฺณภวํ
 อสณฺณภวํ เวนสณฺณภวานาสณฺณภวํ เอกโวการภวํ จตุโวการภวํ ปณฺจ
 โวการภวํ อตีตํ อนาคตํ ปจฺจบุปฺพนํ ทิฏฺฐสฺสตมฺตวิณฺญาตพฺเพ ฌมฺเม
 อาสีสฺสตี อิจฺฉตี^๑ สาหิยตี ปตฺถเถตี ปิเหตี อภิชฺชปฺปตีตี นิราสโส
 โส อุท อาสสาโน ฯ

[๓๕๘] ปณฺณานฺวา โส อุท ปณฺณกปฺปตีตี ปณฺณานฺวา โสตี
 ปณฺธุตีโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณี วิภาวี เมธาวี ฯ อุท ปณฺณกปฺปตีตี
 อุทาหุ อฏฺฐสฺมาปตฺติยาเถเนน วา ปณฺจจาภิณฺญาณาเถเนน วา มิจฺจฌาณาเถเนน
 วา ตณฺหาทกปฺปํ วา ทิฏฺฐจิกปฺปํ วา กปฺเปตี ชเนตี สณฺชชเนตี

๑ ม. เขตถนฺตเร วิมฺตฺโต โสตี ทิสฺสนฺตี ฯ

๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

นิพฺพตฺเตติ อภินิพฺพตฺเตตีติ ปณฺณาณวา โส อุท ปณฺณกปฺปปี ฯ

[๓๕๙] มฺนี้ อหํ สกฺก ยถา วิชฌณฺนฺติ สกฺกาติ สกฺโก ฯ
 อถวา^๑ สกฺยกฺกุลา ปพฺพชฺชิตฺติปิ สกฺโก ฯ อถวา อทุโร มหฺทฺชโน
 ธนฺวาติปิ สกฺโก ฯ ตสฺสลิมาณิ ธนฺาณิ เสยฺยถิํ สทฺธาณํ สีลธนํ
 ทิริธนํ โอตตปฺปณํ สุตฺธนํ จาคธนํ ปณฺณธาณํ สติปฺนฺจฺจานธนํ
 สมฺมปฺปชานธนํ อิทธิปฺปาทธนํ อินฺทฺริยธนํ พลธนํ โพชฺฌณฺคธนํ มคฺคธนํ
 ผลธนํ นิพฺพานธนํ^๒ ฯ เตหิ อเนกวิธฺเหหิ ธนฺรตฺเนหิ อทุโร มหฺทฺชโน
 ธนฺวาติปิ สกฺโก ฯ อถวา ปหุ วิสฺวี อลฺมตฺโต สฺสูโร วีโร วิกฺกนฺโต
 อภิรฺู^๓ อจฺฉมฺภี อนุตฺตราสี อปลาเย ปหีนภยภฺราวโ วิคตฺโลมฺหฺโสติปิ
 สกฺโก ฯ มฺนี้ อหํ สกฺก ยถา วิชฌณฺนฺติ ๕ ยํ สกฺก มฺนี้ ชาเนยฺยํ
 วิชาเนยฺยํ ปฏฺวิวิชาเนยฺยํ ปฏฺวิวิชฺฌณฺนฺติ^๔ มฺนี้ อหํ สกฺก ยถา
 วิชฌณฺํ ฯ

[๓๖๐] ตมฺเม วิทยาจิกฺข สมฺนตฺจกฺขฺชฺติ ตนฺติ ยํ ปุจฺฉามิ
 ยํ ยาจามิ ยํ อชฺฌณฺสํมิ ยํ ปสฺสเทมิ ฯ วิทยาจิกฺขาติ อาจิกฺข เทเสหิ
 ปณฺณเปหิ ปณฺณจเปหิ วิวราหิ วิชฺชาหิ อุตฺตทานิกฺโรหิ ปกาเสหิ ฯ
 สมฺนตฺจกฺขฺชฺติ สมฺนตฺจกฺขุ วุจฺจติ สพฺพณฺณตฺตยาณํ ฯเปฯ ตถาคฺโต
 เตน สมฺนตฺจกฺขฺชฺติ ตมฺเม วิทยาจิกฺข สมฺนตฺจกฺขุ ฯ เตนาห โส
 พฺราหฺมโณ

นिरาสฺโส โส อุท อาสฺสาโน
 ปณฺณาณวา โส อุท ปณฺณกปฺปปี
 มฺนี้ อหํ สกฺก ยถา วิชฌณฺํ
 ตมฺเม วิทยาจิกฺข สมฺนตฺจกฺขฺชฺติ ฯ

๑ ม. ภควา ฯ ๒ ม. นิพฺพานธฺนฺติ ฯ ๓ ม. อภิรฺู ฯ

๔-๔ ม. สกฺก ยถาหํ มฺนี้ ชาเนยฺยํ อาชาเนยฺยํ วิชาเนยฺยํ ... ฯ เอวมฺีทิสฺสฺ จาเนสฺสุ ฯ

[๓๖๑] นีราสโส โส น จ อาสสาโน
 ปญญาณวา โส น จ ปญญกปปี
 เอวมปิ โตเทยฺย มุณี วิชาณ
 อภิณฺจนํ กามภเว อสตุตํ ฯ

[๓๖๒] นีราสโส โส น จ อาสสาโนติ นิตฺตโณห โส
 น [๑] สตโณห รูป^๒ นาสีสติ สหฺเท คนฺธ ๑เป๑ ทิฏฺฐสฺสุมฺต-
 วิญญาตพฺเพ ธมฺเม นาสีสติ น อิจฺฉติ น สาทิยติ น ปตฺถเถติ
 น ปิเหติ นากิขฺปปตีติ นีราสโส โส น จ อาสสาโน ฯ

[๓๖๓] ปญญาณวา โส น จ ปญญกปปีติ ^๓ปญญาณวา
 โสติ^๓ ปณฺหิโต ปญฺจวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี เมธาวิ ฯ น จ
 ปญญกปปีติ อฏฺฐสฺมาปตฺติมาณฺเณ น วา ปญฺจาภิณฺญาณมาณฺเณ น
 มิจฺจฌาณมาณฺเณ น ตณฺหาทกปปี วา ทิฏฺฐิกปปี วา น กปฺเปติ น
 ชเนติ น สญฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นากิณิพฺพตฺเตตีติ ปญญาณวา โส
 น จ ปญญกปปี ฯ

[๓๖๔] เอวมปิ โตเทยฺย มุณี วิชาณาติ มุณินฺติ โมนํ วุจฺจติ
 ฌาณํ ๑เป๑ สงฺคชาลมตีจฺจ โส มุณี ฯ เอวมปิ โตเทยฺย มุณี
 วิชาณาติ โตเทยฺย เอวํ มุณี ชาน วิชาณ^๔ ปฏฺวิวิชาณาติ [๕]
 เอวมปิ โตเทยฺย มุณี วิชาณ ฯ

[๓๖๕] อภิณฺจนํ กามภเว อสตุตฺนฺติ อภิณฺจนนฺติ ราคภิณฺจนํ
 ไทสภิณฺจนํ โมหภิณฺจนํ มาณภิณฺจนํ ทิฏฺฐิกภิณฺจนํ กิเลสภิณฺจนํ
 ทุจฺจริตภิณฺจนํ ^๖ยสฺเสเต กิณฺจนา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา
 ปฏฺวิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมา^๖ โส วุจฺจติ

๑ ม. เอตถนฺตเร โสติ ทิสฺสติ ฯ

๒ ม. รูป ๓-๓ ม. ปญญาณวาติ ฯ

๔ ม. ปฏฺวิชาน ฯ

๕ ม. เอตถนฺตเร ปฏฺวิชฺชมาตีติ ทิสฺสติ ฯ

๖-๖ ม. ยสฺเสตานิ กิณฺจนาณิ ... ททฺธมานิ ฯ

อภิญฺจโน ๑ กามภเวติ^๑ กามาติ อุทฺททานโต เทว กามา วตฺตูกามา
 จ กิเลสกามา จ ๑เป๑ อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ๑เป๑ อิมะ
 วุจฺจนฺติ กิเลสกามา ๑ ภวาติ เทว ภวา กम्मภโว จ ปฏฺฐิสฺสนฺธิโก จ
 ปุณฺนภโว ๑เป๑ อัยฺย ปฏฺฐิสฺสนฺธิโก ปุณฺนภโว ๑ อภิญฺจนํ กามภเว
 อสฺสตฺตฺนฺติ อภิญฺจนํ [๒] กามะ จ ภเว จ อสฺสตฺตํ อลคฺคํ อลคฺคิตํ
 อปฺลิตฺพุทฺธํ นิทฺทขนฺตํ นิสฺสํญฺจํ วิปฺปมฺตฺตํ วิสํยุตฺตํ วิมฺริยาทิกเตน
 เจตฺตสา วิหรนฺตฺนฺติ อภิญฺจนํ กามภเว อสฺสตฺตํ ๑ เตนาห ภควา

นिरาสโส โส น จ อาสสาโน

ปญฺญาณวา โส น จ ปญฺญกปปี

เอวมฺปิ โตเทยฺย มฺหึนี้ วิชาน

อภิญฺจนํ กามภเว อสฺสตฺตฺนฺติ ๑

สท คาทาปริโยसानา ๑เป๑ สตุถา เม ภนฺเต ภควา สาวโกทมสมฺมิตี ๑

โตเทยฺยมาณวกปญฺหานิทฺเตโส นวโม ๑

๑ ม. อัยฺย ปาโจ นตฺถิ ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร ปุคฺคณฺตติ ทิสฺสตี ๑

ทสโม กปปมาณวกปณฺหานิทฺเตโส

[๓๖๖] มชฺเฌ สรสมึ ติฏฺฐจฺตํ (อิจฺจายสฺมา กปฺโป)
โอมฺ ชาเต มหพฺภเย
ชฺรามจฺจุปรเตตานํ
ทีป ปพฺรุหิ มาริส
ตุวณฺจ เม ทีปมกฺขาทิ
ยถายิทํ นาปรํ ลียา ฯ

[๓๖๗] มชฺเฌ สรสมึ ติฏฺฐจฺตฺนฺติ สโร วุจฺจติ สํสโร อากมฺนํ
คฺมณํ คมฺนาคมฺนํ กาลํ คติ ภาวภาโว จฺติ จ อุปฺปตฺติ จ นิพฺพตฺติ
จ เภโท จ ชาติ จ ชฺรา จ มรณฺณจ ฯ สํสารสฺส ปุริมาปิ โภภฺนิ
น ปณฺณายติ ปจฺฉิมาปิ โภภฺนิ น ปณฺณายติ ฯ มชฺเฌ จ สํสारे
สฺตตฺตา จิตฺตา ปตฺติฏฺฐจฺิตฺตา อลฺลีนฺนา อุปฺคตฺตา อชฺโฌลฺลิตฺตา อธิมฺุตฺตฺตา ฯ
กถํ สํสารสฺส ปุริมา โภภฺนิ น ปณฺณายติ ฯ เอตฺตกา ชาตีโย ฆณฺเฑ
วตฺติ ตโต ปรํ น วตฺตติ^๑ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภภฺนิ
น ปณฺณายติ ฯ เอตฺตกาณิ ชาตีสฺตานิ ฆณฺเฑ วตฺติ ตโต ปรํ น
วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภภฺนิ น ปณฺณายติ ฯ
เอตฺตกาณิ ชาตีสฺสฺตานิ ฆณฺเฑ วตฺติ ตโต ปรํ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ
เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภภฺนิ น ปณฺณายติ ฯ เอตฺตกาณิ ชาตี-
สฺตสฺสฺตานิ ฆณฺเฑ วตฺติ ตโต ปรํ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ
สํสารสฺส ปุริมา โภภฺนิ น ปณฺณายติ ฯ เอตฺตกา ชาตีโภภฺนิโย ฆณฺเฑ
วตฺติ ตโต ปรํ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภภฺนิ
น ปณฺณายติ ฯ เอตฺตกาณิ ชาตีโภภฺนิสฺตานิ ฆณฺเฑ วตฺติ ตโต ปรํ น
วตฺตติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โภภฺนิ น ปณฺณายติ ฯ

๑ ม. วตฺตตฺติ ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ

ลंसารสสุ ปุริมา โภภิน น ปณณายติ ๑ เอตตกา กปโปภโภโย วณณ
 ๑ตติ ตโต ปรั น ๑ตตติ เหว นตติ เอวมปิ ลंसารสสุ ปุริมา โภภิน
 น ปณณายติ ๑ เอตตกานิ กปโปภโภิสทานิ วณณ ๑ตติ ตโต ปรั น
 ๑ตตติ เหว นตติ เอวมปิ ลंसารสสุ ปุริมา โภภิน น ปณณายติ ๑
 เอตตกานิ กปโปภโภิสทสทานิ วณณ ๑ตติ ตโต ปรั น ๑ตตติ เหว
 นตติ เอวมปิ ลंसารสสุ ปุริมา โภภิน น ปณณายติ ๑ เอตตกานิ
 กปโปภโภิสทสทสทานิ วณณ ๑ตติ ตโต ปรั น ๑ตตติ เหว นตติ
 เอวมปิ ลंसารสสุ ปุริมา โภภิน น ปณณายติ ๑

๑ตตํ เหว ภค๑ตา อนมตคโคย ภิกข๑เว ลंसารสสุ^๑
 ปุพโปภโภ^๒ น ปณณายติ อวิช๑นนิ๑รณนํ ส๑ต๑นํ ตณ๑หาส๑โณ๑น๑นํ
 ส๑น๑ท๑วตํ ลंस๑รตํ เอ๑ว ที๑ม๑ร๑ต๑นํ โข ภิกข๑เว ท๑ก๑นํ ป๑จ๑จ๑น๑น๑ตํ ติ๑พ๑พ
 [๓] พ๑ย๑สนํ [๔] ก๑ณ๑สิ๑ว๑ต๑ต๑ตํ^๕ ย๑ว๑ณ๑จ๑นํ ภิกข๑เว อ๑ล๑เม๑ว
 ส๑พ๑พ๑สง๑ข๑า๑เร๑สุ นิ๑พ๑พ๑น๑น๑ติ๑ อ๑ลํ ๑วิ๑ช๑ช๑ิต๑นํ อ๑ลํ ม๑จ๑จ๑ติ๑น๑ติ ๑ เอวมปิ
 ลंसารสสุ ปุริมา โภภิน น ปณณายติ ๑

กถิ ลंसารสสุ ป๑จ๑ณิ๑มา โภภิน น ปณณายติ ๑ เอตตกา
 ๑ชาติ๑โย วณณ ๑ตติ๑ส๑ส๑ติ ตโต ปรั น ๑ตติ๑ส๑ส๑ติ^๖ เหว นตติ เอวมปิ
 ลंसารสสุ ป๑จ๑ณิ๑มา โภภิน น ปณณายติ ๑ เอตตกานิ ๑ชาติ๑ส๑ทานิ
 เอตตกานิ ๑ชาติ๑ส๑ท๑ส๑ทานิ เอตตกานิ ๑ชาติ๑ส๑ต๑ส๑ท๑ส๑ทานิ ๑เป๑เอ๑ เอตตกา
 ๑ชาติ๑โภ๑โย เอตตกานิ ๑ชาติ๑โภ๑ย๑ส๑ทานิ เอตตกานิ ๑ชาติ๑โภ๑ย๑ส๑ท๑ส๑ทานิ
 เอตตกานิ ๑ชาติ๑โภ๑ย๑ส๑ต๑ส๑ท๑ส๑ทานิ เอตตกานิ ๑ว๑ส๑ทานิ เอตตกานิ ๑ว๑ส๑-
 ส๑ทานิ เอตตกานิ ๑ว๑ส๑ส๑ท๑ส๑ทานิ เอตตกานิ ๑ว๑ส๑ส๑ต๑ส๑ท๑ส๑ทานิ เอตตกา
 ๑ว๑ส๑โภ๑โย เอตตกานิ ๑ว๑ส๑โภ๑ย๑ส๑ทานิ เอตตกานิ ๑ว๑ส๑โภ๑ย๑ส๑ท๑ส๑ทานิ
 เอตตกานิ ๑ว๑ส๑โภ๑ย๑ส๑ต๑ส๑ท๑ส๑ทานิ เอตตกานิ กป๑ป๑น๑น๑ เอตตกานิ

๑ ม. ลंसาริ ๑ ๒ ม. ปุพพา โภภิน ๑ ๓,๔ ม. เอตถนตเร ปจจจจจจจจจ
 ๑ตติ ๑ ๕ ม. กณสิ วตตต ๑ ๖ ม. ๑ตติ๑ส๑ส๑ติ ๑ เอวมปิ ๑

กปฺปสฺตานิ เอตฺตกาณิ กปฺปสฺทสฺสานิ เอตฺตกาณิ กปฺปสฺตสฺทสฺสานิ
 เอตฺตกา กปฺปโกฏฺฐิโย เอตฺตกาณิ กปฺปโกฏฺฐิสฺตานิ เอตฺตกาณิ
 กปฺปโกฏฺฐิสฺทสฺสานิ เอตฺตกาณิ กปฺปโกฏฺฐิสฺตสฺทสฺสานิ วมฺภุํ วตฺติสฺสฺติ
 ตโต ปรํ น วตฺติสฺสฺติ เหวํ นตฺถิ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปจฺฉิมา โภภฺนิ
 น ปณฺณายติ ฯ เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมาปิ โภภฺนิ น ปณฺณายติ
 ปจฺฉิมาปิ โภภฺนิ น ปณฺณายติ ฯ มชฺเชว สํสारे สตฺตา จิตฺตา
 ปตฺติภฺจฺจิตฺตา อลฺลิสฺสา อุกฺคตา อชฺโณลฺลิสฺสา อธิมฺตฺตาติ มชฺเชว สรฺสฺมึ
 ติภฺจฺจํ ฯ อิจฺจายสฺมา กปฺปโปกฺกิ อิจฺจาทิ ปทสฺนฺธิ ฯเปฯ ปทานุพฺพก-
 เมตํ อิจฺจาทิ ฯ อายสฺมาติ ปิยวจนํ ฅรฺวจนํ สคฺการวสฺปฺตฺติสฺสาธิวจน-
 เมตํ อายสฺมาติ ฯ กปฺปโปกฺกิ ตสฺส พุราหฺมณสฺส นามํ ฯเปฯ
 อภิลิปฺปติ อิจฺจายสฺมา กปฺปโปกฺกิ ฯ

[๓๖๘] โอบฺเบ ชาเต มหฺพภเยติ กาโอบฺเบ ภโวอบฺเบ ทิภฺจฺจโอบฺเบ
 อวิชฺชโอบฺเบ ชาเต สญฺชาเต นิพฺพตฺเต อภินิพฺพตฺเต ปาตุภฺจฺจเต ฯ
 มหฺพภเยติ ชาติภเย ชฺรมาภเย พุยาธิภเย มรณฺภเยติ โอบฺเบ ชาเต
 มหฺพภเย ฯ

[๓๖๙] ชฺรมาภฺจฺจปฺเรตฺตานนฺติ ชฺราย ฅุภฺจฺจานํ ปฺเรตฺตานํ สโอบฺเบตฺตานํ
 สมนฺนาคตฺตานํ มจฺจฺจนา ฅุภฺจฺจานํ ปฺเรตฺตานํ สโอบฺเบตฺตานํ สมนฺนาคตฺตานํ
 ชาติยา อนุคตฺตานํ ชฺราย อนุสฺสฺวานํ พุยาธินา อภิกฺกฺกฺกานํ มรณฺเนน
 อพฺพาหตฺตานํ อตฺถานํ อเลณํ อสรณํ อสรณฺณิกฺกานนฺติ
 ชฺรมาภฺจฺจปฺเรตฺตานํ ฯ

[๓๗๐] ทิปฺป ปฺพฐฺทิ มาริสฺสฺติ ทิปฺป ตาณํ เลณํ สรณํ
 คตฺติปฺรายนํ^๑ พุฐฺทิ อาจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปภฺจฺจเปหิ วิวราหิ
 วิภฺชาหิ อุตฺตฺตานิกโรหิ ปกาเสหิ ฯ มาริสฺสฺติ ปิยวจนํ ฅรฺวจนํ
 สคฺการวสฺปฺตฺติสฺสาธิวจนเมตํ มาริสฺสฺติ ทิปฺป ปฺพฐฺทิ มาริสฺ ฯ

๑ ม. คตฺติ ปฺรายนํ ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ

[๓๗๑] ตวณฺจ เม ที่ปมกฺขาหีติ ตวณฺติ ภควณฺตํ ภณฺติ ฯ
ที่ปมกฺขาหีติ ที่ปี ตาณํ เลณํ สรณํ คติปรายนํ อกฺขาหิ อัจจิกฺขาหิ
เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปณฺณเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตานิกรโหหิ ปกาเสหีติ
ตวณฺจ เม ที่ปมกฺขาหิ ฯ

[๓๗๒] ยถายิทํ นาปรํ ลียาติ ยถา อิทํ^๑ ทุกฺขํ อีเชว
นिरุชฺฌเมยฺย วุปลเมยฺย อตฺถํ คจฺเจยฺย ปณฺธิปฺปสฺสสมฺภะยฺย ปุณ
ปณฺธิสฺสนฺธิกํ ทุกฺขํ น นิพฺพตฺเตยฺย กามธาทฺตยา วา รุปรธาทฺตยา วา
อรุปรธาทฺตยา วา กามภเว วา รุปรภเว วา อรุปรภเว วา สณฺณวามเว วา
อสณฺณวามเว วา เหนวสณฺณวานาสณฺณวามเว วา เอกโวการภเว วา
จตุโวการภเว วา ปณฺจโวการภเว วา ปุณ คติยา วา ปุณ^๒
อุปฺปตฺติยา วา ปุณ ปณฺธิสฺสนฺธิยา วา ภเว วา สํสาเร วา วฏฺเฐ วา
น ชเนยฺย น สณฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย [๓] อีเชว นีรुชฺฌเมยฺย
วุปลเมยฺย อตฺถํ คจฺเจยฺย ปณฺธิปฺปสฺสสมฺภะยฺยาติ ยถายิทํ นาปรํ
ลียา ฯ เตนนาท โส พฺราหฺมณเณ

มชฺฌเม สรสมฺมํ ติฏฺฐจฺจํ (อิจฺจายสฺมา กปฺโป)
โอฆะ ชาเต มหพฺภะเย
ชฺรามจฺจฺจฺปเรตานํ
ที่ปี ปพฺรุหิ มาริส
ตวณฺจ เม ที่ปมกฺขาหิ
ยถายิทํ นาปรํ ลียาติ ฯ

[๓๗๓] มชฺฌเม สรสมฺมํ ติฏฺฐจฺจํ (กปฺปาติ ภควา)
โอฆะ ชาเต มหพฺภะเย
ชฺรามจฺจฺจฺปเรตานํ
ที่ปี ปพฺรุมิ กปฺป เต ฯ

๑ ม. ยถายิทํ ฯ ๒ ม. อโย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร นามินิพฺพตฺเตยฺยาติ ทิสฺสติ ฯ

[๓๗๔] มชฺฌเม สรสมฺมี ติฏฺฐจฺตฺนฺติ สโร วุจฺจติ สํสาโร
 อาคมํ คมํ คมนาคมนํ กาลํ คติ ภาวโก วุจฺติ จ อุปฺปตฺติ จ
 นิพฺพตฺติ จ ภาโท จ ชาติ จ ชรา จ มรณญฺจ ฯ สํสารสฺส
 ปุริมาปิ โภจฺจि น ปญฺญาติ ปจฺฉิมาปิ โภจฺจิ น ปญฺญาติ ฯเปฯ
 มชฺฌเม จ สํสारे สตฺတာ จิตฺตา ปติฏฺฐจฺจิตฺตา อลลีนํ อุปฺคตา อชฺฌมฺลิตฺตา
 อธิมฺตฺตา ฯ กถํ สํสารสฺส ปุริมา โภจฺจิ น ปญฺญาติ ฯเปฯ เอวมฺปิ^๑
 สํสารสฺส ปุริมา โภจฺจิ น ปญฺญาติ ฯ กถํ สํสารสฺส ปจฺฉิมา โภจฺจิ
 น ปญฺญาติ ฯเปฯ เอวมฺปิ^๑ สํสารสฺส ปจฺฉิมา โภจฺจิ น ปญฺญาติ ฯ
 เอวํ สํสารสฺส ปุริมาปิ โภจฺจิ น ปญฺญาติ ปจฺฉิมาปิ โภจฺจิ น
 ปญฺญาติ ฯ มชฺฌเมว สํสारे สตฺတာ จิตฺตา ปติฏฺฐจฺจิตฺตา อลลีนํ
 อุปฺคตา อชฺฌมฺลิตฺตา อธิมฺตฺตาติ มชฺฌเม สรสมฺมี ติฏฺฐจฺตํ ฯ กปฺปาติ
 ภควาติ กปฺปาติ ภควา ตํ พุราหุมนํ นามเนน อาลปฺติ ฯ
 ภควาติ คารวาทิวจฺจนเมตํ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ ยทฺธิ ภควาติ
 กปฺปาติ ภควา ฯ

[๓๗๕] โอฆเม ชาเต มหฺพฺภเยติ กาโมฆเม ภโวฆเม ทิฏฺฐโฆเม
 อวิชฺโชฆเม ชาเต สญฺชาเต นิพฺพตฺเต อภินิพฺพตฺเต ปาตุญฺเต ฯ
 มหฺพฺภเยติ ชาติภเย ชราภเย พฺยาธิภเย มรณภเยติ โอฆเม ชาเต
 มหฺพฺภเย ฯ

[๓๗๖] ชรามจฺจุปรเตตานฺนฺติ ชราย ญฺญจฺจํ ปรเตตานํ สโมหิตานํ
 สมนฺนาคตานํ มจฺจุณา ญฺญจฺจํ ปรเตตานํ สโมหิตานํ สมนฺนาคตานํ
 ชาติยา อนุคฺตานํ ชราย อนุสฺสฺยานํ พฺยาธินา อภิกฺขฺตานํ มรณน
 อพฺภาหฺตานํ อตฺตานํ อเลณานํ อสรณานํ อสรณฺเญฺฏฺตานนฺติ
 ชรามจฺจุปรเตตานํ ฯ

๑ ม. เอวํ ฯ

[๓๗๗] ทีป ปพฐุมิ กปฺป เตติ ทีป ตาณํ เลณํ สรณํ
 คติปรายนํ พฐุมิ อัจจิกขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปญฺจเปมิ วิวรามิ
 วิภขามิ อุตฺตตานีกรโรมีติ^๑ ทีป^๒ ปพฐุมิ ๑ กปฺป เตติ กปฺปาติ
 ภควา ตํ พุราหมณํ นามเณ อาลปตีติ^๓ ทีป ปพฐุมิ กปฺป เต ๑
 เตนานา ภควา

มชฺฌเม สรสมิ ติฏฺฐจฺตํ (กปฺปาติ ภควา)

โอฆเ ชฺชาเต มหพฺพายเ

ชฺรามจฺจุปรเตตานํ

ทีป ปพฐุมิ กปฺป เตติ ๑

[๓๗๘] อภิณฺจนํ อนาทานํ เอตํ ทีป อนาปรํ

นิพฺพานํ อิติ นํ พฐุมิ ชฺรามจฺจุปริกุชฺยัง ๑

[๓๗๙] อภิณฺจนํ อนาทานนฺตติ อภิณฺจนนฺตติ^๔ ราคภิณฺจนํ
 โทสภิณฺจนํ โมหภิณฺจนํ มานภิณฺจนํ ทิฏฺฐิจภิณฺจนํ กิเลสภิณฺจนํ
 ทุจฺจริตภิณฺจนํ กิณฺจนปฺปหานํ^๕ กิณฺจนวฺฐปฺสโม กิณฺจนปฏฺนิสฺสคฺโค
 กิณฺจนปฏฺนิปฺปสฺสทฺธิ^๕ อมตํ นิพฺพานนฺตติ อภิณฺจนํ ๑ อนาทานนฺตติ
 อาทานํ วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราคो ๑เป ๑ อภิชฺฌมา โลภो
 อกฺุสลฺมฺมูลํ อาทานปฺปหานํ อาทานวฺฐปฺสโม อาทานปฏฺนิสฺสคฺโค
 อาทานปฏฺนิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺตติ อภิณฺจนํ อนาทานํ ๑

[๓๘๐] เอตํ ทีป อนาปรนฺตติ เอตํ ทีป ตาณํ เลณํ
 สรณํ คติปรายนํ ๑ อนาปรนฺตติ ตมฺหา ปโร อณฺโณ ทีโป นตฺติ
 อถไซ โสเยว^๖ ทีโป อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ วิเสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ
 อุตฺตโม จ ปวโร จาติ เอตํ ทีป อนาปรํ ๑

๑ ม. อุตฺตตานีกรโรมิ ปกาเสมีติ ๑ ๒-๓ ม. อิม ปาจา นตฺติ ๑ ๔ ม. กิณฺจนนฺตติ ๑
 ๕-๕ ม. กิณฺจนวฺฐปฺสโม กิณฺจนปฏฺนิสฺสคฺคํ กิณฺจนปฏฺนิปฺปสฺสทฺธิ ๑ เอวมิทีเสสุ จาเนสุ ๑
 ๖ ม. โส เอว ๑

[๓๘๑] นิพพานํ อิติ นํ พุรุมฺมิตฺติ วานํ วุจฺจติ ตณฺหา โย
 ราโค สาราคโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลโภ อกุสลมฺมูลํ วานปฺปหานํ วานวุปสโม
 วานปฏฺฐินิสฺสคฺโค วานปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพพานํ ฯ อิตฺตีติ ปทสฺนฺธิ
 ฯเปฯ ปทานุปฺพุพฺพกเมตํ อิตฺตีติ ฯ พุรุมฺมิตฺติ พุรุมฺมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ
 ปญฺญเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภษามิ อุตฺตทานิกโรมิ ปกาเสมฺมิตฺติ
 นิพพานํ อิติ นํ พุรุมฺมิ ฯ

[๓๘๒] ชรามจฺจุปริกฺขยฺนฺตฺติ ชรามรณสฺส ปทานํ วุปสโม
 ปฏฺฐินิสฺสคฺโค ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพพานนฺตฺติ ชรามจฺจุปริกฺขยฺ ๑
 เตนาห ภควา

อภิญฺจนํ อนาทานํ เอตํ ทิปฺ อนาปรํ
 นิพพานํ อิติ นํ พุรุมฺมิ ชรามจฺจุปริกฺขยฺนฺตฺติ ฯ

[๓๘๓] เอตทญฺเอยาเย สตา ทิฏฺฐจฺจมฺมาภินิพฺพุตา
 น เต มารวสฺสานุคฺคา น เต มารสฺส ปฏฺฐจฺจุ^๑ ฯ

[๓๘๔] เอตทญฺเอยาเย สตาติ เอตฺนฺตฺติ อมตํ นิพพานํ
 โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพูปฺธิปฏฺฐินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค
 นิโรธํ นิพพานํ ฯ อญฺเอยาติ อญฺเอยา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
 วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ
 สมฺมุทฺตมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธมฺมฺนฺตฺติ อญฺเอยา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ เยติ อรหนฺโต ชีณาสวา ฯ
 สตาติ จตุหิ การเณหิ สตา กาเย กายานุปฺปสฺสนาสตีปฏฺฐจฺจํ ภเวนฺตฺตา
 สตา ฯเปฯ เตน วุจฺจนฺตฺติ สตาติ เอตทญฺเอยาเย สตา ฯ

[๓๘๕] ทิฏฺฐจฺจมฺมาภินิพฺพุตาติ [๒] ทิฏฺฐจฺจมฺมา ฉาตจฺจมฺมา
 ตฺลิตจฺจมฺมา ตีริตจฺจมฺมา วิภาวิตจฺจมฺมา วิภูตจฺจมฺมา ฯ อภินิพฺพุตาติ

๑ ม. ปทฺธจฺ ๑ เอวมุปริปิ ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร ทิฏฺฐจฺจมฺมาตีติ ทิสฺสตี ๑

เอกาทศโม ชตฺกณฺเณีมาณวกปณฺหานิทฺเทโส

[๓๘๘] สุตฺวานหํ วีร อกามกามี (อิจฺจา ยสฺมา ชตฺกณฺเณี)
โธฆาติคํ ปุณฺณจุมกามมาคมํ
สนฺติปทํ พฺรหฺมิ สหฺชาชนฺตต^๑
ยถาตจฺฉํ ภควา พฺรหฺมิ เม ตํ ฯ

[๓๘๙] สุตฺวานหํ วีร อกามกามินฺติ สุตฺวา สุนฺติว
อุคฺคเหตฺวา อุปฺชาเรตฺวา อุปลกฺขยิตฺวา อิติปิ โส ภควา อรหํ ฯเปฯ
พฺพุทฺธ ภาควาติ สุตฺวานหํ ฯ วีราติ วีโร ฯ ภควา วิริยวาติ วีโร ฯ
ปฺหฺมุติ วีโร ฯ วิสฺวีติ วีโร ฯ อลฺมตฺโตติ วีโร ฯ สฺฐโร^๒ วิกฺกนฺโต
อภฺริ อจฺฉมฺภี อนฺตฺราสี อปลาเย ปหฺินภยภฺเรโว วิคฺตโลมฺหฺโสติ วีโร ฯ
วีโรติ อิทฺ สพฺพาปาปเกหิ
นิริยทฺกฺขมฺติจฺจ วิริยวาโส^๓
โส วิริยวา ปชานวา
วีโร ตาหิ ปวฺจฺจเต ตถตฺตาติ ฯ

สุตฺวานหํ วีร ฯ อกามกามินฺติ กามาติ อุทฺทานโต เทว กามา
วตฺตฺกามา จ กิเลสฺกามา จ ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺตฺกามา ฯเปฯ
อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสฺกามา ฯ พฺพุทฺธสฺส ภควโต วตฺตฺกามา ปริณฺญาตา
กิเลสฺกามา ปหฺินา วตฺตฺกามาณํ ปริณฺญาตตฺตา กิเลสฺกามาณํ ปหฺินตฺตา
ภควา น กามे กามฺเต ี กามา เสฏฺฐาติ น กามे ปโมหฺติ^๔ น
กามे อภิชฺปฺปติ ตสฺมา พฺพุทฺธ อกาโม นิกฺกาโม จตฺตกาโม วนฺตกาโม

---

๑ ม. สหชนตต ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ ๒ ม. สฺฐโรติ วีโร ฯ ๓ ม. วิริยวา โส ฯ
๔-๔ ม. อิเม ปาจา นตฺถิ ฯ เอตฺถนฺตฺเร ปน น กามे ปตฺเถติ น กามे ปิเหติ น กามे
อภิชฺปฺปติ ฯ เย กามे กามฺนฺติ กามे ปตฺเถนฺติ กามे ปิเหนฺติ กามे อภิชฺปฺปนฺติ ฯ
เต กามกามิโน รากฺราคิโน สยฺฆาสยฺฆิโน ฯ ภควา น กามे กามฺเต น กามे ปตฺเถติ
น กามे ปิเหติ อิติ ทิสฺสนฺติ ฯ

มุตตกาโม ปหีนกาโม ปฏินิสสฏฺฐกาโม วิตฺตราโค วิคตฺตราโค จตฺตฺตราโค
 วนฺตฺตราโค มุตฺตฺตราโค ปหีนฺตราโค ปฏินิสสฏฺฐจฺจราโค นิจฺจนาโต นิพฺพุโต
 สีสฺติญฺโตะ สุขปฏฺฐิสฺสเวที พุรหฺมญฺเฒน อตฺตนา วิหฺรตีติ สุตฺวานหํ
 วีร อกามกามิ ๑ อิจฺจายสฺมา ชตฺกณฺณีติ อิจฺจชาติ ปทสนฺธิ ๑เป ๑
 ปทานุปฺพุพกเมตํ อิจฺจชาติ ๑ आयสฺมาติ ปิยวณฺโณ สคารวสฺป-
 ปตฺติสฺสาชิวณเมตํ आयสฺมาติ ๑ ชตฺกณฺณีติ ๓สฺส พุราหฺมณฺสฺส โคตฺตํ
 ๑เป ๑ โวหาโรติ อิจฺจายสฺมา ชตฺกณฺณี ๑

[๓๙๐] โธฆาติคํ ปุฏฺฐจฺจุมกามมาคมนฺติ โธฆาติคณฺติ โธฆาติคํ
 โธฆํ อติกฺกนฺตํ สมตฺกิกฺกนฺตํ วีตฺติวตฺตนฺติ โธฆาติคํ ๑ ปุฏฺฐจฺจุนฺติ ปุฏฺฐจฺจํ
 ปุจฺฉิตฺตํ ยาจิตฺตํ อชฺเชลฺลิตฺตํ ปฺลาเทตฺตํ ๑ อกามมาคมนฺติ อกามํ ปุฏฺฐจฺจํ
 นิกฺกามํ จตฺตกามํ วนฺตกามํ มุตฺตกามํ ปหีนกามํ ปฏินิสสฏฺฐกามํ
 วิตฺตราคํ [๑] จตฺตฺตราคํ วนฺตฺตราคํ มุตฺตฺตราคํ ปหีนฺตราคํ ปฏินิสสฏฺฐจฺจราคํ
 อาคมฺหา อาคตมฺหา อฺุปากตมฺหา สมฺปตฺตมฺหา ตยา สทฺธิ
 สมากตมฺหาติ โธฆาติคํ ปุฏฺฐจฺจุมกามมาคมํ ๑

[๓๙๑] สนฺติปทํ พุริทฺติ สหาชเนตฺตาทิ สนฺตีติ เอเกน
 อากาเรน สนฺติปิ สนฺติปทํปิ ตถฺยเวยว อมตํ นิพฺพานํ โย โส
 สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพุปฺธิปฏินิสฺสคฺโค ตถฺนหฺกขโย วิราโค นิโรธ
 นิพฺพานํ ๑ วุตฺตถฺเยหตํ ภควตา สนฺตเมตํ ปทํ ปณฺีตเมตํ ปทํ
 ยทิตํ สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพุปฺธิปฏินิสฺสคฺโค ตถฺนหฺกขโย วิราโค นิโรธ
 นิพฺพานนฺติ ๑ อถาปเรนากาเรน เย ฅมฺมา สนฺตาทิคมาย สนฺติพฺสุณาย
 สจฺฉนฺทิกิริยาย^๒ สํวตฺตนฺติ เสยฺยถิทํ จตฺตารो สติปฏฺฐาณา จตฺตารो
 สมฺมปฺปชานา จตฺตารो อิทฺธิปาทา ปณฺจินฺทริยานิ ปณฺจ พฺลานิ
 สตฺต โปชฺฌนฺคา อริโย อฏฺฐจฺจคฺโค มคฺโค อิม วุจฺจนฺติ สนฺติปทา ๑
 สนฺติปทํ ตาถนปทํ เลณปทํ สรณปทํ อภยปทํ อจฺจุตฺตปทํ อมตปทํ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร วิคตฺตราคณฺติ ทิสฺสตี ๑

๒ ม. สนฺตีสจฺฉนฺทิกิริยาย ๑

นิพฺพานปํ พฺรหฺมิ อาจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวราหิ
 วิฆาหิ อุตฺตานิกรโหหิ ปกาเสหิ ฯ สหฺชเนตฺตตติ เนตฺตํ วุจฺจติ
 สพฺพณฺณตฺตวณฺํ ฯ พุทฺธสฺส ภควโต เนตฺตตฺตจ ชินฺภาโว จ โพธิยา
 มฺมูเล อปฺพุพํ อจฺริมํ เอกสฺมี ชเณ อฺปปนฺโนเน ตสฺมา พุทฺโธ
 สหฺชเนตฺตตติ สนฺติปํ พฺรหฺมิ สหฺชเนตฺต^๑ ฯ

[๓๔๒] ยถาตจฺจํ ภควา พฺรหฺมิ เม ตนฺติ ยถาตจฺจํ วุจฺจติ
 อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺปิณฺนิสฺสคฺโค
 ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ ฯ ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ
 ฯเปฯ สจฺจิกา ปณฺณตฺติ ยทิตํ ภควาติ ฯ พฺรหฺมิ เม ตนฺติ พฺรหฺมิ
 อาจิกฺขาหิ ฯเปฯ ปกาเสหิติ ยถาตจฺจํ ภควา พฺรหฺมิ เม ตํ ฯ เตนาห
 โส พุราหฺมณฺเณ

สุตฺวานหํ วีร อกามกามิ (อิจฺจาเยสฺมา ชตฺกณฺณิ)

โสมฺมาตึคํ ปุญฺจจุมกามมาคมํ

สนฺติปํ พฺรหฺมิ สหฺชเนตฺต

ยถาตจฺจํ ภควา พฺรหฺมิ เม ตนฺติ ฯ

[๓๔๓] ภควา หิ กามे อภิภฺยเย อิริยตี

อาทิจฺจเว ปจวี เตชึ เตชสา

ปฺริตฺตปณฺณสฺส เม ฐฺริปณฺโณ

อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมํ วิชณฺณํ

ชาติชฺชราย อิตฺ วิปฺพานํ ฯ

[๓๔๔] ภควา หิ กามे อภิภฺยเย อิริยตีติ ภควาติ
 คารวาทิวจนเมตํ ฯเปฯ สจฺจิกา ปณฺณตฺติ ยทิตํ ภควาติ ฯ กามเตติ

[๒] อฺพุทฺธานโต เทว กามา วตฺถุกามา จ กิเลสฺกามา จ ฯเปฯ

อิมํ วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา ฯเปฯ อิมํ วุจฺจนฺติ กิเลสฺกามา ฯ ภควา

๑ ม. สหชเนตต ฯ

๒ ม. เอตถนตเร กามาตีติ ทิสฺสตี ฯ

วตฺถุกาเม ปริชานิตฺวา กิเลสกาเม ปหาเย อภิกฺขุเย อภิกฺขิตฺวา
อชฺโฆตฺถริตฺวา ปริยาหยิตฺวา มหฺทิตฺวา^๑ จรติ [๒] อิริยติ วตฺเตติ
ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ ภควา ทิ กาเม อภิกฺขุเย อิริยติ ฯ

[๓๙๕] อาทิจฺโจว ปจฺวี เตชฺสี เตชสาติ อาทิจฺโจ วุจฺจติ
สุริโย^๓ ฯ ปจฺวี วุจฺจติ ชรา^๔ ฯ ยถา สุริโย เตชฺสี เตชสา^๕ เตเชน
สมนฺนาโคโต ปจฺวี อภิกฺขุเย อภิกฺขิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวา ปริยาหยิตฺวา
สนฺตปายิตฺวา สพฺพํ อากาสคตํ [๖] อภิวฺหฺจฺจ อนฺธการํ วิธมิตฺวา
อาโลกํ ทสฺเสตฺวา^๖ อากาเส อนฺตลิกฺเข คมนฺปเถ^๗ คจฺจติ เอวเมว
ภควา ฌาณเตชฺสี ฌาณเตเชน สมนฺนาโคโต สพฺพํ อภิสงฺขารสมฺมุหํ
ฯเปฯ กิเลสตมํ อวิชฺขนฺธการํ วิธมิตฺวา ฌาณาโลกํ ทสฺเสตฺวา
วตฺถุกาเม ปริชานิตฺวา กิเลสกาเม ปหาเย อภิกฺขุเย อภิกฺขิตฺวา
อชฺโฆตฺถริตฺวา ปริยาหยิตฺวา มหฺทิตฺวา จรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ
ยเปติ ยาเปตีติ อาทิจฺโจว ปจฺวี เตชฺสี เตชสา ฯ

[๓๙๖] ปริตฺตปณฺณสฺส เม ภูริปณฺโณติ อหฺมสฺมิ ปริตฺตปณฺโณ
โอมกปณฺโณ [๙] ชตฺกปณฺโณ^{๑๐} ตฺวํปิ มหาปณฺโณ ปุถุปณฺโณ
หาสปณฺโณ ชวนปณฺโณ ติกฺขปณฺโณ นิพฺเพธิกปณฺโณ ภูริ วุจฺจติ
ปจฺวี [๑๑] ตาย ปจฺวีสมาย ปณฺณาย วิปฺลายน วิตฺถตฺตาย
สมนฺนาโคตติ ปริตฺตปณฺณสฺส เม ภูริปณฺโณ ฯ

[๓๙๗] อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณนฺติ อาจิกฺข ฐมฺมนฺติ
อาทิกฺลยาณํ มชฺฌกฺลยาณํ ปริโยสานกฺลยาณํ สาทฺถํ สพฺยุณฺชนํ
เกวลปริปฺพุณฺณํ ปริสุทฺธํ พุรฺหมจฺริยํ จตฺตารโ สติปิฎฺจาเน ฯเปฯ

---

๑ ม. อยู่ ปาโจ นตฺติ ฯ   ๒ ม. เอตฺถนฺตเร วิหริตีติ ทิสฺสตี ฯ เอวมฺฺปริปิ ฯ
๓ ม. สพฺพตฺถ สฺสุริโย ฯ   ๔ ม. ชคติ ฯ   ๕ ม. อยู่ ปาโจ นตฺติ ฯ
๖ ม. เอตฺถนฺตเร ตมคตฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ   ๗ ม. ทสฺสยิตฺวา ฯ   ๘ ม. คมนฺปเถ ฯ
๙ ม. เอตฺถนฺตเร ลามกปณฺโณติ ทิสฺสตี ฯ
๑๐ ม. ฉตฺกปณฺโณ ฯ   ๑๑ ม. เอตฺถนฺตเร ภควาติ ทิสฺสตี ฯ

นิพพานญจ นิพพานคามินิญจ ปฏิปทํ อัจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ ปญฺณเปหิ
 ปญฺจเปหิ วิวราหิ วิชฺชาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิตฺติ อัจฺจิกฺข ฌมฺมํ ๑
 ยมทํ วิชฺฌณฺนุติ ยมทํ ชาเนยฺยํ [๑] วิชานะยฺยํ ปฏิวิชานะยฺยํ
 ปฏิวิชฺฌณฺนุติ อธิคฺจฺเจยฺยํ ฝุเสยฺยํ^๒ สจฺฉนิกเรยฺยณฺติ อัจฺจิกฺข ฌมฺมํ
 ยมทํ วิชฺฌณฺณํ ๑

[๓๙๘] ชาตฺติชฺชราย อิตฺ วิปฺปหานนฺติ อิวฺ ชาตฺติยา
 ชรามรณสฺส ปหานํ ๑ วุปลมฺ ปฏฺนิสฺสคฺโค ปฏฺปิปฺสฺสทฺธิ^๓ อมตํ
 นิพฺพานนฺติ ชาตฺติชฺชราย อิตฺ วิปฺปหานํ ๑ เตนานฺท โส พุราหฺมณฺ

ภคฺวา หิ กามะ อภิกฺขุยฺย อิริยติ

อาทิจฺจว ปจฺวี เตชฺชิตฺเตชฺสา

ปฺริตฺตปญฺณสฺส เม ฐฺริปญฺโถ

อัจฺจิกฺข ฌมฺมํ ยมทํ วิชฺฌณฺณํ

ชาตฺติชฺชราย อิตฺ วิปฺปหานนฺติ ๑

[๓๙๙] กามะสุ วินย เคธํ (ชตฺกณฺณิณฺติ ภคฺวา)

เนกฺขมฺมํ ทญฺญจฺจ ฆะมโต

อุคฺคหิตํ นิริตฺตํ วา

มา เต วิชฺชิตฺตถ กิณฺจณฺ ๑

[๔๐๐] กามะสุ วินย เคธนฺติ กามะสุตฺติ^๔ อุทฺทานโต เทว
 กามา วตฺตูกามา จ กิเลสฺกามา จ ๑เป๑ อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา
 ๑เป๑ อิมะ วุจฺจนฺติ กิเลสฺกามา ๑ เคธนฺติ เคโธ วุจฺจติ
 ตณฺหา โย ราโค สาราโค ๑เป๑ อภิกฺขมา โลภะ อกฺุสลมฺมูลํ ๑
 กามะสุ วินย เคธนฺติ [๕] วินย ปฏฺวิวินย ปชฺห วิโนเทหิ
 พุยนฺตฺติโกโรหิ อนภาวงฺคเมหิตฺติ กามะสุ วินย เคธํ ๑ ชตฺกณฺณิณฺติ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร อาชานะยฺยณฺติ ทิสฺสติ ๑

๒ ม. ฝุเสยฺยํ ๑ เอวมฺหิตฺเตสฺสุ ปเทสฺสุ ๑

๓-๓ ม. วุปลมฺ ปฏฺนิสฺสคฺคํ ปฏฺปิปฺสฺสทฺธิ ๑

๔ ม. กามาติ ๑

๕ ม. เอตฺถนฺตเร กามะสุ เคธนฺติ ทิสฺสณฺติ ๑

[๔๐๔] ยํ ปุพฺพเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฺฉา เต มาหุ กิณฺจนํ
มชฺชเณ เจ โน คหะสฺสสฺสึ อุปฺสนฺโต จริสฺสสฺสึ ฯ

[๔๐๕] ยํ ปุพฺพเพ ตํ วิโสเสหิตฺติ อตฺตเต สงฺขาระ อารพฺภ
เย กิเลสํ อุปฺปชฺชชฺชยฺยํ เต กิเลสํ โสเสหิ วิโสเสหิ สุกฺขาเปหิ
วิสุกฺขาเปหิ อวีชฺชํ^๑ กโรหิ ปชฺห วิโนเทหิ พฺยนฺตํกโรหิ อนภาวํคเมหิตฺติ
เอวมฺปิ ยํ ปุพฺพเพ ตํ วิโสเสหิ ฯ อถวา เย อตฺติตา กมฺมาภิสงฺขารํ
วิปฺกุกวิปากา^๒ เต กมฺมาภิสงฺขาระ โสเสหิ วิโสเสหิ สุกฺขาเปหิ
วิสุกฺขาเปหิ อวีชฺชํ กโรหิ ปชฺห วิโนเทหิ พฺยนฺตํกโรหิ อนภาวํคเมหิตฺติ
เอวมฺปิ ยํ ปุพฺพเพ ตํ วิโสเสหิ ฯ

[๔๐๖] ปจฺฉา เต มาหุ กิณฺจนนฺตํ ปจฺฉา ๓ วุจฺจติ อนาคตํ
กิณฺจนํ^๓ อนาคเต สงฺขาระ อารพฺภ ราคกิณฺจนํ โทสกิณฺจนํ โมหกิณฺจนํ
มานกิณฺจนํ ทิฏฺฐิจิณฺจนํ กิเลสกิณฺจนํ ทุจฺจจริตกิณฺจนํ อิทํ กิณฺจนํ
ตฺถยฺหํ มา อหุ มา อโหสิ มา ชเนหิ^๔ มา สณฺชชเนหิ มา นิพฺพตฺเตหิ
ปชฺห วิโนเทหิ พฺยนฺตํกโรหิ อนภาวํคเมหิตฺติ ปจฺฉา เต มาหุ กิณฺจนํ ฯ

[๔๐๗] มชฺชเณ เจ โน คหะสฺสสฺสึตฺติ มชฺชเณ วุจฺจติ ปจฺจุปปนฺนํ
รูปํ เวทนา สณฺญา สงฺขารํ วิญฺญาณํ ปจฺจุปปนฺเน สงฺขาระ
ตณฺหาเวสเน ทิฏฺฐิเวสเน โน คหะสฺสสฺสึ^๕ น คณฺหิสฺสสฺสึ น ปรามสิสฺสสฺสึ
น นนฺทิสฺสสฺสึ [๖] น อชฺชเณสิสฺสสฺสึ อภินนฺทนํ [๗] อชฺชเณสฺสํ
คาหํ ปรามาสํ อภินเวสํ ปชฺหสิสฺสสฺสึ วิโนเทสฺสสฺสึ พฺยนฺตํกโรหิ
อนภาวํคเมสฺสสฺสึตฺติ มชฺชเณ เจ โน คหะสฺสสฺสึ ฯ

[๔๐๘] อุปฺสนฺโต จริสฺสสฺสึตฺติ ราคสฺส สนฺตตฺตทา^๖ อุปฺสนฺโต

๑ ม. อพีชฺชํ ฯ เอวมฺปิปริปี ฯ ๒ ม. อวิปฺกุกวิปากา ฯ ๓-๓ ม. อิมะ ปาจา นตฺถิ ฯ

๔ ม. ชเนสิ ฯ เอวมฺปิปริปี ฯ ๕ ม. น คหะสฺสสฺสึ ฯ

๖ ม. เอตฺถนฺตเร นาภินนฺทิสฺสสฺสึตฺติ ทิสฺสสฺสึ ฯ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร อภินนฺทนฺตํ ทิสฺสสฺสึ ฯ

๘ ม. อุปฺปสมิตฺตทา ฯ

[๑] โทสสุส สนตตตตตา อุปสนโต โมหสสุส สนตตตตตา อุปสนโต
โกธสุส อุปนาหสุส ฯเปฯ สพพากุสลลาภิสงขารานํ สนตตตตตา สมิตตตตา

[๒] วุปรสมิตตตตตา วิชฺฐมาตตตตตา นิพฺพปาปิตตตตตา^๓ วิคตตตตตา ปฏฺฐิปปส-
สทตตตตตา สนโต อุปสนโต วุปรสนโต นิพฺพุโต ปฏฺฐิปปสสทโต จริสสุสสิ
วิจริสสุสสิ^๔ วตฺตติสสุสสิ ปาเลสสุสสิ ยเปสสุสสิ ยาเปสสุสสิติ อุปสนโต
จริสสุสสิ ฯ เตนาห ภควา

ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฺจมา เต มาหุ กิณฺจนํ
มชฺฐเม เจ โน คหเสสุสสิ อุปสนโต จริสสุสสิติ ฯ

[๔๐๙] สพฺพโส นามรूपสฺมี วิตเคธสุส พุราหฺมณ
อาสวสฺส^๕ น วิชฺชนฺตติ เยหิ มจฺจวุลํ วเช ฯ

[๔๑๐] สพฺพโส นามรूपสฺมี วิตเคธสุส พุราหฺมณาติ สพฺพโสติ
สพฺเพเน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสลํ นิสฺเสลํ ปริยาทาวยวจนเมตํ
สพฺพโสติ ฯ นามนฺตติ จตฺตารโ อรูปิโน ขนฺธา ฯ รูปนฺตติ จตฺตารโ จ
มหาภูตา จตฺตุนนฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ ฯ เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฐมา โลโฆ อกฺุสลมฺมูลํ ฯ สพฺพโส
นามรूपสฺมี วิตเคธสุส พุราหฺมณาติ สพฺพโส นามรूपสฺมี วิตเคธสุส
วิกตเคธสุส จตฺตเคธสุส วนฺตเคธสุส มุตฺตเคธสุส ปหีนเคธสุส
ปฏฺฐินิสฺสภูจเคธสุส วิตราคสุส วิกตราคสุส จตฺตราคสุส วนฺตราคสุส
มุตฺตราคสุส ปหีนราคสุส ปฏฺฐินิสฺสภูจราคสุสาติ สพฺพโส นามรूपสฺมี
วิตเคธสุส พุราหฺมณ ฯ

[๔๑๑] อาสวสฺส น วิชฺชนฺตตีติ อาสวาติ จตฺตารโ อาสวา
กามาสโว ภวาสโว ภิญฺจาสโว อวิชฺชาสโว ฯ อสุสาติ อรหฺโต

๑ ม. เอตถนฺตเร จริสสุสสิติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. เอตถนฺตเร อุปสมิตตตตตติ ทิสฺสติ ฯ
๓ ม. นิชฺฐมาตตตตตา นิพฺพุตตตตตา ฯ ๔ ม. วิหริสสุสสิ อิริยิสฺสสิติ ฯ
๕ ม. อาสวสฺส ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

ชีณาสวสฺส ๑ น วิชฺชนฺตฺติ อิมเ อาสวา ตสฺส นตฺถิ น สนฺติ
 น ลวีชฺชนฺตฺติ นุปฺลพฺภนฺตฺติ ปหีนา สมฺมุจฺฉินฺนา วุပ္สนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา
 อภพฺพุปฺปตฺตติกา ฅาณคฺคินา ททฺตฺมาติ อาสวสฺส น วิชฺชนฺตฺติ ๑

[๔๑๒] เยหิ มจฺจวฺลํ วเชติ เยหิ อาสเวหิ มจฺจวฺลเ วา วลํ
 คจฺเจยฺย มรณสฺส วา วลํ คจฺเจยฺย มารปฺกฺขสฺส วา วลํ คจฺเจยฺย
 เต อาสวา อสฺส นตฺถิ น สนฺติ น ลวีชฺชนฺตฺติ นุปฺลพฺภนฺตฺติ ปหีนา
 สมฺมุจฺฉินฺนา วุပ္สนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺตติกา ฅาณคฺคินา
 ททฺตฺมาติ เยหิ มจฺจวฺลํ วเช ๑ เตนาท ภาควา

สพฺพโส นามรฺูปสฺมี วีตเคธสฺส พฺราหฺมณ

อาสวสฺส น วิชฺชนฺตฺติ เยหิ มจฺจวฺลํ วเชติ ๑

สท คาทาปริโยสานา ๑เป๑ สตฺถา เม ภาตฺเต ภาควา สวโกหฺมสฺมีติ ๑

ชตฺกณฺเณีมาณวกปญฺหานิทฺเตโส เอกาทศโม ๑

ทวารทสโม ภทวารวฐมาถนวกปถหานิทเทโส

[๔๑๓] โอกถขหํ ตถนหจจิทํ อเนชํ (อิจจายสฺมา ภทวารวฐ)
 นนุทิตถขหํ โอมตถิตถนํ วิมุตตํ
 กปถถขหํ อภียาเจ สฺเมธํ
 สุตฺวาน นาคสฺส อปนมิสฺสสนฺติ อิติ ฯ

[๔๑๔] โอกถขหํ ตถนหจจิทํ อเนชนฺติ โอกถขหฺนฺติ
 ฐปธาตฺฐยา โย จนฺโท โย ราโค ยา นนุทิตฺยา ตถนหา เย
 อฺปายฺปาทานา เจตโส อธิญฺจานาภินิเวसानุสยา เต พุทฺธสฺส ภควโต
 ปหีนา อฺจฺฉินฺนम्मฺลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา आयตฺตี อฺนุปฺปาทมฺมา
 ตสฺมา พุทฺโธ โอกถขโห ฯ เวทนาธาตฺฐยา สญฺญาธาตฺฐยา สงฺขารธาตฺฐยา
 วิญฺญาถธาตฺฐยา โย จนฺโท โย ราโค ยา นนุทิตฺยา ตถนหา เย
 อฺปายฺปาทานา เจตโส อธิญฺจานาภินิเวसानุสยา เต พุทฺธสฺส ภควโต
 ปหีนา อฺจฺฉินฺนम्मฺลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา आयตฺตี อฺนุปฺปาทมฺมา
 ตสฺมา พุทฺโธ โอกถขโห ฯ ตถนหจจิทนฺติ ตถนหาติ ฐปตถนหา
 สทฺทตถนหา คนฺธตถนหา รสตถนหา โยญฺจพฺพตถนหา ฐมฺมตถนหา สธา
 ตถนหา พุทฺธสฺส ภควโต จินฺนา อฺจฺฉินฺนา สมฺจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา
 ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตติกา ฌาถคฺคินา ททฺธมา ตสฺมา พุทฺโธ
 ตถนหจจิทโห ฯ อเนชนฺติ เอชา วุจฺจติ ตถนหา โย ราโค สาราโค
 ฯเปฯ อภิชฺฐมา โลภो อกฺุสลมฺมัล ฯ สธา เอชา ตถนหา พุทฺธสฺส
 ภควโต ปหีนา อฺจฺฉินฺนम्मฺลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา आयตฺตี
 อฺนุปฺปาทมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ อเนชโห ฯ เอชาย ปหีนตฺตา อเนชโห ฯ
 ภควา ลาภปิ น อธิชฺชติ อลาภปิ น อธิชฺชติ ยเสปิ น อธิชฺชติ
 อยเสปิ น อธิชฺชติ ปสฺสํสายปิ น อธิชฺชติ นินฺหายปิ น อธิชฺชติ สฺุชฺชปิ
 น อธิชฺชติ ทฺกฺเขปิ น อธิชฺชติ น จลติ น เวตติ น ปเวตติ น

สมปเวชตี^๑ ตสฺมา พุทฺโธ อเนชิติ โภจนาชหํ ตณฺหจฺจิทํ อเนชํ ๑
 อิจฺจายสฺมา ภทฺทวโรชิติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ๑เป๑ ปทานุปฺพุทฺทเมตํ
 อิจฺจาติ ๑ อายสฺมาติ ปิยวณฺํ ครุวณฺํ สคาวรสปตฺติสสาธิวณเมตํ
 อายสฺมาติ ๑ ภทฺทวโรชิติ ตสฺส พุทฺทมณฺสส นามํ ๑เป๑ อภิลิปฺตติ
 อิจฺจายสฺมา ภทฺทวโร ๑

[๔๑๕] นนฺทิตฺตชหํ โขมตฺติณฺณํ วิมุตฺตนฺตติ นนฺทิติ วุจฺจติ
 ตณฺหา โย ราโค สาราโค ๑เป๑ อภิชฺชมา โลภो อกฺุสลมฺมูลํ ๑ สานนฺทิติ
 [๒] ตณฺหา พุทฺทสฺส ภควโต ปหีนฺา อุจฺฉินฺนมฺมูลา ตาลาวตฺตฤกฺทา
 อนภาวจฺจตฺตา อายตฺติอนุปฺปาทมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ นนฺทิตฺตชหํ ๑
 โขมตฺติณฺณนฺตติ ภควา กาโมหํ ตินฺนฺโณ ภโวหํ ตินฺนฺโณ ทิฏฺฐโชนํ ตินฺนฺโณ
 อวิชฺชโชนํ ตินฺนฺโณ สพุพฺพํ สํสารปถํ ตินฺนฺโณ อุตฺตติณฺนฺโณ นิตฺตติณฺนฺโณ
 อตฺติกฺกนฺโต สมนตฺติกฺกนฺโต วิตฺติวตฺติโส วิมฺมจฺจวาโส จินฺนฺนจฺจโรณ ๑เป๑
 ชาตฺติชราวมรณสํสํโร^๓ นตฺติ ตสฺส ปุณฺณภวโวิทิติ นนฺทิตฺตชหํ โขมตฺติณฺณํ ๑
 วิมุตฺตนฺตติ ภควโต รากา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ โทสา
 จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ โมหา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ
 โภธา อฺุปนาหา ๑เป๑ สพุพฺพากุสลาภิสงฺขาราเหติ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
 สุวิมุตฺตนฺตติ นนฺทิตฺตชหํ โขมตฺติณฺณํ วิมุตฺตํ ๑

[๔๑๖] กปฺปเวชหํ อภียาเจ สฺเมชฺชนฺตติ กปฺปเวชติ เทว กปฺปเว
 ตณฺหากปฺปเว จ ทิฏฺฐิกปฺปเว จ ๑เป๑ อຍံ ตณฺหากปฺปเว ๑เป๑ อຍံ
 ทิฏฺฐิกปฺปเว ๑ พุทฺทสฺส ภควโต ตณฺหากปฺปเว ปหีนฺเ ทิฏฺฐิกปฺปเว
 ปภฺวินิสฺสจฺจจฺจ ตณฺหากปฺปสฺส ปหีนฺตฺตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปภฺวินิสฺส
 จจฺจจฺจ [๔] พุทฺโธ กปฺปเวชหํ ๑ อภียาเจติ ยาจามิ อภียาจามิ

๑ ม. สมปเวชตีติ ๑ ๒ ม. เวตฺถนฺตเร สาทิติ ทิสฺสตี ๑
 ๓ ม. ชาตฺติชราวมรณสํสํโร ๑ เอวมุปริปี ๑ ๔ ม. เวตฺถนฺตเร ตสฺมาติ ทิสฺสตี ๑

อชฺฌเมสามิ สาதியามิ ปตฺถยามิ ปิเหมิ^๑ อภิชปฺปามิ ฯ สุเมธนฺติ^๒
 เมธา^๓ วุจฺจติ ปญฺญา ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมหิ
 ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ ภควา อิมาย เมธาย ปญฺญาย อุเปโต
 สมุเปโต อุปากโต สมุปากโต อุปปนฺโน สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต
 ตสฺมา พุทฺโธ สุเมธติ กปฺปญฺชหํ อภียาเจ สุเมธํ ฯ

[๔๑๗] สุตฺวาน นาคสุส อปฺนมิสฺสนฺติ อีโตติ นาคสุสชาติ
 นาโค ฯ ภควา อาคํ น กโรตฺตีติ นาโค ฯ น คจฺจตฺตีติ นาโค ฯ น
 อาคจฺจตฺตีติ นาโค ฯเปฯ เอวํ ภควา น อาคจฺจตฺตีติ^๔ นาโค ฯ
 สุตฺวาน นาคสุส อปฺนมิสฺสนฺติ อีโตติ ตฺยหํ วจฺนํ พฺยปถํ เทสํ
 อนุสฺสนฺตี^๕ สุตฺวา สุณฺติวา อุคฺคเหตุวา อุปฺচারยิตฺวา อุปฺลกฺขยิตฺวา
 อีโต อปฺนมิสฺสนฺติ วชิสฺสนฺติ [๖] ทิสาวิทิสํ คมิสฺสนฺตฺตีติ สุตฺวาน
 นาคสุส อปฺนมิสฺสนฺติ อีโต ฯ เตนาห โส พฺราหฺมโณ

โอกญฺชหํ ตณฺหจฺจหํ อเนชํ (อิจฺจายสฺมา ภทฺทาวุโธ)

นฺนุทฺติญฺชหํ โอฆตฺติณฺณํ วิมฺุตตํ

กปฺปญฺชหํ อภียาเจ สุเมธํ

สุตฺวาน นาคสุส อปฺนมิสฺสนฺติ อีโตติ ฯ

[๔๑๘] นานาชนา ชนฺปเทหิ สงฺคตา

ตว วีร วากุญฺ อภิกงฺขมานา

เตสํ ตฺวํ สาธุ วียากโรหิ

ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ฌมฺโอม ฯ

[๔๑๙] นานาชนา ชนฺปเทหิ สงฺคตาติ นานาชนาติ ขตฺติยา
 จ พฺราหฺมณา จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ คหฺญุจฺจา จ ปพฺพชิตา จ เทวา

๑ ม. ปิทยามิ ชปฺปามิ ฯ

๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ

๓ ม. สุเมธา ฯ

๔ ม. น คจฺจตฺตีติ ฯ

๕ ม. อนุสฺสสนํ อนุสิฏฺฐจํ ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

๖ ม. เอตฺถนฺตเร ปฏกมิสฺสนฺตฺตีติ ทิสฺสติ ฯ ๗ กลิงฺกา จ ฯ

จ มนุสฺสา จ ๑ ชนปเทหิ สงฺคตาติ องฺคา จ มคฺชา จ [๑]
 กาลิยา จ โภสลา จ วชฺชชฺยา จ มลฺลา จ เจตฺติยมฺหา จ สาครมฺหา^๒
 จ [๓] ปญฺจาลา จ [๔] อวฺนฺติยา จ โยนา จ กมฺโพชา จ ๑
 สงฺคตาติ สงฺคตา สมากตา สโมหิตา สนนฺิปตฺติตาติ นานาชนา
 ชนปเทหิ สงฺคตา ๑

[๔๒๐] ตว วีร วากุยฺ อภิกงฺขมานาติ วีราติ วีโร ๑
 ภควา วิริยวาติ วีโร ๑ ปหฺนฺติ วีโร ๑ วิสฺวีติ วีโร ๑ อลฺมตฺโตติ วีโร
 ๑เปฯ วิคตโลมฺหฺโสติ^๕ วีโร ๑

วิโรโต อิธ สพฺพปาปเกหิ
 นิริยทฺกฺขมตฺติจฺจ วิริยวาโส
 โส วิริยวา ปธานวา วีโร
 ตาติ ปวฺจฺจเต ตถตฺตาติ ๑

ตว วีร วากุยฺ อภิกงฺขมานาติ ตฺยํ วจนํ พฺยปถํ เทสํ
 อนฺุสนฺธิ^๑ ๑ อภิกงฺขมานาติ กงฺขมานา^๒ อภิกงฺขมานา อิจฺจมานา
 สาทิยมานา ปตฺถยมานา ปิทยมานา อภิชฺปฺปมานาติ ตว วีร วากุยฺ
 อภิกงฺขมานา ๑

[๔๒๑] เตสํ ตฺวํ สาธุ วิยากรโหตีติ เตสฺนฺติ เตสํ ชตฺติยานํ
 พฺราหฺมณฺณํ เวสฺสานํ สุทฺทานํ คหฺนฺจฺจํ ปพฺพชิตานํ เทวานํ
 มนุสฺसानํ ๑ ตฺวนฺติ ภควนฺตํ ภณฺติ ๑ สาธุ วิยากรโหตีติ สาธุ
 อาจิกฺขาติ เทเสหิ ปญฺญเปหิ ปญฺญเปหิ วิวราติ วิฆาติ อุตฺตานิกโรหิ
 ปกาเสหีติ [๗] สาธุ วิยากรโหตี ๑

[๔๒๒] ตถาหิ เต วิทิตฺโต เอส ฌมฺไมติ ตถาหิ เต วิทิตฺโต
 ฌาโต^๓ ตฺลิตฺโต ตีริโต วิมาวิทฺโต วิญฺญิตฺโต เอส ฌมฺไมติ ตถาหิ เต วิทิตฺโต

๑ ม. เอตฺถนฺตเร กलिํคา จาติ ทิสฺสตี ๑ ๒ ม. วสา ๑ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร กุรุมา
 จาติ ทิสฺสตี ๑ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร มจฺฉา จ สุรเสนา จ อสฺสกา จาติ ทิสฺสนฺตี ๑
 ๕ ม. วิคตโลมฺหฺโสติปิ ๑ ๖ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑
 ๗ ม. เอตฺถนฺตเร เตสํ ตฺวนฺติ ทิสฺสนฺตี ๑ ๘ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑

เอส ฌมโม ๑ เตนนาท โส พุราหุมนโณ

นานาชชา ชนปเทหิ สงฺคตา
ตว วีร วากุยัง อภิกงฺขมานา
เตสํ ตุवं สาธุ วียากโรหิ
ตถาหิ เต วิทิตโต เอส ฌมโมติ ๑

[๔๒๓] อาทานตณฺหํ วินเยถ สพฺพํ (ภทฺทราวุธาติ ภควา)
อุทฺธํ อโร ติริยํ^๑ วาปิ มชฺฌเม
ยัง ยัง หิ โลกสฺมี อุปาทียนฺติ
เตเนว มาโร อนฺเวติ ชนฺตุํ ๑

[๔๒๔] อาทานตณฺหํ วินเยถ สพฺพนฺติ อาทานตณฺหา^๒ วุจฺจติ
“รูปตณฺหา ๑ กิการณฺหา อาทานตณฺหา วุจฺจติ รูปตณฺหา^๓ ๑” ตาย [๔]
รูปํ อาทียนฺติ อุปาทียนฺติ คณฺहनฺติ ปรามสนฺติ อภินิวิสฺนฺติ เวทณฺ
สญฺญํ สงฺขารे วิญญานํ คตฺตี อุปฺปตฺตี ปฏฺฐิสฺนฺตี ภवं สํสาร์ วฏฺฏํ
อาทียนฺติ อุปาทียนฺติ คณฺहनฺติ ปรามสนฺติ อภินิวิสฺนฺติ ตํการณฺหา
อาทานตณฺหา^๔ วุจฺจติ รูปตณฺหา^๕ ๑ อาทานตณฺหํ วินเยถ สพฺพนฺติ
สพฺพํ อาทานตณฺหํ วินเยถ วินเยย^๖ ปชฺเหยฺย วิโนทฺเทยฺย
พฺยนฺตํกเรยฺย อนภาวํคเมยฺยาติ อาทานตณฺหํ วินเยถ สพฺพํ ๑
ภทฺทราวุธาติ ภควาติ ภทฺทราวุธาติ ภควา ตํ พุราหุมนํ นามเณ
อาลปฺติ ๑ ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ๑เปฯ สจฺจฉิกา ปญฺจตฺตติ ยทฺธิ
ภควาติ ภทฺทราวุธาติ ภควา ๑

[๔๒๕] อุทฺธํ อโร ติริยํ วาปิ มชฺฌเมติ อุทฺธนฺติ วุจฺจติ^๗
อนาคตํ ๑ อโรติ อตฺตํ ๑ ติริยํ วาปิ มชฺฌเมติ ปจฺจุปฺปนฺนํ ๑

๑ ม. ติริยญจาปิ ๑ เอวมุปริปิ ๑ ๒ ม. อาทานตณฺหํ ๑
๓-๓ ม. รูปตณฺหา ๑เปฯ อาทานตณฺหาติ กิการณฺหา วุจฺจติ อาทานตณฺหา ๑
๔ ม. เอตถนฺตเร ตณฺหาชาติ ทิสฺสติ ๑ ๕ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ๑ ๖ ม. อาทานตณฺหา ๑
๗ ม. วินเยยฺย ปฏฺฐิวินเยยฺย ๑ ๘ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ๑

อุทฺตฺตฺติ กุสลา ฐมฺมา ฯ อโรติ อกุสลา ฐมฺมา ฯ ติริยํ วาปี
 มชฺฌมติ อพฺยากตา ฐมฺมา ฯ อุทฺตฺตฺติ เทวโลโก ฯ อโรติ อปาย-
 โลโก^๑ ฯ ติริยํ วาปี มชฺฌมติ มนุสฺสโลโก ฯ อุทฺตฺตฺติ สุขา เวทนา ฯ
 อโรติ ทุกฺขา เวทนา ฯ ติริยํ วาปี มชฺฌมติ อทุกฺขมสุขา เวทนา ฯ
 อุทฺตฺตฺติ อรูปธาตฺตฺติ ฯ อโรติ กามธาตฺตฺติ ฯ ติริยํ วาปี มชฺฌมติ
 รูปธาตฺตฺติ ฯ อุทฺตฺตฺติ อุทฺตฺตฺติ ปาทตลา ฯ อโรติ อโร เกสมตฺตฺตฺติ ฯ ติริยํ
 วาปี มชฺฌมติ เวมชฺฌมติ อุทฺตฺตฺติ อโร ติริยํ วาปี มชฺฌมติ ฯ

[๔๒๖] ยํ ยํ หิ โลกสฺมี อฺปาทฺติยนฺตฺติ ยํ ยํ หิ รูปคตํ
 เวทฺนาคตํ สณฺณาคตํ สงฺขารคตํ วิณฺณณคตํ อาทฺติยนฺตฺติ อฺปาทฺติยนฺตฺติ
 คณฺหนตฺติ ปฺรามสนฺตฺติ อภินิวิสนฺตฺติ ฯ โลกสฺมินฺตฺติ อปายโลเก ฯ เป ฯ
 อายตฺนโลเกติ ยํ ยํ หิ โลกสฺมี อฺปาทฺติยนฺตฺติ ฯ

[๔๒๗] เตเนว มาโร อนฺเวติ ชนฺตฺตฺติ เตเนว กมฺมาภิ-
 สงฺขารวเสน ปฏฺฐิสฺนฺธิโก ชนฺตฺตฺติมาโร ฐาตฺตฺติมาโร อายตฺนมาโร คตฺติมาโร
 อฺปฺปตฺติมาโร ปฏฺฐิสฺนฺธิมาโร ภาวมาโร สํสํารมาโร วมฺมมาโร อนฺเวติ
 อนฺนคจฺจติ อนฺนวยโย โหติ ฯ ชนฺตฺตฺติ สตฺตํ [๒] นรํ มานวํ^๓
 โปสํ ปุคฺคํ ชิวํ ฐาตฺตฺติ^๔ ชนฺตฺตฺติ อิทฺทคฺคํ มนุชฺชนฺตฺติ เตเนว มาโร
 อนฺเวติ ชนฺตฺตฺติ ฯ เตเนว ภาว

อาทานตฺตฺติ วิเนยถ สพฺพํ (ภทราวรุณวาทกปญหานิทเทโส ภาว)

อุทฺตฺตฺติ อโร ติริยํ วาปี มชฺฌมติ

ยํ ยํ หิ โลกสฺมี อฺปาทฺติยนฺตฺติ

เตเนว มาโร อนฺเวติ ชนฺตฺตฺติ ฯ

[๔๒๘] ตสฺมา ปชานํ น อฺปาทฺติยนฺตฺติ

ภิกฺขุ สโต กิณฺจนํ สพฺพโลเก

๑ ม. นิริยโลโก ฯ

๒ ม. เอตฺตฺตฺติเร ชนฺตฺติ ทิสฺสตี ฯ

๓ ม. มานวํ ฯ

๔ ม. ฐาคํ ฯ เวมชฺฌปริปี ฯ

อาทานสตุเต อิติ เปกขมานโน

ปชั อิมं มจจุชเยเย วิสตุตัง ฯ

[๔๒๙] ตสฺมา ปชานํ น อุปาทีเยถาติ [๑] ตสฺมา ตังการณา
 ตังเหตุ ตปฺปจฺจยา ตังนิทานา เอตัง อาทีนํ สมฺปสฺสฺมานโน อาทาน-
 ตณฺหาयाติ ตสฺมา ฯ ปชานนฺติ ชานนฺโต ปชานนฺโต อาชานนฺโต
 วิชานนฺโต ปฏฺวีชานนฺโต ปฏฺวีชณฺนฺโต สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
 ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ชานนฺโต
 ปชานนฺโต อาชานนฺโต วิชานนฺโต ปฏฺวีชานนฺโต ปฏฺวีชณฺนฺโต ฯ
 น อุปาทีเยถาติ รูปํ นาทีเยยฺย น อุปาทีเยยฺย น คณฺเฑยฺย น
 ปรามเสยฺย นานินฺวิเสยฺย เวหนํ สณฺณํ สงฺขारे วิณฺณานํ คตฺตี อุปฺปตฺตี
 ปฏฺวีสนฺธี ภาวํ สํสํารํ วฏฺฏํ นาทียะยฺย น อุปาทีเยยฺย น คณฺเฑยฺย
 น ปรามเสยฺย นานินฺวิเสยฺยาติ ตสฺมา ปชานํ น อุปาทีเยถ ฯ

[๔๓๐] ภิกฺขุ สโต กิณฺจนํ สพฺพโลเกติ ภิกฺขุติ กลฺยาณ-
 ปุถุชฺชโน वा ภิกฺขุ เสกฺโข वा ภิกฺขุติ^๑ ภิกฺขุ ฯ สโตติ จตุหิ
 การณฺเห สโต กายะ กายานุสฺสนาสติปฏฺจจันํ ภาเวนฺโต สโต
 ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโตติ ภิกฺขุ สโต ฯ กิณฺจนนฺติ กิณฺจิ รูปคตํ
 เวทนาคตํ สณฺณาคตํ สงฺขารคตํ วิณฺณานคตํ ฯ สพฺพโลเกติ
 สพฺพอปาโยโลกะ สพฺพเทวโลกะ สพฺพมनुสฺสโลกะ สพฺพชนฺธโลกะ
 สพฺพอายตโนโลกะ สพฺพธาทูลโลกะติ ภิกฺขุ สโต กิณฺจนํ สพฺพโลเก ฯ

[๔๓๑] อาทานสตุเต อิติ เปกขมานนฺติ อาทานสตุตา วุจฺจนฺติ
 เย รูปํ อาทียนฺติ อุปาทียนฺติ คณฺहनฺติ ปรามสนฺติ อานินฺวิสนฺติ
 เวหนํ สณฺณํ สงฺขारे วิณฺณานํ คตฺตี อุปฺปตฺตี ปฏฺวีสนฺธี ภาวํ สํสํารํ
 วฏฺฏํ อาทียนฺติ อุปาทียนฺติ คณฺहनฺติ ปรามสนฺติ อานินฺวิสนฺติ ฯ

๑ ม. เอตถนฺตเร ตสฺมาตีติ ทิสฺสตี ฯ

๒ ม. อิติสทฺโท นตฺถิ ฯ

อิตีติ ปทสนฺธิ ๑เป๑ ปทานุပ္พุพกเมตฺ^๑ อิตีติ ๑ เปกฺขมานนฺติ [๒]
 ทกฺขมานนฺ ทิสฺสมานนฺ ปสฺสมานนฺ โอลอกฺยมานนฺ นิชฺฌฌายมานนฺ
 อุปริกฺขมานนฺติ อาทานสฺตเต อิติ เปกฺขมานนฺ ๑

[๔๓๒] ปชฺ อิมํ มจฺจุชฺเฌเย วิสฺตตฺตฺนฺติ ปชฺนฺติ^๓ สฺตฺตาทิวจฺนํ ๑
 มจฺจุชฺเฌเยตี^๔ มจฺจุชฺเฌเยยา วุจฺจฺนฺติ กิเลสฺสา จ ชนฺธา จ อภิสงฺขารฺา
 จ ๑ ปชา มจฺจุชฺเฌเย มารชฺเฌเย มรณชฺเฌเย [๕] วิสฺตตฺตา
 อาสฺตตฺตา ลคฺคา ลคฺคิตฺตา ปฺลิวุทฺธา ๑ ยถา ภิตฺติชฺชิลฺเล วา นาคทนฺเต
 วา ฆณฺฑํ [๖] วิสฺตตฺตํ อาสฺตตฺตํ ลคฺคํ ลคฺคิตฺตํ ปฺลิวุทฺธํ เอวเมว
 ปชา มจฺจุชฺเฌเย มารชฺเฌเย มรณชฺเฌเย [๗] วิสฺตตฺตา อาสฺตตฺตา
 ลคฺคา ลคฺคิตฺตา ปฺลิวุทฺธาติ ปชฺ อิมํ มจฺจุชฺเฌเย วิสฺตตฺตํ ๑ เตนนาห
 ภควา

ตสฺมา ปชานํ น อุปาทียเถถ

ภิกฺขุ สโต กิณฺจณํ สพฺพลฺโลก

อาทานสฺตเต อิติ เปกฺขมานนฺ

ปชฺ อิมํ มจฺจุชฺเฌเย วิสฺตตฺตฺนฺติ ๑

สท คาทาปริโยसानา ๑เป๑ สฺตฺถา เม ฆนฺเต ภควา สาวโกหฺมสมฺมิตฺติ ๑

ภทฺรารุชฌาณวกปญฺหานิทฺเทโส ทิวาทสโม ๑

๑ ม. ปทานุပ္พุพกเมตฺ ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร เปกฺขมานนฺติ ทิสฺสตี ๑

๓ ม. ปชาตี ๑ ๔ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ๑ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร สฺตฺตาทิตฺติ ทิสฺสตี ๑

๖ ม. เอตฺถนฺตเร สฺตฺตตฺนฺติ ทิสฺสตี ๑ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร สฺตฺตาทิตฺติ ทิสฺสตี ๑

เตตราโม อุทยมาณวกปณหานิทฺเทโส

[๔๓๓] ฉายี วิรชมาสีนํ (อิจฺจายสฺมา อุทโย)
กตฺทิจฺจํ อนาสวํ
ปารคฺุํ สพฺพธมฺมานํ
อตุถิ^๑ ปณฺเฑหน อาคมํ
อณฺณาวิมอกฺขํ สํพฺรุหิ^๒
อวิชฺชาย ปณฺเฑหนํ ฯ

[๔๓๔] ฉายี วิรชมาสีนนฺตฺติ ฉายินฺตฺติ [๓] ภควา ปจฺจเมหนฺปิ
ฉาเนน ฉายี ทฺุติเยนฺปิ ฉาเนน ฉายี ตฺติเยนฺปิ ฉาเนน ฉายี
จตุตฺเถนฺปิ ฉาเนน ฉายี สฺวิตกฺกสฺวิจฺจาเรนฺปิ ฉาเนน ฉายี
อวิตกฺกวิจฺจามตฺเตนฺปิ ฉาเนน ฉายี อวิตกฺกวิจฺจาเรนฺปิ^๔ ฉาเนน ฉายี
สปฺปิตฺติเกนฺปิ ฉาเนน ฉายี นิปฺปิตฺติเกนฺปิ ฉาเนน ฉายี
สาตฺสหคฺเตนฺปิ ฉาเนน ฉายี อุเปกฺกขาสหคฺเตนฺปิ ฉาเนน ฉายี
สุญฺญเตนฺปิ ฉาเนน ฉายี อนิมิตฺเตนฺปิ ฉาเนน ฉายี อปฺปณฺธิทฺเตนฺปิ
ฉาเนน ฉายี โลกิเยนฺปิ ฉาเนน ฉายี โลกุตฺตเรนฺปิ ฉาเนน
ฉายี ฉานรฺโต เอกตฺตมฺนฺยุตฺโต สหตฺถคฺครุโกตฺติ ฉายี ฯ วิรชนฺตฺติ
ราโค รโช โทโส รโช โมโห รโช โโกโร รโช อุปฺนาโห รโช
ฯเปฯ สพฺพากุสฺลาภิสฺงขารา รชา ฯ เต รชา พุทฺธสฺส ภควฺโต
ปหฺีนา อุจฺฉินฺนฺมุลา ตาลาวตฺถุกฺตา อนภาวํคฺตา आयตฺตี อนฺุปฺปาท-
ธมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ อรโช วิรโช [๕] รชาปคฺโต รชวิปฺปหฺีโน
รชวิปฺปมฺุตฺโต [๖] ฯ

๑ ม. อตุถิ ฯ เอวมฺุปริปิ ฯ ๒ ม. ปพฺรุหิ ฯ เอวมฺุปริปิ ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร
ฉายิตฺติ ทิสฺสตี ฯ ๔ ม. อวิตกฺกอวิจฺจาเรนฺปิ ฯ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร นิรโชตฺติ ทิสฺสตี ฯ
๖ ม. เอตฺถนฺตเร สพฺพรชวิตฺติวตฺตตี ทิสฺสตี ฯ

ราโค รโช น จ ปน เรณู วุจจติ
 รากสเสตํ อธิวจนํ รโชติ
 เอตํ รชํ วิปฺปชฺหิตฺวา^๑ จกฺขุมา
 ตสฺมา ชิโน วิคตฺรโชติ วุจจติ
 โทโส รโช น จ ปน เรณู วุจจติ
 โทสสเสตํ อธิวจนํ รโชติ
 เอตํ รชํ วิปฺปชฺหิตฺวา จกฺขุมา
 ตสฺมา ชิโน วิคตฺรโชติ วุจจติ
 โมโห รโช น จ ปน เรณู วุจจติ
 โมหสเสตํ อธิวจนํ รโชติ
 เอตํ รชํ วิปฺปชฺหิตฺวา จกฺขุมา
 ตสฺมา ชิโน วิคตฺรโชติ วุจจติติ ฯ

วิรัช ๑ อาสีนฺนฺติ นิสินฺโน ภาควา ปาสาณเก เจติเยติ อาสีโน ๑

นคสฺส ปสฺเส อาสิน^๒ มฺนี ทุกฺขสฺส ปารคํ
 สาวกา ปยิริปาสนฺติ เตวิชฺชา มจฺจุหายโนติ ๑

เอวมฺปิ ภาควา อาสีโน ๑ อถวา ภาควา สพฺโพสฺสูกฺกปฏฺฐิปปสฺสทตฺตดา
 อาสีโน วุจฺจวาโส จิณฺณจฺรณฺ ๑เป๑ ชาติชฺรามรณฺสํสาโร นตฺถิ ตสฺส
 ปฺนพฺภาโวติ เอวมฺปิ ภาควา อาสีโนติ ฉายี วิรัชมาสินํ ๑ อิจฺจายสฺมา
 อุกฺโขติ อิจฺจาติ ปทสฺนฺติ ๑เป๑ ปทานุปฺพุพฺกเมตํ อิจฺจาติ ๑ อายสฺมาติ
 ปยิวจนํ ครุวจนํ สคารวสฺสปฺตีสฺสาชิวจนเมตํ อายสฺมาติ ๑ อุกฺโขติ
 ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส นามํ ๑เป๑ อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา อุกฺโข ๑

[๔๓๕] กตฺกิจจํ อนาสวณฺติ พฺุทฺสฺส ภาควโต กิจจ^๓

กรณียากรณียํ ปหีนํ อฺจฺจินฺนฺมฺลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวํคตํ อายตี
 อนฺุปฺปาทมฺมํ ตสฺมา พฺุทฺโธ กตฺกิจฺจ ๑

๑ ม. วิปฺปชฺหิตฺวา ๑ เอวมฺปริปิ ๑ ๒ ม. อาสินํ ๑ ๓ ม. กิจฺจากิจจํ ๑

ยสฺส ปริปตฺตา^๑ นตฺถิ ฉินฺนโสตฺตสฺส ภิกฺขุโน
กิจฺจํ กิจฺจํ ปหีนฺสฺส^๒ ปริฟ้าโห น วิชฺชตีติ ฯ

กตฺถกิจฺจํ อนาสวฺนฺตฺติ อาสวฺวติ จตฺตารโ อาสวฺว กามาสวโ ภวฺวสวโ
ทิวฺจาสวโ อวิชฺชาสวโ ฯ เต อาสวฺว พุทฺธสฺส ภควฺโต ปหีนฺวา
อุจฺฉินฺนํมฺมุลา ตาลาวตฺถกฺตา อนภวฺวคฺตา อายตี อนุปฺปาทมฺมา
ตสฺมา พุทฺโธ อนาสวฺวติ กตฺถกิจฺจํ อนาสวํ ฯ

[๔๓๖] ปารคฺุ สพฺพทฺมมานนฺตฺติ ภควฺวา สพฺพทฺมมานํ อภิญฺญา-
ปารคฺุ ปริณฺญาปารคฺุ ปทานปารคฺุ ภาวนาปารคฺุ สจฺฉนฺทฺติปารคฺุ
สมาปตฺติปารคฺุ อภิญฺญาปารคฺุ สพฺพทฺมมานํ ปริณฺญาปารคฺุ
สพฺพทฺมมานํ ปทานปารคฺุ สพฺพทฺมมานํ ภาวนาปารคฺุ จตฺตุนํ มคฺคานํ
สจฺฉนฺทฺติปารคฺุ นโรธสฺส สมาปตฺติปารคฺุ สพฺพสมาปตฺตินํ ฯ โส
วลิปฺปตฺโต ปารมิปฺปตฺโต อริยสฺสํ สีสฺสํ วลิปฺปตฺโต ปารมิปฺปตฺโต
อริยสฺสํ สมานิสฺสํ วลิปฺปตฺโต ปารมิปฺปตฺโต อริยาย ปญฺญา
วลิปฺปตฺโต ปารมิปฺปตฺโต อริยาย วิมุตฺตติยา โส ปารคฺโต ปารปฺปตฺโต
อนตคฺโต อนตปฺปตฺโต โภกฺคิโต โภกฺคิปฺปตฺโต ปริยนฺตคฺโต
ปริยนฺตปฺปตฺโต โวसानคฺโต โวसानปฺปตฺโต ตาณคฺโต ตาณปฺปตฺโต
เลณคฺโต เลณปฺปตฺโต จรณคฺโต จรณปฺปตฺโต^๓ อภยคฺโต อภยปฺปตฺโต
อจฺจุตคฺโต อจฺจุตปฺปตฺโต อมตคฺโต อมตปฺปตฺโต นิพฺพานคฺโต
นิพฺพานปฺปตฺโต โส วุฏฺฐวาโส จินฺนจฺรณํ ฯเปฯ ชาตฺติชฺรามรณสํสาโร
นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพภวฺวติ ปารคฺุ สพฺพทฺมมานํ ฯ

[๔๓๗] อตฺถิ ปญฺเฬน อาคมนฺตฺติ ๑ ปญฺหตฺถิกมฺหา อาคตา
ปญฺหาปฺจฺฉกมฺหา อาคตา ปญฺหํ โสตุกามา อาคตมฺหาตี^๔ เอวมฺปิ

๑ ม. วิสตา ฯ ๒ ม. กิจฺจํ กิจฺจํ ปหีนฺสฺส ฯ ๓ ม. สรณคฺโต สรณปฺปตฺโต ฯ
๔-๔ ม. ปญฺเฬน อตฺถิโก อาคโตมฺหิ ปญฺหํ ปฺจฺฉนฺตฺติกามา อาคโตมฺหิ ปญฺหํ โสตุกามา
อาคโตมฺหิตี ฯ เอวมฺปิ ฯ

อตถิ ปญเहन อาคม^๑ ๑ อถวา ปญหตถิกาน^๒ ปญหาปจจกาน^๓ ปญห^๔
 โสตุกามาน^๕ อาคม^๖ อภิกกมน^๗ ออุปสงกมน^๘ [๓] อตถิตติ เอวมปิ อตถิ
 ปญเहन อาคม^๑ ๑ อถวา ปญหาคโม ตยห^๙ อตถิ ตวมปิ ปหุ วิสว
 อลมตโต มยา สห^{๑๐} ปุจจิต^{๑๑} กถต^{๑๒} วิสชเชต^{๑๓} สนุสเสต^{๑๔} ภาณิตุน^{๑๕}
 เอวมปิ อตถิ ปญเहन อาคม^๑ ๑

[๔๓๘] อญฉาวิมอกข^๑ สंपุรุหิติ อญฉาวิมอกโข วุจจติ
 อรหตตวิโมกโข ๑ อรหตตวิโมกข^๑ สंपุรุหิ อาจิกขาหิ เทเสหิ ปญณเปหิ
 ปญจเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตตานิกรโรหิ ปกาเสหิติ อญฉาวิมอกข^๑
 สंपุรุหิ ๑

[๔๓๙] อวิชชาย ปภาทนน^๑ อวิชชาย ภาทน^๒ ปภาทน^๓ ปหาน^๔
 วุปสโม ปฏินิสสโค ปฏิปปสสท^๕ อมต^๖ นิพพานน^๗ อวิชชาย
 ปภาทน^๑ ๑ เตนนาห โส พุราหุมโณ

ฌายี วิรชมาสีน^๑ (อิจจายสมา อุทโย)

กตทิจจ^๒ อนาสว^๓

ปารค^๔ สพพมมาน^๕

อตถิ ปญเहन อาคม^๑

อญฉาวิมอกข^๑ สंपุรุหิ

อวิชชาย ปภาทนน^๑ ๑

[๔๔๐] ปหาน^๑ กามฉนทาน^๒ (อุทยาติ ภควา)

โทมนสสถาน จูภย^๑

ถีนสส^๒ จ ปนุทน^๓

กุกกัจจัน^๔ นินวารณ^๕ ๑

๑ ม. ปญห^๑ ปุจจิตุกามาน^๑ ๑ ๒ ม. อาคม^๑ ๑

ทิสสติ ๑ ๔ ม. มยา ปุจจิต^๑ ๑ เอวมปิ ๑

เอวมปิ ๑ ๗ ม. ถีนสส ๑ เอวมปิ ๑

๓ ม. เอตถนตเร ปยิฐปาสนน^๑

๕ ม. วสเสต^๑ ภารน^๑ ๑

[๔๔๑] ปหานํ กามฉนฺทานนฺติ ฉนฺทาติ โย กามesu
 กามฉนฺโท กามราโค กามนฺนุติ กามตณฺหา กามสิเนโห กามปิปลา
 กามปริฬาโห กามมฺจุฉา กามชฺโฆสํ กามโฆโส กามโยโค กามฺปาทานํ
 กามฉนฺทนีวรนํ ๑ ปหานํ กามฉนฺทานนฺติ กามฉนฺทานํ ปหานํ
 วุปลโม ปฏฺนิสฺสคฺโค ปฏฺปิปลสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ ปหานํ
 กามฉนฺทานํ ๑ อุทฺยาติ ภควาติ อุทฺยาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณํ
 นามเณ อาลปฺติ ๑ ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ๑เป๑ สจฺฉิกา
 ปณฺณตฺติ ยทฺธิ ภควาติ อุทฺยาติ ภควา ๑

[๔๔๒] โทมนสฺसान จฺญายนฺติ โทมนสฺสาติ ยํ เจตสิกํ อสาตํ
 เจตสิกํ ทฺกขํ เจโตสมฺผลสฺสชํ อสาตํ ทฺกขํ เวทฺยิตํ เจโตสมฺผลสฺสชา
 อสาตา ทฺกฺษา เวทนา ๑ โทมนสฺसान จฺญายนฺติ กามฉนฺทสฺส จ
 โทมนสฺสสฺส จ อุภินฺนํ ปหานํ วุปลโม ปฏฺนิสฺสคฺโค ปฏฺปิปลสฺสทฺธิ
 อมตํ นิพฺพานนฺติ โทมนสฺसान จฺญายํ ๑

[๔๔๓] ถีนสฺส จ ปนฺนุทฺทนฺติ [๑] ยา จิตฺตสฺส อกฺลลตา
 อกฺมมณฺณตา ไอลียนา สลฺลียนา ลีนา ลียนา ลียิตฺตตํ ถีนํ ถียนา
 ถียิตฺตตํ^๑ ๑ ถีนสฺส^๓ จ^๓ ปนฺนุทฺทนฺติ ถีนสฺส จ ปนฺนุทฺทํ ปหานํ วุปลโม
 ปฏฺนิสฺสคฺโค ปฏฺปิปลสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ ถีนสฺส จ ปนฺนุทฺทํ ๑

[๔๔๔] กุกฺกฺจจํ นีวรนฺติ กุกฺกฺจจนฺติ^๔ หตฺถกุกฺกฺจจมฺปิ
 กุกฺกฺจจํ ปาทกุกฺกฺจจมฺปิ กุกฺกฺจจํ หตฺถปาทกุกฺกฺจจมฺปิ กุกฺกฺจจํ
 อกฺปิเย กฺปิยสฺสณฺณิตา กฺปิเย อกฺปิยสฺสณฺณิตา^๕ วฺชเช อวฺชชสฺสณฺณิตา
 อวฺชเช วฺชชสฺสณฺณิตา^๕ ยํ เอวรูปํ กุกฺกฺจจํ กุกฺกฺจจายนา กุกฺกฺจจายิตฺตตํ
 เจตโส วิปฺปฏิสโร มโนวิเลช อิทํ วุจฺจติ กุกฺกฺจจํ ๑ อปิจ ทฺวีหิ

๑ ม. เอตถนฺตเร ถีนนฺตีติ ทิสฺสติ ๑

๒ ม. ถียิตฺตตํ จิตฺตสฺส ๑

๓,๓ ม. อิทํ ปาฐทฺวयํ นตฺถิ ๑

๔ ม. กุกฺกฺจจนฺติ ๑

๕-๕ ม. อวฺชเช วฺชชสฺสณฺณิตา วฺชเช อวฺชชสฺสณฺณิตา ๑

การณเหติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข กตตฺตตา
 จ อกตตฺตตา จ ๑ กถํ กตตฺตตา จ อกตตฺตตา จ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ
 เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ๑ กถํ เม กายทฺถจฺจริตํ อกถํ เม
 กายสุจฺจริตนฺตติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ๑
 กถํ เม วจฺจิตฺตจฺจริตํ อกถํ เม วจฺจิตฺตจฺจริตนฺตติ กถํ เม มโนทฺถจฺจริตํ
 อกถํ เม มโนสุจฺจริตนฺตติ กโถ เม ปาณาติปาโต อกตา เม ปาณาติปาตา
 เวรมณฺตีติ กถํ เม อทินฺนาทานํ อกตา เม อทินฺนาทานา เวรมณฺตีติ
 กโถ เม กาเมสุ มิจฺฉาจาโร อกตา เม กาเมสุ มิจฺฉาจารา
 เวรมณฺตีติ กโถ เม มุสาธาโท อกตา เม มุสาธาทา เวรมณฺตีติ
 กตา เม ปิสฺสุณา วาจา อกตา เม ปิสฺสุณาย วาจา เวรมณฺตีติ
 กตา เม ผรุสา วาจา อกตา เม ผรุสาย วาจา เวรมณฺตีติ กโถ
 เม สมฺมปฺปลาโป อกตา เม สมฺมปฺปลาปา เวรมณฺตีติ กตา เม
 อภิชฺชมา อกตา เม อนภิชฺชมาติ กโถ เม พฺยาปาโท อกโถ เม
 อพฺยาปาโทติ กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐิ อปฺปชฺชติ
 กุกฺกัจจํ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ๑ เหวํ กตตฺตตา จ อกตตฺตตา จ
 อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ๑ อถวา สีเลสุมฺหิ
 อปริปุริการีติ^๑ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ๑
 อิทฺทริเยสุมฺหิ อคฺคตฺตทฺวารโติ โภชเน อมตฺตตณฺณมฺหิ^๒ติ ชาครिय-
 มนฺนุยุตฺโตมฺหิ^๓ติ น สติสมฺปชฺชณฺเณน สมฺนุนาคโถมฺหิ^๔ติ อภาวิตา เม
 จตฺตารโ สติปฺญฺจานาติ อภาวิตา เม^๕ จตฺตารโ สมฺมปฺปชานาติ
 อภาวิตา เม จตฺตารโ อิทฺทิปาหาติ อภาวิตานิ เม ปณฺจอินฺทฺริยานีติ
 อภาวิตานิ เม ปณฺจ พลาณตีติ อภาวิตา เม สตฺต โพชฺฌณฺคาคาติ
 อภาวิทอ เม อริโย อฏฺฐจฺจโคโก มคฺโคติ^๖ ทุกฺขํ เม อปริณฺญาตนฺตติ^๗
 สมฺพุทธเย เม อปฺปหีนตี^๘ มคฺโค เม อภาวิทอติ^๙ นีโรธ เม อสจฺจ-

๑ ม. อปริปุริการีติ ๑

๒ ม. อภาวิตา เมติ ปาฐทฺถายํ นตฺติ ๑ เหวมฺมปฺริปี ๑

๓ ม. มคฺคาคาติ ๑

๔,๕,๖ ม. อิตฺทิสทฺโท นตฺติ ๑

กโธติ อุปปชชติ กุกุกุจจํ เจตโส วิปปฏิสาโร มโนวิเลโข ฯ กุกุกุจจानं
 นินวารณนุติ กุกุกุจจानं อวารณं นินวารณं ปหานं วุปลโม ปฏินิสสคโค
 ปฏิปสสทติ อมตํ นิพพานนุติ กุกุกุจจानं นินวารณं ฯ เตนาห ภควา
 ปหานं กามฉนทานं (อุทยาติ ภควา)
 โทมณสสถาน จุภยं
 ถีนสส จ ปนุทนं
 กุกุกุจจानं นินวารณนุติ ฯ

[๔๔๕] อุปกขาสติสंसุทฐิ ฌมมตกุกปุเรชวํ
 อณณาวิมอกขํ สंपุฐมิ อวิชชาย ปเภทนํ ฯ

[๔๔๖] อุปกขาสติสंसุทฐนุติ อุปกขาทิ ยา จตตถชฌมานे
 อุปกขา อุปกขนา อชฌนุเพกขนา จิตตสมมโต จิตตปปสาทตา^๑
 มชฌตตตตา จิตตสส ฯ สตีติ ยา จตตถชฌมานे อุปกขํ อารพภ
 สติ อนุสสติ ฯเปฯ สมมาสตีติ^๒ "อุปกขาสติ ฯ สंसุทฐนุติ"^๓
 จตตถชฌมานे อุปกขา จ สติ จ สุกุธา โหนุติ [๕] สंसุทฐา
 ปรีโยหาตา อนงคณา วิคตูปกุกิเลสา มุทฎฐตา กมมनिया จิตา
 อาเนณชปตตตาดิ อุปกขาสติสंसุทฐิ ฯ

[๔๔๗] ฌมมตกุกปุเรชวนุติ ฌมมตโก วุจจติ สมมาสงกปโป ฯ
 โส อาทีโต โหติ ปุโรโต โหติ ปุพพวงคโม โหติ อณณาวิมอกขสสาติ
 เอวมปิ ฌมมตกุกปุเรชวํ ฯ อถวา ฌมมตโก วุจจติ สมมาทิกุจิ ฯ ส
 อาทีโต โหติ ปุโรโต โหติ ปุพพวงคมา โหติ อณณาวิมอกขสสาติ
 เอวมปิ ฌมมตกุกปุเรชวํ ฯ อถวา ฌมมตโก วุจจติ จตุนนํ มคคานํ
 ปุพพภาเค วิปัสสนา^๔ ฯ ส อาทีโต โหติ ปุโรโต โหติ ปุพพวงคมา

๑ ม. จิตตสมตตา จิตตปปสสทฐตตา ฯ ๒ ม. อิติสทโท นตติ ฯ
 ๓-๔ ม. อุปกขาสติสंसุทฐนุติ ฯ ๕ ม. เอตถนตเร วิสุทฐา ปรีสุทฐาติ ทิสสนุติ ฯ
 ๖ ม. ปุพพภาควิปัสสนา ฯ

โหติ อณฺณาวิมุขสฺสชาติ เอวมปิ ฐมฺมตกฺกปฺเรชวํ ฯ

[๔๔๘] อณฺณาวิมุขํ สํพุรฺรุมิํติ อณฺณาวิมุโข วุจฺจติ
อรรหตฺตวิโมกฺโข ฯ อรรหตฺตวิโมกฺขํ สํพุรฺรุมิ อัจฺจิกขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ
ปญฺจเปมิ วิวรามิ วิฆาไม อุตฺตานิโกโรมีติ^๑ อณฺณาวิมุขํ สํพุรฺรุมิ ฯ

[๔๔๙] อวิชฺชาย ปภาทนฺนติ อวิชฺชายาติ^๒ ทฺกฺเช อณฺณํ
ฯเปฯ อวิชฺชาลงฺคิ^๓ โมโห อกฺุสลมฺมูลํ ฯ อวิชฺชาย^๔ ปภาทนฺนติ
อวิชฺชาย เกทํ ปภาทํ ปทานํ วุปลโสม ปญฺนิสฺสคฺโค ปญฺปิปลสฺสทฺธิ
อมตํ นิพฺพานนฺติ อวิชฺชาย ปภาทํ ฯ เตนาห ภควา

อฺุเปกฺขาสติสฺสํทํ ฐมฺมตกฺกปฺเรชวํ

อณฺณาวิมุขํ สํพุรฺรุมิ อวิชฺชาย ปภาทนฺนติ ฯ

[๔๕๐] กิํสฺสณฺโณเชน โลกิ กิํสฺ ๓สฺส วิจารณํ

กิํสฺสสฺส วิปฺปหานเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ ฯ

[๔๕๑] กิํสฺสณฺโณเชน โลกิติ กิํ^๕ โลกสฺส สํโยชนํ ลคฺคณํ
พนฺธนํ อฺุปกฺกิลเโส เกน โลกิ อฺุตฺโต ปยฺตฺโต อายฺตฺโต สฺมายฺตฺโต
ลคฺโค ลคฺคิโต ปฺลิวฺทฺโตติ กิํสฺสณฺโณเชน โลกิ ฯ

[๔๕๒] กิํสฺ ๓สฺส วิจารณนฺติ กิํ^๖ ๓สฺส จารณํ วิจารณํ
ปญฺวิจารณํ เกน โลกิ จรติ วิจรติ ปญฺวิจรตีติ กิํสฺ ๓สฺส วิจารณํ ฯ

[๔๕๓] กิํสฺสสฺส วิปฺปหานเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจตีติ กิํสฺสสฺส
วิปฺปหานเนน วุปลเมเนน ปญฺนิสฺสคฺเคน ปญฺปิปลสฺสทฺธิยา นิพฺพานํ
อิติ วุจฺจติ ปวฺุจฺจติ^๗ กถียติ ภาณียติ ทิปียติ โวหริยตีติ^๘ กิํสฺสสฺส
วิปฺปหานเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ ฯ เตนาห โส พฺราหมเณ

๑ ม. อุตฺตานิโกโรมิ ปกาเสมีติ ฯ

๒ ม. อวิชฺชาติ ฯ

๓ ม. อวิชฺชา ฯ

๔ ม. อยํ ปาโณ นตฺถิ ฯ

๕ ม. อยํ สทฺโธ นตฺถิ ฯ

๖ ม. กิํสฺ ฯ

๗-๗ ม. กถียติ ภาณียติ ทิปียติ โวหริยตีติ ฯ เอวมฺปิรฺปิ ฯ

นนทิสถโฆชโน โลโก วิตกกุสส วิจารณา
ตณฺหาเย วิปฺพาเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจตีติ ฯ

[๔๕๘] กถํสตฺส จรโต วิญญาณํ อุปฺรุชฺฌติ
ภควนฺตํ ปุณฺณจฺจมาคฺคมา^๑ ตํ สฺสโณม วโจ ตว ฯ

[๔๕๙] กถํสตฺส จรโตติ กถํสตฺส สมฺปชานสฺส จรโต
วิจรโต อิริยโต วตฺตยโต ปาลยโต ยปยโต ยาปยโตติ กถํสตฺส
จรโต ฯ

[๔๖๐] วิญญาณํ อุปฺรุชฺฌตีติ วิญญาณํ นิรุชฺฌติ วุปฺสมฺมตี
อตฺถํ คจฺจติ ปฏิปฺปสฺสสมฺภตีติ วิญญาณํ อุปฺรุชฺฌติ ฯ

[๔๖๑] ภควนฺตํ ปุณฺณจฺจมาคฺคมาติ พุทฺธํ ภควนฺตํ ปุณฺณจฺจํ ปุจฺฉิตฺตํ
ยาจิตฺตํ อชฺเชลิตฺตํ ปสาเทตฺตํ อาคคฺคา อาคคฺคมา อุปาคคฺคมา
สมฺปตฺตคฺคมา ตยา สทฺธี สมฺมาคคฺคมาติ ภควนฺตํ ปุณฺณจฺจมาคฺคมา ฯ

[๔๖๒] ตํ สฺสโณม วโจ ตวาติ ตนฺตติ ตฺยหํ วณฺํ พยฺยปถํ
เทสนํ อนฺนสฺสนํ^๒ สฺสโณม อุกคฺคณฺหาม [๓] อุปฺชาเรม อุปฺลภฺกเขมาติ
ตํ สฺสโณม วโจ ตว ฯ เตนานฺท โส พฺราหฺมณเณ

กถํสตฺส จรโต วิญญาณํ อุปฺรุชฺฌติ
ภควนฺตํ ปุณฺณจฺจมาคฺคมา ตํ สฺสโณม วโจ ตวาติ ฯ

[๔๖๓] อชฺฌตฺตตฺถจ พหิทฺธา จ เวทนํ นามินฺนทโต
เอวํสตฺส จรโต วิญญาณํ อุปฺรุชฺฌติ ฯ

[๔๖๔] อชฺฌตฺตตฺถจ พหิทฺธา จ เวทนํ นามินฺนทโตติ อชฺฌตฺตตํ
เวทนาสุ เวทนาอนุปฺปสฺสี วิหรนฺโต เวทนํ นามินฺนทติ นามิวทติ น
^๑อชฺฌเณสยา ติฏฺฐจตี^๔ อมินฺนทนํ อภิวทนํ อชฺฌเณสยานํ คาหํ ปฺรามาสํ
อภินิเวสํ ปชฺหติ วินฺนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํคเมติ ฯ พหิทฺธา

๑ ม. ปุณฺณจฺจมา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. อนฺนสฺสนํ อนฺนสิฏฺฐํ ฯ
๓ ม. เอตฺถนฺตเร ชาเรมาติ ทิสฺสตี ฯ ๔-๔ ม. อชฺฌเณสตี ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหรนโต เวทนํ นาภินนฺหติ นาภิวทติ น
 อชฺโฆสาย ติฏฺฐจติ อภินนฺทหนํ อภิวทนํ อชฺโฆसानํ คาหํ ปรามาสํ
 อภินิเวสํ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํคเมติ ฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา
 เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหรนโต เวทนํ นาภินนฺหติ นาภิวทติ น
 อชฺโฆสาย ติฏฺฐจติ อภินนฺทหนํ อภิวทนํ อชฺโฆसानํ คาหํ ปรามาสํ
 อภินิเวสํ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํคเมติ ฯ อชฺฉตฺตํ
 สมุทฺยธมฺมานุปัสสี เวทนาสุ [๑] วิหรนโต อชฺฉตฺตํ วยธมฺมานุปัสสี
 เวทนาสุ วิหรนโต อชฺฉตฺตํ สมุทฺยวยธมฺมานุปัสสี เวทนาสุ วิหรนโต
 พหิทฺธา สมุทฺยธมฺมานุปัสสี เวทนาสุ วิหรนโต พหิทฺธา วยธมฺมานุปัสสี
 เวทนาสุ วิหรนโต พหิทฺธา สมุทฺยวยธมฺมานุปัสสี เวทนาสุ วิหรนโต
 อชฺฉตฺตพหิทฺธา สมุทฺยธมฺมานุปัสสี เวทนาสุ วิหรนโต อชฺฉตฺตพหิทฺธา
 วยธมฺมานุปัสสี เวทนาสุ วิหรนโต อชฺฉตฺตพหิทฺธา สมุทฺยวยธมฺมานุปัสสี
 เวทนาสุ วิหรนโต เวทนํ นาภินนฺหติ นาภิวทติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐจติ
 อภินนฺทหนํ อภิวทนํ อชฺโฆसानํ คาหํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชหติ
 วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํคเมติ ฯ อิมเหติ ทฺวาทสหากาเรหิ
 เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหรนโต เวทนํ นาภินนฺหติ นาภิวทติ
 น อชฺโฆสาย ติฏฺฐจติ อภินนฺทหนํ อภิวทนํ อชฺโฆसानํ ฯเปฯ
 อนภาวํคเมติ ฯ อถวา เวทนํ อนิจฺจโต ปสฺสนโต เวทนํ นาภินนฺหติ
 นาภิวทติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐจติ อภินนฺทหนํ อภิวทนํ อชฺโฆसानํ
 คาหํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํคเมติ ฯ
 เวทนํ ทุกฺขโต โรคโต คณฺหาโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ฯเปฯ
 อนิสฺสรณโต ปสฺสนโต เวทนํ นาภินนฺหติ นาภิวทติ น อชฺโฆสาย
 ติฏฺฐจติ อภินนฺทหนํ อภิวทนํ อชฺโฆसानํ คาหํ ปรามาสํ อภินิเวสํ

๑ ม. เอตถนุตเร เวทนานุปัสสีติ ทิสฺสตี ฯ เอวมํทิสฺส ปเทสุ ฯ

ปชหติ วินเทติ พุยนตีกโรติ อนภาวุงคเมติ ๑ อิเมหิ ทฺวาจตฺตาทีสาย^๑
 อากาเรหิ เวทนาสุ เวทนานุปลสฺสี วิหรนฺโต เวหนํ นามินนฺทติ
 นามิวทติ น อชฺฌเณสาย ติฏฺฐจติ อภินนฺทนํ อภิวทนํ อชฺฌเณสํ
 คากํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชหติ วินเทติ พุยนตีกโรติ
 อนภาวุงคเมตฺตีติ อชฺฌตฺตตณฺจ พหิทฺธา จ เวหนํ นามินนฺทโต ๑

[๔๖๕] เอวํสตฺสส จรโตติ เอวํสตฺสส สมฺปชานสฺส จรโต
 วิจรโต อิริยโต วตฺตยโต ปาลยโต ยปยโต ยาปยโตติ เอวํสตฺสส
 จรโต ๑

[๔๖๖] วิญฺญาณํ อฺปรุชฺฌตฺตีติ ปุญฺญณามิสฺสงฺขารสฺสคตํ วิญฺญาณํ
 อฺปรุญฺญณามิสฺสงฺขารสฺสคตํ วิญฺญาณํ อานเณชามิสฺสงฺขารสฺสคตํ วิญฺญาณํ
 นิรุชฺฌตฺตีติ วุปลมฺมตฺตีติ อตฺถํ คจฺจติ ปฏฺฐิปปสฺสสมฺภตฺตีติ วิญฺญาณํ
 อฺปรุชฺฌตฺตีติ ๑ เตนานห ภควา

อชฺฌตฺตตณฺจ พหิทฺธา จ เวหนํ นามินนฺทโต

เอวํสตฺสส จรโต วิญฺญาณํ อฺปรุชฺฌตฺตีติ ๑

สท คาทาปรีโยสานา ๑เป๑ สตฺถา เม ภนฺเต ภควา สาวโกทมฺสมฺมิตฺตี ๑

อุทยมาณวกปญหานิทเทโส เตรลโม ๑

๑ ม. จตฺตาทีสาย ๑

จุฑาทสโม ไปศาลมาณวกปณหานิทุเทโส

[๔๖๗] โย อตีตํ อาทิสติ (อิจฺจายสุมา ไปศาล)
อนเช ฉินฺนสํสโย
ปารคฺ๑ สพฺพธมฺมานํ
อตุถิ ปณฺเฬน อาคมํ ๑

[๔๖๘] โย อตีตํ อาทิสตีติ โยติ โย โส ภควา สยมฺภู
อนาจรียโก ปุพฺพเพ อนนุสฺสุเตสฺสุ ธมฺเมสฺสุ สามํ สจฺจานิ อภิสมฺพุชฺฉมิ
ตตฺถ จ สพฺพณฺณตํ ปตฺโต พฺลสฺสุ จ วลีภาวํ ๑ อตีตํ อาทิสตีติ
ภควา อตฺตโน จ ปเรสณฺจ อตีตมฺปิ อาทิสติ อนาคตมฺปิ อาทิสติ
ปจฺจุปฺปนฺนมฺปิ อาทิสติ ๑

กถํ ภควา อตฺตโน อตีตํ อาทิสติ ๑ ภควา อตฺตโน อตีตํ
เอกมฺปิ ชาตี อาทิสติ เทวปิ ชาติโย อาทิสติ ติสโสปิ ชาติโย
อาทิสติ จตฺสโสปิ ชาติโย อาทิสติ ปณฺจปิ ชาติโย อาทิสติ ทสปิ
ชาติโย อาทิสติ วีสมฺปิ ชาติโย อาทิสติ तीสมฺปิ ชาติโย อาทิสติ
จตฺตาหีสมฺปิ ชาติโย อาทิสติ ปณฺณาสมฺปิ ชาติโย อาทิสติ ชาตีสตมฺปิ
ชาตีสทสฺสมฺปิ ชาตีสตสทสฺสมฺปิ อนเเกปิ สํวณฺณกฺปเป อนเเกปิ
วิวณฺณกฺปเป อนเเกปิ สํวณฺณวิวณฺณกฺปเป อาทิสติ อมฺตฺราสี เหวํนาโม
เอวโคตฺโต เอวณฺโณ เอวมาหาโร เอวสุขทุขปฏฺฐิสฺสเวที เอวมายฺ-
ปฺรียนฺโต โส ตโต จูโต อมฺตฺร อุทปาที ตตฺตราปาสี เหวํนาโม
เอวโคตฺโต เอวณฺโณ เอวมาหาโร เอวสุขทุขปฏฺฐิสฺสเวที เอวมายฺปฺรียนฺโต
โส ตโต จูโต อิฏฺฐปฺนฺเนติ อิติ สากาโร สอฺทุเทสํ อนเกววิทํ
ปุพฺพเพณิวาสํ อาทิสติ เอวํ ภควา อตฺตโน อตีตํ อาทิสติ ๑

๑ ม. ปารคํ ๑

ภคั ภควา ปเรลั อตีตัง อาทิสติ ฯ ภควา ปเรลั อตีตัง เอกมปิ
 ซาตี อาทิสติ เทวปิ ซาตีเย อาทิสติ ฯเปฯ อนเนกปิ ลัฏฐวิ
 วิญญูภปะ อาทิสติ อมุตฺราสิ เอวโนโม เอวโคตโต เอววณฺเณ
 เอวมหาโร เอวสุขทุกขปฏิลัเวที เอวมายุปรियนุโต โส ตโต จุโต
 อมุตฺร อุกฺพาที ตตฺราปาลี เอวโนโม เอวโคตโต เอววณฺเณ เอวมหาโร
 เอวสุขทุกขปฏิลัเวที เอวมายุปรियนุโต โส ตโต จุโต อิฐุปนโนติ อิติ
 สาการั สอฺทุกฺเสลั อนเนกวิหิตัง ปุพฺเพนิวาลั อาทิสติ เอว ภควา ปเรลั
 อตีตัง อาทิสติ ฯ

ภควา ปณจ ซาตกสธานี ภาสนุโต อตฺตโน จ ปเรสณจ
 อตีตัง อาทิสติ มหาชนียสุตฺตัง^๑ ภาสนุโต อตฺตโน จ ปเรสณจ อตีตัง
 อาทิสติ มหาสุทฺสสนสุตฺตัง^๒ ภาสนุโต อตฺตโน จ ปเรสณจ อตีตัง
 อาทิสติ มหาโควินฺทสุตฺตัง^๓ ภาสนุโต อตฺตโน จ ปเรสณจ อตีตัง
 อาทิสติ มฆเทวสุตฺตัง^๔ ภาสนุโต อตฺตโน จ ปเรสณจ อตีตัง อาทิสติ ฯ

วุตฺตณฺเฑหตัง ภควตา อตีตัง โช จุนฺท อทฺธานัง อารพฺภ
 ตถาคตฺสส สตานุสาริ ฅาณั^๕ โหติ โส ยาวตกั อากงฺขติ ตาวตกั
 อนุสฺสรติ อนาคตัง^๖ โช จุนฺท ฯเปฯ ปจฺจุปปนฺนัง โช จุนฺท อทฺธานัง
 อารพฺภ ตถาคตฺสส โพิริชั ฅาณั อุปฺปชฺชติ อยมนฺติมา ซาติ
 นตฺถิทานิ ปุณฺพภาโวติ ฯ อิหฺทริยปโรปรियตฺตฅาณั ตถาคตฺสส ตถาคต-
 พลั สตฺตทานัง อาสยานุสยฅาณั ตถาคตฺสส ตถาคตฺพลั ยมกปาฎิหิรี-
 ยฅาณั^๗ ตถาคตฺสส ตถาคตฺพลั มหากรุณฺนาสมาปฺตติฅาณั ตถาคตฺสส
 ตถาคตฺพลั สพฺพณฺณตฺตฅาณั ตถาคตฺสส ตถาคตฺพลั อนาวรณฅาณั
 ตถาคตฺสส ตถาคตฺพลั สพฺพตฺถ อสงฺกมปฺปฎิหิตมนาวรณฅาณั

๑ ม. มหาปทานียสุตฺตตฺนตัง ฯ เอวมัทธิเสสุ ปเทสุ ฯ ๒ ม. มหาสุทฺสสนียสุตฺตตฺนตัง ฯ
 ๓ ม. มหาโควินฺทียสุตฺตตฺนตัง ฯ ๔ ม. มาฆเทวียสุตฺตตฺนตัง ฯ ๕ ม. สตานุสาริฅาณั ฯ
 ๖ ม. อนาคตณฺจ ฯ ๗ ม. ยมกปฎิหิเร ฅาณั ฯ

ตถาคตฺสฺส ตถาคตพฺลํ ๑ เอวํ ภควา อตฺตโน จ ปเรสญจ อตีตมฺปิ
 อาทิสฺสตี อนาคตมฺปิ อาทิสฺสตี ปจฺจุปฺปนฺนมฺปิ อาทิสฺสตี อาจิกฺขตี เทเสตี
 ปญฺญเปตี ปญฺญเปตี วิวรตี วิภชตี อุตฺตานิโกโรตี ปกาเสตีตี โย
 อตีตํ อาทิสฺสตี ๑ อิจฺจายสฺมา โปสาลอตี อิจฺจายตี ปทสนฺธิ ๑ आयสฺมาตี
 ปิยวจนํ ๑ โปสาลอตี ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส นามํ ๑เป ๑ อภิลำไปตี
 อิจฺจายสฺมา โปสาลอ ๑

[๔๖๙] อเนชฺช ฉินฺहनสฺสโยตี เอชา วุจฺจตี ตณฺหา โย
 ราโค สาราโค ๑เป ๑ อภิชฺชมา โลภอ อกฺุสลมฺมูลํ ๑ สำ เอชา ตณฺหา
 พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนำ อจฺฉินฺहनฺมฺลā ตาลำวตฺตูกตā อนภāvงคตā
 आयตี อนฺุปฺปาทรมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ อเนชฺช ๑ เอชāย ปหีนตฺตā
 อเนชฺช ๑ ภควā लāภāปิ न อिญฺชตี อลāภāปิ न อिญฺชตี ยเสปี न
 อिญฺชตี อยเสปี न อिญฺชตี ปสฺสāยปี न อिญฺชตี นินฺุหāยปี न
 อิญฺชตี สฺุเขปี न อิญฺชตี ทฺุกฺเขปี न อิญฺชตี न จลตี न เวรตี न
 ปเวรตี न สมฺปเวรตีตี อเนชฺช ๑ ฉินฺहनสฺสโยตี สฺสโย วุจฺจตี วิจิกิจฺฉā
 ทฺุกฺเข กงฺขā ๑เป ๑ ฉมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลชฺช ๑ โส สฺสโย
 พุทฺธสฺส ภควโต [๑] ฉินฺโน อจฺฉินฺโน สมฺจฺฉินฺโน วุปฺสนฺุโต [๒]
 ปฏฺิปปสฺสทฺุโธ อภพฺพุปฺตตีโก ฅāณคฺคินā ททฺุโธ ตสฺมา พุทฺโธ
 ฉินฺहनสฺสโยตี อเนชฺช ฉินฺहनสฺสโย ๑

[๔๗๐] ปārคฺุ สพฺพธมฺมานนฺตี ภควā สพฺพธมฺมานํ
 อภิญฺญāปārคฺุ ปรีญญāปārคฺุ ปหāนปārคฺุ ภāvāนāปārคฺุ สจฺฉิกิริยāปārคฺุ
 สมāปตฺตีปārคฺุ อภิญฺญāปārคฺุ สพฺพธมฺมานํ ๑เป ๑ ชāติชฺรāมรณสฺสāโร
 นตฺถี ตสฺส ปฺุนพฺภāโวตี ปārคฺุ สพฺพธมฺมานํ ๑

๑ ม. เอตถนฺตเร ปหีนตี ทิสฺสตี ๑

๒ ม. เอตถนฺตเร ปฏฺินิสฺสคฺโคตี ทิสฺสตี ๑

[๔๗๑] อตถิ ปณเฑหน อาคมนฺติ ๑ปณฺหตฺถิกมฺหา อาคตา^๑
 ๑เปฯ สนฺทสฺเสตฺถุ ภาณิตฺตฺนฺติ เอวมฺปิ อตถิ ปณเฑหน อาคมฺ ๑
 เตนานา โส พุราหฺมณฺ

โย อตฺตีตฺ อาทิสฺติ (อิจฺจายสฺมา ไปสาโล)

อนเไซ จินฺนสฺสโย

ปารคฺคู สพฺพชฺมมานํ

อตถิ ปณเฑหน อาคมนฺติ ๑

[๔๗๒] วิภูตฺตฺรฺฐปฺสณฺณิสฺส สพฺพกายนฺปฺปหาโยโน
 อชฺฉมตฺตตฺตฺตฺจ พหิทฺธา จ นตฺถิ กิณฺจฺจิตฺติ ปสฺสโต
 ฌานํ สกฺกานนฺุจฺจามิ กถํ เนยฺโย ตถาวิโร ๑

[๔๗๓] วิภูตฺตฺรฺฐปฺสณฺณิสฺสชาติ กตฺมา รฺฐปฺสณฺณวา ๑ รฺฐปาวจร-
 สฺมาปตฺตี สฺมาปนฺนสฺส วา อฺปฺปนฺนสฺส วา ทิภูจฺจมฺมสฺสฺสฺสวិหารสฺส^๒ วา
 สณฺณวา สณฺณชานฺนา สณฺณชานิตฺตตฺตํ อยํ รฺฐปฺสณฺณวา ๑ วิภูตฺตฺรฺฐปฺสณฺณิสฺสชาติ
 จตฺสฺโส อรฺฐปฺสฺมาปตฺตีโย ลากิสิสฺ^๓ รฺฐปฺสณฺณวา วิภูตฺตา โหนฺติ วิภาวิทฺตา^๔
 อตฺติกนฺตฺตา สฺมตฺติกนฺตฺตา วีตฺติวตฺตฺตาติ วิภูตฺตฺรฺฐปฺสณฺณิสฺส ๑

[๔๗๔] สพฺพกายนฺปฺปหาโยนฺติ สพฺโพ ตสฺส สปฺภูิสฺสฺสฺสโก^๕
 รฺฐปกาโย ปหิโน ตทฺงคสมฺตฺติกมฺวิกฺขมฺภานนฺปฺปหานนฺ^๖ ปหิโน ตสฺส
 รฺฐปกาโยติ สพฺพกายนฺปฺปหาโยโน ๑

[๔๗๕] อชฺฉมตฺตตฺตฺจ พหิทฺธา จ นตฺถิ กิณฺจฺจิตฺติ ปสฺสโตติ นตฺถิ
 กิณฺจฺจิตฺติ อากิณฺจจฺจณฺณายตฺนสฺมาปตฺตี ๑ กิการฺณา นตฺถิ กิณฺจฺจิตฺติ
 อากิณฺจจฺจณฺณายตฺนสฺมาปตฺตี ๑ [๗] วิณฺณยานฺณจฺจายตฺนสฺมาปตฺตี สโต
 สฺมาปชฺชิตฺวา ตโต วุจฺจฺจิตฺวา ตณฺณเวว วิณฺณยานํ อภาเวติ วิภาเวติ

๑-๑ ม. ปณฺหตฺถิกโก อาคโตมฺหิ ๑ ๒ ม. ทิภูจฺจมฺมสฺสฺสวិหาริสฺส ๑ ๓ ม. ปฺภูิสฺสฺสฺส ๑
 ๔ ม. วิคตา ๑ ๕ ม. ปฺภูิสฺสฺสฺสโก ๑ ๖ ม. ตทฺงคสมฺตฺติกมฺมา วิกฺขมฺภานนฺปฺปหานน ๑
 ๗ ม. เอตฺถนฺตฺเร ยนฺติ ทิสฺสฺสฺส ๑

อนฺตรธาเปติ นตฺถิ กิณฺจฺจิติ ปสฺสติ ฯ ตํการณา นตฺถิ กิณฺจฺจิติ
อากิณฺจณฺณายตนสมาปตฺตํคิตฺติ อชฺชตฺตณฺจ พหิทฺธา จ นตฺถิ กิณฺจฺจิติ
ปสฺสโต ฯ

[๔๗๖] ฅาณํ สกฺกาณฺุปฺจฺฉามิํติ สกฺกาติ สกฺโก ฯ ภควา
สกฺยกฺกุลา ปพฺพชฺโิตติปิ สกฺโก ฯเปฯ ปหีนภยเกรว วิคตโลมทฺโสติปิ
สกฺโก ฯ ฅาณํ สกฺกาณฺุปฺจฺฉามิํติ ตสฺส ฅาณํ ปฺจฺฉามิ [๑] กิํทิสํ
กิํสณฺุจฺจํ กิํปการํ กิํปฏิภาคํ [๒] อิจฺฉิตพฺพนฺติ ฅาณํ สกฺกาณฺุปฺจฺฉามิ ฯ

[๔๗๗] กถํ เนยฺโย ตถาวโรติ กถํ โส เนตพฺโพ วิเนตพฺโพ
อภิเนตพฺโพ^๑ ปณฺญาเปตพฺโพ อภินิขฺฉาเปตพฺโพ^๒ เปกฺขิตพฺโพ^๓
ปสาเทตพฺโพ กถมสฺส^๔ อุตฺตริฅาณํ อฺุปฺปาเทตพฺพํ ฯ ตถาวโรติ
ตถาวโร ตาทิสํ ตสฺสณฺุจฺจิตํ ตปฺปการํ ตปฺปปฏิภาคํ โย โส
อากิณฺจณฺณายตนสมาปตฺตํคิตฺติ กถํ เนยฺโย ตถาวโร ฯ เตนหา โส
พฺรหฺมาณฺุณ

วิญฺญตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต สพฺพภายปฺปหาโย
อชฺชตฺตณฺจ พหิทฺธา จ นตฺถิ กิณฺจฺจิติ ปสฺสโต
ฅาณํ สกฺกาณฺุปฺจฺฉามิ กถํ เนยฺโย ตถาวโรติ ฯ

[๔๗๘] วิญฺญาณณฺุจฺจิตฺโย สพฺพา (ไปสาลาติ ภควา)
อภิชานํ ตถาคโต
ติญฺจณฺุตเมณํ ชานาติ
วิมฺุตตํ^๑ ตปฺปปรายณํ ฯ

[๔๗๙] วิญฺญาณณฺุจฺจิตฺโย สพฺพาติ ภควา อภิสงฺขารวเสน
จตฺสฺโส วิญฺญาณณฺุจฺจิตฺโย ชานาติ ปฏิสณฺุทฺทวเสน สตฺต วิญฺญาณณฺุจฺจิตฺโย

๑ ม. เอตถนฺตเร ปณฺณํ ปฺจฺฉามิ สมฺพทฺธํ ปฺจฺฉามิํติ ทิสฺสนฺติ ฯ
๒ ม. เอตถนฺตเร ฅาณนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๓ ม. อนฺนเนตพฺโพ ฯ ๔ ม. นิขฺฉาเปตพฺโพ ฯ
๕ ม. เปกฺขิตพฺโพ ฯ ๖ ม. กถํ เตน ฯ ๗ ม. ธิมฺุตตํ ฯ เอวมฺุปริปิ ฯ

ชานาติ ๑ กถํ ภควา อภิสงฺขารวเสน จตฺสฺโส วิญฺญาณภูจฺจิติโย ชานาติ ๑
 วุตฺตณฺเฑหตํ ภควตา รุပ္ฺปายํ^๑ วา ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ติฏฺฐจฺมานํ ติฏฺฐจฺติ^๒
 รุปรารมฺมณํ รุပ္ฺปปฺตติฏฺฐจํ นนฺหุปเสวณํ วุฑฺฒิ วิรุฬฺพีหิ เวปฺลุลํ อาปชฺชจฺติ^๓
 เวทฺหุปายํ^๔ วา ภิกฺขเว ๑ เป ๑ สณฺณปายํ^๕ วา ภิกฺขเว ๑ เป ๑
 สงฺขารุปายํ^๖ วา ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ติฏฺฐจฺมานํ ติฏฺฐจฺติ สงฺขารารมฺมณํ
 สงฺขารปฺตติฏฺฐจํ นนฺหุปเสวณํ วุฑฺฒิ วิรุฬฺพีหิ เวปฺลุลํ อาปชฺชจฺติ ๑ เอวํ
 ภควา อภิสงฺขารวเสน จตฺสฺโส วิญฺญาณภูจฺจิติโย ชานาติ ๑ กถํ ภควา
 ปฏฺวิสนฺธิวเสน สตฺต วิญฺญาณภูจฺจิติโย ชานาติ ๑ วุตฺตณฺเฑหตํ ภควตา
 สนฺติ ภิกฺขเว สตฺตา นานตฺตกาเย นานตฺตสณฺณินเ สยฺยถาปิ
 มนุสฺสา เอกจฺเจ จ เทวา เอกจฺเจ จ วินิปาตिका อยํ ปจฺมา
 วิญฺญาณภูจฺจิติ สนฺติ ภิกฺขเว สตฺตา นานตฺตกาเย เอกตฺตสณฺณินเ
 สยฺยถาปิ เทวา พุรฺหมกายิกา ปจฺมาภินิพฺพตฺตา อยํ ทฺติยา วิญฺญาณภู-
 จฺจิติ สนฺติ ภิกฺขเว สตฺตา เอกตฺตกาเย นานตฺตสณฺณินเ สยฺยถาปิ
 [๗] อาภสฺสรา อยํ ตฺติยา วิญฺญาณภูจฺจิติ สนฺติ ภิกฺขเว สตฺตา
 เอกตฺตกาเย เอกตฺตสณฺณินเ สยฺยถาปิ เทวา สุภิกิณฺหา^๗ อยํ
 จตฺตฺธา^๘ วิญฺญาณภูจฺจิติ สนฺติ ภิกฺขเว สตฺตา สพฺพโส รุပ္ฺปสณฺณานํ
 สมตฺติกฺกมา ปฏฺวิสมณฺณานํ อตฺตงฺคมา นานตฺตสณฺณานํ อมนสิการา
 อนนฺโต อากาโสติ อากาसानญฺจายตฺนุปคา อยํ ปณฺจมา^{๑๐} วิญฺญาณภูจฺจิติ
 [๑๑] สพฺพโส อากิณฺจณฺณายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ
 วิญฺญาณญฺจายตฺนุปคา อยํ ฉฺฉจฺจา^{๑๒} วิญฺญาณภูจฺจิติ สพฺพโส วิญฺญาณญ-
 จายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม นตฺถิ กิณฺจจฺติ อากิณฺจณฺณายตฺนุปคา อยํ

๑ ม. รุပ္ฺปายํ ๑ ๒ ม. ติฏฺฐเจยฺย ๑ เอวมฺฺปริปี ๑ ๓ ม. อาปชฺชชฺย ๑ เอวมฺฺทิสฺเสสุ
 ปเทสุ ๑ ๔ ม. เวทฺหุปายํ ๑ ๕ ม. สณฺณปายํ ๑ ๖ ม. สงฺขารุปายํ ๑
 ๗ ม. เอกตฺตนฺตเร เทวติ ทิสฺสติ ๑ ๘ ม. สุภิกิณฺหา ๑ ๙ ม. จตฺตฺถิ ๑
 ๑๐ ม. ปณฺจมี ๑ ๑๑ ม. เอกตฺตนฺตเร สนฺติ ภิกฺขเว สตฺตาทิ ทิสฺสนฺติ ๑ เอวมฺฺปริปี ๑
 ๑๒ ม. ฉฺฉจฺจ ๑

สตุตมา^๑ วิญญาณภูจิติติ ๑ เอวัง ภควา ปฏิสันธิวเสน สตุต
 วิญญาณภูจิติโย ชานาตีติ วิญญาณภูจิติโย สพฺพา ๑ ไปสาลาติ
 ภควาติ ไปสาลาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณํ นามเน อาลปติ ๑
 ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ๑เป๑ สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ ยทิทํ ภควาติ
 ไปสาลาติ ภควา ๑

[๔๘๐] อภิขานํ ตถาคโตติ อภิขานนฺติ อภิขานนฺโต [๒]
 ปฏิวิชานนฺโต ปฏิวิชณนฺโต ๑ ตถาคโตติ วุตฺตเยหตํ ภควตา
 อตีตญฺเจปิ [๓] จุนฺห โหติ อภฺตุํ อตจฺฉํ อนตฺถสญฺหิตํ น ตํ
 ตถาคโต พฺยากโรติ อตีตญฺเจปิ จุนฺห โหติ ภฺตุํ ตจฺฉํ อนตฺถสญฺหิตํ
 ตมฺปิ ตถาคโต น พฺยากโรติ อตีตญฺเจปิ [๓] จุนฺห โหติ ภฺตุํ
 ตจฺฉํ อตฺถสญฺหิตํ ตตฺร กาลญฺญ ตถาคโต โหติ ตสฺส^๔ ปญฺหสฺส
 เวยฺยากรณาย อนาคตญฺเจปิ จุนฺห โหติ ๑เป๑ ปจฺจุปฺปนฺนญฺเจปิ
 จุนฺห โหติ อภฺตุํ อตจฺฉํ อนตฺถสญฺหิตํ น ตํ ตถาคโต พฺยากโรติ
 ปจฺจุปฺปนฺนญฺเจปิ [๕] โหติ ภฺตุํ ตจฺฉํ อนตฺถสญฺหิตํ ตมฺปิ ตถาคโต
 น พฺยากโรติ ปจฺจุปฺปนฺนญฺเจปิ จุนฺห โหติ ภฺตุํ ตจฺฉํ อตฺถสญฺหิตํ
 ตตฺร กาลญฺญ ตถาคโต โหติ ตสฺส ปญฺหสฺส เวยฺยากรณาย อิติ โข
 จุนฺห อตีตानาคตปจฺจุปฺปนฺนเนสฺสุ ฐมฺเมสฺสุ ตถาคโต กาลวาที ภฺตุวาที
 อตฺถวาที ฐมฺมวาที วินยวาที ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจติ ๑ ยํ โข
 จุนฺห สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพรหฺมกสฺส สสฺสมณ-
 พฺราหฺมณินยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญญาตํ ปตฺตํ
 ปริเยลิตํ อนุวิจฺจิตํ มนสา สพฺพนตํ ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธํ ตสฺมา
 ตถาคโตติ วุจฺจติ ๑ ยถจ จุนฺห รตฺตี ตถาคโต อนฺตฺตารํ
 สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺธเมติ ยถจ รตฺตี อนฺุปาทีเสสาย นิพฺพาน-

๑ ม. สตุตมี ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร วิชานนฺโตติ ทิสฺสติ ๑
 ๓ ม. เอตฺถนฺตเร โขสฺสทโ ทิสฺสติ ๑ ๔ ม. ตสฺเสว ๑ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร จุนฺหาติ ทิสฺสติ ๑

ธาตฺยา ปรินิพฺพายติ ยํ เอตสฺมี อนฺตเร ภาสฺติ ลปฺติ นิทฺทิสฺติ
 สพฺพพฺนฺตํ ตเถว โหติ โน อณฺณถา ตสฺมา ตถาคโถติ วุจฺจติ ฯ
 ยถาวาที จฺนฺท ตถาคโถ ตถาการี ยถาการี ตถาวาที อิติ ยถาวาที
 ตถาการี ยถาการี ตถาวาที ตสฺมา ตถาคโถติ วุจฺจติ ฯ สทฺเวเก จฺนฺท
 โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺรหฺมณฺเญยา ปชาย สทฺเวมนุสฺสาย
 ตถาคโถ อภิกฺขุ อนภิกฺขุโถ อณฺณทตฺถุทฺโส วสวตฺตํ ตสฺมา ตถาคโถติ
 วุจฺจตีติ อภิกฺขานํ ตถาคโถ ฯ

[๔๘๑] ติฏฺฐจฺนตฺเมณํ ชานาตีติ ภควา อិธฺฏฺฐจฺนเณว^๑ ชานาติ
 กมฺมาภิสงฺขารวเสน อยํ ปุคฺคโล กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา^๒ อปายํ
 ทฺคฺคตี วินิปาทํ นิรยํ อฺปปชฺชิสฺสตีติ ฯ ภควา อิธฺฏฺฐจฺนเณว ชานาติ
 กมฺมาภิสงฺขารวเสน อยํ ปุคฺคโล กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา
 ติรจฺฉานโยเน อฺปปชฺชิสฺสตีติ ฯ ภควา อิธฺฏฺฐจฺนเณว ชานาติ
 กมฺมาภิสงฺขารวเสน อยํ ปุคฺคโล กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา ปีตฺตวิสยํ
 อฺปปชฺชิสฺสตีติ ฯ ภควา อิธฺฏฺฐจฺนเณว ชานาติ กมฺมาภิสงฺขารวเสน
 อยํ ปุคฺคโล กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา มนุสฺสเสสฺสุ อฺปปชฺชิสฺสตีติ ฯ
 ภควา อิธฺฏฺฐจฺนเณว ชานาติ กมฺมาภิสงฺขารวเสน อยํ ปุคฺคโล [๓]
 กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา สฺคตี สคฺคํ โลกํ อฺปปชฺชิสฺสตีติ ฯ
 วุตฺตถเณหฺตํ ภควตา อិธ ปนาหํ สาริปฺพุตฺต เอกจฺจํ ปุคฺคลํ เอวํ
 เจตฺสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ตถายํ ปุคฺคโล ปฏฺิปนฺโน ตถา จ
 อิริยติ ตถจ มคฺคํ สมารูโฬห ยถา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา อปายํ
 ทฺคฺคตี วินิปาทํ นิรยํ อฺปปชฺชิสฺสตีติ ฯ อิธ ปนาหํ สาริปฺพุตฺต เอกจฺจํ
 ปุคฺคลํ เอวํ เจตฺสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ตถายํ ปุคฺคโล ปฏฺิปนฺโน
 ตถา จ อิริยติ ตถจ มคฺคํ สมารูโฬห ยถา กายสฺส เภทา

๑ ม. อิตฺตถจฺนเณว ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ ๒ ม. ปรมฺมรณฺา ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ
 ๓ ม. เอตฺถนฺตเร สฺปปฏฺิปนฺโนติ ทิสฺสตีติ ฯ

ปรมมรณา ตีรจฉานโยนี อุปชชิสสตีติ ฯ อิธ ปนาหํ สารีปุตต
 เอกจจํ ปุคฺคํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ตถายํ ปุคฺคโล
 ปฏิปนฺโน ตถา จ อิริยติ ตถจ มคฺคํ สมารูโฬห ยถา กายสฺส
 ภาทา ปรมมรณา ปิตติวิสยํ อุปชชิสสตีติ ฯ อิธ ปนาหํ สารีปุตต
 เอกจจํ ปุคฺคํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ตถายํ ปุคฺคโล
 ปฏิปนฺโน ตถา จ อิริยติ ตถจ มคฺคํ สมารูโฬห ยถา กายสฺส
 ภาทา ปรมมรณา มนุสฺเสสุ อุปชชิสสตีติ ฯ อิธ ปนาหํ สารีปุตต
 เอกจจํ ปุคฺคํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ตถายํ ปุคฺคโล
 ปฏิปนฺโน ตถา จ อิริยติ ตถจ มคฺคํ สมารูโฬห ยถา กายสฺส
 ภาทา ปรมมรณา สุกฺตี สคฺคํ โลกํ อุปชชิสสตีติ ฯ อิธ ปนาหํ
 สารีปุตต เอกจจํ ปุคฺคํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ตถายํ
 ปุคฺคโล ปฏิปนฺโน ตถา จ อิริยติ ตถจ มคฺคํ สมารูโฬห ยถา
 อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ
 อภินฺนมา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมปชฺช วิหริสสตีติ^๑ ติฏฺฐจฺนตฺตเมนํ ชานาติ ฯ

[๔๘๒] วิมุตฺตํ ตปฺปฺราชนนฺติ วิมุตฺตนฺติ ^๒ อากิณฺจณฺณายตเน
 วิมุตฺตํ^๓ [๓] ตทหิมุตฺตํ ตทหิปเตยฺยํ ฯ อถวา ภควา ชานาติ อयํ
 ปุคฺคโล รุปาหิมุตฺโต สทฺทาหิมุตฺโต คนฺธาหิมุตฺโต รสาหิมุตฺโต
 โผฏฺฐพฺพาหิมุตฺโต กุลาหิมุตฺโต คณฺหาหิมุตฺโต อวาสาหิมุตฺโต ลามาหิมุตฺโต
 ยสาหิมุตฺโต ปสฺสาหิมุตฺโต สุขาหิมุตฺโต จีวรหิมุตฺโต ปิณฺฑปาทาหิมุตฺโต
 เสนาสนาหิมุตฺโต คิลาณปจฺจยภเวสชฺชปฺริกขารหิมุตฺโต สุตฺตนฺตหิมุตฺโต
 วินยาหิมุตฺโต อภิชฺมมาหิมุตฺโต ปสฺสุกฺลิกงฺคหิมุตฺโต เตจฺจิวริกงฺคหิมุตฺโต
 ปิณฺฑปาทิกงฺคหิมุตฺโต สปทานจาริกงฺคหิมุตฺโต เอกาสนิกงฺคหิมุตฺโต^๔
 ปตฺตปิณฺฑทิกงฺคหิมุตฺโต^๕ ขลุปจฺจมาภตฺติกงฺคหิมุตฺโต อารณฺณิกงฺคหิมุตฺโต

๑ ม. วิหริตีติ ฯ ๒-๒ ม. อากิณฺจณฺณายตเน หิมุตฺตนฺติ ฯ
 ๓ ม. เอตถนฺตเร วิโมกฺเชน หิมุตฺตํ ตตฺตราหิมุตฺตนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๔ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

รุกขมุลิกงคาธิมุตโต^๑ อพโภกาสิกงคาธิมุตโต^๑ โสธานิกงคาธิมุตโต^๑
 ยถาสนถติงคาธิมุตโต เนสชชิกงคาธิมุตโต ปจมชชมานาธิมุตโต
 หุตติยชชมานาธิมุตโต ตติยชชมานาธิมุตโต จตุตถชชมานาธิมุตโต
 อากาธานญจายตสนสมาปตตาทิมุตโต วิญญาณญจายตสนสมาปตตาทิมุตโต
 อากิณจญจายตสนสมาปตตาทิมุตโต เวนสญญานาสญจายตสนสมาปตตาทิ-
 มุตโตติ วิมุตตํ ๑ ตปปรายนหนติ อากิณจญจายตสนมยํ ตปปรายนํ
 กम्मปรายนํ วิปากปรายนํ กम्मครุกํ ปฏิสนธิครุกํ ๑ อถวา ภควา
 ชานาติ อยํ ปุคฺคโล รูปปรายโน ๑เป๑ เวนสญญานาสญจายตสน-
 สมาปตติปรายโนติ วิมุตตํ ตปปรายนํ ๑ เตนาห ภควา

วิญญาณญจิติโย สพฺพา (ไปศาลาติ ภควา)
 อภิชานํ ตถาคโต
 ติฏฺฐนุตเมนํ ชานาติ
 วิมุตตํ ตปปรายนหนติ ๑

[๔๘๓] อากิณจญจาสมฺภวํ ฆตฺวา นนฺทิสญฺญเฆชนํ อิติ
 เอวเมตํ อภิญญาย ตโต ตตถ วิปสฺสติ
 เอตํ ฃาณํ ตถํ ตสฺส พฺราหฺมณสฺส วุสฺสีโต ๑

[๔๘๔] อากิณจญจาสมฺภวํ ฆตฺวาติ อากิณจญจาสมฺภโว^๒
 วุจฺจติ อากิณจญจายตสนสํวตฺตนิโก กम्मมาภิสงฺขารो ๑ อากิณจญจาย-
 ตสนสํวตฺตนิโก กम्मมาภิสงฺขารํ อากิณจญจาสมฺภโวติ ฆตฺวา ลคฺคนหนฺติ
 ฆตฺวา พนฺธนหนฺติ ฆตฺวา ปลิโพโรติ ฆตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมุตฺตํ กตฺวาติ อากิณจญจาสมฺภวํ ฆตฺวา ๑

[๔๘๕] นนฺทิสญฺญเฆชนํ อิตีติ นนฺทิสญฺญเฆชนํ วุจฺจติ อรุปราคเ ๑
 อรุปราคเน ตํ กम्मํ ลคฺคํ ลคฺคิตํ ปลิพฺพหฺรํ อรุปราคํ นนฺทิสญฺญเฆชนหนฺติ
 ฆตฺวา ลคฺคนหนฺติ ฆตฺวา พนฺธนหนฺติ ฆตฺวา ปลิโพโรติ ฆตฺวา

๑ ม. อิมะ ปาจา นตฺถิ ๑ ๒ ม. อิติสฺสโห อตฺถิ ๑

ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภวยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวา ฯ อิตฺตีติ
ปทสนฺติ ฯเปฯ ปทานุप्พพทเมตํ^๑ อิตฺตีติ นนฺทิสญฺเอยชนํ อิติ ฯ

[๔๘๖] เอวเมตํ อภิณฺณายาติ เอวํ เอตํ อภิณฺณาย ชานิตฺวา
ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภวยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวาติ เอวเมตํ อภิณฺณาย ฯ

[๔๘๗] ตโต ตตฺถ วิปฺสฺสตีติ [๒] อากิณฺจณฺณายตฺนํ
สฺมาปชฺชิตฺวา ตโต วุฏฺฐหิตฺวา ตตฺถ ชาเต จิตฺตเจตฺตสิเก ฆมฺเม
อนิฉฺจโต วิปฺสฺสตี ทฺกฺชโต วิปฺสฺสตี โรคฺโต ฯเปฯ อนิสฺสรณฺโต วิปฺสฺสตี
ทฺกฺชตี โอลฺเกติ นิชฺฌายาติ อุปฺปริกฺชตีติ ตโต ตตฺถ วิปฺสฺสตี ฯ

[๔๘๘] เอตํ ฌานํ ตถํ ตสฺสาติ เอตํ ฌานํ ตจฺจํ ภูตํ
ยาถาวํ อวิปริตํ ตสฺสาติ เอตํ ฌานํ ตถํ ตสฺส ฯ

[๔๘๙] พฺราหฺมณฺสฺส วุสฺมิตฺตี พฺราหฺมณฺสฺสาติ สตฺตฺนํ ฆมฺมานํ
พาหิตตฺตา พฺราหฺมณฺ ๑เปฯ อนิสฺสีโต^๒ ตาหิ ปฺวฺจฺเจเต ส พฺราหฺมาติ
พฺราหฺมณฺสฺส ฯ วุสฺมิตฺตี กฺลฺยาณปฺถุชฺชเน^๓ อุปาทาย สตฺตฺต เสกฺขา
อฺปฺปตฺตสฺส ปตฺตฺติยา อนนฺทิตสฺส อธิคฺมาย อสจฺฉิกตฺสฺส สจฺฉิกิริยา
ยวสนฺติ สํวสนฺติ อวสนฺติ ปฺริวสนฺติ ฯ อรฺหา วุสฺสิตฺวา กตฺกธฺนฺเอย
โอหิตฺทาโร อนุปฺปตฺตสทฺโธ ปฺริกฺชีณภวสญฺเอยชนฺ โสมฺมทณฺณ
วิมฺุตฺโต โส วุฏฺฐวาโส จิณฺณจฺรณฺ ๑เปฯ ชาตฺชราภรณฺสํสาโร
นตฺถิ ตสฺส ปฺนพฺภวโเวติ พฺราหฺมณฺสฺส วุสฺมิตฺตี ฯ เตนฺนาห ภควา

อากิณฺจณฺณาสมฺภวํ ฌตฺวา นนฺทิสญฺเอยชนํ อิติ

เอวเมตํ อภิณฺณาย ตโต ตตฺถ วิปฺสฺสตี

เอตํ ฌานํ ตถํ ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส วุสฺมิตฺตี ฯ

สท คาทาปฺริยสถานฺ ๑เปฯ สตฺถา เม ภนฺเต ภควา สวาทฺโถสมฺมิตฺตี ฯ

ไปสาลมาณวกปญฺหานิทฺเตโส จุฬนิตฺเตโส ฯ

๑ ม. ปทานุप्พพตาเมตํ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ตตฺถาตีติ ทิสฺสตี ฯ ๓ ม. อลฺลิตฺโต ฯ
๔ ม. ปฺถุชฺชนกฺลฺยาณํ ฯ

ปณฺณรลโม่ โม่ฆรชษมณวกปณฺหณนทุเทโส

[๔๕๐] ทฺวหํ สกฺก^๑ อปฺุจฺฉิสฺสํ (อิจฺจายสฺมา โม่ฆรชษ)
น เม พฺยากาลี จกฺขุมมา
ยวตตติยญจ เทวีสึ^๒
พฺยากรตีสึติ เม สฺสํ ๑

[๔๕๑] ทฺวหํ สกฺก อปฺุจฺฉิสฺสสนฺติ โส พฺรหฺมณฺเณ ทฺวิกฺขตฺตํ
พฺุทฺธํ ภควนฺตํ ปณฺหํ อปฺุจฺฉิ ตสฺส ภควา ปณฺหํ ปฺุญฺโจ น พฺยากาลี
จกฺขุสมนฺนตฺรา^๓ อิมสฺส พฺรหฺมณฺสส อินฺทฺริยปฺริปาโก ภวิสฺสตีติ ๑
สกฺกาทิ สกฺโก ๑ ภควา สกฺยกฺกุลา ปพฺพชิตฺติปิ สกฺโก ๑ อถว
อทฺโธ มหทฺทโน ฌนวตฺติปิ สกฺโก ๑ ตสฺสิมานิ ฌนานิ เสยฺยถึทํ
สทฺธาณํ สึลณํ หิริณํ โอตฺตปฺปณํ สฺสทณํ จาคณํ ปณฺณวณํ
สตีปฺญฺจณณํ สมฺมปฺปณณณํ อิทฺธิปาทณํ อินฺทฺริยณํ พลณํ
โพชฺฌณฺคณํ มคฺคณํ ผลณํ นิพฺพานณํ ๑ อิมฺเหติ อเนกวิเชท
ฌนรตเนหิ อทฺโธ มหทฺทโน ฌนวตฺติปิ สกฺโก ๑ อถว สกฺโก ปหฺ
วิสวึ อลฺมตฺโต สฺวโร วิโร วิกฺกนฺโต อภิรฺุ อจฺฉมภึ อนฺุตฺราสี อปฺลាយึ
ปทึนภยภเวว วิคตฺโลมฺหฺโสตีปิ สกฺโกตี^๔ ทฺวหํ สกฺก ๑ อปฺุจฺฉิสฺสสนฺติ
ทฺวหํ สกฺก อปฺุจฺฉิสฺสํ อยาจิสฺสํ อชฺฉณฺสิสฺสํ ปสฺสทฺยิสฺสสนฺติ ทฺวหํ
สกฺก อปฺุจฺฉิสฺสํ ๑ อิจฺจายสฺมา โม่ฆรชษตฺติ อิจฺจติ ปทฺสนฺติ ๑
อายสฺมาติ ปิยวณํ ๑ โม่ฆรชษตฺติ ตสฺส พฺรหฺมณฺสส นามํ ๑เป๑
อภิลาเปติ อิจฺจายสฺมา โม่ฆรชษ ๑

[๔๕๒] น เม พฺยากาลี จกฺขุมมาติ น เม พฺยากาลีตีติ เม^๕
น อาจิกฺขิ น เทเสสิ น ปณฺณเบสิ น ปฺุญฺเจสิ น วิวริ น วิภสิ

๑ ม. สกฺกํ ๑ เอวมฺุปฺริปิ ๑ ๒ ม. เทวีสึ ๑ เอวมฺุปฺริปิ ๑ ๓ ม. ตทนฺตฺรา ๑
๔ ม. อิตฺติสทฺโท นตฺติ ๑ ๕ ม. น เม พฺยากาลี ๑

น อุตตานีมกาลี^๑ น ปกาเสสิ ๗ จกขุมาติ ภควา ปณฺจหิ จกขุหิ
จกขุมา มंसจกขุนาปิ จกขุมา ทิพฺพจกขุนาปิ จกขุมา ปณฺญาจกขุนาปิ
จกขุมา พุทฺธจกขุนาปิ จกขุมา สมฺนตจกขุนาปิ จกขุมา ๗

กถํ ภควา มंसจกขุนาปิ จกขุมา ๗ มंसจกขุมุหิ ภควโต
ปณฺจ วณฺณา สํวิชฺชนฺติ นีโล จ วณฺโณ ปิตโก จ วณฺโณ
โลหิตโก จ วณฺโณ กโณห จ วณฺโณ โอทาโต จ วณฺโณ ๗ ยตถ
จ อกฺขิลอฺมาณี ปตฺติฏฺจิตานิ ตํ นีลํ โหติ สุนีลํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺย
อุมฺมารปฺปผสมานํ^๒ ๗ ตสฺส ปฺรโต ปิตกํ โหติ สุปิตกํ สุวณฺณวณฺณํ
ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺย กณฺณการปฺปผสมานํ^๓ ๗ อุกฺยโต^๔ จ อกฺขิภูพานิ^๕
ภควโต โลหิตกานิ โหนฺติ สุลोหิตกานิ ปาสาทิกานิ ทสฺสเนยฺยานิ
อินฺทโคปกสมานานิ ๗ มชฺฌเม กณฺหํ โหติ สุกณฺหํ อลฺหุขํ สินฺหุขํ
ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺย อพฺปาริฏฺจกสมานํ^๖ ๗ ตสฺส ปฺรโต โอทาตํ โหติ
สุโอทาตํ เสตํ ปณฺหารํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺย โอสธิตารกสมานํ ๗ เตน
ภควา ปกติมंसจกขุนา^๗ อตฺตตภาวปริยาปนฺเนน ปุริมฺสุจฺริตกมฺมา-
ภินิพฺพตฺเตน สมฺนตา โยชนํ ปสฺสตี ทิวา เจว รตฺตตีญจ ๗ ยทาปิ^๘
จตฺตฺรํคสมฺนนาคโต อนฺธกาโร โหติ สุริโย จ อตฺตงฺคมิโต^๙ โหติ
กาฬฺปกฺโข จ อุปฺสโร โหติ ติพฺโพ จ วณฺสณฺโฑ โหติ มหา จ
อกาลเมโฆ^{๑๐} อพฺภุจฺจิตโต โหติ เอวฺรุเป จตฺตฺรํคสมฺนนาคเต อนฺธกาเร
สมฺนตา โยชนํ ปสฺสตี ๗ นตฺถิ โส ภูมฺโน วา กวามฺโน^{๑๑} วา ปากาโร
วา ปพฺพโต วา คจฺโฆ วา ลตา วา อวฺรณํ รูปานํ ทสฺสนาย ๗
เอกญฺเจ ติลผลํ นิमितฺตํ กตฺวา ติลวาเห ปกฺขิเปยฺย ตญฺเฆว ติลผลํ

๑ ม. อุตตานีมกาลี ๗ เอวมํทีเสสุ ปเทสุ ๗ ๒ ม. อุมารปฺปผสมานํ ๗
๓ ม. กณฺณการปฺปผสมานํ ๗ ๔ ม. อุกฺยโต ๗ ๕ ม. อกฺขิภูพานิ ๗
๖ ม. อพฺปาริฏฺจกสมานํ ๗ ๗ ม. ปากติเกน มंसจกขุนา ๗ ๘ ม. ยทา หิ ๗
๙ ม. อตฺตงฺคโต ๗ ๑๐ ม. กาฬเมโฆ ๗ ๑๑ ม. ภูมฺโน วา กวามฺโน วา ๗

อุทฺทเรยฺย ๑ เอวํ ปริสุทฺธํ ภควโต ปกติมํสจกฺขุ^๑ ๑ เอวํ ภควา
มํสจกฺขุณาปี จกฺขุมา ๑

กถํ ภควา ทิพฺพจกฺขุณาปี^๒ จกฺขุมา ๑ ภควา ทิพฺพเพณ จกฺขุณา
วิสุทฺธเรณ อติกฺกนฺตมานุสเกณ ๑เป ๑ ยถากมฺมุปเค สตุเต ปชานาติ ๑
อากงฺขมาโน จ ภควา เอกมฺปิ โลกชาตุํ ปสฺเสยฺย เทวปี โลกชาตุโย
ปสฺเสยฺย ติสฺโสปี โลกชาตุโย ปสฺเสยฺย จตฺสฺโสปี โลกชาตุโย ปสฺเสยฺย
ปณฺจปี โลกชาตุโย ปสฺเสยฺย ทสปี โลกชาตุโย ปสฺเสยฺย วิสมฺปิ
โลกชาตุโย ปสฺเสยฺย ตีสมฺปิ โลกชาตุโย ปสฺเสยฺย จตฺตาฬีสมฺปิ
โลกชาตุโย ปสฺเสยฺย ปณฺณาสมฺปิ โลกชาตุโย ปสฺเสยฺย สตมฺปิ
โลกชาตุโย ปสฺเสยฺย สหสฺสิมฺปิ จูฬนิกํ โลกชาตุํ ปสฺเสยฺย
ทฺวิสหสฺสิมฺปิ มชฺฌิมิกํ โลกชาตุํ ปสฺเสยฺย ติสฺหสฺสิมฺปิ โลกชาตุํ
ปสฺเสยฺย มหาสฺหสฺสิมฺปิ โลกชาตุํ ปสฺเสยฺย ๑ ยาวตํ ภา ปน
อากงฺขยฺย ตาวตํ ปสฺเสยฺย ๑ เอวํ วิสุทฺธํ ภควโต ทิพฺพจกฺขุ ๑ เอวํ
ภควา ทิพฺพจกฺขุณาปี จกฺขุมา ๑

กถํ ภควา ปณฺณาจกฺขุณาปี จกฺขุมา ๑ ภควา มหาปณฺโณ
ปฺนุถฺปณฺโณ หาสปณฺโณ ชวนปณฺโณ ติกฺขปณฺโณ นิพฺเพทิกปณฺโณ
ปณฺณปฺปเกทกฺกุสโล ปภินฺนณาโณ อธิคตปฏฺฐิสมฺภิทโ^๓ จตุเวสสารชฺชปฺปตฺโต
ทสฺพลธาโร ปฺริสาสโก ปฺริสสีโห ปฺริสหาโค ปฺริสาชณฺโณ ปฺริสโรชโยห
อนนฺตณาโณ อนนฺตเตโช อนนฺตยโส อทุโร มหทฺทโน ธนฺวา เนตา
วิเนตา อนฺนเนตา สณฺณาเปตา^๔ นิชฺฌาเปตา เปกฺขตา^๕ ปสาเทตา ๑
โส ทิ ภควา อนฺนปฺนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา อสณฺชาตสฺส
มคฺคสฺส สณฺชาเปตา^๖ อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคณฺณ

๑ ม. ปากติกํ มํสจกฺขุ ๑

๒ ม. ทิพฺพเพณ จกฺขุณาปี ๑ เอวมฺปริปี ๑

๓ ม. อธิคตปฏฺฐิสมฺภิทปฺปตฺโต ๑

๔ ม. ปณฺณาเปตา ๑ ๕ ม. เปกฺขตา ๑

๖ ม. สณฺชเนตา ๑

มคฺควิฑู มคฺคโกวิโท ๑ มคฺคานุกา จ ปน เอตฺรหิ สาวกา วิหรนฺติ
 ปจฺฉา สมฺนุหาคตา ๑ โส หิ ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ
 จกฺขุญฺโตะ ฅาณญฺโตะ ฅมฺมญฺโตะ พุทฺทมฺญฺโตะ วตฺตตา ปวตฺตตา อตฺถสฺส
 นิหฺเนตฺตา อมตฺสฺส ทาทา ฅมฺมสามิ^๑ ตถาคโตะ ๑ นตฺถิ ตสฺส ภควโตะ
 อฆาตํ อทฺธิจฺจํ อวิทิตํ อสจฺฉิกิตํ อผฺลิตํ^๒ ปณฺณาย ๑ อตีตานาคต-
 ปจฺจุปปนฺหน^๓ อฺปาทาย สพฺเพ ฅมฺมา สพฺพากาเรน พุทฺธสฺส ภควโตะ
 ฅาณมฺุเข อาปาถมาคจฺจนฺติ ๑ ยงฺกิณฺณิ เนยฺยํ นาม อตฺถิ ชานิตฺพุพํ
 อตฺตตฺถโธ วา ปฺรตฺถโธ วา อฺภยตฺถโธ วา ทิฏฺฐจฺจมฺมิโก วา อตฺถโธ
 สมฺปฺรายิโก วา อตฺถโธ อุตฺตทาโน วา อตฺถโธ คมฺภีโร วา อตฺถโธ คุโฬิห
 วา อตฺถโธ ปฏฺวิจฺจนฺโน วา อตฺถโธ เนยฺโย วา อตฺถโธ นีโตะ วา
 อตฺถโธ อนวชฺไซ วา อตฺถโธ นิกฺกิลฺโส วา อตฺถโธ โวทาโน วา อตฺถโธ
 ปฺรมตฺถโธ วา สพฺพนฺตํ อนฺโตพุทฺธฅาณฺเ ปรีวตฺตติ ๑ สพฺพํ
 กายกมฺมํ พุทฺธสฺส ภควโตะ ฅาณานฺุปรีวตฺตติ^๔ สพฺพํ วจฺจิกมฺมํ
 ฅาณานฺุปรีวตฺตติ สพฺพํ มโนกมฺมํ ฅาณานฺุปรีวตฺตติ ๑ อตีเต
 พุทฺธสฺส ภควโตะ อปฺปฏิหตํ ฅาณํ อนาคเต พุทฺธสฺส^๕ ภควโตะ^๕
 อปฺปฏิหตํ ฅาณํ ปจฺจุปปนฺเ พุทฺธสฺส ภควโตะ อปฺปฏิหตํ ฅาณํ ๑
 ยาวตํ เนยฺยํ ตาวตํ ฅาณํ ยาวตํ ฅาณํ ตาวตํ เนยฺยํ
 เนยฺยปฺริยนฺตฺกํ ฅาณํ ฅาณปฺริยนฺตฺกํ เนยฺยํ เนยฺยํ อติกฺกมิตฺวา
 ฅาณํ นปฺปวตฺตติ ฅาณํ อติกฺกมิตฺวา เนยฺยปฺโถ นตฺถิ อณฺณมณฺณํ
 ปฺริยนฺตฺกฺจายิโน^๖ เต ฅมฺมา ๑ ยถา ทุวิหนํ สมฺมุคฺคปฏฺถลานํ ผฺลิตานํ^๗
 เหมจฺจิมํ สมฺมุคฺคปฏฺถลํ อฺปฺริมํ นาทิวตฺตติ อฺปฺริมํ สมฺมุคฺคปฏฺถลํ เหมจฺจิมํ
 นาทิวตฺตติ อณฺณมณฺณํ ปฺริยนฺตฺกฺจายิโน เอวเมว พุทฺธสฺส ภควโตะ

๑ ม. ฅมฺมสฺสามิ ๑ ๒ ม. อผฺลิตํ ๑ เอวมฺุปฺริปิ ๑ ๓ ม. อตีตํ อนาคตํ
 ปจฺจุปปนฺหน ๑ ๔ ม. ฅาณานฺุปรีวตฺตติ ๑ เอวมฺุปฺริปิ ๑ ๕ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑
 ๖ ม. อณฺณมณฺณปฺริยนฺตฺกฺจายิโน ๑ เอวมฺุปฺริปิ ๑ ๗ ม. สมฺมาผฺลิตานํ ๑

ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺจนฺติ ฯ [๑] กถิตา วิสขุชิตา จ เต
ปณฺหา ภควตา โหณฺติ ฯ นินฺทิตฺถุจฺการณา อุปฺกฺขิตตฺกา จ เต ภควโต
สมฺปชฺชุนฺติ ฯ อถโข ภควา ตตฺถ อติวิโรจติ ยทิทํ ปณฺญายาติ เอวํ
ภควา ปณฺญาจกฺขุณาปี จกฺขุมา ฯ

กถํ ภควา พุทฺธจกฺขุณาปี จกฺขุมา ฯ ภควา พุทฺธจกฺขุณา โลกํ
ไวโลเกนฺโต อทฺทส สตฺเตเต อปฺปรชฺกฺเข มหารชฺกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย
มฺุทินฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิณฺญาปเย ทฺุวิณฺญาปเย อปฺเปกฺจฺเจ
ปรโลเกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต ฯ เสยฺยถาปี นาม อุปฺปลินฺยํ วา
ปทฺุมนินฺยํ วา ปุณฺทฺริกีนินฺยํ วา อปฺเปกฺจฺจาณี อุปฺปลานี วา ปทฺุมานี
วา ปุณฺทฺริกาณี วา อุทฺเก ชาตานิ อุทฺเก สํวทฺุมานี อุทฺกานฺุคตานิ
อนฺโตนิมฺุคคโปสฺตานี^๒ อปฺเปกฺจฺจาณี อุปฺปลานี วา ปทฺุมานี วา
ปุณฺทฺริกาณี วา อุทฺเก ชาตานิ อุทฺเก สํวทฺุมานี สโมทกณฺุจฺตานี
อปฺเปกฺจฺจาณี อุปฺปลานี วา ปทฺุมานี วา ปุณฺทฺริกาณี วา อุทฺเก
ชาตานิ อุทฺเก สํวทฺุมานี อุทฺกา อจฺจุคฺคมฺม ติณฺุจฺนฺติ อนฺุปลิตฺุตฺตานี
อุทฺเกณ เอวเมว ภควา พุทฺธจกฺขุณา โลกํ ไวโลเกนฺโต อทฺทส สตฺเตเต
อปฺปรชฺกฺเข มหารชฺกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย มฺุทินฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร
สุวิณฺญาปเย ทฺุวิณฺญาปเย อปฺเปกฺจฺเจ ปรโลเกวชฺชภยทสฺสาวิโน
วิหรนฺเต ฯ ชานาตี ภควา อยํ ปุคฺคโล รากจริโต อยํ โทสจริโต อยํ
โมหจริโต อยํ วิตกฺกจริโต อยํ สทฺุชาจริโต อยํ ฌาณจริโตตี ฯ
รากจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อสุภกถํ กเถตี ฯ โทสจริตสฺส ภควา
ปุคฺคลสฺส เมตฺตทาภาวนํ อาจิกฺขตี ฯ ^๓โมหจริตํ ภควา ปุคฺคลํ
อุทฺทฺุเทสฺปริปุจฺฉาย^๓ กालเณ ฌมฺมสฺสวเน กาลเณ ฌมฺมสฺกจฺฉาย
ครุสฺวเส นินฺเวเสตี ฯ วิตกฺกจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อานาปานสฺสตี

๑ ม. เอตถนฺตเร คุพฺพทานิ จ ปฏฺิจฺจนฺนาเนตี ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. อนฺโตนิมฺุคคโปสฺตานี ฯ
๓-๓ ม. โมหจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อุทฺทฺุเทสฺ ปริปุจฺฉาย ฯ

อาจิขุขติ ๑ สหชาจริตสส ภควา ปุคฺคลสส ปสาทนียํ นิमितฺตํ
 อาจิขุขติ พุทฺธสุโพธิ์ ฆมฺมสุฆมฺมตํ สงฺฆสฺสปฏิปัตตี สีลานิ จ
 อตฺตโน ๑ ฆาณจริตสส ภควา ปุคฺคลสส วิปสฺสนานิมิตฺตํ อาจิขุขติ
 อนิจฺจาการํ ทุกฺขาการํ อนตฺตการํ ๑

เสเล ยถา ปพฺพตมฺพุทฺธนิฏฺฐิจิโต
 ยถาปิ ปสฺเส ชนตํ สมนฺตโต
 ตถฺยปมํ ฆมฺมมยํ สุเมธ
 ปาสาทมารุยฺห สมนฺตจกฺขุ
 โสกาวกิณฺณ^๑ ชนตมเปตโสโก
 อเวกฺขสฺสุ ชาติจฺจวากิฏฺฐนฺติ ๑

เอวํ ภควา พุทฺธจกฺขุณาปิ จกฺขุมา ๑

ภถํ ภควา สมนฺตจกฺขุณาปิ จกฺขุมา ๑ สมนฺตจกฺขุ วุจฺจติ
 สพฺพญญตฺตฆาณํ ๑ ภควา สพฺพญญตฺตฆาณน อุเปโต สมนฺตโต
 อุปาคโต สมนฺตโต อุปปนฺโน สมนฺตโต สมนฺตนาคโต ๑

น ตสฺส อทิจฺจมิชฺชติ กิณฺจ
 อโถ อวิญฺญาตมชานิตพฺพํ
 สพฺพํ อภิณฺณาสิ ยทตฺถิ เนยฺยํ
 ตถาคโต เตน สมนฺตจกฺขุติ ๑

เอวํ ภควา สมนฺตจกฺขุณาปิ จกฺขุมาติ น เม พุยากาลิ จกฺขุมา ๑

[๔๙๓] ยาวตตฺติยญจ เทวีสสิ พุยากรโธตีติ เม สุตฺนฺติ ยาวตตฺติย
 พุทฺธ สหฆมฺมิกํ ปญฺหํ ปุณฺโณ พุยากรโธติ โน สมนฺตโต^๒ เอวํ มยา
 อุกฺคหิตํ เอวํ มยา อุปฐาริตํ เอวํ มยา อุปลภฺขิตํ ๑ เทวีสสิติ ภควา
 เทโว^๓ เจว อีสสิ จาติ เทวีสสิ ๑ ยถา ราชปพฺพชิตา^๔ วุจฺจนฺติ

๑ ม. โสกาวกิณฺณ ๑

๒ ม. สํสาเรตีติ ๑

๓ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑

๔ ม. ราช ปพฺพชิตา ๑

ราชิสโย พุราหุมนปพพชิตา^๑ วุจจนติ พุราหุมนิสโย เอวเมว ภควา
 เทโว^๒ เจว อิลิ จาติ เทวิลิ ฯ อถวา ภควา ปพพชิตตติปิ อิลิ ฯ
 มหนตํ สีสกขนุํ เอลิลิ คเวลิลิ ปริเยลีสติปิ อิลิ ฯ มหนตํ สมาริกขนุํ
 มหนตํ ปญญาขนุํ มหนตํ วิมุตติขนุํ มหนตํ วิมุตติธามาณ-
 ทสสนกขนุํ เอลิลิ คเวลิลิ ปริเยลีสติปิ อิลิ ฯ มหโต ตโมกายสุส
 ปทาลนํ มหโต วิปปลลลลลล ปภทนํ มหโต ตณฺหาสลลลล
 อพพพพพพ^๓ มหโต ทิฏฐิสงฆาตสุส วินิพเพชน^๔ มหโต มานทชชสุส
 ปาตน^๕ มหโต อภิสงฆารสุส วุปลมํ มหโต โอมสุส นิตถรณํ มหโต
 ภารสุส นิกเขปนํ มหโต สํสารวญฺญสุส อปุจเจหนํ มหโต สนตปาสุส
 นิพพพานํ มหโต ปริฟ้าหสุส ปฏิปปสสุทธี มหโต ฐมมทชชสุส
 อุตสาปนํ เอลิลิ คเวลิลิ ปริเยลีสติปิ อิลิ ฯ มหนเต สติปิฏจาเน
 มหนเต สมนมปฺปชานเน มหนเต^๖ อิทฺธิปาเท^๗ มหนตานิลิ อินฺทริยานิลิ
 มหนตานิลิ พลานิลิ มหนเต โพชฺฌมฺงเค มหนตํ อริยํ อญฺจุงคิกํ มคคํ
 มหนตํ [๘] นิพพพานํ เอลิลิ คเวลิลิ ปริเยลีสติปิ อิลิ ฯ มหเสกขเทหิ วา
 สตฺเตเทหิ เอลิลิตฺโต คเวลิตฺโต ปริเยลิตฺโต กหํ พุทฺโธ กหํ ภควา กหํ
 เทวเทโว กหํ นราสโภตติปิ อิลิสฺติ ยาวตตติยญจ เทวิลิ พุยากรโตรีตติ
 เม สุตํ ฯ เตนหา โส พุราหุมนิ

ทวาทํ สกุก อปุจจิสฺสํ (อิจจาเยสฺมา โมฆราชา)

น เม พุยากาลิลิ จกฺขุมา

ยาวตตติยญจ เทวิลิ

พุยากรโตรีตติ เม สุตนฺติ ฯ

๑ ม. พุราหุมนปพพชิตา ฯ

๒ ม. อโย ปาโล นตฺถิลิ ฯ

๓ ม. อพพพพพ ฯ

๔ ม. วินิเวจฺจนํ ฯ

๕ ม. ปปาตนํ ฯ

๖-๗ ม. อิม ปาจา นตฺถิลิ ฯ

๘ ม. เอตฺถนฺตเร ปรมตฺตํ อมตฺตนฺติ ทิสฺสนนฺติ ฯ

[๔๙๔] อยฺ โลก โปโร โลก โพรหมโลก สเทวโก
ทัญญินฺเต นานิกานาติ โคตมสฺส ยสฺสลิโน ๑

[๔๙๕] อยฺ โลก โปโร โลกิติ อยฺ โลกิติ มนุสฺสโลก ๑
โปโร โลกิติ มนุสฺสโลกํ จเปตฺวา สพุโป โปโร โลกิติ อยฺ โลก
โปโร โลก ๑

[๔๙๖] โพรหมโลก สเทวโกติ ๑ โพรหมโลก สเทวโก สมารโก^๑
สสฺสมณพฺรามาณึ ปชา สเทวมนุสฺสชาติ โพรหมโลก สเทวโก ๑

[๔๙๗] ทัญญินฺเต นานิกานาตีติ ตฺยหํ ทัญญิ จันฺตี รุจฺฉิ ลหฺติ
อชฺชฌาสยํ อธิปฺปายํ โลกํ น ชานาติ อยฺ เหวํทัญญิจโก เหวํจันฺตีโก
เอวรุจฺฉิโก เหวลหฺติโก เหวอชฺชฌาสโย เหวออธิปฺปายติ น ชานาติ
น ปสฺสตี น ทกฺขตี นานิคจฺฉตี น วิญฺหตี น ปฏฺฐิลภตีติ
ทัญญินฺเต นานิกานาติ ๑

[๔๙๘] โคตมสฺส ยสฺสลิโนติ ภควา ยสฺสปฺปตฺโตติ ยสฺสสิ ๑
อถวา ภควา สกฺกโต ครุกโต มานีโต ปุชฺชิตอ อปฺจิตอ ลากิ
จิวรปฺปนฺทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยฆอสฺซชฺชปริกฺขารานนฺตี [๒] โคตมสฺส
ยสฺสลิโน ๑ เตนานท โส พฺรามาณเณ

อยฺ โลก โปโร โลก โพรหมโลก สเทวโก
ทัญญินฺเต นานิกานาติ โคตมสฺส ยสฺสลิโนติ ๑

[๔๙๙] เหวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวิ อตฺถิ ปเบฺพน อาคมํ
กถํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสตี ๑

[๕๐๐] เหวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวิโนติ เหวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวิ
อคฺคทสฺสาวิ เสฏฺฐจทสฺสาวิ วิเสฏฺฐจทสฺสาวิ ปาโมกฺขทสฺสาวิ อุตฺตม-
ทสฺสาวิ ปวฺรทสฺสาวิโนติ^๓ เหวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวิ ๑

๑-๑ ม. สเทวโก โลก สมารโก สพรหมโก ๑

๒ ม. เหวตฺถนฺตย ยสฺสสิตีติ ทิสฺสตี๑

๓ ม. ปรมทสฺสาวิโนติ ๑

ลุชฺชนฺติ ชิวหา ลุชฺชนฺติ รสา ลุชฺชนฺติ กาโย ลุชฺชนฺติ โผฏฺฐพฺพา
 ลุชฺชนฺติ มโน ลุชฺชนฺติ ธมฺมา ลุชฺชนฺติ มโนวิญญาณํ ลุชฺชนฺติ มโน
 สมผลโส ลุชฺชนฺติ ยมฺปิํ มโนสมผลสฺสปลฺจยา อุปฺปชฺชนฺติ เวทฺยิตํ
 สฺขํ วา ทฺกฺขํ วา อทฺกฺขมฺสฺขํ วา ตมฺปิ ลุชฺชนฺติ ลุชฺชนฺตีติ โช
 ภิกฺขุ ตสฺมา โลโกติ วุจฺจติ ๑ สฺสณฺโตะ โลกํ อเวกฺขสฺสฺสูติ ทฺวีหิ
 การณฺเหติ สฺสณฺโตะ โลกํ อเวกฺขติ อวสฺสียปวตฺตตสฺสลกฺขณวเสน^๑ วา
 ตฺวจฺจนฺสงฺขารสมนฺุสฺสนาวเสน วา ๑

กถํ อวสฺสียปวตฺตตสฺสลกฺขณวเสน สฺสณฺโตะ โลกํ อเวกฺขติ ๑
 รุเป วโส น ลพฺภติ เวทนาย วโส น ลพฺภติ สณฺณาย วโส
 น ลพฺภติ สงฺขารेषุ วโส น ลพฺภติ วิญญาณํ วโส น ลพฺภติ ๑
 วุตฺตณฺเฑหตํ ภควตา รูปี ภิกฺขเว อนตฺตา รูปญฺจ หิํ ภิกฺขเว
 อตฺตา อภวิสฺส นยิํ รูปี อาพาธาย สํวตฺเตยฺย ลพฺภเถ จ รุเป
 เอวํ เม รูปี โหตุ เอวํ เม รูปี มา อโหสีติ ยสฺมา จ โช ภิกฺขเว
 รูปี อนตฺตา ตสฺมา รูปี อาพาธาย สํวตฺตติ น จ ลพฺภติ รุเป เอวํ
 เม รูปี โหตุ เอวํ เม รูปี มา อโหสีติ เวทนา อนตฺตา เวทนา
 จ หิํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส นยิํ เวทนา อาพาธาย สํวตฺเตยฺย
 ลพฺภเถ จ เวทนาย เอวํ เม เวทนา โหตุ เอวํ เม เวทนา มา
 อโหสีติ ยสฺมา จ โช ภิกฺขเว เวทนา อนตฺตา ตสฺมา เวทนา
 อาพาธาย สํวตฺตติ น จ ลพฺภติ เวทนาย เอวํ เม เวทนา โหตุ
 เอวํ เม เวทนา มา อโหสีติ สณฺณาย อนตฺตา สณฺณาย จ หิํ
 ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส นยิํ สณฺณาย อาพาธาย สํวตฺเตยฺย ลพฺภเถ
 จ สณฺณาย เอวํ เม สณฺณาย โหตุ เอวํ เม สณฺณาย มา อโหสีติ
 ยสฺมา จ โช ภิกฺขเว สณฺณาย อนตฺตา ตสฺมา สณฺณาย อาพาธาย

---

๑ ม. อวลีย ... ๑ เอวมุปริปิ ๑

สํวตฺตติ น จ ลพฺภติ สญฺญา ย เอวํ เม สญฺญา โหตุ เอวํ เม
 สญฺญา มา อโหสีติ สงฺขารา อนตฺตา สงฺขารา จ ทิพฺ ภิภฺชเว อตฺตา
 อภวิสฺสํ นยิทํ สงฺขารา อาพาธาย สํวตฺเตยฺยํ ลพฺภถ จ สงฺขารेषु
 เอวํ เม สงฺขารา โหนตุ เอวํ เม สงฺขารา มา อหฺสนฺติ ยสฺมา จ
 โข ภิภฺชเว สงฺขารา อนตฺตา ตสฺมา สงฺขารา อาพาธาย สํวตฺตนฺติ น
 จ ลพฺภติ สงฺขารेषุ เอวํ เม สงฺขารา โหนตุ เอวํ เม สงฺขารา มา
 อหฺสนฺติ วิญฺญาณํ อนตฺตา วิญฺญาณญจ ทิพฺ ภิภฺชเว อตฺตา
 อภวิสฺส นยิทํ วิญฺญาณํ อาพาธาย สํวตฺเตยฺย ลพฺภถ จ วิญฺญาณเ
 เอวํ เม วิญฺญาณํ โหตุ เอวํ เม วิญฺญาณํ มา อโหสีติ ยสฺมา จ
 โข ภิภฺชเว วิญฺญาณํ อนตฺตา ตสฺมา วิญฺญาณํ อาพาธาย สํวตฺตติ
 น จ ลพฺภติ วิญฺญาณเ เอวํ เม วิญฺญาณํ โหตุ เอวํ เม วิญฺญาณํ
 มา อโหสีติ ๑ วุตฺตญฺเหดํ ภควตา นายํ ภิภฺชเว กาโย ตุมฺหากํ นปี
 ปรเส^๑ ปฺราณมิตํ ภิภฺชเว กมฺมํ สงฺขต^๒ อภิสญฺเจตยิตํ เวทนียํ
 ทฏฺฐพฺพํ ตตฺร [๓] ภิภฺชเว สุตฺวา อริยสํวโร ปฏฺิจจสมุปฺปาทญฺเฆว
 สาธุกํ โยนิโส มนสิโกโรติ อิติ อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ อิมสฺสุปฺปาทา
 อิทํ อฺปฺปชฺชติ อิมสฺมี อสติ อิทํ น โหติ อิมสฺส นโรธา อิทํ
 นโรธมฺติ ยทิตํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ
 วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ นามรูปปจฺจยา สฬายตฺนํ สฬายตฺนปจฺจยา
 ผลโส ผลสฺปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา
 อฺปฺปาทนํ อฺปฺปาทนปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ
 โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปฺปายาสา สมภวานฺติ เอวเมตฺสสฺส เกวลสฺส
 ทฺทุกฺขทฺชนฺตสฺส สมฺภโย โหติ อวิชฺชชย เตวว อเสสฺวิราคณโรธา
 สงฺขารนโรธ สงฺขารนโรธา วิญฺญาณนโรธ วิญฺญาณนโรธา นามรูป-

๑ ม. อณฺเณสํ ๑

๒ ม. อภิสงฺขตํ ๑

๓ ม. เอตฺถนฺตเร โขสทฺโท ทิสฺสติ ๑

นิโรธ นามรูปนิโรธา สฟายตนนิโรธ สฟายตนนิโรธา ผสฺสนิโรธ
 ผสฺสนิโรธา เวหนานิโรธ เวหนานิโรธา ตณฺหานิโรธ ตณฺหานิโรธา
 อูปาทานนิโรธ อูปาทานนิโรธา ภวนิโรธ ภวนิโรธา ชาตินิโรธ
 ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นිරุชฺฌนฺติ
 เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธ โหตีติ ฯ เอวํ
 อวสฺสึยปวตฺตสฺสลกฺขณวเสน สฺสณฺณโต โลกํ อเวกฺขติ ฯ

กถํ ตุจฺจนฺตสฺสขารสมนฺนุสฺสนาวเสน สฺสณฺณโต โลกํ อเวกฺขติ ฯ
 รูปํ สํโรวํ น ลพฺภติ เวหนาย สํโรวํ น ลพฺภติ สณฺณาย สํโรวํ
 น ลพฺภติ สงฺขารेषु สํโรวํ น ลพฺภติ วิญฺญาเณ สํโรวํ น ลพฺภติ ฯ
 รูปํ อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคตํ นิจฺจสารสาเรน วา สฺขสารสาเรน วา
 อตฺตสารสาเรน วา นิจฺเจเน วา ชฺฐเวเน วา สสฺสเตเน วา
 อวิปริณามธฺมฺเมเน วา ฯ เวทนา อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคตา สณฺญา
 อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคตา สงฺขารอ อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคตา
 วิญฺญาณํ อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคตํ นิจฺจสารสาเรน วา สฺขสารสาเรน
 วา อตฺตสารสาเรน วา นิจฺเจเน วา ชฺฐเวเน วา สสฺสเตเน วา
 อวิปริณามธฺมฺเมเน วา ฯ ยถา นโฬ อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคโต
 ยถา จ เอรณฺโฑ อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคโต ยถา จ อุกฺกุฬโร
 อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคโต ยถา จ เสตคจฺโฉ อสฺสํสํ นิสฺสํสํ
 สาราปคโต ยถา จ ปาลิภทฺโท อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคโต ยถา
 จ เผณฺณปิณฺโท^๑ อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคโต ยถา จ ปุพฺพุกฺก^๒
 อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคตํ [๓] ยถา จ กทฺทลิกฺขนฺธโร อสฺสํสํ
 นิสฺสํสํ สาราปคโต ยถา จ มายา อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคตา
 เอวเมว รูปํ อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคตํ นิจฺจสารสาเรน วา

๑ ม. เผณปิณฺโท ฯ ๒ ม. อุกฺกุฬฺพุกฺก ฯ
 ๓ ม. เอตฺถนฺตเร ยถา จ มรีจิ อสฺสํสํ นิสฺสํสํ สาราปคตาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

สุณฺณโต โลกั อเวกฺขติ ฯ

วฺตุตถณฺเหตํ ภควตา ยํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ
 โว ปหีนํ ที่สมฺรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ กิณฺจ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ
 รูปิ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ ที่สมฺรตฺตํ หิตาย
 สุขาย ภวิสฺสติ เวทนา ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ สฺวา โว ปหีนํ
 ที่สมฺรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ สณฺณมา ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ
 ปชฺหถ สฺวา โว ปหีนํ ที่สมฺรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ สงฺขารํ
 ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ เต ปชฺหถ เต โว ปหีนํ ที่สมฺรตฺตํ หิตาย สุขาย
 ภวิสฺสนฺหติ วิณฺณมณฺโณ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ
 ที่สมฺรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ ฯ ตํ ก็ มณฺณณ^๑ ภิกฺขเว ยํ อิมสฺมี
 เชตวเน ติณฺณกฺกุสลาสาปฺลาสิ ตํ ชโน หเรยฺย วา อหฺเมยฺย วา
 ยถาปจฺจยํ วา กเรยฺย อปฺปิํ ตุมฺหากํ เอวมสฺส อเมห ชโน หรติ
 วา อหฺติ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรตีติ ฯ โน เหนตํ ภนฺเต ฯ ตํ กิสฺส
 เหตุ ฯ น^๒ โน เอวํ ภนฺเต อตฺตํ วา อตฺตนิยํ วาติ ฯ เอวเมว โข
 ภิกฺขเว ยํ น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ ที่สมฺรตฺตํ หิตาย สุขาย
 ภวิสฺสติ กิณฺจ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ รูปิ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ
 ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ ที่สมฺรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ เวทนา สณฺณมา
 สงฺขารํ วิณฺณมณฺโณ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ
 ที่สมฺรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีติ ฯ เอวมปิ สุณฺณโต โลกั
 อเวกฺขติ ฯ

อายุสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ [๓] สุณฺณโต โลโกติ
 ภนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา นุ โข ภนฺเต สุณฺณโต โลโกติ วุจฺจติ ฯ
 ยสฺมา [๔] โข อานนฺท สุณฺณโต อตฺตเตน วา อตฺตนิเยน วา ตสฺมา

๑ ม. เสยฺยถาปิ ฯ ๒ ม. น หิ ฯ ๓ ม. เอตถนฺตเร สุณฺณโต โลโกตีติ ทิสฺสนฺหติ ฯ
 ๔ ม. เอตถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตีติ ฯ

สุญโณ โลโกติ วุจจติ กิณจานนห สุณณํ อตเตน वा อตตนิเยน
 वा ५ जग्गु [॑] सुण्णं [॒] रूपा सुण्णा जग्गुविण्णाणं सुण्णं
 जग्गुสมप्पस्सो सुญโณ ยम्मपिं जग्गुสมप्पस्सप्पจया उप्पชชति वेथितं
 सुं वा तुग्गं वा อตุग्गम्मसुं वा ตम्मปิ सुण्णं อตเตน वा อตตนิ
 येन वा โสत्तं सुण्णं สททา सुण्णा ฆานं सुण्णं คนธา सुण्णा
 ชิวิहा सुण्णा รสา सुण्णा กาโย सुญโณ โผฏฐพพา सुण्णा มโน
 सुญโณ ฐมมา सुण्णा มโนวิณ्णाณं सुण्णं มโนสมप्पस्सो सुญโณ
 ยम्मपिं [๓] มโนสมप्पस्सप्पจया उप्पชชति वेथितं सुं वा तुग्गं वा
 อตุग्गम्मसुं वा ตम्मปิ सुण्णं อตเตน वा อตตนิเยน वा ยสฺมา จ
 โข อานนห สุณ्णํ อตเตन वा อตตนิเยน वा तस्मा सुण्णो
 लोकोति वुज्जति ५ एवमपि सुण्णतो लोके अवेषति ५

सुत्तं ऋमसम्पपां	सुत्तं संखारसन्तती
पस्सन्तस्स यथागतं	न तं ५ गयं होति कामणि
तिण्णस्सम्मं लोके	यथा पण्णाय पस्सति
न अण्णं पत्तये ५	किण्णि अण्णत्तर उप्पปฏิस्सन्धियाति ५

เอวมปิ สุญโณโต โลเก อเวกขติ ๕

วุตตญฺเฬหตํ ภควตา เอวเมว [๖] ภิกฺขเว ภิกฺขุ รूปี
 สมนฺเนสฺสตี ยาวตา รूปสฺส คติ เวหนํ สมนฺเนสฺสตี ยาวตา เวทนาย
 คติ สณฺณํ สมนฺเนสฺสตี ยาวตา สณฺณาย คติ สงฺขारे สมนฺเนสฺสตี
 ยาวตา สงฺขารานํ คติ วิณฺญาณํ สมนฺเนสฺสตี ยาวตา วิณฺญาณสฺส
 คติ ตสฺส ภิกฺขุโน ๗ รूปี สมนฺเนสฺสโต ยาวตา รूปสฺส คติ เวหนํ

---

๑ ม. เอตถนตเร โข อานนทาติ ทิสฺสตี ๕
 ๒ ม. เอตถนตเร อตเตน वा อตตนิเยน วาติ ทิสฺสตี ๕
 ๓ ม. เอตถนตเร สุญญนฺตี ทิสฺสตี ๕   ๔ ม. อยं ปาโล นตฺถิ ๕
 ๕ ม. นานณํ ปตฺตयेเต ๕   ๖ ม. เอตถนตเร โขสทฺโท ทิสฺสตี ๕
 ๗ ม. อยं ปาโล นตฺถิ ๕

ทิฏฐิจิตตานิ อยํ อตตทานุทิฏฐิ ๑ อตตทานุทิฏฐิ อุหจจาติ อตตทานุทิฏฐิ
อุหจจ สมุหจจ อุทฐริตวา สมุทฐริตวา อุปปภาณยิตวา สมุอุปปภาณยิตวา
ปชหิตวา วิโนเทตวา พุยนตীগิตวา^๑ อนภาววงคเมตวาติ อตตทานุทิฏฐิ
อุหจจ ๑

[๕๐๘] เอวํ มจจตุตโร ลียาติ เอวํ มจจมุปี^๒ ตเรยยาสิ
ชรมุปี^๓ ตเรยยาสิ มรณมุปี ตเรยยาสิ อุตตเรยยาสิ [๔]
สมตีกุกเมยยาสิ วิติวตเตยยาสิตีติ เอวํ มจจตุตโร ลียา ๑

[๕๐๙] เอวํ โลกํ อเวกขนตุนติ เอวํ โลกํ อเวกขนตํ
ปจจเวกขนตํ ตุลยนตํ ตีรยนตํ วิภาวณตํ วิภูตํ กโรนตุนติ
เอวํ โลกํ อเวกขนตํ ๑

[๕๑๐] มจจราชา น ปสฺสตีติ [๕] มาโรปี มจจราชา มรณมุปี
มจจราชา ๑ น ปสฺสตีติ มจจราชา น ปสฺสตี น ทกขติ นาธิคจฺจติ
น วินฺหติ น ปฏฺลิภติ ๑ วุตตณฺเฬหตํ ภคฺวตา เสยฺยถาปี ภิกฺขเว
อารณฺณโก^๖ มีโค อรณฺณเณ ปวเน จรมาโน วิสฺสตฺโต คจฺจติ วิสฺสตฺโต
ติฏฺฐติ วิสฺสตฺโต นิสฺสีติ วิสฺสตฺโต เสยฺยํ กปฺเปติ ตํ กิสฺส เหตุ
อนาปาถคโต ภิกฺขเว ลุทฺทสฺส เอวเมว โช ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว
กาเมหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ฐมฺเมหิ สฺวิตกฺกํ สฺวิจาร์ วิเวกข์ ปีติสฺสุขํ
ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนฺธมฺกาลิ
มาร์ อปทํ วธิตวา มारจกฺขุ อทสฺสน^๗ คโต ปาปีมโต ปุณ จปรํ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิตกฺกวิจาร์วานํ วุปสฺมา อชฺฉตฺตํ สมฺปสาหนํ เจตโส
เอโกทิมารํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาริซํ ปีติสฺสุขํ หุติยํ ฌานํ ตติยํ ฌานํ
จตฺตถฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อยํ [๘] ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนฺธมฺกาลิ

๑ ม. พุยนตีกิตวา ๑ ๒ ม. มจจมุปี ๑ ๓ ม. ชราปี ๑ ๔ ม. เอตถนตเร
ปตเรยยาสิตี ทิสฺสตี ๑ ๕ ม. เอตถนตเร มจจมุปี มจจราชาติ ทิสฺสนฺติ ๑
๖ ม. อรณฺณโก ๑ ๗ ม. มารจกฺขุ อทสฺสน ๑ เอวมุปรีปี ๑
๘ ม. เอตถนตเร วุจฺจตีติ ทิสฺสตี ๑

ฆารุ อปทํ วัชิตฺวา ฆารจกฺขุททสฺสนํ คโต ปาปิฆโต ปุณ จปรํ ภิกฺขเว
 สฬฬโส รุปลณฺณานํ สฆติกฺกฆา ปฏฺธิฆสณฺณานํ อตฺตงฺกฆา นานตฺต-
 สณฺณานํ อฆนสฺสิการา อฆนฺโต อากาโสติ อากาสาณณจายตฺนํ
 อฺุปลฆปชฺช วัหฺรติ อยํ วัจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฆนฺธฆาสิ ฆารุ
 อปทํ วัชิตฺวา ฆารจกฺขุททสฺสนํ คโต ปาปิฆโต ปุณ จปรํ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ สฬฬโส อากาสาณณจายตฺนํ สฆติกฺกฆมฺม อฆนฺตํ วัณฺณณนฺติ
 วัณฺณณณจายตฺนํ อฺุปลฆปชฺช วัหฺรติ [๑] [๒] สฬฬโส
 วัณฺณณณจายตฺนํ สฆติกฺกฆมฺม นตฺถิ กิณฺจิติ อากิณฺจณณจายตฺนํ
 อฺุปลฆปชฺช วัหฺรติ สฬฬโส อากิณฺจณณจายตฺนํ สฆติกฺกฆมฺม ฆเวสณฺณณ-
 นาสณฺณณจายตฺนํ อฺุปลฆปชฺช วัหฺรติ สฬฬโส ฆเวสณฺณณนาสณฺณณจายตฺนํ
 สฆติกฺกฆมฺม สณฺณณณเวหฺยติณิโรธํ อฺุปลฆปชฺช วัหฺรติ ปณณณจ จสฺส
 ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณฺนา โหนฺติ อยํ วัจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฆนฺธฆาสิ
 ฆารุ อปทํ วัชิตฺวา ฆารจกฺขุททสฺสนํ คโต ปาปิฆโต ติณฺณเณ โลก
 วัสตฺตติก^๑ โส วัสสฺตฺโตเ คจฺจติ วัสสฺตฺโตเ ติณฺณจติ วัสสฺตฺโตเ นิสีทติ
 วัสสฺตฺโตเ เสยฺยํ กปฺเปติ ตํ กิสฺส เหตุ อฆาปาถคโต ภิกฺขเว
 ปาปิฆโตติ ฆจฺจุราชา น ปสฺสตี ๑ เตนหา ฆควา

สฺุณณโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ โฆฆราช สทา สโต
 อตฺตทานุทฺธิฏฺฐี อฺุหจจ เหว ฆจฺจตฺโตโร สิยา
 เหว โลกํ อเวกฺขนฺตํ ฆจฺจุราชา น ปสฺสตีติ ๑

สท คาทาปริโยสาณา ๑เป๑ สตฺถา เม ฆนฺเต ฆควา สวาโกหฆสฺมีติ ๑

โฆฆราชฆาณวกปณฺหานิทฺเตโส ปณฺณรสนโม ๑

๑ ม. เอตฺถนฺตเร เปยฺยาโล ทิสฺสตี ๑ เหวฆุปริปี ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ปุณ จปรํ
 ภิกฺขเวติ ทิสฺสนฺติ ๑ เหวมีทิสฺส ปเทสุ ๑ ๓ ม. วัสตฺตติกนฺติ ๑

โสฬสโม ปิงคิยมาณวกปณฺหานิเทศโส

[๕๑๑] ชินฺโณหฺมสมฺมึ อพโล วิวณฺโณ^๑ (อิจฺจายสฺมา ปิงคิโย)
เนตฺตทา น สุกฺขทา สวณฺ น ฆาสฺ
๒มาหฺมปฺนสฺสํ โมมุโห อนฺตฺรายา^๒
อาจิกฺข ฆมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺถ
ชาติชฺราย อิทฺ วิปฺปหฺนํ ๑

[๕๑๒] ชินฺโณหฺมสมฺมึ อพโล วิวณฺโณติ [๓] ชินฺโณ วุทฺโธ
มหลฺลโก อทฺตโต วยอนฺุปฺตโต วิสวสฺสตีโก ชาตียา ๑ อพโลติ
ทฺพฺพโล อปฺพโล อปฺปถาโม ๑ วิวณฺโณติ วิตวณฺโณ วิตวณฺโณ
[๔] ยา สา ปุริมา สุภา วณฺณนิภา สา อนฺตฺรหิตา อาทินโว
ปาตฺฐโตติ ชินฺโณหฺมสมฺมึ อพโล วิวณฺโณ ๑ อิจฺจายสฺมา ปิงคิโยติ
อิจฺจาทิ ปทสนฺธิ ๑ आयสฺมาติ ปิยวจฺนํ ๑ ปิงคิโยติ ตสฺ
พฺราหฺมณสฺส นามํ ๑เป ๑ อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา ปิงคิโย ๑

[๕๑๓] เนตฺตทา น สุกฺขทา สวณฺ น ฆาสฺสูติ เนตฺตทา อสุกฺขทา
อวิสุกฺขทา อปฺริสุกฺขทา อโวทาตา โน ตถา จกฺขุหา รุเป^๕ ปสฺสามิตฺติ
เนตฺตทา น สุกฺขทา ๑ สวณฺ น ฆาสฺสูติ โสตํ อสุกฺขํ อวิสุกฺขํ อปฺริสุกฺขํ
อโวทาตํ โน ตถา โสเตน สทฺทํ สุโณมิตฺติ เนตฺตทา น สุกฺขทา
สวณฺ น ฆาสฺ ๑

[๕๑๔] มาหฺมปฺนสฺสํ โมมุโห อนฺตฺรายาติ ๖มาหํ นสฺสํ ปนสฺสํ
วินสฺสํ^๖ ๑ โมมุโหติ อวิทฺวา^๗ อวิชฺชาคโต อฆาณิ อวิภาวี
ทฺุปฺปณฺโณ ๑ อนฺตฺรายาติ ตฺยหํ ฆมฺมํ ทิฏฺฐิจฺฉิ ปฏฺฐิพฺทํ มคคํ อนนฺถายา

๑ ม. วิตวณฺโณ ๑ เอวมฺุปริปี ๑ ๒-๒ ม. มาหํ นสฺสํ ... อนฺตฺราว ๑ เอวมฺุปริปี ๑
๓ ม. เอตฺถนฺตฺเร ชินฺโณหฺมสมฺมิตฺติ ทิสฺสตี ๑ ๔ ม. เอตฺถนฺตฺเร วิจฺฉิตวณฺโณติ ทิสฺสตี ๑
๕ ม. รุเป ๑ ๖-๖ ม. มาหํ นสฺสนฺติ มาหํ นสฺสํ มาหํ วินสฺสํ มาหํ ปนสฺสํ ๑
๗ ม. โมหมุโห ๑

อนาวิกตวา อวิทิตี^๑ กตวา อปฏิลลิตวา อผลุสยิตวา^๒ อสจจิกตวา
อนุตตราเยว กาลं กเรยยนุตติ มาหมปนสส์ โมมุโห อนุตตราเยว ฯ

[๕๑๕] อาจิกฺข ฐมมं ยมมํ วิชณฺณนฺติ อาจิกฺข ฐมฺมนฺติ
อาทิกฺกฺยาณํ มชฺฌกฺกฺยาณํ ปรีโยสานกฺกฺยาณํ สาทถํ สพฺพยณฺชนํ
เกวลปรีปฺพณฺณํ ปรีสุทฺธํ พฺรหฺมจฺริยํ จตฺตารโ จตฺติปฏฺฐาเน จตฺตารโ
สมฺมปฺปชานเ จตฺตารโ อิทฺธิปาเท ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺจ พฺลานิ
สจฺจต โฟชฌนฺเค อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ นิพฺพานญฺจ นิพฺพานคามีนิญฺจ
ปฏฺธิปทํ อาจิกฺข เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิภาหิ
อุตฺตานิกรโหติ ปกาเสหิติ อาจิกฺข ฐมมํ ฯ ยมมํ วิชณฺณนฺติ ยมมํ
ชานเยยํ วิชานเยยํ ปฏฺฐิวิชานเยยํ ปฏฺฐิวิชฺฌเยยํ อธิคฺจเยยํ ผลุสเยยํ^๓
สจฺจิกเรยยนุตติ อาจิกฺข ฐมมํ ยมมํ วิชณฺณํ ฯ

[๕๑๖] ชาตฺติชฺราย อิตฺ วิปฺปหานนฺติ อีธเว ชาตฺติชฺรามรณสฺส
ปหานํ รุปลโม ปฏฺฐินิสฺสคโค ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
ชาตฺติชฺราย อิตฺ วิปฺปหานํ ฯ เตนานห โส พฺรหฺมโณ

ชินฺโณหฺมสฺมี อพฺโล วิวณฺโณ (อิจฺจาเยสฺมา ปิงคิโย)

เนตฺตนา น สุทฺธา สวณํ น ผาสฺ

มาหมปนสส์ โมมุโห อนุตตราเยว

อาจิกฺข ฐมมํ ยมมํ วิชณฺณํ

ชาตฺติชฺราย อิตฺ วิปฺปหานนฺติ ฯ

[๕๑๗] ทิสฺวาน รุเปสฺ วิหณฺณมานเ (ปิงคิยาติ ภคฺวา)

รุปฺปนฺติ รุเปสฺ ชนา ปมตฺตา

ตสฺมา ตฺวํ ปิงคิย อปฺปมตฺโต

ชหสฺส รุปี อปฺนพฺภวาย ฯ

[๕๑๘] ทิสฺวาน รุเปสฺ วิหณฺณมานเติ รุเปสฺสุติ จตฺตารโ จ

๑ ม. อนนฺตฺตวา อวิทิตวา ฯ

๒ ม. อผลุสยิตวา ฯ

๓ ม. ผลุสเยยํ ฯ

มหาภูตา จตฺนฺนณฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ ๑ สตฺตา รูปเหตุ
 รูปปัจจยา รูปการณา หณฺณนฺติ วิหณฺณนฺติ อุปหณฺณนฺติ
 อุปฆาตยนฺติ^๑ รูปे สติ วิวิธกम्मการณา กาเรนฺติ กสาหิปี ตาเพฺนฺติ
 เวตเตหิปี ตาเพฺนฺติ อพฺตมทณฺศเกหิปี ตาเพฺนฺติ หตฺถมฺปี จินฺทนฺติ
 ปาทมฺปี จินฺทนฺติ หตฺถปาทมฺปี จินฺทนฺติ กณฺณมฺปี จินฺทนฺติ
 นาสมฺปี จินฺทนฺติ กณฺณนาสมฺปี จินฺทนฺติ พิลฺงคถาลิกมฺปี กโรนฺติ
 สงฺขมฺณฺตํกมฺปี^๒ กโรนฺติ ราหุขมฺปี กโรนฺติ โชติมาลิกมฺปี กโรนฺติ
 หตฺถปชฺชโรตติกมฺปี กโรนฺติ เอรกวตฺตติกมฺปี กโรนฺติ จิรวาลิกมฺปี^๓ กโรนฺติ
 เอณฺยยกมฺปี กโรนฺติ พลิสฺมฺลิกมฺปี กโรนฺติ กหาปณฺิกมฺปี กโรนฺติ
 ขารปตฺจจิกมฺปี กโรนฺติ ปลิขปวิตฺตติกมฺปี กโรนฺติ ปลาลปีจกมฺปี
 กโรนฺติ ตตฺเตนฺปี เตเลน โอลิณฺจนฺติ สุนฺเขหิปี ขาทาเปนฺติ
 ชีวฺนตมฺปี สฺลฺลฺ อุตฺตทาเสนฺติ อลินา^๔ สีสํ จินฺทนฺติ ๑ เอวํ สตฺตา
 รูปเหตุ รูปปัจจยา รูปการณา หณฺณนฺติ วิหณฺณนฺติ อุปหณฺณนฺติ
 อุปฆาตยนฺติ ๑ เอวํ หณฺณมาเน วิหณฺณมาเน [๕] ทิสฺวา ปลฺลิตฺวา
 ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ ทิสฺวาน รูปฺเส
 วิหณฺณมาเน ๑ ปิงฺคิยาติ ภควาติ ปิงฺคิยาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณฺ
 นามเน อาลปฺติ ๑ ภควาติ คารวาทิวจฺนเมตํ ๑เป ๑ ยทิทํ ภควาติ
 ปิงฺคิยาติ ภควา ๑

[๕๑๙] รูปฺนฺติ รูปฺเส ชนา ปมตฺตาติ รูปฺนฺตีติ รูปฺนฺติ
 กฺุปฺนฺติ ปีฬยนฺติ^๖ ฆณฺณยนฺติ พฺยตฺถิตา^๗ โทมนสฺลิตา โทนฺติ
 จกฺขุโรเคน รูปฺนฺติ กฺุปฺนฺติ ปีฬยนฺติ ฆณฺณยนฺติ พฺยตฺถิตา
 โทมนสฺลิตา โทนฺติ โสตรโรเคน ๑เป ๑ ทํสมกสฺวาตาทปฺลิสฺสปสมฺผลเสหิ

๑ ม. อุปฆาตยนฺติ ๑ เอวมฺฺปริปี ๑ ๒ ม. สงฺขมฺณฺตํกมฺปี ๑ ๓ ม. จิรวาลิกมฺปี ๑

๔ ม. อลินาปี ๑ ๕ ม. เอตถนฺตเร อุปหณฺณมาเน อุปฆาตฺยมาเนติ ทิสฺนฺติ ๑

๖ ม. ปีฬยนฺติ ๑ เอวมฺฺปริปี ๑ ๗ ม. พฺยตฺถิตา ๑ เอวมฺฺปริปี ๑

รูปปนฺติ กุรูปปนฺติ ปิพิยนฺติ ฆฎฺฏยนฺติ พยตฺถิตา โทมณสฺสลิทา
 โหนฺตฺติติ รูปปนฺติ รูปฺเส ๑ อถวา จกฺขุสฺมึ หียามาเน หายมาเน
 ปรีหยามาเน เวมาเน วิคจฺจมาเน อนฺตรธายมาเน รูปปนฺติ ๑เป๑
 โทมณสฺสลิทา โหนฺติ โสตสฺมึ ฆานสฺมึ ชิวฺหาย กายสฺมึ รูปสฺมึ สทฺทสฺมึ
 คนฺธสฺมึ รสสฺมึ ไผฏฺจพฺพสฺมึ กุสสฺมึ คณสฺมึ อวาสสฺมึ ลากสฺมึ
 ยสฺสฺมึ ปลฺลํสย สฺขสฺมึ จีวรสฺมึ ปิณฺฑทฺปาตสฺมึ เสนาสนสฺมึ คิลาณ-
 ปจฺจยภเวสชฺชปรีกฺขารสฺมึ หียามาเน หายมาเน ปรีหยามาเน เวมาเน
 วิคจฺจมาเน อนฺตรธายมาเน รูปปนฺติ กุรูปปนฺติ ปิพิยนฺติ ฆฎฺฏยนฺติ
 พยตฺถิตา โทมณสฺสลิทา โหนฺตฺติติ เอวมฺปิ รูปปนฺติ รูปฺเส ๑ ชนาติ
 ขตฺติยา จ พฺราหฺมณา จ เวสฺสา จ สฺสทฺทา จ คหฺภูจฺจา จ ปพฺพชฺชิตา
 จ เทวา จ มนุสฺสา จ ๑ ปมตฺตาทิ ปมาโท วตฺตพฺโพ กายทฺวจฺจริเต
 วา วจฺิทฺวจฺจริเต วา มโนทฺวจฺจริเต วา ปญฺจสฺสุ วา กามคฺุณฺเณสฺสุ จิตฺตสฺส
 ไวสฺสคฺโค ไวสฺสคฺคานุปรฺพานํ กุสฺลानํ วา ฅมฺมานํ ภาวนาย [๑]
 อสาทจฺจกิริยตา อนฺนวจิตฺกิริยตา โอลีนวฺตฺติตา นิภฺขิตฺตจฺจนฺทตา
 นิภฺขิตฺตจฺจรฺตตา อนฺนาเสวนา อภาวนา อพฺหฺลึกมฺมํ อนฺธิฏฺฏจฺานํ อนฺนุโยโค
 ปมาโท โย เอวรฺูโป ปมาโท ปมชฺชชฺนา ปมชฺชชิตฺตํ อยํ วุจฺจติ
 ปมาโท ๑ อิมินา ปมาเทน สมฺนฺนาคตา ชนา ปมตฺตาทิ รูปปนฺติ
 รูปฺเส ชนา ปมตฺตา ๑

[๕๒๐] ตสฺมา ตฺวํ ปิงคิย อปฺปมตฺโตติ ตสฺมาติ ตสฺมา
 ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา เอวํ อาทึนฺวํ สมฺปสฺสสมาโน
 รูปฺเสตฺติ ตสฺมา ตฺวํ ปิงคิย ๑ อปฺปมตฺโตติ สกฺกจฺจการี สาทจฺจการี
 ๑เป๑ อปฺปมตฺโตติ^๒ กุสฺลเสสฺสุ ฅมฺเมสฺสุติ ตสฺมา ตฺวํ ปิงคิย อปฺปมตฺโต ๑

[๕๒๑] ชหฺสฺสุ รูปิ อปฺนพฺภวายาติ รูปนฺติ จตฺตาริ จ
 มหาภูตา จตฺนฺนญจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปิ ๑ ชหฺสฺสุ รูปนฺติ รูปิ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร อสกฺกจฺจกิริยตาติ ทิสฺสตี ๑

๒ ม. อปฺปมาโท ๑

ชหสฺสุ รูปํ ปชหสฺสุ รูปํ วิโนเทหิ รูปํ พุยนตฺติกโรหิ รูปํ
 อนภาวํจเมหีติ ชหสฺสุ รูปํ ๑ อปฺนพฺภาวยาติ ยถา เต รูปํ อิธว
 นิรุชฺฌเมยฺย ปฺน ปฏฺฐิสฺสฺสฺสวโ ๑ น นิพฺพตฺเตยฺย กามธาทฺตยา วา
 รูปธาทฺตยา วา อรูปธาทฺตยา วา กามภเว วา รูปภเว วา อรูปภเว วา
 สญฺญามภเว วา อสญฺญามภเว วา เนวสญฺญามานาสญฺญามภเว วา
 เอกโวการภเว วา จตฺตโวการภเว วา ปญฺจโวการภเว วา ปฺน คตฺติยา
 วา อูปฺตตฺติยา วา ปฏฺฐิสฺสฺสฺสยา วา [๒] สํสारे วา วฏฺฏฺฐว วา น
 ชเนยฺย น สญฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นานินิพฺพตฺเตยฺย อิธว
 นิรุชฺฌเมยฺย วุปลฺลเมยฺย อตฺถํ คจฺเจยฺย ปฏฺฐิปปสฺสสมภเวยฺยาติ ชหสฺสุ
 รูปํ อปฺนพฺภาวยา ๑ เตนาห ภควา

ทิสฺวาน รูปेषุ วิหณฺณมานเ (ปิงฺคิยาติ ภควา)
 รูปฺปนฺนติ รูปेषุ ชนา ปมตฺตา
 ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺคิย อปฺปมตฺโต
 ชหสฺสุ รูปํ อปฺนพฺภาวยาติ ๑

[๕๒๒]

ทิสฺวา จตฺตฺสโส วิทิสฺวา จตฺตฺสโส
 อุกฺกํ อโร ทส ทิสฺวา อิมายเ
 น ตฺยหํ อทิกฺกํ อสฺสฺสฺสํ ตํ วา
 อโถ อวิณฺณวตํ กิณฺณจินฺนตฺถิ โลเก
 อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ
 ชาตฺติชราย อิธ วิปฺปหานํ ๑

[๕๒๓] ทิสฺวา จตฺตฺสโส วิทิสฺวา จตฺตฺสโส อุกฺกํ อโร ทส ทิสฺวา
 อิมายติ ทส ทิสฺวา [๓] น ตฺยหํ อทิกฺกํ อสฺสฺสํ อมฺมํ อวิณฺณวตํ
 กิณฺณจิ อตฺตตฺตโถ วา ปฺรตฺตโถ วา อุกฺกยตฺตโถ วา ทิกฺกฐมฺมิโก วา อตฺตโถ

๑ ม. ปฏฺฐิสฺสฺสวโ ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺนตฺเร ภเว วาติ ทิสฺสฺสฺสฺส ๑ เอวมฺปฺริปิ ๑
 ๓ ม. เอตฺถนฺนตฺเร น ตฺยหํ อทิกฺกํ อสฺสฺสํ อโถ อวิณฺณวตํ กิณฺณจิ นมฺมตฺถิ โลเกตฺตีติ ทิสฺสฺสฺสฺส ๑

สมฺปรายโก ภา อตฺโถ ๑เป๑ ปรมตฺโถ ภา นตฺถิ น สนฺตี^๑ น
 สํวิชฺชนฺติ นฺุปลพฺภนฺตี^๒ น ตฺยหํ อทิกฺกัจฺจํ อสฺตามฺมตํ ภา อโถ
 อวิญฺญาตํ กิณฺจินมตฺถิ โลเก ๑

[๕๒๔] อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณนฺติ อาจิกฺข ฐมฺมนฺติ
 อาทิกฺลยาณํ ๑เป๑ นิพฺพานคามินิณฺจ ปฏฺฐิพํ อาจิกฺข เทเสหิ
 ปณฺณเบหิ ปฏฺฐเบหิ วิวราหิ วิชชาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิติ
 อาจิกฺข ฐมฺมํ ๑ ยมฺหํ วิชณฺณนฺติ ยมฺหํ ชาเนยฺยํ [๓] วิชานเนยฺยํ
 ปฏฺฐิวิชานเนยฺยํ ปฏฺฐิวิชณฺณเนยฺยํ อธิคฺจเจยฺยํ ผุสเสยฺยํ สจฺฉนิกเรยฺยนฺติ
 อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ ๑

[๕๒๕] ชาตฺติชราย อธิ วิปฺปหานนฺติ อิวฺชา ชาตฺติชรามรณสฺส
 ปหานํ วุปลโม ปฏฺฐินิสฺสคฺโค ปฏฺฐิปลสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
 ชาตฺติชราย อธิ วิปฺปหานํ ๑ เตนาห โส พฺราหฺมโณ
 ทิสฺสา จตฺสฺโส วิทิสฺสา จตฺสฺโส
 อุกฺกํ อโธ ทสฺ ทิสฺสา อิมาย
 น ตฺยหํ อทิกฺกัจฺจํ อสฺตามฺมตํ ภา
 อโถ อวิญฺญาตํ กิณฺจิ นมตฺถิ โลเก
 อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ
 ชาตฺติชราย อธิ วิปฺปหานนฺติ ๑

[๕๒๖] ตณฺหาธิปนฺเน มนฺุเช เปกฺขมาโน (ปิงคิยาติ ภคฺวา)
 สนฺตปาชาเต ชรสา ปเรเต
 ตสฺมา ตฺวํ ปิงคิย อปฺปมตฺโต
 ชหสฺสํ ตณฺหํ อปฺนพฺภวาย ๑

[๕๒๗] ตณฺหาธิปนฺเน มนฺุเช เปกฺขมาเนติ ตณฺหาติ รุปรตณฺหา
 สทฺทตณฺหา คณฺฐตณฺหา รสตณฺหา ไผฏฺฐจพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา ๑

๑ ม. สติ ๑

๒ ม. นฺุปลพภนตี ๑ ๓ ม. เอตถนฺตเร อาชานเนยฺยนฺติ ทิสฺสตี ๑

ตณฺหาธิปนฺเนติ ตณฺหาอธิปนฺเน^๑ [๒] ตณฺหานุคเต ตณฺหานุสฺสฺส
 ตณฺหายาปนฺเน^๒ อภิภูเต ปรียาทินฺนิจิตฺเต ๑ มนุเชติ สตฺตาทิวจฺนํ ๑
 เปกฺขมาโนติ เปกฺขมาโน ทกฺขมาโน โอลกยมาโน นิชฺฌายมาโน
 อุปฺปริกฺขมาโนติ ตณฺหาธิปนฺเน มนุเช เปกฺขมาโน ๑ [๔] ปิงฺคิยาติ
 ภควา [๕] พฺราหฺมณํ นามเนน อาลปติ ๑ [๖]

[๕๒๘] สนฺตปาชาเต ชรสา ปเรเตติ สนฺตปาชาเตติ ชาติยา
 สนฺตปาชาเต ชราย สนฺตปาชาเต พฺยาธินา สนฺตปาชาเต มรณฺเนน
 สนฺตปาชาเต โสภปริเทวทกฺขทโหมนสฺสุปายาเสหิ สนฺตปาชาเต เนรยิเกน
 ทกฺขเนน สนฺตปาชาเต ๑เป ๑ ทิฏฺฐิจิพฺยสเนน ทกฺขเนน สนฺตปาชาเต
 อีติชาเต อุปฺททวชาเต อุปฺสคฺคชาเตติ สนฺตปาชาเต ๑ ชรสา ปเรเตติ
 ชราย ผุฏฺฐเจ ปเรเต สมิเทเต [๗] ชาตियานุคเต ชราย อนฺุสฺส
 พฺยาธินา อภิภูเต มรณฺเนน อพฺภาหเต อตาเถน อเลเถน อสรณฺเณ
 อสรณฺเณติ สนฺตปาชาเต ชรสา ปเรเต ๑

[๕๒๙] ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺคิย อปฺปมตฺโตติ ตสฺมาติ ตสฺมา
 ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา เอวํ อาทินฺวํ สมฺปสฺสมาโน
 ตณฺหาयाติ ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺคิย ๑ อปฺปมตฺโตติ สกฺกจฺจการี สาตจฺจการี
 ๑เป ๑ อปฺปมตฺโต กุสเลสุ ฌมฺเมสฺสูติ ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺคิย อปฺปมตฺโต ๑

[๕๓๐] ชหสฺสุ ตณฺหํ อปฺนพฺภวายาติ ตณฺหาติ รุปรตณฺหา
 สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา ไผฏฺฐจพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา ๑
 ชหสฺสุ ตณฺหนฺติ ตณฺหํ ชหสฺสุ ตณฺหํ ปชหสฺสุ ตณฺหํ วิโนเทหิ
 ตณฺหํ พฺยนฺตีกโรหิ ตณฺหํ อนภาวจฺจเมหีติ ชหสฺสุ ตณฺหํ ๑

๑ ม. ตณฺหาธิปนฺเน ๑ ๒ ม. เอตถนฺตเร ตณฺหานุคเตติ ทิสฺสติ ๑

๓ ม. ตณฺหา ย ปนฺเน ปฏฺฐิปนฺเน ๑ ๔ ม. เอตถนฺตเร ปิงฺคิยาติ ภควาตีติ ทิสฺสนฺติ ๑

๕ ม. เอตถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสติ ๑ ๖ ม. เอตถนฺตเร ภควาติ คารวาทิวจฺนเมตํ ๑เป ๑
 สจฺจจิกา ปณฺณตฺติ ยทิทํ ภควาติ ปิงฺคิยาติ ภควาติ ทิสฺสนฺติ ๑

๗ ม. เอตถนฺตเร สมนฺนาคเตติ ทิสฺสติ ๑

อปฺนพฺภวายาติ ยถา เต รุปํ อិเชว นิริชฺฌเมยฺย ปฺน ปฏฺิสนฺธิภาโว
 น นินฺพพฺตฺเตยฺย กามธฺาตฺยา วา รฺฐปฺธฺาตฺยา วา อรฺฐปฺธฺาตฺยา วา
 กามภเว วา รฺฐภเว วา อรฺฐภเว วา สณฺณภเว วา อสณฺณภเว
 วา เหนวสณฺณภเว วา เหนวสณฺณภเว วา เอกโวการภเว วา จตุโวการภเว วา
 ปญฺจโวการภเว วา ปฺน คตฺติยา วา อฺุปฺตฺตฺติยา วา ปฏฺิสนฺธิยา วา
 ลํสํเร วา วฏฺฺฏวํ วา น ชเนยฺย น สณฺชเนยฺย น นินฺพพฺตฺเตยฺย
 นานินฺพพฺตฺเตยฺย อิเชว นิริชฺฌเมยฺย วุปลเมยฺย อตฺถํ คจฺเจยฺย
 ปฏฺิปปฺสฺสมภยฺยาติ ชหฺสฺสฺ ตณฺหํ อปฺนพฺภวาย ๑ เตนหาท ภควา
 ตณฺหาทฺิพนฺเน มนุเช เปกฺขมาโน (ปิงคิยาติ ภควา)
 สนฺตปาชาเต ชรสา ปเรเต
 ตสฺมา ตฺวํ ปิงคิย อปฺปมตฺโต
 ชหฺสฺสฺ ตณฺหํ อปฺนพฺภวายาติ ๑

[๕๓๑] สท คาทาปริโยธานา เตน^๑ พฺราหฺมณฺเนน สทฺธิ
 เอกจฺจนฺทา เอกปฺปโยคา เอกาทฺิปปายา เอกวาสนวาลิตา เตลํ อเนก-
 ปาณสทฺสฺสานํ วิรชฺ วิตมลํ ฌมฺมจกฺขุํ อฺุทปาติ ยงฺกิณฺจิ สฺมฺทฺยฌมฺมํ
 สทฺพพฺนตํ นโรธฌมฺมณฺติ ตสฺส จ พฺราหฺมณฺสฺส วิรชฺ วิตมลํ ฌมฺมจกฺขุํ
 อฺุทปาติ ยงฺกิณฺจิ สฺมฺทฺยฌมฺมํ สทฺพพฺนตํ นโรธฌมฺมณฺติ ๑ สท
 จกฺขุปฏฺิลภา^๒ อชินชฺฌาวากจิริทณฺทกมณฺทลฺลเกสา จ มสฺสฺ จ อนฺตรหิตา ๑
 ภณฺทกาสาวยตฺถวสโน สงฺฆาฏฺิปฺตฺตจิวรรโโร ภิกฺขุ อนฺวตฺถปฏฺิปปฺตฺติยา
 ปญฺชลิโก ภควนฺตํ นมสฺสฺมาโน นิสฺสินฺโน โหติ สตฺถา เม ภนฺเต
 ภควา สาวโกหฺมสฺมีติ ๑

ปิงคิยมาณวกปญหานิทฺเทโส โสฬสโม ๑

๑ ม. เย เต ๑

๒ ม. ฌมฺมจกฺขุสฺส ปฏฺิลภา ๑

โสฬสมาณวกปณฺหานิคมนิทฺเทโส^๑

[๕๓๒] อิทมโวจ ภควา มคเชสุ วิหรนฺโต ปาสาณเก เจติเย
ปริจาริกโสฬสหนฺ^๒ พฺราหฺมณานํ อชฺฌนิฏฺเฐ ปุณฺโณ ปุณฺโณ ปณฺหํ
พฺยาภาสิ ๑

[๕๓๓] อิทมโวจ ภควาติ อิมํ^๓ ปารายนํ อโวจ ๑ ภควาติ
คารวาทิวจนเมตํ ๑เป๑ สจฺจิกา ปณฺณตฺติ ยทิทํ ภควาติ อิทมโวจ
ภควา ๑

[๕๓๔] มคเชสุ วิหรนฺโตติ มคชนามเก ชนปเท ๑ วิหรนฺโตติ
วิหรนฺโต อิริยนฺโต วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปนฺโต ยาเปนฺโต ๑
ปาสาณเก เจติเยติ ปาสาณเกเจติยํ วุจฺจติ พุทฺธาสนฺหนฺติ มคเชสุ
วิหรนฺโต ปาสาณเก เจติเย ๑

[๕๓๕] ปริจาริกโสฬสหนฺ พฺราหฺมณานฺหนฺติ ปิงฺคิโย พฺราหฺมโณ
พาวริสฺส พฺราหฺมณฺสฺส ^๔เสณฺโณ เสณฺจวโร ปริจาริกโก^๔ ปิงฺคิเยน เต
โสฬสฺสชาติ เวมปิ ปริจาริกโสฬสหนฺ พฺราหฺมณานํ ๑ อถวา เต โสฬส
พฺราหฺมณา พุทฺธสฺส ภควโต ^๕เสณฺจา เสณฺจวรา ปริจาริกา ลิกฺขณฺติ^๕
เอวมปิ ปริจาริกโสฬสหนฺ พฺราหฺมณานํ ๑

[๕๓๖] อชฺฌนิฏฺเฐ ปุณฺโณ ปุณฺโณ ปณฺหํ พฺยาภาสิติ อชฺฌนิฏฺเฐ
อชฺฌเนสิโต ๑ ^๖ปุณฺโณ ปุณฺโณติ ปุณฺโณ ปุจฺจติโต ยาจิโต อชฺฌเนสิโต
ปสาทิตो^๖ ๑ ปณฺหํ พฺยาภาสิติ ปณฺหํ พฺยาภาสิ อาจิกฺขิ เทเสสิ
ปณฺณเปสิ ปณฺณเปสิ วิวริ วิภชฺชิ อุตฺตทานิมฺภาสิ ปกาเสสิติ อชฺฌนิฏฺเฐ

๑ ม. ปารายนตฺตฤติคาถานิทฺเทส ๑ ๒ ม. ปริจาริกโสฬสหนฺ, ย. ปริวาริกโสฬสหนฺ ๑

๓ ม. อิทํ ๑ ๔-๔ ม. ปทฺโธ ปทฺธจโร ปริจาริกโก ลิสฺส ๑

๕-๕ ม. ปทฺธา ปทฺธจวรา ปริจาริกา ลิสฺสชาติ ๑ ๖-๖ ม. ปุณฺโณ ปุณฺโณ ปุจฺจติโต
ปุจฺจติโต ยาจิโต ยาจิโต อชฺฌเนสิโต อชฺฌเนสิโต ปสาทิตโต ปสาทิตโต ๑

ปฏฺฐโจ ปฏฺฐโจ ปถหํ พุยากาลิ ฯ [๑]

[๕๓๗] เอกเมกสฺส เจปิ ปถหสฺส อตฺถมณฺเฑยาจจ ฐมฺมมณฺเฑยาจจ
ฐมฺมานุฐมฺมํ ปฏฺฐิปชฺเชยฺย คจฺเจยฺเยว ชรามรณสฺส ปารํ ปารคฺคณียา^๑
อิเม ฐมฺมาติ ตสฺมา อิํสฺส ฐมฺมปริยาจฺจสฺส ปารายนฺนเตว^๒ อธิวจฺหนํ ฯ

[๕๓๘] เอกเมกสฺส เจปิ ปถหสฺสชาติ เอกเมกสฺส เจปิ
อชิตปถหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ ติสฺสเมตฺเตยฺยปถหสฺส เอกเมกสฺส
เจปิ ปุณฺณกปถหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ เมตฺตคฺคูปถหสฺส เอกเมกสฺส
เจปิ ไรตฺกปถหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ อุปลิวปถหสฺส เอกเมกสฺส
เจปิ นนฺทปถหสฺส^๓ เอกเมกสฺส เจปิ เหมกปถหสฺส เอกเมกสฺส
เจปิ ไตฺเตยฺยปถหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ กปปถหสฺส เอกเมกสฺส
เจปิ ชตฺกณฺเฑณีปถหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ ภาทรารูชปถหสฺส เอกเมกสฺส
เจปิ อุทยปถหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ โปสาลปถหสฺส เอกเมกสฺส
เจปิ โฆฆราชปถหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ ปิงฺคิยปถหสฺสชาติ เอกเมกสฺส
เจปิ ปถหสฺส ฯ

[๕๓๙] อตฺถมณฺเฑยาจจ ฐมฺมมณฺเฑยาจจติ เสว ปโณห ฐมฺโม
วิสชฺชนํ อตฺถโกติ อตฺถํ อณฺเฑยาจจ ชานิตฺวา ตฺถลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ อตฺถมณฺเฑยาจจ ฯ ฐมฺมมณฺเฑยาจจติ ฐมฺมํ
อณฺเฑยาจจ ชานิตฺวา ตฺถลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ
ฐมฺมมณฺเฑยาจจ^๔ ฯ

[๕๔๐] ฐมฺมานุฐมฺมํ ปฏฺฐิปชฺเชยฺยชาติ สฺมมาปฏฺฐิปํ อนุโลมปฏฺฐิปํ
อปจฺจณีกปฏฺฐิปํ อนุวตฺตปฏฺฐิปํ ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺฐิปํ ปฏฺฐิปชฺเชยฺยชาติ
ฐมฺมานุฐมฺมํ ปฏฺฐิปชฺเชยฺย ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺนเตว เตเนตํ วุจฺจติ อิทมฺโวจ ภาควา มคฺเชสุ วิหรนฺโต ปาสาณเก เจตฺติเย
ปริจาริกโสฬสณฺนํ พุทฺทมณฺนํ อชฺฉินฺนโจ ปฏฺฐโจ ปฏฺฐโจ ปถหํ พุยากาลิสฺสิติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ม. ปารคฺคณียา ฯ ๓ ม. ปารายนฺนเตว ฯ เอวมฺปริปี ฯ

๔ ม. นนฺทกปถหสฺส ฯ ๕ ม. ฐมฺมมณฺเฑยาจจติ อตฺถตฺตมณฺเฑยาจจ ฐมฺมมณฺเฑยาจจ ฯ

[๕๔๑] คจฺเจยฺเยว ชรามรณสฺส ปารฺนุติ ชรามรณปารํ
วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภเถ สพฺพูปฺธิปฺภินิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธํ นิพฺพานํ ฯ คจฺเจยฺเยว ชรามรณสฺส
ปารฺนุติ ปารํ คจฺเจยฺเยว ปารํ อธิคจฺเจยฺเยว ปารํ ผุสฺเสยฺย^๑ ปารํ
สจฺฉิกเรยฺยาติ คจฺเจยฺเยว ชรามรณสฺส ปารํ ฯ

[๕๔๒] ปารคมนียา อิมํ ฌมฺมาติ อิมํ ฌมฺมา ปารคมนียา
ปารํ ปาเปนฺติ ปารํ สมฺปาเปนฺติ ปารํ สมฺนุปาเปนฺติ ชรามรณสฺส
ตารณาย^๒ สํวตฺตณฺตํ ปารคมนียา อิมํ ฌมฺมา ฯ

[๕๔๓] ตสฺมา อิมสฺส ฌมฺมปริยายสฺสาติ [๓] ตสฺมา ตํการณา
ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานาติ ตสฺมา ฯ อิมสฺส ฌมฺมปริยายสฺสาติ
อิมสฺส ปารายนสฺสาติ ตสฺมา อิมสฺส ฌมฺมปริยายสฺส ฯ

[๕๔๔] ปารายนฺนเตวว อธิวจฺจนฺติ ปารํ วุจฺจติ อมตํ
นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภเถ สพฺพูปฺธิปฺภินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย
วิราโค นิโรธํ นิพฺพานํ ฯ อายนํ วุจฺจติ มคฺโค เสยฺยถิํ สมฺมาทิฏฺฐิ
ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ฯ อธิวจฺจนฺติ นามํ สงฺขา สมณฺณา ปณฺณตฺติ
ฯเปฯ อภิลำโปติ ปารายนฺนเตวว อธิวจฺนํ ฯ [๔]

[๕๔๕] อชิตํ ติสฺสเมตฺเตยฺโย ปุณฺณโก อถ เมตฺตคฺค
โรตโก อุปสฺสึโว จ นนฺโท จ อถ เหมโก
โตเทยฺยกปฺปา ทุกฺโข ชตฺกณฺเณ จ ปณฺทิตฺโต
ภทฺทวฺวโร อุกฺโข จ โปสาลโล จาปิ พุราหฺมเณ
โมฆราชา จ เมธาวิ ปิงฺคิโย จ มหาอิสิ
เอเต พุทฺธํ อูปาคณฺโฑ สมฺปนฺนจฺรณํ อิสิ
ปฺจฺจนฺตา นิปฺปเณ ปณฺเฑท พุทฺธเสฏฺฐจฺฉํ อูปาคณฺโฑ ฯ

๑ ม. อธิสฺสเสยฺย ฯ ๒ ม. ตารณาย ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร ตสฺมาตีติ ทิสฺสตี ฯ
๔ ม. เอตฺถนฺตเร เตะเนตํ วุจฺจติ ... (๕๓๗) อธิวจฺจนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

[๕๔๖] เอเต พุทฺธํ อุปาคณฺฉนฺติ เอเตติ [๑] พุราหุมนฺนา ฯ พุทฺธนฺติ โย โส ภควา สยมฺภู อนาจริยโก ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสฺส ฐมฺเมสฺส สามํ สจฺจานิ อภิสมฺพุชฺฉมิ ตตฺถ จ สพฺพณฺณตํ ปตฺโตต พฺลេสฺส จ วสีภาวํ ฯ พุทฺโธติ เกนตฺเถน พุทฺโธ ฯ พุชฺฉิตา สจฺจานีติ พุทฺโธ ฯ โโพเชตา ปชายาติ พุทฺโธ ฯ สพฺพณฺณตฺตาย พุทฺโธ ฯ สพฺพทสฺสวิตาย พุทฺโธ ฯ อภิญฺเวยยตฺตาย พุทฺโธ ฯ วิกลิตาย พุทฺโธ ฯ ชีณาสวสงฺขาเตน พุทฺโธ ฯ นิรूपกฺกิลเสสงฺขาเตน พุทฺโธ ฯ เอกนตฺวีตฺราโคติ พุทฺโธ ฯ เอกนตฺวีตโหโสติ พุทฺโธ ฯ เอกนตฺวีตโหมโหติ พุทฺโธ ฯ เอกนตฺนิกฺกิลโสติ พุทฺโธ ฯ เอกายนมหคฺคํ คโตติ พุทฺโธ ฯ เอโก อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ พุทฺโธ ฯ อพุทฺธิวิทตฺตตา พุทฺธิปฏฺฐิลภา พุทฺโธ ฯ พุทฺโธติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ น ปิตฺรา กตํ น ภาตฺรา กตํ น ภคินฺยา กตํ น มิตฺตามจฺเจहि กตํ น ฆาติสาลโหิตฺเทहि กตํ น สมณพุราหุมนฺเนहि กตํ น เทวตาहि กตํ วิโมกฺขนตฺติกเมตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ โพอิยา มฺุเล สห สพฺพณฺณตฺตวณฺณสฺส ปฏฺฐิลภา สจฺฉิกฺกา ปณฺณตฺติ ยทฺธิํ พุทฺโธติ พุทฺธ^๒ ฯ เอเต พุทฺธํ อุปาคณฺฉนฺติ^๓ เอเต พุทฺธํ อุปาคณฺฉนฺติ^๓ อุปสงฺกมฺีสุ อุปสงฺกมฺีสุ ปยฺรูปาสิสุ ปริบุจฺฉิสุ ปริปณฺหิสุติ เอเต พุทฺธํ อุปาคณฺฉนฺติ^๓ ฯ

[๕๔๗] สมฺปนฺนจรณํ อิลินฺติ จรณํ วุจฺจติ สีลาจารนิปฺพตฺติ^๔ ฯ สีลสํวรฺปิ จรณํ อินฺทฺริยสํวรฺปิ จรณํ โภชเน มตฺตตฺตณฺณตฺตปิ จรณํ ชาคริยานุโยโคปิ จรณํ สตฺตปิ สทฺธมฺมา จรณํ จตฺตาริปี ฆานานิ จรณํ ฯ สมฺปนฺนจรณนฺติ สมฺปนฺนจรณํ เสฏฺฐจฺจรณํ [๕] ปาโมกฺขจฺจรณํ อุตฺตมจฺจรณํ ปวฺรจฺจรณนฺติ สมฺปนฺนจรณํ ฯ อิลินฺติ อิลิ ฯ ภควา

๑ ม. เอตถนฺตเร โสฬส ปารายณิยาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ม. อยู่ ปาโจ นตฺติ ฯ

๓ ม. อุปาคณฺฉนฺติ ฯ เอวมฺุปริปี ฯ

๔ ม. สีลาจารนิพฺพตฺติ ฯ

๕ ม. เอตถนฺตเร วิเสฏฺฐจฺจรณนฺติ ทิสฺสตี ฯ

มหนตํ ลีลกชนธํ เอสิ คเวสิ ปริเยสีติ อีสึ ฯเปฯ มhesกฺเขหิ วา
สตุเตหิ เอสีโต คเวสีโต ปริเยสีโต กหํ พุทฺโธ กหํ ภควา กหํ
เทวเทโว กหํ นราสโภติ อีสีติ สมปนฺนจรณํ อีสึ ฯ

[๕๔๘] ปุจฺจนฺตา นิปุณฺเน ปณฺเฑหติ ปุจฺจนฺตาติ ปุจฺจนฺตา
ยาจนฺตา อชฺเชสนฺตา ปสาเทนฺตา ฯ นิปุณฺเน ปณฺเฑหติ คมฺภีเร ทุทฺทเส
ทุรฺนุโพเช สนฺเต ปณฺเฑเต อตฺถกาวจเร นิปุณฺเน ปณฺเฑหิตเวทนีเย ปณฺเฑหติ
ปุจฺจนฺตา นิปุณฺเน ปณฺเฑห ฯ

[๕๔๙] พุทฺธเสฏฺฐจํ อูปาคมนฺติ พุทฺธาติ โย โส ภควา
ฯเปฯ สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ ยทิทํ พุทฺโธติ ฯ เสฏฺฐจฺติ อคฺคํ เสฏฺฐจํ
วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ๑ปวฺรณฺติ พุทฺธเสฏฺฐจํ ฯ อูปาคมนฺติ^๑
อูปาคมฺิสฺสุ อูปสงฺกมฺิสฺสุ ปยิริปาลีสุ ปริปุจฺฉิสฺสุ ปริปณฺหีสฺสุติ พุทฺธเสฏฺฐจํ
อูปาคมฺุ ฯ เตเนตํ วุจฺจติ

เอเต พุทฺธํ อูปาคณฺุ สมปนฺนจรณํ อีสึ
ปุจฺจนฺตา นิปุณฺเน ปณฺเฑห พุทฺธเสฏฺฐจํ อูปาคมนฺติ ฯ

[๕๕๐] เตสํ พุทฺโธ พุยากาลิ ปณฺหํ ปุณฺโฉยิ ยถาตถํ
ปณฺหานํ เวยยากรณฺน ตฺไเสสิ พุราหฺมณฺน มฺุนิ ฯ

[๕๕๑] เตสํ พุทฺโธ พุยากาลีติ เตสนฺติ โสฬสนฺนํ
ปารายนิยานํ พุราหฺมณฺนํ ฯ พุทฺโธติ โย โส ภควา ฯเปฯ สจฺฉิกา
ปณฺณตฺติ ยทิทํ พุทฺโธติ ฯ พุยากาลีติ เตสํ พุทฺโธ พุยากาลิ อาจิกฺขิ
เทเสสิ ปณฺณเปสิ ปุณฺจเปสิ วิวริ วิภสิ อุตฺตทานีมฺกาลิ ปกาเสสีติ
เตสํ พุทฺโธ พุยากาลิ ฯ

[๕๕๒] ปณฺหํ ปุณฺโฉยิ ยถาตถนฺติ ปณฺหํ ปุณฺโฉยิติ ปณฺหํ
[๔] ปุจฺฉิตฺติ ยาจิตฺติ อชฺเชสีโต ปสาทิตฺติ ฯ ยถาตถนฺติ ยถา
อาจิกฺขิตพฺพํ ตถา อาจิกฺขิ ยถา เทลิตพฺพํ ตถา เทเสสิ ยถา

๑-๑ ม. ปวริ พุทฺธํ อูปาคมฺุ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ปุณฺโฉยิติ ทิสฺสตี ฯ
823

ปญญเปตพพํ ตถา ปญญเปลิ ยถา ปญฺจเปตพพํ ตถา ปญฺจเปลิ
 ยถา วิวริตพพํ ตถา วิวริ ยถา วิภชิตพพํ ตถา วิภชิ ยถา
 อุตฺตานิगतพพํ ตถา อุตฺตานิฅกาลิ ยถา ปกาเสตพพํ^๑ ตถา
 ปกาเสลิตติ ปญฺหํ ปุญฺโจ ยถาตถํ ฯ

[๕๕๓] ปญฺหานํ เวยยากรณนาติ ปญฺหานํ เวยยากรณน
 อัจฉิณน เทสเนน ปญฺญปนเนน ปญฺจปนเนน วิวเรน วิภชเนน
 อุตฺตานิฅมเมเนน ปกาสนนาติ ปญฺหานํ เวยยากรณน ฯ

[๕๕๔] โตเสสิ พุราหุณเณ มุณีติ โตเสลิตติ โตเสสิ วิโตเสสิ
 ปสาเทสิ อาราเชสิ อตฺตมเนน อกาลิ ฯ พุราหุณเณติ โสฬส ปารายนิเย
 พุราหุณเณ ฯ มุณีติ โมนํ วุจฺจติ ฉาณํ ยา ปญฺญา ปชานนา
 ฯเปฯ สงฺกชาลมตฺติจฺจ โส มุณีติ โตเสสิ พุราหุณเณ มุณี ฯ
 เตเนตํ วุจฺจติ

เตสํ พุทฺโธ พุยากาลิ ปญฺหํ ปุญฺโจ ยถาตถํ

ปญฺหานํ เวยยากรณน โตเสสิ พุราหุณเณ มุณีติ ฯ

[๕๕๕] เต โตลิตา จกฺขุมตา พุทฺธนาทิจฺจพฺนฺธนา

พุทฺธมจฺริยมจฺริสฺสุ วรปญฺญสฺส สนฺติเก ฯ

[๕๕๖] เต โตลิตา จกฺขุมตาติ เตติ โสฬส ปารายนิยา
 พุราหุณเณ ฯ โตลิตาติ โตลิตา วิโตลิตา ปสาทิตา อาราทิตา อตฺตมเนน
 กตาติ เต โตลิตา ฯ จกฺขุมตาติ ภควา ปญฺจหิ จกฺขุหิ จกฺขุมา
 มํสจกฺขุนาปิ จกฺขุมา ทิพฺพจกฺขุนาปิ จกฺขุมา ปญฺญาจกฺขุนาปิ
 จกฺขุมา พุทฺธจกฺขุนาปิ จกฺขุมา สมฺนตจกฺขุนาปิ จกฺขุมา ฯ กถํ ภควา
 มํสจกฺขุนาปิ จกฺขุมา ฯเปฯ เอวํ ภควา สมฺนตจกฺขุนาปิ จกฺขุมาติ
 เต โตลิตา จกฺขุมตา ฯ

๑ ม. ปกาลิตพพํ ฯ

[๕๕๗] พุทฺธนาทิจฺจนุชฺฌาติ พุทฺธนาติ โย โส ภควา
 ๑เป๑ สจฺจิกา ปณฺณตฺติ ยทิทํ พุทฺธโรติ ๑ อาทิจฺจนุชฺฌาติ อาทิจฺโจ
 วุจฺจติ สุริโย ๑ โส โคตโม โคตเตน ภควาปิ โคตโม โคตเตน
 ภควา สุริยสุล โคตตตมาตโก โคตตตพฺนุ ตสฺมา พุทฺธโร อาทิจฺจนุชฺฌติ
 พุทฺธนาทิจฺจนุชฺฌา ๑

[๕๕๘] พุทฺธมจฺริยมจฺริสฺสูติ พุทฺธมจฺริยํ วุจฺจติ อสทฺธมฺม-
 สมาปตฺติยา อารติ วิรติ ปฏฺวิวิรติ เวรมณฺี วิรมณฺํ อกิริยา อกรณฺํ
 อนชฺฌมาปตฺติ เวลาอนตฺติกโม เสตฺตฺมาโต ๑ อปฺปิ นิปฺปฺริยาवเสน
 พุทฺธมจฺริยํ วุจฺจติ อริโย อฏฺฏจฺงคฺโก มคฺโค เสยฺยถิทํ สมฺมาทิสฺสูติ
 สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม
 สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ ๑ พุทฺธมจฺริยมจฺริสฺสูติ พุทฺธมจฺริยํ [๑] อจฺริสฺสุ
 สมหาย วตฺตีสฺสูติ พุทฺธมจฺริยมจฺริสฺสุ ๑

[๕๕๙] วรปณฺณสฺส สนฺติเกติ วรปณฺณสฺส อคฺคปณฺณสฺส
 เสฏฺฐปณฺณสฺส [๒] ปาโมกฺขปณฺณสฺส อุตฺตมปณฺณสฺส ปวรปณฺณสฺส ๑
 สนฺติเกติ สนฺติเก สามนฺตา อาสนฺเน อวิหฺวเร อุกฺกฺเจติ วรปณฺณสฺส
 สนฺติเก ๑ เตเนตํ วุจฺจติ

เต โตลิตา จกฺขุมตา พุทฺธนาทิจฺจนุชฺฌา
 พุทฺธมจฺริยมจฺริสฺสุ วรปณฺณสฺส สนฺติเกติ ๑

[๕๖๐] เอกเมกสฺส ปณฺหสฺส ยถา พุทฺธเน เกลิตฺตํ
 ตถา โย ปฏฺฐิพฺชเชยฺย คจฺฉ เปรํ อปรโต ๑

[๕๖๑] เอกเมกสฺส ปณฺหสฺสาติ เอกเมกสฺส อชิตปณฺหสฺส
 เอกเมกสฺส ติสฺสเมตฺเตยฺยปณฺหสฺส ๑เป๑ เอกเมกสฺส ปิงฺคฺย-
 ปณฺหสฺสาติ เอกเมกสฺส ปณฺหสฺส ๑

๑ ม. เอตฺถนฺตเร จฺริสฺสูติ ทิสฺสติ ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร วิเสฏฺฐปณฺณสฺสาติ ทิสฺสติ ๑ เอวมฺีทิสฺสุ จาเนสฺสุ ๑

[๕๖๒] ยถา พุทฺเธน เกลิตฺตฺนฺติ พุทฺเธนาติ โย โส ภควา
 ๑เป๑ สจฺฉนิกา ปญฺณตฺตติ ยทิตํ พุทฺโธติ ๑ ยถา พุทฺเธน เกลิตฺตฺนฺติ
 ยถา พุทฺเธน อาจิกฺขิตํ เกลิตํ ปญฺณปิตํ ปญฺจปิตํ วิวริตํ วิมตฺตํ^๑
 อุตฺตทานิกิตํ ปกาลิตฺตฺนฺติ ยถา พุทฺเธน เกลิตํ ๑

[๕๖๓] ตถา โย ปฏฺธิปชฺเชยฺยาติ สมฺมาปฏฺธิปํ อนุโลมปฏฺธิปํ
 อปจฺจนิกปฏฺธิปํ อนุวตฺตปฏฺธิปํ ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺธิปํ ปฏฺธิปชฺเชยฺยาติ
 ตถา โย ปฏฺธิปชฺเชยฺย ๑

[๕๖๔] คจฺเฉ ปารํ อปารโตติ ปารํ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ
 โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภเว สพฺพปฺพิปฏฺฐินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค
 นิโรโธ นิพฺพานํ ๑ อปารํ วุจฺจนฺติ กิเลสํ จ ขนฺธํ จ อภิสงฺขารา จ ๑
 คจฺเฉ ปารํ อปารโตติ อปารโต ปารํ คจฺเฉยฺย ปารํ อธิคจฺเฉยฺย ปารํ
 ผุสฺเสยฺย^๒ ปารํ สจฺฉนิกเรยฺยาติ คจฺเฉ ปารํ อปารโต ๑ เตเนตํ วุจฺจติ

เอกเมกสฺส ปญฺหสฺส ยถา พุทฺเธน เกลิตํ

ตถา โย ปฏฺธิปชฺเชยฺย คจฺเฉ ปารํ อปารโตติ ๑

[๕๖๕] อปารา ปารํ คจฺเฉยฺย ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมํ

มคฺโค โส ปารคฺคมนาเย^๓ ตสฺมา ปารายนํ อิติ ๑

[๕๖๖] อปารา ปารํ คจฺเฉยฺยาติ อปารํ วุจฺจนฺติ กิเลสํ จ
 ขนฺธํ จ อภิสงฺขารา จ ๑ ปารํ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส
 สพฺพสงฺขารสมฺภเว สพฺพปฺพิปฏฺฐินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ
 นิพฺพานํ ๑ อปารา ปารํ คจฺเฉยฺยาติ อปารา ปารํ คจฺเฉยฺย ปารํ
 อธิคจฺเฉยฺย ปารํ ผุสฺเสยฺย ปารํ สจฺฉนิกเรยฺยาติ อปารา ปารํ คจฺเฉยฺย ๑

[๕๖๗] ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมฺนฺติ ๑ มคฺคนฺติ มคฺโค^๔ วุจฺจติ
 อริโย อฏฺฐจฺงฺคิโก มคฺโค เสยฺยถิตํ สมฺมาทิฏฺฐิ ๑เป๑ สมฺมาสมาธิ ๑

๑ ม. วิภิชิตํ ๑ ๒ ม. ผุสฺเสยฺย ๑ เอวมฺบุปริปี ๑ ๓ ม. . ปารํ คคฺคมนาเย ๑ เอวมฺบุปริปี ๑
 ๔-๔ ม. มคฺคมุตฺตมํ ๑

อุตตมมนฺติ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตตมํ ปวรนฺติ
มคฺคมุตฺตมํ^๑ ฯ ภาเวนฺโตติ ภาเวนฺโต อาเสวนฺโต พหุสฺสึกรนฺโตติ
ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมํ ฯ

[๕๖๘] มคฺโค โส ปารคมนาयाติ มคฺโค ปนฺโถ ปโถ
ปชฺไซ อภชฺสํ วมฺมายนํ นาวา อุตฺตรเสตุ [๒] ปกฺกลโล^๓ สงฺกโม^๔ ฯ
ปารคมนาयाติ ปารคมนาया ปารสมฺปาปนาया ปารสมนฺปาปนาया
ชรามรณสฺส ตรณายาติ มคฺโค โส ปารคมนาया ฯ

[๕๖๙] ตสฺมา ปารายนํ อิตฺตีติ [๕] ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ
ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา ฯ ปารํ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส
สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺพิปฺภินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธ
นิพฺพานํ ฯ อายนํ วุจฺจติ มคฺโค ฯ อิตฺตีติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ
ปทานุปฺพุพฺกเมตฺ^๖ อิตฺตีติ ตสฺมา ปารายนํ อิติ ฯ เตเนตํ วุจฺจติ
อปารา ปารํ คจฺเจยฺย ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมํ
มคฺโค โส ปารคมนาया ตสฺมา ปารายนํ อิตฺตีติ ฯ

[๗]

[๕๗๐] ปารายนมนุคทายิสฺสํ (อิจฺจายสฺมา ปิงฺคิโย)
(ยถา อทฺทกฺขิ ตถา อกฺขาลิ)
วิมฺโล ฐฺริเมธโส
นิกฺกามิ นิพฺพไน นาโค
กิสฺส เหตุ มุสา ภาณ ฯ

[๕๗๑] ปารายนมนุคทายิสฺสนฺติ คีตมนุคทายิสฺสํ^๑ กิตฺตมนุคทายิสฺสํ

๑-๑ ม. มคฺคมุตฺตมมนฺติ ฯ มคฺคํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ ฯ
๒ ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตี ฯ ๓ ม. กฺกลโล จ ฯ ๔ ม. ภิลิสฺสงฺกโม ฯ
๕ ม. เอตฺถนฺตเร ตสฺมาตีติ ทิสฺสตี ฯ ๖ ม. ปทานุปฺพุพฺพตาเมตฺ ฯ เอวมฺปริปี ฯ
๗ ม. เอตฺถนฺตเร ปารายนตฺถตฺติคานินฺเทโส สตฺตรสโมติ ทิสฺสนฺติ ฯ

ลปิตมณุกายิสฺส^๑ ภาสิตมณุกายิสฺสนฺติ^๒ ปารายนมนุกายิสฺส^๑ ฯ
 อิจฺจายสฺมา ปิงฺคโยติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ ปทานุญฺพุกเมตํ อิจฺจาติ ฯ
 आयสฺมาติ ปยวจนํ ครวฺจนํ สคารวสฺสปฺตีสฺสาธิวจนเมตํ आयสฺมาติ ฯ
 ปิงฺคโยติ ตสฺส เถรสฺส นามํ สงฺขา สมญฺญา ปญฺญตฺติ โวหาโร
 นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นิรุตฺติ พุยญฺชนํ อภิลำไปติ อิจฺจายสฺมา
 ปิงฺคโย ฯ

[๕๗๒] ยถา อทฺทกฺขิ ตถา อกฺขาลีติ ยถา อทฺทกฺขิ ตถา
 อกฺขาลิ อัจฺจิกฺขิ เทเสสิ ปญฺญเปสิ ปญฺจเปสิ วิวริ วิภฺชิ อุตฺตทานีมกาลี
 ปกาเสสิ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ สมฺมุทฺตมฺมํ
 สพฺพพฺพตํ นิโรธมฺมมฺนฺติ ยถา อทฺทกฺขิ ตถา อกฺขาลิ อัจฺจิกฺขิ
 เทเสสิ ปญฺญเปสิ ปญฺจเปสิ วิวริ วิภฺชิ อุตฺตทานีมกาลี ปกาเสสิติ
 ยถา อทฺทกฺขิ ตถา อกฺขาลิ ฯ

[๕๗๓] วิมฺโล ฐฺริเมธฺโสติ วิมฺโลติ ราโค มลํ โทโส มลํ
 โม่โท มลํ โก่อธ มลํ อุปนฺนาโห มลํ ฯเปฯ สพฺพพากฺสลาภิสงฺขารา
 มลา ฯ เต มลา พุทฺธสฺส ภควฺโต ปหีนา อุกฺคินฺนฺมฺลลา ตาลาวตฺถุกฺตา
 อนภาวจฺจตฺตา आयตี อนฺนุปฺปาทมฺมา ตสฺมา^๒ พุทฺโธ อมฺโล วิมฺโล
 นิมฺมโล มลาปคฺโต มลวิปฺปหีเน มลวิปฺปมฺุตฺโต สพฺพมลวีตฺติวตฺโต ฯ
 ฐฺริ วุจฺจติ ปจฺวี ฯ ภควา อิมาย^๓ ปจฺวีสมาย วิปฺลายน วิตฺถตฺตาย
 ปญฺญาย สมฺนฺนาคฺโต ฯ เมธา วุจฺจติ ปญฺญา ยา ปญฺญา ปชานฺนา
 ฯเปฯ อโม่โท ฐฺมมฺวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ ภควา อิมาย เมธาย
 ปญฺญาย อุเบตฺโต สมฺเบตฺโต อุปาคฺโต สมฺปาคฺโต อุปฺปนฺโน สมฺปฺปนฺโน
 สมฺนฺนาคฺโต ตสฺมา พุทฺโธ ฐฺริเมธฺโสติ^๔ วิมฺโล ฐฺริเมธฺโส ฯ

[๕๗๔] นิกฺกām โนพฺพนฺ โนคฺติ กามาติ อุทฺทานฺโต เทว

๑-๑ ม. กถิตมณุกายิสฺส ภณิตมณุกายิสฺส ลปิตมณุกายิสฺส ภาสิตมณุกายิสฺสนฺติ ฯ

๒ ม. อโย ปาโจ นตฺติ ฯ

๓ ม. ตาย ฯ

๔ ม. สฺเมธฺโสติ ฯ

กามา วตถุกามา จ กิเลสกามา จ ๑เป๑ อิเม วุจจนฺติ วตถุกามา
 ๑เป๑ อิเม วุจจนฺติ กิเลสกามา ๑ พุทฺธสฺส ภควโต วตถุกามา
 ปริณฺญาตา กิเลสกามา ปหีนา ๑ วตถุกามาณํ ปริณฺญาตตฺตา
 กิเลสกามาณํ ปหีนตฺตา ภควา น กามे กามेติ [๑] น กามे
 ปตฺถเถติ น กามे ปิเหติ น กามे อภิชปฺปติ ๑ เย กามे กามนฺติ
 [๒] กามे ปตฺถนฺติ กามे ปิหยนฺติ กามे อภิชปฺปนฺติ เต
 กามกามิโน รากราคิโน สณฺณสณฺณมิโน ๑ ภควา น กามे กามेติ
 [๓] น กามे ปตฺถเถติ น กามे ปิเหติ น กามे อภิชปฺปติ ตสฺมา
 พุทฺโธ อกาโม นิกกาโม จตฺตกาโม วนฺตกาโม มุตฺตกาโม ปหีนกาโม
 ปฏฺินิสฺสग्ฺจกาโม วิตฺตราโค วิคตฺตราโค จตฺตฺตราโค วนฺตฺตราโค มุตฺตฺตราโค
 ปหีนฺตราโค ปฏฺินิสฺสग्ฺจฺราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สීติญฺโต สุขปฏฺิสฺเวทึ
 พุรฺหมญฺเตน อตฺตนา วิหฺรตีติ นิกกาโม ๑ นิพฺพนฺติ ราโค วนํ โทโส
 วนํ โมโห วนํ โโกธ วนํ อุปฺนาโห วนํ ๑เป๑ สพฺพากุสลาภิสงฺขาร
 วนา ๑ เต วนา พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อุจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา
 อนภาวํจตา อายตี อนุปฺปาทมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ อวโน [๔]
 นิพฺพโน วนาปคโต วนวิปฺปหีโน วนวิปฺปมุตฺโต สพฺพวนวิตีวตฺโตติ
 นิพฺพโน ๑ นาโคติ [๕] ภควา อาคุํ น กโรตีติ นาโค ๑ น
 คจฺฉตีติ นาโค ๑ น อาคจฺฉตีติ นาโค ๑เป๑ เอวํ ภควา
 น อาคจฺฉตีติ นาโคติ นิกกาโม นิพฺพโน นาโค ๑

[๕๗๕] กิสฺส เหตุ มุสา ภณฺเตติ กิสฺส เหตุติ กิสฺส เหตุ

[๖] กิการณฺา [๗] กิปรจฺจยาติ กิสฺส เหตุ ๑ [๘] มุสา ภณฺเตติ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร น กามे อิจฺฉตีติ ทิสฺสนฺติ ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร กามे อิจฺฉนฺตีติ
 ทิสฺสนฺติ ๑ เอวมึทิสฺเสสุ จาเนสุ ๑ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร น กามे อิจฺฉตีติ ทิสฺสนฺติ ๑
 ๔ ม. เอตฺถนฺตเร วิวโนติ ทิสฺสตี ๑ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร นาโคติ ทิสฺสตี ๑
 ๖ ม. เอตฺถนฺตเร กิเหตุติ ทิสฺสตี ๑ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร กิทานาติ ทิสฺสตี ๑
 ๘ ม. เอตฺถนฺตเร มุสา ภณฺเตติ มุสา ภณฺเตยฺย กเถยฺย ทีเปยฺย โวหเรยฺยาติ ทิสฺสนฺติ ๑

โมสวชฺช ภาณยฺย มุสาวาหํ ภาณยฺย อนริยวาหํ ภาณยฺย ๑ อิธกัจโจ
 ๑ สภาคโต वा प्रिसकृत् वा ๑ ฌาติมชฺชคโต वा ปุคฺมชฺชคโต वा
 ราชกุลมชฺชคโต वा อภินีโต สกฺขิปุญฺโจ เอहि โภ ๒ ปริส ยํ ชานาสี
 ตํ วเทหิตี [๓] อชานํ [๔] อาห ชานามีติ ชานํ वा อาห น
 ชานามีติ อปสฺสํ वा อาห ปสฺสामीติ ปสฺสํ वा อาห น ปสฺสामीติ
 อิติ อตฺตเหตุ वा ปรเหตุ वा อามิสกิณฺจิกฺขเหตุ वा สมฺปชานมุสา
 ภาณตี ๕ อิหํ วุจฺจติ โมสวชฺช ๑ อปิจ ตีหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ
 ปุพฺพเวสฺส โหติ มุสา ภาณิสฺสนฺติ ภาณนฺตสฺส โหติ มุสา ภาณามีติ
 ภาณิตสฺส โหติ มุสา มยา ภาณิตนฺติ อิเมหิ ตีหากาเรหิ มุสาวาโท
 โหติ ๑ อปิจ จตฺตุหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ ปุพฺพเวสฺส โหติ มุสา
 ภาณิสฺสนฺติ ๑เป ๑ ปญฺจหากาเรหิ จหากาเรหิ สตฺตหากาเรหิ อฏฺฐหากาเรหิ
 มุสาวาโท โหติ ปุพฺพเวสฺส โหติ มุสา ภาณิสฺสนฺติ ภาณนฺตสฺส โหติ
 มุสา ภาณามีติ ภาณิตสฺส โหติ มุสา มยา ภาณิตนฺติ วินิชาย ทิฏฺฐี
 วินิชาย ขนฺตี วินิชาย รุจฺจี วินิชาย สณฺณํ วินิชาย ภาวํ อิเมหิ
 อฏฺฐหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ ๑ [๖] กิสฺส เหตุ มุสา ภาณยฺย
 กเถยฺย ทีเปยฺย โวหเรยฺยาติ กิสฺส เหตุ มุสา ภาณ ๑ เตนาห
 ปิงฺคียตฺเถโร

ปารายนมนุคายิสฺสํ (อิจฺจายสฺมา ปิงฺคีย)

(ยถา อหฺทกฺขิ ตถา อกฺขาลิ)

วิมโล ภูริเมธโส

นิฏฺฐาโม นิพฺพโน นาโค

กิสฺส เหตุ มุสา ภาณตี ๑

๑-๑ ม. สภาคโต वा प्रिसาคโต वा ๑

๒ ม. เอหฺมโภ ๑

๓ ม. เอตฺถนฺตเร โสตี ทิสฺสตี ๑

๔ ม. เอตฺถนฺตเร วาสฺทโท ทิสฺสตี ๑

๕ ม. ภาสตี ๑

๖ ม. เอตฺถนฺตเร โมสวชฺชนฺติ ทิสฺสตี ๑

[๕๗๖] ปหีนมลโมหสฺส มานมกฺขปฺปทายิโน
 หนฺนทาหํ กิตฺตยิสฺสामी คิริ วณฺณุปฺสณฺหิตํ ฯ

[๕๗๗] ปหีนมลโมหสฺสชาติ มลลาคี^๑ ราโค มลํ โทโส มลํ
 โมโห มลํ มาโน มลํ ทิฏฺฐิจิ มลํ กิลโลโส มลํ สพฺพทฺตฺตฺจฺจริตํ มลํ
 [๒] ฯ โมหาคี^๓ [๔] ทุกฺเข อฉาณํ ฯเปฯ อวิชฺชาลํจฺจิตฺติ โมโห
 อกฺขลมฺมฺลํ อยํ วุจฺจติ โมโห ฯ มลญฺจ โมโห จ พุทฺธสฺส ภควโต
 ปหีนํ อุกฺคินฺนํมฺมุลา ตาลาวตฺตูกฺตา อนภาวํคฺตา อายตฺตี อนุปฺปาทมฺมา
 ตสฺมา พุทฺโธ ปหีนมลโมโหติ ปหีนมลโมหสฺส ฯ

[๕๗๘] มานมกฺขปฺปทายิโนติ มานาติ เอกวิเชน มาโน โย^๕
 จิตฺตสฺส อฺนฺนํ^๖ ฯ ทฺวิเชน มาโน อตฺตฺกํกฺสนมาโน ปรวมฺภนมาโน ฯ
 ติวิเชน มาโน เสยฺโยหมฺสฺมิตฺติ มาโน สทิสฺโสหมฺสฺมิตฺติ มาโน ทินฺนํหมฺสฺมิตฺติ
 มาโน ฯ จตฺตฺพิเชน มาโน ลาเภณ มานํ ชเนติ ยเสน มานํ ชเนติ
 ปสฺสํสา ย มานํ ชเนติ สุเขน มานํ ชเนติ ฯ ปญฺจวิเชน มาโน ลากิหมฺหิ
 มนาปิگانํ รุปานนฺติ มานํ ชเนติ ลากิหมฺหิ มนาปิگانํ สทฺทฺทานํ
 คนฺธานํ รสํานํ โผฏฺฐพฺพานนฺติ มานํ ชเนติ ฯ จพฺพิเชน มาโน
 จกฺขุสมฺปทาย มานํ ชเนติ โสตสฺมฺปทาย ฉานสมฺปทาย
 ชิวฺทาสฺมฺปทาย กายสมฺปทาย มโนสมฺปทาย มานํ ชเนติ ฯ สตฺตฺตฺวิเชน
 มาโน มาโน อติมาโน มานาติมาโน โอมมาโน อวมาโน อสฺมิมาโน
 มิจฺจามาโน ฯ อฏฺฐวิเชน มาโน ลาเภณ มานํ ชเนติ อลาเภณ โอมานํ
 ชเนติ ยเสน มานํ ชเนติ อยเสน โอมานํ ชเนติ ปสฺสํสา ย มานํ ชเนติ
 นิณฺทาย โอมานํ ชเนติ สุเขน มานํ ชเนติ ทุกฺเขน โอมานํ ชเนติ ฯ
 นววิเชน มาโน เสยฺยสฺส เสยฺโยหมฺสฺมิตฺติ มาโน เสยฺยสฺส สทิสฺโสหมฺสฺมิตฺติ

๑ ม. มลนฺติ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร สพฺพภวคามิกมฺมํ มลนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๓ ม. โมโหติ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร ยนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๕ ม. ยา ฯ

๖ ม. อฺนฺนํ^๖ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

มานโ สยยสส ทินโหมสมมีติ มานโ สทิสสส สยโยหมสมมีติ มานโ
 สทิสสส สทิสโหมสมมีติ มานโ สทิสสส ทินโหมสมมีติ มานโ ทินสส
 สยโยหมสมมีติ มานโ ทินสส สทิสโหมสมมีติ มานโ ทินสส ทิน
 หมสมมีติ มานโ ฯ ทลวิเรน มานโ อิธกจโจจ มานัง ชเนติ ชาติยา วา
 โคตเตน วา โกลปุตติเกน วา วณณโปกขรตาย วา ธเนน วา
 อชฺฌเมเนน วา กมุมายตเนน วา ลิปฺปายตเนน วา วิชฺชฎฺฐาเนน^๑ วา
 สุตฺเตน วา ปฏฺฐิกานเนน วา อณฺณตฺรณฺณตฺเรน วา วตฺตฺนา โย
 เอวฺรุโป มานโ มณฺณนา มณฺณิตตตํ อุนฺณนฺติ อุนฺนโไฟ^๒ ธโช
 สมฺปคฺคาเห เกตฺตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส อยํ วุจฺจติ มานโ ฯ มกฺขาติ [๓]
 มกฺโข มกฺขายนา มกฺขยิตตตํ [๔] นิฏฺฐจฺริยกมฺมํ อยํ วุจฺจติ
 มกฺโข ฯ พุทฺธสฺส ภควโต มานโ จ มกฺโข จ ปหีนา อุจฺฉินฺนฺมุลา
 ตาลาวตฺตูกตา อนภาวจฺจตา आयตี อฺนุปรปาทมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ
 มานมกฺขปรปายีติ มานมกฺขปรปายินโ ฯ

[๕๗๙] หนุทาหํ กิตฺตยิสฺสามี คิริ วณฺณฺอุปฺสณฺหิตนฺติ
 หนุทาหนฺติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ ปทานุปรุพฺพกเมตํ หนุทาติ^๕ ฯ กิตฺตยิสฺสามีติ^๖
 วณฺณเนน อฺเปตํ สมฺเปตํ อฺปาคตํ สมฺปาคตํ อฺปปนฺนํ สมฺปปนฺนํ
 สมฺนฺนาคตํ คิริ วาจํ พฺยปรถํ โอิทฺรณฺ^๗ กิตฺตยิสฺสามี เทสิสฺสามี
 ปณฺณเปสฺสามี ปฏฺฐเปสฺสามี วิวริสฺสามี วิภสิสฺสามี อุตฺตทานีกริสฺสามี
 ปกาลิสฺสามีติ หนุทาหํ กิตฺตยิสฺสามี คิริ วณฺณฺอุปฺสณฺหิตํ ฯ เตนนาห
 ปิงฺคียตฺเถโร^๘

ปหีนมลโหมสส	มานมกฺขปรปายินโ
หนุทาหํ กิตฺตยิสฺสามี	คิริ วณฺณฺอุปฺสณฺหิตนฺติ ฯ

---

๑ ม. วิชฺชฎฺฐาเนน ฯ   ๒ ม. อุนฺนโไม ฯ   ๓ ม. เอตฺตณฺตเร โยติ ทิสฺสติ ฯ
 ๔ ม. เอตฺตณฺตเร นิฏฺฐจฺริยนฺติ ทิสฺสติ ฯ   ๕ ม. หนุทาหนฺติ ฯ
 ๖ ม. กิตฺตยิสฺสามี คิริ วณฺณฺอุปฺสณฺหิตนฺติ ฯ   ๗ ม. อุทฺรณฺ ฯ
 ๘ ม. เถโร ปิงฺคโย ฯ   เอวมฺปริปี ฯ

[๕๘๐] ตโมนุเท พุทุโร สมนตจกขุ
 โลกนตคฺคฺ สพฺพภาวติวตโต
 อนาสโว สพฺพทกฺขปฺปทีโน
 สจฺจวุหโย พุรหฺมฺปาสิโต^๑ เม ฯ

[๕๘๑] ตโมนุเท พุทุโร สมนตจกขุติ ตโมนุเทติ ภควา^๒
 ราคตมํ โทสตมํ โมหตมํ มานตมํ ทิฏฺฐิจิตตมํ กิลเสตมํ ทุจฺจวิตตมํ
 อนฺธกรณํ อจกฺขกรณํ^๓ อฆานกรณํ ปณฺณานิโรธิกํ วิชฺชาตปทฺธิกํ
 อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ นุทฺติ ปนุทฺติ ชหิ^๓ วิโนทยิ^๓ พฺยนฺตีมกาสิ
 อนภาวงฺคเมสึติ ตโมนุเท^๒ ฯ พุทุโรติ โย โส ภควา ฯเปฯ สจฺฉนิกา
 ปณฺณตฺติ ยทฺธิทํ พุทุโรติ ฯ สมนตจกขุติ^๒ สมนตจกขุ วุจฺจติ
 สพฺพญตฺตญานํ ฯเปฯ ตถาคโต เตน สมนตจกขุติ ตโมนุเท
 พุทุโร สมนตจกขุ ฯ

[๕๘๒] โลกนตคฺคฺ สพฺพภาวติวตโตติ โลกาติ^๔ เอโก โลโก
 ภวโลโก ฯ เทว โลกา^๕ สมฺปตฺติ จ ภวโลโก วิปตฺติ จ ภวโลโก^๕ ฯ
 ตโย โลกา ติสฺโส เวทนา ฯ จตฺตารโ โลกา จตฺตารโ ออาหารา ฯ
 ปญจ โลกา ปณฺจปาทานกฺขนฺธา ฯ ฉ โลกา ฉ อชฺฌตฺติกาณิ
 อายตนาณิ ฯ สตฺต โลกา สตฺต วิณฺญาณญฺจิตฺติโย ฯ อญฺจ โลกา
 อญฺจ โลกธมฺมา ฯ นว โลกา นว สตฺตาวาสา ฯ ทส โลกา ทส
 อุปกฺกิลเสสา^๖ ฯ^๗ เอกาทส โลกา เอกาทส กามภวา^๗ ฯ ทฺวาทส โลกา
 ทฺวาทสายนานิ ฯ อญฺจารส โลกา อญฺจารส ธาตุโย ฯ โลกนตคฺคฺติ
 ภควา โลกสุส อนฺตคโต อนฺตปฺปตฺโต โกฏฺฐคโต โกฏฺฐปฺปตฺโต ฯเปฯ
 นิพฺพานคโต นิพฺพานปฺปตฺโต โส วุจฺจวาโส จิณฺณจฺรโน ฯเปฯ

๑ ม. พุรหม อุปาสิต ฯ เอวมฺปริปิ ฯ ๒ ม. อยฺ ปาโจ นตฺติ ฯ
 ๓ ม. ปชฺหิ วิโนทสิ ฯ ๔ ม. โลโกติ ฯ ๕-๕ ม. ภวโลโก จ สมภวโลโก จ
 สมปตฺติภวโลโก จ สมปตฺติสมภวโลโก จ วิปตฺติภวโลโก จ วิปตฺติสมภวโลโก จ ฯ
 ๖ ม. อายตนาณิ ฯ ๗-๗ ม. อิมฺ ปาจา นตฺติ ฯ

ชาติชรามรณสํสาโร นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพภาโวติ โลกนฺตคฺค ๑
 สพฺพภาวาทิวตฺโตติ ภาวติ เทว ภาว กมฺมภาโว จ ปฏฺฐิสฺสฺสํโก จ
 ปุณฺพภาโว ๑ กตโม กมฺมภาโว ๑ ปุณฺญณามิสฺสงฺขาโร อปุณฺญณามิสฺสงฺขาโร
 อาเนญชามิสฺสงฺขาโร อยํ กมฺมภาโว ๑ กตโม ปฏฺฐิสฺสฺสํโก ปุณฺพภาโว ๑
 ปฏฺฐิสฺสฺสํกา รุปา เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณํ อยํ ปฏฺฐิสฺสฺสํโก
 ปุณฺพภาโว ๑ ภควา กมฺมภาวญฺจ ปฏฺฐิสฺสฺสํกญฺจ ปุณฺพภาวํ อติวตฺโต
 อตฺติกุณฺโตะ วิตฺติวตฺโตติ โลกนฺตคฺค สพฺพภาวาทิวตฺโต ๑

[๕๘๓] อนาสโว สพฺพทฺกฺขปฺปหีนฺติ อนาสโวติ จตฺตารโ อาสวา
 กามาสโว ภาวสโว ทิฏฺฐาสโว อวิชฺชาสโว ๑ เต อาสวา พุทฺธสฺส
 ภควโต ปหีนฺนา อัจฺฉินฺนํมุลา ตาลาวตฺตคฺคตา อนภาวํคตา อายตี
 อนุปฺปาทมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ อนาสโว ๑ สพฺพทฺกฺขปฺปหีนฺติ สพฺพ
 ตสฺส ปฏฺฐิสฺสํกํ ชาติทฺกฺขํ ชราทฺกฺขํ พฺยาธิทฺกฺขํ มรณทฺกฺขํ
 โสภปริเทวทฺกฺขํโทมนสฺสุปายาสทฺกฺขํ ๑เป๑ ทิฏฺฐิจฺพิยสนทฺกฺขํ ปหีนํ
 สมฺมุจฺฉินฺนํ [๑] ปฏฺฐิปปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺปตฺตติกํ ฌาณคฺคินา ททฺธํ
 ตสฺมา พุทฺโธ สพฺพทฺกฺขปฺปหีนฺติ อนาสโว สพฺพทฺกฺขปฺปหีน ๑

[๕๘๔] สจฺจวฺหโย พุรฺหมฺปาสิโต เมติ สจฺจวฺหโยติ [๒]
 สจฺจสทิสวฺหโย ๑ วิปสฺสี ภควา ลีซี ภควา เวสฺสภู ภควา กกุสฺสโร
 ภควา โภนาคมโน ภควา กสฺสโป ภควา [๓] พุทฺธา ภควนฺโต
 สทิสนามา สจฺจสทิสวฺหยา^๔ ๑ ภควา^๕ สกฺยมนิ เตลํ พุทฺธานํ
 ภควนฺตานํ สทิสนาโม สจฺจสทิสวฺหโยติ^๖ ตสฺมา พุทฺโธ สจฺจวฺหโย ๑
 พุรฺหมฺปาสิโต เมติ โส ภควา มยา อาสิโต อุปาสิตโต ปยิรฺูปาสิตโต
 ปริปฺจุจฺฉิโต ปริปฏฺหิตฺโตติ สจฺจวฺหโย พุรฺหมฺปาสิโต เม ๑ เตนาห
 ปิํคฺคิยตฺเถโร

๑ ม. เอตถนฺตเร วุปฺสนฺตนฺติ ทิสฺสติ ๑ ๒ ม. เอตถนฺตเร สจฺจวฺหโย สทิสนาโม
 สทิสวฺหโยติ ทิสฺสนฺติ ๑ ๓ ม. เอตถนฺตเร เตติ ทิสฺสติ ๑ ๔ ม. สทิสวฺหยา ๑
 ๕ ม. ภควาปิ ๑ ๖ ม. สทิสวฺหโยติ ๑

ตโมนุเท พุทฺโธ สมนตจกขุ
โลกนตคฺคฺ สพฺพภาวติวตโต
อนาสโว สพฺพทฺกฺขปฺปทีเน
สจฺจวฺหโย พุรฺหมฺปาโลโต เมติ ฯ

[๕๘๕] ทีโฆ ยถา กุพฺพนํ ปหาย
พหุผลํ กานนํ อวเสยฺย^๑
เอวมาห^๒ อปฺปทสฺเส ปหาย
มโหทธิ หังสิริชฺฌปตฺโต^๓ ฯ

[๕๘๖] ทีโฆ ยถา กุพฺพนํ ปหาย พหุผลํ กานนํ
อวเสยฺยยาติ ทีโฆ วุจฺจติ ปกฺขี ฯ กิการณฺนา ทีโฆ วุจฺจติ ปกฺขี ฯ
ทฺวิทฺขตฺตํ ชายตี^๔ ทีโฆ มาตฺตฺกฺจฺฉิมฺหา จ อณฺทโกสฺสมฺหา จ ตํการณฺนา
ทีโฆ วุจฺจติ ปกฺขีติ ทีโฆ ฯ ยถา กุพฺพนํ ปหายยาติ ยถา ทีโฆ
กุพฺพนํ วิตฺตวณํ^๕ อปฺปทกฺขํ อปฺปทกํ ปหาย ชิตฺตวา อติกฺกมิตฺวา
[๖] วิตฺตวตเตตฺตวา อณฺณํ พหุผลํ พหุทฺกขํ พหุรฺกข^๖ มหนฺตํ
กานนํ วนฺสณฺทํ อธิคฺจฺเจยฺย วิเนทยฺย ปฏฺฐิลภฺยฺย ตสฺมี [๗]
วณฺสณฺทเ วาสํ กปฺเปยฺยาติ ทีโฆ ยถา กุพฺพนํ ปหาย พหุผลํ
กานนํ อวเสยฺย ฯ

[๕๘๗] เอวมาหํ อปฺปทสฺเส ปหาย มโหทธิ หังสิริชฺฌปตฺโตติ
เอวณฺติ โอบมฺมสมฺปฏฺฐิปาทนํ ฯ อปฺปทสฺเส ปหายยาติ โย จ พาวรี
พฺราหฺมเณฺ เย จณฺเณ ตสฺส อจฺริยา พุทฺธํ ภควนฺตํ อุปาหาย
อปฺปทสฺสา ปฺริตฺตทสฺสา โถกทสฺสา โอมกทสฺสา ลามกทสฺสา
ชตฺกทสฺสา^๗ ฯ เต พฺราหฺมเณ^๘ อปฺปทสฺเส ปฺริตฺตทสฺเส โถกทสฺเส^๙

๑ ม. กานนมาวเสยฺย ฯ เอวมุปรีปี ฯ ๒ ม. เอวมาหํ ฯ
๓ ม. หังสิริว อชฺฌปตฺโต ฯ เอวมุปรีปี ฯ ๔ ม. ชายตีติ ฯ ๕ ม. ปฺริตฺตวณํ
อปฺปผลํ ฯ ๖ ม. เอตฺถนฺตเร สมตฺติกฺกมิตฺวาติ ทิสฺสตี ฯ เอวมีทิสฺสสุ จาเนสุ ฯ
๗ ม. พหุทกํ ฯ ๘ ม. เอตฺถนฺตเร จสฺสทฺโ ทิสฺสตี ฯ ๙ ม. ฉตฺกทสฺสา วา ฯ
๑๐ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ฯ

โอมกทสเส ลามกทสเส ชตุกกทสเส ปหาย ปชหิตฺวา อติกกมิตฺวา
 สมตฺติกกมิตฺวา [๑] พุทฺธํ ภควนฺตํ [๒] อคฺคทสฺสํ เสฏฺฐทสฺสํ
 วิเสฏฺฐทสฺสํ [๓] อุตฺตมทสฺสํ ปวฺร^๑ อสมํ อสมสมํ [๕] อปฺปฏฺฏิภาคํ
 อปฺปฏฺฏิปฺุคฺคํ เทวาทิเทวํ นราสภํ ปุริสสีหํ ปุริสนาคํ ปุริสาชฅณฺ์
 ปุริสนิสภํ ปุริสโรชรยฺหํ ทสพลํ ตาที^๒ อธิคจฺฉี ฺวินฺที ปฏฺฏิลภี ๑
 ยถา^๓ หีโส มหนฺตํ มานุสสกตฺ^๔ วา สรํ อโนตตตฺ วา ทํ
 มหาสมฺมุทํ วา อุกฺโขพฺภ^๕ อมิโตทกํ [๑๐] อธิคจฺฉเยย วินฺทเยย
 ปฏฺฏิลภเยย เอวเมว ^{๑๑}ปิงคฺโย พฺราหฺมเณ^{๑๒} พุทฺธํ ภควนฺตํ อุกฺโขพฺภ
 อमितเตชฺ ปภินฺนณฺณํ วิวฺจฺจกฺขุํ ปณฺณปาภทกฺสลํ อธิคตปฏฺฏิสมภี
 จตฺตเวสสารชฺชปฺตตฺ สฺุทฺธาธิมฺุตตํ เสตปจฺจตตํ อทฺวยภาณี ตาที
 ตถापฏฺฏิณฺ์ อปฺริตตํ มหนฺตํ คมภีรํ อปฺปเมยฺยํ ทฺุปฺปรีโยคาพฺหํ
 พหุรตฺน^{๑๓} สาคฺรสมํ จฟงฺคฺเปกฺขาย สมฺนฺนาคตํ อตฺลํ วิปฺลํ อปฺปเมยฺย
 ตํ ตาทีลํ ปวทตฺมคฺควาทินํ ลินฺธุมิว^{๑๔} นคานํ คจฺฉิมิว ทิชาณํ
 ลีหมิว มิคานํ ^{๑๕}อุทฺธิมิว อณฺณวานํ ชินปวฺรํ อธิคจฺฉี^{๑๖} ฺวินฺที
 ปฏฺฏิลภินฺติ^{๑๗} เอวมาหํ อปฺปทสเส ปหาย มโหทธี หังสฺริวชฺฉมปฺตโต ๑
 เตนาห ปิงคฺยตฺเถโร

ทีโช ยถา กุพฺพนกํ ปหาย
 พหุพฺพลํ กานนํ อวเสยฺย
 เอวมาหํ อปฺปทสเส ปหาย
 มโหทธี หังสฺริวชฺฉมปฺตโตติ ๑

๑ ม. เอตฺถนฺตเร วีตฺวตฺเตตฺวาติ ทิสฺสติ ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร อปฺปมาณทสฺสนฺติ ทิสฺสติ ๑
 ๓ ม. เอตฺถนฺตเร ปาโมกฺขทสฺสนฺติ ทิสฺสติ ๑ ๔ ม. ปวฺรทสฺสํ ๑
 ๕ ม. เอตฺถนฺตเร อปฺปฏฺฏิสมฺนฺติ ทิสฺสติ ๑ ๖ ม. ทสพลธารี ๑ ๗ ม. ยถา จ ๑
 ๘ ม. มานสฺก ๑ ๙ ม. อุกฺโขภ ๑ เอวมุปฺริปี ๑ ๑๐ ม. เอตฺถนฺตเร ชลฺราสินฺติ ทิสฺสติ ๑
 ๑๑-๑๑ ม. อิม เทว ปาจา นตฺติ ๑ ๑๒ ม. ทฺุปฺปรีโยคาหํ ปหุรตฺน ๑
 ๑๓ ม. ปวทตฺ มคฺควาทินํ เมรุมิว ๑ ๑๔-๑๔ ม. อธิคจฺฉี ตํ สตถารํ ชินปวฺรํ มเสลินฺติ ๑
 ๑๕ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ๑

[๕๘๘] เย เม ปุพฺเพ วิทยาํสุ (หุํ โคตมศาสนา)
 อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสตี
 สพฺพนตํ อิติหิตินํ
 สพฺพนตํ ตกฺกวฑฺฒนํ ฯ

[๕๘๙] เย เม ปุพฺเพ วิทยาํสุติ เยติ โย จ พาวรี
 พราหมโณ เย จณฺเณ ตสฺส อัจฉริยา เต สกํ ทิฏฺฐิํ สกํ ขนฺตี สกํ
 รุจฺสี สกํ ลหฺฐิํ สกํ อชฺฌมาสยํ สกํ อธิปฺปายํ พุยาํสุ อัจฉิขฺสีสุ
 เทสยฺสีสุ ปณฺณปฺปีสุ ปณฺณจปฺปีสุ วิวรีสุ วิภขฺสีสุ อุตฺตทานิมกํสุ ปกาเสสุหนฺติ
 เย เม ปุพฺเพ วิทยาํสุ ฯ

[๕๙๐] หุํ โคตมศาสนาติ หุํ โคตมศาสนา ปฺรํ โคตม-
 ศาสนา ปุเร โคตมศาสนา ปจฺมตฺรํ โคตมศาสนา พุทฺธศาสนา ชินศาสนา
 ตถาคตศาสนา เทวศาสนา^๑ อรหนฺตศาสนาติ หุํ โคตมศาสนา ฯ

[๕๙๑] อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสตีติ เอวํ กิร อสิ^๒ เอวํ กิร
 ภวิสฺสตีติ อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสตีติ ฯ

[๕๙๒] สพฺพนตํ อิติหิตินฺติ สพฺพนํ ตํ อิติหิตินํ อิติกิรายน
 ปรมฺปราย ปิฎกสมฺปทาย ตกฺกเหตุ นยเหตุ อากาโรปฺริวิตกฺกเณ
 ทิฏฺฐินิชฺฌมานกฺขนฺติยา น สามํ สยมภิญญาตํ^๓ น อตฺตปจฺจกฺขํ
 ฌมํ [๔] กถยฺสีสุติ สพฺพนตํ อิติหิตินํ ฯ

[๕๙๓] สพฺพนตํ ตกฺกวฑฺฒนฺติ สพฺพนตํ ตกฺกวฑฺฒนํ
 วิตกฺกวฑฺฒนํ สกฺกปฺปวฑฺฒนํ กามวิตกฺกวฑฺฒนํ พุยาปาวิทฺทิวิตกฺก-
 วฑฺฒนํ^๔ ฌาติวิตกฺกวฑฺฒนํ ชนฺปวิทกฺกวฑฺฒนํ อมรวิตกฺกวฑฺฒนํ
 ปราณุกฺทตฺตปฏฺฐิสํยฺตฺตวิตกฺกวฑฺฒนํ ลามสฺกการสิโลกปฏฺฐิสํยฺตฺตวิตกฺก-
 วฑฺฒนํ อนวณฺณตฺตปฏฺฐิสํยฺตฺตวิตกฺกวฑฺฒนฺติ สพฺพนตํ ตกฺกวฑฺฒนํ ฯ

๑ ม. อัย ปาโจ นตฺติ ฯ

๒ ม. อสิ ฯ

๓ ม. สยอภิญญาตํ ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร ยนฺติ ทิสฺสตี ฯ ๕ ม. พุยาปาวิทกฺกวฑฺฒนํ วิทิวิตกฺกวฑฺฒนํ ฯ

เตนนาท ปิงคิยตฺเถโร

เย เม ปุพฺเพ วิกฺกาสฺ (หฺรุํ โคตมฺสาสนา)

อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสติ

สพฺพนฺตํ อิติทิตฺทํ

สพฺพนฺตํ ตกฺกาวทฺธมนฺตํ ฯ

[๕๙๔] เอโก ตมฺนุทาสีโน^๑ ชฺชติมา โส ปภงฺกโร

โคตโม ฐฺริปณฺณาณ โคตโม ฐฺริเมธโส ฯ

[๕๙๕] เอโก ตมฺนุทาสีโนติ เอโกติ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน^๒

เอโก อหฺตฺติยญฺเณ เอโก ตณฺหาปหานญฺเณ เอโก เอกนฺตวิตรวโคติ

เอโก เอกนฺตวิตโหโสติ เอโก เอกนฺตวิตโมโหติ เอโก เอกนฺตนิภิกฺเคโสติ

เอโก เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก เอโก อนฺตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ

อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ฯ

กถํ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ฯ ภควา ทฺทโรว สมานो

สุสฺสุทฺทโส^๓ ภเทรณ โยพฺพณฺเณ^๔ สมฺนฺนาคโต ปจฺเมณ วยสา

อกามกานํ มาตาปิตฺตุนํ อสฺสุมฺขานํ โรหนฺตานํ วิลปนฺตานํ ฌาติสงฺฆํ

ปทาย^๕ สพฺพํ ฆรราวสฺปติโพธิํ ฉินฺทิตฺวา ปุตฺตทวารฺปติโพธิํ ฉินฺทิตฺวา

ฌาติปติโพธิํ ฉินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺจปติโพธิํ ฉินฺทิตฺวา เกสมฺสฺสุ

โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ

ปพฺพชิตฺวา อภิณฺจนฺทาวํ อุปฺคนฺตฺวา เอโก จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ

ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เอวํ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ฯ

กถํ ภควา อหฺตฺติยญฺเณ เอโก ฯ โส^๖ เอวํ ปพฺพชิตฺวา สมานो

[๗] อรณฺณวณฺปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐิสฺวาติ อปฺปสทฺทานิ

๑ ม. ตโมนุทาสีโน ฯ เอวมุปริปี ฯ ๒ ม. ปพฺพชฺชสงฺขาเตน ฯ เอวมุปริปี ฯ

๓ ม. สุสฺสุทฺทโส ฯ ๔ ม. โยพฺพเนน ฯ ๕ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๖ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร เอโกติ ทิสฺสติ ฯ

อปฺปนฺนโฆสานิ วิชนวาทานิ มนุสฺสราหเสยยกานิ ปฏฺฐิสลลนสารูปฺพานิ
โส เอโก คจฺจนฺติ เอโก ติฏฺฐจฺติ เอโก นิสฺสีทติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ
เอโก คามํ ปิณฺฑทาย ปวิสฺติ เอโก อภิกฺกมฺติ เอโก ปฏฺฐิกฺกมฺติ
เอโก รโห นิสฺสีทติ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐจฺติ เอโก จรฺติ วิจรฺติ^๑ อิริยฺติ
วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตฺตีติ เอวํ ภควา อหุติยญฺเฐน เอโก ฯ

กถํ ภควา ตณฺหาปหานญฺเฐน เอโก ฯ โส เอวํ เอโก อหุติโย
อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นชฺชา เนรณฺชราย ตีเร
โพธิรุกฺขมูเล มหาปธานํ ปทหนฺโต มารํ สเสนํ [๒] นมุจฺสี ปมตฺตพฺนุํ
วิธมิตฺวา ตณฺหํ ชาลินี สริตํ^๒ วิสฺตติกํ ปชฺหิ วิโนทสิ พฺยนฺตุํมกาลิ
อนภาวจฺกเมสิ ฯ

ตณฺหาหุติโย ปุริโส	ทิสฺสมทฺธาน สํสรํ
อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ	สํสารํ นาติวตฺตติ
เอตมาทินนํ ฌตฺวา	ตณฺหา ^๓ ทุกฺขสฺส สมภวํ
วีตตโณห อนาทาโน	สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ ฯ

เอวํ ภควา ตณฺหาปหานญฺเฐน เอโก ฯ

กถํ ภควา เอกนตฺตวิตราคฺติ เอโก ฯ ราคสฺส ปหีนตฺตา
เอกนตฺตวิตราคฺติ เอโก ฯ โทสสฺส ปหีนตฺตา เอกนตฺตวิทโทสฺติ เอโก ฯ
โมหสฺส ปหีนตฺตา เอกนตฺตวิทโมหฺติ เอโก ฯ กิเลสํ ปหีนตฺตา
เอกนตฺตนิกฺกิลโสติ เอโก ฯ

กถํ ภควา เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก ฯ เอกายนฺมคฺโค
วฺจฺจนฺติ^๔ จตฺตาริ สติปฏฺฐจฺานา ฯเปฯ อริโย อญฺฺจฺงฺคิโก มคฺโค ฯ
เอกายนํ ชาติชฺชนตฺทสฺสี
มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปี
เอเตน มคฺเคเน ตริสฺสุ ปุพฺเพ

๑ ม. วิหรติ ฯ   ๒ ม. เอตถนฺตเร กณฺหนฺติ ทิสฺสติ ฯ   ๓ ม. วิสฺสุ ฯ
๔ ม. ตณฺหํ ฯ   เอวมฺปริปี ฯ   ๕ ม. วฺจฺจติ ฯ

ตริสฺสนฺติ เจว^๑ ตรนฺติ โอมฺนฺติ ฯ

เอวํ ภควา เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก ฯ

กถํ ภควา เอโก อนุตฺตรํ สฺมมาสมฺโพธิ อภิสฺมฺพุทฺโธติ
เอโก ฯ โโพธิ วุจฺจติ จตฺตุสฺส มคฺเคสฺส ฌาณํ ปณฺญา ปณฺณินฺุทฺริยํ
ปณฺญาพลํ ฯเปฯ ฌมฺมวិยสฺมฺโพชฺฌมฺโโค วิมฺสา วิปฺสฺสนา สฺมมาทิฏฺฐิ ฯ
ภควา เตน โโพธิฌาณนฺ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ พุชฺฐมิ ฯเปฯ
ยงฺกิณฺจ สฺมฺุทฺยฌมฺํ สพฺพนฺตํ นิโรธฌมฺนฺติ พุชฺฐมิ ฯ อถวา ยํ
พุชฺฐิตพฺพํ อนุพุชฺฐิตพฺพํ ปฏฺิพุชฺฐิตพฺพํ สฺมฺุพุชฺฐิตพฺพํ อธิคนฺตพฺพํ
มุลิตพฺพํ สจฺจิกาทพฺพํ สพฺพนฺตํ เตน โโพธิฌาณนฺ พุชฺฐมิ อนุพุชฺฐมิ
ปฏฺิพุชฺฐมิ สฺมฺุพุชฺฐมิ อธิคจฺฉิ มุเสสิ สจฺจนากาลิ ฯ เอวํ ภควา เอโก
อนุตฺตรํ สฺมมาสมฺโพธิ อภิสฺมฺพุทฺโธติ เอโก ฯ

ตมฺนฺุทฺติ ภควา รากตมํ โทสฺตมํ โมหตมํ มาณตมํ^๒
ทิฏฺฐิตมํ กิเลสฺตมํ ทุจฺจริตตมํ อนุชฺครณํ อจฺกชฺุกรณํ อฌาณกรณํ
ปณฺญานิโรธิกํ วิฆาตปฺกฺชิกํ อนิพฺพานลํวตฺตนิกํ นุทฺติ ปนุทฺติ ปชฺหิ
วิโนทฺสิ พฺยนฺตีมกาลี อนภาวงฺคเมสิ ฯ อาสีนฺติ นิสินฺโน ภควา
ปาสาณเก เจติเยติ อาสีนฺ ฯ

นคฺสฺส ปสฺเส อาสีนํ มุํนี้ ทุขฺสฺส ปารคฺุ
สาวกา ปยฺริปาสนฺติ เตวิชฺชา มจฺจุหฺายินฺติ ฯ

เอวํ^๓ ภควา อาสีนฺ ฯ อถวา ภควา สพฺโพสฺสกุปฏฺิปฺปสฺสทฺตตฺตา
อาสีนฺ โส วุฏฺฐจฺวาโส จิณฺณจฺรโณ ฯเปฯ ชาติชฺรามรณลํสาโร นตฺถิ
ตสฺส ปฺนพฺภาโวติ เอวมฺปิ ภควา อาสีนฺติ เอโก ตมฺนฺุทฺสิ ฯ

[๕๙๖] ชฺุติมา โส ปภงฺกโรติ ชฺุติมาติ ชฺุติมา [๔] ปณฺุทฺติโต
ปณฺญวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี เมธาวิ ฯ ปภงฺกโรติ ปภงฺกโร

๑ ม. เย จ ฯ เอวมฺปิ ฯ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓ ม. เอวมฺปิ ฯ
๔ ม. เอตฺถนฺตเร มติมาติ ทิสฺสติ ฯ

อาโลกโร โอบาสกโร ที่ปงฺกโร [๑] อุชฺชิตกโร ปชฺชิตกโรติ
ชฺฐติมา โส ปภงฺกโร ฯ

[๕๙๗] โคตโม ฐริปณฺณาโณติ โคตโม ฐริปณฺณาโณ
ณานปณฺณาโณ ปณฺณาชฺช ปณฺณาเกตุ ปณฺณาธิปเตยโย วิจยพฺหุโล
ปวิจยพฺหุโล โอบุชฺชายนพฺหุโล สโมชฺชายนนธมโม วิญฺญตฺติหารี ตจฺจจริโต
ตพฺพพฺหุโล ตคฺคจฺจโรก ตนฺนินฺนโณ ตปโปโณ ตปฺปพฺภารโ ททธิมฺมุตฺโต
ตทาทิปเตยโย^๒ ฯ

ชฺช รตฺตสฺส ปณฺณาณํ ชฺฐโม^๓ ปณฺณาณมคฺคิโน

ราชา รญฺจสฺส ปณฺณาณํ ภาตฺตา ปณฺณาณมิตฺติยาติ ฯ
เอวมฺเว โคตโม ฐริปณฺณาโณ ณานปณฺณาโณ ปณฺณาชฺช ปณฺณาเกตุ
ปณฺณาธิปเตยโย วิจยพฺหุโล ปวิจยพฺหุโล โอบุชฺชายนพฺหุโล สโมชฺชาย
นธมโม วิญฺญตฺติหารี ตจฺจจริโต ตพฺพพฺหุโล ตคฺคจฺจโรก ตนฺนินฺนโณ ตปโปโณ
ตปฺปพฺภารโ ททธิมฺมุตฺโต ตทาทิปเตยโยติ โคตโม ฐริปณฺณาโณ ฯ

[๕๙๘] โคตโม ฐริเมธโสติ ฐริ วุจฺจติ ปจฺวี ฯ [๔]
ปจฺวีสมาย วิปฺลายน วิตฺถตายน ปณฺณาย สมนฺนาคโตะ ฯ เมธา วุจฺจติ
ปณฺณา ยา ปณฺณา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย สมนฺนาทิจฺฉิ ฯ
ภควา อิมาย เมธาย ปณฺณาย อุเบตฺโต สมนฺเบตฺโต อุปาคโตะ สมนฺปาคโตะ
อุปฺปนฺโน สมนฺปนฺโน สมนฺนาคโตะ ตสฺมา พุทฺโธ ฐริเมธโสติ^๕
โคตโม ฐริเมธโส ฯ เตนาห ปิงฺคิยตฺเถโร

เอโก ตมนฺนาทาสีโน ชฺฐติมา โส ปภงฺกโร

โคตโม ฐริปณฺณาโณ โคตโม ฐริเมธโสติ ฯ

[๕๙๙] โย เม ธมฺมมเทเสสิ สนนฺทิจฺฉิกมกาลิกํ

ตณฺหกฺขยมนีตีกํ ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กฺวฉิ ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ปทีปฺกโรติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. ตทธิปเตยโย ฯ ๓ ม. ชฺฐโม ฯ
๔ ม. เอตฺถนฺตเร ภควา ตายาติ ทิสฺสนฺติ ฯ เอวมฺทีเสสุ จาเนสุ ฯ
๕ ม. สฺเมธโสติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

[๖๐๐] โย เม ฌมมมเทเสตีติ โยติ โย โส ภควา สยมภู
 อนาคตริยโก ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺ ฌมฺเมสฺ สามํ สจฺจานิ อภิสมฺพฺชฺฉิมิ
 ตตฺถ จ สฺพฺพณฺณตํ ปตฺโต พฺลฺลสฺ จ วสฺสีภาวํ ฯ ฌมมมเทเสตีติ
 ฌมฺมนฺติ อาทิกฺลฺยาณํ มชฺฌมกฺลฺยาณํ ปรีโยสานกฺลฺยาณํ สาทถํ สฺพฺยณฺชนํ
 เกวลปรีปฺนุณฺณํ ปรีสุทฺธํ พุทฺทมจฺริยํ จตฺตารโ สติปฏฺจฺจาเน ฯเปฯ อริยํ
 อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ นิพฺพานณฺจ นิพฺพานคามินิณฺจ ปฏฺธิปทํ อาจิกฺขิ
 เทเสสิ ปณฺณเปสิ ปฏฺฐเปสิ วิวริ วิภฺชิ อุตฺตานิมฺกาลี ปกาเสตีติ โย
 เม ฌมมมเทเสสิ ฯ

[๖๐๑] สนฺทิกฺกจิกมกาลีกนฺติ สนฺทิกฺกจิกํ อกาลิกํ เอหิปสฺสํ
 โอบนฺยิกํ^๑ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิณฺณฺหีติ เอวํ สนฺทิกฺกจิกมกาลีกํ ฯ
 อถวา โย ทิกฺกฺเจว ฌมฺเม อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวติ ตสฺส
 มคฺคสฺส อนนฺตฺรา สมนฺตฺรา อธิคจฺจเตว ผลํ วินฺหติ ปฏฺฐิลภตีติ
 เอวมฺปิ สนฺทิกฺกจิกมกาลีกํ ฯ ยถา มนุสฺสา กาลีกํ ฌนํ ทตฺวา
 อนนฺตฺรา น ฌนฺติ กาลํ อากเมนฺติ เหนวยํ ฌมฺโม ฯ โย ทิกฺกฺเจว
 ฌมฺเม อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวติ ตสฺส มคฺคสฺส อนนฺตฺรา
 สมนฺตฺรา อธิคจฺจเตว ผลํ วินฺหติ ปฏฺฐิลภติ น ปฺรตฺถ น ปฺรโลเก
 เอวํ อกาลิกนฺติ สนฺทิกฺกจิกมกาลีกํ ฯ

[๖๐๒] ตณฺหกฺขยมนีติกนฺติ ตณฺหาติ รุปตณฺหา สทฺทตณฺหา
 คณฺธตณฺหา รสตณฺหา ไผฏฺจพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา ฯ ตณฺหกฺขยนฺติ
 ตณฺหกฺขยํ ราคกฺขยํ โทสกฺขยํ โมหกฺขยํ คตฺติกฺขยํ อุปฺปตฺติกฺขยํ
 ปฏฺฐิสนฺธิกฺขยํ ภวกฺขยํ สํสํารกฺขยํ วฏฺฏกฺขยํ ฯ อนีติกนฺติ อีติ วุจฺจนฺติ
 กิเลสํ จ ฌนฺตา จ อภิสงฺขารา จ ฯ อีติปฺปหานํ อีติวุปฺสโม
 อีติปฏฺฐินิสฺสคโค อีติปฏฺฐปฺสสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ ตณฺหกฺขยมนีติกํ ฯ

๑ ม. โอบนฺยิกํ ฯ เอวมฺปฺริ ฯ

[๖๐๓] ยสฺส นตฺถิ อุปมา กวจีติ ยสฺสาติ นิพพานสฺส ฯ
 นตฺถิ อุปมาติ อุปมา นตฺถิ อุปนิชา นตฺถิ สทิสํ นตฺถิ ปฏิกขาโค
 นตฺถิ [๑] น สํวิชฺชติ นุปฺลพฺภติ ฯ กวจีติ กวจิ กิมฺหิจิ กตฺถจจิ
 อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา วาติ ยสฺส นตฺถิ อุปมา
 กวจิ ฯ เตนาห ปิงฺคิยตฺถโร

โย เม ฐมฺมเทเสสิ สนฺทิกฺกจิกมกาลีกํ
 ตณฺหกฺขยมนีติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปมา กวจีติ ฯ

[๖๐๔] กิณฺहु ตมฺหา วิปฺวสฺสี^๒ มฺหุตฺตมปิ ปิงฺคิย
 โคตมา ฐฺริปญฺญาณา โคตมา ฐฺริเมธสา ฯ

[๖๐๕] กิณฺहु ตมฺหา วิปฺวสฺสีติ กิณฺहु ตมฺหา^๓ พุทฺธมฺหา
 วิปฺวสฺสี อเปฺลฺล อปคฺจฉลฺล^๔ วินา โหสฺสีติ กิณฺहु ตมฺหา วิปฺวสฺสี ฯ

[๖๐๖] มฺหุตฺตมปิ ปิงฺคิยาติ มฺหุตฺตมปิ ขณฺมปิ ลยฺมปิ
 วสฺสฺมปิ อตฺถมฺปิตี^๕ มฺหุตฺตมปิ ฯ ปิงฺคิยาติ พาวรี ตํ นตฺตารํ
 นาเมเน อาลปฺตี ฯ

[๖๐๗] โคตมา ฐฺริปญฺญาณาติ โคตมา ฐฺริปญฺญาณา
 ณาณปญฺญาณา ปญฺญาธชา ปญฺญาเกตุมฺหา ปญฺญาธิปเตยฺยมฺหา
 วิจยพฺหุลา ปวิจยพฺหุลา โอกฺขายนพฺหุลา สโมกฺขายนธมฺมา
 วิญฺญตฺตวิหริมฺหา ตจฺจจริตา ตพฺพพฺหุลา ตคฺคจฺจกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปถนา
 ตปฺปพฺพการา ตทธิมฺมุตฺตา ตทาทิปเตยฺยมฺหาติ โคตมา ฐฺริปญฺญาณา ฯ

[๖๐๘] โคตมา ฐฺริเมธสาติ ฐฺริ วุจฺจติ ปจฺวี ฯ ภควา อิมาย^๖
 ปจฺวีสมาย วิปฺุลา ย วิตฺถตฺตาย ปญฺญา ย สมฺนฺนาคโต ฯ เมธา
 วุจฺจติ ปญฺญา ยา ปญฺญา ปชานนา ฯ เป ฯ อโมโห ฐมฺมวิจโย

๑ ม. เอตฺถนฺตเร น สตีติ ทิสฺสตี ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. วิปฺวสฺสี ฯ เอวมฺปริปี ฯ
 ๓ ม. อโย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๔ ม. อปคฺจฉิ ฯ ๕ ม. วยฺมปิ อทฺธมฺปิตี ฯ เอวมฺปริปี ฯ
 ๖ ม. ตาย ฯ

สมุมาทิฏฐิ ๑ ภควา อิมาย เมธาย ปณณาย อุเบโต สมุเบโต
 อุปากโต สมุปากโต อุปปนุโน สมุปนุโน สมุนนาคโต ตสฺมา พุทฺโธ
 ฐริเมธโสติ โคตมา ฐริเมธสา ๑ เตนนาท โส พาวรี^๑ พุราหฺมเณ

กินฺนุ ตมฺหา วิปฺปวสฺสิ มุหุตฺตมปิ ปิงฺคิย

โคตมา ฐริปณณายา โคตมา ฐริเมธสาติ ๑

[๖๐๙] โย เต ฐมฺมเทเสสิ สนฺทิฏฺฐิกมกาลีกํ

ตณฺหกฺขยมนีติกํ ยสฺส นตฺติ อุปมา กฺวจิ ๑

[๖๑๐] โย เต ฐมฺมเทเสสิติ โยติ โย โส ภควา ๑เป๑

ตตฺถ จ สพฺพณฺณตํ ปตฺโต พฺลสฺสุ จ วสฺสีภาวํ ๑ ฐมฺมเทเสสิติ
 ฐมนฺติ อาทิกฺลยาณํ ๑เป๑ นิพฺพานคามินิณฺจ ปฏฺฐิพํ อาจิกฺขิ
 เทเสสิ ปณณเปสิ ปญฺจเปสิ วิวริ วิภชิ อุตฺตานิคมกาลี ปกาเสสิติ
 โย เต ฐมฺมเทเสสิ ๑

[๖๑๑] สนฺทิฏฺฐิกมกาลีกนฺติ สนฺทิฏฺฐิกํ อกาลีกํ เอหิปสฺสํ
 โอบนฺยิกํ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญฺญูหิติ เอวํ สนฺทิฏฺฐิกมกาลีกํ ๑
 อถวา โย ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม อริยํ อฏฺฐจฺจํ มคฺคํ ภาเวติ ตสฺส
 มคฺคสฺส อนนฺตฺรา สมนฺตฺรา อธิคจฺจเตว ผลํ วินฺหติ ปฏฺฐิลภตีติ
 เอวมฺปิ สนฺทิฏฺฐิกมกาลีกํ ๑ [๒] ยถา มนุสฺสา กาลีกํ ฐนํ ทตฺวา
 อนนฺตฺรา น ลภนฺติ กาลํ อากเมนฺติ เนวํ ฐมฺโม ๑ โย ทิฏฺฐเจว
 ฐมฺเม อริยํ อฏฺฐจฺจํ มคฺคํ ภาเวติ ตสฺส มคฺคสฺส อนนฺตฺรา
 สมนฺตฺรา อธิคจฺจเตว ผลํ วินฺหติ ปฏฺฐิลภติ น ปฺรตฺถ น ปฺรโลเก
 เอวํ อกาลีกนฺติ สนฺทิฏฺฐิกมกาลีกํ ๑

[๖๑๒] ตณฺหกฺขยมนีติกนฺติ ตณฺหาติ รุปรตณฺหา สทฺทตณฺหา
 คณฺฐตณฺหา รสตณฺหา ไผฏฺฐพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา ๑ ตณฺหกฺขยมนฺติ

๑ ม. อัย ปาโล นตฺติ ๑ เอวมฺปริปิ ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตฺเร อกาลีกนฺตีติ ทิสฺสตี ๑

ตณฺหกฺขยํ รากกฺขยํ โทสกฺขยํ โม่หกฺขยํ คตฺติกฺขยํ อุปฺปตฺตติกฺขยํ
ปฏฺฐิสฺสนฺธิกฺขยํ ภวกฺขยํ สํสาร์กฺขยํ วฏฺฐกฺขยํ ฯ อนนฺตฺติกนฺตฺติ อตี
วฺจฺจนฺตฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารวฺจ จ ฯ อตีปฺปหฺนํ
อตีวฺจ
อตีปฺปนิสฺสคฺโค อตีปฺปิปฺปสฺสทฺทฺธิ อมตํ นินฺพฺพานนฺตฺติ
ตณฺหกฺขยมนนฺตฺติกํ ฯ

[๖๑๓] ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กวฺจฺจิตฺติ ยสฺสชาติ นินฺพฺพานสฺส ฯ
นตฺถิ อุปฺมาติ อุปฺมา นตฺถิ อุปฺนิธา นตฺถิ สทิสํ นตฺถิ
ปฏฺฐิภาโค นตฺถิ น สํวิชฺชติ นฺปลพฺภตฺตีติ นตฺถิ อุปฺมา ฯ กวฺจฺจิตฺติ
กวฺจฺจิ กิมฺหิจฺจิ กตฺถจฺจิ อชฺชตฺตตํ วา พหิทฺธา วา อชฺชตฺตตพหิทฺธา วาติ
ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กวฺจฺจิ ฯ เตนาทฺท โส พาวรี พฺราหฺมณ
โย เต ฐมฺมมเทเสสิ สนฺทฺธิฏฺฐิจฺจิมกกาลิกํ
ตณฺหกฺขยมนนฺตฺติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กวฺจฺจิตฺติ ฯ

[๖๑๔] นาทํ ตมฺหา วิปฺปวสฺสามี มุหฺตตฺตมฺปิ พฺราหฺมณ
โคตมา ฐฺริปญฺญาณา โคตมา ฐฺริเมชฺสา ฯ

[๖๑๕] นาทํ ตมฺหา วิปฺปวสฺสามีติ อหํ^๑ ตมฺหา พุทฺธมฺหา น^๒
วิปฺปวสฺสามี น^๒ อเปมิ น^๒ อปคจฺจามิ น^๒ วินา โหมีติ นาทํ
ตมฺหา วิปฺปวสฺสามี ฯ

[๖๑๖] มุหฺตตฺตมฺปิ พฺราหฺมณาติ มุหฺตตฺตมฺปิ ขณฺมฺปิ ลยฺมฺปิ
วสฺสมฺปิ อตฺถมฺปิติ มุหฺตตฺตมฺปิ ฯ พฺราหฺมณาติ คารเวณ มาตฺตุลํ
อาลปฺติ ฯ

[๖๑๗] โคตมา ฐฺริปญฺญาณาติ โคตมา ฐฺริปญฺญาณา
ณาณปญฺญาณา ปญฺญาธาธา ปญฺญาเกตุมฺหา ปญฺญาธิปเตยฺยมฺหา
วิจฺยพฺพฺพลา ปวิจฺยพฺพฺพลา โภกฺขายนพฺพฺพลา สโมกฺขายนธฺมฺมา วิภูต-
วิหฺริมฺหา ตจฺจจฺริตา ตพฺพพฺพฺพลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนฺนา ตปฺโปณา

๑ ม. นาทํ ฯ ๒ ม. นสฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

ตปฺปพฺภารา ตทธิมฺตฺตา ตทาทิปเตยฺยมฺหาติ โคตมา ฐฺริปณฺณาณา ฯ

[๖๑๘] โคตมา ฐฺริเมธฺสาติ ฐฺริ วุจฺจติ ปจฺวี ฯ ภควา
อิมาย ปจฺวีสมาย วิปฺลย วิตฺถตฺตาย ปณฺณาย สมฺนฺนาคโตะ ฯ เมธา
วุจฺจติ ปณฺณา ยา ปณฺณา ปชานฺนา ฯเปฯ อโมโห ฐฺมฺมวิจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ ภควา อิมาย เมธาย ปณฺณาย อุเปโต สมฺเปโต
อุปากโตะ สมฺปากโตะ อุปฺปนฺโน สมฺปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโตะ ตสฺมา
พฺพุโธ ฐฺริเมธฺโสติ โคตมา ฐฺริเมธฺสา ฯ เตนาห ปิงฺคิยตฺเถโร

นาหํ ตมฺหา วิปฺปวสฺสามี มุหฺตฺตมฺปิ พฺราหฺมณ

โคตมา ฐฺริปณฺณาณา โคตมา ฐฺริเมธฺสาติ ฯ

[๖๑๙] โย เม ฐฺมฺมเมธฺเสสิ สนฺทิฏฺฐิกมฺกาลี

ตณฺหกฺขยมนีติกา ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กฺวจิ ฯ

[๖๒๐] โย เม ฐฺมฺมเมธฺเสสิติ โยติ โย โส ภควา สยมฺภู
อนาจริยโก ปฺพุเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐฺมฺเมสฺส สามํ สจฺจანი อภิสมฺพุชฺฌิ
ตตฺถ จ สพฺพณฺณตฺมํ ปตฺโต พฺลฺลสฺส จ วลีภาวํ ฯ ฐฺมฺมเมธฺเสสิติ
ฐฺมฺมนฺติ อาทิกฺลฺยาณํ มชฺฌเมกฺลฺยาณํ ปรีโยสานกฺลฺยาณํ สาทถํ สพฺยณฺชนํ
เกวลปรีปฺญฺณํ ปรีสุทฺธํ พฺรหฺมจฺริยํ จตฺตารโ สติปฺญฺจฺจาเน จตฺตารโ
สมฺมปฺปชานเ จตฺตารโ อิทฺธิปาเท ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺจ พฺลานิ
สฺตตฺต โพชฺฌณฺเจ อริยํ อฏฺฐจฺงฺคิกํ มคฺคํ นิพฺพานณฺจ นิพฺพานคามีนิณฺจ
ปฏฺธิปทํ อัจฺฉิ เทเสสิ ปณฺณเปสิ ปฏฺฐเปสิ วิวริ วิภชิ อุตฺตานิํกาลี
ปกาเสสิติ โย เม ฐฺมฺมเมธฺเสสิ ฯ

[๖๒๑] สนฺทิฏฺฐิกมฺกาลีทฺถิ สนฺทิฏฺฐิกํ อกาลิกํ เอหิปสฺสํ
โอปนยิกํ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิณฺญฺหิตฺติ เอวํ สนฺทิฏฺฐิกมฺกาลี ฯ
อถวา โย ทิฏฺฐเฐ ฐฺมฺเม อริยํ อฏฺฐจฺงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ ตสฺส
มคฺคสฺส อนนฺตฺรา สมฺนฺตฺรา อธิคจฺจเตว ผลํ วินฺทติ ปฏฺฐิภตฺตีติ

เอวมปิ สนฺทิกฺขิมกกาลิกํ ฯ ยถา มนุสฺสา กาลิกํ ฐนํ ทตฺวา
อนนฺตฺรา น ลภนฺติ กาลํ อากเมนฺติ เหนวยํ ฐมฺโม่ ฯ โย ทิกฺขุเจว
ฐมฺเม อริยํ อภฺยจฺจํคิกํ มคฺคํ ภาเวติ ตสฺส มคฺคสฺส อนนฺตฺรา
สมนฺตฺรา อธิคจฺจเตว ผลํ วินฺหติ ปฏฺิลภติ น ปรตฺถ น ปรโลเก
เอวํ อกาลิกนฺติ สนฺทิกฺขิมกกาลิกํ ฯ

[๖๒๒] ตณฺหกฺขยมเนติกนฺติ ตณฺหาติ รุปตณฺหา สทฺทตณฺหา
คณฺธตณฺหา รสตณฺหา ไผฏฺจพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา ฯ ตณฺหกฺขยนฺติ
ตณฺหกฺขยํ รากกฺขยํ โทสกฺขยํ โม่หกฺขยํ คตฺติกฺขยํ อุปฺปตฺติกฺขยํ
ปฏฺิสนฺติกฺขยํ ภาวกฺขยํ สํสาร์กฺขยํ วฏฺฏกฺขยํ ฯ อนีติกนฺติ อีติ
วุจฺจนฺติ กิเลสํ จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารา จ ฯ อีติปฺปหานํ อีติวูปลโม่
อีติปฏฺินิสฺสคฺโค อีติปฏฺิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ ตณฺหกฺขยมเนติกํ ฯ

[๖๒๓] ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กวฺจิติ ยสฺสาติ นิพฺพานสฺส ฯ
นตฺถิ อุปฺมาติ อุปฺมา นตฺถิ อุปฺนิธา นตฺถิ สทิสํ นตฺถิ ปฏฺิภาโค
นตฺถิ น สํวึชฺชติ นฺุปลพฺภตฺตีติ นตฺถิ อุปฺมา ฯ กวฺจิติ กวฺจิ กิมฺหิจิ
กตฺถจิจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา วาติ ยสฺส นตฺถิ
อุปฺมา กวฺจิ ฯ เตนาห ปิงคิยตฺเถโร

โย เม ฐมฺมเทเสสิ สนฺทิกฺขิมกกาลิกํ

ตณฺหกฺขยมเนติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กวฺจิติ ฯ

[๖๒๔] ปสฺสามิ นํ มนฺสา จกฺขุนา
รตฺตินฺทิวํ พฺราหฺมณ อปฺปมตฺโต
นมสฺสมาโน วิวสามิ^๑ รตฺตี
เตเนว มณฺณามิ อวิปฺปวาสํ ฯ

[๖๒๕] ปสฺสามิ นํ มนฺสา จกฺขุนาวาติ ยถา จกฺขุมา บุริโส
อาโลเกยฺย^๒ รุปคตานิ ปสฺเสยฺย ทกฺขเยยฺย โอโลเกยฺย นิชฺฌาเปยฺย

๑ ส. นมสฺสมาโนว วสฺมิ, ม. วิวสฺมิ ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ ๒ ม. อาโลเก ฯ

อุปปริกเขยย เอวเมวาทิ พุทฺธํ ภควนฺตํ มนสา ปสฺสสามิ ทกฺขามิ
โธโลเกมิ นิชฺฌายามิ^๑ อุปปริกฺขามิ^๒ติ ปสฺสสามิ นํ มนสา จกฺขุหนาว ฯ

[๖๒๖] รตฺตินฺทิวํ พุราหฺมณฺ อปฺปมตฺโตติ รตฺตติยฺจ ทิวา จ
[๒] มนสา ภาเวนฺโต อปฺปมตฺโตติ รตฺตินฺทิวํ พุราหฺมณฺ อปฺปมตฺโต ฯ

[๖๒๗] นมสฺสมานิ วิวสามิ รตฺตินฺทิตฺติ นมสฺสมานิตฺติ กาเยน
วา นมสฺสมานิ วาจา ย วา นมสฺสมานิ จิตฺเตน วา นมสฺสมานิ
อนฺหวตฺตปฏฺฐิปตฺติยา วา นมสฺสมานิ ธมฺมานุชฺฌมฺปฏฺฐิปตฺติยา วา
นมสฺสมานิ สกฺกการฺมานิ ครุการฺมานิ มานยฺมานิ ปุชฺชยฺมานิ
รตฺตินฺทิวํ "วิวสามิ วิตฺตินาเมมิตฺติ"^๓ นมสฺสมานิ วิวสามิ รตฺตตี ฯ

[๖๒๘] เตเนว มณฺเฑวามิ อวิปฺปวาสนฺทิตฺติ ตาย พุทฺธานุสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ภาเวนฺโต อวิปฺปวาโสติ ตํ มณฺเฑวามิ อวิปฺปวฺภูจฺจติ ตํ มณฺเฑวามิ
ชานามิ เอวํ ชานามิ เอวํ อาชานามิ เอวํ วิชานามิ เอวํ ปฏฺฐิวิชานามิตฺติ
[๔] เตเนว มณฺเฑวามิ อวิปฺปวาโส ฯ เตเนว ปิํจฺคิยฺตฺเถโร

ปสฺสสามิ นํ มนสา จกฺขุหนาว

รตฺตินฺทิวํ พุราหฺมณฺ อปฺปมตฺโต

นมสฺสมานิ วิวสามิ รตฺตตี

เตเนว มณฺเฑวามิ อวิปฺปวาสนฺทิตฺติ ฯ

[๖๒๙] สทฺธา จ ปิตฺติ จ มโน สติ จ

นาเมนฺทิตฺติเม^๕ โคตมสฺสสนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน

ยํ ยํ ทิสํ วชฺชติ^๖ ฐุริปญฺโณ

ส เตเนว เตเนว นโตหฺมสมฺมิ ฯ

๑ ม. นิชฺฌายามิ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร พุทฺธานุสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ทิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ฯ

๓-๓ ม. วิวเสมิ อตฺตินาเมมิ อตฺติกฺกเมมิตฺติ ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร เอวํ ปฏฺฐิวิชฺฌามิตฺติ ทิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ฯ เอวมิตฺติเสสฺสุ จาเนสฺสุ ฯ

๕ ม. นาเปนฺทิตฺติเม ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ ๖ ม. วชฺติ ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ

[๖๓๐] สหฺชา จ ปีติ จ มโน สติ จาติ สหฺชาติ ยา จ ภควนฺตํ อารพฺภ สหฺชา สหฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท สหฺชา สหฺชินฺหฺริยํ สหฺชาพลํ ๑ ปีตีติ ยา จ ภควนฺตํ อารพฺภ ปีติ ปามุชฺช^๑ โมทนา [๒] ปโมทนา [๓] วิตฺติ [๔] โอทคฺยํ อตฺตมฺนตา อติปฺปสาหนตา^๕ จิตฺตสุส ๑ มโนติ ยถจ ภควนฺตํ อารพฺภ จิตฺตํ มโน มานลํ ทหฺยํ ปณฺหฺรํ มโน มนายตฺนํ มนินฺหฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ ๑ สตีติ ยา จ ภควนฺตํ อารพฺภ สติ อนุสฺสตี ๑เป๑ สมฺมาสตีติ สหฺชา จ ปีติ จ มโน สติ จ ๑

[๖๓๑] นามฺนฺติเม โคตมฺสาสนมฺหาติ อิมฺ จตฺตารโ ระมฺมา โคตมฺสาสนา พุทฺธสาสนา ชินฺสาสนา ตถาคตฺสาสนา อรหฺนฺตฺสาสนา นามฺนฺติ นาคจฺจนฺติ^๖ น วิชฺหนฺติ น วินาสฺนฺตีติ นามฺนฺติเม โคตมฺสาสนมฺหา ๑

[๖๓๒] ยํ ยํ ทิสํ วชฺชติ ฐฺริปณฺโณติ ยํ ยํ ทิสนฺติ ปฺรตฺถิมํ วา ทิสํ ปจฺจิมํ วา ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุตฺตรํ วา ทิสํ วชฺติ คจฺจนฺติ กมฺติ อติกฺกมฺติ ๑ ฐฺริปณฺโณติ ฐฺริปณฺโณ มหาปณฺโณ ติกฺขปณฺโณ ปุณฺณปณฺโณ หาสปณฺโณ ชวนปณฺโณ นิพฺเพตฺทิกปณฺโณติ [๗] ยํ ยํ ทิสํ วชฺชติ ฐฺริปณฺโณติ ๑

[๖๓๓] สฺ เตนฺ เตเนว นโตหฺมสฺมีติ โสฺ เยน พุทฺโธ เตนฺ เตเนว นโต ตนฺนินฺโน ตปฺโปเณ ตปฺปพฺภาโร ตทหฺมฺตฺโต ตทาธิปเตยฺโยติ สฺ เตนฺ เตเนว นโตหฺมสฺมิ ๑ เตนาหฺ ปิงฺคฺยตฺเถโร

๑ ม. สหฺพตฺถ ปาโมชฺช ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร อาโมทนาติ ทิสฺสตี ๑

๓ ม. เอตฺถนฺตเร ทาโส ปหาสตี ทิสฺสนฺติ ๑ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร ตฺมุจฺจตี ทิสฺสตี ๑

๕ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑

๖ ม. น คจฺจนฺติ ๑

๗ ม. เอตฺถนฺตเร ฐฺริ วุจฺจติ ปถวี ภควา ตาย ปถวิสฺมา ย ปณฺณาย วิปฺลายน วิตฺถตายน สมฺนฺนาคโตตีติ ทิสฺสนฺติ ๑

สทฺธา จ ปิตฺติ จ มโน สติ จ
 นามนฺตฺติเม โคตมสฺสสนมฺหา
 ยํ ยํ ทิสํ วชฺชติ ฐฺฐิปรฺยโณ
 ส เตน เตเนว นโตทมสฺมิตฺติ ฯ

[๖๓๔] ชินฺณสฺส เม ทฺพฺพลทามกสฺส
 เตเนว กายิ น ปเลติ ตตฺถ
 สงฺกปฺปยฺนตฺตาย วชามิ นิจฺจํ
 มโน ทิ เม พฺรหฺมณฺ เตน ยฺตุโต ฯ

[๖๓๕] ชินฺณสฺส เม ทฺพฺพลทามกสฺสชาติ ชินฺณสฺสชาติ^๑
 ชินฺณสฺส วุฑฺฒสฺส มหฺลลกสฺส อทฺทคตฺสส วโยอนฺุปรฺตตฺสชาติ
 ชินฺณสฺส^๑ ฯ ทฺพฺพลทามกสฺสชาติ ทฺพฺพลทามกสฺส อปรฺทามกสฺส
 ปฺริตฺตทามกสฺสชาติ ชินฺณสฺส เม ทฺพฺพลทามกสฺส ฯ

[๖๓๖] เตเนว กายิ น ปเลติ ตตฺถชาติ กายิ เยน พุทฺโธ
 เตน น ปเลติ น วชฺติ น คจฺจติ นาทิกฺกมตฺติติ^๒ เตเนว กายิ น
 ปเลติ ตตฺถ ฯ

[๖๓๗] สงฺกปฺปยฺนตฺตาย วชามิ นิจฺจนฺติ สงฺกปฺปคฺมเนน
 วิตฺกคฺมเนน ฅาณคฺมเนน ปญฺญาคฺมเนน พุทฺธิคฺมเนน วชามิ
 คจฺจามิ อภิกฺกมามิตฺติ สงฺกปฺปยฺนตฺตาย วชามิ นิจฺจํ ฯ

[๖๓๘] มโน ทิ เม พฺรหฺมณฺ เตน ยฺตุโตติ มโนติ ยํ
 จิตฺตํ มโน มาณสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตฺนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ
 วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺุ ฯ พฺรหฺมณฺ เตน ยฺตุโตติ
 มโน มม^๓ เยน พุทฺโธ เตน ยฺตุโต [๔] สํยฺตุโตติ มโน ทิ เม
 พฺรหฺมณฺ เตน ยฺตุโต ฯ เตนาห ปิงฺคิยตฺเถโร

๑,๑ ม. อิม ปาจา นตฺติ ฯ

๒ ม. นาทิกฺกมตฺติติ ฯ เอวมฺุปรฺิปี ฯ

๓ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตฺเร ปยฺตุโตติ ทิสฺสติ ฯ

ชินฺณสุส เม ทุพฺพลถามกสุส
 เตเนว กาโย น ปเลติ ตตฺถ
 สงฺกปฺปยนฺตาย วชามิ นิจฺจํ
 มโน หิ เม พุราหฺมณฺ เตน ยฺตุโตติ ๑

[๖๓๙] ปงฺเก สยามโน ปริพนฺทมานโน
 ทีปา ทีปํ อุปลลวี่
 อถทฺทสาสี่ สมฺพุทฺธํ
 โอมชติถฺนมนาสวํ ๑

[๖๔๐] ปงฺเก สยามโน ปริพนฺทมานนฺติ ปงฺเก สยามนฺติ
 กามปงฺเก กามกทฺทเม กามกิลเส กามพลีเส กามปริฟ้าเห กามป्लीโพธ
 ๑เสมานโน อวเสมานโน ปริเสมานนฺติ ๑ ปงฺเก สยามโน ๑ ปริพนฺทมานนฺติ
 ตถฺนหาพนฺทนาย พนฺทมานโน ทิฏฺฐิจิพนฺทนาย พนฺทมานโน กิลเสพนฺทนาย
 พนฺทมานโน ปโยคพนฺทนาย พนฺทมานโน วิปากพนฺทนาย พนฺทมานโน
 ทุจฺจริตพนฺทนาย ๒ พนฺทมานโน รตฺโต ราเคน พนฺทมานโน ทุฏฺฐโจ โทเสน
 พนฺทมานโน มฺุไฟฺห โมเทน พนฺทมานโน วินิพนฺโธ มาเนน พนฺทมานโน
 ปรามภูโจ ทิฏฺฐิจิยา พนฺทมานโน วิกฺเขปคโต อุทฺทจฺเจน พนฺทมานโน
 อนิฏฺฐจฺจคโต วิจิกิจฺจาย พนฺทมานโน ถามคโต อนุสเยหิ พนฺทมานโน
 ลาเภน พนฺทมานโน อลาเภน พนฺทมานโน ยเสน พนฺทมานโน อยเสน
 พนฺทมานโน นินฺทาย พนฺทมานโน ปลฺสํสาย พนฺทมานโน สุเชน พนฺทมานโน
 ทุกฺเขน พนฺทมานโน ชาติยา พนฺทมานโน ชราย พนฺทมานโน พยาธินา
 พนฺทมานโน มรณฺเณน พนฺทมานโน โสภปริเทวทุกฺโขทฺมณฺสสุปายาเสหิ
 พนฺทมานโน เหนรยิเกน ทุกฺเขน พนฺทมานโน ติริจฺจณฺโยนิเกน ทุกฺเขน
 พนฺทมานโน ปิตฺติวิสยิเกน ทุกฺเขน พนฺทมานโน มานุสฺสเกน ๓ ทุกฺเขน

๑-๑ ม. สยามโน วสมานโน อวสมานโน ปริวสมานนฺติ ๑ ๒ ม. มโนทุจฺจริตพนฺทนาย ๑

๓ ม. มานุสฺสิเกน ๑

สทฺฐาธิมฺุตฺุโต สทฺฐาธิปเตยฺโย อรหตฺตปฺปตฺุโต ยถา ภาทฺฐาภูโธ [๑]
 มฺุตฺุตสทฺุโธ^๒ สทฺฐาครุโก สทฺฐาปฺุพฺุพงคโม สทฺฐาธิมฺุตฺุโต สทฺฐาธิปเตยฺโย
 อรหตฺตปฺปตฺุโต ยถา อาฬฺุวิโคตโม [๑] มฺุตฺุตสทฺุโธ^๒ สทฺฐาครุโก
 สทฺฐาปฺุพฺุพงคโม สทฺฐาธิมฺุตฺุโต สทฺฐาธิปเตยฺโย อรหตฺตปฺปตฺุโตติ
 ยถา อหฺุ วกฺุกลิ มฺุตฺุตสทฺุโธ ภาทฺฐาภูโธ อาฬฺุวิโคตโม จ ฯ

[๖๔๖] เอวเมว ตวฺุมฺุปี ปมฺุณฺุจสฺุ สทฺุทฺุหนฺุติ เอวเมว ตวฺุ
 สทฺุทฺุ มฺุณฺุจสฺุ ปมฺุณฺุจสฺุ สมฺุปมฺุณฺุจสฺุ อธิมฺุณฺุจสฺุ โอบปฺุเปหิ
 สทฺุเพ สงฺุขารธา อนิฺุจจาติ ฯเปฯ ยงฺุภิณฺุจิ สมฺุทฺุยธมฺุ มํ สทฺุพฺุหนฺุตํ
 นิโรธธมฺุหนฺุติ สทฺุทฺุ มฺุณฺุจสฺุ ปมฺุณฺุจสฺุ สมฺุปมฺุณฺุจสฺุ อธิมฺุณฺุจสฺุ
 โอบปฺุเปหิติ เอวเมว ตวฺุมฺุปี ปมฺุณฺุจสฺุ สทฺุทฺุ ฯ

[๖๔๗] คมิสฺุสฺุสิ (ตวฺุ) ปิงฺุคิย มจฺุจฺุเชยฺยสฺุส ปารนฺุติ
 มจฺุจฺุเชยฺยา^๓ วุจฺุจฺุหนฺุติ กิเลสา จ ขนฺุธา จ อภิสงฺุขารธา จ ฯ
 มจฺุจฺุเชยฺยสฺุส ปารํ วุจฺุจฺุติ อมตํ นิพฺุพานํ โย โส สทฺุพฺุสงฺุขารสมฺุโธ
 สทฺุพฺุชฺุปฺุชิปฺุณฺุนิสฺุสคโค ตณฺุทฺุทฺุชฺุโย วิราโค นิโรโธ นิพฺุพานํ ฯ คมิสฺุสฺุสิ
 (ตวฺุ) ปิงฺุคิย มจฺุจฺุเชยฺยสฺุส ปารนฺุติ ตวฺุ ปารํ คมิสฺุสฺุสิ [๔]
 อธิคมิสฺุสฺุสิ [๔] สฺุสิสฺุสฺุสิ [๔] สจฺุฉิกริสฺุสฺุสิติ คมิสฺุสฺุสิ (ตวฺุ) ปิงฺุคิย
 มจฺุจฺุเชยฺยสฺุส ปารํ ฯ เตนหาท ภาควา

ยถา อหฺุ วกฺุกลิ มฺุตฺุตสทฺุโธ
 ภาทฺฐาภูโธ อาฬฺุวิโคตโม จ

เอวเมว ตวฺุมฺุปี ปมฺุณฺุจสฺุ สทฺุทฺุ

คมิสฺุสฺุสิ (ตวฺุ) ปิงฺุคิย มจฺุจฺุเชยฺยสฺุส ปารนฺุติ ฯ

[๖๔๘] เอส ภิยฺุโย ปสฺุสีทามิ สฺุตฺุวาน มฺุณฺุโน วโจ
 วิวฺุณฺุจฺุฉโท สมฺุพฺุทฺุโธ อชฺุโล ปฏฺุฎิภาณวา^๔ ฯ

๑ ม. เอตฺุถนฺุตเร เถโรติ ทิสฺุสฺุติ ฯ ๒ ม. สทฺุโธ ฯ ๓ ม. มจฺุจฺุเชยฺยํ
 ๔ ม. เอตฺุถนฺุตเร ปารนฺุติ ทิสฺุสฺุติ ฯ ๕ ม. ปฏฺุฎิภาณวา ฯ เอวฺุมฺุปริปี ฯ

[๖๔๙] เอส ภียโย ปสீทามิติ เอส ภียโย ปสீทามิ [๑] สหุททามิ [๑] อธิมุจจามิ [๑] โอกปเปมิ สหุเพ สงขารา อนิจจาติ ๑เป๑ ยงกิญจิ สมุทยธมมํ สหุพนตํ นิโรธธมมุนติ ภียโย ปสீทามิ สหุททามิ อธิมุจจามิ โอกปเปมิติ เอส ภียโย ปสீทามิ ๑

[๖๕๐] สุตวาน มุณีโน วโจติ มุณีติ โมนํ วุจจติ ฌาณํ ยา ปญญา ปชานนา ๑เป๑ สงคชาลมติจจ โส มุณี ๑ สุตวาน มุณีโน วโจติ ตุยหํ วจนํ พุยปถํ เทสนํ อนุสนุธิ๒ สุตวา สุนิตวา อุกคเหตุวา อุปธารยิตวา อุปลกขยิตวาติ๓ สุตวาน มุณีโน วโจ ๑

[๖๕๑] วิวฏจจโท สมพุทโธติ ฉทนนติ ปญจ ฉทนานิ ตณฺหาฉทนํ ทิฏฺฐิจฉทนํ กิเลสฉทนํ ทุจจริตฉทนํ อวิชฺชาฉทนํ ๑ ตานิ ฉทนานิ พุทฺธสฺส ภควโต วิวฏฺฐานิ วิทฺธํสิตานิ สมุคฺขมาติตานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺหานิ รูปสนฺทานิ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธานิ อภัพฺพุปฺปตฺตติกาณิ ฌาณคฺคินา ททฺธมานิ ตสฺมา พุทฺโธ วิวฏจจโท ๑ พุทฺโธติ โย โส ภควา ๑เป๑ สจฺฉิกา ปญฺณตฺตติ ยทิตํ พุทฺโธติ วิวฏจจโท สมพุทฺโธ ๑

[๖๕๒] อชิลो ปฏฺฐิภาณวาติ อชิลอติ ราโค ชิลो โทโส ชิลอ โมโท ชิลอ โโกโธ ชิลอ อุปนาโห ชิลอ ๑เป๑ สหุพากุสลาภิสงขารา ชิลา ๑ เต ชิลา พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อุจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺตฤกตา อนภาวํคตา आयตี อนุปฺปาทธมฺมา ตสฺมา พุทฺโธ อชิลอ ๑ ปฏฺฐิภาณวาติ ตโย ปฏฺฐิภาณวโนโต ปริยตฺตติปฏฺฐิภาณวา จ๔ ปริปฺจุฉา- ปฏฺฐิภาณวา จ๔ อธิคมปฏฺฐิภาณวา จ๔ ๑

กตโม ปริยตฺตติปฏฺฐิภาณวา ๑ อธิกจจสฺส พุทฺธวจนํ ปริยาปฺฏ๕ โหติ สุตตํ เคยยํ เวยยากรณํ คาถา อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ

๑ ม. เอตถนฺตเร ภียโยติ ทิสฺสติ ๑ เอวมํทิสฺสสุ จาเนสุ ๑
๒ ม. อนุสสนํ อนุสิฏฺฐจํ ๑ ๓-๓ ม. สุตวาน อุกคทิตวาน อุปธารยิตวาน อุปลกขยิตวานาติ ๑
๔ ม. จสฺทโท นตฺถิ ๑ ๕ ม. ปริยาปฺตํ ๑ เอวมุปริปิ ๑

อพภูตธมมํ เวทลลํ ตสฺส ปริยตฺตี นิสฺสาย ปฏฺฐิภาติ อัย
 ปริยตฺตีปฏฺฐิภาณวา ฯ

กตโม ปริพฺจุฉาปฏฺฐิภาณวา ฯ อิเธกจฺโจ ปริพฺจุฉิตา โหติ
 อตฺเถ จ ฉายเย จ ลกฺขณฺเ จ การณฺเ จ จานาจาเน จ ตสฺส
 ปริพฺจุฉํ นิสฺสาย ปฏฺฐิภาติ อัย ปริพฺจุฉาปฏฺฐิภาณวา ฯ

กตโม อธิคมปฏฺฐิภาณวา ฯ อิเธกจฺจสฺส อธิคตา โหนฺติ
 จตฺตารโ สติปฏฺฐจฺจนา จตฺตารโ สมฺมปฺปชานา จตฺตารโ อิหฺธิปาทา
 ปณฺจินฺทริยานิ ปณฺจ พลาณิ สตฺต โพชฺฌมฺงคา อริโย อฏฺฐจฺงคิโก
 มคฺโค จตฺตารโ อริยมคฺคา จตฺตาริ สามณฺณพลาณิ จตฺสโส
 ปฏฺฐิสฺมฺภิทาย ฉ อภินฺฉาย เตสฺส อตฺโถ ฉายโต ธมฺโม ฉายโต
 นิสฺสํติ ฉายตา อตฺเถ ฉายเต อตฺโถ ปฏฺฐิภาติ ธมฺเม ฉายเต ธมฺโม
 ปฏฺฐิภาติ นิสฺสํติยา ฉายตายน นิสฺสํติ ปฏฺฐิภาติ อิมฺสฺสุ ตีสุ [๑] ฉายนํ
 ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสฺมฺภิทา ฯ ภควา อิมาย ปฏฺฐิสฺมฺภิทาย^๑ อุเปโต สมฺเบโต
 อุปาโคโต สมฺปาโคโต อุปปนฺโน สมฺปนฺโน สมฺนฺนาโคโต ตสฺมา พุทฺโธ
 ปฏฺฐิภาณวา ฯ ยสฺส ปริยตฺติ นตฺถิ ปริพฺจุฉา นตฺถิ อธิคม นตฺถิ
 กิ ตสฺส ปฏฺฐิภายิสฺสตีติ อชฺโโล ปฏฺฐิภาณวา ฯ เตนหาห ปิงฺคิยตฺเถโร

เอส ภียโย ปลีหามิ สุตฺวาน มุณีเน วโจ

วิภูจฺฉนฺโท สมฺพุทฺโธ อชฺโโล ปฏฺฐิภาณวาติ ฯ

[๖๕๓] อธิเทเว อภินฺฉาย สพฺพํ เวทิ ปโรวโร^๓

ปณฺหานนฺตฺกโร สตฺถา กงฺขินํ ปฏฺฐิชาเนตํ ฯ

[๖๕๔] อธิเทเว อภินฺฉายาติ เทวาติ ตโย เทวา สมฺมตีเทวา
 จ^๔ อุปฺปตฺติเทวา จ^๕ วิสฺสุทฺติเทวา จ^๕ ฯ

กตเม สมฺมตีเทวา ฯ [๕] ราชาเน จ ราชกุมารา จ เทวियो

๑ ม. เอตถนฺตเร ฉายนฺสฺสตี ทิสฺสตี ฯ

๒ ม. ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสฺมฺภิทาย ฯ

๓ ม. ปโรปรํ ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

๔ ม. จสฺสฺสทฺโธ นตฺถิ ฯ

๕ ม. เอตถนฺตเร สมฺมตีเทวา วุจฺจนฺตีติ ทิสฺสนฺตี ฯ

จ อิมะ สมนฺตเทวอ วุจฺจนฺตติ ๑

กตเม อุปฺปตฺตติเทวอ ๑ [๑] จาตุมฺมหาธาตฺติกา เทวอ ตาวตฺตีสา เทวอ ๑เป๑ พุทฺทมกายิกา เทวอ เย จ เทวอ ตตฺตฺรปฺริ๒ อิมะ อุปฺปตฺตติเทวอ วุจฺจนฺตติ ๑

กตเม วิสุทฺธิเทวอ ๑ [๓] ตถาคตฺตสาวกา อรหฺนโธ ชีณาสวอ เย จ ปจฺเจกสมฺพุทฺธา อิมะ วิสุทฺธิเทวอ วุจฺจนฺตติ ๑

ภควา สมนฺตเทเว อธิเทวตฺติ อภินฺถาย อุปฺปตฺตติเทเว อธิเทวตฺติ อภินฺถาย วิสุทฺธิเทเว อธิเทวตฺติ อภินฺถาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ อธิเทเว อภินฺถาย ๑

[๖๕๕] สพฺพํ เวทิตฺติ ปโรวฺรณฺตติ ภควา อตฺตโน จ ปเรสญจ อธิเทวกรเว ฐมฺเม เวทิตฺติ อญฺเฆลิตฺติ อมุลิตฺติ ปฏฺวิวิษฺณิตฺติ ๑ กตเม อตฺตโน อธิเทวกรวา ฐมฺมา ๑ สมนฺมาปฏฺธิปทา อนฺุโลมปฏฺธิปทา อปจฺจนฺนิกปฏฺธิปทา [๔] ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺธิปทา ลีเลสุ ปฺริปุริการิตฺตา อินฺุทฺริเยสุ คฺคตฺตทวารตฺตา โภชเน มตฺตตณฺณตฺตา ชาคริยานุโยโค สติสมฺปชญฺณํ จตฺตารโ สติปฏฺฐจฺานา ๑เป๑ อริโย อญฺจฺงคฺโก มคฺโค อิมะ วุจฺจนฺตติ อตฺตโน อธิเทวกรวา ฐมฺมา ๑ กตเม ปเรสํ อธิเทวกรวา ฐมฺมา ๑ สมนฺมาปฏฺธิปทา ๑เป๑ อริโย อญฺจฺงคฺโก มคฺโค อิมะ วุจฺจนฺตติ ปเรสํ อธิเทวกรวา ฐมฺมา ๑ เอวํ ภควา อตฺตโน จ ปเรสญจ อธิเทวกรเว ฐมฺเม เวทิตฺติ อญฺเฆลิตฺติ อมุลิตฺติ ปฏฺวิวิษฺณิตฺติ สพฺพํ เวทิตฺติ ปโรวฺร ๑

[๖๕๖] ปณฺหานนฺตกโร สตฺถาติ ภควา ปารายนิกปณฺหานํ อนฺตกโร ปฺริยนฺตกโร ปฺริจฺเจทกโร ปฺริวฏฺฐมกโร ปฺริสปณฺหานํ๕ อนฺตกโร ปฺริยนฺตกโร ปฺริจฺเจทกโร ปฺริวฏฺฐมกโร ปิงฺคิยปณฺหานํ๖

๑ ม. เอตฺถนฺตเร อุปฺปตฺตติเทวอ วุจฺจนฺตติทิตฺติ ทิสฺสนฺตติ ๑
๒ ม. ตทฺตฺตฺตริ ๑ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร วิสุทฺธิเทวอ วุจฺจนฺตติ ตถาคตฺตติ ทิสฺสนฺตติ ๑
๔ ม. เอตฺถนฺตเร อนวตฺตปฏฺธิปทาติ ทิสฺสนฺตติ ๑ ๕ ม. สมิยปณฺหานํ ๑
๖ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑

อนฺตฺกโร ปริยฺนตฺกโร ปริจฺเจทฺกโร ปริวฏฺฐมฺกโร^๑ สกฺกปญฺหํ
 อมฺนุสฺสปญฺหํ^๒ ภิกฺขุปญฺหํ ภิกฺขุณีปญฺหํ อุปาสกปญฺหํ
 อุปาสิกาปญฺหํ ราชปญฺหํ ชตฺตฺยปญฺหํ พฺรหฺมณฺปญฺหํ
 เวสฺสปญฺหํ สุกฺทปญฺหํ [๓] พฺรหฺมปญฺหํ อนฺตฺกโร ปริยฺนตฺกโร
 ปริจฺเจทฺกโร ปริวฏฺฐมฺกโร^๓ ปญฺหํอนฺตฺกโร ฯ สตฺถาติ ภควา
 สตฺถวาโห ฯ ยถา สตฺถวาโห สตฺถเถ กนฺตารํ ตาเรติ โจรกนฺตารํ ตาเรติ
 วาฬกนฺตารํ ตาเรติ ทฬภิกฺขกนฺตารํ ตาเรติ นิริทกนฺตารํ ตาเรติ
 อุตฺตารเอติ นิตฺตารเอติ^๔ [๕] เขมฺนตฺถมฺมี^๕ สฺมปาเปติ เอวเมว ภควา
 สตฺถวาโห สตฺถเต กนฺตารํ ตาเรติ ชาตฺติชราพฺยาธิมรณฺโสภปริเทว-
 ทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสกนฺตารํ ตาเรติ รากนฺตารํ ตาเรติ โทสโมหฺมาน-
 ทิฏฺฐิกิเลสทฺวจฺจริตกนฺตารํ ตาเรติ รากคหฺนํ ตาเรติ โทสคหฺนํ ตาเรติ
 โมหคหฺนํ ตาเรติ ทิฏฺฐิกิเลสทฺวจฺจริตคหฺนํ ตาเรติ อุตฺตารเอติ
 นิตฺตารเอติ [๕] เขมฺนตฺถมฺมี^๖ อมตํ นิพฺพานํ สฺมปาเปตีติ เอว
 ภควา สตฺถวาโห ฯ อถวา ภควา เนตา วิเนตา อญฺเณตา
 สญฺญาเปตา^๗ นิชฺฌมาเปตา เปกฺขตา ปสาเทตฺตาติ เอวมฺปิ ภควา
 สตฺถวาโห ฯ อถวา ภควา อญฺปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา
 อสฺสชฺาตสฺส มคฺคสฺส สยฺชเนตา อนกฺขาทสฺส มคฺคสฺส อกฺขาทา
 มคฺคญฺญ มคฺควิฑู มคฺคโกวิโท มคฺคานุกา จ ปนฺ เอตฺรหิ
 สาวกา วิหฺรนฺติ ปจฺฉา สมนฺนาคตฺตาติ เอวมฺปิ ภควา สตฺถวาโหติ
 ปญฺหํอนฺตฺกโร สตฺถา ฯ

[๖๕๗] กงฺขินํ ปฏฺฐิขานตฺนฺติ สกฺงฺขา อาคนฺตฺวา นิกฺกงฺขา
 สฺมปฺชฺชนฺติ สเลชา^๘ อาคนฺตฺวา นิลฺเลชา สฺมปฺชฺชนฺติ สเทวฬฺพิทฺกา

๑-๑ ม. อิมํ ปาจา นตฺถิ ฯ ๒ ม. สฺยามปญฺหํ ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตฺเร เทวปญฺหํอนฺตฺติ ทิสฺสตี ฯ ๔ ม. สพฺพตฺถ นิตฺถาเรติ ฯ

๕ ม. เอตฺถนฺตฺเร ปตฺตารเอตีติ ทิสฺสตี ฯ เอวมฺมีทิสฺสฺส จาเนสฺสุ ฯ ๖ ม. เขมฺนตฺมํ ฯ

๗ ม. ปญฺญาเปตา ฯ

๘ ม. สลฺลฺเลชา ฯ

อาคนตุวา นิเทวพฺพหกา สมฺปชฺชุนฺติ สเวจิจฺจมา อาคนตุวา
 นิพฺเพจิจฺจมา^๑ สมฺปชฺชุนฺติ สราคา อาคนตุวา วีตฺราคา สมฺปชฺชุนฺติ
 สโทสา อาคนตุวา วีตฺโทสา สมฺปชฺชุนฺติ สโมหา อาคนตุวา
 วีตฺโมหา สมฺปชฺชุนฺติ สกิลฺเลสา อาคนตุวา นิกฺกิลฺเลสา สมฺปชฺชุนฺตีติ
 กงฺขีณํ ปฏฺฐิชาเนตฺ ๑ เตนานาห ปิงฺคิยตฺเถโร

อธิเทเว อภินฺถาย สพฺพํ เวทิตฺวา ปโรวโร
 ปณฺหานนฺตฺกโร สตฺถา กงฺขีณํ ปฏฺฐิชาเนตฺ ๑

[๖๕๘] อสฺหิโร^๒ อสงฺกุปฺปี ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กวฺจ

อทฺธา คมิสฺสามิ น เมตฺถ กงฺขา

เอวํ มํ ชาเรหิ อธิมฺตฺตฺจิตฺตํ ๑

[๖๕๙] อสฺหิโร อสงฺกุปฺปนฺติ อสฺหิโร วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ
 โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภเว สพฺพูปฺธิปฏฺฐินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค
 นิโรธो นิพฺพานํ ๑ อสฺหิโรนฺติ ราเคน โทเสน โมเหเน โกเชเน
 อุปฺนาเหเน มกฺขเน ปพฺฟาเสเน อิสฺสาเยเน มจฺจริเยเน มายาย สาเจเยเน
 ธมฺมฺภานํ สारมฺภานํ มาเนเน อติมาเนเน มเทเน ปมาเทเน สพฺพกิลฺเลเสหิ
 สพฺพทฺตฺตฺจเรหิ สพฺพปรีพฺพาเหหิ [๓] สพฺพสฺนตฺตาเปหิ สพฺพากุสฺลา-
 ภิสฺสงฺขารเหหิ อสฺหิโร [๔] นิจฺจํ ชฺฐํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมนฺติ
 อสฺหิโร ๑ อสงฺกุปฺปนฺติ อสงฺกุปฺปี วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส
 สพฺพสงฺขารสมฺภเว สพฺพูปฺธิปฏฺฐินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो
 นิพฺพานํ ๑ ยสฺส^๕ [๖] อุปฺปาโท ปณฺถายติ วโย นตฺถิ [๖] ตสฺส
 อณฺณตฺตฺถุ^๗ ปณฺถายติ นิพฺพานํ นิจฺจํ ชฺฐํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมนฺติ
 อสฺหิโร อสงฺกุปฺปี ๑

๑ ม. นิพฺพิจฺจิจฺจมา ๑ ๒ ม. อสฺหิโร ๑ เอวํปรีปี ๑ ๓ ม. เอตฺถนฺตฺเร สพฺพาสเวหิ
 สพฺพทฺเรหิตี ทิสฺสนฺติ ๑ ๔ ม. เอตฺถนฺตฺเร นิพฺพานนฺติ ทิสฺสตี ๑

๕ ม. นิพฺพานสฺส ... ๑ ๖ ม. เอตฺถนฺตฺเร นสฺสโท อตฺถิ ๑ ๗ ม. อณฺณตฺตํ ๑

[๖๖๐] ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจีติ ยสฺสาติ นิพฺพานสฺส ๑
 นตฺถิ อุปมาติ อุปมา นตฺถิ อุปนิชา นตฺถิ สทิสํ นตฺถิ ปฏฺฐิภาโค
 นตฺถิ [๑] น สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภตฺตีติ ๒นตฺถิ อุปมา๓ ๑ กฺวจีติ
 กฺวจิ กิมุหิจิ กตฺถจิจิ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺชตฺตพหิทฺธา วาติ
 ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ ๑

[๖๖๑] อทฺธา คมิสฺสามิ น เมตฺถ กงฺขาติ [๓] อทฺธา^๔
 คมิสฺสามีติ อทฺธา^๕ คมิสฺสามิ อธิคมิสฺสามิ ผุสยิสฺสามิ สจฺฉิ-
 กริสฺสามีติ อทฺธา คมิสฺสามิ ๑ น เมตฺถ กงฺขาติ เอตฺถ^๕ นิพฺพาน
 กงฺขา นตฺถิ วิจิกิจฺฉา นตฺถิ เทวพฺหํ นตฺถิ สํสโย นตฺถิ น สํวิชฺชติ
 นฺุปลพฺภตฺติ ปหีนํ สมฺมุจฺฉินนํ วุปลนฺโต ปฏฺฐิปปสฺสทฺโธ อภพฺพปฺตติโก
 ฅาณคฺคินา ททฺโธมฺติ อทฺธา คมิสฺสามิ น เมตฺถ กงฺขา ๑

[๖๖๒] เอวํ มํ ชาเรหิ อธิมฺุตฺตจิตฺตฺนฺติ เอวํ มํ ชาเรหีติ
 เอวํ มํ อุปลกฺเขหิ ๑ อธิมฺุตฺตจิตฺตฺนฺติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานไปณํ
 นิพฺพานปพฺภารํ นิพฺพานาธิมฺุตฺตฺนฺติ เอวํ มํ ชาเรหิ อธิมฺุตฺตจิตฺตํ^๖ ๑
 เตนาห ปิงฺคิยตฺเถโร

อสมฺหิรํ อสงฺกุปฺเป ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ
 อทฺธา คมิสฺสามิ น เมตฺถ กงฺขา
 เอวํ มํ ชาเรหิ อธิมฺุตฺตจิตฺตฺนฺติ ๑

[๗]

ปารายนาคฺโค นิฏฺฐิตี^๗ ๑

๑ ม. เอตฺถนฺตเร น สตีติ ทิสฺสติ ๑ ๒-๒ ม. อิม เทว ปาจา นตฺถิ ๑
 ๓ ม. เอตฺถนฺตเร อทฺธาติ เอกํสวณํ นิสฺสํสยวณํ นิกฺกขวณํ อเทวชฺฉวณํ อเทวพฺหวณํ
 นโยควณํ อวิปฺณฺณวณํ อวิรทฺทวณํ อวตฺถาปนวณนเมตํ อทฺธาตีติ ทิสฺสฺนฺติ ๑
 ๔ ม. อยํ สทฺโธ นตฺถิ ๑ ๕ ม. เอตฺถาติ ๑ ๖ ม. อธิมฺุตฺตจิตฺตฺนฺติ ๑
 ๗ ม. ปารายนาคฺคิตฺตาคานิทฺเทโส อฏฺฐารสโม ๑ ๘ ม. สมตฺโต ๑

ขคฺคฺวิสาณสุตฺตนิทฺเทโส

[๖๖๓] สพฺเพสุ ภูเตสุ นิชาย ทณฺหํ
 อหฺลยํ^๑ อณฺณตรมฺปิ เตสํ
 น ปุตฺตมิจฺเจยฺย กุโธ สหายํ
 เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ๑

[๖๖๔] สพฺเพสุ ภูเตสุ นิชาย ทณฺหนฺติ สพฺเพสุตฺติ สพฺเพน
 สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปรียาทายวจนเมตํ สพฺเพสุตฺติ ๑
 ภูเตสุตฺติ ภูตา วุจฺจนฺติ ตสา จ ถาวรา จ ๑ ตสาติ เยสํ ตณฺหา^๒
 อปฺปหีนา เยสญจ ภยภราวา อปฺปหีนา ๑ กี้การณา วุจฺจนฺติ ตสา ๑
 เต ตสนฺติ อุตฺตสนฺติ ปรีตสนฺติ [๓] สนฺตาสํ อापฺชฺชนฺติ ตํการณา
 วุจฺจนฺติ ตสา ๑ ถาวราติ เยสํ ตณฺหา^๔ ปหีนา เยสญจ ภยภราวา
 ปหีนา ๑ กี้การณา วุจฺจนฺติ ถาวรา ๑ เต น ตสนฺติ น อุตฺตสนฺติ
 น ปรีตสนฺติ [๕] น สนฺตาสํ อापฺชฺชนฺติ ตํการณา วุจฺจนฺติ
 ถาวรา ๑ ทณฺหาติ^๖ ตโย ทณฺหา กายทณฺโฑ จ^๗ วลีทณฺโฑ จ^๗
 มโนทณฺโฑ จ^๗ ๑ ติวริํ กายทฺจุจฺริตํ กายทณฺโฑ จตฺพุพฺพิธํ วลีทฺจุจฺริตํ
 วลีทณฺโฑ ติวริํ มโนทฺจุจฺริตํ มโนทณฺโฑ ๑ สพฺเพสุ ภูเตสุ นิชาย
 ทณฺหนฺติ สพฺเพสุ ภูเตสุ ทณฺหํ นิชาย นินฺทิตฺวา โวโรปยิตฺวา^๘ [๙]
 นิกฺขิปิตฺวา ปฏฺวิปฺปสฺสมภิตฺวาติ สพฺเพสุ ภูเตสุ นิชาย ทณฺหํ ๑

[๖๖๕] อหฺลยํ อณฺณตรมฺปิ เตสฺนฺติ เอกมตฺตมฺปิ^{๑๐} สตฺตํ
 ปาณินา วา เลทฺทฺทฺนา วา ทณฺเจน วา สตฺเถน วา อรฺุยา^{๑๑} วา
 รชฺชฺยุยา วา อวิหฺลยนฺโต สพฺเพปิ สตฺเต ปาณินา วา เลทฺทฺทฺนา วา

๑ ม. อวิหฺลยํ ๑ เอวมฺปรีปิ ๑ ๒,๔ ม. ตลิตตณฺหา ๑ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร
 ภายนฺตํทิตฺติ ทิสฺสตี ๑ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร น ภายนฺตํทิตฺติ ทิสฺสตี ๑ ๖ ม. ทณฺหนฺติ ๑
 ๗ ม. จสฺทฺโท นตฺติ ๑ ๘ ม. โวโรปยิตฺวา ๑ ๙ ม. เอตฺถนฺตเร สไมโรปยิตฺวาติ
 ทิสฺสตี ๑ ๑๐ ม. เอกเมกมฺปิ ๑ ๑๑ ม. อนฺทฺยา ๑

ทณฺฑเฑน วา สตฺถเณน วา อรุยา^๑ วา รชฺชฺยุยา วา อวิเหจฺยนฺโตติ
อเหจฺยํ อณฺณตฺรณฺปิ เตสํ ฯ

[๖๖๖] น ปุตุตฺตมิจฺเจยฺย กุโตะ สหายนฺติ นาติ ปฏฺิกฺเขโป ฯ
ปุตุตฺตาติ จตฺตารโ ปุตุตฺตา อตฺตชฺโร^๒ ปุตุโต เขตฺตชฺโร ปุตุโต ทินฺนโก
ปุตุโต อนฺเตวาลีโก ปุตุโต ฯ สหายนฺติ สหายา วุจฺจนฺติ เยหิ สห
คณฺ^๓ ฆาสฺสุ อาคณฺ^๔ ฆาสฺสุ คณฺนาคณฺ^๕ ฆาสฺสุ [๕] นิสฺชฺชนํ ฆาสฺสุ
นิปฺชฺชนํ^๖ ฆาสฺสุ อาลปนํ ฆาสฺสุ สลฺลปนํ ฆาสฺสุ [๗] สมฺมูลปนํ
ฆาสฺสุ ฯ น ปุตุตฺตมิจฺเจยฺย กุโตะ สหายนฺติ ปุตุตฺตมฺปิ น อิจฺเจยฺย
น สาทิเยยฺย [๘] น ปิหเยยฺย นาทิขปฺเปยฺย กุโตะ มิตฺตํ วา สนฺทิกฺกฺจํ
วา สมฺภตฺตํ วา สหายํ วา อิจฺฉิสฺสตี สาทิยิสฺสตี ปิหยิสฺสตี
อภิชปฺปิสฺสตี^๙ น ปุตุตฺตมิจฺเจยฺย กุโตะ สหายํ ฯ

[๖๖๗] เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ เอโกติ โส
ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก อหฺตฺติยญฺเณน เอโก
ตณฺหาปหานญฺเณน เอโก เอกนฺตวีสฺตราโคติ เอโก เอกนฺตวีสฺตโโสติ
เอโก เอกนฺตวีสฺตโมหฺติ เอโก เอกนฺตนิทฺทิกฺเกโสติ เอโก เอกายนฺมคฺคํ
คโธติ เอโก เอโก อนฺตฺตฺรํ ปจฺเจกสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ฯ

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ฯ โส
ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ [๑๐] ฆราวาสปฺลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา ปุตุตฺตทารปฺลิโพธํ
ฉินฺทิตฺวา ฆาติปฺลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา สนฺนิธิปฺลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา เกสมฺสฺสุ
โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคารียํ

---

๑ ม. อนฺทฺยุยา ฯ   ๒ ม. อตฺรชฺโร ฯ   ๓ ม. อาคณฺ^๓ ฯ   ๔ ม. คณฺ^๔ ฯ
๕ ม. เขตฺตชฺโรเตจฺจ จานํ ฆาสฺสุติ ทิสฺสนฺติ ฯ   ๖ ม. สยณํ ฯ
๗ ม. เขตฺตชฺโรเตจฺจ อลฺลปนํ ฆาสฺสุติ ทิสฺสนฺติ ฯ   ๘ ม. เขตฺตชฺโรเตจฺจ น ปตฺถเยยฺยติ ทิสฺสตี ฯ
๙-๙ ม. อิจฺเจยฺย สาทิเยยฺย ปตฺถเยยฺย ปิหเยยฺย อภิชปฺเปยฺยติ ฯ   เอวมฺมีทิสฺสุ ปเทสฺสุ ฯ
๑๐ ม. เขตฺตชฺโรเตจฺจ สพฺพนฺติ ทิสฺสตี ฯ

ปพพชิตฺวา อภิณฺจนภาวํ อุปกนฺตฺวา เอโก จรติ วิจรติ อิริยติ
วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
ปพพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ฯ

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อหุติยญฺเฐน เอโก ฯ โส เอวํ
ปพพชิตฺวา สมานํ เอโก อรณฺณวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ
ปฏฺิวเสวติ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนนิโฆสานิ วิชนฺวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ
ปฏฺิวสสฺสลาณสารูปฺพานิ โส เอโก คจฺจติ เอโก ติฏฺฐติ เอโก นิสิตฺติ
เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ เอโก อภิกฺกมฺติ
เอโก ปฏฺิวกฺกมฺติ เอโก รโห นิสิตฺติ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ เอโก
จรติ วิจรติ^๑ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เอวํ
โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อหุติยญฺเฐน เอโก ฯ

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ตณฺหาปหานญฺเฐน เอโก ฯ โส เอวํ
เอโก อหุติโย อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต มหาปชานํ
ปทหนฺโต มารํ สเสน^๒ นมุจฺิ [๓] ปมตฺตพฺนุํ วิชฺเมตฺวา^๔ ตณฺหํ
ชาลินี สริตฺ^๕ วิสตฺติกํ ปชฺหิ วิโนเทสิ พฺยนฺตีมกาลี อนภาวํคเมสิ ฯ

ตณฺหาหุติโย ปุริโส   ที่สมมฺพฺชานํ สํสรํ
อิตฺถภาวณฺณธมฺมาวํ   สํสรํ นาติวตฺตติ
เอวมาทึนฺวํ ฌตฺวา   ตณฺหา^๖ ทุกฺขสฺส สมภวํ
วีสตฺถโนห อนาทานํ   สโต ภิกฺขุ ปรีพฺพเชติ ฯ

เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ตณฺหาปหานญฺเฐน เอโก ฯ

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เอกนฺตวีสฺตราโคติ เอโก ฯ ราคสฺส
ปหีนตฺตา เอกนฺตวีสฺตราโคติ เอโก ฯ โทสสฺส ปหีนตฺตา เอกนฺตวีส-
โทสฺสติ เอโก ฯ โมหสฺส ปหีนตฺตา เอกนฺตวีสฺโตมโหติ เอโก ฯ กิเลสาณํ

๑ ม. วิหริติ ฯ เอวมุปริปี ฯ ๒ ม. สเสนกํ ฯ ๓ ม. เอตถนฺตเร กณฺหนฺติ ทิสฺสติ ฯ
๔ ม. วิชเมตฺวา จ ฯ ๕ ม. วิสริตํ ฯ ๖ ม. ตณฺหํ ฯ

ปหีนตฺตา เอกนตฺตนิทฺทิกเลโสติ เอโก ๑ เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
เอกนตฺตวิตรวาคติ เอโก ๑

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก ๑
เอกายนฺมคฺโค วุจฺจนฺติ^๑ จตฺตวโร สติปญฺ्ञจานา จตฺตวโร สมนฺนปฺปชานา
จตฺตวโร อิทธิปาทา ปณฺจินฺทริยานิ ปณฺจ พลานิ สตฺต โพชฺฌนฺดา
อริโย อฏฺฐจฺงฺคิโก มคฺโค ๑

เอกายนํ ชาตฺติขยฺนตฺตทสฺสี
มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปิ
เอเตน มคฺเคน ตริสฺสุ ปุพฺเพ
ตริสฺสนฺติ เจว^๒ ตรนฺติ โอฆนฺติ ๑

เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก ๑

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เอโก อนฺตฺตวโร ปจฺเจกสมฺโพธิ
อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ๑ โพธิ วุจฺจติ จตฺตฺส มคฺเคสฺสุ ฌานํ ปณฺญา
ปณฺณินฺทริยํ ปณฺญาพลํ ฌมฺมวิจยสมฺโพชฺฌนฺโค วิมฺสา วิปสฺสนา
สมฺมาทิฏฺฐิ ๑ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ [๓] ^๑ปจฺเจกพุทฺธฌาณฺน สจฺจจฺานิ
พุชฺฐมฺิ^๔ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ พุชฺฐมฺิ สพฺเพ สงฺขารา ทฺกฺขชาติ
พุชฺฐมฺิ สพฺเพ ฌมฺมา อนตฺตวโร พุชฺฐมฺิ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ พุชฺฐมฺิ
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ พุชฺฐมฺิ วิญฺญาณปจฺจยา นามรฺูปนฺติ พุชฺฐมฺิ
นามรฺูปปจฺจยา สพฺายตฺนนฺติ พุชฺฐมฺิ สพฺายตฺนปจฺจยา ผลฺโสติ พุชฺฐมฺิ
ผลฺสฺปจฺจยา เวทนาติ พุชฺฐมฺิ เวทนาปจฺจยา ตณฺหาติ พุชฺฐมฺิ ตณฺหา
ปจฺจยา อุปาทานนฺติ พุชฺฐมฺิ อุปาทานปจฺจยา ภวฺติ พุชฺฐมฺิ ภวปจฺจยา
ชาติติ พุชฺฐมฺิ ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ พุชฺฐมฺิ อวิชฺชานิโรธา สงฺขาร-
นิโรธติ พุชฺฐมฺิ สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรธติ พุชฺฐมฺิ วิญฺญาณนิโรธา

๑ ม. วุจฺจติ ๑   ๒ ม. เย จ ๑   ๓ ม. เอตฺถนฺตเร มคฺคปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
ฌาณปจฺเจกสมฺพุทฺโธติ ทิสฺสนฺติ ๑   ๔ ม. อิเม ปาจา นตฺติ ๑

นามรูปนิโรชติ พุชฺฌิ นามรูปนิโรชา สพายตนนิโรชติ พุชฺฌิ
 สพายตนนิโรชา ผลสนนิโรชติ พุชฺฌิ ผลสนนิโรชา เวทนานิโรชติ พุชฺฌิ
 เวทนานิโรชา ตณฺหานิโรชติ พุชฺฌิ ตณฺหานิโรชา อุปาทานนิโรชติ
 พุชฺฌิ อุปาทานนิโรชา ภาวนิโรชติ พุชฺฌิ ภาวนิโรชา ชาตินิโรชติ
 พุชฺฌิ ชาตินิโรชา ชรามรณนิโรชติ พุชฺฌิ อิทํ ทุกฺขนฺตติ พุชฺฌิ อยํ
 ทุกฺขสมฺมุทฺติ พุชฺฌิ อยํ ทุกฺขนิโรชติ พุชฺฌิ อยํ ทุกฺขนิโรชคามินี
 ปฏิปทาติ พุชฺฌิ อิมเ อาสวาทิ พุชฺฌิ อยํ อาสวสมฺมุทฺติ พุชฺฌิ
 อยํ อาสวนิโรชติ พุชฺฌิ อยํ อาสวนิโรชคามินี ปฏิปทาติ พุชฺฌิ อิมเ
 ฌมฺมา อภิญญาตพฺพาติ^๑ พุชฺฌิ อิมเ ฌมฺมา ปหาตพฺพาติ พุชฺฌิ อิมเ
 ฌมฺมา สจฺจิกาทพฺพาติ พุชฺฌิ อิมเ ฌมฺมา ภาเวตพฺพาติ พุชฺฌิ จนนํ
 ผลสายนานํ สมฺมุทฺตญจ อตฺถงฺคมฺมญจ [๒] อาทีนวญจ นิสฺสรณญจ
 พุชฺฌิ จนนํ^๓ อุปาทานกฺขนฺธานํ สมฺมุทฺตญจ อตฺถงฺคมฺมญจ อาทีนวญจ
 นิสฺสรณญจ พุชฺฌิ จตฺตุนํ มหาวุฑฺฒานํ สมฺมุทฺตญจ อตฺถงฺคมฺมญจ
 [๔] อาทีนวญจ นิสฺสรณญจ พุชฺฌิ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมุทฺตฌมฺมํ สพฺพนฺตํ
 นิโรชฌมฺมฺนฺตติ พุชฺฌิ [๕] ยํ พุชฺฌิตพฺพํ อนฺุพุชฺฌิตพฺพํ [๖]
 สมฺพุชฺฌิตพฺพํ [๗] ผลิตพฺพํ สจฺจิกาทพฺพํ สพฺพนฺตํ เตน
 ปจฺเจกโพธิญาณน พุชฺฌิ อนฺุพุชฺฌิ [๘] สมฺพุชฺฌิ [๙] ผลเสสิ
 สจฺจกาาสีติ เอวํ โส ปจฺเจกสมฺมุทฺโต เอโก อนฺุตฺตรํ ปจฺเจกสมฺมุทฺตี
 อภิสสมฺมุทฺโตติ เอโก ฯ

จเรติ อฏฺฐจ จริยาโย อิริยาปถจริยา आयตนจริยา สติจริยา
 สมาริจริยา ฌาณจริยา มคฺคจริยา ปฏิปตฺติจริยา^{๑๐} โลกตฺถจริยา ฯ

๑ ม. อภิญญายาติ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร อสฺสาทญฺจาติ ทิสฺสตี ฯ เอวมํทิสฺเสสุ ปทฺเสสุ ฯ
 ๓ ม. ปญฺจนฺนํ ฯ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร อสฺสาทญฺจาติ ทิสฺสตี ฯ
 ๕ ม. เอตฺถนฺตเร อถ วาติ ทิสฺสตี ฯ ๖ ม. เอตฺถนฺตเร ปฏิพุชฺฌิตพฺพนฺตติ ทิสฺสตี ฯ
 ๗ ม. เอตฺถนฺตเร อธิคฺนตพฺพนฺตติ ทิสฺสตี ฯ ๘ ม. เอตฺถนฺตเร ปฏิพุชฺฌิตติ ทิสฺสตี ฯ
 ๙ ม. เอตฺถนฺตเร อธิคฺจฺฉิตติ ทิสฺสตี ฯ ๑๐ ม. ปตฺติจริยาติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

อิริยาปถจริยาติ จตุสฺส อิริยาปถสฺส ๑ आयตनจริยาติ ञ्सु
 อชฺฌตฺตติกาพาหิเรสฺส आयตनेสฺส ๑ สติจริยาติ จตุสฺส สติปฏฺฐาเนสฺส ๑
 สมาธิจริยาติ จตุสฺส ฌาเนสฺส ๑ ฌาณจริยาติ จตุสฺส อริยสจฺเจสฺส ๑
 มคฺคจริยาติ จตุสฺส มคฺเคสฺส^๑ ๑ ปฏฺฐิตฺติจริยาติ^๒ จตุสฺส สามญฺญผลสฺส ๑
 โลกตฺถจริยาติ ตถาคเตสฺส อรหणेสฺส สมฺมาสมฺพุทฺเธสฺส ปเทสฺสโต
 ปจฺเจกสมฺพุทฺเธสฺส ปเทสฺสโต สาวเกสฺส ๑ อิริยาปถจริยา จ ปณฺธิ-
 สมฺปนฺนानํ आयตनจริยา จ อินฺทฺริเยสฺส कुตฺตทวารานํ สติจริยา จ
 อปฺปมาทวิหารีนํ समाธิจริยา จ อธิจิตฺตมณฺยุตฺตानํ ฌาณจริยา จ
 พุทฺธิสมฺปนฺนानํ มคฺคจริยา จ สมฺมาปฏฺฐิปนฺนानํ ปฏฺฐิตฺติจริยา จ
 อธิคิตฺตผลานํ โลกตฺถจริยา จ ตถาคตानํ อรหणฺตानํ สมฺมาสมฺพุทฺธานํ
 ปเทสฺสโต ปจฺเจกสมฺพุทฺธานํ ปเทสฺสโต สาวกานํ ๑ อีมา อญฺ्ञ จริยาโย ๑
 อปรابي อญฺ्ञ จริยาโย อธิมฺจุจฺหนฺโต สทฺธาย จรฺติ ปคฺคณฺหนฺโต
 วิริเยน จรฺติ อฺปนฺญฺสเปนฺโต สติยา จรฺติ อวิกฺเขป กโรนฺโต สมာธินา
 จรฺติ ปชานนฺโต ปณฺณาย จรฺติ วิชานนฺโต วิญฺญาเณน^๓ จรฺติ เอวํ
 ปฏฺฐิปนฺนสฺส กุสลา ฐมฺมา อายาเปนฺตํ อายตनจริยาย จรฺติ เอวํ
 ปฏฺฐิปนฺโน วิเสสมฺธิคจฺจตฺตํ วิเสสจริยาย จรฺติ อีมา อญฺ्ञ จริยาโย ๑
 อปรابي อญฺ्ञ จริยาโย ทสฺสนจริยา จ สมฺมาทิฏฺฐิยา อภีโรปนจริยา
 จ สมฺมาสงฺกปฺปสฺส ปรีคฺคหจริยา จ สมฺมาวาจาย สมฺมฺจฺจานจริยา จ
 สมฺมากมฺมหนฺตสฺส โวทานจริยา จ สมฺมาอาชีวสฺส ปคฺคหจริยา จ
 สมฺมาวายามสฺส อฺปนฺญฺจานจริยา จ สมฺมาสติยา อวิกฺเขปจริยา จ
 สมฺมาสมာธิสฺส อีมา อญฺ्ञ จริยาโย ๑

ขคฺควิสาณกปฺโปติ ยถา ขคฺคสฺส นาม วิสาณํ เอกํ โหติ
 อหฺตฺติยํ เอวเมว โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ตกฺกปฺโป ตสฺสทิสฺโส ตปฺปฏฺฐิภาโค ๑

๑ ม. อริยมคฺเคสฺส ๑

๒ ม. ปตฺตติจริยาติ ๑

๓ ม. วิญฺญาณจริยาย ๑

ยถา อติโลณํ วุจจติ โลณกปโป อติตติตติกั^๑ วุจจติ ตติตติกปโป^๒
 อติมธู^๓ วุจจติ มธกปโป อติอุณ्ह^๔ วุจจติ อคคิกปโป อติสีตล^๕
 วุจจติ หิมกปโป มหาอุทกกขนุ^๖ วุจจติ สมุททกปโป มหาภิกขณา-
 พลปตโต สวโก วุจจติ สตถุกปโป เอว^๗ โส ปจเจกสมพุทโธ
 [๔] ตกกปโป ตสสทีโส ตปปฏิกาคเ เอโก อหุตติโย มุตตพนธโน
 สมมา โลเก จรติ วิจรติ อิริยติ วตเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ
 เอโก จเร ขคควิสาณกปโป ๑ เตนหา โส ปจเจกสมพุทโธ

สพเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณ्ह^๘
 อหะย^๙ อณตรมปิ เตส^{๑๐}
 น ปุตตมิจเจยย กุโต สหาย^{๑๑}
 เอโก จเร ขคควิสาณกปโปติ ๑

[๖๖๘] สंसคคาตสส ภวนติ เสนหา
 เสนหนวย^{๑๒} ทุกขมิท^{๑๓} ปโหติ
 อาทีน^{๑๔} เสนห^{๑๕} เปกขมาโน
 เอโก จเร ขคควิสาณกปโป ๑

[๖๖๙] สंसคคาตสส ภวนติ เสนหาติ สंसคคาติ เทว
 สंसคคา ทสสนंसคโค จ สวณंसคโค จ ๑

กตโม ทสสนंसคโค ๑ อีธกจโจ ปสสติ อิตถี^{๑๖} วา กุมารี
 วา อภีรูป^{๑๗} ทสสนี^{๑๘} ปาสาทิก^{๑๙} ปรมาย^{๒๐} วณณ^{๒๑}ไปกขรตาย^{๒๒} สมณนาคต^{๒๓}
 ทิสวา^{๒๔} ปสสิตวา^{๒๕} ออนุพยุณชนโส^{๒๖} นิमितต^{๒๗} คณหาติ^{๒๘} เกสา^{๒๙} วา
 โสภณา^{๓๐} มุข^{๓๑} วา โสภณ^{๓๒} อกขิ^{๓๓} วา โสภณ^{๓๔} กณณ^{๓๕} วา โสภณา^{๓๖} นาสา^{๓๗}
 วา โสภณา^{๓๘} โอฏฐ^{๓๙} วา โสภณ^{๔๐} ทนตา^{๔๑} วา โสภณา^{๔๒} มุข^{๔๓} วา โสภณ^{๔๔}
 คีวา^{๔๕} วา โสภณา^{๔๖} ณา^{๔๗} วา โสภณา^{๔๘} อู^{๔๙} วา โสภณ^{๕๐} อู^{๕๑} วา โสภณ^{๕๒}

๑ ม. อติตติตติกั ๒ ม. ตติตติกปโป ๓ ม. เอวเมว ๔ ม. เอตถนุตเร
 ตตถาติ ทิสสติ ๕ ม. โสภณา ๖ ม. เอวมุปริปี ๗ ม. โอฏฐา ๘

วิปปลาสคคาโห มิจจุคคาโห อยาถาวกสมิ ยถาวกนติ คาคโห ยาวตา
ทฺวาสนฺนุจิ ทิฏฺฐิจิตตานิ อยํ ทิฏฺฐิเสฺนโห ฯ

ลํสคฺคชาตสฺส ภวานฺติ เสฺนหาติ วิปปลาสปจฺจยา^๑ จ
ทสฺสนสฺสวณฺสํสคฺคปจฺจยา^๒ จ ตณฺหาเสฺนโห จ ทิฏฺฐิเสฺนโห จ
ภวานฺติ [๓] ชายนฺติ สยฺชายนฺติ นิพฺพตฺตณฺติ อภินิพฺพตฺตณฺติ
ปาตฺตภวานฺตีติ ลํสคฺคชาตสฺส ภวานฺติ เสฺนหา ฯ

[๖๗๐] เสฺนหนฺวयํ ทุกฺขมิทํ ปิโหตีติ เสฺนโหติ เทว เสฺนหา
ตณฺหาเสฺนโห จ ทิฏฺฐิเสฺนโห จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหาเสฺนโห ฯเปฯ อยํ
ทิฏฺฐิเสฺนโห ฯ ทุกฺขมิทํ ปิโหตีติ อิธกฺจโจ กายเณ ทฺวจฺจริตํ จรติ
วาชาย ทฺวจฺจริตํ จรติ มนสา ทฺวจฺจริตํ จรติ ปาณมฺปิ หนฺติ อทินฺนมฺปิ
อาทียติ สฺนฺธิมฺปิ จินฺนทติ วิโลปมฺปิ^๔ ทรฺติ เอกาการิกมฺปิ กโรติ
ปริปนฺนเถปิ ติฏฺฐติ ปฺรทวารมฺปิ คจฺจติ มฺสาปิ ภณฺติ ฯ ตเมณํ คเหตุว
รณฺโณ ทสฺเสนฺติ อยํ เทว โจโร อาคฺจาริ อิมสฺส ยํ อิจฺฉสิ ตํ
ทณฺทํ ปณฺเฑีติ ฯ ตเมณํ ราชฺา [๕] ปฺริภาสฺติ ฯ โส ปฺริภาสฺปจฺจยาปิ
ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺเวเทติ ฯ เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กฺุโต ชาทํ ฯ
ตสฺส เสฺนหปจฺจยา จ นนฺทิปจฺจยา จ วาคปจฺจยา จ นนฺทิวาคปจฺจยา
จ ชาทํ ฯ เอตฺตเกณฺปิ ราชฺา น ตฺสฺสติ ฯ ตเมณํ ราชฺา พนฺธาเปติ
อนฺทฺพนฺธเนน วา รชฺชฺพนฺธเนน วา สงฺขลิกพนฺธเนน วา [๖]
ลตฺทาพนฺธเนน วา [๗] ปฺริกฺขेषพนฺธเนน วา คามพนฺธเนน วา
นิคฺคมพนฺธเนน วา นครพนฺธเนน^๕ วา รมฺมฺจพนฺธเนน วา ชนฺปทพนฺธเนน
วา อนฺตมฺโส สวจฺนียมฺปิ กโรติ น เต ลพฺภา อีโต นิกฺขมิตฺตุนฺติ^๕ ฯ

๑ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ฯ

๒ ม. ทสฺสนสฺสคฺคปจฺจยา จ สวณฺสํสคฺคปจฺจยา จ ฯ

๓ ม. เอตฺตถนฺตเร สมฺภวานฺตีติ ทิสฺสติ ฯ ๔ ม. นิลโลปมฺปิ ฯ

๕ ม. เอตฺตถนฺตเร ตณฺติ ทิสฺสติ ฯ ๖ ม. เอตฺตถนฺตเร เวตฺตทพนฺธเนน วาติ ทิสฺสติ ฯ

๗ ม. เอตฺตถนฺตเร ปกฺขेषพนฺธเนน วาติ ทิสฺสติ ฯ ๘ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ฯ

๙ ม. ปกฺกมิตฺตุนฺติ ฯ

โส พนฺธนปจฺจยาปิ ทฺกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ๑ เอตํ ภยํ
 ทฺกฺขโทมนสฺสํ กุโตะ ชาตํ ๑ ตสฺส เสฺนหปจฺจยา จ นนฺทิปจฺจยา จ
 ราคปจฺจยา จ นนฺทிரาคปจฺจยา จ ชาตํ ๑ เอตตฺตเกนปิ ราชา น
 ตฺสฺสตี ๑ ตเมนํ ราชา ตสฺส^๑ ฐนํ อหฺราเปตี สฺตํ วา สหสฺสํ
 วา [๒] ๑ โส ฐนชานิปจฺจยาปิ ทฺกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ๑ เอตํ
 ภยํ ทฺกฺขโทมนสฺสํ กุโตะ ชาตํ ๑ ตสฺส เสฺนหปจฺจยา จ นนฺทิปจฺจยา
 จ ราคปจฺจยา จ นนฺทிரาคปจฺจยา จ ชาตํ ๑ เอตตฺตเกนปิ ราชา น
 ตฺสฺสตี [๓] ๑ ราชา ตสฺส^๔ วิวิธา กมฺมการณฺา การาเปตี กสาหิปี
 ตาเพตี เวตฺตเตนปี^๕ ตาเพตี อชฺชทฺตทณฺฺทเณปี^๖ ตาเพตี หตฺถมฺปิ
 จินฺหติ ปาหฺมปี จินฺหติ หตฺถปาหฺมปี จินฺหติ กถฺถนฺมปี จินฺหติ
 นาสมฺปิ จินฺหติ กถฺถนฺนาสมฺปิ จินฺหติ พิลฺงฺคถาลิกมฺปิ กโรตี
 สงฺขมฺมชฺชทิกมฺปิ^๗ กโรตี ราหฺมชฺชมฺปิ กโรตี ชฺชติมาลิกมฺปิ กโรตี
 หตฺถปชฺชชฺชติกมฺปิ กโรตี เอระกวฏฺฏิกมฺปิ^๘ กโรตี จิระวาลิกมฺปิ^๙ กโรตี
 เอถฺนยฺยกมฺปิ กโรตี พลิสฺมลิกมฺปิ กโรตี กหาปณฺิกมฺปิ กโรตี
 ขารापจฺจจิกมฺปิ กโรตี ปลิสฺมปรีวตฺตติกมฺปิ กโรตี ปลาลปฺปจกมฺปิ กโรตี
 ตตฺเตนปี เตเลน โอลิณฺจติ สฺนฺเชนปี^{๑๐} ขาหาเปตี ชฺชวฺนตฺมปี
 สฺฐเล อุตฺตาสตี อสินา^{๑๑} สีสํ จินฺหติ ๑ โส กมฺมการณฺปจฺจยาปิ
 ทฺกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ๑ เอตํ ภยํ ทฺกฺขโทมนสฺสํ กุโตะ ชาตํ ๑
 ตสฺส เสฺนหปจฺจยา จ นนฺทิปจฺจยา จ ราคปจฺจยา จ นนฺทிரาคปจฺจยา
 จ ชาตํ ๑ ราชา อิเมสํ จตฺตุนฺหนํ ทณฺฺทานํ อิสฺสโร ๑ โส สเกน กมฺเมน
 กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทฺกฺคตฺตี วินิปาตํ นีรยํ อุปฺปชฺชติ ๑

---

๑ ม. ตสฺสเสว ๑   ๒ ม. เอตฺตถนฺตเร สตสฺสสฺสํ วาตี ทิสฺสตี ๑
 ๓ ม. เอตฺตถนฺตเร ตเมนฺนฺติ ทิสฺสตี ๑   ๔ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ๑   ๕ ม. เวตฺเตหิปี ๑
 ๖ ม. อชฺชทฺตทณฺฺทเณปี ๑   ๗ ม. สงฺขมฺมชฺชทิกมฺปิ ๑   ๘ ม. เอระกวตฺตติกมฺปิ ๑
 ๙ ม. จิระวาลิกมฺปิ ๑   ๑๐ ม. สฺนฺเชหิปี ๑   ๑๑ ม. อสินาปี ๑

ตเมנם นิริยपालา ปณจวิธพนุชนํ นาม กมฺมการณํ การเณตฺติ^๑ ตตฺตํ
 อโยขิลํ หตฺเถ คเมเนตฺติ ตตฺตํ อโยขิลํ พุติเย หตฺเถ คเมเนตฺติ ตตฺตํ
 อโยขิลํ ปาเท คเมเนตฺติ ตตฺตํ อโยขิลํ พุติเย ปาเท คเมเนตฺติ ตตฺตํ
 อโยขิลํ มชฺฌเณ อฺรสุมี คเมเนตฺติ^๒ โส ตตฺถ ทุกฺขา ติปฺปา^๓ [๓]
 กฏฺฏกา เวทนา ปฏฺฐิสฺสเวเทติ^๔ น จ ตาว กาลํ กโรติ ยาว น ตํ
 ปापกมฺมํ พฺยนฺตฺตีโหติ^๕ เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโตะ ชาตํ^๖ ๑ ตสฺส
 เสณหปจฺจยา จ นนฺหิปจฺจยา จ ราคปจฺจยา จ นนฺหิราคปจฺจยา จ
 ชาตํ^๗ ๑ ตเมנם นิริยपालา สํเวลิตฺวา^๘ กุจาริหิ^๙ ตจฺจนฺตฺติ ๑ ตเมנם
 นิริยपालา อุทฺธํปาทํ อโธสิริํ คเหตุวา วาสีหิ ตจฺจนฺตฺติ ๑ ตเมנם
 นิริยपालา รเถ โยเชตฺวา อาทิตฺตตาย ปจฺวิยา สมฺปชฺชลิตฺตาย
 สณฺโชนฺตฺติญฺจตาย^{๑๐} สาเรเนตฺติปิ ปจฺจาสาเรเนตฺติปิ ๑ ตเมנם นิริยपालา มหฺนฺตํ
 อองฺคารปพฺพตํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สณฺโชนฺตฺติญฺจตํ อโรเปเนตฺติปิ
 อโรเปเนตฺติปิ ๑ ตเมנם นิริยपालา อุทฺธํปาทํ อโธสิริํ คเหตุวา ตตฺตตาย
 โลหกฺุมภิยา ปกฺชิปนฺติ อาทิตฺตตาย สมฺปชฺชลิตฺตาย สณฺโชนฺตฺติญฺจตาย ๑ โส
 ตตฺถ เณฺนทฺเททกํ ปจฺจติ ๑ โส ตตฺถ เณฺนทฺเททกํ ปจฺจมาโน สกิมฺปิ
 อุทฺธํ คจฺจติ สกิมฺปิ อโธ คจฺจติ สกิมฺปิ ติริยํ คจฺจติ ๑ โส ตตฺถ
 ทุกฺขา ติปฺปา กฏฺฏกา เวทนา ปฏฺฐิสฺสเวเทติ น จ ตาว กาลํ กโรติ ยาว
 น ตํ ปापกมฺมํ พฺยนฺตฺตีโหติ^๕ เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโตะ ชาตํ^๖ ๑
 ตสฺส เสณหปจฺจยา จ นนฺหิปจฺจยา จ ราคปจฺจยา จ นนฺหิราคปจฺจยา
 จ ชาตํ^๗ ๑ ตเมנם นิริยपालา นิริเย^{๑๑} ปกฺชิปนฺติ ๑ โส โข ปน
 มหฺานิริโย

๑ ม. กโรติ ๑ ๒ ม. ติปฺปา ๑ เวมฺบุปริปิ ๑ ๓ ม. เอตฺถนฺตเร ชราติ ทิสฺสติ ๑
 เวมฺมิตฺเตสฺสุ จาเนสฺสุ ๑ ๔ ม. เวเทติ ๑ ๕ ม. สํเวเสตฺวา ๑ ๖ ม. กุจาริหิ ๑
 ๗ ม. สโชนฺตฺติญฺจตาย ๑ เวมฺบุปริปิ ๑ ๘ ม. มหฺานิริเย ๑

จตุกกณฺโณ จตุทวารो
 อโยปการปริยนฺโต
 ตสฺส อโยมยา ภูมิ
 สมนฺตยา โยชนสฺตํ
 กทริยา ตปนา โฆรา
 โลมหํสนฺรुปา จ
 ปุรตฺถิมาย จ ภัตฺตติยา
 ทหนฺโต ปापกมฺมนฺเต
 ปจฺฉิมาย จ ภัตฺตติยา
 ทหนฺโต ปापกมฺมนฺเต
 ทกฺขิณาย จ ภัตฺตติยา
 ทหนฺโต ปापกมฺมนฺเต
 อุตฺตราย จ ภัตฺตติยา
 ทหนฺโต ปापกมฺมนฺเต
 เหฏฺฐจฺโตะ^๔ จ สฺมฺภูจฺโตะ^๕
 ทหนฺโต ปापกมฺมนฺเต
 ฉทนมฺหา สฺมฺภูจฺโตะ^๕
 ทหนฺโต ปापกมฺมนฺเต
 อโยกपालํ อาทิตฺตํ
 เอวํ อวีจฺนิริโย
 ตตฺถ สตฺตา มหาลูทฺทา
 อจฺจนฺตปापกมฺมนฺตา
 ชาตเวทสฺมิ กาโย

วิมตฺโต ภาคโส มิโต
 อยสา ปฏฺิกุชฺชิตฺโต ๑
 ชลิตา เตชสา ยุตฺตา
 ผริตฺวา ติฏฺฐจฺติ สพฺพทา ๑
 อจฺฉิมฺนฺโต ทฺราสทา
 ภิสฺมา^๑ ปฏฺิกายา ทุกฺขา^๒ ๑
 อจฺฉิกฺขนฺโต สฺมฺภูจฺโตะ
 ปจฺฉิมาย ปฏฺิหฺนฺตติ ๑
 อจฺฉิกฺขนฺโต สฺมฺภูจฺโตะ
 ปุรตฺถิมาย^๓ ปฏฺิหฺนฺตติ ๑
 อจฺฉิกฺขนฺโต สฺมฺภูจฺโตะ
 อุตฺตราย ปฏฺิหฺนฺตติ ๑
 อจฺฉิกฺขนฺโต สฺมฺภูจฺโตะ
 ทกฺขิณาย ปฏฺิหฺนฺตติ ๑
 อจฺฉิกฺขนฺโต ภายานโก
 ฉทนมฺหิ ปฏฺิหฺนฺตติ ๑
 อจฺฉิกฺขนฺโต ภายานโก
 ภูมฺิยํ ปฏฺิหฺนฺตติ ๑
 สนฺตตฺตํ ชลิตํ ยถา
 เหฏฺฐา อฺุปริ ปสฺสโต ๑
 มหากิพฺพิสการิโน
 ปจฺจนฺติ น จ มฺิยฺเร ๑
 เตสํ นิริยวาลิํ

๑ ม. เกสฺมา ๑   ๒ ม. ทฺุชา ๑   ๓ ม. ปุริมาย ๑   ๔ ม. เหฏฺฐจฺโตะ ๑
 ๕ ม. สฺมฺภูจฺโย ๑

ปสส กมฺมานํ ทฬฺหตฺตํ น ภสฺมา โหนฺติ^๑ นปี มลฺลํ ๑
 ปุรตฺถิเมนปี ชาวนฺติ ตโต ชาวนฺติ ปจฺจโต^๒
 อุตฺตเรนปี ชาวนฺติ ตโต ชาวนฺติ ทกฺขิณํ ๑
 ยํ ยํ ทิสฺมปี ชาวนฺติ^๓ ตํ ตํ ทวารํ ปิถียยติ^๔
 อภินิภฺขมิตาสา เต สตฺตา โมกฺขํ คเวลฺลิเน ๑
 น เต ตโต นิภฺขมิตุํ ลภนฺติ กมฺมปจฺจยา
 เตสญฺจ ปาปกํ กมฺม^๕ อวิปกํ กตํ พหฺนฺติ ๑

เอตํ ภยํ ทุกฺขโหมนสฺสํ กุโต ชาตํ ๑ ตสฺส เสฺนหปจฺจยา จ
 นนฺทิปจฺจยา จ รากปจฺจยา จ นนฺทिरากปจฺจยา จ ชาตํ ๑ ยานิ จ
 เหนฺริยานิ ทุกฺขานิ ยานิ จ ติริจฺฉานโยนิกานิ ทุกฺขานิ ยานิ จ
 ปิตฺติวิสลิกานิ ทุกฺขานิ ยานิ จ มานุสฺसानิ^๖ ทุกฺขานิ ตานิ กุโต
 ชาตานิ กุโต สญฺชาตานิ กุโต นิพฺพตฺตานิ กุโต อภินิพฺพตฺตานิ กุโต
 ปาตฺกฺกุฏานิ ๑ [๗] เสฺนหปจฺจยา จ นนฺทิปจฺจยา จ รากปจฺจยา จ
 นนฺทिरากปจฺจยา จ ภวนฺติ สมฺภวนฺติ ชายนฺติ สญฺชายนฺติ
 นิพฺพตฺตนฺติ อภินิพฺพตฺตนฺติ ปาตฺกฺกุฏนฺตฺติ เสฺนหนวຍํ ทุกฺขมิทํ ปโหติ ๑

[๖๗๑] อาทีนฺวํ เสฺนหฺหํ เปกฺขมาโนติ เสฺนโหติ เทว เสฺนหา
 ตณฺหาเสฺนโห จ ทิฏฺฐิเสฺนโห จ ๑เป๑ อยํ ตณฺหาเสฺนโห ๑เป๑
 อยํ ทิฏฺฐิเสฺนโห ๑ อาทีนฺวํ เสฺนหฺหํ เปกฺขมาโนติ ^๗ตณฺหาเสฺนเห จ
 ทิฏฺฐิเสฺนเห จ^๘ อาทีนฺวํ [๘] เปกฺขมาโน [๑๐] โอลอกฺยมาโน
 นิชฺฌายมาโน อุปฺปริกฺขมาโนติ อาทีนฺวํ เสฺนหฺหํ เปกฺขมาโน ๑ เอโก
 จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ๑ เตนาห โส ปจฺจเจกสมฺพฺพุโธ

๑ ม. โหติ ๑ ๒ ม. ปจฺฉิมํ ๑ ๓ ม. ทิสํ ปชาวนฺติ ๑ ๔ ม. ปิธียติ ๑
 ๕ ม. ปาปกมฺมมฺนํ ๑ ๖ ม. มานุสฺสิกาณิ ๑ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร ตสฺสชาติ ทิสฺสตี ๑
 ๘-๘ ม. ตณฺหาเสฺนโห จ ทิฏฺฐิเสฺนโห จ ๑ ๙ ม. เอตฺถนฺตเร เสฺนหฺหนฺติ ทิสฺสตี ๑
 ๑๐ ม. เอตฺถนฺตเร ทกฺขมาโนติ ทิสฺสตี ๑ เอวมิตฺติเสสฺส ปเทสฺส ๑

ลํสคฺคชาตสฺส ภวนฺตฺติ เสนหา
 เสนหนฺวຍံ ทุคฺคหฺมิตํ ปิโหติ
 อาทึนฺวํ เสนหฺมํ เปกฺขมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกฺกปฺเปติ ฯ

[๖๗๒] มิตฺเตเต สฺหชฺเช อนุกฺมปฺมาโน
 หาเปติ อตฺถํ ปฏฺวิพฺพทฺชฺจิตฺโต
 เอตํ ภยํ สนฺถเว เปกฺขมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกฺกปฺเป ฯ

[๖๗๓] มิตฺเตเต สฺหชฺเช อนุกฺมปฺมาโน หาเปติ อตฺถํ ปฏฺวิพฺพทฺช-
 จิตฺโตติ มิตฺโตติ^๑ เทว มิตฺตา อคาริกมิตฺโต^๒ จ อนาคาริกมิตฺโต จ ฯ
 กตฺโม อคาริกมิตฺโต ฯ อิธกฺจโจ ทุคฺคหฺมิตํ ททาติ ทุคฺคจฺจ
 จชฺติ ทุคฺคกํ ภิโรติ ทุคฺคหฺมํ ชมฺติ คฺยุหฺมสฺส อาจิกฺชฺติ คฺยุหฺมสฺส
 ปริคฺยุหฺติ^๓ อาปฺหาสุ น วิชฺหติ ชีวิตํ จสฺส^๔ อตฺถาย ปริจฺจตฺตํ
 โหติ ชีเณ นาทิมณฺณติ อยํ อคาริกมิตฺโต ฯ

กตฺโม อนาคาริกมิตฺโต ฯ อิธ ภิกฺขุ ปิโย จ โหติ มนาไป
 จ โหติ^๕ ครุ จ ภาวนฺนโย จ [๖] วจฺนกฺขโม จ คมฺภีรณฺจ กถํ
 กตฺตา อฏฺฐาเน จ น นโยเชติ อธิสึเล สมหาเปติ จตฺนุนํ
 สติปฏฺฐาณานํ ภาวนาญโยเค สมหาเปติ จตฺนุนํ สมนฺนปฺปชานานํ
 ฯเปฯ จตฺนุนํ อิทธิปฺปาหานํ ปณฺจนฺนํ อินฺหฺริยานํ ปณฺจนฺนํ พลาณํ
 สตฺตนฺนํ โพชฺฌณฺคานํ อริยสฺส อฏฺฐจฺงฺคิกสฺส มคฺคสฺส ภาวนาญโยเค
 สมหาเปติ อยํ อนาคาริกมิตฺโต ฯ

สฺหชฺชา วุจฺจนฺตฺติ เยหิ สห คมนํ ฆาสุ อากมนํ ฆาสุ
^๖คมนาคมนํ ฆาสุ^๗ จานํ ฆาสุ นิสฺสชฺชนํ ฆาสุ สยนํ ฆาสุ อาลปฺนํ

๑ ม. มิตฺตาติ ฯ ๒ ม. อคาริกมิตฺโต ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๓ ม. ปริคฺยุหฺติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

๔ ม. ชีวิตมฺปิสฺส ฯ ๕ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ ๖ ม. เอตฺถนฺตฺเร วตฺตา จาติ ทิสฺสติ ฯ

๗ ม. อิเม ปาจา นตฺติ ฯ

ผาสุ สลลปนํ ผาสุ อุลลปนํ ผาสุ สมุสลปนํ ผาสุ ฯ

मितฺเตเต สฺหชฺเช อนุกมฺปมาโน หาเปติ อตฺถนฺตฺติ มิตฺเตเต จ
สฺหชฺเช จ สนนฺทฺติเจ จ สมฺภตฺเตเต จ สหยาเย จ อนุกมฺปมาโน
อนุกฺเขมาโน อนุกคฺยหมาโน อตฺตตฺถมฺปิ ปรตฺถมฺปิ หาเปติ^๑
อุภยตฺถมฺปิ หาเปติ ทิฏฺฐจฺจมฺมิกมฺปิ อตฺถํ หาเปติ สมฺปรายิกมฺปิ
อตฺถํ หาเปติ ปรมตฺถมฺปิ หาเปติ [๒] ปริธฺเสติ ปริสฺชเชติ^๒
อนตฺตรธาเปตีติ มิตฺเตเต สฺหชฺเช อนุกมฺปมาโน หาเปติ อตฺถํ ฯ

ปฏฺวิพทฺชจิตฺโตติ ทฺวิหิ การเณหิ ปฏฺวิพทฺชจิตฺโต โหติ อตฺตทานํ
วา นีจํ จเปนฺโต ปรํ อุจฺจํ จเปนฺโต ปฏฺวิพทฺชจิตฺโต โหติ อตฺตทานํ
วา อุจฺจํ จเปนฺโต ปรํ นีจํ จเปนฺโต ปฏฺวิพทฺชจิตฺโต โหติ ฯ

กถํ อตฺตทานํ นีจํ จเปนฺโต ปรํ อุจฺจํ จเปนฺโต ปฏฺวิพทฺชจิตฺโต
โหติ ฯ ตฺเมห เม พหุปรการกา^๓ อหํ ตฺเมห นิสฺสาย ลภามิ
จิวฺรปิตฺตฺตปาตเสนาสนคิลาณปจฺจยภาสชฺชชฺชปริกฺขารํ ยมฺปิ เม อณฺเวย
ทาตุํ वा กาทฺตุํ वा มณฺณนฺตฺติ ตฺเมห นิสฺสาย ตฺเมห สมฺปสฺสนฺตา
ยมฺปิ เม โปราณํ มาตาเปตฺติกํ นามโคตฺตํ ตมฺปิ [๕] อนตฺตรหิตํ
ตฺเมหหิ อหํ ฅายามิ อสฺกสฺส กุลฺลปโก อสฺกกาย กุลฺลปโกติ เอวํ
อตฺตทานํ นีจํ จเปนฺโต ปรํ อุจฺจํ จเปนฺโต ปฏฺวิพทฺชจิตฺโต โหติ ฯ

กถํ อตฺตทานํ อุจฺจํ จเปนฺโต ปรํ นีจํ จเปนฺโต ปฏฺวิพทฺชจิตฺโต
โหติ ฯ อหํ ตฺมฺหากํ พหุปรกาโร ตฺเมห มํ อาคมฺม พุทฺธํ สรณํ คตา
ธมฺมํ สรณํ คตา สงฺฆํ สรณํ คตา ปาณาติปาตา ปฏฺวิวิรตา
อทินฺนาทานา ปฏฺวิวิรตา กาเมสฺสมิฉฺฉาจารา ปฏฺวิวิรตา มุสฺสาวาหา
ปฏฺวิวิรตา สฺวราเมรยมชฺชปมาทฺฐจानา ปฏฺวิวิรตา อหํ ตฺมฺหากํ ^๖อุทฺเทสมฺปิ
ปริปฺจฺจณฺปิ สීමฺปิ อุโปสถมฺปิ^๗ อจิกฺขามิ นวกมฺมํ อธิฏฺฐามิ อถ จ^๗

๑ ม. อัย ปาโล นตฺติ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตฺเร ปหาเปติ ปริหาเปตีติ ทิสฺสนฺตฺติ ฯ
๓ ม. ปริวชฺเชติ ฯ ๔ ม. พหุปรการา ฯ ๕ ม. เอตฺถนฺตฺเร เมติ ทิสฺสตี ฯ
๖-๖ ม. อุทฺเทสํ เทมิ ปริปฺจฺจณํ เทมิ อุโปสถํ ... ฯ ๗ ม. จสทฺโท นตฺติ ฯ

ปน ตฺเมห มํ ปริจฺจชิตฺวา^๑ อณฺเณ สกฺกโรธฺ คฺรูกโรธ^๒ มาเนถ
ปฺปุเชถาติ เอวํ อตฺตทานํ อจฺจํ จเปเนโต ปรํ นีจํ จเปเนโต ปฏฺวิพทฺฐจิตฺโต
โหตีติ มิตฺเตเต สฺหชฺเช อณฺุกมฺปมาโน หาเปติ อตฺถํ ปฏฺวิพทฺฐจิตฺโต ฯ

[๖๗๔] เอตํ ภายํ สนฺถเว เปกฺขมาโนติ ภายนฺติ ชาตีภายํ
ชฺรามาภํ พยาธิภายํ มรณฺภายํ ราชภายํ โจรภายํ อคฺคิภายํ อุทกภายํ
อตฺตทานฺวาทภายํ ปฺรานุวาทภายํ ทณฺฑทภายํ ทุคฺคตฺติภายํ อุมิภายํ กุมฺภิลภายํ
อวณฺณภายํ สํสุมารภายํ^๓ อาชีวิกภายํ^๔ อลีโลกภายํ ปรีสสารชฺชภายํ
[๕] ภายานกํ จมฺภิตตฺตํ โลมหํโส เจตโส อุพฺเพโค^๖ อุตฺตราโส ฯ
สนฺถเวติ เทว สนฺถวา ตณฺหาสนฺถโว จ ทิฏฺฐจิสฺนฺถโว จ ฯเปฯ อยํ
ตณฺหาสนฺถโว ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐจิสฺนฺถโว ฯ เอตํ ภายํ สนฺถเว
เปกฺขมาโนติ เอตํ ภายํ สนฺถเว เปกฺขมาโน โอล็อกยมาโน นิชฺฌายมาโน
อุปฺปริกฺขมาโนติ เอตํ ภายํ สนฺถเว เปกฺขมาโน ฯ เอโก จเร
ขคฺควิสาณกฺปโป ฯ เตนหาท โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

มิตฺเตเต สฺหชฺเช อณฺุกมฺปมาโน
หาเปติ อตฺถํ ปฏฺวิพทฺฐจิตฺโต
เอตํ ภายํ สนฺถเว เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกฺปโปติ ฯ

[๖๗๕] วิโส วิสาโลว ยถา วิสฺตโต
ปฺปุตฺเตสฺสุ ทาเรสฺสุ จ ยา อเปกฺขา
วํสฺกพีโรว^๗ อสชฺชมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกฺปโป ฯ

๑ ม. อุชฺฉิตฺวา ฯ ๒ ม. คฺรํ กโรธ ฯ ๓ ม. สํสุมารภํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
๔ ม. อาชีวกภํ ฯ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร มทฺนภายนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๖ ม. อุพฺเพโค ฯ
๗ ม. วํสฺกพีโรว ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

[๖๗๖] วิโส วิสาโลว ยถา วิสโตโตติ วิโส วุจจติ เวฬุคฺมุโพ ๑
 ยถา เวฬุคฺมุพสฺมี ๑ กณฺฐกา ชฺฐิตา สํสิพฺพิตา ๑ [๒] วิสตุตา
 ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพฺพุธา เอวเมว วิสตุติกา วุจจติ ตณฺหา โย ราโค
 สาราโค อนฺนโย อนฺนโรธ นนฺทิ นนฺทิวาโค จิตฺตสฺส สาราโค อิจฺฉา
 มุจฺฉา อชฺฌเณสํ เคะธ ปลิเคธ สงฺโค ปงฺโก เอชา มายา
 ชนิกา สณฺชนนี สิพฺพินี ชาลินี สริตา วิสตุติกา โสตุตํ วิสตา ๑
 อายฺยูหนี พุติยา ปณฺธิ ภาเวตฺติ วณํ วณฺโถ สนฺถโว ลินฺเนโ
 อเปกฺขา ปฏฺวิพฺพธา ๑ อาสา อาสีสนา ๑ อาสีลิตตฺตํ ๑ รูปาสา สทฺทสา
 คนฺธาสา รสาสา โฝฏฺจพฺพสา ลาภาสา ธนาสา ปฺตุตาสา
 ซีวิตาสา ชปฺปา ปชปฺปา อภิชปฺปา ชปฺปายนา ๑ ชปฺปิตตฺตํ โลกฺุปฺปา ๑
 โลกฺุปฺปายนา โลกฺุปฺปิตตฺตํ ๑ ปุจฺฉณชิกตา อสาธฺกมฺยตา ๑ อธฺมมฺราโค
 วิสมฺราโค ๑ วิสมโลโก นิกนฺตติ นิกามนา ปตฺถนา ปิหนา สมฺปตฺถนา
 กามตฺถนา ภาเวตฺถนา วิภาเวตฺถนา รุปตฺถนา อรูปตฺถนา นิโรธตฺถนา
 รุปตฺถนา สทฺทตฺถนา คนฺธตฺถนา รสตฺถนา โฝฏฺจพฺพตฺถนา
 ธมฺมตฺถนา โอโฆ โยโค คนฺโถ อุปาทานํ อวารณํ นีวรณํ จหนํ
 พนฺธนํ อุปกฺกิลโส อนฺนสโย ปริยฺญานํ ลตา เววิจฺฉํ ทุกฺขมฺมูลํ
 ทุกฺขนิทานํ ทุกฺขปฺปภโว มาราปาสो มารพฺลิสํ มารวิสโย มาราวิโส
 มารพฺนฺธนํ ตณฺหานที ตณฺหาชาลํ ตณฺหาคทฺทลํ ๑ ตณฺหาสมฺมุทโ
 อภิชฺฌา โลโก อกฺุสลมฺมูลํ ๑ วิสตุติกาติ เกนตฺถเนน วิสตุติกา ๑
 วิสตาติ วิสตุติกา ๑ วิสาลาติ วิสตุติกา ๑ วิสฺฐาติ วิสตุติกา ๑
 [๑๒] วิสกฺุทฺตีติ วิสตุติกา ๑ วิสฺหฺรตีติ วิสตุติกา ๑ วิสฺวาทิกาติ

๑-๑ ม. ปฺราณกา วิสา สตุตา ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร อาสตุตาติ ทิสฺสติ ๑
 ๓ ม. สตุตํ วิสฺฐา ๑ ๔ ม. ปฏฺวิพฺพธา ๑ ๕ ม. อาสีสนา อาสีลิตตฺตํ ๑
 ๖ ม. ชปฺปนา ๑ ๗ ม. โลกฺุปฺป ๑ ๘ ม. โลกฺุปฺปายิตตฺตํ ๑
 ๙ ม. ปุจฺฉณชิกตา สาธฺกมฺยตา ๑ ๑๐ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ๑ ๑๑ ม. ตณฺหาคทฺทลํ ๑
 ๑๒ ม. เอตฺถนฺตเร วิสฺมาติ วิสตุติกาติ ทิสฺสนฺตติ ๑

วิสตฺตติกา ฯ วิสมฺมุลาติ วิสตฺตติกา ฯ วิสผลาติ วิสตฺตติกา ฯ วิสปริ โภคาติ
 วิสตฺตติกา ฯ วิสาลา วา ปน ตณฺหา รฺรูปे สทฺเท คนฺเฑ รเส
 โฝฏฺฐพฺเพ กุเล คณเ อาวาเส ลาภเ ยเส ปสฺสํสาय สุเข
 จีวเร ปิณฺฑทฺปาเต เสนาสเน คิลานปจฺจยภเวสชฺชปรีกฺษาเร กามชฺชาตฺตยา
 รฺรูปชฺชาตฺตยา อรฺรูปชฺชาตฺตยา กามภเว รฺรูปภเว อรฺรูปภเว สณฺณมฺภเว
 อสณฺณมฺภเว เวนสณฺณมฺภวานาสณฺณมฺภเว เอกโวการภเว จตฺตโวการภเว
 ปญฺจโวการภเว อตีตानาคตปจฺจอุปฺปนฺเน ทิฏฺฐสฺสฺตมฺมตฺตวิธมฺมาตพฺเพสฺส
 ธมฺเมสฺส วิสฺฐา วิตฺถตฺตาติ วิสตฺตติกาติ วโส วิสาโลว ยถา วิสตฺโต ฯ

[๖๗๗] ปุตฺตเตสฺส ทาเรสฺส จ ยา อเปกฺขาติ ปุตฺตตาติ จตฺตาริ
 ปุตฺตตา อตฺตรโช ปุตฺตโต เขตฺตตฺโช ปุตฺตโต ทินฺนโก ปุตฺตโต อนฺเตวาสิโก
 ปุตฺตโต ฯ ทารา ๑ วุจฺจติ ๒ ภริยา ๑ อเปกฺขา ๓ วุจฺจติ ๔ ตณฺหา โย
 ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา โลภเ อกฺุสสมฺมูลนฺติ ปุตฺตเตสฺส ทาเรสฺส
 จ ยา อเปกฺขา ฯ

[๖๗๘] วสฺสทฺธีโรว อสชฺชมาโนติ วโส วุจฺจติ เวพฺพคฺคฺมโป ฯ
 ยถา เวพฺพคฺคฺมพฺพิ ตฺรฺกฺกทฺธีรา ๑ อสตฺตา อลคฺคา อปฺลิวฺกฺกิตฺตา ๑
 อปฺลิวฺกฺกิตฺตา นิกฺขนฺดา นิสฺสํกฺกา ๑ วิปฺปมฺมตฺตา เอวเมว [๖] เทว
 สชฺชนา ตณฺหาสชฺชนา จ ทิฏฺฐิสชฺชนา จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหาสชฺชนา
 ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิสชฺชนา ตสฺส ปจฺเจกสมฺพทฺตสฺส ตณฺหาสชฺชนา ปหีนฺา
 ทิฏฺฐิสชฺชนา ปฏฺฐินิสฺสํกฺกา ตณฺหาสชฺชนาย ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิสชฺชนาย
 ปฏฺฐินิสฺสํกฺกตฺตา โส ปจฺเจกสมฺพทฺโต รฺรูปे น สชฺชติ สทฺเท น
 สชฺชติ คนฺเฑ น สชฺชติ รเส น สชฺชติ โฝฏฺฐพฺเพ น สชฺชติ
 กุเล คณเ อาวาเส ลาภเ ยเส ปสฺสํสาय สุเข จีวเร ปิณฺฑทฺปาเต

๑-๑ ม. วุจฺจนฺติ ภริยาโย ฯ   ๒ ม. วุจฺจนฺติ ฯ   ๓ ม. ตฺรฺกฺกทฺธีรา ก ๑
 ๔ ม. อคฺคิตฺตา ฯ   ๕ ม. นิสฺสํกฺกา ฯ   ๖ ม. เอตฺถนฺตเร สชฺชตฺตีติ ทิสฺสตี ฯ

เสนาสเน คิลานปัจจุยเภสชชุปริกฺขาเร กามชาตฺตยา รูปรชาตฺตยา
 อรูปชาตฺตยา กามภเว รูปภเว อรูปภเว สญฺญาภเว อสญฺญาภเว
 เหนวสญฺญานาสญฺญาภเว เอกโวการภเว จตฺตโวการภเว ปญฺจโวการภเว
 อตีตानาคตปัจจุปปนฺเน ทิฏฺฐจฺจุตมฺตวิญฺญาตพฺเพสุ ฐมฺเมสุ น สชฺชติ
 น คยฺหติ^๑ น พชฺฌติ น ปฺลิวชฺฌติ [๒] นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺโจ
 วิปฺปมฺตฺโต วิสํยุตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ วสฺกพีโร
 อสชฺชมาโน ๑ เอโก จเร ชคฺควิสาณกปโป ๑ เตนาห โส
 ปจฺเจกสมฺพทุโธ

วโส วิสาโลว ยถา วิสฺตโต

ปฺตฺเตสฺสุ ทาเรสฺสุ จ ยา อเปกฺขา

วสฺกพีโร อสชฺชมาโน

เอโก จเร ชคฺควิสาณกปโปติ ๑

[๖๗๕] มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺนุโธ^๒

เยนิจฺจกํ คจฺจติ โคจฺราย

วิญฺญู นโร เสริต^๔ ปกฺกขมาโน

เอโก จเร ชคฺควิสาณกปโป ๑

[๖๘๐] มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺนุโธ เยนิจฺจกํ คจฺจติ
 โคจฺรายาติ มิโคติ เทว มิคา เอณิมิโค จ สรรมิโค^๕ จ ๑ ยถา
 อารณฺณโก^๖ มิโค อรณฺณเฆ ปวเน วสฺมาโน^๗ วิสฺสฺตโต คจฺจติ
 วิสฺสฺตโต ติฏฺฐจฺติ วิสฺสฺตโต นิสฺสีทติ วิสฺสฺตโต เสยฺยํ กปฺเปติ ๑

วฺตุตฺตํ เหนตฺตํ ภควตา เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อารณฺณโก มิโค
 อรณฺณเฆ ปวเน จรมาโน วิสฺสฺตโต คจฺจติ วิสฺสฺตโต ติฏฺฐจฺติ วิสฺสฺตโต

๑ น คณฺหาติ ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร น มุจฺจตีติ ทิสฺสตี ๑

๓ ม. อพฺนุโธ ๑ เอวมฺฺปริปี ๑ ๔ ม. เสริตํ ๑ เอวมฺฺปริปี ๑ ๕ ม. ปสฺทมิโค ๑

๖ ม. อรณฺณโก ๑ เอวมฺฺปริปี ๑ ๗ ม. จรมาโน ๑ เอวมฺฺปริปี ๑

นิสีหติ วิสฺสตุโถ เสยฺยํ กปฺเปติ ตํ กิสฺส เหตุ อนาปาถคโต
 ภิกฺขเว ลุฑฺฒสฺส เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ
 อกุสฺเสหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกซ์ ปีติสฺสขํ ปจฺมํ ฌานํ
 อุปฺสมปฺชฺช วิหฺรติ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนฺธมฺกาสิ มารํ
 อปทํ วธิตฺวา มารจกฺขุอหฺสฺสนํ^๑ คโต ปาปิมโต ปฺน จปรํ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ วิตกฺกวิจาร์จานํ วุปฺสมา อชฺชตฺตํ สมฺปสาหนํ เจตโส เอโกทิมารํ
 อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมามิซํ ปีติสฺสขํ ทฺติยํ ฌานํ อุปฺสมปฺชฺช
 วิหฺรติ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนฺธมฺกาสิ มารํ อปทํ วธิตฺวา
 มารจกฺขุอหฺสฺสนํ คโต ปาปิมโต ปฺน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปีตียา
 จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหฺรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขณฺจ กาเยน
 ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ยนฺตํ อริยา อัจฺจขฺนฺติ อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหฺรตี
 ตติยํ ฌานํ อุปฺสมปฺชฺช วิหฺรติ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนฺธมฺกาสิ
 มารํ อปทํ วธิตฺวา มารจกฺขุอหฺสฺสนํ คโต ปาปิมโต ปฺน จปรํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว
 โสมนสฺสโทมนสฺสํ อตฺถงฺคมา อทฺกฺขมฺสฺสํ อุเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธิ
 จตฺตตํ ฌานํ อุปฺสมปฺชฺช วิหฺรติ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนฺธมฺกาสิ
 มารํ อปทํ วธิตฺวา มารจกฺขุอหฺสฺสนํ คโต ปาปิมโต ปฺน จปรํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺพโส รุปฺสณฺณํ สมตฺติกฺกมา ปฏฺฐิสฺสณฺณํ อตฺถงฺคมา
 นานตฺตสณฺณํ อมนสิการา อนนฺโต อากาโสติ อากาसानณฺจายตฺนํ
 อุปฺสมปฺชฺช วิหฺรติ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนฺธมฺกาสิ
 มารํ อปทํ วธิตฺวา มารจกฺขุอหฺสฺสนํ คโต ปาปิมโต ปฺน จปรํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺพโส อากาसानณฺจายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม อนนฺตํ
 วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณณฺจายตฺนํ อุปฺสมปฺชฺช วิหฺรติ [๒] สพฺพโส

๑ ม. มารจกฺขุ อหฺสฺสนํ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร ปฺน จปรํ ภิกฺขเวติ ทิสฺสนฺติ ๑ เอวมฺทิสฺเสสุ จาเนสุ ๑

วิญญาณญายตํ สมตฺติกุมม นตฺถิ กิณฺจิตฺติ อากิณฺจณฺญายตํ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ สพฺพโส อากิณฺจณฺญายตํ สมตฺติกุมม สนฺตเมตฺ
 ปณฺีตเมตฺนตฺติ เหนวสณฺญาณาสณฺญายตํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ สพฺพโส
 เหนวสณฺญาณาสณฺญายตํ สมตฺติกุมม สณฺญาเวหยิตฺนโรธํ อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติ ปณฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสฺวา ปรีกฺขีณา โหนฺติ อยํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุชฺฌกาลิ มารํ อปทํ วชิตฺวา มารจกฺขุทสฺสนํ คโต
 ปาปิมโต ติณฺโณ โลเก วิสฺสตุทิกํ โส วิสฺสตุทเ อจฺจติ วิสฺสตุทเ
 ติณฺจติ วิสฺสตุทเ นิสฺสีหติ วิสฺสตุทเ เสยฺยํ กปฺเปติ ตํ กิสฺส เหตุ
 อนาปาถคโต ภิกฺขเว ปาปิมโตติ ฯ มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺนโร
 เยนิจฺจกํ อจฺจติ โคจฺราย ฯ

[๖๘๑] วิญญฺ นโร เสริตฺ เปกฺขมาโนติ วิญญฺติ วิญญฺ^๑
 ปณฺชฺชิตโต ปณฺญวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี เมธาวี ฯ นโรติ สฺสโต
 มานโว โปโส ปุคฺคโล ซีโว ชาตุ ชนฺตุ อิทฺทญฺ มนุสฺส ฯ
 เสรีติ เทว เสรี ฌมฺโมปิ เสรี ปุคฺคโลปิ เสรี ฯ

กตฺโม ฌมฺโม เสรี ฯ จตฺตารโ สติปฏฺจานา จตฺตารโ
 สมฺมปฺปชานา จตฺตารโ อิทฺธิปาทา ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺจ พฺลานิ
 สฺสตุท โปชฺฌมฺงคา อริโย อฏฺจจฺจิกโก มคฺโค ฯ อยํ ฌมฺโม เสรี ฯ

กตฺโม ปุคฺคโล เสรี ฯ โย อิมินา เสรินา ฌมฺเมน สมฺนฺนาคโต
 โส วุจฺจติ ปุคฺคโล เสรี ฯ

วิญญฺ นโร เสริตฺ เปกฺขมาโนติ วิญญฺ นโร เสริตํ ฌมฺมํ
 เปกฺขมาโน อโโลกยมาโน นิชฺฌายมาโน อุปปรีกฺขมาโนติ วิญญฺ
 นโร เสริตฺ เปกฺขมาโน ฯ เอโก จเร ชคฺควิสาณกปโป ฯ เตนาหฺ โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

๑ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

มีโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺนุโร
 เยนิจฺจนํ คจฺจนฺติ โคจฺราย
 วิญญู นโร เสริต เปกฺขมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกฺปโปติ ฯ

[๖๘๒] อามนฺตนา โหติ สหายมชฺเฌ
 วาเส จาเน คมเน จาริกาย
 อนภิชฺฉิตํ เสริตํ เปกฺขมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกฺปโป ฯ

[๖๘๓] อามนฺตนา โหติ สหายมชฺเฌ วาเส จาเน คมเน
 จาริกายาติ สหายา วุจฺจนฺติ เยหิ สห คมนํ ฆาสุ อาคมนํ ฆาสุ
 คมนาคมนํ ฆาสุ จานํ ฆาสุ นิสฺซุชนํ ฆาสุ สยนํ ฆาสุ อาลปนํ
 ฆาสุ สลลปนํ ฆาสุ อุลลปนํ ฆาสุ สมฺมูลปนํ ฆาสุ ฯ อามนฺตนา
 โหติ สหายมชฺเฌ วาเส จาเน คมเน จาริกายาติ สหายมชฺเฌ
 วาเสปิ จาเนปิ คมเนปิ จาริกายปิ อตฺตตฺถมฺนตนา ปฺรตฺถมฺนตนา
 อุภยตฺถมฺนตนา ทิฏฺฐจรมฺมิกตฺถมฺนตนา สมฺปฺรเวยฺยิกตฺถมฺนตนา ปฺรมตฺถ-
 มฺนตนาติ อามนฺตนา โหติ สหายมชฺเฌ วาเส จาเน คมเน จาริกาย ฯ

[๖๘๔] อนภิชฺฉิตํ เสริตํ เปกฺขมาโนติ อนภิชฺฉิตํ เอตํ
 วตฺถุ พาลานํ อสฺปฺปริสํ ทิตฺถิยานํ ทิตฺถิสาวกานํ ยทิทํ
 ภณฺฑกาสายวตฺถวสนตา^๑ อภิชฺฉิตํ เอตํ วตฺถุ ปณฺทิตานํ สฺปฺปริสํ
 พุทฺธสวกานํ ปจฺเจกพุทฺธานํ ยทิทํ ภณฺฑกาสายวตฺถวสนตา ฯ เสริติ
 เทว เสรี ฌมฺโมปิ เสรี ปุคฺคโลปิ เสรี ฯ กตโม ฌมฺโม เสรี ฯ
 จตฺตาริ สติปฺญฺจานา ฯ เป ฯ อริโย อฏฺฐจฺจฺโค มคฺโค อโย ฌมฺโม
 เสรี ฯ กตโม ปุคฺคโล เสรี ฯ โย อิมินา เสรีนา ฌมฺเมน สมฺนฺนาคโต
 โส วุจฺจติ ปุคฺคโล เสรี ฯ อนภิชฺฉิตํ เสริตํ เปกฺขมาโนติ

๑ ม. ภณฺฑกาสายวตฺถวสนตา ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

เสริตัม เปกขมานโ อโโลกยมานโ นิชฌายมานโ อุปปริกขมานโติ
อนภิชฌิตัม เสริตัม เปกขมานโ ฯ เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
เตนาห โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺโธ

อามนฺตนา โหติ สหายมชฺฌเม
วาเส จาเน คมเน จาริกาย
อนภิชฌิตัม เสริตัม เปกขมานโ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๖๘๕] ขิฑฺฑา รตฺติ โหติ สหายมชฺฌเม
ปฺตฺเตสฺสุ จ วิปฺปลํ โหติ เปมํ
ปิยวิปฺปโยคํ วิชิตฺตจฺจมานโ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

[๖๘๖] ขิฑฺฑา รตฺติ โหติ สหายมชฺฌเมติ ขิฑฺฑาติ เทว
ขิฑฺฑา กายิกา จ ขิฑฺฑา วาจลิกา จ ขิฑฺฑา ฯ

กตมา กายิกา ขิฑฺฑา ฯ หตฺถิหิปี กิฬฺนฺติ อสฺเสหิปี กิฬฺนฺติ
รเถหิปี กิฬฺนฺติ ฐนฺุหิปี กิฬฺนฺติ [๑] อฏฺฐปเทหิปี กิฬฺนฺติ ทสฺปเทหิปี
กิฬฺนฺติ อากาเสหิปี^๒ กิฬฺนฺติ ปรีหารปเถหิปี^๓ กิฬฺนฺติ สนฺติกายปิ
กิฬฺนฺติ ขลิกายปิ กิฬฺนฺติ ฆฏฺิกายปิ กิฬฺนฺติ สลากหตฺถเณปิ กิฬฺนฺติ
อกฺขเณปิ กิฬฺนฺติ ปงฺกจฺเรณปิ กิฬฺนฺติ วงฺกเณปิ กิฬฺนฺติ โมกฺขจิกายปิ
กิฬฺนฺติ จิงฺกุลเณปิ กิฬฺนฺติ ปตฺตทาฬฺเณปิ กิฬฺนฺติ รถเณปิ
กิฬฺนฺติ ฐนฺุเณปิ กิฬฺนฺติ อกฺขริกายปิ กิฬฺนฺติ มเนสิกายปิ กิฬฺนฺติ
ยถาวชฺเชณปิ กิฬฺนฺติ อโย กายิกา ขิฑฺฑา ฯ

กตมา วาจลิกา ขิฑฺฑา ฯ ^๔มุขเภาริยํ มุขาฬฺมพฺทํ มุขเทณฺุติมกํ
มุขวลิมกํ มุขเภารฺพํ^๕ มุขทฺทฺทริกํ นาฏฺิกํ^๕ ลาสํ คีตํ ทวกมฺมํ

๑ ม. เอตถนฺตเร ธฺุหิปี กิฬฺนฺตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. อากาเสปิ ฯ ๓ ม. ปรีหารปเถปิ ฯ
๔-๕ ม. มุขเภาริกํ มุขาลมฺพรํ มุขชิตฺตจฺจิมกํ มุขจลิมกํ มุขเภารํ ฯ ๕ ม. นาฏฺิกํ ฯ

อัย วาจลิกา ขิฑฑา ฯ

รตีติ อนุกกณฺจิตาวจนเมตํ^๑ รตีติ ฯ สหายมชฺเชตํ^๒ สหายา
 วุจฺจนฺติ เยหิ สห คมนํ ฆาสุ อาคมนํ ฆาสุ คมนาคมนํ ฆาสุ จานํ
 ฆาสุ นิสฺซชฺชนํ ฆาสุ สยนํ ฆาสุ อาลปนํ ฆาสุ สลฺลปนํ ฆาสุ อุลฺลปนํ
 ฆาสุ สมฺมุลฺลปนํ ฆาสุ ฯ ขิฑฑา รตี โหติ สหายมชฺเชตํ ขิฑฑา จ
 รตี จ สหายมชฺเชตํ โหตีติ ขิฑฑา รตี โหติ สหายมชฺเชตํ ฯ

[๖๘๗] ปุตุเตสฺส จ วิปฺปลํ โหติ เปมนฺติ ปุตุตาติ จตฺตารो
 ปุตุตา อตฺโรช ปุตุโต เขตฺตชฺช ปุตุโต ทินฺนโก ปุตุโต อนฺตเวาลีโก
 ปุตุโต ฯ ปุตุเตสฺส จ วิปฺปลํ โหติ เปมนฺติ ปุตุเตสฺส จ อธิมตฺตํ
 โหติ เปมนฺติ ปุตุเตสฺส จ วิปฺปลํ โหติ เปมํ ฯ

[๖๘๘] ปิยวิปฺปโยคํ วิชฺคฺคจฺจมาโนติ เทว ปิยา สตฺตา วา
 ปิยา สงฺขารา วา ปิยา ฯ

กตเม สตฺตา ปิยา ฯ อิธ ยสฺส เต โหณฺติ อตฺถกามา
 หิตกามา ฆาสุกามา โยคกฺเขมกามา มาตา วา ปิตา วา ภาตา วา
 ภคินี วา ปุตุโต วา ฐีตา วา มิตุโต วา อมจฺโจ วา ฌาติ วา
 สาลีหิตา วา อิเม สตฺตา ปิยา ฯ

กตเม สงฺขารา ปิยา ฯ มนาปิกา รุปา มนาปิกา สหฺทา
 มนาปิกา คนฺธา มนาปิกา รสา มนาปิกา โผฏฺฐพฺพา อิเม
 สงฺขารา ปิยา ฯ

ปิยวิปฺปโยคํ วิชฺคฺคจฺจมาโนติ ปิยวิปฺปโยคํ^๓ วิชฺคฺคจฺจมาโน
 อภฺภิยมาโน หรายมาโนติ ปิยวิปฺปโยคํ วิชฺคฺคจฺจมาโน ฯ เอโก จเร
 ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

๑ ม. อนุกกณฺจิตาวจนเมตํ ฯ ๒ ม. อัย ปาโล นตฺถิ ฯ ๓ ม. ปิยานํ วิปฺปโยคํ ฯ

ชิตฺตทา รตฺติ โหติ สหายมชฺฌเม
 ปุตฺเตสฺส จ วิปฺปลํ โหติ เปมํ
 ปิยวิปฺปโยคํ วิชิตฺตจฺจนฺมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺเปติ ฯ

[๖๘๙] จาตุทฺทิสสอ อปฺปฏฺฐิโฆ จ โหติ
 สนฺตฺตฺสฺสฺมาโน อิตฺตริตฺเรน
 ปริสฺสยานํ สหิตา อจฺจมฺภี
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺเปติ ฯ

[๖๙๐] จาตุทฺทิสสอ อปฺปฏฺฐิโฆ จ โหตีติ จาตุทฺทิสสอติ สอ
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ
 ตถา ทฺตฺติยํ ตถา ตฺตฺติยํ ตถา จตฺตฺตํ อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพชิตฺ
 สพฺพตฺตตฺตาย สพฺพพานฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา วิปฺปลเณ
 มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณ^๑ ฝริตฺวา วิหฺรติ
 กรุณาสหคเตน เจตฺสา มุทิตาสหคเตน เจตฺสา อุเปกฺขาสหคเตน
 เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺตฺติยํ ตถา ตฺตฺติยํ ตถา
 จตฺตฺตํ อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพชิตฺ สพฺพตฺตตฺตาย สพฺพพานฺตํ โลกํ
 อุเปกฺขาสหคเตน เจตฺสา วิปฺปลเณ มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน
 อพฺยาปชฺฌเณ ฝริตฺวา วิหฺรติ ฯ จาตุทฺทิสสอ อปฺปฏฺฐิโฆ จ โหตีติ
 เมตฺตตฺตาย ภาวิตตฺตา เย ปฺรตฺตฺติมาย ทิสาย สตฺตา เต อปฺปฏฺฐิฏฺฐลา
 โหนฺติ เย ปจฺฉิมาย ทิสาย สตฺตา เต อปฺปฏฺฐิฏฺฐลา โหนฺติ เย
 ทกฺขิณาย ทิสาย สตฺตา เต อปฺปฏฺฐิฏฺฐลา โหนฺติ เย อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 สตฺตา เต อปฺปฏฺฐิฏฺฐลา โหนฺติ เย ปฺรตฺตฺติมาย อนฺนทิสาย สตฺตา เต
 อปฺปฏฺฐิฏฺฐลา โหนฺติ เย ปจฺฉิมาย อนฺนทิสาย สตฺตา เต อปฺปฏฺฐิฏฺฐลา
 โหนฺติ เย ทกฺขิณาย อนฺนทิสาย สตฺตา เต อปฺปฏฺฐิฏฺฐลา โหนฺติ เย

๑ ม. อพฺยาปชฺเชน ฯ เอมฺปริปี ฯ

อุตฺตราย อนุทิสาย สตฺตา เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ เย เหมจฺจิมาย
 ทิสาย สตฺตา เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ เย อุปริมาย ทิสาย สตฺตา เต
 อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ เย ทิสาสฺсу วิทิสาสฺสุ สตฺตา เต อปฺปฏิกฺกุลา
 โหนฺติ กรุณาย ภาวิตตฺตา มุทิตาย ภาวิตตฺตา อุเปกฺขาย ภาวิตตฺตา
 เย ปฺรตฺตติมาย ทิสาย สตฺตา เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ ฯเปฯ เย
 ทิสาสฺสุ วิทิสาสฺสุ สตฺตา เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺตีติ จาตุทฺทิสฺโส อปฺปฏิกฺกิม
 จ โหติ ฯ

[๖๔๑] สนฺตฺตฺสสมาโน อิตฺริตฺเรนาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 สนฺตฺตฺจฺโจะ โหติ อิตฺริตฺเรณ จีวรเณ อิตฺริตฺรจีวรสนฺตฺตฺตฺจฺจฺยา จ วนฺณวาทิ
 น จ จีวรเหตุ อเนสนํ อปฺปฏิกฺกูรูปํ อาปชฺชติ อลฺหฺธา จ จีวรํ
 น ปฺริตฺตฺสฺสฺติ ลฺหฺธา จ จีวรํ อคฺธิโต อมฺจฺจฺจฺติโต อนชฺุเณปนฺโน
 อาทึนฺวทฺสฺสาวิ นิสฺสรณปณฺเณ ปฺริภฺวชฺชติ ตาย จ ปน อิตฺริตฺร-
 จีวรสนฺตฺตฺจฺจฺยา เหนวตฺตานุกฺกํเสติ น ปฺรํ วมฺภะติ โย ทิ ตตฺถ ทกฺโข
 อนลฺโส สมฺปชฺชาโน ปฏฺิสฺสฺโต อยํ วุจฺจติ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปฺราเถ
 อคฺคณฺเณ อริยวฺเส จิโต ฯ สนฺตฺตฺจฺโจะ โหติ อิตฺริตฺเรณ ปิณฺทฺปาเตน
 อิตฺริตฺรปิณฺทฺปาตสนฺตฺตฺตฺจฺจฺยา จ วนฺณวาทิ น จ ปิณฺทฺปาตเหตุ
 อเนสนํ อปฺปฏิกฺกูรูปํ อาปชฺชติ อลฺหฺธา จ ปิณฺทฺปาตํ น ปฺริตฺตฺสฺสฺติ
 ลฺหฺธา จ ปิณฺทฺปาตํ อคฺธิโต อมฺจฺจฺจฺติโต อนชฺุเณปนฺโน อาทึนฺวทฺสฺสาวิ
 นิสฺสรณปณฺเณ ปฺริภฺวชฺชติ ตาย จ ปน อิตฺริตฺรปิณฺทฺปาตสนฺตฺตฺตฺจฺจฺยา
 เหนวตฺตานุกฺกํเสติ น ปฺรํ วมฺภะติ โย ทิ ตตฺถ ทกฺโข อนลฺโส
 สมฺปชฺชาโน ปฏฺิสฺสฺโต อยํ วุจฺจติ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปฺราเถ
 อคฺคณฺเณ อริยวฺเส จิโต ฯ สนฺตฺตฺจฺโจะ โหติ อิตฺริตฺเรณ เสนาสฺเนน
 อิตฺริตฺรเสนาสนสนฺตฺตฺตฺจฺจฺยา จ วนฺณวาทิ น จ เสนาสฺนเหตุ อเนสนํ
 อปฺปฏิกฺกูรูปํ อาปชฺชติ อลฺหฺธา จ เสนาสฺนํ น ปฺริตฺตฺสฺสฺติ ลฺหฺธา จ

เสนาสนํ อคฺฉิตฺตํ อมฺจุฉิตฺตํ อนชฺโฆปนฺโน อาทึนทสฺสาวี นิสฺสรณ-
 ปญฺญเณ ปริภุญชฺติ ตาย จ ปน อิตฺตริตฺรเสนาสนสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 นุฏฺกํเสติ น ปรี วมฺเภติ โย หิ ตตฺถ ทกฺโข อนลฺโส สมฺปชานो
 ปฏฺฐิสฺสโต อยํ วุจฺจติ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปฺราเถน อคฺคณฺเณ อริยวํเส
 จิตฺตํ ๑ สนฺต
 อิตฺตริตฺรคิลานปจฺจยภาสชฺชปฺริกฺขารสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 จ วณฺณวาทึ น จ
 คิลานปจฺจยภาสชฺชปฺริกฺขารเหตุ อนฺเสนํ อปฺปฏิรูปํ อาปชฺชติ อลทฺธา
 จ คิลานปจฺจยภาสชฺชปฺริกฺขารํ^๑ น ปฺริตสฺสติ ลทฺธา จ คิลาน-
 ปจฺจยภาสชฺชปฺริกฺขารํ อคฺฉิตฺตํ อมฺจุฉิตฺตํ อนชฺโฆปนฺโน อาทึนทสฺสาวี
 นิสฺสรณปญฺญเณ ปริภุญชฺติ ตาย จ ปน^๒ อิตฺตริตฺรคิลานปจฺจย-
 ภาสชฺชปฺริกฺขารสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 นวตฺต
 น ปรี วมฺเภติ โย หิ ตตฺถ
 ทกฺโข อนลฺโส สมฺปชานो ปฏฺฐิสฺสโต อยํ วุจฺจติ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 ปฺราเถน อคฺคณฺเณ อริยวํเส จิตฺตํ สนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 อิตฺตริตฺรเสนาสนํ ๑

[๖๙๒] ปฺริสฺสยานํ สหิตฺตา อณฺมมฺภีติ ปฺริสฺสยาคี เทว

ปฺริสฺสยา ปากฺกฺกปฺริสฺสยา จ ปฏฺฐิจฺฉนฺนปฺริสฺสยา จ ๑

กตเม ปากฺกปฺริสฺสยา ๑ สึหา พุยคฺขมา ทึปปี อจฺฉตฺรจฺฉา^๓
 โกกา โคมหิสสา^๔ หตฺถึ อหิ วิจฺฉิกกา สตปฺที โจรฺวา วา อสฺสุ
 มาถฺวา กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา จกฺขุโรโค โสตฺโรโค ฆานโรโค
 ชิวฺหาโรโค กายโรโค สึสโรโค กณฺณโรโค มุขโรโค ทนฺตโรโค กาโส
 สาสึ ปินาสึ อาโห^๕ ชโร กุจฺฉโรโค มุจฺฉา ปกฺขนฺทิกกา สฺลลา^๖ วิสฺฐจิกกา
 กุจฺฉํ คณฺโฑท กิลาสึ โสโส อปฺมาโร ททฺทุ กณฺฑุ กจฺฉุ รชฺสา
 วิตฺตจฺฉิกกา โลหิตํ ปิตฺตํ มรฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 อํสา ปิพฺพกา ภคฺนทฺลา ปิตฺต-

๑ ม. คิลานปจฺจยภาสชฺชปฺริกฺขารานํ ๑   ๒ ม. ปนสทฺโเท นตฺถิ ๑
 ๓ ม. อจฺฉา ตฺรจฺฉา ๑   ๔ ม. มหึสา ๑   ๕ ม. อาโห ๑
 ๖ ม. สฺลลา ๑

สมุฏฺจจนา อาพาธา เสมฺหสมุฏฺจจนา อาพาธา วาตสมุฏฺจจนา อาพาธา
 สนนฺธิปาตिका อาพาธา อุตุปริณามชา อาพาธา วิสมปฺริหารชา อาพาธา
 โอบกุกมิกกา อาพาธา กมฺมวิปากชา อาพาธา สีสํ อุณฺหํ ชิมฺจจนา
 ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโว ฌสมฺกสวาตาทปสฺสึสฺปสมฺผลฺสา อิติ วา
 อิเม วุจฺจนฺติ ปากฺกฺวปฺริสฺสยา ฯ

กตเม ปฏฺิจฺจนฺนปฺริสฺสยา ฯ กายทฺุจฺจริตํ วจฺิ์ทฺุจฺจริตํ มโน-
 ทฺุจฺจริตํ กามจฺจนฺนทฺุจฺจริตํ พฺยาปาทนฺุจฺจริตํ ถีนมิทฺุจฺจริตํ อุทฺุจฺจ-
 กุกฺกฺุจฺจริตํ วิจิกิจฺจนฺนทฺุจฺจริตํ ราโค โทโส โมโห โกโธ อุปนาโห
 มกฺโข ปฟาโส อิสฺสา มจฺจริยํ มายา สาเจยฺยํ ฌมฺโฆ สารมฺโฆ
 มาโน อติมานํ มโห ปมาโห สพฺเพ กิเลสฺสา สพฺเพ ทฺุจฺจริตา
 สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปรีฟ้าหา สพฺเพ สนฺตปา สพฺพากุสลาภิสฺงฺขารา
 อิเม วุจฺจนฺติ ปฏฺิจฺจนฺนปฺริสฺสยา ฯ

ปฺริสฺสยาติ เกนฺตฺุเถน ปฺริสฺสยา ฯ ปฺริสฺสหนฺตฺุติ ปฺริสฺสยา ฯ
 ปฺริหานาย ลํวตฺุตฺุนฺตฺุติ ปฺริสฺสยา ฯ ตตฺุราสยาติ ปฺริสฺสยา ฯ

กถํ ปฺริสฺสหนฺตฺุติ ปฺริสฺสยา ฯ เตะ ปฺริสฺสยา ตํ ปุคฺคํ สหนฺติ
 ปฺริสฺสหนฺติ อภิวาหนฺติ อชฺุฌมฺตฺุถรหนฺติ ปฺริยาทียนฺฺติ ปฺริเฟหนฺติ^๑ เอว
 ปฺริสฺสหนฺตฺุติ ปฺริสฺสยา ฯ

กถํ ปฺริหานาย ลํวตฺุตฺุนฺตฺุติ ปฺริสฺสยา ฯ เตะ ปฺริสฺสยา กุสลาณํ
 ฌมฺมานํ อนฺตรายาย ปฺริหานาย ลํวตฺุตฺุนฺตฺุติ ฯ กตเมสํ กุสลาณํ
 ฌมฺมานํ ฯ สมฺมาปฏฺิปปทาย อนฺุโลมปฏฺิปปทาย อปฺจฺจณิกปฏฺิปปทาย
 อนฺุวตฺุตฺุปฏฺิปปทาย ฌมฺมานุฌมฺมปฏฺิปปทาย สึเลสุ ปฺริปุริการิตาย
 อินฺุทฺุริเยสุ คฺุตฺุตฺุทฺุวารตายน โภชเน มตฺุตฺุตฺุณฺุตายน ชาคฺุริยานุโยคฺุส
 สติสมฺปชฌณฺุสส จตฺุณฺุณํ สติปฏฺุจฺจนานํ ภาวานานุโยคฺุส จตฺุณฺุณํ

๑ ม. มทฺุทฺุหนฺติ ฯ

สมมปฺปชานานํ จตฺตุนํ อิหุติปาทานํ ปณฺจณฺห์ อินฺหุริยานํ ปณฺจณฺห์
พลานํ สตฺตุนํ โปชฺฌณฺคานํ อริยสฺส อภฺยจฺจกฺกิสฺส มคฺคสฺส
ภาวนาณฺุโยคสฺส อิมสํ กุสลานํ ฅมฺมานํ อนฺตฺรายาย ปฺริหานาย
ลํวตฺตุนฺติ ฯ เอวํ ปฺริหานาย ลํวตฺตุนฺตํติ ปฺริสฺสยา ฯ

กถํ ตตฺตฺราสยาติ ปฺริสฺสยา ฯ ตตฺตฺเถเต ปาปกกา อกฺุสลา
ฅมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยา ฯ ยถา ฟิลเล ฟิลลสยา ปาณา
สยฺนฺติ อุทเก อุทกาสยา^๑ ปาณา สยฺนฺติ วเน วนาสยา ปาณา
สยฺนฺติ รุกฺเข รุกฺขาสยา ปาณา สยฺนฺติ เอวเมว ตตฺตฺเถเต ปาปกกา
อกฺุสลา ฅมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยา เอวํ ตตฺตฺราสยาติ
ปฺริสฺสยา ฯ

วฺุตตํ เหนํ ภคฺวตา สานฺเตวาลีโก ภิกฺุขเว ภิกฺุขุ สาจฺริยโก
ทฺุทฺุขํ น ผาสฺสุ วิหฺรติ กถณฺจ ภิกฺุขเว ภิกฺุขุ สานฺเตวาลีโก [๒]
ทฺุทฺุขํ น ผาสฺสุ วิหฺรติ อิธ ภิกฺุขเว ภิกฺุขุโน^๓ จกฺุขฺนา รฺูปํ ทิสฺวา
อุปฺปชฺชนฺติ เย ปาปกกา อกฺุสลา ฅมฺมา สรสงฺกปฺปา สณฺโณชฺชนฺียา
ตฺยสฺส อนฺุโต วสนฺติ อนฺุวาสุสวณฺติ ปาปกกา อกฺุสลา ฅมฺมาติ ตสฺมา
सानฺเตวาลีโกติ^๔ วฺุจฺจติ ^๕เต นํ สมฺมาจฺรณฺติ^๕ ปาปกกา อกฺุสลา ฅมฺมาติ
ตสฺมา สาจฺริยโกติ วฺุจฺจติ ปฺุณ จปฺรํ ภิกฺุขเว ภิกฺุขุโน โสเตน สทฺุทฺุ
สุตฺวา ฅาเนน คนฺุธํ ฅายิตฺวา ฅิวฺุหาย รลํ สายิตฺวา กาเยน
โผฏฺุจพฺุพํ ผุสฺสิตฺวา มนฺสา ฅมฺมํ วิณฺณาย อุปฺปชฺชนฺติ เย ปาปกกา
อกฺุสลา ฅมฺมา สรสงฺกปฺปา สณฺโณชฺชนฺียา ตฺยสฺส อนฺุโต วสนฺติ
อนฺุวาสุสวณฺติ ปาปกกา อกฺุสลา ฅมฺมาติ ตสฺมา สานฺเตวาลีโกติ
วฺุจฺจติ เต นํ สมฺมาจฺรณฺติ^๖ ปาปกกา อกฺุสลา ฅมฺมาติ ตสฺมา

๑ ม. ทก ทกาสยา ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตฺเร สาจฺริยโกติ ทิสฺสติ ฯ ๓ ม. ภิกฺุขุ ฯ
๔ ม. อิตฺติสทฺุเท นตฺติ ฯ ๕-๕ ม. เตน สมฺมาจฺรเนน สมฺมาจฺรณฺติ นํ ฯ เอวฺุมฺปฺริปี ฯ
๖ ม. เตน สมฺมาจฺรเนน สมฺมาจฺรณฺติ นํ ฯ เอวฺุมฺปฺริปี ฯ

สาจริยโกติ วุจฺจติ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาณฺฑเววาลีโก สาจริยโก
ทุกฺขํ น ผาสฺสุ วิหฺรตีติ ฯ เอวมฺปิ ตตฺตฺราสยาติ ปริสุสฺยา ฯ

วฺตุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา ตโยเม ภิกฺขเว อนฺตรามลา อนฺตรา-
อมิตฺตา อนฺตราสปตฺตา อนฺตราวชกา อนฺตราปจฺจตฺติกา กตเม ตโย
โลโก ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวชโก
อนฺตราปจฺจตฺติโก โทโส ภิกฺขเว ฯเปฯ โมโห ภิกฺขเว อนฺตรามโล
อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวชโก อนฺตราปจฺจตฺติโก
อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อนฺตรามลา อนฺตราอมิตฺตา อนฺตราสปตฺตา
อนฺตราวชกา อนฺตราปจฺจตฺติกาติ ฯ

อนตฺถชนโน โลโก	โลโก จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ	ตํ ชโน นาวพฺพชฺฉติ
ลฺหฺโธ อตฺถํ น ชานาติ	ลฺหฺโธ ฐมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมํ ตทา โหติ	ยํ โลโก สหเต นรํ
อนตฺถชนโน โทโส	โทโส จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ	ตํ ชโน นาวพฺพชฺฉติ
ทฺฐฺโโจ อตฺถํ น ชานาติ	ทฺฐฺโโจ ฐมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมํ ตทา โหติ	ยํ โทโส สหเต นรํ
อนตฺถชนโน โมโห	โมโห จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ	ตํ ชโน นาวพฺพชฺฉติ
มฺุไฟฺห อตฺถํ น ชานาติ	มฺุไฟฺห ฐมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมํ ตทา โหติ	ยํ โมโห สหเต นรณฺติ ฯ

เอวมฺปิ ตตฺตฺราสยาติ ปริสุสฺยา ฯ

วฺตุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา ตโย โข มหाराช ปริสุสฺยฐมฺมา^๑

๑ ม. ปริสุสฺส ฐมฺมา ฯ เอวมฺทีเสสฺส ปเทสฺส ฯ

อชฺฉตตํ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺสูหาราย
 กตฺเม ตโย โลโก โข มหาราช ปริสฺสยธฺมโม^๑ อชฺฉตตํ อุปฺปชฺชมานโน
 อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺสูหาราย โทโส โข มหาราช
 ๑เป๑ โมโห โข มหาราช ปริสฺสยธฺมโม อชฺฉตตํ อุปฺปชฺชมานโน
 อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺสูหาราย อิเม โข มหาราช ตโย
 ปริสฺสยธฺมมา อชฺฉตตํ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย
 อผาสฺสูหารายาติ ๑

โลโก โทโส จ โมโห จ ปุริสํ ปาปเจตสํ

หีสฺนฺติ อตฺตสฺมกฺขตา ตจฺจสํวํ สฺมฺพฺลนฺติ ๑

เอวมฺปิ ตตฺตฺราสยาติ ปริสฺสยา ๑

วฺตุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา

ราโค โทโส จ โมโห จ อิตฺตนิทานา

อรฺตํ รติ^๒ โลมฺหํโส อิตฺตชา

อิตฺโต สฺมฺกฺขาย มโนวิตกฺกา

กุมารกา ชงฺกมิวสฺสชฺชนฺตฺตีติ^๓ ๑

เอวมฺปิ ตตฺตฺราสยาติ ปริสฺสยา ๑

ปริสฺสยานํ สหิตาติ ปริสฺสเย สหิตา อคฺชิตา^๔ อชฺุฉฺเชตฺตฺริตา
 ปิฬวา ฆาตวาติ^๕ ปริสฺสยานํ สหิตา ๑ อจฺมภีติ โส ปจฺเจกสฺมฺพฺพุทฺโธ
 อภีรุ^๖ อจฺจมภี อนฺนตฺราสี อปฺลาयी ปหีนภยภเวโร วิคตโลมฺหํโส
 วิหฺรตีติ ปริสฺสยานํ สหิตา อจฺมภี ๑ เอโก จเร ชคฺคฺวิสาณกฺปโป ๑
 เตนานา โส ปจฺเจกสฺมฺพฺพุทฺโธ

จาตฺพุทฺธิโส อปฺปฏฺฏิโฆ จ โหติ

สฺนตฺตฺสฺมาโน อิตฺตริตฺเรน

๑ ม. ปริสฺสยธฺมโม ๑ เอวมฺปิ ๑ ๒ ม. รติ ๑ ๓ ม. ชงฺกมิวสฺสชฺชนฺตฺตีติ ๑

๔ ม. อวาริตา ๑ ๕ ม. ปริยาทิตา ปฏฺฐินิสฺสตาติ ๑ ๖ ม. อภีรุ ๑

ปริสฺสยานํ สหิตา อจฺมภี
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺปิตฺติ ฯ

[๖๙๓] หุสฺสงฺคหา ปพฺพชิตาปี เอเก
อโถ คหฺภูจฺจา ชรฺมมาวสฺนฺตา
อปฺปโปสฺสฺสูกโก ปรปฺตฺเตสฺสุ หุตฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺปไป ฯ

[๖๙๔] หุสฺสงฺคหา ปพฺพชิตาปี เอเกติ อิทฺเทจฺเจ ปพฺพชิตาปี
นิสฺสเยปี ทิยฺยมาเน อุทฺเทเสปี ทิยฺยมาเน ปริปฺจฺฉายปี ทิยฺยมาเน
จีวเรปี ทิยฺยมาเน ปตฺเตปี ทิยฺยมาเน โลหฺถาลเกปี ทิยฺยมาเน
ธมฺมกรเกปี^๑ ทิยฺยมาเน ปริสฺสาวเนปี ทิยฺยมาเน ^๒กฺุณฺจิกายปี
ทิยฺยมาเน ^๓อุปาหเนปี ทิยฺยมาเน กายพฺนฺธเนปี ทิยฺยมาเน น
สฺถนฺนฺติ น โสฺตํ โอทฺนฺนฺติ น อณฺณวฺจิตฺตํ อุปฺภุจฺเปนฺติ อนสฺสวา
อวจนฺกรา ปฏฺฐิโลมวฺตฺติโน อณฺณเวเนว มุขํ กโรนฺตฺติติ หุสฺสงฺคหา
ปพฺพชิตาปี เอเก ฯ

[๖๙๕] อโถ คหฺภูจฺจา ชรฺมมาวสฺนฺตาติ อิทฺเทจฺเจ คหฺภูจฺจาปี
หตฺถิมฺหิปี ทิยฺยมาเน รเถปี เขตฺเตปี วตฺถุมฺหิปี ทิรฺมฺเมปี สฺวณฺณเนปี
ทิยฺยมาเน คาเมปี [๓] นคเรปี [๔] ชนฺปะเทปี ทิยฺยมาเน น
สฺถนฺนฺติ น โสฺตํ โอทฺนฺนฺติ น อณฺณวฺจิตฺตํ อุปฺภุจฺเปนฺติ อนสฺสวา
อวจนฺกรา ปฏฺฐิโลมวฺตฺติโน อณฺณเวเนว มุขํ กโรนฺตฺติติ อโถ คหฺภูจฺจา
ชรฺมมาวสฺนฺตา ฯ

[๖๙๖] อปฺปโปสฺสฺสูกโก ปรปฺตฺเตสฺสุ หุตฺวาติ อตฺตฺตฺตํ จเปตฺวา
สพฺเพ อิมสฺมึ อตฺเต วุตฺตา^๕ ฯ ^๖อปฺปโปสฺสฺสูกโก ปรปฺตฺเตสฺสุ หุตฺวาติ^๖

๑ ม. ธรรมกรณปี ฯ

๒-๒ ม. ถวิเกปี ทิยฺยมาเน ฯ

๓ ม. เขตฺตฺนฺตเร นิคเมปิตฺติ ทิสฺสตี ฯ

๔ ม. เขตฺตฺนฺตเร รฏฺฐเจปิตฺติ ทิสฺสตี ฯ

๕ ม. ปรปฺตฺตา เตสฺสุ ปรปฺตฺเตสฺสุ ... ฯ

๖-๖ ม. อิม ปาชา นตฺถิ ฯ

อโปสสุโก หุตฺวา อพฺยวโฆ หุตฺวา อนเปกฺโข หุตฺวาติ
อโปสสุโก ปรปฺตเตสฺ หุตฺวา ฯ เอโก จเร ขคฺควิสถณกโป ๑
เตนาท โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

ทุสฺสงฺคหา ปพฺพชิตาปี เอเก
อโถ คหฺภูจฺจา อรมาวสนฺตา
อโปสสุโก ปรปฺตเตสฺ หุตฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสถณกโปติ ๑

[๖๙๗] โวโรปยิตฺวา^๑ คิหิพฺยณฺชนานิ
สณฺฉินฺนปตฺโต^๒ ยถา โกวิฟ้าโร
เฉตฺวาน วิโร คิหิพฺนฺชนานิ
เอโก จเร ขคฺควิสถณกโป ๑

[๖๙๘] โวโรปยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานีติ คิหิพฺยณฺชนานิ วุจฺจนฺติ
เกสา จ มสฺสุ จ มาลา จ คนฺธํ จ วิเลปนํ จ อารณํ จ ปิลนฺทนํ
จ^๓ วตฺถณฺจ ปารูปณฺจ เวณฺณณฺจ^๔ อุกฺกาทนณฺจ ปริมหฺทนณฺจ
นหาปนํ สมฺพาหนํ อาทาสํ อยฺชนํ มาลาวิเลปนํ^๕ มุขจฺจณฺณํ มุขเลปนํ
หตฺถพฺพทฺนํ^๖ ลีชาพฺนฺธํ ทนฺทํ นาฬิกํ ขคฺคํ ฉตฺตํ^๗ อฺุปาหนา
อฺุณฺหิสํ มณฺนิ วาลวฺชนิ^๘ โวหาตานิ^๙ วตฺถานิ ที่สมฺรสฺถานิ^{๑๐} อิติ
วา ๑ โวโรปยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานีติ [๑๐] โวโรเปตฺวา [๑๑]
นิกฺขิปปิตฺวา ปฏฺฐิสมฺภยิตฺวาติ^{๑๒} โวโรปยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ ๑

[๖๙๙] สณฺฉินฺนปตฺโต ยถา โกวิฟ้าโรติ ยถา โกวิฟ้ารสฺส

๑ ม. โอโรปยิตฺวา ๑ เอวมฺบุริปิ ๑ ๒ ลี. ย. สฺสันปตฺโต ๑ ๓ ม. ปิลนฺทรณณฺจ ๑
๔ ม. เวจนณฺจ ๑ ๕ ม. มาลาคนฺธวิเลปนํ ๑ ๖-๖ ม. มุขจฺจณฺณํ มุขเลปนํ
หตฺถพฺพทฺนํ ๑ เอวมฺบุริปิ ๑ ๗-๗ ม. จิตฺรฺุปาหนํ อฺุณฺหิสํ มณฺนิ วาฬพิชฺชนิ ๑
เอวมฺบุริปิ ๑ ๘ ม. โอหาตานิ ๑ เอวมฺบุริปิ ๑ ๙ ที่สมฺทฺถานิ ๑ เอวมฺบุริปิ ๑
๑๐ ม. เอตฺถนฺตเร คิหิพฺยณฺชนานีติ ทิสฺสติ ๑ ๑๑ ม. เอตฺถนฺตเร สโมโรปยิตฺวาติ ทิสฺสติ ๑
๑๒ ม. ปฏฺฐิสฺสมฺภยิตฺวาติ ๑

ปตฺตานิ สีนานิ^๑ ฉินฺนานิ [๒] ปตฺตานิ [๓] เอวเมว ๓สฺส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส คิหิพฺยณฺชนานิ ฉินฺนานิ [๓] ปตฺตานีติ
 สณฺณฉินฺนปตฺโต ยถา โกวิฟ้าโร ฯ

[๗๐๐] เจตฺวาน วีโร คิหิพฺนฺชนานีติ [๔] วิริยวาติ วีโร ฯ
 ปหฺมุติ วีโร ฯ วิสวீติ วีโร ฯ อลฺมตฺโตติ วีโร ฯ สฺฐโรติ วีโร ฯ
 วิกฺกนฺโต อภิริ อจฺฉมภี อนฺุตฺราสี อปฺลาयी ปหีนฺภยภฺรโว^๕
 วิคตฺโลมทฺโสติ วีโร ฯ

อารโต อิว^๖ สพฺพปปภฺเทหิ

นिरยทฺทุกขมตฺติจฺจ วิริยวาโส

โส วิริยวา ปชานวา

วีโร ตาเท วุจฺจเต ตถตฺตา ฯ

คิหิพฺนฺชนานิ วุจฺจนฺติ ปฺตฺตา จ [๗] ทาสีทาสา จ อเชพฺกกา จ
 กุกฺกฏฺฐฺกรว จ หตฺถิควาสฺสวพฺวา จ เชตฺตยฺจ วตฺถุ จ หิรณฺยณฺจ
 สฺวณฺณณฺจ คามนิกมฺราชชานีโย จ รณฺณณฺจ ชนฺปโท จ โภโส จ
 โภจฺจาคารณฺจ ยงฺกิลฺลิจิ รชนียวตฺถุ ฯ เจตฺวาน วีโร คิหิพฺนฺชนานีติ
 โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ วีโร คิหิพฺนฺชนานิ ฉินฺนิตฺวา สมฺจฺฉินฺนิตฺวา
 ชหิตฺวา วินฺนเตตฺวา พฺยนฺตึกริตฺวา อนภาวํคเมตฺวาติ เจตฺวาน
 วีโร คิหิพฺนฺชนานิ ฯ เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

โวโรปยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ

สณฺณฉินฺนปตฺโต ยถา โกวิฟ้าโร

เจตฺวาน วีโร คิหิพฺนฺชนานิ

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

๑ ม. อัย ปาโล นตฺติ ฯ

๒ ม. เอตฺถนฺตเร สณฺณฉินฺนานีติ ทิสฺสตี ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตเร ปริปตฺตานีติ ทิสฺสตี ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร วีโรตีติ ทิสฺสตี ฯ

๕ ม. ปหีนฺภยภฺรโวติ วีโร ฯ ๖ ม. วิโรติ อิตฺ ฯ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร ภริยา จาติ ทิสฺสตี ฯ

[๗๐๑] สเจ ลภถ นิปกํ สหายํ
 สหุธีจรั สาธุวิหาริ ธีรั
 อภิภุยุย สพพานิ ปริสฺสยานิ
 จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมา ฯ

[๗๐๒] สเจ ลภถ นิปกํ สหายนฺติ สเจ นิปกํ ปณฺทิตํ
 ปณฺณวณฺตํ พุทฺธิมณฺตํ ฌาณิ วิภาวิ เมธาวิ สหายํ ลภถยฺย ปฏฺฐิลภถยฺย
 อธิคฺจเจยฺย วินฺทเยยฺยติ สเจ ลภถ นิปกํ สหายํ ฯ

[๗๐๓] สหุธีจรั สาธุวิหาริ ธีรนฺติ สหุธีจรฺนฺติ เอกโต จรั ฯ
 สาธุวิหารินฺติ ปจฺเมนปิ ฌาเนน สาธุวิหารี ทฺติเยนปิ ฌาเนน
 ตฺติเยนปิ ฌาเนน จตฺตเถนปิ ฌาเนน สาธุวิหารี เมตฺตตายปิ
 เจโตวิมฺตฺติยา สาธุวิหารี กรุณายปิ มุทิตายปิ อุเปกฺขายปิ
 เจโตวิมฺตฺติยา สาธุวิหารี อากาสาณญฺจายตนสมาปตฺติยาปิ สาธุวิหารี
 วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺติยาปิ อากิณฺจญฺจายตนสมาปตฺติยาปิ
 เหนวสณฺญาณาสณฺญาายตนสมาปตฺติยาปิ สาธุวิหารี นิโรธสมาปตฺติยาปิ
 สาธุวิหารี ผลสมาปตฺติยาปิ สาธุวิหารี ฯ ธีรนฺติ ธีรั ปณฺทิตํ
 ปณฺณวณฺตํ พุทฺธิมณฺตํ ฌาณิ วิภาวิ เมธาวิ นฺติ สหุธีจรั สาธุวิหาริ ธีรั ฯ

[๗๐๔] อภิภุยุย สพพานิ ปริสฺสยานิ ติ ปริสฺสยาติ เทว
 ปริสฺสยา ปากฺกฺวปริสฺสยา จ ปฏฺฐิจฺจนฺนปริสฺสยา จ ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ
 ปากฺกฺวปริสฺสยา ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ ปฏฺฐิจฺจนฺนปริสฺสยา ฯ [๑]
 อภิภุยุย สพพานิ ปริสฺสยานิ ติ สพพานิ ปริสฺสยานิ^๒ อภิภุยุย อภิภวิตฺวา
 อชฺโฆตฺถริตฺวา ปริยาทิตฺวาติ^๓ อภิภุยุย สพพานิ ปริสฺสยานิ ฯ

[๗๐๕] จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 เตน นิปเกน ปณฺทิตฺเตน ปณฺณวณฺเตน พุทฺธิมณฺเตน ฌาณินา วิภาวินา

๑ ม. เอตฺถนฺตเร เอวมฺปิ ตฺตฺราสยาติ ปริสฺสยาติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. สหุเพ ปริสฺสเย ฯ

๓ ม. ปริยาทิตฺวา มทฺทิตฺวาติ ฯ

เมธาวินา สหาเยน สทฺธี อตฺตมโน ตุฏฺฐมโน ฬฺหุฏฺฐมโน ปหฺมฺมจฺมโน
 อุทคฺคมโน ปมฺพิตมโน^๑ จเรยฺย วิจเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย
 ยเปยฺย ยาเปยฺยยาติ จเรยฺย เตนตฺตมโน ฯ สติมาติ โส
 ปจฺเจกสมฺพทฺโธ สติมา โหติ ปรมฺเณ สติเนปฺกเกณ สมฺนฺนาคโต
 จิรทํปี จิรภาสิตํปี สริตา อนุสฺสริตาติ จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมา ฯ
 เตนนาท โส ปจฺเจกสมฺพทฺโธ

สเจ ลภฺถ นิปํกํ สหายํ

สทฺธีจํ สาธุวิหาริ ธีรํ

อภิภฺยฺย สพฺพานิ ปริสฺสยานิ

จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมาติ ฯ

[๗๐๖] โน เจ ลภฺถ นิปํกํ สหายํ

สทฺธีจํ สาธุวิหาริ ธีรํ

ราชาว รฏฺฏจํ วิชิตํ ปหาย

เอโก จเร ขคฺควิสาณกฺวโป ฯ

[๗๐๗] โน เจ ลภฺถ นิปํกํ สหายนฺติ โน เจ นิปํกํ
 ปณฺฑิตํ ปณฺณวณฺตํ พุทฺธิมฺนฺตํ ฌาณิ วิภาวี เมธาวิ สหายํ ลภฺยฺย
 ปฏฺฐิลภฺยฺย อธิคฺจเจยฺย วินฺทฺเตยฺยยาติ โน เจ ลภฺถ นิปํกํ สหายํ ฯ

[๗๐๘] สทฺธีจํ สาธุวิหาริ ธีรนฺติ สทฺธีจรฺนฺติ เอกโต จํ ฯ
 สาธุวิหารินฺติ ปจฺเมเนปิ ฌาเนน สาธุวิหาริ ฯเป ฯ นิโรธสมฺปาตฺติยาปิ
 สาธุวิหาริ ผลสมฺปาตฺติยาปิ สาธุวิหาริ ฯ ธีรนฺติ ธีรํ ปณฺฑิตํ ปณฺณวณฺตํ
 พุทฺธิมฺนฺตํ ฌาณิ วิภาวี เมธาวิ นฺติ สทฺธีจํ สาธุวิหาริ ธีรํ ฯ

[๗๐๙] ราชาว รฏฺฏจํ วิชิตํ ปหายาติ ราชา ขตฺติโย
 มุทฺธาภิสิตฺโต วิชิตสงฺคาโม นินฺทปจฺจามิตฺโต ลทฺธาธิปฺปาโย ปริปฺนฺณ-
 โภจฺจาการุ^๒ รฏฺฏจฺจ ชนปทฺจ [๓] โภจฺจการฺจ ปทฺทหิรฺมณ-

๑ ม. มุทิตมโน ฯ

๒ ม. ปริปฺนฺณโภจฺโภจฺจาการุ ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตรเ ภิสฺสชาติ ทิสฺสตี ฯ

สุวณฺณ^๑ นครณจ ปริจจชิตฺวา เกสมสฺสุ^๒ โอบาเรตฺวา กาสายานิ
 วัตถานิ อจฺจาทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อภิณฺจนภาวํ
 อุปคฺนฺตฺวา เอโก จรติ วิจฺรติ^๓ อิริยติ วัตเตติ ปาเลติ ยเปติ
 ยาเปติ เอวํ ปจฺเจกสมฺพทุโหปี สพฺพํ ฆราวาสปฺลิโพธํ ฌินฺหิตฺวา
 ปุตฺตทหารปฺลิโพธํ ฌินฺหิตฺวา ฌาติปฺลิโพธํ ฌินฺหิตฺวา มิตฺตามจฺจปฺลิโพธํ
 ฌินฺหิตฺวา เกสมสฺสุ^๒ โอบาเรตฺวา กาสายานิ วัตถานิ อจฺจาทตฺวา
 อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อภิณฺจนภาวํ อุปคฺนฺตฺวา เอโก
 จรติ วิจฺรติ อิริยติ วัตเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ ราชาว รมฺมจํ
 วิชิตํ ปหาย ฯ เอโก จเร ฆคฺควิสาณกบฺไป ๑ เตนาห โส
 ปจฺเจกสมฺพทุโ

โน เจ ลภถ นิปกํ สหายํ

สพฺพธีจรํ สาธุวิหาริ ธีรํ

ราชาว รมฺมจํ วิชิตํ ปหาย

เอโก จเร ฆคฺควิสาณกบฺไปติ ๑

[๗๑๐] อทฺธา ปสฺสาม สหายสมฺปทํ

เสฏฺฐจา สฺมา เสวิตพฺพา สหายา

เอเต อลทฺธา อนวชฺชโมชฺสี

เอโก จเร ฆคฺควิสาณกบฺไป ๑

[๗๑๑] อทฺธา ปสฺสาม สหายสมฺปทนฺติ อทฺธาติ เอกํสวจนํ

นิสฺสํสยวจนํ นิกฺกงฺขวจนํ อเทฺวชฺฌวจนํ อเทฺวพฺหกวจนํ นีโยคฺวจนํ
 อปณฺณกวจนํ [๓] อวตฺถานวจนเมตฺ^๔ อทฺธาติ ๑ สหายสมฺปทนฺติ
 สหายสมฺปทา วุจฺจติ โย โส สหาโย อเสกฺเขน สีลกฺขนฺธฺน
 สมฺนฺนาคโต โหติ อเสกฺเขน สมฺมาธิกฺขนฺธฺน อเสกฺเขน ปณฺณากฺขนฺธฺน

๑ ม. โภจจาการณจ ปหุตทิมณณสุวณฺณ ๑ ๒ ม. วิหฺรติ ๑ เอวมุปริปิ ๑

๓ ม. เอตฺถนฺตเร อวิรทฺทวจนนฺติ ทิสฺสติ ๑ ๔ ม. อวตฺถาปนวจนเมตํ ๑

อเสกฺเขน วิมุตฺตติกฺขนฺธเณ อเสกฺเขน วิมุตฺตติฌาณทสฺสนกฺขนฺธเณ
สมนฺนาโคโต โหติ ฯ อทฺธา ปสฺสาม สหายสมฺปทฺนฺติ สหายสมฺปทํ
ปสฺสาม โถเมม กิตฺเตม วณฺณเณมาติ อทฺธา ปสฺสาม สหายสมฺปทํ ฯ

[๗๑๒] เสฏฺฐจา สฺมา เสวิตพฺพา สหายาติ เสฏฺฐจา โหนฺติ
สหายา สีเลน สฺมาธินา ปณฺณาย วิมุตฺตติยา วิมุตฺตติฌาณทสฺสเนน
สมฺมา [๑] โหนฺติ สหายา สีเลน สฺมาธินา ปณฺณาย วิมุตฺตติยา
วิมุตฺตติฌาณทสฺสเนน เสฏฺฐจา วา สหายา ๒ สฺมา วา สหายา ๒ เสวิตพฺพา
ภชิตพฺพา ปยิริปาสิตพฺพา ปริปุจฺฉิตพฺพา ปริปณฺหิตพฺพาติ เสฏฺฐจา
สมฺมา เสวิตพฺพา สหายา ฯ

[๗๑๓] เอเต อลทฺธา อนวชฺชโกชฺชิตฺติ อตฺถิ ปุคฺคโล
สวชฺชโกชฺชิตฺติ อตฺถิ ปุคฺคโล อนวชฺชโกชฺชิตฺติ ฯ

กตโม จ ปุคฺคโล สวชฺชโกชฺชิตฺติ ฯ อิธกจฺโจ ปุคฺคโล กุหนาย
ลปนาย เนมิตฺตกตายน นิปฺเปสิกตายน ลาภเณ ลภํ นิชฺชิตฺสเนตายน^๑
ทารุทาเนน เวฬุทาเนน ปตฺตทาเนน ปุปฺพทาเนน [๔] สีนานทาเนน
จฺจนฺตทาเนน มตฺตติกาเนน^๕ ทนฺตกฏฺฐทาเนน มุชฺเชทกทาเนน ปาตุ-
กมฺยตายน มุคฺคสุปฺตายน^๖ ปาริภฺภูตายน^๗ ปรปฺภุฉิมฺลิกตายน^๘ วตฺถุวิชฺชายน
ติรจฺฉนวิชฺชายน องฺควิชฺชายน นกฺขตฺตวิชฺชายน ทูตคฺมเนน^๙ ปหีนคฺมเนน
ชงฺฆเปสนีเยน เวชฺชกมฺเมเนน ทูตกมฺเมเนน ปิณฺทปฏฺฐิปปิณฺทเกน
ทานานุปฺปาทาเนน อธมฺเมเนน วิสเมเนน ลทฺธา ลภิตฺวา ปฏฺฐิลภิตฺวา
อริคฺคฺนฺตฺวา วินฺทิตฺวา ชีวิกํ กปฺเปติ อयํ วุจฺจติ ปุคฺคโล สวชฺชโกชฺชิตฺติ ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร สทิสฺสตี ทิสฺสตี ฯ

๒-๒ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

๓ ม. นิชฺชิตฺสเนตายน ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร ผลทาเนนาติ ทิสฺสตี ฯ

๕ ม. มตฺตติกาเนน ฯ

๖ ม. จาฏุกมฺยตายน มุคฺคสุปฺยตายน ฯ

๗ ม. ปาริภฺภูตายน ฯ

๘ ม. ปิจฺฉมทฺทิกตายน ฯ

๙ ม. นวคฺมเนน ฯ

กตโม จ ปุคฺคโล อนวชฺชโภสี ๑ อิธกจฺโจ ปุคฺคโล น
 กุหนาย น ลปนาย น เนมิตฺตกตตาย น นิปฺเปสิกตตาย น ลาเภน
 ลามํ นิชฺชิตฺสนตตาย น ทารุทาเนน น เวฬุทาเนน น ปตฺตทาเนน น
 ปุปฺฟทาเนน [๑] น สิหนาทาเนน น จุณฺณทาเนน น มตฺตติกาทาเนน^๒
 น ทนฺตกภูจทาเนน น มุโขททาเนน น ปาตุกมฺยตตาย น
 มุคฺคสุปตตาย น ปาริภฺยตตาย น ปรปฺภุจิมลิกตตาย น วตฺถุวิชฺชาย
 น ตีรจฺฉานวิชฺชาย น องฺควิชฺชาย น นกฺขตฺตวิชฺชาย น พุตฺตคมเนน
 น ปหฺนคมเนน^๓ น ชงฺขมเปสนฺนีนเนน น เวชฺชกมฺเมน น พุตฺตกมฺเมน^๔
 น ปิณฺฑปฏฺฐิปิณฺฑทเกน น ทานานุปฺปทาเนน ฐมฺเมน สเมน ลหฺตธา
 ลภิตฺวา ปฏฺฐิลภิตฺวา อธิคฺนตฺวา วินฺทิตฺวา ชีวิกํ กปฺเปติ อยํ วุจฺจติ
 ปุคฺคโล อนวชฺชโภสี ๑

เอเต อลหฺตธา อนวชฺชโภสีติ เอเต [๕] อลหฺตธา อลภิตฺวา
 อปฏฺฐิลภิตฺวา อนธิคฺนตฺวา อวินฺทิตฺวาติ เอเต อลหฺตธา อนวชฺชโภสี ๑
 เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ๑ เตนาท โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

อลหฺตธา ปสฺสาม สหายสมฺปทํ
 เสฏฺฐจา สมา เสวิตฺตพฺพา สหายา
 เอเต อลหฺตธา อนวชฺชโภสี
 เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ๑

[๗๑๔] ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานิ
 กมฺมารปฺตฺเตน สุนฺนิจฺจิตานิ
 สงฺฆมฺมฺนฺยนฺตานิ ทูเว ภูชฺสมี
 เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ๑

๑ ม. เอตถนฺตเร น ผลทาเนนาติ ทิสฺสติ ๑ ๒ ม. มตฺตติกาทาเนน ๑

๓ ม. น ปหฺนคมเนน ๑ ๔ ม. น นวกกมฺเมน ๑

๕ ม. เอตถนฺตเร อนวชฺชโภสีติ ทิสฺสติ ๑

[๗๑๕] ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานีติ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา
 ตฺลุยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ สุวณฺณสฺสชาติ
 ชาตฺรูปสฺส ฯ ปภสฺสรานีติ ปรีสุทฺธานิ ปรีโยทาตานีติ ทิสฺวา สุวณฺณสฺส
 ปภสฺสรานิ ฯ

[๗๑๖] กมฺมารปฺตฺเตน สฺนินฺนุจิตานีติ กมฺมารปฺตฺโต วุจฺจติ
 สุวณฺณกาโร ฯ กมฺมารปฺตฺเตน สฺนินฺนุจิตานีติ กมฺมารปฺตฺเตน สฺนินฺนุจิตานิ
 สุกฺตานิ สฺปริกมฺมานีติ^๑ กมฺมารปฺตฺเตน สฺนินฺนุจิตานิ ฯ

[๗๑๗] สงฺฆมฺนุญฺยนฺตานิ ทฺุเว ภูชฺสมินฺหิ ภูชฺเช วุจฺจติ หตฺถิเย ฯ
 ยถา เอกสฺมี หตฺถเ เทว ฐฺวราณี ฆมฺมฺนฺติ^๒ เอวเมว สตฺตฺตา
 ตณฺหาเวสฺน [๓] ฆมฺมฺนฺติ^๓ ตีรจฺฉานโยนินฺยํ ฆมฺมฺนฺติ ปิตฺติวิสเย
 ฆมฺมฺนฺติ มนุสฺสโลเก ฆมฺมฺนฺติ เทวโลเก ฆมฺมฺนฺติ คตฺติยา คตฺตี
 อุปฺปตฺติยา อุปฺปตฺตี ปภฺวิสฺนฺธิยา ปภฺวิสฺนฺธี ภาเวน ภาวํ สํสาเรน
 สํสารํ วฏฺฏฺเณน วฏฺฏฺเณ สฺนินฺนุจิตานิ [๕] จรฺนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ
 วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺตีติ สงฺฆมฺนุญฺยนฺตานิ ทฺุเว
 ภูชฺสมิ ฯ เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ เตนนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานิ

กมฺมารปฺตฺเตน สฺนินฺนุจิตานิ

สงฺฆมฺนุญฺยนฺตานิ ทฺุเว ภูชฺสมิ

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๑๘] เอวํ ทฺุตีเยน สหา^๔ มมสฺส

วาจาภิลาโป อภิสฺชชฺหา वा

เอตํ ภายํ อายตี เปกฺขมาโน

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

๑ ม. สฺปริกมฺมกตานีติ ฯ

๒ ม. ฐฺวราณี ฆมฺมฺนฺติ ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตเร ทิฏฺฐิวสฺสเนน นีรयेติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๔ ม. ฆมฺมฺนฺติ ฯ เอวมฺุปริปี ฯ

๕ ม. เอตฺถนฺตเร สงฺฆมฺนฺนุจิตานิ สงฺฆมฺนฺนุจิตานิ ทิสฺสนฺติ ฯ ๖ ม. สห ฯ เอวมฺุปริปี ฯ

[๗๑๙] เอวํ ทูตีเยน สหา มมสฺสาติ ตณฺหาทูตีเยน^๑ ๗
 ตณฺหาทูตีโย วา โหติ ปุคฺคฺลทูตีโย วา ๗ กถํ ตณฺหาทูตีโย โหติ ๗
 ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คณฺชตณฺหา รสตณฺหา โฝฏฺจพฺพตณฺหา
 ฌมฺมตณฺหา ๗ ยสฺเสสา ตณฺหา อปฺปหีนา โส วุจฺจติ ตณฺหาทูตีโย ๗
 ตณฺหาทูตีโย ปุริโส^๒ ที่มฺมทฺธาน สํสรํ
 อิตฺถภาวณฺณณภาวํ สํสารํ นาติวตฺตติ ๗

เอวํ ตณฺหาทูตีโย โหติ ๗ กถํ ปุคฺคฺลทูตีโย โหติ ๗ อิเชกฺจโจ
 น อตฺตเหตุ^๓ น การณเหตุ อุทฺธโต อวฺุปฺสนฺตฺจิตฺโต เอกสฺส วา
 ทูตีโย โหติ ทฺวิหนํ วา ตตีโย โหติ ติณฺณํ วา จตฺตฺโต โหติ
 ตตฺถ พหุํ สมฺพปฺปลาปํ ลปตี^๔ เสยฺยถีทํ ราชกถํ โจรกถํ
 มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยฺุทฺธกถํ อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺถกถํ
 [๔] มาลากถํ [๕] ฉาติกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ
 ชนฺปทกถํ อิตฺถีกถํ ปุริสกถํ^๕ สุรกถํ วิสิทฺทกถํ กุมภฏฺจกถํ
 [๗] โลกกฺุขายิกํ สมฺกฺุทฺทกฺุขายิกํ อิติภวภวกถํ อิติ วา^๖ กเถติ
 เอวํ ปุคฺคฺลทูตีโย โหตีติ เอวํ ทูตีเยน สหา มมสฺส ๗

[๗๒๐] วาจาภิลาโป อภิสชฺชนา วาติ วาจาภิลาโป วุจฺจติ
 พตฺตีส^๗ ตีรจฺจนกถา เสยฺยถีทํ ราชกถา โจรกถา^๘ ๗เป ๗ อิติภวา-
 ภวกถา อิติ วา ๗ อภิสชฺชนาติ เทว สชฺชนา ตณฺหาสชฺชนา จ
 ทิฏฺฐิสชฺชนา จ ๗เป ๗ อयํ ตณฺหาสชฺชนา ๗เป ๗ อयํ ทิฏฺฐิสชฺชนาติ
 วาจาภิลาโป อภิสชฺชนา วา ๗

[๗๒๑] เอตํ ภยํ อายตี เปกฺขมาไนติ ภายนฺติ ชาติภยํ
 ชรามภยํ พฺยาธิภยํ มรณภยํ ราชภยํ โจรภยํ อคฺคิภยํ อุทกภยํ

---

๑ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๗ ๒ ม. อตฺถเหตุ ๗ ๓ ม. ปลปตี ๗
 ๔ ม. เอตฺถนฺตเร สยฺนกถนฺติ ทิสฺสตี ๗ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร คณฺชกถนฺติ ทิสฺสตี ๗
 ๖ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๗ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร ปุพฺพเปตฺกถํ นานตฺตกถนฺติ ทิสฺสนฺติ ๗
 ๘ ม. อิติ วาติ สทฺททฺวยํ นตฺถิ ๗ ๙ ม. พตฺตีส ๗ ๑๐ ม. ราชกถํ โจรกถํ ๗

คณฑา ชิวหาวิญเฉยยา รสา กายวิญเฉยยา โผฏฐพพา อิฏฐา
 กนฺตา มนาปา ปิยรฐปา กามุปลสฺสทิตา รชฌินยา อิเม โช ภิกฺขเว
 ปญฺจ กามคฺคณา ยํ โช ภิกฺขเว อิเม ปญฺจ กามคฺคเณ ปฏฺิจฺจ
 อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อิทํ วุจฺจติ กามสฺขํ มิฬุหสฺขํ ปุณฺณชฺชนสฺขํ
 อนริยสฺขํ น เสวิตพฺพํ น ภชิตพฺพํ^๑ น ภาเวตพฺพํ น พหุสฺสีกาทพฺพํ
 ภายิตพฺพํ เอตสฺส สฺขสฺสชาติ วทามิติ กามา ทิ จิตฺรา มชฺฐรา ๑
 มโนรมาติ มโนติ ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ ททยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ
 มนินฺทริยํ วิญญาณํ วิญญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญญาณธาทู ๑
 [๒]

[๗๒๔] วิฐุปรฐุเปน มเถนฺตติ จิตฺตนฺตติ นานาวณฺเณหิ รฐุเปหิ
 ๑เป๑ นานาวณฺเณหิ โผฏฐพฺเพหิ จิตฺตํ มเถนฺตติ ตาเสนฺตติ^๒ หาเปนฺตติ^๓
 ปหาเปนฺตติ^๔ วิฐุปรฐุเปน มเถนฺตติ จิตฺตํ ๑

[๗๒๕] อาทินวํ กามคฺคเณสุ ทิสฺวาติ วุตฺตํ เหนํ ภควตา
 โก จ ภิกฺขเว กามานํ อาทินวํ อิตฺถ ภิกฺขเว กุลปฺตฺโต เยน
 สิปฺปญฺญาเนน ชีวิกํ กปฺเปติ ยทิ มุทฺธาย^๖ ยทิ คณฺนาย ยทิ สงฺขาย^๗
 ยทิ กลียา ยทิ วณฺชิชฺชาย ยทิ โครกฺเขน ยทิ อิสฺสณฺเณ^๘ ยทิ
 ราชปฺริเสน ยทิ สิปฺปายตเนน^๙ สีสฺสส ปุรฺกขฺโต อุณฺหสฺส ปุรฺกขฺโต
 ทํสมกสฺวาตตปฺปสิริสฺสพฺมผลเสหิ วิสฺสมาโน^{๑๐} ชุปฺปิปาสาย มิยฺยมาโน
 อยํ ภิกฺขเว กามานํ อาทินวํ สนฺทิกฺกุสิโก ทุกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุ
 กามนินฺทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ ตสฺส เจ ภิกฺขเว
 กุลปฺตฺตสฺส เอวํ อุฏฺฐหฺโต ฆณฺโฑโต วายมฺโต เต โภคา นาภินิปฺปชฺชนฺตติ

๑ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ๑
 ๒ ม. เอตฺถนฺตเร มโน รเมนฺตติ โถเมนฺตติ โตเสนฺตติ ปหาเสนฺตติ กามา ทิ จิตฺรา มชฺฐรา
 มโนรมาติ ทิสฺสนฺตติ ๓ ม. โตเสนฺตติ ๔ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ๑
 ๕ ม. ปหาเสนฺตติ ๑ ๖ ม. มุทฺธาย ๑ ๗ ม. สงฺขานเนน ๑
 ๘ ม. อีสฺสตฺเถน ๑ ๙ ม. สิปฺปญฺญตเรน ๑ ๑๐ ม. สมฺผลสฺสมาโน ๑

โส โสจติ กิลมติ ปริเทวติ อุตตตาทิ กนฺทติ สมฺไมหํ อาปชฺชติ โมหํ
 วัต เม อุกฺกานํ อฝโล วัต เม วายาไมติ อยมฺปิ ภิกฺขเว กามานํ
 อาทินโว สนฺทิกฺกิลโก ทุกฺขกฺขนฺโร กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ
 กามานเมว เหตุ ตสฺส เจ ภิกฺขเว กุลปฺตตสฺส เอวํ อุกฺกหโต
 ฆฺฏโต วายมโต เต โภคา อภินิพฺพชฺชนฺติ โส เตสํ โภคานํ
 อารกฺษาธิกรณํ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺวเทติ กิณฺติ เม โภเค เนว
 ราชานํ หเรยฺยํ น โจรา หเรยฺยํ น อคฺคิ ทฺทเหยย น อุกํ
 วเหยย น อปฺปียา ทายาทา หเรยฺยุนฺติ ตสฺส เอวํ อารกฺขโต โคปฺยโต
 เต โภเค ราชานํ วา หรฺนฺติ โจรา วา หรฺนฺติ อคฺคิ วา ทฺทติ อุกํ
 วา วหฺติ อปฺปียา ทายาทา วา หรฺนฺติ โส โสจติ ฯเปฯ สมฺไมหํ
 อาปชฺชติ ยมฺปิ เม อโหสิ ตมฺปิ โน นตฺถิตฺติ อยมฺปิ ภิกฺขเว
 กามานํ อาทินโว สนฺทิกฺกิลโก ทุกฺขกฺขนฺโร กามเหตุ กามนิทานํ
 กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ ฯ ปุณ จปรํ ภิกฺขเว กามเหตุ
 กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ ราชานํปิ ราชฺฐิ วิวฺหนฺติ
 ขตฺติยาปิ ขตฺติเยหิ วิวฺหนฺติ พฺราหฺมณํปิ พฺราหฺมณฺเหหิ วิวฺหนฺติ
 คหปฺตีปิ คหปฺตีหิ วิวฺหนฺติ มาตาปิ ปฺตฺเตน วิวฺหนฺติ ปฺตฺโตปิ มาตรา
 วิวฺหนฺติ ปิตาปิ ปฺตฺเตน วิวฺหนฺติ ปฺตฺโตปิ ปิตรา วิวฺหนฺติ ภาตาปิ ภคินิยา
 วิวฺหนฺติ ภคินีปิ ภาตรา วิวฺหนฺติ สหาโยปิ สหาเยน วิวฺหนฺติ เต ตตฺถ
 กลหวิวาทาปฺนนา^๑ อณฺณมณฺณํ ปาณฺีหิปี อุกฺกมฺนฺติ เลชฺฐุหิปี
 อุกฺกมฺนฺติ ทณฺเฑหิปี อุกฺกมฺนฺติ สตฺเถหิปี อุกฺกมฺนฺติ เต ตตฺถ
 มรณฺมฺปิ นิคจฺจนฺติ มรณฺมตฺตมฺปิ ทุกฺขํ อยมฺปิ ภิกฺขเว กามานํ
 อาทินโว สนฺทิกฺกิลโก ทุกฺขกฺขนฺโร กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ
 กามานเมว เหตุ ฯ ปุณ จปรํ ภิกฺขเว กามเหตุ กามนิทานํ

๑ ม. กลหวิคคหวิวาทาปฺนนา ฯ

กามาธิกรณं กามานเมว เหตุ อลิจมมं คเหตุวา ธนุกลาปํ สนนฺยหิตฺวา
 อุกาโตวฺยฺญุฬุหิ^๑ สงฺคามํ ปกฺขนฺนฺทฺติ อฺสุสฺสุปิ ขิปปฺมานเนสฺส สฺตฺตีสฺสุปิ
 ขิปปฺมานาสุ อลีสฺสุปิ วิชฺโชตลนฺเตสฺส เต ตตฺถ อฺสุหิปี วิชฺฌนฺทฺติ
 สฺตฺตีสฺหิปี วิชฺฌนฺทฺติ อลินาปี ลีสํ จินฺนฺทฺติ เต ตตฺถ มรณฺมฺปิ
 นิคฺจฺจนฺทฺติ มรณฺมตฺตมฺปิ ทฺกฺขํ อยมฺปิ ภิกฺขเว กามานํ อาทีนโ
 สนฺทิกฺกุจฺจิกโก ทฺกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุ กามนินฺทานํ กามาธิกรณं กามานเมว
 เหตุ ๑ ปฺน จปรํ ภิกฺขเว กามเหตุ กามนินฺทานํ กามาธิกรณं
 กามานเมว เหตุ อลิจมมมํ คเหตุวา ธนุกลาปํ สนนฺยหิตฺวา อทฺทาวเลปนา^๒
 อุกการิโย ปกฺขนฺนฺทฺติ อฺสุสฺสุปิ ขิปปฺมานเนสฺส สฺตฺตีสฺสุปิ ขิปปฺมานาสุ
 อลีสฺสุปิ วิชฺโชตลนฺเตสฺส เต ตตฺถ อฺสุหิปี วิชฺฌนฺทฺติ สฺตฺตีสฺหิปี วิชฺฌนฺทฺติ
 ฉกฺกณฺณิยาปี^๓ โอลิยฺจฺนฺทฺติ อภิวคฺเคน^๔ โอมทฺทนฺทฺติ อลินาปี ลีสํ
 จินฺนฺทฺติ เต ตตฺถ มรณฺมฺปิ นิคฺจฺจนฺทฺติ มรณฺมตฺตมฺปิ ทฺกฺขํ อยมฺปิ
 ภิกฺขเว กามานํ อาทีนโ สนฺทิกฺกุจฺจิกโก ทฺกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุ กามนินฺทานํ
 กามาธิกรณं กามานเมว เหตุ ๑ ปฺน จปรํ ภิกฺขเว กามเหตุ
 กามนินฺทานํ กามาธิกรณं กามานเมว เหตุ สนฺธิมฺปิ จินฺนฺทฺติ นิลโลปมฺปิ
 นิหรนฺทฺติ^๕ เอกาการิกมฺปิ กโรนฺทฺติ ปริปนฺเถปี ติกฺกฺจนฺทฺติ ปฺรทฺทารมฺปิ
 คจฺจนฺทฺติ ตเมนํ ราชาเน คเหตุวา วิวิธา กมฺมกฺรณฺมา กาเรนฺทฺติ กสาหิปี
 ตาเพฺนฺทฺติ เวตฺเตหิปี ตาเพฺนฺทฺติ อทฺททณฺนฺทฺเทหิปี ตาเพฺนฺทฺติ หตฺถมฺปิ
 จินฺนฺทฺติ ปาทมฺปิ จินฺนฺทฺติ ๑เป๑ อลินาปี ลีสํ จินฺนฺทฺติ เต ตตฺถ
 มรณฺมฺปิ นิคฺจฺจนฺทฺติ มรณฺมตฺตมฺปิ ทฺกฺขํ อยมฺปิ ภิกฺขเว กามานํ
 อาทีนโ สนฺทิกฺกุจฺจิกโก ทฺกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุ กามนินฺทานํ กามาธิกรณं
 กามานเมว เหตุ ๑ ปฺน จปรํ ภิกฺขเว กามเหตุ กามนินฺทานํ
 กามาธิกรณं กามานเมว เหตุ กาเยน ทฺจฺจริตํ จรณฺทฺติ วาจาเย ทฺจฺจริตํ

๑ ม. อุกาโตวฺยฺญุฬุหิ ๑   ๒ ม. อทฺทาวเลปนา ๑   ๓ ม. ฉกฺกณฺณิยาปี ๑
 ๔ ม. อภิวคฺเคนปี ๑   ๕ ม. หรณฺทฺติ ๑

จฺรณฺติ มนสา หุจฺจริตํ จฺรณฺติ เต กาเยน หุจฺจริตํ จริตฺวา วาจาเย
 หุจฺจริตํ จริตฺวา มนสา หุจฺจริตํ จริตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺนา
 อปายํ หุคฺคตํ วินิปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชนฺติ อยมฺปิ ภิกฺขเว กามานํ
 อาทึนฺว สมนฺปรายโก หุคฺคชฺชนฺโต กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ
 กามานเมว เหตุติ^๑ ฯ อาทึนฺว กามคฺเณสฺส ทิสฺวาติ กามคฺเณสฺส อาทึนฺว
 ทิสฺวา ปลฺลิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวาติ
 อาทึนฺว กามคฺเณสฺส ทิสฺวา ฯ เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ เตนาห
 โส ปจฺเจกสมฺพหุโต

กามา ทิ จิตฺรา มชฺฐา มโนรมา
 วิฐฺฐุเปเน มถนฺติ จิตฺตํ
 อาทึนฺว กามคฺเณสฺส ทิสฺวา
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๒๖] อีตี จ คณฺโฑเท จ อุปฺททฺโว จ
 โรโค จ สลฺลณฺจ ภาณฺจ เมตํ
 เอตํ ภาณํ กามคฺเณสฺส ทิสฺวา
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๒๗] อีตี จ คณฺโฑเท จ อุปฺททฺโว จ โรโค จ สลฺลณฺจ
 ภาณฺจ เมตฺนฺติ วุตฺตณฺเฑหฺตํ ภาควตา ภาณฺติ ภิกฺขเว กามานเมตํ
 อธิวจฺนํ หุคฺคชฺชนฺติ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวจฺนํ โรโคติ ภิกฺขเว
 กามานเมตํ อธิวจฺนํ คณฺโฑติ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวจฺนํ ลคฺคณฺติ^๒
 ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวจฺนํ สฺตฺโตติ^๓ ภิกฺขเว กามานเมตํ
 อธิวจฺนํ ปงฺโกติ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวจฺนํ คพฺโภาติ ภิกฺขเว
 กามานเมตํ อธิวจฺนํ ยสฺมา^๔ จ ภิกฺขเว ภาณฺติ กามานเมตํ อธิวจฺนํ

๑ เหตุ ฯ ๒ ม. สลฺลนฺติ ฯ ๓ ม. สฺงฺโคติ ฯ ๔ ม. กสฺมา ฯ

[๑] กามราครตตตายํ ภิกขเว ฉนฺทราควินิพนฺโธ^๒ ทิฏฺฐจรมฺมิกาปิ
 ภยา น ปริมุจฺจติ สมฺปรายิกาปิ ภยา น ปริมุจฺจติ ตสฺมา ภยนฺติ
 กามานเมตํ อธิวจฺนํ ยสฺมา^๓ จ ภิกขเว ทุกฺขนฺติ โรโคติ คณฺโฑติ
 ลคฺคณฺติ^๔ สฺตฺโตติ^๕ ปงฺโกติ คพฺโฆติ กามานเมตํ อธิวจฺนํ [๑]
 กามราครตตตายํ ภิกขเว ฉนฺทราควินิพนฺโธ^๒ ทิฏฺฐจรมฺมิกาปิ คพฺภา น
 ปริมุจฺจติ สมฺปรายิกาปิ คพฺภา น ปริมุจฺจติ ตสฺมา คพฺโฆติ
 กามานเมตํ อธิวจฺนนฺติ ฯ

ภยญจ ทุกฺขญจ โรโค จ	๖ สฺตฺโต ปงฺโก จ ทูมยํ ^๖
เอเต กามา ปวฺจฺจนฺติ ^๗	ยตฺถ สฺตฺโต ปุณฺณชฺชโน
โธติณฺโณ สาทฺฐเปน	๘ คพฺภาย จ นิคจฺจติ ^๘ ฯ
ยโต จ ภิกขเว ภิกฺขุ ^๙	๑๐ ฌานญจ น วิญฺจติ ^{๑๐}
โสมนํ ปลิปลํ ทุคฺคํ	อติกกมฺม ตถาวีธ ^{๑๑}
ปชฺชํ ชาตฺติชฺชฺรเปตํ	ผนฺทมานํ อเวกฺขตีติ ฯ

อีตี จ คณฺโฑ จ อุปฺททโว จ โรโค จ สลฺลญจ ภยญจ เมตํ ฯ

[๗๒๘] เอตํ ภยํ กามคฺเณสุ ทิสฺวาติ เอตํ ภยํ กามคฺเณสุ
 ทิสฺวา ปลฺลิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภายิตฺวา วิญฺจํ กตฺวาติ เอตํ
 ภยํ กามคฺเณสุ ทิสฺวา ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ เตนาห โส
 ปจฺเจกสมฺพทฺโธ

อีตี จ คณฺโฑ จ อุปฺททโว จ
 โรโค จ สลฺลญจ ภยญจ เมตํ
 เอตํ ภยํ กามคฺเณสุ ทิสฺวา

๑ ม. เอตถนฺตเร ยสฺมา จาติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. ... พทฺโธ ฯ ๓ ม. กสฺมา ฯ
 ๔ ม. สลฺลนฺติ ฯ ๕ ม. สงฺโคติ ฯ ๖-๖ ม. คณฺโฑ สลฺลญจ สงฺโค จ ฯ
 ๗ ม. ปงฺโก คพฺโฆ จ อุภยํ ฯ เอเต กามา ปวฺจฺจนฺติ ฯ ๘-๘ ม. ปุณฺณ คพฺภาย คจฺจติ ฯ
 ๙ ม. อาตปปี ฯ ๑๐-๑๐ ม. สมฺปชฺฌนํ น วิญฺจติ ฯ ๑๑ ม. ตถาวีธ ฯ

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๒๙] สีสตมฺจ อฺณฺหมฺจ ชุทฺ ํ ปิปาสํ
 วาตาตเป ทํสสิริสเป^๑ จ
 สพฺพานิ เปตานิ อภิสํภวิตฺวา
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๓๐] สีสตมฺจ อฺณฺหมฺจ ชุทฺ ํ ปิปาสนฺติ [๒] ทฺวิหิ
 การณฺหิ สีสํ โหติ อพฺภนฺตรชาตฺสปโกปวเสน วา สีสํ โหติ พหิทฺธา-
 อุตฺวเสน วา สีสํ โหติ ฯ อฺณฺหฺนฺติ ทฺวิหิ การณฺหิ อฺณฺหํ โหติ
 อพฺภนฺตรชาตฺสปโกปวเสน วา อฺณฺหํ โหติ พหิทฺธาอฺตฺวเสน วา อฺณฺหํ
 โหติ ฯ ชุทฺหา^๓ วุจฺจติ ฉาตโก ฯ ปิปาสา วุจฺจติ อุกฺกมฺปิตี^๔ สีสตมฺจ
 อฺณฺหมฺจ ชุทฺ ํ ปิปาสํ ฯ

[๗๓๑] วาตาตเป ทํสสิริสเป จาติ วาตาติ ปุรฺตฺถิมา วาตา
 ปจฺฉิมา วาตา อุตฺตฺรา วาตา ทกฺขิณา วาตา สรฺชา วาตา [๕]
 สีสตา วาตา อฺณฺหา วาตา ปริตฺตา วาตา อธิมฺตฺตา วาตา เวรมฺภวาทา
 [๖] สฺปนฺณวาทา ตาลปฺนฺณวาทา วิฐฺปนฺนวาทา ฯ อาตโป วุจฺจติ
 สฺริยสนฺดาโป ฯ ทํสา วุจฺจนฺติ ปิงฺคฺลมฺกฺชิกา ฯ สิริสฺปา วุจฺจนฺติ อหิตี
 วาตาตเป ทํสสิริสเป จ ฯ

[๗๓๒] สพฺพานิ เปตานิ อภิสํภวิตฺวาติ อภิวิตฺวา อชฺโฆตฺถิตฺวา
 ปริยาทิตฺวา มหฺทิตฺวาติ สพฺพานิ เปตานิ อภิสํภวิตฺวา ฯ เอโก จเร
 ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ เตนานฺท โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 สีสตมฺจ อฺณฺหมฺจ ชุทฺ ํ ปิปาสํ
 วาตาตเป ทํสสิริสเป จ

๑ ม. ทํสสิริสเป ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร สีสฺนฺตฺติ ทิสฺสตี ฯ ๓ ม. ชุทฺหา ฯ
 ๔ ม. อุกฺกมฺปิปาสาตี ฯ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร อรฺชา วาตาตี ทิสฺสนฺติ ฯ เอวมฺทีเสสุ
 จาเนสุ ฯ ๖ ม. เอตฺถนฺตเร ปกฺขวาทาตี ทิสฺสตี ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

สพพานิ เปตานิ อภิสัมภิตวา
เอโก จเร ขคฺควิสถนภปฺปโต ฯ

[๗๓๓] นาโคว ยฺญถานิ วิวชฺชยิตฺวา
สญฺชาตชนฺฺโร ปทุมึ อุฬารโ
ยถาภिरนฺตํ วิหเร อรณฺญเ
เอโก จเร ขคฺควิสถนภปฺปโต ฯ

[๗๓๔] นาโคว ยฺญถานิ วิวชฺชยิตฺวาติ นาโค วุจฺจติ
หตฺถินาโค ฯ ปจฺเจกสมฺพทุโรปิ นาโค ฯ กิการณา ปจฺเจกสมฺพทุโร
นาโค ฯ อาคํ น กโรตฺตีติ นาโค ฯ น คจฺฉตฺตีติ นาโค ฯ น
อาคจฺฉตฺตีติ นาโค ฯ กถํ โส ปจฺเจกสมฺพทุโร อาคํ น กโรตฺตีติ
นาโค ฯ อาคฺ วุจฺจนฺตํ^๑ ปาปกกา อกฺกุสลา ธมฺมา สงฺกิลเลสิกา
ไปโนภวิกา^๒ สหฺรา หุทฺทชฺวิปากา อายตฺตี ชาตฺติชฺรามรณฺนิยา^๓ ฯ

อาคํ น กโรตฺตีติ^๔ กิณฺจิ โลเก
สพฺพสฺโยเค วิสชฺช พนฺธนานิ
สพฺพตฺถ น สชฺชติ วิปฺปมฺตฺโต^๕
นาโค ตาหิ ปวฺจฺจเต ตถตฺตา ฯ

เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพทุโร อาคํ น กโรตฺตีติ นาโค ฯ กถํ โส
ปจฺเจกสมฺพทุโร น คจฺฉตฺตีติ นาโค ฯ โส ปจฺเจกสมฺพทุโร น
ฉนฺทาคตฺตี คจฺฉติ น โทสาคตฺตี คจฺฉติ น โมหาคตฺตี คจฺฉติ
น ภยาคตฺตี คจฺฉติ น ราวเสน คจฺฉติ น โทสวเสน คจฺฉติ
น โมหวเสน คจฺฉติ น มานวเสน คจฺฉติ น ทิฏฺฐิจิวเสน คจฺฉติ
น อุทฺทจฺจวเสน คจฺฉติ น วิจิกิจฺจวเสน คจฺฉติ น อนฺนสฺยวเสน
คจฺฉติ น วคฺเคหิ ธมฺเมหิ^๖ ยายติ นียฺยติ^๗ วฺยฺหติ สํหฺริยติ^๘

๑ ม. อาคฺ วุจฺจติ ฯ   ๒ ม. ไปโนภวิกา ฯ   ๓ ม. ชาตฺติชฺรามรณฺนิยา ฯ
๔ ม. กโรตฺติ ฯ   ๕ ม. วิมฺตฺโต ฯ   ๖ ม. ภปฺเปหิ ฯ   ๗ ม. นียฺยติ ฯ
๘ ม. สํหฺริยติ ฯ

เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ น คจฺฉตีติ นาโค ๑ กถํ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 น อาคจฺฉตีติ นาโค ๑ โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต
 กิเลสํ น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉติ สกทาคามิมคฺเคน
 อนาคามิมคฺเคน อรหตฺตมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลสํ
 น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉติ เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 น อาคจฺฉตีติ นาโค ๑ นาโคว ยฺยูถานิ วิวชฺชยิตฺวาติ ยถา โส หตฺถินาโค
 ยฺยูถานิ วิวชฺชยิตฺวา ปริวชฺชยิตฺวา อภินิวชฺชยิตฺวา เอโกว อรณฺณเ
 วนมหมฺมุสฺส อชฺฌมฺคาเหตุวา^๑ จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ
 ยเปติ ยาเปติ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ คณํ วชฺชยิตฺวา^๒ ปริวชฺชยิตฺวา
 อภินิวชฺชยิตฺวา เอโก ^๓“จเร ขคฺควิสาณกปโป” อรณฺณวนปตฺถานิ
 ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐิสฺเสวติ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิคฺโขสถานิ
 วิชฺนวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกาณิ ปฏฺฐิสฺสลาณสารูปฺพานิ โส เอโก
 คจฺฉติ เอโก ติฏฺฐจฺติ เอโก นิสีหติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก
 คามํ ปิณฺฑทาย ปวิสติ [๔] เอโก ปฏฺฐิกฺกมฺติ เอโก รโห นิสีหติ
 เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐจฺติ เอโก จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ
 ยเปติ ยาเปตีติ นาโคว ยฺยูถานิ วิวชฺชยิตฺวา ๑

[๗๓๕] สยฺยชาตชนฺโธ ปทุมึ อุพฺพาโรติ ยถา โส หตฺถินาโค
 สยฺยชาตชนฺโธ สตฺตตรตโน วา โหติ อฏฺฐจฺรตโน วา ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ
 สยฺยชาตชนฺโธ อเสกฺเขน ลีลฺกฺขนฺธเณ อเสกฺเขน สมาริ กฺขนฺธเณ อเสกฺเขน
 ปณฺณากฺขนฺธเณ อเสกฺเขน วิมฺุตฺติ กฺขนฺธเณ อเสกฺเขน วิมฺุตฺติวิอาณ-
 ทสฺสนกฺขนฺธเณ ๑ ยถา โส หตฺถินาโค ปทุมึ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ
 สตฺตตฺติ โปชฺฌนฺคปฺปเเหหิ ปทุมึ สติสมฺโพชฺฌนฺคปฺปเณน ธรรมวิจย-

๑ ม. อรณฺณวนมหมฺมุสฺสอชฺฌมฺคาเหตุวา ๑ ๒ ม. วิวชฺชยิตฺวา ๑

๓-๓ ม. อิมเ เทว ปาจา นตฺถิ ๑

๔ เขตฺถนฺตเร สพฺพตฺถก โปตฺถก เอโก อภิกฺกมฺตีติ ปทฺทวเณน ภวิตพฺพ ๑

สมโพชฌงคปุพฺเพน วิริยสมโพชฌงคปุพฺเพน ปิตีสมโพชฌงคปุพฺเพน
 ปสฺสทุชฺฉิมโพชฌงคปุพฺเพน สมาริสมโพชฌงคปุพฺเพน อุเปกฺขา-
 สมโพชฌงคปุพฺเพน ฯ ยถา โส หตฺถินาโค อุฬาริ ธาเมเน พเลเน
 ชเวเน สฺฐเรเน ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ อุฬาริ สึเลเน สมารินา ปณฺณาย
 วิมุตฺตติยา วิมุตฺตติยาณทสฺสเนนาติ สณฺชาตชนฺโธ ปทุมมี อุฬาริ ฯ

[๗๓๖] ยถาภีรนฺตํ วิหเร อรณฺเณติ ยถา โส หตฺถินาโค
 ยถาภีรนฺตํ อรณฺเณ วิหริติ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ ยถาภีรนฺตํ อรณฺเณ
 วิหริติ ปจฺเมเนปิ ฌาเนเน ยถาภีรนฺตํ อรณฺเณ วิหริติ ทฺฐิเยเนปิ
 ตฺฐิเยเนปิ จตฺตฺถเนเนปิ ฌาเนเน ยถาภีรนฺตํ อรณฺเณ วิหริติ เมตฺตายปิ
 เจโตวิมุตฺตติยา ยถาภีรนฺตํ อรณฺเณ วิหริติ กรุณายปิ มุทิตายปิ
 อุเปกฺขายปิ เจโตวิมุตฺตติยา ยถาภีรนฺตํ อรณฺเณ วิหริติ อากาสา-
 นณฺจายตนสมฺปาตฺตติยาปิ ยถาภีรนฺตํ อรณฺเณ วิหริติ วิณฺณยานณฺจาย-
 ยตนสมฺปาตฺตติยาปิ อากิณฺจณฺจายตนสมฺปาตฺตติยาปิ เนวสณฺณานา-
 สณฺณายตนสมฺปาตฺตติยาปิ [๑] ผลสมฺปาตฺตติยาปิ ยถาภีรนฺตํ อรณฺเณ
 วิหริตีติ ยถาภีรนฺตํ วิหเร อรณฺเณ ฯ เอโก จเร ชคฺควิสาณกปฺโป ฯ
 เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

นาโคว ยฺยูถานิ วิวชฺชยิตฺวา
 สณฺชาตชนฺโธ ปทุมมี อุฬาริ
 ยถาภีรนฺตํ วิหเร อรณฺเณ
 เอโก จเร ชคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๓๗] อฏฺฐจานํ ตํ สงฺคณิการตฺสส
 ยํ ผุสฺสเย^๒ สามยิกํ วิมุตฺตตี
 อาทิจฺจพฺพนฺตฺสส วโจ นิสम्म
 เอโก จเร ชคฺควิสาณกปฺโป ฯ

๑ ม. เอตถนฺตเร นิโรธสมฺปาตฺตติยาปิตี ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. ผุสฺสเย ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

[๗๓๘] อฏฺฐจฺาน ตํ สงฺคณิการตสฺส ยํ ผุสฺสเย สามยิกํ
 วิมฺุตฺตินฺหิติ วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา ยาวตฺานนฺห ภิกฺขุ สงฺคณิการาโม
 สงฺคณิกรโต สงฺคณิการามตํ อนฺุยฺตุโต คณฺราราโม คณฺรโต
 คณฺสมฺมุทิตโต คณฺรารามตํ อนฺุยฺตุโต ยนฺตํ เนกขมฺมสุขํ ปวิเวกสุขํ
 อุปสมฺมสุขํ สมฺโพธิสุขํ ตสฺส สุขสฺส นิกามลาภี ภวิสฺสติ อภิจฺฉลาภี
 อภิสฺสลาภีติ เหนฺตํ จานํ วิชฺชติ ฯ โย จ โช โส อานนฺห ภิกฺขุ
 เอโก คณฺสฺมา วุปกฺกฺโข วิหฺรติ ตสฺเสตํ ภิกฺขุโน ปาฏิกฺกขํ ยนฺตํ
 เนกขมฺมสุขํ ปวิเวกสุขํ อุปสมฺมสุขํ สมฺโพธิสุขํ ตสฺส สุขสฺส นิกามลาภี
 ภวิสฺสติ อภิจฺฉลาภี อภิสฺสลาภีติ จานเมตํ วิชฺชติ ฯ ยาวตฺานนฺห
 ภิกฺขุ สงฺคณิการาโม สงฺคณิกรโต สงฺคณิการามตํ อนฺุยฺตุโต คณฺราราโม
 คณฺรโต คณฺสมฺมุทิตโต คณฺรารามตํ อนฺุยฺตุโต สามยิกํ^๑ วา เจโตวิมฺุตฺตึ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺริสฺสติ อสามยิกํ วา อกฺุปฺปนฺหติ เหนฺตํ จานํ วิชฺชติ ฯ
 โย จ โช โส อานนฺห ภิกฺขุ เอโก คณฺสฺมา วุปกฺกฺโข วิหฺรติ ตสฺเสตํ
 ภิกฺขุโน ปาฏิกฺกขํ สามยิกํ วา เจโตวิมฺุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหฺริสฺสติ
 อสามยิกํ วา อกฺุปฺปนฺหติ จานเมตํ วิชฺชตีติ ฯ อฏฺฐจฺาน ตํ
 สงฺคณิการตสฺส ยํ ผุสฺสเย สามยิกํ วิมฺุตฺตึ ฯ

[๗๓๙] อาทิจฺจพฺนฺธุสฺส วโจ นิสฺมมาติ อาทิจฺโจ วุจฺจติ
 สุริโย ฯ โส โคตโม โคตเตน ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ โคตโม โคตเตน
 โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ สุริยสฺส โคตฺตมาตโก โคตฺตพฺนฺธุ ตสฺมา
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อาทิจฺจพฺนฺธุ ฯ อาทิจฺจพฺนฺธุสฺส วโจ นิสฺมมาติ
 อาทิจฺจพฺนฺธุสฺส วจฺนํ พฺยปถํ^๒ เทสนํ อนฺุสนฺหิ^๓ สฺสุตฺวา สฺสุนฺหิตฺวา
 อฺุคฺคเหตฺวา อฺุปฺชารยิตฺวา อฺุปลกฺขยิตฺวาติ อาทิจฺจพฺนฺธุสฺส วโจ
 นิสฺมม ฯ เอโก จเร ชคฺควิสาณกฺปโป ฯ เตนนาท โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

๑ ม. สามายิกํ ฯ เอวมฺุปฺริปี ฯ ๒ ม. พยปถํ ฯ ๓ ม. อนฺุสาสนํ อนฺุสิญฺจํ ฯ

อัญจน ตํ สงฺคณิการตสฺส
ยํ ผุสฺสเย สามยิกํ วิมุตฺตํ
อาทิจจพนฺธุสฺส วโจ นิสฺมม
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺเปติ ฯ

[๗๔๐] ทิฏฐิจีวิสุกานิ อุปาติวตฺโต
ปตฺโต นิชามํ ปฏฺฐิตทฺธมคฺโค
อุปฺปนฺนณฺณาโณมฺหิ อนนฺณนฺนโย
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺเป ฯ

[๗๔๑] ทิฏฐิจีวิสุกานิ อุปาติวตฺโตติ ทิฏฐิจีวิสุกานิ วุจฺจนฺติ
วิสตีวตฺตุกา สกฺกายทิฏฐี ฯ อธิ อสฺสุตฺวา ปุณฺธุชฺชโน อริยานํ อทฺสสาวิ
อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺโห อริยธมฺเม อวิณีโต สบฺปรุสีนํ อทฺสสาวิ
สบฺปรุสีธมฺมสฺส อโกวิทฺโห สบฺปรุสีธมฺเม อวิณีโต รุปี อตฺตโต
สมนุสฺสตี รูปนฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา รูปํ รูปสฺมี วา อตฺตานํ
เวทนํ สณฺณํ สงฺขารे วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุสฺสตี วิญฺญาณนฺตํ
วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตานํ
ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิจตํ ทิฏฺฐิจหนํ ทิฏฺฐิกนฺตาริ ทิฏฺฐิจีวิสุกานิกํ
ทิฏฺฐิจิวิปฺนฺนทิตํ ทิฏฺฐิจิสฺโยชนํ คาโห ปฏฺฐิตฺคาโห อภินเวโส ปรามาโส
กฺมมคฺโค มิจฺฉาปฺโป มิจฺฉตฺตํ ติตฺถายตฺนํ วิปริเยสคฺคาโห^๑ วิปริตคฺคาโห
วิปฺปลลาสคฺคาโห มิจฺฉาคาโห อยาถาวกสฺมี ยาถาวกนฺติ คาโห ยาวตา
ทฺวาสภูจิจิ ทิฏฺฐิจิตานิ อิมานิ ทิฏฺฐิจีวิสุกานิ ฯ [๒] อุปาติวตฺโตติ
ทิฏฺฐิจีวิสุกานิ อุปาติวตฺโต อติกฺกนฺโต สมตฺติกนฺโต วิตีวตฺโตติ
ทิฏฺฐิจีวิสุกานิ อุปาติวตฺโต ฯ

[๗๔๒] ปตฺโต นิชามํ ปฏฺฐิตทฺธมคฺโคติ นิชามา วุจฺจนฺติ
จตฺตาริ มคฺคา อริโย อญฺจงฺคิโก มคฺโค เสยฺยถิทํ สมมาทิฏฺฐิ

๑ ม. วิปริยาสคฺคาโห ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ทิฏฺฐิจีวิสุกานีติ ทิสฺสตี ฯ

สมฺมาสงฺกปฺไป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมฺนโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม
สมฺมาสตี สมฺมาสมาธิ ๑ จตุทฺติ อริยมคฺเคทฺติ สมฺนฺนาโคโต [๑] สมฺปตฺโต
อธฺคิโต พุสฺสิโต สจฺฉฉิกิตฺติ ปตฺโต นิชามํ ๑ ปฏฺฐิตทุทฺทมคฺโคติ
ลทฺทมคฺโคติ ปฏฺฐิตทุทฺทมคฺโคติ อธฺคิตมคฺโคติ พุสฺสิตมคฺโคติ [๒] ปตฺโต
นิชามํ ปฏฺฐิตทุทฺทมคฺโคติ ๑

[๗๔๓] อุปฺปนฺนณฺวาโณมฺหิ อนนฺณเนยฺโยติ ตสฺส ปจฺเจก-
สมฺพุทฺทสฺส ฌาณํ อุปฺปนฺนํ สมฺุปฺปนฺนํ นิชฺพตฺตํ อภินิชฺพตฺตํ ปาตุภฺภูตํ
สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฌาณํ อุปฺปนฺนํ สมฺุปฺปนฺนํ นิชฺพตฺตํ
อภินิชฺพตฺตํ ปาตุภฺภูตํ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ๑เป๑ ยงฺกิณฺจ
สมฺทยธฺมมํ สพฺพนฺตํ นโรธธฺมมฺนฺติ ฌาณํ อุปฺปนฺนํ สมฺุปฺปนฺนํ
นิชฺพตฺตํ อภินิชฺพตฺตํ ปาตุภฺภูตฺนฺติ อุปฺปนฺนณฺวาโณมฺหิ ๑ อนนฺณ-
เนยฺโยติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ น ปรเนยฺโย น ปรปตฺติโย น
ปรปจฺจโย น ปรปฏฺฐิทุทฺตุ ยถาภฺภูตํ ชานาติ ปสฺสตี อสมฺมุโพห
สมฺปชานฺเน ปฏฺฐิสฺสโต สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ๑เป๑ ยงฺกิณฺจ
สมฺทยธฺมมํ สพฺพนฺตํ นโรธธฺมมฺนฺติ น ปรเนยฺโย น ปรปตฺติโย น
ปรปจฺจโย น ปรปฏฺฐิทุทฺตุ ยถาภฺภูตํ ชานาติ ปสฺสตี อสมฺมุโพห
สมฺปชานฺเน ปฏฺฐิสฺสโตติ อุปฺปนฺนณฺวาโณมฺหิ อนนฺณเนยฺโย ๑ เอโก
จเร ขคฺควิสาณกปฺไป ๑ เตนาท โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

ทฺฐิจิวีสฺสุกาณิ อุปาติวตฺโต
ปตฺโต นิชามํ ปฏฺฐิตทุทฺทมคฺโคติ
อุปฺปนฺนณฺวาโณมฺหิ อนนฺณเนยฺโย
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺไปติ ๑

[๗๔๔] นิลโลลฺลฺไป นิกฺกฺุโห นิชฺปิปาโส
นินฺมกฺุช นิชฺทนฺตกสวาโมโห

๑ ม. เอตถนฺตรเร นิชามํ ปตฺโตติ ทิสฺสนฺติ ๑ ๒ ม. เอตถนฺตรเร สจฺฉฉิกิตมคฺโคติติ ทิสฺสตี ๑

นิราสโส^๑ สัพพโลเก ภวิตวา

เอโก จเร ขคฺควิสถนภโว ๑

[๗๔๕] นิลโลลฺโย นิกฺกุโห นินฺนปฺปาสติ โลลฺโย^๒ วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สาราโค ๑เปฯ อภิขฺเฌมา โลโฆ อกฺขลฺมุลํ ๑
สา โลลฺโย ตณฺหา ตสฺส ปจฺเจกสมฺพทฺตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนฺมฺลลา
ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา^๓ อายตี อนฺนุปฺปาทมฺมา ตสฺมา
ปจฺเจกสมฺพทฺโต นิลโลลฺโย ๑ นิกฺกุโหติ ตีณิ กุหนวตฺถุณิ
ปจฺจยปฏฺฐิเสวนสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ อิริยาปถสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ
สามนฺตชฺชปฺนสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ ๑

กตมํ ปจฺจยปฏฺฐิเสวนสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ ๑ อิธ คหปติกา ภิกฺขุ
นิมนฺเตนฺติ จีวรปิณฺฑพาทเสนาสนคิลานปจฺจยภสชฺชปฺริกฺขารเหติ ๑ โส
ปาปิจฺโณ อิจฺฉापโกโต อตฺถิโก จีวรปิณฺฑพาทเสนาสนคิลานปจฺจย-
ภสชฺชปฺริกฺขารานํ ภิชฺชโยกมฺยตํ อุปาทาย จีวรํ ปจฺจกฺขาติ ปิณฺฑพาทํ
ปจฺจกฺขาติ เสนาสนํ ปจฺจกฺขาติ คิลานปจฺจยภสชฺชปฺริกฺขารํ ปจฺจกฺขาติ ๑
โส เอวมหาท กิ สมนฺตสฺส มหคฺเฌน จีวเรน เอตํ สารูปํ ยํ
สมฺโณ สุสาหา วา สงฺการกฺุฎฺฐา วา ปาปณิกา วา นนฺตกาณิ อุจฺฉินฺนิตฺวา
สงฺฆาภูมึ กตฺวา ธาเรยฺย กิ สมนฺตสฺส มหคฺเฌน ปิณฺฑพาทเณน เอตํ
สารูปํ ยํ สมฺโณ อุกฺกจฺจริยาย ปิณฺฑุทียาลोเปน ชีวิกํ กปฺเปยฺย กิ
สมนฺตสฺส มหคฺเฌน เสนาสนเณน เอตํ สารูปํ ยํ สมฺโณ รุกฺขมฺมูลิโก
วา อสฺส [๔] อพฺโภกาสิโก วา กิ สมนฺตสฺส มหคฺเฌน คิลาน-
ปจฺจยภสชฺชปฺริกฺขารเณน เอตํ สารูปํ ยํ สมฺโณ ปฺตฺติมฺตฺเตน วา
หริภฺวก็ขณฺเฑน วา โอสถิ^๕ กเรยฺยาติ ตทฺอุปาทาย ลฺลฺลํ จีวรํ ธาเรติ
ลฺลฺลํ ปิณฺฑพาทํ ภฺวชฺชติ^๖ ลฺลฺลํ เสนาสนํ ปฏฺฐิเสวติ ลฺลฺลํ คิลานปจฺจย-

๑ ส. นิราสโย ๑ ๒ ม. โลลฺโย ๑ ๓ ม. อนภาวํคตา ๑ เอวมุปริปิ ๑
๔ ม. เอตฺถนฺตเร โสสาริโก วาติ ทิสฺสติ ๑ ๕ ม. โอสถํ ๑ ๖ ม. ปฺริภฺวชฺชติ ๑

ภสชฺชปฺริกฺขารํ ปฏฺิเสวติ ๑ ตเมนํ คหปติกา เอวํ ชานนฺติ อยํ
 สมฺโน อปฺปิจฺโฉ สนนฺตฺมฺโห ปวิวิตฺโต อสฺสฺมฺโห อารทฺชวิริโย ชฺฐวาทิตฺติ
 ภฺยโย^๑ นิมนฺเตนฺติ จีวรฺปิณฑฺพาทเสนาสนคิลานปจฺจยภสชฺชปฺริกฺขารเหติ ๑
 โส เอวมาห ตินฺณํ สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ
 ปสวติ สทฺชาย สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ
 เทยฺยธมฺมสฺส สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ
 ทกฺขิณฺเอยานํ สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ
 ตุมฺหากณฺเจวายํ สทฺธา อตฺถิ เทยฺยธมฺโม จ สํวิชฺชติ อหณฺจ
 ปฏฺิคฺคาทโก สจาท^๒ น ปฏฺิคฺคเหสฺสามิ เอวํ ตุมฺเหทฺ ปุณฺณเณ
 ปฺริพาหิรา ภวิสฺสถ น มยฺหํ อิมินา อตฺถิ อปฺิจ ตุมฺหากณฺเจว
 อนุกมฺปาย ปฏฺิคฺคณฺหามิํติ ตทฺุปาทาย พหุํปิ จีวรํ ปฏฺิคฺคณฺหาติ
 พหุํปิ ปิณฑฺพาทํ ปฏฺิคฺคณฺหาติ พหุํปิ เสนาสนํ ปฏฺิคฺคณฺหาติ
 พหุํปิ คิลานปจฺจยภสชฺชปฺริกฺขารํ ปฏฺิคฺคณฺหาติ ๑ ยา เอวรูปา
 ภากุฏฺิกา ภากุฏฺิยํ กุหนา กุหายนา กุหิตตฺตํ อิทํ วุจฺจติ^๓
 ปจฺจยปฏฺิเสวนสงฺฆาตํ กุหนวตฺถุ ๑

กตมํ อิริยาปถสงฺฆาตํ กุหนวตฺถุ ๑ อิทฺทกฺจฺโฉ ปาปิจฺโฉ
 อิจฺฉापกโต สมฺภวานาธิปฺปาโย เอวํ มํ ชโน สมฺภวาเวสฺสตีติ คมณํ
 สณฺจเปติ จานํ สณฺจเปติ นิสฺสชฺชํ สณฺจเปติ เสยฺย^๔ สณฺจเปติ
 ปณฺิธาย คจฺจติ ปณฺิธาย ติฏฺุจฺติ ปณฺิธาย นิสฺสีทติ ปณฺิธาย
 เสยฺยํ กปฺเปติ สมหิโต วิย คจฺจติ สมหิโต วิย ติฏฺุจฺติ สมหิโต
 วิย นิสฺสีทติ สมหิโต วิย เสยฺยํ กปฺเปติ อาปาถกชฺฐณฺเวยิว โหติ ๑ ยา
 เอวรูปา อิริยาปถสฺส อาจปนา จปนา สณฺจปนา ภากุฏฺิกา ภากุฏฺิยํ
 กุหนา กุหายนา กุหายิตตฺตํ^๕ อิทํ อิริยาปถสงฺฆาตํ กุหนวตฺถุ ๑

๑ ม. ภฺยโย ภฺยโย ๑   ๒ ม. สจาท ๑   ๓ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑
 ๔ ม. สยณํ ๑   ๕ ม. กุหิตตฺตํ ๑

กตมํ สามนตชฺชปฺปนสงฺฆาตํ กุหนวตฺถุ ๑ อิเชกฺจโจ ปาปิจฺโฉ
 อิจฺฉापกโต สมฺภาวนาธิปฺปาโย เอวํ มํ ชโน สมฺภาเวสฺสตีติ
 อริยธมฺมสนฺนิสฺสิตํ วาจํ^๑ ภาสตี โย เอวรूपํ จีวรํ ชาเรตี โส สมโณ
 มहेสฺสโกชิตี ภณตี ๒ โย เอวรूपํ ปตฺตํ ชาเรตี โลหธาลกํ ชาเรตี
 ธมฺมกรกํ^๒ ชาเรตี ปริสฺสาวนํ ชาเรตี กุญฺจิกํ ชาเรตี อุปาหนํ ชาเรตี
 กายพฺพนํ ชาเรตี อาโยคพฺพนํ^๓ ชาเรตี โส สมโณ มहेสฺสโกชิตี
 ภณตี ๓ ยสฺส เอวรूपํ อุปชฺฌมาโย โส สมโณ มहेสฺสโกชิตี ภณตี ๔
 ยสฺส เอวรूपํ อาจริโย [๔] สมานุปชฺฌายกา สมานาจริยกา มิตฺตทา
 สนฺทิฏฺฐา สมฺภตฺตา สหยา โส สมโณ มहेสฺสโกชิตี ภณตี ๕ โย
 เอวรूपํ วิหารเว วสตี โส สมโณ มहेสฺสโกชิตี ภณตี ๖ โย เอวรूपํ^๔
 อพฺพมโยเค วสตี [๖] หมฺมิเย วสตี กุหาयํ วสตี [๗] กุฎฺฐิยา วสตี
 กุฎฺฐาคาเร วสตี อญฺเฐ วสตี มาเพ วสตี อุทฺทณฺเฑ วสตี
 อุปฺปจฺฉานสาลาโย วสตี มณฺเฑวเป วสตี รุกฺขมฺมูลे วสตี โส สมโณ
 มहेสฺสโกชิตี ภณตี ๗ อถวา โกรชฺชิกโรชฺชโก ภากุฎฺฐิกภากุฎฺฐิโก^๕ กุทฺทโก
 ลปฺลโป มุขสมฺภาวิตो^๖ อโย สมโณ อิมาสํ เอวรूपานํ สนฺตानํ
 วิหารสมฺปาตฺตีนํ ลามิตฺติ ตาทิสํ คมฺภีรํ คุพฺพํ นิปฺปนํ ปฏฺิจฺจนนํ
 โลกุตฺตรสฺสญฺจตาปฏฺิสถญฺจตํ^๗ กถํ กเถตี ๘ ยา เอวรूपํ ภากุฎฺฐิกา
 ภากุฎฺฐิโย กุหนา กุหาหนา กุหาชิตตฺตํ^๘ อิทํ สามนตชฺชปฺปนสงฺฆาตํ
 กุหนวตฺถุ ๑

ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส อิมานิ ตีณิ กุหนวตฺถุณิ ปหีนานิ
 สมฺจุฉินฺหานิ วุปฺสนตานิ ปฏฺิจฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ฃาณคฺคินา

๑ ม. อริยธมฺเม สนฺนิสฺสิตวาจํ ๒ ม. ธมฺมกรณํ ๓ ม. อาโยคํ ๔
 ๔ ม. เอตฺถนฺตเร เอวรูปาติ ทิสฺสตี ๕-๕ ม. อิมเ ปาจา นตฺติ ๖
 ๖ ม. เอตฺถนฺตเร ปาสาเท วสตีติ ทิสฺสนฺติ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร เลณฺ เวสตีติ ทิสฺสนฺติ ๘
 ๘-๘ ม. กุทฺทโกทฺโถ ลปฺกปฺโก มุขสมฺภาวโก ๙ ม. โลกุตฺตรํ สฺสญฺจตาปฏฺิสถญฺจตํ ๑๐
 ๑๐ ม. กุทฺทตฺตํ ๑

ททฺฐมา^๑ ๓ ตสฺมา โส ปจฺเจกสมพฺพุโธ นิกฺกฺุโห ๑ นิปฺปิปาโสติ
 ปิปาสา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ๑เป๑ อภิชฺฐมา โลภो
 อกุสลมฺมูล^๒ ๑ สา ปิปาสา ตณฺหา ตสฺส ปจฺเจกสมพฺพุทฺธสฺส ปหีนา
 อุจฺฉินฺนมฺมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตี^๓ อนฺุปฺปาทรมฺมา
 ตสฺมา โส^๔ ปจฺเจกสมพฺพุโธ นิปฺปิปาโสติ นิลโลลฺุโป นิกฺกฺุโห
 นิปฺปิปาโส ๑

[๗๔๖] นิมฺมกฺโข นิทฺถนฺตกสาวโมเหติ มกฺขาติ โย มกฺโข
 มกฺขายนา มกฺขายิตตฺตํ นิฏฺฐจฺริยํ นิฏฺฐจฺริยกมฺม^๑ ๑ กสาวาติ ราโค
 กสาโว โทโส กสาโว โมเห กสาโว โกโธ อุปฺนาโห มกฺโข
 ปฟาโส ๑เป๑ สพฺพากุสลามิสฺสงฺขารา กสาวา ๑ โมเหติ ทุกฺเข
 อฆาณํ ทุกฺขสมฺมุทฺเย อฆาณํ ทุกฺขนิโรธ อฆาณํ ทุกฺขนิโรธคามินิยา
 ปฏฺธิปทาย อฆาณํ ปุพฺพนฺเต อฆาณํ อปรนฺเต อฆาณํ ปุพฺพนฺตา-
 ปรนฺเต อฆาณํ อิทฺตปจฺจยตาปฏฺธิจฺจสมฺมุปฺปนฺเนสุ ฐมฺเมสุ อฆาณํ
 ยํ เอวรूपิ อฆาณํ อทสฺสนํ อนภิสฺมโย อนนฺุโรโธ^๒ อสมฺโพโธ^๓
 อปฺปฏิเวโธ อสงฺคาหนา อปริโยคาหนา อสมเปกฺขนา อปจฺจเวกฺขนา
 อปจฺจกฺขกมฺมํ ทุมฺเมชฺฉณํ พาลยํ อสมปชฺฉณํ โมเห [๔] สมฺโมเห
 [๕] อวิชฺโชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานฺุสโย อวิชฺชาปริยฺญฺจานํ
 อวิชฺชาซาล^๔ อวิชฺชาลงฺคิ โมเห อกุสลมฺมูล^๑ ๑ ตสฺส ปจฺเจกสมพฺพุทฺธสฺส
 มกฺโข จ กสาโว จ โมเห จ วนฺตา [๗] นิทฺถนฺตา ปหีนา
 สมฺจุฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ฆาณคฺคินา
 ททฺฐมา^๑ ๓ ตสฺมา^๒ โส ปจฺเจกสมพฺพุโธ นิมฺมกฺโข นิทฺถนฺตกสาวโมเห ๑

๑ ม. อยํ ปาโฉ นตฺถิ ๑   ๒ ม. อนนฺุโพโธ ๑   ๓ ม. อยํ ปาโฉ นตฺถิ ๑
 ๔ ม. เอตฺถนฺตเร ปโมเหติ ทิสฺสติ ๑   ๕ ม. เอตฺถนฺตเร อวิชฺชาติ ทิสฺสติ ๑
 ๖ ม. อยํ ปาโฉ นตฺถิ ๑   ๗ ม. เอตฺถนฺตเร ลํวฺนฺตาทิ ทิสฺสติ ๑
 ๘ ม. ททฺฐมาติ ๑   ๙ ม. อยํ ปาโฉ นตฺถิ ๑

[๗๔๗] นีราสโส สัพพะโลกะ ภาวิตฺวาติ อาสา วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโม อกฺขลมฺมูลํ ฯ สัพพะโลกเถติ
สัพพะอปายโลกะ สัพพะมนุสฺสโลกะ สัพพะเทวโลกะ สัพพะชนฺธโลกะ
สัพพะธาคูโลกะ สัพพะอายตนโลกะ ฯ นีราสโส สัพพะโลกะ ภาวิตฺวาติ
สัพพะโลกะ นีราสโส ภาวิตฺวา นิตฺตโณห ภาวิตฺวา นิปปิปาโส ภาวิตฺวาติ
นีราสโส สัพพะโลกะ ภาวิตฺวา ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

นิลโลลฺลโป นิกฺกฺโห นิปปิปาโส
นิมฺมกฺโข นินฺทิตฺตกสาวโมโห
นีราสโส สัพพะโลกะ ภาวิตฺวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

[๗๔๘] ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถ
อนตฺถทสฺสี วิสเม นิวิฏฺฐํ
สยํ น เสเว ปสฺสํ ปมตฺตํ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ

[๗๔๙] ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถาติ ปาปสหายโย วุจฺจติ โย
โส สหายโย ทสวตฺถุกาย มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมฺนฺนาคโธ นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ
ยิฏฺฐํ [๑] นตฺถิ สุกตทูกฺกฺกฺฆานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก นตฺถิ อยํ
โลโก นตฺถิ ปโร โลโก นตฺถิ มาตา นตฺถิ ปิตา นตฺถิ สตฺตา
โอปปาติกา นตฺถิ โลกะ สมณพฺราหฺมณฺณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏฺฐิปนฺนา
เย อิมณฺจ โลกํ ปรมฺจ โลกํ สยํ อภินฺณวา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺทีติ
อยํ ปาปสหายโย ฯ ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถาติ ปาปํ สหายํ
ปริวชฺชเยถ^๒ วิวชฺชเยย^๓ ปริวชฺชเยยติ ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถ ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร นตฺถิ ทฺตฺนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ม. วชฺชเยย ฯ

๓ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

[๗๕๐] อนตฺถทสฺสึ วิสเม นินฺวิญฺจนฺติ อนตฺถทสฺสึ วุจฺจติ โย โส สหฺาโย ทสวตฺถกฺกาย มิจฺฉาทินฺนุชฺชียา สมฺนฺนาคโธ นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ ยินฺนํ ๑เป๑ เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิณฺณฯ สจฺฉิกตฺวา ปเวทนฺตํตีติ อยํ^๑ อนตฺถทสฺสึ^๑ ๑ วิสเม นินฺวิญฺจนฺติ วิสเม กายกมฺเม นินฺวิญฺจํ วิสเม วจฺจิกมฺเม นินฺวิญฺจํ วิสเม มโนกมฺเม นินฺวิญฺจํ วิสเม ปาณาติปาเต นินฺวิญฺจํ วิสเม อทินฺนาทาเน นินฺวิญฺจํ วิสเม กาเมสุ มิจฺฉาจาเร นินฺวิญฺจํ วิสเม มุสฺสาวาเท นินฺวิญฺจํ วิสมา ย ปิสฺสุณาย วาจา ย นินฺวิญฺจํ วิสมา ย ผรฺุสสา ย วาจา ย นินฺวิญฺจํ วิสเม สมฺพปฺปลาเป นินฺวิญฺจํ วิสมา ย อภิขฺุฌาย นินฺวิญฺจํ วิสเม พฺยาปาเท นินฺวิญฺจํ วิสมา ย มิจฺฉาทินฺนุชฺชียา นินฺวิญฺจํ วิสเมสุ สงฺขารेषฺุ นินฺวิญฺจํ วิสเมสุ ปณฺจสุ กามคฺุณฺเณสุ นินฺวิญฺจํ [๒] สตฺถตํ อลฺลันํ อฺุปคตํ อชฺุฌเณสิตํ อธิมฺุตฺตนฺติ อนตฺถทสฺสึ วิสเม นินฺวิญฺจํ ๑

[๗๕๑] สยํ น เสเว ปสฺสุตํ ปมตฺตนฺติ ปสฺสุตนฺติ โยปิ กามे เอสติ คเวสติ ปฺริเยสติ ตจฺจจฺริโต ตพฺพหฺุโล ตคฺคฺรุโก ตนฺนินฺนุโน ตปฺโปเณ ตปฺปพฺภาโร ตทฺธิมฺุตฺโต ตทฺธิปเตยฺโย โสปิ กามปฺปสฺสุโต ๑ [๓] โยปิ ตณฺหาเวสเน รฺุเป ปฺริเยสติ โยปิ ตณฺหาเวสเน รฺุเป ปฏฺิถภติ โยปิ ตณฺหาเวสเน รฺุเป ปฺริภฺุชฺชติ สทฺเต

๑,๑ ม. อิม เทว ปาจา นตฺถิ ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร วิสเมสุ ปณฺจสุ นีวรเณสุ นินฺวิญฺจํ นินฺวิญฺจนฺติ ทิสฺสนฺติ ๑

๓ ม. เอตฺถนฺตเร โยปิ ตณฺหาเวสเน รฺุเป ปฺริเยสติ สทฺเต ... คนฺเ ... รเส ... โผฏฺจพฺเพ ปฺริเยสติ ตจฺจจฺริโต ... ตทฺธิปเตยฺโย ๑ โสปิ กามปฺปสฺสุโต ๑ โยปิ ตณฺหาเวสเน รฺุเป ปฏฺิถภติ สทฺเต ... คนฺเ ... รเส ... โผฏฺจพฺเพ ปฏฺิถภติ ตจฺจจฺริโต ... ตทฺธิปเตยฺโย ๑ โสปิ กามปฺปสฺสุโต ๑ โยปิ ตณฺหาเวสเน รฺุเป ปฺริภฺุชฺชติ สทฺเต ... คนฺเ ... รเส ... โผฏฺจพฺเพ ปฺริภฺุชฺชติ ตจฺจจฺริโต ... ตทฺธิปเตยฺโย ๑ โสปิ กามปฺปสฺสุโต ๑ ยถา กลหการโก กลหปฺปสฺสุโต กมฺมการโก กมฺมปฺปสฺสุโต โคจเร จรฺุนฺโต โคจรปฺปสฺสุโต ฉายี ฉานปฺปสฺสุโต ๑ เอวเมว โย กามे เอสติ คเวสติ ปฺริเยสติ ตจฺจจฺริโต ... ตทฺธิปเตยฺโย ๑ โสปิ กามปฺปสฺสุโตติ ทิสฺสนฺติ ๑

คณฺเฐ รเส โผฏฺฐพฺเพ ปริภุชฺชติ ตจฺจจริโต ตพฺพหุโล ตคฺครุโก
 ตนฺนินฺโน ตปฺโปเณ ตปฺปพฺภาโร ตทตฺมุตฺโต ตทาธิปเตยฺโย โสปี
 กามปฺปสุโต ๑ ปมตฺตนฺติ ปมาโท วตตพฺโพ ๑ กายทฺวจฺจริเต วา
 วจฺจทฺวจฺจริเต วา มโนทฺวจฺจริเต วา ปญฺจสุ วา กามคฺเณสุ จิตฺตสุส
 โวสุสคฺโค โวสุสคฺคานุปฺปทานํ กุสลานํ วา ฌมฺมานํ ภาวนา ยสฺส กจฺจ-
 กิริยตา อสฺส ตจฺจกิริยตา อนฺนุจิตฺกิริยตา โอลีนวฺตฺตติตา นิกฺขิตฺตจฺจนฺทตา
 นิกฺขิตฺตชฺรุตตา อนาเสวนา อภาวนา อพฺหุสสิกมฺมํ อนธิฏฺฐานํ อนนฺนุโยโค
 โย เอวรฺฐโป ปมาโท ปมชฺชนา ปมชฺชิตฺตตฺตํ อยํ วุจฺจติ ปมาโท ๑
 สยํ น เสเว ปสุตํ ปมตฺตนฺติ ปสุตญฺจ น เสเวยฺย ปมตฺตญฺจ
 [๑] น เสเวยฺย [๒] น นิสฺเสเวยฺย น สํเสเวยฺย น ปฏฺิเสเวยฺย^๑ น
 อจฺจเรยฺย น สฺมาจเรยฺย น สฺมาทาย วตฺเตยฺยาติ สยํ น เสเว ปสุตํ
 ปมตฺตํ ๑ เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ๑ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพทฺโธ

ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถ
 อนตฺถทสฺสี วิสเม นิวิฏฺฐจํ
 สยํ น เสเว ปสุตํ ปมตฺตํ
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ๑

[๗๕๒] พหุสฺสุตํ ฌมฺมธโร ภาเชถ
 มิตฺตํ อุพฺพารํ ปฏฺิภาณวฺนตํ
 อญฺญา ย อตฺถานิ วิเนยฺย กงฺขํ
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ๑

[๗๕๓] พหุสฺสุตํ ฌมฺมธโร ภาเชถาติ พหุสฺสุตนฺติ^๔ พหุสฺสุโต
 [๕] สุตฺถโร สุตฺตสนฺนิจโย ย เต ฌมฺมา อาทิกฺลยาณนา
 มชฺชฌกฺลยาณา ปรีโยสานกฺลยาณา สาทฺถา สพฺยณฺชนา^๖ เกวลปรีปฺนุณฺณ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร สยฺนติ ทิสฺสติ ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร สามํ น เสเวยฺยาติ ทิสฺสนฺติ ๑
 ๓ ม. ปรีสํเสเวยฺย ๑ ๔ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑
 ๕ ม. เอตฺถนฺตเร โหติ มิตฺตติ ทิสฺสนฺติ ๑ ๖ ม. สาทฺถํ สพฺยณฺชนํ ๑

ปริสุทฺธํ พุรหมจฺริยํ อภิวทฺนติ ตถารูปาสฺส ชมฺมา พหุสฺสุตา
โหนติ ฐตา^๑ วจฺสา ปริจิตฺตา มนฺसानุเปกฺขิตฺตา ทิฏฺฐิจฺยา สุปฺปฉิวิทฺธา ฯ
ชมฺมชฺรณฺติ ชมฺมํ ฐาเรณฺตํ สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยาकरणํ คาคํ อุทฺธานํ
อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภุตชมฺมํ^๒ เวทลฺลํ ฯ พหุสฺสุตฺตํ ชมฺมชฺรํ ภาเชถาติ
พหุสฺสุตฺตญจ ชมฺมชฺรญจ มิตฺตํ ภาเชยฺย [๓] เสเวยฺย นิสฺเสเวยฺย
ลํเสเวยฺย ปฏฺฐิสฺเสเวยฺยาติ พหุสฺสุตฺตํ ชมฺมชฺรํ ภาเชถ ฯ

[๗๕๔] มิตฺตํ อุพฺพารํ ปฏฺฐิภาณวทฺนตฺติ อุพฺพารโ หโตติ
มิตฺโต สีสฺเลน สมာชิโน ปณฺณาย วิมฺุตฺติยา วิมฺุตฺติธฺมาณทสฺสเนน ฯ
ปฏฺฐิภาณวทฺนตฺติ ตโย ปฏฺฐิภาณวโโต ปริยตฺติปฏฺฐิภาณวา ปริปฺจฉา-
ปฏฺฐิภาณวา อธิคมปฏฺฐิภาณวา ฯ

กตโม ปริยตฺติปฏฺฐิภาณวา ฯ อิเชกจฺจสฺส พุทฺทวจฺนํ ปริยาปฺภุํ
โหติ สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยาकरणํ คาคา อุทฺธานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ
อพฺภุตชมฺมํ เวทลฺลํ ตสฺส ปริยตฺตี นิสฺสาย ปฏฺฐิภาติ อยํ
ปริยตฺติปฏฺฐิภาณวา ฯ

กตโม ปริปฺจฉापฏฺฐิภาณวา ฯ อิเชกจฺโจ ปริปฺจฉนฺติ^๔ โหติ
อตุเถ จ ฌาเย จ ลกฺขณฺเ จ การณฺเ จ จานาจาเน จ
ตสฺส ปริปฺจฉํ นิสฺสาย ปฏฺฐิภาติ อยํ ปริปฺจฉापฏฺฐิภาณวา ฯ

กตโม อธิคมปฏฺฐิภาณวา ฯ อิเชกจฺจสฺส อธิคตา โหนติ
จตฺตารโ สติปฏฺฐาณา จตฺตารโ สมฺมปฺปชานา จตฺตารโ อิทฺธิปาทา
ปณฺจินฺทริยานิ ปณฺจ พลาณิ สตฺต โพชฺฌมฺงคา อริโย อฏฺฐจฺจคฺโก
มคฺโค จตฺตารโ อริยมคฺคา จตฺตาริ สามณฺณพลาณิ จตฺสโส
ปฏฺฐิสฺสมภิทาโย ฉพฺภินฺณวาทาโย ฯ ตสฺส อตุเถ ฌาโต ชมฺโม ฌาโต
นिरุตฺติ ฌาตา ฯ อตุเถ ฌาเต อตุเถ ปฏฺฐิภาติ ชมฺเม ฌาเต ชมฺโม

๑ ม. ฐาตา ฯ ๒ ม. อพฺภุตชมฺมํ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตเร ลํเสเวยฺยาติ ทิสฺสตี ฯ ๔ ม. ปริปฺจฉนฺติ ฯ

ชิตฺตํ ๗ เป ๗ อยํ วาจลิกา ชิตฺตํ ๗ รตฺตีติ อนุกฺกณฺจิตาธิวจนเมตฺ
 รตฺตีติ ๗ กามสุขนฺตติ วุตฺตเวหตฺ ภาควตา ปณฺจิเม ภิกฺขเว กามคฺคณา
 กตเม ปณฺจ จกฺขุวิญญेยยา รูปา อิกฺกฺขา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา
 กามฺปสฺสณฺหิตา รชฺนียา โสฺตวิญญेยยา สทฺทา ฆานวิญญेยยา
 คนฺธา ชิวหาวิญญेยยา รสา กายวิญญेยยา โผฏฺฐพฺพา อิกฺกฺขา กนฺตา
 มนาปา ปิยรูปา กามฺปสฺสณฺหิตา รชฺนียา อิเม โช ภิกฺขเว ปณฺจ
 กามคฺคณา ยํ โช ภิกฺขเว อิเม ปณฺจ กามคฺคเณ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ
 สฺขํ โสมนสฺสํ อิทํ วุจฺจติ กามสุขนฺตติ กามสุขนฺจ^๑ ๗ โลกเกติ
 มนุสฺสโลเกติ ชิตฺตํ ๗ รตฺตี กามสุขนฺจ โลกเ ๗

[๗๕๕] อนลงกริตฺวา อนเปกฺขมาโนติ ชิตฺตมฺจ รตฺติณฺจ
 กามสุขนฺจ โลกเ อนลงกริตฺวา อนเปกฺขา^๒ หุตฺวา ปชฺชิตฺวา วิโนเทตฺวา
 พุยนฺตฺกกริตฺวา อนภาวํคเมตฺวาติ อนลงกริตฺวา อนเปกฺขมาโน ๗

[๗๕๖] วิญฺฐนฺนฺจฺจานา วิรโต สจฺจวาทีติ วิญฺฐาติ เทว วิญฺฐา
 อตฺถติ อาคาริกวิญฺฐา^๓ อตฺถติ อนาคาริกวิญฺฐา ๗

กตมา อาคาริกวิญฺฐา ๗ เกสา จ มสฺสฺ จ มาลา จ
 คนฺธา^๔ จ วิลปนณฺจ อาภรณณฺจ ปิลนฺธนณฺจ วตฺถณฺจ ปสาธณฺจ
 เวฏฺฐนณฺจ^๕ อุจฺฉาหนํ ปริมทฺหนํ นหาปนํ สมนฺพาหนํ อาทาสํ อณฺชนํ
 มาลาวิลปนํ มุขจฺจณฺณกํ มุขเลปนํ ทตฺถพฺพนฺธํ วิสิทฺขาพฺพนฺธํ^๖ ทณฺฑนํ
 นาฬิกํ ขคฺคํ ฉตฺตํ^๗ อุปาหนา อณฺหิสํ วาลวิชฺชนี^๗ โอทาตานิ วตฺถานิ
 ทีฆรสฺसानิ^๘ อิติ วา อยํ อาคาริกวิญฺฐา ๗

กตมา อนาคาริกวิญฺฐา ๗ จีวรณฺฑนา ปตฺตมณฺฑนา เสนาสน-
 มณฺฑนา อิมสฺส วา ปุตฺติกายสฺส พาหิราหนํ วา ปริกฺขารานํ มณฺฑนา

๑ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๗ ๒ ม. อนเปกฺโข ๗ ๓ ม. อคาริกวิญฺฐา ๗ เวมฺบุปริปี ๗
 ๔ ม. มสฺสฺ จ มาลาคนฺธณฺจ ๗ เวมฺบุปริปี ๗ ๕ ม. ปารุปนณฺจ เวจนณฺจ ๗ เวมฺบุปริปี ๗
 ๖ ม. ลีชาพฺพนฺธํ ๗ เวมฺบุปริปี ๗ ๗-๗ ม. จิตฺรฺพาหนํ อณฺหิสํ มณฺี วาฬีชฺชนี ๗
 ๘ ม. ทีฆทฺสานิ ๗

วิภูสณา เกพณา ปริเกพณา ๑เคธิกตา เคธิกตตัม จปลนา ๑ จาปลยั
อัย อนาคาริกวิภูสา ฯ

สจจวาทีติ โส ปจเจกสมพุทฺโธ สจจวาที สจจสนฺโธ เตโต
ปจจยิโก [๒] โลกสุส วิภูสนนฺจจนา อารโต [๓] ปฏิวีโรโต
นิกขนฺโต นิสสญฺโจ วิปฺปมุตฺโต วิสณฺณุตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตสา
วิหรตีติ วิภูสนนฺจจนา วีโรโต สจจวาที ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ
เตนาห โส ปจเจกสมพุทฺโธ

ขิฑฺฑา รตี กามสุขญจ โลก
อนลงฺกริตฺวา อนเปกฺขมาเน
วิภูสนนฺจจนา วีโรโต สจจวาที
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๖๐] ปุตฺตตญจ ทารํ ปิตรญจ มาตรํ
ธนาณิ ธณฺณานิ จ พนฺธวานิ
หิตฺวาน กามานิ ยเถธิกานิ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ

[๗๖๑] ปุตฺตตญจ ทารํ ปิตรญจ มาตรนฺติ ปุตฺตนฺติ ๕ จตฺตารโ
ปุตฺตตา อตฺตรโช ปุตฺโต เตตฺตโช ปุตฺโต ทินฺนโก ปุตฺโต อนฺเตวาลีโก
ปุตฺโต ฯ ทารา วุจฺจนฺติ ภรียาโย ฯ ปิตาติ โย โส ชนโก ฯ
มาตาติ ยา สา ชนิกาติ ปุตฺตตญจ ทารํ ปิตรญจ มาตรํ ฯ

[๗๖๒] ธนาณิ ธณฺณานิ จ พนฺธวานีติ ธนาณิ วุจฺจนฺติ
[๕] มุตฺตตา มณิ เวพฺุริโย สงฺขโย ลีลา ปวาฬํ รชตํ ชาตฺรฐป
โลहितฺงฺโค มสารคฺลโล ๑ ฯ ธณฺณานิ วุจฺจนฺติ ปุพฺพณฺณํ อปรณฺณํ ฯ

๑-๑ ม. คทฺธิกตา คทฺธิกตตัม จปลตา ฯ ๒ ม. เตตฺถนฺตเร อวิสฺวาทโกติ ทิสฺสตี ฯ
๓ ม. เตตฺถนฺตเร วีโรโตติ ทิสฺสตี ฯ ๔ ม. ปุตฺตตาติ ฯ
๕ ม. เตตฺถนฺตเร หิรณฺณํ สุวณฺณนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๖ ม. มสารคฺลลํ ฯ

ปุพฺพพณฺณํ นาม สาลี วิหิ ยโว โคฐโม กงฺค วรโก กุฑฺรฺสโก^๑ ฯ
 อปรณฺณํ นาม สุปฺเปยฺยํ ฯ พนฺธวานีติ จตฺตารो พนฺธโว^๒
 ฌาติพนฺธวาปี พนฺธฺว โคตฺตพนฺธวาปี พนฺธฺว มิตฺตพนฺธวาปี พนฺธฺว
 สิปปพนฺธวาปี พนฺธฺวติ ฌนานิ ฌณฺณานิ จ พนฺธวานิ ฯ

[๗๖๓] หิตฺวาน กามานิ ยถฺยเอวํ กามาติ อุตฺตทานโต
 เทว กามา วตฺตูกามา จ กิลฺลสกา มา จ ฯเปฯ อิมํ วุจฺจนฺติ
 วตฺตูกามา ฯเปฯ อิมํ วุจฺจนฺติ กิลฺลสกา ฯ หิตฺวาน กามานีติ
 วตฺตูกาเม ปริชานิตฺวา กิลฺลสกาเม ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทฺเตว
 พุยนฺตํกิริตฺวา อนภาวงฺคเมตฺวาติ หิตฺวาน กามานิ ฯ ยถฺยเอวํ
 โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิลฺลส ปหีนา เต กิลฺลส น ปุเนติ น
 ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจติ สกทาคามิมคฺเคน เย กิลฺลส ปหีนา
 อนาคามิมคฺเคน เย กิลฺลส ปหีนา อรหตฺตมคฺเคน เย กิลฺลส
 ปหีนา เต กิลฺลส น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจตีติ หิตฺวาน
 กามานิ ยถฺยเอวํ ฯ เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส
 ปจฺจเจกสมฺพุทฺโธ

ปุตฺตญฺจ ทารํ ปิตฺรญฺจ มาตฺรํ

ฌนานิ ฌณฺณานิ จ พนฺธวานิ

หิตฺวาน กามานิ ยถฺยเอวํ

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๖๔] สงฺโค เอโส ปริตฺตเมตฺถ สอฺขยํ

อปฺปสฺสสาทิ ทุกฺขเมตฺถ ภิยฺโย

คณฺโฑ^๓ เอโส อิติ ฌตฺวา มติมา

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

[๗๖๕] สงฺโค เอโส ปริตฺตเมตฺถ สอฺขยนฺติ สงฺโคติ วา

๑ ม. กุฑฺรฺสโก ฯ

๒ ม. พนฺธวา ฯ

๓ ม. คไฟฺ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

พหิสันฺติ วา อามิสันฺติ วา ลคฺคนนฺติ วา ปลีโพฺตฺติ วา ปณฺจนนฺตํ
 กามคฺคณานํ อธิวจฺนํ ฯ ปริตฺตเมตฺถ โสขยฺนฺติ วุตฺตณฺเฑหฺตํ ภควตา
 ปณฺจิเม ภิกฺขเว กามคฺคณา กตเม ปณฺจ จกฺขุวิญญฺเอยฺยา รุปา
 อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยรฺูปา กามฺฺปสฺสวฺหิตา รชฺนียา โสฺตวิญญฺเอยฺยา
 สทฺทา ฆานวิญญฺเอยฺยา คนฺธา ชิวฺหาวิญญฺเอยฺยา รสา กายวิญญฺเอยฺยา
 โผฏฺจพฺพา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยรฺูปา กามฺฺปสฺสวฺหิตา รชฺนียา
 อิเม โข ภิกฺขเว ปณฺจ กามคฺคณา ยํ โข ภิกฺขเว อิเม ปณฺจ
 กามคฺคเณ ปณฺจิจฺจ อฺุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อิทํ วุจฺจติ กามสฺขํ
 อปฺปกํ เอตํ สฺขํ [๑] โอมกํ เอตํ สฺขํ ลามกํ เอตํ สฺขํ ทฺุกขํ^๒
 เอตํ สฺขนฺติ สงฺโค เอโส ปริตฺตเมตฺถ โสขยํ ฯ

[๗๖๖] อปฺปสฺสาโท ทฺุกฺขเมตฺถ ภิกฺขเวติ อปฺปสฺสาทา กามา
 วุตฺตา ภควตา พหุทฺกฺขา พหุปายาสา^๓ อาทীনโว เอตฺถ ภิกฺขเว ฯ
 อณฺุจิกงฺกฺลุปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา ฯ มํสเปสฺฐปฺมา กามา วุตฺตา
 ภควตา ฯ ตินฺนุทฺกฺลุปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา ฯ องฺคารกาสุปฺมา กามา
 วุตฺตา ภควตา ฯ สฺปิณฺทฺกฺลุปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา ฯ ยาจิตฺกฺลุปฺมา
 กามา วุตฺตา ภควตา ฯ รุกฺขผลฺลุปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา ฯ
 อสิสฺฐนฺทฺกฺลุปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา ฯ สฺตฺตฺติสฺฐนฺทฺกฺลุปฺมา กามา วุตฺตา
 ภควตา ฯ สฺปฺปสิสฺฐนฺทฺกฺลุปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทฺกฺขา พหุปายาสา
 อาทীনโว เอตฺถ ภิกฺขเวติ อปฺปสฺสาโท ทฺุกฺขเมตฺถ ภิกฺขเว ฯ

[๗๖๗] คณฺโฑ เอโส อิติ ฌตฺวา มติมาติ คณฺโฑติ วา
 พหิสันฺติ วา อามิสันฺติ วา ลคฺคนนฺติ วา [๔] ปลีโพฺตฺติ วา
 ปณฺจนนฺตํ กามคฺคณานํ อธิวจฺนํ ฯ อิติตีติ ปทสนฺติ ปทสฺสคฺโค

๑ ม. เอตถนตฺเร ปริตฺตกํ เอตํ สฺขํ โถกํ เอตํ สฺขนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. จตฺกํ ฯ
 ๓ ม. พหุปายาสา ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ
 ๔ ม. เอตถนตฺเร พนฺธนฺติ วาติ ทิสฺสตี ฯ เอวมฺฺทิสฺเสสุ ปทฺเสสุ ฯ

ปทปาริปุริ อภฺขรสมวาโย พยณฺชนลิลิฏฺจตา ปทานุပ္พุพุกเมตฺ
 อิตฺตี ๑ มติมาติ ปณฺทิตฺเต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณึ วิภาวี เมธาวี ๑
 คณฺโฑ เอโส อิติ ฌตฺวา มติมาติ คณฺโฑติ มติมา ฌตฺวา พหิสฺนฺติ
 ฌตฺวา อามิสฺนฺติ ฌตฺวา ลคฺคณฺนฺติ ฌตฺวา [๑] ปลิโพชฺติ ฌตฺวา
 ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺภูตํ กตฺวาติ คณฺโฑ
 เอโส อิติ ฌตฺวา มติมา ๑ เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺเป ๑ เตนหาท โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

สงฺโค เอโส ปรีตฺตเมตฺถ โสขุยํ
 อปฺปสฺสาโท ทุกฺขเมตฺถ ภิยฺโย
 คณฺโฑ เอโส อิติ ฌตฺวา มติมา
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺเปติ ๑

[๗๖๘] สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโฆชนานิ
 ชาลํ ฆตฺวา สลิลมฺพุจารึ
 อคฺคิวั ทคฺคัณฺณํ อนิวตฺตมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺเป ๑

[๗๖๙] สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโฆชนานีติ ทส สณฺโฆชนานิ
 กามราคสณฺโฆชนํ ปฏฺฐิสณฺโฆชนํ มาณสณฺโฆชนํ ทิฏฺฐิสณฺโฆชนํ
 วิจิกิจฺจาสณฺโฆชนํ สีลพฺพตฺปรามาสสณฺโฆชนํ ภวราคสณฺโฆชนํ
 อีสฺสาสณฺโฆชนํ มจฺจริยสณฺโฆชนํ อวิชฺชาสณฺโฆชนํ ๑ สนฺทาลยิตฺวาน
 สณฺโฆชนานีติ ทส สณฺโฆชนานิ ทาลยิตฺวา สนฺทาลยิตฺวา ปชฺหิตฺวา
 วินฺเทตฺวา พฺยณฺตฺกิริตฺวา อนภาวํคเมตฺวาติ สนฺทาลยิตฺวาน
 สณฺโฆชนานิ ๑

[๗๗๐] ชาลํ ฆตฺวา สลิลมฺพุจารึติ ชาลํ วุจฺจติ สุตฺตชาลํ ๑
 สลิลํ วุจฺจติ อุกกํ ๑ อมฺพุจารึ วุจฺจติ มจฺจโณ ๑ [๒] ชาลํ ภินฺทิตฺวา

๑ ม. เอตฺถนฺตเร พนฺธนฺนฺติ ฌตฺวาติ ทิสฺนฺติ ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร ยถา มจฺจโณติ ทิสฺนฺติ ๑

ลัมภินทิตวา^๑ ผาลยิตวา^๒ ปหาลยิตวา สมปหาลยิตวา จรติ วิจรติ
 อิริยติ วตเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ ฯ เหวเมว เทว ชาลา
 ตณฺหาชาลณฺจ ทิฏฺฐิจชาลณฺจ ฯเปฯ อิหํ ตณฺหาชาลํ ฯเปฯ อิหํ
 ทิฏฺฐิจชาลํ ฯ ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส ตณฺหาชาลํ ปหีนํ ทิฏฺฐิจชาลํ
 ปฏินิสฺสณฺฺจํ ฯ ตณฺหาชาลสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิจชาลสฺส ปฏินิสฺสณฺฺจตฺตา
 โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ รุเป น สขฺชติ สหุเท น สขฺชติ คนฺธเ น
 สขฺชติ ฯเปฯ ทิฏฺฐจฺสุตฺตมฺตวิธฺมวาทพฺเพสฺสุ ธมฺเมสฺสุ น สขฺชติ น
 คยฺหติ^๓ น พชฺฉติ [๔] นิกฺขนโต นิสฺสณฺฺจโร วิปฺปมฺฺตโต วิสณฺณตฺโต
 วิมฺรียาทิกเตน เจตสา วิหฺรตีติ ชาลํว เภตฺวา สลิลมฺพุจฺวาริ ฯ

[๗๗๑] อคฺคิวั ททฺธมฺ อนิวตฺตมาโนติ ยถา อคฺคิ ตินฺ-
 กฺกฺจฺฐปาทานํ ททฺธโต คจฺฉติ อนิวตฺตนาโต เหวเมว ตสฺส ปจฺเจก-
 สมฺพุทฺธสฺส โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลสเ น ปุเนติ
 น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉติ สกทาคามิมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา
 อนาคามิมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา อรหตฺตมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา
 เต กิเลสเ น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉตีติ อคฺคิวั ททฺธมฺ
 อนิวตฺตมาโน ฯ เอโก จเร ขคฺควิสานกฺปโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

สนฺหาลยิตวาน สณฺโฆชนานิ
 ชาลํว เภตฺวา สลิลมฺพุจฺวาริ
 อคฺคิวั ททฺธมฺ อนิวตฺตมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสานกฺปโปติ ฯ

[๗๗๒] โอภฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโล
 คฺคฺตตินฺหฺริโย รกฺขิตฺมานสาโน
 อนวสฺสุโต อปริทฺยหฺมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสานกฺปโป ฯ

๑ ม. ปภินทิตวา ฯ ๒ ม. ทาลยิตวา ฯ ๓ ม. คณฺหาติ ฯ
 ๔ ม. เอตฺถนฺตเร น ปลิพชฺฉตีติ ทิสฺสติ ฯ

อนฺยุตฺโต โหติ เอวมฺปิ ขิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ

กถํ โอกฺขิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ อิธ^๑ ภิกฺขุ น จกฺขุโลโล
 จกฺขุโลลิเยน สมฺนฺนาคโต โหติ อภิภูจํ ทกฺขิตฺตพฺพํ ทิภูจํ สมตฺติก-
 มิตฺตพฺพนฺติ น อาราเมน อารามํ น อุยฺยาเนน อุยฺยานํ น คาเมน
 คามํ น นิคเมน นิคมํ น นคเรณ นครํ น รมฺมเจณ รมฺมจํ น
 ชนฺปเพน ชนฺปทํ น ทิสมฺจาริกํ อนฺวตฺถจาริกํ อนฺยุตฺโต โหติ
 รูปทสฺสนาย เอวํ โอกฺขิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ อถวา ภิกฺขุ อนฺตรสมรํ
 ปวิภูจโ จ วิถิํ ปฏฺฐิปนฺโน สํวฺโต คจฺจติ น หตฺถิํ โอลฺเกนฺโต น อสฺสํ
 โอลฺเกนฺโต น รถํ โอลฺเกนฺโต น ปตฺตีํ โอลฺเกนฺโต น กุมารเก
 โอลฺเกนฺโต น กุมาริกาย โอลฺเกนฺโต น อิตฺถิโย โอลฺเกนฺโต
 น ปุริเส โอลฺเกนฺโต น อนฺตรปถํ โอลฺเกนฺโต น สมฺมุขานิ
 โอลฺเกนฺโต น อุทฺธํ โอลฺเกนฺโต น อโธ โอลฺเกนฺโต น ทิสาวิสิสํ
 เปกฺขมาโน คจฺจติ เอวมฺปิ โอกฺขิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ อถวา จกฺขุนา รูปํ
 ทิสฺวา น นิमितฺตคฺคาคาหิ โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคาคาหิ ยตฺวาธิกฺรณเมนํ
 จกฺขุณฺหริยํ อสํวฺตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปापกา อกฺุสลา ฐมฺมา
 อนฺวาสุสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย ปฏฺฐิปชฺชติ รกฺขติ จกฺขุณฺหริยํ จกฺขุณฺหริเย
 สํวํ อปชฺชติ เอวมฺปิ โอกฺขิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ ยถา วา ปเนก
 โภณฺโต สมณพฺรหฺมณฺณา สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภูยฺชิตฺวา เต
 เอวรूपํ วิสฺฐกทสฺสนํ อนฺยุตฺตา^๒ วิหรนฺติ เสยฺยถิํ นจจํ คีตํ วาทิตํ
 ฯเปฯ อณฺีกทสฺสนํ อิติ วา เอวรูปา วิสฺฐกทสฺสนานฺุโยคา^๓ ปฏฺฐิวิโรโต
 โหติ^๔ เอวมฺปิ โอกฺขิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ

น จ ปาทโลโลติ กถํ ปาทโลโล โหติ ฯ อิธกฺจโ จ [๕]
 ปาทโลโล ปาทโลลิเยน สมฺนฺนาคโต โหติ อาราเมน อารามํ อุยฺยาเนน

๑ ม. อิธกฺจโ จ ฯ ๒ ม. อนฺยุตฺตา ฯ ๓ ม. วิสฺฐกทสฺสนา ฯ

๔ ม. อยํ ปาโ จ นตฺถิ ฯ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร ภิกฺขุติ ทิสฺสติ ฯ

อุยฺยานํ คาเมน คามํ นิคเมน นิคมํ นคเรน นครํ รมฺมฺเจน
 รมฺมฺจํ ชนปฺเพน ชนปทํ ทีฆจาริกํ อนฺวตฺถิตฺตจาริกํ อนฺนุยฺตุโต โหติ
 เอวมฺปิ ปาทโลโล โหติ ๑ อถวา ภิกฺขุ อนฺนุโตสงฺฆารามे ปาทโลลิเยน
 สมฺนฺนาคโต โหติ ๒ อตฺถเหตุ ๒ การณเหตุ อุทฺธโต อวฺุปฺสนฺตจิตฺโต
 ปริเวณโต ปริเวณํ คจฺจติ วิหารโต วิหารํ คจฺจติ อชฺชมฺโยคโต
 อชฺชมฺโยคํ คจฺจติ ปาสาทโต ปาสาทํ คจฺจติ หมฺมิมฺยโต หมฺมิมฺย
 คจฺจติ คฺุทโต คฺุทํ คจฺจติ เลณโต เลณํ คจฺจติ กุฎฺฐิยา กุฎฺฐี
 คจฺจติ กุฎฺฐาคารโต กุฎฺฐาคารํ คจฺจติ อมฺมฺมฺโต อมฺมฺมํ คจฺจติ มาพีโต
 มาพี คจฺจติ อุทฺทณฺฑโต อุทฺทณฺฑํ คจฺจติ ุทฺทโทลิตโต อุทฺทโทลิตํ
 คจฺจติ^๑ อุปฺภูจฺฉานสาลโต อุปฺภูจฺฉานสาลํ คจฺจติ มณฺฑปโต มณฺฑป
 คจฺจติ รุกฺขมฺมูลโต รุกฺขมฺมูลํ คจฺจติ ยตฺถ วา ปน ภิกฺขุ นิสีหนฺติ วา
 คจฺจนฺติ วา ตตฺถ เอกสฺส วา ทฺุติโย โหติ ทฺุวินฺนํ วา ตติโย
 โหติ ติณฺณํ วา จตฺตุโถ โหติ ตตฺถ พหุ สมฺพปฺปลาปํ สลฺลปติ^๒
 เสยฺยถึทํ ราชกถํ โจรกถํ ๑เป๑ อิติภวภวกถํ อิติ^๓ วา^๓ กเถสิ
 เอวมฺปิ ปาทโลโล โหติ ๑ ๒ น จ ปาทโลโลติ โส ปจฺเจกสมฺพทฺุโ
 ปาทโลลียา อารโต วิรโต ปฏฺิวีรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสมฺมฺโจ วิปฺปมฺุตโต
 วิสํยฺตุโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหฺรติ^๔ ปฏฺิสลฺลานารามे โหติ
 ปฏฺิสลฺลानรโต อชฺชมฺตตํ เจโตสมถมฺนุยฺตุโต อนิรากตฺชฺฉมาโน วิปฺสฺสนาย
 สมฺนฺนาคโต พฺุรฺุเหตา สฺุณฺณวาคารานํ^๕ ฉายี ฉานรโต เอกตฺตมฺนุยฺตุโต
 สทตฺถคฺรุโกติ โอกฺขิตฺตจกฺขุ ๒ จ ปาทโลโล ๑

[๗๗๔] [๖] คฺุตฺตินิทฺริโยติ โส ปจฺเจกสมฺพทฺุโ จกฺขุนา
 รฺุปี ทิสฺวา ๒ น นิमितฺตคฺคาคาหิ โหติ นานฺนุพฺยณฺชนคฺคาคาหิ ยตฺวาธิกฺรณเมณํ

๑-๑ ม. อิมะ ปาจา นตฺถิ ๑ ๒ ม. ปลปติ ๑ ๓-๓ ม. อิมะ เทว ปาจา นตฺถิ ๑
 ๔ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑ ๕ ม. สฺุณฺณวาคารํ ๑
 ๖ ม. เอตฺถนฺตเร คฺุตฺตินิทฺริโย รกฺขิตฺตมานสาโนตฺตีติ ทิสฺสนฺติ๑

จกขุณหุริยํ อลํวุตํ วิหรณตํ อภิขุณาโทมนสสา ปापกา อกุสลา ฆมมา
 อนวาสสเวยฺยํ ตสฺส ลํวราย ปฏิปชฺชติ รกฺขติ จกขุณหุริยํ
 จกขุณหุริเย ลํวํ อาปชฺชติ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน คนฺธํ
 ฆายิตฺวา ชิวนหาย รลํ ลายิตฺวา กาเยน ไผฏฺจพฺพํ ฝุสิตฺวา มนสา
 ฆมมํ วิณฺณาย น นิมิตฺตคคาคาหิ โหติ นานุกฺขณณฺชนคคาคาหิ ยตฺวา
 ธิกรณเมณํ มนินฺหุริยํ อลํวุตํ วิหรณตํ อภิขุณาโทมนสสา ปापกา
 อกุสลา ฆมมา อนวาสสเวยฺยํ ตสฺส ลํวราย ปฏิปชฺชติ รกฺขติ
 มนินฺหุริยํ มนินฺหุริเย ลํวํ อาปชฺชติตีติ คฺคตฺตินฺหุริโย ๑ รกฺขิตฺมานสาโนติ
 โคปิตฺมานสาโน รกฺขิตฺจิจฺจิตฺโตตี^๑ คฺคตฺตินฺหุริโย รกฺขิตฺมานสาโน ๑

[๗๗๕] อนวสฺสุโต อปริชยฺหมาโนติ อนวสฺสุโตตี^๒ วุตฺตตฺตเวหตํ
 อายสมฺมตา มหาไมคฺคคฺลลาเนน อวสฺสุตฺตปริยายณฺจ โว อาวุโส เทสิสฺสามิ^๓
 อนวสฺสุตฺตปริยายณฺจ ตํ สุณฺนาถ สาธุกํ มนสิกรโรถ ภาสิสฺสามิตี ๑
 เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขุ อายสมฺมโต มหาไมคฺคคฺลลานสฺส ปจฺจจฺสูโส^๓ ๑
 อายสมฺมา มหาไมคฺคคฺลลาโน เอตทโวจ กถณฺจาวุโส อวสฺสุโต โหติ
 อิทาวุโส ภิกฺขุ จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา ปิยฺรูเป รูเป อธิมุจฺจติ อปฺปิยฺรูเป
 รูเป พฺยาปชฺชติ อนฺุปฺปฏิจิตฺตกายสฺติ จ วิหฺรติ ปริตฺตเจตฺโส ตณฺจ
 เจโตวิมฺุตฺตี ปณฺณาวิมฺุตฺตี ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ยตฺถสฺส เต
 อุปฺปนฺนา ปापกา อกุสลา ฆมมา อปริเสสา นิสฺสุณฺนติ โสเตน
 สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ชิวนหาย รลํ ลายิตฺวา กาเยน
 ไผฏฺจพฺพํ ฝุสิตฺวา มนสา ฆมมํ วิณฺณาย ปิยฺรูเป ฆมฺเม อธิมุจฺจติ
 อปฺปิยฺรูเป ฆมฺเม พฺยาปชฺชติ อนฺุปฺปฏิจิตฺตกายสฺติ จ วิหฺรติ
 ปริตฺต เจตฺโส ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺตี ปณฺณาวิมฺุตฺตี ยถาภูตํ นปฺปชานาติ
 ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปापกา อกุสลา ฆมมา อปริเสสา นิสฺสุณฺนติ

๑ ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ๑

๒ ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ๑

๓ ม. เทเสสฺสามิ ๑

อัยํ วุจฺจตาวุโส ภิกฺขุ อวสฺสุโต จกฺขุวิณฺณเมยฺเยสุ ฐุเปสุ อวสฺสุโต
 โสตฺวิณฺณเมยฺเยสุ สทฺเทสุ ๑เป๑ อวสฺสุโต มโนวิณฺณเมยฺเยสุ ฌมฺเมสุ
 เอวฺวิหารี อาวุโส ภิกฺขุ^๑ จกฺขุโต เจปิ นํ มาโร อุปลงฺกมฺติ ลภเตว^๒
 มาโร โอตารํ ลภติ^๓ มาโร อารมฺมณํ โสตโต เจปิ นํ ๑เป๑
 มนโต เจปิ นํ มาโร อุปลงฺกมฺติ ลภเตว มาโร โอตารํ ลภติ
 มาโร อารมฺมณํ เสยฺยถาปิ อาวุโส นพาคารํ วา ตินฺนาคารํ วา สุกฺขํ
 โกลาปํ โจโรวสุลิกํ^๔ ปุรฺตถิมาย เจปิ นํ ทิสาย ปุริโส อาทิตฺตตาย
 ตินฺนุกาย อุปลงฺกเมยฺย ลภเตว อคฺคิ โอตารํ ลภติ อคฺคิ อารมฺมณํ
 ปจฺฉิมาย เจปิ นํ ทิสาย อุตฺตราย เจปิ นํ ทิสาย ทกฺขิณฺนํ เจปิ
 นํ ทิสาย ปจฺฉโต^๕ เจปิ นํ [๖] อุปรโต^๖ เจปิ นํ [๘] ยโต กุโตจิ
 เจปิ นํ ปุริโส อาทิตฺตตาย ตินฺนุกาย อุปลงฺกเมยฺย ลภเตว อคฺคิ
 โอตารํ ลภติ อคฺคิ อารมฺมณํ เอวเมว โข อาวุโส เอวฺวิหารี
 ภิกฺขุ^๗ จกฺขุโต เจปิ นํ มาโร อุปลงฺกมฺติ ลภเตว มาโร โอตารํ ลภติ
 มาโร อารมฺมณํ โสตโต เจปิ นํ ๑เป๑ มนโต เจปิ นํ มาโร
 อุปลงฺกมฺติ ลภเตว มาโร โอตารํ ลภติ มาโร อารมฺมณํ เอวฺวิหาริณฺจาวุโส
 ภิกฺขุ ฐุปา อภิวาสุ^๘ น ภิกฺขุ ฐุเป อภิวา สทฺทา ภิกฺขุ อภิวาสุ
 น ภิกฺขุ สทฺเท อภิวา^๙ คนฺธา ภิกฺขุ อภิวาสุ น ภิกฺขุ คนฺธ
 อภิวา รสา ภิกฺขุ อภิวาสุ น ภิกฺขุ รเส อภิวา โผฏฺจพฺพา ภิกฺขุ
 อภิวาสุ น ภิกฺขุ โผฏฺจพฺเพ อภิวา ฌมฺมา ภิกฺขุ อภิวาสุ น
 ภิกฺขุ ฌมฺเม อภิวา อัยํ วุจฺจตาวุโส ภิกฺขุ ฐุปาภิวาโต^{๑๐} สทฺทาภิวาโต

๑ ม. เอวฺวิหารี จาวุโส ภิกฺขุ ๑ เอวมุปริปี ๑ ๒ ม. ลภเตว ๑ เอวมฺทีเสสุ ปเทสุ ๑
 ๓ ม. ลภต ๑ เอวมฺทีเสสุ ปเทสุ ๑ ๔ ม. เตโรวสุลิกํ ๑ ๕ ม. เหมจฺฉิมโต ๑
 ๖,๘ ม. เอตฺถนฺตเร ทิสายาติ ทิสฺสติ ๑ ๗ ม. อุปริมโต ๑
 ๙ ม. เอวฺวิหารี ภิกฺขุ ๑ เอวมุปริปี ๑ ๑๐ ม. อธิวาสุ ๑ เอวมุปริปี ๑
 ๑๑ ม. อธิวาสุ ๑ เอวมฺทีเสสุ ปเทสุ ๑ ๑๒ ม. ฐุปาภิวาโต ๑ เอวมฺทีเสสุ ปเทสุ ๑

คนุชาภิภูโต รสาภิภูโต โผฏฐพพภาภิภูโต^๑ อภิภูโต เตหิ กิเลสเสหิ น
 อภิภู หิ โส ปาปกเก อกุสเล ฐมเม สงฺกิลลสิเก โปโนพภูวิกเก
 สหเร ทุกฺขวิปาเก อายตฺตีชาตฺติชรามรณฺเเย^๒ เอวฺ โข อาวุโส อวสุสุโต
 โหติ ฯ กถณฺจอาวุธฺโส อนวสุสุโต โหติ อิทาอาวุธฺโส ภิกฺขุ จกฺขุณา รูปรํ
 ทิสฺวา ปิยรूपे รู่เป นาคิมฺมุจฺจติ อปฺปิยรู่เป รู่เป น พฺยาปชฺชติ
 อุปฺภวจิตฺตกายสฺสติ จ วิหฺรติ อปฺปมาณเจตฺโส ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺตํ
 ปณฺณาวิมฺุตฺตํ ยถาภฺยตํ ปชานาติ ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกกา
 อกุสลา ฐมฺมา อปริเสสา นิสฺซุณฺหนติ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ
 มนสา ฐมฺมํ วิญฺญาเย ปิยรूपे ฐมฺเม นาคิมฺมุจฺจติ อปฺปิยรूपे ฐมฺเม
 น พฺยาปชฺชติ อุปฺภวจิตฺตกายสฺสติ จ วิหฺรติ อปฺปมาณเจตฺโส ตณฺจ
 เจโตวิมฺุตฺตํ ปณฺณาวิมฺุตฺตํ ยถาภฺยตํ ปชานาติ ยตฺถสฺส เต อุปฺปนฺนา
 ปาปกกา อกุสลา ฐมฺมา อปริเสสา นิสฺซุณฺหนติ อຍံ วุจฺจတာวุโส
 ภิกฺขุ อนวสุสุโต จกฺขุวิญฺญေเยเยสุ รู่เปสุ อนวสุสุโต โสตฺวิญฺญေเยเยสุ
 สทฺทฺเทสุ ฯเปฯ อนวสุสุโต มโนวิญฺญေเยเยสุ ฐมฺเมสุ^๓ เอวฺวิหฺาริ อาวุโส
 ภิกฺขุ^๒ จกฺขุโต เจปิ นํ มาโร อุปฺสงฺกมฺติ เหนว ลภฺติ มาโร โอตารํ
 น ลภฺติ มาโร อารมฺมณํ โสตฺโต เจปิ นํ ฯเปฯ มนฺโต เจปิ นํ
 มาโร อุปฺสงฺกมฺติ เหนว ลภฺติ มาโร โอตารํ น ลภฺติ มาโร อารมฺมณํ
 เสยฺยถาปิ อาวุโส^๓ กุฎฺฐาคารสาลา วา สนนฺถาคารสาลา^๓ วา พหฺล-
 มตฺตติกา อลฺลาลาเลปนา^๔ ปฺรตฺถติมาเย เจปิ นํ ทิสาย ปุริโส อาทิตฺตตาย
 ตินฺนุกาย อุปฺสงฺกเมยฺเย เหนว ลภฺติ อคฺคิ โอตารํ น ลภฺติ อคฺคิ
 อารมฺมณํ ปจฺฉิมาย เจปิ นํ ทิสาย อุตฺตฺตราย เจปิ นํ ทิสาย
 ทกฺขิณาย เจปิ นํ ทิสาย ปจฺฉโต เจปิ นํ [๕] อุปริโต เจปิ นํ
 [๕] ยโต กุโตจฺจิ เจปิ นํ ปุริโส อาทิตฺตตาย ตินฺนุกาย อุปฺสงฺกเมยฺเย

๑-๑ ม. ฐมฺมาภิภูโต อภิภู อนภิภูโต อธิภฺสํ นํ ปาปกกา อกุสลา ฐมฺมา ... ชาตฺติชรามรณฺเเย ฯ
 ๒-๒ ม. เอวฺวิหฺาริ จาอาวุธฺโส ภิกฺขุ ฯ ๓-๓ ม. กุฎฺฐาคารา วา กุฎฺฐาคารสาลา วา ฯ
 ๔ ม. อทฺทาวเลปนา ฯ ๕ ม. เอตฺถนฺตฺเร ทิสายาติ ทิสฺสติ ฯ

เนว ลภติ อคฺคิ โอตารํ น ลภติ อคฺคิ อารมฺมณํ เอวเมว โข
 อาวุโส เอววิหารี ภิภุชฺ จภุชฺโต เจปิ นํ มาโร อุตฺตงฺกมฺติ เนว ลภติ
 มาโร โอตารํ น ลภติ มาโร อารมฺมณํ โสตโต เจปิ นํ ๑เป๑
 มนโต เจปิ นํ มาโร อุตฺตงฺกมฺติ เนว ลภติ มาโร โอตารํ น ลภติ
 มาโร อารมฺมณํ เอววิหาริยจาวุโส ภิภุชฺ น รุปา อภิภวีสฺสุ ภิภุชฺ รุเป
 อภิภวิ น สทฺทา ภิภุชฺ อภิภวีสฺสุ ภิภุชฺ สทฺเท อภิภวิ ๑เป๑
 น ฌมฺมา ภิภุชฺ อภิภวีสฺสุ ภิภุชฺ ฌมฺเม อภิภวิ อัย วุจฺจตาวุโส ภิภุชฺ
 รุปาภิภุ สทฺทาภิภุ คนฺธธาภิภุ รสาภิภุ โฝฏฺจพฺพาภิภุ ฌมฺมาภิภุ
 ๑อนภิภุโต เตหิ กิเลเสหิ อภิภุ หิ โส ปาปเก๑ อุกุสเล ฌมฺเม
 สงฺกิลลิกเก โปโนพฺภวิกเก สทฺเร ทฺกฺขวิปาเก อายตฺตีชาตฺติชฺรามรณฺนฺเย
 เอว โข อาวุโส อนวสฺสุโต โหตฺตีติ อนวสฺสุโต ๑ อปฺริทฺยหฺมาโนติ
 รากคฺคินา๒ อปฺริทฺยหฺมาโน โทสคฺคินา๓ อปฺริทฺยหฺมาโน โมหคฺคินา๔
 อปฺริทฺยหฺมาโนติ อนวสฺสุโต อปฺริทฺยหฺมาโน ๑ เอโก จเร ขคฺค-
 วิสาณกปฺโป ๑ เตนนาห โส ปจฺเจกสมฺพทุโร

โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาพโลโล

คฺคตฺตินทฺริโย รกฺขิตฺตมานสาโน

อนวสฺสุโต อปฺริทฺยหฺมาโน

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ๑

[๗๗๖] โอิหารยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ

สณฺณนฺนปฺตฺโต๕ ยถา ปาริจตฺโต๖

กาสาวยตฺถอ อภินิภฺขมิตฺวา

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ๑

[๗๗๗] โอิหารยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานีติ คิหิพฺยณฺชนานิ

๑-๑ ม. อธิภุ อนธิภุโต อธิภลลิต เต ปาปเก ... ๑ ๒ ม. รากเซน ปริฟ้าเหน ๑

๓ ม. โทสเซน ปริฟ้าเหน ๑

๔ ม. โม่หเซน ปริฟ้าเหน ๑

๕ ม. สณฺณนฺนปฺตฺโต ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

๖ ม. ปาริจตฺตโก ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

วุจจนฺติ เกสา จ มสฺสุ จ ฯเปฯ ที่ฆรสุสานิ อิติ วา ฯ โอิหารยิตฺวา
 คิหิพฺยณฺชนานํติ คิหิพฺยณฺชนานิ โอิโรปยิตฺวา สโมโรปยิตฺวา [๑]
 ปฏิปฺปสฺสมกิตฺวาติ โอิหารยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ ฯ

[๗๗๘] สณฺฉินฺนปตฺโตติ ยถา ปาริฉตฺโตติ ยถา [๒] ปาริฉตฺโต
 โกวิปาโร พหฺลปตฺตปฺลาโส สณฺทจฺฉาโย^ม เอวเมว โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 ปรีปฺนุณฺนปตฺตจิวรรโธติ สณฺฉินฺนปตฺโตติ ยถา ปาริฉตฺโตติ ฯ

[๗๗๙] กาสายวตฺโถ อภินิภฺขมิตฺวาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 สพุพฺ ฆราวาสปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวา ปุตฺตทวารปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวา
 ฌาติปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวา [๔] สณฺฉินฺธิปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวา เกสมสฺสุ
 โอิหารยิตฺวา^๕ กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชิตฺวา อภิณฺจนฺภาวํ อุปกนฺตฺวา เอโก จรติ วิจรติ อิริยติ
 วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ กาสายวตฺโถ อภินิภฺขมิตฺวา ฯ
 เอโก จเร ขคฺควิสถณฺกปฺโปติ ฯ เตนหาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

โอิหารยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ
 สณฺฉินฺนปตฺโตติ ยถา ปาริฉตฺโต
 กาสายวตฺโถ อภินิภฺขมิตฺวา
 เอโก จเร ขคฺควิสถณฺกปฺโปติ ฯ

[๗๘๐] รเสสฺสุ เคธํ อกรํ อโลโล
 อนณฺณปฺโปสี สปทานจารี
 กุเล กุเล อปฺปฏิพฺพทฺทจิตฺโต
 เอโก จเร ขคฺควิสถณฺกปฺโปติ ฯ

[๗๘๑] รเสสฺสุ เคธํ อกรํ อโลโลติ รเสสฺสุติ มุรฺโรโส ขนฺธโรโส

๑ ม. เอตถนฺตเร นิภฺขิตฺวาติ ทิสฺสติ ฯ

๒ ม. เอตถนฺตเร โสติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ม. สณฺทจฺฉาโย ฯ

๔ ม. เอตถนฺตเร มิตฺตามจฺฉปฺลิโพธํ ฉินฺหิตฺวาติ ทิสฺสณฺติ ฯ

๕ ม. โอิหารยิตฺวา ฯ

นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรรมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปิณฑุทาย ปวิสติ
 รกฺขิตฺเตเนว กาเยน รกฺขิตาย วาจาเยน รกฺขิตฺเตน จิตฺเตน อุปฺภวจิตฺตํ
 สติยา สํวเตหิ อินฺทฺริเยหิ โอบกฺขิตฺตจกฺขุ อิริยาปถสมฺปนฺโน กุลา
 กุลํ อภิกฺกมฺนฺโต^๑ ปิณฑุทาย จรตฺติ อนณฺณปฺปสึ สปรานจารึ ๕

[๗๘๓] กุเล กุเล อปฺปฏิพทฺชจิตฺโตติ ทฺวึหิ การเณหิ
 ปฏิพทฺชจิตฺโต โหติ อตฺตทานํ วา นิจํ จเปนฺโต ปรั อจฺจํ จเปนฺโต
 ปฏิพทฺชจิตฺโต โหติ อตฺตทานํ วา อจฺจํ จเปนฺโต ปรั นิจํ จเปนฺโต
 ปฏิพทฺชจิตฺโต โหติ ๕

กถํ อตฺตทานํ นิจํ จเปนฺโต ปรั อจฺจํ จเปนฺโต ปฏิพทฺชจิตฺโต
 โหติ ๕ ตฺมุเมห เม พหุปรการา อหํ ตฺมุเมห นิสฺสาย ลภามิ
 จิวรรปิณฑุทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยฆาตฺตชฺชปริกฺขารํ ยมฺปิ เม อณฺเวย
 ทาทํ วา กาทํ วา มณฺณนฺติ ตฺมุเมห นิสฺสาย ตฺมุเมห สมฺปสฺสนฺตา^๒
 ยมฺปิ เม ปฺปราณํ มาตาเปตฺตํ นามโคตฺตํ ตมฺปิ เม อนฺตรหิตํ
 ตฺมุเมหิ อหํ ฅายามิ อสุกฺกสฺส กุลฺลปโก อสุกฺกาย กุลฺลปโกติ เอว
 อตฺตทานํ นิจํ จเปนฺโต ปรั อจฺจํ จเปนฺโต ปฏิพทฺชจิตฺโต โหติ ๕

กถํ อตฺตทานํ อจฺจํ จเปนฺโต ปรั นิจํ จเปนฺโต ปฏิพทฺชจิตฺโต
 โหติ ๕ อหํ ตฺมุหมากํ พหุปรการโร ตฺมุเมห มํ อากมฺม พุทฺธํ สรณํ
 คตา ฅมฺมํ สรณํ คตา สงฺฆํ สรณํ คตา ปาณาติปาตา ปฏิวิริตา
 อทินฺนาทานา ปฏิวิริตา กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิริตา มุสาวาทา
 ปฏิวิริตา สุราเมรยมชฺชชฺชปมาทฺฐจฺฉานา ปฏิวิริตา ตฺมุหมากํ [๓] อุกฺทฺทสฺส
 เทมิ ปริปฺจฺจํ เทมิ อุโปสถํ อุกฺขามิ^๓ นวกมฺมํ อธิฏฺฐามิ อถ จ ปน
 ตฺมุเมห มํ ปริจฺจชิตฺวา^๔ อณฺณ^๖ สกฺกโรถ ครุกโรถ มาเนถ ปุเชถาติ

๑ ม. อนตฺกมฺนฺโต ๕

๒ ม. ปสฺสนฺตา ๕

๓ ม. เอตฺถนฺตเร อหฺนฺติ ทิสฺสตี ๕

๔ ม. อาจิกฺขามิ ๕

๕ ม. อุกฺกมิตฺวา ๕

๖ ม. อณฺเวย ๕

เอวํ อตตทานํ อุจฺจํ จเปนโต ปรํ นีจํ จเปนโต ปฏิพทฺชิตโต
โหติ ฯ

กุลฺ กุเล อปฺปฏิพทฺชิตโตติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ กุสฺสลีโพเชน
อปฺปฏิพทฺชิตโต โหติ คณฺสลีโพเชน อปฺปฏิพทฺชิตโต โหติ
อวาสฺสลีโพเชน อปฺปฏิพทฺชิตโต โหติ จีวรฺสลีโพเชน อปฺปฏิพทฺชิตโต
โหติ ปิณฺฑปาทฺสลีโพเชน อปฺปฏิพทฺชิตโต โหติ เสนาสฺนสลีโพเชน
อปฺปฏิพทฺชิตโต โหติ คีลาณปจฺจยภสฺสชฺชปริกฺขารฺสลีโพเชน
อปฺปฏิพทฺชิตโต โหตีติ กุเล กุเล อปฺปฏิพทฺชิตโต ฯ เอโก
จเร ชคฺควิสาณกฺปิโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

รเสสฺสุ เคธํ อกรํ อโลโล

อนณฺณโปสี สฺปทานจารี

กุลฺ กุเล อปฺปฏิพทฺชิตโต

เอโก จเร ชคฺควิสาณกฺปิโปติ ฯ

[๗๘๔] ปหาย ปญฺจาวรณานิ เจตโส

อุปกฺกิลเส พฺยปฺนุชฺช สฺพเพ

อนิสฺสโต เจตฺวา สฺเนหฺโทสํ^๑

เอโก จเร ชคฺควิสาณกฺปิโป ฯ

[๗๘๕] ปหาย ปญฺจาวรณานิ เจตโสติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
กามจฺจนฺทนีวรณํ ปหาย ปชฺชิตฺวา วิเนเตตฺวา พฺยนฺตฺกิริตฺวา
อนภาวจฺจเมตฺวา พฺยาปาทนีวรณํ ถีนมิทฺทนีวรณํ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจนีวรณํ
วิจิกฺจฉานีวรณํ ปหาย ปชฺชิตฺวา วิเนเตตฺวา พฺยนฺตฺกิริตฺวา
อนภาวจฺจเมตฺวา วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ธมฺเมหิ สฺวิตกฺกํ
สฺวิจาร์ วิเวกซ์ ปิตฺติสฺุขํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติ ปหาย
ปญฺจาวรณานิ เจตโส ฯ

๑ ม. อนิสฺสโต เจตฺว สฺเนหฺโทสํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

[๗๘๖] อุปกฺกิลเส พยฺปนุชฺช สพฺเพติ ราโค จิตฺตสฺส
 อุปกฺกิลเส โทโส จิตฺตสฺส อุปกฺกิลเส โมโห จิตฺตสฺส อุปกฺกิลเส
 โกโร อุปนโห ฯ๑ สพฺพากุสลาภิสงฺขารา จิตฺตสฺส อุปกฺกิลเส ฯ
 อุปกฺกิลเส พยฺปนุชฺช สพฺเพติ จิตฺตสฺส สพฺเพ อุปกฺกิลเส พยฺปนุชฺช
 ปนฺหิตฺวา^๑ ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา พยฺนตฺตฺกิริตฺวา อนภาวงฺคเมตฺวาติ
 อุปกฺกิลเส พยฺปนุชฺช สพฺเพ ฯ

[๗๘๗] อนิสฺสีโต เจตฺวา เสนฺหโทยฺสฺส นฺติ อนิสฺสีโตติ เทว
 นิสฺสยา ตณฺหานิสฺสโย จ ทิฏฺฐินิสฺสโย จ ฯ๑ อยํ ตณฺหานิสฺสโย
 ฯ๑ อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย ฯ เสนฺโหติ เทว เสนฺหา ตณฺหาเสฺนโห จ
 ทิฏฺฐิเสฺนโห จ ฯ๑ อยํ ตณฺหาเสฺนโห ฯ๑ อยํ ทิฏฺฐิเสฺนโห ฯ
 โทโสติ โย จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏฺฐิฆาโต ปฏฺฐิฆ^๒ ปฏฺฐิวิโรโร โภโป
 ปโกโป สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พยาปตฺติ
 มโนปโทโส โภโร กุชฺฌณา กุชฺฌเมตฺตตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺสิตตฺตํ
 พยาปตฺติ พยาปชฺชนา พยาปชฺชิตตฺตํ "วิโรโร ปฏฺฐิวิโรโร" จณฺทิกํ
 อสฺสุโรโป อนตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส ฯ อนิสฺสีโต เจตฺวา เสนฺหโทยฺสฺส
 โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ตณฺหาเสฺนหฺมจ ทิฏฺฐิเสฺนหฺมจ โทยฺสฺส
 เจตฺวา "อุจฺเจตฺวา สมฺมุจฺเจตฺวา" ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา พยฺนตฺตฺกิริตฺวา
 อนภาวงฺคเมตฺวา จกฺขุ อนิสฺสีโต โสตํ อนิสฺสีโต ฯ๑ ทิฏฺฐิสฺส
 มฺตฺตวิธฺมวาทพฺเพ ฐมฺเม อนิสฺสีโต อนลฺลีนฺ อณฺุคโต อนชฺฌเณสิโต
 อนธฺมฺมฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโฆ วิปฺปมฺมฺโต วิสณฺณฺมฺโต วิมฺรียาทิกเตน
 เจตฺสา วิหฺรตฺติ อนิสฺสีโต เจตฺวา เสนฺหโทยฺสฺส ฯ เอโก จเร
 ขคควิสาณกปฺโป ฯ เตนฺนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

๑ ม. ปนฺหิตฺวา ฯ   ๒ ม. ปฏฺฐิฆ^๒ ฯ   ๓-๓ ม. อิม เทว ปาจา นตฺติ ฯ
 ๔-๔ ม. อุจฺฉินฺหิตฺวา สมฺมุจฺฉินฺหิตฺวา ฯ

ปหาย ปญจาวรณานิ เจตโส
อุปกุกิเลสเส พยปนฺชช สพฺเพ
อนิสฺสีโต เฉตฺวา เสนหฺโถสํ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๘๘] วิปฏิจิกตฺวาน สฺขํ ทฺขณฺจ
ปฺพุเพว จ โสมนสฺสโทมนสฺสํ
ลหฺตฺธานุเปกฺขํ สมถํ วิสุทฺธํ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ

[๗๘๙] วิปฏิจิกตฺวาน สฺขํ ทฺขณฺจ ปฺพุเพว จ โสมนสฺส-
โทมนสฺสนฺติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สฺขสฺส จ ปทานา ทฺกฺขสฺส จ ปทานา
ปฺพุเพว โสมนสฺสโทมนสฺสํ อตฺถงฺคมา อทฺกฺขมฺสฺขํ อุเปกฺขาสติ-
ปาริสฺสุทฺธิ จตฺตถถํ ฌานํ อุปสมฺบฺชช วิหฺรตีติ วิปฏิจิกตฺวาน สฺขํ
ทฺขณฺจ ปฺพุเพว จ โสมนสฺสโทมนสฺสํ ฯ

[๗๙๐] ลหฺตฺธานุเปกฺขํ สมถํ วิสุทฺธนฺติ อุเปกฺขชาติ ยา
จตฺตถชฺชฌานเ อฺเปกฺขา อฺเปกฺขนา อชฺชฺมุเปกฺขนา ๑จิตฺตสฺส ปสฺสทฺชตา ๒
มชฺชตฺตตฺตา จิตฺตสฺส ฯ สมโถติ ยา จิตฺตสฺส จิตฺติ สณฺจิติ อวฺภูจิติ
อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฺภูมานสฺตา สมโถ สมฺมาธินฺหฺริยํ สมฺมาธิปลํ
สมฺมาสมฺมาธิ ฯ จตฺตถชฺชฌานเ อฺเปกฺขา จ สมโถ จ สฺสุทฺธา โหนฺติ
วิสุทฺธา ปรีโยทฺตา อนงฺคณฺา วิคฺตฺวปฺกุกิเลสฺา มฺพุทฺฐตา กมฺมนียา
จิตฺตา อาเนถชฺชปฺตฺตฺตา ฯ ลหฺตฺธานุเปกฺขํ สมถํ วิสุทฺธนฺติ จตฺตถชฺชฌานเ ๓
อฺเปกฺขณฺจ สมถณฺจ ลหฺตฺธาน ๔ ลมิตฺวาติ [๔] ลหฺตฺธานุเปกฺขํ สมถํ
วิสุทฺธํ ฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

๑-๑ ม. จิตฺตสมฺมา จิตฺตปฺปสฺสทฺชตา ฯ ๒ ม. จตฺตถชฺชฌานํ ฯ ๓ ม. ลหฺตฺธา ฯ
๔ ม. เอตฺถนฺตเร วินฺทิตฺวา ปฏฺฐิลมิตฺวาตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ

ปริสวิริเยน ปริสปรกุกเมน ปตตพพํ น ตํ ปาปฺพนิตฺวา^๑ วิริยสฺส
จําน^๒ ภวิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ เอวมฺปิ อลีนจิตฺโต
อกุสีตวฺตุติ ฯ น ตาวาหํ อิมํ ปลฺลงกํ ภินฺทิสฺสามิ ยาว เม น
อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ
เอวมฺปิ อลีนจิตฺโต อกุสีตวฺตุติ ฯ

นาสฺสิสฺส^๓ น ปิวิสฺสามิ วิหารโต น นิกฺขมึ^๔

นปิ ปสฺสํ นิปาเตสฺสํ ตณฺหาสฺสฺสฺส อนฺุหเตติ

จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ เอวมฺปิ อลีนจิตฺโต อกุสีตวฺตุติ ฯ
น ตาวาหํ อิมฺมาหา อาสฺนา อุกฺกฺขทิสฺสามิ^๕ ยาว เม น อนุปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ เอวมฺปิ
อลีนจิตฺโต อกุสีตวฺตุติ ฯ น ตาวาหํ อิมฺมาหา จงฺกมา โไอโรทิสฺสามิ
วิหารา นิกฺขมิสฺสามิ อพฺุฒโยคา นิกฺขมิสฺสามิ ปาสาทา นิกฺขมิสฺสามิ
หฺมฺมียา นิกฺขมิสฺสามิ คฺุหาย นิกฺขมิสฺสามิ เลณา นิกฺขมิสฺสามิ
กุกฺกฺขียา นิกฺขมิสฺสามิ กุกฺกฺคารา นิกฺขมิสฺสามิ อฏฺฏฺฐา นิกฺขมิสฺสามิ
มาฬ้า นิกฺขมิสฺสามิ อุกฺุทฺถนฺุทา นิกฺขมิสฺสามิ อุกฺุฏฺฐจํานสาลาเย
นิกฺขมิสฺสามิ มณฺุทปา นิกฺขมิสฺสามิ รุกฺุขมฺุลา นิกฺขมิสฺสามิ ยาว
เม น อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
ปทฺหติ เอวมฺปิ อลีนจิตฺโต อกุสีตวฺตุติ ฯ อิมฺสมึเยว ปุพฺุพฺุณฺุสฺสมเย
อริยธมฺุมํ อาทริสฺสามิ สฺมาทริสฺสามิ อธิคฺจฺจนิสฺสามิ ผุสฺยิสฺสามิ
สจฺจนิกริสฺสามีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ เอวมฺปิ อลีนจิตฺโต
อกุสีตวฺตุติ ฯ อิมฺสมึเยว มชฺุฉนฺุติกสฺสมเย สฺยาณฺุสฺสมเย ปุเรกตฺตํ
ปจฺจภฺภาตฺตํ ปุริมยาเม^๖ มชฺุฉิมยาเม ปจฺจิมยาเม กาฬํ ชฺุเณห วสฺเส
เหมนฺุเต คิเมห ปุริเม วโยชนฺุเต มชฺุฉิเม วโยชนฺุเต ปจฺจิเม

๑ ม. อปาปฺพนิตฺวา ฯ ๒ ม. สฺนฺุจําน ฯ ๓ ม. นาสิสฺส ฯ
๔ ม. นิกฺขเม ฯ ๕ ม. อุกฺกฺขทิสฺสามิ ฯ ๖ ม. ปุริมยามํ มชฺุฉิมยามํ ... ฯ

วโยชนุเช อริยธมฺมํ อหริสฺสามิ สมหาริสฺสามิ อธิคจฺฉิสฺสามิ
 ผุสฺยิสฺสามิ สจฺฉิกิริสฺสามิตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ เอวมฺปิ
 อลีนจิตฺโต อกฺุสฺสิตฺตฺติ ๑

[๗๙๔] ทฬฺหฺนิกฺกโม ฅามพฺลฺุปปนฺโนติ ทฬฺหฺนิกฺกโมตี^๑ โส
 ปจฺเจกสมฺพฺุทฺโธ ทฬฺหฺสมาทาโน อโหสิ กุสฺเสสฺสุ ฅมฺเมสฺสุ อวฺภูจฺิต-
 สมหาทาโน กายสฺสุจฺริเต วจฺีสฺสุจฺริเต มฺโนสฺสุจฺริเต ทานสฺวีภาเค สีสฺลสมา-
 ทาเน อุโปสฺถฺุปวาเส เมตฺเตยฺยตาย^๒ เปตฺเตยฺยตาย สามณฺยตาย
 พุรฺหมณฺยตาย กุเลเชฏฺฐาปจายิกาย อณฺยตฺรณฺยตฺเรสฺสุ อธิกุสฺเสสฺสุ
 ฅมฺเมสฺสุตี ทฬฺหฺนิกฺกโม ๑ ฅามพฺลฺุปปนฺโนติ โส ปจฺเจกสมฺพฺุทฺโธ
 ฅาเมน จ พฺเลน จ วิริเยน จ ปฺรกกฺเมน จ [๓] อุเปโต โหติ
 สมฺุเปโต อุปาโต สมฺุปาโต อุปฺนฺโน สมฺุปฺนฺโน สมฺุหนฺนาคโตติ
 ทฬฺหฺนิกฺกโม ฅามพฺลฺุปปนฺโน ๑ เอโก จเร ขคฺควิสาณกฺโป ๑
 เตนหาท โส ปจฺเจกสมฺพฺุทฺโธ

อารทฺฐวิริโย ปฺรมตฺถปตฺติยา

อลีนจิตฺโต อกฺุสฺสิตฺตฺติ

ทฬฺหฺนิกฺกโม ฅามพฺลฺุปปนฺโน

เอโก จเร ขคฺควิสาณกฺโปติ ๑

[๗๙๕] ปฏฺิสฺลฺลานํ ฅมานมฺริณฺจมาโน

ฅมฺเมสฺสุ นิจฺจํ อนฺุฅมฺมจารี

อาทึนฺวํ สมฺมสิตา ภาเวสฺสุ

เอโก จเร ขคฺควิสาณกฺโป ๑

[๗๙๖] ปฏฺิสฺลฺลานํ ฅมานมฺริณฺจมาโนติ โส ปจฺเจกสมฺพฺุทฺโธ
 ปฏฺิสฺลฺลานาราม โหติ ปฏฺิสฺลฺลานรโต อชฺุฅมฺตํ เจโตสมฺถมฺนุชฺุตฺโต

๑ ม. อยู่ ปาโล นตฺถิ ๑

๒ ม. มตฺเตยฺยตาย ๑

๓ ม. เอตฺถนฺตเร ปณฺญาจ จาติ ทิสฺสตี ๑

อนิรอกตชฎาโน [๑] ฉานมริณจติ^๒ อนุปปนฺนสฺส วา ปจฺมสฺส
 ฉานสฺส อุปปาทาย ยุตฺโต ปยุตฺโต สํยุตฺโต आयุตฺโต สมายุตฺโต
 อนุปปนฺนสฺส วา ทุตฺติยสฺส ฉานสฺส อนุปปนฺนสฺส วา ตตฺติยสฺส
 ฉานสฺส อนุปปนฺนสฺส วา จตฺตตฺถสฺส ฉานสฺส อุปปาทาย ยุตฺโต
 ปยุตฺโต สํยุตฺโต आयุตฺโต สมายุตฺโตติ เหว ฉานมริณจติ^๓ ๑ อถวา
 อุปปนฺนํ วา ปจฺมํ ฉานํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสํกโรติ อุปปนฺนํ วา
 ทุตฺติยํ ฉานํ อุปปนฺนํ วา ตตฺติยํ ฉานํ อุปปนฺนํ วา จตฺตตฺถํ ฉานํ
 อาเสวติ ภาเวติ พหุสํกโรตีติ เหวมปิ ฉานมริณจตีติ ปฏฺฐิสลฺลานํ
 ฉานมริณจมาโน ๑

[๗๙๗] ฌมฺเมสฺสุ นิจฺจํ อนุชฺมมจารีติ ฌมฺมา วุจฺจนฺติ จตฺตารโ
 สตีปฏฺฐจฺานา ๑เป๑ อริโย อฏฺฐจฺงฺคิโก มคฺโค ๑ กตฺเม อนุชฺมมา ๑
 สมฺมาปฏฺฐิปทา อนุโลมปฏฺฐิปทา^๔ อปจฺจเน็กปฏฺฐิปทา อนุวตฺถปฏฺฐิปทา
 ฌมฺมานุชฺมมปฏฺฐิปทา สึเลสุ ปริปุริการิตา อินฺหฺริเยสุ คฺคตฺตทวารตา
 โภชเน มตฺตตฺถญฺจตา ชาคริยานุโยโค สตีสมฺปชฺฌณํ อิเม วุจฺจนฺติ
 อนุชฺมมา ๑ ฌมฺเมสฺสุ นิจฺจํ อนุชฺมมจารีติ ฌมฺเมสฺสุ นิจฺจกาลํ [๕] สตฺตํ
 สมิตํ อพฺโพภิกฺขณฺณ^๖ ๗ไปชานุไปชํ อุกฺกมฺมิชฺชาติ^๗ อวิจฺจิ สนฺตตี^๘ สหิตํ
 ผุสฺสิตํ ปุเรภตฺตํ ปจฺฉาภตฺตํ ปุริมยาเม มชฺฌิมยาเม ปจฺฉิมยาเม
 กาเพ ชฺชฺเชนฺห วสุเส เหมนฺเต คิเมห ปุริเม วโยชนฺเช มชฺฌิมเ
 วโยชนฺเช ปจฺฉิมเ วโยชนฺเช จรฺติ วิจรฺติ อิริยฺติ วตฺเตติ ปาเลติ
 ยเปติ ยาเปตีติ ฌมฺเมสฺสุ นิจฺจํ อนุชฺมมจารี ๑

๑-๒ ม. เอตฺถนฺตเร วิปสฺสนาย สมฺนนาคโต พฺรฺเหตา สฺฐณฺวารํ ฉายี ฉานรโต
 เอกตฺตมฺนุยฺตฺโต สทตฺถคฺคโรติ ปฏฺฐิสลฺลานํ ๑ ฉานมริณจมาเนติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 ทวีหิ การเณหิ ฉานํ น ริณจตีติ ทิสฺสนฺติ ๑
 ๓ ม. เหวมปิ ฉานํ น ริณจติ ๑ เหวมฺปฺริปิ ๑ ๔ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ๑
 ๕ ม. เอตฺถนฺตเร ชฺชวกาลนฺติ ทิสฺสตี ๑ ๖ ม. อโวภิกฺขณฺณ ๑
 ๗-๗ ม. ไปชานุไปชํ อุกฺกมฺมิชฺชาติ ๑ ๘ ม. อวิจฺจิสนฺตตี ๑

[๗๙๘] อาทีนํ สมฺมลิตา ภเวสุติ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
 อาทีนํ สมฺมลิตา ภเวสุ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ สพฺเพ ฐมฺมา
 อนตฺตาติ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพหนฺตํ นโรธธมฺมนฺติ
 อาทีนํ สมฺมลิตา ภเวสุติ อาทีนํ สมฺมลิตา ภเวสุ ฯ เอโก จเร
 ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ เตนานห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

ปฏฺิสลฺลานํ ฌานมริณฺจมาโน

ธมฺเมสุ นิจฺจํ อนุธมฺมจารี

อาทีนํ สมฺมลิตา ภเวสุ

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ

[๗๙๙] ตณฺหกฺขยํ ปตฺถยํ^๑ อปฺปมตฺโต

อนลฺมุโค^๒ สุตฺวา สติมา^๓

สงฺขาตธมฺโม นียโต ปธานวา

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

[๘๐๐] ตณฺหกฺขยํ ปตฺถยํ อปฺปมตฺโตติ ตณฺหาติ รุปตณฺหา
 สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา ไผฏฺจพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา ฯ
 ตณฺหกฺขยํ ปตฺถยณฺติ ราคกฺขยํ โทสกฺขยํ โมหกฺขยํ คตฺติกฺขยํ
 อูปตฺตติกฺขยํ ปฏฺิสนฺธิกฺขยํ ภวกฺขยํ สํสํารกฺขยํ วมฺมฏฺกฺขยํ อิจฺฉนฺโต
 ปตฺถยณฺโต [๔] อภิชฺปนฺโตติ ตณฺหกฺขยํ ปตฺถยํ ฯ อปฺปมตฺโตติ
 โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สกฺกจฺจการี สาตจฺจการี ฯเปฯ อปฺปมตฺโต^๔
 กุสเลสุ ธมฺเมสุติ ตณฺหกฺขยํ ปตฺถยํ อปฺปมตฺโต ฯ

[๘๐๑] อนลฺมุโค สุตฺวา สติมาติ อนลฺมุโคติ โส ปจฺเจก-
 สมฺพุทฺโธ ปณฺชิตฺโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวิ เมธาวิตติ
 อนลฺมุโค^๕ ฯ สุตฺวาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ พหุสฺสุโต โหติ สุตฺตรโ

๑ ม. ปตฺถยมฺปมตฺโต ฯ

๒ ม. อนลฺมุโค ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

๓ ม. สติมา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร สาทฺยณฺโต ปิทยณฺโตติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๕ ม. อปฺปมาโท ฯ

๖ ม. อยํ ปาโล นตฺติ ฯ

สุตสนฺนิจโย เย เต ชมฺมา อาทิกฺลยาณมา มชฺฌกฺลยาณมา
 ปรีโยสานกฺลยาณมา สาตถา สพฺยณฺชนา^๑ เกวลปรีปฺภุณฺณํ ปรีสุทฺธํ
 พุรหมจฺริยํ อภิวทฺตติ ตถารูปาสฺส ชมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ฐตา^๒
 วจฺสา ปรีจิตา มนฺसानุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิจิยา สุปฺปฉิวิทฺธาติ สุตฺวา^๓ ฯ
 สติมาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สติมา โหติ ปรมฺเณ สติเนปฺกเกณ
 สมฺนฺนาคโธ จิรตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ ๑ สริตฺตาติ อนฺเณลมฺุโค^๔ สุตฺวา
 สติมา ฯ

[๘๐๒] สงฺขาตชฺมโม นียโต ปชานวาทิ สงฺขาตชฺมโม วุจฺจติ
 ฃาณํ ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ชมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ
 สงฺขาตชฺมโมติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สงฺขาตชฺมโม ฃาตชฺมโม
 ตฺถลิตชฺมโม ตีริตชฺมโม วิญฺญตชฺมโม วิภาวิตชฺมโม สพฺเพ สงฺขารา
 อนิจฺจาติ ฯเปฯ ยงฺกิณฺจ สฺมฺหยชฺมมํ สพฺพนฺตํ นิโรธชฺมมฺนฺติ
 สงฺขาตชฺมโม ฃาตชฺมโม ตฺถลิตชฺมโม ตีริตชฺมโม วิญฺญตชฺมโม
 วิภาวิตชฺมโม ฯ อถฺวา ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส [๕] ชนฺธา สงฺขาตา^๑
 ธาตุโย สงฺขาตา อายตฺนานิ สงฺขาตานิ คติโย สงฺขาตา อุปฺตฺตติโย
 สงฺขาตา ปฏฺิสนฺธิโย สงฺขาตา ภาว สงฺขาตา สํสารา สงฺขาตา ฆฏฺฏา
 สงฺขาตา ฯ อถฺวา [๗] ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ชนฺธปริยฺนฺเต จิโต
 ธาตุปริยฺนฺเต จิโต อายตฺนปริยฺนฺเต จิโต คติปริยฺนฺเต จิโต
 อุปฺตฺตติปริยฺนฺเต จิโต ปฏฺิสนฺธิปริยฺนฺเต จิโต ภาวปริยฺนฺเต จิโต
 สํสาร์ปริยฺนฺเต จิโต ฆฏฺฏปริยฺนฺเต จิโต สงฺขาร์ปริยฺนฺเต จิโต อนฺติมภาเว
 จิโต [๘] อนฺติมเทหฺธโร ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ฯ

---

๑ ม. สาตถํ สพฺยณฺชนํ ฯ   ๒ ม. ฐตา ฯ   ๓ ม. อโย ปาโณ นตฺถิ ฯ
 ๔-๔ ม. สริตา อนฺุสฺสริตฺตาติ อนฺเณฝิมคฺโค ฯ   ๕ ม. เอตฺถนฺตเร วาสทฺโห ทิสฺสติ ฯ
 ๖ ม. สงฺขิตฺตา ฯ เอวมฺีทิสฺสํ ปเทสฺสุ ฯ   ๗ ม. เอตฺถนฺตเร โสติ ทิสฺสติ ฯ
 ๘ ม. เอตฺถนฺตเร อนฺติมสมฺมุสฺสเย จิโตติ ทิสฺสนฺติ ฯ

อนุตตราโส อภिरู อจจนมภี อนุตตราลี อปลายี ปจเจกสมพุทฺโธปิ
สทฺเทสุ อสนฺตาลี อปริสฺนตาลี อนุตตราลี อนุพุพิโคโค อนุสฺสุกึ
อนุตตราโส อภिरู อจจนมภี อนุตตราลี อปลายี ปหีนภยภราวโ
วีกตโลมทฺโส วิหฺรตีติ ลีโหว สทฺเทสุ อสนฺตสนฺโต ฯ

[๘๐๕] วาโตว ชาลมฺหิ อสชฺชมาโนติ วาโตติ ปุรตฺถิมา
วาทา ปจฺฉิมา วาทา อุตฺตว วาทา ทกฺขิณา วาทา สรชา วาทา
[๑] ลีตา วาทา อุณฺหา วาทา ปริตฺตว วาทา อธิมตฺตว วาทา
กาลวาทา^๒ เวรมภวาทา ปกฺขิวาทา^๓ สุปฺนณฺนวาทา ตาลปฺนณฺนวาทา
วิฐฺปนวาทา ฯ ชาลํ วุจฺจติ สุตฺตชาลํ ฯ ยถา วาโต ชาลมฺหิ น สชฺชติ
น คยฺหติ^๔ น พชฺฌติ น ปลิพชฺฌติ เอวเมว เทว ชาลา
ตณฺหาชาลญฺจ ทิฏฺฐิชาลญฺจ ฯเปฯ อิํ ตณฺหาชาลํ ฯเปฯ อิํ
ทิฏฺฐิชาลํ ตสฺส ปจเจกสมพุทฺธสฺส ตณฺหาชาลํ ปหีนํ ทิฏฺฐิชาลํ
ปฏฺินิสฺสภูจํ ตณฺหาชาลสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิชาลสฺส ปฏฺินิสฺสภูจตฺตา
โส ปจเจกสมพุทฺโธ รุเป น สชฺชติ สทฺเท น สชฺชติ ฯเปฯ
ทิฏฺฐสฺสตฺมตฺวิญญาตพฺเพสุ ฐมฺเมสุ น สชฺชติ น คยฺหติ น พชฺฌติ
น ปลิพชฺฌติ นิกฺขนฺโต นิสฺสภูจโ วิปฺปมฺตฺโต วิสํยุตฺโต วิมฺริยาทิกเตน
เจตฺสา วิหฺรตีติ วาโตว ชาลมฺหิ อสชฺชมาโน ฯ

[๘๐๖] ปทุมํ โตเยน อลิมฺปมาโนติ ปทุมํ วุจฺจติ ปทุมฺปฺปฬํ ฯ
โตยํ วุจฺจติ อุทกํ ฯ ยถา ปทุมฺปฺปฬํ โตเยน น ลิมฺปิยติ^๕ [๖]
อลิตฺตํ [๗] อนุปฺลิตฺตํ เอวเมว เทว เลปา ตณฺหาเลโป จ ทิฏฺฐิเล
โป จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหาเลโป ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิเลโป ตสฺส
ปจเจกสมพุทฺธสฺส ตณฺหาเลโป ปหีนํ ทิฏฺฐิเลโป ปฏฺินิสฺสภูจโ
ตณฺหาเลปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิเลปสฺส ปฏฺินิสฺสภูจตฺตา โส ปจเจก-

๑ ม. เอตฺถนฺตเร อรชา วาตาคิ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ ๓ ม. ปกฺขวาทา ฯ
๔ ม. คณฺหาติ ฯ เอวมีทิสฺสฺ จาเนสุ ฯ ๕ ม. ลิมฺปติ ฯ
๖ ม. เอตฺถนฺตเร น ปลิมฺปติ น อุปฺลิมฺปตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๗ ม. เอตฺถนฺตเร อปฺลิตฺตนฺติ ทิสฺสติ ฯ

สมพฺพุโธ รูปเ น ลิมปติ สทฺเท น ลิมปติ ฯเปฯ ทิฏฺฐสุตฺตมุต-
 วิญญาตพฺเพสุ ฐมเมสุ น ลิมปติ [๑] นุปลิมปติ อลิตฺโต [๒]
 อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสग्ฺงโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสํยุตฺโต วิมฺริยาทิกเตน
 เจตสา วิหฺรตีติ ปทุมํว โตเยน อลิมฺปมาโน ฯ เอโก จเร ขคฺค-
 วิสาณกปฺโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมพฺพุโธ

สีโหว สทฺเทสุ อสนฺตสนฺโต
 วาโตว ชาลมฺหิ อสขฺขมาโน
 ปทุมํว โตเยน อลิมฺปมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺเปติ ฯ

[๙๐๗] สีโห ยถา ทาจพลี ปสฺยห
 ราชา มิคานํ อภิภุยฺยจารี
 เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสฺนานิ
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

[๙๐๘] สีโห ยถา ทาจพลี ปสฺยห ราชา มิคานํ
 อภิภุยฺยจารีติ ยถา สีโห มิคราชา ทาจพลี ทาจวฺโธ สทฺเพ
 ตีรจฺฉานคเต ปาณเ อภิภุยฺย อภิภฺวิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวา ปรียาทียิตฺวา
 มทฺทิตฺวา จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ
 เอวเมว^๑ ปจฺเจกสมพฺพุโธปิ ปณฺญาพลี ปณฺญาวฺโธ สทฺพปาณฺญูเต
 [๔] ปณฺญา อภิภุยฺย อภิภฺวิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวา ปรียาทียิตฺวา
 มทฺทิตฺวา จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ
 สีโห ยถา ทาจพลี ปสฺยห ราชา มิคานํ อภิภุยฺยจารี ฯ

[๙๐๙] เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสฺนานีติ ยถา สีโห มิคราชา
 อรณฺณวนปตฺถานิ อชฺโฆคฺคาเหตุว^๕ จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ

๑ ม. เอตถนฺตเร น ปลิมปตีติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. เอตถนฺตเร อปลิตฺโตติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ม. อยฺ ปาโง นตฺถิ ฯ

๔ ม. เอตถนฺตเร ปุคฺคเลติ ทิสฺสติ ฯ

๕ ม. อรณฺณวนมชฺโฆคฺคาเหตุว ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ เอวเมว^๑ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ อรณฺณวนปตฺถานิ
 ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐิสฺสวติ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิกฺโขสฺถานิ
 วิชนฺวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏฺฐิสฺสลานสารูปฺพานิ ฯ โส เอโก
 คจฺจนฺติ เอโก ติฏฺฐจฺจติ เอโก นิสฺสีหติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก
 คามํ ปิณฺฑทฺาย ปวิสฺติ ^๒เอโก อภิกฺกมฺติ^๓ เอโก ปฏฺฐิกฺกมฺติ เอโก
 รโห นิสฺสีหติ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐจฺจติ เอโก จรฺติ วิจรฺติ อิริยฺติ
 วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ฯ
 เอโก จเร ชคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ เตนาท โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

สีโห ยถา ทาจพลี ปสยฺห
 ราชฯ มิคานํ อภิกฺขุยฺจจารี
 เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ
 เอโก จเร ชคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ

[๘๑๐] เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณฺโณ วิมุตฺตี
 อาเสวมาโน มุทิตญฺจ กाले
 สพุเพน โลเกน อวิรุชฺฌมาโน
 เอโก จเร ชคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ

[๘๑๑] เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณฺโณ วิมุตฺตี อาเสวมาโน มุทิตญฺจ
 กालेติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เมตฺตตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสฺ
 ฬริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺุติยํ ตถา ตฺติยํ ตถา จตฺตฺตํ อิติ อุทฺธมฺโ
 ติริยํ สพุพฺพิ สพุพฺตฺตตฺตาย สพุพฺวาวนฺตํ โลกํ เมตฺตตาสหคเตน เจตฺสา
 วิปฺุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณ^๓ ฬริตฺวา
 วิหฺรติ กรุณฺนสหคเตน เจตฺสา มุทิตาสหคเตน เจตฺสา อุเปกฺขาสหคเตน
 เจตฺสา เอกํ ทิสฺ ฬริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺุติยํ ตถา ตฺติยํ ตถา
 จตฺตฺตํ อิติ อุทฺธมฺโ ติริยํ สพุพฺพิ สพุพฺตฺตตฺตาย สพุพฺวาวนฺตํ โลกํ

๑ ม. อยํ สพุโท นตฺถิ ฯ ๒-๒ ม. อิเม ปาจา นตฺถิ ฯ
 ๓ ม. อพฺยาปชฺเชน ฯ เอวมํทิสฺเสสุ ปเทสุ ฯ

[๘๑๔] ราคณฺจ โทสณฺจ ปหาย โมหนฺติ ราคณฺติ โย
 ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุมา โลโภ อกุลลมูลํ ฯ โทสนฺติ โย
 จิตฺตสฺส อาฆาโต ฯเปฯ จณฺตีกํ อสฺสุโรโป อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส ฯ
 โมโหติ ทุกฺเข อฆาณํ ฯเปฯ อวิชฺชาลํคิ โมโห อกุลลมูลํ ฯ ราคณฺจ
 โทสณฺจ ปหาย โมหนฺติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ราคณฺจ โทสณฺจ
 โมหณฺจ ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนฺเทศฺวา พฺยณฺตีกิริตฺวา อนภาวํคเมตฺวาติ
 ราคณฺจ โทสณฺจ ปหาย โมหํ ฯ

[๘๑๕] สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโฆชนานีติ ทส สณฺโฆชนานิ
 กามราคสณฺโฆชนํ ปฏฺฐิมสณฺโฆชนํ ฯเปฯ อวิชฺชาสณฺโฆชนํ ฯ
 สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโฆชนานีติ [๑] สณฺโฆชนานิ สนฺทาลยิตฺวาน
 ปทาลยิตฺวาน สมฺปทาลยิตฺวาน ปชฺหิตฺวาน วิโนฺเทศฺวาน พฺยณฺตีกิริตฺวาน
 อนภาวํคเมตฺวานาติ สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโฆชนานิ ฯ

[๘๑๖] อสนฺตสํ ชีวิตสงฺขมฺหิติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 ชีวิตปริโยสฺสเน อสนฺตาสี อปฺริสนฺตาสี^๑ อนฺตฺราสี อนฺพุพิคฺโค
 อนฺตฺสูกิ อนฺตฺราโส อภิรุ อจฺฉมฺภี อนฺตฺราสี อปลายี ปหีนภยภฺราโว
 วิคตฺโลมฺหฺโสติ [๓] อสนฺตสํ ชีวิตสงฺขมฺหิ ฯ เอโก จเร ชคฺค-
 วิสฺถนภฺปิโป ฯ เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

ราคณฺจ โทสณฺจ ปหาย โมหํ

สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโฆชนานิ

อสนฺตสํ ชีวิตสงฺขมฺหิ

เอโก จเร ชคฺควิสฺถนภฺปิโปติ ฯ

[๘๑๗] ภขณฺติ เสวณฺติ จ การณฺตฺถา

นิกฺการณา ทุลฺลภา อชฺช มิตฺตา

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ทสฺสตี ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. อโย ปาโจ นตฺถิ ฯ

๓ ม. เอตฺถนฺตเร วิหฺรตฺตี ทิสฺสตี ฯ

สมนฺนาคตาติ อสุจี้ มนุสฺสา ฯ อสุจียา ปตฺถนาถ สมนฺนาคตาติ
อสุจี้ มนุสฺสา ฯ อสุจินา ปณิธินา สมนฺนาคตาติ อสุจี้ มนุสฺสา [๑]
หีนํ นินฺนา ปรีหีนํ^๒ โอมกา ลามกา ชตฺตุกา^๓ ปรีตฺตาติ
อตฺตตฺถปณฺณํ อสุจี้ มนุสฺสา ฯ

[๘๒๑] เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺเปติ เอโกติ ฯเปฯ จเรติ
อฏฺฐจ จริยาโย ฯเปฯ เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺเป ฯ เตนนาท โส
ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

ภขฺนฺติ เสวนฺติ จ การณฺตฺถา
นิกฺการณา ทูลลภา อชฺช มิตฺตา
อตฺตตฺถปณฺณํ อสุจี้ มนุสฺสา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺเปติ ฯ
ขคฺควิสาณสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิตี^๔ ฯ

อชฺชิตฺ ติสฺสเมตฺเตยฺโย ปุณฺณโก อถ เมตฺตคุ
โรตโก อฺปสีโว จ นนฺโท จ อถ เหมโก
โตเทยฺยกปฺปา ทฺภโย ชตฺถกณฺธี จ ปณฺทิตฺ
ภทฺราวุธ อฺภโย จ โปสาลิ จาปิ พฺราหฺมโณ
โมฆราชา จ เมธาวิ ปิงฺคิโย จ มหาอิสิ
โสฬฺสหนฺ^๕ ปเนเตสํ พฺราหฺมณานํ สาสนํ
ปารายนํ นินฺทเทโส^๖ ตตฺตกา จ ภวนฺติ หิ
ขคฺควิสาณสุตฺตานํ นินฺทเทสาปิ ตตฺถเว^๗ จ
นินฺทเทสา ทฺวิธา เณยฺยา ปรีปฺพณฺนา สฺลิกฺขิตาติ ฯ

สุตฺตนิทฺเทโส สมตฺโต ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร อสุจิตฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ ๓ ม. ฉตฺตุกา ฯ
๔ ม. เอกุณฺวีสตีโม ฯ ๕ ม. โสฬฺสานํ ฯ ๖ ม. นินฺทเทสา ฯ ๗ ม. ตถเว ฯ

ปทานุกรกโม

	ปพเพ/องฺเก		ปพเพ/องฺเก
อภังโข	๑๕๘/๘๘	อถ โโก จรหิ	๑๔๐/๕๒,๓๑๑/๑๓๒
อภามคามิ	๓๘๘/๑๖๑	อทุธา	๑๘๗/๘๓
อภามมาคม	๓๙๐/๑๖๒	อติเทเว	๖๕๔/๒๖๕
อภิมฺจนํ	๑๙๖/๘๗,๓๖๕/๑๕๐	อติมุตฺตจิจิตฺตํ	๖๖๒/๒๖๙
อชิลเ	๑๕๘/๘๘	อนญฺณเนยฺโย	๗๔๓/๓๒๓
อจฺฉิ	๒๖๗/๑๑๗	อนญฺณโปสี	๗๘๒/๓๔๘
อญฺญา	๓๔๒/๑๔๓	อนฺตกโร	๖๕๖/๒๖๖
อญฺญาวิโมกข์	๔๓๘/๑๘๑	อนฺตฤทฺสฺสี	๗๕๐/๓๒๙
อฏฺฐิจิตฺตํ	๑๙๑/๘๔	อนวชฺชโฆสี	๗๑๓/๓๐๗
อตุตฺตฤปณฺญา	๘๒๐/๓๖๕	อนวสฺสฺสฺโต	๗๗๕/๓๔๒
อตุตฺตมโน	๗๐๕/๓๐๔	อนาทานํ	๓๗๙/๑๕๘
อตุตฺตานุทฺฎฺฐิ จี ฐฺหจฺจ	๕๐๗/๒๑๗	อนาณฺุยาเย	๒๕๖/๑๑๔
อตุตฺตงฺคตฺสฺส	๒๗๗/๑๒๐	อนาวีโล	๙๖/๒๔
อตุตฺตมณฺญา		อนาสฺวา	๓๑๗/๑๓๔,๔๓๕/๑๗๙
ธมฺมมณฺญา	๕๓๙/๒๒๙	อนินฺโฆ	๑๔๕/๕๕,๒๐๒/๙๑,
อตุถิ ปณฺเฬน			๒๘๙/๑๒๔
อาคหํ	๑๑๘/๓๙,๔๓๗/๑๘๐	อนิสฺสฺสฺสฺโต	๒๔๔/๑๐๙,
อตุถํ ปเลติ	๒๖๘/๑๑๘		๗๘๗/๓๕๑
อตุารุ	๑๓๑/๔๘	อนีติกํ	๖๐๒/๒๕๑
อตุีตํ อาทิสฺติ	๔๖๘/๑๙๐	อนีติหํ	๑๖๘/๗๔,๒๓๐/๑๐๔

	ปพเพ/องเก		ปพเพ/องเก
อนุกรมจารี	๗๙๗/๓๕๖	อลีนจิตโต อกุลีสัตวตุติ	๗๙๓/๓๕๓
อนกรฐปา	๑๕๐/๖๕	อโลโล	๗๘๑/๓๔๖
อนกรฐเปน	๒๙๔/๑๒๗, ๓๐๒/๑๒๙	อวิฐชา อวิฐชาย ปเภทน์	๖๔/๘ ๔๓๙/๑๘๑,
อเนชั	๑๑๗/๓๗,๔๑๔/๑๗๐		๔๔๙/๑๘๕
อนลมุโค	๘๐๑/๓๕๗	อวิหฺวา	๑๕๗/๖๘
อโนฆติถุณเณ	๓๑๐/๑๓๒	อวิรุชฺฌมานโ	๘๑๒/๓๖๓
อปนมิสฺสนุติ	๔๑๗/๑๗๒	อสงฺกุปป์	๖๕๙/๒๖๘
อปปฏิพทฺชิจิตฺโต	๗๘๓/๓๔๙	อสตุตํ	๑๙๖/๘๗
อปปทสฺเส	๕๘๗/๒๔๔	อสนุตลั	๘๑๖/๓๖๔
อปปมตฺตา	๑๓๐/๔๗,๑๘๑/๘๐	อสิโต	๒๒๗/๑๐๒
อปปสฺสาโท	๗๖๖/๓๓๖	อสุจึ มนุสฺสา	๘๒๐/๓๖๕
อปปริทฺยหฺมานโ	๗๗๕/๓๔๒	อเสลั	๘๘/๑๙
อปารั	๕๖๔/๒๓๕	อสิหิรั	๖๕๙/๒๖๘
อปฺนพฺภวาย	๕๒๑/๒๒๓	อเหจยั	๖๖๕/๒๗๐
อเปกฺขา	๖๗๗/๒๘๗	อากาโส	
อภิกกนฺตทสฺสาวี	๕๐๐/๒๐๙	อพฺยาปชฺฌมานโ	๒๒๖/๑๐๒
อภิชฺปฺนฺติ	๑๓๔/๔๙	อากิณฺจณฺณาสมฺภาวั	๔๘๔/๑๙๙
อภินนฺทามิ	๑๗๒/๗๖	อากิณฺจณฺณํ นิสฺสิโต	๒๕๔/๑๑๓
อภินนฺทามิ	๑๘๕/๘๓, ๓๑๙/๑๓๖	อากิณฺจณฺณํ เปกฺขมานโ	๒๔๘/๑๑๑
อภิลปนั	๖๑/๗	อาตปป์	๒๐๙/๙๕
อริณฺจมานโ	๗๙๖/๓๕๕	อาทานตณฺหั	๔๒๔/๑๗๔
		อาทานสตุเต	๔๓๑/๑๗๖

	ปพเพ/องเก		ปพเพ/องเก
อาทิจจนนุ	๕๕๗/๒๓๔, ๗๓๙/๓๒๑	อิสิ อุคคหิตัง	๕๕๗/๒๓๑ ๔๐๒/๑๖๖
อาทิจโจว ปจวี	๓๙๕/๑๖๔	อุทฐัง อิโธ ติริยญจาปิ	
อาทีนัง กามคฺเณสุ	๗๒๕/๓๑๒	มชฺเฌ	๑๗๘/๗๙,
อามนฺตนา	๖๘๓/๒๙๑	๒๓๙/๑๐๗, ๔๒๕/๑๗๔	
อารทฺฐวิริโย	๗๙๒/๓๕๓	อุปกฺกิลเส พุขปฺนุชฺช	๗๘๖/๓๕๑
อารมฺมณัง	๒๔๕/๑๑๐	อุปฺริหานา	๑๕๔/๗๖
อวารณานิ	๗๘๕/๓๕๐	อุปฺปนฺนภาโน	๗๔๓/๓๒๓
อาสีโน	๔๓๔/๑๗๙, ๕๙๕/๒๔๗	อุปฺมา อุปฺรชฺฌติ	๖๐๓/๓๕๒ ๘๔/๑๘,
อาสีสฺมานา	๑๒๗/๔๕, ๑๓๔/๔๙	อุปฺสฺนฺตา	๘๘/๑๙ ๓๔๔/๑๔๔,
อิจฺจายสฺมา	๕๙/๗, ๑๐๑/๒๘, ๑๑๗/๓๙	อุปาทีเยถ	๔๐๘/๑๖๗ ๔๒๙/๑๗๖
อิญฺชิตา	๑๐๒/๒๙, ๑๑๑/๓๓, ๑๔๔/๕๓	อุเปกฺขา อุเปกฺขาสติสฺสุทฺธัง	๗๙๐/๓๕๒ ๔๔๖/๑๘๔
อิตุถฺตัง	๑๒๗/๔๕	อุเปติ	๑๕๘/๖๘
อิติหิตีหัง	๓๒๘/๑๓๙	อุภฺนฺตมภิญฺญา	๑๐๓/๓๐,
อิท	๙๒/๒๑, ๒๑๐/๙๕		๑๑๒/๓๓
อิธว สนฺโต	๒๒๗/๑๐๒	อุราไฟ	๗๓๕/๓๑๙
อิริยฺมานัง	๒๑๕/๙๗	โอกฺขิตตจกฺขุ	๗๗๓/๓๓๙
อิริยํ	๙๓/๒๒	โอกฺกชฺหัง	๔๑๔/๑๗๐
อิสโย	๑๑๙/๓๙, ๑๒๔/๔๔	โอมฺตฺติณฺณัง	๔๑๕/๑๗๑, ๖๔๓/๒๖๒

	ปะพะพะ/องกะ		ปะพะพะ/องกะ
โธฆาติคั	๓๙๐/๑๖๒	กุสลา	๒๘๘/๑๒๔
โธฆะ ชาเต	๓๖๘/๑๕๕	กุสโล สัพพะธมมานั	๙๗/๒๕
โธฆั	๑๖๓/๗๐,๑๙๗/๘๘	กุหิณฺจิ	๑๔๔/๕๓
กจฺจิสฺสุ	๑๓๐/๔๗	ขคฺควิสาณกปโป	๖๖๗/๒๗๑
กตฺทิกจฺจั	๔๓๕/๑๗๙	ขตฺติยา	๑๒๐/๔๐
กถฺงกถา	๒๑๗/๙๘	คณฺโฑ	๗๖๗/๓๓๖
กถฺงกถี	๒๒๐/๑๐๐	คิรั ฆณฺณุปฺสณฺหิตั	๕๗๙/๒๔๑
กถฺนุ	๑๖๓/๗๐	คิหิพฺพชฺชานานิ	๗๐๐/๓๐๓
กปฺปณฺชหั	๔๑๖/๑๗๑	คิหิพฺพณฺชานานิ	๖๙๘/๓๐๒
กมฺมารปฺตุโต	๗๑๖/๓๐๙	คฺคฺคตฺตินฺทฺริเย	๗๗๔/๓๔๑
กรุณฺนายมาโน	๒๒๔/๑๐๑	จกฺขุมา	๔๙๒/๒๐๑
กานนั	๕๘๖/๒๔๔	จรั	๑๖๙/๗๕,๑๗๔/๗๘,
กามปฺปสุโต	๗๕๑/๓๒๙		๑๘๒/๘๑
กามภาเว อสฺตฺตั	๓๖๕/๑๕๐	จาทฺตุทฺทิสฺโส อปฺปฏฺฏิโหม	๖๙๐/๒๙๔
กามสุขั	๗๕๗/๓๓๒	จิตฺตรา (กามา)	๗๒๓/๓๑๑
กามา	๙๕/๒๓	ฉนฺทฺรภาควิโนหนั	๓๓๙/๑๔๓
กาเม ปหาย	๒๕๐/๑๑๒	ฉินฺนลัสมิเย	๔๖๙/๑๙๒
การณฺตฺถา	๘๑๘/๓๖๕	ชนฺตุ	๔๒๗/๑๗๕
กิญฺจนั	๔๐๓/๑๖๖,๔๓๐/๑๗๖	ชนา	๒๘๓/๑๒๓
กิตฺตยิสฺสสามิ	๑๖๗/๗๕	ชนฺปา	๖๗/๑๑
กุกฺกุกฺจจัน นินฺวารณั	๔๔๔/๑๘๒	ชรสา ปเรเต	๕๒๘/๒๒๖
กุโตนุ	๑๔๙/๖๔	ชฺรา	๑๔๕/๕๗,๑๖๓/๗๑,
กุกฺกุกฺพนกั	๕๘๖/๒๔๔		๑๘๓/๘๒

	ปะพะพะ/องเก		ปะพะพะ/องเก
ชรามจุจุปริกขย์	๓๗๒/๑๕๙	โตย	๗๐๖/๓๖๐
ชรามจุจุปะเรต่าน	๓๖๖/๑๕๕	โตลิตา	๕๕๖/๒๓๓
ชรั ลิตา	๑๒๗/๔๖	ถามพฤษปะปนโน	๗๙๔/๓๕๕
ชาติ	๑๔๕/๕๕,๑๖๓/๗๑,	ถีนสส ปนุหน	๔๔๓/๑๗๒
	๑๗๓/๗๒	โถมยนติ	๑๓๔/๔๙
ชาติปะปรมาณปลสี	๑๖๐/๗๐	ทพหนีกุโม่	๗๙๔/๓๕๕
ชินโน	๕๑๒/๒๒๐	ทาจพลี	๗๐๗/๓๖๑
ชวีเกนุปะปน	๒๗๕/๒๒๓	ทิว	๕๗๖/๒๔๔
ชุตีมา	๕๙๖/๒๔๙	ทิวจธมมาภินิพพุตา	๓๔๓/๑๔๔,
ชุนติ	๑๓๔/๔๙		๓๗๕/๑๕๙
ฉายี	๔๓๔/๑๗๗	ทิวจิวีสูกานี	๗๔๑/๓๒๒
ฉาญปะปน	๒๗๔/๑๒๔	ทิวเจ ธิมเม	๑๖๗/๗๔,
ตกกวฑฒน	๓๒๙/๑๔๐		๒๓๐/๑๐๔
ตณหกุขย์	๖๐๒/๒๕๑,๗๐๐/๓๕๗	ทิวปา ทิวปี อุปลลวี	๖๔๑/๒๖๑
ตณหจฉิ	๔๑๔/๑๗๐	ทิวปี ปพฐุทิว	๓๗๐/๑๕๕
ตณหาธิปะนเน	๕๒๗/๒๒๕	ทิวข	๖๗/๑๒,๑๔๙/๖๔
ตณหานิคฆาต่าน	๓๓๓/๑๔๑	ทิวสสงคหา	๖๙๔/๓๐๑
ตถาคโต	๔๗๐/๑๙๖	ทิวตทา	๑๒๐/๔๐
ตปะปรายน	๔๗๒/๑๙๗	ทิวมนสสา	๔๔๒/๑๗๒
ตโมนุโก	๕๗๑/๒๔๒,๕๕๕/๒๔๙	ทิวโส	๗๗๗/๓๕๑
ตสุม	๑๕๙/๖๙	ทิวณยานี	๗๖๒/๓๓๔
ติวจหนตเมน ชานาติ	๔๗๑/๑๙๗	ทิวธานี	๗๖๒/๓๓๔
ติวณ จ ปาร	๑๙๗/๗๗	ทิวมตกุกปุเรชวี	๔๔๗/๑๗๔

	ปพฺพฺเพ/อํงฺเก		ปพฺพฺเพ/อํงฺเก
ธมฺมธรี	๗๕๓/๓๓๐	นิกุกาโม	๕๕๗๔/๒๓๓๗
ธมฺมมุตฺตมํ	๑๗๓/๗๖	นิกุกุโห	๗๔๕๕/๓๒๔
ธมฺมานุธมฺมํ	๕๕๐/๒๒๙	นิกุโฆลํ	๒๐๖/๙๓
ธมฺมํ	๑๖๗/๗๔,๓๓๒/๑๔๐,	นินฺทฺรฺนตฺกสวโมโห	๗๔๖/๓๒๗
	๕๑๕๕/๒๒๑	นินฺปิโก	๙๓/๒๒,๒๑๐/๙๕
ธมฺมํ เสฏฺฐจํ	๒๒๑/๑๐๑	นินฺปิปาโส	๗๔๕๕/๓๒๔
ธีรวา	๑๖๓/๗๐,๗๐๓/๓๐๔	นินฺปุณฺเณ ปณฺห	๕๕๔๘/๒๓๒
น อุกฺเปติ สํขํ	๒๖๘/๑๑๘	นินฺพุพฺโพน	๕๕๗๔/๒๓๗
นตฺถิ กิณฺจิจฺฉิ	๒๔๙/๑๑๒,	นินฺพุพานปทฺมจฺจุตํ	๓๔๐/๑๔๓
	๔๗๕๕/๑๙๓	นินฺพุพานํ	๒๐๗/๙๔,๑๐๙/๓๒,
นโต	๖๓๓/๒๕๕๘		๒๑๒/๙๕
นนฺทฺธิชฺชหํ	๔๑๕๕/๑๗๑	นินฺพุพฺุโต	๑๑๐/๓๒
นนฺทฺทิสณฺโณชโน	๔๕๕๕/๑๘๖	นินฺมมฺกฺโข	๗๔๖/๓๒๗
นนฺทฺทิสณฺโณชนํ อิติ	๔๘๕๕/๑๘๖	นินฺยโต	๘๐๒/๓๕๘
นปฺปกาสติ	๖๐/๗,๖๖/๑๐	นินฺยามํ	๗๔๒/๓๒๒
นมสฺสํ	๑๙๒/๘๕,๒๑๖/๙๗	นินฺรตฺตํ	๔๐๒/๑๖๖
นโร	๒๐๐/๙๐	นินฺรลฺโส ... อาสฺสโน	๓๕๗/๑๔๘,
นาโค	๑๙๒/๘๕,๗๓๔/๓๑๘		๓๖๒/๑๕๐
นทานชฺชา	๔๑๙/๑๗๒	นินฺราโส	๑๔๕๕/๕๔
นทฺทิจฺฉุณฺเณชฺช	๙๕๕/๒๓	นินฺราโส	๒๐๒/๙๑,๒๘๙/๑๒๔
นทฺทิกายา วิมฺุตฺโต	๒๖๙/๑๑๘	นินฺลโลลฺุไป	๗๔๕๕/๓๒๔
นทฺทรูปี	๘๒/๑๘,๔๑๐/๑๖๘	นินฺวารณํ	๗๒/๑๔,๗๗/๑๕
นทฺเมนฺตฺติ	๖๓๑/๒๕๕๘	นินฺวุโต	๕๘/๗,๓๑๔/๑๓๓

	ปพฺพ/องฺเก		ปพฺพ/องฺเก
นิเวสน์	๑๗๙/๗๙	ปมาโท	๖๖/๑๐
นิสฺสัฏฺฐา	๑๑๙/๓๙,๒๔๖/๑๑๐	ปรมตฺถปตฺตติยา	๗๙๒/๓๕๓
นุปฺปทิกั	๑๘๖/๘๓,๓๒๐/๑๓๖	ปริณฺณาย ๓๑๗/๑๓๔,๓๒๓/๑๓๗	
เนกขมฺม	๔๐๑/๑๖๖	ปริตฺตปณฺณสฺส	๓๙๖/๑๖๔
เนตฺตทา น สฺสุทฺธา	๕๑๓/๒๒๐	ปริเทโว	๑๖๓/๗๑,๑๘๓/๘๒
ปงฺเก สยาโน	๖๔๐/๒๖๐	ปริพนฺหมาโน	๖๔๐/๒๖๐
ปจฺจนา	๔๐๖/๑๖๗	ปริพฺพเช	๙๘/๒๖
ปจฺจานั	๑๕๙/๖๙,๔๒๙/๑๗๖	ปโรปราณี	๑๔๓/๕๓
ปณฺณกปฺปปี	๓๕๘/๑๔๘,๓๖๓/๑๕๐	ปเลตฺติ	๖๓๖/๒๕๕
ปณฺณยา	๗๙/๑๕,๘๑/๑๗	ปวกฺขามิ	๑๕๓/๖๖
ปณฺณยาณฺวา	๓๕๘/๑๔๘,๓๖๓/๑๕๐	ปหานั กามฉนฺหานั	๔๔๑/๑๘๒
ปฏฺจจฺจ	๓๘๗/๑๖๐	ปหีนมฺลิมฺหสฺส	๕๗๗/๒๔๐
ปฏฺิจฺจ ลากั	๑๓๕/๕๐	ปาทโลโล	๗๗๓/๓๓๙
ปฏฺิภาณฺวา	๖๕๒/๒๖๔	ปาปสฺหาโย	๗๔๙/๒๓๘
ปฏฺิสสฺสลาณั	๗๙๖/๓๕๕	ปารคฺมนิยา	๕๕๒/๒๓๐
ปทุมึ	๗๓๕/๓๑๙	ปารคฺุ สพฺพธมฺมานั	๔๓๖/๑๘๐,
ปธานฺวา	๘๐๒/๓๕๘		๔๗๐/๑๙๒
ปนฺตานิ เสนาสนานิ	๘๐๙/๓๖๑	ปารายนมนุคฺายิสฺสั	๕๗๑/๒๓๖
ปภฺงฺกโร	๕๙๖/๒๔๙	ปารายนั	๕๔๔/๓๓๐,๕๖๙/๒๓๖
ปภฺวนฺตฺติ	๑๕๔/๖๗	ปิถิยฺเว	๗๔/๑๔,๗๙/๑๕
ปภฺว	๑๕๒/๖๖	ปิยฺรฺุเปสฺสุ	๓๓๘/๑๔๒
ปมตฺตทา	๕๑๙/๒๒๒,๗๕๑/๓๒๙	ปีติ	๖๓๐/๒๕๘
ปมาณั	๒๗๗/๑๒๐	ปฺุฏฺโจ	๘๓/๑๘,๙๓/๒๒

	ปพเพ/องเก		ปพเพ/องเก
ปฏ	๙๒/๒๑	มจจุฑยยสฺส ปารี	๖๔๗/๒๖๓
ปุคฺคฺมปี วสฺสํ	๒๖๔/๑๑๖	มจจุฑยยเย	๔๓๒/๑๗๗
พฺรหฺมจริยวา	๑๐๘/๓๑	มจจุฑวชา น ปสฺสตี	๕๑๐/๒๑๘
พฺรหฺมจริยํ	๕๕๘/๒๓๔	มจจุฑวํ วเช	๔๑๒/๑๖๙
พฺรหฺมปาตีโต	๕๘๔/๒๔๓	มชฺฌเณ	๔๐๗/๑๖๗
พฺรหฺมณา	๑๒๐/๔๐, ๑๙๕/๘๖,	มชฺฌเณ สรฺสฺมี	๓๖๗/๑๕๒
	๒๑๕/๙๗	มณฺณามิ	๑๔๘/๖๐
พฺรหฺมิ	๖๑/๗, ๗๓/๑๔	มตีมา	๗๖๗/๓๓๖
พหุสฺสฺสุโต	๗๕๓/๓๓๐	มฐฺว (กามา)	๗๒๓/๓๑๑
พุทฺโธ	๕๔๖/๒๓๑	มนุตา	๑๑๒/๓๓
ภควา	๖๕/๙	มนุโเท	๑๕๘/๖๘
ภยํ	๖๗๔/๒๘๕, ๗๒๑/๓๑๐	มนุชา	๑๑๙/๓๙, ๑๒๔/๔๔
ภวราครตฺตตา	๑๓๖/๕๐	มโน	๙๖/๒๔, ๖๓๐/๒๕๘,
ภวภเว	๒๐๑/๙๐		๖๓๘/๒๕๙
ภาวิตตฺโต	๑๔๘/๖๐	มมายิตานิ	๑๘๒/๘๑
ภิกฺขุ	๙๘/๒๖, ๑๘๒/๘๑,	มรณํ	๒๐๒/๙๑
	๔๓๐/๑๗๖	มทพฺภยํ	๖๒/๘, ๓๖๘/๑๕๕
ภุช	๗๑๗, ๓๐๙	มหาปุริสโ	๑๐๕/๓๐, ๑๑๓/๓๕
ภฺริปณฺณาณ	๕๙๗/๒๕๐	มเหสี	๑๗๓/๗๖
ภฺริปณฺโณ	๓๙๖/๑๖๔, ๖๓๒/๒๕๘	มโหทธิ หัสสิวชฺฌมปฺตฺโต	๕๘๗/๒๔๔
ภฺริเมธโส	๕๗๓/๒๓๗, ๕๙๘/๒๕๐	มานมกฺขปฺปหาโย	๕๗๘/๒๔๐
ภฺตฺตา	๖๖๔/๒๗๐	มารวสาณฺคา	๓๘๖/๑๖๐
มคฺโค ปารคฺคฺมนาย	๕๖๘/๒๓๖	มาริส	๘๒/๑๘, ๙๓/๒๒

	ปพเพ/องเก		ปพเพ/องเก
มาโร	๔๒๗/๑๗๕	รูปปนฺติ รุเปสุ	๕๑๙/๒๒๒
มุตตสทฺโร	๖๔๕/๒๖๒	รุเปสุ วิหณฺณมานเ	๕๑๘/๒๒๑
มุนโย	๒๘๒/๒๒๓	โลกนฺตญุ	๕๘๒/๒๔๒
มุณี	๑๖๔/๗๑	โลโก	๕๘๗/๗,๑๗๐/๗๕๕,
มูลทสฺสาวี	๑๑๗/๓๗		๕๐๕/๒๑๐
โมมุโห	๕๑๔/๒๒๐	วชฺชติ	๖๓๒/๒๕๘
ยณฺณปเถ	๑๓๐/๔๗	วจาภิกงฺขามิ	๒๐๕/๙๓
ยณฺณมกบปฺปิสฺสุ	๑๒๑/๔๐,	วจาภิลโป	๗๒๐/๓๑๐
	๑๒๖/๔๔	วาตา	๒๖๗/๑๑๗,๗๓๑/๓๑๗
ยณฺโณ	๑๒๑/๔๐,๑๒๖/๔๔	วาทปถา	๒๘๐/๑๒๑
ยตา	๒๙๕/๑๒๗,๓๐๓/๑๒๙	วิญฺญาณญฺจิติโย	๔๗๙/๑๙๔
ยถาตจฺฉํ	๓๙๒/๑๖๓	วิญฺญาณสฺส นโรเรน	๘๙/๑๙
ยถา ปชานํ	๑๕๓/๖๖	วิญฺญาณํ	๑๗๙/๗๙,๔๖๖/๑๘๙
ยโถธิกานิ	๗๖๓/๓๓๕	วิญฺญู	๖๘๑/๒๙๐
ยาชโยคา	๑๓๖/๕๐	วิทฺวา	๑๘๓/๘๒
เยเกจิ	๑๒๔/๔๔,๒๙๑/๑๒๖,	วิทิตฺวา	๑๖๙/๗๕,๑๗๔/๗๘,
	๓๐๖/๑๓๑		๓๓๔/๗๑
โย	๑๕๗/๖๘	วิฐโม	๑๔๕/๕๔
รกฺขิตมานสาโน	๗๗๔/๓๔๒	วินยฺ เคธํ	๔๐๐/๑๖๕
รตฺตมมหาภิปฺปิสฺส	๒๕๑/๑๑๒	วิปฺปฏิจิกตฺวาน	๗๘๙/๓๕๒
รติ	๖๘๖/๒๙๒	วิภูตฺรฺรูปสณฺณิสฺส	๔๗๓/๑๙๓
รเสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส	๗๘๑/๓๔๖	วิมโล	๕๗๓/๒๓๗
ราชา	๗๐๙/๓๐๕	วิมฺตฺตํ	๔๑๕/๑๗๑,๔๘๒/๑๙๘

	ปพเพ/องเก		ปพเพ/องเก
วียากรโห	๑๖๔/๗๑,	สัฎก	๒๑๗/๙๘,๒๔๓๑๐๙,
	๒๗๔/๑๒๐		๓๕๙/๑๔๙
วिरข	๔๓๔/๑๗๘	สงกปฺปนุทาย	๖๓๗/๒๕๕๙
วिरโต กถาหิ	๒๕๐/๑๑๒	สงฆา	๑๑๐/๓๒
วिरูปรูเปน	๗๒๔/๓๑๒	สงฆาตมฺมา	๙๑/๒๐,๘๐๒/๓๕๘
วิภูจฺจโ	๖๕๑/๒๖๔	สงคณิการตสฺส	๗๓๘/๓๓๑
วิณฺณโณ	๕๑๒/๒๒๐	สงคตา	๔๑๙/๑๗๒
วิเวกรมฺม	๒๒๕/๑๐๑	สงโ	๒๐๑/๙๑,๒๔๐/๑๐๗,
วิสขช	๒๐๑/๙๐		๗๖๕/๓๓๕
วิสตุโต	๖๗๖/๒๘๖	สงฆมฺมฺนุทานิ	๗๑๗/๓๐๙
วิสเม นิวิฏฺจ	๗๕๐/๓๒๙	สงจจวหโย	๕๘๔/๒๔๓
วิสหามิ	๒๔๔/๑๐๙	สงจจวาทิ	๗๕๙/๓๓๓
วิเสนิกตฺวา	๒๘๙/๑๒๔	สณฺนิหฺนปฺตุโต	
วิโสเสหิ	๔๐๕/๑๖๗	โกวิฬาโร	๖๙๙/๓๐๒
วิตเคธสฺส	๔๑๐/๑๖๘	สณฺนิหฺนปฺตุโต	
วิตตโณห	๑๐๙/๓๒,๒๐๒/๙๑	ปารินฺตฺโต	๗๗๘/๓๔๖
วิตราโค	๒๕๓/๑๑๓	สณฺชาตชนฺโร	๗๓๕/๓๑๙
วिर	๓๘๙/๑๖๑	สณฺณาวิมฺกฺเข	
วุสฺมโต	๔๘๙/๒๐๐	ปรเมธิมฺตุโต	๒๕๕/๑๑๔
เวทคฺ	๑๔๘/๖๐,๑๙๕/๘๖	สตุถา	๖๕๖/๒๖๖
เวทนํ นามินฺนฺทโต	๔๖๔/๑๘๗	สตี	๗๗/๑๕
เววิจฺจ	๖๖/๑๐	สตีมา	๒๔๘/๑๑๑,๗๐๕/๓๐๔,
วสฺกฬโร	๖๗๘/๒๘๗		๘๐๑/๓๕๗
วโส วิสาโล	๖๗๖/๒๘๖	สโต	๙๘/๒๖,๔๓๐/๑๗๖

	ปพเพ/องเก		ปพเพ/องเก
สทุธา	๖๓๐/๒๕๕	สเมจจ	๑๙๒/๕๕
สทา	๑๐๙/๓๒,๓๔๔/๑๔๔	สลิมพุงจารี	๗๗๐/๓๓๗
สนุดาปชาเต	๕๒๘/๒๒๖	สวนติ	๗๐/๑๓
สนุดิปปํ	๓๙๑/๑๖๒	สวนํ น ผาสุ	๕๑๓/๒๒๐
สนุดี	๒๒๙/๑๐๓	สสุตติยา อโรโค	๒๗๓/๑๑๙
สนุดุสสุสมาโน		สหาชเนตฺต	๓๙๑/๑๖๒
อิตริตเรน	๖๙๑/๒๙๕	สหายสมฺปทา	๗๑๑/๓๐๖
สนุดุสิโต	๑๐๑/๒๙	สหายา ๖๖๖/๒๗๑,๖๘๓/๒๙๑	
สนุดโต	๑๔๕/๕๔	สาธุวิหารี	๗๐๓/๓๐๔
สนทิมุจิกํ อกาลิกํ	๖๐๑/๒๕๑	สิพพนิมจจคา ๑๐๖/๓๐,๑๑๔/๓๕	
สปทานจารี	๗๘๒/๓๔๘	สีติ สียา	๒๖๕/๑๑๖
สปพภายปฺปหายิโน	๔๗๔/๑๙๓	สุกิตฺติตํ	๑๘๖/๘๓,๓๒๐/๑๓๖
สปพพุกฺขปฺปหิโน	๕๘๓/๒๔๓	สุตวา	๘๐๑/๓๕๗
สปพพธมฺมา	๙๗/๒๕	สุเมธํ	๔๑๖/๑๗๑
สปพพธิ	๗๐/๑๓	สุหฺชฺชา	๖๗๓/๒๘๓
สปพพวาทิวตฺโต	๕๘๒/๒๔๒	เสกฺขา	๙๒/๒๑
สปพเพสุ ฐมฺเมสุ		เสฏฺฐา สฺมา สหายา	๗๑๒/๓๐๗
สมฺมุเตสุ	๒๗๙/๑๒๑	สุนฺนวยํ ทุกฺขํ	๖๗๐/๒๗๘
สมณพฺราหฺมณา	๒๙๑/๑๒๖	โสโก	๑๖๓/๗๐,๑๘๓/๘๒
สมณโธ	๗๙๐/๓๕๒	โสขุยํ	๗๖๕/๓๓๕
สมนฺตจกฺขุ ๒๑๖/๙๗,๒๔๕/๑๑๐		โสตา	๗๐/๑๓
สมปฺนฺนจฺรณํ	๕๔๗/๒๓๑	ลํวํ	๗๓/๑๔,๗๘/๑๕
สมิสฺสามิ ปโมจนาย	๒๑๙/๙๙	หุํ โคตมสาสนา	๓๒๖/๑๓๙
สมฺปาคตา	๑๔๙/๖๔		

ปทตถปฺปเกโท

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
ทูกิ		มิตฺตทา	๖๗๓/๒๘๓
อปฺปฏฺฐิพฺพทฺธ-		เลปา	๑๑๒/๓๔
จิตฺตการณานิ	๗๘๓/๓๕๐		๘๐๖/๓๖๐
อุณฺหการณานิ	๗๓๐/๓๑๗	วิภูสฺสา	๗๕๙/๓๓๓
กปฺปา	๔๑๖/๑๗๑	สชฺชชนา	๗๒๐/๓๑๐
กามา	๙๕/๒๓	สนฺถวา	๖๗๔/๒๘๕
กุกฺกจฺจสฺส		ลีสฺสการณานิ	๗๓๐/๓๑๗
อุปฺปชฺชชการณานิ	๔๔๔/๑๘๒	สุณฺณโตะ โลกสฺส	
ชฺชิตฺตทา	๖๘๖/๒๙๒	การณานิ	๕๐๕/๒๑๑
ชฺชาลา	๗๗๐/๓๓๗	เสฺนหา	๖๖๙/๒๗๗
นิเวสฺสนา	๑๗๙/๗๙	เสฺวี	๖๘๑/๒๙๐
นิสฺสยา	๒๒๗/๑๐๒	ลิสฺสคฺคฺตา	๖๖๙/๒๗๖
	๗๘๗/๓๕๑		
ปฏฺฐิพฺพทฺธ-		ติกิ	
จิตฺตการณานิ	๖๗๓/๒๘๔	กุกฺกนทฺตญฺญิ	๗๔๕/๓๒๔
ปริสฺสยา	๖๙๒/๒๙๖	ทณฺฐา	๖๖๔/๒๗๐
ปฺเปีย	๖๘๘/๒๙๓	เทวา	๒๑๔/๙๖
ภวา	๑๗๙/๘๐		๖๕๔/๒๖๕
	๕๕๒/๒๔๓	ปฏฺฐิภาณวณฺโตะ	๖๕๒/๒๖๔
มมตฺตทา	๑๘๒/๘๑		๗๕๔/๓๓๑
มิกา	๖๘๐/๒๘๘		

	ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก
ปริณฺญา	๓๑๗/๑๓๔	อฏฺฐกํ	
	๓๒๓/๑๓๗	จิริยาโย	๖๖๗/๒๗๔
ปุจฺจนา	๑๒๒/๔๑		
	๑๔๗/๕๘	นวกํ	
โมเนยฺยานิ	๑๖๔/๗๒	วิตกฺกา	๔๕๖/๑๘๖
สิกฺขา	๙๒/๒๑		
		ทสฺกํ	
จตฺตฺกํ		อุปฺธิ	๑๕๕/๖๗
อาสฺวา	๓๑๗/๑๓๕	โกธสฺส	
	๓๒๓/๑๓๗	อุปฺปชฺชนาการา	๑๔๕/๕๕
	๔๑๑/๑๖๘	สณฺโณชฺชานานิ	๗๖๙/๓๓๗
ปุตฺตฺตา	๖๖๖/๒๗๑		
	๖๗๗/๒๘๗	ปกิณฺณกํ	
	๖๘๗/๒๙๓	จรณานิ ปณฺณรส	๕๔๗/๒๓๑
พฺนฺชโว	๗๖๒/๓๓๕	มาโน เอกฺวิโร ...	
สโตภาวการณานิ	๙๘/๒๖	ทสฺวิโร	๕๗๘/๒๔๐
		มุสฺวาทาการา	
ปมฺจกํ		ตโย ... อฏฺฐจ	๕๗๕/๒๓๘
จกฺขุณี ภควโต	๔๙๒/๒๐๒	โลโก เอก	
ฉทฺทานิ	๖๕๑/๒๖๔	อฏฺฐจารส โลก	๕๘๒/๒๔๒
มจฺฉริยานิ	๖๖/๑๐		
สตฺตกํ			
สังคา	๒๐๑/๙๑		

อสาธารณนามานี

	ปพเพ/องฺเก		ปพเพ/องฺเก
องฺคา	๔๑๙/๑๗๓	ปาสาณเก เจตียะ	๕๓๔/๒๒๘
อชิตไ	๕๗/๗	ปิงคิโย	๕๑๒/๒๒๐
อวนฺติยา	๔๑๙/๑๗๓	ปฺฤณโก	๑๑๗/๓๙
อาฬวิโคตโม	๖๔๕/๒๖๓	โปสาลิ	๔๖๘/๑๙๒
อุทโย	๔๓๔/๑๗๙	พาวรี	๖/๑
อุปลิว	๒๔๓/๑๐๙	ภทฺรารุโ	๔๑๔/๑๗๑
กบโป	๓๖๗/๑๕๕	มคธา	๔๑๙/๑๗๓
กมฺโพชา	๔๑๙/๑๗๓	มลฺลทา	๔๑๙/๑๗๓
กาลิยา	๔๑๙/๑๗๓	เมตฺตคฺค	๑๔๗/๖๐
โกสลา	๔๑๙/๑๗๓	โมฆราชา	๔๙๑/๒๐๑
โคธาวรี	๒/๑	โยนา	๔๑๙/๑๗๓
เจตียมฺหา	๔๑๙/๑๗๓	วฏฺกलि	๖๔๕/๒๖๒
ชตฺกณฺณิ	๓๘๙/๑๖๒	วชฺชียา	๔๑๙/๑๗๓
ติสฺสเมตฺเตยโย	๑๐๑/๒๙	สาครมฺหา	๔๑๙/๑๗๓
โตเทยโย	๓๔๗/๑๔๖	สาวตฺถิยํ	๒๑/๓
โธตโก	๒๐๔/๙๓	สารีปฺตฺโต	๑๑๓/๓๕
นฺนุโท	๒๘๒/๑๒๓	เหมโก	๓๒๕/๑๓๙
ปญฺจาลา	๔๑๙/๑๗๓		

คาถานํ ปรหมปาทา

	ปรพเพ/องเก
อภินจนํ อนาทานํ	๓๗๘/๑๕๘
	๓๘๒/๑๕๙
อจฺจึ ยถา วาตเวเคน ชิตฺตํ	๒๖๖/๑๑๗
	๒๗๐/๑๑๙
อชฺฌตฺตญจ พหิทฺธา จ	๔๖๓/๑๘๗
	๔๖๖/๑๘๙
อชฺชิตํ ติสฺสเมตฺเตยโย	๕๕๕/๒๓๐
อฆฺฏจानํ ตํ สงฺคณิการตฺตสฺส	๗๓๗/๓๒๐
	๗๓๙/๓๒๒
อตฺตนาเว กตํ ปาปํ	๒๑๙/๑๐๐
อตฺตงฺคตฺตสฺส น ปมาณมตฺถิ	๒๗๖/๑๒๐
	๒๘๐/๑๒๒
อตฺตงฺคโต โส อฺทวา โส นตฺถิ	๒๗๑/๑๑๙
	๒๗๕/๑๒๐
อทฺทลํ กาม เต มฺลํ	๙๕/๒๔
อทฺธา ปลํสาม สหายสมฺปทํ	๗๑๐/๓๐๖
	๗๑๓/๓๐๘
อธิเทเว อภินญาย	๖๕๓/๒๖๕
	๖๕๗/๒๖๘
อนนฺนโยปสิมฺนญจาทํ	๗๘๒/๓๔๘

	ปพเพ/องเก
อนตถชนโน โลโก	๖๙๒/๒๙๙
อนุสาส พุรหมม กรุณนายมาโน	๒๒๓/๑๐๑
	๒๒๗/๑๐๓
อเนชฺ มุลทสฺสาวี	๑๑๖/๓๗
	๑๒๒/๔๓
อปารา ปาริ คจฺเจยฺย	๕๖๕/๒๓๕
	๕๖๙/๒๓๖
อโย โลโก ปโร โลโก	๔๙๔/๒๐๙
	๔๙๘/๒๐๙
อวิชฺชาย นิวุโต โลโก	๖๓/๘
	๖๘/๑๓
อสิหิริ อสงฺกุปปี	๖๕๘/๒๖๘
	๖๖๒/๒๖๙
อาภิณฺจณฺณาสมฺภาวํ ฌตฺวา	๔๘๓/๑๙๙
	๔๘๙/๒๐๐
อาภิณฺจณฺณํ เปกฺขมาโน สติมา	๒๔๗/๑๑๐
	๒๕๑/๑๑๓
อาคฺุ น กโรติ กิณฺจิ โลเก	๑๙๒/๘๕
	๗๓๔/๓๑๘
อาทานตณฺหํ วินเยถ สพุพํ	๔๒๓/๑๗๔
	๔๒๗/๑๗๕
อามนฺตนา โหติ สหายนชฺฌเม	๖๘๒/๒๙๑
	๖๘๔/๒๙๒

	ปพเพ/องเก
อารโต อิวะ สพพปาปเกหิ	๗๐๐/๓๐๓
อารทฐวิริโย ปรมตถปตฺติยา	๗๙๑/๓๕๓
	๗๙๓/๓๕๕
อาสีสนฺติ โถมยฺนฺติ ชฺชนฺติ	๑๓๓/๔๘
	๑๓๖/๕๑
อิธ ทิฏฺฐสฺสุมฺตํ	๓๔๐/๑๔๓
อิตฺติ จ คณฺโฑ จ อุปทฺทโว จ	๗๒๖/๓๑๕
	๗๒๘/๓๑๖
อุเปกฺขาสติสฺสํ	๔๔๙/๑๘๕
เอกเมกสฺส ปญฺหสฺส	๕๖๐/๒๓๔
	๕๖๔/๒๓๕
	๕๙๕/๒๔๘
เอกายนํ ชาติขยฺนตฺทลฺลํ	๖๖๗/๒๗๓
เอโก อหํ สกฺก มหนฺตโมฆํ	๒๔๒/๑๐๙
	๑๔๖/๑๑๐
เอโก ตมนฺุทาลีนํ	๕๙๔/๒๔๗
	๕๙๗/๒๕๐
เอตทญฺเวย เย สตา	๓๔๑/๑๔๓
	๓๔๕/๑๔๕
	๓๘๓/๑๕๙
	๓๘๗/๑๖๐
เอเต พุทฺธํ อุปาคณฺุ	๕๔๙/๒๓๒

	ปพเพ/องเก
เอตาทินนุทามิ วโจ มหะลิโน	๓๑๘/๘๓
	๑๘๘/๘๔
	๓๑๘/๑๓๕
	๓๒๓/๑๓๘
เอวํ อภิกงนุตทสุสวํ	๔๙๙/๒๐๙
	๕๐๓/๒๑๐
เอวํ ทุตีเยน สหา มมสุส	๗๑๘/๓๐๙
	๗๒๑/๓๑๑
เอวํวิหารี สโต อปฺปมตฺโต	๑๘๐/๘๐
	๑๘๓/๘๓
เอส ภิกฺขุโย ปสฺสีทามิ	๖๔๘/๒๖๓
	๖๕๒/๒๖๕
โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโล	๗๗๒/๓๓๘
	๗๗๕/๓๔๕
โอกฺกชฺหํ ตณฺหจฺฉิํ อเนชํ	๔๑๓/๑๗๐
	๔๑๗/๑๗๒
โอหารยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ	๗๗๖/๓๔๕
	๗๗๙/๓๔๖
กถํสฺตสฺส จรโต	๔๕๘/๑๘๗
	๔๖๒/๑๘๗
กามา เต ปจฺจมา เสนา	๒๘๙/๑๒๕
กามา ทิ จิตฺรา มรฺฐา มโนรมา	๗๒๒/๓๑๑
	๗๒๕/๓๑๕

ปพเพ/องเก

กาเม วินย เคธํ	๓๙๙/๑๖๕
	๔๑๓/๑๖๖
กาเมสุ นามิทธิขุณเณยย	๙๔/๒๓
	๙๘/๒๗
กาเมสุ พุทธุมจริยวา	๑๐๗/๓๐
	๑๑๔/๓๖
กายมฺุณี วาจามฺุณี	๑๖๔/๗๒
กิตฺตยิสฺสามิ เต ฐมฺํ	๑๖๖/๗๔
	๑๗๐/๗๖
กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตี	๒๒๘/๑๐๓
	๒๓๒/๑๐๕
กินฺุ ตมฺุหา วิปฺปวสฺสิ	๖๐๔/๒๕๒
	๖๐๘/๒๕๓
กิสฺุสณฺโณชโน โลเก	๔๕๐/๑๘๕
	๔๕๓/๑๘๖
เกนสฺุ นินฺุโต โลเก	๕๗/๗
โกธ สนฺตุลิตฺโต โลเก	๑๐๐/๒๙
	๑๐๖/๓๐
โกสฺลานํ ปุรา รมฺมา	๑/๑
ขิฑฺุทา รตี กามสฺุขณฺจ โลเก	๗๕๖/๓๓๒
	๗๕๙/๓๓๔
ขิฑฺุทา รตี โหติ สหายมฺุชฺเณ	๖๘๕/๒๙๒
	๖๘๘/๒๙๔

ปพเพ/องเก

จตุกกณโณ จตุทวารโ	๖๗๐/๒๘๑
จาตุททิส อปปฏิโฆ จ โหติ	๖๘๙/๓๐๐
ชิตฺถนสฺส เม ทุพฺพลถามกสฺส	๖๓๔/๒๕๕๙
	๖๓๘/๒๖๐
ชิตฺถโณหมสมฺมิ อพฺโล วิวณฺโณ	๕๑๑/๒๒๐
	๕๑๖/๒๒๑
ณายี วิรชมาสินฺ	๔๓๓/๑๗๘
	๔๓๙/๑๘๑
ตถฺจาหํ อภินนฺทามิ	๑๗๑/๗๖
	๑๗๕/๗๘
	๒๓๓/๑๐๕
	๒๓๖/๑๐๖
ตถฺหกฺขยํ ปตฺถยํ อปฺปมตฺโต	๗๙๙/๓๕๗
	๘๐๒/๓๕๙
ตถฺหาทฺติโย ปุริโส	๕๕๕/๒๔๘
	๖๖๗/๒๗๒
	๓๑๙/๓๑๐
ตถฺหาธิปนฺเน มนุเช เปกฺขมาโน	๕๒๖/๒๒๕
	๕๓๐/๒๒๗
ติมนฺุเท พุทฺโธ สมนฺตจกฺขุ	๕๘๐/๒๔๒
	๕๘๔/๒๔๔
ตฺวณฺจ เม ฐมฺมกฺขาหิ	๓๓๑/๑๔๐
	๓๓๕/๑๒๔

ปพเพ/องเก

ตลฺลมา ปชานํ น อุปาทีเยถ	๔๒๘/๑๗๕
	๔๓๒/๑๗๗
ตลฺลสายํ ปจฺฉิมโก ภาโว	๑๙๘/๘๙
	๘๐๒/๓๕๙
ติฏฺฐเจ เจ โส ตตฺถ อนานุยายี	๒๖๒/๑๑๖
	๒๖๕/๑๑๗
เต จาปี นฺน ปชฺเหยยฺยุ ทุกุขํ	๑๘๙/๘๔
	๑๙๓/๘๖
เต เจ นาทรีสุ ฆาชโยคา	๑๓๗/๕๑
	๑๔๑/๕๓
เต โตลิตา จกฺขุมตา	๕๕๕/๒๓๓
	๕๕๙/๒๓๔
เตนหาตปปี กโรหิ	๒๐๘/๙๔
	๒๑๒/๙๖
เตสํ จายํ ปจฺฉิมโก	๙๑/๒๑
เตสํ พุทฺโธ พุยากาลิ	๕๕๐/๒๓๒
	๕๕๔/๒๓๓
ทนตํ นยฺนติ สมิตี	๑๔๘/๖๔
ทวาทํ สกฺก อปฺจุฉิสฺสํ	๔๙๐/๒๐๑
	๔๙๓/๒๐๘
ทีโช ยถา กุพฺพนํ ปหาย	๕๘๕/๒๔๔
	๕๘๗/๒๔๕
ทิฏฺฐวีสุกานิ อุปาติวตฺโต	๗๔๐/๓๒๒
	๗๔๒/๓๒๓

ทิสฺวาน รุเปสุ วิทญฺญมาเน

ปพฺเพ/องฺเก

๕๑๗/๒๒๑

๕๑๘/๒๒๑

๕๒๑/๒๒๔

ทิสฺวา สุวณฺณสุตฺต ปภสฺสราณี

๗๑๔/๓๐๘

๗๑๗/๓๐๙

ทิสฺวา จตฺตโส วิทิสฺวา จตฺตโส

๕๒๒/๒๒๔

๕๒๕/๒๒๕

ทฺกุชฺชสฺส เว มํ ปภวํ อปฺจุฉลฺลิตฺติ

๑๕๑/๖๖

๑๕๕/๖๘

ทฺสุสฺสํคหา ปพฺพชิตาปี เอเก

๖๙๓/๓๐๑

๖๙๖/๓๐๒

ทฺชโร รตฺตสฺส ปญฺญาณํ

๕๕๗/๒๕๐

ทฺคสฺส ปสฺเส อาลีนํ

๔๓๔/๑๗๙

๕๕๕/๒๔๙

ทฺ ตสฺส อทฺทิจฺฉิมิตฺตํ กิณฺจิ

๒๑๖/๙๘

๒๔๕/๑๑๐

๔๙๒/๒๐๗

ทฺ ทิฏฺฐิจฺฉิยา ทฺ สุตฺติยา ทฺ ฌาเณน

๒๘๖/๑๒๔

๒๘๙/๑๒๖

ทฺทฺทิสฺสณฺโณชเณ โลโก

๔๕๔/๑๘๖

๔๕๗/๑๘๗

ทฺ โมเนน มุํนิ โทติ

๑๖๔/๗๓

ทฺนาโคว ฌุฏาณี วิวชฺชยิตฺตวา

๗๓๓/๓๑๘

๗๓๖/๓๒๐

	ปรพเพ/องเก
นานาชนา ชนปรเทหิ สงคตา	๔๑๘/๑๗๒
	๔๒๒/๑๗๔
นาสุลิสฺสํ น ปวิสฺสามิ	๗๕๓/๓๕๔
นาหํ ตมฺหา วิปฺปวสามิ	๖๑๘/๒๕๕
นาหํ สพฺเพ สมณพฺรหฺมณา เส	๓๑๓/๑๓๓
	๓๑๗/๑๓๕
นาหํ สมิสฺสามิ ปโมจนาย	๒๑๘/๕๙
	๒๒๒/๑๐๑
นिरาสโส โส อุท อาสสาโน	๓๕๖/๑๔๘
	๓๖๐/๑๔๙
นिरาสโส โส น จ อาสสาโน	๓๖๑/๑๕๐
	๓๖๕/๑๕๑
นิลโลลฺุโป นิกฺกุโห นิปฺปิปาโส	๗๔๔/๓๒๓
	๗๔๗/๓๒๘
โน เจ ลภถ นิปกํ สหายํ	๗๐๖/๓๐๕
	๗๐๙/๓๐๖
ปรงเก สยานิ ปรินฺนทฺมานิ	๖๔๓/๒๖๒
ปรชฺเชน กเตน อตฺตนา	๙๘/๒๗
ปรญฺญา เจว สติ จาปิ	๘๐/๑๗
	๘๔/๑๘
ปรฐิสฺสลาณํ ฌานมฺริณฺจมาโน	๗๕๕/๓๕๕
	๗๕๘/๓๕๗
ปรสฺสามหํ เทว มนุสฺสโลเก	๒๑๓/๕๖
	๒๑๗/๕๙

	ปพเพ/องเก
ปัสสามิ นํ मनसा जग्गुनाव	๖๒๔/๒๕๖
	๖๒๘/๒๕๖
ปหานํ กามฉนุทานํ	๔๔๐/๑๘๑
	๔๔๔/๑๘๔
ปหาย ปญจาวรณานิ เจตโส	๗๘๔/๓๕๐
	๗๘๗/๓๕๒
ปหีนมลโมหสฺส	๕๗๖/๒๔๐
	๕๗๙/๒๔๑
ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถ	๗๔๘/๓๒๘
	๗๕๑/๓๓๐
ปารายนมนุคายิสฺสํ	๕๗๐/๒๓๖
	๕๗๕/๒๓๙
ปฺจุฉามิ ตํ ภควา พฺรหฺมิ เม ตํ	๑๔๖/๕๘
	๑๕๐/๖๖
	๒๐๓/๙๓
	๒๐๗/๙๔
ปฺกฺกตตฺถจ ทารํ ปิตฺรตฺถจ มาตริ	๗๖๐/๓๓๔
	๗๖๓/๓๓๕
พหุสฺสฺสฺสํ ตมฺมตฺริ ภเชถ	๗๕๒/๓๓๐
	๗๕๕/๓๓๒
พาเหตุวา สพฺพปาปกาณิ	๑๙๕/๘๗
	๒๑๕/๙๗
ภควา หิ กามे อภิกฺขุยฺย อิริยติ	๓๙๓/๑๖๓
	๓๙๘/๑๖๕

ภษนุติ เสวนุติ จ การณตฤถา

ปพเพ/องเก

๘๑๗/๓๖๔

๘๒๑/๓๖๖

ภยญจ หุกขญจ โรโค จ

๗๒๗/๓๒๐

มชฺฌเฒ ธรสฺมี ติฏฺฐจตฺ

๓๖๖/๑๕๒

๓๗๒/๑๕๖

๓๗๓/๑๕๖

๓๗๗/๑๕๘

มานโห หิ เต พุราหฺมณ ชาริภาโร

๑๔๕/๕๕

มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺนุโร

๖๗๙/๒๘๘

๖๘๑/๒๙๑

มิตฺเตเต สฺหชฺเช อนุกมฺปมานโ

๖๗๒/๒๘๓

๖๗๔/๒๘๕

เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณฺ วิมุตฺตี

๘๑๐/๓๖๒

๘๑๒/๓๖๓

ยงฺกิณฺจิ สมฺปชานาสิ

๑๗๖/๗๘

๑๗๙/๘๐

๒๓๗/๑๐๖

๒๔๑/๑๐๘

ยถา อหุ วฏฺกสิ มุตฺตสทฺโร

๖๔๔/๒๖๒

๖๔๗/๒๖๓

ยนฺตํ อปฺจุฉิมฺห อกิตฺตยิ โน

๑๖๑/๗๐

๑๖๕/๗๔

ยเมตํ ปณฺหํ อปฺจุฉิ

๘๕/๑๘

๘๙/๒๐

ยสุมี กามา น วสนุติ

ปพเพ/องเก

๓๔๖/๑๔๖

๓๕๐/๑๔๖

๓๕๑/๑๔๗

๓๕๕/๑๔๘

ยสุส ปรีปตา นตฺถิ

๔๓๕/๑๘๐

ยานิ โสทานิ โลกสุมี

๗๕/๑๔

๗๙/๑๗

เยเกจิเม อีสโย มนุชา

๑๒๓/๔๔

๑๒๘/๔๖

๑๓๒/๔๘

๑๒๙/๔๖

เยเกจิเม สมนพฺราราหฺมณา เส

๒๙๐/๑๒๖

๑๙๗/๑๒๘

๒๙๘/๑๒๘

๓๐๔/๑๓๐

๓๐๕/๑๓๐

๓๑๒/๑๓๒

เย จ สงฺฆาตฺตมฺมา เส

๙๐/๒๐

๙๓/๒๓

เยเม ปุพฺเพ วิทยาํสุ

๓๒๔/๑๓๙

๓๓๐/๑๔๐

๔๘๘/๒๔๖

๔๙๓/๒๔๗

วิปฏิฐิกิตวาน สฺขํ ทุขณฺจ

ปพฺเพ/องฺเก

๓๙๘/๓๕๒

วิญฺฐรูปสณฺณิสฺส

๗๕๐/๓๕๓

๔๗๒/๑๙๓

วิรโต อิตฺ สพฺพปาปเกหิ

๔๗๗/๑๙๔

๓๙๙/๑๖๑

เวทานิ วิเจยฺย เกวลานิ

๔๒๐/๑๗๓

๑๔๘/๖๑

โวโรปยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ

๖๕๗/๓๐๓

วโส วิสาโลว ยถา วิสตุโต

๖๗๕/๒๘๕

๒๗๘/๒๘๘

สงฺขาย โลกสฺมี ปโรปรานิ

๑๔๒/๕๓

๑๔๕/๕๗

สงฺโค เอโส ปริตฺตเมตฺถ สโชยํ

๗๖๔/๓๓๕

๗๖๗/๓๓๗

สเจ ลภถ นิปกํ สหายํ

๗๐๑/๓๐๔

๗๐๕/๓๐๕

สหฺธา จ ปีติ จ มโน สติ จ

๖๒๙/๒๕๗

๖๓๓/๒๕๙

สนฺติ โลเก มฺนโย

๒๘๑/๑๒๓

๒๘๕/๑๒๙

สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโณชนานิ

๗๖๘/๓๓๗

๗๗๑/๓๓๘

สพฺพโส นามรูปสฺมี

๔๐๙/๑๖๘

๔๑๒/๑๖๙

ปรพเพ/องเก

สพเพสุ กามะสุ โย วีตราโค	๒๕๒/๑๑๓
	๒๕๖/๑๑๔
	๒๕๗/๑๑๔
	๒๖๑/๑๑๖
สพเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทนุทํ	๖๖๓/๒๗๒
	๖๖๗/๒๗๖
สวนุติ สพพธิ โสตา	๖๙/๑๓
	๗๔/๑๔
ลิตถจ อุณหจ ชุทํ ปิปาลํ	๗๒๙/๓๑๗
	๗๓๒/๓๑๗
ลือเห ยถา ทาจพลี ปรสยห	๘๐๗/๓๖๑
ลือหว สทเทสุ อสนตสนโต	๘๐๖/๓๖๑
	๘๐๗/๓๖๑
	๘๐๙/๓๖๒
สุณนโต โลกํ อเวกขสุ	๕๐๔/๒๑๐
	๕๑๐/๒๑๘
สุตวานหํ วีร อกามกามึ	๓๘๘/๑๖๑
	๓๙๒/๑๖๓
สุทํ ฐมมสมุปรปาทํ	๕๐๕/๒๑๖
เสเล ยถา ปรพพตมฺทฺธิญฺจิตโต	๔๙๒/๒๐๗
ลํสคฺคชาตสฺส ภวนุติ เสนหา	๖๖๘/๒๗๖
	๖๗๑/๒๘๓

สำเนาจาก
ราชกิจจานุเบกษา

เล่ม ๔๔ ตอนที่ ๓ วันที่ ๑๗ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๐

ประกาศพระราชทานกรรมสิทธิหนังสือพระไตรปิฎก
ฉบับสยามรัฐแก่มหามกุฏราชวิทยาลัย

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
ประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ว่า พระเจ้าพี่ยา
เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ผู้จัดการพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ
ได้ทำหนังสือขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้มหามกุฏราชวิทยาลัย
มีกรรมสิทธิในหนังสือพระไตรปิฎกที่กล่าวนามมาแล้ว

ทรงพระราชดำริเห็นว่า มหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสำนักกลาง
แห่งการศึกษาพระปริยัติธรรม และเป็นผู้รักษาฉบับพระบาลีมิให้วิปลาส
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้
มหามกุฏราชวิทยาลัยมีกรรมสิทธิในหนังสือพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ
และได้สิทธิต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติกรรมสิทธิหนังสือจกทุกประการ.

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๐ เป็น
ปีที่ ๓ ในรัชกาลปัจจุบัน.

ขุททกนิกาย

สุยามรฎุจสุส เตปิฎกํ

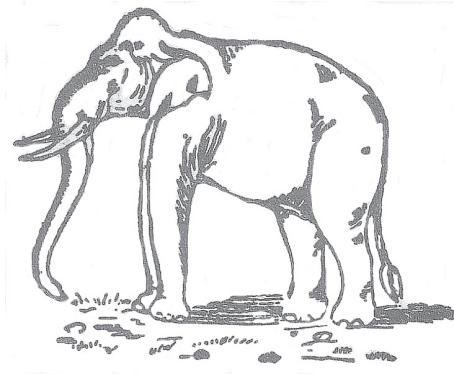
สุตตนตปิฎกเก ชุททกนิกายสุส
ปฎิสมภิทามคโค

อหีสกตเถเรณ เมธามมรเสน อาโท โสธิตโต
สุมนนาคตเถเรณ ธมมตลเกณ ปุณ โสธิตโต
มหามกฏราชวิทยาลัยเย คนุถาธิการตเถเรหิ ปุณปี โสธิตโต

ราชปปุเมเชน สุยามรฎุจวาสิณา มหาชเนน มุททาปีโต

สุยามรฎุจสุส ราชธานี
มหามกฏราชวิทยาลัยเยน ปกาลีโต
พุทธปรินิพพานา ๒๔....
สตตเม วาเร

มฤตุนวาทกรุกโม

วาระ	ไปตฤกา	พฤษปรินิพพานา
ปจฺเม	๑,๐๐๐	๒๔๗๐
ทุติเย	๕๐๐	๒๔๗๙
ตติเย	๑,๐๐๐	๒๕๑๒
จตุตฺเถ	๑,๐๐๐	๒๕๓๘
ปณฺจเม	๑,๐๐๐	๒๕๕๓
ฉฺฉฺฉฺ	๕๐๐	๒๕๕๓
สตุตฺเม	.....	๒๕....

หมายเหตุในการพิมพ์ครั้งที่ ๗

ในการพิมพ์ครั้งนี้ มีการเปลี่ยนแปลงจากฉบับเดิม (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๕๓) ดังต่อไปนี้

๑. เปลี่ยนอักษรพิมพ์จากตัวตะกั่วเป็นตัวคอมพิวเตอร์ ขนาดอักษรจึงไม่เท่ากัน ดังนั้นเลขหน้าไม่คงที่ แต่หมายเลขข้อคงเดิม

๒. ตรวจสอบเชิงอรรถกับพระไตรปิฎกที่พิมพ์ด้วยอักษรภาษาอื่นเพิ่มเติม บางแห่งมีการตัดออก บางแห่งมีการเปลี่ยนแปลง ส่วนใหญ่เป็นไปตามฉบับเดิม

๓. ดรรชนีค้นคำ คำใดที่มีอยู่เดิมก็ได้ลงไว้ตามนั้น และได้เพิ่มคำที่ควรเพิ่มขึ้นอีก

นอกนั้นคงไว้ตามเดิมทุกประการ.

เอวมิทํ ตินฺนํ ปิฏกานํ สมฺหฤตํ สยามรกฎจตุส เตปิฏกํ
 ราชปฺมุเขน สยามรกฎจวาลินา มหาชเนน พุทฺธสฺส ภควโต ปรีนิพฺพานา
 จตุสฺสตาธิกานํ ทฺวินฺนํ สหสฺसानมฺปรี อฏฺฐสฏฺฐิจยา วสฺसानมจฺจเยน
 มุทฺทาเปตฺตุ อารทฺธํ ฯ

ยํ อิมสฺส เตปิฏกสฺส มุทฺทาปีตตฺตา ปุณฺณํ ปสฺสุตํ ตสฺส
 ปตฺตติ มหาชฺชิวาธมหาราชสฺส จานโส อุกฺกปฺปตฺตุ ฯ

อปัจ

เขมี อนีมา สุรตา จ สนฺโต
 อนาตุราโถ สฺชิตา อเวรี
 เทวา มนุสฺสา จ ปชา จ เสรี
 ภทฺรานุปสฺสี จ สทา ภวฺนตฺติ ฯ

คำแปลอาร์มภกตาพระไตรปิฎก

พระพุทธรูทวณะอันเปนนวมดแห่งพระไตรปิฎก ย่อมเปนนวมดแห่งพระธัมมวินัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า ฯ พระเตปิฎกพุทธรูทวณะตั้งมั่นอยู่ตราบไค ลัมมาปฏิบัติของพุทธรบริษัทกักรวมรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น ฯ เพราะฉะนั้น พระเจ้าแผ่นดินผู้พุทธรศาสนาปัตถัมภก จึงได้พระราชทานกำลังแก่พระสงฆ์พุทธรสาวก ให้ทำสังคีติชำระพระเตปิฎกพุทธรูทวณะจารีกลงในสมุด ฯ อันนี้เปนนจริยาวัตต์ของพระเจ้าแผ่นดินเหล่านั้น ฯ

ภายหลังมาในพระพุทธรคักราช ๒๔๓๖ พระบาทสมเด็จพรบรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระปิยมหาราช มีพระราชประสงค์จะให้พระไตรปิฎกแพร่หลายมากขึ้น เมื่อโปรดเกล้าฯ ให้พระสงฆ์ผู้ทรงพระไตรปิฎกในครั้งนั้น ชำระพระเตปิฎกพุทธรูทวณะแล้ว จึงทรงสร้างพระไตรปิฎกขึ้นเปนนตัวพิมพ์ เป็นครั้งแรกในประเทศสยาม ฯ พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น บัดนี้ก็ได้จำหน่ายหมดสิ้นไป เปนของหาได้ด้วยยาก จึงเปนนเวลาสมควรที่จะพิมพ์พระไตรปิฎกขึ้นใหม่แล้ว ฯ

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพรบรมินทรมหาจุฬาลงกรณ ซึ่งเสด็จสวรรคตแล้วในปีนั้น ในกาลใกล้จะสวรรคต ได้มีพระราชดำรัสสั่งไว้ว่า ให้มีหนังสือเปนนศาสนาปัตถัมภก อันได้สร้างขึ้นเปนนที่ระภุกถึงพระองค์สักเรื่องหนึ่ง ฯ พระบาทสมเด็จพรบรมินทรมหาจุฬาลงกรณจึงได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติในปัจจุบันนี้ ทรงพระราชดำริว่า พระไตรปิฎกพุทธรูทวณะนั้นแล เปนนหนังสือที่ควรพิมพ์ขึ้น เพื่อยังพระราชประสงค์ของสมเด็จพรบรมินทรมหาจุฬาลงกรณเจ้าให้สำเร็จ จึงได้ทรงอาราธนา

พระเถรานุเถระผู้ทรงไว้ซึ่งพระไตรปิฎก มีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ เป็นประธาน ให้ชำระพระไตรปิฎกอีกครั้งหนึ่ง แลทรงชักชวนมหาชนผู้มีอันอยู่ในสยามรัฐภูมินี้ ให้บริจาคทรัพย์เป็นทุนที่จะพิมพ์ขึ้น ๆ

พระไตรปิฎก มีนามว่า **สุยามรฎกสูตร เตปิฎกัม** อันเป็นประชุมแห่งปิฎกทั้งหลายสามนี้ เป็นอันมหาชนผู้มีอันอยู่ในสยามรัฐภูมิ มีพระราชอาษาเป็นประมุข ให้เริ่มพิมพ์แล้ว โดยกาลเป็นที่ล่วงไปแห่งปี ๒๔๖๘ นับแต่ปรินิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ

บุญโดยอ้อมเกิดแต่การที่ได้ให้พิมพ์ประชุมแห่งปิฎกสามนี้ ขอส่วนแห่งบุญนั้น จงเป็นผลสำเร็จแก่พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ โดยพลัน ๆ

อนึ่ง โสດ

ขอผู้งเทพเจ้า เหล่ามนุษย์ แลหมู่มสัตว์ทั้งหลาย จงเป็นผู้เกษมไร้ทุกข์ เสี่ยงมสงบ ไม่มีความอาดูร มีสุข ไม่มีเวร มีอิสระ แลเห็นแต่สิ่งเจริญ ในกาลทุกเมื่อเทอญ ๆ

กิตฺตฺนปตฺตํ

อङ्กะ

มหาวคฺโค

มาตฺติกา	๑
ฃาณกถา	๔
ทิกฺขจิกถา	๑๕๓
อานาปานกถา	๑๙๑
อินฺทฺริยกถา	๒๓๖
วิโมกฺขกถา	๒๗๗
คตฺติกา	๓๒๐
กมฺมกถา	๓๒๖
วิปฺลลาสกถา	๓๒๘
มคฺคกถา	๓๓๐
มณฺุชเปยฺยกถา	๓๓๔

ยฺคุนทฺทวคฺโค

ยฺคุนทฺทกถา	๓๔๐
สจฺจกถา	๓๕๓
โพชฺฃณฺุคกถา	๓๖๔
เมตฺตาทกถา	๓๘๐
วិราคกถา	๓๙๒
ปฏฺิสมฺภิทากถา	๓๙๙

ธมฺมจกุกกถา	๔๑๓
โลกุตฺตรกถา	๔๒๒
พลกถา	๔๒๔
สุณฺณกถา	๔๓๔

ปญฺญาวคฺโค

มหาปญฺญาภคคา	๔๔๔
อิหฺฐิกถา	๔๖๕
อภิสมยภคคา	๔๗๕
วิเวกภคคา	๔๘๐
จริยาภคคา	๔๘๖
ปาฏิหาริยาภคคา	๔๘๘
สมลีสภคคา	๔๙๑
สติปญฺญาภคคา	๔๙๓
วิปสฺสนาภคคา	๔๙๗
มาติกภคคา	๕๐๖
ปทานุกุมโ	๕๑๑
อสาธาณนามานิ	๕๒๓
คาถานํ ปจฺมปาทา	๕๒๕

ปณฺญา วตฺถุนานตฺเต ญาณํ พหิทฺธา วตฺถานเ ปณฺญา โคจฺรนา นตฺเต
 ญาณํ จริยา วตฺถานเ ปณฺญา จริยานานตฺเต ญาณํ จตฺตมฺมวตฺถานเ
 ปณฺญา ภูมि นานตฺเต ญาณํ นวธมฺมวตฺถานเ ปณฺญา ธมฺม นานตฺเต
 ญาณํ อภิญญา ปณฺญา ฌาตฺตฺตฺต ญาณํ ปริณฺญา ปณฺญา ตีรณฺนฺน ญาณํ
 ปหานเ ปณฺญา ปริจฺจา คณฺน ญาณํ ภาวนา ปณฺญา ฌเกร สณฺน ญาณํ
 สจฺจิกิริยา ปณฺญา ผลสฺสนฺน ญาณํ อตฺถ นานตฺเต ปณฺญา
 อตฺถ ปฏิสมฺภิเท ญาณํ ธมฺม นานตฺเต ปณฺญา ธมฺม ปฏิสมฺภิเท ญาณํ
 นิรฺรุตฺติ นานตฺเต ปณฺญา นิรฺรุตฺติ ปฏิสมฺภิเท ญาณํ ปฏิจฺฉาน นานตฺเต
 ปณฺญา ปฏิจฺฉาน ปฏิสมฺภิเท ญาณํ วิหาร นานตฺเต ปณฺญา วิหาร สณฺน ญาณํ
 สสมาปตฺติ นานตฺเต ปณฺญา สสมาปตฺตฺต ญาณํ วิหาร สสมา-
 ปตฺติ นานตฺเต ปณฺญา วิหาร สสมาปตฺตฺต ญาณํ อวิกฺเขป ปริสุทฺต ตตา
 อาสว สมุจฺเจเท ปณฺญา อานนฺตริก สมาธิ สมี ญาณํ ทสฺสนา ธิปเต ยยํ
 สนฺโต จ วิหารา ธิคโม ปณฺนิตา ธิมฺต ตตา ปณฺญา อรณฺ วิหารเ ญาณํ
 ทวีหิ พลลหิ สมนฺนา คต ตตา ตโย จ สงฺขารานํ ปฏิจฺฉาน สสฺส ธิยา
 โสฬส ธิ ญาณ จ ริยา ธิ นว ธิ สสมา ธิ จ ริยา ธิ วสี ภาว ตา ปณฺญา
 นิโรธ สสมาปตฺติ ธิ ญาณํ สมนฺ ปชาน สสฺส ปวตฺต ปริยา ทานเ ปณฺญา
 ปรีนิ พุพานเ ญาณํ สพุทฺธ มฺมานํ สมนฺ สสมุจฺเจเท นิโรธเ จ
 อนฺนุ ปฏฺจาน ตา ปณฺญา สมนฺ สสฺส ญาณํ ปุณฺน นานตฺเต เตช ปริยา ทานเ
 ปณฺญา สลฺล เลข สณฺน ญาณํ อสลฺล ลินฺต ตป ธิ ตตฺต ปคฺค หนฺน ญาณํ
 วิริยา รมฺเ ญาณํ นานา ธมฺม ปฺกาส น ตา ปณฺญา อตฺถ สนฺ ทสฺส เ ญาณํ
 สพุทฺธ มฺมานํ ฌเกร สงฺค หตา นานตฺเต กต ตตฺต ปฏิจฺฉาน เ ปณฺญา ทสฺสน-
 วิสุทฺติ ญาณํ วิทิต ตตา ปณฺญา ขนฺติ ญาณํ ฌเกร ตตา ปณฺญา
 ปรีโย คาท เ^๒ ญาณํ สโมท หนเ ปณฺญา ปเท ส วิหารเ ญาณํ

๑ ยฺ. พุสสนฺน ญาณํ ๑

๒ ยฺ. ปรีโย คาท เ ๑ ฌเกร ปรีโย ๑

อธิปตตตทา ปณฺญา สณฺณาวีวณฺณฺญา ฌาณํ นานตฺเตเต ปณฺญา
 เจโตวีวณฺณฺญา ฌาณํ อธิญฺจฺจาเน ปณฺญา จิตฺตวีวณฺณฺญา ฌาณํ สุกฺขณฺเต
 ปณฺญา ฌาณวีวณฺณฺญา ฌาณํ โวสฺสคฺเค ปณฺญา วิโมกฺขวีวณฺณฺญา ฌาณํ
 ตถฺญาเจ ปณฺญา สจฺจวีวณฺณฺญา ฌาณํ กายมฺปิ จิตฺตมฺปิ เอกวตฺถทานตา
 สุกฺขสณฺณณฺจ ลหุสณฺณณฺจ อธิญฺจ
 อิทธิวิเช ฌาณํ วิตกฺกวิปฺผารวเสน นานตฺเตกตฺตสทฺทนิมิตฺตาทนํ
 ปรีโยคาหเน ปณฺญา โสตธาตฺวิสุทฺธิฌาณํ ติณฺณํ จิตฺตาทนํ วิปฺผารตฺตา
 อินฺทฺริยานํ ปสฺสาทวเสน นานตฺเตกตฺตวิญฺญาณจฺริยา ปรีโยคาหเน
 ปณฺญา เจโตปรียฌาณํ ปจฺจยปฺปวตฺตาทนํ ฌมฺมานํ นานตฺเตกตฺต-
 กมฺมวิปฺผารวเสน ปรีโยคาหเน ปณฺญา ปุพฺพเพนิวาसानุสฺสตีฌาณํ
 โอบาสวเสน นานตฺเตกตฺตรูปนนิมิตฺตาทนํ ทสฺสณฺญาเจ ปณฺญา ทิพฺพ-
 จกฺขุฌาณํ จตฺตสฺสญฺจ
 อาสวานํ ขเย ฌาณํ ปรีณฺณณฺญาเจ ปณฺญา ทุกฺเข ฌาณํ ปหฺนณฺญาเจ
 ปณฺญา สมฺมุทเย ฌาณํ สจฺจฉิกริยณฺญาเจ ปณฺญา นิโรธเ ฌาณํ ภาวนณฺญาเจ
 ปณฺญา มคฺเค ฌาณํ ทุกฺเข ฌาณํ ทุกฺขสมฺมุทเย ฌาณํ ทุกฺขนิโรธเ
 ฌาณํ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิปปทาย ฌาณํ อตฺถถปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ
 ฌมฺมปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ นิสฺสฺสตีปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิเท
 ฌาณํ อินฺทฺริยปฺโรปรียตฺเตเต ฌาณํ สตฺตาทนํ อาสยานุสเย ฌาณํ
 ยมกปาฏฺฐิหิเร ฌาณํ มหากรุณาสมาปตฺติยา ฌาณํ สพฺพพณฺณตฺตฌาณํ
 อนาวรณฌาณํ อิมานิ เตสฺสตฺตตี ฌาณานิ อิเมสํ เตสฺสตฺตตี^๑
 ฌาณานํ สตฺตสฺสญฺจ
 อสฺสาคารณานิ สวาทเกหิตี ฯ

มาติกา นิฎฺฐิตา ฯ

๑ ย. เตสฺสตฺตตี^๑ ฯ

มหาวคฺเค ฅาณกถา

[๑] กถํ โสดาวธาเน ปณณวา สุตมเย ฅาณํ อิเม ฐมฺมา
อภินฺนุญฺยาติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณวา สุตมเย ฅาณํ อิเม
ฐมฺมา ปรีณฺนุญฺยาติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณวา สุตมเย ฅาณํ
อิเม ฐมฺมา ปหาตพฺพาติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณวา สุตมเย
ฅาณํ อิเม ฐมฺมา ภาเวตพฺพาติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณวา
สุตมเย ฅาณํ อิเม ฐมฺมา สจฺจนิกาตพฺพาติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา
ปณณวา สุตมเย ฅาณํ อิเม ฐมฺมา หานภาคิยาติ โสดาวธาณํ
ตํปชานนา ปณณวา สุตมเย ฅาณํ อิเม ฐมฺมา จิตฺติภาคิยาติ โสดาวธาณํ
ตํปชานนา ปณณวา สุตมเย ฅาณํ อิเม ฐมฺมา วิเสสภาคิยาติ
โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณวา สุตมเย ฅาณํ อิเม ฐมฺมา นิพฺเพช-
ภาคิยาติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณวา สุตมเย ฅาณํ สพฺเพ
สงฺขารา อนิจฺจาติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณวา สุตมเย ฅาณํ
สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณวา สุตมเย ฅาณํ
สพฺเพ ฐมฺมา อนตฺตาติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณวา สุตมเย ฅาณํ
อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจนฺติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณวา สุตมเย ฅาณํ
อิทํ ทุกฺขสมฺภุโย^๑ อริยสจฺจนฺติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณวา
สุตมเย ฅาณํ อิทํ ทุกฺขนิโรธ^๒ อริยสจฺจนฺติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา
ปณณวา สุตมเย ฅาณํ อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฎฺฐิปปทา อริยสจฺจนฺติ
โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณวา สุตมเย ฅาณํ ฯ

[๒] กถํ อิเม ฐมฺมา อภินฺนุญฺยาติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา
ปณณวา สุตมเย ฅาณํ เอโก ฐมฺโม อภินฺนุญฺโย สพฺเพ สตฺตา
อาหารกฺขจิตฺติกา เทว ฐมฺมา อภินฺนุญฺยา เทว ฐาตุโย ตโย ฐมฺมา

๑ ม. ย. สพฺพตฺถ ทุกฺขสมฺภุโย ฯ

๒ ม. ย. สพฺพตฺถ ทุกฺขนิโรธํ ฯ

อภิญญะยยา ติสฺโส ชาติโย จตฺตารโ ฐมฺมา อภิญญะยยา จตฺตาริ
 อริยสจฺจานิ ปญฺจ ฐมฺมา อภิญญะยยา ปญฺจ วิมุตฺตาทยตฺตานานิ
 จ ฐมฺมา อภิญญะยยา จ อนฺุตฺตริยานิ สตฺต ฐมฺมา อภิญญะยยา
 สตฺต นินฺทสวตฺต
 นว ฐมฺมา อภิญญะยยา นว อนฺุปรุพฺพวิหारा ทส ฐมฺมา อภิญญะยยา
 ทส นินฺทสวตฺต

[๓] สพฺพํ ภิกฺขเว อภิญญะยํ กิณฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ อภิญญะยํ
 จกฺขุ^๑ ภิกฺขเว อภิญญะยํ รุปา อภิญญะยยา จกฺขุวิณฺณานํ อภิญญะยํ
 จกฺขุสมฺพสฺโส อภิญญะโย ยมฺปิ^๒ จกฺขุสมฺพสฺสปลฺจยา อุปรชฺชติ
 เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสุขํ วา ตมฺปิ อภิญญะยํ
 โสตํ อภิญญะยํ สทฺทา อภิญญะยยา ๑เป๑ ฅานํ อภิญญะยํ
 คนฺธา อภิญญะยยา ชิฺวหา อภิญญะยยา รสา อภิญญะยยา กาโย
 อภิญญะโย โฝฏฺจพฺพา อภิญญะยยา มโน อภิญญะโย ฐมฺมา
 อภิญญะยยา มโนวิณฺณานํ อภิญญะยํ มโนสมฺพสฺโส อภิญญะโย
 ยมฺปิ มโนสมฺพสฺสปลฺจยา อุปรชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา
 อทุกฺขมฺสุขํ วา ตมฺปิ อภิญญะยํ ๑

[๔] รูปํ อภิญญะยํ เวทนา อภิญญะยยา สณฺณมา อภิญญะยยา
 สงฺขารา อภิญญะยยา วิณฺณานํ อภิญญะยํ จกฺขุ อภิญญะยํ โสตํ
 อภิญญะยํ ฅานํ อภิญญะยํ ชิฺวหา อภิญญะยยา กาโย อภิญญะโย
 มโน อภิญญะโย รุปา อภิญญะยยา สทฺทา อภิญญะยยา คนฺธา
 อภิญญะยยา รสา อภิญญะยยา โฝฏฺจพฺพา อภิญญะยยา ฐมฺมา
 อภิญญะยยา จกฺขุวิณฺณานํ อภิญญะยํ โสตวิณฺณานํ อภิญญะยํ
 ฅานวิณฺณานํ อภิญญะยํ ชิฺวหาวิณฺณานํ อภิญญะยํ กายวิณฺณานํ

๑ ม. จกฺขุ ๑ เอวมฺปิ ๑

๒ ย. สพฺพตถ ยทิทํ ๑

อภิณฺเวยยํ มโนวิญญาณํ อภิณฺเวยยํ จกฺขุสมฺพสฺโส อภิณฺเวยโย
 โสตสมฺพสฺโส อภิณฺเวยโย ฆานสมฺพสฺโส อภิณฺเวยโย ชิวหาสมฺพสฺโส
 อภิณฺเวยโย กายสมฺพสฺโส อภิณฺเวยโย มโนสมฺพสฺโส อภิณฺเวยโย
 จกฺขุสมฺพสฺสชา เวทนา อภิณฺเวยยา โสตสมฺพสฺสชา เวทนา อภิณฺเวยยา
 ฆานสมฺพสฺสชา เวทนา อภิณฺเวยยา ชิวหาสมฺพสฺสชา เวทนา
 อภิณฺเวยยา กายสมฺพสฺสชา เวทนา อภิณฺเวยยา มโนสมฺพสฺสชา
 เวทนา อภิณฺเวยยา รูปสณฺณา อภิณฺเวยยา สทฺทสณฺณา อภิณฺเวยยา
 คนฺธสณฺณา อภิณฺเวยยา รสสณฺณา อภิณฺเวยยา ไผฏฺจพฺพสณฺณา
 อภิณฺเวยยา ฌมฺมสณฺณา อภิณฺเวยยา รูปสณฺเวยยา อภิณฺเวยยา
 สทฺทสณฺเวยยา อภิณฺเวยยา คนฺธสณฺเวยยา อภิณฺเวยยา รสสณฺเวยยา
 อภิณฺเวยยา ไผฏฺจพฺพสณฺเวยยา อภิณฺเวยยา ฌมฺมสณฺเวยยา
 อภิณฺเวยยา รูปตณฺหา อภิณฺเวยยา สทฺทตณฺหา อภิณฺเวยยา
 คนฺธตณฺหา อภิณฺเวยยา รสตณฺหา อภิณฺเวยยา ไผฏฺจพฺพตณฺหา
 อภิณฺเวยยา ฌมฺมตณฺหา อภิณฺเวยยา รูปวิตกฺโก อภิณฺเวยโย
 สทฺทวิตกฺโก อภิณฺเวยโย คนฺธวิตกฺโก อภิณฺเวยโย รสวิตกฺโก
 อภิณฺเวยโย ไผฏฺจพฺพวิตกฺโก อภิณฺเวยโย ฌมฺมวิตกฺโก อภิณฺเวยโย
 รูปวิจาร์ อภิณฺเวยโย สทฺทวิจาร์ อภิณฺเวยโย คนฺธวิจาร์ อภิณฺเวยโย
 รสวิจาร์ อภิณฺเวยโย ไผฏฺจพฺพวิจาร์ อภิณฺเวยโย ฌมฺมวิจาร์
 อภิณฺเวยโย ฯ

[๕] ปจวีชาตุ อภิณฺเวยยา อาไปชาตุ อภิณฺเวยยา เตโชชาตุ
 อภิณฺเวยยา วาโยชาตุ อภิณฺเวยยา อากาสชาตุ อภิณฺเวยยา
 วิญญาณชาตุ อภิณฺเวยยา ปจวีกสิณฺ อภิณฺเวยยํ อาไปกสิณฺ อภิณฺเวยยํ
 เตโชกสิณฺ อภิณฺเวยยํ วาโยกสิณฺ อภิณฺเวยยํ นีลกสิณฺ อภิณฺเวยยํ
 ปิตกสิณฺ อภิณฺเวยยํ โลหิตกสิณฺ อภิณฺเวยยํ โอหาตกสิณฺ อภิณฺเวยยํ

อภิณฺเวยยํ ฆานินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ ชิวฺหินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ
 กายินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ มนินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ ชีวฺติณฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ
 อิตฺถินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ ปุริสินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ สุชินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ
 ทุกฺขินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ โสมนสฺสสินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ โทมนสฺสสินฺหฺทริยํ
 อภิณฺเวยยํ อุเปกฺขินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ สทฺธิณฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ
 วิริยินฺหฺทริยํ^๑ อภิณฺเวยยํ สติณฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ สมาธิณฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ
 ปณฺณินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ อนนฺนทตฺตณฺณสฺสสามีติณฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ
 อณฺณินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ อณฺณทตฺตาวินฺหฺทริยํ อภิณฺเวยยํ ฯ

[๘] กามชฺาตุ อภิณฺเวยยยา รุปรชฺาตุ อภิณฺเวยยยา อรุปรชฺาตุ
 อภิณฺเวยยยา กามภโว อภิณฺเวยยโย รุปรภโว อภิณฺเวยยโย อรุปรภโว
 อภิณฺเวยยโย สณฺณวาทภโว อภิณฺเวยยโย อสณฺณวาทภโว อภิณฺเวยยโย
 เหนวสณฺณวาทภโว อภิณฺเวยยโย เอกโวการภโว อภิณฺเวยยโย
 จตุโวการภโว อภิณฺเวยยโย ปณฺจโวการภโว อภิณฺเวยยโย ฯ ปจฺมชฺุฆานํ
 อภิณฺเวยยํ ทฺุติยชฺุฆานํ อภิณฺเวยยํ ตฺุติยชฺุฆานํ อภิณฺเวยยํ
 จตุตฺุทชฺุฆานํ อภิณฺเวยยํ ฯ

[๙] เมตฺตทา เจโตวิมุตฺติ อภิณฺเวยยยา กรุณฺหา เจโตวิมุตฺติ
 อภิณฺเวยยยา มุทิตา เจโตวิมุตฺติ อภิณฺเวยยยา อุเปกฺขา เจโตวิมุตฺติ
 อภิณฺเวยยยา ฯ อากาสาณญฺายตนสฺมาปฺตฺติ อภิณฺเวยยยา วิญฺญาณญ-
 ายตนสฺมาปฺตฺติ อภิณฺเวยยยา อากิณฺจณฺญายตนสฺมาปฺตฺติ อภิณฺเวยยยา
 เหนวสณฺณวาทภโว อภิณฺเวยยยา ฯ อวิชฺุชา อภิณฺเวยยยา
 สงฺขารา อภิณฺเวยยยา วิญฺญาณํ อภิณฺเวยยํ นามรูปํ อภิณฺเวยยํ
 สฬายตนํ อภิณฺเวยยํ ผสฺโส อภิณฺเวยยโย เวทนา อภิณฺเวยยยา
 ตณฺหา อภิณฺเวยยยา อุปาทานํ อภิณฺเวยยํ ภโว อภิณฺเวยยโย

๑ ม. วิริยินฺหฺทริยํ ฯ

ชาติ อภินเวยยา ชรามรณํ อภินเวยยํ ฯ

[๑๐] ทุกข์ อภินเวยยํ ทุกฺขสมุทโย อภินเวยโย ทุกฺขนิโรโธ อภินเวยโย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺฐิปทา อภินเวยยา รูปํ อภินเวยยํ รูปสมุทโย อภินเวยโย รูปนิโรโธ อภินเวยโย รูปนิโรธคามินี ปฏฺฐิปทา อภินเวยยา เวทนา อภินเวยยา ฯเปฯ สณฺณมา อภินเวยยา สงฺขารา อภินเวยยา วิญฺญาณํ อภินเวยยํ จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ อภินเวยยํ ชรามรณสมุทโย อภินเวยโย ชรามรณนิโรโธ อภินเวยโย ชรามรณนิโรธคามินี ปฏฺฐิปทา อภินเวยยา ฯ

[๑๑] ทุกฺขสฺส ปริณฺณฺโง อภินเวยโย ทุกฺขสมุทฺยสฺส ปหานฺโง อภินเวยโย ทุกฺขนิโรธสฺส สจฺฉิกิริยฺโง อภินเวยโย ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิปทาย ภาวนฺโง อภินเวยโย ฯ รูปสฺส ปริณฺณฺโง อภินเวยโย รูปสมุทฺยสฺส ปหานฺโง อภินเวยโย รูปนิโรธสฺส สจฺฉิกิริยฺโง อภินเวยโย รูปนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิปทาย ภาวนฺโง อภินเวยโย เวทนาย ฯเปฯ สณฺณาย สงฺขารานํ วิญฺญาณสฺส จกฺขุสฺส ฯเปฯ ชรามรณสฺส ปริณฺณฺโง อภินเวยโย ชรามรณสมุทฺยสฺส ปหานฺโง อภินเวยโย ชรามรณนิโรธสฺส สจฺฉิกิริยฺโง อภินเวยโย ชรามรณนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิปทาย ภาวนฺโง อภินเวยโย ฯ

[๑๒] ทุกฺขสฺส ปริณฺณฺวปฏฺฐิเวธฺโง อภินเวยโย ทุกฺขสมุทฺยสฺส ปหานปฏฺฐิเวธฺโง อภินเวยโย ทุกฺขนิโรธสฺส สจฺฉิกิริยาปฏฺฐิเวธฺโง อภินเวยโย ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิปทาย ภาวนาปฏฺฐิเวธฺโง อภินเวยโย ฯ รูปสฺส ปริณฺณฺวปฏฺฐิเวธฺโง อภินเวยโย รูปสมุทฺยสฺส ปหานปฏฺฐิเวธฺโง อภินเวยโย รูปนิโรธสฺส สจฺฉิกิริยาปฏฺฐิเวธฺโง อภินเวยโย รูปนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิปทาย ภาวนาปฏฺฐิเวธฺโง อภินเวยโย เวทนาย ฯเปฯ สณฺณาย สงฺขารานํ วิญฺญาณสฺส จกฺขุสฺส ฯเปฯ

ชรามรณสุส ปริณวาทปฏิเวธภูโจ อภินเวทยโย ชรามรณสมุททยสุส
ปทานปปฏิเวธภูโจ อภินเวทยโย ชรามรณนิโรธสุส สัจฉิกริยาปฏิเวธภูโจ
อภินเวทยโย ชรามรณนิโรธคามินิยา ปฏิปทา ย ภาวนาปฏิเวธภูโจ
อภินเวทยโย ฯ

[๑๓] ทุกข์ อภินเวทยโย ทุกุขสมุทโย อภินเวทยโย ทุกุขนิโรโธ
อภินเวทยโย ทุกุขสุส สมุททยนิโรโธ อภินเวทยโย ทุกุขสุส
จนทราคนิโรโธ อภินเวทยโย ทุกุขสุส อสสาโท อภินเวทยโย ทุกุขสุส
อาทีนโว อภินเวทยโย ทุกุขสุส นิสสรณํ อภินเวทยโย รูป อภินเวทยโย
รูปสมุทโย อภินเวทยโย รูปนิโรโธ อภินเวทยโย รูปสุส สมุททยนิโรโธ
อภินเวทยโย รูปสุส จนทราคนิโรโธ อภินเวทยโย รูปสุส อสสาโท
อภินเวทยโย รูปสุส อาทีนโว อภินเวทยโย รูปสุส นิสสรณํ อภินเวทยโย
เวทนา อภินเวทยโย ฯเปฯ สณฺณมา อภินเวทยโย สงฺขารา
อภินเวทยโย วิญฺญาณํ อภินเวทยโย จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ อภินเวทยโย
ชรามรณสมุทโย อภินเวทยโย ชรามรณนิโรโธ อภินเวทยโย
ชรามรณสุส สมุททยนิโรโธ อภินเวทยโย ชรามรณสุส จนทราคนิโรโธ
อภินเวทยโย ชรามรณสุส อสสาโท อภินเวทยโย ชรามรณสุส
อาทีนโว อภินเวทยโย ชรามรณสุส นิสสรณํ อภินเวทยโย ฯ

[๑๔] ทุกข์ อภินเวทยโย ทุกุขสมุทโย อภินเวทยโย ทุกุขนิโรโธ
อภินเวทยโย ทุกุขนิโรธคามินิ ปฏิปทา อภินเวทยโย ทุกุขสุส อสสาโท
อภินเวทยโย ทุกุขสุส อาทีนโว อภินเวทยโย ทุกุขสุส นิสสรณํ
อภินเวทยโย ฯ รูป อภินเวทยโย รูปสมุทโย อภินเวทยโย รูปนิโรโธ
อภินเวทยโย รูปนิโรธคามินิ ปฏิปทา อภินเวทยโย รูปสุส อสสาโท
อภินเวทยโย รูปสุส อาทีนโว อภินเวทยโย รูปสุส นิสสรณํ อภินเวทยโย
เวทนา อภินเวทยโย ฯเปฯ สณฺณมา อภินเวทยโย สงฺขารา อภินเวทยโย
วิญฺญาณํ อภินเวทยโย จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ อภินเวทยโย

ชรามรณสมุทโย อภินเวยโย ชรามรณนโรโร อภินเวยโย
 ชรามรณนโรโรคามินี ปฏิปทา อภินเวยยา ชรามรณสฺส อสฺสาโท
 อภินเวยโย ชรามรณสฺส อาทีนโว อภินเวยโย ชรามรณสฺส
 นิสฺสรณํ อภินเวยยํ ฯ

[๑๕] อนิจฺจานุปฺสฺสนา อภินเวยยา ทุกฺขานุปฺสฺสนา
 อภินเวยยา อนตฺตานุปฺสฺสนา อภินเวยยา นิพฺพิทานุปฺสฺสนา
 อภินเวยยา วิราคานุปฺสฺสนา อภินเวยยา นโรธานุปฺสฺสนา อภินเวยยา
 ปฏินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนา อภินเวยยา ฯ รุเป อนิจฺจานุปฺสฺสนา อภินเวยยา
 รุเป ทุกฺขานุปฺสฺสนา อภินเวยยา รุเป อนตฺตานุปฺสฺสนา อภินเวยยา
 รุเป นิพฺพิทานุปฺสฺสนา อภินเวยยา รุเป วิราคานุปฺสฺสนา อภินเวยยา
 รุเป นโรธานุปฺสฺสนา อภินเวยยา รุเป ปฏินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนา
 อภินเวยยา เวทนาย ฯเปฯ สณฺณาย สงฺขารेषु วิญฺญาเณ จกฺขุสมึ
 ฯเปฯ ชรามรณ อนิจฺจานุปฺสฺสนา อภินเวยยา ชรามรณ ทุกฺขานุปฺสฺสนา
 อภินเวยยา ชรามรณ อนตฺตานุปฺสฺสนา อภินเวยยา ชรามรณ
 นิพฺพิทานุปฺสฺสนา อภินเวยยา ชรามรณ วิราคานุปฺสฺสนา อภินเวยยา
 ชรามรณ นโรธานุปฺสฺสนา อภินเวยยา ชรามรณ ปฏินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนา
 อภินเวยยา ฯ

[๑๖] อุปฺปาโท อภินเวยโย ปวตฺตํ อภินเวยยํ นิมิตฺตํ
 อภินเวยยํ อายุหนา^๑ อภินเวยยา ปฏิสฺนฺธิ อภินเวยยา คติ
 อภินเวยยา นิพฺพตฺติ อภินเวยยา อุปฺปตฺติ อภินเวยยา ชาติ
 อภินเวยยา ชรา อภินเวยยา พฺยาธิ อภินเวยโย มรณํ อภินเวยยํ
 โสโก อภินเวยโย ปรีเทโว อภินเวยโย อุปายาโส อภินเวยโย ฯ
 อฺนุปฺปาโท อภินเวยโย อปฺปวตฺตํ อภินเวยยํ อนิมิตฺตํ อภินเวยยํ

๑ ม. อายุหนา ฯ เอวมฺปริปี ฯ

อนายุกฺหนา อภิญฺเฌยฺยา อปฺปฏิสฺนฺหิ อภิญฺเฌยฺยา อคฺติ อภิญฺเฌยฺยา
อนิพฺพตฺติ อภิญฺเฌยฺยา อนฺุปรตฺติ อภิญฺเฌยฺยา อชาติ อภิญฺเฌยฺยา
อชฺรา อภิญฺเฌยฺยา อพฺยาธิ อภิญฺเฌยฺโย อมตํ อภิญฺเฌยฺยํ อโสโก
อภิญฺเฌยฺโย อปริเทโว อภิญฺเฌยฺโย อนฺุปายาโส อภิญฺเฌยฺโย ฯ

[๑๗] อฺุปรตฺติ อภิญฺเฌยฺโย อนฺุปรตฺติ อภิญฺเฌยฺโย ปวตฺตํ
อภิญฺเฌยฺยํ อปฺปวตฺตํ อภิญฺเฌยฺยํ นิमितฺตํ อภิญฺเฌยฺยํ อนิमितฺตํ
อภิญฺเฌยฺยํ อนายุกฺหนา อภิญฺเฌยฺยา อนายุกฺหนา อภิญฺเฌยฺยา ปฏิสฺนฺหิ
อภิญฺเฌยฺยา อปฺปฏิสฺนฺหิ อภิญฺเฌยฺยา คฺติ อภิญฺเฌยฺยา อคฺติ
อภิญฺเฌยฺยา นิพฺพตฺติ อภิญฺเฌยฺยา อนิพฺพตฺติ อภิญฺเฌยฺยา อฺุปรตฺติ
อภิญฺเฌยฺยา อนฺุปรตฺติ อภิญฺเฌยฺยา ชาติ อภิญฺเฌยฺยา อชาติ
อภิญฺเฌยฺยา ชฺรา อภิญฺเฌยฺยา อชฺรา อภิญฺเฌยฺยา พฺยาธิ
อภิญฺเฌยฺโย อพฺยาธิ อภิญฺเฌยฺโย มรณํ อภิญฺเฌยฺยํ อมตํ อภิญฺเฌยฺยํ
โสโก อภิญฺเฌยฺโย อโสโก อภิญฺเฌยฺโย ปริเทโว อภิญฺเฌยฺโย
อปริเทโว อภิญฺเฌยฺโย อฺุปายาโส อภิญฺเฌยฺโย อนฺุปายาโส อภิญฺเฌยฺโย ฯ

[๑๘] อฺุปรตฺติ ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ ปวตฺตํ ทฺุขฺนฺหติ
อภิญฺเฌยฺยํ นิमितฺตํ ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ อนายุกฺหนา ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ
ปฏิสฺนฺหิ ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ คฺติ ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ นิพฺพตฺติ
ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ อฺุปรตฺติ ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ ชาติ ทฺุขฺนฺหติ
อภิญฺเฌยฺยํ ชฺรา ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ พฺยาธิ ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ
มรณํ ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ โสโก ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ ปริเทโว
ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ อฺุปายาโส ทฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ ฯ

[๑๙] อนฺุปรตฺติ สฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ อปฺปวตฺตํ สฺุขฺนฺหติ
อภิญฺเฌยฺยํ อนิमितฺตํ สฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ อนายุกฺหนา สฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ
อปฺปฏิสฺนฺหิ สฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ อคฺติ สฺุขฺนฺหติ อภิญฺเฌยฺยํ อนิพฺพตฺติ

สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ อหฺมฺปตฺตติ สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ อชาติ สุขนฺติ
 อภินฺเฉยฺยํ อชรา สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ อพฺยาติ สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ
 อมตํ สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ อโสโก สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ อปริเทโว
 สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ อหฺมฺปายาโส สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ ฯ

[๒๐] อหฺมฺปาโท ทฺกขํ อหฺมฺปาโท สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ ปวตฺตํ
 ทฺกขํ อหฺมฺปวตฺตํ สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ นิमितฺตํ ทฺกขํ อนิमितฺตํ สุขนฺติ
 อภินฺเฉยฺยํ อายฺหฺนา ทฺกขํ อนายฺหฺนา สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ ปภฺวิสฺสฺหฺติ
 ทฺกขํ อหฺมฺปภฺวิสฺสฺหฺติ สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ คติ ทฺกขํ อคติ สุขนฺติ
 อภินฺเฉยฺยํ นิพฺพตฺติ ทฺกขํ อนิพฺพตฺติ สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ อหฺมฺปตฺติ
 ทฺกขํ อหฺมฺปตฺติ สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ ชาติ ทฺกขํ อชาติ สุขนฺติ
 อภินฺเฉยฺยํ ชรา ทฺกขํ อชรา สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ พฺยาติ ทฺกขํ
 อพฺยาติ สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ มรณํ ทฺกขํ อมตํ สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ
 โสโก ทฺกขํ อโสโก สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ ปริเทโว ทฺกขํ อปริเทโว สุขนฺติ
 อภินฺเฉยฺยํ อหฺมฺปายาโส ทฺกขํ อหฺมฺปายาโส สุขนฺติ อภินฺเฉยฺยํ ฯ

[๒๑] อหฺมฺปาโท ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ ปวตฺตํ ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ
 นิमितฺตํ ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ อายฺหฺนา ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ ปภฺวิสฺสฺหฺติ
 ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ คติ ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ นิพฺพตฺติ ภยฺนฺติ
 อภินฺเฉยฺยํ อหฺมฺปตฺติ ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ ชาติ ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ
 ชรา ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ พฺยาติ ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ มรณํ ภยฺนฺติ
 อภินฺเฉยฺยํ โสโก ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ ปริเทโว ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ
 อหฺมฺปายาโส ภยฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ ฯ

[๒๒] อหฺมฺปาโท เขมฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ อหฺมฺปวตฺตํ เขมฺนฺติ
 อภินฺเฉยฺยํ อนิमितฺตํ เขมฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ อนายฺหฺนา เขมฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ
 อหฺมฺปภฺวิสฺสฺหฺติ เขมฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ อคติ เขมฺนฺติ อภินฺเฉยฺยํ

อนิพพตฺติ เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อนุปฺปตฺติ เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ
อชาติ เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อชรา เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อพฺยาคิ
เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อมตํ เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อโสโก เขมฺนฺติ
อภิณฺเวยฺยํ อปริเทโว เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อนุปายาโส เขมฺนฺติ
อภิณฺเวยฺยํ ฯ

[๒๓] อุปฺปาโท ภายํ อนุปฺปาโท เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ ปวตฺตํ
ภายํ อปฺปวตฺตํ เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ นิमितฺตํ ภายํ อนิमितฺตํ เขมฺนฺติ
อภิณฺเวยฺยํ อายุหนฺนา ภายํ อนอายุหนฺนา เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ ปฏิสนฺธิ
ภายํ อปฺปปฏิสนฺธิ เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ คติ ภายํ อคติ เขมฺนฺติ
อภิณฺเวยฺยํ นิพพตฺติ ภายํ อนิพพตฺติ เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อุปฺปตฺติ
ภายํ อนุปฺปตฺติ เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ ชาติ ภายํ อชาติ เขมฺนฺติ
อภิณฺเวยฺยํ ชรา ภายํ อชรา เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ พฺยาคิ ภายํ
อพฺยาคิ เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ มรณํ ภายํ อมตํ เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ
โสโก ภายํ อโสโก เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ ปริเทโว ภายํ อปริเทโว
เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อุปายาโส ภายํ อนุปายาโส เขมฺนฺติ อภิณฺเวยฺยํ ฯ

[๒๔] อุปฺปาโท สามีสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ ปวตฺตํ สามีสนฺติ
อภิณฺเวยฺยํ นิमितฺตํ สามีสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อายุหนฺนา สามีสนฺติ
อภิณฺเวยฺยํ ปฏิสนฺธิ สามีสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ คติ สามีสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ
นิพพตฺติ สามีสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อุปฺปตฺติ สามีสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ ชาติ
สามีสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ ชรา สามีสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ พฺยาคิ สามีสนฺติ
อภิณฺเวยฺยํ มรณํ สามีสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ โสโก สามีสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ
ปริเทโว สามีสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อุปายาโส สามีสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ ฯ

[๒๕] อนุปฺปาโท นีรามิสฺสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อปฺปวตฺตํ นีรามิสฺสนฺติ
อภิณฺเวยฺยํ อนิमितฺตํ นีรามิสฺสนฺติ อภิณฺเวยฺยํ อนอายุหนฺนา นีรามิสฺสนฺติ

อภิญเฅยยํ อปปฏิสนฺหติ นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ อคติ นีรามีสนฺหติ
 อภิญเฅยยํ อนิพพตฺติ นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ อนุปรตฺติ นีรามีสนฺหติ
 อภิญเฅยยํ อชาติ นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ อชรา นีรามีสนฺหติ
 อภิญเฅยยํ อพฺยาธิ นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ อมตํ นีรามีสนฺหติ
 อภิญเฅยยํ อโสโก นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ อปริเทโว นีรามีสนฺหติ
 อภิญเฅยยํ อนุปรยาโส นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ ๑

[๒๖] อุปรปาโท สามีลํ อนุปรปาโท นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ
 ปรตฺตํ สามีลํ อปรตฺตํ นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ นิमितฺตํ สามีลํ
 อนิमितฺตํ นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ อายุหนา สามีลํ อนอายุหนา
 นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ ปฏิสนฺหติ สามีลํ อปปฏิสนฺหติ นีรามีสนฺหติ
 อภิญเฅยยํ คติ สามีลํ อคติ นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ นิพพตฺติ
 สามีลํ อนิพพตฺติ นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ อุปรตฺติ สามีลํ อนุปรตฺติ
 นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ ชาติ สามีลํ อชาติ นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ
 ชรา สามีลํ อชรา นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ พฺยาธิ สามีลํ อพฺยาธิ
 นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ มรณํ สามีลํ อมตํ นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ
 โสโก สามีลํ อโสโก นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ ปริเทโว สามีลํ
 อปริเทโว นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ อุปรยาโส สามีลํ อนุปรยาโส
 นีรามีสนฺหติ อภิญเฅยยํ ๑

[๒๗] อุปรปาโท สงฺขาราคิ อภิญเฅยยํ ปรตฺตํ สงฺขาราคิ
 อภิญเฅยยํ นิमितฺตํ สงฺขาราคิ อภิญเฅยยํ อายุหนา สงฺขาราคิ
 อภิญเฅยยํ ปฏิสนฺหติ สงฺขาราคิ อภิญเฅยยํ คติ สงฺขาราคิ อภิญเฅยยํ
 นิพพตฺติ สงฺขาราคิ อภิญเฅยยํ อุปรตฺติ สงฺขาราคิ อภิญเฅยยํ ชาติ
 สงฺขาราคิ อภิญเฅยยํ ชรา สงฺขาราคิ อภิญเฅยยํ พฺยาธิ สงฺขาราคิ
 อภิญเฅยยํ มรณํ สงฺขาราคิ อภิญเฅยยํ โสโก สงฺขาราคิ อภิญเฅยยํ

ปริเทโว สงฆาราติ อภิญญะยัม อูปายาโส สงฆาราติ อภิญญะยัม ฯ

[๒๘] อนุปปาโท นิพพานนฺติ อภิญญะยัม อปฺปวตฺตํ นิพพานนฺติ
 อภิญญะยัม อนิมิตฺตํ นิพพานนฺติ อภิญญะยัม อนาคตินฺนา นิพพานนฺติ
 อภิญญะยัม อปฺปฏฺฐินฺนํ นิพพานนฺติ อภิญญะยัม อคตฺติ นิพพานนฺติ
 อภิญญะยัม อนิพฺพตฺติ นิพพานนฺติ อภิญญะยัม อนุปฺปตฺติ นิพพานนฺติ
 อภิญญะยัม อชาติ นิพพานนฺติ อภิญญะยัม อชรา นิพพานนฺติ
 อภิญญะยัม อพฺยาธิ นิพพานนฺติ อภิญญะยัม อมตํ นิพพานนฺติ
 อภิญญะยัม อโสโก นิพพานนฺติ อภิญญะยัม อปริเทโว นิพพานนฺติ
 อภิญญะยัม อนุปปายาโส นิพพานนฺติ อภิญญะยัม ฯ

[๒๙] อนุปปาโท สงฆารา อนุปปาโท นิพพานนฺติ อภิญญะยัม
 ปวตฺตํ สงฆารา อปฺปวตฺตํ นิพพานนฺติ อภิญญะยัม นิमितฺตํ สงฆารา
 อนิมิตฺตํ นิพพานนฺติ อภิญญะยัม อายุหฺนา สงฆารา อนาคตินฺนา
 นิพพานนฺติ อภิญญะยัม ปฏฺฐินฺนํ สงฆารา อปฺปฏฺฐินฺนํ นิพพานนฺติ
 อภิญญะยัม คตฺติ สงฆารา อคตฺติ นิพพานนฺติ อภิญญะยัม นิพฺพตฺติ
 สงฆารา อนิพฺพตฺติ นิพพานนฺติ อภิญญะยัม อนุปฺปตฺติ สงฆารา
 อนุปฺปตฺติ นิพพานนฺติ อภิญญะยัม ชาติ สงฆารา อชาติ นิพพานนฺติ
 อภิญญะยัม ชรา สงฆารา อชรา นิพพานนฺติ อภิญญะยัม พฺยาธิ
 สงฆารา อพฺยาธิ นิพพานนฺติ อภิญญะยัม มรณํ สงฆารา อมตํ
 นิพพานนฺติ อภิญญะยัม โสโก สงฆารา อโสโก นิพพานนฺติ อภิญญะยัม
 ปริเทโว สงฆารา อปริเทโว นิพพานนฺติ อภิญญะยัม อูปายาโส
 สงฆารา อนุปปายาโส นิพพานนฺติ อภิญญะยัม ฯ

ปัจจมาณวาร์ ฯ

[๓๐] ปรีคคหฺมฺโง อภินฺเวยโย ปรีวารมฺโง อภินฺเวยโย
 ปรีปุรฺมฺโง อภินฺเวยโย เอกคคฺมฺโง อภินฺเวยโย อวิกฺเขปมฺโง
 อภินฺเวยโย ปคคหฺมฺโง อภินฺเวยโย อวิสารมฺโง อภินฺเวยโย
 อนาวีลมฺโง อภินฺเวยโย อนินฺชนฺมฺโง อภินฺเวยโย เอกตตฺตฺมฺโง อภินฺเวยโย
 จิตฺตสฺส จิตฺมฺโง อภินฺเวยโย อารมฺมณฺมฺโง อภินฺเวยโย โคจรมฺโง
 อภินฺเวยโย ปหามฺโง อภินฺเวยโย ปรีจจามฺโง อภินฺเวยโย
 วุฏฺจามฺโง อภินฺเวยโย วิวฏฺจามฺโง อภินฺเวยโย สนฺตมฺโง
 อภินฺเวยโย ปณฺีตมฺโง อภินฺเวยโย วิมฺุตตมฺโง อภินฺเวยโย
 อนาสวมฺโง อภินฺเวยโย ตรณมฺโง อภินฺเวยโย อนิมิตฺตมฺโง
 อภินฺเวยโย อปฺปณฺีหิตมฺโง อภินฺเวยโย สฺสณฺตมฺโง อภินฺเวยโย
 เอกรสมฺโง อภินฺเวยโย อนตฺิวตฺตมฺโง อภินฺเวยโย ยฺคนทฺรสมฺโง
 อภินฺเวยโย นียยานมฺโง อภินฺเวยโย เหตุมฺโง^๑ อภินฺเวยโย
 ทสฺสนมฺโง อภินฺเวยโย อาธิปเตยฺยมฺโง อภินฺเวยโย ฯ

[๓๑] สมถสฺส อวิกฺเขปมฺโง อภินฺเวยโย วิปสฺสนาย
 อนฺุปสฺสนมฺโง อภินฺเวยโย สมถวิปสฺสนานํ เอกรสมฺโง อภินฺเวยโย
 ยฺคนทฺรสฺส อนตฺิวตฺตมฺโง อภินฺเวยโย ลิกฺขาย สมามานมฺโง
 อภินฺเวยโย อารมฺมณสฺส โคจรมฺโง อภินฺเวยโย ลินฺสส จิตฺตสฺส
 ปคคหฺมฺโง อภินฺเวยโย อฺุทฺตสฺส จิตฺตสฺส วินิคคหฺมฺโง^๒ อภินฺเวยโย
 อฺุภิวิสฺสุทฺธานํ อชฺฅนฺเปกฺขนมฺโง อภินฺเวยโย วิเสสชาติคมฺโง อภินฺเวยโย
 อฺุตฺตริปฏิเวธมฺโง อภินฺเวยโย สจฺจจามิสมยมฺโง อภินฺเวยโย
 นิโรธ ปตฺติฏฺจามฺโง อภินฺเวยโย ฯ

[๓๒] สทฺธินฺทฺริยสฺส อธิมกฺขมฺโง อภินฺเวยโย วิริยินฺทฺริยสฺส
 ปคคหฺมฺโง อภินฺเวยโย สตินฺทฺริยสฺส อฺุปฏฺจามฺโง อภินฺเวยโย

๑ ม. ย. เหตุมฺโง ฯ เอวมฺุปริปี

๒ ม. นิคคหฺมฺโง ฯ

สมาธินหฺริยสฺส อวิกฺเขปญฺโຈ อภิญฺเวยโย ปณฺณินหฺริยสฺส ทสฺสนญฺโຈ
อภิญฺเวยโย ฯ

[๓๓] สทฺธาพลสฺส อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยญฺโຈ อภิญฺเวยโย
วิริยพลสฺส โกสชฺเช อกมฺปิยญฺโຈ อภิญฺเวยโย สติพลสฺส ปมาเท
อกมฺปิยญฺโຈ อภิญฺเวยโย สมาธิพลสฺส อุกฺกจฺเจ อกมฺปิยญฺโຈ
อภิญฺเวยโย ปณฺณาพลสฺส อวิชฺชาย อกมฺปิยญฺโຈ อภิญฺเวยโย ฯ

[๓๔] สติสมฺโพชฺฌนฺคสฺส อุกฺกจฺฉานญฺโຈ อภิญฺเวยโย
ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌนฺคสฺส ปวิจยญฺโຈ อภิญฺเวยโย วิริยสมฺโพชฺฌนฺคสฺส
ปคฺคหฺญฺโຈ อภิญฺเวยโย ปีติสมฺโพชฺฌนฺคสฺส ผรณฺญฺโຈ อภิญฺเวยโย
ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌนฺคสฺส อุกฺกสมฺญฺโຈ อภิญฺเวยโย สมาธิสมฺโพชฺฌนฺคสฺส
อวิกฺเขปญฺโຈ อภิญฺเวยโย อุกฺกเปกฺกขาสมฺโพชฺฌนฺคสฺส ปฏฺฐิสฺสงฺขานญฺโຈ
อภิญฺเวยโย ฯ

[๓๕] สมฺมาทิฏฺฐิจฺฉิยา ทสฺสนญฺโຈ อภิญฺเวยโย สมฺมาสงฺกปฺปสฺส
อภินิโรปนญฺโຈ อภิญฺเวยโย สมฺมาวาจาย ปรีคฺคหฺญฺโຈ อภิญฺเวยโย
สมฺมากมฺมฺนตฺสส สมฺภูจฺฉานญฺโຈ อภิญฺเวยโย สมฺมาอาชีวสฺส โวทานญฺโຈ
อภิญฺเวยโย สมฺมาวายามสฺส ปคฺคหฺญฺโຈ อภิญฺเวยโย สมฺมาสติยา
อุกฺกจฺฉานญฺโຈ อภิญฺเวยโย สมฺมาสมาธิสฺส อวิกฺเขปญฺโຈ อภิญฺเวยโย ฯ

[๓๖] อินหฺริยานํ อาธิปเตยฺยญฺโຈ อภิญฺเวยโย พลาณํ
อกมฺปิยญฺโຈ อภิญฺเวยโย โพชฺฌนฺคานํ นิยฺยานญฺโຈ อภิญฺเวยโย
มคฺคสฺส เหตุญฺโຈ อภิญฺเวยโย สติปฏฺฐจฺฉานานํ อุกฺกจฺฉานญฺโຈ
อภิญฺเวยโย สมฺมปฺปชานานํ ปทหนฺญฺโຈ อภิญฺเวยโย อิทธิปาทานํ
อิชฺฌนญฺโຈ อภิญฺเวยโย สจฺจานํ ตถญฺโຈ อภิญฺเวยโย ปโยคานํ
ปฏฺฐิปปสฺสทฺธญฺโຈ อภิญฺเวยโย ผลานํ สจฺจิกิริยญฺโຈ อภิญฺเวยโย
วิทกฺกสฺส อภินิโรปนญฺโຈ อภิญฺเวยโย วิจารสฺส อุกฺกวิจารญฺโຈ

อภิญญะโย ปีติยา ผรณญฺโจะ อภิญญะโย สุขสฺส อภิสนฺทนญฺโจะ
 อภิญญะโย จิตฺตสฺส เอกคฺคญฺโจะ อภิญญะโย อาวชฺชนญฺโจะ
 อภิญญะโย วิชานนญฺโจะ อภิญญะโย ปชานนญฺโจะ อภิญญะโย
 สณฺชานนญฺโจะ อภิญญะโย เอโกทญฺโจะ อภิญญะโย ฯ

[๓๗] อภิญญาย ฅาตญฺโจะ อภิญญะโย ปริณญาย ติรณญฺโจะ
 อภิญญะโย ปหานสฺส ปริจฺจาคญฺโจะ อภิญญะโย ภาวนาย
 เอกรสนญฺโจะ อภิญญะโย สจฺจิกิริยาย ผสฺสนญฺโจะ อภิญญะโย ขนฺธานํ
 ขนฺธญฺโจะ อภิญญะโย ธาตุนํ ธาตญฺโจะ อภิญญะโย อายตนาณํ
 อายตนญฺโจะ อภิญญะโย สงฺขตนาณํ สงฺขตญฺโจะ อภิญญะโย อสงฺขตสฺส
 อสงฺขตญฺโจะ อภิญญะโย ฯ

[๓๘] จิตฺตญฺโจะ อภิญญะโย จิตฺตानนฺตริกญฺโจะ^๑ อภิญญะโย
 จิตฺตสฺส วุฏฺฏจานนญฺโจะ อภิญญะโย จิตฺตสฺส วิวุฏฺฏนญฺโจะ อภิญญะโย
 จิตฺตสฺส เหตุญฺโจะ อภิญญะโย จิตฺตสฺส ปจฺจยญฺโจะ อภิญญะโย
 จิตฺตสฺส วตถญฺโจะ อภิญญะโย จิตฺตสฺส ภูมมญฺโจะ อภิญญะโย
 จิตฺตสฺส อารมมณญฺโจะ อภิญญะโย จิตฺตสฺส โคจรญฺโจะ อภิญญะโย
 จิตฺตสฺส จริยญฺโจะ อภิญญะโย จิตฺตสฺส คตญฺโจะ อภิญญะโย
 จิตฺตสฺส อภินีหารญฺโจะ อภิญญะโย จิตฺตสฺส นียยานนญฺโจะ อภิญญะโย
 จิตฺตสฺส นิสฺสรณญฺโจะ อภิญญะโย ฯ

[๓๙] เอกตฺเต อาวชฺชนญฺโจะ อภิญญะโย เอกตฺเต วิชานนญฺโจะ
 อภิญญะโย เอกตฺเต ปชานนญฺโจะ อภิญญะโย เอกตฺเต
 สณฺชานนญฺโจะ อภิญญะโย เอกตฺเต เอโกทญฺโจะ อภิญญะโย
 ๒[เอกตฺเต อุปนินฺทญฺโจะ อภิญญะโย]^๒ เอกตฺเต ปกขนฺทนญฺโจะ
 อภิญญะโย เอกตฺเต ปลีทนญฺโจะ อภิญญะโย เอกตฺเต สนฺตนิฏฺฐนญฺโจะ

๑ ม. จิตฺตानนฺตริยญฺโจะ ฯ

๒-๒ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

อภิณฺเษยโย เอกตฺเต วิมฺุจจฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต เอตํ
 สนฺตฺนฺติ ปสฺสนฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต ยานํกตฺญโใ อภิณฺเษยโย
 เอกตฺเต วตฺถุคตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต อญฺุฉิตฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย
 เอกตฺเต ปริจฺจิตฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต สฺุสมฺมารทฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย
 เอกตฺเต ปรีคคฺคหฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต ปรีวารฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย
 เอกตฺเต ปรีปุรฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต สโมธานฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย
 เอกตฺเต อธิจฺจฺจฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต อาเสวนฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย
 เอกตฺเต ภาวนฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต พหุสฺสีกมฺมฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย
 เอกตฺเต สฺุสมฺคคตฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต สฺุวิมฺุตตฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย
 เอกตฺเต พุชฺฌนฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต อญฺุพุชฺฌนฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย
 เอกตฺเต ปฏิพุชฺฌนฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต สมฺพุชฺฌนฺตฺญโใ
 อภิณฺเษยโย เอกตฺเต โพรทฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต อญฺุโพรทฺตฺญโใ
 อภิณฺเษยโย เอกตฺเต ปฏิโพรทฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต สมฺโพรท-
 ตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต โพรทฺตฺกฺกฺชียฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต
 อญฺุโพรทฺตฺกฺกฺชียฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต ปฏิโพรทฺตฺกฺกฺชียฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย
 เอกตฺเต สมฺโพรทฺตฺกฺกฺชียฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต ไชตฺนฺตฺญโใ
 อภิณฺเษยโย เอกตฺเต อฺุชฺไชตฺนฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต
 อญฺุไชตฺนฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย เอกตฺเต ปฏิไชตฺนฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย
 เอกตฺเต สญฺุไชตฺนฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย ฯ

[๔๐] ปตฺตาปนฺตฺญโใ^๑ อภิณฺเษยโย วิโรจนฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย
 กิเลสนํ สนฺตฺตาปนฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย อมฺลฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย วิมฺลฺตฺญโใ
 อภิณฺเษยโย นิมฺมลฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย สมฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย สมฺยฺตฺญโใ
 อภิณฺเษยโย วิเวกฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย วิเวกจฺริยฺตฺญโใ อภิณฺเษยโย

๑ ยฺ. ปกาสนฺตฺญโใ ฯ

วิราคะญโจะ อภินเวเยโย วิราคะจริยญโจะ อภินเวเยโย นิโรธญโจะ
 อภินเวเยโย นิโรธจริยญโจะ อภินเวเยโย โวสะศคคะญโจะ อภินเวเยโย
 โวสะศคคะจริยญโจะ อภินเวเยโย วิมุตตะญโจะ อภินเวเยโย
 วิมุตตะจริยญโจะ อภินเวเยโย ฯ

[๔๑] ฉนทญโจะ อภินเวเยโย ฉนทสสะ มุลญโจะ อภินเวเยโย
 ฉนทสสะ ปาทญโจะ อภินเวเยโย ฉนทสสะ ปชานญโจะ อภินเวเยโย
 ฉนทสสะ อิชฅนญโจะ อภินเวเยโย ฉนทสสะ อธิโมกขญโจะ อภินเวเยโย
 ฉนทสสะ ปคคะญโจะ อภินเวเยโย ฉนทสสะ อุปปจจาญญโจะ อภินเวเยโย
 ฉนทสสะ อวิกุเขปญญโจะ อภินเวเยโย ฉนทสสะ ทสสะญญโจะ อภินเวเยโย ฯ

[๔๒] วิริยญโจะ อภินเวเยโย วิริยสสะ มุลญโจะ อภินเวเยโย
 วิริยสสะ ปาทญโจะ อภินเวเยโย วิริยสสะ ปชานญโจะ อภินเวเยโย
 วิริยสสะ อิชฅนญโจะ อภินเวเยโย วิริยสสะ อธิโมกขญญโจะ อภินเวเยโย
 วิริยสสะ ปคคะญญโจะ อภินเวเยโย วิริยสสะ อุปปจจาญญโจะ อภินเวเยโย
 วิริยสสะ อวิกุเขปญญโจะ อภินเวเยโย วิริยสสะ ทสสะญญโจะ อภินเวเยโย ฯ

[๔๓] จิตตะญโจะ อภินเวเยโย จิตตะสสะ มุลญโจะ อภินเวเยโย
 จิตตะสสะ ปาทญโจะ อภินเวเยโย จิตตะสสะ ปชานญโจะ อภินเวเยโย
 จิตตะสสะ อิชฅนญโจะ อภินเวเยโย จิตตะสสะ อธิโมกขญญโจะ อภินเวเยโย
 จิตตะสสะ ปคคะญญโจะ อภินเวเยโย จิตตะสสะ อุปปจจาญญโจะ อภินเวเยโย
 จิตตะสสะ อวิกุเขปญญโจะ อภินเวเยโย จิตตะสสะ ทสสะญญโจะ อภินเวเยโย ฯ

[๔๔] วิมัสสะญโจะ อภินเวเยโย วิมัสสะย มุลญโจะ อภินเวเยโย
 วิมัสสะย ปาทญโจะ อภินเวเยโย วิมัสสะย ปชานญโจะ อภินเวเยโย
 วิมัสสะย อิชฅนญโจะ อภินเวเยโย วิมัสสะย อธิโมกขญญโจะ อภินเวเยโย
 วิมัสสะย ปคคะญญโจะ อภินเวเยโย วิมัสสะย อุปปจจาญญโจะ อภินเวเยโย
 วิมัสสะย อวิกุเขปญญโจะ อภินเวเยโย วิมัสสะย ทสสะญญโจะ อภินเวเยโย ฯ

[๔๕] ทุกขภูโจ อภิญเษโย ทุกขสส ปิพฺนภูโจ อภิญเษโย
 ทุกขสส สงฺขตภูโจ อภิญเษโย ทุกขสส สนฺตปาภูโจ อภิญเษโย
 ทุกขสส วิปริณามภูโจ อภิญเษโย สมฺมุทภูโจ อภิญเษโย สมฺมุทสส
 อายุหนฺนภูโจ อภิญเษโย สมฺมุทสส นิทานภูโจ อภิญเษโย สมฺมุทสส
 สณฺโณคภูโจ อภิญเษโย สมฺมุทสส ปลีโพธภูโจ อภิญเษโย
 นิโรธภูโจ อภิญเษโย นิโรธสส นิสฺสรณฺนภูโจ อภิญเษโย นิโรธสส
 วิเวกภูโจ อภิญเษโย นิโรธสส อสงฺขตภูโจ อภิญเษโย นิโรธสส
 อมตภูโจ อภิญเษโย มคฺคภูโจ อภิญเษโย มคฺคสส นียยานภูโจ
 อภิญเษโย มคฺคสส เหตุภูโจ อภิญเษโย มคฺคสส ทสฺสนภูโจ
 อภิญเษโย มคฺคสส อาธิปเตยฺยภูโจ อภิญเษโย ฯ

[๔๖] ตถภูโจ อภิญเษโย อนตฺตภูโจ อภิญเษโย สจฺจภูโจ
 อภิญเษโย ปฏฺวิเวธภูโจ อภิญเษโย อภิชานนฺนภูโจ อภิญเษโย
 ปริชานนฺนภูโจ อภิญเษโย ธมฺมภูโจ อภิญเษโย ธาตภูโจ อภิญเษโย
 ฌาตภูโจ อภิญเษโย สจฺจฉิกริยภูโจ อภิญเษโย ผสฺสนภูโจ
 อภิญเษโย อภิสมยภูโจ อภิญเษโย ฯ

[๔๗] เนกฺขมฺมํ อภิญเษยํ อพฺยาปาโท อภิญเษโย
 อาโลกสณฺณมา อภิญเษยยา อวิกฺเขโป อภิญเษโย ธมฺมวตฺถนํ
 อภิญเษยํ ฌานํ อภิญเษยํ ปามุชฺชํ^๑ อภิญเษยํ ปจฺจมชฺชานํ
 อภิญเษยํ ทฺตฺติยชฺชานํ อภิญเษยํ ตฺตฺติยชฺชานํ อภิญเษยํ
 จตฺตฺตชฺชานํ อภิญเษยํ อากาสาณญฺจายตฺนสฺมาปตฺติ อภิญเษยยา
 วิญฺญาณญฺจายตฺนสฺมาปตฺติ อภิญเษยยา อากิณฺจณฺญายตฺนสฺมาปตฺติ
 อภิญเษยยา เหนวสณฺณานาสณฺณายตฺนสฺมาปตฺติ อภิญเษยยา ฯ

๑ ม. ปาโมชฺชํ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

[๔๘] อนิจฺจานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา ทุกฺขานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา
 อนตฺตานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา นิพฺพิทานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา
 วิชาคานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา นิโรธานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา
 ปฏินิสฺสคคานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา ขยานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา
 วยานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา วิปริณามานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา
 อนิมิตฺตานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา อปฺปณฺหิตานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา
 สุณฺณตฺตานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา อธิปญฺจวาทมฺมวิปัสสนา อภิญฺเฅยยา
 ยถาภูตฅาณทสฺสนํ อภิญฺเฅยยํ อาทินฺวานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา
 ปฏิสงฺขานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา วิวฏฺฐานานุปัสสนา อภิญฺเฅยยา ฯ

[๔๙] โสตาปตฺตติมคฺโค อภิญฺเฅยโย โสตาปตฺตติผลสมาปตฺติ
 อภิญฺเฅยยา สกทาคามิมคฺโค อภิญฺเฅยโย สกทาคามิผลสมาปตฺติ
 อภิญฺเฅยยา อนาคามิมคฺโค อภิญฺเฅยโย อนาคามิผลสมาปตฺติ
 อภิญฺเฅยยา อรหตฺตมคฺโค อภิญฺเฅยโย อรหตฺตผลสมาปตฺติ
 อภิญฺเฅยยา ฯ

[๕๐] อธิมฺกขภูจฺเณ สทฺธินฺทฺริยํ อภิญฺเฅยยํ ปคฺคภูจฺเณ
 วิริยินฺทฺริยํ อภิญฺเฅยยํ อูปฏฺฐานภูจฺเณ สตินฺทฺริยํ อภิญฺเฅยยํ
 อวิกฺเขปภูจฺเณ สมาธินฺทฺริยํ อภิญฺเฅยยํ ทสฺสนภูจฺเณ ปญฺณินฺทฺริยํ
 อภิญฺเฅยยํ อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยภูจฺเณ สทฺธาพลํ อภิญฺเฅยยํ โกสชฺเช
 อกมฺปิยภูจฺเณ วิริยพลํ อภิญฺเฅยยํ ปมาเท อกมฺปิยภูจฺเณ สติพลํ
 อภิญฺเฅยยํ อุกุทฺตจฺเจ อกมฺปิยภูจฺเณ สมาธิพลํ อภิญฺเฅยยํ
 อวิชฺชาย อกมฺปิยภูจฺเณ ปญฺญาพลํ อภิญฺเฅยยํ ฯ

[๕๑] อูปฏฺฐานภูจฺเณ สติสมฺโพชฅณฺโค อภิญฺเฅยโย ปวิจยภูจฺเณ
 ฅมฺมวิจยสมฺโพชฅณฺโค อภิญฺเฅยโย ปคฺคภูจฺเณ วิริยสมฺโพชฅณฺโค
 อภิญฺเฅยโย ฅรณฺภูจฺเณ ปิตฺติสมฺโพชฅณฺโค อภิญฺเฅยโย อูปสมฺภูจฺเณ

ปัสสทฺธิสมโพชฌมฺโโค อภิญเวยโย อวิกฺเขปญฺเฐน สมานิสมโพชฌมฺโโค
อภิญเวยโย ปฏิสงฺขานญฺเฐน อุเปกฺขาสมโพชฌมฺโโค อภิญเวยโย ฯ

[๕๒] ทสฺสนญฺเฐน สมมาทิกฺกุจฺจि อภิญเวยยา อภินิโรปนญฺเฐน
สมมาสงฺกปโป อภิญเวยโย ปริคฺคหญฺเฐน สมมาวาจา อภิญเวยยา
สมฺภูจฺฉานญฺเฐน สมมากมฺมหนโต อภิญเวยโย โวทานญฺเฐน สมมาอาชีโว
อภิญเวยโย ปคฺคหญฺเฐน สมมาวายาโม อภิญเวยโย อุปฺภูจฺฉานญฺเฐน
สมมาสตี อภิญเวยยา อวิกฺเขปญฺเฐน สมมาสมาธิ อภิญเวยโย ฯ

[๕๓] อาธิปเตยฺยญฺเฐน อินฺทฺริยา อภิญเวยยา อกมฺปิยญฺเฐน
พลา อภิญเวยยา นียฺยานญฺเฐน โพชฌมฺกคา อภิญเวยยา เหตุญฺเฐน
มคฺโค อภิญเวยโย อุปฺภูจฺฉานญฺเฐน สตีปฺภูจฺฉานา อภิญเวยยา
ปทหนญฺเฐน สมมปฺปธานา อภิญเวยยา อิชฺฉณญฺเฐน อิทฺธิปาทา
อภิญเวยยา ตถญฺเฐน สจฺจา อภิญเวยยา อวิกฺเขปญฺเฐน สมโถ
อภิญเวยโย อนฺุปสฺสนญฺเฐน วิปสฺสนา อภิญเวยยา เอกรสฺสนญฺเฐน
สมถวิปสฺสนา อภิญเวยยา อนตฺิวตฺตนญฺเฐน ยฺคนทฺธํ อภิญเวยโย ฯ

[๕๔] สํวรญฺเฐน สีลวิสุทฺธิ อภิญเวยยา อวิกฺเขปญฺเฐน
จิตฺตวิสุทฺธิ อภิญเวยยา ทสฺสนญฺเฐน ทิกฺกุจฺจิวิสฺสุทฺธิ อภิญเวยยา มุตฺตญฺเฐน
วิโมกฺโข อภิญเวยโย ปฏฺิวรณญฺเฐน วิชฺชา อภิญเวยยา ปริจฺจาตญฺเฐน
วิมฺุตฺติ อภิญเวยยา สมฺจุเจตญฺเฐน ขเย ฌาณํ อภิญเวยโย
ปฏฺิปปสฺสทฺธญฺเฐน อนฺุปปาเท ฌาณํ อภิญเวยโย จนฺโท มฺูลญฺเฐน
อภิญเวยโย มนสิกาโร สมฺภูจฺฉานญฺเฐน อภิญเวยโย ผลโส
สโมธานญฺเฐน อภิญเวยโย เวทนา สโมสรณญฺเฐน อภิญเวยยา
สมาธิ ปมฺุขญฺเฐน อภิญเวยโย สตี อาธิปเตยฺยญฺเฐน อภิญเวยยา
ปณฺณา ตฺทตฺตรญฺเฐน อภิญเวยยา วิมฺุตฺติ สारญฺเฐน อภิญเวยยา
อมฺโตะธํ นิพฺพานํ ปริโยสานญฺเฐน อภิญเวยโย ฯ

[๕๕] เย เย ฅมฺมา อภินฺวตา โหนฺติ เต เต ฅมฺมา
 ฅาตา โหนฺติ ตํฅาตญฺเฐน ฅาณํ ปชานนญฺเฐน ปณฺวา เตน วุจฺจติ
 อิม ฅมฺมา อภินฺเวยฺยาติ โสตาวธานํ ตํปชานนา ปณฺวา สุตฺมเย
 ฅาณํ^๑ ฯ

ทุติยภาณวารํ ฯ

[๕๖] กถํ อิม ฅมฺมา ปริณฺเวยฺยาติ โสตาวธานํ ตํปชานนา
 ปณฺวา สุตฺมเย ฅาณํ เอโก ฅมฺโม ปริณฺเวยฺโย ผลฺโส สาสโว
 อุกฺพาทานิโย เทว ฅมฺมา ปริณฺเวยฺยา นามณฺจ รูปณฺจ ตโย ฅมฺมา
 ปริณฺเวยฺยา ติสฺโส เวทนา จตฺตาริ ฅมฺมา ปริณฺเวยฺยา จตฺตาริ
 ออาหารา ปณฺจ ฅมฺมา ปริณฺเวยฺยา ปณฺจุกฺพาทานกฺขนฺธา ฉ ฅมฺมา
 ปริณฺเวยฺยา ฉ อชฺฅตฺติกาณิ อายตนาณิ สตฺต ฅมฺมา ปริณฺเวยฺยา
 สตฺต วิณฺฅาณญฺจิติโย อญฺจ ฅมฺมา ปริณฺเวยฺยา อญฺจ โลกฅมฺมา
 นว ฅมฺมา ปริณฺเวยฺยา นว สตฺตาวาสา ทส ฅมฺมา ปริณฺเวยฺยา
 ทสายนานิ ฯ

[๕๗] สพุพํ ภิกฺขเว ปริณฺเวยฺยํ กิณฺจ ภิกฺขเว สพุพํ
 ปริณฺเวยฺยํ จกฺขุํ ภิกฺขเว ปริณฺเวยฺยํ รูปา ปริณฺเวยฺยา จกฺขุวิณฺฅาณํ
 ปริณฺเวยฺยํ จกฺขุสมฺผลฺโส ปริณฺเวยฺโย ยมฺปิ^๒ จกฺขุสมฺผลฺสปจฺจยา
 อุกฺปฺชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา ตมฺปิ
 ปริณฺเวยฺยํ โสตํ ปริณฺเวยฺยํ สทฺทา ปริณฺเวยฺยา ฯเปฯ ฅานํ
 ปริณฺเวยฺยํ คนฺธา ปริณฺเวยฺยา ชิวฺหา ปริณฺเวยฺยา รสา ปริณฺเวยฺยา
 กาโย ปริณฺเวยฺโย โผฏฺจพฺพา ปริณฺเวยฺยา มโน ปริณฺเวยฺโย ฅมฺมา
 ปริณฺเวยฺยา มโนวิณฺฅาณํ ปริณฺเวยฺยํ มโนสมฺผลฺโส ปริณฺเวยฺโย

๑ ม. ย. อิตฺสทฺโท ทิสฺสติ ฯ เอวมฺปริปิ ฯ ๒ ย. ยทฺทํ ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

ยมิปิทํ มโนสมผลสปลจยา อุปฺปชฺชติ เวทิตํ สุขํ वा ทุกขํ वा
อทุกขมสุขํ वा ตมฺปิ ปริณฺเวยยํ ฯ

[๕๘] รูป ปริณฺเวยยํ เวทนา ปริณฺเวยยยา สณฺญา
ปริณฺเวยยยา สงฺขารา ปริณฺเวยยยา วิญฺญาณํ ปริณฺเวยยํ จกฺขุ
ฯเปฯ ชรามรณํ ฯเปฯ อมโตะคธํ นิพฺพานํ ปรีโยสานฺนฺจฺเจน ปริณฺเวยยํ
เยสํ เยสํ ฌมฺมานํ ปฏิลาภตฺถาย วายมฺนตฺสฺส เต เต ฌมฺมา
ปฏิลทฺธา โหนฺติ เอวํ เต ฌมฺมา ปริณฺเวยยตา เจว โหนฺติ ตีริตฺตา จ ฯ

[๕๙] เนกขมฺมํ ปฏิลาภตฺถาย วายมฺนตฺสฺส เนกขมฺมํ ปฏิลทฺธํ
โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺเวยยโต เจว โหติ ตีริโต จ
อพฺยาปาทํ ปฏิลาภตฺถาย วายมฺนตฺสฺส อพฺยาปาโท ปฏิลทฺโธ โหติ
เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺเวยยโต เจว โหติ ตีริโต จ อาโลกสณฺญํ
ปฏิลาภตฺถาย วายมฺนตฺสฺส อาโลกสณฺญา ปฏิลทฺธา โหติ เอวํ โส
ฌมฺโม ปริณฺเวยยโต เจว โหติ ตีริโต จ อวิกฺเขปํ ปฏิลาภตฺถาย
วายมฺนตฺสฺส อวิกฺเขโป ปฏิลทฺโธ โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺเวยยโต
เจว โหติ ตีริโต จ ฌมฺมวตฺถานํ ปฏิลาภตฺถาย วายมฺนตฺสฺส
ฌมฺมวตฺถานํ ปฏิลทฺธํ โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺเวยยโต เจว โหติ
ตีริโต จ ฌานํ ปฏิลาภตฺถาย วายมฺนตฺสฺส ฌานํ ปฏิลทฺธํ โหติ
เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺเวยยโต เจว โหติ ตีริโต จ ปามุชฺชํ
ปฏิลาภตฺถาย วายมฺนตฺสฺส ปามุชฺชํ ปฏิลทฺธํ โหติ เอวํ โส ฌมฺโม
ปริณฺเวยยโต เจว โหติ ตีริโต จ ฯ

[๖๐] ปจฺมชฺชฺชานํ ปฏิลาภตฺถาย วายมฺนตฺสฺส ปจฺมชฺชฺชานํ
ปฏิลทฺธํ โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺเวยยโต เจว โหติ ตีริโต
จ ทฺตฺติยชฺชฺชานํ ฯเปฯ ตตฺติยชฺชฺชานํ จตฺตฺตฺถชฺชฺชานํ ปฏิลาภตฺถาย
วายมฺนตฺสฺส จตฺตฺตฺถชฺชฺชานํ ปฏิลทฺธํ โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺเวยยโต

เจว โหติ ตีริโต จ อากาสาณญายตณสมาปตฺตี ปฏฺฐิลาภตฺถาย
 วายมนฺตสฺส อากาสาณญายตณสมาปตฺติ ปฏฺฐิลหฺธา โหติ เอวํ โส
 ฅมฺโฆ ปริณญาโต เจว โหติ ตีริโต จ วิญญาณญายตณสมาปตฺตี
 ปฏฺฐิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส วิญญาณญายตณสมาปตฺติ ปฏฺฐิลหฺธา โหติ
 เอวํ โส ฅมฺโฆ ปริณญาโต เจว โหติ ตีริโต จ อากิณฺจณญายตณ-
 สมาปตฺตี ปฏฺฐิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส อากิณฺจณญายตณสมาปตฺติ
 ปฏฺฐิลหฺธา โหติ เอวํ โส ฅมฺโฆ ปริณญาโต เจว โหติ ตีริโต
 จ เหวสณฺณานาสณฺณายตณสมาปตฺตี ปฏฺฐิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส
 เหวสณฺณานาสณฺณายตณสมาปตฺติ ปฏฺฐิลหฺธา โหติ เอวํ โส ฅมฺโฆ
 ปริณญาโต เจว โหติ ตีริโต จ ฯ

[๖๑] อนิจฺจานุปฺสฺสนํ ปฏฺฐิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส อนิจฺจา-
 นุปฺสฺสนา ปฏฺฐิลหฺธา โหติ เอวํ โส ฅมฺโฆ ปริณญาโต เจว โหติ
 ตีริโต จ ทุกฺขานุปฺสฺสนํ ปฏฺฐิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส ทุกฺขานุปฺสฺสนา
 ปฏฺฐิลหฺธา โหติ เอวํ โส ฅมฺโฆ ปริณญาโต เจว โหติ ตีริโต จ
 อนตฺตทานุปฺสฺสนํ ปฏฺฐิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส อนตฺตทานุปฺสฺสนา ปฏฺฐิลหฺธา
 โหติ เอวํ โส ฅมฺโฆ ปริณญาโต เจว โหติ ตีริโต จ นิพฺพิทานุปฺสฺสนํ
 ปฏฺฐิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส นิพฺพิทานุปฺสฺสนา ปฏฺฐิลหฺธา โหติ เอวํ โส
 ฅมฺโฆ ปริณญาโต เจว โหติ ตีริโต จ วิราคานุปฺสฺสนํ ปฏฺฐิลาภตฺถาย
 วายมนฺตสฺส วิราคานุปฺสฺสนา ปฏฺฐิลหฺธา โหติ เอวํ โส ฅมฺโฆ ปริณญาโต
 เจว โหติ ตีริโต จ นิโรธานุปฺสฺสนํ ปฏฺฐิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส
 นิโรธานุปฺสฺสนา ปฏฺฐิลหฺธา โหติ เอวํ โส ฅมฺโฆ ปริณญาโต เจว
 โหติ ตีริโต จ ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนํ ปฏฺฐิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส
 ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนา ปฏฺฐิลหฺธา โหติ เอวํ โส ฅมฺโฆ ปริณญาโต เจว
 โหติ ตีริโต จ ขยานุปฺสฺสนํ ปฏฺฐิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส ขยานุปฺสฺสนา

ปฏิลทฺธา โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺญาโต เจว โหติ ตีริโต จ
 วยานุปุสฺสํ ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสุส วยานุปุสฺสหา ปฏิลทฺธา
 โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺญาโต เจว โหติ ตีริโต จ
 วิปริณฺยามานุปุสฺสํ ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสุส วิปริณฺยามานุปุสฺสหา
 ปฏิลทฺธา โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺญาโต เจว โหติ ตีริโต
 จ อนิมิตฺตทานุปุสฺสํ ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสุส อนิมิตฺตทานุปุสฺสหา
 ปฏิลทฺธา โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺญาโต เจว โหติ ตีริโต จ
 อปฺปณฺหิตานุปุสฺสํ ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสุส อปฺปณฺหิตานุปุสฺสหา
 ปฏิลทฺธา โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺญาโต เจว โหติ ตีริโต จ
 สุญฺญตฺตานุปุสฺสํ ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสุส สุญฺญตฺตานุปุสฺสหา
 ปฏิลทฺธา โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺญาโต เจว โหติ ตีริโต จ ฯ

[๖๒] อธิปณฺณาธมฺมวิปฺสฺสนํ ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสุส
 อธิปณฺณาธมฺมวิปฺสฺสหา ปฏิลทฺธา โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺญาโต
 เจว โหติ ตีริโต จ ยถาภูตฺตมาณฺทสุสํ ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสุส
 ยถาภูตฺตมาณฺทสุสํ ปฏิลทฺธํ โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺญาโต เจว
 โหติ ตีริโต จ อาทীনวานุปุสฺสํ ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสุส
 อาทীনวานุปุสฺสหา ปฏิลทฺธา โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺญาโต เจว
 โหติ ตีริโต จ ปฏิสงฺขานุปุสฺสํ ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสุส
 ปฏิสงฺขานุปุสฺสหา ปฏิลทฺธา โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺญาโต เจว
 โหติ ตีริโต จ วิวฏฺฏนฺานุปุสฺสํ ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสุส
 วิวฏฺฏนฺานุปุสฺสหา ปฏิลทฺธา โหติ เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺญาโต เจว
 โหติ ตีริโต จ ฯ

[๖๓] โสตาปตฺติมคฺคํ ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสุส โสตาปตฺตติ-

มคฺโค ปฏฺฐิตุโห โหติ เอวํ โส ฐมโฆ ปริญญาโต เจว โหติ
 ตีริโต จ สกทาคามิมคคํ ปฏฺฐิตาภตถาย วายมนตฺสส สกทาคามิมคโค
 ปฏฺฐิตุโห โหติ เอวํ โส ฐมโฆ ปริญญาโต เจว โหติ ตีริโต จ
 อนาคามิมคคํ ปฏฺฐิตาภตถาย วายมนตฺสส อนาคามิมคโค ปฏฺฐิตุโห
 โหติ เอวํ โส ฐมโฆ ปริญญาโต เจว โหติ ตีริโต จ อรหตฺตมคคํ
 ปฏฺฐิตาภตถาย วายมนตฺสส อรหตฺตมคโค ปฏฺฐิตุโห โหติ เอวํ โส
 ฐมโฆ ปริญญาโต เจว โหติ ตีริโต จ เยสํ เยสํ ฐมฺมานํ
 ปฏฺฐิตาภตถาย วายมนตฺสส เต เต ฐมฺมา ปฏฺฐิตุชฺชา โหนฺติ เอวํ เต
 ฐมฺมา ปริญญาตา เจว โหนฺติ ตีริตา จ ตํ ฅาตภูเจน ฅาณํ
 ปชานนฺนุเจน ปญญา เตน วุจฺจติ อิเม ฐมฺมา ปริญญะยยาติ
 โสตาธาณํ ตํปชานนา ปญญา สุตมเย ฅาณํ ฯ

[๖๔] กถํ อิเม ฐมฺมา ปหาตพฺพาติ โสตาธาณํ ตํปชานนา
 ปญญา สุตมเย ฅาณํ เอโก ฐมโฆ ปหาตพฺโพ อสฺมิมาโน เทว
 ฐมฺมา ปหาตพฺพา อวิชฺชา จ ภวตถนฺหา จ ตโย ฐมฺมา ปหาตพฺพา
 ติสฺโส ตถนฺหา จตฺตารโ ฐมฺมา ปหาตพฺพา จตฺตารโ โอบฺบา ปญจ
 ฐมฺมา ปหาตพฺพา ปญจ นีวรณานิ จ ฐมฺมา ปหาตพฺพา จ
 ตถนฺหากายา สตฺต ฐมฺมา ปหาตพฺพา สตฺตานุสฺยา อฏฺฐ ฐมฺมา
 ปหาตพฺพา อฏฺฐ มิจฺจตฺตา นว ฐมฺมา ปหาตพฺพา นว ตถนฺหากุลา
 ฐมฺมา ทส ฐมฺมา ปหาตพฺพา ทส มิจฺจตฺตา ฯ

[๖๕] เทว ปหานานิ สมฺมุจฺเจทปฺพานํ ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิปฺพานํ
 สมฺมุจฺเจทปฺพานญจ โลกุตฺตรํ ขยคามิมคคํ ภาวยโต ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิปฺ-
 หานญจ ผลกฺขณํ ฯ ตีณิ ปหานานิ กามาณเมตํ นิสฺสรณํ ยทฺธิ
 เนกฺขมฺมํ รูปานเมตํ นิสฺสรณํ ยทฺธิ อารุปฺปี ยํ โช ปน กิณฺจ
 ภูตํ สงฺขตํ ปฏฺฐิจฺจ สมฺมุปฺปนฺนํ นิโรโห ตสฺส นิสฺสรณํ เนกฺขมฺมํ

ปฏิลทฺธสฺส กามา ปหีนา เจว โหนฺติ ปริจฺจตฺตา จ อารุปรูป
 ปฏิลทฺธสฺส รุปา ปหีนา เจว โหนฺติ ปริจฺจตฺตา จ นิโรธํ ปฏิลทฺธสฺส
 สงฺขารา ปหีนา เจว โหนฺติ ปริจฺจตฺตา จ ฯ จตฺตาริ ปหานานิ
 ทุกฺขสจฺจํ ปริณฺญาปฏฺิเวธํ ปฏฺิวิชฺฌนฺโต ปชฺหติ สมฺมุทฺยสจฺจํ ปหานป-
 ปฏฺิเวธํ ปฏฺิวิชฺฌนฺโต ปชฺหติ นิโรธสจฺจํ สจฺฉิกิริยาปฏฺิเวธํ ปฏฺิวิชฺฌนฺโต
 ปชฺหติ มคฺคสจฺจํ ภาวนาปฏฺิเวธํ ปฏฺิวิชฺฌนฺโต ปชฺหติ ฯ ปณฺจปฺปหานานิ
 วิกฺขมฺภนปฺปหานํ ตทฺงคปฺปหานํ สมฺมุจฺเจทปฺปหานํ ปฏิปฺปสฺสทฺธิป-
 ปหานํ นิสฺสรณปฺปหานํ วิกฺขมฺภนปฺปหานญฺจ นีวรณานํ ปจฺมชฺฌานํ
 ภาวยฺโต ตทฺงคปฺปหานญฺจ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ นิพฺเพชฺฌภาคิยํ สมฺมาธิ ภาวยฺโต
 สมฺมุจฺเจทปฺปหานญฺจ โลกุตฺตโร ชยคามีมคฺคํ ภาวยฺโต ปฏิปฺปสฺสทฺธิป-
 ปหานญฺจ ผลกฺขณฺเณ นิสฺสรณปฺปหานญฺจ นิโรโธ นิพฺพานํ ฯ

[๖๖] สพฺพํ ภิกฺขเว ปหาตพฺพํ กิณฺจ ภิกฺขเว สพฺพํ
 ปหาตพฺพํ จกฺขุํ ภิกฺขเว ปหาตพฺพํ รุปา ปหาตพฺพา จกฺขุวิญฺญาณํ
 ปหาตพฺพํ จกฺขุสมฺผลสฺโส ปหาตพฺโพ ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผลสฺสปลฺจฺจยา
 อุปฺปชฺชติ เวทฺยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา ตมฺปิ ปหาตพฺพํ
 โสฺตํ ปหาตพฺพํ สทฺทา ปหาตพฺพา ฯเปฯ ฌานํ ปหาตพฺพํ คนฺธา
 ปหาตพฺพา ชิวฺหา ปหาตพฺพา รสา ปหาตพฺพา กาโย ปหาตพฺโพ
 โผฏฺฐจฺพฺพา ปหาตพฺพา มโน ปหาตพฺโพ ธมฺมา ปหาตพฺพา
 มโนวิญฺญาณํ ปหาตพฺพํ มโนสมฺผลสฺโส ปหาตพฺโพ ยมฺปิทํ
 มโนสมฺผลสฺสปลฺจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทฺยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา
 อทุกฺขมฺสฺขํ วา ตมฺปิ ปหาตพฺพํ ฯ

รูปํ ปสฺสนฺโต ปชฺหติ เวทฺนํ ปสฺสนฺโต ปชฺหติ สณฺณํ
 ปสฺสนฺโต ปชฺหติ สงฺขारे ปสฺสนฺโต ปชฺหติ วิญฺญาณํ ปสฺสนฺโต
 ปชฺหติ จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ อมฺโตคฺคํ นิพฺพานํ ปรีเยสานฺนฺจฺเณ

ปสฺสนุโธ ปชหติ เย เย ธมฺมา ปหีนา โหนฺติ เต เต ธมฺมา
 ปริจจตฺตา โหนฺติ ตํฅาตฺถุญฺเณ ฅาณํ ปชานนฺญุญฺเณ ปญฺญา เตน
 วุจฺจติ อิม ธมฺมา ปหาตพฺพาติ โสดาวธานํ ตํปชานนา ปญฺญา
 สุตฺมเย ฅาณํ ฯ

ตติยภาคควาร์ ฯ

[๖๗] กถํ อิม ธมฺมา ภเวตพฺพาติ โสดาวธานํ ตํปชานนา
 ปญฺญา สุตฺมเย ฅาณํ เอโก ธมฺโม ภเวตพฺพะ ภายคตาสติ
 สาสฺสหคตา เทว ธมฺมา ภเวตพฺพา สมโธ จ วิปสฺสนา จ ตโย
 ธมฺมา ภเวตพฺพา ตโย สมาริ จตฺตาริ ธมฺมา ภเวตพฺพา จตฺตาริ
 สติปฏฺจจนา ปญฺจ ธมฺมา ภเวตพฺพา ปญฺจจฺคิโก สฺมมาสมาริ^๑ จ
 ธมฺมา ภเวตพฺพา จ อนุสฺสตีฏฺจจนาหิ สตฺต ธมฺมา ภเวตพฺพา
 สตฺต โพชฺฅณฺจคา อฏฺจ ธมฺมา ภเวตพฺพา อริโย อฏฺจจฺคิโก มคฺโค
 นว ธมฺมา ภเวตพฺพา นว ปาริสฺสุทฺธิปฺปชานินฺยงคานิ ทส ธมฺมา
 ภเวตพฺพา ทส กสิณายตนาหิ ฯ

[๖๘] เทว ภาวนา โลกียา จ ภาวนา โลกุตฺตรา จ ภาวนา ฯ
 ติสฺโส ภาวนา รุปาวจรกฺุสลานํ ธมฺมานํ ภาวนา อรูปาวจรกฺุสลานํ
 ธมฺมานํ ภาวนา อปฺริยาปนฺนาหํ กฺุสลานํ ธมฺมานํ ภาวนา ฯ รุปาวจร-
 กฺุสลานํ ธมฺมานํ ภาวนา อตฺถิ หีนา อตฺถิ มชฺฅิมมา อตฺถิ ปณฺีตา
 อรูปาวจรกฺุสลานํ ธมฺมานํ ภาวนา อตฺถิ หีนา อตฺถิ มชฺฅิมมา อตฺถิ
 ปณฺีตา อปฺริยาปนฺนาหํ กฺุสลานํ ธมฺมานํ ภาวนา [๒] ปณฺีตา ฯ
 จตฺสโส ภาวนา หุคฺชสจฺจํ ปรีณฺญาปฏฺิเวธํ ปฏฺิวิชฺฅนฺโธ ภเวติ
 สฺมฺทยสจฺจํ ปหานปฺปฏฺิเวธํ ปฏฺิวิชฺฅนฺโธ ภเวติ นีโรธสจฺจํ

๑ ม. สมาริ ฯ

๒ ย. เอตฺถนฺตเร อตฺถิตฺติ หิสฺสตี ฯ

สจฉนิกิริยาปฏิวเฐ ปฏิวิชฌนโต ภาเวติ มคคสจจํ ภาวนาปฏิวเฐ
 ปฏิวิชฌนโต ภาเวติ อีมา จตสโส ภาวนา ฯ

[๖๙] อปราปี จตสโส ภาวนา เอสนาภาวนา ปฏิลามภาวนา
 เอกรสภาวนา อาเสวนาภาวนา ฯ

กตมา เอสนาภาวนา สพเพสํ สมาธิํ समाปชฺชนตานํ ตตถ
 ชาตา ฐมา เอกรสา โหนตตีติ อยํ เอสนาภาวนา ฯ

กตมา ปฏิลามภาวนา สพเพสํ สมาธิํ समाปนฺนานํ ตตถ
 ชาตา ฐมา อญญมญญํ นาทิวตฺตนตตีติ อยํ ปฏิลามภาวนา ฯ

[๗๐] กตมา เอกรสภาวนา อธิโมกฺขญฺเจเน สทฺธินฺทฺริยํ
 ภาวยโต สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน จตฺตาริ อินฺทฺริยานิ เอกรสา โหนตตีติ
 อินฺทฺริยานํ เอกรสญฺเจเน ภาวนา ปคฺคหฺญฺเจเน วิริยินฺทฺริยํ ภาวยโต
 วิริยินฺทฺริยสฺส วเสน จตฺตาริ อินฺทฺริยานิ เอกรสา โหนตตีติ อินฺทฺริยานํ
 เอกรสญฺเจเน ภาวนา อุปฺญฺจานฺญฺเจเน สตินฺทฺริยํ ภาวยโต สตินฺทฺริยสฺส
 วเสน จตฺตาริ อินฺทฺริยานิ เอกรสา โหนตตีติ อินฺทฺริยานํ เอกรสญฺเจเน
 ภาวนา อวิกฺเขปฺญฺเจเน สฺมาธินฺทฺริยํ ภาวยโต สฺมาธินฺทฺริยสฺส วเสน
 จตฺตาริ อินฺทฺริยานิ เอกรสา โหนตตีติ อินฺทฺริยานํ เอกรสญฺเจเน ภาวนา
 ทสฺสนฺญฺเจเน ปญฺณินฺทฺริยํ ภาวยโต ปญฺณินฺทฺริยสฺส วเสน จตฺตาริ
 อินฺทฺริยานิ เอกรสา โหนตตีติ อินฺทฺริยานํ เอกรสญฺเจเน ภาวนา อสฺสทฺธิเย
 อกฺมปิยญฺเจเน สทฺธาพลํ ภาวยโต สทฺธาพลสฺส วเสน จตฺตาริ พลานิ
 เอกรสา โหนตตีติ พลานํ เอกรสญฺเจเน ภาวนา โกสชฺเช อกฺมปิยญฺเจเน
 วิริยพลํ ภาวยโต วิริยพลสฺส วเสน จตฺตาริ พลานิ เอกรสา โหนตตีติ
 พลานํ เอกรสญฺเจเน ภาวนา ปมาเท อกฺมปิยญฺเจเน สติพลํ ภาวยโต
 สติพลสฺส วเสน จตฺตาริ พลานิ เอกรสา โหนตตีติ พลานํ เอกรสญฺเจเน
 ภาวนา อุทฺทจฺเจ อกฺมปิยญฺเจเน สฺมาธิพลํ ภาวยโต สฺมาธิพลสฺส วเสน

จตตาริ พลานิ เอกรสา โหนตฺตีติ พลานํ เอกรสฺสฺสฺสฺส ภาวนา
 อวิชฺชาย อภมฺปิยญฺเณ ปณฺณพลํ ภาวยโต ปณฺณพลสฺส วเสน
 จตตาริ พลานิ เอกรสา โหนตฺตีติ พลานํ เอกรสฺสฺสฺส ภาวนา ฯ
 อุปฺภจฺจานญฺเณ สติสมฺโพชฺฅมฺงคํ ภาวยโต สติสมฺโพชฺฅมฺงคสฺส วเสน จ
 โพชฺฅมฺงคา เอกรสา โหนตฺตีติ โพชฺฅมฺงคานํ เอกรสฺสฺสฺส ภาวนา
 ปวิจยญฺเณ ฅมฺมวิจยสมฺโพชฺฅมฺงคํ ภาวยโต ฅมฺมวิจยสมฺโพชฺฅมฺงคสฺส
 วเสน จ โพชฺฅมฺงคา เอกรสา โหนตฺตีติ โพชฺฅมฺงคานํ เอกรสฺสฺสฺส ภาวนา
 ปคคฺคหฺญฺเณ วิริยสมฺโพชฺฅมฺงคํ ภาวยโต วิริยสมฺโพชฺฅมฺงคสฺส
 วเสน จ โพชฺฅมฺงคา เอกรสา โหนตฺตีติ โพชฺฅมฺงคานํ เอกรสฺสฺสฺส ภาวนา
 ปรณฺญฺเณ ปฺตีติสมฺโพชฺฅมฺงคํ ภาวยโต ปฺตีติสมฺโพชฺฅมฺงคสฺส
 วเสน จ โพชฺฅมฺงคา เอกรสา โหนตฺตีติ โพชฺฅมฺงคานํ เอกรสฺสฺสฺส ภาวนา
 อุปฺสมฺญฺเณ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฅมฺงคํ ภาวยโต ปสฺสทฺธิสมฺโพช-
 ฅมฺงคสฺส วเสน จ โพชฺฅมฺงคา เอกรสา โหนตฺตีติ โพชฺฅมฺงคานํ
 เอกรสฺสฺสฺส ภาวนา อวิภฺเขปญฺเณ สฺมาธิสมฺโพชฺฅมฺงคํ ภาวยโต
 สฺมาธิสมฺโพชฺฅมฺงคสฺส วเสน จ โพชฺฅมฺงคา เอกรสา โหนตฺตีติ
 โพชฺฅมฺงคานํ เอกรสฺสฺสฺส ภาวนา ปฏฺิสงฺขานญฺเณ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฅมฺงคํ
 ภาวยโต อุเปกฺขาสมฺโพชฺฅมฺงคสฺส วเสน จ โพชฺฅมฺงคา เอกรสา
 โหนตฺตีติ โพชฺฅมฺงคานํ เอกรสฺสฺสฺส ภาวนา ฯ ทสฺสนญฺเณ สฺมมาทิฏฺฐิ
 ภาวยโต สฺมมาทิฏฺฐิยา วเสน สตฺต มคฺคฺงคา เอกรสา โหนตฺตีติ
 มคฺคฺงคานํ เอกรสฺสฺสฺส ภาวนา อภินิโรปนญฺเณ สฺมมาสงฺกปฺป
 ภาวยโต สฺมมาสงฺกปฺปสฺส วเสน สตฺต มคฺคฺงคา เอกรสา โหนตฺตีติ
 มคฺคฺงคานํ เอกรสฺสฺสฺส ภาวนา ปรีคคฺคหฺญฺเณ สฺมมาวาจํ ภาวยโต
 สฺมมาวาจา ย วเสน สตฺต มคฺคฺงคา เอกรสา โหนตฺตีติ มคฺคฺงคานํ
 เอกรสฺสฺสฺส ภาวนา สมฺภูจฺจานญฺเณ สฺมมาภมฺมมฺหฺตํ ภาวยโต

สมฺมากมฺมนตสฺส วเสน สตฺต มคฺคํคา เอกรสา โหนฺตํตีติ มคฺคํคานํ
 เอกรสฺสฺสฺสฺส กาวนา โวทานฺนฺนฺนฺน สฺมมาอาชีว์ ภาวยโต สฺมมาอาชีว์สฺส
 วเสน สตฺต มคฺคํคา เอกรสา โหนฺตํตีติ มคฺคํคานํ เอกรสฺสฺสฺส
 กาวนา ปคฺคหฺนฺนฺน สฺมมาวายมํ ภาวยโต สฺมมาวายมสฺส วเสน
 สตฺต มคฺคํคา เอกรสา โหนฺตํตีติ มคฺคํคานํ เอกรสฺสฺสฺส กาวนา
 อุปฺปจฺจานฺนฺน สฺมมาสตี ภาวยโต สฺมมาสตียา วเสน สตฺต
 มคฺคํคา เอกรสา โหนฺตํตีติ มคฺคํคานํ เอกรสฺสฺสฺส กาวนา
 อวิกฺเขปฺปฺปฺป สฺมมาสมาธิ ภาวยโต สฺมมาสมาธิสฺส วเสน สตฺต
 มคฺคํคา เอกรสา โหนฺตํตีติ มคฺคํคานํ เอกรสฺสฺสฺส กาวนา อยํ
 เอกรสาภาวนา ฯ

[๗๑] กตมา อาเสวนาภาวนา อิธ ภิกฺขุ ปุพฺพพฺนฺนสฺมยํ^๑
 อาเสวติ มชฺฌนฺตํกสฺมยํปี อาเสวติ ส่ายนฺนสฺมยํปี อาเสวติ ปุเรภตฺตํปี
 อาเสวติ ปจฺจภตฺตํปี อาเสวติ ปุริเมปี ยามे อาเสวติ ปจฺจิมเมปี
 ยามे อาเสวติ รตฺตํปี อาเสวติ ทิวาปี อาเสวติ รตฺตํทินฺทิวาปี
 อาเสวติ กาเพปี อาเสวติ ชุณฺเหปี อาเสวติ วสุเสปี อาเสวติ
 เหมนฺเตปี อาเสวติ คิเมหิปี อาเสวติ ปุริเมปี วโยชนฺเช อาเสวติ
 มชฺฌิมเมปี วโยชนฺเช อาเสวติ ปจฺจิมเมปี วโยชนฺเช อาเสวติ อยํ
 อาเสวนาภาวนา อีมา จตฺสฺสโส ภาวนา ฯ

[๗๒] อปราปี จตฺสฺสโส ภาวนา ตตฺถ ชาตานํ ฌมฺมานํ
 อนตฺติวตฺตนฺนฺน กาวนา อีนฺทฺริยานํ เอกรสฺสฺสฺส กาวนา ตทฺสปค-
 วรรียวาหฺนฺน กาวนา อาเสวนนฺน กาวนา ฯ

[๗๓] กถํ ตตฺถ ชาตานํ ฌมฺมานํ อนตฺติวตฺตนฺนฺน กาวนา
 กามจฺจนฺทํ ปชฺหโต เนกฺขมฺมวเสน ชาตา ฌมฺมา อญฺญมญฺญํ

๑ ม. ปิสทโท น ทิสฺสตี ฯ

นาติวตฺตณฺหฺตํ ตตฺถ ชาตานิ ฅมฺมานํ อนตฺตวตฺตณฺหฺเจน ภาวนา
 พุยาปาหํ ปชหโต อพุยาปาทวเสน ชาตา ฅมฺมา อญฺญมญฺญํ
 นาติวตฺตณฺหฺตํ ตตฺถ ชาตานิ ฅมฺมานํ อนตฺตวตฺตณฺหฺเจน ภาวนา
 ถินมิหุํ ปชหโต อาโลกสญฺญาวเสน ชาตา ฅมฺมา อญฺญมญฺญํ
 นาติวตฺตณฺหฺตํ ตตฺถ ชาตานิ ฅมฺมานํ อนตฺตวตฺตณฺหฺเจน ภาวนา
 อุกุจจํ ปชหโต อวิกฺเขปวเสน ชาตา ฅมฺมา อญฺญมญฺญํ นาตฺติ-
 วตฺตณฺหฺตํ ตตฺถ ชาตานิ ฅมฺมานํ อนตฺตวตฺตณฺหฺเจน ภาวนา วิลิจิจฺจํ
 ปชหโต ฅมฺมวตฺตณฺหฺวเสน ชาตา ฅมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตณฺหฺตํ
 ตตฺถ ชาตานิ ฅมฺมานํ อนตฺตวตฺตณฺหฺเจน ภาวนา อวิซุํ ปชหโต
 ฅาณวเสน ชาตา ฅมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตณฺหฺตํ ตตฺถ ชาตานิ
 ฅมฺมานํ อนตฺตวตฺตณฺหฺเจน ภาวนา อรตฺถํ ปชหโต ปามุชฺชวเสน
 ชาตา ฅมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตณฺหฺตํ ตตฺถ ชาตานิ ฅมฺมานํ
 อนตฺตวตฺตณฺหฺเจน ภาวนา นีวรเณ ปชหโต ปจฺจชฺชฅานวเสน ชาตา
 ฅมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตณฺหฺตํ ตตฺถ ชาตานิ ฅมฺมานํ
 อนตฺตวตฺตณฺหฺเจน ภาวนา วิตฺตกฺกวิจारे ปชหโต พุตฺติยชฺชฅานวเสน ชาตา
 ฅมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตณฺหฺตํ ตตฺถ ชาตานิ ฅมฺมานํ
 อนตฺตวตฺตณฺหฺเจน ภาวนา ปิตฺถํ ปชหโต ตตฺติยชฺชฅานวเสน ชาตา ฅมฺมา
 อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตณฺหฺตํ ตตฺถ ชาตานิ ฅมฺมานํ อนตฺตวตฺตณฺหฺเจน
 ภาวนา สฺขทุกฺเข ปชหโต จตฺตตฺถชฺชฅานวเสน ชาตา ฅมฺมา อญฺญมญฺญํ
 นาติวตฺตณฺหฺตํ ตตฺถ ชาตานิ ฅมฺมานํ อนตฺตวตฺตณฺหฺเจน ภาวนา
 รุปลญฺญํ ปฏฺฐิสญฺญํ นานตฺตสญฺญํ ปชหโต อากาสานญฺจายตฺน-
 สฺมาปตฺติวเสน ชาตา ฅมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตณฺหฺตํ ตตฺถ
 ชาตานิ ฅมฺมานํ อนตฺตวตฺตณฺหฺเจน ภาวนา อากาสานญฺจายตฺนสญฺญํ
 ปชหโต วิญฺญาณญฺจายตฺนสฺมาปตฺติวเสน ชาตา ฅมฺมา อญฺญมญฺญํ

นาติวตฺตฺนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฌมฺมานํ อนตฺิวตฺตฺนุจฺเณ ภาวนา
 วิญญาณญฺจายตฺนสฺสญฺญํ ปชฺหโต อากิณฺจญฺจายตฺนสฺมาปตฺตีวเสณ
 ชาตา ฌมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตฺนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฌมฺมานํ
 อนตฺิวตฺตฺนุจฺเณ ภาวนา อากิณฺจญฺจายตฺนสฺสญฺญํ ปชฺหโต เหนวสฺสญฺญา-
 นาสฺสญฺจายตฺนสฺมาปตฺตีวเสณ ชาตา ฌมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตฺนุตฺตีติ
 ตตฺถ ชาตานิ ฌมฺมานํ อนตฺิวตฺตฺนุจฺเณ ภาวนา นิจฺจสฺสญฺญํ ปชฺหโต
 อนิจฺจานุปฺสฺสนาวเสณ ชาตา ฌมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตฺนุตฺตีติ
 ตตฺถ ชาตานิ ฌมฺมานํ อนตฺิวตฺตฺนุจฺเณ ภาวนา สฺขุสฺสญฺญํ ปชฺหโต
 ทุกฺขานุปฺสฺสนาวเสณ ชาตา ฌมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตฺนุตฺตีติ ตตฺถ
 ชาตานิ ฌมฺมานํ อนตฺิวตฺตฺนุจฺเณ ภาวนา อตฺตสฺสญฺญํ ปชฺหโต
 อนตฺตานุปฺสฺสนาวเสณ ชาตา ฌมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตฺนุตฺตีติ
 ตตฺถ ชาตานิ ฌมฺมานํ อนตฺิวตฺตฺนุจฺเณ ภาวนา นนฺทึ ปชฺหโต
 นิพฺพิทานุปฺสฺสนาวเสณ ชาตา ฌมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตฺนุตฺตีติ ตตฺถ
 ชาตานิ ฌมฺมานํ อนตฺิวตฺตฺนุจฺเณ ภาวนา ราคํ ปชฺหโต วิราคานุ-
 ปฺสฺสนาวเสณ ชาตา ฌมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตฺนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ
 ฌมฺมานํ อนตฺิวตฺตฺนุจฺเณ ภาวนา สฺมฺหยํ ปชฺหโต นิโรธานุปฺสฺสนาวเสณ
 ชาตา ฌมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตฺนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฌมฺมานํ
 อนตฺิวตฺตฺนุจฺเณ ภาวนา อาทานํ ปชฺหโต ปฏฺินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนาวเสณ
 ชาตา ฌมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตฺนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฌมฺมานํ
 อนตฺิวตฺตฺนุจฺเณ ภาวนา ฌนสฺสญฺญํ ปชฺหโต ขยฺยานุปฺสฺสนาวเสณ ชาตา
 ฌมฺมา อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตฺนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฌมฺมานํ อนตฺิ-
 วตฺตฺนุจฺเณ ภาวนา อายุหนํ ปชฺหโต วยฺยานุปฺสฺสนาวเสณ ชาตา ฌมฺมา
 อญฺญมญฺญํ นาติวตฺตฺนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฌมฺมานํ อนตฺิวตฺตฺนุจฺเณ
 ภาวนา ฐวสฺสญฺญํ ปชฺหโต วิปริณามานุปฺสฺสนาวเสณ ชาตา ฌมฺมา

อญญมญญํ นาทิวตฺตนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานํ อนตฺิวตฺตนญฺเฐน
 ภาวนา นิमितฺตํ ปชฺหโต อนิมิตฺตานุปฺสฺสนาวเสน ชาตา ฐมฺมา อญญมญญํ
 นาทิวตฺตนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานํ อนตฺิวตฺตนญฺเฐน ภาวนา
 ปณฺธิวํ ปชฺหโต อปฺปณฺธิหิตานุปฺสฺสนาวเสน ชาตา ฐมฺมา อญญมญญํ
 นาทิวตฺตนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานํ อนตฺิวตฺตนญฺเฐน ภาวนา
 อภินิเวสํ ปชฺหโต สฺสญฺญตฺตานุปฺสฺสนาวเสน ชาตา ฐมฺมา อญญมญญํ
 นาทิวตฺตนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานํ อนตฺิวตฺตนญฺเฐน ภาวนา
 สํราทานาภินิเวสํ ปชฺหโต อธิปญฺญาฐมฺมิวปฺสฺสนาวเสน ชาตา ฐมฺมา
 อญญมญญํ นาทิวตฺตนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานํ อนตฺิวตฺตนญฺเฐน
 ภาวนา สมฺโฆมาภินิเวสํ ปชฺหโต ยถาภุตฺตฅาณทสฺสนาวเสน ชาตา
 ฐมฺมา อญญมญญํ นาทิวตฺตนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานํ อนตฺิวตฺต-
 นญฺเฐน ภาวนา อาลยาภินิเวสํ ปชฺหโต อาทึนวานุปฺสฺสนาวเสน ชาตา
 ฐมฺมา อญญมญญํ นาทิวตฺตนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานํ อนตฺิ-
 วตฺตนญฺเฐน ภาวนา อปฺปปฏิสงฺขํ ปชฺหโต ปฏิสงฺขานุปฺสฺสนาวเสน ชาตา
 ฐมฺมา อญญมญญํ นาทิวตฺตนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานํ อนตฺิ-
 วตฺตนญฺเฐน ภาวนา สยฺโยคานิเวสํ ปชฺหโต วิวญฺญานานุปฺสฺสนาวเสน
 ชาตา ฐมฺมา อญญมญญํ นาทิวตฺตนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานํ
 อนตฺิวตฺตนญฺเฐน ภาวนา ทิฏฺฐเจกญฺเฐน กิเลสํ ปชฺหโต โสตาปตฺติ-
 มคฺควเสน ชาตา ฐมฺมา อญญมญญํ นาทิวตฺตนุตฺตีติ ตตฺถ ชาตานิ
 ฐมฺมานํ อนตฺิวตฺตนญฺเฐน ภาวนา โอปําริเก กิเลสํ ปชฺหโต
 สกฺทาคามิมคฺควเสน ชาตา ฐมฺมา อญญมญญํ นาทิวตฺตนุตฺตีติ ตตฺถ
 ชาตานิ ฐมฺมานํ อนตฺิวตฺตนญฺเฐน ภาวนา อณฺุสทคเต กิเลสํ ปชฺหโต
 อนาคามิมคฺควเสน ชาตา ฐมฺมา อญญมญญํ นาทิวตฺตนุตฺตีติ ตตฺถ
 ชาตานิ ฐมฺมานํ อนตฺิวตฺตนญฺเฐน ภาวนา สพฺพกิเลสํ ปชฺหโต

อรรถตมคฺควเสน ชาตา ฐมา อญฺญมญฺญํ นาทิวตฺตฺนํตีติ ตตฺถ
 ชาตานํ ฐมานํ อนตฺติวตฺตฺนญฺเณ ภาวนา เอวํ ตตฺถ ชาตานํ
 ฐมานํ อนตฺติวตฺตฺนญฺเณ ภาวนา ฯ

[๗๔] กถิ อิทฺธิยานํ เอกรสฺสญฺเณ ภาวนา กามจฺจนฺทํ
 ปชฺหโต เนกฺขมฺมวเสน ปญฺจิทฺธิยานิ เอกรสา โหนฺตตีติ อิทฺธิยานํ
 เอกรสฺสญฺเณ ภาวนา พฺยาปาทํ ปชฺหโต อพฺยาปาทวเสน ปญฺจิทฺธิยานิ
 เอกรสา โหนฺตตีติ อิทฺธิยานํ เอกรสฺสญฺเณ ภาวนา ฯเปฯ สพฺพกิเลส
 ปชฺหโต อรรถตมคฺควเสน ปญฺจิทฺธิยานิ เอกรสา โหนฺตตีติ อิทฺธิยานํ
 เอกรสฺสญฺเณ ภาวนา เอวํ อิทฺธิยานํ เอกรสฺสญฺเณ ภาวนา ฯ

[๗๕] กถิ ตทฺอุปฺปทวิริยาหฺนญฺเณ ภาวนา กามจฺจนฺทํ ปชฺหโต
 เนกฺขมฺมวเสน วิริยํ วาเหตุตีติ ตทฺอุปฺปทวิริยาหฺนญฺเณ ภาวนา พฺยาปาทํ
 ปชฺหโต อพฺยาปาทวเสน วิริยํ วาเหตุตีติ ตทฺอุปฺปทวิริยาหฺนญฺเณ ภาวนา
 ฯเปฯ สพฺพกิเลส ปชฺหโต อรรถตมคฺควเสน วิริยํ วาเหตุตีติ
 ตทฺอุปฺปทวิริยาหฺนญฺเณ ภาวนา เอวํ ตทฺอุปฺปทวิริยาหฺนญฺเณ ภาวนา ฯ

[๗๖] กถิ อาเสวนญฺเณ ภาวนา กามจฺจนฺทํ ปชฺหโต
 เนกฺขมฺมํ อาเสวตีติ อาเสวนญฺเณ ภาวนา พฺยาปาทํ ปชฺหโต
 อพฺยาปาทํ อาเสวตีติ อาเสวนญฺเณ ภาวนา ฯเปฯ สพฺพกิเลส
 ปชฺหโต อรรถตมคฺควเสน อาเสวตีติ อาเสวนญฺเณ ภาวนา เอวํ
 อาเสวนญฺเณ ภาวนา อิมํ จตฺสฺโส ภาวนา รูปํ ปสฺสนฺโต ภเวติ
 เวทฺนํ ปสฺสนฺโต ภเวติ สญฺญํ ปสฺสนฺโต ภเวติ สงฺขารํ ปสฺสนฺโต
 ภเวติ วิญฺญาณํ ปสฺสนฺโต ภเวติ จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ อมตฺตคฺคํ
 นิพฺพานํ ปริโยสานญฺเณ ปสฺสนฺโต ภเวติ เย เย ฐมา ภาวิตา
 โหนฺติ เต เต ฐมา เอกรสา โหนฺติ ตํธฺมาตฺตญฺเณ ญาณํ
 ปชานนญฺเณ ปญฺญา เตเน วุจฺจติ อิมํ ฐมา ภเวตพฺพาติ

โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณยา สุตมเย ฅาณํ ๑

จตุตถภาณวารํ ๑

[๗๗] กถํ อิมะ ฅมมา สจฺฉิกาตพฺพาติ โสดาวธาณํ ตํปชานนา ปณณยา สุตมเย ฅาณํ เอโก ฅมโม่ สจฺฉิกาตพฺไพ อกฺุปฺปา เจโตวิมฺุตติ เทว ฅมมา สจฺฉิกาตพฺพา วิชฺชา จ วิมฺุตติ จ ตโย ฅมมา สจฺฉิกาตพฺพา ติสฺโส วิชฺชา จตฺตารโ ฅมมา สจฺฉิกาตพฺพา จตฺตาริ สามณฺณผลานิ ปณฺจ ฅมมา สจฺฉิกาตพฺพา ปณฺจ ฅมมกฺุชฺชนฺธา ฉ ฅมมา สจฺฉิกาตพฺพา ฉ อภินฺณยา สตฺต ฅมมา สจฺฉิกาตพฺพา สตฺต ชีณาสวพลานิ อฏฺุจ ฅมมา สจฺฉิกาตพฺพา อฏฺุจ วิโมกฺุชา นว ฅมมา สจฺฉิกาตพฺพา นว อนฺุปฺพุพฺพนิโรธา ทส ฅมมา สจฺฉิกาตพฺพา ทส อเสกฺุชา ฅมมา ๑

[๗๘] สพฺพํ ภิกฺุชเว สจฺฉิกาตพฺพํ ภินฺณจ ภิกฺุชเว สพฺพํ สจฺฉิกาตพฺพํ จกฺุขุํ ภิกฺุชเว สจฺฉิกาตพฺพํ รฺูปา สจฺฉิกาตพฺพา จกฺุชฺุวิณฺณยานํ สจฺฉิกาตพฺพํ จกฺุชฺุสมฺผลฺโส สจฺฉิกาตพฺไพ ยมฺปิทํ จกฺุชฺุสมฺผลฺสปลฺจยยา อุปฺปชฺุชฺุติ เวทยิตํ สุขํ วา ทฺุกฺุขํ วา อทฺุกฺุชฺุขมฺสุขํ วา ตมฺปิ สจฺฉิกาตพฺพํ โสตํ สจฺฉิกาตพฺพํ สทฺุทา สจฺฉิกาตพฺพา ๑เป๑ ฅานํ สจฺฉิกาตพฺพํ คนฺุธา สจฺฉิกาตพฺพา ชิวฺหา สจฺฉิกาตพฺพา รสา สจฺฉิกาตพฺพา กาโย สจฺฉิกาตพฺไพ โผฏฺุจพฺพา สจฺฉิกาตพฺพา มโน สจฺฉิกาตพฺไพ ฅมมา สจฺฉิกาตพฺพา มโนวิณฺณยานํ สจฺฉิกาตพฺพํ มโนสมฺผลฺโส สจฺฉิกาตพฺไพ ยมฺปิทํ มโนสมฺผลฺสปลฺจยยา อุปฺปชฺุชฺุติ เวทยิตํ สุขํ วา ทฺุกฺุขํ วา อทฺุกฺุชฺุขมฺสุขํ วา ตมฺปิ สจฺฉิกาตพฺพํ ๑

รฺูปํ ปสฺสนฺุโต สจฺฉิกโรติ เวทนํ ปสฺสนฺุโต สจฺฉิกโรติ สณฺณํ ปสฺสนฺุโต สจฺฉิกโรติ สงฺขาราเร ปสฺสนฺุโต สจฺฉิกโรติ วิณฺณยานํ

ภยภูเจน อนตตทา อสารกภูเจนาติ โสดาวธานํ ตंपชานนา ปณฺญา
 สุตมเย ฌาณํ ตังฆาตภูเจน ฌาณํ ปชานนฺภูเจน ปณฺญา เตน
 วุจฺจติ สพุเพ สงฺขารา อนิจฺจา สพุเพ สงฺขารา ทุกฺขา สพุเพ ธมฺมา
 อนตตตติ โสดาวธานํ ตंपชานนา ปณฺญา สุตมเย ฌาณํ ฯ

[๘๐] กถํ อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ อิทํ ทุกฺขสมฺภุโทย อริยสจฺจํ
 อิทํ ทุกฺขนิโรธ อริยสจฺจํ อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทา อริยสจฺจนฺติ
 โสดาวธานํ ตंपชานนา ปณฺญา สุตมเย ฌาณํ ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ชาตีปิ ทุกฺขา ชราปิ ทุกฺขา
 มรณฺมปิ ทุกฺขํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาปิ ทุกฺขา อปฺปิเยหิ
 สมฺบโยโค ทุกฺโข ปิเยหิ วิบฺบโยโค ทุกฺโข ยมฺปิจฺจํ น ลภติ ตมฺปิ
 ทุกฺขํ สงฺขิตฺเตน ปณฺจูปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา ฯ

ตตฺถ กตมา ชาตี ยา เตลํ เตลํ สตฺตทานํ ตมฺหิ ตมฺหิ
 สตฺตนิกาเย ชาตี สญฺชาตี โอกฺกนฺติ นิพฺพตฺติ^๑ อภินิพฺพตฺติ ขนฺธานํ
 ปาตฺฐภาโว อายตฺนานํ ปฏฺิลลาโภ อยํ วุจฺจติ ชาตี ฯ

ตตฺถ กตมา ชรา ยา เตลํ เตลํ สตฺตทานํ ตมฺหิ ตมฺหิ
 สตฺตนิกาเย ชรา ชีรณฺตา ขณฺธุจฺจํ ปาลิจฺจํ วลิตฺตจฺจตา อายฺุโน สํหานิ
 อินฺหุริยานํ ปริปาโก อยํ วุจฺจติ ชรา ฯ

ตตฺถ กตมํ มรณํ ยา เตลํ เตลํ สตฺตทานํ ตมฺหา ตมฺหา
 สตฺตนิกาเย จฺจติ จวนฺตา เภโท อนฺตรธานํ มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา
 ขนฺธานํ เภโท กเพฺวรสฺส นิกฺเขโป ชีวิตินฺหุริยสฺส อฺปจฺเฉโท
 อิทํ วุจฺจติ มรณํ ฯ

[๘๑] ตตฺถ กตโม โสโก โย ฌาตีพฺยสเนน วา ผุฏฺจสฺส
 โภคพฺยสเนน วา ผุฏฺจสฺส โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺจสฺส ลีลพฺยสเนน วา

๑ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

ฅุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิจิพฺยสเนน วา ฅุฏฺฐสฺส อฅฅตฺรฅฅตฺเรณ พฺยสเนน
สมนฺหนาคตฺสฺส อฅฅตฺรฅฅตฺเรณ ทฺกฺขชฺฅเมน ฅุฏฺฐสฺส โสโก โสจนา
โสจิตตฺตํ อนฺโตโสโก อนฺโตปริโสโก เจตโส ปริชฺฅฅายนา โทมนสฺสํ
โสกสฺสํ อยํ วุจฺจติ โสโก ฯ

ตตฺถ กตโม ปริเทโว โย ฅาติพฺยสเนน วา ฅุฏฺฐสฺส
โภคพฺยสเนน วา ฅุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ฅุฏฺฐสฺส สีลพฺยสเนน วา
ฅุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิจิพฺยสเนน วา ฅุฏฺฐสฺส อฅฅตฺรฅฅตฺเรณ พฺยสเนน
สมนฺหนาคตฺสฺส อฅฅตฺรฅฅตฺเรณ ทฺกฺขชฺฅเมน ฅุฏฺฐสฺส อาเทโว
ปริเทโว อาเทวนา ปริเทวนา อาเทวิตตฺตํ ปริเทวิตตฺตํ วาจา ปลาโป
วิปปลาโป ลาลโป ลาลปฺปนา ลาลปฺปิตตฺตํ อยํ วุจฺจติ ปริเทโว ฯ

ตตฺถ กตมํ ทฺกฺขํ ยํ กายิกํ อสํตํ กายิกํ ทฺกฺขํ
กายสมฺผลสฺสํ อสํตํ ทฺกฺขํ เวทยิตํ กายสมฺผลสฺสชา อสํตา ทฺกฺขา
เวทนา อิทํ วุจฺจติ ทฺกฺขํ ฯ

ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ ยํ เจตสิกํ อสํตํ เจตสิกํ ทฺกฺขํ
เจตฺสสมฺผลสฺสํ อสํตํ ทฺกฺขํ เวทยิตํ เจตฺสสมฺผลสฺสชา อสํตา ทฺกฺขา
เวทนา อิทํ วุจฺจติ โทมนสฺสํ ฯ

ตตฺถ กตโม อุปาयाโส โย ฅาติพฺยสเนน วา ฅุฏฺฐสฺส
โภคพฺยสเนน วา ฅุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ฅุฏฺฐสฺส สีลพฺยสเนน วา
ฅุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิจิพฺยสเนน วา ฅุฏฺฐสฺส อฅฅตฺรฅฅตฺเรณ พฺยสเนน
สมนฺหนาคตฺสฺส อฅฅตฺรฅฅตฺเรณ ทฺกฺขชฺฅเมน ฅุฏฺฐสฺส อาयाโส
อุปาयाโส [๑] อาयाลิตตฺตํ อุปาयाลิตตฺตํ อยํ วุจฺจติ อุปาयाโส ฯ

[๘๒] ตตฺถ กตโม อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทฺกฺโข อิต
ยสฺส เต โหนฺติ อนฺนิจฺจา อกฺนฺตา อมนปา รฺฐา สทฺทา คนฺธา รสา

๑ ม. เอตฺถนฺตเร อายาสนา อุปาयाสนาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

โผฏฐัพพา เย วา ปนสฺส เต โหนฺติ อนตฺตกาโม อหิตกาโม
อฆาสุกาโม อโยคกฺเขมกาโม ยา เตหิ [๑] สงฺคตฺติ สฺมาคโม สโมธานํ
มิสฺสึสฺสํ อยํ วุจฺจติ อปฺปิเยหิ สฺมปฺโยโค ทฺกฺโข ฯ

ตตฺถ กตฺโม ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทฺกฺโข อธิ ยสฺส เต โหนฺติ
อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา รุปา สทฺทา คนฺธา รสา โผฏฐัพพา เย วา
ปนสฺส เต โหนฺติ อตฺตกาโม หิตกาโม ฆาสุกาโม โยคกฺเขมกาโม
มาตา วา ปิตา วา ภาตา วา ภคินี วา มิตฺตา วา อมฺจฺจา วา
ธวตี วา สาลิหิตา วา ยา เตหิ [๒] อสงฺคตฺติ อสฺมาคโม อสโมธานํ
อมิสฺสึสฺสํ อยํ วุจฺจติ ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทฺกฺโข ฯ

ตตฺถ กตฺมํ ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทฺกฺโข ชาตฺติชฺชมฺมานํ
สฺตฺตทานํ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ อโห วต มยํ น ชาตฺติชฺชมา อสฺสาม
น จ วต โน ชาตฺติ อาคจฺเจยฺยาติ น โข ปเนตํ อิจฺฉาย ปตฺตพฺพํ
อิทมฺปิ ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทฺกฺโข ชฺวาชฺชมฺมานํ สฺตฺตทานํ ฯเปฯ
พฺยาธิชฺชมฺมานํ สฺตฺตทานํ มรณชฺชมฺมานํ สฺตฺตทานํ โสภปริเทวทฺกฺโขทฺโหมนสฺ-
สุปฺยาสาชฺชมฺมานํ สฺตฺตทานํ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ อโห วต มยํ
น โสภปริเทวทฺกฺโขทฺโหมนสฺสุปฺยาสาชฺชมฺมา อสฺสาม น จ วต โน
โสภปริเทวทฺกฺโขทฺโหมนสฺสุปฺยาสา อาคจฺเจยฺยฺนฺติ น โข ปเนตํ อิจฺฉาย
ปตฺตพฺพํ อิทมฺปิ ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทฺกฺโข ฯ

ตตฺถ กตฺเม สงฺขิตฺเตน ปณฺจฺปาทานกฺขนฺธา ทฺกฺขา
เสยฺยถิํ รุปฺปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐุปาทานกฺขนฺโธ สณฺณฺฐปาทานกฺขนฺโธ
สงฺขารุปาทานกฺขนฺโธ วิญฺญาณฺฐปาทานกฺขนฺโธ อิเม วุจฺจนฺติ สงฺขิตฺเตน
ปณฺจฺปาทานกฺขนฺธา ทฺกฺขา อิํ วุจฺจติ ทฺกฺโข อริยสจฺจํ ฯ

[๘๓] ตตฺถ กตฺมํ ทฺกฺโขสมฺทโย อริยสจฺจํ ยายํ ตณฺหา

๑,๒ ม. เอตฺถนฺตเร สทฺธินฺติ ทิสฺสติ ฯ

ไปโนพฺภวิกา นนฺทิวราคสหคตา ตตฺรตตฺราริณนฺทินิ เสยฺยถิํ
 กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา สา โช ปเนสา ตณฺหา กตฺถ
 อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ กตฺถ นฺวิสฺมานา นฺวิสฺติ ยํ โลกํ ปิยรूपํ
 สาตฺรूपํ เอตฺถเสสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นฺวิสฺมานา
 นฺวิสฺติ กิณฺจ โลกํ ปิยรूपํ สาตฺรूपํ จกฺขุํ โลกํ ปิยรूपํ สาตฺรूपํ
 เอตฺถเสสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นฺวิสฺมานา นฺวิสฺติ
 โสฺถํ โลกํ ฆานํ โลกํ ชิวฺหา โลกํ กาโย โลกํ มโน โลกํ
 ปิยรूपํ สาตฺรूपํ เอตฺถเสสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ
 นฺวิสฺมานา นฺวิสฺติ รุปา โลกํ ปิยรूपํ สาตฺรूपํ เอตฺถเสสา ตณฺหา
 อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นฺวิสฺมานา นฺวิสฺติ สทฺทา โลกํ
 ๑เป๑ ฅมฺมา โลกํ จกฺขุวิญฺญาณํ โลกํ ๑เป๑ มโนวิญฺญาณํ โลกํ
 จกฺขุสมฺผลฺโส โลกํ ๑เป๑ มโนสมฺผลฺโส โลกํ จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เวทนา
 โลกํ ๑เป๑ มโนสมฺผลฺสฺสา เวทนา โลกํ รุปสญฺญา โลกํ ๑เป๑
 ฅมฺมสญฺญา โลกํ รุปสญฺเจตนา โลกํ ๑เป๑ ฅมฺมสญฺเจตนา โลกํ
 รุปตณฺหา โลกํ ๑เป๑ ฅมฺมตณฺหา โลกํ รุปวิตกฺโก โลกํ ๑เป๑
 ฅมฺมวิตกฺโก โลกํ รุปวิจาร์ โลกํ ๑เป๑ ฅมฺมวิจาร์ โลกํ ปิยรूपํ
 สาตฺรूपํ เอตฺถเสสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นฺวิสฺมานา
 นฺวิสฺติ อิทํ วุจฺจติ ทฺกฺขสมฺทโย อริยสจฺจํ ๑

[๘๔] ตตฺถ กตมํ ทฺกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ โย ตสฺสา เยว
 ตณฺหาเย อเสสฺวิวาคนิโรโธ จาโค ปฏฺฐินิสฺสคโค มุตฺติ อนาลโย สา
 โช ปเนสา ตณฺหา กตฺถ ปหฺยฺยมานา ปหฺยฺยติ กตฺถ นฺวิชฺชมานา
 นฺวิชฺชติ ยํ โลกํ ปิยรूपํ สาตฺรूपํ เอตฺถเสสา ตณฺหา ปหฺยฺยมานา
 ปหฺยฺยติ เอตฺถ นฺวิชฺชมานา นฺวิชฺชติ [๑] จกฺขุํ โลกํ ปิยรूपํ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร กิณฺจ โลกํ ปิยรूपํ สาตฺรूपนฺติ ทิสฺสนฺติ ๑

สาตรรูป เอตถเสสา ตณฺหา ปหิยฺยมาณา ปหิยติ เอตถ นิสฺซุณฺณมาณา
 นิสฺซุณฺณติ โสตาํ โลกเก ฯเปฯ ฐมฺมวិจาโร โลกเก ปิยฺรูปํ สาตรูปํ
 เอตถเสสา ตณฺหา ปหิยฺยมาณา ปหิยติ เอตถ นิสฺซุณฺณมาณา นิสฺซุณฺณติ
 อิทํ วุจฺจติ ทุกฺขนิโรธ อริยสจฺจํ ฯ

[๘๕] ตตฺถ กตมํ ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทา อริยสจฺจํ อยมเว
 อริโย อฏฺฐจฺจคฺคิโก มคฺโค เสยฺยถิทํ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป
 สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนุโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ
 สมฺมาสมาธิ ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาทิฏฺฐิ ทุกฺเข ฅาณํ ทุกฺขสมฺมุทเย
 ฅาณํ ทุกฺขนิโรธ ฅาณํ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ฅาณํ อยํ
 วุจฺจติ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสงฺกปโป เนกฺขมฺมสงฺกปโป อพฺยาปาท-
 สงฺกปโป อวิหีสาสงฺกปโป อยํ วุจฺจติ สมฺมาสงฺกปโป ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาวาจา มุสฺสาวาทา เวรมณิํ ปิสฺสุณฺนาย
 วาจาเย เวรมณิํ ผรุสฺสาย วาจาเย เวรมณิํ สมฺพปฺปลาปา เวรมณิํ
 อยํ วุจฺจติ สมฺมาวาจา ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมากมฺมนุโต ปาณฺดาติปาตา เวรมณิํ อทินฺนาทานา
 เวรมณิํ กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณิํ อยํ วุจฺจติ สมฺมากมฺมนุโต ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาอาชีโว อิท อริยสวโร มิจฺฉาอาชีโว ปหาเย
 สมฺมาอาชีเวเน ชีวิกํ กปฺเปติ อยํ วุจฺจติ สมฺมาอาชีโว ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาวายาโม อิท ภิกฺขุ อนฺุปฺปนฺนํ ปาปกานํ
 อกฺกุสลานํ ฐมฺมานํ อนฺุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ
 จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ อฺุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกฺกุสลานํ ฐมฺมานํ
 ปทานาย ฯเปฯ อนฺุปฺปนฺนํ กุสลานํ ฐมฺมานํ อฺุปฺปาทาย ฯเปฯ

อุปฺปนฺนํ กุสลํ ฅมฺมานํ จิตฺตยา อสมฺโมสาย ภฺยโยภาวาย
เวปฺลุลาย ภาวนํ ปาริปุรฺยา จนฺทํ ชเนติ วายมตฺติ วิริยํ อารภตฺติ
จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหตฺติ อยํ วุจฺจติ สมนฺวาเยว ๑

ตตฺถ กตฺมา สมนฺาสติ อิทฺ ภิกฺขุ กายเ ภายานุสฺสึ วิหฺรติ
อาตปฺปี สมนฺชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฅมาโทมนสฺสํ เวทนาสุ
๑เป๑ จิตฺเต ๑เป๑ ฅมฺเมสุ ฅมฺมานุสฺสึ วิหฺรติ อาตปฺปี สมนฺชาโน
สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฅมาโทมนสฺสํ อยํ วุจฺจติ สมนฺาสติ ๑

ตตฺถ กตฺโม สมนฺาสมาธิ อิทฺ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ
อกุสเลหิ ฅมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกชฺมปฺปีตฺติสุขํ ปจฺมชฺฅนํ
อุปฺสมฺปชฺช วิหฺรติ วิตกฺกวิจาร์ณํ วุปฺสมา อชฺฅตฺตํ สมนฺปทาณํ
เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาธิชฺมปฺปีตฺติสุขํ ทุตฺติยชฺฅนํ
อุปฺสมฺปชฺช วิหฺรติ ปิตฺติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหฺรติ สโต จ
สมนฺชาโน สุขญจ กายน ปฏฺฐิสฺเวเทติ ยนฺตํ อริยา อัจฺจิกฺขนฺติ
อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหฺรติ ตติยชฺฅนํ อุปฺสมฺปชฺช วิหฺรติ สุขสฺส
จ ปทานา ทุกฺขสฺส จ ปทานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสณํ
อตฺถงฺคมา อทุกฺขมฺสฺสํ อุเปกฺขาสติปาริสฺสทฺธี จตฺตตฺถชฺฅนํ อุปฺสมฺปชฺช
วิหฺรติ อยํ วุจฺจติ สมนฺาสมาธิ อิทํ วุจฺจติ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺฐิปทา
อริยสจฺจํ ๑ ตํถาตฺถฺถเณ ฅาณํ ปชานนฺถฺถเณ ปณฺณเณ เตน
วุจฺจติ อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ อิทํ ทุกฺขสมฺมุทฺโย อริยสจฺจํ อิทํ
ทุกฺขนิโรธ อริยสจฺจํ อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺฐิปทา อริยสจฺจนฺติ
โสตาธาณํ ตํปชานนา ปณฺณเณ สุตฺมเย ฅาณํ เอวํ โสตาธาเน
ปณฺณเณ สุตฺมเย ฅาณํ ๑

[๘๖] กถํ สุตฺวาน สํเว ปณฺณา ลีลฺมเย ฌาณํ ปณฺจ
 ลีลาณี ปริยฺนตฺปาริสฺสุทฺธิสึลํ อปริยฺนตฺปาริสฺสุทฺธิสึลํ ปริปฺนุณฺณปาริสฺสุทฺธิสึลํ
 อปรามญฺจปาริสฺสุทฺธิสึลํ ปฏิปฺปสฺสทฺธิปาริสฺสุทฺธิสึลนฺติ ฯ

ตตฺถ กตมํ ปริยฺนตฺปาริสฺสุทฺธิสึลํ อนุปสมฺปนฺนาณํ ปริยฺนตฺ-
 ลิกฺขาปทานํ อิทํ ปริยฺนตฺปาริสฺสุทฺธิสึลํ ฯ

กตมํ อปริยฺนตฺปาริสฺสุทฺธิสึลํ อนุปสมฺปนฺนาณํ อปริยฺนตฺลิกฺขาปทานํ
 อิทํ อปริยฺนตฺปาริสฺสุทฺธิสึลํ ฯ

กตมํ ปริปฺนุณฺณปาริสฺสุทฺธิสึลํ ปุณฺณชฺชนกฺลยาณกาณํ กุสฺลธมฺเม
 ยุตฺตานํ อเสกฺขปริยฺนเต ปริปฺรูการีณํ^๑ กาเย จ ชีวีเต จ อนเปกฺขานํ
 ปริจฺจตฺตชีวิตานํ อิทํ ปริปฺนุณฺณปาริสฺสุทฺธิสึลํ ฯ

กตมํ อปรามญฺจปาริสฺสุทฺธิสึลํ สตฺตฺตฺนํ เสกฺขานํ อิทํ
 อปรามญฺจปาริสฺสุทฺธิสึลํ ฯ

กตมํ ปฏิปฺปสฺสทฺธิปาริสฺสุทฺธิสึลํ ตถาคตฺสาวกาณํ ชีณาสวานํ
 ปจฺเจกพฺพุทฺธานํ ตถาคตฺตานํ อรหนฺตฺตานํ สมฺมาสมฺพุทฺธานํ อิทํ
 ปฏิปฺปสฺสทฺธิปาริสฺสุทฺธิสึลํ ฯ

[๘๗] อตฺถิ ลีลํ ปริยฺนตํ อตฺถิ ลีลํ อปริยฺนตํ ฯ ตตฺถ
 กตมฺนตํ ลีลํ ปริยฺนตํ อตฺถิ ลีลํ ลามฺปริยฺนตํ อตฺถิ ลีลํ ยสฺปริยฺนตํ
 อตฺถิ ลีลํ ฌาติปริยฺนตํ อตฺถิ ลีลํ องฺคปริยฺนตํ อตฺถิ ลีลํ
 ชีวิตปริยฺนตํ ฯ

กตมฺนตํ ลีลํ ลามฺปริยฺนตํ อิเชกฺจฺใจ ลามฺเหตุ ลามฺปจฺจยา
 ลามฺการณา ยถาสมาทินฺนํ ลิกฺขาปทํ วิตฺติกฺมตฺติ อิหฺนตํ ลีลํ
 ลามฺปริยฺนตํ ฯ

กตมฺนตํ ลีลํ ยสฺปริยฺนตํ อิเชกฺจฺใจ ยสฺเหตุ ยสฺปจฺจยา

๑ ม. ย. ปริปฺรูการีณํ ฯ

กී โส วิติกุมิสฺสติ อิทนฺตํ สึลํ นยสปรียนฺตํ ฯ

กตมฺนฺตํ สึลํ นนฺวติปรียนฺตํ อึเชกฺจฺโจ ฅาติเหตุ ฅาติปจฺจยา ฅาติการณฯ ยถาสมาทึนฺนํ สึกฺขาปทํ วิติกุมาย จิตฺตํปี น อฺุปฺปาเทติ

กී โส วิติกุมิสฺสติ อิทนฺตํ สึลํ นนฺวติปรียนฺตํ ฯ

กตมฺนฺตํ สึลํ นนฺงคปรียนฺตํ อึเชกฺจฺโจ ฅงคเหตุ ฅงคปจฺจยา ฅงคการณฯ ยถาสมาทึนฺนํ สึกฺขาปทํ วิติกุมาย จิตฺตํปี น อฺุปฺปาเทติ

กี้ โส วิติกุมิสฺสติ อิทนฺตํ สึลํ นนฺงคปรียนฺตํ ฯ

กตมฺนฺตํ สึลํ นชฺวีตปรียนฺตํ อึเชกฺจฺโจ ชฺวีตเหตุ ชฺวีตปจฺจยา ชฺวีตการณฯ ยถาสมาทึนฺนํ สึกฺขาปทํ วิติกุมาย จิตฺตํปี น อฺุปฺปาเทติ

กี้ โส วิติกุมิสฺสติ อิทนฺตํ สึลํ นชฺวีตปรียนฺตํ ฯ

เอวฺรุปานี สึลานี อฺุกฺขณฺทานี อฺุจฺฉิทฺทานี อสพลานี อฺุกมฺมาसानี ภูชิสฺसानี วิญญฺูปสฺตถานี อปรามญฺุจานี สฺมาทิสํวตฺตณิกานี อวิปฺปฏิสํวตฺตถุกานี ปามุชฺชวตฺตถุกานี ปิติวตฺตถุกานี ปสฺสทฺทิวตฺตถุกานี สฺุชวตฺตถุกานี สฺมาทิวตฺตถุกานี ยถาภูตฅาณทสฺสนวตฺตถุกานี อเกนฺตณิพพิทาย วิราคาย นิโรธาย อฺุปสฺมาย อภินฺถาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตํ อิทนฺตํ สึลํ อปรียนฺตํ ฯ

[๘๙] กี้ สึลํ กติ สึลานี กีสฺมฺมุจฺจานํ สึลํ กติธมฺมสฺไมธานํ สึลํ ฯ

กี้ สึลนฺติ เจตนา สึลํ เจตสิกํ สึลํ สํวโร สึลํ อวิติกุมิ สึลํ ฯ

กติ สึลานีติ ตีณิ สึลานี กุสลสึลํ อฺุกฺสลสึลํ อพฺุยาगतสึลํ ฯ

กีสฺมฺมุจฺจานํ สึลนฺติ กุสลจิตฺตสฺมฺมุจฺจานํ กุสลสึลํ อฺุกฺสลจิตฺต- สฺมฺมุจฺจานํ อฺุกฺสลสึลํ อพฺุยาगतจิตฺตสฺมฺมุจฺจานํ อพฺุยาगतสึลํ ฯ

กติธมฺมสฺไมธานํ สึลนฺติ สํวรสฺไมธานํ สึลํ อวิติกุมสฺไมธานํ

สี่ลํ ตถาภาเว ชาตเจตนาสโมธานํ สี่ลํ ฯ ปาณาติปาตํ สํวรฺภูเจเน สี่ลํ
 อวีตีกุมฺภฺภูเจเน สี่ลํ อทินฺนาทานํ สํวรฺภูเจเน สี่ลํ อวีตีกุมฺภฺภูเจเน
 สี่ลํ กาเมสุ มิฉฉาจารํ สํวรฺภูเจเน สี่ลํ อวีตีกุมฺภฺภูเจเน สี่ลํ มุสาวาทํ
 สํวรฺภูเจเน สี่ลํ อวีตีกุมฺภฺภูเจเน สี่ลํ ปิสฺสุณาจํ สํวรฺภูเจเน สี่ลํ
 อวีตีกุมฺภฺภูเจเน สี่ลํ ผรุสฺวาจํ สํวรฺภูเจเน สี่ลํ อวีตีกุมฺภฺภูเจเน สี่ลํ
 สมฺพปฺปลาปํ สํวรฺภูเจเน สี่ลํ อวีตีกุมฺภฺภูเจเน สี่ลํ อภิชฺฅมํ สํวรฺภูเจเน
 สี่ลํ อวีตีกุมฺภฺภูเจเน สี่ลํ พยาปาทํ สํวรฺภูเจเน สี่ลํ อวีตีกุมฺภฺภูเจเน สี่ลํ
 มิฉฉาทิฏฺฐี สํวรฺภูเจเน สี่ลํ อวีตีกุมฺภฺภูเจเน สี่ลํ เนกฺขมฺเมเน กามฉนฺหนํ
 สํวรฺภูเจเน สี่ลํ อวีตีกุมฺภฺภูเจเน สี่ลํ อพฺยาปาเทเน พยาปาทํ สํวรฺภูเจเน
 สี่ลํ อวีตีกุมฺภฺภูเจเน สี่ลํ อาโลกสณฺณาย ถีนมิหุตฺถํ อวิกฺเขปฺภูเจเน
 อุทฺธจจํ ฐมฺมวตฺถาเนเน วิจิกิจจํ ฅาเนเน อวิซฺขํ ปามฺชฺเชเน อรตี
 ปจฺมชฺฅาเนเน นีวรฺणेเน หุติยชฺฅาเนเน วิตฺถกฺวิจาเร ตติยชฺฅาเนเน
 ปีตี จตฺตฺถชฺฅาเนเน สุซฺหุทฺทํ อากาสาณญฺจายตฺนสมฺปาตฺติยา รุปรสณฺณํ
 ปฏฺฐิสณฺณํ นานตฺตสณฺณํ วิญญาณญฺจายตฺนสมฺปาตฺติยา อากาสา-
 นญฺจายตฺนสณฺณํ อากิณฺจณฺณายตฺนสมฺปาตฺติยา วิญญาณญฺจายตฺน-
 สณฺณํ เหนวสณฺณานาสณฺณายตฺนสมฺปาตฺติยา อากิณฺจณฺณายตฺนสณฺณํ
 อนิจฺจานุปฺสฺสนาย นิฉฺจสณฺณํ หุทฺธานุปฺสฺสนาย สุซฺสณฺณํ อนตฺตา-
 นุปฺสฺสนาย อตฺตสณฺณํ นิพฺพิทานุปฺสฺสนาย นนฺที วิราคานุปฺสฺสนาย
 ราคํ นิโรธานุปฺสฺสนาย สมฺภูทํ ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนาย อาทานํ
 ขยานุปฺสฺสนาย ฆนฺสณฺณํ วยานุปฺสฺสนาย อายุหนํ วิปริณามานุปฺสฺสนาย
 ฐวสณฺณํ อนิมิตฺตานุปฺสฺสนาย นิमितฺตํ อปฺปณฺนิหิตานุปฺสฺสนาย ปณฺนิธี
 สฺสณฺณตฺตานุปฺสฺสนาย อภินิเวสํ อธิปฺถณฺณามฺมวิปฺสฺสนาย สาธาทานา-
 ภินิเวสํ ยถาภูตฅาณทฺสฺสเนเน สมฺโฆมหาภินิเวสํ อาทีนวานุปฺสฺสนาย
 อาลยาภินิเวสํ ปฏฺฐิสงฺขานุปฺสฺสนาย อปฺปฏฺฐิสงฺขํ วิวฺภวฺณานุปฺสฺสนาย

สญโฆคาภินิวสํ โสตาปตติมคเคน ทิฏฺฐเจกฺกฺจ กิเลสํ สกทาคามิมคเคน
 ไอฬาริกํ กิเลสํ อนาคามิมคเคน อณฺุสทคเต กิเลสํ อรหตฺตมคเคน
 สพฺพกิเลสํ สํวรัญฺเณ สึลํ อวีตฺติกมฺภฺเณ สึลํ ฯ

[๙๐] ปญจ สึลานิ ปาณาติปาตสุส ปหานํ สึลํ เวรมณิํ สึลํ
 เจตนา สึลํ สํวโร สึลํ อวีตฺติกโม สึลํ เอวรฺฐปานิ สึลานิ จิตฺตสุส
 อวิปปฏิสํวราย สํวตฺตนฺติ ปามุชฺชชํ^๑ สํวตฺตนฺติ ปิตฺติยา สํวตฺตนฺติ
 ปสฺสทฺธิยา สํวตฺตนฺติ โสมนสฺสชํ สํวตฺตนฺติ อาเสวนาย สํวตฺตนฺติ
 ภาวนํ สํวตฺตนฺติ พหุสิกมฺมาย สํวตฺตนฺติ อลงฺการาย สํวตฺตนฺติ
 ปริกฺขาราย สํวตฺตนฺติ ปริวาราย สํวตฺตนฺติ ปาริปุริยา สํวตฺตนฺติ
 เอกนตฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อฺุปสมาย อภิญฺเฌาย สมฺโพธาย
 นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติ เอวรฺฐปานํ สึลานํ สํวปาริสฺสุทฺธิ อธิสึลํ
 สํวปาริสฺสุทฺธิยา จิตํ จิตฺตํ น วิกฺเขปํ คจฺฉติ อวิกฺเขปปาริสฺสุทฺธิ อธิจิตฺตํ
 สํวปาริสฺสุทฺธิ สมฺมา ปสฺสติ อวิกฺเขปปาริสฺสุทฺธิ สมฺมา ปสฺสติ
 ทสฺสนปาริสฺสุทฺธิ อธิปญฺญา โย ตตฺถ สํวรัญฺโจะ อยํ อธิสึลสิกฺขา โย
 ตตฺถ อวิกฺเขปญฺโจะ อยํ อธิจิตฺตสิกฺขา โย ตตฺถ ทสฺสนญฺโจะ อยํ
 อธิปญฺญาสิกฺขา อิมํ อธิสึลํ สิกฺขาโย อวชฺชนฺโต สิกฺขติ ชานนฺโต
 สิกฺขติ ปสฺสนนฺโต สิกฺขติ ปจฺจเวกฺขนนฺโต สิกฺขติ จิตฺตํ อธิญฺ्ञนฺโต
 สิกฺขติ สทฺธาย อธิมฺุจฺจนนฺโต สิกฺขติ วิริยํ ปคฺคณฺนนฺโต สิกฺขติ สดี
 อฺุปญฺ्ञนฺโต^๒ สิกฺขติ จิตฺตํ สมํวทนฺโต สิกฺขติ ปญฺญาโย ปชานนฺโต
 สิกฺขติ อภิญฺเฌยํ อภิชานนฺโต สิกฺขติ ปริญฺเฌยํ ปริชานนฺโต
 สิกฺขติ ปหตฺตพฺพํ ปชนฺโต สิกฺขติ^๓ ภาเวตพฺพํ ภาเวนฺโต สิกฺขติ
 สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺขติ^๓ ฯ

๑ ม. ย. ปาโมชชชํ ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ ๒ ม. อฺุปญฺ्ञนฺโต ฯ

๓-๓ ม. สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺขติ ภาเวตพฺพํ ภาเวนฺโต สิกฺขติ ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

[๙๑] ปณจ สี่ลานี ปาณาติปาตสฺส^๑ อทินฺนาทานสฺส กาเมสุ
 มิจฺฉาจารสฺส มุสาวาทสฺส ปิสฺสุณาย วาจาเย ผรุสฺสาย วาจาเย
 สมฺผปฺปลาปสฺส อภิชฺฅณาย พยาปาทสฺส มิจฺฉาทิฏฺฐิยา เนกขมฺเมเน
 กามจฺจนทสฺส อพฺยาปาเทเน พยาปาทสฺส อาโลกสณฺณาย ถีนมิทฺฐสฺส
 อวิกฺเขเปเน อุทฺทจฺจสฺส ฐมฺมวตฺถาเนเน วิจิจฺจณาย ฅาเณเน อวิชฺชายน
 ปามุชฺเชเน อรติยา ปจฺจมฺชฅาเนเน นีวรณานํ ทุติยชฺฅาเนเน วิตฺถกวิจารานํ
 ตติยชฺฅาเนเน ปีติยา จตฺตฺตชฺฅาเนเน สุขทฺถุขานํ อากาสาณญฺจายตน-
 สฺมาปตฺติยา รุปลณฺณาย ปฏฺฐิสฺสณฺณาย นานตฺตสณฺณาย วิญญานณฺณจาย-
 ตนสฺมาปตฺติยา อากาสาณญฺจายตนสณฺณาย อากิณฺจณฺณายตนสฺมาปตฺติยา
 วิญญานณฺณจายตนสณฺณาย เวนสณฺณานาสณฺณายตนสฺมาปตฺติยา
 อากิณฺจณฺณายตนสณฺณาย อนิจฺจานุปฺปสฺสนาย นิจฺจสณฺณาย
 ทฺถุขานุปฺปสฺสนาย สุขสณฺณาย อนตฺตทานุปฺปสฺสนาย อตฺตสณฺณาย
 นิพฺพิทานุปฺปสฺสนาย นนฺทิยา วิราคานุปฺปสฺสนาย ราคสฺส นีโรธานุปฺปสฺสนาย
 สมุทฺยสฺส ปฏฺฐินิสฺสคคานุปฺปสฺสนาย อาทานสฺส ขยานุปฺปสฺสนาย ฅนสณฺณาย
 วยานุปฺปสฺสนาย อายุหนสฺส วิปริณามานุปฺปสฺสนาย ฐุสณฺณาย
 อนิมิตฺตทานุปฺปสฺสนาย นิมิตฺตสฺส อปฺปณฺธิทานุปฺปสฺสนาย ปณฺธิยา
 สฺุณฺณทานุปฺปสฺสนาย อภินิเวสสฺส อธิปณฺณวณฺณมฺวิปฺปสฺสนาย สาธาทานา-
 ภินิเวสสฺส ยถาภูตฅาณทสฺสเนเน สมฺไมหาภินิเวสสฺส อาทินวา-
 นุปฺปสฺสาย อลยาภินิเวสสฺส ปฏฺฐิสงฺขานุปฺปสฺสนาย อปฺปฏฺฐิสงฺขาย วิภฺภูฏฺฐา-
 นุปฺปสฺสนาย สณฺโฆคคภินิเวสสฺส โสตาปตฺติมคฺเคเน ทิฏฺฐเจกฺกจฺจานํ
 กิเลสานํ สกทาคามิมคฺเคเน โอฟาริกานํ กิเลสานํ อนาคามิมคฺเคเน
 อณฺุสทคคานํ กิเลสานํ อรทตฺตมคฺเคเน สพฺพกิเลสานํ ปทานํ สี่ลํ
 เวมณฺเณี สี่ลํ เจตนา สี่ลํ ส่วโร สี่ลํ อวิติกกโม สี่ลํ ๑ เหวรฺฐปานิ

๑ ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ๑

สีสานิ จิตตสฺส อวิปฺปฏิสํวราย สํวตฺตนต์ติ ปามุชฺชชาย สํวตฺตนต์ติ
 ปิตฺติยา สํวตฺตนต์ติ ปสฺสทฺหุธิยา สํวตฺตนต์ติ โสมนสฺสชาย สํวตฺตนต์ติ
 อาเสวนาย สํวตฺตนต์ติ ภาวนาย สํวตฺตนต์ติ พหุสิกฺกมมาย สํวตฺตนต์ติ
 อลงฺการาย สํวตฺตนต์ติ ปริกฺขาราย สํวตฺตนต์ติ ปริวาราย สํวตฺตนต์ติ
 ปารีปุริยา สํวตฺตนต์ติ เอกนฺตนิพฺพิทาย วิรคฺคาย นิโรธาย อฺปสมาย
 อภินฺนมาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนต์ติ เอวรूपานํ สีสานํ
 สํวรปาริสฺสุทฺธิ อธิสฺสํ สํวรปาริสฺสุทฺธิยา จิตํ จิตฺตํ น วิกฺเขปํ คจฺจติ
 อวิกฺเขปปาริสฺสุทฺธิ อธิจิตฺตํ สํวรปาริสฺสุทฺธิ สมฺมา ปสฺสติ อวิกฺเขปปาริ-
 สฺสุทฺธิ สมฺมา ปสฺสติ ทสฺสนปาริสฺสุทฺธิ อธิปณฺณมา โย ตตฺถ สํวรภูจฺโ
 อยํ อธิสฺสํลสิกฺขา โย ตตฺถ อวิกฺเขปภูจฺโ อยํ อธิจิตฺตสิกฺขา โย ตตฺถ
 ทสฺสนภูจฺโ อยํ อธิปณฺณมาสิกฺขา อิมมา ติสฺโส สิกฺขาโย อวชฺชนฺโต
 สิกฺขติ ชานนฺโต สิกฺขติ ปสฺสนนฺโต สิกฺขติ ปจฺจเวกฺขนฺโต สิกฺขติ จิตฺตํ
 อธิภูจฺจนฺโต สิกฺขติ สทฺชาย อธิมฺุจฺจนฺโต สิกฺขติ วิริยํ ปคฺคณฺนฺโต
 สิกฺขติ สตี อฺปภูจฺเปนฺโต สิกฺขติ จิตฺตํ สมฺมาทนฺโต สิกฺขติ
 ปณฺณมาย ชานนฺโต สิกฺขติ อภินฺนเมยฺยํ อภินฺนชานนฺโต สิกฺขติ ปรีณเมยฺยํ
 ปรีชานนฺโต^๑ สิกฺขติ ปหาตพฺพํ ปชฺชนฺโต สิกฺขติ ภาเวตพฺพํ
 ภาเวนฺโต สิกฺขติ สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺขติ ตํณฺตภูจฺเจน
 ฌาณํ ปชานนฺนฺเจน ปณฺณมา เตน วุจฺจติ สุตฺตวาน สํวเร ปณฺณมา
 สีสมฺเย ฌาณํ ฯ

[๔๒] กถํ สํวริตฺวา สมฺมาทนฺเน ปณฺณมา สมฺมาทิตฺวา นามเย
 ฌาณํ เอโก สมฺมาทิตฺวา จิตฺตสฺส เอกคฺคตา ฯ เทว สมฺมาทิตฺวา โลกียํ สมฺมาทิตฺวา
 โลกุตฺตโร สมฺมาทิตฺวา ฯ ตโย สมฺมาทิตฺวา สวิตกฺกสฺวิจฺจโร สมฺมาทิตฺวา อวิตกฺกสฺวิจฺจโร-

๑ ม. ญ. ปชานนฺโต ฯ

มตฺโต สฺมาธิ อวิตกฺกาวิจาร์โ สฺมาธิ ฯ จตฺตารโ สฺมาธิ ๑ หานภาคิโย
 สฺมาธิ จิตฺตภาคิโย สฺมาธิ วิเสสภาคิโย สฺมาธิ นิพฺเพชภาคิโย สฺมาธิ ฯ
 ปญฺจ สฺมาธิ ปิตฺติพฺรณตฺตา สุขพฺรณตฺตา เจตฺตพฺรณตฺตา อาโลกพฺรณตฺตา
 ปจฺจเวกฺขณานิमितฺตํ ฯ ฉ สฺมาธิ พุทฺธานุสฺสตีวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตฺตา
 อวิกฺเขโป สฺมาธิ ฐมฺมานุสฺสตีวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตฺตา อวิกฺเขโป
 สฺมาธิ สงฺฆานุสฺสตีวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตฺตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ
 สีสฺถานุสฺสตีวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตฺตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ จาคานุสฺสตี-
 วเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตฺตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ เทวตฺตานุสฺสตีวเสน จิตฺตสฺส
 เอกคฺคตฺตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ ฯ สตฺต สฺมาธิ สฺมาธิสฺส กุสลตฺตา สฺมาธิสฺส
 สฺมาปตฺติกุสลตฺตา สฺมาธิสฺส จิตฺติกุสลตฺตา สฺมาธิสฺส วุฏฺฏจฺานกุสลตฺตา
 สฺมาธิสฺส กลฺลิตฺตกุสลตฺตา^๑ สฺมาธิสฺส โคจฺรกุสลตฺตา สฺมาธิสฺส อภินิ-
 หารกุสลตฺตา ฯ อญฺฺจ สฺมาธิ ปจฺจวิกฺลิตฺตวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตฺตา
 อวิกฺเขโป สฺมาธิ อาโปกฺลิตฺตวเสน ฯเปฯ เตโชนฺกฺลิตฺตวเสน วาโยกฺลิต-
 ตวเสน นีลกฺลิตฺตวเสน ปิตฺตกฺลิตฺตวเสน โลหิตกฺลิตฺตวเสน โอทาท-
 กฺลิตฺตวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตฺตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ ฯ นว สฺมาธิ รุปราวจโร
 สฺมาธิ อตฺถิ หีนฺ อตฺถิ มชฺฌิโม^๒ อตฺถิ ปณฺโฑ อรฺุปราวจโร สฺมาธิ
 อตฺถิ หีนฺ อตฺถิ มชฺฌิโม อตฺถิ ปณฺโฑ สฺมณฺโฑ สฺมาธิ อนิमितฺโต
 สฺมาธิ อปฺปณฺโฑ สฺมาธิ ฯ หส สฺมาธิ อุกฺกมฺมาตกสฺมณฺวาวเสน
 จิตฺตสฺส เอกคฺคตฺตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ วินีลกสฺมณฺวาวเสน ฯเปฯ
 วิปฺพุพฺพกสฺมณฺวาวเสน... วิจฺฉิทฺตกสฺมณฺวาวเสน... วิกฺขายิตกสฺมณฺวาวเสน
 วิกฺขิตฺตกสฺมณฺวาวเสน... หตฺตวิกฺขายิตกสฺมณฺวาวเสน...^๓ โลหิตก-
 สฺมณฺวาวเสน... ปุทฺทกสฺมณฺวาวเสน^๔ อญฺฺจิกสฺมณฺวาวเสน จิตฺตสฺส
 เอกคฺคตฺตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ อิมฺ ปญฺจปญฺจาส สฺมาธิ ฯ

๑ ม. กลฺลิตฺตกุสลตฺตา ฯ

๒ ม. มชฺฌิโม ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

๓ ม. หตฺตวิกฺขิตฺตกสฺมณฺวาวเสน ฯ

๔ ม. ปุทฺทกสฺมณฺวาวเสน ฯ

[๔๓] อปี จ ปณจวีสติ สมาธิสฺส สมาธิญฺจา ปริคฺคหฺนุเจน
 สมาธิ ปริวารญฺเจน สมาธิ ปริปุรญฺเจน สมาธิ เอกคฺคญฺเจน สมาธิ
 อวิกฺเขปญฺเจน สมาธิ อวิสารญฺเจน สมาธิ อนาวิลญฺเจน สมาธิ
 อนินฺชนญฺเจน สมาธิ วิมุตฺตญฺเจน สมาธิ เอกตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 จิตฺตฺตฺตา สมาธิ สมํ เอสตีติ สมาธิ วิสมํ เนสตีติ สมาธิ สมํ
 เอสิตฺตฺตฺตา สมาธิ วิสมํ เนสิตฺตฺตฺตา สมาธิ สมํ อาทียตีติ สมาธิ
 วิสมํ นาทียตีติ สมาธิ สมํ อาทินฺนตฺตฺตา สมาธิ วิสมํ อนาทินฺนตฺตฺตา
 สมาธิ สมํ ปฏิปชฺชตีติ สมาธิ วิสมํ นปฺปฏิปชฺชตีติ สมาธิ สมํ
 ปฏิปนฺนตฺตฺตา สมาธิ วิสมํ นปฺปฏิปนฺนตฺตฺตา สมาธิ สมํ ฌายตีติ
 สมาธิ วิสมํ ฌาเปตีติ สมาธิ สมํ ฌาตฺตฺตฺตา สมาธิ วิสมํ
 ฌาปิตฺตฺตฺตา สมาธิ สโม จ หีโต จ สุโข จาติ สมาธิ อิมเ ปณจ
 วีสติ สมาธิสฺส สมาธิญฺจา ตํถาตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ฌาณํ ปชานนญฺเจน ปณญา
 เตน วุจฺจติ สํวริตฺวา สมาทฺทเน ปณญา สมาธิภาวนามเย ฌาณํ ฯ

[๔๔] กถํ ปจฺจยปริคฺคเห ปณญา ฌมฺมญฺจิติฌาณํ อวิชฺชา
 สงฺขารานํ อุปฺปาทญฺจิติ จ ปวตฺตญฺจิติ จ นิमितฺตญฺจิติ จ อายุหนญฺจิติ
 จ สณฺโฆคฺคญฺจิติ จ ปลีโพธญฺจิติ จ สมุทฺยญฺจิติ จ เหตุญฺจิติ จ
 ปจฺจยญฺจิติ จ อิมเหติ นวหาการเหติ อวิชฺชา ปจฺจโย สงฺขารา ปจฺจย-
 สมฺมุปฺปนฺนา อุโภเปเต ฌมฺมา ปจฺจยสมฺมุปฺปนฺนาติ ปจฺจยปริคฺคเห ปณญา
 ฌมฺมญฺจิติฌาณํ อตีตมฺปิ อทฺธานํ อวิชฺชาสงฺขารานํ อนาคตมฺปิ อทฺธานํ
 อวิชฺชา สงฺขารานํ อุปฺปาทญฺจิติ จ ปวตฺตญฺจิติ จ นิमितฺตญฺจิติ จ
 อายุหนญฺจิติ จ สณฺโฆคฺคญฺจิติ จ ปลีโพธญฺจิติ จ สมุทฺยญฺจิติ จ
 เหตุญฺจิติ จ ปจฺจยญฺจิติ จ อิมเหติ นวหาการเหติ อวิชฺชา ปจฺจโย
 สงฺขารา ปจฺจยสมฺมุปฺปนฺนา อุโภเปเต ฌมฺมา ปจฺจยสมฺมุปฺปนฺนาติ

ปรจยปรคคเห ปรณว ฐมมฐฐฐฐฐฐฐ ฐงขารว วฐญวณฐฐ ๗เป๗
 วฐญวณ ฐามฐฐฐ... ฐามฐฐ ฐฟายตณฐฐ... ฐฟายตณ ฐสฐฐ...
 ฐสฐ ฐเวทนาย... ฐเวทนาย ฐตณฐ... ฐตณฐ ฐอุปรานฐ... ฐอุปราน
 ฐวฐ... ฐว ฐชฐฐ... ฐชฐ ฐชฐวณฐ ฐอุปรานฐฐ ฐ ฐปรตตฐฐ
 ฐ ฐนฐฐฐฐ ฐ ฐอายฐฐฐ ฐ ฐสฐฐฐ ฐ ฐปลฐฐฐ ฐ ฐ
 ฐสฐฐฐ ฐ ฐเหตุฐฐ ฐ ฐปรจยฐฐ ฐ ฐอฐฐ ฐวฐวฐว ฐชฐ
 ฐปรจย ฐชฐวณ ฐปรจยฐฐฐ ฐอุฐเปเต ฐฐว ฐปรจยฐฐฐ
 ฐปรจยปรคคเห ปรณว ฐมมฐฐฐฐฐ ฐอฐฐฐ ฐอฐฐ ฐอนาคตมฐ
 ฐอฐฐ ฐชฐ ฐชฐวณฐ ฐอุปรานฐ ฐ ฐปรตตฐ ฐ ฐนฐฐฐ
 ฐ ฐอายฐฐฐ ฐ ฐสฐฐฐ ฐ ฐปลฐฐฐ ฐ ฐสฐฐฐ ฐ ฐ
 ฐเหตุฐฐ ฐ ฐปรจยฐฐ ฐ ฐอฐฐ ฐวฐวฐว ฐชฐ ฐปรจย
 ฐชฐวณ ฐปรจยฐฐฐ ฐอุฐเปเต ฐฐว ฐปรจยฐฐฐ
 ฐปรจยปรคคเห ปรณว ฐมมฐฐฐฐฐ ๗

[๙๕] ฐวฐชฐ ฐเหตุ ฐงขารว ฐเหตุฐฐฐ ฐอุฐเปเต ฐฐว
 ฐเหตุฐฐฐ ฐปรจยปรคคเห ปรณว ฐมมฐฐฐฐฐ ฐอฐฐฐ
 ฐอฐฐ ฐอนาคตมฐ ฐอฐฐ ฐวฐชฐ ฐเหตุ ฐงขารว ฐเหตุฐฐฐ
 ฐอุฐเปเต ฐฐว ฐเหตุฐฐฐ ฐปรจยปรคคเห ปรณว ฐมมฐฐฐฐฐ
 ฐงขารว ฐเหตุ ฐวฐญวณ ฐเหตุฐฐฐ ฐวฐญวณ ฐเหตุ ฐามฐฐ
 ฐเหตุฐฐฐ ฐนามฐฐ ฐเหตุ ฐฟายตณ ฐเหตุฐฐฐ ฐฟายตณ
 ฐเหตุ ฐสฐ ฐเหตุฐฐ ฐสฐ ฐเหตุ ฐเวทนาย ฐเหตุฐฐฐ ฐเวทนาย
 ฐเหตุ ฐตณฐ ฐเหตุฐฐฐ ฐตณฐ ฐเหตุ ฐอุปราน ฐเหตุฐฐฐ
 ฐอุปราน ฐเหตุ ฐว ฐเหตุฐฐฐ ฐว ฐเหตุ ฐชฐ ฐเหตุฐฐฐ
 ฐชฐ ฐเหตุ ฐชฐวณ ฐเหตุฐฐฐ ฐอุฐเปเต ฐฐว ฐเหตุฐฐฐ
 ฐปรจยปรคคเห ปรณว ฐมมฐฐฐฐฐ ฐอฐฐฐ ฐอฐฐ ฐอนาคตมฐ

อทุธานํ ชาติ เหตุ ชรามรณํ เหตุสมฺบุปฺพนํ อุโภเปเต ฌมฺมา
เหตุสมฺบุปฺพนาติ ปจฺจยปริคฺคเห ปณฺญา ฌมฺมกฺขิตฺติยาณํ ๑

[๔๖] อวิชฺชา ปฏิจฺจ^๑ สงฺขารา ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนา อุโภเปเต
ฌมฺมา ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนาติ ปจฺจยปริคฺคเห ปณฺญา ฌมฺมกฺขิตฺติยาณํ
อตีตมฺปิ อทุธานํ อนาคตมฺปิ อทุธานํ อวิชฺชา ปฏิจฺจ สงฺขารา
ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนา อุโภเปเต ฌมฺมา ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนาติ ปจฺจยปริคฺคเห
ปณฺญา ฌมฺมกฺขิตฺติยาณํ สงฺขารา ปฏิจฺจ วิญฺญาณํ ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนํ
๑เป๑ วิญฺญาณํ ปฏิจฺจ นามรूपํ ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนํ ๑เป๑ นามรूपํ
ปฏิจฺจ สฺฟายตฺนํ ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนํ ๑เป๑ สฺฟายตฺนํ ปฏิจฺจ ผลโส
ปฏิจฺจสมฺบุปฺพโน ๑เป๑ ผลโส ปฏิจฺจ เวทนา ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนา
๑เป๑ เวทนา ปฏิจฺจ ตณฺหา ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนา ๑เป๑ ตณฺหา ปฏิจฺจ
อฺปาทานํ ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนํ ๑เป๑ อฺปาทานํ ปฏิจฺจ ภาโว ปฏิจฺจสมฺบุปฺพโน
ภาโว ปฏิจฺจ ชาติ ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนา ๑เป๑ ชาติ ปฏิจฺจ ชรามรณํ
ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนํ อุโภเปเต ฌมฺมา ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนาติ ปจฺจยปริคฺคเห
ปณฺญา ฌมฺมกฺขิตฺติยาณํ อตีตมฺปิ อทุธานํ อนาคตมฺปิ อทุธานํ ชาติ
ปฏิจฺจ ชรามรณํ ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนํ อุโภเปเต ฌมฺมา ปฏิจฺจสมฺบุปฺพนาติ
ปจฺจยปริคฺคเห ปณฺญา ฌมฺมกฺขิตฺติยาณํ ๑

[๔๗] อวิชฺชา ปจฺจโย สงฺขารา ปจฺจยสมฺบุปฺพนา อุโภเปเต
ฌมฺมา ปจฺจยสมฺบุปฺพนาติ ปจฺจยปริคฺคเห ปณฺญา ฌมฺมกฺขิตฺติยาณํ
อตีตมฺปิ อทุธานํ อนาคตมฺปิ อทุธานํ อวิชฺชา ปจฺจโย สงฺขารา
ปจฺจยสมฺบุปฺพนา อุโภเปเต ฌมฺมา ปจฺจยสมฺบุปฺพนาติ ปจฺจยปริคฺคเห
ปณฺญา ฌมฺมกฺขิตฺติยาณํ สงฺขารา ปจฺจโย^๒ วิญฺญาณํ ปจฺจยสมฺบุปฺพนํ
๑เป๑ วิญฺญาณํ ปจฺจโย นามรूपํ ปจฺจยสมฺบุปฺพนํ ๑เป๑ นามรूपํ

๑ ม. ปฏิจฺจ๑ ๑ เวมฺปริปิ ๑

๒ ม. ปจฺจยา ๑

ปรจฺจโย สฬายตฺนํ ปรจฺจยสมฺมุปรุปนฺนํ ๑เป๑ สฬายตฺนํ ปรจฺจโย ผลฺโส
 ปรจฺจยสมฺมุปรุปนฺโน ๑เป๑ ผลฺโส ปรจฺจโย เวทนา ปรจฺจยสมฺมุปรุปนฺนา
 ๑เป๑ เวทนา ปรจฺจโย ตณฺหา ปรจฺจยสมฺมุปรุปนฺนา ๑เป๑ ตณฺหา ปรจฺจโย
 อุปาทานํ ปรจฺจยสมฺมุปรุปนฺนํ ๑เป๑ อุปาทานํ ปรจฺจโย ภาโว ปรจฺจยสมฺมุปรุปนฺโน
 ๑เป๑ ภาโว ปรจฺจโย ชาติ ปรจฺจยสมฺมุปรุปนฺนา ๑เป๑ ชาติ ปรจฺจโย
 ชรามรณํ ปรจฺจยสมฺมุปรุปนฺนํ อุโฆเปเต ฐมฺมา ปรจฺจยสมฺมุปรุปนฺนาติ
 ปรจฺจยปริคฺคเห ปณฺณว ฐมฺมฏฺฐิติฅาณํ อตีตมฺปิ อหุตฺถานํ อนาคตมฺปิ
 อหุตฺถานํ ชาติ ปรจฺจโย ชรามรณํ ปรจฺจยสมฺมุปรุปนฺนํ อุโฆเปเต ฐมฺมา
 ปรจฺจยสมฺมุปรุปนฺนาติ ปรจฺจยปริคฺคเห ปณฺณว ฐมฺมฏฺฐิติฅาณํ ๑

[๙๘] ปุริมกมฺมภาวสฺมี โม่โห อวิชฺชา อายุหฺนา สงฺขารา
 นิกฺกนฺติ ตณฺหา อุปกมฺนํ อุปาทานํ เจตนา ภาโว อิมฺเ ปณฺจ
 ฐมฺมา ปุริมกมฺมภาวสฺมี อិธ ปฏฺฐิสนฺธิยา ปรจฺจยา อิธ ปฏฺฐิสนฺธิ วิญฺญาณํ
 โอกฺกนฺติ นามรूपํ ปสาโท อายตฺนํ ฌฺญฺโจ ผลฺโส เวทยิตํ เวทนา
 อิมฺเ ปณฺจ ฐมฺมา อิริฎฺปะตฺติภาวสฺมี ปุเร กตฺถสฺส กมฺมสฺส ปรจฺจยา
 อิธ ปริปกุกตฺตา อายตฺนानํ โม่โห อวิชฺชา อายุหฺนา สงฺขารา นิกฺกนฺติ
 ตณฺหา อุปกมฺนํ อุปาทานํ เจตนา ภาโว อิมฺเ ปณฺจ ฐมฺมา
 อิธ กมฺมภาวสฺมี อายติปฏฺฐิสนฺธิยา ปรจฺจยา อายติปฏฺฐิสนฺธิ วิญฺญาณํ
 โอกฺกนฺติ นามรूपํ ปสาโท อายตฺนํ ฌฺญฺโจ ผลฺโส เวทยิตํ เวทนา
 อิมฺเ ปณฺจ ฐมฺมา อายตี อุปรตฺติภาวสฺมี อิธ กตฺถสฺส กมฺมสฺส
 ปรจฺจยา อิติ อิมฺเ จตฺตฺสงฺเขเป ตโย อหุเต วีสฺติยา อากาเรหิ ติสนฺธี
 ปฏฺฐิจฺจ สฺมุปรุปาหํ ชานาติ ปสฺสติ อณฺณวาติ ปฏฺฐิวิชฺฌติ ตํฅาตฺตฺมฺเจน
 ฅาณํ ปชานนฺนฺเจน ปณฺณว เตน วุจฺจติ ปรจฺจยปริคฺคเห ปณฺณว
 ฐมฺมฏฺฐิติฅาณํ ๑

[๙๙] กถิ อตีตทานาคตปจฺจุปปนฺหนํ ฐมฺมานํ สงฺขิปิตฺวา
 ววตฺถานเ ปณฺณว สมนฺนสเน ฅาณํ ยงฺกิลฺลิจิ รุပ္ป อตีตทานาคต-
 ปจฺจุปปนฺหนํ อชฺฅตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สุชฺฌมํ วา หีนํ
 วา ปณฺเฑิตํ วา ยํ ทูเร สนฺตฺติเก วา สพฺพํ รุပ္ป อนิจฺจโต ววตฺถเอติ
 เอกํ สมนฺนสนํ ทุกฺขโต ววตฺถเอติ เอกํ สมนฺนสนํ อนตฺตโต ววตฺถเอติ
 เอกํ สมนฺนสนํ ยา กาจิ เวทนา ฯเปฯ ยา กาจิ สณฺณว ยเ เกจि
 สงฺขารา ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตทานาคตปจฺจุปปนฺหนํ อชฺฅตฺตํ
 วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สุชฺฌมํ วา หีนํ วา ปณฺเฑิตํ วา ยํ ทูเร
 สนฺตฺติเก วา สพฺพํ วิญฺญาณํ อนิจฺจโต ววตฺถเอติ เอกํ สมนฺนสนํ
 ทุกฺขโต ววตฺถเอติ เอกํ สมนฺนสนํ อนตฺตโต ววตฺถเอติ เอกํ สมนฺนสนํ
 จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ อตีตทานาคตปจฺจุปปนฺหนํ อนิจฺจโต ววตฺถเอติ
 เอกํ สมนฺนสนํ ทุกฺขโต ววตฺถเอติ เอกํ สมนฺนสนํ อนตฺตโต ววตฺถเอติ
 เอกํ สมนฺนสนํ ฯ

[๑๐๐] รุပ္ป อตีตทานาคตปจฺจุปปนฺหนํ อนิจฺจํ ขยฺญฺเจน ทุกฺขํ
 ฆยฺญฺเจน อนตฺตา อสารกฺกฺเจนาติ สงฺขิปิตฺวา ววตฺถานเ ปณฺณว
 สมนฺนสเน ฅาณํ เวทนา ฯเปฯ สณฺณว ฯเปฯ สงฺขารา ฯเปฯ
 วิญฺญาณํ จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ อตีตทานาคตปจฺจุปปนฺหนํ อนิจฺจํ
 ขยฺญฺเจน ทุกฺขํ ฆยฺญฺเจน อนตฺตา อสารกฺกฺเจนาติ สงฺขิปิตฺวา ววตฺถานเ
 ปณฺณว สมนฺนสเน ฅาณํ ฯ

[๑๐๑] รุပ္ป อตีตทานาคตปจฺจุปปนฺหนํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฏฺิจฺจ-
 สมฺปฺปนฺหนํ ขยฺตมฺมํ วยฺตมฺมํ วิราคตมฺมํ นีโรธตมฺมนฺติ สงฺขิปิตฺวา
 ววตฺถานเ ปณฺณว สมนฺนสเน ฅาณํ ฯเปฯ เวทนา ฯเปฯ สณฺณว
 ฯเปฯ สงฺขารา ฯเปฯ วิญฺญาณํ จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ อตีตทานาคต-
 ปจฺจุปปนฺหนํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฏฺิจฺจสมฺปฺปนฺหนํ ขยฺตมฺมํ วยฺตมฺมํ วิราคตมฺมํ

นึโรธมฺมุนฺติ สงฺขิปิตฺวา ววตฺถาเน ปญฺญา สมฺมสฺเน ฅาณํ ฯ

[๑๐๒] ชาตึปจฺจยา ชรามรณํ อสตี ชาตึยา นตฺถึ
 ชรามรณนฺตึ สงฺขิปิตฺวา ววตฺถาเน ปญฺญา สมฺมสฺเน ฅาณํ อตฺตึตมฺปิ
 อทฺธานํ อนาคตมฺปิ อทฺธานํ ชาตึปจฺจยา ชรามรณํ อสตี ชาตึยา
 นตฺถึ ชรามรณนฺตึ สงฺขิปิตฺวา ววตฺถาเน ปญฺญา สมฺมสฺเน ฅาณํ
 ภวปจฺจยา ชาตึ อสตี ฯเปฯ อุปาทานปจฺจยา ภโว อสตี
 ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อสตี ฯเปฯ เวทนาปจฺจยา ตณฺหา อสตี
 ฯเปฯ ผสฺสปจฺจยา เวทนา อสตี ฯเปฯ สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส อสตี
 ฯเปฯ นามรूपปจฺจยา สฬายตนํ อสตี ฯเปฯ วิญฺญาณปจฺจยา นามรूप
 อสตี ฯเปฯ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ อสตี ฯเปฯ อวิชฺชาปจฺจยา
 สงฺขารา อสตี อวิชฺชายนฺตึ สงฺขาราตึ สงฺขิปิตฺวา ววตฺถาเน ปญฺญา
 สมฺมสฺเน ฅาณํ อตฺตึตมฺปิ อทฺธานํ อนาคตมฺปิ อทฺธานํ อวิชฺชาปจฺจยา
 สงฺขารา อสตี อวิชฺชายนฺตึ สงฺขาราตึ สงฺขิปิตฺวา ววตฺถาเน ปญฺญา
 สมฺมสฺเน ฅาณํ ตํฅาตญฺเฅน ฅาณํ ปชานนญฺเฅน ปญฺญา เตน
 วุจฺจตี อตฺตึตานาคตปจฺจูปฺปนฺนํ ฅมฺมานํ สงฺขิปิตฺวา ววตฺถาเน ปญฺญา
 สมฺมสฺเน ฅาณํ ฯ

[๑๐๓] กถํ ปจฺจูปฺปนฺนํ ฅมฺมานํ วิปริณามานุปฺสฺสเน
 ปญฺญา อุทฺยพฺพยานุปฺสฺสเน ฅาณํ ชาตํ รุปํ ปจฺจูปฺปนฺนํ ตสฺส
 นิพฺพตฺตึลฺกขณํ อุทฺโย วิปริณามลฺกขณํ วโย อนุปฺสฺสณาฅาณํ
 ชาตา เวทนา ฯเปฯ ชาตา สญฺญา ฯเปฯ ชาตา สงฺขารา ฯเปฯ
 ชาตํ วิญฺญาณํ ชาตํ จกฺขุํ ฯเปฯ ชาโต ภโว ปจฺจูปฺปนฺนํ ตสฺส
 นิพฺพตฺตึลฺกขณํ อุทฺโย วิปริณามลฺกขณํ วโย อนุปฺสฺสณาฅาณํ ฯ

[๑๐๔] ปญฺจนฺนํ ขนฺธํ อุทฺยํ ปฺสฺสนฺโต กตึ ลฺกขณานิ
 ปฺสฺสตี วยํ ปฺสฺสนฺโต กตึ ลฺกขณานิ ปฺสฺสตี อุทฺยพฺพยํ ปฺสฺสนฺโต

กติ ลกขณานิ ปสฺสติ ฯ ปณฺจนํ ชนฺธานํ อุทฺยํ ปสฺสนฺโต ปณฺจวิสฺติ
ลกขณานิ ปสฺสติ วยํ ปสฺสนฺโต ปณฺจวิสฺติ ลกขณานิ ปสฺสติ
อุทฺยพฺพยํ ปสฺสนฺโต ปณฺณาสํ ลกขณานิ ปสฺสติ ฯ

[๑๐๕] รุปกฺขนฺธสุส อุทฺยํ ปสฺสนฺโต กติ ลกขณานิ ปสฺสติ
วยํ ปสฺสนฺโต กติ ลกขณานิ ปสฺสติ อุทฺยพฺพยํ ปสฺสนฺโต กติ
ลกขณานิ ปสฺสติ เวทนา กฺขนฺธสุส ฯเปฯ สณฺณากฺขนฺธสุส ฯเปฯ
สงฺขารกฺขนฺธสุส ฯเปฯ วิญฺญาณกฺขนฺธสุส อุทฺยํ ปสฺสนฺโต กติ
ลกขณานิ ปสฺสติ วยํ ปสฺสนฺโต กติ ลกขณานิ ปสฺสติ อุทฺยพฺพยํ
ปสฺสนฺโต กติ ลกขณานิ ปสฺสติ ฯ รุปกฺขนฺธสุส อุทฺยํ ปสฺสนฺโต ปณฺจ
ลกขณานิ ปสฺสติ วยํ ปสฺสนฺโต ปณฺจ ลกขณานิ ปสฺสติ อุทฺยพฺพยํ
ปสฺสนฺโต ทส ลกขณานิ ปสฺสติ เวทนา กฺขนฺธสุส ฯเปฯ สณฺณากฺขนฺธสุส
ฯเปฯ สงฺขารกฺขนฺธสุส วิญฺญาณกฺขนฺธสุส อุทฺยํ ปสฺสนฺโต ปณฺจ
ลกขณานิ ปสฺสติ วยํ ปสฺสนฺโต ปณฺจ ลกขณานิ ปสฺสติ อุทฺยพฺพยํ
ปสฺสนฺโต ทส ลกขณานิ ปสฺสติ ฯ

[๑๐๖] รุปกฺขนฺธสุส อุทฺยํ ปสฺสนฺโต กตฺมานิ ปณฺจ
ลกขณานิ ปสฺสติ ฯ อวิชฺชาสมฺมุทฺยา รุปสมฺมุทฺโยติ ปจฺจยสมฺมุทฺยญฺเณ
รูปกฺขนฺธสุส อุทฺยํ ปสฺสติ ตณฺหาสมฺมุทฺยา รุปสมฺมุทฺโยติ ปจฺจยสมฺมุทฺยญฺเณ
รูปกฺขนฺธสุส อุทฺยํ ปสฺสติ กมฺมสมฺมุทฺยา รุปสมฺมุทฺโยติ ปจฺจยสมฺมุทฺยญฺเณ
รูปกฺขนฺธสุส อุทฺยํ ปสฺสติ อาหารสมฺมุทฺยา รุปสมฺมุทฺโยติ ปจฺจยสมฺมุทฺยญฺเณ
รูปกฺขนฺธสุส อุทฺยํ ปสฺสติ นิพฺพตฺตติลกฺขณํ ปสฺสนฺโตปิ รุปกฺขนฺธสุส
อุทฺยํ ปสฺสติ รุปกฺขนฺธสุส อุทฺยํ ปสฺสนฺโต อิมานิ ปณฺจ ลกขณานิ
ปสฺสติ ฯ

[๑๐๗] วยํ ปสฺสนฺโต กตฺมานิ ปณฺจ ลกขณานิ ปสฺสติ ฯ
อวิชฺชานโรธา รุปนิโรธติ ปจฺจยนิโรธญฺเณ รุปกฺขนฺธสุส วยํ ปสฺสติ
ตณฺหานโรธา รุปนิโรธติ ปจฺจยนิโรธญฺเณ รุปกฺขนฺธสุส วยํ ปสฺสติ

กมฺมนิโรธา รุปนโรโรติ ปจฺจยนิโรธฺฐเณ รุปกฺขนฺธสฺส วยํ ปสฺสติ
 อาหารนิโรธา รุปนโรโรติ ปจฺจยนิโรธฺฐเณ รุปกฺขนฺธสฺส วยํ ปสฺสติ
 วิปริณามลกฺขณํ ปสฺสนฺโตปิ รุปกฺขนฺธสฺส วยํ ปสฺสติ รุปกฺขนฺธสฺส วยํ
 ปสฺสนฺโต อิมานิ ปณฺจ ลกฺขณานิ ปสฺสติ อุกฺทพฺพยํ ปสฺสนฺโต
 อิมานิ ทส ลกฺขณานิ ปสฺสติ ฯ

[๑๐๘] เวทนาภฺขนฺธสฺส อุกฺทํ ปสฺสนฺโต กตฺมานิ ปณฺจ
 ลกฺขณานิ ปสฺสติ ฯ อวิชฺชาสมฺมุทฺยา เวทนาสมฺมุทฺโยติ ปจฺจยสมฺมุทฺยฺฐเณ
 เวทนาภฺขนฺธสฺส อุกฺทํ ปสฺสติ ตณฺหาสมฺมุทฺยา เวทนาสมฺมุทฺโยติ
 ปจฺจยสมฺมุทฺยฺฐเณ เวทนาภฺขนฺธสฺส อุกฺทํ ปสฺสติ กมฺมสมฺมุทฺยา
 เวทนาสมฺมุทฺโยติ ปจฺจยสมฺมุทฺยฺฐเณ เวทนาภฺขนฺธสฺส อุกฺทํ ปสฺสติ
 ผลสฺสมฺมุทฺยา เวทนาสมฺมุทฺโยติ ปจฺจยสมฺมุทฺยฺฐเณ เวทนาภฺขนฺธสฺส อุกฺทํ
 ปสฺสติ นิพฺพตฺติลกฺขณํ ปสฺสนฺโตปิ เวทนาภฺขนฺธสฺส อุกฺทํ ปสฺสติ
 เวทนาภฺขนฺธสฺส อุกฺทํ ปสฺสนฺโต อิมานิ ปณฺจ ลกฺขณานิ ปสฺสติ ฯ

[๑๐๙] วยํ ปสฺสนฺโต กตฺมานิ ปณฺจ ลกฺขณานิ ปสฺสติ ฯ
 อวิชฺชานิโรธา เวทนานิโรโรติ ปจฺจยนิโรธฺฐเณ เวทนาภฺขนฺธสฺส วยํ
 ปสฺสติ ตณฺหานิโรธา เวทนานิโรโรติ ปจฺจยนิโรธฺฐเณ เวทนาภฺขนฺธสฺส
 วยํ ปสฺสติ กมฺมนิโรธา เวทนานิโรโรติ ปจฺจยนิโรธฺฐเณ เวทนาภ-
 ขนฺธสฺส วยํ ปสฺสติ ผลสฺสนิโรธา เวทนานิโรโรติ ปจฺจยนิโรธฺฐเณ
 เวทนาภฺขนฺธสฺส วยํ ปสฺสติ วิปริณามลกฺขณํ ปสฺสนฺโตปิ เวทนาภ-
 ขนฺธสฺส วยํ ปสฺสติ เวทนาภฺขนฺธสฺส วยํ ปสฺสนฺโต อิมานิ ปณฺจ
 ลกฺขณานิ ปสฺสติ อุกฺทพฺพยํ ปสฺสนฺโต อิมานิ ทส ลกฺขณานิ ปสฺสติ ฯ

[๑๑๐] สญฺฅาภฺขนฺธสฺส... สงฺขารภฺขนฺธสฺส... วิญฺฅาณภฺขนฺธสฺส
 อุกฺทํ ปสฺสนฺโต กตฺมานิ ปณฺจ ลกฺขณานิ ปสฺสติ ฯ อวิชฺชาสมฺมุทฺยา
 วิญฺฅาณสมฺมุทฺโยติ ปจฺจยสมฺมุทฺยฺฐเณ วิญฺฅาณภฺขนฺธสฺส อุกฺทํ ปสฺสติ

ตณฺหาสมุทฺยา วิญญาณสมุทฺโยติ ปจฺจยสมุทฺยภูเจน วิญญาณกฺขนฺธสฺส
 อุทฺยํ ปสฺสตี กมฺมสมุทฺยา วิญญาณสมุทฺโยติ ปจฺจยสมุทฺยภูเจน
 วิญญาณกฺขนฺธสฺส อุทฺยํ ปสฺสตี นามรूपสมุทฺยา วิญญาณสมุทฺโยติ
 ปจฺจยสมุทฺยภูเจน วิญญาณกฺขนฺธสฺส อุทฺยํ ปสฺสตี นิพฺพตฺติลกฺขณํ
 ปสฺสนฺโตปิ วิญญาณกฺขนฺธสฺส อุทฺยํ ปสฺสตี วิญญาณกฺขนฺธสฺส อุทฺยํ
 ปสฺสนฺโต อิมานิ ปณฺจ ลกฺขณานิ ปสฺสตี ฯ

[๑๑๑] วयํ ปสฺสนฺโต กตฺมานิ ปณฺจ ลกฺขณานิ ปสฺสตี ฯ
 อวิชฺชานโรธา วิญญาณนโรธติ ปจฺจยนโรธภูเจน วิญญาณกฺขนฺธสฺส
 วยํ ปสฺสตี ตณฺหานโรธา วิญญาณนโรธติ ปจฺจยนโรธภูเจน
 วิญญาณกฺขนฺธสฺส วยํ ปสฺสตี กมฺมโรธา วิญญาณนโรธติ ปจฺจย-
 นโรธภูเจน วิญญาณกฺขนฺธสฺส วยํ ปสฺสตี นามรूपนโรธา วิญญาณนโรธติ
 ปจฺจยนโรธภูเจน วิญญาณกฺขนฺธสฺส วยํ ปสฺสตี วิปริณามลกฺขณํ
 ปสฺสนฺโตปิ วิญญาณกฺขนฺธสฺส วยํ ปสฺสตี วิญญาณกฺขนฺธสฺส วยํ
 ปสฺสนฺโต อิมานิ ปณฺจ ลกฺขณานิ ปสฺสตี อุทฺยพฺพยํ ปสฺสนฺโต อิมานิ
 ทส ลกฺขณานิ ปสฺสตี ปณฺจนฺนํ ขนฺธานํ อุทฺยํ ปสฺสนฺโต อิมานิ
 ปณฺจวีรตี ลกฺขณานิ ปสฺสตี วยํ ปสฺสนฺโต อิมานิ ปณฺจวีรตี ลกฺขณานิ
 ปสฺสตี อุทฺยพฺพยํ ปสฺสนฺโต อิมานิ ปณฺจวาลํ ลกฺขณานิ ปสฺสตี
 ตํถาตฺถภูเจน ฅาณํ ปชานนฺนภูเจน ปณฺจวาทน วุจฺจตี ปจฺจบุปฺปนฺนानํ
 ธมฺมานํ วิปริณามานูปสฺสเน ปณฺจวาทน อุทฺยพฺพยานูปสฺสเน ฅาณํ ฯ

รูปกฺขนฺธา อาหารสมุทฺยา^๑ เวทนา สณฺจวาท สงฺขารชาติ^๒ เสสา^๓
 ขนฺธา ผสฺสสมุทฺยา วิญญาณกฺขนฺธา นามรूपสมุทฺยา^๔ ฯ

๑ ม. ย. รูปกฺขนฺธ อาหารสมุทฺโย ฯ ๒ ม. ย. อิตฺตทโท นตฺถิ ฯ ๓ ม. ย. ตโย ฯ

๔ ม. ย. วิญญาณกฺขนฺธ นามรूपสมุทฺโย ฯ

[๑๑๒] กถํ อารมมณํ ปฏิสงฺขา ภงฺกานุปลสฺสเน ปณฺณวา
 วิปลสฺสเน ฅาณํ รุปรามมณตวจิตฺตํ^๑ อุปฺปชฺชิตฺวา ภิชฺชติ ตํ อารมมณํ
 ปฏิสงฺขา ตสฺส จิตฺตสฺส ภงฺกํ อนุปลสฺสติ ๗ อนุปลสฺสตีติ กถํ
 อนุปลสฺสติ ๗ อนิจฺจโต อนุปลสฺสติ โน นิจฺจโต ทุกฺขโต อนุปลสฺสติ
 โน สุขโต อนตฺตโต อนุปลสฺสติ โน อตฺตโต นิพฺพินฺหติ โน นนฺหติ
 วิรชฺชติ โน รชฺชติ นิโรเชติ โน สมฺมุเตติ ปฏินิสฺสชฺชติ โน อาทียติ
 อนิจฺจโต อนุปลสฺสนฺโต นิจฺจสณฺณํ ปชฺหติ ทุกฺขโต อนุปลสฺสนฺโต
 สุขสณฺณํ ปชฺหติ อนตฺตโต อนุปลสฺสนฺโต อตฺตสณฺณํ ปชฺหติ
 นิพฺพินฺหนฺโต นนฺหิ ปชฺหติ วิรชฺชนฺโต รากํ ปชฺหติ นิโรเชนฺโต สมฺมุหํ
 ปชฺหติ ปฏินิสฺสชฺชนฺโต อาทานํ ปชฺหติ ๗

[๑๑๓] เวทนารมมณตฺวา ๗เป๗ สณฺณวารมมณตฺวา สงฺขารารมมณตฺวา
 วิณฺณณารมมณตฺวา จกฺขุํ ๗เป๗ ชรามรณารมมณตวจิตฺตํ
 อุปฺปชฺชิตฺวา ภิชฺชติ ตํ อารมมณํ ปฏิสงฺขาตสฺส จิตฺตสฺส ภงฺกํ
 อนุปลสฺสติ ๗ อนุปลสฺสตีติ กถํ อนุปลสฺสติ ๗ อนิจฺจโต อนุปลสฺสติ โน
 นิจฺจโต ทุกฺขโต อนุปลสฺสติ โน สุขโต อนตฺตโต อนุปลสฺสติ โน
 อตฺตโต นิพฺพินฺหติ โน นนฺหติ วิรชฺชติ โน รชฺชติ นิโรเชติ โน
 สมฺมุเตติ ปฏินิสฺสชฺชติ โน อาทียติ อนิจฺจโต อนุปลสฺสนฺโต นิจฺจสณฺณํ
 ปชฺหติ ทุกฺขโต อนุปลสฺสนฺโต สุขสณฺณํ ปชฺหติ อนตฺตโต อนุปลสฺสนฺโต
 อตฺตสณฺณํ ปชฺหติ นิพฺพินฺหนฺโต นนฺหิ ปชฺหติ วิรชฺชนฺโต รากํ
 ปชฺหติ นิโรเชนฺโต สมฺมุหํ ปชฺหติ ปฏินิสฺสชฺชนฺโต อาทานํ ปชฺหติ ๗

[๑๑๔] วตฺถุสงฺกมฺนา เจว สณฺณาย จ วิวฏฺฐนา
 อาวชฺชนา พลญฺเจว ปฏิสงฺขา วิปลสฺนา
 อารมมณํ อนุวเยน อุโภ เอกวตฺถนา
 นิโรเช อธิมุตฺตตา วยลกฺขณวิปลสฺนา

๑ ม. รุปรามมณตวจิตฺตํ ๗

อารมมณณจ ปฏิสงฺขา ภงคณจ อนฺุปลสฺสติ
 สฺุณณโตะ จ อุปฏฺุจานํ อธิปณณณวิปสฺสนา
 กุสโล ตีสุ อนฺุปลสฺสนาสฺุ จตฺุสุ จ วิปสฺสนาสฺุ
 ตโย อุปฏฺุจาเน กุสลตา นานาทิฏฺุจิสฺุ น กมฺุปตีติ ฯ

ตํฉาตฏฺุจเน ฉาณํ ปชานนฏฺุจเน ปณณณ เตเน วุจฺุจติ
 อารมมณํ ปฏิสงฺขา ภงคานฺุปลสฺสเน ปณณณ วิปสฺสเน ฉาณํ ฯ

[๑๑๕] กถํ ภายตฺุปฏฺุจาเน ปณณณ อาทึนเว ฉาณํ อุปฺุปาโท
 ภายนฺุติ ภายตฺุปฏฺุจาเน ปณณณ อาทึนเว ฉาณํ ปวตฺุตํ ภายนฺุติ
 ภายตฺุปฏฺุจาเน ปณณณ อาทึนเว ฉาณํ นิमितฺุตํ ภายนฺุติ ฯเปฯ आयุหนา
 ภายนฺุติ ปฏิสนฺุติ ภายนฺุติ คติ ภายนฺุติ นิพฺุพตฺุติ ภายนฺุติ อุปฺุปตฺุติ
 ภายนฺุติ ชาติ ภายนฺุติ ชฺุรา ภายนฺุติ พฺุยาติ ภายนฺุติ มรณํ ภายนฺุติ
 โสโก ภายนฺุติ ปรีเทโว ภายนฺุติ อุปายาโส ภายนฺุติ ภายตฺุปฏฺุจาเน
 ปณณณ อาทึนเว ฉาณํ ฯ อนฺุปฺุปาโท เขมนฺุติ สนฺุติปเท ฉาณํ
 อปฺุปวตฺุตํ เขมนฺุติ สนฺุติปเท ฉาณํ ฯเปฯ อนฺุปายาโส เขมนฺุติ
 สนฺุติปเท ฉาณํ อุปฺุปาโท ภายํ อนฺุปฺุปาโท เขมนฺุติ สนฺุติปเท ฉาณํ
 ปวตฺุตํ ภายํ อปฺุปวตฺุตํ เขมนฺุติ สนฺุติปเท ฉาณํ ฯเปฯ อุปายาโส ภายํ
 อนฺุปายาโส เขมนฺุติ สนฺุติปเท ฉาณํ อุปฺุปาโท ทฺุกฺุขนฺุติ ภายตฺุปฏฺุจาเน
 ปณณณ อาทึนเว ฉาณํ ฯเปฯ อุปายาโส ทฺุกฺุขนฺุติ ภายตฺุปฏฺุจาเน
 ปณณณ อาทึนเว ฉาณํ อนฺุปฺุปาโท สฺุขนฺุติ สนฺุติปเท ฉาณํ อปฺุปวตฺุตํ
 สฺุขนฺุติ สนฺุติปเท ฉาณํ ฯเปฯ อนฺุปายาโส สฺุขนฺุติ สนฺุติปเท ฉาณํ ฯ

[๑๑๖] อุปฺุปาโท ทฺุกฺุขํ อนฺุปฺุปาโท สฺุขนฺุติ สนฺุติปเท ฉาณํ
 ปวตฺุตํ ทฺุกฺุขํ อปฺุปวตฺุตํ สฺุขนฺุติ สนฺุติปเท ฉาณํ ฯเปฯ อุปายาโส
 ทฺุกฺุขํ อนฺุปายาโส สฺุขนฺุติ สนฺุติปเท ฉาณํ ฯ

[๑๒๐] กถิ มุญฺฉิตฺตุมฺยตาปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ อุปฺปาทฺมฺญฺฉิตฺตุมฺยตาปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา^๑ ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ ปวตฺตมฺญฺฉิตฺตุมฺยตาปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ นิमितฺตมฺญฺฉิตฺตุมฺยตา ฯเปฯ อายฺุหนมฺญฺฉิตฺตุมฺยตา ปฺปฏิสนฺธิมฺญฺฉิตฺตุมฺยตา คตฺติมฺญฺฉิตฺตุมฺยตา นิพฺพตฺติมฺญฺฉิตฺตุมฺยตา อุปฺปตฺติมฺญฺฉิตฺตุมฺยตา ชาตฺติมฺญฺฉิตฺตุมฺยตา ชรามฺญฺฉิตฺตุมฺยตา พฺยชาติ-มฺญฺฉิตฺตุมฺยตา มรณมฺญฺฉิตฺตุมฺยตา โสกมฺญฺฉิตฺตุมฺยตา ปรีเทว-มฺญฺฉิตฺตุมฺยตา อุปายาสมฺญฺฉิตฺตุมฺยตาปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ ฯ

[๑๒๑] อุปฺปาโท ทุกฺขนฺหติ มฺญฺฉิตฺตุมฺยตาปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ ปวตฺตํ ทุกฺขนฺหติ มฺญฺฉิตฺตุมฺยตา-ปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ นิमितฺตํ ทุกฺขนฺหติ มฺญฺฉิตฺตุมฺยตาปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ ฯเปฯ อุปายาส โสก ทุกฺขนฺหติ มฺญฺฉิตฺตุมฺยตาปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ อุปฺปาโท ภยนฺหติ มฺญฺฉิตฺตุมฺยตาปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ ปวตฺตํ ภยนฺหติ มฺญฺฉิตฺตุมฺยตา-ปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ ฯเปฯ อุปายาส ภยนฺหติ มฺญฺฉิตฺตุมฺยตาปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ ฯ

[๑๒๒] อุปฺปาโท สามีสนฺหติ มฺญฺฉิตฺตุมฺยตาปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ ปวตฺตํ สามีสนฺหติ มฺญฺฉิตฺตุมฺยตา-ปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ ฯเปฯ อุปายาส สามีสนฺหติ มฺญฺฉิตฺตุมฺยตาปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ อุปฺปาโท สงฺขาราติ มฺญฺฉิตฺตุมฺยตาปฺปฏิสงฺขาสนฺตฺติฏฺจนา ปณฺณาสงฺขารุเปกฺขาสุ ฌาณํ

---

๑ ม. ย. อุปฺปาทํ มฺญฺฉิ... ฯ

สงฺขารุเปกฺขาสฺ ฅาณํ ปวตฺตํ สงฺขาราติ มุญฺจิตฺกมฺยตาปฏฺิสงฺขา-
สนฺติฏฺฺจนฺนา ปณฺณมา สงฺขารุเปกฺขาสฺ ฅาณํ ๑เป๑ อุปายาโส สงฺขาราติ
มุญฺจิตฺกมฺยตาปฏฺิสงฺขาสฺสนฺติฏฺฺจนฺนา ปณฺณมา สงฺขารุเปกฺขาสฺ ฅาณํ ๑

[๑๒๓] อุปาปาโท สงฺขารา เต สงฺขारे อชฺฅมฺเปกฺขตีติ
สงฺขารุเปกฺขา เย จ สงฺขารา ยา จ อุเปกฺขา อุโฆเปเต สงฺขารา
เต สงฺขारे อชฺฅมฺเปกฺขตีติ สงฺขารุเปกฺขา ปวตฺตํ สงฺขารา ๑เป๑
นิมิตฺตํ สงฺขารา อายุหนฺนา สงฺขารา ปฏฺิสนฺธิ สงฺขารา คติ สงฺขารา
นิพฺพตฺติ สงฺขารา อุปฺปตฺติ สงฺขารา ชาติ สงฺขารา ชรา สงฺขารา
พฺยาธิ สงฺขารา มรณํ สงฺขารา โสโก สงฺขารา ปริเทโว สงฺขารา
อุปายาโส สงฺขารา เต สงฺขारे อชฺฅมฺเปกฺขตีติ สงฺขารุเปกฺขา เย
จ สงฺขารา ยา จ อุเปกฺขา อุโฆเปเต สงฺขารา เต สงฺขारे
อชฺฅมฺเปกฺขตีติ สงฺขารุเปกฺขา ๑

[๑๒๔] กติหากาเรหิ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินิหารโ
โหติ ๑ อฏฺฺฐหากาเรหิ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินิหารโ โหติ ๑

ปฺฤชฺชนสฺส กติหากาเรหิ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินิหารโ
โหติ เสกฺขสฺส กติหากาเรหิ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินิหารโ โหติ
วีสฺราคสฺส กติหากาเรหิ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินิหารโ โหติ ๑
ปฺฤชฺชนสฺส ทฺวีหากาเรหิ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินิหารโ โหติ
เสกฺขสฺส ตีหากาเรหิ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินิหารโ โหติ
วีสฺราคสฺส ตีหากาเรหิ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินิหารโ โหติ ๑

[๑๒๕] ปฺฤชฺชนสฺส กตฺเมหิ ทฺวีหากาเรหิ สงฺขารุเปกฺขาย
จิตฺตสฺส อภินิหารโ โหติ ๑ ปฺฤชฺชนสฺส สงฺขารุเปกฺขํ อภินนฺหติ วา
วิปฺลสฺสติ วา ปฺฤชฺชนสฺส อิมฺเหหิ ทฺวีหากาเรหิ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส
อภินิหารโ โหติ ๑

เสกขสฺส กตเมหิ ตีหากาเรหิ สงฺขารูปฺกฺขาย จิตฺตสฺส
อภินีหาโร โหติ ฯ เสกฺโข สงฺขารูปฺกฺขํ อภินนฺหติ वा วิปฺสฺสติ वा
ปฏฺฐิสฺงฺขาย वा ผลสฺมาปตฺตํ สฺมาปชฺชติ เสกขสฺส อิมฺหิ ตีหากาเรหิ
สงฺขารูปฺกฺขาย จิตฺตสฺส อภินีหาโร โหติ ฯ

วீตฺรากลสฺส กตเมหิ ตีหากาเรหิ สงฺขารูปฺกฺขาย จิตฺตสฺส
อภินีหาโร โหติ ฯ วীตฺรากลโค สงฺขารูปฺกฺขํ วิปฺสฺสติ वा ปฏฺฐิสฺงฺขาย
วา ผลสฺมาปตฺตํ สฺมาปชฺชติ ตทชฺฌเปกฺขิตฺวา สฺญมฺตวิหาเรณ वा
อนิมิตฺตวิหาเรณ वा อปฺปณฺหิตฺตวิหาเรณ वा วิหฺรติ วีตฺรากลสฺส
อิมฺหิ ตีหากาเรหิ สงฺขารูปฺกฺขาย จิตฺตสฺส อภินีหาโร โหติ ฯ

[๑๒๖] กลํ ปุฏฺฐชฺชนสฺส จ เสกขสฺส จ สงฺขารูปฺกฺขาย
จิตฺตสฺส อภินีหาโร เอกตฺตํ โหติ ฯ ปุฏฺฐชฺชนสฺส สงฺขารูปฺกฺขํ
อภินนฺหโต จิตฺตํ กิลิสฺสติ ภาวนาย ปริปนฺโน โหติ ปฏฺฐเวธสฺส
อนตฺรಾಯ โหติ อายติปฏฺฐิสฺนฺธิยา ปจฺจโย โหติ เสกขสฺสปี^๑ สงฺขารูปฺกฺขํ
อภินนฺหโต จิตฺตํ กิลิสฺสติ ภาวนาย ปริปนฺโน โหติ อุตฺตริปฏฺฐเวธสฺส
อนตฺรಾಯ โหติ อายติปฏฺฐิสฺนฺธิยา ปจฺจโย โหติ เอรํ ปุฏฺฐชฺชนสฺส
จ เสกขสฺส จ สงฺขารูปฺกฺขาย จิตฺตสฺส อภินีหาโร เอกตฺตํ โหติ
อภินนฺทหนฺนฺเจณ ฯ

[๑๒๗] กลํ ปุฏฺฐชฺชนสฺส จ เสกขสฺส จ วีตฺรากลสฺส จ
สงฺขารูปฺกฺขาย จิตฺตสฺส อภินีหาโร เอกตฺตํ โหติ ฯ ปุฏฺฐชฺชน
สงฺขารูปฺกฺขํ อนิจฺจโตปิ ทฺกฺขโตปิ อนตฺตโตปิ วิปฺสฺสติ เสกฺโขปิ
สงฺขารูปฺกฺขํ อนิจฺจโตปิ ทฺกฺขโตปิ อนตฺตโตปิ วิปฺสฺสติ วีตฺรากลปิ
สงฺขารูปฺกฺขํ อนิจฺจโตปิ ทฺกฺขโตปิ อนตฺตโตปิ วิปฺสฺสติ เอรํ
ปุฏฺฐชฺชนสฺส จ เสกขสฺส จ วีตฺรากลสฺส จ สงฺขารูปฺกฺขาย จิตฺตสฺส

๑ สී. จ ฯ

อภินีหาโร เอกตตํ โหติ อณุปสสนญฺเณน ฯ

[๑๒๘] กถํ ปุถุชฺชนสฺส จ เสกฺขสฺส จ วิตราคสฺส จ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินีหาโร นานตตํ โหติ ฯ ปุถุชฺชนสฺส สงฺขารุเปกฺขา กุสลา โหติ เสกฺขสฺสปิ สงฺขารุเปกฺขา กุสลา โหติ วิตราคสฺส สงฺขารุเปกฺขา อพฺยากตา โหติ เอวํ ปุถุชฺชนสฺส จ เสกฺขสฺส จ วิตราคสฺส จ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินีหาโร นานตตํ โหติ กุสลาพฺยากตญฺเณน ฯ

[๑๒๙] กถํ ปุถุชฺชนสฺส จ เสกฺขสฺส จ วิตราคสฺส จ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินีหาโร นานตตํ โหติ ฯ ปุถุชฺชนสฺส สงฺขารุเปกฺขา กิณฺจิกาเล สฺสูวิตา โหติ กิณฺจิกาเล น สฺสูวิตา โหติ เสกฺขสฺสปิ สงฺขารุเปกฺขา กิณฺจิกาเล สฺสูวิตา โหติ [๑] วิตราคสฺส สงฺขารุเปกฺขา อจฺจนตํ สฺสูวิตา โหติ เอวํ ปุถุชฺชนสฺส จ เสกฺขสฺส จ วิตราคสฺส จ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินีหาโร นานตตํ โหติ วิทิตญฺเณน จ อวิทิตญฺเณน จ ฯ

[๑๓๐] กถํ ปุถุชฺชนสฺส จ เสกฺขสฺส จ วิตราคสฺส จ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินีหาโร นานตตํ โหติ ฯ ปุถุชฺชนสฺส สงฺขารุเปกฺขา^๒ อติตฺตตฺตา วิปสฺสติ เสกฺโขปิ สงฺขารุเปกฺขา อติตฺตตฺตา วิปสฺสติ วิตราคโค สงฺขารุเปกฺขา ติตฺตตฺตา วิปสฺสติ เอวํ ปุถุชฺชนสฺส จ เสกฺขสฺส จ วิตราคสฺส จ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินีหาโร นานตตํ โหติ ติตฺตตฺตาญฺเณน จ อติตฺตตฺตาญฺเณน จ ฯ

[๑๓๑] กถํ ปุถุชฺชนสฺส จ เสกฺขสฺส จ วิตราคสฺส จ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส อภินีหาโร นานตตํ โหติ ฯ ปุถุชฺชนสฺส

๑ เขตฺถนฺตเร สพฺพปฺโตถเก กิณฺจิกาเล น สฺสูวิตา โหตีตี ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ม. ย. สงฺขารุเปกฺขํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

สงฺขารุเปกฺขํ ติณฺณํ สณฺโณชฌานํ ปหานาย โสตาปตฺติมคฺคํ
 ปฏิลาภตถาย วิปสฺสติ เสกฺโข สงฺขารุเปกฺขํ ติณฺณํ สณฺโณชฌานํ
 ปหีนตฺตา อุตฺตริปฏิลาภตถาย วิปสฺสติ วิตฺราโค สงฺขารุเปกฺขํ
 สพฺพกิเลสํ ปหีนตฺตา ทิฏฺฐจรมฺมสุขวิหารตถาย วิปสฺสติ เอวํ
 ปุถุชฺชนสฺส จ เสกฺขสฺส จ วิตฺราคสฺส จ สงฺขารุเปกฺขาย จิตฺตสฺส
 อภินีหาโร นานตฺตํ โหติ ปหีนญฺเจเน จ อปฺปหีนญฺเจเน จ ฯ

[๑๓๒] กถํ เสกฺขสฺส จ วิตฺราคสฺส จ สงฺขารุเปกฺขาย
 จิตฺตสฺส อภินีหาโร นานตฺตํ โหติ ฯ เสกฺโข สงฺขารุเปกฺขํ อภินนฺหติ
 วา วิปสฺสติ วา ปฏิสงฺขาย วา ผลสฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชติ วิตฺราโค
 สงฺขารุเปกฺขํ วิปสฺสติ วา ปฏิสงฺขาย วา ผลสฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชติ
 ตทชฺฌเปกฺขิตฺวา สุญฺญตวิหारेเน วา อนิมิตฺตวิหारेเน วา อปฺปณฺหิต-
 วิหारेเน วา วิหริติ เอวํ เสกฺขสฺส จ วิตฺราคสฺส จ สงฺขารุเปกฺขาย
 จิตฺตสฺส อภินีหาโร นานตฺตํ โหติ วิหารสฺมาปตฺตญฺเจเน ฯ

[๑๓๓] กติ สงฺขารุเปกฺขา สมถวเสเน อุปฺปชฺชนฺติ กติ
 สงฺขารุเปกฺขา วิปสฺสนาวเสเน อุปฺปชฺชนฺติ ฯ อญฺจ สงฺขารุเปกฺขา
 สมถวเสเน อุปฺปชฺชนฺติ ทส สงฺขารุเปกฺขา วิปสฺสนาวเสเน อุปฺปชฺชนฺติ ฯ

กตมา อญฺจ สงฺขารุเปกฺขา สมถวเสเน อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ปจฺมชฺฌานํ
 ปฏิลาภตถาย นีวรเณ ปฏิสงฺขา สนฺติญฺจนา ปญฺญา สงฺขารุเปกฺขาสฺ
 ญาณํ ทุตฺติยชฺฌานํ ปฏิลาภตถาย วิตกฺกวิจारे ปฏิสงฺขา สนฺติญฺจนา
 ปญฺญา สงฺขารุเปกฺขาสฺ ญาณํ ตตฺติยชฺฌานํ ปฏิลาภตถาย ปีตี
 ปฏิสงฺขา สนฺติญฺจนา ปญฺญา สงฺขารุเปกฺขาสฺ ญาณํ จตฺตถชฺฌานํ
 ปฏิลาภตถาย สุขทุกฺเข ปฏิสงฺขา สนฺติญฺจนา ปญฺญา สงฺขารุเปกฺขาสฺ
 ญาณํ อากาสาณวฺจายตนสฺมาปตฺตี ปฏิลาภตถาย รุปสณฺณํ ปฏิขฺสณฺณํ
 นานตฺตสณฺณํ ปฏิสงฺขา สนฺติญฺจนา ปญฺญา สงฺขารุเปกฺขาสฺ ญาณํ

วิญฅาณญายตนสมาปตฺตึ ปฏฺฐิลาภตถาย อากาสาณญายตนสญญํ
 ปฏฺฐิสงฺขา สนฺตติฏฺฐจฺณา ปณณฺา สงฺขารุเปกฺขาสฺสุ ฅาณํ อากิณฺจณฺญายตน-
 สมาปตฺตึ ปฏฺฐิลาภตถาย วิญฅาณญายตนสญญํ ปฏฺฐิสงฺขา สนฺตติฏฺฐจฺณา
 ปณณฺา สงฺขารุเปกฺขาสฺสุ ฅาณํ เหนวสณฺณานาสญญายตนสมาปตฺตึ
 ปฏฺฐิลาภตถาย อากิณฺจณฺญายตนสญญํ ปฏฺฐิสงฺขา สนฺตติฏฺฐจฺณา ปณณฺา
 สงฺขารุเปกฺขาสฺสุ ฅาณํ อีมา อฏฺฐ สงฺขารุเปกฺขา สมถวเสน อุปฺปชฺชนฺติ ฯ

[๑๓๔] กตมา ทส สงฺขารุเปกฺขา วิปสฺสหนาวเสน อุปฺปชฺชนฺติ ฯ
 โสตาปตฺตติมคฺคํ ปฏฺฐิลาภตถาย อุปฺปาหํ ปวตฺตํ นิमितฺตํ आयุหนํ
 ปฏฺฐิสนฺธิ คตฺติ นิพฺพตฺตึ อุปฺปตฺตึ ชาตฺติ ชรํ พุยาธิ มรณํ โสกํ
 ปรีเทวํ อุปายาสํ ปฏฺฐิสงฺขา สนฺตติฏฺฐจฺณา ปณณฺา สงฺขารุเปกฺขาสฺสุ ฅาณํ
 โสตาปตฺตติผลสมาปตฺตตถาย อุปฺปาหํ ปวตฺตํ นิमितฺตํ आयุหนํ
 ปฏฺฐิสนฺธิ คตฺติ นิพฺพตฺตึ อุปฺปตฺตึ ชาตฺติ ชรํ พุยาธิ มรณํ โสกํ
 ปรีเทวํ อุปายาสํ ปฏฺฐิสงฺขา สนฺตติฏฺฐจฺณา ปณณฺา สงฺขารุเปกฺขาสฺสุ ฅาณํ
 สกทาคามิมคฺคํ ปฏฺฐิลาภตถาย ฯเปฯ สกทาคามิผลสมาปตฺตตถาย
 ฯเปฯ อนาคามิมคฺคํ ปฏฺฐิลาภตถาย อนาคามิผลสมาปตฺตตถาย
 อรหตฺตมคฺคํ ปฏฺฐิลาภตถาย อุปฺปาหํ ปวตฺตํ นิमितฺตํ आयุหนํ ปฏฺฐิสนฺธิ
 คตฺติ นิพฺพตฺตึ อุปฺปตฺตึ ชาตฺติ ชรํ พุยาธิ มรณํ โสกํ ปรีเทวํ
 อุปายาสํ ปฏฺฐิสงฺขา สนฺตติฏฺฐจฺณา ปณณฺา สงฺขารุเปกฺขาสฺสุ ฅาณํ
 อรหตฺตผลสมาปตฺตตถาย ฯเปฯ สุณฺณตวิหฬรสมาปตฺตตถาย ฯเปฯ
 อนิมิตฺตวิหฬรสมาปตฺตตถาย อุปฺปาหํ ปวตฺตํ นิमितฺตํ आयุหนํ ปฏฺฐิสนฺธิ
 คตฺติ นิพฺพตฺตึ อุปฺปตฺตึ ชาตฺติ ชรํ พุยาธิ มรณํ โสกํ ปรีเทวํ
 อุปายาสํ ปฏฺฐิสงฺขา สนฺตติฏฺฐจฺณา ปณณฺา สงฺขารุเปกฺขาสฺสุ ฅาณํ
 อีมา ทส สงฺขารุเปกฺขา วิปสฺสหนาวเสน อุปฺปชฺชนฺติ ฯ

[๑๓๕] กติ สงฺขารุเปกฺขา กุสลา กติ อกุสลา กติ

อพยากตา ฯ ปณฺณรล^๑ สงฺขารุเปกฺขา กุสลา ติสฺโส สงฺขารุเปกฺขา
อพยากตา นตฺถิ สงฺขารุเปกฺขา อกุสลา ฯ

ปฏิสงฺขา สนฺตฺติมฺหจฺจนา ปณฺณวา อมฺมจ จิตฺตสฺส โคจฺรา

ปฺมุชฺชชนสฺส เทว โหนฺติ ตโย เสกฺขสฺส โคจฺรา

ตโย จ วิตฺตราคสฺส เยหิ จิตฺตํ วิวมฺมมฺหิตฺติ

อมฺมจ สฺมาทิสฺส ปจฺจยา ทส ฅาณสฺส โคจฺรา

อมฺมจารส สงฺขารุเปกฺขา ตินฺนณฺํ วิมฺเภกฺขานปจฺจยา

อิเม อมฺมจารสาการา ปณฺณายสฺส ปริจฺจิตา

กุสโล สงฺขารุเปกฺขาลุ^๒ นานาทิมฺมจิสฺสุ น กมฺปตฺตีติ ฯ

ตํฅาตมฺมเจน ฅาณํ ปชานนฺมฺมเจน ปณฺณวา เตน วุจฺจติ

มฺฤจฺจิตฺตํกมฺยตาปฏิสงฺขาสนฺตฺติมฺหจฺจนา ปณฺณวา สงฺขารุเปกฺขาลุ ฅาณํ ฯ

[๑๓๖] กถํ พหิทฺธาธุวฺจฺจนาวิวมฺมมฺหเน ปณฺณวา โคตรมฺมฅาณํ ฯ

อุปฺปาหํ อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม ปวตฺตํ อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม นิमितฺตํ

อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม ฅายุหนํ อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม ปฏิสนฺธี

อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม คตฺตี อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม นิพฺพตฺตี อภิกฺขยฺตีติ

โคตรมฺม อุปฺปตฺตี อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม ชาตฺตี อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม ชรํ

อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม พฺยชาติ อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม มรณํ อภิกฺขยฺตีติ

โคตรมฺม โสกํ อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม ปริเทวํ อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม

อุปายาสํ อภิกฺขยฺตีติ โคตรมฺม พหิทฺธาสงฺขารนิमितฺตํ อภิกฺขยฺตีติ

โคตรมฺม อหฺนฺปฺปาหํ ปกฺขนฺหตฺตีติ โคตรมฺม ฯเปฯ นิโรธํ นิพฺพานํ

ปกฺขนฺหตฺตีติ โคตรมฺม อุปฺปาหํ อภิกฺขยฺยิตฺวา อหฺนฺปฺปาหํ ปกฺขนฺหตฺตีติ

โคตรมฺม ปวตฺตํ อภิกฺขยฺยิตฺวา อปฺปวตฺตํ ปกฺขนฺหตฺตีติ โคตรมฺม นิमितฺตํ

๑ ปนฺนรลตฺปิ ปาโล ฯ

๒ โป. กุสลตา สงฺขารลฺสุ ฯ

อภิกุยฺยิตฺวา อนิมิตฺตํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ ๗เป๗ พหิทฺธาสงฺขารนิมิตฺตํ
อภิกุยฺยิตฺวา นิโรธํ นิพฺพานํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ ๗

[๑๓๗] อุปฺปาทา วุฏฺฐจฺาตีติ โคตรฏฺฐ ปวตฺตา วุฏฺฐจฺาตีติ
โคตรฏฺฐ นิมิตฺตา วุฏฺฐจฺาตีติ โคตรฏฺฐ อายุหฺนา วุฏฺฐจฺาตีติ โคตรฏฺฐ
ปฏฺิสนฺธิยา วุฏฺฐจฺาตีติ โคตรฏฺฐ คติยา วุฏฺฐจฺาตีติ โคตรฏฺฐ นิพฺพตฺติยา
วุฏฺฐจฺาตีติ โคตรฏฺฐ อุปฺปตฺติยา วุฏฺฐจฺาตีติ โคตรฏฺฐ ชาติยา วุฏฺฐจฺาตีติ
โคตรฏฺฐ ชรฺาย วุฏฺฐจฺาตีติ โคตรฏฺฐ พฺยาธิมฺหา วุฏฺฐจฺาตีติ โคตรฏฺฐ
มรฺณา วุฏฺฐจฺาตีติ โคตรฏฺฐ โสกา วุฏฺฐจฺาตีติ โคตรฏฺฐ ปริเทวฺา วุฏฺฐจฺาตีติ
โคตรฏฺฐ อุปฺายาสา วุฏฺฐจฺาตีติ โคตรฏฺฐ พหิทฺธาสงฺขารนิมิตฺตา วุฏฺฐจฺาตีติ
โคตรฏฺฐ อฺนุปฺปาทํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ อปฺปวตฺตํ ปกฺขนฺทตีติ
โคตรฏฺฐ ๗เป๗ นิโรธํ นิพฺพานํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ อุปฺปาทา
วุฏฺฐจฺิตฺวา^๑ อฺนุปฺปาทํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ ปวตฺตา วุฏฺฐจฺิตฺวา อปฺปวตฺตํ
ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ นิมิตฺตา วุฏฺฐจฺิตฺวา อนิมิตฺตํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ
อายุหฺนา วุฏฺฐจฺิตฺวา อฺนายฺหฺนํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ ปฏฺิสนฺธิยา
วุฏฺฐจฺิตฺวา อปฺปฏฺิสนฺธิ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ คติยา วุฏฺฐจฺิตฺวา อคฺตี
ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ นิพฺพตฺติยา วุฏฺฐจฺิตฺวา อฺนิพฺพตฺตี ปกฺขนฺทตีติ
โคตรฏฺฐ อุปฺปตฺติยา วุฏฺฐจฺิตฺวา อฺนุปฺปตฺตี ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ
ชาติยา วุฏฺฐจฺิตฺวา อฺชาตี ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ ชรฺาย วุฏฺฐจฺิตฺวา อฺชรี
ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ พฺยาธิมฺหา วุฏฺฐจฺิตฺวา อฺพฺยาริ ปกฺขนฺทตีติ
โคตรฏฺฐ มรฺณา วุฏฺฐจฺิตฺวา อมฺตํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ โสกา วุฏฺฐจฺิตฺวา
อฺโสกา ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ ปริเทวฺา วุฏฺฐจฺิตฺวา อปฺริเทวํ ปกฺขนฺทตีติ
โคตรฏฺฐ อุปฺายาสา วุฏฺฐจฺิตฺวา อฺนุปฺายาสํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ
พหิทฺธาสงฺขารนิมิตฺตา วุฏฺฐจฺิตฺวา นิโรธํ นิพฺพานํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ

๑ ม. ยฺ. วุฏฺฐจฺิตฺวา ๗ เวมฺปริปิ ๗

อุปปาหา วิภวภูตตีติ โคตรฏฺฐ ปวตตทา วิภวภูตตีติ โคตรฏฺฐ ฯเปฯ
 พหิทฺธาสงฺขารนินิตตทา วิภวภูตตีติ โคตรฏฺฐ อนุปปาหํ ปกฺขนฺทตีติ
 โคตรฏฺฐ อปฺปวตตํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ ฯเปฯ นิโรธํ นิพฺพานํ
 ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ อุปปาหา วิภวภูตตีติ อนุปปาหํ ปกฺขนฺทตีติ
 โคตรฏฺฐ ปวตตทา วิภวภูตตีติ อปฺปวตตํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ ฯเปฯ
 พหิทฺธาสงฺขารนินิตตทา วิภวภูตตีติ นิโรธํ นิพฺพานํ ปกฺขนฺทตีติ โคตรฏฺฐ ฯ

[๑๓๘] กติ โคตรฏฺฐมฺมา สมถวเสน อุปปชฺชนฺติ กติ
 โคตรฏฺฐมฺมา วิปสฺสนาวเสน อุปปชฺชนฺติ^๑ ฯ อฏฺฐ โคตรฏฺฐมฺมา
 สมถวเสน อุปปชฺชนฺติ ทส โคตรฏฺฐมฺมา วิปสฺสนาวเสน อุปปชฺชนฺติ ฯ

[๑๓๙] กตเม อฏฺฐ โคตรฏฺฐมฺมา สมถวเสน อุปปชฺชนฺติ ฯ
 ปจฺมชฺฌานํ ปฏฺฐิลาภตฺถาย นีวรเณ อภิกฺขยตีติ โคตรฏฺฐ ทุตฺติยชฺฌานํ
 ปฏฺฐิลาภตฺถาย วิตกฺกวิจारे อภิกฺขยตีติ โคตรฏฺฐ ตุตฺติยชฺฌานํ
 ปฏฺฐิลาภตฺถาย ปีตี อภิกฺขยตีติ โคตรฏฺฐ จตฺตตฺถชฺฌานํ ปฏฺฐิลาภตฺถาย
 สุขทุกฺเข อภิกฺขยตีติ โคตรฏฺฐ อาภาสานญฺจายตนสฺมาปตฺตี ปฏฺฐิลาภตฺถาย
 รุปลสฺสณํ ปฏฺฐิสฺสณํ นานตฺตสฺสณํ อภิกฺขยตีติ โคตรฏฺฐ วิญฺญาณญ-
 จายตนสฺมาปตฺตี ปฏฺฐิลาภตฺถาย อาภาสานญฺจายตนสฺสณํ อภิกฺขยตีติ
 โคตรฏฺฐ อากิณฺจญฺจายตนสฺมาปตฺตี ปฏฺฐิลาภตฺถาย วิญฺญาณญ-
 จายตนสฺสณํ อภิกฺขยตีติ โคตรฏฺฐ เหวสฺสณฺนาสฺสณฺจายตนสฺมาปตฺตี
 ปฏฺฐิลาภตฺถาย อากิณฺจญฺจายตนสฺสณํ อภิกฺขยตีติ โคตรฏฺฐ อิม
 อฏฺฐ โคตรฏฺฐมฺมา สมถวเสน อุปปชฺชนฺติ ฯ

[๑๔๐] กตเม ทส โคตรฏฺฐมฺมา วิปสฺสนาวเสน อุปปชฺชนฺติ ฯ
 สไตปตฺติมคฺคํ ปฏฺฐิลาภตฺถาย อุปปาหํ ปวตตํ นินิตตํ आयุหนํ
 ปฏิสฺนฺธี คตี นิพฺพตฺตี อุปฺปตฺตี ชาตี ชฺรํ พฺยาธี มรณํ โสภํ

๑ ไป. อุปปชฺชนฺติติ ฯ

ปรึเทว ุปายาสํ พหึทฐาสงฆารณึมึตตํ อภึภุยยตีตึ โคตฺรภุ
 สึตปาตตึตึผลสมาปตฺตตถาย ุปฺปาทํ ปวตฺตํ นึมึตตํ आयุหนํ ปภุสนุธี
 อภึภุยยตีตึ โคตฺรภุ สกทาคามึมคคํ ปภุสลาภตถาย ๑เป๑ สกทาคามึ-
 ผลสมาปตฺตตถาย วนาคามึมคคํ ปภุสลาภตถาย วนาคามึผล-
 สมาปตฺตตถาย อรหตฺตมคคํ ปภุสลาภตถาย ุปฺปาทํ ปวตฺตํ นึมึตตํ
 आयุหนํ ปภุสนุธี คตึ นึพพตฺตึ ุปฺปตฺตึ ชาตึ ชรํ พยาธึ
 มรณํ สึกํ ปรึเทว ุปายาสํ พหึทฐาสงฆารณึมึตตํ อภึภุยยตีตึ
 โคตฺรภุ อรหตฺตผลสมาปตฺตตถาย สุณฺณตวึหารสมาปตฺตตถาย [๑]
 ุปฺปาทํ ปวตฺตํ นึมึตตํ आयุหนํ ปภุสนุธี อภึภุยยตีตึ โคตฺรภุ อึเม
 ทส โคตฺรภุชมมา วึปฺสสนาเวสเน ุปฺปชฺชนตึ ๑

[๑๔๑] กตึ โคตฺรภุชมมา กุสลา กตึ อกุสลา กตึ อพฺยาภถา ๑
 ปณฺณรส โคตฺรภุชมมา กุสลา ตโย โคตฺรภุชมมา อพฺยาภถา
 นตฺถึ โคตฺรภุชมมา อกุสลา^๒ ๑

[๑๔๒] สามึสญจ นึรามึสํ ปณึหึตญจ ุปฺปณึหึตํ
 สญญตฺตญจ วึสญญตฺตํ^๓ วุฏฺฐึตญจ อวุฏฺฐึตํ
 อฏฺฐ สมาธึสส ปจฺจยา ทส ฅาณสฺส โคจรา
 อฏฺฐารส โคตฺรภุชมมา ตึณฺณํ วึเมภฺขาน ปจฺจยา
 อึเม อฏฺฐารสาการา ปณฺณายสฺส ปรีจจึตา
 กุสโล วึวฏฺฐเณ วุฏฺฐาเน นานาภึภุจึสฺส น กมฺปตึตึ ๑

ตํวาทภุเจเน ฅาณํ ปชานนภุเจเน ปณฺณวา เตน วุจจตึ
 พหึทฐาวุฏฺฐานวึวฏฺฐเเน ปณฺณวา โคตฺรภุฅาณํ ๑

๑ เอตฺถนฺตเร สพฺพปेतฺถเก อนึมึตตวึหารสมาปตฺตตถายตึ ทึสฺสตึ ๑
 ๒ ม. อกุสลาตึ ๑ ๓ ป. สุณฺณตตฺตญจ อสุณฺณตํ, ุ. สุณฺณตํ จ วึสญญตฺตํ ๑

[๑๔๓] กถํ ทุมาโตวฺภูจฺจานวิวฺภูจฺจเน ปณฺณเภา มคฺเค ฅาณํ ๑
 โสตาปตฺตติมคฺคกฺขณเ ทสฺสนนฺนุจเณ สมนฺมาทิฏฺฐิ มิจฺจาทิฏฺฐิยา วุฏฺฐจาทิ
 ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ จ ขนฺนเชหิ จ วุฏฺฐจาทิ พหิทฺฐา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ
 วุฏฺฐจาทิ เตน วุจฺจติ ทุมาโตวฺภูจฺจานวิวฺภูจฺจเน ปณฺณเภา มคฺเค ฅาณํ
 อภินิโรปนนฺนุจเณ สมนฺมาสงฺกปโป มิจฺจาสงฺกปฺปา วุฏฺฐจาทิ ตทหนฺวตฺตก-
 กิเลเสหิ จ ขนฺนเชหิ จ วุฏฺฐจาทิ พหิทฺฐา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วุฏฺฐจาทิ
 เตน วุจฺจติ ทุมาโตวฺภูจฺจานวิวฺภูจฺจเน ปณฺณเภา มคฺเค ฅาณํ ปรีคคฺคนฺนุจเณ
 สมนฺมาวาจา มิจฺจาวาจา ย วุฏฺฐจาทิ ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ จ ขนฺนเชหิ จ
 วุฏฺฐจาทิ พหิทฺฐา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วุฏฺฐจาทิ เตน วุจฺจติ ทุมาโตวฺภูจฺจาน-
 วิวฺภูจฺจเน ปณฺณเภา มคฺเค ฅาณํ สมนฺนุจเณ สมนฺมากมฺมนโต
 มิจฺจากมฺมนตา วุฏฺฐจาทิ ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ จ ขนฺนเชหิ จ วุฏฺฐจาทิ
 พหิทฺฐา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วุฏฺฐจาทิ เตน วุจฺจติ ทุมาโตวฺภูจฺจานวิวฺภูจฺจเน
 ปณฺณเภา มคฺเค ฅาณํ โวทานนฺนุจเณ สมนฺมาอาชีโว มิจฺจอาชีวา
 วุฏฺฐจาทิ ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ จ ขนฺนเชหิ จ วุฏฺฐจาทิ พหิทฺฐา จ
 สพฺพนิมิตฺเตหิ วุฏฺฐจาทิ เตน วุจฺจติ ทุมาโตวฺภูจฺจานวิวฺภูจฺจเน ปณฺณเภา
 มคฺเค ฅาณํ ปคฺคคฺคนฺนุจเณ สมนฺมาวายาโม มิจฺจาวายามา วุฏฺฐจาทิ
 ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ จ ขนฺนเชหิ จ วุฏฺฐจาทิ พหิทฺฐา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ
 วุฏฺฐจาทิ เตน วุจฺจติ ทุมาโตวฺภูจฺจานวิวฺภูจฺจเน ปณฺณเภา มคฺเค ฅาณํ
 อฺปฺภุจฺจานนฺนุจเณ สมนฺมาสติ มิจฺจาสติยา วุฏฺฐจาทิ ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ จ
 ขนฺนเชหิ จ วุฏฺฐจาทิ พหิทฺฐา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วุฏฺฐจาทิ เตน
 วุจฺจติ ทุมาโตวฺภูจฺจานวิวฺภูจฺจเน ปณฺณเภา มคฺเค ฅาณํ อวิกฺเขปฺนุจเณ
 สมนฺมาสมาธิ มิจฺจาสมาธิโต วุฏฺฐจาทิ ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ จ ขนฺนเชหิ
 จ วุฏฺฐจาทิ พหิทฺฐา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วุฏฺฐจาทิ เตน วุจฺจติ
 ทุมาโตวฺภูจฺจานวิวฺภูจฺจเน ปณฺณเภา มคฺเค ฅาณํ ๑

[๑๔๔] สกทาคามิมคคกฺขณเ ทสฺสนนฺนุเจเน สมนฺมาทิกฺกัจฉิ ฯเปฯ
 อวิกฺเขปญฺเณ สมนฺมาสมาทิ โอฟาริกา กามราคสญฺโฆชนา ปฏิกฺขสญฺโฆชนา
 โอฟาริกา กามราคานุสยา ปฏิกฺขานุสยา วุฏฺฐจาทิ ตทหนฺวตฺตกิกิเลเสหิ
 จ ขนฺนเชหิ จ วุฏฺฐจาทิ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วุฏฺฐจาทิ เตน
 วุจฺจติ ทฺมาโตวฺภูจฺานวิวญฺญเน ปณฺณเภา มคฺเค ฅาณํ ฯ

[๑๔๕] อนาคามิมคคกฺขณเ ทสฺสนนฺนุเจเน สมนฺมาทิกฺกัจฉิ ฯเปฯ
 อวิกฺเขปญฺเณ สมนฺมาสมาทิ อณฺุสหคตา กามราคสญฺโฆชนา
 ปฏิกฺขสญฺโฆชนา อณฺุสหคตา กามราคานุสยา ปฏิกฺขานุสยา วุฏฺฐจาทิ
 ตทหนฺวตฺตกิกิเลเสหิ จ ขนฺนเชหิ จ วุฏฺฐจาทิ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ
 วุฏฺฐจาทิ เตน วุจฺจติ ทฺมาโตวฺภูจฺานวิวญฺญเน ปณฺณเภา มคฺเค ฅาณํ ฯ

[๑๔๖] อรหตฺตมคคกฺขณเ ทสฺสนนฺนุเจเน สมนฺมาทิกฺกัจฉิ ฯเปฯ
 อวิกฺเขปญฺเณ สมนฺมาสมาทิ รุปราคา อรุปราคา มานา อุทฺทจฺจา
 อวิชฺชาย มานานุสยา ภวราคานุสยา อวิชฺชานุสยา วุฏฺฐจาทิ ตทหนฺวตฺตก-
 กิเลเสหิ จ ขนฺนเชหิ จ วุฏฺฐจาทิ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วุฏฺฐจาทิ
 เตน วุจฺจติ ทฺมาโตวฺภูจฺานวิวญฺญเน ปณฺณเภา มคฺเค ฅาณํ ฯ

[๑๔๗] อชาตํ ฅาเปติ ชาเตน ฅมานนฺเตน ปวฺจฺจติ
 ฅมานวิโมกฺเข กุสลตา นานาทิกฺกัจฉิสฺสุ น กมฺปตีติ ฯ
 สมหทิตฺตวา ยถา เจ วิปฺสฺสติ วิปฺสฺสมานํ ตถา เจ สมหาทเ
 วิปฺสฺสนา จ สมโถ ตทา อหุ สมานภาคา ยฺคนทฺธา วตฺตเร
 ทฺกฺขา สงฺขารา สฺุโข นิโรชฺเตติ^๑ ทสฺสนํ
 ทฺมาโต วุฏฺฐิจฺฉา ปณฺณเภา ผลเสติ อมตํ ปทํ
 วิโมกฺขจฺริยํ ชานาติ นานตฺเตกตฺตโกวิทฺโ
 ทฺวินฺนํ ฅาณานํ กุสลตา นานาทิกฺกัจฉิสฺสุ น กมฺปตีติ ฯ

๑ ม. นิโรชฺ อิติ ทสฺสนํ ฯ

ตํมาตญฺเณ ฌาณํ ปชานนญฺเณ ปณฺญา เตน วุจฺจติ
ทฺภโต-วฺภูจฺจานวิวญฺญฺเณ ปณฺญา มคฺเค ฌาณํ ฯ

[๑๔๘] กถํ ปโยคปฺปฏิปฺปสฺสทฺธิปณฺญา ผลํ ฌาณํ ฯ

โสตาปตฺติมคฺคกฺขณํ ทสฺสนญฺเณ สมฺมาทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา วฺภูจฺจติ
 ตทฺทวตฺตกฺกิลเสสฺสี จ ขนฺธฺสฺสี จ วฺภูจฺจติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺสี
 วฺภูจฺจติ ตํปโยคปฺปฏิปฺปสฺสทฺธตฺตา อุปฺปชฺชติ สมฺมาทิฏฺฐิ มคฺคสฺเสตํ
 ผลํ อภินิโรปนญฺเณ สมฺมาสงฺกปฺโป มิจฺฉาสงฺกปฺปา วฺภูจฺจติ ตทฺท-
 วตฺตกฺกิลเสสฺสี จ ขนฺธฺสฺสี จ วฺภูจฺจติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺสี จ
 วฺภูจฺจติ ตํปโยคปฺปฏิปฺปสฺสทฺธตฺตา อุปฺปชฺชติ สมฺมาสงฺกปฺโป มคฺคสฺเสตํ
 ผลํ ปรีคฺคหฺญฺเณ สมฺมาวาจา มิจฺฉาวาจา ย วฺภูจฺจติ ตทฺทวตฺตก-
 กิลเสสฺสี จ ขนฺธฺสฺสี จ วฺภูจฺจติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺสี วฺภูจฺจติ
 ตํปโยคปฺปฏิปฺปสฺสทฺธตฺตา อุปฺปชฺชติ สมฺมาวาจา มคฺคสฺเสตํ ผลํ
 สมฺภูจฺจานญฺเณ สมฺมากมฺมนฺโต มิจฺฉากมฺมนฺตา วฺภูจฺจติ ตทฺทวตฺตก-
 กิลเสสฺสี จ ขนฺธฺสฺสี จ วฺภูจฺจติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺสี วฺภูจฺจติ
 ตํปโยคปฺปฏิปฺปสฺสทฺธตฺตา อุปฺปชฺชติ สมฺมากมฺมนฺโต มคฺคสฺเสตํ ผลํ
 โวทานญฺเณ สมฺมาอาชฺชิว มิจฺฉาอาชฺชิวา วฺภูจฺจติ ตทฺทวตฺตกฺกิลเสสฺสี
 จ ขนฺธฺสฺสี จ วฺภูจฺจติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺสี วฺภูจฺจติ
 ตํปโยคปฺปฏิปฺปสฺสทฺธตฺตา อุปฺปชฺชติ สมฺมาอาชฺชิว มคฺคสฺเสตํ ผลํ
 ปคฺคหฺญฺเณ สมฺมาวายาโม มิจฺฉาวายาโม วฺภูจฺจติ ตทฺทวตฺตกฺกิลเสสฺสี
 จ ขนฺธฺสฺสี จ วฺภูจฺจติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺสี จ วฺภูจฺจติ ตํ
 ปโยคปฺปฏิปฺปสฺสทฺธตฺตา อุปฺปชฺชติ สมฺมาวายาโม มคฺคสฺเสตํ ผลํ
 อุปฺภูจฺจานญฺเณ สมฺมาสติ มิจฺฉาสตฺติยา วฺภูจฺจติ ตทฺทวตฺตกฺกิลเสสฺสี จ
 ขนฺธฺสฺสี จ วฺภูจฺจติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺสี วฺภูจฺจติ ตํปโยคปฺปฏิป-

ปสฺสทฺชตฺตา อุปฺปชฺชติ สฺมมาสฺมาติ มคฺคสฺเสตํ ผลํ อวิกฺเขปญฺเฐน
 สฺมมาสฺมาติ มิจฺฉาสฺมาติเต วุญฺจติ ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ จ ชนฺเธหิ จ
 วุญฺจติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วุญฺจติ ตํปโยคปฺปฏิปฺปสฺสทฺชตฺตา
 อุปฺปชฺชติ สฺมมาสฺมาติ มคฺคสฺเสตํ ผลํ ฯ

[๑๔๙] สกทาคามิมคฺคกฺขณฺเณ ทสฺสนญฺเฐน สฺมมาทิฏฺฐิ ๑เป๑
 อวิกฺเขปญฺเฐน สฺมมาสฺมาติ โอฟาริกา กามราคสฺสญโยชนา ปฏฺฐิสฺสญโยชนา
 โอฟาริกา กามราคานุสฺยา ปฏฺฐิฆานุสฺยา วุญฺจติ ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ
 จ ชนฺเธหิ จ วุญฺจติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วุญฺจติ
 ตํปโยคปฺปฏิปฺปสฺสทฺชตฺตา อุปฺปชฺชติ สฺมมาสฺมาติ มคฺคสฺเสตํ ผลํ ฯ

[๑๕๐] อนาคามิมคฺคกฺขณฺเณ ทสฺสนญฺเฐน สฺมมาทิฏฺฐิ ๑เป๑
 อวิกฺเขปญฺเฐน สฺมมาสฺมาติ อณฺุสฺหคฺตา กามราคสฺสญโยชนา
 ปฏฺฐิสฺสญโยชนา อณฺุสฺหคฺตา กามราคานุสฺยา ปฏฺฐิฆานุสฺยา วุญฺจติ
 ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ จ ชนฺเธหิ จ วุญฺจติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ
 วุญฺจติ ตํปโยคปฺปฏิปฺปสฺสทฺชตฺตา อุปฺปชฺชติ สฺมมาสฺมาติ
 มคฺคสฺเสตํ ผลํ ฯ

[๑๕๑] อรหตฺตมคฺคกฺขณฺเณ ทสฺสนญฺเฐน สฺมมาทิฏฺฐิ ๑เป๑
 อวิกฺเขปญฺเฐน สฺมมาสฺมาติ รุปราคา อรุปราคา มานา อุทฺทจฺจา
 ถีนมิทฺธา อวิชฺชขาย ภวราคานุสฺยา มานานุสฺยา อวิชฺชานุสฺยา วุญฺจติ
 ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ จ ชนฺเธหิ จ วุญฺจติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ
 วุญฺจติ ตํปโยคปฺปฏิปฺปสฺสทฺชตฺตา อุปฺปชฺชติ สฺมมาสฺมาติ มคฺคสฺเสตํ
 ผลํ ตํถาตญฺเฐน ฅาณํ ปชานนญฺเฐน ปณฺณวา เตน วุจฺจติ
 ปโยคปฺปฏิปฺปสฺสทฺชิปณฺณวา ผลเ ฅาณํ ฯ

[๑๕๒] กถา ฉินฺนมนุสฺสเน^๑ ปณฺญา วิมุตฺติฅาณํ ๑
 โสตาปตฺติมคฺเคน สกฺกายทิกฺขุจฺฉิ วิจิจฺจฉา สึลพฺพตปรามาโส ทิกฺขุชานุสโย
 วิจิจฺจฉานุสโย อตฺตโน จิตฺตสฺส อุปกฺกิลเสทา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺหา
 โหนฺติ อิมฺเหติ ปณฺจหิ อุปกฺกิลเสหิ สปรียฺญฺจาเนหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํ
 โหติ สุวิมุตฺตํ ตํวิมุตฺตติฅาตญฺเฌน ฅาณํ ปชานนญฺเฌน ปณฺญา
 เตน วุจฺจติ ฉินฺนมนุสฺสเน ปณฺญา วิมุตฺติฅาณํ ๑

[๑๕๓] สกฺทาคามิมคฺเคน โอฟาริกํ กามราคสญฺโฆชนํ
 ปฏิสมสญฺโฆชนํ โอฟาริกํ กามราคานุสโย ปฏิฆานุสโย อตฺตโน จิตฺตสฺส
 อุปกฺกิลเสทา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺหา โหนฺติ อิมฺเหติ จตฺตฺหิ อุปกฺกิลเสหิ
 สปรียฺญฺจาเนหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํ โหติ สุวิมุตฺตํ ตํวิมุตฺตติฅาตญฺเฌน
 ฅาณํ ปชานนญฺเฌน ปณฺญา เตน วุจฺจติ ฉินฺนมนุสฺสเน
 ปณฺญา วิมุตฺติฅาณํ ๑

[๑๕๔] อนาคามิมคฺเคน อณฺุสหคตํ กามราคสญฺโฆชนํ
 ปฏิสมสญฺโฆชนํ อณฺุสหคโต กามราคานุสโย ปฏิฆานุสโย อตฺตโน
 จิตฺตสฺส อุปกฺกิลเสทา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺหา โหนฺติ อิมฺเหติ จตฺตฺหิ
 อุปกฺกิลเสหิ สปรียฺญฺจาเนหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํ โหติ สุวิมุตฺตํ ตํวิมุตฺตติฅาตญฺเฌน
 ฅาณํ ปชานนญฺเฌน ปณฺญา เตน วุจฺจติ ฉินฺนมนุสฺสเน
 ปณฺญา วิมุตฺติฅาณํ ๑

[๑๕๕] อรหตฺตมคฺเคน รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจจํ
 อวิชฺชา มานานุสโย ภวราคานุสโย อวิชฺชานุสโย อตฺตโน จิตฺตสฺส
 อุปกฺกิลเสทา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺหา โหนฺติ อิมฺเหติ อญฺฺจหิ อุปกฺกิลเสหิ
 สปรียฺญฺจาเนหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํ โหติ สุวิมุตฺตํ ตํวิมุตฺตติฅาตญฺเฌน
 ฅาณํ ปชานนญฺเฌน ปณฺญา เตน วุจฺจติ ฉินฺนมนุสฺสเน ปณฺญา

๑ ม. ฉินฺนมนุสฺสเน ๑ เหวมฺปฺริปี ๑

วิมุตฺติฅาณํ ตํฅาตถุญฺเจณ ฅาณํ ปชานนญฺเจณ ปณญา เตน วุจฺจติ
 จินฺนมนุสฺสเน ปณญา วิมุตฺติฅาณํ ฯ

[๑๕๖] กถํ ตทา สมุปาคเต^๑ ฅมเม ปสฺสเน ปณญา
 ปจฺจเวกฺขเณ ฅาณํ ฯ โสตาปตฺติมคฺคกฺขเณ ทสฺสนญฺเจณ สมมาทิกฺขิตฺติ
 ตทา สมุปาคตา อภินิโรปนญฺเจณ สมมาสงฺกปฺโป ตทา สมุปาคโต
 ปรีคคหญฺเจณ สมมาวาจา ตทา สมุปาคตา สมุญฺจานญฺเจณ สมมา-
 กมฺมนโต ตทา สมุปาคโต โวทานญฺเจณ สมมาอาชีโว ตทา สมุปาคโต
 ปคคหญฺเจณ สมมาวายาโม ตทา สมุปาคโต อุปญฺจานญฺเจณ สมมาสติ
 ตทา สมุปาคตา อวิกฺเขปญฺเจณ สมมาสมาธิ ตทา สมุปาคโต
 อุปญฺจานญฺเจณ สติสมฺโพชฅงฺโก ตทา สมุปาคโต ปวิจยญฺเจณ
 ฅมฺมวิจยสมฺโพชฅงฺโก ตทา สมุปาคโต ปคคหญฺเจณ วิริยสมฺโพชฅงฺโก
 ตทา สมุปาคโต ฅรณญฺเจณ ปีติสมฺโพชฅงฺโก ตทา สมุปาคโต
 อุปสมญฺเจณ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฅงฺโก ตทา สมุปาคโต อวิกฺเขปญฺเจณ
 สมาธิสมฺโพชฅงฺโก ตทา สมุปาคโต ปฏฺธิสงฺขานญฺเจณ อุเปกฺขา-
 สมฺโพชฅงฺโก ตทา สมุปาคโต อสฺสทฺธิเยน^๒ อกมฺปิยญฺเจณ สทฺธาพลํ
 ตทา สมุปาคตํ โกสฺซเชน^๓ อกมฺปิยญฺเจณ วิริยพลํ ตทา สมุปาคตํ
 ปมาเทน^๔ อกมฺปิยญฺเจณ สติพลํ ตทา สมุปาคตํ อุทฺทจฺเจน^๕
 อกมฺปิยญฺเจณ สมาธิพลํ ตทา สมุปาคตํ อวิชฺชาเย อกมฺปิยญฺเจณ
 ปณญาพลํ ตทา สมุปาคตํ อธิโมกฺขญฺเจณ สทฺทินทฺริยํ ตทา สมุปาคตํ
 ปคคหญฺเจณ วิริยินทฺริยํ ตทา สมุปาคตํ อุปญฺจานญฺเจณ สตินทฺริยํ
 ตทา สมุปาคตํ อวิกฺเขปญฺเจณ สมาธิทฺริยํ ตทา สมุปาคตํ

๑ ม. ฅ. สมุทาคเต ฯ เฅวมุปรีปิ ฯ ๒ ม. ฅ. อสทฺธิเย ฯ ๓ ม. โกสฺซเช ฯ

๔ ม. ฅ. ปมาเท ฯ ๕ ม. ฅ. อุทฺทจฺเจ ฯ

ทสฺสนฺนฺนฺเจน ปณณินฺทริยํ ตทา สมฺปาคตํ อธิปเตยฺยญฺเจน ^๑อินฺทริยํ
 ตทา สมฺปาคตํ ^๒อกมฺปิยญฺเจน ^๒พลํ ตทา สมฺปาคตํ ^๓นียยานญฺเจน
^๓สมฺโพชฺฌงฺโค ตทา สมฺปาคโต ^๓เหตุญฺเจน มคฺโค ตทา สมฺปาคโต
 อุกฺกจฺานญฺเจน สติปฺกฺจฺานา ตทา สมฺปาคตา ปทหนฺนฺเจน สมฺมปฺปชานา
 ตทา สมฺปาคตา อิชฺฌณญฺเจน อิทธิปาทา ตทา สมฺปาคตา ตถญฺเจน
 สจฺจา ตทา สมฺปาคตา อวิกฺเขปญฺเจน สมฺเถ ตทา สมฺปาคโต
 อนฺุสฺสนฺนฺเจน วิปสฺสนา ตทา สมฺปาคตา เอกรสฺนฺเจน สมถวิปสฺสนา
 ตทา สมฺปาคตา อนตฺิวตฺตณฺนฺเจน ยฺคนทฺธํ ตทา สมฺปาคตํ สํวรฺนฺเจน
 สึลวิสุทฺธิ ตทา สมฺปาคตา อวิกฺเขปญฺเจน จิตฺตวิสุทฺธิ ตทา สมฺปาคตา
 ทสฺสนฺนฺเจน ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ ตทา สมฺปาคตา วิมุตฺตญฺเจน ^๔วิโมกฺโข ตทา
 สมฺปาคโต ^๔ปฺฏิเวรณญฺเจน วิชฺชา ตทา สมฺปาคตา ปริจฺจาคญฺเจน
 วิมุตฺติ ตทา สมฺปาคตา สมฺจฺเฉทญฺเจน ขเย ฉาณํ ตทา สมฺปาคตํ
 ฉนฺโท มฺลญฺเจน ตทา สมฺปาคโต มนสิกาโร สมฺกฺจฺานญฺเจน
 ตทา สมฺปาคโต ผลสฺโส สโมชานญฺเจน ตทา สมฺปาคโต เวทนา
 สโมสฺรณญฺเจน ตทา สมฺปาคตา สมฺาธิ ปมฺขญฺเจน ตทา สมฺปาคโต
 สติ อธิปเตยฺยญฺเจน ตทา สมฺปาคตา ปณณฺา ตทฺตฺตรญฺเจน ตทา
 สมฺปาคตา วิมุตฺติ สारญฺเจน ตทา สมฺปาคตา อมฺโตคธํ นิพฺพานํ
 ปรีโยสฺานญฺเจน ตทา สมฺปาคตํ วุฏฺฐหิตฺวา ปจฺจเวกฺขติ อิมे ธมฺมา
 ตทา สมฺปาคตา ฯ

[๑๕๗] โสตาปตฺตติผลกฺขณฺเ ทสฺสนฺนฺเจน สมฺมาทิฏฺฐิ ตทา
 สมฺปาคตา อภินิโรปนญฺเจน สมฺมาสงฺกปฺโป ตทา สมฺปาคโต ฯเปฯ
 ปฺฏิปฺปสฺสทฺธญฺเจน อนฺุปฺปาเท ฉาณํ ตทา สมฺปาคตํ ฉนฺโท มฺลญฺเจน
 ตทา สมฺปาคโต มนสิกาโร สมฺกฺจฺานญฺเจน ตทา สมฺปาคโต

๑-๑ ม. ย. ไป. อินฺทริยา ตทา สมฺปาคตา ฯ ๒-๒ ม. ย. พลา ตทา สมฺปาคตา ฯ
 ๓-๓ ม. ย. สมฺโพชฺฌงฺคา ตทา สมฺปาคตา ฯ ๔-๔ ย. วิโมกฺขา ตทา สมฺปาคตา ฯ

ผลฺโส สโมธานฺณเจณ ตทา สมุปากโต เวทนา สโมสรณฺณเจณ ตทา
 สมุปากตา สมาริ ปมุขฺณเจณ ตทา สมุปากโต สติ อาชิปะเตยฺยฺณเจณ
 ตทา สมุปากตา ปญญา ตหุตฺตรฺณเจณ ตทา สมุปากตา วิมุตฺติ
 สารฺณเจณ ตทา สมุปากตา อมโตคฺธํ นิพฺพานํ ปรีโยสานฺณเจณ ตทา
 สมุปากตํ วุฏฺฐหิตฺวา ปจฺจเวกฺขติ อิมเ ชมฺมา ตทา สมุปากตา ฯ

[๑๕๘] สกทาคามิมคฺคกฺขณเ ฯเปฯ สกทาคามิผลกฺขณเ
 ฯเปฯ อนาคามิมคฺคกฺขณเ ฯเปฯ อนาคามิผลกฺขณเ ฯเปฯ อรหตฺต-
 มคฺคกฺขณเ ทสฺสนฺณเจณ สมฺมาทิฏฺฐิ ตทา สมุปากตา ฯเปฯ
 สมุจฺเฉทฺณเจณ ขเย ฅาณํ ตทา สมุปากตํ จฺนฺโท มฺลฺลเจณ ตทา
 สมุปากโต ฯเปฯ อมโตคฺธํ นิพฺพานํ ปรีโยสานฺณเจณ ตทา สมุปากตํ
 วุฏฺฐหิตฺวา ปจฺจเวกฺขติ อิมเ ชมฺมา ตทา สมุปากตา ฯ

[๑๕๙] อรหตฺตผลกฺขณเ ทสฺสนฺณเจณ สมฺมาทิฏฺฐิ ตทา
 สมุปากตา ฯเปฯ ปฏฺิปปสฺสทฺธเจณ อนุปฺปาเท ฅาณํ ตทา สมุปากตํ
 จฺนฺโท มฺลฺลเจณ ตทา สมุปากโต ฯเปฯ อมโตคฺธํ นิพฺพานํ
 ปรีโยสานฺณเจณ ตทา สมุปากตํ วุฏฺฐหิตฺวา ปจฺจเวกฺขติ อิมเ ชมฺมา
 ตทา สมุปากตา ตํฅาตฺถเจณ ฅาณํ ปชานฺณเจณ ปญญา เตน
 วุจฺจติ ตทา สมุปากเต ชมฺเม ปสฺสเน ปญญา ปจฺจเวกฺขณเ ฅาณํ ฯ

[๑๖๐] กถิ อชฺฉตฺตวตฺถาเน ปญญา วตฺถุณานตฺเต ฅาณํ ฯ
 กถิ อชฺฉตฺตํ ชมฺเม วตฺถเถติ ฯ จกฺขุํ อชฺฉตฺตํ วตฺถเถติ โสถํ
 อชฺฉตฺตํ วตฺถเถติ ฅานํ อชฺฉตฺตํ วตฺถเถติ ชิวิหํ อชฺฉตฺตํ วตฺถเถติ
 กายํ อชฺฉตฺตํ วตฺถเถติ มนํ อชฺฉตฺตํ วตฺถเถติ ฯ

[๑๖๑] กถิ จกฺขุํ อชฺฉตฺตํ วตฺถเถติ ฯ จกฺขุํ^๑ อวิชฺชา-

๑ ม. สัพพตฺถ จกฺขุ ฯ

สมภูตนฺติ วตฺเถติ จกฺขุํ ตณฺหาสมภูตนฺติ วตฺเถติ จกฺขุํ
 กมฺมสมภูตนฺติ วตฺเถติ จกฺขุํ อาหารสมภูตนฺติ วตฺเถติ จกฺขุํ
 จตฺนุํ มหาวุทฺตํ อุปาทายาติ วตฺเถติ จกฺขุํ อุปฺปนฺนฺติ วตฺเถติ
 จกฺขุํ สมฺปาตนฺติ วตฺเถติ จกฺขุํ อหฺตฺวา สมฺภูตํ หฺตฺวา น
 ภวิสฺสตีติ วตฺเถติ จกฺขุํ อนฺตวณฺตโต วตฺเถติ จกฺขุํ อทฺฐวํ อสฺสสฺตํ
 วิปริณามชฺมมฺนฺติ วตฺเถติ จกฺขุํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฏิจฺจสมฺปฺปนฺนํ
 ขยชฺมมํ วยชฺมมํ วิราชชฺมมํ นิโรชชฺมมฺนฺติ วตฺเถติ จกฺขุํ อนิจฺจโต
 วตฺเถติ โน นิจฺจโต กุขโต วตฺเถติ โน สุขโต อนตฺตโต
 วตฺเถติ โน อตฺตโต นิพฺพินฺนฺติ โน นนฺนฺติ วิรชฺชติ โน รชฺชติ
 นิโรชติ โน สมฺมุเตติ ปฏินิสฺสชฺชติ โน อาทียติ อนิจฺจโต วตฺเถนฺโต
 นิจฺจสยฺยํ ปชฺหติ กุขโต วตฺเถนฺโต สุขสยฺยํ ปชฺหติ อนตฺตโต
 วตฺเถนฺโต อตฺตสยฺยํ ปชฺหติ นิพฺพินฺนฺโต นนฺนํ ปชฺหติ วิรชฺชนฺโต
 รากํ ปชฺหติ นิโรชนฺโต สมฺมุยํ ปชฺหติ ปฏินิสฺสชฺชนฺโต อาทานํ
 ปชฺหติ เอวํ จกฺขุํ อชฺชตฺตํ วตฺเถติ ฯ

[๑๖๒] กถํ โสถํ อชฺชตฺตํ วตฺเถติ ฯ โสถํ อวิชฺชา-
 สมภูตนฺติ วตฺเถติ ฯเปฯ เอวํ โสถํ อชฺชตฺตํ วตฺเถติ ฯ

กถํ ฆานํ อชฺชตฺตํ วตฺเถติ ฯ ฆานํ อวิชฺชาสมภูตนฺติ
 วตฺเถติ ฯเปฯ เอวํ ฆานํ อชฺชตฺตํ วตฺเถติ ฯ

กถํ ชิวฺหํ อชฺชตฺตํ วตฺเถติ ฯ ชิวฺหา อวิชฺชาสมภูตฺตาติ
 วตฺเถติ ชิวฺหา ตณฺหาสมภูตฺตาติ วตฺเถติ ชิวฺหา กมฺมสมภูตฺตาติ
 วตฺเถติ ชิวฺหา อาหารสมภูตฺตาติ วตฺเถติ ชิวฺหา จตฺนุํ มหาวุทฺตํ
 อุปาทายาติ วตฺเถติ ชิวฺหา อุปฺปนฺนาติ วตฺเถติ ชิวฺหา สมฺปาตฺตาติ
 วตฺเถติ ชิวฺหา อหฺตฺวา สมฺภูตา หฺตฺวา น ภวิสฺสตีติ วตฺเถติ
 ชิวฺหํ อนฺตวณฺตโต วตฺเถติ ชิวฺหา อทฺฐวา อสฺสสฺตา วิปริณามชฺมาติ

วตฺถเถติ ชิวหา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏฺิจฺจสมุปฺปนฺนา ขยธมฺมา วยธมฺมา
 วิวาธมฺมา นีโรธธมฺมาติ วตฺถเถติ ชิวหํ อนิจฺจโต วตฺถเถติ โน
 นิจฺจโต ฯเปฯ ปฏฺินิสฺสชฺชติ โน อาทียติ อนิจฺจโต วตฺถเถนฺโต
 นิจฺจสณฺณํ ปชฺหติ ฯเปฯ ปฏฺินิสฺสชฺชนฺโต อาทานํ ปชฺหติ เอวํ
 ชิวหํ อชฺฅตฺตํ วตฺถเถติ ฯ

กถํ กายํ อชฺฅตฺตํ วตฺถเถติ ฯ กายเ อวิชฺชาสมฺภูโตติ
 วตฺถเถติ กายเ ตณฺหาสมฺภูโตติ วตฺถเถติ กายเ กมฺมสมฺภูโตติ
 วตฺถเถติ กายเ อาหารสมฺภูโตติ วตฺถเถติ กายเ จตฺตุนฺนํ มหาภูตानํ
 อุปาทายาติ วตฺถเถติ กายเ อุปฺปนฺโนติ วตฺถเถติ กายเ สมุปากโตติ
 วตฺถเถติ กายเ อหุตฺวา สมฺภูโต หุตฺวา น ภวิสฺสตีติ วตฺถเถติ กายํ
 อนตฺตวณฺตโต วตฺถเถติ กายเ อทฺตฺโว อสฺสโต วิปริณามธมฺเมติ
 วตฺถเถติ กายเ อนิจฺจเ สงฺขโต ปฏฺิจฺจสมุปฺปนฺโน ขยธมฺโม วยธมฺโม
 วิวาธมฺโม นีโรธธมฺเมติ วตฺถเถติ กายํ อนิจฺจโต วตฺถเถติ โน
 นิจฺจโต ทฺกฺขโต วตฺถเถติ โน สฺขโต ฯเปฯ ปฏฺินิสฺสชฺชติ โน
 อาทียติ อนิจฺจโต วตฺถเถนฺโต นิจฺจสณฺณํ ปชฺหติ ทฺกฺขโต วตฺถเถนฺโต
 สฺขสณฺณํ ปชฺหติ ฯเปฯ ปฏฺินิสฺสชฺชนฺโต อาทานํ ปชฺหติ เอวํ กายํ
 อชฺฅตฺตํ วตฺถเถติ ฯ

กถํ มนํ อชฺฅตฺตํ วตฺถเถติ ฯ มโน อวิชฺชาสมฺภูโตติ
 วตฺถเถติ มโน ตณฺหาสมฺภูโตติ วตฺถเถติ มโน กมฺมสมฺภูโตติ
 วตฺถเถติ มโน อาหารสมฺภูโตติ วตฺถเถติ มโน อุปฺปนฺโนติ วตฺถเถติ
 มโน สมุปากโตติ วตฺถเถติ มโน อหุตฺวา สมฺภูโต หุตฺวา น
 ภวิสฺสตีติ วตฺถเถติ มนํ อนตฺตวณฺตโต วตฺถเถติ มโน อทฺตฺโว อสฺส
 โต วิปริณามธมฺเมติ วตฺถเถติ มโน อนิจฺจเ สงฺขโต ปฏฺิจฺจสมุปฺปนฺโน
 ขยธมฺโม วยธมฺโม วิวาธมฺโม นีโรธธมฺเมติ วตฺถเถติ มนํ อนิจฺจโต

วตฺถเถติ โน นิจฺจโต ทฺกฺขโต วตฺถเถติ โน สุขโต อนตฺตโต วตฺถเถติ
 โน อตฺตโต นิพฺพินฺหติ โน นนฺหติ วิรชฺชติ โน รชฺชติ นิโรเชติ โน
 สมฺมุเตติ ปฏฺฐินิสฺสชฺชติ โน อาทียติ อนิจฺจโต วตฺถเถนโต นิจฺจสณฺณํ
 ปชฺหติ ทฺกฺขโต วตฺถเถนโต สุขสณฺณํ ปชฺหติ อนตฺตโต วตฺถเถนโต
 อตฺตสณฺณํ ปชฺหติ นิพฺพินฺหนโต นนฺหิ ปชฺหติ วิรชฺชนโต รากํ
 ปชฺหติ นิโรเชนโต สมฺมุขํ ปชฺหติ ปฏฺฐินิสฺสชฺชนโต อาทานํ ปชฺหติ เอวํ
 มนํ อชฺฉตฺตํ วตฺถเถติ เอวํ อชฺฉตฺตตฺตมฺเม วตฺถเถติ ตํมาตฺตมฺเจน
 ฅาณํ ปชานนฺญฺเจน ปณฺณวา เตน วุจฺจติ อชฺฉตฺตวตฺถเถเน ปณฺณวา
 วตฺถนฺนตฺเต ฅาณํ ฯ

[๑๖๓] กถํ พหิทฺธา วตฺถเถเน ปณฺณวา โคจฺรณนตฺเต ฅาณํ ฯ

กถํ พหิทฺธา ตฺมฺเม วตฺถเถติ ฯ รุเป พหิทฺธา วตฺถเถติ
 สทฺเท พหิทฺธา วตฺถเถติ คนฺเช พหิทฺธา วตฺถเถติ รเส พหิทฺธา
 วตฺถเถติ โผฏฺฐพฺเพ พหิทฺธา วตฺถเถติ ตฺมฺเม พหิทฺธา วตฺถเถติ ฯ

กถํ รุเป พหิทฺธา วตฺถเถติ ฯ รุปา อวิชฺชาสมฺภูตาติ
 วตฺถเถติ รุปา ตณฺหาสมฺภูตาติ วตฺถเถติ รุปา กมฺมสมฺภูตาติ
 วตฺถเถติ รุปา อาหารสมฺภูตาติ วตฺถเถติ รุปา จตฺนุนํ มหาภูตानํ
 อุปาทายาติ วตฺถเถติ รุปา อุปฺปนฺนาติ วตฺถเถติ รุปา สมฺปาตฺตาติ
 วตฺถเถติ รุปา อหฺตฺวา สมฺภูตา หฺตฺวา น ภวิสฺสนฺตีติ วตฺถเถติ
 รุเป อนฺตวณฺโตโต วตฺถเถติ รุปา อหฺตฺวา อสสฺสตา วิปริณามตฺมาติ
 วตฺถเถติ รุปา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏฺฐิจฺจสมฺบุปฺปนา ขยตฺตมา วยตฺตมา
 วิราตตฺตมา นิโรชตฺตมาติ วตฺถเถติ รุเป อนิจฺจโต วตฺถเถติ โน
 นิจฺจโต ทฺกฺขโต วตฺถเถติ โน สุขโต อนตฺตโต วตฺถเถติ โน
 อตฺตโต นิพฺพินฺหติ โน นนฺหติ วิรชฺชติ โน รชฺชติ นิโรเชติ โน

สมุเทติ ปฏฺนิสฺสชฺชติ โน อาทียติ อนิจฺจโต ววตฺเถนโต นิจฺจสณฺณํ
 ปชฺหติ ทุกฺขโต ววตฺเถนโต สุขสณฺณํ ปชฺหติ อนตฺตโต ววตฺเถนโต
 อตฺตสณฺณํ ปชฺหติ นิพฺพินฺหนโต นนฺที ปชฺหติ วิรชฺชนโต ราคํ
 ปชฺหติ นิโรธฺนโต สมุทฺยํ ปชฺหติ ปฏฺนิสฺสชฺชนโต อาทานํ ปชฺหติ
 เอวํ รุเป พหิทฺธา ววตฺเถติ ฯ

[๑๖๕] กถํ สทฺเท พหิทฺธา ววตฺเถติ ฯ สทฺทา อวิชฺชา-
 สมภูตาทิ ววตฺเถติ ฯเปฯ สทฺทา จตฺตุนํ มหาภูตानํ อุปาทายาทิ
 ววตฺเถติ สทฺทา อุปฺปนฺนาติ ววตฺเถติ สทฺทา สมฺปาคตาทิ ววตฺเถติ
 สทฺทา อหฺตฺวา สมภูตา หฺตฺวา น ภวิสฺสนฺตํติ ววตฺเถติ สทฺเท
 อนตฺวานตฺโต ววตฺเถติ สทฺทา อทฺฐฺวา อสสฺสตา วิปริณามธมฺมาติ
 ววตฺเถติ สทฺทา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏฺิจฺจสมฺมุပ္ปนฺนา ชยธมฺมา วยธมฺมา
 วิราธธมฺมา นิโรธธมฺมาติ ววตฺเถติ สทฺเท อนิจฺจโต ววตฺเถติ ฯเปฯ
 เอวํ สทฺเท พหิทฺธา ววตฺเถติ ฯ

กถํ คณฺเฐ พหิทฺธา ววตฺเถติ ฯ คณฺธา อวิชฺชาสมภูตาทิ
 ววตฺเถติ คณฺธา ตณฺหาสมภูตาทิ ววตฺเถติ ฯเปฯ เอวํ คณฺเฐ พหิทฺธา
 ววตฺเถติ ฯ

กถํ รเส พหิทฺธา ววตฺเถติ ฯ รสา อวิชฺชาสมภูตาทิ ววตฺเถติ
 รสา ตณฺหาสมภูตาทิ ววตฺเถติ ฯเปฯ เอวํ รเส พหิทฺธา ววตฺเถติ ฯ

กถํ ไผฏฺจพฺเพ พหิทฺธา ววตฺเถติ ฯ ไผฏฺจพฺพา อวิชฺชา-
 สมภูตาทิ ววตฺเถติ ไผฏฺจพฺพา ตณฺหาสมภูตาทิ ววตฺเถติ ไผฏฺจพฺพา
 กมฺมสมภูตาทิ ววตฺเถติ ไผฏฺจพฺพา อาหารสมภูตาทิ ววตฺเถติ
 ไผฏฺจพฺพา อุปฺปนฺนาติ ววตฺเถติ ไผฏฺจพฺพา สมฺปาคตาทิ ววตฺเถติ
 ฯเปฯ เอวํ ไผฏฺจพฺเพ พหิทฺธา ววตฺเถติ ฯ

กถํ ธมฺเฒ พหิทฺธา ววตฺเถติ ฯ ธมฺมา อวิชฺชาสมภูตาทิ

ววตเถติ ฐมา ตณหาสมภูตาติ ววตเถติ ฐมา กมมสมภูตาติ
 ววตเถติ ฐมา อาหารสมภูตาติ ววตเถติ ฐมา อุปปนนาติ ววตเถติ
 ฐมา สมุปากตาติ ววตเถติ ฐมา อหุตวา สมภูตา หุตวา น
 ภวิสสนตตีติ ววตเถติ ฐเม อนุตวนตโต ววตเถติ ฐมา อหุตวา
 อสสตา วิปริณามฐมาติ ววตเถติ ฐมา อนิจจา สงขตา
 ปฏิจจสมุปปนนา ขยฐมา วยฐมา วิราคฐมา นิโรธฐมาติ
 ววตเถติ ฐเม อนิจจโต ววตเถติ โน นิจจโต ทุกขโต ววตเถติ
 โน สุขโต อนตตโต ววตเถติ โน อตตโต นิพพิหนตติ โน นนตติ
 วิรัชตติ โน รัชตติ นิโรธติ โน สมุเทติ ปฏินิสสชชติ โน อาทิตติ
 อนิจจโต ววตเถนโต นิจจสณณํ ปชตติ ทุกขโต ววตเถนโต
 สุขสณณํ ปชตติ อนตตโต ววตเถนโต อตตสณณํ ปชตติ
 นิพพิหนตโต นนทํ ปชตติ วิรัชชนโต รากํ ปชตติ นิโรธนโต
 สมุหํ ปชตติ ปฏินิสสชชนโต อาทานํ ปชตติ เอวํ ฐเม พหิทธา
 ววตเถติ ตํมาตญฺเฐน ฌาณํ ปชานนญฺเฐน ปณณเภา เตน วุจจติ
 พหิททาววตถาเน ปณณเภา โคจรรนตเต ฌาณํ ฯ

[๑๖๕] กถํ จรียาววตถาเน ปณณเภา จรียานนตเต ฌาณํ ฯ
 จรียาติ ติสฺโส จรียาโย วิณณณจรียา อณณณจรียา ฌาณจรียา ฯ
 กตมา วิณณณจรียา รุเปสุ^๑ ทสฺสนตถาย อวชฺชนกิริยา-
 พุยาเกตา วิณณณจรียา รุเปสุ ทสฺสนตถเ อจฺจุวิณณณ
 วิณณณ จรียา รุเปสุ ทิสฺสจตฺตา อภิโรปนวิปากมโนธตฺ^๒ วิณณณจรียา
 รุเปสุ อภิโรปนตตฺตา วิปากมโนวิณณณธตฺ วิณณณจรียา สทฺเทสุ^๓
 สวณตถาย อวชฺชนกิริยาพุยาเกตา วิณณณจรียา สทฺเทสุ สวณตถเ

๑ ม. อัย ปาโล นตติ ฯ   ๒ ม. อภินโรปน... ฯ   ๓ ม. รุเปสุ ฯ

โสตวิญญานํ วิญญานจริยา สทฺทเสฏฺฐํ สุตตตฺตา อภิโรปนวิปากมโนธาตฺ
 วิญญานจริยา สทฺทเสฏฺฐํ อภิโรปิตตตฺตา วิปากมโนวิญญานธาตฺ วิญญาน-
 จริยา คนฺธเรสุ^๑ ฅายนตฺถาย อาวชฺชนกิริยาพฺยาगतฺตา วิญญานจริยา
 คนฺธเรสุ ฅายนตฺถโย ฅานวิญญานํ วิญญานจริยา คนฺธเรสุ ฅายิตตตฺตา
 อภิโรปนวิปากมโนธาตฺ วิญญานจริยา คนฺธเรสุ อภิโรปิตตตฺตา วิปากมโน-
 วิญญานธาตฺ วิญญานจริยา รเสสุ^๒ สายนตฺถาย อาวชฺชนกิริยาพฺยาगतฺตา
 วิญญานจริยา รเสสุ สายนตฺถโย ชิวหาวิญญานํ วิญญานจริยา รเสสุ
 สายิตตตฺตา อภิโรปนวิปากมโนธาตฺ วิญญานจริยา รเสสุ อภิโรปิตตตฺตา
 วิปากมโนวิญญานธาตฺ วิญญานจริยา โฝฏฺฐพฺเพสุ^๓ พุสฺสนตฺถาย
 อาวชฺชนกิริยาพฺยาगतฺตา วิญญานจริยา โฝฏฺฐพฺเพสุ พุสฺสนตฺถโย กายวิญญานํ
 วิญญานจริยา โฝฏฺฐพฺเพสุ พุสฺสจตฺตา อภิโรปนวิปากมโนธาตฺ วิญญาน
 จริยา โฝฏฺฐพฺเพสุ อภิโรปิตตตฺตา วิปากมโนวิญญานธาตฺ วิญญานจริยา
 ฅมฺเมสุ^๔ วิชานนตฺถาย อาวชฺชนกิริยาพฺยาगतฺตา วิญญานจริยา ฅมฺเมสุ
 วิชานนตฺถโย มโนวิญญานํ วิญญานจริยา ฅมฺเมสุ วิญญานตตตฺตา
 อภิโรปนวิปากมโนธาตฺ วิญญานจริยา ฅมฺเมสุ อภิโรปิตตตฺตา
 วิปากมโนวิญญานธาตฺ วิญญานจริยา [๕] ฯ

[๑๖๖] วิญญานจริยาติ เกนตฺถเณน วิญญานจริยา ฯ

นिरาคา จรตีติ วิญญานจริยา นินฺโทสา จรตีติ วิญญานจริยา
 นิมฺโฆมาหา จรตีติ วิญญานจริยา นิมฺมานา จรตีติ วิญญานจริยา
 นินฺทิกฺขจฺฉิ จรตีติ วิญญานจริยา นินฺอุทฺทจฺจา จรตีติ วิญญานจริยา
 นินฺพพิจิกิจฺฉา จรตีติ วิญญานจริยา นานุสฺยา จรตีติ วิญญานจริยา
 ราวคฺวิปฺปยุตฺตา จรตีติ วิญญานจริยา โทสฺวิปฺปยุตฺตา จรตีติ วิญญาน-

๑ ม. สทฺทเสฏฺฐํ ๒ ม. คนฺธเรสุ ๓ ม. รเสสุ ๔ ม. โฝฏฺฐพฺเพสุ ๕ ม. เอตฺถนตฺถเว ฅมฺเมสุติ ทิสฺสตี ฯ

วิญญานจริยา ทิฏฐิจิยา ชวนา อญญานจริยา วิกฺเขปคตฺสฺส อุกฺกจฺจสฺส
 ชวนตฺถาย อารชฺชนกิริยาพฺยากตา วิญญานจริยา อุกฺกจฺจสฺส ชวนา
 อญญานจริยา อนินฺนุจาคตฺถาย วิจิกิञฺฉาย ชวนตฺถาย อารชฺชนกิริยา-
 พฺยากตา วิญญานจริยา วิจิกิञฺฉาย ชวนา อญญานจริยา ฅามคตฺสฺส
 อนุสยสฺส ชวนตฺถาย อารชฺชนกิริยาพฺยากตา วิญญานจริยา อนุสยสฺส
 ชวนา อญญานจริยา มนาปิเยสฺส สทฺเทสฺส ๑เป๑ มนาปิเยสฺส
 คนฺธเสสฺส ๑เป๑ มนาปิเยสฺส รเสสฺส ๑เป๑ มนาปิเยสฺส โฝฏฺฐพฺเพสฺส
 ๑เป๑ มนาปิเยสฺส ฅมฺเมสฺส รากสฺส ชวนตฺถาย อารชฺชนกิริยาพฺยากตา
 วิญญานจริยา รากสฺส ชวนา อญญานจริยา อมนาปิเยสฺส ฅมฺเมสฺส
 โทสสฺส ชวนตฺถาย อารชฺชนกิริยาพฺยากตา วิญญานจริยา โทสสฺส
 ชวนา อญญานจริยา ตทฺภูเยน อสมเปกฺขณสฺมี วตฺถุสฺมี โม่หสฺส
 ชวนตฺถาย อารชฺชนกิริยาพฺยากตา วิญญานจริยา โม่หสฺส ชวนา
 อญญานจริยา [๑] ปฺรามญฺจาย ทิฏฐิจิยา ชวนตฺถาย อารชฺชนกิริยา-
 พฺยากตา วิญญานจริยา ทิฏฐิจิยา ชวนา อญญานจริยา วิกฺเขปคตฺสฺส
 อุกฺกจฺจสฺส ชวนตฺถาย อารชฺชนกิริยาพฺยากตา วิญญานจริยา อุกฺกจฺจสฺส
 ชวนา อญญานจริยา อนินฺนุจาคตฺถาย วิจิกิञฺฉาย อารชฺชนกิริยาพฺยากตา
 วิญญานจริยา วิจิกิञฺฉาย ชวนา อญญานจริยา ฅามคตฺสฺส อนุสยสฺส
 ชวนตฺถาย อารชฺชนกิริยาพฺยากตา วิญญานจริยา อนุสยสฺส ชวนา
 อญญานจริยา ๑

[๑๖๘] อญญานจริยาติ เกนตฺเถน อญญานจริยา ๑
 สราคา จรตีติ อญญานจริยา สโทสา จรตีติ อญญานจริยา สโม่หา
 จรตีติ อญญานจริยา สมานา จรตีติ อญญานจริยา สทฺทิฏฺฐิ จรตีติ
 อญญานจริยา สอฺกุกฺกจฺจา จรตีติ อญญานจริยา สวิจิกิञฺฉา จรตีติ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร วินิพนฺธสฺส มานสฺส ชวนตฺถาย อารชฺชนกิริยาพฺยากตา วิญญานจริยา
 มานสฺส ชวนา อญญานจริยาติ ทิสฺสนฺติ ๑

อณฺเฏนจริยา สานุสยา จรตีติ อณฺเฏนจริยา ราคสมฺปยุตฺตา จรตีติ
 อณฺเฏนจริยา โทสสมฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา โมหสมฺปยุตฺตา
 จรตีติ อณฺเฏนจริยา มานสมฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา
 ทิฏฺฐิสมฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา อุทฺทจฺจสมฺปยุตฺตา จรตีติ
 อณฺเฏนจริยา วิจิกิฉฺฉสมฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา อนุสย-
 สมฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา กุสเลหิ กมฺเมหิ วิปฺปยุตฺตา จรตีติ
 อณฺเฏนจริยา อกุสเลหิ กมฺเมหิ สมฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา
 สาวชฺเชหิ กมฺเมหิ สมฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา อนวชฺเชหิ
 กมฺเมหิ วิปฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา กณฺเฬหิ กมฺเมหิ
 สมฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา สุกฺเกหิ กมฺเมหิ วิปฺปยุตฺตา จรตีติ
 อณฺเฏนจริยา สุกฺขุทฺเรหิ กมฺเมหิ วิปฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา
 ทุกฺขุทฺเรหิ กมฺเมหิ สมฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา สุกฺขวิปาเกหิ
 กมฺเมหิ วิปฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา ทุกฺขวิปาเกหิ กมฺเมหิ
 สมฺปยุตฺตา จรตีติ อณฺเฏนจริยา อณฺเฏนเต จรตีติ อณฺเฏนจริยา
 อณฺเฏนสุส เอรูปา จริยา โหตีติ อณฺเฏนจริยา อัย
 อณฺเฏนจริยา ฯ

[๑๖๙] กตมา ฌาณจริยา อนิจฺจานุปฺสฺสนตฺถาย อวชฺชน-
 กิริยาพฺยากตา วิญฺญาณจริยา อนิจฺจานุปฺสฺสนา ฌาณจริยา ทุกฺขา-
 นุปฺสฺสนตฺถาย อวชฺชนกิริยาพฺยากตา วิญฺญาณจริยา ทุกฺขานุปฺสฺสนา
 ฌาณจริยา อนตฺตานุปฺสฺสนตฺถาย อวชฺชนกิริยาพฺยากตา วิญฺญาณจริยา
 อนตฺตานุปฺสฺสนา ฌาณจริยา ฯเปฯ นิพฺพิทานุปฺสฺสนตฺถาย ฯเปฯ
 วิรคานุปฺสฺสนตฺถาย ฯเปฯ นิโรธานุปฺสฺสนตฺถาย ฯเปฯ ปฏฺฐินิสฺสค-
 คานุปฺสฺสนตฺถาย ฯเปฯ ขยานุปฺสฺสนตฺถาย ฯเปฯ วยานุปฺสฺสนตฺถาย
 ฯเปฯ วิปริณามานุปฺสฺสนตฺถาย ฯเปฯ อนิมิตฺตานุปฺสฺสนตฺถาย ฯเปฯ
 อปฺปณฺธิทานุปฺสฺสนตฺถาย ฯเปฯ สุกฺกมฺมตฺถาย ฯเปฯ

อธิปณณามานุสฺสนตถาย ๑เป๑ ยถาภูตฅาณทสฺสนตถาย ๑เป๑
 อาทีนวานุสฺสนตถาย ๑เป๑ ปฏิสงฺขานุสฺสนตถาย ๑เป๑
 อวชฺชนกิริยาพฺยากถา วิญฅาณจริยา ปฏิสงฺขานุสฺสนา ฅาณจริยา
 วิวฏฺฏนानุสฺสนา ฅาณจริยา โสตาปตฺติมคฺโค ฅาณจริยา
 โสตาปตฺตติผลสมาปตฺติ ฅาณจริยา สกทาคามิมคฺโค ฅาณจริยา
 สกทาคามิผลสมาปตฺติ ฅาณจริยา อนาคามิมคฺโค ฅาณจริยา
 อนาคามิผลสมาปตฺติ ฅาณจริยา อรหตฺตมคฺโค ฅาณจริยา
 อรหตฺตผลสมาปตฺติ ฅาณจริยา ๑

[๑๗๐] ฅาณจริยาตี เกนตฺเถน ฅาณจริยา ๑ นิราคา
 จรตีตี ฅาณจริยา นิหุโทสา จรตีตี ฅาณจริยา ๑เป๑ นานุสฺยา
 จรตีตี ฅาณจริยา รากวิปฺปยุตฺตา จรตีตี ฅาณจริยา โทสวิปฺปยุตฺตา
 จรตีตี ฅาณจริยา โม่หวิปฺปยุตฺตา จรตีตี ฅาณจริยา มานวิปฺปยุตฺตา
 ๑เป๑ ทิฏฺฐิวิปฺปยุตฺตา อุทฺทจฺจวิปฺปยุตฺตา วิจิกิจฺจวิปฺปยุตฺตา อนุสฺย-
 วิปฺปยุตฺตา กุสเลหิ กมฺเมหิ สมนฺปยุตฺตา อกุสเลหิ กมฺเมหิ วิปฺปยุตฺตา
 สวชฺเชหิ กมฺเมหิ วิปฺปยุตฺตา อนวชฺเชหิ กมฺเมหิ สมนฺปยุตฺตา กณฺเฬหิ
 กมฺเมหิ วิปฺปยุตฺตา สุกฺเกหิ กมฺเมหิ สมนฺปยุตฺตา สฺขุทฺเรหิ กมฺเมหิ
 สมนฺปยุตฺตา ทุกฺขุทฺเรหิ กมฺเมหิ วิปฺปยุตฺตา สฺขุวิปาเกหิ กมฺเมหิ
 สมนฺปยุตฺตา จรตีตี ฅาณจริยา ทุกฺขุวิปาเกหิ กมฺเมหิ วิปฺปยุตฺตา
 จรตีตี ฅาณจริยา ฅาณ^๑ จรตีตี ฅาณจริยา ฅาณสฺส เอรูรฺปา
 จริยา โหตีตี ฅาณจริยา อຍံ ฅาณจริยา ^๒วิญฅาณจริยา อณฺฅาณ-
 จริยา ฅาณจริยา^๒ ตံฅาตฺถุเจน ฅาณํ ปชานนฺนุเจน ปณฺณ
 เตน วุจฺจติ จริยาววตฺถาเน ปณฺณ จริยานานตฺเต ฅาณํ ๑

๑ ม. ยฺ. ฅาเต ๑ ๒-๒ ม. ยฺ. อณฺณ วิญฅาณจริยา อณฺณ อณฺณฅาณจริยา อณฺณ
 ฅาณจริยาตี ๑

[๑๗๑] กถํ จตฺตมฺมวตฺถาเน ปญฺญา ภูมฺินานตฺเต ฌาณํ ๑
จตฺสโล ภูมฺิโย กามาวจฺรา ภูมฺิ รุปาจฺรา ภูมฺิ อรูปาวจฺรา ภูมฺิ
อปฺริยาปนฺนา ภูมฺิ ๑

[๑๗๒] กตฺมา กามาวจฺรา ภูมฺิ เหฏฺฐจฺโต อวีจฺนฺริยํ ปฺริยนฺตํ
กฺริตฺวา อฺุปรฺโต ปฺรณฺมิตฺวสฺวตฺตี เทเว อนฺโต กฺริตฺวา ยํ เอตฺสฺมี
อนฺตฺเร เอตฺถาวจฺรา เอตฺถ ปฺริยาปนฺนา ขนฺธชฺาตฺ อายตฺนา รุปา^๑
เวทฺนา สญฺญา สงฺขารฺา วิญฺญาณํ อยํ กามาวจฺรา ภูมฺิ ๑

[๑๗๓] กตฺมา รุปาจฺรา ภูมฺิ เหฏฺฐจฺโต พฺรหฺมโลกํ ปฺริยนฺตํ
กฺริตฺวา อฺุปรฺโต อกนฺนิฏฺเฐ เทเว อนฺโต กฺริตฺวา ยํ เอตฺสฺมี อนฺตฺเร
เอตฺถาวจฺรา เอตฺถ ปฺริยาปนฺนา สฺมาปนฺนสฺส วา อฺุปนฺนสฺส วา
ทฺิฏฺฐจฺตมฺมสฺสขฺวิหฺารสฺส^๒ วา จิตฺตเจตฺสิกา ฅมฺมา อยํ รุปาจฺรา ภูมฺิ ๑

[๑๗๔] กตฺมา อรูปาวจฺรา ภูมฺิ เหฏฺฐจฺโต อากาสานญฺจายตฺนุสฺส
เทเว ปฺริยนฺตํ กฺริตฺวา อฺุปรฺโต เหนวสญฺญานาสญฺญายตฺนุสฺส เทเว
อนฺโต กฺริตฺวา ยํ เอตฺสฺมี อนฺตฺเร เอตฺถ ปฺริยาปนฺนา สฺมาปนฺนสฺส
วา อฺุปนฺนสฺส วา ทฺิฏฺฐจฺตมฺมสฺสขฺวิหฺารสฺส วา จิตฺตเจตฺสิกา ฅมฺมา
อยํ อรูปาวจฺรา ภูมฺิ ๑

[๑๗๕] กตฺมา อปฺริยาปนฺนา ภูมฺิ อปฺริยาปนฺนา มคฺคา จ
ผลานฺนิ จ อสงฺขตา จ ชฺาตฺ อยํ อปฺริยาปนฺนา ภูมฺิ อิมฺา
จตฺสโล ภูมฺิโย ๑

[๑๗๖] อปฺราปฺิ จตฺสโล ภูมฺิโย จตฺตารโ สติปฏฺฐจฺานา
จตฺตารโ สมฺมปฺปชฺานา จตฺตารโ อิทฺธิปาทา จตฺตาริ ฌานานฺนิ
จตฺสโล อปฺปมญฺญาโย จตฺสโล อรูปาวจฺรสมฺาปตฺติโย จตฺสโล
ปฏฺฐิสํภิทา จตฺสโล ปฏฺฐิปทา จตฺตาริ อารมฺมณานฺนิ จตฺตารโ อริยวฺสา^๓

๑ ม. รุปี ๑

๒ ม. ยฺ. ... วิหฺาริสฺส ๑ เอวมฺุปรฺปิ ๑

๓ สพฺพปฺเตตฺถเก จตฺตาริ อริยวฺสานํตี ทิสฺสนฺตี ๑

จตฺตาริ สงฺคหฺวตฺถุณิ จตฺตาริ จกฺกานิ จตฺตาริ ฅมฺมปฺทานิ อิมา
 จตฺตสฺสเฏ ภูมียเฏ ตํฅาตฺถุญฺเฅน ฅาณํ ปฺชานนฺญฺเฅน ปณฺณเฅ
 เตน วุจฺจติ จตฺตมฺมวตฺถุณเฅน ปณฺณเฅ ภูมिํนํนตฺเต ฅาณํ ฯ

[๑๗๗] กถํ นวฅมฺมวตฺถุณเฅน ปณฺณเฅ ฅมฺมณํนตฺเต ฅาณํ ฯ
 กถํ ฅมฺเม วตฺถุเถติ ฯ กามาวจเร ฅมฺเม กุสฺลโต วตฺถุเถติ อกุสฺลโต
 วตฺถุเถติ อพฺยากตโต วตฺถุเถติ รุปรํวจเร ฅมฺเม กุสฺลโต วตฺถุเถติ
 อพฺยากตโต วตฺถุเถติ อรุปรํวจเร ฅมฺเม กุสฺลโต วตฺถุเถติ อพฺยากตโต
 วตฺถุเถติ อปฺริยาปนฺเฅน ฅมฺเม กุสฺลโต วตฺถุเถติ อพฺยากตโต วตฺถุเถติ ฯ

[๑๗๘] กถํ กามาวจเร ฅมฺเม กุสฺลโต วตฺถุเถติ ฯ อกุสฺลโต
 วตฺถุเถติ อพฺยากตโต วตฺถุเถติ ทส กุสฺลกมฺมปฺเถ กุสฺลโต วตฺถุเถติ
 ทส อกุสฺลกมฺมปฺเถ อกุสฺลโต วตฺถุเถติ รุปรํวจเร วิปํกณฺจ กิริยณฺจ
 อพฺยากตโต วตฺถุเถติ เหวํ กามาวจเร ฅมฺเม กุสฺลโต วตฺถุเถติ
 อกุสฺลโต วตฺถุเถติ อพฺยากตโต วตฺถุเถติ ฯ

[๑๗๙] กถํ รุปรํวจเร ฅมฺเม กุสฺลโต วตฺถุเถติ ฯ อพฺยากตโต
 วตฺถุเถติ อธิฏฺฐสฺส จตฺตาริ ฅานํนํนิ กุสฺลโต วตฺถุเถติ ตตฺตรุปรํปนฺนสฺส
 จตฺตาริ ฅานํนํนิ อพฺยากตโต วตฺถุเถติ เหวํ รุปรํวจเร ฅมฺเม กุสฺลโต
 วตฺถุเถติ อพฺยากตโต วตฺถุเถติ ฯ

[๑๘๐] กถํ อรุปรํวจเร ฅมฺเม กุสฺลโต วตฺถุเถติ ฯ
 อพฺยากตโต วตฺถุเถติ อธิฏฺฐสฺส จตฺตสฺสเฏ อรุปรํวจเรสมํปตฺติโย กุสฺลโต
 วตฺถุเถติ ตตฺตรุปรํปนฺนสฺส จตฺตสฺสเฏ อรุปรํวจเรสมํปตฺติโย อพฺยากตโต
 วตฺถุเถติ เหวํ อรุปรํวจเร ฅมฺเม กุสฺลโต วตฺถุเถติ อพฺยากตโต
 วตฺถุเถติ ฯ

[๑๘๑] กถํ อปฺริยาปนฺเฅน ฅมฺเม กุสฺลโต วตฺถุเถติ ฯ

อพฺยากตโต ววตฺเถติ ฯ จตฺตารโ อริยมคฺเค กุสลโต ววตฺเถติ
จตฺตาริ [๑] สามณฺณผลานิ นิพฺพานณฺจ อพฺยากตโต ววตฺเถติ
เอวํ อปริยาปนฺเน ฌมฺเม กุสลโต ววตฺเถติ อพฺยากตโต ววตฺเถติ
เอวํ ฌมฺเม ววตฺเถติ ฯ

[๑๘๒] นว ปามุชฺชมุลกกา^๑ ฌมฺมา อนิจฺจโต มนสิกรโโรโต
ปามุชฺชํ ชายติ ปมฺุทิตฺตสฺส ปีติ ชายติ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมภฺติ
ปสฺสทุทฺทกาโย สฺขํ เวเทติ สฺขินฺโ อจิตฺตํ สมာธิยติ สมာหิตฺเต จิตฺเต
ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ ยถาภูตํ ชานํ ปสฺสํ นิพฺพินฺหติ นิพฺพินฺหํ
วิรัชฺชติ วิราคา วิมุจฺจติ ทุกฺขโต มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ ชายติ ฯเปฯ
อนตฺตโต มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ ชายติ รุปี อนิจฺจโต มนสิกรโโรโต
ปามุชฺชํ ชายติ รุปี ทุกฺขโต มนสิกรโโรโต ฯเปฯ รุปี อนตฺตโต
ฯเปฯ เวทฺหนํ สณฺณํ สงฺขารํ วิญฺญาณํ จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ
อนิจฺจโต มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ ชายติ ฯเปฯ ชรามรณํ ทุกฺขโต
มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ ชายติ ชรามรณํ อนตฺตโต มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ
ชายติ ปมฺุทิตฺตสฺส ปีติ ชายติ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมภฺติ ปสฺสทุทฺทกาโย
สฺขํ เวเทติ สฺขินฺโ อจิตฺตํ สมาธิยติ สมာหิตฺเต จิตฺเต ยถาภูตํ ปชานาติ
ปสฺสติ ยถาภูตํ ชานํ ปสฺสํ นิพฺพินฺหติ นิพฺพินฺหํ วิรัชฺชติ วิราคา
วิมุจฺจติ อิมํ นว ปามุชฺชมุลกกา ฌมฺมา ฯ

[๑๘๓] นว โยนิโส มนสิการมุลกกา ฌมฺมา อนิจฺจโต
โยนิโส มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ ชายติ ปมฺุทิตฺตสฺส ปีติ ชายติ ปีติมนสฺส
กาโย ปสฺสมภฺติ ปสฺสทุทฺทกาโย สฺขํ เวเทติ สฺขินฺโ อจิตฺตํ สมาธิยติ
สมာหิตฺเตน จิตฺเตน อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทุกฺขสมุทโยติ
ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทุกฺขนิโรโรติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ

๑ ม. ย. เอตฺถนตฺเร จสฺสทฺโ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. ย. สพฺพตฺถ ปาโมชฺชมุลกกา ฯ

ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺฐิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ ทุกฺขโต โยนิโส มนสิกรโโรโต
 ปามุชฺชํ ชายติ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมภฺตติ
 ปสฺสทุทกาโย สฺขํ เวเทติ สฺขินีโน จิตฺตํ สฺมาธิยติ สฺมาหิตฺเตน จิตฺเตน
 อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทุกฺขสมุทฺโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ
 อยํ ทุกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺฐิปทาติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ อนตฺตโต โยนิโส มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ ชายติ
 ๑เป๑ รูปํ อนิจฺจโต โยนิโส มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ ชายติ รูปํ
 ทุกฺขโต โยนิโส มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ ชายติ รูปํ อนตฺตโต โยนิโส
 มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ ชายติ ๑เป๑ เวทฺนํ สณฺณํ สงฺขारे วิญฺญาณํ
 จกฺขุ ๑เป๑ ชรามรณํ อนิจฺจโต โยนิโส มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ
 ชายติ ชรามรณํ ทุกฺขโต โยนิโส มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ ชายติ ๑เป๑
 ชรามรณํ อนตฺตโต โยนิโส มนสิกรโโรโต ปามุชฺชํ ชายติ ปมุทิตสฺส
 ปีติ ชายติ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมภฺตติ ปสฺสทุทกาโย สฺขํ เวเทติ
 สฺขินีโน จิตฺตํ สฺมาธิยติ สฺมาหิตฺเตน จิตฺเตน อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ
 ปชานาติ อยํ ทุกฺขสมุทฺโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทุกฺขนิโรธติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺฐิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ
 อิเม นว โยนิโส มนสิการมฺูลกา ฅมฺมา ๑

[๑๘๕] นว นานตฺตา ฅาตฺตุนานตฺตํ ปฏฺฐิจฺจ อุปฺปชฺชติ
 ผลสฺนนานตฺตํ ผลสฺนนานตฺตํ ปฏฺฐิจฺจ อุปฺปชฺชติ เวทฺนนานตฺตํ
 เวทฺนนานตฺตํ ปฏฺฐิจฺจ อุปฺปชฺชติ สณฺณานานตฺตํ สณฺณานานตฺตํ
 ปฏฺฐิจฺจ อุปฺปชฺชติ สงฺกปฺปนานตฺตํ สงฺกปฺปนานตฺตํ ปฏฺฐิจฺจ อุปฺปชฺชติ
 จนฺทฺนนานตฺตํ จนฺทฺนนานตฺตํ ปฏฺฐิจฺจ อุปฺปชฺชติ ปริฟ้าหฺนนานตฺตํ
 ปริฟ้าหฺนนานตฺตํ ปฏฺฐิจฺจ อุปฺปชฺชติ ปริเยสฺนนานตฺตํ ปริเยสฺนนานตฺตํ
 ปฏฺฐิจฺจ อุปฺปชฺชติ ลามานานตฺตํ อิเม นว นานตฺตา ตํฅาตฺตฺถุเจน

ฌาณํ ปชานนญฺเจน ปญฺญา เตน วุจฺจติ นวธมฺมวตฺถุตาเน
ปญฺญา ธมฺมทานตฺเต ฌาณํ ฯ

[๑๘๕] กถํ อภิญญาปญฺญา ฌาตญฺเจน^๑ ฌาณํ ฯ
ปริญฺญาปญฺญา ตีรณญฺเจน ฌาณํ ปหานปญฺญา ปริจฺจาคญฺเจน ฌาณํ
ภาวนาปญฺญา เอกรสนญฺเจน ฌาณํ สจฺจนิกริยาปญฺญา ผสฺสนญฺเจน ฌาณํ
เย เย ธมฺมา อภิญญาตา โหนฺติ เต เต ธมฺมา ฌาตา โหนฺติ
เย เย ธมฺมา ปริญฺญาตา โหนฺติ เต เต ธมฺมา ตีรिता โหนฺติ
เย เย ธมฺมา ปหีนา โหนฺติ เต เต ธมฺมา ปริจฺจตฺตา โหนฺติ
เย เย ธมฺมา ภาวิตา โหนฺติ เต เต ธมฺมา เอกรสา โหนฺติ
เย เย ธมฺมา สจฺจนิกตา โหนฺติ เต เต ธมฺมา ผุสฺสิตา^๒ โหนฺติ
ตํฌาตญฺเจน ฌาณํ ปชานนญฺเจน ปญฺญา เตน วุจฺจติ อภิญญาปญฺญา
ฌาตญฺเจน ฌาณํ ปริญฺญาปญฺญา ตีรณญฺเจน ฌาณํ ปหานปญฺญา
ปริจฺจาคญฺเจน ฌาณํ ภาวนาปญฺญา เอกรสนญฺเจน ฌาณํ
สจฺจนิกริยาปญฺญา ผสฺสนญฺเจน ฌาณํ ฯ

[๑๘๖] กถํ อตฺถนทานตฺเต ปญฺญา อตฺถปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ฯ
ธมฺมทานตฺเต ปญฺญา ธมฺมปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ นิรุตฺตินานตฺเต
ปญฺญา นิรุตฺติปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ปฏฺฐิภาณนทานตฺเต ปญฺญา
ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ฯ

สทฺธินฺทริยํ ธมฺโม วิริยนฺทริยํ ธมฺโม สตินฺทริยํ ธมฺโม
สมาธินฺทริยํ ธมฺโม ปญฺณินฺทริยํ ธมฺโม อญฺโถ สทฺธินฺทริยํ ธมฺโม
อญฺโถ วิริยนฺทริยํ ธมฺโม อญฺโถ สตินฺทริยํ ธมฺโม อญฺโถ
สมาธินฺทริยํ ธมฺโม อญฺโถ ปญฺณินฺทริยํ ธมฺโม เยน ฌาเนน อิม

๑ ม. ย. ฌาตญฺเจ ... ผุสฺสนญฺเจ ฯ เอวมฺปิณี ฯ ๒ ม. ผุสฺสิตา ฯ

นานา ฐมฺมา ฅาตา เตเนว ฅาณน อิมะ นานา ฐมฺมา ปฏฺวีวืทิตาติ
เตน วุจฺจติ ฐมฺมณานตฺเต ปณฺณว ฐมฺมปฏฺฐิสฺสภีเท ฅาณํ ๑

[๑๕๗] อธิมฺกขณฺโง อตฺถโถ ปคฺคหณฺโง อตฺถโถ อฺปฏฺฐจฺานณฺโง
อตฺถโถ อวิภฺเขปณฺโง อตฺถโถ ทสฺสนณฺโง อตฺถโถ อณฺโวย อธิมฺกขณฺโง
อตฺถโถ อณฺโวย ปคฺคหณฺโง อตฺถโถ อณฺโวย อฺปฏฺฐจฺานณฺโง อตฺถโถ
อณฺโวย อวิภฺเขปณฺโง อตฺถโถ อณฺโวย ทสฺสนณฺโง อตฺถโถ เยน ฅาณน
อิมะ นานา อตฺถถา ฅาตา เตเนว ฅาณน อิมะ นานา อตฺถถา
ปฏฺวีวืทิตาติ เตน วุจฺจติ อตฺถถานานตฺเต ปณฺณว อตฺถถปฏฺฐิสฺสภีเท ฅาณํ ๑

[๑๕๘] ปณฺจ ฐมฺเม สนฺทสฺเสตฺถํ พยฺยชนนัรุตฺตาทิลาปา ปณฺจ
อตฺถถะ สนฺทสฺเสตฺถํ พยฺยชนนัรุตฺตาทิลาปา อณฺณว ฐมฺมนัรุตฺตํไย
อณฺณว อตฺถถนัรุตฺตํไย เยน ฅาณน อิมะ นานา นัรุตฺตํไย ฅาตา
เตเนว ฅาณน อิมะ นานา นัรุตฺตํไย ปฏฺวีวืทิตาติ เตน วุจฺจติ
นัรุตฺตํไยอนานตฺเต ปณฺณว นัรุตฺตํไยปฏฺฐิสฺสภีเท ฅาณํ ๑

[๑๕๙] ปณฺจสฺ ฐมฺเมสฺ ฅาณานิ ปณฺจสฺ อตฺถถสฺ ฅาณานิ
ทสฺส นัรุตฺตํไย ฅาณานิ อณฺณวานิ ฐมฺเมสฺ ฅาณานิ อณฺณวานิ
อตฺถถสฺ ฅาณานิ อณฺณวานิ นัรุตฺตํไย ฅาณานิ เยน ฅาณน อิมะ
นานา ฅาณน ฅาตา เตเนว ฅาณน อิมะ นานา ฅาณน ปฏฺวีวืทิตาติ
เตน วุจฺจติ ปฏฺฐิภานนานตฺเต ปณฺณว ปฏฺฐิภานปฏฺฐิสฺสภีเท ฅาณํ ๑

[๑๕๐] สทฺธาพลํ ฐมฺโม่ วืรืยพลํ ฐมฺโม่ สติพลํ ฐมฺโม่
สมาทิพลํ ฐมฺโม่ ปณฺณวพลํ ฐมฺโม่ อณฺโวย สทฺธาพลํ ฐมฺโม่ อณฺโวย
วืรืยพลํ ฐมฺโม่ อณฺโวย สติพลํ ฐมฺโม่ อณฺโวย สมหิพลํ ฐมฺโม่
อณฺโวย ปณฺณวพลํ ฐมฺโม่ เยน ฅาณน อิมะ นานา ฐมฺมา ฅาตา
เตเนว ฅาณน อิมะ นานา ฐมฺมา ปฏฺวีวืทิตาติ เตน วุจฺจติ
ฐมฺมณานตฺเต ปณฺณว ฐมฺมปฏฺฐิสฺสภีเท ฅาณํ ๑

[๑๙๑] อสสทฺธิเย อกมฺปิยภูโจ อตฺโถ โกสชฺเช อกมฺปิยภูโจ
 อตฺโถ ปมาเท อกมฺปิยภูโจ อตฺโถ อุทฺตฺตเจ อกมฺปิยภูโจ อตฺโถ
 อวิชฺชาย อกมฺปิยภูโจ อตฺโถ อณฺโณ อสสทฺธิเย อกมฺปิยภูโจ อตฺโถ
 อณฺโณ โกสชฺเช อกมฺปิยภูโจ อตฺโถ อณฺโณ ปมาเท อกมฺปิยภูโจ
 อตฺโถ อณฺโณ อุทฺตฺตเจ อกมฺปิยภูโจ อตฺโถ อณฺโณ อวิชฺชาย
 อกมฺปิยภูโจ อตฺโถ เยน ฉาณฺเณ อิมํ นานา อตฺถา ฉาตา เตเนว
 ฉาณฺเณ อิมํ นานา อตฺถา ปฏฺวิวิทฺตาติ เตน วุจฺจติ อตฺถนํนตฺเต
 ปณฺณวา อตฺถปฏฺวิสมฺภิเท ฉาณฺํ ฯ

[๑๙๒] ปณฺจ ฐมฺเม สนฺทสฺเสตฺถํ พุยฺยชนนฺิรุตฺตาทิลาปา
 ปณฺจ อตฺถे สนฺทสฺเสตฺถํ พุยฺยชนนฺิรุตฺตาทิลาปา อณฺณวา ฐมฺมนฺิรุตฺตํ
 อณฺณวา อตฺถนฺิรุตฺตํ เยน ฉาณฺเณ อิมํ นานา นฺิรุตฺตํ ฉาตา
 เตเนว ฉาณฺเณ อิมํ นานา นฺิรุตฺตํ ปฏฺวิวิทฺตาติ เตน วุจฺจติ
 นฺิรุตฺตํนํนตฺเต ปณฺณวา นฺิรุตฺตํปฏฺวิสมฺภิเท ฉาณฺํ ฯ

[๑๙๓] ปณฺจสุ ฐมฺเมสุ ฉาณฺณานิ ปณฺจสุ อตฺถेषฺสุ ฉาณฺณานิ
 ทสฺสุ นฺิรุตฺตํสุ ฉาณฺณานิ อณฺณวานิ ฐมฺเมสุ ฉาณฺณานิ อณฺณวานิ
 อตฺถेषฺสุ ฉาณฺณานิ อณฺณวานิ นฺิรุตฺตํสุ ฉาณฺณานิ เยน ฉาณฺเณ อิมํ
 นานา ฉาณฺณา ฉาตา เตเนว ฉาณฺเณ อิมํ นานา ฉาณฺณา ปฏฺวิวิทฺตาติ
 เตน วุจฺจติ ปฏฺวิภาณนํนตฺเต ปณฺณวา ปฏฺวิภาณปฏฺวิสมฺภิเท ฉาณฺํ ฯ

[๑๙๔] สติสมฺโพชฺฌนฺฺโค ฐมฺโม ฐมฺมวิจยสมฺโพชฺฌนฺฺโค ฐมฺโม
 วิริยสมฺโพชฺฌนฺฺโค ฐมฺโม ปิตฺติสมฺโพชฺฌนฺฺโค ฐมฺโม ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌนฺฺโค
 ฐมฺโม สมาริสมฺโพชฺฌนฺฺโค ฐมฺโม อุเปกฺกขาสมฺโพชฺฌนฺฺโค ฐมฺโม
 อณฺโณ สติสมฺโพชฺฌนฺฺโค ฐมฺโม อณฺโณ ฐมฺมวิจยสมฺโพชฺฌนฺฺโค ฐมฺโม
 อณฺโณ วิริยสมฺโพชฺฌนฺฺโค ฐมฺโม อณฺโณ ปิตฺติสมฺโพชฺฌนฺฺโค ฐมฺโม
 อณฺโณ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌนฺฺโค ฐมฺโม อณฺโณ สมาริสมฺโพชฺฌนฺฺโค

ธมฺโฆ อญฺเอย อุกฺเขชาสมฺโพชฺฅมฺโก ธมฺโฆ เยเน ฅาณเนน อิมเ
 นานา ธมฺมา ฅาตา เตเนว ฅาณเนน อิมเ นานา ธมฺมา ปฏฺวีทิตาติ
 เตเน วุจฺจติ ธมฺมนานตฺเตเต ปญฺญา ธมฺมปฏฺฐิสมฺภิตเ ฅาณํ ฯ

[๑๔๕] อุกฺกุจฺจานญฺโจะ อตฺโถ ปวิจยญฺโจะ อตฺโถ ปคฺคหญฺโจะ
 อตฺโถ ฅรณญฺโจะ อตฺโถ อุกฺปสมฺญฺโจะ อตฺโถ อวิกฺเขปญฺโจะ อตฺโถ
 ปฏฺฐิสงฺขานญฺโจะ อตฺโถ อญฺเอย อุกฺกุจฺจานญฺโจะ อตฺโถ อญฺเอย ปวิจยญฺโจะ
 อตฺโถ อญฺเอย ปคฺคหญฺโจะ อตฺโถ อญฺเอย ฅรณญฺโจะ อตฺโถ อญฺเอย
 อุกฺปสมฺญฺโจะ อตฺโถ อญฺเอย อวิกฺเขปญฺโจะ อตฺโถ อญฺเอย ปฏฺฐิสงฺขานญฺโจะ
 อตฺโถ เยเน ฅาณเนน อิมเ นานา อตฺถา ฅาตา เตเนว ฅาณเนน
 อิมเ นานา อตฺถา ปฏฺวีทิตาติ เตเน วุจฺจติ อตฺถนานตฺเตเต ปญฺญา
 อตฺถปฏฺฐิสมฺภิตเ ฅาณํ ฯ

[๑๔๖] สตฺต ธมฺเม สนฺทสฺเสตฺถํ พุยฺยชนนิริจฺตฺตาทิลาปา สตฺต
 อตฺถे สนฺทสฺเสตฺถํ พุยฺยชนนิริจฺตฺตาทิลาปา อญฺญา ธมฺมนิริจฺตฺติโย อญฺญา
 อตฺถนิริจฺตฺติโย เยเน ฅาณเนน อิมเ นานา นิริจฺตฺติโย ฅาตา เตเนว
 ฅาณเนน อิมเ นานา นิริจฺตฺติโย ปฏฺวีทิตาติ เตเน วุจฺจติ นิริจฺตฺตินานตฺเตเต
 ปญฺญา นิริจฺตฺติปฏฺฐิสมฺภิตเ ฅาณํ ฯ

[๑๔๗] สตฺตสฺสุ ธมฺเมสฺสุ ฅาณานิ สตฺตสฺสุ อตฺถेสฺสุ ฅาณานิ
 จุทฺทสฺสุ นิริจฺตฺตีสฺสุ ฅาณานิ อญฺญานิ ธมฺเมสฺสุ ฅาณานิ อญฺญานิ
 อตฺถेสฺสุ ฅาณานิ อญฺญานิ นิริจฺตฺตีสฺสุ ฅาณานิ เยเน ฅาณเนน อิมเ
 นานา ฅาณา ฅาตา เตเนว ฅาณเนน อิมเ นานา ฅาณา ปฏฺวีทิตาติ
 เตเน วุจฺจติ ปฏฺฐิภาณนานตฺเตเต ปญฺญา ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิตเ ฅาณํ ฯ

[๑๔๘] สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺโฆ สมฺมาสงฺกปโป ธมฺโฆ สมฺมาวาจา
 ธมฺโฆ สมฺมากมฺมโนโต ธมฺโฆ สมฺมาอาชีโว ธมฺโฆ สมฺมาวายาโม
 ธมฺโฆ สมฺมาสตี ธมฺโฆ สมฺมาสมาธิ ธมฺโฆ อญฺเอย สมฺมาทิฏฺฐิ

ธมฺโม อญฺโฆ สมฺมาสงฺกปฺโป ธมฺโม อญฺโฆ สมฺมาวาจา ธมฺโม
 อญฺโฆ สมฺมากมฺมฺนุโต ธมฺโม อญฺโฆ สมฺมาอาชีโว ธมฺโม อญฺโฆ
 สมฺมาวาชาโม ธมฺโม อญฺโฆ สมฺมาสติ ธมฺโม อญฺโฆ สมฺมาสมาธิ
 ธมฺโม เยน ฉาเณน อิมํ นานา ธมฺมา ฉาตา เตเนว ฉาเณน
 อิมํ นานา ธมฺมา ปฏิวิทิตาติ เตน วุจฺจติ ธมฺมฺนํนตฺเต ปญฺญา
 ธมฺมปฏิสมฺภิเท ฅาณํ ฯ

[๑๙๙] ทสฺสณฺโห อตฺถอ อภินิโรปนฺโห อตฺถอ ปรีคฺคหฺโห
 อตฺถอ สมฺภูจฺานฺโห อตฺถอ โวทานฺโห อตฺถอ ปคฺคหฺโห อตฺถอ
 อฺุปฺภูจฺานฺโห อตฺถอ อวิกฺเขปฺโห อตฺถอ อญฺโฆ ทสฺสณฺโห
 อตฺถอ อญฺโฆ อภินิโรปนฺโห อตฺถอ อญฺโฆ ปรีคฺคหฺโห อตฺถอ
 อญฺโฆ สมฺภูจฺานฺโห อตฺถอ อญฺโฆ โวทานฺโห อตฺถอ อญฺโฆ
 ปคฺคหฺโห อตฺถอ อญฺโฆ อฺุปฺภูจฺานฺโห อตฺถอ อญฺโฆ อวิกฺเขปฺโห
 อตฺถอ เยน ฉาเณน อิมํ นานา อตฺถา ฉาตา เตเนว ฉาเณน
 อิมํ นานา อตฺถา ปฏิวิทิตาติ เตน วุจฺจติ อตฺถนํนตฺเต ปญฺญา
 อตฺถปฏิสมฺภิเท ฅาณํ ฯ

[๒๐๐] อญฺฺจ ธมฺเม สนฺทสฺเสตฺถํ พุชฺชชฺนนิรฺุตฺตํธาภิลาปา อญฺฺจ
 อตฺถอ สนฺทสฺเสตฺถํ พุชฺชชฺนนิรฺุตฺตํธาภิลาปา อญฺฺจ ธมฺมนิรฺุตฺตํธา
 อตฺถอนิรฺุตฺตํธา เยน ฉาเณน อิมํ นานา นิรฺุตฺตํธา ฉาตา เตเนว
 ฉาเณน อิมํ นานา นิรฺุตฺตํธา ปฏิวิทิตาติ เตน วุจฺจติ นิรฺุตฺตํธา
 ปญฺญา นิรฺุตฺตํธาปฏิสมฺภิเท ฅาณํ ฯ

[๒๐๑] อญฺฺจสุ ธมฺเมสุ ฅาณานิ อญฺฺจสุ อตฺถอสุ ฅาณานิ
 โสฬสฺสุ นิรฺุตฺตํธาสุ ฅาณานิ อญฺฺจานิ ธมฺเมสุ ฅาณานิ อญฺฺจานิ
 อตฺถอสุ ฅาณานิ อญฺฺจานิ นิรฺุตฺตํธาสุ ฅาณานิ เยน ฉาเณน อิมํ
 นานา ฅาณา ฉาตา เตเนว ฉาเณน อิมํ นานา ฅาณา ปฏิวิทิตาติ

เตน วุจฺจติ ปฏฺฐิภานนทานตฺเต ปณฺณว ปฏฺฐิภานปฏฺฐิสมฺภิเท ฅาณํ ตํ
 ฅาตฏฺฐเจน ฅาณํ ปชานนฏฺฐเจน ปณฺณว เตน วุจฺจติ อตฺถนทานตฺเต
 ปณฺณว อตฺถปฏฺฐิสมฺภิเท ฅาณํ ธมฺมทานตฺเต ปณฺณว ธมฺมปฏฺฐิสมฺภิเท
 ฅาณํ นิสฺสฺสตีหทานตฺเต ปณฺณว นิสฺสฺสตีปฏฺฐิสมฺภิเท ฅาณํ ปฏฺฐิภานนทานตฺเต
 ปณฺณว ปฏฺฐิภานปฏฺฐิสมฺภิเท ฅาณํ ฯ

[๒๐๒] กถํ วิหารนทานตฺเต ปณฺณว วิหารฏฺฐเจ ฅาณํ
 สฺมาปตฺตตีหทานตฺเต ปณฺณว สฺมาปตฺตฏฺฐเจ ฅาณํ วิหารสฺมาปตฺตตีหทานตฺเต
 ปณฺณว วิหารสฺมาปตฺตฏฺฐเจ ฅาณํ ฯ

นิมิตฺตํ ภยโต สฺมปสฺสสฺมาโน อนิมิตฺเต อธิมฺุตตตฺตตา ฅุสฺส
 ฅุสฺส วยํ ปสฺสตี อนิมิตฺโต วิหาโร ปณฺธี ภยโต สฺมปสฺสสฺมาโน
 อปฺปณฺหิตเต อธิมฺุตตตฺตตา ฅุสฺส ฅุสฺส วยํ ปสฺสตี อปฺปณฺหิตโต
 วิหาโร อภินิเวสํ ภยโต สฺมปสฺสสฺมาโน สฺสฺสวเต อธิมฺุตตตฺตตา
 ฅุสฺส ฅุสฺส วยํ ปสฺสตี สฺสฺสวโต วิหาโร ฯ

[๒๐๓] นิมิตฺตํ ภยโต สฺมปสฺสสฺมาโน อนิมิตฺเต อธิมฺุตตตฺตตา
 ปวตฺตํ อชฺฉเปกฺขิตฺวา นิโรธํ นิพฺพานํ อนิมิตฺตํ อวชฺชิตฺวา สฺมาปชฺชตี
 อนิมิตฺตตา สฺมาปตฺติ ปณฺธี ภยโต สฺมปสฺสสฺมาโน อปฺปณฺหิตเต
 อธิมฺุตตตฺตตา ปวตฺตํ อชฺฉเปกฺขิตฺวา นิโรธํ นิพฺพานํ อปฺปณฺหิตํ
 อวชฺชิตฺวา สฺมาปชฺชตี อปฺปณฺหิตตา สฺมาปตฺติ อภินิเวสํ ภยโต
 สฺมปสฺสสฺมาโน สฺสฺสวเต อธิมฺุตตตฺตตา ปวตฺตํ อชฺฉเปกฺขิตฺวา นิโรธํ
 นิพฺพานํ สฺสฺสวตํ อวชฺชิตฺวา สฺมาปชฺชตี สฺสฺสวตา สฺมาปตฺติ ฯ

[๒๐๔] นิมิตฺตํ ภยโต สฺมปสฺสสฺมาโน อนิมิตฺเต อธิมฺุตตตฺตตา
 ฅุสฺส ฅุสฺส วยํ ปสฺสตี ปวตฺตํ อชฺฉเปกฺขิตฺวา นิโรธํ นิพฺพานํ
 อนิมิตฺตํ อวชฺชิตฺวา สฺมาปชฺชตี อนิมิตฺตตา วิหารสฺมาปตฺติ ปณฺธี
 ภยโต สฺมปสฺสสฺมาโน อปฺปณฺหิตเต อธิมฺุตตตฺตตา ฅุสฺส ฅุสฺส วยํ

ปสฺสตี ปวตฺตํ อชฺฌเปกฺขิตฺวา นิโรธํ นิพฺพานํ อปฺปณฺหิตํ
 อวชฺชิตฺวา สมาปชฺชตี อปฺปณฺหิตา วิหารสฺมาปตฺติ อภินิเวสํ ภายโต
 สมฺปสฺสมานो สฺสณฺณเต อธิมุตฺตตฺตา ผุสฺส ผุสฺส วयํ ปสฺสตี ปวตฺตํ
 อชฺฌเปกฺขิตฺวา นิโรธํ นิพฺพานํ สฺสณฺณตํ อวชฺชิตฺวา สมาปชฺชตี
 สฺสณฺณตา วิหารสฺมาปตฺติ ฯ

[๒๐๕] รฺูปนิมิตฺตํ ภายโต สมฺปสฺสมานो อนิมิตฺเตเต อธิมุตฺตตฺตา
 ผุสฺส ผุสฺส วยํ ปสฺสตี อนิมิตฺโต วิหาโร รฺูปปณฺธี ภายโต สมฺปสฺสมานो
 อปฺปณฺหิตเต อธิมุตฺตตฺตา ผุสฺส ผุสฺส วยํ ปสฺสตี อปฺปณฺหิตโต วิหาโร
 รฺูปาภินิเวสํ ภายโต สมฺปสฺสมานो สฺสณฺณเต อธิมุตฺตตฺตา ผุสฺส ผุสฺส
 วยํ ปสฺสตี สฺสณฺณโต วิหาโร ฯ

[๒๐๖] รฺูปนิมิตฺตํ ภายโต สมฺปสฺสมานอ อนิมิตฺเตเต อธิมุตฺตตฺตา
 ปวตฺตํ อชฺฌเปกฺขิตฺวา นิโรธํ นิพฺพานํ อนิมิตฺตํ อวชฺชิตฺวา
 สมาปชฺชตี อนิมิตฺตา สฺมาปตฺติ รฺูปปณฺธี ภายโต สมฺปสฺสมานอ
 อปฺปณฺหิตเต อธิมุตฺตตฺตา ปวตฺตํ อชฺฌเปกฺขิตฺวา นิโรธํ นิพฺพานํ
 อปฺปณฺหิตํ อวชฺชิตฺวา สมาปชฺชตี อปฺปณฺหิตา สฺมาปตฺติ รฺูปาภินิเวสํ
 ภายโต สมฺปสฺสมานอ สฺสณฺณเต อธิมุตฺตตฺตา ปวตฺตํ อชฺฌเปกฺขิตฺวา
 นิโรธํ นิพฺพานํ สฺสณฺณตํ อวชฺชิตฺวา สมาปชฺชตี สฺสณฺณตา สฺมาปตฺติ ฯ

[๒๐๗] รฺูปนิมิตฺตํ ภายโต สมฺปสฺสมานอ อนิมิตฺเตเต อธิ-
 มุตฺตตฺตา ผุสฺส ผุสฺส วยํ ปสฺสตี ปวตฺตํ อชฺฌเปกฺขิตฺวา นิโรธํ
 นิพฺพานํ อนิมิตฺตํ อวชฺชิตฺวา สมาปชฺชตี อนิมิตฺตา วิหารสฺมาปตฺติ
 รฺูปปณฺธี ภายโต สมฺปสฺสมานอ อปฺปณฺหิตเต อธิมุตฺตตฺตา ผุสฺส ผุสฺส
 วยํ ปสฺสตี ปวตฺตํ อชฺฌเปกฺขิตฺวา นิโรธํ นิพฺพานํ อปฺปณฺหิตํ
 อวชฺชิตฺวา สมาปชฺชตี อปฺปณฺหิตา วิหารสฺมาปตฺติ รฺูปาภินิเวสํ ภายโต
 สมฺปสฺสมานอ สฺสณฺณเต อธิมุตฺตตฺตา ผุสฺส ผุสฺส วยํ ปสฺสตี ปวตฺตํ

อชฺฅมฺเปกฺขิตฺวา นีโรธํ นินฺพพานํ สฺุณฺณตํ อวชฺชิตฺวา สฺมาปชฺชติ
 สฺุณฺณตฺา วิหารสฺมาปตฺติ ๑

[๒๐๘] เวทฺหานิมิตฺตํ ๑เป๑ สฺณฺณานิมิตฺตํ สงฺขารนิมิตฺตํ
 วิญฺญานนิมิตฺตํ จกฺขุ^๑ ๑เป๑

ชฺรามรณนิมิตฺตํ ภายโต สฺมฺปสฺสฺมาโน อนิมิตฺเต อธิมฺุตฺตตฺตา
 ฅุสฺส ฅุสฺส วยํ ปสฺสติ อนิมิตฺโต วิหารโ ชฺรามรณปณฺี ภายโต
 สฺมฺปสฺสฺมาโน อปฺปณฺีหิตฺเต อธิมฺุตฺตตฺตา ฅุสฺส ฅุสฺส วยํ ปสฺสติ
 อปฺปณฺีหิตฺโต วิหารโ ชฺรามรณภินเวสํ ภายโต สฺมฺปสฺสฺมาโน สฺุณฺณเต
 อธิมฺุตฺตตฺตา ฅุสฺส ฅุสฺส วยํ ปสฺสติ สฺุณฺณโต วิหารโ ๑

[๒๐๙] ชฺรามรณนิมิตฺตํ ภายโต สฺมฺปสฺสฺมาโน อนิมิตฺเต
 อธิมฺุตฺตตฺตา ปวตฺตํ อชฺฅมฺเปกฺขิตฺวา นีโรธํ นินฺพพานํ อนิมิตฺตํ
 อวชฺชิตฺวา สฺมาปชฺชติ อนิมิตฺตฺา สฺมาปตฺติ ชฺรามรณปณฺี ภายโต
 สฺมฺปสฺสฺมาโน อปฺปณฺีหิตฺเต อธิมฺุตฺตตฺตา ปวตฺตํ อชฺฅมฺเปกฺขิตฺวา นีโรธํ
 นินฺพพานํ อปฺปณฺีหิตํ อวชฺชิตฺวา สฺมาปชฺชติ อปฺปณฺีหิตฺตา สฺมาปตฺติ
 ชฺรามรณภินเวสํ ภายโต สฺมฺปสฺสฺมาโน สฺุณฺณเต อธิมฺุตฺตตฺตา ปวตฺตํ
 อชฺฅมฺเปกฺขิตฺวา นีโรธํ นินฺพพานํ สฺุณฺณตํ อวชฺชิตฺวา สฺมาปชฺชติ
 สฺุณฺณตฺา สฺมาปตฺติ ๑

[๒๑๐] ชฺรามรณนิมิตฺตํ ภายโต สฺมฺปสฺสฺมาโน อนิมิตฺเต
 อธิมฺุตฺตตฺตา ฅุสฺส ฅุสฺส วยํ ปสฺสติ ปวตฺตํ อชฺฅมฺเปกฺขิตฺวา นีโรธํ
 นินฺพพานํ อนิมิตฺตํ อวชฺชิตฺวา สฺมาปชฺชติ อนิมิตฺตฺา วิหารสฺมาปตฺติ
 ชฺรามรณปณฺี ภายโต สฺมฺปสฺสฺมาโน อปฺปณฺีหิตฺเต อธิมฺุตฺตตฺตา ฅุสฺส
 ฅุสฺส วยํ ปสฺสติ ปวตฺตํ อชฺฅมฺเปกฺขิตฺวา นีโรธํ นินฺพพานํ อปฺปณฺีหิตํ
 อวชฺชิตฺวา สฺมาปชฺชติ อปฺปณฺีหิตฺตา วิหารสฺมาปตฺติ ชฺรามรณภินเวสํ

๑ ม. จกฺขุณิมิตฺตํ ๑

ภยโต สมปัสสमान์ สุกฺกเต อธิมุตตตตทา พุสฺส พุสฺส วัย
 ปสฺสติ ปวตฺตํ อชฺฌเปกฺขิตฺวา นิโรธํ นิพฺพานํ สุกฺกตํ อวชฺชิตฺวา
 สมาปชฺชติ สุกฺกตา วิหารสมาปตฺติ อญฺเอย อนิมิตฺโต วิหาโร
 อญฺเอย อปฺปณฺหิตโต วิหาโร อญฺเอย สุกฺกโต วิหาโร อญฺเอย
 อนิมิตฺตา สมาปตฺติ อญฺเอย อปฺปณฺหิตา สมาปตฺติ อญฺเอย สุกฺกตา
 สมาปตฺติ อญฺเอย อนิมิตฺตา วิหารสมาปตฺติ อญฺเอย อปฺปณฺหิตา
 วิหารสมาปตฺติ อญฺเอย สุกฺกตา วิหารสมาปตฺติ ตํเภาตฺถุเจณ
 ฌาณํ ปชานนฺนุเจณ ปญฺญา เตน วุจฺจติ วิหารนานตฺเต ปญฺญา
 วิหารญฺเจ ฌาณํ สมาปตฺตินานตฺเต ปญฺญา สมาปตฺตญฺเจ ฌาณํ
 วิหารสมาปตฺตินานตฺเต ปญฺญา วิหารสมาปตฺตญฺเจ ฌาณํ ฯ

[๒๑๑] กถํ อวิกฺเขปปริสุทฺตตตทา อาสวสมุจฺเจเท ปญฺญา
 อานนฺตริกสมาธิสฺมี ฌาณํ ฯ

เนกฺขมฺมวเสน จิตฺตสฺเสกคคตทา อวิกฺเขโป สมาธิ ตสฺส
 สมาธิสฺส วเสน อปฺปชฺชติ ฌาณํ เตน ฌาเณน อาสวา ชียฺนฺติ
 อิติ ปจฺมํ สมฺโถ ปจฺฉา ฌาณํ เตน ฌาเณน อาสวานํ ชโย
 โหติ เตน วุจฺจติ อวิกฺเขปปริสุทฺตตตทา อาสวสมุจฺเจเท ปญฺญา
 อานนฺตริกสมาธิสฺมี ฌาณํ ฯ

[๒๑๒] อาสวาติ กตฺเม เต อาสวา กามาสโว ภวาสโว
 ทิฏฺฐาสโว อวิชฺชาสโว ฯ

กตฺเถเต อาสวา ชียฺนฺติ ฯ โสตาปตฺติมคฺเคน อนนฺวเสโส
 ทิฏฺฐาสโว ชียฺติ อปายคฺมณฺเียว กามาสโว ชียฺติ อปายคฺมณฺเียว
 ภวาสโว ชียฺติ อปายคฺมณฺเียว อวิชฺชาสโว ชียฺติ เอตฺถเต อาสวา
 ชียฺนฺติ สกทาคามิมคฺเคน โอปาริโก กามาสโว ชียฺติ ตเทกฺกฺโ

ภวาสโว ชียติ ตเทกฺกฺโวจ อวิชฺชาสโว ชียติ เอตฺถเต อาสวา ชียฺนฺติ
 อนาคติมคฺเคน อนาคตโส กามาสโว ชียติ ตเทกฺกฺโวจ ภวาสโว ชียติ
 ตเทกฺกฺโวจ อวิชฺชาสโว ชียติ เอตฺถเต อาสวา ชียฺนฺติ อรหตฺตมคฺเคน
 อนาคตโส ภวาสโว ชียติ อนาคตโส อวิชฺชาสโว ชียติ เอตฺถเต
 อาสวา ชียฺนฺติ ฯ

[๒๑๓] อพฺยาปาหวเสน ฯเปฯ อาโลกสญฺญาวเสน อวิกฺเขป-
 วเสน ฅมฺมวตฺถถานวเสน ฅาณวเสน ปามุชฺชวเสน ปจฺจมุชฺฅานวเสน
 ทุตฺติยชฺฅานวเสน ตตฺติยชฺฅานวเสน จตฺตฺถชฺฅานวเสน อากาสาณญฺจายตน-
 สฺมาปตฺติวเสน วิญฺฅาณญฺจายตนสฺมาปตฺติวเสน อากิณฺจญฺจายตน-
 สฺมาปตฺติวเสน เหวสญฺญานาสญฺจายตนสฺมาปตฺติวเสน ปจฺจวีกฺกิลฺลวเสน
 อาโปกฺกิลฺลวเสน เตโชกฺกิลฺลวเสน วาโยกฺกิลฺลวเสน นีลกฺกิลฺลวเสน
 ปีตกฺกิลฺลวเสน โลหิตกฺกิลฺลวเสน โอบาทกฺกิลฺลวเสน อากาสกฺกิลฺลวเสน
 วิญฺฅาณกฺกิลฺลวเสน พุทฺธานุสฺสตีวเสน ฅมฺมานุสฺสตีวเสน สงฺฆานุสฺสตีวเสน
 สีลानุสฺสตีวเสน จาคานุสฺสตีวเสน เหวตฺตานุสฺสตีวเสน อานาปานุสฺสตีวเสน
 มรณสฺสตีวเสน กายคตาสตีวเสน อุปฺสมานุสฺสตีวเสน อุทฺฐมาตก-
 สญฺญาวเสน วินีลกฺกิลฺลวเสน วิปฺพุกฺกิลฺลวเสน วิจฺฉิทฺทกฺกิลฺลวเสน
 วิกฺขายิตกฺกิลฺลวเสน วิกฺขิตฺตกฺกิลฺลวเสน หตฺตวิกฺขิตฺตกฺกิลฺลวเสน
 โลหิตกฺกิลฺลวเสน ปุพฺพกฺกิลฺลวเสน อญฺจิกฺกิลฺลวเสน ทีฆํ
 อสฺสาสวเสน ทีฆํ ปสฺสาสวเสน รสฺสํ อสฺสาสวเสน รสฺสํ ปสฺสาสวเสน
 สพฺพกายปฏฺฐิสฺสวเสน อสฺสาสวเสน สพฺพกายปฏฺฐิสฺสวเสน ปสฺสาสวเสน ปสฺสมภยํ
 กายสงฺขารํ อสฺสาสวเสน ปสฺสมภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสาสวเสน
 ปีตฺติปฏฺฐิสฺสวเสน อสฺสาสวเสน ปีตฺติปฏฺฐิสฺสวเสน ปสฺสาสวเสน สุขฺปฏฺฐิสฺสวเสน
 อสฺสาสวเสน สุขฺปฏฺฐิสฺสวเสน ปสฺสาสวเสน จิตฺตสงฺขารปฏฺฐิสฺสวเสน
 อสฺสาสวเสน จิตฺตสงฺขารปฏฺฐิสฺสวเสน ปสฺสาสวเสน ปสฺสมภยํ จิตฺตสงฺขารํ

อสุสาสวเสน ปสฺสมภยํ จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสาสวเสน จิตฺตปฏิสํเวทึ
 อสุสาสวเสน จิตฺตปฏิสํเวทึ ปสฺสาสวเสน อภิปรโมทยํ จิตฺตํ อสุสาส-
 วเสน อภิปรโมทยํ จิตฺตํ ปสฺสาสวเสน สมหาทํ จิตฺตํ ฯเปฯ วิโมจยํ
 จิตฺตํ อนิจฺจานุปสฺสี วิรคานุปสฺสี นิโรธานุปสฺสี ปฏินิสฺสคคานุปสฺสี
 อสุสาสวเสน ปฏินิสฺสคคานุปสฺสี ปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺเสกคคตา
 อวิกฺเขโป สมาธิ ตสฺส สมาธิสฺส วเสน อุปฺปชฺชติ ฌาณํ เตน
 ฌาเณน อาสวา ขียนฺติ อิติ ปจฺมํ สมโถ ปจฺฉา ฌาณํ เตน ฌาเณน
 อาสวานํ ขโย โหติ เตน วุจฺจติ อวิกฺเขปปริสฺสุทฺตตฺตา อาสวสมฺมุจฺเจเท
 ปณฺญา อานนฺตริกสมาธิสฺมี ฌาณํ ฯ

[๒๑๔] อาสวาติ กตฺเม เต อาสวา กามาสโว ภวาสโว
 ทิฏฺฐจาสโว อวิชฺชาสโว ฯ

กตฺเถเต อาสวา ขียนฺติ ฯ โสตาปตฺติมคฺเคน อนวเสโส
 ทิฏฺฐจาสโว ขียติ อปายคมฺนีโย กามาสโว ขียติ อปายคมฺนีโย ภวาสโว
 ขียติ อปายคมฺนีโย อวิชฺชาสโว ขียติ เอตฺเถเต อาสวา ขียนฺติ ฯ

สททาคามิมคฺเคน โอฟาริโก กามาสโว ขียติ ตเทกฺกฺโข
 ภวาสโว ขียติ ตเทกฺกฺโข อวิชฺชาสโว ขียติ เอตฺเถเต อาสวา ขียนฺติ ฯ

อนาคามิมคฺเคน อนวเสโส กามาสโว ขียติ ตเทกฺกฺโข ภวาสโว
 ขียติ ตเทกฺกฺโข อวิชฺชาสโว ขียติ เอตฺเถเต อาสวา ขียนฺติ ฯ

อหตฺตมคฺเคน อนวเสโส ภวาสโว ขียติ อนวเสโส อวิชฺชาสโว
 ขียติ เอตฺเถเต อาสวา ขียนฺติ ตํวาทฺถุจฺเณ ฌาณํ ปชานนฺถุจฺเณ
 ปณฺญา เตน วุจฺจติ อวิกฺเขปปริสฺสุทฺตตฺตา อาสวสมฺมุจฺเจเท ปณฺญา
 อานนฺตริกสมาธิสฺมี ฌาณํ ฯ

[๒๑๕] กถํ ทสฺสนาธิปเตยฺยํ สนฺโต จ วิหาราธิคโม ปณฺีตาทิ-
มุตฺตตทา ปณฺญา อรณฺวิหาเร ฅาณํ ๑ ทสฺสนาธิปเตยฺยนฺติ อนิจฺจานุปฺสฺสนา
ทสฺสนาธิปเตยฺยํ ทุกฺขานุปฺสฺสนา ทสฺสนาธิปเตยฺยํ อนตฺตานุปฺสฺสนา
ทสฺสนาธิปเตยฺยํ รุเป อนิจฺจานุปฺสฺสนา ทสฺสนาธิปเตยฺยํ รุเป
ทุกฺขานุปฺสฺสนา ทสฺสนาธิปเตยฺยํ รุเป อนตฺตานุปฺสฺสนา ทสฺสนาธิปเตยฺยํ
เวทนาย ๑เป๑ สณฺณาย สงฺขารेषฺสุ วิณฺญาเณ จกฺขุสมฺมึ ๑เป๑
ชรามรเณ อนิจฺจานุปฺสฺสนา ทสฺสนาธิปเตยฺยํ ชรามรเณ ทุกฺขานุปฺสฺสนา
ทสฺสนาธิปเตยฺยํ ชรามรเณ อนตฺตานุปฺสฺสนา ทสฺสนาธิปเตยฺยํ ๑

[๒๑๖] สนฺโต จ วิหาราธิคโมติ สฺสณฺโต วิหาโร สนฺโต
วิหาราธิคโม อนิมิตฺโต วิหาโร สนฺโต วิหาราธิคโม อปฺปณฺีหิตो
วิหาโร สนฺโต วิหาราธิคโม ๑

ปณฺีตาทิมุตฺตตทาติ สฺสณฺเต อธิมุตฺตตทา ปณฺีตาทิมุตฺตตทา
อนิมิตฺเต อธิมุตฺตตทา ปณฺีตาทิมุตฺตตทา อปฺปณฺีหิตे อธิมุตฺตตทา
ปณฺีตาทิมุตฺตตทา ๑

อรณฺวิหาโรติ ปจฺมชฺฅมานํ อรณฺวิหาโร ทฺตติยชฺฅมานํ อรณฺวิหาโร
ตฺตติยชฺฅมานํ อรณฺวิหาโร จตฺตตฺตชฺฅมานํ อรณฺวิหาโร อากาสาณญฺจายตน-
สมาปฺตติ อรณฺวิหาโร ๑เป๑ เวนสณฺณานาสณฺณายตนสมาปฺตติ
อรณฺวิหาโร ๑

อรณฺวิหาโรติ เกนตฺเถน อรณฺวิหาโร ๑ ปจฺมชฺฅมานเณ นีวรเณ
หฺรตฺตีติ อรณฺวิหาโร ทฺตติยชฺฅมานเณ วิตฺกุกฺวิจาเร หฺรตฺตีติ อรณฺวิหาโร
ตฺตติยชฺฅมานเณ ปิตฺตี หฺรตฺตีติ อรณฺวิหาโร จตฺตตฺตชฺฅมานเณ สฺสุขทุกฺเข
หฺรตฺตีติ อรณฺวิหาโร อากาสาณญฺจายตนสมาปฺตติยา รุปฺสณฺณํ
ปฏฺิสมฺสณฺณํ นานตฺตสณฺณํ หฺรตฺตีติ อรณฺวิหาโร วิณฺญาณญฺจายตน-
สมาปฺตติยา อากาสาณญฺจายตนสณฺณํ หฺรตฺตีติ อรณฺวิหาโร อากิณฺญจณฺญาตน-

สณณาย น กมฺปตීติ สมนพลํ อุทฺทจฺเจ จ อุทฺทจฺจสหคตกิเลสํ จ
 ขนฺธํ จ น กมฺปติ น จลติ น เวทตีติ สมนพลํ อิหํ สมนพลํ ฯ

[๒๒๐] กตมํ วิปสฺสนาพลํ อนิจฺจานุปสฺสนา วิปสฺสนาพลํ
 ทุกฺขานุปสฺสนา วิปสฺสนาพลํ อนตฺตานุปสฺสนา วิปสฺสนาพลํ
 นิพฺพิทานุปสฺสนา วิปสฺสนาพลํ วิราคานุปสฺสนา วิปสฺสนาพลํ
 นิโรธานุปสฺสนา วิปสฺสนาพลํ ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปสฺสนา วิปสฺสนาพลํ รุเป
 อนิจฺจานุปสฺสนา วิปสฺสนาพลํ ฯเปฯ รุเป ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปสฺสนา
 วิปสฺสนาพลํ เวทนาย ฯเปฯ สณณาย สงฺขารेषु วิญฺญาเณ
 จกฺขุสฺมึ ฯเปฯ ชรามรเณ อนิจฺจานุปสฺสนา วิปสฺสนาพลํ ฯเปฯ
 ชรามรเณ ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปสฺสนา วิปสฺสนาพลํ ฯ

[๒๒๑] วิปสฺสนาพลนฺติ เกนตฺเถน วิปสฺสนาพลํ ฯ อนิจฺจานุ
 ปสฺสนาย นิจฺจสณณาย น กมฺปตīติ วิปสฺสนาพลํ ทุกฺขานุปสฺสนาย
 สฺขสณณาย น กมฺปตīติ วิปสฺสนาพลํ อนตฺตานุปสฺสนาย อตฺตสณณาย
 น กมฺปตīติ วิปสฺสนาพลํ นิพฺพิทานุปสฺสนาย นนฺทียา น กมฺปตīติ
 วิปสฺสนาพลํ วิราคานุปสฺสนาย ราเค น กมฺปตīติ วิปสฺสนาพลํ
 นิโรธานุปสฺสนาย สมฺทเย น กมฺปตīติ วิปสฺสนาพลํ ปฏฺฐินิสฺสคฺคา
 นุปสฺสนาย อาทาเน น กมฺปตīติ วิปสฺสนาพลํ อวิชฺชาย จ
 อวิชฺชาสหคตกิเลสํ จ ขนฺธํ จ น กมฺปติ น จลติ น เวทตีติ
 วิปสฺสนาพลํ อิหํ วิปสฺสนาพลํ ฯ

[๒๒๒] ตโย จ สงฺขารานํ ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิยาติ กตเมสํ ตินฺณนฺนํ
 สงฺขารานํ ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิยา ฯ ทฺตฺติยชฺฅมานํ สมนปฺนฺนสฺส วิตทฺทฺทวิจารา
 วจีสงฺขารา ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธา โหนฺติ จตฺตตฺตชฺฅมานํ สมนปฺนฺนสฺส
 อสฺสาสปฺสฺสาสา กายสงฺขารา ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธา โหนฺติ สณณาวะทยิตฺตนิโรธํ
 สมนปฺนฺนสฺส สณณาย จ เวทนา จ จิตฺตสงฺขารา ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธา

โหนติ อิมสํ ตินฺนุหนํ สงฺขารานํ ปฏิปฺปสฺสทฺธิยา ฯ

[๒๒๓] โสฬสฺหิ ฅาณจฺริยาหิตี กตมาหิ โสฬสฺหิ ฅาณจฺริยาหิ ฯ อนิจฺจานุปฺปสฺสนา ฅาณจฺริยา ทุกฺขานุปฺปสฺสนา ฅาณจฺริยา อนตฺตานุปฺปสฺสนา ฅาณจฺริยา นิพฺพิทานุปฺปสฺสนา ฅาณจฺริยา วิวาคานุปฺปสฺสนา ฅาณจฺริยา นิโรธานุปฺปสฺสนา ฅาณจฺริยา ปฏินิสฺสคฺคานุปฺปสฺสนา ฅาณจฺริยา วิวภูฏฺฐานานุปฺปสฺสนา ฅาณจฺริยา โสฺตาทฺตติมคฺโค ฅาณจฺริยา โสฺตาทฺตติผลสฺมาปฺตติ ฅาณจฺริยา สกทาคามิมคฺโค ฅาณจฺริยา สกทาคามิผลสฺมาปฺตติ ฅาณจฺริยา อนาคามิมคฺโค ฅาณจฺริยา อนาคามิผลสฺมาปฺตติ ฅาณจฺริยา อรหตฺตมคฺโค ฅาณจฺริยา อรหตฺตผลสฺมาปฺตติ ฅาณจฺริยา อิมาหิ โสฬสฺหิ ฅาณจฺริยาหิ ฯ

[๒๒๔] นวหิ สฺมาธิจฺริยาหิตี กตมาหิ นวหิ สฺมาธิจฺริยาหิ ฯ ปจฺมชฺฅมานํ สฺมาธิจฺริยา ทฺตฺติยชฺฅมานํ สฺมาธิจฺริยา ตฺตฺติยชฺฅมานํ สฺมาธิจฺริยา จตฺตฺตฺถชฺฅมานํ สฺมาธิจฺริยา อากาสานญฺจายตนสฺมาปฺตติ วิญฺฅาณญฺจายตนสฺมาปฺตติ อากิณฺจญฺจายตนสฺมาปฺตติ เหนวสฺสญฺฅานาสนญฺจายตนสฺมาปฺตติ สฺมาธิจฺริยา ปจฺมชฺฅมานํ ปฏิลาภตฺถาย วิตกฺโก จ วิจาโร จ ปิตี จ สฺขญฺจ จิตฺเตกคฺคตา จ ฯเปฯ เหนวสฺสญฺฅานาสนญฺจายตนสฺมาปฺตติ ปฏิลาภตฺถาย วิตกฺโก จ วิจาโร จ ปิตี จ สฺขญฺจ จิตฺเตกคฺคตา จ อิมาหิ นวหิ สฺมาธิจฺริยาหิ ฯ

[๒๒๕] วลิตฺติ ปณฺจ วลฺโย อาวชฺชนาวลฺลี สฺมาปชฺชนาวลฺลี อธิฏฺฐจฺานาวลฺลี วุฏฺฐจฺานาวลฺลี ปจฺจเวกฺขณาวลฺลี ฯ ปจฺมชฺฅมานํ ยตฺถิจฺฉนํ^๑ ยทิจฺฉนํ ยาวติจฺฉนํ อาวชฺชติ อาวชฺชนาย ทนฺธายิตตฺตํ นตฺถิตฺติ อาวชฺชนาวลฺลี ปจฺมชฺฅมานํ ยตฺถิจฺฉนํ ยทิจฺฉนํ^๒ ยาวติจฺฉนํ สฺมาปชฺชติ สฺมาปชฺชนาย ทนฺธายิตตฺตํ นตฺถิตฺติ สฺมาปชฺชนาวลฺลี ปจฺมชฺฅมานํ

๑,๒ ยทิจฺฉนนฺติ วา ยถิจฺฉนนฺติ วา ปาโจะ ฯ

ยตฺถิจฺจนํ ยทิจฺจนํ ยาวตฺถิจฺจนํ อธิฏฺฐาติ อธิฏฺฐาเน ทนฺธายิตตฺตํ
 นตฺถีตฺติ อธิฏฺฐาณาวสี ปจฺมชฺฅมานํ ยตฺถิจฺจนํ ยทิจฺจนํ ยาวตฺถิจฺจนํ
 ฐฏฺฐาติ ฐฏฺฐาเน ทนฺธายิตตฺตํ นตฺถีตฺติ ฐฏฺฐาณาวสี ปจฺมชฺฅมานํ
 ยตฺถิจฺจนํ ยทิจฺจนํ ยาวตฺถิจฺจนํ ปจฺจเวกฺขติ ปจฺจเวกฺขณาย ทนฺธายิตตฺตํ
 นตฺถีตฺติ ปจฺจเวกฺขณาวสี ทฺตฺติยชฺฅมานํ ๑เป๑ เหนวสญฺญานาสญฺญายตน-
 สฺมาปตฺติ^๑ ยตฺถิจฺจนํ ยทิจฺจนํ ยาวตฺถิจฺจนํ อวชฺชติ อวชฺชนาย
 ทนฺธายิตตฺตํ นตฺถีตฺติ อวชฺชณาวสี เหนวสญฺญานาสญฺญายตนสฺมาปตฺติ
 ยตฺถิจฺจนํ ยทิจฺจนํ ยาวตฺถิจฺจนํ สฺมาปชฺชติ ๑เป๑ อธิฏฺฐาติ ฐฏฺฐาติ
 ปจฺจเวกฺขติ ปจฺจเวกฺขณาย ทนฺธายิตตฺตํ นตฺถีตฺติ ปจฺจเวกฺขณาวสี
 อีมา ปณฺจ วลีโย ตํฅาตฺถุเจเน ฅาณํ ปชานนญฺเจเน ปณฺฅา
 เตน วุจฺจติ ทฺวิทฺติ พลฺเลทฺติ สมนฺนาคตตฺตตา ตโย จ สงฺขารานํ
 ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิยา โสฬสทฺธิ ฅาณจฺริยาทฺธิ นวทฺธิ สฺมาทฺธิจฺริยาทฺธิ
 วลีฅาวตฺตาปณฺฅา นิโรธสฺมาปตฺติยา ฅาณํ ๑

[๒๒๖] กถํ สมนฺปชานสฺส ปวตฺตปฺริยาทาเน ปณฺฅา ปฺรินิพฺพาเน
 ฅาณํ ๑ อิทฺ สมนฺปชานโน เนกฺขมฺเมเน กามจฺจนฺทสฺส ปวตฺตํ ปฺริยาทฺธิยติ
 อพฺยาปาเทเน พฺยาปาทสฺส ปวตฺตํ ปฺริยาทฺธิยติ อาโลกสญฺญาย ถีนมฺิทสฺส
 ปวตฺตํ ปฺริยาทฺธิยติ อวิกฺเขเปเน อุกฺทจฺจสฺส ปวตฺตํ ปฺริยาทฺธิยติ
 ฅมฺมวตฺถาเนเน วิจิกฺจฅาย ๑เป๑ ฅาเณเน อวิชฺชขาย ปามฺชฺเชเน
 อรตฺติยา ปจฺมชฺฅาเนเน นีวรณานํ ปวตฺตํ ปฺริยาทฺธิยติ ๑เป๑ อรทฺตมคฺเคเน
 สพฺพิเกสฺสานํ ปวตฺตํ ปฺริยาทฺธิยติ อถ วา ปน สมนฺปชานสฺส
 อนฺุปาทิสฺเสสฺยา นิพฺพานธฺาตฺตฺยา นิพฺพายนฺตสฺส^๒ อิทฺฅเจเว จกฺขุปวตฺตํ
 ปฺริยาทฺธิยติ อณฺณณจ จกฺขุปวตฺตํ น อฺุปปชฺชติ อิทฺฅเจเว โสิตปวตฺตํ

๑ ม. เหนว.....ปตฺติ ๑ เหาวมฺุปฺริปี ๑

๒ ปฺรินิพฺพายนฺตสฺสาคิปี ปาโล ๑

๑เป๑ ฆานปวตตํ ชิวหาปวตตํ กายปวตตํ มโนปวตตํ ปริยาทียติ
อญญญจ มโนปวตตํ น อุปฺปชฺชติ อิทํ สมฺปชานสุส ปวตตฺตปริยา
ทาเน ปญญา ปรีนิพฺพาเน ฌาณํ ตํธาทฏฺฐเจเน ฌาณํ ปชานนฏฺฐเจเน
ปญญา เตเน วุจฺจติ สมฺปชานสุส ปวตตฺตปริยาทาเน ปญญา
ปรีนิพฺพาเน ฌาณํ ๑

[๒๒๗] กถํ สพฺพธมฺมานํ สมฺมาสมุจฺเจเท นีโรเช จ
อนุปฏฺฐจฺจนาตาปญญา สมสึสฺสฺสฺสเจ ฌาณํ ๑

สพฺพธมฺมานนฺติ ปญฺจกฺขนฺธา ทฺวาทสายตนาหิ อฏฺฐจารส ธาตุโย
กฺกุสลา ธมฺมา อกฺกุสลา ธมฺมา อพฺยาगतฺตา ธมฺมา กามาจรฺวา ธมฺมา
รฺูปาจรฺวา ธมฺมา อรฺูปาจรฺวา ธมฺมา อปริยาปนฺนา ธมฺมา ๑

[๒๒๘] สมฺมา สมุจฺเจเทติ เนกฺขมฺเมเน กามจฺจนฺทํ สมฺมา
สมุจฺจฺฉินฺทติ อพฺยาปาเทเน พฺยาปาทํ สมฺมา สมุจฺจฺฉินฺทติ อาโลก-
สญฺญาย ถีนมิทฺธํ สมฺมา สมุจฺจฺฉินฺทติ อวิกฺเขเปเน อุกฺทจฺจํ สมฺมา
สมุจฺจฺฉินฺทติ ธมฺมวตฺถาเนเน วิจิจฺจํ สมฺมา สมุจฺจฺฉินฺทติ ฌาเณเน
อวิชฺชํ สมฺมา สมุจฺจฺฉินฺทติ ปามฺชฺเชเน อรตี สมฺมา สมุจฺจฺฉินฺทติ
ปจฺมชฺชฺฌาเนเน นีวรเณ สมฺมา สมุจฺจฺฉินฺทติ ๑เป๑ อรหตฺตมคฺเคเน
สพฺพกิลเส สมฺมา สมุจฺจฺฉินฺทติ ๑

[๒๒๙] นีโรเชติ เนกฺขมฺเมเน กามจฺจนฺทํ นีโรเชติ
อพฺยาปาเทเน พฺยาปาทํ นีโรเชติ อาโลกสญฺญาย ถีนมิทฺธํ นีโรเชติ
อวิกฺเขเปเน อุกฺทจฺจํ นีโรเชติ ธมฺมวตฺถาเนเน วิจิจฺจํ นีโรเชติ
ฌาเณเน อวิชฺชํ นีโรเชติ ปามฺชฺเชเน อรตี นีโรเชติ ปจฺมชฺชฺฌาเนเน
นีวรเณ นีโรเชติ ๑เป๑ อรหตฺตมคฺเคเน สพฺพกิลเส นีโรเชติ ๑

[๒๓๐] อนุปฏฺฐจฺจนาตาติ เนกฺขมฺมํ ปฏิทฺทฺธสุส กามจฺจนฺโท น

อุปฏฺฐาติ อพฺยาปาหํ ปฏฺฐิตทฺรฺสฺส พฺยาปาโท น อุปฏฺฐาติ อาโลกสณฺณํ
 ปฏฺฐิตทฺรฺสฺส ถีนมิทฺธํ น อุปฏฺฐาติ อวิกฺเขปํ ปฏฺฐิตทฺรฺสฺส อุทฺทจฺจํ
 น อุปฏฺฐาติ ฐมฺมวตฺถาณํ ปฏฺฐิตทฺรฺสฺส วิจิกิฉฺฉา น อุปฏฺฐาติ
 ฅาณํ ปฏฺฐิตทฺรฺสฺส อวิชฺชา น อุปฏฺฐาติ ปามุชฺชํ ปฏฺฐิตทฺรฺสฺส อรติ
 น อุปฏฺฐาติ ปจฺมชฺฅาณํ ปฏฺฐิตทฺรฺสฺส นีวรณฺา น อุปฏฺฐนฺฺติ ฯเปฯ
 อรหตฺตมคฺคํ ปฏฺฐิตทฺรฺสฺส สพฺพกิเลสฺา น อุปฏฺฐนฺฺติ ฯ

[๒๓๑] สมฺนฺฺติ กามจฺจนฺฺทสฺส ปหีนฺฺตฺตา เนกฺขมฺมํ สมํ
 พฺยาปาทสฺส ปหีนฺฺตฺตา อพฺยาปาโท สมํ ถีนมิทฺธสฺส ปหีนฺฺตฺตา
 อาโลกสณฺณฺา สมํ อุทฺทจฺจสฺส ปหีนฺฺตฺตา อวิกฺเขปํ สมํ วิจิกิฉฺฉาย
 ปหีนฺฺตฺตา ฐมฺมวตฺถาณํ สมํ อวิชฺชาย ปหีนฺฺตฺตา ฅาณํ สมํ
 อรติยา ปหีนฺฺตฺตา ปามุชฺชํ สมํ นีวรณฺานํ ปหีนฺฺตฺตา ปจฺมชฺฅาณํ
 สมํ ฯเปฯ สพฺพกิเลสฺานํ ปหีนฺฺตฺตา อรหตฺตมคฺคโค สมํ ฯ

[๒๓๒] สีสฺนฺฺติ เตรสฺ สีสฺานิ ปลิโพธสีสฺณจฺ ตณฺฺหา
 พนฺฺธนสีสฺณจฺ^๑ มาโน ปรามาสสีสฺณจฺ ทิฏฺฐิจิ วิกฺเขปสีสฺณจฺ อุทฺทจฺจํ
 กิเลสสีสฺณจฺ อวิชฺชา อธิโมกฺขสีสฺณจฺ สทฺธา ปคฺคหสีสฺณจฺ วิริยํ
 อุปฏฺฐาณสีสฺณจฺ สติ อวิกฺเขปสีสฺณจฺ สฺมาธิ ทสฺสนสีสฺณจฺ ปณฺณฺา
 ปวตฺตสีสฺณจฺ ชีวิตินฺฺทริยํ โคจรสีสฺณจฺ วิโมกฺโข สงฺขารสีสฺณจฺ นิโรธ
 ตํฅาตณฺฺเจน ฅาณํ ปชานนฺฺณเจน ปณฺณฺา เตน วุจฺจติ สพฺพฐมฺมานํ
 สมฺมาสมฺมุจฺเจเท นิโรธฺे จ อนุปฏฺฐาณตาปณฺณฺา สมสีสฺณฺเจ ฅาณํ ฯ

[๒๓๓] กถํ ปุณฺฺณานตฺเตกตฺเตชฺปรียาทาเน^๒ ปณฺณฺา สลฺเลขณฺฺเจ
 ฅาณํ ฯ

ปุณฺฺนฺติ ราโค ปุณฺฺ โทโส ปุณฺฺ โม่โท ปุณฺฺ โกโร อุปนาโท มกฺโข
 ปฟ้าโส อีสฺสา มจฺฉริยํ มายา สาเจยฺยํ ฅมฺโฆ สารมฺโฆ มาโน

๑ ม. ยฺ. วินิพนฺฺธนสีสฺณจฺ ฯ ๒ ม. ยฺ. ปุณฺฺณานตฺเตกตฺเตชฺปรียาทาเน ฯ เวมฺมุปรีปิ ฯ

อติมานโ มโ ปมาโท สพะเพ กิเลสา สพะเพ หุจจริตา สพะเพ
อภิสงขารา สพะเพ ภวคามิกมมา ปุณฺณ^๑ ฯ

[๒๓๔] นานตเตกตตฺนติ กามจจนฺโ ท นานตตํ เนกขมมํ
เอกตตํ พุยาปาโ ท นานตตํ อพุยาปาโ ท เอกตตํ ถีนมิหุํ นานตตํ
อาโลกสณฺญา เอกตตํ อุทฺทจจํ นานตตํ อวิกฺเขโป เอกตตํ วิจิกิจฺฉา
นานตตํ ฐมฺมวตฺถานํ เอกตตํ อวิชฺชา นานตตํ ฌาณํ เอกตตํ
อรติ นานตตํ ปามุชฺชํ เอกตตํ นีวรณา นานตตํ ปจฺมชฺฌานํ
เอกตตํ ฯเปฯ สพะเพ กิเลสา นานตตํ อรหตฺตมคโค เอกตตํ ฯ

[๒๓๕] เตโชติ ปญฺจ เตชา จรณเตโช คุณเตโช ปญฺญาเตโช
ปุณฺณเตโช ฐมฺมเตโช จรณเตเชน เตชิตตฺตา หุสฺสีลฺยเตชํ ปริยาทียติ
คุณเตเชน เตชิตตฺตา อคุณเตชํ ปริยาทียติ ปญฺญาเตเชน เตชิตตฺตา
หุปฺปญฺญาเตชํ ปริยาทียติ ปุณฺณเตเชน เตชิตตฺตา อปุณฺณเตชํ
ปริยาทียติ ฐมฺมเตเชน เตชิตตฺตา อฐมฺมเตชํ ปริยาทียติ ฯ

[๒๓๖] สลฺลเชติ กามจจนฺโ ท อสลฺลเช เนกขมมํ สลฺลเช
พุยาปาโ ท อสลฺลเช อพุยาปาโ ท สลฺลเช ถีนมิหุํ อสลฺลเช
อาโลกสณฺญา สลฺลเช อุทฺทจจํ อสลฺลเช อวิกฺเขโป สลฺลเช วิจิกิจฺฉา
อสลฺลเช ฐมฺมวตฺถานํ สลฺลเช อวิชฺชา อสลฺลเช ฌาณํ สลฺลเช
อรติ อสลฺลเช ปามุชฺชํ สลฺลเช นีวรณา อสลฺลเช ปจฺมชฺฌานํ
สลฺลเช ฯเปฯ สพะเพกิเลสา อสลฺลเช อรหตฺตมคโค สลฺลเช ตํ
ฌาตฺตฺถเณ ฌาณํ ปชานนฺนฺถเณ ปญฺญา เตน วุจฺจติ ปุณฺณานตต-
เตชปริยาทาเน ปญฺญา สลฺลเชญฺเจ ฌาณํ ฯ

[๒๓๗] ถถํ อสลฺลเชนตฺตปทิตตตฺตปคคหฺญเณ ปญฺญา วิริยารมฺเณ
ฌาณํ ฯ อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสฺสานํ ฐมฺมานํ อนุปฺปาทาย

๑ ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ

อสลลีนตตปหิตตตปคคหฏฺเจ ปณณว วรียารมฺเภ ฅาณํ อุปฺปนฺนํ
 ปาปกาณํ อกฺุสลาณํ ฐมฺมาณํ ปหํนาย อสลลีนตตปหิตตตปคคหฏฺเจ
 ปณณว วรียารมฺเภ ฅาณํ อหฺุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฐมฺมาณํ อุปฺปาทาย
 อสลลีนตตปหิตตตปคคหฏฺเจ ปณณว วรียารมฺเภ ฅาณํ อุปฺปนฺนํ
 กุสลาณํ ฐมฺมาณํ จิตฺติยา อสมฺโม่สาย ภียโยภาวาย เวปฺุลลําย ภาวํนาย
 ปาริปุริยา อสลลีนตตปหิตตตปคคหฏฺเจ ปณณว วรียารมฺเภ ฅาณํ ๑

[๒๓๘] อหฺุปฺปนฺนสฺส กามจฺจนฺทสฺส อหฺุปฺปาทาย อสลลีนตต-
 ปหิตตตตปคคหฏฺเจ ปณณว วรียารมฺเภ ฅาณํ อุปฺปนฺนสฺส
 กามจฺจนฺทสฺส ปหํนาย อสลลีนตตปหิตตตปคคหฏฺเจ ปณณว วรียารมฺเภ
 ฅาณํ อหฺุปฺปนฺนสฺส เนกขมฺมสฺส อุปฺปาทาย อสลลีนตตปหิตตต-
 ปคคหฏฺเจ ปณณว วรียารมฺเภ ฅาณํ อุปฺปนฺนสฺส เนกขมฺมสฺส
 จิตฺติยา อสมฺโม่สาย ภียโยภาวาย ๑เป๑ ปาริปุริยา อสลลีนตต-
 ปหิตตตตปคคหฏฺเจ ปณณว วรียารมฺเภ ฅาณํ ๑เป๑ อหฺุปฺปนฺนํ
 สพฺุพกิลลํสํ อหฺุปฺปาทาย อสลลีนตตปหิตตตปคคหฏฺเจ ปณณว
 วรียารมฺเภ ฅาณํ อุปฺปนฺนํ สพฺุพกิลลํสํ ปหํนาย อสลลีนตต-
 ปหิตตตตปคคหฏฺเจ ปณณว วรียารมฺเภ ฅาณํ ๑เป๑ อหฺุปฺปนฺนสฺส
 อรหตฺตมคฺคสฺส อุปฺปาทาย อสลลีนตตปหิตตตปคคหฏฺเจ ปณณว
 วรียารมฺเภ ฅาณํ อุปฺปนฺนสฺส อรหตฺตมคฺคสฺส จิตฺติยา อสมฺโม่สาย
 ภียโยภาวาย เวปฺุลลําย ภาวํนาย ปาริปุริยา อสลลีนตตปหิตตต-
 ปคคหฏฺเจ ปณณว วรียารมฺเภ ฅาณํ ตํวาทฏฺเฐน ฅาณํ
 ปชานนฺฏเฐน ปณณว เตน วุจฺจติ อสลลีนตตปหิตตตปคคหฏฺเจ
 ปณณว วรียารมฺเภ ฅาณํ ๑

[๒๓๙] กถํ ํ นานาธมฺมปฺปกาสนตาปญฺญา อตฺถสฺนทสฺสเน
ฅาณํ ๑ นานาธมฺมาติ ปญฺจกฺขนฺธา ทฺวาทสายตนาหิ อฏฺฐาจรส ฐาตุโย
กฺกุสลา ธมฺมา อกฺกุสลา ธมฺมา อพฺยาगतตา ธมฺมา กามาจรรา ธมฺมา
รฺฐปาวจรรา ธมฺมา อรฺฐปาวจรรา ธมฺมา อปฺริยาปนฺนา ธมฺมา ๑

[๒๔๐] ปกาสนตาติ รฺฐปํ อนิจฺจโต ปกาเสติ รฺฐปํ ทฺกฺชโต
ปกาเสติ รฺฐปํ อนตฺตโต ปกาเสติ เวหนํ สณฺณํ สงฺขารे
วิญฺญาณํ จกฺขุํ ๑เป๑ ชรามรณํ อนิจฺจโต ปกาเสติ ชรามรณํ
ทฺกฺชโต ปกาเสติ ชรามรณํ อนตฺตโต ปกาเสติ ๑

[๒๔๑] อตฺถสฺนทสฺสเนติ กามจฺจนทํ ปชฺหนโต เนกฺขมฺมตฺถํ^๑
สฺนทสฺเสติ พฺยาปาทํ ปชฺหนโต อพฺยาปาทตฺถํ สฺนทสฺเสติ ถีนมิทฺธํ
ปชฺหนโต อาโลกสณฺณตฺถํ สฺนทสฺเสติ อุกฺทจฺจํ ปชฺหนโต อวิกฺเขปตฺถํ
สฺนทสฺเสติ วิจิกิฉํ ปชฺหนโต ธมฺมวตฺถานตฺถํ สฺนทสฺเสติ อวิชฺชํ
ปชฺหนโต ฅาณตฺถํ สฺนทสฺเสติ อรตี ปชฺหนโต ปามฺชฺชตฺถํ สฺนทสฺเสติ
นึวรณํ ปชฺหนโต ปจฺมชฺชฅานตฺถํ สฺนทสฺเสติ ๑เป๑ สพฺพกิลเส
ปชฺหนโต อรหตฺตมคฺคตฺถํ สฺนทสฺเสติ ตํฅาตฺถุเจน ฅาณํ
ปชานนฺนุเจน ปญฺญา เตน วุจฺจติ นานาธมฺมปฺปกาสนตาปญฺญา
อตฺถสฺนทสฺสเน ฅาณํ ๑

[๒๔๒] กถํ สพฺพธมฺมานํ เอกสงฺคหตานานตฺเตกตฺตปิฎฺเวเช
ปญฺญา ทสฺสนวิสุทฺธิฅาณํ ๑

สพฺพธมฺมานนฺติ ปญฺจกฺขนฺธา ๑เป๑ อปฺริยาปนฺนา ธมฺมา ๑

เอกสงฺคหตาติ ทฺวาทสฺหิ อากาเรหิ สพฺเพ ธมฺมา เอกสงฺคหิตา^๒
ตฺถุเจน อนตฺตตฺถุเจน สจฺจตฺถุเจน ปฏฺฐิวะตฺถุเจน อมิชานนฺนุเจน

๑ สี. เนกฺขมฺมตฺตฺนตฺถยาหิ ปาโจ ทิสฺสติ ๑ ๒ ย. เอกสงฺคหตา ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

ปรัชานนญฺเจณ ฅมฺมญฺเจณ ฅาตญฺเจณ ฅาตญฺเจณ สจฺฉนิกิริยญฺเจณ
 ผุสฺสนญฺเจณ อภิสมยญฺเจณ อิมหิ ทฺวาทสฺสทฺทิ อากาเรทฺทิ สพฺเพ ฅมฺมา
 เอกสงฺคหิตา ฯ

นานตฺเตกตฺตนฺตฺติ กามจฺจนฺโท นานตฺตํ เนกขมฺมํ เอกตฺตํ
 ฯเปฯ สพฺพกิลเลสา นานตฺตํ อรหตฺตมคฺโค เอกตฺตํ ฯ

ปฏฺวีเวเชตฺติ ทฺกฺขสจฺจํ ปรีณฺญาปฏฺวีเวรํ ปฏฺวีวิชฺฅตฺติ สมฺภูยสจฺจํ
 ปหฺนปฺปฏฺวีเวรํ ปฏฺวีวิชฺฅตฺติ นโรรหสจฺจํ สจฺฉนิกิริยาปฏฺวีเวรํ ปฏฺวีวิชฺฅตฺติ
 มคฺคสจฺจํ ภาวนาปฏฺวีเวรํ ปฏฺวีวิชฺฅตฺติ ฯ

ทสฺสนวิสฺสุทฺตฺติ สโสตฺยาปตฺตมคฺคกฺกฺขเณ ทสฺสนํ วิสฺสุชฺฅตฺติ สโสตฺยา-
 ปตฺตมคฺคกฺกฺขเณ ทสฺสนํ วิสฺสุทฺตํ สกทาคามิมคฺคกฺกฺขเณ ทสฺสนํ วิสฺสุชฺฅตฺติ
 สกทาคามิผลกฺกฺขเณ ทสฺสนํ วิสฺสุทฺตํ อนาคามิมคฺคกฺกฺขเณ ทสฺสนํ
 วิสฺสุชฺฅตฺติ อนาคามิผลกฺกฺขเณ ทสฺสนํ วิสฺสุทฺตํ อรหตฺตมคฺคกฺกฺขเณ ทสฺสนํ
 วิสฺสุชฺฅตฺติ อรหตฺตผลกฺกฺขเณ ทสฺสนํ วิสฺสุทฺตํ ตํ ฅาตญฺเจณ ฅาณํ
 ปชานนญฺเจณ ปณฺญา เตน วุจฺจติ สพฺพฅมฺมานํ เอกสงฺคหิตา-
 นานตฺเตกตฺตปฏฺวีเวเช ปณฺญา ทสฺสนวิสฺสุทฺติฅาณํ ฯ

[๒๔๓] กถํ วิทิตตฺตา ปณฺญา ขนฺตฺติฅาณํ ฯ ฐปํ อนิจฺจโต
 วิทิตํ ฐปํ ทฺกฺกฺขโต วิทิตํ ฐปํ อนตฺตโต วิทิตํ ยํ ยํ วิทิตํ ตํ ตํ
 ขมตฺตฺติ วิทิตตฺตา ปณฺญา ขนฺตฺติฅาณํ เวทหนํ^๑ สณฺณํ สงฺขารา
 วิญฺฅาณํ จกฺขุ ฯเปฯ ฅรามรณํ อนิจฺจโต วิทิตํ ฅรามรณํ ทฺกฺกฺขโต
 วิทิตํ ฅรามรณํ อนตฺตโต วิทิตํ ยํ ยํ วิทิตํ ตํ ตํ ขมตฺตฺติ
 วิทิตตฺตา ปณฺญา ขนฺตฺติฅาณํ ตํฅาตญฺเจณ ฅาณํ ปชานนญฺเจณ
 ปณฺญา เตน วุจฺจติ วิทิตตฺตา ปณฺญา ขนฺตฺติฅาณํ ฯ

๑ ม. ย. เวทนา ฯเปฯ สณฺณวา สงฺขารา วิญฺฅาณํ ฯ

[๒๔๔] กถํ ญฺจจฺตตฺตา ปณฺณวํ ปรีโยคํคหเน^๑ ฅาณํ ๑ รุํปํ
อนิจฺจโต ญฺสฺสตี รุํปํ ทุกฺขโต ญฺสฺสตี รุํปํ อนตฺตโต ญฺสฺสตี ยํ ยํ ญฺสฺสตี
ตํ ตํ ปรีโยคํคหตีตี ญฺจจฺตตฺตา ปณฺณวํ ปรีโยคํคหเน ฅาณํ เวทนํ
สณฺณํ สงฺขารํ วิณฺณณํ จกฺขุํ ๑เป๑ ชรามรณํ อนิจฺจโต ญฺสฺสตี
ทุกฺขโต ญฺสฺสตี อนตฺตโต ญฺสฺสตี ยํ ยํ ญฺสฺสตี ตํ ตํ ปรีโยคํคหตีตี
ญฺจจฺตตฺตา ปณฺณวํ ปรีโยคํคหเน ฅาณํ ตํฅาตฺตญฺจเน ฅาณํ ปชานนฺญฺจเน
ปณฺณวํ เตน วุจฺจตี ญฺจจฺตตฺตา ปณฺณวํ ปรีโยคํคหเน ฅาณํ ๑

[๒๔๕] กถํ สโมทหเน ปณฺณวํ ปเทสฺวิทาเร ฅาณํ ๑
มิจฺฉาทิฏฺฐิจฺปจฺจยาปี เวทียิตํ มิจฺฉาทิฏฺฐิจฺฐปสมปจฺจยาปี เวทียิตํ
สมฺมาทิฏฺฐิจฺปจฺจยาปี เวทียิตํ สมฺมาทิฏฺฐิจฺฐปสมปจฺจยาปี เวทียิตํ
มิจฺฉาสงฺกปฺปจฺจยาปี เวทียิตํ มิจฺฉาสงฺกปฺปวฺปสมปจฺจยาปี เวทียิตํ
สมฺมาสงฺกปฺปจฺจยาปี เวทียิตํ สมฺมาสงฺกปฺปวฺปสมปจฺจยาปี เวทียิตํ
๑เป๑ มิจฺฉาวิมฺุตฺติปจฺจยาปี เวทียิตํ มิจฺฉาวิมฺุตฺติวฺปสมปจฺจยาปี เวทียิตํ
สมฺมาวิมฺุตฺติปจฺจยาปี เวทียิตํ สมฺมาวิมฺุตฺติวฺปสมปจฺจยาปี เวทียิตํ
จฺนฺทปจฺจยาปี เวทียิตํ จฺนฺทวฺปสมปจฺจยาปี เวทียิตํ วิตกฺกปจฺจยาปี
เวทียิตํ วิตกฺกวฺปสมปจฺจยาปี เวทียิตํ สณฺณวํปจฺจยาปี เวทียิตํ
สณฺณวํวฺปสมปจฺจยาปี เวทียิตํ จฺนฺโท จ อวฺปสนฺโต โหตี^๒ วิตกฺกา
จ อวฺปสนฺตา โหตี^๓ สณฺณวํ จ อวฺปสนฺตา โหตี ตปฺปจฺจยาปี
เวทียิตํ จฺนฺโท จ วฺปสนฺโต โหตี วิตกฺกา จ อวฺปสนฺตา โหตี
สณฺณวํ จ อวฺปสนฺตา โหตี ตปฺปจฺจยาปี เวทียิตํ จฺนฺโท จ
วฺปสนฺโต โหตี วิตกฺกา จ วฺปสนฺตา โหตี สณฺณวํ จ อวฺปสนฺตา
โหตี ตปฺปจฺจยาปี เวทียิตํ จฺนฺโท จ วฺปสนฺโต โหตี วิตกฺกา จ
วฺปสนฺตา โหตี สณฺณวํ จ วฺปสนฺตา โหตี น ตปฺปจฺจยาปี

๑ ปรีโยคคหเนตีปี ปาโล ๑ ๒-๒ ม. ย. วิตกโก จ อวฺปสนฺโต โหตี ๑ เอมฺปริปี ๑

เวทยิตํ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อตฺถิ อายวํ^๑ ตสฺมี^๒ จาเน อหฺมฺปตฺเต
ตปฺปจฺยาปิ เวทยิตํ ตํฅาตฺถุเจเน ฅาณํ ปชานนฺญฺเจเน ปณฺญา
เตเน วุจฺจติ สโมหฺหเน ปณฺญา ปเทสฺวิหारे ฅาณํ ฯ

[๒๔๖] กถํ อธิปตฺตตฺตา ปณฺญา สณฺณาวិวิญฺญุ ฅาณํ ฯ
เนกฺขมฺมาธิปตฺตตฺตา ปณฺญา กามจฺจนฺทโต^๓ "สณฺณาย วิวิญฺญุตีติ"^๔
อธิปตฺตตฺตา ปณฺญา สณฺณาวิวิญฺญุ ฅาณํ อพฺยาปาหาธิปตฺตตฺตา ปณฺญา
พฺยาปาโท สณฺณาย วิวิญฺญุตีติ อธิปตฺตตฺตา ปณฺญา สณฺณาวิวิญฺญุ
ฅาณํ อโลกสณฺณานิปตฺตตฺตา ปณฺญา ถีนมิทฺธโต สณฺณาย วิวิญฺญุตีติ
อธิปตฺตตฺตา ปณฺญา สณฺณาวิวิญฺญุ ฅาณํ อวิกฺเขปาธิปตฺตตฺตา ปณฺญา
อุทฺธจฺจโต สณฺณาย วิวิญฺญุตีติ อธิปตฺตตฺตา ปณฺญา สณฺณาวิวิญฺญุ
ฅาณํ ธมฺมวตฺถุณานาธิปตฺตตฺตา ปณฺญา วิจิกิจฺจาย สณฺณาย วิวิญฺญุตีติ
อธิปตฺตตฺตา ปณฺญา สณฺณาวิวิญฺญุ ฅาณํ ฅาณานิปตฺตตฺตา ปณฺญา
อวิชฺชาย สณฺณาย วิวิญฺญุตีติ อธิปตฺตตฺตา ปณฺญา สณฺณาวิวิญฺญุ ฅาณํ
ปามฺชฺชานิปตฺตตฺตา ปณฺญา อรติยา สณฺณาย วิวิญฺญุตีติ อธิปตฺตตฺตา
ปณฺญา สณฺณาวิวิญฺญุ ฅาณํ ปจฺมชฺชานาธิปตฺตตฺตา ปณฺญา นีวรเณหิ
สณฺณาย วิวิญฺญุตีติ อธิปตฺตตฺตา ปณฺญา สณฺณาวิวิญฺญุ ฅาณํ ฯเปฯ
อรหตฺตมคฺคาธิปตฺตตฺตา ปณฺญา สพฺพกิเลเสหิ สณฺณาย วิวิญฺญุตีติ
อธิปตฺตตฺตา ปณฺญา สณฺณาวิวิญฺญุ ฅาณํ ตํฅาตฺถุเจเน ฅาณํ
ปชานนฺญฺเจเน ปณฺญา เตเน วุจฺจติ อธิปตฺตตฺตา ปณฺญา สณฺณาวิวิญฺญุ
ฅาณํ ฯ

๑ อายวณฺติปิ ปาโล, ม. อาสว ฯ ๒ ม. ยฺ. ตสฺมีมฺปิ ฯ
๓-๓ สී. สพฺพวาเรสุ สณฺณาวิตฺเต วิวตฺตตีติ ฯ

[๒๔๗] กถิ นานตเต ปณณมา เจโตวิวิญญูณ ฌาณิ ๑
 กามจจนุโท นานตติ เนกขมมม เอกตติ เนกขมเมกตติ เจตยโต
 กามจจนุทโต จิตตัม วิวิญญูตตีติ นานตเต ปณณมา เจโตวิวิญญูณ ฌาณิ
 พยาปาโท นานตติ อพยาปาโท เอกตติ อพยาปาเทกตติ เจตยโต
 พยาปาโท จิตตัม วิวิญญูตตีติ นานตเต ปณณมา เจโตวิวิญญูณ ฌาณิ
 ถินมิหุช นานตติ อาโลกสณณมา เอกตติ อาโลกสณณเมกตติ เจตยโต
 ถินมิหุชโต จิตตัม วิวิญญูตตีติ นานตเต ปณณมา เจโตวิวิญญูณ ฌาณิ
 ๑เป๑ สพพกิลเสถ นานตติ อรหตตมคโค เอกตติ อรหตตมคเคกตติ
 เจตยโต สพพกิลเสถหิ จิตตัม วิวิญญูตตีติ นานตเต ปณณมา เจโตวิวิญญูณ
 ฌาณิ ตัมมาตญฺเฐน ฌาณิ ปชานนญฺเฐน ปณณมา เตน วุจฺจติ
 นานตเต ปณณมา เจโตวิวิญญูณ ฌาณิ ๑

[๒๔๘] กถิ อธิจฺจานเน ปณณมา จิตตวิวิญญูณ ฌาณิ ๑
 กามจจนุทํ ปชหนุโต เนกขมมวเสน จิตตัม อธิจฺจาตตีติ อธิจฺจานเน
 ปณณมา จิตตวิวิญญูณ ฌาณิ พยาปาทํ ปชหนุโต อพยาปาทวเสน จิตตัม
 อธิจฺจาตตีติ อธิจฺจานเน ปณณมา จิตตวิวิญญูณ ฌาณิ ถินมิหุช ปชหนุโต
 อาโลกสณณวเสน จิตตัม อธิจฺจาตตีติ อธิจฺจานเน ปณณมา จิตตวิวิญญูณ
 ฌาณิ ๑เป๑ สพพกิลเสถ ปชหนุโต อรหตตมคควเสน จิตตัม
 อธิจฺจาตตีติ อธิจฺจานเน ปณณมา จิตตวิวิญญูณ ฌาณิ ตัมมาตญฺเฐน
 ฌาณิ ปชานนญฺเฐน ปณณมา เตน วุจฺจติ อธิจฺจานเน ปณณมา
 จิตตวิวิญญูณ ฌาณิ ๑

[๒๔๙] กถิ สุณณเต ปณณมา ฌาณวิวิญญูณ ฌาณิ ๑ จกขุ
 สุณณิ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน วา ฐฺเวน วา สสุสเตน

สญโฆคญจํ ปลิโพธญจํ ปชหนโต วิญญูตีติ ตถญเจ ปณณา
 สจจวิญญู ฅาณํ นีโรธสฺส นิสฺสรณญจํ วิเวกญจํ อสงขตญจํ อมตญจํ
 สจจิกโรหนโต วิญญูตีติ ตถญเจ ปณณา สจจวิญญู ฅาณํ มคคสฺส
 นียยานญจํ เหตุญจํ ทสสนญจํ อธิปเตยฺยญจํ ภาเวหนโต วิญญูตีติ
 ตถญเจ ปณณา สจจวิญญู ฅาณํ สณณาวิญญู^๑ เจเตวิญญู
 จิตฺตวิญญู ฅาณวิญญู วิเมกขวิญญู สจจวิญญู สณณานหนโต
 วิญญูตีติ สณณาวิญญู เจตยหนโต วิญญูตีติ เจเตวิญญู วิชานหนโต
 วิญญูตีติ จิตฺตวิญญู ฅาณํ กโรหนโต วิญญูตีติ ฅาณวิญญู
 โวสฺสชฺชหนโต วิญญูตีติ วิเมกขวิญญู ตถญเจ วิญญูตีติ สจจวิญญู ฯ

[๒๕๒] ยตถ สณณาวิญญู ตตถ เจเตวิญญู ยตถ
 เจเตวิญญู ตตถ สณณาวิญญู ยตถ สณณาวิญญู เจเตวิญญู
 ตตถ จิตฺตวิญญู ยตถ จิตฺตวิญญู ตตถ สณณาวิญญู
 เจเตวิญญู ยตถ สณณาวิญญู เจเตวิญญู จิตฺตวิญญู ตตถ
 ฅาณวิญญู ยตถ ฅาณวิญญู ตตถ สณณาวิญญู เจเตวิญญู
 จิตฺตวิญญู ยตถ สณณาวิญญู เจเตวิญญู จิตฺตวิญญู ฅาณวิญญู
 ตตถ วิเมกขวิญญู ยตถ วิเมกขวิญญู ตตถ สณณาวิญญู
 เจเตวิญญู จิตฺตวิญญู ฅาณวิญญู ยตถ สณณาวิญญู
 เจเตวิญญู จิตฺตวิญญู ฅาณวิญญู วิเมกขวิญญู ตตถ สจจวิญญู
 ยตถ สจจวิญญู ตตถ สณณาวิญญู เจเตวิญญู จิตฺตวิญญู
 ฅาณวิญญู วิเมกขวิญญู ตํมาตญฺเจน ฅาณํ ปชานนญฺเจน ปณณา
 เตน วุจฺจติ ตถญเจ ปณณา สจจวิญญู ฅาณํ ฯ

๑ ส. สณณาวิตฺตยาธิ ปาโจ ทิสฺสติ ฯ

[๒๕๓] กถํ กายมฺปิ จิตฺตมฺปิ เอกวตฺถถานตา สุขสฺสณฺณจ
 ลหุสฺสณฺณจ อธิฏฺฐจานวเสณ อิชฺฅณฺณญฺเจ ปณฺณวา อิทฺธิวึเช ฅาณํ ๑
 อึช ฏิกฺขุ ฉนฺทสมมตึปชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวตึ
 วึริยสมมตึ... จิตฺตสมมตึ... วึมฺสาสมมตึปชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ
 ภาเวตึ โส อึเมสุ จตฺตุสุ อิทฺธิปาเทสุ จิตฺตํ ปรีภาเวตึ ปรีทเมตึ มุทฺ
 กโรตึ กมฺมณึยํ โส อึเมสุ จตฺตุสุ อิทฺธิปาเทสุ จิตฺตํ ปรีภาเวตฺวา
 ปรีทเมตฺวา มุทฺ กริตฺวา กมฺมณึยํ กายมฺปิ จิตฺเต สโมทหตึ จิตฺตมฺปิ
 กายे สโมทหตึ^๑ กายวเสณ จิตฺตํ ปรีฅนาเมตึ จิตฺตวเสณ กายํ
 ปรีฅนาเมตึ กายวเสณ จิตฺตํ อธิฏฺฐจาทึ จิตฺตวเสณ กายํ อธิฏฺฐจาทึ
 กายวเสณ จิตฺตํ ปรีฅนาเมตฺวา จิตฺตวเสณ กายํ ปรีฅนาเมตฺวา กายวเสณ
 จิตฺตํ อธิฏฺฐจหิตฺวา จิตฺตวเสณ กายํ อธิฏฺฐจหิตฺวา สุขสฺสณฺณจ
 ลหุสฺสณฺณจ กายे โอกกมิตฺวา วึหริตึ โส ตถา ภาวึเตน จิตฺเตน
 ปรีสุทฺเทน ปรีโยทาทเณ อิทฺธิวึชฅาณาย จิตฺตํ อภึนึหริตึ อภึนึนฺนาคตึ
 โส อนกเวหิตํ อิทฺธิวึชํ ปจฺจนฺุโภตึ เอโกปี หุตฺวา พหุทฺธา โหตึ
 พหุทฺธาปี หุตฺวา เอโก โหตึ อาวึภาวํ ตึโรภาวํ ตึโรกฺุทฺทํ^๒ ตึโรปการํ
 ตึโรปพพตํ อสชฺชมาโน คจฺฉตึ เสยฺยถาปี อากาเส ปจวึยาปี
 อุมฺมุชฺชนึมฺมุชฺชํ กโรตึ เสยฺยถาปี อุกเก อุกเกปี อภึชฺชมาเน คจฺฉตึ
 เสยฺยถาปี ปจวึยํ อากาเสปี ปลลฺงเกณ จงฺกมตึ^๓ เสยฺยถาปี ปกฺขึ
 สกฺุณ อึเมปี จนฺทึมสุริเย เอวํมทึทึทึเก เอวํมทานุภาเว ปาณึนา
 ปรีมสตี^๔ ปรีมชฺชตึ ยาว พุรหฺมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตตึ
 ตํฅาตฺถญฺเจณ ฅาณํ ปชานนฺญญฺเจณ ปณฺณวา เณ วุจฺจตึ กายมฺปิ
 จิตฺตมฺปิ เอกวตฺถถานตา สุขสฺสณฺณจ ลหุสฺสณฺณจ อธิฏฺฐจานวเสณ
 อิชฺฅณฺณญฺเจ ปณฺณวา อิทฺธิวึเช ฅาณํ ๑

๑ สมหาทตึตึปี ปาโล ๑

๒ ม. ตึโรกฺุทฺทํ ๑

๓ ม. ยฺ. กมตึ ๑

๔ ม. ปรามสตี ๑

[๒๕๔] กถา วิตกุกวิปฺวารวเสน นานตเตกตตสทฺทนิมิตฺตानํ
 ปรีโยคาหเน ปญฺญา โสตธาตฺตวิสุทฺธิฌาณํ ๑ อิธ ภิกฺขุ จนฺทสมมาธิ...
 วิริยสมมาธิ... จิตฺตสมมาธิ... วิมฺสาสมมาธิปฺชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาหํ
 ภาเวติ โส อิเมสุ จตฺตฺส อิทธิปาเทสุ จิตฺตํ ปรีภาเวติ ปรีทเมติ มุหุ
 กโรติ กมฺมณียํ โส อิเมสุ จตฺตฺส อิทธิปาเทสุ จิตฺตํ ปรีภาเวตฺวา
 ปรีทเมตฺวา มุหุ กริตฺวา กมฺมณียํ ทูเรปิ สทฺทานํ^๑ สทฺทนิมิตฺตํ
 มนสิ กโรติ สนฺติเกปิ สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ โอฟาริกานํปิ
 สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ สุขุมกานํปิ^๒ สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ
 มนสิ กโรติ สณฺหสณฺหานํปิ สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ
 ปฺรตฺตติมายํ ทิสาย สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ ปจฺจิมายํ ทิสาย
 สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ อุตฺตรายํ ทิสาย สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ
 มนสิ กโรติ ทกฺขิณายํ ทิสาย สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ
 ปฺรตฺตติมายํปิ อนุทิสาย สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ ปจฺจิมายํปิ
 อนุทิสาย สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ อุตฺตรายํปิ อนุทิสาย
 สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ ทกฺขิณายํปิ อนุทิสาย สทฺทานํ
 สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ เหมจฺจิมายํปิ ทิสาย สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ
 มนสิ กโรติ อฺปริมายํปิ ทิสาย สทฺทานํ สทฺทนิมิตฺตํ มนสิ กโรติ
 โส ตถา ภาวิตฺเตน จิตฺเตน ปรีสุทฺตฺเชน ปรีโยหาเตน โสตธาตฺตฺยา
 วิสุทฺธิฌาณาย จิตฺตํ อภินฺนฺหริติ อภินฺนฺนาเมติ โส ทิพฺพาย โสตธาตฺตฺยา
 วิสุทฺธาเย อตฺติกฺกนฺตมานุสึกาย อฺโภา สทฺเท สฺสุณาติ ทิพฺเพ จ มานุเส
 จ เย ทูเร [๓] สนฺติเก จ ตํวาทกฺกฺเขน ฌาณํ ปฺชานนฺนฺนฺนฺนฺน
 ปญฺญา เตน วุจฺจติ วิตกุกวิปฺวารวเสน นานตเตกตตสทฺทนิมิตฺตानํ
 ปรีโยคาหเน ปญฺญา โสตธาตฺตวิสุทฺธิฌาณํ ๑

๑ ส. สทฺพตฺถ สุตฺตานนฺติ ปาโล ๑

๒ ม. ย. สฺขุมาณมฺปิ ๑

๓ ย. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตี ๑

[๒๕๕] กถํ ติณฺณํ จิตฺตานํ วิปฺผารตฺตา อินฺทฺริยานํ ปสาทวเสน
 นานตฺเตกตฺตวิณฺณฅาณจริยาปรีโยคาหเน ปณฺณวา เจโตปรียฅาณํ ๑
 อิทฺ ภิกฺขุ ฉนฺทสมมาธิปฺชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาหํ ภาเวติ
 วิริยสมมาธิ... จิตฺตสมมาธิ... วิมฺสาสมมาธิปฺชานสงฺขารสมนฺนาคตํ
 อิทฺธิปาหํ ภาเวติ โส อิเมสุ จตฺตุสุ อิทฺธิปาเทสุ จิตฺตํ ปรีภาเวติ
 ปรีทเมติ มุหํ กโรติ กมฺมณิยํ โส อิเมสุ จตฺตุสุ อิทฺธิปาเทสุ จิตฺตํ
 ปรีภาเวตฺวา ปรีทเมตฺวา มุหํ กริตฺวา กมฺมณิยํ เอวํ ชานาตี^๑ อิทํ รูปํ
 โสมนสฺสอินฺทฺริยสมฺมุจฺจิตํ อิทํ รูปํ โทมนสฺสอินฺทฺริยสมฺมุจฺจิตํ อิทํ รูปํ
 อุกฺเขอินฺทฺริยสมฺมุจฺจิตนฺติ โส ตถา ภาวิตฺเตน จิตฺเตน ปรีสุทฺเทน
 ปรีโยทาเตน เจโตปรียฅาณาย จิตฺตํ อภินิหฺรติ อภินินฺนาเมติ โส
 ปรสตฺตานํ ปฺรปฺคฺคฺลานํ เจตสา เจโต ปรีจฺจ ปชานาตี สฺราคํ วา
 จิตฺตํ สฺราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาตี วีตฺราคํ วา จิตฺตํ วีตฺราคํ จิตฺตนฺติ
 ปชานาตี สฺโทสํ วา จิตฺตํ สฺโทสํ จิตฺตนฺติ ปชานาตี วีตฺโทสํ วา
 จิตฺตํ ๑เปฯ สฺโมหํ วา จิตฺตํ ๑เปฯ วีตฺโมหํ วา จิตฺตํ ๑เปฯ
 สงฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ ๑เปฯ มหคฺคตํ วา จิตฺตํ
 ๑เปฯ อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ ๑เปฯ สอฺตฺตรํ วา จิตฺตํ ๑เปฯ อนฺตฺตรํ
 วา จิตฺตํ ๑เปฯ สฺมาหิตํ วา จิตฺตํ ๑เปฯ อสฺมาหิตํ วา จิตฺตํ
 ๑เปฯ วิมฺตฺตํ วา จิตฺตํ ๑เปฯ อวิมฺตฺตํ วา จิตฺตํ ๑เปฯ ^๒อฺธิมฺตฺตํ
 วา จิตฺตํ ๑เปฯ อนฺธิมฺตฺตํ วา จิตฺตํ ๑เปฯ อนฺธิมฺตฺตํ จิตฺตนฺติ^๒
 ปชานาตี ตํฅาตฺถุเจเน ฅาณํ ปชานนฺนุเจเน ปณฺณวา เตน วุจฺจติ
 ติณฺณํ จิตฺตานํ วิปฺผารตฺตา อินฺทฺริยานํ ปสาทวเสน นานตฺเต-
 กตฺตวิณฺณฅาณจริยาปรีโยคาหเน ปณฺณวา เจโตปรียฅาณํ ๑

๑ ม. ย. ปชานาตี ๑

๒-๒ ม. ย. โป. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ๑

[๒๕๖] กถํ ปจฺจยปวตฺตทานํ ฅมฺมานํ นานตฺเตกตฺตกมฺม-
 วิปฺพารวเสน ปรีโยคาหเน ปณฺณวา ปุพฺพเพนิวาसानุสฺสตีตฺถาณํ ฯ อธิ
 ภิกฺขุ ฉนฺทสมฺมาธิ ฯเปฯ มุหุํ กิริตฺวา กมฺมณฺยํ เอวํ ปชานาติ
 อิมสฺสมี สติ อิทํ โหติ อิมสฺสบุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ ยทิทํ อวิชฺชา
 ปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรूपํ
 นามรूपปจฺจยา สฬายตนํ สฬายตนปจฺจยา ผลฺโส ผลฺสปจฺจยา เวทนา
 เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว
 ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปฺปายาสา
 สมฺภวณฺติ เอวเมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺภูโย โหติ โส ตถา
 ภาวิตฺเตน จิตฺเตน ปรีสุทฺเตน ปรีโยทาเตน ปุพฺพเพนิวาसानุสฺสตีตฺถาณาย
 จิตฺตํ อภินิหฺรติ อภินินฺนาเมติ โส อเนกวิทิตํ ปุพฺพเพนิวาสํ อนุสฺสรติ
 เสยฺยถิทํ เอกํปิ ชาตี เทวํปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตฺสฺโสปิ
 ชาติโย ปณฺจปิ ชาติโย ทสฺปิ ชาติโย วิสฺมปิ ชาติโย तीสมฺปิ
 ชาติโย จตฺตารीสมฺปิ ชาติโย ปณฺณาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ
 ชาติสทสฺสมฺปิ ชาติสตสทสฺสมฺปิ อเนเกปิ สํวฺภูฏกปฺเป อเนเกปิ
 วิวฺภูฏกปฺเป อเนเกปิ สํวฺภูฏวิวฺภูฏกปฺเป อมฺตฺตราสี เอวํนาโม เอวํโคตฺโต
 เอวํวณฺโณ เอวํมาหาโร เอวํสุขทฺทุกฺขปฺภิสฺสเวทํ เอวํมายุปรियนฺโต โส ตโต
 จโต อมฺตฺร อุทฺปาที ตตฺตราปาสี เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ
 เอวํมาหาโร เอวํสุขทฺทุกฺขปฺภิสฺสเวทํ เอวํมายุปรियนฺโต โส ตโต จโต
 อธิฐฺยปฺนฺโนติ อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิทิตํ ปุพฺพเพนิวาสํ อนุสฺสรติ
 ตํธฺมาตฺถฺจเณ ธฺมาณํ ปชานนฺนฺจเณ ปณฺณวา เตน วุจฺจติ ปจฺจยปวตฺตทานํ
 ฅมฺมานํ นานตฺเตกตฺตกมฺมวิปฺพารวเสน ปรีโยคาหเน ปณฺณวา ปุพฺพเพ
 นิวาसानุสฺสตีตฺถาณํ ฯ

[๒๕๘] กถิ จตุสกุจฺฉิยา อากาเรหิ ตินฺณนฺนํ อินฺทฺริยานํ
 วสีภาวตาปญฺญา อาสวานํ ขเย ฉาณํ ฯ

กตเมสํ ตินฺณนฺนํ อินฺทฺริยานํ อนญฺญาตญฺญสฺสามีตฺนฺทฺริยสฺส
 อญฺญินฺทฺริยสฺส อญฺญาตาวินฺทฺริยสฺส ฯ

อนญฺญาตญฺญสฺสามีตฺนฺทฺริยํ กตฺติฏฺฐจฺานานิ คจฺฉติ อญฺญินฺทฺริยํ
 กตฺติฏฺฐจฺานานิ คจฺฉติ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ กตฺติฏฺฐจฺานานิ คจฺฉติ ฯ

อนญฺญาตญฺญสฺสามีตฺนฺทฺริยํ เอกํ จานํ คจฺฉติ โสตาปตฺตติมคฺคํ
 อญฺญินฺทฺริยํ ฉ จานานิ คจฺฉติ โสตาปตฺตติผลํ สกทาคามิมคฺคํ
 สกทาคามิผลํ อนาคามิมคฺคํ อนาคามิผลํ อรหตฺตมคฺคํ
 อญฺญาตาวินฺทฺริยํ เอกํ จานํ คจฺฉติ อรหตฺตผลํ ฯ

[๒๕๙] โสตาปตฺตติมคฺคกฺขณฺเณ อนญฺญาตญฺญสฺสามีตฺนฺทฺริยสฺส
 สทฺธินฺทฺริยํ อธิโมกฺขปรีวารํ โหติ วิริยฺนฺทฺริยํ ปคฺคหปรีวารํ โหติ
 สตินฺทฺริยํ อุပ္ปฏฺฐจฺานปรีวารํ โหติ สฺมาธินฺทฺริยํ อวิกฺเขปปรีวารํ โหติ
 ปญฺญินฺทฺริยํ ทสฺสนปรีวารํ โหติ มนินฺทฺริยํ วิชานนปรีวารํ โหติ
 โสมนสฺสินฺทฺริยํ อภินนฺทฺนปรีวารํ^๑ โหติ ชีวิตินฺทฺริยํ ปวตฺตตสฺนตฺตา-
 ธิปเตยฺยปรีวารํ โหติ โสตาปตฺตติมคฺคกฺขณฺเณ ชาตา ฆมฺมา จเปตฺวา
 จิตฺตสฺมฏฺฐจฺานํ รูปํ สพฺเพว กุสลา โหนฺติ สพฺเพว อนาสฺวา โหนฺติ
 สพฺเพว นียฺยานิกา โหนฺติ สพฺเพว อปจฺยคามิโน โหนฺติ สพฺเพว
 โลกุตฺตรา โหนฺติ สพฺเพว นิพฺพานารมฺมณา โหนฺติ โสตาปตฺตติมคฺคกฺขณฺเณ
 อนญฺญาตญฺญสฺสามีตฺนฺทฺริยสฺส อิมานิ อฏฺฐจฺินฺทฺริยานิ สหชาตปรีวารา
 โหนฺติ อญฺญมญฺญปรีวารา โหนฺติ นิสฺสยปรีวารา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปรีวารา
 โหนฺติ สหคตา โหนฺติ สหชาตา โหนฺติ สํสฏฺฐจา โหนฺติ สมฺปยุตฺตา
 โหนฺติ เตว ตสฺส อาการา เจว โหนฺติ ปรีวารา จ ฯ

๑ ม. อภินนฺทฺนปรีวารํ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

[๒๖๐] โสตาปตฺติผลกฺขณ ฅณณินฺทฺริยสฺส สทฺธินฺทฺริย ฅธิโมกฺขปริวาร โหติ วิริยนฺทฺริย ปคฺคหปริวาร โหติ สตินฺทฺริย ฅุปฺภูจฺานปริวาร โหติ สฺมาธินฺทฺริย ฅวิกฺเขปปริวาร โหติ ปณณินฺทฺริย ทสฺสนปริวาร โหติ มนินฺทฺริย วิชานนปริวาร โหติ โสมนสฺสสินฺทฺริย ฅภินนฺทฺริยปริวาร โหติ ชีวิตินฺทฺริย ปวตฺตสฺนตฺตาธิปเตยฺยปริวาร โหติ โสตาปตฺติผลกฺขณ ชาตา ฅมฺมา สพฺเพว ฅพฺยากตา โหนฺติ จเปตฺวา จิตฺตสฺมฺภูจฺานํ รฺูปํ สพฺเพว ฅนาสฺวา โหนฺติ สพฺเพว โลกุตฺตรา โหนฺติ สพฺเพว นิพฺพานารมฺมณฺา โหนฺติ โสตาปตฺติผลกฺขณ ฅณณินฺทฺริยสฺส ฅิมาณี ฅญฺจินฺทฺริยานี สหชาตปริวารา โหนฺติ ฅณณมณฺณปริวารา โหนฺติ นิสฺสยปริวารา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปริวารา โหนฺติ สหคฺตา โหนฺติ สหชาตา โหนฺติ สํสฺฐจฺา โหนฺติ สมฺปยุตฺตา โหนฺติ เตว ตสฺส ฅาการา เจว โหนฺติ ปริวารา จ ฯ

[๒๖๑] สกฺทาคามีคฺคกฺขณ ๑เป๑ สกฺทาคามีผลกฺขณ ๑เป๑ ฅนาคามิมคฺคกฺขณ ๑เป๑ ฅนาคามิผลกฺขณ ๑เป๑

อรหตฺตมคฺคกฺขณ ฅณณินฺทฺริยสฺส สทฺธินฺทฺริย ฅธิโมกฺข-
 ปริวาร โหติ ๑เป๑ ชีวิตินฺทฺริย ปวตฺตสฺนตฺตาธิปเตยฺยปริวาร โหติ
 อรหตฺตมคฺคกฺขณ ชาตา ฅมฺมา จเปตฺวา จิตฺตสฺมฺภูจฺานํ รฺูปํ
 สพฺเพว กุสฺลา โหนฺติ สพฺเพว ฅนาสฺวา โหนฺติ สพฺเพว
 นิยฺยานิกา โหนฺติ สพฺเพว ฅปจฺยคามิโน โหนฺติ สพฺเพว โลกุตฺตรา
 โหนฺติ สพฺเพว นิพฺพานารมฺมณฺา โหนฺติ อรหตฺตมคฺคกฺขณ
 ฅณณินฺทฺริยสฺส ฅิมาณี ฅญฺจินฺทฺริยานี สหชาตปริวารา โหนฺติ
 ฅณณมณฺณปริวารา โหนฺติ นิสฺสยปริวารา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปริวารา
 โหนฺติ สหคฺตา โหนฺติ สหชาตา โหนฺติ สํสฺฐจฺา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตา โหนฺติ เตว ตสฺส ฅาการา เจว โหนฺติ ปริวารา จ ฯ

[๒๖๒] อรหตตผลกฺขณเณ   อณฺเฏตาวิหฺริยสฺส   สหฺชินฺหฺริยํ
 อธิโมกฺขปริวารํ   โหติ   วิริยฺนฺหฺริยํ   ปคฺคหฺปริวารํ   โหติ   สติหฺนฺหฺริยํ
 อุกฺกุจฺจปริวารํ   โหติ   สมาธิหฺนฺหฺริยํ   อวิกฺเขปปริวารํ   โหติ   ปณฺณิหฺนฺหฺริยํ
 ทสฺสนฺหฺริยํ   โหติ   มนินฺหฺริยํ   วิชานนฺหฺริยํ   โหติ   โสมนสฺสินฺหฺริยํ
 อภินนฺทนฺหฺริยํ   โหติ   ชีวิตินฺหฺริยํ   ปวตฺตสฺนตฺตาคิเปเตยฺยปริวารํ   โหติ
 อรหตตผลกฺขณเณ   ชาตา   ฐมา   สพฺเพว   อพฺยากตา   โหนฺติ   จเปตฺวา
 จิตฺตสฺมฺมุจฺจํ   รูปํ   สพฺเพว   อนาสวา   โหนฺติ   สพฺเพว   โลกุตฺตรา
 โหนฺติ   สพฺเพว   นิพฺพานารมฺมณํ   โหนฺติ   อรหตตผลกฺขณเณ
 อณฺเฏตาวิหฺริยสฺส   อิมานิ   อภฺยฺจินฺหฺริยานิ   สหฺชาตปริวารํ   โหนฺติ
 อณฺเฏตฺตปริวารํ   โหนฺติ   นิสฺสยปริวารํ   โหนฺติ   สมฺปยุตฺตปริวารํ
 โหนฺติ   สหคฺตา   โหนฺติ   สหฺชาตา   โหนฺติ   สํสฺสฺจฺจา   โหนฺติ   สมฺปยุตฺตา
 โหนฺติ   เตว   ตสฺส   อากาธา   เจว   โหนฺติ   ปริวารํ   จ   อิติ   อิมานิ
 อภฺยฺจฺจกานิ   จตฺสฺสฺสฺจฺจิ   โหนฺติ ฯ

[๒๖๓] อาสวาติ   กตฺเม   เต   อาสวา   กามาสโว   ภวาสโว
 ทิฏฺฐาสโว   อวิชฺชาสโว ฯ   กตฺเถเต   อาสวา   ชียฺนฺติ ฯ   โสตาปตฺติมคฺเคน
 อนวเสโส   ทิฏฺฐาสโว   ชียฺติ   อปายคฺมณฺเอย   กามาสโว   ชียฺติ   อปาย-
 คฺมณฺเอย   ภวาสโว   ชียฺติ   อปายคฺมณฺเอย   อวิชฺชาสโว   ชียฺติ   เอตฺเถเต
 อาสวา   ชียฺนฺติ   สกฺทาคามิมคฺเคน   โอฟาริโก   กามาสโว   ชียฺติ   ตเทกฺกฺจ
 ภวาสโว   ชียฺติ   ตเทกฺกฺจ   อวิชฺชาสโว   ชียฺติ   เอตฺเถเต   อาสวา   ชียฺนฺติ
 อนาคามิมคฺเคน   อนวเสโส   กามาสโว   ชียฺติ   ตเทกฺกฺจ   ภวาสโว   ชียฺติ
 ตเทกฺกฺจ   อวิชฺชาสโว   ชียฺติ   เอตฺเถเต   อาสวา   ชียฺนฺติ   อรหตฺตมคฺเคน
 อนวเสโส   ภวาสโว   ชียฺติ   [๑]   อวิชฺชาสโว   ชียฺติ   เอตฺเถเต   อาสวา
 ชียฺนฺติ   ตํถาตฺถฺเจน   ฌาณํ   ปชานนฺนฺเจน   ปณฺณวา   เตน   วุจฺจติ

๑ ม. ย. เอตฺถนฺตเร   อนวเสโสติ   ทิสฺสติ ฯ

๒ ม. ปริณฺเฏตาตฺถฺจฺจิ ฯ

จตุสฏฺฐิจยา อากาเรหิ ตินฺนุณฺหนํ อินฺหุริยานํ วลฺลิกาตปาณฺณมา อาสวานํ
ชเย ฅาณํ ๑

[๒๖๔] กถํ ปรีณฺณฏฺฐเจ ปณฺณมา ทุกฺเข ฅาณํ ปหานฺณเจ
ปณฺณมา สมฺทเย ฅาณํ สจฺฉิกิริยญฺเจ ปณฺณมา นิโรเธ ฅาณํ
ภาวนฺณเจ ปณฺณมา มคฺเค ฅาณํ ๑ ทุกฺขสฺส ปิพฺพนฺณโจ สนฺตปาณฺณโจ
สงฺขตฺตญฺโจ วิปริณามญฺโจ ปรีณฺณฏฺฐโจ^๑ สมฺทยสฺส อายฺพนฺณโจ นินฺทานฺณโจ
สณฺโณคญฺโจ ปลฺลิวทญฺโจ ปหานฺณโจ นิโรธสฺส นิสฺสรณฺณโจ วิเวกญฺโจ
อสงฺขตญฺโจ อมตญฺโจ สจฺฉิกิริยญฺโจ มคฺคสฺส นียฺยานญฺโจ เหนฺตญฺโจ
ทสฺสนญฺโจ อาธิปเตยฺยญฺโจ ภาวนฺณโจ ตํฅาตญฺเจเน ฅาณํ
ปชานนฺณเจเน ปณฺณมา เตน วุจฺจติ ปรีณฺณฏฺฐเจ ปณฺณมา ทุกฺเข ฅาณํ
ปหานฺณเจ ปณฺณมา สมฺทเย ฅาณํ สจฺฉิกิริยญฺเจ ปณฺณมา นิโรเธ ฅาณํ
ภาวนฺณเจ ปณฺณมา มคฺเค ฅาณํ ๑

[๒๖๕] กถํ ทุกฺเข ฅาณํ ทุกฺขสมฺทเย ฅาณํ ทุกฺขนิโรเธ
ฅาณํ ทุกฺขนิโรธคามินฺนียา ปฏิปทาย ฅาณํ ๑ มคฺคสมฺมจฺฉิสฺส ฅาณํ
ทุกฺเขเปตํ ฅาณํ ทุกฺขสมฺทเยเปตํ ฅาณํ ทุกฺขนิโรเธเปตํ ฅาณํ
ทุกฺขนิโรธคามินฺนียา ปฏิปทายเปตํ ฅาณํ ๑

[๒๖๖] ตตฺถ กตมํ ทุกฺเข ฅาณํ ๑ ทุกฺขํ อารพฺภ ยา
อุปฺปชฺชติ ปณฺณมา ปชานนา วิจโย ปวิจโย ฅมฺมวิจโย สลฺลกฺขณฺนา
อุปลกฺขณฺนา ปจฺจุปลกฺขณฺนา ปณฺนฺทิจจํ โกสฺลลํ เนปฺปญฺณํ เวภพฺยา^๒
จินฺตยา อุปฺปริกฺขา ฐุริ เมธา ปรีณฺณยิกา วิปสฺสนา สมฺปชฺชณฺณํ ปโตโท
ปณฺณมา ปณฺณอินฺหุริยํ ปณฺณมาพลํ ปณฺณมาสตฺถํ ปณฺณมาปาสาโท
ปณฺณมาอาโลโก ปณฺณมาโอภาโส ปณฺณมาปชฺชิตโต ปณฺณมารตฺถนํ อโมโห
ฅมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ วุจฺจติ ทุกฺเข ฅาณํ ๑

๑ ม. ปรีณฺณฏฺฐโจ ๑

๒ ส. เวภพฺพา ๑

[๒๖๗] ทุกฺขสมฺมทฺยํ อารพฺภ ๑เป๑ ทุกฺขนิโรธํ อารพฺภ ๑เป๑ ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา ๑เป๑ อโมโห ธรรมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ วุจฺจติ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ฌาณํ ตํฉาตภูเจน ฌาณํ ปชานนฺนฺเจน ปญฺญา เตน วุจฺจติ ทุกฺเข ฌาณํ ทุกฺขสมฺมทฺเย ฌาณํ ทุกฺขนิโรธ ฌาณํ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ฌาณํ ๑

[๒๖๘] กถํ อตฺถปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ธรรมปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ นิริตฺติปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ปฏิภาณปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ๑ อตฺถเสสุ ฌาณํ อตฺถปฏฺฐิสมฺภิทา ธรรมเสสุ ฌาณํ ธรรมปฏฺฐิสมฺภิทา นิริตฺตีสฺสุ ฌาณํ นิริตฺติปฏฺฐิสมฺภิทา ปฏิภาณเสสุ ฌาณํ ปฏิภาณปฏฺฐิสมฺภิทา อตฺถนานตฺเต ปญฺญา อตฺถปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ธรรมนานตฺเต ปญฺญา ธรรมปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ นิริตฺตินานตฺเต ปญฺญา นิริตฺติปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ปฏิภาณนานตฺเต ปญฺญา ปฏิภาณปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ อตฺถวตฺถานเ ปญฺญา อตฺถปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ธรรมวตฺถานเ ปญฺญา ธรรมปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ นิริตฺติวตฺถานเ ปญฺญา นิริตฺติปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ปฏิภาณวตฺถานเ ปญฺญา ปฏิภาณปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ อตฺถสลลฺกฺขเณ ปญฺญา อตฺถปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ธรรมสลลฺกฺขเณ ปญฺญา ธรรมปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ นิริตฺติสลลฺกฺขเณ ปญฺญา นิริตฺติปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ปฏิภาณสลลฺกฺขเณ ปญฺญา ปฏิภาณปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ อตฺถอุปฺปลกฺขเณ ปญฺญา อตฺถปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ธรรมอุปฺปลกฺขเณ ปญฺญา ธรรมปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ นิริตฺติอุปฺปลกฺขเณ ปญฺญา นิริตฺติปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ปฏิภาณอุปฺปลกฺขเณ ปญฺญา ปฏิภาณปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ อตฺถปฺปเภาเท ปญฺญา อตฺถปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ธรรมปฺปเภาเท ปญฺญา ธรรมปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ นิริตฺติปฺปเภาเท ปญฺญา นิริตฺติปฏฺฐิสมฺภิเท ฌาณํ ปฏิภาณปฺปเภาเท ปญฺญา ปฏิภาณ-

ปฏิสมฺภิเท ฅาณํ อตฺถปฺปภาวเน ปญฺฅา อตฺถปฏิสมฺภิเท ฅาณํ
 ฅมฺมปฺปภาวเน ปญฺฅา ฅมฺมปฏิสมฺภิเท ฅาณํ นิสฺสุตฺติปฺปภาวเน ปญฺฅา
 นิสฺสุตฺติปฏิสมฺภิเท ฅาณํ ปฏฺฐิภานปฺปภาวเน ปญฺฅา ปฏฺฐิภานปฏิสมฺภิเท
 ฅาณํ อตฺถไซฺตเน^๑ ปญฺฅา อตฺถปฏิสมฺภิเท ฅาณํ ฅมฺมไซฺตเน ปญฺฅา
 ฅมฺมปฏิสมฺภิเท ฅาณํ นิสฺสุตฺติไซฺตเน ปญฺฅา นิสฺสุตฺติปฏิสมฺภิเท ฅาณํ
 ปฏฺฐิภานไซฺตเน ปญฺฅา ปฏฺฐิภานปฏิสมฺภิเท ฅาณํ อตฺถวิโรจเน ปญฺฅา
 อตฺถปฏิสมฺภิเท ฅาณํ ฅมฺมวิโรจเน ปญฺฅา ฅมฺมปฏิสมฺภิเท ฅาณํ
 นิสฺสุตฺติวิโรจเน ปญฺฅา นิสฺสุตฺติปฏิสมฺภิเท ฅาณํ ปฏฺฐิภานวิโรจเน ปญฺฅา
 ปฏฺฐิภานปฏิสมฺภิเท ฅาณํ อตฺถปฺปกาสเน ปญฺฅา อตฺถปฏิสมฺภิเท
 ฅาณํ ฅมฺมปฺปกาสเน ปญฺฅา ฅมฺมปฏิสมฺภิเท ฅาณํ นิสฺสุตฺติปฺปกาสเน
 ปญฺฅา นิสฺสุตฺติปฏิสมฺภิเท ฅาณํ ปฏฺฐิภานปฺปกาสเน ปญฺฅา
 ปฏฺฐิภานปฏิสมฺภิเท ฅาณํ ตํ ฅาตญฺเฅเน ฅาณํ ปฺชานนญฺเฅเน
 ปญฺฅา เตน วุจฺจติ อตฺถปฏิสมฺภิเท ฅาณํ ฅมฺมปฏิสมฺภิเท ฅาณํ
 นิสฺสุตฺติปฏิสมฺภิเท ฅาณํ ปฏฺฐิภานปฏิสมฺภิเท ฅาณํ ๑

[๒๖๙] กตมํ ตถาคตฺสส อฺนฺทฺริยานํ ปโรปรียตฺเต ฅาณํ ๑
 อึธ ตถาคโต สตฺเต ปสฺสติ อปฺปรชฺกฺเข มหารชฺกฺเข ติกฺขิณฺทฺริเย
 มุทฺนฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิญญาปเย ทฺวิญญาปเย อปฺเปกฺจฺเจ
 ปโรโลกวชฺชภยทสฺสาวีโน อปฺเปกฺจฺเจ นปโรโลกวชฺชภยทสฺสาวีโน ๑

[๒๗๐] อปฺปรชฺกฺเข มหารชฺกฺเขติ สทฺโธ ปุคฺคโล อปฺปรชฺกฺโข
 อสฺสทฺโธ ปุคฺคโล มหารชฺกฺโข อารทฺธิวิโย ปุคฺคโล อปฺปรชฺกฺโข
 กุสึโต ปุคฺคโล มหารชฺกฺโข อฺปฺภุจิตฺสฺสติ ปุคฺคโล อปฺปรชฺกฺโข
 มุญฺจสฺสติ ปุคฺคโล มหารชฺกฺโข สฺมาหิตฺโต ปุคฺคโล อปฺปรชฺกฺโข
 อสฺมาหิตฺโต ปุคฺคโล มหารชฺกฺโข ปญฺฅา ปุคฺคโล อปฺปรชฺกฺโข

๑ สึ. อตฺถชานเน ๑

ทุบฺปณฺโณ ปุคฺคโล มหารชกฺโข ฯ

[๒๗๑]   ติกฺขินฺหฺริเย มฺหิณฺหฺริเยติ สทฺโธ ปุคฺคโล ติกฺขินฺหฺริโย
อสฺสทฺโธ ปุคฺคโล มฺหิณฺหฺริโย อารทฺธวิริโย ปุคฺคโล ติกฺขินฺหฺริโย กุสฺสีโต
ปุคฺคโล มฺหิณฺหฺริโย อุปฺภุจิตฺตสฺสติ ปุคฺคโล ติกฺขินฺหฺริโย มฺภุจสฺสติ
ปุคฺคโล มฺหิณฺหฺริโย สฺมาหิโต ปุคฺคโล ติกฺขินฺหฺริโย อสฺมาหิโต
ปุคฺคโล มฺหิณฺหฺริโย ปณฺณวา ปุคฺคโล ติกฺขินฺหฺริโย ทุบฺปณฺโณ ปุคฺคโล
มฺหิณฺหฺริโย ฯ

[๒๗๒]   สุวากาโร ทฺวากาเรติ สทฺโธ ปุคฺคโล สุวากาโร อสฺสทฺโธ
ปุคฺคโล ทฺวากาโร อารทฺธวิริโย ปุคฺคโล สุวากาโร กุสฺสีโต ปุคฺคโล
ทฺวากาโร อุปฺภุจิตฺตสฺสติ ปุคฺคโล สุวากาโร มฺภุจสฺสติ ปุคฺคโล
ทฺวากาโร สฺมาหิโต ปุคฺคโล สุวากาโร อสฺมาหิโต ปุคฺคโล ทฺวากาโร
ปณฺณวา ปุคฺคโล สุวากาโร ทุบฺปณฺโณ ปุคฺคโล ทฺวากาโร ฯ

[๒๗๓]   สุวิณฺญาปเย ทฺวิณฺญาปเยติ สทฺโธ ปุคฺคโล
สุวิณฺญาปโย อสฺสทฺโธ ปุคฺคโล ทฺวิณฺญาปโย อารทฺธวิริโย ปุคฺคโล
สุวิณฺญาปโย กุสฺสีโต ปุคฺคโล ทฺวิณฺญาปโย อุปฺภุจิตฺตสฺสติ ปุคฺคโล
สุวิณฺญาปโย มฺภุจสฺสติ ปุคฺคโล ทฺวิณฺญาปโย สฺมาหิโต ปุคฺคโล
สุวิณฺญาปโย อสฺมาหิโต ปุคฺคโล ทฺวิณฺญาปโย ปณฺณวา ปุคฺคโล
สุวิณฺญาปโย ทุบฺปณฺโณ ปุคฺคโล ทฺวิณฺญาปโย ฯ

[๒๗๔]   อปฺเปกฺจเจ ปฺรโลกาวชฺชฌยทสฺสาวิโน อปฺเปกฺจเจ น
ปฺรโลกาวชฺชฌยทสฺสาวิโนติ สทฺโธ ปุคฺคโล ปฺรโลกาวชฺชฌยทสฺสาวิ อสฺสทฺโธ
ปุคฺคโล นปฺรโลกาวชฺชฌยทสฺสาวิ อารทฺธวิริโย ปุคฺคโล ปฺรโลกาวชฺชฌย-
ทสฺสาวิ กุสฺสีโต ปุคฺคโล นปฺรโลกาวชฺชฌยทสฺสาวิ อุปฺภุจิตฺตสฺสติ ปุคฺคโล
ปฺรโลกาวชฺชฌยทสฺสาวิ มฺภุจสฺสติ ปุคฺคโล นปฺรโลกาวชฺชฌยทสฺสาวิ
สฺมาหิโต ปุคฺคโล ปฺรโลกาวชฺชฌยทสฺสาวิ อสฺมาหิโต ปุคฺคโล

นปรโลกาชฺชภยทสฺสาวี ปณณวา ปุคฺคโล ปรโลกาชฺชภยทสฺสาวี
ทูปปณณโณ ปุคฺคโล นปรโลกาชฺชภยทสฺสาวี ๑

[๒๗๕] โลโกติ ขนฺธโลโก ชาตฺตโลโก อายตฺนโลโก วิปตฺติ-
ภวโลโก วิปตฺติสมฺภวโลโก สมฺปตฺติภวโลโก สมฺปตฺติสมฺภวโลโก เอโก
โลโก สพฺเพ สตฺตา อาหารภูจฺจิติกา เทว โลกา นามณฺจ รูปณฺจ
ตโย โลกา ติสฺโส เวทนา จตฺตารโ โลกา จตฺตารโ อาหารา ปณฺจ
โลกา ปณฺจปาทานกฺขนฺธา ฉ โลกา ฉ อชฺฉตฺติกานิ อายตฺนานิ
สตฺต โลกา สตฺต วิณฺณณภูจฺจิตโย อญฺจ โลกา อญฺจ โลกธมฺมา
นว โลกา นว สตฺตาวาสา ทส โลกา ทสายนฺนานิ ทฺวาทส โลกา
ทฺวาทสายนฺนานิ อญฺจารส โลกา อญฺจารส ชาตฺตโย ๑

[๒๗๖] วชฺชนฺติ สพฺเพ กิเลสฺสา วชฺชา สพฺเพ ทฺวจฺริตา
วชฺชา สพฺเพ อภิสํขารา วชฺชา สพฺเพ ภวคามิกมฺมา วชฺชา อิติ
อิมสฺมี จ โลก อิมสฺมี จ วชฺเช ติพฺพา ภยสณฺณวา ปจฺจุปฺภุจฺจिता
โหติ เสยฺยถาปิ อุกฺขิตฺตวาเส^๑ วชฺเช อิมฺเหติ ปณฺณวาสาย อากาเรหิ
อิมานิ ปณฺจอินฺทฺริยานิ ชานาติ ปสฺสตี อณฺณวาติ ปฏฺวิวิชฺฉตี อิหํ
ตถาคตฺตสฺส อินฺทฺริยานํ ปโรปรียตฺเต ฅาณํ ๑

[๒๗๗] กตมํ ตถาคตฺตสฺส สตฺตทานํ อาสยานุสเย ฅาณํ ๑ อิธ
ตถาคโต สตฺตทานํ อาสยํ ชานาติ อณฺุสยํ ชานาติ จริตํ ชานาติ
อริมฺตฺตตี ชานาติ ภพฺพวภพฺเพ สตฺเต ปชานาติ ๑

[๒๗๘] กตโม จ^๒ สตฺตทานํ อาสโย ๑ สสฺสโต โลโกติ วา
อสฺสโต โลโกติ วา อนฺตวา โลโกติ วา อนนฺตวา โลโกติ วา ตํ
ชีวํ ตํ สรีรฺนฺติ วา อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรฺนฺติ วา โหติ ตถาคโต

๑ สี. อุกฺขิตฺตวาเส ๑

๒ ม. ไป. จสทฺโห นตฺถิ ๑

[๒๘๐] กตมญจ สตฺตทานํ จริตํ ฯ ปุณฺณวาทิสงฺขารโ
 อปุณฺณวาทิสงฺขารโ อเนญซาทิสงฺขารโ ปริตฺตทฎฺฐมโก วา มหาฎฺฐมโก
 วา อิทํ สตฺตทานํ จริตํ ฯ

[๒๘๑] กตมา จ สตฺตทานํ อธิมุตฺติ ฯ สนฺติ สตฺตทา
 หีนาคิมุตฺติกา สนฺติ สตฺตทา ปณฺเฑิตาคิมุตฺติกา หีนาคิมุตฺติกา สตฺตทา
 หีนาคิมุตฺติเก สตฺเต เสวนฺติ ฆาสนฺติ ปยฺรูปาสนฺติ ปณฺเฑิตาคิมุตฺติกา
 สตฺตทา ปณฺเฑิตาคิมุตฺติเก สตฺเต เสวนฺติ ฆาสนฺติ ปยฺรูปาสนฺติ อตีตมฺปิ
 อหุซานํ หีนาคิมุตฺติกา สตฺตทา หีนาคิมุตฺติเก สตฺเต เสวีสฺ ฆาซีสุ
 ปยฺรูปาซีสุ ปณฺเฑิตาคิมุตฺติกา สตฺตทา ปณฺเฑิตาคิมุตฺติเก สตฺเต เสวีสฺ ฆาซีสุ
 ปยฺรูปาซีสุ อนาคตมฺปิ อหุซานํ หีนาคิมุตฺติกา สตฺตทา หีนาคิมุตฺติเก
 สตฺเต เสวีสฺสนฺติ ฆาซีสุสนฺติ ปยฺรูปาซีสุสนฺติ ปณฺเฑิตาคิมุตฺติกา
 สตฺตทา ปณฺเฑิตาคิมุตฺติเก สตฺเต เสวีสฺสนฺติ ฆาซีสุสนฺติ ปยฺรูปาซีสุสนฺติ
 อยํ สตฺตทานํ อธิมุตฺติ ฯ

[๒๘๒] กตเม สตฺตทา อภพฺพา ฯ เย เต สตฺตทา
 กมฺมารเณน สมนฺนาคตา กิเลสวารเณน สมนฺนาคตา วิปาการเณน
 สมนฺนาคตา อสฺสทฺธา อจฺจนฺทิกา ทุปฺปญฺญา อภพฺพา นิชามํ
 โอกฺกมิตฺตํ กุสฺเลสฺ ฐมฺเมสฺ สมฺมตฺตํ อิเม เต สตฺตทา อภพฺพา ฯ

[๒๘๓] กตเม สตฺตทา ภพฺพา ฯ เย เต สตฺตทา น
 กมฺมารเณน สมนฺนาคตา น กิเลสวารเณน สมนฺนาคตา น
 วิปาการเณน สมนฺนาคตา สทฺธา จฺจนฺทิกา ปญฺจวณฺโฑ ภพฺพา
 นิชามํ โอกฺกมิตฺตํ กุสฺเลสฺ ฐมฺเมสฺ สมฺมตฺตํ อิเม เต สตฺตทา ภพฺพา
 อิทํ ตถาคตสฺส สตฺตทานํ อาสยानุสเย ฅาณํ ฯ

[๒๘๔] กตมํ ตถาคตสฺส ยมกปาฏิหิเร ฌาณํ ฯ อิท
ตถาคโต ยมกปาฏิหิโร กโรติ อสธารณํ สาวเกหิ อูปริมกายโต
อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ เหมจิมกายโต อุกกธารา ปวตฺตติ เหมจิมกายโต
อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ อูปริมกายโต อุกกธารา ปวตฺตติ ปุรตฺถิมกายโต
อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ ปจฺฉิมกายโต อุกกธารา ปวตฺตติ ปจฺฉิมกายโต
อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ ปุรตฺถิมกายโต อุกกธารา ปวตฺตติ ทกฺขิณ-
อกฺขิโต อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ วามอกฺขิโต อุกกธารา ปวตฺตติ
วามอกฺขิโต อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ ทกฺขิณอกฺขิโต อุกกธารา ปวตฺตติ
ทกฺขิณกณฺณโสตฺโต อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ วามกณฺณโสตฺโต อุกกธารา
ปวตฺตติ วามกณฺณโสตฺโต อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ ทกฺขิณกณฺณโสตฺโต
อุกกธารา ปวตฺตติ ทกฺขิณนาสิกาโสตฺโต อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ
วามนาสิกาโสตฺโต อุกกธารา ปวตฺตติ วามนาสิกาโสตฺโต อคคิกฺขนุโห
ปวตฺตติ ทกฺขิณนาสิกาโสตฺโต อุกกธารา ปวตฺตติ ทกฺขิณอํสกุญฺโฆโต
อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ วามอํสกุญฺโฆโต อุกกธารา ปวตฺตติ วามอํสกุญฺโฆโต
อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ ทกฺขิณอํสกุญฺโฆโต อุกกธารา ปวตฺตติ ทกฺขิณ-
หตฺถโต อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ วามหตฺถโต อุกกธารา ปวตฺตติ
วามหตฺถโต อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ ทกฺขิณหตฺถโต อุกกธารา ปวตฺตติ
ทกฺขิณปสฺสโต อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ วามปสฺสโต อุกกธารา ปวตฺตติ
วามปสฺสโต อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ ทกฺขิณปสฺสโต อุกกธารา ปวตฺตติ
ทกฺขิณปาทโต อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ วามปาทโต อุกกธารา ปวตฺตติ
วามปาทโต อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ ทกฺขิณปาทโต อุกกธารา ปวตฺตติ
องฺคฺลฺงคฺลฺเอหิ อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ องฺคฺลฺนตฺริกาหิ อุกกธารา
ปวตฺตติ องฺคฺลฺนตฺริกาหิ อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ องฺคฺลฺงคฺลฺเอหิ อุกกธารา
ปวตฺตติ เอเกกโลมโต อคคิกฺขนุโห ปวตฺตติ เอเกกโลมโต อุกกธารา

ปัสสนุตานํ ฏิกฺขณฺสูยเณ อนุสฺสโณ โลกสนฺนิวาโสติ ปัสสนุตานํ
 ฏิกฺขณฺสูยเณ สนฺตปฺปติ โลกสนฺนิวาโสติ ปัสสนุตานํ ฏิกฺขณฺสูยเณ
 ปรีชยหติ โลกสนฺนิวาโสติ ปัสสนุตานํ ชาตียา อนุคฺโต โลกสนฺนิวาโสติ
 ปัสสนุตานํ ๑เป๑ ชราย อนุสฺสโณ โลกสนฺนิวาโสติ ปัสสนุตานํ ๑เป๑
 พยาธิหิ อภิกฺขโต โลกสนฺนิวาโสติ ปัสสนุตานํ ๑เป๑ มรเณน อภิกฺขโต
 โลกสนฺนิวาโสติ ปัสสนุตานํ ๑เป๑ ทุกฺขปฺปติโต โลกสนฺนิวาโสติ ปัสสนุตานํ
 ตณฺหาย อุทฺทหิตโต โลกสนฺนิวาโสติ ปัสสนุตานํ ชรปาการปรีชิตโต
 โลกสนฺนิวาโสติ ปัสสนุตานํ มจฺจุปาเสน ปรีชิตโต โลกสนฺนิวาโสติ
 ปัสสนุตานํ มหาพฺนฺชนพฺนฺชโร โลกสนฺนิวาโส รากพฺนฺชเนน โทสพฺนฺชเนน
 โหมพฺนฺชเนน มานพฺนฺชเนน ฏิกฺขณฺสูยเณน กิลเสพฺนฺชเนน ทุจฺจริต-
 พฺนฺชเนน ตสฺส นตฺถณฺโณ โกจฺจิ พฺนฺช^๑ โมเจตา อณฺณตฺร มยาติ
 ปัสสนุตานํ มหาสมฺพาทปฏฺฐิพฺนฺชโร โลกสนฺนิวาโส ตสฺส นตฺถณฺโณ
 โกจฺจิ โอบาส^๒ ทสฺเสตา อณฺณตฺร มยาติ ปัสสนุตานํ มหาปฺลิวฺเชน
 ปฺลิวฺชโร โลกสนฺนิวาโส ตสฺส นตฺถณฺโณ โกจฺจิ ปฺลิวฺช^๓ เณเตตา^๔
 อณฺณตฺร มยาติ ปัสสนุตานํ ๑เป๑ มหาปปาเตว ปตีโต โลก-
 สนฺนิวาโส ตสฺส นตฺถณฺโณ โกจฺจิ ปปาตา อุทฺทตฺตา อณฺณตฺร มยาติ
 ปัสสนุตานํ มหากนฺตาร^๕ ปฏฺฐิพฺนฺชโร โลกสนฺนิวาโส ตสฺส นตฺถณฺโณ
 โกจฺจิ กนฺตาร^๖ ตาเรตา อณฺณตฺร มยาติ ปัสสนุตานํ มหาสํสารา
 ปฏฺฐิพฺนฺชโร โลกสนฺนิวาโส ตสฺส นตฺถณฺโณ โกจฺจิ สํสารา โโมเจตา
 อณฺณตฺร มยาติ ปัสสนุตานํ มหาวิทฺทคฺเค สมฺปรีวตฺตติ โลกสนฺนิวาโส
 ตสฺส นตฺถณฺโณ โกจฺจิ วิทฺทคฺคา อุทฺทตฺตา อณฺณตฺร มยาติ ปัสสนุตานํ
 มหาปฺลเลเป^๗ ปฺลิวฺชโร โลกสนฺนิวาโส [๕] รากคฺคินา โทสคฺคินา

๑ ม. พฺนฺช, โป. พฺนฺชนา ๑ ๒ ม. ย. โอบาส ๑ ๓ ม. เจตา, โป. เณโท ๑

๔ ม. ย. มหาปฺลิว, โป. มหาปฺลาเป ๑ ๕ ม. ย. โป. เอตฺถนฺตเร ตสฺส นตฺถณฺโณ
 โกจฺจิ ปฺลิว อุทฺทตฺตา อณฺณตฺร มยาติ ปัสสนุตานํ ๑เป๑ อพฺภาทโต โลกสนฺนิวาโสติ ปัสสนุตานํ
 ๑เป๑ อาทิตโต โลกสนฺนิวาโส ...ติ ทิสฺสนฺติ ๑

โมหคฺคินา ชาตียา ชรามรณน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ
 อุปายาเสหิ อพฺภาหโต ตสฺส นตฺถณฺโณ โภจึ นิพฺพาเปตา อณฺณตฺร
 มยาติ ปสฺสนฺตานํ อุณฺหิตโก โลกสฺสนฺนิวาโส หณฺณติ นิจฺจมตฺตาณ
 ปตฺตตทณฺโฑ ตกฺกาโรติ ปสฺสนฺตานํ วัฏฏฺพนนฺนพฺนโร^๑ โลกสฺสนฺนิวาโส
 อาฆาตนปจฺจุปฺภวจิตฺโต ตสฺส นตฺถณฺโณ โภจึ โมเจตา อณฺณตฺร มยาติ
 ปสฺสนฺตานํ อนาคต โลกสฺสนฺนิวาโส ปรมการุณฺณปฺปตฺโต ตสฺส นตฺถณฺโณ
 โภจึ ตาเยตา อณฺณตฺร มยาติ ปสฺสนฺตานํ ๑เป๑ ทุกฺขาภิตฺตฺนโน
 โลกสฺสนฺนิวาโส จิรฺรตตฺตปีหิตฺติ ปสฺสนฺตานํ นิจฺจคฺคิโต^๒ โลกสฺสนฺนิวาโส
 นิจฺจปฺปาสิตฺติ ปสฺสนฺตานํ ๑เป๑ อนุโร โลกสฺสนฺนิวาโส อจฺกขุโกติ
 ปสฺสนฺตานํ หตฺเตตฺโต โลกสฺสนฺนิวาโส อปฺริณายโกติ ปสฺสนฺตานํ วิปถํ
 ปกฺขนฺโต^๓ โลกสฺสนฺนิวาโส อณฺชสาปรทฺธโร ตสฺส นตฺถณฺโณ โภจึ อริยปถํ
 อาเนตา อณฺณตฺร มยาติ ปสฺสนฺตานํ มโหฆปกฺขนฺโน โลกสฺสนฺนิวาโส
 ตสฺส นตฺถณฺโณ โภจึ โอบา อุทฺตตฺตา อณฺณตฺร มยาติ ปสฺสนฺตานํ
 ทวีหิ ทิฏฺฐิจฺเจเตหิ ปฺริยฺภูจฺจิตฺโต โลกสฺสนฺนิวาโสติ ปสฺสนฺตานํ ตีหิ ทฺวจฺริเตหิ
 วิปฺปฏิปนฺโน โลกสฺสนฺนิวาโสติ ปสฺสนฺตานํ [๔] โยเคหิ ปฺริโต^๔
 โลกสฺสนฺนิวาโส จตุโยคโยชิตฺติ ปสฺสนฺตานํ จตฺตฺหิ คณฺเจหิ คณฺจฺจิตฺโต
 โลกสฺสนฺนิวาโสติ ปสฺสนฺตานํ จตฺตฺหิ อุปาทาเนหิ อุปาทียติ โลกสฺสนฺนิวาโสติ
 ปสฺสนฺตานํ ปณฺจคตฺติสมารุโฬหิ โลกสฺสนฺนิวาโสติ ปสฺสนฺตานํ ปณฺจหิ
 กามคฺคฺเคนหิ รชฺชติ โลกสฺสนฺนิวาโสติ ปสฺสนฺตานํ ปณฺจหิ นีวรณฺเนหิ
 โอบตฺถโต โลกสฺสนฺนิวาโสติ ปสฺสนฺตานํ ฉหิ วิวาทฺมฺมุเลหิ วิวหติ
 โลกสฺสนฺนิวาโสติ ปสฺสนฺตานํ ฉหิ ตณฺหาภาเยหิ รชฺชติ โลกสฺสนฺนิวาโสติ
 ปสฺสนฺตานํ ฉหิ ทิฏฺฐิจฺเจเตหิ ปฺริยฺภูจฺจิตฺโต โลกสฺสนฺนิวาโสติ ปสฺสนฺตานํ

๑ ม. วชฺชพนนฺนพฺนโร ๑

๒ ม. คคิโต ๑

๓ ม. ปกฺขนฺโท, โป. ปกฺขนฺโน ๑

๔ ม. ยฺ. เอตฺถนฺตโร จตฺตฺหิตฺติ ทิสฺสติ ๑

๕ สฺ. ม. ยฺ. โป. ยุตฺโต ๑

อสฺสาเสตฺถํ ปรินิพฺพุโต [๑] ปรินิพฺพวาเปตฺตุนฺติ ปสฺสนฺตาทนํ พุทฺธานํ
ภควนฺตาทนํ สตฺเตสฺส มหากรุณา โสภกมฺติ อิทํ ตถาคตฺสฺส
มหากรุณาสมาปตฺติยา ฅาณํ ฯ

[๒๘๖] กตมํ ตถาคตฺสฺส สพฺพญญตฺตฅาณํ ฯ สพฺพสงฺขตม-
สงฺขตํ อนวเสสํ ชานาตีตฺติ สพฺพญญตฺตฅาณํ ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ
อนวารณํ ฅาณํ อนาคตํ สพฺพํ ชานาตีตฺติ สพฺพญญตฺตฅาณํ
ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ อนวารณํ ฅาณํ อตฺตํ สพฺพํ ชานาตีตฺติ
สพฺพญญตฺตฅาณํ ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ อนวารณํ ฅาณํ ปจฺจุปฺปนฺนํ
สพฺพํ ชานาตีตฺติ สพฺพญญตฺตฅาณํ ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ อนวารณํ
ฅาณํ จกฺขุญฺเจว รุปา จ เอวํ ตํ สพฺพํ ชานาตีตฺติ สพฺพญญตฺตฅาณํ
ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ อนวารณํ ฅาณํ โสิตฺตญฺเจว สทฺทา จ ฯเปฯ
ฆานญฺเจว คนฺธา จ ชิวฺหา เจว รสา จ กาโย เจว ไผฏฺฐพฺพวา จ
มโน เจว ฅมฺมา จ เอวํ ตํ สพฺพํ ชานาตีตฺติ สพฺพญญตฺตฅาณํ
ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ อนวารณํ ฅาณํ ฯ

[๒๘๗] ยาวตา อนิจฺจจฺ्ञจฺจํ ทฺกฺขจฺ्ञจฺจํ อนตฺตจฺ्ञจฺจํ [๒] สพฺพํ
ชานาตีตฺติ สพฺพญญตฺตฅาณํ ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ อนวารณํ ฅาณํ
ยาวตา รุปลสฺส อนิจฺจจฺ्ञจฺจํ ทฺกฺขจฺ्ञจฺจํ อนตฺตจฺ्ञจฺจํ สพฺพํ ชานาตีตฺติ
สพฺพญญตฺตฅาณํ ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ อนวารณํ ฅาณํ ยาวตา
เวทนาย ยาวตา สญฺฅาย ยาวตา สงฺขารานํ ยาวตา วิญฺฅาณสฺส
ยาวตา จกฺขุสฺส ฯเปฯ ชรามรณสฺส อนิจฺจจฺ्ञจฺจํ ทฺกฺขจฺ्ञจฺจํ อนตฺตจฺ्ञจฺจํ
สพฺพํ ชานาตีตฺติ สพฺพญญตฺตฅาณํ ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ อนวารณํ
ฅาณํ ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ปเร จาติ ทิสฺสติ, โป. เอตฺถนฺตเร ปเรติ ทิสฺสนฺติ ฯ
๒ ม. ย. เอตฺถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

[๒๕๕] ยาวถา อภิฅฅาย อภิฅฅญฺจํ สฬฬํ ชาณาถีถิ
 สฬฬฅฅฅตฅาณํ ตตถ อวารณํ นตถีถิ อนวารณํ ฅาณํ ยาวถา
 ปริฅฅาย ปริฅฅญฺจํ ยาวถา ปหาฅาย^๑ ปหาฅญฺจํ ยาวถา
 ภาวฅาย ภาวฅญฺจํ ยาวถา สจจฅิกริยา ย สจจฅิกริยาญฺจํ สฬฬํ ชาณาถีถิ
 สฬฬฅฅฅตฅาณํ ตตถ อวารณํ นตถีถิ อนวารณํ ฅาณํ ยาวถา
 ขนุฅานํ ขนุฅญฺจํ สฬฬํ ชาณาถีถิ สฬฬฅฅฅตฅาณํ ตตถ อวารณํ
 นตถีถิ อนวารณํ ฅาณํ ยาวถา ฅาตฺถนํ ฅาตฺถญฺจํ ยาวถา อายตฅานํ
 อายตฅญฺจํ ยาวถา สขฅตฅานํ สขฅตฅญฺจํ ยาวถา อสขฅตฅสฺส อสขฅตฅญฺจํ
 สฬฬํ ชาณาถีถิ สฬฬฅฅฅตฅาณํ ตตถ อวารณํ นตถีถิ อนวารณํ
 ฅาณํ ๑

[๒๕๖] ยาวถา กุสเล ฅมฅเม สฬฬํ ชาณาถีถิ สฬฬฅฅฅตฅาณํ
 ตตถ อวารณํ นตถีถิ อนวารณํ ฅาณํ ยาวถา อกุสเล ฅมฅเม
 ยาวถา อฬฬฅายเต ฅมฅเม ยาวถา กามาจเร ฅมฅเม ยาวถา รุปาจเร
 ฅมฅเม ยาวถา อรุปาจเร ฅมฅเม ยาวถา อปริยาปนุเน ฅมฅเม สฬฬํ
 ชาณาถีถิ สฬฬฅฅฅตฅาณํ ตตถ อวารณํ นตถีถิ อนวารณํ ฅาณํ
 ยาวถา ทุกขสฺส ทุกขญฺจํ สฬฬํ ชาณาถีถิ สฬฬฅฅฅตฅาณํ ตตถ
 อวารณํ นตถีถิ อนวารณํ ฅาณํ ยาวถา สมุทฅยสฺส สมุทฅยญฺจํ
 ยาวถา นิโรธสฺส นิโรธญฺจํ ยาวถา มคคสฺส มคคญฺจํ สฬฬํ ชาณาถีถิ
 สฬฬฅฅฅตฅาณํ ตตถ อวารณํ นตถีถิ อนวารณํ ฅาณํ ๑

[๒๕๗] ยาวถา อตถปฏิสฅฅิทาย อตถปฏิสฅฅิทาญฺจํ สฬฬํ
 ชาณาถีถิ สฬฬฅฅฅตฅาณํ ตตถ ๑เป๑ ยาวถา ฅมฅปฏิสฅฅิทาย
 ฅมฅปฏิสฅฅิทาญฺจํ ยาวถา นิสฺสฅตติปฏิสฅฅิทาย นิสฺสฅตติปฏิสฅฅิทาญฺจํ
 ยาวถา ปฏิสฅฅิทาย ปฏิสฅฅิทาญฺจํ สฬฬํ ชาณาถีถิ

๑ ม. ฅ. ปหาฅสฺส ๑

สพฺพญญตฺตวณฺโณ   ตตฺถ   อวฺวณฺโณ   นตฺถีตฺติ   อนาวรณฺโณ   ฅวณฺโณ   ยาวตฺตา
อินฺทฺริยปโรปรียตฺเต   ฅวณฺโณ   สพฺพํ   ชานาตีตฺติ   สพฺพญญตฺตวณฺโณ   ตตฺถ
อวฺวณฺโณ   นตฺถีตฺติ   อนาวรณฺโณ   ฅวณฺโณ   ยาวตฺตา   สตฺตวณฺโณ   อาสยฺยานุสเย
ฅวณฺโณ   ยาวตฺตา   ยมกปาฎิหิเร   ฅวณฺโณ   ยาวตฺตา   มหากรุณาสมาปตฺติยา
ฅวณฺโณ   สพฺพํ   ชานาตีตฺติ   สพฺพญญตฺตวณฺโณ   ตตฺถ   อวฺวณฺโณ   นตฺถีตฺติ
อนาวรณฺโณ   ฅวณฺโณ   ฯ

[๒๙๑] ยาวตฺตา   สทฺเวกสฺส   โลกสฺส   สมารกสฺส   สพรหมกสฺส
สสฺสมณพฺรหฺมณิยา   ปชาย   สทฺเวมนุสฺสาย   ทิฏฺฐํ   สฺสํ   มฺตํ   วิญฺฅวณฺโณ
ปตฺตํ   ปริเยสิตํ   อนุวิจฺจิตํ   มนฺสา   สพฺพํ   ชานาตีตฺติ   สพฺพญญตฺตวณฺโณ
ตตฺถ   อวฺวณฺโณ   นตฺถีตฺติ   อนาวรณฺโณ   ฅวณฺโณ   ฯ

น   ตสฺส   อทิฏฺฐมิตฺตฺติ   กิณฺจิ   อโธ   อวิญฺฅวณฺโณ   อวิญฺฅวณฺโณ   อวิญฺฅวณฺโณ
สพฺพํ   อภิญฺฅวณฺโณ   ยทฺตฺติ   เนยฺย^๑   ตถาคโธ   เตน   (สมเยน)^๒

สมนฺตจกฺขฺตฺติ   ฯ

[๒๙๒] สมนฺตจกฺขฺตฺติ   เกนตฺเถน   สมนฺตจกฺขฺ   ฯ   จุทฺทส
พฺุทฺทวณฺณานิ   ทฺุทฺทเช   ฅวณฺโณ   พฺุทฺทวณฺโณ   ทฺุทฺทสมฺทเย   ฅวณฺโณ   พฺุทฺทวณฺโณ
ทฺุทฺทนิโรธ   ฅวณฺโณ   พฺุทฺทวณฺโณ   ทฺุทฺทนิโรธคามินิยา   ปฏฺิปปาย   ฅวณฺโณ
พฺุทฺทวณฺโณ   อตฺถปฏฺิสมฺภิเท   ฅวณฺโณ   พฺุทฺทวณฺโณ   ธมฺมปฏฺิสมฺภิเท   ฅวณฺโณ
พฺุทฺทวณฺโณ   นิสฺสฺสตีปฏฺิสมฺภิเท   ฅวณฺโณ   พฺุทฺทวณฺโณ   ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิเท
ฅวณฺโณ   พฺุทฺทวณฺโณ   อินฺทฺริยปโรปรียตฺเต   ฅวณฺโณ   พฺุทฺทวณฺโณ   สตฺตวณฺโณ
อาสยฺยานุสเย   ฅวณฺโณ   พฺุทฺทวณฺโณ   ยมกปาฎิหิเร   ฅวณฺโณ   พฺุทฺทวณฺโณ
มหากรุณาสมาปตฺติยา   ฅวณฺโณ   พฺุทฺทวณฺโณ   สพฺพญญตฺตวณฺโณ   พฺุทฺทวณฺโณ
อนาวรณฺณวณฺโณ   พฺุทฺทวณฺโณ   อิมานิ   จุทฺทส   พฺุทฺทวณฺณานิ   อิเมลฺลํ
จุทฺทสนฺหนํ   พฺุทฺทวณฺณานํ   อาทิตฺโต   อฏฺุส   ฅวณฺณานิ   สวากสาธารณานิ
ฉ   ฅวณฺณานิ   อสาธารณานิ   สวาทฺเทหิ   ฯ

๑   เวยฺยนฺตฺติปิ   ปาโโจ   ฯ   เอวมฺปฺริปิ   ฯ   ๒   สี.   อยํ   ปาโโจ   น   ทิสฺสตี   ฯ

[๒๔๓] ยาวตา ทุกขสฺส ทุกขญฺโจะ สฬุโพ ฅาโต อฅฅาโต
 ทุกขญฺโจะ นตฺถีตฺติ สฬุพพฅฅตฅาณํ ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ อนวารณํ
 ฅาณํ ยาวตา ทุกขสฺส ทุกขญฺโจะ [๑] สฬุโพ ทิฏฺฐโจะ สฬุโพ วิทิตฺโต
 สฬุโพ สจฺฉิกิตฺโต สฬุโพ ผลสฺสิตฺโต^๑ ปฅฅฅาย อผลสฺสิตฺโต ปฅฅฅาย
 ทุกขญฺโจะ นตฺถีตฺติ สฬุพพฅฅตฅาณํ ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ อนวารณํ
 ฅาณํ ยาวตา สมุทฺยสฺส สมุทฺยญฺโจะ ยาวตา นิโรธสฺส นิโรธญฺโจะ
 ยาวตา มคฺคสฺส มคฺคญฺโจะ ยาวตา อตฺถปฏฺฐิสมฺภิทาย อตฺถ-
 ปฏฺฐิสมฺภิทญฺโจะ ยาวตา ฅมฺมปฏฺฐิสมฺภิทาย ฅมฺมปฏฺฐิสมฺภิทญฺโจะ ยาวตา
 นิรุตฺตปฏฺฐิสมฺภิทาย นิรุตฺตปฏฺฐิสมฺภิทญฺโจะ ยาวตา ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิทาย
 ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิทญฺโจะ สฬุโพ ฅาโต สฬุโพ ทิฏฺฐโจะ สฬุโพ วิทิตฺโต
 สฬุโพ สจฺฉิกิตฺโต สฬุโพ ผลสฺสิตฺโต ปฅฅฅาย อผลสฺสิตฺโต ปฅฅฅาย
 ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิทญฺโจะ นตฺถีตฺติ สฬุพพฅฅตฅาณํ ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ
 อนวารณํ ฅาณํ ยาวตา อิทฺทริยปโรปฺริยตฺเต ฅาณํ ยาวตา สตฺตทานํ
 อาสยานุสเย ฅาณํ ยาวตา ยมกปาฏฺฐิทิเร ฅาณํ ยาวตา มหากรุณา-
 สฺมาปตฺติยา ฅาณํ สฬุพํ ฅาตํ สฬุพํ ทิฏฺฐํ สฬุพํ วิทิตํ สฬุพํ
 สจฺฉิกิตํ สฬุพํ ผลสฺสิตํ ปฅฅฅาย อผลสฺสิตํ ปฅฅฅาย มหากรุณา-
 สฺมาปตฺติยา ฅาณํ นตฺถีตฺติ สฬุพพฅฅตฅาณํ ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ
 อนวารณํ ฅาณํ ยาวตา สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สฬุรหฺมกสฺส
 สสฺสมณพฺรหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิฅฅาตํ
 ปตฺตํ ปฺริเยสิตํ อฅุวิจฺจิตํ มนสา สฬุพํ ฅาตํ สฬุพํ ทิฏฺฐํ สฬุพํ
 วิทิตํ สฬุพํ สจฺฉิกิตํ สฬุพํ ผลสฺสิตํ^๒ ปฅฅฅาย อผลสฺสิตํ ปฅฅฅาย
 นตฺถีตฺติ สฬุพพฅฅตฅาณํ ตตฺถ อวารณํ นตฺถีตฺติ อนวารณํ ฅาณํ ฯ

๑ ม. ย. เอตถนตฺเร สฬุโพ ฅาโตติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ไป. สฬุพตฺถ ฅุสฺสิตฺโต ฯ

๓ ไป. สฬุพตฺถ ฅุสฺสิตํ ฯ

น ตสฺส อภิภูจมิชตฺถิ กิณฺจิ อโถ อวิณฺณวาทมชานิตพฺพํ
 สพฺพํ อภิณฺณวาลี ยหตฺถิ เนยฺยํ ตถาคโถ เตน (สมเยน)
 สมนตจกขฺฐติ ฯ

ฉาณนถา นิฏฺฐิตา ฯ

มหาวคเค ทิฏฐิกถา

[๒๙๔] [๑] กติ ทิฏฐิจฺญานานิ กติ ทิฏฐิปริยฺญานานิ
กติ ทิฏฐิโย กติ ทิฏฐจาภินเวสา กตโม ทิฏฐิจฺญานสมุคฺขมาโต^๑
กติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ^๒ ฯ

กติ ทิฏฐิจฺญานานีติ อฏฺฐ ทิฏฐิจฺญานานิ ฯ กติ ทิฏฐิปริยฺญานานีติ
อฏฺฐจารส ทิฏฐิปริยฺญานานิ ฯ กติ ทิฏฐิโยติ โสฬส ทิฏฐิโย ฯ
กติ ทิฏฐจาภินเวสาติ तीสสत्^๓ ทิฏฐจาภินเวสา ฯ กตโม ทิฏฐิจฺญาน-
สมุคฺขมาโตติ โสตาปตฺติมคฺโค ทิฏฐิจฺญานสมุคฺขมาโต ฯ

[๒๙๕] กติ^๔ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐี^๕ รูปิ เอตํ มม
เอโสหมฺสมิ เอโส เม อตฺตาทิ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ เวหนํ เอตํ
มม ฯเปฯ สญฺญํ เอตํ มม สงฺขारे เอตํ มม วิญฺญาณํ เอตํ มม
เอโสหมฺสมิ เอโส เม อตฺตาทิ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ ฯ จกฺขุ
เอตํ มม โสตํ เอตํ มม ฆานํ เอตํ มม ชิวฺหํ เอตํ มม กายํ
เอตํ มม มนํ เอตํ มม เอโสหมฺสมิ เอโส เม อตฺตาทิ
อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ ฯ รูปิ^๖ เอตํ มม สทฺทํ เอตํ มม คณฺฐํ
เอตํ มม รสํ เอตํ มม ไผฏฺจพฺพํ เอตํ มม ฐมฺมํ เอตํ มม
เอโสหมฺสมิ เอโส เม อตฺตาทิ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ ฯ

[๒๙๖] จกฺขุวิญฺญาณํ เอตํ มม โสตวิญฺญาณํ เอตํ มม
ฆานวิญฺญาณํ เอตํ มม ชิวฺหาวิญฺญาณํ เอตํ มม กายวิญฺญาณํ
เอตํ มม มโนวิญฺญาณํ เอตํ มม เอโสหมฺสมิ เอโส เม อตฺตาทิ
อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ ฯ จกฺขุสมฺพสฺสํ เอตํ มม โสตสมฺพสฺสํ เอตํ

๑ ม. ย. เอตถนฺตเร กา ทิฏฐีติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ม. ย. ... อิตฺสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

๓-๓ ม. ย. กา ทิฏฐีติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ ฯ

๔ ม. ย. तीณิ สत् ๑

๕ ม. ย. กถํ ฯ

๖ ม. ย. อิตฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

๗ ม. รูปे...ฐมฺเม ฯ

มม ฆานสมฺพสฺสํ เอตํ มม ชิวฺหาสมฺพสฺสํ เอตํ มม กายสมฺพสฺสํ
เอตํ มม มโนสมฺพสฺสํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาทิ
อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๑ จกฺขุสมฺพสฺสชฺชํ เวหนํ โสตสมฺพสฺสชฺชํ เวหนํ
ฆานสมฺพสฺสชฺชํ เวหนํ ชิวฺหาสมฺพสฺสชฺชํ เวหนํ กายสมฺพสฺสชฺชํ เวหนํ
มโนสมฺพสฺสชฺชํ เวหนํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาทิ
อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๑

[๒๙๗] รุปสณฺณํ เอตํ มม สทฺทสณฺณํ คนฺธสณฺณํ
รสสณฺณํ ไผฏฺฐพฺพสณฺณํ ฐมฺมสณฺณํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ
เอโส เม อตฺตาทิ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๑ รุปสณฺณเจตนํ เอตํ มม
สทฺทสณฺณเจตนํ คนฺธสณฺณเจตนํ รอสณฺณเจตนํ ไผฏฺฐพฺพสณฺณเจตนํ
ฐมฺมสณฺณเจตนํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาทิ อภินิเวส-
ปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๑ รุปตณฺหํ เอตํ มม สทฺทตณฺหํ เอตํ มม
คนฺธตณฺหํ รอสตณฺหํ ไผฏฺฐพฺพตณฺหํ ฐมฺมตณฺหํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ
เอโส เม อตฺตาทิ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๑ รุปวิตกฺกํ เอตํ มม
สทฺทวิตกฺกํ คนฺธวิตกฺกํ รอสวิตกฺกํ ไผฏฺฐพฺพวิตกฺกํ ฐมฺมวิตกฺกํ เอตํ
มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาทิ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๑
รูปวิจาร์ เอตํ มม สทฺทวิจาร์ เอตํ มม คนฺธวิจาร์ เอตํ มม
รสวิจาร์ เอตํ มม ไผฏฺฐพฺพวิจาร์ เอตํ มม ฐมฺมวิจาร์ เอตํ มม
เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาทิ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๑

[๒๙๘] ปจฺฉวีชาตฺถํ เอตํ มม อาโปชาตฺถํ เอตํ มม เตโชชาตฺถํ
เอตํ มม วาโยชาตฺถํ เอตํ มม อากาสชาตฺถํ เอตํ มม วิญฺญาณชาตฺถํ
เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาทิ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๑
ปจฺฉวิกฺขินํ อาโปกฺขินํ เตโชกฺขินํ วาโยกฺขินํ นีลกฺขินํ ปีตกฺขินํ
โลหิตกฺขินํ โອทาทกฺขินํ อากาสกฺขินํ วิญฺญาณกฺขินํ เอตํ มม

เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาทิ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๑

[๒๙๙] เกสํ เอตํ มม โลมํ เอตํ มม นหิํ เอตํ มม
ทนต์ํ เอตํ มม ตจํ เอตํ มม มंसํ เอตํ มม นหารุํ เอตํ มม
อฏฺฐิจิ เอตํ มม อฏฺฐิจิมิถชํ เอตํ มม วกุกํ เอตํ มม ทหยํ เอตํ
มม ยกนํ เอตํ มม กิโลมกํ เอตํ มม ปิหกํ เอตํ ๑เป๑
เชฬิํ เอตํ มม สีฆาณิกํ เอตํ มม ลลิกํ เอตํ มม มุตฺตํ
เอตํ มม มตฺถลฺลุงคํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาทิ
อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๑

[๓๐๐] จกฺขายตฺนํ เอตํ มม รุปรายตฺนํ เอตํ มม โสตายตฺนํ
เอตํ มม สทฺทายตฺนํ เอตํ มม ฆานายตฺนํ เอตํ มม คนฺธายตฺนํ
เอตํ มม ชิฺวฺหายตฺนํ รสายตฺนํ กายายตฺนํ ไผฏฺฐจพฺพายตฺนํ
มฺนายตฺนํ ฐมฺมายตฺนํ เอตํ มม จกฺขุชฺชาตฺตํ เอตํ มม รุปรชฺชาตฺตํ เอตํ
มม จกฺขุวิญญานชฺชาตฺตํ เอตํ มม โสตชฺชาตฺตํ เอตํ มม สทฺทชฺชาตฺตํ เอตํ
มม โสตวิญญานชฺชาตฺตํ เอตํ มม ฆานชฺชาตฺตํ คนฺธชฺชาตฺตํ ฆานวิญญานชฺชาตฺตํ
ชิฺวฺหาชฺชาตฺตํ รสชฺชาตฺตํ ชิฺวฺหาวิญญานชฺชาตฺตํ กายชฺชาตฺตํ ไผฏฺฐจพฺพชฺชาตฺตํ
กายวิญญานชฺชาตฺตํ มโนชฺชาตฺตํ เอตํ มม ฐมฺมชฺชาตฺตํ เอตํ มม
มโนวิญญานชฺชาตฺตํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาทิ
อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๑

[๓๐๑] จกฺขุณหฺทริยํ เอตํ มม โสติณหฺทริยํ เอตํ มม ฆานินฺทริยํ
เอตํ มม ชิฺวฺหิณหฺทริยํ กายินฺทริยํ ชิฺวิตินฺทริยํ โสมนสฺสินฺทริยํ
โทมนสฺสินฺทริยํ อุปกฺกชินฺทริยํ สทฺทินฺทริยํ วิริยินฺทริยํ สตินฺทริยํ
สมาธิินฺทริยํ ปญฺณินฺทริยํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาทิ
อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๑

[๓๐๒] กามชฺชาตฺตํ เอตํ มม รุปรชฺชาตฺตํ เอตํ มม อรูปชฺชาตฺตํ

เอตํ มม กามภวํ เอตํ มม รูปภวํ เอตํ มม [๑] สญฺญวภวํ
เอตํ มม อสญฺญวภวํ เอตํ มม เหนวสญฺญวณาสญฺญวภวํ เอตํ มม
เอกโวการภวํ เอตํ มม จตุโวการภวํ เอตํ มม ปญจโวการภวํ เอตํ
มม ปจฺจมชฺชฌานํ เอตํ มม ทุตฺตियชฺชฌานํ เอตํ มม ตตฺตियชฺชฌานํ เอตํ
มม จตฺตตฺตชฺชฌานํ เอตํ มม เมตฺตตฺตาเจตฺตวิมฺมุตฺตํ เอตํ มม กรุณา-
เจตฺตวิมฺมุตฺตํ เอตํ มม มุทิตฺตาเจตฺตวิมฺมุตฺตํ เอตํ มม อุเปกฺกขาเจตฺตวิมฺมุตฺตํ
เอตํ มม อากาसानญฺจายตฺนสฺมาปตฺตํ วิญญวณญฺจายตฺนสฺมาปตฺตํ
อากิณฺณญฺจายตฺนสฺมาปตฺตํ เหนวสญฺญวณาสญฺญวณายตฺนสฺมาปตฺตํ เอตํ
มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตตฺตาติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๫

[๓๐๓] อวิชฺชํ เอตํ มม สงฺขารํ เอตํ มม วิญญวณํ
เอตํ มม นามรูปํ เอตํ มม สฬายตฺนํ เอตํ มม ผลฺลํ เอตํ มม
เวทฺนํ เอตํ มม ตณฺหํ เอตํ มม อุปาทานํ เอตํ มม ภวํ เอตํ
มม ชาตํ เอตํ มม ชรามรณํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม
อตฺตตฺตาติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ เอวํ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ๫

[๓๐๔] กตฺตมานิ อญฺจ ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานานิ ๫ ขนฺธวปฺปิ ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ
อวิชฺชวปฺปิ ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ ผลฺลโสปฺปิ ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ สญฺญวปฺปิ ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ
วิทกฺกวปฺปิ^๒ ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ อโยนิโสมนสสิกาโรปฺปิ ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ ปาปมิตฺตโตปฺปิ
ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ ปรโตโฆโสปฺปิ ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ ๫

ขนฺธว เหตุ ขนฺธว ปจฺจโย ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ อุปาทาย สมฺมุ-
จฺานญฺเจเน เอวํ ขนฺธวปฺปิ ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ อวิชฺชว เหตุ อวิชฺชว ปจฺจโย
ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ อุปาทาย สมฺมุจฺานญฺเจเน เอวํ อวิชฺชวปฺปิ ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ ผลฺลโส
เหตุ ผลฺลโส ปจฺจโย ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ อุปาทาย สมฺมุจฺานญฺเจเน เอวํ ผลฺลโสปฺปิ
ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ สญฺญว เหตุ สญฺญว ปจฺจโย ทิฏฺฐิจิฏฺฐจฺานํ อุปาทาย

๑ ม. เหตุถนฺตเร อรูปภวํ เอตํ มมมาติ ทิสฺสนฺตติ ๫ ๒ ม. ยฺ. วิทกฺโกปฺปิ ๫

สมุฏฺฐาณญฺเณ เอวํ สณฺณาปิ ทิฏฺฐิจฺฉาณํ วิตทกา^๑ เหตุ วิตทกา
 ปจฺจโย ทิฏฺฐิจฺฉาณํ อุปาทาย สมุฏฺฐาณญฺเณ เอวํ วิตทกาปิ ทิฏฺฐิจฺฉาณํ
 อโยนิโสมนสิกาโร เหตุ อโยนิโสมนสิกาโร ปจฺจโย ทิฏฺฐิจฺฉาณํ อุปาทาย
 สมุฏฺฐาณญฺเณ เอวํ อโยนิโสมนสิกาโรปิ ทิฏฺฐิจฺฉาณํ ปาปมิตฺโต เหตุ
 ปาปมิตฺโต ปจฺจโย ทิฏฺฐิจฺฉาณํ อุปาทาย สมุฏฺฐาณญฺเณ เอวํ
 ปาปมิตฺโตปิ ทิฏฺฐิจฺฉาณํ ปฺรโตโฆโส เหตุ ปฺรโตโฆโส ปจฺจโย
 ทิฏฺฐิจฺฉาณํ อุปาทาย สมุฏฺฐาณญฺเณ เอวํ ปฺรโตโฆโสปิ ทิฏฺฐิจฺฉาณํ
 อิมานิ อฏฺฐ ทิฏฺฐิจฺฉาณานิ ฯ

[๓๐๕] กตมานิ อฏฺฐารส ทิฏฺฐิจฺฉิปรียฎฺฐาณานิ ฯ ยา ทิฏฺฐิ
 ทิฏฺฐิจิตฺตํ ทิฏฺฐิจิตฺตหนํ ทิฏฺฐิจิตฺตทวารํ ทิฏฺฐิจิวิสุทฺถํ ทิฏฺฐิจิวิปฺพนทํ^๒ ทิฏฺฐิจิตฺตญฺเณชนํ
 ทิฏฺฐิจิตฺตลํ ทิฏฺฐิจิตฺตมวโร^๓ ทิฏฺฐิจิตฺตปิโพชํ ทิฏฺฐิจิตฺตพฺพชนํ ทิฏฺฐิจิตฺตปาโต
 ทิฏฺฐิจิตฺตสโย ทิฏฺฐิจิตฺตสตาโป ทิฏฺฐิจิตฺตปริฬาโร ทิฏฺฐิจิตฺตคณฺโจ ทิฏฺฐิจิตฺตปาหานํ
 ทิฏฺฐิจิตฺตนิเวโส ทิฏฺฐิจิตฺตปฺรามาโส อิมานิ อฏฺฐารส ทิฏฺฐิจฺฉิปรียฎฺฐาณานิ ฯ

[๓๐๖] กตมา โสฬส ทิฏฺฐิจโย ฯ อสฺสทาหิฏฺฐิจิ อตฺตทานุทิฏฺฐิจิ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ สกฺกายทิฏฺฐิจิ สกฺกายวตฺตฎฺฐกา สสฺสททิฏฺฐิจิ สกฺกายวตฺตฎฺฐกา
 อุจฺเจหทิฏฺฐิจิ อนฺตคคฺคาหิกา ทิฏฺฐิจิ ปุพฺพพฺพทานุทิฏฺฐิจิ อปรนุทานุทิฏฺฐิจิ
 สณฺณโณชนิกา ทิฏฺฐิจิ อหนฺติ มานวินิพฺพชฺชา ทิฏฺฐิจิ มมนฺติ มานวินิพฺพชฺชา
 ทิฏฺฐิจิ อตฺตวาทปฏฺฐิสํยฺยุตฺตา ทิฏฺฐิจิ โลกวาทปฏฺฐิสํยฺยุตฺตา ทิฏฺฐิจิ ภวทิฏฺฐิจิ
 วิภวทิฏฺฐิจิ อิมา โสฬส ทิฏฺฐิจโย ฯ

[๓๐๗] [๔] อสฺสทาหิฏฺฐิจิยา กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ
 อตฺตทานุทิฏฺฐิจิยา กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิยา กติหากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ สกฺกายทิฏฺฐิจิยา กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ
 สกฺกายวตฺตฎฺฐกาย สสฺสททิฏฺฐิจิยา กติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ

๑ ม. ย. วิตทโก ฯ เอวมฺบุปริปิ ฯ ๒ ม. ย. ทิฏฺฐิจิวิปฺพนทิตํ ฯ

๓ ม. ย. ทิฏฺฐิจิตฺตมวโร ฯ ๔ ม. เอตฺตณฺตเร กตเม ตีณิ สตํ ทิฏฺฐิจิตฺตนิเวสชาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

สกุทายวตถุทาย อุจฺเจททิกฺขุจฺฉิยา กตฺติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ
 อนุตฺตคฺคาหิกาย ทิกฺขุจฺฉิยา กตฺติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ปุพฺพพฺนตานุทิกฺขุจฺฉิยา
 กตฺติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ อปรนุตานุทิกฺขุจฺฉิยา กตฺติหากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ สญฺโฆชนิกาย ทิกฺขุจฺฉิยา กตฺติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ
 อหนฺตฺติ มานวินิพนฺธาย ทิกฺขุจฺฉิยา กตฺติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ มมนฺตฺติ
 มานวินิพนฺธาย ทิกฺขุจฺฉิยา กตฺติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ อตฺตวาท-
 ปฏฺฐิสฺยฺยตฺตตาย ทิกฺขุจฺฉิยา กตฺติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ โลกวาทปฏฺฐิสฺยฺยตฺตตาย
 ทิกฺขุจฺฉิยา กตฺติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ภาวทิกฺขุจฺฉิยา กตฺติหากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ วิภวทิกฺขุจฺฉิยา กตฺติหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๐๘] อสฺสาททิกฺขุจฺฉิยา ปณฺจตฺตีสาย อากาเรหิ อภินิเวโส
 โหติ อตฺตานุทิกฺขุจฺฉิยา วิสฺตฺติยา อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ มิจฺฉาททิกฺขุจฺฉิยา
 ทสฺสทิกฺขุจฺฉิยา อภินิเวโส โหติ สกุทายทิกฺขุจฺฉิยา วิสฺตฺติยา อากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ สกุทายวตถุทาย สสฺสททิกฺขุจฺฉิยา ปณฺณรลฺลํ อากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ สกุทายวตถุทาย อุจฺเจทททิกฺขุจฺฉิยา ปณฺณทิกฺขุจฺฉิยา
 อภินิเวโส โหติ อนุตฺตคฺคาหิกาย ทิกฺขุจฺฉิยา ปณฺณทิกฺขุจฺฉิยา อากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ ปุพฺพพฺนตานุทิกฺขุจฺฉิยา อฏฺฐจฺฉรลฺลํ อากาเรหิ อภินิเวโส
 โหติ อปรนุตานุทิกฺขุจฺฉิยา จตฺตจฺฉรลฺลํ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ
 สญฺโฆชนิกาย ทิกฺขุจฺฉิยา อฏฺฐจฺฉรลฺลํ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ
 อหนฺตฺติ มานวินิพนฺธาย ทิกฺขุจฺฉิยา อฏฺฐจฺฉรลฺลํ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ
 มมนฺตฺติ มานวินิพนฺธาย ทิกฺขุจฺฉิยา อฏฺฐจฺฉรลฺลํ อากาเรหิ อภินิเวโส
 โหติ อตฺตวาทปฏฺฐิสฺยฺยตฺตตาย ทิกฺขุจฺฉิยา วิสฺตฺติยา อากาเรหิ อภินิเวโส
 โหติ โลกวาทปฏฺฐิสฺยฺยตฺตตาย ทิกฺขุจฺฉิยา อฏฺฐจฺฉรลฺลํ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ
 ภาวทิกฺขุจฺฉิยา อฏฺฐจฺฉรลฺลํ อากาเรหิ^๑ อภินิเวโส โหติ วิภวทิกฺขุจฺฉิยา
 อฏฺฐจฺฉรลฺลํ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ

๑ ส. ม. ย. เอเกน อากาเรณ ฯ

[๓๐๙] อสฺสาททิฏฺฐิยา กตเมหิ ปณฺจจตฺตีสา ย อากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ ฯ ยํ รูปํ ปฏฺิจจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ อयํ รูปสฺส
 อสฺสาโทติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น อสฺสาโท อสฺสาโท น
 ทิฏฺฐิ อณฺเฎมา ทิฏฺฐิ อณฺเฎอ อสฺสาโท ยา จ ทิฏฺฐิ โย จ อสฺสาโท
 อयํ วุจฺจติ อสฺสาททิฏฺฐิ อสฺสาททิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปตฺติ ตาย
 ทิฏฺฐิวิปตฺติยา สมฺนฺนาคโตะ ปุคฺคโล ทิฏฺฐิวิปฺนโน ทิฏฺฐิวิปฺนโน ปุคฺคโล
 น เสวิตพฺพะ น ภชิตพฺพะ น ปยิริปาสิตพฺพะ ตํ กิสฺส เหตุ ทิฏฺฐิ
 หิสฺส ปาปิกา ๑๒ ยา ทิฏฺฐิ โย ราโค ๑๓ โส น ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น ราโค
 อณฺเฎมา ทิฏฺฐิ อณฺเฎอ ราโค ยา จ ทิฏฺฐิ โย จ ราโค อยํ
 วุจฺจติ ทิฏฺฐิราโค ตาย จ ทิฏฺฐิยา เตน จ ราเคน สมฺนฺนาคโตะ
 ปุคฺคโล ทิฏฺฐิราครโตะ ทิฏฺฐิราครเต ปุคฺคเล ทินฺนทานํ นมฺหปฺพลํ
 โหติ นมฺหานิสฺสํ ตํ กิสฺส เหตุ ทิฏฺฐิ หิสฺส ปาปิกา อสฺสาททิฏฺฐิ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส เทว จ คตฺติโย นิริโย วา
 ตีรจฺฉานโยนิ วา มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส ยณฺเฎจว กายกมฺมํ
 ยถาทิฏฺฐิสฺมตฺตํ ๑๔ สฺมาทินฺนํ ยณฺเฎจ วจฺจิกมฺมํ ยณฺเฎจ มโนกมฺมํ ยถา-
 ทิฏฺฐิสฺมตฺตํ สฺมาทินฺนํ ยา จ เจตนา ยา จ ปตฺถนา โย จ ปณฺธิ
 เย จ สงฺขารา สพฺเพ เต ชมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตตาย อมฺหาปาย
 อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ ตํ กิสฺส เหตุ ทิฏฺฐิ หิสฺส ปาปิกา
 เสยฺยถาปิ นิมฺพพีชํ วา โกสาตกีพีชํ วา ติตฺตทกฺลาพฺพีชํ วา อลฺลา ย
 ปจฺวิยา นิภฺชิตตํ ยณฺเฎจว ปจฺวีรฺสํ อุปาทิยติ ยณฺเฎจ อาโปรฺสํ อุปาทิยติ
 สพฺพนฺตํ ติตฺตทกฺตาย กมฺมกฺตาย อสฺารตาย ๑๕ สํวตฺตติ ตํ กิสฺส เหตุ
 พีชํ หิสฺส ปาปิกา เอวเมว มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส ยณฺเฎจว
 กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสฺมตฺตํ สฺมาทินฺนํ ยณฺเฎจ วจฺจิกมฺมํ ยณฺเฎจ มโนกมฺมํ

๑-๑ ม. โย ทิฏฺฐิยา ราโค ฯ ๒ ส. ยถาทิฏฺฐิสฺมตฺตํ ฯ เอวฺมุปริปี ฯ

๓ ม. อสฺสาตฺตตาย ฯ เอวฺมุปริปี ฯ

ทิฏฺฐิจิ อณฺเณ ทิฏฺฐิจิ อณฺโณ อสฺสาโท ยา จ ทิฏฺฐิจิ โย จ อสฺสาโท
 อยํ วุจฺจติ อสฺสาททิฏฺฐิจิ อสฺสาททิฏฺฐิจิ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ ทิฏฺฐิจิวิปตฺติ ตาย
 ทิฏฺฐิจิวิปตฺติยา สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ทิฏฺฐิจิวินฺโน ทิฏฺฐิจิวินฺโน ปุคฺคโล
 น เสวิตพฺโพ น ภขิตพฺโพ น ปยฺรฺปาสิตพฺโพ ตํ กิสฺส เหตุ ทิฏฺฐิจิ
 หิสฺส ปาปิกา ๑ ยา ทิฏฺฐิจิ โย ๑ ราโค โส น ทิฏฺฐิจิ ทิฏฺฐิจิ น ราโค
 อณฺเณ ทิฏฺฐิจิ อณฺโณ ราโค ยา จ ทิฏฺฐิจิ โย จ ราโค อยํ วุจฺจติ
 ทิฏฺฐิจิราโค ตาย จ ทิฏฺฐิจิยา เตน จ ราเคน สมนฺนาคโต ปุคฺคโล
 ทิฏฺฐิจิราครโต ทิฏฺฐิจิราครเต ปุคฺคเล ทินฺนทานํ นมฺหปฺผลํ โหติ
 นมฺหานิสฺสํ ตํ กิสฺส เหตุ ทิฏฺฐิจิ หิสฺส ปาปิกา อสฺสาททิฏฺฐิจิ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส เทว จ คติโย นโรโย วา
 ติจฺจจฺฉานโยนิ วา มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส ยณฺเจะว กายกมฺมํ
 ยถาทิฏฺฐิจิสมตฺตํ สฺมาทินฺนํ ยณฺจ วจฺจิกมฺมํ ยณฺจ มโนกมฺมํ
 ยถาทิฏฺฐิจิสมตฺตํ สฺมาทินฺนํ ยา จ เจตนา ยา จ ปตฺถนา โย จ
 ปณฺธิติ เย จ สงฺขารา สพฺเพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตตาย
 อมฺนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย ลํวตฺตนฺติ ตํ กิสฺส เหตุ ทิฏฺฐิจิ หิสฺส
 ปาปิกา เสยฺยถาปิ นิมฺพพีชํ วา โกสฺสทกัพีชํ วา ติตฺตทกฺลาพฺพีชํ วา
 อลฺลทาย ปจฺวิยา นิกฺขิตตํ ยณฺเจะว ปจฺวีรฺสํ อุปาทียติ ยณฺจ อาปฺรฺสํ
 อุปาทียติ สพฺพนฺตํ ติตฺตทกฺตาย กฏฺฏกฺตาย อสฺสารตาย ลํวตฺตติ ตํ
 กิสฺสเหตุ พีชํ หิสฺส ปาปิกํ เอวเมว มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส
 ยณฺเจะว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิสมตฺตํ สฺมาทินฺนํ ยณฺจ วจฺจิกมฺมํ ยณฺจ
 มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิสมตฺตํ สฺมาทินฺนํ ยา จ เจตนา ยา จ ปตฺถนา
 โย จ ปณฺธิติ เย จ สงฺขารา สพฺเพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตตาย
 อมฺนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย ลํวตฺตนฺติ ตํ กิสฺส เหตุ ทิฏฺฐิจิ หิสฺส
 ปาปิกา อสฺสาททิฏฺฐิจิ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ ยา^๒ ทิฏฺฐิจิ^๑ ทิฏฺฐิจิคตํ ทิฏฺฐิจิคหฺน

๑-๑ ม. โย ทิฏฺฐจฺยยา ราโค ฯ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ ๓ ม. มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ ฯ

สมนุปฺสฺสติ ยํ ปจฺวีกฺสิณฺโณ โส อหํ โย อหํ ตํ ปจฺวีกฺสิณฺนฺตติ
 ปจฺวีกฺสิณฺณจฺจ อตฺตณฺจ อทฺวयํ สมนุปฺสฺสติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ
 ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อณฺณมา ทิฏฺฐิ อณฺณํ วตฺถุ ยา จ
 ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา รุปวตฺถุกา อตฺตทานุทฺทิฏฺฐิ อตฺตทานุทฺทิฏฺฐิ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปตฺติ อตฺตทานุทฺทิฏฺฐิกสฺส^๑ ปุริสปุคฺคสฺส เทว จ
 คติโย ฯเปฯ อิมานิ สณฺโณชานานิ น จ ทิฏฺฐิโย อิธกจฺโจ
 อาโปกสิณฺโณ เตชกสิณฺโณ วาโยกสิณฺโณ นีลกสิณฺโณ ปิตกสิณฺโณ โลหิตกสิณฺโณ
 โอหาทกสิณฺโณ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ยํ โอหาทกสิณฺโณ โส อหํ โย อหํ
 ตํ โอหาทกสิณฺนฺตติ โอหาทกสิณฺณจฺจ อตฺตณฺจ อทฺวยํ สมนุปฺสฺสติ
 เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปฺสฺส ฉายโต ยา อจฺฉิ โส วณฺโณ โย วณฺโณ
 สฺสา อจฺฉิตฺติ อจฺฉิณฺจ วณฺณณฺจ อทฺวยํ สมนุปฺสฺสติ เอวเมว อิธกจฺโจ
 ฯเปฯ โอหาทกสิณฺณจฺจ อตฺตณฺจ อทฺวยํ สมนุปฺสฺสติ อภินิเวสปรามาโส
 ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อณฺณมา ทิฏฺฐิ อณฺณํ วตฺถุ ยา
 จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา รุปวตฺถุกา อตฺตทานุทฺทิฏฺฐิ อตฺตทานุทฺทิฏฺฐิ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปตฺติ ฯเปฯ อิมานิ สณฺโณชานานิ น จ ทิฏฺฐิโย
 เอวํ รูปํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ฯ

[๓๑๔] กถํ รูปวณฺตํ อตฺตทานํ สมนุปฺสฺสติ ฯ อิธกจฺโจ
 เวทนํ สณฺณํ สงฺขารํ วิณฺณณํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ตสฺส เอวํ โหติ
 อयํ โข เม อตฺตตา โส โข ปน เม อยํ อตฺตตา อิมินา รูปเณ รูปวาติ
 รูปวณฺตํ อตฺตทานํ สมนุปฺสฺสติ เสยฺยถาปิ รุกฺโข ฉายาสมฺปนฺโน
 อสฺส ตเมนํ ปุริโส เอวํ วเทยฺย อยํ รุกฺโข อยํ ฉายา อณฺโณ รุกฺโข
 อณฺณมา ฉายา โส โข ปนายํ รุกฺโข อิมาย ฉายาย ฉายาวาติ
 ฉายาวณฺตํ รุกฺโข สมนุปฺสฺสติ เอวเมว อิธกจฺโจ เวทนํ สณฺณํ สงฺขารํ

๑ ม. ย. มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ฯ

วิญญาณํ อตตโต สมนุปัสสติ ตสฺส เอวํ โหติ อयं โข เม อตตทา
โส โข ปน เม อयं อตตทา อิมินา รุปเน รุปวาติ รุปวณฺตํ อตตทานํ
สมนุปัสสติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ
อณฺณา ทิฏฺฐิ อณฺณํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อयं ทุตติยา
รूपวตฺถุกา อตตทานุทฺธิจฺฉิ อตตทานุทฺธิจฺฉิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯ๑ ๑ อิมานิ
สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย เอวํ รุปวณฺตํ อตตทานํ สมนุปัสสติ ฯ

[๓๑๕] กถํ อตตนิ รุปํ สมนุปัสสติ ฯ อิเธกจฺโจ เวหนํ
สณฺณํ สงฺขारे วิญญาณํ อตตโต สมนุปัสสติ ตสฺส เอวํ โหติ
อยं โข เม อตตทา อิมสฺมิณฺจ ปน อตตนิ อิทํ รุปนฺติ อตตนิ รุปํ
สมนุปัสสติ เสยฺยถาปิ ปุพฺผํ คนฺธสมฺปนฺนํ อสฺส ตเมนํ ปุริโส เอวํ
วเทยฺย อิทํ ปุพฺผํ อयं คนฺโธ อณฺณํ ปุพฺผํ อณฺโณ คนฺโธ โส โข
ปนายํ คนฺโธ อิมสฺมี ปุพฺผेติ ปุพฺผสฺมี คนฺธํ สมนุปัสสติ เอวเมว
อิเธกจฺโจ เวหนํ สณฺณํ สงฺขारे วิญญาณํ อตตโต สมนุปัสสติ ตสฺส
เอวํ โหติ อयं โข เม อตตทา อิมสฺมิณฺจ ปน อตตนิ อิทํ รุปนฺติ
อตตนิ รุปํ สมนุปัสสติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ
น ทิฏฺฐิ ฯ๑ ๑ อयं ตติยา รุปวตฺถุกา อตตทานุทฺธิจฺฉิ อตตทานุทฺธิจฺฉิ
มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปตฺติ ฯ๑ ๑ อิมานิ สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย
เอวํ อตตนิ รุปํ สมนุปัสสติ ฯ

[๓๑๖] กถํ รุปสฺมี อตตทานํ สมนุปัสสติ ฯ อิเธกจฺโจ
เวหนํ สณฺณํ สงฺขारे วิญญาณํ อตตโต สมนุปัสสติ ตสฺส เอวํ โหติ
อยं โข เม อตตทา โส โข ปน เม อยं อตตทา อิมสฺมี รุปेติ รุปสฺมี
อตตทานํ สมนุปัสสติ เสยฺยถาปิ มณิ กรณฺทเก ปกฺขิตฺโต อสฺส ตเมนํ
ปุริโส เอวํ วเทยฺย อयं มณิ อयं กรณฺทโก อณฺโณ มณิ อณฺโณ
กรณฺทโก โส โข ปนายํ มณิ อิมสฺมี กรณฺทเกติ กรณฺทกสฺมี มณิ

สมนุสฺสตี อเวเมว อิธกจฺโจ เวหนํ สยฺมํ สงฺขารे วิญฺญาณํ
 อตฺตโต สมนุสฺสตี ตสฺส เอวํ โหติ อयํ โข เม อตฺตา โส โข
 ปน เม อयํ อตฺตา อิมสฺมึ รุเปติ รุปสฺมึ อตฺตานํ สมนุสฺสตี
 อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อญฺญา ทิฏฺฐิ
 อญฺญํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยญฺจ วตฺถุ อयํ จตฺตฺตา รุปวตฺถุกา
 อตฺตานุทฺทิฏฺฐิ อตฺตานุทฺทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปตฺติ ฯเปฯ อิมานิ
 สยฺมโณชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย เอวํ รุปสฺมึ อตฺตานํ สมนุสฺสตี ฯ

[๓๑๗] กถํ เวหนํ อตฺตโต สมนุสฺสตี ฯ อิธกจฺโจ
 จกฺขุสมฺผลสฺสํ เวหนํ โสตสมฺผลสฺสํ เวหนํ ฆานสมฺผลสฺสํ เวหนํ
 ชิวฺหาสมฺผลสฺสํ เวหนํ กายสมฺผลสฺสํ เวหนํ มโนสมฺผลสฺสํ เวหนํ
 อตฺตโต สมนุสฺสตี ยา มโนสมฺผลสฺสา เวหนา โส อหํ โย อหํ สา
 มโนสมฺผลสฺสา เวหนาติ มโนสมฺผลสฺสํ เวหนญฺจ อตฺตญฺจ อทฺวयํ
 สมนุสฺสตี เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปสฺส ฌายโต ยา อจฺฉิ โส วณฺโณ
 โย วณฺโณ สา อจฺฉิตฺติ อจฺฉิญฺจ วณฺณญฺจ อทฺวยํ สมนุสฺสตี
 อเวเมว อิธกจฺโจ มโนสมฺผลสฺสํ เวหนํ อตฺตโต สมนุสฺสตี ยา
 มโนสมฺผลสฺสา เวหนา โส อหํ โย อหํ สา มโนสมฺผลสฺสา เวหนาติ
 มโนสมฺผลสฺสํ เวหนญฺจ อตฺตญฺจ อทฺวยํ สมนุสฺสตี อภินเวสปรามาโส
 ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อญฺญา ทิฏฺฐิ อญฺญํ วตฺถุ ยา
 จ ทิฏฺฐิ ยญฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา เวหนาวตฺถุกา อตฺตานุทฺทิฏฺฐิ
 อตฺตานุทฺทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปตฺติ ฯเปฯ อิมานิ สยฺมโณชนานิ
 น จ ทิฏฺฐิโย เอวํ เวหนํ อตฺตโต สมนุสฺสตี ฯ

[๓๑๘] กถํ เวหนานนฺตํ อตฺตานํ สมนุสฺสตี ฯ อิธกจฺโจ
 สยฺมํ สงฺขารे วิญฺญาณํ รุปํ อตฺตโต สมนุสฺสตี ตสฺส เอวํ โหติ
 อयํ โข เม อตฺตา โส โข ปน เม อยํ อตฺตา อิมาย เวหนาย

เวทनावาทิ เวทนานุตัม อตตทานัม สมนุปฺสฺสติ เสยฺยถาปิ รุกฺโข
 ฉายาสมฺปนฺโน อสฺส ตเมนํ ปุริโส เอวํ วเทยฺย อयํ รุกฺโข อयं
 ฉายา อญฺโฆ รุกฺโข อญฺญา ฉายา โส โข ปนํยํ รุกฺโข อิมาย
 ฉายาย ฉายาวาทิ ฉายานุตัม รุกฺโข สมนุปฺสฺสติ เอวเมว อิธกจฺโจ
 สญฺญํ สงฺขารे วิญฺญาณํ รูปํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ตสฺส เอวํ โหติ
 อयं โข เม อตฺตา โส โข ปน เม อयं อตฺตา อิมาย เวทนาย
 เวทनावาทิ เวทนานุตัม อตตทานัม สมนุปฺสฺสติ อภินิเวสปรามาโส
 ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อญฺญา ทิฏฺฐิ อญฺญํ วตฺถุ ยา
 จ ทิฏฺฐิ ยญฺจ วตฺถุ อयं ทุตฺติยา เวทनावตฺถุกา อตฺตานุกฺทิฏฺฐิ
 อตฺตานุกฺทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปฺตฺติ ฯเปฯ อิมานิ สญฺโฆชนานิ
 น จ ทิฏฺฐิโย เอวํ เวทนานุตัม อตตทานัม สมนุปฺสฺสติ ฯ

[๓๑๙] กถํ อตฺตนิ เวทนํ สมนุปฺสฺสติ ฯ อิธกจฺโจ สญฺญํ
 สงฺขารे วิญฺญาณํ รูปํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ตสฺส เอวํ โหติ อयं โข
 เม อตฺตา อิมสฺมิญฺจ ปน อตฺตนิ อयं เวทนาติ อตฺตนิ เวทนํ
 สมนุปฺสฺสติ เสยฺยถาปิ ปุพฺผํ คนฺธสมฺปนฺนํ อสฺส ตเมนํ ปุริโส
 เอวํ วเทยฺย อิหํ ปุพฺผํ อयं คนฺโธ อญฺญํ ปุพฺผํ อญฺโฆ คนฺโธ โส
 โข ปนํยํ คนฺโธ อิมสฺมิ ปุพฺผเติ ปุพฺผสฺมิ คนฺธํ สมนุปฺสฺสติ
 เอวเมว อิธกจฺโจ สญฺญํ สงฺขารे วิญฺญาณํ รูปํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ
 ตสฺส เอวํ โหติ อयं โข เม อตฺตา อิมสฺมิญฺจ ปน อตฺตนิ อयं
 เวทนาติ อตฺตนิ เวทนํ สมนุปฺสฺสติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ
 น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ ฯเปฯ อयं ตุตฺติยา เวทनावตฺถุกา อตฺตานุกฺทิฏฺฐิ
 อตฺตานุกฺทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปฺตฺติ ฯเปฯ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น
 จ ทิฏฺฐิโย เอวํ อตฺตนิ เวทนํ สมนุปฺสฺสติ ฯ

[๓๒๐] กถํ เวทนาย อตฺตทานัม สมนุปฺสฺสติ ฯ อิธกจฺโจ สญฺญํ
 สงฺขารे วิญฺญาณํ รูปํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ตสฺส เอวํ โหติ อयं โข

เม อตฺตา โส โข ปน เม อยํ อตฺตา อิมาย เวทนายาติ เวทนาย
 อตฺตานํ สมนุปฺสฺสตี เสยฺยถาปิ ฯเปฯ กรณฺทกสมฺมึ มณฺี สมนุปฺสฺสตี
 เอวเมว อิธกจฺโจ สยฺยํ สงฺขารे วิญฺญาณํ รูปํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี
 ตสฺส เอวํ โหติ อยํ โข เม อตฺตา โส โข ปน เม อยํ อตฺตา
 อิมาย เวทนายาติ เวทนาย อตฺตานํ สมนุปฺสฺสตี อภินเวสปรามาโส
 ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อญฺเฆ ทิฏฺฐิ อญฺญํ วตฺถุ ยา
 จ ทิฏฺฐิ ยญฺจ วตฺถุ อยํ จตฺตฺถา เวทนาวตฺถุกา อตฺตานุทฺทิฏฺฐิ
 อตฺตานุทฺทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปฺตติ ฯเปฯ อิมานิ สยฺโยชฺชานน
 น จ ทิฏฺฐิโย เอวํ เวทนาย อตฺตานํ สมนุปฺสฺสตี ฯ

[๓๒๑] กถํ สยฺยํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี ฯ อิธกจฺโจ
 จกฺขุสมฺผลสฺสชํ สยฺยํ โสตสมฺผลสฺสชํ สยฺยํ ฆานสมฺผลสฺสชํ สยฺยํ
 ชิวหาสมฺผลสฺสชํ สยฺยํ กายสมฺผลสฺสชํ สยฺยํ มโนสมฺผลสฺสชํ สยฺยํ
 อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี ยา มโนสมฺผลสฺสชา สยฺยํ โส อหํ โย อหํ สา
 มโนสมฺผลสฺสชา สยฺยวาติ มโนสมฺผลสฺสชํ สยฺยญฺจ อตฺตญฺจ อทฺวयํ
 สมนุปฺสฺสตี เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปสฺส ฉายโต ยา อจฺฉิ โส วณฺโณ
 โย วณฺโณ สา อจฺฉิตฺติ อจฺฉิญฺจ วณฺณญฺจ อทฺวयํ สมนุปฺสฺสตี
 เอวเมว อิธกจฺโจ มโนสมฺผลสฺสชํ สยฺยํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี ยา
 มโนสมฺผลสฺสชา สยฺยวาติ โส อหํ โย อหํ สา มโนสมฺผลสฺสชา
 สยฺยวาติ มโนสมฺผลสฺสชํ สยฺยญฺจ อตฺตญฺจ อทฺวยํ สมนุปฺสฺสตี
 อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อญฺเฆ ทิฏฺฐิ
 อญฺญํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยญฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา สยฺยวาทฺถุกา
 อตฺตานุทฺทิฏฺฐิ อตฺตานุทฺทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สยฺโยชฺชานน
 น จ ทิฏฺฐิโย เอวํ สยฺยํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี ฯ

[๓๒๒] กถํ สญฺญาวนฺตํ อตฺตทานํ สมนุสฺสสฺสตี ฯ อิธกจฺโจ
 สงฺขारे วิญฺญาณํ รูปํ เวทนํ อตฺตโต สมนุสฺสสฺสตี ตสฺส เอวํ โหติ
 อयํ โข เม อตฺตา โส โข ปน เม อयํ อตฺตา อิมาย สญฺญาย
 สญฺญาวาตี สญฺญาวนฺตํ อตฺตทานํ สมนุสฺสสฺสตี เสยฺยถาปิ รุกฺโข ฉายา-
 สมฺปนฺโน อสฺส ตเมนํ ปุริโส เอวํ วเทยฺย อयํ รุกฺโข อयํ ฉายา
 อณฺโณ รุกฺโข อณฺณา ฉายา โส โข ปนํ รุกฺโข อิมาย ฉายาย
 ฉายาวาตี ฉายาวนฺตํ รุกฺขํ สมนุสฺสสฺสตี เอวเมว อิธกจฺโจ สงฺขारे
 วิญฺญาณํ รูปํ เวทนํ อตฺตโต สมนุสฺสสฺสตี ตสฺส เอวํ โหติ อयํ โข
 เม อตฺตา โส โข ปน เม อยํ อตฺตา อิมาย สญฺญาย สญฺญาวาตี
 สญฺญาวนฺตํ อตฺตทานํ สมนุสฺสสฺสตี อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น
 วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อณฺณา ทิฏฺฐิ อณฺณํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ
 ยณฺจ วตฺถุ อयํ หุตฺติยา สญฺญาวตฺถุกา อตฺตานุทิจฺฉิ อตฺตานุทิจฺฉิ
 มิจฺฉาทิจฺฉิ ฯ เป ฯ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย เอวํ
 สญฺญาวนฺตํ อตฺตทานํ สมนุสฺสสฺสตี ฯ

[๓๒๓] กถํ อตฺตนิ สญฺณํ สมนุสฺสสฺสตี ฯ อิธกจฺโจ สงฺขारे
 วิญฺญาณํ รูปํ เวทนํ อตฺตโต สมนุสฺสสฺสตี ตสฺส เอวํ โหติ อยํ โข
 เม อตฺตา อิมสฺมิณฺจ ปน อตฺตนิ อयํ สญฺญาตี อตฺตนิ สญฺณํ
 สมนุสฺสสฺสตี เสยฺยถาปิ ปุพฺผํ คนฺธสมฺปนฺนํ อสฺส ตเมนํ ปุริโส เอวํ
 วเทยฺย อิทํ ปุพฺผํ อयํ คนฺโธ อณฺณํ ปุพฺผํ อณฺโณ คนฺโธ โส โข
 ปนํ คนฺโธ อิมสฺมี ปุพฺผเตติ ปุพฺผสฺมี คนฺธํ สมนุสฺสสฺสตี เอวเมว
 อิธกจฺโจ สงฺขारे วิญฺญาณํ รูปํ เวทนํ อตฺตโต สมนุสฺสสฺสตี ตสฺส
 เอวํ โหติ อยํ โข เม อตฺตา อิมสฺมิณฺจ ปน อตฺตนิ อयํ สญฺญาตี
 อตฺตนิ สญฺณํ สมนุสฺสสฺสตี อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ
 วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อณฺณา ทิฏฺฐิ อณฺณํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ

อัยํ ตติยา สณฺณาวตฺถกา อตฺตานุทิจฺฉิ อตฺตานุทิจฺฉิ มิจฺฉาทิจฺฉิ
ฯเปฯ อิมานิ สณฺโณชานานิ น จ ทิฏฺฐิจฺฉิเย เอวํ อตฺตนิ สณฺณํ
สมนุสฺสตี ฯ

[๓๒๔] กถํ สณฺณาย อตฺตานํ สมนุสฺสตี ฯ อิธกจฺโจ
สงฺขारे วิญฺญาณํ รูปํ เวทนํ อตฺตโต สมนุสฺสตี จสฺส เอวํ โหติ
อัยํ โข เม อตฺตา โส โข ปน เม อัยํ อตฺตา อิมาย สณฺณายาติ
สณฺณาย อตฺตานํ สมนุสฺสตี เสยฺยถาปิ มณิ กรณฺทเก ปกฺขิตโต
อสฺส ตเมนํ ปุริโส เอวํ วเทยฺย อัยํ มณิ อัยํ กรณฺทโก อณฺโณ
มณิ อณฺโณ กรณฺทโก โส โข ปนายํ มณิ อิมสฺสํ กรณฺทเกติ
กรณฺทกสฺสํ มณิ สมนุสฺสตี เอวเมว อิธกจฺโจ สงฺขारे วิญฺญาณํ
รูปํ เวทนํ อตฺตโต สมนุสฺสตี จสฺส เอวํ โหติ อัยํ โข เม
อตฺตา โส โข ปน เม อัยํ อตฺตา อิมาย สณฺณายาติ สณฺณาย
อตฺตานํ สมนุสฺสตี อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ
น ทิฏฺฐิ อณฺณา ทิฏฺฐิ อณฺณํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ
อัยํ จตฺตธา สณฺณาวตฺถกา อตฺตานุทิจฺฉิ อตฺตานุทิจฺฉิ มิจฺฉาทิจฺฉิ
ฯเปฯ อิมานิ สณฺโณชานานิ น จ ทิฏฺฐิจฺฉิเย เอวํ สณฺณาย อตฺตานํ
สมนุสฺสตี ฯ

[๓๒๕] กถํ สงฺขारे อตฺตโต สมนุสฺสตี ฯ อิธกจฺโจ
จกฺขุสมฺผลสฺสขํ เจตนํ โสตสมฺผลสฺสขํ เจตนํ ขานสมฺผลสฺสขํ เจตนํ
ชีวฺหาสมฺผลสฺสขํ เจตนํ กายสมฺผลสฺสขํ เจตนํ มโนสมฺผลสฺสขํ เจตนํ
อตฺตโต สมนุสฺสตี ยา มโนสมฺผลสฺสขา เจตนา โส อหํ โย อหํ สา
มโนสมฺผลสฺสขา เจตนาติ มโนสมฺผลสฺสขํ เจตนณฺจ อตฺตณฺจ อทฺวयํ
สมนุสฺสตี เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปสฺส ฉายโต ยา อจฺฉิ โส
วณฺโณ โย วณฺโณ สา อจฺฉิตฺติ อจฺฉิณฺจ วณฺณณฺจ อทฺวยํ

สมนุปฺสฺสติ เหวเมว อิเชกจฺโจ มโนสมฺพฺสฺสชฺ์ เจตนํ อตฺตโต
สมนุปฺสฺสติ ยา มโนสมฺพฺสฺสชา เจตนา โส อหํ โย อหํ สา
มโนสมฺพฺสฺสชา เจตนาติ มโนสมฺพฺสฺสชฺ์ เจตนญจ อตฺตญจ อทฺวยํ
สมนุปฺสฺสติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ทิฏฺฐิจิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิจิ
อณฺเวย ทิฏฺฐิจิ อณฺเณ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิจิ ยณฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา
สงฺขารวตฺถุกา อตฺตทานุทิฏฺฐิจิ อตฺตทานุทิฏฺฐิจิ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ ฯเปฯ อิมานิ
สณฺโณชนานิ น จ ทิฏฺฐิลีเย เหวํ สงฺขารเ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ฯ

[๓๒๖] กถํ สงฺขารวฺนตํ อตฺตทานํ สมนุปฺสฺสติ ฯ อิเชกจฺโจ
วิญฺญาณํ รุปํ เวทนํ สณฺเณ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ตสฺส เหวํ โหติ
อัยํ โข เม อตฺตา โส โข ปน เม อัยํ อตฺตา อิมเหติ สงฺขารเหติ
สงฺขารวาทิ สงฺขารวฺนตํ อตฺตทานํ สมนุปฺสฺสติ เสยฺยถาปิ รุกฺโข
ฉายาสมฺปนฺโน อสฺส ตเมนํ ปุริโส เหวํ วเทยฺย อัยํ รุกฺโข อัยํ ฉายา
อณฺโณ รุกฺโข อณฺเวย ฉายา โส โข ปนํ รุกฺโข อิมาย ฉายาย
ฉายาวาทิ ฉายาวฺนตํ รุกฺขํ สมนุปฺสฺสติ เหวเมว อิเชกจฺโจ วิญฺญาณํ
รูปํ เวทนํ สณฺเณ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ตสฺส เหวํ โหติ อัยํ โข
เม อตฺตา โส โข ปน เม อัยํ อตฺตา อิมเหติ สงฺขารเหติ สงฺขารวาทิ
สงฺขารวฺนตํ อตฺตทานํ สมนุปฺสฺสติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ทิฏฺฐิจิ น
วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิจิ อณฺเวย ทิฏฺฐิจิ อณฺเณ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิจิ ยณฺจ
วตฺถุ อัยํ ทุตฺติยา สงฺขารวตฺถุกา อตฺตทานุทิฏฺฐิจิ อตฺตทานุทิฏฺฐิจิ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ
ฯเปฯ อิมานิ สณฺโณชนานิ น จ ทิฏฺฐิลีเย เหวํ สงฺขารวฺนตํ อตฺตทานํ
สมนุปฺสฺสติ ฯ

[๓๒๗] กถํ อตฺตนิ สงฺขารเ สมนุปฺสฺสติ ฯ อิเชกจฺโจ
วิญฺญาณํ รุปํ เวทนํ สณฺเณ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ตสฺส เหวํ โหติ
อัยํ โข เม อตฺตา อิมสมฺมญจ ปน อตฺตนิ อิมเ สงฺขารวาทิ อตฺตนิ

สงฺขารे สมนุปฺสฺสตี เสยฺยถาปิ ปุพฺผํ คนฺธสมฺปนฺนํ อสฺส ตเมนํ
 ปุริโส เอวํ วเทยฺย อิทํ ปุพฺผํ อयํ คนฺโธ อณฺโณ ปุพฺผํ อณฺโณ
 คนฺโธ โส โข ปนฺยาอํ คนฺโธ อิมสฺมึ ปุพฺเพตี ปุพฺผสฺมึ คนฺธ
 สมนุปฺสฺสตี เอวเมว อิธกจฺโจ วิญฺญาณํ รูปํ เวทนํ สณฺณํ อตฺตโต
 สมนุปฺสฺสตี ตสฺส เอวํ โหตี อยํ โข เม อตฺตา อิมสฺมิณฺจ ปน
 อตฺตานิ อิมे สงฺขาราคี อตฺตานิ สงฺขารे สมนุปฺสฺสตี อภินิเวสปรามาโส
 ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อณฺณา ทิฏฺฐิ อณฺณํ วตฺถุ
 ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อยํ ตติยา สงฺขารวตฺถุกา อตฺตานุทฺทิฏฺฐิ
 อตฺตานุทฺทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สณฺโณชานานิ น จ ทิฏฺฐิโย
 เอวํ อตฺตานิ สงฺขารे สมนุปฺสฺสตี ฯ

[๓๒๘] กถํ สงฺขารेषु อตฺตานํ สมนุปฺสฺสตี ฯ อิธกจฺโจ
 วิญฺญาณํ รูปํ เวทนํ สณฺณํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี ตสฺส เอวํ โหตี
 อยํ โข เม อตฺตา โส โข ปน เม อยํ อตฺตา อิมेषु สงฺขารेषุตี
 สงฺขารेषु อตฺตานํ สมนุปฺสฺสตี เสยฺยถาปิ มณิ กรณฺหเก ปกฺขิตฺโต
 อสฺส ตเมนํ ปุริโส เอวํ วเทยฺย อยํ มณิ อยํ กรณฺหโก อณฺโณ
 มณิ อณฺโณ กรณฺหโก โส โข ปนฺยาอํ มณิ อิมสฺมึ กรณฺหเกตี
 กรณฺหกสฺมึ มณิ สมนุปฺสฺสตี เอวเมว อิธกจฺโจ วิญฺญาณํ รูปํ
 เวทนํ สณฺณํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี ตสฺส เอวํ โหตี อยํ โข เม
 อตฺตา โส โข ปน เม อยํ อตฺตา อิมेषุ สงฺขารेषุตี สงฺขารेषु
 อตฺตานํ สมนุปฺสฺสตี อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ
 น ทิฏฺฐิ อณฺณา ทิฏฺฐิ อณฺณํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ
 อยํ จตฺตธา สงฺขารวตฺถุกา อตฺตานุทฺทิฏฺฐิ อตฺตานุทฺทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 ฯเปฯ อิมานิ สณฺโณชานานิ น จ ทิฏฺฐิโย เอวํ สงฺขารेषु อตฺตานํ
 สมนุปฺสฺสตี ฯ

[๓๒๙] กถํ วิญญาณํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ฯ อิธกจฺโจ
จกฺขุวิญญาณํ โสตวิญญาณํ ฆานวิญญาณํ ชิวฺหาวิญญาณํ
กายวิญญาณํ มโนวิญญาณํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ยํ มโนวิญญาณํ โส
อหํ โย อหํ ตํ มโนวิญญาณนฺติ มโนวิญญาณญจ อตฺตญจ อทฺวयํ
สมนุปฺสฺสติ เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปสฺส ฉายโต ยา อจฺฉิ โส วณฺโณ
โย วณฺโณ สฺวา อจฺฉีติ อจฺฉิญจ วณฺณญจ อทฺวยํ สมนุปฺสฺสติ
เอวเมว อิธกจฺโจ มโนวิญญาณํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ยํ มโนวิญญาณํ
โส อหํ โย อหํ ตํ มโนวิญญาณนฺติ มโนวิญญาณญจ อตฺตญจ
อทฺวยํ สมนุปฺสฺสติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ทิฏฺฐิจิ น วตฺถุ วตฺถุ
น ทิฏฺฐิจิ อณฺเฏ ทิฏฺฐิจิ อณฺเฏ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิจิ ยญจ วตฺถุ
อຍံ ปจฺจมา วิญญาณวตฺถุกา อตฺตทานุทฺติ อตฺตทานุทฺติ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ
ฯเปฯ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิจิโย เอวํ วิญญาณํ
อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ฯ

[๓๓๐] กถํ วิญญาณวฺนฺตํ อตฺตทานํ สมนุปฺสฺสติ ฯ อิธกจฺโจ
รูปํ เวทนํ สญฺญํ สงฺขารํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ๓สฺส เอวํ โหติ
อຍံ โข เม อตฺတာ โส โข ปน เม อຍံ อตฺတာ อิมินา วิญญาเณน
วิญญาณวาทิ วิญญาณวฺนฺตํ อตฺตทานํ สมนุปฺสฺสติ เสยฺยถาปิ
รุกฺโข ฉายาสมฺปนฺโน อสฺส ตเมนํ ปุริโส เอวํ วเทยฺย อຍံ รุกฺโข
อຍံ ฉายา อณฺโฆ รุกฺโข อณฺเฏ ฉายา โส โข ปนํ รุกฺโข
อิมาย ฉายาย ฉายาวาทิ ฉายาวฺนฺตํ รุกฺโข สมนุปฺสฺสติ เอวเมว
อิธกจฺโจ รูปํ เวทนํ สญฺญํ สงฺขารํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสติ ๓สฺส
เอวํ โหติ อຍံ โข เม อตฺတာ โส โข ปน เม อຍံ อตฺတာ
อิมินา วิญญาเณน วิญญาณวาทิ วิญญาณวฺนฺตํ อตฺตทานํ สมนุปฺสฺสติ
อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ ทิฏฺฐิจิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิจิ อณฺเฏ ทิฏฺฐิจิ

อณฺโณ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อยํ ทฺติยา วิญฺญาณวตฺถุกา
 อตฺตานุทิฏฺฐิ อตฺตานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สณฺโฆชนานิ
 น จ ทิฏฺฐิโย เอวํ วิญฺญาณวตฺถุ อตฺตานุ สมนุสฺสติ ฯ

[๓๓๑] กถํ อตฺตนิ วิญฺญาณํ สมนุสฺสติ ฯ อิธกจฺโจ รูป
 เวทนํ สณฺโณ สงฺขารอ อตฺตโต สมนุสฺสติ ๓๓๑ เอวํ โหติ อยํ โข
 เม อตฺตา อิมสฺมิณฺจ ปน อตฺตนิ อิทํ วิญฺญาณนฺติ อตฺตนิ วิญฺญาณํ
 สมนุสฺสติ เสยฺยถาปิ ปุพฺผํ คนฺธสมฺปนฺนํ อสฺส ตเมนํ ปุริโส เอวํ
 วเทยฺย อิทํ ปุพฺผํ อยํ คนฺโธ อณฺโณ ปุพฺผํ อณฺโณ คนฺโธ โส โข
 ปนํยํ คนฺโธ อิมสฺมี ปุพฺผเติ ปุพฺผสฺมี คนฺธํ สมนุสฺสติ เอวเมว
 อิธกจฺโจ รูป เวทนํ สณฺโณ สงฺขารอ อตฺตโต สมนุสฺสติ ๓๓๑ เอวํ
 โหติ อยํ โข เม อตฺตา อิมสฺมิณฺจ ปน อตฺตนิ อิทํ วิญฺญาณนฺติ
 อตฺตนิ วิญฺญาณํ สมนุสฺสติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ
 วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อณฺโณ ทิฏฺฐิ อณฺโณ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ
 อยํ ทฺติยา วิญฺญาณวตฺถุกา อตฺตานุทิฏฺฐิ อตฺตานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 ฯเปฯ อิมานิ สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย เอวํ อตฺตนิ วิญฺญาณํ
 สมนุสฺสติ ฯ

[๓๓๒] กถํ วิญฺญาณสฺมี อตฺตานุ สมนุสฺสติ ฯ อิธกจฺโจ
 รูป เวทนํ สณฺโณ สงฺขารอ อตฺตโต สมนุสฺสติ ๓๓๒ เอวํ โหติ
 อยํ โข เม อตฺตา โส โข ปน เม อยํ อตฺตา อิมสฺมี วิญฺญาณนฺติ
 วิญฺญาณสฺมี อตฺตานุ สมนุสฺสติ เสยฺยถาปิ มณิ กรณฺทเก ปกฺขิตโต
 อสฺส ตเมนํ ปุริโส เอวํ วเทยฺย อยํ มณิ อยํ กรณฺทโก อณฺโณ
 มณิ อณฺโณ กรณฺทโก โส โข ปนํยํ มณิ อิมสฺมี กรณฺทเกติ
 กรณฺทกสฺมี มณิ สมนุสฺสติ เอวเมว อิธกจฺโจ รูป เวทนํ สณฺโณ
 สงฺขารอ อตฺตโต สมนุสฺสติ ๓๓๒ เอวํ โหติ อยํ โข เม อตฺตา โส

โฆ ปน เม อयं อตตทา อิมสฺมี วิญญาณเถติ วิญญาณสฺมี อตตทานํ
สมนุสฺสตี อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ
อณฺเวย ทิฏฺฐิ อณฺเวย วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อयं จตฺตถา
วิญญาณวตฺถุกา อตตทานุทิฏฺฐิ อตตทานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯ๑๒
สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย เอวํ วิญญาณสฺมี อตตทานํ สมนุสฺสตี
อตตทานุทิฏฺฐิยา อิมเหติ วีสตียา อากาเรหิ อภินเวโส โหติ ฯ

[๓๓๓] มิจฺฉาทิฏฺฐิยา กตเมหิ ทสหากาเรหิ อภินเวโส โหติ ฯ
นตฺถิ ทินฺนนฺติ วตฺถุ^๑ เอวํวาทิ มิจฺฉาทิฏฺฐจาภินเวสปรามาโส^๒ ทิฏฺฐิ
ทิฏฺฐิ น วตฺถุ^๓ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อณฺเวย ทิฏฺฐิ อณฺเวย วตฺถุ ยา จ
ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อयं ปจฺจมา มิจฺฉาวตฺถุกา มิจฺฉาทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ
ทิฏฺฐิวิปตฺติ ฯ๑๓ อิมานิ สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย นตฺถิ
ยิฏฺฐนฺติ วตฺถุ^๑ ฯ๑๔ นตฺถิ หุตฺนฺติ วตฺถุ^๑ นตฺถิ สุกตทูกกตานํ
กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ วตฺถุ^๑ นตฺถิ อयं โลโกติ วตฺถุ^๑ นตฺถิ ปรโลโกติ
วตฺถุ^๑ นตฺถิ มาตาติ วตฺถุ^๑ นตฺถิ ปีตาติ วตฺถุ^๑ นตฺถิ สตฺตทา
โอปปาติกาติ วตฺถุ^๑ นตฺถิ โลเก สมณพฺรหฺมณา สมมคฺคตา
สมฺมาปฏฺธิปนฺนา เย อิมปิ โลกํ ปรปฺปิ โลกํ สยํ อภินเว
สจฺฉนิกตฺวา ปเวเหนฺตฺตีติ วตฺถุ^๑ เอวํวาทิ มิจฺฉาทิฏฺฐจาภินเวสปรามาโส
ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อณฺเวย ทิฏฺฐิ อณฺเวย วตฺถุ
ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อयं ทสวตฺถุกา มิจฺฉาทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ
ทิฏฺฐิวิปตฺติ ฯ๑๔ มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ปุริสปุคฺคสฺส เทว คตีโย ฯ๑๕
อิมานิ สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย มิจฺฉาทิฏฺฐิยา อิมเหติ ทสหากาเรหิ
อภินเวโส โหติ ฯ

๑ ม. วตฺถุ ฯ ๒ ม. มิจฺฉาภินเวสปรามาโส ฯ เอวมุปริปิ ฯ
๓ ญ. วตฺถุ ฯ เอวมุปริปิ ฯ

[๓๓๔] สกฺกายทิฏฺฐิยา กตเมหิ วีสติยา อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ อิธ อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน อริยานํ อทฺสสาวิ อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺโห อริยธมฺเม อวิเนโต สปุริสาณํ อทฺสสาวิ สปุริสธมฺมสฺส อโกวิทฺโห สปุริสธมฺเม อวิเนโต รูปรํ อตฺตโต สมนุสฺสตี รูปรานฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา รูปรํ รูปรสฺมี วา อตฺตานํ เวทณํ สณฺณํ สงฺขารे วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุสฺสตี วิญฺญาณานฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตานํ ฯ

กถํ รูปรํ อตฺตโต สมนุสฺสตี ฯ อิธกจฺโจ ปจฺจวิกลิณํ ฯเปฯ โอิทาทกสิณํ อตฺตโต สมนุสฺสตี ยํ โอิทาทกสิณํ โส อหํ โย อหํ ตํ โอิทาทกสิณนฺติ โอิทาทกสิณนฺจ อตฺตนฺจ อทฺวयํ สมนุสฺสตี เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปสฺส ฉายโต ฯเปฯ เหวเมว อิธกจฺโจ โอิทาทกสิณํ อตฺตโต สมนุสฺสตี อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ๑เปฯ อयํ ปจฺจมา รูปรวตฺตฤกา สกฺกายทิฏฺฐิ สกฺกายทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ๑เปฯ อิมานิ สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย เอวํ รูปรํ อตฺตโต สมนุสฺสตี ๑เปฯ สกฺกายทิฏฺฐิยา อิมเอหิ วีสติยา อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๓๕] สกฺกายวตฺตฤกาย สสฺสททิฏฺฐิยา กตเมหิ ปณฺณรสฺหิ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ อิธ อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน อริยานํ อทฺสสาวิ อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺโห อริยธมฺเม อวิเนโต สปุริสาณํ อทฺสสาวิ สปุริสธมฺมสฺส อโกวิทฺโห สปุริสธมฺเม อวิเนโต รูปรานฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา รูปรํ รูปรสฺมี วา อตฺตานํ เวทณานฺตํ วา อตฺตานํ สณฺณานานฺตํ วา อตฺตานํ สงฺขารานฺตํ วา อตฺตานํ วิญฺญาณานานฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตานํ ฯ

กถํ รูปรานฺตํ อตฺตานํ สมนุสฺสตี ฯ อิธกจฺโจ เวทณํ สณฺณํ สงฺขารे วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุสฺสตี ตสฺส เอวํ โหติ อयํ โไซ เม

อตตทา โส โข ปน เม อยํ อตตทา อิมินา รุปเนน รูปวาติ รูปวณฺตํ
อตตทานํ สมนุปลสฺสติ เสยฺยถาปิ รุกฺโข ฉายาสมฺปนฺโน อสฺส ตเมนํ
ปุริโส เอวํ วเทยฺย อยํ รุกฺโข อยํ ฉายา อณฺโณ รุกฺโข อณฺณา
ฉายา โส โข ปนํยํ รุกฺโข อิมาย ฉายาย ฉายาวาติ ฉายาวณฺตํ
รุกฺขํ สมนุปลสฺสติ เอวเมว อิธกจฺโจ เวหนํ ฯ๑ ๑ ๑ อยํ ปจฺจมา
สฺกกายวตฺตูกา สสฺสตทิกฺขิ สสฺสตทิกฺขิ มิจฺฉาทิกฺขิ ฯ๑ ๑ ๑ อิมานิ
สณฺโณชนานิ น จ ทิกฺขิโย เอวํ รูปวณฺตํ อตตทานํ สมนุปลสฺสติ
๑ ๑ ๑ สฺกกายวตฺตูกาย สสฺสตทิกฺขิยา อิมเหติ ปณฺณรสฺสี อากาเรหิ
อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๓๖] สฺกกายวตฺตูกาย อุกฺเขททิกฺขิยา กตเมหิ ปณฺจหิ
อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ อิธ อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺโช อริยานํ อทฺสสฺสวํ
อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺโห อริยธมฺเม อวิเนโต สบฺบุริสาณํ อทฺสสฺสวํ
สบฺบุริสธมฺมสฺส อโกวิทฺโห สบฺบุริสธมฺเม อวิเนโต รูปํ อตฺตโต
สมนุปลสฺสติ เวหนํ อตฺตโต สมนุปลสฺสติ สณฺณํ อตฺตโต สมนุปลสฺสติ
สงฺขาเร อตฺตโต สมนุปลสฺสติ วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปลสฺสติ ฯ

กถํ รูปํ อตฺตโต สมนุปลสฺสติ ฯ อิธกจฺโจ ปจฺจวิกลินฺนํ ฯ๑ ๑
โอทาทกสิณฺนํ อตฺตโต สมนุปลสฺสติ ยํ โอทาทกสิณฺนํ โส อหํ โย อหํ
ตํ โอทาทกสิณฺนํ อโอทาทกสิณฺนญจ อตฺตตญจ อทฺวयํ สมนุปลสฺสติ
เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปสฺส ฉายโต ฯ๑ ๑ ๑ อยํ ปจฺจมา สฺกกายวตฺตูกา
อุกฺเขททิกฺขิ อุกฺเขททิกฺขิ มิจฺฉาทิกฺขิ ฯ๑ ๑ ๑ อิมานิ สณฺโณชนานิ
น จ ทิกฺขิโย เอวํ รูปํ อตฺตโต สมนุปลสฺสติ ฯ๑ ๑ ๑ สฺกกายวตฺตูกาย
อุกฺเขททิกฺขิยา อิมเหติ ปณฺจหิ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๓๗] อนฺตคฺคาคาหิกาย ทิกฺขิยา กตเมหิ ปณฺจสาชฺช
อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ สสฺสโต โลโกติ อนฺตคฺคาคาหิกาย ทิกฺขิยา

กตฺติหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ อสฺสโต โลโกติ อนฺตคฺคาหิกาย
 ทิฏฺฐิจฺฉา กตฺติหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ อนฺตวา โลโกติ อนฺตคฺคาหิกาย
 ทิฏฺฐิจฺฉา อนฺตวา โลโกติ อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิจฺฉา ตํ ชีวนฺตํ สรีรฺนฺตํ
 อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิจฺฉา อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรฺนฺตํ อนฺตคฺคาหิกาย
 ทิฏฺฐิจฺฉา โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ ฯ ๒ ๒ ๒ โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺนาติ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ เหน
 โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิจฺฉา
 กตฺติหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ สฺสโต โลโกติ อนฺตคฺคาหิกาย
 ทิฏฺฐิจฺฉา ปณฺจหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ ๒ ๒ ๒ เหน โหติ น น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิจฺฉา ปณฺจหาคาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๓๘] สฺสโต โลโกติ อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิจฺฉา กตฺเมหิ
 ปณฺจหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ รูปํ โลโก เจว สฺสตตฺตฺตฺตฺต
 อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจฺ ฉาย ทิฏฺฐิจฺฉา โส อนฺโต คหิโตติ
 อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิจฺ ทิฏฺฐิจฺ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิจฺ อณฺณมา ทิฏฺฐิจฺ
 อณฺณํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิจฺ ยณฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา สฺสโต โลโกติ
 อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิจฺ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิจฺ มิจฺฉาทิฏฺฐิจฺ ฯ ๒ ๒ ๒ อิมานิ
 สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิจฺโย เวทนา โลโก เจว สฺสตฺตา จาติ
 ฯ ๒ ๒ ๒ สณฺณมา โลโก เจว สฺสตฺตา จาติ ฯ ๒ ๒ ๒ สงฺขารานํ โลโก
 เจว สฺสตฺตา จาติ ฯ ๒ ๒ ๒ วิญฺญาณํ โลโก เจว สฺสตฺตฺตฺตฺต
 อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจฺ ฉาย ทิฏฺฐิจฺฉา โส อนฺโต คหิโตติ
 อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิจฺ ทิฏฺฐิจฺ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิจฺ อณฺณมา ทิฏฺฐิจฺ
 อณฺณํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิจฺ ยณฺจ วตฺถุ อยํ ปณฺจมี สฺสโต โลโกติ
 อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิจฺ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิจฺ มิจฺฉาทิฏฺฐิจฺ ฯ ๒ ๒ ๒ อิมานิ

สญโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย สสฺสโต โลโกติ อนุตตคฺคาทิกาย ทิฏฺฐิยา
อิมฺเหติ ปณฺจหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๓๙] อสสฺสโต โลโกติ อนุตตคฺคาทิกาย ทิฏฺฐิยา กตเมหิ
ปณฺจหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ รูป โลโก เจว อสสฺสตตฺตฺตฺตฺต
อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโต คหิตฺตติ อนุตตค-
คาทิกา ทิฏฺฐิ ฯเปฯ อยํ ปจฺจมา อสสฺสโต โลโกติ อนุตตคฺคาทิกา
ทิฏฺฐิ อนุตตคฺคาทิกา ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปตฺติ ฯเปฯ อิมานิ
สญโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย ฯเปฯ เวทนา โลโก เจว อสสฺสตา จาติ
ฯเปฯ สญฺญา โลโก เจว อสสฺสตา จาติ ฯเปฯ สงฺขารา โลโก
เจว อสสฺสตา จาติ ฯเปฯ วิญฺญาณํ โลโก เจว อสสฺสตตฺตฺตฺต
อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโต คหิตฺตติ
อนุตตคฺคาทิกา ทิฏฺฐิ อนุตตคฺคาทิกา ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ
สญโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย อสสฺสโต โลโกติ อนุตตคฺคาทิกาย ทิฏฺฐิยา
อิมฺเหติ ปณฺจหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๔๐] อนุตฺวา โลโกติ อนุตตคฺคาทิกาย ทิฏฺฐิยา กตเมหิ
ปณฺจหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ อิธกฺจโจ ปริตฺตํ โอภาสํ นีลกโต
ผรติ ตสฺส เอวํ โหติ อนุตฺวา อยํ โลโก ปริวณฺณฺไมติ อนุตตสญฺญี
โหติ ยํ ผรติ ตํ วตฺถุญฺเจว โลโก จ เยน ผรติ โส อตฺตฺตา เจว
โลโก จาติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโต คหิตฺตติ
อนุตตคฺคาทิกา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อญฺญา ทิฏฺฐิ
อญฺญํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยญฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา อนุตฺวา โลโกติ
อนุตตคฺคาทิกา ทิฏฺฐิ อนุตตคฺคาทิกา ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ
สญโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย อิธกฺจโจ ปริตฺตํ โอภาสํ ปิตกโต ผรติ
โลहितกโต ผรติ โอหาตกโต ผรติ โอภาสกโต ผรติ ตสฺส เอวํ

โหติ อนฺตวา อยํ โลกํ ปริวฏฺฐโมติ อนฺตสณฺณิ โหติ ยํ ผรติ ตํ
 วตฺตญฺเจว โลกํ จ เยน ผรติ โส อตฺตา เจว โลกํ จาติ
 อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโต คหิโตติ
 อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ฯเปฯ อนฺตวา โลกฺกฺติ อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิยา
 อิมฺเห ปญฺจหากาเรหิ อภินเวโส โหติ ฯ

[๓๔๑] อนฺตวา โลกฺกฺติ อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิยา กตเมหิ
 ปญฺจหากาเรหิ อภินเวโส โหติ ฯ อิเชกฺจโจ วิปฺลํ โอกาสํ นีลกโต
 ผรติ ตสฺส เอวํ โหติ อนฺตวา อยํ โลกํ อปริยนฺโตติ อนฺตสณฺณิ
 โหติ ยํ ผรติ ตํ วตฺตญฺเจว โลกํ จ เยน ผรติ โส อตฺตา เจว
 โลกํ จาติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโต คหิโตติ
 อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺต วตฺต น ทิฏฺฐิ อญฺญา ทิฏฺฐิ
 อญฺญํ วตฺต ยา จ ทิฏฺฐิ ยญฺจ วตฺต อยํ ปจฺจมา อนฺตวา โลกฺกฺติ
 อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ
 สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย อิเชกฺจโจ วิปฺลํ โอกาสํ ปิตกโต ผรติ
 โลหิตกโต ผรติ โอหาตกโต ผรติ โอภาสกโต ผรติ ตสฺส เอวํ
 โหติ อนฺตวา อยํ โลกํ อปริยนฺโตติ อนฺตสณฺณิ โหติ ยํ
 ผรติ ตํ วตฺตญฺเจว โลกํ จ เยน ผรติ โส อตฺตา เจว โลกํ
 จาติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโต คหิโตติ
 อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ฯเปฯ อนฺตวา โลกฺกฺติ อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิยา
 อิมฺเห ปญฺจหากาเรหิ อภินเวโส โหติ ฯ

[๓๔๒] ตํ ชีวํ ตํ สรีรฺนฺติ อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิยา กตเมหิ
 ปญฺจหากาเรหิ อภินเวโส โหติ ฯ รูปํ ชีวญฺเจว สรีรญฺจ ยํ ชีวํ ตํ
 สรีรฺนฺติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโต คหิโตติ
 อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺต วตฺต น ทิฏฺฐิ อญฺญา ทิฏฺฐิ

อณฺณํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา ตํ ชีวํ ตํ สรีรฺรณฺติ
 อนฺตคฺคาคาหิกา ทิฏฺฐิ อนฺตคฺคาคาหิกา ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ
 สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย เวทนา ชีวา เจว สรีรฺรณฺจ สณฺณวา ชีวา
 เจว สรีรฺรณฺจ สงฺขารา ชีวา เจว สรีรฺรณฺจ วิณฺณณฺณํ ชีวณฺเจว สรีรฺรณฺจ
 ยํ ชีวํ ตํ สรีรฺรณฺติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส
 อนฺโตะ คหิตฺเตติ อนฺตคฺคาคาหิกา ทิฏฺฐิ ฯเปฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรฺรณฺติ
 อนฺตคฺคาคาหิกาย ทิฏฺฐิยา อิเมหิ ปณฺจหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๔๓] อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรฺรณฺติ อนฺตคฺคาคาหิกาย ทิฏฺฐิยา

กตเมหิ ปณฺจหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ รูปํ สรีรํ น ชีวํ ตํ สรีรํ
 อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรฺรณฺติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส
 อนฺโตะ คหิตฺเตติ อนฺตคฺคาคาหิกา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ
 อณฺณวา ทิฏฺฐิ อณฺณํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา
 อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรฺรณฺติ อนฺตคฺคาคาหิกา ทิฏฺฐิ อนฺตคฺคาคาหิกา ทิฏฺฐิ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย เวทนา สรีรํ
 น ชีวํ สณฺณวา สรีรํ น ชีวํ สงฺขารา สรีรํ น ชีวํ วิณฺณณฺณํ สรีรํ
 น ชีวํ ตํ สรีรํ อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรฺรณฺติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ
 ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโตะ คหิตฺเตติ อนฺตคฺคาคาหิกา ทิฏฺฐิ ฯเปฯ อณฺณํ
 ชีวํ อณฺณํ สรีรฺรณฺติ อนฺตคฺคาคาหิกาย ทิฏฺฐิยา อิเมหิ ปณฺจหากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๔๔] โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ อนฺตคฺคาคาหิกาย ทิฏฺฐิยา

กตเมหิ ปณฺจหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ รูปํ อีเชว มรณฺธมฺมํ
 ตถาคโต กายสฺส เกหา โหติปิ ติฏฺฐติปิ อุปฺปชฺชติปิ นิพฺพตฺตติปิติ
 อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโตะ คหิตฺเตติ
 อนฺตคฺคาคาหิกา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อณฺณวา ทิฏฺฐิ

อณฺณํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺนาติ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 ๑เป๑ อิมานิ สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย เวทนา อีเชว มรณธมฺมา
 สณฺญา อีเชว มรณธมฺมา สงฺขารา อีเชว มรณธมฺมา วิญฺญาณํ อีเชว
 มรณธมฺมํ ตถาคโต กายสฺส เกหา โหติปิ ติฏฺฐติปิ อุปฺปชฺชติปิ
 นิพฺพตฺตติปิติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโต
 คหิโตติ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ๑เป๑ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ
 อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิยา อิมเหติ ปณฺจหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ๑

[๓๔๕] น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ อนฺตคฺคาหิกาย
 ทิฏฺฐิยา กตเมหิ ปณฺจหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ๑ รูป อีเชว
 มรณธมฺมํ ตถาคโต กายสฺส เกหา อุจฺฉิขฺชติ วินสฺสติ น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส
 อนฺโต คหิโตติ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ
 อณฺณมา ทิฏฺฐิ อณฺณํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา น
 โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิ ๑เป๑ อิมานิ สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย เวทนา อีเชว
 มรณธมฺมา สณฺญา อีเชว มรณธมฺมา สงฺขารา อีเชว มรณธมฺมา
 วิญฺญาณํ อีเชว มรณธมฺมํ ตถาคโต กายสฺส เกหา อุจฺฉิขฺชติ
 วินสฺสติ น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ
 ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโต คหิโตติ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ๑เป๑ น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิยา อิมเหติ ปณฺจหากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ ๑

[๓๔๖] โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ
 อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิยา กตเมหิ ปณฺจหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ๑ รูป

อิเชว มรณธมฺมํ ตถาคโต กายสุส ฌาณา โหติ จ น จ
 โหตีติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโต คหิตโตติ
 อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อญฺญา ทิฏฺฐิ
 อญฺญํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยญจ วตฺถุ อयํ ปจฺจมา โหติ จ น จ
 โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ อนฺตคฺคาหิกา
 ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สยฺโยชณานิ น จ ทิฏฺฐิโย
 เวทนา อิเชว มรณธมฺมา สยฺญา อิเชว มรณธมฺมา สงฺขารา อิเชว
 มรณธมฺมา วิญฺญาณํ อิเชว มรณธมฺมํ ตถาคโต กายสุส ฌาณา
 โหติ จ น จ โหตีติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส
 อนฺโต คหิตโตติ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ฯเปฯ โหติ จ น จ โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิยา อิมเหติ ปญฺจหาการเหติ
 อภินเวโส โหติ ฯ

[๓๔๗] เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ

อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิยา กตเมหิ ปญฺจหาการเหติ อภินเวโส โหติ ฯ รูป
 อิเชว มรณธมฺมํ ตถาคโต กายสุส ฌาณา [๑] เนว โหติ น น
 โหตีติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย ทิฏฺฐิยา โส อนฺโต คหิตโตติ
 อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อญฺญา ทิฏฺฐิ
 อญฺญํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยญจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา เนว โหติ น
 น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ อนฺตคฺคาหิกา
 ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สยฺโยชณานิ น จ ทิฏฺฐิโย เวทนา
 อิเชว มรณธมฺมา สยฺญา อิเชว มรณธมฺมา สงฺขารา อิเชว
 มรณธมฺมา วิญฺญาณํ อิเชว มรณธมฺมํ ตถาคโต กายสุส ฌาณา
 [๒] เนว โหติ น น โหตีติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ ตาย
 ทิฏฺฐิยา โส อนฺโต คหิตโตติ อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ

๑,๒ ม. เอตถนฺตรปรํ มรณฺนา ... อิติ ทิสฺสนฺติ ฯ

น ทิฏฺฐิ อณฺเฎา ทิฏฺฐิ อณฺเฎํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยณฺจ วตฺถุ อยํ
 ปณฺจมี เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ อนฺตคฺคาทิกา
 ทิฏฺฐิ อนฺตคฺคาทิกา ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สณฺโฆชนานิ
 น จ ทิฏฺฐิโย เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ
 อนฺตคฺคาทิกาย ทิฏฺฐิยา อิเมหิ ปณฺจหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ
 อนฺตคฺคาทิกาย ทิฏฺฐิยา อิเมหิ ปณฺเฎาสาย อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๔๘] ปุพฺพพฺพตฺตานุทิฏฺฐิยา กตเมหิ อฏฺฐารสฺหิ อากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ ฯ จตฺตารุ สสฺสตวาทา จตฺตารุ เอกจฺจสฺสสฺสติกา
 จตฺตารุ อนฺตทานนฺตিকা จตฺตารุ อมราวิกฺเขปิกา เทว อธิจฺจสมฺมุปฺปนฺนิกา
 ปุพฺพพฺพตฺตานุทิฏฺฐิยา อิเมหิ อฏฺฐารสฺหิ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๔๙] อปรนตฺตานุทิฏฺฐิยา กตเมหิ จตฺจตฺตาทีเสย อากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ ฯ โสฬส สณฺณวิวาทา อฏฺฐจ อสณฺณวิวาทา อฏฺฐจ
 เนวสณฺณวิทาสณฺณวิวาทา สตฺต อฺจุเจทวาทา ปณฺจ ทิฏฺฐจธฺมฺมนิพฺพานวาทา
 อปรนตฺตานุทิฏฺฐิยา อิเมหิ จตฺจตฺตาทีเสย อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๕๐] สณฺโฆชนิกาย ทิฏฺฐิยา กตเมหิ อฏฺฐารสฺหิ อากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ ฯ ยา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ทิฏฺฐิคทณฺํ ฯเปฯ ทิฏฺฐากภินิเวโส
 ทิฏฺฐิปรามาโส สณฺโฆชนิกาย ทิฏฺฐิยา อิเมหิ อฏฺฐารสฺหิ อากาเรหิ
 อภินิเวโส โหติ ฯ

[๓๕๑] อหนฺติ มานวินิพฺพชาย ทิฏฺฐิยา กตเมหิ อฏฺฐารสฺหิ
 อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ฯ จกฺขุ อหนฺติ มานวินิพฺพชานิ ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ
 น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อณฺเฎา ทิฏฺฐิ อณฺเฎํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ
 ยณฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺมา อหนฺติ มานวินิพฺพชานิ ทิฏฺฐิ มานวินิพฺพชานิ
 ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สณฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย โสตํ
 อหนฺติ ฯเปฯ ฆานํ อหนฺติ ชิวฺหา อหนฺติ กาโย อหนฺติ มโน

อหนฺติ ฯเปฯ ฌมา อหนฺติ จกฺขุวิญญาณํ อหนฺติ ฯเปฯ
มโนวิญญาณํ อหนฺติ อภินเวสปรามาโส อหนฺติ มานวินิพนฺธา ทิฏฺฐิ
ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อญฺญา ทิฏฺฐิ อญฺญํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ
ยญฺจ วตฺถุ อยํ อญฺจมี อหนฺติ มานวินิพนฺธา ทิฏฺฐิ มานวินิพนฺธา
ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย อหนฺติ
มานวินิพนฺธาย ทิฏฺฐิยา อิเมหิ อญฺจารสฺหิ อากาเรหิ อภินเวโส โหติ ฯ

[๓๕๒] มมนฺติ มานวินิพนฺธาย ทิฏฺฐิยา กตเมหิ อญฺจารสฺหิ
อากาเรหิ อภินเวโส โหติ ฯ จกฺขุ มมนฺติ มานวินิพนฺธา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ
น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อญฺญา ทิฏฺฐิ อญฺญํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ
ยญฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺจมา มมนฺติ มานวินิพนฺธา ทิฏฺฐิ มานวินิพนฺธา
ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย โสตํ
มมนฺติ ฯเปฯ ฆานํ มมนฺติ ชิวฺหา มมนฺติ ฯเปฯ มโน มมนฺติ
ฯเปฯ ฌมา มมนฺติ จกฺขุวิญญาณํ มมนฺติ ฯเปฯ มโนวิญญาณํ
มมนฺติ อภินเวสปรามาโส มมนฺติ มานวินิพนฺธา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ
วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อญฺญา ทิฏฺฐิ อญฺญํ วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยญฺจ วตฺถุ
อยํ อญฺจมี มมนฺติ มานวินิพนฺธา ทิฏฺฐิ มานวินิพนฺธา ทิฏฺฐิ
มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย มมนฺติ
มานวินิพนฺธาย ทิฏฺฐิยา อิเมหิ อญฺจารสฺหิ อากาเรหิ อภินเวโส โหติ ฯ

[๓๕๓] อตฺตวาทปฏิสํยฺตตฺตาย ทิฏฺฐิยา กตเมหิ วิสฺตติยา
อากาเรหิ อภินเวโส โหติ ฯ อิทฺ อสฺสฺตวา ปุณฺนชฺชโน อริยานํ อทฺสฺสาวี
อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺโห อริยธมฺเม อวิเนตฺ สบฺบุริสฺสานํ อทฺสฺสาวี
สบฺบุริสฺสธมฺมสฺส อโกวิทฺโห สบฺบุริสฺสธมฺเม อวิเนตฺ รูปรํ อตฺตโต
สมนุสฺสตี รูปวฺนฺตํ วา อตฺตทานํ อตฺตนิ วา รูปรํ รูปสฺมี วา อตฺตทานํ
ฯเปฯ เวหนํ สญฺญํ สงฺขารे วิญญาณํ อตฺตโต สมนุสฺสตี

วิญญาณวณฺตํ วา อตฺตาทนํ อตฺตานิ วา วิญญาณํ วิญญาณสฺมึ วา
อตฺตาทนํ ฯเปฯ ฯ

กถํ รูปํ อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี ฯ อิธกจฺโจ ปจฺวิกฺขิตฺถํ ฯเปฯ
โอทาทกฺกสิณฺ อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี ยํ โอทาทกฺกสิณฺ โส อหํ โย อหํ
ตํ โอทาทกฺกสิณฺนฺติ โอทาทกฺกสิณฺนฺจ อตฺตนฺจ อทฺทวํ สมนุปฺสฺสตี
เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปฺสฺส ฉายโต ยา อจฺฉิ โส วณฺโณ โย วณฺโณ
สา อจฺฉีติ อจฺฉินฺจ วณฺณนฺจ อทฺทวํ สมนุปฺสฺสตี เอวเมว อิธกจฺโจ
โอทาทกฺกสิณฺ อตฺตโต สมนุปฺสฺสตี ฯเปฯ อยํ ปจฺมา รูปรวตฺตูกา
อตฺตวาทปฺภิสฺสํยฺตฺตา ทิฏฺฐิ อตฺตวาทปฺภิสฺสํยฺตฺตา ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ
ฯเปฯ อิมานิ สยฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย อตฺตวาทปฺภิสฺสํยฺตฺตาย
ทิฏฺฐิยา อิเมหิ วีสฺติยา อากาเรหิ อภินเวโส โหติ ฯ

[๓๕๔] โลกวาทปฺภิสฺสํยฺตฺตาย ทิฏฺฐิยา กตฺเมหิ อภฺจฺหิ อากาเรหิ
อภินเวโส โหติ ฯ สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จาติ อภินเวสฺปรามาโส
โลกวาทปฺภิสฺสํยฺตฺตา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อณฺเวย ทิฏฺฐิ
อณฺเवं วตฺถุ ยา จ ทิฏฺฐิ ยนฺจ วตฺถุ อยํ ปจฺมา โลกวาทปฺภิสฺสํยฺตฺตา
ทิฏฺฐิ โลกวาทปฺภิสฺสํยฺตฺตา ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สยฺโฆชนานิ
น จ ทิฏฺฐิโย อสฺสฺสโต อตฺตา จ โลโก จาติ สสฺสโต จ อสฺสฺสโต
จ อตฺตา จ โลโก จาติ ฯเปฯ เนวสฺสฺสโตนาสฺสฺสโต อตฺตา จ โลโก
จาติ อนฺตวา อตฺตา จ โลโก จาติ อนนฺตวา อตฺตา จ โลโก จาติ
อนนฺตวา จ อนนฺตวา จ อตฺตา จ โลโก จาติ เนวอนฺตวานานนฺตวา
อตฺตา จ โลโก จาติ อภินเวสฺปรามาโส โลกวาทปฺภิสฺสํยฺตฺตา ทิฏฺฐิ
ทิฏฺฐิ น วตฺถุ วตฺถุ น ทิฏฺฐิ อณฺเวย ทิฏฺฐิ อณฺเवं วตฺถุ ยา จ
ทิฏฺฐิ ยนฺจ วตฺถุ อยํ อภฺจฺหิ โลกวาทปฺภิสฺสํยฺตฺตา ทิฏฺฐิ โลกวาท-
ปฺภิสฺสํยฺตฺตา ทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อิมานิ สยฺโฆชนานิ น จ

ทิวฺจโย โลกวาทปฏิสฺยตฺตาย ทิวฺจโย อิมฺเห อญฺจฺหิ อากาเรหิ
อภินเวโส โหติ ฯ

[๓๕๕]   โอลิยนภินเวโส ภวทิวฺจโย อตฺตชานภินเวโส วิภวทิวฺจโย
อสฺสททิวฺจโย ปณฺจตฺตีสาย อากาเรหิ อภินเวโส กติ ภวทิวฺจโย
กติ วิภวทิวฺจโย อตฺตชานทิวฺจโย วิสฺตียา อากาเรหิ อภินเวโส
กติ ภวทิวฺจโย กติ วิภวทิวฺจโย ฯเปฯ โลกวาทปฏิสฺยตฺตาย ทิวฺจโย
อญฺจฺหิ อากาเรหิ อภินเวโส กติ ภวทิวฺจโย กติ วิภวทิวฺจโย ฯ
อสฺสททิวฺจโย ปณฺจตฺตีสาย อากาเรหิ อภินเวโส ลียา ภวทิวฺจโย
ลียา วิภวทิวฺจโย อตฺตชานทิวฺจโย วิสฺตียา อากาเรหิ อภินเวโส
ปณฺณรส ภวทิวฺจโย ปณฺจ วิภวทิวฺจโย มิจฺฉาทิวฺจโย ทสฺหิ
อากาเรหิ อภินเวโส สพฺพาวตา วิภวทิวฺจโย สกฺกกายทิวฺจโย วิสฺตียา
อากาเรหิ อภินเวโส ปณฺณรส ภวทิวฺจโย ปณฺจ วิภวทิวฺจโย สกฺกกาย-
วตฺตฺกกาย สสฺสททิวฺจโย ปณฺณรสฺหิ อากาเรหิ อภินเวโส สพฺพาวตา
ภวทิวฺจโย สกฺกกายวตฺตฺกกาย อุจฺเจททิวฺจโย ปณฺจหากาเรหิ อภินเวโส
สพฺพาวตา วิภวทิวฺจโย สสฺสโต โลโกติ อนฺตคฺคาคฺคิกาย ทิวฺจโย
ปณฺจหากาเรหิ อภินเวโส สพฺพาวตา ภวทิวฺจโย อสฺสโต
โลโกติ อนฺตคฺคาคฺคิกาย ทิวฺจโย ปณฺจหากาเรหิ อภินเวโส สพฺพาวตา
วิภวทิวฺจโย อนฺตวา โลโกติ อนฺตคฺคาคฺคิกาย ทิวฺจโย ปณฺจหากาเรหิ
อภินเวโส ลียา ภวทิวฺจโย ลียา วิภวทิวฺจโย อนฺตวา โลโกติ
อนฺตคฺคาคฺคิกาย ทิวฺจโย ปณฺจหากาเรหิ อภินเวโส ลียา ภวทิวฺจโย
ลียา วิภวทิวฺจโย ตํ ชีวํ ตํ สรรฺนฺติ อนฺตคฺคาคฺคิกาย ทิวฺจโย
ปณฺจหากาเรหิ อภินเวโส สพฺพาวตา^๑ วิภวทิวฺจโย อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ
สรรฺนฺติ อนฺตคฺคาคฺคิกาย ทิวฺจโย ปณฺจหากาเรหิ อภินเวโส สพฺพาวตา

๑ ม. สพฺพาว ตา ฯ เอวมฺปริปี ฯ

[๓๕๖] ทวีหิ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิคเตหิ ปริยฺภูจिता เทวมนุสฺสา
โอลิยนฺติ เอเก อติชานฺติ เอเก จกฺขฺมนฺโต จ ปสฺสนฺติ ฯ

กถญจ ภิกฺขเว โอลิยนฺติ เอเก ภวรามมา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา
ภวรตา ภวสมมุทิตา เตสํ ภวนิโรธาย ธมฺเม เทลียมาเน จิตฺตํ น
ปกฺขนฺทติ น สมปสีทติ น สนฺติภูจติ นามิมุจฺจติ เอวํ โข ภิกฺขเว
โอลิยนฺติ เอเก ฯ

กถญจ ภิกฺขเว อติชานฺติ เอเก ภเวเน โข ปเนเก อญฺญิย-
มานา ทรายมานา ชิคุจฺจมานา วิภวํ อภินฺนทฺติ ยโต กิร โภ
อตุตา กายสฺส เปทา อฺจุจฺจชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณฺดาติ
เอตํ สนฺตํ เอตํ ปถีตํ ยถาภานฺติ^๑ เอวํ โข ภิกฺขเว อติชานฺติ
เอเก ฯ

กถญจ ภิกฺขเว จกฺขฺมนฺโต จ ปสฺสนฺติ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภูตํ
ภูตโต ปสฺสติ ภูตํ ภูตโต ทิสฺวา ภูตสฺส นิพฺพิทาย วิธาคาย นิโรธาย
ปฏฺธิปนฺโน โหติ เอวํ โข ภิกฺขเว จกฺขฺมนฺโต จ ปสฺสนฺติ ฯ

โย ภูตํ ภูตโต ทิสฺวา   ภูตสฺส จ อติกฺกมํ
ยถาภูเตธิมุจฺจติ   ภวตณฺหาปริกฺขยา
สเจ^๒ ภูตสฺส ปริณฺญาโต   โส วิตตโณห ภวภเว
ภูตสฺส วิภวา ภิกฺขุ   นาคจฺจติ ปฺนพฺภานฺติ ฯ

[๓๕๗] ตโย ปุคฺคลา วิปฺนฺนทิฏฺฐิํ ตโย ปุคฺคลา สมฺปนฺนทิฏฺฐิํ ฯ
กตเม ตโย ปุคฺคลา วิปฺนฺนทิฏฺฐิํ ติตฺถิโย จ ติตฺถิยสาวโก จ
โย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก อิเม ตโย ปุคฺคลา วิปฺนฺนทิฏฺฐิํ ฯ

กตเม ตโย ปุคฺคลา สมฺปนฺนทิฏฺฐิํ ตถาคโต จ ตถาคตสฺส
สาวโก จ โย จ สมฺมาทิฏฺฐิโก อิเม ตโย ปุคฺคลา สมฺปนฺนทิฏฺฐิํ ฯ

๑ สี. เอตํ ยถานฺตํ, ม. เอตํ ยถานฺติ ฯ
๒ ม. ส เว ฌาตปริณฺญาโต, ย. สเว ภูตสฺส ปริณฺญา ฯ

โกธโน อูปนาที จ ปาปมกฺขี จ โย นโร
 วิปฺนฺนทิจฺฉา มายาวี ตํ ชณฺณวา วสโล อิติ ฯ
 อุกโกธโน อนูปนาที อมกฺขี^๑ สุทฺธตํ คโต
 สมฺปนฺนทิจฺฉา เมธาวี ตํ ชณฺณวา อริโย อิตฺติติ ฯ

[๓๕๘] ติสฺโส วิปฺนฺนทิจฺฉาโย ติสฺโส สมฺปนฺนทิจฺฉาโย ฯ

กตมา ติสฺโส วิปฺนฺนทิจฺฉาโย ฯ เอตํ มมนฺติ วิปฺนฺนทิจฺฉา
 เอโสหฺมสมฺมิตฺติ วิปฺนฺนทิจฺฉา เอโส เม อตฺตาทิตฺติ วิปฺนฺนทิจฺฉา อีมา
 ติสฺโส วิปฺนฺนทิจฺฉาโย ฯ

กตมา ติสฺโส สมฺปนฺนทิจฺฉาโย ฯ เนตํ มมนฺติ^๒ สมฺปนฺนทิจฺฉา
 เนโสหฺมสมฺมิตฺติ สมฺปนฺนทิจฺฉา น เมโส อตฺตาทิตฺติ สมฺปนฺนทิจฺฉา
 อีมา ติสฺโส สมฺปนฺนทิจฺฉาโย ฯ

[๓๕๙] เอตํ มมนฺติ กา ทิจฺฉา กติ ทิจฺฉาโย กตมฺนตฺตา-
 นุกฺคหิตา ตา ทิจฺฉาโย เอโสหฺมสมฺมิตฺติ กา ทิจฺฉา กติ ทิจฺฉาโย
 กตมฺนตฺตานุกฺคหิตา ตา ทิจฺฉาโย เอโส เม อตฺตาทิตฺติ กา ทิจฺฉา กติ
 ทิจฺฉาโย กตมฺนตฺตานุกฺคหิตา ตา ทิจฺฉาโย ฯ เอตํ มมนฺติ ปุพฺพทฺตา-
 นุกฺคหิตา อภฺจาส ทิจฺฉาโย ปุพฺพทฺตานุกฺคหิตา ตา ทิจฺฉาโย เอโสหฺมสมฺมิตฺติ
 อปรนฺตฺตานุกฺคหิตา จตฺตจตฺตาทิสฺสํ ทิจฺฉาโย อปรนฺตฺตานุกฺคหิตา ตา ทิจฺฉาโย
 เอโส เม อตฺตาทิตฺติ วิสฺตฺตวตฺตูกา อตฺตฺตานุกฺคหิตา วิสฺตฺตวตฺตูกา สกฺกายทิจฺฉา
 สกฺกายทิจฺฉาปฺปมฺขานิ ทฺวาสทฺฉี ทิจฺฉาคตฺตานิ ปุพฺพทฺตาปรนฺตฺตานุกฺคหิตา
 ตา ทิจฺฉาโย ฯ

[๓๖๐] เย เกจฺจ ภิกฺขเว มยฺ นิฏฺฐจฺจคตฺตา สพฺเพ เต ทิจฺฉา-
 สมฺปนฺนา [๓] ปณฺจณฺนํ อิตฺติ นิฏฺฐา ปณฺจณฺนํ อิตฺติ วิหาย นิฏฺฐา ฯ

๑ ม. วิสุทฺโธ ฯ ๒ ม. มมาติ ฯ เอวมฺฺปริปิ ฯ

๓ ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร เตสํ ทิจฺฉาสมฺปนฺนทานนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

กตเมสํ ปณฺจนฺนํ อธิ นินฺนฺจฺจา ฯ สตฺตทกฺขตฺตฺปรมฺสฺส โกลงฺโกลสฺส
เอกพีชิสฺส สกทาคามิสฺส โย จ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม อรหา อิมํสํ ปณฺจนฺนํ
อธิ นินฺนฺจฺจา ฯ

กตเมสํ ปณฺจนฺนํ อธิ วิหาเย นินฺนฺจฺจา ฯ อนฺตฺราปรินิพฺพายิสฺส
อุพฺพจฺจปรินิพฺพายิสฺส อสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส สสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส
อุทฺธํโสตฺสส อกนินฺนฺจฺคามิโน อิมํสํ ปณฺจนฺนํ อธิ วิหาเย นินฺนฺจฺจา ฯ

เย เกจฺจ ภิกฺขเว มยฺย นินฺนฺจฺจคตา สพฺเพ เต ทิฏฺฐิสฺสมฺปนฺนา
[๑] อิมํสํ ปณฺจนฺนํ อธิ นินฺนฺจฺจา อิมํสํ ปณฺจนฺนํ อธิ วิหาเย
นินฺนฺจฺจา ฯ

[๓๖๑] เย เกจฺจ ภิกฺขเว มยฺย อเวจฺจปฺปสฺสนฺนา สพฺเพ เต
โสตาปนฺนา เตสํ โสตาปนฺนํ อิมํสํ ปณฺจนฺนํ อธิ นินฺนฺจฺจา ปณฺจนฺนํ
อธิ วิหาเย นินฺนฺจฺจา ฯ

กตเมสํ ปณฺจนฺนํ อธิ นินฺนฺจฺจา ฯ สตฺตทกฺขตฺตฺปรมฺสฺส
โกลงฺโกลสฺส เอกพีชิสฺส สกทาคามิสฺส โย จ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม อรหา
อิมํสํ ปณฺจนฺนํ อธิ นินฺนฺจฺจา ฯ

กตเมสํ ปณฺจนฺนํ อธิ วิหาเย นินฺนฺจฺจา ฯ อนฺตฺราปรินิพฺพายิสฺส
อุพฺพจฺจปรินิพฺพายิสฺส อสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส สสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส
อุทฺธํโสตฺสส อกนินฺนฺจฺคามิโน อิมํสํ ปณฺจนฺนํ อธิ วิหาเย นินฺนฺจฺจา ฯ

เย เกจฺจ ภิกฺขเว มยฺย อเวจฺจปฺปสฺสนฺนา สพฺเพ เต โสตาปนฺนา
เตสํ โสตาปนฺนํ อิมํสํ ปณฺจนฺนํ อธิ นินฺนฺจฺจา อิมํสํ ปณฺจนฺนํ
อธิ วิหาเย นินฺนฺจฺจาติ ฯ

ทิฏฺฐิจิถา สมตฺตา ฯ

---

๑ ม. ย. เอตถนฺตเร เตสํ ทิฏฺฐิสฺสมฺปนฺนํนฺนํ ทิสฺสนฺนํ ฯ

มหาวคฺเค อานาปานกถา

[๓๖๒] โสฬสวตถุกํ อานาปานสฺสตีสมาริ ภาวยโต สมာธิกา
เทว ฌาณสถานิ อฺปฺปชฺชนฺติ อญฺจ ปริปฺนเถ ฌาณานิ อญฺจ จ
อฺปกาเร ฌาณานิ อญฺจารส อฺปกฺกิลเส ฌาณานิ เตรส โวทาเน
ฌาณานิ พตฺตีสํ สโตการิสุ^๑ ฌาณานิ จตุวิสตี สมာธิวเสน ฌาณานิ
เทวสฺสตฺตติ วิปสฺสนาวเสน ฌาณานิ อญฺจ นิพฺพิทาฌาณานิ
อญฺจ นิพฺพิทานุโลเม ฌาณานิ อญฺจ นิพฺพิทาปฏฺิปปสฺสทฺธิฌาณานิ
เอกวิสตี วิมฺุตฺติสุเข ฌาณานิ ฯ

[๓๖๓] กตฺมานิ อญฺจ ปริปฺนเถ ฌาณานิ อญฺจ จ อฺปกาเร
ฌาณานิ ฯ กามจฺจนฺโท สมာธิสฺส ปริปฺนฺโถ เนกฺขมฺมํ สมာธิสฺส
อฺปกาเร พฺยาปาโท สมာธิสฺส ปริปฺนฺโถ อพฺยาปาโท สมာธิสฺส อฺปกาเร
ถินมิทฺธํ สมာธิสฺส ปริปฺนฺโถ อาโลกสณฺณวา สมာธิสฺส อฺปกาเร อฺพฺทจฺจ
สมာธิสฺส ปริปฺนฺโถ อวิกฺเขโป สมာธิสฺส อฺปกาเร วิจิกิจฺจา สมာธิสฺส
ปริปฺนฺโถ ฐมฺมวตฺถานํ สมာธิสฺส อฺปกาเร อวิชฺชา สมာธิสฺส ปริปฺนฺโถ
ฌาณํ สมာธิสฺส อฺปกาเร อรติ สมာธิสฺส ปริปฺนฺโถ ปามุชฺชํ สมာธิสฺส
อฺปกาเร สพฺเพปิ อกฺุสลา ฐมฺมา สมာธิสฺส ปริปฺนฺโถ สพฺเพปิ กฺุสลา
ฐมฺมา สมာธิสฺส อฺปกาเร อิมานิ อญฺจ ปริปฺนเถ ฌาณานิ อญฺจ
จ อฺปกาเร ฌาณานิ อิมเหติ โสฬสฺสทฺธิ อากาเรหิ อฺพฺพิตฺติจิตฺตํ
สมฺมุพิตฺติจิตฺตํ^๒ เอกตฺเต สนฺตฺติญฺจติ นีวรเณหิ วิสุชฺฌติ ฯ

[๓๖๔] กตฺเม เต เอกตฺตา ฯ เนกฺขมฺมํ เอกตฺตํ อพฺยาปาโท
เอกตฺตํ อาโลกสณฺณวา เอกตฺตํ อวิกฺเขโป เอกตฺตํ ฐมฺมวตฺถานํ
เอกตฺตํ ฌาณํ เอกตฺตํ ปามุชฺชํ เอกตฺตํ สพฺเพ กฺุสลา ฐมฺมา

๑ ม. สโตการิสุส ฯ ๒ ส. อฺพฺทจฺจ จิตฺตํ ปมฺมุพิตฺติจิตฺตํ จิตฺตํ, ม. อฺพฺพิตฺติ จิตฺตํ สมฺมุพิตฺติ
จิตฺตํ, ย. อฺพฺทจฺจ จิตฺตํ สมฺมุพิตฺติจิตฺตํ จิตฺตํ ฯ

เอกตตทา ฯ [๑] กตเม เต นีวรณา ฯ กามจจนโท นีวรณํ พยาปาโท นีวรณํ ถีนมิทุํ นีวรณํ อุทฺทจฺจกุกุจฺจํ นีวรณํ วิจิกิจฺฉา นีวรณํ อวิชฺชา นีวรณํ อรติ นีวรณํ สพฺเพ อกุสลา ฐมฺมา นีวรณา ฯ

[๓๖๕] นีวรณาติ เกนตฺเถน นีวรณา ฯ นียฺยานาวรณญฺเจน นีวรณา ฯ กตเม เต นียฺยานา ฯ เนกขมฺมํ อริยานํ นียฺยานํ เตน จ เนกขมฺเมเน อริยา นีเยนฺติ กามจจนโท นียฺยานาวรณํ เตน จ กามจจนฺเทเน นินฺุตตฺตา เนกขมฺมํ อริยานํ นียฺยานํ นปฺปชานาตีติ กามจจนโท นียฺยานาวรณํ อพฺยาปาโท อริยานํ นียฺยานํ เตน จ อพฺยาปาเทเน อริยา นีเยนฺติ พฺยาปาโท นียฺยานาวรณํ เตน จ พฺยาปาเทเน นินฺุตตฺตา อพฺยาปาโท อริยานํ นียฺยานํ นปฺปชานาตีติ พฺยาปาโท นียฺยานาวรณํ อาโลกสณฺญา อริยานํ นียฺยานํ ตาย จ อาโลกสณฺญาเย อริยา นีเยนฺติ ถีนมิทุํ นียฺยานาวรณํ เตน จ ถีนมิทฺเชน นินฺุตตฺตา อาโลกสณฺญํ อริยานํ นียฺยานํ นปฺปชานาตีติ ถีนมิทุํ นียฺยานาวรณํ อวิกุเขเป อริยานํ นียฺยานํ เตน จ อวิกุเขเปเน อริยา นีเยนฺติ อุทฺทจฺจํ นียฺยานาวรณํ เตน จ อุทฺทจฺเจเน นินฺุตตฺตา อวิกุเขเป อริยานํ นียฺยานํ นปฺปชานาตีติ อุทฺทจฺจํ นียฺยานาวรณํ ฐมฺมวตฺถานํ อริยานํ นียฺยานํ เตน จ ฐมฺมวตฺถาเนเน อริยา นีเยนฺติ วิจิกิจฺฉา นียฺยานาวรณํ ตาย จ วิจิกิจฺฉาย นินฺุตตฺตา ฐมฺมวตฺถานํ อริยานํ นียฺยานํ นปฺปชานาตีติ วิจิกิจฺฉา นียฺยานาวรณํ ฌาณํ อริยานํ นียฺยานํ เตน จ ฌาเณเน อริยา นีเยนฺติ อวิชฺชา นียฺยานาวรณํ ตาย จ อวิชฺชาย นินฺุตตฺตา ฌาณํ อริยานํ นียฺยานํ นปฺปชานาตีติ อวิชฺชา นียฺยานาวรณํ ปามุชฺชํ อริยานํ นียฺยานํ เตน ปามุชฺเชเน อริยา นีเยนฺติ อรติ นียฺยานาวรณํ ตาย จ อรติยา นินฺุตตฺตา ปามุชฺชํ

๑ ม. เอกตฺถนฺตเร นีวรณาตีติ ทิสฺสตี ฯ

อริยานํ นียยานํ นปฺปชานาตีติ อรติ นียยานาวรณํ สพฺเพปิ กุสลา
 ฅมฺมา อริยานํ นียยานํ เตหิ [๑] ฅมฺเมหิ อริยา นียนฺติ สพฺเพปิ
 อกุสลา ฅมฺมา นียยานาวรณา เตหิ จ อกุสเลหิ ฅมฺเมหิ นินฺวตฺตฺตา
 กุสเล ฅมฺเม อริยานํ นียยานํ นปฺปชานาตีติ สพฺเพปิ อกุสลา ฅมฺมา
 นียยานาวรณา อิมะหิ จ ปน นีวรเณหิ วิสุทฺทจิตฺตสฺส โสฬสวตฺตํ
 อานาปานสฺสตีสมานี ภาวยโต ขณิกสโมชานา ฯ

[๓๖๖] กตเม อฏฺฐจารส อุกฺกิลเสสา อุกฺกชฺชนฺติ ฯ อสฺสาสา-
 ทิมชฺชฅมฺปรีโยสานํ สติยา อนุกฺจจฺจโต อชฺชตฺตวิกฺเขปคตํ จิตฺตํ
 สมานิสฺส ปรีปนฺโถ ปสฺสาสาทิมชฺชฅมฺปรีโยสานํ สติยา อนุกฺจจฺจโต
 พหิทฺธาวิกฺเขปคตํ จิตฺตํ สมานิสฺส ปรีปนฺโถ อสฺสาสปฏฺฐิกงฺขณา นิกฺกนฺติ
 ตณฺหาจริยา สมานิสฺส ปรีปนฺโถ ปสฺสาสปฏฺฐิกงฺขณา นิกฺกนฺติ
 ตณฺหาจริยา สมานิสฺส ปรีปนฺโถ อสฺสาเสนาภิตฺตุนฺนสฺส ปสฺสาสปฏฺฐิลาภ
 มุจฺจนา^๒ สมานิสฺส ปรีปนฺโถ ปสฺสาเสนาภิตฺตุนฺนสฺส อสฺสาสปฏฺฐิลาภ
 มุจฺจนา^๓ สมานิสฺส ปรีปนฺโถ ฯ

อนุกฺจจฺจนา จ อสฺสาสํ ปสฺสาสํ อนุกฺจจฺจนา
 สติ อชฺชตฺตวิกฺเขปา กงฺขณา พหิทฺธาวิกฺเขปปณฺธนา^๔
 [๕] ฉ เอเต อุกฺกิลเสสา อานาปานสฺสตีสมานิสฺส
 เยหิ วิกฺกมฺปมานสฺส^๖ โน เจ^๗ จิตฺตํ วิมุจฺจติ
 วิโมกฺขํ อปฺปชานนฺตา เต โหนฺติ ปฺรปตฺติยาตี ฯ

[๓๖๗] นิमितฺตํ อวชฺชโต อสฺสาเส จิตฺตํ วิกฺกมฺปติ สมานิสฺส
 ปรีปนฺโถ อสฺสาสํ อวชฺชโต นิमितฺเต จิตฺตํ วิกฺกมฺปติ สมานิสฺส

๑ ม. เอตถนฺตเร จ กุสเลหิตี ทิสฺสนฺติ ฯ ๒,๓ ลี. สมุจฺจินฺนา ฯ

๔ ม. ย. ... ปตฺถนา ฯ ๕ ม. ย. เอตถนฺตเร อสฺสาเสนาภิตฺตุนฺนสฺส, ปสฺสาสปฏฺฐิลาภ
 มุจฺจนา ปสฺสาเสนาภิตฺตุนฺนสฺส, อสฺสาสปฏฺฐิลาภ มุจฺจนาตี ทิสฺสนฺติ ฯ

๖ ม. วิกฺกิปปมานสฺส, ย. วิกฺกเขปมานสฺส ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๗ ม. ย. จ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

ปรีปนุโธ นิมิตตํ อวชฺชโต ปสฺสาเส จิตฺตํ วิกรมฺปติ สฺมาธิสฺส
 ปรีปนุโธ ปสฺสาสํ อวชฺชโต นิมิตฺเต จิตฺตํ วิกรมฺปติ สฺมาธิสฺส
 ปรีปนุโธ อสฺสาสํ อวชฺชโต ปสฺสาเส จิตฺตํ วิกรมฺปติ สฺมาธิสฺส
 ปรีปนุโธ ปสฺสาสํ อวชฺชโต อสฺสาเส จิตฺตํ วิกรมฺปติ สฺมาธิสฺส
 ปรีปนุโธ ฯ

นิมิตตํ อวชฺชมานสฺส อสฺสาเส วิกฺชิปปเต มโน
 อสฺสาสํ อวชฺชมานสฺส นิมิตฺเต จิตฺตํ วิกรมฺปติ
 นิมิตตํ อวชฺชมานสฺส ปสฺสาเส วิกฺชิปปเต มโน
 ปสฺสาสํ อวชฺชมานสฺส นิมิตฺเต จิตฺตํ วิกรมฺปติ
 อสฺสาสํ อวชฺชมานสฺส ปสฺสาเส วิกฺชิปปเต มโน
 ปสฺสาสํ อวชฺชมานสฺส อสฺสาเส จิตฺตํ วิกรมฺปติ
 ฉ เอเต อุปกฺกิลเสสา อานาปานสฺสตีสมฺมาธิสฺส
 เยหิ วิกรมฺมานสฺส โน เจ จิตฺตํ วิมฺจุจฺติ
 วิโมกฺข์ อปฺปชานนฺตา เต โหนฺติ พรพตฺติยาติ ฯ

อตีตานุชานนํ จิตฺตํ วิกฺเขปานุปฺติตํ สฺมาธิสฺส ปรีปนุโธ
 อนาคตปฏิกงฺขณํ จิตฺตํ วิกรมฺปิตํ สฺมาธิสฺส ปรีปนุโธ สีนํ จิตฺตํ
 โกสฺชชานุปฺติตํ สฺมาธิสฺส ปรีปนุโธ อติปคฺคหิตํ จิตฺตํ อุทฺธจฺจานุปฺติตํ
 สฺมาธิสฺส ปรีปนุโธ อภินฺวาทํ^๑ จิตฺตํ รากานุปฺติตํ สฺมาธิสฺส ปรีปนุโธ
 อปณฺวาทํ^๒ จิตฺตํ พฺยาปาหานุปฺติตํ สฺมาธิสฺส ปรีปนุโธ ฯ

[๓๖๘] อตีตานุชานนํ จิตฺตํ อนาคตปฏิกงฺขณํ
 สีนํ อติปคฺคหิตํ อภินฺวาทํ อปณฺวาทํ จิตฺตํ น สฺมาธิยติ
 ฉ เอเต อุปกฺกิลเสสา อานาปานสฺสตีสมฺมาธิสฺส
 เยหิ อุปกฺกิลิฏฺฐจฺสงฺกปฺโป อธิจิตฺตํ นปฺปชานาตีติ ฯ

๑ สี. ย. อภินตํ, ม. อภินตํ ฯ

๒ สี. ย. อปณตํ, ม. อปนตํ ฯ เอวมุปริปิ ฯ

[๓๖๙] อสฺสสาธาติมชฺชฌปรียโสนํ สติยา อนุคจฺจโต อชฺชตตํ
 วิกฺเขปคเตน จิตฺเตน กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สาราทฺธา จ โหนฺติ อិณฺชิตา
 จ ผนฺหิตา จ ปสฺสสาธาติมชฺชฌปรียโสนํ สติยา อนุคจฺจโต พหิทฺธา
 วิกฺเขปคเตน จิตฺเตน กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สาราทฺธา จ โหนฺติ อิณฺชิตา
 จ ผนฺหิตา จ อสฺสาสปฏฺิถกฺขณาย นิกฺกนฺติยา ตณฺหาจริยาย กาโยปิ
 จิตฺตมฺปิ สาราทฺธา จ โหนฺติ อิณฺชิตา จ ผนฺหิตา จ ปสฺสาส-
 ปฏฺิถกฺขณาย นิกฺกนฺติยา ตณฺหาจริยาย กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สาราทฺธา จ
 โหนฺติ อิณฺชิตา จ ผนฺหิตา จ อสฺสาสเนนาภิตฺตุนฺนสฺส ปสฺสาสปฏฺิถาเภา
 มุจฺฉิตตฺตา^๑ กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สาราทฺธา จ โหนฺติ อิณฺชิตา จ ผนฺหิตา
 จ ปสฺสาสเนนาภิตฺตุนฺนสฺส อสฺสาสปฏฺิถาเภา มุจฺฉิตตฺตา กาโยปิ จิตฺตมฺปิ
 สาราทฺธา จ โหนฺติ อิณฺชิตา จ ผนฺหิตา จ นิมิตฺตํ อวารชฺชโต
 อสฺสาสเ จิตฺตํ วิกฺกมฺปิตตฺตา กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สาราทฺธา จ โหนฺติ
 อิณฺชิตา จ ผนฺหิตา จ อสฺสาสํ อวารชฺชโต นิมิตฺเต จิตฺตํ วิกฺกมฺปิตตฺตา
 กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สาราทฺธา จ โหนฺติ อิณฺชิตา จ ผนฺหิตา จ นิมิตฺตํ
 อวารชฺชโต ปสฺสาสเ จิตฺตํ วิกฺกมฺปิตตฺตา^๒ กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สาราทฺธา จ
 โหนฺติ อิณฺชิตา จ ผนฺหิตา จ ปสฺสาสํ อวารชฺชโต นิมิตฺเต จิตฺตํ
 วิกฺกมฺปิตตฺตา กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สาราทฺธา จ โหนฺติ อิณฺชิตา จ ผนฺหิตา
 จ อสฺสาสํ อวารชฺชโต ปสฺสาสเ จิตฺตํ วิกฺกมฺปิตตฺตา กาโยปิ จิตฺตมฺปิ
 สาราทฺธา จ โหนฺติ อิณฺชิตา จ ผนฺหิตา จ ปสฺสาสํ อวารชฺชโต
 อสฺสาสเ จิตฺตํ วิกฺกมฺปิตตฺตา กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สาราทฺธา จ โหนฺติ
 อิณฺชิตา จ ผนฺหิตา จ อตฺตีตานุชฺชาวเนน จิตฺเตน วิกฺเขปานุปฺตฺเตน
 กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สาราทฺธา จ โหนฺติ อิณฺชิตา จ ผนฺหิตา จ อนาคต-
 ปาฏฺิถกฺขเณน จิตฺเตน วิกฺกมฺปิเตน^๓ กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สาราทฺธา จ โหนฺติ

๑ สී. มุจฺฉิตตฺตา ๑

๒ สී. วิกฺกมฺภิตตฺตา ๑

๓ สී. ญ. วิกฺกมฺภิตเตน ๑

อิญชิตา จ ผนุทิตา จ ลีเนน จิตฺเตน โภสชฺชานุปตฺเตน กาโยปิ
 จิตฺตมฺปิ สารทฺธา จ โหนฺติ อิญชิตา จ ผนุทิตา จ อติปคฺคหิตฺเตน
 จิตฺเตน อุทฺทจฺจานุปตฺเตน กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สารทฺธา จ โหนฺติ
 อิญชิตา จ ผนุทิตา จ อภิญญาเตน จิตฺเตน ราคานุปตฺเตน
 กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สารทฺธา จ โหนฺติ อิญชิตา จ ผนุทิตา จ
 อปณฺญาเตน จิตฺเตน พยาปาหานุปตฺเตน กาโยปิ จิตฺตมฺปิ สารทฺธา
 จ โหนฺติ อิญชิตา จ ผนุทิตา จ ฯ

อานาปานสฺสตี ยสฺส   อปริปฺพณฺณ^๑ อภาวิตา
 กาโยปิ อิญชิตฺโต โหติ   จิตฺตมฺปิ โหติ อิญชิตํ
 กาโยปิ ผนุทิตฺโต โหติ   จิตฺตมฺปิ โหติ ผนุทิตํ
 อานาปานสฺสตี ยสฺส   ปริปฺพณฺณา สุภาวิตา
 กาโยปิ อนิญชิตฺโต โหติ   จิตฺตมฺปิ โหติ อนิญชิตํ
 กาโยปิ อผนุทิตฺโต โหติ   จิตฺตมฺปิ โหติ อผนุทิตนฺตฺติ ฯ

เตหิ^๒ จ ปน นีวรณฺเหที วิสุทฺทจิตฺตสฺส โสฬสวตฺถกํ
 อานาปานสฺสตีสมาริ ภาวยโต ขณิกสโมธานา อิเม อฏฺฐการส
 อุปกฺกิลเสสา อุปฺปชฺชนฺตฺติ ฯ

[๓๗๐] กตฺมานิ เทรส โวทาเน ฅาณานิ ฯ อตีตานุชานํ
 จิตฺตํ วิกุเขปานุปตฺติตํ ตํ วิวชฺชยิตฺวา เอกภฺจฺจาเน สฺมาทฺหตี เอวํปิ จิตฺตํ
 น วิกุเขปํ คจฺฉตี อนาคตฺตปฏฺิกงฺขณํ จิตฺตํ วิกมฺปิตํ ตํ วิวชฺชยิตฺวา
 ตตฺถเอว อธิโมกฺขเตติ เอวํปิ จิตฺตํ น วิกุเขปํ คจฺฉตี ลีนํ จิตฺตํ
 โภสชฺชานุปตฺติตํ ตํ ปคฺคณฺหิตฺวา โภสชฺชํ ปชฺหตี เอวํปิ จิตฺตํ น
 วิกุเขปํ คจฺฉตี อติปคฺคหิตํ จิตฺตํ อุทฺทจฺจานุปตฺติตํ ตํ นิคคณฺหิตฺวา
 อุทฺทจฺจํ ปชฺหตี เอวํปิ จิตฺตํ น วิกุเขปํ คจฺฉตี อภิญญาตํ จิตฺตํ

๑ ม. ปริปฺพณฺณา ฯ   ๒ ม. อิเมหิ ฯ

สทฺธาสมฺปนฺนญจ วิริยสมฺปนฺนญจ สติสมฺปนฺนญจ สมาธิสมฺปนฺนญจ
ปญฺญาสมฺปนฺนญจ ฯ

[๓๗๘] จตฺตฤชฺชฌมานสฺส โโก อาทึ กึ มชฺชฌเม กึ ปรีโยสานํ
ฯเปฯ เหวํ ทิวตฺตคตฺตํ จิตฺตํ ติวริชกฺลยาณกํ ทสฺสทฺทกฺขณสมฺปนฺนํ
อุเปกฺขาสมฺปนฺนญจเวจฺว โทติ จิตฺตสฺส อธิจฺ्ञานสมฺปนฺนญจ สทฺธา-
สมฺปนฺนญจ วิริยสมฺปนฺนญจ สติสมฺปนฺนญจ สมาธิสมฺปนฺนญจ
ปญฺญาสมฺปนฺนญจ ฯ

[๓๗๙] อากาสาณญจายตฺนสมฺปาตฺติยา วิญฺญาณญจายตฺน-
สมฺปาตฺติยา อากิณฺจณญจายตฺนสมฺปาตฺติยา เหวสณฺณานาสณฺณายตฺน-
สมฺปาตฺติยา โโก อาทึ กึ มชฺชฌเม กึ ปรีโยสานํ ฯเปฯ เหวํ ทิวตฺตคตฺตํ
จิตฺตํ ติวริชกฺลยาณกํ ทสฺสทฺทกฺขณสมฺปนฺนํ อุเปกฺขาสมฺปนฺนญจเวจฺว โทติ
จิตฺตสฺส อธิจฺ्ञานสมฺปนฺนญจ ฯเปฯ ปญฺญาสมฺปนฺนญจ ฯ

[๓๘๐] อนิจฺจานุปฺสฺสนาย โโก อาทึ กึ มชฺชฌเม กึ ปรีโยสานํ
ฯเปฯ เหวํ ทิวตฺตคตฺตํ จิตฺตํ ติวริชกฺลยาณกํ ทสฺสทฺทกฺขณสมฺปนฺนญจเวจฺว
[๑] โทติ วิจารสมฺปนฺนญจ ปீติสมฺปนฺนญจ สฺขสมฺปนฺนญจ จิตฺตสฺส
อธิจฺ्ञานสมฺปนฺนญจ สทฺธาสมฺปนฺนญจ วิริยสมฺปนฺนญจ สติสมฺปนฺนญจ
สมาธิสมฺปนฺนญจ ปญฺญาสมฺปนฺนญจ ฯ ทุกฺขานุปฺสฺสนาย อนตฺตานุ-
ปฺสฺสนาย นิพฺพิทานุปฺสฺสนาย วิราคานุปฺสฺสนาย นิโรธานุปฺสฺสนาย
ปฏฺินิสฺสคคานุปฺสฺสนาย ขยานุปฺสฺสนาย วยานุปฺสฺสนาย วิปริณามานุปฺสฺสนาย
อนิมิตฺตานุปฺสฺสนาย อปฺปณฺหิตานุปฺสฺสนาย สฺสูณฺณตานุปฺสฺสนาย
อธิปญฺญาธมฺมวิปฺสฺสนาย ยถาภูตญานทสฺสนาย อาทึนวานุปฺสฺสนาย
ปฏฺิสงฺขานุปฺสฺสนาย วิภูจฺ्ञานานุปฺสฺสนาย โสตาปตฺติมคฺคสฺส สกทาคามิ-
มคฺคสฺส อนาคามิมคฺคสฺส ฯเปฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร วิตทฺกสมฺปนฺนญจเวจฺวาติ ทิสฺสติ ฯ

จิตตสฺส อธิฏฺฐานสมฺปนฺนญจ สทฺธาสมฺปนฺนญจ วิริยสมฺปนฺนญจ
 สติสมฺปนฺนญจ สมาธิสมฺปนฺนญจ ปญฺญาสมฺปนฺนญจ ฯเปฯ ฯ

[๓๘๔] นิमितฺตํ อสฺสาสปฺสฺสาสา อนารมฺมณเมกจิตฺตสฺส
 อชานโต จ ตโย ฐมฺเม ภาวนา นุปฺลพฺภติ
 นิमितฺตํ อสฺสาสปฺสฺสาสา อนารมฺมณเมกจิตฺตสฺส
 ชานโต จ ตโย ฐมฺเม ภาวนา อฺปฺลพฺภตฺตีติ ฯ

กถํ อิมํ จ^๑ ตโย ฐมฺมา เอกจิตฺตสฺส อารมฺมณา น โหนฺติ
 น จิเม ตโย ฐมฺมา อวิทิตา โหนฺติ น จ จิตฺตํ วิกุเขป
 คจฺจติ ปชานญจ ปญฺญาติ ปโยคญจ สาเชติ วิเสสมฺหิคจฺจติ ฯ
 เสยฺยถาปิ รุกฺโข สเม ฐฺมิภาเค นิกฺขิตฺโต ตเมนํ ปุริโส กกฺเจน
 จินฺนทฺยย รุกฺเข ผุฏฺจกกฺจทฺนตฺถานํ วเสน ปุริสสฺส สติ อฺปฺภุจฺจิตา
 โหติ น อาคเต วา คเต วา กกฺจทฺนเต มนฺลิจโรติ น อาคตา
 วา คตา วา กกฺจทฺนตา อวิทิตา โหนฺติ ปชานญจ ปญฺญาติ ปโยคญจ
 สาเชติ วิเสสมฺหิคจฺจติ^๒ ยถา รุกฺโข สเม ฐฺมิภาเค นิกฺขิตฺโต
 เอวํ อฺปฺนิพฺนฺรณานิमितฺตํ ยถา กกฺจทฺนตา เอวํ อสฺสาสปฺสฺสาสา ยถา
 รุกฺเข ผุฏฺจกกฺจทฺนตฺถานํ วเสน ปุริสสฺส สติ อฺปฺภุจฺจิตา โหติ น
 อาคเต วา คเต วา กกฺจทฺนเต มนฺลิจโรติ น อาคตา วา คตา
 วา กกฺจทฺนตา อวิทิตา โหนฺติ ปชานญจ ปญฺญาติ ปโยคญจ
 สาเชติ วิเสสมฺหิคจฺจติ^๓ เอวเมว ภิกฺขุ นาสิจฺจเค วา มุขฺยนิมิตฺเต วา
 สตี อฺปฺภุจฺจเปตฺวา นิสินฺโน โหติ น อาคเต วา คเต วา อสฺสาส-
 ปฺสฺสาเส มนฺลิจโรติ น อาคตา วา คตา วา อสฺสาสปฺสฺสาสา
 อวิทิตา โหนฺติ ปชานญจ ปญฺญาติ ปโยคญจ สาเชติ วิเสสมฺหิคจฺจติ
 [๔] ฯ

๑ ม. จสฺสทฺโถ นตฺถิ ฯ

๒,๓ ม. อยํ ปาโวจิ นตฺถิ ฯ

๔ ม. เอตฺถนฺตเร ปชานญจาทิ ทิสฺสตี ฯ

วตฺถุกตาติ ยสฺมี ยสฺมี วตฺถุสฺมี จิตฺตํ สุวาทิภูจิตฺตํ โหติ ตสฺมี
 ตสฺมี วตฺถุสฺมี สติ สุปฺติภูจिता โหติ ยสฺมี ยสฺมี วา ปน วตฺถุสฺมี
 สติ สุปฺติภูจिता โหติ ตสฺมี ตสฺมี วตฺถุสฺมี จิตฺตํ สุวาทิภูจิตฺตํ โหติ
 เตน วุจฺจติ วตฺถุกตาติ ฯ

อนฺุภูจिताติ เยน เยน จิตฺตํ อภินิหฺรติ เตน เตน สติ
 อนฺุปริวตฺตติ เยน เยน วา ปน สติ อนฺุปริวตฺตติ เตน เตน จิตฺตํ
 อภินิหฺรติ เตน วุจฺจติ อนฺุภูจिताติ ฯ

ปริจिताติ ปริคคฺคหฺมฺเจน ปริจिता ปริวารมฺเจน ปริจिता ปริปุรฺมฺเจน
 ปริจिता สติยา ปริคคฺคณฺฺหนโต ชินาติ ปาปกเ อกฺุสเล ฌมฺเม เตน
 วุจฺจติ ปริจिताติ ฯ

สุสฺมารทฺธาติ จตฺตารโ สุสฺมารทฺธา ตตฺถ ชาดานํ ฌมฺมานํ
 อนตฺิวตฺตณฺฺเจน สุสฺมารทฺธา อินฺุทฺริยานํ เอกฺุรสมฺเจน สุสฺมารทฺธา
 ตทฺุปกวิริยวาทนฺฺเจน สุสฺมารทฺธา ตปฺปจฺจนีกานํ กิเลสานํ
 สุสฺมฺคฺฆาตตฺตา^๑ สุสฺมารทฺธา ฯ

สุสฺมนฺุติ อตฺถิ สมนํ อตฺถิ สฺสํ ฯ กตฺมํ สมนํ ฯ เย ตตฺถ ชาดตา
 อนวชฺชา กุสลา โฟธิปกฺุชียา อิทํ สมนํ ฯ กตฺมํ สฺสํ ฯ ยํ เตสฺ^๒
 ฌมฺมานํ อารมฺมณํ นิโรโธ นิพฺพานํ อิทํ สฺสํ ฯ อิติ อิทญฺจ สมนํ
 สฺสํ ฌาตํ โหติ ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺจิกตํ ผลสฺสิตํ ปณฺณาย อารทฺธํ โหติ
 วิริยํ อสฺลฺลีนํ อฺุภฺุจिता สติ อปฺมุจฺจา^๓ ปสฺสทฺุโธ กาโย อารทฺุโธ
 สฺมาหิตํ จิตฺตํ เอกตฺตํ เตน วุจฺจติ สุสฺมารทฺธาติ ฯ

อนฺุพุพฺพํ ปริจिताติ ทิฆํ อสฺสาสวเสน ปุริมา ปุริมา ปริจिता
 ปจฺฉิมา ปจฺฉิมา อนฺุปริจिता ทิฆํ ปสฺสาสวเสน ปุริมา ปุริมา ปริจिता
 ปจฺฉิมา ปจฺฉิมา อนฺุปริจिता รสฺสํ อสฺสาสวเสน ปุริมา ปุริมา ปริจिता

๑ ม. สุสฺมฺหตตฺตา ฯ

๒ ม. อามณฺุทิตํ ฯ

๓ ม. อสฺมฺมุพฺา ฯ

ปจฺฉิมา ปจฺฉิมา อนุปฺริจฺจิตา รสฺสํ ปสฺสสาสวเสณ ปุริมา ปุริมา ปฺริจฺจิตา
 ปจฺฉิมา ปจฺฉิมา อนุปฺริจฺจิตา ๑เป๑ ปฏฺิณิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสาสวเสณ
 ปุริมา ปุริมา ปฺริจฺจิตา ปจฺฉิมา ปจฺฉิมา อนุปฺริจฺจิตา ปฏฺิณิสฺสคฺคานุปสฺสี
 ปสฺสสาสวเสณ ปุริมา ปุริมา ปฺริจฺจิตา ปจฺฉิมา ปจฺฉิมา อนุปฺริจฺจิตา
 สพฺพปาปี โสฬสวตฺตถุกา อานาปานสฺสตีโย อณฺณมณฺณํ ปฺริจฺจิตา เจว
 โหนฺติ อนุปฺริจฺจิตา จ เตน วุจฺจติ อนุปฺพุพฺพํ ปฺริจฺจิตาติ ๑

ยถาติ ทส ยถตฺถา อตฺตทมณฺญฺโจ ยถตฺโถ อตฺตสมณฺญฺโจ
 ยถตฺโถ อตฺตปฺริณิพฺพาปนณฺญฺโจ ยถตฺโถ อภិณฺณณฺญฺโจ ยถตฺโถ ปฺริณฺณณฺญฺโจ
 ยถตฺโถ ปหานณฺญฺโจ ยถตฺโถ ภาวนณฺญฺโจ ยถตฺโถ สจฺฉิกิริยณฺญฺโจ
 ยถตฺโถ สจฺจามิสฺมยณฺญฺโจ ยถตฺโถ นีโรเช ปตฺติฏฺฐาปกณฺญฺโจ ยถตฺโถ ๑

พุทฺโธติ โย โส ภควา สยมณฺญ อนาคตฺริยโก ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสฺสุ
 ฐมฺเมสฺสุ สามํ สจฺจานิ อภิสฺสมพุชฺฐมิ ตตฺถ จ สพฺพณฺณตํ ปตฺโต^๑
 พลฺลสฺสุ จ วสฺสีภาवं ๑

พุทฺโธติ เกนตฺถเนน พุทฺโธ ๑ พุชฺฐมิตา สจฺจานีติ พุทฺโธ
 โโพเชนุโต^๒ ปชชชยติ พุทฺโธ สพฺพณฺณตตาย พุทฺโธ สพฺพทสฺสาวิตาย
 พุทฺโธ อนณฺณเนยยตาย พุทฺโธ วิสตีตาย^๓ พุทฺโธ ชีณาสวสงฺขาเตน
 พุทฺโธ นิสฺรูปกฺกิลฺลสงฺขาเตน^๔ พุทฺโธ เอกนตฺตวีสฺตราโคติ พุทฺโธ
 เอกนตฺตวีสฺโตโสติ พุทฺโธ เอกนตฺตวีสฺโตมโหติ พุทฺโธ เอกนตฺตนิกฺกิลฺลโสติ
 พุทฺโธ เอกายนมคฺคํ คโตติ พุทฺโธ เอโก อนุตฺตํ สมนฺมาสมโโพธิ
 อภิสฺสมพุทฺโธติ พุทฺโธ อพุทฺธิวิหตตฺตา พุทฺธิปฏฺิลาภา พุทฺโธ ๑

พุทฺโธติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ น ปิตฺตรา กตํ น ภคินิยา
 กตํ น มิตฺตตามจฺเจหิ กตํ น ฌาตีสาลโหิตฺเตหิ กตํ น สมนฺนพฺรชฺชามฺณเณหิ
 กตํ น เทวตฺตาหิ กตํ วิโมกฺขนตฺติกเมตํ พุทฺธานํ ภควนฺตฺตานํ โโพธิยา

๑ ม. ปาปุณฺนิ ๑   ๒ ม. ยฺ. โโพเชตา ๑   ๓ ม. ยฺ. วิสตีตาย ๑
 ๔ ม. นิสฺรูปเลปสงฺขาเตน, ยฺ. นิสฺรูปตฺติสงฺขาเตน ๑

[๓๘๗] กตมานิ พตฺตีสํ สโตการีสุ ฌาณานิ อิท ภิกุชฺฐ
 อรณฺณคโต วา รุกฺขมฺมูลคโต วา สฺสญฺญาคารคโต วา นิสีหติ ปรลลฺงกํ
 อามุชิตฺวา อุกฺขุํ กายํ ปณฺธิชาย ปริมุขํ สตี อุกฺกุจฺเปตฺวา โส สโตว
 อสฺสสฺสตี ฯเปฯ สพฺพกายปฐิสํเวที อสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ สพฺพกาย-
 ปฐิสํเวที ปรสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ ปรสฺสมภยํ กายสงฺขารํ อสฺสลิสฺสสามีติ
 ลิกฺขติ ปรสฺสมภยํ กายสงฺขารํ ปรสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ ปิตฺติปฐิสํเวที
 สฺสุขปฐิสํเวที จิตฺตสงฺขารปฐิสํเวที ปรสฺสมภยํ จิตฺตสงฺขารํ จิตฺต-
 ปฐิสํเวที อภิปปโมทยํ จิตฺตํ สมหาทํ จิตฺตํ วิโมจยํ จิตฺตํ
 อนิจฺจานุปรสฺสี วิรคานุปรสฺสี นิโรชานุปรสฺสี ปฐินิสฺสคคานุปรสฺสี
 อสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ ปฐินิสฺสคคานุปรสฺสี ปรสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ ฯ

[๓๘๘] อิทาติ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิจฺยา อิมิสฺสา ขนฺตฺติยา อิมิสฺสา
 รุกฺขิจฺยา อิมิสฺมี อาทาเย อิมิสฺมี ฐมฺเม อิมิสฺมี วินฺเย อิมิสฺมี ฐมฺมวินฺเย
 อิมิสฺมี ปาวจเน อิมิสฺมี พฺรหฺมจฺริเย อิมิสฺมี สตฺถุสฺสาสเน เตน
 วุจฺจติ อิทาติ ฯ

ภิกุชฺฐติ ปุณฺณชชนกลฺยาณโก วา โหติ ภิกุชฺฐ สฺเสกฺโข วา อรหา วา
 อกฺุปรชฺมโม ฯ

อรณฺณนฺติ นิกฺขมิตฺวา พหิ อินฺทชীลา สพฺพเมตํ อรณฺณํ ฯ

รุกฺขมฺมูลนฺติ ตตฺถ ภิกุชฺฐโน อาสนํ ปณฺณตฺตํ โหติ มณฺโโจ วา
 ปิจฺจํ วา ภิสฺสิ วา ตญฺญภิกฺกา วา จมฺมขณฺุเท วา ตินฺนสฺนฺจโร วา
 ปณฺณสฺนฺจโร วา ปลาสฺสสฺนฺจโร วา ตตฺถ ภิกุชฺฐ จงฺกมฺติ วา ติฏฺฐจฺติ
 วา นิสีหติ วา เสยฺยํ วา กปฺเปติ ฯ

สฺสญฺญนฺติ เกนจิ อนาภิณฺณํ โหติ คหฺภูเจหิ วา ปพฺพชิตฺเทหิ วา ฯ

อาคารนฺติ^๑ วิหารโ อชฺฌโยโค ปาสาโท หมฺมียํ คฺุหาติ ฯ

๑ ม. อคารนฺติ ฯ

นิสีทติ ปลฺลงกํ อามุชิตฺวาติ นิลินฺโน โหติ ปลฺลงกํ อามุชิตฺวา
อุชฺฐํ กายํ ปณิธาย^๑ อุชฺฐโก โหติ กายเ ปณิธิโต^๒ ปณิหิตเ ๑

ปริมุขํ สตี อุปฺภุจเปตฺวาติ ปริตี ปริคฺคหฺภูโจ มุขฺนฺติ
นียฺยานฺภูโจ สตีติ อฺภุจฺจานฺภูโจ เตน วุจฺจติ ปริมุขํ สตี
อฺภุจฺจเปตฺวาติ ๑

[๓๘๙] "สโตว อสฺสสตีติ"^๓ พตฺตีสาย อากาเรหิ สโตการี
[๔] ทีฆํ อสฺสาสวเสน จิตฺตสฺสเอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต สติ
อฺภุจฺจิตา โหติ ตาย สติยา เตน ฅาณน สโตการี โหติ ทีฆํ
ปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต สติ อฺภุจฺจิตา
จิตา โหติ ตาย สติยา เตน ฅาณน สโตการี โหติ รสฺสํ
อสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต สติ อฺภุจฺจิตา
โหติ ตาย สติยา เตน ฅาณน สโตการี โหติ รสฺสํ ปสฺสาสวเสน
จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต สติ อฺภุจฺจิตา โหติ ตาย สติยา
เตน ฅาณน สโตการี โหติ ๑เป๑ ปฏฺินิสฺสคฺคานุปฺสสี อสฺสาสวเสน
ปฏฺินิสฺสคฺคานุปฺสสี ปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต
สติ อฺภุจฺจิตา โหติ ตาย สติยา เตน ฅาณน สโตการี โหติ ๑

[๓๙๐] กถํ ทีฆํ อสฺสสนฺโต ทีฆํ อสฺสสามีติ ปชานาติ ทีฆํ
ปสฺสสนฺโต ทีฆํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ ๑ ทีฆํ อสฺสาลํ อหฺธานสงฺขาเต
อสฺสสตี ทีฆํ ปสฺสาลํ อหฺธานสงฺขาเต ปสฺสสตี ทีฆํ อสฺสาลปสฺสาลํ
อหฺธานสงฺขาเต อสฺสสตีปิ ปสฺสสตีปิ ทีฆํ อสฺสาลปสฺสาลํ อหฺธาน-
สงฺขาเต อสฺสสโตปิ ปสฺสสโตปิ ฉนฺโท อฺภุจฺชติ ฉนฺทวเสน ตโต
สุขุมตฺรํ ทีฆํ อสฺสาลํ อหฺธานสงฺขาเต อสฺสสตี ฉนฺทวเสน ตโต สุขุมตฺรํ

๑ ม. ปณิธายติ ๑ ๒ ม. ญ. จิตฺ สุปณิหิตเ ๑

๓-๓ ม. ญ. สโตว อสฺสสตี สโต ปสฺสสตีติ ๑

๔ ม. ญ. เอตฺถนฺตเร โหตีติ ทิสฺสตี ๑

ที่ฌัม ปสฺสาลํ อทฺธานสงฺขาเต ปสฺสสติ จนฺทวเสน ตโต สุขุมตรํ ที่ฌัม
 อสฺสาลปสฺสาลํ อทฺธานสงฺขาเต อสฺสสตีปิ ปสฺสสตีปิ จนฺทวเสน ตโต
 สุขุมตรํ ที่ฌัม อสฺสาลปสฺสาลํ อทฺธานสงฺขาเต อสฺสสโตปิ ปสฺสสโตปิ
 ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ ปามุชฺชวเสน ตโต สุขุมตรํ ที่ฌัม อสฺสาลํ อทฺธาน-
 สงฺขาเต อสฺสสติ ปามุชฺชวเสน ตโต สุขุมตรํ ที่ฌัม ปสฺสาลํ อทฺธาน-
 สงฺขาเต ปสฺสสติ ปามุชฺชวเสน ตโต สุขุมตรํ ที่ฌัม อสฺสาลปสฺสาลํ
 อทฺธานสงฺขาเต อสฺสสตีปิ ปสฺสสตีปิ ปามุชฺชวเสน ตโต สุขุมตรํ ที่ฌัม
 อสฺสาลปสฺสาลํ อทฺธานสงฺขาเต อสฺสสโตปิ ปสฺสสโตปิ ที่ฌัม อสฺสาล-
 ปสฺสาลา จิตฺตํ วิภูฏฺฐติ อุเปกฺขา สณฺจาทิ อิมฺเหติ นวหากาเรติ ที่ฌัม
 อสฺสาลปสฺสาลกาโย อุปฺภูจฺจานํ สติ อนุปสฺสนาถาณํ กาโย อุปฺภูจฺจานํ
 โน สติ สติ อุปฺภูจฺจานํ เจว สติ จ ตาย สติยา เตน ภาณฺเณน ตํ กายํ
 อนุปสฺสตีติ เตน วุจฺจติ กายเ กายานุปสฺสนา สตีปิฏฺฐาณภาวนา^๑ ฯ

[๓๙๑] อนุปสฺสตีติ กถํ ตํ กายํ อนุปสฺสตี ฯ อนิจฺจโต
 อนุปสฺสตี โน นิจฺจโต ทุกฺขโต อนุปสฺสตี โน สุขโต อนตฺตโต
 อนุปสฺสตี โน อตฺตโต นิพฺพินฺหนติ โน นนฺหนติ วิรชฺชติ โน รชฺชติ
 นิโรเชติ โน สมฺมุเตติ ปฏินิสฺสชฺชติ โน อาทียติ อนิจฺจโต อนุปสฺสนโต
 นิจฺจสถณฺถํ ปชฺหติ ทุกฺขโต อนุปสฺสนโต สุขสถณฺถํ ปชฺหติ อนตฺตโต
 อนุปสฺสนโต อตฺตสถณฺถํ ปชฺหติ นิพฺพินฺหนโต นนฺหนิ ปชฺหติ วิรชฺชนโต
 ราคํ ปชฺหติ นิโรเชนโต สมฺมุยกํ ปชฺหติ ปฏินิสฺสชฺชนโต อาทานํ
 ปชฺหติ เวนฺนตํ กายํ อนุปสฺสตี ฯ

[๓๙๒] ภาวนาติ จตฺสโส ภาวนา ตตฺถ ชาตानํ ฌมฺมานํ
 อนตฺิวตฺตนาญฺเณ ภาวนา อิทฺทริยานํ เอกรสฺมฺมฺเณ ภาวนา ตฺปฺควิริย-
 วาหนฺญาญฺเณ ภาวนา อาเสวนฺญาญฺเณ ภาวนา ที่ฌัม อสฺสาลปสฺสาลวเสน

๑ ม. อิตฺตสฺสทฺโถ อตฺถิ ฯ

จิตตเสกคคตํ อวิกเขปํ ปชานโต วิทิตา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ วิทิตา
 อุปฺภุจฺจนฺติ วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติ วิทิตา สณฺณวา อุปฺปชฺชนฺติ
 วิทิตา อุปฺภุจฺจนฺติ วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติ วิทิตา วิตกฺกา
 อุปฺปชฺชนฺติ วิทิตา อุปฺภุจฺจนฺติ วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติ ฯ

[๓๔๓] กถํ วิทิตา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ วิทิตา อุปฺภุจฺจนฺติ
 วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติ ฯ

กถํ เวทนาย อุปฺปาโท วิทิตโต โหติ ฯ อวิชฺชาสมุทฺทยา เวทนา
 สมุทฺโยติ ปจฺจยสมุทฺทยญฺเฐน เวทนาย อุปฺปาโท วิทิตโต โหติ
 ตณฺหาสมุทฺทยา เวทนาสมุทฺโยติ กมฺมสมุทฺทยา เวทนาสมุทฺโยติ
 ผลสฺสสมุทฺทยา เวทนาสมุทฺโยติ ปจฺจยสมุทฺทยญฺเฐน เวทนาย อุปฺปาโท
 วิทิตโต โหติ นิพฺพตฺตติลกฺขณํ ปสฺสโตปิ เวทนาย อุปฺปาโท วิทิตโต
 โหติ เอวํ เวทนาย อุปฺปาโท วิทิตโต โหติ ฯ

กถํ เวทนาย อุปฺภุจฺจํ วิทิตํ โหติ ฯ อนิจฺจโต มนสิกโรโต
 ขยตฺตฺตฺตฺจํ วิทิตํ โหติ ทฺกฺขโต มนสิกโรโต ภัยตฺตฺตฺตฺจํ วิทิตํ
 โหติ อนตฺตโต มนสิกโรโต สฺสณฺณตฺตฺตฺจํ วิทิตํ โหติ เอวํ
 เวทนาย อุปฺภุจฺจํ วิทิตํ โหติ ฯ

กถํ เวทนาย อตฺถงฺคโม วิทิตโต โหติ ฯ อวิชฺชานิโรธา เวทนา
 นิโรธติ ปจฺจยนิโรธญฺเฐน เวทนาย อตฺถงฺคโม วิทิตโต โหติ ตณฺหานิโรธา
 เวทนานิโรธติ กมฺมนิโรธา เวทนานิโรธติ ผลสฺสนิโรธา เวทนานิโรธติ
 ปจฺจยนิโรธญฺเฐน เวทนาย อตฺถงฺคโม วิทิตโต โหติ วิปริณามลกฺขณํ
 ปสฺสโตปิ เวทนาย อตฺถงฺคโม วิทิตโต โหติ เอวํ เวทนาย อตฺถงฺคโม
 วิทิตโต โหติ เอวํ วิทิตา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ วิทิตา อุปฺภุจฺจนฺติ วิทิตา
 อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติ ฯ

[๓๔๔] กถํ วิทิตา สณฺณวา อุปฺปชฺชนฺติ วิทิตา อุปฺภุจฺจนฺติ
 วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติ ฯ

กถํ สณฺณาย อุปฺปาโท วิทิตฺโต โหติ ฯ อวิชฺชาสมุทฺทยา
สณฺณาสมฺมุทโยติ ปจฺจยสมุทฺทยญฺเฐน สณฺณาย อุปฺปาโท วิทิตฺโต โหติ
ตณฺหาสมุทฺทยา สณฺณาสมฺมุทโยติ กมฺมสมุทฺทยา สณฺณาสมฺมุทโยติ
ผลฺสสมุทฺทยา สณฺณาสมฺมุทโยติ ปจฺจยสมุทฺทยญฺเฐน สณฺณาย อุปฺปาโท
วิทิตฺโต โหติ นิพฺพตฺตติลกฺขณํ ปสฺสโตปิ สณฺณาย อุปฺปาโท วิทิตฺโต
โหติ เอวํ สณฺณาย อุปฺปาโท วิทิตฺโต โหติ ฯ

กถํ สณฺณาย อุปฺปญฺ्ञานํ วิทิตํ โหติ ฯ อนิจฺจโต มนสิกโรโต
ขยตฺตฺตฺตฺตฺตฺต วิทิตํ โหติ ทฺกฺขโต มนสิกโรโต ฆยตฺตฺตฺตฺตฺต วิทิตํ
โหติ อนตฺตฺตฺตฺต มนสิกโรโต สฺสณฺณตฺตฺตฺตฺต วิทิตํ โหติ เอวํ
สณฺณาย อุปฺปญฺ्ञานํ วิทิตํ โหติ ฯ

กถํ สณฺณาย อตฺตณฺคโม วิทิตฺโต โหติ ฯ อวิชฺชานโรธา สณฺณา-
นโรโรติ ปจฺจยนิโรธญฺเฐน สณฺณาย อตฺตณฺคโม วิทิตฺโต โหติ ตณฺหานโรธา
สณฺณานโรโรติ กมฺมนโรธา สณฺณานโรโรติ ผลฺสนโรธา สณฺณานโรโรติ
ปจฺจยนิโรธญฺเฐน สณฺณาย อตฺตณฺคโม วิทิตฺโต โหติ วิปริณามลกฺขณํ
ปสฺสโตปิ สณฺณาย อตฺตณฺคโม วิทิตฺโต โหติ เอวํ สณฺณาย อตฺตณฺคโม
วิทิตฺโต โหติ เอวํ วิทิตา สณฺณา อุปฺปชฺชนฺติ วิทิตา อุปฺปญฺ्ञหนฺติ วิทิตา
อพฺภตฺตํ คจฺจนฺติ ฯ

[๓๙๕] กถํ วิทิตา วิตกฺกา อุปฺปชฺชนฺติ วิทิตา อุปฺปญฺ्ञหนฺติ
วิทิตา อพฺภตฺตํ คจฺจนฺติ ฯ

กถํ วิตกฺกานํ อุปฺปาโท วิทิตฺโต โหติ ฯ อวิชฺชาสมุทฺทยา
วิทกฺกสมฺมุทโยติ ปจฺจยสมุทฺทยญฺเฐน วิตกฺกานํ อุปฺปาโท วิทิตฺโต โหติ
ตณฺหาสมุทฺทยา วิตกฺกสมฺมุทโยติ กมฺมสมุทฺทยา วิตกฺกสมฺมุทโยติ
สณฺณาสมฺมุทฺทยา วิตกฺกสมฺมุทโยติ ปจฺจยสมุทฺทยญฺเฐน วิตกฺกานํ
อุปฺปาโท วิทิตฺโต โหติ นิพฺพตฺตติลกฺขณํ ปสฺสโตปิ วิตกฺกานํ อุปฺปาโท
วิทิตฺโต โหติ เอวํ วิตกฺกานํ อุปฺปาโท วิทิตฺโต โหติ ฯ

สมนติ อารมมณสฺส อุปปุจฺจานํ สมํ จิตฺตสฺส อวิกฺเขโป สมํ
จิตฺตสฺส อธิฏฺฐานํ สมํ จิตฺตสฺส โวทานํ สมํ ฯ

อตฺถโถติ อนวชฺชภูโจ นิกฺกิลเสฏฺฐโจ โวทานภูโจ ปรมภูโจ ฯ

ปฏฺวิวิชฺฌตฺตีติ อารมมณสฺส อุปปุจฺจานภูจํ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ จิตฺตสฺส
อวิกฺเขปภูจํ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ จิตฺตสฺส อธิฏฺฐานภูจํ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ จิตฺตสฺส
โวทานภูจํ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ เตน วุจฺจติ สมตฺถถญฺจ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ ฯ

[๓๙๗] พฺลานิ สโมชานตฺตีติ กถํ พฺลานิ สโมชานตฺติ ฯ อสฺสทฺธิเย
อกปฺปิยภูเจน สทฺธาพลํ สโมชานตฺติ โกสชฺเช อกมฺปิยภูเจน วิริยพลํ
สโมชานตฺติ ปมาเท อกมฺปิยภูเจน สติพลํ สโมชานตฺติ อุทฺทจฺเจ
อกมฺปิยภูเจน สมาธิพลํ สโมชานตฺติ อวิชฺชาย อกมฺปิยภูเจน ปณฺณวพลํ
สโมชานตฺติ อยํ ปุคฺคโล อิมานิ พฺลานิ อิมสฺมี อารมมณฺเณ สโมชานตฺตีติ
เตน วุจฺจติ พฺลานิ สโมชานตฺติ ฯ

โคจรญฺจ ปชานาตฺตีติ ฯเปฯ เตน วุจฺจติ สมตฺถถญฺจ ปฏฺวิวิชฺฌตฺตี^๑ ฯ

[๓๙๘] โพชฺฌมฺเณ สโมชานตฺตีติ กถํ โพชฺฌมฺเณ สโมชานตฺติ ฯ
อุปปุจฺจานภูเจน สติสมฺโพชฺฌมฺเณ สโมชานตฺติ ปวิจฺยภูเจน ฌมฺมวิจฺย-
สมฺโพชฺฌมฺเณ สโมชานตฺติ ปคฺคกฺกภูเจน วิริยสมฺโพชฺฌมฺเณ สโมชานตฺติ
ผรณฺภูเจน ปิตฺติสมฺโพชฺฌมฺเณ สโมชานตฺติ อุปสมฺภูเจน ปสฺสทฺธิ-
สมฺโพชฺฌมฺเณ สโมชานตฺติ อวิกฺเขปภูเจน สมาธิสมฺโพชฺฌมฺเณ สโมชานตฺติ
ปฏฺวิสงฺขานภูเจน อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌมฺเณ สโมชานตฺติ อยํ ปุคฺคโล อิเม
โพชฺฌมฺเณ อิมสฺมี อารมมณฺเณ สโมชานตฺตีติ เตน วุจฺจติ โพชฺฌมฺเณ
สโมชานตฺติ ฯ

โคจรญฺจ ปชานาตฺตีติ ฯเปฯ เตน วุจฺจติ สมตฺถถญฺจ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ ฯ

๑ ม. ปฏฺวิวิชฺฌตฺตีติ ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

[๓๙๙] มคฺคํ สโมชานะตีติ กถํ มคฺคํ สโมชานะติ ฯ ทสฺสนัญ-
 เจน สมฺมาทิฏฺฐี สโมชานะติ อภินิโรปนัญเจน สมฺมาสงฺกปฺปี สโมชานะติ
 ปรีคคหฺนัญเจน สมฺมาวาจํ สโมชานะติ สมฺมัจฺจานัญเจน สมฺมากรมมฺหุตํ
 สโมชานะติ โวทานัญเจน สมฺมาอาชีวี สโมชานะติ ปคฺคหฺนัญเจน
 สมฺมาวายามํ สโมชานะติ อุပ္ปญฺจานัญเจน สมฺมาสตี สโมชานะติ
 อวิกฺเขปนัญเจน สมฺมาสมาธิ สโมชานะติ อโย ปุคฺคโล อิมํ มคฺคํ
 อิมสฺมี อารมฺมเณ สโมชานะตีติ เตน วุจฺจติ มคฺคํ สโมชานะติ ฯ

โคจรญจ ปชานาตีติ ฯเปฯ เตน วุจฺจติ สมตฺถญจ ปฏฺวีวิษฺณติ ฯ

[๔๐๐] ฌมฺเม สโมชานะตีติ กถํ ฌมฺเม สโมชานะติ ฯ
 อาธิปเตยฺยญฺเจน อินฺทฺริยานิ สโมชานะติ อกรมฺปิยญฺเจน พลาณี สโมชานะติ
 นิยฺยานัญเจน โปชฺฌมฺงเค สโมชานะติ เหนตฺตญฺเจน มคฺคํ สโมชานะติ
 อุပ္ปญฺจานัญเจน สติปฺญฺจานํ สโมชานะติ ปทหนฺนญฺเจน สมฺมปฺปชานํ
 สโมชานะติ อิชฺฌนญฺเจน อิทธิปาท์ สโมชานะติ ตถญฺเจน สจฺจํ
 สโมชานะติ อวิกฺเขปนญฺเจน สมถํ สโมชานะติ อนุปสฺสนญฺเจน วิปสฺสนํ
 สโมชานะติ เอกรมฺญฺเจน สมถวิปสฺสนํ สโมชานะติ อนตฺตวตฺตนญฺเจน
 ยุกฺคนทฺธํ สโมชานะติ สํวรญฺเจน สีสฺวิสุทฺธิ สโมชานะติ อวิกฺเขปนญฺเจน
 จิตฺตวิสุทฺธิ สโมชานะติ ทสฺสนัญเจน ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ สโมชานะติ มุตฺตญฺเจน
 วิโมกฺข์ สโมชานะติ ปฏฺวีเวธญฺเจน วิชฺขํ สโมชานะติ ปริจฺจาคญฺเจน
 วิมุตฺตี สโมชานะติ สมฺมุจฺเจทญฺเจน ขเย ฉานํ สโมชานะติ ปฏฺวีป-
 ปสฺสญฺเจน อนุปฺปาเท ฉานํ สโมชานะติ จนฺทํ มฺลญฺเจน สโมชานะติ
 มนสิการํ สมฺมัจฺจานัญเจน สโมชานะติ ผสฺสํ สโมชานัญเจน สโมชานะติ
 เวทนํ สโมสฺสรณญฺเจน สโมชานะติ สมาธิ ปมฺุขญฺเจน สโมชานะติ สตี
 อาธิปเตยฺยญฺเจน สโมชานะติ สตีสมฺปชญฺเจน^๑ ตตฺตตฺตรญฺเจน สโมชานะติ

๑ ม. ย. ปณณํ ฯ

วิมุตตี สารภูเจน สโมธานติ อมโตคธํ นิพพานํ ปรีโยสภานภูเจน
สโมธานติ อโย ปุคฺคโล อิมเ ชมเม อิมสฺมี อารมฺมณเ สโมธานตีติ
เตน วุจฺจติ ชมเม สโมธานตีติ ฯ

โคจรณจ ปชานาตีติ ยนฺตสฺส อารมฺมณํ ตํ ตสฺส โคจรั
ยนฺตสฺส โคจรั ตํ ตสฺส อารมฺมณํ ปชานาตีติ ปุคฺคโล ปชานนา
ปณฺญา ฯ

สมนฺติ อารมฺมณสฺส อุပ္ภูจฺานํ สมํ จิตฺตสฺส อวิกฺเขโป สมํ
จิตฺตสฺส อธิภูจฺานํ สมํ จิตฺตสฺส โวทานํ สมํ ฯ

อตฺถโถติ อนวชฺชภูโจ นิกฺกิลสฺสภูโจ โวทานฺภูโจ ปรมฺภูโจ ฯ

ปฏฺิวิชฺฌตีติ อารมฺมณสฺส อุပ္ภูจฺานฺภูจํ ปฏฺิวิชฺฌติ จิตฺตสฺส
อวิกฺเขปฺภูจํ ปฏฺิวิชฺฌติ จิตฺตสฺส อธิภูจฺานฺภูจํ ปฏฺิวิชฺฌติ จิตฺตสฺส
โวทานฺภูจํ ปฏฺิวิชฺฌติ เตน วุจฺจติ สมตฺถถยจ ปฏฺิวิชฺฌติ ฯ

[๔๐๑] กถํ รสฺสํ อสฺสสนฺโต รสฺสํ อสฺสสํมิตี ปชานาติ รสฺสํ
ปสฺสสนฺโต รสฺสํ ปสฺสสํมิตี ปชานาติ ฯ รสฺสํ อสฺสาลํ อิตฺตรสงฺขาเต
อสฺสสติ รสฺสํ ปสฺสาลํ อิตฺตรสงฺขาเต ปสฺสสติ รสฺสํ อสฺสาลปสฺสาลํ
อิตฺตรสงฺขาเต อสฺสสตีปิ ปสฺสสตีปิ รสฺสํ อสฺสาลปสฺสาลํ อิตฺตร-
สงฺขาเต อสฺสสตีปิ ปสฺสสตีปิ ฉนฺโท อุปฺปชฺชติ ฉนฺทวเสน ตโต
สฺขุมตฺรํ รสฺสํ อสฺสาลํ อิตฺตรสงฺขาเต อสฺสสติ ฉนฺทวเสน ตโต
สฺขุมตฺรํ รสฺสํ ปสฺสาลํ อิตฺตรสงฺขาเต ปสฺสสติ ฉนฺทวเสน ตโต
สฺขุมตฺรํ รสฺสํ อสฺสาลปสฺสาลํ อิตฺตรสงฺขาเต อสฺสสตีปิ ปสฺสสตีปิ
ฉนฺทวเสน ตโต สฺขุมตฺรํ รสฺสํ อสฺสาลปสฺสาลํ อิตฺตรสงฺขาเต อสฺสสตีปิ
ปสฺสสตีปิ ปามฺชฺชํ อุปฺปชฺชติ ปามฺชฺชวเสน ตโต สฺขุมตฺรํ รสฺสํ
อสฺสาลํ อิตฺตรสงฺขาเต อสฺสสติ ปามฺชฺชวเสน ตโต สฺขุมตฺรํ รสฺสํ
ปสฺสาลํ อิตฺตรสงฺขาเต ปสฺสสติ ปามฺชฺชวเสน ตโต สฺขุมตฺรํ รสฺสํ

อสุสาสปฺสสาสํ อิตฺตฺรสงฺขาเต อสุสฺสตีปิ ปฺสฺสตีปิ ปามุชฺชวเสน ตโต
 สฺขุมตฺรํ รัสสํ อสุสาสปฺสสาสํ อิตฺตฺรสงฺขาเต อสุสฺสตีปิ ปฺสฺสตีปิ
 รัสสํ อสุสาสปฺสสาสา จิตฺตํ วิวญฺญูติ อุเปกฺขา สญฺจาติ อิมหิ
 นวหาการหิ รัสสํ อสุสาสปฺสสาสกาโย อุปฺญฺจันํ สติ อนุปฺสฺสนาณานํ
 กาโย อุปฺญฺจันํ โน สติ สติ อุปฺญฺจันํ เจว สติ จ ตาย สติยา
 เตน ณาณนํ ตํ กายํ อนุปฺสฺสตีติ เตน วุจฺจติ กายเ กายานุปฺสฺสนา
 สตีปฺญฺจันภาวนา ฯ

[๔๐๒] อนุปฺสฺสตีติ กถํ ตํ กายํ อนุปฺสฺสตี ฯเปฯ เวนนุตํ
 กายํ อนุปฺสฺสตี ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนนฺฺจเณ ภาวนา รัสสํ
 อสุสาสปฺสสาสวเสน จิตฺตฺสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปฺชานโต วิทิตา
 เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ ฯเปฯ รัสสํ อสุสาสปฺสสาสวเสน จิตฺตฺสฺส
 เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปฺชานนฺโต อินฺทฺริยานิ สโมชานนฺติ ฯเปฯ เตน
 วุจฺจติ สมตฺถณฺจ ปญฺ्ञิวิชฺฌนฺติ ฯ

[๔๐๓] กถํ สพฺพกายปฺญฺ्ञิสํเวทึ อสุสฺสิสฺสสามีติ ลิกฺขติ
 สพฺพกายปฺญฺ्ञิสํเวทึ ปฺสฺสิสฺสสามีติ ลิกฺขติ ฯ

กาโยติ เทว กายา นามกาโย จ รุปกาโย จ ฯ กตโม
 นามกาโย ฯ เวทนา สญฺญา เจตนา ผลฺโส มนสิกาโร นามณฺจ
 นามกาโย จ เย จ วุจฺจนฺติ จิตฺตฺสงฺขารา อยํ นามกาโย ฯ กตโม
 รุปกาโย ฯ จตฺตารो จ มหาภูตา จตฺนฺนณฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูป
 อสุสาสฺส จ ปฺสฺสาสฺส จ นิमितฺตณฺจ อุปฺนิพนฺธนา เย จ วุจฺจนฺติ
 กายสงฺขารา อยํ รุปกาโย ฯ

[๔๐๔] กถนฺเต กายา ปญฺ्ञิวิทิตา โหนฺติ ที่นํ อสุสาสวเสน
 จิตฺตฺสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปฺชานโต สติ อุปฺญฺจิตา โหติ ตาย สติยา

เตน ฌาเณน เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ ทีฆํ ปสฺสาสวเสณ จิตฺตสุส
 เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต สติ อุกฺกุจฺจิตา โหติ ตาย สติยา เตน
 ฌาเณน เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ รสฺสํ อสฺสาสวเสณ จิตฺตสุส
 เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต สติ อุกฺกุจฺจิตา โหติ ตาย สติยา เตน
 ฌาเณน เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ รสฺสํ ปสฺสาสวเสณ จิตฺตสุส
 เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต สติ อุกฺกุจฺจิตา โหติ ตาย สติยา เตน
 ฌาเณน เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ อารชฺชโต เต กายา ปฏิวิทิตา
 โหนฺติ ชานโต^๑ เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ ปสฺสโต เต กายา
 ปฏิวิทิตา โหนฺติ ปจฺจเวกฺขโต เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ จิตฺตํ
 อธิมฺมุจฺจโต เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ สทฺธาย อธิมฺมุจฺจโต เต กายา
 ปฏิวิทิตา โหนฺติ วิริยํ ปคฺคณฺหโต เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ สตี
 อุกฺกุจฺจาปโต เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ จิตฺตํ สฺมาทฺโต เต
 กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ ปณฺณาย ปชานโต เต กายา ปฏิวิทิตา
 โหนฺติ อภินฺนเมยฺยํ อภินฺนโต เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ ปริณฺนเมยฺยํ
 ปริชานโต เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ ปหาตพฺพํ ปชฺชโต เต กายา
 ปฏิวิทิตา โหนฺติ ภาเวตพฺพํ ภาวยโต เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ
 สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรโต เต กายา ปฏิวิทิตา โหนฺติ เหาเนต กายา
 ปฏิวิทิตา โหนฺติ สพฺพกายปฏฺฐิสํเวที อสฺสาสปสฺสาสกาโย อุกฺกุจฺจัน
 สติ อนุปสฺสนาถาณํ กาโย อุกฺกุจฺจัน โน สติ สติ อุกฺกุจฺจัน เจว
 สติ จ ตาย สติยา เตน ฌาเณน ตํ กายํ อนุปสฺสตีติ เตน วุจฺจติ
 กายเ กายาอนุปสฺสนา สติปฏฺฐจฺจานภาวนา^๒ ฯ

[๔๐๕] อนุปสฺสตีติ ฯเปฯ^๓ สพฺพกายปฏฺฐิสํเวที อสฺสาส-

๑ ม. ปชานโต ฯ ๒ ม. อิตฺตสทฺโท อตฺถิ ฯ ๓ ม. กถํ ตํ กายํ อนุปสฺสตี ฯเปฯ
 เหวํ ตํ กายํ อนุปสฺสตี ฯ ภาวนาติ จตฺสโส ภาวนา ฯเปฯ อาสวณฺฺนุเจน ภาวนา ฯ

ปัสสาสา^๑ สํวรภูเจน สีลวิสุทฺธิ อวิกฺเขปภูเจน จิตตวิสุทฺธิ ทสฺสนภูเจน
 ทิฏฺฐิจิวิสุทฺธิ โย ตตฺถ สํวรภูโจ อโย อธิสีลสิกฺขา โย ตตฺถ อวิกฺเขปภูโจ
 อโย อธิจิตตสิกฺขา โย ตตฺถ ทสฺสนภูโจ อโย อธิปณฺณาสิกฺขา อิม่า
 ติสฺโส สิกฺขาโย อวชฺชन्हฺโต สิกฺขติ ชานन्हฺโต สิกฺขติ ปสฺสนन्हฺโต สิกฺขติ
 ปจฺจเวกฺขन्हฺโต สิกฺขติ จิตฺตํ อธิภูจन्हฺโต สิกฺขติ สทฺชาย อธิมุจฺจन्हฺโต
 สิกฺขติ วิริยํ ปคฺคณ्हฺโต สิกฺขติ สตี อฺปฺภูจฺจาเปन्हฺโต สิกฺขติ จิตฺตํ
 สมหาन्हฺโต สิกฺขติ ปณฺณาย ปชานन्हฺโต สิกฺขติ อภิญฺเฌยฺย
 อภิชาน्हฺโต สิกฺขติ ปริญฺเฌยฺย ปริชาน्हฺโต สิกฺขติ ปหาตพฺพํ
 ปชन्हฺโต สิกฺขติ ภาเวตพฺพํ ภาเวन्हฺโต สิกฺขติ สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรन्हฺโต
 สิกฺขติ สพฺพกายปฏฺฐิสฺสเวทึ อสฺสาสปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ
 อวิกฺเขปํ ปชานโต วิทิตา เวทนา อฺปฺปชฺชन्हฺติ ฯเปฯ สพฺพกาย-
 ปฏฺฐิสฺสเวทึ อสฺสาสปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานन्हฺโต
 อินฺทฺริยานิ สโมชานนฺติ ฯเปฯ เตน วุจฺจติ สมตฺถญฺจ ปฏฺฐิวิชฺฌตฺตีติ ฯ

[๔๐๖] กถํ ปสฺสมภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ
 ปสฺสมภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ ฯ

กตโม กายสงฺขารो ฯ ที่หฺมํ อสฺสาสา กายิกา เอเต ฐมฺมา
 กายปฏฺฐิพฺพธา กายสงฺขารา เต กายสงฺขारे ปสฺสมภานโต นิโรชนโต
 วุปลเมन्हฺโต สิกฺขติ ที่หฺมํ ปสฺสาสา กายิกา เอเต ฐมฺมา กายปฏฺฐิพฺพธา
 กายสงฺขารา เต กายสงฺขारे ปสฺสมภานโต นิโรชนโต วุปลเมन्हฺโต
 สิกฺขติ รสฺสํ อสฺสาสา รสฺสํ ปสฺสาสา สพฺพกายปฏฺฐิสฺสเวทึ อสฺสาสา
 กายิกา เอเต ฐมฺมา กายปฏฺฐิพฺพธา กายสงฺขารา เต กายสงฺขारे
 ปสฺสมภานโต นิโรชนโต วุปลเมन्हฺโต สิกฺขติ ยถารูเปหิ กายสงฺขारेหิ
 ยา กายสฺส อานมฺนา วินมฺนา สนนมฺนา ปณฺมฺนา อิญฺชนา ผนฺทนา

๑ ม. ย. อสฺสาสปสฺสาसानํ ฯ

สุปฐาริตตตทา นีรุทุเชปี สุขุมเก อสสาสปสสาเส อถ ปจฉา สุขุมกานัน
 อสสาสปสสาธานัน นิมิตตารมมณตตทาปี จิตตัง น วิกฺเขเป คจฉติ เอว
 สนฺเต วาตฺตูปลทฺธิยา จ ปภาวนา โหติ อสสาสปสสาธานญจ ปภาวนา
 โหติ อานาปานสฺสตียา จ ปภาวนา โหติ อานาปานสฺสตีสมามิสฺส จ
 ปภาวนา โหติ ตถญจ นํ สมาปตฺตี ปณฺชิตา สમાปชฺชนตฺตีปี
 วุจฺจหนตฺตีปี ปสฺสมภยํ กายสงฺขารํ อสสาสปสสาสกายเ อุปฺภุจันํ สติ
 อนุปสฺสนาณานํ กายเ อุปฺภุจันํ โน สติ สติ อุปฺภุจันํ เจว สติ จ
 ตาย สตียา เตน ฌาเณน ตํ กายํ อนุปสฺสตี เตน วุจฺจติ กายเ
 กายานุปสฺสนา สติปฺภุจันภาวนา ฯ

[๔๐๗] อนุปสฺสตีติ กถํ ตํ กายํ อนุปสฺสตี ฯเปฯ เอวณตํ
 กายํ อนุปสฺสตี ฯ

ภาวนาติ จตฺสโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเจน ภาวนา ฯ
 ปสฺสมภยํ กายสงฺขารํ อสสาสปสสาสา^๑ สํวรญฺเจน สีลวิสุทฺธิ
 อวิกฺเขปญฺเจน จิตฺตวิสุทฺธิ ทสฺสนญฺเจน ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ โย ตตฺถ สํวรญฺโ
 ยํ อธิสีลสิกฺขา โย ตตฺถ อวิกฺเขปญฺโ ยํ อธิจิตฺตสิกฺขา โย ตตฺถ
 ทสฺสนญฺโ ยํ อธิปณฺณาสิกฺขา อีมา ติสฺโส สิกฺขาโย อวชฺชนโต
 สิกฺขติ ฯเปฯ สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺขติ ปสฺสมภยํ
 กายสงฺขารํ อสสาสปสสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคคตํ อวิกฺเขเป ปชานโต
 วิทิตา เวทนา อฺปฺปชฺชนตฺตี ฯเปฯ ปสฺสมภยํ กายสงฺขารํ อสสาส-
 ปสสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคคตํ อวิกฺเขเป ปชานโต อิทฺฐิยานิ
 สโมธานติ ฯเปฯ เตน วุจฺจติ สมตฺถญจ ปฏฺฐิวิชฺฌติ อญฺจ อนุปสฺสนเ
 ฌานานิ อญฺจ จ อฺปฺภุจันานุสฺสตีโย จตฺตาริ สุตฺตนฺตีกวตฺตญฺนิ กายเ
 กายานุปสฺสนาย ฯ

ภาณวารํ ฯ

๑ ม. ย. อสสาสปสสาธานัน ฯ เอวมฺปริปี ฯ

[๔๐๘] กถํ ปิติปฐิสํเวที อสสสิสสามีติ ลิกฺขติ ปิติปฐิสํเวที
ปสฺสสิสสามีติ ลิกฺขติ ฯ

กตมา ปิตี ฯ ทีฆํ อสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขป
ปชานโต อฺปฺปชฺชติ ปิติปามุชฺชํ ฯเปฯ ทีฆํ ปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส
เอกคฺคตํ อวิกฺเขป ปชานโต อฺปฺปชฺชติ ปิติปามุชฺชํ ฯเปฯ รสฺสํ
อสฺสาสวเสน รสฺสํ ปสฺสาสวเสน สพฺพกายปฐิสํเวที อสฺสาสวเสน
สพฺพกายปฐิสํเวที ปสฺสาสวเสน ปสฺสมภยํ กายสงฺขารํ อสฺสาสวเสน
ปสฺสมภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขป
ปชานโต อฺปฺปชฺชติ ปิติปามุชฺชํ ยา ปิติปามุชฺชํ อาโมทนา ปโมทนา
หาโส ปหาโส จิตฺตสฺส โอทคฺยํ อตฺตมนตา จิตฺตสฺส อยํ ปิตี
[๑] ปฐิวิตฺตา โหติ ทีฆํ อสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขป
ปชานโต สติ อฺปฺภูจิตฺตา โหติ ตาย สติยา เตน ฌาเณน ส่า ปิตี
ปฐิวิตฺตา โหติ ทีฆํ ปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขป
ปชานโต สติ อฺปฺภูจิตฺตา โหติ ตาย สติยา เตน ฌาเณน ส่า ปิตี
ปฐิวิตฺตา โหติ รสฺสํ อสฺสาสวเสน รสฺสํ ปสฺสาสวเสน สพฺพกาย-
ปฐิสํเวที อสฺสาสวเสน ปสฺสมภยํ กายสงฺขารํ อสฺสาสวเสน ปสฺสมภยํ
กายสงฺขารํ ปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขป ปชานโต สติ
อฺปฺภูจิตฺตา โหติ ตาย สติยา เตน ฌาเณน ส่า ปิตี ปฐิวิตฺตา โหติ
อวชฺชโต ส่า ปิตี ปฐิวิตฺตา โหติ ชานโต ... ปสฺสโต ปจฺจเวทฺชโต
จิตฺตํ อธิมฺุจฺจโต สทฺชาย อธิมฺุจฺจโต วิริยํ ปคฺคณฺ्हโต สตี
อฺปฺภูจายโต จิตฺตํ สมหทฺโต ปญฺญาปชานโต อภิญฺเฌยํ
อภิชานโต ปริญฺเฌยํ ปริชานโต ปหาตพฺพํ ปชฺชโต ภาเวตพฺพํ
ภาวยโต สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรโต ส่า ปิตี ปฐิวิตฺตา โหติ เอวํ ส่า

๑ ม. ย. เอตถนตเร กถํ ส่า ปิตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ

[๑] ปีติปฏิสัณเฑาะฐิ อสฺสาสปสฺสาสวเสณ เวทนา อุပ္ภุจฺจํ สติ
 อนุปสฺสณามานํ เวทนา อุပ္ภุจฺจํ โน สติ สติ อุပ္ภุจฺจํ เจว สติ
 จ ตาย สติยา เตน ฌาเณน ตํ เวทณํ อนุปสฺสตีติ เตน วุจฺจติ
 เวทนาสุ เวทนานุปสฺสณา สติปฺภุจฺจณภาวนา^๑ ฯ

อนุปสฺสตีติ กถํ ตํ เวทณํ อนุปสฺสติ ฯเปฯ เวนฺตํ เวทณํ
 อนุปสฺสติ ฯ

ภาวนาติ จตฺตสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเณ ภาวนา ฯ
 ปีติปฏิสัณเฑาะฐิ อสฺสาสปสฺสาสา สัรรญฺเณ สึลวิสุทฺธิ ฯเปฯ ปีติปฏิสัณเฑาะฐิ
 อสฺสาสปสฺสาสวเสณ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต ฯเปฯ
 ปชานนโต อินฺทฺริยานิ สมิชานนตี เตน วุจฺจติ สมตฺถณฺจ ปฏฺวิวิชฺฌตี ฯ

[๔๐๙] กถํ สุขปฏิสัณเฑาะฐิ [๓] ปสฺสตีสุสํมิตี ลิกฺขตี ฯ

สุขนฺตี เทว สุขานิ กายิกณฺจ สุขํ เจตลิกณฺจ สุขํ ฯ

กตมํ กายิกํ สุขํ ฯ ยํ กายิกํ สํตํ กายิกํ สุขํ [๔] เวทยิตํ
 กายสมฺมุสฺสชา สํตา สุขา เวทนา อิทํ กายิกํ สุขํ ฯ กตมํ เจตลิกํ
 สุขํ ฯ ยํ [๕] เจตลิกํ สุขํ เจโตสมฺมุสฺสชํ สํตํ สุขํ เวทยิตํ
 เจโตสมฺมุสฺสชา สํตา สุขา เวทนา อิทํ เจตลิกํ สุขํ ฯ

กถํ เต สุขา ปฏฺวิวิทิตา โหณตี ฯ ที่ฆํ อสฺสาสวเสณ จิตฺตสฺส
 เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต สติ อุပ္ภุจฺจิตา โหตี ตาย สติยา เตน
 ฌาเณน เต สุขา ปฏฺวิวิทิตา โหณตี ที่ฆํ ปสฺสาสวเสณ จิตฺตสฺส
 เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต สติ อุပ္ภุจฺจิตา โหตี ตาย สติยา เตน
 ฌาเณน เต สุขา ปฏฺวิวิทิตา โหณตี ฯเปฯ สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรโต

๑ ม. ย. เอตถนฺตเร ปีติ ปฏฺวิวิทิตา โหตีติ ทิสฺสนตี ฯ ๒ ม. ย. ...ภาวนาติ ฯ เวมุขปริปี ฯ

๓ ม. เอตถนฺตเร อสฺสตีสุสํมิตี ลิกฺขตี, สุขปฏิสัณเฑาะฐิ ทิสฺสนตี ฯ

๔ ม. เอตถนฺตเร กายสมฺมุสฺสชํ สํตํ สุขนฺตี ทิสฺสนตี ฯ

๕ ม. ย. เอตถนฺตเร เจตลิกํ สํตนฺตี ทิสฺสนตี ฯ

เต สุขา ปฏิวิทิตา โหนติ เอวนเต สุขา ปฏิวิทิตา โหนติ สุขปฏิสัเวที
อสสาสปสสาสวเสน เวทนา อุฏฏจัน สติ อนุปสสนาณณ เวทนา
อุฏฏจัน โน สติ สติ อุฏฏจัน เจว สติ จ ตาย สติยา เตน
ณณณ ตั เวหนั อนุปสสตีตี^๑ เตน วุจจติ เวทนาสุ เวหนานุปสสนา
สติปฏิฎจันภาวนา ฯ

อนุปสสตีตี กถั เวหนั อนุปสสตี ฯ อนิจจโต อนุปสสตี
ฯเปฯ เอวนตั เวหนั อนุปสสตี ฯ

ภาวนาติ จตสโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเณ ภาวนา ฯ
สุขปฏิสัเวที อสสาสปสสาสว สัวรรญฺเณ สัลวิสุทฺธิ ฯเปฯ สุขปฏิสัเวที
อสสาสปสสาสวเสน จิตตสส เอกคคตั อวิกฺเขป ปชานโต ฯเปฯ
ปชานนโต อินฺทริยานิ สโมชานนติ เตน วุจจติ สมตถณฺจ ปฏิวิชฺฌติ ฯ

[๔๑๐] กถั จิตตสงฺขารปฏิสัเวที อสสสิสสามีติ ลิกฺขติ
จิตตสงฺขารปฏิสัเวที ปสสสิสสามีติ ลิกฺขติ ฯ

กตโม จิตตสงฺขารโ ๑ ทีฆั อสสาสวเสน สณฺณมา จ เวทนา จ
เจตลิกา เอเต ฐมฺมา จิตตปฏิพิพฺพชา จิตตสงฺขารา ทีฆั ปสสาสวเสน
สณฺณมา จ เวทนา จ เจตลิกา เอเต ฐมฺมา จิตตปฏิพิพฺพชา
จิตตสงฺขารา ฯเปฯ สุขปฏิสัเวที อสสาสวเสน สุขปฏิสัเวที
ปสสาสวเสน สณฺณมา จ เวทนา จ เจตลิกา เอเต ฐมฺมา จิตตปฏิพิพฺพชา
จิตตสงฺขารา อัย จิตตสงฺขารโ ๑

กถั เต จิตตสงฺขารา ปฏิวิทิตา โหนติ ฯ ทีฆั อสสาสวเสน
จิตตสส เอกคคตั อวิกฺเขป ปชานโต สติ อุฏฏจิตา โหติ ตาย สติยา
เตน ณณณ เต จิตตสงฺขารา ปฏิวิทิตา โหนติ ทีฆั ปสสาสวเสน
จิตตสส เอกคคตั อวิกฺเขป ปชานโต สติ อุฏฏจิตา โหติ ตาย สติยา

๑ ม. ย. อิติสทโท นตฺถิ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

เตน ฌาเณน เต จิตตสงขารา ปฏีวิทิตา โหนฺติ ฯเปฯ สจฺฉิกาทพฺพํ
 สจฺฉิกโรโต เต จิตตสงขารา ปฏีวิทิตา โหนฺติ เอวฺนเต จิตตสงขาร
 ปฏีวิทิตา โหนฺติ จิตตสงขารปฏิสํเวที อสฺสาสปฺสฺสาสวเสน เวทนา
 อุปฏฺจฺจํ สติ อนุปฺสฺสนาณานํ เวทนา อุปฏฺจฺจํ โน สติ สติ
 อุปฏฺจฺจํ เจว สติ จ ตาย สติยา เตน ฌาเณน ตํ เวทณํ
 อนุปฺสฺสตีติ เตน วุจฺจติ เวทนาสุ เวทนาอนุปฺสฺสนา สติปฏฺจฺจานภาวนา ฯ
 อนุปฺสฺสตีติ กถํ ตํ เวทณํ อนุปฺสฺสตี ฯ อนิจฺจโต อนุปฺสฺสตี
 ฯเปฯ เอวฺนตํ เวทณํ อนุปฺสฺสตี ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเณน ภาวนา ฯ
 จิตตสงขารปฏิสํเวที อสฺสาสปฺสฺสาสา สํวรญฺเณน สึลวิสุทฺธิ ฯเปฯ
 จิตตสงขารปฏิสํเวที อสฺสาสปฺสฺสาสวเสน จิตตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ
 ปชานโต ฯเปฯ ปชานนฺโต อินฺทฺริยานิ สโมชานนฺติ เตน วุจฺจติ
 สมตฺถถยจ ปฏฺวิวิมุตฺติ ฯ

[๔๑๑] กถํ ปฺสฺสมภยํ จิตตสงขารํ อสฺสสิสฺสามีติ ลิกฺขติ
 ปฺสฺสมภยํ จิตตสงขารํ ปฺสฺสสิสฺสามีติ ลิกฺขติ ฯ

กตโม จิตตสงขารो ฯ ที่หฺมํ อสฺสาสวเสน สญฺญา จ เวทนา จ
 เจตสิกกา เอเต ฌมฺมา จิตฺตปฏฺวิพฺพชา จิตตสงขารเต จิตตสงขาร
 ปฺสฺสมภนโต นโรเชนโต วุปฺสฺเมนโต ลิกฺขติ ที่หฺมํ ปฺสฺสาสวเสน
 สญฺญา จ เวทนา จ เจตสิกกา เอเต ฌมฺมา จิตฺตปฏฺวิพฺพชา จิตฺต-
 สงขารเต จิตตสงขารเต ปฺสฺสมภนโต นโรเชนโต วุปฺสฺเมนโต ลิกฺขติ
 จิตตสงขารปฏิสํเวที อสฺสาสวเสน จิตตสงขารปฏิสํเวที ปฺสฺสาสวเสน
 สญฺญา จ เวทนา จ เจตสิกกา เอเต ฌมฺมา จิตฺตปฏฺวิพฺพชา จิตฺต-
 สงขารเต จิตตสงขารเต ปฺสฺสมภนโต นโรเชนโต วุปฺสฺเมนโต ลิกฺขติ
 ปฺสฺสมภยํ จิตตสงขารํ อสฺสาสปฺสฺสาสวเสน เวทนา อุปฏฺจฺจํ สติ

อนฺุปลฺสนาณานํ เวทนา อฺุปลฺจฺานํ โน สติ สติ อฺุปลฺจฺานํ เจว สติ
จ ตาย สติยา เตน ณาณน ตํ เวทนํ อนฺุปลฺสตีติ เตน วุจฺจติ
เวทนาสุ เวทนานฺุปลฺสนา สติปลฺจฺานภาวนา ฯ

อนฺุปลฺสตีติ กถํ ตํ เวทนํ อนฺุปลฺสตี ฯเปฯ เอวณฺุ ตํ เวทนํ
อนฺุปลฺสตี ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเจน ภาวนา ฯ
ปลฺสมภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสาสปลฺสาสา สํวรญฺเจน สีสฺวิสุทฺธิ ฯเปฯ
ปลฺสมภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสาสปลฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคคฺตํ อวิกฺเขปํ
ปฺชานโต ฯเปฯ ปฺชานนฺุโต อินฺุทฺริยานิ สโมชานนฺุติ เตน วุจฺจติ
สมตถถจ ปฏฺิวิชฺฌนฺุติ อญฺจ อนฺุปลฺสเน ณาณานิ อญฺจ จ อฺุปลฺจฺานา-
นฺุปลฺสตีเย จตฺตาริ สุตฺตตนฺุติกาวตฺถุณิ เวทนาสุ เวทนานฺุปลฺสนาย ฯ

ภาณวารํ^๑ ฯ

[๔๑๒] กถํ จิตฺตปฏฺิสํเวที อสฺสสิสฺสามีติ ลิกฺขติ จิตฺตปฏฺิสํเวที
ปลฺสสิสฺสามีติ ลิกฺขติ ฯ

กตมํ ตํ จิตฺตํ ฯ ที่ฆํ อสฺสาสวเสน วิญฺญาณจิตฺตํ ยํ จิตฺตํ
มโน มานสํ ททยํ ปณฺุทฺรํ [๒] มนายตนํ มนินฺุทฺริยํ วิญฺญาณํ
วิญฺญาณกฺขนฺุโธ ตชฺชชา มโนวิญฺญาณธฺาตุ ที่ฆํ ปลฺสาสวเสน ฯเปฯ
ปลฺสมภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสาสวเสน วิญฺญาณจิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสํ ททยํ ปณฺุทฺรํ มนายตนํ มนินฺุทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺุโธ
ตชฺชชา มโนวิญฺญาณธฺาตุ อิทํ จิตฺตํ ฯ

กถํ จิตฺตํ ปฏฺิวิทิตํ โหติ ฯ ที่ฆํ อสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส
เอกคคฺตํ อวิกฺเขปํ ปฺชานโต สติ อฺุปลฺจฺิตา โหติ ตาย สติยา เตน

๑ ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. เอตถนฺุตเร มโนติ ทิสฺสติ ฯ เอวมฺุปริปี ฯ

ฅาณน ตํ จิตฺตํ ปฏฺวีทิตํ โหติ ทิฆํ ปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ
 อวิกฺเขปํ ปชานโต สติ อฺปปญฺจिता โหติ ตาย สติยา เตน ฅาณน
 จิตฺตํ ปฏฺวีทิตํ โหติ ฯเปฯ สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรโต ตํ จิตฺตํ
 ปฏฺวีทิตํ โหติ เอวนตํ จิตฺตํ ปฏฺวีทิตํ โหติ จิตฺตปฏฺฐิสํเวทึ
 อสฺสาสวเสน วิญญานจิตฺตํ อฺปปญฺจานํ สติ อนฺุปสฺสนาฅานํ จิตฺตํ
 อฺปปญฺจานํ โน สติ สติ อฺปปญฺจานํ เจว สติ จ ตาย สติยา เตน
 ฅาณน ตํ จิตฺตํ อนฺุปสฺสตีติ เตน วุจฺจติ จิตฺเตเต จิตฺตานฺุปสฺสนา
 สติปญฺจานภาวนา ฯ

อนฺุปสฺสตีติ กถํ ตํ จิตฺตํ อนฺุปสฺสติ ฯเปฯ เอวนตํ จิตฺตํ
 อนฺุปสฺสติ ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเจน ภาวนา ฯ
 จิตฺตปฏฺฐิสํเวทึ อสฺสาสปสฺสาสา สํวรญฺเจน สึลวิสุทฺธิ ฯเปฯ จิตฺตปฏฺฐิสํเวทึ
 อสฺสาสปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต ฯเปฯ
 ปชานนโต อินฺุทฺริยานิ สมิชานนติ เตน วุจฺจติ สมตฺถฅณฺจ ปฏฺวีทิตฺติ ฯ

[๔๑๓] กถํ อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ
 อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ ฯ

กตโม จ จิตฺตสฺส อภิปฺปโมโท ฯ ทิฆํ อสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส
 เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต อฺุปชฺชติ จิตฺตสฺส อภิปฺปโมโท
 ยา จิตฺตสฺส อาโมทนา ปโมทนา หาโส ปหาโส จิตฺตสฺส โอทคฺยํ
 อตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส ทิฆํ ปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ
 ปชานโต อฺุปชฺชติ จิตฺตสฺส อภิปฺปโมโท ยา จิตฺตสฺส อาโมทนา
 ปโมทนา หาโส ปหาโส จิตฺตสฺส^๑ โอทคฺยํ อตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส
 ฯเปฯ จิตฺตปฏฺฐิสํเวทึ อสฺสาสวเสน จิตฺตปฏฺฐิสํเวทึ ปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส

๑ ม. ย. วิตฺติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต อุปฺปชฺชติ จิตฺตสุส อภิปฺปโมโท ยา
จิตฺตสุส อาโมทนา ปโมทนา ทาสฺ ปทาสฺ จิตฺตสุส โอทคฺยํ
อตุตฺตมนตา จิตฺตสุส อยํ จิตฺตสุส อภิปฺปโมโท ฯ อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ
อสุสาสปฺสฺสาสวเสน วิญฺญาณจิตฺตํ อุกฺกฺขจฺฉนํ สติ อนุปฺสฺสนาณานํ
จิตฺตํ อุกฺกฺขจฺฉนํ โน สติ สติ อุกฺกฺขจฺฉนํ เจว สติ จ ตาย สติยา เตน
ณานน ทํ จิตฺตํ อนุปฺสฺสตีติ เตน วุจฺจติ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสนา
สติปฺกฺขจฺฉนภาวนา ฯ

อนุปฺสฺสตีติ กถํ ทํ จิตฺตํ อนุปฺสฺสตี ฯเปฯ เวนฺนํ จิตฺตํ
อนุปฺสฺสตี ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺสโร ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเจน ภาวนา ฯ
อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ อสุสาสปฺสฺสาสวเสน สํวรฺกฺกฺขเจน สีลวิสุทฺธิ ฯเปฯ
อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ อสุสาสปฺสฺสาสวเสน จิตฺตสุส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ
ปชานโต ฯเปฯ ปชานนโต อินฺทฺริยานิ สโมชานนตี เตน วุจฺจติ
สมตฺถถยจ ปฏฺวิวิชฺฌตี ฯ

[๔๑๔] กถํ สมาทหํ จิตฺตํ อสุสสิสุสามีติ ลิกฺขติ สมาทหํ
จิตฺตํ ปฺสฺสสิสุสามีติ ลิกฺขติ ฯ

กตมถฺยจ สมานินฺทฺริยํ^๑ ฯ ที่สํ อสุสาสวเสน จิตฺตสุส เอกคฺคตา
อวิกฺเขปํ สมานิ [๒] ที่สํ ปฺสฺสาสวเสน จิตฺตสุส เอกคฺคตา
อวิกฺเขปํ สมานิ [๓] สมาทหํ จิตฺตํ อสุสาสวเสน [๔] จิตฺตสุส
เอกคฺคตา อวิกฺเขปํ สมานิ ยา จิตฺตสุส จิตฺติ สณฺณจิตฺติ อธิญฺจจิตฺติ^๕
อวิสาหาโร อวิกฺเขปํ จ^๖ อวิสาหตฺตมานสตา สมโถ สมานินฺทฺริยํ

๑ ม. ย. กตโม สมานิ ฯ ๒,๓ ม. เอตฺถนฺตเร ยา จิตฺตสุส จิตฺติ ฯเปฯ สมานิปลํ
สมฺมาสมานีตีติ ทิสฺสนฺนตี ฯ ๔ ม. เอตฺถนฺตเร สมาทหํ จิตฺตํ ปฺสฺสาสวเสนนาตี
ทิสฺสนฺนตี ฯ ๕ ม. ย. อวญฺจจิตฺติ ฯ ๖ ม. ย. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

สมาธิพลํ สมมาสมาธิ อयํ [๑] สมาทหํ จิตฺตํ อสฺสาสวเสน^๒
 วิญญาณจิตฺตํ อุปฺภุจํ สติ อหฺนฺตฺตนาถาณํ จิตฺตํ อุปฺภุจํ โน สติ
 สติ อุปฺภุจํ เจว สติ จ ตาย สติยา เตน ญาเณน ตํ จิตฺตํ
 อหฺนฺตฺตตีติ เตน วุจฺจติ จิตฺเต จิตฺตนาหฺนฺตฺตนา สติปฺภุจํภาวนา ฯ
 อหฺนฺตฺตตีติ กถํ ตํ จิตฺตํ อหฺนฺตฺตติ ฯเปฯ เหวนฺตํ จิตฺตํ
 อหฺนฺตฺตติ ฯ

ภาวนาติ จตฺตฺสโร ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเจน ภาวนา ฯ
 สมาทหํ จิตฺตํ อสฺสาสปฺสสาสา สํวญฺเจน ลีลวิสุทฺธิ ฯเปฯ สมาทหํ
 จิตฺตํ อสฺสาสวเสน^๓ จิตฺตฺสส เอกคฺคตํ อวิกฺเขป ปชานโต ฯเปฯ
 ปชานนฺโต อินฺทฺริยานิ สโมชานนฺติ เตน วุจฺจติ สมตฺถณฺจ ปฏฺวิวิชฺฌติ ฯ

[๔๑๕] กถํ วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ วิโมจยํ จิตฺตํ
 ปสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ ฯ รากโต วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ
 รากโต วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ โทสโต วิโมจยํ จิตฺตํ
 อสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ โทสโต วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ
 โมหโต วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ โมหโต วิโมจยํ จิตฺตํ
 ปสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ ฯเปฯ มานโต วิโมจยํ จิตฺตํ ทิฏฺฐิยา วิโมจยํ
 จิตฺตํ วิจิกิจฺฉาย วิโมจยํ จิตฺตํ ถีนมิทฺตโต^๔ วิโมจยํ จิตฺตํ
 อหฺนฺตฺตจฺจโต วิโมจยํ จิตฺตํ อหฺริกโต วิโมจยํ จิตฺตํ อโนตฺตปฺปโต
 วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ อโนตฺตปฺปโต วิโมจยํ จิตฺตํ
 ปสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสาสปฺสสาสวเสน วิญญาณจิตฺตํ
 อหฺนฺตฺตนา สติ ฯเปฯ ฯ

อหฺนฺตฺตตีติ กถํ ตํ จิตฺตํ อหฺนฺตฺตติ ฯเปฯ เหวนฺตํ จิตฺตํ
 อหฺนฺตฺตติ ฯ

๑ ม. เขตฺตณฺตเร สมาธิตี ทิสฺสตี ฯ

๒,๓ ม. อสฺสาสปฺสสาสวเสน ฯ

๔ ม. ถีนโต ฯ

ภาวนาติ จตสฺสเภา ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนนฺนุเจเน ภาวนา ฯ
 วิโมจยํ จิตฺตํ อสสาสปฺสสาสา สํวรณฺนุเจเน ลีลวิสุทฺธิ ฯเปฯ วิโมจยํ
 จิตฺตํ อสสาสปฺสสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺกเขปํ ปชานโต
 ฯเปฯ ปชานนฺโต อินฺทริยานิ สโมชานนฺติ เตน วุจฺจติ สมตฺถถนฺจ
 ปฏฺวิวิชฺฌนฺติ ฯ อณฺฺจ อนฺุปฺสสนฺเน ฌานานิ อณฺฺจ จ อุปฺภูจฺจานานฺุสฺสตีโย
 จตฺตาริ สุตฺตนฺตีกวตฺตญฺนิ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสสนฺนายน ฯ

[๔๑๖] กถํ อนิจฺจานฺุปฺสสฺสี อสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ อนิจฺจานฺุปฺสสฺสี
 ปฺสสฺลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ ฯ

อนิจฺจนฺติ กิ อนิจฺจํ ฯ ปณฺจกฺขนฺธา อนิจฺจา ฯ เกนตฺถเนน
 อนิจฺจา ฯ อุปฺปาทวณฺนุเจเน อนิจฺจา ฯ ปณฺจนฺนํ ขนฺธานํ อุทฺยํ ปฺสสนฺโต
 กติ ลกฺขณานิ ปฺสสฺติ วยํ ปฺสสนฺโต กติ ลกฺขณานิ ปฺสสฺติ
 อุทฺยพฺพยํ ปฺสสนฺโต กติ ลกฺขณานิ ปฺสสฺติ ฯ ปณฺจนฺนํ ขนฺธานํ อุทฺยํ
 ปฺสสนฺโต ปณฺจวิสฺติ ลกฺขณานิ ปฺสสฺติ ฯเปฯ ปณฺจนฺนํ ขนฺธานํ
 อุทฺยพฺพยํ ปฺสสนฺโต อิมานิ ปณฺณาสํ ลกฺขณานิ ปฺสสฺติ รฺูเป
 อนิจฺจานฺุปฺสสฺสี อสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ รฺูเป อนิจฺจานฺุปฺสสฺสี ปฺสสฺลิสฺสสามีติ
 ลิกฺขติ เวทนาย สณฺณาย สงฺขารेषฺสุ วิณฺณวณฺเน จกฺขุสมฺมึ
 ฯเปฯ ชรามรณฺเน อนิจฺจานฺุปฺสสฺสี อสฺสลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ ชรามรณฺเน
 อนิจฺจานฺุปฺสสฺสี ปฺสสฺลิสฺสสามีติ ลิกฺขติ อนิจฺจานฺุปฺสสฺสี อสฺสาสปฺสสาสวเสน
 ฌมฺมา อุปฺภูจฺจานํ สติ อนฺุปฺสสนฺนาถาณํ ฌมฺมา อุปฺภูจฺจานํ โน สติ
 สติ อุปฺภูจฺจานํ เจว สติ จ ตาย สติยา เตน ฌาณฺเนน เต ฌมฺเม
 อนฺุปฺสสฺตีติ เตน วุจฺจติ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานฺุปฺสสนฺนา สติปฺภูจฺจานภาวนา ฯ

อนฺุปฺสสฺตีติ กถํ เต ฌมฺเม อนฺุปฺสสฺติ ฯเปฯ เอวณฺเต ฌมฺเม
 อนฺุปฺสสฺติ ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺสํ ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเฌน ภาวนา ฯ
 อนิจฺจานุปฺสฺสํ อสฺสาสปฺสฺสาสา สํวรญฺเฌน สึลฺวิสุทฺธิ ฯเปฯ อนิจฺจานุปฺสฺสํ
 อสฺสาสปฺสฺสาสวเสน จิตฺตตฺสฺส อเอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต ฯเปฯ
 ปชานนฺโต อินฺทฺริยานิ สโมชานนฺติ เตน วุจฺจติ สมตฺถถนฺจ ปฏฺวิวิชฺฌนฺติ ฯ

[๔๑๗] กถํ วิราคานุปฺสฺสํ อสฺสลิสฺสํสามีติ ลิกฺขติ วิราคานุปฺสฺสํ
 ปสฺสลิสฺสํสามีติ ลิกฺขติ ฯ รูเป อาทิหนํ ทิสฺวา รูปวิราเค ฉนฺทชฺชาโต
 โหติ สทฺธาธิมฺุตฺโต จิตฺตํ จตฺสฺส สฺวาธิญฺุจฺจํ รูเป วิราคานุปฺสฺสํ
 อสฺสลิสฺสํสามีติ ลิกฺขติ รูเป วิราคานุปฺสฺสํ ปสฺสลิสฺสํสามีติ ลิกฺขติ เวทนาย
 สณฺณาย สงฺขารेषฺสุ วิญฺญาเณ จกฺขุสฺสํ ฯเปฯ ชรามรเณ อาทิหนํ
 ทิสฺวา ชรามรณวิราเค ฉนฺทชฺชาโต โหติ สทฺธาธิมฺุตฺโต จิตฺตํ จตฺสฺส
 สฺวาธิญฺุจฺจํ ชรามรเณ วิราคานุปฺสฺสํ อสฺสลิสฺสํสามีติ ลิกฺขติ ชรามรเณ
 วิราคานุปฺสฺสํ ปสฺสลิสฺสํสามีติ ลิกฺขติ วิราคานุปฺสฺสํ อสฺสาสปฺสฺสาสวเสน
 ฅมฺมา อุปฺภุจฺจํ สติ อนุปฺสฺสนาถาณํ ฅมฺมา อุปฺภุจฺจํ โน สติ สติ
 อุปฺภุจฺจํ เจว สติ จ ตาย สติยา เตน ฉาเณน เต ฅมฺเม
 อนุปฺสฺสตีติ เตน วุจฺจติ ฅมฺเมสุ ฅมฺมานุปฺสฺสนา สติปฺภุจฺจานภาวนา ฯ
 อนุปฺสฺสตีติ กถํ เต ฅมฺเม อนุปฺสฺสตี ฯเปฯ เอวฺนฺเต ฅมฺเม
 อนุปฺสฺสตี ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺสํ ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเฌน ภาวนา ฯ
 วิราคานุปฺสฺสํ อสฺสาสปฺสฺสาสา สํวรญฺเฌน สึลฺวิสุทฺธิ ฯเปฯ วิราคานุปฺสฺสํ
 อสฺสาสปฺสฺสาสวเสน จิตฺตตฺสฺส อเอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานโต ฯเปฯ
 ปชานนฺโต อินฺทฺริยานิ สโมชานนฺติ เตน วุจฺจติ สมตฺถถนฺจ ปฏฺวิวิชฺฌนฺติ ฯ

[๔๑๘] กถํ นิโรธานุปฺสฺสํ อสฺสลิสฺสํสามีติ ลิกฺขติ นิโรธานุปฺสฺสํ
 ปสฺสลิสฺสํสามีติ ลิกฺขติ ฯ รูเป อาทิหนํ ทิสฺวา รูปนโรเ ฉนฺทชฺชาโต
 โหติ สทฺธาธิมฺุตฺโต จิตฺตํ จตฺสฺส สฺวาธิญฺุจฺจํ รูเป นิโรธานุปฺสฺสํ

อสุสสิสสามีติ ลิกฺขติ รูปे นโรธานุปสฺสี ปสฺสสิสสามีติ ลิกฺขติ
 เวทนาย สญฺเวยย สงฺขารेषु วิญญาเณ จกฺขุสมฺมึ ฯ ๑เปฯ ๑ ชรามรเณ
 อาทีนโว ทิสฺวา ชรามรณนโรธเณ จนนฺทชาโต โหติ สหฺจาทิมฺตโต
 จิตฺตํ จสฺส สุวาทิมฺจิตฺตํ ชรามรเณ นโรธานุปสฺสี อสุสสิสสามีติ ลิกฺขติ
 ชรามรเณ นโรธานุปสฺสี ปสฺสสิสสามีติ ลิกฺขติ ฯ

[๔๑๙] กติหากาเรหิ อวิชฺชขาย อาทีนโว โหติ กติหากาเรหิ
 อวิชฺชา นโรชฺชมติ ฯ ปญฺจหากาเรหิ อวิชฺชขาย อาทีนโว โหติ อญฺจหากาเรหิ
 อวิชฺชา นโรชฺชมติ ฯ

กตเมหิ ปญฺจหากาเรหิ อวิชฺชขาย อาทีนโว โหติ ฯ อนิจฺจญฺเญน
 อวิชฺชขาย อาทีนโว โหติ ทุกฺขญฺเญน อวิชฺชขาย อาทีนโว โหติ อนตฺตญฺเญน
 อวิชฺชขาย อาทีนโว โหติ สนนฺดาปญฺเญน อวิชฺชขาย อาทีนโว โหติ
 วิปริณามญฺเญน อวิชฺชขาย อาทีนโว โหติ อิมฺเหหิ ปญฺจหากาเรหิ อวิชฺชขาย
 อาทีนโว โหติ ฯ

กตเมหิ อญฺจหากาเรหิ อวิชฺชา นโรชฺชมติ ฯ นินทานนโรธเณ
 อวิชฺชา นโรชฺชมติ สมนฺทนโรธเณ อวิชฺชา นโรชฺชมติ ชาตินโรธเณ
 อวิชฺชา นโรชฺชมติ อาหารนโรธเณ^๑ อวิชฺชา นโรชฺชมติ เหตุนโรธเณ อวิชฺชา
 นโรชฺชมติ ปจฺจยนโรธเณ อวิชฺชา นโรชฺชมติ ฃาณฺอุปฺปาเทน อวิชฺชา
 นโรชฺชมติ นโรธฺรฺกฺกฺจาเนน อวิชฺชา นโรชฺชมติ อิมฺเหหิ อญฺจหากาเรหิ
 อวิชฺชา นโรชฺชมติ อิมฺเหหิ ปญฺจหากาเรหิ อวิชฺชขาย อาทีนโว ทิสฺวา
 อิมฺเหหิ อญฺจหากาเรหิ อวิชฺชานโรธเณ จนนฺทชาโต โหติ สหฺจาทิมฺตโต
 จิตฺตํ จสฺส สุวาทิมฺจิตฺตํ อวิชฺชขาย นโรธานุปสฺสี อสุสสิสสามีติ ลิกฺขติ
 อวิชฺชขาย นโรธานุปสฺสี ปสฺสสิสสามีติ ลิกฺขติ ฯ

[๔๒๐] กติหากาเรหิ สงฺขารेषु อาทีนโว โหติ กติหากาเรหิ

๑ ม. ย. ปภวนโรธเณ ฯ

สงฺขารา นีรุชฺฌนฺติ ฯเปฯ กติหากาเรหิ วิญญาเณ อาทีนโว โหติ
 กติหากาเรหิ วิญญาณํ นีรุชฺฌติ กติหากาเรหิ นามรูปे อาทีนโว โหติ
 กติหากาเรหิ นามรูปํ นีรุชฺฌติ กติหากาเรหิ สฟายตเน อาทีนโว โหติ
 กติหากาเรหิ สฟายตनํ นีรุชฺฌติ กติหากาเรหิ ผลสฺเส อาทีนโว โหติ
 กติหากาเรหิ ผลสฺสํ นีรุชฺฌติ กติหากาเรหิ เวทนาย อาทีนโว โหติ
 กติหากาเรหิ เวทนา นีรุชฺฌติ กติหากาเรหิ ตณฺหยา อาทีนโว โหติ
 กติหากาเรหิ ตณฺหา นีรุชฺฌติ กติหากาเรหิ อุปาทาเน อาทีนโว โหติ
 กติหากาเรหิ อุปาทานํ นีรุชฺฌติ กติหากาเรหิ ภเว อาทีนโว โหติ
 กติหากาเรหิ ภโว นีรุชฺฌติ กติหากาเรหิ ชาตียา อาทีนโว โหติ
 กติหากาเรหิ ชาติ นีรุชฺฌติ กติหากาเรหิ ชรามรเณ อาทีนโว โหติ
 กติหากาเรหิ ชรามรณํ นีรุชฺฌติ ฯ ปญฺจหากาเรหิ ชรามรเณ
 อาทีนโว โหติ อญฺ्ञหากาเรหิ ชรามรณํ นีรุชฺฌติ ฯ

กตเมหิ ปญฺจหากาเรหิ ชรามรเณ อาทีนโว โหติ ฯ อนิจฺจญฺเณ
 ชรามรเณ อาทีนโว โหติ ทุกขญฺเณ อนตตญฺเณ สนฺตปาปญฺเณ
 วิปริณามญฺเณ ชรามรเณ อาทีนโว โหติ อิมेหิ ปญฺจหากาเรหิ
 ชรามรเณ อาทีนโว โหติ ฯ

กตเมหิ อญฺ्ञหากาเรหิ ชรามรณํ นีรุชฺฌติ ฯ นิทานนโรเรน
 ชรามรณํ นีรุชฺฌติ สมุทฺถนโรเรน ชาตินโรเรน ภวานโรเรน^๑
 เหตุนโรเรน ปจฺจยนโรเรน ฅาณุปปาเทน นโรธูปฺปฏฺฐาเนน ชรามรณํ
 นีรุชฺฌติ อิมेหิ อญฺ्ञหากาเรหิ ชรามรณํ นีรุชฺฌติ อิมेหิ ปญฺจหากาเรหิ
 ชรามรเณ อาทีนโว ทิสฺวา อิมेหิ อญฺ्ञหากาเรหิ ชรามรณนโรเร
 ฉนฺทชาโต โหติ สทฺธาธิมฺุตโต จิตฺตํ จสฺส สฺวาธิมฺุจฺจิตํ ชรามรเณ
 นโรธานุปสฺสี อสฺสสฺสสฺสามิตี ลิกฺขติ ชรามรเณ นโรธานุปสฺสี ปสฺสสฺสสฺสามิตี

๑ ม. ย. ปภวานโรเรน ฯ

สิกฺขติ นโรธานุปสฺสี อสฺสาสปสฺสาสวเสน ฌมฺมา อุပ္ภูจฺจํ สติ
อนุปสฺสนาฌาณํ ฌมฺมา อุပ္ภูจฺจํ โน สติ สติ อุပ္ภูจฺจํ เจว สติ
จ ตาย สติยา เตน ฌาเณน เต ฌมฺเม อนุปสฺสตีติ เตน วุจฺจติ
ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสนา สติပ္ภูจฺจานภาวนา ฯ

อนุปสฺสตีติ กถนฺเต ฌมฺเม อนุปสฺสติ ฯเปฯ เหวนฺเต ฌมฺเม
อนุปสฺสติ ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเณน ภาวนา ฯ
นโรธานุปสฺสี อสฺสาสปสฺสาสา สํวรญฺเณน สีลวิสุทฺธิ ฯเปฯ นโรธานุปสฺสี
อสฺสาสปสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขป ปชานโต ฯเปฯ
ปชานนฺโต อินฺทฺริยานิ สโมชานนฺติ เตน วุจฺจติ สมตฺถณฺจ ปฏฺวีชฺฌติ ฯ

[๔๒๑] กถํ ปฏฺวินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสลิสฺสามีติ สิกฺขติ
ปฏฺวินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสลิสฺสามีติ สิกฺขติ ฯ [๑] เทว ปฏฺวินิสฺสคฺคา
ปริจฺจาตปฏฺวินิสฺสคฺโค จ ปกฺขนฺทนปฏฺวินิสฺสคฺโค จ ฯ รูปํ ปริจฺจชตีติ
ปฏฺวจฺจาตปฏฺวินิสฺสคฺโค รูปนโรเช นินฺพพาเน จิตฺตํ ปกฺขนฺทตีติ
ปกฺขนฺทนปฏฺวินิสฺสคฺโค ฯ รูปे ปฏฺวินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสลิสฺสามีติ สิกฺขติ
รูปे ปฏฺวินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสลิสฺสามีติ สิกฺขติ เวหนํ สณฺณํ สงฺขารา
วิญฺญาณํ จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ ปริจฺจชตีติ ปริจฺจาตปฏฺวินิสฺสคฺโค
ชรามรณนโรเช นินฺพพาเน จิตฺตํ ปกฺขนฺทตีติ ปกฺขนฺทนปฏฺวินิสฺสคฺโค ฯ
ชรามรเณ ปฏฺวินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสลิสฺสามีติ สิกฺขติ ชรามรเณ
ปฏฺวินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสลิสฺสามีติ สิกฺขติ ปฏฺวินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสาส-
ปสฺสาสวเสน ฌมฺมา อุပ္ภูจฺจํ สติ อนุปสฺสนาฌาณํ ฌมฺมา อุပ္ภูจฺจํ
โน สติ สติ อุပ္ภูจฺจํ เจว สติ จ ตาย สติยา เตน ฌาเณน
เต ฌมฺเม อนุปสฺสตีติ เตน วุจฺจติ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสนา

๑ ม. เหตุถนฺตเร ปฏฺวินิสฺสคฺคาตีติ ทิสฺสติ ฯ

สติปฏฺจานภาวนา ฯ

อนุปฺสฺสตีติ กถนฺเต ฌมฺเม อนุปฺสฺสตี ฯ อนิจฺจโต อนุปฺสฺสตี
โน นิจฺจโต ฯเปฯ ปฏฺนิสฺสชฺชติ โน อาทียติ อนิจฺจโต อนุปฺสฺสนฺโต
นิจฺจสณฺณํ ปชฺหติ ฯเปฯ ปฏฺนิสฺสชฺชนฺโต อาทานํ ปชฺหติ เวนฺนเต
ฌมฺเม อนุปฺสฺสตี ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺโส ภาวนา ตตฺถ ชาตานํ ฌมฺมานํ อนติ-
วตฺตณฺญฺเจน ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนฺญฺเจน ภาวนา ฯ ปฏฺนิสฺสคฺคานุปฺสฺสี
อสฺสาสปฺสฺสาสา สํวรฺญฺเจน สีลวิสุทฺธิ อวิกฺเขปฺญฺเจน จิตฺตวิสุทฺธิ
ทสฺสนฺญฺเจน ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ โย ตตฺถ สํวรฺญฺโจ อยํ อธิสีลสิกฺขา
โย ตตฺถ อวิกฺเขปฺญฺโจ อยํ อธิจิตฺตสิกฺขา โย ตตฺถ ทสฺสนฺญฺโจ อยํ
อธิปญฺญาสิกฺขา อีมา ติสฺโส สิกฺขาโย อวชฺชนฺโต สิกฺขติ ชานนฺโต
สิกฺขติ ฯเปฯ สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺขติ ปฏฺนิสฺสคฺคานุปฺสฺสี
อสฺสาสปฺสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ อวิกฺเขปํ ปชานฺโต วิทิตา
เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ วิทิตา อุปฺญฺจหนฺติ วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติ
ฯเปฯ ปฏฺนิสฺสคฺคานุปฺสฺสี อสฺสาสปฺสฺสาสวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ
อวิกฺเขปํ ปชานฺโต ฯเปฯ ปชานนฺโต อินฺทฺริยานิ สโมชานฺติ โคจฺรณฺจ
ปชานาติ สมตฺถณฺจ ปฏฺวิชฺฌติ พลาณิ สโมชานฺติ โพชฺฌณฺจ
สโมชานฺติ มคฺคํ สโมชานฺติ ฌมฺเม สโมชานฺติ โคจฺรณฺจ ปชานาติ
สมตฺถณฺจ ปฏฺวิชฺฌติ ฯ

อินฺทฺริยานิ สโมชานฺตีติ กถํ อินฺทฺริยานิ สโมชานฺติ ฯ
อธิโมกฺขณฺญฺเจน สทฺธินฺทฺริยํ สโมชานฺติ ฯเปฯ เตน วุจฺจติ สมตฺถณฺจ
ปฏฺวิชฺฌติ อญฺจ อนุปฺสฺสเน ฌาณานิ อญฺจ จ อุปฺญฺจนาหฺนุสฺสตีโย
จตฺตาริ สุตฺตณฺติกาตฺถุณิ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสนาย อิมานิ พตฺตีลํ
สโตการีสุ ฌาณานิ ฯ

ฌาณํ อิมานิ อภฺจ นินฺพิทานุโลเม ฌาณานิ ฯ

กตมานิ อภฺจ นินฺพิทาปฏิบัติปฺสฺสทฺธิฌาณานิ ฯ อนิจฺจานุปฺสฺสี
อสฺสาสํ ปฏฺิสงฺขา สนฺตนิฏฺจนา ปณฺญา นินฺพิทาปฏิบัติปฺสฺสทฺธิฌาณํ
อนิจฺจานุปฺสฺสี ปฺสฺสาสํ ปฏฺิสงฺขา สนฺตนิฏฺจนา ปณฺญา นินฺพิทา-
ปฏิบัติปฺสฺสทฺธิฌาณํ ฯเปฯ อิมานิ อภฺจ นินฺพิทาปฏิบัติปฺสฺสทฺธิฌาณานิ ฯ

กตมานิ เอกวีสฺติ วิมฺุตฺติสฺสุเข ฌาณานิ ฯ โสตาปตฺตมคฺเคน
สฺกกายทิกฺขุชยา ปหีนตฺตา สฺมฺจฺจินฺนตฺตา อุปฺปชฺชติ วิมฺุตฺติสฺสุเข ฌาณํ
วิจิกิจฺจาย ปหีนตฺตา สฺมฺจฺจินฺนตฺตา อุปฺปชฺชติ วิมฺุตฺติสฺสุเข ฌาณํ
สีลพฺพตปรามาสฺส สฺทิกฺขานุสยสฺส วิจิกิจฺจานุสยสฺส ปหีนตฺตา
สฺมฺจฺจินฺนตฺตา อุปฺปชฺชติ วิมฺุตฺติสฺสุเข ฌาณํ สกทาคามิมคฺเคน
โอฬาริกสฺส กามราคสญฺโฆชนสฺส ปฏฺิฆสญฺโฆชนสฺส โอฬาริกสฺส
กามราคานุสยสฺส ปฏฺิฆานุสยสฺส ปหีนตฺตา สฺมฺจฺจินฺนตฺตา อุปฺปชฺชติ
วิมฺุตฺติสฺสุเข ฌาณํ อนาคามิมคฺเคน อณฺุสทคตฺส กามราคสญฺโฆชนสฺส
ปฏฺิฆสญฺโฆชนสฺส อณฺุสทคตฺส กามราคานุสยสฺส ปฏฺิฆานุสยสฺส
ปหีนตฺตา สฺมฺจฺจินฺนตฺตา อุปฺปชฺชติ วิมฺุตฺติสฺสุเข ฌาณํ อรหตฺตมคฺเคน
รฺูปราคสฺส อรฺูปราคสฺส มานสฺส อุทฺทจฺจสฺส อวิชฺชาย มานานุสยสฺส
จ^๑ ภาวาคานุสยสฺส อวิชฺชานุสยสฺส ปหีนตฺตา สฺมฺจฺจินฺนตฺตา อุปฺปชฺชติ
วิมฺุตฺติสฺสุเข ฌาณํ อิมานิ เอกวีสฺติ วิมฺุตฺติสฺสุเข ฌาณานิ โสฬสฺวตฺตฺกํ
อานาปานสฺสตีสมานี ภาวยโต สมานิกานิ อิมานิ เทว ฌาณสฺตานิ
อุปฺปชฺชนฺติ ฯ

อานาปานกถา สมตฺตา ฯ^๒

๑ ม. จสฺสทฺเท นตฺถิ ฯ

๒ ม. อานาปานสฺสตีกถา นินฺจิตฺตา ฯ

มหาวคฺเค อินฺทฺริยกถา

[๔๒๓] เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหฺรติ
เชตวเน อนาถปิณฑิกสฺสอาราเม ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
ภิกฺขโวติ ฯ ภาทเนเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสิสฺสุ ฯ ภควา
เอตทวโจ ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ กตมานิ ปณฺจ
สทฺธินฺทฺริยํ วิริยฺนฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมากฺชนฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยํ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจินฺทฺริยานิ ฯ

[๔๒๔] อิมานิ ปณฺจินฺทฺริยานิ กตฺติหากาเรหิ วิสุชฺฌนฺติ ฯ อิมานิ
ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺณรสฺหิ อากาเรหิ วิสุชฺฌนฺติ อสฺสทฺเต ปุคฺคเล
ปรีวชฺชยโต สทฺเต ปุคฺคเล เสวโต ภาชโต ปยฺรูปาสโต ปาสาหนิเย
สฺสุตฺตนฺเต ปจฺจเวกฺขโต อิเมหิ ตีหากาเรหิ สทฺธินฺทฺริยํ วิสุชฺฌติ กุสีเต
ปุคฺคเล ปรีวชฺชยโต อารทฺทวิริเย ปุคฺคเล เสวโต ภาชโต ปยฺรูปาสโต
สมฺมปฺปชานเน ปจฺจเวกฺขโต อิเมหิ ตีหากาเรหิ วิริยฺนฺทฺริยํ วิสุชฺฌติ
มฺภูจฺจสฺสตี ปุคฺคเล ปรีวชฺชยโต อฺปฺภุจฺจสฺสตี ปุคฺคเล เสวโต ภาชโต
ปยฺรูปาสโต สติปฺภุจฺจานเน ปจฺจเวกฺขโต อิเมหิ ตีหากาเรหิ สตินฺทฺริยํ
วิสุชฺฌติ อสมฺมาหิตเต ปุคฺคเล ปรีวชฺชยโต สมากฺชนฺทฺริยํ ปุคฺคเล เสวโต
ภาชโต ปยฺรูปาสโต ฉานวิโมกฺเช ปจฺจเวกฺขโต อิเมหิ ตีหากาเรหิ
สมากฺชนฺทฺริยํ วิสุชฺฌติ ทฺวปฺปณฺเณ ปุคฺคเล ปรีวชฺชยโต ปณฺณวณฺเต
ปุคฺคเล เสวโต ภาชโต ปยฺรูปาสโต คมฺภีรฃาณจฺริยํ ปจฺจเวกฺขโต
อิเมหิ ตีหากาเรหิ ปณฺณินฺทฺริยํ วิสุชฺฌติ อิติเม ปณฺจ ปุคฺคเล
ปรีวชฺชยโต ปณฺจ ปุคฺคเล เสวโต ภาชโต ปยฺรูปาสโต ปณฺจ
สฺสุตฺตนฺตกฺขนฺเต ปจฺจเวกฺขโต อิเมหิ ปณฺณรสฺหิ อากาเรหิ อิมานิ
ปณฺจินฺทฺริยานิ วิสุชฺฌนฺติ ฯ

[๔๒๕] กติหากาเรหิ ปณฺจอินฺทฺริยานิ ภาวียนฺติ กติหากาเรหิ
 ปณฺจณฺห์ อินฺทฺริยานํ ภาวนา โหติ ฯ ทสหากาเรหิ ปณฺจอินฺทฺริยานิ
 ภาวียนฺติ ทสหากาเรหิ ปณฺจณฺห์ อินฺทฺริยานํ ภาวนา โหติ อสฺสทฺธิยํ
 ปชฺชนฺโต สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวนฺโต อสฺสทฺธิยํ
 ปชฺหติ โกลสฺซํ ปชฺชนฺโต วิริยนฺทฺริยํ ภาเวติ วิริยนฺทฺริยํ ภาเวนฺโต
 โกลสฺซํ ปชฺหติ ปมาทํ ปชฺชนฺโต สตินฺทฺริยํ ภาเวติ สตินฺทฺริยํ
 ภาเวนฺโต ปมาทํ ปชฺหติ อุทฺทจฺจํ ปชฺชนฺโต สฺมาฉินฺทฺริยํ ภาเวติ
 สฺมาฉินฺทฺริยํ ภาเวนฺโต อุทฺทจฺจํ ปชฺหติ อวิชฺชํ ปชฺชนฺโต ปณฺณินฺทฺริยํ
 ภาเวติ ปณฺณินฺทฺริยํ ภาเวนฺโต อวิชฺชํ ปชฺหติ อิเมหิ ทสหากาเรหิ
 ปณฺจอินฺทฺริยานิ ภาวียนฺติ อิเมหิ ทสหากาเรหิ ปณฺจณฺห์ อินฺทฺริยานํ
 ภาวนา โหติ ฯ

[๔๒๖] กติหากาเรหิ ปณฺจอินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สฺภาวิตานิ ฯ
 ทสหากาเรหิ ปณฺจอินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สฺภาวิตานิ อสฺสทฺธิน-
 ทฺริยสฺส ปหีนฺตฺตา สฺบุปฺปหีนฺตฺตา สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ โหติ สฺภาวิตํ
 สทฺธินฺทฺริยสฺส ภาวิตตฺตา สฺภาวิตตฺตา อสฺสทฺธิยํ ปหีนํ โหติ สฺบุปฺปหีนํ
 โกลสฺซสฺส ปหีนฺตฺตา สฺบุปฺปหีนฺตฺตา วิริยนฺทฺริยํ ภาวิตํ โหติ สฺภาวิตํ
 วิริยนฺทฺริยสฺส ภาวิตตฺตา สฺภาวิตตฺตา โกลสฺซํ ปหีนํ โหติ สฺบุปฺปหีนํ
 ปมาทสฺส ปหีนฺตฺตา สฺบุปฺปหีนฺตฺตา สตินฺทฺริยํ ภาวิตํ โหติ สฺภาวิตํ
 สตินฺทฺริยสฺส ภาวิตตฺตา สฺภาวิตตฺตา ปมาโท ปหีนโน โหติ สฺบุปฺปหีนโน
 อุทฺทจฺจสฺส ปหีนฺตฺตา สฺบุปฺปหีนฺตฺตา สฺมาฉินฺทฺริยํ ภาวิตํ โหติ สฺภาวิตํ
 สฺมาฉินฺทฺริยสฺส ภาวิตตฺตา สฺภาวิตตฺตา อุทฺทจฺจํ ปหีนํ โหติ สฺบุปฺปหีนํ
 อวิชฺชชาย ปหีนฺตฺตา สฺบุปฺปหีนฺตฺตา ปณฺณินฺทฺริยํ ภาวิตํ โหติ สฺภาวิตํ
 ปณฺณินฺทฺริยสฺส ภาวิตตฺตา สฺภาวิตตฺตา อวิชฺชา ปหีนโน โหติ สฺบุปฺปหีนโน
 อิเมหิ ทสฺหิ อากาเรหิ ปณฺจอินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สฺภาวิตานิ ฯ

อินฺทฺริยภาวนา ฯ กตเม ตโย ปุคฺคลา ฯ ^๑ภาวิตินฺทฺริยวเสน พุทฺโธติ
 ตถาคตสาวโก ^๒ ชีณาสโว ภาวิตินฺทฺริโย สยมมฺภูตญฺเฐน ปจฺเจกพุทฺโธ ^๓
 ภาวิตินฺทฺริโย อปฺปเมยฺยญฺเฐน ตถาคโต อรหํ สมมาสมฺพุทฺโธ
 ภาวิตินฺทฺริโย อิมเม ตโย ปุคฺคลา ภาวิตินฺทฺริยา อิติ อิมเสํ
 อญฺจนนํ ปุคฺคลานํ อินฺทฺริยภาวนา อิมเม ตโย ปุคฺคลา ภาวิตินฺทฺริยา ฯ

สาวตฺถีนินฺทานํ

[๔๒๙] ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ กตมานิ ปณฺจ
 สทฺธิทฺธิริยํ วิริยินฺทฺธิริยํ สติทฺธิริยํ สมาธิทฺธิริยํ ปณฺณินฺทฺธิริยํ เย หิ
 เกจฺจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา อิมเสํ ปณฺจจฺจนนํ อินฺทฺริยานํ
 สมฺมุทฺถยญฺจ อตฺถงฺคฺมญฺจ อสฺสํสาทญฺจ อาทึนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ
 นปฺปชานนฺตฺติ น เม เต ภิกฺขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา สมณฺเณสฺสุ
 วา สมณฺสมฺมตฺตา พุราหฺมณฺเณสฺสุ วา พุราหฺมณฺสมฺมตฺตา น จ ปนฺ เต
 อายสฺมนฺตฺตา สามณฺญตฺถํ ^๑ วา พุราหฺมณฺญตฺถํ วา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ
 อภินฺถวา สจฺจํนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตฺติ ฯ

เย ^๔ เกจฺจิ โข ภิกฺขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา อิมเสํ
 ปณฺจจฺจนนํ อินฺทฺริยานํ สมฺมุทฺถยญฺจ อตฺถงฺคฺมญฺจ อสฺสํสาทญฺจ อาทึนฺวญฺจ
 นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺตฺติ เต โขเม ภิกฺขเว สมณฺหา วา
 พุราหฺมณฺหา วา สมณฺเณสฺสุ จ ^๕ สมณฺสมฺมตฺตา พุราหฺมณฺเณสฺสุ จ ^๖ พุราหฺมณ-
 สมฺมตฺตา เต จ ปนฺายสฺมนฺตฺตา สามณฺญตฺถญฺจ พุราหฺมณฺญตฺถญฺจ
 ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภินฺถวา สจฺจํนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตฺตีติ ฯ

๑-๑ ม. ยุ. ภาวิตินฺทฺริยา ฯ สวเนน พุทฺโธ ตถาคตสฺส สาวโก ฯ

๒ ม. ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ฯ ๓ ยุ. สามณฺญตฺถํ วา พุราหฺมณฺญตฺถํ วา ฯ เอวํปริปี ฯ

๔ ม. เย จ โข เกจฺจิ, ย. เย หิ เกจฺจิ ฯ ๕,๖ ม. วา ฯ

[๔๓๐] กติหากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทโย โหติ
 กติหากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทโย ปชานาติ กติหากาเรหิ
 ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อตฺถงฺคโม โหติ กติหากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ
 อตฺถงฺคมํ ปชานาติ กติหากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อสฺสาโท
 โหติ กติหากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อสฺสาทํ ปชานาติ
 กติหากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อาทীনโว โหติ กติหากาเรหิ ปณฺจนฺนํ
 อินฺทฺริยานํ อาทীনวํ ปชานาติ กติหากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ
 นิสฺสรณํ โหติ กติหากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ นิสฺสรณํ ปชานาติ ฯ
 จตฺตารีสาย อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทโย โหติ จตฺตารีสาย
 อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทโย ปชานาติ จตฺตารีสาย อากาเรหิ
 ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อตฺถงฺคโม โหติ จตฺตารีสาย อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ
 อินฺทฺริยานํ อตฺถงฺคมํ ปชานาติ ปณฺจวีสตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ
 อินฺทฺริยานํ อสฺสาโท โหติ ปณฺจวีสตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ
 อสฺสาทํ ปชานาติ ปณฺจวีสตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ
 อาทীনโว โหติ ปณฺจวีสตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อาทীনวํ
 ปชานาติ อสฺตีตฺสตาการะหิ^๑ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ นิสฺสรณํ โหติ
 อสฺตีตฺสตาการะหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ นิสฺสรณํ ปชานาติ ฯ

[๔๓๑] กตฺเมหิ จตฺตารีสาย อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ
 สมุทโย โหติ กตฺเมหิ จตฺตารีสาย อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ
 สมุทโย ปชานาติ ฯ อธิโมกฺขชฺตถาย อาวชฺชุนาย สมุทโย สทฺธินฺทฺริยสฺส
 สมุทโย โหติ อธิโมกฺขชวเสน จนฺทสฺส สมุทโย สทฺธินฺทฺริยสฺส สมุทโย
 โหติ อธิโมกฺขชวเสน มนสิการสฺส สมุทโย สทฺธินฺทฺริยสฺส สมุทโย
 โหติ สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน เอกตฺตฺปฏฺฐจฺฉานํ สทฺธินฺทฺริยสฺส สมุทโย โหติ

๑ ม. อสฺตีตฺสตา การะหิ ฯ เอมฺปริปิ ฯ

สทฺธินุทริยสฺส อตฺถงฺคโม โหติ ปคฺคหวเสน มนสิการสฺส อตฺถงฺคโม
วิริยิณุทริยสฺส อตฺถงฺคโม โหติ อุปฏฺฏจฺานวเสน มนสิการสฺส อตฺถงฺคโม
สตีณุทริยสฺส อตฺถงฺคโม โหติ อวิกฺเขปวเสน มนสิการสฺส อตฺถงฺคโม
สมาธิณุทริยสฺส อตฺถงฺคโม โหติ ทสฺสนวเสน มนสิการสฺส อตฺถงฺคโม
ปณฺณิณุทริยสฺส อตฺถงฺคโม โหติ สทฺธินุทริยสฺส วเสน เอกตฺตํ
อนุปฏฺฏจฺานํ สทฺธินุทริยสฺส อตฺถงฺคโม โหติ วิริยิณุทริยสฺส วเสน
เอกตฺตํ อนุปฏฺฏจฺานํ วิริยิณุทริยสฺส อตฺถงฺคโม โหติ สตีณุทริยสฺส วเสน
เอกตฺตํ อนุปฏฺฏจฺานํ สตีณุทริยสฺส อตฺถงฺคโม โหติ สมาธิณุทริยสฺส
เอกตฺตํ อนุปฏฺฏจฺานํ สมาธิณุทริยสฺส อตฺถงฺคโม โหติ ปณฺณิณุทริยสฺส
วเสน เอกตฺตํ อนุปฏฺฏจฺานํ ปณฺณิณุทริยสฺส อตฺถงฺคโม โหติ อิเมหิ
จตฺตาริสาย อากาเรหิ ปณฺณจฺนํ อินุทริยฺานํ อตฺถงฺคโม โหติ อิเมหิ
จตฺตาริสาย อากาเรหิ ปณฺณจฺนํ อินุทริยฺานํ อตฺถงฺคมํ ปชานาติ ฯ

[๔๓๓] กตเมหิ ปณฺณจฺวีสตียา อากาเรหิ ปณฺณจฺนํ อินุทริยฺานํ
อสฺสาโท โหติ กตเมหิ ปณฺณจฺวีสตียา อากาเรหิ ปณฺณจฺนํ อินุทริยฺานํ
อสฺสาทํ ปชานาติ ฯ อสฺสทฺธิยสฺส อนุปฏฺฏจฺานํ สทฺธินุทริยสฺส อสฺสาโท
โหติ อสฺสทฺธิยสฺส ปริฟ้าหสฺส อนุปฏฺฏจฺานํ สทฺธินุทริยสฺส อสฺสาโท
โหติ อธิโมกฺขจฺริยาย เวสฺสารชฺชํ สทฺธินุทริยสฺส อสฺสาโท โหติ สนฺโต
จ วิหาราธิคมฺ จ^๑ สทฺธินุทริยสฺส อสฺสาโท โหติ ยํ สทฺธินุทริยํ
ปฏฺิจจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อยํ สทฺธินุทริยสฺส อสฺสาโท โหติ^๒
โกสชฺชสฺส อนุปฏฺฏจฺานํ วิริยิณุทริยสฺส อสฺสาโท โหติ โกสชฺชสฺส
ปริฟ้าหสฺส อนุปฏฺฏจฺานํ วิริยิณุทริยสฺส อสฺสาโท โหติ ปคฺคหจฺริยาย
เวสฺสารชฺชํ วิริยิณุทริยสฺส อสฺสาโท โหติ สนฺโต จ วิหาราธิคมฺ จ
วิริยิณุทริยสฺส อสฺสาโท โหติ ยํ วิริยิณุทริยํ ปฏฺิจจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ

๑ ม. ย. จสทโท นตฺถิ ฯ เอวมุปริปี ฯ ๒ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ เอวมุปริปี ฯ

โสมนสฺสํ อโย วิริยินฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ ปมาทสฺส อญฺญจฺฉานํ
 สติณฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ ปมาทสฺส ปรีฟ้าหสฺส อญฺญจฺฉานํ
 สติณฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ อญฺญจฺฉานจฺริยาย เวสารชฺชํ สติณฺทฺริยสฺส
 อสฺสาทโ ทฺติ สนฺโต จ วิหาราธคโม จ สติณฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ
 ทฺติ ยํ สติณฺทฺริยํ ปฏฺวิจจ อญฺญจฺฉานํ สฺขํ โสมนสฺสํ อโย สติณฺทฺริยสฺส
 อสฺสาทโ ทฺติ อญฺญจฺฉานํ อญฺญจฺฉานํ สติณฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ
 อญฺญจฺฉานํ ปรีฟ้าหสฺส อญฺญจฺฉานํ สติณฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ
 อวิเกชปจฺริยาย เวสารชฺชํ สติณฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ สนฺโต จ
 วิหาราธคโม จ สติณฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ ยํ สติณฺทฺริยํ
 ปฏฺวิจจ อญฺญจฺฉานํ สฺขํ โสมนสฺสํ อโย สติณฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ
 อวิชฺชาย อญฺญจฺฉานํ ปณฺณินฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ อวิชฺชาย
 ปรีฟ้าหสฺส อญฺญจฺฉานํ ปณฺณินฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ ทสฺสนจฺริยาย
 เวสารชฺชํ ปณฺณินฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ สนฺโต จ วิหาราธคโม จ
 ปณฺณินฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ ยํ ปณฺณินฺทฺริยํ ปฏฺวิจจ อญฺญจฺฉานํ สฺขํ
 โสมนสฺสํ อโย ปณฺณินฺทฺริยสฺส อสฺสาทโ ทฺติ อิมฺเหติ ปณฺจวิสฺตียา
 อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อสฺสาทโ ทฺติ อิมฺเหติ ปณฺจวิสฺตียา
 อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อสฺสาทํ ปชานาติ ฯ

[๔๓๔] กตเมหิ ปณฺจวิสฺตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ
 อาทীনโว โทติ กตเมหิ ปณฺจวิสฺตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ
 อาทীনโว ปชานาติ ฯ อสฺสทฺธิณฺทฺริยสฺส อญฺญจฺฉานํ สทฺธิณฺทฺริยสฺส
 อาทীনโว โทติ อสฺสทฺธิณฺทฺริยสฺส ปรีฟ้าหสฺส อญฺญจฺฉานํ สทฺธิณฺทฺริยสฺส
 อาทীনโว โทติ อนิจฺจกฺขเณ สทฺธิณฺทฺริยสฺส อาทীনโว โทติ ทฺกขกฺขเณ
 สทฺธิณฺทฺริยสฺส อาทীনโว โทติ อนตฺตกฺขเณ สทฺธิณฺทฺริยสฺส อาทীনโว
 โทติ โกสชฺชสฺส อญฺญจฺฉานํ วิริยินฺทฺริยสฺส อาทীনโว โทติ โกสชฺชสฺส

ปริฬาหสฺส อุပ္ภูจันํ วิริยิณฺหฺริยสฺส อาทีนโว โหติ อนิจฺจภูเจน
 วิริยิณฺหฺริยสฺส อาทีนโว โหติ ทุกฺขภูเจน อนตฺตภูเจน วิริยิณฺหฺริยสฺส
 อาทีนโว โหติ ปมาทสฺส อุပ္ภูจันํ สติณฺหฺริยสฺส อาทีนโว โหติ
 ปมาทสฺส ปริฬาหสฺส อุပ္ภูจันํ สติณฺหฺริยสฺส อาทีนโว โหติ อนิจฺจภูเจน
 สติณฺหฺริยสฺส อาทีนโว โหติ ทุกฺขภูเจน อนตฺตภูเจน สติณฺหฺริยสฺส
 อาทีนโว โหติ อุทฺทจฺจสฺส อุပ္ภูจันํ สฺมาธิณฺหฺริยสฺส อาทีนโว โหติ
 อุทฺทจฺจสฺส ปริฬาหสฺส อุပ္ภูจันํ สฺมาธิณฺหฺริยสฺส อาทีนโว โหติ
 อนิจฺจภูเจน สฺมาธิณฺหฺริยสฺส อาทีนโว โหติ ทุกฺขภูเจน อนตฺตภูเจน
 สฺมาธิณฺหฺริยสฺส อาทีนโว โหติ อวิชฺชาย อุပ္ภูจันํ ปณฺณิณฺหฺริยสฺส
 อาทีนโว โหติ อวิชฺชาย ปริฬาหสฺส อุပ္ภูจันํ ปณฺณิณฺหฺริยสฺส
 อาทีนโว โหติ อนิจฺจภูเจน ปณฺณิณฺหฺริยสฺส อาทีนโว โหติ ทุกฺขภูเจน
 ปณฺณิณฺหฺริยสฺส อาทีนโว โหติ อนตฺตภูเจน ปณฺณิณฺหฺริยสฺส อาทีนโว
 โหติ อิมฺเหติ ปณฺจวิสฺตติยา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺหฺริยานํ อาทีนโว
 โหติ อิมฺเหติ ปณฺจวิสฺตติยา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺหฺริยานํ อาทีนโว
 ปชานาติ ฯ

[๔๓๕] กตเมหิ อสํตีตสตาการะหิ ปณฺจนฺนํ อินฺหฺริยานํ นิสฺสรณํ
 โหติ กตเมหิ อสํตีตสตาการะหิ ปณฺจนฺนํ อินฺหฺริยานํ นิสฺสรณํ
 ปชานาติ ฯ อธิโมกฺขภูเจน สทฺธิณฺหฺริยํ อสฺสทฺธิยา นิสฺสग्งฺ โหติ
 อสฺสทฺธิยปริฬาหา นิสฺสग्งฺ โหติ ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ จ ขนฺเธหิ จ
 นิสฺสग्งฺ โหติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ นิสฺสग्งฺ โหติ ตโต ปณฺีตตร-
 สทฺธิณฺหฺริยสฺส ปฏฺีลาภา ปุริมตฺรสทฺธิณฺหฺริยา นิสฺสग्งฺ โหติ ปคฺคหฺมฺเจน
 วิริยิณฺหฺริยํ โกสชฺชา นิสฺสग्งฺ โหติ โกสชฺชปริฬาหา นิสฺสग्งฺ โหติ
 ตทหนฺวตฺตกกิเลเสหิ จ ขนฺเธหิ จ นิสฺสग्งฺ โหติ พหิทฺธา จ
 สพฺพนิมิตฺเตหิ นิสฺสग्งฺ โหติ ตโต ปณฺีตตรวิริยิณฺหฺริยสฺส ปฏฺีลาภา

ปุริมตวรวิริยอินฺทฺริยา นิสฺสํ ्हติ อุฏฺฏจฺจจฺโตะ นิสฺสํ ्हติ อุฏฺฏจฺจจฺโตะ นิสฺสํ ्हติ อุฏฺฏจฺจจฺโตะ นิสฺสํ ्हติ
 นิสฺสํ ्हติ ปมาทปรีฟ้าหา นิสฺสํ ्हติ ตทฺทวตฺตกกีเลเสหิ จ
 ขนฺธหิ จ นิสฺสํ ्हติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ นิสฺสํ ्हติ ตโต
 ปณฺีตตรสตีอินฺทฺริยสฺส ปฏฺิลภา ปุริมตรสตีอินฺทฺริยา นิสฺสํ ्हติ
 อวิฏฺฏเชปฏฺุเจน สฺมาอินฺทฺริยํ อุฏฺฏจฺจจฺโตะ นิสฺสํ ्हติ อุฏฺฏจฺจจฺโตะ นิสฺสํ ्हติ
 นิสฺสํ ्हติ ตทฺทวตฺตกกีเลเสหิ จ ขนฺธหิ จ นิสฺสํ ्हติ พหิทฺธา
 จ สพฺพนิมิตฺเตหิ นิสฺสํ ्हติ ตโต ปณฺีตตรสฺมาอินฺทฺริยสฺส ปฏฺิลภา
 ปุริมตรสฺมาอินฺทฺริยา นิสฺสํ ्हติ ทสฺสนนฺุเจน ปณฺุณินฺทฺริยํ อวิชฺชาย
 นิสฺสํ ्हติ อวิชฺชاپรีฟ้าหา นิสฺสํ ्हติ ตทฺทวตฺตกกีเลเสหิ จ
 ขนฺธหิ จ นิสฺสํ ्हติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ นิสฺสํ ्हติ
 ตโต ปณฺีตตรปณฺุณินฺทฺริยสฺส ปฏฺิลภา ปุริมตรปณฺุณินฺทฺริยา นิสฺสํ ्हติ
 ्हติ ปุพฺพภาเค ปณฺุจหิอินฺทฺริเยหิ ปจฺมชฺชมานวเสน ปณฺุจอินฺทฺริยานิ
 นิสฺสํ ्हติ โหนฺติ ปจฺมชฺชมานเน ปณฺุจหิอินฺทฺริเยหิ ทฺติยชฺชมานวเสน
 ปณฺุจอินฺทฺริยานิ นิสฺสํ ्हติ โหนฺติ ทฺติยชฺชมานเน ปณฺุจหิอินฺทฺริเยหิ
 ตติยชฺชมานวเสน ปณฺุจอินฺทฺริยานิ นิสฺสํ ्हติ โหนฺติ ตติยชฺชมาน
 ปณฺุจหิอินฺทฺริเยหิ จตฺตฺตชฺชมานวเสน ปณฺุจอินฺทฺริยานิ นิสฺสํ ्हติ โหนฺติ
 จตฺตฺตชฺชมานเน ปณฺุจหิอินฺทฺริเยหิ อากาसानนฺุจายตฺนสฺมาปตฺติวเสน
 ปณฺุจอินฺทฺริยานิ นิสฺสํ ्हติ โหนฺติ อากาसानนฺุจายตฺนสฺมาปตฺติยา
 ปณฺุจหิอินฺทฺริเยหิ วิญฺญาณนฺุจายตฺนสฺมาปตฺติวเสน ปณฺุจอินฺทฺริยานิ
 นิสฺสํ ्हติ โหนฺติ วิญฺญาณนฺุจายตฺนสฺมาปตฺติยา ปณฺุจหิอินฺทฺริเยหิ
 อากิณฺุจณฺุจายตฺนสฺมาปตฺติวเสน ปณฺุจอินฺทฺริยานิ นิสฺสํ ्हติ โหนฺติ
 อากิณฺุจณฺุจายตฺนสฺมาปตฺติยา ปณฺุจหิอินฺทฺริเยหิ เหนวสณฺุจายตฺน-
 สฺมาปตฺติวเสน ปณฺุจอินฺทฺริยานิ นิสฺสํ ्हติ โหนฺติ เหนวสณฺุจาย-
 นาสณฺุจายตฺนสฺมาปตฺติยา ปณฺุจหิอินฺทฺริเยหิ อนฺุจจฺจจฺโตะ นิสฺสํ ्हติ

ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ อนิจฺจานุปฺสฺสนาย ปณฺจหินฺทริเยหิ
 ทุกฺขานุปฺสฺสนาวเสน ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ ทุกฺขานุปฺสฺสนาย
 ปณฺจหินฺทริเยหิ อนตฺตานุปฺสฺสนาวเสน ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ
 โทหนฺติ อนตฺตานุปฺสฺสนาย ปณฺจหินฺทริเยหิ นิพฺพิทานุปฺสฺสนาวเสน
 ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ นิพฺพิทานุปฺสฺสนาย ปณฺจหินฺทริเยหิ
 วิราคานุปฺสฺสนาวเสน ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ วิราคานุปฺสฺสนาย
 ปณฺจหินฺทริเยหิ นิโรธานุปฺสฺสนาวเสน ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ
 โทหนฺติ นิโรธานุปฺสฺสนาย ปณฺจหินฺทริเยหิ ปฏฺินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนาวเสน
 ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ ปฏฺินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนาย ปณฺจ-
 หินฺทริเยหิ ขยานุปฺสฺสนาวเสน ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ
 ขยานุปฺสฺสนาย ปณฺจหินฺทริเยหิ วยานุปฺสฺสนาวเสน ปณฺจินฺทริยานิ
 นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ วยานุปฺสฺสนาย ปณฺจหินฺทริเยหิ วิปริณามานุปฺสฺสนาวเสน
 ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ วิปริณามานุปฺสฺสนาย ปณฺจหินฺทริเยหิ
 อนิมิตฺตานุปฺสฺสนาวเสน ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ อนิมิตฺต-
 านุปฺสฺสนาย ปณฺจหินฺทริเยหิ อปฺปณฺธิทิตานุปฺสฺสนาวเสน ปณฺจินฺทริยานิ
 นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ อปฺปณฺธิทิตานุปฺสฺสนาย ปณฺจหินฺทริเยหิ สฺสญฺจตา-
 านุปฺสฺสนาวเสน ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ สฺสญฺจตานุปฺสฺสนาย
 ปณฺจหินฺทริเยหิ อธิปณฺณวาทมฺมวิปฺสฺสนาวเสน ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ
 โทหนฺติ อธิปณฺณวาทมฺมวิปฺสฺสนาย ปณฺจหินฺทริเยหิ ยถาภูตวาทนทฺสฺสนาวเสน
 ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ ยถาภูตวาทนทฺสฺสเน ปณฺจหินฺทริเยหิ
 อาทীনวานุปฺสฺสนาวเสน ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ อาทীনวานุปฺสฺสนาย
 ปณฺจหินฺทริเยหิ ปฏฺิสงฺขานุปฺสฺสนาวเสน ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ
 โทหนฺติ ปฏฺิสงฺขานุปฺสฺสนาย ปณฺจหินฺทริเยหิ วิวฏฺฏฺานานุปฺสฺสนาวเสน
 ปณฺจินฺทริยานิ นิสฺสฏฺฐานิ โทหนฺติ วิวฏฺฏฺานานุปฺสฺสนาย ปณฺจหินฺทริเยหิ

โสตาปตฺติมคฺควเสณ ปณฺจอินฺทฺริยานิ นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ โสตาปตฺติมคฺเค
 ปณฺจอินฺทฺริเยหิ โสตาปตฺตติผลสมาปตฺติวเสณ ปณฺจอินฺทฺริยานิ นิสฺสฆฺวานิ
 โทหนฺติ โสตาปตฺตติผลสมาปตฺติยา ปณฺจอินฺทฺริเยหิ สกทาคามิมคฺควเสณ
 ปณฺจอินฺทฺริยานิ นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ สกทาคามิมคฺเค ปณฺจอินฺทฺริเยหิ
 สกทาคามิผลสมาปตฺติวเสณ ปณฺจอินฺทฺริยานิ นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ สกทาคามิ-
 ผลสมาปตฺติยา ปณฺจอินฺทฺริเยหิ อนาคามิมคฺควเสณ ปณฺจอินฺทฺริยานิ
 นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ อนาคามิมคฺเค ปณฺจอินฺทฺริเยหิ อนาคามิผล-
 สมาปตฺติวเสณ ปณฺจอินฺทฺริยานิ นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ อนาคามิผลสมาปตฺติยา
 ปณฺจอินฺทฺริเยหิ อรหตฺตมคฺควเสณ ปณฺจอินฺทฺริยานิ นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ
 อรหตฺตมคฺเค ปณฺจอินฺทฺริเยหิ อรหตฺตผลสมาปตฺติวเสณ ปณฺจอินฺทฺริยานิ
 นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ นิกฺขมฺเม^๑ ปณฺจอินฺทฺริยานิ กามจฺจนฺทโต นิสฺสฆฺวานิ
 โทหนฺติ อพฺยาปาเท ปณฺจอินฺทฺริยานิ พฺยาปาทโต นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ
 อาโลกสฺสณฺณาย ปณฺจอินฺทฺริยานิ ถีนมฺหฺรฺทโต นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ อวิกฺเขเป
 ปณฺจอินฺทฺริยานิ อุทฺทจฺจโต นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ ฌมฺมวตฺถาเน ปณฺจอิน-
 ทฺริยานิ วิจิกิจฺจนฺนํ นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ ฌาเณ ปณฺจอินฺทฺริยานิ อวิชฺชายนํ
 นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ ปามฺชฺเช ปณฺจอินฺทฺริยานิ อรตฺติยา นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ
 ปจฺมชฺชฺมานเณ ปณฺจอินฺทฺริยานิ นีวรเณหิ นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ ทฺตฺติยชฺชฺมานเณ
 ปณฺจอินฺทฺริยานิ วิตกฺกวิจฺจเรหิ นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ ตตฺติยชฺชฺมานเณ ปณฺจอิน-
 ทฺริยานิ ปิตฺติยา นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ จตฺตฺตชฺชฺมานเณ ปณฺจอินฺทฺริยานิ สฺขุทฺทฺทฺชฺเชหิ
 นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ อากาสาณญฺจายตนสมาปตฺติยา ปณฺจอินฺทฺริยานิ
 รฺูปสฺสณฺณาย ปฏฺฐิสฺสณฺณาย นานตฺตสฺสณฺณาย นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ
 วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺติยา ปณฺจอินฺทฺริยานิ อากาสาณญฺจายตนสฺสณฺณาย
 นิสฺสฆฺวานิ โทหนฺติ อากิณฺจญฺจายตนสมาปตฺติยา ปณฺจอินฺทฺริยานิ

๑ ม. ย. เนกขมฺเม ฯ

วิญญาณญายตณสญญา นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ เหวสญญาณาสญญาตณ-
 สมาปตฺติยา ปญฺจินฺทฺริยานิ อากิณฺจญญาตณสญญา นิสสฏฺฐานิ
 โหนฺติ อนิจฺจานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ นิจฺจสญญา นิสสฏฺฐานิ
 โหนฺติ ทุกฺขานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ สุขสญญา นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ
 อนตฺตานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ อตฺตสญญา นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ
 นิพฺพิทานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ นนฺทียา นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ
 วิวราคานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ ราคโต นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ
 นิโรธานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ สมุทฺยโต นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ
 ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ อาทานโต นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ
 ขยานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ ฆนสญญา นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ
 วยานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ อายุหนโต นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ
 วิปริณามานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ ฐวสญญา นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ
 อนิมิตฺตานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ นิมิตฺตโต นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ
 อปฺปณฺธิตานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ ปณฺธิยา นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ
 สุญฺญตานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ อภินิเวสโต นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ
 อธิปญฺญาธมฺมวิปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ สาราทานาภินิเวสโต นิสสฏฺฐานิ
 โหนฺติ ยถาภูตญญาตทสฺสเน ปญฺจินฺทฺริยานิ สมฺโมหาภินิเวสโต
 นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ อาทีนวานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ อาลยาภินิเวสโต
 นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ ปฏฺฐิสฺสงฺขานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ อปฺปฏฺฐิสฺงฺขาย
 นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ วิวฏฺฐานานุปฺสฺสนาย ปญฺจินฺทฺริยานิ สยฺมโฆคาภินิเวสโต
 นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ โสตาปตฺติมคฺเค ปญฺจินฺทฺริยานิ ทิฏฺฐเจกฺกฺเจหิ
 กิเลสฺหิ นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ สกทาคามิมคฺเค ปญฺจินฺทฺริยานิ โอฟาริเกหิ
 กิเลสฺหิ นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ อนาคามิมคฺเค ปญฺจินฺทฺริยานิ อณฺุสทคฺเตหิ
 กิเลสฺหิ นิสสฏฺฐานิ โหนฺติ อรหตฺตมคฺเค ปญฺจินฺทฺริยานิ สพฺพกิเลสฺหิ

นิสฺสฏฺฐานิ โหนฺติ สพฺเพสญฺเฆว ชีณาสวานํ ตตฺถ ตตฺถ ปณฺจินฺทฺริยานิ
 นิสฺสฏฺฐานิ เจว โหนฺติ สฺุณิสฺสฏฺฐานิ จ ปฏฺฐิปปสฺสทฺธานิ จ
 สฺุปปฏฺฐิปปสฺสทฺธานิ จ อิมฺเหติ อสฺีตีสตกาเรหิ ปณฺจณฺ्हํ อินฺทฺริยานํ
 นิสฺสรณํ โหติ อิมฺเหติ อสฺีตีสตกาเรหิ ปณฺจณฺ्हํ อินฺทฺริยานํ
 นิสฺสรณํ ปชานาติ ฯ

ภาณวาร์ ฯ

สาวตฺถินิทานํ

[๔๓๖] ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ กตฺมานิ ปณฺจ
 สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สฺมาธินฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยํ ฯ

กตฺถ จ ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ จตุสฺสุ สโตปตฺตติยงฺเคสฺสุ
 เอตฺถ สทฺธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ฯ

กตฺถ จ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ จตุสฺสุ สฺมมปฺปชานฺเอสฺสุ
 เอตฺถ วิริยินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ฯ

กตฺถ จ ภิกฺขเว สตินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ จตุสฺสุ สฺติปฏฺฐจฺานฺเอสฺสุ เอตฺถ
 สตินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ฯ

กตฺถ จ ภิกฺขเว สฺมาธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ จตุสฺสุ ฉานฺเอสฺสุ เอตฺถ
 สฺมาธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ฯ

กตฺถ จ ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ จตุสฺสุ อริยสจฺเจสฺสุ
 เอตฺถ ปณฺณินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ฯ

[๔๓๗] จตุสฺสุ สโตปตฺตติยงฺเคสฺสุ สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน กติหากาเรหิ
 ปณฺจินฺทฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ จตุสฺสุ สฺมมปฺปชานฺเอสฺสุ วิริยินฺทฺริยสฺส
 วเสน กติหากาเรหิ ปณฺจินฺทฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ จตุสฺสุ สฺติปฏฺฐจฺานฺเอสฺสุ
 สตินฺทฺริยสฺส วเสน กติหากาเรหิ ปณฺจินฺทฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ จตุสฺสุ

ฉาเนสุ สมาธินุทริยสุส วเสน กติทาการเหติ ปณจिनุทริยานิ ทฏฺจพฺพานิ
จตุสุ อริยสจฺเจสุ ปณณินุทริยสุส วเสน กติทาการเหติ ปณจिनุทริยานิ
ทฏฺจพฺพานิ ๑ จตุสุ โสตาปตฺตติยงฺเคสุ สทฺธินุทริยสุส วเสน วีสติยา
อากาเรหิ ปณจिनุทริยานิ ทฏฺจพฺพานิ จตุสุ สมมปฺปชานเนสุ วิริยินุทริยสุส
วเสน วีสติยา อากาเรหิ ปณจिनุทริยานิ ทฏฺจพฺพานิ จตุสุ
สตีปฏฺจจาเนสุ สตินุทริยสุส วเสน วีสติยา อากาเรหิ ปณจिनุทริยานิ
ทฏฺจพฺพานิ จตุสุ ฉาเนสุ สมาธินุทริยสุส วเสน วีสติยา อากาเรหิ
ปณจिनุทริยานิ ทฏฺจพฺพานิ จตุสุ อริยสจฺเจสุ ปณณินุทริยสุส วเสน
วีสติยา อากาเรหิ ปณจिनุทริยานิ ทฏฺจพฺพานิ ๑

[๔๓๘] จตุสุ โสตาปตฺตติยงฺเคสุ สทฺธินุทริยสุส วเสน กตเมหิ
วีสติยา อากาเรหิ ปณจिनุทริยานิ ทฏฺจพฺพานิ ๑ สปฺปริสสฺเสเว
โสตาปตฺตติยงฺเค อธิโมกฺขาธิปเตยฺยญฺเจเน สทฺธินุทริยํ ทฏฺจพฺพํ
สทฺธินุทริยสุส วเสน ปคฺคหญฺเจเน วิริยินุทริยํ ทฏฺจพฺพํ อุปฏฺจจานญฺเจเน
สตินุทริยํ ทฏฺจพฺพํ อวิกฺเขปญฺเจเน สมาธินุทริยํ ทฏฺจพฺพํ ทสฺสนญฺเจเน
ปณณินุทริยํ ทฏฺจพฺพํ สทฺธมฺมสฺสวเน โสตาปตฺตติยงฺเค โยนิโสมนสิกาเร
โสตาปตฺตติยงฺเค ฐมฺมานุฐมฺมปฏิปตฺติยา โสตาปตฺตติยงฺเค อธิโมกฺขา-
ธิปเตยฺยญฺเจเน สทฺธินุทริยํ ทฏฺจพฺพํ สทฺธินุทริยสุส วเสน ปคฺคหญฺเจเน
วิริยินุทริยํ ทฏฺจพฺพํ อุปฏฺจจานญฺเจเน สตินุทริยํ ทฏฺจพฺพํ อวิกฺเขปญฺเจเน
สมาธินุทริยํ ทฏฺจพฺพํ ทสฺสนญฺเจเน ปณณินุทริยํ ทฏฺจพฺพํ จตุสุ
โสตาปตฺตติยงฺเคสุ สทฺธินุทริยสุส วเสน อิเมหิ วีสติยา อากาเรหิ
ปณจिनุทริยานิ ทฏฺจพฺพานิ ๑

[๔๓๙] จตุสุ สมมปฺปชานเนสุ วิริยินุทริยสุส วเสน กตเมหิ
วีสติยา อากาเรหิ ปณจिनุทริยานิ ทฏฺจพฺพานิ ๑ อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ
อกุสฺลนํ ฐมฺมานํ อนุปฺปาทาย สมมปฺปชานเน ปคฺคหาธิปเตยฺยญฺเจเน

วิริยินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ วิริยินฺทฺริยสฺส วเสน อุปฏฺฐาณญฺเณ สตินฺทฺริยํ
 ทฏฺฐพฺพํ อวิกฺเขปญฺเณ สฺมาธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ทสฺสนญฺเณ ปณณินฺทฺริยํ
 ทฏฺฐพฺพํ อธิโมกฺขญฺเณ สทฺธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ อุปฺปนฺนํ ปาปกานํ
 กุสลานํ ฐมฺมานํ ปหานาย สฺมมฺปฺปชานเ ๑เป๑ อนุปฺปนฺนํ
 กุสลานํ ฐมฺมานํ อุปฺปาทาย สฺมมฺปฺปชานเ ๑เป๑ อุปฺปนฺนํ กุสลานํ
 ฐมฺมานํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภฺยโยภาวาย เวปฺกุลาย ภาวนาย
 ปาริปุริยา สฺมมฺปฺปชานเ ปคฺคหาธิปเตยฺยญฺเณ วิริยินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ
 วิริยินฺทฺริยสฺส วเสน อุปฏฺฐาณญฺเณ สตินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ
 อวิกฺเขปญฺเณ สฺมาธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ทสฺสนญฺเณ ปณณินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ
 อธิโมกฺขญฺเณ สทฺธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ จตุสฺส สฺมมฺปฺปชานเสุ วิริยินฺทฺริยสฺส
 วเสน อิมฺเหติ วีสฺติยา อากาเรหิ ปณฺจินฺทฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ๑

[๔๔๐] จตุสฺส สติปฏฺฐาเนสุ สตินฺทฺริยสฺส วเสน กตเมหิ
 วีสฺติยา อากาเรหิ ปณฺจินฺทฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ๑ กาเย กายานุสฺสนา-
 สติปฏฺฐาเน อุปฏฺฐาณาธิปเตยฺยญฺเณ สตินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ สตินฺทฺริยสฺส
 วเสน อวิกฺเขปญฺเณ สฺมาธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ทสฺสนญฺเณ ปณณินฺทฺริยํ
 ทฏฺฐพฺพํ อธิโมกฺขญฺเณ สทฺธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ปคฺคหญฺเณ วิริยินฺทฺริยํ
 ทฏฺฐพฺพํ เวทนาสุ เวทนานุสฺสนาสติปฏฺฐาเน ๑เป๑ จิตฺเต จิตฺตานุสฺสนา-
 สติปฏฺฐาเน ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุสฺสนาสติปฏฺฐาเน อุปฏฺฐาณาธิปเตยฺยญฺเณ
 สตินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ สตินฺทฺริยสฺส วเสน อวิกฺเขปญฺเณ สฺมาธินฺทฺริยํ
 ทฏฺฐพฺพํ ทสฺสนญฺเณ ปณณินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ อธิโมกฺขญฺเณ
 สทฺธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ปคฺคหญฺเณ วิริยินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ จตุสฺส
 สติปฏฺฐาเนสุ สตินฺทฺริยสฺส วเสน อิมฺเหติ วีสฺติยา อากาเรหิ
 ปณฺจินฺทฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ๑

[๔๔๑] จตุสฺส ฌาเนสุ สฺมาธินฺทฺริยสฺส วเสน กตเมหิ วีสฺติยา

อากาศเรหิ ปณฺจินฺทริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ฯ ปจฺมชฺชฌาเน อวิกฺเขปา-
ธิปเตยฺยญฺเจเน สฺมาธินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ สฺมาธินฺทริยสุส วเสเน
ทสฺสนญฺเจเน ปณฺณินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ อธิโมกฺขญฺเจเน สทฺธินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ
ปคฺคหฺมญฺเจเน วิริยินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ อุปฏฺฐจฺานญฺเจเน สตินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ
ทฺฤติยชฺชฌาเน ฯเปฯ ตติยชฺชฌาเน จตฺตตฺถชฺชฌาเน อวิกฺเขปาธิปเตยฺยญฺเจเน
สฺมาธินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ สฺมาธินฺทริยสุส วเสเน ทสฺสนญฺเจเน
ปณฺณินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ อธิโมกฺขญฺเจเน สทฺธินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ
ปคฺคหฺมญฺเจเน วิริยินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ อุปฏฺฐจฺานญฺเจเน สตินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ
จตุสฺส ฌาเนสฺส สฺมาธินฺทริยสุส วเสเน อิมเหติ วิสฺตียา อากาศเรหิ
ปณฺจินฺทริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ฯ

[๔๔๒] จตุสฺส อริยสจฺเจสฺส ปณฺณินฺทริยสุส วเสเน กตฺตเมหิ
วิสฺตียา อากาศเรหิ ปณฺจินฺทริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ฯ ทุกฺเข อริยสจฺเจ
ทสฺสนาธิปเตยฺยญฺเจเน ปณฺณินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ ปณฺณินฺทริยสุส วเสเน
อธิโมกฺขญฺเจเน สทฺธินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ ปคฺคหฺมญฺเจเน วิริยินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ
อุปฏฺฐจฺานญฺเจเน สตินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ อวิกฺเขปญฺเจเน สฺมาธินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ
ทุกฺขสมฺมุทฺเต อริยสจฺเจ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺเจ
ทสฺสนาธิปเตยฺยญฺเจเน ปณฺณินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ ปณฺณินฺทริยสุส วเสเน
อธิโมกฺขญฺเจเน สทฺธินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ ปคฺคหฺมญฺเจเน วิริยินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ
อุปฏฺฐจฺานญฺเจเน สตินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ อวิกฺเขปญฺเจเน สฺมาธินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ
จตุสฺส อริยสจฺเจสฺส ปณฺณินฺทริยสุส วเสเน อิมเหติ วิสฺตียา อากาศเรหิ
ปณฺจินฺทริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ฯ

[๔๔๓] จตุสฺส โสตาปตฺตियงฺเคสฺส สทฺธินฺทริยสุส วเสเน กติหา-
กาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทริยานํ จริยา ทฏฺฐพฺพา จตุสฺส สมฺมปฺปชฺาเนสฺส
ฯเปฯ จตุสฺส สตีปฏฺฐจฺาเนสฺส ฯเปฯ จตุสฺส ฌาเนสฺส ฯเปฯ จตุสฺส

อริยสจฺเจสุ ปณณินฺทฺริยสฺส วเสน กตฺติทาการฺเหติ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ
 จริยา ทฏฺฐพฺพา ฯ จตุสฺส โสตาปตฺตติยงฺเคสุ สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน
 วิสฺตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ จริยา ทฏฺฐพฺพา จตุสฺส
 สมฺมปฺปชานฺเสสุ ฯเปฯ จตุสฺส สติปฏฺฐจฺานฺเสสุ จตุสฺส ฌานฺเสสุ จตุสฺส
 อริยสจฺเจสุ ปณณินฺทฺริยสฺส วเสน วิสฺตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ
 อินฺทฺริยานํ จริยา ทฏฺฐพฺพา ฯ

[๔๔๔] จตุสฺส โสตาปตฺตติยงฺเคสุ สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน กตฺเมหิ
 วิสฺตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ จริยา ทฏฺฐพฺพา ฯ
 สปรุสฺสํเสเว โสตาปตฺตติยงฺเค อธิโมกฺขาธิปเตยฺยภูเจเน สทฺธินฺทฺริยสฺส
 จริยา ทฏฺฐพฺพา สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน ปคฺคหฺภูเจเน วิริยินฺทฺริยสฺส
 จริยา ทฏฺฐพฺพา อุปฏฺฐจฺานฺภูเจเน สตินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺฐพฺพา
 อวิกฺเขปฺภูเจเน สฺมาธินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺฐพฺพา ทสฺสนฺภูเจเน
 ปณณินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺฐพฺพา สทฺธมฺมสฺสวเน โสตาปตฺตติยงฺเค ฯเปฯ
 โยเนโสมนลิกारे โสตาปตฺตติยงฺเค ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺฐิตฺตียา โสตาปตฺตติยงฺเค
 อธิโมกฺขาธิปเตยฺยภูเจเน สทฺธินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺฐพฺพา สทฺธินฺทฺริยสฺส
 วเสน ปคฺคหฺภูเจเน วิริยินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺฐพฺพา อุปฏฺฐจฺานฺภูเจเน
 สตินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺฐพฺพา อวิกฺเขปฺภูเจเน สฺมาธินฺทฺริยสฺส จริยา
 ทฏฺฐพฺพา ทสฺสนฺภูเจเน ปณณินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺฐพฺพา จตุสฺส
 โสตาปตฺตติยงฺเคสุ สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน อิเมหิ วิสฺตียา อากาเรหิ
 ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ จริยา ทฏฺฐพฺพา ฯ

[๔๔๕] จตุสฺส สมฺมปฺปชานฺเสสุ วิริยินฺทฺริยสฺส วเสน กตฺเมหิ
 วิสฺตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ จริยา ทฏฺฐพฺพา ฯ
 อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกฺุสฺสานํ ฐมฺมานํ อนุปฺปาทาย สมฺมปฺปชานฺ
 ปคฺคหฺทาธิปเตยฺยภูเจเน วิริยินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺฐพฺพา วิริยินฺทฺริยสฺส

วเสน อุပ္ภูจฺจานฺภูเจเน สตินฺทฺริยสุส จริยา ทฏฺจพฺพา ฯเปฯ
อธิโมกฺขญฺเจเน สทฺธินฺทฺริยสุส จริยา ทฏฺจพฺพา อุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ
อกุสลํ ฌมฺมานํ ปทานาย สมนฺนปฺปชานเ ฯเปฯ อนุปฺปนฺนํ
กุสลํ ฌมฺมานํ อุปฺปาทาย สมนฺนปฺปชานเ ฯเปฯ อุปฺปนฺนํ กุสลํ
ฌมฺมานํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภฺยโยภาวาย เวปฺลุลาย ภาวนายน
ปาริปุริยา สมนฺนปฺปชานเ ปคฺคหาธิปเตยฺยญฺเจเน วิริยฺนฺทฺริยสุส จริยา
ทฏฺจพฺพา วิริยฺนฺทฺริยสุส วเสน อุပ္ภูจฺจานฺภูเจเน สตินฺทฺริยสุส ฯเปฯ
อธิโมกฺขญฺเจเน สทฺธินฺทฺริยสุส จริยา ทฏฺจพฺพา จตุสฺส สมนฺนปฺปชานเสุ
วิริยฺนฺทฺริยสุส วเสน อิมฺเหติ วิสฺตฺติยา อากาเรหิ ปญฺจนนํ อินฺทฺริยานํ
จริยา ทฏฺจพฺพา ฯ

[๔๔๖] จตุสฺส สติปฺภูจฺจานเสุ สตินฺทฺริยสุส วเสน กตเมหิ
วิสฺตฺติยา อากาเรหิ ปญฺจนนํ อินฺทฺริยานํ จริยา ทฏฺจพฺพา ฯ กายเ
กายานุสฺสหนาสติปฺภูจฺจานเ อุပ္ภูจฺจานาธิปเตยฺยญฺเจเน สตินฺทฺริยสุส จริยา
ทฏฺจพฺพา สตินฺทฺริยสุส วเสน อวิกฺเขปญฺเจเน สฺมาธินฺทฺริยสุส จริยา
ทฏฺจพฺพา ทสฺสนญฺเจเน ปญฺณินฺทฺริยสุส จริยา ทฏฺจพฺพา อธิโมกฺขญฺเจเน
สทฺธินฺทฺริยสุส จริยา ทฏฺจพฺพา ปคฺคหญฺเจเน วิริยฺนฺทฺริยสุส จริยา
ทฏฺจพฺพา เวทนาสุ เวทนานุสฺสหนาสติปฺภูจฺจานเ ฯเปฯ จิตฺเต
จิตฺตานุสฺสหนาสติปฺภูจฺจานเ ฯเปฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุสฺสหนาสติปฺภูจฺจานเ
อุပ္ภูจฺจานาธิปเตยฺยญฺเจเน สตินฺทฺริยสุส จริยา ทฏฺจพฺพา สตินฺทฺริยสุส
วเสน ฯเปฯ ปคฺคหญฺเจเน วิริยฺนฺทฺริยสุส จริยา ทฏฺจพฺพา จตุสฺส
สติปฺภูจฺจานเสุ สตินฺทฺริยสุส วเสน อิมฺเหติ วิสฺตฺติยา อากาเรหิ ปญฺจนนํ
อินฺทฺริยานํ จริยา ทฏฺจพฺพา ฯ

[๔๔๗] จตุสฺส ฌมานเสุ สฺมาธินฺทฺริยสุส วเสน กตเมหิ วิสฺตฺติยา
อากาเรหิ ปญฺจนนํ อินฺทฺริยานํ จริยา ทฏฺจพฺพา ฯ ปจฺมชฺฌมานเ

อวิกฺเขปาทิปเตยฺยญฺเณ สมานินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา สมานิน-
 ทฺริยสฺส วเสน ทสฺสนญฺเณ ปณณินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา
 อธิโมกฺขญฺเณ สทฺธินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา ปคฺคทฏฺเณ
 วิริยินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา อุปฏฺจจานญฺเณ สตินฺทฺริยสฺส จริยา
 ทฏฺจพฺพา ทฺตฺติยชฺฌมานเ ๑เป๑ ตตฺติยชฺฌมานเ ๑เป๑ จตฺตฤชฺฌมานเ
 อวิกฺเขปาทิปเตยฺยญฺเณ สมานินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา สมานินฺทฺริยสฺส
 วเสน ๑เป๑ อุปฏฺจจานญฺเณ สตินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา จตฺตสุ
 ฌมานेषฺสู สมานินฺทฺริยสฺส วเสน อิมฺเหติ วีสตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ
 อินฺทฺริยานํ จริยา ทฏฺจพฺพา ๑

[๔๔๘] จตฺตสุ อริยสจฺเจสฺสุ ปณณินฺทฺริยสฺส วเสน กตเมหิ
 วีสตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ จริยา ทฏฺจพฺพา ๑ ทฺกฺเข
 อริยสจฺเจ ทสฺสนาธิปเตยฺยญฺเณ ปณณินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา
 ปณณินฺทฺริยสฺส วเสน อธิโมกฺขญฺเณ สทฺธินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา
 ปคฺคทฏฺเณ วิริยินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา อุปฏฺจจานญฺเณ
 สตินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา อวิกฺเขปญฺเณ สมานินฺทฺริยสฺส จริยา
 ทฏฺจพฺพา ทฺกฺขสมฺมุทฺเย อริยสจฺเจ ๑เป๑ ทฺกฺขนีโรเช อริยสจฺเจ
 ทฺกฺขนีโรชคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺเจ ทสฺสนาธิปเตยฺยญฺเณ
 ปณณินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา ปณณินฺทฺริยสฺส วเสน อธิโมกฺขญฺเณ
 สทฺธินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา ปคฺคทฏฺเณ วิริยินฺทฺริยสฺส จริยา
 ทฏฺจพฺพา อุปฏฺจจานญฺเณ สตินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา อวิกฺเขปญฺเณ
 สมานินฺทฺริยสฺส จริยา ทฏฺจพฺพา จตฺตสุ อริยสจฺเจสฺสุ ปณณินฺทฺริยสฺส
 วเสน อิมฺเหติ วีสตียา อากาเรหิ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ จริยา
 ทฏฺจพฺพา ๑

[๔๔๙] จาโร จ วิหาโร จ อนฺุพฺพุโธ โหติ ปฏิวิทฺโธ ยถา

จรนต์ ยถา วิหรนต์ วิณญฺ สพรหมจารี คมภีเรสุ จาเนสุ โอกปเปยฺยํ
อทฺธา อยมายสฺมา ปตฺโต วา ปาปฺณิสฺสตี วา ๑

จริยาตี อฏฺจ จริยาโย อิริยาปถจริยา อายตนจริยา สติจริยา
สมาธิจริยา ฌาณจริยา มคฺคจริยา ปตฺติจริยา โลกตถจริยา ๑

อิริยาปถจริยาตี จตฺตฺสุ อิริยาปถेषฺ ๑ อายตนจริยาตี ฉสุ
อชฺฌตฺตฺติกาพาหิเรสุ อายตเนสุ ๑ สติจริยาตี จตฺตฺสุ สติปฏฺจจาเนสุ ๑
สมาธิจริยาตี จตฺตฺสุ ฌาเนสุ ๑ ฌาณจริยาตี จตฺตฺสุ อริยสจฺเจสุ ๑
มคฺคจริยาตี จตฺตฺสุ อริยมคฺเคสุ ๑ ปตฺติจริยาตี จตฺตฺสุ สามณฺณพฺพลेषฺ ๑
โลกตถจริยาตี ตถาคเตสุ อรหนฺเตสุ สมฺมาสมฺพุทฺเธสุ ปเทโส^๑
ปจฺเจกพุทฺเธสุ ปเทโส สวเกสุ ๑ อิริยาปถจริยา จ ปณฺธิสมฺปนฺนํ
อายตนจริยา จ อินฺทฺริเยสุ คฺคตฺตทวารานํ สติจริยา จ อปฺปมาท-
วิหารินํ สมาธิจริยา จ อธิจิตฺตมนุญฺตฺตานํ ฌาณจริยา จ พุทฺธิสมฺปนฺนํ
มคฺคจริยา จ สมฺมาปฏฺิปนฺนํ^๒ ปตฺติจริยา จ อธิคตฺตผลานํ
โลกตถจริยา จ ตถาคตฺตานํ อรหนฺตฺตานํ สมฺมาสมฺพุทฺธานํ ปเทโส
ปจฺเจกพุทฺธานํ ปเทโส สวากานํ อีมา อฏฺจ จริยาโย ๑

อปฺราปี อฏฺจ จริยาโย อธิมุจฺจนฺโต สทฺธาย จรตี ปคฺคณฺหนฺโต
วิริเยน จรตี อุปฏฺจจาเปนฺโต สติยา จรตี อวิกฺเขปํ กโรนฺโต สมาธินา
จรตี ปชานนฺโต ปณฺณาย จรตี วิชานนฺโต วิณฺญาเณน^๓ จรตี ^๔เอวํ
ปฏฺิปนฺโน วิเสสมฺธิคจฺจตีตี วิเสสจริยาย จรตี เอวํ ปฏฺิปนฺนสฺส
กุสลา ฌมฺมา อายาเปนฺตีตี อายตนจริยาย จรตี^๕ อีมา อฏฺจ จริยาโย ๑

อปฺราปี อฏฺจ จริยาโย ทสฺสนจริยา จ สมฺมาทิฏฺฐิยา

---

๑ ม. ปเทเส, ย. ปเทสปจฺเจกพุทฺเธสุ ปเทสสวเกสุ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑
๒ ลี. สมฺปตฺตฺติสมฺปนฺนํ ๑ ๓ ม. ย. วิณฺญาณจริยาย ๑
๔-๕ ม. เอวํ ปฏฺิปนฺนสฺส ๑เปฯ อายตนจริยาย จรตี เอวํ ปฏฺิปนฺโน ๑เปฯ วิเสสจริยาย
จรตี ๑

อภิโรปนจริยา^๑ จ สมมาสงกปฺปสฺส ปริคคหจริยา จ สมมาวาจาย
 สมฺภูจฺจณจริยา จ สมมากรมมฺนตฺสฺส โวทานจริยา จ สมมาอาชีวสฺส
 ปคฺคหจริยา จ สมมาวាយามสฺส อุปฺภูจฺจณจริยา จ สมมาสตียา
 อวิกฺเขปจริยา จ สมมาสมาธิสฺส อีมา อฏฺฐจ จริยาโย ฯ

[๔๕๐] วิหาโรติ อธิมุจฺจนฺโต สทฺธาย วิหฺรติ ปคฺคณฺหนฺโต
 วิริเยน วิหฺรติ อุปฺภูจฺจาเปนฺโต สตียา วิหฺรติ อวิกฺเขป กโรนฺโต
 สมาธินา วิหฺรติ ปชานนฺโต ปณฺณาย วิหฺรติ ฯ

อนุพฺพุโหติ สทฺธินฺทฺริยสฺส อธิโมกฺขญฺโจะ อนุพฺพุโห โหติ
 วิริยนฺทฺริยสฺส ปคฺคณฺญฺโจะ อนุพฺพุโห โหติ สตินฺทฺริยสฺส อุปฺภูจฺจณฺญฺโจะ
 อนุพฺพุโห โหติ สมาธินฺทฺริยสฺส อวิกฺเขปญฺโจะ อนุพฺพุโห โหติ
 ปณฺณินฺทฺริยสฺส ทสฺสนฺญฺโจะ อนุพฺพุโห โหติ ฯ

ปฏฺวิวิทฺโหติ สทฺธินฺทฺริยสฺส อธิโมกฺขญฺโจะ ปฏฺวิวิทฺโห โหติ
 วิริยนฺทฺริยสฺส ปคฺคณฺญฺโจะ ปฏฺวิวิทฺโห โหติ สตินฺทฺริยสฺส อุปฺภูจฺจณฺญฺโจะ
 ปฏฺวิวิทฺโห โหติ สมาธินฺทฺริยสฺส อวิกฺเขปญฺโจะ ปฏฺวิวิทฺโห โหติ
 ปณฺณินฺทฺริยสฺส ทสฺสนฺญฺโจะ ปฏฺวิวิทฺโห โหติ ฯ

ยถา จรฺนตฺนฺติ เอวํ สทฺธาย จรฺนตํ เอวํ วิริเยน จรฺนตํ เอวํ
 สตียา จรฺนตํ เอวํ สมาธินา จรฺนตํ เอวํ ปณฺณาย จรฺนตํ ฯ

ยถา วิหฺรตฺนฺติ เอวํ สทฺธาย วิหฺรตํ เอวํ วิริเยน วิหฺรตํ
 เอวํ สตียา วิหฺรตํ เอวํ สมาธินา วิหฺรตํ เอวํ ปณฺณาย วิหฺรตํ ฯ

วิญฺญูติ วิญฺญู วิภาวี เมธาวี ปณฺฑิตา พุทฺธิสมฺปนฺนา ฯ

สพฺพรหมจาร์ตี เอกกมฺมํ เอกุทฺเทโส สมลิกฺขตา^๒ ฯ

คฺมภีเรสุ จาเนสุติ คฺมภีรานิ จานานิ วุจฺจนฺติ ฉานานิ จ
 วิโมกฺขา จ สมฺมาธิ จ สมฺมาปตฺตีโย จ มคฺคา จ ผลานิ จ อภิญฺญาโย
 จ ปฏฺฐิสมฺภิทา จ ฯ

๑ ม. อภินโรปนจริยา ฯ

๒ ม. ญ. สมลิกฺขตา ฯ

โอกปเปยฺยุนฺติ สทฺทเหตุยฺมฺ อธิมุจฺเจยฺมฺ ๑

อทฺธาติ เอกํสวจนเมตํ นิสฺสํสวจนเมตํ นิกฺกขวจนเมตํ^๑
 อทฺวชฺฌวจนเมตํ^๒ อทฺเวทฺทวจนเมตํ นียยานิกวจนเมตํ^๓
 อปณฺณกวจนเมตํ^๔ อวตฺถาปนวจนเมตํ อทฺธาติ ๑

อายสฺมาติ ปิยวจนเมตํ ครุวจนเมตํ สคารวสฺปตฺติสฺสาธิวจนเมตํ
 อายสฺมาติ ๑

ปตฺโตติ วาติ อธิคฺโต [๕] ๑ ปาปฺุณิสฺสติ วาติ อธิคมิสฺสติ
 [๖] ๑

ปริปฺณฺณนิทาน^๗

[๔๕๑] ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ กตฺมานิ ปณฺจ
 สทฺธินฺทฺริยํ วิริยฺนฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมานินฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยํ
 อิมานิ ไช ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิ ๑

อิมานิ ปณฺจอินฺทฺริยานิ กตฺติหากาเรหิ ทฏฺฐพฺพานิ ๑ อิมานิ
 ปณฺจอินฺทฺริยานิ จหากาเรหิ ๑ เกณฺฐเจเน ทฏฺฐพฺพานิ ๑ อาธิปเตยฺยเจเน
 อาทิวิสฺสณฺเจเน อธิมตฺตเจเน อธิจฺ्ञานเจเน ปริยาทานเจเน
 ปตฺติจฺ्ञापเจเน ๑

[๔๕๒] กถํ อาธิปเตยฺยเจเน อินฺทฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ๑ อสฺสทฺธิยํ
 ปชฺหโต อธิโมกฺขาธิปเตยฺยเจเน สทฺธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ สทฺธินฺทฺริยสฺส
 วเสน ปคฺคหเจเน วิริยฺนฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ อฺุจฺ्ञานเจเน สตินฺทฺริยํ
 ทฏฺฐพฺพํ อวิกฺเขปเจเน สมานินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ทสฺสนเจเน
 ปณฺณินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ โกสชฺชํ ปชฺหโต ปคฺคหาธิปเตยฺยเจเน

๑ ม. ย. นิกฺกข... ๑ ๒ ม. ย. อทฺเวชฺฌ... ๑ ๓ ม. นียค... ๑

๔ สී. อวชฺฌวจนเมตํ อทฺวทวจนเมตํ นียควจนเมตํ อปปกวจนเมตํ ๑

๕, ๖ ม. เอตฺถนฺตเร วาสทฺโ ทิสฺสติ ๑

๗ ม. ปุริมฺนิทานํ ๑

อวิกฺเขปาทิปเตยฺยญฺเฐน สมานินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ สมานินฺหฺริยสุส วเสณ
ทสฺสนญฺเฐน ปณณินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ อธิโมกฺขญฺเฐน สหฺทินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ
ปคฺคหฺญฺเฐน วิริยินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ อุปฏฺฐจฺานญฺเฐน สตินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ
กามจฺฉนฺทํ ปชฺหโต เนกขมฺมวเสณ ทสฺสนาธิปเตยฺยญฺเฐน ปณณินฺหฺริยํ
ทฏฺฐพฺพํ ปณณินฺหฺริยสุส วเสณ อธิโมกฺขญฺเฐน สหฺทินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ
ปคฺคหฺญฺเฐน วิริยินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ อุปฏฺฐจฺานญฺเฐน สตินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ
อวิกฺเขปญฺเฐน สมานินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ พยาปาทํ ปชฺหโต อพฺยาปาท-
วเสณ ฯเปฯ ถีนมิทฺธํ ปชฺหโต อาโลกสณฺณวเสณ ฯเปฯ สพฺพกิลเส
ปชฺหโต อรหตฺตมคฺควเสณ อธิโมกฺขาธิปเตยฺยญฺเฐน สหฺทินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ
สหฺทินฺหฺริยสุส วเสณ ปคฺคหฺญฺเฐน วิริยินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ อุปฏฺฐจฺานญฺเฐน
สตินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ อวิกฺเขปญฺเฐน สมานินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ทสฺสนญฺเฐน
ปณณินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ฯเปฯ สพฺพกิลเส ปชฺหโต อรหตฺตมคฺควเสณ
ทสฺสนาธิปเตยฺยญฺเฐน ปณณินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ปณณินฺหฺริยสุส วเสณ
อธิโมกฺขญฺเฐน สหฺทินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ ปคฺคหฺญฺเฐน วิริยินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ
อุปฏฺฐจฺานญฺเฐน สตินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ อวิกฺเขปญฺเฐน สมานินฺหฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ
เอวํ อาธิปเตยฺยญฺเฐน อินฺหฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ฯ

[๔๕๓]   ถํ   อาทิวโสธนาญฺเฐน   อินฺหฺริยานิ   ทฏฺฐพฺพานิ   ฯ

อธิโมกฺขญฺเฐน สหฺทินฺหฺริยํ อสฺสทฺธิยํ สํวรฺญฺเฐน สีลวิสุทฺธิ สหฺทินฺหฺริยสุส
อาทิวโสธนา ปคฺคหฺญฺเฐน วิริยินฺหฺริยํ โกสชฺชํ สํวรฺญฺเฐน สีลวิสุทฺธิ
วิริยินฺหฺริยสุส อาทิวโสธนา อุปฏฺฐจฺานญฺเฐน สตินฺหฺริยํ ปมาทํ สํวรฺญฺเฐน
สีลวิสุทฺธิ สตินฺหฺริยสุส อาทิวโสธนา อวิกฺเขปญฺเฐน สมานินฺหฺริยํ อุกฺกจฺจํ
สํวรฺญฺเฐน สีลวิสุทฺธิ สมานินฺหฺริยสุส อาทิวโสธนา ทสฺสนญฺเฐน
ปณณินฺหฺริยํ อวิชฺชํ สํวรฺญฺเฐน สีลวิสุทฺธิ ปณณินฺหฺริยสุส อาทิวโสธนา
เนกขมฺเม ปณณินฺหฺริยานิ กามจฺฉนฺทํ สํวรฺญฺเฐน สีลวิสุทฺธิ ปณณินฺ
อินฺหฺริยานํ อาทิวโสธนา อพฺยาปาเท ปณณินฺหฺริยานิ พยาปาทํ สํวรฺญฺเฐน

สึลฺวิสุทฺธิ ปณฺจณฺห์ อินฺทฺริยานํ อาทิวโสธนา ฯเปฯ อรหตฺตมคฺเค
 ปณฺจินฺทฺริยานิ สพฺพกิเลสํ สํวรณฺฺเจน สึลฺวิสุทฺธิ ปณฺจณฺห์ อินฺทฺริยานํ
 อาทิวโสธนา เอวํ อาทิวโสธนณฺฺเจน อินฺทฺริยานิ ทณฺฺจพฺพานิ ฯ

[๔๕๔] กถํ อธิมตฺตณฺฺเจน อินฺทฺริยานิ ทณฺฺจพฺพานิ ฯ สทฺธินฺทฺริยสฺส
 ภาวนาย ฉนฺโท อุปฺปชฺชติ อสฺสทฺธิยสฺส ปทานาย ฉนฺโท
 อุปฺปชฺชติ อสฺสทฺธิยปริฟ้าหสฺส ปทานาย ฉนฺโท อุปฺปชฺชติ ทิณฺฺนเจกณฺฺจํ
 กิเลสํ ปทานาย ฉนฺโท อุปฺปชฺชติ โอฟาริกานํ กิเลสํ ปทานาย
 ฉนฺโท อุปฺปชฺชติ อณฺฺสหคตํ กิเลสํ ปทานาย ฉนฺโท อุปฺปชฺชติ
 สพฺพกิเลสํ ปทานาย ฉนฺโท อุปฺปชฺชติ ฉนฺทวเสน สทฺธาเวสน
 สทฺธินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ ฉนฺทวเสน ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ ปามุชฺชวเสน
 สทฺธาเวสน สทฺธินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ ปามุชฺชวเสน ปิติ อุปฺปชฺชติ
 ปิติวเสน สทฺธาเวสน สทฺธินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ ปิติวเสน ปสฺสทฺธิ
 อุปฺปชฺชติ ปสฺสทฺธิวเสน สทฺธาเวสน สทฺธินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ
 ปสฺสทฺธิวเสน สฺขํ อุปฺปชฺชติ สฺขวเสน สทฺธาเวสน สทฺธินฺทฺริยํ
 อธิมตฺตํ โหติ สฺขวเสน โอมาสํ อุปฺปชฺชติ โอมาสวเสน สทฺธาเวสน
 สทฺธินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ โอมาสวเสน สํเวโค อุปฺปชฺชติ สํเวควเสน
 สทฺธาเวสน สทฺธินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ สํเวชตฺวา^๑ จิตฺตํ สมหาหติ
 สมหาเวสน สทฺธาเวสน สทฺธินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ ตถา สมหาหิตํ จิตฺตํ
 สาธุกํ ปคฺคณฺฺหาติ ปคฺคหวเสน สทฺธาเวสน สทฺธินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ
 ตถา ปคฺคหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฉมฺเปกฺขติ อุเปกฺขวเสน สทฺธาเวสน
 สทฺธินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ อุเปกฺขวเสน นานตฺตกิเลสํ จิตฺตํ วิมุจฺจติ
 วิโมกฺขวเสน สทฺธาเวสน สทฺธินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ วิมุตฺตตฺตา^๒ เต
 ธมฺมา เอกรสา โหนฺติ เอกรณฺฺเจน ภาวนาวเสน สทฺธาเวสน
 สทฺธินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ ภาวิตตฺตา ตโต ปณฺฺตตเร วิวณฺฺนฺติ

๑ ย. สํเวชิตฺวา ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

๒ ส. วิมุตฺตตฺตา ฯ

ปีติ อุปฺปชฺชติ ปีติวเสน ปณฺณาวเสน ปณฺณินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ
 ปีติวเสน ปสฺสทฺธิ อุปฺปชฺชติ ปสฺสทฺธิวเสน ปณฺณาวเสน ปณฺณินฺทฺริยํ
 อธิมตฺตํ โหติ ปสฺสทฺธิวเสน สฺขํ อุปฺปชฺชติ สฺขวเสน ปณฺณาวเสน
 ปณฺณินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ สฺขวเสน โอบาโส อุปฺปชฺชติ โอบาสวเสน
 ปณฺณาวเสน ปณฺณินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ โอบาสวเสน สํเวโค อุปฺปชฺชติ
 สํเวควเสน ปณฺณาวเสน ปณฺณินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ สํเวชตฺวา จิตฺตํ
 สฺมาทฺหติ สฺมาทฺวิวเสน ปณฺณาวเสน ปณฺณินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ ตถา
 สฺมาทฺตี จิตฺตํ สาทฺฐกํ ปคฺคณฺหาติ ปคฺคทฺหวเสน ปณฺณาวเสน ปณฺณินฺทฺริยํ
 อธิมตฺตํ โหติ ตถา ปคฺคทฺหิตํ จิตฺตํ สาทฺฐกํ อชฺฌเปกฺขติ อุเปกฺขวเสน
 ปณฺณาวเสน ปณฺณินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ อุเปกฺขวเสน นานตฺต-
 กิเลเสหิ จิตฺตํ วิมฺภจฺจติ วิมฺภกฺขวเสน ปณฺณาวเสน ปณฺณินฺทฺริยํ
 อธิมตฺตํ โหติ วิมฺภตฺตตฺตา เต ฆมฺมา เอกฺรสา โหนฺติ เอกฺรสมฺภูเจณ^๑
 ภาวนาวเสน ปณฺณาวเสน ปณฺณินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ ภาวิตตฺตา ตโต
 ปณฺีตฺตเร วิวฺภูณฺติ วิวฺภูณฺนาวเสน ปณฺณาวเสน ปณฺณินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ
 โหติ วิวฺภูณฺตีตฺตา ตโต โวสฺสชฺชนฺติ โวสฺสคฺควเสน ปณฺณาวเสน
 ปณฺณินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ โวสฺสชฺชิตฺตฺตา ตโต นิรฺุชฺฌนฺติ นิโรชฺวเสน
 ปณฺณาวเสน ปณฺณินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ ฯ นิโรชฺวเสน เทว
 โวสฺสคฺคา ปริจฺจาโคโวสฺสคฺโค จ ปกฺขนฺทฺนโวสฺสคฺโค จ ฯ กิเลเส จ
 ขนฺธฺเร จ ปริจฺจชฺตีติ ปริจฺจาโคโวสฺสคฺโค นิโรชนิพฺพานชฺาตฺยา จิตฺตํ
 ปกฺขนฺทฺตีติ ปกฺขนฺทฺนโวสฺสคฺโค นิโรชฺวเสน อิมฺเม เทว โวสฺสคฺคา
 เอวํ อธิมตฺตสมฺภูเจณ อินฺทฺริยานิ ทฺภฺจพฺพานิ ฯ

ภาณวารี นินฺฉิตํ^๒ ฯ

๑ ม. อยฺ ปาโฉ นตฺถิ ฯ

๒ ม. ทฺติยภาณวโร ฯ

[๔๕๖] กถํ อธิฏฺฐจฺานญฺเจเน อินฺหฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ฯ สทฺธินฺหฺริยสุส ภาวนาย ฉนฺโท อุปฺปชฺชติ ฉนฺทวเสน สทฺธาวเสน สทฺธินฺหฺริยํ อธิฏฺฐจฺาติ ฉนฺทวเสน ปามฺชฺชํ อุปฺปชฺชติ ปามฺชฺชวเสน สทฺธาวเสน สทฺธินฺหฺริยํ อธิฏฺฐจฺาติ ฯเปฯ เหวํ อธิฏฺฐจฺานญฺเจเน อินฺหฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ฯ

[๔๕๗] กถํ ปริยาทานญฺเจเน อินฺหฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ฯ อธิโมกฺขญฺเจเน สทฺธินฺหฺริยํ อสฺสทฺธิยํ ปริยาทียติ อสฺสทฺธิยปริฟ้าหํ ปริยาทียติ ปคฺคหฺญฺเจเน วิริยินฺหฺริยํ โภสฺชํ ปริยาทียติ โภสฺชชฺชปริฟ้าหํ ปริยาทียติ อุปฺภจฺานญฺเจเน สตินฺหฺริยํ ปมาทํ ปริยาทียติ ปมาทปริฟ้าหํ ปริยาทียติ อวิกฺเขปญฺเจเน สฺมาธินฺหฺริยํ อุทฺทจฺจํ ปริยาทียติ อุทฺทจฺจ-ปริฟ้าหํ ปริยาทียติ ทสฺสนญฺเจเน ปณฺณินฺหฺริยํ อวิชฺชํ ปริยาทียติ อวิชฺชาปริฟ้าหํ ปริยาทียติ เนกฺขมฺเม ปณฺณินฺหฺริยานิ กามจฺฉนฺทํ ปริยาทียนฺติ อพฺยาปาเท ปณฺณินฺหฺริยานิ พฺยาปาทํ ปริยาทียนฺติ อาโลกสฺสณฺณาย ปณฺณินฺหฺริยานิ ถินฺมิทฺธํ ปริยาทียนฺติ อวิกฺเขเป ปณฺณินฺหฺริยานิ อุทฺทจฺจํ ปริยาทียนฺติ ฯเปฯ อรหฺตตมคฺเค ปณฺณินฺหฺริยานิ สพฺพกิเลสํ ปริยาทียนฺติ เหวํ ปริยาทานญฺเจเน อินฺหฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ฯ

[๔๕๘] กถํ ปติฏฺฐจฺापกฺญฺเจเน อินฺหฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ฯ สทฺโธ สทฺธินฺหฺริยํ อธิโมกฺখে ปติฏฺฐจฺาเปติ สทฺธสุส สทฺธินฺหฺริยํ อธิโมกฺখে ปติฏฺฐจฺาเปติ วิริยวา วิริยินฺหฺริยํ ปคฺคเห ปติฏฺฐจฺาเปติ วิริยวโต วิริยินฺหฺริยํ ปคฺคเห ปติฏฺฐจฺาเปติ สติมา สตินฺหฺริยํ อุปฺภจฺาเน ปติฏฺฐจฺาเปติ สติมโต สตินฺหฺริยํ อุปฺภจฺาเน ปติฏฺฐจฺาเปติ สฺมาทิตฺ สฺมาธินฺหฺริยํ อวิกฺเขเป ปติฏฺฐจฺาเปติ สฺมาทิตฺสุส สฺมาธินฺหฺริยํ อวิกฺเขเป ปติฏฺฐจฺาเปติ ปณฺณวา ปณฺณินฺหฺริยํ ทสฺสเน ปติฏฺฐจฺาเปติ ปณฺณวโต ปณฺณินฺหฺริยํ ทสฺสเน ปติฏฺฐจฺาเปติ โยคาวจโร ปณฺณินฺหฺริยานิ เนกฺขมฺเม

ปติฏฺฐาเปติ โยคาวจรสฺส ปณฺจินฺทฺริยานิ เนกขมฺเม ปติฏฺฐาเปนฺติ
 โยคาวจโร ปณฺจินฺทฺริยานิ อพฺยาปาเท ปติฏฺฐาเปติ โยคาวจรสฺส
 ปณฺจินฺทฺริยานิ อพฺยาปาเท ปติฏฺฐาเปนฺติ โยคาวจโร ปณฺจินฺทฺริยานิ
 อาโลกสณฺณาย ปติฏฺฐาเปติ โยคาวจรสฺส ปณฺจินฺทฺริยานิ อาโลกสณฺณาย
 ปติฏฺฐาเปนฺติ โยคาวจโร ปณฺจินฺทฺริยานิ อวิกฺเขเป ปติฏฺฐาเปติ
 โยคาวจรสฺส ปณฺจินฺทฺริยานิ อวิกฺเขเป ปติฏฺฐาเปนฺติ ฯ เป ฯ
 โยคาวจโร ปณฺจินฺทฺริยานิ อรหตฺตมคฺเค ปติฏฺฐาเปติ โยคาวจรสฺส
 ปณฺจินฺทฺริยานิ อรหตฺตมคฺเค ปติฏฺฐาเปนฺติ เอวํ ปติฏฺฐापภฺภูเจน
 อินฺทฺริยานิ ทฏฺฐพฺพานิ ฯ

[๔๕๙] ปุณฺณชฺชนฺ สมมาธิ ภาเวนฺโต กตฺติหากาเรหิ อุปฏฺฐาณกฺุสโล
 โหติ เสกฺโข สมมาธิ ภาเวนฺโต กตฺติหากาเรหิ อุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ
 วิตราคิ สมมาธิ ภาเวนฺโต กตฺติหากาเรหิ อุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ ฯ
 ปุณฺณชฺชนฺ สมมาธิ ภาเวนฺโต สตฺตหิ อากาเรหิ อุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ
 เสกฺโข สมมาธิ ภาเวนฺโต อฏฺฐหิ อากาเรหิ อุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ
 วิตราคิ สมมาธิ ภาเวนฺโต ทสฺหิ อากาเรหิ อุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ ฯ

[๔๖๐] ปุณฺณชฺชนฺ สมมาธิ ภาเวนฺโต^๑ กตฺเมหิ สตฺตหากาเรหิ
 อุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ ฯ อวชฺชิตตฺตา อารมฺมณฺุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ
 สมณนิมิตฺตฺุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ ปคฺคหนิมิตฺตฺุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ
 อวิกฺเขปฺุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ โอบาสฺุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ สมฺปหํสนฺุปฏฺฐาณ-
 กฺุสโล โหติ อุเปกฺขุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ ปุณฺณชฺชนฺ สมมาธิ ภาเวนฺโต
 อิมฺเห สตฺตหากาเรหิ อุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ ฯ

เสกฺโข สมมาธิ ภาเวนฺโต กตฺเมหิ อฏฺฐหากาเรหิ อุปฏฺฐาณกฺุสโล
 โหติ ฯ อวชฺชิตตฺตา อารมฺมณฺุปฏฺฐาณกฺุสโล โหติ สมณนิมิตฺตฺุปฏฺฐาณ-

๑ ย. ภาวนฺโต ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

สโมธานเตติ โคจรวจ ปชานาติ สมตถถจ ปฏิวิชฺฌติ ฯ

[๔๖๓] อินฺหุริยานิ สโมธานเตตีติ กถํ อินฺหุริยานิ สโมธานเตติ ฯ
อธิโมกขญฺเจน สทฺธินฺหุริยํ สโมธานเตติ ฯ เปฯ สมณินิมิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
กฺสฺสวเสน ปคฺคหนิมิตฺต
[๑] สมปหํสนฺน
กฺสฺสวเสน ฃาณฺน
จิตฺต
อนิจฺจโต
อุปฺน
กฺสฺสวเสน นิจฺจโต อนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
ทุกฺขโต อุปฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
กฺสฺสวเสน สุขโต อนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
อนตฺตโต อุปฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
กฺสฺสวเสน อตฺตโต อนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
กฺสฺสวเสน ขยโต อุปฺนฺนฺนฺนฺน
กฺสฺสวเสน ฆนโต
อนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
กฺสฺสวเสน วยโต อุปฺนฺนฺน
กฺสฺสวเสน ฃายฺนฺนฺน
กฺสฺสวเสน วิปริณามฺน
กฺสฺสวเสน ฐฺวโต อนฺน
กฺสฺสวเสน อนิมิตฺตฺต
กฺสฺสวเสน นิमितฺตฺต
กฺสฺสวเสน อปฺปณฺนิหิตฺต
กฺสฺสวเสน ปณฺนิธานฺน
กฺสฺสวเสน สฺสวณฺน
กฺสฺสวเสน อภินิเวสฺน
กฺสฺสวเสน ฃาณฺน
กฺสฺสวเสน อณฺณฃาณ
กฺสฺสวเสน วิสฺสวโณคฺค
กฺสฺสวเสน สฺสวโณค
กฺสฺสวเสน นิโรธ
กฺสฺสวเสน [๓] อินฺหุริยานิ สโมธานเตติ โคจรวจ ปชานาติ
สมตถถจ ปฏิวิชฺฌติ ฯ

[๔๖๔] จตฺต
อากาเรหิ ตินฺน
อินฺหุริยานํ
วสีภวตฺตปณฺณว ฃาสวานํ ฃเย ฃาณํ กตฺตเมลํ ตินฺน
อินฺหุริยานํ
อนณฺณวตฺตณฺณสฺสํตีนิหุริยสฺส อนณฺณินฺหุริยสฺส
อนณณวตฺตาวินฺหุริยสฺส ฯ

อนณณวตฺตณฺณสฺสํตีนิหุริยํ กตฺตฺตฺตฺตฺต
กตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
กตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
กตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
กตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
กตฺตฺตฺตฺตฺต
กตฺตฺต
กตฺต
กต

๑ ม. ย. เอตถนฺน
๒ ม. ย. วิมฺม
๓ ม. ย. เอตถนฺน

อนาคามิมคฺคํ อนาคามิผลํ อรหตฺตมคฺคํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ
เอกํ จานํ คจฺจติ อรหตฺตผลํ ฯ

[๔๖๕] โสตาปตฺตติมคฺคกฺขณฺเ อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยสฺส
สทฺธินฺทฺริยํ อธิโมกฺขปรีวารํ โหติ วิริยนฺทฺริยํ ปคฺคหปรีวารํ โหติ
สตีนฺทฺริยํ อุပ္ภุจฺจานปรีวารํ โหติ สฺมาธินฺทฺริยํ อวิกฺเขปปรีวารํ โหติ
ปญฺญินฺทฺริยํ ทสฺสนปรีวารํ โหติ มนินฺทฺริยํ วิชานนปรีวารํ โหติ
โสมนสฺสสินฺทฺริยํ อภินนฺทฺริยปรีวารํ^๑ โหติ ชีวิตินฺทฺริยํ ปวตฺตสฺสนตฺตา-
ธิปเตยฺยปรีวารํ โหติ โสตาปตฺตติมคฺคกฺขณฺเ ชาตา ฌมฺมา จเปตฺวา
จิตฺตสฺมมฺภูจฺจานํ รูปํ สพฺเพว กุสลา โหนฺติ สพฺเพว อนาสวา โหนฺติ
สพฺเพว นียฺยานิกา โหนฺติ สพฺเพว อปฺจยคามิโน โหนฺติ สพฺเพว
โลกุตฺตรรา โหนฺติ สพฺเพว นิพฺพานารมฺมณฺา โหนฺติ โสตาปตฺตติมคฺคกฺขณฺเ
อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยสฺส อิมานิ อญฺฺจอินฺทฺริยานิ สหชาตปรีวารฺวา
โหนฺติ อญฺญมมญฺญปรีวารฺวา โหนฺติ นิสฺสยปรีวารฺวา โหนฺติ
สฺมปฺยุตฺตปรีวารฺวา โหนฺติ สหคตา โหนฺติ สหชาตา โหนฺติ
ลํสฺสจฺจา โหนฺติ สฺมปฺยุตฺตตา โหนฺติ เตว ตสฺส อาการา เจว โหนฺติ
ปรีวารฺวา จ โสตาปตฺตติผลกฺขณฺเ ฯเปฯ

อรหตฺตผลกฺขณฺเ อญฺญาตาวินฺทฺริยสฺส สทฺธินฺทฺริยํ อธิโมกฺขปรีวารํ
โหติ ฯเปฯ ชีวิตินฺทฺริยํ ปวตฺตสฺสนตฺตาธิปเตยฺยปรีวารํ โหติ ฯ อรหตฺต-
ผลกฺขณฺเ ชาตา ฌมฺมา สพฺเพว อพฺยากตา โหนฺติ จเปตฺวา จิตฺตสฺมมฺภูจฺจานํ
รูปํ สพฺเพว อนาสวา โหนฺติ สพฺเพว โลกุตฺตรรา โหนฺติ สพฺเพว
นิพฺพานารมฺมณฺา โหนฺติ ฯ อรหตฺตผลกฺขณฺเ อญฺญาตาวินฺทฺริยสฺส อิมานิ
อญฺฺจอินฺทฺริยานิ สหชาตปรีวารฺวา โหนฺติ ฯเปฯ^๒ เตว ตสฺส อาการา เจว
โหนฺติ ปรีวารฺวา จ อิติ อิมานิ อญฺฺจจฺจกานิ จตฺสจฺจิจิ โหนฺติ ฯ

[๔๖๖] อาสวาติ กตเม เต อาสวา กามาสโว ภวาสโว

๑ ม. อภินนฺทฺริยปรีวารํ ฯ

๒ ม. เปยฺยาโล นตฺถิ ฯ

ทิวาสว อวิชชาสว ฯ

กตเถเต อาสวา ขียนฺติ ฯ โสตาปตฺติมคฺเคน อนวเสโส
ทิวาสว ขียติ อปายคมนีโย กามาสว ขียติ อปายคมนีโย
ภวาสว ขียติ อปายคมนีโย อวิชชาสว ขียติ เอตฺเถเต อาสวา
ขียนฺติ ฯ สกทาคามิมคฺเคน โอฟาริโก กามาสว ขียติ ตเทกฺกฺโจ
ภวาสว ขียติ ตเทกฺกฺโจ อวิชชาสว ขียติ เอตฺเถเต อาสวา
ขียนฺติ ฯ อนาคามิมคฺเคน อนวเสโส กามาสว ขียติ ตเทกฺกฺโจ
ภวาสว ขียติ ตเทกฺกฺโจ อวิชชาสว ขียติ เอตฺเถเต อาสวา ขียนฺติ ฯ
อรหตฺตมคฺเคน อนวเสโส ภวาสว ขียติ อนวเสโส อวิชชาสว ขียติ
เอตฺเถเต อาสวา ขียนฺติ ฯ

๑๓ ตสฺส อทิวฺจมิชฺตติ กิณฺจि อโถ อวิณฺญาตมชานิตพฺพํ สพฺพํ
อภิณฺณาสิ ยทตฺติ เนยฺย^๒ ตถาคโถ เตน สมฺนตฺตจกฺขุติ ฯ^๑
สมฺนตฺตจกฺขุติ เกนตฺเถน สมฺนตฺตจกฺขุ ฯ จุทฺทส พุทฺธฅาณานิ
ทฺกฺเช ฅาณํ พุทฺธฅาณํ ทฺกฺชสมฺมุทเย ฅาณํ พุทฺธฅาณํ ฯเปฯ
สพฺพญฺญตฺตฅาณํ พุทฺธฅาณํ อนาวรณํ^๒ พุทฺธฅาณํ อิมานิ จุทฺทส
พุทฺธฅาณานิ อิมสํ จุทฺทสนฺนํ พุทฺธฅาณานํ อฏฺฐจ ฅาณานิ
สวากสาธารณานิ จ ฅาณานิ อสาธารณานิ สวเกหิ ฯ

[๔๖๗] ยาวตา ทฺกฺชสฺส ทฺกฺชกฺกฺโจ ฅาโถ อณฺณโถ ทฺกฺชกฺกฺโจ
นตฺถีติ สมฺนตฺตจกฺขุ ยํ สมฺนตฺตจกฺขุํ ตํ ปณฺณินฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยสฺส
วเสน อธิมฺกฺชญฺเจน สทฺธินฺทฺริยํ ปคฺคหญฺเจน วิริยินฺทฺริยํ อุปฺภุจฺจานญฺเจน
สตีนฺทฺริยํ อวิกฺเขปญฺเจน สมฺมาธินฺทฺริยํ ยาวตา ทฺกฺชสฺส ทฺกฺชกฺกฺโจ

๑-๑ ม. ย. น ตสฺส อทิวฺจมิชฺตติ กิณฺจิ
อโถ อวิณฺญาตมชานิตพฺพํ
สพฺพํ อภิณฺณาสิ ยทตฺติ เนยฺย
ตถาคโถ เตน สมฺนตฺตจกฺขุติ ฯ

๒ เวยฺยยนฺติ วา ปาโล ฯ ๓ ม. ย. อนาวรณฅาณํ ฯ

ทิกฺขโจะ วิทิตฺตํ สจฺฉิกิตฺตํ ผลลิตฺตํ ปณฺณาย อผลลิตฺตํ ปณฺณาย
 ทุกฺขณฺโจะ นตฺถิตฺติ สมนฺตจกฺขุ ยํ สมนฺตจกฺขุํ ตํ ปณฺณินฺทฺริยํ
 ปณฺณินฺทฺริยสฺส วเสน อธิโมกฺขณฺเณ สทฺธินฺทฺริยํ ปคฺคหณฺเณ
 วิริยินฺทฺริยํ อุปกฺขจฺานณฺเณ สตินฺทฺริยํ อวิกฺเขปณฺเณ สมาธินฺทฺริยํ
 ยาวตา สมฺมุทฺยสฺส สมฺมุทฺยณฺโจะ ฯ เป ฯ ยาวตา นิโรธสฺส
 นิโรธณฺโจะ ยาวตา มคฺคสฺส มคฺคณฺโจะ ยาวตา อตฺถปฏฺิสมฺภิกาย
 อตฺถปฏฺิสมฺภิกณฺโจะ ฯ เป ฯ ยาวตา ฐมฺมปฏฺิสมฺภิกาย ฐมฺมปฏฺิสมฺภิกณฺโจะ
 ยาวตา นิรุตฺตปฏฺิสมฺภิกาย นิรุตฺตปฏฺิสมฺภิกณฺโจะ ยาวตา ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิกาย
 ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิกณฺโจะ ยาวตา อินฺทฺริยานํ ปโรปรียตฺเต ฌาณํ ยาวตา
 สตฺตฺตานํ อาสยฺยานุสเย ฌาณํ ยาวตา ยมกปาณฺิหิเร ฌาณํ ยาวตา
 มหาคารุณาสมาปตฺติยา ฌาณํ ฯ เป ฯ ยาวตา สเทวกสฺส โลกสฺส
 สมารกสฺส สพรหมกสฺส สสฺสมณพฺรหฺมณฺิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย
 ทิกฺขจํ สุตํ มุตํ วิณฺณวตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนฺุวิจฺริตํ มนสา [๑] ฌาตํ
 ทิกฺขจํ วิทิตํ สจฺฉิกิตํ ผลลิตํ ปณฺณาย อผลลิตํ ปณฺณาย นตฺถิตฺติ
 สมนฺตจกฺขุ ยํ สมนฺตจกฺขุํ^๒ ตํ ปณฺณินฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยสฺส วเสน
 อธิโมกฺขณฺเณ สทฺธินฺทฺริยํ ปคฺคหณฺเณ วิริยินฺทฺริยํ อุปกฺขจฺานณฺเณ
 สตินฺทฺริยํ อวิกฺเขปณฺเณ สมาธินฺทฺริยํ สทฺทหนฺโต ปคฺคณฺหาติ
 ปคฺคณฺหนฺโต สทฺทหติ สทฺทหนฺโต อุปกฺขจฺาเปติ อุปกฺขจฺาเปนฺโต สทฺทหติ
 สทฺทหนฺโต สมหทติ สมหทหนฺโต สทฺทหติ สทฺทหนฺโต ปชานาติ
 ปชานนฺโต สทฺทหติ ปคฺคณฺหนฺโต อุปกฺขจฺาเปติ อุปกฺขจฺาเปนฺโต
 ปคฺคณฺหาติ ปคฺคณฺหนฺโต สมหทติ สมหทหนฺโต ปคฺคณฺหาติ
 ปคฺคณฺหนฺโต ปชานาติ ปชานนฺโต ปคฺคณฺหาติ ปคฺคณฺหนฺโต สทฺทหติ
 สทฺทหนฺโต ปคฺคณฺหาติ อุปกฺขจฺาเปนฺโต สมหทติ สมหทหนฺโต
 อุปกฺขจฺาเปติ อุปกฺขจฺาเปนฺโต ปชานาติ ปชานนฺโต อุปกฺขจฺาเปติ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. ยฺ. สมนฺตจกฺขุ ฯ

อุฏฺฐาเปณโต สหฺมทติ สหฺมทหนโต อุฏฺฐาเปติ อุฏฺฐาเปณโต
ปคฺคณฺหาติ ปคฺคณฺหนโต อุฏฺฐาเปติ สหฺมาทหนโต ปชานาติ ปชานนฺโต
สหฺมาทติ สหฺมาทหนโต สหฺมทติ สหฺมทหนโต สหฺมาทติ สหฺมาทหนโต
ปคฺคณฺหาติ ปคฺคณฺหนโต สหฺมาทติ สหฺมาทหนโต อุฏฺฐาเปติ
อุฏฺฐาเปณโต สหฺมาทติ ปชานนฺโต สหฺมทติ สหฺมทหนโต ปชานาติ
ปชานนฺโต ปคฺคณฺหาติ ปคฺคณฺหนโต ปชานาติ ปชานนฺโต อุฏฺฐาเปติ
อุฏฺฐาเปณโต ปชานาติ ปชานนฺโต สหฺมาทติ สหฺมาทหนโต ปชานาติ
สหฺมทิตตฺตา ปคฺคหิตํ ปคฺคหิตตฺตา สหฺมทิตํ สหฺมทิตตฺตา อุฏฺฐापิตํ
อุฏฺฐापิตตฺตา สหฺมทิตํ สหฺมทิตตฺตา °สหฺมาทปิตํ สหฺมาทปิตตฺตา°
สหฺมทิตํ สหฺมทิตตฺตา ปชานิตํ ปชานิตตฺตา สหฺมทิตํ ปคฺคหิตตฺตา
อุฏฺฐापิตํ อุฏฺฐापิตตฺตา ปคฺคหิตํ ปคฺคหิตตฺตา สหฺมาทปิตํ
สหฺมาทปิตตฺตา ปคฺคหิตํ ปคฺคหิตตฺตา ปชานิตํ ปชานิตตฺตา ปคฺคหิตํ
ปคฺคหิตตฺตา สหฺมทิตํ สหฺมทิตตฺตา ปคฺคหิตํ อุฏฺฐापิตตฺตา สหฺมาทปิตํ
สหฺมาทปิตตฺตา อุฏฺฐापิตํ อุฏฺฐापิตตฺตา ปชานิตํ ปชานิตตฺตา
อุฏฺฐापิตํ อุฏฺฐापิตตฺตา สหฺมทิตํ สหฺมทิตตฺตา อุฏฺฐापิตํ
อุฏฺฐापิตตฺตา ปคฺคหิตํ ปคฺคหิตตฺตา อุฏฺฐापิตํ สหฺมาทปิตตฺตา
ปชานิตํ ปชานิตตฺตา สหฺมาทปิตํ สหฺมาทปิตตฺตา สหฺมทิตํ สหฺมทิตตฺตา
สหฺมาทิตํ สหฺมาทิตตฺตา ปคฺคหิตํ ปคฺคหิตตฺตา สหฺมาทปิตํ สหฺมาทปิตตฺตา
อุฏฺฐापิตํ อุฏฺฐापิตตฺตา สหฺมาทิตํ ปชานิตตฺตา สหฺมทิตํ
สหฺมทิตตฺตา ปชานิตํ ปชานิตตฺตา ปคฺคหิตํ ปคฺคหิตตฺตา ปชานิตํ
ปชานิตตฺตา อุฏฺฐापิตํ อุฏฺฐापิตตฺตา ปชานิตํ ปชานิตตฺตา สหฺมาทปิตํ
สหฺมาทปิตตฺตา ปชานิตํ ยํ พุทฺธจกฺขุ^๑ ตํ พุทฺธจกฺขุ^๒ ยํ พุทฺธจกฺขุ^๑
ตํ พุทฺธจกฺขุ^๑ เยน จกฺขุณา ตถาคโต สตฺเต ปสฺสตี อปฺพรชกฺเข
มหารชกฺเข ติกฺขินฺทริเย มุทฺทินฺทริเย สุวการเ ทฺวการเ สุวิณฺญาปเย

๑-๑ ม. ย. สหฺมาทิตํ สหฺมาทิตตฺตา ๑ เอวมฺมีเสสฺส ปเทสฺส ๑ ๒ ม. ย. พุทฺธจกฺขุ ๑
1272

ทฺวิณฺณาปเย อปฺเปกฺจฺเจ ปฺรโลกฺวชฺชภยทสฺสāvīโน อปฺเปกฺจฺเจ
นปฺรโลกฺวชฺชภยทสฺสāvīโน ฯ

[๔๖๘] อปฺปฺรชฺกฺโข มหฺรชฺกฺโข สทฺโธ ปุคฺคโล อปฺปฺรชฺกฺโข
อสฺสทฺโธ ปุคฺคโล มหฺรชฺกฺโข อารทฺธวិโร ปุคฺคโล อปฺปฺรชฺกฺโข
กฺุสฺสītโต ปุคฺคโล มหฺรชฺกฺโข อฺุปฺภฺจิตฺตสฺสตี ปุคฺคโล อปฺปฺรชฺกฺโข
มฺุฏฺจสฺสตี ปุคฺคโล มหฺรชฺกฺโข สฺมาหิตโต ปุคฺคโล อปฺปฺรชฺกฺโข
อสฺมาหิตโต ปุคฺคโล มหฺรชฺกฺโข ปณฺณว ปุคฺคโล อปฺปฺรชฺกฺโข
ทฺุปฺปณฺโณ ปุคฺคโล มหฺรชฺกฺโข ฯ

ติกฺขินฺทฺริเย มฺุทินฺทฺริเยตี สทฺโธ ปุคฺคโล ติกฺขินฺทฺริโย อสฺสทฺโธ
ปุคฺคโล มฺุทินฺทฺริโย ฯเปฯ ปณฺณว ปุคฺคโล ติกฺขินฺทฺริโย ทฺุปฺปณฺโณ
ปุคฺคโล มฺุทินฺทฺริโย ฯ

สฺวากาเร ทฺุวากาเรตี สทฺโธ ปุคฺคโล สฺวากาโร ฯเปฯ ปณฺณว
ปุคฺคโล สฺวากาโร ทฺุปฺปณฺโณ ปุคฺคโล ทฺุวากาโร ฯ

สฺุวิณฺณาปเย ทฺุวิณฺณาปเยตี สทฺโธ ปุคฺคโล สฺุวิณฺณาปโย อสฺสทฺโธ
ปุคฺคโล ทฺุวิณฺณาปโย ฯเปฯ ปณฺณว ปุคฺคโล สฺุวิณฺณาปโย
ทฺุปฺปณฺโณ ปุคฺคโล ทฺุวิณฺณาปโย ฯ

อปฺเปกฺจฺเจ ปฺรโลกฺวชฺชภยทสฺสāvīโน อปฺเปกฺจฺเจ นปฺรโลก-
วชฺชภยทสฺสāvīโนตี สทฺโธ ปุคฺคโล ปฺรโลกฺวชฺชภยทสฺสāvī อสฺสทฺโธ
ปุคฺคโล นปฺรโลกฺวชฺชภยทสฺสāvī อารทฺธวิโร ปุคฺคโล ปฺรโลก-
วชฺชภยทสฺสāvī กฺุสฺสītโต ปุคฺคโล นปฺรโลกฺวชฺชภยทสฺสāvī ฯเปฯ
ปณฺณว ปุคฺคโล ปฺรโลกฺวชฺชภยทสฺสāvī ทฺุปฺปณฺโณ ปุคฺคโล
นปฺรโลกฺวชฺชภยทสฺสāvī ฯ

โลโกตี ขนฺธโลโก ธาตุโลโก อายตฺนโลโก วิปตฺติภวโลโก
วิปตฺติสมภวโลโก สมปตฺติภวโลโก สมปตฺติสมภวโลโก ฯ เอโก โลโก
สพฺเพ สตฺตา อหฺรณฺจิตฺติกา ฯ เทว โลกา นามณฺจ รฺุพณฺจ ฯ ตโย

โลกา ติสฺโส เวทนา ฯ จตฺตารโ โลกา จตฺตารโ อาหารา ฯ ปญจ
โลกา ปญจปาทานกฺขนฺธา ฯ ฉ โลกา ฉ อชฺฌตฺติกาณิ อายตนาณิ ฯ
สตฺต โลกา สตฺต วิณฺยาณภูจฺติโย ฯ อญฺจ โลกา อญฺจ โลกธมฺมา ฯ
นว โลกา นว สตฺตาวาสา ฯ ทส โลกา ทสายตนาณิ ฯ ทฺวาทส
โลกา ทฺวาทสายตนาณิ ฯ อญฺจารส โลกา อญฺจารส ธาตุโย ฯ

วชฺชนฺติ สพฺเพ กิเลสา วชฺชา สพฺเพ ทฺวจฺริตา วชฺชา สพฺเพ
อภิสงฺขารา วชฺชา สพฺเพ ภวคามิกมฺมา วชฺชา อิติ อิมสฺมิญฺจ โลก
อิมสฺมิญฺจ วชฺเช ติพฺพา ภยสณฺญา ปจฺจุปฺภฺจिता โหติ เสยฺยถาปิ
อุกฺขิตฺตาสีเก วชฺเก อิมฺเหติ ปญฺญาสาย อากาเรหิ อิมานิ
ปญฺจินฺทฺริยานิ ชานาติ ปสฺสตี อณฺณาติ ปฏฺวิวิชฺฌตี^๑ ฯ

ตฺติยภาณวาร์ ฯ

อินฺทฺริยกถา นิฏฺฐิตา ฯ

๑ ม. อิติสทฺเท อตฺถิ ฯ

มหาวคฺเค วิโมกฺขกถา

ปริปุณฺณนิทานา^๑

[๔๖๙] ตโยเม ภิกฺขเว วิโมกฺขา กตเม ตโย สฺสณฺณโต
วิโมกฺโข อนิมิตฺโต วิโมกฺโข อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข อิม ภิกฺขเว
ตโย วิโมกฺขา ฯ

อปี จ อภฺจสฺสฺสึ วิโมกฺขา สฺสณฺณโต วิโมกฺโข อนิมิตฺโต
วิโมกฺโข อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข ฯ อชฺฉตฺตวฺภูจฺฉานโน วิโมกฺโข พหิทฺธา-
วฺภูจฺฉานโน วิโมกฺโข ทฺภวฺโตวฺภูจฺฉานโน วิโมกฺโข อชฺฉตฺตวฺภูจฺฉานา จตฺตารो
วิโมกฺขา พหิทฺธาวฺภูจฺฉานา จตฺตารो วิโมกฺขา ทฺภวฺโตวฺภูจฺฉานา จตฺตารो
วิโมกฺขา อชฺฉตฺตวฺภูจฺฉานานํ อนฺุโลมา จตฺตารो วิโมกฺขา พหิทฺธา-
วฺภูจฺฉานานํ อนฺุโลมา จตฺตารो วิโมกฺขา ทฺภวฺโตวฺภูจฺฉานานํ อนฺุโลมา
จตฺตารो วิโมกฺขา อชฺฉตฺตวฺภูจฺฉานา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิ จตฺตารो วิโมกฺขา
พหิทฺธาวฺภูจฺฉานา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิ จตฺตารो วิโมกฺขา ทฺภวฺโตวฺภูจฺฉานา
ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิ จตฺตารो วิโมกฺขา รฺฐปี รฺฐปานิ ปสฺสตีติ วิโมกฺโข
อชฺฉตฺตํ อรฺฐปสฺสณฺณิ พหิทฺธา รฺฐปานิ ปสฺสตีติ วิโมกฺโข สฺสณฺณเตว
อธิมฺมุตฺโต โหตีติ วิโมกฺโข อากาसानนฺจายตฺนสมฺมาปตฺติวิโมกฺโข
วิญฺญาณนฺจายตฺนสมฺมาปตฺติวิโมกฺโข อากิณฺจณฺจายตฺนสมฺมาปตฺติวิโมกฺโข
เนวสณฺณานาสณฺณจายตฺนสมฺมาปตฺติวิโมกฺโข สณฺญาเวทฺยิตฺนโรธสมฺมาปตฺติ-
วิโมกฺโข สมฺยวิโมกฺโข อสมฺยวิโมกฺโข สามยิโก วิโมกฺโข อสามยิโก
วิโมกฺโข กุบฺโง วิโมกฺโข อकुบฺโง วิโมกฺโข โลกิโย วิโมกฺโข โลกุตฺตรो
วิโมกฺโข สาสโว วิโมกฺโข อนาสโว วิโมกฺโข สามิสो วิโมกฺโข นiramiso
วิโมกฺโข นiramisstro^๒ วิโมกฺโข ปณฺหิตโต วิโมกฺโข อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข
ปณฺหิตตฺตปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิวิโมกฺโข สณฺณตฺโต วิโมกฺโข วิสณฺณตฺโต วิโมกฺโข

๑ ม. ปริณนิทานํ ฯ เอวมฺบุปริปี ฯ ๒ ม. นiramisaniramisstro ฯ

เอกตตวิโมกฺโข นานตตวิโมกฺโข สญญาวิโมกฺโข ฌาณวิโมกฺโข
สีตลียาวิโมกฺโข ฌานวิโมกฺโข อนุปาทาจิตตสุส วิโมกฺโข ฯ

[๔๗๐] กตโม สญญโต วิโมกฺโข ฯ อธิ ภิกฺขุ อรณญคโต वा
รुक्ขมฺมูลโต वा สญญาคารคโต वा อิติ ปฏิสญจิกฺขติ สญญมิมํ
อตฺเตน वा อตฺตนิเยน วาติ โส ตตฺถ อภินเวสํ น กโรตฺติติ สญญโต
วิโมกฺโข อयํ สญญโต วิโมกฺโข ฯ

กตโม อนิมิตฺโต วิโมกฺโข ฯ อธิ ภิกฺขุ อรณญคโต वा
รुक्ขมฺมูลโต वा สญญาคารคโต वा อิติ ปฏิสญจิกฺขติ สญญมิมํ
อตฺเตน वा อตฺตนิเยน วาติ โส ตตฺถ นิमितฺตํ น กโรตฺติติ
อนิมิตฺโต วิโมกฺโข อयํ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข ฯ

กตโม อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข ฯ อธิ ภิกฺขุ อรณญคโต वा
รुक्ขมฺมูลโต वा สญญาคารคโต वा อิติ ปฏิสญจิกฺขติ สญญมิมํ
อตฺเตน वा อตฺตนิเยน วาติ โส ตตฺถ ปณฺหิ น กโรตฺติติ
อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข อयํ อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข ฯ

กตโม อชฺฌตฺตวฺภูจฺฉาน วิโมกฺโข ฯ จตฺตาริ ฌานานิ อयํ
อชฺฌตฺตวฺภูจฺฉาน วิโมกฺโข ฯ

กตโม พหิทฺทวฺภูจฺฉาน วิโมกฺโข ฯ จตฺตโส อรูปสฺมาปตฺติโย
อยํ พหิทฺทวฺภูจฺฉาน วิโมกฺโข ฯ

กตโม ทฺภวฺโตวฺภูจฺฉาน วิโมกฺโข ฯ จตฺตาริ อริยมคฺคา อยํ
ทฺภวฺโตวฺภูจฺฉาน วิโมกฺโข ฯ

[๔๗๑] กตเม อชฺฌตฺตวฺภูจฺฉานา จตฺตาริ วิโมกฺขา ปจฺมชฺฌานํ
นีวรณฺหิ วฺภูจฺฉาติ ทฺตฺติยชฺฌานํ วิตกฺกวิจฺจาเรหิ วฺภูจฺฉาติ ตฺตฺติยชฺฌานํ
ปฺตีติยา วฺภูจฺฉาติ จตฺตตฺถชฺฌานํ สุขทฺกฺเขหิ วฺภูจฺฉาติ อิมิ อชฺฌตฺตวฺภูจฺฉานา
จตฺตาริ วิโมกฺขา ฯ

กตเม พหิทฺฐาภูจฺจานา จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ อากาसानญจายตน-
 สสมาปตฺติ รูปสญฺเวยย ปฏฺธิสญฺเวยย นานตตสญฺเวยย ภูจฺจติ
 วิญญานญจายตนสสมาปตฺติ อากาसानญจายตนสญฺเวยย ภูจฺจติ
 อากิณฺจญฺเวยยตนสสมาปตฺติ วิญญานญจายตนสญฺเวยย ภูจฺจติ
 เหนวสญฺเวยยานาสญฺเวยยตนสสมาปตฺติ อากิณฺจญฺเวยยตนสญฺเวยย ภูจฺจติ
 อิมะ พหิทฺฐาภูจฺจานา จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ

กตเม ทฺฐาโตภูจฺจานา จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ โสตาปตฺติมคฺโค
 สกฺกายทิกฺขุจิวิจิกิจฉาสีลพฺพตปฺรามาสา ทิกฺขุจฺจานุสยา วิจิกิจฉานุสยา
 ภูจฺจติ ตทฺทวตฺตกิกิเลเสหิ จ ชนฺเชหิ จ ภูจฺจติ พหิทฺฐา จ
 สพฺพนิมิตฺเตหิ ภูจฺจติ สกฺทาคามิมคฺโค โอฟาริกา กามราคสญฺโฆชนา
 ปฏฺธิสญฺโฆชนา โอฟาริกา กามราคานุสยา ปฏฺธิฆานุสยา ภูจฺจติ
 ตทฺทวตฺตกิกิเลเสหิ จ ชนฺเชหิ จ ภูจฺจติ พหิทฺฐา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ
 ภูจฺจติ อนาคามิมคฺโค อณฺุสหคฺตา กามราคสญฺโฆชนา ปฏฺธิสญฺโฆชนา
 อณฺุสหคฺตา กามราคานุสยา ปฏฺธิฆานุสยา ภูจฺจติ ตทฺทวตฺตกิกิเลเสหิ
 จ ชนฺเชหิ จ ภูจฺจติ พหิทฺฐา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ ภูจฺจติ
 อรหตฺตมคฺโค รุปราคา อรฺุปราคา มานา อุทฺทจฺจา อวิชฺชขาย
 มานานุสยา ภวราคานุสยา อวิชฺชานุสยา ภูจฺจติ ตทฺทวตฺตกิกิเลเสหิ
 จ ชนฺเชหิ จ ภูจฺจติ พหิทฺฐา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ ภูจฺจติ
 อิมะ ทฺฐาโตภูจฺจานา จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ

[๔๗๒] กตเม อชฺฌตฺตวฺจฺจานานํ อนฺุโลมา จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ
 ปจฺจชฺฌมานํ ปฏฺธิลาภตฺถาย วิตกฺโก จ วิจาร์ จ ปีติ จ สุขญจ
 จิตฺเตกคฺคตา จ ทฺุติยชฺฌมานํ ปฏฺธิลาภตฺถาย ตฺติยชฺฌมานํ ปฏฺธิลาภตฺถาย
 จตฺตตฺถชฺฌมานํ ปฏฺธิลาภตฺถาย วิตกฺโก จ วิจาร์ จ ปีติ จ สุขญจ
 จิตฺเตกคฺคตา จ อิมะ อชฺฌตฺตวฺจฺจานานํ อนฺุโลมา จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ

กตเม พหิทฺฐาภูจฺจานานํ อนุโลมา จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ
 อากาสานญฺจายตนสมาปตฺตี ปฏิลาภตฺถาย วิตกฺโก จ วิจาร์ จ ปีติ
 จ สุขญฺจ จิตฺเตกคฺคตา จ วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺตี อากิณฺจญฺจายตน-
 สมาปตฺตี เหวสณฺณานาสณฺณายตนสมาปตฺตี ปฏิลาภตฺถาย วิตกฺโก จ
 วิจาร์ จ ปีติ จ สุขญฺจ จิตฺเตกคฺคตา จ อิมะ พหิทฺฐาภูจฺจานานํ
 อนุโลมา จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ

กตเม ทฺวมโตวฺภูจฺจานานํ อนุโลมา จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ โสตาปตฺติ-
 มคฺคํ ปฏิลาภตฺถาย อนิจฺจานุปฺสฺสนา ทฺกฺขานุปฺสฺสนา อนตฺตานุปฺสฺสนา
 สกทาคามิมคฺคํ ปฏิลาภตฺถาย อนาคามิมคฺคํ ปฏิลาภตฺถาย อรหตฺต-
 มคฺคํ ปฏิลาภตฺถาย อนิจฺจานุปฺสฺสนา ทฺกฺขานุปฺสฺสนา อนตฺตานุปฺสฺสนา
 อิมะ ทฺวมโตวฺภูจฺจานานํ อนุโลมา จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ

[๔๗๓] กตเม อชฺชตฺตวฺภูจฺจานา ปฏิปฺปสฺสทฺธิ จตฺตารโ
 วิโมกฺขา ฯ ปจฺมชฺชฌานสฺส ปฏิลาโภ วา วิปาโก วา ทฺุติยชฺชฌานสฺส
 ตฺุติยชฺชฌานสฺส จตฺตตฺถชฺชฌานสฺส ปฏิลาโภ วา วิปาโก วา อิมะ
 อชฺชตฺตวฺภูจฺจานา ปฏิปฺปสฺสทฺธิ จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ

กตเม พหิทฺฐาภูจฺจานา ปฏิปฺปสฺสทฺธิ จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ
 อากาสานญฺจายตนสมาปตฺติยา ปฏิลาโภ วา วิปาโก วา
 วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺติยา อากิณฺจญฺจายตนสมาปตฺติยา
 เหวสณฺณานาสณฺณายตนสมาปตฺติยา ปฏิลาโภ วา วิปาโก วา
 อิมะ พหิทฺฐา-ภูจฺจานา ปฏิปฺปสฺสทฺธิ จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ

กตเม ทฺวมโตวฺภูจฺจานา ปฏิปฺปสฺสทฺธิ จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ
 โสตาปตฺติมคฺคสฺส โสตาปตฺติผลํ สกทาคามิมคฺคสฺส สกทาคามิผลํ
 อนาคามิมคฺคสฺส อนาคามิผลํ อรหตฺตมคฺคสฺส อรหตฺตผลํ
 อิมะ ทฺวมโตวฺภูจฺจานา ปฏิปฺปสฺสทฺธิ จตฺตารโ วิโมกฺขา ฯ

[๔๗๔] กถํ รุปํ รูปานิ ปสฺสตีติ วิโมกฺโข ๑ อิเธกจฺโจ
 อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นีลนินิตฺตํ มนสิ กโรติ นีลสณฺณํ ปฏฺฐิลภติ โส ตํ
 นินิตฺตํ สุกฺคหิตํ กโรติ สฺฐปฺচারิตํ อุปฺชาเรติ สุวาวตฺถิตํ อวตฺถาเปติ
 โส ตํ นินิตฺตํ สุกฺคหิตํ กถฺวา สฺฐปฺचारิตํ อุปฺชาเรตฺวา สุวาวตฺถิตํ
 อวตฺถาเปตฺวา พหิทฺธา นีลนินิตฺเต จิตฺตํ อุปฺสํหริติ นีลสณฺณํ
 ปฏฺฐิลภติ โส ตํ นินิตฺตํ สุกฺคหิตํ กโรติ สฺฐปฺचारิตํ อุปฺชาเรติ
 สุวาวตฺถิตํ อวตฺถาเปติ โส ตํ นินิตฺตํ สุกฺคหิตํ กถฺวา สฺฐปฺचारิตํ
 อุปฺชาเรตฺวา สุวาวตฺถิตํ อวตฺถาเปตฺวา อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ
 ๓สฺส เหวํ โหติ อชฺฌตฺตตฺตฺตฺตํ พหิทฺธา จ อุภฺยมิทํ รูปนฺตฺติ รูปสณฺณํ
 โหติ อิเธกจฺโจ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ ปีตนินิตฺตํ โลहितนินิตฺตํ
 โอหาตนินิตฺตํ มนสิ กโรติ โอหาตสณฺณํ ปฏฺฐิลภติ โส ตํ นินิตฺตํ
 สุกฺคหิตํ กโรติ สฺฐปฺचारิตํ อุปฺชาเรติ สุวาวตฺถิตํ อวตฺถาเปติ โส
 ตํ นินิตฺตํ สุกฺคหิตํ กถฺวา สฺฐปฺचारิตํ อุปฺชาเรตฺวา สุวาวตฺถิตํ
 อวตฺถาเปตฺวา พหิทฺธา โอหาตนินิตฺเต จิตฺตํ อุปฺสํหริติ โอหาตสณฺณํ
 ปฏฺฐิลภติ โส ตํ นินิตฺตํ สุกฺคหิตํ กโรติ สฺฐปฺचारิตํ อุปฺชาเรติ
 สุวาวตฺถิตํ อวตฺถาเปติ โส ตํ นินิตฺตํ สุกฺคหิตํ กถฺวา สฺฐปฺचारิตํ
 อุปฺชาเรตฺวา สุวาวตฺถิตํ อวตฺถาเปตฺวา อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ
 ๓สฺส เหวํ โหติ อชฺฌตฺตตฺตฺตฺตํ พหิทฺธา จ อุภฺยมิทํ รูปนฺตฺติ รูปสณฺณํ
 โหติ เหวํ รุปํ รูปานิ ปสฺสตีติ วิโมกฺโข ๑

[๔๗๕] กถํ อชฺฌตฺตํ อรูปสณฺณํ พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตีติ
 วิโมกฺโข ๑ อิเธกจฺโจ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นีลนินิตฺตํ น มนสิ กโรติ
 นีลสณฺณํ น ปฏฺฐิลภติ พหิทฺธา นีลนินิตฺเต จิตฺตํ อุปฺสํหริติ นีลสณฺณํ
 ปฏฺฐิลภติ โส ตํ นินิตฺตํ สุกฺคหิตํ กโรติ สฺฐปฺचारิตํ อุปฺชาเรติ
 สุวาวตฺถิตํ อวตฺถาเปติ โส ตํ นินิตฺตํ สุกฺคหิตํ กถฺวา สฺฐปฺचारิตํ

อุปชาเรตวา สุวาทถิตัง อวตถาเปตวา อาเสวติ ภาเวติ พหุสีกโรติ
 ตสฺส เอวํ โหติ อชฺฉตฺตํ อรูปํ พหิทฺธา รูปมิตฺตํ รูปสณฺณํ
 โหติ อิทฺทกฺโข อชฺฉตฺตํ ปจฺจตฺตํ ปิตฺตนิมิตฺตํ โลหิตนิมิตฺตํ
 โอทาทนิมิตฺตํ น มนสิ กโรติ โอทาทสณฺณํ น ปฏิภตติ พหิทฺธา
 โอทาทนิมิตฺเต จิตฺตํ อุปสํหริติ โอทาทสณฺณํ ปฏิภตติ โส ตํ นิมิตฺตํ
 สุกฺคหิตํ กโรติ สฺฐปฺจาริตํ อุปชาเรติ สุวาทถิตัง อวตถาเปติ โส
 ตํ นิมิตฺตํ สุกฺคหิตํ กตฺวา สฺฐปฺจาริตํ อุปชาเรตวา สุวาทถิตัง
 อวตถาเปตวา อาเสวติ ภาเวติ พหุสีกโรติ ตสฺส เอวํ โหติ อชฺฉตฺตํ
 อรูปํ พหิทฺธา รูปมิตฺตํ รูปสณฺณํ โหติ เอวํ อชฺฉตฺตํ
 อรูปสณฺณํ พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตีติ วิโมกฺโข ฯ

[๔๗๖] ถํ สฺภานฺเตว อธิมฺตฺโต โหตีติ วิโมกฺโข ฯ อิทฺท ภิภฺช
 เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหริติ ตถา ทฺตฺติยํ ตถา
 ตฺตฺติยํ ตถา จตฺตฺตํ อิติ อุทฺธมฺโธ ติริยํ สพฺพพิ สพฺพตฺตตฺตาย
 สพฺพพานฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปฺลเนน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน
 อเวเรน อพฺยาปชฺเชเนน ฝริตฺวา วิหริติ เมตฺตตฺตาย ภาวิตฺตตฺตา สตฺตฺตา
 อปฺปปฏิญฺญา โหนฺติ กรุณาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฯเปฯ กรุณาย
 ภาวิตฺตตฺตา สตฺตฺตา อปฺปปฏิญฺญา โหนฺติ มุทิตาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ
 มุทิตาย ภาวิตฺตตฺตา สตฺตฺตา อปฺปปฏิญฺญา โหนฺติ อุเปกฺขาสหคเตน
 เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหริติ ฯเปฯ อุเปกฺขาย ภาวิตฺตตฺตา
 สตฺตฺตา อปฺปปฏิญฺญา โหนฺติ เอวํ สฺภานฺเตว อธิมฺตฺโต โหตีติ วิโมกฺโข ฯ

[๔๗๗] กตฺโม อากาसानญฺจายตฺนสมฺปาตฺตฺติวิโมกฺโข ฯ อิทฺท
 ภิภฺช สพฺพโส รูปสณฺณานํ สมตฺติกฺกมา ปฏิสมฺภตฺตฺตํ อตฺถงฺคมา
 นานตฺตสณฺณานํ อมนสิการา อนนฺโต อากาโสติ อากาसानญฺจายตฺน
 อุปสมฺปชฺช วิหริติ อยํ อากาसानญฺจายตฺนสมฺปาตฺตฺติวิโมกฺโข ฯ

กตโม วิญญาณญายตนสมาปตฺติวิโมกฺโข ๑ อธิ ภิกฺขุ สพฺพโส
 อากาสาณญายตน์ สมตฺติกฺกมฺม อนนฺตํ วิญญาณนฺตฺติ วิญญาณญ-
 ยายตน์ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อโย วิญญาณญายตนสมาปตฺติวิโมกฺโข ๑

กตโม อากิณฺจณญายตนสมาปตฺติวิโมกฺโข ๑ อธิ ภิกฺขุ สพฺพโส
 วิญญาณญายตน์ สมตฺติกฺกมฺม นตฺถิ กิณฺจจฺจิตฺติ อากิณฺจณญายตน์
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อโย อากิณฺจณญายตนสมาปตฺติวิโมกฺโข ๑

กตโม เหวสณฺณานาสณฺณายตนสมาปตฺติวิโมกฺโข ๑ อธิ ภิกฺขุ
 สพฺพโส อากิณฺจณญายตน์ สมตฺติกฺกมฺม เหวสณฺณานาสณฺณายตน์
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อโย เหวสณฺณานาสณฺณายตนสมาปตฺติวิโมกฺโข ๑

กตโม สณฺณาวะเหยตฺตนิโรธสมาปตฺติวิโมกฺโข ๑ อธิ ภิกฺขุ สพฺพโส
 เหวสณฺณานาสณฺณายตน์ สมตฺติกฺกมฺม สณฺณาวะเหยตฺตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติ อโย สณฺณาวะเหยตฺตนิโรธสมาปตฺติวิโมกฺโข ๑

[๔๗๘] กตโม สมยวิโมกฺโข ๑ จตฺตาริ ฌานานิ จตฺตโส จ
 อรูปสมาปตฺติโย อโย สมยวิโมกฺโข ๑

กตโม อสมยวิโมกฺโข ๑ จตฺตาริ จ อริยมคฺคา จตฺตาริ จ
 สามณฺณผลานิ นิพฺพานญจ อโย อสมยวิโมกฺโข ๑

กตโม สามยโก วิโมกฺโข ๑ จตฺตาริ ฌานานิ จตฺตโส จ
 อรูปสมาปตฺติโย อโย สามยโก วิโมกฺโข ๑

กตโม อสามยโก วิโมกฺโข ๑ จตฺตาริ จ อริยมคฺคา จตฺตาริ
 จ สามณฺณผลานิ นิพฺพานญจ อโย อสามยโก วิโมกฺโข ๑

กตโม กุบฺโป วิโมกฺโข ๑ จตฺตาริ ฌานานิ จตฺตโส จ
 อรูปสมาปตฺติโย อโย กุบฺโป วิโมกฺโข ๑

กตโม อกุบฺโป วิโมกฺโข ๑ จตฺตาริ จ อริยมคฺคา จตฺตาริ จ
 สามณฺณผลานิ นิพฺพานญจ อโย อกุบฺโป วิโมกฺโข ๑

กตโม โลกิโย วิโมกฺโข ๑ จตตาริ ฌานานิ จตฺสฺโส จ
 อรูปสมาปตฺติโย อโย โลกิโย วิโมกฺโข ๑

กตโม โลกุตฺตโร วิโมกฺโข ๑ จตตาริ จ อริยมคฺคา จตตาริ จ
 สามณฺณผลานิ นิพฺพานณฺจ อโย โลกุตฺตโร วิโมกฺโข ๑

กตโม สาสโว วิโมกฺโข ๑ จตตาริ ฌานานิ จตฺสฺโส จ
 อรูปสมาปตฺติโย อโย สาสโว วิโมกฺโข ๑

กตโม อนาสโว วิโมกฺโข ๑ จตตาริ จ อริยมคฺคา จตตาริ จ
 สามณฺณผลานิ นิพฺพานณฺจ อโย อนาสโว วิโมกฺโข ๑

[๔๗๙] กตโม สามิสฺโส วิโมกฺโข ๑ รุปปฏฺฐิสถณฺตุตฺโต วิโมกฺโข
 อโย สามิสฺโส วิโมกฺโข ๑

กตโม นิรามิสฺโส วิโมกฺโข ๑ อรูปปฏฺฐิสถณฺตุตฺโต วิโมกฺโข
 อโย นิรามิสฺโส วิโมกฺโข ๑

กตโม นิรามิสฺตโร^๑ วิโมกฺโข ๑ จตตาริ จ อริยมคฺคา จตตาริ
 จ สามณฺณผลานิ นิพฺพานณฺจ อโย นิรามิสฺตโร^๒ วิโมกฺโข ๑

กตโม ปณฺหิตโต วิโมกฺโข ๑ จตตาริ ฌานานิ จตฺสฺโส จ
 อรูปสมาปตฺติโย อโย ปณฺหิตโต วิโมกฺโข ๑

กตโม อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข ๑ จตตาริ จ อริยมคฺคา จตตาริ
 จ สามณฺณผลานิ นิพฺพานณฺจ อโย อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข ๑

กตโม ปณฺหิตปฺปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิวิโมกฺโข ๑ ปจฺมชฺฌานสุส ปฏฺฐิลาโก
 วา วิปาโก วา ๑เป๑ เหนวสถณฺวานาสถณฺวายนตฺนสมาปตฺติยา ปฏฺฐิลาโก
 วา วิปาโก วา อโย ปณฺหิตปฺปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิวิโมกฺโข ๑

กตโม สถณฺตุตฺโต วิโมกฺโข ๑ จตตาริ ฌานานิ จตฺสฺโส จ
 อรูปสมาปตฺติโย อโย สถณฺตุตฺโต วิโมกฺโข ๑

๑,๒ ม. ยุ. นิรามิสานิรามิสฺตโร วิโมกฺโข ๑

กตโม วิสณฺณตฺโต วิโมกฺโข ๑ จตฺตารโ จ อริยมคฺคา จตฺตาริ
จ สามณฺณผลานิ นิพฺพานณฺจ อัยํ วิสณฺณตฺโต วิโมกฺโข ๑

กตโม เอกตฺตวิโมกฺโข ๑ จตฺตารโ จ อริยมคฺคา จตฺตาริ จ
สามณฺณผลานิ นิพฺพานณฺจ อัยํ เอกตฺตวิโมกฺโข ๑

กตโม นานตฺตวิโมกฺโข ๑ จตฺตาริ ฌานานิ จตฺสฺโส จ
อรฺุปรสมาปตฺตติโย อัยํ นานตฺตวิโมกฺโข ๑

[๔๘๐] กตโม สณฺณาวิมอกฺโข ๑ ลียา เอโก สณฺณาวิมอกฺโข
ทส สณฺณาวิมอกฺขา โหนฺติ ทส สณฺณาวิมอกฺขา เอโก สณฺณาวิมอกฺโข
โหติ วตฺถวเสน ปรียาเยน ๑

ลียาติ กถณฺจ ลียา ๑ อนิจฺจานุสฺสนาฌาณํ นิจฺจโต สณฺณาย
มฺุจฺจตีติ สณฺณาวิมอกฺโข ทุกฺขานุสฺสนาฌาณํ สุขโต สณฺณาย มฺุจฺจตีติ
สณฺณาวิมอกฺโข อนตฺตานุสฺสนาฌาณํ อตฺตโต สณฺณาย มฺุจฺจตีติ
สณฺณาวิมอกฺโข นิพฺพิทานุสฺสนาฌาณํ นนฺทียา สณฺณาย มฺุจฺจตีติ
สณฺณาวิมอกฺโข วิราคานุสฺสนาฌาณํ ราคโต สณฺณาย มฺุจฺจตีติ
สณฺณาวิมอกฺโข นิโรธานุสฺสนาฌาณํ สมฺุทฺยโต สณฺณาย มฺุจฺจตีติ
สณฺณาวิมอกฺโข ปฏฺินิสฺสคฺคานุสฺสนาฌาณํ อาทานโต สณฺณาย
มฺุจฺจตีติ สณฺณาวิมอกฺโข อนิมิตฺตานุสฺสนาฌาณํ นิमितฺตโต สณฺณาย
มฺุจฺจตีติ สณฺณาวิมอกฺโข อปฺปนฺนิตฺตานุสฺสนาฌาณํ ปนฺนิตฺตยา สณฺณาย
มฺุจฺจตีติ สณฺณาวิมอกฺโข สฺุณฺณตฺตานุสฺสนาฌาณํ อภินเวสโต สณฺณาย
มฺุจฺจตีติ สณฺณาวิมอกฺโข เอวํ ลียา เอโก สณฺณาวิมอกฺโข
ทส สณฺณาวิมอกฺขา โหนฺติ ทส สณฺณาวิมอกฺขา เอโก สณฺณาวิมอกฺโข
โหติ วตฺถวเสน ปรียาเยน ๑ รฺุเป อนิจฺจานุสฺสนาฌาณํ นิจฺจโต
สณฺณาย มฺุจฺจตีติ สณฺณาวิมอกฺโข ๑เป๑ รฺุเป สฺุณฺณตฺตานุสฺสนาฌาณํ
อภินเวสโต สณฺณาย มฺุจฺจตีติ สณฺณาวิมอกฺโข เอวํ ลียา เอโก

สณฺณวาวิมฺภุช ทส สณฺณวาวิมฺภุชา โหนฺติ ทส สณฺณวาวิมฺภุชา เอโก
สณฺณวาวิมฺภุช โหติ วัตถุวเสน ปรียาเยน ฯ เวทนาย ฯเปฯ สณฺณวาย
สงฺขาเรสุ วิญญาเณ จกฺขุสมึ ฯเปฯ ชรามรเณ อนิจฺจานุปฺสฺสนาภาณํ
นิจฺจโต สณฺณวาย มุจฺจตีติ สณฺณวาวิมฺภุช ฯเปฯ ชรามรเณ
สุญฺยตานุปฺสฺสนาภาณํ อภินิเวสโต สณฺณวาย มุจฺจตีติ สณฺณวาวิมฺภุช
เอวํ ลียา เอโก สณฺณวาวิมฺภุช ทส สณฺณวาวิมฺภุชา โหนฺติ ทส
สณฺณวาวิมฺภุชา เอโก สณฺณวาวิมฺภุช โหติ วัตถุวเสน ปรียาเยน อัย
สณฺณวาวิมฺภุช ฯ

[๔๘๑] กตโม ภาณวิมฺภุช ฯ ลียา เอโก ภาณวิมฺภุช ทส
ภาณวิมฺภุชา โหนฺติ ทส ภาณวิมฺภุชา เอโก ภาณวิมฺภุช โหติ
วัตถุวเสน ปรียาเยน ฯ

ลียาติ กถญจ ลียา ฯ อนิจฺจานุปฺสฺสนา ยถาภุตํ ภาณํ
นิจฺจโต สมฺมโหหา อญฺญาณา มุจฺจตีติ ภาณวิมฺภุช ทุกฺขานุปฺสฺสนา
ยถาภุตํ ภาณํ สุขโต สมฺมโหหา อญฺญาณา มุจฺจตีติ ภาณวิมฺภุช
อนตฺตานุปฺสฺสนา ยถาภุตํ ภาณํ อตฺตโต สมฺมโหหา อญฺญาณา
มุจฺจตีติ ภาณวิมฺภุช นิพฺพิทานุปฺสฺสนา ยถาภุตํ ภาณํ นนฺทียา
สมฺมโหหา อญฺญาณา มุจฺจตีติ ภาณวิมฺภุช วิราคานุปฺสฺสนา ยถาภุตํ
ภาณํ ราคโต สมฺมโหหา อญฺญาณา มุจฺจตีติ ภาณวิมฺภุช นิโรธานุปฺสฺสนา
ยถาภุตํ ภาณํ สมฺมุทยโต สมฺมโหหา อญฺญาณา มุจฺจตีติ ภาณวิมฺภุช
ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนา ยถาภุตํ ภาณํ อาทานโต สมฺมโหหา อญฺญาณา
มุจฺจตีติ ภาณวิมฺภุช อนิมิตฺตานุปฺสฺสนา ยถาภุตํ ภาณํ นิमितฺตโต
สมฺมโหหา อญฺญาณา มุจฺจตีติ ภาณวิมฺภุช อปฺปณฺหิตานุปฺสฺสนา
ยถาภุตํ ภาณํ ปณฺธิยา สมฺมโหหา อญฺญาณา มุจฺจตีติ ภาณวิมฺภุช
สุญฺยตานุปฺสฺสนา ยถาภุตํ ภาณํ อภินิเวสโต สมฺมโหหา อญฺญาณา

มฺจุจตฺตีติ ฅาณวิโมกฺโข ฅอวํ ลียา ฅเอโก ฅาณวิโมกฺโข ทส
 ฅาณวิโมกฺขา โหนฺติ ทส ฅาณวิโมกฺขา ฅเอโก ฅาณวิโมกฺโข โหติ
 วัตฺตฤวเสน ปรียาเยน ฅ รุเป ฅอนิจฺจานุสฺสนา ฅยถาภูตํ ฅาณํ
 ฅนิจฺจโต สมนฺโฆ ฅอญฺฅาณา มฺจุจตฺตีติ ฅาณวิโมกฺโข ฅเป ฅ รุเป
 ฅสุญฺยตานุสฺสนา ฅยถาภูตํ ฅาณํ ฅอภินิเวสโต สมนฺโฆ ฅอญฺฅาณา
 มฺจุจตฺตีติ ฅาณวิโมกฺโข ฅอวํ ลียา ฅเอโก ฅาณวิโมกฺโข ทส
 ฅาณวิโมกฺขา โหนฺติ ทส ฅาณวิโมกฺขา ฅเอโก ฅาณวิโมกฺโข โหติ
 วัตฺตฤวเสน ปรียาเยน ฅ เวทนาย ฅเป ฅ สญฺฅาย สงฺขารेषุ ฅวิญฺฅาณ
 ฅจกฺขุสฺมึ ฅเป ฅ ชรามรณ ฅอนิจฺจานุสฺสนา ฅยถาภูตํ ฅาณํ ฅนิจฺจโต
 สมนฺโฆ ฅอญฺฅาณา มฺจุจตฺตีติ ฅาณวิโมกฺโข ฅเป ฅ ชรามรณ
 ฅสุญฺยตานุสฺสนา ฅยถาภูตํ ฅาณํ ฅอภินิเวสโต สมนฺโฆ ฅอญฺฅาณา
 มฺจุจตฺตีติ ฅาณวิโมกฺโข ฅอวํ ลียา ฅเอโก ฅาณวิโมกฺโข ทส
 ฅาณวิโมกฺขา โหนฺติ ทส ฅาณวิโมกฺขา ฅเอโก ฅาณวิโมกฺโข โหติ
 วัตฺตฤวเสน ปรียาเยน ฅยํ ฅาณวิโมกฺโข ฅ

[๔๘๒] กตโม ลีตฺติลียาวิโมกฺโข ฅ ลียา ฅเอโก ลีตฺติลียาวิโมกฺโข
 ทส ลีตฺติลียาวิโมกฺขา โหนฺติ ทส ลีตฺติลียาวิโมกฺขา ฅเอโก ลีตฺติลียาวิโมกฺโข
 โหติ วัตฺตฤวเสน ปรียาเยน ฅ

ลียาติ กถญฺจ ลียา ฅ อนิจฺจานุสฺสนา ฅอนุตฺตรํ ลีตีภาวํ
 ฅาณํ ฅนิจฺจโต สนฺตปาปปริฟ้าหฺรธา มฺจุจตฺตีติ ลีตฺติลียาวิโมกฺโข
 ฅทุกฺขานุสฺสนา ฅอนุตฺตรํ ลีตีภาวํ ฅาณํ ฅสุขโต สนฺตปาปปริฟ้าหฺรธา
 มฺจุจตฺตีติ ลีตฺติลียาวิโมกฺโข ฅอนตฺตานุสฺสนา ฅอนุตฺตรํ ลีตีภาวํ ฅาณํ
 ฅอตฺตโต สนฺตปาปปริฟ้าหฺรธา มฺจุจตฺตีติ ลีตฺติลียาวิโมกฺโข ฅนิพฺพิทานุสฺสนา
 ฅอนุตฺตรํ ลีตีภาวํ ฅาณํ ฅนฺนทียา สนฺตปาปปริฟ้าหฺรธา มฺจุจตฺตีติ
 ลีตฺติลียาวิโมกฺโข ฅวิรคานุสฺสนา ฅอนุตฺตรํ ลีตีภาวํ ฅาณํ ฅรคโต

ฌานวิโมกฺโข ชายนุตฺติ ฌมฺมา ฌาเปตฺติ ภิเสเส ชาเต จ ฌาเป จ
 ชานาตฺติ ฌานวิโมกฺโข อาโลกสญฺญา ชายตฺติ ฌานํ ถีนมิหุํ
 ฌาเปตฺติ ฌานํ อวิกฺเขโป ชายตฺติ ฌานํ อุทฺธจฺจ ฌาเปตฺติ ฌานํ
 ฌมฺมวตฺถานํ ชายตฺติ ฌานํ วิจิกิञฺจ ฌาเปตฺติ ฌานํ ฌาณํ
 ชายตฺติ ฌานํ อวิขุํ ฌาเปตฺติ ฌานํ ปามุขุํ ชายตฺติ ฌานํ อรตฺติ
 ฌาเปตฺติ ฌานํ ปจฺจชฺฌานํ ชายตฺติ ฌานํ นีวรณํ^๑ ฌาเปตฺติ ฌานํ
 ๑เป๑ อรหตฺตมคฺโค ชายตฺติ ฌานํ สพฺพภิเสเส ฌาเปตฺติ ฌานํ
 ชายนุโต มุจฺจตฺติ ฌานวิโมกฺโข ฌาเปนุโต มุจฺจตฺติ ฌานวิโมกฺโข
 ชายนุตฺติ ฌมฺมา ฌาเปตฺติ ภิเสเส ชาเต จ ฌาเป จ ชานาตฺติ
 ฌานวิโมกฺโข อยํ ฌานวิโมกฺโข ๑

[๔๘๔] กตโม อนุปาทาจิตฺตสฺส วิโมกฺโข ๑ ลียา เอโก
 อนุปาทาจิตฺตสฺส วิโมกฺโข ทส อนุปาทาจิตฺตสฺส วิโมกฺขา โหนติ
 ทส อนุปาทาจิตฺตสฺส วิโมกฺขา เอโก อนุปาทาจิตฺตสฺส วิโมกฺโข
 โหติ วตฺถุวเสน ปรียาเยน ๑

ลียาติ กถญฺจ ลียา อนิจฺจานุปฺสฺสนาฌาณํ นิจฺจโต อุปาทานา
 มุจฺจตฺติ อนุปาทาจิตฺตสฺส วิโมกฺโข ทุกฺขานุปฺสฺสนาฌาณํ สุขโต อุปาทานา
 มุจฺจตฺติ อนุปาทาจิตฺตสฺส วิโมกฺโข อนตฺตทานุปฺสฺสนาฌาณํ อตฺตโต
 อุปาทานา มุจฺจตฺติ อนุปาทาจิตฺตสฺส วิโมกฺโข นิพฺพิทานุปฺสฺสนาฌาณํ
 นนฺหิยา อุปาทานา มุจฺจตฺติ อนุปาทาจิตฺตสฺส วิโมกฺโข วิราคานุปฺสฺสนาฌาณํ
 ราคโต อุปาทานา มุจฺจตฺติ อนุปาทาจิตฺตสฺส วิโมกฺโข นิโรธานุปฺสฺสนาฌาณํ
 สมฺมุทยโต อุปาทานา มุจฺจตฺติ อนุปาทาจิตฺตสฺส วิโมกฺโข ปฏฺินิสฺ-
 สคฺคานุปฺสฺสนาฌาณํ อาทานโต อุปาทานา มุจฺจตฺติ อนุปาทาจิตฺตสฺส
 วิโมกฺโข อนิมิตฺตทานุปฺสฺสนาฌาณํ นิमितฺตโต อุปาทานา มุจฺจตฺติ อนุปาทา-

๑ ม. ญ. นีวรณ ๑

จิตตสฺส วิโมกฺโข ฯ อปฺปณฺหิตานุปฺสฺสนาณานํ ปณฺธิยา อุปาทานา
 มุจฺจตีติ อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺโข สฺสณฺณตานุปฺสฺสนาณานํ อภินิเวสโต
 อุปาทานา มุจฺจตีติ อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺโข เอวํ ลียา เอโก
 อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺโข ทส อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺขา โหนฺติ
 ทส อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺขา เอโก อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺโข โหติ
 วตฺถวเสน ปรียาเยน ฯ รุเป อนิจฺจานุปฺสฺสนาณานํ นิจฺจโต อุปาทานา
 มุจฺจตีติ อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺโข ฯเปฯ รุเป สฺสณฺณตานุปฺสฺสนาณานํ
 อภินิเวสโต อุปาทานา มุจฺจตีติ อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺโข เอวํ ลียา
 เอโก อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺโข ทส อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺขา
 โหนฺติ ทส อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺขา เอโก อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺโข
 โหติ วตฺถวเสน ปรียาเยน ฯ เวทนาย ฯเปฯ สณฺณาย สงฺขารेषु
 วิญฺญาเณ จกฺขุสมฺมึ ฯเปฯ ชรามรเณ อนิจฺจานุปฺสฺสนาณานํ นิจฺจโต
 อุปาทานา มุจฺจตีติ อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺโข ฯเปฯ ชรามรเณ
 สฺสณฺณตานุปฺสฺสนาณานํ อภินิเวสโต อุปาทานา มุจฺจตีติ อฺนุปาทา-
 จิตตสฺส วิโมกฺโข เอวํ ลียา เอโก อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺโข
 ทส อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺขา โหนฺติ ทส อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺขา
 เอโก อฺนุปาทาจิตตสฺส วิโมกฺโข โหติ วตฺถวเสน ปรียาเยน ฯ

[๔๘๕] อนิจฺจานุปฺสฺสนาณานํ กตฺติหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ทุกฺขานุ-
 ปฺสฺสนาณานํ กตฺติหุปาทาเนหิ มุจฺจติ อนตฺตานุปฺสฺสนาณานํ กตฺติหุ-
 ปาทาเนหิ มุจฺจติ นิพฺพิทานุปฺสฺสนาณานํ ฯเปฯ วิราคานุปฺสฺสนาณานํ
 นิโรธานุปฺสฺสนาณานํ ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนาณานํ อนิมิตฺตานุปฺสฺสนาณานํ
 อปฺปณฺหิตานุปฺสฺสนาณานํ สฺสณฺณตานุปฺสฺสนาณานํ กตฺติหุปาทาเนหิ
 มุจฺจติ ฯ อนิจฺจานุปฺสฺสนาณานํ ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ทุกฺขานุปฺสฺสนาณานํ
 เอกุปาทานา มุจฺจติ อนตฺตานุปฺสฺสนาณานํ ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจติ

นิพพิทานุสฺสณาภาณํ เอกุปาทานา มุจฺจติ วิจารณ์ุสฺสณาภาณํ
 เอกุปาทานา มุจฺจติ นิโรธานุสฺสณาภาณํ จตุหุปาทาเนหิ มุจฺจติ
 ปฏินิสฺสคฺคานุสฺสณาภาณํ จตุหุปาทาเนหิ มุจฺจติ อนิมิตฺตานุสฺสณาภาณํ
 ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจติ อปฺปณฺนิหิตานุสฺสณาภาณํ เอกุปาทานา มุจฺจติ
 สฺสณฺณตานุสฺสณาภาณํ ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ

[๔๘๖] อนิจฺจานุสฺสณาภาณํ กตเมหิ ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ
 ทิฏฺฐุปาทานา สีสฺสพฺพตฺตูปาทานา อตฺตวาทูปาทานา อนิจฺจานุสฺสณาภาณํ
 อิมฺเหหิ ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ

ทุกฺขานุสฺสณาภาณํ กตมา เอกุปาทานา มุจฺจติ ฯ กามุปาทานา
 ทุกฺขานุสฺสณาภาณํ อิมฺมา^๑ เอกุปาทานา มุจฺจติ ฯ

อนตฺตานุสฺสณาภาณํ กตเมหิ ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ ทิฏฺฐุปาทานา
 สีสฺสพฺพตฺตูปาทานา อตฺตวาทูปาทานา อนตฺตานุสฺสณาภาณํ อิมฺเหหิ
 ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ

นิพพิทานุสฺสณาภาณํ กตมา เอกุปาทานา มุจฺจติ ฯ กามุปาทานา
 นิพพิทานุสฺสณาภาณํ อิมฺมา เอกุปาทานา มุจฺจติ ฯ

วิจารณ์ุสฺสณาภาณํ กตมา เอกุปาทานา มุจฺจติ ฯ กามุปาทานา
 วิจารณ์ุสฺสณาภาณํ อิมฺมา เอกุปาทานา มุจฺจติ ฯ

นิโรธานุสฺสณาภาณํ กตเมหิ จตุหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ
 กามุปาทานา ทิฏฺฐุปาทานา สีสฺสพฺพตฺตูปาทานา อตฺตวาทูปาทานา
 นิโรธานุสฺสณาภาณํ อิมฺเหหิ จตุหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ

ปฏินิสฺสคฺคานุสฺสณาภาณํ กตเมหิ จตุหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ
 กามุปาทานา ทิฏฺฐุปาทานา สีสฺสพฺพตฺตูปาทานา อตฺตวาทูปาทานา
 ปฏินิสฺสคฺคานุสฺสณาภาณํ อิมฺเหหิ จตุหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ

๑ ม. อิหํ ฯ เหวมฺบุรฺริปิ ฯ

อนิมิตตานุสฺสนาภาณํ กตเมหิ ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ
ทิกฺขุจฺปาทาณา สीलพฺพตฺตฺปาทาณา อตฺตวาหุปาทาณา อนิมิตตานุสฺสนาภาณํ
อิมเมหิ ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ

อปปณฺหิตานุสฺสนาภาณํ กตมา เอกุปาทาณา มุจฺจติ ฯ
กามุปาทาณา อปปณฺหิตานุสฺสนาภาณํ อิมมา เอกุปาทาณา มุจฺจติ ฯ

สุญฺญตานุสฺสนาภาณํ กตเมหิ ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ
ทิกฺขุจฺปาทาณา สीलพฺพตฺตฺปาทาณา อตฺตวาหุปาทาณา สุญฺญตานุสฺสนาภาณํ
อิมเมหิ ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจติ ฯ

ยถจ อนิจฺจานุสฺสนาภาณํ ยถจ อนตฺตานุสฺสนาภาณํ ยถจ
อนิมิตตานุสฺสนาภาณํ ยถจ สุญฺญตานุสฺสนาภาณํ อิมานิ จตฺตาริ
ภาณานิ ตีหุปาทาเนหิ มุจฺจนฺติ ทิกฺขุจฺปาทาณา สीलพฺพตฺตฺปาทาณา
อตฺตวาหุปาทาณา ฯ ยถจ ทุกฺขานุสฺสนาภาณํ ยถจ นิพฺพิทาณุ-
ปฺสฺสนาภาณํ ยถจ วิราคานุสฺสนาภาณํ ยถจ อปปณฺหิตานุสฺสนาภาณํ
อิมานิ จตฺตาริ ภาณานิ เอกุปาทาณา มุจฺจนฺติ กามุปาทาณา ฯ ยถจ
นิโรธานุสฺสนาภาณํ ยถจ ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุสฺสนาภาณํ อิมานิ
เทว ภาณานิ จตฺตฺหุปาทาเนหิ มุจฺจนฺติ กามุปาทาณา ทิกฺขุจฺปาทาณา
สีลพฺพตฺตฺปาทาณา อตฺตวาหุปาทาณา อยํ อนุปาทาจิตฺตสฺส วิโมกฺโข ฯ

วิโมกฺขกถาย ปจฺจภาณวารํ ฯ

[๔๘๗] ตีณิ โข ปณฺิมานิ วิโมกฺขมุขานิ โลกนินฺยยานาย
ลํวตฺตนฺติ สพฺพสงฺขาเร ปริจฺเฉทปรีวฏฺฐมฺโต^๑ สมฺนุสฺสนตฺตาย
อนิมิตตฺตาย จ ธาตฺตฺยา จิตฺตสมฺปกฺขนฺทนตฺตาย สพฺพสงฺขาเรสุ มโน-
สมฺมุตฺเตชนตฺตาย อปปณฺหิตตฺตาย จ ธาตฺตฺยา จิตฺตสมฺปกฺขนฺทนตฺตาย สพฺพธมฺเม

๑ ส. ปริจฺเฉทปรีวตฺตมฺโต, ม. ปริจฺเฉทปรีวฏฺฐมฺโต ฯ

ปรโต สมนุสฺสสนตาย สุณฺณตาย จ ธาตุยา จิตฺตสมฺปกฺขนฺทตตาย
อิมานิ ตีณิ วิโมกฺขมุขานิ โลกนียยานาย สํวตฺตนฺตํ ๑

[๔๘๘] อนิจฺจโต มนสิกรโต กถํ สงฺขารา อุปฏฺฐจฺนฺติ ทุกฺขโต
มนสิกรโต กถํ สงฺขารา อุปฏฺฐจฺนฺติ อนตฺตโต มนสิกรโต กถํ
สงฺขารา อุปฏฺฐจฺนฺติ ๑ อนิจฺจโต มนสิกรโต ขยโต สงฺขารา อุปฏฺฐจฺนฺติ
ทุกฺขโต มนสิกรโต ภยโต สงฺขารา อุปฏฺฐจฺนฺติ อนตฺตโต มนสิกรโต
สุณฺณโต สงฺขารา อุปฏฺฐจฺนฺติ ๑

อนิจฺจโต มนสิกรโต กิพฺหุลํ จิตฺตํ โหติ ทุกฺขโต มนสิกรโต
กิพฺหุลํ จิตฺตํ โหติ อนตฺตโต มนสิกรโต กิพฺหุลํ จิตฺตํ โหติ ๑
อนิจฺจโต มนสิกรโต อธิโมกฺขพฺหุลํ จิตฺตํ โหติ ทุกฺขโต มนสิกรโต
ปสฺสทฺธิพฺหุลํ จิตฺตํ โหติ อนตฺตโต มนสิกรโต เวทพฺหุลํ จิตฺตํ
โหติ ๑

อนิจฺจโต มนสิกรโต อธิโมกฺขพฺหุโล กตมินฺทฺริยํ ปฏฺฐิภฺตติ
ทุกฺขโต มนสิกรโต ปสฺสทฺธิพฺหุโล กตมินฺทฺริยํ ปฏฺฐิภฺตติ อนตฺตโต
มนสิกรโต เวทพฺหุโล กตมินฺทฺริยํ ปฏฺฐิภฺตติ ๑ อนิจฺจโต
มนสิกรโต อธิโมกฺขพฺหุโล สทฺธิทฺริยํ ปฏฺฐิภฺตติ ทุกฺขโต
มนสิกรโต ปสฺสทฺธิพฺหุโล สมาริณฺทฺริยํ ปฏฺฐิภฺตติ อนตฺตโต
มนสิกรโต เวทพฺหุโล ปณฺณิณฺทฺริยํ ปฏฺฐิภฺตติ ๑

[๔๘๙] อนิจฺจโต มนสิกรโต อธิโมกฺขพฺหุสฺส กตมินฺทฺริยํ
อาธิปเตยฺยํ โหติ ภาวนาย กตฺติทฺริยานิ ตทฺทฺวยานิ^๑ โหนฺติ
สทฺชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เกนตฺเถน ภาวนา
โก ภาเวติ ทุกฺขโต มนสิกรโต ปสฺสทฺธิพฺหุสฺส กตมินฺทฺริยํ
อาธิปเตยฺยํ โหติ ภาวนาย กตฺติทฺริยานิ ตทฺทฺวยานิ โหนฺติ

๑ ม. ตทฺทฺวยา ๑ เอวมฺปริปี ๑

สหชาตปลจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปลจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปลจฺจยา
 โหนฺติ สมฺปยุตฺตปลจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เกนตฺเถน ภาวนา
 โโก ภาเวติ อนตฺตโต มนสิกโรโต เวทพหุลสฺส กตมินฺหุริยํ
 อาธิปเตยฺยํ โหติ ภาวนาย กตฺตินฺหุริยานิ ตทหนฺวยานิ โหนฺติ
 สหชาตปลจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปลจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปลจฺจยา
 โหนฺติ สมฺปยุตฺตปลจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เกนตฺเถน ภาวนา
 โโก ภาเวติ ฯ อนิจฺจโต มนสิกโรโต อธิโมกฺขพหุลสฺส สหฺทินฺหุริยํ
 อาธิปเตยฺยํ โหติ ภาวนาย จตฺตารินฺหุริยานิ ตทหนฺวยานิ โหนฺติ
 สหชาตปลจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปลจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปลจฺจยา
 โหนฺติ สมฺปยุตฺตปลจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เอกรสฺสฺสเจน
 ภาวนา โย สมฺมาปฏฺฐิปนฺโน โส ภาเวติ นตฺถิ มิจฺฉापฏฺฐิปนฺนสฺส
 อินฺหุริยภาวนา ทุกฺขโต มนสิกโรโต ปสฺสสหฺทิพหุลสฺส สมฺมาธินฺหุริยํ
 อาธิปเตยฺยํ โหติ ภาวนาย จตฺตารินฺหุริยานิ ตทหนฺวยานิ โหนฺติ
 สหชาตปลจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปลจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปลจฺจยา
 โหนฺติ สมฺปยุตฺตปลจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เอกรสฺสฺสเจน
 ภาวนา โย สมฺมาปฏฺฐิปนฺโน โส ภาเวติ นตฺถิ มิจฺฉापฏฺฐิปนฺนสฺส
 อินฺหุริยภาวนา อนตฺตโต มนสิกโรโต เวทพหุลสฺส ปณฺณินฺหุริยํ
 อาธิปเตยฺยํ โหติ ภาวนาย จตฺตารินฺหุริยานิ ตทหนฺวยานิ โหนฺติ
 สหชาตปลจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปลจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปลจฺจยา
 โหนฺติ สมฺปยุตฺตปลจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เอกรสฺสฺสเจน
 ภาวนา โย สมฺมาปฏฺฐิปนฺโน โส ภาเวติ นตฺถิ มิจฺฉापฏฺฐิปนฺนสฺส
 อินฺหุริยภาวนา ฯ

[๔๙๐] อนิจฺจโต มนสิกโรโต อธิโมกฺขพหุลสฺส กตมินฺหุริยํ
 อาธิปเตยฺยํ โหติ ภาวนาย กตฺตินฺหุริยานิ ตทหนฺวยานิ โหนฺติ สหชาต-

ปจฺจยา โหฺนติ อญฺญมญฺญปจฺจยา โหฺนติ นิสฺสยปจฺจยา โหฺนติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหฺนติ ปฏฺวิเวธกาเล กตมฺินุทฺริยํ อาธิปเตยฺยํ โหฺติ
 ปฏฺวิเวธาย กตฺินุทฺริยานิ ตทฺนุวยานิ โหฺนติ สหชาตปจฺจยา โหฺนติ
 อญฺญมญฺญปจฺจยา โหฺนติ นิสฺสยปจฺจยา โหฺนติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหฺนติ เอกรสา โหฺนติ เกนตฺเถน ภาวนา เกนตฺเถน ปฏฺวิเวโธ ๑

ทุกฺขโต มนสิกโรโต ปสฺสทฺธิพฺหุลสฺส กตมฺินุทฺริยํ อาธิปเตยฺยํ
 โหฺติ ภาวนาย กตฺินุทฺริยานิ ตทฺนุวยานิ โหฺนติ สหชาตปจฺจยา
 โหฺนติ อญฺญมญฺญปจฺจยา โหฺนติ นิสฺสยปจฺจยา โหฺนติ สมฺปยุตฺต-
 ปจฺจยา โหฺนติ ปฏฺวิเวธกาเล กตมฺินุทฺริยํ อาธิปเตยฺยํ โหฺติ
 ปฏฺวิเวธาย กตฺินุทฺริยานิ ตทฺนุวยานิ โหฺนติ สหชาตปจฺจยา โหฺนติ
 อญฺญมญฺญปจฺจยา โหฺนติ นิสฺสยปจฺจยา โหฺนติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหฺนติ เอกรสา โหฺนติ เกนตฺเถน ภาวนา เกนตฺเถน ปฏฺวิเวโธ ๑

อนตฺตโต มนสิกโรโต เวทพฺหุลสฺส กตมฺินุทฺริยํ อาธิปเตยฺยํ
 โหฺติ ภาวนาย กตฺินุทฺริยานิ ตทฺนุวยานิ โหฺนติ สหชาตปจฺจยา
 โหฺนติ อญฺญมญฺญปจฺจยา โหฺนติ นิสฺสยปจฺจยา โหฺนติ สมฺปยุตฺต-
 ปจฺจยา โหฺนติ ปฏฺวิเวธกาเล กตมฺินุทฺริยํ อาธิปเตยฺยํ โหฺติ
 ปฏฺวิเวธาย กตฺินุทฺริยานิ ตทฺนุวยานิ โหฺนติ สหชาตปจฺจยา โหฺนติ
 อญฺญมญฺญปจฺจยา โหฺนติ นิสฺสยปจฺจยา โหฺนติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหฺนติ เอกรสา โหฺนติ เกนตฺเถน ภาวนา เกนตฺเถน ปฏฺวิเวโธ ๑

อนิจฺจโต มนสิกโรโต อธิโมกฺขพฺหุลสฺส สทฺธินุทฺริยํ อาธิปเตยฺยํ
 โหฺติ ภาวนาย จตฺตาริณุทฺริยานิ ตทฺนุวยานิ โหฺนติ สหชาตปจฺจยา
 โหฺนติ อญฺญมญฺญปจฺจยา โหฺนติ นิสฺสยปจฺจยา โหฺนติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหฺนติ ปฏฺวิเวธกาเล ปณฺณินุทฺริยํ อาธิปเตยฺยํ โหฺติ
 ปฏฺวิเวธาย จตฺตาริณุทฺริยานิ ตทฺนุวยานิ โหฺนติ สหชาตปจฺจยา โหฺนติ

อณวมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ เอกฺรสา โหนฺติ เอกฺรสฺสฺสฺสฺส กาวนา ทสฺสนฺนฺนฺนฺน ปฏฺฐิเวโร
 เอวํ ปฏฺฐิวิชฺฌนฺโตปิ ภาเวติ ภาเวนฺโตปิ ปฏฺฐิวิชฺฌตฺติ ฯ

ทุกฺขโต มนสิกโรโต ปสฺสทฺธิพฺพหุลสฺส สฺมาธินฺทฺริยํ อธิปเตยฺยํ
 โหติ ภาวนาย จตฺตารินฺทฺริยานิ ตทฺทวยานิ โหนฺติ สหชาตปจฺจยา
 โหนฺติ อณวมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺต-
 ปจฺจยา โหนฺติ ปฏฺฐิเวธกาเล ปณฺณินฺทฺริยํ อธิปเตยฺยํ โหติ
 ปฏฺฐิเวธาย จตฺตารินฺทฺริยานิ ตทฺทวยานิ โหนฺติ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ
 อณวมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ เอกฺรสา โหนฺติ เอกฺรสฺสฺสฺสฺส กาวนา ทสฺสนฺนฺนฺนฺน ปฏฺฐิเวโร
 เอวํ ปฏฺฐิวิชฺฌนฺโตปิ ภาเวติ ภาเวนฺโตปิ ปฏฺฐิวิชฺฌตฺติ ฯ

อนตฺตโต มนสิกโรโต เวทพฺพหุลสฺส ปณฺณินฺทฺริยํ อธิปเตยฺยํ
 โหติ ภาวนาย จตฺตารินฺทฺริยานิ ตทฺทวยานิ โหนฺติ สหชาตปจฺจยา
 โหนฺติ อณวมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺต-
 ปจฺจยา โหนฺติ ๑เอกฺรสา โหนฺติ๑ ปฏฺฐิเวธกาเล๒ ปณฺณินฺทฺริยํ
 อธิปเตยฺยํ โหติ ปฏฺฐิเวธาย จตฺตารินฺทฺริยานิ ตทฺทวยานิ โหนฺติ
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณวมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
 โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกฺรสา โหนฺติ เอกฺรสฺสฺสฺสฺส กาวนา
 ทสฺสนฺนฺนฺนฺนฺน ปฏฺฐิเวโร เอวํ ปฏฺฐิวิชฺฌนฺโตปิ ภาเวติ ภาเวนฺโตปิ
 ปฏฺฐิวิชฺฌตฺติ ฯ

[๔๙๑] อนิจฺจโต มนสิกโรโต กตฺมินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ
 กตฺมินฺทฺริยสฺส อธิมตฺตตฺตตา สทฺธาวิมุตฺโต๓ โหติ ทุกฺขโต
 มนสิกโรโต กตฺมินฺทฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ กตฺมินฺทฺริยสฺส อธิมตฺตตฺตตา

๑-๑ ม. อิม ปาสา นตฺถิ ฯ   ๒ ม. ปฏฺฐิเวธกาเลปิ ฯ
 ๓ ม. ย. สทฺธาวิมุตฺโต ฯ   เอวมฺปริปิ ฯ

กายสภฺชชี^๑ โหติ อนตฺตโต มนสิโกโรโต กตมินฺหุริยํ อธิมตฺตํ
 โหติ กตมินฺหุริยสฺส อธิมตฺตตฺตตา ทิฏฺฐิปปตฺโต โหติ ฯ อนิจฺจโต
 มนสิโกโรโต สหฺชินฺหุริยํ อธิมตฺตํ โหติ สหฺชินฺหุริยสฺส อธิมตฺตตฺตตา
 สหฺชาธิมฺตฺโต โหติ ทุกฺขโต มนสิโกโรโต สฺมาธินฺหุริยํ อธิมตฺตํ
 โหติ สฺมาธินฺหุริยสฺส อธิมตฺตตฺตตา กายสภฺชชี โหติ อนตฺตโต
 มนสิโกโรโต ปณฺณินฺหุริยํ อธิมตฺตํ โหติ ปณฺณินฺหุริยสฺส อธิมตฺตตฺตตา
 ทิฏฺฐิปปตฺโต โหติ ฯ

[๔๙๒] สหฺทหนฺโต อธิมฺตฺโตติ^๒ สหฺชาธิมฺตฺโต พุฏฺฐตฺตตา
 สจฺฉิกโรตฺตีติ^๓ กายสภฺชชี ทิฏฺฐตฺตตา ปตฺโตติ ทิฏฺฐิปปตฺโต สหฺทหนฺโต
 อธิมฺจฺจตฺตีติ^๔ สหฺชาธิมฺตฺโต ฌานพฺสสํ ปจฺมํ พุสฺสตี ปจฺจนา นิโรธํ
 นิพฺพานํ สจฺฉิกโรตฺตีติ กายสภฺชชี ทุกฺขตา สงฺขารา สุโข นิโรธเต
 ฌานํ^๕ โหติ ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ พฺสสิตํ ปณฺณายาตี ทิฏฺฐิปปตฺโต
 โย จายํ ปุคฺคโล สหฺชาธิมฺตฺโต โย จ กายสภฺชชี โย จ
 ทิฏฺฐิปปตฺโต ลียา อิมํ ตโย ปุคฺคลา สหฺชาธิมฺตฺตปิ กายสภฺชชีปิ
 ทิฏฺฐิปปตฺตปิ วตฺถวเสน ปรียาเยน ฯ

ลียาตี กถญฺจ ลียา ฯ อนิจฺจโต มนสิโกโรโต สหฺชินฺหุริยํ
 อธิมตฺตํ โหติ สหฺชินฺหุริยสฺส อธิมตฺตตฺตตา สหฺชาธิมฺตฺโต โหติ
 ทุกฺขโต มนสิโกโรโต สหฺชินฺหุริยํ อธิมตฺตํ โหติ สหฺชินฺหุริยสฺส
 อธิมตฺตตฺตตา สหฺชาธิมฺตฺโต โหติ อนตฺตโต มนสิโกโรโต สหฺชินฺหุริยํ
 อธิมตฺตํ โหติ สหฺชินฺหุริยสฺส อธิมตฺตตฺตตา สหฺชาธิมฺตฺโต โหติ
 เอวํ อิมํ ตโย ปุคฺคลา สหฺชินฺหุริยสฺส วเสน สหฺชาธิมฺตฺตา ฯ

๑ ม. ย. กายสภฺชชี ฯ เอวมฺปรีปิ ฯ

๒ ม. ย. วิมฺตฺโตติ สหฺชาวิมฺตฺโต ฯ

๓ ม. สจฺฉิกโรตฺตีติ... ฯ

๔ ม. ย. วิมฺจฺจตฺตีติ ฯ

๕ ม. ย. ฌาตํ ฯ

ทุกฺขโต มนสิกรโต สมาธินุหริยํ อธิมตฺตํ โหติ สมาธินุหริยสุส
 อธิมตฺตตฺตา กายสฺกฺขิ โหติ อนตฺตโต มนสิกรโต สมาธินุหริยํ
 อธิมตฺตํ โหติ สมาธินุหริยสุส อธิมตฺตตฺตา กายสฺกฺขิ โหติ
 อนิจฺจโต มนสิกรโต สมาธินุหริยํ อธิมตฺตํ โหติ สมาธินุหริยสุส
 อธิมตฺตตฺตา กายสฺกฺขิ โหติ เอวํ อิมํ ตโย ปุคฺคลา สมาธินุหริยสุส
 วเสน กายสฺกฺขี ฯ

อนตฺตโต มนสิกรโต ปณฺณินุหริยํ อธิมตฺตํ โหติ
 ปณฺณินุหริยสุส อธิมตฺตตฺตา ทิฏฺฐิปปตฺโต โหติ อนิจฺจโต มนสิกรโต
 ปณฺณินุหริยํ อธิมตฺตํ โหติ ปณฺณินุหริยสุส อธิมตฺตตฺตา ทิฏฺฐิปปตฺโต
 โหติ ทุกฺขโต มนสิกรโต ปณฺณินุหริยํ อธิมตฺตํ โหติ ปณฺณินุหริยสุส
 อธิมตฺตตฺตา ทิฏฺฐิปปตฺโต โหติ เอวํ อิมํ ตโย ปุคฺคลา
 ปณฺณินุหริยสุส วเสน ทิฏฺฐิปปตฺตา โย จายํ ปุคฺคโล สหฺชาตฺตมฺตโต
 โย จ กายสฺกฺขิ โย จ ทิฏฺฐิปปตฺโต เอวํ ลียา อิมํ ตโย ปุคฺคลา
 สหฺชาตฺตมฺตตฺตาปิ กายสฺกฺขีปิ ทิฏฺฐิปปตฺตาปิ วตฺถวเสน ปริยาเยน ฯ

โย จายํ ปุคฺคโล สหฺชาตฺตมฺตโต โย จ กายสฺกฺขิ โย จ
 ทิฏฺฐิปปตฺโต [๑] อญฺเณ เหว สหฺชาตฺตมฺตโต อญฺเณ กายสฺกฺขิ
 อญฺเณ ทิฏฺฐิปปตฺโต ฯ [๒] อนิจฺจโต มนสิกรโต สหฺชินุหริยํ
 อธิมตฺตํ โหติ สหฺชินุหริยสุส อธิมตฺตตฺตา สหฺชาตฺตมฺตโต โหติ
 ทุกฺขโต มนสิกรโต สมาธินุหริยํ อธิมตฺตํ โหติ สมาธินุหริยสุส
 อธิมตฺตตฺตา กายสฺกฺขิ โหติ อนตฺตโต มนสิกรโต ปณฺณินุหริยํ
 อธิมตฺตํ โหติ ปณฺณินุหริยสุส อธิมตฺตตฺตา ทิฏฺฐิปปตฺโต โหติ
 โย จายํ ปุคฺคโล สหฺชาตฺตมฺตโต โย จ กายสฺกฺขิ โย จ ทิฏฺฐิปปตฺโต

๑ ม. เขตฺถนฺตเร ลียา อิมํ ตโย ปุคฺคลา ฯเปฯ อิติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ม. เขตฺถนฺตเร ลียาติ กถญจ ลียาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

เอวํ อิมํ ตโย ปุคฺคลา [๑] อณฺโณ เยว สหฺชาตฺติมฺตฺโต อณฺโณ
 กายสฺกฺขิ อณฺโณ ทิฏฺฐิปปตฺโต ฯ

[๔๔๓] อนิจฺจโต มนสิฺกโรโต สหฺชินฺหฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ
 สหฺชินฺหฺริยสฺส อธิมตฺตตฺตา โสตาปตฺติมคฺคํ ปฏฺฐิลภติ เตน วุจฺจติ
 สหฺชานฺุสฺสวํ จตฺตารินฺหฺริยานิ ตทหนฺวยานิ โหนฺติ สหฺชาตฺปจฺจยา โหนฺติ
 อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ สหฺชินฺหฺริยสฺส วเสน จตฺตุนฺนํ อินฺหฺริยานํ ภาวนา โหติ เย ทิ
 เกจิ สหฺชินฺหฺริยสฺส วเสน โสตาปตฺติมคฺคํ ปฏฺฐิลภนฺติ สหฺเพ เต
 สหฺชานฺุสฺสวํ อนิจฺจโต มนสิฺกโรโต สหฺชินฺหฺริยํ อธิมตฺตํ โหติ
 สหฺชินฺหฺริยสฺส อธิมตฺตตฺตา โสตาปตฺติผลํ สจฺจิกตํ โหติ เตน วุจฺจติ
 สหฺชาตฺติมฺตฺโต จตฺตารินฺหฺริยานิ ตทหนฺวยานิ โหนฺติ สหฺชาตฺปจฺจยา
 โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ สหฺชินฺหฺริยสฺส วเสน จตฺตารินฺหฺริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ
 สุภาวิตานิ เย ทิ เกจิ สหฺชินฺหฺริยสฺส วเสน โสตาปตฺติผลํ สจฺจิกตา
 สหฺเพ เต สหฺชาตฺติมฺตฺตา อนิจฺจโต มนสิฺกโรโต สหฺชินฺหฺริยํ อธิมตฺตํ
 โหติ สหฺชินฺหฺริยสฺส อธิมตฺตตฺตา สกฺทาคามิมคฺคํ ปฏฺฐิลภติ ฯเปฯ
 สกฺทาคามิผลํ สจฺจิกตํ โหติ อนาคามิมคฺคํ ปฏฺฐิลภติ อนาคามิผลํ
 สจฺจิกตํ โหติ อรหตฺตมคฺคํ ปฏฺฐิลภติ อรหตฺตผล^๑ สจฺจิกตํ โหติ
 เตน วุจฺจติ สหฺชาตฺติมฺตฺโต จตฺตารินฺหฺริยานิ ตทหนฺวยานิ โหนฺติ ฯเปฯ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ สหฺชินฺหฺริยสฺส วเสน จตฺตารินฺหฺริยานิ
 ภาวิตานิ โหนฺติ สุภาวิตานิ เย ทิ เกจิ สหฺชินฺหฺริยสฺส วเสน อรหตฺตํ
 สจฺจิกตา สหฺเพ เต สหฺชาตฺติมฺตฺตา ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร สหฺชาตฺติมฺตฺตาปิ กายสฺกฺขิปปิ ทิฏฺฐิปปตฺตาปิ วตฺถวเสน ปริยาเยนาติ
 ทิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. อรหตฺตํ ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ

[๔๙๔] ทุกฺขโต มนสิโกโรโต สมหินฺทริยํ อธิมตฺตํ โหติ
 สมหินฺทริยสุส อธิมตฺตตฺตา โสตาปตฺติมคฺคํ ปฏฺฐิมภาติ เตน วุจฺจติ
 กายสฺกฺขิ จตฺตารินฺทริยานิ ตทหนฺวยานิ โหนฺติ สหชาตปจฺจยา
 โหนฺติ อญฺญมญฺญปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺต-
 ปจฺจยา โหนฺติ สมหินฺทริยสุส วเสน จตฺตุนฺนํ อินฺทริยานํ ภาวนา โหติ
 เย หิ เกจฺจ สมหินฺทริยสุส วเสน โสตาปตฺติมคฺคํ ปฏฺฐิมภาติ สพฺเพ
 เต กายสฺกฺขิ ทุกฺขโต มนสิโกโรโต สมหินฺทริยํ อธิมตฺตํ โหติ
 สมหินฺทริยสุส อธิมตฺตตฺตา โสตาปตฺติผลํ สจฺจิกตํ โหติ ฯเปฯ
 สกทาคามิมคฺคํ ปฏฺฐิมภาติ สกทาคามิผลํ สจฺจิกตํ โหติ อนาคามิมคฺคํ
 ปฏฺฐิมภาติ อนาคามิผลํ สจฺจิกตํ โหติ อรหตฺตมคฺคํ ปฏฺฐิมภาติ
 อรหตฺตผลํ สจฺจิกตํ โหติ เตน วุจฺจติ กายสฺกฺขิ จตฺตารินฺทริยานิ
 ตทหนฺวยานิ โหนฺติ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อญฺญมญฺญปจฺจยา โหนฺติ
 นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ สมหินฺทริยสุส
 วเสน จตฺตารินฺทริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สุภาวิตานิ เย หิ เกจฺจ
 สมหินฺทริยสุส วเสน อรหตฺตํ สจฺจิกตา สพฺเพ เต กายสฺกฺขิ ฯ

[๔๙๕] อนตฺตโต มนสิโกโรโต ปญฺณินฺทริยํ อธิมตฺตํ โหติ
 ปญฺณินฺทริยสุส อธิมตฺตตฺตา โสตาปตฺติมคฺคํ ปฏฺฐิมภาติ เตน วุจฺจติ
 ฌมฺมานุสาริ จตฺตารินฺทริยานิ ตทหนฺวยานิ โหนฺติ ฯเปฯ สมฺปยุตฺต-
 ปจฺจยา โหนฺติ ปญฺณินฺทริยสุส วเสน จตฺตุนฺนํ อินฺทริยานํ ภาวนา โหติ
 เย หิ เกจฺจ ปญฺณินฺทริยสุส วเสน โสตาปตฺติมคฺคํ ปฏฺฐิมภาติ สพฺเพ
 เต ฌมฺมานุสาริโน อนตฺตโต มนสิโกโรโต ปญฺณินฺทริยํ อธิมตฺตํ
 โหติ ปญฺณินฺทริยสุส อธิมตฺตตฺตา โสตาปตฺติผลํ สจฺจิกตํ โหติ
 เตน วุจฺจติ ทิฏฺฐิปปตฺโต จตฺตารินฺทริยานิ ตทหนฺวยานิ โหนฺติ ฯ
 เปฯ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปญฺณินฺทริยสุส วเสน จตฺตารินฺทริยานิ
 ภาวิตานิ โหนฺติ สุภาวิตานิ เย หิ เกจฺจ ปญฺณินฺทริยสุส วเสน

โสตาปตฺตผลํ สจฺฉิกตา สพฺเพ เต ทิฏฺฐิปปตฺตา อนตฺตโต มนสิโกโรโต
 ปญฺณินฺทริยํ อธิมตฺตํ โหติ ปญฺณินฺทริยสฺส อธิมตฺตตฺตา สกทาคามิ-
 มคฺคํ ปฏฺฐิลภาติ ฯเปฯ สกทาคามิผลํ สจฺฉิกตํ โหติ อนาคามิมคฺคํ
 ปฏฺฐิลภาติ อนาคามิผลํ สจฺฉิกตํ โหติ อรหตฺตมคฺคํ ปฏฺฐิลภาติ
 อรหตฺตผลํ สจฺฉิกตํ โหติ เตน วุจฺจติ ทิฏฺฐิปปตฺโต จตฺตารินฺทริยานิ
 ตทหนฺวยานิ โหนฺติ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ
 นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปญฺณินฺทริยสฺส
 วเสน จตฺตารินฺทริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สุภาวิตานิ เย हि เกจิ
 ปญฺณินฺทริยสฺส วเสน อรหตฺตํ สจฺฉิกตา สพฺเพ เต ทิฏฺฐิปปตฺตา ฯ

[๔๙๖] เย हि เกจิ เนกขมฺม^๑ ภาวิตา वा गावन्ति वा
 भाविस्सन्ति वा अचित्ता वा अचित्तजन्ति वा अचित्तमिस्सन्ति वा पत्तता
 वा पाप्पन्नन्ति वा पाप्पन्निस्सन्ति वा पण्डितृणा वा पण्डितान्ति वा
 पण्डितस्सन्ति वा पण्डितृणा वा पण्डितृजन्ति वा पण्डितृजन्तिस्सन्ति वा
 सज्जिकता वा सज्जिकिरोन्ति वा सज्जिकिरिस्सन्ति वा फल्लिता वा
 फल्लन्ति वा फल्लिस्सन्ति वा वलिप्पत्तता वा पाप्पन्नन्ति वा
 पाप्पन्निस्सन्ति वा पारमिप्पत्तता वा पाप्पन्नन्ति वा पाप्पन्निस्सन्ति वा
 वेसारश्चप्पत्तता वा पाप्पन्नन्ति वा पाप्पन्निस्सन्ति वा सपฺเพ ते
 सत्थिनฺทริยसฺส वเสน सत्थच्चिमत्तता समाधिन्ทริयसฺस वเสน कायसग्ghi
 ปญฺณินฺทริยसฺส वเสน ทิฏฺฐิปปตฺตา ฯ

[๔๙๗] เย हि เกจิ अप्यापाहं ฯเปฯ आलोकस्सण्णं अविक्खेपि
 ऋम्मववत्तणं णाणं ปामุชฺชं ปจฺมชฺชमानं ทุตฺติยชฺชमानं ตตฺติยชฺชमानं
 จตฺตตฺตชฺชमानं आकासान्णयायत्तनस्समापत्ती विण्णान्णयायत्तनस्समापत्ती
 आगिण्णयायत्तनस्समापत्ती नेवस्सण्णान्णयायत्तनस्समापत्ती अनिज्जानุप्पस्सन्
 ทุกฺขानุप्पस्सन् อนตฺตानุप्पस्सन् นิพฺพิทานุप्पस्सन् วิราदानุप्पस्सन्

๑ นิกขมฺมन्ติ वा ปาโง ฯ

นิโรธานุปัสสนํ ปฏินิสสัคคานุปัสสนํ ขยานุปัสสนํ วยานุปัสสนํ
วิปริณามานุปัสสนํ อนิมิต্তานุปัสสนํ อปฺปณฺหิตานุปัสสนํ สุญฺญตานุปัสสนํ
อธิปญฺญาธมฺมวิปัสสนํ ยถาภูตญาณทสฺสนํ อาทึนวานุปัสสนํ
ปฏิสงฺขานุปัสสนํ วิภูฏานานุปัสสนํ โสตาปตฺติมคฺคํ สกทาคามิมคฺคํ
อนาคามิมคฺคํ อรหตฺตมคฺคํ ฯ

เย หิ เกจฺจ จตฺตารโ สติปญฺ्ञาเน จตฺตารโ สมนฺนปฺปชานเ
จตฺตารโ อิทฺธิปาเท ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลาณี สตฺต โพชฺฌนฺเ
อริยํ อญฺ्ञจฺงคฺคิํ มคฺคํ เย หิ เกจฺจ อญฺ्ञ วิโมกฺกเช ภาวิตา วา
ภาเวนฺตฺติ วา ภาวิสฺสนฺตฺติ วา อธิคฺตา วา อธิคฺจฺจนฺตฺติ วา อธิคฺมิสฺสนฺตฺติ
วา ปตฺตตา วา ปาปฺถนฺตฺติ วา ปาปฺถนิสฺสนฺตฺติ วา ปฏฺฐิทฺตา วา ปฏฺฐิทฺถนฺตฺติ
วา ปฏฺฐิทฺถนิสฺสนฺตฺติ วา ปฏฺฐิวิทฺตา วา ปฏฺฐิวิชฺฌนฺตฺติ วา ปฏฺฐิวิชฺฌนิสฺสนฺตฺติ
วา สจฺจนิคฺคตา วา สจฺจนิคฺคโรนฺตฺติ วา สจฺจนิคฺคริสฺสนฺตฺติ วา ผลฺลิสฺสิตา วา
ผลฺลิสฺสนฺตฺติ วา ผลฺลิสฺสิสฺสนฺตฺติ วา วลฺปิปฺตฺตตา วา ปาปฺถนฺตฺติ วา
ปาปฺถนิสฺสนฺตฺติ วา ปารมฺมิปฺตฺตตา วา ปาปฺถนฺตฺติ วา ปาปฺถนิสฺสนฺตฺติ วา
เวสสารชฺชปฺตฺตตา วา ปาปฺถนฺตฺติ วา ปาปฺถนิสฺสนฺตฺติ วา สพฺเพ เต
สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน สทฺธาธิมฺฺตฺตตา สมากฺธินฺทฺริยสฺส วเสน กายสกฺขี
ปญฺณินฺทฺริยสฺส วเสน ทิฏฺฐิจิปฺตฺตตา ฯ

[๔๙๘] เย หิ เกจฺจ จตฺตสฺโส ปฏฺฐิสมฺภิทา ปตฺตตา วา ปาปฺถนฺตฺติ
วา ปาปฺถนิสฺสนฺตฺติ วา ฯเปฯ สพฺเพ เต สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน
สทฺธาธิมฺฺตฺตตา สมากฺธินฺทฺริยสฺส วเสน กายสกฺขี ปญฺณินฺทฺริยสฺส วเสน
ทิฏฺฐิจิปฺตฺตตา ฯ

เย หิ เกจฺจ ติสฺโส วิชฺชา ปฏฺฐิวิทฺตา วา ปฏฺฐิวิชฺฌนฺตฺติ วา
ปฏฺฐิวิชฺฌนิสฺสนฺตฺติ วา ฯเปฯ สพฺเพ เต สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน
สทฺธาธิมฺฺตฺตตา สมากฺธินฺทฺริยสฺส วเสน กายสกฺขี ปญฺณินฺทฺริยสฺส วเสน

ทิวฺจิปฺปตฺตา ฯ

เย หิ เกจฺจ ติสฺโส ลิกฺขา ลิกฺขิตฺตา วา ลิกฺขณฺติ วา ลิกฺขิสฺสนฺติ
วา สจฺฉิกฺกตา วา สจฺฉิกฺกโรนฺติ วา สจฺฉิกฺกิสฺสนฺติ วา ผลฺลิตฺตา วา
ผลฺลสฺสนฺติ วา ผลฺลิสฺสนฺติ วา วลฺลิปฺปตฺตา วา ปาปฺปณฺนฺติ วา
ปาปฺปณฺนิสฺสนฺติ วา ปารมฺมิปฺปตฺตา วา ปาปฺปณฺนฺติ วา ปาปฺปณฺนิสฺสนฺติ วา
เวสฺสารชฺชุปฺปตฺตา วา ปาปฺปณฺนฺติ วา ปาปฺปณฺนิสฺสนฺติ วา สพฺเพ เต
สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน สทฺธาธิมฺุตฺตา สฺมาธินฺทฺริยสฺส วเสน กายสฺกฺขี
ปณฺณินฺทฺริยสฺส วเสน ทิวฺจิปฺปตฺตา ฯ

เย หิ เกจฺจ ทุกฺขํ ปฺริชานนฺติ สฺมฺมุทฺยํ ปชฺชนฺติ นิโรธํ
สจฺฉิกฺกโรนฺติ มคฺคํ ภาเวนฺติ สพฺเพ เต สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน
สทฺธาธิมฺุตฺตา สฺมาธินฺทฺริยสฺส วเสน กายสฺกฺขี ปณฺณินฺทฺริยสฺส วเสน
ทิวฺจิปฺปตฺตา ฯ

[๔๙๙] กตฺติหากาเรหิ สจฺจปฺปฏิเวโธ โหติ กตฺติหากาเรหิ สจฺจจฺานิ
ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ ฯ จตฺตุหากาเรหิ สจฺจปฺปฏิเวโธ โหติ จตฺตุหากาเรหิ สจฺจจฺานิ
ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ ทุกฺขสจฺจํ ปฺริณฺณวาปฏฺวิเวธํ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ สฺมฺมุทฺยสจฺจํ
ปหฺนณฺปฏฺวิเวธํ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ นิโรธสจฺจํ สจฺฉิกฺกิริยาปฏฺวิเวธํ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ
มคฺคสจฺจํ ภาวนาปฏฺวิเวธํ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ อิมฺเหหิ จตฺตุหากาเรหิ
สจฺจปฺปฏิเวโธ โหติ อิมฺเหหิ จตฺตุหากาเรหิ สจฺจจฺานิ ปฏฺวิวิชฺฌนฺโต
สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน สทฺธาธิมฺุตฺโต สฺมาธินฺทฺริยสฺส วเสน กายสฺกฺขี
ปณฺณินฺทฺริยสฺส วเสน ทิวฺจิปฺปตฺโต ฯ

กตฺติหากาเรหิ สจฺจปฺปฏิเวโธ โหติ กตฺติหากาเรหิ สจฺจจฺานิ
ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ ฯ นวหากาเรหิ สจฺจปฺปฏิเวโธ โหติ นวหากาเรหิ สจฺจจฺานิ
ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ ทุกฺขสจฺจํ ปฺริณฺณวาปฏฺวิเวธํ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ สฺมฺมุทฺยสจฺจํ
ปหฺนณฺปฏฺวิเวธํ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ นิโรธสจฺจํ สจฺฉิกฺกิริยาปฏฺวิเวธํ ปฏฺวิวิชฺฌตฺติ

มคคสจจํ ภาวนาปฏิเวธํ ปฏิวิชฺฌติ มคคสจจํ^๑ ภาวนาปฏิเวธ^๒ จ
 สัพพสมมานํ ปริณฺญาปฏิเวธ จ สัพพสงฺขารานํ ปหานปปฏิเวธ จ
 สัพพากุสลานํ ภาวนาปฏิเวธ จ จตฺตุนํ มคคานํ สจฺฉิกิริยาปฏิเวธ
 จ นิโรธสฺส อิมฺเหติ นวหากาเรติ สจฺจปปฏิเวธ โหติ อิมฺเหติ
 นวหากาเรติ สจฺจจฺานิ ปฏิวิชฺฌนฺโต สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน สทฺธาธิมฺุตโต
 สสมาธิทฺริยสฺส วเสน กายสกฺขิ ปณฺณินฺทฺริยสฺส วเสน ทิฏฺฐิปปตฺโต ๕

ทุตฺติยภาณวาร์ ๕

[๕๐๐] อนิจฺจโต มนสิกรโต กถํ สงฺขารา อุปฏฺฐจฺนติ ทฺกฺขโต
 มนสิกรโต กถํ สงฺขารา อุปฏฺฐจฺนติ อนตฺตโต มนสิกรโต กถํ
 สงฺขารา อุปฏฺฐจฺนติ ๕ อนิจฺจโต มนสิกรโต ขยโต สงฺขารา อุปฏฺฐจฺนติ
 ทฺกฺขโต มนสิกรโต ภายโต สงฺขารา อุปฏฺฐจฺนติ อนตฺตโต มนสิกรโต
 สฺถมฺยโต สงฺขารา อุปฏฺฐจฺนติ ๕

อนิจฺจโต มนสิกรโต กิพฺพหฺลํ จิตฺตํ โหติ ทฺกฺขโต มนสิกรโต
 กิพฺพหฺลํ จิตฺตํ โหติ อนตฺตโต มนสิกรโต กิพฺพหฺลํ จิตฺตํ โหติ ๕
 อนิจฺจโต มนสิกรโต อธิมฺอกฺขพฺพหฺลํ [๓] โหติ ทฺกฺขโต มนสิกรโต
 ปสฺสทฺธิพฺพหฺลํ [๔] โหติ อนตฺตโต มนสิกรโต เวทพฺพหฺลํ [๕] โหติ ๕

อนิจฺจโต มนสิกรโต อธิมฺอกฺขพฺพหฺลํ กตมํ วิมฺอกฺขํ ปฏฺฐิภตฺติ
 ทฺกฺขโต มนสิกรโต ปสฺสทฺธิพฺพหฺลํ กตมํ วิมฺอกฺขํ ปฏฺฐิภตฺติ
 อนตฺตโต มนสิกรโต เวทพฺพหฺลํ กตมํ วิมฺอกฺขํ ปฏฺฐิภตฺติ ๕
 อนิจฺจโต มนสิกรโต อธิมฺอกฺขพฺพหฺลํ อนิมิตฺตวิมฺอกฺขํ ปฏฺฐิภตฺติ
 ทฺกฺขโต มนสิกรโต ปสฺสทฺธิพฺพหฺลํ อปฺปณฺหิตวิมฺอกฺขํ ปฏฺฐิภตฺติ
 อนตฺตโต มนสิกรโต เวทพฺพหฺลํ สฺถมฺยวิมฺอกฺขํ ปฏฺฐิภตฺติ ๕

๑ ม. อยํ ปาโง นตฺถิ ๕ ๒ ม. อภินฺญาปฏิเวธ ๕
 ๓,๔,๕ ม. เอตฺถนตฺเร จิตฺตฺนตฺติ ทิสฺสตี ๕

[๕๐๑] อนิจฺจโต มนสิกรโต อธิโมกฺขพหุลสฺส กตโม วิโมกฺโข
 อาธิปเตยฺโย โหติ ภาวนาย กติ วิโมกฺขา ตทนฺวยา โหนฺติ
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อญฺจมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
 โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เกนตฺเถน
 ภาวนา โภ ภาวเตติ ฯ

ทุกฺขโต มนสิกรโต ปสฺสทฺธิพหุลสฺส กตโม วิโมกฺโข
 อาธิปเตยฺโย โหติ ภาวนาย กติ วิโมกฺขา ตทนฺวยา โหนฺติ
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อญฺจมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
 โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เกนตฺเถน
 ภาวนา โภ ภาวเตติ ฯ

อนตฺตโต มนสิกรโต เวทพหุลสฺส กตโม วิโมกฺโข อาธิปเตยฺโย
 โหติ ภาวนาย กติ วิโมกฺขา ตทนฺวยา โหนฺติ สหชาตปจฺจยา
 โหนฺติ อญฺจมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺต-
 ปจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เกนตฺเถน ภาวนา โภ ภาวเตติ ฯ

อนิจฺจโต มนสิกรโต อธิโมกฺขพหุลสฺส อนิมิตฺโต วิโมกฺโข
 อาธิปเตยฺโย โหติ ภาวนาย เทว วิโมกฺขา ตทนฺวยา โหนฺติ สหชาต-
 ปจฺจยา โหนฺติ อญฺจมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เอกรสฺสฺสเจน ภาวนา โย
 สมฺมาปฏฺิปนฺโน โส ภาวเตติ นตฺถิ มิจฺฉापฏฺิปนฺนสฺส วิโมกฺขภาวนา ฯ

ทุกฺขโต มนสิกรโต ปสฺสทฺธิพหุลสฺส อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข
 อาธิปเตยฺโย โหติ ภาวนาย เทว วิโมกฺขา ตทนฺวยา โหนฺติ สหชาต-
 ปจฺจยา โหนฺติ อญฺจมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เอกรสฺสฺสเจน ภาวนา โย
 สมฺมาปฏฺิปนฺโน โส ภาวเตติ นตฺถิ มิจฺฉापฏฺิปนฺนสฺส วิโมกฺขภาวนา ฯ

อนตฺตโต มนสิกรโต เวทพหุลสฺส สฺสญฺจโต วิโมกฺโข

อาธิปเตยฺโย โหติ ภาวนาย เทว วิโมกฺขา ตทนฺวยา โหนฺติ สหชาต-
 ปจฺจยา โหนฺติ อญฺณมญฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เอกรสฺสฺสฺสฺสฺส ภาวนา โย
 สมฺมาปฏฺิพนฺโน โส ภาวติ นตฺถิ มิจฺฉาปฏฺิพนฺนสฺส วิโมกฺขภาวนา ฯ

[๕๐๒] อนิจฺจโต มนสิกโรโต อธิโมกฺขพหุลสฺส กตโม วิโมกฺโข
 อาธิปเตยฺโย โหติ ภาวนาย กติ วิโมกฺขา ตทนฺวยา โหนฺติ สหชาต-
 ปจฺจยา โหนฺติ อญฺณมญฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ °เอกรสฺสฺสฺสฺส ภาวนา°
 ปฏฺิเวทกาเล กตโม วิโมกฺโข อาธิปเตยฺโย โหติ ปฏฺิเวชาย กติ
 วิโมกฺขา ตทนฺวยา โหนฺติ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อญฺณมญฺณปจฺจยา
 โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกรสา
 โหนฺติ เกนตฺเถน ภาวนา เกนตฺเถน ปฏฺิเวโร ฯ

หุกฺขโต มนสิกโรโต ปสฺสทฺธิพหุลสฺส กตโม วิโมกฺโข
 อาธิปเตยฺโย โหติ ภาวนาย กติ วิโมกฺขา ตทนฺวยา โหนฺติ
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อญฺณมญฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เอกรสฺสฺสฺสฺส ภาวนา
 ปฏฺิเวทกาเล กตโม วิโมกฺโข อาธิปเตยฺโย โหติ ปฏฺิเวชาย กติ
 วิโมกฺขา ตทนฺวยา โหนฺติ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อญฺณมญฺณปจฺจยา
 โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกรสา
 โหนฺติ เกนตฺเถน ภาวนา เกนตฺเถน ปฏฺิเวโร ฯ

อนตฺตโต มนสิกโรโต เวทพหุลสฺส กตโม วิโมกฺโข อาธิปเตยฺโย
 โหติ ภาวนาย กติ วิโมกฺขา ตทนฺวยา โหนฺติ สหชาตปจฺจยา
 โหนฺติ อญฺณมญฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺต-
 ปจฺจยา โหนฺติ เอกรสา โหนฺติ เอกรสฺสฺสฺสฺส ภาวนา ปฏฺิเวทกาเล

ปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกฺรสา โหนฺติ ปฏฺฐเวธกาเลปี สุณฺณโต
 วิโมกฺโข อาธิปเตยฺโย โหติ ปฏฺฐเวธาย เทว วิโมกฺขา ตทฺทวยา
 โหนฺติ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
 โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ เอกฺรสา โหนฺติ เอกฺรสมฺมูจฺเณ
 ภาวนา ทสฺสนมฺมูจฺเณ ปฏฺฐเวธ เอวํ ปฏฺฐวิชฺฌนฺโตปี ภาเวติ ภาเวนฺโตปี
 ปฏฺฐวิชฺฌติ ฯ

[๕๐๓] อนิจฺจโต มนสิกรโต กตโม วิโมกฺโข อธิมตฺโต โหติ
 กตมวิโมกฺขสฺส อธิมตฺตตฺตา สหฺชาธิมตฺโต โหติ ทุกฺขโต มนสิกรโต
 กตโม วิโมกฺโข อธิมตฺโต โหติ กตมวิโมกฺขสฺส อธิมตฺตตฺตา
 กายสฺกฺขิ โหติ อนตฺตโต มนสิกรโต กตโม วิโมกฺโข อธิมตฺโต
 โหติ กตมวิโมกฺขสฺส อธิมตฺตตฺตา ทิฏฺฐิปปตฺโต โหติ ฯ

อนิจฺจโต มนสิกรโต อนิมิตฺโต วิโมกฺโข อธิมตฺโต โหติ
 อนิมิตฺตวิโมกฺขสฺส อธิมตฺตตฺตา สหฺชาธิมตฺโต โหติ ทุกฺขโต
 มนสิกรโต อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข อธิมตฺโต โหติ อปฺปณฺหิตวิโมกฺขสฺส
 อธิมตฺตตฺตา กายสฺกฺขิ โหติ อนตฺตโต มนสิกรโต สุณฺณโต
 วิโมกฺโข อธิมตฺโต โหติ สุณฺณตวิโมกฺขสฺส อธิมตฺตตฺตา ทิฏฺฐิปปตฺโต
 โหติ ฯ

[๕๐๔] สหฺทหนฺโต อธิมตฺโตติ สหฺชาธิมตฺโต ฝุฏฺฐตฺตา
 สจฺฉิกโรตฺตี^๑ กายสฺกฺขิ ทิฏฺฐตฺตา ปตฺโตติ ทิฏฺฐิปปตฺโต สหฺทหนฺโต
 อธิมจฺจตฺตี สหฺชาธิมตฺโต ฌานผลสฺส ปจฺมํ ฝุสฺติ ปจฺฉา นิโรธํ
 นิพฺพานํ สจฺฉิกโรตฺตี กายสฺกฺขิ ทุกฺขา สงฺขารา สุโข นิโรธติ
 ฌาณ^๒ โหติ ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ ฝุสฺสิตํ ปณฺณายาติ ทิฏฺฐิปปตฺโต ฯ

๑ ม. สจฺฉิกโรตฺตี ฯ

๒ ม. วิญฺญาตํ ฯ

เย หิ เกจิ เนกฺขมฺมํ ภาวิตา วา ภಾವณฺติ วา ภาวิสฺสนฺติ วา
 ๑เป๑ สพฺเพ เต อนิมิตฺตวิโมกฺขสฺส วเสน สทฺธาธิมฺุตตา อปฺปณฺหิต-
 วิโมกฺขสฺส วเสน กายสฺกฺชี สฺสญฺจตวิโมกฺขสฺส วเสน ทิฏฺฐิปปตฺตา ๑
 เย หิ เกจิ อพฺยาปาหํ ๑เป๑ อาโลกสญฺญํ อวิกฺเขปํ ๑เป๑ ๑

เย หิ เกจิ ทุกฺขํ ปริชานนฺติ สมฺมุทํ ปชฺชนฺติ นิโรธํ
 สจฺฉิกโรนฺติ มคฺคํ ภಾವณฺติ สพฺเพ เต อนิมิตฺตวิโมกฺขสฺส วเสน
 สทฺธาธิมฺุตตา อปฺปณฺหิตวิโมกฺขสฺส วเสน กายสฺกฺชี สฺสญฺจตวิโมกฺขสฺส
 วเสน ทิฏฺฐิปปตฺตา ๑

[๕๐๕] กตฺติหากาเรหิ สจฺจปฺปฏิเวธो โหติ กตฺติหากาเรหิ สจฺจจฺานิ
 ปฏฺวิชฺฌตฺติ ๑ จตฺตุหากาเรหิ สจฺจปฺปฏิเวธो โหติ จตฺตุหากาเรหิ สจฺจจฺานิ
 ปฏฺวิชฺฌตฺติ ทุกฺขสจฺจํ ปริณฺวปฺปฏิเวธํ ปฏฺวิชฺฌตฺติ สมฺมุทสจฺจํ
 ปหฺนปฺปฏิเวธํ ปฏฺวิชฺฌตฺติ นิโรธสจฺจํ สจฺฉิกิริยาปฺปฏิเวธํ ปฏฺวิชฺฌตฺติ
 มคฺคสจฺจํ ภาวนาปฺปฏิเวธํ ปฏฺวิชฺฌตฺติ อิมฺเหหิ จตฺตุหากาเรหิ สจฺจปฺปฏิเวธ
 โหติ อิมฺเหหิ จตฺตุหากาเรหิ สจฺจจฺานิ ปฏฺวิชฺฌนฺโต อนิมิตฺตวิโมกฺขสฺส
 วเสน สทฺธาธิมฺุตโต อปฺปณฺหิตวิโมกฺขสฺส วเสน กายสฺกฺชี
 สฺสญฺจตวิโมกฺขสฺส วเสน ทิฏฺฐิปปตฺโต ๑

กตฺติหากาเรหิ สจฺจปฺปฏิเวธो โหติ กตฺติหากาเรหิ สจฺจจฺานิ
 ปฏฺวิชฺฌตฺติ ๑ นวหากาเรหิ สจฺจปฺปฏิเวธो โหติ นวหากาเรหิ
 สจฺจจฺานิ ปฏฺวิชฺฌตฺติ ทุกฺขสจฺจํ ปริณฺวปฺปฏิเวธํ ปฏฺวิชฺฌตฺติ ๑เป๑
 สจฺฉิกิริยาปฺปฏิเวธอ จ นิโรธสฺส อิมฺเหหิ นวหากาเรหิ สจฺจปฺปฏิเวธ
 โหติ อิมฺเหหิ นวหากาเรหิ สจฺจจฺานิ ปฏฺวิชฺฌนฺโต อนิมิตฺตวิโมกฺขสฺส
 วเสน สทฺธาธิมฺุตโต อปฺปณฺหิตวิโมกฺขสฺส วเสน กายสฺกฺชี
 สฺสญฺจตวิโมกฺขสฺส วเสน ทิฏฺฐิปปตฺโต ๑

[๕๐๖] อนิจฺจโต มนสิกรโธโต กตเม ฌมฺเม ยถาภูตํ
 ปชานาติ^๑ ปสฺสติ กถํ สมฺมาทสฺสนํ โหติ กถํ ตทนฺวเยน สพฺเพ
 สงฺขารา อนิจฺจโต สุทฺธิจฺจา โหนฺติ กตถ กงฺขา ปหียติ ฯ

ทุกฺขโต มนสิกรโธโต กตเม ฌมฺเม ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ
 กถํ สมฺมาทสฺสนํ โหติ กถํ ตทนฺวเยน สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขโต
 สุทฺธิจฺจา โหนฺติ กตถ กงฺขา ปหียติ ฯ

อนตฺตโต มนสิกรโธโต กตเม ฌมฺเม ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ
 กถํ สมฺมาทสฺสนํ โหติ กถํ ตทนฺวเยน สพฺเพ ฌมฺมา อนตฺตโต
 สุทฺธิจฺจา โหนฺติ กตถ กงฺขา ปหียติ ฯ

อนิจฺจโต มนสิกรโธโต นิमितฺตํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ
 เตน วุจฺจติ สมฺมาทสฺสนํ เอวํ ตทนฺวเยน สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจโต
 สุทฺธิจฺจา โหนฺติ เอตถ กงฺขา ปหียติ ฯ

ทุกฺขโต มนสิกรโธโต ปวตฺตํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ
 เตน วุจฺจติ สมฺมาทสฺสนํ เอวํ ตทนฺวเยน สพฺเพ สงฺขารา
 ทุกฺขโต สุทฺธิจฺจา โหนฺติ เอตถ กงฺขา ปหียติ ฯ

อนตฺตโต มนสิกรโธโต นิमितฺตญฺจ ปวตฺตญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ
 ปสฺสติ เตน วุจฺจติ สมฺมาทสฺสนํ เอวํ ตทนฺวเยน สพฺเพ ฌมฺมา
 อนตฺตโต สุทฺธิจฺจา โหนฺติ เอตถ กงฺขา ปหียติ ฯ

ยถจฺจ ยถาภูตํ ฌาณํ ยถจฺจ สมฺมาทสฺสนํ ยา จ กงฺขาวิตรณฺหา
 อิมํ ฌมฺมา นานตฺตา^๒ เจว นานาพฺยณฺชนา จ อุกฺทาหุ เอกตฺตา^๓
 พฺยณฺชนเมว นานนฺติ ฯ ยถจฺจ ยถาภูตํ ฌาณํ ยถจฺจ สมฺมาทสฺสนํ
 ยา จ กงฺขาวิตรณฺหา อิมํ ฌมฺมา เอกตฺตา พฺยณฺชนเมว นานํ ฯ

[๕๐๗] อนิจฺจโต มนสิกรโธโต ก็ ภยโต อุกฺกุจฺจาติ ทุกฺขโต
 มนสิกรโธโต ก็ ภยโต อุกฺกุจฺจาติ อนตฺตโต มนสิกรโธโต ก็ ภยโต

๑ ม. ย. ชานาติ ฯ เวมฺปฺริปี ฯ

๒ สී. นานตฺตา ฯ

๓ สී. เอกตฺตา ฯ

อุปฏฺฐาติ ฯ อนิจฺจโต มนสิกรโต นิमितฺตํ ภยโต อุปฏฺฐาติ ทุกฺขโต
มนสิกรโต ปวตฺตํ ภยโต อุปฏฺฐาติ อนตฺตโต มนสิกรโต นิमितฺตตฺถจ
ปวตฺตตฺถจ ภยโต อุปฏฺฐาติ ฯ

ยา จ ภยตฺตฺถจฺจาเน ปณฺณว ยถจ อาทึนเว ฅาณํ ยา
จ นิพฺพิทา อึเม ฐมฺมา นานตฺถา เจว นานาพฺยถฺชนา จ
อุทาทุ เอกตฺถา พฺยถฺชนเมว นานนฺติ ฯ ยา จ ภยตฺตฺถจฺจาเน
ปณฺณว ยถจ อาทึนเว ฅาณํ ยา จ นิพฺพิทา อึเม ฐมฺมา
เอกตฺถา พฺยถฺชนเมว นานํ ฯ

ยา จ อนตฺตทานุปฺสฺสนา ยา จ สฺส
นानตฺถา เจว นานาพฺยถฺชนา จ อุทาทุ เอกตฺถา พฺยถฺชนเมว
นानนฺติ ฯ ยา จ อนตฺตทานุปฺสฺสนา ยา จ สฺส
อึเม ฐมฺมา เอกตฺถา พฺยถฺชนเมว นานํ ฯ

[๕๐๘] อนิจฺจโต มนสิกรโต ก็ ปฏฺฐิสฺงขา ฅาณํ อุปฺปชฺชติ
ทุกฺขโต มนสิกรโต ก็ ปฏฺฐิสฺงขา ฅาณํ อุปฺปชฺชติ อนตฺตโต
มนสิกรโต ก็ ปฏฺฐิสฺงขา ฅาณํ อุปฺปชฺชติ ฯ อนิจฺจโต มนสิกรโต
นิमितฺตํ ปฏฺฐิสฺงขา ฅาณํ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขโต มนสิกรโต ปวตฺตํ
ปฏฺฐิสฺงขา ฅาณํ อุปฺปชฺชติ อนตฺตโต มนสิกรโต นิमितฺตตฺถจ
ปวตฺตตฺถจ ปฏฺฐิสฺงขา ฅาณํ อุปฺปชฺชติ ฯ

ยา จ มุญฺจิตฺตฺกมฺยตา ยา จ ปฏฺฐิสฺงขานุปฺสฺสนา ยา จ
สฺงขารุเปกฺขา อึเม ฐมฺมา นานตฺถา เจว นานาพฺยถฺชนา จ อุทาทุ
เอกตฺถา พฺยถฺชนเมว นานนฺติ ฯ ยา จ มุญฺจิตฺตฺกมฺยตา ยา จ
ปฏฺฐิสฺงขานุปฺสฺสนา ยา จ สฺงขารุเปกฺขา อึเม ฐมฺมา เอกตฺถา
พฺยถฺชนเมว นานํ ฯ

อนิจฺจโต มนสิกรโต กุโต จิตฺตํ ฐฎฺฐาติ กตฺถ จิตฺตํ
ปกฺขนฺนทติ ทุกฺขโต มนสิกรโต กุโต จิตฺตํ ฐฎฺฐาติ กตฺถ จิตฺตํ

ปกฺขนฺทติ อนตฺตโต มนสิกรโธโต กุโต จิตฺตํ วุฏฺฐจฺจติ กตฺถ จิตฺตํ
 ปกฺขนฺทติ ฯ อนิจฺจโต มนสิกรโธโต นิमितฺตา จิตฺตํ วุฏฺฐจฺจติ อนิมิตฺเต
 จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ทุกฺขโต มนสิกรโธโต ปวตฺตา จิตฺตํ วุฏฺฐจฺจติ
 อปฺปวตฺเต จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ อนตฺตโต มนสิกรโธโต นิमितฺตา จ
 ปวตฺตา จ จิตฺตํ วุฏฺฐจฺจติ อนิมิตฺเต อปฺปวตฺเต นีโรธนิพฺพานธฺตฺยา
 จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ฯ

ยา จ พหิทฺฐาวุฏฺฐจฺจณวิวิฏฺฐเน ปณฺญา เย จ โคตรกฺขมฺมา
 อิมํ ฐมฺมา นานตฺถา เจว นานาพฺยธฺชนา จ อุทาทุ เอกตฺถา
 พฺยธฺชนเมว นานนฺติ ฯ ยา จ พหิทฺฐาวุฏฺฐจฺจณวิวิฏฺฐเน ปณฺญา
 เย จ โคตรกฺขมฺมา อิมํ ฐมฺมา เอกตฺถา พฺยธฺชนเมว นานํ ฯ

อนิจฺจโต มนสิกรโธโต กตฺตวิโมกฺขเณ วิมุจฺจติ ทุกฺขโต
 มนสิกรโธโต กตฺตวิโมกฺขเณ วิมุจฺจติ อนตฺตโต มนสิกรโธโต
 กตฺตวิโมกฺขเณ วิมุจฺจติ ฯ อนิจฺจโต มนสิกรโธโต อนิมิตฺตวิโมกฺขเณ
 วิมุจฺจติ ทุกฺขโต มนสิกรโธโต อปฺปณฺหิตวิโมกฺขเณ วิมุจฺจติ
 อนตฺตโต มนสิกรโธโต สฺสยธตฺตวิโมกฺขเณ วิมุจฺจติ ฯ

ยา จ ทฺวมโตวุฏฺฐจฺจณวิวิฏฺฐเน ปณฺญา ยถจ มคฺเค ฅาณํ
 อิมํ ฐมฺมา นานตฺถา เจว นานาพฺยธฺชนา จ อุทาทุ เอกตฺถา
 พฺยธฺชนเมว นานนฺติ ฯ ยา จ ทฺวมโตวุฏฺฐจฺจณวิวิฏฺฐเน ปณฺญา
 ยถจ มคฺเค ฅาณํ อิมํ ฐมฺมา เอกตฺถา พฺยธฺชนเมว นานนฺติ^๑ ฯ

[๕๐๙] กตฺตทากาเรหิ ตโย วิโมกฺขา นานาขณฺเ โหนฺติ
 กตฺตทากาเรหิ ตโย วิโมกฺขา เอกกฺขณฺเ โหนฺติ ฯ จตฺตทากาเรหิ ตโย
 วิโมกฺขา นานาขณฺเ โหนฺติ สตฺตทากาเรหิ ตโย วิโมกฺขา เอกกฺขณฺเ
 โหนฺติ ฯ

๑ ม. อิตฺตสฺสทโท นตฺถิ ฯ

กตเมหิ จตุหากาเรหิ ตโย วิโมกฺขา นานาขณฺเ โหนฺติ
อาธิปเตยฺยภูเจเน อธิฏฺฐานภูเจเน อภินิหารภูเจเน นียฺยานภูเจเน ฯ

กถํ อาธิปเตยฺยภูเจเน ตโย วิโมกฺขา นานาขณฺเ โหนฺติ ฯ
อนิจฺจโต มนสิกรโต อนิมิตฺโต วิโมกฺโข อาธิปเตยฺโย โหติ
ทุกฺขโต มนสิกรโต อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข อาธิปเตยฺโย โหติ
อนตฺตโต มนสิกรโต สฺสณฺณโต วิโมกฺโข อาธิปเตยฺโย โหติ
เอวํ อาธิปเตยฺยภูเจเน ตโย วิโมกฺขา นานาขณฺเ โหนฺติ ฯ

กถํ อธิฏฺฐานภูเจเน ตโย วิโมกฺขา นานาขณฺเ โหนฺติ ฯ
อนิจฺจโต มนสิกรโต อนิมิตฺตวิโมกฺขสฺส วเสน จิตฺตํ อธิฏฺฐาติ
ทุกฺขโต มนสิกรโต อปฺปณฺหิตวิโมกฺขสฺส วเสน จิตฺตํ อธิฏฺฐาติ
อนตฺตโต มนสิกรโต สฺสณฺณตวิโมกฺขสฺส วเสน จิตฺตํ อธิฏฺฐาติ
เอวํ อธิฏฺฐานภูเจเน ตโย วิโมกฺขา นานาขณฺเ โหนฺติ ฯ

กถํ อภินิหารภูเจเน ตโย วิโมกฺขา นานาขณฺเ โหนฺติ ฯ
อนิจฺจโต มนสิกรโต อนิมิตฺตวิโมกฺขสฺส วเสน จิตฺตํ อภินิหรติ
ทุกฺขโต มนสิกรโต อปฺปณฺหิตวิโมกฺขสฺส วเสน จิตฺตํ อภินิหรติ
อนตฺตโต มนสิกรโต สฺสณฺณตวิโมกฺขสฺส วเสน จิตฺตํ อภินิหรติ
เอวํ อภินิหารภูเจเน ตโย วิโมกฺขา นานาขณฺเ โหนฺติ ฯ

กถํ นียฺยานภูเจเน ตโย วิโมกฺขา นานาขณฺเ โหนฺติ ฯ อนิจฺจโต
มนสิกรโต อนิมิตฺตวิโมกฺขสฺส วเสน นิโรธํ นิพฺพานํ นียฺยาติ
ทุกฺขโต มนสิกรโต อปฺปณฺหิตวิโมกฺขสฺส วเสน นิโรธํ นิพฺพานํ
นียฺยาติ อนตฺตโต มนสิกรโต สฺสณฺณตวิโมกฺขสฺส วเสน นิโรธํ
นิพฺพานํ นียฺยาติ เอวํ นียฺยานภูเจเน ตโย วิโมกฺขา นานาขณฺเ
โหนฺติ อิมฺเห จตุหากาเรหิ ตโย วิโมกฺขา นานาขณฺเ โหนฺติ ฯ

[๕๑๐] กตเมหิ สตฺตหากาเรหิ ตโย วิโมกฺขา เอกกฺขณเณ
โหนฺติ สโมธานญฺเณ อธิคมญฺเณ ปฏิลาภญฺเณ ปฏิเวธญฺเณ
สจฺฉิกิริยญฺเณ ผสฺสนญฺเณ อภิสมยญฺเณ ฯ

กถํ สโมธานญฺเณ อธิคมญฺเณ ปฏิลาภญฺเณ ปฏิเวธญฺเณ
สจฺฉิกิริยญฺเณ ผสฺสนญฺเณ อภิสมยญฺเณ ตโย วิโมกฺขา เอกกฺขณเณ
โหนฺติ ฯ อนิจฺจโต มนสิกโรฺหโต นิमितฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข
ยโต มุจฺจติ ตตฺถ น ปณฺิหหตีติ อปฺปณฺิหิตโต วิโมกฺโข ยตฺถ น
ปณฺิหหตี เตน สุภฺโณติ สุภฺณโต วิโมกฺโข ๑เยน สุภฺณเตน
นิमितฺเตน ๑ อนิมิตฺโตติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข เอวํ สโมธานญฺเณ
อธิคมญฺเณ ปฏิลาภญฺเณ ปฏิเวธญฺเณ สจฺฉิกิริยญฺเณ ผสฺสนญฺเณ
อภิสมยญฺเณ ตโย วิโมกฺขา เอกกฺขณเณ โหนฺติ หุทฺชโต มนสิกโรฺหโต
ปณฺิธิยา มุจฺจตีติ อปฺปณฺิหิตโต วิโมกฺโข ยตฺถ น ปณฺิหหตี เตน
สุภฺโณติ สุภฺณโต วิโมกฺโข เยน สุภฺณเตน นิमितฺเตน อนิมิตฺโตติ
อนิมิตฺโต วิโมกฺโข เยน นิमितฺเตน อนิมิตฺโต ตตฺถ น ปณฺิหหตีติ
อปฺปณฺิหิตโต วิโมกฺโข เอวํ สโมธานญฺเณ อธิคมญฺเณ ปฏิลาภญฺเณ
ปฏิเวธญฺเณ สจฺฉิกิริยญฺเณ ผสฺสนญฺเณ อภิสมยญฺเณ ตโย วิโมกฺขา
เอกกฺขณเณ โหนฺติ อนตฺตโต มนสิกโรฺหโต อภินิเวสา มุจฺจตีติ สุภฺณโต
วิโมกฺโข เยน สุภฺณเตน นิमितฺเตน อนิมิตฺโตติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข
เยน นิमितฺเตน อนิมิตฺโต ตตฺถ น ปณฺิหหตีติ อปฺปณฺิหิตโต วิโมกฺโข
ยตฺถ น ปณฺิหหตี เตน สุภฺโณติ สุภฺณโต วิโมกฺโข เอวํ
สโมธานญฺเณ อธิคมญฺเณ ปฏิลาภญฺเณ ปฏิเวธญฺเณ สจฺฉิกิริยญฺเณ
ผสฺสนญฺเณ อภิสมยญฺเณ ตโย วิโมกฺขา เอกกฺขณเณ โหนฺติ อิมฺหิ
สตฺตหากาเรหิ ตโย วิโมกฺขา เอกกฺขณเณ โหนฺติ ฯ

๑-๑ ม. เยน สุภฺโณ เตน นิमितฺเตน ฯ เอวมฺปริปี ฯ

[๕๑๑] อตฺถิ วิโมกฺโข อตฺถิ มุขํ อตฺถิ วิโมกฺขมุขํ
อตฺถิ วิโมกฺขปจฺจนีกํ อตฺถิ วิโมกฺขานุโลมํ อตฺถิ วิโมกฺขวิวฏฺฐโณ
อตฺถิ วิโมกฺขภาวนา อตฺถิ วิโมกฺขปปฏิปสฺสทฺธิ ฯ

กตโม วิโมกฺโข ฯ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข อนิมิตฺโต วิโมกฺโข
อบฺปณฺหิตो วิโมกฺโข ฯ

กตโม สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข ฯ อนิจฺจานุสฺสนาภาณํ นิจฺจโต
อภิเนเวสา มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข ทุกฺขานุสฺสนาภาณํ สุขโต
อภิเนเวสา มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข อนตฺตานุสฺสนาภาณํ อตฺตโต
อภิเนเวสา มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข นิพฺพิทานุสฺสนาภาณํ นนฺทียา
อภิเนเวสา มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข วิราคานุสฺสนาภาณํ ราคโต
อภิเนเวสา มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข นิโรธานุสฺสนาภาณํ สมุทฺยโต
อภิเนเวสา มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข ปฏฺินิสฺสคฺคานุสฺสนาภาณํ
อาทานโต อภิเนเวสา มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข อนิมิตฺตานุสฺสนาภาณํ
นิมิตฺตโต อภิเนเวสา มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข อบฺปณฺหิตานุสฺสนาภาณํ
ปณฺธิยา อภิเนเวสา มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข สฺสณฺโตะตานุสฺสนาภาณํ
สพฺพภาณินเวเสหิ มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข รุเป อนิจฺจานุสฺสนาภาณํ
นิจฺจโต อภิเนเวสา มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข ฯเปฯ รุเป
สฺสณฺโตะตานุสฺสนาภาณํ สพฺพภาณินเวเสหิ มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข
เวทนาย สณฺณาย สงฺขารสฺสุ วิญฺญาเณ จกฺขุสฺสมี ฯเปฯ ชรามรเณ
อนิจฺจานุสฺสนาภาณํ นิจฺจโต อภิเนเวสา มุจฺจตีติ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข
ฯเปฯ ชรามรเณ สฺสณฺโตะตานุสฺสนาภาณํ สพฺพภาณินเวเสหิ มุจฺจตีติ
สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข อยํ สฺสณฺโตะ วิโมกฺโข ฯ

[๕๑๒] กตโม อนิมิตฺโต วิโมกฺโข ฯ อนิจฺจานุสฺสนาภาณํ
นิจฺจโต นิมิตฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข ทุกฺขานุสฺสนาภาณํ

สุขโต นิमितฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข อนตฺตานุปฺสฺสนาภาณํ
 อตฺตโต นิमितฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข นิพฺพิทานุปฺสฺสนาภาณํ
 นนฺทียา นิमितฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข วิราคานุปฺสฺสนาภาณํ
 ราคโต นิमितฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข นิโรธานุปฺสฺสนาภาณํ
 สมุทฺยโต นิमितฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนาภาณํ
 อาทานโต นิमितฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข อนิมิตฺตานุปฺสฺสนาภาณํ
 สพฺพนิमितฺเตหิ มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข อปฺปณฺหิตานุปฺสฺสนาภาณํ
 ปณฺธิยา นิमितฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข สุญฺยตฺตานุปฺสฺสนาภาณํ
 อภินเวสโต นิमितฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข รੂเป อนิจฺจานุ-
 ปฺสฺสนาภาณํ นิจฺจโต นิमितฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข
 ๑เป๑ รูเป อนิมิตฺตานุปฺสฺสนาภาณํ สพฺพนิमितฺเตหิ มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต
 วิโมกฺโข รูเป อปฺปณฺหิตานุปฺสฺสนาภาณํ ปณฺธิยา นิमितฺตา มุจฺจตีติ
 อนิมิตฺโต วิโมกฺโข รูเป สุญฺยตฺตานุปฺสฺสนาภาณํ อภินเวสโต นิमितฺตา
 มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข เวทนาย สญฺจาย สงฺขารेषु วิญฺญาเณ
 จกฺขุสมิ ๑เป๑ ชรามรเณ อนิจฺจานุปฺสฺสนาภาณํ นิจฺจโต มุจฺจตีติ
 อนิมิตฺโต วิโมกฺโข ๑เป๑ ชรามรเณ อนิมิตฺตานุปฺสฺสนาภาณํ
 สพฺพนิमितฺเตหิ มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข ชรามรเณ อปฺปณฺหิตานุ-
 ปฺสฺสนาภาณํ ปณฺธิยา นิमितฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข ชรามรเณ
 สุญฺยตฺตานุปฺสฺสนาภาณํ อภินเวสโต นิमितฺตา มุจฺจตีติ อนิมิตฺโต
 วิโมกฺโข อยํ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข ๑

[๕๑๓] กตฺโม อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข ๑ อนิจฺจานุปฺสฺสนาภาณํ
 นิจฺจโต ปณฺธิยา มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข ทุกฺขานุปฺสฺสนาภาณํ
 สุขโต ปณฺธิยา มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข อนตฺตานุปฺสฺสนาภาณํ
 อตฺตโต ปณฺธิยา มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิตโต วิโมกฺโข นิพฺพิทานุปฺสฺสนาภาณํ

นนฺทียา ปณฺธิยา มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิโต วิโมกฺโข วิราคานุสฺสนาภาณํ
 ราคโต ปณฺธิยา มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิโต วิโมกฺโข นิโรธานุสฺสนาภาณํ
 สมุทฺยโต ปณฺธิยา มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิโต วิโมกฺโข ปฏฺินิสฺสคฺคา-
 นุสฺสนาภาณํ อาทานโต ปณฺธิยา มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิโต วิโมกฺโข
 อนิมิตฺตานุสฺสนาภาณํ นิमितฺตโต ปณฺธิยา มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิโต
 วิโมกฺโข อปฺปณฺหิตานุสฺสนาภาณํ สพฺพปณฺธิตี มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิโต
 วิโมกฺโข สฺสณฺณตานุสฺสนาภาณํ อภินิเวสโต ปณฺธิยา มุจฺจตีติ
 อปฺปณฺหิโต วิโมกฺโข รุเป อนิจฺจานุสฺสนาภาณํ ปณฺธิยา มุจฺจตีติ
 อปฺปณฺหิโต วิโมกฺโข ๑เป๑ รุเป อปฺปณฺหิตานุสฺสนาภาณํ สพฺพปณฺธิตี
 มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิโต วิโมกฺโข รุเป สฺสณฺณตานุสฺสนาภาณํ อภินิเวสโต
 ปณฺธิยา มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิโต วิโมกฺโข เวทนาย สณฺณาย สงฺขารेषु
 วิญฺญาเณ จกฺขุสฺสมี ๑เป๑ ชรามรเณ อนิจฺจานุสฺสนาภาณํ นิจฺจโต
 ปณฺธิยา มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิโต วิโมกฺโข ๑เป๑ ชรามรเณ อปฺปณฺหิตา-
 นุสฺสนาภาณํ สพฺพปณฺธิตี มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิโต วิโมกฺโข ชรามรเณ
 สฺสณฺณตานุสฺสนาภาณํ อภินิเวสโต ปณฺธิยา มุจฺจตีติ อปฺปณฺหิโต
 วิโมกฺโข อโย อปฺปณฺหิโต วิโมกฺโข ๑ [๑]

[๕๑๔] กตมํ มุขํ ๑ เย ตตฺถ ชาตา อนวชฺชา กุสลา
 โพรธิปกฺขียา ฌมฺมา อิหํ มุขํ ๑

กตมํ วิโมกฺขมุขํ ๑ ยํ เตสฺนเตสํ ฌมฺมานํ อารมฺมณํ นิโรโธ
 นิพฺพานํ อิหํ วิโมกฺขมุขํ ๑ [๒]

กตมํ วิโมกฺขปจฺจนีกํ ๑ ตีณิ อกฺกุสลมฺมูลานิ วิโมกฺขปจฺจนีกานิ
 ตีณิ ทุจฺจวิตานิ วิโมกฺขปจฺจนีกานิ สพฺเพปิ อกฺกุสลา ฌมฺมา
 วิโมกฺขปจฺจนีกา อิหํ วิโมกฺขปจฺจนีกํ ๑

๑ ม. เอตถนฺตเร อโย วิโมกฺโขติ ทิสฺสนฺติ ๑

๒ ม. เอตถนฺตเร วิโมกฺขมฺจ มุขมฺจ วิโมกฺขมุขํ ๑ อิหํ วิโมกฺขมฺชนฺติ ทิสฺสนฺติ ๑

กตมํ วิโมกฺขานุโลมํ ฯ ตีณิ กุสลมฺมูลานิ วิโมกฺขานุโลมานิ
ตีณิ สุจฺจิตานิ วิโมกฺขานุโลมานิ สพฺเพปิ กุสลา ธมฺมา วิโมกฺขานุโลมา
อิหํ วิโมกฺขานุโลมํ ฯ

[๕๑๕] กตโม วิโมกฺขวิวิญฺโณ ฯ สยฺยวิวิญฺโณ เจโตวิวิญฺโณ
จิตฺตวิวิญฺโณ ฌานวิวิญฺโณ วิโมกฺขวิวิญฺโณ สจฺจวิวิญฺโณ สยฺยชานนฺโต
วิวิญฺญูตฺติ สยฺยวิวิญฺโณ เจตยนฺโต วิวิญฺญูตฺติ เจโตวิวิญฺโณ วิชานนฺโต
วิวิญฺญูตฺติ จิตฺตวิวิญฺโณ ฌานํ กโรนฺโต วิวิญฺญูตฺติ ฌานวิวิญฺโณ
โวลสฺสชฺชนฺโต วิวิญฺญูตฺติ วิโมกฺขวิวิญฺโณ ตถฺยเจ^๑ วิวิญฺญูตฺติ สจฺจวิวิญฺโณ
ยตฺถ สยฺยวิวิญฺโณ ตตฺถ เจโตวิวิญฺโณ ยตฺถ เจโตวิวิญฺโณ ตตฺถ
สยฺยวิวิญฺโณ ยตฺถ สยฺยวิวิญฺโณ เจโตวิวิญฺโณ ตตฺถ จิตฺตวิวิญฺโณ
ยตฺถ จิตฺตวิวิญฺโณ ตตฺถ สยฺยวิวิญฺโณ เจโตวิวิญฺโณ ยตฺถ
สยฺยวิวิญฺโณ เจโตวิวิญฺโณ จิตฺตวิวิญฺโณ ตตฺถ ฌานวิวิญฺโณ ยตฺถ
ฌานวิวิญฺโณ ตตฺถ สยฺยวิวิญฺโณ เจโตวิวิญฺโณ จิตฺตวิวิญฺโณ ยตฺถ
สยฺยวิวิญฺโณ เจโตวิวิญฺโณ จิตฺตวิวิญฺโณ ฌานวิวิญฺโณ ตตฺถ
วิโมกฺขวิวิญฺโณ ยตฺถ วิโมกฺขวิวิญฺโณ ตตฺถ สยฺยวิวิญฺโณ เจโตวิวิญฺโณ
จิตฺตวิวิญฺโณ ฌานวิวิญฺโณ ยตฺถ สยฺยวิวิญฺโณ เจโตวิวิญฺโณ จิตฺตวิวิญฺโณ
ฌานวิวิญฺโณ วิโมกฺขวิวิญฺโณ ตตฺถ สจฺจวิวิญฺโณ ยตฺถ สจฺจวิวิญฺโณ
ตตฺถ สยฺยวิวิญฺโณ เจโตวิวิญฺโณ จิตฺตวิวิญฺโณ ฌานวิวิญฺโณ
วิโมกฺขวิวิญฺโณ อयํ วิโมกฺขวิวิญฺโณ ฯ

[๕๑๖] กตมา วิโมกฺขภาวนา ฯ ปจฺมชฺชฌานสุส อาเสวนา ภาวนา
พหุสีกมฺมํ พุตฺติยชฺชฌานสุส อาเสวนา ภาวนา พหุสีกมฺมํ ตตฺติยชฺชฌานสุส
อาเสวนา ภาวนา พหุสีกมฺมํ จตฺตตฺถชฺชฌานสุส อาเสวนา ภาวนา
พหุสีกมฺมํ อากาสานนฺวจายตฺนสมปตฺติยา อาเสวนา ภาวนา พหุสีกมฺมํ

๑ ม. ญ. ตถฺยเจเน ฯ

วิญญานญายตนสมาปตฺติยา อากิณฺจญญายตนสมาปตฺติยา เนวสญฺญานา
 สญญายตนสมาปตฺติยา อาเสวนา ภาวนา พหุสีกมฺมํ โสตาปตฺติ-
 มคฺคสุสฺส อาเสวนา ภาวนา พหุสีกมฺมํ สกทาคามิมคฺคสุสฺส อาเสวนา
 ภาวนา พหุสีกมฺมํ อนาคามิมคฺคสุสฺส ฯเปฯ อรหตฺตมคฺคสุสฺส อาเสวนา
 ภาวนา พหุสีกมฺมํ อยํ วิโมกฺขภาวนา ฯ

กตมา วิโมกฺขปฺปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิ ฯ ปจฺมชฺชฌานสุสฺส ปฏฺฐิลาโก วา
 วิปาโก วา ทุตฺติยชฺชฌานสุสฺส ปฏฺฐิลาโก วา วิปาโก วา ตุตฺติยชฺชฌานสุสฺส
 ฯเปฯ จตฺตตฺตชฺชฌานสุสฺส อากาสาณญญายตนสมาปตฺติยา วิญญานญ-
 จายตนสมาปตฺติยา อากิณฺจญญายตนสมาปตฺติยา เนวสญฺญานา-
 สญญายตนสมาปตฺติยา ปฏฺฐิลาโก วา วิปาโก วา โสตาปตฺติมคฺคสุสฺส
 โสตาปตฺติผลํ สกทาคามิมคฺคสุสฺส สกทาคามิผลํ อนาคามิมคฺคสุสฺส
 อนาคามิผลํ อรหตฺตมคฺคสุสฺส อรหตฺตผลํ อยํ วิโมกฺขปฺปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิ ฯ

ตุตฺติยภาณวารํ ฯ

วิโมกฺขกถา ฯ

มหาวคฺเค คติกถา

[๕๑๗] คติสมปตฺติยา ฅาณสมปยุตฺเต กตินํ เหตุํ ปจฺจยา
อุปฺปตฺติ โหติ ขตฺติยมหาสาลานํ พฺราหฺมณฺมหาสาลานํ คหปฺติมหาสาลานํ
กามาวจฺรานํ เทวานํ ฅาณสมปยุตฺเต กตินํ เหตุํ ปจฺจยา อุปฺปตฺติ
โหติ รุปาวจฺรานํ เทวานํ กตินํ เหตุํ ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหติ
อรุปาวจฺรานํ เทวานํ กตินํ เหตุํ ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหติ ฯ
คติสมปตฺติยา ฅาณสมปยุตฺเต อฏฺฐจฺหนํ เหตุํ ปจฺจยา อุปฺปตฺติ
โหติ ขตฺติยมหาสาลานํ พฺราหฺมณฺมหาสาลานํ คหปฺติมหาสาลานํ
กามาวจฺรานํ เทวานํ ฅาณสมปยุตฺเต อฏฺฐจฺหนํ เหตุํ ปจฺจยา
อุปฺปตฺติ โหติ รุปาวจฺรานํ เทวานํ อฏฺฐจฺหนํ เหตุํ ปจฺจยา อุปฺปตฺติ
โหติ อรุปาวจฺรานํ เทวานํ อฏฺฐจฺหนํ เหตุํ ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหติ ฯ

[๕๑๘] คติสมปตฺติยา ฅาณสมปยุตฺเต กตฺตเมสํ อฏฺฐจฺหนํ
เหตุํ ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหติ ฯ กุสลกมฺมสฺส ชวณกฺขณฺเต ตโย
เหตุ กุสลา ตสฺมี ขณฺเต ชาตเจตฺตนาเย สหชาตปจฺจยา โหนฺติ เตน
วุจฺจติ กุสลมฺมูลปจฺจยาปิ สงฺขารา นิกนฺตฺติกฺขณฺเต เทว เหตุ อกุสลา
ตสฺมี ขณฺเต ชาตเจตฺตนาเย สหชาตปจฺจยา โหนฺติ เตน วุจฺจติ อกุสล-
มฺมูลปจฺจยาปิ สงฺขารา ปฏฺฐิสฺนฺธิกฺขณฺเต ตโย เหตุ อพฺยากตา ตสฺมี ขณฺเต
ชาตเจตฺตนาเย สหชาตปจฺจยา โหนฺติ เตน วุจฺจติ นามรูปปจฺจยาปิ
วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยาปิ นามรูปํ ปฏฺฐิสฺนฺธิกฺขณฺเต ปญฺจกฺขณฺธา
สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
โหนฺติ วิปฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏฺฐิสฺนฺธิกฺขณฺเต จตฺตารอฺ มหาภูตา
สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
โหนฺติ ปฏฺฐิสฺนฺธิกฺขณฺเต ตโย ชีวิตสงฺขารา สหชาตปจฺจยา โหนฺติ
อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ วิปฺปยุตฺตปจฺจยา

โหนฺติ ปฏฺิสนฺธิกฺขณฺเ นามณฺจ รูปณฺจ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ
 อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ วิปฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ ปฏฺิสนฺธิกฺขณฺเ อิมฺเ จุทฺทส ฐมฺมา สหชาตปจฺจยา โหนฺติ
 อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ วิปฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ ปฏฺิสนฺธิกฺขณฺเ จตฺตารอ ชนฺธา อรุปีนฺเ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ
 อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ ปฏฺิสนฺธิกฺขณฺเ ปณฺจินฺทริยานิ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ
 อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ ปฏฺิสนฺธิกฺขณฺเ ตโย เหตุ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณ-
 มณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ
 ปฏฺิสนฺธิกฺขณฺเ นามณฺจ วิณฺณณณฺจ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ
 อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ ปฏฺิสนฺธิกฺขณฺเ อิมฺเ จุทฺทส ฐมฺมา สหชาตปจฺจยา โหนฺติ
 อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ ปฏฺิสนฺธิกฺขณฺเ อิมฺเ อฏฺฺจวิสฺติ ฐมฺมา สหชาตปจฺจยา โหนฺติ
 อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ วิปฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ คติสมฺปตฺติยา ฅาณสมฺปยุตฺเต อิมฺเสํ อฏฺฺจณฺฺนํ เหตุณฺฺนํ ปจฺจยา
 อุปฺปตฺติ โหติ ฯ

[๕๑๙] ขตฺติยมหาสาลาณํ พฺราหฺมณฺมหาสาลาณํ คหปฺติมหาสาลาณํ
 กามาวจฺราณํ เทวานํ ฅาณสมฺปยุตฺเต กตเมสํ อฏฺฺจณฺฺนํ เหตุณฺฺนํ
 ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหติ ฯ กุสลกมฺมสฺส ชวนกฺขณฺเ ตโย เหตุ กุสลา
 ตสฺมี ขณฺเ ชาตเจตนาถ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ เตน วุจฺจติ
 กุสลมฺมูลปจฺจยาปิ สงฺขารา นิกนฺตฺิกฺขณฺเ เทว เหตุ อกุสลา ตสฺมี ขณฺเ
 ชาตเจตนาถ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ เตน วุจฺจติ อกุสลมฺมูลปจฺจยาปิ

สงฺขารฯ ปฏิสนธิกฺขณฺ เตโย เหตุ อพฺยาคตา ตสฺมี ขณฺ ชาตเจตนาย
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ เตน วุจฺจติ นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺเณถํ
 วิญฺเณถปจฺจยาปิ นามรูปํ ปฏิสนธิกฺขณฺ ปณฺจกฺขนฺธา สหชาตปจฺจยา
 โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ วิปฺปยุตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ ปฏิสนธิกฺขณฺ จตฺตารอฺ มหาภูตา สหชาตปจฺจยา โหนฺติ
 อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนธิกฺขณฺ เตโย
 ซีวิตสงฺขารฯ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ
 นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ วิปฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนธิกฺขณฺ นามณฺจ
 รูปณฺจ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
 โหนฺติ วิปฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนธิกฺขณฺ อิมํ จุทฺทส ฐมฺมา
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
 โหนฺติ วิปฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนธิกฺขณฺ จตฺตารอฺ ขนฺธา
 อรูปิโน สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
 โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนธิกฺขณฺ ปณฺจินฺทริยานิ สหชาต-
 ปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนธิกฺขณฺ เตโย เหตุ สหชาตปจฺจยา
 โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา ปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนธิกฺขณฺ นามณฺจ วิญฺเณถณฺจ สหชาต-
 ปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนธิกฺขณฺ อิมํ จุทฺทส ฐมฺมา สหชาต-
 ปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนธิกฺขณฺ อิมํ อฏฺฐวีสติ ฐมฺมา
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
 โหนฺติ วิปฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ขตฺติยมหาสาลาณํ พุราหฺมณฺมหาสาลาณํ

คหปติมหาสาณํ กามาวจฺรณํ เทวานํ ฌาณสมฺปยุตฺเต อิมํ อฏฺฐนฺนํ
 เหตุํ ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหติ ฯ

[๕๒๐] รูปราวจฺรณํ เทวานํ กตเมสํ อฏฺฐนฺนํ เหตุํ ปจฺจยา
 อุปฺปตฺติ โหติ ฯ กุสลกมฺมสฺส ชวนกฺขณฺเต ตโย เหตุ กุสลา ฯเปฯ
 รูปราวจฺรณํ เทวานํ อิมํ อฏฺฐนฺนํ เหตุํ ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหติ ฯ

อรูปาวจฺรณํ เทวานํ กตเมสํ อฏฺฐนฺนํ เหตุํ ปจฺจยา อุปฺปตฺติ
 โหติ ฯ กุสลกมฺมสฺส ชวนกฺขณฺเต ตโย เหตุ กุสลา ตสฺมี ขณฺ
 ชาตเจตนาย สหชาตปจฺจยา โหนฺติ เตน วุจฺจติ กุสลมฺมูลปจฺจยาปิ
 สงฺขารา นิกฺขตฺติกฺขณฺเต เทว เหตุ อกุสลา ตสฺมี ขณฺ ชาตเจตนาย
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ เตน วุจฺจติ อกุสลมฺมูลปจฺจยาปิ สงฺขารา
 ปฏฺฐิสนฺธิกฺขณฺเต ตโย เหตุ อพฺยากตา ตสฺมี ขณฺ ชาตเจตนาย
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ เตน วุจฺจติ นามรูปปจฺจยาปิ วิณฺณณํ
 วิณฺณณปจฺจยาปิ นามรูป^๑ ปฏฺฐิสนฺธิกฺขณฺเต จตฺตาริ ชนฺธา อรูปิโน
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
 โหนฺติ สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏฺฐิสนฺธิกฺขณฺเต ปณฺจินฺทริยานิ
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏฺฐิสนฺธิกฺขณฺเต ตโย เหตุ สหชาตปจฺจยา
 โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ สมฺปยุตฺต-
 ปจฺจยา โหนฺติ ปฏฺฐิสนฺธิกฺขณฺเต นามณฺจ วิณฺณณณฺจ สหชาตปจฺจยา
 โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏฺฐิสนฺธิกฺขณฺเต อิมํ จุทฺทส ฐมฺมา
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อณฺณมณฺณปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 สมฺปยุตฺตปจฺจยา โหนฺติ อรูปาวจฺรณํ เทวานํ อิมํ อฏฺฐนฺนํ
 เหตุํ ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหติ ฯ

๑ ม. นาม ฯ

[๕๒๑] คติสมฺปตฺติยา ฅาณวิปฺยตฺเต กตฺตินํ เหตุณํ ปจฺจยา
 อุปฺปตฺติ โหติ ขตฺติยมหาสาลาณํ พุราหฺมณมหาสาลาณํ คหปติ-
 มหาสาลาณํ กามาวจฺรณํ เทวานํ ฅาณวิปฺยตฺเต กตฺตินํ เหตุณํ
 ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหติ ฯ คติสมฺปตฺติยา ฅาณวิปฺยตฺเต ฉนฺนํ เหตุณํ
 ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหติ ขตฺติยมหาสาลาณํ พุราหฺมณมหาสาลาณํ
 คหปติมหาสาลาณํ กามาวจฺรณํ เทวานํ ฅาณวิปฺยตฺเต ฉนฺนํ เหตุณํ
 ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหติ ฯ

[๕๒๒] คติสมฺปตฺติยา ฅาณวิปฺยตฺเต กตฺเมลฺลํ ฉนฺนํ เหตุณํ
 ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหติ ฯ กุสลกมฺมสฺส ชวนกฺฺชเณ เทว เหตุ กุสลา
 ตสฺมี ชเณ ชาตเจตนาเย สหชาตปจฺจยา โหนฺติ เตน วุจฺจติ กุสลมฺูล-
 ปจฺจยาปิ สงฺขารา นิกฺคตฺติกฺฺชเณ เทว เหตุ อกุสลา ตสฺมี ชเณ
 ชาตเจตนาเย สหชาตปจฺจยา โหนฺติ เตน วุจฺจติ อกุสลมฺูลปจฺจยาปิ
 สงฺขารา ปฏิสนฺธิกฺฺชเณ เทว เหตุ อพฺยากตา ตสฺมี ชเณ ชาตเจตนาเย
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ เตน วุจฺจติ นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺฅาณํ
 วิญฺฅาณปจฺจยาปิ นามรูปํ ปฏิสนฺธิกฺฺชเณ ปญฺจกฺฺชนฺธา สหชาตปจฺจยา
 โหนฺติ อญฺฅมมญฺฅปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ วิปฺยตฺตปจฺจยา
 โหนฺติ ปฏิสนฺธิกฺฺชเณ จตฺตารอ มหาภูตา สหชาตปจฺจยา โหนฺติ
 อญฺฅมมญฺฅปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนฺธิกฺฺชเณ ตโย
 ซีวิตสงฺขารา สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อญฺฅมมญฺฅปจฺจยา โหนฺติ
 นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ วิปฺยตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนฺธิกฺฺชเณ นามญฺจ
 รูปญฺจ สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อญฺฅมมญฺฅปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา
 โหนฺติ วิปฺยตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนฺธิกฺฺชเณ อิเม จุทฺทส ฐมฺมา
 สหชาตปจฺจยา โหนฺติ อญฺฅมมญฺฅปจฺจยา โหนฺติ นิสฺสยปจฺจยา โหนฺติ
 วิปฺยตฺตปจฺจยา โหนฺติ ปฏิสนฺธิกฺฺชเณ จตฺตารอ ชนฺธา อรฺูปีโน

สหชาตปัจจยา โหนติ อณวมณฺณปัจจยา โหนติ นิสฺสยปัจจยา โหนติ
 สมฺปยุตฺตปัจจยา โหนติ ปฏฺฐิสฺสณฺฑิกฺขณฺเณ จตฺตารินฺหุริยานิ สหชาตปัจจยา
 โหนติ อณวมณฺณปัจจยา โหนติ นิสฺสยปัจจยา โหนติ สมฺปยุตฺตปัจจยา
 โหนติ ปฏฺฐิสฺสณฺฑิกฺขณฺเณ เทว เหตุ สหชาตปัจจยา โหนติ อณวม-
 มณฺณปัจจยา โหนติ นิสฺสยปัจจยา โหนติ สมฺปยุตฺตปัจจยา โหนติ
 ปฏฺฐิสฺสณฺฑิกฺขณฺเณ นามณฺจ วิญฺญาณณฺจ สหชาตปัจจยา โหนติ
 อณวมณฺณปัจจยา โหนติ นิสฺสยปัจจยา โหนติ สมฺปยุตฺตปัจจยา
 โหนติ ปฏฺฐิสฺสณฺฑิกฺขณฺเณ อิมฺเ ทฺวาทส ฐมฺมา สหชาตปัจจยา โหนติ
 อณวมณฺณปัจจยา โหนติ นิสฺสยปัจจยา โหนติ สมฺปยุตฺตปัจจยา
 โหนติ ปฏฺฐิสฺสณฺฑิกฺขณฺเณ อิมฺเ ฉพฺพีสฺติ ฐมฺมา สหชาตปัจจยา โหนติ
 อณวมณฺณปัจจยา โหนติ นิสฺสยปัจจยา โหนติ วิปฺปยุตฺตปัจจยา
 โหนติ คตฺติสมฺปตฺติยา ฅาณฺวิปฺปยุตฺเต อิมฺเสํ ฅนฺนํ เหตุณฺํ ปจฺจยา
 อุปฺปตฺติ โหติ ขตฺติยมหาสาลานํ พุราหฺมณฺมมหาสาลานํ คหฺปตฺติมหาสาลานํ
 กามาวจฺรณํ เทวานํ ฅาณฺวิปฺปยุตฺเต กตฺเมสํ ฅนฺนํ เหตุณฺํ ปจฺจยา
 อุปฺปตฺติ โหติ ฯ กุสลกมฺมสฺส ชวนฺกฺขณฺเณ เทว เหตุ กุสลา ตสฺมี
 ขณฺเณ ชาตเจตฺตนาถ สหชาตปัจจยา โหนติ เตน วุจฺจติ กุสลมฺมูล-
 ปจฺจยาปิ สงฺขารา ฯเปฯ ขตฺติยมหาสาลานํ พุราหฺมณฺมมหาสาลานํ
 คหฺปตฺติมหาสาลานํ กามาวจฺรณํ เทวานํ ฅาณฺวิปฺปยุตฺเต อิมฺเสํ ฅนฺนํ
 เหตุณฺํ ปจฺจยา อุปฺปตฺติ โหตีติ ฯ

คติกถา สมตฺตา ฯ

มหาวคฺเค กम्मกถา

[๕๒๓] อโหสิ กम्मํ อโหสิ กम्मวิปาโก อโหสิ กम्मํ นาโหสิ
 กम्मวิปาโก อโหสิ กम्मํ อตฺถิ กम्मวิปาโก อโหสิ กम्मํ นตฺถิ
 กम्मวิปาโก อโหสิ กम्मํ ภวิสฺสติ กम्मวิปาโก อโหสิ กम्मํ น
 ภวิสฺสติ กम्मวิปาโก อตฺถิ กम्मํ อตฺถิ กम्मวิปาโก อตฺถิ กम्मํ
 นตฺถิ กम्मวิปาโก อตฺถิ กम्मํ ภวิสฺสติ กम्मวิปาโก อตฺถิ กम्मํ
 น ภวิสฺสติ กम्मวิปาโก ภวิสฺสติ กम्मํ ภวิสฺสติ กम्मวิปาโก ภวิสฺสติ
 กम्मํ น ภวิสฺสติ กम्मวิปาโก อโหสิ กุสลกम्मํ อโหสิ กุสลสฺส
 กम्मสฺส วิปาโก อโหสิ กุสลกम्मํ นาโหสิ กุสลสฺส กम्मสฺส วิปาโก
 อโหสิ กุสลกम्मํ อตฺถิ กุสลสฺส กम्मสฺส วิปาโก อโหสิ กุสลกम्मํ
 นตฺถิ กุสลสฺส กम्मสฺส วิปาโก อโหสิ กุสลกम्मํ ภวิสฺสติ กุสลสฺส
 กम्मสฺส วิปาโก อโหสิ กุสลกम्मํ น ภวิสฺสติ กุสลสฺส กम्मสฺส
 วิปาโก อตฺถิ กุสลกम्मํ อตฺถิ กุสลสฺส กम्मสฺส วิปาโก อตฺถิ
 กุสลกम्मํ นตฺถิ กุสลสฺส กम्मสฺส วิปาโก อตฺถิ กุสลกम्मํ ภวิสฺสติ
 กุสลสฺส กम्मสฺส วิปาโก อตฺถิ กุสลกम्मํ น ภวิสฺสติ กุสลสฺส
 กम्मสฺส วิปาโก ภวิสฺสติ กุสลกम्मํ ภวิสฺสติ กุสลสฺส กम्मสฺส
 วิปาโก ภวิสฺสติ กุสลกम्मํ น ภวิสฺสติ กุสลสฺส กम्मสฺส วิปาโก
 อโหสิ อกุสลกम्मํ นาโหสิ^๑ อกุสลสฺส กम्मสฺส วิปาโก อโหสิ
 อกุสลกम्मํ อตฺถิ^๒ อกุสลสฺส กम्मสฺส วิปาโก อโหสิ อกุสลกम्मํ
 นตฺถิ^๓ อกุสลสฺส กम्मสฺส วิปาโก อโหสิ อกุสลกम्मํ ภวิสฺสติ^๔
 อกุสลสฺส กम्मสฺส วิปาโก อโหสิ อกุสลกम्मํ น^๕ ภวิสฺสติ อกุสลสฺส
 กम्मสฺส วิปาโก อตฺถิ^๖ อกุสลกम्मํ อตฺถิ^๗ อกุสลสฺส กम्मสฺส

๑ ม. อโหสิ ฯ ๒ ม. ยฺ. นาโหสิ ฯ ๓ ม. ยฺ. อตฺถิ ฯ ๔ ม. ยฺ. นตฺถิ ฯ
 ๕ ม. นสทฺโท นตฺถิ ฯ ๖ ม. ยฺ. อโหสิ ฯ ๗ ม. ยฺ. น ภวิสฺสติ ฯ

วิปาโก อตฺถิ อกุสลกมฺมํ นตฺถิ^๑ อกุสลสฺส กมฺมสฺส วิปาโก อตฺถิ
 อกุสลกมฺมํ ภวิสฺสตี^๒ อกุสลสฺส กมฺมสฺส วิปาโก ภวิสฺสตี^๓ อกุสลกมฺมํ
 ภวิสฺสตี อกุสลสฺส กมฺมสฺส วิปาโก ภวิสฺสตี^๔ อกุสลกมฺมํ น ภวิสฺสตี
 อกุสลสฺส กมฺมสฺส วิปาโก ฯ

[๕๒๔] อโหสิ สาวชฺชํ กมฺมํ ฯเปฯ อโหสิ อนวชฺชํ กมฺมํ
 ฯเปฯ อโหสิ กณฺ्हํ กมฺมํ ฯเปฯ อโหสิ สุกฺกํ กมฺมํ ฯเปฯ อโหสิ
 สฺชชฺชทฺรยํ กมฺมํ ฯเปฯ อโหสิ ทฺถชฺชทฺรยํ กมฺมํ ฯเปฯ อโหสิ
 สฺชชฺชวิปากํ กมฺมํ ฯเปฯ อโหสิ ทฺถชฺชวิปากํ กมฺมํ อโหสิ ทฺถชฺชวิปากสฺส
 กมฺมสฺส วิปาโก อโหสิ ทฺถชฺชวิปากํ กมฺมํ นอโหสิ ทฺถชฺชวิปากสฺส
 กมฺมสฺส วิปาโก อโหสิ ทฺถชฺชวิปากํ กมฺมํ อตฺถิ ทฺถชฺชวิปากสฺส
 กมฺมสฺส วิปาโก อโหสิ ทฺถชฺชวิปากํ กมฺมํ นตฺถิ ทฺถชฺชวิปากสฺส
 กมฺมสฺส วิปาโก อโหสิ ทฺถชฺชวิปากํ กมฺมํ ภวิสฺสตี ทฺถชฺชวิปากสฺส
 กมฺมสฺส วิปาโก อโหสิ ทฺถชฺชวิปากํ กมฺมํ น ภวิสฺสตี ทฺถชฺชวิปากสฺส
 กมฺมสฺส วิปาโก อตฺถิ ทฺถชฺชวิปากํ กมฺมํ อตฺถิ ทฺถชฺชวิปากสฺส กมฺมสฺส
 วิปาโก อตฺถิ ทฺถชฺชวิปากํ กมฺมํ นตฺถิ ทฺถชฺชวิปากสฺส กมฺมสฺส วิปาโก
 อตฺถิ ทฺถชฺชวิปากํ กมฺมํ ภวิสฺสตี ทฺถชฺชวิปากสฺส กมฺมสฺส วิปาโก อตฺถิ
 ทฺถชฺชวิปากํ กมฺมํ น ภวิสฺสตี ทฺถชฺชวิปากสฺส กมฺมสฺส วิปาโก ภวิสฺสตี
 ทฺถชฺชวิปากํ กมฺมํ ภวิสฺสตี ทฺถชฺชวิปากสฺส กมฺมสฺส วิปาโก ภวิสฺสตี
 ทฺถชฺชวิปากํ กมฺมํ น ภวิสฺสตี ทฺถชฺชวิปากสฺส กมฺมสฺส วิปาโกติ ฯ

กมฺมกถา ฯ

๑ ม. อตฺถิ ฯ ๒ ม. ยฺ. นตฺถิ ฯ ๓ ม. ยฺ. อตฺถิ ฯ ๔ ม. ยฺ. อตฺถิ ฯ

มหาวคฺเค วิปลลาสกา

ปริปุณฺณนิทานนํ^๑ ฯ

[๕๒๕] จตฺตารอเม ภิกฺขเว สณฺณววิปลลาสา จิตฺตวิปลลาสา
ทิกฺขวิปลลาสา กตเม จตฺตารอ อนิจฺเจ ภิกฺขเว นิจฺจนฺติ
สณฺณววิปลลาโส จิตฺตวิปลลาโส ทิกฺขวิปลลาโส ทุกฺখে ภิกฺขเว สุขนฺติ
สณฺณววิปลลาโส จิตฺตวิปลลาโส ทิกฺขวิปลลาโส อนตฺตนิ ภิกฺขเว
อตฺตาทิ สณฺณววิปลลาโส จิตฺตวิปลลาโส ทิกฺขวิปลลาโส อสุภะ ภิกฺขเว
สุภานฺติ สณฺณววิปลลาโส จิตฺตวิปลลาโส ทิกฺขวิปลลาโส อิมะ โข
ภิกฺขเว จตฺตารอ สณฺณววิปลลาสา จิตฺตวิปลลาสา ทิกฺขวิปลลาสา ฯ

[๕๒๖] จตฺตารอเม ภิกฺขเว นสณฺณววิปลลาสา นจิตฺตวิปลลาสา
นทิกฺขวิปลลาสา กตเม จตฺตารอ อนิจฺเจ ภิกฺขเว อนิจฺจนฺติ นสณฺณว-
วิปลลาโส นจิตฺตวิปลลาโส นทิกฺขวิปลลาโส ทุกฺখে ภิกฺขเว ทุกฺขนฺติ
นสณฺณววิปลลาโส นจิตฺตวิปลลาโส นทิกฺขวิปลลาโส อนตฺตนิ ภิกฺขเว
อนตฺตาทิ นสณฺณววิปลลาโส นจิตฺตวิปลลาโส นทิกฺขวิปลลาโส
อสุภะ ภิกฺขเว อสุภานฺติ นสณฺณววิปลลาโส นจิตฺตวิปลลาโส นทิกฺขวิ-
ปลลาโส อิมะ โข ภิกฺขเว จตฺตารอ นสณฺณววิปลลาสา นจิตฺตวิปลลาสา
นทิกฺขวิปลลาสาตี^๒ ฯ

อนิจฺเจ	นิจฺจสณฺณวินโน	ทุกฺখে	จ	สุขสณฺณวินโน	
อนตฺตนิ	จ	อตฺตสณฺณวินโน ^๓	อสุภะ	จ ^๔	สุภสณฺณวินโน
มิจฺจนาทิกฺขิตตา	สจฺจตา	ชิตฺตจิตฺตตา	วิสณฺณวินโน		
เต	อโยคยฺยตฺตตา	มารสฺส	อโยคกฺกเขมฺมิโน	ชนา ^๕	
สจฺจตา	คจฺจนฺติ	สํสารี	ชาติมรณคามิโน		

๑ ม. ปุริมนิทานํ ฯ ๒ ย. อิตฺติสทฺโท นตฺถิ ฯ ๓ ม. ย. อตฺตาทิ ฯ
๔ ม. ย. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๕ ส. อโยคกฺกเขมฺมสฺส คามิโน, ย. อโยคกฺกเขมฺมคามิโน ฯ

ยทา จ พุทฺธา โลกสฺมี   อุปฺปชฺชนฺติ ปมฺงฺกรธา
 เต อิมํ ฐมฺมํ ปกาเสนฺติ   ทุกฺขฺยปสมคามินํ
 เตสํ สุตฺวาน สปฺปญฺญา   สจฺจิตํ ปจฺจลหุํ^๑ เต
 อนิจฺจํ อนิจฺจโต ทกฺขุ^๒   ทุกฺขมททกฺขุ^๓ ทุกฺขโต
 อนตฺตํ จ อนตฺตโต^๔   อสุภํ อสุภตทหฺลํ
 สมฺมาทิฏฺฐิสมาทานา   สพฺพทกฺขํ อุปฺจจฺจนฺติ^๕ ฯ

อิมเ จตฺตารโ วิปลลาสา ทิฏฺฐิสมปฺนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส ปหีนา
 อปฺปหีนาติ เกจฺจ ปหีนา เกจฺจ อปฺปหีนา อนิจฺเจ นิจฺจนฺติ
 สญฺญาวิปลลาโส จิตฺตวิปลลาโส ทิฏฺฐิวิปลลาโส ปหีเน ทุกฺเข สฺชนฺติ
 สญฺญา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ อุปฺปชฺชติ ทิฏฺฐิวิปลลาโส ปหีเน อนตฺตนิ
 อตฺตาทิ สญฺญาวิปลลาโส จิตฺตวิปลลาโส ทิฏฺฐิวิปลลาโส ปหีเน
 อสุภเ สุภานฺติ สญฺญา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ อุปฺปชฺชติ ทิฏฺฐิวิปลลาโส
 ปหีเน ทวีสุ วตฺถุสุ ฉ วิปลลาสา ปหีนา ทวีสุ วตฺถุสุ เทว
 วิปลลาสา ปหีนา จตฺตารโ วิปลลาสา อปฺปหีนา จ^๖ จตฺตุสุ วตฺถุสุ
 อฏฺฐ วิปลลาสา ปหีนา จตฺตารโ วิปลลาสา อปฺปหีนาติ ฯ

วิกฺลลาสกถา ฯ

๑ ม. ปจฺจลหุํ ฯ   ๒ สී. จกฺขุํ ฯ   ๓ ม. ทุกฺขมททกฺขุ ฯ
 ๔ ม. ยฺ. อนตฺตนิ อนตฺตาทิ ฯ   ๕ สී. อุปฺปชฺชนฺติ ฯ   ๖ ม. ยฺ. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

มหาวคเค มคคกถา

[๕๒๗] มคโคติ เกณฑเถน มคโค ๗ โสตาปตฺติมคคกฺขเณ
ทสฺสนญฺเจน สมฺมาทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา ปหานาย มคโค เจว เหตุ จ
สหชาตानํ ฐมฺมานํ อุปตฺถมฺภานาย มคโค เจว เหตุ จ กิเลสํ
ปริยาทานาย มคโค เจว เหตุ จ ปฏฺวิเวชาทิวิสฺสนาย มคโค เจว
เหตุ จ จิตฺตสฺส อธิฏฺฐานาย มคโค เจว เหตุ จ จิตฺตสฺส โวทานาย
มคโค เจว เหตุ จ วิเสสาธคฺคมาย มคโค เจว เหตุ จ อุตฺตริ^๑
ปฏฺวิเวชานาย มคโค เจว เหตุ จ สจฺจามิสฺสมาย มคโค เจว เหตุ
จ นิโรเธ ปตฺติฏฺฐापฺนายน มคโค เจว เหตุ จ อภินิโรปนญฺเจน
สมฺมาสงฺกปฺโป มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส ปหานาย มคโค เจว เหตุ จ
สหชาตानํ ฐมฺมานํ อุปตฺถมฺภานาย มคโค เจว เหตุ จ กิเลสํ
ปริยาทานาย มคโค เจว เหตุ จ ปฏฺวิเวชาทิวิสฺสนาย มคโค เจว
เหตุ จ จิตฺตสฺส อธิฏฺฐานาย มคโค เจว เหตุ จ จิตฺตสฺส โวทานาย
มคโค เจว เหตุ จ วิเสสาธคฺคมาย มคโค เจว เหตุ จ อุตฺตริ
ปฏฺวิเวชานาย มคโค เจว เหตุ จ สจฺจามิสฺสมาย มคโค เจว เหตุ จ
นิโรเธ ปตฺติฏฺฐापฺนายน มคโค เจว เหตุ จ ปริศฺคหญฺเจน สมฺมาวาจา
มิจฺฉาวาจา ปหานาย มคโค เจว เหตุ จ สหชาตानํ ฐมฺมานํ
อุปตฺถมฺภานาย มคโค เจว เหตุ จ กิเลสํ ปริยาทานาย มคโค เจว
เหตุ จ ปฏฺวิเวชาทิวิสฺสนาย มคโค เจว เหตุ จ จิตฺตสฺส อธิฏฺฐานาย
มคโค เจว เหตุ จ จิตฺตสฺส โวทานาย มคโค เจว เหตุ จ
วิเสสาธคฺคมาย มคโค เจว เหตุ จ อุตฺตริ ปฏฺวิเวชานาย มคโค เจว เหตุ จ
สจฺจามิสฺสมาย มคโค เจว เหตุ จ นิโรเธ ปตฺติฏฺฐापฺนายน มคโค เจว
เหตุ จ สมฺมจฺฉานญฺเจน สมฺมากมฺมนฺโต มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส ปหานาย

๑ ม. ญ. สหพตฺถ อุตฺตริ ๗

มคฺโค เจว เหตุ จ สหชาตानं ฐมฺมานํ อุปตฺถมฺภานาย มคฺโค เจว
 เหตุ จ กิเลสํ ปรียาทานาย มคฺโค เจว เหตุ จ ปฏฺวีเวธาทีวีสฺธนาย
 มคฺโค เจว เหตุ จ จิตฺตสฺส อธิฏฺฐจฺานาย มคฺโค เจว เหตุ จ
 จิตฺตสฺส โวทานาย มคฺโค เจว เหตุ จ วิเสสํสํคิมา ย มคฺโค เจว
 เหตุ จ อุตฺตริปฏฺวีเวธาย มคฺโค เจว เหตุ จ สจฺจจํภิสฺมยาย มคฺโค
 เจว เหตุ จ นีโรธ ปตฺติฏฺฐจฺาปนาย มคฺโค เจว เหตุ จ โวทานญฺเจน
 สมฺมาอาชีโว มิจฺฉาอาชีวสฺส ปหานาย มคฺโค เจว เหตุ จ ๑เป๑
 ปคฺคกฏฺเจน สมฺมาวายาโม มิจฺฉาวายามสฺส ปหานาย มคฺโค เจว
 เหตุ จ ๑เป๑ อุปฏฺฐจฺานญฺเจน สมฺมาสตี มิจฺฉาสตียา ปหานาย
 มคฺโค เจว เหตุ จ ๑เป๑ อวิกฺเขปญฺเจน สมฺมาสมาธิ มิจฺฉาสมาธิสฺส
 ปหานาย มคฺโค เจว เหตุ จ สหชาตानं ฐมฺมานํ อุปตฺถมฺภานาย
 มคฺโค เจว เหตุ จ กิเลสํ ปรียาทานาย มคฺโค เจว เหตุ จ
 ปฏฺวีเวธาทีวีสฺธนาย มคฺโค เจว เหตุ จ จิตฺตสฺส อธิฏฺฐจฺานาย มคฺโค
 เจว เหตุ จ จิตฺตสฺส โวทานาย มคฺโค เจว เหตุ จ วิเสสํสํคิมา ย
 มคฺโค เจว เหตุ จ อุตฺตริปฏฺวีเวธาย มคฺโค เจว เหตุ จ
 สจฺจจํภิสฺมยาย มคฺโค เจว เหตุ จ นีโรธ ปตฺติฏฺฐจฺาปนาย มคฺโค เจว
 เหตุ จ ๑

[๕๒๘] สกทาคามีมคฺคกฺขณฺเ ทสฺสนญฺเจน สมฺมาทิฏฺฐิ ๑เป๑
 อวิกฺเขปญฺเจน สมฺมาสมาธิ โอปํวาริกสฺส กามราคสญฺโฆชนสฺส ปฏฺฐิ-
 สญฺโฆชนสฺส โอปํวาริกสฺส กามราคานุสยสฺส ปฏฺฐิฆานุสยสฺส ปหานาย
 มคฺโค เจว เหตุ จ สหชาตानं ฐมฺมานํ อุปตฺถมฺภานาย มคฺโค เจว
 เหตุ จ กิเลสํ ปรียาทานาย มคฺโค เจว เหตุ จ ปฏฺวีเวธาทีวีสฺธนาย
 มคฺโค เจว เหตุ จ จิตฺตสฺส อธิฏฺฐจฺานาย มคฺโค เจว เหตุ จ
 จิตฺตสฺส โวทานาย มคฺโค เจว เหตุ จ วิเสสํสํคิมา ย มคฺโค เจว

เหตุ จ อุตฺตริปฏิเวธาย มคฺโค เจว เหตุ จ สจฺจามิสฺมยาย
มคฺโค เจว เหตุ จ นิโรธ ปตฺติจฺจาปนาย มคฺโค เจว เหตุ จ ๑

อนาคามิมคฺคกฺขณ ทสฺสนนฺนุเจน สมฺมาทิฏฺฐิ ๑เป๑ อวิกฺเขปฺนุเจน
สมฺมาสมาธิ อณฺุสทคตฺสส กามราคสณฺโณชฺชนสฺส ปฏฺิฆสณฺโณชฺชนสฺส
อณฺุสทคตฺสส กามราคานุสยสฺส ปฏฺิฆานุสยสฺส ปหานาย มคฺโค เจว
เหตุ จ สหชาตानํ ฅมฺมานํ อุปฺตถมฺภานาย มคฺโค เจว เหตุ จ
กิลีสานํ ปรียาทานาย มคฺโค เจว เหตุ จ ปฏิเวธาทิวีสธฺนายน
มคฺโค เจว เหตุ จ จิตฺตสฺส อธิฏฺฐานาย มคฺโค เจว เหตุ จ
จิตฺตสฺส โวทานาย มคฺโค เจว เหตุ จ วิเสสธฺคิคมาย มคฺโค เจว
เหตุ จ อุตฺตริปฏิเวธาย มคฺโค เจว เหตุ จ สจฺจามิสฺมยาย มคฺโค
เจว เหตุ จ นิโรธ ปตฺติจฺจาปนาย มคฺโค เจว เหตุ จ ๑

อวหตฺตมคฺคกฺขณ ทสฺสนนฺนุเจน สมฺมาทิฏฺฐิ ๑เป๑ อวิกฺเขปฺนุเจน
สมฺมาสมาธิ รุปราคสฺส อรูปราคสฺส มานสฺส อุกฺทจฺจสฺส อวิชฺชายน
มานานุสยสฺส รากานุสยสฺส อวิชฺชานุสยสฺส ปหานาย มคฺโค เจว เหตุ
จ สหชาตानํ ฅมฺมานํ อุปฺตถมฺภานาย มคฺโค เจว เหตุ จ กิลีสานํ
ปรียาทานาย มคฺโค เจว เหตุ จ ปฏิเวธาทิวีสธฺนายน มคฺโค เจว
เหตุ จ จิตฺตสฺส อธิฏฺฐานาย มคฺโค เจว เหตุ จ จิตฺตสฺส
โวทานาย มคฺโค เจว เหตุ จ วิเสสธฺคิคมาย มคฺโค เจว เหตุ จ
อุตฺตริปฏิเวธาย มคฺโค เจว เหตุ จ สจฺจามิสฺมยาย มคฺโค เจว
เหตุ จ นิโรธ ปตฺติจฺจาปนาย มคฺโค เจว เหตุ จ ๑

[๕๒๙] ทสฺสนมคฺโค สมฺมาทิฏฺฐิ อภีโรปนมคฺโค สมฺมาสงฺกปโป
ปรีคคหฺมคฺโค สมฺมาวาจา สมฺมฺจฺจานมคฺโค สมฺมากมฺมนโธ
โวทานมคฺโค สมฺมาอาชีโว ปคคหฺมคฺโค สมฺมาวาโยมฺ อุกฺกฺจฺจานมคฺโค
สมฺมาสติ อวิกฺเขปมคฺโค สมฺมาสมาธิ อุกฺกฺจฺจานมคฺโค สติสมฺโพชฺฃมฺจโค

ปวิจยมคฺโค ฐมฺมวិจยสมโพชฌงฺโค ปคคฺคหมคฺโค วิริยสมโพชฌงฺโค
 ผรณมคฺโค ปิตฺติสมโพชฌงฺโค อุปสมมคฺโค ปสฺสทฺธิสมโพชฌงฺโค
 อวิกฺเขปมคฺโค สมาริสมโพชฌงฺโค ปฏฺฐิสฺงขานมคฺโค อุเปกฺขาสมโพชฌงฺโค
 อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยมคฺโค สทฺธาพลํ โภสชฺเช อกมฺปิยมคฺโค วิริยพลํ
 ปมาเท อกมฺปิยมคฺโค สติพลํ อุทฺทจฺเจ อกมฺปิยมคฺโค สมาริพลํ
 อวิชฺชาย อกมฺปิยมคฺโค ปณฺณาพลํ อธิโมกฺขมคฺโค สทฺธินฺทฺริยํ
 ปคคฺคหมคฺโค วิริยนฺทฺริยํ อุปฏฺฐาณมคฺโค สตินฺทฺริยํ อวิกฺเขปมคฺโค
 สมารินฺทฺริยํ ทสฺสนมคฺโค ปณฺณินฺทฺริยํ อาธิปเตยฺยญฺเฐน อินฺทฺริยํ^๑
 มคฺโค อกมฺปิยญฺเฐน พลํ^๒ มคฺโค นียฺยานญฺเฐน โพชฌงฺโค^๓ มคฺโค
 เหตุญฺเฐน มคฺโค อุปฏฺฐาณญฺเฐน สติปฏฺฐาณา มคฺโค ปทหนญฺเฐน
 สมฺมปฺปชานา มคฺโค อิชฺฌณญฺเฐน อิทธิปาทา มคฺโค ตถญฺเฐน สจฺจา^๔
 มคฺโค อวิกฺเขปญฺเฐน สมฺเถ มคฺโค อนุปสฺสณญฺเฐน วิปสฺสณา มคฺโค
 เอกรสฺสญฺเฐน สมถวิปสฺสณา มคฺโค อนตฺวิตตฺตณญฺเฐน ยฺยคนทฺธา มคฺโค
 สํวรญฺเฐน สึลวิสุทฺธิ มคฺโค อวิกฺเขปญฺเฐน จิตฺตวิสุทฺธิ มคฺโค
 ทสฺสนญฺเฐน ทิฏฺฐิจิวิสุทฺธิ มคฺโค มุตฺตญฺเฐน วิโมกฺโข มคฺโค
 ปฏฺฐิเวธญฺเฐน วิชฺชา มคฺโค ปริจฺจาคญฺเฐน วิมุตฺติ มคฺโค
 สมฺจุฉเนทญฺเฐน ขเย ฉานํ มคฺโค ฉนฺโท มฺลญฺเฐน มคฺโค มนสิกาโร
 สมฺมุจฺจานญฺเฐน มคฺโค ผลฺโส สโมชานญฺเฐน มคฺโค เวทนา
 สโมสรณญฺเฐน มคฺโค สมาริ ปมฺขญฺเฐน มคฺโค สติ อาธิปเตยฺยญฺเฐน
 มคฺโค ปณฺญา ตทฺตตฺตรญฺเฐน มคฺโค วิมุตฺติ สารญฺเฐน มคฺโค
 อมฺโตะคธํ นิพฺพานํ ปริโยสานญฺเฐน มคฺโคติ ฯ

มคฺคกถา ฯ

๑,๒,๓ ม. อินฺทฺริยา ฯ พลา ฯ โพชฌงฺกา ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ ๔ ม. ยฺ. สจฺจานิ ฯ

มหาวคฺเค มณฑุทเปยฺยกถา

[๕๓๐] มณฑุทเปยฺยมิทํ ภิกฺขเว พุรหฺมจริยํ สตฺถริ^๑ สมนฺมุชฺชิภูเต
ติวิโร มณฑุ^๒ สตฺถริ สมนฺมุชฺชิภูเต เทสนามณฑุ^๓ ปฏฺคคฺคหฺมณฑุ^๔
พุรหฺมจริยมณฑุ^๕ ฯ

กตโม เทสนามณฑุ^๖ ฯ จตฺนุหนํ อริยสจฺจานํ อัจฺจิกฺขณา
เทสฺนา ปญฺญปนา^๗ ปญฺจปนา วิวรณา วิภชฺชา อุตฺตานิคมฺมํ จตฺนุหนํ
สตีปญฺจจานานํ ฯ เปฯ จตฺนุหนํ สมนฺมปฺปชานานํ จตฺนุหนํ อิทธิปาทานํ
ปญฺจจหนํ อินฺทริยานํ ปญฺจจหนํ พลาณํ สตฺตจฺจหนํ โพชฺฌณฺคานํ
อริยสฺส อญฺจจฺจคิกสฺส มคฺคสฺส อัจฺจิกฺขณา เทสฺนา ปญฺญปนา
ปญฺจปนา วิวรณา วิภชฺชา อุตฺตานิคมฺมํ อยํ เทสนามณฑุ^๘ ฯ

กตโม ปฏฺคคฺคหฺมณฑุ^๙ ฯ ภิกฺขุ ภิกฺขุณิโย อุปาสกกา อุปาสิกาโย
เทวา มนุสฺสา เย วา^{๑๐} ปนญฺเณปิ เกจิ วิญฺญาตาโร อยํ
ปฏฺคคฺคหฺมณฑุ^{๑๑} ฯ

กตโม พุรหฺมจริยมณฑุ^{๑๒} ฯ อยเมว อริโย อญฺจจฺจคิโก มคฺโค
เสยฺยถิทํ ฯ สมนฺมาทิกฺกฺกฺจิ สมนฺมาสงฺกปโป สมนฺมาวาจา สมนฺมากมฺมโนโต
สมนฺมาอาชีโว สมนฺมาวายาโม สมนฺมาสตี สมนฺมาสมาธิ อยํ
พุรหฺมจริยมณฑุ^{๑๓} ฯ

[๕๓๑] อธิโมกฺขมณฑุ^{๑๔} สทฺธินฺทริยํ อสฺสทฺธิยํ กสฺสฺส อสฺสทฺธิยํ
กสฺสฺสํ จทฺเทตฺตวา สทฺธินฺทริยสฺส อธิโมกฺขมณฑุ^{๑๕} ปิวตีติ มณฑุทเปยฺย
ปคฺคคหฺมณฑุ^{๑๖} วิริยินฺทริยํ โกสชฺชํ กสฺสฺส โกสชฺชํ กสฺสฺสํ จทฺเทตฺตวา
วิริยินฺทริยสฺส ปคฺคคหฺมณฑุ^{๑๗} ปิวตีติ มณฑุทเปยฺย อุกฺปญฺจจานมณฑุ^{๑๘}
สตีนฺทริยํ ปมาโท กสฺสฺส ปมาทํ กสฺสฺสํ จทฺเทตฺตวา สตีนฺทริยสฺส

๑ สตี. สตฺตธา, ม. สตฺตธา สมนฺมุชฺชิภูโต ฯ

๒ ม. ติตฺตตฺตมณฑุ^{๑๖} ฯ

๓ ม. ปญฺญาปนา ฯ เอวมฺปริปี ฯ

๔ ย. เย ว ฯ

อุปฏฺฐาณมณฺฑลํ ปิวตฺตีติ มณฑุทเปยฺยํ อวิกฺเขปมณฺโฑ สมาริณฺหุริยํ อุทฺทจฺจํ
 กสฺโฆ อุทฺทจฺจํ กสฺมฺ ฌทฺเทตฺวา สมาริณฺหุริยสฺส อวิกฺเขปมณฺฑลํ
 ปิวตฺตีติ มณฑุทเปยฺยํ ทสฺสนมณฺโฑ ปญฺณินฺหุริยํ อวิชฺชา กสฺโฆ อวิชฺชํ
 กสฺมฺ ฌทฺเทตฺวา ปญฺณินฺหุริยสฺส ทสฺสนมณฺฑลํ ปิวตฺตีติ มณฑุทเปยฺยํ
 อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยมณฺโฑ สทฺธาพลํ อสฺสทฺธิยํ กสฺโฆ อสฺสทฺธิยํ
 กสฺมฺ ฌทฺเทตฺวา สทฺธาพลสฺส อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยมณฺฑลํ ปิวตฺตีติ
 มณฑุทเปยฺยํ โกสฺชเช อกมฺปิยมณฺโฑ วิริยพลํ โกสฺชชํ กสฺโฆ โกสฺชชํ
 กสฺมฺ ฌทฺเทตฺวา วิริยพลสฺส โกสฺชเช อกมฺปิยมณฺฑลํ ปิวตฺตีติ มณฑุทเปยฺยํ
 ปมาเท อกมฺปิยมณฺโฑ สติพลํ ปมาโท กสฺโฆ ปมาทํ กสฺมฺ ฌทฺเทตฺวา
 สติพลสฺส ปมาเท อกมฺปิยมณฺฑลํ ปิวตฺตีติ มณฑุทเปยฺยํ อุทฺทจฺเจ
 อกมฺปิยมณฺโฑ สมาริพลํ อุทฺทจฺจํ กสฺโฆ อุทฺทจฺจํ กสฺมฺ ฌทฺเทตฺวา
 สมาริพลสฺส อุทฺทจฺเจ อกมฺปิยมณฺฑลํ ปิวตฺตีติ มณฑุทเปยฺยํ อวิชฺชาย
 อกมฺปิยมณฺโฑ ปญฺญาพลํ อวิชฺชา กสฺโฆ อวิชฺชํ กสฺมฺ ฌทฺเทตฺวา
 ปญฺญาพลสฺส อวิชฺชาย อกมฺปิยมณฺฑลํ ปิวตฺตีติ มณฑุทเปยฺยํ
 อุปฏฺฐาณมณฺโฑ สติสมฺโพชฺฌนฺโค ปมาโท กสฺโฆ ปมาทํ กสฺมฺ
 ฌทฺเทตฺวา สติสมฺโพชฺฌนฺคสฺส อุปฏฺฐาณมณฺฑลํ ปิวตฺตีติ มณฑุทเปยฺยํ
 ปวิจยมณฺโฑ ฌมฺมวិจยสมฺโพชฺฌนฺโค อวิชฺชา กสฺโฆ อวิชฺชํ กสฺมฺ
 ฌทฺเทตฺวา ฌมฺมวិจยสมฺโพชฺฌนฺคสฺส ปวิจยมณฺฑลํ ปิวตฺตีติ มณฑุทเปยฺยํ
 ปคฺคหมณฺโฑ วิริยสมฺโพชฺฌนฺโค โกสฺชชํ กสฺโฆ โกสฺชชํ กสฺมฺ
 ฌทฺเทตฺวา วิริยสมฺโพชฺฌนฺคสฺส ปคฺคหมณฺฑลํ ปิวตฺตีติ มณฑุทเปยฺยํ
 ฌรณมณฺโฑ ปิตฺติสมฺโพชฺฌนฺโค ปริฬาโท กสฺโฆ ปริฬาทํ กสฺมฺ
 ฌทฺเทตฺวา ปิตฺติสมฺโพชฺฌนฺคสฺส ฌรณมณฺฑลํ ปิวตฺตีติ มณฑุทเปยฺยํ
 อุปสम्मมณฺโฑ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌนฺโค ทฺฐจฺจุลลํ กสฺโฆ ทฺฐจฺจุลลํ กสฺมฺ
 ฌทฺเทตฺวา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌนฺคสฺส อุปสम्मมณฺฑลํ ปิวตฺตีติ มณฑุทเปยฺยํ

อวิกุเขปมณฺโฑ สฺมาธิสมโพชฺฌมฺโค อุทฺทจจํ กสฺโฆ อุทฺทจจํ กสฺภู
 จทฺทเตตฺวา สฺมาธิสมโพชฺฌมฺคสุส อวิกุเขปมณฺฑํ ปิวตฺตีติ มณฺฑทเปยฺยํ
 ปฏิสงฺขานมณฺโฑ อุเปกฺขาสมโพชฺฌมฺโค อปฺปฏิสงฺขานํ^๑ กสฺโฆ อปฺปฏิ-
 สงฺขานํ^๒ กสฺภู จทฺทเตตฺวา อุเปกฺขาสมโพชฺฌมฺคสุส ปฏิสงฺขานมณฺฑํ
 ปิวตฺตีติ มณฺฑทเปยฺยํ ทสฺสนมณฺโฑ สฺมมาทิฏฺฐิจิ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ กสฺโฆ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ กสฺภู จทฺทเตตฺวา สฺมมาทิฏฺฐิจิยา ทสฺสนมณฺฑํ ปิวตฺตีติ
 มณฺฑทเปยฺยํ อภิโรปนมณฺโฑ สฺมมาสงฺกปโป มิจฺฉาสงฺกปโป กสฺโฆ
 มิจฺฉาสงฺกปโป กสฺภู จทฺทเตตฺวา สฺมมาสงฺกปโปสฺส อภิโรปนมณฺฑํ
 ปิวตฺตีติ มณฺฑทเปยฺยํ ปรีคคฺหมณฺโฑ สฺมมาวาจา มิจฺฉาวาจา กสฺโฆ
 มิจฺฉาวาจํ กสฺภู จทฺทเตตฺวา สฺมมาวาจาย ปรีคคฺหมณฺฑํ ปิวตฺตีติ
 มณฺฑทเปยฺยํ สฺมฺภูจฺานมณฺโฑ สฺมมากมมฺนฺโฑ มิจฺฉากมมฺนฺโฑ กสฺโฆ
 มิจฺฉากมมฺนฺตํ กสฺภู จทฺทเตตฺวา สฺมมากมมฺนฺตสุส สฺมฺภูจฺานมณฺฑํ
 ปิวตฺตีติ มณฺฑทเปยฺยํ โวทานมณฺโฑ สฺมมาอาชีโว มิจฺฉาอาชีโว กสฺโฆ
 มิจฺฉาอาชีโว กสฺภู จทฺทเตตฺวา สฺมมาอาชีวสุส โวทานมณฺฑํ ปิวตฺตีติ
 มณฺฑทเปยฺยํ ปคฺคคฺหมณฺโฑ สฺมมาวายาโม มิจฺฉาวายาโม กสฺโฆ
 มิจฺฉาวายามํ กสฺภู จทฺทเตตฺวา สฺมมาวายามสุส ปคฺคคฺหมณฺฑํ ปิวตฺตีติ
 มณฺฑทเปยฺยํ อุปฺภูจฺานมณฺโฑ สฺมมาสฺติ มิจฺฉาสฺติ กสฺโฆ มิจฺฉาสฺตี
 กสฺภู จทฺทเตตฺวา สฺมมาสฺติยา อุปฺภูจฺานมณฺฑํ ปิวตฺตีติ มณฺฑทเปยฺยํ
 อวิกุเขปมณฺโฑ สฺมมาสฺมาธิ มิจฺฉาสฺมาธิ กสฺโฆ มิจฺฉาสฺมาธิ กสฺภู
 จทฺทเตตฺวา สฺมมาสฺมาธิสุส อวิกุเขปมณฺฑํ ปิวตฺตีติ มณฺฑทเปยฺยํ ฯ

[๕๓๒] อตฺถติ มณฺโฑ อตฺถติ เปยฺยํ อตฺถติ กสฺโฆ อธิโมกฺขมณฺโฑ
 สทฺธินฺทริยํ อสฺสทฺธิยํ กสฺโฆ โย ตตฺถ อตฺถวโรส ฐมฺมวโรส วิมฺุตฺติโรส
 อิทํ เปยฺยํ ปคฺคคฺหมณฺโฑ วิริยฺนฺทริยํ โกสฺซุ กสฺโฆ โย ตตฺถ

๑ ม. อปฺปฏิสงฺขา ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ ๒ ม. อปฺปฏิสงฺขํ ฯ

อตฺถารโส ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ อุปฺภูจฺานมณฺโฑ สติฺนฺทฺริยํ
 ปมาโท กสฺโฆ โย ตตฺถ อตฺถารโส ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ
 อวิกฺเขปมณฺโฑ สฺมาธิฺนฺทฺริยํ อุทฺทจฺจํ กสฺโฆ โย ตตฺถ อตฺถารโส
 ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ ทสฺสนมณฺโฑ ปณฺณิฺนฺทฺริยํ อวิชฺชา
 กสฺโฆ โย ตตฺถ อตฺถารโส ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ อสฺสทฺธิเย
 อกมฺปิยมณฺโฑ สทฺทพาลํ อสฺสทฺธิยํ กสฺโฆ โย ตตฺถ อตฺถารโส
 ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ โกสชฺเช อกมฺปิยมณฺโฑ วิริยพลํ
 โกสชฺชํ กสฺโฆ โย ตตฺถ อตฺถารโส ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ
 ปมาเท อกมฺปิยมณฺโฑ สติพลํ ปมาโท กสฺโฆ โย ตตฺถ อตฺถารโส
 ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ อุทฺทจฺเจ อกมฺปิยมณฺโฑ สฺมาธิพลํ
 อุทฺทจฺจํ กสฺโฆ โย ตตฺถ อตฺถารโส ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ
 อวิชฺชาย อกมฺปิยมณฺโฑ ปณฺณพาลํ อวิชฺชา กสฺโฆ โย ตตฺถ
 อตฺถารโส ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ อุปฺภูจฺานมณฺโฑ
 สติสฺมโพะชฺฌงฺโค ปมาโท กสฺโฆ โย ตตฺถ อตฺถารโส ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส
 อิทํ เปยฺยํ ปวิจยมณฺโฑ ฐมฺมวิจยสฺมโพะชฺฌงฺโค อวิชฺชา กสฺโฆ
 โย ตตฺถ อตฺถารโส ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ ปคฺคหมณฺโฑ
 วิริยสฺมโพะชฺฌงฺโค โกสชฺชํ กสฺโฆ โย ตตฺถ อตฺถารโส ฐมฺมารโส
 วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ ฝรณฺมณฺโฑ ปิติสฺมโพะชฺฌงฺโค ปรีฟ้าโห กสฺโฆ
 โย ตตฺถ อตฺถารโส ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ อุปสฺมมณฺโฑ
 ปสฺสทฺธิสฺมโพะชฺฌงฺโค ทฺฐจฺจลํ กสฺโฆ โย ตตฺถ อตฺถารโส ฐมฺมารโส
 วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ อวิกฺเขปมณฺโฑ สฺมาธิสฺมโพะชฺฌงฺโค อุทฺทจฺจํ
 กสฺโฆ โย ตตฺถ อตฺถารโส ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ
 ปภฺิสิงฺขานมณฺโฑ อุเปกฺขาสฺมโพะชฺฌงฺโค อปฺปภฺิสิงฺขานํ กสฺโฆ
 โย ตตฺถ อตฺถารโส ฐมฺมารโส วิมฺุตฺตฺริโส อิทํ เปยฺยํ ฯ

[๕๓๓] ทสฺสนมณฺโฑ สมนฺนาทิจฺฉิ มิจฺฉนาทิจฺฉิ กสฺสฺส โย ตตฺถ
 อตฺถโรโส ฐมฺมโรโส วิมฺุตฺตโรโส อิทํ เปยฺยํ อภิโรปนมณฺโฑ
 สมนฺนาสงฺกปโป มิจฺฉนาสงฺกปโป กสฺสฺส โย ตตฺถ อตฺถโรโส ฐมฺมโรโส
 วิมฺุตฺตโรโส อิทํ เปยฺยํ ปรีคฺคหฺมณฺโฑ สมนฺนาวาจา มิจฺฉนาวาจา กสฺสฺส
 โย ตตฺถ อตฺถโรโส ฐมฺมโรโส วิมฺุตฺตโรโส อิทํ เปยฺยํ สมนฺนุจฺฉานมณฺโฑ
 สมนฺนากมฺมฺนโตะ มิจฺฉนากมฺมฺนโตะ กสฺสฺส โย ตตฺถ อตฺถโรโส ฐมฺมโรโส
 วิมฺุตฺตโรโส อิทํ เปยฺยํ โวทานมณฺโฑ สมนฺนาอาชีโว มิจฺฉนาอาชีโว กสฺสฺส
 โย ตตฺถ อตฺถโรโส ฐมฺมโรโส วิมฺุตฺตโรโส อิทํ เปยฺยํ ปคฺคหฺมณฺโฑ
 สมนฺนาวายาโม มิจฺฉนาวายาโม กสฺสฺส โย ตตฺถ อตฺถโรโส ฐมฺมโรโส
 วิมฺุตฺตโรโส อิทํ เปยฺยํ อุปฺปจฺฉานมณฺโฑ สมนฺนาสตี มิจฺฉนาสตี กสฺสฺส
 โย ตตฺถ อตฺถโรโส ฐมฺมโรโส วิมฺุตฺตโรโส อิทํ เปยฺยํ อวิกฺเขปมณฺโฑ
 สมนฺนาสมาธิ มิจฺฉนาสมาธิ กสฺสฺส โย ตตฺถ อตฺถโรโส ฐมฺมโรโส
 วิมฺุตฺตโรโส อิทํ เปยฺยํ ทสฺสนมณฺโฑ สมนฺนาทิจฺฉิ อภิโรปนมณฺโฑ
 สมนฺนาสงฺกปโป ปรีคฺคหฺมณฺโฑ สมนฺนาวาจา สมนฺนุจฺฉานมณฺโฑ
 สมนฺนากมฺมฺนโตะ โวทานมณฺโฑ สมนฺนาอาชีโว ปคฺคหฺมณฺโฑ สมนฺนา
 วายาโม อุปฺปจฺฉานมณฺโฑ สมนฺนาสตี อวิกฺเขปมณฺโฑ สมนฺนาสมาธิ
 อุปฺปจฺฉานมณฺโฑ สตีสมฺโพชฺฌนฺโค ปวีจยมณฺโฑ ฐมฺมวีจยสมฺโพชฺฌนฺโค
 ปคฺคหฺมณฺโฑ วีริยสมฺโพชฺฌนฺโค ฃรณมณฺโฑ ปีตีสมฺโพชฺฌนฺโค
 อุปลมฺมณฺโฑ ปลฺลสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌนฺโค อวิกฺเขปมณฺโฑ สสมาธิสมฺโพชฺฌนฺโค
 ปฏฺฐิสฺสงฺขานมณฺโฑ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโค อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยมณฺโฑ
 สทฺธาพลํ โกสฺซุเช อกมฺปิยมณฺโฑ วีริยพลํ ปมาเท อกมฺปิยมณฺโฑ
 สตีพลํ อุทฺทจฺเจ อกมฺปิยมณฺโฑ สสมาธิพลํ อวิชฺชาย อกมฺปิยมณฺโฑ
 ปญฺญาพลํ อธิโมกฺขมณฺโฑ สทฺธินฺทฺริยํ ปคฺคหฺมณฺโฑ วีริยฺนฺทฺริยํ
 อุปฺปจฺฉานมณฺโฑ สตีนฺทฺริยํ อวิกฺเขปมณฺโฑ สสมาธินฺทฺริยํ ทสฺสนมณฺโฑ

ปณณินทฺริยํ อธิปเตยฺยญฺเฐน อินฺทฺริยํ^๑ มณฑุทเ อกมฺปิยญฺเฐน พลํ
 มณฑุทเ นียยานญฺเฐน โฟชฺฌมฺงฺโค มณฑุทเ เหตุญฺเฐน มคฺโค มณฑุทเ
 อุกฺกจฺฉานญฺเฐน สติปฺกฺกจฺฉานา มณฑุทเ ปทหนญฺเฐน สมมปฺปชานา มณฑุทเ
 อิชฺฌมณญฺเฐน อิทฺธิปาทา มณฑุทเ [๒] อวิกฺเขปญฺเฐน สมฺเถ มณฑุทเ
 อนฺุสฺสณญฺเฐน วิปฺสฺสณา มณฑุทเ เอกรสญฺเฐน สมถวิปฺสฺสณา มณฑุทเ
 อนตฺวิตตฺตณญฺเฐน ยฺยคนทฺฐา มณฑุทเ สํวรญฺเฐน สีสฺวิสุทฺธิ มณฑุทเ
 อวิกฺเขปญฺเฐน จิตฺตวิสุทฺธิ มณฑุทเ ทสฺสนญฺเฐน ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ มณฑุทเ
 มุตฺตญฺเฐน วิโมกฺโข มณฑุทเ ปฏฺฐิเวทญฺเฐน วิชฺชา มณฑุทเ ปริจฺจาคญฺเฐน
 วิมฺุตฺติ มณฑุทเ สมฺจฺเจทญฺเฐน ขเย ฌาณํ มณฑุทเ ปฏฺฐิปปสฺสทฺธญฺเฐน
 อนฺุปฺปาเท ฌาณํ มณฑุทเ จนฺโท มฺูลญฺเฐน มณฑุทเ มนสิกาโร
 สมฺกฺกจฺฉานญฺเฐน มณฑุทเ ผลฺโส สโมชานญฺเฐน มณฑุทเ เวทนา
 สโมสฺสรณญฺเฐน มณฑุทเ สฺมาธิ ปมฺุขญฺเฐน มณฑุทเ สติ อธิปเตยฺ-
 ยญฺเฐน มณฑุทเ ปณณวา ตทฺตตฺตรญฺเฐน มณฑุทเ วิมฺุตฺติ สारญฺเฐน
 มณฑุทเ อมฺโตคธํ นิพฺพานํ ปริโยสานญฺเฐน มณฑุทเติ ฯ

มณฑุทเปยฺยกถา ฯ

ภาณวารํ ฯ

มหาวคฺโค ปจฺโหม ฯ

^๑ตฺสฺส วคฺคตฺสฺส อุกฺกาทานํ ภาวติ^๓

ฌาณทฺิฏฺฐิ^๔ จ อสฺสาสา อินฺทฺริยํ^๕ วิโมกฺขปณฺจมา

คตฺติกมฺวิปฺลสาสา มคฺโค มณฑุทเ เเต ทสาติ

เอส นิกายวโร^๖ จปิโต ^๗อฺสฺสโม ปจฺโหม จ ปวโร วรฺมคฺโคติ^๗ ฯ

๑ ม. อินฺทฺริยา ฯ ๒ ม. เขตฺตณฺุตฺเร ตถญฺเฐน สจฺจา มณฑุทเติ ทิสฺสนฺุติ ฯ

๓-๓ ม. ตฺสฺสูกฺกาทานํ ฯ ๔ ม. ฌาณทฺิฏฺฐิ ฯ ๕ ยฺ. อินฺทฺริยวิโมกฺข... ฯ

๖ ม. นิกายชเรทฺธิ ฯ

๗-๗ ม. อสฺโม ปจฺโหม ปวโร วรฺวคฺโคติ, ยฺ. อสฺโม ปจฺโหม วโร จ วคฺโคติ ฯ

ยุคนททวคเค

ยุคนททกกา

[๕๓๔] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท โกสมพิยํ
 วิหฺรติ โฆลิตาราเม ตตฺร โข อายสฺมา อานนฺโท ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
 อวฺุโสติ^๑ อวฺุโสติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจสฺโสสุ
 อายสฺมา อานนฺโท เอตทวโจ โย หิ โภจฺสิ อวฺุโส ภิกฺขุ วา
 ภิกฺขุเนี วา มม สนฺติเก อรหตฺตํ^๒ พฺยากรโรติ สพฺพโส จตฺตฺหิ มคฺเคหิ
 เอเตสํ วา อณฺณตเรน กตเมหิ จตฺตฺหิ ฯ

อิทวฺุโส ภิกฺขุ สมถปฺพุพฺพคฺมํ วิปสฺสนํ ภาเวติ ตสฺส
 สมถปฺพุพฺพคฺมํ วิปสฺสนํ ภาวยโต มคฺโค สณฺชายติ โส ตํ มคฺคํ
 อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสิกรโรติ ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต ภาวยโต
 พหุสฺสิกรโรโต สณฺโณชานานิ ปหฺยนฺติ อนุสยา พฺยนฺตีโหนฺติ ฯ

ปฺน จปรํ อวฺุโส ภิกฺขุ วิปสฺสนาปฺพุพฺพคฺมํ สมถํ ภาเวติ ตสฺส
 วิปสฺสนาปฺพุพฺพคฺมํ สมถํ ภาวยโต มคฺโค สณฺชายติ โส ตํ มคฺคํ
 อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสิกรโรติ ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต ภาวยโต
 พหุสฺสิกรโรโต สณฺโณชานานิ ปหฺยนฺติ อนุสยา พฺยนฺตีโหนฺติ ฯ

ปฺน จปรํ อวฺุโส ภิกฺขุ สมถวิปสฺสนํ ยุคนทฺ^๓ ภาเวติ
 ตสฺส ตํ^๔ สมถวิปสฺสนํ ยุคนทฺ ภาวยโต มคฺโค สณฺชายติ โส
 ตํ มคฺคํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสิกรโรติ ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต
 ภาวยโต พหุสฺสิกรโรโต สณฺโณชานานิ ปหฺยนฺติ อนุสยา พฺยนฺตีโหนฺติ ฯ

ปฺน จปรํ อวฺุโส ภิกฺขุโน ฐมฺมุทฺทจฺจจวิคฺคหิตมานสํ^๕ โหติ

๑ ม. อวฺุโส ภิกฺขุโวติ, ย. อวฺุโส ภิกฺขุเวติ ฯ ๒ ม. อรหตฺตปตฺตํ, ย. อรหตฺตปตฺตี ฯ
 เอวมฺฺปริปี ฯ ๓ ลี. ยุ. ยุคนทฺ ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ ๔ ม. อยํ ปาโณ นตฺถิ ฯ
 ๕ ลี. ฐมฺมุทฺทจฺจจ วิคฺคหิตมานสํ, ม. ยุ. ฐมฺมุทฺทจฺจจวิคฺคหิตํ มานสํ ฯ เอวมฺฺปริปี ฯ

ปจจเวกขนฺโต อาเสวติ จิตตํ อธิฏฺฐหนฺโต อาเสวติ สทฺชาย
 อธิมุจฺจนฺโต อาเสวติ วิริยํ ปคฺคณฺหนฺโต อาเสวติ สตี อุปฺภุจฺจาเปนฺโต
 อาเสวติ จิตตํ สมหาหนฺโต อาเสวติ ปณฺณาย ปชานนฺโต อาเสวติ
 อภิณฺเษยฺยํ อภิขานนฺโต อาเสวติ ปริณฺเษยฺยํ ปริขานนฺโต อาเสวติ
 ปหาตพฺพํ ปชหนฺโต อาเสวติ ภาเวตพฺพํ ภาเวนฺโต อาเสวติ
 สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต อาเสวติ เอวํ อาเสวติ ฯ ภาเวตีติ กถํ
 ภาเวติ ฯ อวาชฺชนฺโต ภาเวติ ชานนฺโต ภาเวติ ปสฺสนฺโต ภาเวติ
 ปจจเวกขนฺโต ภาเวติ จิตตํ อธิฏฺฐหนฺโต ภาเวติ สทฺชาย อธิมุจฺจนฺโต
 ภาเวติ วิริยํ ปคฺคณฺหนฺโต ภาเวติ สตี อุปฺภุจฺจาเปนฺโต ภาเวติ
 จิตตํ สมหาหนฺโต ภาเวติ ปณฺณาย ปชานนฺโต ภาเวติ อภิณฺเษยฺยํ
 อภิขานนฺโต ภาเวติ ปริณฺเษยฺยํ ปริขานนฺโต ภาเวติ ปหาตพฺพํ
 ปชหนฺโต ภาเวติ ภาเวตพฺพํ ภาเวนฺโต ภาเวติ สจฺฉิกาทพฺพํ
 สจฺฉิกโรนฺโต ภาเวติ เอวํ ภาเวติ ฯ พหุสลฺกโรตีติ กถํ พหุสลฺกโรติ ฯ
 อวาชฺชนฺโต พหุสลฺกโรติ ชานนฺโต พหุสลฺกโรติ ปสฺสนฺโต พหุสลฺกโรติ
 ปจจเวกขนฺโต พหุสลฺกโรติ จิตตํ อธิฏฺฐหนฺโต พหุสลฺกโรติ สทฺชาย
 อธิมุจฺจนฺโต พหุสลฺกโรติ วิริยํ ปคฺคณฺหนฺโต พหุสลฺกโรติ สตี
 อุปฺภุจฺจาเปนฺโต พหุสลฺกโรติ จิตตํ สมหาหนฺโต พหุสลฺกโรติ ปณฺณาย
 ปชานนฺโต พหุสลฺกโรติ อภิณฺเษยฺยํ อภิขานนฺโต พหุสลฺกโรติ
 ปริณฺเษยฺยํ ปริขานนฺโต พหุสลฺกโรติ ปหาตพฺพํ ปชหนฺโต พหุสลฺกโรติ
 ภาเวตพฺพํ ภาเวนฺโต พหุสลฺกโรติ สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต
 พหุสลฺกโรติ เอวํ พหุสลฺกโรติ ฯ

ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต ภาวยโต พหุสลฺกโรโต สณฺโณชานนํ
 ปหฺยีนฺติ อนุสยา พฺยณฺตีโหนฺตีติ กถํ สณฺโณชานนํ ปหฺยีนฺติ
 อนุสยา พฺยณฺตีโหนฺติ ฯ

อิมานิ ตีณิ สณโฆชนานิ ปหิยนฺติ ทิฏฺฐาณุสโย วิจิกิจฺจนาณุสโย
อิเม เทว อนุสยา พุยนฺตีโหนฺติ ฯ

สกทาคามิมคฺเคน โอฟาริกํ กามราคสณโฆชนํ ปฏฺฐิมสณโฆชนํ
อิมานิ เทว สณโฆชนานิ ปหิยนฺติ โอฟาริกอ กามราคานุสโย ปฏฺฐิมาณุสโย
อิเม เทว อนุสยา พุยนฺตีโหนฺติ ฯ

อนาคามิมคฺเคน อณฺุสหคตํ กามราคสณโฆชนํ ปฏฺฐิมสณโฆชนํ
อิมานิ เทว สณโฆชนานิ ปหิยนฺติ อณฺุสหคโต กามราคานุสโย
ปฏฺฐิมาณุสโย อิเม เทว อนุสยา พุยนฺตีโหนฺติ ฯ

อวหตฺตมคฺเคน รูปรวาโค อรูปฺรวาโค มาโน อุกฺขจจํ อวิชฺชา
อิมานิ ปณฺจ สณโฆชนานิ ปหิยนฺติ มานาณุสโย ภวราคานุสโย
อวิชฺชานุสโย อิเม ตโย อนุสยา พุยนฺตีโหนฺติ เอวํ สณโฆชนานิ
ปหิยนฺติ อนุสยา พุยนฺตีโหนฺติ ฯ

[๕๓๖] อพฺยาปาทวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป สมาธิ
อาโลกสณฺณวเสน จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป สมาธิ ฯเปฯ
ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสาสวเสน ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสาสวเสน
จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป สมาธิ ตตฺถ ชาเต ฆมฺเม อนิจฺจโต
อนุปสฺสนฺนฺเจเน วิปสฺสนา ทุกฺขโต อนุปสฺสนฺนฺเจเน วิปสฺสนา อนตฺตโต
อนุปสฺสนฺนฺเจเน วิปสฺสนา อิติ ปจฺมํ สมฺเถ ปจฺฉา วิปสฺสนา เตน
วฺจจฺติ สมถปฺพุพฺพคฺมํ วิปสฺสนํ ภาเวติ ฯ

ภาเวตีติ จตฺสฺโส ภาวนา ตตฺถ ชาตานํ ฆมฺมานํ อนตฺติตฺตฺนฺนฺเจเน
ภาวนา อินฺทฺริยานํ เอกรสฺนฺนฺเจเน ภาวนา ตทฺอุปคฺวิริยวาทนฺนฺเจเน
ภาวนา อาเสวนฺนฺเจเน ภาวนา ฯ

มคฺโค สณฺชายตีติ กถํ มคฺโค สณฺชายติ ฯ ทสฺสนฺนฺเจเน
สมฺมาทิฏฺฐิ มคฺโค สณฺชายติ อภิวโรปนฺนฺเจเน สมฺมาสงฺกปโป มคฺโค
สณฺชายติ ฯเปฯ อวิกฺเขปฺนฺเจเน สมฺมาสมาธิ มคฺโค สณฺชายติ เอวํ

มคโค สณชายติ ฯ

โส ตํ มคคํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสีกโรตีติ อาเสวตีติ กถํ
อาเสวติ ฯ อวชฺชนโต อาเสวติ ชานนโต อาเสวติ ฯเปฯ สจฺฉิกาทพฺพํ
สจฺฉิกโรนโต อาเสวติ เอวํ อาเสวติ ฯ

ภาเวตีติ กถํ ภาเวติ ฯ อวชฺชนโต ภาเวติ ชานนโต ภาเวติ
ฯเปฯ สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนโต ภาเวติ เอวํ ภาเวติ ฯ

พหุสีกโรตีติ กถํ พหุสีกโรติ ฯ อวชฺชนโต พหุสีกโรติ ชานนโต
พหุสีกโรติ ฯเปฯ สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนโต พหุสีกโรติ เอวํ
พหุสีกโรติ ฯ

ตสฺส ตํ มคคํ อาเสวโต ภาวยโต พหุสีกโรโต สณโฆชนานิ
ปหฺยันทิ อนุสยา พฺยนฺตฺโหนฺตีติ กถํ สณโฆชนานิ ปหฺยันทิ
อนุสยา พฺยนฺตฺโหนฺติ ฯ

โสตาปตฺติมคฺเคน สกฺกายทิกฺขุจฺฉิ วิจิกิจฺฉา สึลพฺพตปรามาโส
อิมานิ ตฺถิ สณโฆชนานิ ปหฺยันทิ ทิกฺขุจฺฉานุสโย วิจิกิจฺฉานุสโย
อิเม เทว อนุสยา พฺยนฺตฺโหนฺติ ฯ

สกฺทาคามิมคฺเคน โอฟาริกํ กามราคสณโฆชนํ ปฏฺธิสมสณโฆชนํ
อิมานิ เทว สณโฆชนานิ ปหฺยันทิ โอฟาริกํ กามราคานุสโย
ปฏฺธิสมานุสโย อิเม เทว อนุสยา พฺยนฺตฺโหนฺติ ฯ

อนาคามิมคฺเคน อณฺุสหคตํ กามราคสณโฆชนํ ปฏฺธิสมสณโฆชนํ
อิมานิ เทว สณโฆชนานิ ปหฺยันทิ อณฺุสหคโต กามราคานุสโย
ปฏฺธิสมานุสโย อิเม เทว อนุสยา พฺยนฺตฺโหนฺติ ฯ

อรหตฺตมคฺเคน รุปราคโ คารุปราคโ มาโน อุกฺกจฺจํ อวิชฺชา
อิมานิ ปณฺจ สณโฆชนานิ ปหฺยันทิ มานานุสโย ภวราคานุสโย
อวิชฺชานุสโย อิเม ตโย อนุสยา พฺยนฺตฺโหนฺติ เอวํ สณโฆชนานิ
ปหฺยันทิ อนุสยา พฺยนฺตฺโหนฺติ เอวํ สมถพฺพพฺงคมํ วิปสฺสนํ ภาเวติ ฯ

[๕๓๗] กถั วิปัสสนาปุพฺพคัม สมนถั ภาเวติ ฯ อนิจฺจโต
 อนุปัสสนนฺฺญเจน วิปัสสนา ทุกฺขโต อนุปัสสนนฺฺญเจน วิปัสสนา อนตฺตโต
 อนุปัสสนนฺฺญเจน วิปัสสนา ตตฺถ ชาตานํ ฌมฺมานํ จ ไวสฺสคฺคการมฺมณตฺตา
 จิตฺตสฺส เอกคฺคตฺตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ อิติ ปจฺมํ วิปัสสนา ปจฺฉา
 สมนถั เตน วุจฺจติ วิปัสสนาปุพฺพคัม สมนถั ภาเวติ ฯ

ภาเวตีติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนนฺฺญเจน ภาวนา ฯเปฯ
 มคฺโค สณฺฺชายตีติ กถั มคฺโค สณฺฺชายติ ฯเปฯ เหวํ มคฺโค
 สณฺฺชายติ ฯเปฯ เหวํ สณฺฺโฆชนานิ ปหฺียนฺฺติ อนุสฺยา พฺยฺนฺฺตีโหนฺฺติ ฯ
 รุปี อนิจฺจโต อนุปัสสนนฺฺญเจน วิปัสสนา รุปี ทุกฺขโต อนุปัสสนนฺฺญเจน
 วิปัสสนา รุปี อนตฺตโต อนุปัสสนนฺฺญเจน วิปัสสนา ตตฺถ ชาตานํ
 ฌมฺมานํ จ ไวสฺสคฺคการมฺมณตฺตา จิตฺตสฺส เอกคฺคตฺตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ
 อิติ ปจฺมํ วิปัสสนา ปจฺฉา สมนถั เตน วุจฺจติ วิปัสสนาปุพฺพคัม
 สมนถั ภาเวติ ฯ

ภาเวตีติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนนฺฺญเจน ภาวนา มคฺโค
 สณฺฺชายตีติ ฯเปฯ เหวํ มคฺโค สณฺฺชายติ ฯเปฯ เหวํ สณฺฺโฆชนานิ
 ปหฺียนฺฺติ อนุสฺยา พฺยฺนฺฺตีโหนฺฺติ เวหนํ สณฺฺณํ สงฺขารเ วิณฺฺณถานํ
 จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ อนิจฺจโต อนุปัสสนนฺฺญเจน วิปัสสนา ชรามรณํ
 ทุกฺขโต ฯเปฯ อนตฺตโต อนุปัสสนนฺฺญเจน วิปัสสนา ตตฺถ ชาตานํ
 ฌมฺมานํ จ ไวสฺสคฺคการมฺมณตฺตา จิตฺตสฺส เอกคฺคตฺตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ
 อิติ ปจฺมํ วิปัสสนา ปจฺฉา สมนถั เตน วุจฺจติ วิปัสสนาปุพฺพคัม
 สมนถั ภาเวติ ฯ

ภาเวตีติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ สณฺฺชายตีติ กถั มคฺโค
 สณฺฺชายติ ฯเปฯ เหวํ มคฺโค สณฺฺชายติ ฯเปฯ เหวํ สณฺฺโฆชนานิ
 ปหฺียนฺฺติ อนุสฺยา พฺยฺนฺฺตีโหนฺฺติ เหวํ วิปัสสนาปุพฺพคัม สมนถั ภาเวติ ฯ

[๕๓๘] กถํ สมถวิปัสสนํ ยุกนทุํ ภาเวติ ฯ โสฬสฺสํ อากาเรหิ สมถวิปัสสนํ ยุกนทุํ ภาเวติ อารมมณฺเฐน โคจรณฺเฐน ปทานณฺเฐน ปริจจาคณฺเฐน วุฏฺฐานณฺเฐน วิวณฺณณฺเฐน สนตณฺเฐน ปณฺีตณฺเฐน วิมุตฺตณฺเฐน อนาสวณฺเฐน ตรณฺเฐน อนิมิตฺตณฺเฐน อปฺปณฺีหิตณฺเฐน สุญฺญตณฺเฐน เอกรสนฺเฐน อนตฺิวตฺตณฺเฐน ยุกนทฺฐณฺเฐน ฯ

กถํ อารมมณฺเฐน สมถวิปัสสนํ ยุกนทุํ ภาเวติ ฯ อุทฺธจจํ ปชฺหโต จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ นโรธารมมโณ อวิชฺฐํ ปชฺหโต อนุปสฺสนณฺเฐน วิปัสสนา นโรธารมมณา อิติ อารมมณฺเฐน สมถวิปัสสนา เอกรสา โหนฺติ ยุกนทฺธา โหนฺติ อญฺญมญฺญํ นาทิวตฺตณฺตีติ เตน วุจฺจติ อารมมณฺเฐน สมถวิปัสสนํ ยุกนทุํ ภาเวติ ฯ

ภาเวตีติ จตฺสฺสํ ภาวนา ฯ เป ฯ อาเสวนณฺเฐน ภาวนา ฯ เป ฯ มคฺโค สญฺชายตีติ กถํ มคฺโค สญฺชายติ ฯ เป ฯ เอวํ มคฺโค สญฺชายติ เอวํ สญฺโฆชนานิ ปหฺียนฺติ อนุสฺยา พฺยณฺตีโหนฺติ เอวํ อารมมณฺเฐน สมถวิปัสสนํ ยุกนทุํ ภาเวติ ฯ

กถํ โคจรณฺเฐน สมถวิปัสสนํ ยุกนทุํ ภาเวติ ฯ อุทฺธจจํ ปชฺหโต จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ นโรธโคจโร อวิชฺฐํ ปชฺหโต อนุปสฺสนณฺเฐน วิปัสสนา นโรธโคจรา อิติ โคจรณฺเฐน สมถวิปัสสนา เอกรสา โหนฺติ ยุกนทฺธา โหนฺติ อญฺญมญฺญํ นาทิวตฺตณฺตีติ เตน วุจฺจติ โคจรณฺเฐน สมถวิปัสสนํ ยุกนทุํ ภาเวติ ฯ

[๕๓๙] กถํ ปทานณฺเฐน สมถวิปัสสนํ ยุกนทุํ ภาเวติ ฯ อุทฺธจจสฺสทกฺกิลเส จ ชนฺเช จ ปชฺหโต จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ นโรธโคจโร อวิชฺชาสทกฺกิลเส จ ชนฺเช จ ปชฺหโต อนุปสฺสนณฺเฐน วิปัสสนา นโรธโคจรา อิติ ปทานณฺเฐน

สมถวิปัสสนา เอกรสา โหนฺติ ยุคนทฺธา โหนฺติ อภฺยมมภฺยํ
นาตีวตฺตนฺตํตีติ เตน วุจฺจติ ปทานฺนุเจน สมถวิปัสสนํ ยุคนทฺธํ
ภาเวติ ฯ

กถํ ปริจฺจาคกฺกฺเจน สมถวิปัสสนํ ยุคนทฺธํ ภาเวติ ฯ อุทฺธจฺจ-
สทคตกิลเส จ ขนฺธเจ จ ปริจฺจชฺโตะ จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป
สมาธิ นโรธโคจโร อวิชฺชาสทคตกิลเส จ ขนฺธเจ จ ปริจฺจชฺโตะ
อนุปัสสนนฺนุเจน วิปัสสนา นโรธโคจรา อิติ ปริจฺจาคกฺกฺเจน สมถวิปัสสนา
เอกรสา โหนฺติ ยุคนทฺธา โหนฺติ อภฺยมมภฺยํ นาตีวตฺตนฺตํตีติ
เตน วุจฺจติ ปริจฺจาคกฺกฺเจน สมถวิปัสสนํ ยุคนทฺธํ ภาเวติ ฯ

กถํ วุจฺจานนฺนุเจน สมถวิปัสสนํ ยุคนทฺธํ ภาเวติ ฯ อุทฺธจฺจ-
สทคตกิลเสหิ จ ขนฺธเหหิ จ วุจฺจหฺโต จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป
สมาธิ นโรธโคจโร อวิชฺชาสทคตกิลเสหิ จ ขนฺธเหหิ จ วุจฺจหฺโต
อนุปัสสนนฺนุเจน วิปัสสนา นโรธโคจรา อิติ วุจฺจานนฺนุเจน สมถวิปัสสนา
เอกรสา โหนฺติ ยุคนทฺธา โหนฺติ อภฺยมมภฺยํ นาตีวตฺตนฺตํตีติ
เตน วุจฺจติ วุจฺจานนฺนุเจน สมถวิปัสสนํ ยุคนทฺธํ ภาเวติ ฯ

กถํ วิวญฺญานนฺนุเจน สมถวิปัสสนํ ยุคนทฺธํ ภาเวติ ฯ อุทฺธจฺจ-
สทคตกิลเสหิ จ ขนฺธเหหิ จ วิวญฺญโตะ จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป
สมาธิ นโรธโคจโร อวิชฺชาสทคตกิลเสหิ จ ขนฺธเหหิ จ วิวญฺญโตะ
อนุปัสสนนฺนุเจน วิปัสสนา นโรธโคจรา อิติ วิวญฺญานนฺนุเจน สมถวิปัสสนา
เอกรสา โหนฺติ ยุคนทฺธา โหนฺติ อภฺยมมภฺยํ นาตีวตฺตนฺตํตีติ
เตน วุจฺจติ วิวญฺญานนฺนุเจน สมถวิปัสสนํ ยุคนทฺธํ ภาเวติ ฯ

[๕๔๐] กถํ สนฺตมฺนุเจน สมถวิปัสสนํ ยุคนทฺธํ ภาเวติ ฯ
อุทฺธจฺจํ ปชฺหโตะ จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป สมาธิ สนฺโต โหติ
นโรธโคจโร อวิชฺชํ ปชฺหโตะ อนุปัสสนนฺนุเจน วิปัสสนา สนฺตา โหติ

นิโรธโคจรา อิติ สนฺตมฺหฺเจน สมถวิปัสสนา เอกรสา โหนฺติ ยฺคนทฺธา
โหนฺติ อณฺณมณฺณํ นาติวตฺตนฺตํตีติ เตน วุจฺจติ สนฺตมฺหฺเจน
สมถวิปัสสนํ ยฺคนทฺธํ ภาเวติ ฯ

กถํ ปณฺีตมฺหฺเจน สมถวิปัสสนํ ยฺคนทฺธํ ภาเวติ ฯ อุทฺธจฺจํ
ปชฺหโต จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ ปณฺีโต โหติ
นิโรธโคจโร อวิชฺขํ ปชฺหโต อณฺุปสฺสนมฺหฺเจน วิปัสสนา ปณฺีตา โหติ
นิโรธโคจรา อิติ ปณฺีตมฺหฺเจน สมถวิปัสสนา เอกรสา โหนฺติ ยฺคนทฺธา
โหนฺติ อณฺณมณฺณํ นาติวตฺตนฺตํตีติ เตน วุจฺจติ ปณฺีตมฺหฺเจน
สมถวิปัสสนํ ยฺคนทฺธํ ภาเวติ ฯ

กถํ วิมฺุตตมฺหฺเจน สมถวิปัสสนํ ยฺคนทฺธํ ภาเวติ ฯ อุทฺธจฺจํ
ปชฺหโต จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ [๑] วิมฺุตโต โหติ
นิโรธโคจโร อวิชฺขํ ปชฺหโต อณฺุปสฺสนมฺหฺเจน วิปัสสนา [๒] วิมฺุตตา
โหติ นิโรธโคจรา อิติ ราควิราคา เจโตวิมฺุตติ อวิชฺชาวิราคา
ปณฺณาวิมฺุตติ อิติ^๑ วิมฺุตตมฺหฺเจน สมถวิปัสสนา เอกรสา โหนฺติ
ยฺคนทฺธา โหนฺติ อณฺณมณฺณํ นาติวตฺตนฺตํตีติ เตน วุจฺจติ
วิมฺุตตมฺหฺเจน สมถวิปัสสนํ ยฺคนทฺธํ ภาเวติ ฯ

[๕๔๑] กถํ อนาสวมฺหฺเจน สมถวิปัสสนํ ยฺคนทฺธํ ภาเวติ ฯ
อุทฺธจฺจํ ปชฺหโต จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป สฺมาธิ กามาสเวน
อนาสโว โหติ นิโรธโคจโร อวิชฺขํ ปชฺหโต อณฺุปสฺสนมฺหฺเจน วิปัสสนา
อวิชฺชาสเวน อนาสวา โหติ นิโรธโคจรา อิติ อนาสวมฺหฺเจน
สมถวิปัสสนา เอกรสา โหนฺติ ยฺคนทฺธา โหนฺติ อณฺณมณฺณํ
นาติวตฺตนฺตํตีติ เตน วุจฺจติ อนาสวมฺหฺเจน สมถวิปัสสนํ ยฺคนทฺธํ ภาเวติ ฯ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร กามาสวาติ ทิสฺสติ ฯ

๒ ม. เอตฺถนฺตเร อวิชฺชาสวาติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ม. อยํ สทฺโท นตฺถิ ฯ

ภาเวตีติ จตฺสฺโส ภาวนา ๑๓ ตตฺถ ชาตานิ ฌมฺมานํ อนติ-
 วตฺตณฺณเจเน ภาวนา อินฺทฺริยานํ เอกฺรสมฺมเจเน ภาวนา ตปฺปคฺวีริย-
 วาหณฺณเจเน ภาวนา ๑๔ อาเสวณฺณเจเน ภาวนา ๑๕ มคฺโค สณฺชายตีติ
 กถํ มคฺโค สณฺชายติ ๑๖ เหวํ มคฺโค สณฺชายติ ๑๗ เหวํ
 สณฺโฆชนานิ ปทียนฺติ อนุสฺยา พฺยณฺตีโหนฺติ เหวํ สุณฺณตมฺมเจเน
 สมถวิปสฺสนํ ยฺคนทฺธํ ภาเวติ อิมฺเหติ โสฬสฺสฺสฺสฺส อากาเรติ สมถวิปสฺสนํ
 ยฺคนทฺธํ ภาเวติ เหวํ สมถวิปสฺสนํ ยฺคนทฺธํ ภาเวติ ๑

[๕๔๒] กถํ ฌมฺมทฺตจฺจาวิคฺคหิตมาณสํ โหติ ๑ อนิจฺจโต
 มนสิกรโธโต โอบาโส อฺปฺปชฺชติ โอบาโส ฌมฺเมติ โอบาสํ อวชฺชติ
 ตโต วิกุเขโป อฺทฺตจฺจนฺเตน ๒ อฺทฺตจฺเจเน วิคฺคหิตมาณโส อนิจฺจโต
 อฺปฺปจฺฉานํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ทฺกฺขโต อฺปฺปจฺฉานํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ
 อนตฺตโต อฺปฺปจฺฉานํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ เตน วุจฺจติ ฌมฺมทฺตจฺจา-
 วิคฺคหิตมาณสํ โหติ โส สมโย ยนฺตํ จิตฺตํ อชฺฉมตฺตตฺตมฺเมว สนฺติสฺสจฺติ
 สนฺนีสฺสฺสฺสฺส อโโกติ โหติ สมายติ ตสฺส มคฺโค สณฺชายตีติ กถํ
 มคฺโค สณฺชายติ ๑๖ เหวํ มคฺโค สณฺชายติ ๑๗ เหวํ
 สณฺโฆชนานิ ปทียนฺติ อนุสฺยา พฺยณฺตีโหนฺติ อนิจฺจโต มนสิกรโธโต
 ฌมฺมํ อฺปฺปชฺชติ ปีติ อฺปฺปชฺชติ ปสฺสทฺธิ อฺปฺปชฺชติ สุขํ อฺปฺปชฺชติ
 อธิมฺกฺโข อฺปฺปชฺชติ ปคฺคาโห ๓ อฺปฺปชฺชติ อฺปฺปจฺฉานํ อฺปฺปชฺชติ
 อฺปฺกฺชา อฺปฺปชฺชติ นิกฺกนฺติ อฺปฺปชฺชติ นิกฺกนฺติ ฌมฺเมติ นิกฺกนฺตี
 อวชฺชติ ตโต วิกุเขโป อฺทฺตจฺจนฺเตน อฺทฺตจฺเจเน วิคฺคหิตมาณโส
 อนิจฺจโต อฺปฺปจฺฉานํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ทฺกฺขโต อฺปฺปจฺฉานํ ยถาภูตํ
 นปฺปชานาติ อนตฺตโต อฺปฺปจฺฉานํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ เตน วุจฺจติ
 ฌมฺมทฺตจฺจาวิคฺคหิตมาณสํ โหติ โส สมโย ยนฺตํ จิตฺตํ อชฺฉมตฺตตฺตมฺเมว

๑-๑ อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ๑ ๒ ม. ย. อฺทฺตจฺจํ เตน ๑ เหวมฺปฺริปี ๑
 ๓ ม. เกสฺสฺจ โปตฺถเกสฺสฺ สพฺพวาเรสฺส ปคฺคโหติ ลีขิตํ ๑

สนฺติภูจฺติ สนฺนิสีทติ เอโกทิ โหติ สฺมาธิยติ ตสฺส มคฺโค สญฺชายตีติ
 กถํ มคฺโค สญฺชายติ ฯเปฯ เหวํ มคฺโค สญฺชายติ ฯเปฯ เหวํ
 สญฺโฆชนานิ ปหฺียนฺติ อนฺุสยา พฺยนฺตีโหนฺติ ทฺกฺขโต มนฺสิกรโธโต
 ฯเปฯ อนตฺตโต มนฺสิกรโธโต โอบาโส อฺุปฺปชฺชติ ฌาณํ อฺุปฺปชฺชติ ปีติ
 อฺุปฺปชฺชติ ปสฺสทฺธิ อฺุปฺปชฺชติ สฺขํ อฺุปฺปชฺชติ อธิโมกฺโข อฺุปฺปชฺชติ
 ปคคฺาโห อฺุปฺปชฺชติ อฺุปฺภูจฺจํ อฺุปฺปชฺชติ อฺุเปกฺขา อฺุปฺปชฺชติ นิกฺกนฺติ
 อฺุปฺปชฺชติ นิกฺกนฺติ ฌมฺเมติ นิกฺกนฺตี อวชฺชติ ตโต วิกฺเขโป
 อฺุทฺทจฺจนฺเตน อฺุทฺทจฺเจน วิคฺคหิตมานโส อนตฺตโต อฺุปฺภูจฺจํ อนิจฺจโต
 อฺุปฺภูจฺจํ ทฺกฺขโต อฺุปฺภูจฺจํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ เตน วุจฺจติ
 ฌมฺมุทฺทจฺจาวิคฺคหิตมานสํ ฯเปฯ เหวํ สญฺโฆชนานิ ปหฺียนฺติ อนฺุสยา
 พฺยนฺตีโหนฺติ ฯ

[๕๔๓] รูปี อนิจฺจโต มนฺสิกรโธโต ฯเปฯ รูปี ทฺกฺขโต
 มนฺสิกรโธโต รูปี อนตฺตโต มนฺสิกรโธโต เวหนํ สญฺญํ สงฺขารे วิญฺฌาณํ
 จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ อนิจฺจโต มนฺสิกรโธโต ชรามรณํ ทฺกฺขโต
 มนฺสิกรโธโต ชรามรณํ อนตฺตโต มนฺสิกรโธโต โอบาโส อฺุปฺปชฺชติ ฌาณํ
 อฺุปฺปชฺชติ ปีติ อฺุปฺปชฺชติ ปสฺสทฺธิ อฺุปฺปชฺชติ สฺขํ อฺุปฺปชฺชติ อธิโมกฺโข
 อฺุปฺปชฺชติ ปคคฺาโห อฺุปฺปชฺชติ อฺุปฺภูจฺจํ อฺุปฺปชฺชติ อฺุเปกฺขา อฺุปฺปชฺชติ
 นิกฺกนฺติ อฺุปฺปชฺชติ นิกฺกนฺติ ฌมฺเมติ นิกฺกนฺตี อวชฺชติ ตโต วิกฺเขโป
 อฺุทฺทจฺจนฺเตน อฺุทฺทจฺเจน วิคฺคหิตมานโส ชรามรณํ อนตฺตโต อฺุปฺภูจฺจํ
 ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ชรามรณํ อนิจฺจโต อฺุปฺภูจฺจํ ยถาภูตํ
 นปฺปชานาติ ชรามรณํ ทฺกฺขโต อฺุปฺภูจฺจํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ
 เตน วุจฺจติ ฌมฺมุทฺทจฺจาวิคฺคหิตมานสํ โหติ โส สมฺโย ยนฺตํ จิตฺตํ
 อชฺฌตฺตญฺเอย อนิจฺจโต สนฺติภูจฺติ สนฺนิสีทติ เอโกทิ โหติ สฺมาธิยติ
 ตสฺส มคฺโค สญฺชายตีติ กถํ มคฺโค สญฺชายติ ฯเปฯ เหวํ มคฺโค

สณชายติ ฯเปฯ เอวํ สณโฆชนานิ ปหีนฺติ อนุสยา พยฺหนฺตีโหนฺติ
เอวํ ฌมฺมุทฺตจฺจาวิคฺคหิตฺมานสํ โหติ ฯ

โสภาเส	เจว	ฉาณ	จ	ปีติยา	จ	วิกมฺปติ
ปสฺสทฺธิยา	สุเช	เจว		เยหิ	จิตฺตํ	ปเวตติ
อธิโมกฺเช	จ	ปคฺคาเห		อุปฏฺฐาเน	จ	วิกมฺปติ ^๑
อุเปกฺขาวชฺชนา ^๒	เจว			อุเปกฺขาย	จ	นิกฺคฺติยา
อิมานิ	ทส	จานานิ		ปณฺณายสฺส	ปริจฺจिता	
ฌมฺมุทฺตจฺจกุสโล	โหติ			น	จ	สมฺโมหคฺคฺจฺจติ ^๓
วิกมฺปติ ^๔	เจว	กิลิสฺสติ	จ	จวติ	จิตฺตภาวนา	
วิกมฺปติ ^๕	[๖]	กิลิสฺสติ		ภาวนา	ปริหาयติ	
วิสุชฺฌติ	น	กิลิสฺสติ		ภาวนา	น	ปริหาयติ
น	จ	วิกฺชิปปเต ^๗	จิตฺตํ	น	กิลิสฺสติ	น จวติ จิตฺตภาวนา ^๘

อิมฺเหหิ จตฺตฺหิ จานฺเหหิ จิตฺตสฺส สงฺเขปํ วิกฺเขปํ [๙] วิคฺคหิตํ
ทสฺสฺจฺจานฺเหหิ สมฺปชานาตีติ^{๑๐} ฯ

ยฺคุนทฺตฺถกา ฯ

๑ ม. ย. กมฺปติ ฯ

๒ ม. อุเปกฺขาวชฺชนาย ฯ

๓ ย. สมฺโมหํ ฯ

๔,๕ ม. ย. วิกฺชิปติ ฯ

๖ ม. เอตฺถนฺตเร นสทฺโท อตฺถิ ฯ

๗ ย. วิกฺชิปติ ฯ

๘ ย. ภาวนา ฯ

๙ ย. เอตฺถนฺตเร อวิกฺเขปนฺติ ทิสฺสติ ฯ

๑๐ ย. ปชานาตีติ ฯ

ยุคนทฺวคเค

สัจจกถา

ปริปัญณกถานิทาน^๑

[๕๔๔] จตตารีมานิ ภิกฺขเว ตถานิ อวิตถานิ อนนฺวณฺณานิ
 กตมานิ จตตาริ อิทํ ทุกฺขนฺหติ ภิกฺขเว ตถเมตํ อวิตถเมตํ
 อนนฺวณฺณเมตํ อयํ ทุกฺขสมฺภูโยติ ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนนฺวณฺณเมตํ
 อयํ ทุกฺขนิโรธติ ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนนฺวณฺณเมตํ อयํ
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺฐิปาตติ ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนนฺวณฺณเมตํ
 อิมานิ ไช ภิกฺขเว จตตาริ ตถานิ อวิตถานิ อนนฺวณฺณานิ ฯ

[๕๔๕] กถํ ทุกฺขํ ตถภูเจน สจฺจํ ฯ จตตาริ ทุกฺขสฺส
 ทุกฺขภูจฺจา ตถา อวิตถา อนนฺวณฺณา ทุกฺขสฺส ปิพฺพนฺนุจฺโจะ สงฺขตฺนุจฺโจะ
 สนฺตาปฺนุจฺโจะ วิปริณามฺนุจฺโจะ อิเม จตตาริ ทุกฺขสฺส ทุกฺขภูจฺจา ตถา
 อวิตถา อนนฺวณฺณา เอวํ ทุกฺขํ ตถภูเจน สจฺจํ ฯ

กถํ สมฺภูโย ตถภูเจน สจฺจํ ฯ จตตาริ สมฺภูยสฺส สมฺภูยภูจฺจา
 ตถา อวิตถา อนนฺวณฺณา สมฺภูยสฺส आयุหนฺนุจฺโจะ นิทานฺนุจฺโจะ
 สงฺโยคฺนุจฺโจะ ปลิโพธฺนุจฺโจะ อิเม จตตาริ สมฺภูยสฺส สมฺภูยภูจฺจา ตถา
 อวิตถา อนนฺวณฺณา เอวํ สมฺภูโย ตถภูเจน สจฺจํ ฯ

กถํ นิโรธํ ตถภูเจน สจฺจํ ฯ จตตาริ นิโรธสฺส นิโรธภูจฺจา
 ตถา อวิตถา อนนฺวณฺณา นิโรธสฺส นิสฺสรณฺนุจฺโจะ วิเวกฺนุจฺโจะ อสงฺขตฺนุจฺโจะ
 อมตฺนุจฺโจะ อิเม จตตาริ นิโรธสฺส นิโรธภูจฺจา ตถา อวิตถา อนนฺวณฺณา
 เอวํ นิโรธํ ตถภูเจน สจฺจํ ฯ

กถํ มคฺคโค ตถภูเจน สจฺจํ ฯ จตตาริ มคฺคสฺส มคฺคภูจฺจา ตถา
 อวิตถา อนนฺวณฺณา มคฺคสฺส นิชฺยานฺนุจฺโจะ เหตฺุนุจฺโจะ ทสฺสนฺนุจฺโจะ

๑ ม. ปุริมนิทาน ๑

อาธิปเตยฺยงฺกุโจ   อิมะ   จตฺตาริ   มคฺคสฺส   มคฺคญฺจา   ตถา   อวิตถา
อนณณถา   เอวํ   มคฺโค   ตถญฺเจน   สจฺจํ ๑

[๕๔๖]   กติหากาเรหิ   จตฺตาริ   สจฺจานิ   เอกปฏฺฐิเวชานิ ๑
จตุหากาเรหิ   จตฺตาริ   สจฺจานิ   เอกปฏฺฐิเวชานิ   ตถญฺเจน   อนตฺตญฺเจน
สจฺจญฺเจน   ปฏฺฐิเวชญฺเจน   อิมะหิ   จตุหากาเรหิ   จตฺตาริ   สจฺจานิ
เอกสงฺคหิตานิ   ยํ   เอกสงฺคหิตํ   ตํ   เอกตฺตํ   เอกตฺตํ   เอเกน   ฅาเณน
ปฏฺฐิวิชฺฌตฺตีติ   จตฺตาริ   สจฺจานิ   เอกปฏฺฐิเวชานิ ๑

กถํ   ตถญฺเจน   จตฺตาริ   สจฺจานิ   เอกปฏฺฐิเวชานิ ๑   จตุหากาเรหิ
ตถญฺเจน   จตฺตาริ   สจฺจานิ   เอกปฏฺฐิเวชานิ   ทุขฺขสฺส   ทุขฺขงฺกุโจ   ตถญฺโจ
สมฺมุหยสฺส   สมฺมุหยงฺกุโจ   ตถญฺโจ   นิโรธสฺส   นิโรธงฺกุโจ   ตถญฺโจ   มคฺคสฺส
มคฺคญฺโจ   ตถญฺโจ   อิมะหิ   จตุหากาเรหิ   ตถญฺเจน   จตฺตาริ   สจฺจานิ
เอกสงฺคหิตานิ   ยํ   เอกสงฺคหิตํ   ตํ   เอกตฺตํ   เอกตฺตํ   เอเกน   ฅาเณน
ปฏฺฐิวิชฺฌตฺตีติ   จตฺตาริ   สจฺจานิ   เอกปฏฺฐิเวชานิ ๑

กถํ   อนตฺตญฺเจน   จตฺตาริ   สจฺจานิ   เอกปฏฺฐิเวชานิ ๑   จตุหากาเรหิ
อนตฺตญฺเจน   จตฺตาริ   สจฺจานิ   เอกปฏฺฐิเวชานิ   ทุขฺขสฺส   ทุขฺขงฺกุโจ   อนตฺตญฺโจ
สมฺมุหยสฺส   สมฺมุหยงฺกุโจ   อนตฺตญฺโจ   นิโรธสฺส   นิโรธงฺกุโจ   อนตฺตญฺโจ
มคฺคสฺส   มคฺคญฺโจ   อนตฺตญฺโจ   อิมะหิ   จตุหากาเรหิ   อนตฺตญฺเจน
จตฺตาริ   สจฺจานิ   เอกสงฺคหิตานิ   ยํ   เอกสงฺคหิตํ   ตํ   เอกตฺตํ   เอกตฺตํ
เอเกน   ฅาเณน   ปฏฺฐิวิชฺฌตฺตีติ   จตฺตาริ   สจฺจานิ   เอกปฏฺฐิเวชานิ ๑

กถํ   สจฺจญฺเจน   จตฺตาริ   สจฺจานิ   เอกปฏฺฐิเวชานิ ๑   จตุหากาเรหิ
สจฺจญฺเจน   จตฺตาริ   สจฺจานิ   เอกปฏฺฐิเวชานิ   ทุขฺขสฺส   ทุขฺขงฺกุโจ   สจฺจงฺกุโจ
สมฺมุหยสฺส   สมฺมุหยงฺกุโจ   สจฺจงฺกุโจ   นิโรธสฺส   นิโรธงฺกุโจ   สจฺจงฺกุโจ   มคฺคสฺส
มคฺคญฺโจ   สจฺจงฺกุโจ   อิมะหิ   จตุหากาเรหิ   สจฺจญฺเจน   จตฺตาริ   สจฺจานิ
เอกสงฺคหิตานิ   ยํ   เอกสงฺคหิตํ   ตํ   เอกตฺตํ   เอกตฺตํ   เอเกน   ฅาเณน

ปฏิวิษุฒตีติ จตตารี สจจანი เอกปฏิเวธานี ฯ

กถํ ปฏิเวธญฺเฐน จตตารี สจจანი เอกปฏิเวธานี ฯ จตุหากาเรหิ
ปฏิเวธญฺเฐน จตตารี สจจანი เอกปฏิเวธานี ทุกฺขสฺส ทุกฺขญฺโจะ
ปฏิเวธญฺโจะ สมุทฺยสฺส สมุทฺยญฺโจะ ปฏิเวธญฺโจะ นิโรธสฺส นิโรธญฺโจะ
ปฏิเวธญฺโจะ มคฺคสฺส มคฺคญฺโจะ ปฏิเวธญฺโจะ อิมเหติ จตุหากาเรหิ
ปฏิเวธญฺเฐน จตตารี สจจანი เอกสงฺคหิตานิ ยํ เอกสงฺคหิตํ ตํ
เอกตฺตํ เอกตฺตํ เอเกน ฌาเณน ปฏิวิษุฒตีติ จตตารี สจจანი
เอกปฏิเวธานี ฯ

[๕๔๗] กติหากาเรหิ^๑ จตตารี สจจანი เอกปฏิเวธานี ฯ ยํ
อนิจจํ ตํ ทุกฺขํ [๒] ยํ อนิจจญฺจ ทุกฺขญฺจ ตํ อนตฺตา ยํ
อนิจจญฺจ ทุกฺขญฺจ อนตฺตา จ ตํ ตถํ ยํ อนิจจญฺจ ทุกฺขญฺจ
อนตฺตา จ ตถญฺจ ตํ สจจํ ยํ อนิจจญฺจ ทุกฺขญฺจ อนตฺตา จ
ตถญฺจ สจจญฺจ ตํ เอกสงฺคหิตํ ยํ เอกสงฺคหิตํ ตํ เอกตฺตํ เอกตฺตํ
เอเกน ฌาเณน ปฏิวิษุฒตีติ จตตารี สจจანი เอกปฏิเวธานี ฯ

กติหากาเรหิ จตตารี สจจანი เอกปฏิเวธานี ฯ นวหากาเรหิ
จตตารี สจจანი เอกปฏิเวธานี ตถญฺเฐน อนตฺตญฺเฐน สจจญฺเฐน
ปฏิเวธญฺเฐน อภิญฺญญฺเฐน ปริญฺญญฺเฐน ปหฺนญฺเฐน ภาวนญฺเฐน
สจฺฉิกิริยญฺเฐน อิมเหติ นวหากาเรหิ จตตารี สจจანი เอกสงฺคหิตานิ
ยํ เอกสงฺคหิตํ ตํ เอกตฺตํ เอกตฺตํ เอเกน ฌาเณน ปฏิวิษุฒตีติ
จตตารี สจจანი เอกปฏิเวธานี ฯ

[๕๔๘] กถํ ตถญฺเฐน จตตารี สจจანი เอกปฏิเวธานี ฯ
นวหากาเรหิ ตถญฺเฐน จตตารี สจจანი เอกปฏิเวธานี ทุกฺขสฺส ทุกฺขญฺโจะ
ตถญฺโจะ สมุทฺยสฺส สมุทฺยญฺโจะ ตถญฺโจะ นิโรธสฺส นิโรธญฺโจะ ตถญฺโจะ
มคฺคสฺส มคฺคญฺโจะ ตถญฺโจะ อภิญฺญา อภิญฺญญฺโจะ ตถญฺโจะ ปริญฺญา

๑ ย. กถํ ฯ ๒ ม. เขตถนตเร ยํ ทุกฺขํ ตํ อนิจจนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

ปริณณญฺโง ตถญฺโง ปทานุสส ปทานญฺโง ตถญฺโง ภาวนาย ภาวนญฺโง
ตถญฺโง สจฺฉิกิริยาย สจฺฉิกิริยญฺโง ตถญฺโง อิมเหติ นวหากาเรหิ
ตถญฺเจน จตฺตาริ สจฺฉานิ เอกสงฺคหิตานิ ยํ เอกสงฺคหิตํ ตํ เอกตฺตํ
เอกตฺตํ เอเกน ฌาเณน ปฏฺวีวิชฺฌตฺตีติ จตฺตาริ สจฺฉานิ เอกปฏฺวีเวชานิ ฯ

กถํ อนตฺตญฺเจน สจฺฉญฺเจน ปฏฺวีเวชญฺเจน จตฺตาริ สจฺฉานิ
เอกปฏฺวีเวชานิ ฯ นวหากาเรหิ ปฏฺวีเวชญฺเจน จตฺตาริ สจฺฉานิ
เอกปฏฺวีเวชานิ ทุขุขสฺส ทุขุขญฺโง ปฏฺวีเวชญฺโง สมุทฺยสฺส สมุทฺยญฺโง
ปฏฺวีเวชญฺโง นิโรธสฺส นิโรธญฺโง ปฏฺวีเวชญฺโง มคฺคสฺส มคฺคญฺโง
ปฏฺวีเวชญฺโง อภินฺนยาย อภินฺนญฺโง ปฏฺวีเวชญฺโง ปริณฺนยาย ปริณฺนญฺโง
ปฏฺวีเวชญฺโง ปทานุสส ปทานญฺโง ปฏฺวีเวชญฺโง ภาวนาย ภาวนญฺโง
ปฏฺวีเวชญฺโง สจฺฉิกิริยาย สจฺฉิกิริยญฺโง ปฏฺวีเวชญฺโง อิมเหติ นวหากาเรหิ
ปฏฺวีเวชญฺเจน จตฺตาริ สจฺฉานิ เอกสงฺคหิตานิ ยํ เอกสงฺคหิตํ ตํ
เอกตฺตํ เอกตฺตํ เอเกน ฌาเณน ปฏฺวีวิชฺฌตฺตีติ จตฺตาริ สจฺฉานิ
เอกปฏฺวีเวชานิ ฯ

[๕๔๔] กติหากาเรหิ จตฺตาริ สจฺฉานิ เอกปฏฺวีเวชานิ ฯ

ทฺวาทสหากาเรหิ จตฺตาริ สจฺฉานิ เอกปฏฺวีเวชานิ ตถญฺเจน อนตฺตญฺเจน
สจฺฉญฺเจน ปฏฺวีเวชญฺเจน อภิชานนญฺเจน ปรีชานนญฺเจน ฌมฺมญฺเจน
ตถญฺเจน ฌาตญฺเจน สจฺฉิกิริยญฺเจน ผสฺสนญฺเจน อภิสมฺมญฺเจน
อิมเหติ ทฺวาทสหากาเรหิ จตฺตาริ สจฺฉานิ เอกสงฺคหิตานิ ยํ
เอกสงฺคหิตํ ตํ เอกตฺตํ เอกตฺตํ เอเกน ฌาเณน ปฏฺวีวิชฺฌตฺตีติ
จตฺตาริ สจฺฉานิ เอกปฏฺวีเวชานิ ฯ

กถํ ตถญฺเจน จตฺตาริ สจฺฉานิ เอกปฏฺวีเวชานิ ฯ โสฬสฺสิ
อากาเรหิ ตถญฺเจน จตฺตาริ สจฺฉานิ เอกปฏฺวีเวชานิ ทุขุขสฺส ปิพฺพนญฺโง
สงฺขตฺตญฺโง สนฺตปาปญฺโง วิปริณฺนามญฺโง ตถญฺโง สมุทฺยสฺส อายุหนญฺโง
นิทานญฺโง สยฺโฆคฺคญฺโง ปลิโพทญฺโง ตถญฺโง นิโรธสฺส นิสฺสรณญฺโง

วิเวกัญโจะ อสงขตัญโจะ อมตัญโจะ ตถญโจะ มคฺคสฺส นียยานัญโจะ
เหตญโจะ ทสฺสนญโจะ อาธิปเตยฺยญโจะ ตถญโจะ อิเมหิ โสฬสฺสหิ อากาเรหิ
ตถญฺเจเน จตฺตาริ สจฺจานิ เอกสงฺคหิตานิ ยํ เอกสงฺคหิตํ ตํ เอกตฺตํ
เอกตฺตํ เอเกน ฅาเณน ปฏฺวีวิษฺณตฺตีติ จตฺตาริ สจฺจานิ เอกปฏฺวีเวชานิ ฯ

กถํ อนตฺตญฺเจเน ฯเปฯ สจฺจญฺเจเน ปฏฺวีเวชญฺเจเน อภิชานนญฺเจเน
ปรีชานนญฺเจเน ฐมฺมญฺเจเน ตถญฺเจเน ฅาตญฺเจเน สจฺจนิกริยญฺเจเน
ผลฺสสนญฺเจเน อภิสมฺมญฺเจเน จตฺตาริ สจฺจานิ เอกปฏฺวีเวชานิ โสฬสฺสหิ
อากาเรหิ อภิสมฺมญฺเจเน จตฺตาริ สจฺจานิ เอกปฏฺวีเวชานิ ทฺกฺขสฺส
ปี่พฺนญฺโจะ สงฺขตญฺโจะ สนฺตปาญฺโจะ วิปริณามญฺโจะ อภิสมฺมญฺโจะ สมฺมุทฺยสฺส
อายุหนญฺโจะ นิทานญฺโจะ สฉฺเวคฺคญฺโจะ ปลีโพธญฺโจะ อภิสมฺมญฺโจะ
นิโรธสฺส นิสฺสรณญฺโจะ วิเวกญฺโจะ อสงฺขตญฺโจะ อมตญฺโจะ อภิสมฺมญฺโจะ
มคฺคสฺส นียยานญฺโจะ เหตญฺโจะ^๑ ทสฺสนญฺโจะ อาธิปเตยฺยญฺโจะ
อภิสมฺมญฺโจะ อิเมหิ โสฬสฺสหิ อากาเรหิ อภิสมฺมญฺเจเน จตฺตาริ
สจฺจานิ เอกสงฺคหิตานิ ยํ เอกสงฺคหิตํ ตํ เอกตฺตํ เอกตฺตํ เอเกน
ฅาเณน ปฏฺวีวิษฺณตฺตีติ จตฺตาริ สจฺจานิ เอกปฏฺวีเวชานิ ฯ

[๕๕๐] สจฺจานํ กติ ลกฺขณานิ ฯ สจฺจานํ เทว ลกฺขณานิ
สงฺขตลกฺขณณฺจ อสงฺขตลกฺขณณฺจ สจฺจานํ อิมานิ เทว ลกฺขณานิ ฯ

สจฺจานํ กติ ลกฺขณานิ ฯ สจฺจานํ ฉ ลกฺขณานิ สงฺขตานํ
สจฺจานํ อุปฺปาโท ปณฺณายติ วโย ปณฺณายติ จิตานํ อณฺณตฺตํ
ปณฺณายติ น อสงฺขตสฺส สจฺจสฺส อุปฺปาโท ปณฺณายติ น วโย
ปณฺณายติ น จิตสฺส อณฺณตฺตํ ปณฺณายติ สจฺจานํ อิมานิ
ฉ ลกฺขณานิ ฯ

สจฺจานํ กติ ลกฺขณานิ ฯ สจฺจานํ ทฺวาทส ลกฺขณานิ ทฺกฺขสจฺจสฺส
อุปฺปาโท ปณฺณายติ วโย ปณฺณายติ จิตสฺส อณฺณตฺตํ ปณฺณายติ

สมุทฺยสจฺจสฺส อุปฺปาโท ปณฺณายติ วโย ปณฺณายติ จิตฺตสฺส อณฺณตตฺตํ
ปณฺณายติ มคฺคสจฺจสฺส อุปฺปาโท ปณฺณายติ วโย ปณฺณายติ จิตฺตสฺส
อณฺณตตฺตํ ปณฺณายติ น นโรธสจฺจสฺส อุปฺปาโท ปณฺณายติ น วโย
ปณฺณายติ น จิตฺตสฺส อณฺณตตฺตํ ปณฺณายติ สจฺจจํ อิมานิ
ทฺวาทส ลกฺขณานิ ฯ

[๕๕๑] จตฺตุนฺหนํ สจฺจจํ กติ กุสฺลา กติ อกุสฺลา กติ
อพฺยากตา ฯ สมุทฺยสจฺจํ อกุสฺลํ มคฺคสจฺจํ กุสฺลํ นโรธสจฺจํ อพฺยากตํ
ทฺกฺขสจฺจํ ลฺลียา กุสฺลํ ลฺลียา อกุสฺลํ ลฺลียา อพฺยากตํ [๑] ตีณิ
สจฺจจํ อเอกสจฺจเณ สงฺคหิตานิ เอกํ สจฺจํ ตีหิ สจฺเจหิ สงฺคหิตํ
วตฺตฺตฺวเสณ ปรียาเยน ฯ

ลฺลียาติ กถณฺจ ลฺลียา ฯ ยํ ทฺกฺขสจฺจํ อกุสฺลํ สมุทฺยสจฺจํ อกุสฺลํ
เอวํ อกุสฺลญฺเณ เทว สจฺจจํ อเอกสจฺจเณ สงฺคหิตานิ เอกํ สจฺจํ
ทฺวีหิ สจฺเจหิ สงฺคหิตํ ยํ ทฺกฺขสจฺจํ กุสฺลํ มคฺคสจฺจํ กุสฺลํ เอวํ
กุสฺลญฺเณ เทว สจฺจจํ อเอกสจฺจเณ สงฺคหิตานิ เอกํ สจฺจํ ทฺวีหิ
สจฺเจหิ สงฺคหิตํ ยํ ทฺกฺขสจฺจํ อพฺยากตํ นโรธสจฺจํ อพฺยากตํ เอวํ
อพฺยากตญฺเณ เทว สจฺจจํ อเอกสจฺจเณ สงฺคหิตานิ เอกํ สจฺจํ ทฺวีหิ
สจฺเจหิ สงฺคหิตํ เอวํ ลฺลียา ตีณิ สจฺจจํ อเอกสจฺจเณ สงฺคหิตานิ เอกํ
สจฺจํ ตีหิ สจฺเจหิ สงฺคหิตํ วตฺตฺตฺวเสณ ปรียาเยนาติ ฯ

[๕๕๒] ปุพฺเพ เม ภิกฺขเว สมฺโพธา อนภิสมฺพุทฺทสฺส
โพธิสฺสทฺตสฺเสว สโต เอตทโหสิ โโก นุ โข รุปฺสส อสฺสาโท โโก
อาทินโว ก็ นิสฺสรณํ โโก เวทนาย อสฺสาโท โโก อาทินโว ก็ นิสฺสรณํ
โก สณฺณาย อสฺสาโท โโก อาทินโว ก็ นิสฺสรณํ โโก สงฺขารานํ
อสฺสาโท โโก อาทินโว ก็ นิสฺสรณํ โโก วิญฺญาณสฺส อสฺสาโท โโก
อาทินโว ก็ นิสฺสรณนฺติ ตสฺส มยํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ ยํ โข รุปํ

๑ ม. เอตถนฺตเร ลฺลียาติ ทิสฺสตี ฯ

ปฏิจจ อุปปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ อयํ รูปสฺส อสฺสาโท ยํ รูปํ อนิจฺจํ
 [๑] ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อयํ รูปสฺส อาทินโว โย รูปสฺมี จนฺทราค-
 วินโย จนฺทราคปฺปหํ อิทํ รูปสฺส นิสฺสรณํ ยํ เวทนํ ปฏิจฺจ ยํ
 สยฺยํ ปฏิจฺจ ยํ สงฺขารํ ปฏิจฺจ ยํ วิญฺญาณํ ปฏิจฺจ อุปปชฺชติ
 สุขํ โสมนสฺสํ อยํ วิญฺญาณสฺส อสฺสาโท ยํ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ
 ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อยํ วิญฺญาณสฺส อาทินโว โย วิญฺญาณสฺมี
 จนฺทราควินโย จนฺทราคปฺปหํ อิทํ วิญฺญาณสฺส นิสฺสรณํ ฯ

[๕๕๓] ยาวกั๊วฉาหํ ภิกฺขเว อิมํสํ ปญฺจนนํ อุปาทานกฺขนุชานํ
 เอวํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทินวญฺจ อาทินวโต นิสฺสรณญฺจ
 นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นพฺภณฺณวาลี เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก
 โลเก สมารเก สพฺรหมเก สสฺสมณพฺรหฺมณฺเฑนยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย
 อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ^๑ ปจฺจณฺณวาลี ยโต จ ชฺวาทํ
 ภิกฺขเว อิมํสํ ปญฺจนนํ อุปาทานกฺขนุชานํ เอวํ อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต
 อาทินวญฺจ อาทินวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ อพฺภณฺณวาลี
 อถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหมเก สสฺสมณพฺรหฺมณฺเฑนยา
 ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจณฺณวาลี
 ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุกฺปาทิ อุกฺปปา เม เจโตวิมฺุตฺติ^๒
 อยมนฺติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ ฯ

[๕๕๔] ยํ รูปํ ปฏิจฺจ อุปปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ อยํ รูปสฺส
 อสฺสาโทติ ปหํนปฺปฏฺิเวโร สมฺทยสจฺจํ ยํ รูปํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ
 วิปริณามธมฺมํ อยํ รูปสฺส อาทินโวติ ปริณฺญาปฏฺิเวโร ทุกฺขสจฺจํ
 โย รูปสฺมี จนฺทราควินโย จนฺทราคปฺปหํ อิทํ รูปสฺส นิสฺสรณนฺติ
 สจฺฉิกิริยาปฏฺิเวโร นิโรธสจฺจํ ยา อิมํสฺ ตีสุ จาเนสุ ทิฏฺฐิ สงกฺกปโป

๑ ม. เอกตฺถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสติ ฯ เอวมํทิสฺเสสุ จาเนสุ ฯ
 ๒ ม. อิตฺติสฺทโท ทิสฺสติ ฯ เอวมํทิสฺเสสุ จาเนสุ ฯ ๓ ม. วิมฺุตฺติ ฯ

วจา กมฺมมฺโต อาชีโว วายาโม สติ สมาธิ ภาวนาปฏิวโร มคฺคสจฺจํ
 ยํ เวทนํ ปฏิจฺจ ยํ สณฺณํ ปฏิจฺจ ยํ สงฺขารे ปฏิจฺจ ยํ วิญฺญาณํ
 ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ อยํ วิญฺญาณสฺส อสฺสาเทติ
 ปทานปฏิวโร สมุทฺยสจฺจํ ยํ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ
 อยํ วิญฺญาณสฺส อาทินโว ปริณฺญาปฏิวโร ทุกฺขสจฺจํ โย วิญฺญาณสฺมี
 จนฺทราควินโย จนฺทราคปฺพานํ อิทํ วิญฺญาณสฺส นิสฺสรณนฺติ
 สจฺฉิกิริยาปฏิวโร นิโรธสจฺจํ ยา อิเมสุ तीสุ จาเนสุ ทิฏฺฐิ
 สงฺกปฺโป วจา กมฺมมฺโต อาชีโว วายาโม สติ สมาธิ ภาวนาปฏิวโร
 มคฺคสจฺจนฺติ^๑ ฯ

[๕๕๕] [๒] กติหากาเรหิ สจฺจํ ฯ ^๑“ทีหากาเรหิ สจฺจํ”^๒

เอสนนฺนฺเจเน ปริคฺคหนฺนฺเจเน ปฏิวเรณฺนฺเจเน ฯ

กถํ เอสนนฺนฺเจเน สจฺจํ ฯ ชรามรณํ กีนินทานํ กีสมฺมุทฺยํ กีชาตีกํ
 กีปภวาตติ เอวํ เอสนนฺนฺเจเน สจฺจํ ชรามรณํ ชาตินิกทานํ ชาตีสมฺมุทฺยํ
 ชาตีสชาติกํ ชาตีสปภวาตติ เอวํ ปริคฺคหนฺนฺเจเน สจฺจํ ชรามรณญจ
 ปชานาติ ชรามรณสมฺมุทฺยญจ ปชานาติ ชรามรณนิโรธญจ ปชานาติ
 ชรามรณนิโรธคามินิปฏิปทญจ ปชานาติ เอวํ ปฏิวเรณฺนฺเจเน สจฺจํ ฯ

ชาติ กีนินทานา กีสมฺมุทฺยา กีชาตีกา กีปภวาติ เอวํ เอสนนฺนฺเจเน
 สจฺจํ ชาติ ภวนินทานา ภวสมฺมุทฺยา ภวชาติกา ภวปภวาติ เอวํ
 ปริคฺคหนฺนฺเจเน สจฺจํ ชาติญจ ปชานาติ ชาติสมฺมุทฺยญจ ปชานาติ
 ชาตินิโรธญจ ปชานาติ ชาตินิโรธคามินิปฏิปทญจ ปชานาติ เอวํ
 ปฏิวเรณฺนฺเจเน สจฺจํ ฯ

ภโว กีนินทาโน กีสมฺมุทฺโย กีชาตีโก กีปภวตีติ เอวํ เอสนนฺนฺเจเน
 สจฺจํ ภโว อุปาทานนินทาโน อุปาทานสมฺมุทฺโย อุปาทานชาติโก

๑ ม. ย. อิตฺตสทฺโท น ทิสฺสตี ฯ

๒ ม. ย. เอตฺถนฺนฺเตเร สจฺจนฺตตีติ ทิสฺสตี ฯ

๓-๓ ม. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ

อุปาทานปภโวติ เอวํ ปริคคหฺญฺเจน สจฺจํ ภาวณฺจ ปชานาติ ภวสมุทฺยณฺจ
 ปชานาติ ภวนิโรธณฺจ ปชานาติ ภวนิโรธคามินีปฺปฏิปทณฺจ ปชานาติ
 เอวํ ปฏฺฏิเวธฺญฺเจน สจฺจํ ฯ

อุปาทานํ กีนินทานํ กีสุมุทฺยํ กีชาติกํ กิปภาวนฺติ เอวํ เอสนนฺญฺเจน
 สจฺจํ อุปาทานํ ตณฺหานินทานํ ตณฺหาสมุทฺยํ ตณฺหาชาติกํ
 ตณฺหาปภาวนฺติ เอวํ ปริคคหฺญฺเจน สจฺจํ อุปาทานณฺจ ปชานาติ
 อุปาทานสมุทฺยณฺจ ปชานาติ อุปาทานนิโรธณฺจ ปชานาติ
 อุปาทานนิโรธคามินีปฺปฏิปทณฺจ ปชานาติ เอวํ ปฏฺฏิเวธฺญฺเจน สจฺจํ ฯ

ตณฺหา กีนินทานา กีสุมุทฺยา กีชาติกา กิปภาวติ เอวํ เอสนนฺญฺเจน
 สจฺจํ ตณฺหา เวทนานินทานา เวทนาสมุทฺยา เวทนาชาติกา
 เวทนาปภาวติ เอวํ ปริคคหฺญฺเจน สจฺจํ ตณฺหณฺจ ปชานาติ
 ตณฺหาสมุทฺยณฺจ ปชานาติ ตณฺหานิโรธณฺจ ปชานาติ
 ตณฺหานิโรธคามินีปฺปฏิปทณฺจ ปชานาติ เอวํ ปฏฺฏิเวธฺญฺเจน สจฺจํ ฯ

เวทนา กีนินทานา กีสุมุทฺยา กีชาติกา กิปภาวติ เอวํ เอสนนฺญฺเจน
 สจฺจํ เวทนา ผสฺสนินทานา ผสฺสนสมุทฺยา ผสฺสชาติกา ผสฺสปภาวติ
 เอวํ ปริคคหฺญฺเจน สจฺจํ เวทณฺจ ปชานาติ เวทนาสมุทฺยณฺจ
 ปชานาติ เวทนानิโรธณฺจ ปชานาติ เวทนानิโรธคามินีปฺปฏิปทณฺจ
 ปชานาติ เอวํ ปฏฺฏิเวธฺญฺเจน สจฺจํ ฯ

ผลฺโส กีนินทาโน กีสุมุทฺโย กีชาติโก กิปภโวติ เอวํ เอสนนฺญฺเจน
 สจฺจํ ผลฺโส สฟายตฺตนิทานโน สฟายตฺตสมุทฺโย สฟายตฺตชาติโก
 สฟายตฺตปภโวติ เอวํ ปริคคหฺญฺเจน สจฺจํ ผลฺสณฺจ ปชานาติ
 ผลฺสสมุทฺยณฺจ ปชานาติ ผลฺสนิโรธณฺจ ปชานาติ ผลฺสนิโรธคามินี-
 ปฺปฏิปทณฺจ ปชานาติ เอวํ ปฏฺฏิเวธฺญฺเจน สจฺจํ ฯ

สฟายตฺตํ กีนินทานํ กีสุมุทฺยํ กีชาติกํ กิปภาวนฺติ เอวํ เอสนนฺญฺเจน
 สจฺจํ สฟายตฺตํ นามรूपนินทานํ นามรूपสมุทฺยํ นามรूपชาติกํ

นามรูปปปรภานฺติ เอวํ ปริคฺคหฺญฺเจน สจฺจํ สฬายตฺนญจ ปชานาติ
สฬายตฺนสมุทฺยญจ ปชานาติ สฬายตฺนนิโรธญจ ปชานาติ
สฬายตฺนนิโรธคามินีปฏิปทญจ ปชานาติ เอวํ ปฏิเวธฺญฺเจน สจฺจํ ฯ

นามรูปํ กีนินฺทานํ กีสฺมทฺยํ กীชาตีกํ กীปภานฺติ เอวํ เอสฺนฺญฺเจน
สจฺจํ นามรูปํ วิญฺญาณนินฺทานํ วิญฺญาณสมุทฺยํ วิญฺญาณชาตีกํ
วิญฺญาณปปรภานฺติ เอวํ ปริคฺคหฺญฺเจน สจฺจํ นามรูปญจ ปชานาติ
นามรูปสมุทฺยญจ ปชานาติ นามรูปนิโรธญจ ปชานาติ นามรูปนิโรธ-
คามินีปฏิปทญจ ปชานาติ เอวํ ปฏิเวธฺญฺเจน สจฺจํ ฯ

วิญฺญาณํ กีนินฺทานํ กีสฺมทฺยํ กীชาตีกํ กীปภานฺติ เอวํ เอสฺนฺญฺเจน
สจฺจํ วิญฺญาณํ สงฺขารนินฺทานํ สงฺขารสมุทฺยํ สงฺขารชาตีกํ
สงฺขารปปรภานฺติ เอวํ ปริคฺคหฺญฺเจน สจฺจํ วิญฺญาณญจ ปชานาติ
วิญฺญาณสมุทฺยญจ ปชานาติ วิญฺญาณนิโรธญจ ปชานาติ
วิญฺญาณนิโรธคามินีปฏิปทญจ ปชานาติ เอวํ ปฏิเวธฺญฺเจน สจฺจํ ฯ

สงฺขารา กีนินฺทานา กีสฺมทฺยา กীชาตีกา กীปภวาติ เอวํ
เอสฺนฺญฺเจน สจฺจํ สงฺขารา อวิชฺขานินฺทานา อวิชฺขาสฺมทฺยา อวิชฺขาชาตีกา
อวิชฺขापภวาติ เอวํ ปริคฺคหฺญฺเจน สจฺจํ สงฺขารे จ ปชานาติ
สงฺขารสมุทฺยญจ ปชานาติ สงฺขารนิโรธญจ ปชานาติ สงฺขารนิโรธ-
คามินีปฏิปทญจ ปชานาติ เอวํ ปฏิเวธฺญฺเจน สจฺจํ ฯ

[๕๕๖] ชรามรณํ ทุกฺขสจฺจํ ชาติ สมุทฺยสจฺจํ อุภินฺหนฺปี
นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา มคฺคสจฺจํ ชาติ ทุกฺขสจฺจํ
ภโว สมุทฺยสจฺจํ อุภินฺหนฺปี นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา
มคฺคสจฺจํ ภโว ทุกฺขสจฺจํ อุปาทานํ สมุทฺยสจฺจํ อุภินฺหนฺปี นิสฺสรณํ
นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา มคฺคสจฺจํ อุปาทานํ ทุกฺขสจฺจํ ตณฺหา-
สมุทฺยสจฺจํ อุภินฺหนฺปี นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา มคฺคสจฺจํ

ตณฺหา ทุกฺขสจฺจํ เวทนา สมฺมุทสจฺจํ อุกฺกิณฺ्हนฺปิ นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ
 นิโรธปฺปชานนา มคฺคสจฺจํ เวทนา ทุกฺขสจฺจํ ผลฺโส สมฺมุทสจฺจํ
 อุกฺกิณฺ्हนฺปิ นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา มคฺคสจฺจํ ผลฺโส
 ทุกฺขสจฺจํ สฺฟายตฺนํ สมฺมุทสจฺจํ อุกฺกิณฺ्हนฺปิ นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ
 นิโรธปฺปชานนา มคฺคสจฺจํ สฺฟายตฺนํ ทุกฺขสจฺจํ นามรूपํ สมฺมุทสจฺจํ
 อุกฺกิณฺ्हนฺปิ นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา มคฺคสจฺจํ นามรूपํ
 ทุกฺขสจฺจํ วิญฺญาณํ สมฺมุทสจฺจํ อุกฺกิณฺ्हนฺปิ นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ
 นิโรธปฺปชานนา มคฺคสจฺจํ วิญฺญาณํ ทุกฺขสจฺจํ สงฺขารา สมฺมุทสจฺจํ
 อุกฺกิณฺ्हนฺปิ นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา มคฺคสจฺจํ สงฺขารา
 ทุกฺขสจฺจํ อวิชฺชา สมฺมุทสจฺจํ อุกฺกิณฺ्हนฺปิ นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ
 นิโรธปฺปชานนา มคฺคสจฺจํ ๑ชรามรณํ ทุกฺขสจฺจํ ชาตี ลียา ทุกฺขสจฺจํ
 ลียา สมฺมุทสจฺจํ อุกฺกิณฺ्हนฺปิ นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา
 มคฺคสจฺจํ ชาตี ทุกฺขสจฺจํ ภาโว ลียา ทุกฺขสจฺจํ ลียา สมฺมุทสจฺจํ
 อุกฺกิณฺ्हนฺปิ นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา มคฺคสจฺจํ ๑เป๑
 สงฺขารา ทุกฺขสจฺจํ อวิชฺชา ลียา ทุกฺขสจฺจํ ลียา สมฺมุทสจฺจํ อุกฺกิณฺ्हนฺปิ
 นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา มคฺคสจฺจนฺหติ^๑ ๑

สัจจกถา ๑

ภาณวารํ ๑

๑-๑ ชรามรณํ ลียา ทุกฺขสจฺจํ ลียา สมฺมุทสจฺจํ อุกฺกิณฺ्हนฺปิ นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา
 มคฺคสจฺจํ ๑ ชาตี ลียา ทุกฺขสจฺจํ ลียา สมฺมุทสจฺจํ ๑เป๑ ภาโว ลียา ทุกฺขสจฺจํ ลียา
 ทุกฺขสจฺจํ ลียา สมฺมุทสจฺจํ อุกฺกิณฺ्हนฺปิ นิสฺสรณํ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺปชานนา สมฺมุทสจฺจนฺหติ ๑

ยฺคนทฺชวคฺเค โปชฺฌนฺคกถา

สาวตฺถีนินทานํ

[๕๕๗] สตฺติเม ภิกฺขเว โปชฺฌนฺคา กตฺเม สตฺต สติสมฺโปชฺฌนฺโค
ธมฺมวิจยสมฺโปชฺฌนฺโค วิริยสมฺโปชฺฌนฺโค ปீติสมฺโปชฺฌนฺโค ปสฺสทฺธิ-
สมฺโปชฺฌนฺโค สฺมาธิสมฺโปชฺฌนฺโค อุปกฺขาสมฺโปชฺฌนฺโค อิม โข
ภิกฺขเว สตฺต โปชฺฌนฺคา ฯ

โปชฺฌนฺคาติ เกนตฺเถน โปชฺฌนฺคา ฯ โพรธิย^๑ สํวตฺตนฺตฺติ
โปชฺฌนฺคา พุชฺฌนฺตฺติ โปชฺฌนฺคา อนุพุชฺฌนฺตฺติ โปชฺฌนฺคา
ปฏฺธิพุชฺฌนฺตฺติ โปชฺฌนฺคา สมฺพุชฺฌนฺตฺติ โปชฺฌนฺคา พุชฺฌนฺนฺจเณ
โปชฺฌนฺคา อนุพุชฺฌนฺนฺจเณ โปชฺฌนฺคา ปฏฺธิพุชฺฌนฺนฺจเณ โปชฺฌนฺคา
สมฺพุชฺฌนฺนฺจเณ โปชฺฌนฺคา โพรเชนฺตฺติ โปชฺฌนฺคา อนุโพรเชนฺตฺติ
โปชฺฌนฺคา ปฏฺธิโพรเชนฺตฺติ โปชฺฌนฺคา สมฺโพรเชนฺตฺติ โปชฺฌนฺคา
โพรชนฺจเณ โปชฺฌนฺคา อนุโพรชนฺจเณ โปชฺฌนฺคา ปฏฺธิโพรชนฺจเณ
โปชฺฌนฺคา สมฺโพรชนฺจเณ โปชฺฌนฺคา โพรธิปกฺขิยฺจเณ โปชฺฌนฺคา
อนุโพรธิปกฺขิยฺจเณ โปชฺฌนฺคา ปฏฺธิโพรธิปกฺขิยฺจเณ โปชฺฌนฺคา
สมฺโพรธิปกฺขิยฺจเณ โปชฺฌนฺคา พุทฺธิปฏฺธิลามฺจเณ โปชฺฌนฺคา
พุทฺธิโรปนฺจเณ โปชฺฌนฺคา [๒] พุทฺธิอภิโรปนฺจเณ โปชฺฌนฺคา
พุทฺธิปาปนฺจเณ^๓ โปชฺฌนฺคา พุทฺธิสมฺปาปนฺจเณ^๔ โปชฺฌนฺคา ฯ

[๕๕๘] มฺลจฺจเณ โปชฺฌนฺคา มฺลจฺริยฺจเณ โปชฺฌนฺคา
มฺลปฺริคคฺจเณ โปชฺฌนฺคา มฺลปฺริวารฺจเณ โปชฺฌนฺคา มฺลปฺริปุรฺจเณ^๕
โปชฺฌนฺคา มฺลปฺริปากฺจเณ โปชฺฌนฺคา มฺลปฏฺธิสมฺภิกฺจเณ โปชฺฌนฺคา

๑ ม. ยฺ. โพรธาย ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตฺเร พุทฺธิลภฺนฺจเณ โปชฺฌนฺคาติ ทิสฺสนฺติ ฯ
๓ ลี. พุทฺธิปาปนฺจเณ ฯ ๔ ลี. พุทฺธิสมฺปาปนฺจเณ ฯ
๖ ม. มฺลปฺริปุรฺจเณ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

มุลปฏิสมภิทาปาปนญฺเณ โปษณวงคกถา มุลปฏิสมภิทาย วลีภาวนญฺเณ
 โปษณวงคกถา มุลปฏิสมภิทาย วลีภาวปตฺตทานมฺปิ โปษณวงคกถา เหตุญฺเณ^๑
 โปษณวงคกถา เหตุจฺริยญฺเณ โปษณวงคกถา เหตุปฺริคคหญฺเณ โปษณวงคกถา
 เหตุปฺริวารญฺเณ โปษณวงคกถา เหตุปฺริปุรญฺเณ^๒ โปษณวงคกถา เหตุปฺริปากญฺเณ
 โปษณวงคกถา เหตุปฺฏิสมภิทญฺเณ โปษณวงคกถา เหตุปฺฏิสมภิทาปาปนญฺเณ
 โปษณวงคกถา เหตุปฺฏิสมภิทาย วลีภาวนญฺเณ^๓ โปษณวงคกถา
 เหตุปฺฏิสมภิทาย วลีภาวปตฺตทานมฺปิ โปษณวงคกถา ปจฺจยญฺเณ
 โปษณวงคกถา ปจฺจยจฺริยญฺเณ โปษณวงคกถา ปจฺจยปฺริคคหญฺเณ โปษณวงคกถา
 ปจฺจยปฺริวารญฺเณ โปษณวงคกถา ปจฺจยปฺริปุรญฺเณ โปษณวงคกถา
 ปจฺจยปฺริปากญฺเณ โปษณวงคกถา ปจฺจยปฺฏิสมภิทญฺเณ โปษณวงคกถา
 ปจฺจยปฺฏิสมภิทาปาปนญฺเณ โปษณวงคกถา ปจฺจยปฺฏิสมภิทาย วลีภาวนญฺเณ
 โปษณวงคกถา ปจฺจยปฺฏิสมภิทาย วลีภาวปตฺตทานมฺปิ โปษณวงคกถา
 วิสุทฺถญฺเณ โปษณวงคกถา วิสุทฺธิจฺริยญฺเณ โปษณวงคกถา วิสุทฺธิปฺริคคหญฺเณ
 โปษณวงคกถา วิสุทฺธิปฺริวารญฺเณ โปษณวงคกถา วิสุทฺธิปฺริปุรญฺเณ โปษณวงคกถา
 วิสุทฺธิปฺริปากญฺเณ โปษณวงคกถา วิสุทฺธิปฺฏิสมภิทญฺเณ โปษณวงคกถา
 วิสุทฺธิปฺฏิสมภิทาปาปนญฺเณ โปษณวงคกถา วิสุทฺธิปฺฏิสมภิทาย วลีภาวนญฺเณ
 โปษณวงคกถา วิสุทฺธิปฺฏิสมภิทาย วลีภาวปตฺตทานมฺปิ โปษณวงคกถา
 อนวชฺชญฺเณ โปษณวงคกถา อนวชฺชจฺริยญฺเณ โปษณวงคกถา
 อนวชฺชปฺริคคหญฺเณ โปษณวงคกถา อนวชฺชปฺริวารญฺเณ โปษณวงคกถา
 อนวชฺชปฺริปุรญฺเณ โปษณวงคกถา อนวชฺชปฺริปากญฺเณ โปษณวงคกถา
 อนวชฺชปฺฏิสมภิทญฺเณ โปษณวงคกถา อนวชฺชปฺฏิสมภิทาปาปนญฺเณ
 โปษณวงคกถา อนวชฺชปฺฏิสมภิทาย วลีภาวนญฺเณ โปษณวงคกถา อนวชฺชปฺฏิสมภิทาย
 วลีภาวปตฺตทานมฺปิ โปษณวงคกถา เนกขมมญฺเณ โปษณวงคกถา

๑ ม. เหตุญฺเณ ๑ เอวมฺปิ ๑ ๒ ม. เหตุปฺริปุรญฺเณ ๑ ๓ ม. วลีภาวนญฺเณ ๑

เนกขมมจริยฎฺเฐน โષฺฏณฺเฑน เนกขมมปริคฺคหฺณญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน
 เนกขมมปริวารฎฺเฐน โષฺฏณฺเฑน เนกขมมปริปุรฺณญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน
 เนกขมมปริปากฎฺเฐน โષฺฏณฺเฑน เนกขมมปฏิสมภิทญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน
 เนกขมมปฏิสมภิทาปาปนญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน เนกขมมปฏิสมภิทาย
 วสฺสึภาวนญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน เนกขมมปฏิสมภิทาย วสฺสึภาวปฺตตฺตานมฺปิ
 โષฺฏณฺเฑน วิมุตฺตญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน วิมุตฺตติจริยฎฺเฐน โષฺฏณฺเฑน
 วิมุตฺตติปริคฺคหฺณญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน วิมุตฺตติปริวารฎฺเฐน โષฺฏณฺเฑน
 วิมุตฺตติปริปุรฺณญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน วิมุตฺตติปริปากฎฺเฐน โષฺฏณฺเฑน
 วิมุตฺตติปฏิสมภิทญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน วิมุตฺตติปฏิสมภิทาปาปนญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน
 วิมุตฺตติปฏิสมภิทาย วสฺสึภาวนญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน วิมุตฺตติปฏิสมภิทาย
 วสฺสึภาวปฺตตฺตานมฺปิ โષฺฏณฺเฑน อนาสวญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน อนาสวจริยฎฺเฐน
 โષฺฏณฺเฑน อนาสวปริคฺคหฺณญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน อนาสวปริวารฎฺเฐน
 โષฺฏณฺเฑน อนาสวปริปุรฺณญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน อนาสวปริปากฎฺเฐน
 โષฺฏณฺเฑน อนาสวปฏิสมภิทญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน อนาสวปฏิสมภิทาปาปนญฺเฐน
 โષฺฏณฺเฑน อนาสวปฏิสมภิทาย วสฺสึภาวนญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน
 อนาสวปฏิสมภิทาย วสฺสึภาวปฺตตฺตานมฺปิ โષฺฏณฺเฑน วิเวกญฺเฐน
 โષฺฏณฺเฑน วิเวกจริยฎฺเฐน โષฺฏณฺเฑน วิเวกปริคฺคหฺณญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน
 วิเวกปริวารฎฺเฐน โષฺฏณฺเฑน วิเวกปริปุรฺณญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน วิเวกปริปากฎฺเฐน
 โષฺฏณฺเฑน วิเวกปฏิสมภิทญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน วิเวกปฏิสมภิทาปาปนญฺเฐน
 โષฺฏณฺเฑน วิเวกปฏิสมภิทาย วสฺสึภาวนญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน วิเวกปฏิสมภิทาย
 วสฺสึภาวปฺตตฺตานมฺปิ โષฺฏณฺเฑน ไวสฺสคฺคญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน
 ไวสฺสคฺคจริยฎฺเฐน โષฺฏณฺเฑน ไวสฺสคฺคปริคฺคหฺณญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน
 ไวสฺสคฺคปริวารฎฺเฐน โષฺฏณฺเฑน ไวสฺสคฺคปริปุรฺณญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน
 ไวสฺสคฺคปริปากฎฺเฐน โષฺฏณฺเฑน ไวสฺสคฺคปฏิสมภิทญฺเฐน โષฺฏณฺเฑน

โอสถคคปฐิสหมภิทาปาปนญเจณ โปชฌงคกถา โอสถคคปฐิสหมภิทาย
วสีภาวนญเจณ โปชฌงคกถา โอสถคคปฐิสหมภิทาย วสีภาวปตตทานมปิ
โปชฌงคกถา ฯ

[๕๕๕] มุลญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา เหตุญจํ พุชฌนตฺตีติ
โปชฌงคกถา ปจจยญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา วิสุทฺถญจํ พุชฌนตฺตีติ
โปชฌงคกถา อนวชชญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา เนกขมมญจํ พุชฌนตฺตีติ
โปชฌงคกถา วิมุตตญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา อนาสวญจํ พุชฌนตฺตีติ
โปชฌงคกถา วิเวกญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา โอสถคคญจํ พุชฌนตฺตีติ
โปชฌงคกถา มุลจริยญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา เหตุจริยญจํ พุชฌนตฺตีติ
โปชฌงคกถา ปจจยจริยญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา วิสุทฺธิจริยญจํ
พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา อนวชชจริยญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา เนกขมม-
จริยญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา วิมุตตจริยญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา
อนาสวจริยญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา วิเวกจริยญจํ พุชฌนตฺตีติ
โปชฌงคกถา โอสถคคจริยญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา มุลปริคคหญจํ
พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา ฯเปฯ โอสถคคปริคคหญจํ พุชฌนตฺตีติ
โปชฌงคกถา มุลปริวารญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา ฯเปฯ โอสถคค-
ปริวารญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา มุลปริปฺปญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา
ฯเปฯ โอสถคคปริปฺปญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา มุลปริปากญจํ
พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา ฯเปฯ โอสถคคปริปากญจํ พุชฌนตฺตีติ
โปชฌงคกถา มุลปฐิสหมภิทญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา ฯเปฯ โอสถคคปฐิ-
สมภิทญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา มุลปฐิสหมภิทาปาปนญจํ พุชฌนตฺตีติ
โปชฌงคกถา ฯเปฯ โอสถคคปฐิสหมภิทาปาปนญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา
มุลปฐิสหมภิทาย วสีภาวนญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา ฯเปฯ
โอสถคคปฐิสหมภิทาย วสีภาวนญจํ พุชฌนตฺตีติ โปชฌงคกถา ฯเปฯ ฯ

อุภิวิสุทธานัง อชฌมุเปกขณภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา วิเสสาธิตมภูจัง
พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา อุตตริปฏิเวธภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา
สจจาภิสมยภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา นิโรเธ ปติภูจจาปกภูจัง
พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา ฯ

[๕๖๒] สทฺธินทฺธิริยสฺส อธิโมกฺขภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา
๑เป๑ ปณณินทฺธิริยสฺส ทสฺสนภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา สทฺธาพลสฺส
อสฺสทฺธิเย อกมปิยภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา ๑เป๑ ปณณยาพลสฺส
อวิชฺชาเย อกมปิยภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา สติสมโพชฌงคสฺส
อุปกฺกจฺจานภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา ๑เป๑ อุเปกฺกขาสมโพชฌงคสฺส
ปฏิสงฺขานภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา สมมาทิกฺกชฺชียา ทสฺสนภูจัง
พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา ๑เป๑ สมมาสสมาธิสฺส อวิกฺกเขปภูจัง พุชฌณนุตีตี
โพชฌงคกา อินทฺธิรียานัง อาธิปเตยฺยภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา
พลานัง อกมปิยภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา โโพชฌงคานัง^๑ นียฺยานภูจัง
พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา มคฺคคฺคสฺส เหตุภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา
สตีปฏฺกจฺจานานัง อุปกฺกจฺจานภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา สมมปฺปชานานัง
ปทหนภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา อิทธิปาทานัง อิชฌณนภูจัง พุชฌณนุตีตี
โพชฌงคกา สจฺจจฺจานัง ตถภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา ปโยคานัง
ปฏฺกิปปสฺสทฺธิภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา ผลานัง สจฺจฉิกิริยภูจัง พุชฌณนุตีตี
โพชฌงคกา วิตทกฺกสฺส อภิโรปนภูจัง^๒ พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา วิจารสฺส
อุปวิจารภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา ปีติยา ผรณภูจัง พุชฌณนุตีตี
โพชฌงคกา สฺชสฺส อภิสนทฺธินภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา จิตฺตสฺส
เอกคฺคภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา ฯ

[๕๖๓] อวารชฺชนภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา วิชานนภูจัง
พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา ปชานนภูจัง พุชฌณนุตีตี โโพชฌงคกา

๑ ม. อัย ปาโล น ทิสฺสตี ๑ ๒ ม. สพฺพตฺถ อภินโรปนภูจัง ๑

สยขานนัญจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา เอโกทญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา
 อภิณฺเวยยญฺจํ^๑ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา ปริณฺเวยย ตีรณญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ
 โปชฺฌมฺงคา ปหานสฺส ปริจฺจาคญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา ภาวนาย
 เอกรสญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา สจฺฉิกริยาย ผสฺสนญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ
 โปชฺฌมฺงคา ขนฺธานํ ขนฺธญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา ธาตุนํ ธาตญฺจํ
 พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา อายตนาณํ อายตนญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา
 สงฺขตानํ สงฺขตญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา อสงฺขตสฺส อสงฺขตญฺจํ
 พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา ฯ

[๕๖๔] จิตฺตญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา จิตฺตานนฺตริกญฺจํ
 พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา จิตฺตสฺส วุจฺจานญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา
 จิตฺตสฺส วิวญฺญานญฺจํ^๒ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา จิตฺตสฺส เหตุญฺจํ
 พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา จิตฺตสฺส ปจฺจยญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา
 จิตฺตสฺส วตฺถญฺจํ^๓ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา จิตฺตสฺส ภูมฺมญฺจํ^๔
 พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา จิตฺตสฺส อารมฺมณญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา
 จิตฺตาวตฺถุสฺส^๕ โคจรญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา จิตฺตสฺส จริยญฺจํ
 พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา จิตฺตสฺส คตญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา [๖] ฯ

[๕๖๕] เอกตฺเต^๑ อวชฺชขนญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา เอกตฺเต
 วิชานนญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา เอกตฺเต ปชานนญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ
 โปชฺฌมฺงคา เอกตฺเต สยขานนญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา เอกตฺเต
 เอโกทญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา [๘] เอกตฺเต ปกฺขนฺทนญฺจํ

๑ ม. ย. อภิณเวยย ฌาตญฺจํ ฯ ๒ ย. วิชานนญฺจํ ฯ ๓ ม. วตถุญฺจํ ฯ
 ๔ ม. ภูมญฺจํ, ย. สมญฺจํ ฯ ๕ ม. ย. จิตตสฺส ฯ
 ๖ ม. ย. เอตถนฺตเร จิตตสฺส อภินิหารญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา ฯ จิตตสฺส นิยยานญฺจํ
 พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคา ฯ จิตตสฺส นิสสรณญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคาติ ทิสสนฺติ ฯ
 ๗ ลี. อิมสฺมิณฺเวยว อฺปริ จ เอกญฺเจติ ลีขิตํ ฯ
 ๘ ม. เอตถนฺตเร อฺปนินฺทนญฺจํ พุชฺฌนุตฺตีติ โปชฺฌมฺงคาติ ทิสสนฺติ ฯ

พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต ปสัถนญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา
 เอกตเต สนุติญจนญจ^๒ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต วิมุตตญจ^๒
 พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต เอตํ สนุตนุติ ปสัถนญจ^๑ พุชฌนุตีติ
 โปษฌมกกา เอกตเต ยานีกตญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต
 วตฤกตญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต อนญจิตญจ^๑ พุชฌนุตีติ
 โปษฌมกกา เอกตเต ปริจิตญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต
 สุสมารทญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต ปริคคญจ^๑ พุชฌนุตีติ
 โปษฌมกกา เอกตเต ปริวารญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต
 ปริปุรญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต สมิชานญจ^๑ พุชฌนุตีติ
 โปษฌมกกา เอกตเต อธิญจานญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต
 อาเสวนญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต ภาวนญจ^๑ พุชฌนุตีติ
 โปษฌมกกา เอกตเต พหุสิกกมญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต
 สุสมุคคตญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต สุมุตตญจ^๑ พุชฌนุตีติ
 โปษฌมกกา เอกตเต พุชฌนญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต
 อนุพุชฌนญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต ปฏิพุชฌนญจ^๑
 พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต สมพุชฌนญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา
 เอกตเต โปนญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต อนุปนญจ^๑
 พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต ปฏิปนญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา
 เอกตเต สมปนญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต โปนิกขิยญจ^๑
 พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต อนุปนิกขิยญจ^๑ พุชฌนุตีติ
 โปษฌมกกา เอกตเต ปฏิปนิกขิยญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต
 สมปนิกขิยญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต โชนญจ^๑ พุชฌนุตีติ
 โปษฌมกกา เอกตเต อชชชฌนญจ^๑ พุชฌนุตีติ โปษฌมกกา เอกตเต

๑ สี. ปสัถนญจ^๑ ๗

๒ ม. วิมุจจนญจ^๑ ๗

อนุชิตนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา เอกตฺเต ปฏฺฐิตนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ
โปชฺฌนงฺคา เอกตฺเต สยฺยชิตนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา ฯ

[๕๖๖] วิมฺสาย ปาทนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา^๑ นิโรธนฏฺจํ
พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา ปตฺตาปนนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา^๒ วิโรจนนฏฺจํ
พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา กิเลสํ สนฺตฺตฺตาปนนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา
อมลนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา วิมลนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา
นิมฺมลนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา สมนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา
สมยนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา วิเวกนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา
วิเวกจฺริยนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา วิรํคาณนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา
วิรํคจฺริยนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา นิโรธนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา
นิโรธจฺริยนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา ไวสุสคฺคณนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ
โปชฺฌนงฺคา ไวสุสคฺคจฺริยนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา วิมฺุตตฺตณนฏฺจํ
พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา วิมฺุตตฺตจฺริยนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา ฉนฺทนฏฺจํ
พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา ฉนฺทสฺส มฺลนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา ฉนฺทสฺส
ปาทนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา ฉนฺทสฺส ปชฺชานนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ
โปชฺฌนงฺคา ฉนฺทสฺส อิชฺฌณนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา ฉนฺทสฺส
อวิเมกขนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา ฉนฺทสฺส ปคฺคคณนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ
โปชฺฌนงฺคา ฉนฺทสฺส อฺปฺปญฺจานนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา ฉนฺทสฺส
อวิกฺเขปนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา วิริยนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา
ฯเปฯ จิตฺตณนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา วิมฺสณนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา
วิมฺสาย มฺลนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา วิมฺสาย ปาทนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ
โปชฺฌนงฺคา วิมฺสาย ปชฺชานนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคา วิมฺสาย อิชฺฌณนฏฺจํ

๑ ย. วิมฺสาย ปาทนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคาติ อิมํ ปาจา ทิสฺสนฺติ ฯ
๒ ม. วิมฺสาย ปาทนฏฺจํ ฯเปฯ ปตฺตาปนนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคาติ อิมํ ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ
เอตฺถ ปน, ย. ปทานนฏฺจํ พุชฺฌนตฺตีติ โปชฺฌนงฺคาติ อิมํ ปาจา ทิสฺสนฺติ ฯ

พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา วิมฺสาย อธิโมกฺขญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา
 วิมฺสาย ปคคทญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา วิมฺสาย อปฺภุจฺจานญฺจํ
 พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา วิมฺสาย อวิกฺเขปญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา
 [๑] ๗

[๕๖๗] [๒] ทุกฺขสฺส ปีฬนญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา ทุกฺขสฺส
 สงฺขตญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา ทุกฺขสฺส สนฺตปาญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ
 โปชฌนคกถา ทุกฺขสฺส วิปริณามญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา [๓] สมฺมุทฺยสฺส
 อายุกฺหนญฺจํ นิทานญฺจํ สยโธคญฺจํ ปลิโพทญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา
 [๔] ทุกฺขนิโรธสฺส^๑ นิสฺสรณญฺจํ วิเวกญฺจํ อสงฺขตญฺจํ อมตญฺจํ
 พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา [๖] มคฺคสฺส นียยานญฺจํ เหตุญฺจํ ทสฺสนญฺจํ
 อาธิปเตยฺยญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา ตถญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา
 อนตฺตญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา สจฺจญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา
 ปฏฺฐิเวธญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา อภิขานนญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา
 ปรีชานนญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา ฐมฺมญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา
 ฐาตญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา ฌาตญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา
 สจฺฉนิกิริยญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา ผลสฺสนญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา
 อภิสมฺยญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา เนกขมฺมํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา
 อพฺยาปาหํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา อาโลกสยฺยํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา
 อวิกฺเขปํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา ฐมฺมวตฺถถานํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา
 ฌาณํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา ปามฺขุชฺชํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถา ปจฺจมชฺชฌานํ

---

๑ ม. เอตถนฺตเร วิมฺสาย ทสฺสนญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถาติ ทิสฺสนติ ๗
 ๒ ม. เอตถนฺตเร ทุกฺขญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถาติ ทิสฺสนติ ๗
 ๓ ม. เอตถนฺตเร สมฺมุทฺยญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถาติ ทิสฺสนติ ๗
 ๔ ม. เอตถนฺตเร นิโรธญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถาติ ทิสฺสนติ ๗
 ๕ ม. นิโรธสฺส ๗ ๖ ม. เอตถนฺตเร มคฺคญฺจํ พฺชฌนตฺตีติ โปชฌนคกถาติ ทิสฺสนติ ๗

พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา ฯเปฯ อรหตฺตมคฺคํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา
[๑] ฯ

[๕๖๘] อธิโมกฺขญฺเจน สทฺธินฺทริยํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา
ฯเปฯ ทสฺสนญฺเจน ปณฺณินฺทริยํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา อสฺสทฺธิเย
อกมฺปิยญฺเจน สทฺธาพลํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา ฯเปฯ อวิชฺชาย
อกมฺปิยญฺเจน ปณฺณาพลํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา อุปฺภูจฺานญฺเจน
สตีสมฺโปชฌงฺคํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา ฯเปฯ ปฏิสงฺขานญฺเจน
อุปกฺกขาสมฺโปชฌงฺคํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา ทสฺสนญฺเจน สมฺมาทิกฺกฉี
พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา ฯเปฯ อวิกฺเขปญฺเจน สมฺมาสมาธิํ พฺชณนตฺตีติ
โปชฌงฺคา อธิปฺเตยฺยญฺเจน อินฺทริยํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา
อกมฺปิยญฺเจน พลํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา นียฺยานญฺจํ พฺชณนตฺตีติ
โปชฌงฺคา เหตุญฺเจน มคฺคํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา อุปฺภูจฺานญฺเจน
สตีปฺภูจฺานํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา ปทฺทนญฺเจน สมฺมปฺปชฺานํ
พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา อิชฺฌณนญฺเจน อิทฺธิปาหํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา
ตถญฺเจน สจฺจํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา อวิกฺเขปญฺเจน สมถํ พฺชณนตฺตีติ
โปชฌงฺคา อนุปฺสฺสนญฺเจน วิปฺสฺสนํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา เอกรสฺสญฺเจน
สมถวิปฺสฺสนํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา อนตฺติวตฺตนญฺเจน ยฺคนทฺธิ
พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา สํวรญฺเจน สีลวิสุทฺธิํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา
อวิกฺเขปญฺเจน จิตฺตวิสุทฺธิํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา ทสฺสนญฺเจน
ทิกฺกฉีวิสุทฺธิํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา มุตฺตตญฺเจน วิโมกฺขํ พฺชณนตฺตีติ
โปชฌงฺคา ปฏิเวธญฺเจน วิชฺขํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา ปริจฺจาคญฺเจน
วิมุตฺตี พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา สมฺจุฌเนทญฺเจน ขเย ฌาณํ พฺชณนตฺตีติ
โปชฌงฺคา ปฏิปฺปสฺสทฺทญฺเจน อนุปฺปาเท ฌาณํ พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคา

๑ ม. เหตุถนฺตเร อรหตฺตผลสมฺปาตตี พฺชณนตฺตีติ โปชฌงฺคาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

ฉนุหํ มุลญฺเจน พุชฌนุตฺตีติ โปชฌงคกา มนลิการํ สมุญฺจานญฺเจน
 พุชฌนุตฺตีติ โปชฌงคกา ผลสํ สโมธานญฺเจน พุชฌนุตฺตีติ โปชฌงคกา
 เวทนํ สโมสรณญฺเจน พุชฌนุตฺตีติ โปชฌนุตฺตีติ โปชฌงคกา สมารี
 ปมุขญฺเจน พุชฌนุตฺตีติ โปชฌงคกา สตี อาธิปเตยยญฺเจน พุชฌนุตฺตีติ
 โปชฌงคกา ปญฺฉํ ตทุตตรญฺเจน^๑ พุชฌนุตฺตีติ โปชฌงคกา วิมุตฺตี
 สารญฺเจน พุชฌนุตฺตีติ โปชฌงคกา อมโตะคธํ นิพพานํ ปรีเยสานญฺเจน
 พุชฌนุตฺตีติ โปชฌงคกา ฯ

สาวตถินิทานํ ฯ

[๕๖๙] ตตฺร โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
 อารุโสติ^๒ ฯ อารุโสติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมโต สารีปุตฺตสส
 ปจฺจสฺโสสุ^๓ ฯ อายสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ สตฺติเม อารุโส
 โปชฌงคกา กตเม สตฺต สติสมฺโปชฌงฺโค ฌมฺมวิจยสมฺโปชฌงฺโค
 ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฌงฺโค อิม โข อารุโส สตฺต โปชฌงคกา อิมลํ
 สุวาทิ^๔ อารุโส สตฺตนฺนํ โปชฌงคานํ เยน เยน โปชฌงคเณ
 อากฺขามิ ปุพฺพณฺหสมยํ วิหริตุํ เตน เตน โปชฌงคเณ ปุพฺพณฺหสมยํ
 วิหรามิ เยน เยน โปชฌงคเณ อากฺขามิ มชฺฌนุตฺติกสมยํ ฯเปฯ
 สายณฺหสมยํ วิหริตุํ เตน เตน โปชฌงคเณ สายณฺหสมยํ วิหรามิ
 สติสมฺโปชฌงฺโค อิติ เจ เม อารุโส โหติ อปฺปมาเณติ เม โหติ
 สุสมารทฺโหติ เม โหติ ติฏฺฐนฺตํ จร^๔ ติฏฺฐตฺตีติ ปชานามิ สเจปิ
 เม จวติ อิทปฺปจฺจยา เม จวตฺตีติ ปชานามิ ฌมฺมวิจยสมฺโปชฌงฺโค
 ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฌงฺโค อิติ เจ เม อารุโส โหติ อปฺปมาเณติ
 เม โหติ สุสมารทฺโหติ เม โหติ ติฏฺฐนฺตํ จร ติฏฺฐตฺตีติ ปชานามิ

๑ ตตฺตตรญฺเจนาติปิ ปาโล ฯ ๒ ม. อารุโส ภิกฺขโวติ ฯ ๓ ม. ขวาทํ ฯ
 ๔ ม. จ นฺ, ย. วจนํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

สเจปิ เม จวติ อิทปฺปจฺจยา เม จวตีติ ปชานามิ เสยฺยถาปิ อาวุโส
 รมฺโฆ วา ราชมฺหามตฺตสฺส วา นานารตฺตานํ ทุสฺसानํ ทุสฺสกรณฺทโก
 ฐุโร อสฺส โส ยถฺนทเว ทุสฺสยฺคํ อากงฺเขยฺย ปุพฺพณฺหสมฺเย ปารุปีตุํ
 ตนฺตทเว ทุสฺสยฺคํ ปุพฺพณฺหสมฺยํ ปารุเปยฺย ยถฺนทเว ทุสฺสยฺคํ
 อากงฺเขยฺย มชฺฌนฺตฺติกสมฺยํ สายณฺหสมฺยํ ปารุปีตุํ ตนฺตทเว ทุสฺสยฺคํ
 สายณฺหสมฺยํ ปารุเปยฺย เอวเมว โข อหํ อาวุโส อิมสฺม^๑ สุตฺตณฺหํ
 โโพชฺฌมฺงคานํ เยน เยน โโพชฺฌมฺงเคน อากงฺขามิ ปุพฺพณฺหสมฺยํ วิหริตุํ
 เตน เตน โโพชฺฌมฺงเคน ปุพฺพณฺหสมฺยํ วิหรามิ เยน เยน โโพชฺฌมฺงเคน
 อากงฺขามิ มชฺฌนฺตฺติกสมฺยํ สายณฺหสมฺยํ วิหริตุํ เตน เตน โโพชฺฌมฺงเคน
 สายณฺหสมฺยํ วิหรามิ สติสฺมโโพชฺฌมฺงคโ อิติ เจ เม อาวุโส โหติ
 อปฺปมาโนติ เม โหติ สฺสุมารทุตฺติ เม โหติ ติฏฺฐจฺนตํ จรํ ติฏฺฐตีติ
 ปชานามิ สเจปิ เม จวติ อิทปฺปจฺจยา เม จวตีติ ปชานามิ ฯ๑
 อุกฺเขกฺขาสฺมโโพชฺฌมฺงคโ อิติ เจ เม อาวุโส โหติ อปฺปมาโนติ เม โหติ
 สฺสุมารทุตฺติ เม โหติ ติฏฺฐจฺนตํ จรํ ติฏฺฐตีติ ปชานามิ สเจปิ เม
 จวติ อิทปฺปจฺจยา เม จวตีติ ปชานามิ ฯ

[๕๗๐] กถํ สติสฺมโโพชฺฌมฺงคโ อิติ เจ เม โหตีติ โโพชฺฌมฺงคโ ฯ
 ยาวตา นิโรธฺฐปฺญฺจาทิ ตาวตา สติสฺมโโพชฺฌมฺงคโ อิติ เจ เม โหตีติ
 โโพชฺฌมฺงคโ เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปสฺส ฉายโต ยาวตา อจฺฉิ^๒ ตาวตา
 วณฺโณ ยาวตา วณฺโณ ตาวตา อจฺฉิ เอวํ ยาวตา นิโรธฺฐปฺญฺจาทิ
 ตาวตา สติสฺมโโพชฺฌมฺงคโ อิติ เจ เม โหตีติ โโพชฺฌมฺงคโ ฯ

กถํ อปฺปมาโน อิติ เม โหตีติ โโพชฺฌมฺงคโ ฯ ปมาณวฑฺฒนา^๓
 กิเลสฺสา สพฺเพว^๔ ปริยฺยญฺจานา เยว^๕ สงฺขารา โปโนพฺภวิกา อปฺปมาโน

๑ ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. อจฺฉิ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๓ ม. ปมาณพฺพธา,
 ย. ปมาณพฺพธา ฯ ๔ ม. ย. สพฺเพ จ ฯ ๕ ม. ย. เย จ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

นิโรธ [๑] อสงขตภูเจน ยาวตา นิโรธภูจชาติ ตาวตา อปฺปมาเณ
อิตติ [๒] เม โหตีติ โพงฆมงโค ฯ

กถํ สฺสมารุโธ อิตติ เม โหตีติ โพงฆมงโค ฯ วิสมา กิเลส
สพฺเพว ปริยฺภูจนา เหว สงฺขารา โปเนพฺภาวิกา สมธมฺไม นิโรธ
สนตฺภูเจน ปถเนตฺภูเจน ยาวตา นิโรธภูจชาติ ตาวตา สฺสมารุโธ อิตติ
เม โหตีติ โพงฆมงโค ฯ

[๕๗๑] กถํ ติฏฺฐนฺตํ จรํ^๑ ติฏฺฐตีติ ปชานามิ สเจปิ จวติ
อิทฺปปจฺจยา เม^๒ จวตีติ ปชานามิ กติหากาเรหิ สติสมฺโพงฆมงโค
ติฏฺฐติ กติหากาเรหิ สติสมฺโพงฆมงโค จวติ ฯ อฏฺฐหากาเรหิ
สติสมฺโพงฆมงโค ติฏฺฐติ อฏฺฐหากาเรหิ สติสมฺโพงฆมงโค จวติ ฯ

กตเมหิ อฏฺฐหากาเรหิ สติสมฺโพงฆมงโค ติฏฺฐติ ฯ อนุปฺปาหํ
อาวชฺชิตตฺตตา สติสมฺโพงฆมงโค ติฏฺฐติ อฺปฺปาหํ อนาวชฺชิตตฺตตา
สติสมฺโพงฆมงโค ติฏฺฐติ อปฺปวตฺตํ อวชฺชิตตฺตตา สติสมฺโพงฆมงโค
ติฏฺฐติ ปวตฺตํ อนาวชฺชิตตฺตตา สติสมฺโพงฆมงโค ติฏฺฐติ อนิมิตฺตํ
อวชฺชิตตฺตตา สติสมฺโพงฆมงโค ติฏฺฐติ นิमितฺตํ อนาวชฺชิตตฺตตา
สติสมฺโพงฆมงโค ติฏฺฐติ นิโรธํ อวชฺชิตตฺตตา สติสมฺโพงฆมงโค ติฏฺฐติ
สงฺขारे อนาวชฺชิตตฺตตา สติสมฺโพงฆมงโค ติฏฺฐติ อิมหิ อฏฺฐหากาเรหิ
สติสมฺโพงฆมงโค ติฏฺฐติ ฯ

กตเมหิ อฏฺฐหากาเรหิ สติสมฺโพงฆมงโค จวติ ฯ อฺปฺปาหํ
อวชฺชิตตฺตตา สติสมฺโพงฆมงโค จวติ อนุปฺปาหํ อนาวชฺชิตตฺตตา
สติสมฺโพงฆมงโค จวติ ปวตฺตํ อวชฺชิตตฺตตา สติสมฺโพงฆมงโค จวติ
อปฺปวตฺตํ อนาวชฺชิตตฺตตา สติสมฺโพงฆมงโค จวติ นิमितฺตํ อวชฺชิตตฺตตา
สติสมฺโพงฆมงโค จวติ อนิมิตฺตํ อนาวชฺชิตตฺตตา สติสมฺโพงฆมงโค

๑ ม. เอตถนฺตเร อจลฺภูเจนาติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. เอตถนฺตเร เจสฺสโท ทิสฺสติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
๓ ม. จ นฺ, ย. วจฺน ฯ ๔ ม. ย. อิทํ ปทํ นตฺถิ ฯ

จวติ สงฺขารเ อารชฺชิตตฺตา สติสมฺโพชฌงฺโค จวติ นิโรธํ อนารชฺชิตตฺตา
สติสมฺโพชฌงฺโค จวติ อิมเหติ อฏฺฐหากาเรหิ สติสมฺโพชฌงฺโค จวติ
เอวํ ติฏฺฐนฺตํ จรํ ติฏฺฐตฺตีติ ปชานามิ สเจปิ จวติ อิทปฺปจฺจยา เม
จวตฺตีติ ปชานามิ ฯเปฯ ฯ

[๕๗๒] กถํ อุกฺเขฯสสมฺโพชฌงฺโค อิติ เจ เม โหตฺตีติ
โพชฌงฺโค ฯ ยาวตา นิโรธฺฐปฏฺฐาติ ตาวตา อุกฺเขฯสสมฺโพชฌงฺโค
อิติ เจ เม โหตฺตีติ โพชฌงฺโค เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปสฺส ฉายโต
ยาวตา อจฺฉิ ตาวตา วณฺโณ ยาวตา วณฺโณ ตาวตา อจฺฉิ เอวเมว
ยาวตา นิโรธฺฐปฏฺฐาติ ตาวตา อุกฺเขฯสสมฺโพชฌงฺโค อิติ เจ เม
โหตฺตีติ โพชฌงฺโค ฯ

กถํ อปฺปมาโณ อิติ เม^๑ โหตฺตีติ โพชฌงฺโค ฯ ปมาณวนฺตา
กิลเสฯ สพฺเพว ปริยฺญจฺานา เยว สงฺขารฯ ไปเนพฺภวิกา อปฺปมาโณ
นิโรธํ อสงฺขตฺตฺถเณ ยาวตา นิโรธฺฐปฏฺฐาติ ตาวตา อปฺปมาโณ อิติ
เม^๒ โหตฺตีติ โพชฌงฺโค ฯ

กถํ สุสฺมารทฺโธ อิติ เม โหตฺตีติ โพชฌงฺโค ฯ วิสมา กิลเสฯ
สพฺเพว ปริยฺญจฺานา เยว สงฺขารฯ ไปเนพฺภวิกา สมธฺมโม นิโรธํ
สฺนตฺตฺถเณ ปณฺีตฺตฺถเณ ยาวตา นิโรธฺฐปฏฺฐาติ ตาวตา สุสฺมารทฺโธ อิติ
เม โหตฺตีติ โพชฌงฺโค ฯ

กถํ ติฏฺฐนฺตํ จรํ ติฏฺฐตฺตีติ ปชานามิ สเจปิ จวติ อิทปฺปจฺจยา
เม จวตฺตีติ ปชานามิ กติหากาเรหิ อุกฺเขฯสสมฺโพชฌงฺโค ติฏฺฐตฺติ
กติหากาเรหิ อุกฺเขฯสสมฺโพชฌงฺโค จวติ ฯ อฏฺฐหากาเรหิ อุกฺเขฯ-
สสมฺโพชฌงฺโค ติฏฺฐตฺติ อฏฺฐหากาเรหิ อุกฺเขฯสสมฺโพชฌงฺโค จวติ ฯ

[๕๗๓] กตเมหิ อฏฺฐหากาเรหิ อุกฺเขฯสสมฺโพชฌงฺโค ติฏฺฐตฺติ ฯ

๑,๒ ม. เจ ฯ เอวมฺปรีปิ ฯ

อนุปรพาหํ อวชชิตตตต อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ ติฏฐติ อุปรพาหํ
 อนาวชชิตตตต โพรฃฃฃฃฃ จิตตสส อภินีหารภุจํ พุชฃฃฃฃฃ
 โพรฃฃฃฃฃ จิตตสส นียยานภุจํ พุชฃฃฃฃฃ โพรฃฃฃฃฃ จิตตสส
 นิสสรณภุจํ^๑ อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ ติฏฐติ อปรวตตํ อวชชิตตตต
 อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ ติฏฐติ ปรวตตํ อนาวชชิตตตต อุปรกขาส-
 สมโพรฃฃฃฃฃ ติฏฐติ อนิมิตตํ อวชชิตตตต อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ
 ติฏฐติ นิมิตตํ อนาวชชิตตตต อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ ติฏฐติ นิโรธํ
 อวชชิตตตต อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ ติฏฐติ สงขารอ อนาวชชิตตตต
 อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ ติฏฐติ อิมเอหิ อภุจหากาเรหิ อุปรกขาส-
 สมโพรฃฃฃฃฃ ติฏฐติ ฯ

กตเมหิ อภุจหากาเรหิ อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ จวติ ฯ อุปรพาหํ
 อวชชิตตตต อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ จวติ อนุปรพาหํ อนาวชชิตตตต
 อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ จวติ ปรวตตํ อวชชิตตตต อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ
 จวติ อปรวตตํ อนาวชชิตตตต อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ จวติ นิมิตตํ
 อวชชิตตตต อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ จวติ อนิมิตตํ อนาวชชิตตตต
 อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ จวติ สงขารอ อวชชิตตตต อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ
 จวติ นิโรธํ อนาวชชิตตตต อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ จวติ อิมเอหิ
 อภุจหากาเรหิ อุปรกขาสมโพรฃฃฃฃฃ จวติ เอวํ ติฏฐนตํ จรํ ติฏฐตีติ
 ปชานามิ สเจปิ จวติ อิทปรปจจยา เม จวตีติ ปชานามีติ^๒ ฯ

โพรฃฃฃฃฃ

๑-๑ ม. ย. อิมเอ ปาจา น ทิสสนติ ฯ ๒ ม. อิติสทโท นตติ ฯ

ยุคนทฺวคเค เมตฺตาทากถา

สาวตถีนินทานํ

[๕๗๔] เมตฺตตาย ภิกฺขเว เจโตวิมุตฺตียา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลิกตาย ยานิกตาย วตถุกตาย อนัญฺจิตาย ปริจิตาย สุสमारุชทาย เอกาทธานิสฺสา ปาฏิกงฺขา กตเม เอกาทส สุขํ สุปฺติ สุขํ ปฏฺฐิพฺพชฺชตฺติน ปาปกํ สุปินํ ปสฺสตี มนุสฺसानํ ปิโย โหตี อมนุสฺसानํ ปิโย โหตี เทวตา รกฺขนฺตี นาสฺส อคฺคิ วา วิสํ วา สตถํ วา กมตี ตฺวณฺํ จิตฺตํ สมาริยตี มุขวณฺโณ วิปฺปสึทตี อสมฺมุโฬฺห กาลํ กโรตี อุตฺตริ อปฺปฏฺฐิวิชฺฌนฺโต พฺรหฺมโลกฺุปโค โหตี เมตฺตตาย ภิกฺขเว เจโตวิมุตฺตียา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลิกตาย ยานิกตาย วตถุกตาย อนัญฺจิตาย ปริจิตาย สุสमारุชทาย อิมเม เอกาทธานิสฺสา ปาฏิกงฺขา ฯ

[๕๗๕] อตฺถิ อโนธิโส ฝรณฺา เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ อตฺถิ โอธิโส ฝรณฺา เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ อตฺถิ ทิสฺา ฝรณฺา เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ ฯ กตฺติหากาเรหิ อโนธิโส ฝรณฺา เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ กตฺติหากาเรหิ โอธิโส ฝรณฺา เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ กตฺติหากาเรหิ ทิสฺา ฝรณฺา เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ ฯ ปญฺจหากาเรหิ อโนธิโส ฝรณฺา เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ สตฺตหากาเรหิ โอธิโส ฝรณฺา เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ ทสหากาเรหิ ทิสฺา ฝรณฺา เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ ฯ

กตเมหิ ปญฺจหากาเรหิ อโนธิโส ฝรณฺา เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ ฯ สพฺเพ สตฺตตา อเวรา อพฺยาปชฺฌา^๑ อนึชฺา สุกฺขิ อตฺตทานํ ปริหรนฺตุ สพฺเพ ปาณา ฯเปฯ สพฺเพ ภูตา สพฺเพ ปุคฺคลา สพฺเพ อตฺตภาว-ปริยาปนฺนา อเวรา อพฺยาปชฺฌา อนึชฺา สุกฺขิ อตฺตทานํ ปริหรนฺตุติ อิมเอหิ ปญฺจหากาเรหิ อโนธิโส ฝรณฺา เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ ฯ

๑ ม. อพฺยาปชฺชา ฯ เอวมฺปริปี ฯ

กตเมหิ สตตทหากาเรหิ โอธิโส ฆรณา เมตตทา เจโตวิมุตติ ฯ
 สพฺพา อิตฺถิโย อเวรา อพฺยาปชฺฌมา อนีฆมา สฺขี อตฺตทานํ ปฺริหรนฺตฺ
 สพฺเพ ปุริสา ฯเปฯ สพฺเพ อริยา สพฺเพ อนริยา สพฺเพ เทวา
 สพฺเพ มนุสฺสา สพฺเพ วินิปาติกา อเวรา อพฺยาปชฺฌมา อนีฆมา สฺขี
 อตฺตทานํ ปฺริหรนฺตฺตฺติ อิมเหิ สตตทหากาเรหิ โอธิโส ฆรณา เมตตทา
 เจโตวิมุตติ ฯ

[๕๗๖] กตเมหิ ทสทหากาเรหิ ทิสา ฆรณา เมตตทา
 เจโตวิมุตติ ฯ สพฺเพ ปุรตฺถิมาย ทิสาย สตตทา อเวรา อพฺยาปชฺฌมา
 อนีฆมา สฺขี อตฺตทานํ ปฺริหรนฺตฺ สพฺเพ ปจฺฉิมาย ทิสาย สตตทา ฯเปฯ
 สพฺเพ อุตฺตราย ทิสาย สตตทา สพฺเพ ทกฺขิณาย ทิสาย สตตทา
 สพฺเพ ปุรตฺถิมาย อนฺุทิสาย สตตทา สพฺเพ ปจฺฉิมาย อนฺุทิสาย
 สตตทา สพฺเพ อุตฺตราย อนฺุทิสาย สตตทา สพฺเพ ทกฺขิณาย อนฺุทิสาย
 สตตทา สพฺเพ เหมจฺฉิมาย ทิสาย สตตทา สพฺเพ อฺุปริมาย ทิสาย
 สตตทา อเวรา อพฺยาปชฺฌมา อนีฆมา สฺขี อตฺตทานํ ปฺริหรนฺตฺ สพฺเพ
 ปุรตฺถิมาย ทิสาย ปาณา ฯเปฯ ฆฺฐา ปุคฺคลา อตฺตทวาวปฺริยาปนฺนา
 สพฺพา อิตฺถิโย สพฺเพ ปุริสา สพฺเพ อริยา สพฺเพ อนริยา
 สพฺเพ เทวา สพฺเพ มนุสฺสา สพฺเพ วินิปาติกา อเวรา อพฺยาปชฺฌมา
 อนีฆมา สฺขี อตฺตทานํ ปฺริหรนฺตฺ สพฺเพ ปจฺฉิมาย ทิสาย วินิปาติกา
 ฯเปฯ สพฺเพ อุตฺตราย ทิสาย วินิปาติกา สพฺเพ ทกฺขิณาย ทิสาย
 วินิปาติกา สพฺเพ ปุรตฺถิมาย อนฺุทิสาย วินิปาติกา สพฺเพ ปจฺฉิมาย
 อนฺุทิสาย วินิปาติกา สพฺเพ อุตฺตราย อนฺุทิสาย วินิปาติกา สพฺเพ
 ทกฺขิณาย อนฺุทิสาย วินิปาติกา สพฺเพ เหมจฺฉิมาย ทิสาย วินิปาติกา
 สพฺเพ อฺุปริมาย ทิสาย วินิปาติกา อเวรา อพฺยาปชฺฌมา อนีฆมา สฺขี
 อตฺตทานํ ปฺริหรนฺตฺตฺติ อิมเหิ ทสทหากาเรหิ ทิสา ฆรณา เมตตทา

เจโตวิมุตติ สพฺเพสํ สุตตานํ ปิฬนํ วชฺเชตฺวา อปีฬนาย อุปฆาตํ
 วชฺเชตฺวา อนุปฆาเตน สนฺตาปํ วชฺเชตฺวา อสนฺตาเปน ปริยาทานํ
 วชฺเชตฺวา อปริยาทาเนน วิหเสํ วชฺเชตฺวา อวิหเสาย สพฺเพ สุตฺตา
 อเวรีโน โหนฺตุ มา เวีรีโน สุขีโน โหนฺตุ มา ทุกฺขีโน สุขิตตฺตา โหนฺตุ
 มา ทุกฺขิตตฺตาติ อิมเหิ อฏฺฐหากาเรหิ สพฺเพ สุตฺเต เมตฺตตายตีติ
 เมตฺตตา ตํ ฅมฺมํ เจตยตีติ เจโต สพฺพพฺยาปาทปริยฺยฏฺฐาเนหิ มุจฺจตีติ^๑
 วิมุตฺติ เมตฺตตา จ เจโตวิมุตฺติ^๒ จาติ เมตฺตตาเจโตวิมุตฺติ ฯ

[๕๗๗] สพฺเพ สุตฺตา อเวรีโน โหนฺตุ เขมีโน โหนฺตุ สุขีโน
 โหนฺตุติ สทฺธาย อธิมุจฺจติ สทฺธินฺทฺริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา
 เจโตวิมุตฺติ สพฺเพ สุตฺตา อเวรีโน โหนฺตุ เขมีโน โหนฺตุ สุขีโน
 โหนฺตุติ วิริยํ ปคฺคณฺหาติ วิริยฺนฺทฺริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา
 เจโตวิมุตฺติ สพฺเพ สุตฺตา อเวรีโน โหนฺตุ เขมีโน โหนฺตุ สุขีโน โหนฺตุติ
 สตี อุปฏฺฐจาเปติ สตินฺทฺริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ สพฺเพ
 สุตฺตา อเวรีโน โหนฺตุ เขมีโน โหนฺตุ สุขีโน โหนฺตุติ จิตฺตํ สมากทฺติ
 สมากินฺทฺริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ สพฺเพ สุตฺตา
 อเวรีโน โหนฺตุ เขมีโน โหนฺตุ สุขีโน โหนฺตุติ ปณฺณาย ปชานาติ
 ปณฺณินฺทฺริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ อิมานิ ปณฺจินฺทฺริยานิ
 เมตฺตตาย เจโตวิมุตฺติยา อาเสวนา โหนฺติ อิมเหิ ปณฺจหิณฺทฺริเยหิ
 เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ อาเสวียติ อิมานิ ปณฺจินฺทฺริยานิ เมตฺตตาย
 เจโตวิมุตฺติยา ภาวนา โหนฺติ อิมเหิ ปณฺจหิณฺทฺริเยหิ เมตฺตตา
 เจโตวิมุตฺติ ภาวียติ อิมานิ ปณฺจินฺทฺริยานิ เมตฺตตาย เจโตวิมุตฺติยา
 พหุสีกมฺมา^๓ โหนฺติ อิมเหิ ปณฺจหิณฺทฺริเยหิ เมตฺตตา เจโตวิมุตฺติ
 พหุสีกฺริยติ อิมานิ ปณฺจินฺทฺริยานิ เมตฺตตาย เจโตวิมุตฺติยา อลงฺการา

๑ ม. ยฺ. วิมุจฺจตีติ ฯ ๒ ม. ยฺ. เจโต จ วิมุตฺติ จาติ ฯ เวมฺปฺริปี ฯ
 ๓ ม. พหุสีกฺตา ฯ เวมฺปฺริปี ฯ

โหนติ อิมเหติ ปญจหินฺทริเยหิ เมตตาท เจโตวิมุตฺติ สฺวาลงฺกาท โหติ
 อิมานิ ปญจินฺทริยานิ เมตตาทาย เจโตวิมุตฺติยา ปริกฺขารา โหนติ
 อิมเหติ ปญจหินฺทริเยหิ เมตตาท เจโตวิมุตฺติ สฺุปริกฺขาท โหติ
 อิมานิ ปญจินฺทริยานิ เมตตาทาย เจโตวิมุตฺติยา ปริวารา โหนติ
 อิมเหติ ปญจหินฺทริเยหิ เมตตาท เจโตวิมุตฺติ สฺุปริวาท โหติ อิมานิ
 ปญจินฺทริยานิ เมตตาทาย เจโตวิมุตฺติยา อาเสวนา โหนติ ภาวนา
 โหนติ พหุสํกมฺมา โหนติ อลงฺการา โหนติ ปริกฺขารา โหนติ
 ปริวารา โหนติ ปาริปุรี โหนติ สหคตาท โหนติ สหชาตาท โหนติ
 สํสฺฐจาท โหนติ สมฺปยุตฺตาท โหนติ ปกฺขนฺทนา โหนติ ปลีสนา โหนติ
 สนฺติภฺจนา โหนติ วิมฺุจฺจนา โหนติ เอตํ สนฺตนาติ ปลฺสนา^๑ โหนติ
 ยานีกตาท โหนติ วตฺถุกตาท โหนติ อนฺุภฺจิตาท โหนติ ปรีจิตาท โหนติ
 สฺุสมารทฺธา โหนติ สฺุภาวิตาท โหนติ สฺุวาทิภฺจิตาท โหนติ สฺุสมุคฺคตาท
 โหนติ สฺุวิมุตฺตาท โหนติ นิพฺพตฺเตนฺติ โชเตนฺติ ปตฺตาเปนฺติ^๒ ฯ

[๕๗๘] สพฺเพ สตฺตาท อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺุชินโน
 โหนตุติ อสฺสทฺธิเย น กมฺปติ สทฺธาพลปรีภาวิตาท โหติ เมตตาท
 เจโตวิมุตฺติ สพฺเพ สตฺตาท อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺุชินโน
 โหนตุติ โโกสฺซเช น กมฺปติ วิริยพลปรีภาวิตาท โหติ เมตตาท เจโตวิมุตฺติ
 สพฺเพ สตฺตาท อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺุชินโน โหนตุติ
 ปมาเท น กมฺปติ สติพลปรีภาวิตาท โหติ เมตตาท เจโตวิมุตฺติ สพฺเพ
 สตฺตาท อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺุชินโน โหนตุติ อุกฺทจฺเจ
 น กมฺปติ สมาริพลปรีภาวิตาท โหติ เมตตาท เจโตวิมุตฺติ สพฺเพ สตฺตาท
 อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺุชินโน โหนตุติ อวิชฺชาย น กมฺปติ
 ปญฺญาพลปรีภาวิตาท โหติ เมตตาท เจโตวิมุตฺติ อิมานิ ปญจ พลาณิ

๑ ม. ผลฺสนา ฯ เอวมฺฺปรี ๑

๒ สී. ย. สพฺพวาทเรสุ ปภาเสนฺตีติ ปาโล ๑

เมตตตาย เจโตวิมุตติยา อาเสวนา โหนฺติ อิมเหติ ปญฺจหิ พลเหติ เมตตตา
 เจโตวิมุตติ อालวียติ อิมานิ ปญฺจ พลานิ เมตตตาย เจโตวิมุตติยา
 ภาวนา โหนฺติ อิมเหติ ปญฺจหิ พลเหติ เมตตตา เจโตวิมุตติ ภาวียติ
 อิมานิ ปญฺจ พลานิ เมตตตาย เจโตวิมุตติยา พหุสีกมฺมา โหนฺติ
 อิมเหติ ปญฺจหิ พลเหติ เมตตตา เจโตวิมุตติ พหุสีกริยติ อิมานิ ปญฺจ
 พลานิ เมตตตาย เจโตวิมุตติยา อลงฺการา โหนฺติ อิมเหติ ปญฺจหิ
 พลเหติ เมตตตา เจโตวิมุตติ สุวลงฺกตา โหติ อิมานิ ปญฺจ พลานิ
 เมตตตาย เจโตวิมุตติยา ปริกฺขารา โหนฺติ อิมเหติ ปญฺจหิ พลเหติ เมตตตา
 เจโตวิมุตติ สุปริกฺขตา โหติ อิมานิ ปญฺจ พลานิ เมตตตาย
 เจโตวิมุตติยา ปริวารา โหนฺติ อิมเหติ ปญฺจหิ พลเหติ เมตตตา เจโตวิมุตติ
 สุปริวฺรตา โหติ อิมานิ ปญฺจ พลานิ เมตตตาย เจโตวิมุตติยา อาเสวนา
 โหนฺติ ภาวนา โหนฺติ พหุสีกมฺมา โหนฺติ อลงฺการา โหนฺติ ปริกฺขารา
 โหนฺติ ปริวารา โหนฺติ ปาริปุรี โหนฺติ สหคตา โหนฺติ สหชาตา
 โหนฺติ สํสฺฏฺจา โหนฺติ สมฺปยุตฺตา โหนฺติ ปกฺขนฺทนา โหนฺติ ปลีทนา
 โหนฺติ สนฺตนิฏฺจนา โหนฺติ วิมฺจุจนา โหนฺติ เอตํ สนฺตฺนติ ปลฺลสนา
 โหนฺติ ยานีกตา โหนฺติ วตฺถุกตา โหนฺติ อนฺนุจฺจिता โหนฺติ ปริจฺจिता
 โหนฺติ สฺสสมารทฺธา โหนฺติ สฺสภาวิตา โหนฺติ สฺสวาทฺจฺจिता โหนฺติ
 สฺสสมุคฺคตา โหนฺติ สฺสวิมุตฺตา โหนฺติ นิพฺพตฺเตนฺติ โชเตนฺติ
 ปตาเปนฺติ ฯ

[๕๗๙] สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนฺตุ เขมิโน โหนฺตุ สฺขินี
 โหนฺตฺตฺติ สตี อฺปฏฺจาเปติ สติสมฺโพชฌมฺคปริภาวิตา โหติ °เมตตตา
 เจโตวิมุตติ° สพฺเพ สตฺตา ฯเปฯ ปญฺญาย ปวิจฺจนาตี^๒ ฌมฺมวิจย-
 สมฺโพชฌมฺคปริภาวิตา โหติ เมตตตา เจโตวิมุตติ สพฺเพ สตฺตา

๑-๑ ม. เมตตตาเจโตวิมุตติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

๒ ย. ปริจฺจนาตี ฯ

๗เป๗ วิริยํ ปคคณหาติ วิริยสมโพชฌงคปริภาวิตา โหติ เมตตาก
 เจโตวิมุตติ สพเพ สตตะตา ๗เป๗ ปริฟ้าหํ ปฏิปปลสมภเถติ
 ปิติสมโพชฌงคปริภาวิตา โหติ เมตตาก เจโตวิมุตติ สพเพ สตตะตา ๗เป๗
 ทุฏฐจลลํ ปฏิปปลสมภเถติ ปลสทหิสมโพชฌงคปริภาวิตา โหติ เมตตาก
 เจโตวิมุตติ สพเพ สตตะตา อเวริโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สุชินโน
 โหนตุติ จิตตํ สมหาทติ สมหิสมโพชฌงคปริภาวิตา โหติ เมตตาก
 เจโตวิมุตติ สพเพ สตตะตา อเวริโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สุชินโน
 โหนตุติ ฌาเณน กิเลส ปฏิสงขาติ อุปกุขาสมโพชฌงคปริภาวิตา
 โหติ เมตตาก เจโตวิมุตติ อิมะ สตต โพชฌงคา เมตตตาย เจโตวิมุตติยา
 อาเสวนา โหนติ อิมะหิ สตตหิ โพชฌงเคหิ เมตตาก เจโตวิมุตติ
 อาเสวียติ อิมะ สตต โพชฌงคา เมตตตาย เจโตวิมุตติยา ภาวนา
 โหนติ อิมะหิ สตตหิ โพชฌงเคหิ เมตตาก เจโตวิมุตติ ภาวียติ อิมะ
 สตต โพชฌงคา เมตตตาย เจโตวิมุตติยา พหุสิกกมมา โหนติ อิมะหิ
 สตตหิ โพชฌงเคหิ เมตตาก เจโตวิมุตติ พหุสิกรียติ อิมะ สตต
 โพชฌงคา เมตตตาย เจโตวิมุตติยา อลงการา โหนติ อิมะหิ สตตหิ
 โพชฌงเคหิ เมตตาก เจโตวิมุตติ สุวาลงกตา โหติ อิมะ สตต
 โพชฌงคา เมตตตาย เจโตวิมุตติยา ปริกขารา โหนติ อิมะหิ สตตหิ
 โพชฌงเคหิ เมตตาก เจโตวิมุตติ สุปริกขตา โหติ อิมะ สตต
 โพชฌงคา เมตตตาย เจโตวิมุตติยา ปริวารา โหนติ อิมะหิ สตตหิ
 โพชฌงเคหิ เมตตาก เจโตวิมุตติ สุปริวตา โหติ อิมะ สตต โพชฌงคา
 เมตตตาย เจโตวิมุตติยา อาเสวนา โหนติ ภาวนา โหนติ พหุสิกกมมา
 โหนติ อลงการา โหนติ ปริกขารา โหนติ ปริวารา โหนติ ปาปริปุรี
 โหนติ สหคตา โหนติ สหชาตา โหนติ สัมภวจา โหนติ สมปยุตตะตา
 โหนติ ปกขนุททา โหนติ ปลีสหนา โหนติ สนตติฏฐจนา โหนติ วิมจจนา

โหนติ เอตํ สนตฺตํ ปสฺสนา โหนติ ยานิกตา โหนติ วจฺจกตา
โหนติ อญฺญจิตา โหนติ ปริจฺจิตา โหนติ สฺสุมารทฺธา โหนติ สฺสุมารทฺธา
โหนติ สฺสุมารทฺธา โหนติ สฺสุมารทฺธา โหนติ สฺสุมารทฺธา โหนติ
นิพฺพตฺเตนฺติ โสฺเตนฺติ ปตฺตาเนนฺติ ฯ

[๕๘๐] สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺขีโน
โหนตฺตุติ สมฺมา ปสฺสตี สมฺมาทิฏฺฐิปริภาวิตา โหตี เมตฺตยา เจโตวิมฺุตฺติ
สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺขีโน โหนตฺตุติ
สมฺมา อภินิโรเปตี สมฺมาสงฺกปฺปริภาวิตา โหตี เมตฺตยา เจโตวิมฺุตฺติ
สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺขีโน โหนตฺตุติ
สมฺมา ปรีคฺคณฺหาตี สมฺมาวาจาปริภาวิตา โหตี เมตฺตยา เจโตวิมฺุตฺติ
สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺขีโน โหนตฺตุติ
สมฺมา สมฺมจฺจาเปตี สมฺมากมฺมนตฺปริภาวิตา โหตี เมตฺตยา เจโตวิมฺุตฺติ
สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺขีโน โหนตฺตุติ
สมฺมา โวทาเปตี สมฺมาอาชีวปริภาวิตา โหตี เมตฺตยา เจโตวิมฺุตฺติ
สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺขีโน โหนตฺตุติ
สมฺมา ปคฺคณฺหาตี สมฺมาวាយมฺปริภาวิตา โหตี เมตฺตยา เจโตวิมฺุตฺติ
สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺขีโน โหนตฺตุติ
สมฺมา อฺปญฺจฺจาเปตี สมฺมาสตีปริภาวิตา โหตี เมตฺตยา เจโตวิมฺุตฺติ
สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สฺขีโน โหนตฺตุติ
สมฺมา สฺมาทฺหตี สมฺมาสมฺมาตีปริภาวิตา โหตี เมตฺตยา เจโตวิมฺุตฺติ
อิเม อญฺจ มคฺคํคฺคา เมตฺตยา เจโตวิมฺุตฺติยา อาเสวฺนา โหนติ
อิเมหิ อญฺจหิ มคฺคํคฺเคหิ เมตฺตยา เจโตวิมฺุตฺติ ยา อาเสวฺยตี อิเม อญฺจ
มคฺคํคฺคา เมตฺตยา เจโตวิมฺุตฺติยา ภาวฺนา โหนติ อิเมหิ อญฺจหิ
มคฺคํคฺเคหิ เมตฺตยา เจโตวิมฺุตฺติ ภาวฺยตี อิเม อญฺจ มคฺคํคฺคา เมตฺตยา

เจโตวิมุตติยา พหุสลักมมา โหนฺติ อิมฺเห อญฺจหิ มคฺคฺงเคหิ เมตฺตาท
 เจโตวิมุตติ พหุสลักกรียติ อิมฺ อญฺจ มคฺคฺงคทา เมตฺตาทาย เจโตวิมุตติยา
 อลงการา โหนฺติ อิมฺเห อญฺจหิ มคฺคฺงเคหิ เมตฺตาทา เจโตวิมุตติ
 สฺวาลงกทา โหติ อิมฺ อญฺจ มคฺคฺงคทา เมตฺตาทาย เจโตวิมุตติยา
 ปริกฺขารา โหนฺติ อิมฺเห อญฺจหิ มคฺคฺงเคหิ เมตฺตาทา เจโตวิมุตติ
 สฺุปริกฺขตา โหติ อิมฺ อญฺจ มคฺคฺงคทา เมตฺตาทาย เจโตวิมุตติยา
 ปริวารา โหนฺติ อิมฺเห อญฺจหิ มคฺคฺงเคหิ เมตฺตาทา เจโตวิมุตติ
 สฺุปริวฺตา โหติ อิมฺ อญฺจ มคฺคฺงคทา เมตฺตาทาย เจโตวิมุตติยา อาเสวนา
 โหนฺติ ภาวนา โหนฺติ พหุสลักมมา โหนฺติ อลงการา โหนฺติ ปริกฺขารา
 โหนฺติ ปริวารา โหนฺติ ปารีปฺรี โหนฺติ สหคตา โหนฺติ สหขตา
 โหนฺติ สํสฺฐา โหนฺติ สมฺปยุตฺตา โหนฺติ ปกฺขนฺทนา โหนฺติ ปสฺสีทนา
 โหนฺติ สนฺตฺวิจฺจนา โหนฺติ วิมฺจฺจนา โหนฺติ เอตํ สนฺตฺนฺติ ปสฺสนา
 โหนฺติ ยานิกฺตา โหนฺติ วตฺถุกฺตา โหนฺติ อญฺจจิตฺตา โหนฺติ ปริจิตฺตา
 โหนฺติ สฺสุมารทฺธา โหนฺติ สฺสฺวาวิตา โหนฺติ สฺสฺวาธฺวิจฺจิตา โหนฺติ
 สฺสฺสมุคฺคตา โหนฺติ สฺสฺวิมุตฺตา โหนฺติ นิพฺพตฺเตนฺติ โชเตนฺติ
 ปตาเปนฺติ ฯ

[๕๘๑] สพฺเพสํ ปาณานํ สพฺเพสํ ภูตानํ สพฺเพสํ ปุคฺคฺลานํ
 สพฺเพสํ อตฺตภาวปริยาปนฺนानํ สพฺพาลํ อิตฺถินํ สพฺเพสํ ปุริสานํ
 สพฺเพสํ อริยานํ สพฺเพสํ อนริยานํ สพฺเพสํ เทวานํ สพฺเพสํ มนุสฺसानํ
 สพฺเพสํ วินิปาติกานํ ปิฬนํ วชฺเชตฺวา อปีฬนาย อุปฆาตํ วชฺเชตฺวา
 อนุปฆาเตน สนฺตาปํ วชฺเชตฺวา อสนฺตาเปน ปริยาทานํ วชฺเชตฺวา
 อปริยาทาเนน วิหเสํ วชฺเชตฺวา อวิหเสาย สพฺเพ วินิปาติกา อเวรีโน
 โหนฺตุ มา เวรီโน สฺขีโน โหนฺตุ มา ทุกฺขีโน สฺขิตตฺตา โหนฺตุ มา
 ทุกฺขิตตฺตาติ อิมฺเห อญฺจหากาเรหิ สพฺเพ วินิปาติกเ เมตฺตาทายตีติ

เมตตาทา ตัม ฆมมัม เจตยตีตี เจโต สพพพยาปาทปริยฎจาเนหิ มุจจตีตี^๑
 วิมุตติ เมตตาทา จ เจโตวิมุตติ จาติ เมตตาทา เจโตวิมุตติ สพเพ
 วินิปาติกา อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สุขีโน โหนตุติ สทฺชาย
 อธิมุจจติ สทฺชินฺหริยปริภาวิตา โหติ เมตตาทา เจโตวิมุตติ ฯเปฯ
 นิพพตฺเตนฺติ โชเตนฺติ ปตาเปนฺติ ฯ

[๕๘๒] สพเพสํ ปุรตฺถิมาย ทิสาย สตฺตานํ สพเพสํ ปจฺฉิมาย
 ทิสาย สตฺตานํ สพเพสํ อุตฺตราย ทิสาย สตฺตานํ สพเพสํ ทกฺขิณาย
 ทิสาย สตฺตานํ สพเพสํ ปุรตฺถิมาย อนฺุทิสาย สตฺตานํ สพเพสํ
 ปจฺฉิมาย อนฺุทิสาย สตฺตานํ สพเพสํ อุตฺตราย อนฺุทิสาย สตฺตานํ
 สพเพสํ ทกฺขิณาย อนฺุทิสาย สตฺตานํ สพเพสํ เหฎฺฐิมาย ทิสาย
 สตฺตานํ สพเพสํ อฺุปริมาย ทิสาย สตฺตานํ ปิพฺพนํ วชฺเชตฺวา อปิพฺนาย
 อฺุปฺมาตํ วชฺเชตฺวา อนฺุปฺมาเตน สนฺุตาปี วชฺเชตฺวา อสนฺุตาเปน
 ปริยาทานํ วชฺเชตฺวา อปริยาทาเนน วิหเสํ วชฺเชตฺวา อวิหเสาย สพเพ
 อฺุปริมาย ทิสาย สตฺตาทา อเวรีโน โหนตุ มา เวรีโน สุขีโน โหนตุ มา
 ทกฺขีโน สุขิตตฺตาทา โหนตุ มา ทกฺขิตตฺตาทาติ อิมเหติ อฎฺฐหากาเวหิ
 สพเพ อฺุปริมาย ทิสาย สตฺเต เมตฺตาทายตีตี เมตฺตาทา ตัม ฆมมัม เจตยตีตี
 เจโต สพพพยาปาทปริยฎจาเนหิ มุจจตีตี^๑ วิมุตติ เมตฺตาทา จ เจโต
 วิมุตติ จาติ เมตฺตาทาเจโตวิมุตติ สพเพ อฺุปริมาย ทิสาย สตฺตาทา
 อเวรีโน โหนตุ เขมิโน โหนตุ สุขีโน โหนตุติ สทฺชาย อธิมุจจติ
 สทฺชินฺหริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตาทา เจโตวิมุตติ ฯเปฯ นิพพตฺเตนฺติ
 โชเตนฺติ ปตาเปนฺติ ฯ

[๕๘๓] สพเพสํ ปุรตฺถิมาย ทิสาย ปาณานํ ฎฺฐานํ ปุคฺคลานํ
 อตฺตภาวปริยาปนฺนानํ สพฺพาลํ อิตฺถินํ สพเพสํ ปุริสานํ สพเพสํ
 อริยานํ สพเพสํ อนริยานํ สพเพสํ เทวานํ สพเพสํ มนุสฺसानํ

๑ ม. ฎ. วิมุจจตีตี ฯ

สพฺเพสํ วินิปาติกาณํ สพฺเพสํ ปจฺจิมาย ทิสาย วินิปาติกาณํ สพฺเพสํ
 อุตฺตราย ทิสาย วินิปาติกาณํ สพฺเพสํ ทกฺขิณาย ทิสาย วินิปาติกาณํ
 สพฺเพสํ ปุรฺตถิมาย อนฺุทิสาย วินิปาติกาณํ สพฺเพสํ ปจฺจิมาย
 อนฺุทิสาย วินิปาติกาณํ สพฺเพสํ อุตฺตราย อนฺุทิสาย วินิปาติกาณํ
 สพฺเพสํ ทกฺขิณาย อนฺุทิสาย วินิปาติกาณํ สพฺเพสํ เหมจฺจิมาย ทิสาย
 วินิปาติกาณํ สพฺเพสํ อฺุปริมาย ทิสาย วินิปาติกาณํ ปิฬนํ วชฺเชตฺวา
 อปิฬนํ อฺุปรมาตํ วชฺเชตฺวา อนฺุปรมาเตน สนฺตํ วชฺเชตฺวา อสนฺตํ เปน
 ปริยาทานํ วชฺเชตฺวา อปริยาทานนํ วิหสํ วชฺเชตฺวา อวิหสํ
 สพฺเพ อฺุปริมาย ทิสาย วินิปาติกา อเวรีนํ โหนฺตุ มา เเวรีนํ
 ลฺุชชีนํ โหนฺตุ มา ทกฺขชีนํ ลฺุชชีตฺตํ โหนฺตุ มา ทกฺขชีตฺตํ
 อิมํ อมฺุจฺจาทิ สพฺเพ อฺุปริมาย ทิสาย วินิปาติเก เมตฺตํ ตีติ
 เมตฺตา ตํ ฐมฺมํ เจตยตีติ เจโต สพฺพพฺยาปาทปริยฺกฺจาเนหิ
 มฺุจฺจตีติ วิมฺุตฺติ เมตฺตา จ เจโตวิมฺุตฺติ จาติ เมตฺตาเจโตวิมฺุตฺติ ฯ

[๕๘๕] สพฺเพ อฺุปริมาย ทิสาย วินิปาติกา อเวรีนํ โหนฺตุ
 เขมิโน โหนฺตุ ลฺุชชีนํ โหนฺตุติ สทฺธาย อธิมฺุจฺจติ สทฺธินฺุทริยปริภาวิตา
 โหติ เมตฺตา เจโตวิมฺุตฺติ สพฺเพ อฺุปริมาย ทิสาย วินิปาติกา อเวรีนํ
 โหนฺตุ เขมิโน โหนฺตุ ลฺุชชีนํ โหนฺตุติ วิริยํ ปคฺคณฺุหาติ
 วิริยนฺุทริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตา เจโตวิมฺุตฺติ ฯเปฯ สตี อฺุปรมาตํ
 สตินฺุทริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตา เจโตวิมฺุตฺติ ฯเปฯ จิตฺตํ สมหาหติ
 สมหาหติ สตินฺุทริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตา เจโตวิมฺุตฺติ ฯเปฯ ปณฺุณาย
 ปชานาติ ปณฺุณินฺุทริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตา เจโตวิมฺุตฺติ อิมานิ
 ปณฺุณินฺุทริยานิ เมตฺตํ เจโตวิมฺุตฺติยา อาเสวนา โหนฺติ อิมํ
 ปณฺุณินฺุทริเยหิ เมตฺตา เจโตวิมฺุตฺติ อาเสวตีติ ฯเปฯ นิพฺพตฺเตนฺุติ
 โชเตนฺุติ ปตาเปนฺุติ ฯ

[๕๘๕] สพฺเพ อุปริมา ย ทิสาย วินิปาติกา อเวรีโน โหนตุ
 เขมิโน โหนตุ สุขีโน โหนตุติ อสสทฺธิเย น กมฺปติ สทฺธาพล-
 ปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมฺุตฺติ ๑เป๑ โกสชฺเช น กมฺปติ
 วิริยพลปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมฺุตฺติ ๑เป๑ ปมาเท น กมฺปติ
 สติพลปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมฺุตฺติ ๑เป๑ อุทฺทจฺเจ น
 กมฺปติ สมาสิพลปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมฺุตฺติ ๑เป๑ อวิชฺชายน
 น กมฺปติ ปญฺญาพลปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมฺุตฺติ อิมานิ
 ปญฺจ พฺลานิ เมตฺตตาย เจโตวิมฺุตฺติยา อาเสวนา โหนฺติ อิมเหิ
 ปญฺจहि พฺเลहि เมตฺตตา เจโตวิมฺุตฺติ อาเสวียติ ๑เป๑ นิพฺพตฺเตนฺติ
 โชเตนฺติ ปตาเปนฺติ ๑

[๕๘๖] สพฺเพ อุปริมา ย ทิสาย วินิปาติกา อเวรีโน โหนตุ
 เขมิโน โหนตุ สุขีโน โหนตุติ สตี อุปฺภจฺจาเปติ สติสมฺโพชฌมฺก-
 ปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมฺุตฺติ ๑เป๑ ปญฺญา ย ปวิจิณาติ
 ฌมฺมวิจยสมฺโพชฌมฺกปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมฺุตฺติ ๑เป๑
 วิริยํ ปคฺคณฺหาติ วิริยสมฺโพชฌมฺกปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมฺุตฺติ
 ๑เป๑ ปริฟ้าหํ ปฏิปฺปสฺสมฺภะติ ปิติสมฺโพชฌมฺกปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา
 เจโตวิมฺุตฺติ ๑เป๑ ทุฏฺฐจฺจุลฺลํ ปฏิปฺปสฺสมฺภะติ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌมฺก-
 ปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมฺุตฺติ ๑เป๑ จิตฺตํ สมาสทฺติ
 สมาสสมฺโพชฌมฺกปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา เจโตวิมฺุตฺติ ๑เป๑ ฃาณฺเนน
 กิเลสํ ปฏิสงฺขาทิ อุเปกฺขาสมฺโพชฌมฺกปริภาวิตา โหติ เมตฺตตา
 เจโตวิมฺุตฺติ อิมํ สตฺต โพชฌมฺกเมตฺตตาย เจโตวิมฺุตฺติยา อาเสวนา
 โหนฺติ อิมเหิ สตฺตहि โพชฌมฺกเคहि เมตฺตตา เจโตวิมฺุตฺติ อาเสวียติ
 ๑เป๑ นิพฺพตฺเตนฺติ โชเตนฺติ ปตาเปนฺติ ๑

[๕๘๗] สพฺเพ อุปริมา ย ทิสาย วินิปาติกา อเวรีโน โหนตุ

เขมิโน โหนตุ สุขีโน โหนตุติ สมมา ปสฺสติ สมมาทิฏฺฐิปริภาวิตา
 โหติ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ ๑เปฯ สมมา อภินิโรเปติ สมมาสงกป-
 ปรภาวิตา โหติ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ ๑เปฯ สมมา ปรีคคณฺหาติ
 สมมาวาจาปริภาวิตา โหติ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ ๑เปฯ สมมา สมฺมจฺจาเปติ
 สมมากมฺมหนตฺตปริภาวิตา โหติ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ ๑เปฯ สมมา
 โวหาเปติ สมมาอาชีวปริภาวิตา โหติ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ ๑เปฯ
 สมมา ปคฺคคณฺหาติ สมมาวាយมปริภาวิตา โหติ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ
 ๑เปฯ สมมา อุฏฺฐจฺจาเปติ สมมาสตีปริภาวิตา โหติ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ
 ๑เปฯ สมมา สมมาธิยตี^๑ สมมาสมมาธิปริภาวิตา โหติ เมตฺตา
 เจโตวิมุตฺติ อิมะ อญฺจ มคฺคจฺจคา เมตฺตตาย เจโตวิมุตฺติยา อาเสวนา
 โหนฺติ อิมะ อญฺจ มคฺคจฺจเคหิ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ อาเสวียตี ๑เปฯ
 อิมะ อญฺจ มคฺคจฺจคา เมตฺตตาย เจโตวิมุตฺติยา ปรีวารา^๒ โหนฺติ อิมะ
 อญฺจ มคฺคจฺจเคหิ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ สุปริวฺธา โหติ อิมะ อญฺจ
 มคฺคจฺจคา เมตฺตตาย เจโตวิมุตฺติยา อาเสวนา โหนฺติ ภาวนา โหนฺติ
 พหุสํกมฺมา โหนฺติ อลงการา โหนฺติ ปรีกฺขารา โหนฺติ ปรีวารา โหนฺติ
 ปารีปฺปรี โหนฺติ สหคตา โหนฺติ สหชาตา โหนฺติ สํสฺมจฺจา โหนฺติ
 สมฺปะยฺตฺตา โหนฺติ ปกฺขนฺหนา โหนฺติ ปสฺสีหนา โหนฺติ สนฺตฺติจฺจนา
 โหนฺติ วิมฺุจฺจนา โหนฺติ เอตํ สนฺตฺตนาติ ปสฺสหนา โหนฺติ ยานีกตา
 โหนฺติ วตฺตฤกตา โหนฺติ อนุฏฺฐิตา โหนฺติ ปรีจิตา โหนฺติ สุสมารทฺธา
 โหนฺติ สุภาวิตา โหนฺติ สุวาธิฏฺฐิตา โหนฺติ สุสมุคฺคตา โหนฺติ สุวิมุตฺตา
 โหนฺติ นิพฺพตฺเตนฺติ โชเตนฺติ ปตาเปนฺตีสตี ๑

เมตตาทกถา ๑

๑ ม. สมมาทตี ๑

๒ ม. ปริภาวิตา ๑

ยุคณฑวคเค วีราคกถา

[๕๘๘] วิราโค มคโค วิมุตติ ผลํ ๑ กถํ วิราโค มคโค ๑
โสตาปตฺตติมคคกฺขณฺเ ทสฺสนญฺเณ สมมาทิกฺกจฺจิมิจฺฉาทิกฺกจฺจยา วิรชฺชติ
ตทหนฺวตฺตกิกิเลเสหิ จ ชนฺเชหิ จ วิรชฺชติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ
วิรชฺชติ วิราโค วิราคารมฺมเณ วิราโคจโร วิราเค สมฺปาโคโต^๑ วิราเค
จฺจิตฺ วิราเค ปตฺติกฺกจฺจิตฺ ๑ วิราโคติ เทว วิราคา นิพฺพานญฺจ วิราโค
เย จ^๒ นิพฺพานารมฺมณฺตา ชาตา ชมฺมา สพฺเพ จ^๓ วิราคา โหนฺตฺตีติ
วิราโค^๔ สหชาตานิ สตฺตตฺตคานิ วิราคํ คจฺฉนฺตฺตีติ วิราโค มคโค
เอเตน มคเคน พุทฺธา จ สวากา จ อคตํ ทิสํ นิพฺพานํ คจฺฉนฺตฺตีติ
อญฺจจฺจโก มคโค ยาวตา ปุณฺณสมณฺพราหฺมณฺนาํ ปฺรปฺปวาทานํ มคคา
อຍေဝ อริယ อญฺจจฺจโก มคโค อคโค จ เสฏฺโฐ จ วิโมกฺโข^๕ จ
อฺุตฺตโม จ ปวโร จาติ มคคานํ อญฺจจฺจโก เสฏฺโฐ ๑ อภิโรปนฺนญฺเณ
สมฺมาสงฺกปฺโป มิจฺฉาสงฺกปฺปา วิรชฺชติ ปฺริคคทฺทญฺเณ สมฺมาวาจา
มิจฺฉาวาจา วิรชฺชติ สมฺมจฺ्ञานฺนญฺเณ สมฺมากมฺมหนฺโต มิจฺฉากมฺมหนฺตา
วิรชฺชติ โวทานฺนญฺเณ สมฺมาอาชีโว มิจฺฉาอาชีวา วิรชฺชติ ปคฺคทฺทญฺเณ
สมฺมาวาယาโม มิจฺฉาวายาโม วิรชฺชติ อฺุပ္ပจฺ्ञานฺนญฺเณ สมฺมาสติ
มิจฺฉาสติยา วิรชฺชติ อวิกฺเขปนฺนญฺเณ สมฺมาสมาธิ มิจฺฉาสมาธิโต วิรชฺชติ
ตทหนฺวตฺตกิกิเลเสหิ จ ชนฺเชหิ จ วิรชฺชติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ
วิรชฺชติ วิราโค วิราคารมฺมเณ วิราโคจโร วิราเค สมฺปาโคโต วิราเค
จฺจิตฺ วิราเค ปตฺติกฺกจฺจิตฺ ๑ วิราโคติ เทว วิราคา นิพฺพานญฺจ วิราโค
เย จ นิพฺพานารมฺมณฺตา ชาตา ชมฺมา สพฺเพ จ วิราคา โหนฺตฺตีติ

๑ ส. ม. ย. สมฺพาคโต ๑ เอวมฺฺปฺริปี ๑ ๒ เกสฺสุจฺจ โปตฺถเกสฺสุ เยว อิติ ลีขิตํ ๑
๓ ม. ย. จสทฺโท นตฺถิ ๑ เอวมฺฺปฺริปี ๑ ๔ ม. วิราคา ๑ เอวมฺฺทิสฺเสสฺสุ จาเนสฺสุ ๑
๕ ส. ม. ย. สพฺพวาเรสฺสุ ปาโมกฺโขติ ลีขิตํ ๑ เอวมฺฺปฺริปี ๑

วิราโค สหชาตานิ สตตตุงคานิ วิราคํ คจจนตตีติ วิราโค มคโค เอเตน
มคเคน พุทฺธา จ สวภา จ อคตํ ทิสํ นิพฺพานํ คจจนตตีติ อฏฺจงฺคิโก
มคโค ยาวตา ปุณฺณสมณพฺราหฺมณานํ ปรปฺปวาทานํ มคคา อยเมว
อริโย อฏฺจงฺคิโก มคโค อคโค จ เสฏฺโฐ จ วิโมกฺโข จ อุตฺตโม
จ ปวโร จาติ มคคานํ อฏฺจงฺคิโก เสฏฺโฐ ฯ

[๕๕๙] สกทาคามิมคคกฺขณฺเ ทสฺสนนฺนฺเจน สมฺมาทิฏฺฐิ ๑เป๑
อวิกฺเขปฏฺเฐน สมฺมาสมาธิ โอฟาริกา กามราคสญฺโฆชนา ปฏฺิขสญฺโฆชนา
โอฟาริกา กามราคานุสยา ปฏฺิขานุสยา วิรชฺชติ ตทฺนวุตฺตกกิเลเสหิ
จ ขนฺนฺเชหิ จ วิรชฺชติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วิรชฺชติ วิราโค
วิราคารมฺมเณ วิราโคจโร วิราเค สมฺปาคโต วิราเค จิตฺโต วิราเค
ปตฺติฏฺฐิตฺโต ฯ วิราโคติ เทว วิราคา นิพฺพานญจ วิราโค เย จ
นิพฺพานารมฺมณตา ชาตา ธมฺมา สพฺเพ จ วิราคา โหนตตีติ วิราโค
สหชาตานิ สตตตุงคานิ วิราคํ คจจนตตีติ วิราโค มคโค เอเตน
มคเคน พุทฺธา จ สวภา จ อคตํ ทิสํ นิพฺพานํ คจจนตตีติ อฏฺจงฺคิโก
มคโค ยาวตา ปุณฺณสมณพฺราหฺมณานํ ปรปฺปวาทานํ มคคา อยเมว
อริโย อฏฺจงฺคิโก มคโค อคโค จ เสฏฺโฐ จ วิโมกฺโข จ อุตฺตโม
จ ปวโร จาติ มคคานํ อฏฺจงฺคิโก เสฏฺโฐ ฯ

[๕๕๐] อนาคามิมคคกฺขณฺเ ทสฺสนนฺนฺเจน สมฺมาทิฏฺฐิ ๑เป๑
อวิกฺเขปฏฺฺเฐน สมฺมาสมาธิ อณฺุสทคตา กามราคสญฺโฆชนา
ปฏฺิขสญฺโฆชนา อณฺุสทคตา กามราคานุสยา ปฏฺิขานุสยา วิรชฺชติ
ตทฺนวุตฺตกกิเลเสหิ จ ขนฺนฺเชหิ จ วิรชฺชติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ
วิรชฺชติ วิราโค วิราคารมฺมเณ ๑เป๑ มคคานํ อฏฺจงฺคิโก เสฏฺโฐ ฯ

[๕๕๑] อรหตฺตมคคกฺขณฺเ ทสฺสนนฺนฺเจน สมฺมาทิฏฺฐิ ๑เป๑
อวิกฺเขปฏฺฺเฐน สมฺมาสมาธิ รุปรวคา อรุปรวคา มานา อฺุทฺทจฺจา

อวิชฺชาย มานานุสยา ภวราคานุสยา อวิชฺชานุสยา วิรชฺชติ ตทหนฺวตตก-
 กิเลเสหิ จ ขนฺธเหหิ จ วิรชฺชติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วิรชฺชติ
 วิราโค วิราคารมฺมโณ วิราโคโคจโร วิราเค สมฺปาคโต วิราเค จิตโต
 วิราเค ปตฺติจฺจิตโต ๑ วิราโคติ เทว วิราคา นิพฺพานญจ วิราโค เย จ
 นิพฺพานารมฺมณตา ซาตา ธมฺมา สพฺเพ จ วิราคา โหนตฺตีติ วิราโค
 สหซาทานิ สตฺตตฺตคานิ วิราคํ คจฺจนตฺตีติ วิราโค มคฺโค เอเตน
 มคฺเคน พุทฺธา จ สวกา จ อคตํ ทิสํ นิพฺพานํ คจฺจนตฺตีติ อฏฺฐจฺจฺกโก
 มคฺโค ยาวตา ปุถุสมณพฺรหฺมณานํ ปรปฺปวาทานํ มคฺคา
 อยเมว อริโย อฏฺฐจฺจฺกโก มคฺโค อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ วิโมกฺโข จ
 อุตฺตโม จ ปวโร จาติ มคฺคานํ อฏฺฐจฺจฺกโก เสฏฺโฐ ๑

[๕๙๒] ทสฺสนวิราโค สมฺมาทิฏฺฐิ อภินโรปนวิราโค^๑ สมฺมาสงฺกปฺโป
 ปรีคฺคหวิราโค สมฺมาวาจา สมฺมูจฺจานวิราโค สมฺมากมฺมฺนโต
 โวทานวิราโค สมฺมาอาชีโว ปคฺคหวิราโค สมฺมาวาโย อฏฺฐจฺจฺกโก
 สมฺมาสติ อวิกฺเขปวิราโค สมฺมาสมาธิ อฏฺฐจฺจฺกโก สติสมฺโพชฺฌงฺโค
 ปวิจยวิราโค ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค ปคฺคหวิราโค วิริยสมฺโพชฺฌงฺโค
 ผรณวิราโค ปิตฺติสมฺโพชฺฌงฺโค อฏฺฐจฺจฺกโก ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค
 อวิกฺเขปวิราโค สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค ปฏฺฐิสฺสงฺขานวิราโค อฏฺฐจฺจฺกโก
 อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยวิราโค สทฺธาพลํ โกสฺซเซ อกมฺปิยวิราโค วิริยพลํ
 ปมาเท อกมฺปิยวิราโค สติพลํ อฏฺฐจฺจฺกโก อกมฺปิยวิราโค สมาธิพลํ
 อวิชฺชาย อกมฺปิยวิราโค ปญฺญาพลํ อธิโมกฺขวิราโค สทฺธินฺทฺริยํ
 ปคฺคหวิราโค วิริยินฺทฺริยํ อฏฺฐจฺจฺกโก สตินฺทฺริยํ อวิกฺเขปวิราโค
 สมาธินฺทฺริยํ ทสฺสนวิราโค ปญฺณินฺทฺริยํ อาธิปเตยฺยญฺเจน อินฺทฺริยา
 วิราโค อกมฺปิยญฺเจน พลา^๒ วิราโค นียฺยานญฺเจน โพชฺฌงฺคา วิราโค
 เหตุญฺเจน มคฺโค วิราโค อฏฺฐจฺจฺกโก สติปฏฺฐจฺจฺกโก วิราโค

๑ ม. อภินโรปนวิราโค ๑ เอมฺปริปิ ๑

๒ ม. พลํ ๑

ปทหนฏเจน สมมปชานา วิจารณ์ อิชฌนฏเจน อิติปาทา วิจารณ์
 ตถฏเจน สจจา วิจารณ์ อวิกเขปฏเจน สมเถ วิจารณ์ อนุปัสสนฏเจน
 วิปัสสนา วิจารณ์ เอกรสฏเจน สมถวิปัสสนา วิจารณ์ อนติวตตณฏเจน
 ยุคนทฐ์ วิจารณ์ สัวรรฏเจน สีสวิสุทฺธิ วิจารณ์ อวิกเขปฏเจน
 จิตตวิสุทฺธิ วิจารณ์ ทสสนฏเจน ทิฏฐิจิวิสุทฺธิ วิจารณ์ วิมุตตฏเจน
 วิโมกฺโข วิจารณ์ ปฏิวธฏเจน วิชชา วิจารณ์ ปริจจาคฏเจน วิมุตฺติ
 วิจารณ์ สมุจเฉทฏเจน ขเย ฉานํ วิจารณ์ จนุโท มุลฏเจน วิจารณ์
 มนสิกาโร สมุฏจานฏเจน วิจารณ์ ผลุโส สโมธานฏเจน วิจารณ์ เวทนา
 สโมสรณฏเจน วิจารณ์ สมาธิ ปมุขฏเจน วิจารณ์ สติ อาธิปเตยยฏเจน
 วิจารณ์ ปณณา ตทตฺตรฏเจน วิจารณ์ วิมุตฺติ สารฏเจน วิจารณ์
 [๑] ทสสนมคฺโค สมมาทิฏฐิ อภิโรปนมคฺโค สมมาสงกปโป ฯเปฯ
 อมโตคธํ นิพพานํ ปรีโยสานฏเจน มคฺโค เอวํ วิจารณ์ มคฺโค ฯ

[๕๔๓] กถํ วิมุตฺติ ผลํ ฯ โสตาปตฺติผลกฺขณเณ ทสสนฏเจน
 สมมาทิฏฐิ มิจฺฉาทิฏฐิยา วิมุตฺตา โหติ ตทหนุวตฺตกิกิเลเสหิ จ ขนฺธเหหิ
 จ วิมุตฺตา โหติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วิมุตฺตา โหติ วิมุตฺติ
 วิมุตฺตารมมณา วิมุตฺติโคจรา วิมุตฺติยา สมุปากตา วิมุตฺติยา จิตา
 วิมุตฺติยา ปตฺติฏฺฐิตา ฯ วิมุตฺตีสฺติ เทว วิมุตฺติโย นิพพานญจ วิมุตฺติ เย
 จ นิพพานารมมณตา ชาตา ธมฺมา สพฺเพ จ วิมุตฺตา โหนตีสฺติ วิมุตฺติ
 ผลํ อภิโรปนฏเจน สมมาสงกปโป มิจฺฉาสงกปฺปา วิมุตฺโต โหติ
 ตทหนุวตฺตกิกิเลเสหิ จ ขนฺธเหหิ จ วิมุตฺโต โหติ พหิทฺธา จ สพฺพ-
 นิมิตฺเตหิ วิมุตฺโต โหติ วิมุตฺติ วิมุตฺตารมมณา วิมุตฺติโคจรา วิมุตฺติยา
 สมุปากตา วิมุตฺติยา จิตา วิมุตฺติยา ปตฺติฏฺฐิตา ฯ วิมุตฺตีสฺติ เทว
 วิมุตฺติโย นิพพานญจ วิมุตฺติ เย จ นิพพานารมมณตา ชาตา

๑ ม. เอตถนฺตเร อมโตคธํ นิพพานํ ปรีโยสานฏเจน มคฺโคติ อิมเ ปาจา ทิสฺสนฺติ ฯ

ธมฺมา สพฺเพ จ วิมุตฺตา โหนฺตීติ วิมุตฺติ ผลํ ปรีคคหฺมฺเจเน สมฺมาวาจา
มิจฺฉาวาจาเย วิมุตฺตา โหติ ฯเปฯ สมฺภูจฺานฺภูเจเน สมฺมากมฺมนฺโต
มิจฺฉากมฺมนฺตา วิมุตฺโต โหติ โวทานฺภูเจเน สมฺมาอาชีโว มิจฺฉาอาชีโว
วิมุตฺโต โหติ ปคฺคหฺมฺเจเน สมฺมาวายาโม มิจฺฉาวายาโม วิมุตฺโต โหติ
อุปฺภูจฺานฺภูเจเน สมฺมาสติ มิจฺฉาสติยา วิมุตฺตา โหติ อวิกฺเขปฺภูเจเน
สมฺมาสมาธิ มิจฺฉาสมาธิโต วิมุตฺโต โหติ ตทฺนฺวตฺตกฺกิลเสฺหิ จ
ขฺนฺเชฺหิ จ วิมุตฺโต โหติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ วิมุตฺโต โหติ
วิมุตฺติ วิมุตฺตารมฺมณา วิมุตฺติโคจฺรา วิมุตฺติยา สมฺปาคตา วิมุตฺติยา
จิตฺตา วิมุตฺติยา ปตฺติภูจฺิตา ฯ วิมุตฺตීติ เทว วิมุตฺติโย นินฺพพานญฺจ
วิมุตฺติ เย จ นินฺพพานารมฺมณา ซาตา ธมฺมา สพฺเพ จ วิมุตฺตา
โหนฺตīติ วิมุตฺติ ผลํ ฯ

[๕๙๔] สกทาคามิผลกฺขณฺเ ทสฺสนฺภูเจเน สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ
อวิกฺเขปฺภูเจเน สมฺมาสมาธิ โอปฺฟาริกา กามราคสฺสโยชฺณา ปฏฺิขฺสฺสโยชฺณา
โอปฺฟาริกา กามราคานุสฺยา ปฏฺิฆานุสฺยา วิมุตฺโต โหติ ตทฺนฺวตฺตก-
กิลเสฺหิ จ ขฺนฺเชฺหิ จ วิมุตฺโต โหติ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ
วิมุตฺโต โหติ วิมุตฺติ วิมุตฺตารมฺมณา วิมุตฺติโคจฺรา วิมุตฺติยา
สมฺปาคตา วิมุตฺติยา จิตฺตา วิมุตฺติยา ปตฺติภูจฺิตา ฯ วิมุตฺตīติ เทว วิมุตฺติโย
นินฺพพานญฺจ วิมุตฺติ เย จ นินฺพพานารมฺมณา ซาตา ธมฺมา สพฺเพ
จ วิมุตฺตา โหนฺตīติ วิมุตฺติ ผลํ ฯ

[๕๙๕] อนาคามิผลกฺขณฺเ ทสฺสนฺภูเจเน สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ
อวิกฺเขปฺภูเจเน สมฺมาสมาธิ อณฺุสฺหคตา กามราคสฺสโยชฺณา
ปฏฺิขฺสฺสโยชฺณา อณฺุสฺหคตา กามราคานุสฺยา ปฏฺิฆานุสฺยา วิมุตฺโต
โหติ ตทฺนฺวตฺตกฺกิลเสฺหิ จ ขฺนฺเชฺหิ จ วิมุตฺโต โหติ พหิทฺธา จ
สพฺพนิมิตฺเตหิ วิมุตฺโต โหติ วิมุตฺติ วิมุตฺตารมฺมณา วิมุตฺติโคจฺรา

วิมุตฺติยา สมฺปาคตา วิมุตฺติยา จิตา วิมุตฺติยา ปติภฺจิตา ฯเปฯ

[๕๕๖] อรหตฺตผลกฺขณฺเ ทสฺสนภฺจเณ สมฺมาทิภฺจิจิ ฯเปฯ
 อวิกฺเขปภฺจเณ สมฺมาสมาธิ รุปรวคา อรุปรวคา มานา อุกฺทจฺจา
 อวิชฺชาเย มานานุสฺยา ภวราคานุสฺยา อวิชฺชานุสฺยา วิมุตฺโต โหติ
 ตทหนฺวตฺตกิกิเลเสหิ จ ขนฺธเหหิ จ วิมุตฺโต โหติ พหิทฺธา จ
 สพฺพนิมิตฺเตหิ วิมุตฺโต โหติ วิมุตฺติ วิมุตฺตารมฺมณฺนา วิมุตฺติโคจฺรา
 วิมุตฺติยา สมฺปาคตา วิมุตฺติยา จิตา วิมุตฺติยา ปติภฺจิตา ฯ วิมุตฺตํตี
 เทว วิมุตฺติโย นิพฺพานญฺจ วิมุตฺติ เย จ นิพฺพานารมฺมณฺตา
 ชาตา ฐมฺมา สพฺเพ จ วิมุตฺตา โหนฺตํตี วิมุตฺติ ผลํ ฯ

[๕๕๗] ทสฺสนวิมุตฺติ สมฺมาทิภฺจิจิ ฯเปฯ อวิกฺเขปวิมุตฺติ
 สมฺมาสมาธิ อุกฺกฺขานวิมุตฺติ สติสมฺโพชฺฌนฺโค ฯเปฯ ปภฺจิสฺสขานวิมุตฺติ
 อุกฺกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโค อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยวิมุตฺติ สทฺธาพลํ ฯเปฯ
 อวิชฺชาเย อกมฺปิยวิมุตฺติ ปณฺณวพลํ อธิโมกฺขวิมุตฺติ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ
 ทสฺสนวิมุตฺติ ปณฺณวทฺริยํ ฯ อาธิปเตยฺยภฺจเณ อิทฺทฺริยา วิมุตฺติ
 อกมฺปิยภฺจเณ พลา วิมุตฺติ นิยฺยานภฺจเณ โพชฺฌนฺคฺคา วิมุตฺติ เหนฺตภฺจเณ
 มคฺโค วิมุตฺติ อุกฺกฺขานภฺจเณ สติปฺภฺจจนา วิมุตฺติ ปทหนฺนภฺจเณ
 สมฺมปฺปชานา วิมุตฺติ อิทฺทณฺนภฺจเณ อิทฺทิปาหา วิมุตฺติ ตถภฺจเณ
 สจฺจา วิมุตฺติ อวิกฺเขปภฺจเณ สมฺโถ วิมุตฺติ อนุปสฺสนภฺจเณ วิปสฺสนา
 วิมุตฺติ เอรสภฺจเณ สมถวิปสฺสนา วิมุตฺติ อนตฺตวิปสฺสนภฺจเณ ยฺคนทฺธ
 วิมุตฺติ สํวรภฺจเณ สีสฺสทฺธิ วิมุตฺติ อวิกฺเขปภฺจเณ จิตฺตวิสฺสทฺธิ วิมุตฺติ
 ทสฺสนภฺจเณ ทิภฺจิจิวิสฺสทฺธิ วิมุตฺติ วิมุตฺตภฺจเณ วิโมกฺโข วิมุตฺติ
 ปภฺจิเวรภฺจเณ วิชฺชา วิมุตฺติ ปริจฺจาคภฺจเณ วิมุตฺติ วิมุตฺติ ปภฺจิปฺปสฺสทฺธภฺจเณ^๑
 วิมุตฺติ^๒ อนุปฺปาเท ฉาณํ วิมุตฺติ ฯ ฉนฺโท มฺลภฺจเณ วิมุตฺติ มนสิกาโร

๑ ม. ปภฺจิปฺปสฺสทฺธิภฺจเณ ฯ

๒ ม. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี ฯ

สมุจฺจานญฺเณ   วิมุตฺติ   ผลโส   สโมธานญฺเณ   วิมุตฺติ   เวทนา
สโมสรณญฺเณ   วิมุตฺติ   สมาธิ   ปมุขญฺเณ   วิมุตฺติ   สติ
อาธิปเตยฺยญฺเณ   วิมุตฺติ   ปญฺญา   ตทฺตตรญฺเณ   วิมุตฺติ   วิมุตฺติ
สารถฺยญฺเณ   วิมุตฺติ   อมโตคฺชํ   นิพฺพานํ   ปรีโยสานญฺเณ   วิมุตฺติ
เอวํ   วิมุตฺติ   ผลํ   เอวํ   วิราโค   มคฺโค   วิมุตฺติ   ผลนฺติ ฯ

      วิราคกถา ฯ

ยุคคนทิวคเค ปฏีสัมภิตากถา

[๕๔๘] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา พาราณสียํ วิหริตี
อิสิปตเน มิคทาเย ตตฺร โข ภควา ปณฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
เทวเม ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิตฺเตน น เสวิตพฺพา กตฺเต เทว โย จายํ
กาเมสุ กามสุขลฺลิกานฺุโยโค ทินฺน คมฺโม โปถุชฺชนิกो อนริโย อนตฺถ-
สณฺหิตो โย จายํ อตฺตกิลมณานฺุโยโค ทุกฺโข อนริโย อนตฺถสณฺหิตो
เอเต เต ภิกฺขเว อุโฆ อนฺเต อนฺุปคมฺม มชฺฌิมา ปฏฺฐิปา
ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณฺี ฃาณกรณฺี อุปสมาย อภิญฺฃาย
สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ กตฺมา จ สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา
ปฏฺฐิปา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณฺี ฃาณกรณฺี อุปสมาย
อภิญฺฃาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ อยเมว อริโย อฏฺฐจฺจุคฺโก
มคฺโค เสยฺยถิํ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา
สมฺมากมฺมหนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ อยํ
โฆ สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏฺฐิปา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณฺี
ฃาณกรณฺี อุปสมาย อภิญฺฃาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ ฯ

[๕๔๙] อิทํ โฆ ปน ภิกฺขเว ทุกฺโข อริยสจฺจํ ชาตีปิ ทุกฺขา
ชฺราปี ทุกฺขา พฺยาธิปิ ทุกฺโข^๑ มรณฺมปิ ทุกฺโข อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค
ทุกฺโข ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข ยมฺปิจฺจํ น ลภติ ตํปิ ทุกฺโข
สงฺขิตฺเตน ปณฺจูปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา ฯ อิทํ โฆ ปน ภิกฺขเว
ทุกฺขสมฺทโย^๒ อริยสจฺจํ ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภาวิกา นนฺทิวราคสทคตา
ตตฺรตตฺรารินฺนทินฺนํ เสยฺยถิํ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ฯ
อิทํ โฆ ปน ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธो^๓ อริยสจฺจํ โย ตสฺสา ยเว ตณฺหา

๑ ย. ทุกฺขา ฯ   ๒ อิตฺ เจว อุปริ จ ทุกฺขสมฺทยนฺติ โปราณปาโล ฯ

๓ อิตฺ เจว อุปริ จ ทุกฺขนิโรธนฺติ โปราณปาโล ฯ   ม. ย. อีทิสเมว ฯ

อเสสวिरาคนิโรธ จาโค ปฏินิสสคโค มุตติ อนาลโย ฯ อิหฺ โข ปน ภิกฺขเว ทฺวฺชนิโรธคามินิ ปฏิปทา อริยสจฺจํ อยเมว อริโย อฏฺฐจฺงคิโก มคฺโค เสยยถิหฺ สมมาทิฏฺฐิ ๑เป๑ สมมาสมาธิ ๑

[๖๐๐] อิหฺ ทฺวฺขุ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุ อฺหปาติ ฌาณํ อฺหปาติ ปณฺณวา อฺหปาติ วิชฺชา อฺหปาติ อาโลโก อฺหปาติ ฯ ตํ โข ปนินฺหํ ทฺวฺขุ อริยสจฺจํ ปริณฺเวยฺยนฺติ เม ภิกฺขเว ๑เป๑ ปริณฺวาทนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุ อฺหปาติ ฌาณํ อฺหปาติ ปณฺณวา อฺหปาติ วิชฺชา อฺหปาติ อาโลโก อฺหปาติ ๑

อิหฺ ทฺวฺกฺขสมฺภุโย อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุ อฺหปาติ ฌาณํ อฺหปาติ ปณฺณวา อฺหปาติ วิชฺชา อฺหปาติ อาโลโก อฺหปาติ ๑ ตํ โข ปนินฺหํ ทฺวฺกฺขสมฺภุโย อริยสจฺจํ ปหาตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ๑เป๑ ปหีนฺนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุ อฺหปาติ ฌาณํ อฺหปาติ ปณฺณวา อฺหปาติ วิชฺชา อฺหปาติ อาโลโก อฺหปาติ ๑

อิหฺ ทฺวฺกฺชนิโรธ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุ อฺหปาติ ฌาณํ อฺหปาติ ปณฺณวา อฺหปาติ วิชฺชา อฺหปาติ อาโลโก อฺหปาติ ๑ ตํ โข ปนินฺหํ ทฺวฺกฺชนิโรธ อริยสจฺจํ สจฺจนิกาตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ๑เป๑ สจฺจนิกตฺนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุ อฺหปาติ ฌาณํ อฺหปาติ ปณฺณวา อฺหปาติ วิชฺชา อฺหปาติ อาโลโก อฺหปาติ ๑

อิหฺ ทฺวฺกฺชนิโรธคามินิ ปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุ อฺหปาติ ฌาณํ อฺหปาติ ปณฺณวา อฺหปาติ วิชฺชา อฺหปาติ อาโลโก อฺหปาติ ๑ ตํ โข ปนินฺหํ ทฺวฺกฺชนิโรธคามินิ ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ๑เป๑

ภาวิตนุติ เม ภิกขเว ปุพฺพเ อนนุสฺสฺเตสฺส ชฺมเมสฺส จกฺขุ อฺทปาที
ณฺณํ อฺทปาที ปณฺณเ อฺทปาที วิชฺชา อฺทปาที อาโลโก อฺทปาที ฯ

[๖๐๑] ยาวกัฏฏจ เม ภิกขเว อิมेषฺส จตฺตฺส อริยสจฺเจสฺส
เอวนฺตฺติปริวณฺณํ ทฺวาทสาการํ ยถาภฺยตํ ฅาณทสฺสนํ น สฺวิสฺสุทฺธํ อโหสิ
เนว ตาวาหํ ภิกขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณ-
พฺรหฺมณฺเีย ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนฺุตฺตรํ สฺมมาสมโโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ^๑
ปจฺจณฺณาสี ยโต จ โข เม ภิกขเว อิมेषฺส จตฺตฺส อริยสจฺเจสฺส
เอวนฺตฺติปริวณฺณํ ทฺวาทสาการํ ยถาภฺยตํ ฅาณทสฺสนํ สฺวิสฺสุทฺธํ อโหสิ
อถาหํ ภิกขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺร
หฺมณฺเีย ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนฺุตฺตรํ สฺมมาสมโโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ^๒
ปจฺจณฺณาสี ฅาณณฺจ ปน เม ทสฺสนํ อฺทปาที อกฺุปฺปา เม เจ
โตวิมฺตฺติ^๓ อยมนฺตฺติมา ชาตี นตฺถิทานิ ปฺนพฺกโวตี อิทมโวจ ภคว
อตฺตมณา ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทฺนฺติ ฯ

อิมสฺมิณฺจ ปน เวยยากรณสฺมี ภณฺณมาเน อายสฺมโต
โกณฺททณฺณสฺส วิรชฺ วิตมลฺ ชฺมมจกฺขุ อฺทปาที ยงฺกิณฺจิ สฺมฺทยชฺมมํ
สพฺพพฺนฺตํ นิโรธชฺมมฺนฺติ ฯ ปวตฺติเต จ^๔ ภควตา ชฺมมจกฺเก ภูมฺมา
เทวา สทฺทมนุสฺสเาเวสฺสุ เอตมฺภควตา พาราณสิยํ อิลิปตเน มิคทาเย
อนฺุตฺตรํ ชฺมมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ สฺมณฺเนน วา พฺรหฺมณฺเนน
วา เทเวเนน วา มาเรเนน วา พฺรหฺมฺณา วา เกนฺจิจิ วา โลกสฺมินฺติ ฯ
ภุมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ สฺตฺวา จาตฺมมหาราชิกา ฯเปฯ ตาวตฺตีสา เทวา
ยามา เทวา ตฺลิตฺตา เทวา นิมฺมานรตี เทวา ปฺรนิมฺมิตวสวตฺตี
เทวา พฺรหฺมกัยิกา เทวา สทฺทมนุสฺสเาเวสฺสุ เอตมฺภควตา พาราณสิยํ
อิลิปตเน มิคทาเย อนฺุตฺตรํ ชฺมมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ
สฺมณฺเนน วา พฺรหฺมณฺเนน วา เทเวเนน วา มาเรเนน วา พฺรหฺมฺณา
วา เกนฺจิจิ วา โลกสฺมินฺติ ฯ

๑,๒ ม. อภิสมฺพุทฺโธติ ฯ ๓ ม. ย. อกฺุปฺปา เม วิมฺตฺติ ฯ ๔ ม. ย. จ ปน ฯ

อิติห เตน ขณฺเณ เตน ลเยน เตน มุหฺตฺเตน ยาว
พฺรหฺมโลกา สทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉิ อยญฺจ ทสฺสหฺสฺสี โลกธาตุ
สงฺกมฺปิ สมฺปกมฺปิ สมฺปเวธิ อปฺปมาโณ จ โอฟาโร^๑ โอมาส
โลเก ปาตุโรหฺสิ อติกฺกมฺเมว เทวานํ^๒ เทวานุภาวนฺติ ฯ

อถ โข ภควา [๓] อุทานํ อุทานฺสิ อญฺฉาลิ วต โภ
โกณฺทญฺโฆ อญฺฉาลิ วต โภ โภณฺทญฺโฆติ อิติ ทิทํ อายสมฺโต
โกณฺทญฺฉสฺส อญฺฉาโกณฺทญฺโฆเตว นามํ อโหสิ ฯ

[๖๐๒] อิทํ หุขุํ อริยสจฺจนฺติ ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺ
จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ
อาโลโก อุทฺปาติ ฯ จกฺขุํ อุทฺปาทีติ เกนตฺเถน ฌาณํ อุทฺปาทีติ
เกนตฺเถน ปญฺญา อุทฺปาทีติ เกนตฺเถน วิชฺชา อุทฺปาทีติ เกนตฺเถน
อาโลโก อุทฺปาทีติ เกนตฺเถน ฯ จกฺขุํ อุทฺปาทีติ ทสฺสนฺนฺุเจน
ฌาณํ อุทฺปาทีติ ฌาตฺนฺุเจน ปญฺญา อุทฺปาทีติ ปชานนฺนฺุเจน
วิชฺชา อุทฺปาทีติ ปฏฺิวเธวฺนฺุเจน อาโลโก อุทฺปาทีติ โอมาสฺนฺุเจน ฯ

จกฺขุํ ฐมฺโม ฌาณํ ฐมฺโม ปญฺญา ฐมฺโม วิชฺชา ฐมฺโม อาโลโก
ฐมฺโม อิมํ ปญฺจ ฐมฺมา ฐมฺมปฏฺิสมภิทาย อารมฺมณา เจว โทหนฺติ
โคจฺรา จ เย ตสฺสา อารมฺมณา เต ตสฺสา โคจฺรา เย ตสฺสา โคจฺรา
เต ตสฺสา อารมฺมณา เตน วุจฺจติ ฐมฺเมสฺ ฌาณํ ฐมฺมปฏฺิสมภิทา ฯ
ทสฺสนฺนฺุโจ อตฺถิ ฌาตฺนฺุโจ อตฺถิ ปชานนฺนฺุโจ อตฺถิ ปฏฺิวเธวฺนฺุโจ
อตฺถิ โอมาสฺนฺุโจ อตฺถิ อิมํ ปญฺจ อตฺถา อตฺถปฏฺิสมภิทาย
อารมฺมณา เจว โทหนฺติ โคจฺรา จ เย ตสฺสา อารมฺมณา เต
ตสฺสา โคจฺรา เย ตสฺสา โคจฺรา เต ตสฺสา อารมฺมณา เตน วุจฺจติ
อตฺถฺสฺส ฌาณํ อตฺถปฏฺิสมภิทา ฯ ปญฺจ ฐมฺเม สนฺทสฺเสตฺถุ

๑ ม. ยฺ. อุฟฺาโร ฯ ๒ ม. อติกฺกมฺม เทวานํ ฯ ๓ ม. เอตฺถนฺตฺเร อิมฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ

พยุชนนินรุตตาทิลาปา ปณจ อตเถ สนทสเสตฺตํ พยุชนนินรุตตาทิลาปา
 อีมา ทส นินรุตตีโย นินรุตติปฏิสนธิภิกษา อารมมณา เจว โหนฺติ
 โคจรา จ เย ตสฺสา อารมมณา เต ตสฺสา โคจรา เย ตสฺสา โคจรา
 เต ตสฺสา อารมมณา เตน วุจฺจติ นินรุตตีสุ ฌาณํ นินรุตติปฏิสนธิภิกษา ฯ
 ปณจสุ ฌมเมสุ ฌาณานิ ปณจสุ อตเถสุ ฌาณานิ ทสสุ นินรุตตีสุ
 ฌาณานิ อีมานิ วีสตี ฌาณานิ ปฏิภาณปฏิสนธิภิกษา อารมมณา เจว
 โหนฺติ โคจรา จ เย ตสฺสา อารมมณา เต ตสฺสา โคจรา เย ตสฺสา
 โคจรา เต ตสฺสา อารมมณา เตน วุจฺจติ ปฏิภาณสุ ฌาณํ
 ปฏิภาณปฏิสนธิภิกษา ฯ

[๖๐๓] ตํ โข ปนินํ ทุกุขํ อริยสจฺจํ ปริณฺเขยฺยหนฺติ ฯเปฯ
 ปริณฺวาตนฺติ ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสุ ฌมเมสุ จกฺขุํ อุกฺขาติ ฌาณํ
 อุกฺขาติ ปณฺญา อุกฺขาติ วิชฺชา อุกฺขาติ อาโลโก อุกฺขาติ ฯ จกฺขุํ
 อุกฺขาตีติ เกนตฺเถน ฌาณํ อุกฺขาตีติ เกนตฺเถน ปณฺญา อุกฺขาตีติ
 เกนตฺเถน วิชฺชา อุกฺขาตีติ เกนตฺเถน อาโลโก อุกฺขาตีติ เกนตฺเถน ฯ
 จกฺขุํ อุกฺขาตีติ ทสฺสนฺนฺเจน ฌาณํ อุกฺขาตีติ ฌาตฺตฺนฺเจน ปณฺญา
 อุกฺขาตีติ ปชานนฺนฺเจน วิชฺชา อุกฺขาตีติ ปฏิเวธฺนฺเจน อาโลโก
 อุกฺขาตีติ โอิภาสฺนฺเจน ฯ

จกฺขุํ ฌมฺโม ฌาณํ ฌมฺโม ปณฺญา ฌมฺโม วิชฺชา ฌมฺโม อาโลโก
 ฌมฺโม อีเม ปณฺจ ฌมฺมา ฌมฺมปฏิสนธิภิกษา อารมมณา เจว โหนฺติ
 โคจรา จ เย ตสฺสา อารมมณา เต ตสฺสา โคจรา เย ตสฺสา โคจรา
 เต ตสฺสา อารมมณา เตน วุจฺจติ ฌมเมสุ ฌาณํ ฌมฺมปฏิสนธิภิกษา ฯ
 ทสฺสนฺนฺโจ อตฺถิ ฌาตฺตฺนฺโจ อตฺถิ ปชานนฺนฺโจ อตฺถิ ปฏิเวธฺนฺโจ
 อตฺถิ โอิภาสฺนฺโจ อตฺถิ อีเม ปณฺจ อตฺถา อตฺถปฏิสนธิภิกษา
 อารมมณา เจว โหนฺติ โคจรา จ เย ตสฺสา อารมมณา เต ตสฺสา
 โคจรา เย ตสฺสา โคจรา เต ตสฺสา อารมมณา เตน วุจฺจติ

อตฺถเกสุ ฅาณํ อตฺถปฏฺฐิสมฺภิทา ฯ ปณฺจ ฅมฺเม สนฺทสฺเสตฺถุ
 พุยฺยชฺชนนฺิรฺุตฺตาทิกาลปา ปณฺจ อตฺถ สนฺทสฺเสตฺถุ พุยฺยชฺชนนฺิรฺุตฺตาทิกาลปา
 อิมา ทส นฺิรฺุตฺตติโย นฺิรฺุตฺตติปฏฺฐิสมฺภิทาย อารมฺมณฺา เจว โหนฺติ โคจฺรา
 จ เป ตสฺสา อารมฺมณฺา เต ตสฺสา โคจฺรา เป ตสฺสา โคจฺรา เต
 ตสฺสา อารมฺมณฺา เตน วุจฺจติ นฺิรฺุตฺตตีสุ ฅาณํ นฺิรฺุตฺตติปฏฺฐิสมฺภิทา ฯ
 ปณฺจสุ ฅมฺเมสุ ฅาณานิ ปณฺจสุ อตฺถเกสุ ฅาณานิ ทสสุ นฺิรฺุตฺตตีสุ
 ฅาณานิ อิมานิ วีสฺติ ฅาณานิ ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิทาย อารมฺมณฺา เจว
 โหนฺติ โคจฺรา จ เป ตสฺสา อารมฺมณฺา เต ตสฺสา โคจฺรา เป
 ตสฺสา โคจฺรา เต ตสฺสา อารมฺมณฺา เตน วุจฺจติ ปฏฺฐิภาณฺสุ ฅาณํ
 ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิทา ฯ ทุกฺเข อริยสจฺเจ ปณฺฺณรส^๑ ฅมฺมา ปณฺฺณรส
 อตฺถา ตีส นฺิรฺุตฺตติโย สญฺจึ ฅาณานิ ฯ

[๖๐๔] อิทํ ทุกฺขสมฺภุโย อริยสจฺจนฺติ ปุพฺเพ อนนฺุสฺสุเตสุ
 ฅมฺเมสุ จกฺขุํ อุกฺปาทิ ฯเปฯ อาโลโก อุกฺปาทิ ฯเปฯ ตํ โข ปนฺิทํ
 ทุกฺขสมฺภุโย อริยสจฺจํ ปหาตพฺพนฺติ ฯเปฯ ปหฺินนฺติ ปุพฺเพ
 อนนฺุสฺสุเตสุ ฅมฺเมสุ จกฺขุํ อุกฺปาทิ ฯเปฯ อาโลโก อุกฺปาทิ ฯเปฯ
 ทุกฺขสมฺภุเย อริยสจฺเจ ปณฺฺณรส ฅมฺมา ปณฺฺณรส อตฺถา ตีส
 นฺิรฺุตฺตติโย สญฺจึ ฅาณานิ ฯ

อิทํ ทุกฺขนิโรฺโธ อริยสจฺจนฺติ ปุพฺเพ อนนฺุสฺสุเตสุ ฅมฺเมสุ
 จกฺขุํ อุกฺปาทิ ฯเปฯ อาโลโก อุกฺปาทิ ฯเปฯ ตํ โข ปนฺิทํ ทุกฺขนิโรฺโธ
 อริยสจฺจํ สจฺจิกาทพฺพนฺติ ฯเปฯ สจฺจิกตฺนฺติ ปุพฺเพ อนนฺุสฺสุเตสุ
 ฅมฺเมสุ จกฺขุํ อุกฺปาทิ ฯเปฯ อาโลโก อุกฺปาทิ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรฺธ
 อริยสจฺเจ ปณฺฺณรส ฅมฺมา ปณฺฺณรส อตฺถา ตีส นฺิรฺุตฺตติโย สญฺจึ
 ฅาณานิ ฯ

๑ ปนฺนรสาติ วา ปาโธ ฯ

อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสุ
 ฌมฺเมสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ ฯเปฯ ตํ โข ปนินทํ
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตฺตพฺพนฺติ ฯเปฯ ภาวิตนฺติ
 ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสุ ฌมฺเมสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ
 ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺเจ ปณฺณรส ฌมฺมา
 ปณฺณรส อตฺถา ตีสํ นินฺรุตฺติโย สญฺจิสฺสึ ฌาณานิ จตฺตุสฺส อริยสจฺเจสุ
 สญฺจิสฺสึ ฌมฺมา สญฺจิสฺสึ อตฺถา วีสสตา นินฺรุตฺติโย^๑ จตฺตารีสญฺจ เทว
 จ ฌาณสฺตานิ ฯ

[๖๐๕] อยํ กายเ กายานุสฺสฺสนาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ
 อนนุสฺสฺเตสุ ฌมฺเมสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ สทา โข
 ปนายนํ กายเ กายานุสฺสฺสนา ภาเวตฺตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ ภาวิตาติ
 เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสุ ฌมฺเมสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก
 อุทฺปาติ อยํ เวทนาสุ ฯเปฯ อยํ จิตฺเต ฯเปฯ

อยํ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุสฺสฺสนาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสุ
 ฌมฺเมสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ สทา โข ปนายนํ
 ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุสฺสฺสนา ภาเวตฺตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ ภาวิตาติ
 เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสุ ฌมฺเมสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ
 อาโลโก อุทฺปาติ ฯ

อยํ กายเ กายานุสฺสฺสนาติ ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสุ ฌมฺเมสุ จกฺขุํ
 อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ ฯเปฯ สทา โข ปนายนํ กายเ
 กายานุสฺสฺสนา ภาเวตฺตพฺพนฺติ ฯเปฯ ภาวิตาติ ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสุ
 ฌมฺเมสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปณฺณวา อุทฺปาติ วิชฺชา
 อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติ ฯ จกฺขุํ อุทฺปาตีติ เกนตฺเถน ฌาณํ อุทฺปาตีติ

๑ ม. วีสตีสตนิรุตฺติโย ฯ เอวมฺปริปิ ฯ

เกณฑเถน ปณณมา อุทปาทีติ เกณฑเถน วิชา อุทปาทีติ
 เกณฑเถน อาโลโก อุทปาทีติ เกณฑเถน ฯ จกขุ อุทปาทีติ
 ทสสนัญเจน ฆาณิ อุทปาทีติ ฆาตัญเจน ปณณมา อุทปาทีติ ปชานนัญเจน
 วิชา อุทปาทีติ ปฏิวธัญเจน อาโลโก อุทปาทีติ โภภาสญเจน ฯ

จกขุ ฌโม ฆาณิ ฌโม ปณณมา ฌโม วิชา ฌโม
 อาโลโก ฌโม อิมะ ปณจ ฌมา ฌมปฏิสมภิทาย อารมมณา เจว
 โหนติ โคจรา จ เย ตสสา อารมมณา เต ตสสา โคจรา เย ตสสา
 โคจรา เต ตสสา อารมมณา เตน วุจจติ ฌเมสุ ฆาณิ
 ฌมปฏิสมภิทา ฯ ทสสนัญโจ อตโธ ฆาตัญโจ อตโธ ปชานนัญโจ
 อตโธ ปฏิวธัญโจ อตโธ โภภาสญโจ อตโธ อิมะ ปณจ อตถา
 อตถปฏิสมภิทาย อารมมณา เจว โหนติ โคจรา จ เย ตสสา
 อารมมณา เต ตสสา โคจรา เย ตสสา โคจรา เต ตสสา
 อารมมณา เตน วุจจติ อตถเอสุ ฆาณิ อตถปฏิสมภิทา ฯ ปณจ
 ฌเม สนทสเสตุ พยณชนนिरुตตาทิลาปา ปณจ อตถเอ สนทสเสตุ
 พยณชนนिरุตตาทิลาปา อิมะ ทส นिरุตติโย นिरุตติปฏิสมภิทาย
 อารมมณา เจว โหนติ โคจรา จ เย ตสสา อารมมณา เต ตสสา
 โคจรา เย ตสสา โคจรา เต ตสสา อารมมณา เตน วุจจติ นिरุตตีสุ
 ฆาณิ นिरุตติปฏิสมภิทา ฯ ปณจสุ ฌเมสุ ฆาณานิ ปณจสุ อตถเอสุ
 ฆาณานิ ทสสุ นिरุตตีสุ ฆาณานิ อิมานิ วีสติ ฆาณานิ
 ปฏิภาณปฏิสมภิทาย อารมมณา เจว โหนติ โคจรา จ เย
 ตสสา อารมมณา เต ตสสา โคจรา เย ตสสา โคจรา เต ตสสา
 อารมมณา เตน วุจจติ ปฏิภาณเอสุ ฆาณิ ปฏิภาณปฏิสมภิทา ฯ
 กายะ กายานุปสสนาสติปิฎกานะ ปณณรส ฌมา ปณณรส อตถา
 ตีส นिरุตติโย สญฺหี ฆาณานิ อยํ เวทนาสุ ฯเปฯ อยํ จิตฺเต ฯเปฯ

อัย ชมเมสุ ชมมานุสสนาติ ปุพเพ อนนุสสุเตสุ ชมเมสุ จกขุ
 อุทปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทปาติ ฯเปฯ สอ โข ปนาย ชมเมสุ
 ชมมานุสสนา ภาเวตพุพาติ ฯเปฯ ภาวิตาติ ปุพเพ อนนุสสุเตสุ
 ชมเมสุ จกขุ อุทปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทปาติ ฯเปฯ ชมเมสุ
 ชมมานุสสนาสติปฏจาเน ปณณรส ชมมา ปณณรส อตถา ตีส
 นิสฺสตีโย สญฺจิสฺส ฌานานิ จตฺตสุ สติปฏจาเนสุ สญฺจิสฺส ชมมา สญฺจิสฺส
 อตถา วิสสตา นิสฺสตีโย จตฺตาริสฺสญจ เทว จ ฌานสทานิ ฯ

[๖๐๖] อัย ฉนุทสมมติปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทธิปาโทติ
 เม ภิกฺขเว ปุพเพ อนนุสสุเตสุ ชมเมสุ จกขุ อุทปาติ ฯเปฯ
 อาโลโก อุทปาติ [๑] อัย วิริยสมมติ ฯเปฯ อัย จิตฺตสมมติ ฯเปฯ

อัย วิมฺสาสมมติปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทธิปาโทติ เม
 ภิกฺขเว ปุพเพ อนนุสสุเตสุ ชมเมสุ จกขุ อุทปาติ ฯเปฯ อาโลโก
 อุทปาติ โส โข ปนาย วิมฺสาสมมติปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทธิปาโท
 ภาเวตพุพาติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ ภาวิตาติ เม ภิกฺขเว ปุพเพ
 อนนุสสุเตสุ ชมเมสุ จกขุ อุทปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทปาติ ฯ

[๖๐๗] อัย ฉนุทสมมติปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทธิปาโทติ
 ปุพเพ อนนุสสุเตสุ ชมเมสุ จกขุ อุทปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทปาติ
 ฯเปฯ โส โข ปนาย ฉนุทสมมติปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทธิปาโท
 ภาเวตพุพาติ ฯเปฯ ภาวิตาติ ปุพเพ อนนุสสุเตสุ ชมเมสุ จกขุ
 อุทปาติ ฌานํ อุทปาติ ปญฺญา อุทปาติ วิชฺชา อุทปาติ อาโลโก
 อุทปาติ ฯ จกขุ อุทปาตีติ เกนตฺเถเน ฌานํ อุทปาตีติ เกนตฺเถเน
 ปญฺญา อุทปาตีติ เกนตฺเถเน วิชฺชา อุทปาตีติ เกนตฺเถเน อาโลโก

๑ ม. เอตถนฺตเร โส โข ปนาย ฉนุทสมมติปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทธิปาโท ภาเวตพุพาติ
 เม ภิกฺขเว ฯเปฯ ภาวิตาติ เม ภิกฺขเว ปุพเพ อนนุสสุเตสุ ชมเมสุ จกขุ อุทปาติ ฯเปฯ
 อาโลโก อุทปาตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ

อุทปาทีติ เกณฑเถน ฯ จกขุํ อุทปาทีติ ทสฺสนนฺนุเจน ฌาณํ อุทปาทีติ
ฌาตณฺนุเจน ปณฺณวา อุทปาทีติ ปชานนฺนุเจน วิชฺชา อุทปาทีติ
ปฏฺวิเวรณฺนุเจน อาโลโก อุทปาทีติ โอบาสณฺนุเจน ฯ

จกขุํ ฌมโฌ ฌาณํ ฌมโฌ ปณฺณวา ฌมโฌ วิชฺชา ฌมโฌ อาโลโก
ฌมโฌ อิมะ ปณฺจ ฌมมา ฌมมปฏฺวิสมภิทาย อารมฺมณา เจว โหนฺติ
โคจรา จ เย ตสฺสา อารมฺมณา เต ตสฺสา โคจรา เย ตสฺสา โคจรา
เต ตสฺสา อารมฺมณา เตน วุจฺจติ ฌมเมสุ ฌาณํ ฌมมปฏฺวิสมภิทา ฯ
ทสฺสนนฺนุโจ อตฺโต ฌาตณฺนุโจ อตฺโต ปชานนฺนุโจ อตฺโต ปฏฺวิเวรณฺนุโจ
อตฺโต โอบาสณฺนุโจ อตฺโต อิมะ ปณฺจ อตฺตา อตฺถปฏฺวิสมภิทาย
อารมฺมณา เจว โหนฺติ โคจรา จ เย ตสฺสา อารมฺมณา เต ตสฺสา
โคจรา เย ตสฺสา โคจรา เต ตสฺสา อารมฺมณา เตน วุจฺจติ
อตฺถเอสุ ฌาณํ อตฺถปฏฺวิสมภิทา ฯ ปณฺจ ฌมเม สนฺทสฺเสตฺถํ พยฺยชน-
นิริตฺตาทิลาปา ปณฺจ อตฺถเอ สนฺทสฺเสตฺถํ พยฺยชนนิริตฺตาทิลาปา อิมะ
ทสฺ นิริตฺตติโย นิริตฺตติปฏฺวิสมภิทาย อารมฺมณา เจว โหนฺติ โคจรา จ
เย ตสฺสา อารมฺมณา เต ตสฺสา โคจรา เย ตสฺสา โคจรา เต ตสฺสา
อารมฺมณา เตน วุจฺจติ นิริตฺตตีสุ ฌาณํ นิริตฺตติปฏฺวิสมภิทา ฯ ปณฺจสุ
ฌมเมสุ ฌาณานิ ปณฺจสุ อตฺถเอสุ ฌาณานิ ทสฺสุ นิริตฺตตีสุ ฌาณานิ
อิมานิ วีสติ ฌาณานิ ปฏฺวิภาณปฏฺวิสมภิทาย อารมฺมณา เจว โหนฺติ
โคจรา จ เย ตสฺสา อารมฺมณา เต ตสฺสา โคจรา เย ตสฺสา
โคจรา เต ตสฺสา อารมฺมณา เตน วุจฺจติ ปฏฺวิภาณเอสุ ฌาณํ
ปฏฺวิภาณปฏฺวิสมภิทา ฯ จนฺทสฺสมาธิปชานสงฺขารสมนฺนาคเต อิทฺธิปาเท
ปณฺณรต ฌมมา ปณฺณรต อตฺตา ตีส นิริตฺตติโย สภฺวสี ฌาณานิ
อโย วิริยสมาธิ ฯเปฯ อโย จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ

อโย วีมฺสาสสมาธิปชานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาเทติ ปุพฺพเพ
อนนุสฺสฺเสตฺถํ ฌมเมสุ จกขุํ อุทปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทปาติ ฯเปฯ

โส โข ปนํยํ วิมฺสาสมาธิปชานสงฺขารสมนฺนาคโตะ อิทฺธิปาโท
 ภาเวตฺทไฟฺเตติ ฯเปฯ ภาวิทฺเตติ ปุพฺเพ อนนฺุสฺสุเตสฺสุ ฅมฺเมสฺสุ จกฺขุํ
 อุกฺทปาที ฯเปฯ อาโลโก อุกฺทปาที ฯเปฯ วิมฺสาสมาธิปชานสงฺขาร-
 สมนฺนาคเต อิทฺธิปาเท ปณฺุณฺรล ฅมฺมา ปณฺุณฺรล อตฺถา
 ตีล นฺิรฺุตฺติโย สฺมฺมจฺฉิ ฅาณานิ จตฺตุสฺสุ อิทฺธิปาเทสฺสุ สฺมฺมจฺฉิ ฅมฺมา
 สฺมฺมจฺฉิ อตฺถา วิสสตา นฺิรฺุตฺติโย จตฺตารีสญฺจ เทว จ ฅาณสฺตานิ ฯ

[๖๐๘] สมฺทโย สมฺทโยติ โข กิกฺขเว วิปสฺสิสฺส โฟทิสตฺตสฺส
 ปุพฺเพ อนนฺุสฺสุเตสฺสุ ฅมฺเมสฺสุ จกฺขุํ อุกฺทปาที ฯเปฯ อาโลโก อุกฺทปาที
 นฺิโรโร นฺิโรโรติ โข กิกฺขเว วิปสฺสิสฺส โฟทิสตฺตสฺส ปุพฺเพ
 อนนฺุสฺสุเตสฺสุ ฅมฺเมสฺสุ จกฺขุํ อุกฺทปาที ฯเปฯ อาโลโก อุกฺทปาที วิปสฺสิสฺส
 โฟทิสตฺตสฺส เวยฺยากรณฺเ ทล ฅมฺมา ทล อตฺถา วิสตี นฺิรฺุตฺติโย
 จตฺตารีสํ^๑ ฅาณานิ ฯ

สมฺทโย สมฺทโยติ โข กิกฺขเว ลฺชิสฺส โฟทิสตฺตสฺส ฯเปฯ
 เวสฺสภุสฺส โฟทิสตฺตสฺส ฯเปฯ กกุสนฺุชฺส โฟทิสตฺตสฺส ฯเปฯ
 โโกนาคมนฺุสฺส โฟทิสตฺตสฺส ฯเปฯ กสฺสปสฺส โฟทิสตฺตสฺส ปุพฺเพ
 อนนฺุสฺสุเตสฺสุ ฅมฺเมสฺสุ จกฺขุํ อุกฺทปาที ฯเปฯ อาโลโก อุกฺทปาที นฺิโรโร
 นฺิโรโรติ โข กิกฺขเว กสฺสปสฺส โฟทิสตฺตสฺส ปุพฺเพ อนนฺุสฺสุเตสฺสุ
 ฅมฺเมสฺสุ จกฺขุํ อุกฺทปาที ฯเปฯ อาโลโก อุกฺทปาที ฯ กสฺสปสฺส
 โฟทิสตฺตสฺส เวยฺยากรณฺเ ทล ฅมฺมา ทล อตฺถา วิสตี นฺิรฺุตฺติโย
 จตฺตารีสํ ฅาณานิ ฯ

สมฺทโย สมฺทโยติ โข กิกฺขเว โคตมฺสฺส โฟทิสตฺตสฺส ปุพฺเพ
 อนนฺุสฺสุเตสฺสุ ฅมฺเมสฺสุ จกฺขุํ อุกฺทปาที ฯเปฯ อาโลโก อุกฺทปาที นฺิโรโร
 นฺิโรโรติ โข กิกฺขเว [๒] ปุพฺเพ อนนฺุสฺสุเตสฺสุ ฅมฺเมสฺสุ จกฺขุํ อุกฺทปาที
 ฯเปฯ อาโลโก อุกฺทปาที โคตมฺสฺส โฟทิสตฺตสฺส เวยฺยากรณฺเ ทล

๑ ม. จตฺตารีส ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺุตเร โคตมฺสฺส โฟทิสตฺตสฺสชาติ ทิสฺสนฺุติ ฯ

ธมฺมา ทส อตฺถา วีสฺติ นฺิรุตฺตํโย จตฺตารีสํ ฅาณานิ ๑

สฺตตฺตนฺนํ โปธิสฺตตฺตานํ สฺตตฺตสฺสุ เวยฺยากรณฺสฺสุ สฺตตฺตติ ธมฺมา
สฺตตฺตติ อตฺถา จตฺตารีสฺสตํ^๑ นฺิรุตฺตํโย อสฺสีติ จ เทว จ ฅาณสฺตตานิ ๑

[๖๐๙] ยาวตา อภินฺฅาย อภินฺฅนฺฺญโจ ฅาโต ทินฺฺญโจ วิทิตฺโต
สจฺฉนฺิกโต ผสฺสลิโต ปณฺฅาย อผสฺสลิโต ปณฺฅาย อภินฺฅนฺฺญโจ นตฺถิตฺติ
จกฺขุํ อฺุหปาที ฅาณํ อฺุหปาที ปณฺฅา อฺุหปาที วิชฺชา อฺุหปาที
อาโลโก อฺุหปาที อภินฺฅาย อภินฺฅนฺฺญเจ ปณฺจวีสฺติ ธมฺมา ปณฺจวีสฺติ
อตฺถา ปณฺฅาสํ นฺิรุตฺตํโย สฺตตฺตฅาณานิ^๒ ยาวตา ปรีณฺฅาย
ปรีณฺฅนฺฺญโจ ๑เป๑ ยาวตา ปหานสฺส ปหานนฺฺญโจ ๑เป๑
ยาวตา ภาวนาย ภาวนนฺฺญโจ ๑เป๑

ยาวตา สจฺฉนฺิกิริยาย สจฺฉนฺิกิริยนฺฺญโจ ฅาโต ทินฺฺญโจ วิทิตฺโต สจฺฉนฺิกโต
ผสฺสลิโต ปณฺฅาย อผสฺสลิโต ปณฺฅาย สจฺฉนฺิกิริยนฺฺญโจ นตฺถิตฺติ จกฺขุํ
อฺุหปาที ฅาณํ อฺุหปาที ปณฺฅา อฺุหปาที วิชฺชา อฺุหปาที อาโลโก
อฺุหปาที สจฺฉนฺิกิริยาย สจฺฉนฺิกิริยนฺฺญเจ ปณฺจวีสฺติ ธมฺมา ปณฺจวีสฺติ
อตฺถา ปณฺฅาสํ นฺิรุตฺตํโย สฺตตฺตฅาณานิ ๑ อภินฺฅาย อภินฺฅนฺฺญเจ
ปรีณฺฅาย ปรีณฺฅนฺฺญเจ ปหานาย ปหานนฺฺญเจ ภาวนาย ภาวนนฺฺญเจ
สจฺฉนฺิกิริยาย สจฺฉนฺิกิริยนฺฺญเจ ปณฺจวีสฺสตํ ธมฺมา ปณฺจวีสฺสตํ
อตฺถา อทฺตมเตยฺยนฺิรุตฺตํสฺตตานิ ปณฺจ ฅาณสฺตตานิ ๑

[๖๑๐] ยาวตา ขนฺุชานํ ขนฺุชนฺฺญโจ ฅาโต ทินฺฺญโจ วิทิตฺโต
สจฺฉนฺิกโต ผสฺสลิโต ปณฺฅาย อผสฺสลิโต ปณฺฅาย ขนฺุชนฺฺญโจ นตฺถิตฺติ
จกฺขุํ อฺุหปาที ฅาณํ อฺุหปาที ปณฺฅา อฺุหปาที วิชฺชา อฺุหปาที
อาโลโก อฺุหปาที ขนฺุชานํ ขนฺุชนฺฺญเจ ปณฺจวีสฺติ ธมฺมา ปณฺจวีสฺติ
อตฺถา ปณฺฅาสํ นฺิรุตฺตํโย สฺตตฺตฅาณานิ ๑ ยาวตา ฅาตฺตุนํ ฅาตฺตนฺฺญโจ ๑เป๑
ยาวตา อายตฺตนาณํ อายตฺตนฺฺญโจ ๑ ยาวตา สงฺขตฺตานํ สงฺขตฺตนฺฺญโจ ๑เป๑

๑ ม. จตฺตารีสฺสตํ ๑

๒ ม. ย. สตํ ฅาณานิ ๑ เอวมฺฺปริปี ๑

ยาวตา อสงขตสส อสงขตภูโจ ฌาโต ทิฏฐโจ วิทิตโต สจฉิกโกโต
 ผลลิตโต ปณณาย อผลลิตโต ปณณาย อสงขตภูโจ นตถิตติ จกขุ
 อุทปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทปาติ อสงขตสส อสงขตภูเจ ปณจวีสติ
 ฌมมา ปณจวีสติ อตถา ปณณาสํ นิสฺสุตติโย สตตมานานิ ฯ ขนฺธานํ
 ขนฺธภูเจ ฐาตฺถนํ ฐาตฺถภูเจ อายตนาหนํ อายตนภูเจ สงฺขตานํ
 สงฺขตภูเจ อสงฺขตสส อสงฺขตภูเจ ปณจวีสสํ ฌมมา ปณจวีสสํ
 อตถา อทฺตมเตยฺยนิสฺสุตติสทานิ ปณจ ฌาณสทานิ ฯ

[๖๑๑] ยาวตา ทุกฺขสส ทุกฺขภูโจ ฌาโต ทิฏฐโจ วิทิตโต
 สจฉิกโกโต ผลลิตโต ปณณาย อผลลิตโต ปณณาย ทุกฺขภูโจ นตถิตติ
 จกขุ อุทปาติ ฌาณํ อุทปาติ ปณณาย อุทปาติ วิชฺชา อุทปาติ
 อาโลโก อุทปาติ ทุกฺขสส ทุกฺขภูเจ ปณจวีสติ ฌมมา ปณจวีสติ
 อตถา ปณณาสํ นิสฺสุตติโย สตตมานานิ ฯ ยาวตา สมฺมุทฺตสส
 สมฺมุทฺตภูโจ ฯเปฯ ยาวตา นิสฺสโรสส นิสฺสโรภูโจ ยาวตา มคฺคสส
 มคฺคภูโจ ฌาโต ทิฏฐโจ วิทิตโต สจฉิกโกโต ผลลิตโต ปณณาย อผลลิตโต
 ปณณาย มคฺคภูโจ นตถิตติ จกขุ อุทปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทปาติ
 มคฺคสส มคฺคภูเจ ปณจวีสติ ฌมมา ปณจวีสติ อตถา ปณณาสํ
 นิสฺสุตติโย สตตมานานิ ฯ จตฺตฺส อริยสจฺเจสฺส สํ ฌมมา สํ อตถา
 เทว นิสฺสุตติสทานิ จตฺตาริ ฌาณสทานิ ฯ

[๖๑๒] ยาวตา อตฺตปฏฺฐิสมฺภิทฺทาย อตฺตปฏฺฐิสมฺภิทฺทภูโจ ฌาโต
 ทิฏฐโจ วิทิตโต สจฉิกโกโต ผลลิตโต ปณณาย อผลลิตโต ปณณาย
 อตฺตปฏฺฐิสมฺภิทฺทภูโจ นตถิตติ จกขุ อุทปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทปาติ
 อตฺตปฏฺฐิสมฺภิทฺทาย อตฺตปฏฺฐิสมฺภิทฺทภูเจ ปณจวีสติ ฌมมา ปณจวีสติ
 อตถา ปณณาสํ นิสฺสุตติโย สตตมานานิ ยาวตา ฌมมปฏฺฐิสมฺภิทฺทาย
 ฌมมปฏฺฐิสมฺภิทฺทภูโจ ฯเปฯ ยาวตา นิสฺสุตติปฏฺฐิสมฺภิทฺทาย นิสฺสุตติ-
 ปฏฺฐิสมฺภิทฺทภูโจ ยาวตา ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิทฺทาย ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิทฺทภูโจ

ยุคณฑุชวคเค ฌมมจกุกกกา

[๖๑๔] เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา พาราณสียํ วิหริติ
๑เป๑ อิติ ทิหํ อายสมโต โกณฑุชวคคส อณฺวโกณฑุชวคค-
เตว นามํ อโหสิ ๑

อิหํ หุกขํ อริยสจฺจนฺติ ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขุ
อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปณฺณวา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก
อุทฺปาติ ๑ จกฺขุ อุทฺปาทีติ เกนตฺเถน ฌาณํ อุทฺปาทีติ เกนตฺเถน
ปณฺณวา อุทฺปาทีติ เกนตฺเถน วิชฺชา อุทฺปาทีติ เกนตฺเถน
อาโลโก อุทฺปาทีติ เกนตฺเถน ๑ จกฺขุ อุทฺปาทีติ ทสฺสนนฺฺเจน ฌาณํ
อุทฺปาทีติ ฌาตฺนฺเจน ปณฺณวา อุทฺปาทีติ ปชานนฺฺเจน วิชฺชา
อุทฺปาทีติ ปฏฺิเวรฺนฺเจน อาโลโก อุทฺปาทีติ โธภาสฺนฺเจน ๑

จกฺขุ ฌมฺโม ทสฺสนนฺฺโจ อตฺโถ ฌาณํ ฌมฺโม ฌาตฺนฺโจ อตฺโถ
ปณฺณวา ฌมฺโม ปชานนฺฺโจ อตฺโถ วิชฺชา ฌมฺโม ปฏฺิเวรฺนฺโจ อตฺโถ
อาโลโก ฌมฺโม โธภาสฺนฺโจ อตฺโถ อิมํ ปณฺจ ฌมฺมา ปณฺจ อตฺถา
หุกฺขวตฺตฺถกา สจฺจวตฺตฺถกา สจฺจารมฺมณา สจฺจโคจฺรา สจฺจสงฺคหิตา
สจฺจปริยาปนฺนา สจฺจเจ สมนฺฺปาคตา สจฺจเจ จิตฺตา สจฺจเจ ปตฺติฏฺฺจิตฺตา ๑

[๖๑๕] ฌมฺมจกฺกนฺฺติ เกนตฺเถน ฌมฺมจกฺกํ ๑ ฌมฺมณฺจ
ปวตฺเตตฺติ จกฺกณฺจจติ ฌมฺมจกฺกํ จกฺกณฺจ ปวตฺเตตฺติ ฌมฺมณฺจจติ
ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเมน ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺมจริยาเย ปวตฺเตตฺตีติ
ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม จิตฺโต ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม ปตฺติฏฺฺจิตฺโต
ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม ปตฺติฏฺฺจาเปนฺโต ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ
ฌมฺเม วสิปฺปตฺโต ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม วสิ ปาเปนฺโต
ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม ปารมิปฺปตฺโต ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ
ฌมฺเม ปารมี ปาเปนฺโต ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม เวสฺสารชฺชปฺปตฺโต

ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ ฌมฺเม เวสสารชฺชํ ปาเปนฺโต ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ
 ฌมฺมํ สกุกโรนฺโต ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ ฌมฺมํ ฌรुकโรนฺโต^๑ ปวตฺเตตฺตีติ
 ฌมฺมจกุกํ ฌมฺมํ มาเนนฺโต ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ ฌมฺมํ ปุเชนฺโต
 ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ ฌมฺมํ อปจายมาโน ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ
 ฌมฺมทฺชฺไช ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ ฌมฺมเกตุ^๒ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ
 ฌมฺมาธิปเตยโย ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ ตํ โข ปน ฌมฺมจกุกํ
 อปฺปฏิวตฺติยํ สมเณน วา พุราหฺมเณน วา เทเวณ วา มาเรณ วา
 พุรหฺมณา วา เกนจิ วา โลกสมฺมินฺติ ฌมฺมจกุกํ สทฺธินฺทฺริยํ ฌมฺโม ตํ
 ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ วิริยฺนฺทฺริยํ ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ
 ฌมฺมจกุกํ สตินฺทฺริยํ ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ
 สสมาธินฺทฺริยํ ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ ปญฺณินฺทฺริยํ
 ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ สทฺทฺชาพลํ ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ
 ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ วิริยพลํ ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ
 สติพลํ ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ สสมาธิพลํ ฌมฺโม ตํ
 ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ ปญฺญาพลํ ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ
 ฌมฺมจกุกํ สติสมฺโพชฺฌณฺโค ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ
 ฌมฺมวิจยสมฺโพชฺฌณฺโค ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ
 วิริยสมฺโพชฺฌณฺโค ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ ปீติสมฺโพชฺฌณฺโค
 ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ ปสฺสทฺทฺธิสมฺโพชฺฌณฺโค
 ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ สสมาธิสมฺโพชฺฌณฺโค ฌมฺโม ตํ
 ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ อุเปกฺกฺขาสมฺโพชฺฌณฺโค ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ
 ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ สมฺมาทิฏฺฐิ ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ
 ฌมฺมจกุกํ สมฺมาสงฺกปฺโป ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกุกํ

๑ ม. ฌรูกโรนฺโต ฯ ๒ ม. ฌมฺมเกตุ ฯ เอมฺบุปฺริปี ฯ

สมมาวาจา ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ สมมากมมนุโต
 ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ สมมาอาชีโว ฌโมโม ตํ ฌมมํ
 ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ สมมาวายาโม ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ
 ฌมมจกุกํ สมมาสติ ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ
 สมมาสมาธิ ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ อาธิปเตยยญฺเฐน
 อินฺทริยา ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ อกมปิยญฺเฐน
 พลา^๑ ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ นียยานญฺเฐน^๒
 โพชฺฌงฺคา ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ เหตุญฺเฐน มคฺโค
 ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ อุปญฺจานญฺเฐน สติปญฺจานา
 ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ ปทหนญฺเฐน สมมปฺปชานา
 ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ อิชฺฌนญฺเฐน อิทฺธิปาทา ฌโมโม
 ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ ตถญฺเฐน สจฺจา ฌโมโม ตํ ฌมมํ
 ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ อวิกฺเขปญฺเฐน สมโถ ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ
 ฌมมจกุกํ อนุปฺสสนญฺเฐน วิปฺสสนา ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ
 ฌมมจกุกํ เอกรสนญฺเฐน สมถวิปฺสสนา ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ
 ฌมมจกุกํ อนตฺวาตฺตตฺตญฺเฐน ยุคนทฺธํ ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ
 ฌมมจกุกํ สํวรญฺเฐน สีสฺวิสุทฺธิ ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ
 อวิกฺเขปญฺเฐน จิตฺตวิสุทฺธิ ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ
 ทสฺสนญฺเฐน ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ
 มุตฺตตฺตญฺเฐน วิโมกฺโข ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ ปฏฺฐิเวรญฺเฐน
 วิชฺชา ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ ปริจฺจาคนญฺเฐน
 วิมุตฺติ ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ สมฺจุเจทญฺเฐน
 ขเย ฉาณํ ฌโมโม ตํ ฌมมํ ปวตเตตตีติ ฌมมจกุกํ ปฏฺฐิปปฺสสทฺตญฺเฐน

๑ ม. พลํ ๙

๒ ม. นียยานิกญฺเฐน ๙

อนุปปาเท ฌาณํ ฌมโม ตํ ฌมมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ ฌนฺโท
มฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล ฌมโม ตํ ฌมมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ มนสิกาโร
สมฺมจกฺกานฺนฺน ฌมโม ตํ ฌมมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ ผลโส
สโมธานฺนฺน ฌมโม ตํ ฌมมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ เวทนา
สโมสรณฺน ฌมโม ตํ ฌมมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ สมาธิ ปมฺขณฺน
ฌมโม ตํ ฌมมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ สติ อาธิปเตยฺยณฺน ฌมโม
ตํ ฌมมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ ปณฺณวา ตพฺตตฺตรณฺน ฌมโม ตํ ฌมมํ
ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ วิมฺตฺติ สारณฺน ฌมโม ตํ ฌมมํ
ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ อมโตคธํ นิพฺพานํ ปรีโยสานฺน ฌมโม
ตํ ฌมมํ ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ ฯ

[๖๑๖] ตํ โข ปนินฺทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปรีณฺณเยยฺยนฺติ ฯเปฯ
ปรีณฺณยตฺตนฺติ ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺ ฌมฺเมสฺ จกฺขุํ อฺทฺปาธิ ฯเปฯ
อาโลโก อฺทฺปาธิ ฯ จกฺขุํ อฺทฺปาทีติ เกนตฺเถน ฯเปฯ อาโลโก
อฺทฺปาทีติ เกนตฺเถน ฯ จกฺขุํ อฺทฺปาทีติ ทสฺสนฺน ๒เปฯ อาโลโก
อฺทฺปาทีติ โอิภาสณฺน ๒

จกฺขุํ ฌมโม ทสฺสนฺนฺน ๒เปฯ อาโลโก ฌมโม
โอิภาสณฺน ๒เปฯ อติโธ ๒เปฯ อาโลโก ฌมโม
โอิภาสณฺน ๒เปฯ อติโธ อิมํ ปณฺจ ฌมฺมา ปณฺจ อตฺถา ทุกฺขวตฺตฺตฺก
สจฺจวตฺตฺก สจฺจอารมฺมณฺนา สจฺจโคจฺรา สจฺจสงฺคหิตา สจฺจปรียาปนฺนา
สจฺเจ สมฺปาคตา สจฺเจ จิตฺตา สจฺเจ ปตฺติฏฺจิตฺตา ๒

ฌมฺมจกฺกนฺติ เกนตฺเถน ฌมฺมจกฺกํ ๒ ฌมฺมณฺจ ปวตฺเตติ
จกฺกณฺจจติ ฌมฺมจกฺกํ จกฺกณฺจ ปวตฺเตติ ฌมฺมณฺจจติ ฌมฺมจกฺกํ
ฌมฺเมน ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺมจริยาเย ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ
ฌมฺเม จิตฺโต ปวตฺเตตฺตีติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม ปตฺติฏฺจิตฺโต ปวตฺเตตฺตีติ
ฌมฺมจกฺกํ ๒เปฯ อมโตคธํ นิพฺพานํ ปรีโยสานฺน ฌมโม ตํ ฌมมํ

ปวตเตตตีติ ธรรมจกุกํ ฯ

[๖๑๗] อิหํ ทุกุขสมุทโย อริยสัจจนุติ ปุพฺเพ อนนุสฺสฺสฺเตสฺสุ
 ธรรมเมสฺสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ ตํ โช ปนฺอิหํ
 ทุกุขสมุทโย อริยสัจจํ ปหาตพฺพนฺติ ฯเปฯ ปหีนฺนฺติ ปุพฺเพ
 อนนุสฺสฺสฺเตสฺสุ ธรรมเมสฺสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ ฯ
 จกฺขุํ อุทฺปาตีติ เกนตฺเถน ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาตีติ เกนตฺเถน ฯ
 จกฺขุํ อุทฺปาตีติ ทสฺสนฺนฺนฺเจน ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาตีติ โอภาสฺนฺนฺเจน ฯ
 จกฺขุํ ธรรมโม ทสฺสนฺนฺนฺโจ อตฺถิ ฯเปฯ อาโลโก ธรรมโม โอภาสฺนฺนฺโจ
 อตฺถิ อิมํ ปณฺจ ธรรมมา ปณฺจ อตฺถา สมุทฺยวตฺตฺตฺกา สจฺจวตฺตฺกา
 ฯเปฯ นิโรธวตฺตฺกา มคฺควตฺตฺกา สจฺจวตฺตฺกา สจฺจอารมฺมณฺหา
 สจฺจโคจฺรา สจฺจสงฺคหิตา สจฺจปริยาปนฺนา สจฺจเจ สมุปาคตา
 สจฺจเจ จิตฺตา สจฺจเจ ปตฺติภฺนฺนฺจิตฺตา ฯ

ธรรมจกุกนฺติ เกนตฺเถน ธรรมจกุกํ ฯ ธรรมณฺจ ปวตฺเตตฺติ
 จกฺกณฺจจติ ธรรมจกุกํ จกฺกณฺจ ปวตฺเตตฺติ ธรรมณฺจจติ ธรรมจกุกํ
 ธรรมเนน ปวตฺเตตฺตีติ ธรรมจกุกํ ธรรมจริยาเยน ปวตฺเตตฺตีติ ธรรมจกุกํ
 ธรรมเม จิตฺเตน ปวตฺเตตฺตีติ ธรรมจกุกํ ธรรมเม ปตฺติภฺนฺนฺจิตฺเตน ปวตฺเตตฺตีติ
 ธรรมจกุกํ ฯเปฯ อมฺโตคธํ นิพฺพานํ ปรีโยสฺสานฺนฺนฺเจน ธรรมโม ตํ
 ธรรมํ ปวตฺเตตฺตีติ ธรรมจกุกํ ฯ

[๖๑๘] อຍံ กายေ กายานุปลฺสฺสนาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ
 อนนุสฺสฺสฺเตสฺสุ ธรรมเมสฺสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ สฺวา
 โช ปนฺยาຍံ กายေ กายานุปลฺสฺสนา ภาเวตพฺพาติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ
 ภาวิตาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺสฺเตสฺสุ ธรรมเมสฺสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ
 ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ ฯเปฯ อຍံ เวทฺนာสฺสุ ฯเปฯ อຍံ จิตฺเต
 ฯเปฯ อຍံ ธรรมเมสฺสุ ธรรมมานุปลฺสฺสนาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺสฺเตสฺสุ

ภาเวตพุโพติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ ภาวิตฺติติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ
 อนนุสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ
 อโย วิริยสมฺมาติ ฯเปฯ อโย จิตฺตสมฺมาติ ฯเปฯ อโย วิมฺสาสมฺมาติ-
 ปธานสงฺขารสมฺมุนาคโต อิทธิปาโทติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส
 ธมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ โส โข ปนฺนํ
 วิมฺสาสมฺมาติปธานสงฺขารสมฺมุนาคโต อิทธิปาโท ภาเวตพุโพติ เม
 ภิกฺขเว ฯเปฯ ภาวิตฺติติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส
 จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ ฯ

อโย จนฺตสมฺมาติปธานสงฺขารสมฺมุนาคโต อิทธิปาโทติ ปุพฺเพ
 อนนุสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทฺปาติ ฯเปฯ อาโลโก อุทฺปาติ โส โข
 ปนฺนํ จนฺตสมฺมาติปธานสงฺขารสมฺมุนาคโต อิทธิปาโท ภาเวตพุโพติ
 ฯเปฯ ภาวิตฺติติ ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ
 อุทฺปาติ ปณฺณมา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติ ฯ
 จกฺขุํ อุทฺปาตีติ เกนตฺเถน ฌาณํ อุทฺปาตีติ เกนตฺเถน ปณฺณมา
 อุทฺปาตีติ เกนตฺเถน วิชฺชา อุทฺปาตีติ เกนตฺเถน อาโลโก อุทฺปาตีติ
 เกนตฺเถน ฯ จกฺขุํ อุทฺปาตีติ ทสฺสณฺฺเจน ฌาณํ อุทฺปาตีติ
 ฌาตฺตฺเจน ปณฺณมา อุทฺปาตีติ ปชานนฺฺเจน วิชฺชา อุทฺปาตีติ
 ปฏฺวิเวรฺเจน อาโลโก อุทฺปาตีติ โสภาสฺเจน ฯ

จกฺขุํ ธมฺโม ทสฺสณฺฺโจ อตฺถโธ ฌาณํ ธมฺโม ฌาตฺตฺโจ อตฺถโธ
 ปณฺณมา ธมฺโม ปชานนฺฺโจ อตฺถโธ วิชฺชา ธมฺโม ปฏฺวิเวรฺโจ อตฺถโธ
 อาโลโก ธมฺโม โสภาสฺโจ อตฺถโธ อิมํ ปณฺจ ธมฺมา ปณฺจ อตฺถา
 จนฺตทตฺถกา อิทธิปาทตฺถกา อิทธิปาทรมฺมณา อิทธิปาทโคจฺจรา
 อิทธิปาทสงฺคหิตา อิทธิปาทปริยาปนฺนา อิทธิปาเท สมฺปาคตา
 อิทธิปาเท จิตา อิทธิปาเท ปตฺติจฺจิตา ฯ

ฌมฺมจกฺกนฺติ เกนตฺเถน ฌมฺมจกฺกํ ฯ ฌมฺมณฺจ ปวตฺเตตฺติ
 จกฺกณฺจจติ ฌมฺมจกฺกํ จกฺกณฺจ ปวตฺเตตฺติ ฌมฺมณฺจจติ ฌมฺมจกฺกํ
 ฌมฺเมน ปวตฺเตตฺตีตฺติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺมจริยาเย ปวตฺเตตฺตีตฺติ ฌมฺมจกฺกํ
 ฌมฺเม จิโต ปวตฺเตตฺตีตฺติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม ปตฺติฏฺฐจฺจิตฺโต ปวตฺเตตฺตีตฺติ
 ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม ปตฺติฏฺฐจาเปนฺโต ปวตฺเตตฺตีตฺติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม
 วลฺลিপฺปโต ปวตฺเตตฺตีตฺติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม วลฺลํ ปาเปนฺโต ปวตฺเตตฺตีตฺติ
 ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม ปารมฺมิปฺปโต ปวตฺเตตฺตีตฺติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺเม ปารมฺมิ
 ปาเปนฺโต ปวตฺเตตฺตีตฺติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺมํ อปฺจายมาโน ปวตฺเตตฺตีตฺติ
 ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺมทฺธชฺช ปวตฺเตตฺตีตฺติ ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺมเกตฺถุํ ปวตฺเตตฺตีตฺติ
 ฌมฺมจกฺกํ ฌมฺมาธิปเตยฺโย ปวตฺเตตฺตีตฺติ ฌมฺมจกฺกํ อปฺปฏฺวิตฺตติยํ
 สมณฺเณ วา พุรฺาหฺมณฺเณ วา เทเวณ วา มาเรณ วา พุรฺาหฺมฺนา วา
 เกนจฺจิ วา โลกสฺมินฺติ ฌมฺมจกฺกํ อินฺทฺริยํ ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ
 ปวตฺเตตฺตีตฺติ ฌมฺมจกฺกํ ฯ ๑เป๑ อมฺโตคฺคํ นิพฺพานํ ปรีโยสานฺนุจฺเณ
 ฌมฺโม ตํ ฌมฺมํ ปวตฺเตตฺตีตฺติ ฌมฺมจกฺกํ ฯ

อยํ วิริยสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคฺโต อิทฺธิปาโทติ ปุพฺเพ
 อนนฺุสฺสุเตสฺสุ ฌมฺเมสฺสุ จกฺขุํ อฺุทฺปาติ ๑เป๑ อาโลโก อฺุทฺปาติ โส โข
 ปนฺายํ วิริยสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคฺโต อิทฺธิปาโท ภาเวตฺพุทฺโทธิ
 ๑เป๑ ภาวฺิตฺติ ปุพฺเพ อนนฺุสฺสุเตสฺสุ ฌมฺเมสฺสุ จกฺขุํ อฺุทฺปาติ ๑เป๑
 อาโลโก อฺุทฺปาติ ๑ จกฺขุํ อฺุทฺปาตีติ เกนตฺเถน ๑เป๑ อาโลโก
 อฺุทฺปาตีติ เกนตฺเถน ๑ จกฺขุํ อฺุทฺปาตีติ ทสฺสนฺนุจฺเณ ๑เป๑ อาโลโก
 อฺุทฺปาตีติ โอภาสฺนุจฺเณ ๑

จกฺขุํ ฌมฺโม ทสฺสนฺนุจฺโ จ อตฺโถ ๑เป๑ อาโลโก ฌมฺโม โอภาสฺนุจฺโ
 อตฺโถ อิมํ ปณฺจ ฌมฺมา ปณฺจ อตฺถา วิริยวตฺตฺถกา อิทฺธิปาทวตฺตฺถกา
 ๑เป๑ จิตฺตวตฺตฺถกา อิทฺธิปาทวตฺตฺถกา วิมฺสวตฺตฺถกา อิทฺธิปาทวตฺตฺถกา

อิทธิปาหารมมถนา อิทธิปาหโคจรา อิทธิปาทสงคหิตา อิทธิปาทปริยาปนุหา
 อิทธิปาเท สมุปาคตา อิทธิปาเท จิตา อิทธิปาเท ปติฏฐจิตา ฯ
 ธรรมจกุกนุติ เกนตเถน ธรรมจกุกํ ฯ ธรรมญจ ปวตเตตติ
 จกุกญจาทิ ธรรมจกุกํ จกุกญจ ปวตเตตติ ธรรมญจาทิ ธรรมจกุกํ
 ธรรมเณ ปวตเตตตีติ ธรรมจกุกํ ธรรมจริยาย ปวตเตตตีติ ธรรมจกุกํ
 ธรรมเ จีโต ปวตเตตตีติ ธรรมจกุกํ ธรรมเ ปติฏฐจีโต ปวตเตตตีติ
 ธรรมจกุกํ ฯเปฯ อมโตคธํ นิพพานํ ปรีโยสานญฺเฐน ธรรมเ ตํ ธรรมํ
 ปวตเตตตีติ ธรรมจกุกนุติ ฯ

ธรรมจกุกกถา ฯ

ยุคณฑวคเค โลกุตตรกถา

[๖๒๐] กตเม ฐมา โลกุตตรา ฯ จตตารโ สติปฏจานา
 จตตารโ สมนปปชานา จตตารโ อิทธิปาทา ปญจินุหริยานิ ปญจ
 พลานิ สตต โพชฌงคา อญฺจงคิโก มคโค จตตารโ อริยมคคา
 จตตาริ จ สามณณพลานิ นิพพานณจ อิเม ฐมา โลกุตตราตี^๑ ฯ

โลกุตตราตี เกณฑณ โลกุตตรา ฯ โลกํ อุตตรนุตีตี^๒ โลกุตตรา
 โลกโต อุตตรนุตีตี โลกุตตรา โลกา อุตตรนุตีตี โลกุตตรา โลกมหา
 อุตตรนุตีตี โลกุตตรา โลกํ สมตีกกนุตีตี โลกุตตรา โลกํ
 สมตีกกนุตาตี^๓ โลกุตตรา โลกเ^๔ อติเรกาตี โลกุตตรา [๕] โลก
 นิสสรนุตีตี โลกุตตรา โลกโต นิสสรนุตีตี โลกุตตรา โลกมหา
 นิสสรนุตีตี โลกุตตรา โลกา นิสสรนุตีตี^๕ โลกุตตรา โลกโต^๖
 นิสสรนุตีตี^๗ โลกุตตรา โลกมหา นิสสรนุตีตี^๘ โลกุตตรา โลก
 น ตินฺนุชนุตีตี โลกุตตรา โลกมहि น ตินฺนุชนุตีตี โลกุตตรา โลก
 น ลิมปนุตีตี โลกุตตรา โลกมहि^๙ น ลิมปนุตีตี โลกุตตรา โลก
 อสลิตฺตาตี โลกุตตรา โลกน อสลิตฺตาตี โลกุตตรา โลก อนุปลิตฺตาตี
 โลกุตตรา โลกน อนุปลิตฺตาตี โลกุตตรา โลก วิปฺมุตฺตาตี
 โลกุตตรา โลกน วิปฺมุตฺตาตี โลกุตตรา โลก วิปฺมุตฺตาตี
 โลกุตตรา โลกโต วิปฺมุตฺตาตี โลกุตตรา โลกมหา วิปฺมุตฺตาตี
 โลกุตตรา โลก วิสณฺณตฺตาตี โลกุตตรา โลกน วิสณฺณตฺตาตี
 โลกุตตรา โลก วิสณฺณตฺตาตี โลกุตตรา [๑๑] โลกโต วิสณฺณตฺตาตี
 โลกุตตรา โลกมหา วิสณฺณตฺตาตี โลกุตตรา โลก สฺชณฺนุตีตี

๑ ส. ม. อิตฺสโท น ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. ตรนุตีตี ฯ ๓ ม. สมตีกกนุตาตี ฯ
 ๔ ม. โลกน ฯ ๕ ม. ย. เอตฺถนฺตเร โลกนฺตํ ตรนุตีตี โลกุตตราตี ทิสฺสนุตี ฯ
 ๖,๘,๙ ม. ย. นิสฺสฎฺธาตี ฯ ๗,๑๐ ม. ย. โลกน ฯ
 ๑๑ ม. เอตฺถนฺตเร โลกสฺมี วิสณฺณตฺตาตี โลกุตตราตี ทิสฺสนุตี ฯ

โลกุตตฺตฺรา โลกโต สุชฺฌนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกมฺหา สุชฺฌนฺตฺตฺติ
 โลกุตตฺตฺรา โลกกา วิสุชฺฌนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกโต วิสุชฺฌนฺตฺตฺติ
 โลกุตตฺตฺรา โลกมฺหา วิสุชฺฌนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกกา วุจฺจหนฺตฺตฺติ
 โลกุตตฺตฺรา โลกโต วุจฺจหนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกมฺหา วุจฺจหนฺตฺตฺติ
 โลกุตตฺตฺรา โลกกา วิวชฺชนฺตฺตฺติ^๑ โลกุตตฺตฺรา โลกโต วิวชฺชนฺตฺตฺติ โลกุต
 ตฺตรา โลกมฺหา วิวชฺชนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกเ น สชฺชนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกเ
 น คยฺหนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกเ น พชฺฌนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา
 โลกํ สมฺมุจฺฉินฺนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกํ สมฺมุจฺฉินฺนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา
 โลกํ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกํ ปฏิปฺปสฺสมฺภิตตฺตฺติ
 โลกุตตฺตฺรา โลกสฺส อปฺจจาตฺตฺติ^๒ โลกุตตฺตฺรา โลกสฺส อตฺตฺติ
 โลกุตตฺตฺรา โลกสฺส อวิสยาตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกสฺส อสาธาธนาตฺติ
 โลกุตตฺตฺรา โลกํ วมนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกํ น ปจฺจาคมฺนฺตฺตฺติ^๓
 โลกุตตฺตฺรา โลกํ ชนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกํ น อุปฺปาทยนฺตฺตฺติ^๔
 โลกุตตฺตฺรา โลกํ วิสิเนนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกํ นยฺนฺตฺตฺติ^๕ โลกุตตฺตฺรา
 โลกํ วิฐฺเพนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺรา โลกํ น สฺฐฺเพนฺตฺตฺติ^๖ โลกุตตฺตฺรา โลกํ
 สมตฺติกฺกมฺม อภิกฺขยฺย ติฏฺฐนฺตฺตฺติ โลกุตตฺตฺราติ ฯ

โลกุตตรกถา ฯ

๑ ลี. ม. ย. วิวฏฺฐนฺตฺตฺติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒ ม. อปฺถาตฺติ, ย. อตฺตฺตาตฺติ ฯ

๓ ม. ปจฺจาวมนฺตฺตฺติ ฯ ๔ ม. ย. อุปฺปาทฺยนฺตฺตฺติ ฯ ๕ ม. ย. อุตฺตฺติเนนฺตฺตฺติ ฯ

๖ ม. สฺฐฺเพนฺตฺตฺติ, ย. สนฺฐฺเพนฺตฺตฺติ ฯ

ยุคณฑวคเค พลกถา

สาวตถีนินทานํ ๑

[๖๒๑] ปณจิมานิ ภิกขเว प्लानि गतमानि पणज
सहाफलं वीर्यफलं सतिफलं समाधिफलं पण्णाफलं इमानि चो
भिकखवे पणज प्लानि १

อปี จ อฏฺจสฏฺฐี พฺลานิ สหฺชาพฺลํ วิริยพฺลํ สติพฺลํ สมาธิพฺลํ
ปณฺณาพฺลํ หิริพฺลํ โอตฺตปฺปพฺลํ ปฏฺฐิสงฺขานพฺลํ ภาวนาพฺลํ
อนวชฺชพฺลํ สงฺคาหพฺลํ^๑ ขนฺฺติพฺลํ ปณฺณตฺติพฺลํ นิชฺฌตฺติพฺลํ
อิสฺสรียพฺลํ อธิฏฺฐจฺานพฺลํ สมถพฺลํ วิปสฺสนาพฺลํ ทส เสกฺขพฺลานิ ทส
อเสกฺขพฺลานิ ทส ชีณาสวพฺลานิ ทส อิหฺธิพฺลานิ ทส ตถาคตพฺลานิ ๑

[๖๒๒] กตมํ สหฺชาพฺลํ ๑ อสฺสทฺธิเย น กมฺปตีติ สหฺชาพฺลํ
สหฺชาตानํ ฌมฺมานํ อฺปตฺถมฺภานฺณเจเน^๒ สหฺชาพฺลํ กิเลสานํ
ปริยาทาณฺณเจเน สหฺชาพฺลํ ปฏฺฐิเวทาทิวิสฺสนณฺณเจเน สหฺชาพฺลํ จิตฺตสฺส
อธิฏฺฐจฺานณฺณเจเน สหฺชาพฺลํ จิตฺตสฺส โวทานณฺณเจเน สหฺชาพฺลํ
วิเสสชาติคมณฺณเจเน สหฺชาพฺลํ อุตฺตริปฏฺฐิเวธณฺณเจเน สหฺชาพฺลํ สจฺจาภิสมยณฺณเจเน
สหฺชาพฺลํ นิโรเช ปตฺติฏฺฐจาปกณฺณเจเน สหฺชาพฺลํ อิหํ สหฺชาพฺลํ ๑

กตมํ วิริยพฺลํ ๑ โภสชฺเช น กมฺปตีติ วิริยพฺลํ สหฺชาตानํ
ฌมฺมานํ อฺปตฺถมฺภานฺณเจเน วิริยพฺลํ กิเลสานํ ปริยาทาณฺณเจเน วิริยพฺลํ
ปฏฺฐิเวทาทิวิสฺสนณฺณเจเน วิริยพฺลํ จิตฺตสฺส อธิฏฺฐจฺานณฺณเจเน วิริยพฺลํ
จิตฺตสฺส โวทานณฺณเจเน วิริยพฺลํ วิเสสชาติคมณฺณเจเน วิริยพฺลํ
อุตฺตริปฏฺฐิเวธณฺณเจเน วิริยพฺลํ สจฺจาภิสมยณฺณเจเน วิริยพฺลํ นิโรเช
ปตฺติฏฺฐจาปกณฺณเจเน วิริยพฺลํ อิหํ วิริยพฺลํ ๑

๑ สงคหพหลนติปิ ปาโล ๑ ๒ อิธ เจว อฺปรี จ อฺปฏฺฐสมภานณฺณเจนาติ วา ปาโล ๑

กตมํ สติพลํ ๑ ปมาเท น กมฺปตีติ สติพลํ สหชาตानํ
 ฌมฺมานํ อุปตถมฺภานฺญฺเจน สติพลํ ๑เป๑ นิโรเช ปตฺติจฺญาปภฺญฺเจน
 สติพลํ อิทํ สติพลํ ๑

กตมํ สมาธิพลํ ๑ อุทฺทจฺเจ น กมฺปตีติ สมาธิพลํ
 สหชาตानํ ฌมฺมานํ อุปตถมฺภานฺญฺเจน สมาธิพลํ ๑เป๑ นิโรเช
 ปตฺติจฺญาปภฺญฺเจน สมาธิพลํ อิทํ สมาธิพลํ ๑

กตมํ ปญฺญาพลํ ๑ อวิชฺชาเย น กมฺปตีติ ปญฺญาพลํ
 สหชาตानํ ฌมฺมานํ อุปตถมฺภานฺญฺเจน ปญฺญาพลํ ๑เป๑ นิโรเช
 ปตฺติจฺญาปภฺญฺเจน ปญฺญาพลํ อิทํ ปญฺญาพลํ ๑

[๖๒๓] กตมํ หิริพลํ ๑ เนกฺขมฺเมเนน กามจฺจนฺทํ หิริยตีติ^๑ หิริพลํ
 อพฺยาปาเทน พฺยาปาทํ หิริยตีติ หิริพลํ อาโลกสณฺญาเย ถีนมิทฺธํ
 หิริยตีติ หิริพลํ อวิกฺเขเปเน อุทฺทจฺจํ หิริยตีติ หิริพลํ ฌมฺมวตฺถาเนน
 วิจิจฺจํ หิริยตีติ หิริพลํ ฌาเณน อวิชฺชํ หิริยตีติ หิริพลํ
 ปาโมชฺเชน อรตี หิริยตีติ หิริพลํ ปจฺมชฺชฺมาเนน นีวรเณ หิริยตีติ หิริพลํ
 ๑เป๑ อรหตฺตมคฺเคเน สพฺพกิลเส หิริยตีติ หิริพลํ อิทํ หิริพลํ ๑

กตมํ โอตฺตปฺปพลํ ๑ เนกฺขมฺเมเนน กามจฺจนฺทํ โอตฺตปฺปตีติ
 โอตฺตปฺปพลํ อพฺยาปาเทน พฺยาปาทํ โอตฺตปฺปตีติ โอตฺตปฺปพลํ
 อาโลกสณฺญาเย ถีนมิทฺธํ โอตฺตปฺปตีติ โอตฺตปฺปพลํ อวิกฺเขเปเน อุทฺทจฺจํ
 โอตฺตปฺปตีติ โอตฺตปฺปพลํ ฌมฺมวตฺถาเนน วิจิจฺจํ โอตฺตปฺปตีติ
 โอตฺตปฺปพลํ ฌาเณน อวิชฺชํ โอตฺตปฺปตีติ โอตฺตปฺปพลํ
 ปาโมชฺเชน อรตี โอตฺตปฺปตีติ โอตฺตปฺปพลํ ปจฺมชฺชฺมาเนน นีวรเณ
 โอตฺตปฺปตีติ โอตฺตปฺปพลํ ๑เป๑ อรหตฺตมคฺเคเน สพฺพกิลเส
 โอตฺตปฺปตีติ โอตฺตปฺปพลํ อิทํ โอตฺตปฺปพลํ ๑

๑ ม. หิริยตีติ ๑ เวมฺปริปิ ๑

กตมํ ปฏิสงฺขานพลํ ฯ เนกขมฺเมเน กามจฺจนฺทํ ปฏิสงฺขาทีติ
 ปฏิสงฺขานพลํ อพฺยาปาเทเน พฺยาปาทํ ปฏิสงฺขาทีติ ปฏิสงฺขานพลํ
 อาโลกสณฺณาย ถีนมิทฺธํ ปฏิสงฺขาทีติ ปฏิสงฺขานพลํ อวิกฺเขเปเน
 อุทฺธจฺจํ ปฏิสงฺขาทีติ ปฏิสงฺขานพลํ ฐมฺมวตฺถาเนเน วิจิกิฉฺฉํ ปฏิสงฺขาทีติ
 ปฏิสงฺขานพลํ ฌาเณเน อวิชฺชํ ปฏิสงฺขาทีติ ปฏิสงฺขานพลํ
 ปาโมชฺเชเน อรตี ปฏิสงฺขาทีติ ปฏิสงฺขานพลํ ปจฺมชฺฌาเนเน นีวรเณ
 ปฏิสงฺขาทีติ ปฏิสงฺขานพลํ ฯ เป ฯ อรหตฺตมคฺเคเน สพฺพกิเลเส
 ปฏิสงฺขาทีติ ปฏิสงฺขานพลํ อิทํ ปฏิสงฺขานพลํ ฯ

[๖๒๔] กตมํ ภาวนาพลํ ฯ กามจฺจนฺทํ ปชฺชนฺโต เนกขมฺมํ
 ภาเวตีติ ภาวนาพลํ ฯ พฺยาปาทํ ปชฺชนฺโต อพฺยาปาทํ ภาเวตีติ
 ภาวนาพลํ ถีนมิทฺธํ ปชฺชนฺโต อาโลกสณฺณํ ภาเวตีติ ภาวนาพลํ
 อุทฺธจฺจํ ปชฺชนฺโต อวิกฺเขเป ภาเวตีติ ภาวนาพลํ วิจิกิฉฺฉํ ปชฺชนฺโต
 ฐมฺมวตฺถานํ ภาเวตีติ ภาวนาพลํ อวิชฺชํ ปชฺชนฺโต ฌาณํ ภาเวตีติ
 ภาวนาพลํ อรตี ปชฺชนฺโต ปาโมชฺชํ ภาเวตีติ ภาวนาพลํ
 นีวรเณ ปชฺชนฺโต ปจฺมชฺฌานํ ภาเวตีติ ภาวนาพลํ ฯ เป ฯ สพฺพกิเลเส
 ปชฺชนฺโต อรหตฺตมคฺคํ ภาเวตีติ ภาวนาพลํ อิทํ ภาวนาพลํ ฯ

กตมํ อนวชฺชพลํ ฯ กามจฺจนฺทสฺส ปหีนตฺตา เนกขมฺเมเน นตฺถิ
 กิณฺณิ วชฺชนฺติ อนวชฺชพลํ พฺยาปาทสฺส ปหีนตฺตา อพฺยาปาเท นตฺถิ
 กิณฺณิ วชฺชนฺติ อนวชฺชพลํ ถีนมิทฺธสฺส ปหีนตฺตา อาโลกสณฺณาย
 นตฺถิ กิณฺณิ วชฺชนฺติ อนวชฺชพลํ อุทฺธจฺจสฺส ปหีนตฺตา อวิกฺเขเป
 นตฺถิ กิณฺณิ วชฺชนฺติ อนวชฺชพลํ วิจิกิฉฺฉาย ปหีนตฺตา ฐมฺมวตฺถาเน
 นตฺถิ กิณฺณิ วชฺชนฺติ อนวชฺชพลํ อวิชฺชาย ปหีนตฺตา ฌาเณ นตฺถิ
 กิณฺณิ วชฺชนฺติ อนวชฺชพลํ อรติยา ปหีนตฺตา ปาโมชฺเช นตฺถิ กิณฺณิ
 วชฺชนฺติ อนวชฺชพลํ นีวรณานํ ปหีนตฺตา ปจฺมชฺฌาเน นตฺถิ กิณฺณิ

วชฺชนฺติ อนวชฺชพฺลํ ๑เป๑ สพฺพกิเลสํ ปหีนตฺตา อรหตฺตมคฺเค
นตฺถิ กิณฺจิ วชฺชนฺติ อนวชฺชพฺลํ อิหํ อนวชฺชพฺลํ ๑

กตมํ สงฺคาหพฺลํ^๑ ๑ กามจฺจนฺทํ ปชฺชนฺโต เนกขมฺมวเสน จิตฺตํ
สงฺคณฺหาตีติ สงฺคาหพฺลํ พฺยาปาหํ ปชฺชนฺโต อพฺยาปาทวเสน
จิตฺตํ สงฺคณฺหาตีติ สงฺคาหพฺลํ ถีนมิทฺธํ ปชฺชนฺโต อาโลกสณฺณวเสน
จิตฺตํ สงฺคณฺหาตีติ สงฺคาหพฺลํ ๑เป๑ สพฺพกิเลสํ ปชฺชนฺโต
อรหตฺตมคฺควเสน จิตฺตํ สงฺคณฺหาตีติ สงฺคาหพฺลํ อิหํ สงฺคาหพฺลํ ๑

[๖๒๕] กตมํ ชนฺติพฺลํ ๑ กามจฺจนฺทสฺส ปหีนตฺตา เนกขมฺมํ
ขมตีติ ชนฺติพฺลํ ๑ พฺยาปาทสฺส ปหีนตฺตา อพฺยาปาโท ขมตีติ
ชนฺติพฺลํ ถีนมิทฺธสฺส ปหีนตฺตา อาโลกสณฺณว ขมตีติ ชนฺติพฺลํ
อุทฺทจฺจสฺส ปหีนตฺตา อวิกฺเขโป ขมตีติ ชนฺติพฺลํ วิจิจฺจาย
ปหีนตฺตา ธมฺมวตฺถานํ ขมตีติ ชนฺติพฺลํ อวิชฺชาย ปหีนตฺตา
ถาณํ ขมตีติ ชนฺติพฺลํ อรติยา ปหีนตฺตา ปามฺชฺชํ ขมตีติ
ชนฺติพฺลํ นีวรณานํ ปหีนตฺตา ปจฺมชฺฌานํ ขมตีติ ชนฺติพฺลํ ๑เป๑
สพฺพกิเลสํ ปหีนตฺตา อรหตฺตมคฺโค ขมตีติ ชนฺติพฺลํ อิหํ ชนฺติพฺลํ ๑

กตมํ ปญฺจตฺติพฺลํ ๑ กามจฺจนฺทํ ปชฺชนฺโต เนกขมฺมวเสน จิตฺตํ
ปญฺจเปตีติ^๒ ปญฺจตฺติพฺลํ พฺยาปาหํ ปชฺชนฺโต อพฺยาปาทวเสน
จิตฺตํ ปญฺจเปตีติ ปญฺจตฺติพฺลํ ถีนมิทฺธํ ปชฺชนฺโต อาโลกสณฺณว-
วเสน จิตฺตํ ปญฺจเปตีติ ปญฺจตฺติพฺลํ ๑เป๑ สพฺพกิเลสํ ปชฺชนฺโต
อรหตฺตมคฺควเสน จิตฺตํ ปญฺจเปตีติ ปญฺจตฺติพฺลํ อิหํ ปญฺจตฺติพฺลํ ๑

กตมํ นิชฺฌตฺติพฺลํ ๑ กามจฺจนฺทํ ปชฺชนฺโต เนกขมฺมวเสน จิตฺตํ
นิชฺฌาเปตีติ นิชฺฌตฺติพฺลํ พฺยาปาหํ ปชฺชนฺโต อพฺยาปาทวเสน จิตฺตํ
นิชฺฌาเปตีติ นิชฺฌตฺติพฺลํ ถีนมิทฺธํ ปชฺชนฺโต อาโลกสณฺณวเสน

๑ ม. ย. สงฺคาหพฺลํ ๑ เอวมฺปริปิ ๑

๒ ม. ย. ปญฺจาเปตีติ ๑ เอวมฺปริปิ ๑

จิตฺตํ นิชฺฌมาเปตฺตีติ นิชฺฌตฺตติพฺลํ ๑เป๑ สพฺพกิเลสํ ปชฺชนฺโต
อรรหตฺตมคฺควเสณ จิตฺตํ นิชฺฌมาเปตฺตีติ นิชฺฌตฺตติพฺลํ อิทํ นิชฺฌตฺตติพฺลํ ๑
กตมํ อีสฺสรียพฺลํ ๑ กามจฺจนฺทํ ปชฺชนฺโต เนกขมฺมวเสณ จิตฺตํ
วสํ วตฺเตตฺตีติ อีสฺสรียพฺลํ พฺยาปาทํ ปชฺชนฺโต อพฺยาปาทวเสณ
จิตฺตํ วสํ วตฺเตตฺตีติ อีสฺสรียพฺลํ ถีนมิทฺธํ ปชฺชนฺโต อาโลกสณฺณวเสณ
จิตฺตํ วสํ วตฺเตตฺตีติ อีสฺสรียพฺลํ ๑เป๑ สพฺพกิเลสํ ปชฺชนฺโต
อรรหตฺตมคฺควเสณ จิตฺตํ วสํ วตฺเตตฺตีติ อีสฺสรียพฺลํ อิทํ อีสฺสรียพฺลํ ๑

กตมํ อธิมฺมจฺานพฺลํ ๑ กามจฺจนฺทํ ปชฺชนฺโต เนกขมฺมวเสณ จิตฺตํ
อธิมฺมจฺาตฺตีติ อธิมฺมจฺานพฺลํ พฺยาปาทํ ปชฺชนฺโต อพฺยาปาทวเสณ
จิตฺตํ อธิมฺมจฺาตฺตีติ อธิมฺมจฺานพฺลํ ถีนมิทฺธํ ปชฺชนฺโต อาโลกสณฺณวเสณ
จิตฺตํ อธิมฺมจฺาตฺตีติ อธิมฺมจฺานพฺลํ ๑เป๑ สพฺพกิเลสํ ปชฺชนฺโต
อรรหตฺตมคฺควเสณ จิตฺตํ อธิมฺมจฺาตฺตีติ อธิมฺมจฺานพฺลํ อิทํ อธิมฺมจฺานพฺลํ ๑

[๖๒๖] กตมํ สมถพฺลํ ๑ เนกขมฺมวเสณ จิตฺตสฺส เอกคฺคตา
อวิกฺเขโป สมถพฺลํ อพฺยาปาทวเสณ จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป
สมถพฺลํ อาโลกสณฺณวเสณ จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป สมถพฺลํ
๑เป๑ ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสาสวเสณ จิตฺตสฺส เอกคฺคตา อวิกฺเขโป
สมถพฺลํ ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสาสวเสณ จิตฺตสฺส เอกคฺคตา
อวิกฺเขโป สมถพฺลํ ๑

สมถพฺลนฺตฺติ เกณตฺเถน สมถพฺลํ ๑ ปจฺมชฺฌาเนน นีวรเณ น
กมฺปตฺตีติ สมถพฺลํ ทฺตฺติยชฺฌาเนน วิตฺกฺกวิจฺาเร น กมฺปตฺตีติ สมถพฺลํ
ตฺตฺติยชฺฌาเนน ปิตฺติยา น กมฺปตฺตีติ สมถพฺลํ จตฺตฺตฺตชฺฌาเนน สฺขทฺกฺเข
น กมฺปตฺตีติ สมถพฺลํ อากาसानญจายตฺนสมฺปาตฺตฺติยา รฺฐปฺสณฺณวาย
ปฏฺิมฺสณฺณวาย นานตฺตสณฺณวาย น กมฺปตฺตีติ สมถพฺลํ วิณฺณวณฺณ-
จายตฺนสมฺปาตฺตฺติยา อากาसानญจายตฺนสณฺณวาย น กมฺปตฺตีติ สมถพฺลํ

อากิณจณฺเวยตฺนสมฺปาตฺตติยา วิณฺณณณฺจายตฺนสณฺเวย น กมฺปตีติ
 สมถพฺลํ เวนสณฺณานาสณฺเวยตฺนสมฺปาตฺตติยา อากิณจณฺเวยตฺน-
 สณฺเวย น กมฺปตีติ สมถพฺลํ อุทฺธจฺเจ จ อุทฺธจฺจสทคตฺกิลเส จ
 ฆนฺธ จ น กมฺปติ น จลติ น เวรตีติ สมถพฺลํ อิทํ สมถพฺลํ ฯ

[๖๒๗] กตมํ วิปสฺสนาพฺลํ ฯ อนิจฺจานุปสฺสนา วิปสฺสนาพฺลํ
 ทุกฺขานุปสฺสนา วิปสฺสนาพฺลํ ฯเปฯ ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสนา วิปสฺสนาพฺลํ
 รุเป อนิจฺจานุปสฺสนา วิปสฺสนาพฺลํ รุเป ทุกฺขานุปสฺสนา วิปสฺสนาพฺลํ
 ฯเปฯ รุเป ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสนา วิปสฺสนาพฺลํ เวทนาย สณฺเวย
 สงฺขารสฺสุ วิณฺณณณฺ จกฺขุสฺมี ฯเปฯ ชรามรณฺ อนิจฺจานุปสฺสนา
 วิปสฺสนาพฺลํ ชรามรณฺ ทุกฺขานุปสฺสนา วิปสฺสนาพฺลํ ชรามรณฺ
 ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสนา วิปสฺสนาพฺลํ ฯ

วิปสฺสนาพฺลนฺตฺติ เกนตฺเถน วิปสฺสนาพฺลํ ฯ อนิจฺจานุปสฺสนาย
 นิจฺจสณฺเวย น กมฺปตีติ วิปสฺสนาพฺลํ ทุกฺขานุปสฺสนาย สฺขสณฺเวย
 น กมฺปตีติ วิปสฺสนาพฺลํ อนตฺตานุปสฺสนาย อตฺตสณฺเวย น กมฺปตีติ
 วิปสฺสนาพฺลํ นิพฺพิทานุปสฺสนาย นนฺทียา น กมฺปตีติ วิปสฺสนาพฺลํ
 วิราคานุปสฺสนาย ราเค น กมฺปตีติ วิปสฺสนาพฺลํ นิโรธานุปสฺสนาย
 สมฺภูเย น กมฺปตีติ วิปสฺสนาพฺลํ ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสนาย อาทาเน
 น กมฺปตีติ วิปสฺสนาพฺลํ อวิชฺชาย จ อวิชฺชาสทคตฺกิลเส จ ฆนฺธ จ
 น กมฺปติ น จลติ น เวรตีติ วิปสฺสนาพฺลํ อิทํ วิปสฺสนาพฺลํ ฯ

[๖๒๘] กตมานิ ทส เสกฺขพฺลานิ^๑ ทส อเสกฺขพฺลานิ ฯ
 สมฺมาทิฏฺฐี ลิกฺขตีติ เสกฺขพฺลํ ตตฺถ ลิกฺขิตตฺตา อเสกฺขพฺลํ
 สมฺมาสงฺกปฺปี ลิกฺขตีติ เสกฺขพฺลํ ตตฺถ ลิกฺขิตตฺตา อเสกฺขพฺลํ
 สมฺมาวาจํ ฯเปฯ สมฺมากมฺมุนฺตํ สมฺมาอาชีวํ สมฺมาวายามํ สมฺมาสตี

๑ ม. ย. เสขพลานิ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

สมฺมาสมมาธิ สมฺมาผาณํ ๑เป๑ สมฺมาวิมฺุตฺตํ ลิกฺขตฺตีติ เสกฺขพลํ
ตตฺถ ลิกฺขิตตฺตา อเสกฺขพลํ อิมานิ ทส เสกฺขพลาณิ ทส อเสกฺขพลาณิ ๑

[๖๒๙] กตมานิ ทส ขีณาสวพลาณิ ๑ อธิ ขีณาสวสฺส
ภิกฺขุโน อนิจฺจโต สพฺเพ สงฺขารา ยถาภฺตํ สมฺมปฺปณฺณาย สฺสทิฏฺฐจา
โหนฺติ ยมฺปิ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อนิจฺจโต สพฺเพ สงฺขารา ยถาภฺตํ
สมฺมปฺปณฺณาย สฺสทิฏฺฐจา โหนฺติ อิทมฺปิ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ
โหติ ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏฺฐิชาณาติ
ขีณา เม อาสวาติ ๑

ปฺน จปรํ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อํคารกาสุปฺมา กามา ยถาภฺตํ
สมฺมปฺปณฺณาย สฺสทิฏฺฐจา โหนฺติ ยมฺปิ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน
อํคารกาสุปฺมา กามา ยถาภฺตํ สมฺมปฺปณฺณาย สฺสทิฏฺฐจา โหนฺติ
อิทมฺปิ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ ยํ พลํ อาคมฺม
ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏฺฐิชาณาติ ขีณา เม อาสวาติ ๑

ปฺน จปรํ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปถํ
วิเวกปพฺภารํ วิเวกภูจํ เนกขมฺมาภฺริตํ พฺยหนฺตฺติภฺตํ สพฺพโส อาสวภู-
จานิเยหิ ธมฺเมหิ ยมฺปิ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ
วิเวกโปถํ วิเวกปพฺภารํ วิเวกภูจํ เนกขมฺมาภฺริตํ พฺยหนฺตฺติภฺตํ สพฺพโส
อาสวภูจานิเยหิ ธมฺเมหิ อิทมฺปิ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ ยํ พลํ
อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏฺฐิชาณาติ ขีณา เม อาสวาติ ๑

ปฺน จปรํ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน จตฺตาริ สติปฏฺฐาณา ภาวิตา
โหนฺติ สฺภาวิตา ยมฺปิ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน จตฺตาริ สติปฏฺฐาณา
ภาวิตา โหนฺติ สฺภาวิตา อิทมฺปิ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ ยํ พลํ
อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏฺฐิชาณาติ ขีณา เม อาสวาติ ๑

ปุณ จปรํ ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน จตฺตารโ สมนฺนปฺปชานา ภาวิตา
 โหนฺติ สุภาวิตา ฯเปฯ จตฺตารโ อิทฺธิปาทา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา
 ปณฺจินฺทริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สุภาวิตานิ ปณฺจ พลาณิ ภาวิตานิ
 โหนฺติ สุภาวิตานิ สตฺต โปชฺฌมฺงคา ภาวิตา ฯเปฯ อริโย อฏฺฐจฺงคิโก
 มคฺโค ภาวิตโ ไหติ สุภาวิตโ ยมฺปิ ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อริโย
 อฏฺฐจฺงคิโก มคฺโค ภาวิตโ ไหติ สุภาวิตโ อิทฺมปิ ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน
 พลํ ไหติ ยํ พลํ อาคมฺม ชีณาสวโ ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏฺฐิขานาติ
 ชีณา เม อาสวาติ อิมานิ ทส ชีณาสวสฺส พลาณิ ฯ

[๖๓๐] กตฺมานิ ทส อิทฺธิพลาณิ อธิฏฺฐจฺานา อิทฺธิ วิกุพฺพนา
 อิทฺธิ มโนมยา อิทฺธิ ฌาณวิปฺพารา อิทฺธิ สมาธิวิปฺพารา อิทฺธิ
 อริยา อิทฺธิ กมฺมวิปากฺษา อิทฺธิ ปุณฺณวโ ไหติ วิชฺชามยา อิทฺธิ ตตฺถ
 ตตฺถ สมนฺนปฺปชฺจยา อิทฺธิ อิมานิ ทส อิทฺธิพลาณิ ฯ

[๖๓๑] กตฺมานิ ทส ตถาคตฺพลาณิ อิทฺธิ ตถาคโต จานณฺจ
 จานโต อฏฺฐจฺานณฺจ อฏฺฐจฺานโต ยถาภูตํ ปชานาติ ยมฺปิ ตถาคโต
 จานณฺจ จานโต อฏฺฐจฺานณฺจ อฏฺฐจฺานโต ยถาภูตํ ปชานาติ
 อิทฺมปิ ตถาคตฺสส ตถาคตฺพลํ ไหติ ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต
 อาสภณฺจจฺานํ ปฏฺฐิขานาติ ปริสาสุ สีนฺนาทํ นทฺติ พุรฺหมจกํ ปวตฺเตติ ฯ

ปุณ จปรํ ตถาคโต อตีตฺตานาคตฺปจฺจฺุปฺนฺนํ กมฺมสมาทานานํ
 จานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติ ยมฺปิ ตถาคโต อตีตฺตา-
 นาคตฺปจฺจฺุปฺนฺนํ กมฺมสมาทานานํ จานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ
 ปชานาติ อิทฺมปิ ตถาคตฺสส ตถาคตฺพลํ ไหติ ยํ พลํ อาคมฺม
 ตถาคโต อาสภณฺจจฺานํ ปฏฺฐิขานาติ ปริสาสุ สีนฺนาทํ นทฺติ พุรฺหมจกํ
 ปวตฺเตติ ฯ

ปุณ จปรํ ตถาคโต สพฺพตฺถคามินิปฏฺฐิพทํ ยถาภูตํ ปชานาติ
 ยมฺปิ ตถาคโต สพฺพตฺถคามินิปฏฺฐิพทํ ยถาภูตํ ปชานาติ อิทฺมปิ

ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภณฺจฺฉานํ
ปฏฺฐิขานาติ ปริสาสุ ลีหนาทํ นหติ พุรหมจกํ ปวตฺเตติ ฯ

ปุณ จปรํ ตถาคโต อนเนกธาตุนานาธาตฺวโลกํ ยถาภูตํ ปชานาติ
ยมฺปิ ตถาคโต อนเนกธาตุนานาธาตฺวโลกํ ยถาภูตํ ปชานาติ
อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ ฯเปฯ ฯ

ปุณ จปรํ ตถาคโต สตฺตทานํ นานาธิมฺมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ปชานาติ
ยมฺปิ ตถาคโต สตฺตทานํ นานาธิมฺมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ปชานาติ
อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ฯเปฯ ฯ

ปุณ จปรํ ตถาคโต ปรสฺตฺตทานํ ปรปุคฺคฺคฺคฺคานํ อินฺทฺริยปโรปฺริยตฺตํ
ยถาภูตํ ปชานาติ ยมฺปิ ตถาคโต ปรสฺตฺตทานํ ปรปุคฺคฺคฺคานํ
อินฺทฺริยปโรปฺริยตฺตํ ยถาภูตํ ปชานาติ อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ฯเปฯ ฯ

ปุณ จปรํ ตถาคโต ฉานวิโมกฺขสมาธิสฺมาปตฺตินํ สงฺกิเลสํ
โวทานํ วุฏฺฐจฺฉานํ ยถาภูตํ ปชานาติ ยมฺปิ ตถาคโต ฉานวิโมกฺข-
สมาธิสฺมาปตฺตินํ สงฺกิเลสํ โวทานํ วุฏฺฐจฺฉานํ ยถาภูตํ ปชานาติ
อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ฯเปฯ ฯ

ปุณ จปรํ ตถาคโต อนเนกวิหิตํ ปุพฺพเพนิวาสํ อนุสฺสรติ เสยฺยถีหํ
เอกํปิ ชาตี เทวํปิ ชาตีโย ฯเปฯ อิติ สากาโร สอฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
ปุพฺพเพนิวาสํ อนุสฺสรติ ยมฺปิ ตถาคโต อนเนกวิหิตํ ปุพฺพเพนิวาสํ
อนุสฺสรติ เสยฺยถีหํ เอกํปิ ชาตี เทวํปิ ชาตีโย ฯเปฯ อิทมฺปิ
ตถาคตสฺส ฯเปฯ ฯ

ปุณ จปรํ ตถาคโต ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเตน อตฺติกฺกนฺตฺมานุสฺสเกน
สฺตฺเต ปสฺสฺสตี จวฺมาเน อฺปฺปชฺชวฺมาเน ยมฺปิ ตถาคโต ทิพฺเพน จกฺขุณา
วิสฺสุทฺเตน อตฺติกฺกนฺตฺมานุสฺสเกน ฯเปฯ อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ฯเปฯ ฯ

ปุณ จปรํ ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺมุตฺตี
ปญฺญาวิมฺมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกฺตฺวา อฺปฺปสมฺปชฺช

วิหฺรติ ยมฺปิ ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺตฺตี
 ปญฺญาวิมฺตฺตี ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจฉิกฺตฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติ อิทมฺปิ ตถาคตฺสส ตถาคตฺพลํ โหติ ยํ พลํ อาคมฺม
 ตถาคโต อาสภณฺจานํ ปฏฺฐิขานาติ ปริสาสุ สีนฺนาทํ นทติ
 พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ อิมานิ ทส ตถาคตฺพลาณี ฯ

[๖๓๒] เกณฑฺเถน สทฺธาพลํ เกณฑฺเถน วิริยพลํ เกณฑฺเถน
 สติพลํ เกณฑฺเถน สมาริพลํ เกณฑฺเถน ปญฺญาพลํ เกณฑฺเถน หิริพลํ
 เกณฑฺเถน โอตฺตปฺปพลํ เกณฑฺเถน ปฏฺฐิสฺงขานพลํ เกณฑฺเถน
 ตถาคตฺพลํ ฯ อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยญฺเณ สทฺธาพลํ โภสชฺเช อกมฺปิยญฺเณ
 วิริยพลํ ปมาเท อกมฺปิยญฺเณ สติพลํ อุทฺทจฺเจ อกมฺปิยญฺเณ
 สมาริพลํ อวิชฺชาย อกมฺปิยญฺเณ ปญฺญาพลํ หิริยติ ปาปเก อกฺุสเล
 ฌมฺเมติ หิริพลํ โอตฺตปฺปติ ปาปเก อกฺุสเล ฌมฺเมติ โอตฺตปฺปพลํ
 ฌาเณน กิเลสํ ปฏฺฐิสฺงชาติติ ปฏฺฐิสฺงขานพลํ ตตฺถ ชาตา ฌมฺมา
 เอกฺรสา โหนฺตีติ ภาวนาพลํ ตตฺถ นตฺถิ กิณฺจิ วชฺชนฺติ อนวชฺชพลํ
 เตน จิตฺตํ สฺงคณฺหาตีติ สฺงคาหพลํ ตํ ตสฺส ฌมฺตีติ ขนฺตีพลํ เตน
 จิตฺตํ ปญฺญเปตีติ ปญฺญตฺติพลํ เตน จิตฺตํ นิชฺฌาเปตีติ นิชฺฌตฺติพลํ
 เตน จิตฺตํ วสํ วตฺเตตีติ อีสฺสรียพลํ เตน จิตฺตํ อธิฏฺฐาตีติ
 อธิฏฺฐานพลํ เตน จิตฺตํ เอกคฺคตฺนฺติ สมถพลํ ตตฺถ ชาเต
 ฌมฺเม อนุปฺสฺสตีติ วิปฺสฺสนาพลํ ตตฺถ ลิกฺขตีติ เสกฺขพลํ
 ตตฺถ ลิกฺขิตฺตฺตา อเสกฺขพลํ เตน อาสวา ขีณฺนาติ ขีณฺนาสวพลํ
 ตํ^๑ ตสฺส อิชฺฌตีติ อิทฺธิพลํ อปฺปเมยฺยญฺเณ ตถาคตฺพลนฺติ ฯ

พลกถา ฯ

๑ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

ยุคานททวคเค สุณณกถา

[๖๓๓] เอวมุเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถิยํ วิหริติ
เชตวเน อนาถปิณฑิกัสส อารามे ๑ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท
เยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ
นินฺสีทิ ๑ เอกมฺนฺตํ นินฺสีนฺโเน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ
สุณฺณเณ โลโก สุณฺณเณ โลโกติ ภาเนเต วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา นุ โข ภาเนเต
สุณฺณเณ โลโกติ วุจฺจตีติ ๑ ยสฺมา โข อานนฺท สุณฺณํ อตฺเตเน วา
อตฺตนิเยน วา ตสฺมา สุณฺณเณ โลโกติ วุจฺจติ กิณฺจานนฺท สุณฺณํ
อตฺเตเน วา อตฺตนิเยน วา จกฺขุ^๑ โข อานนฺท สุณฺณํ อตฺเตเน วา
อตฺตนิเยน วา รุปา สุณฺณวา อตฺเตเน วา อตฺตนิเยน วา จกฺขุวิณฺณวณฺ
สุณฺณํ อตฺเตเน วา อตฺตนิเยน วา จกฺขุสมฺผลสฺโส สุณฺณเณ อตฺเตเน วา
อตฺตนิเยน วา ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผลสฺสปลฺจจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา
ทฺกขํ วา อทฺกขมฺสฺขํ วา ตมฺปิ สุณฺณํ อตฺเตเน วา อตฺตนิเยน วา
โสถํ สุณฺณํ ๑เป๑ สทฺทา สุณฺณวา ฆานํ สุณฺณํ คนฺธา สุณฺณวา
ชีวฺหา สุณฺณวา รสา สุณฺณวา กาโย สุณฺณเณ โฝฏฺจพฺพวา สุณฺณวา
มโน สุณฺณเณ อตฺเตเน วา อตฺตนิเยน วา ฐมฺมา สุณฺณวา อตฺเตเน
วา อตฺตนิเยน วา มโนวิณฺณวณฺ สุณฺณํ อตฺเตเน วา อตฺตนิเยน วา
มโนสมฺผลสฺโส สุณฺณเณ อตฺเตเน วา อตฺตนิเยน วา ยมฺปิทํ
มโนสมฺผลสฺสปลฺจจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทฺกขํ วา อทฺกขมฺสฺขํ
วา ตมฺปิ สุณฺณํ อตฺเตเน วา อตฺตนิเยน วา ยสฺมา โข อานนฺท
สุณฺณํ อตฺเตเน วา อตฺตนิเยน วา ตสฺมา สุณฺณเณ โลโกติ วุจฺจตีติ ๑

[๖๓๔] สุณฺณํ สุณฺณํ^๒ สงฺขารสุณฺณํ วิปริณามสุณฺณํ อคฺคสุณฺณํ
ลกฺขณสุณฺณํ วิกฺขมฺภานสุณฺณํ ตทฺงคฺสุณฺณํ สมฺมจฺเจทสุณฺณํ ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิ-

๑ ม. จกฺขุ ๑ เอวมฺุปริปี ๑

๒ ม. ยฺ. สุณฺณสุณฺณํ ๑ เอวมฺุปริปี ๑

สุณณํ นิสสรณสุณณํ อชฌตตสุณณํ พหิททาสุณณํ ทุมโถสุณณํ
สภาคสุณณํ วิสภาคสุณณํ เอนาสสุณณํ ปริคคหสุณณํ ปฏิลากสุณณํ
ปฏิวาสุณณํ เอกตตสุณณํ นานตตสุณณํ ขนตติสุณณํ อธิฏฐาณสุณณํ
ปรีโยคาหนสุณณํ สมนปชานสส ปวตตปรียาทานํ สพพสุณณตทานํ
ปรมภูจสุณณํ ฯ

[๖๓๕] กตมํ สุณณํ สุณณํ ฯ จกขุํ สุณณํ อตเตน วา
อตตนิเยน วา นิจฺเจน วา ชฺชเวน วา สสฺสเตน วา อวิปรีณามธมฺเมน
วา โสถํ สุณณํ ฯเปฯ ฆานํ สุณณํ ชิวหา สุณณวา
กาโย สุณฺโณ มโน สุณฺโณ อตเตน วา อตตนิเยน วา นิจฺเจน วา
ชฺชเวน วา สสฺสเตน วา อวิปรีณามธมฺเมน วา อิทํ สุณณํ สุณณํ ฯ

[๖๓๖] กตมํ สงฺขารสุณณํ ฯ ตโย สงฺขารา ปุณฺณวาภิสงฺขาโร
อปุณฺณวาภิสงฺขาโร อเนญชาภิสงฺขาโร ปุณฺณวาภิสงฺขาโร อปุณฺณวาภิสงฺขาเรน
จ อเนญชาภิสงฺขารเณ จ สุณฺโณ อปุณฺณวาภิสงฺขาโร ปุณฺณวาภิสงฺขารเณ
จ อเนญชาภิสงฺขารเณ จ สุณฺโณ อเนญชาภิสงฺขาโร ปุณฺณวาภิสงฺขารเณ
จ อปุณฺณวาภิสงฺขารเณ จ สุณฺโณ อิมเ ตโย สงฺขารา ฯ

อปเรปี ตโย สงฺขารา กายสงฺขารो วจีสงฺขารो จิตตสงฺขารो
กายสงฺขารो วจีสงฺขารเณ จ จิตตสงฺขารเณ จ สุณฺโณ วจีสงฺขารो
กายสงฺขารเณ จ จิตตสงฺขารเณ จ สุณฺโณ จิตตสงฺขารो กายสงฺขารเณ
จ วจีสงฺขารเณ จ สุณฺโณ อิมเ ตโย สงฺขารา ฯ

อปเรปี ตโย สงฺขารา อตีตา สงฺขารา อนาคตา สงฺขารา
ปจฺจุปปนฺเนา สงฺขารา อตีตา สงฺขารา อนาคเตหิ จ ปจฺจุปปนฺเนหิ จ
สงฺขารेหิ สุณฺณา อนาคตา สงฺขารา อตีเตหิ จ ปจฺจุปปนฺเนหิ จ
สงฺขารेหิ สุณฺณา ปจฺจุปปนฺเนา สงฺขารา อตีเตหิ จ อนาคเตหิ จ
สงฺขารेหิ สุณฺณา อิมเ ตโย สงฺขารา อิทํ สงฺขารสุณณํ ฯ

[๖๓๗] กตมํ วิปริณามสุญญํ ๑ ชาตํ รูปํ สภาเวณ สุญญํ
วิคตํ รูปํ วิปริณตญฺเจว สุญญญจ ชาตา เวทนา สภาเวณ สุญญา
วิคตา เวทนา วิปริณตา เจว สุญญา จ ชาตา สญญา ชาตา
สงฺขารา ชาตํ วิญญาณํ ชาตํ จกฺขุ ๑เป๑ ชาโต ภาโว สภาเวณ
สุญโณ วิคโต ภาโว วิปริณโต เจว สุญโณ จ อิทํ วิปริณามสุญญํ ๑

[๖๓๘] กตมํ อคฺคสุญญํ ๑ อคฺคเมตํ ปทํ เสฏฺฐจเมตํ ปทํ
วิสิทฺธเมตํ^๑ ปทํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ อิทํ อคฺคสุญญํ ๑

[๖๓๙] กตมํ ลกฺขณสุญญํ ๑ เทว ลกฺขณานิ พาลลกฺขณญจ
ปณฺหิตลกฺขณญจ พาลลกฺขณํ ปณฺหิตลกฺขณเณณ สุญญํ ปณฺหิตลกฺขณํ
พาลลกฺขณเณณ สุญญํ ตีณิ ลกฺขณานิ อุปฺปาทลกฺขณํ วยลกฺขณํ
จิตฺตญฺยตฺตลกฺขณํ อุปฺปาทลกฺขณํ วยลกฺขณเณณ จ จิตฺตญฺยตฺตลกฺขณเณณ
จ สุญญํ วยลกฺขณํ อุปฺปาทลกฺขณเณณ จ จิตฺตญฺยตฺตลกฺขณเณณ จ
สุญญํ จิตฺตญฺยตฺตลกฺขณํ อุปฺปาทลกฺขณเณณ จ วยลกฺขณเณณ จ สุญญํ
รูปสฺส อุปฺปาทลกฺขณํ วยลกฺขณเณณ จ จิตฺตญฺยตฺตลกฺขณเณณ จ สุญญํ
รูปสฺส วยลกฺขณํ อุปฺปาทลกฺขณเณณ จ จิตฺตญฺยตฺตลกฺขณเณณ จ สุญญํ
รูปสฺส จิตฺตญฺยตฺตลกฺขณํ อุปฺปาทลกฺขณเณณ จ วยลกฺขณเณณ จ สุญญํ
เวทนาย สญญาย สงฺขารานํ วิญญาณสฺส จกฺขุสฺส ๑เป๑
ชรามรณสฺส อุปฺปาทลกฺขณํ วยลกฺขณเณณ จ จิตฺตญฺยตฺตลกฺขณเณณ จ
สุญญํ ชรามรณสฺส วยลกฺขณํ อุปฺปาทลกฺขณเณณ จ จิตฺตญฺยตฺตลกฺขณเณณ
จ สุญญํ ชรามรณสฺส จิตฺตญฺยตฺตลกฺขณํ อุปฺปาทลกฺขณเณณ จ
วยลกฺขณเณณ จ สุญญํ อิทํ ลกฺขณสุญญํ ๑

[๖๔๐] กตมํ วิกฺขมฺภานสุญญํ ๑ เนกขมฺเมเนน กามจจนฺโท

๑ ม. วิสิทฺฐจเมตํ ๑

วิภขมฺภิต เจว สุธมฺโณ จ อพฺยาปาเทน พฺยาปาโท วิภขมฺภิต เจว
 สุธมฺโณ จ อาโลกสณฺณาย ถีนมิทฺธํ วิภขมฺภิตญฺเจว สุธมฺมญจ
 อวิกฺเขเปน อุทฺธจจํ วิภขมฺภิตญฺเจว สุธมฺมญจ ฐมฺมวตฺถาเนน
 วิจิกิจฺจา วิภขมฺภิตา เจว สุธมฺมา จ ฅาณฺน อวิชฺชา วิภขมฺภิตา เจว
 สุธมฺมา จ ปามฺมุชฺเชน อรติ วิภขมฺภิตา เจว สุธมฺมา จ ปจฺมชฺชฅาเนน
 นีวรณฺา วิภขมฺภิตา เจว สุธมฺมา จ ๑เป๑ อรหตฺตมคฺเคน สพฺพกิลฺลสา
 วิภขมฺภิตา เจว สุธมฺมา จ อิทํ วิภขมฺภานสฺสธมฺมํ ๑

[๖๔๑] กตมํ ตทงฺคสฺสธมฺมํ ๑ เนกขมฺเมน กามจฺจนฺโท
 ตทงฺคสฺสธมฺโณ อพฺยาปาเทน พฺยาปาโท ตทงฺคสฺสธมฺโณ อาโลกสณฺณาย
 ถีนมิทฺธํ ตทงฺคสฺสธมฺมํ อวิกฺเขเปน อุทฺธจจํ ตทงฺคสฺสธมฺมํ ฐมฺมวตฺถาเนน
 วิจิกิจฺจา ตทงฺคสฺสธมฺมา ฅาณฺน อวิชฺชา ตทงฺคสฺสธมฺมา ปามฺมุชฺเชน
 อรติ ตทงฺคสฺสธมฺมา ปจฺมชฺชฅาเนน นีวรณฺา ตทงฺคสฺสธมฺมา ๑เป๑
 วิวฺชฺชานาหุสฺสหนาย สณฺโณคาภินิเวโส ตทงฺคสฺสธมฺโณ อิทํ ตทงฺคสฺสธมฺมํ ๑

[๖๔๒] กตมํ สมฺมุจฺเจทสฺสธมฺมํ ๑ เนกขมฺเมน กามจฺจนฺโท
 สมฺมุจฺจินฺโน เจว สุธมฺโณ จ อพฺยาปาเทน พฺยาปาโท สมฺมุจฺจินฺโน เจว
 สุธมฺโณ จ อาโลกสณฺณาย ถีนมิทฺธํ สมฺมุจฺจินฺนญฺเจว สุธมฺมญจ
 อวิกฺเขเปน อุทฺธจจํ สมฺมุจฺจินฺนญฺเจว สุธมฺมญจ ฐมฺมวตฺถาเนน
 วิจิกิจฺจา สมฺมุจฺจินฺนา เจว สุธมฺมา จ ฅาณฺน อวิชฺชา สมฺมุจฺจินฺนา
 เจว สุธมฺมา จ ปามฺมุชฺเชน อรติ สมฺมุจฺจินฺนา เจว สุธมฺมา จ
 ปจฺมชฺชฅาเนน นีวรณฺา สมฺมุจฺจินฺนา เจว สุธมฺมา จ ๑เป๑ อรหตฺต-
 มคฺเคน สพฺพกิลฺลสา สมฺมุจฺจินฺนา เจว สุธมฺมา จ อิทํ สมฺมุจฺเจทสฺสธมฺมํ ๑

[๖๔๓] กตมํ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิสฺสธมฺมํ ๑ เนกขมฺเมน กามจฺจนฺโท
 ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิสฺสธมฺมํ เจว สุธมฺโณ จ อพฺยาปาเทน พฺยาปาโท ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิสฺสธมฺมํ
 เจว สุธมฺโณ จ อาโลกสณฺณาย ถีนมิทฺธํ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิสฺสธมฺมญฺเจว สุธมฺมญจ

อวิกุเขเปน อุทฺธจจํ ปฏิปฺปสฺสทฺธญฺเจว สุญฺญญจ ฌมฺมวตฺถาเนน
วิจิกิจฺจมา ปฏิปฺปสฺสทฺธา เจว สุญฺญา จ ฌาเณน อวิชฺชา ปฏิปฺปสฺสทฺธา
เจว สุญฺญา จ ปามุชฺเชน อรติ ปฏิปฺปสฺสทฺธา เจว สุญฺญา จ
ปจฺมชฺชมาเนน นีวรณา ปฏิปฺปสฺสทฺธา เจว สุญฺญา จ ๑เป๑
อรหตฺตมคฺเคเน สพฺพกิลเสสา ปฏิปฺปสฺสทฺธา เจว สุญฺญา จ
อิทํ ปฏิปฺปสฺสทฺธิสุญฺญํ ๑

[๖๔๔] กตมํ นิสฺสรณสุญฺญํ ๑ เนกขมฺเมเน กามจฺจนฺโท
นิสฺสํโหฺว เจว สุญฺโณ จ อพฺยาปาเทเน พฺยาปาโท นิสฺสํโหฺว เจว สุญฺโณ
จ อาโลกสฺสญฺญาย ถีนมิทฺธํ นิสฺสํญฺญเจว สุญฺญญจ อวิกุเขเปน
อุทฺธจจํ นิสฺสํญฺญเจว สุญฺญญจ ฌมฺมวตฺถาเนน วิจิกิจฺจมา นิสฺสํญา
เจว สุญฺญา จ ฌาเณน อวิชฺชา นิสฺสํญา เจว สุญฺญา จ
ปามุชฺเชน อรติ นิสฺสํญา เจว สุญฺญา จ ปจฺมชฺชมาเนน นีวรณา
นิสฺสํญา เจว สุญฺญา จ ๑เป๑ อรหตฺตมคฺเคเน สพฺพกิลเสสา
นิสฺสํญา เจว สุญฺญา จ อิทํ นิสฺสรณสุญฺญํ ๑

[๖๔๕] กตมํ อชฺชตฺตสุญฺญํ ๑ อชฺชตฺตํ จกฺขุ สุญฺญํ อตฺเตน
วา อตฺตนิเยเน วา นิจฺเจเน วา ฐฺเวเน วา สสฺสเตเน วา อวิปริณาม-
ฌมฺเมเน วา ๑ อชฺชตฺตํ โสตํ สุญฺญํ ๑เป๑ อชฺชตฺตํ ฆานํ สุญฺญํ
๑เป๑ อชฺชตฺตํ ชิวหา สุญฺญา ๑เป๑ อชฺชตฺตํ กาโย สุญฺโณ ๑เป๑
อชฺชตฺตํ มโน สุญฺโณ อตฺเตน วา อตฺตนิเยเน วา นิจฺเจเน วา
ฐฺเวเน วา สสฺสเตเน วา อวิปริณามฌมฺเมเน วา อิทํ อชฺชตฺตสุญฺญํ ๑

[๖๔๖] กตมํ พหิทฺธาสุญฺญํ ๑ พหิทฺธา รุปา สุญฺญา ๑เป๑
พหิทฺธา ฌมฺมา สุญฺญา อตฺเตน วา อตฺตนิเยเน วา นิจฺเจเน วา ฐฺเวเน
วา สสฺสเตเน วา อวิปริณามฌมฺเมเน วา อิทํ พหิทฺธาสุญฺญํ ๑

[๖๔๗] กตมํ ทฺวาโตสุญฺญํ ๑ ยญฺจ อชฺชตฺตํ จกฺขุํ เย จ

พหิทฺฐา รฐา อุภยโต ตํ สุธมฺมา^๑ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน
 วา ชฺฐเวน วา สสฺสเตน วา อวิปริณามธมฺเมน วา ยญฺจ อชฺชตฺตํ
 โสตํ เย จ พหิทฺฐา สทฺทา ฯเปฯ ยญฺจ อชฺชตฺตํ ฆานํ เย จ
 พหิทฺฐา คนฺธา ยา จ อชฺชตฺตํ ชิวฺหา เย จ พหิทฺฐา รสา
 โย จ อชฺชตฺตํ กาโย เย จ พหิทฺฐา โผฏฺฐพฺพา โย จ อชฺชตฺตํ
 มโน เย จ พหิทฺฐา ธมฺมา อุภยโต ตํ สุธมฺมํ อตฺเตน วา
 อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน วา ชฺฐเวน วา สสฺสเตน วา อวิปริณามธมฺเมน
 วา อิทํ ทฺวาโตสฺสุธมฺมํ ฯ

[๖๔๘] กตมํ สภาคสฺสุธมฺมํ ฯ ฉ อชฺชตฺตติกาณิ อายตฺตนาณิ
 สภาคานิ เจว สุธมฺมานิ จ ฉ พาหิรานิ อายตฺตนาณิ สภาคานิ เจว
 สุธมฺมานิ จ ฉ วิญฺญาณกาเย สภาคา เจว สุธมฺมา จ
 ฉ ผสฺสกาเย สภาคา เจว สุธมฺมา จ ฉ เวทฺตนากาเย สภาคา เจว
 สุธมฺมา จ ฉ สณฺณากาเย สภาคา เจว สุธมฺมา จ
 ฉ เจตฺตนากาเย สภาคา เจว สุธมฺมา จ อิทํ สภาคสฺสุธมฺมํ ฯ

[๖๔๙] กตมํ วิสสภาคสฺสุธมฺมํ ฯ ฉ อชฺชตฺตติกาณิ อายตฺตนาณิ ฉหิ
 พาหิรายตฺตเนหิ วิสสภาคานิ เจว สุธมฺมานิ จ ฉ พาหิรายตฺตนาณิ
 ฉหิ วิญฺญาณกาเยหิ วิสสภาคานิ เจว สุธมฺมานิ จ ฉ วิญฺญาณกาเย
 ฉหิ ผสฺสกาเยหิ วิสสภาคา เจว สุธมฺมา จ ฉ ผสฺสกาเย
 ฉหิ เวทฺตนากาเยหิ วิสสภาคา เจว สุธมฺมา จ ฉ เวทฺตนากาเย
 ฉหิ สณฺณากาเยหิ วิสสภาคา เจว สุธมฺมา จ ฉ สณฺณากาเย
 ฉหิ เจตฺตนากาเยหิ วิสสภาคา เจว สุธมฺมา จ อิทํ วิสสภาคสฺสุธมฺมํ ฯ

[๖๕๐] กตมํ เอสนาสฺสุธมฺมํ ฯ เนกขมฺเมสนา กามจฺจนฺเทน
 สุธมฺมา อพฺยาปาเทสนา พฺยาปาเทน สุธมฺมา อาโลกสฺสยฺเวสนา

---

๑ ส. ม. อุภยเมตํ สุธมฺมํ, ย. อุภยฺ เอตํ ฯ เอวมฺปฺริยิ ฯ

ถีนมิทฺเธน สฺสณฺณา อวิกฺเขปเปสนฺนา อุทฺทจฺเจน สฺสณฺณา ฌมฺมวตฺตถานเสนฺนา
วิจิกิจฺจาย สฺสณฺณา ฌาเณสนฺนา อวิชฺชาย สฺสณฺณา ปามุชฺเชสนฺนา
อรตฺติยา สฺสณฺณา ปจฺมชฺชฌานเสนฺนา นีวรเณหิ สฺสณฺณา ฯเปฯ
อรหตฺตมคฺคเสนฺนา สพฺพกิลเเสหิ สฺสณฺณา อิทํ เอสฺนาสฺสณฺณํ ฯ

[๖๕๑] กตมํ ปริคฺคหสฺสณฺณํ ฯ เนกฺขมฺมปริคฺคโห กามจฺจนฺแทน
สฺสณฺโณ อพฺยาปาทปริคฺคโห พฺยาปาเทน สฺสณฺโณ อาโลกสฺสณฺณาปริคฺคโห
ถีนมิทฺเธน สฺสณฺโณ อวิกฺเขปปริคฺคโห อุทฺทจฺเจน สฺสณฺโณ ฌมฺมวตฺตถาน-
ปริคฺคโห วิจิกิจฺจาย สฺสณฺโณ ฌาณปริคฺคโห อวิชฺชาย สฺสณฺโณ
ปามุชฺชปริคฺคโห อรตฺติยา สฺสณฺโณ ปจฺมชฺชฌานปริคฺคโห นีวรเณหิ สฺสณฺโณ
ฯเปฯ อรหตฺตมคฺคปริคฺคโห สพฺพกิลเเสหิ สฺสณฺโณ อิทํ ปริคฺคหสฺสณฺณํ ฯ

[๖๕๒] กตมํ ปฏิลาภสฺสณฺณํ ฯ เนกฺขมฺมปฏิลาภิ กามจฺจนฺแทน
สฺสณฺโณ อพฺยาปาทปฏิลาภิ พฺยาปาเทน สฺสณฺโณ อาโลกสฺสณฺณาปฏิลาภิ
ถีนมิทฺเธน สฺสณฺโณ อวิกฺเขปปฏิลาภิ อุทฺทจฺเจน สฺสณฺโณ ฌมฺม-
วตฺตถานปฏิลาภิ วิจิกิจฺจาย สฺสณฺโณ ฌาณปฏิลาภิ อวิชฺชาย สฺสณฺโณ
ปามุชฺชปฏิลาภิ อรตฺติยา สฺสณฺโณ ปจฺมชฺชฌานปฏิลาภิ นีวรเณหิ สฺสณฺโณ
ฯเปฯ อรหตฺตมคฺคปฏิลาภิ สพฺพกิลเเสหิ สฺสณฺโณ อิทํ ปฏิลาภสฺสณฺณํ ฯ

[๖๕๓] กตมํ ปฏิเวธสฺสณฺณํ ฯ เนกฺขมฺมปฏิเวธิ กามจฺจนฺแทน
สฺสณฺโณ อพฺยาปาทปฏิเวธิ พฺยาปาเทน สฺสณฺโณ อาโลกสฺสณฺณาปฏิเวธิ
ถีนมิทฺเธน สฺสณฺโณ อวิกฺเขปปฏิเวธิ อุทฺทจฺเจน สฺสณฺโณ ฌมฺม-
วตฺตถานปฏิเวธิ วิจิกิจฺจาย สฺสณฺโณ ฌาณปฏิเวธิ อวิชฺชาย สฺสณฺโณ
ปามุชฺชปฏิเวธิ อรตฺติยา สฺสณฺโณ ปจฺมชฺชฌานปฏิเวธิ นีวรเณหิ สฺสณฺโณ
ฯเปฯ อรหตฺตมคฺคปฏิเวธิ สพฺพกิลเเสหิ สฺสณฺโณ อิทํ ปฏิเวธสฺสณฺณํ ฯ

[๖๕๔] กตมํ เอกตฺตสฺสณฺณํ นานตฺตสฺสณฺณํ ฯ กามจฺจนฺโท
นानตฺตํ เนกฺขมฺมํ เอกตฺตํ เนกฺขมฺเมกตฺตํ เจตยฺโต กามจฺจนฺแทน

สุธมฺวํ พุยาปาโท นานตตํ อพฺยาปาโท เอกตตํ อพฺยาปาเทกตตํ
 เจตยโต พุยาปาเทน สุธมฺวํ ถีนมิทฺธํ นานตตํ อาโลกสธมฺวา เอกตตํ
 อาโลกสธมฺเวกตตํ เจตยโต ถีนมิทฺธเนน สุธมฺวํ อุกุทฺจจํ นานตตํ
 วิจิกิจฺฉาย นานตตํ อวิชฺชา นานตตํ อรติ นานตตํ นีวรณน
 นานตตํ^๑ ปจฺมชฺฌมานํ เอกตตํ ปจฺมชฺฌมานเอกตตํ เจตยโต นีวรณน
 สุธมฺวํ ฯเปฯ สพฺพกิเลสํ นานตตํ^๒ อรหตฺตมคฺโค เอกตตํ
 อรหตฺตมคฺเคกตตํ เจตยโต สพฺพกิเลสํ สุธมฺวํ อิทํ เอกตตสุธมฺวํ
 นานตตสุธมฺวํ ฯ

[๖๕๕] กตมํ ชนฺติสุธมฺวํ ฯ เนกขมฺมชนฺตํ กามจฺจนฺเทน สุธมฺวา
 อพฺยาปาทชนฺตํ พุยาปาเทน สุธมฺวา อาโลกสธมฺวาชนฺตํ ถีนมิทฺธเนน
 สุธมฺวา อวิกฺเขปชนฺตํ อุกุทฺจเจเนน สุธมฺวา ฌมฺมวตฺถถานชนฺตํ
 วิจิกิจฺฉาย สุธมฺวา ฌานชนฺตํ อวิชฺชายนํ สุธมฺวา ปามุชฺชชนฺตํ
 อรติยา สุธมฺวา ปจฺมชฺฌมานชนฺตํ นีวรณน สุธมฺวา ฯเปฯ
 อรหตฺตมคฺคชนฺตํ สพฺพกิเลสํ สุธมฺวา อิทํ ชนฺติสุธมฺวํ ฯ

[๖๕๖] กตมํ อธิฏฺฐานสุธมฺวํ ฯ เนกขมฺมาธิฏฺฐานํ กามจฺจนฺเทน
 สุธมฺวํ อพฺยาปาทาธิฏฺฐานํ พุยาปาเทน สุธมฺวํ อาโลกสธมฺวาธิฏฺฐานํ
 ถีนมิทฺธเนน สุธมฺวํ อวิกฺเขปาทิฏฺฐานํ อุกุทฺจเจเนน สุธมฺวํ ฌมฺม-
 วตฺถถานาธิฏฺฐานํ วิจิกิจฺฉาย สุธมฺวํ ฌานาธิฏฺฐานํ อวิชฺชายนํ สุธมฺวํ
 ปามุชฺชชาติฏฺฐานํ อรติยา สุธมฺวํ ปจฺมชฺฌมานาธิฏฺฐานํ นีวรณน สุธมฺวํ
 ฯเปฯ อรหตฺตมคฺคาธิฏฺฐานํ สพฺพกิเลสํ สุธมฺวํ อิทํ อธิฏฺฐานสุธมฺวํ ฯ

๑-๑ ม. อุกุทฺจจํ นานตตํ อวิกฺเขป เอกตตํ อวิกฺเขปเอกตตํ เจตยโต อุกุทฺจเจเนน สุธมฺวํ ฯ
 วิจิกิจฺฉาย นานตตํ ฌมฺมวตฺถถานํ เอกตตํ ฌมฺมวตฺถถานเอกตตํ เจตยโต วิจิกิจฺฉาย สุธมฺวํ
 อวิชฺชา นานตตํ ฌานํ เอกตตํ ฌานเอกตตํ เจตยโต อวิชฺชายนํ สุธมฺวํ อรติ นานตตํ
 ปาโมชฺช เอกตตํ ปาโมชฺชเอกตตํ เจตยโต อรติยา สุธมฺวํ นีวรณน นานตตํ ฯ

๒ ม. ย. นานตตํ ฯ

[๖๕๗] กตมํ ปริโยคาคาหณสุณฺณํ ๑ เนกขมฺมปริโยคาคาหณ
 กามจฺจนฺเทน สุณฺณํ อพฺยาปาทปริโยคาคาหณํ พฺยาปาเทน สุณฺณํ
 อาโลกสฺสณฺญาปริโยคาคาหณํ ถีนมิตฺเตน สุณฺณํ อวิกฺเขปปริโยคาคาหณํ
 อุทฺตจฺเจเน สุณฺณํ ฐมฺมวตฺตถาณปริโยคาคาหณํ วิจิจฺจฉาย สุณฺณํ
 ฌาณปริโยคาคาหณํ อวิชฺชาย สุณฺณํ ปามุชฺชปริโยคาคาหณํ อรติยา สุณฺณํ
 ปจฺมชฺชฌาณปริโยคาคาหณํ นีวรณฺเหติ สุณฺณํ ๑เป๑ อรหตฺตมคฺคปริโยคาคาหณํ
 สพฺพกิเลเสหิ สุณฺณํ อิทํ ปริโยคาคาหณสุณฺณํ ๑

[๖๕๘] กตมํ สมฺปชานสุส ปวตฺตปรียาทาณํ สพฺพสุณฺณตาทานํ
 ปรมฺภูจฺสุณฺณํ ๑ [๑] สมฺปชานโน เนกขมฺเมเน กามจฺจนฺทสุส ปวตฺตํ
 ปรียาทียติ อพฺยาปาเทน พฺยาปาทสุส ปวตฺตํ ปรียาทียติ อาโลกสฺสณฺญา
 ถีนมิตฺตสุส ปวตฺตํ ปรียาทียติ อวิกฺเขเปเน อุทฺตจฺจสุส ปวตฺตํ
 ปรียาทียติ ฐมฺมวตฺตถาเนเน วิจิจฺจฉาย ปวตฺตํ ปรียาทียติ ฌาณเน
 อวิชฺชาย ปวตฺตํ ปรียาทียติ ปามุชฺชเนเน อรติยา ปวตฺตํ ปรียาทียติ
 ปจฺมชฺชฌาเนเน นีวรณานํ ปวตฺตํ ปรียาทียติ ๑เป๑ อรหตฺตมคฺคเณ
 สพฺพกิเลสานํ ปวตฺตํ ปรียาทียติ อถ วา ปน สมฺปชานสุส
 อนุปาทิสเสสาย นิพฺพานธาทูยา ปรีนิพฺพายนฺตสุส อิทญฺเจว จกฺขุปวตฺตํ
 ปรียาทียติ อณฺณณจ จกฺขุปวตฺตํ น อุปฺปชฺชติ อิทญฺเจว โสตปวตฺตํ
 ๑เป๑ ฌานปวตฺตํ ชิวหาปวตฺตํ กายปวตฺตํ มโนปวตฺตํ ปรียาทียติ
 อณฺณณจ มโนปวตฺตํ น อุปฺปชฺชติ อิทํ สมฺปชานสุส ปวตฺตปรียาทาณํ
 สพฺพสุณฺณตาทานํ ปรมฺภูจฺสุณฺณนฺติ ๑

สุณฺณกถา ๑

ยฺคนทฺทวคฺโค ทฺติโย ๑

๑ ม. เขตฺถนฺตเร อิทาติ ทิสฺสตี ๑

ตสส วคคสส อุตทานัน ภวติ

ยุคนทฐา สจจโพชฌงคธา เมตตธา วิราคปณจมน
 ปฏิสมภิกขา ฐมมจกุกัน โลกุตตรพลา สุนยภ เท ทสชาติ ๑
 เอส นิกายวโร^๑ จปิโต อสโม พุติโย ปวโร วรมคโคติ ๑

---

๑ ม. นิกายชเรหิ ๑

ปณณาวคฺเค มหาปณณากถา

[๖๕๙] อนิจฺจานุปัสสนา ภาวิตา พหุสํกิตฺตา กตมํ ปณณํ
ปริပ္พุเรติ ทุกฺขานุปัสสนา ภาวิตา พหุสํกิตฺตา กตมํ ปณณํ ปริပ္พุเรติ
อนตฺตานุปัสสนา ภาวิตา พหุสํกิตฺตา กตมํ ปณณํ ปริပ္พุเรติ
นิพฺพิทานุปัสสนา ภาวิตา พหุสํกิตฺตา กตมํ ปณณํ ปริပ္พุเรติ
วิราคานุปัสสนา ภาวิตา พหุสํกิตฺตา กตมํ ปณณํ ปริပ္พุเรติ นิโรธานุปัสสนา
ภาวิตา พหุสํกิตฺตา กตมํ ปณณํ ปริပ္พุเรติ ปฏฺนิสฺสคฺคานุปัสสนา ภาวิตา
พหุสํกิตฺตา กตมํ ปณณํ ปริပ္พุเรติ ๑ อนิจฺจานุปัสสนา ภาวิตา พหุสํกิตฺตา
ชวณปณณํ ปริပ္พุเรติ ทุกฺขานุปัสสนา ภาวิตา พหุสํกิตฺตา นิพฺเพธิกปณณํ
ปริပ္พุเรติ อนตฺตานุปัสสนา ภาวิตา พหุสํกิตฺตา มหาปณณํ ปริပ္พุเรติ
นิพฺพิทานุปัสสนา ภาวิตา พหุสํกิตฺตา ติกฺขปณณํ ปริပ္พุเรติ วิราคานุปัสสนา
ภาวิตา พหุสํกิตฺตา วิปฺลปณณํ ปริပ္พุเรติ นิโรธานุปัสสนา ภาวิตา
พหุสํกิตฺตา คมฺภีรปณณํ ปริပ္พุเรติ ปฏฺนิสฺสคฺคานุปัสสนา ภาวิตา
พหุสํกิตฺตา อสฺสามนตฺตปณณํ^๑ ปริပ္พุเรติ ๑ อิมมา สตฺต ปณณาย ภาวิตา
พหุสํกิตฺตา ปณฺฑิตฺตจํ ปริပ္พุเรติ อิมมา อฏฺฐ ปณณาย ภาวิตา พหุสํกิตฺตา
ปฺกฺกปณณํ ปริပ္พุเรติ อิมมา นว ปณณาย ภาวิตา พหุสํกิตฺตา หาสปณณํ
ปริပ္พุเรติ ๑ หาสปณณาย ปฏฺฏิภาณปฏฺฏิสมฺภิทา ตสฺสา อตฺตวตฺตถานโต
อตฺตปฏฺฏิสมฺภิทา อธิคฺตา โหติ สจฺฉิกฺกิตฺตา ผสฺสิตฺตา ปณณาย
ธมฺมวตฺตถานโต ธมฺมปฏฺฏิสมฺภิทา อธิคฺตา โหติ สจฺฉิกฺกิตฺตา ผสฺสิตฺตา
ปณณาย นิสฺสวตฺตถานโต นิสฺสวตฺตปฏฺฏิสมฺภิทา อธิคฺตา โหติ สจฺฉิกฺกิตฺตา
ผสฺสิตฺตา ปณณาย ปฏฺฏิภาณวตฺตถานโต ปฏฺฏิภาณปฏฺฏิสมฺภิทา อธิคฺตา โหติ
สจฺฉิกฺกิตฺตา ผสฺสิตฺตา ปณณาย ตสฺสิมา จตฺตสฺโส ปฏฺฏิสมฺภิทาย อธิคฺตา
โหนฺติ สจฺฉิกฺกิตฺตา ผสฺสิตฺตา ปณณาย ๑

๑ ม. อสสามนตปณณํ ๑ เอวมฺปริปี ๑

[๖๖๐] รุเป อนิจฺจานุปฺสฺสนา ภาวิตา พหุสฺสีกตา กตมํ ปณณํ
 ปริปุเรติ ฯเปฯ รุเป ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนา ภาวิตา พหุสฺสีกตา กตมํ
 ปณณํ ปริปุเรติ ฯ รุเป อนิจฺจานุปฺสฺสนา ภาวิตา พหุสฺสีกตา ชวนปณณํ
 ปริปุเรติ ฯเปฯ รุเป ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนา ภาวิตา พหุสฺสีกตา
 อสฺสามนฺตปณณํ ปริปุเรติ ฯ อีมา สตฺต ปณณวา ภาวิตา พหุสฺสีกตา
 ปณฺฑติจฺจํ ปริปุเรนฺติ อีมา อฏฺฐ ปณณวา ภาวิตา พหุสฺสีกตา ปุณฺณปณณํ
 ปริปุเรนฺติ อีมา นว ปณณวา ภาวิตา พหุสฺสีกตา หาสปณณํ ปริปุเรนฺติ ฯ
 หาสปณณวา ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสฺมฺภิทา ตสฺสา อตฺตวาทฺถานโต อตฺตปฏฺฐิสฺมฺภิทา
 อธิคฺตา โหติ สจฺฉิกิตฺตา ผสฺสิตฺตา ปณณาย ฌมฺมวาทฺถานโต
 ฌมฺมปฏฺฐิสฺมฺภิทา อธิคฺตา โหติ สจฺฉิกิตฺตา ผสฺสิตฺตา ปณณาย
 นิรฺรุตฺติวาทฺถานโต นิรฺรุตฺติปฏฺฐิสฺมฺภิทา อธิคฺตา โหติ สจฺฉิกิตฺตา ผสฺสิตฺตา
 ปณณาย ปฏฺฐิภาณวาทฺถานโต ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสฺมฺภิทา อธิคฺตา โหติ
 สจฺฉิกิตฺตา ผสฺสิตฺตา ปณณาย ตสฺสิมา จตฺตสฺโส ปฏฺฐิสฺมฺภิทาย อธิคฺตา
 โหนฺติ สจฺฉิกิตฺตา ผสฺสิตฺตา ปณณาย ฯ เวทนาย สณฺณาย สงฺขารेषฺสุ
 วิญฺญาเณ จกฺขุสฺมึ ฯเปฯ ชรามรเณ อนิจฺจานุปฺสฺสนา ภาวิตา
 พหุสฺสีกตา กตมํ ปณณํ ปริปุเรติ ฯเปฯ ชรามรเณ ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนา
 ภาวิตา พหุสฺสีกตา กตมํ ปณณํ ปริปุเรติ ฯ ชรามรเณ อนิจฺจานุปฺสฺสนา
 ภาวิตา พหุสฺสีกตา ชวนปณณํ ปริปุเรติ ฯเปฯ ชรามรเณ ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุ-
 ปฺสฺสนา ภาวิตา พหุสฺสีกตา อสฺสามนฺตปณณํ ปริปุเรติ ฯ อีมา สตฺต
 ปณณวา ภาวิตา พหุสฺสีกตา ปณฺฑติจฺจํ ปริปุเรนฺติ อีมา อฏฺฐ ปณณวา
 ภาวิตา พหุสฺสีกตา ปุณฺณปณณํ ปริปุเรนฺติ อีมา นว ปณณวา ภาวิตา
 พหุสฺสีกตา หาสปณณํ ปริปุเรนฺติ ฯ หาสปณณวา ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสฺมฺภิทา
 ตสฺสา อตฺตวาทฺถานโต อตฺตปฏฺฐิสฺมฺภิทา อธิคฺตา โหติ สจฺฉิกิตฺตา
 ผสฺสิตฺตา ปณณาย ฌมฺมวาทฺถานโต ฌมฺมปฏฺฐิสฺมฺภิทา อธิคฺตา โหติ

สจฺฉิกตา   ผลลิตา   ปณฺณาย   นิรุตฺตวิวตฺถานโต   นิรุตฺตปิฎกสมภิทา
อธิคตา   โหติ   สจฺฉิกตา   ผลลิตา   ปณฺณาย   ปฏิภาณวตฺถานโต
ปฏิภาณปฏิสมภิทา   อธิคตา   โหติ   สจฺฉิกตา   ผลลิตา   ปณฺณาย   ตสฺสิมา
จตสฺโส   ปฏิสมภิทาโย   อธิคตา   โหนฺติ   สจฺฉิกตา   ผลลิตา   ปณฺณาย ฯ

[๖๖๑]   รูปे   อนิจฺจानุปัสฺสนา   ภาวิตา   พหุลิกตา   กตมํ   ปณฺณํ
ปริပ္ฺพเวติ   อตีตानาคตปจฺจุปฺปนฺเน   รูปे   อนิจฺจानุปัสฺสนา   ภาวิตา
พหุลิกตา   กตมํ   ปณฺณํ   ปริပ္ฺพเวติ   รูปे   ทุกฺขานุปัสฺสนา   ภาวิตา   พหุลิกตา
กตมํ   ปณฺณํ   ปริပ္ฺพเวติ   อตีตानาคตปจฺจุปฺปนฺเน   รูปे   ทุกฺขานุปัสฺสนา
ภาวิตา   พหุลิกตา   กตมํ   ปณฺณํ   ปริပ္ฺพเวติ   รูปे   อนตฺตानุปัสฺสนา
ภาวิตา   พหุลิกตา   กตมํ   ปณฺณํ   ปริပ္ฺพเวติ   อตีตानาคตปจฺจุปฺปนฺเน   รูปे
อนตฺตानุปัสฺสนา   ภาวิตา   พหุลิกตา   กตมํ   ปณฺณํ   ปริပ္ฺพเวติ   รูปे
นิพฺพิทานุปัสฺสนา   ภาวิตา   พหุลิกตา   กตมํ   ปณฺณํ   ปริပ္ฺพเวติ   อตีตानาคต-
ปจฺจุปฺปนฺเน   รูปे   นิพฺพิทานุปัสฺสนา   ภาวิตา   พหุลิกตา   กตมํ   ปณฺณํ
ปริပ္ฺพเวติ   รูปे   วิราคานุปัสฺสนา   ภาวิตา   พหุลิกตา   กตมํ   ปณฺณํ
ปริပ္ฺพเวติ   อตีตानาคตปจฺจุปฺปนฺเน   รูปे   วิราคานุปัสฺสนา   ภาวิตา
พหุลิกตา   กตมํ   ปณฺณํ   ปริပ္ฺพเวติ   รูปे   นิโรธานุปัสฺสนา   ภาวิตา   พหุลิกตา
กตมํ   ปณฺณํ   ปริပ္ฺพเวติ   อตีตानาคตปจฺจุปฺปนฺเน   รูปे   นิโรธานุปัสฺสนา
ภาวิตา   พหุลิกตา   กตมํ   ปณฺณํ   ปริပ္ฺพเวติ   รูปे   ปฏฺินิสฺสคฺคานุปัสฺสนา
ภาวิตา   พหุลิกตา   กตมํ   ปณฺณํ   ปริပ္ฺพเวติ   อตีตानาคตปจฺจุปฺปนฺเน   รูปे
ปฏฺินิสฺสคฺคานุปัสฺสนา   ภาวิตา   พหุลิกตา   กตมํ   ปณฺณํ   ปริပ္ฺพเวติ ฯ   รูปे
อนิจฺจानุปัสฺสนา   ภาวิตา   พหุลิกตา   ชวณฺณปณฺณํ   ปริပ္ฺพเวติ   อตีตानาคต-
ปจฺจุปฺปนฺเน   รูปे   อนิจฺจानุปัสฺสนา   ภาวิตา   พหุลิกตา   ชวณฺณปณฺณํ
ปริပ္ฺพเวติ   รูปे   ทุกฺขานุปัสฺสนา   ภาวิตา   พหุลิกตา   นิพฺเพธิกปณฺณํ
ปริပ္ฺพเวติ   อตีตानาคตปจฺจุปฺปนฺเน   รูปे   ทุกฺขานุปัสฺสนา   ภาวิตา   พหุลิกตา

ชวนปณณณ์ ปริပ္พุเรติ รุเป อนตตทานุปลุสสนา ภาวิตา พหุลลิกตา
 มหาปณณณ์ ปริပ္พุเรติ อตีตทานาคตปลุจจุปนุเน รุเป อนตตทานุปลุสสนา
 ภาวิตา พหุลลิกตา ชวนปณณณ์ ปริပ္พุเรติ รุเป นิพพิทานุปลุสสนา ภาวิตา
 พหุลลิกตา ติกขปณณณ์ ปริပ္พุเรติ อตีตทานาคตปลุจจุปนุเน รุเป
 นิพพิทานุปลุสสนา ภาวิตา พหุลลิกตา ชวนปณณณ์ ปริပ္พุเรติ รุเป
 วิวาณานุปลุสสนา ภาวิตา พหุลลิกตา วิปลุปณณณ์ ปริပ္พุเรติ อตีตทานาคต-
 ปลุจจุปนุเน รุเป วิวาณานุปลุสสนา ภาวิตา พหุลลิกตา ชวนปณณณ์
 ปริပ္พุเรติ รุเป นิโรธานุปลุสสนา ภาวิตา พหุลลิกตา คมมกริปปณณณ์
 ปริပ္พุเรติ อตีตทานาคตปลุจจุปนุเน รุเป นิโรธานุปลุสสนา ภาวิตา พหุลลิกตา
 ชวนปณณณ์ ปริပ္พุเรติ รุเป ปฏินิสสัคคานุปลุสสนา ภาวิตา พหุลลิกตา
 อสสามนุตปณณณ์ ปริပ္พุเรติ อตีตทานาคตปลุจจุปนุเน รุเป ปฏินิสสัคคา-
 นุปลุสสนา ภาวิตา พหุลลิกตา ชวนปณณณ์ ปริပ္พุเรติ ฯ อีมา สตต
 ปณณณา ภาวิตา พหุลลิกตา ปณุทิจจํ ปริပ္พุเรนุติ อีมา อฏฺฐจ ปณณณา
 ภาวิตา พหุลลิกตา ปุถุปณณณ์ ปริပ္พุเรนุติ อีมา นว ปณณณา ภาวิตา
 พหุลลิกตา หาสปณณณ์ ปริပ္พุเรนุติ ฯ หาสปณณณา ปฏฐิภาณปฏฐิสมฺภิทา
 ตสฺสา อตฺถวตฺถานโต อตฺถปฏฐิสมฺภิทา อธิคตา โหติ สจฺฉิกตา
 ผลฺลิตา ปณณณาย ฐมฺมวตฺถานโต ฐมฺมปฏฐิสมฺภิทา อธิคตา โหติ
 สจฺฉิกตา ผลฺลิตา ปณณณาย นิสฺสํวตฺถานโต นิสฺสํวตฺถานโต ปฏฐิสมฺภิทา
 อธิคตา โหติ สจฺฉิกตา ผลฺลิตา ปณณณาย ปฏฐิภาณวตฺถานโต ปฏฐิภาณ-
 ปฏฐิสมฺภิทา อธิคตา โหติ สจฺฉิกตา ผลฺลิตา ปณณณาย ตสฺสลิมา
 จตฺสโส ปฏฐิสมฺภิทาโย อธิคตา โหนุติ สจฺฉิกตา ผลฺลิตา ปณณณาย
 เวทนาย สณณณาย สงฺขารุสฺส วิณณณเณ จกฺขุสฺสมิ ฯ เป ฯ

ชรามรณ อนิจฺจานุปลุสสนา ภาวิตา พหุลลิกตา กตมํ ปณณณ์
 ปริပ္พุเรติ อตีตทานาคตปลุจจุปนุเน ชรามรณ อนิจฺจานุปลุสสนา ภาวิตา

พหุลีกตา กตมํ ปณณํ ปริปุเรติ ฯเปฯ ชรามรณ ปฏินิสสคฺคานุปฺสสนา
 ภาวิตา พหุลีกตา กตมํ ปณณํ ปริปุเรติ อตีตानาคตปจฺจุปฺนเน
 ชรามรณ ปฏินิสสคฺคานุปฺสสนา ภาวิตา พหุลีกตา กตมํ ปณณํ
 ปริปุเรติ ชรามรณ อนิจฺจานุปฺสสนา ภาวิตา พหุลีกตา ชวนปณณํ
 ปริปุเรติ อตีตानาคตปจฺจุปฺนเน ชรามรณ อนิจฺจานุปฺสสนา ภาวิตา
 พหุลีกตา ชวนปณณํ ปริปุเรติ ฯเปฯ ตสฺสิมา จตฺสโส ปฏิสมภิทาโย
 อธิคตา โหนฺติ สจฺฉิกตา ผสฺสิตา ปณณาย ฯ

[๖๖๒] จตฺตารอเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา
 โสตาปตฺตติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติ กตเม จตฺตารอ สบฺบุริสสํเสโว
 สทฺธมฺมสฺสวณฺํ โยนิโสมนลิการอ ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปตฺติ อิเม โข
 ภิกฺขเว จตฺตารอ ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา โสตาปตฺตติผลสจฺฉิกิริยาย
 สํวตฺตนฺติ ฯ

จตฺตารอเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สกทาคามิผล-
 สจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติ ฯเปฯ ฯ

อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติ ฯเปฯ ฯ

อวหตฺตผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติ กตเม จตฺตารอ สบฺบุริสสํเสโว
 สทฺธมฺมสฺสวณฺฺ โยนิโสมนลิการอ ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปตฺติ อิเม โข ภิกฺขเว
 จตฺตารอ ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อวหตฺตผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติ ฯ

[๖๖๓] จตฺตารอเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา
 ปณณวาปฏิลาภาย สํวตฺตนฺติ ปณณวาพุทฺธิยา^๑ สํวตฺตนฺติ ปณณวาเวปฺลุลาย
 สํวตฺตนฺติ มหาปณณตายน สํวตฺตนฺติ ปุณฺณปณณตายน สํวตฺตนฺติ
 วิปฺลปณณตายน สํวตฺตนฺติ คมฺภีรปณณตายน สํวตฺตนฺติ อสฺสามนฺต-
 ปณณตายน สํวตฺตนฺติ ฐูริปณณตายน สํวตฺตนฺติ ปณณวาพาหุลุลาย

๑ ม. ย. ปณณวาพุทธิยา ฯ

มหาปณฺญา มหฺนฺเต ปณฺญาภฺชฺนฺเช ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา
 มหฺนฺเต วิมฺุตฺตติภฺชฺนฺเช ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา มหฺนฺเต วิมฺุตฺติ-
 ฅาณทสฺสนภฺชฺนฺเช ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา มหฺนฺตานิ จานาญฺจานานิ
 ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา มหฺนฺตา วิหารสฺมาปฺตติโย ปรีคฺคณฺหาตีตี
 มหาปณฺญา มหฺนฺตานิ อริยสจฺจจฺานิ ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา
 มหฺนฺเต สติปฺญฺจฺาเน ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา มหฺนฺเต สฺมมฺปฺปฺชาเน
 ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา มหฺนฺเต อิทธิปาเท ปรีคฺคณฺหาตีตี
 มหาปณฺญา มหฺนฺตานิ อินฺทฺริยานิ ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา
 มหฺนฺตานิ พฺลานิ ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา มหฺนฺเต โพชฺฅงฺเค
 ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา มหฺนฺตํ อริยมคฺคํ ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา
 มหฺนฺตานิ สฺามณฺณพฺลานิ ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา มหฺนฺตา
 อภิณฺญาโย ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา มหฺนฺตํ ปรมฺภูจฺํ นิพฺพานํ
 ปรีคฺคณฺหาตีตี มหาปณฺญา มหาปณฺณตฺาย สํวตฺตนฺตีตี อยํ
 มหาปณฺญา ฯ

[๖๖๖] ปุฏฺฏปณฺณตฺาย สํวตฺตนฺตีตี กตฺมา ปุฏฺฏปณฺญา ฯ

ปุฏฺฏนาหาชฺนฺเรสุ ฅาณํ ปวตฺตตีตี ปุฏฺฏปณฺญา ปุฏฺฏนาหาธาตฺสุ ฅาณํ
 ปวตฺตตีตี ปุฏฺฏปณฺญา ปุฏฺฏนาหาอายตฺเนสุ ฅาณํ ปวตฺตตีตี ปุฏฺฏปณฺญา
 ปุฏฺฏนาหาปฏฺฏิจฺจสฺมฺปฺปาเทสุ ฅาณํ ปวตฺตตีตี ปุฏฺฏปณฺญา ปุฏฺฏนาหา-
 สฺุณฺณตมฺนุสฺสพฺเภสุ^๑ ฅาณํ ปวตฺตตีตี ปุฏฺฏปณฺญา ปุฏฺฏนาหาอตฺเตสุ
 ฅาณํ ปวตฺตตีตี ปุฏฺฏปณฺญา ปุฏฺฏนาหาธมฺเมสุ ฅาณํ ปวตฺตตีตี
 ปุฏฺฏปณฺญา ปุฏฺฏนาหานิรฺุตฺตีสุ ฅาณํ ปวตฺตตีตี ปุฏฺฏปณฺญา ปุฏฺฏนาหา-
 ปฏฺฏิภาณฺเสสุ ฅาณํ ปวตฺตตีตี ปุฏฺฏปณฺญา ปุฏฺฏนาหาสิลภฺชฺนฺเรสุ ฅาณํ
 ปวตฺตตีตี ปุฏฺฏปณฺญา ปุฏฺฏนาหาสมาธิภฺชฺนฺเรสุ ฅาณํ ปวตฺตตีตี ปุฏฺฏปณฺญา

๑ ม. ยฺ. ... มนุสฺสพฺเภสุ ฯ เอมฺปฺริปี ฯ

ปุณณนาปณณกชนนุเชสุ ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณณนา-
 วิมุตตติกชนนุเชสุ ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณณนาวิมุตตติฌาณ-
 ทสสนกชนนุเชสุ ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณณนาจानาญจาเนสุ
 ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณณนาวิหารสมาปตตีสุ ฌาณั ปวตตตตีติ
 ปุณณปณณ ปุณณนาอาริยสจเจสุ ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณ-
 นานาสติปญจาเนสุ ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณณนาสมมปฐาเนสุ
 ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณณนาอิทธิปาเทสุ ฌาณั ปวตตตตีติ
 ปุณณปณณ ปุณณนาอิทธิเยสุ ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณ-
 นานาพเลสุ ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณณนาไพชฌมเจสุ ฌาณั
 ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณณนาอาริยมคเจสุ ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ
 ปุณณนาสามณณพเลสุ ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณณนาอภิณณาสู
 ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณณชนนสธารณ ฌมเม สมตติกกมม^๑
 ปรมญเจ นิพพาน ฌาณั ปวตตตตีติ ปุณณปณณ ปุณณปณณตตาย
 สัวตตตตีติ อัย ปุณณปณณ ฯ

[๖๖๗] วิปุลปณณตตาย สัวตตตตีติ กตมา วิปุลปณณ ฯ
 วิปุเล อตเถ ปริคคณนหตตีติ วิปุลปณณ วิปุเล ฌมเม ปริคคณนหตตีติ
 วิปุลปณณ วิปุลา นินุตติโย ปริคคณนหตตีติ วิปุลปณณ วิปุลานิ
 ปฎิภาณานิ ปริคคณนหตตีติ วิปุลปณณ วิปุเล สีสกชนนุเช ปริคคณ-
 นหตตีติ วิปุลปณณ วิปุเล สมาริกชนนุเช ปริคคณนหตตีติ วิปุลปณณ
 วิปุเล ปณณกชนนุเช ปริคคณนหตตีติ วิปุลปณณ วิปุเล วิมุตตติกชนนุเช
 ปริคคณนหตตีติ วิปุลปณณ วิปุเล วิมุตตติฌาณทสสนกชนนุเช
 ปริคคณนหตตีติ วิปุลปณณ วิปุลานิ จานาญจานานิ ปริคคณนหตตีติ
 วิปุลปณณ วิปุลา วิหารสมาปตติโย ปริคคณนหตตีติ วิปุลปณณ

๑ ม. อตติกกมม ฯ

วิปุลานิ อริยสัจจานิ ปริคคณหาตีติ วิปุลปณณา วิปุเล สติปฏฺจจาเน
 ปริคคณหาตีติ วิปุลปณณา วิปุเล สมมปฺปชานเน ปริคคณหาตีติ
 วิปุลปณณา วิปุเล อิทฺธิปาเท ปริคคณหาตีติ วิปุลปณณา วิปุลานิ
 อินฺหุริยานิ ปริคคณหาตีติ วิปุลปณณา วิปุลานิ พลาณิ ปริคคณหาตีติ
 วิปุลปณณา วิปุเล โพชฅงฺเก ปริคคณหาตีติ วิปุลปณณา วิปุเล
 อริยมคฺเค ปริคคณหาตีติ วิปุลปณณา วิปุลานิ สามณณผลาณิ
 ปริคคณหาตีติ วิปุลปณณา วิปุลา อภินฺญาโย ปริคคณหาตีติ
 วิปุลปณณา วิปุลํ ปรมฺมจฺจํ นิพฺพานํ ปริคคณหาตีติ วิปุลปณณา
 วิปุลปณณตยา ยํ สํวตฺตนฺตีติ อยํ วิปุลปณณา ฯ

[๖๖๘] คมฺภีรปณณตยา ยํ สํวตฺตนฺตีติ กตมา คมฺภีรปณณา ฯ
 คมฺภีเรสุ ขนฺธเรสุ ฌาณํ ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา คมฺภีราสุ ธาตุสุ
 ฌาณํ ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา คมฺภีเรสุ อายตเนสุ ฌาณํ ปวตฺตตีติ
 คมฺภีรปณณา คมฺภีเรสุ ปฏฺิจจสมฺปปาเทสุ ฌาณํ ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา
 คมฺภีเรสุ สฺสณณตมฺนุสพฺเภสุ ฌาณํ ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา คมฺภีเรสุ
 อตฺถเกสุ ฌาณํ ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา คมฺภีเรสุ ฌมฺเมสุ ฌาณํ
 ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา คมฺภีราสุ นิรุตฺตีสุ ฌาณํ ปวตฺตตีติ
 คมฺภีรปณณา คมฺภีเรสุ ปฏฺิจฺจาเนสุ ฌาณํ ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา
 คมฺภีเรสุ สึลฺกขนฺธเรสุ ฌาณํ ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา คมฺภีเรสุ
 สฺมาธิกขนฺธเรสุ ฌาณํ ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา คมฺภีเรสุ ปณณาก-
 ขนฺธเรสุ ฌาณํ ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา คมฺภีเรสุ วิมุตฺติกขนฺธเรสุ
 ฌาณํ ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา คมฺภีเรสุ วิมุตฺติฌาณทสฺสนฺกขนฺธเรสุ
 ฌาณํ ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา คมฺภีเรสุ จานาฏฺจาเนสุ ฌาณํ
 ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา คมฺภีราสุ วิหารสฺมาปตฺตีสุ ฌาณํ ปวตฺตตีติ
 คมฺภีรปณณา คมฺภีเรสุ อริยสจฺเจสุ ฌาณํ ปวตฺตตีติ คมฺภีรปณณา

คฺมฺภีเรสุ สติปญฺญาเนสุ ฌาณํ ปวตฺตตฺตีติ คฺมฺภีรปณณวา คฺมฺภีเรสุ
 สมฺมปฺปชานฺเนสุ ฌาณํ ปวตฺตตฺตีติ คฺมฺภีรปณณวา คฺมฺภีเรสุ อิหฺติปาเทสุ
 ฌาณํ ปวตฺตตฺตีติ คฺมฺภีรปณณวา คฺมฺภีเรสุ อิหฺทริเยสุ ฌาณํ ปวตฺตตฺตีติ
 คฺมฺภีรปณณวา คฺมฺภีเรสุ พฺลฺลสุ ฌาณํ ปวตฺตตฺตีติ คฺมฺภีรปณณวา
 คฺมฺภีเรสุ โปชฺฌนฺเจสุ ฌาณํ ปวตฺตตฺตีติ คฺมฺภีรปณณวา คฺมฺภีเรสุ
 อริยมคฺเคสุ ฌาณํ ปวตฺตตฺตีติ คฺมฺภีรปณณวา คฺมฺภีเรสุ สามณฺณพฺลฺลสุ
 ฌาณํ ปวตฺตตฺตีติ คฺมฺภีรปณณวา คฺมฺภีเรสุ อภิณฺณาสฺสุ ฌาณํ ปวตฺตตฺตีติ
 คฺมฺภีรปณณวา คฺมฺภีเร ปรมฺญฺเจ นิพฺพาน ฌาณํ ปวตฺตตฺตีติ คฺมฺภีรปณณวา
 คฺมฺภีรปณณวตฺตาย สํวตฺตตฺนตฺตีติ อโย คฺมฺภีรปณณวา ฯ

[๖๖๙] อสฺสามนฺตปณณวตฺตาย สํวตฺตตฺนตฺตีติ กตฺมา อสฺสามนฺต-
 ปณณวา ฯ ยสฺส ปุคฺคฺลสฺส อตฺถวาทฺถานโต อตฺถปญฺญิสฺสภีทา
 อธิคฺตา โหติ สจฺฉิกฺตา ผลฺลิตฺตา ปณณวาย ฌมฺมวาทฺถานโต
 ฌมฺมปญฺญิสฺสภีทา อธิคฺตา โหติ สจฺฉิกฺตา ผลฺลิตฺตา ปณณวาย
 นิสฺสวตฺถานโต นิสฺสวตฺถานโต อธิคฺตา โหติ สจฺฉิกฺตา ผลฺลิตฺตา
 ปณณวาย ปญฺญานวาทฺถานโต ปญฺญานปญฺญิสฺสภีทา อธิคฺตา โหติ
 สจฺฉิกฺตา ผลฺลิตฺตา ปณณวาย ตสฺส อตฺถ เจ ฌมฺเม เจ นิสฺสวตฺถานโต
 ปญฺญาน เจ น อณฺโณ โภจฺจ สกฺโกติ อภิสฺสภีวตฺถํ อภิสฺสภีวตฺถานโต
 เจ โส อณฺโณติ^๑ อสฺสามนฺตปณณวา ฯ ปุคฺคฺชนกฺลยาณกสฺส ปณณวา
 อญฺจกสฺส ปณณวาย ทูเร วิทฺทูเร สุวิทฺทูเร นสนฺติเก นสํมฺนตฺตา
 ปุคฺคฺชนกฺลยาณกํ อฺปาทาย อญฺจกโก อสฺสามนฺตปณณวเณ อญฺจกสฺส
 ปณณวา โสตาปนฺนสฺส ปณณวาย ทูเร วิทฺทูเร สุวิทฺทูเร นสนฺติเก
 นสํมฺนตฺตา อญฺจกํ อฺปาทาย โสตาปนฺนเณ อสฺสามนฺตปณณวเณ โสตาปนฺนสฺส
 ปณณวา สกฺทาคามิสฺส ปณณวาย ทูเร วิทฺทูเร สุวิทฺทูเร นสนฺติเก

๑ ม. ย. อณฺโณติ ฯ

นสามนฺตา โสตาปนฺนํ อุปาหาย สกทาคามี อสฺสามนฺตปณฺโณ
 สกทาคามีสุส ปณฺญา อนาคามีสุส ปณฺญาย ทูเร วิทูเร สุวิทูเร
 นสนฺติเก นสามนฺตา สกทาคามี อุปาหาย อนาคามี อสฺสามนฺตปณฺโณ
 อนาคามีสุส ปณฺญา อรหโต ปณฺญาย ทูเร วิทูเร สุวิทูเร นสนฺติเก
 นสามนฺตา อนาคามี อุปาหาย อรทา อสฺสามนฺตปณฺโณ อรหโต
 ปณฺญา ปจฺเจกพุทฺธสุส^๑ ปณฺญาย ทูเร วิทูเร สุวิทูเร นสนฺติเก
 นสามนฺตา อรหนต์ํ อุปาหาย ปจฺเจกพุทฺโธ อสฺสามนฺตปณฺโณ
 ปจฺเจกพุทฺธญจ สเทวญจ โลกํ อุปาหาย ตถาคโต อรหํ สมมา-
 สมพุทฺโธ อคฺโค อสฺสามนฺตปณฺโณ ปณฺญาปภทกฺุสโล ปภินฺนนาโณ
 อธิคตปฏิสมภิโท จตฺตเวสารชฺชปตฺโต ทสพลธารี ปุริสาสโม ปุริสสีโห
 ปุริสนาโค ปุริสาชจโณ ปุริสโรชโยห อนนฺตนาโณ อนนฺตเตโช
 อนนฺตยโส อทฺโธ มหทฺธโน ธนฺวา เนตา วิเนตา อนฺนเนตา ปณฺณเปตา
 นิชฺฌาเปตา เปกฺขตา ปสาเทตา โส หิ ภควา อนฺุปฺพนฺสุส มคฺคสุส
 อุปฺปาเทตา อสฺสชชาติสุส มคฺคสุส สณฺชานเตา^๒ อนกฺขชาติสุส มคฺคสุส
 อกฺขชาติ มคฺคณฺณ มคฺควิทู มคฺคโกวิทฺโธ มคฺคานุกา^๓ จ ปน^๔ เอตฺรหิ
 สาวกา วิหรนฺติ ปจฺฉาคตา^๕ โส หิ ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ
 จกฺขุญฺโต จาณญฺโต จมฺมญฺโต พุทฺหมญฺโต วตฺตตา ปวตฺตตา อตฺถสุส
 นินฺนเนตา อมตฺตสุส ทาตา จมฺมสามี ตถาคโต นตฺถิ ตสุส ภควโต
 อณฺเฑาตํ อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อผสฺสิตํ ปณฺญาย อตีตนาคต-
 ปจฺจุปฺปนฺนํ อุปาหาย สพุเพ จมฺมา สพุพากาเรณ พุทฺธสุส ภควโต
 จาณมฺุเข อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ ยงฺกิณฺณิ เนยฺยํ นาม อตฺถธมฺม^๖
 ชานิตพพํ อตฺตตฺโต วา ปฺรตฺโต วา อุภยตฺโต วา ทิฏฺฐจมฺมิโก วา

๑ ม. ปจฺเจกสมพุทฺธสุส ฯ

๒ ม. สณฺชเนตา ฯ

๓ ม. ยฺ. มคฺคานุกา ฯ

๔ ม. จ ปนฺสุส ฯ

๕ ม. ปจฺฉา สมนฺนาคตา, ยฺ. ... สมมฺนนาคตา ฯ

๖ ม. อตฺถิ ตํ สพุพํ ฯ อปรปี เหว จาตพพํ ฯ

อตฺถโถ สมฺปราชัยโก วา อตฺถโถ อุตฺตทาโน วา อตฺถโถ คมฺภีโร วา อตฺถโถ
 คุโฬีห วา อตฺถโถ ปฏฺิจจณฺโณ วา อตฺถโถ เนยฺโย วา อตฺถโถ นีโตะ วา
 อตฺถโถ อนนฺวชฺไซ วา อตฺถโถ นิกฺกิลโส วา อตฺถโถ โวทานโน วา
 อตฺถโถ ปรมฺภูโจ วา อตฺถโถ สพฺพพฺนตํ อนฺโตะพฺพทฺธมาเถน ปรีวตฺตติ
 สพฺพํ กายกมฺมํ พฺพทฺธสฺส ฅาณานุปรีวตฺตติ สพฺพํ วจีกมฺมํ พฺพทฺธสฺส
 ฅาณานุปรีวตฺตติ สพฺพํ มโนกมฺมํ พฺพทฺธสฺส [๑] ฅาณานุปรีวตฺตติ
 อตีเต พฺพทฺธสฺส อปฺปฏิหตํ ฅาณํ อนาคเต พฺพทฺธสฺส อปฺปฏิหตํ ฅาณํ
 ปจฺจุปปนฺเน พฺพทฺธสฺส อปฺปฏิหตํ ฅาณํ ยาวตํ เนยฺยํ ตาวตํ ฅาณํ
 ยาวตํ ฅาณํ ตาวตํ เนยฺยํ เนยฺยปรียนฺตีกํ ฅาณํ ฅาณปรียนฺตีกํ
 เนยฺยํ เนยฺยํ อติกฺกมิตฺวา ฅาณํ นปฺปวตฺตติ ฅาณํ อติกฺกมิตฺวา
 เนยฺยปฺโถ นตฺถิ อณฺณมณฺณํ ปรียนฺตฺถุจฺฉายีโน เต ฐมฺมา ยถา
 ทฺวิหนํ สมฺมุคฺคปฏฺฐานํ สุผสฺสิตานํ^๒ เหมจฺฉิมฺสมฺมุคฺคปฏฺฐลํ อฺอุปรีมํ
 นาตีวตฺตติ อฺอุปรีมฺสมฺมุคฺคปฏฺฐลํ เหมจฺฉิมํ นาตีวตฺตติ อณฺณมณฺณํ
 ปรียนฺตฺถุจฺฉายีโน เอวเมว^๓ พฺพทฺธสฺส ภควโต เนยฺยณฺจ ฅาณณฺจ
 อณฺณมณฺณํ ปรียนฺตฺถุจฺฉายีโน เต ฐมฺมา^๔ ยาวตํ เนยฺยํ ตาวตํ
 ฅาณํ ยาวตํ ฅาณํ ตาวตํ เนยฺยํ เนยฺยปรียนฺตีกํ ฅาณํ
 ฅาณปรียนฺตีกํ เนยฺยํ เนยฺยํ อติกฺกมิตฺวา ฅาณํ นปฺปวตฺตติ ฅาณํ
 อติกฺกมิตฺวา เนยฺยปฺโถ นตฺถิ อณฺณมณฺณํ ปรียนฺตฺถุจฺฉายีโน เต
 ฐมฺมา สพฺพทฺธมฺเมสุ พฺพทฺธสฺส ฅาณํ ปวตฺตติ สพฺเพ ฐมฺมา
 พฺพทฺธสฺส ภควโต อารชฺชนปฏฺิพฺพทฺธา อากฺขปาฏฺิพฺพทฺธา มนสิการปฏฺิพฺพทฺธา
 จิตฺตฺอุปฺปาปปฏฺิพฺพทฺธา สพฺพสฺสทฺเตสุ พฺพทฺธสฺส ฅาณํ ปวตฺตติ สพฺเพสฺส
 สตฺตทานํ พฺพทฺธโร อสยํ ชานาติ อนฺุสยํ ชานาติ จริยํ^๕ ชานาติ อธิมฺตฺตตี

๑ ม. เอตถนตฺเร ภควโตติ ทิสฺสตี ฯ เอวฺมุปฺริปี ฯ ๒ ม. สมฺมา ฅุสฺสิตานํ ฯ

๓ ม. เอวเมว ฯ เอวฺมุปฺริปี ฯ ๔ ม. เต ฐมฺมาติ อิมฺ ปาจา นตฺถิ ฯ

๕ ม. จริตํ ฯ

ชานาติ อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทริเย มุทฺตินฺทริเย สุวากาเร
 ทฺวากาเร สุวิญญาปเย ทฺวิญญาปเย ภพฺพาภพฺเพ สตฺเต ปชานาติ
 สทฺเวโก โลโก สมารโก สพรหมโก สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชา
 สทฺวมนุสฺสา อนฺโตพฺพุทฺธมาเณ ปรีวตฺตติ ยถา เย เกจฺจ มจฺจกจฺจปา
 อนฺตมโส ติมิตฺติมิงฺคลํ อุปาทาย อนฺโตมทาสมฺมุทฺเต ปรีวตฺตนฺติ เอวเมวํ
 สทฺเวโก โลโก สมารโก สพรหมโก สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชา
 สทฺวมนุสฺสา อนฺโตพฺพุทฺธมาเณ ปรีวตฺตติ ยถา เย เกจฺจ ปกฺขินो
 อนฺตมโส ครุฬํ เวเนเตยฺยํ อุปาทาย อากาสสฺส ปเทเส ปรีวตฺตนฺติ
 เอวเมวํ เยปิ เต สารีปฺตฺต สตฺตา ปณฺณวณฺโต^๑ เตปิ พุทฺธมาณสฺส
 ปเทเส ปรีวตฺตนฺติ พุทฺธมาณํ ทวมนุสฺसानํ ปณฺห^๒ ผริตฺวา
 อติฆฺลิตฺวา ติฏฺฐติ เยปิ เต ชตฺตฺติยปณฺชิตฺตา พฺราหฺมณปณฺชิตฺตา
 คหปติปณฺชิตฺตา สมนฺนปณฺชิตฺตา นิปฺถนา กตปรปฺปวาทา พาลเวริฐปา^๓
 เต^๔ ภินฺทนฺตา ปณฺญา^๕ จรณฺติ ปณฺญาคเตน ทิฏฺฐิจิตฺตานิ เต
 ปณฺณจ^๖ อภิสงฺขริตฺวา ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺจนฺติ คุฬฺหานิ จ
 ปฏฺิจฺจนฺนํ จ กถิตฺตา วิสฺสชฺชิตฺตา จ^๗ เต ปณฺหา จ^๘ ภควตา โหหนฺติ
 นิทฺทิตฺถิจการณา^๙ อุปกฺขิตฺตกา^{๑๐} จ^{๑๑} เต ภควโต สมนฺนชฺชนฺติ อถ โข
 ภควา^{๑๒} ตตฺถ อภีโรจติ ยทฺธิํ ปณฺญาयाติ อคฺโค อสฺสามนฺตปณฺโถ
 อสฺสามนฺตปณฺณตาย สํวตฺตนฺตํ อยํ อสฺสามนฺตปณฺญา ฯ

[๖๗๐] ภูริปณฺณตาย สํวตฺตนฺตํ กตมา ภูริปณฺญา ฯ
 รากํ อภิกฺขยตฺตีติ ภูริปณฺญา อภิกฺวิทฺตาติ ภูริปณฺญา โทสํ อภิกฺขยตฺตีติ
 ภูริปณฺญา อภิกฺวิทฺตาติ ภูริปณฺญา โมหํ อภิกฺขยตฺตีติ ภูริปณฺญา

๑ สี่. สมนฺนปณฺญา, ม. สารีปฺตฺตสมา ปณฺญา ฯ ๒ ม. ย. ปณฺณํ ฯ
 ๓ ม. ย. วาล... ฯ ๔ ม. โว ฯ ๕ ม. ย. ปณฺณเว ฯ ๖ ม. ย. ปณฺหํ ฯ
 ๗ ย. ว ฯ ๘ ม. ย. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๙ ม. ย. นิทฺทิตฺถิจการณา ฯ
 ๑๐ สี่. ทกฺขิตฺตกาโต ฯ ๑๑ ย. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๑๒ ย. ภควา ฯ

อภิภวิตาติ ฐฐิปณณวา โภธํ ๑เป๑ อุปนาหํ มกฺขํ ปฟาฬํ อิสฺสํ
 มจฺฉริยํ มายํ สาเจยฺยํ ฌมฺภํ สารมฺภํ มานํ อติมานํ มหํ
 ปมาหํ สพฺเพ กิเลสฺเส สพฺเพ ทุจฺจริเต สพฺเพ อภิสงฺขารา ๑เป๑
 สพฺเพ ภวคามิกมฺเม อภิภุชฺชตีติ ฐฐิปณณวา อภิภวิตาติ ฐฐิปณณวา
 ราโค อริ ตํ อริ มทฺทหนิปณณวาติ^๑ ฐฐิปณณวา โทโส อริ ตํ อริ
 มทฺทหนิปณณวาติ ฐฐิปณณวา โมโห อริ ตํ อริ มทฺทหนิปณณวาติ
 ฐฐิปณณวา โภโธ ๑เป๑ อุปนาโห มกฺโข ปฟาฬํ อิสฺสา มจฺฉริยํ
 มายา สาเจยฺยํ ฌมฺโห สารมฺโห มาโน อติมานโห มโห ปมาโห
 สพฺเพ กิเลสฺสา สพฺเพ ทุจฺจริตา สพฺเพ อภิสงฺขารา ๑เป๑ สพฺเพ
 ภวคามิกมฺมา อริ ตํ อริ มทฺทหนิปณณวาติ ฐฐิปณณวา ฐฐิ วุจฺจติ
 ปจฺวี^๒ ตาย ปจฺวีสมาย วิตฺถตตาย วิปฺลายนํ ปณณายนํ สมฺนฺนาคโธติ
 ฐฐิปณณวา อปี จ ปณณายนํ เมตํ อธิวณฺโณ ฐฐิ เมธาปริณายิกาทิ
 ฐฐิปณณวา ฐฐิปณณวตายนํ สํวตฺตตฺนฺตีติ อยํ ฐฐิปณณวา ๑

[๖๗๑] ปณณวาพาทุลาถยํ สํวตฺตตฺนฺตีติ กตมํ ปณณวาพาทุลาถลํ ๑
 อิธกจฺโจ ปณณวาครุโก โหติ ปณณวาจริโต ปณณวาสโย ปณณวาริมฺมุตโต
 ปณณวารชฺโช ปณณวาเกตฺตุ ปณณวารชิปเตยฺโย วิจยพฺพุโล ปวิจยพฺพุโล
 โอกฺขายนพฺพุโล สมฺเปกฺขายนพฺพุโล^๓ สมฺเปกฺขายนธมฺโม วิภูตฺวิหริตจฺ-
 จริโต^๔ ตคฺครุโก ตพฺพพฺพุโล ตนฺนินฺโน ตโปเณ ตปฺพภาโร^๕ ตทฺธิมฺมุตโต
 ตทฺธาชิปเตยฺโย ยถา คณฺครุโก วุจฺจติ คณฺพาหุสิโกติ จีวรฺครุโก
 วุจฺจติ จีวรฺพาหุสิโกติ ปตฺตคฺครุโก วุจฺจติ ปตฺตพาหุสิโกติ เสนาสนฺครุโก
 วุจฺจติ เสนาสนฺพาหุสิโกติ เอวเมว อิธกจฺโจ ปณณวาครุโก โหติ
 ปณณวาจริโต ปณณวาสโย ปณณวาริมฺมุตโต ปณณวารชฺโช ปณณวาเกตฺตุ

๑ ส. สพฺพตฺถ มทฺทหนิปณณวาติ ๑ ๒ ม. ปถวี ๑

๓ ม. สโมกฺขายนพฺพุโล ๑ เอวมฺฺปริปี ๑ ๔ ม. วิภูตฺวิหริ ตจฺจริโต ๑ เอวมฺฺปริปี ๑

๕ ส. ม. ตปโปเณ ตปฺพภาโร ๑ เอวมฺฺปริปี ๑

ปณณชาติปเตยโย วิจยพหุโล ปวิจยพหุโล โอภุขายนพหุโล สมเปกขายนพหุโล สมเปกขายนนธมโม วิภูตวิหริตจจริโต ตคครุโก ตพพหุโล ตนุหนีโน ตโปโณ ตंपพภาโร ตทธิมุตโต ตทาธิปเตยโย ปณณปาพหุลลาย ล้วตตตตตีติ อิทํ ปณณปาพหุลลํ ฯ

[๖๗๒] ลีฆปณณตตาย ล้วตตตตตีติ กตมา ลีฆปณณตา ฯ ลีฆํ ลีฆํ ลีลานิ ปริปุเรตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ อินทุริยลวํ ปริปุเรตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ โภชเน มตตตตตตํ ปริปุเรตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ ชาคริยานุโยคํ ปริปุเรตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ ลีลกขนหํ ปริปุเรตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ สมาธิกขนหํ ปริปุเรตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ ปณณากขนหํ ปริปุเรตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ วิมุตติกขนหํ ปริปุเรตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ วิมุตติถาณทสสนกขนหํ ปริปุเรตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ จานาญจานานิ ปฎิวิชฌตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ วิหารสมปาตตีโย ปริปุเรตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ อริยสจจานิ ปฎิวิชฌตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ สติปิฎฎจาเน ภาเวตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ สมมปฐาเน ภาเวตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ อิทุธิปาเท ภาเวตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ อินทุริยานิ ภาเวตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ พลานิ ภาเวตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ โพชฌงเค ภาเวตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ อริยมคคํ ภาเวตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ สามณณพลานิ สจจิกโรตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ อภินญาโย ปฎิวิชฌตีติ ลีฆปณณตา ลีฆํ ลีฆํ ปรมญจํ นิพพานํ สจจิกโรตีติ ลีฆปณณตา ลีฆปณณตตาย ล้วตตตตตีติ อยํ ลีฆปณณตา ฯ

[๖๗๓] ลหุปณณตตาย ล้วตตตตตีติ กตมา ลหุปณณตา ฯ ลหุํ ลหุํ ลีลานิ ปริปุเรตีติ ลหุปณณตา ลหุํ ลหุํ อินทุริยลวํ ปริปุเรตีติ ลหุปณณตา ลหุํ ลหุํ โภชเน มตตตตตตํ ปริปุเรตีติ ลหุปณณตา ลหุํ ลหุํ ชาคริยานุโยคํ ปริปุเรตีติ ลหุปณณตา ลหุํ

ลหุํ สীগฺกขนฺธํ ๑เป๑ สมာธิกขนฺธํ ปณณากขนฺธํ วิมุตฺตติกขนฺธํ
 วิมุตฺตติวณฺทสฺสณกขนฺธํ ปริปุเรตฺตีติ ลหุํปณณวา ลหุํ ลหุํ จานาญฺจานานิ
 ปฏฺวิวิชฺฌตฺตีติ ลหุํปณณวา ลหุํ ลหุํ วิหารสมปาตฺตีโย ปริปุเรตฺตีติ
 ลหุํปณณวา ลหุํ ลหุํ อริยสจฺจจานิ ปฏฺวิวิชฺฌตฺตีติ ลหุํปณณวา ลหุํ ลหุํ
 สติปญฺญาจําเน ภาเวตฺตีติ ลหุํปณณวา ลหุํ ลหุํ สมมฺปปฺชานเ ภาเวตฺตีติ
 ลหุํปณณวา ลหุํ ลหุํ อิหฺธิปาเท ภาเวตฺตีติ ลหุํปณณวา ลหุํ ลหุํ
 อินฺหฺริยานิ ภาเวตฺตีติ ลหุํปณณวา ลหุํ ลหุํ พลาณิ ภาเวตฺตีติ ลหุํปณณวา
 ลหุํ ลหุํ โปชฺฌมฺงเค ภาเวตฺตีติ ลหุํปณณวา ลหุํ ลหุํ อริยมคฺคํ ภาเวตฺตีติ
 ลหุํปณณวา ลหุํ ลหุํ สามณฺณผลานิ สจฺจฉิกโรตฺตีติ ลหุํปณณวา ลหุํ ลหุํ
 อภินฺวโยโย ปฏฺวิวิชฺฌตฺตีติ ลหุํปณณวา ลหุํ ลหุํ ปรมญฺจํ นิพฺพานํ
 สจฺจฉิกโรตฺตีติ ลหุํปณณวา ลหุํปณณวตฺตาย สํวตฺตฺนตฺตีติ อัยํ ลหุํปณณวา ๑

[๖๗๔] หาสปณณวตฺตาย สํวตฺตฺนตฺตีติ กตฺตมา หาสปณณวา ๑

อิเชกจฺโจ หาสพฺหุโล เวทพฺหุโล ตฺถุจฺพิพฺหุโล ปามุชฺชพฺหุโล สীগฺกขนฺธํ
 ปริปุเรตฺตีติ หาสปณณวา หาสพฺหุโล เวทพฺหุโล ตฺถุจฺพิพฺหุโล ปามุชฺชพฺหุโล
 อินฺหฺริยสํวํ ปริปุเรตฺตีติ หาสปณณวา หาสพฺหุโล เวทพฺหุโล ตฺถุจฺพิพฺหุโล
 ปามุชฺชพฺหุโล โภชเณ มตฺตตฺถวณฺตํ ปริปุเรตฺตีติ หาสปณณวา หาสพฺหุโล
 เวทพฺหุโล ตฺถุจฺพิพฺหุโล ปามุชฺชพฺหุโล ชาคริยานุโยคํ ปริปุเรตฺตีติ
 หาสปณณวา หาสพฺหุโล เวทพฺหุโล ตฺถุจฺพิพฺหุโล ปามุชฺชพฺหุโล สীগฺกขนฺธํ
 ๑เป๑ สมာธิกขนฺธํ ปณณากขนฺธํ วิมุตฺตติกขนฺธํ วิมุตฺตติวณฺท-
 ทสฺสณกขนฺธํ ปริปุเรตฺตีติ หาสปณณวา จานาญฺจานานิ ปฏฺวิวิชฺฌตฺตีติ
 วิหารสมปาตฺตีโย ปริปุเรตฺตีติ อริยสจฺจจานิ ปฏฺวิวิชฺฌตฺตีติ สติปญฺญาจําเน
 ภาเวตฺตีติ สมมฺปปฺชานเ ภาเวตฺตีติ อิหฺธิปาเท ภาเวตฺตีติ อินฺหฺริยานิ
 ภาเวตฺตีติ พลาณิ ภาเวตฺตีติ โปชฺฌมฺงเค ภาเวตฺตีติ อริยมคฺคํ ภาเวตฺตีติ
 สามณฺณ-ผลานิ สจฺจฉิกโรตฺตีติ หาสปณณวา หาสพฺหุโล เวทพฺหุโล

ตุฏฺฐิพฺหุโล ปามุชฺชพฺหุโล อภินฺวโย ปฏฺวิชฺฌตฺตีติ หาสปณฺณา
หาสพฺหุโล เวทพฺหุโล ตูฏฺฐิพฺหุโล ปามุชฺชพฺหุโล ปรมภูจฺัง นิพฺพานํ
สจฺฉิกโรตฺตีติ หาสปณฺณา หาสปณฺณตตาย สํวตฺตนฺตฺตีติ อัยํ หาสปณฺณา ฯ

[๖๗๕] ชวนปณฺณตตาย สํวตฺตนฺตฺตีติ กตมา ชวนปณฺณา ฯ
ยงฺกิณฺจิจิ รุปํ อตฺติตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา
โอฟาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺเฑตํ วา ยนฺนุเร สนฺติเก วา สพฺพํ
รุปํ อนิจฺจโต ชิปปํ ชวตฺตีติ ชวนปณฺณา ทุกฺขโต ชิปปํ ชวตฺตีติ
ชวนปณฺณา อนตฺตโต ชิปปํ ชวตฺตีติ ชวนปณฺณา ยา กาลิ เวทนา
ฯเปฯ ยา กาลิ สณฺณมา เย เกจิจิ สงฺขารา ยงฺกิณฺจิจิ วิญฺญาณํ
อตฺติตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สุขุมํ
วา หีนํ วา ปณฺเฑตํ วา ยนฺนุเร สนฺติเก วา สพฺพํ วิญฺญาณํ
อนิจฺจโต ชิปปํ ชวตฺตีติ ชวนปณฺณา ทุกฺขโต ชิปปํ ชวตฺตีติ ชวนปณฺณา
อนตฺตโต ชิปปํ ชวตฺตีติ ชวนปณฺณา จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ
อตฺติตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อนิจฺจโต ชิปปํ ชวตฺตีติ ชวนปณฺณา ทุกฺขโต
ชิปปํ ชวตฺตีติ ชวนปณฺณา อนตฺตโต ชิปปํ ชวตฺตีติ ชวนปณฺณา
รุปํ อตฺติตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อนิจฺจํ ขยฺภูเจเน ทุกฺข์ ภยฺภูเจเน อนตฺตา
อสารกฺภูเจนาติ ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺวตํ กตฺวา รุปนฺโรเช
นิพฺพานเ ชิปปํ ชวตฺตีติ ชวนปณฺณา เวทนา สณฺณมา สงฺขารา วิญฺญาณํ
จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ อตฺติตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อนิจฺจํ ขยฺภูเจเน ทุกฺข์
ภยฺภูเจเน อนตฺตา อสารกฺภูเจนาติ ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
วิภฺวตํ กตฺวา ชรามรณฺนโรเช นิพฺพานเ ชิปปํ ชวตฺตีติ ชวนปณฺณา
รุปํ อตฺติตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฏฺวิจฺจสมุปฺปนฺนํ ขยฺธมฺมํ
วยฺธมฺมํ วิราธมฺมํ นโรธมฺมมฺหติ ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
วิภฺวตํ กตฺวา รุปนฺโรเช นิพฺพานเ ชิปปํ ชวตฺตีติ ชวนปณฺณา เวทนา

สณฺญา สงฺขารธา วิณฺณธาณํ จกฺขุํ ๑เป๑ ๑รามาธณํ อตีตทานาคต-
 ปจฺจุปปนฺหนํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฏฺฐิจฺจสมุปปนฺหนํ ๑ขยธมฺมํ ๑วยธมฺมํ
 ๑วิราธมฺมํ นิโรธธมฺมนฺติ ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา ๑วิภายิตฺวา ๑วิมฺภูตํ กตฺวา
 ๑รามาธณนิโรธ นิพฺพทาเน ๑ชิปปํ ๑ชวตีติ ๑ชวณปณฺญา ๑ชวณปณฺญตยา
 สํวตฺตณฺตีติ ๑ยํ ๑ชวณปณฺญา ๑

[๖๗๖] ติกฺขปณฺญตยา สํวตฺตณฺตีติ กตฺมา ติกฺขปณฺญา ๑
 ๑ชิปปํ กิเลเส ๑ภินฺทตีติ ติกฺขปณฺญา ๑อุปปนฺหนํ ๑กามวิตกฺกํ ๑นาธิวาเสติ
 ๑ปชฺหติ ๑วิโนเทติ ๑พฺยนฺตีกโรติ ๑อนภาวํคเมตีติ ติกฺขปณฺญา
 ๑อุปปนฺหนํ ๑พฺยาปาหวิตกฺกํ ๑นาธิวาเสติ ๑ปชฺหติ ๑วิโนเทติ ๑พฺยนฺตีกโรติ
 ๑อนภาวํคเมตีติ ติกฺขปณฺญา ๑อุปปนฺหนํ ๑วิหีสาวิตกฺกํ ๑นาธิวาเสติ ๑เป๑
 ๑อุปปนฺหนุปปนฺหนเ ๑ปาปกเ ๑อกุสเล ๑ธมฺเม ๑นาธิวาเสติ ๑ปชฺหติ ๑วิโนเทติ
 ๑พฺยนฺตีกโรติ ๑อนภาวํคเมตีติ ติกฺขปณฺญา ๑อุปปนฺหนํ ๑ราคํ ๑นาธิวาเสติ
 ๑ปชฺหติ ๑วิโนเทติ ๑พฺยนฺตีกโรติ ๑อนภาวํคเมตีติ ติกฺขปณฺญา ๑อุปปนฺหนํ
 ๑โกลํ ๑เป๑ ๑อุปปนฺหนํ ๑โมหํ ๑อุปปนฺหนํ ๑โกธํ ๑อุปนาหํ ๑มกฺขํ ๑ปฬาสํ
 ๑อิสฺสํ ๑มจฺฉริยํ ๑มายํ ๑สาเจยฺยํ ๑ถมฺภํ ๑สارมฺภํ ๑มานํ ๑อติมานํ ๑มํ
 ๑ปมาหํ ๑สพฺเพ กิเลเส ๑สพฺเพ ๑ทฺวจฺจริเต ๑สพฺเพ ๑อภิสงฺขาราเร ๑เป๑
 ๑สพฺเพ ๑ภวคามิกมฺเม ๑นาธิวาเสติ ๑ปชฺหติ ๑วิโนเทติ ๑พฺยนฺตีกโรติ
 ๑อนภาวํคเมตีติ ติกฺขปณฺญา ๑เอกมฺหิ ๑อาสเน ๑จตฺตาริ ๑จ
 ๑อริยมคฺคา ๑จตฺตาริ ๑จ ๑สามณฺณผลานิ ๑จตฺสฺโส ๑จ^๑ ๑ปฏฺฐิสมฺภิทาโย
 ๑ฉ ๑อภิณฺญาโย ๑อริชฺตา ๑โหนฺติ ๑สจฺฉิกฺตา ๑ผลฺลิสฺตา ๑ปณฺญาयाติ
 ติกฺขปณฺญา ติกฺขปณฺญตยา สํวตฺตณฺตีติ ๑ยํ ติกฺขปณฺญา ๑

[๖๗๗] นิพฺเพธิกปณฺญตยา สํวตฺตณฺตีติ กตฺมา นิพฺเพธิก-
 ปณฺญา ๑ อิธกจฺโจ ๑สพฺพสงฺขาราเรสุ ๑อุพฺเพธพฺหุโล ๑โหติ ๑อุตฺตาสพฺหุโล

๑ ม. จสทฺโห นตฺถิ ๑

อุกฺกณฺจานพฺุโล โหติ อรติพฺุโล อนภฺิรติพฺุโล พหฺิมุโข น
รมติ สพฺุพสงฺขารेषฺุ อนิพฺุพิทฺุรปฺุพฺุ อปฺุพทาลิตปฺุพฺุ โลภกฺุขนฺุ
นิพฺุพิชฺุฉติ ปทาเลตฺุตีติ นิพฺุเพธิกปณฺุณมา อนิพฺุพิทฺุรปฺุพฺุ อปฺุพทาลิต-
ปฺุพฺุ ไทสฺุกฺุขนฺุ นิพฺุพิชฺุฉติ ปทาเลตฺุตีติ นิพฺุเพธิกปณฺุณมา อนิพฺุพิทฺุรปฺุพฺุ
อปฺุพทาลิตปฺุพฺุ โมหกฺุขนฺุ นิพฺุพิชฺุฉติ ปทาเลตฺุตีติ นิพฺุเพธิกปณฺุณมา
อนิพฺุพิทฺุรปฺุพฺุ อปฺุพทาลิตปฺุพฺุ โกธํ ๑เป๑ อุพฺุนาหํ มกฺุขํ ปฟฺุาสํ
อิสฺุสํ มจฺุฉริยํ มายํ สาเจยฺยํ ถมฺุภํ สารมฺุภํ มานํ อติมานํ มหํ
ปมาหํ สพฺุเพ กิเลสฺุ สพฺุเพ ทุจฺุจริเต สพฺุเพ อภฺิสงฺขาร๑ ๑เป๑
สพฺุเพ ภวคามิกมฺุเม นิพฺุพิชฺุฉติ ปทาเลตฺุตีติ นิพฺุเพธิกปณฺุณมา
นิพฺุเพธิกปณฺุณตาย สํวตฺุตฺุนฺุตีติ อยํ นิพฺุเพธิกปณฺุณมา อีมา โสฬส
ปณฺุณมาโย ๑

[๖๗๘] อีมาหิ โสฬสฺุหิ ปณฺุณมาหิ สมนฺุหนาคโต ปุคฺุคโล
ปฏฺุิสมภฺุิทปฺุตโต๑ ๑ เทว ปุคฺุคฺุลา ปฏฺุิสมภฺุิทปฺุตฺุตา เอโก ปุพฺุพโยค-
สมปฺุนฺุโน เอโก น ปุพฺุพโยคสมปฺุนฺุโน โย ปุพฺุพโยคสมปฺุนฺุโน โส
เตน อติเรโก โหติ อธิโก โหติ วิเสโส โหติ ตสฺุส ฅาณํ ปฏฺุิชฺุชฺุตีติ^๑
เทว ปุคฺุคฺุลา ปฏฺุิสมภฺุิทปฺุตฺุตา เทวปี ปุพฺุพโยคสมปฺุนฺุนา เอโก
พหฺุสฺุสฺุโต เอโก น พหฺุสฺุสฺุโต โย พหฺุสฺุสฺุโต โส เตน อติเรโก
โหติ อธิโก โหติ วิเสโส โหติ ตสฺุส ฅาณํ ปฏฺุิชฺุชฺุตีติ เทว ปุคฺุคฺุลา
ปฏฺุิสมภฺุิทปฺุตฺุตา เทวปี ปุพฺุพโยคสมปฺุนฺุนา เทวปี พหฺุสฺุสฺุตา เอโก
เทสฺุนาพฺุโล เอโก น เทสฺุนาพฺุโล โย เทสฺุนาพฺุโล โส เตน
อติเรโก โหติ อธิโก โหติ วิเสโส โหติ ตสฺุส ฅาณํ ปฏฺุิชฺุชฺุตีติ เทว
ปุคฺุคฺุลา ปฏฺุิสมภฺุิทปฺุตฺุตา เทวปี ปุพฺุพโยคสมปฺุนฺุนา เทวปี พหฺุสฺุสฺุตา
เทวปี เทสฺุนาพฺุลา เอโก ครฺุปนฺุสิลฺุโต เอโก น ครฺุปนฺุสิลฺุโต โย

๑ ม. ย. อิตฺุสทฺุโท นตฺุถิ ๑ เอวมฺุปริปี ๑

ครอบนิสฺสีโต โส เตน อติเรโก โหติ อธิโก โหติ วิเสโส โหติ ตสฺส
 ฌาณํ ปริชฺชตีติ เทว ปุคฺคลา ปฐิสฺมภิทปฺปตฺตา เทวปี ปุพฺพโยค-
 สมฺปนฺนา เทวปี พหุสฺสุตา เทวปี เทสฺนาพหฺลา เทวปี ครอบนิสฺสีตา
 เอโก วิหารพหฺโล เอโก น วิหารพหฺโล โย วิหารพหฺโล โส เตน
 อติเรโก โหติ อธิโก โหติ วิเสโส โหติ ตสฺส ฌาณํ ปริชฺชตีติ เทว
 ปุคฺคลา ปฐิสฺมภิทปฺปตฺตา เทวปี ปุพฺพโยคสมฺปนฺนา เทวปี พหุสฺสุตา
 เทวปี เทสฺนาพหฺลา เทวปี ครอบนิสฺสีตา เทวปี วิหารพหฺลา เอโก
 ปจฺจเวกฺขณพหฺโล เอโก น ปจฺจเวกฺขณพหฺโล โย ปจฺจเวกฺขณพหฺโล
 โส เตน อติเรโก โหติ อธิโก โหติ วิเสโส โหติ ตสฺส ฌาณํ
 ปริชฺชตีติ เทว ปุคฺคลา ปฐิสฺมภิทปฺปตฺตา เทวปี ปุพฺพโยคสมฺปนฺนา
 เทวปี พหุสฺสุตา เทวปี เทสฺนาพหฺลา เทวปี ครอบนิสฺสีตา เทวปี
 วิหารพหฺลา เทวปี ปจฺจเวกฺขณพหฺลา เอโก เสกฺขปฐิสฺมภิทปฺปตฺโต
 เอโก อเสกฺขปฐิสฺมภิทปฺปตฺโต โย อเสกฺขปฐิสฺมภิทปฺปตฺโต โส เตน
 อติเรโก โหติ อธิโก โหติ วิเสโส โหติ ตสฺส ฌาณํ ปริชฺชตีติ เทว
 ปุคฺคลา ปฐิสฺมภิทปฺปตฺตา เทวปี ปุพฺพโยคสมฺปนฺนา เทวปี พหุสฺสุตา
 เทวปี เทสฺนาพหฺลา เทวปี ครอบนิสฺสีตา เทวปี วิหารพหฺลา เทวปี
 ปจฺจเวกฺขณพหฺลา เทวปี อเสกฺขปฐิสฺมภิทปฺปตฺตา เอโก
 สวากปารมิปฺปตฺโต เอโก น สวากปารมิปฺปตฺโต โย สวากปารมิปฺปตฺโต
 โส เตน อติเรโก โหติ อธิโก โหติ วิเสโส โหติ ตสฺส ฌาณํ
 ปริชฺชตีติ เทว ปุคฺคลา ปฐิสฺมภิทปฺปตฺตา เทวปี ปุพฺพโยคสมฺปนฺนา
 เทวปี พหุสฺสุตา เทวปี เทสฺนาพหฺลา เทวปี ครอบนิสฺสีตา เทวปี
 วิหารพหฺลา เทวปี ปจฺจเวกฺขณพหฺลา เทวปี อเสกฺขปฐิสฺมภิทปฺปตฺตา
 เอโก สวาก-ปารมิปฺปตฺโต เอโก ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ โย ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 โส เตน อติเรโก โหติ อธิโก โหติ วิเสโส โหติ ตสฺส ฌาณํ

ปณณวาคเค อิทธิกถา

[๖๗๙] กา อิทธิ กติ อิทธิโย อิทธิยา กติ ภูมियो กติ ปาหา กติ ปทานิ กติ มุลานิ ฯ กา อิทธิตี อิชฌนญฺเจณ อิทธิ ฯ กติ อิทธิโยติ ทส อิทธิโย ฯ [๑] อิทธิยา จตสฺโส ภูมियो จตฺตาริ ปาหา อญฺจ ปทานิ โสฬส มุลานิ ฯ

[๖๘๐] กตมา ทส อิทธิโย ฯ อธิฏฺฐานา อิทธิ วิกุพฺพนา อิทธิ มโนมยา อิทธิ ฌาณวิปฺพารา อิทธิ สมာธิวิปฺพารา อิทธิ อริยา อิทธิ กมฺมวิปากชา อิทธิ ปุณฺณวโรติ อิทธิ วิชฺชามยา อิทธิ ตตฺถ ตตฺถ สมฺมปฺปโยคปฺปจฺจยา อิชฌนญฺเจณ อิทธิ ฯ

[๖๘๑] อิทธิยา กตมา จตสฺโส ภูมियो ฯ วิเวคาญฺมิ ปจฺจมชฺฌานํ ปิตฺติสุขญฺมิ หุตฺติยชฺฌานํ อุกฺกฺขาสฺสุขญฺมิ ตตฺติยชฺฌานํ อหฺกฺกฺขมสุขญฺมิ จตฺตตฺถชฺฌานํ อิทธิยา อีมา จตสฺโส ภูมियो อิทธิลาภาย อิทธิปฏฺฐิลาภาย อิทธิวิกุพฺพนาย อิทธิวิสวิตาย อิทธิวสีภาวาย อิทธิเวสสารชฺชาย สํวตฺตฺนตฺตีติ ฯ

[๖๘๒] อิทธิยา กตเม จตฺตาริ ปาหา ฯ อิธ ภิกฺขุ จฺนฺทสมာธิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทธิปาหํ ภาเวติ วิริยสมာธิปฺชาน-สงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทธิปาหํ ภาเวติ จิตฺตสมာธิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทธิปาหํ ภาเวติ วิมฺสาสมาธิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทธิปาหํ ภาเวติ อิทธิยา อีเม จตฺตาริ ปาหา อิทธิลาภาย อิทธิปฏฺฐิลาภาย อิทธิ-วิกุพฺพนาย อิทธิวิสวิตาย อิทธิวสีภาวาย อิทธิเวสสารชฺชาย สํวตฺตฺนตฺตีติ ฯ

[๖๘๓] อิทธิยา กตมานิ อญฺจ ปทานิ ฯ จฺนฺทญฺเจ ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภติ สมာธิ ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ จฺนฺโท น สมาธิ สมာธิ น จฺนฺโท อภฺโย จฺนฺโท อภฺโย สมาธิ วิริยญฺเจ ภิกฺขุ

๑ ม. เอตฺถนฺตเร อิทธิยา กติ ภูมियोตีติ ทิสฺสนฺติ ฯ

นิสสาย ลภติ สมารี ลภติ จิตตสุส เอกคคตัม วิริยัม น สมาริ
 สมาริ น วิริยัม อญญัม วิริยัม อญโฌ สมาริ จิตตญเจ ภิกขุ
 นิสสาย ลภติ สมารี ลภติ จิตตสุส เอกคคตัม จิตตัม น สมาริ
 สมาริ น จิตตัม อญญัม จิตตัม อญโฌ สมาริ วิมัสสญเจ ภิกขุ นิสสาย
 ลภติ สมารี ลภติ จิตตสุส เอกคคตัม วิมัสสา น สมาริ สมาริ
 น วิมัสสา อญญา วิมัสสา อญโฌ สมาริ อิทธิยา อิมานิ อฏฺฐ
 ปทานิ อิทธิลาภาย อิทธิปฏิลาภาย อิทธิวิภูพพนาย อิทธิวิสวิตาย
 อิทธิวิสีภาวาย อิทธิเวสารชชาย ส่วตตนต์ตีติ ฯ

[๖๘๔] อิทธิยา กตมานิ โสฬส มุลานิ ฯ อโนนตัม จิตตัม
 โกสชเช น อิญชตีติ อาเนญชัม อนนฺนตัม จิตตัม อุทฺทจเจ น อิญชตีติ
 อาเนญชัม อนนินตัม จิตตัม ราเค น อิญชตีติ อาเนญชัม อนปนตัม
 จิตตัม พยาปาเท น อิญชตีติ อาเนญชัม อนิสฺสิตัม จิตตัม ภิญฺจียา น
 อิญชตีติ อาเนญชัม อปฺปฏิพพทัม จิตตัม ฉนฺทราเค น อิญชตีติ อาเนญชัม
 วิปฺปมุตฺตัม จิตตัม กามราเค น อิญชตีติ อาเนญชัม วิสญฺมุตฺตัม จิตตัม
 กิเลสํ น อิญชตีติ อาเนญชัม วิปริยาทิกตัม จิตตัม กิเลสปริยาเท น
 อิญชตีติ อาเนญชัม เอกคคตัม^๑ จิตตัม นานตฺตกิเลสํ^๒ น อิญชตีติ
 อาเนญชัม สทฺชาย ปริคฺคหิตัม จิตตัม อสฺสทฺธิเย น อิญชตีติ อาเนญชัม
 วิริเยน ปริคฺคหิตัม จิตตัม โกสชเช น อิญชตีติ อาเนญชัม สติยา
 ปริคฺคหิตัม จิตตัม ปมาเท น อิญชตีติ อาเนญชัม สมารินา ปริคฺคหิตัม
 จิตตัม อุทฺทจเจ น อิญชตีติ อาเนญชัม ปญฺญาเย ปริคฺคหิตัม จิตตัม
 อวิชฺชายน น อิญชตีติ อาเนญชัม โอบาสคตัม จิตตัม อวิชฺชนรฺกาทเร
 น อิญชตีติ อาเนญชัม อิทธิยา อิมานิ โสฬส มุลานิ อิทธิลาภาย
 อิทธิปฏิลาภาย อิทธิวิภูพพนาย อิทธิวิสวิตาย อิทธิวิสีภาวาย
 อิทธิเวสารชชาย ส่วตตนต์ตีติ ฯ

๑ ม. เอกตตคตัม ฯ ๒ ม. นานตตตกิเลสสิ ฯ

[๖๘๕] กตมา อธิฏฺฐาณา อิทฺธิ ๑ อิท ภิภุชฺช อเนกวิทฺตํ
 อิทฺธิวิทฺตํ ปจฺจนฺโภติ เอยฺโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ พหุธาปิ หุตฺวา
 เอยฺโก โหติ อาริภาวํ ติโรภาวํ ติโรภุชฺช^๑ ติโรปการํ ติโรปพพตํ
 อสซชฺชมาโน คจฺจติ เสยฺยถาปิ อากาเส ปจฺเวยาปิ อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺช
 กโรติ เสยฺยถาปิ อุกฺเก อุกฺเกปิ อภิชฺชมาเน คจฺจติ เสยฺยถาปิ
 ปจฺเวยํ อากาเสปิ ปลฺลงฺเกเน กมตํ^๒ เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกฺุณ อิเมปิ
 จนฺทิมสฺสุริเย เอยฺวมฺหิทฺธิเก เอยฺวมฺหานุภาเว ปาณินา ปรามสฺสติ ปริมชฺชติ
 ยาว พุรฺหมโลกาปิ กาเยเน วสํ วตฺเตติ ๑

อิธาติ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิจิยา อิมิสฺสา ชนฺติยา อิมิสฺสา รุจฺจิยา อิมสฺมี
 อาทาเย อิมสฺมี ฌมฺเม อิมสฺมี วินฺเย [๓] อิมสฺมี ปาวจเน อิมสฺมี
 พุรฺหมจฺริเย อิมสฺมี สตฺถุสฺสาสเน เตเน วุจฺจติ อิธาติ ๑

ภิภุชฺชติ ปุณฺณชฺชนกลยาณโก วา โหติ ภิภุชฺช เสกฺโข วา อรฺหา วา
 อุกฺปปฺปมฺไม ๑

อเนกวิทฺตํ อิทฺธิวิทฺตํ ปจฺจนฺโภตฺตีติ นานปฺปการกํ อิทฺธิวิทฺตํ
 ปจฺจนฺโภติ ๑

เอโยปิ หุตฺวา พหุธา โหตีติ ปกฺติยา เอยฺโก พหุภํ อารชฺชติ
 สตํ วา สหสฺสํ วา สตฺสหสฺสํ วา อารชฺชติ อารชฺชิตฺวา ฌาเณน
 อธิฏฺฐาติ พหุโก^๔ โหมีติ พหุโก โหติ ยถายสฺมา จุลฺลปฺนถโก
 เอยฺโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ เอยฺเมว โส อิทฺธิมา เจโตวสิปฺตโต
 เอยฺโก หุตฺวา พหุธา โหติ ๑

พหุธาปิ หุตฺวา เอยฺโก โหตีติ ปกฺติยา พหุโก เอกํ อารชฺชติ
 อารชฺชิตฺวา ฌาเณน อธิฏฺฐาติ เอยฺโก โหมีติ เอยฺโก โหติ ยถายสฺมา
 จุลฺลปฺนถโก พหุธาปิ หุตฺวา เอยฺโก โหติ เอยฺเมว โส อิทฺธิมา
 เจโตวสิปฺตโต พหุธาปิ หุตฺวา เอยฺโก โหติ ๑

๑ ม. ติโรภุชฺช ๑ เอยฺมฺปริปิ ๑ ๒ ย. จงฺกมตํ ๑ เอยฺมฺปริปิ ๑

๓ ม. ย. เอตฺถนฺตเร อิมสฺมี ฌมฺมวินฺเยติ ทิสฺสนฺติ ๑ ๔ ม. ย. พหุโล ๑ เอยฺมฺปริปิ ๑

อาริภวานฺติ เกนจิ อนาวณฺโฬ โหติ อปฺปฏิจฺจนฺหนํ วิวณฺโฬ [๑] ๗
 ตีโรภวานฺติ เกนจิ อาวณฺโฬ โหติ ปฏิจฺจนฺหนํ ปิหิตํ ปฏิกุชฺชิตํ ๗
 ตีโรภฺทฺทํ ตีโรปการํ ตีโรปพพตํ อสชฺชมาเน คจฺจนฺติ เสยฺยถาปิ
 อากาเสติ ปกตียา อากาสกสิณสมาปตฺตียา ลากิ โหติ ตีโรภฺทฺทํ
 ตีโรปการํ ตีโรปพพตํ อวชฺชติ อวชฺชิตฺวา ฅาณน อธิฏฺฐาติ
 อากาโส โหตุติ อากาโส โหติ โส ตีโรภฺทฺทํ ตีโรปการํ ตีโรปพพตํ
 อสชฺชมาเน คจฺจนฺติ ยถา มนุสฺสา ปกตียา อนิหฺติมนฺโต เกนจิ
 อนาวณฺโฬ อปริกฺขิตฺเต อสชฺชมาเน คจฺจนฺติ เอวเมว โส อิหฺติมา
 เจโตวลิปฺปตฺโต ตีโรภฺทฺทํ ตีโรปการํ ตีโรปพพตํ อสชฺชมาเน คจฺจนฺติ
 เสยฺยถาปิ อากาเส ๗

ปจฺวิยาปิ อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ กโรติ เสยฺยถาปิ อุกฺเกติ ปกตียา
 อาไปกสิณสมาปตฺตียา ลากิ โหติ ปจฺวี อวชฺชติ อวชฺชิตฺวา ฅาณน
 อธิฏฺฐาติ อุกฺกํ โหตุติ อุกฺกํ โหติ โส ปจฺวิยา อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ กโรติ
 ยถา มนุสฺสา ปกตียา อนิหฺติมนฺโต อุกฺเก อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ กโรติ
 เอวเมว โส อิหฺติมา เจโตวลิปฺปตฺโต ปจฺวิยา อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ กโรติ
 เสยฺยถาปิ อุกฺเก ๗

อุกฺเกปิ อภิชฺชมาเน คจฺจนฺติ เสยฺยถาปิ ปจฺวิยนฺติ ปกตียา
 ปจฺวีกสิณสมาปตฺตียา ลากิ โหติ อุกฺกํ อวชฺชติ อวชฺชิตฺวา ฅาณน
 อธิฏฺฐาติ ปจฺวี โหตุติ ปจฺวี โหติ โส อภิชฺชมาเน อุกฺเก คจฺจนฺติ
 ยถา มนุสฺสา ปกตียา อนิหฺติมนฺโต อภิชฺชมาเน ปจฺวิยา คจฺจนฺติ
 เอวเมว โส อิหฺติมา เจโตวลิปฺปตฺโต อภิชฺชมาเน อุกฺเก คจฺจนฺติ
 เสยฺยถาปิ ปจฺวิยํ ๗

อากาเสปิ ปลลฺงเกน กมฺติ เสยฺยถาปิ ปกฺชี สกฺุณฺติ ปกตียา
 ปจฺวีกสิณสมาปตฺตียา ลากิ โหติ อากาสํ อวชฺชติ อวชฺชิตฺวา

ฉาณน อธิฏฐาติ ปจวี โหตุติ ปจวี โหติ โส อากาเส อนตลิกฺเข
 จงฺกมตปิ ติฏฐติปิ นิสิตฺติปิ เสยฺยมฺปิ กปฺเปติ ยถา มนุสฺสา
 ปกตฺยา อนิทธิมนฺโต ปจฺวียา จงฺกมตปิ ติฏฐจฺนตปิ นิสิตฺตปิ
 เสยฺยมฺปิ กปฺเปติ เหวเมว โส อิทธิมา เจโตวสิปฺตฺโต อากาเส
 อนตลิกฺเข จงฺกมตปิ ติฏฐติปิ นิสิตฺติปิ เสยฺยมฺปิ กปฺเปติ
 เสยฺยตปิ ปกฺขี สกฺโข ๑

อิเมปิ จนฺทิมสฺริเย เอวํอิทธิเก เอวํหานุภาเว ปาณินา
 ปรามสฺติ ปริมชฺชตฺติ อธิ โส อิทธิมา เจโตวสิปฺตฺโต นิสินฺนโก วา
 นิปนฺนโก วา จนฺทิมสฺริเย อวชฺชติ อวชฺชิตฺวา ฉาณน อธิฏฐาติ
 หตฺถปาเส โหตุติ หตฺถปาเส โหติ โส นิสินฺนโก วา นิปนฺนโก วา
 จนฺทิมสฺริเย ปาณินา อามสฺติ ปรามสฺติ ปริมชฺชติ ยถา มนุสฺสา
 ปกตฺยา อนิทธิมนฺโต กิณฺจิทเวว รูปคตํ หตฺถปาเส อามสฺนติ ปรามสฺนติ
 ปริมชฺชนติ เหวเมว โส อิทธิมา เจโตวสิปฺตฺโต นิสินฺนโก วา
 นิปนฺนโก วา จนฺทิมสฺริเย ปาณินา อามสฺติ ปรามสฺติ ปริมชฺชติ ๑

ยาว พุรฺหมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตตฺตฺติ สเจ โส อิทธิมา
 เจโตวสิปฺตฺโต พุรฺหมโลกํ คนฺตฺกาโม โหติ ทูเรปิ สนฺติเก อธิฏฐาติ
 สนฺติเก โหตุติ สนฺติเกปิ โหติ สนฺติเกปิ ทูเร อธิฏฐาติ ทูเร
 โหตุติ ทูเร โหติ พหุํปิ โลกํ อธิฏฐาติ โลกํ โหตุติ โลกํ โหติ
 โลกมฺปิ พหุํ อธิฏฐาติ พหุํ โหตุติ พหุํ โหติ ทิพฺเพน จกฺขฺนา
 ตสฺส พุรฺหมโน รูปํ ปสฺสติ ทิพฺพาย โสตธาตฺฐยา ตสฺส พุรฺหมโน
 สหํ สฺสนาติ เจโตปริยฉาณน ตสฺส พุรฺหมโน จิตฺตํ ปชานาติ
 สเจ โส อิทธิมา เจโตวสิปฺตฺโต ทิสฺสมานน กายเวเนน พุรฺหมโลกํ
 คนฺตฺกาโม โหติ กายเวเนน จิตฺตํ ปริณามเตติ กายเวเนน จิตฺตํ
 อธิฏฐาติ กายเวเนน จิตฺตํ ปริณามเตวา กายเวเนน จิตฺตํ อธิฏฐจฺนิตฺวา

สุขสณฺณณจ ลหุสณฺณณจ โอกกมิตฺวา ทิสฺสมานน กายน พฺรหฺมโลกํ
 คจฺจติ สเจ โส อิทฺธิมา เจโตวสิปฺปโต อทิสฺสมานน กายน
 พฺรหฺมโลกํ คนฺตุกาโม โหติ จิตฺตวเสน กายํ ปรินาเมติ จิตฺตวเสน
 กายํ อธิจฺจุจติ จิตฺตวเสน กายํ ปรินาเมตฺวา จิตฺตวเสน กายํ
 อธิจฺจุจิตฺวา สุขสณฺณณจ ลหุสณฺณณจ โอกกมิตฺวา อทิสฺสมานน
 กายน พฺรหฺมโลกํ คจฺจติ โส ๓๓๓ พฺรหฺมโน ปฺรโต รูปิ^๑ อภินิมฺมินาติ
 มโนมยํ สพฺพคฺปจฺจจํ^๒ อหีนฺนุหฺริยํ สเจ โส อิทฺธิมา จงฺกมติ
 นิมฺมิโตปิ ตตฺถ จงฺกมติ สเจ โส อิทฺธิมา ติจฺจุจติ นิมฺมิโตปิ ตตฺถ
 ติจฺจุจติ สเจ โส อิทฺธิมา นิสฺสีหติ นิมฺมิโตปิ ตตฺถ นิสฺสีหติ สเจ โส
 อิทฺธิมา เสยฺยํ กปฺเปติ นิมฺมิโตปิ ตตฺถ เสยฺยํ กปฺเปติ สเจ โส
 อิทฺธิมา ฐฺมายติ นิมฺมิโตปิ ตตฺถ ฐฺมายติ สเจ โส อิทฺธิมา ปชฺชลติ
 นิมฺมิโตปิ ตตฺถ ปชฺชลติ สเจ โส อิทฺธิมา ฌมฺมํ ภาสติ นิมฺมิโตปิ
 ตตฺถ ฌมฺมํ ภาสติ สเจ โส อิทฺธิมา ปณฺหํ ปุจฺจติ นิมฺมิโตปิ ตตฺถ
 ปณฺหํ ปุจฺจติ สเจ โส อิทฺธิมา ปณฺหํ ปุจฺจโจ วิสฺสชฺเชติ นิมฺมิโตปิ
 ตตฺถ ปณฺหํ ปุจฺจโจ วิสฺสชฺเชติ สเจ โส อิทฺธิมา เตน พฺรหฺมฺนา
 สทฺธี สนฺติจฺจุจติ สลฺลปติ สากจฺฉํ สฺมาปชฺชติ นิมฺมิโตปิ ตตฺถ เตน
 พฺรหฺมฺนา สทฺธี สนฺติจฺจุจติ สลฺลปติ สากจฺฉํ สฺมาปชฺชติ ยณฺณเว
 [๓] โส อิทฺธิมา กโรติ ตนฺตเวท หิ โส นิมฺมิโต กโรตีติ อยํ
 อธิจฺจุจานา อิทฺธิ ๑

[๖๘๖] กตมา วิกุพฺพนา อิทฺธิ ๑ ลีขิสฺส ภควโต อรหฺโต
 สฺมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อภิกฺขุ นาม สาวโก พฺรหฺมโลเก จิตฺโต สหสฺสี-
 โลกาธาตุํ สเรณ วิญญาเปสิ โส ทิสฺสมานนปิ กายน ฌมฺมํ เทเสสิ^๔
 อทิสฺสมานนปิ กายน ฌมฺมํ เทเสสิ ทิสฺสมานนปิ เหมจฺจิเมน

๑-๒ ม. รูปิ ... สพฺพคฺปจฺจจํ ๑. เอวมฺปริปิ ๑. ๓ ย. เอตฺถนฺตเร หิสฺสทฺโท ทิสฺสติ ๑
 ๔ ย. เทเสติ ๑. เอวมฺปริปิ ๑

อุปฺทฏฺฏกาเยน อทิสฺสฺมาเนนปิ อุปริเมน อุปฺทฏฺฏกาเยน ฐมฺมํ เทเสสิ
 ทิสฺสฺมาเนนปิ อุปริเมน อุปฺทฏฺฏกาเยน อทิสฺสฺมาเนนปิ เหมจฺจิเมน
 อุปฺทฏฺฏกาเยน ฐมฺมํ เทเสสิ โส ปกตฺวิถฺถณฺณํ วิชฺชิตฺวา กุมารกถฺถณฺณํ
 วา ทสฺเสติ นาควถฺถณฺณํ วา ทสฺเสติ สฺสฺปถฺถณฺณวถฺถณฺณํ วา ทสฺเสติ
 ยกฺขวถฺถณฺณํ วา ทสฺเสติ ๑ อสุรฺวถฺถณฺณํ วา ทสฺเสติ ๑ อิทฺถวถฺถณฺณํ วา
 ทสฺเสติ เทววถฺถณฺณํ วา ทสฺเสติ พุรฺหมวถฺถณฺณํ วา ทสฺเสติ สฺสมุทฺทวถฺถณฺณํ
 วา ทสฺเสติ ปพฺพตวถฺถณฺณํ วา ทสฺเสติ วนวถฺถณฺณํ วา ทสฺเสติ
 สึทฺถวถฺถณฺณํ วา ทสฺเสติ พุยฺยคฺชวถฺถณฺณํ วา ทสฺเสติ ทิปฺปวถฺถณฺณํ วา ทสฺเสติ
 ทตฺถตีปฺป^๒ ทสฺเสติ อสฺสํปฺป ทสฺเสติ รตฺถํปฺป ทสฺเสติ ปตฺถตีปฺป ทสฺเสติ
 วิวริทฺถํปฺป เสนาพฺพฺยูทํ ทสฺเสติ^๓ อยํ วิกฺุพฺพนา อิทฺธิ ๑

[๖๘๗] กตฺมา มโนมฺยา อิทฺธิ ๑ อิทฺธิ วิกฺุพฺพ อิมฺมฺหา กายา
 อญฺจํ กายํ อภินิมฺมิณาติ รุปฺปี มโนมฺยํ สพฺพํคฺคปจฺจจฺจํ อหีนินฺทริยํ
 เสยฺยถาปิ ปุริโส มุญฺชฺสมฺหา อิลิกํ ปวาเหยฺย ตสฺส เอวมฺสฺส อยํ
 มุญฺชฺไซ อยํ อิลิกา^๔ อญฺโฆ มุญฺชฺไซ อญฺจวา อิลิกา มุญฺชฺสมฺหา เตว
 อิลิกา ปวาพฺพฺหาติ เสยฺยถาปิ วา ปน ปุริโส อลึ โกลิยา ปวาเหยฺย
 ตสฺส เอวมฺสฺส อยํ อลึ อยํ โกลิ อญฺโฆ อลึ อญฺจวา โกลิ
 โกลิยา เตว อลึ ปวาพฺพฺหติ เสยฺยถาปิ วา ปน ปุริโส อหึ กรณฺทฺหา
 อุทฺทเรยฺย ตสฺส เอวมฺสฺส อยํ อหึ^๕ อยํ กรณฺทฺเท อญฺโฆ อหึ
 อญฺโฆ กรณฺทฺเท กรณฺทฺหา เตว อหึ อุพฺพฺภโตติ เอวเมว วิกฺุพฺพ
 อิมฺมฺหา กายา อญฺจํ กายํ อภินิมฺมิณาติ รุปฺปี มโนมฺยํ
 สพฺพํคฺคปจฺจจฺจํ อหีนินฺทริยํ อยํ มโนมฺยา อิทฺธิ ๑

[๖๘๘] กตฺมา ฌาณวิปฺพารา อิทฺธิ ๑ อนิจฺจฺจานุปฺสฺสฺนายน
 นิจฺจสฺสณฺณาย ปหานญฺโโจ อิชฺฌตฺตีติ ฌาณวิปฺพารา อิทฺธิ ทฺกฺกฺขานุปฺสฺสฺนายน

๑-๑ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑   ๒ ย. ทตฺถิวถฺถณฺณํ ๑   ๓ ม. ทสฺเสตฺตีติ ๑
 ๔ ม. อิลิกา ๑ เอวมฺปริปิ ๑   ๕ ย. อลึ ๑ เอวมฺปริปิ ๑

สุขสณฺณาย อนตฺตานุปฺสสนาย อตฺตสณฺณาย นิพฺพิทานุปฺสสนาย
นนฺทียา วิราคานุปฺสสนาย ราคสฺส นโรธานุปฺสสนาย สมฺมุทยสฺส
ปฏฺินิสฺสคฺคานุปฺสสนาย อาทานสฺส ปหานนฺฺโจ อิชฺฌตฺตีติ ฌาณวิปฺพารา
อิหฺติ อายสฺมโต พกฺกุลสฺส ฌาณวิปฺพารา อิหฺติ อายสฺมโต
สงฺกิจจสฺส ฌาณวิปฺพารา อิหฺติ อายสฺมโต ภูตปาลสฺส ฌาณวิปฺพารา
อิหฺติ อຍ ฌาณวิปฺพารา อิหฺติ ฯ

[๖๘๙] กตมา สมာธิวิปฺพารา อิหฺติ ฯ ปจฺมชฺฌาเนน นีวรณานํ
ปหานนฺฺโจ อิชฺฌตฺตีติ สมာธิวิปฺพารา อิหฺติ ทฺตฺติยชฺฌาเนน วิตกฺกวิจฺจารานํ
ปหานนฺฺโจ อิชฺฌตฺตีติ สมာธิวิปฺพารา อิหฺติ ตฺตฺติยชฺฌาเนน ปิตฺติยา ปหานนฺฺโจ
อิชฺฌตฺตีติ ฯเปฯ จตฺตฺตฺถชฺฌาเนน สุขทฺทฺขานํ ปหานนฺฺโจ อิชฺฌตฺตีติ
ฯเปฯ อากาसानญฺจายตฺนสมာปฺตฺติยา รฺรูปสณฺณาย ปฏฺินิสฺสณฺณาย
นานตฺตสณฺณาย ปหานนฺฺโจ อิชฺฌตฺตีติ ฯเปฯ วิญฺญาณญฺจายตฺน-
สมာปฺตฺติยา อากาसानญฺจายตฺนสณฺณาย ปหานนฺฺโจ อิชฺฌตฺตีติ ฯเปฯ
อากิณฺจณฺญายตฺนสมာปฺตฺติยา วิญฺญาณญฺจายตฺนสณฺณาย ปหานนฺฺโจ
อิชฺฌตฺตีติ ฯเปฯ เวนสณฺณานาสณฺณายตฺนสมာปฺตฺติยา อากิณฺจณฺญายตฺน-
สณฺณาย ปหานนฺฺโจ อิชฺฌตฺตีติ สมာธิวิปฺพารา อิหฺติ อายสฺมโต
สารีปฺตฺตสฺส สมာธิวิปฺพารา อิหฺติ อายสฺมโต สณฺชีวสฺส สมာธิวิปฺพารา
อิหฺติ อายสฺมโต ชาณฺุโกณฺทณฺณสฺส สมာธิวิปฺพารา อิหฺติ อุตฺตราย
อุปาสิกาย สมာธิวิปฺพารา อิหฺติ สามาวตฺติยา อุปาสิกาย สมာธิวิปฺพารา
อิหฺติ อຍ สมာธิวิปฺพารา อิหฺติ ฯ

[๖๙๐] กตมา อริยา อิหฺติ ฯ อิธ ภิกฺขุ สเจ อากงฺขติ
ปฏฺิฎฺเฐ อปฺปฏฺิฎฺเฐสณฺณํ วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏฺิฎฺเฐสณฺณํ ตตฺถ วิหฺรติ
สเจ อากงฺขติ อปฺปฏฺิฎฺเฐ ปฏฺิฎฺเฐสณฺณํ วิหเรยฺยนฺติ ปฏฺิฎฺเฐสณฺณํ
ตตฺถ วิหฺรติ สเจ อากงฺขติ ปฏฺิฎฺเฐ จ อปฺปฏฺิฎฺเฐ จ อปฺปฏฺิฎฺเฐสณฺณํ

วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกฺกุลสณฺณํ ตตฺถ วิหฺรติ สฺเจ อากงฺขติ อปฺปฏิกฺกุล
 จ ปฏิกฺกุล จ ปฏิกฺกุลสณฺณํ วิหเรยฺยนฺติ ปฏิกฺกุลสณฺณํ ตตฺถ วิหฺรติ
 สฺเจ อากงฺขติ ปฏิกฺกุล จ อปฺปฏิกฺกุล จ ตทฺภายํ อภินิวชฺเชตฺวา
 อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สฺโต สมนฺปะชาโนติ อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหฺรติ สฺโต
 สมนฺปะชาโน ๑

กถํ ปฏิกฺกุล อปฺปฏิกฺกุลสณฺณํ วิหฺรติ ๑ อนิฏฺฐสฺมึ วตฺถุสฺมึ
 เมตฺตทาย วา ผรติ ชาตฺุโต วา อุปลํหฺรติ เอวํ ปฏิกฺกุล อปฺปฏิกฺกุลสณฺณํ
 วิหฺรติ ๑

กถํ อปฺปฏิกฺกุล ปฏิกฺกุลสณฺณํ วิหฺรติ ๑ อิฏฺฐสฺมึ วตฺถุสฺมึ
 อสุภาย วา ผรติ อนิจฺจโต วา อุปลํหฺรติ เอวํ อปฺปฏิกฺกุล
 ปฏิกฺกุลสณฺณํ วิหฺรติ ๑

กถํ ปฏิกฺกุล จ อปฺปฏิกฺกุล จ อปฺปฏิกฺกุลสณฺณํ วิหฺรติ ๑
 อนิฏฺฐสฺมึ จ อิฏฺฐสฺมึ จ วตฺถุสฺมึ เมตฺตทาย วา ผรติ ชาตฺุโต วา
 อุปลํหฺรติ เอวํ ปฏิกฺกุล จ อปฺปฏิกฺกุล จ อปฺปฏิกฺกุลสณฺณํ วิหฺรติ ๑

กถํ อปฺปฏิกฺกุล จ ปฏิกฺกุล จ ปฏิกฺกุลสณฺณํ วิหฺรติ ๑ อิฏฺฐสฺมึ
 จ อนิฏฺฐสฺมึ จ [๑] อสุภาย วา ผรติ อนิจฺจโต วา อุปลํหฺรติ
 เอวํ อปฺปฏิกฺกุล จ ปฏิกฺกุล จ ปฏิกฺกุลสณฺณํ วิหฺรติ ๑

กถํ ปฏิกฺกุล จ อปฺปฏิกฺกุล จ ตทฺภายํ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก
 วิหฺรติ สฺโต สมนฺปะชาโน ๑ อิธ ภิกฺขุ จภฺขนา รูปรํ ทิสฺวา เนว
 สฺมโน โหติ น ทฺมมโน อุเปกฺขโก วิหฺรติ สฺโต สมนฺปะชาโน โสเตน
 สทฺทํ สฺตฺวา ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ชิวฺหาย รลํ สายิตฺวา
 กาเยน โฝฏฺจพฺพํ ผุสิตฺวา มนฺสา ฐมฺมํ วิญฺญาเยเนว สฺมโน
 โหติ น ทฺมมโน อุเปกฺขโก วิหฺรติ สฺโต สมนฺปะชาโน เอวํ ปฏิกฺกุล จ

๑ ม. ย. เอตฺถนฺตเร วตฺถุสฺมินฺติ ทิสฺสตี ๑

อปปฏิกุเล จ ตทญญํ อภินิวชเชตวา อุเปกขโก วิหริติ สโต
สมปชาโน อัย อริยา อิหิ ๑

[๖๕๑] กตมา กมฺมวิปากชา อิหิ ๑ สพฺเพสํ ปกฺขีนํ
สพฺเพสํ เทวานํ เอกจฺจนํ มนุสฺसानํ เอกจฺจนํ วินิปาติกาณํ
อัย กมฺมวิปากชา อิหิ ๑

[๖๕๒] กตมา ปุณฺณวโต อิหิ ๑ ราชา จกฺกวตฺติ เวหาลํ
คจฺจนฺติ สหฺธิ จตฺตฺรจฺคินิยา เสนาย อนฺตมโส อสฺสพฺนฺธโคปเก ปุริเส^๑
อุปาทาย ไชติยสฺส^๒ คหปติสฺส ปุณฺณวโต อิหิ ชฺฉิลสฺส คหปติสฺส
ปุณฺณวโต อิหิ เมถฺตกสฺส คหปติสฺส ปุณฺณวโต อิหิ
โฆลิตสฺส คหปติสฺส ปุณฺณวโต อิหิ ปณฺจนฺนํ มหาปุณฺณวาณํ
ปุณฺณวโต อิหิ อัย ปุณฺณวโต อิหิ ๑

[๖๕๓] กตมา วิชฺชามยา อิหิ ๑ วิชฺชาชฺรธา วิชฺขํ ปริชเปตฺวา^๓
เวหาลํ คจฺจนฺติ อากาเส อนฺตลิกฺเข หตฺถิมปิ ทสฺเสนฺติ อสฺสมปิ
ทสฺเสนฺติ รถมปิ ทสฺเสนฺติ ปตฺติมปิ ทสฺเสนฺติ วิวิธมปิ เสนาพฺยฺหํ
ทสฺเสนฺติ อัย วิชฺชามยา อิหิ ๑

[๖๕๔] กถํ ตตฺถ ตตฺถ สมฺมปฺปโยคปฺปจฺจยา อิชฺฌนฺนฺจเณ
อิหิ ๑ เนกขมฺเมเน กามจฺจนฺทสฺส ปหฺนฺนฺจฺจ อิชฺฌตฺตีติ ตตฺถ ตตฺถ
สมฺมปฺปโยคปฺปจฺจยา อิชฺฌนฺนฺจเณ อิหิ อพฺยาปาเทเน พฺยาปาทสฺส
ปหฺนฺนฺจฺจ อิชฺฌตฺตีติ ๑เป๑ อาโลกสณฺณาย ถีนมิทฺตสฺส ๑เป๑
อรหตฺตมคฺเคน สพฺพกิลฺลเณ ปหฺนฺนฺจฺจ อิชฺฌตฺตีติ ตตฺถ ตตฺถ
สมฺมปฺปโยคปฺปจฺจยา อิชฺฌนฺนฺจเณ อิหิ เอวํ ตตฺถ ตตฺถ
สมฺมปฺปโยคปฺปจฺจยา อิชฺฌนฺนฺจเณ อิหิ อีมา ทส อิหิโยติ ๑
อิหิทิถา นิฏฺฐิตา ๑

๑-๑ สี่. อสฺสพฺนฺธเน ปุริเส, ม. อสฺสพฺนฺธโคปุริเส ๑ ๒ สี่. ยฺ. ไชติยสฺส ๑
๓ สี่. ปริทเมตฺวา, ม. ปริชเปตฺวา ๑

ปณณวาคเค อภิสมยกถา

[๖๔๕] อภิสมโยติ เกน อภิสเมติ ฯ จิตฺเตน อภิสเมติ ฯ
หญฺจิจิ จิตฺเตน อภิสเมติ เตนหิ อณฺณวณฺเณ อภิสเมติ ฯ น อณฺณวณฺเณ
อภิสเมติ ฅาณน อภิสเมติ ฯ หญฺจิจิ ฅาณน อภิสเมติ เตนหิ
[๑] อจิตฺตโก อภิสเมติ ฯ น อจิตฺตโก อภิสเมติ จิตฺเตน จ ฅาณน
จ อภิสเมติ ฯ หญฺจิจิ จิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ เตนหิ
กามาวจรจิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ น กามาวจรจิตฺเตน จ
ฅาณน จ อภิสเมติ เตนหิ รุปราวจรจิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ
น รุปราวจรจิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ เตนหิ อรูปาวจรจิตฺเตน
จ ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ น อรูปาวจรจิตฺเตน จ ฅาณน จ
อภิสเมติ ฯ เตนหิ กมฺมสฺสกตาทิจิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ
น กมฺมสฺสกตาทิจิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ เตนหิ สจฺจจฺานุ-
โลมิกจิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ น สจฺจจฺานุโลมิกจิตฺเตน จ
ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ เตนหิ อตฺถิตฺตจิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ
น อตฺถิตฺตจิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ เตนหิ อนาคตจิตฺเตน จ
ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ น อนาคตจิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ
เตนหิ ปจฺจบุปฺพนโลเกยฺยจิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ น
ปจฺจบุปฺพนโลเกยฺยจิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ โลกุตฺตรมคฺคกฺขณ
ปจฺจบุปฺพนจิตฺเตน จ ฅาณน จ อภิสเมติ ฯ

[๖๔๖] กถํ โลกุตฺตรมคฺคกฺขณ ปจฺจบุปฺพนจิตฺเตน จ ฅาณน
จ อภิสเมติ ฯ โลกุตฺตรมคฺคกฺขณ อฺุปฺปาทาธิปเตยฺยํ จิตฺตํ ฅาณนสฺส
เหตุ ปจฺจจโย จ ตํสมฺปยุตฺตํ จิตฺตํ นิโรธโคจรํ ทสฺสนาธิปเตยฺยํ
ฅาณนํ จิตฺตสฺส เหตุ ปจฺจจโย จ ตํสมฺปยุตฺตํ ฅาณนํ นิโรธโคจรํ

๑ ม. เหตุถนฺตเร อจิตฺเตน จ ฅาณน จาติ ทิสฺสนฺติ ฯ

เอวํ โลกุตตรมคฺคกฺขณํ ปจฺจุปปนฺนจิตฺเตน จ ฉาณนํ จ อภิสเมตฺติ ฯ
 [๖๙๗] กิณฺहु เอตฺตโกเยว อภิสมฺเยตฺติ ฯ น หิ โลกุตตร-
 มคฺคกฺขณํ ทสฺสนาภิสมฺโย สมฺมาทิฏฺฐิ อภินิโรปนาภิสมฺโย สมฺมา-
 สงกฺกโป ปรีคฺคหาภิสมฺโย สมฺมาวาจา สมฺภูจฺจนาภิสมฺโย สมฺมากมฺมหนฺโต
 โวทานาภิสมฺโย สมฺมาอาชีโว ปรีคฺคหาภิสมฺโย สมฺมาวายาโม อุปฺภู-
 จาณาภิสมฺโย สมฺมาสตี อวิกฺเขปาภิสมฺโย สมฺมาสมาธิ อุปฺภูจฺจนาภิสมฺโย
 สติสมฺโพชฺฌนฺโค ฯ เป ฯ^๑ ปฏิสงฺขานาภิสมฺโย อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโค
 อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยาภิสมฺโย สทฺธาพลํ โกสฺซเช อกมฺปิยาภิสมฺโย วีริยพลํ
 ปมาเท อกมฺปิยาภิสมฺโย สติพลํ อุทฺธจฺเจ อกมฺปิยาภิสมฺโย สมาธิพลํ
 อวิชฺชาย อกมฺปิยาภิสมฺโย ปณฺณภาพลํ อธิโมกฺขาภิสมฺโย สทฺดินฺุทฺธิยํ
 ปคฺคหาภิสมฺโย วีริยินฺุทฺธิยํ อุปฺภูจฺจนาภิสมฺโย สตินฺุทฺธิยํ อวิกฺเขปาภิสมฺโย
 สมาธินฺุทฺธิยํ ทสฺสนาภิสมฺโย ปณฺณอินฺุทฺธิยํ อาธิปเตยฺยญฺเฐน อินฺุทฺธิยา-
 ภิสมฺโย อกมฺปิยญฺเฐน พลาภิสมฺโย นียฺยานญฺเฐน โพชฺฌนฺคภาภิสมฺโย
 เหตุญฺเฐน มคฺคภาภิสมฺโย อุปฺภูจฺจนาญฺเฐน สติปฺภูจฺจนาภิสมฺโย ปทหนฺญฺเฐน
 สมฺมปฺปชานาภิสมฺโย อิชฺฌนฺญฺเฐน อิทฺธิปาทาภิสมฺโย ตถญฺเฐน สจฺจา-
 ภิสมฺโย อวิกฺเขปญฺเฐน สมถาภิสมฺโย อนฺุปสฺสนญฺเฐน วิปสฺสนาภิสมฺโย
 เอกรสฺญฺเฐน สมถวิปสฺสนาภิสมฺโย อนตฺิวตฺตนาญฺเฐน ยฺคนทฺธาภิสมฺโย
 สํวรญฺเฐน สีลวิสุทฺธิ อภิสมฺโย อวิกฺเขปญฺเฐน จิตฺตวิสุทฺธิ อภิสมฺโย
 ทสฺสนญฺเฐน ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ อภิสมฺโย มุตฺตญฺเฐน อธิโมกฺขาภิสมฺโย
 ปฏิเวธญฺเฐน วิชฺชาภิสมฺโย ปริจฺจาคญฺเฐน วิมุตฺติ อภิสมฺโย
 สมฺจุฉेतฺตญฺเฐน ขเย ฉาณํ อภิสมฺโย จนฺุโท มฺูลญฺเฐน อภิสมฺโย
 มนสิกาโร สมฺภูจฺจนาญฺเฐน อภิสมฺโย ผลฺโส สโมธานญฺเฐน อภิสมฺโย

๑ ม. ปวีจยาภิสมฺโย ฐมฺมวิจยสมฺโพชฺฌนฺโค ปคฺคหาภิสมฺโย วีริยสมฺโพชฺฌนฺโค
 ผรณภิสมฺโย ปิตฺติสมฺโพชฺฌนฺโค อุปฺสมาภิสมฺโย ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌนฺโค อวิกฺเขปาภิสมฺโย
 สมาธิสมฺโพชฺฌนฺโค ฯ

เวทนา สัมมสรณัญจน อภิสมโย สมาธิ ปมุขัญจน อภิสมโย สติ
อาธิปเตยฺยญจน อภิสมโย ปณณวา ตทุตตรญจน อภิสมโย วิมุตติ
สารญจน อภิสมโย อมโตคธํ นิพพานํ ปรีโยสานญจน อภิสมโย ฯ

[๖๙๘] กิณหุ เอตตโกเยว อภิสมโยติ ฯ น หิ โสตาปตติ-
มคคกฺขณเ ทสฺสนาภิสมโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ อมโตคธํ นิพพานํ
ปรีโยสานญจน อภิสมโย ฯ

กิณหุ เอตตโกเยว อภิสมโยติ ฯ น หิ โสตาปตติผลกฺขณเ
ทสฺสนาภิสมโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ ปฏิปฺปสฺสทฺธญจน อนุปฺปาเท ฅาณํ
อภิสมโย ฅนฺโท มฺลญจน อภิสมโย ฯเปฯ อมโตคธํ นิพพานํ
ปรีโยสานญจน อภิสมโย ฯ

กิณหุ เอตตโกเยว อภิสมโยติ ฯ น หิ สกทาคามิมคคกฺขณเ
ฯเปฯ สกทาคามิผลกฺขณเ อนาคามิมคคกฺขณเ อนาคามิผลกฺขณเ
อรหตฺตมคคกฺขณเ อรหตฺตผลกฺขณเ ทสฺสนาภิสมโย สมฺมาทิฏฺฐิ
อภินิโรปนภิสมโย สมฺมาสงฺกปฺโป ฯเปฯ ปฏิปฺปสฺสทฺธญจน
อนุปฺปาเท ฅาณํ อภิสมโย ฅนฺโท มฺลญจน อภิสมโย ฯเปฯ
อมโตคธํ นิพพานํ ปรีโยสานญจน อภิสมโย สุวาย^๑ อตีเต กิเลส
ปชหติ อนาคเต กิเลส ปชหติ ปจฺจุปฺปนฺเน กิเลส ปชหติ ฯ

[๖๙๙] อตีเต กิเลส ปชหตีติ หญฺจิ อตีเต กิเลส ปชหติ
เตนหิ ฅีณํ ฅเปติ นิจฺฐํ นโรเชติ วิคตํ วิคเมติ อตฺถงฺคตํ
อตฺถงฺคเมติ อตีตํ ยํ นตฺถิ ตํ ปชหตีติ น อตีเต กิเลส ปชหตี^๒ ฯ

อนาคเต กิเลส ปชหตีติ หญฺจิ อนาคเต กิเลส ปชหติ
เตนหิ อชาตํ ปชหติ อนิพฺพตฺตํ ปชหติ อนุปฺปนฺนํ ปชหติ อปาตฺถงฺคตํ
ปชหติ อนาคตํ ยํ นตฺถิ ตํ ปชหตีติ น อนาคเต กิเลส ปชหตี^๓ ฯ

ปจฺจุปฺปนฺเน กิเลส ปชหตีติ หญฺจิ ปจฺจุปฺปนฺเน กิเลส

๑ ม. ยวายํ กิเลส ปชหติ ฯ

๒,๓ ม. ย. อติสทฺโท ทิสฺสตี ฯ

ปชหติ เตนหิ รตโต รากํ ปชหติ ทุฏฺโฐ โทสํ ปชหติ มุฬฺพีห โมหํ
ปชหติ วินิพนฺโธ^๑ มานํ ปชหติ ปรามภูโฐ ทิฏฺฐิ ปชหติ วิกุเขปคโต
อุทฺตจจํ ปชหติ อนิฏฺฐจจคโต วิจิกิจจํ ปชหติ ฅามคโต อนุสยํ
ปชหติ กณฺหสูกกธมฺมา ยุกนทฺธา ปวตฺตตนฺติ^๒ ตํสงฺกิลลิกา^๓
มคฺคภาวนา โหตีตี^๔ น [๕] อตีเต กิลเส ปชหติ [๖] อนาคเต
กิลเส ปชหติ [๗] ปจฺจุปปนฺเน กิลเส ปชหตีตี ๑

[๗๐๐] หนฺยจิ น อตีเต กิลเส ปชหติ น อนาคเต กิลเส
ปชหติ น ปจฺจุปปนฺเน กิลเส ปชหติ เตนหิ นตฺถิ มคฺคภาวนา
นตฺถิ ผลสจฺจิกิริยา นตฺถิ กิลเสปฺปทานํ นตฺถิ ธมฺมาภิสมโย^๕ ๑
น ทิ^๖ อตฺถิ มคฺคภาวนา อตฺถิ ผลสจฺจิกิริยา อตฺถิ กิลเสปฺปทานํ
อตฺถิ ธมฺมาภิสมโย ยถา กถํ วีย ยถาปิ^๗ ตฺรฺุณ รุกฺโข อชาตผล
ตเมนํ ปุริโส มุเล^๘ จินฺนทฺเหยย เย ตสฺส รุกฺขสฺส อชาตผลา
[๑๒] อชาตาเยว น ชายนฺติ อนิพฺพตฺตาเยว น นิพฺพตฺตตนฺติ
อนุปปนฺนาเยว น อุปปชฺชนฺติ อปาตฺถุฏฺตาเยว น ปาตฺถุฏฺฏานฺติ
เอวเมว อุปปาโท เหตุ อุปปาโท ปจฺจโย กิลสํ นินฺพพตฺตติยา^๙ อุปปาเท
อาทีนํ ทิสฺวา อนุปปาเท จิตฺตํ ปกฺขนฺนทฺติ อนุปปาเท จิตฺตสฺส
ปกฺขนฺนทฺตตา เย อุปปาทปจฺจยา กิลสา นินฺพพตฺเตยฺยํ เต
อชาตาเยว น ชายนฺติ อนิพฺพตฺตาเยว น นิพฺพตฺตตนฺติ อนุปปนฺนาเยว
น อุปปชฺชนฺติ อปาตฺถุฏฺตาเยว น ปาตฺถุฏฺฏานฺติ เอวํ เหตุณีโรธา
ทูกฺขนีโรธ ปวตฺตเหตุ นิมิตฺตเหตุ आयฺหนเหตุ आयฺหนา ปจฺจโย
กิลสํ นินฺพพตฺตติยา आयฺหนเ อาทีนํ ทิสฺวา อนาญฺหนเ จิตฺตํ

๑ ม. วินิพนฺโธ ๑ ๒ ม. สมเมว วตฺตตนฺติ ๑ ๓ ม. ยฺ. สงฺกิลลิกา ๑
๔ ม. อิตฺตสฺสทฺเท น ทิสฺสตี ๑ ๕ ม. เอตฺถนฺตเร ทิสฺสทฺเท ทิสฺสตี ๑
๖,๗ ม. เอตฺถนฺตเร นสฺสทฺเท ทิสฺสตี ๑ ๘ ม. อิตฺตสฺสทฺเท ทิสฺสตี ๑
๙ ม. น ทิตี ปาจฺทวํ นตฺถิ ๑ ๑๐ ม. เสยฺยถาปิ ๑ ๑๑ ม. มฺลํ ๑
๑๒ ม. เอตฺถนฺตเร เตตี ทิสฺสตี ๑ ๑๓ อิตฺตสฺสทฺเท ทิสฺสตี ๑

ปกฺขนฺทติ อนาคตฺตสฺส ปกฺขนฺทตฺตา เย อายฺหนปจฺจยา
 กิเลสํ นิพฺพตฺเตยฺยํ เต อชาตาเยว น ชานฺตุติ อนิพฺพตฺตาเยว
 น นิพฺพตฺตฺนฺติ อนุปฺปนฺนาเยว น อุปฺปชฺชฺนฺติ อปาตฺฐฺตาเยว
 น ปาตฺฐฺวานฺติ เอวํ เหตุํนิโรธา หุภฺขนิโรธา เอวํ อตฺถิ มคฺคภาวนา
 อตฺถิ ผลสจฺฉิกริยา อตฺถิ กิเลสปรฺหานํ อตฺถิ ธรรมภิสมโยติ ฯ

อภิสมยกถา นิฏฺฐิตา ฯ

ปณณวาคเค เวเวกกถา

สาวตถีนีทานั

[๗๐๑] เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ พลกรณียา^๑ กมฺมนฺตาท
กยิรฺนฺติ^๒ สพฺเพ เต ปจวี นิสฺสาย ปจวียํ ปติฏฺฐาย เวมเมเต
พลกรณียา กมฺมนฺตาท กยิรฺนฺติ เวมเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีสํ
นิสฺสาย สีสฺเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐจฺจํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ
อฏฺฐจฺจํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรติ ฯ

[๗๐๒] กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีสํ นิสฺสาย สีสฺเล ปติฏฺฐาย
อริยํ อฏฺฐจฺจํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐจฺจํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรติ ฯ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี สมฺมาสงฺกปฺป ภาเวติ สมฺมาวาจํ ภาเวติ
สมฺมากมฺมหนฺตํ ภาเวติ สมฺมาอาชีวํ ภาเวติ สมฺมาวายามํ ภาเวติ
สมฺมาสตี ภาเวติ สมฺมาสมมตี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี เอมํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีสํ นิสฺสาย
สีสฺเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐจฺจํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐจฺจํ
มคฺคํ พหุสฺสีกโรติ ฯ

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เยปิเม^๓ วิชคามภูตคามา วุฑฺฒี วิรูฬฺหี
เวปฺพลํ อาปชฺชนฺติ สพฺเพ เต ปจวี นิสฺสาย ปจวียํ ปติฏฺฐาย
เอวมเมเต วิชคามภูตคามา วุฑฺฒี วิรูฬฺหี เวปฺพลํ อาปชฺชนฺติ
เอวมเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีสํ นิสฺสาย สีสฺเล ปติฏฺฐาย อริยํ
อฏฺฐจฺจํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺจํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรนฺโต
วุฑฺฒี วิรูฬฺหี เวปฺพลํ ปาปฺพณาติ ฐมฺเมสุ ฯ

๑ สี. ย. พหุกรณียาติปิ พหุกรณียาติปิ ปาโล ฯ ๒ ม. กรียนฺติ ฯ เอวมฺปิริปิ ฯ
๓ ม. เย เกจิ ฯ

[๗๐๓] กถณจ ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสสาย สีเล ปติฏฺฐาย
 อริยํ อฏฺฐจฺจํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺจํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต
 วุฑฺฒี วิรุฬฺหี เวปุลลํ ปาปฺพณาติ ธมฺเมสุ อิท ภิกขเว ภิกขุ
 สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี
 สมฺมาสงฺกปฺปํ ภาเวติ สมฺมาวาจํ ภาเวติ สมฺมากมฺมหนฺตํ ภาเวติ
 สมฺมาอาชีวํ ภาเวติ สมฺมาวายามํ ภาเวติ สมฺมาสตี ภาเวติ
 สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี

[๑] สมฺมาทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐิยา ปญฺจ วิเวกา ปญฺจ วิราคา ปญฺจ
 นิโรธา ปญฺจ โวสฺสคฺคา ทวาทส นิสฺสยา สมฺมาสงฺกปฺปสฺส ฯเปฯ
 สมฺมาวาจาจาย สมฺมากมฺมหนฺตสฺส สมฺมาอาชีวสฺส สมฺมาวายามสฺส
 สมฺมาสตียา สมฺมาสมาธิสฺส ปญฺจ วิเวกา ปญฺจ วิราคา ปญฺจ
 นิโรธา ปญฺจ โวสฺสคฺคา ทวาทส นิสฺสยา ฯ

[๗๐๔] สมฺมาทิฏฺฐิยา กตฺเม ปญฺจ วิเวกา วิกฺขมฺภนวิเวโก
 ตทฺหฺงคฺวิเวโก สมฺมุจฺเจทวิเวโก ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิวิเวโก นิสฺสรณวิเวโก
 วิกฺขมฺภนวิเวโก จ นีวรณนํ ปจฺมชฺชณนํ ภาวยโต ตทฺหฺงคฺวิเวโก จ
 ทิฏฺฐิจิตฺตานํ นิพฺเพชฺชภาคิยํ สมฺมาธิ ภาวยโต สมฺมุจฺเจทวิเวโก จ โลกุตฺตรํ
 ขยคามี มคฺคํ ภาวยโต ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิวิเวโก จ ผลกฺขณ นิสฺสรณวิเวโก
 จ นิโรธ นิพฺพานํ สมฺมาทิฏฺฐิยา อิเม ปญฺจ วิเวกา อิเมสุ ปญฺจสุ
 วิเวเกสุ ฉนฺทชาโต โหติ สทฺธาธิมฺุโต จิตฺตํ จสฺส สุวาทิฏฺฐิตํ ฯ

[๗๐๕] สมฺมาทิฏฺฐิยา กตฺเม ปญฺจ วิราคา วิกฺขมฺภนวิราโค
 ตทฺหฺงคฺวิราโค สมฺมุจฺเจทวิราโค ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิวิราโค นิสฺสรณวิราโค วิกฺขมฺภน-
 วิราโค จ นีวรณนํ ปจฺมชฺชณนํ ภาวยโต ตทฺหฺงคฺวิราโค จ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ

๑ ม. เอตถนฺตเร เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสฺสาย ... เวปุลลํ ปาปฺพณาติ ธมฺเมสุตีติ
 ทิสฺสนฺติ ฯ

นิพฺเพชภาคิยํ สมมาธิ ภาวยโต สมฺจุเฉทวิราโค จ โลกุตฺตรํ ขยคามิ
มคฺคํ ภาวยโต ปฏิปฺปสฺสทฺธิวิราโค จ ผลกฺขณฺเณ นิสฺสรณวิราโค จ
นโรโร นินฺพพานํ สมมาทิกฺกุจฺจิยา อิมํ ปณฺจ วิราคา อิมํสฺสุ ปณฺจสฺสุ
วิราเคสฺสุ ฉนฺทชาโต โหติ สทฺธาธิมฺุตโต จิตฺตํ จสฺส สฺวาธิกฺกุจฺจิตํ ฯ

[๗๐๖] สมมาทิกฺกุจฺจิยา กตเม ปณฺจ นโรธา วิกฺขมฺภานนโรโร
ตทฺทกนโรโร สมฺจุเฉทนโรโร ปฏิปฺปสฺสทฺธินโรโร นิสฺสรณนโรโร
วิกฺขมฺภานนโรโร จ นีวรณานํ ปจฺมชฺชฺมานํ ภาวยโต ตทฺทกนโรโร จ
ทิกฺกุจฺจิตานํ นิพฺเพชภาคิยํ สมมาธิ ภาวยโต สมฺจุเฉทนโรโร จ โลกุตฺตรํ
ขยคามิ มคฺคํ ภาวยโต ปฏิปฺปสฺสทฺธินโรโร จ ผลกฺขณฺเณ
นิสฺสรณนโรโร จ อมตา ธาตุ สมมาทิกฺกุจฺจิยา อิมํ ปณฺจ นโรธา อิมํสฺสุ
ปณฺจสฺสุ นโรเรสฺสุ ฉนฺทชาโต โหติ สทฺธาธิมฺุตโต จิตฺตํ จสฺส สฺวาธิกฺกุจฺจิตํ ฯ

[๗๐๗] สมมาทิกฺกุจฺจิยา กตเม ปณฺจ ไวสฺสคฺคา วิกฺขมฺภาน-
ไวสฺสคฺโค ตทฺทกไวสฺสคฺโค สมฺจุเฉทไวสฺสคฺโค ปฏิปฺปสฺสทฺธิไวสฺสคฺโค
นิสฺสรณไวสฺสคฺโค วิกฺขมฺภานไวสฺสคฺโค จ นีวรณานํ ปจฺมชฺชฺมานํ ภาวยโต
ตทฺทกไวสฺสคฺโค จ ทิกฺกุจฺจิตานํ นิพฺเพชภาคิยํ สมมาธิ ภาวยโต สมฺจุเฉท-
ไวสฺสคฺโค จ โลกุตฺตรํ ขยคามิ มคฺคํ ภาวยโต ปฏิปฺปสฺสทฺธิไวสฺสคฺโค
จ ผลกฺขณฺเณ นิสฺสรณไวสฺสคฺโค จ นโรโร นินฺพพานํ สมมาทิกฺกุจฺจิยา
อิมํ ปณฺจ ไวสฺสคฺคา อิมํสฺสุ ปณฺจสฺสุ ไวสฺสคฺเคสฺสุ ฉนฺทชาโต โหติ
สทฺธาธิมฺุตโต จิตฺตํ จสฺส สฺวาธิกฺกุจฺจิตํ ฯ

สมมาทิกฺกุจฺจิยา อิมํ ปณฺจ วิเวกา ปณฺจ วิราคา ปณฺจ นโรธา
ปณฺจ ไวสฺสคฺคา ทฺวาทส นิสฺสยา ฯ

[๗๐๘] สมมาสํกปฺปสฺส ฯเปฯ สมมาวาจาย ฯเปฯ
สมมากรมฺนตสฺส ฯเปฯ สมมาอาชีวสฺส ฯเปฯ สมมาวยามสฺส
ฯเปฯ สมมาสติยา ฯเปฯ ฯ

สมมาสมาธิสฺส กตเม ปณจ วิเวกา วิกฺขมฺภณวิเวโก ตทฺหคฺวิเวโก
 สมฺจุเจทวิเวโก ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิวิเวโก นิสฺสรณวิเวโก วิกฺขมฺภณวิเวโก
 จ นีวรณนํ ปจฺมชฺชณนํ ภาวยโต ตทฺหคฺวิเวโก จ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ
 นิพฺเพทภาคิยํ สมมาธิ ภาวยโต สมฺจุเจทวิเวโก จ โลกุตฺตรํ ขยคามิ
 มคฺคํ ภาวยโต ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิวิเวโก จ ผลกฺขณฺเณ นิสฺสรณวิเวโก จ
 นิโรธํ นิพฺพานํ สมมาสมาธิสฺส อิมํ ปณจ วิเวกา อิมํสุ ปณจสุ
 วิเวเกสุ ฉนฺทชาโต โหติ สทฺธาธิมฺุตโต จิตฺตํ จสฺส สุวาทิฏฺฐิจิตฺตํ ฯ

[๗๐๙] สมมาสมาธิสฺส กตเม ปณจ วิราคา วิกฺขมฺภณวิราโค
 ตทฺหคฺวิราโค สมฺจุเจทวิราโค ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิวิราโค นิสฺสรณวิราโค
 วิกฺขมฺภณวิราโค จ นีวรณนํ ปจฺมชฺชณนํ ภาวยโต ตทฺหคฺวิราโค จ
 ทิฏฺฐิจิตฺตานํ นิพฺเพทภาคิยํ สมมาธิ ภาวยโต สมฺจุเจทวิราโค จ โลกุตฺตรํ
 ขยคามิ มคฺคํ ภาวยโต ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิวิราโค จ ผลกฺขณฺเณ
 นิสฺสรณวิราโค จ นิโรธํ นิพฺพานํ สมมาสมาธิสฺส อิมํ
 ปณจ วิราคา อิมํสุ ปณจสุ วิราเคสุ ฉนฺทชาโต โหติ สทฺธาธิมฺุตโต
 จิตฺตํ จสฺส สุวาทิฏฺฐิจิตฺตํ ฯ

[๗๑๐] สมมาสมาธิสฺส กตเม ปณจ นิโรธา วิกฺขมฺภณนิโรธ
 ตทฺหคฺนิโรธํ สมฺจุเจทนิโรธํ ปฏฺฐิปปสฺสทฺธินิโรธํ นิสฺสรณนิโรธ
 วิกฺขมฺภณนิโรธํ จ นีวรณนํ ปจฺมชฺชณนํ ภาวยโต ตทฺหคฺนิโรธํ จ
 ทิฏฺฐิจิตฺตานํ นิพฺเพทภาคิยํ สมมาธิ ภาวยโต สมฺจุเจทนิโรธํ จ โลกุตฺตรํ
 ขยคามิ มคฺคํ ภาวยโต ปฏฺฐิปปสฺสทฺธินิโรธํ จ ผลกฺขณฺเณ นิสฺสรณ-
 นิโรธํ จ อมฺตา ธาตุ สมมาสมาธิสฺส อิมํ ปณจ นิโรธา อิมํสุ
 ปณจสุ นิโรเธสุ ฉนฺทชาโต โหติ สทฺธาธิมฺุตโต จิตฺตํ จสฺส สุวาทิฏฺฐิจิตฺตํ ฯ

[๗๑๑] สมมาสมาธิสฺส กตเม ปณจ ไวสฺสคฺคา วิกฺขมฺภณ-
 ไวสฺสคฺโค ตทฺหคฺไวสฺสคฺโค สมฺจุเจทไวสฺสคฺโค ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิไวสฺสคฺโค

นิสสรณโวสสคโค   วิกขมภนโวสสคโค   จ   นีวรณน   ปจมชฌมาน   ภวายโต
ตทงคโวสสคโค   จ   ทิฏฐิจิตาน   นิพเพชภาคิย   สมาริ   ภวายโต   สมุจเฉท-
โวสสคโค   จ   โลกุตตร   ขยคามิ   มคค   ภวายโต   ปฏิปปลสทริโวสสคโค
จ   ผลกขณ   นิสสรณโวสสคโค   จ   นิโรธ   นิพพาน   สมมาสมาริส
อิม   ปณจ   โวสสคคา   อิมส   ปณจ   โวสสคเคส   ฉนทชาโต   โหติ
สททาทิมุโต   จิตต   จส   สวาริฏฐิต   ฯ

สมมาสมาริส   อิม   ปณจ   วิเวกา   ปณจ   วิราคา   ปณจ   นิโรธา
ปณจ   โวสสคคา   ทวาทส   นิสสยา   ฯ

[๗๑๒]   เสยยถาปี   ภิกขเว   เย   เกจิ   พลกรณียา   กมมนตา
กยิรนุติ   สพเพ   เต   ปจวี   นิสสาย   ปจวิย   ปติฏฺฐาย   เอวเมเต   พลกรณียา
กมมนตา   กยิรนุติ   เอวเมว   โข   ภิกขเว   ภิกขุ   สील   นิสสาย   สील
ปติฏฺฐาย   สตต   โพชฌงเค   ภาวะติ   สตต   โพชฌงเค   พหุสิโรติ   ฯเปฯ
สตต   โพชฌงเค   ภาวะโต   สตต   โพชฌงเค   พหุสิโรโต   วุฑฺฒี
วิรูฬฺหิ   เวปุลล   ปาปุณนติ   ธมเมส   ฯเปฯ   ปณจ   พลานิ   ภาวะติ   ฯ
ปณจ   พลานิ   พหุสิโรติ   ฯเปฯ   ปณจ   พลานิ   ภาวะโต   ปณจ
พลานิ   พหุสิโรโต   วุฑฺฒี   วิรูฬฺหิ   เวปุลล   ปาปุณนติ   ธมเมส   ฯเปฯ
ปณจ   จินฺหุริยานิ   ภาวะติ   ปณจ   จินฺหุริยานิ   พหุสิโรติ   ฯเปฯ   ฯ

          เสยยถาปี   ภิกขเว   เย   เกจิ   วิชคามภุตคามมา   วุฑฺฒี   วิรูฬฺหิ
เวปุลล   อาปชฺชนุติ   สพเพ   เต   ปจวี   นิสสาย   ปจวิย   ปติฏฺฐาย   เอวเมเต
วิชคามภุตคามมา   วุฑฺฒี   วิรูฬฺหิ   เวปุลล   อาปชฺชนุติ   เอวเมว   โข
ภิกขเว   ภิกขุ   สील   นิสสาย   สील   ปติฏฺฐาย   ปณจ   จินฺหุริยานิ   ภาวะโต
ปณจ   จินฺหุริยานิ   พหุสิโรโต   วุฑฺฒี   วิรูฬฺหิ   เวปุลล   ปาปุณนติ   ธมเมส   ฯ

[๗๑๓]   กถณจ   ภิกขเว   ภิกขุ   สील   นิสสาย   สील   ปติฏฺฐาย
ปณจ   จินฺหุริยานิ   ภาวะโต   ปณจ   จินฺหุริยานิ   พหุสิโรโต   วุฑฺฒี   วิรูฬฺหิ
เวปุลล   ปาปุณนติ   ธมเมส   ฯ   อธิ   ภิกขเว   ภิกขุ   สทฺธินฺหุริย   ภาวะติ

ปณณวาคุเค จรียากถา

[๗๑๕] จรียาติ อฏฺจ จรียาโย อิริยาปถจรียา อายตนจรียา
สติจรียา สมาริจรียา ฅาณจรียา มคฺคจรียา ปตฺติจรียา โลกตฺถจรียา^๑ ฯ

อิริยาปถจรียาติ จตฺตฺส อิริยาปถสฺส ฯ อายตนจรียาติ ฅสฺ
อชฺฅตฺติกาพาหิเรสฺ อายตนสฺ ฯ สติจรียาติ จตฺตฺส สติปฏฺจจาเนสฺ ฯ
สมาริจรียาติ จตฺตฺส ฅาเนสฺ ฯ ฅาณจรียาติ จตฺตฺส อริยสจฺเจสฺ ฯ
มคฺคจรียาติ จตฺตฺส อริยมคฺเคสฺ ฯ ปตฺติจรียาติ จตฺตฺส สามณฺณพฺเลสฺ ฯ
โลกตฺถจรียาติ ตถาคเตสฺ อรหนเตสฺ สมฺมาสมฺพุทฺเธสฺ ปเทโส^๒
ปจฺเจกพุทฺเธสฺ ปเทโส สาวเกสฺ ฯ อิริยาปถจรียา จ ปณฺธิสมฺปนฺนํ
อายตนจรียา จ อินฺทฺริเยสฺ คตฺตทวารานํ สติจรียา จ อปฺปมาท-
วิหารีนํ สมาริจรียา จ อธิจิตฺตมฺนุญฺตฺตานํ ฅาณจรียา จ พุทฺธิสมฺปนฺนํ
มคฺคจรียา จ สมฺมาปฏฺิปนฺนํ ปตฺติจรียา จ อธิคตฺตผลานํ
โลกตฺถจรียา จ ตถาคตฺตานํ อรหนตฺตานํ สมฺมาสมฺพุทฺธานํ ปเทโส
ปจฺเจกพุทฺธานํ ปเทโส สาวกานํ อีมา อฏฺจ จรียาโย ฯ

[๗๑๖] อปฺราปี อฏฺจ จรียาโย อธิมฺุจฺจนฺโต สทฺธาย จรติ
ปคฺคณฺหนฺโต วิริเยน จรติ อฺุปฏฺจจาเปฺนฺโต สติยา จรติ อวิกฺเขปํ
กโรนฺโต สมารินา จรติ ปชานนฺโต ปณฺณาย จรติ วิชานนฺโต
วิญฺญาเณน^๓ จรติ เหวํ ปฏฺิปนฺนํ วิเสสมฺธิคจฺจตฺตีติ วิเสสจรียาย
จรติ เหวํ ปฏฺิปนฺนสฺส กุสลา ฅมฺมา อายาเปฺนฺตฺตีติ อายตนจรียาย
จรติ อีมา อฏฺจ จรียาโย ฯ

[๗๑๗] อปฺราปี อฏฺจ จรียาโย ทสฺสนจรียา จ สมฺมาทิฏฺฐิยา
อภิโรปนจรียา จ สมฺมาสงฺกปฺปสฺส ปรีคคฺทจรียา จ สมฺมาวาจาย

๑ ม. อิตฺติสทฺโท อตฺถิ ฯ ๒ ม. ปเทโส ฯ เหวมฺุปฺริปี ฯ ๓ ม. วิญฺญาณจรียาย ฯ

สมุจฺจานจริยา จ สมฺมากมฺมทสฺส โวทานจริยา จ สมฺมาอาชีวสฺส
 ปคฺคหจริยา จ สมฺมาวាយมสฺส อฺปฺภุจฺจานจริยา จ สมฺมาสตียา
 อวิกฺเขปจริยา จ สมฺมาสมาธิสฺส อีมา อภฺฺจ จริยาโยติ ฯ

จริยาถา นิฏฺฐิตา ฯ

ปณณวาคเค ปาฏิหาริยกถา

[๗๑๘] ตีณิมาณี ภิกขเว ปาฏิหาริยานิ กตมานิ ตีณิ อิติปาฏิหาริยํ อาเทศนาปาฏิหาริยํ อานุสาสนีปาฏิหาริยํ ฯ

[๗๑๙] กตมณฺจ ภิกขเว อิติปาฏิหาริยํ อิตฺ ภิกขเว เอกจฺโจ อเนกวิหิตํ อิติวิธํ ปจฺจนฺโภติ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา โหติ พหุชาปิ หุตฺวา เอโก โหติ อาวิภาวํ ตีโรภาวํ ฯเปฯ ยาว พุรฺหมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว อิติปาฏิหาริยํ ฯ

[๗๒๐] กตมณฺจ ภิกขเว อาเทศนาปาฏิหาริยํ อิตฺ ภิกขเว เอกจฺโจ นิमितฺเตน อาทิสฺติ เอวมฺปิ เต มโน อิตฺถมฺปิ เต มโน อิตฺธิปิ เต จิตฺตฺนฺติ โส พหุญฺเจปิ อาทิสฺติ ตเถว ตํ โหติ โน อณฺณถา อิตฺ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ น เหว โข นิमितฺเตน อาทิสฺติ อปิ จ โข มนุสฺसानํ วา อมนุสฺसानํ วา เทวานํ วา สหฺมํ สุตฺวา อาทิสฺติ เอวมฺปิ เต มโน อิตฺถมฺปิ เต มโน อิตฺธิปิ เต จิตฺตฺนฺติ โส พหุญฺเจปิ อาทิสฺติ ตเถว ตํ โหติ โน อณฺณถา อิตฺ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ น เหว โข นิमितฺเตน อาทิสฺติ นปิ มนุสฺसानํ วา อมนุสฺसानํ วา เทวานํ วา สหฺมํ สุตฺวา อาทิสฺติ อปิ จ โข วิตกฺกยโต วิจารยโต วิตกฺก- วิจารสหฺมํ^๑ สุตฺวา อาทิสฺติ เอวมฺปิ เต มโน อิตฺถมฺปิ เต มโน อิตฺธิปิ เต จิตฺตฺนฺติ โส พหุญฺเจปิ อาทิสฺติ ตเถว ตํ โหติ โน อณฺณถา อิตฺ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ น เหว โข นิमितฺเตน อาทิสฺติ นปิ มนุสฺसानํ วา อมนุสฺसानํ วา เทวานํ วา สหฺมํ สุตฺวา อาทิสฺติ น วิตกฺกยโต วิจารยโต วิตกฺกวิจารสหฺมํ สุตฺวา อาทิสฺติ อปิ จ โข อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาธี สમાปนฺนสฺส เจตฺสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ ยถา อิมสฺส โภโต มโนสงฺขารา ปณฺหิตา ตถา^๒ อิมสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตฺรา อมนฺนาม^๓

๑ ม. วิตกฺกวิปฺวารสหฺมํ ฯ

๒ ม. ตถาสทฺโท นตฺถิ ฯ

๓ ม. ย. อมฺกํ นาม ฯ

วิตกํ วิตกฺเกสฺสตีติ^๑ โส พหุญเจปิ อาทิสฺติ ตเถว ตํ โหติ
โน อณฺณถา อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อาเทสฺนาปาฎิหาริยํ ฯ

[๗๒๑] กตมญฺจ ภิกฺขเว อณฺุสฺสสนีปาฎิหาริยํ อธิ ปน^๒
ภิกฺขเว เอกจฺโจ เอวํ อณฺุสฺสสฺติ เอวํ วิตกฺเกถ มา เอวํ วิตกฺกยิตฺถ
เอวํ มนฺสิ กโรถ มา เอวํ มนฺสากริตฺถ^๓ อิทํ ปชฺชถ อิทํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรถาติ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อณฺุสฺสสนีปาฎิหาริยํ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ ปาฎิหาริยานิ ฯ

[๗๒๒] เนกฺขมฺมํ อิชฺฉตฺตีติ อิทฺธิ กามจฺจนฺทํ ปฎิหฺรตีติ
ปาฎิหาริยํ เย เตน เนกฺขมฺเมเน สมนฺุหาคตา สพฺเพ เต วิสฺสุทฺธิจิตฺตา
อนาวิลสงฺกปฺปาติ อาเทสฺนาปาฎิหาริยํ ตํ โข ปน เนกฺขมฺมํ เอวํ
อาเสวิตพฺพํ เอวํ ภาเวตพฺพํ เอวํ พหุสฺสีกาทพฺพํ เอวํ ตทฺนุชฺชมฺมตาสฺติ
อุปฏฺฐจาเปตพฺพวาติ อณฺุสฺสสนีปาฎิหาริยํ อพฺยาปาโท อิชฺฉตฺตีติ อิทฺธิ
พฺยาปาทํ ปฎิหฺรตีติ ปาฎิหาริยํ เย เตน อพฺยาปาเทน สมนฺุหาคตา
สพฺเพ เต วิสฺสุทฺธิจิตฺตา อนาวิลสงฺกปฺปาติ อาเทสฺนาปาฎิหาริยํ โส
โข ปน อพฺยาปาโท เอวํ อาเสวิตพฺโพ เอวํ ภาเวตพฺโพ เอวํ พหุสฺสี-
กาทพฺโพ เอวํ ตทฺนุชฺชมฺมตาสฺติ^๔ อุปฏฺฐจาเปตพฺพวาติ อณฺุสฺสสนีปาฎิหาริยํ
อาโลกสณฺญา อิชฺฉตฺตีติ อิทฺธิ ถีนมิทฺธํ ปฎิหฺรตีติ ปาฎิหาริยํ เย ตาย
อาโลกสณฺญา สมนฺุหาคตา สพฺเพ เต วิสฺสุทฺธิจิตฺตา อนาวิลสงฺกปฺปาติ
อาเทสฺนาปาฎิหาริยํ สา โข ปน อาโลกสณฺญา เอวํ อาเสวิตพฺพา
เอวํ ภาเวตพฺพา เอวํ พหุสฺสีกาทพฺพา เอวํ ตทฺนุชฺชมฺมตาสฺติ อุปฏฺฐจา-
เปตพฺพวาติ อณฺุสฺสสนีปาฎิหาริยํ อวิกฺเขโป อิชฺฉตฺตีติ อิทฺธิ อุทฺธจฺจ
ปฎิหฺรตีติ ปาฎิหาริยํ เย เตน อวิกฺเขเปเน สมนฺุหาคตา สพฺเพ
เต วิสฺสุทฺธิจิตฺตา อนาวิลสงฺกปฺปาติ อาเทสฺนาปาฎิหาริยํ โส โข ปน

๑ ม. วิตกฺกยิตฺสตีติ ฯ ๒ ม. ปนสฺสทโท นตฺถิ ฯ ๓ ม. มนฺสิ กริตฺถ ฯ

๔ ม. ตทฺนุชฺชมฺมตา สติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ

อวิภิเวโป เอวํ อาเสวิตพุโพ เอวํ ภาเวตพุโพ เอวํ พหุสีกาทพุโพ
เอวํ ตทนุชมมตาสติ อุปฏฺจาเปตพุพาติ อนุสาสนีปาฏิหาริยํ ๑เป๑
อหตฺตมคฺโค อิชฺฉตฺตีติ อิทฺติ สพุพกิลเส ปฏฺิหฺรตฺตีติ ปาฏิหาริยํ
เย เตน อหตฺตมคฺเคน สมนฺนาคตา สพุเพ เต วิสุทฺธิจิตฺตา
อนาวิลสงฺกปฺปาติ อาเทสนาปาฏิหาริยํ โส โข ปน อหตฺตมคฺโค
เอวํ อาเสวิตพุโพ เอวํ ภาเวตพุโพ เอวํ พหุสีกาทพุโพ เอวํ
ตทนุชมมตาสติ อุปฏฺจาเปตพุพาติ อนุสาสนีปาฏิหาริยํ เนกขมฺมํ
อิชฺฉตฺตีติ อิทฺติ กามจฺจนํ ปฏฺิหฺรตฺตีติ ปาฏิหาริยํ ยา จ อิทฺติ
ยญฺจ ปาฏิหาริยํ อิํ วุจฺจติ อิทฺติปาฏิหาริยํ อพฺยาปาโห อิชฺฉตฺตีติ
อิทฺติ พฺยาปาํ ปฏฺิหฺรตฺตีติ ปาฏิหาริยํ ยา จ อิทฺติ ยญฺจ ปาฏิหาริยํ
อิํ วุจฺจติ อิทฺติปาฏิหาริยํ อาโลกสญฺญา อิชฺฉตฺตีติ อิทฺติ
ถีนมิทฺธํ ปฏฺิหฺรตฺตีติ ปาฏิหาริยํ ๑เป๑ อหตฺตมคฺโค อิชฺฉตฺตีติ อิทฺติ
สพุเพ กิลเส ปฏฺิหฺรตฺตีติ ปาฏิหาริยํ ยา จ อิทฺติ ยญฺจ ปาฏิหาริยํ
อิํ วุจฺจติ อิทฺติปาฏิหาริยนฺติ ๑

ปาฏิหาริยกถา นิฏฺจिता ๑

ปณณวาคเค สมลีสกถา

[๗๒๓] สพพธมมานัน สมมาสมจุเจเท นิโรเช จ อนุปฏจानตา-
ปณณว สมลีสกถเจ ฦาณัน ๑

สพพธมมานนุติ ปณณกขนุตา ทวาทสายนทานิ อญจารส ฐาตุโย
กุสลา ธมมา อกุสลา ธมมา อพยากตา ธมมา กามาวจรา ธมมา
รฐปาวจรา ธมมา อรฐปาวจรา ธมมา อปริยาปนุนา ธมมา ๑

สมมาสมจุเจเทติ เนกขมเมเน กามจจนุหนัน สมมา สมจุจันนุติ
อพยาปาเทเน พยาปาหนัน สมมา สมจุจันนุติ อาโลกสญญาย ถีนมิทุชัน
สมมา สมจุจันนุติ อวิกเขเปเน อุทุชจัน สมมา สมจุจันนุติ
ธมมวตถาเนเน วิจิกจัน สมมา สมจุจันนุติ ฦาเณเน อวิชขัน สมมา
สมจุจันนุติ ปามุชเชเน อรตี สมมา สมจุจันนุติ ปจมชฦาเนเน
นัรวรเณ สมมา สมจุจันนุติ ๑เป๑ อรทตตมคเคเน สพพกิลเส
สมมา สมจุจันนุติ ๑

[๗๒๔] นิโรเชติ เนกขมเมเน กามจจนุหนัน นิโรเชติ อพยาปาเทเน
พยาปาหนัน นิโรเชติ อาโลกสญญาย ถีนมิทุชัน นิโรเชติ อวิกเขเปเน
อุทุชจัน นิโรเชติ ธมมวตถาเนเน วิจิกจัน นิโรเชติ ฦาเณเน
อวิชขัน นิโรเชติ ปามุชเชเน อรตี นิโรเชติ ปจมชฦาเนเน นัรวรเณ
นัโรเชติ ๑เป๑ อรทตตมคเคเน สพพกิลเส นิโรเชติ ๑

อนุปฏจानตาคติ เนกขมมมัน ปฏิลทุชส กามจจนุหนัน น อุปฏจาคติ
อพยาปาหนัน ปฏิลทุชส พยาปาหนัน น อุปฏจาคติ อาโลกสญญัน
ปฏิลทุชส ถีนมิทุชัน น อุปฏจาคติ อวิกเขเปเน ปฏิลทุชส อุทุชจัน
น อุปฏจาคติ ธมมวตถาณัน ปฏิลทุชส วิจิกจัน น อุปฏจาคติ
ฦาณัน ปฏิลทุชส อวิชขาน น อุปฏจาคติ ปามุชชัน ปฏิลทุชส อรตี
น อุปฏจาคติ ปจมชฦาณัน ปฏิลทุชส นัรวรเณ น อุปฏจาคติ ๑เป๑

อรรถตมคฺคํ ปฏิลทฺชสฺส สพฺพกิเลสํ น อุปฺภุจหนฺติ ฯ

[๗๒๕] สมฺนฺติ กามจฺจนทฺสฺส ปหีนฺตฺตา เนกฺขมฺมํ สมํ
พฺยาปาทสฺส ปหีนฺตฺตา อพฺยาปาโท สมํ ถีนมิทฺชสฺส ปหีนฺตฺตา
อาโลกสญฺญา สมํ อุทฺทจฺจสฺส ปหีนฺตฺตา อวิกฺเขปํ สมํ วิจิจฺจผาย
ปหีนฺตฺตา ฌมฺมวตฺถานํ สมํ อวิชฺชาย ปหีนฺตฺตา ฌาณํ สมํ
อรฺติยา ปหีนฺตฺตา ปามุชฺชํ สมํ นีวรณานํ ปหีนฺตฺตา ปจฺมชฺฌานํ
สมํ ฯเปฯ สพฺพกิเลสํ ปหีนฺตฺตา อรรถตมคฺโค สมํ ฯ

สึสนฺติ เทรส สึสํนิ ปลิโพทฺสึสญฺจ ตณฺหา พนฺธนสึสญฺจ^๑
มาโน ปรามาสสึสญฺจ ทิฏฺฐิจิ วิกฺเขปสึสญฺจ อุทฺทจฺจํ กิเลสสึสญฺจ^๒
อวิชฺชา อธิโมกฺขสึสญฺจ สทฺธา ปคฺคหสึสญฺจ วิริยํ
อุปฺภุจฺจานสึสญฺจ สติ อวิกฺเขปสึสญฺจ สฺมาธิ ทสฺสนสึสญฺจ
ปญฺญา ปวตฺตสึสญฺจ ชีวิตินฺทฺริยํ โคจฺรสึสญฺจ วิโมกฺโข
สงฺขารสึสญฺจ นิโรธฺติ ฯ

สมสึสกถา นิฏฺฐิตา ฯ

๑ ม. ย. วินิพนฺธนสึสญฺจ ฯ

๒ ม. สงฺกิลเลสสึสญฺจ ฯ

ปถุญญาวคเค สติปฏิจานกถา

สาวตถึปริปัญณนิทานัง

[๗๒๖] จตฺตารอเม ภิกฺขเว สติปฏิจานา กตเม จตฺตารอ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเ กายานุปฺสสี วิหฺรติ อาตปิ สมฺปชาโน
สติมา วิเนยฺย โลกเ อภิชฺฌาโทมนสฺสํ เวทนาสุ ๗เป๗ จิตฺเต
ธมฺเมสุ ธมฺมานุปฺสสี วิหฺรติ อาตปิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
โลกเ อภิชฺฌาโทมนสฺสํ อิมเ โข ภิกฺขเว จตฺตารอ สติปฏิจานาติ ๗

[๗๒๗] กถํ กายเ กายานุปฺสสี วิหฺรติ ๗ อิธกฺจโจ ปจฺวีกายํ
อนิจฺจโต อนุปฺสฺสติ โน นิจฺจโต ทุกฺขโต อนุปฺสฺสติ โน สุขโต
อนตฺตโต อนุปฺสฺสติ โน อตฺตโต นิพฺพินฺหติ โน นนฺหติ วิรชฺชติ
โน รชฺชติ นิโรเธติ โน สมฺมุเตติ ปฏฺฐินิสฺสชฺชติ โน อาทียติ
อนิจฺจโต อนุปฺสฺสนฺโต นิจฺจสณฺณํ ปชฺหติ ทุกฺขโต อนุปฺสฺสนฺโต
สุขสณฺณํ ปชฺหติ อนตฺตโต อนุปฺสฺสนฺโต อตฺตสณฺณํ ปชฺหติ
นิพฺพินฺหนฺโต นนฺหี ปชฺหติ วิรชฺชนฺโต รากํ ปชฺหติ นิโรเธนฺโต
สมฺมุหํ ปชฺหติ ปฏฺฐินิสฺสชฺชนฺโต อาทานํ ปชฺหติ อิมฺเหติ สตฺตทาภาเรหิ
กายํ อนุปฺสฺสติ กายเ อุปฺฏฺจานํ โน สติ สติ อุปฺฏฺจานํ เจว
สติ จ ตาย สติยา เตน ฌาเณน ตํ กายํ อนุปฺสฺสตีติ
เตน วุจฺจติ กายเ กายานุปฺสฺสนา สติปฏฺจจานภาวนา^๑ ๗

ภาวนาติ จตฺสโส ภาวนา ตตฺถ ชาตานํ ธมฺมานํ อนตฺตวตฺตณฺเญน
ภาวนา อินฺทฺริยานํ เอกรสฺเญน ภาวนา ตทฺอุปคฺวิริยวาหนฺเญน
ภาวนา อาเสวนฺเญน ภาวนา อิธกฺจโจ อาไปกายํ เตชฺชากายํ วายิกายํ
เกสกายํ โลมกายํ จวิกายํ จมฺมกายํ มํสกายํ [๒] นหารุกายํ

๑ ม. กายานุปฺสฺสนาสติปฏฺจจานา ๗ เอวมฺหิเสสุ จาเนสุ ๗
๒ ม. ยฺ. เอตฺถนตฺเร วุจฺจิกายนฺติ ทิสฺสติ ๗

อัญจิกาย อัญจิมิณชกายน อนิจจโต อนุปัสสติ โน นิจจโต ทุกขโต
อนุปัสสติ โน สุขโต อนตตโต อนุปัสสติ โน อตตโต นิพพิหนติ
โน นนหติ วิรชชติ โน รชชติ นิโรธติ โน สมุเทติ ปฏินิสสชชติ
โน อาทียติ อนิจจโต อนุปัสสนโต นิจจสณณํ ปชหติ ทุกขโต
อนุปัสสนโต สุขสณณํ ปชหติ อนตตโต อนุปัสสนโต อตตสณณํ
ปชหติ นิพพิหนโต นนฺที ปชหติ วิรชชนโต ราคํ ปชหติ
นิโรธโต สมุหํ ปชหติ ปฏินิสสชชนโต อาทานํ ปชหติ
อิเมหิ สตตหิ อากาเรหิ กายํ อนุปัสสติ กายเ อุปฏฺจानํ โน สติ
สติ อุปฏฺจानํ เจว สติ จ ตาย สติยา เตน ฉาณน ตํ กายํ
อนุปัสสตีตี^๑ เตน วุจจติ กายเ กายานุปัสสนา สติปฏฺจานภาวนา ฯ
ภาวนาติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเจน ภาวนา
ฯเปฯ เอวํ กายเ กายานุปัสสี วิหริติ ฯ

[๗๒๘] ถถ เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหริติ ฯ อิธกจฺใจ สุขํ
เวทนํ อนิจจโต อนุปัสสติ โน นิจจโต ฯเปฯ ปฏินิสสชชติ
โน อาทียติ อนิจจโต อนุปัสสนโต นิจจสณณํ ปชหติ ฯเปฯ
ปฏินิสสชชนโต อาทานํ ปชหติ อิเมหิ สตตทากาเรหิ เวทนํ
อนุปัสสติ เวทนา อุปฏฺจานํ โน สติ สติ อุปฏฺจานํ เจว สติ จ
ตาย สติยา เตน ฉาณน ตํ เวทนํ อนุปัสสตีตี เตน วุจจติ
เวทนาสุ เวทนานุปัสสนา สติปฏฺจานภาวนา ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเจน ภาวนา ฯเปฯ
อิธกจฺใจ ทุกขํ เวทนํ ฯเปฯ อทุกขมสุขํ เวทนํ จกขุสมฺผลสฺสขํ
เวทนํ โสตสมฺผลสฺสขํ เวทนํ ฆานสมฺผลสฺสขํ เวทนํ ฯเปฯ
ปฏินิสสชชนโต อาทานํ ปชหติ อิเมหิ สตตทากาเรหิ เวทนํ

๑ ม. อิติสทโท น ทิสสติ ฯ เอวมฺทีเสสุ ปเทสุ ฯ

อนุปัสสตี เวทนา อุปฺภูจฺจํ โน สติ สติ อุปฺภูจฺจํ เจว สติ จ
 ตาย สติยา เตน ฌาเณน ตํ เวทณํ อนุปัสสตีตี เตน วุจฺจตี
 เวทนาสุ เวทนานุปัสสนา สติปัญญาภาวณา ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเณ ภาวนา
 ฯเปฯ เอว เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหริตี ฯ

[๗๒๙] กถํ จิตฺเต จิตฺตานุปัสสี วิหริตี ฯ อิธกจฺโจ สราคํ
 จิตฺตํ อนิจฺจโต อนุปัสสตี โน นิจฺจโต ฯเปฯ ปฏฺินิสฺสชฺชตี
 โน อาทียตี อนิจฺจโต อนุปัสสนโต นิจฺจสญฺญํ ปชฺหตี ฯเปฯ
 ปฏฺินิสฺสชฺชนโต อาทานํ ปชฺหตี อิเมหิ สตฺตทาภาเรหิ จิตฺตํ
 อนุปัสสตี จิตฺตํ อุปฺภูจฺจํ โน สติ สติ อุปฺภูจฺจํ เจว สติ จ
 ตาย สติยา เตน ฌาเณน ตํ จิตฺตํ อนุปัสสตีตี เตน วุจฺจตี
 จิตฺเต จิตฺตานุปัสสนา สติปัญญาภาวณา ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเณ ภาวนา ฯเปฯ
 อิธกจฺโจ วีตฺราคํ จิตฺตํ สโทสํ จิตฺตํ วีตฺโทสํ จิตฺตํ สโมหํ จิตฺตํ
 วีตฺโมหํ จิตฺตํ สขฺยิตฺตํ จิตฺตํ วิกฺขิตฺตํ จิตฺตํ มหคฺคตํ จิตฺตํ อมหคฺคตํ
 จิตฺตํ สขฺยตฺตํ จิตฺตํ อนุตฺตํ จิตฺตํ สสมาหิตํ จิตฺตํ อสสมาหิตํ จิตฺตํ
 วิมฺุตตํ จิตฺตํ อวิมฺุตตํ จิตฺตํ จกฺขุวิญฺญาณํ โสตฺวิญฺญาณํ
 ฆานวิญฺญาณํ ชิวหาวิญฺญาณํ กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ อนิจฺจโต
 อนุปัสสตี โน นิจฺจโต ฯเปฯ ปฏฺินิสฺสชฺชตี โน อาทียตี อนิจฺจโต
 อนุปัสสนโต นิจฺจสญฺญํ ปชฺหตี ฯเปฯ ปฏฺินิสฺสชฺชนโต อาทานํ
 ปชฺหตี อิเมหิ สตฺตทาภาเรหิ จิตฺตํ อนุปัสสตี จิตฺตํ อุปฺภูจฺจํ โน สติ
 สติ อุปฺภูจฺจํ เจว สติ จ ตาย สติยา เตน ฌาเณน ตํ จิตฺตํ
 อนุปัสสตีตี เตน วุจฺจตี จิตฺเต จิตฺตานุปัสสนา สติปัญญาภาวณา ฯ

ภาวนาติ จตฺสฺโส ภาวนา ฯเปฯ อาเสวนญฺเณ ภาวนา

๑เป๑ เอวํ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหฺรติ ๑

[๗๓๐] กถํ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ ๑ อิธกจฺโจ จเปตฺวา
กายํ จเปตฺวา เวทนํ จเปตฺวา จิตฺตํ ตทวเสเส ฌมฺเม อนิจฺจโต
อนุปสฺสตี โน นิจฺจโต ทุกฺขโต อนุปสฺสตี โน สุขโต อนตฺตโต
อนุปสฺสตี โน อตฺตโต นิพฺพินฺหติ โน นนฺหติ วิรชฺชตี โน รชฺชตี
นิโรเชตี โน สมฺมุเตตี ปฏฺฐินิสฺสชฺชตี โน อาทียตี อนิจฺจโต อนุปสฺสนฺโต
นิจฺจสญฺญํ ปชฺหตี ทุกฺขโต อนุปสฺสนฺโต สุขสญฺญํ ปชฺหตี อนตฺตโต
อนุปสฺสนฺโต อตฺตสญฺญํ ปชฺหตี นิพฺพินฺหนฺโต นนฺทึ ปชฺหตี วิรชฺชนฺโต
ราคํ ปชฺหตี นิโรเชนฺโต สมฺมุขํ ปชฺหตี ปฏฺฐินิสฺสชฺชนฺโต อาทานํ
ปชฺหตี อิเมหิ สตฺตทหากาเรหิ ฌมฺเม อนุปสฺสตี ฌมฺมา อุပ္ภฺจฺจัน โน
สตี สตี อุပ္ภฺจฺจัน จเว สตี จ ตาย สตียา เตน ฌาเณน เต ฌมฺเม
อนุปสฺสตีตี เตน วุจฺจตี ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสนา สตีปฏฺฐจฺจันภาวนา ๑

ภาวนาตี จตฺสโส ภาวนา ตตฺถ ชาตानํ ฌมฺมานํ อนตฺตวตฺตนฺนฺจเณ
ภาวนา อินฺทฺริยานํ เอกฺรสฺนฺจเณ ภาวนา ตทฺอุปคฺวิริยวาทนฺนฺจเณ
ภาวนา อาเสวนฺนฺจเณ ภาวนา ๑เป๑ เอวํ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี
วิหฺรตีตี ๑

สตีปฏฺฐจฺจันกถา นิฏฺฐิตา ๑

ปณณาวคฺเค วิปสฺสนากถา

สาวตฺถีปริปฺพณฺณนิทานํ

[๗๓๑] ๑เปฯ โส วัต ภิฑฺชเว ภิฑฺชุ กณฺจิ สงฺขารํ นิจฺจโต
สมนุสฺสสนฺโต อนุโลมิกาย ขนฺติยา สมนุสฺสาคโต ภวิสฺสตีติ เนตํ
จानํ วิชฺชติ อนุโลมิกาย ขนฺติยา อสมนุสฺสาคโต สมฺมตฺตนิยามํ
โอฏฺกมิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชติ สมฺมตฺตนิยามํ อโนฏฺกมมาโน
โสตาปตฺตติผลํ ๖ สกทาคามิผลํ ๖ อนาคามิผลํ ๖ อรหตฺตผลํ^๑ ๖
สจฺฉิกิริสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชติ โส วัต ภิฑฺชเว ภิฑฺชุ สพฺพสงฺขารา
อนิจฺจโต สมนุสฺสสนฺโต อนุโลมิกาย ขนฺติยา สมนุสฺสาคโต ภวิสฺสตีติ
จานเมตํ วิชฺชติ อนุโลมิกาย ขนฺติยา สมนุสฺสาคโต สมฺมตฺตนิยามํ
โอฏฺกมิสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชติ สมฺมตฺตนิยามํ โอฏฺกมมาโน
โสตาปตฺตติผลํ ๖ สกทาคามิผลํ ๖ อนาคามิผลํ ๖ อรหตฺตผลํ ๖
สจฺฉิกิริสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชติ ๑

[๗๓๒] โส วัต ภิฑฺชเว ภิฑฺชุ กณฺจิ สงฺขารํ สฺขโต
สมนุสฺสสนฺโต อนุโลมิกาย ขนฺติยา สมนุสฺสาคโต ภวิสฺสตีติ เนตํ
จานํ วิชฺชติ อนุโลมิกาย ขนฺติยา อสมนุสฺสาคโต สมฺมตฺตนิยามํ
โอฏฺกมิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชติ สมฺมตฺตนิยามํ อโนฏฺกมมาโน
โสตาปตฺตติผลํ ๖ สกทาคามิผลํ ๖ อนาคามิผลํ ๖ อรหตฺตผลํ ๖
สจฺฉิกิริสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชติ โส วัต ภิฑฺชเว ภิฑฺชุ สพฺพสงฺขารา
ทุกฺขโต สมนุสฺสสนฺโต อนุโลมิกาย ขนฺติยา สมนุสฺสาคโต ภวิสฺสตีติ
จานเมตํ วิชฺชติ อนุโลมิกาย ขนฺติยา สมนุสฺสาคโต สมฺมตฺตนิยามํ
โอฏฺกมิสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชติ สมฺมตฺตนิยามํ โอฏฺกมมาโน
โสตาปตฺตติผลํ ๖ สกทาคามิผลํ ๖ อนาคามิผลํ ๖ อรหตฺตผลํ ๖

๑ ม. อรหตฺตํ ๑ เอวมฺปิริปี ๑

สจฺฉิกริสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชติ ฯ

[๗๓๓] โส วต ภิกฺขเว ภิกฺขุ กณฺจิ ฌมฺมํ อตฺตโต
สมนุปฺสฺสนุโต อนุโลมิกาย ขนฺติยา สมนฺนาโคโต ภวิสฺสตีติ เนตํ
จําณํ วิชฺชติ อนุโลมิกาย ขนฺติยา อสมนฺนาโคโต สมฺมตฺตนิยามํ
โอฏฺกมิสฺสตีติ เนตํ จําณํ วิชฺชติ สมฺมตฺตนิยามํ อโนฏฺกมฺมาโน
โสตาปตฺตติผลํ वा สกทาคามิผลํ वा อนาคามิผลํ वा อรหตฺตผลํ वा
สจฺฉิกริสฺสตีติ เนตํ จําณํ วิชฺชติ โส วต ภิกฺขเว ภิกฺขุ กณฺจि
ฌมฺมํ^๑ อนตฺตโต สมนุปฺสฺสนุโต อนุโลมิกาย ขนฺติยา สมนฺนาโคโต
ภวิสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชติ อนุโลมิกาย ขนฺติยา สมนฺนาโคโต
สมฺมตฺตนิยามํ โอฏฺกมิสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชติ สมฺมตฺตนิยามํ
โอฏฺกมฺมาโน โสตาปตฺตติผลํ वा สกทาคามิผลํ वा อนาคามิผลํ वा
อรหตฺตผลํ वा สจฺฉิกริสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชติ ฯ

[๗๓๔] โส วต ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิพฺพานํ ทฺวชฺชโต สมนุปฺสฺสนุโต
อนุโลมิกาย ขนฺติยา สมนฺนาโคโต ภวิสฺสตีติ เนตํ จําณํ วิชฺชติ
อนุโลมิกาย ขนฺติยา อสมนฺนาโคโต สมฺมตฺตนิยามํ โอฏฺกมิสฺสตีติ
เนตํ จําณํ วิชฺชติ สมฺมตฺตนิยามํ อโนฏฺกมฺมาโน โสตาปตฺตติผลํ वा
สกทาคามิผลํ वा อนาคามิผลํ वा อรหตฺตผลํ वा สจฺฉิกริสฺสตีติ เนตํ
จําณํ วิชฺชติ โส วต ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิพฺพานํ สฺวชฺชโต สมนุปฺสฺสนุโต
อนุโลมิกาย ขนฺติยา สมนฺนาโคโต ภวิสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชติ
อนุโลมิกาย ขนฺติยา สมนฺนาโคโต สมฺมตฺตนิยามํ โอฏฺกมิสฺสตีติ
จําณเมตํ วิชฺชติ สมฺมตฺตนิยามํ โอฏฺกมฺมาโน โสตาปตฺตติผลํ वा
สกทาคามิผลํ वा อนาคามิผลํ वा อรหตฺตผลํ वा สจฺฉิกริสฺสตีติ
จําณเมตํ วิชฺชติ ฯ

๑ ม. สฬพชฺชเม ฯ

[๗๓๕] กติหากาเรหิ อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺฐิลภติ กติหากาเรหิ
 สมฺมตฺตนิยามํ โอฏฺกมฺติ ๑ จตฺตารีสาย อากาเรหิ อนุโลมิกํ ขนฺตี
 ปฏฺฐิลภติ จตฺตารีสาย อากาเรหิ สมฺมตฺตนิยามํ โอฏฺกมฺติ ๑

กตเมหิ จตฺตารีสาย อากาเรหิ อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺฐิลภติ
 กตเมหิ จตฺตารีสาย อากาเรหิ สมฺมตฺตนิยามํ โอฏฺกมฺติ ๑ ปณฺจกฺขนฺธ
 อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคฺโต คณฺฐโต สลฺลโต อฆฺโต อาพาธโต พรโต
 ปโลกโต อีตฺโต อุปฺทฺหวโต ภยโต อุปสฺสคฺโต จลโต ปภงฺคโต^๑ อทฺฐวโต
 อตฺตาดฺนโต^๒ อเลณฺโต อสรณฺโต วิตฺตโต ตฺวจฺจนฺโต สฺขณฺณโต อนตฺตโต
 อาทึนฺวโต วิปริณฺณมธฺมโต อสารถฺโต อฆฺมฺมูลโต วชฺกโต วิภวโต สาสวโต
 สงฺขตโต มารามิสฺโต ชาตฺธิธฺมโต ชราธฺมโต พฺยาธิธฺมโต มรณธฺมโต
 โสภณธฺมโต ปริเทวธฺมโต อุปายาสธฺมโต สงฺกิลฺลิกธฺมโต
 ปณฺจกฺขนฺธ อนิจฺจโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺฐิลภติ ปณฺจกฺขนฺ
 ธฺนํ นิโรธํ นิจฺจํ นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ โอฏฺกมฺติ
 ปณฺจกฺขนฺธ ทุกฺขโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺฐิลภติ ปณฺจกฺขนฺ
 ธฺนํ นิโรธํ สุขํ นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ โอฏฺกมฺติ
 ปณฺจกฺขนฺธ โรคฺโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺฐิลภติ ปณฺจกฺขนฺ
 ธฺนํ นิโรธํ อาโรคฺยํ นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ
 โอฏฺกมฺติ ปณฺจกฺขนฺธ คณฺฐโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺฐิลภติ
 ปณฺจกฺขนฺธ ขนฺธํ นิโรธํ นิคณฺโฑ^๓ นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ
 โอฏฺกมฺติ ปณฺจกฺขนฺธ สลฺลโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺฐิลภติ
 ปณฺจกฺขนฺธ ขนฺธํ นิโรธํ นิสลฺล^๔ นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ
 โอฏฺกมฺติ ปณฺจกฺขนฺธ อฆฺโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺฐิลภติ
 ปณฺจกฺขนฺธ ขนฺธํ นิโรธํ อนฺโฆ นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ

๑ ม. ปภงฺคโต ๑ ๒ ม. ย. อตฺตาดฺนโต ๑ เอวมฺบุปริปี ๑ ๓ สී. ม. ย. อคณฺฐํ ๑
 ๔ ม. วิสลฺลํ ๑

โอกุภมฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺ อปาหาโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺิลภฺติ
 ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ นิโรโร อนาพาโร นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ
 โอกุภมฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺ พรโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺิลภฺติ
 ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ นิโรโร อปรปฺปจฺจยํ นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต
 สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุภมฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺ บโโลกโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ
 ขนฺตี ปฏฺิลภฺติ ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ นิโรโร อปรปฺโลกธมฺโม นิพฺพานนฺติ
 ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุภมฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺ อีติโต ปสฺสนฺโต
 อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺิลภฺติ ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ นิโรโร อนีติกํ นิพฺพานนฺติ
 ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุภมฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺ อุปรทฺหวโต ปสฺสนฺโต
 อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺิลภฺติ ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ นิโรโร อนุปรทฺหวํ
 นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุภมฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺ ภายโต
 ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺิลภฺติ ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ นิโรโร อกายํ
 นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุภมฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺ
 อุปรสคฺคโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺิลภฺติ ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ
 นิโรโร อนุปรสคฺคํ นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุภมฺติ
 ปญฺจกฺขนฺธฺ จลโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺิลภฺติ ปญฺจนฺนํ
 ขนฺธานํ นิโรโร อจลํ นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุภมฺติ
 ปญฺจกฺขนฺธฺ ปภงฺคโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺิลภฺติ ปญฺจนฺนํ
 ขนฺธานํ นิโรโร อปรภงฺค^๑ นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ
 โอกุภมฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺ อทฺฐวโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺิลภฺติ
 ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ นิโรโร ฐวํ นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ
 โอกุภมฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺ อตฺตถาณโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺตี ปฏฺิลภฺติ
 ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ นิโรโร ตาณํ นิพฺพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ

๑ ม. อปรภงฺค ๗

ปญจนันฺ ขนฺธานํ นิโรโธ อวิภวํ นิพพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ
 โอกุํมตฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺเถ สาสวโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺธึ ปฏฺฐิลภตฺติ
 ปญจนันฺ ขนฺธานํ นิโรโธ อนาสวํ นิพพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ
 โอกุํมตฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺเถ สงฺขตโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺธึ ปฏฺฐิลภตฺติ
 ปญจนันฺ ขนฺธานํ นิโรโธ อสงฺขตํ นิพพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ
 โอกุํมตฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺเถ มาราณสีโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺธึ
 ปฏฺฐิลภตฺติ ปญจนันฺ ขนฺธานํ นิโรโธ นีรามิสํ นิพพานนฺติ ปสฺสนฺโต
 สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุํมตฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺเถ ชาตฺตมฺมโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ
 ขนฺธึ ปฏฺฐิลภตฺติ ปญจนันฺ ขนฺธานํ นิโรโธ อชาตํ นิพพานนฺติ ปสฺสนฺโต
 สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุํมตฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺเถ ชรารณฺมโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ
 ขนฺธึ ปฏฺฐิลภตฺติ ปญจนันฺ ขนฺธานํ นิโรโธ อชรัํ นิพพานนฺติ ปสฺสนฺโต
 สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุํมตฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺเถ พุยาธิชฺมมโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ
 ขนฺธึ ปฏฺฐิลภตฺติ ปญจนันฺ ขนฺธานํ นิโรโธ อพฺยาธิชฺมม^๑ นิพพานนฺติ
 ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุํมตฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺเถ มรณชฺมมโต ปสฺสนฺโต
 อนุโลมิกํ ขนฺธึ ปฏฺฐิลภตฺติ ปญจนันฺ ขนฺธานํ นิโรโธ อมตํ นิพพานนฺติ
 ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุํมตฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺเถ โสภณชฺมมโต ปสฺสนฺโต
 อนุโลมิกํ ขนฺธึ ปฏฺฐิลภตฺติ ปญจนันฺ ขนฺธานํ นิโรโธ อโสภํ นิพพานนฺติ
 ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุํมตฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺเถ ปริเทวชฺมมโต ปสฺสนฺโต
 อนุโลมิกํ ขนฺธึ ปฏฺฐิลภตฺติ ปญจนันฺ ขนฺธานํ นิโรโธ อปริเทวํ
 นิพพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ โอกุํมตฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺเถ
 อุกฺปายาสชฺมมโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺธึ ปฏฺฐิลภตฺติ ปญจนันฺ
 ขนฺธานํ นิโรโธ อนุปายาสํ นิพพานนฺติ ปสฺสนฺโต สมนฺตตฺตนิยามํ
 โอกุํมตฺติ ปญฺจกฺขนฺธฺเถ สงฺกิลลฺลชฺมมโต ปสฺสนฺโต อนุโลมิกํ ขนฺธึ

๑ ม. ย. อพฺยาธิ ๑

ปฏิลภติ ปณฺจนํ ขนฺธานํ นิโรธํ อสงฺกิลิฏฺจํ นิพพานนฺติ
 ปสฺสนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกมฺติ ฯ

[๗๓๖]	อนิจฺจโตติ	อนิจฺจานุปสฺสนา ฯ
	ทุกฺขโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	โรคฺโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	คณฺศโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	สลฺลโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	อฆโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	อาพาธโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	ปรโตติ	อนตฺตานุปสฺสนา ฯ
	ปโลกโตติ	อนตฺตานุปสฺสนา ^๑ ฯ
	อิตฺโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	อุพฺททวโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	ภยโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	อุปสคฺคโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	จลโตติ	อนิจฺจานุปสฺสนา ฯ
	ปภงฺคโตติ	อนิจฺจานุปสฺสนา ฯ
	อหฺรฺฐโตติ	อนิจฺจานุปสฺสนา ฯ
	อตฺตตฺตโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	อเลณโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	อสรณโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ฯ
	ริตฺตโตติ	ทุกฺขานุปสฺสนา ^๒ ฯ

๑ ม. อนิจฺจานุปสฺสนา ฯ

๒ ม. อนตฺตานุปสฺสนา ฯ

ตฺจุฉโตติ	อนตฺตานุปฺสฺสนา ๑
สุญฺญโตติ	อนตฺตานุปฺสฺสนา ๑
อนตฺตโตติ	อนตฺตานุปฺสฺสนา ๑
อาทึนฺวโตติ	ทุกฺขานุปฺสฺสนา ๑
วิปริณามธมฺมโตติ	อนิจฺจานุปฺสฺสนา ๑
อสารกโตติ	อนตฺตานุปฺสฺสนา ๑
อฆมฺมโตติ	ทุกฺขานุปฺสฺสนา ๑
วธกโตติ	ทุกฺขานุปฺสฺสนา ๑
วิภวโตติ	อนิจฺจานุปฺสฺสนา ๑
สาสวโตติ	ทุกฺขานุปฺสฺสนา ๑
สงฺขตโตติ	อนิจฺจานุปฺสฺสนา ๑
มารามิสโตติ	ทุกฺขานุปฺสฺสนา ๑
ชาติธมฺมโตติ	ทุกฺขานุปฺสฺสนา ๑
ชราธมฺมโตติ	ทุกฺขานุปฺสฺสนา ๑
พฺยาธิธมฺมโตติ	ทุกฺขานุปฺสฺสนา ๑
มรณธมฺมโตติ	อนิจฺจานุปฺสฺสนา ๑
โสภณธมฺมโตติ	ทุกฺขานุปฺสฺสนา ๑
ปริเทวธมฺมโตติ	ทุกฺขานุปฺสฺสนา ๑
อุปายาสธมฺมโตติ	ทุกฺขานุปฺสฺสนา ๑
สงฺกิลฺลธมฺมโตติ	ทุกฺขานุปฺสฺสนา ๑

อิเมหิ จตฺตารีสาย อากาเรหิ อนุโลมิกํ ขนฺที ปฏิภตฺติ
 อิเมหิ จตฺตารีสาย อากาเรหิ สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกมตฺติ ๑

อิเมหิ จตฺตารีสาย อากาเรหิ อนุโลมิกํ ขนฺที ปฏิภนตฺตสฺส
 อิเมหิ จตฺตารีสาย อากาเรหิ สมฺมตฺตนิยามํ โอกฺกมฺนตฺตสฺส กตฺติ

อนิจฺจานุปัสสนา กติ ทุกฺขานุปัสสนา กติ อนตฺตานุปัสสนา ฯ
 ปณฺจวิสฺติ อนตฺตานุปัสสนา ปณฺณาสํ อนิจฺจานุปัสสนา
 สตํ ปณฺจวิสฺติญฺเจว ยานิ ทุกฺกฺเข ปวฺจฺจเรติ ฯ
 วิปัสสนากถา นิฏฺฐิตา ฯ

ปณณวาคเค มาตีกกถา

[๗๓๗] นิจฉาโต มุจจตีติ^๑ [๒] วิโมกฺโข วิชฺชาวิมุตฺติ อธิสึลลํ
อธิจิตฺตํ อธิปณณมา ปสฺสทฺธิ ฌานํ ทสฺสนํ สฺสุทฺธิ^๒ เนกขมมํ
นิสฺสรณํ ปวิเวโก โวสฺสคฺโค จริยา ฌานวิโมกฺโข ภาวนาธิฏฺฐานชวีรํ ๑

นิจฉาโตติ เนกขมมเมเน กามจฺจนทฺโต นิจฉาโต อพฺยาปาเทเน
พฺยาปาทฺโต นิจฉาโต ๑เป ๑ ปจฺมชฺฌาเนเน นีวรเณหิ นิจฉาโต ๑เป ๑
อรหตฺตมคฺเคเน สพฺพกิลเสหิ นิจฉาโต มุจจตี^๓ ๑

วิโมกฺโขติ เนกขมมเมเน กามจฺจนทฺโต มุจจตีติ วิโมกฺโข
อพฺยาปาเทเน พฺยาปาทฺโต มุจจตีติ วิโมกฺโข ๑เป ๑ ปจฺมชฺฌาเนเน
นีวรเณหิ มุจจตีติ วิโมกฺโข ๑เป ๑ อรหตฺตมคฺเคเน สพฺพกิลเสหิ
มุจจตีติ วิโมกฺโข ๑

วิชฺชาวิมุตฺตีติ เนกขมมมํ วิชฺชตีติ วิชฺชา กามจฺจนทฺโต มุจจตีติ
วิมุตฺติ วิชฺชนฺโต มุจจติ มุจฺจนฺโต วิชฺชตีติ วิชฺชาวิมุตฺติ
อพฺยาปา^๔ วิชฺชตีติ วิชฺชา พฺยาปาทฺโต มุจจตีติ วิมุตฺติ
วิชฺชนฺโต มุจจติ มุจฺจนฺโต วิชฺชตีติ วิชฺชาวิมุตฺติ ๑เป ๑ อรหตฺตมคฺโค
วิชฺชตีติ วิชฺชา สพฺพกิลเสหิ มุจจตีติ วิมุตฺติ วิชฺชนฺโต มุจจติ
มุจฺจนฺโต วิชฺชตีติ วิชฺชาวิมุตฺติ ๑

[๗๓๘] อธิสึลลํ อธิจิตฺตํ อธิปณณมาติ เนกขมมเมเน กามจฺจนทฺ
ลํวรรณฺเจเน สึลลวิสุทฺธิ อวิกฺเขปณฺณเจเน จิตฺตวิสุทฺธิ ทสฺสนณฺณเจเน
ทิกฺกวิสุทฺธิ โย ตตฺถ ลํวรรณฺโจ อยํ อธิสึลลสิกฺขา โย ตตฺถ
อวิกฺเขปณฺณโจ อยํ อธิจิตฺตสิกฺขา โย ตตฺถ ทสฺสนณฺณโจ อยํ
อธิปณณาสิกฺขา อพฺยาปาเทเน พฺยาปาทํ ลํวรรณฺเจเน สึลลวิสุทฺธิ ๑เป ๑

๑ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑

๒ เอตฺถนตฺเร โมกฺโขติ ทิสฺสตี ๑ ๓ ม. ยฺ. วิสุทฺธิ ๑

๔ ม. อยํ ปาโล นตฺถิ ๑

๕ ม. ยฺ. อพฺยาปาโท ๑

อรรถตมคคเคน สัพพกิลเสเส สัวรรภูเจเน สีสวิสุทฺธิ อวิกฺเขปภูเจเน
 จิตฺตวิสุทฺธิ ทสฺสนภูเจเน ทิฏฺฐิจิวิสุทฺธิ โย ตตฺถ สัวรรภูโจ อโย อธิสึลลสิกฺขา
 โย ตตฺถ อวิกฺเขปภูโจ อโย อธิจิตฺตลสิกฺขา โย ตตฺถ ทสฺสนภูโจ อโย
 อธิปณณาสิกฺขา ฯ

[๗๓๙] ปสฺสทฺธิติ เนกขมฺเมเน กามจฺจนทํ ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺเภติ
 อพฺยาปาเทเน พฺยาปาทํ ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺเภติ ฯเปฯ อรรถตมคคเคน
 สัพพกิลเสเส ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺเภติ ฯ

ฌาณนฺติ กามจฺจนทสฺส ปหีนตฺตา เนกขมฺมํ ฌาตภูเจเน
 ฌาณํ พฺยาปาทสฺส ปหีนตฺตา อพฺยาปาโท ฌาตภูเจเน ฌาณํ ฯเปฯ
 สัพพกิลเสสํ ปหีนตฺตา อรรถตมคคโค ฌาตภูเจเน ฌาณํ ฯ

ทสฺสนนฺติ กามจฺจนทสฺส ปหีนตฺตา เนกขมฺมํ ทิฏฺฐิตฺตา
 ทสฺสนํ พฺยาปาทสฺส ปหีนตฺตา อพฺยาปาโท ทิฏฺฐิตฺตา ทสฺสนํ ฯเปฯ
 สัพพกิลเสสํ ปหีนตฺตา อรรถตมคคโค ทิฏฺฐิตฺตา ทสฺสนํ ฯ

วิสุทฺธิติ กามจฺจนทํ ปชฺชนฺโต เนกขมฺเมเน วิสุทฺถติ พฺยาปาทํ
 ปชฺชนฺโต อพฺยาปาเทเน วิสุทฺถติ ฯเปฯ สัพพกิลเสเส ปชฺชนฺโต
 อรรถตมคคเคน วิสุทฺถติ ฯ

[๗๔๐] เนกขมฺมนฺติ กามานเมตํ นิสฺสรณํ ยทฺธิทํ เนกขมฺมํ
 รูปานเมตํ นิสฺสรณํ ยทฺธิทํ อารุปรํ ยํ โช ปน กิณฺจิจิ ภูตํ สงฺขตํ
 ปฏฺธิจฺจสมฺมุปรนฺนํ นิโรธํ ตสฺส เนกขมฺมํ พฺยาปาทสฺส อพฺยาปาโท
 เนกขมฺมํ ถีนมิทฺทสฺส อาโลกสฺสณฺวา เนกขมฺมํ ฯเปฯ ฯ

นิสฺสรณนฺติ กามานเมตํ นิสฺสรณํ ยทฺธิทํ เนกขมฺมํ รูปานเมตํ
 นิสฺสรณํ ยทฺธิทํ อารุปรํ ยํ โช ปน กิณฺจิจิ ภูตํ สงฺขตํ
 ปฏฺธิจฺจสมฺมุปรนฺนํ นิโรธํ ตสฺส นิสฺสรณํ กามจฺจนทสฺส เนกขมฺมํ
 นิสฺสรณํ พฺยาปาทสฺส อพฺยาปาโท นิสฺสรณํ ฯเปฯ สัพพกิลเสสํ
 อรรถตมคคโค นิสฺสรณํ ฯ

ปวิเวโกติ   กามจจนทส   เนกขมม   ปวิเวโก   พยาปาทส
อพยาปาโท   ปวิเวโก   ฯ   สพพกิลเส   อรหตตมคโค   ปวิเวโก   ฯ

โอสสคโคติ   เนกขมเม   กามจจนท   โอสสชชติ^๑   อพยาปาเท
พยาปาโท   โอสสชชติ   ฯ   อรหตตมคเคน   สพพกิลเส   โอสสชชติ   ฯ

จริยาติ   กามจจนท   ปชหนโต   เนกขมเม   จรติ
พยาปาโท   ปชหนโต   อพยาปาเท   จรติ   ฯ   สพพกิลเส   ปชหนโต
อรหตตมคเคน   จรติ   ฯ

ฌานวิโมกฺโขติ   เนกขมม   ชายตีตี^๒   ฌาน   กามจจนท   ฌาเปตีตี
ฌาน   ชายนโต   มุจจตีตี   ฌานวิโมกฺโข   ฌาเปนโต   มุจจตีตี
ฌานวิโมกฺโข   ชายนตีตี   ฌมมา   ฌาเปนตีตี   กิลเส   ชาเต   จ
ฌาเป   จ   ชานาตีตี   ฌานวิโมกฺโข^๓   อพยาปาโท   ชายตีตี   ฌาน
พยาปาโท   ฌาเปตีตี   ฌาน   อาโลกสญญา   ชายตีตี   ฌาน   ฯ   ฯ   ฯ
ถีนมิทฺธ   ฌาเปตีตี   ฌาน   ฯ   อรหตตมคโค   ชายตีตี   ฌาน
สพพกิลเส   ฌาเปตีตี   ฌาน   ชายนโต   มุจจตีตี   ฌานวิโมกฺโข
ฌาเปนโต   มุจจตีตี   ฌานวิโมกฺโข   ชายนตีตี   ฌมมา   ฌาเปนตีตี
กิลเส   ชาเต   จ   ฌาเป   จ   ชานาตีตี   ฌานวิโมกฺโข   ฯ

[๗๔๑]   ภาวนาธิฏฺฐานชีวิตนฺติ   กามจจนท   ปชหนโต   เนกขมม
ภาเวตีตี   ภาวนาสมฺปนโน   เนกขมมวเสน   จิตต   อธิฏฺฐาตีตี   อธิฏฺฐาน-
สมฺปนโน   สุวํ   เอว   ภาวนาสมฺปนโน   อธิฏฺฐานสมฺปนโน   สม   ชีวิติ
โน   วิสม   สมมา   ชีวิติ   โน   มิจฺฉา   วิสุทฺธ   ชีวิติ   โน   กิลิฏฺฐนฺติ
อาชีวสมฺปนโน   สุวํ   เอว   ภาวนาสมฺปนโน   อธิฏฺฐานสมฺปนโน
อาชีวสมฺปนโน   ยถวทเว   ปริส   อุปสงฺกมตี   ยทิ   ขตติยปริส   ยทิ
พฺรหฺมณปริส   ยทิ   คหปติปริส   ยทิ   สมณปริส   วิสารโท   อุปสงฺกมตี

๑ ม. โอสชชตีตี โอสคโค ฯ   เอวมฺปริปิ ฯ   ๒ ม. ฌายตีตี ฯ   เอวมฺปริปิ ฯ
๓ ม. ฌานฌายี ฯ

อมงกุฏโต ตํ กิสฺสเหตุ ตถา หิ โส ภาวนาสมปนฺโน อธิจฺจานสมปนฺโน
 อาชีวสมปนฺโน พยาปาหํ ปชหนฺโต อพฺยาปาหํ ภาเวตีติ
 ภาวนาสมปนฺโน ถีนมิทฺธํ ปชหนฺโต อาโลกสณฺณํ ภาเวตีติ
 ภาวนาสมปนฺโน อุทฺธจํ ปชหนฺโต อวิกฺเขป ภาเวตีติ ภาวนาสมปนฺโน
 วิจิกิจฺจํ ปชหนฺโต ฐมฺมวตฺถานํ ภาเวตีติ ภาวนาสมปนฺโน อวิซุชฺชํ
 ปชหนฺโต ฌาณํ^๑ ภาเวตีติ ภาวนาสมปนฺโน อรตี ปชหนฺโต ปามฺซุชฺชํ
 ภาเวตีติ ภาวนาสมปนฺโน นีวรณํ^๒ ปชหนฺโต ปจฺมชฺชมานํ ภาเวตีติ
 ภาวนาสมปนฺโน ฯเปฯ สพฺพกิลเลส ปชหนฺโต อรหตฺตมคฺคํ ภาเวตีติ
 ภาวนาสมปนฺโน อรหตฺตมคฺควเสน จิตฺตํ อธิจฺจาตีติ อธิจฺจานสมปนฺโน
 สุวายํ เอวํ ภาวนาสมปนฺโน อธิจฺจานสมปนฺโน สมํ ชีวติ โน วิสมํ
 สมฺมา ชีวติ โน มิจฺฉา วิสุทฺธํ ชีวติ โน กิลฺกิณฺนติ อาชีวสมปนฺโน
 สุวายํ เอวํ ภาวนาสมปนฺโน อธิจฺจานสมปนฺโน อาชีวสมปนฺโน ยถฺยทฺเว
 ปริสํ อุปสงฺกมฺติ ยถิ ขตฺติยปริสํ ยถิ พุราหฺมณปริสํ ยถิ คหปติปริสํ
 ยถิ สมณปริสํ วิสารโท อุปสงฺกมฺติ อมงกุฏโต ตํ กิสฺสเหตุ ตถา หิ
 โส ภาวนาสมปนฺโน อธิจฺจานสมปนฺโน อาชีวสมปนฺโนติ ฯ

มาตีกกถา นิฏฺฐิตา ฯ

ปฏฺฐิสฺสภีทาปกรณํ สมตฺตํ ฯ

๑ ม. วิซุชฺชํ ฯ

๒ ม. นีวรณํ ฯ

ตตรุททานัน ภวติ

ฅาณัน ฑิฏฐิจิ จ อสุสาสนัน ^๑	อินุฑริยิม วิโมกเขน ปณจมนัน
คตติกมมนัน วิปลลาโส	มคโค มณเฑน ^๒ เต ทส
ยुकนทฐัน สจจโพชฅมุงคา	เมตตทา วิราเคน ปณจมนัน
ปฐิสมภิทา ฐมมจกุกัน	โลกุตตทรัน พลัน สุกุณนโต เต ทส ^๓
ปณณวา อิทฐิ อภิสสมโย	วิเวกัน จริเยน ปณจมนัน ^๔
ปาฐิฑิทธิยณจ สมนสิสณจ ^๕	สตีปฐุจानัน วิปลสนนา ^๖
ตตีเย ปณณวาคคุมหิ	มาตทิกาย จ เต ทสชาติ ๗

[๗]

ตีวคโค ยสุส วิกเขโป ^๗	ปฐิสมภิทาปกรณ
อนนตุนยมคเคสุ	คมภูโร สาคฐโปม
นภัน จ ตารากาภินณัน	ญูล ชาตสุสโร ยถา
ภถิกานัน วิลาสาย	โยคินัน ฅาณนชิตนนตติ ๗

อิติ ปฐิสมภิทา นินุจิตทา ๗

-
- ๑ ย. อานาปานัน ๗ ๒ ย. มณโฑตติ ๗
 ๓ ม. ฅาณัน ... เต ทสชาติ อิม ปาจา นตถิ, ย. เต ทสชาติ อิท ปาจทวยน นตถิ ๗
 ๔ ม. ย. วิเวโก จริยปณจโม ๗
 ๕ ม. ปาฐิฑิทธิ สมนสิสิ, ย. ปฐิฑิทธิยณจ ... ๗
 ๖ ม. สตีปฐุจานาน ..., ย. สตี วิปลสนมาตทิกาติ ๗
 ๗ ม. เอตถนตเร มหาวคโค ยुकนทฐัน ปณณวาคโค จ นามโกติ ฑิสสนตติ ๗
 ๘ ม. ตโยว วคโค อิมมหิ ๗

ปทานุกรกโม

	ปพเพ/องฺเก		ปพเพ/องฺเก
อกมปิยภูโจ	๓๓/๑๘	อนทิวตตฺตฺนภูโจ	๓๐/๑๗
อคติ	๑๖/๑๒	อนตฺตฺตานุปฺสฺสฺนา	๑๕/๑๑
อคคฺสฺสฺญณํ	๖๓๘/๔๓๖	อนายฺุหนา	๑๖/๑๑
อชฺรา	๑๖/๑๒	อนารณณณณ	-/๓*
อชาติ	๑๖/๑๒	อนาวิลฺลฺโย	๓๐/๑๗
อชฺมตฺตฺสฺญณํ	๖๔๕/๔๓๘	อนาสวฺลฺโย	๓๐/๑๗
อชฺมตฺตฺวาวตฺถาเน		อนาคามิผลสมาปตฺติ	๔๙/๒๓
ปญฺญา	-/๑*	อนาคามิมคฺโค	๔๙/๒๓
อชฺมฺเปกฺขณภูโจ	๓๑/๑๗	อนิมิตฺตฺตานุปฺสฺสฺนา	๔๘/๒๓
อญฺญาณจฺริยา	๑๖๕/๙๐	อนิมิตฺตฺตฺมฺโย	๓๐/๑๗
อตฺถนฺนตฺเต ปญฺญา	-/๒*	อนิจฺจฺานุปฺสฺสฺนา	๑๕/๑๑
อตฺถปฏฺธิสมฺภิเท ฌาณํ	-/๒*	อนิณฺชณฺลฺโย	๓๐/๑๗
อตฺถสฺนฺหสฺสฺเน ฌาณํ	-/๒*	อนิพฺพตฺติ	๑๖/๑๒
อธิญฺจฺานภูโจ	๓๙/๒๐	อนิมิตฺตํ	๑๖/๑๑
อธิญฺจฺานหฺวสี	๒๒๕/๑๑๔	อนุญฺจิตฺมฺโย	๓๙/๒๐
อธิญฺจฺานสฺญณํ	๖๕๖/๔๔๑	อนุตฺตฺตฺริยานิ	๒/๕
อธิญฺจฺาเน ปญฺญา	-/๓*	อนุปฺพุพฺพิหารา	๒/๕
อธิปญฺญาธมฺมวิปฺสฺสฺนา	๔๘/๒๓	อนุปฺปตฺติ	๑๖/๑๒
อธิปตฺตฺตา ปญฺญา	-/๓*	อนุปฺปาโห	๑๖/๑๑
อธิโมกฺขภูโจ	๓๒/๑๗	อนุปฺพุพฺพนิโรธา	๗๗/๓๙

* เป็นศัพท์ในบทมคคา ไม่มีเลขข้อ แม้ข้างหน้าก็เหมือนกัน

	ปพเพ/องเก		ปพเพ/องเก
ขนุติฌาณ	-/๒	จิตตวิสุทฺธิ	๕๔/๒๔
ขนุติสุญญ	๖๕๕/๔๔๑	จิตตทานนุตริกญฺโจ	๓๘/๑๙
ขนุตญฺโจ	๓๗/๑๙	จิตตญฺโจ	๓๘/๑๙
ขยานุปลุสฺสนา	๔๘/๒๓	จิตตวิวิญฺญู ฌาณ	-/๓
เขม	๒๒/๑๓	เจโตวิวิญฺญู	๒๕๑/๑๒๖
คตญฺโจ	๓๘/๑๙	เจโตวิวิญฺญู ฌาณ	-/๓
คติ	๑๖/๑๑	เจโตปริยฌาณ	-/๓
คัมภีรปญฺญา	๖๖๘/๔๕๒	ฉนุทราคณิโรโธ	๑๓/๑๐
คุณเตโช	๒๓๕/๑๑๘	ฉินนมนุปลุสฺสเน ปญฺญา	-/๑
โคจรานานตฺเต ฌาณ	-/๒	ชวณปญฺญา	๖๗๕/๔๖๐
โคจรญฺโจ	๓๐/๑๗	ชฺเชตฺตญฺโจ	๓๙/๒๐
โคตฺตรภุฌาณ	-/๑	ฌาณ	๔๗/๒๒
โคตฺตรภุชฺชมา	๑๓๘/๗๖	ฌาณจิริยา	๔๔๙/๒๕๘
จตฺตถุชฺชฌาณ	๔๗/๒๒	ฌาณวิวิญฺญู	๒๕๑/๑๒๖
จตฺตรมมวตฺถาเน ปญฺญา	-/๒	ฌาณวิวิญฺญู ฌาณ	-/๓
จรณเตโช	๒๓๕/๑๑๘	ฌาตญฺโจ	๓๗/๑๙
จิริยาโย	๗๑๕/๔๘๖	ฌาตญฺเจ ฌาณ	-/๒
จิริยานานตฺเต ฌาณ	-/๒	จิตฺตญฺโจ	๓๐/๑๗
จิริยาเวตฺถาเน ปญฺญา	-/๒	ตติยชฺชฌาณ	๔๗/๒๒
จิริยญฺโจ	๓๘/๑๙	ตถฺญฺเจ ปญฺญา	-/๓
จิตฺตสงฺขาโร	๔๑๐/๒๒๒	ตถฺญฺโจ	๓๖/๑๘
จิตฺตวิปลุสฺสา	๕๒๕/๓๒๘	ตถาคตฺตพฺลานิ	๖๓๑/๔๓๑
จิตฺตสุส อภิปปโมโห	๔๑๓/๒๒๕	ตทงฺคปฺปทาน	๖๕/๓๐
จิตฺตวิวิญฺญู	๒๕๑/๑๒๖	ตทงฺคสุญญ	๖๔๑/๔๓๗

	ปพเพ/องเก		ปพเพ/องเก
ตรณญุโโจ	๓๐/๑๗	ทุกุขญุโโจ	๔๕/๒๒
ตณหากายา	๖๔/๒๙	ทุกุเข ฌาณัม	-/๓
ติกุขปณณา	๖๗๖/๔๖๑	ทุกุขานุปัสสนา	๑๕/๑๑
ติกุชินุทริโย	๒๗๑/๑๓๘	ทุกุขสมุทเย ฌาณัม	-/๓
ตีรณญุเจ ฌาณัม	-/๒	ทุกุติยชฺฌมานัม	๔๗/๒๒
ตีรณญุโโจ	๓๗/๑๙	ทุกุโตะวุกฺกจฺจานวิวกฺกญฺเณ ปณณา	-/๑
ทวากาโร	๒๗๒/๑๓๘	ทุกุโตะสุณฺณัม	๖๔๗/๔๓๙
ทสฺสนาธิปเตยฺยัม	-/๒	ทฺวิณฺณวาปิโย	๒๗๓/๑๓๘
ทสฺสนวิสุทฺธิฌาณัม	-/๒	เทสฺนามณฺโฑ	๕๓๐/๓๓๔
ทสฺสนญฺเจ ปณณา	-/๓	ธมฺมเตโช	๒๓๕/๑๑๘
ทสฺสนญฺโโจ	๓๐/๑๗	ธมฺมวตฺถุณฺณัม	๔๗/๒๒
ทสฺสนจฺริยา	๔๔๙/๒๕๘	ธมฺมจกฺกัม	๖๑๕/๔๑๓
ทสฺสนปาริสุทฺธิ	๙๐/๕๒	ธมฺมนานตฺเต ปณณา	-/๒
ทิกฺกุจิกฺกจฺจานานิ	๒๙๔/๑๕๓	ธมฺมปฏฺิสมฺภิเท ฌาณัม	-/๒
ทิกฺกุจิกฺกจฺจานสมุคฺชาโต	๒๙๔/๑๕๓	ธมฺมญฺจิติฌาณัม	-/๑
ทิกฺกุจิปฺปตฺโต	๔๙๒/๒๙๗	ธมฺมานุสารี	๔๙๕/๓๐๐
ทิกฺกุจโย	๒๙๔/๑๕๓	ธาทญฺโโจ	๓๗/๑๙
ทิกฺกุจิปฺริยฺญฺจฺจานานิ	๒๙๔/๑๕๓	ธาทุโย	๒/๔
ทิกฺกุจิวิสฺสุทฺธิ	๕๔/๒๔	นปฺรโลกวชฺชภยทสฺสาวี	๒๗๔/๑๓๘
ทิกฺกุจิวิปฺลลาสา	๕๒๕/๓๒๘	นวธมฺมวตฺถุณฺเณ ปณณา	-/๒
ทิกฺกุจามินิเวสา	๒๙๔/๑๕๓	นานตฺเต ปณณา	-/๓
ทิกฺกฺจฺจานุสโย	๒๗๙/๑๔๐	นानาธมฺมปฺปกาสนตาปณณา	-/๒
ทิกฺกฺจฺจาสโว	๒๖๓/๑๓๔	นามกาโย	๔๐๓/๒๑๕
ทิกฺกฺพพจกฺขุฌาณัม	-/๓	นิชฺชวฺรตฺถุณฺนิ	๒/๕

	ปพเพ/องเก		ปพเพ/องเก
วิปริณามานุปัสสนา ปณญา	-/๑	วิภูษณญาณุโจ	๓๐/๑๗
วิปนนทิกฐิ	๓๕๗/๑๘๘	วิเวกา	๗๐๔/๔๘๑
วิปัสสนา	๕๓/๒๔	วิเวกญาณุโจ	๔๐/๒๐
วิปัสสนา ฅาณั	-/๑	วิสภาคสุณณั	๖๔๙/๔๓๙
วิภาวี	๔๕๐/๒๕๙	วิเสสาธิคมญาณุโจ	๓๑/๑๗
วิมุจจนญาณุโจ	๓๙/๒๐	วิหารญาณุโจ ฅาณั	-/๒
วิมุตตติฅาณั	-/๑	วิหารสมาปตติฅาณั ปณญา	-/๒
วิมุตตตายตฅาณั	๒/๕	วิหารสมาปตตญาณุโจ ฅาณั	-/๒
วิมุตตติ	๕๘๘/๓๙๒	วิหารฅาณั ปณญา	-/๒
วิมุตตญาณุโจ	๓๐/๑๗	วิหาราธิคโม	-/๒
วิโมกขา	๔๖๙/๒๗๗	วืตราโค	๔๖๐/๒๖๘
วิโมกขานุโลมั	๕๑๔/๓๑๘	วืมัสญาณุโจ	๔๔/๒๑
วิโมกขวิภูษณั	๒๕๒/๑๒๖	วุญจฅาณั	๒๒๕/๑๑๔
วิโมกขวิภูษณั ฅาณั	-/๓	วุญจญาณุโจ	๓๐/๑๗
วิโมกขปจจฅิ	๕๑๔/๓๑๗	โวทานญาณุโจ	๓๕/๑๘
วิโมกขมุขานั	๔๘๗/๒๙๒	โวทานจริยา	๔๔๙/๒๕๙
วิโมกขวิภูษณั	๕๑๕/๓๑๘	โวสสุคคา	๗๐๗/๔๘๒
วิโมกขปปฏิปปัสสทธิ	๕๑๖/๓๑๙	โวสสุคเค ปณญา	-/๓
วิโมกขภาวนา	๕๑๖/๓๑๙	สกทาคามิมคโค	๔๙/๒๓
วิราคา	๗๐๕/๔๘๑	สกทาคามิผลสมาปตติ	๔๙/๒๓
วิราคานุปัสสนา	๑๕/๑๑	สงขตญาณุโจ	๓๗/๑๙
วิริยารมเภา ฅาณั	-/๒	สงขารสุณณั	๖๓๖/๔๓๕
วิโรจญาณุโจ	๔๐/๒๐	สงขารุเปกขาสู ฅาณั	-/๑
วิภูษณานุปัสสนา	๔๘/๒๓	ลัวรปาริสุทธิ	๙๐/๕๒

	ปพเพ/องเก		ปพเพ/องเก
สีลมเย ฌาณ	-/๑	สุสมารทฐฎุโจ	๓๙/๒๐
สีลวิสุทฺธิ	๕๔/๒๔	สุสมุคฺคตฐฎุโจ	๓๙/๒๐
สีสํานิ	๓๒๕/๔๙๒	เสกฺโข	๔๖๐/๒๖๗
สุขํ	๔๐๙/๒๒๑	โสโก	๑๖/๑๑
สุณฺณํ สุณฺณํ	๖๓๕/๔๓๕	โสตธาตฺวิสุทฺธิฌาณํ	-/๓
สุณฺนเต ปณฺณา	-/๓	โสตธาธาเน ปณฺณา	-/๑
สุณฺนตฐฎุโจ	๓๐/๑๗	โสตาปตฺติผลสมาปตฺติ	๔๙/๒๓
สุณฺนตานุปฺสสนา	๔๘/๒๓	โสตาปตฺติมคฺโค	๔๙/๒๓
สุตฺตมเย ฌาณํ	-/๑	หาสฺปณฺณา	๖๗๔/๔๕๕
สุวิณฺญาปโย	๒๗๓/๑๓๘	เหตุฎุโจ	๓๐/๑๗
สุวิมุตฺตฐฎุโจ	๓๙/๒๐		

อสาธารณนามานี

	ปพเพ/องฺเก		ปพเพ/องฺเก
อกนิฏฺเฐ เทเว	๑๗๓/๙๖	โคตมสฺส	
อณฺเฎโกณฺหณฺโณ	๖๐๑/๔๐๒	โพธิสฺสฺส	๖๐๘/๔๐๙
อนาถปิณฑิกสฺส	๔๒๓/๒๓๖	โฆลิตสฺส	
อภิกฺขุ นาม สวโก	๖๘๖/๔๗๐	คหปตฺติสฺส	๖๙๒/๔๗๔
อวีจินิรยํ	๑๗๒/๙๖	โฆลิตารามเ	๕๓๔/๓๔๐
อากาศานณฺจายต-		จาทุมฺมหาราชิกาเทวา	๖๐๑/๔๐๑
นฺูปเค เทเว	๑๗๔/๙๖	(อายุสฺมา) จุลลปนฺถโก	๖๘๕/๔๖๗
(อายุสฺมา) อานนฺโท	๕๓๔/๓๔๐	ชฺวีลิตสฺส คหปตฺติสฺส	๖๙๒/๔๗๔
อิสิปตเน มิคทาเย	๕๙๘/๓๙๙	เชตวนเ	๔๒๓/๒๓๖
อุตฺตราย อุปาสิกาย	๕๘๙/๔๗๒	ไซตฺติยสฺส คหปตฺติสฺส	๖๙๒/๔๗๔
กกุสนฺธสฺส		ตาวตฺตีสา เทวา	๖๐๑/๔๐๑
โพธิสฺสฺส	๖๐๘/๔๐๙	ตุลิตา เทวา	๖๐๑/๔๐๑
กสฺสปสฺส		นิมฺมานรตี	๖๐๑/๔๐๑
โพธิสฺสฺส	๖๐๘/๔๐๙	เนวสณฺณมานาสณฺ-	
(อายุสฺมา) โกณฺหณฺโณ	๖๐๑/๔๐๒	ณฺายตนฺนฺูปเค เทเว	๑๗๔/๙๖
	๖๑๔/๔๑๓	ปณฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ	๕๙๘/๓๙๙
โกนาถมนสฺส		ปรนนิมิตวสวตฺตตี เทวา	๖๐๑/๔๐๑
โพธิสฺสฺส	๖๐๘/๔๐๙	ปรนนิมิตตวสวตฺตตี เทเว	๑๗๒/๙๖
โกสมฺพิยํ	๕๓๔/๓๔๐	(อายุสฺมโต) พกฺกุสฺส	๖๘๘/๔๗๒
(อายุสฺมโต)		พฺรหฺมกายิกา เทวา	๖๐๑/๔๐๑
ชาณฺุโกณฺหณฺณสฺส	๖๘๙/๔๗๒	พาราณลียํ	๕๙๘/๓๙๙

	ปพเพ/องเก	ปพเพ/องเก
ภุมมา เทวา	๖๐๑/๔๐๑	(อายุสมโต) สญชีวสุส ๖๘๙/๔๗๒
(อายุสมโต) ภูตपालสุส	๖๘๘/๔๗๒	สามาวติยา อุปาสิกาย ๖๘๙/๔๗๒
เมณฑุกสุส คหปติสุส	๖๙๒/๔๗๔	(อายุสมโต) สารีปุตุตสุส ๖๘๙/๔๗๒
ยามา เทวา	๖๐๑/๔๐๑	ลิขิสสุส โพธิสตุตสุส ๖๐๘/๔๐๙
เวสสุภสุส โพธิสตุตสุส	๖๐๘/๔๐๙	สาวตถิยัม ๔๒๓/๒๓๖
วิปสุสิสุส โพธิสตุตสุส	๖๐๘/๔๐๙	(อายุสมมา) สารีปุตุโต ๕๖๙/๓๗๕
(อายุสมโต) สงกิจจสุส	๖๘๘/๔๗๒	

คาถานํ ปรหมปาทา

	ปพฺพเว/องฺเก
อชาตํ ฌาเปติ ชาเตน	๑๔๗/๗๙
อตีตานุชาวนํ จิตฺตํ	๓๖๘/๑๔๔
อานาปานสฺสตี ยสฺส	๓๖๙/๑๔๖
	๓๘๖/๒๐๒
อนิจฺเจ นิจฺจสยฺมิโน	๕๒๖/๓๒๘
อนุกฺคจฺจนํ จ อสฺสาสํ	๓๖๖/๑๙๓
อุปฺปาทญฺจ ปวตฺตญฺจ	๑๑๙/๖๗
โอมฺภาเส เจว ฌาเณ จ	๕๕๓/๓๕๒
โกธโน อุปฺนาหิ จ	๓๕๗/๑๘๙
น ตสฺส อทิฏฺฐมิตฺตํ กิณฺจ	๒๙๑/๑๕๐
นินฺมิตฺตํ อวชฺชฺมานสฺส	๓๖๗/๑๔๔
นินฺมิตฺตํ อสฺสาสปฺสสาสา	๓๘๔/๒๐๑
ปฏฺฐิสงฺขา สนฺตฺติฏฺฐนา ปญฺญา	๑๓๕/๗๔
โย ภูตํ ภูตโต ทิสฺวา	๓๕๖/๑๘๘
วตฺถุสงฺกมฺนา เจว	๑๑๔/๖๕
สํมิสฺสญฺจ นิรามิสํ	๑๔๒/๗๗

*“Wherever the Buddha’s teachings have flourished,
either in cities or countrysides,
people would gain inconceivable benefits.
The land and people would be enveloped in peace.
The sun and moon will shine clear and bright.
Wind and rain would appear accordingly,
and there will be no disasters.
Nations would be prosperous
and there would be no use for soldiers or weapons.
People would abide by morality and accord with laws.
They would be courteous and humble,
and everyone would be content without injustices.
There would be no thefts or violence.
The strong would not dominate the weak
and everyone would get their fair share.”*

*** THE BUDDHA SPEAKS OF
THE INFINITE LIFE SUTRA OF
ADORNMENT, PURITY, EQUALITY
AND ENLIGHTENMENT OF
THE MAHAYANA SCHOOL ***

With bad advisors forever left behind,
From paths of evil he departs for eternity,
Soon to see the Buddha of Limitless Light
And perfect Samantabhadra's Supreme Vows.

The supreme and endless blessings
of Samantabhadra's deeds,
I now universally transfer.
May every living being, drowning and adrift,
Soon return to the Pure Land of Limitless Light!

* The Vows of Samantabhadra *

I vow that when my life approaches its end,
All obstructions will be swept away;
I will see Amitabha Buddha,
And be born in His Western Pure Land of
Ultimate Bliss and Peace.

When reborn in the Western Pure Land,
I will perfect and completely fulfill
Without exception these Great Vows,
To delight and benefit all beings.

* The Vows of Samantabhadra Avatamsaka Sutra *

DEDICATION OF MERIT

May the merit and virtue
accrued from this work
adorn Amitabha Buddha's Pure Land,
repay the four great kindnesses above,
and relieve the suffering of
those on the three paths below.
May those who see or hear of these efforts
generate Bodhi-mind,
spend their lives devoted to the Buddha Dharma,
and finally be reborn together in
the Land of Ultimate Bliss.
Homage to Amita Buddha!

NAMO AMITABHA

南無阿彌陀佛

《泰文巴利文：小部阿含經：大義釋·小義釋·無礙解道》

財團法人佛陀教育基金會 印贈

台北市杭州南路一段五十五號十一樓

Printed and donated for free distribution by

The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation

11F, No. 55, Sec. 1, Hang Chow South Road, Taipei, Taiwan, R.O.C.

Tel: 886-2-23951198 , Fax: 886-2-23913415

Email: overseas@budaedu.org

Website: <http://www.budaedu.org>

Mobile Web: m.budaedu.org

This book is strictly for free distribution, it is not to be sold.

แจกฟรีเป็นธรรมทาน ห้ามจำหน่าย!

Printed in Taiwan

1,500 copies; September 2019

TH032 - 17057

